JOHANNIS GERHARDI
S. S. THEOL. D.
ET
IN ACADEMIA JENENSI
QVONDAM PROFESSORIS
LONGE CELEBERRIMI,



Locorum Theologicorum

Cum pro adstruenda Veritate, tum pro destruenda quorumvis contradicentium Falsitate, per theses nervosè, solidè & copiosè explicatorum,

TOMUS SEPTIMUS:

In quo continentur hæc Capita:

28. De Conjugio, Cœlibatu & cognatis materiis.

EDITIO NOVISSIMA,
ac quàm plurimis hinc inde augmentis ditata,
& illustrata.

In fine quadruplici Indice, Generali, Dictorum S. Scripturæ, Authorum, Verborum & Rerum, adjecto.

Cum Gratia & Privilegio S. Cæsareæ Maj.
&
S. Reg. Maj. Svecicæ.



FRANCOFURTI & HAMBURGI,
Sumptibus ZACHARIÆ HERTELII, Bibliopolæ Hamburgensis
ANNO DOMINI M. DC. LVII.

REVERENDISSIMIS, MAGNIFICIS, STRENVIS,

antiquo generis splendore, eruditione, virtute, autoritate & magnis in Rempublicam meritis longè Nobilissimis ac Eminentissimis Viris,

DN. CHRISTOPHORO ab HüNIKEN DECANO,

DN. TITO à MOLLENDORFF SENIORI,

Ut & cæteris PRIMATUS & ARCHIEPISCOPATUS S. Metropolitanæ Magdæburgensis Ecclesiæ Canonicis ac Capitularibus dignissimis, celebratissimis.

Dominis & Mecœnatibus meis perbenignis.

Gratiam, Pacem & benedictionem à Deo Patre per Christum in Spiritu Sancto.



On ignotum vobis, Viri Reverendiss. Magnifici, Strenui, Nobilissimi, Domini & Mecœnates perbenigni, superioribus annis in publicis Scriptis motam fuisse quæstionem, An quispiam vera & sincera religioni ex animo addictus Canonicorum reformatorum Collegio salvâ & illæsâ conscientiâ sese adjungere possit, &, An in Ecclesiis Evangelicis Collegia illa Canonicorum probari debeant? Conscientia, ut quilibet cordatus intelligit, res est admodum tenera ac facilius turbari, quam tranquillari, vulnerari quàm sanari, violari quam rectè informari potest. Summa igitur hic adhibenda erit cautio, ne titubante ac fluctuante conscientiâ quippiam, præsertim in vitæ statu eligendo suscipiamus, ne postmodùm auribus & cordibus nostris perpetuò insonet illud Apostolicum. Quicquid non fit ex fide, peccatum est. *Rom. 14. v. ult. Ut autem fides vera & Christiana unicum, proprium & adæquatum objectum habet Dei verbum, inter quæ duo est perpetua relatio & spirituale quasi quoddam conjugium, adeò ut fides verbo destituta ac quasi viduata non sit vera fides, sed ficta & imaginaria persuasio, imò noxia superstitio, quæ tandem in desperationem vel securitatem degenerat: ita quoq; conscientia pia & verè Christiana rectè informanda ac tranquillanda unicum fundamentum in Dei verbo quærendum, extra quod & præter quod quæcunq; afferuntur, plausibilem quidem speciem habere possunt, sed certum & immotum aliquod fulcrum, cui in tentationum procellis & dubitationum fluctibus velut anchora cuidam conscientia tutò inniti possit, minimè omnium exhibent. Hanc thesin ut ad hypothesin transferamus, ex Dei verbo conscientia de proposita quæstione informanda erit. Videri quidem alicui poterat, in Scriptura Sacra de Canonicis, eorumq; statu vel nihil vel pauca contineri, cùm nec in Vet. nec in Nov. Test. κατ' εἶδος & nominatim ipsorum officium describatur, imò cùm per aliquot post Christum natum secula absq; ulla sui diminutione ac dispendio Ecclesia N. T. Canonicis caruerit, quod non leve adversus illos præjudicium à nonnullis habetur. Sed enim cùm in Scripturis contineri rectè judicentur, non ea solùm, quæ αὐτολεξεὶ ac totidem verbis in illis proponuntur, sed & quæ per legitimam consequentiam & commodam analogiam ex illis deducuntur, ideò inquirendum restat, an posteriore ista navigatione in hac quæstione uti possimus. Ad quatuor capita revocari posse arbitror, quæ de Canonicis disputantur omnia. Primum est ipse status, in quo vivunt, an is cum verbo Dei è diametro pugnet, an verò eidem congruat, ex quo fundamento promptè decidi potest quæstio, an quis bona conscientia huic statui sese mancipare, vitam Deo gratam, Ecclesiæ, Reipubl. ac sibi ipsi salutarem in eo agere possit an verò minus? Alterum est vocatio ad illum statum, quibus scil. modis ac mediis ad eum Canonici provehantur. Potest enim status ipse esse legitimus, Deo gratus, ut tamen media, quibus aliquis in eum collocatur, quandoq; non sint legitima, quod constat exemplo eorum, qui per vel largitiones ad Ministerium Ecclesiasticum, vel per tyrannidem ad Magistratum Politicum evehuntur. Tertium continet officia, propter quæ administranda & ordo ipse primitùs est institutus, & hominibus in eo viventibus stipendia numerantur, quia ut vetus habet vetus verbum,* Beneficium datur propter officium, *quod exigit etiam διατάξει Apostolica 2. Thess. 3. v. 10.* Qui non laborat, non manducet. *Quartum spectat amplissimos illos reditus, quibus Collegia ista hodiè gaudent, an quis illosa conscientia eos percipere, ac se & suos ex illis alere possit. Ac primo quidem de ipso statu Canonicorum anxiè disquiruntur præcipuè hæc duo. 1. Cùm constet, Ecclesiam Dei in tres Hierarchias sive ordines ac status, Ecclesiasticum scil. Politicum & Oeconomicum esse distributam, ad quemnam ex his ordinibus Canonicorum status sit referendus? 2. Cùm ad aliquem ex his tribus ordinibus solùm atq; unicum referri vix commode possit, an σύμμιξις mixtio, vel ut mitius loquar, ἕνωσις unio & conjunctio illa diversorum statuum in una subjecto, Dei verbo expressè repugnet, ac proinde penitùs improbanda sit. Quod ad prius attinet, quidam volunt Canonicos esse personas Ecclesiasticas, quidam contra statuunt, ipsos esse politicos Dominos. Priores urgent ipsas appellationes, quibus Canonici insigniuntur; distinctionem, quâ à Politicis secernuntur, reditus, quibus sustentantur; officium, quo occupantur; habitum, quo vestiuntur; beneficia & immunitates, quibus Ecclesiasticæ dignitatis intuitu largiter perfruuntur. Posteriores urgent politicam dominationem quam exercent, & collationem cum Ecclesiasticis personis & ministeriis, prout in sacris literis nobis describuntur, institutam, quæ liquidò demonstrare videtur, nullam ferè istius officii, quod Ecclesiasticis personis Scriptura assignat, partem ipsos attingere, ac proinde si judicio Scripturæ standum sit, in Ecclesiasticorum numero eos minimè censendos esse. Ut autem rectius de his fieri possit judicium, prænotandæ erunt certæ quædam distinctiones, quarum fœdere dissidentes istæ sententiæ conciliari possunt. 1. Quemadmodum distinguitur inter statum naturæ humanæ institutæ, destitutæ & restitutæ, sive inter statum primævæ creationis, secutæ post lapsum corruptionis, & factæ per Dei gratiam postea redintegrationis ac restitutionis: ita quoque distinguere possumus inter statum Canonicorum institutum, destitutum ac restitutum. Institutio hujus status à Christianis & piis Imperatoribus, Regibus ac Principibus, Carolo M., Ottonibus, Ludovicis, Henricis &c. facta est, uti ex Historiis constat. Illi enim Collegia ista*

Canonicorum salutari consilio fine potissimùm triplici instituerunt. 1. ut essent Consistoria Ecclesiastica, in quibus viri pietate, eruditione & virtute maximè conspicui præsiderent, qui consilio & auxilio suo cujusq; loci Episcopo in Ecclesiastica administratione & gubernatione præstò essent. Cum enim Gentiles ad Christianam fidem conversi ad Ethnicas idolomanias sæpiùs relaberentur, pii Imperatores hunc Senatum Ecclesiasticum instituerunt, cujus autoritate & prudentiâ illa Gentilium temeritas eò melius coerceri, & apostasia eorum præcaveri possent, unde etiam in prima statim institutione ac fundatione quibusdam Canonicorum Collegiis pars quædam Jurisdictionis politicæ majoris autoritatis & disciplinæ Ecclesiasticæ accuratiùs tuendæ causâ fuit concessa, ut Gentiles illi recens conversi sub leni Episcoporum jugo Christianæ religioni aquiores redderentur, quemadmodum ex Crantzio lib. 2. Saxon. c. 23. Chytræo in Hist. Sax. & aliis Historiographis constat, & ex literis fundationum clariùs conspici poterit. 2. Ut essent Ministerii Ecclesiastici seminaria. Cùm enim eo tempore, quo Collegia Canonicorum instituta sunt, in Germania planè nullæ, in aliis Europæ regnis & Provinciis perpaucæ extarent Academiæ, Bononiensis scil. & Papiensis in Italia, Cantabrigiensis & Oxoniensis in Anglia, Parisiensis in Gallia, ideò pii Imperatores ac Reges in Collegiis illis Canonicorum formari atq; educari voluerunt eos, quorum opera in Ecclesiasticis Ministeriis obeundis postmodum salutaris esse posset. Illi igitur à primis inde juventutis annis in Christiana religione accuratè instituebantur, & in Scripturæ lectione assiduo & quotidiano studio versabantur. Nec à vero mihi videtur absimilis Hauguvitzii Canonici quondam Vratislaviensis sententia, quam in Dialogo suo Germanico de Canonicis, Witeb. An. 38. edito profert, quòd Canonici à Scriptura Canonica, quam certis & statis horis in publicis congressibus prælegebant, explicabant & interpretabantur, nomen suum primitùs fuerint sortiti, ex quo etiam appellatio Lectoris & Scholastici inter ipsos adhuc reliqua videtur. 3. Ut essent pietatis & cultus divini Gymnasia atq; ἀσκητήρια. Cùm enim ab illis, qui vel Episcopo in Ecclesiæ gubernatione præstò esse debent, vel ad Ecclesiastica Ministeria formantur, peculiari quadam ratione singulare pietatis studium requiratur, ideò Collegiorum istorum fundatores pio consilio ordinarunt certos vivendi, legendi, docendi, discendi, psallendi Canones, ac certas quasdam regulas illis præscripserunt (ex quo Canonicorum nomen ipsis inditum esse plerique omnes arbitrantur, quorum sententiam confirmare videtur Constitutio Imperial. Caroli Magni Aquisgrani An. 798. promulgata, quæ exstat apud Goldastum tom. 3. Const. Imp. p. 131. Qui ad Clericatum accedunt, quod nos nominamus Canonicam vitam, volumus, ut illi Canonicè secundùm suam regulam omnibus modis vivant, & Episcopus eorum regat vitam sicut Abbas Monachorum) ut scil. singulis diebus non solùm lectiones Biblicæ in Canonicorum congressibus instituerentur, sed etiam odæ Davidicæ ac Psalmodia sub initium ac finem illarum lectionum ad laudem Dei prædicandam, devotionem Spiritus excitandam, cultum divinum exercendum & pietatis amorem hominum animis instillandum decantarentur, unde etiam Cantoris nomen inter ipsos adhuc reliquum. Ceterùm ut hisce sacris studiis & cultui divino eò liberiùs vacare possent, sufficientes atq; amplos reditus, ex quibus absq; ullo labore ac molestia vivere possent, iisdem constituerunt, qui tamen progressu temporis per Testamentarias piè defunctorum dispositiones, liberales viventium donationes, & fundorum ac fructuum emptiones ab ipsis Canonicis institutas plurimum aucti fuerunt. Tres isti jam enumerati fines primarii ac præcipui fuerunt, propter quos Canonicorum Collegia primitùs instituta: an verò minùs principaliter ac secundariò familiarum illustrium ac nobilium conservationem fundatores spectaverint, (ut quibusdam videtur) de eo ex ipsis fundationis cujusq; Collegii literis judicium faciendum, negari n. nequit, morem illum, quò præter missis tenuioris fortunæ & conditionis hominibus Nobiles tantùm in Collegia ejusmodi recipiuntur, non esse ejusdem cum omnium Collegiorum istorum fundatione originis & antiquitatis, sed paucis retrò annis & seculo nondum integro præterlapso in quibusdam introductum. Neq; inficias ivero, quosdam ex fundatorib. præsertim posterioribus seculis in Collegiorum istorum vel fundatione vel dotatione etiam hunc finem sibi propositum habuisse, ut majoribus suis defunctis ac sibimetipsis suffragia & subsidia, quibus ex flagrantibus illis à Papisticis nundinatoribus confictis Purgatorii flammis ipsorum animæ eò citiùs liberarentur, compararent, unde tot Missæ, tot vigiliæ, tot anniversaria in ipsis fundationis & donationis literis à Canonicis requiruntur, sed hoc ipsum utpote vitiosum ad statum Canonicorum Collegiorum destitutum potiùs, quam ad primævam eorum institutionem ac piam fundatorum primorum intentionem referendum. Negari n. nullâ veritatis specie potest, temporis injuriâ & hominum incuriâ Collegiis illis Canonicorum magnos & varios abusus adhærere cœpisse, quando scil. tempore Papatus longè latèq; dominantis Episcopi Collegiorum istorum Præsides atq; Antistites ex πάρεργῳ fecerunt ἔργον, h. e. jurisdictionem politicam, cujus particula velut πάρεργον quoddam ipsis concessa erat, prætermisso planè Ecclesiastico officio unicè exercere cœperunt: Canonici verò sacrarum literarum studiis, Scripturæ explicatione & officio illius, ad quod vocati erant, muniis penitùs neglectis ignavo otio, luxui, & qui ex his radicibus enasci solent, fructibus Ezech. 16. v. 49. sese tradiderunt, constitutis interim aliis, per quos psalmodias in templis decantarent, quos ex eo, quod vicariâ eorum operâ uterentur, Vicarios appellarunt, horas etiam illas, in quibus psallendi & legendi officium utcunq; adhuc administrabatur, vocarunt Canonicas, nomine ex Scriptura Canonica, quæ olim in illis prælegebatur appellatione, adhuc reliquo. De aliis Collegiorum istorum abusibus & vitiis, quæ sub Antichristiano Romani Pontificis dominio non minùs in illis quàm in toto Ecclesiast. Hierarchiæ corpore invaluerunt, non est quòd pluribus disseramus. versantur omnia in clara luce tùm Historiarum, tùm experientiâ in Papali Ecclesia adhuc omnib. obvia, quorum vitiorum accuratam & enucleatam descriptionem, enumerationem & insectationem quisquis desiderat, Roderici Zamorensis Episcopi Speculum lib. 2. c. 13. & seqq. consulat. Nos hic properamus ad statum Collegiorum restitutum. Postquam n. superiori seculo ex Cimmeriis & Ægyptiacis Papatus tenebris clara lux doctrinæ Evangelicæ singulari Dei beneficio in Germania iterum emergeret, secuta est etiam Collegiorum istorum quædam reformatio magnorum in Ecclesia luminum & columnum B. sc. Lutheri, Pomerani, Chemnitii, Chytræi, Sacci & aliorum operâ atq; consilio suscepta. Sed quemadmodum restitutio illa Naturæ humanæ, de qua superiùs dicebamus, in hac vita est tantùm inchoata & imperfecta propter extremam corruptionem ex peccato originali nobis adhærentem, in futura autem vita demum erit consummata & perfecta, sic reformatio illa Canonicorum Collegiorum non potuit statim ad plenam perfectionem deduci propter varios & multiplices abusus intimis eorum, ut sic loquar, visceribus inhærentes & maximam partem ex Papatu adhuc reliquos & superstites. Cùm enim reditus, quibus Collegia illa gaudent, essent ditissimi, amplissimi & fermè regii, nec possent omnes ad sacras res & Ecclesiastica officia specialissimè sic dicta conferri, cum quædam Canonicarum Collegia ex solis Nobilibus personis ad Politica magis officia, quam Ecclesiastica institutis & informatis constarent, cùm integræ illæ ditiones, civitates & pagi, in quos Episcopi & Canonici jurisdictionem obtinuerant, absq; politica administratione gubernari non possent, cùm in Germania passim locorum Academiæ vigerent & florerent, in quibus futuri Ecclesiæ ministri sufficienter informabantur, ut Canonicorũ Collegiorum operâ eam ad rem non adeò videretur necessaria, denique

quod

quod maximum est, cum absq; Reip. vel eversione, vel insigni certè conversione non potuerint Collegia Canonicorum in statum planè & merè Ecclesiast. commutari, atq; interim in manus vel Pontificis vel Principū amplissimos illos reditus collocari nequaquam ex re Ecclesiæ vel Reip. videretur, ideò circumstantiarū innumeratarum diligenti ratione habitâ talis Collegiorum istorū reformatio & constitutio est suscepta, qualem & Ecclesiæ & Reip. & temporum & personarum conditio admittebat. Si quis ergò de hodierno Reformatorum Collegiorū statu (nam de pristino & præterito non est quod multùm simus solliciti, maximè cùm ex superiore διηγήσει judicium de eo fieri facilè possit) ulteriùs quærat.

An is sit Ecclesiasticus, vel Politicus, vel Oeconomicus? illi non possum absolutè ac simpliciter respondere, quod sit vel merè & propriè Ecclesiasticus, vel merè & propriè Politicus; si quærendo quis pergat, an ergò mixtus sit, & an hæc mixtura verbo Dei congrua, Deoque minimè adversa sit? sequentes distinctiones adhibeo. Primo Ecclesiastici status nomen accipitur tripliciter, 1. Latissimè & generalissimè pro quovis Ecclesiæ Christianæ membro, quâ ratione omnes Christiani sunt Ecclesiastici, hoc est, sunt membra Ecclesiæ, quædam viva, quædam tantùm mortua. Cùm enim omnes Christiani ad Ecclesiam certâ ratione pertineant, quidni etiam certo respectu omnes dici possent Ecclesiastici? Cùm privati etiam homines, si verè in Christum credunt, & fidem per caritatem & bona opera exerunt, Spiritus sancti templa sint 1. Cor. 6. v. 19. Spiritu Dei agantur Roman. 8. v. 14. ac πνευματικοὶ spirituales ab Apostolo disertè vocentur Galat. 6. v. 1. eccur nomen spiritualium & Ecclesiasticorum ἁπλῶς & ἀπολύτως ipsis denegare velimus? Quilibet vestrûm, *ait Chrysost. hom. 5. in 2. Thess. 3.* si volet, doctor esse potest, si non alterius, tamen sui ipsius: *quod enim Pastor est in Ecclesia, hoc paterfamilias est in sua domo, unde piorum familiæ κατ' οἶκον ἐκκλησίαι dicuntur Rom. 16. v. 5. 1. Cor. 16. v. 19. Col. 4. v. 15. Si pius paterfamilias domesticam Ecclesiam colligit, utiq; & ipse sano sensu & certo respectu Ecclesiastica persona dici poterit. Sed de ea significatione hoc loco non est quæstio. 2. Strictissimè & specialissimè nomen Ecclesiasticorum sumitur pro illis, qui munere docendi, Sacramenta administrandi, ægrotos visitandi &c. in Ecclesia funguntur, quos Scriptura appellat Episcopos 1. Tim. 3. v. 2. Tit. 1. v. 6. eò quod gregi sibi commisso debeant intendere sive prospicere, & diligentem ejus curam habere, Act. 20. v. 28. 1. Pet. 5. v. 2. Item Pastores, quod Ecclesiam fidei sua concreditam verbi pabulo debeant pascere, à venenatis hæreticorum pascuis eos dehortari,* quod infirmum est, consolidare; quod ægrotum, sanare; quod confractum, alligare; quod errans, reducere; quod periit, requirere, *Ezech. 34. v. 4. Eph. 4. v. 11. 1. Pet. 5. v. 2. in hac significatione, si nomen Ecclesiastica persona accipiatur, in propatulo est, Canonicos non esse Ecclesiasticos, neq; enim habent certum aliquem auditorum gregem sibi commissum, quem verbi prædicatione & Sacramentorum administratione pascant ac vitæ exemplo illis ut pastores præeant. 3. Inter hanc generalissimam & specialissimam nominis acceptionem est significatio quædam intermedia, quam possumus vocare specialem respectu prioris, generalem respectu posterioris. Juxta eam in Ecclesiastico statu vivere, sive Ecclesiast. personam agere is dicitur, qui nec merè privatam agit vitam, nec politico Imperio fungitur, sed certum aliquod officium ad Ecclesiæ commodum specialiter pertinens administrat; Sic in V. T. erant* Cantores *ad laudes in templo Hierosolymitano Deo quotidie decantandas à Davide & Salomone constituti, erant* Prophetæ, *qui in Scholis præcipuè docebant, quorum discipuli dicebantur* filii Prophetarum; *erant* Nethinim *sive Nathinæi ex eo sic dicti, quod David & Principes eos dederant* ad ministerium Levitarum, *Esdr. 8. v. 20. ut scil. illi Levitis, sicut Levitæ Sacerdotibus in cultu divino ministerii operam præberent &c. Hi non erant Ecclesiastici sensu illo strictissimo & specialissimo, cùm nec sacrificia offerrent, nec populum in Ecclesiasticis conventibus docerent, erant tamen Ecclesiastici sensu non solùm generalissimo & latissimo, quo omnes Israëlitæ poterant dici Ecclesiastici, sed etiam speciali quadam ratione & significatione, quia ipsorum officium & opera Ecclesiæ erat consecrata. In N. T. erant* Doctores *Eph. 4. v. 11.* Catechetæ *Gal. 6. v. 6. à Pastoribus distincti, ut colligitur ex eo, quod Apostolus Eph. 4. v. 11. distinctis nominibus eos appellat, ac Rom. 12. v. 7. διδάσκοντας illos à προφητείᾳ distinguit, illis non erat specialis cujusdam Ecclesiæ cura commissa, sed Scripturæ interpretationi, corruptelarum refutationi ac Methodicæ doctrinæ cœlestis tractationi incumbebant, ut ipsorum operâ ad ministerium rectè formarentur, quibus olim illud erat commendandum.* Presbyterorum *etiam in Ecclesia Apostolica primitiva erant duo genera, ut manifestè colligitur ex 1. Tim. 5. v. 17. quidam docendi munere in Ecclesia fungebantur, sive ut Apostolus loquitur,* laborabant in verbo & doctrina, *qui alias dicebantur Episcopi ac Pastores, quidam verò morum censura & Ecclesiast. disciplina conservanda duntaxat præerant, qui dicebantur κυβερνήσεις* gubernatores *1. Cor. 12. v. 28. προϊστάμενοι* præsides *Rom. 12. v. 8. utriq; communiter προεστῶτες 1. Tim. 5. v. 17. ac ἡγούμενοι Act. 15. v. 22. Heb. 13. v. 7. 17. & 24. ex utrisq; simul conjunctis constitutum fuit Collegium sacrum, quod Apostolus vocat* Presbyterium *1. Tim. 4. v. 13. De posteriore illo Presbyterorum genere Ambros. in comm. 1. Tim. 5. scribit:* Et Synagoga & postea Ecclesia Seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia, quod quâ negligentiâ obsoleverit nescio, nisi fortè Doctorum desidiâ aut magis superbiâ, dum soli volunt aliquid videri. *De hisce Doctoribus & Presbyteris in primitiva Ecclesia (quibus etiam adjungimus* Diaconos, *eos scil. qui à docendi munere sejuncti dispensationi bonorum Ecclesiasticorum, & curæ pauperum præfecti erant, quos Apostolus vocat ἀντιλήψεις* opitulationes, *id est, opitulatores 1. Cor. 12. v. 28. quia ex eleemosynis & collectis subveniebant pauperibus, orphanis, viduis ac peregrinis, & erant quasi œconomi Ecclesiæ) de his, inquam, rectè dicitur, quòd fuerint personæ Ecclesiasticæ, non quidem in sensu strictissimo, quia docendi & Sacramenta administrandi munere non fungebantur, sed in ea, quam tertio loco enumeravimus vocabuli significatione. Antequam verò respondeam, an Canonici eodem sensu sint ac dici possint Ecclesiastici, præmitto adhuc aliam distinctionem, quòd scil. inter personas singulas & integra Collegia accuratè sit distinguendum. Neq; enim id quod toti & integro alicui Collegio tribuitur, singulis Collegii membris ac singulis personis prout seorsim, separatim & per se considerantur, statim competere absolutè necessarium est & vicissim, quod uni vel quibusdam in Collegio personis non competit, illud nequaquam toti & integro Collegio statim derogandum, cùm ex regula Logicorum constet, non omne quod toti sive essentiali sive integrali tribuitur, omnibus & singulis ejus partibus sive essentialibus sive integrantibus statim competere, & vicissim, quod uni alicui parti non competit, nequaquam toti protinus esse denegandum. Sic supremum illud in populo Israëlitico Synedrion, quod vocabant* כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה *erat Collegium Ecclesiasticum, in quo tamen non omnes erant personæ Ecclesiast. specialissimo & strictissimo sensu sic dictæ, sed quædam in illo erant personæ politicæ, videl. Seniores populi, compositum enim erat illud Concilium ex tribus ordinibus Sacerdotibus scil. Levitis & filiis Israël, ut Moses loquitur Num. 11. v. 16. i. e. ex primoribus Iudæorum, qui neq; Sacerdotes erant neq; Levitæ. In tract. Thal. de Syned. refertur, Principem in Synedrio locum non semper fuisse datum summo Sacerdoti, sed sapientissimo ex 70. Synedris, quem autor illius tractat. vocat* ראש הַיְשִׁיבָה Caput Synedrii. *R. Moses Maimonides dicit, præsidem illum, qui Mosis personam referebat, à Sapientibus fuisse appellatum* נָשִׂיא *Principem, habuisseq; eum quasi vicarium ad dextram ipsi assi-*

den-

dentem, qui diceretur אַב בֵּית דִּין pater domus judicii, quorum nominum ac dignitatum in Rabinorum libris passim fit mentio. Quamvis igitur nec Præses hujus Concilii semper esset Sacerdos, sive persona Ecclesiastica nec Assessores omnes essent Ecclesiastici, ipsum tamen Collegium sive Senatus rectè dici poterat Ecclesiasticus, denominatione tum a principaliore & potiore parte, tum à fine instituti hujus Collegii desumta. Presbyterium illud in Apostolica Ecclesia, cujus paulò ante mentionem fecimus, rectè dicebatur Ecclesiasticum Collegium, neq; tamen omnes in Presbyterio erant Ecclesiasticæ personæ specialissime sic dictæ, cùm non omnes laborarent in verbo & doctrina, ut ex Apostolo demonstravimus. Consistoria, quæ à Principibus Augustanæ Confessioni addictis sunt instituta, ut præsint decisioni causarum Ecclesiasticarum & matrimonialium, Ecclesiæ de idoneis ministris prospiciant, disciplinam Ecclesiasticam tueantur &c. rectè dicuntur Collegia Ecclesiastica, quamvis non Ecclesiasticæ duntaxat personæ, sed etiam politicæ in illis præsideant. In Senatum Academicum non tantum Theologiæ, sed aliarum etiam disciplinarum Professores cooptantur, ipsum interim corpus Ecclesiasticum potiùs quam politicum Collegium habetur, ut constare potest ex eo, quod in Comitiis provincialibus Ecclesiasticorum Præsulum locum occupat. Idem ergo de Collegiis Canonicorum dicimus, quod scil. sint Ecclesiastica, si de toto & integro corpore quæstio instituatur, quamvis non omnes ac singulæ personæ, quæ in illis locum obtinent, Ecclesiasticis officiis fungantur. Si dicas, nullum planè monstrari posse officium Ecclesiasticum quod vel omnes vel plures vel aliqui ex Canonicis administrent, respond. ad primam horum Collegiorum fundationem in reformatione eorum instituenda, & judicio de illis ferendo esse respiciendū, atq; ad eam veluti normam quandam omnia esse revocanda. Quemadmodum enim quæ Cypriani est similitudo, si aqua in canalibus fluat turbida, ad primum fontem recurrimus, & ex eo sincerum potum haurimus, sic cùm experientia & re ipsius evidenti testimonio comprobatum extet, abusus complures in Canonicorum statum atq; ordinem sub Papatu irrepsisse, ad primam originem recurrendum fuerit, ac opera danda sedulò, ut ad illam, quantum ejus fieri potest, omnia quasi postliminio revocentur, quod si factum fuerit nullum amplius dubium erit, an Canonicorum ordo sit status vitæ divino verbo congruus & Deo gratus, an Deo & verbo ejus adversus. Certè nemo dubitare potest, tres illos fines, propter quos Collegia Canonicorum primitùs instituta esse superiùs diximus, divinæ voluntati minimè omnium repugnare, sed eidem potiùs optimè congruere. Sint ergò vel fiant Canonicorum Collegia 1. Consistoria quædam Ecclesiast. in quibus viri pietate, eruditione & virtute conspicui præsideant, qui sint veluti προεστῶτες, ἡγούμενοι, κυβερνῆται, i.e. qui suo consilio & auxilio in Ecclesiastica gubernatione Episcopo adsint. Cumq; Episcopi, qui Collegiis illis hodiè præsident, jurisdictionem politicam & dominationem civilem exerceant (quod ipsum sine Reipubl. eversione vel conversione, ut antea monuimus, mutari nequit) ideò non admodum improbamus, si politicæ quædam personæ generis dignitate, eruditione & experientiâ conspicuæ in hoc Collegium cooptentur, quarum consilio & opera in regimine administrando, in legationibus obeundis & aliis officiis Reipubl. necessariis expediendis Episcopus utatur. Quod si namq; absolutè & simpliciter tales politicas personas ex Canonicorum Collegio exclusas cupimus, ipsi quoq; Episcopo jurisdictio politica penitùs erit deroganda, ita ut in ordinem illorum Ecclesiasticorum redigatur, qui in strictissima & propriissima significatione ita appellantur, i.e. qui populum docent & Sacramenta administrant, quod ipsum si quis tentare voluerit, metuendum erit, ne periculosam confusionem introducat, & Rempubl. omnem turbis ac seditionibus impleat. Sed enim ut Episcopus, quamvis politico dominatu fruatur, non tamen abjicit Ecclesiæ curam, sed prospicit illis de idoneis ministris, lupos ab ovili Dominico arcet, disciplinam Ecclesiasticam conservat, & ut verbo dicam, quæ ad jus Diœcesanum & Episcopale pertinent, juxta verbi divini præscriptum & Pacificationis Passaviensis statutum administrat: ita quoq; Collegia Canonicorum, quamvis quandam ex ipsis eandem partem politicæ jurisdictionis obtineant, & propterea politicas etiam personas in suum complexum admittant, non tamen Ecclesiæ salutem negligunt, sed præcipuè & cumprimis tales personas in sui consortium eligant, quæ ab accurata & solida rerum sacrarum cognitione ita sint instructæ, ut Consiliis, Scriptis, Legationibus, ad Colloquia, in Synodis &c. Ecclesiæ commoda promovere, ejusq; incommoda studiosè præcavere possint. 2. Sint etiam vel fiant Canonicorum Collegia Ecclesiast. Ministerii seminaria, h.e. formentur atq; educentur in illis pii & eruditi viri, quorum opera in Ecclesiast. ministeriis obeundis aliquando Ecclesia uti illis esse queat. Scriptura Canonica in publicis congressibus non tantùm prælegantur, sed etiam explicentur; Vicariorū ac Choralium (puta indoctorum atq; ignavorum) locum occupent pietatis ac Theologiæ Studiosi, qui finem suarum actionum ultimum non statuant in horis Canonicis sine mente & devotione decantandis, sed exercitio psallendi conjungant Scripturæ diligentem lectionem, piam ejusdem meditationem & accuratiorem doctrinæ cœlestis cognitionem, ut ad Ecclesiæ ministeria aliquando subeunda hac ratione præparentur. Quia verò ab iis, qui hodie in Canonicorum Collegiis præsident, Scripturæ interpretatio in publicis conventibus suscipienda vix potest expectari, ideò temporis progressu cogitent de adsciscendis sibiq; conjungendis Theologis, quorū operâ eam ad rem salutariter uti possint. 3. Sint etiam vel fiant Canonicor. Collegia pietatis & cultus divini quædam Gymnasia & ἀσκητήρια. Removeantur superstitiosæ & perversæ opiniones operis operati, satisfactionis & meriti, aboleantur idololatricæ precationum formulæ, quæ invocationem Sanctorum continent, & Deo minimè adversum, sed gratum & acceptum potiùs erit, si certis ac statis cujuslibet diei horis hymni Davidici, & psalmodia decantentur, ita tamen ut Constitutiones illæ Eccles. de horis, quas ita vocant, Canonicis, non æquiparentur divinis mandatis, sed pædagogias externæ & εὐταξίας Ecclesiast. loco habeantur, ac ut cum pia devotione & seriô mentis affectu in lingua canentib. & psallentib. nota omnia peragantur. Non solùm canentes psallere debemus, ait Cassiod. in Ps. 46. sed intelligentes, nemo n. sapienter quicquam facit, quod non intelligit. Intelligere debemus, scribit August. expos. 2 in Ps 18. quod dicitur, ut humana ratione non quasi aviū voce cantemus, nam & merulæ & psittaci & corvi & picæ & hujusmodi volucres sæpè ab hominib. docentur sonare quod nesciunt; ac Synodus Aquisgranensis sub Lud. Pio An. 820 decrevit, psallentiū in Ecclesia Domino mentem concordare debere cum voce, ut impleatur illud Apostolicū, psallam Spiritu, psallam & mente 1. Cor. 14. v. 15. Sed nec solis Choralib. vel Vicariis psallendi officium committi debet, verùm ipsimet Canonici si non omnes ac semper, tamen maxima ex parte choro intersint, cùm quilibet pro se Deo servire, laudes Dei sonare, & sanctè exemplo aliis prælucere debeat, cumq; quilibet pro se aliquando rationem Deo reddere teneatur Rom. 14. v. 12. Qui per alium duntaxat munere psallendi, orandi, prædicandi, benè operandi defungitur, habebit salutem vicariam, sed pœnam personariam, per alium intrabit in Paradisum, per se in infernum, ut quidam anonymus dixit referente Merteno part. 1. Cathol. Apolog. cap. 20. Laudamus proinde Concilii Tridentini canonem, quo sess. 24. statutum fuit, ut omnes Canonici per se non per substitutos compellantur obire & exequi officia atque in choro ad psallendum instituto hymnis & Canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devoteq; laudare. Quod si in Papatus tenebris agnoscunt, vicariam illam psallendi operam minimè probandam esse, quantò minus in luce doctrinæ Evangelicæ ead. excusari poterit. Atq

ex hu

ex his, quæ hactenus diximus, facilè intelligi potest, quid de Canonicorum statu ex verbo Dei judicandum sit, num Ecclesiasticus, num politicus, num verò mixtus censeri debeat, ac num salvâ ac illæsâ conscientiâ quispiam veræ religionis addictus & salutis suæ cupidus eidem sese tradere velin eo piam ac Deo gratam vitam ducere possit. Ecclesiasticus status est, si scil. nomen Ecclesiastici in tertia significatione accipiatur, atq; ad totum Collegium, non ad singulas personas seorsim sumtas respectus habeatur, nec repugnat statui Ecclesiastico in ea, quam diximus, significatione sic appellata, partem quandam Politicæ jurisdictionis habere & administrare, sicut Ecclesiastico statui propriissimè & strictissimè sic dicto, i.e. Ministris Ecclesiæ, qui docendi & Sacramenta administrandi munere funguntur, illud repugnat, sed sicut Oeconomicus & Ecclesiasticus status in Ecclesiæ ministris conjunguntur, ita quoq; in Ecclesiasticis ejusmodi Collegiis temperamentum quoddam politicæ jurisdictionis cum Ecclesiastico ipsorum statu admitti potest. Quamvis verò non omnia ad præscriptam illam normam ex primæva institutione deductam statim revocari & reduci perfectè possint, absit tamen, ut propterea statum ipsum penitùs damnare, ac quòd nemo in eo bonâ conscientiâ vivere possit, statuere velimus. Non enim vivitur cum perfectis hominibus ac perfectionis quadam in hac vita pars est, imperfectionem agnoscere, & ad perfectionem summo animi studio magis magisq; contendere. Notandum igitur & illud, quòd de statu Canonicorum hodierno dupliciter loqui ac judicare possimus, ἁπλῶς κ̀ συγκριτικῶς, absolutè & comparatè. Si absolutè de eo judicare volumus fatendum est, multa adhuc reformationem juxta verbi & primævæ institutionis normam desiderare. Si comparatè de eo judicamus, præstiterit statum istum, utut personæ in eo viventes defectibus adhuc laborent, tolerare, & in abusibus ac vitiis ejus abolendis laborare, quàm temerè contra præstantissimorum Theologorum superiùs enumeratorũ sententiam, imò contra publica Imperii decreta eum damnare & occasionem efficacem præbere, ut in Pontificiorum manus amplissimi illi reditus & dignitates, imò integræ ditiones Episcoporum & Canonicorum jurisdictioni subjectæ perveniant, & consequenter veræ religionis exercitium è ditionibus illis exterminetur.

Secundum membrum, quod vocationem ad Canonicorum statum complectitur, ad duo capita revocari potest, videl. ut 1. persona vocanda, 2. vocationis modus consideretur. Quæ & quales personæ in Collegia Canonicorum cooptandæ sint, ex præcedentibus non obscurè colligitur, tales scil. quæ donis ad munia hujus status ritè obeunda necessariis sint instructæ, h. e. quæ vel jam antè eruditionis, virtutis & experientiæ stadium ita decurrerunt, ut suo consilio & opera Ecclesiæ & Reip. salutariter inservire possint, vel de quibus certa spes elucet, quod in Collegiis Canonicorum ita formari & informari possint, ut eorum opera Ecclesiastica politia postmodum usui esse queat. Cùmq; rectum & sui & obliqui index sit, facilè apparet, non ad generis nobilitatem tantùm, nec ad cognationem vel alia προσωποληψίας objecta, sed ad ἱκανότητα in personarum electione esse unicè respiciendum. Modus vocationis hodiè fit per nominationem certæ alicujus personæ, vel à toto Collegio vel singulis Canonicis factam, ut ea aliquando in locum defuncti succedat. Specialia illius modi, quem in electione ac nominatione observant, à peculiaribus cujusq; Collegii Constitutionibus dependent. Illud verò à Simoniæ specie vix potest liberari, quod quidam ex Canonicis hæc officia institorum ac mangonũ instar venalia exhibent, sicut Onuphr. in append. ad Platin. de Clemente VII. hac loquendi formulâ utitur, quòd hastâ in foro propositâ tres galeros Cardinalitios venales exposuerit plurimùm offerentibus de auro puro & præsentario conferendos. Quod si enim definitionem Simoniæ à Scholasticis 4. sent. dist. 25. traditam, & in jure Canon. c. de Simonia & Simoniacis latiùs expositam exactè ponderare velimus, nundinatio illa Canonicatuum vix ac ne vix quidem honestiore aliquo vel donationis vel compensationis schemate ita poterit obvelari ac palliari, quò minùs Simoniæ facies ex ea prospectet. Sanè non magnoperè refragabor, quò minùs in fiscum publicum aliquid sine specie Simoniæ conferre possit, ab eo, qui in Collegium primò recipitur (quamvis hoc ipsum Thomas & reliqui Scholastici sic limitent, quod tum demũ non sit Simoniacum, pro receptione in Collegium aliquid exigere vel numerare, si possessiones alicujus loci religiosi non sufficiant ad sustentandum plures personas quàm eas, quas actu habet: Quamvis etiam ex collatione in fiscum, quæ à Candidatis in Academiis requiritur, id ipsum non possit efficaciter probari, cùm promotores pecuniam illam recipientes ac inter se distribuentes non conferant officium aliquod Ecclesiasticum, sed publicum duntaxat eruditionis & virtutis testimonium) sed quod per emptionis ac venditionis contractum de Canonicatibus inter personas privatas invicem transigitur, illud jure & meritò improbandum & abrogandum, nisi quis dicere velit, non ipsum officium, sed amplos illos reditus emi vendive, quæ tamen distinctio conscientiæ satisfacere non poterit, cùm officium & beneficium arctissimo nexu invicem cohæreant. Tertium quod officia Canonicorum concernit, ex primo membro luculentam habet explicationem. Pius ac cordatus Canonicus nequaquam suo se situs perfunctum statuat munere, si canendi ac psallendi officio semel aut bis de die interfuerit, nec reliquam temporis partem ignavo otio, luxui, venationibus, voluptatibus, Baccho, ventri ac Veneri consecret, sed studia præsertim sacra tractet, Ecclesiæ & Reipublicæ operam, consilium & officium suum deberi agnoscat, nullum ergò laborem, molestiam nullam subterfugiat, quò minùs ad ea, quæ ab ipso requiruntur, expedienda munia, quàm potest fieri, exactissimè studiis, meditationibus ac precibus sese præparet, ut si res ita ferat, in consiliis promtus & in rebus gerendis strenuus & expeditus appareat, integritati etiam ac sanctitati vitæ studeat, ne Canonicus irregularis monstrosâ quadam denominatione audiat.

Quartum denìq; & ultimum membrum reditus Canonicorum concernit, an quis illæsâ conscientiâ eos percipere, atq; ex illis se & familiam suam alere possit? Bona Ecclesiast. in primitiva Ecclesia in quatuor partes distribui fuêre solita, primus quadrans cedebat Episcopo, alter Clero, tertius ædium sacrarum extructioni ac reparationi, quartus pauperum sustentationi. Quadrans Episcopo destinatus, non ipsius solùm alimentationi, sed etiam captivorum ob religionis professionem redemtioni, exulum & peregrinorum receptioni, atq; aliis beneficentiæ operæ erogationi cedebat, ut colligitur exc. concesso & seqq. caus. 12. q. 2. Hunc ipsum morem Canonicus imitari debet, & reditus illos, quos percipit amplissimos, nequaquam luxuriosè absumere, vel avarè in thesaurum suum omnes recondere, multò minùs divitiis congerendis unicè inhiare, sed in pauperum sustentationem, captivorum redemptionem, exulum alimentationem & liberale subsidium eorum, qui in Ecclesia & Scholis docent, vel iisdem operam suam consecrarunt, i. e. qui in Academiis studia sua graviter urgent, sed paupertatis onere pressi remoram longè maximam sibi injectam experiuntur, bonam eorum partem conferre. Aurum habet Ecclesia, inquit Ambrosius libr. 2. de offic. cap. 28. non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus.

Atq; hæc de Collegiis Canonicorum hoc loco paulò pluribus præfari collibuit, quæ omnia, si rectè se habeant ac firmo talo consistant, nulla ampliùs supererit dubitatio, an quispiam veræ & sinceræ religioni ex animo addictus, Canonicorum Reformatorum Collegio salvâ & illæsâ conscientiâ sese adjungere possit, & an in Ecclesiis Evangelicis Collegia illa probari debeant. Quia verò optima & expeditissima docendi ratio exemplis potius constat quàm dictis, teste Hilario can. 5. in Matth. ac γραφεὺς διδάσκει τὸ πλέον τοῖς ἐκτύποις, pictor formis expressis ampliùs docet, ut ex Na-

zian-

zianzeni versibus loquitur Damasc. orat. 3. de imagin. p. 805. ideò ad vos Viri Reverendiss. Magnifici, Strenui, Nobilissimi, Domini & Mecœnates perbenigni me denuò converto, ac si quis formam optimè constituti & ad normam verbi cœlestis reformati Canonicorum Collegii a me requirat, ei vestrum Reverendiss. & Ampliss. Collegium velut vivum quoddam & genuinum exemplar proponere non erubesco. Vos enim Pontificias superstitiones & idolomanias, Missas, vigilias, Sanctorum invocationes, indulgentiarum nundinationes, coactum & impurum cœlibatum & alias ejusmodi Papales scorias & quisquilias ex vestro collegio & cathedrali templo jampridem penitùs eliminastis. Vos in Collegii vestri honoratissimi consortium neminem admittitis, nisi qui jurato à fide sanctè prius confirmet, se doctrinæ Evangelicæ in Propheticis & Apostolicis Scriptis comprehensæ, ac in August. Confessione invariata & Concordiæ formula repetita ex animo esse addictum, contra verò a Papalibus, Calvinianis & aliis corruptelis seriò abhorrere. Vos in augustam Synedrii vestri societatem eos duntaxat recipitis, qui cum splendore generis veram pietatem, eruditionem solidam & omnia virtutum genera, adeoq; gentis & mentis, generis & ingenii, genitorum & morum nobilitatem suavissimâ συζυγίᾳ combinarunt, expendentes illud Hieronymi in Epist. ad Celant. Vera & sancta nobilitas est virtutibus inclarescere. Vos Ecclesiis & Scholis in ditione vestra de idoneis ministris prospicitis & salariis honestis eos sustentatis, ut sincera doctrina & verus Dei cultus ad posteritatem propagetur. Vos Reverendissimo, Celsiss. ac Illustriss. Principi ac Domino, Dn. CHRISTIANO WILHELMO Archiepiscopatus & Primatus Magdaburgensis Administratori, Episcopatus Halberstadensis Coadjutori, Marchioni Brandaburgensi, Duci Borussiæ &c. Domino meo clementissimo, a pietate, moderatione, prudentia, beneficentia & heroicis virtutibus nunquam satis laudato in Ecclesiastica & politica gubernatione consiliis vestris prompti ac parati semper adestis. Vos literarum studia, præsertim sacra ac literatos impensè fovetis, ac complures in Academiis stipendiarios beneficentia vestra alumnos ac testes magnis sumtibus sustentatis, quorum operâ afflictæ Christi in his terris Ecclesiæ salutaris & frugifer aliquando esse possit. Vos ignavum otium, ambitionem, avaritiam, dissidia, voluptatum studia & reliquas Ordinis Canonici pestes graviter detestantes, ac divini cultus exercitio, honestis studiis, cumprimis sacris, verum honestati & vitæ integritati sedulò vacantes, Canonici nominis mensuram ipso facto impletis. Horum omnium diligens & exacta consideratio me permovit, ut hunc septimum locorum Theologicorum tomum publici juris a me factum Reverend. Magnificis, Amplissimis ac Nobilissimis Vestris Dignitatibus humili ac submisso animo consecrarem, nullus dubitans, quin eximiæ illius & singularis benevolentiæ, quâ hanc Academiam nostram vos complecti aliquoties reipsâ comprobastis, quosdam veluti radios in me quoq; derivaturi & chartaceum hocce munusculum serena fronte & mente a me suscepturi sitis. Deum bonitate optimum, potentiâ maximum supplicibus invoco gemitibus, ut in conclamatis & exulceratis hisce mundi temporibus, adeoq; ultimorum temporum fecibus Ecclesiam suam potentissimè tueatur, Evergetas & Patronos docentibus in ea concedat, ac Reverend. Magnificas, Amplissimas & Nobilissimas Vestras Dignitates in Confessione veræ doctrinæ clementer conservet, vitæ longævitatem ac omnis generis bona in animo, corpore & fortunis ipsis concedat, ac tandem ad triumphantis Ecclesiæ cœtum verè & perfectè Canonicum easdem transferat per & propter Christum Mediatorem nostrum unicum in secula benedictum. Dab. Jenæ 10. Maii, Anno, quo pIIs LVtheranIs VIgILanDVM.

Rev. Magnif. Ampliss. & Nobiliss. V. Dignit.

humiliter colens

JOHAN. GERHARD. D.

DE



DE CONJUGIO.

I.

Ratio ordinis.

DOCTRINAM DE *MAgistratu Politico* recto ordine excipit articulus de *Statu Oeconomico ac Conjugio*, quod prob. 1. *à communi genere*, quia Status Oeconomicus *tertiam*, uti vocât, *Hierarchiam* constituit, atque unà cum Ministerio Ecclesiastico & Magistratu Politico tres illos in Ecclesia divinitùs constitutos Ordines absolvit. 2. *à communi fine*, quia Status Oeconomicus non minùs quàm Ministeriû & Magistratus ob Ecclesiæ collectionem & propagationem à Deo fuit institutus, siquidem in hoc statu per Coniugium propagatur genus humanum, ex quo per verbum à Ministris Ecclesiæ prædicatum & Sacramenta ab iisdem administrata Deo in his terris colligitur Ecclesia. 3. *à connexionis serie*, quia Coniugium sive Ordo Oeconomicus *est* seminarium Ecclesiastici & Politici Status, ex illo enim ordine deliguntur, qui Ecclesiastico Ministerio & Politico regimini præficiuntur. Societas domestica est principium & fundamentum civilis ac politicæ societatis, sicut societas politica est adminiculum politiæ Ecclesiasticæ.

Viq; alios alii de religione docerent,
Contignas pietas jussit habere domos,

quod est Stigelii. 4. *à communi munere.* Quod Minister Ecclesiæ est in templo, id pius paterfamiliâs est in domo, ille publico docendi munere fungitur, hic privatim suam instituit familiam & ad pietatem ac honestatem domesticos suos format. Gen. 18. v. 19. *Scio quod Abraham præcepturus sit filiis suis & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam.* 5. *à communi efficiente.* Bonitas Dei non minùs elucet in beneficiis, quæ per Statum Oeconomicum quàm quæ per Magistratum Politicum generi humano conferuntur. Oeconomicus enim Ordo generis humani & consequenter etiam Ecclesiæ propagationi, politicus ejusdem defensioni inservit: Utrumq; beneficium grato pectore agnoscendum & dignis laudibus extollendum.

Regiminis Politici & Oeconomici convenientia.

2. *Convenientiam* etiam quandam cum politico regimine obtinet Oeconomica illa administratio, cui paterfamiliâs præest, 1. *in genere proximo*: Uterq; enim Status est *Hierarchia & sanctum vitæ genus*, quâ honorificâ appellatione B. Lutherus in c. 21. Genes. utrumq; ornat. 2. *causâ efficiente principali.* Utrûq; enim Statû divina majestas instituit clementer, & contra machinationes Diabolicas adhuc conservat potenter. 3. *Subjecto remoto*: Uterque Ordo constat certis hominibus, quibus certæ officii partes ac munia divinitùs sunt præscripta. Quandoq; etiam conveniunt hi Ordines in uno eodemque subjecto proximo, cùm una atq; eadem persona diverso respectu ad utramq; Hierarchiam pertinere possit. 4. *causâ finali genericâ*, utrumque vitæ genus propter Ecclesiæ salutem & nominis divini gloriam, ut primitùs est institutum, ita adhuc hodiè ob eosdem fines divinitùs conservatur. 5. *quibusdam effectis*, quos Status huius Præsides hominibus suæ fidei ac curæ commissis præstare debent, quorum intuitu Magistratus dicuntur *Patres*, & *bonus Princeps nihil differre dicitur à bono Parente*, ut in loco præcedente §. 11. dictum.

Utriusque differentia.

3. Interim tamen differunt hæ duæ functiones. 1. *regiminis formâ ac modo.* Magistratus Politicus instructus est potestate ll. ferendarum in Republica, quarum violatores gladio punit, sed paterfamiliâs privatis legibus familiam suam regit, nec transgressores earum ultimo supplicio afficit. Magistratus Politicus tributa à subditis exigit & principatus eius subditorum humeris incumbit, *sed patresfamiliâs liberis suis thesaurizant, non liberi parentibus*, 2. Corinth. 12. v. 14. Interim tamen ἀντιπελάργησιν ac θρεπτήρια jure Naturæ liberi ipsis debent: 2. *subjecto proximo*, aliæ enim personæ sunt *privatæ*, viventes in Statu Oeconomico; aliæ verò *publica* fungentes Magistratu Politico, quamvis (uti dictum) fieri possit, ut quandoq; una eademq; persona in utroq; vitæ Statu degat. 3. *Objecto.* Magistratus cura occupatur in totius Reipublicæ gubernatione, Patrisfamiliâs officium in domesticar. rerum administratione. Magistratus cura versatur in judiciis publicis, Patrisfamiliâs officium in παιδείᾳ ac νουθεσίᾳ privatis Ephes. 6. v. 4. 4. *fine proximo*: Status Oeconomicus inservit vitæ huius sustentationi & generis humani propagationi, politicus ejusdem defensioni & honestæ gubernationi.

Ἐπιγραφὴ huius articuli.

4. Quamvis verò perinde ut in præcedente articulo vulgatus illius titulus *de Conjugio* videatur angustior, cùm ad Statum Oeconomicum pertineant non solùm coniuges, sed etiam liberi ac servi, quibus non minùs quàm conjugibus in hoc Statu viventibus sua in verbo Dei præscribuntur munia, noluimus tamen à recepta in Ecclesia loquendi consuetudine recedere, sed usitatam potiùs appellationem retinere, tum quia de liberorû ac servorum officiis in explicatione quarti præcepti jamdum fuit actum, tùm quia conjugium sive legitima

unius maris & unius fœminæ conjunctio est familiæ principium & Oecooomici Status fundamentum. Quamvis enim in Statu Occonomico tres distioctæ societates animadvertantur 1. Coniugum, quæ vocatur *γαμικὴ conjugalis*. 2. Pareurum & liberorum, quæ est *πατρικὴ patria*. 3. Dominorum ac servorum, quæ est *δεσποτικὴ herilis*. Conjugalis tameo societas inter eas prima est & reliquarum fundamentum, *ἀρχὴ μὲν οἴκου καὶ συμβολῆς γάμος*, inquit Musonius apud Stobæum serm. 65. pag. 411. quod ipsum ibidem ex Hierocle & apud Philosophum 1. œcoo. c. 3 pulcerrimè demonstratur. *Πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν ἡ κατὰ γάμον*, inquit Hierocles. *Prima & præcipua ac velut Elementaris societas est, quæ per nuptias initur. Nam civitates sine familiis esse non possunt, & familia innupti manca est, integra autem & perfecta illius, qui nuptus fuerit. τῶν περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἡ κατὰ γυναῖκα πρώτη ἐπιμέλεια. Κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θήλει καὶ τῷ ἄρρενι μάλιστά ἐστιν*, inquit Philosophus. Societate patria inter parentes & liberos priorem esse conjugalem, facilè apparet, cùm liberi siot fructus coojugii, unde ipsi gentiles ex Naturæ luce *τὴν τῶν παίδων γένεσιν* vocaruot *τὸν θεῖον τοῦ γάμου καρπόν*, quod autem societate herili inter herum & servos itidem prior sit conjugalis, colligitur ex instinctu naturali. Appetitus uxoris & generationis naturalior est quàm servi, quia is omnibus animantibus inditus, hic verò à solo homine ratione magis quàm sola natura elicitur, ille ad ipsam Naturam propagandam, hic ad familiam commodiùs administrandam dirigitur.

Doctrina de coniugii commendatio.

5. Commendat huius articuli doctrinam ejusdem 1. *Dignitas. 2. Utilitas. 3. Necessitas. Dignitas* ea ipsius materiæ, quam explicat, Coniugii scilicet dignitate deducitur. *Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι*, inqoit Apostolus Hebr. 13. v. 4. Meritò autem honorabile censeri debet matrimonium. 1. propter Dei

Conjugii dignitas.

instituentis autoritatem Psalm. 111. v. 3. *Gloria & decor opus ejus*, id est, quicquid Deus ordinavit & instituit, illud honore dignum censeri debet. Jam verò coojugium est sancta Dei ordinatio, Genes. 2. v. 24. Matth. 19. v. 4. quâ de re in cap. de caus. effic. pleoiùs disseremus. 2. propter *institutionis antiquitatem*. Non heri nec nudiustertius, sed statim in prima mundi origine cùm homo in Statu integritatis adhuc esset, conjugium fuit à Deo institutum & ad hæc usque tempora contra Diaboli furores conservatum. 3. propter *institutionis majestatem*. Præmissâ enim gravi consultatione institutum fuit hoc vitæ genus, & quidem in Paradiso sanctissimo illo & purissimo primorum hominum domicilio, *dixit Deus*, id est, immensâ sapientiâ & booitate hoc decretum sanxit: Geoes. 1. v. 18. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium coram ipso.* 4. *Ob honoris, quo Deus ipse hunc statum ornavit, varietatem.* In primo primorum Parentum coniugio Deus ipse fuit paranymphus, qui Evam Adamo adduxit Gen. 2. v. 23. Sacerdos, qui eosdem copulavit ioterius castam amoris flammam cordibus ipsorum inspiraodo, & exterius ipsorum manus coojungendo, copulatis postea benedixit & benedictione oroatis certas coniugii leges præscripsit, Genes. 1. v. 28. cap. 2. v. 24. Matth. 19. v. 5. ac parens, qui Evæ à se elocatæ dotem largissimam, Uoiversale scilicet omnium rerum dominium cootulit. Hanc coniugii *νομοθεσίαν* & *εὐλογίαν* post tristem protoplaston lapsum repetivit ac statum conjugalem confirmavit Genes. 3. v. 16. Psalm. 128. vers. 2. Idem in Decalogi promulgatione totam fermè secundam tabulam ad constituendum, defendendum & oroandum coniugium retulit (*quartum* enim præceptum mentionem facit patris ac matris, *quintum* muoit vitam, *sextum* castitatem, *septimum* fortunas, *octavum* famam cooiugum tuetur, reliqua duo iuternas cupiditates à violatione eorum cohibent, ex quo apparet, quod tota fermè secuoda tabula sit septum ac munimentum coniugii, quo omnis violentia ac fraudulentia ab hoc saocto vitæ statu arceatur) & io constitutione politiæ Mosaicæ peculiari immunitate onerum publicorum novos coniuges honoravit. Deut. 24. vers. 5. quin & eos solum, qui ex honesto coniugio nati, ad publicorum officiorum administrationem adhiberi voluit, Deut. 23. vers. 2. Idem in conciliandis piorum ouptiis specialis & gratiosæ suæ præsentiæ indicia minimè dubia edidit Genes. 24. vers. 27. ac sanctorum Angelorum præsidio hunc vitæ statum & eius membra munivit, Genes. 24. v. 7. cap. 32. v. 1. Tob. 8. per tot. Job. 1. v. 10. Matth. 18. v. 10. Idem adhuc hodie plurum coniugum corda vinculo amoris invicem connectit Matth. 19. vers. 6. ut omoes qui singulari continentiæ dono instructi non sunt, in hoc statu vivant, præcipit 1. Corinth. 7. vers. 2. ac piis coniugibus largiter benedicit, Psal. 128. vers. 2. Filius Dei non quidem ex *coniugio* sive coniugali congressu, interim tamen ex virgine viro desponsata & nupta, ac proinde *in conjugio* nasci voluit Luc. 1. vers. 27. & præsentia suâ ac primo miraculo nuptias cohonestavit Joban. 2. vers. 11. liberos, dulcissimos coniugii fructus amplexatus est, eosque sibi adduci jussit Marc. 10. vers. 14. regnum cœlorum convivio nuptiali comparavit, Matth. 22. vers. 1. & amoris sui erga Ecclesiam typum quendam in coniugio propositum esse per Apostolum docuit, Ephes. 5. vers. 32. Apoc. 19. vers. 7. cap. 20. vers. 2. 5. Ob *multiplicem Status huius utilitatem*. Coniugium est veluti *elementum mundi, & seminarium generis humani*. Aristot. 1. œconom. cap. 3. *ἡ φύσις ἀναπληροῖ ταύτῃ (κοινωνίᾳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς) τὸ ἀεὶ εἶναι, ἐπεὶ κατ' ἀριθμὸν οὐ δύναται, ἀλλὰ τὸ κατ' εἶδος*; est fons reliquorum vitæ Statuum, est Schola multarum virtutum, &c. Coniugium suas præstat utilitates tum *in vita œconomica & civili*, ut victus commodè paretur, paratus frugaliter conservetur, ut familia propagetur, ut adjutorium in omnibus negotiis huius transitoriæ vitæ habeatur: *tum in vita spirituali*, ut flammæ libidinis evitentur, ut castis precibus Deus invocetur, ut coniuges in pietate sese mutuò ædificent & io adversis consolatione mutuâ sese erigaot, unde haud immeritò Athenis puer in nuptiis præcinebat, *ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον*. Commoditates illas coniugii breviter & nervosè complexus est Leo Imperator Nov. 26. in prioc. *Magnum sanè excellensque donum à Deo creatore ad mortales promanavit matrimonium. Non modò enim Naturæ mortis ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id anni ab illa depascetur non deperire sinens, verùm etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vita præstat. Nam quid eâ, quæ ex liberis percipitur voluptate, ad oblectandos hominum animos suavius? aut verò quid in humana vita negotiis, cùm aliis, tùm quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levari senectutis molestias liberorum ministerio videmus.* Cum quo consentit illud Justiniani Imp. Nov. 22. in præfat. *Matrimonium sic*

est ho-

est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosè introducere & ex filiorum procreatione renovata genera manent. Idem Justinianus Novell. 140. *Nihil in rebus mortalium proinde venerandum est atq; matrimonium, quippe ex quo liberi, omnisq; deinceps soboles ferax existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde demq; optima Respubl. coagmentatio fiat.* Pertinent etiam ad explicandam coniugii utilitatem suavissimi versus Nazianzeni.

Ῥίζα τε καὶ βιότοιο μιᾶ λόγου ἐσθλὸν ἔρεισμα
Συζυγίη· διπλόοι δὲ γάμου καὶ ἀναλκέοντες
Ἀλλήλοις τε χέρες καὶ οὔατα καὶ πόδες εἰμέν
Ξυνὴ καὶ μελεδῶνι ἐλαφρίζουσιν ἀνίας
Ξυνὰ δ' εὐφροσύνας γλυκερώτερα μειδιόωσι
Κλαῖε δ' ἀμφοτέροισιν ἐποιχόμενος τε πόθοισι
Συζυγίῃ καὶ εὐσεβίας ἀναγκαίης φιλότητος
Σύμφυτοι ἐγένοντο ὁμόφρονες· ἱστέαται τε
Κέντρον ἐν ἀλλήλοισι πόθου θέλγοντος ὁμοίου
Χρὴν πλουτίζει πλεῖον δοῦναι ἀμφαγαπῶσι.

Coniugium radix & fulcrum nobile vitæ,
Coniugium præstat, si sis sine robore viris.
Sic sumus inter nos aures, manusq́; pedesque,
Mutua sic duras emollit cura labores,
Mutua sic geminà dulcedine gaudia crescunt,
Quem desiderium concesso limine claudit
Coniugium, custosq; alter animi obsignat amoris,
Ut sunt carne simul juncti, sic mente cohærent,
Inter seq; pius miscentur concordia flammas.
Et quia præsidio est rerumq; his maior egestas,
Fœmina virq; Deo maiori pectore fidunt.

Quinimò ut coniugium est fons & scaturigo reliquorum vitæ statuum, ita iidem eo spectant, ut dignitatem & honorem coniugii asserant. Ecclesiasticus Ordo divinam coniugii institutionem urget & commendat. Politicus legibus & armis eius incolumitatem tuetur. 6. *Ob eorum, qui in hoc statu vixerunt, dignitatem.* Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli & alii Sancti complures in eo vixerunt, & præclaro virtutum coniugalium exemplo aliis hominibus præluxerunt. Vide locum de Minist. §. 340. *Utilitas* huius doctrinæ sub finem tractatus explicabitur, quando de usu huius loci instituitur dissertatio. *Necessitatem* eiusdem demonstrat tùm *mandatum divinum*, quo jubemur *Scripturam* & consequenter etiam illam Scripturæ partem, quæ de institutione & legibus coniugii tractat, *scrutari* Johan. 5. v. 39. totum doctrinæ cœlestis systema & consequenter etiam articulum de Coniugio ex verbo Dei discere, ac τῇ ἀναγνώσει προσέχειν 1. Tim. 4. v. 13. tum *ipsa praxis*, quæ testatur absque accurata huius articuli cognitione in multis difficilibus & perplexis casibus non posse conscientiis hominum rectè consuli.

Doctrina huius in Ecclesia perfectio. 6. Ceterum quamvis apud saniores *Ethnicos* vel ex solo Naturæ lumine, vel ex reliquiis quibusdam doctrinæ cœlestis Coniugio etiam aliquis honor fuerit habitus, quò pertinent præclara Coniugii encomia, quæ in ipsorum scriptis occurrunt, & honestæ Constitutiones ac Leges, quibus dignitatem huius ordinis tueri voluerunt: tamen doctrina, quæ ex verbo Dei in Ecclesia de Coniugio traditur, multis modis est uberior, certior atq; illustrior respectu 1. *causæ efficientis*. Ethnici ex luce Naturæ agnoverunt, legitimam maris & fœminæ conjunctionem non humanis ac positivis legib. esse introductam, sed jure Naturali sive gentium niti, quâ ratione causam ministerialem sive organicam principalis efficientis ac primarii autoris loco nominant, interim ad aliquam efficientis causæ cognitionem semel aspirasse manifestum faciunt. Sed in Ecclesia longè clariùs de divina institutione Coniugii immediatè ab ipso Deo facta & promulgata ex Genesi Mosaica disseritur, simulq; docetur conservationē huius ordinis nec solùm nec præcipuè niti humanâ sapientiâ & honestis legibus laude alioquin dignissimis, sed divinâ bonitate ac potentia. 2. *causa formalis.* Apud Ethnicos temeraria repudia ac divortia, polygamiæ & confusiones huius ordinis sæpius invaluerunt, sed in Ecclesia docetur, Coniugium esse unius maris ac unius fœminæ legitimam ac indissolubilem societatem. inde Sibylla libr. 3. oraculorū de Christianis dicit, οἱ ἔξοχα πάντων ἀνθρώπων ὁσίας ἐννῆς μεμνημένοι εἰσί. 3. *causa finalis.* Ethnici aliquos coniugii fines agnoverunt, mutuum scilicet adiutorium, conservationem & propagationem generis humani, vagæ libidinis & scortationis evitationem, &c. sed in Ecclesia docetur, Coniugium ideò potissimum divinitùs esse institutum, ut ex genere humano per illud multiplicato, Deo colligatur Ecclesia, à qua in hac & futura vita rectè agnoscatur, colatur & celebretur. 4. *adiunctorum*: Ante lapsum coniugium fuisset sanctissima, purissima & prorsus immaculata duorum in una carne coniunctio, sed post lapsum accesserunt flammæ libidines & ἀταξίας cupiditatum, quæ non quidem ipsius Ordinis dignitatem & sanctitatem labefactant, interim generationis opus in coniugibus commaculant. Hanc cupiditatum ἀταξίαν Ethnici non agnoscunt esse peccatum, sed pro naturalibus inclinationibus habent, in sola verò Ecclesia interior illa peccati labes & immundities peccati accusatur. Pari ratione Ethnici ex ipsa quotidiana praxi agnoscunt, vitam coniugalem multis ærumnis ac molestiis esse obnoxiam, sed veras illarum causas & solidas consolationes iis opponendas neutiquam assequuntur, in sola verò Ecclesia explicantur causæ illarum miseriarum, quod scilicet propter lapsum protoplastōn coniugibus illæ sint imposita Gen. 3. v. 16. quodq; pios coniuges *conformes* reddant *imagini Christi* Rom. 8. v. 29. & sint exercitia fidei, patientiæ, invocationis, humilitatis, &c. traduntur etiam fundamenta veræ & solidæ consolationis difficultatibus & ærumnis illis coniugalibus opponendæ, quod Deus piis coniugibus præsens adsit, ac ærumnas omnes velit mitigare, aquam tribulationis convertendo in vinum exultationis. Joh. 2. v. 9. &c. quo referri potest illud Clem. Alexand. lib. 1. strom. ἡ πίστις πάντα ἐκλέγεται fides Christiana de omnibus rebus rectè judicat & sentit.

7. Ipsa proinde *necessitas* requirit, ut cum aliis fidei Christianæ articulis etiam doctrina de Coniugio in Ecclesia tractetur & explicetur, monstratis veris & solidis orthodoxæ sententiæ fundamentis, ac refutatis contrariarum opinionum & errorum somniis. *Eiusdem tradendæ necessitas.* Cumprimis verò non solùm JCtis & Politicis, sed etiam Theologis & Ecclesiæ ministris incumbit, ut doctrinam illam sedulâ & operosâ diligentiâ sibi notam faciant, ut ad causarum matrimonialium dijudicationem adhiberi in dubiis & controversis casibus vera fundamenta ex verbo Dei ostendere & conscientiis rectè consulere possint. Quamvis enim non possumus probare Παντοκρατορ-ειας, hoc est, perversam illam Pontificiorum opinionem ac praxin, qui in excessu hic peccant,

quando *causas matrimoniales ad Ecclesiæ, hoc est, Pontificiæ & Episcoporum judicium unicè ac simpliciter, vel certe ad politicum Magistratum non aliter nisi cum subordinatione ad Principem Ecclesiasticum pertinere contendunt*, Concil. Trident. sess. 24. can. 12. Bellarm. de Matrim. cap. 32. quæ opinio nititur falsâ illâ hypothesi, quod Conjugium sit Sacramentum, quodque Pontifici competat potestas ferendi leges universam Ecclesiam obligantes, & dispensandi in gradibus divino jure prohibitis: tamen nec Καισαροπαπίαν illam approbare possumus, quâ Magistratus politicus exclusò Ministerio Ecclesiastico causarum matrimonialium cognitionem & decisionem unicè sibi vendicat. Quod enim Ecclesiæ Ministri ad causas matrimoniales dijudicandas etiam adhibendi sint, probamus 1. ex *conjugii Natura*. Conjugium, quamvis non sit Sacramentum propriè dictum, tamen est vitæ Status divinitus ordinatus ac proinde *res conscientiæ* ea divina institutione & legibus divinitùs promulgatis pendens, quare ministri Ecclesiæ, utpote quibus animarum ac conscientiarum cura est commissa, à causarum matrimonialium dijudicatione non possint simpliciter removeri. 2. ex *Scripturæ doctrinæ huius norma*. Quæcunque in sacra Scriptura docentur & proponuntur, eorum explicatio præcipuè ad Theologos & Ecclesiæ Ministros pertinet. Jam verò doctrina de institutione & legibus conjugii, de prohibitione graduum, de divortiis, de polygamia, &c. in sacra Scriptura proponitur. Ergo illius explicatio & ex ea dependens causarum matrimonialium dijudicatio præcipuè ad Theologos & Ecclesiæ Ministros pertinet. 3. *ex praxi Christiana & Apostolica*. Christus Matth. 5. vers. 31. & 32. doctrinam de causa divortii exposuit, & cùm Matth. 19. vers. 3. Pharisæi quæstionem matrimonialem ad eum deferrent, non rejecit eam à se ad Magistratum, sicut de hæreditatis divisione consultus Luc. 12. vers. 14. respondebat, *homo quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* sed solidam eius explicationem ex verbis divinæ institutionis proposuit. Paulus 1. Corinth. 7. vers. 10. & seqq. quæstionem de matrimonio inter fidelem & infidelem pertractavit. In primitiva Ecclesia pii Episcopi in casibus matrimonialibus consulti suam ex verbo Dei interposuerunt sententiam, &c. Vide Ambros. lib. 8. Epist. 66. Christianus ergò Magistratus constituat Ecclesiasticum Consistorium, in quo & Ecclesiasticæ & Politicæ personæ præsideant, ut & conscientiæ per Theologos & quæstionibus civilibus per JCtos satisfieri possit, quâ de re in quæstione de causarum matrimonialium judice sub finem huius tractatus pleniùs differemus. Hisce προλεγομένων loco præmissis ad ipsam articuli huius ἐξήγησιν pertractandam accessum facimus.

CAPUT I.

Ὀνοματολογίας doctrinæ de Conjugio explicat.

8. Cùm ea cognitione vocabulorum ad ipsius rei cognitionem provehamur, quo respectu ὀνόματα quasi τῶν ὄντων νοήματα dicta à quibusdam judicantur, ideò juxta consuetum nostrum ordinem ab ὀνοματολογίᾳ articuli huius explicationem ordiemur, ad quam cùm 1. ἐτυμολογία. 2. ὁμωνυμία. 3. συνωνυμία pertineant, de singulis breviter differemus. 1. ἐτυμολογία. Conjugium Hebræis dicitur חתנה desponsatio, nuptiæ, affinitas. Cant. 3. vers. 11. à rad. חתן *desponsare, conjugio jungi, affinitatem contrahere*; usurpatur tantum in quarta conjugatione. Genes. 34. versic. 9. והתחתנו *connubia nobiscum jungite, affinitatem nobiscum contrahite, date nobis filias vestras & filias nostras accipite vobis*. Jos. 23. vers. 12. *Si adhæseritis residuis gentibus* והתחתנתם בם *& affinitatem per connugia cum illis contraxeritis*, ubi propria huius verbi significatio pulcerrimè explicatur, חתן enim dicitur *Sponsus* respectu sponsæ, per septem nuptiarum dies Esa. 61. versic. 4. *gener* respectu Parentum sponsæ post nuptias Genes. 19. vers. 14. *affinis* respectu cognatorum sponsæ. 2. Reg. 8. vers. 27. ab hoc Hebræo vocabulo videtur descendere Germanicum Gatten/ Ghegatten. Græcorum Γάμος Phavorino teste à quibusdam deducitur ex verbo γενᾶς, quia usus conjugii liberorum generationem respicit, quæ Etymologia est remotior, ipse verò dici putat γάμος quasi δάμος παρὰ τὸ δαμῶ καὶ δαμάζω, ὅταν καὶ τὰς παρθένους ὁμοῦ δαμάζεις λέγει. Eustathius γάμον deducit παρὰ τὸ διαμένειν ἀλλήλοις τοὺς συζύγους, quod sint indissolubili vinculo invicem devincti qui matrimonium cuotrahunt, unde Græci γάμον definiunt hoc modo, quod sit συζυγία ἡ συνοίκησις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς νομίμως πρὸς τὴν παιδοποιΐαν. Alludit ad hanc Etymologiam Latinum *Conjugium*, quod maritus & uxor communi quodam jugo inter se copulantur, conjuges sunt quasi ejusdem jugi partes, inquit S. Festus lib. 9. orig. quidam simpliciter à conjunctione deducunt. Sed prior etymologia præferenda, dicitur enim Conjugium, non conjungium, quamvis veteres indifferenter scripserint Conjuna & Conjua, uti Priscianus meminit.

1. ἐτυμολογία. חתונה Γάμος. Conjugiũ.

9. 2. ὁμωνυμία. Γάμος significat, 1. *Conjugium ipsum* Heb. 13. vers. 4. unde γαμεῖσθαι uxorem ducere, ἄγαμος qui non duxit uxorem. 2. *Convivium nuptiale*, solennitatem ac festivitatem, quæ initiitui consuevit, quando sponsa ad sponsum introducitur, quo modo accipitur Genes. 29. v. 22. Esth. 2. vers. 18. Tob. 8. v. 14. Johan. 2. vers. 1. In Scriptoribus Ecclesiasticis quadruplices statuuntur nuptiæ. 1. *Corporales* inter maritum & uxorem Genes. 2. vers. 24. quidam eas vocant *carnales* ubi vox carnis non accipienda ea modo quo Gal. 5. vers. 17. & Rom. 8. vers. 8. sed ratio appellationis ducta est ex primæva institutione & ll. conjugii Genes. 2. vers. 24. *erit duo* לבשר אחד *in carnem unam* εἰς σάρκα μίαν *vel una caro* Matth. 19. vers. 4. 2. *Sacramentales inter* Christum & Ecclesiam, quæ sæpiùs appellatur Christi Sponsa. 2. Corinth. 11. vers. 2. *despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Ephes. 5. vers. 32. *Mysterium hoc magnum, dico autem in Christo & Ecclesia*. 3. *Spirituales* inter Deum & animam fidelem 1. Corinth 6. vers. 17. *qui Domino adhæret, est unus Spiritus*. Canonistæ spirituales illas nuptias per Monasticos professionem contrahi absurdè censent, quâ de re suo loco. 4. *Personales* inter Λόγον & assumtam humanam Naturam, quò referunt illud Cantic. 3. vers. 11. *Egredimini filiæ Sion & videte Regem Salomonem in corona, quâ coronavit eum mater eius in die desponsationis suæ, & in die lætitiæ cordis sui*, ut & parabolam Matth. 22. vers. 2. *Simile factum est regnum*

2. ὁμωνυμία. Nuptiæ quadruplices.

regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo. Huc pertinet illud Alb. Magni in cap. 12. Luc. *Nuptiæ sunt triplices, in Natura, in gratia & in gloria.* Ut in nuptiis huius seculi maritus & uxor fiunt una caro, sic ex divina & humana Natura in Christo constituitur una persona. Ut conjugii vinculum inter maritum & uxorem est arctissimum & in hac vita indissolubile: sic divina & humana Natura in Christo arctissimè & ἀδιαλύτως sunt unitæ & quidem longè arctiori vinculo, quàm est matrimoniale, cùm nec ipsa mors illud potuerit disrumpere. Ut Sponsa honoris ac bonorum sponsi fit particeps: sic assumta humana Natura divinæ gloriæ ac divinorum idiomatum verè particeps est facta. Ut nuptiis quandoque fœdera firmantur, bella dirimuntur & inimici reconciliantur, sic ob personales illas nuptias inter Λόγον & assumtam carnem reconciliatio fuit facta inter Deum & genus humanum. 5. Canonistæ addunt nuptias *Ecclesiasticas* inter Episcop. & Ecclesiam, quæ vocatur ipsius sponsa, c. quanto c. licet. de translat. Episcopi, quò accommodant dictum Apostolicum, 1. Tim. 3. vers. 2. *Episcopum oportet esse unius uxoris maritum*, id est, unius Ecclesiæ Episcopum, sed nos à Johanne Baptista didicimus, solum Christum esse Ecclesiæ Sponsum Johan. 3. vers. 29. Ad homonymiam etiam referri potest distinctio inter *Conjugium legitimum sive licitum & illegitimum sive illicitum.* Conjugium legitimum ac licitum est, quod juxta leges matrimoniales justè & legitimè est initum. Conjugium illegitimum ac illicitum est, quod contra leges matrimoniales initum, quando contra materiam vel formam Conjugii peccatur. Hoc loco de legitimo Conjugio agitur, quia illegitimum solo nomine est Conjugium. Pontificii distinguunt inter *matrimonium putativum, legitimum & ratificatum*, quod vocant Sacramentum, quod postremum subdividunt *in initiatum, contractum & consummatum*, de quibus divisionibus inferius suo loco tractabitur.

10. 3. *Συνευνασία.* Cùm Hebræorum חֲתֻנָּה cognationem habet Arabicum חטבה *desponsatio, Conjugium*, à radice חָטַב desponsavit, Matth. 1. v. 16. Rabini conjugium vocant זִוּוּג à rad. Chald. זוג *jugavit, matrimonio copulavit*, unde זוג ζυγὸς *jugum, junctura, par duarum rerum æqualium.* Verbum ipsum in tertia conjug. positum occurrit in Targum, Psalm. 37. v. 1. Psalm. 68. vers. 7. & in Syriaca paraphrasi Matth. 19. vers. 6. cap. 22. v. 30. 1. Cor. 7. vers. 9. Usitatum etiam Rabinis est verbum נָשָׂא *uxorem duxit* à nomine plurali נָשִׁים *mulieres.* Ex LXX. versione Genes. 2. vers. 24. & verbis Christi Matth. 19. vers. 5. Conjugium dici potest προσκόλλησις *agglutinatio* sive conglutinatio maris ac fœminæ legitima in carnem unam. Latinis Conjugium etiam vocatur 1. *Matrimonium*, quod Vacnnius lib. 1. declar. 6. festivè potiùs quàm verè dictum putat, quasi *matrem omnium*; quidam referente Cypræo part. 2. de jure connub. cap. 1. §. 1. num. 7. quasi *matris onus*, quod mater plus oneris sustineat in matrimonio quàm pater: alii ex eo, quod *mater* sit certissima prolis *autor*, l. 5. ff. de in jus vocando. Gregor. Toc. ult. X. de convers. infid. putat *datum hoc esse labribus, ques in partu mulieres ferunt, ut ab illis potius, quàm à viris conjunctio eorum nomen accipiat.* Sed concinnior est Gellii etymologia libr. 18. cap. 6. à fine conjugit petita, a *matris* scil. *nomine non adepto jam, sed enim spe & omine adipiscendi*, quam etiam probat Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 26. post med. *Matrimonium*, inquit, *ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat fœmina nubere quam ut mater fiat.* Absurdas Scholasticorum derivationes & expositiones vide apud Dn. D. Meisner. part. 2. Sob. Phil. sect. 1. cap. 1. quæst. 22. *Quidam* (inquit) *dictum putant matrimonium, quasi materiam μόνν, quia vir & uxor sunt una materia prolis, quidam quasi sit matris νόμ@ vel lex, quidam à matre & monendo, quidam quasi matris munium seu officium*, quam postremam etymologiam approbat Petr. Faber 2. semestr. 23. pag. 350. 2. *Nuptiæ.* Quamvis enim Hottom. de cast. nupt. part. 4. pag. 181. inter matrimonium & nuptias hanc constituat differentiam, quod *matrimonium sit conventio inter virum & uxorem de perpetua vitæ societate, nuptiæ verò celebratio matrimonii certo ritu pro variis cujusque civitatis legibus instituta*, res ipsa tamen ostendit nuptiarum appellationem ipsi matrimonio sæpiùs tribui, c. Nuptiarum 27. q. 1. l. Nuptiæ. 1. ff. de rit. nupt. quod ex vulgata illâ regula constat, *Nuptias non concubitus sed consensus facit*, unde etiam Hottomannus dicit, *nomina matrimonii & nuptiarum in legibus & jure civili promiscuè usurpari.* Alber. Gentil. libr. 2. de nupt. cap. 3. tripliciter vocem accipi monet. 1. pro *conjunctione animorum.* 2. pro *solennibus*: 3. pro *conjunctione corporum.* Dicuntur nuptiæ à nubendo seu tegendo, Varro lib. 4. de Ling. Lat. p. 18. Ambr. lib. 1. de Abraham c. 9. circa fin: *Nuptiæ inde dictæ, quod pudoris gratiâ puellæ se obnuberent.* Ut enim nubes (à nubendo ob id dicta) cœlum obnubit & tegit, sic virgines sponsis adductæ pudoris gratiâ sese flammeo, quod erat lutei coloris, velabant, Genes. 24. vers. 65. *Rebecca videns Isaacum sponsum suum accepit* הַצָּעִיף *velamentum & operuit se.* Confer Gen. 20. vers. 16. Vide Barn. Brisson. de rit. nuptiar. pag. 29. at viris elocatæ capite nupto sive velato incedebant in signum subjectionis erga maritum. 1. Corinth. 11. vers. 10. *Mulier debet habere ἐξουσίαν potestatem super caput*, hoc est, velamen, quo testatur se esse sub viri potestate: Tertullian. lib. de vel. virg. *Etiam* (apud Ethnicos) *velata ad virum ducuntur sponsæ.* c. Fœminæ. 30. q. 5. *Fœminæ dum maritantur, ideò velantur, ut se noverint semper maritis suis subditas esse & humiles*, c. Mulier. 33. q. 5. *Mulier debet velare caput, ut viro ostendatur subjecta.* Quidam addunt alias huius etymologiæ rationes, quia honestas nuptiarum quasi nubes cooperiat turpitudinem corruptæ Naturæ & instar nubis ab ardore libidinis nos innoxios reddit. Cypræus libr. 2. de jure connub. cap. 1. §. 1. num. 2. hanc vulgatam Etymologiam repudiat argumento eo, *quod non sit verisimile ab his Ceremoniis Sponsæ scil. vestibus rei tam latè patenti nomen esse inditum*, existimat autem ex Hebræo נוּב germinavit, fructificavit, originem esse quærendam, ut finis matrimonii præcipuus liberorum scilicet procreatio indicetur. Esa. 27. vers. 6. *implebunt superficiem orbis* תְּנוּבָה *germine sive fructu*, Targum בְּנֵי בְנִין *filiis filiorum*, quæ allusiva etymologia, licet videatur remotior, si alicui probatur, poterit eum priore, quæ propinquior est, ita conjungi, ut nomen nuptiarum pro solennitate acceptum à nubendo, pro matrimonio ipso usurpatum ab Hebræa illa radice allusionis causa deducatur. Quidam nuptiarum nomen deducunt à Νύμφῃ Hotoman. de rit. nupt. c. 15. sed frustra quæritur è longinquo Græca nominis

minis Latini etymologia, cùm obvia sit Latina. 3. *Connubium* ex co ilictum, quod coniuges simul nubunt c. Connubia 32. q. 2. ac ob id una domo & toro, adeoque individua vitæ consuetudine, velut communi quodam velo obducti ætatem simul agunt. 4. *Contubernium*, dicitur propriè matrimonium servorum, de quo in l. cum ancillis C. de incest. nupt. c. dixit Sara 32. q. 4. 5 *Consortium* l. si donationum. C. de nupt. Ut ergò à fine dicitur *matrimonium*, quia uxor spe adipiscendi nominis materni per prolis generationem nubit, à materia *conjugium*, quia mas & fœmina sub unum quasi jugum reducuntur ab adiunctis *nuptiæ & connubium*, quia Sponsa velo obnupta Sponsu, adducitur, sic ab effectu dicitur *consortium*, quia scil. divini ac humani juris communio & individua vitæ societas ex conjugio oritur. Germanicum Eh-stand/ quidam dictum volunt quasi Ehrstand honoris seu honorificus Status: alii quasi der erste Stand/ primus status, alii quasi Einstand/ Eenstand cùm sit duorum in unam carnem conjunctio: alii ab achten/ quasi ein Achtstand/ quod sit vitæ genus magnifaciendũ, unde fortè illud veterum, Echt und recht geboren. Veteres Germani pacta & leges dixerunt Ee/ inde vetus Testamentum die alte Ehe/ fortassis igitur propter mutuam pactionem hunc Statum vocarunt die Ehe.

Periphrases & encomia. 11. Ad Synonymiam referri possunt *periphrases & encomia* Coniugii, quæ in Ecclesiasticis & profanis Scriptoribus occurrunt. Ignatius Epist. 6. ad Philipp. pag. 35. edit. Ant. vocat *legitimam commixtionem*, ἐάν τις φθορὰν καὶ μολυσμὸν καλῇ τὴν νόμιμον μῖξιν καὶ τὴν τῶν παίδων γένεσιν ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα τὸν ἀποστάτην. Amphilochius in sermon. de occurs. Dom. *Honorandum matrimonium superat omne donum terrenum, quippe cùm sit arbor fructuosa, cùm sit elegans planta, cùm sit radix virginitatis, cùm more agricolæ excolat ratione præditos ramos animatos, cùm ejus benedictio mundi incrementum sit, cum genus consoletur, cùm homines efficiat, cùm divinam imaginem quasi pictor effingat, cùm Dominum habeat, qui ei benedicat, cum totum mundum ferre valeat.* Conjugium est fons humanæ vitæ unde Theophil. in cap. 5. Ephes. *Vita nostra per conjugia continetur*, id quod Musonius apud Stobæum sic exprimit. *Quisquis homines nuptiis privat, is abolet familiam, civitatem, & totum genus humanum, quod absque generatione permanere non potest.* Stig. *Conjugium humanum divina Academia vitæ est. In qua nemo satis se didicisse putet.* Philosophus Conjugium vocat *Elementum Reipublicæ.* Stobæus serm. 65. ex veteribus has adducit sententias. Ταμεῖον ἀρετῆς ἐστι γενναία γυνή. Ἄριστον οὐδὲ κτῆμα συμπαθὴς γυνή. Plat. l. 6. de legib. de fine & usu Conjugii pulcerrimè dicit. καὶ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, καὶ παῖδας παίδων καταλείποντα ἀεὶ τῷ θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ᾽ αὑτοῦ παραδιδόναι. *Natura perpetuitatem promovere oportet & filios filiorum relinquendo semper Deo ministros pro seipso tradere.* It. γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων. *Gignere debemus & educare liberos, vitam ceu lampadem aliis post alios tradendo.* Pythagoras matrimonium vocat *sacrum*, & apud Quintilianum nomina mariti & uxoris appellantur *sacra.* Cæl. Rhodig. lib. 15. antiq. cap. 23. &c. Plura in hanc sententiam inferius adducemus, quando de fine Conjugii instituetur dissertatio.

CAPUT II.

An sit Conjugium?

12. Esse Conjugium probat. 1. *Divina institutio* Genes. 2. tradita & in N. T. Matth. 19. repetita. 2. *Ordinis hujus conservatio* contra Satanæ furores & inter vagas mundi libidines. 3. *Legum matrimonialium promulgatio*, facta tùm à Deo ipso immediatè, Genes. 2. Levit. 18. tum à Magistratibus mediatè, per quas dignitas hujus ordinis asseritur & reverentia sanguinis custoditur. 4. *Naturalis legis dictatio.* Omnium omninò hominum cordibus naturaliter insita est ista notitia, quod Deus vagas libidines detestetur ac puniat, unde etiam gentiles ex Naturæ lumine quodammodo cognoverunt per Conjugium sive individuam vitæ societatem non per adulteria ac vagas libidines generis humani propagationem esse quærendam, quamvis multi ex illis ἀπηλγηκότες lucem illam insitam opprimentes, ac propriæ conscientiæ cogitationes accusantes nihil quicquam curantes, sed callo quasi obducto prorsus negligentes, *seipsos tradiderint impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ.* Eph. 4. v. 19. *An sit conjugium?*

13. Ad hunc locum referri posset quæstio, *An Conjugium sit ineundum?* In scriptis gentilium multæ occurrunt dehortationes à Coniugio, petitæ ex molestiis & difficultatibus, quæ illud vitæ genus comitantur, ex moribus fœminarum, ex specie servitutis, in quam maritus se coniiciat, &c. Bias apud Gellium dicit lib. 5. cap. 11. εἰ καλὴν ἕξεις κοινήν, εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. *Si pulcram duxeris, habebis communem; si deformem, habebis pœnam.* B. Lutherus in libr. de causis matrimon. tom. 2. Jenens. German. p. 157. recitat dicterium Ethnicorum. Si sapientia ipsa esset fœmina, non tamen cum ea ineundum matrimonium. Diogenes ab omni ætate removebat Coniugium. *Juveni enim nondum ducendam esse uxorem, seni verò nunquam*, quod Græcè meliùs sonat. Μηδέποτε τῷ νέῳ τῷ δὲ γέροντι μηδὲ πώποτε. Lips. Cent. 1. Epist. 31. In Vitis Philosophorum cap. 68. de Theophrasto memoratur, quod statuerit, sapienti non esse uxorem ducendam, hisce usus argumentis. *Primum impediuntur studia Philosophiæ. nec potest quisquam libris & uxori inservire. Multa sunt quæ matronarum usibus necessaria, preciosa vestes, aurum, gemmæ, sumtus, ancillæ, supellectilia varia, lectica & exedra deaurata, deinde per totas noctes garrulæ audiuntur quæstiones, illa ornatior procedit in publicũ, hæc honoratur ab omnibus, ego in conventu fœminarum misella despicior, Cur aspiciebas vicinam, quid cum ancilla loquebaris, alterius amorem suum odium suspicatur. Pauperem alere difficile est, divitem ferre tormentum. Adde quod nulla uxoris electio, sed qualiscunque venerit, est habenda. Si iracunda, si fatua, si deformis, si superba, quodcunque vitium est, post nuptias discimus. Si totam domum commiseris ei regendam, serviendum est, si aliquid tuo reservaveris arbitrio, fidem sibi non haberi putabit & in odium vertetur &c.* Vide plura in hanc sententiam apud Nevizan. in Sylv. nupt. lib. 1. sub capite, non est nubendum: Petrarcham in libr. de vita solit. circa fin. Pontificii sub specie sanctitatis totum ordinem Clericorum, qui in *maioribus* (ut vocant) *ordinibus* constituti sunt, à matrimonio arcent, ut in tractat. de Ministerio Ecclesiastico *An conjugium sit ineundum?*

vidi-

vidimus, ac cœlibatum tanquam *statum perfectionis, satisfactionem peccatorum & meritum regni cœlorum* Coniugio præferunt, quâ de re quid statuendum sit, inferiùs in quæstione, an & quatenus Cœlibatus coniugio præferendus sit, dispiciemus. Qui non sunt peculiari contioentiæ dooo iostructi, leq; extra coniugium non posse castè vivere sentiunt, illi proponaot sibi 1. *divinam sanctionem. Non est bonum hominem esse solum. Propter fornicationem habeat unusquisq; uxorem suam, &c.* 2. *Paternam DEI promissionem* de mitigatione ærumnarum & gratiosa præseotia piis coniugibus datam. 3. *humanæ infirmitatis considerationem.* Diabolus ad libidines perpetuò homines instigat, ac in hac effœta muodi senecta Natura humana imbecillior post lapsum minùs resistere potest flammis libidinum, oisi id fiat per coniugium. 4. *Naturæ inclinationem.* In ipsa creatione insita est humanæ Naturæ inclioatio sexus ad sexum, quam solus Dei peculiari contineotiæ dono in quibusdam ita extinguit, ut piè & castè citra conscientiæ vulnus extra coniugium vivere possint; qui eo dono carent, & ad anoos maturitatis pervenerunt, sequantur communem divinæ sanctionis regulam. 5. *Conjugalis vitæ conditionem*, maximam scilicet eius dignitatem, utilitatem & suavitatem. Qui in Coniugio vivit, is velut divinus homo speciem humanam generatione propagat, gratus Naturæ reddit, quod mutuò accepit, ac sæpè cum fœnore, & tanquam verus sculptor imagioem suiipsius expressam in liberis relinquit, in vitæ caram societatem & fidam rerum custodiam sibi comparat, &c. Carer. libr. 1. de spons. cap. 1.

CAPUT III.

Quid sit Conjugium?

An conjugium sit Sacramentum?

14. Plenam & iotegram Coniugii *definitionem* adducemus sub finem huius articuli, cum definitio sit velut *συμπέρασμα* & conclusio breviter omnia, qoæ ad Naturam & essentiam definiti pertinent, complectens. Hoc loco illam duntaxat quæstionem tractabimus, quæ movetur de genere in definitione Coniugii, *an scil. sit Sacramentum.* Pontificii affirmant, sic enim decernit Concil. Trident. sess. 24. can. 1. *Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam invectum, neque gratiam conferre, anathema sit*; quam sententiam Bellarm. libr. de Sacram. matrimon. cap. 1. dicit *esse verissimam* eamq; ex sacris literis confirmare nititur. Nos verò illud negamus, cuius nostræ sententiæ

Quæstionis Status.

rationes antequam proferamus, circa *quæstionis Statum* rectè formandum ootari jubemus. 1. Non esse quæstionem de generali quadam significatione vocabuli Sacramenti, an scil. Cooiugium possit dici Sacramentum generali quodam respectu, quia *est sacræ rei signum*, siquidem concedimus nomen Sacramenti in ea significatione Coniugio tribui posse. Apolog. Confess. Wirtenberg. *Quia Conjugium est sanctum vitæ genus divinitus institutum & commendatum, libenter ei tribuimus nomen Sacramenti.* Sed an sit propriè & accuratè sic dictum Sacramentum, modo eo, quo Baptismus & Eucharistia dicuntur Sacramenta. Quod negamus 2. nec quæritur hoc loco de divina Coniugii institutione, an scil. sit ordo vitæ saoctus divinitùs institutus, in quo pii coniuges sancti vivere, Deo placere, & vitæ æternæ participes fieri possint, id enim non solùm affirmamus, sed etiam viribus omnibus defendimus. 3. nec quæritur; an Deus precibus ex fide profectis invocatus piis coniugibus adesse, iis suam gratiam & benedictionem impertiri velit, id enim ipsimet docemus: sed hoc quæritur, an Coniugium sit illud ipsum medium, per quod divinæ gratiæ Evangelio propriæ possint ac debeant coniuges participes fieri. Aliud est in Coniugio fieri gratiæ participem, aliud per Coniugium id fieri. 4. neque quæstio est de tempore V. T. an scil. in eo Coniugium fuerit Sacramentum, id quod Pontificii nobiscum negant, sed unicè quæritur de N. T. tempore, an in eo Coniugium cœperit esse Sacramentum, quod Pontificii affirmant, nos verò negamus, unde Bellarm. d. l. quæstionem sic format, *cum quærimus, sitne Conjugium Sacramentum propriè dictum N. T. id quærimus, Utrum Conjugium præter civilem contractum viri & fœminæ ad propagandam & educandam prolem institutum, sit etiam signum seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratiæ justificantis, idque ex divina institutione.* Respondet affirmatè, quod facit etiam Eccius in homil. pag. 215. in Enchirid. pap. 70. Costerus Enchirid. pag. 137. &c.

15. *Usus huius quæstionis* est non contemnendus. 1. Pontificii anathema dicunt omnibus negantibus Coniugium esse propriè dictum N. T. Sacramentum, ut constat ex Concil. Trident. decreto. *Videmus* (inquit Bellarm. cap. 5. resp. ad 9.) *etiam ante Constantiense & Florentinum Concilium pro hæreticis, vel de hæresi suspectos habitos, qui matrimonium è numero Sacramentorum eximerent.* Necessarium igitur est dispicere, an sufficientes habeant causas anathematis laqueo propter hanc controversiam innodandi eos, qui id negant. 2. Pertinet huius quæstionis ἐξηγασία ad explicandum verum & proprium genus, adeoque ad Naturam & essentiam coniugii pernoscendam, quâ perspectâ rectiùs statuere possumus, quid & quantum Coniugio sit tribuendum. 3. Ex hypothesi ea, quod Coniugium sit propriè dictum Sacramentum, in aliis quæstionibus controversis Pontificii contra nostram sententiam argumenta petunt, utpote quod Coniugium liberorum citra parentum consensum contractum sit ratum, quòd infidelis cum fideli non possit matrimonio jungi, quod per adulterium non solvatur matrimonii vinculum, quod causarū matrimonialium judicium pertineat tantùm ad Episcopos & præcipuè ad Pontificem Romanum, qui certos gradus probibere & in prohibitis dispensare possit. *Eiusdem usus.*

16. His ita præmissis nostræ sententiæ argumenta producimus, quorum primū ac præcipuum petimus *ex requisitorum essentialium Sacramenti carentia.* Cui non competunt essentialia Sacramenti requisita, illud non est propriè dictum Sacramentum. Coniugio non competunt essentialia requisita Sacramenti. E. Coniugium non est Sacramentum. Maior est extra controversiæ aleam posita, cui enim non competunt essentialia rei requisita, ei nec competit essentialis rei definitio, & vicissim cui non competit essentialis rei definitio, ei nec proprium rei nomen competit. Minor probatur ex iis, quæ in articulo de Sacramentis §. 11. & seqq. tradita sunt, ubi diximus ex Baptismo & Cœna, quæ omnium consensu sunt propriè dicta N. T. Sacramenta, rectè colligi, quę sint requisita propriè *Argumenta nostræ sententiæ. 1. Ex requisitorū Sacramenti essentialium carentia.*

dicti Sacramenti, quam procedendi viam ipse Bellarminus approbat libr. 1. de pœnit. cap. 11. Jam verò ex illis colliguntur octo requisita Sacramenti in N. T. propriè sic dicti, docente D. Chemnit. part. 2. exam. cap. de num. Sacram. pag. 14. 1. *Vt habeat externum aliquod materiale seu corporale & visibile Elementum sive signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & usurpetur.* 2. *Vt Elementum illud seu signum & certus ejus ritus habeat expressum mandatum divinum seu institutionem divinam.* 3. *ut institutum & mandatum sit in N. T.* 4. *ut non ad tempus institutum sit, sed usque ad consummationem seculi.* 5. *Requiritur ad Sacramentum promissio divina de gratia, effectu seu fructu Sacramenti.* 6. *Illam promissionem oportet non simpliciter, nudè & per se tantum habere testimonium in verbo Dei, sed oportet eam divinâ ordinatione annexam esse signo Sacramenti, & eo quasi vestitam esse.* 7. *Promissionem illam non oportet esse de quibusvis donis Dei sive corporalib. sive spiritualibus, sed promissionem gratiæ seu justificationis, hoc est, gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorum, & in summa de toto beneficio redemtionis.* 8. *Illa promissio in Sacramentis non in genere tantum vel significatur vel annuntiatur, sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur & obsignatur etiam singulis, qui fide Sacramentis utuntur.* Hæc D. Chemnicius, quæ contra Bellarmini insultus suo loco defendimus. Videamus, an hæc requisita omnia & singula Conjugio conveniant.

Deest matrimonio. 1. Elementum externum. 17. 1. Omne Sacramentum N. T. propriè sic dictum habet *externum aliquod materiale seu corporale & visibile Elementum seu signum*, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & usurpetur; in eo enim differt Sacramentum à verbo Evangelii, quod in verbo offeratur promissio gratiæ absque visibili aliquo signo ac ritu, sed in Sacramento offertur certo ritu comprehenso, unde Sacramentum vocatur *verbum visibile*. At Conjugium non habet tale Elementum sive signum. E. Bellarmin. de Sacram. matrimon. cap. 6. regerit, materiam huius Sacramenti esse personas contrahentes seu corpora conjugum. *Rectè mihi dixisse videtur* (inquit) *Pet. à Soto materiam non solum circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum matrimonii constat, esse personas contrahentes. Theologi quoque ferè omnes satis indicant, corpora conjugum esse materiam hujus Sacramenti.* Resp. 1. Pontificii non consentiunt in huius Sacramenti materia. Melch. Canus lib. 8. loc. Theol. cap. 5. matrimonium dupliciter considerandum esse dicit, *ut est contractus & ut est Sacramentum, personas contrahentes dicit esse ministros conjugii, ut est contractus, non autem ut est Sacramentum*, existimat igitur Elementum seu materiam conjugii esse ritus illos visibiles & externos, qui in Ecclesiastica copulatione adhibentur, quales sunt manuum conjunctio, annuli traditio, consensus per verba solennia testificatio, &c. Sed Canum hoc nomine Bellarm. refellit, & nihil interesse statuit inter contractum Conjugii Christiani eiusque materiam, formam & ministrum; & Sacramentum Cõiugii eiusq; materiã, formã & ministrũ. Sed Canus pro se respondere posset, in V. T. eandẽ fuisse materiam & formam Coniugii, quæ est in Novo, aut igitur concedendum, quod in V. etiam Test. Conjugium fuerit Sacramentum, aut statuendum, quod alia sit materia & forma Coniugii in N. T. per quam fiat propriè dictum Sacramentum. Posset etiam Canus hoc urgere, quod ministri Ecclesiæ in N. T. sint *οἰκονόμοι μυστηρίων θεοῦ* 1. Corinth. 4. v. 1. *dispensatores Sacramentorum.* Item quod is cui administratur Sacramentum, non sit ipse Sacramenti minister, hoc est, objectum Sacramenti esse à causa instrumentali administra distinguendum, ac proinde absurdum esse, quod Bellarminus hoc loco asserit, *ipsas personas contrahentes esse & materiam & causam efficientem administram huius Sacramenti.* Præter Cani opinionem sunt duæ aliæ Scholasticorum sententiæ de materia huius Sacramenti. Quidam enim statuunt *quòd consensus conjugum verbis expressus seu verba consensum exprimentia sint materia & forma huius Sacramenti*, quidam *quòd ipsa corpora seu persona contrahentium sint materia, verba verò consensum exprimentia sint forma.* Adrian. in 4. sent. dist. 27. *Consensum contrahentium esse materiam* huius Sacramenti disputat. Thom. 4. dist. 26. quæst. 2. artic. 2. & Canonistæ in c. penult. de spons. putant *verba unius conjugis habere rationem materiæ & rationem formæ respectu verborum alterius*, & contra, quibus Corerius l. 2. de matrimon. c. 1. rectè hoc obvertit, quod in contractibus illud habeat rationem materiæ circa quod versatur contractus, non autem id, per quod exprimitur contractus. Bellarminus hanc diversitatem sententiarum distinctione quadam conciliare nititur. *Conjugii Sacramentum* (inquit) *duobus modis considerari potest, uno modo dum fit, altero modo dum permanet, postquam est factum. Priore respectu totam eius essentiam consistere dicit in signis mutuum consensum exprimentibus, sicq; verba conjugum esse materiam & formam Sacramenti: Posteriore respectu ipsos conjuges simul cohabitantes seu externam conjugum societatem & conjunctionem esse symbolum materiale externum.* Sed hæc Bellarmini distinctio petit principium, Sacramenti enim esse consistit in usu, id est, actione Sacramentali à Christo instituta, ideoq; non potest duplex eius materia statui, prior dum fit, posterior dum permanet, postquam est factum. Regula Theologica est firmissima, quæ suo loco ex propria institutionis sede demonstratur, *nihil habet rationem Sacramenti extra usum à Christo institutum*, ex quo judicari potest, quid de collatione Coniugii *cum Eucharistia*, quatenus dicitur *Ens permanens*, sit statuendum. Quod porrò attinet collationem Coniugii cum *contractu emtionis* (in quo tota contractus ratio consistit in mutuo consensu, res autem emta ac vendita est materia circa quam) illa probat quidem totam Coniugii, quatenus est contractus, essentiam in verbis consensum exprimentibus consistere, sed nondum probat Coniugii, quatenus ex hypothesi Bellarmini est Sacramentum, materiam & formam in verbis consensum exprimentibus consistere. Sic ergò concludimus. Nullius Sacramenti materia consistit in verbis, sed in externo & visibili Elemento. Coniugium ex Bellarmini hypothesi est Sacramentum. E. materia eius non quærenda in verbis, sed in externo & visibili Elemento. 2. Corpora conjugum non possunt commodè statui materia huius Sacramenti, quod sic demonstramus. Omne Sacramentum N. T. habet materiam propriam & peculiarem, certo institutionis verbo expressam, juxta Augustini axioma tract. 80. in Johan. *Accedit verbum ad Elementum & fit Sacramentum.* Sed personæ contrahentes seu corpora conjugum non sunt materia propria & peculiaris coniugii, quatenus statuitur N. T. *Sacramentum*, cùm in V. etiam Test. Coniugium eandem habuerit materiam. 3. Materia Sacramenti sive Elementum & signum externum

ternum in Sacramentis ita comparatum est, ut sit *visibile*, cleveturad usum Sacramentalem per divinam institutionem, & ordinariè ab Ecclesiæ ministro dispensetur. Jam verò personæ contrahentes non sunt tale elementum & signum externum, quia sæpè inter absentes matrimonii Sacramentum contrahitur, & sic pars una huius materiæ est invisibilis, nec probari potest ex Scripturis corpora coniugum sive personas contrahentes ad usum Sacramentalem per divinam institutionem esse evectas, nec sunt omnes ministri Ecclesiæ, qui coniugium ineunt, quin imò, qui apud Pontificios ineunt coniugium, illi non sunt nec esse possunt Ecclesiæ ministri.

2. Divinū mandatū visibili signo seu Elemento sacramentali additum.

*18. 2. Omne Sacramentum N. T. propriè sic dictum habet expressum mandatum seu institutionem divinam externo illi ac visibili signo sive Elemento sacramentali additum. Coniugium non habat talē sacramentalem institutionem. Ergò. Non quidem negamus, Coniugium habere institutionem divinam, sed negamus habere talem institutionem, quâ N. T. Sacram. fuerit ordinatum, sicque acceperit novum esse sacramentale præter illud esse, quod in V. Test. obtinuit. Christus doctrinam de Coniugio Matth. 5. & 19. repetivit & confirmavit, nuspiam verò novum novi Testamenti Sacramentum illud esse declaravit. Excipit Bellarminus cap. 5. *Non esse argumentum solidum ab autoritate Scripturæ negativa, cum multa sint ab Apostolis tradita, quæ non sunt S. literis mandata.* Resp. 1. In *genere*, ex Scripturæ perfectione suo loco demonstrata firmissimè concluditur, quod in articulis fidei tum affirmatè tum negatè ex Scripturis possimus argumentari. Discip. de temp. serm. 23. *In sacra Scriptura locus tenet ab autoritate negative.* Distinguendum igitur inter *dogmatica* & *historica*, inter *fidei articulos* & *quæstiones circa fidem*, inter *præcepta morum generalia* & *liberas ceremonias*; in his quidem ab autoritate Scripturæ negativa non potest duci argumentum, benè autem in illis. Jam verò Pontificii hoc dogma suum, quod Coniugium sit Sacramentum N. Test. propriè sic dictum, referunt inter fidei articulos, unde etiam negantibus anathema dicunt. 2. *in specie*. Institutio Sacramentorum est *opus solius Dei*, quippe qui solus potest effectum supernaturalem per eadem operari. Thom. p. 3. q. 64. art. 2. Biel. 4. sent. dist. 1. q. 2. art. 3. dub. 2. ergò proferendæ sunt divinæ institutionis tabulæ & in verbo quærenda est Sacramenti huius institutio, non in traditionibus dubiis & externis. Si dicere velint, *Christum quidem hoc Sacramentum instituisse, Apostolos verò extra verbum divinam illam institutionem tradidisse*, principium petunt & Scripturæ perfectionem alibi firmissimis argumentis evictam impugnant. Exponant etiam causas, quare Evangelistæ institutionem Baptismi & Eucharistiæ describere, huius verò Sacramenti institutionem prætermittere voluerint.

3 Non est N. T. proprium.

19. 3. Omne Sacramentum N. T. est institutum & mandatum in N. T. adeoq; N. T. proprium. Coniugium non est in novo demum T. institutum, sed etiam in V. T. locum habuit, Christus tantùm docet, hoc vitæ genus Deo probari, non autem novum & peculiare ex eo fabricat Sacramentum. Ergò Coniugium non est N. Test. Sacramentum. Quin imò etiam apud infideles extra Ecclesiam coniugium locum habet, ex quo tale nobis nascitur argumentum. Sacramenta propriè sic dicta sunt bona Ecclesiæ propria. Coniugium non est bonum Ecclesiæ proprium. Ergò. Bellarminus 1. concedit, *quosdam scriptores Pontificios statuere, Coniugium non esse Sacramentum proprium novæ legis, sed fuisse etiam in lege veteri & a Christo non tam fuisse institutum quam confirmatum*, id quod argumentum nostrum confirmat & ostendit, quid de consensu Romanæ Ecclesiæ tantoperè deprædicato sit statuendum. 2. excipit, *matrimonium fuisse ab initio mundi & nunc etiam esse apud infideles, ut contractum civilem & in officium Naturæ, sed non fuisse nec esse verum Sacramentum, nisi apud Christianos*, teste August. de fid. & bonis operib. cap. 7. & de bono conjug. cap. 24. inde Scholastici & Canonistæ distinguunt inter *matrimonium putativū*, quod contrahitur inter personas coniugio copulari prohibitas, *legitimum*, quod secundum leges gentium legitimè contractum, non autem in fide Christi, & *ratificatum* ab Ecclesia, quod inter Christi fideles contrahitur, & est Sacramentum, unde porrò infert Bellarm. *falsum esse, quod Lutherus statuat, matrimonium esse æquè sanctum apud fideles & infideles*. Resp. 1. principium petit Bellarmin. distinguendo inter coniugium, ut est officium naturæ & Sacramentum, de eo enim quæritur, an sit Sacramentum. 2. Augustinus nomine Sacramenti generaliter utitur pro *quovis sacra rei signo*, non conferente & obsignante, quale est Sacramentum propriè dictum, sed significante & adumbrante. *In Ecclesia*, inquit lib. de fide & operib. cap. 7. *nuptiarum non solùm vinculum, verum etiam Sacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere.* de bon. conjug. cap. 18. *Prohibitionem divortiorum vulgarium* dicit esse *Sacramentum indissolubilis conjunctionis Christi & Ecclesiæ, sicut olim permissio eorundem divortiorum significavit collectionem seu adunationem variarum gentium ad Ecclesiam.* 3. aliud est loqui de *sanctitate personæ*, aliud *de sanctitate ordinationis divinæ*. Infideles extra Ecclesiā & coniuges impii in Ecclesia non sunt sancti nec Deo placent, si loquamur de sanctitate personæ, quia destituuntur fide in Christum, inter ipsum coniugium, in quo vivunt, est & manet sancta Dei ordinatio. Sic Magistratus est sanctum officium, nec tamen omnes, qui illud gerunt, sunt sancti. Plura requiruntur, ut persona sit sancta & Deo placens, quàm ut in statu a Deo ordinato & sancto vivat. 4. Lutherus non dicit *matrimonia infidelium æquè esse sancta ac fidelium*; quod Bellarminus ipsi tribuit, *sed æquè vera.* Sic enim loquitur in lib. de capt. Babyl. cap. de Matrim. tom. 2. Lat. pag. 279. *Cùm matrimonium fuerit ab initio mundi, & apud infideles adhuc permaneat, nulla subsunt rationes, ut Sacramentum novæ legis & solius Ecclesiæ possit dici. Non minus enim erant matrimonia Patrum sancta, quàm nostra, nec minus vera infidelium quam fidelium. nec tamen in eis ponunt Sacramentum.* 5. Nec potest Bellarminus hoc nomine jure taxare Lutherum, cùm ipse c. 3. §. 10. scribit. *Matrimonia gentilium esse vera, legitima & largo modo Sacramenta.* Quinimò Innocentius Pontifex c. gaudemus de divort. infidelium matrimonium vocat *Sacramentum*. 6. Sanctitas Coniugio tribuitur duplici sensu, vel quod sit medium, per quod donum sanctificationis fide in Christum justificatis confertur, vel quod sit signum indissolubilis conjunctionis. Priore sensu negamus in coniugio esse sanctitatem, id est, negamus, coniugium esse medium divinitus institutum, per quod donū sanctificationis conferatur, hunc enim

finem

finem nec in Ecclesia nec extra Ecclesiam obtinet. Posteriore sensu concedimus, in Cooiugio esse sanctitatem, id est, concedimus coniugium esse signũ infallibilis conjunctionis ioter Christum & Ecclesiam, quem finem in solâ quidem Ecclesia ratione revelationis in verbo factæ obtinet, sed exeo noodum efficitur, quod sit Sacramentum N.T. propriè sic dictum. 7. Semper igitur contra Bellarminum hoc urgemus. Si Coniugium est N.T. Sacramentum, utique in N.T. sacramentalis eiusdem institutio monstranda. Id verò cùm fieri nequeat, ideò non potest pro Sacrameoto N. Test. propriè sic dicto agnosci. Repetitionem & confirmationem primævæ institutionis Coniugii in N.T. à Christo factam legimus, sed sacramentalem institutionem nuspiam legimus. Leo Papa in Epist. 92. (in aliis est Epist. 70.) ad Rustic. Narbon. *Societas nuptiarum ab initio ita constituta fuit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.* Bellarminus explicat *ab initio prædicationis Christi sive institutionis in N.T. factæ*, sed Leo seipsum clarissimè interpretatur, dicit enim paulò antè, *multò prius quàm initium Romani juris extiterit*, hoc est, ab ipso mundi exordio.

Num in V. etiam Test. conjugium fuerit Sacramentum. 20. Videront hoc Alphonsus à Castro lib. 11. contra hæreses verbo Nuptiæ hæres. 3. Petrus à Soto lect. 2. de Matrimooio & alii Pontificii, unde in eam potiùs abire voluerunt sententiam, *quod matrimonium non in N. demum T. cœperit esse Sacramentum, sed jam inde a primæva institutione tale fuerit*, quò etiam pertioet, quod Lombardus scribit 4. sent. dist. 26. lit. A. *Cùm alia Sacramenta post peccatum & propter peccatũ exordium sumpserint, Matrimonii Sacramentum etiam ante peccatum legitur à Domino institutum, non tamen ad remedium sed ad officium.* lit. B. *Coniugii institutio duplex est. Una ante peccatum ad officium, quæ facta est in Paradiso, ubi esset thorus immaculatus & nuptiæ honorabiles, &c. altera post peccatum ad remedium facta extra Paradisum propter illicitum motum devitandum. Prima ut Natura multiplicaretur. Secunda, ut Natura exciperetur & vitium cohiberetur.* Bellarminus illis opponit 1. *autoritatem Concilii Tridentini & Florentini*, quæ Sacramentũ Matrimonii à Christo in N. Test. institutum esse tradant, ac sententiam quoruodam Scholasticorum Conciliis illis conformem, sed ex verbo Dei monstraoda erat nova sacramentalis coniogii in N.T. institutio. 2. *manifestam rationem. Si matrimonium fuisset Sacramentum ante Christi adventum, vel fuisset institutum in statu innocentiæ vel postea. Non in statu innocentiæ, quia tunc nulla fuit necessitas gratiæ sacramentalis, cùm nulla esset concupiscentia vel difficultas, neque ullo remedio contra peccatum opus esset. In statu autem Naturæ corruptæ non legitur ulla institutio Matrimonii facta in toto veteri Testam. sed tantùm restrictio quædam quoad personas contrahentes. Præterea in V.T. permissione Dei licita erant polygamia & repudium, quæ duo pugnant cum ratione signi, & ideò tunc ne signum quidem erat matrimonium, neque eo tempore gratia tàm necessaria in matrimonio quàm nostro tempore est, cùm facilè potuerint homines illius temporis vel multitudine uxorum vel libello repudii occurrere illis difficultatibus, ob quas nostro tempore gratiam requiri diximus. Et quamvis eo tempore tenerentur Hebræi instituere filios in fide & religione Dei, tamen hic finis erat extrinsecus matrimonio illorum, intrinsecus autem est matrimonio Christianorum.* Respond. 1. Unam tantùm Coniugii institutionem novimus Genes. 2. descriptam, quæ post lapsum & in N.T. fuit duntaxat repetita. Quod si ergò in prima coniugii institutione nihil inveniri potest, quod probet, illud esse Sacramentum propriè sic dictum, utique nec in repetitione & confirmatione institutionis post lapsũ facta tale quid occurret. 2. In statu innocentiæ oon habent locum Sacramenta propriè & accuratè sic dicta, ut suo loco demonstratum. Conjugium institutum est in statu innoceotiæ. Ergò non est Sacramentum propriè & accuratè sic dictum. 3. Quo argumento Bellarminus probat, Conjugium non fuisse Sacramentum in V.T. eodem argumento probare possumus, quòd non sit Sacramentum N.T. Non fuisse Sacramentum in V.T. ante Christi adventum probat ex eo, quòd *non legatur ulla matrimonii institutio facta in V.T.* sed tantùm restrictio quædam *quoad personas contrahentes*: eodem argumento probare possumus, conjugium non esse Sacramentum N.T. quia non legitur nova institutio in N.T. sed tantùm repetitio & confirmatio institutionis. Matth. 5. & 19. 4. Essentia & Natura rei æstimanda est ex causis internis materia & forma. Ubi causæ internæ sunt eædem, ibi etiam res specie eadem censenda. Jam verò ex hypothesi Bellarmin. Coniugii in V. & Conjugii in N.T. causæ internæ sunt eædem, materia utrobique sunt corpora conjugum seu personæ contrahentes; forma utrobique sunt signa mutuum consensum exprimentia. Ergò eadem erit essentia & Natura Conjugii in V. ac N.T. Finis aliquis externus & accessorius nõ mutat rei ipsius essentiam. 5. Bellarminus sumit tanquam concessum, quod est adhuc controversum, Dei scilicet permissione & approbatione polygamiam in V.T. fuisse licitã, cùm plurimi statuant fuisse duntaxat toleratam, quà de re suo loco pleniùs. 6. De libello repudii expendimus dictum Salvatoris Matth. 19. v. 8. *Moses ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic*, sanctio ergò illa politica ac permissio ad evitandum maius incommodum introducta nihil derogat divinæ institutioni. 7. apud multas gentes nec polygamia nec libellus repudii in usu fuit, num ergò & illis gratia quædam sacramentalis fuit necessaria? num & illis Conjugium fuit Sacramentum? 8. Et quid hoc est, quod Bellarminus asserit, *instituere filios in fide & religione Dei esse finem extrinsecum matrimonio piorum in V. intrinsecum verò matrimonio in N. Testamento?* Certè qui æquali jure & lege obstringuntur ad filiorum institutionem in fide & religione, illorum conjugio finis iste non extrinsecus, sed intrinsecus. Pii conjuges in V.T. æquali jure & lege obstringuntur ad filiorum institutionem in fide & religione, ut constat ex dictis Genes. 18. v. 19. *Scio, quòd Abraham præcepturus sit filiis suis & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini.* Deut. 6. v. 7. *repetes hæc verba filiis* vers. 20. *cùm interrogaverit te filius tuus cras dicendo, quid sibi volunt hæc testimonia, tunc dices, &c.* cap. 11. v. 19. *docebis ea filios vestros, ut loquantur de eis.* Psalm. 44. vers. 2. *Deum auribus nostris audivimus, Patres nostri annunciaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum.* Proverb. 1. v. 8. *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ,* cap. 3. v. 1. *Fili mi, ne obliviscaris legis meæ & præcepta mea cor tuum custodiat,* cap. 4. v. 1. *audite filii disciplinam Patris & attendite, ut sciatis prudentiam.* cap. 13. v. 24. *Qui parcit virgæ suæ, odit filium suum, qui au-*

tem

tem diligit illum, instanter erudit vel maturè castigat eum, ex quibus intelligitur præceptum Apostolicum Eph. 6. v. 4. *Patres educate filios ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου* esse generale ad V. & N. T. parentes spectans. Idem ostendit exemplum Eli, qui negligentiæ suæ in filiorum educatione commissæ pœnas dedit gravissimas 1. Sam. 2. v. 29. Idipsum probat æqualis necessitas huius institutionis. Et in V. & N. Test. nascuntur homines, ut notitia Dei propagetur & Ecclesiæ termini extendantur, quare cùm salutaris illa Dei notitia mentibus hominum non innascatur; sed piâ institutione ipsis sit instillanda, ideò Parentibus incumbit non tantùm corpora natorum fovere & fortunis ipsorum prospicere, sive ut Apostolus loquitur, corporales *thesauros ipsis colligere* 2. Corinth. 12. v. 14. sed etiam instituere eos in doctrina divinitùs tradita, & ad pietatis exercitia tenellos eorum animos assuefacere, quod esse Parentum officium Plato ex lumine Naturæ quodammodo intellexit, quando lib. 6. de legibus dicit, *operam nobis dandam, ut cultorem aliquem Deo nostri loco relinquamus.*

4. Deest matrimonio promissio gratiæ sacramentalis. 21. 4. Omne Sacramentum propriè sic dictum babet annexam promissionem divinam de gratiâ seu fructu Sacramenti, divinâ ordinatione signo sacramentali annexam, & eo quasi vestitam. Sed conjugium non habet talem promissionem divinam de gratia Sacramenti divina ordinatione signo sacramentali annexam. E. non est Sacramentum. Excipit Bellarminus cap. 2. *Matrimonio esse annexam gratiæ promissionem, cùm sit signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ non solùm per Naturæ conformitatem, sed etiam per spiritualem caritatem, quâ Christus Ecclesiam diligit & sanctè gubernat, & ipsa Ecclesia Christo adhæret per fidem, spem & caritatem, eiq. per obœdientiam subjicitur*; unde cap. 5. infert, Philippum in Apolog. Confess. art. 13. & Chemnic. c. 2. part. Exam. pag. 1291. *agnovisse, matrimonium habere promissionem aliquam gratiæ, & proinde istud Lutheri argumentum nihil valere.* Quare cùm matrimonium sit signum à Deo institutum promissionem gratiæ annexam habens, ex eo infert, *esse Sacramentum propriè sic dictum.* Respond. 1. Ad Sacramentum propriè sic dictum requiritur *promissio gratiæ* non cuiusvis, sed *Evangelio propria*, de remissione peccatorum, reconciliatione cum Deo, sanctificatione Spiritus & vita æterna. At talis gratia Evangelio propria non est in Conjugio. 2. Philippus & Chemnicius concedunt promissionem aliquam gratiæ in Conjugio piorum, sed non eam quæ est Evangelii sive N. T. propria, & quæ Sacramentum aliquod constituit. 3. Matrimonium est quidem signum conjunctionis Christi cum Ecclesia divinitùs institutum; sed *signum duntaxat significans & adumbrans*, quia illa Christi & Ecclesiæ conjunctio designatur & illustratur per matrimonium tanquam figuram & similitudinem aliquam. Sed in Sacramento propriè sic dicto requiritur signum non nudè significans & adumbrans, sed *offerens, applicans, conferens & obsignans* gratiam Dei Evangelio propriam & peccatorum remissionem, quale signum in coniugio non occurrit. 4. Ex Bellarmini ἐνεργείᾳ id duntaxat colligitur, in generali & lata quadam significatione, quâ Sacramentum definitur *sacræ rei signum*, Conjugium vocari posse Sacramentum, nequaquam verò si de strictâ & propria Sacramenti significatione quæratur, quia Sacramenta propriè sic dicta non sunt tantùm *signa*, *sed etiam causæ instrumentales* gratiæ, ut suo loco ostendimus, & confirmat etiam Biel. 4. sentent. distinct. 1. quæst. 1. artic. 5. neque cuiusvis gratiæ, sed Evangelio propriæ.

22. 5. In quolibet Sacramento propriè dicto est promissio aliqua non de quibusvis donis Dei sive corporalibus sive spiritualibus, sed *promissio gratiæ, seu justificationis*, hoc est, gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorum, & in summa de toto beneficio redemtionis, ac promissio illa non in genere tantùm vel significatur vel annunciatur, sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur & obsignatur singulis, qui fide Sacramentis utuntur. Talis promissio gratiæ & promissionis applicatio non invenitur in conjugio. Ergò coniugium non est Sacramentum. Certè conjugium non habet illam promissionem additam, quod per ritum illum copulationis applicetur gratia Dei seu remissio peccatorum per Christum parta, nec potest conjux dicere. *Credo tàm certò me habere remissionem peccatorum propter Christum & vitam æternam, quàm certò mihi tradita est uxor in matrimonium*, quia destituitur verbo promissionis. Bellarm. excipit 1. *argumentum niti falso fundamento, quod omnia Sacramenta instituta sint ad remissionem peccatorũ, cùm Eucharistia non ad peccata remittenda; sed ad vitam spiritualem per Baptismum acquisitam alendam & conservandam sit instituta.* Resp. Contrarium ostendimus in tract. de Sacram. §. 19. & 55. & in tractat. de Euchar. §. 216. & seqq. hoc loco breviter dicimus. Inclusio unius non est exclusio alterius. Eucharistia instituta est ad vitam spiritualem alendam & conservandam, sed ex eo inferri nequit, quod non sit instituta ad applicandam & obsignandam promissionem de remissione peccatorum. In ipsis namque institutionis verbis dicit Christus. *Bibite, hoc est novum Testamentum in meo sanguine.* Jam verò novum Testamentum etiam hoc complectitur, *Propitius ero iniquitati eorum & peccati eorum non recordabor amplius*, Jerem. 31. v. 34. Et notanter addit Christus, illum sanguinem in sacrâ Cœna nobis bibendum exhiberi, *qui pro peccatis nostris est effusus*, ut ostendat bibitione sanguinis in sacra Cœna nos confirmari, quod ad nos beneficia N. T. pertineant, inter quæ præcipuum est remissio peccatorum. Caro & sanguis Christi sunt non solùm spiritualis animæ cibus & potus, sed etiam pretium nostræ redemtionis. Christus igitur exhibitione sui corporis ad manducandum, & sanguinis sui ad bibendum promissionem de remissione peccatorum suo corpore & sanguine partam credentibus in sacra Cœna applicat, confirmat & obsignat, cum qua applicatione & obsignatione nutritio ad vitam spiritualem minimè pugnat, sed ei subordinatur. 2. *Sacramentum non esse institutum ad confirmandam & obsignandam promissionem, sed ad significandam & conferendam gratiam*. Resp. Contrarium demonstravimus in tract. de Sacram. §. 87. Bellarminus ex inclusione unius denuò procedit ad exclusionem alterius, & ex subordinatis facit pugnantia. Sacramenta instituta esse ad significandam & conferendam gratiam concedimus, sed ex eo inferri nequit, quod non sint instituta ad confirmandam & obsignandam promissionem. Quid clarius pronunciato Apostolico Rom. 4. v. 11. *Circumcisio est sigillum justitiæ fidei*? Jam verò sigilli proprium est testificari, confirmare & obsignare id cui annectitur. E. etiam Circumcisio testificatur, confirmat & obsignat promissionem. Quod autem de Circumcisione dici-

5. Applicatio illius promissio gratiæ.

dicitur, idem ad reliqua Sacramenta applicari potest, quia ut in causa efficiente principali, ita in causa finali generica omnia Sacramenta conveniunt. 3. *Falsum esse, quod Conjugium non sit Ceremonia exterior a Deo instituta ad promissionem confirmandam, cùm ipsa externa & visibilis conjunctio viri & fœmina, qua per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, ceremonia externa sit, atque a Deo instituta & ex co confirmari possit promissio illa divina, quod Ecclesiam suam Christus nunquam omnino sit deserturus.* Resp. 1. Bellarminus sibi contradicit. Hoc enim loco signum sacramentale quærit in *conjunctione viri & fœmina, qua per verba solennia coram Ecclesia fieri solet*, & tamen postea cap. 6. §. 2. contra Canum disputat, qui illud *solum matrimonium statuit esse Sacramentum, quod a Ministro Ecclesiastico sacris & solennibus verbis celebratur.* Si in conjunctione illa viri & fœminæ, quæ fit per verba solennia coram Ecclesia, sacramentale signum sive Ceremonia sacramentalis quærenda, utique illud duntaxat Conjugium, quod sacris & solennibus verbis coram Ecclesiæ Ministro celebratur, Sacramenti loco erit habendum. Ratio connexionis est manifesta, quia in conjugio absque illa Ecclesiastica benedictione contracto non invenitur illa sacramentalis Ceremonia, & sic stat sententia Cani. 2. Externam & visibilem conjunctionem viri & fœminæ, quæ per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, esse Ceremoniam externam atq; à Deo institutam duplici modo intelligi potest, vel quod sit Ceremonia *in specie & expresse* a Deo instituta, quo modo Baptismum & Eucharistiam Sacramenta divinitùs instituta dicimus: vel quod sit Ceremonia in se ac per se quidem ἀδιάφορον, interim tamen divinæ Conjugii institutioni explicandæ inserviens, exemplo Dei Evam Adamo adducentis, & utrique benedicentis Genes. 2. vers. 22. conformis, regulæ Apostolicæ, *quod omnia decenter & ordine fieri* debeant, 1. Cor. 14. v. 40. apprimè congrua, & ad dignitatem matrimonii illustrandam accommodata. Posteriore sensu externam & visibilem conjunctionem viri & fœminæ, quæ fit per verba solennia coram Ecclesia, esse Ceremoniam externam à Deo institutam concedimus, priore verò negamus, & ex eo porrò concludimus, quod conjugium non sit Sacramentum propriè dictum, quia ad illud requiritur divina institutio priori modo descripta. 3. Ad illud, ut ex Conjugio fiat Sacramentum propriè dictum, non sufficit promissionem illam, quod Christus nunquam sit Ecclesiam deserturus, conjunctione individuâ viri & fœminæ velut signo & imagine quadam adumbrari, sed insuper requiritur, ut promissio illa per conjugium tanquam signum sacramentale applicetur, obsignetur & confirmetur. Pii conjuges matrimonium suum intuentur non tanquam medium, per quod Christo inserantur, & spirituale conjugium cum ipso contrahant, sed duntaxat tanquam spiritualis illius cum Christo conjunctionis typum. 4. Ac si vel maximè per conjugium fieret applicatio, obsignatio & confirmatio illius promissionis de Christi erga Ecclesiam amore, tamen nondum evictum esset, conjugium esse Sacramentum propriè dictum, quia ad illud requiritur promissio gratiæ non cuiusvis, sed Evangelio propriæ de remissione peccatorum, reconciliatione cum Deo, justitia & vita æterna, in signo externo divinitùs oblatæ & credentibus applicatæ. 5. Si nuda significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia in matrimonio proposita sufficit, ut matrimonium sit Sacramentum, utique etiam in Baptismo ablutio externa erit duntaxat signum ablutionis internæ & in sacra Cœna manducatio panis & vini externa erit duntaxat signum manducationis corporis Christi & bibitionis sanguinis Christi interius peractæ, cùm tales significationes ad Sacramentum aliquod N. T. propriè sic dictum constituendum sufficiant ex hypothesi huius Bellarminianæ exceptionis. Sed consequens Bellarmin. ipse refellit, & contra Calvinianam illam hypothesin nobiscum pugnat lib. 2. de Sacram. in gen. c. 1. & seqq.

23. 2. *Ex mandati deficientia.* (*2. Ex mandati divini deficientia.*) Sacramento propriè dicto additum est mandatum, quod omnes eo uti debeant ad fidei confirmationem & beneficiorum spiritualium participationem. Sic de Baptismo dicitur Matth. 28. v. 19. *Baptizate omnes gentes.* De Eucharistia dicitur Matth. 26. v. 26. *Accipite, comedite, hoc est corpus meum.* vers. 27. *bibite ex eo omnes.* 1. Corinth. 11. vers. 26. *Quoties manducabitis panem hunc & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis.* At tale mandatum Universale & generale de ineundo matrimonio non habetur, quod omnes eo uti debeant, & quidem fine eo, ut fides in illis confirmetur, & gratiæ in Evangelio propositæ participes reddantur, excipiuntur enim à Christo Matth. 19. v. 12. Paulo Apostolo 1. Cor. 7. v. 7. qui dono continentiæ instructi sunt, quibus liberum relinquitur, an velint matrimonii vinculo alligari, quin etiam *ob instantem necessitatem* illis *melius* esse dicitur extra conjugium vivere 1. Cor. 7. v. 26. Non est, quod excipias, *etiam infantes ad Eucharistia Sacramentum participandum non obstringi*, 1. Cor. 11. v. 28. *nec tamen ex ea effici Eucharistiam non esse Sacramentum propriè sic dictum. Idem judicium esse de matrimonii Sacramento, quod iidem non desinat esse Sacramentum, licet ad illud non omnes obligentur.* Resp. enim esse rationem maximè disparem, quia infantes destituuntur aliquo requisito ad Eucharistiæ participationem necessario, puta, quod probare sese nequeant, excipiuntur igitur ab obligatione ad usum Eucharistiæ. At dono continentiæ instructi non destituuntur aliquo requisito ad Matrimonii contractum necessario, [neque enim de Eunuchis, qui vel de utero matris sic nati sunt, vel, qui ab hominibus tales facti, nobis sermo est, sed *de illis, qui se castrant propter regnum cœlorum* Matth. 19. v. 12. hoc est, quibus continentiæ dono divinitùs ornatis datum & concessum est liberè à matrimonio abstinere.] Ergò non exciperentur ab obligatione ineundi matrimonium, si Matrimonium esset Sacramentum N. T. propriè sic dictum. Qui in cœlibatu piè & castè vivit, non minùs placet Deo, quàm qui in conjugio vivit, & vicissim, qui castè vivere potest extra matrimonium, non peccat sive conjugium ineat, sive ab eo abstineat, illud totum & omne liberæ ipsius voluntati est relictum, 1. Cor. 7. v. 25. at Baptismus & Cœna Dominica, utpote Sacramenta divinitùs instituta non sunt talea res adiaphoræ ac liberæ.

24. 3. *Ex Sacramentorum Natura & efficientia* (*3. Ex Sacramentorum efficientia.*) 1. Sacramenta sunt salutaria organa, per quæ homines in Ecclesiasticam & spiritualem societatem invicem colligantur. 1. Cor. 12. v. 13. *omnes in uno Spiritu baptizati sumus in unum corpus sive Iudæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi & omnes in unum Spiritum potati sumus.* 1. Cor. 10. v. 17. *Unus panis unum corpus multi sumus, quia omnes de uno*

pane

pane participamus. Galat. 3. vers. 27. *Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis.* v. 27. *omnes vos unum estis in Christo.* Eph. 4. vers. 4. *unum corpus.* vers. 5. *unum Baptisma.* Sed coniugium non est tale organum ac medium, per quod in Ecclesiasticam & spiritualem societatem homines copulentur, est enim tantùm nexus seu copula vitæ externæ & politicæ, unde etiam inter fideles & infideles, pios & impios coniugium est verum ac ratum 1. Corinth. 7. vers. 12. Sanè coniugium est res divina, tùm *ratione causæ efficientis*, quia est à Deo institutum, & quidem in statu innocentiæ, tùm *ratione alicujus finis*, quia institutum est ad Ecclesiæ propagationem, tùm *ratione adjuncti*, quia est typus spiritualis coniugii inter Christum & Ecclesiã, ac pii coniuges in pietate sese mutuò ædificant, interim tamen *respectu causarum internarum & respectu reliquorum finium* est res politica & humana, quia est unius maris & unius fœminæ in carnem unam legitima copulatio ad generis humani propagationem instituta, ac regitur honestis Magistratus civilis legibus, atque inter ipsos gentiles locum obtinet. 2. Sacramenta sunt media, per quæ spirituales liberi & filii gratiæ generantur, ideoque ad efficiendam & promovendam vitam spiritualem, cœlestem & æternam immediatè spectant. Sic Baptismus est *lavacrum regenerationis & renovationis* Tit. 3. vers. 5. per quod homo *regeneratur ad vitam æternam*, Johan. 3. vers. 5. Corpore & sanguine Christi in Eucharistia *alimur ad vitam æternam*, Johan. 6. vers. 51. 54. Sed in coniugio ac per Coniugium generantur liberi carnales ac terreni adeoque etiam hodiè post lapsum sanctissimorum coniugum liberi *Naturâ sunt filii iræ sicuti & cæteri*, Eph. 2. vers. 3. Non est, quod excipias, *etiam verè & propriè dicta Sacramenta non semper efficere spiritualem societatem, quando scil. impœnitentibus & incredulis conferuntur*, id enim totum est ex accidenti, ac proinde non tollit finem propter quem sunt instituta, videlicet ut efficiant spiritualem quandam inter participantes societatem. 3. Sacramenti propriè sic dicti Natura & efficacia in cuiusque propria institutionis sede clarè ac manifestè est proposita, ut certi quid de ea statui possit ac debeat. Sed de Matrimonii Sacramento Pontificii non possunt certi quippiam ex Scripturis proferre, sed divortiis opinionum inter se plurimum discrepant. 1. *in genere.* Quidam statuunt esse Sacramentum propriè sic dictum, quidam verò negant, ut postea videbimus. Canus distinctione inter *Matrimonium privatim contractum & sacris ac solennibus verbis à Ministro Ecclesiastico celebratum*, litem hanc componere studet, illud concedit non esse Sacramentum, hoc verò Sacramentum esse totis viribus asserit. Sed Bellarminus hanc distinctionem repudiat. 2. *in institutionis tempore.* Qui coniugium Sacramentum esse statuunt, eorum aliqui jam inde à primo institutionis tempore etiam in V. Test. Sacramentum fuisse pugnant, quidam verò in N. demum Testamento Sacramenti nomen & Naturam illud sortitum fuisse censent, ut superiùs vidimus. 3. *in materia.* Quidam existimant materiam huius Sacramenti esse verba consensum exprimentia, quatenus determinantur, Richard. 4. sent. dist. 26. art. 4. quæst. 2. *Verbum primò prolatum est materia, & verbum secundò prolatum est forma*, quidam verò statuunt materiam esse ipsas personas contrahentes seu coniugũ corpora. Vide s. §. 17. 4. *in forma.* Quidam statuunt, formam huius Sacramenti esse verba consensum mutuum exprimentia quatenus determinant, quidam verò ipsam coniugum societatem & conjunctionem. Quidam Canonistæ in c. Tua nos. de spons. volunt, *quòd verba sint forma & consensus sit materia.* Gropperus in Enchir. Colon. in tract. de Sacr. matrim. eò inclinat, *quod forma huius Sacramenti sit consensus in verbis illis Domini, Quod Deus conjunxit, homo non separet, fundatus.* Cui proximè accedunt Alphonsus à vera cruce in appendice fol. 13. & seqq. Johan. de Cambis in Compendio Theol. veritatis lib. 6. cap. 38. Canus lib. 8. locor. Theol. cap. 5. *qui verba & benedictionem Sacerdotis statuunt esse formam essentialem matrimonii*, quos adducit & refellit Piso Soaccius part. 2. tract. de sponsal. pag. 40. *Si verba Sacerdotis* (inquit) *essent de forma, non relinqueretur arbitrio Sacerdotis, sed posita fuissent formalia, quæ nulli mutare licuisset, ut in Baptismo.* Carer. libr. 4. de matrim. cap. 1. *Consensum* statuit esse formam, cùm ab eo pendeat esse matrimonii. Et quid multis? Canus libr. 8. Locor. Theol. cap. 5. pag. 392. apertè & sine circuitione fatetur, *Theologos Scholasticos non definivisse an matrimonium gratiam conferat, atque in materia & forma huius Sacramenti statuenda adeò esse ambiguos & inconstantes, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem & exploratam conetur efficere.* Ibidem sic loquitur Canus. *Communiter tenent Scholastici, matrimonium sine ministro profano more contractum continere in se veram formam Sacramenti, in quo videntur jure à Lutheranis irrideri.* 5. *in ministro.* Quidam, inter quos est Bellarminus, ministros huius Sacramenti statuunt ipsos coniuges. *Cùm ad Ministrum* (inquit Bellarm. cap. 6.) *propriè pertineat verba formæ pronunciare & per ea Sacramenta conficere, & in hoc Sacramento verba à coniugibus proferantur, necesse est, conjuges ipsos proprios huius Sacramenti ministros esse.* Sed Melchiori Cano atque aliis absurdum videtur ipsos coniuges Sacramenti huius Ministros statuere, *ideò existimant Ecclesiæ Ministrum esse legitimum huius Sacramenti dispensatorem.* 6. *in applicatione.* Capreolus in 4. sent. dist. 26. q. un. artic. 3. ad 5. & Johan. Eccius homil. 73. de Sacram. statuunt, *debere eos conjugatos, qui convertuntur ad fidem, post Baptismum iterum contrahere inter se matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum.* Sed Thomas de Argentina 4. dist. 39. quæst. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus lib. 4. dist. 26. q. unic. dicunt, *sine novo contractu Matrimonium, quod ante Baptismũ non erat Sacramentum statim post Baptismum esse Sacramentum, quia jam actu significat, quod antea solùm in potentia significabat.* Canus diceret coniuges ad fidem conversos per Ministrum Ecclesiæ denuò copulari debere, & hac ratione ex contractu Matrimonii fieri Sacramentum. Bellarminus inquit, *sive conjugati post Baptismum iterum contrahant, sive in antiquo contractu persistant, ille consensus mutuus signo aliquo, aut saltem ipsâ copula expressus, Sacramentum conjugii f[illegible] in iis, jam per Baptismum capaces Sacramentorum effecti sunt.* 4. Nullum Sacramentum verum & divinitùs institutum ab Ecclesia abrogari potest vel debet, ut constat. At matrimonium clandestinum ante Concil. Trident. definitionem fuit verum matrimonium & *Sacramentum*, teste Bellarm. de matr. cap. 20. resp. ad 1. Ergò non debuisset à Concilio *irritari*

(ut Bellarmin. loquitur) quia verò irritum fuit à Concil. pronunciatum, ideò non est, nec unquam fuit Sacramentum.

4. ex multiplici Pontificiorum ἀντιλογία. 1. de matrimonii cum aliis Sacramentis pugnantia.

25. 4. Ex multiplici Pontificiorum ἀντιλογία. 1. Si matrimonium esset Sacramentum, non pugnaret cum aliis Sacramentis. Jam verò Pontificii docent illud pugnare cum Sacramento Ordinis, quia Clericos in maioribus ordinibus constitutos à coniugio arcent. Ergò Matrimonium non est Sacramentum. Bellarminus excipit, *Sacerdotes non arceri a matrimonio propter Sacramentum, quod in matrimonio est, sed propter impedimenta & seculares curas, quæ necessario matrimonium consequuntur*, quia 1. Corinth. 7. *qui cum uxore est, dicitur sollicitus esse, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Respond. 1. Si vel maximè Sacerdotes Pontificii non arceantur à coniugio propter Sacramentum, tamen arcentur ab eo, quod ex Pontificiorum hypothesi est Sacramentum. Perstat igitur adhuc nostrum argumentum. Nullum Sacramentum pugnat cum alio Sacramento. Coniugium est Sacramentum. Ergò non pugnat cum ordinis Sacramento, & per consequens, utrumque Sacramentum potest uni eidemque objecto applicari. Pontificii id non concedunt, quia negant in Clericis & Coniugii & Ordinis Sacramentum simul consistere posse, ergò statuunt unum Sacramentum pugnare cum altero, quod est absurdum. 2. Argumentamur etiam hoc modo. A Sacramento propriè sic dicto nemo arcendus est, qui eius participationem expetit & requisitis ad illius participationem necessariis est instructus. Ratio est, quia Sacramenta sunt bona totius Ecclesiæ, non pro uno tantùm, sed pro omnibus Ecclesiæ Ordinibus instituta, ac sunt media salutaria, per quæ spiritualia beneficia hominibus conferuntur. Jam verò Pontificii Clericos in maioribus Ordinibus constitutos arcent à coniugio, cùm tamen illi coniugii libertatem sibi concedi expetant, ut ex Historia Tridentini Concilii constat, & requisitis ad conjugii contractū necessariis instructi sint, id quod ipsa praxis testatur. Ergò non agnoscunt Coniugium esse propriè sic dictum Sacramentum. Si dispensatio Sacramentorum ad Clericos pertinet, cur ab huius Sacramenti dispensatione & participatione eosdem excludunt? (Bellarm. enim statuit cap. 6. *ipsas personas contrahentes esse ministros & dispensatores huius Sacramenti.*) Si per hoc Sacramentum gratia Dei & Spiritus sancti dona dispensantur, cur sacrifiçuli hoc medio gratiam DEI & Spiritum sanctum consequendi privantur? *Per actum coniugalem posse acquiri gratiam Spiritus sancti, quando actus ille est actus justitiæ vel obedientiæ vel caritatis*, scribit Bellarminus cap. 5. §. 41. cur igitur Sacrificuli ab hoc actu arcentur? 3. Ruardus Tapperus ad art. 18. p. 215. expressè asserit, *non solùm a coitu libidine, sed a Sacramento ipso arceri Sacerdotes, ut non liceat eis contrahere.* Ac Bellarmin. ipse hoc capite §. Secundò: sic scribit. *Falsò assumit Calvinus, Sacerdotem non arceri a Sacramento Matrimonii ex sententia Catholicorum, sed solùm à coitu. Arcentur enim planè Sacerdotes non a coitu tantùm, sed etiam à Sacramento Matrimonii, non quidem ratione Sacramenti, sed ratione eorum, quæ Sacramento sunt annexa.* Quod ipsum etiam ex hypothesi Scholasticorum colligitur. Disputant enim Lombardus lib. 4. sent. dist. 26. G. & Gratianus c. Cùm societas. &c. Non est dubium. 27. q. 2. *de ratione Sacramenti esse ipsum congressum coniugalem, quippe per quem figuretur conjunctio Christi cum Ecclesia per Naturæ conformitatem, dum scil. coniuges efficiuntur una caro.* Sic ergò concludimus, Clerici arcentur à congressu coniugali. Congressus coniugalis est de ratione Sacramenti. Ergò arcentur ab eo, quod in Coniugio habet rationem Sacramenti. Bellarminus regerit, *de copula Coniugalis esse duas opiniones Catholicorum* (Romanensium.) *Quidam enim docent copulam illam nec Sacramentum nec partem Sacramenti esse, sed actum solum sive officium matrimonii, ac proinde aliquid accidentarium respectu matrimonii. Alii volunt copulam Coniugalem esse partem quandam Sacramenti, non quidem essentialem, sed integralem, & ideò ante copulam appellari ratum, sed non consummatum, omnes tamen in eo convenire, quod copula non sit pars essentialis, ac proinde Sacramentum Matrimonii totum ac plenum quoad partes essentiales inveniri in contractu per verba de præsenti.* Resp. Si copula Coniugalis est pars Sacramenti integralis & Sacerdotes arcentur à coniugio ratione copulæ, utique etiam arcentur ab eo propter partem aliquam Sacramenti integralem, ac proinde propter aliquod ad ipsum Sacramentum pertinens. Vicissim. Si copula Carnalis esset pars Sacramenti integralis, non posset omitti citra violationem totius. At potest omitti, ut hoc loco disputat Bellarminus. Ergò aut pars integralis non erit, aut totum non amplius erit integrum ac verum Sacramentum. Atque eò spectant Canones à Gratiano & Lombardo allegati. Bellarminus regerit, *illos esse corruptos, cùm in Epistolâ Leonis, ex qua adducti sunt, omissa sit negatio.* Respond. Corruptela illa multis seculis recepta ostendit, quâ fide Gratianus scripta veterum tractaverit; ac si vel maximè negatio illa omittatur, tamen nobis sufficit, quod Bellarminus concedit, *copulam conjugalem ad integritatem Sacramenti pertinere. Si desit* (inquit) *copula, significatio quædam deerit, puta conjunctionis Christi cum Ecclesia per Naturæ conformitatem, nec tamen omnis significatio deerit, quia significatur adhuc conjunctio Christi cum Ecclesia, vel cum quavis anima per amorem spiritualem, & ideò coniugium illud Sacramentum quidem erit, sed aliquâ ex parte imperfectum & non consummatum.* Ex eo enim sic concludimus. Absque quo Sacramentum aliquod est imperfectum, illud pertinet ad integritatem Sacramenti. Absque copula carnali coniugium est Sacramentum imperfectum. Ergò copula carnalis pertinet ad integritatem Sacramenti. Ulterius. Clerici à coniugio arcentur propter copulam conjugalem, c. proposuisti. dist. 82. Ergò propter aliquod ad integritatem Sacramenti pertinens & per conseq. propter ipsum Sacramentum. Quando igitur Bellarminus dicit, *Sacerdotes arceri a matrimonii Sacramento non quidem ratione Sacramenti, sed ratione eorum, quæ Sacramento annexa sunt*, breviter addimus; copula coniugalis annexa est matrimonio ex Bellarmini hypothesi, ut pars integralis, absque qua coniugii Sacramentum est imperfectum. Ergò non per accidens sed per se illi annexa est, jam verò arcentur Sacerdotes à coniugio propter copulam, ergò propter aliquod quod per se coniugio ut Sacramento est annexum. & per conseq. etiam ab ipso Sacramento, quatenus est tale. 4. Bellarm. sibi manifestè contradicit, quando in responsione ad quintum argumentum §. 26. scribit. *Qui uxores duxerunt & ex consensu mutuo continentiam perpetuam profitentur, sacris*

Ordi-

Ordinibus initiari possunt, & tamen simul veri conjuges & Sacerdotes sunt: & postea §.36. subjicit, *arcentur plane Sacerdotes non à coitu tantum, sed etiam à Sacramento matrimonii, non quidem ratione Sacramenti, sed ratione eorum, quæ Sacramento sunt annexa.* Si enim aliqui possunt esse simul veri coniuges & Sacerdotes, utique non arcentur planè Sacerdotes à Sacramento matrimonii. Et vicissim, si Sacerdotes planè arcentur à Matrimonii Sacramento, non poterunt simul esse Coniuges & Sacerdotes. Quid de voto perpetuæ continentiæ a coniugibus emisso sit statuendum, suo loco videbimus. 5. Falsum est, quod Bellarminus asserit, *tantum propter impedimenta & seculares curas, quæ Matrimonium consequuntur, Sacerdotes ab hoc Sacramento arceri.* Legantur decreta Siricii & Innocentii, ac manifestè apparebit, propter aliquod ad ipsum coniugium pertinens illud fieri. 6. Impedimenta illa & curæ, quæ matrimonium consequuntur, non sunt sufficientes huius prohibitionis causæ. Id quidem ex illis colligitur, quod instructis continentiæ dono melius sit à coniugio abstinere, sed qui absque conscientiæ vulnere & interioribus flammis extra coniugium vivere nequeunt illi nullâ habitâ difficultatum & curarum Matrimonialium ratione ad coniugium se se vocari statuant, quâ de re in quæstione de cœlibatu plura dicentur, ubi etiam monebitur, Apostolum quando dicit, maritum solicitum esse de iis quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, potissimum loqui de coniugiis inter fidelem & infidelem contractis, quæ apud Corinthios eo tempore erant frequentissima. 6. Quod Bellarminus addit, *absurdum non esse, ut qui unum Sacramentum habeat, arceatur ab alio, licet utrumque sanctum & Deo gratum sit, quando unius ministerium alterius functionem impediat, cùm Apostoli Actor. 6. rejecerint a se munus ministrandi mensis, ut verbo Dei & orationi diligentius instarent, cumque 1. Timoth. 5. reprehendantur viduæ, quæ ad Ecclesiæ ministerium assumtæ nubere volebant*, illud facilem habet explicationem. Non enim hoc loco quæritur de diversis officiis, quibus una eademque persona commodè sustinendis par esse nequit, sed de Sacramentis, an diversa Sacramenta ab una eademque persona participari possint? Officia illa Ecclesiastica fuisse Sacramenta propriè sic dicta, non potest Bellarminus probare, imò nec salvis suis hypothesibus asserere, aliàs peculiare aliquod Sacramentum fingendum erit pro viduis ad ministeria quædam ægrotis caulibus & peregrinis præstanda olim adhibitis.

2. de matrimonii efficientia. 26. 2. In omni Sacramento propriè sic dicto offertur Spiritus sancti gratia & credentibus etiam confertur. Pontificii negant in coniugio offerri & conferri Spiritus S. gratiam, quinimò negant in copula coniugali Spiritum sanctum adesse. Ergò negant Coniugium esse Sacramentum propriè dictum. Bellarminus excipit 1. *copulam carnalem non esse ipsum Sacramentum, sed secundum quosdam partem duntaxat Sacramenti integrantem.* Respond. Si copula est pars integralis Sacramenti, utique etiam collatio gratiæ non erit de ea negatè, sed potius affirmatè prædicanda. Quæ enim de toto Sacramento prædicantur, ea de partibus integrantibus, quatenus sunt actu ejusdem partes, non negatè sed affirmatè prædicantur. Sic quia de tota Eucharistia prædicatur, quod sit animæ nutrimentum, ideò etiam de calice Eucharistico, quatenus est pars Eucharistiæ integralis, rectè dicitur, quod sit animæ nutrimentum. 2. *ex eo, quod copula statuitur pars quædam integrans Sacramenti, non sequi in copula debere ordinariè sacramentalem gratiam dari, quia gratia tunc datur, cum conjuges per verba de præsenti matrimonium contrahunt, tunc enim Sacramentum quoad essentiam ministratur.* Respond. nec per copulam coniugalem nec per consensum verbis de præsenti expressum datur gratia sacramentalis, nulla enim extat promissio de gratia Evangelii propria ac peccatorum remissione per coniugium obtinenda. 3. *Verba illa, quod in copula coniugali nunquam adsit Spiritus sanctus, esse Origenis, qui non sit ejus in Ecclesia autoritatis, ut ipsius sententia necessariò sit approbanda. Deinde Origenem nihil affirmare, denique verborum sensum esse, quod præsentia Spiritus sancti non adsit ad eum actum efficiendum auxilio aliquo speciali, cum opus coniugale sit bonum naturale.* Respond. verba illa non solùm citantur à Lombardo 4. sentent. dist. 32. lit. D. sed etiam relata sunt in jus Canonicum. c. Connubia. q. 32. q. 2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur.* c. Quicquid caus. & quæst. iisdem. *Non datur præsentia sancti Spiritus tempore, quo coniugales actus geruntur.* c. sciatis caus. 33. quæst. 4. *Quicunque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet.* c. vir cum propria caus. & quæst. iisdem. *Vir cum propria uxore dormiens, nisi lotus aquâ Ecclesiam intrare non debet, quamvis diversæ hominum nationes de hac re diversa sentiant, atque alia custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit post admixtionem propriæ uxoris & lavacri purificationem quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum temperare.* In revelationibus Brigittæ libr. 1. cap. 26. dicit Christus. *Cum coniuges veniunt ad lectum, tunc statim discedit ab eis Spiritus meus, & appropinquat Spiritus impurus.* Hieronymi vox est à Pontificiis dilaudata. *Quando impleo officium mariti, non impleo officium Christiani.* Plura huius generis occurrent in sequenti argumento, ex quibus constabit à Pontificiis actui coniugali opponi præsentiam Spiritus sancti, mundiciem & sanctitatem.

27. 3. De Sacramento propriè sic dicto affirmari nequit, quod sit immundicies, pollutio & carnales sordes. Pontificii Coniugio tales flosculos tribuunt, ut patet ex Epistolis Innocentii & Siricii relatis in jus Canonicum. c. Proposuisti. dist. 82. cap. plurimos ead. Ergò negant esse Sacramentum. Bellarminus excipit 1. *Siricium non damnare coniugia simpliciter, sed Monachorum & Sacerdotum coniugia, qui illicitis nuptiis implicari volebant.* Respond. quæstio est, an Sacerdotes possint esse coniuges. Negant Siricius & eum secutus Innocentius inter alia hisce argumentis. 1. quia *Sacerdotes debent esse continentes.* 2. quia *qui serviunt sacris oblationibus, puri & ab omni labe purgati esse debent.* 3. quia *Sacerdotes debent esse sancti, sicut scriptum est. Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum.* 4. quia *si contaminatus fuerit Sacerdos carnali concupiscentia, quo merito se exaudiri posse credit, cum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.* 5. quia *Apostolus dicit: Qui in carne* *3. de coniugii ignominia.*

sunt, Deo placere non possunt. Ex hisce mediis terminis non possunt fieri integri Syllogismi, nisi de Coniugio id negetur, quod de Sacerdotibus affirmatur, & vicissim de Sacerdotibus negetur, quod de Coniugio affirmatur, hoc modo. In Coniugio non est continentia, nec puritas, nec sanctitas. Sed in Sacerdotib. requiritur cōtinentia, puritas & sanctitas. E. Sacerdotes nō debent vivere in coojugio. Vicissim. Io Coniugio est labes, carnalis concupiscentia, immundicies. Sed à Sacerdotibus abesse debet omnis labes, carnalis concupiscentia & immundities. Ergò Sacerdotes non debent vivere in Coniugio. Si dicas, *ideò illa dicta ad Sacerdotum conjugia applicari*, quia sunt illicita, respondeo, & peti principium & mutari quæstionis statum. Quod principium petatur, demonstratum fuit suo loco, quando libertatem coniugii Sacerdotibus vindicavimus. Quod mutetur quæstionis status, patet ex verbis Innocentii. Propositum enim est Innocentio demōstrare ex Scriptura, quod Sacerdotum coniugia sint illicita; *De his* (inquit, qui in Diaconi ministerio, aut in officio Presbyterii positi filios generant) *manifesta est divinarum legum disciplina*, ac postea subjicit illa argumenta, in quibus nullus nervus, nullus nexus, nisi coniugium & mundicies, matrimonium & sanctitas sibi invicem opponantur. Videt hoc Bellarminus, ideò 2. subjicit, *si in actu matrimonii turpitudinem & immundiciem aliquam esse diceremus ratione concupiscentiæ & rebellionis membrorum, nihil diceremus divinis literis repugnans.* Resp. imò verò adversatur id disertis verbis Apostoli τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Heb. 13. vers. 4. ex quo Paphnutius in Concilio Niceno hanc conclusionem deduxit, quod *consuetudo cum propria uxore in Conjugio sit castitas.* Socr. libr. 1. Histor. cap. 8. Sozom. libr. 1. cap. 22. c. Nicena. dist. 31. adversatur omnibus Scripturæ dictis, in quibus Coniugium turpitudini & immundiciæ opponitur 1. Thess. 4. vers. 3. adversatur sanctæ Dei ordinationi in Paradiso institutæ, adversatur laudoribus Pontificiis, Ribera in comm. Hebr. 13. *Torus immaculatus dicitur & impollutus, cùm nullo adulterio fœdatur.* Peraldus in tract. de temperant. *Coniugii usus dicitur torus immaculatus*, adversatur ipsi Bellarmino, qui in hoc ipso capite §. 41. dicit, *per actum coniugalem acquiri posse gratiam Spiritus sancti, quando actus iste est actus justitiæ, vel obædientiæ vel caritatis.* At si in actu coniugali est turpitudo & immundities, quomodo per illum acquiri potest gratia Spiritus sancti? Frivolum est, quod dicitur *ratione concupiscentiæ & rebellionis membrorum turpitudinem & immundiciem in eo rectè statui*, distinguendum enim inter ipsum actum coniugalem legib. Coniugii congruentem, & inter peccati labem post lapsum actum illum exercentibus, imò omnibus hominibus etiam illis, qui in cœlibatu vivunt, adhærentem. Sanè post lapsum libidinis lepra sanctissimo generationis operi adhæret, idque non minùs quàm totam hominis Naturam contaminat, interim nec coniugium desinit esse sancta Dei ordinatio, nec actus coniugalis propterea in se ac per se est turpitudo & immundicies, cùm ex Dei institutione Coniugium post lapsum sit libidinis remedium, atque actus ille coniugalis tegatur honestate nuptiarum, ne coram DEI oculis sit coinquinatio & immundicies. In Coniugio igitur & moderato cōiugii usu nulla coinquinationis labes hominem coram DEO contaminans quærenda, sed incoacto & impuro cœlibatu Sacrificulorum, ex quibus ne centesimus quidem continentiæ dono instructus est, turpitudinem & immundiciem multiplicem inveniet Bellarminus de quo jam olim conquestus Bern. in serm. de conv. ad Cleric. cap. 29. *Si juxta Ezechielis Prophetiam* (inquit) *parietem fodiamus, ut in domo videamus horrendum. Siquidem post fornicationes, post adulteria, post incestus, nec ipsæ quidem apud aliquos ignominiæ passiones & turpitudinis opera desunt. Utinam nō fierent, quæ usq; adeò non conveniunt, ut nec Apostolum hæc scribere, nec nos dicere oporteret, ut nec dicentib. crederetur, quod humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido. Væ væ inimicis hominum sulphurei illius incendii reliquias infelices circumq; aq; dispersit. execrabili illo cinere Ecclesiæ corpus aspersit & ipsorum quoq; ministrorū eius nonnullos sanie fœtidissima, spurcissimaq; respersit, &c.* Idem serm. 66. super Cant. *Tolle de Ecclesia honorabile coniugium et torū immaculatum, nonne reples eam, concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus et omni denique genere immundorum:* quod ipsum de Statu Ecclesiastico jure dici poterit.

28. Quomodo verò probat Bellarminus *in actu matrimonii esse turpitudinem et immundiciem, propter quam Sacerdotes a Coniugio meritò sint arcendi*, nam hic quæstionis status Siricio & Innocentio erat propositus. Adducit 1. verba Abimelechi 1. Reg. 21. rogantis Davidem, *An pueri sint mundi a mulieribus.* Respond. nondum probatum est, usum legitimi coniugii inter immunditiæ Leviticæ species esse numerandum, cùm enim variæ rationes contaminationis à mulieribus in lege Mosaica tradantur, ut in puerperio, in menstruis, in fluxu sanguinis, nuspiam tamen lex dicit, usum coniugii reddidisse hominem immundum, ac si vel maximè Moses dixisset esse legalem sive ceremonialem contaminationem, non tamen sequeretur esse moralem immundiciem, sed si talis constitutio, quod manducaturi de cibis sacris abstinere debeant ad tempus à coniugali consuetudine fuisset facta, pertinuisset duntaxat ad externam pædagogiam, quâ homines admonerentur conceptionem & nativitatem post lapsum esse peccato contaminatam, sicut ante solennem promulgationem legis Exod. 19. vers. 15. jubebantur Israelitæ ab uxoribus per biduum abstinere, ut de internа animi mundicie admonerentur, & maiori cum reverentia Deum suum loquentem audirent, ac 1. Corinth. 7. vers. 5. conjugibus permittit Apostolus, ut à congressu ad tempus abstineant, ut solennioribus precibus vacare possint, de tota hac re inferiùs plura. 2. Apocal. 14. *Hi sunt, qui cum mulieribus coinquinati non sunt, virgines enim sunt, ubi coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas, per matrimonium autem virginitatem perire negari non potest.* Resp. non de cœlibatu carnali, sed de virginitate spirituali hunc locum Apocalypticum esse accipiendum & fidei analogia & circumstantiæ textus & modus loquendi in Scripturis usitatus evidenter probant. Vide tract. de Evang. §. 101. hoc loco unicum illud urgemus. Quodcunq; est ἀμίαντον, illi non debet tribui coinquinatio. Lectus coniugalis est ἀμίαντος Hebr. 13. vers. 4. E. non debet illi tribui coinquinatio. Ribera in comm. illius loci. *Torus immaculatus et impollutus dicitur, cùm nullo adulterio fœdatur.* Peraldus in tract. de Temper. *Coniugii usus dicitur torus immaculatus. 3. Si nihil turpe in actu coniugii est,*

Sitne in actu matrimonii turpitudo & immundicies.

cur

cur homines erubescunt, neque coram aliis eum exercere audent, & cur Levit. 18. & 20. instrumenta huius actus turpitudinis vocabulo appellantur? Resp. distinguendum inter pudorem civilem & turpitudinem moralem. Usus coniugii secretum quærit, non quasi sit immunditics & turpitudo moralis coram Deo, sed quia civilis pudor illud suadet, sicut etiam mingendi actus in secreto exercetur, nec tamen coram Deo immunditiem & turpitudinē quandam moralem obtinet. Distinguendum etiam inter ipsum coniugii usum & inter concupiscentiam pravam post lapsum ei adhærentem. Concupiscentiæ labes adhærens coniugibus & actui coniugali nequaquam efficit, ut ipse coniugii actus sit turpitudo & immunditics, quin potiùs DEUS in hac Naturæ infirmitate per lapsum introducta remedium consuetudinis coniugalis contra incontinentiā ordinavit, & libidinis ἀταξίαν, quando in cōsuetudine coniugali admixta est, sub venia coniugii tegit. Augustinus lib. 9. de Genes, c. 7. *Infirmitas incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si non peccassent primi homines, sine carnis incentivo ac fervore libidinis ipsi ac successores eorum convenirent, & sicut remunerabile est aliquod opus bonum, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Quia verò propter peccatum lethale concupiscentia lex membris nostris adhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprahensibilis est & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugii*, libr. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 29. *Bonum coniugii non est fervor concupiscentiæ seu libidinis, sed quidam licitus & honestus illo fervore utendi modus.* Membra generationis dicuntur עֶרְוָה nuditas, κατ' ἀντίφρασιν, quia non nuda, sed tecta esse debent pudoris gratiâ, quo respectu etiam vocantur ἀσχήμονα 1. Corinth. 12. vers. 23. propter concupiscentiam in membris hærentem, sed ex co non potest inferri, quod actus coniugalis coram Deo sit immundicies & pollutio. 4. *De virgine dicit Apostolus 1. Corinth. 7. quod cogites quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & Spiritu, ergò placet Deo aliquo modo, quo non placet coniugata, ac sancta est corpore & Spiritu aliquo modo, quo sancta non est coniugata, quamobrem non male dici posset de coniugatis. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt, id est, qui carnalibus curis ob nuptias sunt implicati, cogitant, quæ mundi sunt, quomodo placeant uxori, & ideò placere non possunt eo gradu, quo placere potest virgo.* Resp. præceptum Apostolicum, *quod debeamus ab omni inquinamento carnis & Spiritus nos mundare*, 2. Corinth. 7. vers. 1. *Deum in corpore & Spiritu nostro glorificare* 1. Corinth. 6. vers. 20. *corpora nostra hostiam sanctam ac Deo placentem exhibere*, Rom. 12. vers. 1. est generale ad omnes verè pios, etiam coniugatos pertinens, ergò non ad solos cœlibes sanctitas corporis & Spiritus restringenda. Etiam piorum coniugum corpora sunt *Spiritus sancti templa* 1. Corinth. 6. vers. 19. aliàs *Christi non essent, si Spiritum Christi non haberent*, Roman. 8. vers. 9. ergò non de solis virginibus dicendum, quod sint *sancta corpore & Spiritu.* Rectè igitur in eum locum Apostolicum 1. Corinth. 7. commentatur Espensæus Episcopus in comm. Tit. 2. *Quod innupta cogitare dicitur, quæ sunt Dei, ut sit sancta corpore & Spiritu, non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore Christianam coniugem castam, omnibus quippe fidelibus dicitur, eorum corpora esse membra Christi, Dei vivi & Spiritus sancti templa.* Clemens Alexandr. libr. 3. strom. *Etiam nupta & de iis, quæ sunt mariti & de iis quæ sunt Domini, solicita est in Domino, ut sit sancta corpore & Spiritu.* Si dicas, *Apostolum in collatione virginis cum coniugata istud tanquam proprium tribuere virgini, quod curet, ut sit sancta corpore et Spiritu.* Resp. ut distincta est continentia virginitatis à castitate coniugali, à qua non differt specie sed gradu, ita quoque sanctitas corporis & Spiritus in virgine differt à sanctitate corporis & Spiritus in Coniuge, non specie sed gradu. Nequaquam igitur piis coniugibus denegat corporis & spiritus sanctitatem, nec immunditiem & contaminationem sanctitati oppositam illis tribuit, sed diversos duntaxat gradus sanctitatis distinguit. Dictum Apostolicum Rom. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, nullò modo ad pios coniuges applicari potest, in carne enim esse nequaquam significat negotiis carnalibus sive domesticis ob nuptias implicari, sed *secundum carnem ambulare*, vers. 4. *secundùm carnem esse, quæ carnis sunt sapere*, vers. 5. *secundùm carnem vivere*, vers. 13. hoc est, concupiscentiis carnis secure & liberè indulgere, ac opponuntur sibi invicem *esse in carne & esse in Spiritu sive Spiritum Christi habere* vers. 9. *qui in carne sunt* illi negantur Spiritum Christi in se habitantem habere, quod absit, ut de piis coniugibus dicamus; Nec gradu duntaxat aliquo, sed ἀπολύτως & simpliciter Deo placere negantur, qui in carne vivunt, additâ evidenti ratione, *quia sapientia carnis est inimicitia adversus Deum* vers. 7. Quisquis igitur dictum Apostolicum ad coniugium referre voluerit, in sanctissimam Dei ordinationem manifestè iniurius erit.

29. 5. *Ex Patrum et veterū Conciliorum silentio.* Patres antiqui & vetera Concilia ante Constantiense & Florentinum & Tridentinum proximis seculis habita non tradiderunt Matrimonium esse Sacramentum, quò pertinent dicta veterum contra septenarium Sacramentorum numerum allata in tract. de Circumcis. & Agn. pasch. §. 58. Dionysius de Eccl. Hierarch. matrimonium non annumerat reliquis Sacramentis. Jovinianus argumentum hoc non prætermisisset, si matrimonium Sacramentum esse judicasset, cùm studiosè congesserit omnia, quæ ad coniugii laudem facere aliquid possunt. Excipit Bellarminus, *Concilia vetera id exposuisse, quod suis temporibus in controversiam fuit vocatum, matrimonium scil. esse à Deo institutum ac rem bonam et sanctam, utrum autem Sacramentum esset propriè dictum, non fuisse causam cur tractarent, cùm nemo de illa re tunc ambigeret.* Resp. imò verò causa erat longè maxima, propter quam Matrimonium Sacramentum esse debebant explicare, quid enim ad veterum hæreticorum Tatiani, Encratitarum, Gnosticorum, Manichæorum errores refellendos & dignitatem coniugii asserendam fuisset efficacius, quàm si illud Sacramentum propriè dictum esse demonstrassent? Bellarminus ipse cap. 1. cum impuris illis hæreticis pessimâ fide nos coniungit, quia negamus Matrimonium esse Sacramentum. *5. Ex Patrum & Conciliorū silentio.*

30. 6. *Ex quorundam Pontificiorum suffragio.* Durandus lib. 4. sent. dist. 26. quæst. 3. disputat, Matrimonium non esse Sacramentum, atque in eam rem adducit hæc argumenta. 1. *In Sacramentis cæteris id quod exterius agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec potest reddi sufficiens illius causa, nisi per In-* *6. Ex quorundā Adversariorū suffragio.*

per tamen fidei. At quod exterius agitur in matrimonio naturalem causam habet, nam matrimonium fit ad significandam & efficiendam unionem insolubilem viri & mulieris, id autem naturaliter significant verba exprimentia mutuum consensum, & ideò si Ethnicus videat matrimonium celebrari, facilè causam reddet, cur id fiat. 2. Sacramenta cetera consistunt in aliqua re sacra, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à ministro. At nihil tale invenitur in matrimonio, quod applicari possit vel debeat, nam voluntas conjugum signo expressa sufficit. Reliqua Sacramenta applicantur necessariò ab alio, at in matrimonio ipsi conjuges seipsos ligant. Reliqua Sacramenta non possunt conferri in absentes nec unì per alium, at matrimonium inter absentes & per procuratorem celebrari potest. 3. Sacramenta reliqua conferunt gratiam, ac matrimonii Sacramentum, neq; primam gratiam, quæ est justificatio a peccatis, neq; secundam gratiam sive gratiæ incrementum confert. 4. In Sacramentis ceteris ordinatio Ecclesiæ vim præcepti habere potest, sed nunquam est de necessitate Sacramenti, quia non potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in matrimonio Ecclesiæ ordinatio est de necessitate Sacramenti, quia cùm Ecclesia prohibet conjugia in certo gradu consanguinitatis non perficitur Sacramentum inter eas personas, etiamsi personæ illæ reipsa matrimonium contrahere conentur. 5. Absque Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti, sed matrimonii capax est homo ante Baptismum, quia matrimonium ita est verum & legitimum inter infideles ante Baptismum, ut inter fideles post Baptismum. Hisce Durandi argumentis satisfacere conatur Bellarm. cap. 5. sed multis se implicat absurdis, quorum quædam recensebimus, asserit enim 1. *unionem illam insolubilem viri & fœminæ non significare naturaliter verba conjugum, quæ dicuntur in celebratione matrimonii,* cùm tamen in seq. cap. disputet, *totam conjugii essentiam in signis mutuum consensum exprimentibus consistere.* 2. *unionem illam viri & fœminæ esse unionem animas sanctificantem nisi ponatur obex,* cùm de tali sanctificatione animarum per coniugium initum nulla dari possit ex verbo Dei promissio. 3. *non esse de ratione Sacramenti in genere, ut consistat in aliqua re, quæ extrinsecus explicetur,* cùm ex Baptismo & Eucharistia illud rectè colligatur. 4. *Eucharistiam non consistere in actione, sed in re permanente,* cuius contrarium ostendimus in tract. de Eucharist. §. 196. 5. *Matrimonii Sacramentum non egere alio ministro præter ipsos contrahentes,* cùm alii ex Pontificiis benedictionem Sacerdotalem ad huius Sacramenti integritatem requirant. 6. *Matrimonium conferre gratiam, quæ & prima & secunda dici potest, ac remittere posse peccata eo modo, quo a Sacramento Eucharistiæ remittuntur,* cùm de remissione peccatorum ac reconciliatione cum Deo per matrimonium speranda, ne jota quidem unum ex divinis tabulis proferri possit. 7. *Matrimonium posse remittere peccata, & tamen non esse principaliter institutum ad remittenda peccata,* cùm omnia omninò beneficia, quæ in Sacramentis nobis offeruntur & per Sacramenta credentibus conferuntur, à divina institutione unicè dependeant. 8. *Matrimonium conferre gratiam, quæ & prima & secunda esse possit,* cùm tamen continentiæ statum esse excellentiorem matrimonii statu & maioris gratiæ ac meriti alibi disputet. 9. *Christum non definivisse, quæ sint personæ legitimæ,* cùm tamen legem divinam de prohibitis gradibus Levit. 18. cap. 20. unà cum Patre & Spiritu S. tulerit, ac coniugium esse unius maris ac unius fœminæ legitimam conjunctionem Matth. 19. docuerit. 10. *Ecclesiam determinare, quæ sint legitimæ personæ habendæ, & eo modo materiam & fundamenta præparare Matrimonii Sacramento, nec tamen essentialia matrimonii ullo modo mutare aut mutare posse,* cùm definiendo personas esse legitimas, quæ divinâ lege censentur illegitimæ, & vicissim definiendo personas esse illegitimas, quæ divinâ lege censentur legitimæ, reverâ materiam huius Sacramenti mutet. 11. *Si Sacerdos hominibus suæ Diœcesi non subjectis Sacramentum pœnitentiæ administret, absolutionem esse irritam. Si Pontifex simplici Presbytero committat, ut Sacramentum confirmationis alicui conferat, Sacramentum illud esse verum & ratum, sed si absque Pontificis mandato vel facultate id faciat Sacerdos, non esse verum Sacramentum,* cùm Sacramentorum veritatem & integritatem Christus nuspiam Pontificis voluntati alligaverit. 12. *Matrimonium infidelium esse posse verum & legitimum, sed non ratum nec omninò insolubile,* unde non abhorret ab eorum opinione, qui existimant, eos *qui ad fidem convertuntur, debere post Baptismum iterum inter se contrahere matrimoniū,* cùm insolubilitas conjunctionis ad formam, & proinde etiam ad veritatem Matrimonii pertineat, nec uspiam conversi ad fidem post Baptismum susceptum novum matrimonium inter se contrahere jubeantur.

31. Durandi consensum largitur nobis Bellarminus, sed addit, *solum Durandum sic sensisse. Ex Catholicis* (inquit cap. 1. §. penult.) *solus est Durandus, qui Matrimonium Sacramentum non nisi æquivocè dici posse putat, quem in suum patrocinium adducit Chemnitius, oblitus videlicet omnes alios Theologos contrarium docuisse.* Verùm non unus nec solus Durandus nobis hîc patrocinatur. De Melchiore Cano (Episcopo Cameracensi, de quo Peretius in comm. Daniel. lib. 12. c. 6. scribit, *quod in Concilio Tridentino celeberrimus fuerit Theologus, quodq; post magnos illos Doctores mysteria sacrarum literarum nullus ipso plenius aut planius docuerit*) sic loquitur ipse Bellarminus cap. 6. §. 4. *Dum Canus totis suis viribus probare nititur, matrimonium sine forma verborum a Ministro Ecclesiastico prolata celebratum non esse Sacramentum, simul etiam probat, quantum in se est, nullum revera esse in Ecclesia Coniugii Sacramentum.* Idem ex verbis Cani manifestè intelligitur, sic enim scribit lib. 8. Locor. Theol. cap. 5. p. 393. *Num matrimonium sine Ecclesiastico administro novæ legis Sacramentum esset, nec propriè & expressè in quæstionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, ut solent, investigarunt, nec argumentis ullis concluserunt.* Præter Durandum & Canum aliorum etiam Pontificiorum suffragium nobis concedit Cassander (à Bellarmino & Jesuitis nullo ferè loco habitus, sed à Ferdinando & Maximiliano II. Augg. pietatis & eximiæ eruditionis nomine publicis literis commendatus) sic enim scribit in consult. art. 13. pag. 98. edit. Colon. *De septem Sacramentis certum est, ne ipsos quidem Scholasticos existimasse omnia æquè propriè Sacramenta vocari, &c. De Matrimonio non modo P. Lombardus negavit, in eo gratiam conferri, sed longè post eum Durandus disertè inquit, non esse matrimonium univocè Sacramentum.* Erasmus, quem Leo X. di-

lectum

lectum vocat filium, in annot. 1. Corinth. 7. p. 331. *Augustinus, qui tria bona in conjugio ponit, cùm tertium vocat Sacramentum, non sentit unum è septem Sacramentis, quod ipsum subnotare videtur Lombardus, imò haud scio, an hoc Sacramentum septimum veteribus fuerit cognitum. Primùm quod Dionysius enumerant nominatim singula & singulorum vires, ritus ac Ceremonias explicans, de Conjugio nullam facit mentionem. Nam quod causantur quidam, contineri sub Sacramento Ordinis, id tale est, ut efficiat, ne nihil respondisse videaris, cùm omninò nolueris obmutescere. Quasi verò iisdem Ceremoniis consecretur Sacerdos, & sponsus jungatur sponsa, &c. Deinde cum tot voluminibus tractatum sit de matrimonio vel à Græcis vel à Latinis, nullus est locus, unde liqueat, illos conjugium inter septem Sacramenta connumerare, præsertim cùm Augustinus conjugii fautor bona matrimonii diligenter recenseat & inculcet, quin Iovinianus sic impensè favens matrimonio, ut hac de causa judicatus sit hæreticus, cùm utriusq; Testamenti libros excusserit, nihil non detorquens ad laudem matrimonii, non hoc tantùm & plausibile & palmarium argumentum vel imprimis produxisset.* Hostiensis in summa lib. 1. tit. de Sacram. non iterand. *negat matrimonium esse proprium novæ legis Sacramentum.* Idem statuit Goffred. in summ. seque autoritate Lombardi 4. sent. dist. 2. niti asserit, referente Alexand. Carerio Pontificio lib. 5. de matrim. cap. 1. Alberic. Gentil. lib. 4. de nupt. cap. 5. adducit verba Aleaandri lib. 4. consil. 56. *Quale hoc Sacramentum, cujus etiam excommunicati sunt participes.*

Antithesis & argumẽta Pontificiorum. 1. Ex Scriptura dictis.

32. Atque hæc sunt nostræ sententiæ fundamenta, quorum tamen quædam sunt *primaria ac principalia*, quædam verò duntaxat *secundaria*. Pontificiorum argumenta proponit Bellarminus de Matrimon. Sacram. cap. 2. Primam classem deducit *ex Scriptura dictis*. Ut *matrimonium* (inquit) *veri nominis Sacramentum esse probemus, tria probanda erunt. 1. Matrimonium à Deo esse institutum non solùm ad genus propagandum, sed etiam ad rem aliquam sacram significandam & homines, qui ita junguntur, sanctificandos. 2. esse symbolum rei sacræ. 3. habere promissionem gratiæ justificantis.* Quod ad primum attinet, agnoscimus *Conjugium esse divinitus institutum*, ut mediante eo genus humanum & consequenter Ecclesia propagaretur, sed negamus ideò à Deo institutum esse, ut sit Sacramentum propriè sic dictum, id est, medium, per quod promissio gratiæ Evangelii propria offeratur, & credentibus applicetur, confirmetur & obsignetur. Divina conjugii institutio nequaquam probat, esse illud Sacramentum propriè sic dictum, aliàs Magistratus & omnis bona ordinatio esset Sacramentum, sed esse statum vitæ Deo placentem. Concedimus *Conjugium esse rei sacræ signum*, & per illud adumbrari arctissimam conjunctionem & amorem Christi Sponsi & Ecclesiæ sponsæ, ac proinde hoc intuitu & respectu generali quadam vocis significatione vocari posse Sacramentum, sed negamus esse actionem sacramentalem propriè dictam, per quam applicetur & obsignetur gratia reconciliationis & remissionis peccatorum. Quomodo ergò Bellarminus probat, matrimonium esse institutum ad homines, qui ita junguntur, sanctificandos? *Nonnulli* (inquit) *laboriosè illud probare nituntur ex obscuris quibusdam Scripturæ locis, ut ex Matth. 19. Quos Deus conjunxit, homo non separet, sed non est opus hac in re laborare. Nam si probemus, matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequetur inde necessariò à Deo esse institutum, etiamsi locum Scripturæ non habeamus, ubi expressa mentio fiat hujus institutionis, neque enim potest ullus homo, vel Angelus ejusmodi signum instituere.* Resp. 1. non est alia conjugii institutio in N. quàm in V. Test. quia regulam illam matrimonialem, *quod Deus conjunxit, homo non separet*, Matth. 19. v. 6. Christus repetit ex primæva institutione. Ergò si conjugium vi ac vigore divinæ institutionis ac verborum illorum Christi est Sacramentum, utique etiam in V. Test. fuit Sacramentum, quod tamen Bellarminus negat. 2. Matrimonium institutum esse, ut sit rei sacræ signum, concedimus, sed addimus non esse eum finem principalem institutionis, sed secundarium ac minùs principalem, vel adjunctum, quia principalis finis, propter quem matrimonium est institutum, exprimitur in primævæ institutionis verbis, quod uxor debeat esse viro adjutorium in generatione & educatione sobolis ad generis humani, & consequenter ad Ecclesiæ propagationem. Jam verò Sacramentorum propriè sic dictorum finis principalis est, quod sunt signa rei sacræ, eandem scilicet conferentia & obsignantia. 3. Nec quodvis signum nec cujusvis gratiæ signum efficit Sacramentum, sed signum oportet esse conferens, applicans & obsignans, gratiam oportet esse Evangelio propriam, ut suo loco demonstratum fuit. Jam verò tale signum ac talis gratiæ signum non est Conjugium. 4. Institutionem divinam à signo rei sacræ in Conjugio Bellarmin. cap. 1. distinguit, & concedit, *quosdam posse retinere integritatem doctrinæ de divina matrimonii institutione, qui tamen negent matrimonium esse sacræ rei signum*, id est, symbolum, cui promissio justificantis gratiæ sit annexa. Sed in hoc secundo cap. hæc duo invicem arctè connectit, & ex eo, quod conjugium sit rei sacræ signum, divinam ejus institutionem probat. Si hæc duo sunt immediatè connexa, Conjugium esse signum rei sacræ, hoc est, propriè dictum Sacramentum & Conjugium esse divinitùs institutum, utique qui negat unum, negat etiam alterum. Si dicas, *Bellarminus non simpliciter divinam conjugii institutionem ex eo probare, quod sit sacræ rei signum, sed institutionem sacramentalem.* Resp. quodlibet Sacramentum habet propriam institutionis sedem, in qua verbis claris & perspicuis ejus Natura proponitur. Talem verò hujus sacramentalis institutionis (per quam contractus conjugii à Christo in Sacramentum fuerit evectus, & ejus Natura, quam habuit in V. Test. in aliam mutata) genuinam ac propriam sedem nondum potuerunt Pontificii ostendere. Frustra igitur ex eo, quod Conjugium sit sacræ rei signum, sacramentalem institutionem evincere laborant.

Ephes. 5. v. 32. Mysterium hoc magnum est, &c.

33. 2. Sed videamus, quomodo probet Bellarminus Conjugium esse tale signum talis gratiæ, de quo propriè hoc loco quæritur. Adducit locum Ephes. 5. vers. 32. *Sacramentum hoc magnum est, dico autem in Christo & Ecclesia*, circa quem tria notari jubet. 1. *Catholicos non ex sola voce Sacramenti, quæ in vulgata versione habetur, colligere, matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, cum in multis aliis V. ac N. Testamenti locis eadem vox Sacramenti habeatur* Tob. 12. Daniel. 2. Coloss. 1. 1. Timoth. 3. Apoc. 1. & 17. Ephes. 1. & 3. *sed ex toto contextu probare, quod matrimonium sit signum seu symbolum sacrum. 2. Sacramentum hic*

non accipi pro ipsa re arcana & sacra, sed pro signo rei sacra, nec in ipsa conjunctione Christi & Ecclesia illud Sacramentum statui, sed in signo illius conjunctionis, in indissolubili scilicet unius maris & unius fœmina vinculo, 3. *Magnum illud Sacramentum non ad coniugium Adami & Eva, sed ad nuptias fidelium referri.* Eundem locum urgent Gregor. de Valentia libr. de num. Sacram. cap. 7. pag. 343. Coster. in Enchirid. & alii. Respond. Cajetanus & Erasmua agnoscunt locum hunc non esse satis firmum ac stabile Sacrameuti fulcrum. Sic enim Cajetanus in commeut. *Non habet ex hoc loco prudens lector à Paulo Coniugium esse Sacramentum.* Erasmus in comm. pag. 428. *Non voco in dubium, an Sacramentum sit matrimonium, sed dico, id ex his Apostoli verbis non admodùm efficaciter colligi, siquidem particula adversativa Ego autem, satis indicat, hoc magnum mysterium ad Christum & Ecclesiam pertinere, non ad maritū & uxorem, &c. Simili colore usus est Paulus in Epistola ad Corinthios priore, & propter conscientiam, mox exclusurus errorem subiecit. Conscientiam autem dico non tuam sed alterius. Tum ut dicere cœperam, hoc loco Graca vox non propriè Sacramentum significat, cuiusmodi septem vocat Ecclesia, sed arcanum ac secretum, quo verbo frequenter usus est Paulus & de aliis, qua longè absunt a Natura Sacramentorum.* Idem in 1. Corinth. 7. pag. 331. *Quòd Paulum secuti veteres Matrimonium aliquoties vocant Sacramentum, id sentiunt opinor, tu copula viri & uxoris, quoniam est arctissima amicitia, repræsentari typum quendam & imaginem Christi sponsam Ecclesiam sibi copulantis. Et est quidem omnino res sancta sacraque matrimonium ritè servatum, & tamen potest esse typus rei sacra, quod per se sanctum non sit, velut Bethsabea erepta Vria & David juncta, & Osea Propheta fornicatio, quod palam testatur Hieronymus.* Ac rursus: *nihil est necesse, ut typus per omnia respondeat, alioqui Sacramentum non erit, ubi quis sterilem habeat uxorem, aut ubi uxor fert maritum ebriosum aut infamem aut aleatorem. Vt demus interim matrimonium hic accipi pro vero Sacramento, Sacramentum non erit, ubi vetulus ducit vetulam, ebrius ebriam, & tamen Ecclesia agnoscit Sacramentum. Ne in hoc quidem conveniet, quod in nostro connubio uxor alligata sit viro, & vir vicissim sit in potestate uxoris, cùm Christus nullo pacto nobis sit obligatus. Alia sexcenta referri poterant, in quibus imago non respondet matrimonii humani & mystici.* Hæc omnia Erasmus. Quod rem ipsam attinet. 1. concedimus *Matrimonium esse signum rei sacra,* sed ex eo sequi negamus, quod sit Sacramentum propriè dictum, ut constare potest ea iis, quæ describunt quale signum & qualis gratiæ signum in Sacramento requiratur. 2. *Mysterii* vox in textu Apostolico utrumque complectitur tum ipsam rem arcanam & sacram, coniunctionem scilicet Christi & Ecclesiæ, tanquam signatum, tum signum illius rei arcanæ & sacræ in coniunctione maris & fœminæ propositum, unde Patres Sacramentum illud quandoque referunt ad coniunctionem Christi & Ecclesiæ, puta tanquam ad signatum, quandoque verò ad coniunctionem mariti & uxoris tanquam ad signum. Prius constat ea August. tract. 9. in Johan. circa medium. *Erunt duo* (inquit Apostolus) *in carne una, Sacramentum hoc magnum est. Et ne quis istam magnitudinem Sacramenti in singulis quibusque hominibus uxores habentibus intelligeret, subjicit. Ego autem dico in Christo & Ecclesia, quod est hoc Sacramentum magnum, erunt duo in carne una, &c.* in lib. 1. de nupt. & concup. cap. 21. *Quod in Christo & in Ecclesia est magnum Sacramentum, hoc est in singulis quibusque viris atq; uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabile Sacramentum.* Posterius constat. ea cod. Augustin. lib. eiusd. cap. 10. *Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, unde dicit Apostolus, Viri diligite uxores vestras, ubi coniugium ipsum vocat Sacramentum, quia scilicet figuram Sacramenti sive rei arcana continet,* perinde ut idem libr. 2. de Symb. ad Catech. cap. 2. collisionem infantum in utero Rebeccæ vocat *magnum Sacramentum,* id quod statim sic explicat, *quod fuerit figura magni Sacramenti.* Ambros. in comment. *Mysterii Sacramentum grande in unitate viri & fœmina esse significat.* Chrysostomus homil 20. in Epistol. Ephes. *Reverá mysterium est & magnum mysterium, relicto eo qui genuit, eo qui aluit, etiam eâ, qua peperit, qua misere & cum labore, parturivit, adhærere virum illi, qua antea neque visa sit utq; hanc omnibus præferre. Verè mysterium est, &c.* Subordinata igitur sunt, *mysterium illud esse in conjunctione Christi & Ecclesia,* atque idem *esse in conjunctione viri & uxoris,* in ea enim est, ut sic loquar *terminativè,* quia ad illam designandam tanquam ad terminum ad quem refertur mariti & uaoris coniunctio, in hac verò est *significativè & inchoative,* quia ab ea tanquam à termino à quo incipit illa relatio & significatio, unde notanter dicit Apostolus, μυστήριον illud esse εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν *in Christum & Ecclesiam.* Syrus habet particulam לְ indicans coniunctionem Christi & Ecclesiæ esse terminum ad quem illius mysterii sive mystici signi, quod indissolubili maris & fœminæ coniunctione proponitur, quod unum si probè observetur, facilè apparet, quid statuendum sit de Bellarmini argumentis, quibus probat, *mysterium illud in coniugio humano viri & fœmina quærendum,* quod facile concedimus, sed addimus, coniugium esse & dici mysterium magnum non in se, sed quia deducit nos ad mysterium magnum, quod in Christi & Ecclesiæ coniunctione uobis proponitur, cuius significationem & imaginem continet. Usurpatur enim utroque modo voa mysterii in Scripturis. 1. ut denotet ipsam rem sacram, arcanam & mysticam Matth. 13. vers. 11. Rom. 16. vers. 25. 1. Corinth. 4. vers. 1. &c. 2. ut signum sive adumbrationem rei alicuius arcanæ & mysticæ significet. Apoc. 1. vers. 19. cap. 17. vers. 7. Prior significatio, ut est frequentior ac principalior, ita vel maaimè etiam in hoc dicto Apostolico locum habet. Quamvis verò etiam posterior significatio quodammodo hic admittatur, quod ipsum coniugium dicatur *magnum mysterium,* ex eo tamen nondum inferri potest, quod sit tale aliquod mysterium sive Sacramentum propriè dictum, de quo hoc loco quæritur. Quod si enim ex voce mysterii generaliter pro quovis signo rei sacræ & mysticæ positâ, mysterium specialiter ac propriè dictum Sacramentum inferri posset, tot essent constituenda N. Test. Sacramenta, quot rebus mysterii appellatio in Scripturis tribuitur, quâ ratione septenarius numerus concludendis in se N. Test. Sacramentis non futurus esset sufficiens. Præstò sunt etiam alia signa beneficiorum Christi in Ecclesia, quæ tamen propterea non statim annumeranda sunt Sacramentis propriè sic dictis; cùm plura omninò ad Sacramentum propriè sic di-

Mysterii significatio.

ctum

ctum requirantur, quàm ut aliquid quocunque modo sit sacræ rei signum. Causam efficientem Deum & finem generalem, mysticam scilicet significationem, talia signa divinitùs ordinata cum Sacramentis obtineot communem, sed formam Sacramenti propriam, & specialem finem in exhibitione & obsignatione gratiæ justificantis positum minimè obtinent, quod ipsum etiam de Coniugio dicimus. 3. Id verò Bellarmino neutiquam concedere possumus, *mysterium illud tantum in nuptiis N. T. non autem in Adæ & Evæ coniugio ab Apostolo statui*, quia Apostolus adducit primævam coniugii institutionem, & ex ea infert in indissolubili conjugii vinculo adumbrari magnum illud mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ, jam verò primæva coniugii institutio non in N. demum T. promulgata est, sed statim ab initio mundi; nec pertinet tantùm ad fideles N. Test. sed ad primos etiam coniuges. Quinimò si textum Apostolicum accuratè intueamur, Apostolum non solùm in Conjugii vinculo, sed etiam in Coniugum ortu mysterium illud quærere videbimus, Genes. 2. vers. 23. Adamus coniugem ex costa laterali divino artificio extructam intuens, dicit זאת הַפַּעַם *hoc tandem os ex ossibus meis, & caro de carne mea, quapropter vocabitur Virissa, quia de viro sumta est.* Id Apostolus accommodat ad Christum & Ecclesiam extructam prædicatione verbi & administratione Sacramentorum, quorum materia ex latere Christi in cruce obdormientis profluxit, Ephes. 5. vers. 30. *membra sumus corporis ejus ex carne ejus & ex ossibus ejus.* Genes. 2. vers. 24. proponitur lex coniugalis ab Adamo dictante Spiritu sancto, vel potiùs ab ipso Deo immediatè promulgata, quia Matth. 19. vers. 5. ipsi Deo illa verba tribuuntur. *Relinquet homo patrem & matrem suam & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Id Apostolus ad coniunctionem Christi & Ecclesiæ accommodat subjiciens Ephes. 5. vers. 32. *mysterium hoc magnum est, dico autem in Christo & Ecclesia.* Quamvis ergò posterior significatio mystica, quam proponit Apostolus, in omni omninò legitimo conjugio locum habeat, prior tamen non nisi in Adæ & Evæ coniugio reperitur, ac proinde, si utramque analogiæ partem in coniugii vinculo & coniugum ortu positum respiciamus, ea non nisi in Adæ & Evę coniugio reperitur, sin unam duntaxat partem, coniugii scilicet vinculum, ea est in omni legitimo matrimonio, absurdum igitur est statuere, *Apostolum hic tantùm ad fideles conjuges in N. T. nequaquam vero ad primorum Parentum Coniugium respexisse.* Contrarium demonstramus hoc argumento. De illo Coniugio testatur Apostolus, quod sit adumbratio magni mysterii, arctissimæ scilicet coniunctionis inter Christum & Ecclesiam, quod est vinculum indissolubile. Jam verò non tantùm piorum Coniugium in N. T. est vinculum indissolubile, sed etiam Coniugium Adæ & Evæ, ac aliorum in V. Test. Coniugium. Ergò non tantùm de piorum in N. T. Coniugio, sed etiam de Adæ & Evæ ac aliorum in V. T. Coniugio testatur, quod sit adumbratio magni illius mysterii. * Idem nobiscum statuit Hieronymus, qui in comm. h. l. de Adæ & Evæ Coniugio dictum Apostolicum intelligit. Idipsum multis confirmat Pererius in comm. Genes. 2. *Quemadmodum* (inquit) *ex Adami dormientis latere formata est Eva, ita ex latere Christi morientis profluxit sanguis & aqua, unde condita est Ecclesia, ideo voluit DEVS mulierem esse ex viro propter figuram, etenim coniunctio Adam & Eva continebat Sacramentum illud magnum, de quo Paulus dicit Ephes. 5. Ego dico de Christo & Ecclesia*, imò ipse Bellarminus titubanter. *Hieronymus videtur hunc locum Ephes. 5. intellexisse de Conjugio Adami & Evæ.* Item: *Negari non potest Adamum & Evam figuram gessisse Christi et Ecclesiæ, in eo quod Eva de latere dormientis Adami formata est.*

34. Quomodo igitur probat Bellarminus magnum Sacramentum ab Apostolo non ad Coniugium Adæ & Evæ, sed tantùm ad nuptias fidelium in N. Test. referri? Producit hæc fundamenta. 1. *Verba ex Genesi citata, relinquet homo patrem et matrem, &c. de omni coniugio intelliguntur, non enim dicit, ego relinquam, sed indefinitè relinquet homo, imò coniugio primorum Parentum verba illa non possunt accommodari, non enim reliquit Adam patrem et matrem, ut uxori adhæreret, cùm nullos Parentes habuerit, et de futuris loquitur conjugiis, cùm dicit, relinquet, non igitur de suo quod jam noverat factum.* Resp. prior analogia in ortu Conjugum posita tantùm in Adæ & Evæ Coniugio locum habet, posterior analogia sive mysterii significatio in Conjugii vinculo posita, in omni legitimo Conjugio sive tempore V. sive N. Test. contrahatur, locum obtinet. Verba enim illa, *relinquet homo patrem et matrem*, continent divinam Conjugii institutionem, institutionis ejusdem promulgationem, & Conjugii divinitùs instituti ac promulgati perpetuam legem, quæ ad omne omninò legitimũ Coniugium pertinent, quod scilicet debeat esse unius viri ac unius fœminæ indissolubilis coniunctio, unde vocem איש Pagninus vertit *unusquisque*, quivis scilicet homo legitimum Coniugium iniens, & legibus ejus se reverenter subjiciens, quam significationem in multis Scripturæ locis particula illa obtinet. Quòd si ergò de omni Coniugio verba illa intelliguntur, utique etiam de Adæ & Evæ Coniugio, quia genus includit omnes suas species, & absit, ut dicamus, Coniugium Adæ & Evæ non habuisse divinam institutionem. Aut ergò quærenda alia Coniugii institutio pro primis Parentibus, quàm quæ in hisce verbis proponitur, aut concedendum hæc verba institutionem Coniugii complectentia etiam ad Adæ & Evæ Coniugium pertinere. Frivolum est, quod Bellarminus regerit, *Adamum non reliquisse suum patrem, ideò de ipsius coniugio verba illa non posse intelligi.* Quid enim? num de illis, qui Parentibus jamdum mortuis coniugium ineunt, dicemus, quod ad illos verba institutionis coniugalis non pertineant, cùm non ampliùs habeant Parentes, quos relinquere possint? Nugæ hæ sunt ex ignorantia phraseos ortæ. *Relinquere patrem & matrem* Spiritui sancto quid significet, non opus est dubiis conjecturis, cùm statim addatur, & *adhærebit uxori suæ*, sensus igitur est, quod maritus arctissimo maritalis fœderis vinculo uxori conjungatur, eandem intimè diligat, proprium domicilium relicto etiam Parentum consortio, si in vivis adhuc sunt, cum ea quærat, adeoque *una caro* cum ipsa fiat. Ejusdem ponderis est argutia, quam in verbo *futuri temporis* Bellarminus quærit, in verbis enim divinam institutionem ac mandatum præscribentibus futura ponuntur pro imperativis, ut vel ex Decalogi promulgatione constat. 2. *Christus Matth. 19. ex loco Geneseos concludit, matrimonium non posse dissolvi, nec voluit id*

docere,

docere, matrimonium Adæ & Evæ non esse solvendum, quod jam antè per mortem dissolutum erat, sed conjugia indefinitè & in genere, ac quibus à Iudæis interrogatus fuerat, non debere dissolvi. Resp. concedimus verba illa non de solo Adæ & Evæ Coniugio esse intelligenda, quia continent generalem institutionem & præceptum ad omnes conjuges pertinens, negamus verò non posse simul de Adæ & Evæ Coniugio eadem accipi. Illud enim ut divinâ autoritate non minùs quam posterorum conjugia erat initum, ita juxta legis huius matrimonialis divinitùs promulgatæ normam, itidem erat indissolubile vinculum, quamdiu scilicet uterque Coniugum in vivis extitit, neque enim indissolubilitatem per mortem, sed per voluntarium & temerarium divortium Christus ex verbis illis Mosaicis deducit. Dissolutioni per mortem omne omninò conjugium est expositum, ad indissolubilitatem per temerarium divortium omne Coniugium hac lege est astrictum. Bellarminus hæc confundens scopas dissolutas in argumento suo proponit. Si enim valet hæc illatio, *Coniugium Adæ & Evæ per mortem jam erat solutum. Ergo ad illud non pertinent verba Mosaica. relinquet homo patrem & matrem. quos Deus conjunxit, homo non separet, &c.* possum eadem ratione inferre, ad nullum piorum in V. T. Coniugium verba illa accommodari posse, sicque absque divina institutione coniugia in V. T. fuisse contracta, quia omnia per mortem jam erant soluta, cùm Christus divinam illam Coniugii institutionem repeteret. Regula semper manet eadem ac sibi similis, licet exempla ad regulam accommodata mutationi & interitui sint subjecta. Lex in civitate sibi semper similis manet, licet cives ad legis obœdientiam astricti morti sint obnoxii. 3. *Apostolus Eph. 5. ex verbis illis Geneseos probat generalem propositionem, quod viri debeant uxores suas diligere, ergò de omni Coniugio verba intelligit.* Respond. concedimus totum & addimus. Si de omni, utique etiam de Adæ & Evæ Coniugio, utique etiam de piis coniugibus V. Test. utique de coniugibus N. Test. etiam illis, qui matrimonium contraxerant, antequam Apostolus hanc suam ad Ephesios Epistolam scriberet. Quotquot enim coniuges debent se invicem diligere, ad illos vi Apostolicæ illationis pertinent verba Mosaica. Jam verò omnes omninò coniuges debent se invicem diligere. Ergò ad omnes pertinent verba Mosaicæ. Ulterius. Ad omnes omninò coniuges pertinent verba Mosaica. Quidam Coniugum jamdum diem obierant suum, cum Apostolus hæc scriberet. Ergò ad quosdam qui diem obierant suum, verba Mosaica pertinent, & per conseq. ex eo, quod Adæ & Evæ Coniugium multis annorum millibus jam erat dissolutum, cùm Christus verba illa Geneseos repeteret, concludi nequit, verba illa Mosaica non debere nec posse ad Coniugium Adæ & Evæ referri. Denique de quo Coniugio verba Mosaica interpretatur Apostolus, de eodem dicit, quod sit magnum mysterium, ut constat ex evidentia textus. Jam verò de omni Coniugio, legitimo scilicet, verba Mosaica interpretatur Apostolus, ut Bellarminus agnoscit. Ergò de omni Coniugio dicit, quod sit magnum mysterium, hoc est, ut Bellarminus interpretatur, Sacramentum propriè sic dictum. At hoc repugnat Bellarmini hypothesibus. statuit enim Coniugium esse Sacramentum novæ legis, hoc est, N. Test. proprium. Videt igitur se in concedendo nimis liberalem fuisse ideò addit. *Quamvis verba illa Mosaica de omni Coniugio intelligi possint. tamen Apostolus non ponit in eo Sacramentum, nisi ut ad coniugium Christianorum refertur.* Sanè si Christianorum nomen generaliter accipiatur pro omnibus, qui in Christum vel sperarunt promissum, vel crediderunt in exhibitum & missum, sicut pii in V. Test. vocantur Meschiani, משיחים Psalm. 105. vers. 15. Concedimus in omni Christianorum Coniugio esse illud Sacramentum, hoc est, omne & quodlibet legitimum Coniugium esse signum & imaginem arctissimæ coniunctionis inter Christum & Ecclesiam. Sed Bellarminus nomen Christianorum strictè accipit pro credentibus in Christum jam exhibitum in novo Testamento Act. 11. vers. 26. Unde ex Thom. Aquinate & Ruardo Tappero subjungit, *in solo N. Test. matrimonium repræsentare conjunctionem Christi & Ecclesiæ.* Id verò negamus, quia mystica illa significatio cum prima Coniugii institutione initium sortita est, ac dependet ab ipsa coniugii forma, indissolubili scilicet maris & fœminæ conjunctione, quæ cùm in Coniugio etiam V. Test. tempore habuerit locum, utique etiam mystica illa significatio à Coniugo in Test. V. separari nequit. Urget Bellarminus verba Apostoli, quod dicit, *Sacramentum hoc magnum non fuisse, sed esse in Christo & Ecclesia,* & ex eo inferre conatur, *Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia*, ut Aug. de bono coniugali affirmat. Sed inclusio unius non est exclusio alterius. Coniugium in N. T. est signum illius coniunctionis inter Christum & Ecclesiam, sed ex eo non sequitur, quod in V. Test. non fuerit signum coniunctionis inter Christum & Ecclesiam. Quotiescunque enim Deus suum fœdus gratiæ & amorem erga pios declarat Coniugii typo, quod fit sæpissimè, Ezech. 16. vers. 8. Oseæ. 2. vers. 7. &c. quoties sese vocat *sponsum ac maritum Ecclesiæ.* Esa. 61. vers. 10. cap. 62. vers. 5. toties ad mysticam illam significationem in Coniugio propositã ipsos deducere volunt. Quod matrimonium *non nisi in Ecclesia* Sacramentum esse dicitur, in eo duplex ambiguitas latet. Vel enim tantùm de Ecclesia N. Test. intelligitur, vel in genere de Ecclesia V. ac N. Test. Priorem explicationem amplectitur Bellarminus, sed constat, Deum etiam in V. Test. habuisse Ecclesiam. Bellarminus quidem differit lib. 3. de Eccles. mil. cap. 1. *Populum V. T. propriè dici Synagogam, populum N. Test. nusquam dici Synagogam, sed semper Ecclesiam, id est, evocationem*, sed quid de eo statuendum sit, expositum fuit in tract. de Eccles. §. 5. Quod si in sensu posteriore dicitur, in sola Ecclesia, id est, Dei populo matrimonium esse Sacramentum, id est, sacræ rei signum, iterum id ambiguum, vel enim intelligitur hoc ratione *institutionis*, vel ratione *notitiæ ac manifestationis.* Respectu institutionis de omni Coniugio etiam apud gentiles celebrato, (modò juxta legex divinæ institutionis sit unius maris ac unius fœminæ legitima & indissolubilis coniunctio) rectè dicitur, quod sit Sacramentum, id est, signum coniunctionis inter Christum & Ecclesiam, quia inter reliquos institutionis fines etiam hic est, quòd Coniugium debeat esse tale signum. Ut ergò Coniugia gentilium non differunt a Coniugio piorum in Ecclesia ratione efficientis principalis, materiæ, formæ & reliquorum finium, ita etiam non differunt ab eo in hoc secundario fine. Respectu notitiæ & manifestationis de solis Coniugiis in Ecclesia celebratis dicit Augustinus, quod sint Sacramentum, quia in so-

In sola Ecclesia viget notitia & manifestatio illius mysterii de arctissima coniunctione Christi & Ecclesiæ. Si dicas, *coniunctio illa Christi & Ecclesiæ complectitur non solùm spiritualem caritatem, sed etiam Naturæ conformitatem, quod simus os ex ossibus eius, & caro de carne eius* Ephes. 5. vers. 30. *jam verò illa Naturæ conformitas demum cœpit in N. T. postquam scilicet* Λόγος *carnem & sanguinem assumsit. Ergo Coniugium in V. T. non potuit coniunctionem illam denotare*, resp. conjunctionem Christi & Ecclesiæ respectu caritatis spiritualis designavit ut præsentem, respectu conformitatis in Natura ut futuram, quod sufficit ad signi rationem. Denique si vel maximè concederemus, Coniugium in N. demum Testam. hanc relationem esse sortitam, quam non habuerit in T. V. quod significet conjunctionem Christi cum Ecclesia, nondum tamen evictum foret, esse Sacramentum propriè dictum, eo scilicet modo, quo Baptismus & Eucharistia sunt Sacramenta, quia ad tale Sacramentum non sufficit quodcunque nec cuiuscunque rei sacræ signum, sed signum exhibens, applicans & obsignans gratiam Evangelio propriam, ut sæpiùs fuit dictum.

Promissio gratiæ an in conjugio detur?

35. 3. *Promissionem ergo gratiæ*, (quod erat tertium requisitum) Coniugio esse additam, quatuor Scripturæ dictis Bellarminus confirmat 1. Ephes. 5. *Coniugium statuitur signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ non solùm per Naturæ conformitatem, sed etiam per spiritualem caritatem, at non posset id significare, nisi inter virum & uxorem præter civilem contractum esset etiam unio spiritualis animorum. Quod si Deus virum & fœminam conjungit ad hunc finem, ut spirituali sua unione unionem spiritualem Christi & Ecclesiæ significent, sine dubio illis gratiam largitur, sine qua spiritualem illam unionem non haberent.* 2. 1. Timoth. 2. *Salvabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione, ubi quatuor bona enumerat matrimonii Christiani contra quatuor mala, quæ sine gratia Dei in matrimonio evitari non possunt, primum est, non servare coniugii fidem, secundum odium & rixæ, quæ subinde inter coniuges oriuntur, tertium immunditia quadam & turpitudo ex rebellione membrorum, quartum intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, sanctificationem & sobrietatem, in quibus permanendum esse dicit, tanquam in ipsa matrimonii celebratione acceptis.* 3. 1. Cor. 7. *Apostolus donum DEI vocat matrimonium, ut ipsam virginitatem.* 4. 1. Thess. 4. *hortatur conjuges, ut abstineant se à fornicatione & vas suum possideant in sanctificatione, quam scilicet per matrimonium acceperunt.* Resp. in genere 1. talis promissio gratiæ Sacramentis propriè dictis est addita, per quam fiunt salutaria organa & media, quibus promissio gratiæ de remissione peccatorum, reconciliatione cum Deo & vita æterna hominibus offertur & credentibus applicatur & obsignatur, ut suo loco fuit demonstratum. Jam verò in Conjugio non est talis promissio gratiæ, ut hoc ipso in loco Bellarminus fatetur, sic enim scribit §. Et confirmatur: *Notandum est illud, per filiorum generationem, positum esse pro in filiorum generatione, non enim significare vult Apostolus, filiorum generationem esse causam salutis, sed mulierem in statu matrimonii sive in statu generandi filios salvam fore, si permanserit in fide, unde tolluntur illæ quæstiones, quas quidam proponunt, quomodo salvari poterunt virgines & steriles, si mulier salvatur per filiorum generationem, &c.* Ergò Coniugium non est Sacramentum propriè dictum. 2. Unio spiritualis animorum, id est, caritas coniugalis, evitatio scortationis & adulterii, id est, fides coniugalis non solùm in Coniugio fidelium in Ecclesia, sed etiam in Coniugio infidelium locum habere possunt, ut ostendunt exempla à Valer. Maxim. libr. 4. memb. cap. 3. libr. 5. cap. 1. adducta, nec solùm in Ecclesia, sed etiam extra Ecclesiam matrimonium est Dei donum, quòd si ergò ex his argumentis evinci posset, Coniugio esse additam promissionem gratiæ Sacramentalis, utique etiam extra Ecclesiam Coniugium esset Sacramentum. 3. Deus piis precibus à coniugibus & Ecclesia invocatus suâ gratiâ & benedictione adest Coniugio piorum, largitur ipsis fœcunditatem, felicem successum in œconomia, prosperam liberorum educationem, &c. Psal. 128. vers. 2. coniungit ipsorum animos, ut velint ac possint individuam vitæ societatem colere, fidem coniugalem servare, amore invicem conglutinari, & in illo nexu indissolubili permanere, &c. sed hæc omnia nondum constituunt illam gratiam, cuius promissio ad Sacramentum propriè dictum requiritur, quia Deus etiam aliis vitæ Statibus ac Ordinibus benedictionem suam promisit, qui tamen non sunt Sacramenta, requiritur autem ad Sacramentum propriè dictum, promissio de gratia Evangelio propria, id est, de remissione peccatorum per illum ritum applicanda & obsignanda, qualis in Coniugii institutione non est expressa. 4. Ubi adest promissio gratiæ, ibi datur Sacramentum propriè dictum, juxta Bellarmini hypothesin. Sed promissio gratiæ, quam Bellarminus ex his dictis describit, locum habet non solùm in coniugio piorum in Novo, sed etiam V. T. quia præceptum Apostol. *quòd viri diligere debeant suas uxores, sicut Christus Ecclesiam dilexit, & uxores viris obedire, sicut Ecclesia obedit Christo*; quòd Conjuges *abstinere debeant a fornicatione, & vas suum possidere in sanctificatione*; encomium matrimonii, quòd sit Dei donum & sancta eius ordinatio; ἀπόφθεγμα Paulinum, *quòd mulier salvetur per filiorum generationem*, id est, quòd in statu matrimonii, sive in statu generandi filios salva sit futura, si permanserit in fide, dilectione & sanctificatione, hæc, inquã, omnia pertinent ad pios coniuges tàm in V. quàm in N. T. Ergò Coniugium piorum in V. T. etiam fuit Sacramentum, quod tamen totis viribus negat Bellarminus. 5. Quid quòd præceptum Apostolicum 1. Thess. 4. vers. 4. juxta plurimorum opinionem est generale ad omnes omninò homines etiam eos, qui extra Coniugium vivunt pertinens, ut colligitur tùm ex generalitate subiecti ἕκαστος ὑμῶν, tùm ex voce πορνείας vers. 3. & ex πάθει ἐπιθυμίας vers. 5. sanctificationi in prædicato opposita, qua ratione per τὸ σκεῦος intelligitur cuiusque corpus, quod est animæ instrumentum, quam interpretationem sequuntur Tertullianus, Ambrosius & Theophylactus, ac ad eam accommodant dictum Apostolicum 2. Corinth. 4. vers. 7. *habentes thesaurum in vasis fictilibus*, (qua de re plura inferiùs) Quomodo igitur ex illo loco colligi potest, Coniugio esse additam promissionem gratiæ Sacramentalis, & quidem non omni, sed duntaxat N. T. Coniugio.

36. Alteram argumentorum classem Bellarminus cap. 3. deducit *ex Patrum testimoniis*, ubi affert dicta Leonis 1. Epist. 92. ad Rustic. *Chrysost.* homil. 20. ad Ephes. *Ambros.* lib. 1. de Abrah. c. 7. *2. ex Patrum testimoniis.*

& in

& in comm. 5. Ephes. *Siricii* Epist. 1. *Innocentius* Epist. 9. *Cyrill.* libr. 2. in Johan. cap. 22. *Augustinus* libr. 9. de Genes. ad liter. cap. 7. de fide & operib. cap. 7. & alibi passim. Resp. Nomine *Sacramenti* Patres quandoque utuntur *latè* pro quovis sacræ rei signo, quandoque verò *strictè* pro actione divinitùs instituta, in qua fiat solennis administratio certæ rei peculiari verbo ordinatæ ad applicandam & obsignandam gratiam Evangelii propriam. Quando matrimonium vocant Sacramentum, generatim & latè accepta voce sic appellant, quod probamus. 1. *ex Scripturæ judicio.* Patres omnia sua dicta & scripta subjecerunt judicio Scripturæ sacræ, ut alibi fuit ostensum. Jam verò Scriptura docet, duo esse tantùm Sacramenta N. T. propriè sic dicta, vide tract. de Circum. & Agno pasch. §. 13. Ergò huic Scripturæ judicio conformanda sunt Patrum dicta. 2. *ex ipsorum Patrum usu.* Negari enim nullâ veritatis specie potest, quod Sacramenti nomine quandoque satis laxè & generaliter utantur, idque tribuant quibusvis rei sacræ signis. Cyprianus Epist. 72. ad Stephanum (juxta Pamelii & Goulartii editionem, vel lib. 2. Epist. 1. juxta Erasmi & Manutii editionem) *impositionem manuum*, cum qua recipiebantur in Ecclesiam ii, qui ab hæreticis baptizati fuerant, vocat Sacramentum. Augustinus lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 26. *panem sanctificatum*, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ vocat Sacramentum, de quo tamen expressè addit, quod non sit corpus Christi. libr. 2. de Symb. ad Catechum. cap. 2. *certamen infantum in utero Rebeccæ* vocat magnum Sacramentum. *In quibus parvulis* (inquit) *quasi ludentibus & Sacramentum magnum exhibentibus & reprobi in Esau demonstrantur Judæi, & prædestinati in Jacob apparent Christiani.* Bernhard. serm. de Cœna Dom. *lotionem pedum* vocat Sacramentum. Cassander in consult. art. 13. *Non temere quenquam reperies ante Lombardum, qui certum aliquem ac definitum Sacramentorum numerum statuerit.* 3. *ex ipso verborum contextu.* Si dicta Patrum, in quibus matrimonium vocant Sacramentum, diligenter expendantur, facilè apparebit generali & lata significatione ab illis sic vocari. Leo Epist. 92. ad Rustic. Narbonensem. *Cum societas nuptiarum ab initio ita constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem, habeat etiam in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem etiam non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium:* (si nomen Sacramenti in his verbis acciperetur strictè, consequens foret, matrimonium etiam in V. T. fuisse Sacramentum, quod Bellarminus non concedit, generali igitur significatione ita appellatur, quia scilicet adumbrationem spiritualis conjunctionis & amoris inter Christum & Ecclesiam continet.) Chrysostomus & Ambrosius mysterii & Sacramenti nomen tribuunt Coniugio non aliâ ratione, quàm quia mysticam illâ Christi & Ecclesiæ desponsationem adumbrat. Ambros. libr. 1. de Abrah. cap. 7. dicit, *eum qui in Deum peccat, Sacramenti cœlestis amittere consortium*, nimirum quia committens adulterium, (de quâ peccati specie loquitur) excidit beatâ illâ communione, quæ est inter Deum & Ecclesiam, quam maris & fœminæ societas in coniugio adumbrat. Si strictè nomen Sacramenti in verbis Ambrosii quis velit accipere, concedendum foret, etiam tempore Abimelechi, de quo nominatim loquitur, coniugium fuisse Sacramentum. Siricius dicit, *sacrilegium committi, cùm alter coniugum vivente coniuge ad aliud coniugium transit.* Innocentius asserit, *matrimonium divina gratia fundari dum celebratur.* Cyrillus scribit, *Christum sanctificasse coniugium & gratiam nuptiis præparasse, ut additus hominum in hanc vitam benediceretur.* Sed ex illis omnibus nondum evinci potest Coniugium esse Sacramentum propriè dictum, facilè enim concedimus in piorum coniugio Deum piis precibus invocatum adesse suâ gratiâ & benedictione, matrimonium esse à Christo sanctificatum, idemque divinâ gratiâ fundari, quin & sacrilegium ab adultero cummitti, sed hæc nondum efficiunt, ut matrimonium sit proprium novi Testamenti Sacramentum, quippe ad quod plura requiruntur, ut suo loco fuit demonstratum. Augustinus itidem Sacramenti rationem in significatione mysticæ coniunctionis inter Christum & Ecclesiam unicè collocat. libr. de bono conjug. cap. 5. *Usque adeò fœdus illud initum nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat, quandoquidem vivente viro à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit, & ille huius mali causa est, qui reliquit.* c. 18. *Nuptiæ Patriarcharum cum multis fœminis Sacramentum fuerunt conjunctionis Christi cum multitudine nationum totius mundi, quæ convertuntur ad fidem, nuptias autem Christianorum cum una tantùm uxore Sacramentum esse unitatis Ecclesiæ Christo subjectæ.* libr. de fide & operib. cap. 7. matrimonium statuit esse *adumbrationem connubii spiritualis, quod initur inter Christum & Ecclesiam in Baptismo.* libr. 2. contra advers. leg. & Proph. cap. 9. *An & contra Apostolum disputaturus de qualitate figurarum atque dicturus, non eum debuisse figuras rerum honestarum de rebus turpibus ducere? crispato vultu exhorret, quando audit geminum Doctorum, quod scriptum est de masculo & fœmina, erunt duo in carne una, addere & dicere, Sacramentum hoc magnum, ego autem dico in Christo & Ecclesia. hanc vero ubi essent cognoscenda tanta rei Sacramenta, id est, sacra signa, &c.* Horum ac similium locorum evidentia Bellarmino expressit hanc confessionem, quòd *Augustinus nomen Sacramenti non ubique eodem modo accipiat, sed quandoque largo, quandoque autem stricto.* Probare igitur conatur, Augustinum Sacramenti nomen strictè acceptum Coniugio tribuere. 1. quia *absolutè & ordinariè sic vocat.* 2. *quia non nisi in Ecclesia Sacramentum esse dicit, & per hoc matrimonium fidelium sive Christianorum à matrimonii gentilium distinguit.* 3. *quia assumit id tanquam certū ad probandum dogma Ecclesiasticum, quòd vinculum matrimonii sit insolubile.* 4. *quia loquitur eodem modo de Baptismo & Coniugio, cùm de Sacramenti ratione disputat.* Sed hæc omnia sunt invalida & imbecillia. Augustinus enim quamvis Sacramenti nomen in lata significatione pro quovis *sacræ rei signo* positum, prout ipse definit Epist. 5. ad Marc. lib. 10. de civ. Dei cap. 5. multis rebus ac inter eas etiam Coniugio tribuat, ita tamen plura Sacramenta numerat, ut primo, illustri, præcipuo ac distincto loco ponat Baptismum & Eucharistiam Epist. 118. ad Jan. lib. 3. de doctrin. Christ. cap. 9. quibus nec Coniugium, nec ullum aliud sacræ rei signum ibidem connumerat. 1. Non solùm Coniugium, sed etiam *signum crucis, ritus in Baptismo adhiberi solitos, unctionem, &c.* absolutè & ordinariè vocat Sacramenta libr. 19. contra Faust. cap. 14. quæ tamen duobus N. Test. Sacramentis propriè sic dictis accenseri nequeunt. Proinde

inde non ex absoluta & ordinaria vocis πολυεύμ usurpatione, sed ex rei ipsius, cui tribuitur, accurata consideratione judicandam, quo sensu vocula ea sit accipienda. 2. quo respectu in solo Christianorum matrimonio Sacramentum ab Augustino statuatur & statui possit, expositum fuit superiùs. Quæ verò hæc est illatio. Solum Christianorum matrimonium est Sacramentum, id est, signum indissolubilis coniunctionis inter Christum & Ecclesiam. Ergò est Sacramentum propriè dictum? imò verò plura requiruntur, ut aliquid propriè dictis Sacramentis annumeretur, ut constat ex Baptismi & Eucharistiæ consideratione. Breviter, Conjugium Christianorum à Coniugio infidelium non distinguitur Sacramentali quadam ratione, sed vera in Christum fide, quæ in Christianis ac piis coniugibus opera coniugalia dirigit ac moderatur, quâ infideles & impii sunt destituti, alioquin ipsum vitæ genus ac status utrobique est idem. 3. Si vel maximè firmitas & indissolubilitas coniugalis vinculi maior esset in Coniugio Christianorum, quàm in Coniugio piorum V. Test. vel in matrimoniis infidelium extra Ecclesiam, de quo tamen adhuc quæritur, nondum ex eo evinci posset, Coniugium Christianorum in N. Test. esse Sacramentum propriè sic dictum, ut ex argumentis nostræ sententiæ constare potest. 4. Non simpliciter, nec in iis, quæ ad essentiam Sacramenti propriè dicti pertinent, inter Coniugium & Baptismum collatio ab Augustino instituitur, sed secundùm quid & certo respectu. *Vt Sacramentum matrimonii*, inquit lib. 1. de nupt. & concup. cap. 10. *in illis manet, qui reipsâ à se mutuò separantur, sic Baptismus nunquam amittitur, etiamsi quis fide amissâ à Christo deficiat.* Nequaquam verò talis instituitur comparatio. Ut Baptismus habet externum Elementum, cui certo Dei verbo addita est promissio gratiæ Evangelio propriæ de remissione peccatorum, ita quoque Matrimonium tale Elementum & promissionem gratiæ Evangelio propriæ continet. At si matrimonium esset Sacramentum propriè sic dictum, talis omninò institui ab Augustino debuisset comparatio, quod ab eo nec factum est, nec fieri à quoquam potest, cùm nec Sacramentalis institutio, nec Sacramentale Elementum, nec Sacramentalis promissio in Coniugio occurrat. Plura de dictis Patrum videri possunt apud Tarnov. lib. 2. de Coniug. cap. 13.

3. Ex rationū momentis. 1. Ex matrimonii in solubilitate. 37. Tertiam argumentorum classem cap. 4. Bellarminus complet *ex rationum momentis*. 1. *ex matrimonii insolubilitate. Matrimonium Christianorum est unius tantùm cum una & omninò insolubile. E. est Sacramentum conferens gratiam & propriè dictum.* Antecedens probat ex Marc. 10. *Quis dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Consequentiam probat, *quia ex eo, quod est unum & insolubile, colliguntur duo, primò esse signum sacrum. Nam illa omnimoda insolubilitas in unis nuptiis non potest referri in causam primariam & certissimam, nisi in signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. Nam si consideres matrimonium ut officium Naturæ ad propagandam sobolem, agrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem coniugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, ut est in remedium contra fornicationem institutum, cur non poterit uxor perpetuo morbo laborant dimitti, aut cur non poterit alia duci? Cur igitur matrimonium sit omninò insolubile, illa est potissima causa, quia significat divina institutione insolubilem conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Et hinc est, quod sapientes huius mundi licet à divortio abhorrerent, tamen quia potissimam causam ignorabant firmitatis vinculi coniugalis, certis de causis conjuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant. Denique constat ex Apost. 1. Corinth. 7. matrimonium legitimum & consummatum ante Baptismum contractum posse dissolvi, non autem posse si post Baptismum contrahatur, cuius certè nulla causa reddi potest, nisi quia hoc Sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis Christi & Ecclesiæ, illud non erat. Secundò confert gratiam. Nam ad insolubile vinculum tolerandum cum una, gratia Dei erat necessaria, & Deus in necessariis nunquam deest. Ac lex nova, qua jugum suave & onus leve dicitur, comparata cum veteri esset in hac parte longè durior veteri, nisi gratiam conjunctam matrimonium haberet, siquidem Hebræis licebat multas simul uxores habere & impunè etiam coniuges per libellum repudii dimittere.* Resp. 1. antecedens laborat ambiguitate. Vel enim intelligitur hoc sensu, quod matrimonium sit vinculum insolubile per simultates & inimicitias conjugum, per mutuum dissensum ac per alias temerarii divortii causas, quo sensu & respectu insolubilitatem huius vinculi concedimus, quippe quæ stabilitur Matthæi 19. vers. 6. 1. Corinth. 7. v. 10. &c. vel accipitur sensu eo, quod vinculum Coniugii, ne quidem per adulterium solvi possit, quem sensum voce *omninò* Bellarminus innuere voluit, sed hoc sensu negamus matrimonium esse vinculum simpliciter & absolutè insolubile, Matth. 5. vers. 23. cap. 19. vers. 9. quâ de re suo loco plenius dicetur. 2. Insolubilitas illa matrimonii communis est Coniugio piorum in veteri ac novo Testamento, dependet enim ex divina Coniugii institutione, ut docet Christus Matth. 19. vers. 3. interrogatus namque à Pharisæis, *an liceat homini dimittere uxorem suam quacunque de causa*, revocat eos ad Coniugii institutionem, & ex ea colligit vers. 6. ὥστε *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Ex eodem principio matrimonii insolubilitatem deducit Apostolus 1. Corinth. 7. vers. 10. *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere.* Sic ergò concludimus, Ubicunque viget divina Coniugii institutio; ibi etiam vigore illius institutionis vigere debet matrimonii insolubilitas. Atqui etiam in Veteri Testamento viget Coniugii institutio. Ergò etiam ibi vigere debuit matrimonii insolubilitas. Quod si ergò ex insolubilitate matrimonii evinci potest, esse illud Sacramentum propriè dictum, consequens fuerit, etiam in Veteri Testamento tale fuisse. Si Bellarminus cum Pharisæis regerat, *libellum repudii in Veteri Testamento fuisse usitatum*, respondemus verbis Christi Matth. 19. vers. 8. *Moses propter σκληροκαρδίαν Iudæorum ἐπέτρεψεν permisit dimittere uxores, ab initio autem* in primæva scil. Coniugii institutione *non erat sic.* 3. Insolubilitas matrimonii non solùm ad fidelium in Ecclesia, sed etiam ad gentilium extra Ecclesiam constitutorum matrimonia pertinet. Jam verò Bellarminus statuit, *matrimonium in sola Ecclesia N. Test. esse Sacramentum.* Ergò ex matrimonii insolubilitate colligere nequit, matrimonium esse Sacramentum propriè sic dictum. Hypothesin argumenti nostri demonstramus hoc modo. Omne verum & legitimum matrimonium est insolubile.

bile. Ethnicorum matrimonia fuerunt vera & legitima matrimonia. Ergò insolubilia. Minorem concedit Bellarminus, sic enim scribit cap. 3. §.10. *Matrimonia gentilium sunt vera & legitima, & largo modo Sacramenta.* Major probatur, quia omne verum & legitimum matrimonium congruere debet institutioni matrimonii tanquam normæ & regulæ. Jam verò institutio divina requirit, ut matrimonium sit unius maris ac unius fœminæ indissolubile vinculum. Ergò omne verum & legitimum matrimonium est insolubile. Hûc referimus dictum Thomæ 4. sent. dist. 33. q. 2. art. 1. ab ipso Bellarmino adductum, *quod matrimonium jure Naturæ quandam insolubilitatem habeat*, ex quo ita concludimus. Jus Naturæ commune est Christianis in Ecclesia & gentilibus extra Ecclesiam. Coniugium ex jure Naturæ habet insolubilitatem. Ergò insolubilitas illa coniugii communis est Christianis in Ecclesia & gentilibus extra Ecclesiam. Absit igitur ut cum Alexandro Carerio libr. 3. de matr. cap. 1. aliquis statuat, *Deum esse quidem causam efficientem matrimonii, ut est Sacramentum* (in Ecclesia) *non ut est contractus* (pia cum infidelibus communis.) Bellarminus frustra adducit exempla quorundam gentilium, *qui uxores vel dimiserunt vel commutarunt, vel plures duxerunt*, non enim quæstio est, quid factum fuerit, sed quid juxta leges coniugii fieri debuerit. Quando quidam uxores suas citra adulterii causam dimiserunt, vel uxores commutarunt, vel aliàs priori superinduxerunt, tum egerunt contra sanctas conjugii leges, nec fuit ampliùs verum & legitimum conjugium. Adde quod multa præstò sint exempla Coniugii ab ipsis gentilibus castè servati. De Druso Germanico refert Valerius libr. 4. cap. 3. *quod usum Veneris intra conjugis caritatem clausum tenuerit.* Apud Romanos intra aliquot annorum Centenarios nulla acciderunt divortia, & qui primus uxorem repudiasse dicitur Sp. Carbilius populo ob id in perpetuum fuit exosus. Dion. Halicarn. libr. 2. quâ de re in quæst. de divort. & polyg. pluribus dicetur. 4. In argumento Bellarmini est fallacia causæ. Insolubilitas enim matrimonii non dependet ex significatione insolubilis coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quia illa significatio est quoddam adiunctum, vel finis aliquis minùs principalis Coniugii instituti, & in suis causis essentialibus perfecti, sed ex divina institutione. Genes. 1. vers. 27. *Masculum & fœminam fecit eos & dixit: Crescite*, cap. 2. vers. 24. *relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, unde rectè scribit Tapperus ad artic. 18. circa initium. *Modus probandi inseparabilitatem matrimonii ex ejus institutione certissimus est & securissimus.* Ad divinam illam institutionem postea accedit similitudo illa coniunctionis matrimonialis cum coniunctione Christi & Ecclesiæ. 5. Ex quo facilè judicari potest, quid statuendum de illa assertione Bellarmini, *quod matrimonium legitimum & consummatum ante Baptismum contractum possit dissolvi*, id enim si de temeraria ac voluntaria dissolutione citra adulterii causam suscepta intelligit, ut intelligere cogitur, injurius est in leges coniugii divinitùs sancitas, quibus matrimonia gentilium, si vera & legitima esse debent, congruere oportet. Adducit quidem locum Apostolicum, 1. Corinth. 7. sed ex eo contrarium potiùs colligitur, ut suo loco manifestum fiet. 6. In argumento Bellarmini est evidens ἀνακολουθία. *Matrimonium Christianorum est indissolubilis unius maris & unius fœminæ coniunctio. Ergò est Sacramentum propriè dictum.* Atqui plura requiruntur ad Sacramentum propriè sic dictum, quàm insolubilitas illa, ut ꝗ fuit demonstratum. 7. Quæ de gratia Dei ad tolerandum insolubile cum una coniuge vinculum necessaria addit, facilem habent explicationem, si expendatur, non quamvis promissionem gratiæ rei alicui additam efficere, ut ea protinus sit Sacramentum propriè dictum, sed *promissionem gratiæ Evangelio propriæ* de peccatorum remissione. Adde quod apud gentiles egregia amoris, fidei & castitatis coniugalis exempla commemorentur, quinimò etiam virginalis continentiæ simulachra in illis conspiciuntur. Virginibus Milesiis magis curæ fuit pudicitia quàm vita. Plut. de virt. mulier. Claudia Vestalis ad comprobandam suam castitatem cingulo navem duxisse memoratur, quam multa hominum turba trahere non poterat. Scipio quartum & vigesimum annum agens cùm in Hispania Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset, eximiæ inter eos formæ virginem ætatis adultæ & juvenis & cœlebs & victor, postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoque gentis eius Indibili desponsatam, accersitis parentibus & sponso inviolatam tradidit, aurum quoque, quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adjecit. Valer. lib. 4. memorab. cap. 3. 8. Non est quæstio de *gratia Dei generali*, quâ duorum hominum ad Coniugium aspirantium, vel in Coniugio viventium corda casti, sinceri & constantis amoris vinculo Deus jungit, & hac ratione ordinem matrimonii à se institutum adhuc conservat, neque quæstio est de *gratia speciali*, quâ Deus piis precibus invocatus piorum Coniugio adest, & ultra generalem illam gratiam speciali suâ benedictione ipsis adest, sed quæstio est de *gratia sacramentali*, an scil. gratia Evangelio propria per Coniugium tanquam Sacramentum aliquod divinitùs ad id ordinatum & medium eo fine institutum omnibus à Deo offeratur & credentibus in Coniugii contractu, & per illum contractum applicetur, quod totis viribus negamus, ac Bellarminum, quod fidei & precibus in piorum coniugio tribuendum erat, coniugio in se ac per se præpostera confusione tribuere dicimus.

38. 2. *A matrimonii fine*, qui duplex est, propagatio sobolis & remedium fornicationis, *utterque finis requirit in matrimonio gratiam Dei. Quod enim priorem finem attinet, sciendum est non pertinere ad matrimonium solùm procreare lil es, sed etiam educare & instituere, quin & ad coniuges Christianos pertinet, filios instituere in fide & religione, ad quod requiritur Dei gratia. Quod attinet finem posteriorem, dicunt Theologi, solum Coniugium sine gratia Dei non esse sufficiens remedium contra fornicationem, tum quia concupiscentia ex actu coniugali accenditur potius, quàm extinguitur, tum quia sæpissimè accidit, ut ob morbum vel absentiam coniuges cogantur ad longum tempus se continere.* Resp. 1. in genere. 1. repetimus denuò, non quamvis Dei gratiam, sed sacramentalem, id est, gratiam Evangelii propriam de remissione peccatorum externo ritui annexam, Sacramentum propriè dictum efficere. Deus piis & in fide se invocantibus coniugibus præstat gratiam & auxilium in 2. *à matrimonii fine.*

fusti-

ſuſtinendis coniugii oneribus in liberis inſtituendis, in ſervanda caſtitate, &c. ſed non per ipſum coniugii contractum tanquam Sacramentum aliquod propriè dictum gratia illa confertur, quod ſurdis Bellarmini auribus D. Chemnitius toties inculcavit. 2. Non in N. tantùm, ſed etiam in V. Teſt. Coniuges debuerunt liberos in vera fide & religione inſtituere, ut ex Deut. 6. v. 6. cap. 11. & 19. & aliis dictis ſuperiùs oſtendimus, nec in N. ſolùm, ſed etjam in V. T. Coniugium fuit remedium contra fornicationem, ergò vi argumenti huius Bellarminiani coniugium etiam in V. T. fuit Sacram. 3. Conjuges in gentiliſmo non minùs quàm pii coniuges in Eccleſia obſtricti ſunt, ut liberos in fide & religione inſtituant & fidem coniugalem invicem ſervent. Ad quod enim jure Naturali ac divino omnes obſtringuntur, ad illud etiam ipſi gentiles ſunt obligati. Jam verò ad liberorum inſtitutionem in vera fide & ad fidem coniugalem omnes coniuges jure naturali ac divino obſtringuntur, ut conſtat. Ergò ad eam etiam ipſi gentiles ſunt obſtricti. Poſitâ rei Naturâ integrâ & perfectâ, ponitur etiam proprius rei finis. In gentilibus ponit Bellarminus Naturam Coniugii integram & perfectam, quia aſſerit matrimonia gentilium eſſe vera & legitima. Ergò ponendus etiam proprius Coniugii finis, & per conſeq. vi huius argumenti Bellarminiani Coniugium etiam apud gentiles fuit, & eſt Sacramentum. 2. In ſpecie, quo ad priorem finem dicimus, etiam ante lapſum finis coniugii fuit propagatio ſobolis. Ergóne Sacramentũ propriè dictum? Poſt lapſum etiam Chriſtianus Magiſtratus, Eccleſiæ Miniſtri, Doctores in Scholis, &c. ad homines fidei & curæ ſuæ commiſſos in vera fide & religione inſtituendos ſuo quilibet loco, ordine & modo obligantur, ad quod præſtandum, cùm requiratur in ipſis Dei gratia, nova Bellarmino excogitanda erunt Sacramenta, Quod ad poſteriorem finem attinet, ex illo longè minùs Sacramentum matrimonii ſtabiliri poterit. Meditatio verbi divini, oratio, carnis caſtigatio, &c. ſunt remedia contra fornicationem, At num hæc omnia habebimus pro Sacramentis propriè ſic dictis. Monachis ad continentiam gratia Dei ipſo Bellarmino teſte eſt neceſſaria, num verò propterea ex Monaſtico ſtatu fabricandum aliquod Sacramentum? Medicamenta naturalia ſine benedictione Dei nihil proſunt, neque tamen propterea dicenda erunt Sacramenta. In omnibus vitæ ſtatibus

Nullius eſt felix conatus & utilis unquam,
Conſilium ſi non detq;, juvetq; Deus.

nec tamen ob id Sacramentis illi ſtatus ſunt accenſendi. Quòd ſi abſque gratiâ quadam ſacramentali Coniugium non eſt ſufficiens remedium contra fornicationem, utique etiam in Coniugibus V. T, quin etiam in Coniugibus quibuſdam gentilibus ſacramentalis gratia & conſequenter Sacramentum erit agnoſcendum, quia compluribus ipſorum conjugium fuit ſufficiens remedium adverſus fornicationem. Quod Bellarminus inſpergit de concupiſcentia ex actu coniugii magis incenſa, illud repugnat dicto Apoſtolico 1. Cor. 7. v. 2. *propter fornicationem* (fugiendam) *quisq; habeat uxorem ſuam*, & v. 9. *melius eſt nubere quam uri*. Vulgarum eſt & verum dicterium. *Conjugium eſt libidinis non incentivum ſed extinctivum.*

3. *Ex Ceremoniarũ lege.* 39. 3. *Ex ritu & Ceremoniis. Nam jam inde ab exordio Eccleſiæ Matrimonium inter res ſacras habitum eſſe conſtat, & inter ſacrorum ſolennia per Sacerdotum miniſterium celebrari ſolitum. At certè ſi eſſet contractus humanus tantùm vel politicum vitæ genus, nunquam Patres eum rebus ſanctiſſimis matrimonium conjunxiſſent.* Reſp. 1. eſt fallacia conſequentis. Non enim ſequitur, Coniugium non eſt tantùm civilis contractus, nec politicum vitæ genus, ſed fœdus divinum & res ſacra. E. eſt Sacramentum, quia plura ad Sacramenti propriè ſic dicti eſſentiam requiruntur. 2. Benedictio novorum coniugum pio conſilio & bono fine introducta eſt, ut ſuo loco inferius explicabitur, non tamen nititur expreſſo & ſpeciali aliquo mandato divino, ergò ex ea non poteſt inferri, quòd matrimonium ſit Sacramentum. 3. Magnum enim diſcrimen eſt inter Ceremonias Eccleſiaſticas, quæ non nituntur ſpeciali & expreſſo Dei mandato, ſed bono conſilio ab Eccleſia introductæ ſunt propter fines utiles τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην ſpectantes: & inter ritus Sacramentales, qui expreſſum & ſpeciale habent Dei mandatum, quibus ex ipſa Dei inſtitutione annexa eſt promiſſio gratiæ Evangelii propriæ. 4. Inauguratio Regis Jonæ per Joiadam Pontificem multis ſolennitatibus perficitur 2. Reg. 11. v. 12. Coronatio Imperatoris multis Ceremoniis in ipſo templo peragitur; Romæ in Baſilica Lateranenſi pictus eſt Lotharius Imperator ad genua Pontificis proſtratus, atque à Pontifice coronam accipiens, cui picturæ hi verſus ſunt adſcripti:

Rex venit antè fores jurans priùs urbis honores,
Poſt homo fit Papæ ſumit quo dante coronam.

Nec tamen ex his & ſimilib. ritibus efficient Sacramentum aliquod propriè dictum. 5. Denique benedictio illa Eccleſiaſtica novorum coniugum non omnimodè exulavit à V. T. ut ſuo loco oſtendetur, nec tamen Coniugium in V. Teſt. fuit Sacramentum.

40. 4. *A conſenſu Eccleſiæ Græcæ & Latinæ ab annis ſaltem quingentis. Nam à tempore Lombardi omnes Theologi ſummo conatu docuerunt ſeptem eſſe novæ legis Sacramenta, & comprobata eſt eorum ſententia à Lucio III. Pontif. Rom. c. ad abolendam de hæreticis, & Concilio Florentino.* Reſp. 1. norma veritatis in fidei articulis non eſt conſenſus Eccleſiæ, ſed deciſio Scripturæ ſacræ, ideò de Eccleſiæ conſenſu judicandum eſt ex Scriptura S. è qua ſola extruuntur apodictica argumenta, Thom. p. 1. q. 1. art. 8. *Sacra doctrina autoritate Canonicæ Scripturæ utitur propriè ex neceſſitate argumentandi, autoritatibus autem aliorum Doctorum Eccleſiæ, non quaſi arguendo ex propriis ſed ex probabilibus. Innititur enim fides noſtra revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ, qui Canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi illi, ſi quæ fuerat aliis Doctoribus facta.* Quod ergò Bellarm. ſub finem huius cap. addit, *in Scripturarũ & Patrum explicatione nos facilè poſſe labi, ſed quod Eccleſia nec deficere nec errare poſſit, id eſſe à Chriſto & Apoſtolis clariſſimè dictum*, & hac ratione à Scriptura ad Eccleſiam, id eſt, ut ultima analyſis oſtendit, ad Pontificem Romanum nos deducere ſatagit, id velut Antichriſtianum meritò repudiamus. 2. Repetimus illud eiuſdem Thomæ p. 3. q. 64. art. 2. *Virtus Sacramenti eſt à ſolo Deo. Ergò ſolus Deus eſt Sacramentorum inſtitutor. Apoſtoli & eorum Succeſſores ſunt Vicarii Dei, quantum ad regimen Eccleſiæ à Deo conſtitutæ per fidem & fidei Sacramenta, unde ſicut non licet eis conſtituere aliam Eccleſiam, ita non licet eis tradere aliam fidem, neq; inſtituere alia Sacramenta, ſed per Sacramenta, quæ de latere Chriſti pendentis in cruce fluxerunt, di-* 6. *à conſenſu Eccleſiæ.*

citur esse fabricata Christi Ecclesia. Subsumimus autem, materia huius Sacramenti non fluxit ex Christi latere. Ergò non est propriè dictum novi Testamenti Sacramentum. 3. Ostendimus suo loco, Patres vetustiores non nisi duo tantùm N.T. Sacramenta agnoscere, illorum ergò sententia posterioribus Doctoribus præferenda. Unde Bellarmin. consensum Ecclesiæ à Lombardi tempore tantùm deducit. 4. inter ipsos Scholasticos & Pontificios Scriptores de hoc Sacramento non est plenarius consensus, ut ostendimus superiùs. 5. an & quomodo Ecclesia errare possit, suo loco fuit disputatum. Vide tract. de Eccles. §.104. & seqq.

CAPUT IV.

De causa efficiente Conjugii.

SECTIO I.

De causa efficiente principali & remota.

Causa Conjugii efficiens principalis est Deus, quod probatur 1. Ex Conjugii institutione & ordinatione. in qua notanda 1. Divina de muliere condenda deliberatio.

41. Causa efficiens Coniugii est vel *principalis, primaria, remota ac summa*; vel *instrumentalis, secundaria, propinqua & intermedia.* Causa efficiens principalis ac primarius Coniugii autor est verus Deus, unus in essentia ac trinus in personis, Pater, Filius ac Spiritus S. id quod probat 1. *Conjugii institutio & ordinatio*, quæ breviter describitur Gen. 1. vers. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, masculum & fœminam creavit eos*, vers. 28. *benedixitq; illis Deus & ait: Crescite & multiplicamini & replete terram*; postea verò latiùs explicatur Genes. 2. vers. 18. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium coram ipso, &c.* In hac primæva coniugii institutione notanda sunt. 1. *Divina de muliere condenda & conjugio instituendo deliberatio.* Quemadmodum Deus ad creationem primi hominis Adæ, non nisi præviâ deliberatione accesserat Gen. 1. vers. 26. *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: ita quoque ad mulieris creationem & Coniugii institutionem accessurus deliberationem (ut ἀνθρωποπαθῶς loquamur) præmisit, Genes. 2. vers. 18. *Non est bonum hominem esse solum, faciam ei adjutorium*, unde LXX. Interpp. & autor Latinæ versionis pluralem numerum in verbo *faciamus* repetiverunt, ut ad priorem de homine creando deliberationem nos remitterent, sed in Hebræo textu & Chaldaica paraphrasi est singulare, *faciam.* Quemadmodum igitur ex eo non Dei opificis infirmitas, sed operis, creati scilicet hominis præstantia & dignitas colligitur, quòd non jubetur terræ, ut producat hominem, sicut ante vers. 24. Dei jussu produxerat animalia reliqua, sed Deus ipse novo & hactenus insolito more deliberationem de homine condendo suscipit, & postea ipsemet eum format: (quâ de re sic loquuntur pii veteres. Tertull. l. 2. adv. Marc. c. 4. *Homo est à Deo conditus non imperiali verbo, ut cetera animalia, sed familiari manu etiam præmisso illo blandiente verbo, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Orig. hom. 1. in Gen. part. 1. p. 6. *Omnis reliqua creatura jussione Dei fiunt, &c. Videamus autem quæ sunt, quæ ipse Deus facit, & per hæc quæ magnitudo hominis sit, advertamus. In principio fecit Deus cælum & terram. Similiter ait, & fecit duo luminaria magna, & nunc iterum, faciamus hominem. In his solis factura ipsius Dei ascribitur, in aliis verò nusquam, sed tantummodo cœlum & terra, Sol, Luna & stella & nunc homo a Deo factus est, omnia verò reliqua jussione ejus facta dicuntur, ex hoc ergò considera, quanta sit hominis magnitudo, &c.* Basilius homil. 10. hexaem. *Nosse vis teipsum? vel hinc auspicium sumito. De nullo enim operum, quæ Deus eatenus condiderat, vox ista, faciamus, in literas transmissa est, sed simplici verbo & mandato Dei omnia creata sunt. Erudire igitur homo ac disce, quanti unus te æstimandus venias, neq; enim generationem tuam velut preces vulgaris communis creaturarum mandato occursit attexendam.* Gregor. lib. 9. moral. cap. 27. *Quia rationalis Natura condebatur, quæ cũ consilio facta videretur, quasi per studium de terris plasmatur, & inspiratione conditoris sui virtute Spiritus vitalis erigitur, ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad conditoris sui imaginem fiebat.* Et B. noster Lutherus in cap. 1. Gen. p. 18. *Hodie homo crescit & multiplicatur eodem modo, quo reliqua bestia, sed in prima conditione ostendit Moses, maximam esse dissimilitudinem, siquidem singulari tum consilio tum sapientia humana Natura est condita & digito Dei formata)* ita quoque ex deliberatione mulieris creationi & coniugii institutioni præmissa rectè colligitur, Deum mirando consilio & inenarrabili sapientia in hoc suo opere & ordinatione esse usum. Potuisset Deus simul ac semel omnes homines condere, sicut Angeli omnes simul sunt creati, sed placuit divinæ ipsius sapientiæ duo tantùm hominum individua creare, quorum coniugali cohabitatione species humana propagaretur, sicque *ex uno sanguine fecit totum genus humanum habitare super universam faciem terræ* Act. 17. v. 26. Potuisset Evam eodem modo, quo Adamum ex pulvere terræ formare, & spiraculum vitæ ei inspirare Gen. 2. v. 7. sed placuit divinæ ipsius sapientiæ non ex terræ pulvere, sed ex Adæ latere primam illam mulierem formare, ut hac ratione ex carne Adæ sumeret exordium, quod in unitatem carnis ei erat copulandum ad coniugale consortium.

42. Ceterum in divina illa consultatione triplex tùm mulieris condendæ, tùm coniugii instituendi causa exprimitur. *Causa instituendi conjugii triplex.* Prima est *necessitas. Non est bonum*, ait Dominus, *hominem esse solum*, quorum verborum quis sit sensus, ex sequentibus intelligitur. Cùm enim *animalia reliqua ad hominem adducerentur, ut vocaret ea nominib. suis, Adæ non inveniebatur adjutorium*, hoc est, reliqua animalia ita erant à Deo condita, ut speciem suam propagare possent, sed Adæ non inveniebatur tale adjutorium generationis, ideò Deus dicit. *Non est bonum hominem esse solum*, h. e. cùm reliqua animalia in diversitate sexus condita speciem suam per generationem propagare possint, non convenit hominem nobilissimum illud animal ac reliquis omnibus præstantius hoc bono destitui & genus ipsius uno individuo terminari, loquitur enim Deus de bono non *personali*, sed communi sive *speciei*. Personale bonum erat, quod Adam ad imaginem Dei erat conditus, secundùm animam, corpus, vitam & externa habitaculũ beatus ac perfectus, sed commune illud sive speciei bonum nondum habebat, quod per generationem speciem suam propagare posset. Primus ergò Coniugii finis est *liberorum generatio & humani generis propagatio.* Noluit Deus unum duntaxat hominem extare, sed voluit genus huma-

num

num propagari & multiplicari, ideò creanda fuit mulier & instituendum Coniugium, in quo ac per quod propagatio illa per generationem fieret. Eò respicit Tobias in precibus suis c. 8. v. 7. *Domine Deus Patrum nostrorum v. 8. tu fecisti Adam de limo terra, ac dedisti ei adjutorium Evam*, vers. 9. *& nunc Domine tu scis, quia non luxuria causa accipio uxorem meam conjugem, sed solâ posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula.* Græca paulò aliter habent, in quibus ipsa verba divinæ consultationis, *non est bonum hominem esse solum*, repetuntur. Secunda instituendi Conjugii causa est *utilitas, faciamus ei adjutorium*, Hebr. עֵזֶר *juvamen, auxilium*, Targum reddidit סְמַךְ *fulcrum* LXX. βοηθὸν Tob. 8. vers. 5. addunt στήριγμα *firmamentum*, sensus igitur est, quod uxor debeat esse viro adjutorium non solùm in liberorum generatione & educatione, sed etiam in familiæ administratione, in paranda & conservanda re familiari, imò etiam in precum & pietatis exercitiis, quodque debeat fidelem operam ac fidam societatem ipsi præstare in periculis, morbis & aliis adversitatibus, quòd inter conjuges bonorum & malorum debeat esse communio, &c. Alluditur enim hac voculâ ad eos, qui sublevandis oneribus mutuas sibi in auxilium manus porrigunt. Eccles. 4. vers. 9. *Meliores sunt duo quam unus, quia est eis mercès melior ex labore suo* v. 10. *quia si ceciderint, unus eriget socium suum. Væ ergò uni, quia cùm ceciderit, non habet alterum se sublevantem.* Tertia Coniugii instituendi causa est *suavitas*. Mulier enim dicitur *adjutorium coram viro*. In Hebræo est כְּנֶגְדּוֹ *tanquam corameo*, quod sit tanquam alter ipse. Chald. כְּקִבְלֵהּ *coram eo, juxta coram eo*, ut duæ particulæ connectantur, quod semper ei præstò sit ac ministret. LXX. κατ' αὐτὸν, ut indicetur arctissimum ac suavissimum viri ac mulieris contubernium & insolubile fœderis coniugalis vinculum, unde nuptiæ dicuntur *viri & mulieris coniunctio individuam vitæ consuetudinem continens §. 2.* Instit. de patr. potest. & in Coniugio proponitur speculum amoris inter Christum & Ecclesiam. Ad hosce coniugii fines in ipsis divinæ consultationis verbis expressos post lapsum accessit quartus, quòd Coniugium est remedium contra fornicationem. 1. Corinth. 7. vers. 2. quâ de re pleniùs differemus, quando ad cap. 7. de fine matrimonii pervenerimus.

2. Decreti divini executio. in qua occurrunt 1. Mulieris formatio.

43. 2. *Decreti divini executio.* Deus non solùm deliberat de muliere condenda & Coniugio instituendo, sed etiam decretum suum statim exequitur; in deliberatione elucet ipsius divina *Sapientia*, in decreti executione infinita *Potentia*. Executio illa consistit 1. *in mulieris formatione*. 2. *in primorum Coniugum copulatione*. 3. *in legis matrimonialis promulgatione*. 4. *in novorum Conjugum benedictione*. 1. *Mulieris formationem* Moses his verbis describit Genes. 2. v. 21. *Et immisit Deus soporem super hominem & dormivit & cœpit unam e costis ejus & clausit carnem pro ea, & adificavit Dominus Deus costam quam ceperat de homine in mulierem*. Expendenda sunt in hac mulieris primæ coniugis formatione. 1. *Somni præternaturalis immissio.* Cajetanus existimat hanc narrationem de somni immissione & productione Evæ ex latere Adæ non secundùm literam, sed mysticè ac parabolicè intelligendam, ita ut per somnum notetur defectus virtutis virilis, ex quo fit ut generetur fœmina, & quia ille defectus est ex intentione divina ad propagandam speciem, ideò dici somnum à Deo immissum. Sed nulla nos cogit necessitas, ut à litera discedamus, quinimò fidei veritas nos urget, ut literalem sensum retineamus, quâ enim facilitate dicitur, hoc loco à litera discedendum, eadem facilitate dici posset, etiam in reliquis, quæ primo & secundo capite à Mose describuntur, à sensu verborum literali discedendum esse, & sic nulla huius articuli de creatione certitudo maneret nobis reliqua. Verè igitur & realiter somnum Adæ immissum credimus, quia à Mose scriptum legimus, qui tamen fuit *somnus præternaturalis*, ut colligitur tùm ex *appellatione*, vocatur enim תַּרְדֵּמָה quod Targum h. l. reddidit שִׁנְתָּא & addito adjectivo עֲמִיקְתָּא Job. 33. v. 15. תַּקִּיפָא 1. Sam. 26. v. 12. *Somnus profundus & fortis*, qualis fuit Abrahæ Gen. 15. v. 12. Sisseræ Jud. 4. v. 21. Saulis 1. Samuel. 26. v. 12. LXX. reddiderunt ἔκστασιν *mentis excessum*, Aquila καταφορὰν *descensum & totius vigiliæ lapsum*, Symmachus καρὸν *gravem & profundum somnum*. Thardemah enim notat plusquam gravem somnum, qui scilicet major est quàm Schenah, & Schenah major est quàm Thenumah, tùm ex *descriptione & causa efficientis*, quòd Deus illum *immiserit sive cadere fecerit super Adamum*. LXX. ἐπέβαλεν perinde ut de Saule dicitur 1. Sam. 26. v. 2. *Sopor Domini vel à Domino ceciderat super eum. & effectis*, quia inducit ἀναισθησίαν, ac tam profundus est, ut Adam non sentiat costam sibi evelli. Ut autem Deus Adamo dormienti, & nihil minus quàm de Coniugio cogitanti Evam format: ita adhuc hodiè piis precibus invocatus de felici & commodo Coniugio suis prospicit & talia quandoque ipsis media ostendit, de quibus ipsi nunquam cogitaverant. 2. *Costa e latere extractio.* צֵלָע significat costam & latus, ex quo colligit B. Lutherus, *non nudam costam, sed carne vestitam* è latere fuisse acceptam, ex qua fœminam Deus formavit, & carnem pro ea clausit, quòd ipsum etiam intelligitur ex verbis Adæ, *hoc est os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Admonet autem nos illa costæ ex Adami latere evulsio, primùm quidem *de mariti officio*. Non ex *pedibus* viri mulier formata, ne scabellum pedum ab ipso habeatur Eccles. 4. v. 35. nec ex *capite* est formata, ne imperium in virum illi concedatur 1. Timoth. 2. vers. 13. sed *ex latere*, h. e. ex vicinia cordis sumta est, ut vir eam diligat tanquam corporis sui partem, & ejusdem Naturæ consortem Eph. 5. vers. 29. Mulier à viro recipit robur ac defensionem, ideò ex parte ipsius dura videlicet costa est formata mulier, sub tutela viri & umbra brachiorum eius vivere debet, ideò ex costa laterali est formata. Secundò *de mutuo amoris debito, costam accepit Deus*, inquit Theodoretus in h. l. ἵνα τὸ ταυτὸν ἐπιδείξῃ τῆς φύσεως καὶ ἵνα φυσικήν τινα φιλοστοργίαν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐμφύσῃ. Costam accepit Deus, quia quoad actum coniugalem ad paria tenentur, cùm *nec vir habeat corporis sui potestatem, sed mulier, nec mulier corporis sui potestatem habeat, sed vir* 1. Corinth. 7. v. 4. *de latere igitur sumta est fœmina tanquam æqualis & socia, quoad obligationem reddendi debitum.* c. Nec illud 33. q. 5. Denique *de divino quodam mysterio.* *Qui potuit sine dolore auferre costam dormienti, potuit & vigilanti, sed quare voluit dormienti facere? quia dormienti Christo in cruce facta est conjux de latere, percussum enim est latus pendentis lancea, & profluxerunt sanguis & aqua duo Sacramenta, ex quibus Christo paratur sponsa.* Augustin. in Psal. 56. in Jo-

in Johan. lib. 9. de Genes. ad lit. c. 19. &c. ex Eph. 5. vers. 32. 3. *Mulieris è costa ædificatio. Ædificavit Deus illam costam* in mulierem. Verbum בָּנָה *ædificavit*, valdè est emphaticum. Lyranus ex Rab. Salomone rationem appellationis quærit in similitudine. *Mulier*, inquit, *secundùm constructionem & conformationem corporis sui similitudinem quandam habet ædificii, cujus inferior pars amplior & crassior est, pars superior angustior & tenuior, eodem modo res se habet in fœmina.* Sed idem de corpore viri dici posset. Chrysost. homil. 15. in Genes. causam quærit in origine. *Quia Adam factus est ex limo, ideo Deus propriè dicitur eum formasse vel finxisse, quia verò Eva facta est ex costa jam formata, & cui tantùm deerat perfectio & absolutio, propterea dicta est ædificata.* Cajetanus ad procreationem *sobolis* respectum haberi existimat, quia *mulier fœtui concepto genito est quasi domus eum continens, protegens & fovens, ideò velut domus ædificata dicitur.* Concinnior est Ambrosii ratio lib. de Paradiso c. 11. *Benè dixit, ædificavit, quia in viro & muliere videtur quædam plena domus perfectio. Qui sine uxore est quasi sine domo sit, sic habetur*, cum quo congruit illud B. Lutheri in cap. 2. Genes. p. 30. *Agnoscamus uxores nostras esse ædificium Domini, quod per eas non solùm ædificatur domus per generationem & alia ministeria in œconomia necessaria, sed etiam quod ipsi mariti per eas ædificantur, quibus sunt tanquam nidus & habitatio, ad quam sese conferant:* Hanc appellationis rationem monstrat ipse Spiritus S. quando בָּנָה de susceptione & educatione liberorum usurpat, in qua præcipuus Coniugii finis consistit, Genes. 16. vers. 2. Deut. 25. vers. 9. 1. Sam. 2. v. 35. &c. Liberi enim ex parentibus quasi extruuntur, & ex illis familiæ ædificantur & conservantur, ita ut filius ædificii, Pater fundamenti loco sese habeat.

2. *Primorum conjugum copulatio.* 44. 2. *Primorum conjugum copulatio.* Deus non solùm ipsemet formavit mulierem futuram Adami conjugem, sed ipse etiam eam jam formatam & ædificatam Adamo adduxit, Genes. 2. v. 22. fuit ergò primus paranymphus, proxeneta & Sacerdos, qui Evam Adæ adduxit, adductam copulavit & copulatis benedixit. Gen. 1. v. 28. quæ benedictio non est *verbalis*, sed *realis*, Dei enim benedicere est benefacere. Quinimò non solùm exteriùs primos conjuges copulavit, sed etiam interiùs casti amoris vinculo ipsorum corda conjunxit, unde etiam Adamus visâ coniuge in adjutorium sibi data & adducta mox sincero amore eam amplectitur, & lætabundus quasi exclamat. *Hoc tandem os ex ossibus meis, & caro de carne mea, vocabitur* אִשָּׁה *virissa, quia ex viro* מֵאִישׁ *sumta est ipsa.* est ex viro & viri causâ formata & altera quasi viri pars. Hoc fuit epithalamion, in quo mirabilis formatio mulieris & sapientissima Coniugii institutio celebratur, &c. R. Abraham Ben Esra notat in voce אִשָּׁה proponi non solùm conformitatem Naturæ inter virum & uxorem è viro factam, sed etiam uxoris conditorem & primum Coniugii autorem יָהּ sive Jehovah verus DEUS, & quamdiu hoc nomen in Coniugio manet, (manet autem quamdiu Deum timent, ipsum colunt, seque invicem amant) tamdiu ipsis Deum suâ gratiâ & benedictione adesse. Si verò pietatis erga Deum & mutuæ caritatis obliviscantur, tum conjuges illud nomē abjicere, ac sublato ex nomine אִישׁ & אִשָּׁה literis tetragrammati י & ה manere duntaxat אֵשׁ אֵשׁ *ignem & ignem*, puta ignem rixarum & molestiæ in hac vita, & ignem infernalem in vita futura. Ex quâ ὀνοματοθεσίᾳ mirabilis lux divinæ sapientiæ in mente Adami accensa relucet. Ad hanc copulationem & benedictionem primis conjugibus collatam accessit etiam dotatio. Theophil. in cap. 5. Ephes. *DEUS à principio eximiam curam coniugii gessit; Adamo enim sororem suam, imo potius filiam & quid dico? carnem ipsius copulavit. Deinde multiplicato genere latius matrimonium extendit, ut ne dilectionem ad solos cognatos contraheret, &c.* Id. in Epit. div. dogm. περὶ γάμου. Θεὸς οὐ μόνον γυναῖκα διέπλασεν, ἀλλὰ καὶ συνέζευξε τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὸν νῦν πολιτευόμενον νόμον. ἀπήγαγε πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ αὐτὸς ἐγένετο νυμφοστόλος καὶ νυμφευτὴς αὐτός. οἷον τι δῶρον τοῦ γάμου τὴν δὲ εὐλογίαν προσήνεγκεν. Cùm enim Eva propter immediatam creationem rectè censeatur Dei filia, quam ipsemet Adæ adduxit, & quasi elocavit, ideò etiam amplissimam ei largitus est dotem. Genes. 1. v. 28. *Dominamini in pisces maris & in volatile cœli.* Pulcrè Alcimus Avitus libr. 1. in Genesin, *Prothalamo Paradisus erat mundusq; dabatur in dotem.*

45. 3. *Legis matrimonialis promulgatio.* Genes. 2. vers. 24. *Propterea relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* In hac lege γαμικῇ expendenda sunt. 1. *causa efficiens*, à qua lex illa prodit. Moses hæc verba indivulso nexu coniungit cum præcedentibus ab Adamo pronunciatis, ex quo colligi posse videtur, ab Adamo eadem esse prolata, unde glossa textum illum sic interpretatur, quòd *Adam matrimonium instituerit*, teste Scoto libr. 4. sentent. distinct. 26. quæst. un. Calvinus non Adæ sed Mosi ea tribuit, sed Christus Matth. 19. v. 5. Deo creatori verba illa disertè adscribit. *Non legistis, quia qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos & dixit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, &c.* Quidam ergò statuunt, ad Deum verba illa pertinere *principaliter*, Adamo eadem tribui *ministerialiter*, cùm enim Adamus in statu innocentiæ plenus fuerit Spiritu sancto, ideò quæ ejus instinctu & impulsu prolocutus est, tanquam ipsius Dei verba esse accipienda. *Deus matrimonium instituit, sed Adamus tanquam præco verba Dei protulit*, inquit Johan. de Colonia in quæst. Magistr. 259. pag. 189. Verùmenim verò cum reliqua omnia, quæ in primæva illa Coniugii institutione peraguntur, Deo autori immediatè adscribantur, cumque Christus primorum Coniugum creatori & primarum nuptiarum conciliatori unicè ea vendicet, ideò meritò ad eum tanquam unicum νομοθέτην immediatè & unicè referuntur, hoc quidem modo, ut conjungantur cum formatione mulieris ejusdemque ad Adamum adductione vers. 22. descripta, ac versiculus 23. per parenthesin insertus accipiatur. 2. *objectum*, cui hæc lex promulgata. Relinquet אִישׁ *homo.* Ex particula connexiva עַל־כֵּן *propterea* colligere quis poterat, de solo Adamo, qui verò proa. אִישׁ dicitur hîc sermonem esse hoc sensu; quia tàm arcta societas & conjunctio est inter virum & uxorem, ut ea sit ex ipso formata, ideò etiam homo relinquet patrem & matrem, sed quia hic describitur generalis lex Coniugii, insuper quia mentio fit patris ac matris, quæ ad Adamum propriè & in sensu literali non spectant, denique quia Christus ex his verbis temeraria divortia repudiat, ex eo manifestè colligitur, particulam אִישׁ generalem esse, ac respicere ad omnes homines, qui in

Con-

Coniugio vivunt, unde Ar. Mont. reddidit *vir Pagn. unusquisque*. Proinde non ad solum Adamum, sed ad omnes maritos hæc lex Coniugii pertinet, ac tàm latè patet, quàm ipsa Coniugii institutio. Quod ad connexionis rationem spectat, ea non tàm quærenda est in mulieris ex costa viri formatione, quàm in matrimoniali utriusque copulatione, vers. 22. descripta, quæ cum omnibus conjugibus communis sit, ideò ad omnes hæc lex matrimonialis pertinet. 3. *Materia legis*, quid in ea requiratur. 1. *Relinquet homo patrem & matrem*. 2. *adhærebit uxori suæ*. 3. *erunt duo in carnem unam*. 1. Primum est *patris & matris derelictio*. Eam Hugo de S. Victore, & Cajetanus sic explicant, quod per eam prohibeantur conjugia inter parentes & filios, quodque reliqui gradus consanguinitatis non sint eo rigore vetiti, quo ferè sensu etiā Chaldæus paraphrastes vertit. *Relinquet homo lectū patris sui & matris suæ & agglutinabitur uxori suæ*. Sed hoc loco nō tàm de legib. Coniugii contrahendi, quàm contracti agitur. Illi ἀστοργοι& ἀπειθεῖς ἐγκαταλείπειν reddēdon obliti accipiunt de officii desertione, quod non ampliùs teneantur parentibus obœdire vel inservire, cùm tamen ex ipso Naturæ lumine cognosci possit, vinculum conjunctionis inter parentes ac liberos esse ἀδιάλυτον, ac τὴν ἀντιπελάργησιν jure Naturali à liberis omninò exigi. Unde Thomas disputat 2.2.quæst.26.art.11. ad 1. *in pari casu famis vel similis necessitatis potius patri & matri, utpote vita auctoribus, quàm conjugi esse subveniendum*. Quidam es Pontificiis desertionem illam sic interpretantur; quòd liberorum coniugia absque parentum consensu inita sint rata ac firma, cùm præceptum de honorandis parentibus omnium hominum cordibus insculptum consensum parentum in liberorum nuptiis exigat, quod Deus hac legis matrimonialis promulgatione nequaquam voluit abolitum. Accipienda igitur illa patris ac matris derelictio *tùm de coniugalis amoris magnitudine*, quòd affectus mariti erga uxorem, & vicissim uxoris erga maritum tantus sit futurus, ut amor ille, quo parentes complectimur, illius comparatione habeatur minor & inferior, *tùm de cohabitatione & vitæ consortio individuo*. Filiusfamiliâs Coniugium contrahens peculiarem œconomiam auspicatur, quàm unà cum sua coniuge administrat; filia nuptum data à parentum complexibus abstrahitur, transit in familiam viri, quin & nomen paternæ familiæ in ea oblivioni datur, unde נָשִׁים mulieres quidam à נָשָׁה oblitus fuit, dictas censent. Euripides etiam inquit: γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων, οὐ τῶν τεκόντων ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ λέχους. Esdras lib.3. cap. 4. vers. 20. *Homo patrem suum relinquit, qui enutriit illum, & suam regionem, & ad mulierem se conjungit* vers. 25. *diligit homo uxorem suam magis, quam patrem aut matrem*. 2. *Mutua coniugum adhæsio*. Ea ἐξηγητικῶς declarat, quid per patris & matris derelictionem sit intelligendum, ideò enim *relinquet homo patrem & matrem, quia adhærebit uxori*, וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ *adhærebit in uxore sua*. LXX. reddiderunt προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ *agglutinabitur uxori*, quo modo citatur Matth. 19. vers. 5. Marc. 10. vers. 7. vel πρὸς τὴν γυναῖκα *ad uxorem suam*, Ephes. 5. vers. 31. Accipitur autem דָּבַק de individua associatione & conversatione, Ruth. 2. vers. 7. *hærebis cum puellis meis*, 2. Sam. 20. vers. 2. vir Judæ dicitur *hæsisse in Rege suo*. Item de arctissimo & indivulso amoris vinculo, Psalm. 63. vers. 9. *hæsit anima mea post te*. Jerem. 13. vers. 11. *Sicut hæret cingulum ad lumbos viri, sic faciam hærere ad me domum Israel*, ubi metaphora explicatur דָּבַק Chaldæis est κόλλα *gluten, viscus*, ex quo factum ut LXX. verterint προσκολληθήσεται, quod Tertullianus reddidit *conglutinabitur*. Exprimitur igitur hac voce arctissimum & indissolubile vinculum inter conjuges, quod individuam vitæ societatem complectitur. 3. *In unam carnem conjunctio*. Per eam exponitur, quid per adhæsionem sit intelligendum. *Erunt duo in carnem unam*, לְבָשָׂר hoc est, una caro. Sic in hoc ipso capite vers. 22. ædificavit costam לְאִשָּׁה *in fœminam* וַיִּבֶן ut esset vel fieret fœmina. Propiùs accedunt sequentia exempla. Deut. 28. vers. 44. *ipse erit* לְרֹאשׁ *in caput, tu autem eris* לְזָנָב *in caudam, id est, caput cauda*, 1. Sam. 4. vers. 9. *estote in viros, id est, viri*. Vide Buxdorff. in thesaur. p. 154. unde Christus ipse Hebraismum explicat, quando ex hac loquendi formula infert Matth. 19. v. 6. *ideò jam non sunt duo, sed una caro*.

46. Porrò dicuntur Coniuges una caro. 1. *Propter voluntatis & dilectionis consensum*. Ut enim de fidelibus in primitiva Ecclesia dicitur Act. 4. vers. 32. quòd ipsorum fuerit *cor unum & anima una*, ac ut de veris & sinceris amicis dicitur, quòd *sint anima una in duobus corporibus*: ita quoque de coniugibus propter mutuam dilectionem & voluntatis consensionem dicitur, quod sint una caro, unde ex hoc principio Apostolus infert, quòd viri *debeant diligere uxores suas tanquam sua corpora, cùm qui uxorem suam diligit, seipsum diligit*. Eph. 5. vers. 29. Hanc causam reddit Chrysostomus in comm. 2. *Propter indissolubile vinculum*. Inter omnes humanas societates & amicitias arctissima est Coniugum coniunctio, quia vinculo indissolubili in unam carnem copulantur, unde primam coniugem Deus ex costa mariti formavit, ut innueret, virum & fœminam non esse duos, sed unum hominem, ac proinde non posse invicem separari. Ut enim una caro non potest separari, & sejungi, ita quoque Coniuges non debent invicem separari, eò quod sint una caro, ex quo principio Christus temeraria divortia refellit Matth. 19. vers. 6. inde Abulensis in cap. 19. Matth. disputat, quod Coniuges sint *una caro fictione juris, non veritate Naturæ*. 3. *Propter individuum vitæ consortium*. Coniuges invicem coniunguntur ad agendam unam vitam communem externam, civilem & corporalem, cùm inter eos sit bonorum & malorum communio, ideò rectè dicuntur una caro, unus homo, una persona civilis, ex hoc principio deducit Apostolus, quòd *uxor à viro non debeat discedere*, 1. Corinth. 7. vers. 10. sed bona & mala in communi vitæ consortio & consuetudine cum ipso tolerare, quippe cùm sit una caro cum ipso. 4. *Propter copula coniugalis officium*. Quia enim Conjuges sunt una caro, ideò *mulier non habet corporis sui potestatem, sed vir; nec vir habet corporis sui potestatem, sed mulier*, ut non possint sese invicem fraudare, sed debitam benevolentiam coniugalem teneantur sibi mutuò præstare, 1. Corinth. 7. vers. 3. 4. 5. In contractu matrimonii maritus corpus suum addicit Coniugi & Conius vicissim corpus suum addicit marito, ut hac ratione fiant una caro propter copulæ carnalis officium utrique parti ab utraque debitum. Quod n. etiam respectu cohabitationis coniugalis Coniuges dicantur una caro, docet Apostolus 1. Cor. 6. v. 16. *An nescitis, quoniã*

Quare dicatur una caro.

qui adhæret meretrici unum corpus efficitur, erunt enim, inquit, duo in carne una. 5. *Propter conjugalis cohabitationis fructum.* Coniuges sunt una caro, quia in generatione prolis sunt unus homo & unam carnalem prolem mutuâ cohabitatione generant. August. lib. 14. de civ. Dei cap. 22. quod ipsum si probè observetur, in quæstione de propagatione animæ magnum obtinebit momentum, tradùcâ enim disputatur, an à patre an à matre soboli communicetur anima, cùm in generationis opere coniuges non sint duo, sed una caro. Breviter Coniuges dicuntur una caro, quia est inter eos. 1. *conjunctio animorum*, siquidem inter ipsos est consensus individuæ consuetudinis invicem habendæ. 2. *conjunctio corporum* in Coniugio consummato per copulam. 3. *conjunctio familiarum*, quia ex duabus familiis fit una. 4. *conjunctio patrimoniorum* ac honorum, fiunt enim inter Coniuges bona communia. 5. *conjunctio consanguinitatum & affinitatum*, consanguinei enim uxoris fiunt affines mariti & vicissim consanguinei mariti fiunt affines uxoris. 6. *conjunctio liberorum*, quia liberi ex coniugio geniti non ad patrem tantum, nec ad matrem tantùm, sed ad utrumque parentem pertinent.

4. Novorum Conjugum benedictio.

47. 4. *Novorum conjugum benedictio*, quæ disertis & expressis verbis asseritur à Mose. Gen. 1. vers. 28. *fecit eos masculum & fœminam & benedixit eis.* Hoc Dei benedicere non est verbale sed reale, Deus enim benedicendo benefacit, cùm non loquatur verba sed res. Quemadmodum igitur illud, quòd Deus *benedixisse dicitur diei septimæ*, Gen. 2. v. 3. rectè etiam sic accipitur, quod benedictionem suam cœlestem promiserit illis, qui juxta ipsius mandatum & ordinationem Sabbatum sanctificaverint, ita quoque benedictio illa primis coniugibus & sanctæ Coniugii ordinationi collata, inter cætera etiam hoc complectitur, quòd Deus piè in hoc statu coniugali viventibus suam benedictionem largiri velit, quòd expendens Clemens Romanus lib. 6. Constit. Apostolicarum cap. 27. sic scribit: *Leges divinæ nuptias honorarunt, cùm eas benedictas appellaverunt. Benedixit namque eis Deus, qui fœminam cum mare copulavit. Dicit autem & Salomon. A Domino aptatur mulier viro. Et David ait: Uxor tua sicut vitis abundans. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Ex hoc divinæ benedictionis fonte unicè profluit, quicquid in Coniugio est boni atque commodi. Prolis scil. generatio, adjutorium mutuum, &c. Atque hæc dicta sint de primæva Coniugii institutione, cui non mediocrem dignitatem conciliat locus, quòd in Paradiso & in statu innocentiæ institutio illa facta est. Rupertus quidem libr. 2. de Trin. cap. 22. & Joseph. lib. 1. antiq. cap. 1. statuunt, *Evam extra Paradisum formatam & marito suo copulatam*, sed series narrationis Mosaicæ illis repugnat, ordine enim describit Moses, quæ in ipso Paradiso gesta sunt, quibus mulieris formationem disertè annumerat, unde Basilius homil. de Paradis. & alii ex veteribus contrarium rectius statuunt. Quidam existimant in statu innocentiæ non fuisse multiplicandos homines per generationem carnalem in Conjugio, sed modo quodam Angelico procreandos. Sed illorum commentum inferius cap. 8. refellemus: Fuisset ergò etiam in statu innocentiæ generatio per conjugalem copulam facta, sed absque libidinis ardore & lepra, ac quia in ipso innocentiæ statu Conjugium institutum, ideò cogitari nequit in pœnam peccati vel ad majora flagitia vitanda duntaxat esse institutum. Fulgent. de statu vidual. Epist. 2. *Connubium non est ex colluvione peccati, sed ex institutione Dei.*

48. Vidimus hactenus in primæva Coniugii institutione, quòd Deus ipse de muliere condenda & Coniugio instituenda quasi consultaverit, quod consultationem & decretum suum ipsemet executioni dederit, quòd in decreti executione mulierem suis, ut sic loquar, manibus ipse formaverit, quòd formatam Adæ marito in Paradiso ipse adduxerit, quòd primos coniuges ipse copulârit, quòd copulatis ipse benedixerit, quòd legem matrimonialem ipse promulgaverit, quæ omnia evidenter probant Deum esse Coniugii autorem & causam principalem. *Qui bene eruditi sunt in fide Catholicâ*, inquit August. tract. 9. in Johan. *noverunt, quòd Deus fecerit nuptias.* Idipsum præter primævam Coniugii institutionem atque ordinationem probat. 2. *Ordinis huius confirmatio.* Cùm enim primi parentes per peccatum divinam legem transgressi è statu innocentiæ & gratiæ, in quo Coniugium institutum erat, miserè excidissent, Deus hanc suam ordinationem denuò repetivit ac confirmavit, quando de semine, conceptione & partu ipsis concionatus est Genes. 3. vers. 15. & 16. ut intelligerent, post lapsum nihilominus mansuram Coniugii ordinationem, per quam genus humanum propagetur. Adduntur quidem dolores, molestiæ & cruciatus in gestatione & partu, ut sint signa reatus & actuales conciones de ira divina propter peccatum, interim tamen ipsa propagatio & multiplicatio generis humani per Coniugium manet Dei ordinatio ac divinum beneficium, unde Adamus Coniugem suam vocat *Evam, eo quod mater esset cunctorum viventium*, Genes. 3. vers. 20. Post diluvium, cùm Noahus & filii ipsius ex arca egrederentur, Deus iisdem verbis, quibus Coniugium institutum erat Genes. 1. vers. 28. institutionem suam repetiit, benedicens reliquiis ex universali illa generis humani deletione ac πανωλεθρίᾳ superstitibus in arca conservatis & præcipiens, ut crescerent seseque multiplicarent. Gen. 8. vers. 17. cap. 9. vers. 1. 3. *Coniugii in N. T. facta instauratio.* Cùm enim leges Conjugii per divortia temeraria, polygamian & vagas libidines essent multis modis labefactatæ, Filius Dei in humana Natura apparens eas solenniter repetiit Matth. 19. vers. 4. & hac ratione divinam Coniugii institutionem denuò instauravit, quin imò huic ordini summam dignitatem per id conciliavit, quòd post susceptum in Jordane Baptismum & solennem ad officium Mediatoria inaugurationem nuptiis interesse ac primum suum miraculum in illis edere voluit, Joh. 2. v. 12. quo ipso manifestum fecit, non in V. solùm, sed etiam in N. Test. Coniugium pro divina ordinatione esse habendum. Epiphan. tom. 2. lib. 2. hæres. 67. *Quomodo non erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cœlorum, cùm vocatus sit Salvator ipse ad nuptias, ut nuptias benediceret? si quidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profectò nuptiarum exolutor fuisset, &c. quare accedit ad nuptias, ut obturet ora eorum, qui loquuntur contra veritatem?* August. in qq. V. ac N. T. q. 127. *Ipse* (Christus) *rogatus ad nuptias ire non dedignatus est, & non solùm præsentia sui illustravit eas, verùm etiam contulit, quod deerat ad lætitiam, scriptum enim. quia vinum lætificat cor hominis. Et ut hoc secundùm Dei Patris sui voluntatem fecisse demonstraret, Iudæis interrogan-*

2. Ex ordinis huius confirmatione.

3. Ex ejusdem in novo Testam. instauratione.

tibus

tibus, an liceret dimittere uxorem suam, respondit *inter cætera dicens. Quod conjunxit Deus, homo non separet.* Idem in Johan. tract. 9. *Quòd Dominus invitatus venerit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione confirmare voluit, quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, prohibentes nubere & dicentes, quòd malum essent nuptiæ, & quòd Diabolus eas fecisset, cùm Dominus dicat in Evangelio, quod Dominus conjunxit, homo non separet. Et qui benè eruditi sunt in fide Catholica, noverunt, quòd Deus fecerit nuptias, & sicut conjunctio à Deo, ita divortium fit à Diabolo. Dominus interesse voluit nuptiis*, inquit Beda in cap. 2. Johan. *ut statum matrimonialem suâ præsentiâ approbaret. Si enim thoro immaculato & nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nunquam ad eas venisset.*

4. Ex ordinis huius conservatione.

4. *Ordinis huius conservatio*, Deus hunc coniugalem ordinem non tantùm primitùs instituit, sed eundem etiam conservat, nec primos solùm Coniuges copulavit, sed adhuc hodiè pios coniuges coniungit, & ipsorum corda casti amoris vinculo connectit. Genes. 24. vers. 7. dicit Abraham ad servum suum Eleazarum, *Dominus cœli ac terræ ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies inde uxorem filio meo.* Ergò Deus operâ & ministerio Angelorum utitur in conciliandis piorum nuptiis vers. 14. orat Eleazarus. *Puella, quæ dixerit, dabo potum camelis, &c. ipsa erit, quam præparasti servo tuo* scil. Isaaco Hebr. הוֹכַחְתָּ quod Targum reddidit זַמֵּנְתָּ *præparasti, destinasti*, LXX. ἡτοίμασας al. ἀπέδειξας, & quia הוֹכִיחַ propriè significat, *redarguit, corripuit*, ideò alii vertunt, *quam correxisti servo tuo Isaaco*, id est, quam correctione & institutione præparasti. Ergò Deus adhuc hodiè cuique suam sponsam præparat ac destinat. De Samsonis Coniugio dicitur Judic. 14. vers. 4. *Parentes nesciebant, quòd hoc à Domino esset*, Proverb. 2. vers. 17. *quæ relinquit ducem adolescentiæ suæ suarum*, id est, maritum suum, *oblivisci dicitur pacti Dei sui*, ratio exponitur Malach. 2. v. 14. *Dominus testificatus est inter te & uxorem pubertatis tuæ, &c. Et hæc socia & uxor fœderis tui.* Ergò Coniugii fœdus Deo autore & conciliatore contrahitur. Prov. 19. vers. 14. *Domus & divitiæ hæreditas Patrum, & à Domino mulier intelligens*; ו potest esse particula adversativa, ut specialis divinæ providentiæ actio in Conjugio significetur, quia ea, quæ per hæreditatem liberis obveniunt, ea itidem à Domino ipsis dantur. Sed in matrimoniis conciliandis peculiariter elucet Dei dispositio: Matth. 19. v. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Quæstio erat non de Adæ & Evæ duntaxat matrimonio, sed in genere de Coniugiis legitimis, quæ Christus negat dissolvenda, quia Deus ea conjunxerit. Ergò Deus adhuc hodiè Coniuges invicem consociat. Tob. 6. vers. 22. ait Angelus ad Tobiam de Sara futura ipsius Coniuge, αὕτη σοι ἡτοιμασμένη ἦν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, *hæc erat tibi parata à seculo*. Et adhuc hodiè Deus Pater Coniuges ad aram ducit, Filius summus Sacerdos ipsos per ministrum verbi conjungit, Spiritus S. casti amoris vinculo eosdem unit. Hùc pertinet, quòd Deus adhuc hodiè Coniugibus benedicit in liberorum generatione & educatione, in re familiari paranda & augenda, addit Angelos liberis Coniugii fructibus & familiæ custodes, mitigat piorum Coniugum calamitates, aquam tribulationis temperat vino consolationis & contra Asmodæi furores hunc ordinem à se institutum potenter conservat.

*Π**ρ**ὸ**ς π**αι**δ**ε**ί**α**ν doctrinæ de causa Coniugii efficiente.*

49. Ceterùm ex eo, quòd Deus sit causa efficiens principalis & primarius autor Coniugii, immotè colligitur, *Conjugium esse sanctum vitæ genus*, statum Deo placentem & talem vitæ ordinem, in quo homo pius bonâ cum conscientiâ vivere, Deo grata obsequia præstare, & salutis æternæ particeps fieri possit, sicut de piis Coniugibus dicitur Psalm. 128. vers. 1. *Beatus omnis, qui timet Dominum*, vel ut in Hebræo emphaticè habetur. *Beatitudines variæ ac multiplices erant illi, qui timet Dominum, & ambulat in viis ejus.* vers. 2. *Laborem manuum tuarum comedes, beatus es & benè tibi erit.* vers. 3. *Uxor tua sicut vitis fructificans in lateribus domus tuæ, filii tui sicut plantationes olearum in circuitu mensæ tuæ.* vers. 4. *Ecce sic benedicetur vir timens Deum.* Ergò Deum timere, in viis Domini ambulare, & uxorem ac liberos habere, non sunt opposita, quin potiùs liberorum generatio in Coniugio & rei familiaris incrementum est pars divinæ benedictionis. Eccles. 26. vers. 3. Mulier bona, pars bona, in parte timentium Dominum dabitur. Neve quis existimet, In V. quidem Test. Coniugium fuisse statum vitæ Deo gratum, aliam verò esse N. Test. rationem, ideò notandum, quòd Christus in N. T. primævam Coniugii institutionem repetiverit ac confirmaverit, quin & ipse ex desponsata virgine nasci voluerit, ut ostenderet, Conjugium etiam in N. Test. Deo probari, unde Apostolus notanter pronunciat 1. Tim. 2. vers. 15. *Salvabitur mulier διὰ τῆς τεκνογονίας si permanserint in fide, dilectione & sanctificatione cum sobrietate*, ubi ostendit maritatis consolationem molestiæ & dolori in gestandis ac pariendis liberis opponendam, quòd videlicet illis pœnis non impediatur, sed potius promoveatur æterna ipsarum salus, modò in fide & fructibus fidei permanserint; neque enim is est sensus dicti Apostolici, quòd τεκνογονία sit causa & meritum salutis, sed quod status matrimonii seu generandi liberos salutem non impediat, ut διὰ ponatur pro ἐν. Rom. 4. v. 11. 1. Pet. 3. v. 20. quâ de re suo loco pleniùs.

Usus doctrinæ de causa efficiente Coniugii.

1. Theoreticus & quidem 1. Didascalicus.

50. Usus huius doctrinæ de causa efficiente principali matrimonii est tùm θεωρητικὸς tùm πρακτικός. θεωρητικὸς est vel διδασκαλικὸς vel ἐλεγκτικός. 1. Διδασκαλικὸς, ut mirabilem Dei bonitatem, sapientiam & potentiam in Coniugii institutione & conservatione, in viri & uxoris conjunctione, in piorum Coniugum benedictione, in generis humani per Coniugium propagatione, &c. reverenter agnoscamus. Ut enim primæva Conjugii institutio non temerè nec humanâ sapientiâ, sed mirabili divinæ providentiæ œconomiâ facta est, ita hic ordo divinitùs institutus non hominum arbitrio, sed Dei voluntate conservatur, id quod nuptiarum inter personas locis vel maximè dissitis habitantes conciliatio sæpiùs facta ostendit, quippe quæ interdum tàm admirabilis est, ut singularem Dei providentiam in ea omnes agnoscere ac fateri cogantur, unde natum est vulgatum illud: *Fiunt connubia fato.* Item *Connubia sunt fatalia*, quod rectè dicitur, modò etiam rectè intelligatur, videlicet ut per fatum non absolutum aliquod, omnium secundarum causarum respectum excludens, decretum, sed mirabilis DEI providentia intelligatur, sensu eo, quòd conciliatio Coniugii inter virum & uxorem non casu aut fortuitò fiat, nec ab humano tantùm arbitrio, sed à DEI voluntate & dispositione pendeat, unde nos Germani dicere consuevimus. Es wird keine Ehe

duff

auff Erden vollbracht/ sie ist zuvor im Himmel bedacht. Connubia priusquam in terris fiant, in cœlo definiuntur, ac præter omnem hominum opinionem quandoque dispensantur. Quamvis enim Deus non ampliùs eo modo, quo Adamum & Evam copulavit, virum & fœminam ad hoc vitæ genus conjungat, immediatè scil. & visibiliter in persona propria apparens & loquens, idipsum tamen adhuc hodie facit tùm mediatè, quando scilicet per parentum, cognatorum & amicorum consilia nuptiæ conciliantur, tùm occulè, quando insperatas occasiones exhibet & conjugalis amoris flammam in corde utriusque accendit, ut animus de Coniugio decernat, antequam ulli hominum ea res patefacta sit. Sic Abrahæ servo divinitùs offertur & ostenditur Rebecca Isaaci sponsa, Genes. 24. Jacobo venienti in Mesopotamiam occurrit futura conjunx Rachel. Gen. 29. Tobiæ juniori desponsatur Sara, de qua Angelus ad Raguelem parentem dicit: *huic debebatur conjux filia tua*. Tob. 7. v. 12.

2. Elenchticus.

51. 2. Ἐλεγκτικὸς usus in eo consistit, ut divinam Coniugii institutionem opponamus tùm criminationibus gentilium *extra Ecclesiam*, tùm erroribus hæreticorum *in Ecclesia*. In scriptis gentilium multæ occurrunt criminationes & calumniæ, quibus sanctissimum Coniugii ordinem virulentè impetere ac traducere non reformidarunt. Philemon apud Stobæum sermon. 66. dicit: ἀθάνατον ἐστι κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Epicharmus. Δύ᾽ ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἥδισται, ὅταν γαμῇ τις, κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν; cum quo congruit illud. Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστιν, ἔχει δ᾽ ἀγαθὰς δύο ὥρας, τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ τὴν μίαν ἐν θανάτῳ. Menander, ὡς ἐστι τὸ γαμεῖν ἔσχατον τοῦ δυστυχεῖν. Epicurus & Democritus nuptias & procreationem liberorum damnabant, teste Theodor. lib. 12. de vit. activ. Sed hæ ac similes Coniugii sugillationes profluxerunt ex ignorantia causarum, propter quas huic vitæ generi crux divinitùs sit addita, & consolationum cruci in Coniugio opponendarum. Hûc referendæ etiam sunt vituperationes sexus muliebris, ex ignorantia doctrinę cœlestis de primæva masculi & fœminę creatione ex ingenii humani petulantia, & ex nimia infirmitatum, quibus hic sexus magis obnoxius est, quàm virilis, exaggeratione ortæ, quarũ copiosam messem videre licet apud Stobæum serm. 192. Sed tales insectationes ac criminationes in ipsum Deum sexus muliebris creatorem & conservatorem redundant. Augustin. in qq. ex utroque Testam. q. 127. *Quando displicet opus, reprehenditur autor*. Nec solùm extra Ecclesiam, sed in ipso etiam Ecclesiæ gremio Coniugii dignitatem & sanctitatem variis erroribus labefactare Diabolus fuit conatus. Singulis enim ferè seculis in primitiva

1. Contra veteres hæreticos.

Ecclesia exorti sunt novi hæretici, qui huic sanctissimæ Dei ordinationi detraherent. In primo seculo extitit *Simon Magus*, quem Irenæus in præf. libri tertii vocat *Patrem omnium hæreticorum*, is detestandam *turpitudinem* introduxit *indifferenter utendi fœminis*, teste August. de hæresib. cap. 1. ac sectatores eius *nuptias sustulisse*, dicentes; *eas non esse opus Dei*, refert Clem. Rom. lib. 6. constit. Apost. cap. 8. *Nicolaitæ* docuerunt uxores oportere esse communes ac rem indifferentem esse mœchari, Apoc. 2. vers. 6. Iren. lib. 1. cap. 26. Epiph. hær. 25. autorem habuerunt Nicolaum Antiochenum Proselytum, unum è septem Diaconis Actor. 6. vers. 1. qui referente Clem. Alex. lib. 3. stromat. *cùm formosam haberet uxorem & post Servatoris assumtionem ei fuisset ab Apostolis exprobrata Zelotypia, in medium adducta muliere permisit cui vellet eam nubere*. Hieron. in Epist. ad Heliod. *Nicolaus tam turpia & nefanda commentus est, ut Nicolaitarum hæresis ex illa radice nascatur*. In secundo seculo ortus est *Saturninus* Simonis discipulus, qui nubere & generare à Satana dixit esse, Iren. lib. 1. adv. hæres. cap. 22. Theodor. de hæresib. dicit, eum primum esse, qui de matrimonii doctrinam Diaboli esse dixerit. De Saturnilo scribit Epiph. lib. 1. tom. 2. hæres. *matrimonium contrahere & generare hic scurra ex Satana esse dicit*. *Gnostici* ab eo orti libidinem & impudicitiam pro cultu haberunt, Coniugia autem honesta damnarunt. Illos alii hæretici magno numero sunt secuti. *Carpocratiani* turpitudinem & pollutionem nefariam, usq; adeò necessariam esse docuerunt, ut sine ea nemo perfectionem mystagogiæ consequi possit. Iren. lib. 1. cap. 24. Epiphanius, Theodoretus in hær. *Marcionis* Deus Coniugium aversabatur, teste Tertull. libr. 4. contra Marcion. quia Marcion nuptias non coniungebat, nec coniunctas admittebat. *Lucianistæ* Marcionitarum sectatores nuptias tanquam opus & præceptum Diaboli damnarunt, teste Lamberto Danæo in com. ad Aug. de hær. cap. 23. ex Epiph. hær. 43. ** De Lucio Charino, qui scripsit Periodos Apostolorum, Photius cap. 114. biblioth. γάμους δὲ νομίμους ἀθετεῖ καὶ πᾶσαν γένεσιν πονηράν τε καὶ τοῦ πονηροῦ λέγει, *Conjugia insuper legitima rejicit, omnemque adeò generationem malam esse & à malo asserit*. ** *Severiani & Andronici* dicebant mulierem esse opus Satanæ, ac proinde matrimonium contra gentes opus Satanæ explere. Item hominis dimidiam partem esse opus Dei, dimidiam verò Diaboli. Nam ab umbilico & supra esse formationem Dei, ab umbilico & infra malæ potestatis formationem. Idem hær. 45. lib. 1. tom. 3. Nicetas lib. 4. orth. fid. cap. 17. *Tatianus* Justini quondam auditor, sed postea Encratitarum autor Marcionis & Saturnini vestigiis insistens nuptias esse corruptelas dixit. Iren. l. 1. c. 31. quin & Diaboli inventionem dixit esse matrimonium & mulierem opus Diaboli. Epiph. hær. 46. contra Tatianos. Aug. hær. 25. ubi *Encratitas* vocat Schismaticos Tatianistarum, perinde ut Epiph. in ancephal. appellat avulsionem quandam à secta Tatiani, non huius de Coniugio, sed aliorum dogmatum respectu, in quibus diversum quid à Tatianistis tradiderunt. *Manichæi* referente Augustin. in hær. c. 46. *Nuptias sine dubitatione condemnabant, & quantum in ipsis est, prohibebant, quando generare prohibebant, propter quod conjugia copulanda sunt*. Vide etiam lib. 2. de morib. Manich. cap. 18. lib. 15. contra Faust. c. 7. *Adamiani*, nuptias aversabantur, quia nec priusquam peccasset Adam, nec priusquam dimissus esset de Paradiso, cognovit uxorem. August. ibid. cap. 31. *Apostolici* spem salutis eos habere negabant, qui Coniugio utuntur. Ibid. c. 40. Bernhard. serm. 66. in Cant. *Eustathianis* eandem opinionem tribuit Socrat. lib. 2. Hist. Eccl. c. 33. *Hieracitæ* in V. T. concessum fuisse matrimonium contrahere docuerunt, verùm post Christi adventum non amplius nuptias admitti, nec posse illas possidere regnum cœlorum. Epiphan. lib. 2. tom. 2. hæres. 67. *Priscillianistæ* Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantes, viros à nolentibus fœminis & fœminas à nolentibus viris disjungebant, opificium quippe omnis carnis, non Deo

bonn & vero, sed malignis Angelis tribuebant. August. de hæres. cap. 70. copulam Coniugalem ideò detestabantur, *quia libertatem tollit turpitudinis a pudoris & spei sobolis obsistit.* Leo Epist. 93. De *Milvio* Athanas. in sermon. contra omnes hæres. *Milvius arbitratur, se extollere virginem & Conjugium infamare posse, cùm Deus in Paradisum Evam ad Adamum deducat.* De *Aërius*, ab Aërio quodam sic appellatis. Philastrius lib. de hæres. cap. 72. damnant de lege nuptias non à Deo institutas asserentes. *Hydroparastatæ Matrimonium stortationem appellabant*, & legitimam coniunctionem *Diabolicam* nominabant Theodor. lib. 1. hær. fabul. Nicolaus Emericus part. 2. q. 11. Lucenb. de hæres. meminerunt cuiusdam *Durandi de Wallachia*, qui matrimonium dixerit esse *occultatum meretricium.*

2. Contra Pontificios.

52. Quamvis verò horum ac similium hæreticorum furoribus primitivæ Ecclesiæ Doctores masculè restiterint, tamen stipulæ quædam opinionum quibusdam ex ipsis progressu temporis adhærere cœperunt, ut constabit ex illis, quæ de secundis nuptiis, & de collatione cœlibatus cum Coniugio interiùs dicentur, donec tandem sub Papatu dignitas Coniugii multis modis labefactata ac penitùs fermè depressa fuit. De Antichristo enim prædictum erat Dan. 11. vers. 37. *Super amorem vel desiderium mulierum non intelliget.* Hieronymus quidem in versione sua planè contrarium sensum expressit, sic enim reddit. *Et erit in concupiscentiis fœminarum*, sed cohærentia textus Hebraici manifestè ostendit, sic vertendum esse. *Et super amorem fœminarum & super omnem Deum non intelliget, quoniam super omnia se extollet*, quo modo et iam reddiderunt LXX. Interpp. & B. noster Lutherus, (unde etiam Lyranus in eum locum sic commentatur. *Licet Antichristus fingat castitatem exteriùs, ut faciliùs decipiat, tamen non erit vere castus*) quinimò ipse Hieronymus fatetur, sensum negativum rectiùs competere Antichristo, sic enim scribit in comment. huius loci tom. 4. pag. 525. *Pro eo, quod nos interpretati sumus, & erit in concupiscentiis fœminarum, septuaginta transtulerunt, & concupiscentiis mulierum non subjacebit, &c. Si legerimus & intellexerimus ἀπὸ κοινοῦ & super concupiscentiam fœminarum non intelliget, de Antichristo facilior interpretatio est, quod ideo simulet castitatem, ut plurimos decipiat. Sin autem ita legerimus, & super concupiscentiam fœminarum, ut subaudiatur, erit, Antiochi persona magis accommodabitur, qui luxuriosissimus fuisse dicitur.* Hanc versionem probat & sensum Prophetæ explicat D. Apostolus 1. Tim. 4. vers. 1. *In novissimis temporibus discedent quidam à fide intendentes Spiritibus erroris & doctrinis Dæmoniorum*, vers. 3. *prohibentium nubere.* Per desiderium igitur mulierum intelligitur amor coniugalis super quem Antichristus non sit intellecturus, hoc est, nihil eundem tacturus, nec dignitatem eius curaturus. Per נָשִׁים enim propriè intelliguntur uxores Genes. 4. vers. 29. cap. 7. vers. 7. cap. 34. vers. 29. Num. 14. vers. 3. quo etiam David de suo erga Jonathanem amore dicit, 2. Sam. 1. vers. 26. *jucundus mihi fuit amor tuus* מֵאַהֲבַת נָשִׁים *præ amore mulierum*, hoc est, præ amore conjugali, ac Ezech. 24. vers. 16. uxor vocatur מַחְמַד *desiderium oculorum*, ut constat ex collatione v. 18. Hoc ipsum de Antichristo vaticinium in Papa Romano completum esse, constat ex variis injuriis & contumeliis, quæ Coniugio ab ipso & eius asseclis irrogantur. 1. *immunditiem & pollutionem illud vocando.* Siricius Epist. 1. ad Himerium cap. 7. Innocentius Epist. 3. cap. 1. contra Sacerdotum Conjugium afferunt dicta illa Scripturæ. *Sancti estote, quia & ego sanctus sum. Coinquinatis & infidelibus nihil est mundum. Qui in carne sunt Deo placere non possunt.* c. Nuptiæ. 32. q. 1. *Scriptura in primo & tertio & quarto & quinto die & sexto expletis operibus singulorum dierum dixit. Et vidit Deus, quòd bonum esset, in secundo die hoc omninò subtraxit, nobis intelligentiam tribuens non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat & præfiguret fœdera nuptiarum, unde & arcam Noa animalia omnia quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt, impar numerus mundus est.* Bellarmin. de Sacram. matr. cap. 5. *Non malè dici posset de conjugatis. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, quâ de re plura vide superiùs. 2. *impedimentum pietatis illud statuendo.* Innocentius l. d. *Paulus ad Corinthios scribit, abstinete vos ad tempus, ut expeditius vacetis orationi. Et hoc utique Laicis præcepit, multò magis igitur Sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere.* c. Si Laicus dist. 31. *Cui semper orandum est, semper matrimonio carendum.* c. Connubia. c. 32. q. 2. *tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti non dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur.* Bellarm. lib. de Clericis c. 18. §. 4. *actus conjugalis hominem reddit totum carnalem & ineptũ ad divina.* cap. 19. rat. 5. *Matrimonium vehementer impedit officia Ecclesiastica, impedit studium orationis, efficaciam prædicationis, curam pauperum.* Idem in præfat. tom. 3. controv. relicto cœlibatu coniugium inire dicit esse *stellam de cœlo cadere, ad terrenas delitias, atque ad negotia huius vitæ delabi in carne & sanguine volutari, &c.* Costerus in Enchir. cap. 15. *per coniunctionem coniugalem anima hominis ad inferiora deprimitur, ut minùs idoneus sit cœlestia meditari ac tractare.* 3. *Cœlibatum cum contumelia coniugii laudando.* Statuunt enim cœlibatum esse satisfactionem peccatorum maximam & meritum regni cœlorum, esse statum perfectionis, & qui in eo vivunt, posse plus præstare, quàm Deus in lege requisivit: & hæc sua merita aliis qui in coniugio vivunt, applicare posse, quinimò etiam minima opera, quæ in cœlibatu fiunt, Deo esse acceptiora, quàm maxima opera, quæ fiunt à coniugatis, cuiusmodi plura inferiùs afferentur. c. Hospitiolum. dist. 32. *Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergò tangere.* 4. *Toti Ordini Ecclesiastico Coniugio interdicendo*, ut constat ex praxi, id quod pugnat cum divina Coniugii institutione, quæ matrimonium omnibus relinquit liberum, ut in tract. de Minist. in quæstione de Coniugio Sacerdotum latiùs fuit demonstratum. 5. *Concubinatum & vagas libidines in personis Ecclesiasticis* potiùs *tolerando* quàm honestum Coniugium ipsis permittendo, c. is qui dist. 34. *Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris aut concubinæ sit conjunctione contentus*, ubi glossa addit. *Luxuria quandoque plus juris habet quàm castitas, quia castus repelleretur, sed fornicator non.* c. Christiano ead. *Christiano non licitum est duas simul habere uxores, nisi unam tantùm aut uxorem aut certè loco uxoris concubinam.* Hûc referenda vox flagitiosa Campegii, Hosii, Eccii & Costeri, *quòd Sacerdos*

uxorem

uxorem ducent gravius peccet, quàm si fornicetur aut domi concubinam alat. Item quòd Bellarminus de Cleric. cap. 24. disputat, rectè fieri, quòd digamus, hoc est, qui successivè duas habuit uxores, à Sacerdotio repellitur, non autem fornicarius, quia magis prohibeatur digamia, quàm adulterium vel concubinatus. Maritus viduæ perinde ac bigamus in Clerum eligi nequitquam potest. c. quomodo. 31. q. 1. ac t. t. de bigam. non ordin. sed scortator, qui mortuâ uxore ex ancilla plures suscepit liberos, Diaconus fieri potest. c. Fraternitatis. dist. 34. 6. *Vota cœlibatus à personis ad eum minus idoneis exigendo ac suscipiendo*, quâ ratione efficacem causam præbent voluntariis pollutionibus, libidinum incendiis & variis criminibus, ut in quæst. de Cœlibatu docebitur. 7. *Lupanaria publica in Conjugii dedecus tolerando.* Romæ in ipso Pontificis conspectu publicæ illæ turpitudinum officinæ aperte prostant & certis vectigalibus in patrati illius Patris ærarium inferendis elocantur. Cùm Concilium Tridentinum Anno 1552. celebraretur Romæ initus fuit scortorum numerus, quæ vectigal meretricium Romano Pontifici Patri patrato solverunt, qui ultra 24. millia assurrexit. Bellarmin. lib. 2. de amiss. gratiæ & statu peccati cap. 18. §. Dicet: *Non peccat Magistratus, si meretricibus certum locum ubi incolendum attribuat, quamvis certo sciat illo loco ipsas non benè usuras. Potest enim permittere minus malum, ut majora impediantur.* c. Inter opera X. de sponsal. *Statuimus, ut omnibus qui publicas mulieres de lupanari extraxerint & duxerint in uxores, quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum*, ex quo loco colligunt Canonistæ, quòd lupanaria toleranda. Vide loc. de Lege §. 163. Harding. in Conf. p. 161. vocat *ea malum necessarium ad alia vitanda, quæ pejora ac graviora essent futura*, atque ad excusationem adducit illud Augustini libr. 2. de ordine cap. 4. *Aufer meretrices de rebus humanis; turbaveris omnia libidinibus*, at cùm Augustinus hæc scriberet, nec Episcopus nec Presbyter, imò nec Orthodoxus erat. 8. *Conjuges divinitus conjunctos invicem separando.* Multis enim Conjugibus etiam è Regum ac Principum numero persuaserunt, ut relicto Conjugio ac liberis in monasteria sese abderent. Connubia post votum contracta pronunciant esse irrita, per votum solenne & per hæresin Coniugium quoad torum & cohabitationem dissolvi censent, &c. Vide tract. de Eccles. §. 251. & cap. 10. huius tract. sect. 3.

2. Practicum. 52. Usus πρακτικὸς est 1. παραινετικὸς, ut illi qui Coniugium contrahere cogitant, in Domino, id est, io vero Dei timore & præmissis piis ad ipsum precibus, adeoque juxta ordinem à Deo institutum illud contrahant, 1. Corinth. 7. vers. 39. exemplo Isaaci Genes. 24. vers. 36. qui cùm expectaret sponsam sibi ab Eleazaro adducendam abiisse dicitur *in agrum* לשוח *ad meditandum vel orandum* שוח enim propriè significat submissâ voce loqui & labiis tenuiter motis meditari instar orantis, quo modo vertit Pagn. & Chaldæus interpres, ac Tobias sponsam suam ad preces exhortatus dicit Tob. 7. vers. 4. *Surge & deprecemur Deum.* vers. 5. *Filii enim Sanctorum sumus & non possumus ita coniungi, sicut gentes, quæ ignorant Deum.* De hominibus antediluvianis dicitur Gen. 6. vers. 2. quòd *acceperint sibi uxores ex omnibus, quas elegerant*, hoc est, quòd sine Dei timore, absque ullo pietatis & morum respectu tantùm ex oculorum judicio uxores duxerint *dominante libidine coëundi, non serviente officio generandi*, ut loquitur August. 15. de civ. Dei cap. 2. quæ ipsorum impietas & Cyclopicus Dei contemtus graviter in ipsis fuit punitus, quorum culpæ affines esse non debent, qui in pœna ipsis conjungi reformidant. Coniugium est sanctum vitæ genus. ergò sanctè habendum; est divina ordinatio, ergò juxta ordinem à Deo institutum obeundum. Uxor prudens est a Domino Proverb. 19. vers. 14. ergò piis precibus à Deo petenda. 2. παρακλητικὸς. Quæ enim efficacior consolatio adversus onera & difficultates matrimonii piis conjugibus proponi potest, quàm quod vivant in statu Deo grato ac placente, certam igitur divinæ præsentiæ & auxilii fiduciam concipere possunt, & in omnibus adversis in sancta & benefica Dei voluntate humiliter acquiescere, expectantes ærumnarum sublevationem vel mitigationem divinitùs promissam.

SECTIO II.

De causa efficiente Conjugii instrumentali ac propinqua.

54. Dictum fuit hactenus de causa efficiente Conjugii principali primaria, remota ac summa, quæ est divina eius institutio, restat ut dicamus de causa ejusdem instrumentali, secundaria, propinqua & intermedia, quæ est *Consensus legitimus, plenus ac justus* partium contrahentium, cum quo planè congruit illud, quòd aliàs explicatius dicitur, requiri ad Conjugium consensum, *tùm partium contrahentium, tum eorum in quorum potestate sunt contrahentes*, ut enim contrahentium consensus sit legitimus, plenus ac justus, utique accedere oportet consensum eorum, in quorum potestate sunt contrahentes, cùm legitimus consensus non sit, qui legi Dei de honorandis parentibus non congruit, nec plenus sit liberorum consensus, nisi voluntate parentum firmetur, nec justi consensus nomen obtinere possit, qui est clandestinus & voluntati eorum, in quorum potestate uterque vel alter contrahentium constitutus est, repugnat. *Causa Conjugii instrumentalis & propinqua est consensus.*

ARTICULUS I.

De Consensus contrahentium & paterni necessitate.

55. Requiri ad legitimum Coniugium personarum contrahentium consensum demonstramus his fundamentis. 1. *ex prima coniugii institutione. Relinquet homo patrem & matrem suam & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Gen. 2. vers. 24. quibus verbis arctissimam & individuam vitæ societatem describi ostendimus superiùs. Sic ergò concludimus. Ad arctissimam & individuam vitæ societatem contrahendam requiritur consensus partium contrahentium. Conjugium est arctissima & individua vitæ societas. Ergò ad illud contrahendum requiritur consensus partium contrahentium. Circa majorem nota differentiam esse inter societatem vitæ naturalem ac voluntariam. Naturalis est, quæ ab ipsa Natura oritur, qualis est inter parentes ac liberos, inter fratres & sorores, inter consanguineos ab uno sanguine ortos. Voluntaria, quæ à libero mentis judicio oritur. Cöiugalis societas nō est naturalis, neq; enim *Contrahentium Consensum necessarium esse.*

enim homines nascuntur conjugali vinculo invicem copulati, sed voluntaria ac libera, utiq; ergò ad eandem consensus partium contrahentium requiritur, quod ipsum ex prima conjugii institutione & primo protoplaston Conjugio, probatur etiam hoc modo. Quam interpretationem institutionis matrimonialis Deus ipse tradidit & exemplo confirmavit, ea meritò judicatur matrimoniali institutioni conformis. Sed interpretationem illam matrimonialis institutionis, quòd ad conjugium requiratur consensus contrahentium, Deus ipse tradidit & exemplo confirmavit. Ergò ea meritò judicatur matrimoniali institutioni conformis. Assumtum probatur, quia DEUS Evam Adamo adducens, nequaquam violentè eam ipsi obtrudit, sed casti amoris flammâ cor ipsius interius erga Evam accendit, ut liberè in conjugem ipsam eligat cum tripudio exclamans: *Hoc tandem os ex ossibus meis, & caro de carne mea, vocabitur vira, quia de viro sumta est.* Hùc etiam referenda constitutio divina de ritibus, quibus ducenda sit uxor alienigena. Deut. 21. v. 11. *Si videris in numero captivorum mulierem pulcram & adamaveris eam & volueris eam habere in uxorem, radet cæsariem, &c.* In Hebr. est חָשַׁקְתָּ *si desideraveris eam,* Targ. *si voluptatem in ea habueris.* LXX. ἐνθυμηθῇς Pagn. alteram hujus radicis significationem huc accommodat, *Si devinxeris vel amore colligaveris te illi.* Ergò personæ contrahentes matrimonium amore ex libero consensu orto debent esse invicem devinctæ 2. *ex evidenti ratiocinatione.* Conjugium est summus amicitiæ gradus. Jam vero in amicitia contrahenda libertas voluntatis & consensus vel maximè requiritur. Ergò eadem in Conjugio requiretur. Conjugium est species quædam contractus. Jam verò in omni contractu partium contrahentium spontaneus consensus requiritur. Boet. lib. 4. de consol. Phil. pros. 2. *Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus, voluntas scil. & potestas, quorum si alterutrum desit, nihil est, quod explicari queat.* Ergò etiam in Conjugio. 3. *ex probatorum exemplorum informatione.* Gen. 24. v. 57. cùm pater ac frater *Rebeccæ* de matrimonio ejus cum Eleazaro procuratore Abrahæ, qui eam Isaaco in uxorem petebat, tractarent, dicebant: *Vocemus puellam, & inquiramus ejus voluntatem.* Ambrosius quidem libr. 1. de Abrah. cap. 9. negat hic de matrimonio agi. *Consulitur,* inquit, *puella non de sponsalibus, illa enim ad judicium parentum spectant, non est virginalis pudoris eligere maritum, sed jam desponsata viro de profectionis die consulitur puella,* quæ verba etiam in jus Canonicum sunt relata. c. Honorantur. 32. q. 2. Et sanè concedimus, primò ac principaliter hic non agi de matrimonio, sed de itinere, *vune,* inquiunt, *proficisce cum hoc viro?* interim tamen ex fine profectionis, qui erat matrimonii cum Isaaco celebratio, rectè colligitur; voluntatem ejus de Conjugio fuisse exploratam, & ex hoc antecedente, consensu scil. in iter ad Isaacum, rectè infertur consequens consensus scilicet in matrimonium cum Isaaco celebrandum. Nec absuit Rebecca, cùm servus itineris sui causam exponeret, & virginem hero suo in uxorem peteret, sed coram astitit, ac patris & matris promissionem non solùm silentio, sed & munerum receptione comprobavit, ut rectè monet D. Gesnerus in comm. h. l. Isaacus *Jacobo* filio non invito ac recusanti uxorem obtrudit, sed paternè ipsi consulit & suadet, ut in Mesopotomiam abiens ad domum Bathuel matris suæ, inde sibi uxorem de filiabus Laban avunculi sui accipiat. Gen. 28. v. 2. *Simson* ex arcano Spiritus sancti motu Philistæam mulierem Conjugem sibi deligens ad parentes rem desert, qui quamvis initio consensum suum non absq; ratione differunt, tamen cùm vident ipsi ita planè constitutum esse, non amplius repugnant, sed ad nuptias cum eo abeunt, Jud. 14. v. 5. Raguel filiam suam *Tobiæ* despondet, postquam ex lachrymis ejus gaudio obortis consensum & voluntatem virginis exploratam haberet. Tob. 7. v. 8. 15. 4. *Ex juris dispositione.* c. Sufficiat. 2. q. 27. *Sufficiat solus secundum leges consensus eorum, de quorum quarumq; consensu & conjunctionibus agitur, qui solus si defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.* c. Ubi non est. 30. q. 2. *Ubi non est consensus utriusq; ibi non est Conjugium, etiamsi pater & mater hoc voluerint & fecerint.* Idem habetur c. Tuas dudum de Sponsa duorum. &c. unico de desponf. impub. in 6. Eadem juris civilis dispositio. Nuptias. 30. de R. J. l. nec filium. l. in copulandis. C. de nupt. l. 22. ff. de rit. nupt. l. 11. ff. de sponsal. 5. *Ex incommodorum consecutione.* Matrimonia, quæ invitis contrahentibus personis conciliantur, multa secum trahunt incommoda, & *malos habere solent exitus.* c. requisivit. de sponsal. *quòd enim aliquis non diligit, facilè contemnit.* c. præsens 20. q. 3. c. cùm locum de sponsalibus. Omne necessarium triste, teste Philosopho, unde Socrates dicebat, *invitas nuptias hæc comitari mala, perpetuam sollicitudinem, excruciantem Zelotypiam, contextum querelarum, exprobationem dotis, grave affinium supercilium, alieni matrimonii subcensuras, varios sumtus, incertos liberorum eventus, nonunquam orbitates, interitum generis, heredem alienum & dolores innumeros.* Alex. Carer. lib. 4. de sponsal. & matrim. cap. 10. Inhumanum profectò liberos cogere ad ea matrimonia, à quibus toto pectore abhorrent. imò servitute durius id judicandum, quia servitute multis modis aliquis liberari potest, sed à Conjugii vinculo sola mors liberat. Luther. in cap. 29. Genes. p. 408. *Non sunt cogendi liberi ad amorem aut connubia eorum, à quibus abhorrent. Satis alioqui superq; satis periculorum & molestiæ incidit, si etiam amore inter se ardentes conjunguntur, sicut ostendunt quotidiana exempla.* Vide ejusdem Epist. ad Johannem Schotten/Equit. Aurat. tom. 2. Jen. Germ. f. 443. 6. *Ex antitypi conditione.* Conjugium est adumbratio spiritualis conjunctionis inter Christum & Ecclesiam, ac quamvis piam animam. Jam verò spiritualis illa conjunctio fit per liberum amorem & consensum, neq; enim cœlestis ille sponsus quenquam invitum cogit ad spiritualem illam desponsationem, sed spontaneum amorem requirit. Psal. 45. v. 11. *Audi filia & vide & inclina aurem tuam, obliviscere populi tui, & domus patris tui, v. 12. & concupiscet Rex decorem tuum.* Idem ergò in Conjugii typo locum habere deberet.

Consensus contrahentium an sit conjugis efficiens, an verò forma, an materia?

56. Contrahentium personarum consensum requiri ad Conjugium omnes qui de matrimonio scripserunt, uno ore affirmant, sed in eo est discrepantia, an requiratur ut *causa efficiens* an ut *conjugii forma,* an ut *materia,* Beza libr. de nupt. p. 86. consensum nominat matrimonii *formam.* Carerius libr. 4. de sponf. & matrim. c. 1. id probat hoc argumento, *sicut à forma pendet res esse,* l. Julianus. §. si quis. ff. ad exhib. ita à consensu pendet esse matrimonii, c. sufficiat. 27. q. 2. l. nuptias. ff. de reg. juris

ac lib.3. c.1. sententiam quæ consensum refert ad causam efficientem, *cum sensu ac ratione pugnare*, asserit. Bellarm. de matrim. c.6. sententiam illorum Scholasticorum, *quòd consensus Conjugum verbis expressus seu verba consensum exprimentia sint materia & forma Conjugii*, non repudiat, sed de matrimonio *in fieri* considerato accipienda esse asserit. Forster. de nupt. cap.8. pag. 110. consensum statuit conjugii *materiam*. Alii verò consensum statuunt esse causam Conjugii *efficientem*. Chemnit. part.3. Locor. p.570. D. Mentz. de Conjug. p.125. Hemming. de Conjug. p.46. Klingius de caus. matrim p.77. &c. quibus etiam nostrum addimus calculum. 1. *propter expressam juris regulam. Nuptias non concubitus, sed consensus facit*. l. nuptias. de reg. jur. *solus consensus matrimonium facit*. c. sufficiat 27. q.2. jam verò verbum *faciendi* notat causam efficientem. 2. *propter conjugii Naturam*. Definitur Conjugium, quòd sit *legitima maris & fœmina conjunctio individuam vita societatem continens*. Justin. Instit. de patr. potest. Alex. III. c. illud de præsumt. quæ definitio ex prima Conjugii institutione deducta evidenter ostendit, formam Conjugii non consistere in consensu, sed in vinculo indissolubili & individua vitæ societate, quæ ex consensu oritur. 3. *Propter consensus conditionem*. Consensus non durat perpetuò in omni conjugio, sed quandoq; conjuges optant invicem separari, interim quia individuam vitæ societatem consenserunt & consensum illum copulâ carnali consummarunt, ideò non possunt invicem sejungi si vel maximè velint, ex quo sic concludimus. Positâ formâ rei propriâ & essẽtiali res ponitur, & remota formâ rei propriâ & essentiali res ipsa tollitur. Atqui de consensu dici nequit, quòd post Conjugium jamdum initum & consummatum eo remoto removeatur ac desinat etiam ipsum Conjugium. Ergò consensus non est Conjugii forma. Quemadmodum rectè concludo architectum non esse formam ædificii, sed causam ejus efficientem, quia abeunte vel demortuo architecto non statim collabitur ædificium: sic consensus non est forma conjugii, sed causa ejus efficiens, quia cessante consensu non solvitur matrimonium ratum ac consummatum. *Verba consensum mutuum exprimentia, ubi semel officio suo defuncta fuerunt* (inquit D. Mentz. de Conjug. p.162.) *non desiderantur amplius in conjugio permanente*, ubi etiam addit hoc argumentum. Obligatio conjugalis ex mutua consensione orta pertinet ad aliquod causæ genus. At nec ad efficientem, nec materiam, nec finem referri potest, superest igitur esse formam. Quare cùm unius rei forma non sit nisi una, per quam est id quod est, consequens fuerit, consensum non posse esse formam. 4. *Ob ipsorum adversariorum confessionem*. Qui consensum formam Conjugii statuunt, personas contrahentes quatenus consensum suum exprimunt, efficientem Conjugii causam esse volunt. At hac ratione reipsâ agnoscunt, consensum esse causam matrimonii efficientem, quia personæ contrahentes non sunt causa efficiens, nisi *quatenus consentiunt*. & consensum suum exteriùs exprimunt. Carer. lib.3. de spons. c.1. Ergò consensus in personis contrahentibus est causa efficiens, sicut rectè colligo, personæ duæ quatenus stipulantur, contrahunt, ergò stipulatio est causa efficiens contractus, unde Carer. l. d. hanc subjungit distinctionem. *Consensus dupliciter consideratur, uno modo, ut est ratio contractus, alio modo ut est actus, quo contractus fit. Consensus est causa efficiens eo modo, quo ratio agendi dicitur efficiens per quandam approbationem, ex eo, quod ratio agendi se tenet ex parte agentis & quoniam contrahentes non essent causa efficiens matrimonii, nisi in idem consentirent, ideò consensus vel actus voluntatis quo consentiunt, dicitur causa efficiens, quemadmodum non solum ignis calefaciens dicitur causa efficiens rei calida, sed etiam calor ipsius ignis, cum tamen calor sit ratio igni calefaciendi &c.* Idem lib.2. cap.1. *Contrahentes matrimonium considerantur, primo ut sunt principium ipsius contractus efficiendum, quo modo sunt causa efficiens, secundo ut tradunt sibi invicem potestatem suorum corporum quoad actum conjugalem, quo modo sunt materia*. Ac Henricus de Wurimaria in 4. sent. dist. 27. §. 1. dicit, *efficientem & formalem causam substantialem esse hic unum & idem*. Bellarm. de matrim. c.7. adducit decretum Conc. Florentini. *Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus*.

57. Sed ab hac levis momenti controversiola, quæ in explicatione terminorum potius quam in reipsa consistit, transitum faciamus ad graviorem. Diximus ad legitimum Conjugium requiri consensum personarum contrahentium *legitimum ac justum* legi divinæ de honorandis parentibus congruentem, hoc est, ut explicatius dici solet, requiri non solùm contrahentium, sed etiam *parentum consensum*. Gravis hac de re controversia Ecclesiis Evangelicis cum Romana Synagoga intercedit. Concedunt Romanenses contrahentium personarum consensum requiri, sic enim Bellarm. libr. de matrim. sacr. cap.19. prop.1. *Solo consensu parentum matrimonium inter filios celebrari non potest, ideo non potest pater filium ad matrimonium cogere*, sed parentum consensum in nuptiis liberorum necessariò requiri, negant, sic enim statuit Concil. Trid. sess.24. in decret. de reform. matrim. cap.1. *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant, matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentis contracta, irrita esse & parentes ea rata vel irrita facere posse*. Glossa in c. mulier. 32. q.2. dicit, *patriam potestatem solvi advenente adulta ætate, quoad juramentum & matrimonium*, quod quidam Canones parentum consensum requirunt, id glossa in c. Tua. x. de spons. impub. sic explicat, *voluntatem parentum requiri ad decorum nuptiarum magis quam necessario*, ita ut si parentes nolint consentire, filii tamen sint liberi & pro suo arbitratu possint contrahere matrimonium, quinimò quidam Canones eò procedunt, ut inter raptorem & raptam decreverint posse iniri matrimonium. cùm caus. x. de raptorib. & incendiar. *Puella rapta ex ædibus patris matrimonium cum raptore contraxerat, pater hujusmodi nuptiis reclamat*. Papa respondet, *cùm puella consenserit, non posse videri raptam*, ideoq; matrimonium pronunciat esse ratum. Eadem sanctio repetita in Concil. Trid. sess.24. cap.6. ubi decernitur, *si puella rapta extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto libero consensu cum raptore conjugium contraheret, matrimonium esse ratum nec posse à patre irritari*. Atq; hæc opinio, quod matrimonia liberorum absque consensu parentum inita sint vera, & rata tanto consensu à Canonistis approbatur, ut Palæot. de spur. cap. 8. num. 3. *neminem se repetisse*, dicat, *qui contrariũ sentire ausus fuerit*. Canonistis assentiuntur Scholastici (qui in 4. sent. dist. 28. dispu-

An requiratur consensus Parentum?

sputant, *filiumfamiliâs habere dominium quoddam in suum corpus, nec parentibus ita obstrictum est, quin possit suo arbitrio per matrimonium de illo transigere*) ut & recentiores Scriptores Pontificii. Bellarm. d. l. *Catholici* (Romani) *Doctores adeo non dubitant, matrimonia sine consensu parentum contracta esse rata ac firma, ut neq; unquam inter impedimenta matrimonii numeraverint defectum consensus paterni.* Carer. libr. 4. de matr. cap. 10. *mutuus consensus contrahentium, adeò debet esse liber, ut ex alterius voluntate non pendeat, &c.* unde Tridentina Synodus *anathemate* coercuit eos, qui affirmant matrimonia à filiisfamiliâs sine consensu contracta esse irrita. Toletus libr. 5. Instruct. Sacerd. cap. 1. *Potest filius uxorem ducere se dignam invitis parentibus sine peccato mortali.*

Status quæstionis

58. Antequam verò nostræ sententiæ fundamenta proferamus, explicandus erit controversiæ status. 1. Non est quæstio, an consensus parentum requiratur *de honestate*, ut Canonistæ loquuntur, hoc est, an filiis familiâs matrimonium inituris parentum voluntatem & consilium explorare condecens sit & honestum, id enim Pontificii concedunt, unde Bellarm. de matrim. c. 19. prop. 3. scribit: *Peccant filii, quando sine justa & rationabili causa parentibus insciis vel invitis matrimonia contrahunt*, sed illud quæritur, an consensus parentum requiratur *de necessitate*, hoc est, an parentum consensus ita necessarius sit, ut absq; eo liberorum matrimonia non sint legitima, firma ac rata, quod nos affirmamus, Pontificii negant. 2. Neq; quæstio est de parentibus *furiosis*, vel *in regione longè dissita captivis*, multò minùs de parentibus *mortuis*, quasi illorum etiam consensus à nobis absolutè statuatur necessarius, sicut quibusdam Pontificiis hic cavillari lubet. Distinguimus enim inter parentes, quidam per Naturæ vitium consentire non *possunt*, ut furiosi, dementes, &c. quidam ex avaritia, ἀστοργίᾳ, &c. consentire *nolunt*, quidam per casum vel infortunium excluduntur, ut ab hostibus capti & in regiones procul dissitas delati, vel sponte eò profecti; de nullo istorum parentum genere propriè hic quæritur, sed de parentibus vivis, sanâ mente præditis & præsentibus, quorum consensum ad nuptias liberorum dicimus esse necessarium. Quid liberis agendum, quando parentes ex avaritia consentire nolunt, postea dicetur. Quando parentes peregrè absunt, tempus triennii legibus præfinitum expectandum esse censent, l. si ita ff. de rit. nuptiar. quod si intra illud non redierint, sufficere tacitum consensum, si verisimile sit absentes, quod agitur vel factum est, non improbaturos. Sic Joseph, Tobias &c. non requisito parentum, à quibus longè aberant, consensu nuptias contrahunt, quia noverant ipsos id ratum habituros. 3. Neq; quæstio est, an in particularibus quibusdam casibus sit parentibus suadendum, ne jure suæ potestatis severè utantur, censent enim quidam etiam ex nostris, matrimonium sine consensu parentum contractum, si carnali copulâ fuerit consummatum, non debere facilè separari, utcunq; consensus parentum desit, quâ de re suo loco plenius, sed quæstio est de generali regula, quid requiratur in nuptiis liberorum, ac *de jure* patriæ potestatis, quid scil. parentes possint, si strictum jus urgere velint. 4. Neq; quæstio est de parentibus duris & acerbis, qui matrimonia liberis prohibent, illorum enim consensum nequaquam dicimus absolutè necessarium, sed eo in casu agnatos proximos, vel etiam Magistratum compellandum esse statuimus, qui cum in locum parentum succedant, ne eo quidem in casu parentum consensus planè deficit. Posset etiam distingui. 1. inter consensum *parentum*, ac *tutorum & cognatorum*. 2. inter consensum *patris* ac *matris*. 3. inter consensum parentum *tacitum & expressum*. 4. inter consensum *generalem, specialem & individualem*. 5. inter liberos *majorennes ac minorennes*, id est, inter eos, qui è patria potestate exierunt, & eos, qui sub patria potestate adhuc constituti. 6. Inter nuptias liberorum citra consensum parentum contractas cum *persona honesta* ac *paris* conditionis & inter nuptias contractas cum *persona vili* & conditionis planè *imparis*. 7. Inter liberos post matrimonium sine parentum consensu contractum *humiliter* ipsorum voluntati sese subjicientes & *pertinaciter* eisdem obluctari pergentes. 8. Inter decisionem hujus quæstionis in *foro judiciali* sive politico & decisionem ejusdem in *foro pœnitentiali* sive conscientiæ, neq; enim utrobiq; in proposita quæstione idem responderi posse quidam existimant, sed quid de hisce distinctionibus statuendum sit, patebit ex sequentibus.

Argumenta nostræ sententiæ. 1 Ex jure divino, ubi occurrit 1. divina conjugii institutio.

59. His ita præmissis producimus nostræ sententiæ firmamenta. Primam argumentorum classem petimus ex *jure divino*, sive ex sacris literis. Ad quam referimus 1. *divinam Conjugii institutionem*. Quidam Pontificii ex verbis institutionis matrimonialis, *relinquet homo patrem & matrem suam & adhærebit uxori suæ*; probare satagunt, parentum consensum non esse in liberorum nuptiis necessarium, de qua interpretatione quid statuendum sit, vidimus superiùs §. 45. hoc loco illud duntaxat monemus, ex divina Coojugii institutione contrarium posse colligi, videlicet consensum parentum in liberorum nuptiis omninò esse necessarium, quod sic demonstramus. Conjugium primorum parentum meritò censetur norma ac forma, juxta quam Conjugia legitima sunt instituenda. Jam verò primorum Parentum conjugium eo modo fuit institutum, ut nec Adamus suo arbitrio sibi sponsam eligeret, nec Eva suo consilio sponsum sibi quæreret, sed ut Dei voluntas intercederet, qui parentis locum obtinuit Luc. 3. v. 38. atq; Evam utpote filiam suam Adamo adduxit & amplacum dote eandem ipsi elocavit. Ergò juxta hanc normam legitima Conjugia adhuc hodiè sunt instituenda, quò respiciens B. Luth. in comm. Gen. 2. sic scribit: *Adamus Evam conditam non rapit ex suo arbitrio, sed expectat Deum adducentem, sicut Christus quoq; dixit: Quod Deus conjunxit, homo non separet, & videtur hac ipsa actione Deus parentibus præire, & quid ipsorum quoq; in posterum officii esset, monstrare voluisse, illud scil. ut filiis justo ætatis tempore de uxoribus prospiciant, & filiabus maritos hoc freti divino auxilio adducant.* Quod ipsum ut sit manifestius, notandum est, Christum ex primæva Conjugii institutione & primorum pareotum copulatione deducere hoc theorema, quod *Deus* adhuc hodiè legitimos Conjuges invicem *conjungat* Matth. 19. v. 6. hoc est, quod Deus tunc temporis fecit immediatè, visibiliter ac manifestè, idipsum facere adhuc hodiè in legitimis Conjugiis mediatè iovisibiliter & occultè, ex quo nobis tale argumentum nascitur. Matrimonium legitimum ac ratum, talis debet esse conjunctio, ut ejus autor & conciliator Deus ipse haberi possit. Atqui matrimonia, quæ insciis vel invitis parentibus contrahuntur,

non sunt tales conjunctiones. Ergo non sunt matrimonia legitima ac rata. Assumtum probatur, quia contra primæ institutionis regulam & contra expressum Dei verbum, ut postea apparebit, contrahuntur. Sed huic argumento nec unicè nec præcipuè insistimus. Addimus ergo

2. Divina jussio.

60. 2. *Divinam jussionem*, tum *generalem* tùm *specialem*. *Generalis* proponitur in quarto præcepto Exod.20.v.12. *Honora patrem tuum & matrem tuam*, quod reperitur Deut.5.v.16. Matth.15.v.4. Eph.6.v.2. Coloss.3.v.20. ubi notanter additur, quod filii debeant *obedire κατὰ πάντα per omnia*, & in omnibus, quæ liberi parentibus suis præstare tenentur. Si juxta præscriptum hujus præcepti liberi tenentur honorem, obœdientiam & subjectionem parentibus in omnibus, quæ divinæ legi non repugnant, præstare, utiq; etiam in matrimonio ineundo voluntatem parentum citra hujus præcepti violationem postponere non possunt. Mat.15 v.5. dicit Christus, violari legem de honorandis parentibus quando liberi illis insciis bona parentum domestica subtrahunt, & Deo in templo eadem offerunt, ut quidam illum locum accipiunt: quantò ergo magis violatur lex divina, quando liberi seipsos è patria potestate subtrahunt, insciis vel invitis parentibus Conjugia contrahendo? *Specialis* proponitur in omnibus illis Scripturæ dictis, in quibus parentibus dantur præcepta de liberis in matrimonio elocandis. Ex.34.v.16. *Non accipies uxorem filiis tuis de filiabus earum*. Deut.7.v.3. *Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo*. Jer.29.v.6. *Date filiis vestris uxores & filias vestras date viris*. Eccl.7.v.27. *Trade filiam & grande opus feceris & viro sensato trade illam*, 1. Cor.7.v.38. *Qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit, qui non jungit melius facit.*

3. Divini juris decisio.

61. 3. *Divini juris decisionem* & eamq; duplicem. Prior proponitur Exod.22.v.16. *Si seduxerit quis virginem nec dum desponsatam, dormieritq; cum ea, dotabit eam & habebit eam uxorem*, v.17. *Si Pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam juxta modum dotis*, Deut.22. v.29. simpliciter dicitur, *habebit eam uxorem, quia humiliavit eam, non poterit illam dimittere cunctis diebus vitæ suæ*, sed ex cap.22. Exod.v.17. manifestum id intelligendum cum hac conditione, si parens constupratæ in Conjugium consenserit, pareoti igitur traditur potestas nuptias filiæ impediendi. Exod.21. v.10. jus patriæ potestatis eò extenditur, quod pater etiam *servam* filio suo uxorem dare possit, ita enim Hebræorum Magistri textum illum exponunt) ex quo sic inferimus. Si patriæ potestati relictum, filiæ jamdum constupratæ matrimonium ratum vel irritum facere, multò magis idem permittitur patri, quando res adhuc integra est. Sed illud. Ergo & hoc. Posterior decisio extat Num.30.v.4. *Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari*. v.5. *si cognoverit pater votum, quod pollicita est & juramentum, quo obligavit animam suam & tacuerit, voti rea erit, quicquid pollicita est & juravit, opere complebit* v.6. *Sin autem eodem die, ut audierit, contradixerit pater & vota & juramenta ejus irrita erunt, Dominus propitius ei erit, eo quod contradixerit pater*; ex quo à majori ad minus sic concludimus. Si pater votum filiæ Deo factum contradicendo potest irritum reddere, multò magis promissionem matrimonialem à filia alteri factam poterit irritam facere. Sed verum prius. Ergo & posterius.

62. 4. *Exemplorum probatorum collationem*. Huic enim divinæ institutioni, jussioni & decisioni conformia sunt exempla parentum, qui liberos suos elocarunt, & piorum liberorum, qui parentum consensum in matrimonio ineundo requisiverunt. Genes.21.v.21. *Agar accepit filio suo Ismaeli uxorem de terra Ægypti*, quod exemplum singulariter notari meritò jubet B. Lutherus, quia *Ismael erat homo ferus & agrestis*, nec tamen recusavit de consilio matris uxorem ducere. Gen.24.v.3. *Abraham ablegat Eleazarum ad conciliandas filio Isaaco nuptias*. v.51. *Bathuel filiam* Rebeccam Isaaco despondet. Gen.28.v.1. *Isaacus* filium Jacobum mittit in Mesopotamiam, ut uxorem de filiabus Laban accipiat. Genes.29.v.19. *Laban* de filia sua Rachele ait ad Jacobum: *Melius est, ut tibi eam dem, quam alteri viro*. Gen.38.v.7. *Judas* dedit uxorem primogenito suo Her. Jud.1.v.12. *Caleb* filiam suam pollicetur se daturum ei, qui civitatem Cirjathsepher ceperit, cap.12.v.9. *Abesan* habuit triginta filios & totidem filias, *quas emittens foras maritis dedit, & totidem filiis suis accepit uxores introducens ad domum suam*. cap 14.v.3. *Simson* ad parentes dicit: *Vidi mulierem in Thamnata, quam quæso, ut mihi accipiatis uxorem*. Cùm Beniaminitas reliquæ tribus à consortio sua penitùs exclusos cuperent, adeò ut nec conjugia cum ipsis inpollerium contrahere vellent, non liberi, sed *parentes* jurant, se nec accepturos ab illis filias, nec filios iisdem daturos, agnoverunt ergo in sua potestate esse liberorum matrimonia, Jud.21.v.1. *Thamar* Regis filia dispositionem de Conjugio suo remittit ad parentis arbitrium 2. Sam.13.v.13. Angelus *Tobia* consulit, ut à patre *Raguele* uxorem petat. Tob.6.v.13. ac postea Tob. 7.v.15. *Raguel apprehendens dextram filiæ suæ dextra Tobiæ tradidit, &c.* ex quibus sic concludimus. Quæcunq; exempla institutioni & mandato divino sunt conformia, ea introducunt imitationis necessitatem. Sed exempla requisiti à liberis consensus paterni in matrimonio ineundo sunt institutioni & mandato divino conformia. Ergo introducunt imitationis necessitatem.

4. Exemplorum probatorum collatio.

63. Bellarminus lib. de matrim. cap.20. ad argumentum varius modis excipit. 1. *Non probare hoc argumento matrimonium esse irritum aut irritari posse, si fiat insciis aut invitis parentibus, sed tamen non debere matrimonium insciis aut invitis parentibus contrahi & male facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est*. Resp. imo vero ex argumento nostro id evidenter sequitur. Illud duntaxat matrimonium est legitimum, ratum ac firmum, quod contrahitur secundùm divinam institutionem ac jussionem. Atqui matrimonium citra parentum consensum contractum non contrahitur secundùm divinam institutionem ac jussionem. Ergo matrimonium citra consensum parentum contractum non est legitimum, ratum ac firmum. Ulterius. Qui potest irritum facere votum filiæ Deo factum, quod suo non comprobavit assensu, is etiam potest irritam reddere promissionem matrimonialem filiæ alteri factam, quam suo non comprobavit assensu. Pater potest prius. Ergo & posterius. Utrumque igitur à nobis demonstratum, tum quod matrimonium insciis aut invitis parentibus factum sit irritum, tum quod possit irritari. Sed promittit Bellarminus, *singulas argumenti partes se accuratius inspecturum*, videamus ergo quid invenerit. Excipit 2. *dupliciter posse Deum autorem matrimonialis conjunctionis dici, uno modo ex parte ipsi-*

Exceptiones Bellarmini ad e[a] nostrum argumentum.

ipsius conjugii, altero modo ex parte contrahentium erit. Deus est autor matrimonii ex parte ipsius Conjugii, si ipsa conjugii essentia à DEO sit instituta: erit autem matrimonii autor ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret, ut matrimonio conjungantur. Priore modo Deus erit conjugii autor, si materia & forma adsint, qualia Deus instituit, & hoc solùm requiratur, ut matrimonium sit verum, firmum & ratum. Posteriore modo, Deus erit conjugii autor, si conjuges ad prolem ad Dei gloriam gignendam, maturo consilio de sententia majorum, aliisq; debitis circumstantiis observatis matrimonium contrahant, & hoc requiritur, ut matrimonium sine peccato, imò vero cum merito & laude celebretur, non autem ut sit verum, firmum & ratum, quod ipsum aliorum Sacramentorum exemplo declarari posse asserit. Resp. didicimus superiùs ex Bellarmino, quòd *consensus conjugum verbis expressus seu verba consensum exprimentia sint materia & forma conjugii, quatenus consideratur in fieri* libr. de matrim. cap. 6. ex quo sic inferimus. Ubi deest quippiam ad materiam & formam rei necessariò requisitum, ibi deest aliquid ad ipsam rei essentiam pertinens, ratio est, quia materia & forma sunt essentiales & constitutivæ rei partes. Atqui in Conjugio liberorum citra parentum consensum contracto deest aliquid ad materiam & formam necessariò requisitum. Ergò in tali Conjugio deest aliquid ad ipsam Conjugii essentiam pertinens. Assumtum probatur ex hypothesi Bellarmini. Consensus conjugum verbis expressus est materia & forma Conjugii. Atqui consensus ille conjugum necessariò requirit consensum parentum, sine quo non est legitimus, ut probatum ex Conjugii institutione & ipsius Dei jussione. Ergò consensus parentum requiritur ad materiam & formam Conjugii divinitùs institutam. Ulterius ex priore Syllogismo sic inferimus. In quocunque Conjugio deest aliquid ad ipsam Conjugii essentiam pertinens, illud non potest esse legitimum, ratum ac firmum. Sed in Conjugio liberorum citra parentum consensum contracto deest aliquid ad ipsam Conjugii essentiam pertinens, ut demonstratum. Ergò illud non potest esse legitimum, ratum ac firmum. Atqui ita ex hypothesi Bellarmini concludimus, idipsum ex nostris hypothesibus sic confirmamus. Efficiens causa Conjugii divinitùs ordinata est consensus contrahentium legitimus, justus ac plenus. Sed citra consensum parentum consensus contrahentium non est legitimus, justus ac plenus. Ergò in Conjugio citra parentum consensum contracto deest causa efficiens divinitùs ordinata. Assumtum constat ex antedictis & clariùs patebit ex dicendis. *Consensus facit nuptias*, inquit JCtus l. Nuptias. ff. de R. J. at liberi, si in potestate parentum sunt, *per se consentire nequeunt*, l. velle ff. eod. *consensus is est patris, per quem potest esse consensus filii, nec enim ipse filius per se integer homo est*, ut ex Baldo loquitur Alber. Gentil. lib. 4. de nupt. cap. 3. Materia Conjugii divinitùs ordinata sunt personæ se habentes rectè, id est, juxta divinam Conjugii constitutionem contrahentes, id enim necessariò addendum patet ex eo, quod personæ in gradibus divinâ lege prohibitis contrahentes non sint materia Conjugii divinitùs ordinata, ac proinde inter eos non possit constare, verum ac ratum matrimonium. Atqui liberi citra consensum parentum contrahentes non sunt personæ rectè, id est, juxta divinam Conjugii constitutionem se habentes, ut demonstratum. Ergò non sunt materia Conjugii divinitùs ordinata. Quomodo verò potest esse Conjugium divinum, verum ac ratum, in quo non est materia Conjugii divinitùs ordinata? ex materia vitiosa, vitiosum orietur materiatum. Forma Conjugii est legitima ex legitimo scilicet consensu orta conjugalis cohabitatio. Atqui in Conjugio liberorum citra parentum consensum contracto deest legitima ex legitimo scilicet consensu orta conjugalis cohabitatio. E. Quod Bellarminus Conjugium confert cum aliis Sacramentis, de eo quid statuendum sit, judicari potest ex superioribus. Sacramenta suam habent materiam & formam, ex qua ipsorum essentia constat, extra administrantem & extra utentem. Sed matrimonium ab ipsis contrahentibus & in ipsis à mutuo scilicet eorum consensu suum, quod habet esse sortitur, ex quo intelligitur diversam esse matrimonii & Sacramentorum hac in parte rationem, nec posse Deum autorem conjugii statui, nisi etiam sit ejus autor ex parte contrahentium. Quia verò Bellarm. negare nequit, Conjugium esse contractum, ex eo sic concludimus. Omnis contractus illegitimus, & contra legem divinam inter partes contrahentes initus est per se irritus & à judice Christiano irritus pronunciari potest. Conjugium à liberis citra consensum parentum initum est contractus illegitimus & legi divinæ repugnat. Ergò est per se irritus & à judice Christiano irritus pronunciari potest. 2. ad probationem ex quarto Decalogi præcepto deductam excipit, *præceptum illud ad mores informandos non ad Sacramenta ministranda pertinere, obœdiendum esse patri per omnia etiam in contrahendo conjugio, & qui id non facit omnino peccare, sed non continuo matrimonium esse irritum. Nam non minùs Ecclesiæ & Episcopo parendum est per omnia quam patri carnali, & tamen si quis Laicus contra Episcopi & Ecclesiæ præceptum baptizet, Baptismus erit ratus & verus, sed Laicus ille baptizando peccabit.* Resp. exceptionis vis & adducta ad eam stabiliendam comparatio nititur falsâ hypothesi, quòd *matrimonium sit Sacramentum, & quod ad essentiam Conjugii nihil aliud requiratur quàm consensus contrahentium.* Invertimus ergò Bellarmini argumentum. Si filiusfamiliâs vel filiafamiliâs peccant contra quartum præceptum contrahendo matrimonium citra consensum parentum, utique matrimonium citra consensum parentum initum est contractus divinâ lege prohibitus. Sed verum prius, ut Bellarminus concedit. Ergò & posterius ac per consequens tale matrimonium est per se illegitimum & irritum. Ratio connexionis patet ex simili. Si mutuans & mutuo accipiens stipulatione usurarum propriè sic dictarum peccant contra septimum præceptum, utique contractus mutui cum stipulatione usurarum est contractus divinâ lege prohibitus & consequenter per se illegitimus ac irritus. Ulterius. Si præceptum Decalogi de obœdientia in omnibus præstanda parentibus pertinet ad mores informandos, utiq; etiam ad liberorum matrimonia pertinet. Ratio connexionis patet tùm ex eo, quod vel maximè sit contra bonos mores, liberos absq; parentum consilio & voluntate matrimonium contrahere, tum ex speciali hujus legis explicatione divinitùs tradita, quod ad parentes spectet liberis de matrimonio prospicere. Nec quadrat simile à Baptismo ductum, quia quando Laicus contra præceptum Episcopi baptizat, Baptismus ideò pro-

pronunciatur verus ac ratus, quia ex hypothesi adest vera materia & forma divinitùs ordinata, sed in Conjugio liberorum citra parentum consensum inito non adest materia & forma divinitùs ordinata, ut ostensum fuit. 4. *Matrimonium non solùm ut Sacramentum ratum esse dicit, sed etiam ut contractum civilem, licet contra praeceptum Patris contrahatur, quia filius etsi teneatur patris directionem sequi, cùm de statu vitae suae disponit, tamen de re sua non de aliena disponit, remq; suam non alienam donat, quare dispositio ac donatio rata & firma est, quamvis non sine peccato transacta sit.* Resp. haec assertio pugnat cum jure divino & civili; Prius patet ex eo, quod Conjugium teste Scripturâ non est contractus merè politicus ac civilis, sed sancta consociatio divinitùs instituta ad Ecclesiae propagationem gerens typum spirituális Conjugii inter Christum & Ecclesiam, unde etiam vocatur *foedus Dei*, Prov.2.v.17. Malach.2.v.14. ac Deus certas leges de Conjugio proposuit, inter quas etiam ea est de parentum consensu adhibendo, si filiusfamiliâs eas transgreditur, non de sua re disponit, sed divinam dispositionem nefariè violat & evertit. Quòd si liberis relictum citra consensum parentum inire matrimonia & hac ratione *de re sua proprio arbitrio disponere*, cur in voluntate parentis relinquitur, an filiam constupratam stupratori elocare velit? cur stuprator jubetur patri puellae pendere quinquaginta siclos argenti? cur pater potest votum filiae facere irritum? Posterius patebit ex illis, quae paulò post ex jure civili afferentur. Certè legibus civilibus cautum, quod filius in potestate parentum constitutus non possit bona parentum alienare, multò ergò minùs seipsum per conjugium citra parentis consensum abalienare poterit? In civilibus contractibus absque parentum consensu filius nihil agere potest, ut patet ex tit. de Mutuo ad Senat. Maced. Legib. civilibus itidem cautum, ne servus invito domino uxorem ducat. At filius majori vinculo obstrictus est patri, quàm domino, quia à Natura obstrictus filius, servus à vi obligatus. Quid quod Bellarm. ipse inferiùs cap. 32. disputat. *Matrimonium esse rem conscientiae, quae ex legibus divinis pendeat, & ad Pastores animarum sine dubio pertineat*, ergò non potest asserere, quod in matrimonio contrahendo filius de re sua disponere possit, sicut in aliis merè civilibus contractibus. 5. Ad locum Exod.22.v.16. excipit, *ibi non agi de matrimonio jam contracto, sed de futuro ex causâ stupri praecedentis. Non enim illa conjunctio viri cum puella, quae inscio patre erat facta, copula conjugalis fuit sed stuprum, ergò non est exemplum conjugii à patre irritati, sed tantùm conjugii futuri pro arbitrio patris.* Resp. perstat nihilominus argumentum nostrum firmum. Si in patris potestate relinquitur, an velit filiam constupratam stupratori id petenti elocare, utique in nuptiis filiae patris consensus erit necessarius. Quod juris habet in filiam constupratam, idem juris habet re adhuc integra in eandem. Et quis patietur sibi persuaderi, inter stupratorem & constupratam intercessisse quandoq; promissionem conjugalem, cùm quotidiana testetur experientia promissione illa tanquam blanditiis maximè idoneis ad consensum in stuprum puellas solicitari? Quare cùm lex non distinguat, an intercesserit promissio matrimonialis nec ne, sed absolutè ac simpliciter parenti liberum relinquat, an constupratam stupratori elocari velit nec ne, quinimò cùm ex libertate recusationis patri relicta haud obscurè colligatur stupratorem eam sibi uxorem petere, quam carnaliter cognovit; ideò nec nos facilè distinguere debemus, sed jus patriae potestatis parenti relinquere integrum, quâ de re inferius plura. 6. ad locum Num.30. excipit, *legem illam determinare de filiabus, quae nondum pervenerunt ad annos pubertatis, ante quos non habent plenum rationis judicium, cùm in textu bis addatur, quae in domo parentum habitat, & quae est adhuc in aetate puellari, aliam vero esse rationem earum, quae annum duodecimum compleverint, eas enim effici sui juris ac de persona sua & actibus, qui naturaliter liberi sunt pro arbitrio disponere posse.* Respons. Sanè Rabinorum quorundam haec est opinio, quòd pater dissolvere possit votum filiae *quamdiu non adoleverit, id est, antequam annos viginti sit nata*, ea enim aetate postmodum filiam pro vidua vel repudiata haberi, sed rectiùs dicitur, quòd per mulieres in domo patris בִּנְעֻרֶיהָ *in pueritiis suis* adhuc constitutas ibi in genere intelligantur omnes filiae nondum nuptui datae, sive sint intra annos pubertatis adhuc constitutae, sive eos supergressae, quod probamus primò *ex ipsa vocis significatione* נַעַר enim à quo נְעוּרוֹת dicitur non solum infans & puer, sed etiam adolescens, qui nondum domo excussus, id est, qui adhuc in aedibus paternis degit, necdum contraxit matrimonium Job.1.v.19. Joel.1.v.8. &c. Secundò *ex LXX. Interpp. versione*, illi enim reddiderunt ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς *in juventute*, jam verò νεότης complectitur etiam annos pubertatis ac totam adolescentiam, unde ei opponitur γῆρας. Thuc. l.6. p.204. *νομίσατε νεότητα μὲν καὶ γῆρας ἄνευ ἀλλήλων μηδὲν δύνασθαι.* Plutarch. in lib. an seni Resp. capess. *πειθαρχικὸν ἡ νεότης, ἡγεμονικὸν δὲ τὸ γῆρας.* Idem comprobat Scripturae usus. Sic Timotheo Episcopo tribuitur νεότης 1. Timoth. 4. v.12. tertiò *ex sufficienti enumeratione*. Disponit Deus in hoc capite de votis sexus foeminei, ac primo loco nominat *virginem* in domo patris in adolescentia sua adhuc constitutam, secundo loco *maritatam*, tertiò *viduam & repudiatam*. Ergò quaelibet foemina pertinet ad unam ex his tribus classibus, jam verò virgo, quae ad annos pubertatis pervenit, non potest referri ad secundam nec tertiam classem, ergò ad primam pertinet & per conseq. quod de votis irriti faciendi potestate ibi disponitur, etiam ad eam spectat, quartò *ex oppositione*. Mulieri in adolescentia sua opponitur non ea quae annos pubertatis attigit, sed maritata & vidua. Ergò in genere intelligitur mulier nondum nuptui data. Quintò *ex manifesta ad absurdũ deductione*. Si enim virgo ad pubertatis annos veniens fieret sui juris, ut parens nõ possit amplius votum ipsius pronunciare irritũ, deterioris foret conditionis, quando jam elocata est sub potestate viri, quàm dũ nondum elocata est sub potestate parentis, quin & parens filiae plus juris in maritum transferret, quàm obtinuit, quia maritus potest votum ejus facere irritum v.9. quod parens juxta hypothesin Bellarmini non poterat, cùm tamen jure etiam Canonico certum sit, *quod nemo plus juris ad alium conferre possit, quàm sibi competere dignoscatur*. c.Nemo.de R.J.in 6. Denique ex *adversae partis confessione*. Cornel. à Lap. in commentar. Num. 30. pag.925. agnoscit, *quod omnium omnino filiarum vota irrita facere potuerit parens, etiamsi fuerint grandaevae, sicut omnia uxoris vota irritare potuit maritus.* 7. Distinguit tandem *inter matrimonium ratum ac DEO gratum. Ad hoc (inquit) ut matrimonium sit verum & ratum, non requiruntur alia media praeter liberum Conjugum consensum. Ut autem conju-*

gium

gium sit Deo gratum & ipsis conjugibus utile, media à Deo instituta sunt parentum & amicorum consilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio & id genus alia, quæ qui spernit, non potest certò pronunciare suum Conjugium Deo placere, licet eodem tempore possit non ambigere, quin sit verum & firmum, atq; à Deo certissimè institutum. Respond. membra hujus distinctionis non sunt sibi invicem opposita, sed potiùs mutuò se includunt. Omne enim matrimonium verum ac ratum, est etiam in se ac per se Deo gratum, utpote ab ipso institutum, & vicissim matrimonium juxta leges divinæ institutionis contractum est verum & ratum matrimonium. Subsumimus verò de matrimonio liberorum sine parentum consensu contracto, quòd non sit juxta leges divinæ institutionis, nec juxta Dei verbum initum. Ergo non est verum & ratum matrimonium. Absurdus igitur est Bellarminus, quando asserit *liberos, qui sine parentum consensu contrahunt, non posse certè pronunciare suum conjugium Deo placere, & tamen eodem tempore posse non ambigere, quin sit verum & firmum atque à Deo certissimè institutum.* Quomodo enim Deo non placeret, quod ab ipso institutum, cùm ipse diligat omnia opera sua. Sapient. 11. v. 25. *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti, nec enim odiens aliquid constituisti ac fecisti.* Quod si ergò tales liberi possunt non ambigere suum matrimonium esse à Deo certissimè institutum, possunt etiam non ambigere, matrimonium suum Deo placere. Quærimus autem à Bellarmino, quid causæ sit, propter quam liberi sine parentum consensu contrahentes non possint certò pronunciare suum Conjugium Deo placere? respondet ipse in præced. cap. prop. 3. *Quia peccant filij, quando non sequuntur hac in re parentum voluntatem.* Quærimus ergò ulterius, quare & quomodo hac in re peccant? certè inde atque ideò, quia transgrediuntur præceptum de honorandis parentibus ac speciales illas leges parentibus de matrimonio liberorum datas, ex quo ita inferimus. Quodcunque Conjugium non est conforme divinæ institutioni ac divinis legibus, illud non est verum ac ratum matrimonium. Atqui tale est Conjugium liberorum citra parentum consensum initum. Ergò.

2. Ex jure naturali. 64. 2. Secundam argumentorum classem deducimus *ex jure naturali*, sic enim habent verba Imperatoris Justiniani lib. 1. Instit. tit. de Nuptiis. *Justas nuptias inter se contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt, masculi quidem puberes, fœminæ autem viripotentes sive patresfamiliarum sint, sive filijfamiliarum, dum tamen si filijfamiliarum sint, consensum habeant, quorum in potestate sint. Nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ratio suadet, in tantum, ut jussus parentum præcedere debeat*, ubi expressè asseritur, non civili solùm, sed & naturali ratione consensum parentum in liberorum nuptiis requiri, quod opponendum est Antonio Fabro, qui in Jurisprud. Papin. tit. 9. princ. 3. egregii erroris eos accusandi, ex jure naturali factum putant, ut patris consensus in filiifamiliàs nuptias jure civili exigatur. Referimus autem ad hanc classem. 1. *Potestatem patriam.* De jure Naturæ omnes filii nascuntur sub potestate paterna, sicut Plinius in panegyr. dicit, *vis & lex Naturæ semper in ditione parentum liberos esse jussit*, quod confirmat sententia Aristotelis lib. 8. Eth. c. 11. φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν ac. 1. Polit. cap. 8. *Natura le-ge liberi imperio parentum subditi esse tenentur.* Ulpianus l. 195. de V. S. sub *patris potestate filios familias esse Naturâ.* l. 10. C. de adopt. jura patris naturalis dicuntur *nexu divino copulata.* Quamvis verò disputent JCti patriam *illam* potestatem, de qua ll. civiles loquuntur, non esse juris naturalis sed civilis arg. l. 3. ff. de his qui sui vel alien. jur. sunt. §. 2. Inst. de patr. potest. iidem tamen concedunt, ut pater in filium habeat imperium & ut filiifamiliàs sint in potestate patris, id à Natura sive naturali jure descendere, hoc est, patriam potestatem *in genere consideratam* esse juris naturalis, sed *determinationem ejusdem* esse juris civilis. Quæ de re inferiùs plura. Qui sub aliena potestate sunt, per se nihil possunt. l. 21. de adult. Liberi sunt sub aliena, patria sc. potestate. Ergò absque ea nihil poterunt & si aliquid citra eam suscipiunt, id irritum erit. 2. *Consensus matrimonialis Naturam.* Causa efficiens Conjugii est legitimus, justus ac plenus contrahentium consensus. Atqui sine parentum consensu contrahentium consensus non est legitimus, plenus ac justus, quia cùm filiifamiliàs ac filiæfamiliàs sint alieni juris, nec jus suæ personæ habeant, ideò solus ipsorum consensus non sufficit, in pr. Instit. de patr. potest. 3. *Gratitudinis curam.* Jure Naturali obligantur liberi ad gratitudinem parentibus præstandam, quia ab ipsis in lucem editi, solicitè educati & innumeris beneficiis affecti, unde Philosophus rectè asserit; *Deo, Parentibus ac Præceptoribus non posse reddi æquivalens precium*, ac Theodor. quæst. 57. in Genes. circa med. docet, *Naturæ lege nobis insitum esse, ut parentes colamus ac revereamur.* Jam verò extremæ ἀχαριστίας foret, si in matrimonio ineundo parentum autoritas & consilium negligeretur, cùm per illud liberi in alienam familiam transeant, ac de statu personæ suæ disponant. Theophylact. In Instit. de nupt. δίκαιον γὰρ μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀναστρέφοντας τοῖς γεννήτορας τῆς ἀξίας αὐτοῖς τιμῆς, τουτέστι τοῦ γάμου συνευδοκεῖν. 4. *Consensum omnium gentium.* Quod enim passim apud omnes gentes usu receptum, id ad jus naturale secundarium meritò refertur. Jam verò consensum parentum in liberorum nuptiis esse necessarium non solùm jure Romano, sed apud omnes ferè gentes usu receptum, quod testantur Poëtæ, Comici, Historici, Politici, Legumlatores, &c. Catull. in Epithal.

At tu ne pugna cum tali conjuge virgo,
Non æquum est pugnare pater cui tradidit ipse,
Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est,
Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri,
Tertia sola tua est, noli pugnare duobus.
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

libr. 5. Metamorph. Plutoni rapienti Proserpinam filiam Cereris dicitur:

Non potes invita Cereris gener esse, roganda.
Non rapienda fuit.

Naumachius apud Stobæum serm. 74. ἴσθι σὺ πόσις ὅντινα, ὃν ἂν κρίνωσι τοκῆες. c. Honorantur. 32. quæst. 2. adducitur ex Euripide in Andromach. responsum Hermiones Menelai ex Helena filiæ ab Oreste in uxorem petitæ, nuptiarum suarum curam patrem subiturum, ad se enim hoc non pertinere. νυμφευμάτων τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν τάδε κρίνειν. (quæ verba, ut hoc obiter moneamus B. Luther. noster mutatis pauculis dulcissimâ quadam Catachresi ad fidem in feriis tentationib. de peccatorū magnitudine vel multitudine

non disputantem, sed in Dei misericordia propter Christum promissa unicè ac simpliciter acquiescentem accommodat. *ἁμαρτιῶν μὲν τῶν ἐμῶν σωτῆρ' ἐμὸς μεριμνᾶν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν σκοπεῖν τάδε*) Apud eundem in Oreste tribuitur Oresti hic verisiculus:

λέκτρ' ἐπῄνεσα, ἥν ἄν δίδῳ πατήρ.

Sponsam laudo, quam dat pater.

Apud Apuleium contendit Venus, *non esse inter Cupidinem & Psychen verum matrimonium, cum pater non consenserit.* Apud Terent. in Andria Act. 5. scen. 3. Simo ita conqueritur. *Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium morem ac legem & sui voluntatem patris, Tamen hanc habere studeat cum summo probro.* In Phormione Demipho Actus 2. scen. 1. *Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo, Nec meum imperium, ago mitto imperium, non simultatem meam saltem revereri? non pudere? ô facinus audax!* Apud Plaut. in Stich. Panægyris sorori respondet, *in patris potestate esse suum liberorum matrimonium, quibus faciendum hac in parte sit, quod patres imperant.* Gellius lib. 2. Noct. Attic. c. 7. *In ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum est, veluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere.* Achilles apud Homerum Iliad. 9. non vult sine patris sui consensu uxorem ducere, cùm enim Agamemnon ei electionem offerret trium filiarum, affinitatem illam respuit verbis hisce pulcerrimis. *Ego hanc affinitatem non accipio, ne accepturus quidem etiamsi filia ejus esset Venere formosior, & Minervâ sapientior, qui ex autoritate patris & animi mei sententia uxorem ducere constitui.* Dionys. Halicarnass. lib. 2. antiq. adducit legem Numæ Pompilii. *Si pater filio concesserit uxorem ducere sacrorum ac bonorum juxta ll. participem, patri posthac nullum jus esto vendendi filium*, ex qua intelligitur ab initio Reip. Rom. parentum autoritatem in nuptiis liberorum fuisse requisitam. Apud Xenophontem Cyrus Cyaxari filiam & Mediæ regnum dotis nomine ipsi offerenti respondet: *ἀλλ' ὦ Κυαξάρη, τό τε γένος ἐπαινῶ καὶ τὴν παῖδα, καὶ δῶρα, βούλομαι δὲ σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτα σοι συναινέσαι.* Plura in hanc sententiam ex variis autoribus collegerunt Cujac. libr. 3. observ. c. 5. Coras. lib. 7. miscell. c. 29. Cypræus de sponsal. cap. 6. §. 6. Arnisæus de jure connub. c. 3. sect. 10. Cumprimis vero Tiraquellus de ll. connubial. Coronidis vice addimus exemplum *Sichemi* gentilis, qui ex Naturæ lumine intelligens liberorum matrimonia parentũ consensum exigere, Hemor patrẽ suũ de procurandâ & petẽdâ Dinâ solicitat. Gen. 34. v. 4. & v. 9.

65. Excipit Bellarminus, *rationem naturalem quidem docere, quod nuptiæ non debeant injussu parentum celebrari, cùm jure Naturæ filius patri subjiciatur, & ab eo regendus sit à quo acceperit esse, sed jus Naturæ non docere, quod irritum sit matrimonium, si injussu parentum fiat.* Resp. 1. Lex Naturæ est lex Dei. Si ergo matrimonium liberor. sine consensu parentum contrahitur contra legem Naturæ, utique etiam contrahitur contra legem Dei. Jam verò quod contrahitur contra legem Dei, non potest esse verum & legitimum matrimonium. 2. Quemadmodum nuptiæ eorum, qui in gradibus jure divino ac naturali prohibitis contrahunt, non sunt veræ & legitimæ Nuptiæ, quia scilicet contra legem Naturæ fiunt: sic nuptiæ liberorum absque parentum consensu contractæ itidem non sunt veræ ac legitimæ, quia contra legem Naturæ sunt

Bellarmini exceptio ad argumentum nostrum secundum.

contractæ. 3. Si jure Naturæ filius subjicitur patri, utique etiam jure Naturali consensus parentum in nuptiis filii erit necessarius, atq; ita quidem necessarius, ut absq; eo nuptiæ constare nequeant. Prius concedit Bellarminus. Ergo agnoscat etiam posterius. Connexio probatur, quia qui alteri jure naturali subjectus, is absq; ejus consensu & autoritate nihil agere potest, nedum de statu personæ suæ disponere. *Qui sui potestatem non habet, nequit sui copiam facere aliis*, l. sic eveniet ad l. Iul. de adulr. Quemadmodum conjux non potest corporis sui potestatem conjugi absq; ejus consensu subtrahere, quia sc. *non habet corporis sui potestatem*, 1. Cor. 7 v. 4. sic filiusfamilias non potest absq; parentis cõsensu matrimonium contrahere & corporis sui potestatem alteri facere, quia scilicet non est sui juris, sed patri subjectus, ex quo fundamento pronunciat. Oldendorp. classe 4. act. 26. quòd *filiusfamilias subducens personam suam in matrimonium, faciat furtum sui ipsius*, perinde ut B. Lutherus in comm. 1. Cor. 7. de conjuge copiam sui corporis alteri extraneo faciente adulterium committente dicit, *quòd maximum furtum committat.* Regerunt Scholastici in 4. sent. distinct. 28. *quod filius non sit sub potestate ut servus, sed habeat sui quoq; libertatem.* Atqui distinguendum inter libertatem *absolutam & limitatam.* Filius majorem libertatem habet quàm servus, cùm non sit patri serviliter subjectus, interim tamen illa ipsa libertas filii non est absoluta sed patriâ potestate adhuc limitata & circumscripta. Non igitur sequitur, filius non est sub potestate ut servus. Ergò absolutè liber est, quia adhuc sub potestate est, ut filius, jam verò patria illa potestas, sub qua constitutus est, omninò hoc requirit, ut absque patris consensu & voluntate matrimonium inire non possit. Vera libertas est legibus se subjectum profiteri, quæ verò limitibus legum sese constringi non patitur, ea non est libertas, sed vitiosa ac damnabilis licentia. Proinde talis libertas liberis in matrimonio ineundo concedenda, quæ non tollat nec evertat legem de parentum consensu divinitùs constitutam, aliàs sequeretur, liberis etiam posse contrahere matrimonia in gradibus jure divino prohibitis. 4. Gentiles ex lumine Naturæ intellexerunt, parentes posse irrita facere matrimonia liberorum sine ipsorum consensu inita, aliàs enim in potestate parentum id non reliquissent.

66. Tertiam argumentorum classem deducimus *ex jure civili.* Hoc *naturalis & civilis ratio* *3. Ex jure civili.*
suadet, inquit Imperator Instit. de nupt. *ut parentum jussus* (accedat imò) *præcedere debeat.* Leges civiles de necessitate consensus paterni *notiores* sunt, quã ut ignorari, *clariores* quàm ut obscurari, *sanctiores* quàm ut aboleri possint, quæ sunt verba Bezæ de divort. fol. 78. *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, hoc est, qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* l. Nuptiæ. 2. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ inter easdem personas, nisi volentibus parentibus renovatæ justæ non habentur.* l. Nuptiæ. 18. eod. *Filiusfamilias miles matrimonium sine patris voluntate non contrahit* l. 35. eod. *Si nuptiis pater tuus consensit, nihil oberit tibi, quod instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit.* l. si nuptiis. 2. C. de nupt. *Observatis juris præceptis sociare conjugio tuo, quam volueris, non impedieris, ita tamen ut contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat.* l. Nec filium. 12. eod. *In conjunctione filiarum in sacris positarum patris expectetur arbitrium* l. 20. eod. *Paulus respondit, eum qui vivente pa-*

tre &

tre & ignorante de conjunctione filia conceptus est, licet post mortem avi natus sit, justum filium ei, ex quo conceptus est, non videri. l. 10. ff. de statu hom. Non sit facultas rapta virgini &c. raptorem suum maritum exposcere, sed eum parentes voluerint exceptoraptore eam legitimo copulent matrimonio. l. un. C. de rapt. virg. In contractu nuptiarum expectamus patrum consensum, l. ult. C. de repud. & judic. Observandæ autem sunt rationes, quas addit jus civile, quar. duæ priores sunt præcipuæ, reliquæ sunt secundariæ. 1. urget patriam potest. item, propter quam liberi non sunt sui juris. Si ut proponis, inquit Gordianus, post querelam de marito à filia tua ad te delatam dissolutum est matrimonium, nec te consentiente ad eundem regressa est, minus legitima conjunctio est, cessante patris voluntate, in cujus est potestate. l. 7. C. de nupt. Justas nuptias inter se cives Rom. contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt, &c. dum tamen si filiifamiliarum sint, consensum habeat parentum, quorum in potestate sunt, ait Imp. Instit. de nupt. §. 1. Sine consensu patris non potest esse legitimus ac plenus consensus filii, nec enim ipse per se filius integer homo est, ex Baldo part. 3. consil. 289. inquit Albertc. Gentil. libr. 4. de nupt. cap. 3. 2. Hereditatis successionem, ne patri invito heres agnalcatur. §. 3. l. 12. ff. de captiv. & postlim. arg. § 8. Inst. de adopt. cujus rationis intuitu etiam avus adoptare nequit, nisi filius consentiat. l. 6. ff. de adopt. 3. Antiquam consuetudinem. Justin. l. un. C. de rapt. virg. Oportet ut quicunque uxorem ducere voluerit secundum nostras leges & antiquam consuetudinem parentes vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium. 4 Parentum affectum. Patet præsumitur optimum consilium capere pro filio, cui omnia ex voto parat, & ex ejus prole diuturnitatis memoriam sperat. l. 220. ff. de verb. signif. l. penult. ff. de bon. libert. l. 8. Isti quidem. §. 3. ff. quod metus causâ. 5. Infirmum liberorum judicium, cum plerunq; ipsius fæminæ adversus commoda propria inveniatur, laborare consilium. l. si pater. 4. C. de sponsal. Nec Resp. expedit parentum imminui autoritatem nec liberis est utile in re tanti momenti suo arbitratu aliquid decernere. 6. Consequentiam a minore. Non licet filio alienare bona, in quibus pater habet usumfructum. l. fin. §. filius autem, C. de bon. quæ liber. ergò multò minùs liebit ei seipsum alienare, arg. l. relegatorum. §. ult. de inter. & relig. cui non licet id quod minùs, ei nec licet quod majus est. Filius quando sine consensu parentis uxorem ducere & hoc ipso se patria potestate subducere conatur, suipsius furtum facit, l. 1. C. de serv. fugitiv. Facilius aliquid renasci & renovari quàm nasci & constitui est in confesso. At filiusfamilias absq; consensu patris ad matrimonium solutum reverti nequit. l. 18. C. de ritu nupt. ergò multò minùs contrahere poterit. Ne miles quidem, quem tamen jus legibus admodum multis eximit, sine voluntate patris contrahere potest. l. 35. eod. Ergo multò minùs alii liberi.

Exceptio Bellarmini ad argumentum nostrum tertium.

67. Excipit Bellarminus, non multum referre, quid lex civilis hac in parte statuerit, cum Imperator fateatur, leges non dedignari sacros canones imitari, sub hent. ut Clerici §. penult. Cum ergo canones juris Pontificy, & Concil. Trident. definierint, matrimonium invitis parentib. contractum esse ratum, non possunt leges contrarium definire, & si forte definierint abrogata judicanda sunt. Resp. 1. profana hæc Bellarmini vox est, quòd Papæ decreta pro regula sint habenda, quàm ipsi Imperatores absolutè teneantur sequi. 2. decisio juris civilis in hac quæstione conformis est juri divino & naturali, ergò præferenda est decisioni juris Pontificii. 3 nondum evictum est, quòd jure Can non sit necessarius parentum consensus, cùm canones quidam eundem satis manifestè requirant, ut postea patebit. Ubi autem aliquid dubium ex jure Canonico, ibi ex aperto jure civili illud declarari debet, cùm Hervetus dicat, leges & Canones esse fratres ac sorores propter mutuam concordiam. 4. in adducta authentica Imperator loquitur de Ecclesiasticis delictis Clericorum per Ecclesiasticam mulctam corrigendis, de quibus nihil communicari vult provinciæ Præsidibus, cùm talia Ecclesiasticè examinari oporteat, secundùm sacras & divinas regulas, quas etiam Imperatoriæ leges non dedignentur sequi, quæ verba posteriora ad regulas de Ecclesiastica disciplina respectum habent; 1. absit ut generaliter accipiamus, quasi pro eo in sublime authenticæ autoritatis fastigium evehatur, quicquid ex Papalis pectoris scrinio quoquo modo prodierit. 5. Luther. tom. 5. Jen. Germ. pag. 257. docet, submissionem illam politici Magistratus esse coactivam, esse contra Deum & esse perniciosam. Atque hæc Bellar. exceptio est. Anton. Guibertus Costan. lib. 1. q. juris memor. c. 12. probare nititur, non quidem in jure civili parentum consensum in nuptiis contrahendis exigi. 1. quia definitio matrimony non facit mentionem consensus patrum. l. 1. de rit. nupt. cùm tamen definitio evolvere debeat omnia, quæ sub definito continentur. l. 1. §. dolum. de dol. mal. 2. Quia matrimonia debent esse libera, nec pendere ab alieno arbitrio. l. 14. C. de nupt. at matrimonia non ampliùs sunt libera, si parentum consensum postulent, quia velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini. l. Velle de R. J. 3. Filiusfamilias in publicis causis pro patrefamilias habetur. l. filiusfamil. de his qui sunt sui. At nuptiæ sunt juris publici, l. 1. ff. solut. matrim. 4. Monasterii ingressus comparatur matrimonio. At filiusfamilias potest in cœnobium secedere sine consensu patris. l. Deo, 56. §. hoc etiam. C. de Episcop. & Clericis. Ergò etiam uxorem ducere. 5. Filius non potest cogi ad religionem. Ergò nec ad nuptias. 6. Si parentum consensus necessariò requireretur, omitti nunquam posset, at quandoque potest omitti. l. 19. de rit. nupt. nec filius furiosi parentis possit contrahere. cùm furiosus non possit consentire. l. 25. C. de nupt. 7. Suasio legis est de consensu habendo, Instit. de nupt. §. 1. sed suasio non inducit necessitatem. l. 7. de legibus. Sed his ratiunculis solidè respondent Albericus Gentilis lib. 4. de nupt. c. 3. & seqq. Borcholt. de gradibus. p. 44. & seqq. Forster. de nupt. cap. 8. pag. 142. D. Hunn. resolut. juris civil. libr. 1. tract. 3. q. 13. Ernest. Cothmann. consil. 1. n. 100. & alii complures. Nos breviter dicimus. 1. Nuptiæ sunt conjunctio ex legitimo consensu orta, at talis non est liberorum contrahentium consensus parentum consensu destitutus. Ad de quod definiantur nuptiæ in genere, non autem nuptiæ filiorumfamilias in specie. Jam v. non ad omnium, sed liberorum duntaxat nuptias paternus consensus requiritur. 2. Matrimonii libertas non tollitur per consensus paterni necessitatem, quia vera libertas est legi divinæ obsequi. 3. Matrimonium non est publicum officium, sed contractus solum privatus. 4. Si pater potest votum filiæ reddere irritum Num. 30. utique sine ejus consensu filia

Guiberti Costani.

filia non potest ingredi monasterium. 5. Aliud est violenta coactio, aliud paterna voluntas & suasio. 6. Habendus consensus patris, si pater ipse habetur, at furiosus non esse intelligitur. l. 17. de injur. 7. Vis *legis non est in suadendo, sed imperando*, ergò dum verbo suadet, reipsâ imperat. l. 17. de rit. nupt. ac verbum *suadendi* in legibus significat imperium, l. 115. de legibus. Plura videantur apud Jurisconsultos.

4. Ex jure Canonico. 68. Atque hæc sunt *præcipua & principalia* sententiæ nostræ fundamenta, sequuntur jam *secundaria & minus principalia*. Quartam enim argumentorum classem deducimus *ex jure Canonico*. Quamvis enim Canonistæ plerique omnes in eam abeant sententiam, consensum parentum in nuptiis liberorum requiri, tantùm *de honestate* non *de necessitate*, unde Hotomann. illust. quæst. 9. *exploratissimum esse dicit, jure Canonico non exigi consensum patris*, negari tamen nequit, insignes quosdam haberi Canones, in quibus parentum consensus tanquam necessarius exigitur, unde etiam quidam distinguunt inter *canones antiquiores & recentiores*, illis non autem his paterni consensus necessitatem requiri statuentes. Quidam simpliciter asserunt jure Canonico consensum parentum exigi. Duaren. de nupt. c. 2. Coras. 1. miscell. cap. 17. Palæot. de spur. cap. 8. Adr. Pulvæus libro de nupt. sine par. cons. non contrah. n. 43. Hackelmann. disp. ff. 14. thes. 6. D. Arumæus exerc. 2. D. Hillig. in Donell. enucl. lib. 13. comment. c. 20. &c. Videamus insigniores Canones 1. c. Aliter. 30. q. 5. extat decretum *Evaristi* in Epistol. ad Africanos, qui Anno Christi 97. ad Episcopatum Romanum evectus est, quod ex tom. 1. Concil. pag. 106. integrum huc ascribemus. *Custoditum & traditum* (inquit) *habemus, ut uxor legitimo viro jungatur. Aliter enim legitimum, ut à Patribus accepimus & à sanctis Apostolis eorumque successoribus traditum invenimus, non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur uxor, petatur, & à parentibus aut propinquioribus sponsetur & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & consociata à proximis tempore congruo petita legibus detur & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant, &c. Quapropter filii carissimi ita peracta legitima scitote esse connubia. Aliter verò præsumta, non conjugia, sed aut adulteria aut contubernia aut stupra vel fornicationes potiùs quam legitima conjugia esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Nam fructus divinus est præcepta divina custodire, &c.* Excipit Bellarmin. de matrim. cap. 20. & ex eo Sever. Binius in notis ad Epist. Evarist. tom. 1. Conc. *Quâ ratione ad legitimum matrimonium requiritur, ut sponsa à paranymphis ad Ecclesiam deducatur, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & ut postea biduo aut triduo orationi vacent, &c. eadem ratione consensum parentum ad legitimum & verum connubium exigi, scilicet quod in foro externo licitum ac validum esse non debeat præsumi, sed potiùs pro adulterio haberi, nisi cum prædictis conditionibus sic contractum, cum ergò in foro conscientiæ ad veritatem & essentiam matrimonii prædicta conditiones non requirantur, itaque nec consensum parentum ad verum matrimonium contrahendum ita necessarium esse, quasi sine hoc matrimonium inter duas personas habiles contractum in foro conscientiæ nullum sit.* Respond. in hoc decreto Evaristi conjunguntur ea, quæ diversimodè sese habent. Consensus enim parentum nititur expressa lege divina, ideoque non solùm in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ necessarius est censendus, quomodo enim conscientia statuere potest, esse ratum ac legitimum matrimonium, quod contra divinam legem, quæ est norma conscientiæ, fuit contractum? Sacerdotalis benedictio non propter expressum & speciale quoddam Dei mandatum, sed propter Ecclesiasticam *ευταξίαν* est necessaria, ideò non eodem necessitatis gradu requiritur quo parentum consensus. Proinde quod Evaristus addit, *aliter præsumta matrimonia non esse vera conjugia, seu adulteria & fornicationes*, id ratione diversorum subjectorum distinctè est accipiendum. Si enim quæstio sit de Conjugiis liberorum absque parentum consensu contractis, ea nec in foro conscientiæ, nec in foro externo sunt legitima, quia destituuntur aliquo requisito divinitùs instituto ac mandato. Sin verò quæstio sit de conjugio absque Ecclesiasticis illis ritibus celebrato, illud non in foro conscientiæ, sed in foro duntaxat externo censendum est illegitimum, quia destituitur aliquo requisito ab Ecclesia instituto ac mandato.

69. 2. c. Honorantur. 32. q. 2. ex Ambrosio libr. 1. de Abraham cap. ult. *Consulitur puella non de sponsalibus, illa enim judicium expectat parentum, non est enim virginalis pudoris eligere maritum, sed jam desponsata de perfectionis die consulitur, &c. unde illud Euripidaeum, Sponsaliorum meorum pater meus curam subibit, hoc enim non est meum.* Et postea. *Si qua mulier amisso citò marito adolescentula in laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult nubat, tantum in Domino, ita ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentia procacioris æstimetur autor, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet. Expetita enim magis videri debet à viro, quam virum ipsa expetisse, verecundiam præmittat, antequam nubat, quò ipsum conjugium plus commendet verecundia.* 3. c. Spons. 30. q. 5. ex Concil. Carthaginensi 4. *Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus vel paranymphis offerantur in Ecclesia Sacerdoti.* 4. c. Qualis caus. & quæst. iisd. ex Leone. *Qualis debeat esse uxor, quæ habenda est secundum legem virgo casta & desponsata in virginitate & dotata legitimè & à parentibus tradita sponso, & à paranymphis accipienda, & ita secundum legem & Evangelium publicis nuptiis in conjugium liquidè sumenda.* 5. c. Hoc sanctum. 32. q. 2. ex Concilio Toletano 3. cap. 10. *Viduæ illis nubant quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere.* cum quo conjungatur c. Non omnis caus. & quæst. iisdem ex Leone. *Paterno arbitrio fœminæ junctæ viris carent culpâ.* 6. c. Nostrates. 30. q. 5. ex Epistola Nicolai Papæ ad consulta Bulgarorum. *Nuptialia fœdera consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, in quorum potestate sunt, celebrantur.* 7. c. de raptoribus. 36. quæst. 1. ex Concilio Aurelianensi cap. 4. *Si puellam, quæ rapitur, patrem habere constiterit, eaque raptori cōsenserit, potestati patris excusata reddatur, & raptor patri superioris conditionis satisfactione teneatur obnoxius.* 8. c. apud omnipotentem caus.

ead.

ead. quæst. 2. ea Gregorio. *Cùm rapta patria potestati fuerit restituta, & raptor sua rapina pœnitentiam egerit, cùm voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.* Conjunge c. Tria legitima caus. & quæst. iisd. *Filia per vim copulata viro, si non fuerit voluntas patris, trahet eam à prædicto viro & tradet eam alii.*

Exceptio Bellarmini ad canones juris Pontificii.

70. Eacipit Bellarminus *in hisce canonibus non definiri, quod Conjugium absque parentum consensu contractum sit irritum, sed tantùm præscribi liberis, quòd parentibus judicium de nuptiis permittere debeant, ac quibus ritibus nuptias celebrare debeant.* Item: *aliud esse raptum, aliud conjugium invito patre celebratum.* Resp. 1. quæcunque constitutio nititur expresso Dei mandato, illa inducit necessitatem in foro conscientiæ obligantem. Atqui constitutio de parentum consensu in liberorum nuptiis nititur eapresso Dei mandato. Ergò inducit necessitatem in foro conscientiæ obligantem & per conseq. distinguenda hæc constitutio ab iis, quæ accidentarios duntaaat & Ecclesiasticos quosdam ritus præscribunt. 2. Honestas, quæ à pietate, & eapressa lege Dei pendet, conjunctam etiam habet necessitatem. Atqui honestas illa, quæ requirit parentum consensum in nuptiis liberorum, pendet à pietate & eapressa Dei lege. Ergo etiam conjunctam habet necessitatem. 3. Conjugia illegitima, eo scilicet modo, ut pugnent non solùm contra constitutiones Ecclesiasticas, sed etiam contra legem divinam, sunt ipso jure nulla. Atqui conjugia contra Parentum consensum contracta sunt eo modo illegitima. Ergo. Si *in Domino nubere* est electionem mariti parentibus deferre, ergo jure divino parentum consensus requiritur, & per consequens nuptiæ contra parentum consensum contractæ, contra jus divinum contrahuntur, ae proinde sunt per se irritæ. 4. Inter raptorem & citra parentum consensum contrahentem, licet aliquod sit discrimen, tamen ea animadvertitur convenientia, quod hic fraudibus & dolis id agit, quod ille violentiâ in actum deduxit. Si ergò non licet parenti invito filiam eripere, utique nec blanditiis eam licebit inducere, ut absque ejus consensu nuptias contrahat, ae seipsam potestati propriæ eripiat. Ut raptor filiam per vim parenti eripit, sic filia seipsam parentis potestati subtrahit, si invito parente nuptias contrahat. *Majestatis læsæ Scævola accusat eum, qui dolo malo facit, ne majestati cives maneant salvi.* libr. t. § 1. ad l. Jul. Majest. & plagiarium definiunt JCti, *qui aliquem ex familia alterius subducit*, quantò gravius peccat filia, quæ ex potestate longè arctiori & magis pia profugit & jus suum patri prævertit, cùm *id quod meum est, sine meo peccato auferri non possit*, l. id quod nostrum. tt. de R. J. Falsum igitur est, quòd Bellarminus hoc loco asserit, *eum qui violenter sponsam suam patri aufert, rem suam capere*, quia puella non est sui juris, sed in potestate parentum, ideò non potuit in Conjugiom consentire absque patris voluntate. *Magna injuria est, corrumpi servum hominem*, quid ig. hunc meruisse credimus, qui corporis nostri partem blando sermone avertit, & in suam potestatem transfert? Heig. p. 1. q. 22. num. 65. Quicquid verò sit de jure Cannnico, si vel maaimè ex eo necessitas paterni consensus non possit firmiter demonstrari, nostræ tamen sententiæ nihil decedit, quippe quæ Jure divino, Naturali ac Civili sufficienter stabilitur.

5. Ex adversariorum ἀντιλογία.

71. Quintam argumentorum classem petimus *ex adversariorum ἀντιλογία.* Synodus Tridentina sess. 24. c. 1. anathemate feriens eos, qui statuunt matrimonia à filiisfamiliâs sine consensu parentum contracta esse irrita & parentes ea rata vel irrita facere posse, ibidem addit, *sanctam Dei Ecclesiam ex causis justissimis illa semper esse detestatam.* Atqui Conjugium, quod est detestandum, non potest esse ratum ac firmum, inde enim atque ideo detestandum, quia non est conforme divinæ institutioni & legibus matrimonialibus divinitùs sancitis. Quod si ergò Tridentini Patres agnoscunt, Conjugia liberorum absque parentum consensu contracta esse detestanda, utpote divinæ institutioni contraria, agnoscant etiam ea esse irrita. Nullum verum ac ratum Conjugium est detestandum, quia omne verum ac ratum Conjugium est sancta Dei ordinatio. Conjugium liberorum sine parentum consensu initum ea hypothesi Tridentinorum Patrum, est verum & ratum Conjugium. Ergo non est detestandum, ac vicissim, si tale Conjugium est detestandum, non debet agnosci pro rato ac vero. Bellarminus cap. 19. prop. 3. agnoscit, *Præceptum de matrimonio liberorum parentibus potiùs dari quam filiis*, quod rectè probat ea c. 34. Eaod. & cap. 7. Deut. & ea eo porrò infert, *ut plurimum peccare filios, cum non sequuntur in hac re parentum voluntatem.* Atqui si præceptum de matrimonio liberorum parentibus potiùs datum quã filiis, utiq; liberi absque parentum consensu contrahẽtes agunt cõtra leges matrimoniales & divinam Conjugii institutionem, ex quo sic concludimus. Omne Conjugium ratum ac firmum est conforme institutionis divinæ legibus. Sed Conjugium liberorum absque parentum consensu contractum non est conforme divinæ institutioni. Ergò non est ratum ac firmum. Idem c. 23. propos. 3. statuit, *matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum contractum esse irritum ex more populi Christiani vim legis obtinente, cùm tamen nec jure divino, nec naturali, nec positivo, nec certa aliquâ lege Ecclesiastica* irritum sit, ut propos. 2. dissēruerat. At si tantam vim habet consuetudo populi Christiani, ut per eam ac propter eam matrimonium inter fidelem & infidelem sit irritum, quantò magis lex divina de honorandis parentibus tantam vim obtinere debet, ut propter illius transgressionem matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta pronuncianda sint irrita?

6. Ex Testimoniis Patrum.

72. Seatam argumentorum classem ducimus *ex Testimoniis Patrum.* Tertullianus lib. 2. ad uxor. *Nam nec in terris filii sine consensu parentum ritè & jure nubunt.* Clemens libr. 3. stromat. *Virgo quædam simplicioris animi cùm ex Carpocratianis quidam eam compellaret. Scriptum est da omni petenti, existimans se de justo matrimonio compellari, respondit: at tu matrem conveniat.* Basil. Epist. 1. ad Amphiloch. *Eorum, qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent.* Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. ult. *Nubere in Domino apud Apostolum* sic explicat, *ut electionem mariti parentibus à filia deferendam esse statuat.* Idem in comment. 1. Cor. 7. *Non est putandum matrimonium, quod extra Dei decretum est factum, sed cum cognoscitur, est emendandum.* (Loquitur ibi Ambrosius de matrimonio inter personam fidelem & infidelem. At cùm lex illa de non ducendis alienigenis in N.T. abrogata sit, lex de honorandis parentibus maneat, multò magis in Conjugio liberorum citra parentũ consensum contracto Ambrosii senten-

ſententia locum habet) Epiſt. 43. ad Siſinn. dicit eum juſtè indignatum, *quod ipſo inſcio filius uxorem ducere voluiſſet.* Chryſoſtom. hom. 9. in prior. Epiſt. ad Timoth. parentes hortatur, *ut maturè proſpiciant liberis de Conjugio, ne in ſcortationem incidant*, additâ hac gravi ſententiâ. *Si antè cœperint ſcortari, quam fiant conjuges, nunquam in matrimonio fidem colent.* Auguſtinus Epiſt. 233. ad Benenatum. *Matris voluntatem in tradenda filia omnibus ut arbitror, Natura præponit.* Evariſti, Leonis, & Concilii Toletani verba ſuperiùs ſunt adducta.

7 *Ex ſuffragio adverſariorum.* 73. Septimam claſſem perimus ex *ſuffragio adverſariorum.* Gratianus in c. Non omnis. 32. q. 2. *Cùm dicitur: paterno arbitrio fœmina juncta viris, datur intelligi, quod paternus conſenſus deſideratur in nuptiis, nec ſine eo legitima nuptia habeantur.* B. Rhenanus in ſcholiis ad verba Tertull. lib. 2. ad uxor. *Nam nec in terris filij ſine conſenſu parentum ritè & jure nubunt.* pag. 612. *Elegantiſſima* (inquit) *vox aureis literis ſcribenda. Utinam Theologi & JCti hac dere Pontificem Romanum ac reliquot Reges & Principes admoneant, ut concorditer & ritè huic malo obviam eatur, seducendi teneras & ſimplices puellas inconſultis, imò invitis parentibus. Raptus virginum legibus eſt prohibitus & iſtas inſidias clandeſtinarum nuptiarum ferre cogimur.* Caſſan. part. ult. catal. glor. mund. c. 35. ſcribit: *Mundum & cœlum & totam machinam literatorum contra nuptias abſq; parentum conſenſu initas clamare.* . . Eraſmus in Colloq. in Miſogamo Eubulum & Catharinam ita loquentes introducit. *Definiunt quidam matrimonium eſſe ratum, quod inſciis aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec Natura ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moſes ipſe, nec Evangelica aut Apoſtolica doctrina.* in libr. de inſtit. Chriſt. matrim. *Nullum opinor in ſacris literis exemplum inveniri, filios familiàs aut pupillos clam iis, in quorum poteſtate ſunt, contraxiſſe matrimonium, quod illis reclamantibus valuerit.* in annot. 1. Corinth. cap. 7. pag. 324. *Sentit Paulus de parentibus elocantibus nuptum filias, citra quorum autoritatem non erat ratum matrimonij contractus, quod utinam & his temporibus ſervaretur, præſertim in ea ætate, cui nondum ſatis conſtat vel conſilium vel judicium.* Ludovic. Vives in libr. de offic. mariti. *Vetera omnia conjugia Gentilium ac Iudæorum ita coierunt. Parentes ſua autoritate utrinque rem tranſigebant, liberis nefas erat ab eo diſcedere, quodcunque viſum eſſet parentibus de ipſis ſtatuere.* Alexandr. JCtus libr. 4. conſ. ult. *Papa non eſt dominus morum, ſed docet reverentia non honeſtè fieri à filio, qui aliter (quam conſentiente patre) contrahit nuptias; honeſtas qua ſpectat pietatem, habet etiam neceſſitatem.* Gropperus in Inſtit. Colon. *Evariſti Canonem planè ſanctiſſimum cuperemus in Eccleſiam Concilio generali revocari ob clandeſtina matrimonia tollenda.* (Bellarm. excipit, *Gropperum non loqui de matrimonio, cui ſolùm deeſt conſenſus parentum, ſed de eo, quod inſciis parentibus contrahitur & ſimul clandeſtinum eſt.* Reſp. Omne matrimonium, quod contrahitur inſciis & invitis parentibus, eſt clandeſtinum, ſi vel centum teſtes adhibeantur, quia repugnat juri publico, divino & humano, ut inferiùs pluribus demonſtrabitur. Ac ſi clandeſtinum matrimonium à Concil. Tridentino fuit irritum pronunciatum propter incommoda graviſſima, quæ ex illis oriuntur, ut Bellarminus hoc loco aſſerit., utique etiam debuiſſet matrimonium liberorum abſque parentum conſenſu contractum irritum pronunciari, cùm non ſolùm divinis legibus repugnet, ſed etiam incommoda ſecum trahat longè plurima & graviſſima) Leges Hiſpaniæ non tantùm pro irritis habent matrimonia ſine parentum conſenſu contracta, ſed & graviſſimas pœnas contrahentibus imponunt. Galli ſemper detrectarunt decretum Synodi Tridentinæ admittere, ac Curiæ tàm Pariſienſis quàm Toloſana contrarium definieruot adjectâ gravi pœnâ, ſi quis vel quæ parentum conſenſum contemſerit vel contemtus autor extiterit, ut ex Guibert. Pæpon. & Coraſio docet Arniſ. de jure connub. cap. 3. ſect. 10. num. 44.

8. *à deductione ad abſurdum.* 74. Octavam & ultimam claſſem argumentorum tribuimus *deductioni ad abſurdum.* Per matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu inita. 1. Lex divina de honorandis parentibus violatur. 2. Patri invito hæres agnaſcitur. 3. Pax domeſtica turbatur, quia nurus apud ſocerum debebat eſſe loco filiæ, quæ contra ipſius voluntatem in ædes introducitur. 4. Salus liberorum, qui per ætatem ſibi nondum poſſunt conſulere, in præſentiſſimum diſcrimen adducitur. 5. Cum ſpe matrimonii multæ ad ſtupra illiciantur, feneſtra libidinibus aperitur. 6. Autoritas parentum labefactatur. 7. Honeſtas publica ex Naturæ lege promanans conculcatur. 8. Leges civiles deſpectui habentur. 9. Id quod furto pejus eſt ac deterius juſtum pronunciatur. 10. Quod conſenſu omnium gentium damnatum, approbatur. 11. In ſumma & inextricabilia pericula animæ conjiciuntur. 12. Conſcientiæ conjugum miſerè illaqueantur, quia non poſſunt ſtatuere ſe divinitùs conjunctos eſſe, ideoque in adverſis deſtituuntur ſolidâ ac neceſſariâ conſolatione. Ergo conjugia liberorum ſine parentum conſenſu contracta cenſenda ſunt illegitima atque irrita. Beuſtius part. 2. de matr. cap. 46. p. 212. ſic infert: *Si matrimonia vel ſponſalia ſine parentum conſenſu contracta deberent valere, ſequeretur illud inconveniens, quod quilibet ribaldus vel ſcurra poſſit honeſti viri filiam ad ſe allicere, & quaſi furari eamque decipere, quod eſſet valde abſurdum.*

Antitheſis Pontificiorum. 75. Inſtruximus hactenus noſtrorum argumentorum aciem, reſtat ut videamus quæ arma contra nos adverſarii induant quaſve contra cauſæ noſtræ arcem haſtas contorqueant. Bellarm. adverſæ partis primipilus contra nos pugnaturus libr. de matrim. cap 19. primò nititur *diſſenſiones inter noſtros* in hac quæſtione oſtendere, primam ſcilicet victoriæ partem ſtatuens, ſi in caſtris adverſarii hoſtiles diſſenſiones excitari poſſint. *Contendunt* (inquit) *adverſarij, matrimonium irritum eſſe, niſi fiat cum parentum conſenſu, ſed quia non omnino inter ſe convenire videntur, eorum ſententias breviter referemus. Primus videtur fuiſſe Eraſmus, qui rem in controverſiam vocavit, is dogma illud, quod matrimonium inter puerum & puellam inſciis, vel etiam invitis parentibus contractum ratum ſit, nec Naturæ ſenſu, nec veterum legibus, nec ab ipſo Moſe, nec Evangelica aut Apoſtolica doctrina approbari ſcribit. Lutherus in ſerm. de Matrimonio cum diſtinctione loquitur. Nam aut nata eſt proles in Conjugio contracto ſine parentum conſenſu, aut nondum eſt nata. Si nata eſt, firmum eſſe debet matrimonium. Si nondum eſt nata, in po-*

teſtate

testate parentum erit, confirmare vel irritare conjugium. Idem docet Philippus in Loc. Bucerus in cap. 19. Matth. revocari optat leges civiles, quibus id caveri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris aut avi aut proavi. Brentius in Catech. Si matrimonium sine parentum consensu celebratum sit, jubet id referri ad Magistratum atque ejus judicio confirmandum vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, quod liberi non debeant inire conjugia sine parentum consensu, tamen nonnulli casus sunt, in quibus licet secus agere. In eandem sententiam descendit Mart. Chemnic. 2. part. exam. Conc. pag. 1273. ubi tamen confundit matrimonia filiorum sine consensu parentum contracta cum matrimoniis clandestinis, potest enim fieri ut matrimonium sit clandestinum, & tamen cum parentis consensu contractum & contra ut non sit clandestinum, sed publicum & coram Ecclesia & ratum insciis & invitis parentibus. Calv. lib. 4. Instit. cap. 19. §. ult. inter leges Pontificum impias in Deum & iniquissimas in homines primo loco numerat eam, quod conjugia inter adolescentulos parentum injussu contracta, firma rataq; maneant. Hactenus Bellarm. Resp. 1. In hisce nullus animadvertitur dissensus. Omnes enim statuunt, Conjugia liberorum sine consensu parentum contracta esse illegitima atque irrita; omnes docent, parentes talia matrimonia posse rescindere, alia verò quæstio est, an in specialibus quibusdam casibus ratione circumstantiarum habita propter evitandum majus malum parentibus sit suadendum, ne jure patriæ potestatis severè utantur. Distinguendum igitur inter ipsum jus patriæ potestatis, quod parentibus semper manet salvum atque integrum sive secuta fuerit carnalis copula in talibus liberorum matrimoniis sine ipsorum consensu contractis, sive non fuerit secuta, & inter usum atque exercitium illius juris, quod quandoque paululùm interquiescere liberorum salus exigere potest. 2. Erasmum non potest Bellarmin. nostris accensere, cùm Leo X. in literis publicis eum appellet dilectum filium suum, cumque Pontificis auspiciis ejus annotationes & paraphrasis in N. T. lucem viderit, ut ipse testatur in annot. 1. Thess. 2. 3. Clandestina matrimonia à D. Chemnicio rectè vocantur ea, quæ sine consensu parentum contracta si vel maximè alii adfuerint testes, ut postea demonstrabitur.

76. Pontificiorum sententiam exin Bellar. includit tribus propositionibus. Prima est: *Solo consensu parentum matrimonium inter filios celebrari non posse, ideoq; patrem non posse filium ad matrimonium cogere.* Secunda est, *Filiorum consensum, etiamsi solus sit, ad matrimonium firmum ac ratum sufficere, nec posse a parentibus vel Magistratu ejusmodi matrimonium irritari.* Tertia est, *peccare filios, quando sine justa & rationali causa parentibus insciis vel invitis matrimonia contrahunt.* In prima & tertia propositione Bellar. nos sibi ὁμοψήφους habet, modò in illa consensus liberorum etiam tacitus statuatur sufficere, ab hac removeatur insidiosa illa clausula, quòd *sine justa & rationabili causa liberi non debeant insciis vel invitis parentibus matrimonia contrahere*, per quam innuitur, posse dari justam & rationabilem causam, quæ excludit paternum consensum. At quæ potest esse justa & rationabilis causa, propter quam liberi filialem obœdientiam & reverentiam divinitùs ipsis mandatam parentibus jure derogant? non enim hic quæstio est de parentib. vel furiosis vel captivis vel officium suum negligentibus & liberos à matrimonio privati sui commodi causâ injustè arcentibus, in eo enim casu vel cognatorum vel Magistratus consilium & auxilium implorandum est, qui cùm in locum parentum succedant, ne sic quidem absque paternâ autoritate conjugium intelligitur contrahi, restat igitur secunda propositio, quam juri divino, naturali ac civili repugnare dicimus. Videamus igitur quid pro ejus confirmatione Bellarminus afferat.

77. Primum huic propositioni fulcrum quærit in *exemplis Scripturæ sacræ* Genes. 26. *Esau duxit uxores duas, quæ ambæ offenderant animum Isaaci & Rebeccæ parentum ejus, proinde invitis parentibus accepit. Et rursus cap. 28. accepit tertiam contra eorundem parentum voluntatem, nec tamen Isaac ea Conjugia irritavit & Scriptura simpliciter uxores vocat, quæ ita ductæ fuerunt. Deinde Iacob Genes. 29. & 30. duxit uxorem unam, juxta consilium parentum suorum, sed alias tres & præsertim duas ancillas duxit parentibus omnino insciis, nec tamen Iacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium esse parentum consensum. Tobias quoq; uxorem duxit in aliena regione parentibus ignorantibus, nec tamen Angelus Raphaël, qui cum ipso erat, eum admonuit, ut parentum consensum expectaret, neq; ipse religioni sibi duxit insciis parentibus id facere.* Resp. 1. in genere. 2. in specie. In genere. 1. In civitate Dei non est vivendum hominum exemplis, sed Dei legibus. Jam verò ostendimus superiùs, parentum consensum in nuptiis liberorum & generali & speciali jussione divina requiri. Bellarminus ipse in seq. propos. 3. scribit: *Præceptum de matrimonio liberorum parentibus potiùs datur quam filiis.* 2. Si exemplis judicandum, proferenda potiùs erant ea, quæ regulæ legis divinæ congruunt, quàm quæ ab ea discrepant. Bellarminus ipse l. d. adducit exemplum *Isaaci*, qui uxorem accepit, quam pater ei dedit & Rebecca uxor ipsius consilium patris sui ea in re secuta est Genes. 24. Item *Iacobi*, cui pater in mandatis dedit, ut acciperet uxorem ex filiabus Laban, quod ipse obœdienter fecit. Genes. 28. Illis conjungenda sunt exempla *Ismaelis, Simsonis, Saræ, &c.* de quibus supra. In specie 1. de *Esavo*. 1. benè factum, quod ab Esavo Jesuita sententiæ suæ robur quærit, et se Esavitam esse ostendat. 2. cap. proximè præcedente 25. v. 34. commemoratur, quòd Esavus *pro edulio suo primogenitura vendiderit*, quo nomine vocatur βέβηλος, *profanus* Hebr. 12. v. 16. & quo animo ac consilio tertiam duxerit, exponit Spiritus sanctus Gen. 28. v. 6. *Videns Esau, quod benedixisset pater suus Iacobum & dixisset ei, non accipies uxorem de filiabus Canaan* vers. 8. *quodque pater non libenter aspiceret filias Canaan, ivit ad Ismaelem & duxit uxorem præter eas quas habebat.* Ecquid ergò boni ac laudabilis in hujus profani & inobœdientis filii exemplo quærendum? 3. de Esavi uxoribus expressè dicitur Gen. 26. v. 35. quòd *fuerint amaritudo spiritus Isaaco ac Rebeccæ*, quodque animum ipsorum adeò exulceraverint, ut Rebecca in hæc erumperet verba. *Si acceperit Jacob uxorem de filiis Heth, quales sunt hæ de filiabus terræ, nolo vivere.* Tales scilicet habere consueverunt exitus matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta, quorum patrocinium Jesuitæ suscipiunt. 4. *At*, inquis, *Isaacus illa matrimonia non irritavit*, Resp. tribuendum hoc vel paternæ indulgentiæ, quæ in liberis multa tolerat, quæ

Argumenta Pontificiorum. 1. Ex Scripturæ exemplis.

mutare nequit, (*nolens Iſaacus*, inquit Joſeph. lib. 1. antiquit. cap. 17. circa med. *moleſtus eſſe filio, jubendo eum, ut mulieres miſſas faceret, decrevit rem totam ſilentio tranſmittere*, Joſephum ſecutus Alberic. Gentilis libr. 4. de nupt. cap. 8. ſcribit, *ideò parentes Eſavi non juſſiſſe, ut uxores ductas dimitteret, ne filium in triſtitiam conjicerent*) vel Eſavi pertinaciæ, qui ab injuſto & illicito illo conſortio abſtrahi non potuit, interim à remotione facti ad remotionem juris non procedit collectio. Tiber. Decian. volum. 1. conſ. 7. 5. At *Scriptura eas vocat uxores*. Reſp. ex regula Auguſtini libr. 2. de mirab. Scripturæ cap. 9. *Scriptura verarum rerum nomina aliquando tribuit rerum ſimilitudinibus*, id quod exemplis aliquàm multis declarat Ruizius in reg. intellig. Script. reg. 15. pag. 13. quinimò revocet Bellarminus ſibi in mentem, quæ ſcripſit libr. 1. de Sacr. Euchar. cap. ult. *Scriptura vocat ordinariè res ut apparent exterius. Sic ſerpentem æneum vocat ſerpentem. Angelos qui apparebant in forma humana, vocat viros, boves æneos, malogranata aurea & ſimilia ornamẽta templi ſimpliciter vocat boves, &c.* Si ex eo, quod Scriptura Eſavi conjuges vocat uxores, rectè & immotè inferri poteſt, quod fuerint veræ uxores, quodque inter Eſavum & eas fuerit verum, ratum ac legitimum matrimonium, utique etiam ex eo, quod panis Euchariſticus poſt conſecrationem vocatur panis, licebit inferre, quod ſit verus & ſubſtantialis panis, id quod rectè quidem infertur, ſed à Bellarmino non conceditur. Sicut 1. Corinth. 8. v. 5. *ſunt Dij multi & Domini multi* λεγομένως ſcilicet & καθ' ὑπόληψιν ἀνθρώπων, ita Eſavi conjuges uxores vocantur, quia ſcilicet homines, inter quos degebant, eas pro veris & legitimè ductis Eſavi uxoribus habebant. Ex populari igitur appellatione apodicticum aliquod argumentum nunquam eliciet Bellarmin. cùm inceſtæ nuptiæ dicantur etiam nuptiæ, quæ nihil minùs ſunt, quàm veræ ac legitimæ nuptiæ. 6. Contemtum illum parentum Deus in Eſavo punivit benedictionem jus primogenituræ & promiſſionem de poſſeſſione terræ Canaan ac de Meſſia ex ſemine ejus naſcituro ipſi auferendo, & in fratrem Jacobum transferendo. 2. *De Iacobo* diſertis verbis teſtatur Moſes, quod à parentibus in Meſopotamiam miſſus ſit ad ducendam uxorem è filiabus Laban Geneſ. 28. v. 2. habuit ergo conſenſum parentum non ſolum generalem, ſed etiam ſpecialem. Cumque à fide matrimoniali, quam Racheli à ſe adamatæ dederat, recedere nollet nec Leam, cui à patre Labano ſibi obtruſæ per ignorantiam cohabitaverat, honeſtè dimittere poſſet, inde præter omnem ſuam opinionem duarum ſororum nuptiis ſit implicitus, quo reſpectu exemplum hoc planè ſingulare eſt, nec ullo modo ad imitationem trahendum. Ancillæ, quas non ſolùm conſenſu, ſed etiam impulſu Rachelis ac Leæ ſibi aſſociaverat, fuerunt uxores ſecundariæ, ut nihil dicatur de eo, quod Bellarminus *in Hiſtoricis argumentum ex Scriptura ducit negativè*. Non eſt ſcriptum interceſſiſſe conſenſum parentum in nuptiis quorundam Patriarcharum Vet. Teſtam. ergò is non interceſſit, cùm ne quidem *in dogmaticis* argumentum negativum ex Scripturis ducere alibi permittat. Sic enim diſputat libr. 1. de Miſſa cap. 23. reſp. ad arg. 2. *Etiamſi Evangeliſta non expreſsè dixerint, Chriſtum ſe patri obtuliſſe, tamen neq; expreſsè dixerunt, non ſe obtuliſſe, &c. quare ſi Lutherus ab exemplo Chriſti probare cupit, Miſſam non eſſe ſacrificium, certum aliquod teſtimonium afferat, ubi legamus, Chriſtum non ſe obtuliſſe in Cœna. Nam illa argumenta negativa, nõ habentur expreſsè in Scriptura, ergò non eſt factum jam ipſis etiam pueris ridicula ſunt.* Hactenus Bellarminus. 3. De *Tobia* reſpondemus 1. Hiſtoria eſt apocrypha. 2. Tobias ſequitur conſilium Angeli, qui Tob. 6. v. 11. proponit ipſi divinam conſtitutionem Num. 27. verſ. 8. & cap. 36. v. 8. hactenus igitur eſt in hoc exemplo aliquod ſpeciale. 3. ibidem commemoratur, quod Sara à patre Raguele Tobiæ fuerit deſponſata cap. 7. v. 15. 4. ex poſtfacto præſumitur, patris Tobiæ ſenioris voluntas præceſſiſſe. l. ſi ut proponis. C. de nupt. *Si pater poſtea reſciſcens non contradixerit, valent nuptiæ.* 5. In formatione Status ſuperiùs monuimus, non eſſe hoc loco propriè & principaliter quæſtionem de parentibus abſentibus, quorum conſenſus haberi nequit ſed de præſentibus. Jam verò parens Tobiæ hîc longè abfuit. 6. Et quid multis? conſtat ex ſermone, quem Tobias ſenior cum filio ante abitum inſtituit, filium de conſenſu patris nihil quicquam dubitaſſe vel dubitare potuiſſe. Tob. 4. v. 13. juxta textum Græcum. *Uxorem accipe de ſemine patrum tuorum. & ne accipias uxorem extraneam, quæ non eſt de tribu patris tui, quoniam filij Prophetarum ſumus Noë, Abraham, Iſaac & Iacob, &c. omnes iſti acceperunt uxores de fratribus ſuis* (quæ omnia in vulgata verſione Latina ſunt omiſſa) habuit ergò Tobias ſi non individualem, tamen ſpecialem patris conſenſum, de qua diſtinctione pluribus dicetur inferiùs. 7. Neve ulla reſtet dubitatio de conſenſu ſenioris Tobiæ, conſiderentur verba Angeli Tob. 6. v. 17. *Non es memor ſermonum, quos præcepit tibi pater tuus ſuper accipienda tibi uxore de genere tuo, &c.*

78. Alterum fundamentum quærit Bellarmin. *in jure Canonico*. Nam c. cùm virum de regularibus ita loquitur Clemens III. de puella nubili. *Tunc quia liberum habet arbitrium in electione propoſiti parentum ſequi non cogitur voluntatem.* Et hûc pertinet, quod Ambroſius libr. de virgin. inquit: *Cui licet maritum eligere, non licet Deum præferre?* Idem Epiſt. 43. ad Siſinnium, *qui filio indignabatur, quod ſine ſuo conſilio uxorem duxiſſet*, dicit culpam aliquam *ab eo filio admiſſam, tamen ſatis apertè indicat matrimonium fuiſſe ratum & Siſinnium laudat, quod facilè culpam ignoverit filio.* Reſpond. 1. monuimus ſuperiùs de jure Canonico variare JCtorum ſententias, quidam enim ſtatuũt, neceſſitatem paterni conſenſus ex eo non poſſe probari, quidam inter Canones vetuſtiores ac recentiores diſtinguunt, quidam explicare conantur omnes Canones, qui parentum conſenſum non videntur neceſſariò exigere. Nobis ſufficit, quod ex jure divino, naturali ac civili noſtram ſententiam confirmatam dare poſſimus, ſi vel maximè de juris Canonici diſpoſitione quædam ſuperſit dubitatio. 2. c. cùm virum X. de regularibus non excludit paterni conſenſus neceſſitatem, quando *filiam in contrahendis nuptiis liberum habere arbitrium, nec cogi parentum voluntate ſequi* aſſerit, quia idem planè jure etiam civili obtinet, quippe in quo diſponitur, *Cõjugia debere eſſe libera*, l. 12. C. de nupt. l. Titia ff. de V. Obl. & tamen conſenſum parentum illo jure tanquam neceſſarium requiri conſtat, nimir. libertas filiorum in matrimoniis contrahendis non eſt abſoluta, ſed paterni conſenſus limitibus circumſcripta, ſicut patria poteſtas itidem

2. *Ex jure Canonico.*

non

non est absoluta, ut ad matrimonium liberos cogere possit. Alii respondent, in illo cap. non agi de matrimonio contrahendo, sed de professione Monastices. 3. Ambrosius electionem mariti filiæ relinquens liberam, itidem hoc intelligit de libertate cum limitibus in verbo Dei præscriptis congruente, discertè enim addit. *Si hominem amarent filiæ vestræ per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet?* Certè D. Apostolus 1. Cor. 7. v. 37. parenti tribuit *ἐξουσίαν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον ἢν ταύτην ἐκγαμίζειν.* 4. Quamvis idem Ambrosius Sisinnium laudet, quod culpam ignoverit filio, qui absque ejus consensu nuptias contraxerat, tamen non laudat nec ratum habet illud matrimonium tanquam legitimum, sed in speciali hoc casu parenti suadet, ut culpam filio condonet, nec jure patriæ potestatis severè utatur, novæ autem nuptæ autor est, ut etiam *hyemali tempore via laborem exciperet commodiùs hybernatura non solùm in hospitio, sed etiam in affectu paterno, cùm jam successerit indignationi gratia*, ut sub finem Epistolæ loquitur. Nisi Ambrosius statuisset, parentum consensum in liberorum nuptiis esse necessarium, non tam sollicitè pro filio fuisset deprecatus, qui absque parentis consensu nuptias contrahendo gravi culpæ sese reddiderat obstrictum.

79. Præter illud capitulum ex jure Canonico à Bellarmin. adductum ab aliis plura afferuntur 1. c. Sufficiat. 27. q 2. ubi Nicolaus dicit, *Sufficiat secundùm leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur.* Resp. Glossa ibidem addit, *dictionem solus non excludere consensum parentum*, qui secundùm leges requiritur, sed tantùm *alias solennitates*, quæ fiunt circa matrimonium. Rectiùs dicitur, quod particula illa excludat *copulam carnalem*, quod illa non pertineat ad matrimonii essentiam. Quæstio enim erat proposita, anne carnalis commixtio ad perfectionem Conjugii pertineret, respondit Nicolaus, solum consensum concubitu etiam *non interveniente ad matrimonium sufficere, qui consensus si in nuptiis solus fortè defuerit, cetera omnia, etiam cum ipso coitu celebrata frustrari.* Præterea ideò duntaxat consensus contrahentium fit mentio, quia in specie & ex professo non quærebatur de Conjugio liberorum, sed de Conjugio in genere. Denique requiritur consensus *secundùm leges* sive legitimus, jam verò consensus liberorum destitutus consensu parentum non est secundùm leges sive legitimus. 2. c. Cùm causa X. de rapt. ubi *matrimonium liberorum dicitur subsistere, etiamsi parentes reclamarint.* Resp. Parentes non proponuntur contradixisse Conjugio, sed raptui & abductioni, in dubio igitur præsumitur consensum parentum intervenisse. Alii dicunt, cap. loqui de parentibus, *qui liberos non habent in potestate.* Rursus alii censent, quæstionem ibi esse de eo casu, *quando copula carnalis intervenit.* Duarenus respondet *capitulum illud non esse satis justum & æquum.* Oldendorpius dicit, quod sit *impium.* 3. c. cùm apud 23. X. de spons. ubi Innocentius dicit: *Sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumve conjunctionibus agitur.* Resp. particula exclusiva *solus* non est absolutè & simpliciter accipienda, aliàs etiam in gradibus prohibitis matrimonia per consensum contrahentium fierent rata, sed pro ratione subjectæ materiæ explicanda. Quæstio proponebatur, an ad matrimonium perficiendum requirantur verba, ad illam igitur responsio accommodanda, quod scilicet solus consensus absque verbis ad matrimonium sufficiat. Gentil. libr. 4. de nupt. cap. 4. respondet, *exclusivam ibi opponi dotalibus instrumentis pompa & aliis solennibus.* 4. c. Veniens. 13. X. rit. eod. ubi statuitur, *nuptias, in quas pater consentire noluit, esse ratas.* Respond. agitur ibi de Conjugio per copulam carnalem consummato & in Ecclesiæ facie per Sacerdotalem benedictionem confirmato, quod jure Canonico est ratum, si vel maximè parentum consensus non accesserit, quâ de re inferiùs plura. 5. c. Tua fraternitas, de sponsal. ubi Pontifex dicit, *matrimonium contrahi per legitimum viri & mulieris consensum.* Resp. non excluditur consensus parentum. Tunc enim consensus viri & mulieris dicitur legitimus, cùm vir & mulier adhibent consensum paternum. Simile judicium de aliis capitulis esse debet, ut ostendunt Adr. Pulvæus in libr. de nupt. sine parent. cons. non contrah. Alberic. Gentil. lib. 4. de nupt. c. 4. Hunnius resolut. juris libr. 1. tract. 3. q. 18.

80. Tertium fundamentum Bellarminus statuit in *ratione eaque triplici*, 1. *à sufficienti requisitorum enumeratione. In ejusmodi* (inquit) *Conjugio nihil eorum deest, quæ ad essentiam matrimonii pertinent, verum igitur & ratum, adeoque insolubile matrimonium erit. Antecedens probat. Adest enim consensus contrahentium, & proinde intentio ministri, adest materia, quæ sunt personæ ad matrimonium idoneæ, adest forma, id est, verba seu signa mutui consensus.* Si dicamus, *Consensum nec esse plenum nec sufficientem, cùm enim filii sint in potestate parentum, non posse eos in re tam gravi sine parentum voluntate aliquid statuere*, habet Bellarminus, quod regerat: *Consensus filiorum* (inquit) *non est plenus, vel quia deest usus liberi arbitrii, vel quia deest consilii maturitas, vel quia ita subjiciuntur filii parentibus, ut jus non habeant de statu vitæ suæ disponendi, Primum dici nequit, quia tunc etiam cum parentum consensu conjugia non essent. Nec secundum, quia ad matrimonium contrahendum non exigitur necessariò maturitas consilii, sed solum usus liberi arbitrii. Nec tertium, quia filius licet patri obœdientiam & reverentiam debeat, tamen quando usum liberi arbitrii habet, liber est & sui juris, in his quæ ad statum vitæ pertinent, non minus quam pater, quare poterit quidem peccare, dum non sequitur patris directionem in statu vitæ eligendo, tamen quod facit ratum ac firmum erit, quia de re sua non aliena disposuit.* Resp. Tertium hoc argumenti membrum probari nequit. 1. Cùm enim causæ matrimoniales juxta ipsius Spiritus sancti declarationem in Scriptura traditam pertineant ad quartum præceptum, ita ut ob honorem & reverentiam parentibus exhiberi mandatam consensum eorum in matrimonio contrahendo liberi requirere teneantur, utique hac in parte non sunt sui juris. 2. è diametro igitur divinæ jussioni tùm *generali* de honorandis parentibus tùm *speciali* de matrimonio liberorum conciliando parentibus datæ adversatur dissertatio illa Bellarm. *quòd filius in his, quæ ad statum vitæ pertinent, sit liber ac sui juris.* 3. Nequidem bona parentum potest filius abalienare, multò igitur minùs seipsum. Si in alienatione paternorum bonorum sui juris non est, utique nec in disponendis iis, quæ ad statum vitæ pertinent, sui juris erit. Si in SCto Macedoniano salubriter constitutum, ut si quis filiofamiliàs mutuam dederit pecuniam, ejus restitutionem in

3 *Ex rationibus 1. à sufficiente requisitorum enumeratione.*

judicio petere nequeat, quantò minùs rata erit filii promissio de statu vitæ ac personæ suæ alteri facta? 4. In parentis potestate relictum est, votum filiæ ipsi Deo factum reddere irritum, quomodo ergò filia in his, quæ ad statum vitæ pertinent, censeri potest libera ac sui juris?

2 à minori ad majus illatione.

81. 2. *A minori ad majus illatione. Conjugium servorum invitis dominis firmum est ac ratum, quia jus gentium non potuit inferre, quod jus* Natura *concessit. Ergò multò magis conjugium filiorum invitis parentibus erit ratum, major enim est subjectio servorum ad dominum quam filiorum ad parentes.* Idem argumentum urget Thom. p. 3 q.35. artic.2. & Canonistæ in cap.1. de Conjug. serv. Resp. Aut loquitur Bellarminus *de servis simpliciter sic dictis* aut de *mancipiis*, de servis Christiani moris, aut Romani juris. Si prius, respõdemus ad majorem præmissam negando ejus connexionem, quia argumenta, quæ pro necessitate consensus paterni in nuptiis liberorum adduximus, ea non pugnant pro necessitate consensus herilis in nuptiis ejusmodi servorum, inter dominum & servum est obligatio tantùm *civilis*, sed inter patrem & filium est obligatio *naturalis*. Deinde per Conjugium servorum patri vel avo invito non agnascitur hæres, illud verò fit in Conjugio liberorum sine parentum consensu contracto. Si posterius, resp. ad minorem. In legibus Mosaicis Exod. 21. vers. 4. Levit. 25. v. 44. Domino datur potestas servo uxorem dandi. Idem congruit legibus civilibus. Licuit dominis pro arbitrio nuptias disturbare ac divellere cũ servis sine ipsorũ consensu initas. Justinianus lege lata sanxit, ut servi qui eo tempore, quo Gothi Rom. Imp. invalerant, uxores ingenuas duxissent, ad dominos redire deberent dissoluto matrimonio. Lombard. 4. sent. dist. 36. lit. B. adducit Canonem Concilii Cabilonensis. *Dictum est nobis, quod quidam legitima servorum matrimonia potestativa quadam præsumtione dirimant non attendentes illud. Quod Deus conjunxit, homo non separat; unde nobis visum est, ut Conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit & per voluntatem dominorum*, hæc ultima verba, Lombardus monet, probè esse attendenda, cùm videatur illis innui præter voluntatem dominorum inter servum & ancillam non posse contrahi Conjugium, vel si contrahitur non esse ratum.

3. Ex nostrorum testificatione.

82. 3. *Ex nostrorum testificatione. Lutherus & Melanchthon* (inquit) *contendunt matrimonium filiorum invitis parentibus contractum, si per copulam carnalem consummatum sit, non posse amplius a parentibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem neq; eximit a patria potestate, ergò etiam ante copulam matrimonium contractum a parentibus irritari non poterat, vel si tunc poterat, etiam post copulam poterit, quod ipsi negant. Si dicas, quando matrimonium est consummatum, non amplius agi de Conjugio futuro, sed de præsenti & injuriam fieri conjugi, si post violationem deseratur*, regerit Bellarminus, *etiam matrimonium contractum per verba de præsenti non esse futurum, sed præsens Conjugium, ergò non poterit irritari sive sit consummatum, sive non sit consummatum. Præterea matrimonium consummatum invitis parentibus vel jure consummatum est, vel non. Si jure consummatum. Ergò & jure contractum ante consummationem, non enim jure consummari potest matrimonium non jure contractum. Ergò etiam ante consummationem matrimonium invitis parentibus contractum ratum erat ac firmum. Si autem non jure consummatum fuit, jure post consummationem irritari potuit, neq; ulla fiet conjugi injuria, quia non facit alteri injuriam, qui jure suo utitur.* Resp. 1. alia quæstio est, an matrimonia liberorum invitis parentibus contracta accedente copulâ carnali fiant rata, alia quæstio est, an in specialibus quibusdam casibus consulendum sit parentibus, ut ea *ἐπιεικεία* eadem rata habeant & consensum illis præbeant. 2. alia quæst. est de jure patriæ potestatis, an talia matrimonia etiam per copulam consummata dissolvi possint, alia iterum quæstio est de potestatis illius usu & exercitio, an utile & conveniens sit, jus patriæ potestatis severè & strictè in hoc casu exercere. 3. alia quæstio est de generali regula, quid statuendum de matrimoniis liberorum sine parentum consensu contractis, alia iterum quæstio est de specialibus quibusdam casibus, quid re non ampliùs salvâ atque integrâ ob certas quasdam circumstantias parentibus sit suadendum. His ita præmissis statuimus, matrimonia liberorum invitis parentibus contracta, si vel maximè secuta fuerit copula carnalis, in se ac per se esse illegitima atque irrita, ac parentes, si jus suum urgere velint, posse earum dissolutionem a Magistratu petere. 1. Quod in se ac per se est illegitimũ & divinæ conjugii institutioni repugnans, id per copulam carnalem utpote non minus illegitimam & divinæ legi adversantem non fit ratum, bonum ac firmum. Quod contra leges factum, ipso jure nullum est & pro infecto habetur. Matrimonia liberorum sine consensu contracta in se ac per se sunt illegitima & divinæ conjugii institutioni repugnantia, ut hactenus demonstratum. Ergò per copulam carnalem utpote non minùs illegitimam & divinæ legi adversantem non fiunt rata, bona ac firma. 2. Omne legitimum ac ratum matrimonium Deum autorem habet, ut de eo rectè dici possit. *Quod Deus conjunxit, homo non separet* Matth. 19. v. 4. Atqui liberorum matrimonium sine consensu parentum contractum, si vel maximè copula carnalis accesserit, non habet Deum autorem, neque enim per media divinitùs instituta, sed per insanam libidinem conciliatur. Ergò non est legitimum nec ratum. 3. In lege Mosaica parentis arbitrio ac potestati liberum relinquitur, an filiam constupratam stupratori elocare velit. Exod 22. v. 16. Deut. 22. v. 29. nec distinguitur an inter stupratorem & constupratam promissio matrimonialis, quam cupiditatibus suis ut plurimum prætexere solent, intercesserit. Quinimo cum parenti constupratæ relinquatur liberum, an velit stupratori filiam dare, præsupponitur, quod eam sibi dari petat, sed post illatum vitium haud facilè eam peteret, nisi fidem matrimonialem antea ipsi dedisset. Sichem etiam post vitiatam Dinam consensum patris imploravit. Gen. 34. v. 11. 4. Jure civili talia matrimonia, etiamsi copula carnalis accesserit, pro nullis & irritis censentur, Iustinianus Instit. de nupt §. 12. *Si adversus ea, quæ diximus* (inter quæ & illud est, quod filii familiàs parentum consensum, in quorum potestate sunt, habere debeant §. 1.) *aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur.* Paulus l. Nupt. æ. 2. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt quorumque in*

potestate

potestate sunt. l. 11. ff. de statu hom. *Is qui vivente patre & ignorante de conjunctione filiæ conceptus est, licet post mortem avi natus sit, justus filius ei, ex quo conceptus est, non videtur.* Atqui si matrimonium liberorum sine parentum consensu contractum per copulam carnalem fieret ratum, tales liberi essent justi ac tales nuptiæ omninò consisterent. 5. Idem ex rationibus juris civilis evidenter probari potest. *Nuptias non facit concubitus sed consensus,* l. 30. ff. de R. J. puta legitimus. Jam verò in nuptiis illis deest legitimus consensus, ergò per concubitum non confiunt. Quod æquè est *illicitum & contra præscriptum legum non potest confirmare id, quod jam antè illicitum erat.* l. 5. C. de legibus jam verò concubitus liberorum, qui citra consensum parentum contraxerunt, æquè est illicitus & contra præscriptum legis divinæ, quàm ipsum matrimonium sine consensu parentum contractum. Ergò per illum non potest hoc confirmari vel consummari. *Absurdum est*, inquit Donell. libr. 13. comment. cap 20. *eum qui peccavit, ad eam rem in qua peccavit, novo delicto adjuvare.* Ubi deest aliquod essentiale matrimonii requisitum, ibi matrimonium censetur irritum. Atqui in nuptiis liberorum sine consensu parentum contractis deest aliquod essentiale requisitum, ut constat ex illis, quæ superiùs ex jure civili de necessitate paterni consensus sunt allata, nec defectus ille per copulam carnalem suppleri potest, ut constat. Ergo tale matrimonium est irritum. 6. Utimur etiam deductione ad absurdum. Si statueretur matrimonia liberorum sine consensu parentum contracta per copulam carnalem fieri rata, ut non possint iterum dissolvi, cuivis nebuloni daretur licentia honestam virginem seducendi, eamque è patria potestate per illicitum illud medium eximendi, præberetur insuper occasio stupris & libidinibus, quia liberi matrimonio jungi expetentes, atque interim paterno consensu se destitui animadvertentes promtè eligerent hoc medium, quin & patria autoritas planè vilesceret, ac præceptum de parentum consensu in nuptiis liberorum necessariò prorsus enervaretur. 7. Lutherus & alii ex nostris nequaquam hoc volunt, quod matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta, fiant rata ac legitima per concubitum, sed in certis quibusdam casibus parentibus consilium suppeditant, quid ad evitanda majora incommoda post secutum congressum illegitimum fieri expediat, disertè enim Lutherus serm. de matr. tom. 2. Jen. Germ. pag. 154. parentibus hoc relinquit, *an in tale matrimonium consentire velint, necne?* Jam verò aliud est quærere de jure, aliud de ἐπιεικείᾳ & dispensatione. Atqui in hanc sententiam accipienda sunt, quæ de matrimoniis liberorum clandestinis, si per copulam consummata sint, non temerè dissolvendis apud quosdam Theologos & JCtos, Wesenbec. in ff. de rit. nupt. n. 8. Beustium de sponsal. cap. 46. Schneidevv. part. 2. n. 35. (ubi in Consistoriis ita pronunciari asserit) Cujac. ad l. 2. ff. de rit. nupt. Reuso. 1. consult. 6. n. 32. alios atque occurrunt.

83. Quæ in contrarium proferuntur, facilem habent explicationem. 1. *Si dissolvatur tale matrimonium, injuria fit fœmina, quæ virginitate amissa etiam viro carere cogitur.* Resp. 1. imò verò injuria fit parentibus, si jure suo citra meritum priventur. 2. quòd damnum fœmina constuprata sentit, id *sua culpa* sentit, ideoque sibiipsi illud imputare debet, l. 203. de R. J. 3. Quod legum autoritate fit, per illud nulli irrogatur injuria, jam verò talia matrimonia legum autoritate dissolvi possunt. 4. non de injuria, sed de miseria sua relictos constupratæ conquerendi locus, an verò illa quandoque sit attendenda, prudentis judicis est dispicere. Is namque penitatis omnibus circumstantiis, an scilicet fœmina fuerit famæ aliàs honestæ, an à stupratore blanditiis & spe matrimonii illecta, &c. decernere poterit, quid consilii parentibus dandum, interim jus ipsum parenti invito non potest auferre. 5. Non hîc comparandæ sunt invicem injuriæ, sed parti innocenti adversus nocentem jus dicendum. 2. *Publica utilitas præferenda est privatæ. Iam verò suadet utilitas publica matrimonia talia non dissolvi, expedit enim Respubl. conjugia esse frequentia.* Resp. 1. Publica utilitas cum transgressione legis divinæ ac parentum contemtu non debet nec potest esse conjuncta. 2. suadet potius publica autoritas honorem parentum & autoritatem legis divinæ vigere. *Expedit Respubl. pios liberos*, inquit Tull. lib. 3. Off. & ex *honesta conjunctione natis civitatem repleri*, at ex talibus nuptiis sunt injusti liberi. l. 11. ff. de stat. hom. ergò legislator illos à sua politia alienos habere debet. Alberic. Gentil. libr. 4. de nupt. c 8. 3. Quamvis ergò dura & acerba videatur ejusmodi separatio, tamen si legis rigori semel atque iterum locus concedatur, neque impunita dimittatur hæc filiorum audacia, rarò in posterum continget, ut tali severitate sit utendum Duaren. de nupt. c. 2. in fin. 4. privatæ contrahentium utilitati quandoque interesse videtur, talia conjugia confirmari, sed publica utilitas potiùs suadet scandala & delicta publica puniri, ut & ipsi delinquentes coerceantur, & alii exemplo terreantur. 3. *Multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum*, Inde Paulus libr. 2. recept. sent. statuit, *non quidem matrimonium absq; consensu parentum contrahendum esse, si tamen contractum fuerit, non esse dissolvendum.* Resp. Quæcunque lege divinâ expressâ ad matrimonii legitimi integritatem atque essentiam requiruntur, ea non solùm impediunt matrimonium contrahendum, sed etiam contractum dissolvunt, jam verò consensus parentum expressâ Dei lege ad matrimonii legitimi integritatem requiritur. Si ergò strictum jus respicere velimus, parentes tale matrimonium rescindi petere possunt, interim tamen quandam dispensationem & ἐπιεικείας ratione circumstantiarum habitâ in certis casibus locum obtinere jamdum concessimus. Verba Pauli quidam sic explicant, *quod matrimonium secundùm leges & parentum voluntate initum non idcirco postea dissolvendum sit, quia pater illud velit*: alii respondent, *hujusmodi veterum fragmenta, quæ à Justiniano in Corpus juris non sunt redacta, facere quidem ad antiquitatis cognitionem, non autem ad juris constitutionem.* 4. *Certo jure utimur, inquit Ulpianus l. 1. §. fin. ff. de lib. exhib. ne benè concordantia matrimonia jure patriæ potestatis turbentur. Quod tamen sic erit adhibendum, ut patri persuadeatur, ne acerbè patriam potestatem exerceat. Ergo matrimonium sine parentum consensu initum, & copula consummatum vi patriæ potestatis rescindi nequit.* Respond. Quidam existimant Ulpianum agere de matrimonio justo ac legitimo parentum consensu inito, cùm loquatur de matrimonio benè concordante, jam verò matrimonium liberorum sine parentum consensu

sensu initum planè nullum est, tantùm abest, ut sit benè concordans. Adduntalii, licuisse forsan olim patri tale matrimonium dissolvere, arg. l. 5. C. de repud. & ibi Gothofred. Sed simpliciùs respondetur, Ulpianum non hoc velle, quod pater tale matrimonium jure patriæ potestatis rescindere nequeat, sed quod *persuadendum* ipsi sit, ne acerbè patriam illam potestatem exerceat, si persuadendus, ergò non cogendus invitus. 5. *Perinde est sive antecedat parentum consensus sive subsequatur, dummodo adsit*. Respond. cum B. Luthero, D. Chemnicio in disp. de cland. despons. part. 3. Loc. in fin. & D. Menzero in tract. de Conjug. p. 148. divinum & naturalem ordinem requirere, ut parentum consensus præcedat, hunc ordinem quicunque convellunt, eorum conjunctio non est divina nec legitima. Idipsum congruit manifestis verbis Justiniani Imperatoris Instit. de Nupt. *in tantum requiri parentum consensum in nuptiis liberorum, ut parentum consensus præcedere debeat.* Quando igitur per dispensationem quandam patens clandestinis liberorum nuptiis, ad quas copula accessit, consensum præbet, tunc clandestinum illud matrimonium non confirmatur per quandam ratihabitionem, sed illud quod inter contrahentes hactenus actum, tanquam divinæ legi contrarium penitùs rescinditur, ac res de integro juxta ordinem divinitus præscriptum inchoatur, ut Conjuges firmiter statuere possint, conjunctionem suam esse divinam ac legitimam, quâ de re inferiùs plura.

Argumenta aliorum contra consensus paterni necessitatem. 84. Atque hæc sunt, quæ Bellarminus contra necessitatem paterni consensus affert. Præterea ab aliis tria potissimùm urgentur fundamenta, quorum primum ductum *à requisito libertatis*, alterum *à conditione patriæ potestatis*, tertium *à consecutione absurditatis*. 1. *In matrimonio contrahendo vel maximè requiritur libertas, quâ docente Quintiliano nusquam tam necessaria, quam in matrimonio, quis enim amare alione animo potest? Atqui per consensus paterni necessitatem libertas illa tollitur.* Resp. 1. Libertas & obœdientia ergaleges nequaquam invicem pugnant, quia ea demum vera est libertas, quæ divinis & honestis legibus paret. *Legum servi sumus*, inquit Cicero 1. offic. *ut liberi esse possimus*. Jam verò consensus parentum in nuptiis liberorum jure divino, naturali & civili requiritur. 2. distinguendum inter libertatem *absolutam* sive indeterminatam & *limitatam* sive restrictam. Nam & illud dicitur liberum, quod sub certa lege & conditione est liberum, ut patet ex definitione libertatis Instit. de jure person. §. 1. *Libertas est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur.* 3. Libertas matrimonii non est absoluta & simplex, aliàs enim liceret etiam contra gradus divinitùs prohibitos matrimonia contrahere, quod absit. Filiæ Zalphead matrimonii libertatem habebant, interim jubebantur nubere in suatribu Num. 36. v. 6. frater lege Mosaicâ tenebatur relictam fratris ducere Deut. 25. v. 5. Nec impeditur libertas matrimonii, etiamsi impedita sit eum una vel altera persona, l. cùm ita legatum sit. 63. de condition. & demonstr. 4. Si Pontificii tantam volunt esse in matrimoniis libertatem, cur tot gradus cognationis prohibent, qui lege divina non sunt prohibiti? olim enim usque ad septimum cognationis gradum nuptiæ erant jure Canonico prohibitæ; cur per spiritualem cognationem matrimonium impediri tradunt? 5. Qualis libertas in consensu contrahentium requiratur, paulò pòst explicabitur.

85. 2. *Leges civiles requirunt parentum consensum propter jus patriæ potestatis. At jus illud est tantùm civium Romanorum Instit. de patr. potest. §. 2. ac tollitur civili modo, videlicet per deportationem, emancipationem, adoptionem & alios modos jure civili inventos & introductos. Instit. quib. mod. jus patr. potest. solv. Ergo parentum consensus non jure naturali, sed duntaxat civili erit necessarius.* *2. à conditione patriæ potestatis.* Resp. 1. consensum parentum in nuptiis liberorum requiri statuimus non primariò nec unicè propter jus patriæ potestatis civium Romanorum proprium, sed propter rationem ac formam legitimi conjugii ineundi divinitùs præscriptam, cùm enim conjugium sit & esse debeat non tantùm politica seu humana, sed *divina conjunctio*, Genes. 2. v. 22. Matth. 19. v. 6. ideò non sufficit quævis copulatio, sed ea quæ congruit divinæ institutioni ac legibus Conjugii divinitùs promulgatis. 2. Quamvis JCti disputent patriam potestatem esse *juris civilis ac civium Romanorum* propriam, tamen ex ipsa Naturâ eam originem ducere concedunt, Alberic. Gentil. lib. 4. de nupt. cap. 1. *Omninò à Naturâ est potestas patria, licet aliquam formam habeat à jure Romano inter Romanos propriam*, quo refert particulam emphaticam *talem*, Inst. de patr. potest. §. jus autem. *Nulli alii homines sunt, qui talem in liberos potestatem habent, qualem nos habemus*, ubi Interpp. talem explicant *tam præstanter qualificatam seu excellenter limitatam*. Quidam ergò distinguunt inter *patriam potestatem* & *jus patriæ potestatis*, illam dicunt esse juris naturalis, hoc verò juris civilis. Vacuna declarat. 8. Sed quia potestas patria & jus patriæ potestatis in legibus pro eodem sumuntur, ideò alii distinguunt inter *potestatem patriam in genere*, quæ complectitur reverentiam, honorem ac obœdientiam parentibus à liberis debitam, & inter *potestatem patriam in specie* eam scilicet quam cives Romani in liberos habent, & sic conciliant leges, quæ patriam potestatem faciunt juris civilis cum illis, quæ eam faciunt juris naturalis sive gentium, ut scilicet intelligatur non merum jus naturale, sed jus naturale institutis civilibus determinatum & velut informatum, quâ de re plenius tractant JCti. 3. Autores Antididagmatis Coloniensis utuntur hoc argumento. *Si juvenibus per missum non fuerit pro libera voluntate matrimonium inire, dabitur parentibus occasio, ut prolem à commodo aut utili matrimonio prohibeant, aut innuptam relinquant, aut ad ineptum matrimonium cogant.* *3. à consecutione absurditatis.* Resp. At huic parentum Tyrannidi aliâ ratione occurri poterit, ut in formatione status §. 58. membr. 4. ostensum fuit.

86. Quæritur circa parentum consensum, 1. *An matris consensus in nuptiis liberorum æquè necessarius sit ac consensus patris?* *Quæstiones de parentum consensu.* Jure civili matris consensus non videtur eâdem necessitate requiri 1. quia Imperator requirit consensum illorum parentum, *in quorum potestate sunt liberi*, princ. Instit. de nupt. at fœminæ non habent liberos in potestate §. fœminæ. Instit. de adopt. §. 3. Instit. de hæred. qual. & differ. 2. Matris consensus tum demum requiritur, *quando pater abest*, quando scilicet post obitum patris *filia recedit in imperium matris*. l. in conjunctione. C. de nupt. l. filiusfamilias. ff. de Nupt. Ergo non simpliciter nec absolutè requiritur. 3. addunt quidam rationes, propter quas *1. An matris etiam consensus sit necessarius.*

matris

matris autoritas non sit necessaria, quia muliebre consilium est inconstans & fragile, quia matres affectuum sequuntur impetum, non rationis ductum, unde concludunt, matris consensum requiri tantùm de *honestate*, non de *necessitate*. Hotom. in disp. de sponsal. cap. 2. Gothofred. in not. ad l. 25. ff. de rit. nupt. Hunn. in resolut. juris li. 1. tract. 3. q. 14. Rectissimè tamen liberi conscientiis suis consulunt, si matrimonium contracturi non solùm patris, sed etiam matris consilium & assensum requirant. 1. Quia lex divina *de honorandis parentibus* patri *matrem* disertis verbis conjungit. Exod. 20. v. 12. Deut. 5. v. 16. Matth. 15. v. 4. Ephes. 6. v. 2. *Honora patrem & matrem*. Prov. 1. v. 8. *Audi fili disciplinam patris & directionem matris ne repellas.* Si in genere dictum fuisset, parentes esse honorandos, potuissent liberi, qui matribus sunt immorigeri obvertere, *συνεκδοχικῶς* intelligendum hoc esse de patre utpote digniore, sed cùm expressa *matris* mentio sit adjecta, locus omnis huic exceptioni penitùs est præclusus. Confer similia Scripturæ loca. Exod. 21. vers. 15. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur*. Exod. 21. v. 16. Levit. 20. v. 9. *Qui maledixerit patri suo vel matri morte moriatur*. Deut. 21. v. 18. *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audierit patris ac matris imperium*, &c. Deut. 27. v. 16. *Maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem*. Proverb. 19. v. 26. *Qui affligit patrem & fugat matrem, ignominiosus erit*. cap. 20. v. 20. *Qui maledixerit patri suo & matri, extinguetur lumen ejus in mediis tenebris*, cap. 23. v. 22. *audi patrem tuum qui genuit te, & ne contemnas cùm senuerit mater tua*. cap. 28. v. 24. *Qui subtrahit aliquid à patre vel à matre, particeps vastatoris*. cap. 30. v. 11. *generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit* v. 17. *oculum qui subsannat patrem, & qui contemnit obœdire matri suæ effodient corvi*. In hisce dictis semper conjunguntur pater & mater ac utrique honorem, reverentiam & obœdientiam liberi deferre jubentur. Quòd si ergò ex quarto præcepto necessitas consensus paterni in nuptiis liberorum rectè deducitur, utiq; etiam maternus consensus in iisdem erit necessarius. Cyrillus lib. 11. in Levit. circa fin. *Sacratum est nomen patris & venerabile*, &c. *similia etiam de matre æstimanda sunt, cujus labore, cujus cura, cujus ministerio & natus es & nutritus, & oportet te secundùm Apostolum partem gratiæ referre parentibus*. 2. rationes adduci possunt complures, propter quas liberi non debeant consensum matris in contrahendo matrimonio negligere. 1. à *molestiis*, quas in gestatione, partu & educatione liberorum sustinuerunt, quæ videntur superare eas, quas patres ipsorum nomine tolerant. Genes. 3, 16. *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos in dolore paries liberos*. Hanc rationem urget & exaggerat Tobias senior, quando ad filium dicit Tob. 4. v. 3. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus*, vers. 4. *memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo*. Inculcat eandem Siracides cap. 7. v. 29. *Gemitus matris tuæ non obliviscaris*, quos scilicet in laborioso partu & molestissima educatione emisit; ut & mater septem fratrum Martyrum 2. Maccab. 7. v. 27. *Fili mi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi. Egone, quos peperi liberos, non elocem?* inquit Clytemnestra apud Euripid. in Iphigin. 2. à *communi jure*, quod uterque parentes in liberos obtinet. Neque enim solus pater ad generationem & educationem liberorum concurrit, sed matris etiam adjutorium & opera divina ordinatione ad prolem generandam & educandam requiritur, ac propterea communes sunt liberi utrique parenti. Jam verò nemini invito debet suum citra culpam suam auferri, ergò etiam neutri parenti invito liberi debent subtrahi, inde apud Livium Scipionis Africani uxor indignatur, *nihil de communis filiæ elocatione* secum consultatum. 3. ab *affectu*, quo matres liberos complectuntur. Quòd si enim ideò parentum consensus à liberis in matrimonio requirendus, quia præsumuntur *optimum consilium capere & rectissimè liberis prospicere*, l. penult. ff. de bon. libert. utique non est negligendus matris consensus, quippe quæ tenerrimo & arctissimo amore liberos tanquam sui partes complectitur. 4. *à paritatis ratione*. Requiritur parentum consensus, *ne ipsis invitis heres agnascatur*, §. 3. l. 12 ff. de capt. & postlim. atqui non minùs matri quàm patri hoc obtingit, ut ipsi invitæ heres agnascatur, si consensus ejus negligatur. Non potest filius familias alienare bona patris vel matris, utriusq; enim esse parem hac in parte rationem docet Salomon Prov. 28. vers. 24. ergò nec seipsum sine patris & matris consensu alienare potest. Breviter quæ rationes pro consensu parentum in genere afferuntur, eæ in specie pro consensu materno urgeri possunt. 3. Præstò sunt *exempla* à Spiritu sancto commendata illorum liberorum, qui matris consensum requisiverunt. Gen. 21. v. 21. *Hagar filio suo Ismaeli uxorem ducit*, in quem locum sic commentatur B. Lutherus. *Notandum est, quòd Moses disertè ostendit Ismaelem duxisse uxorem, non secutum suam voluntatem, sed autoritatem matris ad exemplum omnium juvenum & puellarum, ut parentum autoritatem præsertim in contrahendo matrimonio sequantur, nec contra parentum voluntatem indulgeant suis affectibus & cupiditatibus. Dederat Angelus mandatum ipsi Hagar, ut curaret filium, institueret & gubernaret. Igitur divinâ voce jubetur obœdire matri, quæ uxorem ei accipit ex terra Ægypti, ac filius, ut decet, matris judicio & voluntati obsequitur. Hæc virtus à Spiritu sancto hoc loco commendatur, & benedicit ei DEUS secundùm promissionem quarti præcepti*. Gen. 27. v. 46. *Rebecca* cum Isaaco de nuptiis Jacobi filii consultat. *Si acceperit Iacob uxorem de filiis Heth, nolo vivere*, unde postmodum Isaacus filium ablegat in Mesopotamiam ad ducendam uxorem. Jud. 14. v. 2. *Simson* patri suo & matri suæ propositum de uxore è Philistæis ducenda aperit. Ex profanis Historiis exempla multorum præstantissimorum virorum adduci possunt, qui itidem in matrimonio contrahendo maternum consensum prius explorandum esse duxerunt, ut Scipionis Africani ex Plutarcho, Achillis ex Darete Phrygio, Alexandri Aurelii ex Julio Capitolino. Plura adducunt Beust. de jure connub. part. 2. cap. 47. fol. 216. Cypræus de sponsal. cap. 6. pag. 185. & seqq. 4. Ex ipsis *Iurisconsultis* quidam statuunt etiam jure civili matris consensum requiri. Basilius Monnetus in hac nostra Acad. Juris quondam Professor in lib. de clandest. conjug. hac de re sic disserit. *Quamvis jus civile non videatur necessariò requirere voluntatem matris, tamen idem jus præcipuè posteriores Impp. Constitutiones non omninò videntur eam excludere. Nam lex ait in l. in conjunctione. C. de Nupt. Si puella sui juris sit intra 25. annum constituta & patris auxilio fuerit destituta,*

matris inquit & propinqnornm & ipsius adulta quoquer equiratur judicium, quibus verbis non obscurè significatur, matris quoq; voluntatem adhibere debere. Et Novella Constitutiones Iustiniani Imperatoris indistinctè nullâ factâ mentione potestatis loquuntur de parentibus, Authent. ut cum de appellat. cognosc. Parentis autem appellatione continetur etiam mater, avia & omnes ascendentes. l.4.§. Prætor. ff. de in jus vocando. & l. appellatione ff. de verb. signif. *Aliud quoq; capitulum* in Authent. ut cum de app. cogn. & in l.1. §. fin autem ver. Oportet C. de rapt. *disertè præcipitur & simpliciter à parentibus vel ab his, quos decet, puellam esse petendam, nec ullam facit mentionem potestatis, &c. Et quamvis* (inquit) *ista facile refelli posse videantur, si quis subtiliter disputare velit, magis quàm æquitatis rationem habere, tamen cùm maximè deceat nos, qui verè volumus esse ac dici ICti & Sacerdotes ejus appellari, colere justitiam & illicitum à licito discernere, & in conjunctionibus semper magis spectandum sit, quod honestum quam quod licitum est.* l. sempec. de R.J. *negari non potest, quin matri quoq; suus sit honor habendus, ut illius quoq; voluntate contrahatur conjugium, sicut & lex divina gravissimè præcipit, eundem honorem habendum æque matri ac patri.* Beustius d.l. adducit pulcerrimam sententiam Ulpiani l. Furiosæ ff. de curatoribus furios. &c. *Pietas parentibus etsi inæqualis est eorum potestas, æqua debebitur*, & responsum Pauli l. parentes 6. ff. de in jus vocando. *Una est omnibus parentibus servanda reverentia.* Cypræus d. l. præter leges à Basilio Monnero adductas urget, l. 5. C. de sponsal. ubi coojuoguntur parer & mater, quasi idem jus habeant, in verbis *patrem vel matrem legitima ætatis constitutos.* 5. Consensum matris in *Consistoriis Saxonicis* requiri testantur Schneidevvin. ad tit. de Nupt. num. 38. Cothmann. consil. 10. n. 97. Mollerus libr. 1. cap. 47. quod congruit cum verbis Constitutionis Ecclesiasticæ Sax. tit. von Ehesachen: f. 110. Es sollen sich keine Kinder/Söhne oder Töchter ohne Vorwissen und Einwilligung jhrer Eltern/als des Vatern / der Mutter / rc. verloben. Utrum verò matrimonium citra matris consensum contractum sit pronunciandum ratum vel irritum, id ex diligenti circumstantiarum collatione Ecclesiasticis & Politicis personis in Consistoriis præsidentibus dijudicandū relinquimus. Constit. Saxonica disertis verbis d.l. addit, *sponsalia absq; matris consensu contracta debere pronunciari irrita.*

2. An patris an matris voluntas preferenda?

87. Quæritur 2. *Si pater à matre in nuptiis liberorum dissentiat, cujus sententiâ standum sit?* Respundent omnes communi suffragio, *patris* consensum præferendum, quæ decisio nititur optimis rationibus. 1. *vir est caput mulieris* 1. Corinth. 11. v. 3. ac divinâ ordinatione ejusdem *dominus* constiturus Gen. 3. v. 16. 1. Cor. 14. v. 33. 1. Tim. 2. vers. 12. 1. Petr. 3. v. 7. *Inferior matrona suo sit Prisce marito*, inquit Martial. libr. 8. epigr. 2. *patria potestas* magis residet, imò jure civili unicè residet penes patrem, ex quo etiam nomen est sortita, unde Johan. Jovinian. Pont libr. 2. de obœd. cap. 2. disputat, *liberos plus debere patri quàm matri.* 3. patres *consilio & prudentiâ* magis valeot, unde rectiùs liberis prospicere possunt. 4. unde etiam in quibusdam Scripturæ dictis specialiter *patris* fit mentio. Exod. 22. v. 17. *Si pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam.* Num. 30. v. 6. *Si cognoverit pater votum filiæ & contradixerit, irritum erit.* Tob. 6. v. 13. Angelus Tobiæ consulit, ut *à patre Raguele filiam in uxorem petat*, hęc & similia non sunt accipienda exclusivè, quasi matris consensum non oporteat accedere, seu ἐξοχικῶς, quod patris consensus cumprimis sit requirendus, quodq; in paterni & materni consensus dissensione ille huic prævalere debeat. 5. *In jure Canonico* statuitur, si pater filiam religioni obtulerit, matrem id revocare minimè posse. Vid. Cypræus de spons. cap. 6. §. 8. Beustius part. 2. c. 47. Bidembach. de caus. matrim. p. 22. Atq; hæc in thesi rectè disputantur, sed si ad hypothesin & speciales casus descendatur, prudentis Abigailis consilium stolidi Nabalis voluntati quandoq; præferendum esse nemo dubitabit.

3. An requiratur consensus parentum expressus?

88. Q. 3. *An requiratur consensus parentum expressus, an sufficiat tacitus? Tacitum* consensum sufficere probant 1. *ex jure divino.* Num. 30. v. 4. votum filiæ Deo factum ratum habetur, *si pater illud cognoverit ac tacuerit.* Ergò à pari etiam rata erit promissio matrimonii à filia alteri facta, si pater eam cognoverit & tacuerit, id est, si tacito consensu eandem approbaverit. 2. *ex jure civili.* Intelligi filiæ patrem consentire, *nisi evidenter dissentiat*, Julianus respondit l. in sponsalib. 7. ff. de sponsalibus, & vicissim, quæ *patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur.* l. sed quæ 12. eod. unde vulgaris regula: *Qui tacet, consentire videtur.* l. Qui tacet. de R.J.c. Qui tacet de R.J. in 6. Conjunge l. si ut proponis. 1. C. de nupt. 3. *ex ratione.* Modus rei nō tollit nec variat rem ipsam, & consensus tacitus itidem est consensus, cùm à specie ad genus rectè procedatur affirmativè. Atq; hæc in quibusdam casib. specialibus locum habere possunt, interim tutiùs agunt liberi ac conscientiis suis rectiùs consulunt, si expressum parentum consensum de matrimonio ineundo requirant. Cùm enim conjugium sit sancta Dei ordinatio, utiq; in vero & serio Dei timore præmissâ gravi deliberatione à liberis inchoandum erit, consilium & consensum eorum, q Dei loco ipsis constituti sunt, non furtim & clandestinè aucupando, sed disertis & expressis verbis rogando & impetrando. Liberi illi, qui parentum honori detractum cupiunt, sæpiùs pro tacito parentum consensu illud interpretantur, quòd nihil minus est quàm consensus.

4. An parentes dissensus sui causas proferre teneantur

89. Q. 4. *An parentes dissensus sui causas proferre teneantur?* Quidam statuunt, parentes, q nuptias impedire volunt, legitimas & sufficientes causas afferre & probare debere, quia *patria potestas in pietate non in atrocitate consistere debet.* l. Divus ad L. Pompon. de parricid. & sanè si appareat, parentes jure patriæ potestatis abuti & ob privatum œconomiæ commodum nuptiis liberorum obsistere, cogi possunt à causarum matrimonialium Judicib., ut dissensus sui rationes exponant, unde Luth. in li. de causis matrimonialib., & Philip. in loco de Conjug. *ad officiū judicis pertinere scribunt, ut consideret, an & quomodo parentes habeant probabilem causam refragandi vel secus.* Interim tamen si clandestina desponsatio præsertim inter liberos minorennes præcesserit, sufficit hęc ipsa ratio, quod liberi mandatum de honorandis parentibus neglectui habuerint seq; ipsos è patria potestate temerè subducere voluerint, neque cogendi sunt parentes, ut præter hanc alias etiam rationes adducant. Cypræus de spons. cap. 6. §. 4. monet, *nulla apud veteres scriptores extare vestigia, quib. demonstrari possit, patrem ad allegandā causam cur dissentiat, obligatū esse, illud verò constare, quod jus elocandi liberos & inprimis impuberes, qui propter ætatem sibi ipsis*

con-

consulere non possunt, totum sit in arbitrio parentum. Ordin. Cellensis Anno 1545. expressè statuit, parentes posse liberorum matrimonia absque consensu suo contracta rescindere, *etiamsi nullam dissensus causam habeant.* Chytræus in explic. cap. 18. Levit. p. 418. In Consistoriis harum regionum omnes clandestinæ desponsationes inter adolescentes & puellas sine perspicuo & expresso parentum consensu factæ, inanes & irritæ pronunciantur, idq; sine discrimine servatur, *etiamsi nullam non assentiendi graviorem causam parentes habeant,* si adolescens annum ætatis 20. puella 18. non excessit. Bidenbach. de caus. matrim. cap. 1. quæst. 1. *Si parentes unam illam causam justè possint prætendere, quod clam & insciis illis liberi minorennes aliis fidem dederint, & quod altera pars clandestinas nuptias quæsierit, si contra ordinationem publicam fecerit, cùm parati sint ipsi de honestis nuptiis prospicere liberis suo tēpore, non possunt urgeri fortiùs & hoc casu rescinditur matrimonium in nostro Consistorio, si maximè parentes nō habeāt alias dissensus sui causas.*

5. Quid agendum, si parentes consensum dare recusent? 90. Q. 5. *Quid faciendum liberis, quorum parentes rogati & requisiti consensum suum in nuptias honestas impertiri nolunt?* Parentibus ratione divini mandati & officii incumbit, ut liberis, qui ad justam ætatem pervenerunt de honesto matrimonio prospiciant. Exod. 34. v. 16. Deut. 7. v. 3. Jerem. 29. v. 6. Eccl. 7. v. 27. &c. sed quidam in eam prolabuntur ἀστοργίαν, ut non solùm nullam ejus rei curam suscipiant, sed etiam rogati ac compellati à liberis consensum suum vel ex morositate vel avaritia denegent, in tali casu B. Lutherus tom. 5. Jen. Germ. libr. de caus. matrim. fol. 254. consulit liberis, ut rem primò deferant ad *proximos agnatos*, qui persuadere debent patri, ne patriæ potestatis jure abutatur, nec commodis liberorum desit. Quòd si illorum autoritate sese permoveri non patitur, referendum id est *Ecclesiæ ministro*, qui patrem officii sui ex verbo commoneat, si nec ejus monita curat, ad *causarum matrimonialium judices* vel tandem deveniendum, qui ἀστόργους illos parentes ad causas recusati consensus proferendas cogant, vel si absq; causis probabilibus ac sufficientibus recusare perrexerint, eos paterno nomine indignos esse pronuncient, & in ipsorum locum succedentes matrimonii ineundi potestatem liberis faciant. l. Capite 19. ff. de ritu nupt. inquit Marcianus. *Capite trigesimo quinto legis Iuliæ, qui liberos, quos habent in potestate, injuriâ prohibuerint ducere uxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex Constitutione Divorum, Severi & Antonini, per Proconsules, Præsidesq; provinciarum coguntur in matrimonium collocare & dotare. Prohibere autem videtur, & qui conditionem non quærit.* Lutherus d. l. graviter scribit. Ehe ich wolte solchen bäwrischen Muthwillen in väterlicher Macht leiden von solchen groben Guntzen (welche von der Ehe jhre Kinder zwingen) wolte ich lieber jhren Kindern rahten und sie heissen/ sich hinter solcher Väter Willen verloben. Denn väterliche Macht ist den Vätern von Gott gegeben nicht zum Muthwillen noch zum Schaden der Kinder/ sondern dieselbige zu fördern und zu helffen und wer der väterlichen Macht andern brauchet/ oder den Kindern zur Hinderniß brauchet/ der verleuret sie damit/ und sol nicht Vater/ sondern Feind und Verderber seiner eignen Kinder geachtet werdē.

6. An patris impii, crudelis, prodigi, ebriosi consensus sit necessarius? 91. Q. 6. *An patris impii, crudelis, prodigi, ebriosi, &c. consensus sit necessarius?* Resp. 1. lex divina de honorandis parentibus nullam addit conditionem & piè dicit Imperator. *Quicunq; tandem sit tuus parens, tamen pater est.* Ergo nec illorum parentum consensum liberi negligent, qui vitio aliquo labem vitæ contraxerunt. 2. Ut servi obœdire jubentur heris non solùm *beneficis & mitibus*, sed etiam σκολιοῖς *distortis & difficilibus* 1. Pet. 2. v. 18. sic liberi honorare jubentur parentes etiam impios & flagitiosos. 3. Parentes per talia vitia non amittunt jus patriæ potestatis, sed aliis ex causis. 4. Consensus patris qui filiam exposuit & tollere noluit jure civili requiritur. l. patrem. 16. C. de Nupt. 5. *Laban* erat insignis veterator & idololatra, ejus tamen consensum in Rachele sibi elocanda Jacobus requirit. Gen. 29. v. 19.

92. Q. 7. *An matrimonium sine parentum consensu contractum per subsequentem parentum ratihabitionem ita convalescat, ut non solùm ex tempore ratihabitionis, sed ab eo etiam tempore, quo à liberis contractum, censeatur ratum ac legitimum?* *7. An ratihabitio hic locum habeat?* Quidam affirmant parum referre arbitrati sive præcedat sive sequatur consensus parentum dummodò interveniat, unde vocabulum *præcedere* in verbis Justiniani Instit. de Nupt. non ita strictè accipiendum esse disputant, sed in quadam latitudine, cùm in aliis etiam contractibus ratihabitio confirmet ea, quæ ab initio desiderabantur. l. 25. de donat. int. vir. & uxor. Hotom. lib. 1. amic. resp. c. 3. Mauler. in comm. Instit. de Nupt. Sed D. Chemnicius in disput. contra clandest. desponsat. quæ ad calcem part. 3. Locor. adjecta est, hanc opinionem graviter insectatur. *Non rectè dicitur* (inquit th. 10.) *nihil referre sive præcedat consensus parentum, sive initium fiat à clandestinis desponsationibus contra Dei mandatum factis & postea parentum consensus ex intervallo aliquo subsequatur. Fieri potest, ut juxta jus civile forsan non multum referat ad hoc, ut sit politica copulatio, sed ut sit divina conjunctio juxta verbum Dei permultùm refert. Deus enim in suo verbo patefecit & præscripsit, certam formam, quâ fiat conjunctio divina in Conjugio, & quæ cum illa forma pugnant, impia & damnata sunt.* th. 11. *Honesta est sententia Imperatoris. In tantum requiri consensum parentum, ut jussus parentum præcedere debeat.* th. 12. *Id quod factum est illegitimè & impiè contra mandatum Dei non potest confirmari vel privatâ parentum vel publica Magistratus autoritate, quasi rectè, benè & legitimè factum, & quidem ita ut sit divina conjunctio. Tales autem esse clandestinas desponsationes scimus & defendimus.* th. 13. *Honesta citantur regulæ, quæ ad hæc fundamenta & ad principia juris Naturæ manifestè congruunt, scilicet quod ab initio firmum non fuit, sequente ratihabitione confirmari non potest. Immotum autem fundamentum est, clandestinas desponsationes ab initio nō esse firmas aut ratas juxta verbum Dei. Item quod nullum est, aut peccatum est, hoc ratihabitio confirmare non potest. Clandestinas autem desponsationes non tantùm esse nullas, sed impias pugnantes cum verbo Dei, Lutherus demonstravit, &c.* Vide ibi plura in hanc sententiam. Proinde juxta Luth. & Chē. sententiā longè verissimam, quando post clandestinas desponsationes parentū consensus accedit, tunc non confirmatur per quandam ratihabitionē retrò sese extendentē, id quod cont. Dei mandatū à liberis factū, sed patriâ potestate de integro novus contractus inducitur, ut juxta formā divinitus præscriptā legitima fiat conjunctio & conscientiæ contrahentiū certò statuere possint se esse divinitùs conjunctos. Atq; hæc sententia nō solùm juri divino clandestinas desponsationes ex-

pressè

presse damnanti, sed etiam juri civili congruit. Præterquam enim quod Imperator disertè asserit, *jussum parentum debere præcedere*, ubi à proprietate verborum non est temerè recedendum, l. nec filium. 12. C. de Nupt. Diocletianus & Maximinus non tantum jubent, ut *contrahendis nuptiis patris consensus accedat*, de futuris ergò nuptiis non de contractis & de consensu antegresso non de subsequente ratihabitione loquuntur. Proinde consensus patris in nuptiis sequens non *retro trahitur*, nec medio tempore susceptos liberos justos facit, sed ex die præstiti consensus nuptiæ justæ fiunt l. 13. §. si quis 6. ad L. Jul. de adult. l. 68. de jur. dot. Paulus etiam l. in sponsalibus 7. de sponsalib. exigit consensum non post nuptias, sed *in sponsalibus*, adeoq; *ante nuptias*; quin & justus ille parentum, quem Justin. requirit, ratihabitioni opponitur l. 65. pr. ad SCtum. Trebell. l. 25. §. 4. de acquir. hæred. cum l. 6. §. 1. d. tit. Cujac. l. 3. observ. c. 5. Conanus li. 8. comment. c. 4. Gentil. l. 4. de nupt. c. 3.

8. An etiam in nuptiis liberorum majorennium consensus parentum requiratur?

93. Q. 8. *An in nuptiis liberorum etiam majorennium emancipatorum, qui jam sui juris sunt, requiratur consensus parentum?* Jure civili filius emancipatus absq; patris consensu uxorem ducere potest, l. filiusfamilias 25. de ritu nuptiar. sed filia emancipata, quoad vigesimum quintum annum attigerit, non modò primas, sed ne secundas quidem nuptias sine patris consensu contrahere potest. l. viduæ. C. de nupt. cujus diversitatis rationem tradunt hanc, quod plus periculi sit in filia quàm filio propter sexus fragilitatem & consilii infirmitatem. Si puellæ majores sunt 25. annis suo arbitrio inconsultis parentibus impunè contrahunt sponsalia. Novell. ut cùm de appellat. cognosc. §. causas, idem verò filio 25. annis majori licere negant, cùm lex de filia tantùm loquatur, ac sit specialis quædam ratio in puellis, quòd earum nuptiæ absq; periculo tamdiu non possint protrahi & differri ac masculorum. Cypræus de sponsf. cap. 7. §. 14. Atq; hæc quidem ex principiis juris civilis, quod ne cessitatem consensus paterni ex jama potestate deducit, rectè disputantur, sed quia præceptum de honorandis parentibus, ex cujus explicatione in ipsis Scripturis tradita Theologi eo nsensus paterni necessitatem petunt, generale est omnes omninò liberos obligans, ideò ut liberi in conscientia sua certi esse possint conjunctionem suam esse divinæ voluntati & legi conformem, in quacunq; ætate vel conditione sint constituti, parentum consensum explorent, Constit. Elector. Saxon. Eccles. in cap. von Ehesachen/fol. 110. omne ætatis discrimen hic excludit. Es sollen sich keine Kinder / Söhne oder Töchter / wes Alters die sind/ohne Vorwissen und Einwilligung ihrer Eltern verloben/ ac addit *sponsalia absq; eorum consensu inita debere pronunciari irrita*. Id quod latè probat Adrian. Pulvæus in lib. de nupt. sine parentum consensu non contrahendis §. 5. & seqq.

9. An tutoris consensus sit necessarius.

94. Q. 9. *An tutoris consensus in nuptiis pupillorum requiratur?* JCti distinguunt inter *tutorem & curatorem*. Curator tantùm *rebus* datur, in personam jus non habet, sed tutor præsidet etiam *personæ* & moribus. De curatore plerique omnes statuunt, quod ejus consensus non requiratur, sed de tutore variant sententiæ. Quidam negant ejus consensum requiri. 1. quia si consensus tutorum perinde requireretur ut parentum, possent tutores matrimonium contra placitum suum contractum rescindere, ut parentes id possunt, cujus contrarium statuitur. l. si pater. 4. C. de sponsf. ac notat Acursius in l. Puellæ de rit. nupt. *non esse tantam parentum & tutorum autoritatem in nuptiis contrahendis, quanta est parentum*. 2 Posset etiam tutor impedire, ne pupilla etiam pubertati jam proxima nuberet, quod tamen gl. fin. in l. si puellæ. ff. de sponsalib. negat, ac non esse similem rationem inter patrem & tutorem asserit, proinde cùm hæc prohibitio sit odiosa, ideò à patre ad tutorem neutiquam extendenda. 3. Parentum consensui in nuptiis tantùm indultum, quia ex pietate paterna, quam nullus affectus vincit, optima consilia pro liberis capere intelliguntur, sed hæc ratio in tutore cessat quinimò Impp. matrimonium inter tutorem & pupillam, ut & inter pupillam ac tutoris filium prohibuerunt, quod vererentur, ne tutor cum damno pupillæ ditesceret, l. non solùm 67. in pr. de rit. nupt. 4. In tutoribus cessat illa ratio, quod *invito non debeat adnasci hæres*. Kling. in tract. de caus. matrim. p. 81. ad idem probandum adducit, l. in copulandis. C. de Nuptiis. Quidam contrarium statuunt, requiri scilicet tutorum consensum. 1. quia tutores succedunt in locum parentum & continentur sub nomine parentum in quarto Decalogi præcepto, inde Luth. in l. de caus. matrim. addit, Was an Eltern statt seyn mag. 2. Pupilla in aliis contractibus sine tutoris autoritate se non potest obligare, æquum igitur est, ut in Conjugio ineundo tanquam re maximi momenti tutoris consensum adhibeat. 3. l. 6. de sponsalib. dicitur, *tutores non posse solos sponsalia constituere*, hoc est, absque consensu puellæ, sequitur ergo eorum consensum nihilominus requiri. 4. Consensus tutoris adhibetur patre furioso existente, l. si furiosus. C. de nupt. ergò etiam patre mortuo adhibendus erit. Cypræus de sponsf. cap. 6. §. 9. Beust. de sponsal. cap. 21. inde in Ordinat. matrim. Wirtenberg. cap. 1. tutorum consensus expressè requiritur. Plures rationes utrinq; cumulari possunt. Illud certum esto, pupillum pupillamvè tutoris consilium in matrimonio ineundo exquirere debere, cùm personæ datus sit, ut eam consilio suo regat & parentis vicem sustineat, ubi verò in specialibus quibusdam casibus, (quando sc. tutor consensum suum pupillæ denegat, ut bonis ejus diutiùs fruatur) citra ejus consensum matrimonialem fidem alteri dare pupillæ liceat, vel datam confirmare & ratam habere deceat, prudentes causarum matrimonialium judices dispicient. Chytræus in comm. c. 18. Levit. pag. 419. *Si adolescens infra 20. & puella intra 18. ætatis annum inscius aut non assentientibus curatoribus conjugium alteri fraudulentis artibus seductus promittat, & ante nuptias se liberari petat, judicibus permittitur, ut consideratis circumstantiis, quodaquum est, constituant*. Videtur etiam discrimen quoddam statuendum, in juvene non tàm solicitè requiritur tutorum consensus quàm in puella propter sexus infirmitatem. Illud non dubitanter affirmaverim, tutores dissensus sui rationes ut exponant, teneri, quod video probari etiam Bidenbach. de caus. matrim. fol. 29. ac requiri expressum puellæ consensum in sponsalibus, quæ tutores nomine pupillorum contrahunt.

95. Quæritur 10. *An matris an tutorum consensus in nuptiis puellæ præferendus?* Extat hac de re expressa Constitutio Impp. Severi & Antonini, l. 1. C. de Nuptiis. *Cùm de nuptiis puellæ quæritur, nec inter tutorem & matrem & propinquos de eligendo futuro marito convenit, arbitrium Præsidis* *10. An matris an tutorum consensus præferendus.*

pra-

provinciæ necessarium est. Quare cùm non sit virginalis pudoris maritum eligere, ad judices causarum matrimonialium hæc controversia deferenda, qui circumstantiis utrinq; perspicatis eam diriment. Quandoq; enim mater, quandoq; tutores rectiùs consulunt, in dubio tamen pro matre esse pronunciandum non dubitaverim. Tutori enim matrem in filia elocanda præferendam ostendunt argumenta, quæ pro astruenda materni consensus necessitate superiùs adducta, quæ longè majoris sunt momenti atq; ponderis, quàm quæ pro tutorum consensu sunt allata. Idem in populo Romano jam olim obtinuisse ostendit memorabile exemplum apud Livium lib. 4. decad. 1. de puella patrimonii herede, cujus forma etiam in vulgus erat nota, de qua inter matrem puellæ & ejus tutorem ortum erat dissidium cuinam foret elocanda. Cùm enim mater nobili, tutor verò plebeio eam dare vellet, res componi inter privatos parietes non potuit, ventum igitur ad jus & postulato matris ac tutorum utrinq; audito Magistratus *secundùm matris arbitrium* jus nuptiarum dedere. Et hoc decretum Ardeatium Romani tutati sunt, cùm plebs & tutores ejus rescindendi causa gravissimam seditionē movissent, ac puellam vi abducere conarentur.

11. *An cognatorum consensus necessarius.*

96. Quæritur 11. *An etiam fratrum & proximorum cognatorum consensus mortuis parentibus sit necessarius?* Jure civili cognatorum atq; affinium autoritas vel consensus in adultorum nuptiis non requiritur, ac certum est non esse parem autoritatem consensus paterni & cognatorum, interim tamen rectissimè rebus suis & conscientiæ tranquillitati consulunt, qui parentibus destituti fratrum & proximorum cognatorum consensum in matrimonio ineundo expetunt. 1. Quia illi succedunt quasi in locum parentum. 2. Quia praxis omnium ferè gentium illud comprobat. Vide Cypræum de sponsalib. cap. 6. §. 9. 3. Quia puella seipsam despondere nequit, hanc ergo operam proximis cognatis deferat, nullibi suis verbis repromisisse puellæ leguntur, sed aut parentes aut fratres aut sanguine proximi, Græcis dicti κύριοι, Latinis autores, tutores, in jure Canonico, *qui dominationem habent super fœminam.* 4. Inde antiqui Canones jubent, ut uxor ab illis, *à quibus custoditur*, petatur & à parentibus & propinquioribus despondeatur. c. aliter. 30. quæst. 5. 5. Jure provinciali multorum locorúm idem requiritur. Ordinat. matrimon. Wirtenberg. c. 1. non tantùm parentum, sed illis defunctis etiam tutorum & propinquorum consensum requirit. Extat statutum Lubecensium lib. 1. tit. 2. art. 4. quod virgo vel vidua repugnantibus justa ex causa cognatis nubens ex omni patrimonio præter vestes quotidianas nihil retineat; notante Dn. Hilligero Compatre nostro honorando longiore vita dignissimo in Donello Enucleato lib. 3. c. 20. lit. Z. quale statutum, quamvis libertati matrimonii repugnaret, ac proinde minimè probandum esse statuant Canonistæ, Panormitanus, Felinus & eos secuti. Beustius p. 32. Mauserus de nupt. p. 350. Arnis. de jure Connub. cap. 3. p. 241. alii tamen JCti contrariam sententiam amplectuntur, ac firmitati & decori Conjugii per illud consuli, temerariam vero levitatem coerceri rectiùs censent, Cypræus de spons. c. 6. §. 4. Mejerus ad lib. 23. Pandect. tit. 2. n. 12. De curatoribus idem quod de proximis agnatis statuendum, eorum enim consensum non esse penitùs negligendum, præsertim si illi, de quorum nuptiis agitur, sint minorennes, & ipsa honestas & Conjugii dignitas & juvenilis ætatis inscitia ac infirmitas comprobant.

12. *An avi consensus sit necessarius.*

97. Quæritur 12. *An in nuptiis nepotum requiratur etiam consensus avi?* Jus civile consensum parentum in nuptiis liberorum non ex sola reverentia & obœdientia quam jure divino & naturali parentibus debent liberi, sed etiam & vel maximè ex potestate patria & ex ratione civili, ne invito suus heres agnascatur, deducit, unde distinguit inter nepotem & neptim. l. Oratione 16. ff. de rit. nupt. *Nepote uxorem ducente & filius consentire debet, neptis vero si nubat, voluntas & autoritas avi sufficit.* Ratio diversitatis hæc est, quod patri invito suus heres agnasceretur, si ipso non consentiente filius avi consensu nepos contraheret nuptias, sed in nepte ratio illa cessat, quippe quæ defuncto avo non recidit in potestatem patris, sed in mariti potestate manet eiq; liberos procreat. Quamvis igitur respectu patriæ potestatis in nuptiis nepotis jure civili non requiratur consensus patris, sed duntaxat avi, quia quamdiu avus paternus superest, nepotes non sunt in patris, sed in avi potestate. §. fin. Instit. de patr. potest. jam verò illorum duntaxat parentum consensus in nuptiis liberorum requiritur, in *quorum potestate sunt liberi*, in pr. Instit. de Nupt. tamen respectu posterioris causæ, propter quam consensus parentum requiritur, videlicet ne invito heres agnascatur, in nuptiis nepotis præter consensum avi etiam parentis consensus est necessarius, sed in nuptiis neptis utraque causa cessat, unde solius avi consensus in ejus nuptiis sufficit. Distingunt etiam inter filios emancipatos, & eos, qui nondum patriá potestate exierunt, in his consensum patris sufficere, in illis etiam avi consensum requiri dicunt. Alberic. Gentil. lib. 4. de Nupt. cap. 2. Quidam distinguunt inter liberos, quorum parentes sunt defuncti, & quorum parentes adhuc in vivis existunt. In illos avo & aviæ eandem potestatem tribuunt, quæ fuit parentum adhuc vivorum, in his verò diversam rationem statuunt. Sed eum cùm consensus paterni necessitas vel maximè dependeat ex lege divina de parentibus honorandis juxta explicationem in ipsis Scripturis traditam, & verò parentum nomine etiam avus & avia comprehendantur, ut suo loco in quæst. de gradib. consang. ostendemus, ideò illorum quoq; consensum liberi morigeri & benedictionem à Deo expectantes neutiquam prætermittere debent. Constit. Elect. Sax. Eccl. c. Von Ehesachen. fol. 110. disertam facit avi & aviæ mentionem. Es sollen sich keine Kinder / Söhne oder Töchter / wes Alters die sind / ohne Vorwissen und Einwilligung ihrer Eltern / als des Vaters / der Mutter / und da die nicht vorhanden / des Grosvatern und der Grosmutter verloben. Quando vero avi vel parentis consensus præferendus sit, ex diligenti circumstantiarum consideratione relinquitur æstimandum, in dubio tamen avi consilio plus deferendum tum propter ætatis prærogativam & judicii maturitatem, tùm propter amorem, quo nepotes complectitur, tùm propter potestatem, quam in parentem illius, de cujus nuptiis quæritur, obtinet.

13. *An generalis consensus sufficiat.*

98. Q. 13. *An probandæ sint nuptiæ, ad quas generalis duntaxat parentum consensus accedit?* Ducendi causa triplicem parentum consensum statuere possumus. *Generalem*, quando pater plenam & liberam ineundi matrimonii potestatem filio concedit, ut quocunq; velit loco & ex quacunq; ipsi lubitum est familia uxorem ducat, modò sit honesta.

Spe-

Specialem, quando ad certam aliquam familiam electio restringitur, ut ex ea filius uxorem sibi quærat. Sic Abraham is Eleazarum certo mandato instructum ablegat ad quærendam filio Isaaco uxorem in patria terra & cognatione, Genes. 24. v. 3. *non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum inter quos habito, sed ad terram & cognationem meam* (in Mesopotamiam) *proficisceris & inde accipies uxorem meam filio Isaac*. Gen. 28. versl. 1. Isaacus filio suo Jacobo præcipit: *Noli accipere conjugem de genere Canaan, sed vade & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ ad domum Bathuel patrem matris tuæ, & accipe inde tibi uxorem de filiabus Laban avunculi tui*. *Individualis* consensus est, quando in certam & nominatim expressam personam pater consentit. Quamvis verò ad conscientiæ tranquillitatem conservandam & spem divinæ benedictionis confirmandam tutissimum sit individualem vel certè specialem parentum consensum impetrare, tamen generalem etiam consensum sufficere non injuriâ statuitur, præsertim si liberi sint majorennes atq; ad eam ætatis maturitatem pervenerint, ut ipsimet rebus suis rectè prospicere & consulere possint, quia potest aliquis suo juri renunciare, & quod suo nomine gestum est, ratum habere.

14. *An in quibusdã casibus negligendus parentum consensus.*

99. Quæritur 14. *An in quibusdam casibus matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta à judice causarum matrimonialium sint confirmanda?* Beultius de matrim. c. 46. p. 210. sic distinguit. 1. Aut liberi inierunt matrimonia insciis parentibus & *parentes neq; ab initio neq; postea volunt consentire*, tunc dubium nullum, quin istud matrimonium sine ipsorum consensu non subsistat, propterea quod ipsorum consensus non intervenit, qui tamen requiritur, & est solennitas substantialis ipsius matrimonii. Aut parentes post matrimonia contracta ea *rata habuerunt*, utut sine ipsorum consensu vel purè vel sub conditione non inhonesta initiò per liberos fuerunt inita, & tunc propter subsequentem voluntatem & consensum talia matrimonia valent, quasi de novo contracta, ac si prior ille contractus nunquam celebratus fuisset. 2. Aut liberi sunt *minorennes & res est integra*, hoc est, quando copula nondum est secuta; tunc propter minorennitatem parentes talia matrimonia sine ipsorum consensu inita rescindere possunt, etiamsi nullam causam dissensus habeant. Aut liberi sunt *majorennes* & consensum parentum debito *modo requisiverunt*, tunc parentes ipsorum matrimonia impedire & rescindere non possunt, nisi habeant justissimas causas dissensus, puta si filia vellet nubere turpi & inhonesto, tunc pater suâ autoritate potest illud matrimonium impedire. Si verò vellet nubere honesto & pari moribus & genere, certè pater dissentiendi causam non habet. 3. *Si res non esset integra*: puta quando intervenisset concubitus, tunc sive liberi sint majorennes sive minorennes, conjugium consummatum non potest rescindi, etiamsi parentes in illud non consenserint, multa enim impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Klingius in tract. de causis matrim. p. 78. sic distinguit. Aut post matrimonium sine parentum consensu contractum *res non est integra*, sed copula carnalis subsecuta & concordant Canonistæ & Theologi, quod matrimonium separari non debeat, utcunque consensus parentum defuerit. Aut post matrimonium sine consensu parentum contractum res est integra, id est, carnalis copula non est subsecuta, & distingue. Aut *parentes contrahentium sunt duri*, quia aut prohibuerunt liberis matrimonia, aut occasionem quærere noluerunt, & in hoc quoque conveniunt, quod valeat. Aut parentes non sunt in culpa rationc prohibitionis vel negligentiæ, & tamen liberi sine ipsorum consensu contraxerunt, & dic. Aut *parentes tacent*, nec impugnant expressè & quoque valet matrimonium secundùm utrosq;. Aut parentes non tacent, *sed impugnant*, & tunc aut puer inobediens post contractum *perseverat in suo proposito* & tunc si matrimonium consummatur, valet secundùm utrosq; & liberi ex eo nati sunt legitimi. Aut puer redit ad parentes & *subjicit se ipsorum voluntati* post contractum matrimonium, & dic. Aut pars, quæ alteram ad contrahendum induxit, *est honesta & paris conditionis*, & Theologi non temerè separationem permittunt, apud Canonistas de validitate non est dubium. Aut pars, quæ alteram dolo induxit sine consensu parentum, *non est paris conditionis*, sed honesta vel saltem vilis. Et de hoc contenditur. Canonistæ enim judicant non esse dirimendum, Theologi contra, qui tamen protestantur in suis libris, quod nolunt ponere legem judicibus in foro contentioso & judiciali, sed tantùm in foro pœnitentiæ alii consulere. Hæc omnia Klingius rationum momenta utrobiq; subjungens licet parcè. Nos distinguimus *inter strictum juris rigorem* & ἐπιείκειαν sive *stricti juris moderationem*. Si pater stricto jure agere velit, potest dissolvere liberorum matrimonia absque consensu suo contracta, sed ex ἐπιεικείᾳ & ad præcavendum majus malum quandoque persuaderi potest, ne jus suum severè exerceat, utpote quando liberi commissam culpam humiliter deprecantur, quando matrimonii fides data personæ honestæ & moribus ac genere pari, quando res non amplius est integra, sed copula carnalis intercessit. De pœnâ, quâ in foro civili afficiendi sunt liberi citra parentum consensum sponsalia contrahentes tractant JCti. Cùm enim tales liberi gravissimè peccent contra legem divinam & humanam, æquissimum est, ut carcere vel exheredatione vel alio modo puniantur pro cujusq; loci statutis & consuetudine. Jure civili *infamiæ* notam incurrit, qui filiam sine jussu patris, in cujus potestate est, uxorem ducit. l. 12. de his qui not. infam. In Constit. Eccles. Electoral. fol. 110. parentibus conceditur *usq; ad dimidiam partem legitimæ*, vel etiam pro ratione circumstantiarum *totaliter* tales liberos, qui absq; eorum consensu matrimonium ineunt, *exheredandi*. Idipsum Carolus V. in regnis & ditionibus suis hereditariis & Henricus Galliæ Rex peculiari statuto, sanciverunt. In Ordin. matrim. Wirtenberg. cap. 1. in corpore vel bonis tales liberi jubentur puniri.

ARTICULUS II.

De consensus ad matrimonium requisiti qualitate.

100. Consensum tùm *contrahentium*, tùm *eorum in quorum potestate* sunt liberi ad matrimonium incundum requiri ostendimus hactenus, restat ut post expositam utriusque consensus necessitatem de ejusdem qualitate disseramus. Consensus est quasi anima conjugalis contractus. Unde ICtus dicit: *Nuptias non concubitus sed consensus facit.* *Qualis consensus requiratur.*

Ne-

Nemini ergò dubium, quin probè & accuratè sit dispiciendum, ut consensus sit legitimus & rectè sese habeat. Hemmingius in libell. de Conjugio p. 47. sex conditiones legitimi consensus requiri asserit. 1. ut *sit licitus*, ne fiat contra Dei & Naturæ legem, nec contra honestas hominum constitutiones, nam consensus qui fit contra voluntatem Dei & Naturæ legem pro nullo habendus est. 2. *honestus*, ne sit inter dissimiles moribus, genere, fortunâ, religione personas, aut etiã cont. honestatẽ publicam. 3. *Justus*, ne sit clandestinus & contra voluntatem eorum, in quorum potestate vel uterque contrahentium vel alteruter fuerit. 4. *Liber*, ne quis vel coactus metu aut minis vel pellectus promissionibus promittat verbis quòd animo improbet. 5. *Plenus*, ne sit vel ambiguus vel turbatus cœco amore aut temulentiâ. Ratio ergò in re tanti momenti in consilium adhibenda est & non affectus sine ratione. 6. *Sincerus*, ne alter alterum ullo dolo aut mendacio circumveniat. Rectè tamen ibidem addit Hemmingius, *etsi hæ conditiones omnes requirantur, ut contractus sit legitimus; eas tamen non esse omnes ejusdem ponderis, alia enim impediunt nuptias, si non adsunt, alia gravitatem & circumspectionem in tanti momenti contractu respiciunt.* Alii hoc modo procedunt. Consensus legitimus est, qui cum lege Dei & Naturæ congruit, estq; tum *justus* tùm *honestus*. Justus, qui fit de parentum consilio & voluntate. Honestus, qui congruit cum reverentia sanguinis, quia lex Dei & Naturæ utrumque requirit tum honorem erga parentes, tum reverentiam erga eos, qui sanguine sunt propinqui. Sed quilibet videt, *reverentiam sanguinis* non ad qualitatem, sed ad objectum consensus, nec ad efficientem vel formam sed materiam Conjugii pertinere.

101. Breviori ergò & rectiori lineâ sic procedimus. Consensus est actus voluntatis liberæ à sano atq; integro judicio profectus, ad illum igitur, ut sit legitimus, requiritur tum *judicii integritas*, tum *voluntatis libertas*, ac si alterutrum horum vel utrumque desit, consensus non erit legitimus. Cum judicii integritate pugnat, *error, dolus, ebrietas, fatuitas, furor*. Cum voluntatis libertate pugnant *minæ, justus metus & violenta coactio*, atque ad hæc duo capita sex illæ conditiones, quas Hemmingius legitimo consensui assignat, reduci possunt. Ut enim consensus sit *licitus, honestus & justus*, id pertinet ad judicii integritatem. Ut sit *liber, plenus & sincerus*, id spectat ad voluntatis & arbitrii libertatem. Eadem fermè ratione Bellarm. de Sacram. matrim. cap. 18. reducit impedimenta consensus ad *ignorantiam & coactionem*. Ceterum ut talis consensus nuptias constituat, requiritur insuper 1. ut sit *verus* non simulatus, quia ut Cajus loquitur, *simulatæ nuptiæ nullius sunt momenti*. l. simulatæ 30. de rit. nuptiar. l. 13. C. de nupt. 2. ut sit *mutuus*, utriusq; scil. partis maris & fœminæ, non hujus vel illius tantùm, unde etiam *contrahentium*, non autem unius contrahentis consensus vocatur, & ipsum consensus nomen hoc importat, quia id propriè dicitur consensus, quando duo vel plures unum sentiunt & in unum amicè conspirant. *Consensus est duorum vel plurium in idem sensus*. c. un. 29. q. 1. 3. ut sit *externus*, id est, verbis vel gestibus exteriùs declaratus, quâ de re Canonistæ & Scholastici sic disputant. Si puella & adolescens sibi invicem obviantes expetant matrimonialiter conjugi, non potest dici per hanc internam voluntatem & occultum consensum inter eos contractum matrimonium, sed necesse est, ut talis voluntas exteriùs declaretur, putà verbis vel signis. Verba vel ore coram proferri vel scripto exprimi possunt; quin & verba possunt suppleri per signa verbis consensum exprimentibus æquipollentia; unde quod in c. Tuæ fraternitati de sponsalib. dicitur, *verba ad consensum matrimonialem esse necessaria*, id accipiunt *secundùm quid* dictum scilic. ad certiorem probationem, alii generaliter intelligunt de signis expressivis, inter quæ verba principatum obtinet, ut sic à potiori facta fuerit denominatio.

Pugnant cum consensu 1. Error.

102. Primò cum *judicii integritate* diximus pugnare *errorem*. *Qui errant*, inquit Ulpianus, *non consentiunt, cùm nihil tam contrarium sit consensui quam error, qui imperitiam detegit*. l. 15. ff. de jurisd. l. 116. ff. de reg. juris, *qui errat, non sentit, non ergò consentit, hoc est, simul cum aliis sentit*. c. unic. 29. quæst. 1. Sed hic error non est unius generis. Scholastici statuunt quatuor species erroris, aliud enim esse dicunt *errorem personæ*, alium *qualitatis*, alium *conditionis*, alium *fortunæ*. d. c. unic. 29. quæst. 1. Sed conditionis & fortunæ error ad qualitatis errorem reduci potest. Tres ergò statuimus erroris species. 1. *Error nominis*, quando circa nomen duntaxat erratur, ut si quis eam, quam sibi in matrimonium destinaverat, existimet appellari Margaretam cùm dicatur Anna. 2. *Error personæ* est, quando circa ipsam personam erratur, sicut Jacobo contigit, cui pro Rachele quam sibi despousaverat, & cum qua conjugium se consummaturum speraverat, supposita fuit Lea. Dicitur etiam *error corporis* sive in corpore (quia corpora quandoque dicuntur personæ) & concernit ipsa substantialia Conjugii, personas scil. contrahentes. 3. *Error qualitatis* est, quando circa quædam accidentalia erratur, cujus erroris tres species statui possunt, vel enim erratur *circa bona animi*, ut quando quis ducit morosam, rixosam, iracundam, ebriosam, prodigam, &c. quam putabat esse moratam, modestam, sobrietatis studiosam, frugalem, vel *circa bona corporis*, ut quando quis ducit morbidam, deformem, ætate provectam, &c. quam putabat esse integræ sanitatis, formæ decentis & adhuc juvenculam; vel *circa bona fortunæ*, ut quando quis ducit pauperem, servam, ignobilem, &c. quam putabat esse divitem, liberam, nobili genere natam. Bonav. 4. sent. dist. 30. q. 1. distinguit inter errorem, qui circa personam contingit & circa proprietates personæ, quod eodem recidit. Eminet autem inter errores qualitatis unus præ reliquis, ad errorem cum ipsa matrimonii substantia pugnantem quàm proximè accedens, quando scilicet quis contrahit cum vitiata, quam credidit esse virginem.

1 Error nominis.

103. Quamvis verò prospiciendum sedulò, ut in arduo hoc negotio matrimoniali quod perpetuum totius vitæ consortium concernit & indissolubili vinculo contrahentes copulat, omnis omninò error à consentientibus absit, atq; hac ratione ex plena sani judicii integritate consensus exurgat, tamen nequaquam existimandum, quod quivis error nuptias contractas dirimat, quod ipsum ut sit evidentius, de singulis erroris speciebus κατὰ μέρος agemus. *Errorem nominis* matrimonium impedire & sponsalia per hunc errorem contracta fieri irrita pleriq; Canonistæ statuunt propter cap. Tua nos x. de sponsalibus, sed juris civilis Interpp. contrarium asserunt propter evidentem textum §. siquidem 29. Instit. de Legat. ubi Imp. dicit. *Si-*

qui-

quidem in nomine, cognomine, prænomine, agnomine Legatarii testator erraverit, cùm de persona constat, nihilominus valet Legatum, idemq; in hereditatibus valet & rectè. Nomina enim significandorum hominum gratiâ reperta sunt, qui si alio quolibet modo intelligantur, nihil interest, cum quo congruit illud Imp. Gordiani l. 4. C. de Testam. *Si in nomine vel prænomine vel cognomine testator erraverit, nec tamen, de quo senserit, incertum sit, error ejusmodi nihil officit veritati.* Posteriori igitur huic sententiæ assurgimus. 1. quia error nominis, est error tantum in accidente, qui non concernit substantialia hujus contractus. 2. sponsalia possunt contrahi cum ea, cujus nomen planè ignoratur, ergò etiam cum ea, de cujus proprio nomine erratur. Quod juris in ignorantia κατ' ἀντίφασιν, idem juris in ignorantia κατὰ διάθεσιν. 3. Error nominis contrahentium consensum propriè & accuratè loquendo non impedit, cùm procul dubio sponsus nihilominus eam fuisset ducturus, licet de vero ejus nomine constitisset. Addenda tamen quædam limitatio, error nominis non impedit matrimonium scilicet *nisi secum trahat errorem corporis sive personæ*, tunc enim non amplius est simplex nominis error, sed transit in aliam speciem erroris. Quidam errorem personæ dupliciter contingere posse statuunt, vel *ut error sit in re*, ut cùm quis putet se promittere Conjugium Margaretæ & promittit Annæ, aut cum in ipsis nuptiis Margareta pro Anna supponitur: vel *ut error sit tantùm in nomine*, ut cùm contrahens aliud sibi nomen assumit. Sed satius est errorem nominis peculiarem & distinctam speciem ab errore personæ constituere.

2. *Error personæ.* 104. *Errorem personæ* impedire matrimonium & sponsalia facere irrita indubitati juris est. 1. ad matrimonium ineundum requiritur inprimis consensus contrahentium, sed quando in ipsa persona erratur, tunc is, qui errat, in eam personam non intelligitur consensisse. 2. *Error nominis stipulationem non vitiat, ubi de corpore constat*, l. 9. §. si in nomine de contrah. empt. Ergò à contrario sensu, quando de corpore non constat, sed in persona erratur, stipulatio vitiatur. 3. Error circa actus substantialia vitiat & impedit ipsum actum, utpote qui dissensum arguit circa actus essentialia & substantialia, quæ salvo actu omitti nullo modo possunt. Jam vero error personæ est actus circa ipsa substantialia matrimonii, quippe ad quæ etiam pertinent personæ contrahentes. 4. In jure Canonico expressa habetur decisio c. unic. 29. quæst. 1. *Error personæ conjugii consensum non admittit. Si quis enim pacisceretur se venditurum agrum Marcello, & postea veniret Paulus dicens se esse Marcellum & emeret agrum ab illo, nunquid cum Paulo convenit iste de precio aut dicendus est agrum sibi vendidisse? Item si quis promitteret se venditurum mihi aurum & pro auro offerret mihi orichalcum, & ita me deciperet, nunquid dicerer consensisse in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcum, nec ergò aliquando in illud consensi, quia consensus non est nisi voluntatis. Sicut ergò hîc error materiæ excludit consensum, sic & in Conjugio error personæ, non enim consensit in hunc, sed in eum quem putabat esse.* 5. Ex jure civili collationis gratiâ hûc referri potest, quod error circa personam judicis admissus obstet jurisdictionis prorogationi, sic ut actus ille nullius existimetur momenti. l. si per errorem. 15. ff. de jurisd. pari ratione etiam error in persona admissus conjugio erit impedimento. Sed objicitur exemplum *Jacobi Patriarchæ* cui ignoranti pro Rachele à veteratore Labane Lea fuit supposita, nec tamen Jacobus eam repudiavit Genes. 29. Beza in libr. de repud. pag. 71. respondet, Jacobum idcircò retinuisse Leam, *quia res non ampliùs fuerit integra, sed copula carnalis intervenerit*, ex quâ responsione consequens fuerit, errorem personæ tunc demum impedire matrimonium, quando nondum accessit copula, sed eâ interveniente validum esse matrimonium, licet in persona fuerit erratum. At hoc sponso personæ errore decepto fuerit satis durum & acerbum. Sanè si comperto jam errore copula intervenerit, tunc de novo in eam consensisse videtur, in qua priùs erraverat, sed si per ignorantiam & imprudentiam id fecit, ut in Jacobi exemplo res sese habet consensisse neutiquam dici potest, inde c. unic. 29. q. 1. sic respondet. *Consensus alius est præcedens, alius subsequens. Præcedit consensus, quando ante copulam carnalem in individuam vitæ consuetudinem uterq; consentit, subsequitur, quando post concubinalem sive fornicarium coitum consentiunt in idem. Jacob ergo & Leam non fecit conjuges præcedens consensus sed subsequens, nec tamen ex primo concubitu fornicarii judicantur, cùm ille maritali affectu eam cognoverit, & illa uxorio affectu sibi debitum persolverit, putans lege primogenitarum & paternis imperiis se sibi jure copulatam.* Dicimus ergò Jacobum non fuisse summo jure usum, potuisset omninò repudiare Leam, cui fidem matrimonii nunquam dederat, nec in eam consenserat, sed ex ἐπιεικείᾳ eam retinuit, cum qua maritali affectu consueverat. Atq; hanc ἐπιείκειαν in simili casu Cypræus de spons. cap. 13. §. 33. num. 1. imitandum marito censet. *Rectissime factûrum existimaverim* (inquit) *qui exemplum Jacobi secutus summo jure non utatur, præsertim ubi concubitus accessit*, interim rectè addit: *in arbitrio ejus esse, cui fucus factus sit vel eam retinere, quæ pro alia tradita est, vel eandem repudiare.* Paulò aliter Luther. in comm. cap. 29. Genes. pag. 408. de stricto scilicet juris rigore loquens. *Patientia hæc Jacobi non est ad imitationem proposita, quantumvis ardua & planè heroica est perferre & pati æquo animo, ut sponsa eripiatur ipsâ horâ & momento nuptiarum, ideò mirari magis & prædicare, quàm imitari eam licebit.* pag. 409. *Potuisset summo jure repudiare Leam & dicere. Quæcunq; tandem sit consuetudo illa, tu mihi Rachelem despondisti, hanc servabo & nullam aliam. Sed quid faciat sanctissimus vir? æquo animo fert hanc injuriam, ut potiatur Rachele, quæ erat unica & vera sponsa, quam videt se non posse obtinere, nisi istâ iniquissimâ conditione, ut retineat Leam, quam non amabat. Cogitavit enim quid faciam? Lea est decepta autoritate patris, sicut ego insidiis ejus circumventus sum. Si deseruero eam, erit perpetuò deserta, est enim à me vitiata & optimâ dote virginitatis privata, aut certè omnibus suspecta erit de amissa pudicitia, ut maximè ego ab ea abstinuissem, ita flectitur Jacob misericordiâ, caritate & patientiâ ne repudiet Leam.*

105. *Error qualitatis* circa *bona fortunæ* in specie sic dicta, id est circa divitias non impedit vel vitiat matrimonium, quia non arguit dissensum circa substantialia matrimonii, sed tantum circa accidentalia. Deus *pauperem & divitem creavit* Prov. 22. v. 2. ac pii conjuges possunt ac debent niti hac consolatione, quòd *timentibus Dominum non sit defuturum omne bonum*. Psal. 34. v. 11. quodq; *labores* 3. *Error qualitatis.* 1. *Circa bona fortunæ.*

manu-

manuum suarum sint manducaturi, Psalm. 128. v. 2. c. unic. 29. quæst. 1. *Error fortunæ & qualitatis non excludit consensum, veluti si quis consentiret in prælaturam alicujus Ecclesiæ quam putaret esse divitem, & illa esset minus copiosa, quamvis hic deciperetur errore fortunæ, non tamen posset renunciare prælaturæ acceptæ. Similiter quæ nubit pauperi, putans illum esse divitem, non potest renunciare priori conditioni, quamvis erraverit. Error qualitatis non excludit similiter consensum, utpote si quis emerit agrum vel vineam, quam putabat esse uberrimam, quamvis iste erraret in qualitate rerum rem minùs fertilem emendo, non potest tamen venditionem rescindere.* Addunt tamen quasdam conditiones. 1. si quis matrimonium hac conditione promisit, si puella in dotem attulerit mille aureos, tunc enim sponsalia sunt conditionata, ideoq; conditione non extante non sunt rata. 2. Si ad errorem accesserit dolus, utpote si prætextu divitiarum alterutra contrahentium persona ad matrimonium promittendum fraudibus & fallaciis fuerit inducta.

2. Circa generis nobilitatem. 106. Error qualitatis *circa generis nobilitatem* quibusdam videtur sponsalia facere irrita, in quam sententiam citant Lombardum 4. sent. dist. 30. lit. A. *Si quis fœminam nobilem in Conjugium petat & pro ea alia ignobilis illi tradatur, non est inter eos Conjugium, quia non consensit vir in istam, sed in illam.* Sed Lombardus ibi non agit de errore qualitatis, sed de errore personæ, siquidem errore personæ, ab errore qualitatis manifestè distinguit & postquam dixerat, errorem personæ consensum conjugalem non admittere, subjicit verba proximè citata, & exempli loco addit. *Si quis promitteret se mihi venditurum aurum, & pro auro mihi offerret aurichalcum & ita me deciperet, nunquid diceret consensisse in aurichalcum? jam vero aurum & aurichalcum non tantùm qualitatibus, sed ipsâ etiam substantiâ differunt*, ergò si exemplum debet esse conveniens, statuendum quod Lombardus non de errore qualitatis circa generis nobilitatem, sed de errore circa ipsam personam agat. Ut enim divitiæ ita quoq; generis nobilitas ad fortunæ bona pertinet, unde Ludovicus Vives vocat *sortem nascendi*, proinde ut error qualitatis circa divitias, ita quoque error qualitatis circa generis nobilitatem non facit datam matrimonii fidem irritam, cùm uterq; non versetur circa substantialia, sed circa accidentalia Conjugii. Ex quo fundamento rectè statuitur, quod non possint sponsalia dissolvi, si quæ nubat *spurio*, quem existimabat ex legitimo Conjugio esse natum & vice versâ, quia hîc error est duntaxat qualitatis. Interim 1. si extet statutum provinciale quod vir nobilis non debeat ducere fœminam ignobilem & vicissim, quòd fœmina nobilis non debeat nubere viro ignobili. 2. si promissioni matrimonii expressè fuerit addita conditio, quod alteruter contrahentium generis sui nobilitatem debeat demonstrare. 3. si dolus malus accesserit & falsâ nobilitatis gloriatione alterutra pars ad consentiendum fallaciter fuerit persuasa, *ἐπιείκειαν* à causarum matrimonialium judicibus, si scilicet copula carnalis nondum intervenerit, adhiberi posse putamus. Cypræus de sponsal. cap. 13. §. 36. num. 4. *Statuo* (inquit) *eum, qui deceptus mulierem sibi despondit, quam nobilem esse existimabat, ad nuptias consummandas non teneri, siquidem ipsa genus mentita sit & pro nobili se venditarit. Nam cum deceptum esse palam est, ut qui post sponsalia peracta eo nævo illam affectam comperit, quem si antè præscisset, nunquam ei fidem dedisset, ideoq; à contractu recedendi & aliam sibi conditionem quærendi ei meritò facultas libera relinquitur. Sin verò tum, cui nuptias promisit, ignobilem esse non ignorabat & convinci possit sese scivisse, teneri eum ducere existimaverim, nisi legibus expressè inter nobiles & ignobiles prohibita sint conjugia, ut in regno Daniæ. §. 37. Sed si nuptiis & concubitu subsecuto domum deduxerit uxorem, quam nobilem existimabat deceptus, repudiandam eam minimè existimaverim, cùm res integra amplius non sit, sed secuto concubitu matrimonium consummatum sit, neq; enim propter qualitatis errorem conjugium dissolvi potest & edicta de nuptiis ob personæ status imparibus à Justiniano sublata sunt.* l. 28. C. de nupt.

107. Errorem qualitatis *circa conditionem seu statum*, cùm servus pro libero se gerens ingenuam ducit, matrimoniū dirimere jure Canonico est statutū. c. unic. caus. 29. q. 1. *Error personæ & conditionis conjugis consensum non admittit*, c. si quis ancillam. caus. ead. q. 2. quod congruit cum Constit. 22. in Authent. Gratianus discordantes de hac quæstione Canones sic nititur conciliare. 3 Circa vitæ statum.
Non negatur ingenuam posse nubere servo, sed dicitur, quod si nescitur esse servilis conditionis, liberè potest dimitti, cùm servitus ejus fuerit deprehensa. Illud autem Apostoli, Mulier cui vult, nubat, tantùm in Domino & illud Julii Papæ, si omnes unam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit, intelligendum est de his, quorum conditio utrique nota est, hujus autem conditio mulieri incognita erat, non ergo præmissis autoritatibus cogitur manere cum illo, sed liberum esse ostenditur vel manere vel discedere. Lombardus 4. sent. dist. 36. lit. A. idem repetit & addit. *Si conditionis dolum* (fœmina) *patitur, non cogitur adhærere ei, cujus fraude decepta est, si autem sciens vir conditionem mulieris vel e converso, non valet eam dimittere.* Juris civilis interpres has rationes addunt, quod servus sit ἀπρόσωπος, nec sine domini consensu de se quicquam polliceri possit, nec corporis sui potestatem habeat, nec de ejus communicatione per Conjugium cum altera pacisci queat. Sed hæc omnia accipienda sunt de illa servitute, quæ apud Romanos olim obtinuit, ac hodiè apud Christianos magna ex parte exolevit. Alia verò ratio est illorum servorum, qui ad operas faciendas quidem obligati, non tamen ipsorum personæ & corpora sunt in dominorum potestate, cum illis si qua etiam ignorans conditionem illam servilem contraxerit, valent sponsalia, perinde ut ea, quæ cum ignobili sunt contracta, observatis tamen conditionibus §. proximè præcedente annotatis.

108. Error qualitatis *circa bona animi* matrimonium non dirimit. c. unic. caus. 29. q. 1. *Error qualitatis est, quando putatur esse bonus, qui malus est, talis error Conjugii consensum non excludit.* Rationes adduci possunt. 1. quia talis error versatur circa accidentalia matrimonii, non circa ipsam substantiam. 2. Si talis error sponsalia dirimeret, plurima omninò dissolvenda forent, quia *haud facile inventu bonu fœmina*, ut Pacuvius canit. 3. Sibi ipsi imputet sponsus, quod in re tanti momenti mores illius non explorarit diligentiùs, cui individuam vitæ consociationem promisit. Quidam addunt limitationem, quòd error qualitatis tum demum matrimonio non obstet, si certò constet alterum contrahentium fuisse nihilominus initurum matri- 4. Circa bona animi.

git *ipsum corpus*, cùm læsa virginitas etiam corporis vitium censeatur, jam verò corpora conjugum pertinent ad materiam Conjugii, materia pertinet ad rei substantiam, ergo hic error versatur circa ipsam Conjugii substantiam. D. Mentzerus de Conjugio pag. 90. *Vocatur sanè error ille qualitatis, qui tamen si exquisitè loquendum est, ad ipsam formam conjugii refertur, unde non debet negari ad essentiam matrimonii pertinere, pugnat enim cum illo principio. Erunt duo in carnem unam. Forma Conjugii est obligatio sive vinculum ortum ex mutua consensione in arctissimam & indissolubilem conjunctionem in carnem unam. Quare ut adulterium è diametro pugnat cum matrimonio, ita certum est scortationem etiam cum eo pugnare non in aliquo accidente sed respectu ipsius formæ.* Cypræus de sponſ. cap. 13. §. 39. *Ad errorem qualitatis* Lombardus *& alii referunt, si virgo alicui sit desponsa, quam alius compressit, sed rectius meo judicio refertur ad errorem conditionis, quod vitiata statum quodammodo mutet, infamis fiat & capitis diminutionem patiatur, nam pudicitiâ amissâ omnis in fœmina virtus ruit.* Quod si ergo jure Canonico & civili *per errorem conditionis*, si quis ducit servam, quam putabat esse ingenuam & liberam, matrimonium redditur irritum, quanto magis irritum reddi poterit, si compressam ducat, quam virginem castam esse putabat, ecquis enim non malit in Conjugio retinere servam castam, quàm liberam ab alio compressam? 3. *Josephi commendationem.* Josephus Mariæ sponsus, antequam ex Angelo didicisset, sponsam suam ex peculiari & supernaturali Spiritus sancti operatione absq; viri congressu concepisse, cogitavit eam deserere Matth. 1. v. 19. atque hoc nomine non reprehenditur, sed in ipsa hujus propositi descriptione *justus* vocatur, sicq; justitiæ hæc voluntas deputatur. Quidam *δικαίου* appellationem, exponunt de *misericorde*, sicut etiam justitia pro beneficentia & misericordia quandoque accipitur, ut sit sensus, Josephum noluisse stricto jure contra sponsam uti, quia fuerit misericors & benignus, sed potest etiam propriè accipi pro eo *qui justus est, & justè agit*, ut sit sensus, Josephum noluisse statim re nondum penitùs cognitâ & perspectâ sponsâ in jus vocare, sed eventum prius expectare. Quidam subintelligunt particulam discretivam *tamen*, hoc sensu, Josephus cùm esset justus, tamen noluit eã traducere. Justitia eum impellebat, ut sponsam, quam gravidam cernebat, ac proinde ab aliquo vitium ei illatum esse suspicabatur, ad judices deferret, ut illi causâ cognitâ & crimine deprehenso exemplum in ea statuerent, capitali pœna eam afficiendo, sed cùm videret castos illius mores ac in hanc opinionem inclinaret, quod ante sponsalia secum contracta virum admisisset, cui adhuc nubere posset, si ab illa sponsione esset liberata, mitiorem hanc viam ingredi voluit, ut occultè ab ea secederet. Quicquid sit, ex textu manifestè constat, hoc propositum ex Josephi animo æstimatum non improbari à Spiritu sancto, sed de Mariæ conceptione rectiùs eum informari, nec juberi Josephum ab Angelo, ut sponsam retineat, quia ex alio gravidam non liceat dimittere, sed quia *id quod in ea natum est, sit ex Spiritu sancto. 4. doli admixtionem.* Non subest hîc nudus & simplex error cujusdam accidentis levioris, sed detestandus & intolerabilis dolus ex parte mulieris intervenit, dum pro casta virgine sese vendidit, quæ tamen alium admisit. Jam verò matrimonium fraude ac dolo initum meritò dissolvitur, id quod in aliis etiam contractibus locum obtinet. l. Et eleganter. 7. in pr. ff. de dol. malo. l. 5. C. de rescind. vendit. *per dolum malum, si legitimè probetur, bona fides contractus ipso jure vitiatur. 4. Incommodorum consecutionem.* Talia matrimonia, si pars innocens ad ea cogatur, difficiles solent plerunque sortiri exitus. c. Præterea e. cùm locum de sponsalib. Maritus in perpetua suspicione hæret, semel malam inposterum etiam sui similem futuram. Leo Imp. Nov. 93. præter alias rationes etiam hanc ab incommodis petitam urget. *Sponsam quandam* (inquit) *furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cùm illa interim sponsalem præseferret castimoniam, sponsaliorum tempore compertum est. Decernimus igitur ut propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio non veri, ac copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neq; genuinum conspicitur, ubi meretricium se offert scelus, ubi causa sunt diffidiorum & odii, ubi animorum alienatio, quæ mala acervatim omnia cum peregrino alienoq; semine suscipiuntur, quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsaliśq; est amor? quin ut quispiam alterius fœtum sibi subjiciat, id verò ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honesta casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, & cum aliis lasciviendo oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.* Hanc Imperatoris Leonis Constitutionem in epitomen suam redegit Harmenopolus lib. 4. tit. 1. cap. de sponſ. dissolut. 5. *Paritatis rationem.* Si filii non debent portare culpæ paternæ pœnam, utiq; nec sponsus debet delicto sponsæ prægravari. Sed prius constat ex jure divino. Deut. 24. v. 16. 2. Reg. 14. v. 6. 2. Paral. 25. v. 4. Jerem. 31. v. 30. Ezech. 18. v. 20. Ergò & posterius. Prægravaretur autem vel maximè si sponsam ab alio compressam retinere cogeretur, quia vitium illud eam sic deformat, ut citra ignominiæ labem ac honoris diminutionem in matrimonio ipsam retinere nequeat. Ex Jure civili etiam hanc rationem afferunt, si quis virginem se emere putasset, cùm mulier venisset & sciens errare eum venditor passus sit, ex emto competit actio ad resolvendam emtionem, ut restituto precio mulier reddatur. l. ex emto 11. §. si quis virginem. 7. de action. emt. Apud Romanos id in usu fuisse colligitur ex Plauto in Pers. act. 3. sc. 1. ubi virgo ad Patrem his utitur verbis. *Necessitate me, mala ut fiam, facis. Verùm video, ubi volet me nuptum dare, ne hac fama faciat repudiosas nuptias.* Ita statuunt Gentil. lib. 6. de nupt. cap. 13. Cypræus de sponsal. cap. 13. §. 44. n. 3. Reusn. lib. 4. decis. 5. ubi in Consistoriis ita pronunciari asserit. Bidenb. de caus. matrim. f. 87. in Consist. Wirtenberg. ita decisum fuisse memorat 16. Martii Ann. 98. & 2. Novemb. ejusdem Anni. Förſt. de nupt. cap. 8. pag. 120. & seq. Dn. D. Arumæus exercit. 2. quæst. 15. Hunn. resolut. juris civ. lib. 1. tract. 3. quæst. 12.

III. Nostram sententiam certis distinctionibus includemus. 1. Aut vitium illatum est sponsæ *post sponsalia* aut *ante sponsalia* contracta. 2. Aut quæritur de ea, quæ *compressa tantùm* & vitiata, non autem gravida, aut de ea, quæ & compressa est *& gravida*. 3. Aut quæritur *separatio ante nuptias*, aut *post nuptias*. 4. Aut maritus *cum ea rem habu-*

it, postquam scivit ab alio compressam aut *ab ea abstinuit*, postquam vitiū ei illatum esse innotuit. Hisce præmissis sic procedimus. 1. Si post contracta sponsalia vitium sibi inferri ab alio sponsa fuit passa, necdum sponsus eam domum deduxit, nec matrimonium consummavit, facili negotio obtineri debet à sponso ita petente separatio, sive sit compressa tantùm, sive compressa simul & gravida, quia propter adulterium matrimonium dissolvitur, jam verò in sponsa etiam adulterium committitur, ut colligitur ex pœna, quæ constupranti alienam sponsam irrogatur. Deut. 22. v. 23. 2. Si post contracta sponsalia sponsa alteri sui copiam fecit, & sponsus hujus rei ignarus nuptias cum ea contraxit, eidemq; carnaliter cohabitavit, tentanda est reconciliatio, hoc est, ut maritus hanc noxam conjugi remittat, & in Conjugio eandem retineat. Ea verò si obtineri à marito nequeat, & ipse divortium urgeat, non potest cogi, ut fœdifragam retineat, modò ab ejus consuetudine conjugali abstinuerit, quamprimùm eam ab alio gravidam vel compressam esse rescivit. Ratio est eadem, quia talis habetur pro adultera, jam verò propter adulterium dissolvitur conjugii vinculum. 3. Si ante sponsalia contracta sponsa violata est, & sponsus hujus rei sciens, ac gnarus cum ea sponsalia contraxit, non potest postea separationem petere, *quia serò recusat mores mulieris, quos uxorem ducendo probavit*. l. 13. §. fin. ff. ad L. Jul. de adulteriis, nec se deceptum queri potest, qui sciens & volens eam sibi despondit, cujus conditionem non ignoravit. 4. Si post sponsalia contracta sponsa sui copiam alteri fecit, & sponsus hujus rei sciens ac gnarus nihilominus matrimonium cum eadem consummavit, non potest divortium postea petere, ex eadem ratione, quia præsumitur rei cognitæ acquievisse, & sponsæ hoc delictum condonasse. 5. Si ante sponsalia virgo corrupta est, nec tamen gravida, tentanda est reconciliatio & sponsus à judice monendus, ne à pacto matrimoniali discedat, præsertim si ignorantia sponsi sit spontanea vel satis crassa, vel si sponsa à celebratis sponsalibus modestè sese gesserit, & commissam culpam humiliter deprecata fuerit. Ratio pendet ab honestate & favore Coniugii. Quòd si verò reconciliatio non possit invenire locum, sponsus non potest cogi, ut domum eam ducat. 6. Si vel antè vel post sponsalia virgo ab alio corrupta est & simul gravida, nec dum à sponso domum ducta tantùm abest, ut cogendus sit sponsus ad eam ducendam, ut ducere parantem Magistratus ad tempus cohibere debeat, cùm ex alio gravidam ducere in Christiana Ecclesia turpe sit. 7. Si sponsus prætendit sponsam ab alio esse constupratam, nec tamen de tali stupro constat, cùm sponsa non sit inventa gravida, tunc talis sponsus ad ambiguam probationem non debet admitti, neq; separatio ipsi concedi. Si verò de stupro manifestè constat & sponsa invenitur gravida, tunc si nihil de stupro scivit, cùm eam sibi desponderet, nec reconciliationi locum dare cupit, per sententiam judicis à constuprata absolvi potest. Videatur Beust. de matrim. cap. 34. pag. 179. ubi recitat Epistolam Philipp. Melancht. ad Pfeffingerum, & Chytræus in comment. cap. 18. Levit. pag. 413. Lutherus consultus de hoc casu suadet bono cuidam viro, ne dimittat ab alio imprægnatam, *cùm ipsam perpetuò humilem & obædientem sit habiturus, si peccatum illud ei condonet*. Idem tamen alibi non repugnat, *posse talem relinqui & aliam duci, si maritus ipsi condonare nolit*. Tom. 5. Jen. Germ. f. 250. tō. 6. Jen. f. 530.

112. Quæritur hoc loco 1. *Si sponsus vel maritus in discrimine vitæ constitutus sponsæ vel uxori imperet, ut adulterandam se præberet, & mulier ei obsecuta copiam sui alteri faceret, an postea sponsam vel conjugem repudiare possit?* Negat Cypræus de sponsal. cap. 13. §. 43. & rectè, quia ut impudicitia sponsæ non præbet sponso justam repudiandi causam, si sciens impudicam duxit, si multò magis non potest ob stuprum vel adulterium eam repudiare, cui stupri vel adulterii autor extitit. Plura hac de re in qu. de divortiorum causis dicemus. 2. *An sponsa per vim constuprata repudiari possit?* Negant communiter, quia vis illata nullum consensum nec crimen habet, *mens impudicam facit non casus*. c. Non potest. caus. 32. quæst. 5. *Non potest corpus corrumpi, nisi prius corruptus fuerit animus, mundâ namq; à contagione anima caro non peccat.* c. Revera ibid. *Revera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.* Ergò non videtur repudium illi dandum, cui ablata virginitas corporis, non mentis. Interim tamen si ante matrimonium consummatum vis sponsæ illata, nec persuaderi posset sponsus, ut domum eam duceret, præsertim si non levis suspicio esset eam blanditiis inescatam in vim ex parte consensisse, vel etiam si pro virgine sese venditasset & sponsum decepisset, existimaverim sponsum non esse vi cogendum, ut fidem matrimonialem sponsæ datam servaret. 2. Sam. 13. vers. 4. Thamar per vim ab Ammone constuprata dicitur ab eo *humiliata, afflicta*, & probrum ei illatum. Idem de filia Jacobi à Sichemo oppressa dicitur Gen. 34. v. 2. quæ tamen in raptum illum ex post facto videtur consensisse. 3. *An & quomodo parentes, tutores & cognati, qui vitiatam pro virgine scientes elocarunt, puniendi sint?* Arbitrariè eos puniendos esse statuit Donell. lib. 13. comment. cap. 20. & ibi Dn. Hilligerus, propter fraudes scilicet & dolos, quibus sponso imposuerunt & rei sanctissimæ, Conjugii scilicet, honestatem ac dignitatem violarunt. Philo in lib. de Leg. special. *periculum imminere scribit curatoribus, si vitiata pro virgine sit elocata, non modò quia eam non custodierunt, verùm etiam quia sponsum vel maritum deceperunt.* Quæritur 4. *An idem jus competat sponsæ in sponsum, scortantem, quod sponso adversus sponsam vitiatam competit, hoc est, Num possit etiam sponsa repudiare sponsum ob vagas libidines, sicut sponso id licet adversus sponsam?* Distinguunt hic inter sponsum post sponsalia contracta scortatione se contaminantem & ante contracta sponsalia libidinibus indulgentem. In priore casu idem jus utrique parti competere statuunt, in posteriore verò minimè, proinde negant sponsam dissolutionem sponsaliorum ex hoc principio petere posse, quòd sponsus ante sponsalia contracta scortatus fuerit? 1. Jure Mosaico non requiritur, ut vir mulierem non attigerit, sed de muliere, ut virgo sit, solicitè providetur. Deuter. 22. vers. 20. 2. In fœmina libido multò fœdior est, quàm in viro & adulterium ob sobolis incertitudinem & partus suppositionem in uxore gravius delictum censetur. Vid. Cyprian. de sponl. cap. 13. §. 57. Sed inferiùs demonstrabimus in petendo propter adulterium matrimonii consummati divortio idem jus uxori & marito competere, ex quo

Quæstiones de vitio sponsæ illato.

quo consequens videtur idem jus sponsæ & sponsu in petenda propter scortationem matrimonii promissi dissolutione.

Limitatio superioris decisionis. 113. Ceterùm non ob dubias præsumtiones, nec ob incertos rumores de vitio sponsæ illato repudium potest à sponso institui, sed requiruntur certæ & evidentes probationes, unde etiam in lege Mosaica Deut. 22. v. 17. maritus violatæ pudicitiæ conjugem accusans & in probationibus deficiens non solùm eam perpetuò retinere cogebatur, sed *verberibus* insuper ac *multâ pecuniariâ* plectebatur. Caveat igitur sponsus, ne occultis susurronibus ac detractoribus Diaboli emissariis aures temerè aperiat, ac sponsam in famæ discrimen adducat, quâ de re graviter scribit B. Luth. in lib. de caus. matrimon. tom. 5. Convincenda est puella, quæ corrupta esse dicitur. Nam hoc casu solus suspicionibus aut conjecturis niti vel hominum maledicorum sermonibus, qui puellam traducunt, id verò nec Deo placet, nec æquitati congruum est. Nam Diabolus jam pravis suspicionibus & virulentis linguis nuptias disturbavit, & ubi disturbare non potuit, suspicionibus animos desponsatarum personarum abalienavit. Illix verò ut occurratur, hæc ineunda est ratio. Si quis in aurem tibi insusurraverit, sponsam tuam ab alio esse vitiatam, & in eam rem multa congesserit, quære ex eo, an in judicio eadem testari & profiteri velit. Id si facturum se negaverit, & tandem eò abeat, se monendi tantùm causâ hoc protulisse, ibi pro certo habeas, illum esse à Diabolo ablegatũ & falsa dicere, etiãsi pater vel mater vel soror sit, cur o. re adhuc integrâ nõ dedit tibi consiliũ, &c

Probatio virginitatis Mosaica 114. In Judaico populo quis fuerit modus probandi Sponsam in maritali congressu virginem fuisse inventam, constat ex Deut. 22. vers. 15. in quem locum sic commentatur Lyranus. *Dicunt expositores Catholici communiter, quòd pater & mater sponsæ reservabant linteum, in quo eorum filia à viro fuerat defloratà sub sigillo authentico, ut per hoc ostenderent signa virginitatis* (lintea scilicet sanguine hymenis in primo congressu rupti tincta) *Si vir ejus vellet postea ei malitiosè objicere, quod eam virginem non invenisset. Sed hoc videtur valde turpe, quod pannus talis expanderetur coram judicibus. Præterea non est verisimile, quòd vir ejus auderet eam falsò accusare, cùm sciret parentes uxoris habere testimonium prædictum suæ virginitatis, quia erat consuetudo communis sic servare pannum secundùm istam opinionem. Et ideo aliter exponunt Hebræi dicentes, quòd hic est locutio parabolica, cum dicitur, expandentque vestimentum, id est, per verba testium declarabunt & explicabunt virginitatem filiæ suæ, sicut explicatur pannus. Modus autem testificandi virginitatem poterat esse per matronas fide dignas, quæ ad petitionem parentum vidissent virginem secretè, quando debuit tradi viro.* Sed hæc Lyrani sententia non potest communem & receptam explicationem evertere. 1. nulla necessitas nos cogit à litera discedere, jam verò expressè mentio fit vestimenti vel lintei coram senioribus expandendi, neque hoc videri debet turpe & inhonestum, cùm de lepra, fluxu seminis, sanguine menstruo & aliis immundiciei speciebus Sacerdotes ipsos judicare oportuerit. 2. Medici faciunt mentionem cujusdam membranæ sive pelliculæ, quam hymena vocant, quæ in primo congressu lacerata sanguinem emittat, Vesall. lib. 5. Anatom. cap. 15. Columbus, Fallopius, &c. Quamvis verò Andr. Laurent. lib. 7. Hist Anatom. quæst. 13. ut & Valesius de sacra Philosophia c. 25. secuti Oribasium lib. 24. Collectan. membranam talem dari negent, interim tamen concedunt aliud pudoris virginei claustrum dari, quo per primum congressum maritalem violato sanguis virginitatis custoditæ testis effluat, quâ de re pluribus tractat Severinus Pineus in lib. de notis virginitatis. 3. Hebraicum השמלה quod in genere significat *vestem* à rad. שמל Paraphrastes Chaldaicus reddidit שושיפא *linteum*, quod coram Senioribus fuerit explicandum. 4. Hebræi ut Moses Nachmannus & alii tradunt, in populo Israelitico moris fuisse, ut sponso ac sponsâ in thalamum genialem introductis foris observarint duo testes, qui vocabantur שושבינין *amici ac socii*, qui præeuntes cubiculum explorarunt, ne quid quod ad judicium virginitatis pertinet, insidiarum alter alteri imponeret, totamque noctem astantes summo cum gaudio animique hilaritate excubias ceu custodes Regis & Reginæ egerunt, & postquam separati fuere novi conjuges ingressi acceperunt linteolum super quo concubuissent, & in quo sanguis appareret, idque ad parentes sponsæ detulerunt. 5. Similem ferè morem apud Feslanos adhuc observari testis est Johannes Leo libr. 3. descript. Afric. cap. 34. Sponso namque & sponsâ in cubiculum reclusis expectat fœmina quædam præ foribus, donec sponsa devirginata linteolum sanguine tinctum ipsi porrexit, quòd manu gestans hospitibus ostendat altâ voce clamans virginem hactenus incorruptam fuisse, si verò non fuit deprehensa virgo, mox dedecore cum maximo nuptiisque infectis ad parentes relegatur. 6. Unde etiam Abulensis, postquam Lyrani opinionem aliquot argumentis priùs confirmasset, postea tamen eam deserit, & communem sententiam literæ inhærentem sequitur.

115. Nunquid ergò adhuc hodiè audiendus novus maritus ob non inventum in sponsa virginitatis illud signum separationem petens? Non videtur 1. quia *destituimur expressâ lege*, cùm Mosaica illa utpote forensis ad Israeliticum duntaxat populum pertinuerit, aliàs enim tales sponsæ, de quarum pudicitia linteum non fert testimonium coram paternis ædibus adhuc hodiè forent lapidandæ. 2. quia vel fluxu morbifico vel attritione vel alio quodam casu contingere potest, ut signum illud virginitatis depereat. ** Donatus Marcellus lib. 4. de Medica Historia mirabili c. 15. latè probat, non esse amissæ virginitatis notam, si sanguis in primo congressu non profluxerit. ** *Caveant sponsi*, inquit Mauserus in comm. ad tit. de nupt. *ne, disseminandis rumoribus sponsis suis maculam inurant, easq; suspectæ pudicitiæ arguant, si fortassis hymenis indicia manifesta non sint, tantum enim abest, ut hac ratione quicquam proficiant, ut sibi fusq; labem & maculam indelebilem aspergant.* Cypræus de sponsal. cap. 13. §. 51. *Etsi multum hisce signis tribuendum censeo, tamen si ea in virgine non reperiantur, satis causæ esse non existimaverim ad eam repudiandam & damnandam, quod omnium Doctorum judicio sæpè manus & oculi fallant & indicia hæc à certitudine absint, & quod hæc signa facilè imitari & mentiri fœmina & viri fucum facere possint.* Si urgeas, eandem esse corporis fœminei constitutionem, quæ fuit tempore legis illius Mosaicæ promulgatæ, ac proinde signi illius veritatem adhuc hodiè obtinere, respondemus, stante lege Mosaicâ probationem illam fuisse certam

An adhuc hodie locum obtineat?

tam & sufficientem ac summum legislatorem facilè prohibere potuisse, ne cui innocenti ob non inventum illud virginitatis signum periculum crearetur, sed hodiè abrogatâ istâ lege non potest huic probationi absolutè & simpliciter insisti, perinde ut *aquas illas amarissimas* in probationem adulterii adhibere amplius non licet. Num. 5. v. 18. Quid si & hoc addamus, Israelitas olim filias suas anno ætatis duodecimo elocasse, ut hac ratione probatio illa virginitatis eò magis in ipsis locum habere potuerit? Illæ ergò probationes admittendæ. 1. si sponsa ex alio sit gravida. 2. si confiteatur se cum alio rem habuisse. 3. si testibus sufficientibus & fide dignis convinci possit. De corporis inspectione, an ex ea certum amissæ virginitatis indicium peti possit, Item de lacte in mammillis, &c. judicium deferendum est ad Medicos. Cyprianus lib. 1. Epist. 11. circa med. *Non putet aliqua se hac excusatione defendi, quod & inspici & probari possit, an virgo sit, cum & manus obstetricum & oculi sæpè fallantur.* Posteà tamen consulit, ut virginitatem professæ, quæ cum masculis in eodem lecto inventæ erant, *ab obstetricibus diligenter inspiciantur, & si virgines inventa fuerint accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur*, quod relatum est in jus Canonicum. c. Nec aliqua. & c. Quod si. caus. 27. quæst. 1. ex quo constat etiam Cypriani tempore, qui in tertio post natum Christum seculo floruit, ex corporis inspectione virginitatis indicium accipi consuevisse. Procul dubio secutus est hac in parte Cyprianus leges civiles in tit. de ventre inspiciendo, quia teste Pamelio in ipsius vita ante suam ad Christianismum conversionem fuit *patronus causarum* in foro.

2. Dolus. 116. 2. Alterum quod libero consensui adversatur, est *Dolus*, qui enim dolis ac fraudibus inducitur, ut in matrimonium consentiat, non potest dici sano & integro judicio consensisse. Quidam hîc distinguunt inter *dolum bonum & malum.* Item inter dolum *circa essentialia*, & alium *circa accidentalia* commissum. Beustius de matrim. part. 2. c. 44. Matrimonium dolo contractum valet, videlicet si adolescens ducat aliquam in uxorem opinione magnarum divitiarum dolo vel fraude persuasus, quia *matrimonium non bonorum accessione sed consensu perficitur*, l. fin. C. de repud. est enim duplex dolus, *alius bonus, alius malus.* Dolum bonum veteres pro solertia accipiebant. Sic si quis promittit aliquem instituere heredem, si filiam suam in uxorem ducat, matrimonio secuto, etsi locer generum non instituat, tamen matrimonium callidè contractum non dissolvitur, quia ejusmodi dolus non est circa essentialia matrimonii, & hoc exemplum ponit Baldus, quod tamen limitat Jason, ut non procedat, si dolus tam enormis sit, ut etiam consensum tollat. Alii verò hanc distinctionem repudiant & *quemvis dolum*, sive circa essentialia, sive circa accidentalia matrimonii versetur, matrimonium impedire asserunt. Cùm enim quis dolo inducitur ad contrahendum matrimonium sine quo aliàs non contraheret, manifestum est dolum hunc essentialia matrimonii attingere, neque enim in personam illam consensurus fuisset, nisi dolo ad id inductus esset, unde inter dolum & errorem qualitatis distinguitur, errore enim nemo inducitur ad contrahendum, nec error dat causam contractui, unde fieri potest ut errans in qualitate, eo errore non obstante velit nihilominus contrahere, alia verò est ratio doli, qui in aliis etiam contractibus contractui causam dans inutilem eam reddit. Vid. Hunn. resolut. jur. lib. 1. tract. 3. q. 11.

117. 3. Sano & integro judicio adversatur *3. Ebrietas.* etiam *Ebrietas*, quæ scilicet tanta est, ut usum rationis penitus impediat. Injurii ergo sunt in divinam Conjugii ordinationem, qui vino obruti rem tantam in vero Dei timore præmissis piis ad Deum precibus & maturo consilio inchoandam, temerè aggrediuntur, ac rectiùs faciunt parentes sponsæ ac virgo ipsa, si procantem ebrium re infectâ à se dimittant & mentem sobriam ad hoc negotium, in quo bona pars humanæ felicitatis versatur, afferre jubeant. Quòd si in ebrietate sponsalia sint contracta, rescindenda illa esse statuit Hemmingius. *Dico*, inquit in lib. de Conjug. pag. 216. *quod malè conglutinavit vinum, quod temeritas, quod cœcus amor, quod male per lenas & lenones suos Diaconos conjunxerat Diabolus, hoc per suos ministros dirimat Deus, neque enim sentiendum est eos à Deo esse conjunctos, qui malè sunt conjuncti.* Atque hoc rectè statuitur, cumprimis 1. si personæ contrahentes non sunt sui juris, sed sub potestate patria vel utraque vel alterutra sit constituta. 2. si ebrietas omnem rationis usum temerario promissori ademit, quod vel testibus probandum, vel ex circumstantiis verisimiliter colligendum. 3. si appareat lenoniis artibus à parentibus vel cognatis sponsæ datâ operâ id esse actum, ut juvenis alioqui honestus & sobrietatis amans inebriaretur ac fidem matrimonii cœco impetu non deliberato consilio daret. 4. si persona, cui ab ebrio promissum est matrimonium, sit turpis vel alioqui vilis conditionis, genere & moribus sponsi indigna. Sed si 1. ebrietas fuerit levior ac verbis rationis usum perspicuè testantibus promissio fuerit facta. 2. vel si sobrius ratum habuit, quod in ebrietate à se gestum ac promissum. 3. vel si quotidianæ ingurgitationi ac fallaciis illis ludificandi honestas virgines fuerit dedita, non injuriâ cogitur ad fidem matrimonii datam servandam.

118. 4. *Fatuitas* sano judicio adversa itidem *4. Fatuitas.* suos habet gradus. Est enim levis quædam *desipientia*, cum qua consensus in matrimonium consistere potest, alia verò ratio est *fatuitatis* ad extremum gradum perductæ, quæ ut usum rationis intervertit, ita quoque matrimonialem consensum impedit. 5. *Furor* alius est perpetuus, alius verò *5. Furor.* lucida habet intervalla. Qui perpetuò furore aguntur, non possunt nuptias contrahere, sed qui lucida habent furoris intervalla, possunt tempore eo, quo sani sunt & integro judicio utuntur, consentire. Ut enim tempore remissionis possunt Testamentum facere & testes esse, ita quoque in nuptias consentire. Ulpianus l. Qui testamento. 20. §. 4. *Ne furiosus quidem testis adhiberi potest, cum compos mentis non sit, sed si habeat intermissionem eo tempore adhiberi potest. Testamentum quoque quod ante furorem consummavit, valebit & bonorum possessio ex eo Testamento competit.* An verò superveniens furor sponsalia vel matrimonium dirimat, inferiùs dispicietur.

119. Denique *mina, justus metus ac violenta coactio matrimonialis* consensus libertati adver- *6. Mina, metus & coactio.* santur. Vim & coactionem definiunt *majoris rei impetum, qui repelli non queat*, sed renitentem & invitum adigat. l. vis. 2. ff. quod metus causa. Metum verò instantis & imminentis vel minis denunciati periculi fugam. c. cùm locum X. de sponsal.

sal. *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est, at ubi assensus cujusq; requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, & ubi de ipso quaritur, plenâ debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem sibi dicat placere, quod odit & sequatur exitus, qui de invitis solet nuptiis provenire.* c. Consultationi eod. *Illis qui asserunt se in sponsos nunquam veraciter consensisse, sed metu illato compulsos verba protulisse consensus, licet animo dissentireat, non statim deneganda est audientia. Sed de illato metu est cum diligentia inquirendum, & si talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in constantem virum, erunt non immeritò audienda.* l. Nihil consensui. 116. in pr. de R.J. *Nihil consensui tàm contrarium est quam vis ac metus, quem comprobare contra bonos mores est.* Conjunge tot. tit. ff. & C. Quod met. caus. gest. Distinguendum tamen primò *inter metum justum* (qui oritur ex comminatione eorum, quæ jure ac merito quia exhorrescit, qualia sunt, mora, cruciatua corporis, carcer, tormenta, amissio bonorum vel omnium vel maximæ partis, periculum pudicitiæ. Scholastici complectuntur ea hoc versiculo:

Stupri sive status verberis atq; necis.)

& inter *metum vanum ac levicalum*, qui existit non eorum, qui metuuntur, sed illorum qui metuunt culpa. Non enim posterior sed prior irrita reddit sponsalia. Secundò inter *metum verum*, qui in constantem virum cadit, ac *metum reverentialem*, non enim hic sed ille tantùm impedit matrimonium, nec *minus liberè consensisse intelligendus est filius, quod ex reverentia erga patrem consenserit.* l. si patre. 22. ff. de rit. nupt Bellarm. de matrim. cap. 19. circa fin. profert hac de re distinctionem non contemnendam. *Tribus modis* (inquit) *intelligi potest, ut pater dicatur filium cogere ad matrimonium.* 1. *Ut filium planè dissentientem & invitum cogat vivere cum aliqua, quam velit ejus uxorem esse & hoc non potest fieri, & si fiat, matrimonium est nullum.* 2. *Ut filium assentiri cogat injecto metu mortis aut alio cadente in constantem virum, & hoc etiam patri minimè licet. Neque matrimonium illud esset ratum, quoniam ad matrimonium non solùm consensus, sed etiam consensus liberrimus contrahentium exigitur, cum matrimonium sit vinculum perpetuum & Naturâ suâ benevolentiam & amicitiam eamq; summam requirat.* 3. *Ut filium ad assentiendum inducat autoritate paterna imperando, quando re vera filio id conducit, ita ut secundum rectam rationem dissentire non possit, & hoc patri licet & filius obædire tenetur. Et licet hoc etiam sit suo modo cogere, & metum incutere mortis æternæ, non tamen propterea matrimonium illud diceretur coactum, neque irritum esset, quia metus ille gehennæ non propriè incutitur ad hoc, ut iste uxorem ducat, sed per se consequitur præcepti transgressionem.* De prima & secunda coactionis specie agit l. Non cogitur. 21. ff. de rit. nupt. *Non cogitur filiusfamilias uxorem ducere.* Quod si ergò parentes eum vi cogere & Tyrannicè agere velint, res deferenda est ad Magistratum, cujus est causam discutere & filium, si nimis acerbè prematur ab injusta violentia defendere. De tertia coactionis specie agit. l. Sed quæ. ff. de sponsalibus. *Quæ patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur. Tunc autem solùm à patre dissentiendi licentia filiæ conceditur, si indignum moribus vel turpem sponsum ei pater eligat.* Item l. si patre. 22. ff. de rit. nupt. *Si patre cogente ducit uxorem, quam non duceret, si sui arbitrii esset, contraxit tamen matrimonium, quod inter invitos non contrahitur, maluisse hoc videtur.* Leges civiles etiam hîc distinguunt inter filium & filiamfamiliàs. Filius non potest cogi ad ducendam eam, quam recusat. filia autem consentire cogitur, si pater eam honesto viro despondeat. l. nec filium. l. non cogitut. de rit. nupt. Distinguunt insuper inter *causas metus*, ut ejus qualitas & magnitudo rectiùs æstimari possit. Incutitur enim is vel *divinitus* casu quodam fortuito vel *humanitus*, idque vel à *Magistratu*, vel à *parentibus vel ab eo qui desponsationem ambit.* Si casu fortuito divinitùs incutiatur metus, videlicet si quia matrimonium promittat in discrimine belli, naufragii, pestis, mortis, direptionis bonorum, &c. tunc sponsalia non redduntur irrita, quia is metus ad illum actum sponsionis efficiendum non est à Deo illatus. Si Magistratus potentior metum incutiat, in majoribus habebitur justus metus, non autem in minoribus. Si parentes metum inferant, itidem distinguendum *inter minas atroces*, utpote si mortem, verbera, exhereditationem, &c. & *leviores*, si paternam indignationem minentur. Idem judicium de violentia, quam quis vel per ipsum immediatè, vel per alium mediatè infert. Notandum etiam illud, quòd semper habendus sit respectus non solùm ad eos, qui vim inferunt, & ad objecta sive media, per quæ vis infertur, & quarum rerum comminatio proponitur, sed etiam & quidem cumprimis ad eos, qui vim sustinent, quod enim in viro justum metum efficere non posset, in fœminis Natura timidioribus eum efficere poterit. Porisma hujus assertionis esto, quod parentes non debeant vel accupandarum divitiarum vel externorum commodorum causâ liberos planè invitos ac repugnantes cogere, quâ de re plura diximus superius, ubi liberum contrahentium consensum in nuptiis jure divino & humano requiri ostendimus.

120. Ex eo, quòd *liberum* tum partium contrahentium tum eorum, in quorum potestate sunt, consensum ad justas & legitimas nuptias requiri, ac libertati consensus matrimonialis violentam coactionem adversari disimus, facilè colligitur, cum consensu legitimo ac libero in nuptiis requisito extremè pugnare *Raptum*, quem definiunt, quod sit *ablatio humani corporis vi & libidinis causâ facta.* Molrad. de matrim. pag. 127. *Raptus est, cùm quis honesta fama fœminam sive virgo, sive vidua, sive Monialis sit invitis illis, quorum in potestate est, libidinis gratia abducit.* Circa eum notanda sunt tria. 1. *Objectum*, in quibus scilicet personis raptus committatur. Rapiuntur non tantùm puellæ virgines honestæ vel ingenuæ sive jam desponsatæ fuerint, sive non, vel quælibet viduæ fœminæ, licet libertinæ vel servæ alienæ sint, sed etiam nuptæ mulieres, quarum raptores duplici tenentur crimine tàm adulterii scilicet quàm raptus. Quinimò in propriam etiam *sponsam* raptus crimen committi potest. l. Raptores. C. de rapt. virgin. *Meretrices* autem non rapiuntur, sed tantùm vi tolluntur & tunc non est actio raptus, sed tantùm injuriarum. 2. *Forma*. Raptus committitur, si ejusmodi personæ enumeratæ è custodia parentum, vel tutorum vel curatorum vel patronorum vel dominorum rapiantur, ut illegitimi congressus exerceantur sive volentibus sive nolentibus virginibus sive aliis mulieribus tale *De raptu.*

facinus

facinus fuerit perpetratum, sive sequatur matrimonium sive minùs. Rationem addit Justinianus d. l. Raptores. *Si enim ipsi raptores metu vel atrocitate pœnæ ab hujusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur, quia hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum dedecus sese prodere.* 3. *Pœna.* Justinianus d. l. pœnam raptus statuit capitalem, ita ut etiam socii, & qui raptori opem tulerunt, eadem pœnâ comprehendantur. *Si in ipsa rapina & adhuc flagranti crimine comprehensi fuerint, a parentibus virginum vel ingenuarum vel viduarum vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis, aut à tutoribus, vel curatoribus vel patronis vel dominis convicti interficere permittuntur, quin & illi, qui raptoribus auxilium invasionis tempore præbent, impunè occidi possunt. Si fuga sibi consulant, Magistratus ac judices magnam sollicitudinem adhibere jubentur, ut eos possint comprehendere & comprehensos in tali crimine post legitimas & juri cognitas probationes sine fori præscriptione durissimis pœnis afficere & mortis supplicio condemnare, nec ulla ad supremum Magistratum appellandi ipsis datur licentia.* Ac si quidem ancillæ vel libertinæ sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodò suprà dictâ pœnâ plectuntur, substantiis eorum nullam diminutionem passuris. Sin autem in ingenuam personam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu immobiles raptoris & eorum, qui illi adfuerunt, cedunt raptæ, &c. Rationem hujus severitatis Imp. addit hancce. *Nullo modo, nulloque tempore datur à nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili more in nostra Republ. matrimonia studeat sibi conjungere, &c.* In Const. Eccles. Elect. Augustin cap. de pœna scortat. & adult. fol. 116. pœna raptus ac stupri violenti statuitur itidem *capitalis*, sive à conjugato sive à cœlibe, sive in virginem, viduam, nuptam, vel etiam meretricem committatur. Canones Pontificii pœnam capitalem præposterâ quadam lenitate raptori remittunt, si confugerit ad Ecclesiam & pœnitentiam egerit. Vid. tit. Decretal. de raptoribus & incend. *An inter raptorem & raptum matrimonium constare possit*, de eo dispiciemus inferiùs.

Quæstiones de quælitatibus consensus. 1. An qui simulatè consensit sit cogendus? 121. Atque hæc de consensu *legitimo ac libero* dicta sint. Ceterùm cùm superiùs dictum fuerit, requiri insuper ut consensus sit *verus, mutuus & exteriùs declaratus*, quæritur hoc loco. 1. *An is, qui simulato animo se consensisse dicat, ad nuptias cogendus sit?* Proponitur ejusmodi casus cap. Cùm tua. 26. X. de sponsalibus. *Cùm juvenis quidam omnia expertus esset, ut honestam mulierem ad stuprum induceret, aliter vero, ad id eam inducere non potuisset, quam ut fidem matrimonii ei daret, hac tandem fraude usus est, ut sub Iohannis nomine eum aliter ipse vocaretur, Conjugium ei promitteret his verbis. Iohannes te desponsat, quo dolo illecta muliter copiam sui fecit, postmodum verò testatus est nunquam sibi animum fuisse eam ducendi, illa verè fidem matrimonii sibi petiit servari.* Inde quæsitum quid juris? Pontifex respondit, *Conjugium non fuisse contractum, nec impostorem ad mulierem ducendam debere cogi.* Hoc responsum Pontificis exagitat Beza lib. de repud. ac divort. p. 85. ac pluribus demonstrare conatur argumentis, sponsalia fuisse rata ac firma & impostorem ad ea, quæ promisit servanda, cogi posse. Contra verò Albericus Gentilis lib. 2. de nupt. cap. 5. pag. 283. ac Cypræus de sponl. pag. 72. Pontificis sententiam judicant verissimam, quod scilicet ejusmodi sponsalia sint nullius roboris æstimanda, nec cogendum esse deceptorem ad eorum consummationem, quorum sententiam & nos probamus, quia præter alia horum sponsaliorum vitia errorem scilicet nominis cum *persona errore* conjunctum ac *dolum* manifestum est, quod deficiat *contrahentium consensus*, qui præcipuè tanquam basis & quasi anima in contractu matrimoniali requiritur. Impostor enim ille non habuit animum hanc mulierem ducendi, sed libidini suæ per carnalem cum ea commixtionem satisfaciendi, jam verò simulatio non habet consensum & simulata censentur pro infectis. Si dicas, *hac ratione bipatentes fores hominum levitati aperiri, quilibet enim poterit obvertere, se non vero sed ficte & simulato animo consensisse?* Resp. impostorem ejusmodi licet ad nuptias cogi non debeat, gravissimâ tamen pœnâ in aliorum terrorem esse afficiendum. Præterea si ex circumstantiis constet, illam de simulato promisso exceptionem esse conflictam, utpote si in præsentia honestorum virorum fidem matrimonialem alteri dedit, si promissionem iteravit, si ut sponsam eam habuit &c. meritò non audiendus talis impostor cum sua exceptione, sed in proposito casu non conjugii ineundi, sed libidinis explendæ animus in hoc impostore conspicitur.

122. Quæritur 2. *An muti & surdi etiam in matrimonium consentire possint?* Ratio dubitandi ea est, quod non possint consensum illum exteriùs declararare. Sed monuimus superiùs declarationem consensus fieri non solùm verbis, sed etiam gestibus & signis externis. Quamvis ergò quidam disputent, ut Naturâ surdi & elingues non possunt Testamentum vel stipulationem facere, cùm non sint solennium, quæ in illis requiruntur, capaces: ita eosdem non posse sponsalia contrahere, præferendam tamen illorum sententia, qui statuunt eis non posse simpliciter & absolutè conjugii ineundi potestatem denegari, si ad illud sint apti nati, & consensum ac voluntatem suam certis signis externis testentur, aliàs à nuptiis arcerentur illi, quos Naturæ propensio ad legitimam conjunctionem impellit. Quod si enim etiam inter ablentes *per nuncium vel Epistolam* sponsalia contrahi possunt. l. sufficit. ff. de sponsalib. quale exemplum suppeditant Isaaci & Rebeccæ sponsalia Genes. 24. quidni etiam mutus ac surdus per externa quædam signa, quæ sint verbis vicaria suum in nuptias consensum exprimere possit? Extat hac de re Innocentii III. rescriptum ad Episcopum Arelatensem. c. Cùm apud. X. de sponsalib. *Consuluisti nos, utrum mutus & surdus alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod tibi respondemus, quod cùm prohibitionem sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non prohibetur per consequentiam admittatur & sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumve conjunctionibus agitur, videtur, quod si talis velit contrahere, sibi non possit vel debeat denegare, cùm quod verbis non potest, signis valeat declarare.* De cœco & surdo negat Carerius lib. 1. de nupt. c. 4 *quia promissio in sponsalibus erit ducat à duob. sensibus externis visu sc. & auditu.* Sed nulla hic apparet diversitatis ratio, quin si mutuo & surdo consensus declaratio & potestas ineundi Conjugii datur, etiam cœco & surdo eadem sit concedenda. *2. An muti & surdi consentire possunt?*

123. Quæ-

3. An expressus contrahentium consensus requiratur.

123. Quæritur 3. *An tacitus contrahentium consensus sufficiat, an requiratur expressus?* Expressus consensus vocatur, quando filius vel filia verbis expressis vel signis in oculos incurrentibus, utpote arrhæ receptione Genes. 34. v. 53. dextræ porrectione, Tob. 7. v. 15. consensum suum testantur. Tacitus, quando filius vel filia sese despondentibus non contradicunt, id est, quando nec verbis nec signis consensum suum exprimunt, sed præsentes sunt in desponsatione & tacent. Atque hîc tacitus consensus sufficit, si à patre fiat desponsatio. l. In sponsalibus 7. ff. de sponsalib. *Intelligi semper filia patrem consentire, nisi evidenter dissentiat*, Julianus scribit l. Sed quæ. 12. eod. *Quæ patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur.* Sed si à tutoribus, fratribus, cognatis, &c. fiat desponsatio, non sufficit consensus tacitus, sed requiritur expressus, rationem assignant eam, quod non sit tanta potestas tutorum, fratrum, cognatorum, &c. quanta est parentum, unde etiam jure civili filia patri eam despondenti consentire cogitur, & uno solùm casu dissentiendi facultatem habet, nimirum *si indignum moribus vel turpem generum pater elegit*, l. sed quæ patris. ff. de sponsalibus, sed in tutoribus aliter se res habet. Illi enim non possunt pupillis imperare, ut huic vel illi nubant, sed omnia ex pupillorum voluntate fieri debent l. si puellæ eod. Vid. Cypræus de sponsalib. cap. 6. num. 14.

SECTIO III.

De causa matrimonii antecedente ac disponente, hoc est, de Sponsalibus.

Consensus duplex, sponsalitius & matrimonialis.

124. Consensus, qui est efficiens matrimonii causa, declaratur non solùm in nuptiis, sed etiam in *Sponsalibus*, quæ sunt causæ nuptiarum antecedentes, disponentes ac præparantes, ideò hoc loco de Sponsalibus agere non erit inconveniens. Antequam verò ad Sponsaliorum Naturam declarandam progrediamur, notandum est, haud immeritò duplicem consensum statui, *Sponsalitium* & *Nuptialem*. Quamvis enim generaliter loquendo consensu tàm sponsalia quàm matrimonium constant, tamen alius est consensus, per quem *sponsalia*, alius per quem *matrimonium* contrahitur, quod patet 1. *ex contrahentium intentione*. Qui in sponsalia consentit, non habet sibi hunc propositum finem, quòd eo ipso statim tempore maritus fieri & matrimonium consummare velit, sed sponsus fiat & post intervallum aliquod temporis nuptias contrahat. Qui verò in nuptias consentit, eo ipso statim tempore maritus fieri expetit. 2. *ex consensus geminatione*. In omnibus omninò Ecclesiis receptum, ut sponsus ac sponsa, antequam per Sacerdotalem benedictionem copulentur, in Ecclesiæ facie publicè interrogentur, an in Conjugium consentiant, cùm tamen jam ante in sponsalia consenserint. 3. *ex sponsaliorum & nuptiarum, quibus consensus adhibetur, distinctione.* Si sponsalia à nuptiis verè & realiter sunt distincta, utique etiam consensus sponsalitius à consensu matrimoniali meritò distinctus censetur. Connexio patet, quia non possent nuptiæ à sponsalibus & sponsalia à nuptiis distingui, si consensus sponsalitius, qui in sponsalibus declaratur, esset omnibus modis idem cum consensu nuptiali, hoc est, tota & integra nuptiarum causa, cùm causâ sufficiente in actu positâ necessariò ponatur effectus. Sed sponsalia à nuptiis distingui & quidem necessariò distingui, sub finem hujus articuli demonstrabitur, utique ergò etiam sponsalitius consensus à nuptiali est distinguendus. 4. *ex rei ipsius Naturâ & conditione.* Aliud est promittere, aliud promissionem implere, & quod promissum est, in effectum deducere. Aliud est nuptias contrahere, aliud ad contrahendas nuptias sese obligare. Qui in sponsalia consentit, non statim nuptias contrahit, sed intra certum tempus nuptias se contracturum promittit. Annotabo hac de re verba Hemmingii de conjug. pag. 46. *Spectatur*, inquit, *consensus & in sponsalibus & in nuptiis, ut ille sit pactionis de futuro Conjugio, hic autem de præsenti. Consensus in sponsalibus est causa disponens ad futuras nuptias, ideò rectè dicitur, sponsalia esse promissionis de accipienda uxore qualibuscunque tandem verbis fiant. Consensus in nuptiis est causa efficiens conjugium, qui dicitur consensus cohabitationis & individuam vitæ consuetudinem retinendi. Idcircò rectè asseritur, nuptias esse quibus accipitur uxor & ratificatur promissio priùs facta. Longè enim aliud est promittere quam facere & longè aliter judicandum est de promissis nuptiis quàm de ratificatis & consummatis. Quapropter verò dictum esse existimo, de consensu sponsalium. Consensus causa est nuptiarum, sed non tota. Et rursus verò dicitur, Consensus facit conjugium cùm de consensu, qui in nuptiis fit, loquimur.* Cypræus de sponsal. c. 5. §. 1. num. 4. *Regula illa, quod nuptias non concubitus faciat sed consensus, intelligenda est non de promissione, quæ fit in sponsalibus, ubi futuras nuptias quis promittit, sed de consensu conjugali, hoc est, mariti promittentis & consentientis nuptiis præsentibus accipientisq́, in uxorem copulatam & traditam, & ex eo tempore possidentis*: unde etiam concludit §. 37. n. 4. in nuptiis *geminum* requiri consensum sponsalem & conjugalem. 5. *ex juris dispositione.* Sponsalia sicut nuptiæ consensu contrahentium fiunt, & idcò *sicut nuptiis ita sponsalibus filiamfamilias consentire oportet*, ait Julianus l. Sponsalia. 11. ff. de sponsalibus. *In sponsalibus consensus eorum exigendus est, quorum in nuptiis desideratur*, ait Paulus l. in sponsalibus eod. utique ergò alius est sponsaliorum, alius nuptiarum consensus. 6. *ex multiplici ad absurdum deductione.* Si non differret consensus sponsalitius à nuptiali, nihil discriminis esset inter μνηστεύεσθαι & γαμεῖν, inter affectionem sponsalem & maritalem, inter uxorem promissam & traditam; sponsa posset & deberet sponso carnaliter cohabitare, sponsalia non possent propter alias causas dissolvi, quàm matrimonium consummatum, nec inter impuberes nec cum conditione contrahi, quia matrimonium eo modo contrahere non licet, &c. quæ omnia sunt absurda & ἀσύστατα. Plura afferemus sub finem hujus sectionis.

Sponsaliorum 1. Nomenclatura.

125. Præmissâ isthac distinctione, quæ ad plurimarum quæstionum ἐπίλυσιν adhiberi potest, ad Sponsaliorum Naturam declarandam descendimus, initio tractationis facto ab ὀνοματολογίᾳ. Sponsalia Verrerius Flaccus, ut est apud Pompeium Festum, inde dicta existimat, *quod sponsus & sponsa olim σπονδὰς interpositis rebus divinis facerent*; quidam deducunt *à sponte*, quod tales stipulationes futuri Conjugii debeant esse spontaneæ, sed rectiùs dicta censentur *à spondendo*, quia nō parētes

solùm,

solùm, & qui eorum loco sunt, filium ac filiamfamiliàs despondent, *sed sponsus etiam futuram conjugem sibi stipulatur & spondet, unde sponsi ac sponsa nomen extitit.* Ulpianus l. sponsalia. 2. ff. de sponsal. *Sponsalia dicta sunt a spondendo, nam moris fuit veteribus stipulari & spondere sibi uxores futuras.* Florentinus l. 3. eod. unde & sponsi sponsæque appellatio nata est. Conjunge Gellium libr. 4. Noct. Attic. cap. 4. ubi ex Servio Sulpitio & Neratio Prisco veteres sponsaliorum ritus adducit. Quia verò spondere propriè dicitur, qui pro alio promittit non jussus vel rogatus sed spontè, ut notant Interpp. in authent. de fidejuss. ideò sponsores non promissores dicuntur, qui puellas promittunt, ut verecundiæ ac pudori puellarum hæc modestia condonetur. Alciatus libr. 1. parerg. c. 2. Piso Soaccius de spons. part. 1. pag. 9. Desponsationis à parentibus factæ exemplum proponitur Gen. 24. v. 51. ubi Eleazaro petenti Rebeccam Isaaco filio domini sui uxorem dari, Bethuel parens & Laban frater puellæ respondent: *En Rebecca coram te est, tolle eam & proficiscere & sit uxor filij domini tui.* Tob. 7. v. 7. Raguel apprehendens dextram filiæ suæ dextræ Tobiæ tradidit dicens. *Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse vos conjungat, impleatq́; benedictionem suam in vobis,* ubi proponimus hanc regulam. Illæ demum filiorum ac filiarum desponsationes sunt benedictæ, quæ fiunt à parentibus, qui Dei vices hac in parte gerunt. Ut enim Deus ipse in Paradiso Evam primam sponsam Adamo adduxit ac despondit, ita adhuc per parentes & Ecclesiæ ministros sponsum ac sponsam copulat, ut sit desponsatio & copulatio ipsi grata & benedicta. Rabinis sponsalia dicuntur קדושין à sanctissimo Conjugii fœdere, quod in illis pangitur.

126. Sponsaliorum nomen in jure civili variis modis accipitur. Dicuntur enim sponsalia 1. *arrha sponsalitia,* quæ à sponso dantur sponsæ. l. 1. C. si nupt. ex rescript. pet. 2. *Donatio propter nuptias,* l. 2. C. de secund. nupt. 3. *Munera sponsalitia,* l. 3. C. de donat. ant. nupt. vel propter nupt. & spons. ubi Cujac. in par. 4. *Convivia sponsalibus adhibita.* Cic. lib. 2. Epist. ad Quintum fratrem loquens de sponsalibus, inquit, *huic convivio Quintus defuit.* 5. Propriè & huic loco convenienter spõsalia *solennem futurarum nuptiarum sponsionem* notant ac definiuntur, quod sint *mentio ac repromissio futurarum nuptiarum,* l. 1. ff. de sponsalibus. c. Nostrates. 30. q. 5. ubi *mentio* idem notat quod interrogatio, *promissio* verò seu *repromissio* idem quod responsio, *qui enim poscit, mentionem facere dicitur, qui respondet, repromittere.* Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 1. Mejer. in Colleg. Argent. ad tit. ff. de spons. n. 2. Vocatur autem illa sponsio *nuptiarum futurarum* repromissio, quia promissio debet esse mutua & reciproca, non enim sponsalia fiunt, si vir accepta mulieris manu dicat, *do tibi fidem de te in uxorẽ accipienda,* nisi etiam illa tacitè aut expresse idem promittat. Thad. Piso Soaccius de sponsal. p. 1. quæst. Quid sint sponsal. num. 1. nec tamen ob id necessarium, ut correcto textu legatur pro mentione *mutua repromissio,* ut Hotom. in Lex. & Wesenbec. in parat. disputant, quia mentio notat talem compellationem, quæ pollicitationem habet ex parte compellantis, ea quippe rogationi semper inest, ut quicquid rogat ex sua parte se paratum significet. D. Hillig. in Donell. encucl. lib. 13. c. 18. lit. B.

127. *Causa efficiens* sponsaliorum est consensus tum contrahentium tum eorum in quorum potestate sunt. Ulpianus l. 4. ff. de sponsalib. *Sufficit nudus consensus ad constituenda sponsalia.* Paulus l. 7. eod. *In sponsalibus etiam consensus eorum exigendus est, quorum in nuptiis desideratur.* Julianus l. 11. eod. *Sponsalia sicut nuptiæ consensu contrahentium fiunt, & ideo sicut nuptiis ita sponsalibus filiumfamilias consentire oportet.* Quæ ergò de consensu in genere diximus, ea ad consensum sponsalitium in specie sunt applicanda, ubi tamen notant Interpp. inter *sponsalitium & nuptialem* consensum hanc inter cetera etiam dari differentiam, quòd solus parentum consensus destitutus contrahentium consensu possit esse sponsalitius, sed nuptialis esse nequeat, nisi contrahentium consensus expressus vel tacitus accedat. Potest enim pater pro filio, mater pro filia, tutor pro pupillis sponsalia non tamen nuptias contrahere, sed enim quia talia sponsalia non aliter sortiuntur effectum, nisi quando liberi in legitima ætate constituti tacitè vel expresse consentiunt. c. unic. de despons. impub. in 6. (quod enim in c. 1. de desp. impub. dicitur, *postquam filius pervenerit ad perfectum ætatem debere id adimplere,* ibi debere exponunt per posse l. 1. ff. de jurisd. omn. judic.) ideò non immeritò statuitur, id quod pater pro filio, mater pro filia, tutor pro pupillis egerunt, non esse propriè & accuratè loquendo sponsaliorum nomine appellandum, antequam consensus illorum, de quorum nuptiis agitur, postmodùm accedat. Si enim essent vera sponsalia, sortirentur etiam sponsaliorum effectum, cùm causa in actu perfecto constituta non possit non proprium suum producere effectum. Ad causam efficientem, sponsaliorum pertinet eorundem *origo,* longè antiquissima meritò censetur, cùm vestigia ejus extent in adductione Evæ sponsæ ad sponsum Adamum. Quod ergò JCti dicunt, *sponsalia esse juris civilis,* id de solennitatibus sponsaliorum accipiendum, non de prima eorum origine. 2. Causa efficiens.

3. Materia.

128. *Materia* sponsaliorum sunt personæ contrahentes, de quibus hæc generalis regula traditur. Quicunque nuptias, illi etiam sponsalia contrahere possunt, & vicissim, qui nuptias, illi etiam sponsalia contrahere prohibentur, cùm spõsalia sint *futurarũ nuptiarum promissio* atque aditum ad nuptias parent. Sic Modestinus l. Tutor. 15. ff. de sponsal. tutori pupillam suam uxorem ducere, vel filio suo in matrimonio eandem adjungere illicitum esse rescribens addit. *Scias tamen, quod de nuptiis tractamus etiam ad sponsalia pertinere.* Ulpianus etiam l. Oratio. 16. eod. *in oratione Impp. qua quasdam nuptias in personam Senatorum inhibuit, de sponsalibus, nihil locuta etiam sponsalia ipso jure nullius censeri momenti rescripsit, ut suppleatur, (inquit) quod orationi deest.* Paulus l. si quis. 60. §. 5. ff. de ritu nupt. *Quamvis verbis orationis cautum sit, ne uxorem tutor pupillam suam ducat, tamen intelligendum est, ne despondere quidem posse. Nam eam quam nuptiæ contrahi non possunt, hæc plerunque ne quidem desponderi potest, nam quæ duci potest, jure despondetur.* Addenda tamen huic regulæ duplex limitatio. 1. Si sit eadem ratio, nec evidens quædam diversitas occurrat. Sic mulier intra annum luctus constituta sponsalia celebrare potest, non tamen nuptias, ratio diversitatis pendet ex eo, quod *turbatio sanguinis, σύγχυσις*

τῆς

τῆς γονῆς in nuptiis non in ſponſalibus metuenda l. 10. §. 1. de his qui not. infam. Dn. Hilliger. in Donell. enucl. libr. 1. c. 18. Cypr. de ſponſal. c. 13. §. 88. Jure civili *rector provinciæ*, & ad eum pertinentes ex provincia ſibi commiſſa uxorem ducere non poterant, ſponſalia tamen contrahere illis licebat. l. un. C. ſi rect. provinc. l. 38. de rit. nupt. Duaren. de rit. nupt. c. 3. 2. Si perſonæ contrahentes ad pubertatis annos pervenerunt. Sponſalia enim *inter impuberes* contrahuntur modò ſeptimum annum compleverint. Modeſtinus l. ſponſalibus. 14. ff. de ſponſ. *In ſponſalibus contrahendis ætas contrahentium definita non eſt, ut in matrimoniis, quapropter & à primordio ætatis ſponſalia effici poſſunt, ſi modo id fieri ab utraq; perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores, quàm ſeptem annis.* (Quod Auguſtus conſtituit, *ea demum ſponſalia probare & admitti, quibus biennio poſt juſtæ ac legitimæ nuptiæ accedere poſſent, ut proinde minores natu decem annorum virgines fruſtra ſponſa haberentur*, ideò factum eſt, quod prætextu ſponſaliorum, quæ ad exitum & effectum per ſponſarum immaturam ætatem brevi perduci non poterant, legi fraudem fieri ac præmia legis Juliæ ac Papiæ captari animadvertiſſet Dio lib. 54. Sueton. in Auguſto) Jure Canonico eadem ætas definita eſt. c. De illis. c. Literas de deſp. impub. quia voluntas cadit in impuberem, qui ſeptem annorum ætatem complevit. l. Si infanti. §. ult. & l. potuit. C. de jure delib. Quòd ſi antè fuerint contracta, accedente poſt ſeptimum annum legitimo conſenſu convaleſcunt. c. Duo pueri de deſp. impub. Quidam hîc addunt limitationem, *ſi malitia ſuppleat ætatem, eademq; legitimè probetur*, Sponſalia etiam ante ſeptennium contracta eſſe rata. Thom. 4. ſent. diſt. 27. q. 2. art. 2. Covarr. de ſponſ. c. 2. num. 1. ex c. Juvenis de ſponſal. ſed Alberico Gentili lib. 5. de nupt. c. 1. ſatiùs videtur ad evitandas cavillationes & controverſias, quæ ex incertitudine orirentur, numero annorum jure civili definito inſiſtere. Illud tamen certi juris eſt convaleſcere ſponſalia ante ſeptennium contracta ſequenti cohabitatione, ex qua indicium ſecuti conſenſus fieri queat. d. c. duo pueri. & ibi Canoniſtæ. Ac de impuberum deſponſationibus lege conceſſis hæc quidem ita diſputantur, ſed experientia teſtatur tales deſponſationes impuberum rarò feliciter cedere, cùm parentes in illis non tàm conjugum quàm opum & potentiæ conjunctionem plerunque ſpectent, unde ex ſacro Codice *deſponſationis impuberum* vix poterit afferri probatum aliquod exemplum.

4. Forma

129. *Forma Sponſaliorum* conſiſtit in modo, quo contrahuntur. Olim non niſi *ſtipulatione* perficiebantur, hodiè verò etiam *nudo conſenſu* ſeu pactionibus perfici ſolent, unde etiam per nuncium & Epiſtolam inter abſentes perfici poſſunt. Ulpianus l. 4. ff. de ſponſal. *Sufficit nudus conſenſus ad conſtituenda Sponſalia. Denique conſtat & abſentes abſentem deſpondere poſſe & hoc quotidiè fieri.* Exemplum proponitur in ſponſalibus Iſaaci & Rebeccæ. Gen. 24. Ceterum modi quibus ſponſalia contrahuntur variè enumerantur. Carer. libr. 1. de matrim. c. 6. tribus modis ea contrahi cenſet. 1. *abſolutè* dicendo *accipio te in meam*, c. ſi inter. de ſponſal. 2. *non abſolutè ſed cum termino obligatorio*, ut *promitto* c. fin. de deſponſ. impub. quæ promiſſio fieri poteſt, vel per donationem arrharum. l. arrhis. C. de ſponſ. vel per ſubarrhationem, id eſt, annulli immiſſionem. c. ultim. de deſponſ. impub. 3. *Juramento*. c. ex literis c. Præterea de ſponſal. In primo modo dicit eſſe obligationem *veritatis*. In ſecundo obligationem *veritatis & promiſſionis*. In tertio obligationem *veritatis, promiſſionis & juramenti*, Piſo Soaccius de ſponſ. p. 16. hos enumerat modos. Contrahuntur Sponſalia 1. *purè & ſine conditione*, quando non eſt expreſsè addita conditio. c. Quemadmodum de jurejur. 2. *adjecta die*; cùm quis intra certum temporis ſpacium aliquam ſe in uxorem ducturum promittit. c. Sicut ex literis de ſponſ. 3. *Sub conditione*, cùm in aliquem caſum vel eventum differuntur, vel cùm quis ſe contracturum, ſi quid factum fuerit vel non fuerit, pollicetur. 4. *tacito conſenſu*, cùm patri ſponſalia pro filio contrahenti filius non contradicit. c. unic. de deſponſal. impub. in 6. 5. *nuda conventione*, c. ad audientiam de ſponſal. 6. *per ſtipulationem*, c. 2. de ſponſal. 7. *cum jurejurando*. c. de illis de ſponſal. 8. *fidei datione*, quæ juramento æquiparatur. c. Pervenit de fidejuſſoribus. 9. *per nuncium vel Epiſtolam*. l. Sufficit. ff. de ſponſalib. 10. *per annuli traditionem*, quæ dicitur ſubarrhatio, c. ſi quis deſponſaverit, 27. quæſt. 2. ubi tamen notandum annuli dationem non ſufficere ad ſponſalia conſtituenda, niſi verbis exprimatur vel aliter ſignificetur, annulum in hoc à viro dari & mulierem ſponſaliorum nomine eundem recipere. c. illud. 15. q. 1. c. Ne quis. 22. quæſt. 2. Diſtinctius progredi poſſumus hoc modo.

3 Diſtinctiones ſponſaliorum ex forma petita.

1. Inter ſponſalia de futuro & de præſenti.

130. Sponſalia 1. juxta Canoniſtas contrahuntur per verba vel *futuri*, vel *præſentis* temporis. c. ſicut. extra de ſponſal. unde Sponſalia diſtinguunt in ea, quæ ſunt *de futuro*, & quæ ſunt *de præſente*. Sponſalia *de futuro* vocant, quæ per verba de futuro concipiuntur, ut *promitto, quod dabo tibi, accipiam, ducam te in uxorem*. Sponſalia *de præſente* vocant, quæ per verba de præſenti concipiuntur, ut *accipio te in uxorem, duco te vel do tibi in uxorem*. De hac ſponſaliorum diſtinctione diverſimodè judicant, qui cauſis matrimonialibus explicandis operam navarunt. Hotomannus in libr. de caſtis nupt. part. 3. c. 7. p. 174. prolixè eam impugnat, quem plerique JCti ſequuntur. Theologi verò diſtinctionem inter ſponſalia de futuro & præſenti non ſimpliciter repudiant, ſed ad ſanum ſenſum reducere laborant; quid ergò hac de re ſtatuendum? 1. Si *juris civilis diſpoſitionem* reſpicere velimus, propriè & accuratè loquendo non dantur Sponſalia de præſente, quia Sponſalia definiuntur *mentio & repromiſſio futurar. nuptiarum*, ergò conſenſus ſponſalitius exprimendus eſt verbis futuras nuptias reſpicientibus. Ut enim promiſſio mutua à mutuo, ſic ſponſalia à nuptiis differunt, unde *ſpes matrimonij & ſperata nuptiæ* appellantur. Proinde jure civili non dantur alia ſponſalia quàm de futuro & quæ vocantur *de præſente*, ſunt verum matrimonium contractum, licet non conſummatum, ac non niſi impropriè & καταχρηστικῶς reſpectu copulæ & cohabitationis, quæ in illis ſpondetur, appellantur Sponſalia. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 23. Agnoſcunt hoc quidam ex ipſis Canoniſtis. 2. Si *Canoniſtarum ſenſum & intentionem* reſpiciamus, non poteſt probari diſtinctio inter Sponſalia de præſente & futuro. Ipſi enim fundamentum illius diſtinctionis quærunt in formulis illis uſitatis. *Accipio te in meam & accipiam te in meam*, & in ſolo diſcrimine temporis Grammatici, quo formulæ illæ

solennes invicem differunt; cùm tamen in aliis linguis præsertim in nostra vernacula differentia illa temporis observari nequeat, ac verbum præsens *accipio*, per quod Sponsalia de præsenti constitui volunt, nuptiis non Sponsalibus contrahendis sit accommodatum. Quinimò cùm Conjugium Sacramentum esse statuant, videntur in verbis illis solennibus *formam Sacramenti* statuere, quâ mutatâ non inducatur efficax obligatio matrimonialis, sed vulgaris duntaxat promissio, à qua recedere cuique parti sit integrum. 3. Si quæratur de distinctionis hujus *ad bonum sensum accommodatione*, non negamus eam dari posse atque eam quidem multiplicem. Lutherus in lib. de causis matrimon. tom. 5. Jenens. p. 241. Sponsalia *de futuro* vocat, quibus adjecta est aliqua conditio, ut *ducam te si expectaveris triennium, si parentes consenserint*. Per hanc enim conditionem promissioni adjectam in futurum aliquem casum vel eventum nuptiæ differuntur, quo sensu & respectu sponsalia de futuro appellari eadem posse Lutherus censuit. Quidam sponsalia de *futuro* vocant *impuberum desponsationes*, quæ non aliter sunt ratæ, quàm in futuro demum tempore, postquam scilicet ad pubertatis annos pervenerunt, ipsimet liberè consentiant. Alii Sponsalia *de futuro* vocant *tractatus præparatorios sponsaliorum*, in quibus nondum pactiones sponsales instituuntur, sed προβουλευτικῶς de futuris sponsalibus tractatur. D. Chemn. in loc. de Conjug. c. 1. p. 517. *In Scriptura V. & N. T. desponsata habetur & vocatur uxor seu conjux* Deut. 22. vers. 23. Genes. 19. v. 14. Matth. 1. v. 20. *quia ergò Scriptura ita judicat de veris sponsalibus, Ecclesia ut reprimeret profanam levitatem in contrahendis & rescindendis rursus Conjugii tractatibus, quorum se Deus ipse autorem & conciliatorem profitetur, distinctionem illam inter sponsalia de futuro & de præsenti probavit & recepit, &c. Sponsalia de futuro sunt tractatus de futuris nuptiis celebrandis, de præsente, quando de præsentibus nuptiis dispositivè tractatur.* Postea monet, *non ex cavillatione verborum, sed ex intentione, ratione & aliis circumstantiis tractatuum dijudicandum esse*, quæ sint sponsalia de præsente vel futuro, ibidemque proponit sex considerationum capita, ex quibus sponsalia de futuro agnoscantur. 1. *Si verba plana & manifesta sint, quod non purus, absolutus & præsens, sed suspensus consensus fuerit*, scilicet quod disertam exceptionem annexam habuerit, nondum velle se prorsus obligari, sed liberum debere esse vel uni vel utrique parti ut retrocedat, vel quando contractus suspenditur cum tali additione, velle partes eâ de re convenire & agere, ut certi quid concludatur & statuatur. 2. *Si postea in ipsa tractatione & actione priusquam certi aliquid concludatur & statuatur, aliquid interveniat*, ut actio prorsus intermittatur vel abrumpatur. 3. *Consideretur ex circumstantiis, an partes tunc voluerint non absolutè aliquid certi constituere*, sed tale quid, quod postea posset, si causa incideret, etiam additâ mulctâ mutari. 4. *An deliberato animo contractus vel pactio ita facta sit*, quod voluerint partes inde nasci obligationem & nexum conjugalem, vel ut esset initium Conjugii. 5. *Sponsalia quæ non purè, sed sub conditione honesta possibili contrahuntur*, Spons. lib. de futuro annumerantur. 6. *Desponsatio impuberum* juris interpretatione inter sponsalia de futuro censetur, nisi puberes facti mutuo consensu illa rata habeant. Hæc Chemn. qui postea addit. *Sponsalia de futuro non inducere efficacem obligationem aut nexum indissolubilem in sexto præcepto.* Quia verò omninò statuenda est differentia inter sponsalia, quæ sunt promissio Conjugii & nuptias, quæ sunt promissionis illius complementum, & quia alius consensus est *sponsalitius*, alius *nuptialis*, ut superiùs ostendimus, ideò simplicissimè statuitur, sponsalia propriè dicta esse *tantùm de futuro*, ideoque in sponsalibus propriè sic dictis, id est, in Conjugii promissione semper subaudiendam esse conditionem, *nisi quid intervenerit*, quod promissionis impletionem, id est, matrimonii inchoati ratificationem & consummationem impediat, ex quo fundamento ad multas de sponsalior. dissolutione quæstiones responderi potest, ut infra apparebit.

131. 2. Sponsalia contrahuntur vel *purè* vel *sub conditione*. *Purè* contrahi dicuntur, quibus non est expressè conditio aliqua addita, quo modo Rebecca Isaaco Genes. 24. Tobiæ Sara Tob. 7. despondetur. *Sub conditione* contrahi dicuntur, quando promissio matrimonii conditione aliquâ restringitur ac limitatur. Sic *Laban* filiam suam Rachelem Jacobo despondet sub conditione septennalis servitii Genes. 29. v. 18. *Booz* Ruthæ promittit Conjugium sub hac conditione, si propinquior ducere nolit. Ruth. 3. v. 13. *Saul* filiam suam Michol Davidi despondet sub conditione, si centum præputia Philistinorum priùs attulerit. 1. Sam. 18. v. 25. De Sponsalibus purè & simpliciter contractis notanda est hæc regula, quod ex iis nascatur efficax obligatio & actio, ut pars una contrahentium ad petitionem alterius partis ad consummandum matrimonium compelli possit, nisi scilicet sufficiens repudii causa adduci queat. De Sponsalibus sub conditione contractis extat integer titulus in Iure Canonico extra de condit. appos. in cujus cap. finali Glossa communi suffragio recepta tria conditionum, quæ sponsalibus adjici consueverunt, enumerat genera. 1. *Quædam sunt turpes & inhonesta contra substantiam ac bona matrimonii* pugnantes. Ut si dicatur *Contraham tecū, donec invenero meliorem, ditiorem, nobiliorem, quamdiu eris bona. &c.* hæc conditio pugnat contra substantiam matrimonii, quippe quod est vinculum indissolubile. *Ducam te, si generationem prolis evitabis, si sterilitatis medicamenta sumseris, &c.* Hæc conditio pugnat cum bono prolis. *Ducam te, si pro quæstu te adulterandam dabis.* Hæc conditio pugnat cum bono fidei. 2. Quædam sunt *turpes & de facto impossibiles*, nec tamen *contra substantiam vel bona matrimonii* pugnant. Turpes, utpote *si te nudam conspiciendam præbueris, si furata fueris, si alterum occideris, si Deo maledixeris, &c.* *Impossibiles*, ut *si digito cœlum attigeris, si mare ebiberis, &c.* 3. Quædam sunt *honesta & possibiles*, ut ducam te, *si pater consenserit, si attuleris in dotem centum aureos.* Distinctiùs ut progrediamur, dicimus, quasdam conditiones esse *honestas*, quasdam verò *turpes*, quasdam *impossibiles*. Honestæ sunt vel de *re præsente* vel *præterita* vel *futura*. De re futura sunt vel *necessaria*, id est, tales quas per naturam exituras certum & indubitatum est, vel *contingentes*, quæ in contingentia ac dubio eventu sunt positæ. Turpes vel sunt *contra substantiam matrimonii*, vel *non repugnant eidem*. Impossibiles vel *universaliter* respectu omnium hominum tales sunt vel *specialiter ac determinatè* respectu illius personæ cum qua contrahitur.

2. Inter sponsalia pura & conditionata.

Conditiones quotuplices sint.

132. De

132. De conditionibus *honestis* rem præsentem vel præteritam respicientibus, ut promitto Conjugium, si pater consulari dignitate fungitur, si liberos nullos habes, &c. hæc traditur regula. *Si conditio talis extet, rata sunt sponsalia, sin deficiat, nihil actum intelligitur.* De conditionibus honestis rem futuram respicientibus atque in contingentia ac dubio eventu positis traditur hæc regula, quod *sponsalia cum illis contracta non habeant effectum de præsente sed suspendantur, quousq; conditiones adjectæ impleantur.* c. de illis c. per tuas. extra de condit. appos. ideoque conditione nondum extante, sed adhuc pendente matrimonii promissio non est rata, nec oritur ad eam efficax obligatio. Sed habet hæc regula exceptionem, quod sponsalia sub conditione contracta habeantur pro purè contractis, *si copula fuerit subsecuta*, quia in copulam cōsentiens videtur à conditione recessisse. d. c. de illis & per tuas. De conditionibus honestis rem futuram respicientibus & necessariis disputant, quòd *tales jam extitisse videntur ac pro completis sint habendæ*, ut si quis dicat, filiam tibi do, si cras Sol oriatur. Alber. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 12. Cypræus de sponsal. c. 8. §. 2. num. 3. Sed hic debita circumspectio à judice est adhibenda, & animus contrahentium ex circumstantiis & verbis attendendus, an purè an sub conditione contrahere voluerint. Idem judicium de illis conditionibus, quæ tacitè ipsi contractui insunt, nec pendent à voluntate contrahentium, *ut ducam te, si honestè potero.* De conditionibus *turpibus contra matrimonii honestatem* pugnantibus traditur hæc regula, quod *annihilent sponsalia*, id est, quòd sponsalia cum illis contracta sint irrita & careant effectu c. fin. de condit. appos. c. Aliquando. & c. Solet. 32. quæst. 2. De conditionibus turpibus matrimonii substantiæ non repugnantibus docent, quod *non annihilent sponsalia*, sed habeantur pro non adjectis in matrimonii favorem, quodque sponsalia cum talibus conditionibus contracta pro purè contractis sint censenda, ut petulantiæ eorum, qui pudicitiæ inbecillis sexus insidias struunt, frenum injiciatur. c. fin. de cond. appos.

Q. de conditionatis sponsalibus.
1. An conditiones impossibiles pro non adjectis habendæ?

133. Quæritur hoc loco. 1. *An conditiones impossibiles pro non adjectis sint habendæ?* Pleriq; id affirmant per d. c. fin. in favorem matrimonii, ac censent hac in parte cognationem quandam intercedere promissioni matrimonii cum Testamento, in quo itidem conditio impossibilis pro non adjecta habetur, l. 3. de cond. & demonst. Quidam verò contrarium statuunt. 1. quia nulla appareat ratio, cur in sponsalibus Naturam Testamenti potiùs quàm contractuum sequi velimus, ac proinde, quod ex speciali quadam ratione in Testamento receptum, hîc sit in consequentiam trahendum. 2. Quia impossibilem conditionem addens videtur potiùs ludere ac jocari, quàm de perpetua & indissolubili vitæ consuetudine disponere, ac animum obligandi habere. 3. Quia ejusmodi joci inter juvenes ac puellas crebrò agitari consueverint, ex quibus si oriri statuatur efficax obligatio, multa conficerentur matrimonia infelicia. Existimaverim circumstantias hìc respiciendas esse, an qui sub conditione impossibili contraxerit, animum contrahendi habuerit, an sit personæ honesta, an destituatur causis gravibus & sufficientibus, propter quas à promissione velit resilire, & in hoc casu impossibilem conditionem pro non adjecta censendam ac promissorem ad matrimonii consummationem compellendum. Sin aliter se res habeat, ob levitatem tamen coercendus erit, si vel maximè sponsalia censeantur irrita.

2. An conditio illa, ducam te, si invenero virginem, sit turpis.

134. Quæritur 2. *An conditio illa, ducam te, si virginem invenero, tanquam turpis pro non adjecta sit habenda?* Affirm. glossa in c. per tuas. X. de condit. appos. quam plerique Canonistæ sequuntur, in quam sententiam etiam propendet Phil. in Exam. Quidam ad *impossibiles* conditiones eam referunt, cùm virginitatis probatio non minùs difficilis sit, quàm custodia. Sed aliud est difficile, aliud impossibile. Et ex illis, quæ in superiore articulo de errore consensui opposito disseruimus, manifestum est, sponsum non posse cogi, ut ducat eam, cui matrimonialem fidem dedit, si ante consummationem matrimonii eam à viro integram non esse, ex indiciis minimè dubiis innotuerit. Quòd si ergò hæc conditio tanquam ad matrimonii essentiam pertinens in contractu sponsaliorum tacitè semper subintelligitur, utique etiam si exprimatur, pro turpi, impossibili & non adjecta nequaquam censeri debet, interim tamen hæc conditio in sponsalibus non solet disertè exprimi, ne pudicitia puellaris sinistris suspicionibus in dubium vocari videatur.

3. An sponsalia sub modo contracta differant à conditionalibus.

135. Quæritur 3. *An sponsalia sub modo contracta distinguenda sint a conditionalibus?* Aff. Cypræus de sponsal. cap. 8. §. 13. idque colligit 1. *ex definitione.* Modus generaliter est, quævis dispositio seu qualitas adjecta contractui, quæ non suspendit conventionem, quod conditionis proprium est, sed tantum eam moderatur, hoc est, modum ei præscribit. 2. *ex forma.* Conditio ut plurimùm per conjunctionem *Si* concipitur, modus verò per conjunctionem *Ut* exemplum sponsaliorum sub modo contractorum proponitur. 1. Sam. 18. v. 17. ubi Saul ad Davidem dicit: *Filiam meam majorem Merob dabo tibi in uxorem, tantummodò esto filius fortis & præliare bella Domini.* 3. *ex effectu.* Quod sub conditione promittitur, effectum nullum habet, antequam conditio existat, sub modo autem promissum statim obligat. Sic res data Ecclesiæ sub modo statim fit Ecclesiæ. Ex quibus omnibus Gulielmum Interpretem veterem & Albericum secutus colligit, *quod sponsalia sub conditione contracta, conditione illâ non existente corruant, & infirmentur, sed si sub modo contrahantur statim rata sint & cogi possit, qui promisit ad modum servandum & implendum.* Sed enim cum magna sit affinitas inter modum & conditionem adjectam, quia ut conditionem ita & modum conventioni adhærentem, si tamen is sit honestus ac possibilis, contrahentes implere coguntur, ideò causarum matrimonialium judices accuratè hîc dispicere oportet, an sub modo an sub conditione contracta fuerint sponsalia, id quod non tàm ex apicibus verborum, quàm ex circumstantiis totius actionis prudenter colligendum & æstimandum. Sic pro exemplo sponsaliorum sub modo contractorum affertur, quando Ethnicus se ducturum pollicetur fœminam gentilem cum pacto *de libero religionis exercitio relinquendo.* Sed si antè matrimonii consummationem alterutra pars ab hujusmodi promissione discedat, seque neget libertatem illam alteri relicturam, possent illa sponsalia tanquam conditionalia rescindi, alia verò ratio est matrimonii consummati, quod ob modum præscriptum & promissum non servatum, dissolvi amplius nequit.

4. An sint conditionata, quæ certum tempus præscribunt.

136. Quæritur 4. *Num pro conditionatis sponsalibus sint habenda, quæ certum temporis terminum præfinitum continent?* Distinguendum hic est inter sponsalia *sub conditione certi temporis* contracta, ut si quis filiam alicui promittat, ut eam intra annum in uxorem ducat, & inter *sponsalia purè contracta*, quibus postea *mentio certi temporis ad dies nuptiarum* inter contrahentes vel eorum parentes facta accedit. Priora sponsalia lapsu temporis præfiniti dissolvuntur, quod si namque per eum, cui promissio facta est, steterit, quò minus nuptiæ fuerint factæ, dubitari non debet, alterum obligatione liberari atq; aliam conditionem sibi quærere posse, etiamsi partem alteram de promissi complemento non interpellaverit. In posterioribus verò sponsalibus obligatio non expirat, si vel maximè tempus determinatum fuerit præterlapsum.

5. An sponsalia pœnalia pro ratis habenda.

137. Q. 5. *An sponsalia pœnalia sint pro ratis habenda?* Sponsalia pœnalia vocant, quibus mentio pœnæ est adjecta, E.g. pater despondet filiam alicui, adjecto pacto eo, quod qui à promissione recedit, centum florenos alteri parti numerare debeat. De hac promissione pœnali communi suffragio statuunt, q; sit ipso jure nulla, cùm matrimonii libertati lege divinâ & humanâ stabilitæ è diametro adversetur. Paulus l. Titia. 134. ff. de verbor. oblig. *stipulationem illam pœna non secundùm bonos mores interpositam esse respondet*, additâ ratione, quia *inhonestum visum est vinculo pœnæ matrimonia astringi, sive jam futura, sive jam contracta*. l. Neque ab initio 14. C. de Nupt. *libera facultas contrahendi matrimonii ad necessitatem transferri non debet*. l. Mulier. 5. C. de sponsalib. & arrhis circa fin. *Si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita, ex neutraq, parte nullas habebit vires, cùm in contrahendis nuptiis libera potestas esse debeat*. Idem statuitur in jure Canonico c. Gemma. 29. X. de sponsl. matrim. *Cùm libera matrimonia esse debeant, ideò talis stipulatio propter pœnæ interpositionem meritò est improbanda*. Addunt Interpretes etiam hanc rationem, quod pœna promittatur in eventum eum, ut si alteruter contrahentium nuptias nolit, pœnâ solutâ à promissione liberetur, sicque pœnæ stipulatio in dissolutionem & odium matrimonii adjecta censetur. Contra v. Imperator Leo Novell. 18. statuit, *pœnam in sponsalibus constitutis exigendam esse, sdq; esse consuetudine introductum, qua non minùs sit probabilis quam quæ legibus eâ de re sancita sunt, nam qui sub pœna promisit, non tam facilis erit ad dissolvenda sponsalia, quàm qui arrhæ perditione, aut in duplum restitutione solùm tenetur, cùm gravius damnum sibi imminere videat.* Quicquid sit de exactione pœnæ, quæ legum provincialium decisioni & judicis arbitrio committitur, is qui sub pœna promisit, non videtur simpliciter cogi debere ad matrimonii cõsummationem, sed arbitrio ejus relinquendum, an libera voluntate in illud consentire velit, unde Alex. Comnenus in Constit. sua scribit, *quando sponsalia pœnis firmarentur & corroborarentur, eaque assciberentur, earum præstatione dissoluta & infirmata fuisse sponsalia.* Vid. plura de pœnal. sponsalib. apud Cypræum de sponf. c. 8. §. 18. & 19. ubi tamen rem in dubio ferè relinquit.

6. An sponsalia pura, an conditionata patris consensu fir.

138. Quæritur 6. *Si quis puellæ fidem det de Conjugio sub conditione honesta, puta si pater consenserit & pendente adhuc conditione alteri purè & simpliciter conjugium promittat, ac pater postea in Conjugium cum priore consentiat*, quæritur *utrum debere teneatur?* Canonistæ respondent, compellendum esse ad consummationem matrimonii cum ea, cui posteriori tempore purè & absque conditione fidem dedit argumento per motio eo, *quod sponsalia conditionalia sponsalibus de futuro æquiparentur, jam verò sponsalia de futuro tolluntur per sponsalia de præsenti*, ergò etiam conditionalia puris cedere debent. c. sicut ex literis de Sponsalibus & Glss. in c. per tuas. e. de condit. appos. Juris civilis Interpretes pleriq; contrarium statuunt, argumento usi eo, quod in aliis contractibus, *cùm semel conditio adjecta extitit, perinde habetur, ac si obligatio illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione contracta esset, & conditio postea purificata retrahitur ad tempus prioris contractus*, l. potior. 11. §. Videamus. qui potior in pignore. Idem ergò in sponsalibus, quæ ut plurimùm interveniente stipulatione constituuntur, dicendum existimant, ut scilicet ad instar aliorum contractuum conditionalium ipso conditionis eventu perfecta & pura ab eo tempore, quo obligatio inita est, fuisse censeantur, & iis præferantur, quæ postea contracta sunt, Cypræus de sponsalibus cap. 8. §. 3. num. 2. ubi idipsum latiùs probat. Canonistarum opinio nititur distinctione inter sponsalia *de præsente* & *de futuro*, cui quid tribuendum sit exposuimus superiùs. Certum hoc esto, quod is, qui eo modo bina sponsalia contraxerit & sanctam conjugii ordinationem ludibrio habuerit, pœnæ a Magistratu sit subjiciendus, quod ipsum extendendum etiam ad eam sponsam eum qua posterius contraxit, si sponsalia priora ipsi fuêre nota: An verò Sponsalia priora conditionata, an posteriora pura præferenda sint, ex circumstantiis æquus & prudens judex colliget. Ut enim *multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ contractum non dissolvunt*, sic & sponsalia quædam impediunt contrahenda, quæ tamen contracta non dissolvunt. Patris arbitrio meritò plurimùm hic tribuitur, penes quem est filii sponsalia rata vel irrita facere.

7. An liceat pendente conditione alia sponsalia contrahere.

139. Q. 7. *An sponsalibus sub conditione contractis liceat alteri contrahentium pendente adhuc conditione resilire & cum alia persona sponsalia purè contrahere?* Negant communiter & rectè pœnitentiæ ejusmodi hic locum esse. Ut enim in aliis contractibus pendente conditione non licet resilire, sed *eventus conditionis est expectandus*, l. potior. 11. l. qui balneum. 9. qui potior. in pignor. ita quoque in sponsalibus idem juris esse statuendum, maximè cùm Conjugium non sit contractus tantum civilis, sed res conscientiæ ac peculiari divinâ institutione gaudeat. Præterea occasio daretur pro deridiculo ac delectamento habendi matrimonium, si cuivis liceret proprio ausu & arbitrio à sponsalibus conditionatis recedere. Cypræus de sponf. cap. 8. §. 4. secutus Panormitanum. super eo. Extra de condit. appos. Covarruviam, Tiraquellum & alios. Huic sententiæ etiam accedit Lutherus de causis matrim. tom. 5. p. 242. & eum secutus D. Tarnov. lib. de matrimon. c. 79. quæst. 4. Contrarium defendunt Mansfer. de nupt. p. 323. Alberic. Gentilis lib. 2. de nupt. c. 12. p. 172. Sed affirmativa potioribus fundamentis nititur, ac protervia hominum sanctam Conjugii ordinationem leviter ac temerè tractantium frenum injicit.

8. An conditio, si dos fit dotis

140. Q. 8. *Quid statuendum de illa conditione, ducam si dederis mihi centum aureos, ubi non*

doris cenfit dotis mentio? Philip. Melancht. vocat *peregrinam* & *otiosam* ac pro *non adjecta habendam* censet, ut petulantia & sophistica in decipiendo imbecilli sexu prohibeatur. Quidam ex Jurisconsultis dicunt, eam *esse contra bonos mores*, cùm præ se ferat amorem venalem. Canonistæ inter *honestas* eam referunt c. de illis Extra de condit. appos. cujus hæc est summa. Si quis juratus promiserit se puellam ducturum sub ea conditione, si centum dedisset, perjurii eum non esse reum, si illam ante impletam conditionem ducere recuset. In Canonistarum sententiam concedere videtur Cypræus de sponsalib. cap. 8. §. 5. num. 1. *Quòd quidam* (inquit) *conditiones peregrinas, hoc est, non pertinentes ad conjugium, distinguunt ab iis, quæ ad substantiam matrimonij pertinent, mihi non probatur, qui statuo, quod conditiones omnes, quæcunq; ex parte ad Conjugium pertineant, obligent contrahentes.* Atque hæc sententia non videtur improbanda. Quamvis enim non expressè addatur *dotis mentio*, tamen tacitè subintelligitur, ac conditionis cujusvis, sive ad substantiam matrimonii pertineat, sive minùs, ea est Natura, ut sui complementum desideret, modò non sit turpis aut impossibilis.

9. An sit licita conditio, si qui ita contrahant, ne corpore conjungantur?

141. Quæritur 9. *An sit licita conditio, si qui ita contrahant, ne corpore aliquando conjungantur?* Exemplum talium sponsaliorum commemorat Zonaras tom. 3. annal. pag. 90. *Theodosio mortuo Pulcersa Marcianum accersit senem jam, sed virum bonum & modestum & Imperatoris morte indicata, te*, inquit, *præ ceteris omnibus Imperatorem eligo, si fidem dederis virginitatem meam, quam Deo consecravi, intactam servaturum. Hanc conditionem ipse suscepit & Imp. renunciatus est.* Resp. Conditio illa pugnat *cum fine matrimonij*, qui est sobolis procreatio, Genes. 2. v. 24. ac cum regula Apostolica ex forma conjugii petita. *Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, nec mulier potestatem sui corporis habet sed vir*, 1. Corinth. 7. v. 4. ubi etiam ὀφειλομένην εὔνοιαν conjuges sibi invicem debere ex eodem fundamento Apostolus asserit. Quod si ergò sponsalibus hæc adjecta est conditio, meritò tanquam absurda & contra bonum prolis pugnans esset rejicienda. An verò conjuges mutuo consensu perpetuam continentiam vovere possint, an alterutri parti absque alterius consensu idem liceat, inferius dispicietur. De aliis quæstionibus circa sponsalia conditionata motis videantur Cypræus, Tatnovius, Albericus Gentilis & reliqui Matrimonialistæ.

3. Sponsalia alia sunt publica, alia clandestina.

142. 3. Sponsalia alia sunt *publica*, alia *clandestina*. Publica dicuntur, quæ palàm coram pluribus testibus fide dignis instituuntur. Clandestina quæ remotis testibus atque arbitris inter virum & mulierem contrahuntur. Hic proponitur regula, *quod sponsalia institui debeant non clandestinè, sed in præsentia honestorum testium.* Id enim requirit 1. *Conjugij dignitas.* Est omninò Conjugium sancta Dei ordinatio, status vitæ ab ipso institutus, ipsique placens & gratus, ideò de Conjugio in præsentia honestarum personarum tractandum. 2. *Contrahentium utilitas.* Conjugium maximam felicitatis humanæ partem complectitur, ideò non nisi accurato consilio & deliberatione præmissâ in aliorum testium præsentia, de eo constituendum. 3. *Publica honestas.* Pugnat cum publica honestate in angulo remotis arbitris de Conjugio tractare, quæ enim eâ ratione ac modo tractantur, non carent turpitudinis suspicione, ac pugnat cum *puellari pudicitia*, virgines seipsas despondere. 4. *Exemplorum probatorum conformitas.* Non solùm in populo Dei, sed etiam apud omnes gentes receptum semper fuit, sponsalitiis pactionibus adhibere testes honestos ac fide dignos, id quod latè confirmat multis in hanc rem adductis exemplis Cypræus de sponsalib. cap. 10. §. 3. atque idem in primitiva Ecclesia obtinuisse colligitur ex Ambrosio ad virg. lapsam. c. 5. & ex c. Nostrates. 30. q. 5. In populo Dei in publico & in portis de matrimonio tractatum fuisse colligitur ex Deut. 25. vers. 7. Ruth. 4. v. 2. 5. *Ex omissione consequent incommoditas.* Ex clandestinis sponsalibus multa oriuntur incommoda & litibus variis atque inextricabilibus exhibetur materia, quinimò quandoq; perjuriis occasio præbetur & variis modis conscientiarū tranquillitas turbatur, unde meritò commendatur statutum in quibusdam locis receptum, quo sponsalia vel contrahenda vel contracta *Magistratui* denunciari jubentur, coram quo verbis claris & perspicuis partes contrahentes consensum suum exponunt, quâ ratione multis litibus & incommodis occurritur. Vid. B. Luther. tom. 5. Jen. Germ. f. 339. & tom. 7. Jen. f. 387. ubi contra clandestinas desponsationes graviter disserit.

143. Quamvis verò *clandestina sponsalia* ipso jure non probentur, subsistere tamen dicuntur, si partes ea fateantur, aut si eadem legitimè probentur, maximè si *jurato* sint promissa, id quod intelligendum, cum duplici limitatione, primò nisi etiam *publica sponsalia* vel præcesserint vel secuta fuerint, secundò si contrahentes non sint sub aliena potestate, sed sui juris, diversa enim ratio est liberorum, qui adhuc sunt sub patria potestate, illorum sponsalia absque consensu parentum inita non sunt rata, si vel maximè ea fateantur & juramento firmata esse obtendant. Quod si publica & clandestina sponsalia concurrant, *publica clandestinis sunt præferenda.* c. 2. de clandest. despons. sive publica clandestinis ratione temporis sint priora sive posteriora. Publica enim conformia sunt institutioni Conjugii & honestis legibus, clandestina verò iisdem repugnant, illa igitur his meritò præferuntur, nec quicquam refert sive publica sponsalia præcesserint, sive secuta fuerint, quia *quod ab initio vitiosum est tractu temporis non convalescit*, ideò quod clandestina dicuntur subsistere, ea conditione intelligendum, si coram honestis viris denuò consensum suum partea contrahentes explicent, & hac ratione ex clandestinis sponsalibus fiant publica, quale exemplum in Boaz proponitur Ruth. 3. v. 12. c. 4. v. 9. Quomodo autem sponsalia *testibus, confessione, Scripturâ, annuli datione, sponsi & sponsæ appellatione, famâ, juramento*, & c. probentur vel contracta præsumantur, latè exponit Cypræus de sponsalibus cap. 14.

144. Ceterùm cùm superiùs demonstratum fuerit, liberos in parentum potestate constitutos, absque illorum consensu ac consilio non posse matrimonium contrahere, ideò B. Lutherus tom. 5. Jenens. in libr. de causis matrim. pag. 239. etiam illa vocat *clandestina*, quæ ab iis, qui non sunt juris, absque consensu eorum, sub quorum potestate sunt, contrahuntur, etiamsi vel centum testes adfuerint, hoc ergò sensu & respectu *publica* sponsalia dicuntur, quæ in præsentia & cum consensu parentum & eorum, qui loco parentum sunt, à liberis contrahuntur, *clandestina*, quæ inconsultis atque

atque insciis parentibus constituuntur. Ac talia sponsalia irrita sunt pronuncianda, si vel maximè coram pluribus testibus fuerint contracta, ut graviter ibidem pronunciat Lutherus & ex fundamentis de paterni consensus necessitate superiùs adductis facilè apparet. Frustra igitur Bellarm. de matrim. c. 19. §. 3. accusat Chemnitium, quòd *confundat matrimonia filiorum sine consensu parentum contracta cum matrimoniis clandestinis, cùm fieri possit, ut matrimonium sit clandestinum, & tamen cum parentum consensu contractum & contra, ut non sit clandestinum sed publicum, & coram Ecclesia & tamen insciis & invitis parentibus celebratum.* Atqui distinguere debebat Bellarminus inter diversam clandestinorum sponsaliorum acceptionem. *Propriè enim ac strictè* clandestina sponsalia dicuntur, quæ prorsus clam & nemine omninò præsente contrahuntur. *Communiter autem & largè* clandestina vocantur, quæ in præsentia quidem testium sive testatò sunt contracta, sed tamen sine parentum consensu. Cùm enim in illis desit publica parentum autoritas expressâ Dei lege in liberorum nuptiis requisita, ideò haud immeritò clandestinorum sponsaliorum censui eadem asscribuntur, ratione appellationis petitâ non tàm à loco, quàm à modo, quod contra leges & jus publicum, quòd consensum parentum requirit, contrahantur. Beustius de spons. p. 22. Mauser. de nupt. pag. 313. Tarnovius libr. 1. de matrimon. cap. 1. Cypræus pag. 341.

Quæstiones de sponsalibus clandestinis & publicis.

1 Quot testes in publicis requirantur.

145. Quæritur hoc loco. 1. *Quot testes ad publica sponsalia requirantur?* Hotomann. de cast. & inc. nupt. part. 3. cap. 3. rectè monet, nec divinâ lege nec jure civili determinatum testium numerum requiri, plures honestatis ergò adhiberi possunt, interim ex eo, *quod in ore duorum vel trium testium omne verum consistere* dicitur Deut. 17. v. 6. cap. 19. vers. 15. duos vel tres sufficere rectè colligitur, cum qua sanctione divina congruit, l. ubi numerus. 12. ff. de testibus. *Ubi numerus testium non adjicitur etiam duo sufficiunt, pluralis enim elocutio duorum numero contenta est.* Quæritur 2. *Si quis fateatur se conjugium clam promisisse, & tamen se non teneri dicat ad promissionis impletionem, eò quod clam promiserit & pœnitentiâ ducatur, num is audiendus?* Resp. si sit sui juris, id est, non constitutus sub potestate patria non debet hæc exceptio admitti, sed propria confessio potiùs attendi, ut enim JCti de priore clandestinorum sponsaliorum specie rectè dicunt, *Clandestinitas sola non vitiat matrimonium.* Cypræus. de spons. cap. 10. §. 4. ita de posteriore clandestinorum sponsaliorum specie, quæ scilicet sine parentum consensu contracta sunt, contrarium asserendum. Quæritur 3. *An neganti clandestina sponsalia juramentum deferri possit?* R. Cypr. de sponsalib. cap. 10. §. 6. n. 2. & cap. 14. §. 22. *Video Jurisperitis & Theologis nostris hanc placuisse distinctionem, ut si quidem actor testem habeat neminem, neque Scripturam aut alia documenta, quibus intentionem suam probet, nec præsumtio vel suspicio aliqua sit pro matrimonio qua reus gravetur reum absolvendum esse etiam nullo juramento præstito.* l. per l. qui accusare. de edendo. ubi additur, *reum actore non probante absolvendum esse, etiamsi nihil præstiterit*, hoc est, ut supplet Interpres, *etiamsi non juraverit*. 2. *De occultis non judicat Ecclesia*, c. si quis diu. 50. q. 5. & *paria sunt non esse & non apparere*. 3. Cùm clàm inter se contraxerint & rei illicitæ & vetitæ operam dederint,

2 An audiendus, qui clam se contraxisse fatetur.

3. An neganti clandestina sponsalia deferendum juramentum.

æquum non est, ut ejus rei veritas jurejurando extorqueatur. Sed si testem habeat actor unum vel præsumtiones vel indicia sint pro matrimonio, quibus reus gravatur, qui sponsalia inita esse negat, eo in casu, si actor intentionem suam non probaverit, vel non plenè probaverit, reus non absolvitur, nisi jurejurando innocentiam & conscientiam suam purgaverit & declaraverit. c. final. §. sanè de jurejurando. Sed hac in re providos & circumspectos admodùm oportet esse causarum matrimonialium judices, ne ob leviculas præsumtiones statim matrimonium reo deferant, nevé ad jusjurandum cogant, quem perjurium commissurum esse manifestè apparet. Si enim clandestinæ desponsationes sunt illicitæ ac prohibitæ, cur juramentum deferri deberet, vel actori eas asserenti, vel reo eas neganti. Ad indicia pro matrimonio etiam hinc referunt, *si quis stuprum à se illatum fateatur, fidem autem de matrimonio datam neget*, tunc enim etiam nullis aliis indiciis præsentibus quibus reus gravetur, indistinctè juramentum purgationis eidem imponendum censent. Cypræus cap. 14. §. 23. pag. 635. Sed & hic summa adhibenda est cautio, si enim persona sit vilis & inhonesta, cui stuprum à se illatum reus fateatur, Conjugii autem promissionem factam esse neget, haudquaquam existimaverim, juramentum purgationis eidem imponi debere, cùm præsumtio sit in contrarium, quod nunquam ipsi fuerit animus eam ducendi. Si reus utrumque inficietur & stuprum & matrimonii promissionem, nec ullæ adsint præsumtiones & probationes, quibus gravetur, nihilo tamen minùs ad jusjurandum à judice cum cogi posse Cypr. censet d. c. §. 24. n. 3. eò quòd in omnibus criminibus is, qui accusatur, jurejurando se purgare cogitur, idem ergò servandum, cùm quis stupri insimulatur, quod est crimen gravissimum. Sed præferenda est communis Doctorum sententia, quæ eo in casu *actore nihil probante*, reum etiamsi nihil præstiterit absolvendum censet, quam etiam in praxi receptam esse Cypræus ibidem agnoscit. Posset enim honesto juveni à vilissimo scorto de fide matrimonii data & stupro illato accusatio intentari, tantum verò abest, ut ob actricis omni probatione & præsumtione destitutæ accusationem juramentum reo deferendum sit, ut gravissimè potiùs videatur punienda, quòd famæ alterius temerè detrahere fuerit ausa. Unde ipse Cypræus num. 5. adducit rescriptum Witebergensium in tali casu. Quidam affirmat à virgine sibi fidem de Conjugio datam & concubitum subsecutum esse, virgo negat utrumque, quæritur *an virgini juramentum purgationis imponendum sit?* quod rectè negat atque illum ut dilatorem acriter puniendum esse addit. At si virgini juramentum non est imponendum in hoc casu, cur in simili imponi deberet viro?

146. Quæritur 4. *Si ad clandestina sponsalia posterioris generis, id est, absq; parentum consensu contracta accesserit copula, an stuprator teneatur matrimonii promissionem consummare etiamsi parentes stupratoris repugnent?* Affirmat Cypræus & multis id confirmat argumentis atque ad contrarium argumentum ex jure patriæ potestatis deductum respondet de spons. c. 10. §. 10. n. 1. Sed ostendimus superius §. 111. circumstantias omnes in hac quæstione accuratè considerandas esse. Q. 5. *An ob sponsalia clandestina ad qua accessit stuprum, pater stupratæ filiam suam stupratori elocare teneatur?* Aff. Canonistæ, quippe qui consensum parentum

4. An clandestina per copulam consummata perpetuò sint rata.

5. An ob clandestina sponsalia pater

ren-

Filiam stupratam stupratori dare cogatur.

rentum negant esse necessarium, sed si pater urgeat jus patriæ potestatis confirmatum expressâ lege divina Exod.22.v.16. non poterit cogi, ut stupratori filiam elocet, interim moneri potest, ut æquitatis & futurorum incommodorum ratione habitâ rebus filiæ consulat. Q.6. *An sponsalia clandestina prioris generis, id est, à personis, quæ sunt sui juris absq; testibus contracta si accesserit copula carnalis, publicis præferenda?* Affirmant pleriq; omnes, quia illi cui præter datam Conjugii fidem dos præstantissima erepta major illata est injuria, quàm illi cui fides matrimonii tantùm licet publicè est data, ergò illius potior habenda est ratio. Lutherus tom. 5.p.244. sed diversum statuendum in duobus casibus, primò si reus nec fateatur promissionem Conjugii, nec de ea legitimè convinci possit, secundò si ad publica sponsalia accesserit etiam benedictio Ecclesiastica, deductio in domum & cohabitatio conjugalis, tunc enim clandestinis sponsalibus etiam concubitu firmatis præferenda publica matrimonio consummata. Cypræus cap.10. §.17. Bidenbach. de causis matrimon. p.33. Tarnovius lib. 1. de matrim. cap.8t. quæst.7. Sed de hac quæst. suo loco pleniùs dilleremus.

6. An sponsalia clandestina per copulam consummata præferenda publicis.

Q.7. *Quando duo sponsalia publica concurrunt, utra sit præferenda?* Juris indubitati est, quod priora, neq; enim fuit in potestate sponsi alteri se despondere, perinde ut non est in potestate mariti potestatem corporis sui alteri facere. Lutherus tom. 5. pag. 247. Bidenbach. d.l. Quæritur 8. *Quâ pœna afficiendus, qui bina sponsalia contraxerit?* Resp. levitas illa à Magistratu pœna carceris vel pecuniariâ coercenda est, Jure civili talis est *infamis*, l. Quid ergò. 13. de his, qui notantur infamia. Reliquarum quæstionum ἐπίλυσις videatur apud Cypræum & alios, cùm enim circumstantiæ varient jus, adeoq; in hujusmodi quæstionibus vix possit generalis quædam decisio afferri, ad arbitrium prudentum in ejusmodi casibus specialibus sæpiùs deveniendum.

7. An priora an posteriora præferenda, si utraque sint publica.

8. Quâ pœnâ afficiendus, qui bina sponsalia contraxerit.

147. 4. Contrahuntur Sponsalia *vel nudis ac simplicibus verbis* promissionem nuptiarum continentibus vel *interposito insuper juramento*, illa vocantur *injurata*, *hæc jurata*. Exemplum juratorum sponsaliorum proponitur Ruth.3.vers.13. ubi Booz ad Rutham dicit: *Si te voluerit propinquus jure propinquitatis retinere, benè res acta est, sin autem ille noluerit, ego te suscipiam, vivit Dominus*, hanc esse jurisjurandi assertorii ac promissorii formam, ex aliis Scripturæ locis constat 1.Sam. 19, 6. *Cùm audisset Saul, juravit, vivit Dominus, quia non occidetur.* c.28,10. *Iuravit et Saul in Domino, dicens, Vivit Dominus, &c.* unde Luth. rectè vertit, so wahr der Herr lebet/ Tale juramentũ interponi solet, vel ab ipsis contrahentib. vel à κυρίοις, id est, illis, in quorũ potestate est sponsa & à sponsi parente. De juratis Sponsalibus hæc regula generaliter traditur, *quòd arctiori vinculo contrahentes constringant quam jurata*, unde olim in juratis sponsalibus non dabatur ampliùs repudio locus, ut exemplis à profanis Scriptoribus adductis Cypræus de sponsalibus cap. 8. §.16. & cap. 12. §. 8. Movetur hoc loco ardua quæstio: *An jurata sponsalia liberorum inscius vel invitis parentibus contracta jure patriæ potestatis dissolvi ab iisdem possint?* Beust. part.2. de matrim. cap.48. vocat hanc quæstionem *pro amico*, eamq; in utramque partem disputari posse asserit. Canonistæ simpliciter negant, talia sponsalia dissolvi posse, urgent 1. *Iuramenti religionem.* Est enim juramentum religiosa nominis divini invocatio, ideò quodcunq; *juramentum non vergit in detrimentum salutis æternæ, illud est servandum.* c. Quamvis de pact. in 6. *Nullum vinculum ad obstringendam fidem jurejurando arctius majores nostri esse voluerunt*, inquit Tullius. Perjurium est Dei abnegatio, &c. 2. *Præcepti divini dispositionem. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* R. AbenExra in explicat. Decalogi. Verbum Dei in vanum accipiendum non est, *quia Deus ut est ipsa veritas, ita verbum ejus verum haberi debet*, quod si promissum invocato Dei nomine præstitum non servatur, idem est ac si Deus mendacii argueretur. Si quis regerat, extare manifestum Dei præceptum de honorandis parentibus, quòd liberi in ejusmodi sponsalibus nefariè fuerint transgressi, respondent, *secundam Decalogi tabulam cedere primæ.* Jam verò juramentum pertinet ad primam, honor parentum ad secundam Decalogi tabulam. Ergò æquum est, ut præceptum de honorandis parentibus cedat præcepto de juramento servando. 3. *Conscientiarum perturbationem.* Si sponsalia liberorum jurata dissolvuntur, scrupulus conscientiis injicitur perpetuus, neq; enim certò statuere possunt, paterni dissensus tantam esse vim, ut à perjurii culpa coram DEI judicio liberari possint. 4. *Matrimonii conditionem.* Matrimonium enim cui jurata promissio apponitur, est res per se honesta ac juris divini, ideoque juramentũ illud est validum ac insolubile.

4. Sponsalia alia sunt jurata alia injurata.

An jurata liberorum sponsalia jure patriæ potestatis dissolvi possint?

148. Quidam respondent ad quæstionem per distinctionem, eamq; multiplicem. Beustius d.l. tres casus in ea considerandos esse dicit. 1. Quando liberi insciis parentibus mediante corporali juramento sponsalia vel matrimonia clam contraxissent *& pœniteret eos facti ac deprecarentur veniam* apud parentes, quorum consensu & consilio postea cum alia sponsalia publica contraherent hoc casu, quando ita clandestina & publica sponsalia concurrunt, tunc non obstante juramento in clandestinis sponsalibus præstito publica præferri debent privatis. 2. Quando sponsalia clandestina mediante juramento contracta sunt sola *non intervenientibus publicis*, & liberi agnoscunt erratum & peccatum suum & implorant parentum consilium & auxilium, ut in illa sponsalia consentiant, hoc casu parentes liberorum conscientiis consulere debent. 3. Quando sponsalia clandestina jurata sunt sola & cum publicis non concurrunt, *& liberi se dant in potestatem parentum* in hunc finem, ut illis obœdire velint & deprecantur culpam, neque ampliùs amant personam, cum qua sponsalia contraxerunt, sed potiùs odio eam habent, quæ sponsalia petit adimpleri, hoc casu parentes severè per Magistratum moneri debent, ut rationem habeant conscientiæ liberorum, ne talia sponsalia dissolvantur, quod si parentes facere nolint, sed uti jure suo velint, tunc propter jus & dissensum eorum talia sponsalia possent per sententiam dissolvi, vel posset pars, cui juramentum indebitè præstitum esset, cogi ad relaxationem juramenti illius, quæ via conscientiis tutior esset. Hæc Beust. Quidã distinguunt inter *sponsalia jurata cõtracta inter personas statu et natalib. æquales* & contracta *inter personas inæquales*, in posteriorib. dissolutionem concedunt, in prioribus negant.

149. Nos ut superiùs in quæstione de Necessitate paterni consensus inter strictum juris rigorem & ἐπιείκειας moderamen distinximus, ita eandem distinctionem hoc loco ad sponsalia jurata

clandestina applicamus. Concedimus ratione circumstantiarum habitâ parentibus aliquando suadendum esse, ut in jurata liberorum sponsalia consentiant, utpote si copula carnalis sit secuta, si liberi culpam agnoscant ac deprecentur, si persona, cum qua contracta sunt, sit alioqui honesta & statu æqualis, si conscientiis liberorum non videatur aliter consuli, easdemq; pacari posse, si matrimonium sit consummatum & nati ex eo liberi, &c. *Monendi sunt parentes*, scribit Bidenbach. de caus. matrimon. cap. 1. quæst. 1. *Ut nisi causæ sint gravissimæ, non facilè talia liberorum juramenta rescindant, sed conscientiis suorum parcant, &c.* Interim tamen si parentes jus suum strictè urgere velint, judicamus sponsalia liberorum etiam jurata ad ipsorum instantiam dissolvi posse; interim, qui ea contraxerunt liberi propter istam levitatem à Magistratu carcere vel aliâ pœnâ plectantur, ut & Beustius piè monet, *imponatur eis publica pœnitentia sub certâ formâ ex suggestu recitandâ, in qua deprecatio apud populum fiat propter scandalum commissum.* Hanc sententiam contra Canonistas probamus. 1. *Ex manifesta juris dispositione.* Primò *divini* Num. 30. v. 4. *Mulier si quippiam voverit & se juramento constrinxerit, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari constituta* v. 5. *Si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam & tacuerit, voti rea erit.* v. 6. *Sin autem eodem die, ut audierit, contradixerit pater, & vota & juramenta ejus irrita erunt*, ex quo sic inferimus. Si pater potest irritum reddere votum filiæ ipsi Deo immediatè præstitum & juramento confirmatum, utique etiam potest irritam facere promissionem homini factam, utut ea jurejurando fuerit confirmata. Sed verum prius. Ergò & posterius. Neque est, quod urgeatur *ob copulam carnalem, quæ intervenit, sponsalia illa in matrimonium transiisse, ac proinde dissolvi amplius non posse*, ostendimus enim superiùs in parentum potestate illud divinâ lege positum esse, an stupratori filiam elocare velint nec ne? Exod. 22. v. 16. Conjunge exemplum Dinæ Gen. 34. v. 8. Secundò *Canonici*. Juramentum, *quod est contra bonos mores*, non est obligatorium. c. Non est obligatorium. de R. J. in 6. neq; *juramentum debet esse vinculum iniquitatis*. c. Quando de jurejur. at repugnat bonis moribus, quia legi divinæ repugnat, & iniquum ac *ἄνομον* est, quia contra legem de honorandis parentibus fertur, liberos citra parentum consensum matrimonium contrahere. Juramentum debet habere tres comites, *veritatem, judicium & justitiam*. c. Etsi Christus de jurejurand. quorum comitum uno vel altero deficiente juramentum non obligat jurantem. c. Et jurabant. & c. Licet. 22. quæst 1. Sed in hoc juramento deest *judicium*, quia consensus filiifamiliâs sub patria potestate constitui absq; consensu parentum non est plenus & integer, deest *justitia*, quia quod juravit filius vel filia, est injustum & illicitum. Tertiò *juris civilis*. Juramentum contra mentem vel in fraudem legis præstitum est ipso jure nullum. l. non dubium in fin. C. de legib. Sed illud juramentum filii vel filiæ est contra mentem legis divinæ, civilis & provincialis, quæ in omni casu consensum parentum requirit. Annullato consensu juramentum non habet fundamentum de jure, *quia juramentum non supplet consensum*. l. fin. C. de non. num. pecun. Atqui hoc loco consensus planè nullus, quia parentum consensu destituitur. 2. *Ex paritatis ratione*. Si enim non sunt rata sponsalia in gradibus lege divinâ prohibitis contracta, etiamsi sint jurata, utique etiam sponsalia contra legem de honorandis parentibus contracta non erunt rata, si vel maximè juramento sint firmata. 3. *Ex rei promissæ conditione.* Fidem matrimonii dare non est in potestate filii vel filiæ, si patriæ potestati adhuc sint subjecti. Quod si ergo fervore & furore juvenili tale quid promittant juramenti fide insuper interpositâ, de alieno sunt liberales, ac perinde id habendum, ac si juratò promittant, se aliena bona furto surrepturos & alteri ea daturos esse, quo in casu nemo dixerit ad juramenti observantiam eos astringi. Nec potest per tale juramentum à liberis præstitum ipsis parentibus tanquam tertiis illud quod jure divino & humano ipsis competit invitis & præter culpam adimi. l. 3. ff. de jurejur. 4. *Ex absurdi consecutione.* Si tale juramentum esset validum, possent liberi patriæ potestati hac ratione sese subtrahere & leges de parentum consensu penitùs eludere. Atque hanc sententiam, quæ statuit sponsalia liberorum jurata absque parentum consensu contracta dissolvi posse, amplectitur etiam Lutherus in libr. de caus. matrimon. & alii Augustanæ Confessioni addicti Theologi ac JCti. Quid ad contraria argumenta respondendum sit, ex dictis facilè colligitur.

150. Reliqua, quæ *de forma & modo Sponsaliorum*, itemque distinctionibus Sponsaliorum ex eo ortis dicenda restant, minoris sunt momenti, ideò cursim ea persequemur. 5. Contrahuntur Sponsalia *vel inter præsentes vel inter absentes* per internuncium vel Epistolam. l. Sufficit. l. in Sponsalibus. ff. de Sponsalibus. Ut enim alia negotia, ita quoque contractus sponsaliorum per internuncium ejusdemque vicariam Epistolam peragi possunt, ubi tamen requiritur, ut personæ absentes sibi invicem, si non de facie tamen de fama sint notæ, & quæ per proxenetam aguntur, vel expresso earundem mandato agantur, vel ab ipsis rata habeantur. Genes. 24. per tot. 6. Inter præsentes contrahuntur Sponsalia vel *verbis* ex utraque parte commutatis, vel ex una quidem parte verbis, ex altera verò *signis* consensum exprimentibus, ut si parenti filiam despondenti ipsa præsens adsit, non contradicat, sed in signum consensus dextram præbeat, annulum recipiat, Tob. 7. vers. 15. &c. 7. Contrahuntur Sponsalia vel *nudis ac simplicibus verbis* vel *scriptis insuper tabulis ac instrumentis, arrhis utrinq; datis & convivio sponsalitio instructo*, ubi notandum citra istæc omnia, tabulas puta, arrhas, convivium, &c. Sponsalia subsistere posse, cùm ipsam sponsaliorum substantiam non attingant. Paulus l. in sponsalib. 7. ff. de sponsal. *In sponsalibus nihil interest, utrum testatio interponatur, an aliquis sine Scriptura spondeat.* Inde sponsalia quædam dicuntur *simplicia*, quando scilicet nudè ac simpliciter promittunt sibi mutuò sponsus & sponsa nuptias futuras nullâ Scripturâ vel aliâ solenni confirmatione interveniente, nec arrhâ vel pignore intercedente: quædam *firmata*, quæ vel dexterarum porrectione vel annulo, vel dote tabellis consignata, aliisq; arrhis passim confirmantur. Jure Romano *contrahentium osculo* constituta quandoque fuisse sponsalia, colligitur ex l. Si à sponso. 16. C. de donat. ante nupt.

5. Sponsalia contrahuntur inter absentes vel præsentes.

151. Pro-

6. *Finis Sponsaliorum.*

151. Progredimur ad *causam finalem* Sponsaliorum. Causæ, propter quas sponsalia instituta & introducta, potissimùm tres animadvertuntur. 1. *Conjugii dignitas.* Quemadmodum in naturalibus non ex quolibet fit quodlibet, sed ad generationem requiruntur *praviadispositiones*, sic placuit majorib. non ex quibusvis contrahentibus quovis modo se habentibus nuptias confieri, sed per sponsalia tanquam *causas antecedentes, disponentes ac præparantes* eorum animos priùs & conciliari & explorari. Rationi enim & æquitati consentaneum est, tanti momenti negotium ac indissolubilem illam conjunctionem non uno statim temporis articulo, sed distinctis temporibus ac velut gradibus perfici, ut hoc pacto sponsi & sponsæ animi priùs concilientur quàm corpore conjungantur, nec *vilem habeat maritus datam quàm suspiravit sponsus dilatam.* c. Institutum. 27. quæst. 2. ex Augustino. 2. *Publica honestas.* Interjiciendum aliquod tempus inter Sponsalia & Nuptias majorib. visum fuit, ne stipulatione & promissione facta cœco atque effreni libidinis impetu conjuges ad concubitum prorumperent honestatis obliti & bestiarum more sensuali appetitui obsecuti. Tobias in ipsis nuptiis tres primas noctes precibus potiùs quàm conjugii usui destinare voluit. Tob. 8. v. 4. *Surge,* inquit Tobias ad sponsam, *& deprecemur Deum, quia his tribus noctibus Deo jungimur, tertiâ autem transactâ nocte in nostro erimus conjugio.* vers. 5. *Filii quippe sanctorum sumus & non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum.* In Græca tamen editione istæc non habentur. 3. *Necessitas.* Non utile solùm, sed & necessarium fuit visum, sponsalia nuptias præcedere, ut medio temporis intervallo maturè dispici posset, nunquid fortè sit, quod matrimonii consummationem impediat. Quo fine etiam sponsalia Ecclesiæ è suggestu denunciantur, ut si quid fortè occultæ causæ lateat, propter quod inchoatum conjugium consummari non debeat, illud in lucem producatur. *Ubi majus periculum, ibi pleniùs consulendum*, inquit Innocentius 4. c. 3. de elect. in 6. Itemq; ut sponsus ingenio & moribus ejus assuescat, cum qua in perpetuum est victurus. Propter easdem causas sponsalia adhuc hodiè meritò retinentur, quod 4. etiam suadet *rerum antiquitas.* In populo Dei perpetuò usu receptum fuit nuptiis præmittere sponsalia. Bucanus in Instit. pag. 110. huc refert legem divinam Deut. 21. v. 11. *Si videris in numero captivorum mulierem pulcram & adamaveris eam, volueris; eam habere uxorem.* v. 13. *Per mensem prius defleat patrem & matrem suam.* Sed quilibet videt præceptum illud esse speciale concernens peregrinam & captivam, voluit enim Deus *per istas deformitates* crinium scilicet detonsionem, unguium nutritionem, vestium depositionem ac menstrui luctus & fluctus continuationem, *libidinem amatoris*, qua illam deperibat, *rursus extingui*, ut Fagius in Paraph. Chald. ex R. Bachai rectè monet. Adducimus igitur alia exempla Genes. 19. v. 14. *Egressus Loth locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus.* Ergò Lothi filiæ erant desponsatæ, nondum tamen maritis traditæ. Genes. 29. v. 20. *Iacob* non nisi septennio exacto promissa sibi Rachele potitus est. Deut. 20. v. 7. *Quis est homo, qui despondit uxorem & non accepit eam.* לֹא לְקָחָהּ. Ergo intercessit tempus aliquod inter uxoris desponsationem & acceptionem sive traditionem, id est, inter conjugium inchoatum sive promissum & consummatum Deut. 22. v. 23. *Si puellam virginem desponderit vir & invenerit eam aliquis in civitate & concubuerit cum ea, educes utrumq; extra portam & lapidibus obruentur.* Jud. 14. v. 7. *Simson* impetrato parentum consensu despondit sibi mulierem Philistæam *locutus est mulieri, quæ placuit in oculis ejus.* v. 8. *& post aliquot dies revertens, ut acciperet eam, declinavit, &c.* Ergò inter sponsalia & nuptias dies aliquot fuêre interjecti 1. Sam. 18. vers. 17. Saul filiam suam natu majorem *Merob* despondet Davidi, sed *cùm veniret tempus, ut daretur Davidi, data est Adrieli.* Ergò aliud est filiæ desponsatio, aliud ejusdem in mariti potestatem traditio. Matth. 1. v. 18. Luc. 1. v. 27. *Maria erat Iosepho μνηστευθεῖσα desponsata, antequam convenirent.* Et ut verbo omnia complectar, in Ecclesia Christiana N. T. perpetuò usitatum fuit nuptiis sponsalia præmitti, id quod ex singulorum seculorum Historia ordine confirmari posset. Alexand. Comn. Orientis Imper. peculiari constitutione cavit, ne eodem die sponsalia & nuptiæ contrahantur, & ad exitū perducantur, &c.

7. *Effectus Sponsaliorum 1 Ratione contrahentium.*

152. *Effectus* Sponsaliorum spectantur vel ratione *contrahentium* vel ratione *cognatorum.* Respectu contrahentium effectus sponsaliorum est *obligatio ad futuras nuptias*, qui enim matrimonium in sponsalibus promisit, illud consummare tenetur, quod de juratis sponsalibus statuitur. c. Ex literis Sylvani. X. de sponsalibus. Idem verò in sponsalibus injuratis etiam locum habere Interpretes tradunt ex c. de illis de desp. impub. cùm in rebus humanis fide ac promissorum constantiâ nihil antiquius censeri debeat. Proinde sponsum & sponsam alterâ parte invitâ non posse cum alio cōtrahere expediti juris est, an verò mutuo contrahentium dissensu dissolvi sponsalia iterum possint, dispicietur inferiùs. Quod si E. alterutra pars matrimonii promissionem adimplere pertinaciter recuset, nec sufficientes recusationis causas afferat, Magistratus ad consummationem eam compellat, quæ compulsio quousq; præcedere debeat, paulò pòst explicabitur. Transeunt autem sponsalia in matrimonium, cujus promissionem continent, tùm *per sequentem in nuptias consensum*, tùm *per copulam carnalem.* Quamvis enim *non concubitus, sed consensus faciat nuptias*, tamē per interventum carnalis copulę consensus ille nuptialis exprimi censetur, præsumitur enim de sponso, quod promissionem ad effectum potiùs deducere, quàm stuprum committere voluerit. c. is qui X. de sponsal. l. meritò. ff. pro socio. & adversus hanc præsumtionem cùm sit juris & de jure, non admittitur probatio in contrarium, nec elidit eam *protestatio* interposita, cùm sit facto contraria. l. antiquæ. C. ad Sen. Vellej. D. Hilliger. in Donell. enucl. libr. 13. c. 18. lit. X. Canonistæ tamen addunt limitationem, *nisi sit probatio, quæ directè & per obliquū ipsi præsumtioni obviat*, ut si sponsus probare velit, sponsalia illa ante copulam carnalē fuisse legitimè soluta vel fuisse nulla propter aliquod impedimentū, in eo enim casu probationem admittendam esse haud immeritò censent. Nec solùm sponsalia pura, sed etiam conditionata per copulam in matrimonium transeunt, quia per copulam videtur Sponsus à conditione adjectâ recessisse, etiamsi *protestetur se nolle recedere à conditione.* Idem statuendum de sponsalib. *incertis*, quæ ita vocant. V. g. si quis jurasset se ducturum unam ex tribus filiabus Sempronii, & postea unam earum carnaliter cognosceret, verificarentur sponsalia, quæ antea erant incerta, & tran-

& transirent in matrimonium, si parentes stupratæ consentirent. Quæ Canonistarum decisio conformis est juri divino. Exod. 22. v. 16. Deut. 22, 19.

Q. 1. An obstinatè recusantes sponsalior. consummationem à Magistratu cogendi.

153. Quæritur hoc loco: *Si alteruter vel uterq; contrahentium obstinatè repugnet, nec monitione, nec minis, nec mulctâ, nec carcere permoveri possit, ut fidem matrimonii datam servet, atque animo sit a parte altera penitus alieno, num præcisè etiam per excommunicationem Ecclesiasticam vel relegationem civilem ad matrimonii promissi consummationem sit cogendus?* Ita quidam censent urgentes hoc cumprimis, 1. *quod consensus non concubitus* faciat matrimonium, quare cùm is semel fidem matrimonialem alteri dederit, qui eam servare recusat, præcisè ad consummationem compelli eum posse ac debere statuunt, cum matrimonium sit indissolubilis conjunctio. Matth. 19. v. 6. 2. Urgent insuper, quòd sponsa coram Deo sit uxor. Genes. 29. v. 21. *Da uxorem.* Deut. 22. v. 23. *Si quis sponsam alterius violaverit, lapidibus obruetur*, & additur ratio, *quia humiliavit uxorem proximi sui.* Matth. 1. v. 20. de Maria, quæ Josepho tantummodò desponsata erat, dicit Angelus: *Noli timere Mariam uxorem tuam ad te recipere.* Ergò ut conjuges ad mutuam cohabitationem compelli possunt, ita quoq; personæ desponsatæ. 3. quòd pactio de Conjugio sit *fœdus divinum*, Proverb. 2. v. 17. Malach. 2. v. 14. ac proinde humanâ autoritate nequaquam dissolvendum. 4. Metuunt deniq; ne confirmetur *levitas* eorum, qui sponsalia, quæ sunt Conjugii fundamentum temerè dissolvunt, poterit enim quilibet capitales inimicitias fingere ac simulare, &c. Sanè non dubitaverim rigorem illum in quibusdam casibus, præsertim si sponsalia sint jurata, si copula intervenerit, si sint publica, si dissolutio eorum cum insigni Ecclesiæ scandalo conjuncta, &c. observandum esse, interim tamen ratione circumstantiarum habitâ ἐπιείκειαν quandam à causarum matrimonialium judicibus hic adhiberi posse existimo. 1. *Ex jure divino.* Nuptiarum vinculum arctiùs esse quàm sponsaliorum paulò pòst demonstrabitur. Quòd si ergò in V. Test. propter σκληροκαρδίαν Judaicam *permisit*, Deus etiam in ratis & consummatis matrimoniis divortia Matth. 19. v. 8. quidni in N. T. sponsaliorum, dissolutio propter eandem cordium duriciem Magistratus autoritate interdum fieri posset? Vid. Luther. in lib. de caus. matrim. 2. *Ex jure Canonico.* c. Requisivit. X. de sponsalibus. *Mulier quædam jurisjurandi religione neglectâ nubere illi renuebat, cui se nupturam interposito juramento firmaverat, respondit Lucius, quod cùm libera debeant esse matrimonia, monenda sit potiùs mulier quam cogenda, cùm coactiones difficiles exitus frequenter habere soleant.* Ex quo capitulo Canonistæ colligunt, *si judex animadvertat sponsum vel sponsam ita obstinatam esse, ut liberè consentire nullo pacto conjugio velint, quod monitione potiùs uti debeat, quam exactissima coactione, ex qua consensus secutus, nec liber esset, prout in matrimonio requiritur, nec verè consensus dici posset.* Ad evitandum igitur majus malum tolerandam esse potiùs violationem datæ fidei, quàm coactionem matrimonii. 3. *Ex jure civili.* Jure antiquissimo Romanorum iis, qui sponsalia contraxisset solutione ejus, quod interest, liberabatur, siquidem cum incepti pœnituisset. Gell. lib. 4. Noct. Attic. cap, 4. & in omnibus obligationibus faciendi, quis *ad interest* saltem condemnatur. Is autem qui ducere promittit, vel accipere factum promisisse censetur, ideoq; præcisè facere non tenetur. Jure etiam novissimo arrhas solum perdit is, qui conventis stare recusat. 4. *Ex ratione.* Prudentes legumlatores ac judices æquum semper censuerunt ad evitandum malum majus tolerandum esse aliquòd minùs, atqui ex matrimoniis illis coactis longè majora mala oriri possunt, quàm si ratione circumstantiarum habitâ sponsalia interdum dissolvãtur, utpote rixæ perpetuæ, capitales inimicitię, veneficia, cædes, scandala publica, eadēq; perpetua.

Q. 2. Quâ pœnâ coercendus, qui temerè à sponsalibus recedit.

154. Neq; tamen impunè ferre debet hanc temeritatem, qui absque sufficiente causa a promissione matrimonii & pactis sponsalitiis discedit. Quæritur igitur 2. *Qua pœnâ sit coercendus?* Canonistæ censuræ Ecclesiasticæ eum subjiciunt. c. ex literis X. de sponsalibus. Jure civili arrhas datas amittit, & qui accepit, duplicatas restituere cogitur, l. Mulier. 5. C. de sponsalib. & arrhis sponsalit. exceptis tamen certis casibus in d. l. expressis. Arrhæ istæ in plerisq; Consistoriis causarum matrimonialium judicibus hodiè cedunt, sed consultiùs fortassis esset, ærario Ecclesiastico eas inferri, ne earum intuitu ad sponsaliorum dissolutiones sint propensiores. Nec immeritò desertæ sponsæ ad id, quod interest, talis desertor tenetur, quin & mulcta pecuniariâ vel fisco inferendâ, vel desertæ personæ adjudicandâ puniri, vel in terrorem aliorum carcere plecti potest, ratione personarum & circumstantiarum habitâ. Cypræus de sponsalib. cap. 12. §. 6. n. 2. ubi notat in quibusdam locis peculiari statuto cautum, ut is, qui sponsalibus renunciat & desponsatam ducere recusat mulctæ nomine *dimidiam partem dotis* solvat. More etiam receptum est, ut talis desertor aliam sibi conditionem quærere, i. e. cum alia matrimonium contrahere prohibeatur, quam sententiam etiam B. Luthero & aliis Theologis probari video, cujus ratio dubio procul ex loco Apostolico 1. Cor. 7. v. 11. petita. *Si uxor discedit à viro, maneat innupta aut uxori reconcilietur.* Sed quia conscientiarum & infirmitatis humanæ habenda est ratio, ideò ad hanc pœnam non est facilè discedendum vel si imposita sit, eo modo relaxari potest, ut vitandi scandali ergò jubeatur aliò abire, ibidemq; matrimonium contrahere illi permittatur. Dissolutio enim Sponsaliorum autoritate Magistratus facta intelligenda est *cum effectu*, ac satius foret modis ac mediis omnibus ad fidei matrimonialis datæ adimpletionem cogere, quàm perpetuis internæ ustionis flammis per matrimonii interdictum eundem subjicere.

2. Ratione cognatorum.

155. 2. Alter sponsaliorũ effectus ratione cognatorum sponsi & sponsæ est *affinitas*. Quamvis enim ex sponsalibus propriè & accuratè loquendo non oriatur talis affinitas sive conjunctio inter consanguineos sponsi & sponsæ, qualis per nuptias contrahitur, tamen oritur ex illis *justitia honestatis publicæ*, ut Canones vocant, quæ facit, ut inter sponsi & sponsæ cognatos ratione matrimonii prohibendi quædam affinitas censeatur inducta. l. si qua mihi. l. si adoptivus. de ritu nuptiar. c. ad audientiam. c. sponsam. de sponsalibus. Quin & quæ ex sponsalibus speratur affinitas verbi proprietate cessante locum habet per interpretationẽ in juris civilis capitibus. l. Labeo. §. 1. Ulpian. dicit *generi & nurus appellatione sponsus quoq; & sponsa continentur, item soceri & socrus appellatione sponsorum parentes contineri videntur*, quod congruum est juri divino, in quo sponsa censetur uxor, unde etiã sponsi à parẽtib⁹ sponsę generi appellãtur

Gen.

Gen. 19. v. 14. JCti dicunt, *in favorabilibus sponsam mariti & sponsam uxoris loco penè in omnibus haberi, non item in odiosis.* Alberic. Gentil. libr. 2. de nupt. cap. 24. Wesenbec. in parat. de spons. num. 7. Ad Sponsaliorum effectus etiam hoc referunt, quod pars dissolvens sponsalia vel per quam stat, quò minùs contrahatur matrimonium, arrhas datas vel acceptas amittat, & tantundem de suo reddere cogatur. l. mulier. C. de sponsal. Item quod si alter desponsorum, priusquam nuptiæ celebrentur, excedat è vita, donatio utrinque facta rescindatur, & vel superstiti vel ejus heredi restituatur, nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncti persona jam præbuisset. l. 3. C. de sponsalibus. Olim etiam sponsalia actionem contra sponsum producebant, in qua judex comperiens nihil causæ esse recedendi à sponsalibus, quanti interfuerat uxorem accipi aut dari condemnabat, hodiè autem non pariunt actionem. Sed de his pleniùs tractant JCti, ad quos ea cura propriè spectat. De effectis Sponsaliorum clandestinorum, conditionalium, juratorum, &c. in specie ex illis, quæ superiùs dicta, judicium facilè fieri potest.

1. Adjuncta Sponsalior. 156. *Adjuncta* Sponsaliorum sunt varia, utpote 1. *Arrha sponsalitia*, quæ in fidem & argumentum Sponsaliorum utrinque dantur. Quamvis enim jure civili à sponso sponsæ, non autem à sponsa sponso olim darentur arrhæ, ut ex Paulo libr. 2. sentent. & ex Gratiani, Valentiniani, aliorumque Impp. Constitutionibus intelligitur. (quod mori in populo Dei recepto etiam congruum videtur, nam Genes. 24. v. 53. Eleazar Isaaci pararius & proxeneta prolatis vasis aureis & argenteis ac vestibus dat ea Rebeccæ, & adhuc inter Judæos strictè observatur, ut sponsus det arrhas sponsæ, non autem contra, unde in præceptis affirmat præcept. 48. Rabini dicunt. *Initianda est uxor ducenda vel pecunia vel scripto sdq, faciendum coram testibus, subarrhatio autem fieri potest dimidio siclo)* hodierna tamen Christianorum consuetudine etiam sponsa dat arrhas sponso. D. Apostolus hunc morem arrhas dandi & accipiendi in sponsalibus pulcerrimè refert ad spirituale ac mysticum Christi & fidelis animæ Conjugium, quando à Christo *arrhabonem Spiritus* nobis datum asserit. 2. Corinth. 1. v. 22. cap. 5. v. 5. ἀῤῥαβὼν secundum Suidam & Etymologum propriè est *pecunia, quæ in emtionibus primò dependitur ad fidem majorem faciendam iis, quæ emta sunt persolvendis seu pars solutionis quæ fidem facit totius summæ persolvendæ*, quâ in re à pignore seu hypotheca differt, quod & Hieronymus observavit, quando in comm. Eph. 1. p. 102. sic scribit. *Pignus Latinus Interpres pro arrhabone posuit, non autem idipsum arrhabo quod pignus sonat. Arrhabo enim futuræ emtionis quasi quoddam testimonium & obligamentum datur, pignus verò, hoc est, ἐνέχυρον pro mutua pecunia opponitur, ut cùm illa reddita fuerit, reddenti debitum pignus à creditore reddatur.* Quare cùm desponsatio itidem sit species quædam contractus, ideò translatum est vocabulum arrhabonis sive arrhæ ad dona, quæ in argumentum & fidem promissi matrimonii dantur ac vocantur potiùs arrhæ quàm pignora, quia secutis nuptiis in donationem propter nuptias imputantur. Est autem arrhabo & contractum arrha, nomen ortum ex Hebræo ערב *spopondit, fidem interposuit*, inde ערבון pignus. Genes. 38. v. 17. 1. Sam. 17. v. 18. Proinde et sponsus & sponsa sibi invicem dant arrhas in confirmationem futurarum nuptiarum: Sic docente Tertulliano libr. de resurrect. carnis, cap. 51. pag. 341. *Christus sequester Dei & hominum appellatus ex utriusq; partis deposito commisso sibi carnis quoque depositum servat in semetipso arrhabonem summæ totius. Quemadmodum enim nobis arrhabonem Spiritus reliquit, ita & nobis arrhabonem carnis accepit, & vexit in cœlum pignus totius summæ illuc quandoq; redigendæ.* Ad arrhas etiam referri potest *annulus*, qui pignoris loco in sponsalib. à sponso olim dari vel mitti solebat sponsæ, quem Tertull. in Apolog. cap. 6. vocat *pronubum*. Ferreum annulum, eumq; sine gemma sponsæ sua ætate mitti consuevisse, autor est Plinius libr. 33. Nat. Hist. cap. 1. qui scil. prisca secula, & antiqui victus parsimoniam, frugalesq; mores designaret.

157. 2. *Munera sponsalitia*, quæ non solùm à sponso dantur sponsæ, sed etiam ejus parentibus, & vicissim à sponsa dantur non solùm sponso, sed etiã ejus parentib., & quæ parẽtes personarũ desponsatarum sibi invicem donant. t.t. C. de donat. ante nupt. vel propt. nupt. & sponsalit. Ea cum dantur, vel expressè adjicitur *coeundi affinitatis gratiâ donari*, vel si expressè non adjiciatur, intelliguntur tamen eo animo donata, quia adjectum non fuit, donationem ex mera liberalitate fieri. De his muneribus sponsalitiis, eorumq; ab arrhis differentia latiùs tractant JCti, cumprimis Obrechtus in *οἰκονομίᾳ* donationis simplicis & relatæ disp. 5. thes. 31. & seqq. Vestigia munerum illorum sponsalitiorum extant in Historia desponsationis Rebeccæ Gen. 24. v. 53. ubi Eleazarus proxeneta *fratribus & matri sponsæ* dona offert. In Hebræo est מגדנות quod significat *res laudabiles, optimas & pretiosissimas*, in quocunque genere fructuum, metallorum, auri, argenti, gemmarum, vestium, notante Schindlero in rad. מגד. *2. Munera sponsalitia*

158. 3. *Tabulæ & instrumenta*, quæ de pactis dotalitiis conscribuntur, in quibus de hereditatis successione atq; aliis ad futurum matrimonium spectantibus disponitur. Augustin. sermon. 244. vocat *tabulas matrimoniales*. Germani vocant Eheberedung. Sic postquam Raguel filiam suam Tobiæ despondisset, *acceptâ chartâ fecerunt conscriptionem conjugii* Tob. 7. v. 16. In Græco est ἔγραψε συγγραφὴν καὶ ἐσφραγίσατο. Tales sponsalitiæ conventiones etiam apud Romanos utplurimum in tabulas referebantur, unde illud Tertull. de vel. virg. cap. 12. pag. 194. *Hæ sunt tabellæ priores naturalium sponsalium*, atq; hæ tabulæ signatoriis eorum, qui intererant, annulis signabantur, ut colligitur ex illo Juvenalis versiculo: *3. Instrumenta dotalitia.*

Veniet cum signatoribus auspex.

Instrumenta dotalia jure civili olim exigebantur, cùm quis concubinam, ex qua liberos habebat, uxorem ducere vellet. §. final. Instit. de nupt. Item in nuptiis inter impares honestate personas, ut cùm Senator duceret scenicam. l. si donation. l. imperialis. C. de nupt. ac hodiè in nuptiis illustriũ personarum talia instrumenta exiguntur, non autem in cæterorum nuptiis necessariò requiruntur, quod & jure civili ita obtinet, ut docet Covarruv. de matrimon. part. 2. cap. 8. fol. 145. 4. *Ritus*, qui in desponsationibus adhibentur, quos latè describunt Hotomannus de cast. & inc. nupt. parte 3. cap. 1. Rosin. lib. 5. antiq. cap. 37. 5. *Convivia sponsalitia*, quæ antiquitus etiam fuisse usitata, constat ex Gen. 24. v. 54. Tob. 7. v. 17. De his ac similibus Sponsaliorum adjunctis notanda est regula, quod ordinariè non *sint de sponsaliorum essentia*, *4. Ritus. 5. Convivia.*

unde

unde si vel maximè non fuerunt adhibita, tamen si vera & legitima inter personas contrahentes desponsatio intercessit, rata sunt sponsalia si vel maximè nec arrhæ, nec munera sponsalitia, nec tabulæ, nec convivium accesserit.

9. Contrarium sponsaliorum.

159. *Contrarium* Sponsalibus est *Repudium*, per quod sponsalia dissolvuntur. Dicitur Repudium, quasi *recusatio propter rem pudendam* ac propriè acceptum est inter sponsum & sponsam, sicut *divortium* inter maritum & uxorem, sed hoc discrimen non ita strictè ubiq; observatur. Dari tale repudium de facto Historiæ & experientia testantur, de jure idem quandoque institui posse, vel ex eo constat, quod detur divortium. Quod si enim Conjugium ratum & consummatum dissolvi in quibusdam casibus potest, multò magis conjugium promissum & inchoatum poterit dissolvi. Sed addendæ hîc sunt duæ regulæ. 1. *Sponsalia non debent privata vel contrahentium vel amicorum, sed publica Magistratus autoritate praeunte legitimâ causa cognitione dissolvi*, unde etiam pœnâ quadam affici consueverunt carcare scilicet vel mulctâ ratione conditionis & fortunarum habitâ, qui proprio arbitrio sponsalia dissolvunt. Idque ita observari Reipubl. Christianæ interest tùm propter metum subornationis, tùm propter scandalum, tùm vel maximè ptoptet conscientiarum periculum. Apud Ethnicos vel nulla vel minimâ ex causâ privatim licuit sponsalibus renunciare, sed in Ecclesia Christiana illud meritò abrogatum. 2. *Non sine gravibus & sufficientibus causis à judicibus matrimonialium casuum sponsalia sunt dissolvenda*, quia sponsalia sunt conjugium inchoatum, cujus autor hunc vitæ ordinem servari cupit inviolatum, ac contrahuntur sponsalia interpositâ quandoq; jurisjurandi fide, ac Deus constituitur testis illius pactionis & viodex violationis, is verò in perfidos ac perjuros graviter solet animadvertere. Quin & temeraria sponsaliorum dissolutio scandalum præbet publicum, ac confirmat levitatem ingeniorum sanctam Conjugii ordinationem susq; deq; babentium; eadem quoque pugnat cum dilectione proximi, quia personæ desertæ ignominiam affert ac simultates & odia inter cognatos desponsatorum excitat. Ex quibus manifestum est, temerariâ sponsaliorum ritè ac legitimè contractorum dissolutione graviter peccari.

Quæ sint causa dissolvendi sponsalia juxta Canonistas.

160. Possunt tamen incidere causæ ejusmodi, quæ necessitatem dissolvendi sponsalia afferunt, sed in earum enumeratione plurimùm variant. *Canonistæ*, qui distinctionem inter sponsalia de præsente & de futuro cumprimis hîc attendendam censent, sponsalia de futuro dissolvi posse existimant. 1. *mutuo contrahentium dissensu*. c. 2. de sponsal. 2. *per absolutionem factam à judice*, eò quod quis antè pubertatis annos contraxit. Potest enim, qui impubes sponsalia contraxit, postquam ad pubertatis annos pervenit, petere ab eis absolvi, nisi pubes factus expresse vel tacitè eis consensit, ante tamen pubertatem dissolutionem petere non potest. c. de illis de desp. impub. 3. *Per matrimonium verbis de præsente contractum*. c. sicut de spons. quod eò extendunt, etiamsi copula nondum fuerit secuta. 4. *Propter affinitatem supervenientem*, ut si quis fide interpositâ desponsavit aliquam, & deinde propinquam ipsius carnaliter cognoscit intra gradum prohibitum. c. Veniens. de eo, qui cognov. consangv. uxoris &c. super eo, de consangv. & affin. 5. *Propter ingressionem religionis*, id est, professiooem Monastices. c. ex publico de convers. conjugat. 6 *Propter fornicationem post sponsalia factam*, ut si sponsa eum alio fornicetur, non tenetur sponsus cum ea matrimonium contrahere, etiam si sponsalia fuissent jurata & vice versâ. c. quemadmodum de jurejurand. 7. *Propter fornicationem spiritualem*, quando alter eorum efficitur hæreticus. c. Non solum. 18. q. 1. 8. *Propter lapsum temporis vel dies*, in contractu sponsaliorum ex conventione partium constituti. c. Sicut x̃. de spons. 9. *Per sacri ordinis susceptionem*. 10. *Si sponsus vagetur per orbem* & per triennium absit. c. de illis de sponsalib. quod si justo impedimento detineatur, non temerè sponsalia erunt dissolvenda, sed attentâ personæ qualitate, quæ forsan ex mora periculum pateretur. d. c. de illis. 11. *Per omissionem implementi* ejus, quod promissum est. sive voluntariam sive involuntariam. 12. *Per votum simplex castitatis*, c. Veniens, qui Cleric. vel vovent. matr. contrah. poss. si scilicet votum præcesserit sponsalia, nam tunc impedit & dirimit jurata, sed si votum sequatur post sponsalia, tunc rata sunt sponsalia, quia alter in alterius præjudicium vovere nequit. 13. *Per famam Canonici impedimenti* ad contrahendum inter eos, si de fama doceatut. c. cùm in tua de sponsal. 14. *per supervenientem capitalem inimicitiam* inter sponsos. c. requisivit. de spons. 15. *per morum asperitatem* alterius contrahentium. Abb. in c. Veniens. qui Cleric. vel vovent. 16. *per supervenientem cognationem legalem*, vel aliud impedimentum. 17. *propter lepram, paralysin, similemve morbum*, nec non propter vitium, quod oris formam deturpet, veluti si oculus eruatur, nasus præscindatur, vel alius corporis defectus magnus deformationem vel debilitatem inducens inferatur. c. fioal. de Conjug. leprof. ne sibi invicem displiceant & matrimonium sic contractum malum exitum sortiatur. 18. Solvuotur *per aliquid novè superveniens*, quod si præcessisset, non fuissent contracta.

161. *Iure Romano* sponsalia dissolvebantur alterutrius partis dissensu. l. 1. C. de spons. l. 2. C. de repud. Qui sui juris erant, per se sponsalib. renunciabant, qui verò sub aliena potestate constituti, per suos κυρίυς. Sic filiæfamiliâs sponsalia pater dissolvere poterat. l. 10. C. de sponsalibus. non item tutor, nisi ex voluntate pupillæ, l. 6. eod. Qui repudiabant, ouncium mittebant, hoc est, renunciabant vel præsenti vel absenti, quam ad rem certa & solennia quædam verba adhibebantur, in divortio quidem ea: *Res tuas tibi habeto, Tuas res tibi agito*, in repudio verò illhæc: *Conditione tua non utor*, &c. l. 2. §. 2. de divort. Qui sponsam hoc modo repudiabat, etiamsi nulla vel minima causa subesset, nec culpam commisisse, nec infamiam contraxisse censebatur, quod enim lege permittente fit, illud pœnam non meretur, interim jure Codicis ab Imperatoribus posterioribus condito, is, qui sine causa renunciabat & legitimæ erat ætatis, arrhas duplicatas restituebat, minor simplices, si justam renunciandi causam haberet, hæc pœna cessabat. l. ult. C. de sponsal. *Secundùm jus civile.*

162. Talia repudia à contrahentibus vel contrahentium parentib. ex nulla vel minimâ causâ facta meritò in Ecclesia Christiana sunt abrogata; nec ullus ampliùs illis hodiè datur locus, sed *ad judices matrimonialium causarum* negotium deferendum, si utraque vel alterutra pars Sponsalia dissolvi expetat, qui non nisi ob graves & justas causas publi- *Quid de Spõsalior. dissolutione statuendum.*

blicâ autoritate sponsalitia pacta dissolvunt, quæ dissolutio nomine repudii in generali significatione accepto indigitatur, cùm in locum repudii olim apud Romanos usitati successerit. Ut autem de causis dissolvendi Sponsalia in nostris Consistoriis hodiè ubiq; ferè receptis distinctiùs agamus, hoc modo procedimus. 1. A Sponsaliorum *dissolutione* distinguenda est eorum *Dilatio*.

Dilatio. Quandocunque enim pars una vel utraq; contrahentium, sponsaliorum dissolutionem à Magistratu quærit, sponsalia non quidem ante causæ cognitionem statim dissolvuntur, interim tamen per sententiam judicis ad tempus differuntur, sicut & jure Canonico per *interdictum Ecclesiæ* nuptias contrahere prohibetur, quod lis finita sit, qui matrimonium alteri promisit. c. cum Apostolica. de sponsalibus. Talis Sponsaliorum dilatio ac suspensio variis in casibus locum obtinet, utpote si incidat quæstio præjudicialis, quæ prius sit terminanda, si sponsus vel sponsa diffamentur, quod cum alia persona sponsalia contraxerint, si tempus luctus legibus præfinitum vel consuetudine receptum nondum sit elapsum, si prægnantem fœminam quis duxerit, de quibus omnibus latè tractat Cypræus de sponsalib. c. 13. §. 86. & seqq. Quamvis verò per talem suspensionem sponsalia non dissolvantur, sed eorum per nuptias complementum duntaxat differatur, cum plurima sponsalia per judicis sententiam differantur, quæ expleto certi temporis intervallo in nuptias postmodum transeunt, tamen talis suspensio sæpius est dissolutionis primus gradus, ut experientiæ testimonium demonstrat.

2. Si bina sponsalia contracta. 163. Si de *dissolutione* Sponsaliorum quæstio incidat, primò omnium dispiciendum, an *bina* an *una* duntaxat contracta fuerint sponsalia ab utraq; vel alterutra contrahentium parte. Si bina sponsalia sunt contracta, tunc priora cæteris paribus præferuntur posterioribus, ac proinde priora pronunciantur rata, posteriora verò irrita. Neque enim in causis matrimonialibus locum habet illud vulgatum: δευτέραι φροντίδες σοφώτεραι, sed potiùs illud alterum. *Quod semel placuit, in posterum displicere nequit*. Item *habeas ut nactus*. Dixi autem *cæteris paribus*, posteriora sponsalia prioribus cedere, quod si enim priora sint clandestina, posteriora verò publica, vel si priora sint de futuro, id est, tractatus duntaxat de sponsalibus, posteriora de præsenti, id est, vera sponsalia, tunc posteriora prioribus præferuntur. Lutherus in libr. de caus. matrim. tom. 5. Jenensl. Germ. fol. 237. ideò publica sponsalia privatis dicit esse præferenda, quia hæc sunt prohibita, illa verò minimè. An verò sponsalia posteriora, ad quæ accessit copula carnalis, præferenda sint prioribus, ad quæ nondum accessit cohabitatio. Item an sponsalia posteriora pura præferenda sint prioribus conditionatis subsecutâ conditione, de eo superiùs disputatum fuit.

3. Si sponsalia de futuro tantum. 164. 3. Si una duntaxat celebrata sint sponsalia, dispiciendum est, an sint sponsalia *de futuro*, id est, desponsationes impuberum, vel sponsalia conditionata, vel tractatus sponsalia antecedentes, eo enim sensu sponsalia de futuro à quibusdam accipi diximus superiùs, an verò sint sponsalia de *præsente*. In desponsatione *impuberum* dissolvuntur sponsalia, si uterque vel alteruter postquam ad annos pubertatis pervenit, eadem dissolvi petat, modò pubes factus expressè vel tacitè eis non consenserit. c. ubi non est 30. q. 2. *Qui pueris dant puellas in cunabulis, & è converso nihil faciunt, nisi uterq; puerorum postquam venerit ad annos discretionis, consentiat*. Conjunge lib. 4. decretalium Gregorii IX. tit. 2. & lib. 4. tit. 2. in Sexto, qui agunt de desponsatione impuberum. Sponsalia *conditionata*, si conditio non fuerit subsecuta, dissolvuntur, nisi scil. copula carnalis accesserit. Tractatus sponsalia antecedentes, non autem vera sponsalia constituentes dissolvuntur partium dissensu. Plura de conditionatis sponsalibus diximus superiùs. Dispiciendum deinde an sponsalia sint *publica*, an *clandestina*. Si sint clandestina posterioris generis, i.e. absque parentum consensu contracta, jure patriæ potestatis dissolvuntur. Si sint clandestina prioris generis, i.e. remotis testibus & arbitris contracta, si sint injurata, faciliùs ad dissolutionem propter causas quasdam graves descenditur, quàm si sint publica in templo vel coram honestis viris contracta vel etiam jurata.

165. 4. Si sponsalia sint *pura*, eadem duplici ratione dissolvuntur, vel *solenni declaratione*, quod ab initio fuerint irrita, vel *judiciali decisione*, quod ab initio quidem fuerint rata, sed ob causam aliquam supervenientem sint rescindenda. Causæ, propter quas sponsalia ab initio statim fuisse irrita censentur, revocari possunt ad *efficientem & matrimonialem*. De efficiente causa constare potest ex iis, quæ de consensu, qui est sponsaliorum causa efficiens, dicta sunt superius. Consensus, uti vidimus, est actus liberæ voluntatis à sano atq; integro judicio profectus, ad eum proinde requiritur judicii integritas & voluntatis libertas. Cum judicii integritate pugnat *error, dolus, ebrietas, fatuitas, furor*. Cum voluntatis libertate pugnant *mina, justus metus & violenta coactio*. An verò & quando ob errorem, dolum, ebrietatem, fatuitatem, furorem, justum metum, &c. sponsalia censeoda sint irrita, de eo latissimè dictum fuit suo loco. Causa materialis, propter quam sponsalia ab initio statim irrita fuisse judicantur, explicabitur in seq. capite de materia Conjugii. Quæ enim personæ ob gradum propinquitatis matrimonio conjungi prohibentur, illarum sponsalia pronunciantur irrita. Item corporum inhabilitas speratum matrimonii usum penitùs impediens, ut causa est matrimonii dissolvendi, ita multò magis sponsalior. Notandum tamen hoc loco, quod distinguendum sit inter inhabilitatem materiæ *præsentem*, quæ successu temporis corrigi potest, & inter inhabilitatem *perpetuo durantem*, quæ emendari nequit. Propter priorem non dissolvuntur nec irrita censentur sponsalia, quæ etiam inter impuberes constare possunt, sed duntaxat propter posteriorem. Sed hæc omnia ex sequenti capite eruut clariora.

4. Si sponsalia sint pura.

166. 5. Sponsalia, *quæ ab initio fuere rata*, judicia autoritate dissolvuntur, vel *ob quædam partis alterutrius crimina*, vel propter *extrinseca quædam accidentia* alterutri vel utriq; contrahentium parti *supervenientia*. Ad crimina commissa referenda sunt. 1. *Adulterium vel scortatio*. Ostendimus enim superiùs, sponsum non posse cogi, ut ducat eam, quæ post sponsalia contracta copiam sui alteri fecit. Quod verò de sponso dictum, idem etiam de sponsa accipiendum, quod sc. nec ipsa cogi debeat, ut sponso post sponsalia fœdis libidinibus sese cootaminaoti nubat. c. Quemadmodum de jurejur. l. 5. C. de spons. Quo pertinet illud Aug. de verb. Dom. serm. 46. quod citatur. c. si ductur. 32. q. 6. *Si ductur is estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales vultis eas invenire, tales & ipsæ inveniant*

5. Crimina dissolutione Sponsalior. causam præbentia.

niant vos. Quis vivens est, qui non castam velit ducere uxorem & si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? intactam quaris? intactus esto. Puram quaris? purus esto. 2. *Medicamentorum sterilitatis assumtio.* Cùm enim finis matrimonii sit sobolis procreatio meritò repudium illi datur, quæ se ad conceptionem sobolis ineptam reddidit. 3. *Malitiosa desertio.* Cùm enim in conjugio consummato *frater non sit subjectus servituti*, h.e. non sit a secundis nuptiis arcendus, si à conjuge malitiosè deseratur 1. Cor.7.v.15. utique multò magis Sponsalia, quæ sunt conjugium duntaxat incboatum ac promissum ob malitiosam alterutrius partis desertionem dissolvi possunt. 4. *Incestuosa cum cognatis sponsi vel sponsa commixtio.* Cum enim teste Apost. 1. Cor.6.v.16. *qui adhæret meretrici, unum corpus cum ea efficiatur*, ideò æquum est, ut ob affinitatem illam meretriciam sponsalia dissolvantur, si sponsus cum sponsæ consanguinea consuevit, quâ de re extat in jure Canonico peculiaris titulus de eo, qui consanguineam uxoris cognovit, idq; eò etiam extendunt, ut si vel maximè sponsa à pactis recedere nolit, sed delictum hoc sponso condonet, tamen ei permittendum non sit, ut matrimonio cum ea copuletur. 5. *Homicidii voluntarii perpetratio* Cùm enim homicidium sit delictum maximum capitali pœnâ juxta divinam ordinationem Genes.9.v.6. Num.35.v.31. plectendum, ideò non debet sponsa cogi, ut datam matrimonii fidem post cædem à sponso perpetratam servet, ne exitus difficiles sequantur, quod si tamen sponte ipsi condonet, eundemque sequatur exulem, matrimonio conjungi possunt. Quæ vero de homicidio dicta, ea ad quodvis crimen gravius & capitale, quo infamia irrogatur, utpote *ad crimen læsæ majestatis, veneficium, plagium, furtum, insidias vitæ alterius contrahentis structas, &c.* extendunt, interim tamen in hisce casibus circumstantiæ omnes diligenter ponderandæ, cum talia crimina non pugnent cum ipsa matrimonii sunstantia & fine, sicut priora, tentanda igitur primò omnium reconciliatio, quòd si verò animi apparent penitùs aversi & distracti, violenta coactio non est adhibenda.

6. Extrinseca accidentia dissolutionem Sponsalium causam præbentia. 167. 6. *Extrinseca accidentia* alterutri vel utriq; parti supervenientia propter quæ sponsaliorum dissolutio petitur, varia esse possunt præcipuè v. sequentia. 1. *Superveniens exectio, frigiditas, paralysis genitalium, &c.* usum matrimonii impediens, sed ea in matrimonio consummato primùm detegi consueverunt. 2. *Furor omnem rationis usum exterminans* & conjugalem societatem, quæ debebat esse non corporum tantum, sed animorum etiam conjunctio, miserabilem ac calamitosam reddens. l. Furor. 8. ff. de spons. quidem dicitur, *quòd furor interveniens sponsalia non infirmet*; sed id intelligendum de eo furore, qui mitior est & intervalla habet. l. si cùm dotem. ff. solut. matr. Alb. Gent. l. 6. de nupt. c. 18. legem sic interpretatur. *Furor interveniens sponsalia non infirmat, i.e. non tollit, quasi non facta sint, ut infecta reddit furor præcedens; manebunt enim effecta eorum, at v. ut promissum matrimonium confici debeat vel possit, hoc lex non dicit, nec dicere potest, quia furor non sinit matrimonium contrahere.* 3. *Morbi contagiosi.* Si alterutra pars contrahentium in *lepram, elephantiasin*, aliosvè morbos insanabiles, abominabiles & contagiosos inciderit, altera pars ad consummationem matrimonii non est cogenda, cùm lege divinitùs sancita leprosi ab hominum consortio fuerint remoti. Lev.13.v. 4. Ita statuitur in c. Quia postulasti. X. de conj. leprosor. *Si altera pars inter desponsatos lepram incurrat, altera ad consummandam copulam maritalē compelli non debet.* Atqui id non immeritò etiam eò extenditur, quod si vel maximè sanus cum leprosa matrim. consummare velit nullâ lepræ ratione habitâ, tamen à Magistratu id non sit illi permittendum, nec contagium latiùs serpat ac propagetur. De *epilepsia, paralysi* & aliis morbis gravioribus & insanabilib. idem ferè statuunt, quod videl. pars sana non sit ad cohabitationem & matrimonii consummationem compellenda, interim prudenter considerandæ sunt circumstantiæ, ac si utraq; pars in matrim. consummationem sponte consentiat, non videntur prohibendi. Tutissimum vero est ante dissolutionem sponsalior. ob quosdam morbus contagiosos & abominabiles tempus aliquod curationis præfinire, ut certò constet morbum illum esse insanabilem & ex tali conjugio tristes metuendos esse exitus. 4. *Deformitas insignis*, utpote si cui nasus præcidatur, vel oculi exculpantur vel membrum amputetur, tentanda tamen prius reconciliatio. Innocentius III. c. Quemadm. 25. X. de jurej. *Si post sponsalia jurata mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralitica vel oculos vel nasum amitteret, vel quicquam ei turpius eveniret, nunquid vir teneretur eam ducere in uxorem? profectò ductam non posset dimittere, sed nunquid non ductam admittere teneretur?* 5. *Status mutatio*, h. e. capitis maxima diminutio, qui enim post contracta sponsal. ob flagitia fit infamis & flagitiosus, civiliter mortuus censetur, ergo non videtur sponsa cogenda, ut matrimonium cum eo consummet, quia eâ mente ac intentione fidem matrimonii dedit, quod viro honesto & existimationis integræ nubere velit. 6. *Absentia sponsi diuturnior*, c. De illis X. de spons. & matr. *De illis qui præstito juramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos & postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis, si non amplius in facto est processum ad alia se vota transferre, &c.* ubi tamen disting. utrum justâ & necessariâ de causâ, Reipubl. sc. commodo ablegatus, vel adversâ valetudine detentus, vel in captivitatem detrusus, &c. sponsus absit, an vero nullâ de causâ tantum, ut sponsam ludificetur, peregrè absit. Non enim desertor censendus, qui ex justâ & necessariâ causa abest, vel qui de consensu & voluntate sponsæ profectionem suscepit, ergò eo in casu ob diuturniorem absentiam sponsalia nō sunt dissolvenda, sed sponsa vel sponsi reditum expectet, vel ea loca, ubi spōsus commoratur, adeat. Si nullâ de causa absit, per *triennium* sponsæ expectandum esse censent, ut constet, an animum revertendi habeat. l. 2. C. de repudiis. Antoninus part. 3. tit. 1. c. 18. quod sponsus in eadem provincia absens *duobus* in alia *tribus* annis à sponsa expectari debeat. Cypræus tamen existimat, brevius tempus sufficere, ne mulier diuturnâ absentiâ permota animum ad malas artes applicet. de spons. c. 13. §. 70. Si in spons. de certo numero annorum, quibus exactis nuptiæ celebrandæ sint, convenit tempus illud expectandum est: *Si vero sponsus præsens ultra biennium* invitâ sponsa aut illius parentibus nuptias differt, lex Constantini sponsam liberat. l. 2. C. de sponsalibus. *De capitalibus & implacabilib. inimicitiis*, cujus propter eas spōsalia dissolvi possint, diximus superius. In genere addunt hanc regulam, *quoties talis casus accidit, qui si*

tempore sponsaliorum adfuisset, sponsus vel sponsa in matrimonium nunquam consensisset, tunc judicem ad dirimenda sponsalia propensiorem esse debere; sed circumstantiæ omnes prudenter ac diligenter sunt expendendæ, nec ob quaslibet rixas vel dissensiones dissolvenda sunt sponsalia, sed modis ac viis omnib. reconciliatio prius tentanda. *An ob religionis diversitatem, vel votum continentiæ*, si ante vel post contracta sponsalia locum habuerint, matrimonii consummatio sit prohibenda, in seqq. capp. dispicietur. *An per matrimonium cum alia consummatum priora sponsalia dissolvenda sint*, ardua quæst. est, de qua interius quando de divortii causis agendum erit, tractabitur. De *morte*, quod per eam sponsalia dissolvantur, dubium nullum, cùm consummatum etiam matrimonium dissolvat.

An sponsalia sint coram DEO matrimonium. 168. Hisce quæ de sponsaliorum dissolvendorũ causis diximus, opponitur argum. palmarium. *Sponsa est & vocatur uxor.* Gen. 29. v. 21. Deut. 22. v. 23. Matt. 1. v. 20. Inde Philo Judæus in lib. de Special. leg. p. 606. ad locum Deut. sic annotat. *Sponsalia tantundem valent, quantum nuptiæ. E. sponsalia non sunt dissolvenda ob causas alias, quàm propter quas matrimonium solvitur.* Resp. Videtur quidem discrimen quoddam intercedere inter sponsalia populi Israelitici ac nostris moribus contracta. Illis enim deductio in domum erat conjuncta, siquidem post contracta sponsalia sponsa tradebatur sponso in custodiam, ut qui omnium optimè sponsæ pudicitiam ac virginitatem asservare posset, si Chrys. hom. 4. in cap. 1. Matth. ad asserenti credimus, id quod nostris moribus non ita receptum. Sed quia nihilominus inter sponsalia & nuptias in populo Israelitico differentia mansit, neq; enim sponsa in domum deducta, *ut esset uxor, sed ut esset sponsa*, ac suo demum tempore uxor, (ut de eo nihil dicam, quòd vix verisimile videatur moris fuisse apud Israelitas sponsas in ædes sponsorum deductas, cùm ex Rabin. contrarium colligi possit) ideò dicimus sponsam vocari in sacris literis uxorem, non quod inter sponsam & uxorem, & consequenter inter sponsalia & nuptias, h. e. inter matrim. inchoatum & consummatum nulla sit differentia, sed quia est *uxor sperata pacta promissa & futura*. Tertull. l. de velam. virg. c. 6. p. 191. *Desponsata quodam modo nupta, tamen inter quodammodo & verum sunt interest.* Neq; enim in Scripturis planè insolens denominationem rei à futuro eventu peti. Sic Adam conjugem suam vocat *Evam*, eò quòd *futura esset mater omnium viventium* Gen. 3. v. 20. Lea Jacobi conjux filium suum vocat *Levi*, quia sperabat maritum sibi ob trium filior. partum arctiori amore copulatum iri Gen. 29. v. 34. filium ancillæ Zelphæ vocat *Aser*, quia ab omnibus mulierib. ob πολυτεκνίαν sese benedicendam sperabat Gen. 30. vers. 13. Christus Jacobum & Johannem *Boanerges* filios tonitrui vocat Marc. 3. v. 19. quia in ministerio suo tales quondam futuri erant. Ipsum *matrimonii* nomen à sperato eventu est petitum, quia sc. mater expectatur, cum qua conjugii jura contrahuntur. Sic ergò etiam *sponsa* pro uxore, *sponsus* pro marito censentur propter promissionem factam & spem futuri conjugii. c. Qui desponf. 27. q. 2. ex Greg. *Divina legis mos est sponsas appellari conjuges non quia jam sint uxores, sed quod à parentib. uxores fieri debeant.* Grat. in c. Institit. ead. *Sponsæ appellantur conjuges consuetudine Scripturæ, spe futurorum. non effectu præsentium, &c.* Hinc Aug. ait: *Angelus Mariam conjugem nominavit, quia futura erat uxor*, hinc & Beda super Lev. *Sponsam Moses dixit uxorem, non quæ tunc erat, sed quæ futura erat uxor.* c. si quippe. cad. *à prima fide desponsationis conjux dicitur appellari, non quod in ipsa desponsatione fiat conjux, sed quia ex fide, quam ex desponsatione sibi invicem debent, postea efficiuntur conjuges.* Accuratè igitur & propriè loquendo nomine matrimonii venit non initium & promissio matrimonii in sponsalibus facta, sive matrimonium inchoatum, sed consummatum benedictione, traditione & deductione in domum mariti, unde etiam dictum Christi Matt. 19 v. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, non de nudis sponsal. sed de consummato matrimonio propriè est accipiendum, ut patet ex textus circumstantiis, quærebatur enim non de *sponsæ repudio, sed de uxoris divortio*, quod ex quavis causa licitum esse Christus negat argumento eo, *quod vir & uxor sint una caro.* Quod si absolutè simpliciter statuere velimus, sponsam esse uxorẽ, consequens erit nullũ esse ampliùs discrimen inter *sponsalia & matrimonium* benedictione Sacerdotali, traditione sponsæ in potestatem mariti & deductione in domum ratificatum & consummatum, id quod intentioni sponsalia contrahentium fortissimè adversatur. Ex nuda ergò appellatione quâ sponsa dicitur uxor, non potest nec debet inferri, verum & ratum matrimonium in sponsalib. perfici, alias pari ratione aliqua inferre posset. Maria postquam a Josepho ducta, & accepta esset, vocatur *sponsa* Luc. 2. v. 5. ergò sponsalia tantùm inter eos fuêre, non matrimonium. Zipora Mosi vocat sponsum Ex. 4, 25. cùm jamdudũ duos ex eo in conjugio suscepisset filios.

Quomodo sponsalia à nuptiis differant. 169. Ut autem discrimen inter *sponsalia & nuptias*, sive matrimonium consummatum sit illustrius, revocabimus id ad seq. capita. Differunt sponsalia à nuptiis. 1. *Appellationib.* Aliud enim est μνηστεία, aliud γάμος, sponsalia à *spondendo*, h. e. promittendo dicta, conjugium à copulatione *sub unum jugum*, aliud v. est promittere, aliud facere. 2. *Definitionibus.* Sponsalia sunt *mentio & repromissio futurarum nuptiarum.* Matrimonium est *maris & fœminæ conjunctio individuam vitæ societatem continens.* 3. *Causâ efficiente proximâ.* Sponsalia causam efficientem habent consensum sponsalitium, nuptiæ consensum nuptialem, quod autem consensus sponsalitius à nuptiali differat comprobatum fuit superius. 4. *Materia.* Sponsalia contrahuntur inter impuberes & inter absentes, nuptiæ verò minimè. Materia conjugii sunt sponsus & sponsa, materia sponsalium mas & fœmina. 5. *Formâ.* Sponsalia perficiuntur pactione ac promissione de futuro conjugio, nuptiæ v. præsenti traditione, cohabitatione & ad individuam vitæ societatem conjunctione. Sponsalia differunt à matrim. sicut *spes à re ipsa* differt. Sponsalia enim sunt *spes nuptiarum*. l. si puellæ de sponf. l. si uxor §. Divi ad L. Jul. de adult. matrimonium non est spes, sed significat ipsas nuptias. In sponsal. futurum matrimonium promittitur, in nuptiis sive conjugio verba ad rem conferuntur ac promissio prius facta verbis, re & facto ipso ratificatur. 6. *Fine.* Sponsaliorum finis est, ut futuro tempore nuptiæ sequantur exploratis prius contrahentium animis. Nuptiarum finis est, ut ad prolis generationem, mutuum adjutorium & scortationis evitationem individuo nexu contrahentes copulentur. 7. *Effectu.* Uxor marito debet *fidem* conjugalem, sponsa verò minimè. Uxor ad individuam vitæ societatem obligatur, in sponsa id locum non obtinet. Uxor est in dominio, potestate mariti,

ti, sponsa verò minimè. Uxor possidetur à marito, sponsa non possidetur. Uxori incumbit rei familiaris administratio, sponsæ v. minimè. Uxor mutat domicilium, sponsa non mutat. Uxor tenetur lugere defunctum maritum & si maritum non eluxit, infamiâ notatur. Sponsa non luget sponsum. Uxor cogitur sequi peregrinantem maritum, sponsa non tenetur. Sponsalibus publica honestas, nuptiis affinitas contrahitur, &c. 8. *Adjunctis*. Sponsæ habitu & vestitu à nuptis distinguuntur. Sponsalia sub conditione contrahi possunt, nuptiæ verò minimè. In nuptiis certa ætas definita est jure civili, ante quam matrimonium non est justum & legitimum, in sponsalibus ætas contrahentium non est definita, ideoq; à primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modò id fieri ab utraque persona intelligatur, i. e. si non sint minores, quàm septem annis. In nuptiis vir necessariò testationem interponit, quod uxorem ducat liberorum procreandorum causâ. In sponsalibus nihil interest, utrum testatio interponatur, an aliquis sine Scriptura spondeat. l. in sponsalib. de sponsalib. De his & similibus differentiæ inter sponsalia ac nuptias capitib. latè & eruditè disserit Cypr. de sponſ. c. 5. per totum. ubi etiam §. 34. convenientiam sponsaliorum & nuptiarum explicat, utpote quod tùm sponsalia tum nuptiæ consensu contrahantur, quod inter personas, inter quas nuptiæ prohibentur etiam sponsalia nuptiis aditum patefacientia sint prohibita, quod sponsa possit dotem non minùs quàm uxor repetere quod sponsa, quæ dotem dedit, aliis præferatur creditorib. instar uxoris, quod sponsus actionem injuriarum habeat, si sponsæ contumelia inferatur, non secus ac si uxori illata esset, quod adulterii possit accusare eum, qui sponsæ vitium intulerit, &c. Summatim, quod *in favorabilibus* sponsa uxoris & sponsus mariti loco habetur.

CAPUT V.

De causa materiali Conjugii.

Materia Conjugii.

170. Postquam *de causa efficiente* Conjugii tùm *principali* tùm *instrumentali* dictum fuit, restat ut ad causam ejusdem *materialem* descendamus. Materia conjugii sunt *personæ contrahentes*, inter quas arcta illa & individua vitæ societas libero consensu constituitur. Personæ conjugium contrahentes sunt *homines*, non n. pro Angelis, sed pro hominib. conjugium divinitùs institutum. Angelos omnes simul ac semel omnipotens rerũ omnium creator condidit, sed unum duntaxat individuum humanum primâ & immediatâ creatione produxit, ex illius latere mulierem postea formavit, ex quor. conjugali nexu generis humani propagationem fieri voluit, ut ex Mosaica creationis descriptione constat, unde Apost. Act. 17, 26. dicit. quòd *Deus ex uno sanguine omne genus hominum super universam terræ faciem habitare fecerit*. Inter Angelos nullam sexus discretionem constituit, cum sint Spiritus incorporei nec indigeant speciei propagatione, siquidem individua ipsa non sunt interitui obnoxia. sed hominis creatio sexus discretionem continet. Gẽ. 1. v. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam masculum & fœminam creavit illos*. v. 28. *benedixit illis dicens: Crescite & multiplicamini & replete terram*. Causas hujus divini consilii. quare sc. Deus nõ statim omnes homines creaverit, sicut omnes Angelos simul ac semel condidit, non debemus temerè investigare nisi velimus errare. Placuit sapientissimo, benigniss. & potentissimo creatori divitias sapientiæ, bonitatis & virtutis suæ manifestare in simultanea Angelor. creatione & in successiva generis humani propagatione, quin & caritatis atq; concordiæ inter homines vinculum ac monumentum esse voluit mirabilem illam totius humani generis ex uno homine velut à radice ortam propagationẽ, ut naturali sanguinis propinquitate juncti, ac unum in terris patrem Adamum, sicut & unum in cœlis Patrem habentes Deum, fraterno invicem amore homines sese complecterentur. Aug. de bono cõj. c. 1. statim in princ. *Quoniam unusquisq; homo humani generis pars est & sociale quiddam est humana Natura, magnumq; habet & natu... ile bonum vim quoq; amicitiæ, ob hoc ex uno Deus ... luit omnes homines condere, ut in sua societate no solum similitudine generis, sed etiam cognationis vinculo tenerentur.* Lomb. 2. sent. dist. 18. lit. B. *ideo ex uno homine omnes Deus esse voluit, ut dum cognoscerent, se ab uno esse omnes, se quasi unum amarent*. Chytr. 10 cap. 18. Levit. *ideo duos sexus marem & fœminam, & quidem fœminam ex mare condidit Deus, ut mutuus & ardens amor esset, quo vir Naturam cognatam & vicissim mulier maritum complecteretur, &c.*

Personæ contrahentes quales esse debeant.

171. Personæ contrahentes conjugium sunt *spõsus ac sponsa, mas & fœmina*. Ut autem in naturalib. non ex quovis fit quidlibet. sed ad producendum effectum requiritur materia apta, determinata & rectè disposita: ita quoq; non quivis mas nec quævis fœmina conjugio invicem copulari possunt, sed requiritur, ut materia conjugii sit rectè *disposita, præparata & debitis requisitis instructa*. Illi ergò tantùm nuptias contrahere possunt, qui contrahendi facultatem habent, h. e. ut JCti loquuntur, qui *non prohibentur*, lege sc. divina vel humana. Quamvis n. conjugii libertas omnib. sit permissa, ea tamen non vagatur in infinitum, sed certis legib. coercetur ac restringitur, unde libertas à Justin. definitur, *quòd sit naturalis facultas ejus, quod cuiq; facere licet, nisi si quid vi aut jure prohibetur*. §. 2. Inst. de jure personar. Ad hunc ig. locum pertinet doctrina de impedimentis matrimonii, quib. sc. matrimonium contrahere liceat vel non liceat, ac quæ personæ invicẽ conjungi possint vel non possint. *Canonistæ* duo genera impedimentor. statuunt. Quædam n. *impediunt matrim. contrahendum, sed non dirimunt contractum*. Quædam *& impediunt contrahendum & dirimunt contractum*. Impediunt & non dirimunt, quæ non adversantur essentiæ matrimonii, sed solennitati aut ornamento alicui accidentario. Impediunt & dirimunt, quæ ipsi essentiæ matrim. cõtraria sunt, adeò ut necessariò aliquid essentiale matrim. desit, ac proinde non sit verum matrim. si cũ illo impedimento fuerit contractum. Impedimenta quæ contrahendum matrimonium impediunt, sed contractum non dissolvunt, numerantur duo & comprehenduntur in his versiculis:

Impedimenta matrimonii juxta Canonistas.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt, fieri permittunt, facta teneri.

Impedimenta quæ contrahendum impediunt & contractum dissolvunt, numerantur duodecim, & his exprimuntur versiculis:

persona, servitutis, religionis, sanguinis, maleficium,
1. 2. 3. 4. 5.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
infidelitas, coactio, sacer, alteri ligatus, publica,
6. 7. 8. 9. 10.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Affinitas, Impotentia.
11. 12.
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,

Hæc

Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

172. Bellarm. de hisce matrimonii impedimentis tractans de Sacr. matr. c. 18. monet, omnia impedimenta, quæ matrimonium contrahendum impediunt & contractum dissolvunt, revocari posse, vel *ad consensum conjugum, vel ad personas contrahentes. Ex parte consensus* sumuntur duo generalia impedimenta, *ignorantia & coactio*, hæc n. duo faciunt involuntarium. Ad ignorantiam pertinet *error personæ*, quod est *impedimentum primum*, neq; enim consentire censetur in matrim. qui uni personæ jungitur existimans esse aliam. Item *conditio personæ*, quod est *secundum impedimentum*, ut cum quis servam accipit, quam liberam esse credebat. Ad coactionem pertinet *vis seu metus*, quod est *impedimentum septimum. Ex parte personar. contrahentium* sumuntur reliqua omnia, quor. alia reddunt personam inhabilem *absolutè*, & proinde respectu cujuscunq; matrimonii, alia reddunt solùm inhabilem respectu alicujus matrimonii *cum certa persona* contrahendi, non a. absolutè. Ex his quæ reddunt personam inhabilem absolutè, alia sunt *naturalia*, alia *voluntaria*. Naturale impedimentũ est *frigiditas & impotentia quævis coeundi* perpetua sive innata sive maleficio procurata, & h. e. *impedimentum 12.* Voluntaria impedimenta sunt *votum solenne continentiæ, Ordo sacer & Ligamen cũ alio conjuge*, quæ sunt impedimenta *tertium, octavum & nonum*. Ea vero quæ inhabilem faciunt respectu certi matrimonii, non a. absolutè tria sunt, *crimen, nimia conjunctio & nimia disjunctio*. Crimen est *impedimentum quintum*, per quod intelligitur *adulterium mixtum homicidio cum ordine ad futurum conjugium*. Non n. potest, qui cum aliqua adulterium commisit, & ejus viri necem molitus est illam unquam ducere in uxorem. Nimia disjunctio vocatur *cultus disparitas*, & est *impedimentum sextum*, non enim potest fidelis infideli matrimonium contrahere. Nimia conjunctio est *cognatio*, ad quam tria impedimenta revocantur, nimirum *cognatio naturalis*, quæ dicitur propriè consanguinitas, & est *impedimentum quartum*, & ad illud reducuntur *cognatio spiritualis*, qualis est inter baptizantem seu confirmantem & baptizatum seu confirmatum, & *cognatio legalis*, quæ fit per adoptionem. Hûc etiam pertinet *affinitas*, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est *impedimentũ undecimũ*. Et deniq; *publica honestas*, quę est affinitas orta ex spõs. & est *impedimentum decimũ*.

173. Inter impedimenta quæ contrahendum impediunt, sed non dirimunt contractum, numeratur primò *Ecclesiæ vetitum*, per quod intelligitur prohibitio, ne matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesiæ & coram testib. celebrari, secundò *tempus feriatum*, quod per intelliguntur certa tempora sacra, ut adventus & quadragesimæ, quib. Ecclesia nuptias celebrari, vetuit. Monet v. Bell. 1. primum horum impedimentor. jam post Concil. Trid. non esse amplius tantùm impediens contrahendum, sed etiam dirimens contractum, quare vel reducendum esse ad *crimen* vel certè esse impedimentum 13. 2. esse quædam alia imped. non dirimentia, *ut votum continentiæ simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina, incestus, raptus alienæ sponsæ, conjugium cum sanctimoniali, cædes uxoris, homicidium, Presbyteri & Baptismus proprii filii*. Hæc, dicit, non poni in numerum seorsim cum illis duob. primis, quia duo illa sunt imped. distincta omninò à dirimentib. hæc a. novem reduci *ad dirimentia* & cum illis explicari. Nam sex crimina reducuntur ad *crimen*, Catechismus *ad cognationem spiritualem*, votum simplex *ad votum solenne* & sponsalia ad *Ligamen*. Hæc omnia Bell. De impedimentis *ex parte consensus* in præcedenti capite dictum fuit. De impedimentis *ex parte personarum contrahentium* in hoc capite dicendum restat, quæ enim in illis Canonistarum impedimentis à nobis probentur vel improbentur, ex seqq. manifestum erit.

174. *Juris civilis Interpretes* sic progrediuntur, ut quosdam prohiberi dicant à nuptiis. 1. *ratione status*, ut sunt servi. Hi enim si cum liberis conjungantur, non nuptias aut connubium, sed contubernium faciunt. l. Proculus. 67. de jur. dot. l. si neget. 7. de agnosc. liber. rationem reddunt hanc, *quia servi reputantur pro mortuis & nullis*. Hûc pertinet, quod nec adscriptio cum libera muliere connubium est, etiamsi Dominus consenserit. 2. *ratione patriæ*, ut peregrini, qui cives Romani non sunt, nisi jus civitatis impetrent. §. justas. Inst. de nupt. l. 1. C. de repud. Romani enim judicati fuerunt, non solùm qui in urbe Roma domicilium habuerunt, sed illi etiam qui jure civitatis donati rogatione aliquâ hoc jus impetrarunt, ut ipsis Romanas ducere & vicissim filias suas Romanis nuptum dare liceret. Hoc sensu etiam Apoll. se se *Romanum* vocat. Act. 16. v. 37. c. 22. v. 25. 3. *ratione ætatis*, utpote impuberes, qui non sunt ad liber. procreandos idonei. d. §. justas. ubi statuitur masculos anno 14. puberes, fœminas 12. completo viripotentes censendas esse. Eadem ætatis ratione prohibetur vir sexagenarius ducere quinquagenariam ex lege Papia, quæ tamen ab Imp. Just. postea fuit abrogata, l. sancimus. 12. & auth. sed novo jure C. de nupt. 4. *ratione dignitatis* prohibetur vir Senatorii ordinis ejusq; liberi ducere libertinam aut vilem personam histrionicam, mimicam. l. 2 §. fin. de his, qui not. infam. Item patrona ejusq; filia prohibetur nubere liberto, quod ipsum etiam Justin. abrogavit. 5. *ratione administrationis publicæ* provinciar. rectorib. & eorum Officialib. Itemq; filiis interdictũ est, ne inde oriundam vel ibi domicilium habentẽ uxorem ducant. l. si quis. 38. de rit. nupt. 6. *ratione potestatis & administrationis q. publicæ sive tutelaris*. Nam SCto cautum fuit, ut qui tutor curatorve pupillam, adultam vé suam intra 26. annum in uxorẽ duxit, filiové suo junxit, infamiâ notetur, & dotem datam restituat. l. non est matrim. 66. de R. N. 7. à nuptiis arcentur *ob animi defectum*, infans & furiosus l. 14. de spons. l. furiosi. 40. de R. J. 8. *ob vitium corporis*, qui ad generandum perpetuò sunt inepti, utpote castrati. l. in caus. C. de repud. 9. *ob delictum*, adulter non potest ducere adulteram. Nov. 134. c. 12 nec raptor raptam. l. 1. C. de rapt. virg. 10. *ob vitium animi*, Christianus cum non Christiana, Christiana cum non Christiano nuptias contrahere non potest. l. 6. C. de Judæis. 11. *propter sanguinem* sive conjunctionem arctiorem. *Non omnes nobis uxores ducere licet*, inquit Imp. §. 2. Inst. de nupt. *nam a quarundam nuptiis abstinendum est, propter cognationem* sc. ut §. seqq. ibidem exponitur. De his impedimentis in jure civili propositis vide latiùs differentẽ, Föst. de nupt. c. 7. Mejer. in Coll. Pandect. lib. 23. tit. 2. Cumprimis v. D. Hill. in Don. enucl. lib. 13. c. 19. &c. Cæterum ut de impedimentis illis omnibus rectius judicium fieri possit in personis matrimonio jungendis duo spectanda esse dicimus. 1. *Numerum*, qui pertinet

Juxta interpretes Juris civilis.

net ad quantitatem discretam. 2. *Certa quædam requisita*, quæ pertinent ad qualitatea quarum respectu personas conjungendas vel *absolutè* vel *relatè*, ipsas autem qualitates vel respectu *animi*, vel *corporis*, vel *exterioris status* docendi causâ considerari posse existimamus, ex qua divisione duo principalia membra hujus capitis oriuntur, quorum prius *de numero*, posterius *de requisitis & qualitatibus personarum* matrimonio conjungendarum tractat.

MEMBRUM PRIUS.

De numero personarum contrahendarum, ubi de Polygamia tractatur.

Personæ [illegible] debent esse [illegible].

175. Personæ matrimonium contrahentes debent esse duæ *tantùm*, mas sc. unus & fœmina una. Probatur hic numerus. 1. *ex primæva conjugii institutione*, quæ meritò habetur pro norma totius de hoc vitæ statu doctrinæ. Gen 2. v. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* 2. *ex institutionis divinæ in N. T. repetitione & confirmatione.* Cùm enim ab hac divinæ institutionis parte per polygamiam fuisset in V. T. aliquantisper deviatum, Christus & Apostoli in N. Test. ad primam conjugii legem nos revocarunt. Matth. 19. v. 4. *Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos & dixit.* v. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam.* v. 6. *Itaq; jam non sunt duo, sed una caro.* 1. Cor. 7. v. 2. *Propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam & unaquæq; suum virum habeat*, ubi proponimus hanc generalem regulam. Quandocunq; in N. T. legitimi ac Deo grati conjugii fit mentio, duarum duntaxat personarum, maris sc. ac fœminæ, mariti & uxoris Spiritus S. meminit. Ergò duas tantùm & non plures personas ad unius conjugii vinculum admittit. 3. *ex evidenti ratione.* Quot personæ sufficiunt ad fines conjugii divinitùs institutos, tot etiam & non plures personæ matrimonio jungi debent. Atqui duæ personæ sufficiunt ad conjugii fines. Ergò etiam duæ tantum & non plures personæ matrimonio jungi debent. Assumtum constat ex consideratione finium inferiùs enumerandarum. Ad sobolis procreationem, ad mutui auxilii præstationem, ad præfigurandam mysticam Christi & Ecclesiæ conjunctionem & ad scortationis evitationem duæ personæ sibi invicem sufficiunt, nec ad ullum ex his finibus plurium consortio necessariò est opus.

[illegible] gamia.

176. Pugnat ergò cum numero personarum matrimonio conjungendarum divinitus ordinato *Polygamia*, quæ est duarum vel plurium uxorum uno eodem tempore in thoro conjugali cum uno marito cohabitatio. Quamvis enim non minùs esset polygamia, si una fœmina multis simul nuberet viris, unde Pollux non solùm eum, *qui multas uxores duxit, sed etiam eam, quæ multis viris nupsit*, πολύγαμον vocari dicit, tamen Historiarum & experientiæ testimonio comprobatur, Polygamiam propriè referri ad uxorum pluralitatem, quod enim una uxor simul multis nupserit viris, nullâ unquam in regione usu invaluisse fuit compertum. Thom. 4. sent. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 7. nisi fortè quispiam huc referre velit perversos veterum Litvanorum mores, apud quos licebat nobiliorib. matronis *matrimonii adjutores* suis maritis asciscere, teste Ænea Sylvio in descript. Europæ cap. 26 cùm contra apud plurimas gentes non solùm in Oriente, sed etiam Occidente Polygamia plurium uxorum usu invaluerit, adeò ut Corn. Tacitus velut peculiare quid de veterib. Germanis commemoret, quòd *una uxore contenti fuerint. Soli ferè Germani* (inquit) *singuli singulis uxoribus contenti sunt præter paucos, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Vide Arnis. de jure connub. c. 4. sect. 3. Quin & in populo Dei non solùm Caini progeniem, sed etiam quosdam ex Patriarchis & Regibus Israeliticis plures uxores simul duxisse ex Historia sacra constat, de quo postea pleniùs.

An successiva conjugia sint species polygamiæ.

177. De polygamia disputaturus Bellarm. lib. de Sacr. matrim. c. 10. distinguit eam *in successivam & simultaneam* ac utramq; Unitati matrimonii opponi arbitratur. Sed negamus priorem esse propriè dictam polygamiam, quæ matrimonii unitati adversetur. 1. Aliud enim est δευτερογαμεῖν vel τριτογαμεῖν priore uxore demortuâ aliam legitimo conjugio sibi copulare, aliud verò est διγαμεῖν καὶ πολυγαμεῖν, hoc est, uno eodemq; tempore κατὰ ταὐτὸ ut Chrysostomus loquitur, pluribus uxorib. conjungi. 2. polygamiam propriè sic dictam in N. Test. penitus damnatam esse, paulò post demonstrabimus, sed δευτερογαμίας secundas ac iteratas nuptias priore conjuge demortuâ vel legitimè separata licitas esse Apostolus testatur Rom. 7. v. 2. 1. Cor. 7. v 9. & 39. 1. Timoth. 5. v. 14. 3. Polygamiæ successivæ, ut Bellarminus loquitur, hoc est, secundis & iteratis nuptiis (quia nomine *secundarum nuptiarum generaliter accepto intelliguntur omnes post primas sive secundæ sint, sive tertiæ, sive quartæ, &c.* ut notant JCti ad tit. C. de secund. nupt.) convenit definitio Conjugii. Ergò eadem non adversatur conjugii legibus ac unitati. Eadem enim definitio oppositis competere non potest, cùm oppositorum proprium sit, quod de uno affirmatur, de altero negari.

ARTICULUS PRIOR.

De polygamia successiva.

An secundæ nuptiæ sint licitæ.

178. Quamvis de *Polygamia successiva* agere propriè non spectet ad hunc locum, cùm ea nequaquam pugnet cum numero personarum matrimonio jungendarum divinitùs ordinato, sed potiùs ad posterius hujus capitis membrum, ubi de impedimentis, per quæ à matrimonio quidam arcentur, tractabitur, tamen cùm Bellarmino visum fuerit duas polygamiæ species statuere & easdem conjunctim tractare, ideò ipsius vestigiis hoc loco insistemus. Primò omnium verò demonstrandum est successivam duarum vel plurium uxorum polygamiam, id est, iteratas nuptias post mortem prioris conjugis vel legitimum divortium institutas esse licitas. Id verò probamus. 1. *à conjugii institutione.* Quando Gen. 2. v. 24. conjugalis ordo instituitur, ejusque leges divinitùs feruntur, nequaquam vidui vel viduæ à conjugio excluduntur, sed in genere dicitur. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ.*

Affirmativa demonstratur.

1. à conjugii institutione.

In He-

In Hebræo est אִישׁ quod est nomen generale. Unde exponitur, *quilibet, quivis, aliquis, &c.* contineri autem sub hac generali appellatione etiam viduos, patebit ex seqq. argumentis. Ad hanc divinam Conjugii institutionem in V. T. promulgatam referri etiam possunt sanctiones divinæ populo Israelitico peculiariter datæ, in quibus jus secundarum nuptiarum stabilitur. Deut. 25. v. 5. *Quando habitaverint fratres simul & unus ex eis sine liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus.* Ezech. 44. v. 22. *Sacerdotes viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel, sed & viduam quæ fuerit vidua à Sacerdote accipient.* Ex quibus sic concludimus. Si viduarum nuptiæ divinitùs approbantur, utique iteratæ nuptiæ non censendæ sunt prohibitæ, sive à viduo sive à vidua contrahantur. Sed verum prius. Ergo & posterius. Connexio est manifesta, quia vidui & viduæ hac in parte est par ratio. Si viduæ licet nubere alteri marito, etiam viduo licitum erit alteram uxorem ducere. Assumtum ex adductis locis manifestè probatur. Nevè quis excipiat, *aliam esse rationem Novi quam V. T.* ideò secundum argumentum addimus deductum.

2. à Christi instructione.

179. 2. *A Christi instructione.* 1. Matth. 5. v. 32. c. 19. v. 9. Christus ita prohibet temeraria divortia, ut *causam fornicationis* excipiat, concedit igitur parti innocenti, ut matrimonio per adulterium cõjugis soluto ad alias transeat nuptias, ut suo loco latius confirmabimus, inde sic concludimus. Si licitum est post separationem à priore conjuge, ꝓpter adulteriũ institutã transire ad aliud matrimonium, utiq; etiã licebit post solutionẽ conjugalis vinculi ꝑ mortẽ conjugis nuptias iterare. Sed verũ prius. E. & posterius. Cõnexio ꝓbatur, quia mors naturalis longiùs separat conjuges, quã mors civilis, adulterii sc. flagitium. 2. Joh. 4. v. 18. Christus ipse distinguit *inter maritos*, quib. Samaritana legitimo matrimonio fuerat copulata & inter *concubinarium*, cui per occultam fornicationem erat copulata. *Benè dixisti te virum nõ habere* (inquit) *quia quinq; viros habuisti, & quem nunc habes* (quo ut marito abuteris, cui copiam tui facis) *non est vir tuus, hoc verè dixisti.* Confirmat igitur iteratas nuptias, dum illos quinque, quibus hæc muliercula successivè nupserat, viros ejus vocat, contrà verò fornicationem damnat, dum eum cui occultè cohabitabat, virum ejus esse negat. 3. Matth. 22. v. 29. Christus interrogatus de muliere, quæ septem successivè fratribus nupserat, cujus in resurrectione futura esset uxor, non illius repetita vota, sed Sadducæorum ignorantiam & carnales cogitationes, quasi post resurrectionem mortuorum nuptiæ hujus seculi futuræ sint, damnavit. At si damnare voluisset iteratas mulieris illius septemviræ nuptias promptum fuisset respondere, primo marito tanquam unicè legitimo eam fore conjunctam.

3. ab Apostolica sanctione.

180. Subjungimus verò argumentum. 3. *Ab Apostolica sanctione*, tùm *generali*, Hebr. 13. v. 4. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι. Si in omnibus. Ergò etiam in viduis; tùm *speciali*. Apostolus enim non uno sed pluribus in locis viduorum conjugia Deo approbari docuit. Primò 1. Corinth. 7. vers. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego.* vers. 9. *Si verò non se continent, nubant, melius est enim nubere quam uri.* Hîc non solùm permittitur, sed etiam præcipitur, ut viduæ, quæ continentiæ dono non sunt divinitùs instructæ, nubant, γαμησάτωσαν, inquit, & additur præcepti hujus ratio. *Melius enim est nubere, quam uri.* πυροῦσθαι denotat interiores illas concupiscentiæ flammas, quæ non in superficie tantum pungunt, sed velut incendio quodam cor penetrant, quando ut Poeta canit 4. Æn. *Est mollis flamma libidinis.* Sic ergò concludimus ex Apostolo. Quicunque uruntur, illis necessitas Conjugii tanquam remedii divinitus ordinati imponitur. Sed quidam vidui ac viduæ uruntur. Ergò illis Conjugii necessitas imponitur, ubi tamen notandum, quando Apostolus propter ustiones & incontinentiam matrimonium imperat, nequaquam illud prohiberi propter alias etiam causas ineundum. Quamvis ergò quidam vidui vel viduæ ob unum illum finem scortationis scilicet evitationem non teneantur inire matrimonium, tamen libertas Conjugii ob fines reliquos illis non adimitur, quod opponendum est Tertulliano, qui in libr. de Monog. scribit; *Quale quæso hoc bonum est, quod comparatio mali commendat, ut ideo melius sit nubere, quia deterius sit uri. Sic dicitur, melius est uno oculo carere, quam duobus:* Item Hieronymo, qui in Epistola ad Salvinam dicit. *Tolle quod pejus est uri, & per se bonum non erit nubere, &c.* Atqui non solùm in illis, qui uruntur κρεῖσσον, *melius est nubere, quam uri*, sed etiam in illis, qui non uruntur, *bonum*, ut ex illo ipso capite manifestum vers. 28. *Si acceperis uxorem, non peccasti.* vers. 38. *qui matrimonio jungit virginem, benè facit.* Idem ostendunt causæ & essentialia matrimonii. Cujuscunque enim omnes causæ & omnia essentialia sunt bona, illud per se & suâ Naturâ bonum est. Jam verò Conjugii iterati omnes causæ & omnia essentialia sunt bona. Ergò etiam Conjugium per se & sua Naturâ est bonum, ac per conseq. non tantùm habito ad ustionem respectu dicitur bonum. Si juxta Tertull. nubere dicitur *bonum*, quia mali comparatio illud commendat, sequetur, quod conjugium dicatur bonum, ideò quia minùs malum est, quàm scortatio, & quia Comparativus præsupponit Superlativum, erit certè malum. Si conjugium est malum, Deus erit mali autor, & omnes non solùm vidui, sed etiam ἄγαμοι ab eo erunt arcendi. Quinimò si vel maximè tantùm *comparatè* conjugium diceretur bonum, respectu scilicet ad ustionem & Naturæ humanæ post lapsum imbecillitatem habito (quod tamen nemo concesserit, qui in statu innocentiæ conjugium institutum noverit) nihil ex eo decederet nostro argumento. Cùm enim negari nequeat, quosdam viduos ac viduas se non continere, id est, dono illo continentiæ peculiari non esse instructos, saltem illis juxta Apostolum, *melius erit nubere*, quàm perpetuis ustionum flammis torqueri.

1. Cor. 7. v. 8. Si vidua non continent, nubant.

1. Cor. 7. v. 39 Mulier alligata est lege quamdiu vivit vir ejus.

181. 2. In eod. cap. v. 39. *Mulier alligata est lege, quamdiu vivit vir ejus, sed si obdormierit vir ejus* (per mortem usitatâ Scripturæ phrasi 1. Cor. 11. v. 30. 1. Thess. 4. v. 13. &c.) *libera est ad nubendum cui velit, tantùm in Domino.* Hîc disertè testatur Apostolus per mortem conjugale vinculum, quo velut lege quadam uterq; conjugum tenetur constrictus, dissolvi ac parti superstiti potestatem dari ad secunda vota transeundi, idq; *in Domino*, i. e. Dei voluntate & beneplacito fieri posse asserit. Præscribunt autem hæc verba posteriora simul rationem ac modum, quem superstes conjux in novo conjugio ineundo debeat observare, videl. ut in Domino nubat, id est, in vero Dei timore, præmissis seriis

ad Deum precibus, observato mandato divino de honorandis parentibus, non contrahendo in gradibus prohibitis, &c. observatâ etiam honestate publica, ne scilicet in rogo conjugis maritales accendat faces, sed ut debito tempore prioris conjugis obitum lugeat. August. 1. de adult. conjug. cap. 21. Ambr. Theoph. Anshelm. in h. l. sic exponunt, *nubat in Domino, id est, in Domini Ecclesia & Christianismo*, quo modo hæc phrasis accipi videtur in hoc ipso capite v. 22. sensus igitur est, quod non sit nubendum cum abnegatione fidei & Christianismi, quod faciebant viduæ, de quibus conqueritur Apostolus 1. Tim. 5. v. 13. Græci Patres referunt ad Dei legem, quæ jubet, ut cum temperantia & prolis non libidinis causâ matrimonium contrahatur. Tertull. lib. de Monog. cap. 11. p. 576. negat licentiam secundi matrimonii hoc loco ab Apostolo concedi, aliàs namque ipsum sibi fore contrarium, cùm alibi iteratas nuptias improbet ac damnet, sed id rationibus admodùm frivolis probat, ad quas inferiùs respondebimus. Genuinum autem dicti Apost. sensum ex scopo & circumstantiis illorum temporum colligendum esse addit. *Rationem* (inquit) *cur Apostolus talia scripserit, poterimus in ipsa materia recognoscere. Quæ ista materia Apostolo fuit scribendi talia? tyrocinium nova & quam maximè orientis Ecclesiæ, quàm lacte scilicet educabat, nondum solido cibo validioris doctrina, adeò ut præ illa infantia fidei ignorarent adhuc quid sibi agendum esset circa carnis & sexus necessitatem, &c. eam mulierem demonstrat* (Apost.) *intelligendam, quæ & ipsa sic fuerit inventa, soluta à viro, quomodo & vir solutus ab uxore per mortem, utiq; non per repudium factâ solutione, quia repudiatus non permitteret nubere adversus præceptum. Itaq; mulier, si nupserit, non delinquet, quia nec hic secundus maritus deputabitur, qui est à fide primus, & adeò sic est, ut propterea adjecerit, tantùm in Domino, quia de ea agebatur, quæ Ethnicum habuerat & amisso eo crediderat, ne scilicet etiam post fidem Ethnico se nubere posse præsumeret. Sciamus planè non sic esse in Græco authentico, quomodo in usum exiit per duarum syllabarum aut callidam aut simplicem eversionem. Si dormierit vir ejus, quasi de futuro sonet, ac per hoc videatur ad eam pertinere, quæ jam in fide virum amiserit.* Similia habet Hieron. in Epist. ad Geront. & l. 1. in Jovin. p. 10. Resp. negamus potestatem iterandi nuptias à morte conjugis pertinere duntaxat ad eam, quæ Ethnicum habuerat & amisso eo crediderat, quia verba Apostoli sunt generalia ad omnes omninò mulieres, sive antè suam ad Christum conversionem in Ethnicismo, sive post suam ad Christum conversionem in Christianismo maritis fuerint viduatæ. Postquam enim in præcedentibus suum de virginibus vel matrimonio jungendis vel in statu cœlibe conservandis proposuerat consilium tempor. illor. statui accommodatum, v. 39. de viduis tractare incipit, eisque non minùs quàm virginibus matrimonii iterandi potestatem concessam esse docet, interim tamen *beatiores* eas fore asserit, h. e. à tribulationibus & adversis liberiores, *si tales permanserint*. Nec in præterito dicit Apostolus, quòd mulier in Ethnicismo alligata *fuerit* lege, quamdiu *vixerit* vir ejus, sed in præsenti tempore loquitur de muliere ad Christianismum conversâ, quòd lege conjugii prohibeatur alteri nubere, mario adhuc vivente ἐὰν δὲ κοιμηθῇ, si per mortem postea obdormierit vir ejus, libertatem novi matrimonii eidem concedi verbis clariss. asserit. Eodem ferè modo Aug. libr. de bono viduit. c. 12. emphasin hujus textus Apostolici exponit, ubi observat, Apostolum non dixisse: *Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius, sed indefinitè vir ejus, proinde semper nubere licere marito mortuo, quoties tandem fuerit.* Quod Tertull. d. l. dicit, *non deputari secundum maritum, qui est à fide primus*, id falsum esse hoc argumento demonstramus. Quæcunque mulier post legitimum conjugium morte dissolutum alteri nubit, illa secundas nuptias contrahit, ac per conseq. is, cui nubit, deputatur illi secundus maritus. Sed vidua ad Christianismum conversa conjugem sibi eligens post legitimum conjugium morte dissolutum alteri nubit. E. secundas nuptias contrahit, & per conseq. is, cui nubit secundus maritus illi deputatur. Assumtum constat ex eo, quod etiam apud Ethnicos, si leges conjugii servent, sit verum & legitimum matrim. ut enim prætermittamus argumenta reliqua, manifestissimum illud est ex v. 12. & 13. hujus capitis, ubi permittit Apostolus, ut Christianus habens uxorem infidelem sive Ethnicam, quæ cum ipso habitare consentit, eam non dimittat, & vicissim, ut Christiana uxor habens maritum infidelem sive Ethnicum, qui cum ea habitare consentit, eum non dimittat, id est, ut tales personæ religionis disparitate alioqui sejunctissimæ vinculo conjugali maneant conjunctæ. At nisi fuisset inter tales personas verum matrim. Apostolus eas separandas esse docuisset. Nec est quod Tertull. regerat, *a fide ipsam vitam nostram censeri, ac proinde ante fidem soluto ab uxore, non numerari post fidem secundam uxorem, quæ post fidem prima est.* Disting. enim inter vitam naturalem, civil. ac spiritualem. A fide censetur nostra vita, non naturalis, nec civilis, sed spiritualis. Jam v. conjugium non pertinet ad vitam spiritualem, sed ad civilem, ergo etiam verum fuit conjugium, quod ante vitam spiritualem legitimè fuit contractum & per conseq. etiam prima uxor fuit, cui ante fidem maritus jungebatur, cui si qua altera per novum succedit matrimonium, necessariò est secunda. Proinde sic inferimus. Si viduo Christiano, cujus uxor ante conversionem ad fidē est mortua, licet transire ad secunda vota, utique etiam Christiano viduo, cujus uxor post susceptam Christi fidem è vivis decessit, potestas secundi matrimonii competit. Sed priùs concedit Tertullian. Ergo posterius negare non potest. Ratio connexionis patet ex dictis, & cumprimis ex vulgata regula, *quòd Evangelium non aboleat politias*, nec ea quæ ad statum politicum pertinent, multò minùs sanctas & honestas Dei ordinationes.

182. 3. 1. Tim. 5. v. 14. *Volo igitur juniores viduas nubere, liberos parere, domum administrare, nullam occasionem maledicendi adversario dare.* In hoc loco Apostolico tria sunt notanda. 1. *ejusdem ex præcedentibus illatio* per particulam οὖν. Quia n. graviter conquestus fuerat Apost. de viduis junioribus, quæ Ecclesiæ eleemosynis alebantur, & operam suam ad curam pauperum, peregrinorum, afflictorum & ægrotor. conferre debebant, quod cœperint contra Christum lascivire & luxuriari, i. e. excusso Dei timore, pietate & fide in Christum, concupiscentiis carnis indulgere, ideò infert, juniores viduas non esse in Collegium illud viduarum, quæ in viduitate permanere constituerant cooptandas, sed in matrimonium elocandas. 2. *Apostolica præceptio.* Βούλομαι, inquit, ergò non est nuda quædam permissio, quâ minus malum ad majoris evita-

1. Tim. 5. v. 14. Volo juniores viduas nubere.

evitaiiooem toleratur, sed gravis commonitio, ne juniores viduæ dono continentiæ destitutæ negligant remedium divinitus ordinatum. Chrysost. in h.l. *Quoniam*, inquit, *ipsæ volunt nubere, volo & ego juniores nubere, liberos gignere, &c. longè enim præstat hæc facere, quàm illa* (quæ de damnatis viduis recenset) *oportebat quidem curare, quæ Dei sunt, oportebat fidem servare, quando verò illa non fiunt, melius est hæc fieri, quippe viduitas illa nihil parit boni, ex hisce verò nuptiis multa bona oriuntur.* 3. *Præceptionis subjecta ratio*, ideò juniores viduas vult nubere, *ne maledicendi occasio τῷ ἀντικειμένῳ exhibeatur.* Per ἀντικείμενον iotelligi possunt, tùm adversarii & hostes Ecclesiæ, ut numerus singularis ponatur pro plurali, Luc. 13. v. 17. c. 21. v. 15. 1. Cor. 16. v. 9. Phil. 1. v. 28. quo sensu etiam τοῦ διαβόλου vocabulum à quibusdam exponitur 1. Tim. 3, 6. tùm ipse Diabolus per illos tanquam organa agens, qui ἀντίδικος noster appellatur 1. Petr. 5. v. 7. tunc verò juniores viduæ adversario maledicendi occasionem exhibent, si vestigiis earum, de quibus in præcedentibus Apostolus dixerat, insistunt, ac viribus nondum exploratis perpetuæ viduitatis propositum temerè sectantur, postmodum autem concupiscentia carnis devictæ excussâ pietate ac fide petulanter lasciviunt. Hieron. in Epist. ad Salviom p. 33. contra iteratas viduarum nuptias urget v. 15. *Jam enim quædam ex ipsis conversæ sunt retro post Satanam. Non est res bona*, (inquit) *per quam ita jungimur viro, ut à Satana abstrahamur. At secundæ nuptiæ sunt tales, ideo enim permittuntur quibusdam ab Apostolo, ne Satanæ sese conjungant.* Resp. oegamus majorem propositionem, verè enim res bona & salutaris est, per quam prohibemur, ne post Satanam retrò coovertamur, quare cùm junioribus viduis in conjugio tale remedium sit propositum, meritò illud pro re bona ac salutari habendum. Nemo verò cogitet, ideò viduas post Satanam dici conversas, quod ad secunda vota transierint, aliàs enim Apostolus juberet retrò post Satanam eas converti, quando juniores viduas nubere præcipit, sed eo sensu ac respectu post Satanam conversæ dicuntur, quia scilicet fuerunt contra Christum luxuriatæ, eò lasciviæ ac petulantiæ progressæ, ut jugum Christi, timorem Dei, fidem & pietatem excuterent, ac tandem prorsus à Christo deficerent, sive fidem ejus abnegando, & ad Ethnicismum vel Judaismum vel Pseudo-Apostolos, *qui captivas ducebant mulierculas*, 2. Timoth. 3. v. 6. sese convertendo, sive publicis flagitiis Satanæ laqueis sese involvendo, 2. Timoth. 2. v. 26. utroque enim modo illud ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ ἐξετράπησαν intelligi potest. Johan. 6. vers. 66. 1. Timoth. 4. vers. 1. Hebr. 12. vers. 13. &c. qua de re inferiùs plura afferentur. Quamvia verò ex eo rectè inferatur, Conjugium esse rem bonam, quia junioribus viduis est remedium, ne à concupiscentiis victæ in scortatiooem incidant, & à Christo penitùs deficiant, tamen non hujus tantùm finis respectu Conjugium ipsis bonum & concessum, sed etiam propter fines reliquos, ac cumprimis propter sobolis procreationem, cujus in hoc ipso versiculo Apostolus mentiooem facit, quando juniores viduas vult τεκνογονεῖν καὶ οἰκοδεσποτεῖν, quale autem ac quantum illud sit bonum, exponitur 1. Timoth. 2. vers. 15. *Salvabitur mulier* διὰ τῆς τεκνογονίας, *si manserint in fide, dilectione & sanctificatione cum sobrietate.* Idem Hieronymus in Epistola ad Gerontiam pag. 42. urget vers. 16. *quod ab Ecclesia eleemosyna tales viduæ, quæ ad secunda vota transierant, fuerint exclusæ.* Respondemus, id verò nullam ipsis infamiam vel culpæ alicujus suspicionem conciliat. Collegium enim illud viduarum institutum erat pro paupercùlis, quæ nec parentea, nec liberos, nec amicos, nec rem familiarem habebant, nec opus facere poterant, unde sustentari possent, illas Ecclesia in suam curam recipiebat, ut eleemosynis Ecclesiæ sustentarentur, ac pro illa sustentatione Ecclesia vicissim earum operâ ad curam pauperum, ægrotorum, peregrinorum & afflictorum utebatur, ut ex contextu & parallelis locis eruditè colligit D. Chemnicius in Exam. Concil. Trident. part. 3. pag. 56. Si quæ ergò per matrimonium maritum sibi asciscebant, illas publicis Ecclesiæ sumtibus sustentari, nec æquum erat, cùm operam suam in cura pauperum, ægrotorum, &c. more reliquarum viduarum ἀγάμων Ecclesiæ probare non ampliùs possent, sed in re familiari administranda marito inservire cogerentur, nec necessarium, cùm mariti laboribus sustentari possent, ac proinde non fuerit opus, ut Ecclesia earum sustentatione gravaretur.

4. ex Apostolica comparatione.

183. 4. *Ex Apostolica comparatione.* Apostolus Rom. 7. v. 1. & sequentibus demonstraturus credentes in Christum esse *legi mortuos per Christi corpus* egregiâ comparatione illud ostendit, cujus protasis à Conjugii lege, ejusque conditione est petita. *Lex* (inquit) κυριεύει *dominatur*, jus & autoritatem habet *in hominem quamdiu vivit*; ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ, *uxor quæ sub viri est potestate viventi marito alligata est lege, si autem mortuus fuerit vir*, κατήργηται, hoc est, ἠλευθέρωται *soluta ac liberata est à lege viri. Igitur vivente viro adultera vocabitur, si fuerit cum alio viro*, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ. Si potestatem sui corporis alteri faciat, *si autem mortuus fuerit vir ejus, libera est à lege, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* In hac προτάσει similitudinis expressis verbis Apostolus asserit, conjugale vinculum per mortem dissolvi, ut absque adulterii crimine fœmina, quæ priùs in matrimonio cum alio vixit, possit alteri conjungi, quod ipsum etiam ἀπόδοσις similitudinis demonstrat, quæ nihil quicquam probaret, si viduarum nuptiæ lege divina prohibitæ statuerentur. Tertullianus libr. de Monogam. cap. 13. pag. 578. jubet, ut sequentia Apostoli verba attendantur. *Si mortificari* (inquit) *nos jubet Apostolus legi per corpus Christi, quod est Ecclesia, quæ Spiritu novitatis constat, non per literam vetustatis, id est, legis auferens te à lege, quæ non tenet uxorem marito defuncto, quominùs alii viro fiat, ad contrariam te redigit conditionem, ne amisso viro nubas, quantumque non deputareris adultera facta, alteri viro post mortem mariti, si adhuc in lege agere deberes, tanto ex diversitate conditionis adulterii te præjudicat post mortem mariti alii nubentem, quia jam mortificata es legi, non potest tibi licere, cum recessisti ab ea, apud quam tibi licebat.* Respond. in hac exceptione committitur, tùm *petitio principii*, quia nondum probatum est, iteratas nuptias in Evangelio prohibitas, quæ lege divina erât concessæ, tum ψευδερμηνεία textus, quia non *obœdientiæ*, sed *maledictionis* respectu legi dicimur mortui, ac per *corpus* Christi, per quod dicimur legi mortificati non intelligitur corpus *mysticum ac spirituale*, quod est Ecclesia, sed *proprium ac personale* Christi corpus, ut sit sensus. Quia Christi corpus propter nos mortificatum sive in

mortem

mortem traditum, eo ipso Christus nobis promeruit liberationem à legis maledictione, peccatorum condonationem & Spiritus sancti donationem, per quem etiam carnem nostram mortificamus, ut hac ratione in nos, quasi mortuos lex non possit vim suam exercere. Conjunge 1. Petr. 2. v. 4. Scopus Apostoli non est docere, quod ea, quæ ad legem moralem pertinent in Novo Testamento sint abolita, sed quod credentes in Christum à damnatione legis sint liberati, ut ipsis tanquam mortuis dominari amplius non possit, ut totus contextus manifestè ostendit. Vidit Tertullianus hujus exceptionis infirmitatem, ideò aliter excipit cap. 14. in princ. *Si absolutè Apostolus permisisset in fide amisso matrimonio nubere, perinde fecisset, quemadmodum & cætera, quæ adversus formam regulæ suæ pro conditione temporum gessit circumcidens Timotheum propter superinductitios falsos fratres & rasos quosdam inducens in templum propter observationem Iudæorum, ille, qui Galatas in lege volentes agere castigat. Sed ita res exigebant, ut omnibus omnia fieret, quo omnes lucrifaceret parturiens illos donec formaretur in illis Christus & calefaciens tanquam nutrix parvulos fidei docendo quadam per veniam, non per imperium, aliud enim est indulgere, aliud jubere, proinde temporalem licentiam permittens denuò nubendi propter infirmitatem carnis, quemadmodum Moses repudiandi propter duritiem cordis.* Similia occurrunt apud Hieronymum libr. 1. contra Jovinian. pag. 13. Resp. negamus Apostolum adversus regulæ suæ formam pro conditione temporum nubendi licentiam fœminis dedisse, cùm expressis verbis dicat βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν, 1. Timoth. 5. vers. 14. cùm mulierem à lege matrimoniali per mortem mariti liberari dicat, ut *cui velit*, nubere possit, 1. Cor. 7. vers. 39. Quæ probationis loco Tertull. adducit, in illis maxima animadvertitur dissimilitudo. Circumcisio & ritus Nazaræorum pertinent ad legem Ceremonialem, quæ licet in Nov. Test. esset penitùs abrogata, tamen in gratiam Judæorum Ceremoniis istis arctè adhærentium, necdum de Christiana libertate plenè informatorum Apostolus in principio Nov. Testament. quosdam ex illis ritibus observare voluit, in quo secutus est exemplum reliquorum Apostolorum Actor. 15. v. 29. sed iteratæ nuptiæ non pertinent ad legem forensem vel Ceremonialem in Nov. Testament. abrogatam, verùm sunt juris naturalis. Addit quidem Tertullianus, *paraclesum sustulisse, quod Paulus indulserat*, secundùm scilicet matrimonium, *sicut Christus sustulit, quod Moses permiserat*, temeraria scilic. divortia. *Regnavit* (inquit) *duritia cordis usq; ad Christum, regnaverit & infirmitas carnis usque ad Paraclesum. Nova lex abstulit repudium, habuit quod auferret. Nova Prophetia secundum matrimonium, non minus repudium prioris.* Sed quilibet videt ex Spiritu Montanistico ea proferri.

5. ab interdicti conjugalis ratione.

184. 5. Ab interdicti conjugalis ratione. Antichristo tribuitur Daniel. 11. vers. 37. quòd *amorem* sive desiderium *mulierum*, hoc est, conjugalem & legitimum mulierum amorem *non sit curaturus*, sic enim exponit Prophetam Apostolus 1. Timoth. 4. vers. 1. *In novissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes Spiritibus erroris & doctrinis Dæmoniorum.* vers. 3. *prohibentium nubere*, ex quo sic concludimus. Doctrina Antichristiana à Spiritibus erroris sive fallacibus profecta meritò est repudianda ac damnanda. Prohibitio secundarum nuptiarum est talis doctrina. Ergò. Tertull. de Monog. c. 15. p. 579. negat assumtum. *Notat* (inquit) *Apostolus eos, qui in totum nubere prohibebant, qui & de cibis interdicebant, quos Deus condidit. Nos vero non magis nuptias auferimus, si secundas nuptias recusamus, quam cibos reprobamus, si sæpius jejunamus. Aliud est auferre, aliud temperare, aliud legem non nubendi ponere, aliud modum nubendi statuere.* Resp. prohibitio nuptiarum vel est *generalis* vel *particularis*. Generalis prohibitio hîc intelligi nequit, quia nullus unquam hæreticus eò insaniæ progressus est, ut omnibus omninò hominibus absolutè & simpliciter matrimonio interdiceret, sed certas personas sub specie & opinione majoris sanctitatis à nuptiis prohibuerunt. Qui generalem matrimonii prohibitionem introducere vellet, ab omnibus meritò rideretur & expelleretur, tanquam communis humani generis hostis, cujus legitimam per Conjugium propagationem invertere & impedire conaretur. Præterea qualis prohibitio *ciborum*, talis etiam *nuptiarum* prohibitio in textu Apostolico intelligenda. At non potest intelligi generalis ciborum prohibitio, quis enim eum audiret, qui ab omnibus cibis abstinendum doceret? Ergò nec generalis nuptiarum prohibitio intelligenda. Denique ut Apostolus concludit, non esse certa quædam ciborum genera sub opinione peculiaris cujusdam sanctitatis prohibenda, cùm *Deus creaverit eos ad participandum à fidelibus cum gratiarum actione*: Ita quoque concludimus, non esse viduos & viduas à matrimonio arcendas, cùm Deus matrimonium instituerit & concesserit omnibus remedio illo libidinis ac medio propagationis uti volentibus. Si dicas, *non posse intelligi prohibitionem specialem, cùm in Catholica Ecclesia quidam à nuptiis arceantur.* Resp. esse hîc disparem rationem, quos enim ipsa lex Conjugii divinitùs promulgata ab hoc vitæ statu, vel propter sanguinis propinquitatem vel ob immaturam ætatem, vel ob causas alias arcet, illis haud injuria Conjugium prohibetur, sed iteratæ nuptiæ non sunt lege divinâ prohibitæ, ergò ab illis nemo est arcendus.

6. ab iteratarum nuptiarum conditione.

185. 6. *Ab iteratarum nuptiarum conditione.* Si illicitæ sunt secundæ nuptiæ, ideò erunt illicitæ, vel quod speciali aliquâ novi Testamenti dispositione sint sublatæ, vel quod honestati ac bonis moribus repugnent. Sed neutrum dici potest. Non *prius*, ut constat ex dictis & manifestiùs elucescet ex argumentorum, quæ contra secundas nuptias afferentur, examine. Nec *posterius*, quia pugnarent cum lege morali, præsertim cum præcepto de castitate & pudicitia. At hoc dici nequit, quia in secundis nuptiis nihil quicquam ostendi potest, quod non occurrat etiam in primis nuptiis. Quod si ergò secundæ nuptiæ pugnant cum lege morali, cum præcepto de castitate, adeoque cum honestate & bonis moribus, utique idem de primis nuptiis dici poterit. Bellarm. libr. de Clericis cap. 24. respond. ad secund. object. disputat, *rationem, cur Episcopi, Presbyteri & Diaconi debeant esse Monogami, esse partim moralem, partim mysticam.* Moralem esse dicit *minorem suspicionem incontinentiæ seu perfectiorem continentiam*, ac postea subjungit. Etiamsi *concubinatus turpior sit quam digamia, tamen digamiam ex Naturâ suâ signum esse incontinentiæ magis dun-*

gis diuturnæ, firmiusque inhærentis. Cum verò secundæ nuptiæ suâ Naturâ sint eædem, sive Clerici sive Laici eas contrahant, consequens fuerit, secundas ouptias continere suspicionem incontinentiæ magis diuturnæ firmiusque inhærentis, quàm concubinatum, à quibuscunq; tandem contrahantur, ex quo promptè aliquis inferet, honestati ac bonis motibus easdem repugnare. Sed Bellarminiana illa assertio. 1. oititur *hypothesi falsa*, quod scilic. omnes nuptiæ à priori a conjugis morte initæ ex incontinentia, & ad restinguendum libidinis impetum contrahantur, cùm tamen possint esse alii fines, propter quos matrimonium à viduis expetatur, propagatio scilicet generis, ac mutuum adjutorium. De Abrahamo cogitari nequit, quòd ex incontioentia post mortem Saræ duxarit Cethuram. Genes. 25. vers. 1. Absit, inquit Augustinus libr. 16. de civitate Dei. cap. 34. in princ. *Ut incontinentiam hic suspicemur, præsertim in illa jam ætate, & in illa fidei sanctitate.* In Rege Davide Abisag Sunamitidem in decrepita senectute sibi copulante majoris incontinentiæ suspicio itidem locum non habet. 1. Regum 1. vers. 3. cùm expresse negetur eam *cognovisse*, vers. 4. 2. Laborat *ἀσυλλογιστίᾳ manifesta.* Demus enim secundas nuptias arguere, personas, quæ illas expetunt, esse incontinentes, hoc est, non esse peculiari illo contioentiæ dono instructas, at ex eo non potest inferri, quod secundæ nuptiæ ob rationem aliquam moralem vel Clericis vel Laicis sint prohibendæ, quia hac ratione *propter morbum damnaretur remedium divinitus institutum & ordinatum.* Invertimus potiùs argumentum. Conjugium præscribitur illis, qui *se non continent*, sed ustiooes patiuntur, tanquam remedium, quod sine peccato adhiberi potest. 1. Corinth. 7. vers. 8. *dico non nuptis & viduis, bonum est illis, si permanserint, sicut & ego.* vers. 9. *quod si non continent, nubant, melius enim est nubere, quam uri.* 1. Tim. 5. vers. 14. *Volo juniores viduas nubere.* Ergò ab boc incontinentiæ & ustionis remedio divinitùs instituto & ordinato, quodque sine peccato adhiberi potest, non sunt arcendi. 3. Deduci potest *ad absurda.* Si enim secundæ nuptiæ sunt signum majoris & diuturnioris incontinentiæ, quàm concubinatus, fuerit conseq. etiam primas nuptias esse majoris & diuturnioris incontinentiæ signum. Ratio est, quia primæ nuptiæ quandoque durant per annos quinquaginta, sexaginta vel plures, cùm à concubinariis concubinæ citiùs dimittantur. At consequens oppidò absurdum, cùm Spiritus sanctus piis conjugibus *sanctificationem, castitatem, honorem, &c.* tribuat, contra verò scortationem & concubinatum, etiamsi exiguo duret tempore, ad orcum penitùs damnet. Concludimus ergò hoc modo. Illi, qui non se cootinent, si consilium Apostolicum secuti, matrimonium contrahunt, aut durante Conjugio manent adhuc incontinentes, aut tales esse desinunt. Si prius, etiam primæ nuptiæ erunt concubinatui postponendæ, quia tantò diutius incontinentiæ in Conjugio frena laxant, quantò diutiùs in matrimonio vivunt, cùm concubinarii citiùs abjiciant concubinas, sicque ex hypothesi Bellarmini sint magis cootinentes. Si posteriùs utique eundem effectum habebit Conjugium in viduis, quem habet primum matrimonium in ἀγάμοις, & consequens noo est pro signo diuturnioris & firmius adhærenti incontinentiæ habendum quàm concubinatus. Et quæ per Deum immortalem afferri potest ratio, quòd incontinentiæ majoris accusandus sit, qui in priore Conjugio per annum fortè unum atque alterum vixit, ac post aliquot annorum decursum in timore Dei ad aliud matrimonium transit, quàm is, qui per totidem annos, quibus matrimonium prius, tempus viduitatis & secundùm Conjugium alterius durat, in uno eodemque matrimonio consenescit? vel ut propius ad Bellarmini absurdum pronunciatum accedamus, quàm tandem Anti Christiana Synagoga confingere potest verisimilem rationem, quod à sacris Ordinibus propter majorem incontinentiam arcetur, qui matrimonium repetivit, nec tamen arcetur Concubinarius, qui totidem annis continuis fuit Concubinarius, vel qui concubinas sæpiùs permutavit? Conjugii repetitio diuturnioris & firmioris incontinentiæ signum habetur, quàm concubinarum permutatio. O egregium castitatis doctorem! Quanto rectiùs Hieronymus in comment. Tit. 1. *Multo detestabilius est fornicatum esse cum pluribus, quam digamum reperiri, quia in alio infelicitas matrimonii est, in alio ad peccandum prona lascivia.*

186. 7. *Ex paritatis ratione.* Quicquid commendat primas nuptias, idipsum etiam secundas. Primæ nuptiæ gaudent divinâ institutione, eadem secundis denegari nequit, aliàs ad viduarum matrimonia non posset accommodari illud Christi Matth. 19. vers. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, & per consequens divortium in secundis nuptiis humano arbitrio institui posset. Mirabilis Dei providentia in conciliatione primi matrimonii elucet, eadem secundarum nuptiarum occasionem mirabilem viduis exhibere sæpiùs conspicitur, propter quos fines primæ nuptiæ contrahuntur, propter eosdem secundas contrahi salutare est, quandoque etiam necessarium. Finis Conjugii est *sobolis procreatio.* Idem finis locum habere potest in viduis sobole ex primo matrimonio destitutis. Quod si ergò ante lapsum in statu innocentiæ ob generis humani propagationem absque ulla incontinentiæ suspicione homines matrimonium contrahere potuissent, eccur illi, qui post lapsum ob sobolis procreationem vel primas vel secundas nuptias desiderant, incontinentiæ suspicione statim gravantur. Finis Conjugii est *mutui auxilii præstatio.* Atqui matrimoniali illo auxilio vidui quandoque magis indigent quàm cœlibes. Finis Conjugii est *scortationis evitatio.* At huic periculo vidui non minùs, quandoque etiam magis quàm cœlibes sunt obnoxii. Neque enim per mortem conjugis peculiare illud perpetuæ continentiæ donum superstiti parti confertur, neque conjuge mortuâ causa prioris Conjugii unà moritur & extinguitur. Nequaquam verò judicandum, quod *tantùm ob incontinentiam* & scortationis evidentiam nuptiæ repetantur, sicut Bellarminus præposterè judicat, dum incontinentiæ notam omnibus secundas nuptias contrahentibus judicio corrupto & præpostero inurit, sed interdum conciliatrix secundarum nuptiarum est ipsa necessitas, educatio scilicet liberorum, amplitudo rei familiaris, fraudes domesticorum, & causæ aliæ complures. Denique Conjugii finis est *mysticæ desponsationis* inter Christum & Ecclesiam *præfiguratio.* Hunc finem in secundis nuptiis quodammodo desiderari Bellarmin. autumat,

7. Ex paritatis ratione.

sic enim

sic enim scribit loco proximè citato. *In secundis nuptiis deest perfecta significatio conjugii Christi cum Ecclesia, qui enim secundam uxorem duxit significat quidem conjugio suo Christi conjugium, sed non ita perfectè, ut is, qui unam solam habuit, non enim significat, Christum ita esse unius Ecclesiæ sponsum, ut nunquam habuerit aliam.* Verùm hac de re in tractatu de Ministerio, cap. de Conjugio Sacerdotum latè fuit disputatum.

8. Ab exemplorum probatorum inductione.

187. 8. *Ab exemplorum probatorum inductione. Abraham* pater omnium credentium Rom. 4. v. 11. post mortem Saræ duxit Cheturam, Gen. 25. v. 1. neque hoc nomine à Spiritu sancto reprehenditur, sed fœcundum potiùs matrimonium illud divinâ benedictione experitur. v. 2. Non est, quòd regeras, Cheturam vocari *concubinam*. v. 6. quia פִּלֶגֶשׁ (quam dictam putant, quasi פלג אשה diversa uxor) in V. T. fuit vera quidem uxor, sed secundaria, sic dicta non respectu mariti, sed respectu uxoris primatiæ. Unde Chetura disertè dicitur uxor vers. 1. (& una eademque Levitæ conjux, Judic. 19. modò vocatur uxor, v. 9. modò concubina, v. 1. 24.) Discrimen ergò fuit inter Saram & Cheturam non *ratione honestatis & juris, sed respectu dignitatis & hæreditatis.* Rabini statuunt, *Cheturam hanc fuisse Hagarem*, quæ Sarâ adhuc vivente Abrahæ fuit nupta, Rabinis assurgunt Lyranus & Thomas Anglicus, qui existimant Cheturam dictam quasi thurificatam, eò quod Hagar ejecta ex domo Abrahæ pudicitiæ, orationi & cultui divino, cujus Symbolum est thurificatio sese dederit. Sed hoc commentum latè refutat Abulensis ac falsitatis ex eo convincitur, quod non unius, sed plurium concubinarum apud Mosen fit mentio v. 6. quodque Hagaris filius Ismael à Cheturæ filiis manifestè distinguitur, 1. Paral. 1. v. 27. & 32. Calvinus existimat, *Abrahamum duxisse Cheturam Sarâ adhuc vivente*, quâ ratione, Abrahæ exemplum non conveniret nostro proposito. Sed nulla necessitas nos cogit, ut à serie Historiæ discedentes πρωθύστερον hoc loco constituamus. Moses disertè asserit, Abrahamum *addidisse*, seu perrexisse *uxorem accipere*, ex quibus verbis haud obscurè colligitur, priorem conjugem fuisse mortuam. Cumque concubitus cum Hagare ægrè à Sara ipsi ob prolis generationem persuaderi potuerit, verisimile non est, ipsum Sarâ adhuc vivente & promissione in Isaaco jamdum impleta, sicque πολυγαμίας causâ deficiente aliam concubinam habere voluisse. Calvini ratiunculis respondet D. Gelnerus in comment. illius loci. Abrahæ exemplum secutus est *Booz*, qui Ruthem viduam Scripturæ testimonio sanctam duxit. Ruth. 4. v. 11. *Sara* Tobiæ uxor, post septem viros quos habuerat, quosque Asmodæus occiderat, septimo nubit marito. Tob. 7. Nicephorus libr. 2. Histor. Eccles. cap. 3. ex Hippolyto memorat, *Josephum* ex Salome priore Conjuge quosdam filios suscepisse, antequam Mariam sibi post obitum Salomes desponderet, eosque propterea Christi *fratres* vocari. Non est, quod regeras, *etiam polygamiæ simultaneæ exempla in Veteri Testamento extare, proinde successivam polygamiam non posse ex Veteri Testamento exemplis stabiliri*, est enim hic diversa ratio, illa discedunt à regula divinæ institutionis, ad quam in Novo Testamento revocati sumus, hæc verò cum eadem congruunt.

9. Ex Patrum testificatione.

188. 9. *Ex Patrum testificatione.* Origenes libr. 6. in Epistola Rom. *Mulieri crimen non est, si viro priore defuncto suscipit, secunda connubia.* Ambrosius in cap. 3. prioris ad Timotheum. *Secundam numero uxorem habere non est prohibitum.* Epiphan. libr. 2. tom. 1. hæres. 48. col. 340. *Ecclesia virginitati congaudet, unas nuptias honorat, &c. Si vero quis per debilitatem opus habuerit post propria uxoris obitum secundas nuptias contrahere, hunc ipsum veritatis regula non interdicit, &c. Hi vero* (Montanistæ) *rejiciunt secundis nuptiis conjunctum, & cogunt secundis nupteis non copulari, nos verò non necessitatem imponimus, verum cum bono consilio admonemus exhortantes eum, qui potest, &c.* Idem lib. 2. tom. 1. hæres. 59. col. 413. *Licitum est populo, ut propter imbecillitatem feratur, & ut qui non possunt in prima uxore contenti esse, secunda post primæ mortem conjungantur, &c. qui non potuit una mortua contentus esse ob aliquam scortationem, aut adulterium, aut separatione ob aliquam malam causam facta, eum divina Scriptura non accusat, fiant vir secunda conjungatur uxori, aut uxor secundo viro, neq; ab Ecclesia aut vita abdicat, sed suffert propter debilitatem.* Chrysostom. homil. 20. in Epistola ad Ephes. *Secundas nuptias non posse damnari*, scribit. Hieronymus, quamvis Tertullianum secutus iteratis nuptiis sit iniquior, evidentiam tamen dictorum Apostolicorum penitùs considerans in Apolog. pro libr. advers. Jovin. ad Pammach. scribit. *Non damno bigamos, imò nec trigamos, & si dici potest octogamos.* In Epistola ad Geront. *Damnamus secunda matrimonia? absit. Abjicimus de Ecclesia digamos? absit?* In eadem Epistola memorat se Romæ vidisse duo paria conjugum, ex quibus maritus viginti sepeliverat uxores, uxor vigesimum secundum habuerat maritum.* In comment. Tit. 1. tom. 9. pag. 153. *Non omnem Monogamum digamo putemus meliorem. Esto quippe aliquem adolescentulum conjugem perdidisse, & carnis necessitate superatum uxorem secundam accepisse, quam & ipsam statim amiserit, & deinceps vixerit continenter, alium verò usque ad senectam habuisse matrimonium & uxoris usum, ut pleriq; existimant felicitatem, nunquam a carnis opere cessasse, quis vobis è duobus videtur esse melior, pudicitior, continentior? utique ille, qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, & postea pudicè & sanctè conversatus est, & non is, qui ab uxoris amplexu nec senilis est separatus ætate.* Ib. librum Tertulliani de Monogamia, *hæreticum* esse asserit. Augustinus libr. 16. de civitate Dei. cap. 34. sub finem. De Abrahæ Cheturam ducentis exemplo disserens tandem sic concludit. *Quid si & hoc provisum est contra hæreticos futuros secundarum adversarios nuptiarum, ut in ipso patre multarum gentium post obitum conjugis iterum conjugari demonstraretur, non esse peccatum.* Idem l. de bono viduit. c. 12. *Non audeo plus sapere quam oportet sapere, quis enim sum, qui putem definiendum, quod nec Apostolum video definisse. Ait enim, mulier alligata est, quamdiu vivit vir ejus. Quòd si dormierit vir ejus, &c. Non dicit primus vel secundus vel quartus, nec nobis definiendum est, quod non definit Apostolus, unde nec ullas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam inferre numerositatis. Dominus a. septemviram non damnavit, nec dicit in resurrectione non posse esse, sed tantùm, neque nubent, neq; nubentur, unde nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut quotiens voluerint nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias damnare. Quod dicitur universa, hoc & omnis viduæ.* libr. 2.

contra

contra advers. leg. & Proph. cap. 11. *Deus masculum & fœminam propagandi generis causâ nuptiali castitate conjunxit & secundas nuptias, quæ in utroq; Testamento permittuntur, licitas esse monstravit.* in qq. ex utroque Testamentis cap. 115. *mentionem facit mulieris cujusdam in urbe Roma, quæ undecim habuerit maritos, ut & viri alterius, qui duodecim habuerit uxores.* Theodoretus in comm. 1. Timoth. 3. *Si vis mortis priorem disjunxerit, urgens autem Natura ut secundæ uxori conjungeretur, coëgerit, non ex voluntate, sed ex casu processit secundum matrimonium. Hac considerans admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt.* Idem lib. 5. epitom. div. decretorum cap. de secund. nupt. pag. 1000. *Et quid dico primum matrimonium? etiam secundam* (Apostolus) *decrevit conjunctionem. Dico enim,* inquit, *iis, qui non sunt conjuncti matrimonio & viduis, si non continent, jungantur matrimonio, &c. Notandum autem est, quod non beatam, sed beatiorem dixit eam, quæ se contineat, eâ ratione docens, quod etiam ea, quæ secundum matrimonium amplectitur, non est omninò beatitudine destituta, siquidem, ut vult lex hic posita, conjugium susceperit.* Hûc referenda sunt omnia veterum dicta, in quibus illud Apostolicum, quòd *Episcopus* debeat esse μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, interpretantur hoc modo, quod κατὰ ταὐτὸ non debeat habere uxores duas. Vide tract. de Ministerio. §. 366.

Antithesis 1. Ethnicorum. 189. Opponenda hæc sunt 1. *Ethnicis*, apud quos utpotè verbi lumine destitutos iteratæ nuptiæ infamiâ laborasse intelliguntur. Apud Diodorum Siculum, qui 60. annis ante Christum natum scripsit libr. 12. Bibl. extat Constitutio *Charondæ* Legislatoris, in qua secundas nuptias damnat. Stobæus serm. 42. ex Charonda hanc allegat legem. *Qui liberis suis novercam superinduxit, non honore dignus, sed infamis sit, utpotè qui dissensionis domesticæ autor extitit.* Ibidem adducit sententiam Publii. *Habent locum maledicti crebræ nuptiæ*, ubi tamen nuptias post crebra divortia iteratas quibusdam videtur perstringere, quia additur: *Mulier quæ nubit multis, multis non placet.* *Thuriorum* lex erat, ut juvenes primo ætatis flore ad ducendas uxores muneribus honoribusque invitarentur, qui verò primâ defunctâ alteram superduxisset, is *invisus & execrabilis Diis hominibusq; ab omni honoris aditu & Magistratu arcebatur.* Valer. Maxim. lib. 2. memorab. cap. 1. memorans fœminas, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, *corona pudicitiæ honoratas*, subjungit hanc causam. *Existimabant enim eum præcipuè matronæ sincerâ fide incorruptum esse animum, qui post deposita virginitatis cubile in publicum egredi nesciret, multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cujusdam intemperantiæ signum esse credentes.* Portia Catonis filia quibusdam mulierem, quæ secundò nupserat, laudantibus: *Tacete*, inquit, *nam nec felix, nec benè morata, aut pudica potest esse fœmina, quæ secundo nubit.* Martialis lib. 6. epigr. 7. iteratas nuptias *legitimum adulterium* vocare non erubescit. *Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege est. Offendor mœchâ simpliciore minùs.* Plura hujusmodi Ethnicorum de iteratis nuptiis ethnica judicia enumerant Tiraq. tract. de nupt. Alba. Gentil. lib. 6. de nupt. c. 22. Arnis. de jure connub. cap. 5. lect. 3.

2. Hæreticorum. 190. 2. Hæreticis illis, qui in primitiva Ecclesia secundas nuptias damnarunt. Ut enim prætermittamus *Sadducæos*, qui existimabant, conjugia per mortem non abrumpi, sed duntaxat interrumpi Matth. 22. v. 28. atque eos, qui *apud Corinthios* dubitabant, an viduæ liceat transire ad secunda vota, ut colligitur ex 1. Cor. 7. v. 39. 1. De *Cataphrygibus* Montani sectatoribus ex eo sic dictis, quòd in provincia Phrygia hæresin suam sparserunt, commemorat August. libr. de hæresibus ad Quodvultdeum cap. 26. *quòd secundas nuptias pro fornicationibus habuerint, & ideò dixerint, eas permisisse Apostolum, quia ex parte sciebat & ex parte prophetabat, nondum n. venerat quod perfectum est, hoc autem perfectum in Montanum & ejus Prophetissas Priscam & Maximillam pervenisse delirarunt.* 2. *Navatiani* sive *Cathari* itidem secundas nuptias damnarunt. Sic enim de illis scribit Theodoret. lib. 3. de hæret. fab. p. 973. *Successores Navatii eos, qui secundum matrimonium coiissent, à sacris mysteriis arcebant.* De ipsomet Navato lib. 5. epit. decret. p. 1000. *Paulo dicente, Volo juniores viduas nubere, Navatus audet dicere nolo. Sed nos leges Pauli sequamur. Navati autem arrogantiam valere jubeamus.* Hæc Navatianorum (sive ut alii legunt) *Novatianorum* hæresis damnata est in Concilio Niceno can. 8. ubi definitum, *Novatianos non esse recipiendos, cùm ad Ecclesiam redierint, nisi polliceantur se communicaturos etiam cum illis, qui fortè secundas nuptias contraxerunt.* 3. *Syriani* vel *Surani* seculo 12. in Syriæ celebri civitate exorti quartas nuptias damnarunt. Jac. de Vitriac. in Hist. Hierosol. cap. 37. Cent. Magd. 12. cap. 5. col. 854. 4. Apud *Moscovitas*, qui Græcorum religionem amplectuntur, ad secunda vota utcunque transire fas est, tertia non patent, nisi ex causa ardua, quarta verò habentur pro hæreticis. Sigism. Baro in relig. Muscovit.

3. Quorundam Patrum. 191. 3. Incommodis *Patrum* dictis, quibus iteratæ nuptiæ in suspicionem *Intemperantiæ* vocantur, ac qui eas contrahunt, labem quandam contraxisse judicantur. Clemens Romanus in Canonibus Apostol. lib. 3. can. 2. cùm dixisset, secundas nuptias post ἐπαγγελίαν, postquam vidua fidem suam Ecclesiæ ministeriis firmarit, esse illegitimas, aliàs verò licitas, subjungit. τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν προφανὴς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος, ὁ γὰρ Θεὸς μίαν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ δέδωκεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Athenagoras Justini Martyris æqualis in Apolog. pro Christ. pag. 4. edit. Henr. Steph. An. 57. scribit. εὐπρεπὴς μοιχεία ὁ δεύτερος γάμος. Tertullianus in Montani hæresin prolapsus scripsit librum *de Monogamia*, & alium *de exhortatione castitatis ad uxorem*, in quibus multis demonstrare conatur, semel tantùm licere matrimonium contrahere atque hanc esse antiquam & propriam Christianorum disciplinam, cujus non tàm institutor quàm restitutor sit Paracletus, de quo Tertulliani libro Hieron. in comm. Tit. 1. & in Catal. Script. Eccles. tit. Tertull. scribit, *quod nemo, qui Apostolum legit, cum Apostolo contraire ignoret.* Clemens Alexandr. libr. 3. Stromat. *Secundo contrahentem non peccare* quidem dicit *contra legem, cùm Paulus id ex venia concedat, non tamen implere perfectionem Evangelii.* Origen. in Luc. *Non ignoramus, quod tale conjugium* (secundum, tertium, intelligit) *rejiciat nos de regno Dei.* Nazianz. in orat. in dict. Evang. Matth. 19. *Videtur mihi hic sermo secundas rejicere nuptias. Si enim duo sunt Christi, duo etiam mariti, duæ quoq; uxores. Si autem unus est Christus, unum caput Ecclesiæ & caro*

una, secunda respuantur. Quod si secundas prohibeo, qua ratio erit tertiarum? Prima legis sunt, secunda indulgentia, tertia verò prævaricationis, ultra hac fusle magis, quam aliud quicquam multa nequitia habens exempla. Epiphan. libr. 2. tom. 1. hæref. 59. quæ eſt Catharorum. *Revera non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio post Christi adventum eos, qui a nuptiis mortua ipſorum uxore ſecundis nuptiis ſunt conjuncti propter excellentem Sacerdotii honorem ac dignitatem.* Ambroſ. lib. 1. offic. cap. 50. & libr. 2. cap. 6. ſecundis nuptiis itidem videtur iniquior. *Quid tam decorum*, inquit, *quam ut vidua defuncto marito fidem ſervet?* Idem in com. 1. Cor. 7. ſub fin. *Prima nuptiæ Deo ſunt, ſecunda verò permiſſa ſunt, prima nuptia ſub benedictione Dei celebrantur ſublimiter, ſecunda autem & in præſenti carent gloria, conceſſa autem ſunt propter incontinentiam.* De Hieronymo jure ſcribit Lutherus in comm. c. 45. Geneſ. tom. 6. Witebſ. 139. *quod ſecundis nuptiis admodùm infenſus fuerit*, ac Ludov. Viv. in comm. libr. 16. Auguſt. de civ. Dei cap. 34. *quod eis fuerit abominatus*, uti conſtat ex Epiſtolis ad Salvinam, Furiam, Geroniam tom. 1. & lib. contra Jovinian. tom. 3. Quamvis enim alicubi proteſtetur, *ſe non damnare iteratas nuptias*, tamen res ipſa oſtendit contrarium. *Tolle, quod pejus eſt uri*, inquit, *& per ſe bonum non erit nubere*. in Epiſt. ad Salvin. digamos comparat *immundis animalibus & ſerpentibus in arca Noæ ac vaſis dedecoris*. in Epiſt. ad Geront. *nuptias repetentem pœnitentia egere aſſerit.* in lib. 1. contra Jovin. &c. Ibid. *Apoſtolus concedit viduis ſecunda matrimonia, melius enim eſt licet alterum & tertium, id eſt, unum virum noſſe quam plurimos, id eſt, tolerabilius eſt, uni homini proſtitutam eſſe quam multis, ſiquidem & illa in Evangelio Samaritana ſextum ſe maritum habere dicens, arguitur à Domino, quod non ſit vir ejus, ubi enim numerus maritorum eſt, ibi vir qui propriè unus eſt eſſe deſiit &c. Quæ duos habuit viros, etſi anus eſt & decrepita & egens, Eccleſiæ ſtipes non meretur accipere, ſi autem panis ille tollitur eleemoſyna, quanto magis ille panis. qui de cælo deſcendit &c.* (Gratian. cauſ. 31. q. 1. & Bellarmin. de matrim. c. 9. Hieronymum ſic excuſant, quòd *in exhortationem vidualis continentia, non in condemnationem ſecundarum nuptiarum talia protulerit.* Item quòd *fecerit hoc amore pudicitiæ & ob incontinentiam multorum, qui uſq; ad vigeſimum matrimonium aliquando progrediebantur.* Sed negari nequit, verba eſſe duriora & minimè approbanda.) Chryſoſt. in comm. c. 1. Tit. non quidem ſimpliciter improbat ſecundas nuptias, utpote quæ per leges permittantur, *interim poſt ſecundas nuptias* ad dignitatem paſtoris neminem admittere videtur, additâ hac ratione. *Qui defuncta uxori benevolentiam nullam ſervaſſe deprehenditur, quo pacto hic Eccleſiæ præceptor eſſe optimus poterit? noſtis enim profectò omnes, quod etſi per leges ſecunda nuptiæ permittantur, multis tamen ea res accuſationibus patet.* Autor oper. imperf. in Matth. cap. 19. homil. 32. *Licet ob incontinentiam hominum ſecundas nuptias præceperit Apoſtolus, re ipſâ tamen ſunt fornicatio, ſed cum permittente Deo publicè & licenter committitur, fit honeſta fornicatio.* (Rectè autem judicat Bellarminus, *opus illud non eſſe Chryſoſtomi*, ſed hæretici vel ab hæreticis corruptum, cùm multa contineat pugnantia cum doctrina orthodoxa. lib. de matrim. cap. 9. *minùs commodè quidam verba illa excuſant, quaſi per hyperbolen vocaverit ſecundas nuptias fornicationem, non quod revera ſit fornicatio ſecundo nubere, ſed aliquid minus bonum, quam in fornicatione permanere. At hæc gloſſa diſerto textui repugnat. Quidam reſpondent ſermonem eſſe de nuptiis reiteratis priore conjuge adhuc viva, at nuptias illas Apoſtolus non permiſit, nedum præcepit*) Haymo in Evangel. infra octav. nativit. *Diſcant viduæ ſecunda & tertia declinare conjugia. Diſcant poſt virorum ſuorum mortem carnis vitare laſciviam.* Zonaras tom. 3. annal. de Patriarcha Polyeucto refert, *quod non dubitaverit Nicephorum Imp. Orientalem à ſacro loco tanquam pollutum arcere, ob ſecundas nuptias cum anteceſſoris ſui Romani conjuge celebratas.* Hûc referri etiam poſſunt Impp. Chriſtianorum conſtitutiones, quibus *pœnas* ſecundò nubentibus impoſuerunt. l. Fœminæ. l. cum aliis. C. de ſecund. nupt. In auth. de nupt. dicitur. *Mulierem nuptias repetentem, ſi à marito fuerit prohibita, tria negligere & oblviſci, Deum, memoriam defuncti & amorem erga liberos.* Item *animam defuncti mariti nuptiis ſecundis contriſtari.* Nov. 22. cap. 43. Andradius citat Conſtantini Porphyrogenetæ Conſtitutionem, quâ tertiis nuptiis *quinquennalis excommunicatio* imponitur. Leo Nov. 90. in tertias & quartas ſatis durus. *Oportebat* (inquit) *nos cùm divina manu formati, menteq; ac ratione præditi ſimus, quorundam brutorum præſtantia non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehenſione vacat, neq; à juſtis vituperationibus libera eſt, ſed tanto obnoxior, quanto brutali natura rationalis prudentia antecellit. Oportebat* [inquam] *homines, cùm in aliis tùm præcipue in caſtitate matrimoniali à brutis non vinci. Multa autem brutorum animantium genera conjuge mortuo perpetuam viduitatem amplectuntur, alteriuſq; nuptiis priores velut congeſta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non eſſe,* [*quanquam turpiſſima ſit*] *exiſtimans Natura primo matrimonio contenta non eſt, ſed nullo pudore tacta ad ſecundum etiam pcedit, quin cum illam hic ſaltem ſiſtere deberet, non tamen id facit, & quanquam per ſacram legem non liceat, à ſecundo matrimonio ad tertium prorumpit, haud dubiè conſtitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemtui habent idque eo etiam magis, quod civilis lex quæ neſcio de cauſa Spiritus pœnam conſtituentis decreto non conſentiat, ſed hos à reprehenſione porro liberat, qui poſt alterum matrimoniale conſortium a matrimoniis abſtinere nolunt, idcirco nos quæ Spiritui placent, ſequentes ſtatuimus, ut qui ad tertium matrimonium pervenerint, pœna quam in ipſos ſacer canon promulgavit, obnoxii ſint.* Tribuitur & hoc Leoni: τὸ πρῶτον συνοικήσιον, νόμος· τὸ δεύτερον, συγχώρησις· τὸ τρίτον παρανομία χοιρώδης· τὸ τέταρτον θηριώδης βίος. ** Moſcovitæ tertiam uxorem ducere viro vix concedunt. Quartam verò nec concedunt, neque etiam Chriſtianum eſſe judicant. In opere de var. rerum Muſcovit. autorib.**

4 Quorundam Conciliorum.

192. 4. Sed & quædam *Concilia* ſecundis nuptiis fuêre iniquiora. Concilii *Neocæſareenſis* ſeculo quarto celebrati canon 3. ſic habet. *De his, qui frequenter uxores ducunt, & de his, qui ſæpius nubunt, tempus quidem pœnitentia his conſtitutum manifeſtum eſt, ſed converſatio & fides eorum tempus abbreviat.* Canon. 7. *Presbyter convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debet, maximè cum præcipiatur ſecundis nuptiis pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit Presbyter, qui propter convivium illis conſentiat nuptiis.* Concilii *Laodiceni*

eodem

eodem seculo celebrati canon. 1. *De eo quod oportet secundùm Ecclesiasticum Canonem, eos qui liberè & legitimè secundis nuptiis juncti sunt, nec occultam permixtionem operati sunt, pauco tempore exemto vacare orationibus & jejuniis & secundum veniam reddi eis communionem.* [Bellarm. l.d. scribit, *quosdam Canonem Neocæsariensem intelligere de iis, qui plures simul uxores habere volunt*, quibus ipse quoque suum addit calculum libr. 2. de Concil. cap. 8. Sed hæc interpretatio non potest habere locum, quia in adulteria majori severitate animadvertendum erat ac res ipsa ostendit, Laodicenum canonem mitigare voluisse Neocæsariensis Concilii sententiam, dum iteratas nuptias legitimas quidem censet, interim tamen earum intemperantiam pœnitentiâ expiandam esse decernit. Aliter igitur respondet Bellarminus. *Patres ob signum incontinentiæ notandos aliqua pœnitentia voluisse eos, qui sæpè matrimonia contrahunt*, atqui pœnitentia non nisi de malis agenda, quòd si ergò ob iteratas nuptias pœnitentia injungitur, easdem esse malas necessariò præsupponitur. Rectè igitur etiam hanc responsionem Bellarm. deserit, tandem subjungens. *Quæcunque fuerit Patrum eorum mens, Concilium fuit particulare, cui rectè opponi potest Concilium Nicenum generale can. 8. in quo secundæ nuptiæ apertissimè approbantur*, Bucer. in defens. reform. Colon. cap. 16. p. 390. accipit Neocæsariensem canonem de tali digamia, *qua alterutra pars injusta de causa divertens, altero adhuc conjuge superstite alii vel viro vel mulieri se matrimonio jungit*. Noster Chemnicius p. 2. exam. Conc. Trid. cap. de Matrim. p. 435. intelligit *de secundis nuptiis post divortium contractis*, quas veteres Ecclesiasticâ aliqua reprehensione notaverint, non tamen prorsus damnarint vel resciderint.]

5. Pontificiorum. 593. 5. *Pontificiis*, qui & ipsi secundis nuptiis iniquiores, 1. quia *duriora veterum dicta contra secundas nuptias in Iure Canonico approbant*. c. de his 31. q. 1. allegantur canones Concilii *Neocæsariensis*, quod tempus *pœnitentiæ constituendum sit illis, qui frequenter uxores ducunt, quodq; Presbyter convivio secundarum nuptiarum interesse nō debeat*. c. Hac ratione caus. & quæst. iisd. *secundam uxorem accipere secundum præceptum Apostoli licitum est, secundum autem veritatis rationem verè fornicatio est, sed cum permittente Deo publicè & licenter committitur, fit honesta fornicatio*. 2. Quia eum, *qui plures uxores successivè duxit, non admittunt ad ordines sacros*, c. si quis. distinct. 34. c. quisquis. dist. 84. &c. cujus statuti Bellarm. in libr. de Cleric. cap. 24. duplicem tradit rationem, *moralem* unam, *mysticam* alteram. Moralem dicit esse eam, quòd *iteratæ nuptiæ sint signum incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusq; inhærentis*, quinimò eò usque progreditur, *ut secundas nuptias ex sua Natura magis diuturnæ incontinentiæ signum esse statuat, quam adulterium & concubinatum*. Mysticam verò, *quòd non significet, Christum ita esse unius Ecclesiæ sponsum, ut nunquam habuerit aliam*. quâ de re quid statuendum sit, in tract. de Minist. Eccl. cap. de Conjug. Sacerdotum §. 359. latè fuit expositum. Hoc loco illud urgemus. Iteratæ nuptiæ post obitum conjugis aut sunt *per se piæ, honestæ* ac legitimæ non minùs quàm primæ, aut *per se turpes* & inhonestæ. Si prius, Ministri Ecclesiæ non sunt ab illis arcendi. Si posterius nemini in Ecclesia sunt concedendæ. Non est, quod dicant, *propter majorem perfectionem Sacerdotes ab illis prohiberi*, quia perfectio non est præcepti sed consilii, ab iteratis ergò nuptiis non legalibus prohibitionibus sed [illegible] forent revocandi, perinde ut Apostolus progreditur 1. Cor. 7. v. 35. negans se *cuiquam laqueū velle injicere*. Contrà verò Bellarminus *ex morali quadam ratione* iteratas nuptias Sacerdotibus interdictas statuit. Atqui moralis ratio ad omnes omninò pertinet, nec magis Clericos quàm Laicos obstringit, proinde si ob moralem rationem secundæ nuptiæ Clericis sunt prohibitæ, utique etiam Laicis ob eandem prohibitæ erunt. 3. *Secundis nuptiis Ecclesiasticam benedictionem denegant*. Bellarm. de matrim. cap. 9. respondet, *causam hujus rei non esse eam, quod secundæ nuptiæ careant Sacramento, sed quia benedictio in primis nuptiis data non pereat, neque iterum benedici debeant qui semel benedicti fuerunt*, quod petitum ex c. vir autem extr. de secund. nupt. Quasi verò quicquam impediat divinæ benedictionis in iteratis nuptiis repetitionem! quasi non sit novum planè conjugium, quod viduus vel vidua cum persona cœlibe, vel etiam viduus & vidua utpote novi conjuges invicem contrahunt, cùm prius matrimonium per mortem penitùs sit solutum, ut proinde etiam novâ benedictione indigeant! Ac si vel maximè viduus aut vidua in priore matrimonio benedictionem accepit, cur ea denegatur personæ cœlibi, quæ cum viduo vel vidua contrahit? forsè cum Canonistis respondebit, *eam a persona jam ante benedicta accipere benedictionem, sicut aqua non benedicta apposita aqua benedicta easdem virtutes participat*. Sed hoc nugari est & fingere. Certè qui secundis nuptiis benedictionem denegat, *obliquè* eas accusat, quòd non sint verum, legitimum ac Deo gratum matrimonium, quin & utilem Constitutionem Ecclesiasticam de cujusque legitimi matrimonii benedictione labefactat. 4. Qui duas uxores successivè ducunt, eos *perfectione quadam Sacramenti carere censent*. Bell. de Cleric. cap. 24. §. altera: *Perfecta significatio conjugii Christi cum Ecclesia non est in iteratis nuptiis. Qui enim secundam uxorem duxit, significat quidem conjugio suo Christi conjugium, sed non ita perfectè, ut is qui unam solam habuit, non enim significat, Christum ita esse unius Ecclesiæ sponsum, ut nunquam habuerit aliam*. de matrim. cap. 9. §. ult. *Bigami defectu Sacramenti sacris initiari nequeunt, non quod eorum matrimonium Sacramentum non sit, sed quod perfectione Sacramenti careant*. Atqui conjugium propriè & specificè loquendo Sacramentum non esse, superiùs ostendimus. Sacramenti generaliter appellati ratio ab Apostolo monstrata, quòd *sint duo in carne una* Eph. 5. v. 31. nonminùs repetitur in nuptiis legitimè iteratis, quàm in primo matrimonio. Sic autem disputamus contra Bellarminum. Si Clerici propter defectum integri Sacramenti non arcentur ab ordinibus sacris, multò minùs propter defectum perfectionis cujusdam Sacramentalis ab iisdem arcendi erunt. Sed verum prius in Ecclesia Romana, qui enim conjugium [quod Sacramentum esse ipsimet censent] abjurant, ad sacros ordines admittuntur, cùm tamen integro careant Sacramento. Ergò multò magis admittendi, qui perfectione duntaxat Sacramenti carent, nisi velimus dicere plus valere defectum partis, cujusdam scilicet perfectionis Sacramentalis, quàm totiùs, integri scilicet Sacramenti. Item. Ubi adsunt omnes essentiales Sacramenti partes, ibi est verum, integrum & perfectum Sacramentum. Atqui in

qui in conjugio bigamurum successivè talium adsunt omnes essentiales Sacramenti partes, ex hypothesi Pontificiorum. Ergò conjugium bigamorum est verum, integrum & perfectum Sacramentum. Minor probatur, quia docente Bellarmino *materia* conjugii sunt personæ contrahentes, *forma* sunt verba consensum exprimentia. Atqui ea in conjugio bigamorum inveniuntur. Denique præposterum est statuere, quod conjugium juxta normam institutionis divinæ contractum [quale est illud de quo hic agimus] careat perfectione quadam Sacramenti, contrà verò Eucharistia sub una specie contra Christi institutionem administrata sit verum & integrum Sacramentum. Utrumque statuunt Pontificii. Sed hac de re suo loco plura diximus. 5. Quamvis Bellarmin. videatur improbare duras illas veterum locutiones superiùs citatas, tamen statuit, *iteratas nuptias esse signum incontinentia diuturnioris & firmiùs inhærentis quàm est ipse concubinatus.* Item *magis prohiberi in Episcopo deligendo digamiam* [successivam] *quàm adulteria & concubinatum* de Cleric. cap. 24. §.13. Quò etiam referri potest illud Salmeronis tom. 4. tract. at. pag. 196. *Christus peccata hujus fœmina* [Samaritanæ Joh.4.] *detegit, nempe objiciens quod quinq; viros habuerit, quod signum erat evidentissimum maxima simul & incontinentia & impudentia*, quæ Antichristiana pronunciata insignem secundarum nuptiarum contumeliam continere, nemo inficias ire poterit.

Argumenta Montanistarum.
1. Ex Scriptura dictis.
1 Ex V.T.
1. Gen. 2. v. 24.

194. Argumenta *Montanistarum* collegit *Tertullianus* in libro de Monog. in libr. ad uxorem & in exhortat. castitatis, ac quædam ex illis repetiit *Hieronymus.* Primam eorum classem constituunt ex Scripturæ dictis, 1. ex Vet. Test. Genes. 2. v. 24. *Adhærebit vir uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Tertull. de monog. cap. 4. *Unam fœminam masculo Deus finxit, una costâ ejus decerpta & utique ex pluribus. Sed & in præfatione ipsius operis. Non est*, inquit, *bonum hominis solum eum esse, faciamus adjutorium illi. Adjutores enim dixisset, si pluribus eum uxoribus destinasset. Adjecit legem de futuro, siquidem prophetice dictum est. Et erunt duo in carnem unam, non tres, neque plures. Ceterum jam non duo, si plures.* Hieron. libr. 1. in Jovinian. *Una costa a principio in unam uxorem versa est. Et erunt, inquit, duo in carne una, non tres neque quatuor, alioquin non duo sed plures.* Resp. Polygamiæ simultaneæ ac propriè sic dictæ, hæc omnia rectè opponuntur, nequaquam verò iteratis nuptiis, neque enim is peccat contra conjugii institutionem, qui successivè duas uxores ducit matrimoniali vinculo cum priore legitimè soluto, sed qui uno eodemque tempore cum duabus vel pluribus cohabitat. Manifestissimum illud est ex cap. 19. Matth. ibi enim temeraria divortia Christus damnat argumento ex prima conjugii institutione ducto vers. 5. sed priore conjuge ob crimen adulterii dimissâ aliam ducere permittit vers. 9. at si post divortium propter adulterium institutum ad secunda vota transire licet, multò magis post matrimonii vinculum per mortem solutum iterare nuptias licitum erit. 2. *Sacerdotes Veteris Testamenti virginem ducere debebant uxorem non viduam* Levit. 21. v. 14. *Atqui Christus nos omnes fecit Sacerdotes* Apoc. 1. v. 6. Tertull. de monog. cap. 7. Unde Innocentius Primus dicit, *Scriptum esse, Sacerdotes mei semel nubant.* Resp. à Sacerdotibus Leviticis Veteris Testamenti ad spirituales Sacerdotes in Novo Testamento non valet collectio, quia leges Ceremoniales in Novo Testamento sunt abolitæ. Quid quòd constitutio illa de non ducenda à Sacerdote vidua etiam in Veteri Testamento exceptionem aliquam admiserit, ut constat ex Ezech. 44. v. 22. ubi de Sacerdotibus dicitur: *Viduam & repudiatam non accipient uxores sed virgines de semine domus Israel, sed & viduam, quæ fuerit vidua a Sacerdote accipient.* Unde ipse Hieronymus in Epist. ad Oceanum Tertulliani commentum refutat, atque illud, quod ab Innocentio adducitur, in tota sacra Scriptura non extat. Proponitur autem in illa lege pulcerrimus typus, quem explicat Apostolus 2. Corinth. 11. vers. 2. *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* nimirum Christus est unicus summus Sacerdos Novi Testamenti & sponsus Ecclesiæ, quæ debet esse virgo, hoc est, à meretriciis Satanæ, mundi & carnis complexibus ab idololatria & peccatis contra conscientiam debet abstinere, ut sponso suo, cui verâ fide sociata est, placere possit. 3. Levit 22. v. 12. *Sacerdotis filia, cùm fuerit viro extraneo, non comedet de oblatione sanctitatum.* vers. 13. *& filia Sacerdotis, cum fuerit vidua & repudiata & semen non et & reversa fuerit ad domum patris sui sicut puella ejus, de pane patris sui comedet*, ubi Sacerdotum filiabus iterum nubentibus pœnæ loco imponitur, ne comedant ex pane sui patris. Hieronymus in Epist. ad Geront. Resp. Si hæc illatio valeret, etiam primas nuptias prohibitas esse colligi posset, quia in genere dicitur, quòd filia Sacerdotis nubens extraneo non sit ad cibos Sacerdotales admittenda. Quod vidua ac repudiata ad eos admittitur, inde est, quia recidit in potestatem patris matrimoniali vinculo soluta, unde etiam familiæ paternæ commodis iterum fruitur.

2. Lev. 21. v. 14.

3. Lev. 22. v. 12.

195. 2. Ex Nov. Testament. 1. Matth. 5. vers. 32. *Qui dimissam sive repudiatam duxerit, mœchatur. Vidua est Dei voluntate per mortem mariti repudiata.* Tertullian. lib. de monog. c. 9. Respond. Christus ipse distinguit inter repudiatam ob causam justam & sufficientem ac inter eam, quæ temerè absque justa & sufficiente causa à marito est repudiata. In priore casu matrimonium novum parti innocenti concedit, in posteriori ejusmodi repudiatam ducere prohibet. Quod si ergò marito per divortium ab adultera conjuge separato licet nuptias iterare, multò magis soluto per mortem eum priore conjuge matrimonio idem licebit, ut constat ex manifestis dictis superiùs citatis. 2. Matth. 10. v. 16. *Estote simplices sicut columba. At columba est avis innocua & pudica, quam unam unus masculus novit.* Tertull. de monog. cap. 8. Resp. Comparatio non est extendenda ultra tertium ad quod adhibetur, jam verò non nisi simplicitatis respectu columbis & prudentiæ catione serpentibus nos similes esse debere textus ostendit. Hilarius libr. de Syn. p. 309. *Serpentinam prudentiam, columbæ simplicitas temperet & simplicitatem columba prudentia serpentis instruat, fiatque & simplex sapientia & sapiens simplicitas.* Hieronymus Epistol. 13. ad Paulin. *Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos & serpentis astutiam, ne a maloi uus supplanteris insidiis.* Si quis prætec scopum & mentem Christi comparationem extendere velit, multa absurda ex ea inferre possit. Præterea nondum inter Physiologos certò constat, an inter turtures fœmellam unam unus masculus noverit, ac si vel maximè

2. Ex N. T. 1. Matth. 5. v. 32.

2. Mat. 10. v. 16.

certum

certum hoc esset, tamen non de turturibus in spe-
cie, sed de columbis in genere Christus loquitur.
3. Matt. 17. v.3. 3. Matth. 17. vers. 3. *Christus in revelatione gloria*
sua de tot Sanctis Mosen & Eliam sibi conjungit u-
num monogamum, alterum eunuchum. Ergo &
nos si velimus videre ejus gloriam, oportet alterutri
esse similes. Tert. de monog. cap. 8. Resp. ex al-
legoriis non ducuntur firma argumenta, nisi ipsa
Scriptura explicationem monstret. Tantum ve-
rò abest, ut hæc allegoria Montanistica à Scriptura
nobis suppeditetur, ut eidem potiùs adversetur.
Rectiùs ergò pii veteres statuunt, ideò Mosen &
Eliam hîc apparere, ut intelligatur Christum esse
eum, *de quo Propheta locuti sunt & Moses.* Matth.
11. v. 12. Johan. 1. v. 45. Opponimus autem Ter-
tulliano, quod Josephus libr. 2. antiquit. Judaic.
cap. 10. statuit, *Mosen duas habuisse uxores, Zepho-*
ram & Tharbin, filiam Regis Æthiopum, quæ di-
4. Mat. 19. v.6. catur æthiopissa Num. 12. v. 1. 4. Mat. 19. v. 6. *Quod*
Deus conjunxit, homo non separet. Ergò secunda
nuptiæ sunt illicita. Tertull. ib. Resp. Distinguen-
dum inter separationem factam arbitrio humano
inter conjuges adhuc vivos & inter separationem
factam judicio divino per mortem alterutrius con-
jugis. Dictum Christi oppositum est separatio-
ni priori, de separatione posteriore agit Aposto-
lus Rom. 7. v. 2. 1. Cor. 7. v. 39. 1. Tim. 5. v. 14. ubi
expressè asserit, quòd alterutro conjugum demor-
tuo pars superstes solvatur lege, qua illi viventi e-
rat obstricta, ut ei liberum sit ad aliud transire ma-
5. Johan. 2. v.2. trimonium. 5. Johan. 2. v. 2. *Christus semel tan-*
tùm interfuit nuptiis. Toties autem Servator no-
ster voluit nos celebrare nuptias, quoties ipse digna-
tus fuit interesse. Tertull. de monog. cap. 2. Hier.
in Epist. ad Geront. Resp. Christus semel tan-
tùm nuptiis interfuisse legitur, at ex eo non potest
apodicticè inferri, quòd semel tantùm interfuerit,
quia *in Historicis* non ita ut in dogmaticis negativè
ex Scriptura argumentari possumus. Joh. 21. v. 25.
multò minùs ex eo inferri potest, quòd semel tan-
tùm nuptias celebrare liceat, cùm id Scripturæ di-
ctis superiùs allatis adversetur. Quid quòd eâdem
facilitate inferri posset, licere tantùm semel per o-
6. Johan. 4. v.18. mnem vitam nuptiis interesse. 6. Johan. 4. v. 18.
Quinque viros habuisti & quem nunc habes, non est
tuus. Samaritana [inquit Tertull. monog. cap.
8. in fin.] *maritum Christus negat, ut adulterum o-*
stendat numerosum maritum. Idem repetit Hieron.
in Epist. ad Geront. & lib. 1. in Jovinian. Resp. ex
v. 17. manifestè colligitur, Samaritanam illam fœ-
minam post mortem quinti mariti non transiisse ad
iteratas nuptias, dicit enim, *virum non habeo,* sed oc-
cultè cum quodam fuisse scortatam. Quod Chri-
stus v. 16. dicit, *voca virum tuum,* id eò spectat, ut
se in luce divinæ omniscientiæ etiam secretissima
quæque videre testetur ac spiritualem sitim pecca-
torum manifestatione in corde hujus fœminæ exci-
tet, unde etiam v. 19. hæc muliercula dicit. *Video*
quod sis Propheta. Invertimus igitur argumen-
tum. Quia Christus ipse hoc loco distinguit inter
maritos legitimos successivè ductos & concubina-
rios, ideò iteratas nuptias approbat. August. tract.
15. in Joh. & in lib. 83. quæstion. q. 64. refert alle-
goricam quorundam expositionem, qui per quin-
que viros intellexerunt *quinq; libros Mosis,* quibus
Samaritana hactenus servierit, ac verba illa, *quem*
nunc habes, non est vir tuus, ad Christum retule-
runt, ut sit sensus, *quem audisti, qui loquor tecum,*
non est tuus vir, quia nondum in eum credidisti.
Hanc expositionem Augustinus repudiat, sed
quam ipse affert, ea non est melior. Per quinque
viros intelligit *quinque sensus corporis,* per virum,
quem Christus advocare jusserit, *Spiritum intelli-*
gentia, qui *animalem affectionem tanquam conju-* 7. 1. Cor. 7.
gem regit &c. 7. 1. Cor. 7. v. 27. *Solutus es ab uxo-* v. 27.
re, ne quæsieris uxorem. At vidui ab uxore sunt
soluti, alteram ergò quærere non debent. Tertull. de
exhort. castit. cap. 4. Resp. Apostolus v. 28. im-
mediatè subjicit, *quòd si etiam duxeris uxorem, non*
peccasti, ergò non prohibet iteratas nuptias. Ver-
ba igitur præcedentia, *solutus es ab uxore, ne quæ-*
sieris uxorem, quidam sic exponunt, quòd conti-
neant non præceptum quoddam prohibitorium,
quo viduos à matrimonio arceat, [cùm contra-
rium sæpiùs in hoc ipso capite & alibi doceat, cum-
que non solùm vidui, sed in genere omnes cœli-
bes sint ab uxore soluti & hac ratione omnibus
matrimonium esset prohibitum] sed consilium ad
statum illorum temporum accommodatum, sicut
v. 25. & 26. exponitur. Atqui hæc quidem rectè
dicuntur, interim textui propiùs accedit, si hæc
verba Apostoli accipiantur ut generalis quædam
dehortatio à nimio rerum terrenarum amore &
fruendi illis desiderio, sicut vers. 29. statim additur.
Qui habent uxores, sint tanquam non habentes. Sen-
sus igitur est. *Alligatus es uxori, noli quærere solu-*
tionem, solutus es ab uxore, noli quærere uxorem,
id est, noli propterea animo nimis angi, quod
vel extra conjugium vel in conjugio vivas, quia
matrimonium pertinet ad hanc vitam, quæ citis-
simè præterlabitur, ad cœlestia igitur & sempi-
terna elevandus est animus, non autem terrenis
ac transitoriis hisce affigendus. Augustinus tra-
ctat. 40. in Johan. *Utere mundo, sed non te ca-*
piat mundus. Quod intrasti, iter agis, exiturus
venisti, non remansurus. Iter agis, diversorium
est hac vita, utere mundo, quomodo viator in diver-
sorio utitur mensa, calice, urceo, lectulo, dimissurus 8. Ephes. 1. v.10.
non permansurus. 8. Ephes. cap. 1. vers. 10. *Per*
Christum facta est ἀνακεφαλαίωσις omnium, hoc est,
per ipsum omnia ad caput sive unitum sunt reducta.
At ab initio fuit tantum monogamia. Tertullia-
nus de monogamia cap. 5. Hieronymus libr. 1.
contra Jovinian. Respond. Christus ut Sacer-
dos ac Mediator noster satisfaciendo sub unum ca-
put omnia reduxit, quia genus humanum, quod
per peccatum ex corpore illo mystico, cujus mem-
bra erant Angeli & homines, caput verò Dei Fi-
lius, avulsum erat, in corpus illud restituit, sicut
Theophylactus in comment. ἀνακεφαλαίωσιν il-
lam rectè interpretatur, ac Chrysostomus eodem
fere sensu scribit, *factum esse per redemtionis my-*
sterium, ut cœlestia & terrena, hoc est, Angeli &
homines unum caput Christum scilicet habere inci-
perent, cùm antea propter hominum peccata sejun-
cta essent à terrenis cœlestia. De hoc redemtionis
mysterio propriè & principaliter ibi Apostolus a-
git, ut totus contextus ostendit. Deinde con-
cedimus hanc ἀνακεφαλαίωσιν secundariò etiam eò
referri posse, quòd Christus ut Propheta & Do-
ctor Ecclesiæ ad primum initium, id est, ad pri-
mævam conjugii institutionem nos in Novo Te-
stamento revocaverit Matth. 19. vers. 4. atque
ea, quæ contra eam usu invalescere cœperant, e-
mendanda esse docuerit, sed iteratas nuptias cum
prima conjugii institutione pugnare ac proinde à

Chtisto in Novo Testamento abolitas esse, oondum elt demonstratum. 9. 1. Timoth. 3. vers. 2. Tit. 1. vers. 6. *Episcopi sunt unius uxoris viri, id est, unis nuptiis contenti. Ergò etiam Laici, ex quibus Episcopi eliguntur. Si enim hac disciplina non pracedit in Laicis, ex quibus Ecclesia ordo proficit, Apostolicum praceptum servari aequit.* Tertullianus de monogam. cap. 11. in exhortat. ad castitat. cap. 7. Hieronymus ad Geront. Respond. Quo sensu Episcopus jubeatur *unius uxoris* esse maritus, expositum fuit in tractat. de Ministet. Eccles. cap. de Conjug. Sacerdot. §. 364. hoc loco illud notari potest, ex Montani schola ortam esse Pontificiam illam interpretationem, qua Episcopiâ secundis nuptiis hac phrasi prohiberi censentur. 10. 1. Timoth. 5. vers. 12. *Damnationem habere dicuntur illa vidua, qua primam fidem irritam fecerunt, hoc est, ad secunda vota transiverunt.* Respond. Epiphanius hæres. 61. p. 222. distinguit inter κρῖμα καὶ κατάκριμα, viduas illas κρῖμα in judicio Ecclesiæ habete concedit, sed κατάκριμα in judicio divino habere negat. Sed ex descriptione addita manifestum, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur, etiam *in Dei judicio* damnationem habete. πίστιν πρώτην quidam accipiunt de fide Ecclesiæ data, id est, de promissione servitii ac ministerii, quâ pauperibus, exulibus, ægrotis &c. sese inservituras, tales viduæ pollicitæ erant, cui expositioni favere videtur vers. 10. sed D. Chemnicius in Examin. concil. Trident. in cap. de cœlibatu pag. 59. ex contextu & parallelorum locorum collatione ostendit intelligi fidem salvificam, cujus naufragium fecerunt tales viduæ non secundas nuptias contrahendo, [earum enim libertatem ibidem vers. 14. evidenter Apostolus asserit] sed *contra Christum petulanter lasciviendo* vers. 11. *debita ministery officia negligendo* vers. 12. *petulantiâ suâ occasionem maledicendi & Evangely doctrinam blasphemandi adversario exhibendo* vers. 14. *& deserta via Domini Satanam sectando* vers. 15. Hac de re pluribus in quæstione de cœlibatu inferiùs differemus. Reliqua Scripturæ dicta, quæ à Tertulliano afferuntur, facilem habent explicationem, cùm ex primo eorum intuitu appareat, ea violenter contra secundas nuptias torqueri, ac si ullum eis inesset robur, etiam primas nuptias eisdem prohiberi.

2. Ex variis exemplis. 196. Alteram classem argumentorum complent ex variis *exemplis* tùm *sacris*, *protoplastorum scilicet, Isaaci, Noahi, Josephi & aliorum in Veteri, ac Zacharia, Petri, Hanna &c. in Nov. Testament.* tùm *prophanis*. Respond. 1. de quibuslibet exemplis judicandum est ex regula divinitùs præscripta. Jam verò ostendimus superiùs δευτερογαμίαν verbis Scripturæ perspicuis & expressis approbari. 2. Distinguendum inter digamiam propriè sic dictam, simultaneam scilicet, & eam quæ ἀκυρολόγως sic appellatur, videlicet successivam. Exempla illa principaliter opposita sunt digamiæ simultaneæ, non successivæ. 3. Distinguendum inter nuptiarum iteratarum libertatem ac earundem necessitatem. Exempla illa probant, Sanctos quosdam liberè à secundis nuptiis abstinuisse, sed lege quadam ab illis eos fuisse prohibitos non probant. 4. Opponimus contraria exempla eorum, qui ad secunda vota transiverunt, quæ superiùs sunt enumerata. 5. Exempla gentilium suspectam potiùs reddunt legem secundas nuptias prohibentem, ostendunt enim, ex quo fonte hic error in Ecclesiam profluxerit.

197. Tertiam classem assignant *rationibus*. 3. Ex rationibus. 1. Qui *nuptias iterat, voluntati divina repugnat.* 1 à divina voluntatis significatione. Tertullianus de exhort. castit. cap. 2. pag. 563. *Quam modesta illa vox est, Dominus dedit, Dominus abstulit, ut Domino visum est, ita factum est! Ideo si nuptias ablatas restuaremus, sine dubio contra DEI voluntatem nitimur volentes habere rursùm quod habere nos noluit, si enim voluisset, non abstulisset &c.* Respond. negamus eum, qui nuptias iterat, divinæ voluntati repugnare. Quod probationis loco adducitur, petitum est ex particulari. Id enim duntaxat probat, quòd DEUS cum ea persona, quam per mortem ex hac vita evocat, superstitem conjugem diutiùs in matrimonio vivere noluerit, ex eo verò nequaquam inferri potest, quòd ab omni omninò matrimonio eam exclusam voluerit. Adde, quòd regula actionum nostrarum esse debeat voluntas DEI in verbo revelata, nequaquam verò occulta ejus judicia. August. in Enchir. cap. 101. *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult bona multò ampliùs multoque certiùs voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest, tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod DEUS vult bona, velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus, iste verò id vult, quod vult & Deus, & tamen bona Dei voluntati pietas illius potiùs consonat, quamvis aliud volentis, quàm hujus idem volentis impietas. Multum enim interest, quid velle homini, quid velle Deo congruat & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, ut approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum, quod non congruat illi velle & potest velle bonum quod congruit, sed non refert ad finem rectum, & ideo non est bona voluntas.* Lombard. 1. sentent. distinct. 48. lit. A. 2. *Iterata nuptia plurima secum trahunt incommoda, præsertim si ex priore matrimonio superstites fuerint liberi.* 2. Ab incommodorum consecutione. Graphicè ea depingit & exaggerat Hieron. in Epist. ad Furiam. *Superducit*, inquit, *mater filiis non nutriciam sed hostem, non parentem sed tyrannum; inflammata libidine obliviscitur uteri sui & inter parvulos suas miserias nescientes lugens dudum nova nupta componitur.* Item: *Si evenerit, ut ex secundo matrimonio habeas filios domesticos, oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec aquis aspicere oculis, quos genuisti. Clam porriges cibos, invidebis mortuo, & nisi oderis filios, adhuc eorum videberis amare patrem. Quod si vir de priore uxore sobolem adhuc habens domum te introduxerit, etiamsi clementissima fueris. omnes Comœdi & mimographi in novercam sævissimam declamabunt. Si privignus languerit & condoluerit caput, infamaberis ut venefica, Si non dederis cibos, ut crudelis. Si dederis, malefica diceris.* Johannes Garonius in tract. de secund. nupt. 49. recitat secundò nubentium incommoda. In jure civili secundæ nuptiæ multis Principum constitutionibus multisque JCtorum responsis odio sunt expositæ, dicitur enim per eas *priori marito*

vita, ejusq; liberis injuria inferri, inde superstes conjuox omnium eorum, quæ quacunq; ratione ex bonis defuncti ad superstitem pervenerunt, proprietatem amittit, solo usufructu retento, ipsa autem proprietas à tempore novarum nuptiarum ad priorum nuptiarum liberos à defuncto non exheredatos transit &c. Nov.22.c.23. Ac quamvis Justinianus in Nov. de non eligend. secund. nupt. cap. 3. Omnes pœnas à prædecessoribus suis secundò nubentibus constitutas antiquaverit & sustulerit, tamen in alia Nov. de nupt. 22. anno & quatuor mensibus pòst edita priorem illam abrogavit & Antecessorum suorum constitutiones confirmavit, notante Forstero lib.7. de succesf. cap. 9. num. 5. Resp. non negamus iteratas nuptias quandoque incommodorum quorundam secum trahere congeriem, cumprimis si ea priore matrimonio superstites sint liberi, sed ea nec sunt perpetua, tum experientiæ testimonio comprobatum sit, secunda vota esse quandoque satis quieta & felicia, nec efficiunt, ut ipsa nuptiarum iteratio propterea censeri debeat lege divinâ prohibitâ, cùm de priore etiam matrimonio Apostolus pronuntiet 1.Cor.7.v.28. *tribulationem carnis habebunt hujusmodi*. Alia quæstio est quid liceat, alia verò quid expediat 1.Cor.6.v. 13. cap.10.v.23. 3. *Iteratæ nuptiæ habent speciem adulterii*. Tertul. de monog. c.10.p.576. *Vidua denuo nubens alium* (maritum) *habebit in Spiritu* (prædefunctum scil.) *alium in carne* (cui à morte prioris nupsit) *Hoc erit adulterium unius fœminæ in duos viros conscientia, si alter à carne disjunctus est, sed in corde remanet, illic ubi etiam cogitatus sine carnis congressu & adulterium antè perficit ex concupiscentia & matrimonium ex voluntate. Usq; adhuc maritus est illud ipsum possidens, per quod & factus est, i.e. animum, in quo si & alius habitabit, hoc erit crimen. Ceterùm non est exclusus, si a viro re commercio carnis decessit. Honoratior maritus est* [defunctus] *quanto mundior factus est*. Resp. Negamus defunctum esse adhuc conjugis superstitis maritum, cùm per mortem conjugale vinculum dissolvi & à lege, quâ marito fuit obligata, superstitem liberari Apostolus disertis verbis testetur Rom.7.v.2. 1. Corinth.7.v.39. Sola ac nuda affectio efficit, ut inter maritum defunctum & viduam superstitem conjugale vinculum adhuc sit firmum, aliàs omnes, quibus amica & familiaris affectio intercedit, essent invicem conjuges. Deducimus autem Tertulliani ratiocinationem ad absurdum. Iteratæ nuptiæ habent speciem adulterii. Iteratæ nuptiæ conceduntur ab Apostolo 1. Tim. 5.v.14. Ergò species quædam adulterii ab Apostolo conceditur, quod statuere perquàm absurdum. 4. *Si repudiata a viro non potest denuò nubere, multo minùs à mortuo relicta*. Tertull. d. l. Resp. Est ratio maximè dispar inter eam quæ temere ac sine sufficientibus causis est repudiata, & eam quæ à mortuo relicta. Illam enim non esse à conjugali vinculo liberatam docent Christus Matth. 5. v. 32. & Apostolus 1.Corinth. 7.vers.11. hanc verò à conjugii prioris lege per mortem mariti liberari ibidem expressis verbis docetur 1. Corinth.7.vers.39. Deinde distinguendum inter separationem temerariam & ex sufficiente causa propter adulterium scil. factam. Ob priorem non licet alteri parti transire ad secunda vota, sed ob posteriorem illud licet & per consequens multò magis id licebit ob separationem per mortem factam. Reliquæ Hieronymi & Tertulliani rationes ita comparatæ sunt, ut non solùm secundis sed etiam primis nuptiis adversentur. Vide D. Tarnov. lib. 1. de conjug. cap.28. & seqq.

3 *Ex secundarum nuptiarum conditione.*

4. *à minori ad majus illatione.*

198. Antequam verò à polygamia *successiva* [quam ita vocant] ad *simultaneam* transitum faciamus, explicandæ sunt duæ quæstiones. 1. *An viduis intra annum luctus liceat ad secunda vota transire?* *Iure civili* vidua intra annum luctus nubens *infamiâ* notatur l. liberorum de his qui not. infamia. l.2.C. de secund. nupt. cujus rei duas proferunt rationes, primò ne fiat *sanguinis turbatio* sive *seminis confusio*; quia per ἀώρους καὶ πρωΐμους præmaturas illas & festinatas viduæ nuptias [ut Impp. eas vocant l. 1. C. de secund. nupt. Novell.22. & Nov. 39.] occasio exhiberi potest, ut filius prioris mariti posteriori, vel è contra posterioris priori supponatur, sicq; verus & legitimus heres paternâ hereditate fraudetur, succedat autem falsus & adulterinus heres in ea bona, quæ alteri jure Naturæ & Gentium debentur, secundò ne quid contra *publicam honestatem* agatur, quia uxor debet marito amorem & reverentiam, quod si ergò statim ad secundas nuptias transvolet, prioris mariti amorem & memoriam ex animo statim ejecisse videbitur. Harmenopulus lib.4.c.6. διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν λαι- ἄτῃ τῆς γονῆς καὶ διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῷ ἀνδρί. Nec solùm ipsa *fœmina* intra annum luctus nubens, sed etiam *vir*, qui sciens eam duxit, & *pater* qui talib. filii nuptiis consensit, ac pater mulieris, qui iisdem consensit, infames fiunt l. 8.& seqq de his qui not.inf. Quod viduos attinet, illos lege non cogi dicunt, ut uxores lugeant, ideoque illis statim licere ad aliud matrimonium transire, quod nulla seminis confusio sit metuenda. Harmenop.lib.4.tit.7.l.9. de his qui not. infam. Quod ad prius attinet, jure ac meritò illud tempus luctus à viduabus observari jubetur ob causas assignatas, quibus etiam aliæ possunt adjici, utpote quod ipsæ etiam bestiæ post conceptionem à congressu abstineant, quod præproperæ nuptiæ à suspicione stupri aut veneficii rarò absint, quòd posteriori marito probari nequeat, quæ prioris memoriam tàm citò deposuit, quòd legibus & moribus omnium ferè gentium præcoces illæ nuptiæ improbentur, ut constat ex Guilielmi Lamberti archæonomia, in qua recenset inter cætera legem *Canuti* Daniæ Regis ante quingentos annos Danis latam. *Mulieres viduæ bis senos menses exigunto ac tum demum, cui velint, nubant. Sin qua ante annum nupserit, dote mulctetur, fortunis omnibus à priore marito relictis privetur, eaq; omnia cognatione proximus habeto &c.* *Romani* veteres decem menses luctus uxori constituerunt. Plutarch. in Num. *Mulieres a morte maritorum decem menses viduæ permanebant. Quod si qua intra decimum mensem nupsisset, eam leges Numæ vaccam prægnantem immolare jubebant*. Hisce demum mensibus, qui extremum nascendi tempus determinant l. Gallos de lib. & posthum. Valentinianus ac Theodosius duos adjecerunt, sicque annum integrum luctui à fœmina tribui voluerunt l.2.C. de secund. nupt. cujus adjectionis rationem tradit Cypr. de spons. c.13.§. 91. n.3. Apuleius lib.8. aliam addit rationem, quòd *per immaturitatem nuptiarum manes acerbi mariti justâ indignatione suscitentur*.

Q. *De secundis nuptiis.*

1. *An viduæ intra annum luctus liceat ad secunda vota transire.*

199. *Iure Canonico* hæc Imperatoria constitutio est abrogata & viduæ potestas data etiam intra annum luctus nubendi. c. Ephemium 2.q.3. *Non*

fiunt infames lege canonum omnes, quos leges seculi infames pronunciant, quod de ea fateri cogimur, qua intra tempus luctus nubit, cùm matrimonia hodiè regantur jure poli, non jure fori, & jure poli mortuo viro mulier soluta est à lege viri, nubat cui vult. Urbanus III. ad Episcopum Exonens. & habetur c. super illa extr. de secund. nupt. *Cùm Apostolus dicat, mulier viro suo mortuo soluta est à lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit, per licentiam & autoritatem Apostoli ejus infamia aboletur.* Idem repetit Innocentius III. c. Cùm secundùm tit. eod. vide Covarruv. part. 2. de matrim. cap. 3. §. ult. Alphons. de Castr. adv. hæres. in verb. Nuptiæ. Sed hanc juris Canonici dispositionem approbare non possumus, cùm repugnet *honestati publicæ & introducat sanguinis confusionem ac prolis incertitudinem, quin & maleficii suspicionem* confirmet. Neque in Apostoli verbis 1. Cor. 7. v. 39. paratum illi præsidium, quia 1. libertas matrimonii ex morte prioris mariti orta non tollit leges & honestatem, aliàs vidua posset etiam illis nubere, qui consanguinitate proximâ eam attingunt. Atqui illud demùm nos posse judicemus, quòd honestè & justè possumus. 2. non tam de *tempore nubendi*, quàm de *persona cui* nubere possit, Apostol. agit. neque enim dicit, *ὅτι θέλῃ quando voluerit*, sed *ᾧ θέλῃ cui voluerit*. Quod si illa ipsa indeterminata libertas nubendi cui velit, necessariò ita restringenda est, ut non pugnet cum legibus de prohibitione graduum, utique etiam libertas ratione temporis ex honestate & æquis rationibus determinanda. 3. Disertè addit Apostolus, *nubat cui velit, in Domino*, quæ pericope etiam hoc complectitur, ut in vero Dei timore novum illud matrimonium contrahatur, neque quicquam contra honestatem Deo gratam & hominibus probatam suscipiatur. Jam verò nuptiæ intra annum luctus à vidua contractæ arguunt levitatem, procacitatem, libidinis intemperiem &c. 4. Idem Apostolus Rom. 13. v. 1. Subditos esse jubet Christianos Magistratui honesta præcipienti, quod & Petrus 1. Epist. 2. v. 13. repetit, jam verò statutum Magistratus prohibens intra annum luctus viduas nubere, nititur honestis & justis rationibus. Idem Apostolus Paulus Phil. 4. v. 8. requirit, ut sectemur quæcunque *σεμνὰ καὶ εὔφημα*, at tales nuptiæ infamia laborant; ut *προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων* Rom. 12. v. 17. quod Lutherus vertit, befleissiget euch der Erbarkeit / atqui tales nuptiæ non sunt *καλαί*. 5. Si ob *libertatem* matrimonii ab Apostolo sancitam viduæ non sunt intra annum luctus à conjugio arcendæ, cur totum Ecclesiasticum ordinem penitùs à matrimonio arcent, cur ob cognationem spiritualem matrimonium impediri statuunt, cur in secundas nuptias benedictionem illis denegando sunt injurii, cur tot gradus prohibitos introducunt &c. Quod si in hisce ac similibus juris Canonici statutis nullam libertati matrimonii remoram injici existimant, ecce cur de prohibitione juris civilis rationibus æquissimis fundata illud asserunt?

200. Quod ad posterius attinet, etiam *viduos* à morte prioris conjugis à novo matrimonio tempore luctus annui vel certè semestris abstinere æquum censemus. Quamvis enim expressâ aliquâ lege divinâ vel civili ad id fortè non obligentur, quamvis etiam prior ratio turbatio sc. sanguinis in viris cesset, tamen posterior ratio public. scil. honestas in illis locum habet. Neque enim maritali & sincero amore vir eam videtur amplexus, cujus memoriam statim à morte ipsius deponit, nec absque publico scandalo in rogo prioris conjugis novæ maritales faces attendentur. Inter mortem Saræ & secundas Abrahæ nuptias intervallum aliquod temporis fuisse interjectum Mosaica descriptio ostendit. Quamvis igitur juris infamiâ non laborent, qui post primæ conjugis obitum ad secunda vota properant, sicut Seneca Epist. 63. dicit, *viris certum lugendi tempus non præfinitum, quia nullum honestum*: à facti tamen infamia & levitatis atq; incontinentiæ suspicione vix possunt esse liberi. Inhumanum est, *iisdem oculis funera suorum, quibus ipsos videre, memoriam eorum cum corporibus efferre, nec commoveri ad primam familiarium divisionem*, inquit idem Seneca, jam verò ille luctus vel maxime continentia à novo matrimonio declaratur.

201. Quæst. 2. *An probandum sit Testamentum mariti, quo uxor à secundis nuptiis arcetur?* Ex superioribus cuivis manifestum est, prohibitionem secundarum nuptiarum pugnare cum libertate matrimonii divinitùs concessa, ergò etiam non potest talis prohibitio conscientiam superstitis personæ obligare. Per mortem liberatur mulier *à lege viri* Rom. cap. 7. vers. 1. ergò maritus non potest ei perpetuæ viduitatis legem ponere, quippe quæ non amplius est in ipsius potestate. Quod si tamen certum aliquod legatum eum hac conditione, si à secundis nuptiis abstineat, in Testamento ipsi deferat, legati illius beneficium amittere à quibusdam judicatur, si ad secunda vota transeat. Nov. 22. cap. 43. *Lex quæ vocatur Iulia Miscella, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis præponens studium permittebat mulieribus, licet vir prohiberet & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus non ad secundas veniret nuptias, tamen & ad virum venire & jurare, quia filiorum causa hoc ageret & quod relictum erat, acciperet, & hanc quidem in annum dabat licentiam; eo autem transeunte si vellet accipere relictum, non aliter licebat hoc mulieri accipere, antequam cautionem exponeret, quod ad secundas nuptias non veniret.* Sed Justinianus hoc abrogavit ob rationes ibidem additas, & cap. 44. hanc constitutionem protulit. *Sancimus, si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxor maritum* [idem *namque est utrinque*] *& pro hoc aliquid reliquerit, unam ex duabus conditionem habere contrahentium alterum, aut ad nuptias venire & abrenunciare præceptioni, aut si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis.* l. Ambiguitates 2. C. de invicta viduit. tollend. *licere mulieribus etiam maritorum suorum interminatione sprota, qua viduitatem eis indicit & non dato Sacramento procreandæ sobolis gratiâ tantùm ad secundas migrare nuptias & ea percipere, quæ maritus reliquit.*

2. An probandum Testamentum, quo uxor à secundis nuptiis arcetur.

ARTICULUS POSTERIOR.

De

Polygamia simultanea.

202. Atque hæc dicta sint de polygamia impropriè sic dicta, *successiva* scilicet, restat ut ad polygamiam propriè sic dictam *simultaneam* accedamus. Bellarminus de matrimonio cap. 10. de hac polygamia tractaturus statim ab initio scribit,

De polygamia simultanea

no-

1. An Lutherus etiam approbaverit.

nostro tempore Martinum Lutherum ut alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, quod duas simul conjuges à Christianismo habere liceat, ab inferis revocare conatum fuisse, quod ut probet tria ex Luthero adducit loca. 1. ex propositionibus de bigamia Episcoporum editis anno 28. prop. 65. & 66. *Nota sunt jura Mosaica de fratris defuncti uxore & de filia corrupta invito patre, quæ cogunt plurium esse uxorum virum, quæ non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, i. e. libera, nec prohibita nec præcepta.* 2. Ex iisdem propositionib. th. 62. & seqq. ubi dicit, *apud Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures uxores habeat, tamen inter Iudæos non esse scandalum & ideo non posse ostendi id esse illicitum.* Ex quo Bellarm. colligit, *quia in tota Europa & Africa vix ulli sunt cum Christianis Ethnici, sed tantùm Iudæi & Mahumetani, quibus uxorum multitudinem Pseudopropheta concessit, secundùm Lutheri sententiam licitum fore in his omnibus regionibus uxores multas ducere.* 3. ex comment. in Gen. cap. 16. an. 25. edito, ubi non obiter, sed ex professo disputat, *utrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul uxores habere*, ac tandem respondet, *id esse neq; præceptum, neq; prohibitum sed liberum, & se quidem nolle hanc novam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cùm exempla Patrum adhuc sint libera.* Pistorius in Luthero septicipite idem repetit & addit, *Lutherum consensisse in polygamiam simultaneam alicujus Principis Augustanæ Confessione addicti*, cui responderunt Theologi Wirtenbergenses & Hassiaci in Scriptis Germanicis anno 1596. Tubingæ & anno 1597. Francofurti editis. Ungersdorffius χιλιάρχος in gratulatione ad Austriacos p. 91. scribit, *Lutherum docuisse licere Evangelicis plures simul uxores adeoq; etiam duas sorores simul in conjugio habere*, quod probare conatur ex lib. de adorat. Sacrament. tom. 2. Jen. p. 220. ubi dicit: *Si conjugium Patriarchis in officio docendi non fuit impedimento, utiq; nec nobis impedimento esse poterit*, ex quo colligit Ungersdorffius, *Si Iacobo Patriarchæ nullum ex eo in pietate & docendi munere objectum fuit impedimentum, quod quatuor uxores & inter has duas sorores in conjugio habuit, ergo ex Lutheri sententia Evangelicis Concionatoribus & Christianis idem nullum impedimentum afferet.* Maxim. Sandæus Jesuita Herbipolen. in themate Seculari de Secta Protest. deserenda th. 132. itidem Luthero tribuit, quòd polygamiam approbarit & adducit ad fidem calumniæ faciendam locum ex comm. in cap. 16. Gen. subjungens. *Et permisit sanè Lutherus suæ sectæ Principi duas uxores ducere, conditione tamen additâ, ut prior duntaxat heredes & successores in principatu gigneret.*

203. Hisce Lutheromastigibus respondemus 1. in genere. 1. Quòd Augustinus lib. 2. contra Cresconium cap. 32. de Cypriano insigni Ecclesiæ Doctore & Martyre scribit, idipsum de Luthero dicimus. *Nos Lutheri literas non ut Canonicas habemus, sed ex Canonicis consideramus, & quod in eis divinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude ejus accipimus, quod non congruit, cum pace ejus respuimus.* Neq; enim eodem loco habemus Lutheri scripta, quo Propheticos & Apostolicos libros, qui regulam fidei continent, sed de illis ex regula fidei in Propheticis & Apostolicis scriptis proposita judicamus, id quod Luthero non solùm consentiente sed etiam jubente ac mandante facimus, quia in præfatione Tom. 1. operum German. sic scribit. Wir müssen die Propheten und Apostel lassen auff dem Pult sitzen und wir hierniden zu ihren Füssen/ hören was sie sagen und nicht sagen was sie hören müssen. 2. Lutherus in aliis scriptis mentem suam clariùs exposuit, quòd neutiquam polygamiæ cuiquam autor esse velit ac Christi in N. T. ordinationem mutare. 3. Distinguendum igitur inter Lutheri scripta priora & posteriora. De illis ipsemet sic judicat in præfat. Tom. 1. Latin. *Ante omnia oro pium Lectorem, & ante omnia oro propter ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, ut ista legat cum judicio imo cum multa miseratione.* 4. Dispiciat Bellarminus, quomodo Pontifices illos à polygamiæ approbatione excusare possit, qui ob infidelitatem legitima conjugia separarunt & separatis aliarum nuptiarum potestatem dederunt. Item quomodo decretum Gregorii III. cap. Quod proposuisti 32. q. 7. tom. 2. Concil. p. 441. commodè interpretari velit, ne polygamiam introducat. *Quod proposuisti*, inquit, *si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? bonum esset, si sic permaneret, sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis, non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabili culpa excludit*, qua de re infra pleniùs. 5. Sed & Cajetano suo Bellarm. caveat, qui in comm. in N. T. f. 196 hæc pronunciata defendit. *Iure divino non fuit prohibita uxorum pluralitas. Multi in primitiva Ecclesia habebant duas uxores imitantes Patres V. T. Iure Naturæ pluralitas uxorum non est prohibita.*

204. 2. In specie 1. Lutheri scopus est demonstrare, quòd bigamia non simultanea, sed *successiva* Ministris Ecclesiæ sit licita, quòd si ergò ex quæstione & scopo judicium facere velimus de probatione & argumentis, utiq; verba Lutheri potiùs accipienda erunt de bigamia successiva quam simultanea. 2. Si vel maximè ad simultaneam polygamiam verba Lutheri aliquis referre velit, notandum tamen erit, quod Lutherus disputet προβληματικῶς & ὑποθετικῶς, præsupponit enim leges Mosaicas de ducenda fratria & constuprata etiam ad eos pertinere, qui in legitimo conjugio jamdum vivebant, sed postea ipse addit ἐπανόρθωσιν quandam. prop. 67. *nisi permissam illam pluralitatem uxorum prohibere dixeris, quæ ex repudio venit etiam à Christo revocatam & damnatam.* 3. Non pronunciat absolutè & simpliciter Christianis esse concessam polygamiam, sed *inter Iudæos*, qui Mosaicis legibus eam non solùm permissam, sed etiam in certis casibus mandatam arbitrantur, absque scandalo eam locum habituram ex hypothesi modò exposita pronunciat. 4. in comm. Gen. 16. pag. 102. de Abrahæ polygamia disputat eamq; excusat, interim disertis verbis addit, *si quæratur, quomodo Abrahæ factum defendi possit, ut ipse interim maneat* Christianus, simplicissimè responderi, *polygamiam in Evangelio esse sublatam verbis Christi* Matth. 19. *In principio non erat sic*, & Apostoli Pauli 1. Cor. 7. *Quilibet habet uxorem suam & quælibet maritum suam.* Postea ab hypothesi à facto scilic. Abrahæ descendit ad thesin & repudium à Christo & Apostolo in N. Test. sublatum ad evitandum majus malum concedere videtur, Wo nicht Christen sondern heydnische Leute sind/ wolt ich noch/ daß man dem Gesetz nachthäte vom Scheiden/ daß einer ein Weib möchte von sich thun und eine andere nehmen/ sed disertè addit, aber dabey müste man jhnen sagen/ daß sie nimmer Christen weren/

ſondern im heydniſchen Regiment / biſtu aber ein Chriſt/muſtu dich nicht ſcheiden De polygamia ibidem ſubjungit, *ſequidem eam non poſſe adhuc hodiè prohibere*, interim tamen addit, *ſe nolle cuiquam ejus autorem eſſe*, ac tandem concludit, *hac omnia eo pertinere, ut de ſolido reſponſo Manichaorum calumniis, quibus Patriarcharum facta inſectantur, opponendo maturè cogitemus*. 5. in lib. de adorat. Sacram. nihil aliud dicit, quàm conjugium in ſe ac per ſe non afferre pietati aliquod impedimentum, id quod ex conjugio ſanctorum V.T. probat, ſed ex eo inferri non poteſt nec debet, quod polygamiam & quidem talem, in qua Jacobus Patriarcha cum duabus ſororibus vixit, in N. T. conceſſam eſſe judicârit, quia à re ipſa indeterminatè accepta ad determinatum ac certum rei modum non poteſt legitimè procedi.

An tempore N.T. licita ſit.

205. Hac ſepia in B. Lutherum effuſa de ſimultanea Polygamia Bellarminus porrò ita diſſerit, ut diſtinguat inter tempus V. ac N. Teſtamenti. Tempore N. T. inter Chriſtianos polygamiam illicitam ac damnatam eſſe ſtatuit, lib. de matrim. c. 10. idq; probat 1. ex Matth. 19. ubi Chriſtus nos revocat ad *primavam conjugii inſtitutionem*, quæ polygamiam excludit. 2. Ex Matth. 5. v. 19. Marc. 10. ac Luc. 16. ubi is, qui *dimiſsâ uxore aliam duxerit, mœchari dicitur*, quia ſc. prior non poteſt legitime dimitti, 3. Ex 1. Cor. 7. ubi Apoſtol. de uxore loquitur *in ſingulari*, ac prohibet ne vivente marito alteri nubat. 4. *Ex jure Natura* & ratione matrimonii. 5. *Ex Eccleſia conſuetudine*. Tempore autem Veteris Teſtamenti ante Chriſti adventum *ex divina diſpenſatione* licuiſſe plures uxores ducere arbitratur. c. 11. Quod priùs attinet, in eo Bellarminus noſtros omnes habet ὁμοψήφους, ſed de poſteriore non eſt omnium Theologorum eadem ſententia, quæ tamen ſententiarum diverſitas cùm non concernat aliquem fidei articulum, non eſt magni æſtimanda, vel odioſè urgenda.

Negativa probatur 1. ex conjugii inſtitutione.

206. Illicitam igitur ac damnatam eſſe polygamiam in Novo præſertim Teſtamento contra Anabaptiſtas, Turcas & eorum fautorem Bernhardum Ochinum, pleniùs probamus ſequentib. fundamentis. 1. *Ex primeva conjugii inſtitutione*. Quicquid pugnat cum prima conjugii inſtitutione, illud inter Chriſtianos tolerari nec poteſt nec debet. Polygamia repugnat primæ conjugii inſtitutioni. Ergò. De Majore nulla poteſt eſſe dubitatio, quia inſtitutio conjugii leges ejuſdem complectitur, ac Chriſtus temeraria divortia repudiaturus provocat ad conjugii inſtitutionem Matth. 19. v. 4. eo ipſo oſtendens, juxta normam primævæ inſtitutionis cauſas matrimoniales eſſe decidendas. Minorem probat textus Moſaicus Gen. 2. v. 22. & ſeqq. in quibus quatuor ſunt notanda. 1. quòd Deus ab initio non *crearit* unum maſculum & plures fœminas, ſed *unum maſculum & unam fœminam*. Atqui ſi Deus voluiſſet, matrimonium eſſe unius cum multis, creaſſet non unam tantùm ſed plures fœminas, quas Adamus matrimonio ſibi conjungere potuiſſet, neque enim poterat Adamus habere uxorem, niſi quæ cum illo fuiſſet à Deo creata, ſiquidem penitùs repugnat Naturæ, ut pater ducat filiam vel neptem. 2. quòd uni viro non *copularit* plures fœminas ſed unam tantùm fœminam. Ignatius in Epiſt. ad Antioch. *Vna uni viro non plures data ſunt in exordio creatura*. 3. quòd in *promulgatione* legis matrimonialis dicitur. *Relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adharebit non uxoribus* ſed *uxori ſua* divinitùs ſibi per matrimonium copulatæ. 4. quòd diſertè additur, *erunt in carne una*, quòd Chriſtus Matth. 19. v. 5 ſic explicat, *erunt οἱ δύο illi duo in carnem unam*, quæ explicatio ex ipſis viſceribus textus Moſaici eruitur, neque enim tunc plures erant quàm duo, mas ſcilicet unus & fœmina una, proinde quod Geneſ. 2. v. 25. ſequitur, *erant duo illi ſeu ambo illi nudi*, hoc Chriſtus refert etiam ad præcedentem ſententiam. *Et erunt duo in carnem unam*, ac majoris emphaſeos causâ addit articulum *οἱ δύο duo illi*, ſubjungens illationem adverſativâ oppoſitione conſtantem. *Itaq; jam non ſunt duo, ſed una caro v. 6.* habemus ergo duorum duntaxat creationem, duorum copulationem, duorum mutuam adhæſionem ac duorum in una carne conjunctionem, ex quibus quatuor membris naſcitur tale argumentum. Quod requirit unius cum una conjunctionem, illi repugnat unius cum multis conjunctio. Prima conjugii inſtitutio requirit unius cum una conjunctionem. Ergò illi repugnat unius cum multis conjunctio, hoc eſt, polygamia. Plura in hanc ſententiam ex prima conjugii inſtitutione petita vide apud August. lib. 1. de nupt. & concupiſc. cap. 9. Hieronym. Chryſoſt. & Theophyl. in cap. 19. Matth. Pulcrè Tertull. in lib. de exhortat. caſtit. cap. 5. in princ. *Cùm Deus hominem figuraſſet, eiq; parem neceſſariam proſpexiſſet, unam de coſtis ejus mutuatus, unam illi fœminam finxit, cùm utiq; nec artifex nec materia defeciſſet, plures coſta in Adam & infatigabiles manus in Deo ſed non plures uxores apud Deum* [Applicat quidem illud Tertullianus ad evertendam priorem polygamiæ ſpeciem impropriè ſic dictam, ſucceſſivam ſcilicet, ſed vitiosè, ut ſuperiùs oſtendimus, interim contra alteram polygamiæ ſpeciem propriè ſic dictam, rectè & convenienter applicari poteſt.]

207. Excipit Ochinus in dial. pro polygam. & ejus aſſeclæ 1. *Vocabulum Duo non eſſe in textu Moſaico*. Reſp. Chriſtus Matth. 19. v. 5. Marc. 10. v. 8. & Paulus 1. Cor. 6. v. 16. Ephel. 5. verſ. 31. in prima conjugii inſtitutione illud contineri expreſsè teſtantur, quibus cùm Ochinus apertis ſibiis contradicat, Antichriſtiano Spiritu ſe agitari probat. Continetur autem ibi ſi non κατὰ ῥητὸν tamen κατὰ πρᾶγμα, quia cùm propter generis humani propagationem multitudine uxorum maximè opus videretur, Deus tamen unam duntaxat mulierem formavit, formatã unam uni viro adduxit, adductã unã uni viro copulavit, copulatis benedixit & hac ratione duos tantùm in carnem unam conjunxit, ut prætermittam illud, quod v. 25. expreſſè additur, *erant autem duo illi* ſive ambo *nudi*. 2. *Si duorum expreſſa mentio, omnem omninò pluralitatem excludit, etiam alibi id faceret. Sed conſequens eſt falſum, ut patet* ex Deut. 17. verſ. 6. cap. 19. v. 15. Matth. 18. v. 19. Joh. 8. v. 17. &c. Reſp. Vocabulum Duo accipitur vel *incluſivè* vel *excluſivè*. In locis adductis accipitur incluſivè, ut conſtat ex eo quod additur, *in ore duorum vel trium teſtium &c. Vbi duo vel tres congregati &c.* ſed in textu Moſaico accipitur excluſivè, ut conſtat ex infallibili explicatione ipſius Chriſti Matth. 19. v. 5. Marc. 10. v. 8. Priori modo acceptum non excludit omnem pluralitatẽ, ſed tantũ poſteriori. 3. *Verba illa, adharebit vir uxori ſua & erunt duo in carne una, hoc duntaxat requirunt, ut vir diligat uxorem ſuã, ac ſi eſſet una caro cum ipſa, atq; unũ cum ea corpus, perinde ut quilibet jubetur diligere proximum ſicut ſeipſum.*

Exceptiones Ochini.

Iam

tam verò præceptum de dilectione proximi impleri potest, si vel maximè plures proximos diligamus. Ergò etiam præceptum de diligenda uxore tanquam propriâ carne impleri potest, si vel maximè plures uxores maritus polygamus diligat. Item, *Sicut Act. 4. vers. 32. multitudinis credentium potest esse cor unum & anima una, ita quoq; unus maritus cum pluribus uxoribus potest esse caro una.* Resp. Est dispar ratio inter maritalem conjunctionem & Christianam dilectionem. Maritalis enim viri & uxoris conjunctio complectitur non tantùm animorum sed etiam corporum conjunctionem. Animorum quidem conjunctio potest esse inter unum virum & plures sive viros sive fœminas, sed corporum conjunctio legitima & matrimonialis vi divinæ institutionis non potest esse nisi inter virum unum ac fœminam unam, unde Apostolus infert 1. Cor. 7. v. 4. *maritum non habere potestatem sui corporis sed uxorem; nec uxorem habere corporis sui potestatem sed maritum*, quòd si igitur maritus corpus suum etiam alteri fœminæ tradit, peccat in conjugii leges & per furtum alteri eripit, [illegible] non ampliùs est in sua potestate. Maritus [illegible] corporis sui in uxorem penitùs transtulit ac [illegible] uni tantùm uxori adhærere debet. A[illegible] velit pluribus uxoribus in matrimonio [illegible] tum uxor non haberet potestatem corporis, [illegible] pars ejus una cum uxore una, pars altera cum uxore altera cohæreret, quod in arctissimo illo unitatis matrimonialis vinculo, cui [illegible] umanis nullum comparandum est, locum haber[illegible] equit. 4. *Scortator adhærens scorto fit cum illa una caro* 1. Cor. 6. v. 16. *At maritus potest fieri scortator. Ergò fit cum scorto una caro. Quod si ergo talis maritus adulter cum scorto fit una caro, multo magis polygamus cum secunda uxore fit una caro & per conseq. polygamia non repugnat verbis illis primævæ institutionis. Erunt in carnem unam sive una caro.* Resp. concedimus adulterum cum scorto fieri carnem unam, sed negamus eum cum coojuge legitima manere unam carnem. Quia enim leges conjugii requirunt, ut maritus unus cum uxore una fiat una caro, ideò si unus multis jungitur, non erit amplius duorum una caro, nec tàm unio quàm divisio fit per talem unius cum multis conjunctionem. Inter conjuges vi divinæ institutionis tàm arcta est societas, ut maritus non amplius habeat corporis sui potestatem sed eam in uxorem transtulerit, quòd si ergò in aliam mulierem eandem transfert, disrumpit conjugale vinculum & arctam illam in unam carnem sive carnis unius cohæsionem nefariè divellit, adeoq; contra intemeratas conjugii leges peccat. Reliquæ exceptiones minoris sunt momenti, utpote 5. *quod verba illa, erunt duo in carne una, non sint Dei instituentis sed Adami ad μονογαμίαν suam respicientis verba.* Atqui Christus disertis verbis eadem ipsi Deo tribuit Matth. 19. v. 5. vel igitur Adamo tribuuntur duntaxat ὀργανικῶς, utpote qui repletus Spiritus sancti donis ejusdem impulsu & instinctu eadem fuerit prolocutus, vel præcedentia apud Mosen verba quasi per parenthesin posita accipienda sunt, ut monuimus superiùs. 6. *quod vestibus duntaxat pelliceis in communi vita utendum, Eucharistia tempore tantùm Paschatos ac vespertino & quidem in cœnaculo administranda foret, si ex prima cujusq; rei institutione legitima ejusdem ratio petenda.* Atqui distinguendum inter institutionis essentialia & accidentalia, ut pleniùs docuimus in tr. de Euchar. §. 160. quæ de administratione Cœnæ afferuntur, ea ad temporis & loci circumstantias ac proinde ad accidentalia pertinent, sed unius masculi & unius fœminæ conjunctio, cùm ad caussam materialem conjugii pertineat, est conjugio essentialis. Quod de pelliceis vestibus affertur argumentum, illud planè friget, ut meritò fuisset meliùs vestiendum, neque enim ullà ibi describitur ritus perpetui institutio, sed duntaxat Historica rei gestæ narratio. 7. *quod propter adulterium non sint concedenda divortia, si conjuges sunt una caro.* Atqui diximus jam ante conjugem adulterantem non amplius esse unam carnem cum conjuge innocente, sed fidem datam & unitatem conjugalem nefariè violasse.

208. 2. *Ex primæva institutionis repetitione.* *2. Ex primæva institutionis repetitione.*
Christus Matth. 19. & Marc. 10. de temerariis divortiis apud Judæos usitatis quæsitus, revocat nos ad primam conjugii institutionem. *Ab initio*, inquit, *non erat sic*, non sancit novam aliquam legem, sed fundamentum decisionis petit ex propria hujus doctrinæ sede & ex verbis institutionis mirandâ sapientiâ infert, conjugium esse duorum, unius scil. maris & fœminæ unæ individuam ac divinam conjunctionem. Quicquid igitur sit, sive de permissione & dispensatione, sive de tollerantia DEI in polygamia tempore V. T. usitata, tamen ex clarissima illa primæ institutionis repetitione & confirmatione apparet in N. T. polygamiam penitùs esse illicitam & damnatam. Sic enim concludimus. Quicquid cum institutione & legibus Conjugii divinitùs sancitis Christus ipse pugnare docet, illud apud Christianos tolerari non potest nec debet. Polygamiam cum institutione & legibus conjugii divinitùs sancitis pugnare Christus ipse docet. Ergò. Excipiunt *non de polygamia sed de repudiis propositam Christo fuisse quæstionem, proinde etiam responsum Christi non polygamiam sed uxorum dimissionem excludere.* Resp. Ex quo principio Christus demonstrat temeraria divortia esse illicita, ex eodem principio demonstrari etiam potest polygamiam esse illicitam. Temeraria divortia Christus ideò damnat, quia juxta divinam conjugii institutionem tantùm duo non plures in unam carnem conjunguntur. Atqui per polygamiam non duo sed plures in unam carnem conjunguntur. Ergo etiam polygamia pugnat cum conjugii institutione. Qui ab uxore divertit, teste CHRISTO, solvit unitatem conjugalem diviniiùs sancitam, quia scilicet eam, cum qua factus est una caro, deserit, & sic quod Deus conjunxit, nefariè dissolvit. Qui priori conjugi, cum qua est una caro, alteram superinducit, si non ex toto, tamen ex parte ab ea sese separat, quia potestatem corporis priori conjugi insolidùm debitam ad aliam mulierem transfert, ergò etiã ex parte separat, quod divinitùs erat conjunctum; quinimò cùm vi divinæ institutionis maritus unus non nisi cum una conjuge una caro esse possit, utiq; si alteri adhærere incipit & per congressum conjugalem fit cum ea una caro, desinit esse una caro cum priore & hac ratione, quod Deus conjunxit, separans contra leges conjugales peccat. Deniq; Christus ipse ex primæva conjugii institutione ibidem v. 9. demonstrat, cum *qui ducit repudiatam, adulterium cum ea committere*, ex quo polygamiam illicitam esse, demonstrari posse, paulò pòst manifestum fiet. *3. Ex Christi & Apostolorum instructione.*

209. 3. *Ex Christi & Apostolorum instructione.* Christus & Apost. in N. T. docuerunt, illicitam esse polygamiam. Ergò ea in Republ. Christiana ferri

nequa-

nequaquam debet. Antecedens probatur 1. *in genere.* 2. *in specie.* In genere producimus hoc argumentum. Quot personas contrahentes Christus & Apostoli in conjugio numerant, totidem & non plures in conjugio Christiano vivere debent. Sed Christus & Apostoli *duas tantùm* personas contrahentes in conjugio numerant ac nominant, ubicunque enim de conjugio loquuntur, semper de uno marito & una uxore in singulari loquuntur, ut constat ex enumeratione omnium dictorum. Matth. 5. v. 32. cap. 18. v. 25. cap. 19 v. 3. & 19. &c. 1. Cor. 7. v. 2. & seqq. cap. 9. v. 5. Eph. 5. v. 18. 31. 33. &c. Ergò. Quòd autem Eph. 5. v. 21. Coloss. 3. v. 18. in plurali dicitur, *mulieres viris suis subditas esse debere*, id quilibet videt distributivè esse dictum hoc sensu, quòd quælibet uxor proprio suo marito debeat esse subdita, sicut exponitur 1. Cor. 7. v. 2.

1. Matth. 5. v. 32. c. 19. v. 9. 210. In specie proferimus 1. dictum Christi Matth. 5. vers. 31. *Omnis qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur*, cum quo conjungimus Matth. 19. v. 9. *Dico vobis, quia quicunq; dimiserit uxorem nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur*. Marc. 10. v. 11. *Quicunq; dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, mœchatur* ἐπ' αὐτὴν *super ea*, reddidit vulgatus, sed rectiùs vertitur. *adversus eam.* v. 12. *ac si uxor dimiserit virum suum & alteri nupserit, mœchatur*, quod repetitur Luc. 16. v. 18. ex quo ita concludimus. Si is committit adulterium, qui dimissâ priore conjuge aliam ducit, multò magis adulterium committit. qui retenta priore alteram ducit, sicq; pluribus simul uxoribus commiscetur. Sed verum prius. Ergò & posterius, ac per consecq. polygamia à Christo damnatur, cùm adulteria damnari nemo dubitare possit. Connexio probatur. Ideò enim & inde adulterium committit is, qui priore conjuge repudiatâ aliam ducit, quia cùm se totum deberet uxori primæ, consuescere cœperit cum alia, non enim tàm in prioris dimissione, quàm in sequente cum alia copulatione adulterii crimen committit. Atqui idem contingit, si vel maximè priorem in mensa ac toro conjugali retineat. Cajetanus in cap. 10. Marci putat, Majoris connexionem in hoc argumento non esse satis firmam, cùm apud Marcum addatur, μοιχᾶται ἐπ' αὐτὴν quod sic accipit, *is qui dimissâ priore uxore aliam ducit, adulterium committit*, non absolutè & simpliciter, sed *secundùm quid*, in prioris sc. uxoris injuriam quam dimittit injustè & quâ invitâ aliam ducit, ergò à contrario sensu qui priore retentâ & consentiente, aliam ducit, non committit adulterium. Bellarm. respondet, primò *verba illa* ἐπ' αὐτὴν *non haberi apud reliquos Evangelistas*, sed hæc solutio est parùm firma, ut apparebit inferiùs in quæstione de divortio. Secundò igitur ac melius respondet, *verba illa, mœchatur super eam, non tollere adulterium sed ponere & aliquid præterea addere, videlicet quòd talis polygamus mœchetur cum injuria addita injustæ dimissionis*, id est, verba illæ non continent quandam restrictionem ac limitationem, sed duntaxat αὔξησιν, ἐξήγησιν & αἰτιολογίαν, ut sit sensus, inde atque ideò is qui dimissâ priore uxore aliam ducit, mœchatur, qui prior legitimo & indissolubili conjugii vinculo ipsi adhuc est ac manet unita, quo modo hunc locum exponunt Augustinus lib. 1. de adult. conjug. cap. 10. & Beda in comm. h. l. Quod de consensu prioris conjugis additur, illud non sufficit ad polygamiæ defensionem, quia consensus in conjugio debet esse justus ac legitimus, hoc est, legi divinæ & institutioni conjugii conformis. Jam verò cum legibus conjugii pugnat polygamia. Ergò. JCti dicunt, quòd *illicita pacta privatorum non possint tollere jus publicum*. Excipiunt alii 1. *in textu hoc tantùm haberi, quòd is qui uxorem dimittit, faciat eam mœchari, id est, occasionem adulterii dimissæ exhibeat, non autem quod ipsemet mœchetur.* Resp. Imò verò disertè additur, quòd tum is qui aliam dimissâ priore duxerit, tum etiam is, qui dimissam sibi associat, adulterium committat. 2. *Esse disparem rationem inter eum qui priorem retinet & aliam superinducit, & inter eum, qui priorem repudiat, qui enim priorem retinet, manet cum ea una caro; qui repudiat, disrumpit conjugale vinculum.* Resp. Imò verò uterque desinit esse cum priore conjuge una caro, uterque vinculum conjugii dissolvit, quia conjugii institutio hoc requirit, ut duo tantùm, non autem plures sint caro una, & ut vinculum unius mariti cum una conjuge non nisi per mortem vel adulterium dissolvatur. Qu[illegible] vivente priore conjuge citra adulterii casum aliam ducit, desinit cum priore esse una caro, sive priorem retineat, sive eandem repudiet. Breviter, non licet priore dimissâ aliam ducere, quia licet coram hominibus videatur dimissa, tamen verè coram Deo adhuc est uxor, ac multò magis est uxor, quæ non est dimissa, ergò eâ vivente extra casum adult[illegible]ii aliam superinducere licitum non est, neq; qui[illegible]quam interest, sive dimittatur, sive retineatur[illegible]nimò eò gravius peccat, quò pluribus co[illegible]iscetur.

211. 2. Rom. 7. v. 2. *Mulier* ὕπανδρος *conjugata viro vivente lege est alligata.* v. 3. *vivente igitur viro vocabitur adultera, si fuerit cum viro alio.* 1. Corinth. 7. v. 10. *Iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxor à viro non discedat.* v. 11. *quod si discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur.* v. 39. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus*, ex quo hic concludimus. Si illicitum est, fœminam vivente marito priore nubere alteri, utique etiam illicitum erit, maritum vivente priore uxore alteram ducere. Sed verum prius, ut patet ex clarissimis dictis Apostolicis. Ergò etiam posterius. Excipiunt, *esse disparem rationem mariti & uxoris, polygamiam ex parte fœminarum quidem esse turpem & illicitam, non autem ex parte virorum.* Resp. Quamvis magis absurdum sit ac magis repugnet rationi & juri naturali, si una mulier multis viris, quàm si unus vir multis fœminis jungatur, ut ostendit Aug. de bon. conjug. c. 17. idem tamen lib. 1. de adulter. conjug. c. 8. rectè monet, in conjugio Christiano institutionis divinæ legibus conformi quoad *fidem, vinculum & debitum conjugale* parem esse mariti & uxoris conditionem, id enim disertis verbis docet Apostolus 1. Corinth. 7. v. 4. ubi ὁμοιότητα & æqualitatem statuit in mutua corporis potestate inter conjuges. Ut ergò mulier est adultera, si corporis sui potestatem vivente marito alteri facit, sic & maritus erit adulter, si corporis sui potestatem vivente uxore alteri faciat.

2. Rom. 7. v. 2. 1. Cor. 7. v. 10 & 39.

212. 3. 1. Corinth. 7. vers. 2. *Propter fornicationem* [evitandam] *unusquisque* τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα *suam uxorem habeat, & unaquæq;* τὸν ἴδιον ἄνδρα *suum virum habeat*, ex quo nascitur nobis tale argumentum. Qui multis uxoribus commiscetur, non habet suam uxorem, sed suas uxores, nec est ἴδιος *proprius* unius uxoris vir, sed multis communis, ut con- 3. 1. Cor. 7. v. 2.

constat, tum ex ipsa oppositione, tum ex aliorum Scripturæ locorum collatione. Genes. 30. vers. 15. dicit Lea ad Rachelem. *Parumne tibi videtur, quod præripueris mihi maritum*, id est, quòd ejus potestatem tibi soli vendicaveris, cum sit utrique nostrûm communis maritus? Johan. 4. v. 18. dicit Christus ad mulierem Samaritanam. *Quem nunc habet, non est vir tuus*, quia videlicet non illi uni, sed aliis pluribus copiam sui sciebat, vel certè non maritali vinculo ac affectu sed concubinario consortio ei erat conjuncta. Atqui Apostolus disertè requirit, ut quilibet *suam* habeat uxorem & sit *proprius* uxoris suæ maritus. Ergò prohibet, ne quis pluribus uxoribus commisceatur, & per consequens, polygamiam prohibet. ἔχειν notat *plenam & integram potestatem* & quidem talem, ut ne quidem *fraudare* sese invicem possint conjuges vers. 5. Jam verò de utroque conjuge illud ἐχέτω æqualiter prædicatur. Ergò hîc par est utriusque ratio. Ac probè notandum, quod Apostolus dicit διὰ τὰς πορνείας scilicet evitandas quemlibet debere habere suam uxorem, ubi in *plurali* loquitur ad denotandum quodvis illicitæ commixtionis genus & quamvis libidinosam corporis pollutionem. Ergò unius uxoris usus ad scortationis evitationem sufficit, quia conjugium non debet esse libidinis incentivum sed remedium. Vanum proinde ac frivolum est, quod propter crebras uxorum infirmitates sine polygamia scortationem vitari non posse impuri homines garriunt.

4. 1. Cor. 7. v. 4. 213. 4. 1. Corinth. 7. vers. 4. *Mulier non habet potestatem sui corporis sed vir. Similiter autem & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier*, Per conjugium talis & tàm arcta fit consociatio, ut maritus non minùs potestatem sui corporis adeoque se totum mulieri tradat, quàm mulier corporis sui potestatem adeoque se totam viro tradit. Atqui mulier propterea quòd non ampliùs habet corporis sui potestatem, non potest sine injustitia, furto ac perfidia se tradere viro alteri. Ergo vir ex eadem omninò ratione non potest sese tradere alteri fœminæ. Id verò cùm fiat in polygamia, nec corpus viri ampliùs sit in potestate unius uxoris, ex eo manifestum, quòd polygamia conjugii legibus & præceptis Apostolicis repugnet. Quod vir non habet, alteri donare non potest, quod *semel donatum, non potest alteri dari*. Sed vir non habet potestatem sui corporis. Ergò alteri eam dare nequit. Excipiunt, *in contractu matrimoniali posse ab initio utriusque consensu interponi hanc conditionem, quòd maritus velit aliam superinducere & uxorem suo juri hac in parte posse renunciare*. Resp. per inficiationem, quia conditio ipsi formæ contractus repugnans non potest adjici, ac si adjiciatur, habetur pro non adjecta, jam verò conditio de superinducenda uxore alterâ repugnat ipsi formæ contractus conjugalis, quæ consistit in individua duorum copula. Præterea in illis duntaxat locum habet renunciatio, quæ sunt nostri juris. Atqui ut in conjugio unus duntaxat masculus & fœmina una conjungatur, non est nostri arbitrii sed juris divini. Denique si in conjugio locum haberet talis renunciatio, possent conjuges vel mutuo utriusque vel alterutrius partis dissensu sese invicem separare. Sed consequens negat Apostolus vers. 10. & Christus ipse Matth. cap. 19. vers. 6. Augustinus de serm. Dom. in mont. *Non existimandum est, illud quod ait Apostolus, mulierem non habere corporis sui potestatem sed virum & contrà, in tantum valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera, quæ nec aliena uxor sit, nec à viro disjuncta concumbere, ne hoc etiam fœmina viro permittente facere posse videatur, quod omnium sensus excludit.*

214. 5. 1. Timoth. 3. v. 2. Tit. 1. v. 7. *Oportet Episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris maritum.* Quicunque non est unius uxoris maritus, ille non est ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος. Polygamus non est unius uxoris maritus. Ergò non est ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος, sed culpæ ac crimini obnoxius, & per consequens peccat contra conjugii legem, quia crimen & culpa est legis alicujus transgressio. Excipiunt per inversionem. *Cùm Episcopus & Diaconus specialiter ac nominatim polygamia interdicatur, ex eo consequens videri, quod reliquis sit concessa*, argum. l. 12. ff. de judic. *cùm Prætor unum ex pluribus judicare vetat, ceteris id committere videtur.* Resp 1. deducimus argumentum hoc ad absurdum. Apostolus ibidem in Episcopis requirit, *ut sint sobrii, pudici, hospitales* &c. Ergò reliquis, qui non sunt Episcopi, concedit, ut sint ebriosi, impudici, ἄξενοι, quod ἄτοπον. 2. Distinguendum inter virtutes ministris Ecclesiæ cum aliis piis *communes* & ipsis *proprias*. Esse unius uxoris maritum, id est, abstinere à vagis libidinibus & polygamia est virtus pertinens ad sextum præceptum communis etiam aliis piis. Ergò hîc locum habet illud Christi ad Apostolos dictum Marc. 3. v. 37. *Quod vobis dico, omnibus dico.* Quare autem in descriptione virtutum Episcopalium Apostolus etiam communium illarum virtutum mentionem faciat, ejus rei causam expoluimus in tractat. de Minist. Ecclesiast. 3. In virtutibus, quæ Episcopo cum reliquis Ecclesiæ membris sunt communes, non valet consequentia ab inclusione unius ad alterius exclusionem, sed duntaxat in virtutibus Episcopo propriis. 4. Quidam existimant, respectum haberi ad statum illorum temporum, cujus intuitu in conversis ex gentilismo & Judaismo πολυγαμία fuerit ad tempus tolerata, cùm uxores, quas ante conversionem duxerant, commodè repudiare non possent, interim tamen ut abrogationi isti fideles assuescerent, non fuisse polygamos ad Ecclesiæ ministeria admissos, sicque in illis tantùm polygamiam penitùs fuisse interdictam, Hieron. in Epist. ad Oceanum p. 321. sed præferimus priorem explicationem. 5. Pontificii respondent, in Episcopo peculiariter hic prohiberi polygamiam successivam, quæ reliquis sit concessa. Sed hanc expositionem ex professo refutavimus tract. de Minist. §. 364. 5. 1. Tim. 3. v. 2.

215. 4. *Ex juris naturalis dispositione.* Quicquid repugnat juri Naturæ, illud inter Christianos permitti nequaquam debet. Polygamia repugnat juri Naturæ. Minorem negant non solùm Ochinus & Anabaptistæ, sed etiam Durandus 4. distinct. 33. quæst. 1. & Abulensis in cap. 19. Matth. quæst. 30. ubi disputant, *Polygamiam ex parte uxoris, id est, quâ una fœmina multis viris nubit, juri Naturæ repugnare, sed polygamiam ex parte mariti, id est, quâ unus maritus multas ducit uxores, non repugnare juri Naturæ.* Sed illis reliqui ex Scholasticis sese opponunt. Thomas 4. sentent. distinct. 33. quæst. 1. distinguit inter jus Naturæ *primarium* ex ipsis Naturâ notis principiis ortum, & *secundarium* ex conclusionibus inde deductis originem 4. Ex juris naturalis dispositione.

nem habens. Polygamiam juri Naturæ non quidem primario, sed tamen secundario repugnare censet, unde consuetudine induci potuerit justa plures uxores ducendi licentia. *Sicut eadem naturaliter abhorremus*, inquit Bonavent. lib. 4. sent. dist. 33. q. 1. *ita confusionem quoq; & multitudinem mulierum innato quodam odio detestamur.* Repugnare enim polygamiam juri naturali probatur 1. *ex finium*, quos Natura matrimonio præfixit, *enumeratione*, cui probationis viæ Bellarminus insistit cap. 10. de qua paulò pòst plenius. 2. *Ex sanctorum gentium testificatione.* Quamvis enim in gentibus quamplurimis lux Naturæ per inveteratam consuetudinem fuerit obscurata, unde polygamia per totum Orientem longè lateque pervagata ipsum etiam Occidentem quandoque infecit, ut multis gentilium exemplis, puta Germanorum, Romanorum, Persarum, Scotorum, Indorum, Parthorum, Cyreniacorum, Pœonum, Judæorum, Thracum, Maurorum, Numidarum, Ægyptiorum, Americanorum &c. probat Arnis. de jure connub. cap. 4. sect. 3. tamen scintillæ quædam lucis naturalis cineribus quasi obrutæ & oppressæ quandoque emicuerunt, ex quibus utpote principiis omnium cordibus insculptis longè rectiùs de jure Naturæ judicatur quàm ex corruptis hominum moribus. Laban idololatra quamvis ipse binas filias Jacobo elocasset, rogat tamen abeuntem, *ne filias suas affligat*, [in Hebr. est תְּעַנֶּה quod significat humiliationem, depressionem tàm realem quàm verbalem] *neq; alias in superinducat* uxores Gen. 31. v. 50. quod posterius membrum non absurdè accipi potest tanquam ἐξηγητικὸν prioris. Ergò tùm ex Naturæ lumine, tum ex quotidiana praxi intellexerat Laban, polygamiam multas secum habere afflictiones. Euripides licet ipse polygamus, tamen in Andromach. polygamiam improbat. οὐδὲ γὰρ καλὸν (inquit) δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἐν ἡνίας ἔχειν. Julium Cæsarem, qui legem promulgaverat, *ut quilibet quas & quot uxores vellet*, duceret, Suetonius propterea vocat *omnium mulierum virum & omnium virorum mulierem* cap. 52. Apud Romanos edicto Prætoris notabatur infamiâ, qui *binas nuptias in eodem tempore constitutas habuerit* l. 1. ff. de his qui not. infam. Diocletianus & Maximian. l. 2. C. de incest. & inutil. nupt. *Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas uxores habere posse, vulgò patet, cùm etiam in edicto Prætoris hujusmodi viri infamiâ notati sint, quam rem competens judex inultam non patietur.* Valerianus & Gallienus l. 18. C. ad l. Jul. de adulter. *Eum, qui duas simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia. Cecrops* Atheniensium legislator, qui polygamiam apud ipsos sustulit, διφυὴς ac biformis ex eo dictus fuit, quod duos tantùm in unum conjugium coalescere vellet. Aristoteles tum in politicis, tum in utroque œconomico contra polygamiam disputat. 3. *Ex Zelotypia tum mulieribus tum viris innata conditione.* Quemadmodum enim Natura parentibus indidit storgas erga liberos ac liberis erga parentes, ita quoq; amorem ac zelum quendam conjugum animis occultè inspirat, ut neuter absque alterius zelotypia copiam sui alteri extraneo facere possit. Atqui si plures in conjugali societate Natura voluisset conjunctos, non indidisset mulieribus hunc affectum, quo maritos alienis amoribus frui animo ferunt longè ægerrimo & vice versa. Nec est, quod Saræ exemplum afferatur, quæ Abrahamo ancillam Hagarem dat viro suo in uxorem Genes. 16. vers. 3. id enim ex summo promissi seminis desiderio, quod naturalem in ea affectum superavit, profluxisse constat. 4. Ex animalium quorundam consideratione. De columbis, cornicibus & aliis animalibus. Connan. lib. 1. Commentar. cap. 4. num. 5. disserit, quod unus mas uni tantùm fœmellæ conjũgatur, ut Natura ipsa polygamiam abhorrere videatur. 5. Ex æqualis juris naturalis obligatione. Lege Naturæ societas conjugalis æqualem obligationem mariti & conjugis requirit, quantum ad potestatem corporum attinet. Sed cùm unus maritus plures habet uxores, non est æqualis obligatio. Maritus non vult uxorem suam pluribus viris nubere. Ergò nec ipse plures fœminas sibi jungat.

216. 5. *Ex finium matrimonialium enumeratione.* Quatuor potissimùm numerantur fines conjugii, videlicet susceptio & educatio prolis, mutuum adjutorium, vitatio fornicationis & præfiguratio amoris Christi sponsi erga Ecclesiam sponsam, uti infra distinctiùs explicabitur. Sed finibus hisce omnibus repugnat polygamia non solùm *ex parte fœminæ*, quando scilicet una fœmina multis nubit viris, sed etiam *ex parte viri*, quando scilicet unus vir multas simul ducit uxores. De priore Polygamia non potest esse dubitatio ac latè illud probat Augustinus lib. de bon. conjug. cap. 17. & libr. 3. de doctr. Christ. cap. 12. de posteriore idem facilè probatur. Primus finis est *generatio & educatio liberorum*, huic fini Bellarminus repugnare quidem concedit polygamiam ex parte fœminæ, [*cùm enim mulier non nisi semel in anno parere possit, ab uno viro sufficienter fœtari potest, si verò pluribus jungatur, non solùm non pariet sæpiùs sed rariùs aut nunquam pariet, cùm experientia testetur mulieres esse infœcundas*] sed polygamiam ex parte viri eidem repugnare negat, cùm facilè possit unus vir ex multis fœminis liberos procreare & alere. Atqui si rem rectè ac penitiùs expendere velimus, inveniemus etiam huic fini polygamiam plurium uxorum adversari, quod Montecat. lib. 2. polit. c. 4. & ex eo Arnis. de jure connub. cap. 4. sect. 3. n. 8. probant ratione ejusmodi, quod copiosior quidem soboles expectetur ex pluribus uxoribus in singulis familiis privatis, interim tamen tota Respublica pauciores inde cives nanciscatur, quia dubium non est, quin sæpiùs procreent fœminæ, si singulæ conjungantur singulis, quàm si plures uni marito socientur, *Generatio quoniam* ex institutione & præscripto creatoris ad duos duntaxat marem unum & fœminam unam fuit præscripta, siquidem & homines & reliqua animantia ita condidit, ut *paria bina & bina* speciem suam propagarent. Gen. 1. v. 24. ergo inter duos duntaxat, naturaliter & institutioni divinæ convenienter generatio perficitur. Præterea virtus viri finita est & à Naturâ ad certum terminum contracta, quò ergò pluribus adhæret, eò citiùs generare desinit. De *educatione* idem dici potest, quis enim tot liberis, quot ex pluribus matrimoniis tolli possunt, genio & ingenio plurimùm differentibus rectè educandis sufficere ac necessariam & sufficientem curam singulis impendere valebit? Secundus finis est *mutuum adjutorium*, sive domestica societas & communicatio operum ad vitam necessariorum. Huic fini polygamiam ex parte viri repugnare Augustin. lib. de bon. conjug. cap. 17. negare videtur, quando disputat, *non ita esse contra rationem, ut vir*

unus

5. Ex finium matrimonialium enumeratione.

unus plures uxores, sicut unus dominus multos servos habeat; sed intelligendum hoc est *comparatè*, quòd scilicet non adeò directè & absolutè, nec in eo gradu rationi repugnet, virum unum habere plures uxores, quo eidem repugnat, fœminam unam habere plures maritos; si enim polygamiæ conditionem exactiùs pensitemus, deprehendetur, quòd localis cohabitatio & domus gubernatio per uxorum pluralitatem itidem detrimenti aliquid capiat. Uxor enim licet viro sit subjecta, tamen familiæ unà cum marito præest, & in consortium principatus œconomici evehitur, jam verò *principatus suâ Naturâ singularitatem diligit*, ut Augustinus d.l. demonstrat. Aristoteles etiam lib. 8. Ethic. cap. 6. disputat, *perfectam amicitiam non admittere plures quàm duos*, contra verò molestam eam amicitiam esse, quæ cum multis contrahitur, siquidem amicus amico in adversis condolet, à quibus vix ullo tempore plures amici simul possunt esse liberi. Jam verò conjugium est summus & arctissimus amicitiæ gradus, ergò non debet esse inter plures quàm duos, de quibus dici possit.

Sunt duo, qua duo sunt, & sunt duo, qua duo non sunt.

Constans & perfectus amor mariti esse nequit, qui in tot uxores dividitur, nec uxor unicè eum redamat, à quo se unicè non amari intelligit. Quemadmodum mel aut vinum aquosum redditur, cui nimium aquæ admixtum est, sic in plurium uxorum consortio amor, qui inter conjuges summus esse debebat, redditur ὑδαρὴς aquosus atque imminuitur, dum ad plures se extendit. Tertius finis est *scortationis evitatio* & remedium contra concupiscentiam. Huic fini itidem repugnat polygamia, quia pluralitas uxorum non extinguet sed potiùs incendet libidinem, nec commodè poterit unus vir multis uxoribus debitum conjugale reddere; quin potiùs æquum est, ut mariti & uxoris hac in parte sit par potestas ac proinde, ut uxor se totam tradit viro, *nec habet corporis sui potestatem*, ita quoque maritus se totum tradat uxori, *nec habeat corporis sui potestatem* 1. Cor. 7. v. 4. Quartus deniq; conjugii finis est *typus Christi & Ecclesiæ*. Huic fini polygamiam repugnare nemini dubium. Ut enim uni Christo una conjungitur Ecclesia, quam solam Christus diligit repudiatis sectis omnibus & populis impiis, ita quoq; uni viro fœmina una ad repræsentandam illam Christi & Ecclesiæ unionem debet conjungi. Augustinus quidem disputat lib. de bon. conjug. cap. 18. etiam polygamiam veterum continere aliquam significationem. *Sicut* [inquit] *Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significavit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus gentibus, sic Sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis significat unitatem omnium nostrum subjectam Deo futuram in una cœlesti civitate*, sed Apostolus Eph. 5. v. 32. & 33. in unius viri cum una fœmina conjunctione typum amoris & unionis inter Christum & Ecclesiam unicè quærendum esse docet, quod Augustinus ipse ibidem agnoscit, unde etiam propter illud Sacramentum in N. Test. polygamiam non esse licitam dicit, sed legitimas nuptias esse *indissolubilem unius viri & unius fœminæ conjunctionem*, ac in lib. de fide & operibus cap. 7. scribit. *In Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur, ut non liceat uxori virum alteri tradere.*

6. Ex incommodo- 217. 6. *Ex incommodorum consecutione.* Polygamia plurima omninò secum trahit incommoda, rum consecutione. quæ in *familias* & consequenter in universam *Rempublicam* redundant. In familiis enim inter uxores rivales perpetuas æmulationes, odia & rixas alit, ut tellantur exempla Saræ & Agaris Gen. 16. v. 5. Rachelis ac Leæ, Gen. 30. v. 15. Annæ ac Phæninnæ, 1. Sam. 1. v. 6. &c. unde superinductis tribuitur, quòd priorem uxorem *affligant*, Gen. 31. v. 50. *lacessant*, Levit. 18. v. 18 [in Hebr. est צָרַר quod est *constrinxit, compressit*, & Metaph. *cruciavit, infestavit*, Targ. לְאַעָקָא] & *irritent* 1. Sam. 1. v. 6. & 7. in Hebræo est כַּעַס in Hiphil positum, quod est *lacessivit, provocavit ad iram*, unde ibidem Pheninna vocatur *angustiatrix* Annæ v. 6. צָרָתָהּ *adversaria* ejus, à rad. צור quod significat *urbem hostiliter obsidere & oppugnare*, atq; ex Deut. 21. v. 15. colligitur in dualitate uxorum plerunq; hoc contingere, ut una sit *dilecta*, altera verò *exosa*, ea verò ex re non possunt non oriri inter uxores simultates, ex simultatibus odia, ex odiis jurgia, ut meritò hîc locum habere censeatur illud. *Semper habet lites alternaq; jurgia lectus. Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt*, inquit Seneca in Agamemn. De incommodis istis polygamiæ nervosè ac graviter disserit Euripides in Andromacha: οὐδὲ γὰρ καλὸν (inquit) δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἐν ἡνίας ἔχειν, ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύπριν στέργουσιν. ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει. Et postea. οὐδέποτ' ἂν δίδυμα λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν, οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους. ἔριν μὲν οἴκων, δυσμενεῖς δὲ λύπας. Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις ἀκοινώνητον εὐνὰν ἀνδρός. οὐδὲ γὰρ πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδος μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ' ἐπ' ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. Τεκόντοιν θ' ὑμνοποιοῖν ἐργάταιν δυοῖν ἔριν μοῦσαι φιλοῦσι κραίνειν. Πνοαὶ δ' ὅταν φέρωσι ναυτίλους θοαὶ κατὰ πηδαλίων δίδυμα πραπίδων, γνῶμα sc. ἔριν κραίνει. Σοφῶν τε πλῆθος ἀσθενέστερον, φαυλοτέρας φρενὸς αὐτοκρατοῦς. ἑνὸς ἁ δύνασις ἀνά τε μέλαθρα, κατὰ δὲ πόλιας, ὁπόταν εὑρεῖν θέλωσι καιρόν. *Polygamiam nunquam laudabo, quia nec duo Tyranni in urbe, nec duo gubernantes tactum sive chorum in Musica, nec duo gubernatores in una navi, nec plures in consiliis & rebus gerendis directores, quicquam laude dignum præstant, sed turbis & confusionibus omnia involvunt.* Durandus quidem & Ocbinus ejusmodi rixas *per accidens* oriri scribunt, ex pravitate scilicet fœminarum, sed illa pravitas post lapsum protoplaston muliebri sexui tam arctè adhæret, ut in paucissimis emendetur, omnibus enim innatum manet, ut aliam in amore conjugali sibi præferri ægerrimè ferant. Ac si nec pietas nec sanguinis propinquitas, nec mariti autoritas illas Rachelis ac Leæ æmulationes cohibere potuêre, quid de aliis mulieribus nec tantâ pietate instructis, nec tanto amoris vinculo conjunctis sperandum fuerit? Sed enim per accidens illas discordias oriri verum non est, quia in omni polygamia injuria priori uxori infertur, cùm ipsi auferatur, quod *jure matrimoniali* unicè & in solidum debetur, per se igitur polygamia rixas excitat, per accidens autem ex fœminarum scilicet convenientia & tolerantia, quæ tamen rarissima, contingit, ut lites & rixæ non oriantur. Ut autem inter uxores rivales, ita quoque inter liberos ex diversis matribus natis dissidia facilè oriuntur, quod liberorum Jacobi Patriarchæ & Davidis Regis exempla abundè comprobant. Qui plura desiderat, adeat Arnisæum de jure connub. cap. 4. sect. 4.

7. Ex poly- 218. 7. *Ex polygamiæ origine.* Si polygamia esset

gamiae origine. esset Naturæ conformis, DEUS proculdubio eam initio instituisset, cùm eo tempore videretur maximè utilis ac penè necessaria ad generis humani propagationem. Jam verò DEUS eam initiò non instituit, nec primi & antiquissimi Patriarchæ ante diluvium eâ leguntur usi. Primus qui à regula divinæ institutionis discessit, fuit *Lamechus*, ex impia Caini posteritate oriundus Genes. 4. vers. 19. de quo rectè usurpaveris illud: κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. Cainus enim Lamechi atavus non contentus fratris sanguine sese polluere *à facie DEI*, hoc est, à veræ Ecclesiæ consortio secesserat, vers. 16. ejus vestigiis insistens Lamechus non solùm ipse quoque manus suas sanguine funestavit, sed etiam leges conjugii divinitus sancitas perrupit & polygamiæ consuetudinem introduxit. Tertullianus libr. de exhortat. castitat. cap. 5. sub fin. *Numerus conjugii à maledicto viro incepit. Primus Lamech duabus maritatus tres in unam carnem effecit.* Ecquid verò boni ab impia Caini posteritate & Lamecho homicida expectari potest? Excipit Ochinus 1. in *Historicum non posse ex Scripturis negativum duci argumentum. Quamvis ergò de polygamia Patriarcharum in Sethi posteritate à Spiritu sancto nihil sit annotatum, ex eo tamen colligi non posse, Lamechum ejus primum autorem extitisse.* Respond. Spiritus sanctus per Mosen tum sanctam Sethi tum impiam Caini posteritatem recenset in capite 4. & 5. Genes. sed inter Sethi posteros nullum nominat polygamum, de solo Lamecho tanquam peculiare & proprium illud commemorat, quod primus duas uxores duxerit, at si inter Patriarchas fuisset aliquis digamus, cur in genealogia ipsorum Spiritus sanctus illud tacuisset, in Lamecho verò annotâsset? Urget Ochinus πολυτεκνίαν *Caini & posterorum ejus taceri, neque tamen eam propterea negari posse, idem esse judicium de polygamia illius temporis Patriarcharum.* Sed negamus esse parem utriusque rationem, nec tacuit Spiritus sanctus illam impiorum πολυτεκνίαν, sed ex consequente intelligendum relinquit antecedens, quando Cainum civitatem extruxisse eamque à nomine filii sui Hanochiam vocasse asserit versu 17. 2. *Polygamiam Lamechi DEO non displicuisse, cùm liberos ex ea natos artium præstantissimarum inventionibus nobilitârit.* Josephus addit, *Lamechum ex duabus suis uxoribus septuaginta septem liberos suscepisse*, ex quibus tres à Mose nominantur *Jabel, Jubal & Thubalcain* pastoritiâ, Musicâ & fabrili arte nobiles. Resp. Bona externa & corporalia, in quibus etiam sunt πολυτεκνία & inventio artium ad hanc vitam spectantium piis atque impiis sunt communia, neque potest ex illis argumentum favoris divini indubitatum peti. Exemplum Jephthæ ac Salomonis docet, Deum quandoque corporali benedictione cumulare etiam eos, qui ex illegitimo concubitu nati. Adde quod artes, quarum inventio filiis Lamechi tribuitur, potiùs ad luxum, voluptates & crudelitatem, quàm ad Reipublicæ commodum & divini cultus incrementum spectabant, ut rectè monet Dn. D. Gesner. in comment. Genes. 4. 3. *Factum hoc Lamechi à Mose enarrari, non autem vituperari.* Resp. Quamvis *explicitè & in specie* illud à Spiritu sancto ibidem non taxetur, tamen *implicitè & in genere* reprehenditur, tum præcedente conjugalis institutionis divinitùs sancitæ expositione, cui ἀντιθέτως Lamechi factum opponitur tum personæ sive autoris descriptione, cui sanguinaria crudelitas, profana impietas & Epicuræa securitas tribuitur vers. 23.

219. 8. *Exprimitiva Ecclesia in Novo Testamento consuetudine.* *8. Ex primitiva Ecclesiæ consuetudine.* Postquam enim Christus & Apostoli ab exemplis Patrum & vulgata in populo Judaico consuetudine ad primævam conjugii institutionem homines Nov. Testam. revocaverant, polygamiam omnes pii horrere & fugere cœperunt, nec potest probatum aliquod ex Historia Novi Testamenti proferri polygamiæ exemplum. De Imperatore *Valentiniano Seniore* alioqui Christiano referunt Socrates libr. 4. Histor. cap. 26. ac Nicephorus libr. 11. Histor. cap. 33. quòd *cum amore cujusdam Justinæ captus esset, eamq; vivente adhuc priore conjuge Severa in matrimonium ducere vellet, legem tulerit, ut cuique volenti liceret duas uxores habere legitimas, ut hac ratione colore aliquo intemperantiam suam tegeret*, sed lex illa statim in prima segete fuit extincta, nec ejus indulgentiam amplexi leguntur alii ex Christianis. Justin. Martyr, qui secundo post Christum natum seculo vixit, de sui temporis Christianis scribit in Dial. cum Tryphon. p. 263. *Tanquam agricolæ exercemus veram pietatem, justitiam, humanitatem &c. sub vite quinque suâ sedens, id est, solâ nuptâ quinque muliere suâ contentus.* Augustinus de bon. conjug. cap. 15. *Non est nunc propagandi necessitas quæ tunc fuit, quando & parientibus conjugibus alias propter copiosiorem posteritatem superinducere licebat, quod certè nunc non licet. Nam tantùm affert opportunitatis ad aliquid justè agendum sive non agendum temporum secreta distinctio, ut nunc melius faciat qui nec unam duxerit, si se continere possit, tunc autem etiam plures inculpabiliter ducebant, & qui se multò faciliùs continere possent, nisi aliud pietas illo tempore postularet.* libr. 1. de nupt. & concupisc. cap. 9. *Magis pertinere ad nuptiarum bonum non unum & multas, sed unum & unam satis indicat ipsa prima divinitùs facta conjugum copula, ut inde connubia sumerent initium, ubi honestius attenderetur exemplum.* Theophyl. in cap. 19. Matth. *Non oportet unum virum multis copulari, nec unam fœminam multis viris, sed ut initiò conjuncti sunt manere.* Plura hujusmodi contra polygamiam dicta apud veteres Ecclesiæ Doctores passim occurrunt, unde etiam Christiani Imperatores eandem expressis legibus prohibuerunt, ex quo nascitur argumentum. 9. *Ex legum scilicet Imperialium sanctione* ductum. *9. Ex legum Imperialium sanctione.* Theodosius, Arcad. & Honor. Impp. quamvis multa Judæis permiserint, polygamiam tamen in illis ferre noluerunt. l. 7. C. de Judæis. *Nemo Judæorum morem suum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam nuptias sortiatur, nec in diversa sub uno tempore conjugia conveniat.* Confer §. 7. Instit. de nupt. Novella Constitutio Caroli V. in ordin. crim. artic. 121. pœnam polygamiæ [quæ olim erat eadem cum pœna simplicis stupri, l. eum qui duas. Cod. ad l. Jul. de adult.] commutavit in *pœnam adulterii seu gladii*, quæ sanctio Carolina Constitutione Electorali Saxonica, non solùm confirmata, sed etiam extensa fuit, ut ne quidem remissio conjugis alterutrius locum habeat part. 4. Constit. 20. & ibi Moller.

220. Opponenda hæc sunt polygamiæ 1. *Antithesis* *Judæorum*, qui in Novo Testamento eandem sibi adhuc licitam & concessam esse volunt, Justin. in Dial. cum Tryph. p. 285. *Magistri vestri ad hoc usque*

usque tempus quatuor & quinque uxores unumquemque vestrûm habere permittunt, sed quia in servitutem Christiani Magistratus sunt redacti, ideò meritò ad leges Christianorum servandas coguntur. Majores ipsorum coram Pilato dixerunt: *Non habemus Regem nisi Cæsarem Romanum* Joban. 19. vers. 15. vivant ergò Romanis legibus juri divino ac naturali conformibus. Hodierni Judæi in plerisque provinciis propter crebra concilia & adversitates non ducunt plures, sed unam tantùm uxorem, secuti constitutionem R. Gersonis Anno 1040. mortui, qui sancivit *non nisi unam uxorem esse ducendam*. Christ. Gerson conv. Iudæus lib. 1. Tholm. Iud. cap. 20. 2. *Turcarum.* Mahumetes in Alcorano cuilibet potestatem facit *tot uxores ducendi, quot alere possit.* in cap. Elminim. azoar. 8. *quotq; in bello captivas ceperit.* Busbeq. Epist. 3. p. 144. *Turca hodiè, quotquotlibet ad legitimam uxorem pellices assumunt, quas emunt aut bello acquirunt, ubi earum tædet in forum productas vendunt.* Æneas Sylv. cap. 16. Imperator Turcicus plurimos sive uxores sive concubinas alit, ex quibus, si quam ad usum conjugalem expetit, illi gynæceum pervagatus sudariolum injicit. 3. *Chinensium*, de quibus Ioh. Mendoza lib. 2. de China cap. 9. *Chinenses tot sibi matrimonio jungere fœminas possunt, quot alendis sufficiunt, sed quæ prior nupserit, uxoris, reliquæ concubinarum & ancillarum loco sunt.* 4. *Anabaptistarum.* Johan. Leidensis Monasteriensium Anabaptistarum coryphæus docuit, *virum non esse devinctum uni conjugi, ac licere quantumvis multas in matrimonium ducere*, ipse quoque uno & eodem tempore ternas duxit uxores, quod exemplum alii certatim sunt secuti, ita quidem *ut etiam in laude poneretur frequens matrimonii repetitio.* Sleidan. lib. 10. comment. p. 273. *Iohannes Bocholdius Leidensis* polygamiam ex professo probavit & ipse simul 12. uxores habuit. Casp. Ulenb. caus. 9 *Helzerus Anabaptista* uno tempore simul tredecim uxores duxit Can. lib. 2. cap. 12. *David Georgius* negavit liberum esse, unum uni uxori astringi, sed alias plures posse habere ad augendam prolem. Bulling. lib. 2. cap. 14. ** Theophr. Paracelsus scribere non fuit veritus, *DEUM plures creasse fœminas quàm masculos, multas etiam facere viduas, æquum igitur esse ac necessarium, ut ad vitandam scortationem unus vir decem fœminas ducat. Item Deum instituisse conjugium, sed non determinasse, an unus vir unam conjugem an plures ducere debeat.* ** Eandem de polygamia doctrinam *Anabaptistis* tribuit D. Chemn. part. 2. exam. Conc. Trident. sess. 24. can. 2. *Rectè* [inquit] *& meritò damnantur Anabaptistæ & quicunq; sunt qui contra normam primæ institutionis in principio creationis traditæ & postea à Christo repetitæ & confirmatæ polygamiam in N. T. vel introducere vel defendere conantur.* 5. Disputationibus Bernhardini Ochini, qui polygamiam Christianis licitam & concessam esse publico scripto contendit, lib. 2. Dial. 21. p. 200. quem Beza in lib. de repud. & divort. insectatur, ut nihil dicamus de veteribus hæreticis Basilidis & Carpocratis sectatores indifferentes congressus variasque nuptias admiserunt, Iren. lib. 1. cap. 32. Hermogenem Tertullianus arguit, quod quotidiè nuberet.

Argumenta pro polygamia simultanea. 221. Potissimum pro stabilienda polygamia argumentum patroni ejusdem ex *sanctorum Patriarcharum exemplo* deducunt. Sed ad illud diversimodè responderi solet. Bellarminus de matrimon. cap. 10. recenset tres sententias. *1. Ex Patriarcharum exemplo.* 1. Quidam existimant, *Patriarchas unam tantùm legitimam uxorem habuisse, cæteras verò concubinas eorum fuisse.* 2. Quidam contra statuunt, *fœminas illas Patriarcharum veras & legitimas uxores fuisse*, quin etiam asserunt, *id non esse prohibitum, nisi jure positivo Evangelico.* 3. Quidam viâ ingrediuntur mediâ ac *Patriarchis ex divina dispensatione licuisse plures uxores ducere*, quam sententiam Bellarminus rectè vocat *communem*. Eandem enim amplectuntur Lombardus & pleriq; Scholastici 4. sent. dist. 33. Turrecremata & alii Canonistæ in c. dixit Sara 32. q. 4. ex recentioribus Azorius libr. 6. Instit. moral. c. 13. q. 1. Pererius in cap. 16. Genes. disp. 1. Alphonsus de Castro advers. hæres. in verb. Nuptiæ & alii complures. Verùm hi iterum in divortia sententiarum abeunt. Quidam enim volunt, *singulis Patribus peculiarem adfuisse divinam inspirationem, quâ intelligerent licere sibi divinâ dispensatione pluribus uxoribus jungi*, alii volunt sufficere, *quod primis Patriarchis divinâ inspiratione innotuerit ea dispensatio.* Item alii hanc dispensationem *tantùm cum populo DEI*, alii *cum omnibus gentibus factam* docent. Bellarminus igitur suam sententiam sex propositionibus includit. 1. *Circa polygamiam tam uxoris cum multis viris, quam viri cum multis uxoribus nullus homo dispensare potest, & maximè post Evangelium prædicatum.* Rationem offert hanc, *quia polygamia prohibita est, primùm jure divino naturali & deinde jure divino Evangelico, non potest autem inferior dispensare in lege superioris, proinde nec homo in lege Dei.* 2. *Potest Deus dispensare circa polygamiam unius viri cum pluribus uxoribus, non autem unius uxoris cum multis viris.* Rationem affert talem. *Duo præceptorum genera ad jus Naturæ pertinent, quædam universalia & communissima, quæ sunt velut principia prima juris Naturæ, quædam alia, quæ ex primis tanquam conclusiones derivantur. Priora illa continent ita universaliter regulam rectitudinis, ut in nullo casu mentione ullâ indigeant, & ideo sunt omnino indispensabilia, qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent quidem regulam rectitudinis, sed aliquando mutatis circumstantiis rerum & personarum utile est legem mutari ab eo scilicet, qui legem posuit.* Polygamiam unius fœminæ cum multis viris dicit pertinere *ad prima illa principia juris Naturæ*, ideoq; per nullam mutationem circumstantiarum posse fieri bonam, secus verò se rem habere in polygamia unius viri cum multis uxoribus, quæ ad *posterius genus præceptorum* pertineat ac dispensationem admittat. 3. *Ad dispensationem divinam non requiritur externa aliqua locutio vel Scriptura, nec sufficit, quod recta ratio dictet alicui illam esse licitam, sed requiritur peculiaris inspiratio Dei. Lex enim prohibens polygamiam non erat solùm naturalis, quia rectæ rationi conformis, sed quia DEUS speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset Natura matrimonii à se instituti, & proinde se velle, ut monogamiam contineret. Ergò ut speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex monogamiæ, ita speciali inspiratione opus erat in ejus dispensatione.* 4. *Dispensatio circa polygamiam indicata est à Deo primùm aliquot Patribus, deinde illorum verbo aut exemplo ad cæteros pervenit.* Probat ex eo,

quod

quòd tempore Abrahæ & deinceps res fuerit omnibus nota, cùm Sara ad ducendam secundam uxorem eum induxerit, Laban Iacobo duas filias obtulerit, & rursus illæ duas alias uxores eidem obtulerint, cumq; Moses Deut. 21. *de polygamia tanquam de re nota, & passim licita loquatur.* 5. *Probabile est dispensationem concessam omnibus gentibus, non autem solis Hebræis.* Probat id autoritate Augustini lib. 16. de civit. Dei cap. 38. libr. 22. contra Faustum cap. 47. & ratione ea, *quod non solùm Abraham & Iacob & eorum posteri, sed etiam Esau, qui ad populum Dei non pertinebat, multas uxores duxerit, nec hoc nomine a Scriptura reprehendatur, quodq; Scriptura nusquam Ismaelitas vel gentiles propter uxorum pluralitatem reprehendat.* 6. *Probabile est, dispensationem hanc ante Christi adventum cessasse, sed si non antè cessaverit, certum est a Christo omnino esse sublatam, ita ut jam non solùm Christianis, sed etiam aliis gentibus omnibus polygamia sit prohibita.* Prius probat ex eo, *quod cessaverat causa dispensationis videlicet paucitas hominum.* Posterius ex cap. 19. Matth. Hic est Bellarmini de Patriarcharum polygamia discursus.

Nostrorum de polygamia Patriarcharum sententia.

222. Ex nostris itidem quidam statuunt divinam *dispensationem* intercessisse. Censent enim DEUM quidem in prima conjugii institutione sancivisse, ut unus tantùm masculus ac fœmina una in conjugio sociarentur, sed quia Abrahæ semen multiplicari voluit, ideò eum circa legem istam dispensasse, & ab ejus obligatione Israelitas absolvisse licentiâ illis factâ multas simul uxores in matrimonium asciscendi, quamvis de tempore dispensationis nihil certi affirmari posse existiment. Alii contra & quidem plures statuunt, nullam unquam dispensationem divinam circa legem de monogamia esse factam, Patriarchas ergò non ex inspiratione vel dispensatione divina, sed ex prava temporum illorum consuetudine posteritatis latiùs propagandæ desiderio à divina ordinatione secessionem fecisse, & hunc in illis nævum fuisse à Deo toleratum & pœnitentiam agentibus remissum, nunquam verò in se ac per se approbatum. Qui priorem sententiam amplectuntur hæc potissimum fundamenta urgent. 1. Deut. 21. v. 15. talis

Argumenta pro inspiratione divina.

lex promulgatur. *Si quis habet uxores duas, alteram dilectam, alteram exosam, non potest præferre filium dilectæ filio exosæ in jure primogenituræ.* At quisquis disponit de jure inter liberos polygamorum, is etiam approbat polygamiam. DEUS ibidem disponit de jure inter liberos polygamorum. E. 2. Deut. 25. v. 5. *Quando habitaverint fratres simul & unus ex eis absq; liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus & suscitabit semen fratri suo.* Jam verò sæpiùs accidebat, ut frater ille vivus jam antè esset maritus. Ergò is divino mandato jubebatur esse polygamus. 3. 2. Sam. 12. v. 8. inquit Deus ad Davidem. *Dedi tibi domum Domini tui, & uxores Domini tui in sinum tuum.* Ergò polygamia Davidis, quâ uxores Saulis sibi copulavit, à Deo ipso originem duxit. 4. Aut *sciverunt* aut *ignorarunt* Patriarchæ polygamiam esse peccatum pugnans cum prima conjugii institutione. Posterius dici nequit. 1. quia legerunt & audierunt divinam Conjugii institutionem verbis perspicuis Gen. 2. expositam. 2. sæpiùs cum Deo collocuti sunt, qui Patribus hoc revelasset, si polygamia ut peccatum ipsi displicuisset. 3. Per Prophetas & Sacerdotes ob polygamiam nusquam leguntur repræhensi. 4. multi ex illis fuêre donis Propheticis illustres, ut Abrahamus, David, &c. quos legis contra polygamiam latæ penitùs ignaros fuisse cogitari vix potest. Nec priùs commodè asseritur. (α) Si enim sciverunt polygamiam esse peccatum, ac nihilominus ei indulserunt, consequens fuerit, quod ex proposito & destinata malitia peccaverint, ac proinde in peccato mortali perpetuò vixerint, nec Deo placere potuerint. (β) Ubi nulla peccati displicentia, ibi non potest statui vera pœnitentia. At in Patribus non fuit polygamiæ displicentia, neq; enim abjecerunt superinductas uxores, sed ad finem usque vitæ illis cohabitarunt. Ergò nec veram de hoc peccato egerunt pœnitentiam, & per consequens, in peccato mortali ad extremum usq; vitæ spiritum contumaciter perseverarunt. (γ) Ut ignorantia juris non excusat, sic nuda opinio non tollit rationem peccati mortalis. Quod si ergò sciverunt Patriarchæ legem conjugii, ac nihilominus polygamiam legi isti repugnantem fuerunt amplexi, peccatum mortale commiserunt, etiamsi opinati fuerint legem illam non violari per polygamiam. 5. Permissio illa, quâ Deus Patribus πολυγαμίαν dicitur permisisse, non potest esse nuda & simplex *tolerantia,* aliàs non fuisset Patribus aliâ ratione polygamia permissa, quàm quâ hodiè Turcis & gentilibus adhuc permissa: nec potest explicari per *non-imputationem*, quia fuisset in Patribus peccatum mortale, utpote plenâ voluntate & scientiâ commissum, jam verò pugnat cum divina justitia peccatum mortale non imputari; sequeretur insuper peccata venialia, quæ Deus renatis non imputat, itidem specialiter à Deo permitti, peccatum mortale absq; pœnitentia, quæ in Patribus de hoc peccato non occurrit, remitti, ac solis piis & Sanctis, non in genere omnibus Israelitis polygamiam fuisse permissam, quæ omnia sunt absurda: nec potest permissio illa per *remotionem pœnæ politicæ* explicari, sequeretur enim, Patres omnes fuisse extra statum gratiæ propter peccatum mortale in foro poli commissum, nec per pœnitentiam deletum: sequeretur quædam peccata, quæ coram Deo verè talia, non fuisse à Prophetis reprehensa, quin & mendacium, ebrietatem, Sabbati profanationem atque alia, quæ civiliter non puniuntur, à DEO & olim & etiamnum esse permissa. 6. Absurdum videtur statuere, quòd Abrahamus vir sanctissimus ac parens sanctitatis à Prophetis & Christo ipso nunquam sine honore nominatus & à justitia & sanctitate ubique commendatus vel ignoraverit polygamiam esse peccatum conjugii institutioni repugnans, vel scienter, & ex proposito peccatum mortale commiserit. 7. Nisi dispensatio conceditur, dicendum erit, plurima Patrum conjugia fuisse *illegitima*, secundarias uxores fuisse scorta, liberos ex illis susceptos esse spurios, & ex fornicatione natos. Johan. 8. vers. 41. 8. Urgentur dicta Patrum. Justin. in Dial. cum Tryph. circa finem pag. 291. *Non tanquam fornicantes Patriarchæ habuerunt plures uxores, sed œconomia quadam id atque dispositio fuit.* Augustinus libr. 3. de doctrin. Christ. cap. 12. *Suscipiendæ prolis causâ erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo.* libr. 16. de civit. DEI cap. 38. *Eo tempore multiplicandæ posteritatis causâ multas uxores habere nulla lex prohibebat.* lib. 22. contra Faustum cap. 47. *Peccata alia sunt*

con-

contra Naturam , alia contra morem, alia contra preceptum. Si Naturam consulas, Patres non lasciviendi , sed generandi causa pluribus mulieribus utebantur, si morem illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur. Si preceptum, nulla lege prohibebatur. Idem. *Quando mos erat, crimen non erat, & nunc propterea crimen est, quia mos non est.* Hieron. in Epist. ad Ocean. *Sciebat Apostolus lege concessum, exemplo Patriarcharum ac Mosis familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere.*

Responsiones ad allata argumenta pro dispensatione.

223. Alii contra negant dispensationem circa legem Conjugii esse factam , ac velut JCti dicunt, *legis generalis tanquam regula tamdiu esse standum, donec specialis exceptio probetur* , ita censent, primævam illam conjugii legem perpetuò mansisse immotam, nec per contrariam dispensationem ab ejus obligatione Patres fuisse liberatos , cùm certis & immotis Scripturæ fundamentis exceptio dispensationis probari nequeat. Ad primum igitur argumentum ex Deuter. 21. vers. 15. pro dispensatione stabilienda adductum respondere possunt. 1. exosam illam potuisse esse vel repudiatam vel etiam mortuam, quâ ratione maritus non fuerit polygamus simultaneus. 2. Leges ferri non solùm de iis, quæ approbantur , sed etiam de iis, quæ tolerantur. Mosen igitur hic agere politicum legislatorem in vita civili , non Ecclesiæ doctorem in vita spirituali. 3. axioma illud, qui disponit de consequente, ille etiam vult antecedens , multas pati ἐνςάσεις in νομοθεσίᾳ. Sic vetat Deus *meretricium* , sive prostibuli mercedem inferri ærario templi, Deut. 23. vers. 18. nec tamen meretricium quæstum approbat. Aliud est factum aliquod publicâ consuetudine receptum nudè recensere , & ex eo casum (ut vocant) formare , aliud verò illud factum tanquam legitimum & divinitùs concessum approbare , quod posterius ex priore deduci nequit. 4. Non posse ex hoc loco quicquam amplius colligi, quàm quòd Deus in populo suo polygamiam publicâ & universali consuetudine receptam , peculiarem ob finem videlicet Abrahæ posteritatem multiplicandam toleraverit , licet ipsa sine transgressione legis primordialis non fuerit.

s. Deut. 21. v. 15.

Ad secundum ex Deut. 25. vers. 5. respondere possunt legem illam diversimodè explicari, ut apparebit inferiùs. Hoc loco illud sufficit monuisse, verbis in principio legis posita , si *habitaverint fratres* יחדו *pariter* , continere legis explicationem , quod non in genere & indeterminatè de quibusvis fratribus, sed in specie ac determinatè de fratribus unà in ædibus scilicet paternis adhuc habitantibus esse sit accipienda. Jam verò filii matrimonium contrahentes ac patresfamiliâs facti non ampliùs habitant in ædibus paternis. Genes. 2. vers. 24. Sed propria quærunt domicilia. Ergò de fratre adhuc cœlibe non autem marito constitutio de ducenda fratria erit accipienda. Eadem limitatio colligitur ex hac ratiocinatione. Interpretatio semper ita facienda est, ne ducat ad absurdum. Atqui absurdum est statuere, Deum , qui lege conjugii divinitùs sancitâ polygamiam prohibuerat , quique Levit. 18. vers. 18. sororem uxoris eâ adhuc vivente *ad affligendum eam* , sive injuriâ eam afficiendum sibi copulare , expressis verbis interdixerat, hac lege Mosaica polygamiam voluisse mandare ac stante prioris prohibitionis causâ nihilominùs per expressum jubere, ut in quietum & pacatum fratris cum legitima uxore matrimonium asciscceretur fratria , à qua graviores fortè metuendæ erant rixarum & dissidiorum occasiones, quàm ab uxoris sorore. Quòd si apud Judæos usu receptum fuisset, fratriam duci à fratre jam antè nuptiis implicito, certè Sadducæorum quæstio de muliere septemvira Christo proposita fuisset intricatior, nec Sadducæi illam circumstantiam prætermisissent quod unus, Itemque alter ex fratribus binas simul uxores habuisset, Matth. 22. vers. 25. Neque ex Boozi Rutham ducentis exemplo contrarium manifestè colligi potest, cum de eo non extet annotatum , an maritus , an verò viduus fuerit. Si dicas, *posito eo quod majus , poni potest quod minus. At magis repugnat juri Naturæ conjugium fratriæ quàm polygamia , ergò posita dispensatione in conjugio fratriæ potest etiam poni dispensatio in polygamia*; respondere possunt per inficiationem. Polygamiam enim magis pugnare cum essentialibus matrimonii, cum individua scilicet duorum in unam carnem conjunctione , cùm contra fratriæ conjugium tantùm pugnet cum gradibus lege divinâ prohibitis, in quibus dispensationem pro ratione temporis habere locum , Caini ac Sethi cum sororibus inita conjugia ostendunt. Sed de hac re infrà pleniùs. Ad tertium ex Samuel. 12. vers. 8. respondere possunt. 1. non posse hunc locum de conjugio intelligi, quia David filiam Saulis Michol in conjugium asciverat , ac proinde erat gener Saulis, utique ergò lege divinâ prohibitus fuit ducere socrus suas, uxores scilicet Saulis, inter quas Micholis mater erat. Lev. 18. vers. 15. *Turpitudinem nurus tuæ non revelabis* , ubi interdicitur socero conjugium cum nuru, ergò vice versâ etiam interdictum est conjugium generi cum socru. Nec est, quod dicatur, *novercas Micholis fuisse tantùm secundo affinitatis genere Davidi conjunctas, ac proinde nullam juris divini prohibitionem hîc intercedere*, quia generaliter loquitur Nathan de uxoribus Saulis, neque excipit ex illis Micholis matrem. Adde quod ut David cum Michol, ita quoque Saul cum uxoribus suis factus erat per conjugium una caro , quòd si ergò David duxisset Saulis uxores, conjugium iniisset cum illis, quas matrum loco habere ipsum oportebat. Neque usquam legitur , David Saulis uxores matrimonio sibi copulasse , cùm reliqua ipsius conjugia diligenter sint annotata. 2. non ergò de Conjugio , sed de dominio Davidis in uxores Saulis verba Nathanis sunt accipienda. Propheta enim totus in eo est , ut divina beneficia Davidi exhibita graviter exaggeret, quòd scilicet Deus ipsum in regium evexerit, solium & plenam regni potestatem ipsi dederit , adeò ut etiam uxores Regis Saulis prædecessoris ipsimet obsequi fuerint coactæ. Quamvis enim phrasis illa *dare in sinum, esse in sinu, cubare in sinu, &c.* de re uxoria sæpiùs usurpetur Gen. 16. v. 5. Deut. 13. v. 6. cap. 28. v. 56. tamen significatio illa non est perpetua, cùm interdum simpliciter pro relativo accipiatur, *dedi in sinum tuum*, id est, tibi, inde 1. Reg. 1. v. 2. de Abisag, quam tamen David non cognovit, dicitur , *dormiat in sinu tuo*. Targum reddidit לותך *apud te*. Si dicas, Abisag etiam absque copula maritali fuisse Davidis conjugem , ac proinde phrasin illam adhuc esse conjugalem , opponi possunt sequentia loca, in quibus phrasis ea non potest de conjugali societate exponi. 1. Reg. 1. v. 20. Psalm. 35. vers. 13. Psalm. 79. v. 12. Esai. 65. v. 7. Cumprimis verò urgeri potest locus Luc. 6. v. 38. *mensuram supereffluentem dabunt in sinum vestrum*, id est, in potestatem & proprietatem vestram. 3. quidam

a. Deut. 25. v. 5.

3. Sam. 12. v. 8.

concedunt phrasin illam de consortio maritali pos-
se hoc loco accipi, cùm de ovicula *in sinu divitis*
cubante vers. 3. sic videatur accipienda, sed addunt,
comparatè id esse dictum hoc sensu. Si noluisses
iis quas habes uxoribus esse contentus, poteras ex
toto regno eligere alias quas velles, solutas scilicet
à matrimonio ac maritatam relinquere viro suo.
Verbum enim נתן apud Hebræos non semper u-
surpatur de *legitima concessione*, sed de tolerantia
& conniventia. Genes. 20. v. 6. Num. 21. v. 23. Jud.
11. v. 19. 1. Reg. 11. v. 7. quâ ratione denotaret, non
id quod absolutè & simpliciter licitum, sed quod in
4. comparatione minus illicitum. Ad quartum ex
peccati mortalis Natura & conditione petitum re-
spondere possunt, Patres *ex ignorantia* peccasse, i-
deoque polygamiam ipsorum non fuisse peccatum
actu mortale, quia peccata ignorantiæ & infirmi-
tatis piis à Deo condonantur, si ea vera in Chri-
stum fide cum Davide dicant. Peccata quis in-
telligit, ab occultis meis munda me. Psalm. 19. v. 13.
Quamvis enim institutio Conjugii non fuerit Pa-
tribus ignota, tamen genuinus ille divinæ institu-
tionis sensus, quod duo tantùm & non plures in
carne una esse debeant ipsis ignotus fuit. Quare
cùm viderent polygamiam esse publicâ consetudi-
ne receptam, promissionem de multiplicatione po-
steritatis sibi factam, Θεοῦ ὑπεριδόντος τοὺς χρόνους τῆς
ἀγνοίας Actor. 17. v. 30. Deo tolerante ac dissi-
mulante apud omnes ferè gentes illo tempore po-
lygamiam vigere, Deum in conjugio fratrum ac
sororum in principio dispensasse, &c. in hanc de-
venerunt opinionem, quòd polygamia non pu-
gnet cum prima conjugii institutione, sed sit res
media & adiaphora. Neque banc ignorantiam
quisquam mirabitur, si consideret Evam & Lame-
chum errasse in persona Messiæ promissi illius se-
minis, cùm tamen prima promissio clarè testetur
Messiam fore θεάνθρωπον, utpote serpentini capi-
tis conculcatorem; si expendat, Saram matriar-
cham in hoc ipso facto, quando Agarem ancillam
marito Abrahæ conjungit, etiam aliâ ratione à ve-
ro divinæ promissionis sensu aberrasse, quod scili-
cet non ex ipsius, sed alterius fœminæ cum Abraha-
mo consortio heres sit expectandus, si cogitet,
quanta sit vis consuetudinis publico quasi consen-
su receptæ; si in memoriam sibi revocet, non om-
nia, quæ à Patriarchis gesta, à Spiritu plenæ cogni-
tionis luce illustrato, sed quædam ea prudentia, ti-
more & errore carnali esse profecta, utpote quan-
do Abraham Saram apud Ægyptios vocat suam *so-
rorem* Genes. 12. vers. 13. & apud Gerarenses uxo-
rem eam esse iterum dissimulat Genes. 20. v. 2. Fi-
liæ Lothi dubio procul in omni pietate & honesta-
te à parente institutæ non libidinis explendæ, sed
prolis suscipiendæ desiderio stolidum & divinæ legi
adversum capiunt consilium Genes. 19. v. 31. Sed
hos ac similes nævos, hæc peccata ignorantiæ & in-
firmitatis Deus vel ob conjunctam vel sequentem
pœnitentiam Patribus condonavit, & propter
Messiam verâ fide apprehensum in gratiam eos re-
cepit. Si dicas, *Patres non egisse de polygamia pœ-
nitentiam*, distinguendum erit inter pœnitentiam
generalem & specialem. Quamvis Patres *in spe-
cie* de hoc peccato non egerint pœnitentiam, ta-
men *in genere* peccata ignorantiæ sibi remitti verâ
fide petierunt, sicut etiam in lege peculiaria sacrifi-
cia pro *peccatis ignorantia* fuêre ordinata, proinde
licet in polygamia hæserint usque ad finem vitæ,
tamen illa non fuit in ipsis peccatum actu mortale,
cùm non ex certâ scientiâ & deliberatâ voluntate
contra legem peccarint, jam verò peccata igno-
rantiæ in renatis per pœnitentiam & fidem red-
duntur venialia. Si urgeas, *Prophetas non dam-
nasse polygamiam, cùm tamen alia peccata repreben-
derint*, recurri posset ad Lev. 18. v. 18. de cujus legis
genuino sensu tractabitur inferiùs, & Malach. 2.
vers. 14. ubi non solùm repudia, sed & polygamian
taxari non injuria quidam existimant, sed & exem-
plis quamplurimis demonstrari potest, nec om-
nium peccatorum reprebensiones esse annotatas,
nec illorum ipsorum peccatorum, quæ in Scriptu-
ris memorantur, descriptioni specialem aliquam
reprehensionem semper esse adjectam Genes. 19.
vers. 33. 2. Samuel. 16. v. 4. &c. sed ea lege tanquam
generali regula eam esse petendam. Probè etiam
dispiciendum erit, an in conjugio Jacobi cum dua-
bus sororibus dispensationem divinam statuere
possimus, quòd cùm videatur vix admitti posse
contra expressam legem Mosaicam, Levit. 18. v. 18.
quæ etiam est lex naturalis, inde colligere prom-
tum, non esse immediatam oppositionem. Aut
in polygamia concedenda est dispensatio, aut Pa-
tres Polygami via erunt in peccato actu mortali, i-
dem enim de Jacobi polygamia dici potest, in qua
tamen divina quædam dispensatio via possit statui,
datur igitur tertium, quòd scilicet polygamia in se
quidem peccatum fuerit, interim tamen Patribus,
qui peccatum eam esse ignorarunt, fide in Messiam
fuisse remissum. Ad quintum & sextum respon- 5. & 6.
deri potest ea iisdem fundamentis. Magna qui-
dem lux divinæ cognitionis fuit in Patribus Ver.
Testament. si comparetur ad tenebras Ethnicas,
interim tamen si ad lucem Nov. Test. fiat compa-
ratio, illorum tempus confertur nocti. Novi au-
tem Testamenti tempus diei. Rom. 13. v. 12. Ad
septimum responderi potest per distinctionem. 7.
Conjugium *legitimum* duplici sensu dicitur, vel
quod divinæ institutioni ac legibus divinitùs sanci-
tis per omnia & exactè conforme, vel quod à regu-
la quidem institutionis ex ignorantia & errore
communi quodammodo recedit, interim tamen
statutis ac moribus publicis pro legitimo habetur,
quale fuisse Patrum cum secundariis uxoribus con-
jugium dici potest. Ad octavum regerere quis 8.
potest, ne ipsos quidem Pontificios patronos di-
spensationis maximos Hieronymi & Augustini
sententiam simpliciter acceptare. Sic enim scribit
Bellarm. de matrim. c. 11. *Est alia sententia aliorum,
qui non solùm docent fœminas illas Patriarcharum
veras & legitimas uxores fuisse, sed etiam affirmant,
id non esse probibitum, nisi jure Evangelico positivo,
quam sententiam esse volunt sanctorum Patrum Hie-
ronymi & Augustini. Hac tamen sententia* (inquit)
*repugnat Innocentio III. cap. Gaudemus. de divort.
repugnat Chrysostomo homil. 56. in cap. 30. Genes. re-
pugnat Ambrosio lib. 1. de Abraham. cap. 4. repugnat
manifestæ rationi. Si enim solo jure Evangelico po-
sitivo, non autem jure naturali probibita esset polyga-
mia, liceret hoc tempore infidelibus plures uxores ha-
bere, cùm non teneantur particularibus legibus Ev-
angelij, antequam Christiani fiant.*

224. Atque hæc de polygamia Patrum in ἐπίκρισις.
utramq; partem ita disputantur, de quibus sequen-
tes notari possunt aphorismi. 1. Quæstio de poly-
gamia Patrum non concernit articulum aliquem fi-
dei, ideò etiam dissensio in illius explicatione uni-
tatem fidei non tollit. Nemo enim ex nostris
hodiè negat, polygamiam pugnare cum primæva
Conjugii

Conjugii institutione; nemo negat in N.T. polygamiam esse penitùs illicitam ac damnatam, de eo duntaxat quæritur, quomodo Patrum polygamia sit excusanda. *In omnibus controversiis*, inquit Chemnicius in limine disputationis de Baptismo Johannis, *ea, quæ necessarium habent usum in exercitiis pœnitentiæ, fidei & pietatis, discernenda sunt ab aliis disputationibus, in quibus opinionum diversitas, vel etiam levis quædam hallucinatio non infert jacturam fidei & salutis.* 2. Quæstionis de polygamia Patrum decisio non est simpliciter necessaria ad solvendum Ochini argumentum pro polygamia in N.T. stabilienda ex eadem deducta. Argumentum Ochini tale est. Quod conforme est exemplo sanctissimorum Patriarcharum, nec in illis fuit peccatum conjugii institutioni repugnans, illud in N. T. Christianis licitum est & concessum. Polygamia simultanea conformis est exemplo sanctissimorum Patriarcharum, nec in illis fuit peccatum conjugii institutioni repugnans. Ergò. Hîc commodissimè & sufficientissimè responderi potest per *negationem Majoris* propositionis, quòd à Christo & Apostolis ad primævam institutionem simus revocati, quicquid ergò sit de polygamia Patrum, sive ea in se peccatum fuerit vel non fuerit, post institutionis repetitionem & confirmationem polygamiæ in Nov. Testament. non amplius esse locum. Non esse judicandum exemplis sed legibus, ac in rebus controversis ad initia semper esse recurrendum. 3. In quæstione de polygamia Sanctorum in Vet. Testament. si quis velit ἐπέχειν, nullam merebitur reprehensionem. Video hanc moderationem Theologis Præstantissimis placere, qui licet in unam quæstionis partem magis propendeant, alteram tamen sententiam non simpliciter damnant. D.Chemn.part.2.exam. de Matrimon.sess.24.can.2. *Quicquid sit, sive de dispensatione & permissione, sive de tolerantia Dei in polygamia veterum, hoc certum est, conjugium ex prima sui institutione esse unius maris & unius fœminæ conjunctionem.* Et postea. *Quod de Patribus quibusdam V.T. leguntur exempla polygamiæ, tribuatur sanè illud vel dispensationi Dei, sicut Augustin. disputat de bono conjugali propter semen benedictum, quod ex illa gente nasci debebat, vel propter significationem futuræ conjunctionis Judæorum & gentium in Ecclesia Christi, vel tribuatur tolerantiæ Dei. neq; enim omnibus vitiis liberi fuerunt Patres & multa in Sanctis suis tolerat.* Dn. D. Mentzerus tom.4.disp.Marpurg.15.thes.72. *Politicum illum morem, quo Patriarchæ non ex malitia, sed communi consuetudine ducti, respicientes in divinam promissionem de multiplicatione generis non turpis libidinis explendæ sed augendæ familiæ gratiâ plures sibi uxores adjunxerunt, in populo Judaico Deum permisisse, vel etiam in eo dispensasse & polygamiam ad tempus concessisse nemo mirabitur, qui integram istius gentis Historiam prudenter expenderit.* Dn.D. Meisn. part.1. Sobr. Philos. sect.2.cap.5. pag.645. *De polygamia Patrum, an intrinsecè peccatum fuerit, necne, in utramq; partem probabiliter disputari potest, præsertim cùm manifestam certamq; decisionem in Scripturis non haberi appareat.* 4. Distinguendum inter certas demonstrationes & probabiles conjecturas. Dispensatio divina probabilibus quidem conjecturis ac verisimilibus argumentis persuaderi fortè potest, sed apodicticis rationibus demonstrari nequit. Incerta enim est illa dispensatio tùm *ratione objecti*, quia nondum constat an solis Judæis, an verò etiam gentilibus dispensatio illa fuerit concessa, & si solis Judæis, an omnibus polygamis in populo Judaico, an verò tantùm sanctis Patriarchis si facta. Bellarminus asserit, *quòd omnibus gentibus fuerit concessa*, sed hoc ipsi etiam Azorio non probatur lib. 6. Instit. moral. cap. 13. quæst. 1. cùm soli Abrahæ & ipsius posteris de multiplicatione generis promissio fuerit facta, nec de gentilium posteritate longè lateque propaganda Deus fuerit solicitus, ut propter eam jus naturale relaxaverit. Tum *ratione modi*, nondum enim constat, an per *externam aliquam locutionem*, an verò per *interiorem Dei inspirationem* dispensatio facta fuerit. Itemque an singulis Patribus peculiaris inspiratio adfuerit, an verò primis duntaxat Patriarchis divinâ inspiratione dispensatio innotuerit, qui eam ad posteros deinde propagarunt: tùm denique *ratione temporis*, si vel *originem* spectes, an scilicet temporibus Abrahæ, an verò Noahi cœperit illa dispensatio, num ante diluvium, an verò post diluvium fuerit cognita, vel *durationem*, an scilicet ante Christi adventum cessaverit, an à Christo sit sublata. Unde Bellarminus toties repetit, *probabile est, &c.* 5. Distinguendum est circa dispensationem inter Dei *voluntatem* ac *potestatem*. Potuisse Deum dispensare circa polygamiam facilè concedi potest, cùm sit legis suæ Dominus, (quod Bellarminus asserit, *Deum quidem dispensare posse circa polygamiam unius viri cum pluribus uxoribus, non autem unius uxoris cum pluribus viris*, id ita comparatum est, ut de eo non injuriâ ulterius quæri possit) sed voluisse dispensare, vel etiam ipso actu dispensasse, non potest tàm certò ac firmiter demonstrari. 6. Qui dispensationem divinam hîc stabilire conantur, sententiam suam sic exponant atque muniant, ne Pontificiis detur occasio traditiones extra Scripturam urgendi, cùm de dispensatione itidem non habeantur expressa Scripturæ testimonia; Christum novum legislatorem esse statuendi, cùm novâ lege sustulerit, quòd veteri dispensationis lege erat concessum, & ex matrimonio Sacramentum N. T. confingendi. *Lex nova* (scribit Bellarm. de matrim. cap.4.) *quæ jugum suave & onus leve dicitur comparata cum veteri, esset in hac parte longè durior veteri, nisi gratiam Sacramentalem conjunctam matrimonium in N.T. haberet, siquidem Hebræis licebat multas simul uxores habere & impunè conjuges, per libellum repudii dimittere, ut proinde gratiâ illa Sacramentali in conjugio non indigerent.* 7. Cavenda sunt utrinque quæstionis extrema. Ut enim absque insigni piorum Patriarcharum injuriâ dici nequit, ipsos ob polygamiam in peccato actu mortali absque pœnitentia & extra statum gratiæ vixisse, ita quoque talem quandam polygamiæ dispensationem introducere, quæ peculiari Dei inspiratione Patribus fuerit indicata, nec solùm omnibus Hebræis, sed etiam quibusvis gentibus fuerit concessa, vel etiam statuere, quòd polygamia in se ac per se non pugnet cum prima conjugii institutione, sed tantùm cum jure positivo Evangelico Matth. 19. demum à Christo promulgato, ad alterum extremum vergit. Apostolus Act. 13. v. 18. pulcerrimâ voce exprimit divinam tolerantiam, quâ Deus erga populum Israeliticum usus est, ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς inquit. Christus de repudiis disserens emphaticè inquit, Mosen ut legislatorem politicum illud de repudio statuisse, nec dicit *Moses vobis* præcepit, (In propria scilicet & stricta

signific-

significatione, apud Marcum cum generali significatione usurpatur) sed *permisit*, & quidem propter *duritiem cordis* permisit, huc scilicet fine politico, nequid pejus accederet, ut notanter addit. *Ab initio non fuit sic*, id est, non congruit cum norma & regula justitiæ in Deo æterna, nec cum prima conjugii institutione, sed in foro politico duntaxat ad tempus fuit permissum. Matth.19.vers.8. Idem κατ᾽ ἀναλογίαν ad polygamiam, si quis applicare velit, non multùm aberraverit.

225. Atque hæc dicta sint de primario Ochini argumento ex Patriarchar. exemplis petito. Reliqua minoris sunt momenti, & ex superioribus facilem habent explicationem. 2. ex 1.Cor. 7.v.7. *Quilibet donum suum habet proprium ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic*, concludit hoc modo. *Quicquid moderationem aliquam secundùm varia hominum dona recipit, illud non est adeo stricti juris. Conjugium juxta varia hominum dona moderationem recipit. E.* Resp. Apostolus non loquitur de conjugio jam contracto, quasi in illo à legibus institutionis pro diversitate personarum discedere liceat, disertè enim addit v.10. *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxor à viro non discedat*; sed loquitur de conjugio contrahendo, an satiùs sit conjugium inire, an verò in cœlibatus statu permanere, ubi respondet Apostolus, donum continentiæ non esse omnibus commune, sed unumquemvis proprium habere donum, ideò non posse generalem aliquam de conjugio vel contrahendo vel non contrahendo regulam omnibus præscribi. 3. Gal.4. v.24. *Duo filii Abraham significarunt duo Testamenta, sive duos populos. Ut enim Abraham habuit duos filios, unum ex libera scilicet Sara, alterum ex ancilla, videlicet ex Hagar, sic Deus habuit duos populos unum ex Synagoga V.T. serva, alterum ex Ecclesia N.T. libera. Significavit ergo Hagar Synagogã. At Synagoga non fuit adulterina conjunctione Deo copulata, sed legitima. E. & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera, sed legitima conjux Abrahæ.* R. argumentum hoc nihil aliud probat, quàm in V. T. polygamiam vel per divinam dispensationem fuisse licitam, vel divinâ conniventiâ toleratam, ac conjugium Abrahæ cum Sara ob publicam consuetudinem fuisse legitimum habitum, ex eo autem inferri nequit, in Nov. Test. in quo à Christo & Apostolis ad primævam institutionem revocati sumus, polygamiam adhuc licitam esse. Adde quod ex typis non ducantur firma & apodictica argumenta, nisi Scriptura ipsa monstret applicationem. 4. *In polygamia locum habeat fines conjugii legitimi*. Resp. 1. ut actio aliqua sit legitima ac Deo grata, non sufficit finem ejus esse bonum, sed requiritur, ut ipsa quoque in se ac per se formaliter sit bona & legi divinæ congrua. Neque enim scortatio ex eo redditur legitima, si prolis suscipiendæ causâ suscipiatur. Jam verò ostendimus superiùs, polygamiam licet non æqualiter, tamen æquè ac adulterium ac vagos concubitus pugnare cum primæva conjugii lege. Aug.22.contra Faust.c.42. *non solum quo fine, sed & quo modo quodq; fiat, videndum.* 2. Causæ propter quas Deus in Patriarchis polygamiam toleravit, cessarunt in Nov. Test. Sive enim propter promissionem de multiplicatione posteritatis Abrahæ factam, cum Augustino libr. 16. de C. D. cap. 38. sive propter typum duorum in Ecclesia populorum Judæorum scilicet ac gentium cum Justin. in Dialog. cum Tryph. Ambros. lib. 1. de Abrah. cap. 4. bigamiam in Sanctis Vet. Test. à Deo fuisse toleratam, vel etiam circa eam dispensatam statuamus, utraque causa in N. T. desiit. 3. Ostendimus superiùs, polygamiam finibus legitimi matrimonii adversari. 4. Finis conjugii est non propagatio generis humani absolutè sumta, sed legitima propagatio; non quævis cohabitatio cum uxore, sed legitima cohabitatio, non quævis libidinis extinctio, sed legitima extinctio. Jam verò hi fines non occurrunt in polygamia divinis legibus repugnante. 5. *Polygamia est remedium ad prioris conjugis sterilitatem, quæ maledictionis loco in lege divina habetur, tollendam. Ergo non est illicita.* Resp. 1. argumentum deduci potest ab absurdum. Si enim propter sterilitatem concedenda est polygamia, utique etiam mulieri concedenda ea erit, cùm in marito sæpiùs causa sterilitatis hæreat, sed consequens illud polygamiæ patroni non concedunt. 2. Sterilitatis causa non semper hæret in Natura, sed ab altiore principio peculiari scilicet Dei gubernatione ac dispositione dependet, ut testantur exempla in sacris literis annotata. Precibus ergò ad amovendum sterilitatis malum pii conjuges utantur, non autem contra Conjugii leges quicquam suscipiant. 3. Opprobrium sterilitatis in N. T. est sublatum, Esai.56.v.3. Matth.19.v.12. 1.Cor.7.v.40. 4. Ut fœcunditatis medium, ita quoque sterilitatis remedium non potest Deo probari, nisi sit legitimum & divinæ sanctioni conforme. 5. Sterilitas est malum pœnæ, polygamia in N. T. est malum culpæ pugnans scilicet cum lege conjugii à Christo repetita & confirmata, jam verò ad evitandum malum pœnæ non debet admitti malum culpæ.

226. Coronidis loco quæritur. *An Turcis aliisve infidelibus polygamis, si ad Ecclesiam Christianam veniant, concedendum ut uxores, quas antè conversionem duxerunt, retineant, an vero cogendi, ut retenta duntaxat prima reliquas abjiciant?* Quidam affirmant prius. 1. Quia uxoribus illis primæ superinductis magna afferretur injuria, nec patebit ipsis aditus ad secunda vota. 2. Quia Apostoli in primitiva Ecclesia videntur in conversis ex Judaismo & Ethnicismo talia conjugia tolerasse, quod colligunt 1.Tim.3.v.2. Tit.1.v.6. ubi in Episcopo peculiariter requiritur, ut sit *unius uxoris maritus*. Hieronym. in Epist. ad Ocean. 3. Theologi approbarunt conjugium *Comitis à Gleichen*, cùm Saracenica fœmina, cujus beneficio ex Turcica captivitate liberatus erat, priori conjugi superinducta. 4. Si cogantur uxores adamatas rejicere, deterrebuntur reliqui à fidei Christianæ receptione. 5. Liberi ex illis Conjugibus suscepti erunt illegitimi censendi, ex quo magnæ nascentur confusiones. Sed Pontifex Innocentius III. in c. Gaudemus X. de divortiis. videtur statuere contrarium. *Quia* (inquit) *pagani circa plures in simul fœminas affectum dividunt conjugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum absonum hoc videtur & inimicum fidei Christianæ, cum ab initio una costa in unam fœminam sit conversa & Scriptura divina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ & erunt duo in una carne, non dixit tres vel plures, sed duo, nec dixit, adhærebit uxoribus, sed uxori*, ex quo colligit Bellarm. de matrim. cap. 11. §. Præterea: *Si infidelis polygamus ad Baptismum veniat, cogendum eum esse, ut dimittat uxores omnes præter primam, quia solùm cum*

prima

2. 1.Cor.7. v.7. Quilibet donum suum habet.

3 Galat.4 v.24. Duo filii Abrahæ duo Testamenta.

4. à fine conjugii.

5. ex polygamiæ commodo.

Q. An conversis ex Turcismo permittenda uxorum pluralitas.

prima conjugium est verum matrimonium. Nititur hæc assertio fundamento eo, quòd polygamia juri divino ac naturali repugnet, jam verò quæ pugnaut cum jure Naturæ, ea etiam gentilibus extra Ecclesiam constitutis sunt prohibita, nec ullus in eis humanæ dispensationi relictus est locus, cùm inferior non possit tollere legem superioris, cui sententiæ utpote conscientiis tutiori assurgimus.

MEMBRUM POSTERIUS.

De requisitis & qualitatibus personarum matrimonio conjungendarum.

Qualitates personarum matrimonio copulandarum.

227. Egimus hactenus *de numero* personarum matrimonio copulandarum, quem divina institutione *ad binarium* restrictum esse ostendimus, restat ut *de requisitis & qualitatibus* earundem in posterum differamus. Neque enim ad legitimum ac Deo gratum matrimonium sufficit duas tantùm personas marem scilicet unum ac fœminam unam in arctam illam ac indissolubilem vitæ societatem consentire, ac hac in parte divinæ institutioni per certum ac determinatum personarum numerum satisfieri, sed requiruntur insuper præter *discretam illam quantitatem*, sive numerum *certa qualitates* in personis matrimonio copulandis. Ut autem de qualitatibus illis rectiùs fieri possit judicium, procedimus hoc modo. Personæ matrimonio copulandæ considerantur vel *absolutè* vel *relatè*. Absolutè quælibet persona seorsim & per se consideratur, an scilicet ad matrimonium sit habilis & idonea. Relatè consideratur utraque persona matrimonio conjungenda in mutuo ad se invicem respectu. Constituemus igitur duos hujus posterioris membri articulos, quorum prior *de absoluta*, posterior *de relata* personarum Conjugio sociandarum consideratione tractabit.

ARTICULUS PRIOR.

De absoluta qualitatum in personis matrimonio conjungendis requisitarum consideratione.

Distributio qualitatum.

228. Quemadmodum bona divinitùs homini concessa in tres dispescuntur classes, quædam enim *animi*, quædam *corporis*, quædam *exterioris status* & conditionis sive ut vulgò loquuntur, *fortuna*, statuuntur bona: Ita quoque absolutam qualitatum in personis matrimonio sociandis requisitarum considerationem commodè ad tria capita revocari posse existimamus. Quædam enim qualitates (quo nomine generaliter hìc utimur) pertinent ad *animum*, quædam ad *corpus*, quædam ad *vita conditionem* & statum exteriorem.

Qualitates. 1. animi. 1. Fatuitas, furor.

Animi qualitas in personis matrimonium contracturis requisita est mentis integritas. Cùm enim ad verum & legitimum matrimonium requiratur *consensus*, qui est actus liberæ voluntatis à sano atque integro judicio profectus, cumque conjugium vi divinæ institutionis non tantùm corporum, sed etiam suavissimam animorum conjunctionem complectatur, ideò à conjugio meritò arcentur emotæ mentis homines fatui, maniaci, furiosi, &c. ac proinde inter impedimenta matrimonii respectu animi rectè numerantur *fatuitas ac furor*, quamvis certâ ratione eadem ad impedimenta respectu corporis referri possint, cùm pravam humorum ac spirituum animalium in corpore dispositionem sibi semper habeant conjunctam. Notandum tamen, quod superiùs etiam monuimus cap. 4. sect. 2. à fatuitate ad extremum gradum perducta distinguendam esse *levem quandam desipientiam ac animi stuporem*, qui nondum omnem rationis usum abstulit, & à furore perpetuo ac continuo distinguendum esse eum, qui *habet lucida*, ut loquuntur *intervalla*. Ut enim extremè fatuis & perpetuo furore correptis matrimonio rectè interdicitur, ita leviter desipientes ac certis duntaxat temporum intervallis furore correpti ad matrimonium admitti possunt. Porismata hujus assertionis sunto. 1. Minùs rectè facere illos Principes, qui ob causas nescio quas moriones, fatuos & fatuas in deliciis habentes matrimonio eosdem copulant, ne scilicet hominum istorum commiseratione potiùs dignorum, quàm ad ludos & jocos adhibendorum progenies ipsis desit. 2. Furiosis intemperie libidinis agitatis & membris generationi destinatis turpiter abutentibus rectè à Medicis exhiberi Pharmaca internum illud libidinis incendium per seminis extinctionem restinguentia. 3. Si persona quædam sanæ & integræ mentis cum eo, qui perpetuo & continuo furore correptus est, matrimonium inire velit, à Christiano Magistratu id minimè permittendum esse, ne sanctissimæ conjugii ordinationi per talium personarum conjunctiones macula aliqua aspergatur.

229. Ad impedimenta matrimonii respectu *qualitatum animi* à Pontificiis refertur *votum continentia*, quod duplex statuunt, *simplex & solenne*. *2. Votum continentia.* *Simplex votum* appellant promissionem cœlibatus perpetui factam DEO privatim liberâ voluntate excellentioris alicujus boni (perfectionis scilicet & operum supererogationis) gratiâ. Per illud existimant *impediri* matrimonium *contrahendum*, *non autem dirimi contractum*. *Solenne votum* appellant promissionem castitatis, sive perpetuæ à Conjugio abstinentiæ factam in conspectu Ecclesiæ, cui se vovens post magnam deliberationem & diuturnam probationem spontè subjicit, ut ipsi DEO, & hoc ipso statum vitæ mutat ascendens ab imperfecto statu ad perfectum, id quod voto simplici nemo facit. Per illud & *contrahendum* matrimonium *impediri*, & *contractum dirimi* arbitrantur. Sic enim scribit Bellarminus de matrimonio cap. 21. *Apud Catholicos* (Romanenses) *nunquam dubium fuit, quin votum continentia simplex sit impedimentum impediens matrimonium contrahendum, non autem dirimens contractum: Votum autem solenne sit impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum*, quod ultimum sub anathemate definitum est in Concilio Tridentino sessione 24. can. 9. inde postmodùm format tres propositiones. 1. *Votum simplex impedit matrimonium contrahendum.* Hanc probat duobus argumentis. Prius est ejusmodi. *Votum perpetua continentia est licitum, sanctum & DEO gratissimum. Ergo servandum est, cùm Scriptura dicat: Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere*, Deuteronom. 23. *At reddi non potest votum continentia ab eo, qui uxorem ducit, cùm teneatur illi potenti debitum reddere.* Resp. quid de voto perpetui cœlibatus

libstus statuerodum, suo loco infrà dispicietur, hîc breviter respondemus, qui perpetuam continentiam voverunt, aut instructi sunt dono continentiæ, aut eodem destituti. Si prius, servent promissum Deo factum, nec temerariâ quadam levitate ab eo recedant. Si posterius, expendant mandatum Dei 1.Corinth.7. v.2. *Propter fornicationem* (vitandam) *habeat unusquisque uxorem suam & unaquaq; virum suum*, ut & consilium Apostoli v.9. *Melius est nubere quàm uri*, cui mandato non possunt præjudicare temeraria vota de illis, quæ non sunt in nostra potestate, facta. Pertinent hûc dicta plorum veterum. Cyprianus libr.1. Epist. 11. *Si virgines perseverare nolunt vel non possunt, postquam decreverunt, melius est, ut nubant, quam ut in ignem delitiis suis cadant. Certè nullum fratribus aut sororibus suis scandalum faciant.* c. Quidam dist.27. ex August. de bono conjug. *Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse, ego autem dico vobis, quod graviter peccant, qui tales dividunt,* Posterius Bellar. argumentum sic habet. 1. Tim. 5. *B. Paulus de viduis, quæ continentiam voverant, ita pronunciat. Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem fecerunt irritam, ubi damnantur viduæ, quæ nubere volentes primam fidem Deo videlicet datam de servanda continentia irritam faciebant, quo modo hunc locum ab omnibus veteribus dicit esse expositum.* Resp. de hoc dicto Apostolico egimus superiùs membro 1. §. 195. & in quæstione de voto continentiæ latiùs disseremus, hîc breviter monemus, per *primam fidem* non intelligi votum perpetui cœlibatus, quod Scripturæ sacræ ignotum est, nec ullo divino mandato vel probato Sanctorum exemplo nititur, sed fidem Christo in Baptismo datam, quam tales viduæ nefariè violarunt, non nuptias contrahendo, sed contra Christum luxuriando ac lasciviendo. Sed de hac quæstione in cap. de cœlibatu pluribus dicemus. Secunda Bellarmini propositio sic informatur. *Votum simplex non dirimit matrimonium post ipsum votum contractum.* Hanc probat ex August. libr. de bono viduit. cap.9. & 10. ex c. Consuluit. X. Qui Clerici vel voventes, & cap. Rursus eod. c. Unico. de voto in VI. ut & ex hac ratiocinatione. *Promissio, qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissæ ab eo, qui promisit, in eum, cui promissa est, ideò si is, qui promisit, sententiam mutet, & rem alteri reipsa donet, ille quidem peccat, tamen donatio vim suam habet, nisi tale sit votum simplex, quod hominem in statu religioso constituat.* Resp. hanc propositionem remotâ appendicis caudâ acceptamus, sed quam tertio loco eidem subjungit, videlicet, *quòd votum solenne dirimat matrimonium post ipsum votum celebratum*, eam totis viribus negamus, cujus negationis nostræ fundamenta producemus inferiùs in quæstione de causis divortii, ad quem locum propriè hæc controversia pertinet, ubi etiam quæstionem de ligamine sponsaliorum sequens matrimonium dirimente à Bellarmino hîc inspersam pertractabimus. Hoc loco tria duntaxat monemus. 1. Nostram sententiam niti expressâ Christi decisione Matth. 19. vers. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, ergò fas non est eam deserere, cui fides conjugalis de individua vitæ societate data est. 2. Bellarminum pro assertione suæ sententiæ non potuisse producere, vel unicum Scripturæ dictum, sed cumulare duntaxat decreta Conciliorum, responsa Pontificum & dicta Patrum, sed hæc omnia nondum possunt satisfacere conscientiæ, quæ expressum & disertum Dei verbum requirit, 3. Ipsummet Bellarminum fateri, ne ipsos quidem Pontificios Scriptores in hac propositione inter se consentire. *Multi, inquit, iiq; gravissimi Theologi Thomas, Bonaventura, Albertus, Richardus, Durandus & Dominicus a Soto in 4. sentent. distinct. 38. contendunt, votum solenne jure divino ac naturali dirimere matrimonium. Sed Scotus & Paludanus in 4. sentent. distinct. 38. Cajetanus in 2. quæst. 88. artic. 7. & teste Panormitano omnes Interpretes juris Canonici statuunt, solo Ecclesiæ decreto factum esse, ut votum solenne dirimat matrimonium*, quorum sententiæ Bellarm. assurgere videtur, ac probare conatur quibusdam ratiunculis, *Ecclesiam potuisse hoc impedimentum constituere.* Atqui hoc verè est Ecclesiam præferre Christo & consuetudinem Ecclesiasticam expresso Dei verbo de perpetua & indissolubili matrimonii firmitate.

230. Ad impedimenta matrimonii respectu qualitatum animi refertur à quibusdam etiam *infidelitas & hæresis.* Verùm cùm nulla sit dubitatio, de quæstione absolutè formata, an infidelis matrimonium contrahere possit, sed duntaxat de quæstione relatè formata, an scilicet infidelis cum fideli, & hæreticus cum orthodoxo matrimonium inire possit, ideò ad posteriorem articulum de relata qualitatum in personis matrimonio jungendis requisitarum consideratione quæstionis illius decisio referenda est, ac proinde à qualitatibus animi, jam rectà transitum facimus ad *qualitates corporis.* Duæ sunt corporis qualitates, quæ in persona matrimonium contractura requiruntur. 1. *habilitas* sive aptitudo ad usum Conjugii. 2. *Justa ætas* sive pubertas, quæ & consentire in matrimonium legitimè possit, & officiis matrimonii propriis præstandis sit idonea. Impedimenta igitur matrimonii respectu qualitatum corporis sunt itidem duo. 1. *Inhabilitas* ad usum sive consuetudinem conjugalem. 2. *Ætatis immaturitas* sive impubertas. Inhabilitas illa tùm in *viris* tùm *in fœminis* esse potest. In utrisque vel à *Natura* vel *a casu.* A *Natura*, ut in frigidis. A *casu* bifariam, vel *à morbo* vel à *violentia externa*, ut in veneficiis & fascino, in genitalium partium privatione, in muliebrium nimia coarctatione, in partium generationi inservientium insigni læsione, de quibus omnibus latiùs tractant Medici & Anatomici.

3. Infidelitas & hæresis.

2. Qualitates corporis.

231. Quæritur hoc loco 1. *Unde æstimanda sit pubertas, sive ætatis maturitas Conjugio idonea?* Iure civili justa nuptiarum ætas definitur *quatuordecim annis* in *masculis*, duodecim verò *in fœminis*, qui ad eam ætatem non pervenerunt, nuptias non legitimas, sed præmaturas contrahunt, sive patresfamiliâs sint, hoc est, sui juris, sive filiifamiliâs, hoc est, sub patria potestate constituti. §. 1. Instit. quibus modis tut. finitur. l. minorem. ff. de rit. nuptiar. l. final. C. quand. tutor. vel curat. esse desinant. Causam hujus diversitatis gloss. in l. 2. C. de his, qui veniam ætat. impetr. assignat ridiculam, *quia mala herba citiùs crescat.* Baldus in cap. 3. de desponsat. impub. *quòd fœmina citiùs consumatur, & ideò citius perficiatur.* Macrobius libr. 1. somn. Scip. cap. 6. pag. 57. causam affert *votorum festinationem.* Cypræus de sponsalibus. cap. 9. §. 2. num. 7. *Periculum pudicitiæ, ne in proprium corpus peccent.* Clemens Alex. libr. 6. strom. ex Solone

Quæstio 1. Unde pubertas æstimanda.

Solone notavit, mutationem ætatis in masculo regulariter fieri per septenarium, in fœmina per senarium. Carerius de sponsal. libr. 1. cap. 9. assert hasce, *quia fœmina in utero tardius formatur; siquidem principium generationis ejus est debilius, extra uterum citius perficitur, cùm enim sit imbecillioris & brevioris avi citius crescit, citiusq; decrescit*, teste Aristotele 4. de generat. animal. cap. 6. simplicissimè respondetur, fœminas citiùs reddi viripotentes, & ad concipiendum idoneas, quàm masculos ad generandum. Guibert. de matrimonio cap. 3. num. 30. Jure Canonico pubertas non tàm annorum numero quàm *corporum habilitate & generandi potestate* æstimatur, unde masculis antè 14. fœmellis antè 12. annum nuptiæ permittuntur, si scilicet *malitia ætatem suppleat*, c. Puberes cum seqq. X. de despons. impub. suppletio illa in duobus requiritur, in discretione scilicet ad consensum obligandi & potentiâ sive habilitate ad usum Conjugii. Covarruv. part. 2. cap. 5. num. 4. & seqq. Pro astruenda decisionis hujus æquitate afferunt Canonistæ exempla eorum, qui ante quatuordecim annorum ætatem puberes effecti. Hieronymus in Epist. ad Vitalem memorat, *Puerum quendam, qui usq; ad decimum duntaxat pervenerat annum, nutricem suam constuprasse & impraegnasse*; & in eadem Epistola ex Chronologica supputatione demonstrare conatur, *Salomonem & Acham undecimo ætatis anno Roboam & Ezechiam procreasse*. (de quo tamen eruditi Chronologi recentiores aliter disputant. Vide Connan. libr. 8. comment. cap. 4. num. 3.) Hostiensis etiam in c. final. de eo, qui cogn. consang. uxor. suæ, testatur, *quendam puerum, annorum undecim vim procreatricem habuisse*. Albericus in Lexic. in verbo Matrimon. *puellam quandam novennem peperisse*, refert. Forestus libr. 28. observ. 1. ex Sylvio & Capella memorat, *puellam novem annorum uterum gestasse*. Sed cùm hæ exempla sint *singularia*, ex quibus jura constitui non debent, l. jura. de legib. cùmque ex corporis inspectione pubertatem æstimare turpiculum sit, ideò Justiniani decisioni rectiùs statur.

2. Quæ ætas conjugio maximè idonea.

232. Quæritur 2. *Quæ ætas conjugio maximè sit idonea?* Plato lib. 6. de legib. maribus ab anno 30. usque ad 35. fœminis ab anno decimo sexto, usque ad vigesimum nuptiarum tempus præscribit. Aristoteles 7. politic. cap. 16. viris 37. mulieribus 18. ætatis annum definit, hujus sententiæ rationem hanc subjungit. *Nam horum conjugium (inquit) erit corporibus vigentibus & apte conveniet temporibus opportunis ad cessationem liberos procreandi. Successio præterea evadet liberûm tum ætatis vigentes initio, si consentanea ratione statim procreatio existat, tum effœta jam ætate ad numerum octoginta annorum*. Hesiodus libr. 2. oper. & dier. ὥριον γάμον tempestivas nuptias viro circa annum trigesimum, fœminę circa annum decimum quintum determinat. Hi omnes eò respiciunt, ne præmaturâ Venere corporis vires atque habitus in masculis enerventur, quæ ratio cessat in fœminis, quæ passivum generandi sunt principium ac citiùs generare incipiunt, citiùs etiam desinunt. Leges autem civiles statim post decimum quartum ætatis annum masculo nuptias permittentes eò spectant, ne laqueus injiciatur illis, qui libidinum flammis agitantur. Certa & generalis quædam regula non potest omnibus hac in re præscribi, cùm & *temperamenta & vitæ status* in hominibus plurimùm varient, præmaturas tamen nuptias & ipsis contrahentibus & Reipubl. perniciosas esse multis demonstrari potest. Educatio liberorum, & œconomiæ administratio, quæ conjugibus suscipienda; requirunt & corporis & animi aliquod robur, proinde qui ad justam ætatem nondum pervenerunt, conjugio non sunt implicandi. De priscis Germanis majoribus nostris Cornel. Tacit. scribit: *Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas, nec virgines festinantur. Eadem juventa, similis proceritas. Pares validiq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt*. Sed quantum ab hac majorum virtute & continentia degeneraverit ætas posterior, ipsa experientia manifestum facit; hinc

Terra malos homines nunc educat atq; pusillos.

3. An probanda senum conjugia?

233. Quæstio 3. *An probanda senum conjugia?* Distinguendum hic est inter senes. Galenus libr. 5. de sanit. tuend. cap. 12. in fin. triplicem constituit senectutem. *Prima pars*, inquit, *ὠμογερόντων crudam viridemque senectutem viventium dicitur, propterea quod adhuc obire civilia negotia possunt. Altera autem cui aptè nomen ipsum inditur, eò quod ipsa sit, de qua dicitur. Ut lavet, sumsitq; cibum, det membra sopori. Quod tamen in tertiam non convenit, in qua Telephum Grammaticum ìn terve mense lavari auditum est. Propter enim virium infirmitatem assiduum hi balnei usum non sustinent, accedit quod per habitus frigiditatem mordacia hi extrementa minimè pariunt. Nominant eum, qui ad hanc partem pervenit*, Græcè πεμπέλον, sicut ajunt, *qui vocabulorum Etymologia gaudent, ab eo, quod est πέμπεσθαι τὴν εἰς ᾅδου πομπὴν; mittendo in pompam, quæ ducit ad manes*. Quidam ad duas species senilem ætatem revocant, distinguendo eam in senectam *crudam & extremam*, sive capularem. Qui in viridi ac declinante senecta constituti sunt; illis nuptiarum adyta non sunt occludenda, sed decrepitorum ac capularium silicerniorum nuptiæ non sunt admodùm probandæ, ut apparet 1. *ex ipsa decrepitæ ætatis conditione*. Senes capulares capite in terram demisso & obstipo incedunt, ut ab ipsa Natura moneri videantur, de tumulo potiùs quàm de nuptiali thalamo ipsos debere esse solicitos, ac de funeralibus potiùs; quàm nuptialibus facibus cogitare. Quid magis præposterum est, *quam quò minus viæ restat, eo plus viatici quærere*, dicebat Cicero in Caton. major. de senectute, sic quid magis præposterum ac incommodum, quàm ætatis spacio ad extremam usque lineam decurso ad carceres quasi redire & de vitæ subsidiis solicitum esse. Genes. 18. vers. 12. Sara audiens filium ex se natum iri, dicit intra sese. *Postquam senui & Dominus meus senuit, num voluptas mihi erit?* Ruth. 1. vers. 12. inquit Ruth vidua. *Senui abesse viro*, id est, ut non sim viro apta, vetulas & effœtas conjugio idoneas non esse docens. 2. *ex finium conjugalium remotione*. Finis Conjugii primarius est *sobolis procreatio*, at quorum corpora senili marasmo emarcuerunt, illi ad generandum non ampliùs sunt idonei, proinde ludos non rem seriam agere militer videtur; quando in novorum conjugum benedictione Ecclesiastica ad eos, qui per ætatem procreare ac parere non possunt, dicit: *Crescite & multiplicamini*. Clemens Alexandrin. lib. 2. Pædagog. cap. 10. *Non coire ad procreationem, est injuriam Naturæ facere. Itaque Natura pueris nondum concessit uxores, senibus negat ducere*. Proferuntur quidem exempla quo-

rundam senum, qui in extrema ætate liberos procrearunt, sed ea cùm sint rara & extraordinaria, non possunt constituere generalem regulam. Adde quod soboles non solùm procreanda, sed etiam educanda. At si vel maximè senes sobolem aliquam genuerint, quæ ob senilis seminis frigiditatem & siccitatem, ut plurimùm solet esse imbecillis ac languida, ut notat Lyra in cap. 37. Gen. tamen ad eam educandam, si superstes maneat, ætatis non habent satis reliquum. Simplicius in Epictet. disputat, *Seni non esse ducendam uxorem, ne cum tempus hinc discedendi adfuerit vocatus sarcinis onustus deprehendatur, & recens ductam uxorem & liberos lamentetur.* Finis Conjugii est *mutuum adjutorium* non absolutè ac simpliciter, sed cum respectu ad usum conjugalem in generatione & educatione liberorum, in administratione rei familiaris, sicut Augustinus libr. 9. de Genes. ad lit. cap. 3. rectè monet. *Si quæritur*, inquit, *ad quam rem fieri oportuerit hoc adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quàm propter filios procreandos, sicut adjutorium semini terra est, ut virgultum ex utroque nascatur. Hoc enim & in prima rerum creatione dictum erat. Masculum & fœminam fecit eos, dicens. Crescite & multiplicamini. Aut si ad hoc adjutorium gignendi filios non est facta mulier viro, ad quod ergo adjutorium facta est? Si ut simul operaretur terram, nondum erat labor, ut adjumento vir indigeret, & si opus esset, melius adjutorium masculus fieret. Hoc & de solatio dici potest, si fortasse solitudinis tædebat. Quantò enim congruentius ad vivendum & colloquendum duo amici pariter, quàm vir & mulier habitarent?* Atqui tale adjutorium non potest decrepitus senex vel effœta vetula alteri parti præstare. Finis etiam Conjugii est *libidinis extinguendæ remedium.* Sed nec is in decrepitorum conjugiis locum habet, cùm eorum libido in Conjugii usu magis irritetur quàm sedetur, atqui *luxuria cum omni ætati tum vel maximè senis turpissima est*, ut docet responsum Solonis apud Ciceronem de senect. Cumprimis v. si sint conjugia imparia & inæqualia, senis sc. cum juvencula vel juvenis cum vetula, graviter periclitari consuevit *conjugalis fides*, quam tribus Conjugii bonis Augustinus annumerat. 3. *ex juris civilis decisione.* Lege Juliâ & Papiâ viri *sexagenarij*, & fœminæ *quinquagenariæ* nuptiæ olim fuêre prohibitæ, l. penult. C. de Nupt. Judicatur enim vir anno sexagesimo ad generandum, mulier anno quinquagesimo ad concipiendum non ampliùs idonea, unde partus post illam ætatem editus dicitur *mirabilis*, l. si major. C. de legit. heredit. quod tamen abrogatum postea fuit à Justiniano, qui cùm Senatusconsulto Claudiano jam antè jus nuptiarum maribus sexagenariis esset datum, idem in fœminis quoque valere jussit antiquam legis Juliæ & Papiæ observationem corrigens. l. Sancimus. 27. C. de nuptiis. l. si major. 12. C. de legit. heredit. Ulpianus in fragm. tit. 16. in princ. Ad legem illam Papiam alludit Lactantius lib. 1. Instit. cap. 16. ex Seneca in libris moralibus Philosophiæ. *Quid ergò est*, inquit, *quare apud Poetas salacissimus Jupiter desierit liberos tollere? utrum sexagenarius factus est & illi lex Papia fibulam imposuit?* Septitia mulier effœta seni nupserat exheredatis liberis. Augustus *& nuptias mulieris & Testamentum improbavit* ac dotem, quia non procreandorum liberorum causâ intercesserat, ad virum pertinere noluit. Sueton. libr. 2. cap. 7. 4. *ex communi omnium ferè gentium consensione*, quæ juris naturalis dictamen arguit. Plutarchus in Solone decrepitorum senum nuptias vocat ἀώρους καὶ ἀχαρίστους, iisque tria deesse dicit: χάριν, ὀργὴν γαμήλιον καὶ τέλος. Ibid. memorat, Dionysium matri effœtæ petenti, ut se marito alicui elocaret respondisse, *leges quidem civitatis per Tyrannidem se evertisse, sed non posse legem Naturæ violare ipsa in matrimonium collocanda*, τῆς φύσεως μὴ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι. Apud Comicum in Adelphis Actus 5. scen. 8. dicit Mitio. *Pravum, ineptum, absurdum atque alienum à vita sua se facturum, si novus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiat. Est in canitie ridiculosa* Venus, inquit Glossa juris Canonici c. cùm in juventute verb. frequentius, de præsumpt. cum quo congruit illud Ovidii:

Turpe senilis amor.

Nec est, quod vel *Abrahæ* Cheturam anno ætatis centesimo quadragesimo ducentis Genes. 25. vel *Davidis* Abisag Sunamitidem à Proceribus sibi adductam, ne in extremo quidem senio repudiantis 1. Reg. 1. exempla proferantur, quia illi vis generandi divinitùs fuit restituta, cùm ex Sara Isaacum susciperet, hic verò non tàm ad Conjugii usum, quàm ad corporis senilis ministerium ac fomentum eam admisit. Atque hæc & alia contra senum decrepitorum ac capularium nuptias ab Erasmo in libr. de Christ. matrimon. Cypræo de sponsalib. cap. 9. §. 8. Arnisæo de jur. conn. cap. 2. sect. 4. & aliis rectè disputantur, interim tamen cùm expressâ prohibitione divinâ hîc destituamur, cumque conjugii ineundi causæ; & contrahentium personarum conditiones & ætatum differentiæ plurimùm varient, non potest generalis quædam regula hîc præscribi.

4. An pumilis matrimonium concedendum?

234. Quæstio quarta: *An pumilis ac nanis potestas matrimonij facienda?* Respond. Si monstrosæ sint figuræ ac parvitatis, non probandæ illorum nuptiæ, nisi graves causæ eas suadeant. Plutarchus in libro de educatione liberorum memorat, Athenienses Ducem suum fœmellam pumilam conjugio sibi copulantem mulctasse, quod non βασιλέας sed βασιλίδια ipsis relinquere vellet. Ac tales Naturæ παρεκβάσεις potiùs videntur coërcendæ ac restringendæ, quàm per conjugium propagandæ; interim tamen cùm ob fornicationis evitationem & libidinis extinctionem conjugium ejusmodi personis quandoque sit necessarium, non audemus laqueum cuiquam hîc injicere.

5. An Eunuchis ac Spadonibus?

235. Quæstio 5. *An Eunuchis ac Spadonibus matrimonium permittendum?* Matth. 19. vers. 10. cùm discipuli auditâ Christi doctrinâ de indissolubili conjugii firmitate subjicerent. *Si tale est negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere*, respondet Christus. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de utero matris nati sunt, & sunt Eunuchi, qui castrati sunt ab hominibus, & sunt Eunuchi, qui castraverunt seipsos propter regnum cœlorum, qui potest capere, capiat.* Hîc Christus duo Eunuchorum involuntariorum genera constituit, quos à conjugio non obscurè removet (de tertio voluntariorum Eunuchorum genere suo loco inferiùs dicetur) primum est eorum, qui *ex utero matris* tales nati, qui absque virilitate progeniti sunt & editi, sicut Hostiensis in tit. de frig. & malef. refert *se vidisse quendam, qui virilia magni-*

tudine

tudine verrucæ & testes instar cicerum habuerit; alterum eorum, qui ab hominibus castrati, qui iterum variorum sunt generum, vel enim virilitas sive membra, quibus viri sumus, prorsus ipsis sunt demessa, de quibus Horat. libr. 1. serm. sat. 2. *quin etiam illud, Accidit ut quidam testes caudamq; salacem demeteret ferro*, quâ pœnâ adulteros apud Ægyptios mulctatos fuisse, Diodorus Siculus refert, & hi dicuntur ab Hebræis כְּרוּתֵי שָׁפְכָה quibus veretrum abscissum Deuteron. 23. v. 1. à Græcis *ἀπόκοποι βάκηλοι*, à Latinis *evirati*, &c. vel testiculi ipsis sunt evulsi qui dicuntur Hebræis נְתוּקִים Levit. 22. v. 24. Græcis *ἐκτομίαι*, vel testiculi ipsis sunt fracti aut comminuti, qui Hebræis dicuntur פְּצוּעַ דַּכָּא *læsi attritione*, Græcis *θλαδίαι* ac *θλιβίαι, ἀπὸ τοῦ θλίβειν*, quod est atterere & frangere, vel cremasteres, hoc est, nervi, à quibus colei dependent, ipsis sunt convulsi, (quibus annumerandi illi, qui vel herbis vel sectione arteriarum, quæ post aures sunt, ad generandum penitus inhabiles se reddiderunt) duas Eunuchor. species Moses conjungit Lev. 22. v. 24. מָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת *compressum, contusum, evulsum & excisum non facietis appropinquare Domino.* Atque hi omnes à conjugio meritò arcentur, cùm principalis conjugii finis sit generatio, ad quam castrati non sunt idonei. In quem sensum quidam Hebræi, ut & Vatablus accipiunt legem Mosaicam Deuter. 23. v. 1. *Non ingredietur attritis testiculis aut abscisso veretro in cœtum Domini*, id est, non habeat commercium cum populo Dei, nec jus ducendi fœminam Israelitidem. Extat hac de re præclara Constitutio Leonis ad Stylianum Const. 98. *Rerum conditor cùm initio marem & fœminam consociaret ad largum, quod inde exiturum esset, incrementum respiciens consociationem illam faciebat. Quin & Natura (quæ tanquam famula quantum potest à conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonij consuetudo ineatur, quò sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsâ tale ministerium conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod Natura conditor ipsaq; Natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, non prohibeatur. Sin minus (ut certè nihil istiusmodi est, sed contraria omnia & nulla ad implendam Domini voluntatem vis & ejus generis, quod Natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibeatur?* Postea respondet Leo duplici argumento, quod pro Eunuchorum conjugiis objiciebatur. Prius sic habet. *Si propter sterilitatem Eunuchi à conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debet, cùm non omnes quicunq; in conjugium coëunt, fœtificos se præstent.* Respondet Leo, *tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sunt, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis copulæ adferant, cùm potiùs contra procreandorum liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio responsurum opinantes in eventu spes fefellerit, hic verò ut tale aliquid dici possit, per multùm abest, cùm qui ad peregrinam illam commixtionem convenerunt, liquidò scientes se steriles ac ad gignendum inutiles convenire, Naturæ quasi insidiati sint. At sanè ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt, mulier, quod cum conjugalis consuetudinis cupida fœcundo se jungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit, Eunuchus verò, quod ut invacuum Dominus benediceret, impotentiâ suâ effecerit. Si quis porrò fundum, ex quo alias aliquis fructus metat, vastet & incultum relinquat, at non hunc tanquam malum atq; perniciosum odio habemus, ejusq; si fieri potest, institutum reprimemus, illi verò qui fundum, ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat & inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus?* Posterior objectio sic instituitur. *Paulus Apostolus inquit, matrimonium contrahere quàm uri satius est, quapropter naturalis fervoris contemplatione illa conjunctio prohiberi non debet.* Respondet Leo, *tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere, inquit, id est, per matrimoniale commerciū cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis & benedictione, quam matrimonium coëuntibus dicitur, digna est, matrimonium illam nomina & observa uxorem: sin ne tantilla quidem benedictionis unquam capax fuerit (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra conditoris decretum simul contra Naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis tui & peregrini matrimonij assumere audet? (quod si vel maximè quidam Eunuchi, quibus scilicet testiculi execti, congredi cum uxore possint, tamen commixtio illa tantum abest, ut libidinem extinguat, ut eandem potius in fœmina accendat)* unde tandem sub pœnæ comminatione Eunuchorum nuptias ipsi Naturæ adversas Leo prohibet, constitutionem suam sic concludens. *Propterea sancimus, ut si quis Eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipse stupri pœna obnoxius sit, & qui Sacerdos istiusmodi conjunctionem profanato sacrificio perficere ausus fuerit, Sacerdotali dignitate denudetur*) (si scilicet sciens ac prudens id fecerit) ex quo facilè apparet, quid respondendum sit ad quæstionem, an permittendum sit mulieri, ut Eunucho nubat, quod enim præceptis legum & fini conjugii adversatur, & magnum secum trahit periculum, ne in adulterii peccatum fœmina postmodùm prolabatur, id ei permittendum non esse, quilibet animadvertit. Bidenb. quidem in libr. de caus. matrim. pag. 102. memorat in Consist. Wirtenb. 22. Jan. Anno 96. & 29. Mart. Anno 99. permissum fuisse mulieribus, ut frigidis & impotentibus nuberent, cùm Abilag Sunamitis Davidi se associari fuerit passa, à quo tamen non est cognita. Sed præstat ejusmodi mulieres graviter monere, ne in pœnitendas & innuptas illas nuptias, adeoque in scortationis periculum sese præcipitent. Distinguendi tamen sunt ab Eunuchis ac castratis spadones propriè & specialiter sic dicti, qui membris quidem generationi inservientibus integris præditi sunt, interim temen ob vitium aliquod sanabile non generant, vel fascino vel veneficio illigati à commixtione conjugali arcentur, cùm enim utrisque Dei benedictione & Medicorum ope succurri possit, ideò non sunt à conjugio prohibendi, nisi malum penitùs insanabile esse constet. Ulpianus l. si serva. 39. ff. de jur. dot. *Si spadoni mulier nupserit, distinguendum arbitror, castratus fuerit, necne, ut in castrato dicas dotem non esse, in eo, qui castratus non est, quia est matrimonium & dos & dotis actio est.* An verò malum sit sanabile vel desperatum, ad illius explorationem leges trienni tempus præstituerunt, quâ de re infrà pleniùs. De nuptiis *androgynorum* videatur Cypræus de spons. cap. 9. §. 13. n. 45. ubi disputat, à potiori sexu eos censendos & conjugium illis permittendum.

236. Quæstio 6. *An leprosis, Epilepticis & simili morborum contagiosorum, abominabilium &* *6 An leprosis ma-*

trimonium concedendum?

incurabilium genere affectis matrimonium concedendum? Diximus superiùs ob tales morbos alterutri vel utrique parti supervenientes sponsalia dissolvi posse, ex quo promtè colligitur, iis, qui tali morborum genere affecti sunt, non esse matrimonium concedendum. 1. *à sanctionis divinæ autoritate.* Deus ipse leprosos ab hominum consortio remotos vivere voluit, Levitic. 13. vers. 4. cui sanctioni conformia sunt exempla. *Miriam* sororis Mosis Numer. 12. v. 10. Regis *Oziæ* 2. Paral. 26. vers. 19. eademque in benè constitutis Rebuspubl. adhuc hodiè meritò observatur, cùm non sit merè forensis constitutio, sed aliquid morale contineat. Herodot. libr. 1. *Apud Persas, qui leprâ aut vitiligine infecti sunt, eos urbem ingredi non conceditur, & cum aliis Persis consuetudinem habere.* 2. *à multiplici talium conjugiorum incommoditate*, tùm respectu ipsorum *conjugum*, tùm respectu *liberorum* ex tali copula progenitorum. Inter conjuges cohabitatio illa non potest non esse abominabilis, & cum perpetuis jurgiis conjuncta. In liberos tales morbi utplurimùm propagantur, quod cum manifesto Reipubl. detrimento est conjunctum. Refert Hemmingius in loc. de Conjug. p. 165. *Coronæ civem quendam Epilepsiâ laborantem duxisse uxorem, & ex ea duodecim liberos sustulisse, in quibus omnibus paternus morbus ut hæreditarius hæserat.* Nec est, quod urgeatur, *leprosos propter continuum impuri sanguinis pruritum in Venerem propensiores esse, ideoque remedium libidinis ipsis esse concedendum.* Qui enim leprâ, elephantiasi, lue Gallicâ vel aliis ejusmodi contagiosis morbis correpti sunt, illi agnoscant, se per pœnam illam divinitùs immissam à conjugio excludi, & ad cœlibatum vocari, agnoscant igitur peccata sua, eademque in vera pœnitentia deplorent, continentiæ donum divinitùs sibi dari petant, jejuniis & abstinentiâ carnem mortificent, & peccandi occasiones studiosè devitent, memores versiculi:

Ores, casta legas, jejunes, otia vites,
Si servare velis corpora casta Deo.

Quamvis verò jus Canonicum cap. Quoniam. 2. X. de Conjugio leprosorum, conjugium sani cum leproso permittendum censeat, si scilicet sanus liberâ voluntate in illud consentiat, in quam sententiam etiam abit Bidenbach. de caus. matrimon. pag. 103. tamen rectè statuunt. D. Mentzer. de Conjug. pag. 108. & Cypræus de sponsalib. cap. 13. §. 65. non esse à Christiano Magistratu tale conjugium concedendum, cùm Deus ipse hanc conjunctionem aversetur, dum leprosum solitariam vitam agere jussit, cùm Reipubl. intersit nuptias ejusmodi prohiberi, ne contagium illud latiùs serpat ac propagetur, tandemque universam civitatem contaminet, denique cùm *perire volens non sit audiendus*, l. 13. de appellat. quibus rationibus etiam illud addi potest, quod periculum sit, ne pars sana, nuptiarum illarum, quas nimis incautè approbavit, tandem pertæsa ad alienos amores animum adjiciat, & adulterii peccato illaqueetur. Si tamen morbi non sint contagiosi nec hæreditarii, poterit conjugii ineundi facultas illis, qui ejusmodi malis correpti sunt, permitti, in quam sententiam Ludov. Vives in lib. de Christ. fœm. sic scribit. *Etsi morbi quidam tetri sint horrendi & insanabiles, tamen si is sit utriusque affectus & benevolentia erga alterum, ut conjugium cupiant, impediendos esse non arbitror, dummodo à contagione nihil sit periculi.*

237. Ab impedimentis matrimonii respectu *qualitatum corporis* transitum facimus ad impedimenta respectu qualitatum *in vita conditione & statu exteriori.* Jure Canonico impedimentum matrimonii est *Ordo Ecclesiasticus*, qui enim in majoribus Ordinibus & Ecclesiæ Ministerio constituti sunt, illis matrimonii ineundi facultas lege Ecclesiasticâ est adempta, sed ostendimus in tractat. de Minist. Ecclesiastic. impedimentum illud matrimonii non esse legitimum. Jure civili in iis, qui matrimonium contrahere cupiunt, requiritur status libertas, quia à justis nuptiis excluduntur servi, l. Proclus. 67. de jur. dot. l. cum ancillis. C. de incest. & inutil. nupt. l. 7. de agn. lib. quorum conjunctio ad individuam vitæ consuetudinem vocatur *Contubernium*, l. 12. §. 7. de instr. leg. interim tamen jure gentium justum matrimonium contraxisse dicuntur, licet jure civili non sit justum, hoc est, non sortiatur effectus jure civili justis nuptiis concessos, atque eò respicit jus Canonicum, quando inter servos justas nuptias agnoscit, tot. tit. X. de Conjug. serv. Sed cum servitus illa, de qua jus civile tractat, in Republ. Christiana ferè tota exoleverit, ideò inter impedimenta matrimonii servitus non potest numerari. *Ut in Christo non est servus nec liber* Galat. 3. v. 28. ita quoque ad verum & Deo gratum matrimonium nihil quicquam interest sive servus sit sive liber, qui illud contrahit, modò *in Domino* illud contrahat. Wesenbec. in parat. ff. de rit. nuptiar. num. 4. *Iure Romano nuptias justas & civiles constituere nequeunt, nisi qui cives Rom. ac juris hujus participes sunt. Atqui civitatis jus penes servos non est, non igitur jure civili cum servo servave matrimonium consistit, maximè cum ex servo ventre ingenui familiæ heredes nasci non possint, jure tamen gentium & Naturæ ejusmodi prohibitionem non esse exemplum Abrahæ docet, cui cum ancilla Agar verè fuit conjugium.*

3. Qualitates status.

ARTICULUS POSTERIOR.

De relata qualitatum in personis matrimonio copulandis requisitarum consideratione.

238. Vidimus hactenus qualitates personarum matrimonio conjungendarum *absolutè* consideratas, hoc est, quid in qualibet persona per se & seorsim requiratur, ut matrimonio habilis & idonea censeatur, quibus qui destituuntur, ab omni penitùs matrimonio excluduntur. Sic Eunuchi non solùm à matrimonio cum certa aliqua persona contrahendo, sed in genere ab omni omninò conjugio cum quacunque persona arcentur. Consequens est, ut qualitates personarum matrimonio copulandarum consideremus, *relatè*, hoc est, quid in personis invicem conjungendis ob mutuum earum respectum requiratur, ut legitimè & honestè matrimonio jungi possint, quibus qualitatibus, si qui destituuntur, illi non ab omni penitùs matrimonio, sed duntaxat à conjugio cum certis quibusdam personis ineundo arcentur. Sic qui ob gradum aliquem cognationis cum certa quadam persona, cui nimiâ propinquitate junctus est, conjugium inire prohibetur, is non statim ab omni penitùs matrimonio arcetur, sed liberam cum alia persona contrahendi potestatem retinet. Tales qualitates in personis matrimonio copulandis relatè consideratis requisitæ revocari possunt ad duo

Qualitates personarum relatè considerata.

geno-

generalia capita, ne sc. ejusmodi personæ, de quarum maritatione quæritur sint *nimis propinqua, aut nimium dispares*. Ac proinde duo matrimonii impedimenta hîc constitui possuot, *Nimia* scilicer *propinquitas ac nimia disparitas*. Nimiam propinquitatem esse impedimentum matrimonii, constat ex manifesta divini Codicis sanctione, Levit. 18. v. 6. *Nullus ad propinquam carnis sua accedat ad revelandam auditatem ejus*, quam sanctionem juris non solùm forensis & Mosaici, sed etiam moralis ac perpetui, inferiùs suo loco demonstrabimus. Cùm enim coniuges per matrimonii vinculum fiant *una caro*. Genes. 2. v. 24. Matt. 19. v. 6. inde divinæ sapientiæ conveniens visum non est, eos qui propinquitate carnis iam antè coniuncti erant, per coniugium in unam carnem copulari. Nimiam disparitatem esse matrimonii impedimentum, itidem constar ex divina sanctione Deut. 7. v. 3. *Non junges te affinitate Cananais populis, filiam tuam non dabis filio ejus, & filiam ejus non capies filio tuo*, quæ constitutio quamvis sit iuris forensis ad Israeliticum populum propriè spectans, tamen morale illius legis est perpetuum, ut suo manifestum fiet loco. Duæ proinde huius articuli statui possunt partes, quarum prior de *propinquitate* matrimonium impediente, posterior de *disparitate* legitimo matrimonio adversa tractabit.

PARS PRIOR.

De propinquitate matrimonium impediente, ubi de gradnum prohibitione tractatur.

1. Nimia propinquitas.

239. Cæterum ut de *Propinquitate* matrimonium impediente rectiùs fieri possit iudicium ac clariùs elucescat, quæ & qualis propinquitas matrimonio adversetur, cùm sententiæ plurimûm eâ de re varient, ideò docendi gratiâ propinquitatis illius statui possunt certæ quædam divisiones. Propinquitas iuxta quosdam est triplex, vel νόμου vel πνεύματος vel σαρκὸς ἢ φύσεως, *legalis*, *spiritualis*, *naturalis*. Legalis est *ex adoptione*, spiritualis *ex compaternitate*. Naturalis sive carnalis, est vel *ex carnis propagatione*, unde consanguinitas, *vel ex carnis copulatione*, unde affinitas. Nos paulò pleniùs sic enumeramus: Propinquitas personarum, de quarum matrimoniali coniunctione quæritur, est vel *honesta*, vel *inhonesta*. Honesta est vel *naturalis* vel *voluntaria*. Naturalis quæ ab ipsa Natura originem habet, & in naturali coniunctione fundatur. Voluntaria, quæ à libera hominis voluotate originem trahit. Propinquitas naturalis spectatur in *consanguinitate*. Voluntaria propinquitas est vel *matrimonialis* vel *alterius generis*. Propinquitas voluntaria matrimonialis est & dicitur *Affinitas*. Propinquitas alterius generis est vel *spiritualis* & *Ecclesiastica*, vel *legalis & politica*. Spiritualis & Ecclesiastica propinquitas est vel *communis* omnium verè piorum ex uno eodemque Dei verbo & initiationis Sacramento regenitorum, vel *specialis* inter susceptos ex lavacro Baptismi & susceptores. Legalis & politica est *in adoptione* inter adoptantem & adoptivam: Inhonesta est vel *ex scortatione* & *adulterio*, vel ex *alio crimine*, de quibus propinquitatis speciebus omnibus & singulis porrò disserendum erit.

Propinqui-

240. A propinquitate *naturali*, cùm ea vel maximè in impedimentis matrimonii spectanda sit, meritò tractationis sumitur initium. Consistit ea, uti diximus; in *Consanguinitate*, cujus simulachrum est *Affinitas*. Consanguinitas definitur à Scholasticis, quod sit *vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum*. Blutfreundschafft/ Magschafft. Notandum hoc loco propinquitatis nomen hîc paulo generaliùs accipi, quando enim propriè & distinctè loquimur, tùm *in linea ascendentium & descendentium* duntaxat est propinquitas. In *collateralibus* verò dicitur συγγένεια, & quando illa συγγένεια oritur ex linea masculina, dicitur *agnatio*, quando autem ex fœminea linea, vocatur *cognatio*, sicque *agnati* mihi sunt consanguinei patris mei, quia ex eodem sanguine per patrem descendunt. German. Schwerdmagen/ die vom Schwerd/ *cognati* mihi sunt consanguinei matris meæ, quia ex eodem sanguine per matrem descendunt. Germ. Spielmagen/ die von der Spindel/ sed hæc vocabula plerunque confunduntur & generaliter usurpantur, præsertim in Jure Canonico, cognati enim generali appellatione sæpè dicuntur, qui & agnati; non coosra. Juo. in app. explic. super Levit. thes. 17. Consanguinitatem sic definit, quod sit *insita necessitudo ex communi fonte vel radice, ut Scriptura vocat, sanguinis per se citra voluntatem a Natura obligans communiter*. Dicitur consanguinitas à communi sanguine, cùm sit quasi unius & ejusdem sanguinis communio. Bellar. definitioni Consanguinitatis à Scholasticis formatæ addidit hanc restrictionem, *ita ut omnes eundem sanguinem participent, & ad unum stipitem reducantur*, de matr. c. 25. Quamvis verò hæc verba sano sensu accepta admitti possint, tamen dubio procul ex Bellarmini intentione hoc in recessu habent, quod cognatio extendat se usque ad quartum graduminclusivè, in quo eadem penitus expiret, quâ de re quid statuendum sit, infrà videbimus. Consanguinei ergò sunt; qui ab uno communi parente tanquam stipite orti & prognati sanguinis necessitudine invicem junguntur, ac *lineis & gradibus* discernuntur. German. Blutsfreunde/ Blutsverwandten. *Stipes* sive *stirps* est persona, à qua illi, de quorum naturali propinquitate quæritur, originem ducunt; vel est communis ille parens; qui cognationi ac propinquitati aliquorum causam præbuit. German. ein Stamm / ubi notandum juxta JCtorum regulam, *masculinum genus etiam complecti fœmininum*, neque enim tantùm communis aliquis pater, sed etiam mater cognationi originem præbet: Stipitis sive stirpis appellatio, uti cuilibet manifestum communi illi parenti metaphoricè tribuitur. Ut enim ab uno stipite sive trunco plures oriuntur rami, ex quibus alii postmodùm subnascuntur; qui omnes ejusdem cum stipite sunt naturæ, & succum ac vitam ab eodem participantes naturali propinquitate eidem conjunguotur, sic ex uno communi patre filii & ex his nepotes propagantur, qui carnis propinquitate sive consanguinitate invicem juncti censentur, ex qua metaphora etiam originem ducit illud, quod propinquitas illa consanguinitatis *arbor* appellatur. Quidam monent; stipitem esse triplicem vel communem *omnium hominum* qualis est Adam, *vel alicujus gentis ac familia*, qualis est Jacob. respectu populi Israelitici; vel *duorum aut plurium proximè cognatorum*; de quorum propinquitate quæritur, ubi notandum non ob propinquitatem ad stipitem communem omnium bo-

tas naturalis.

minum vel certæ alicujus familiæ, sed duntaxat ob proximam duorum vel plurium cum particulari quodam stipite propinquitatem matrimonium prohiberi, unde Baldus in l. Lucius. ff. de pet.hæred. & ex eo Carer.libr.2.de sponſ. & matrim.c.2. Consanguinitatis definitioni hoc adjiciunt, quod sit vinculum personarum ab eo eodem stipite *propinquo* descendentium, quæ propinquitas, quàm latè se extendat, ea tractatu de prohibitione graduum manifestum erit.

1. Gradunm supputatio. 241. Duo enim ad impedimentum hoc matrimonii rectè explicandum & pernoscendam sunt necessaria. *Graduum* scilicet *supputatio & graduum prohibitio.* De prohibitione graduum nihil tradi vel cognosci potest, nisi prius eorum supputatio cognoscatur. Gradus.

Gradus *dicitur ea est personarum singulis generationibus propagatarum mutua distantia.* Canonistis Gradus, vel est *habitudo distantium personarum, qua cognoscitur, quotâ generationis vel cognationis distantia duæ personæ inter se differant, vel est intervallum, quo cognoscitur personarum, de quarum cognatione quæritur, inter se propinquitas & distantia, Jurisconsultis est series generationis & cognationis, vel est generatio personæ,* Germanicè ein Glied / ubi neminem turbet, in descriptione Gradus mentionem fieri *generationis.* Agimus enim hîc de propinquitate Consanguinitatis, quæ per generationes oritur, qui verò in affinitate statuuntur gradus, (de quibus inferiùs dispiciemus) illi non propagatione generis ac sanguinis, sed factis nuptiis contrahuntur. Appellatio graduum metaphorica est à similitudine scalarum deducta. Quemadmodum enim scalas conscensuri non ab infimo gradu ad summum transilimus, sed certo ordine progredientes à gradu infimo ad proximum, & sic consequenter ad summum ascendimus, eodemque ordine iterum descendimus: Sic propinquitatem personarum, de quarum coojunctione quæritur, investigaturi, à persona, de qua instituitur quæstio ad generationem proximam, & sic consequenter usque ad communem stipitem ascendimus, ac vicissim per gradus generationum ad personam alteram, de cujus matrimonio agitur, ordine descendimus. l. Jurisconsultus. 10. §.10. *Gradus dicti sunt, à similitudine scalarum, locorumve proclivium, quos ita ingredimur, ut à proximo in proximum, id est, in eum, qui quasi ex eo nascitur, transeamus.*

Linea. 242. Quia verò generationis & cognationis est certus ordo, cùm consanguinei sint, vel majores vel posteri, vel collaterales, inde ad commodiorem graduum supputationem statuuntur certæ lineæ, *juxta* quas regulæ de supputatione & prohibitione graduum informantur. Definitur linea, *quòd sit ordinata collectio personarum consanguinitate conjunctarum ab eodem stipite descendentium diversos gradus continens, & numero graduum monstrans,* l. Jurisconsultus. 9. sed ex latetib. ff. de Gradibus. vel quòd sit *personarum, de quarum cognatione quæritur, justa & ordine per generationes disposita series,* vel quod sit *series graduum.* Metaphoram petitam esse volunt à lineis fabrorum. Ut enim illi lineas pingunt, quarum ductum in ædificando sequuntur, ne aberrent: sic in cognationis examine ordines cognatorum describimus, ut eos intuiti & gradibus & numero absque errore eosdem discernamus. Ea omnium consensu statuitur duplex. *Recta & Obliqua.* Recta aliàs *Perpendicularis est, quæ rectà progreditur, sive sursum ad personas superiores, sive deorsum ad personas inferiores,* est enim vel *Ascendens* vel *Descendens.* Ascendens linea est, *quando sursum rectà progrediendo ab aliqua persona generata ad majores ascenditur.* Ascendentes personæ sunt 1. *Pater & mater.* 2. *Avus & avia.* 3. *Proavus & proavia.* 4. *Abavus & abavia.* 5. *Atavus & atavia.* 6. *Tritavus & tritavia.* 7. *Quadritavus & quadritavia.* Qui ultra hos gradus ascenduot generali appellatione vocantur *Majores,* Vorfahren/ Voreltern. Descendens linea est, *quando deorsum rectà progrediendo à persona aliqua generante ad inferiores, qua per generationem ex ea originem traxerint, descenditur.* Descendentes personæ sunt 1. *Filius & filia.* 2. *Nepos & neptis.* 3. *Pronepos & Proneptis.* 4. *Abnepos & Abneptis,* 5. *Atnepos & Atneptis.* 6. *Trinepos & Trineptis.* 7. *Quadrinepos & quadrineptis.* Qui infra hos gradus descendunt, generali appellatione vocantur *Posteri vel Minores,* Nachkommen. Luc.3. ponitur recta linea genealogiæ seu majorum Christi in serie *ascendentium,* usque ad Adamum, Matth.1. ponitur linea *descendentium* ab Abrahamo & Davide usque ad Christum. Obliqua linea aliàs *transversa* seu *collateralis* dicta est, *quæ ad duo latera dextrum & sinistrum se diffundit.* Quando enim ea uno stipite duo vel plures filii oriuntur, & ex illis rursus in suas distinctas lineas propagantur Posteri, tunc illi inter se mutuo collati, vocātur *collaterales.* Dividitur linea collateralis in *Æqualem* & *Inæqualem.* Æqualis est, *cùm latera utrinq; sunt æqualia, vel cùm est æqualis distantia à stipite,* hoc est, cùm utraque persona collateralium à communi stipite pari intervallo distat. Sic Dina & Josephus, soror ac frater æquali diastemate à parente Jacobo distant. Inæqualis linea est, *cùm latera sunt inæqualia, vel cùm est inæqualis distantia à stipite,* hoc est, cùm alter collateralium à communi stipite longiùs alter propiùs abest, ut Manasse Josephi filius à Jacobo avo longiùs abest, quàm Dina. In linea æquali est distantia æqualis, in linea, v. inæquali est distantia inæqualis. Distantia inæqualis notatur appellatione *gradus simplicis,* distantia æqualis notatur appellatione *gradus duplicati.* Sic Patrueles dicuntur distare gradu secundo duplicato. Patruus & fratris filius distant gradu secundo simplice. In linea etiam collaterali inæquali alii dicuntur *Superiores,* alii *Inferiores,* quorum illi parentum, hi liberorum vicem sustinere dicuntur.

243. Proximum jam esset, expositis graduum ac linearum tùm definitionibus tùm divisionibus ad *supputationem graduum* accedere, sed duo priùs præmittenda videntur. Primò *affinitatis definitio* ac *divisiones,* quia affinitas est veluti quoddam simulachrum consanguinitatis. Secundò *consanguineorum & affinium appellationes.* Affinitatis genera. Affinitas definitur, *quòd sit vinculum certarum personarum novis nuptiis contractum.* Alii definiunt hoc modo. Affinitas est *necessitudo acquisita voluntate & consensu contrahentium ad voluntariam Natura obligationem per conjugium obstringens singulariter & consanguinitatem imitans.* Germanicè Schwägerschafft. Thom. part. 3. quæst.53. artic.3. sic definit. Affinitas est *proximitas ex conjunctione maris & fœminæ orta omni parentela sive cognatione carens.* Appellationis ratio inde deducta est, quod duæ cognationes, quæ inter se diversæ sunt, per nuptias copulantur & altera ad alterius fines accedit, Modestinus. l. Non facile.

faciliè. 4.§. sed quoniam.ff. de gradibus & affinibus. Affines ergò sunt, qui *non sanguinis, sed solâ nuptiarum necessitudine*, nun per propagationem sed per unionem duorum in carnem unam junguntur. Qui enim unius conjugum marito sc. vel uxoris consanguinei sunt, nuptiis contractis alteri conjugum fiunt affines, hoc est, consanguinei mariti fiunt affines uxoris & consanguinei uxoris fiunt affines mariti, ratio pendet ex eo, quia maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro*. Propriè igitur affinitas matrimonium impediens est tantùm inter unum conjugem & alterius consanguineos. Quamvis enim cognati mariti & cognati uxoris, sive utriusque conjugis consanguinei habeantur & dicantur inter se affines, tamen affinitas illa non est ita comparata, ut matrimonium impedire possit, unde in descriptione affinitatis & affinium nntanter additum fuit, *consanguineos mariti vel uxoris per nuptias alteri conjugum*, non autem consanguineis alterius conjugis, *affines fieri*. Interim tamen in generali affinitatis acceptione tria numerari solent ejusdem genera, de quibus usitata ac celebrata est regula Canonistarum. *Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus attingentiæ, sed non gradum*. Et apud Thomam extat hic versiculus:

Mutat nupta genus, sed generata gradum.

Ex tribus illis affinitatis generibus primum duntaxat est affinitas propriè dicta matrimonium impediens, duo posteriora, nec affinitatem propriè dictam conciliant, nec nuptias impediunt. Primum affinitatis genus est, quod *mediante una persona contrahitur*, vel ut alii definiunt, quòd una persona per matrimonialem conjunctionem alteri personæ addita constituit. Quando enim quispiam matrimonium contrahit, tunc illius personæ, cum qua contrahit, consanguinei redduntur ipsi affines. Sicq; mediante unâ personâ, conjuge scilicet, inter maritum & uxores consanguineos ac vice versâ inter uxorem & mariti consanguineos affinitas contrahitur. Sic nuptiis inter Jacobum & Rachelem contractis frater Jacobi Esavus fit Rachelis affinis in primo affinitatis genere, & vicissim soror Rachelis Lea fit affinis Jacobi itidem in primo genere affinitatis. Secundum genus affinitatis est, *quod mediantibus duabus personis contrahitur*, vel *quod per personam primo generi affinitatis redditam constituitur*. Tertium genus affinitatis est, *quòd tradsitionibus tribus personis contrahitur*, vel *quod per personam secundo generi affinitatis additam constituitur*. Ex Græco Mahalon & Chelion, duo fratres duxerunt uxores Moabiticas, Chelion, Orpham, Mahalon Ruth. Ruth.1.v.4. Per hoc conjugium Ruth facta est affinis Chelionis in primo genere affinitatis mediante una personâ scilicet Mahalone. Mortuo Mahalone Ruth nupsit Boozo. Ruth.4.v.10. Booz igitur fit affinis Chelionis, in secundo genere affinitatis mediantibus duabus personis, Ruth sc. & Mahalone. Quod si mortuâ Ruth Booz aliam duxisset conjugem, tunc illa fuisset affinis Chelionis in tertio genere affinitatis mediantibus tribus personis, Booz scil. Ruth & Mahalone. Sic ergò si frater meus uxorem ducat, illa fit mihi affinis in *primo genere* affinitatis. Si fratre meo demortuo relicta ejus vidua nubat alteri, atq; ita primo generi addatur alia persona per copulam, id vocant *secundum genus* affinitatis. Si secundo generi adhuc alia persona addatur, utpote si relictâ viduâ fratris mei mortuâ maritus ejus secundus ducat aliam, ea fit affinis in *tertio* affinitatis genere.

244. De primo affinitatis genere omnes consentiunt, sed de secundo & tertio genere quidam paulò aliter differunt. Existimant enim secundum affinitatis genus nasci ex eo, quando uxoris meæ consanguineus primo genere affinitatis mihi junctus nuptias contrahit, tunc enim ipsius uxor secundo affinitatis genere secundùm illorum sententiam mihi jungitur. Sic Ruben & Dina sunt fratres. Hemor ducit Dinam, sicq; Ruben est Hemori in primo affinitatis gradu junctus. Ruben verò ducit Saram, quam Hemori in secundo affinitatis genere volunt conjungi, cùm addatur persona per matrimonialem conjunctionem primo affinitatis generi. Quidam sic distinguunt affinitatis genera. Primum est, *quo cognati uxoris sunt viro affines, & cognati viri sunt affines uxoris*. Secundum, *quo affines uxoris ex aliis nuptiis jam sunt viro affines, & ita affines viri sunt uxoris affines*. Tertium, *quo affines affinium inter se affines dicuntur*, ut secunda uxor ejus, qui uxorem habuit meam privignam, tertio affinitatis genere mihi adjacet. Est enim affinis privigna mihi in primo genere, privignæ vir secundo. Nam quia affinis privigna est, vir est affinis & altera hujus uxor est affinis mihi in tertio, quia vir ejus in secundo affinis est. Juxta quorundam sententiam oritur etiam in eo casu *secundum affinitatis genus*, quando pater viduus filium habens ducit viduæ filiam, tunc enim filium vidui fieri affinem novercæ filiæ in secundo genere affinitatis statuunt, mediantibus scilicet duabus personis patre & superinducta noverca. Sed cùm inter liberos vidui ac viduæ novis nuptiis conjunctorum deficiat novum matrimonium, quod omnis affinitatis est principium, ideò novum genus attinentiæ & affinitatis hic oriri alii negant, commodiùs igitur censent statuere, quod eodem genere & gradu affinitatis, quo affinis primi generis me attingit, etiam uxor ejus me attingat, cùm uxor illa facta sit cum ipso una caro. Sic quia uxoris frater est mihi affinis in primo genere, ideò etiam ipsius uxor est mihi affinis in primo genere. Quicquid sit, cùm secundi & tertii generis affinitas nullum objiciat nuptiis ἐμπόδισμα, ideò non est, quod de ea pluribus agatur. De gradibus etiam & lineis in affinitate non est, quod multùm simus soliciti, quia ut Modestinus d. l. inquit §.5. *Gradus adfinitatis nulli sunt, quia affines ab affinibus non generantur*. Quia tamen affinitas est simulachrum quoddam consanguinitatis, ideò similitudine quadam gradus & lineæ in affinitate statuuntur, ac eodem modo, quo in consanguinitate numerantur, ubi traditur hæc generalis regula. *Quo gradu quis est consanguineus uxoris, eo gradu fit affinis illius mariti & vice versâ. Quo gradu quis est consanguineus marito, eo gradu fit affinis illius uxori.*

245. Appellationes *consanguineorum & affinium* nosse utile est, tùm ut legentes vel audientes appellationem aliquam cognationis rectè statuere possimus, quotus sit gradus, tùm ut de gradu aliquo cognationis quæsiti commodâ appellatione eum exprimere possimus. Priùs autem consanguineorum postea affinium appellationes præcipuas enumerabimus. Consanguinei uti dictum, vel in linea *recta* vel *collaterali* sunt positi. Linea recta est vel *Ascendentium* vel *Descendentiũ*. In linea ascendentium occurrunt hæ appellationes. 1. *Pater* à Græco ὁ πατὴρ, qu Grammatici quidam dictum volunt, q. ἐπατὴρ ὁ ἐπείρω, quidam παρὰ τὸ παῖδας τηρεῖν, quidam παρὰ τὸ πατεῖν ἐν ευνονιᾳ, quorum omnium ματαιοπονίαν. Henr. Stephanus meritò Appellationes consanguineorum & affinium. 1. In linea recta 1. ascendentium.

 irri-

irridet Hebr. אב à propenso in filios affectu sic dictus, radix enim est אָבָה *voluit, delectatus fuit*, ἀββᾶ quod extat Marc.14.v.36. Rom.8.v.15. Galat. 4.v.6. est ex Arabico אבאי *pater meus*. German. Vater. *Mater* ex Græco ἡ μήτηρ, Dor. μάτηρ, quod Eustathius deducit à μάω, quod est ζητῶ ὅτι μήτηρ ἐστιν ὁ μαστεύουσα τὰ πρὸς τὴν τροφὴν τοῖς νεογνοῖς. Hebr. אם Germ. Mutter. Notandum hoc loco *patris matrisq́* nomine apud Hebræos interdum vocari *avum & aviam*. Sic Dan.5.v.2. vocatur Nabuchodonosor pater Balthasaris, cùm tamen esset ejus avus, ut notat Hieron. in comm. cujus observationis usus infrà sese offeret non contemnendus. 2. *Avus* πάππος à πάππα, quæ est vox puerorum balbutientium, quâ patrem compellant. Rab. זקן *Senex*. Arab. גד Germ. der Grosvatter/ Anherr/Herrlein. *Avia*, ἡ μάμμη, vel μαμμία ἡ τήθη. Rab. זקנה Arab. גדה der Grosmutter/ Anfraw/ Fräwlein. Est autem avus duplex, *Paternus* patris scilicet pater, πάππος ὁ πρὸς πατρός, προπάτωρ, πατροπάτωρ. Πατρὸς πατήρ, Homero dictus, der Grosvatter vom Vater her. *Maternus* matris sc. pater, πάππος ὁ πρὸς μητρός, μητροπάτωρ, der Grosvater vom Mutter her. Sic & *avia paterna* πατρομήτηρ, *avia materna*, μητρομήτηρ. Πάππος absolutè positum censetur de avo paterno potius dictum. 3. *Proavus*, avi pater πρόπαππος ὁ πάππου πατὴρ (Plat. de leg.) παππεπίπαππος (apud Philonidem, quod vocabulum tamen Pollux improbat) τριτοπάτωρ. Eltervater/Oldtvater/ Uhranherrlein. *Proavia*, avi mater προμάμμη, προτήθη, Eltermutter/Anfräwlein. Huc usque ascendunt, die vier Ahnen, ut in vernacula nostra lingua series generationum appellantur. 4. *Abavus*, ἀπόπαππος, ἐπίπαππος. Arab. תלאת גד avus tertius Oberelterväter/Oberherrlein/Eltervaters Vater/des Gros Vaters Grosvater. *Abavia*, ἐπιτήθη. Pollux. ἡ δὲ πάππου ἢ τήθης μήτηρ. inquit, προτήθη καὶ οἱ τούτων γονεῖς ἐπίπαππος τε καὶ ἐπιτήθη. Oberelter-mutter/Oberfräwlein. 5. *Atavus* pater abavi διόπαππος, vel ut alii volunt δισέπαππος, Voroberelter vater/Eltervaters Grosvater/des Grosvaters Uhrohne. *Atavia* διτήθη. Voroberelter mutter/der Eltermutter Grosmutter. 6. *Tritavus*, abavi, avus tertii avi pater, τρίπαππος, des Oberelter vaters Grosvater. *Tritavia*, abavi avia, tertii avi avia, des Oberelter vaters Grosmutter. 7. Quidam addunt *Quadritavum* tritavi scilic. patrem. Qui ultra hos gradus ascendunt, vocantur generali appellatione, *Majores* πρόγονοι, πρωπάτορες, γενάρχαι, die Vorfahren/ Voreltern.

2. *Descendentium.* 246. In linea *descendentium* habentur ejusmodi appellationes. 1. *Filius*, υἱὸς. τέκνον, בן à בָּנָה *ædificavit*, quia est quasi ædificium & structura parentum quoad generationem & educationem, quam metaphoricam appellationem pluribus diducit Plautus in Mostellar. Item בַּר à rad. בָּרָה *elegit*, ut notet delectum & dilectum filium, נִין Gen.21.v.23. der Sohn. *Filia* θυγάτηρ. Heb. בַּת pro בָּנַת eliso נ die Tochter. 2. *Nepos* υἱωνός, ἔγγονος, ἔκγονος, ἀπόγονος. נֶכֶד Gen.21.v.23. *ut non intendas fallaciam mihi & filio meo* וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי *& nepoti meo*. Targ. וּלְבַר בְּרִי *& filio filii mei*. Arab. חפים Neffe / Kindssohn/ Sohnskind/Tochterkind/Enckel/quod est à Græco ἔγγονος. *Neptis* υἱωνή, ἐκγόνη, ἐγγόνη, Neffin/ Nifftel/ Kendstochter. Notandum hoc loco Hebræos per Synecdochen בֵּן vocare *nepotem* & בַּת *neptim*, quia enim patrem genuit, etiam filiam sive filiam ejus genuisse censetur. Gen.29.v.5. *nostis ne Laban* בֶּן *filium Nahor*, hoc est, nepotem, fuit enim filius Bathuelis. 2.Sam.19.v.24. Mephiboseth dicitur בן *filius Saulis*, cùm fuerit filius Jonathan filii Saulis. Exod.2.v.1. *abiit quidam de domo Levi & duxit* בַּת *filiam Levi ex posteritate Levi ortam*. 2. Paral. 11.v.18. uxor Rehabeami Abihael vocatur *filia Eliabi Isaida*, cujus erat neptis, ** Gen.24 v.48. vocatur *filia fratris Abrahæ* i.e. Nahoris, cùm tamen fuerit filia Bathuelis, Nahoris verò neptis v.24. & 47. *Filii filiorum* habentur ut *filii*, ac nepotes avorum potiùs quam filiorum i.e. patrum dicuntur *filii*, præsertim quando avi erant patribus notiores. Gen 31.v 28. *non permisisti ut oscularer filios meos* i.e. nepotes, & filias. *Athalia* vocatur *filia Amri* 2.Reg. 8.v.26. cùm fuerit ejus neptis, quia erat filia Achabi v.18. Achabus autem erat filius Amri 1.Reg.16. v.29. Serubabel Esdr.3.v.2. dicitur *filius Sealthielis*, cùm fuerit ejus nepos. 1.Paral.3.v.19 ** Est verò observationis hujus usus longè maximus in quæstione de prohibitis gradibus. 3. *Pronepos*, nepotis filius προέκγονος Uhrer Neffe/ Enckelssohn/ Kindeskinder Sohn. *Proneptis* nepotis filia προεκγόνη Urer Neffin/Enckelstochter/meines Sohns oder Tochter Sohns Tochter Kinder. 4. *Abnepos*, nepotis nepos, ἀπέγγονος Nachneffe/ Enckels Enckel/ der dritte Enckel. *Abneptis*, nepotis neptis ἀπεγγόνη, Nach Neffin. Hebræis pronepotes & abnepotes dicuntur שִׁלֵּשִׁים־וְרִבֵּעִים *tertii & quarti*, sive ut Targum reddidit, *tertia & quarta generatio*. Exod. 20.v.5. 5. *Atnepos*, pronepotis nepos διέγγονος, Vornach Neffe/der vierdte Enckel. *Atneptis*, proneptis neptis διεγγόνη Vornach Neffin. 6. *Trinepos*, abnepotis nepos τριτέγγονος. *Trineptis*, trinepotis neptis τριτεγγόνη. 7. Quidam addunt *Quadrinepotem*. Qui infra gradus descendunt, generali appellatione vocantur *Minores*, *Posteri* μεταγενέστεροι, ἐπίγονοι, ἀπόγονοι. אַחֲרִית *Posteritas*, die Nachkomen/ Nachkömling/ Unterkinder/ Kindskinder.

247. In linea *collateralis æqualis*, quidam gradus habent peculiares appellationes, quidam periphrasticè describuntur. In *primo* collateralis lineæ æqualis *gradu* occurrunt *fratres & sorores*, Geschwister. *Frater* quasi ferè alter, ἀδελφὸς nomine generaliter accepto אָח à *conjunctione* sive *consociatione* dictus Bruder. *Soror* dicta quasi seorsim nascens, quòd separetur ab ea domo, in qua nata est, Labeo apud Gellium lib.3.cap 10. Græc. ἀδελφή, ὅμαιμος, ὁμαίμων, συνομαίμων, κάσις, quod & fratrem & sororem significat אָחוֹת mutatâ ה radicali tertia in ו Schwester. In sacris literis fratres dicuntur potissimùm sex modis. 1. *Naturâ*, quæ sunt ejusdem parentis Gen.4.v.2. 2. *Cognatione*. Genes.14.v.14. 2.Reg.10.v.13. Matth.13.v.55. 3. *Gente*, Levit.19. v.17. Num.25.v.18. Deut.3.v.18. 4. *Spirituali conjunctione*, Ps.22.v.23. Jer.31.v.34. 5. *Iure humanitatis, patriæ vicinitatis*, &c. Gen.19.v.7. Ex.10,23. 6. *Disciplinæ communione*, 1.Chron.25.v.7. sed hîc agitur de fratribus, qui Naturâ tales sunt. Illi verò sunt triplices. 1. *Germani*, ἀμφιθαλεῖς αὐτάδελφοι, αὐτοκασίγνητοι, ὁμογενεῖς. Brüder von voller Geburt. 2. *Agnati* ex eodem patre, ὁμοπάτριοι, ὁμοπάτορες, πατράδελφοι, Halbbrüder vom Vater. 3. *Uterini* ex eadem matre, ὁμογάστριοι, ὁμομήτορες, ὁμομήτριοι, μητράδελφοι, κασίγνητοι, & vocabulo propriè ac specificè accepto ἀδελφοὶ, est enim ἀδελφὸς formatum à δελφὺς, quod uterum significat, Halbbrüder von der Mutter. Qui dichotomiis delectantur, dicere possunt; fratres sunt vel ὁμογενεῖς καὶ ἀμφιθαλεῖς,

2. *In linea collateralis.* 1. *Æquali*

consan-

consanguinei ex utroque parente, vel ἑτεροθαλεῖς καὶ ἑτερογενεῖς, qui alter utrius tantum parentis sunt germen, iique vel sunt πατράδελφοι ex uno patre, sed diversis matribus, vel μητράδελφοι ex una matre & diversis patribus. Idem de sorurib. judicium. Est n. aliqua alteri soror vel ex toto vel ex parte. Ex toto, id est, ex patre & matre simul, vocatur αὐτοκασιγνήτη. Ex parte vel patre tantùm, quæ dicitur ὁμοπατρία ἀδελφὴ, vel matre tantùm, quæ dicitur ὁμομητρία ἀδελφή. Cajetanus verba Abrahæ de conjuge sua Sara Gen. 20. v. 12. *Verè soror mea, filia patris mei est, veruntamen non filia matris meæ*, exponit de fraternitate secundi generis, quod Sara ex eodem patre proximo Thare scil. sed ex alia matre fuerit genita, de qua interpretatione quid sit statuendum, inferiùs dispicimus. Notandum hoc loco *fratris* nomen accipi, quandoq; pro filio fratris, sive ut loquuntur nepote ex fratre Gen. 13. ac *sororis* nomen accipi pro patruelis filia, sive ut loquuntur nepti ex patruele Gen. 26. v. 7. cujus observationis in exemplis contra prohibitionem graduum pugnare visis est usus maximus. In *secundo gradu* lineæ æqualis occurrunt fratrum & sororum liberi Geschwister Kinder, generali appellatione sic vocati. Et quidem duorum fratrum liberi vocantur *Patrueles*. Liberi masculi, *Patrueles fratres*, fœmellæ *Patrueles fratres*. Duarum sororum liberi dicuntur *Consobrini*, q. consororini. Fratris & sororis liberi vocantur *Amitini* vel *Matrueles* ex fratre matris progeniti. Ludov. Viv. in comment. lib. 15. August. de civit. Dei. cap. 16. Hemming. pag. 62. statuit, si sint ex duobus fratribus masculo & fœmina, illum *consobrinum*, hunc *amitinum* dici. Vulgus autem communi appellatione illos omnes vocat *Consobrinos*. Græcis ἀνέψιοι, αὐτανέψιοι, ἐξάδελφοι. Consobrina vel Patruelis vocatur ἀνεψιά. ** Tob. 1. v. 24. dicit Tobias de Achiacharo. ἦν δὲ ἐξάδελφός μου *erat meus patruelis.* ** Utuntur etiam quandoque Periphrasi, ὁ πρὸς πατρὸς ἀνεψιός, ὁ πρὸς μητρὸς ἀνεψιός. Matrueles Ulpianus l. 1. ad leg. Pompon. de parricid. vocat ἀδελφιδοῦς ἐκ μητραδέλφων. Dicuntur etiam ἀνέψιοι ἐκ μητραδέλφων. Patrueles dici possunt ἀδελφιδοῖ ἐξ ἀνδρῶν. Nomen ἀνεψιός ab Apostolo, Coloss. 4. v. 10. usurpatum Lutherus reddidit Neffe. Hebr. generaliter appellantur דודים ab *amoris affectu* sic dicti. Patruelis dicitur ילד עם. In *tertio gradu* lineæ æqualis sunt Patruelium & Consobrinorum liberi, qui vocantur *Sobrini*, ἀνεψιαδεῖς Arab. [illegible] die andern von Geschwister Kinder, Nechstvorgeschwister Kinder, Geschwister Neffen. In *quarto gradu* lineæ æqualis sunt liberi sobrinorum vel consobrinorum nepotes, Nechstgeschwisterventerkinder, Geschwister-Unterneffen, qui ut & reliqui inferiores non habent proprias appellationes, sed periphrasticè circumscribuntur.

2. Inæqualis. 248. In linea collaterali *inæquali* potiores appellationes hæ sunt. 1. In *secundo gradu* inter *agnatos* propriè dictos (hoc est, paterni sanguinis conjunctione nobis propinquos) Patris mei frater vel avi paterni filius vocatur *patruus* ex eo sic dictus, quod sit loco patris θεῖος πρὸς πατρὸς, πατράδελφος, πατρῷος, πατροκασίγνητος, Hebr. דוד 1. Sam. 10. v. 15 דוד *patruus Saulis.* Targum אחבוהי *frater patris ejus.* Jerem. 32. v. 12. *Ante oculos Hannanielis patrui mei.* Targ. אחא אבא *fratris patris mei.* Chald. [illegible] Germ. Vetter. Patris mei soror vel avi paterni filia vocatur *Amita*, quasi dicat à me ter-tia à patre meo amata πατράδελφος πρὸς πατρὸς θεῖα, τηθὶς πατρῴα, Hebr. דודה Exod. 6. v. 20. *Accepit Amram Iochabed* דודתו Targ. אחת אבוהי *sororem fratris sui sibi in uxorem*. Item עמה German. ein Base oder Wasé. Inter *cognatos* propriè dictos, hoc est, materni sanguinis conjunctione nobis propinquos matris meæ frater vel avi materni filius vocatur *Avunculus* θεῖος πρὸς μητρὸς, μητράδελφος μητρῷος. Hebræis מסרף dictus ex eo, quod pararet olim Regi rogum, tanquam præcipuus ex cognatis, cum Reges olim comburerentur, ut conveniat cum rad. שרף *incendit.* Amos 6. v. 10. Germ. Oheim. Matris soror, vel avi materni filia vocatur *Matertera*, ex eo sic dicta, quòd sit matris loco, *mater altera*. Μητροκασιγνήτη, μητράδελφος, θεία πρὸς μητρὸς, τηθὶς μητρῴα. German. Muhme oder Medder. 2. In *tertio gradu* inter agnatos avi mei frater vocatur *Patruus magnus*, Groszvetter, ubi nota patrui magni filium peculiari appellatione vocari *Sobrino propiorem*. Avi mei soror vocatur *Amita magna* Groszwase. Inter cognatos aviæ fratri dicitur *Avunculus magnus*, Grosz-Oheim. Aviæ soror vocatur, *Matertera magna*, meine Groszmuhme oder Medder. 3. In *quarto gradu* inter agnatos proavi mei frater vocatur *Propatruus*, vel *Patruus major*, mein Obervetter. Proavi soror est *Proamita* vel *amita major* Oberwase. Inter cognatos proaviæ frater vocatur *Proavunculus*, seu *avunculus major*, der Oberoheim. Proaviæ soror vocatur *Promatertera*, seu *Matertera major*, Ober-Muhme, Ober-Medder. 4. In *quinto gradu* inter agnatos Abavi mei frater vocatur *Abpatruus*, vel *patruus maximus* Voroberyetter, Uhrobervetter. Abavi mei soror appellatur *Abamita*, *vel amita maxima*, Uhroberwase. Inter cognatos abaviæ frater appellatur *Abavunculus vel avunculus maximus*, Uhroberoheim. Abaviæ meæ soror vocatur *Abmatertera*, vel *Matertera maxima*, Uhrobermuhme oder Medder. Ulterius speciales appellationes desiderantur, sicut etiam in correlativo respectu peculiares appellationes non habentur, sed periphrasticâ circumscriptione utimur. Sic qui me vocat patruum, eum appello fratris filium, qui me vocat avunculum, eum voco matris filium. Qui me vocat patruum magnum, cum appello fratris mei nepotem, qui me appellat avunculum magnum, eum voco sororis meæ, vel sorore nepotem, & sic consequenter, ubi tamen notandum etiam fratris filium, quandoque vocari ex fratre nepotem & sororis filium nepotem ex sorore, quod à Latinæ linguæ proprietate paulò alienius esse quidam censent.

Appellationes affinium. 249. Enumeratis potioribus Consanguineorum appellationibus, consequens est, ut etiam *affinium* nomina recenseamus. Modestinus l. Non facilè. 4. §. Nomina. ff. de gradib. & adfinib. hasce affinium appellationes affert. *Socer, socrus, gener, nurus, noverca, vitricus, privignus, privigna, levir, glos.* 1. In linea *Ascendente*. Viri pater, uxorisque; mater eorum *socrus* appellatur, cùm apud Græcos viri pater ἑκυρὸς, mater ἑκυρά, uxoris pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocetur. Dicitur etiam socer *idem* ἐντὴς, ὀεδιτὴς. Hebræis socer dicitur חותן *à desponsatione filia*. Chald. חמי quòd tantùm cum affixis usurpatur, Rabin. נשא ex eo sic dictus, quòd filiam suam alteri elocaverit, vel in uxorem dederit. Socrus dicitur חותנת Chaldaicè. חמות Germanicè Schweervatter, Schwie-

Schwiegermutter. Mariti vel uxoris avus vocatur *Prosocer, Socer magnus*, Elterschweer / Grosschweer. Avia verò *Prosocrus*; *vel socrus magna*. Elterschwieger / Grosschwiegtr. Hebræi retinent priorem appellationem. Numer. 10. vers. 29. *Dixit Moses ad Hobab filium Reguel Midianitæ* חֹתֵן *socerum Mosis*, ut referatur ad Hobabum, vel etiam soceri, ut referatur ad Raguelem. Hobab, qui & Jethro dictus, fuit filius Reguelis, ejus filiam duxit Mosis, fuit igitur Jethro socer seu pater & Reguel socer magnus seu avus uxoris Mosis, vocatur pater, quia etiam avus Hebr. pater dicitur sponsi ac sponsæ, parentes Hebr. dicuntur מְחוּתָנִים *ὁμοπένθεροι, consoceri*. 2. In linea *descendente* filii uxor vocatur *Nurus*, ἐννυὸς, νύμφη, υὸς. Hebr. כַּלָּה sponsa, quæ post septem nuptiarum dies à parentibus sponsi vocatur *nurus*. Gen. 38. v. 11. Lev. 20. v. 12. Arab. כנה Sohnsweib oder Schnur. Filiæ maritus vocatur *Gener*, γαμβρὸς חָתָן Gen. 19. v. 14. *locutus est Loth* אֶל־חֲתָנָיו *ad generos suos* לֹקְחֵי בְנֹתָיו est exegesis prioris appellationis, qui *acceperant*, vel *accepturi erant filias suas. Est* חָתָן *sponsus*, *gener & affinis.* Sponsus respectu כַּלָּה sponsæ per septem nuptiarum dies, gener respectu parentum sponsæ post nuptias, affinis respectu cognatorum sponsæ. Ger. Tochtermann / Eydam. Nepotis *uxor* vocatur *Pronurus*, apud Ovid. in Epist.

Pronurus & magni Laomedontis ero.

Unterschnur. Neptis maritus verò *Progener* Unterenydam. Has appellationes sic conjungit Modestinus d. l. *Socer est uxoris meæ pater, ego illius sum gener. Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius sum progener. Et retrò pater meus uxoris meæ socer est, hæc illi nurus, & avus meus soc. magnus est, illa illi pronurus. Item prosocrus mihi uxoris meæ avia est, ego illius sum progener. Et retrò mater mea uxoris meæ socrus est, illa huic nurus & avia mea socrus magna est & uxor mea illi, pronurus est.* In linea *collaterali* Mariti frater vocatur *Levir*, apud Græcos δαὴρ ἀνδράδελφος. Hebr. יָבָם, unde verbum יִבֵּם in Piel, *leviritare*, Deut. 25. vers. 5. *Levir ejus ingrediatur ad eam & accipiat sibi eam in uxorem* יִבְּמָהּ *leviritet eam.* German. Schwager / Mannesbruder. Mariti soror vocatur *Glos*. Græc. γάλως, γαλὶς, γάλοως. Mannesschwester / Schwägerin. Fratris uxor dicitur *Fratria*. Canonistis *fratrissa*. Hebr. יְבָמָה Rabin. גִּיסָה Bruderweib / Gschwey. Sororis maritus dicitur *Sororius*. Rab. גִּיס Schwesterman. Duarum sororum mariti vocantur *Congeneri*, גִּיסִים Duorum Fratrum uxores *Connurus*. Modestinus d. l. vocari dicit εἰνατέρες, ac probat adducto ex Homero versiculo. Alexander Papa. c. Quod autem. 35. quæst. 5. *janitrices* appellat, quæ vocula procul dubio formata est ex Græca Latinis literis scripta, ineptum igitur est, quod Alexander addit, *vocari janitrices, quasi eandem jannam tenentes, vel per eandem jannam intrantes.* Apud Germanos vocant se Schwestern. Soror uxoris itidem *Glos* dicitur γυναικάδελφη. Rab. גִּיסָה Weibsschwester. Frater uxoris. Rabin. גִּיס γυναικάδελφος Weibsbruder. 4. Posterioris matrimonii superinductus maritus liberorum ex priore matrimonio susceptorum vocatur *Vitricus* alter matris maritus ἐπιπάτωρ, μητρυιὸς, πατρωὸς, Arab. עם vel עם זוג Stieffvater / quasi gestiffteter Vater. Superinducta uxor liberorum prioris matrimonii dicitur *Noverca* μητρυιὰ, ἐπιμήτωρ, πατρωὴ. Levitic. 20. versic. 11. אֵשֶׁת אָבִיו *uxor patris*. Arab. אמראת ולד In Syr. 1. Corinth. 5. vers. 1. itidem periphrasticè אַנְתְּתָא אֲבוּהי *uxor patris*, Germ. Stieffmutter / quasi gestiefftete Mutter, Vitrici pater dicitur *Provitricus*, novercæ mater *Pronoverca*. Liberi prioris matrimonii masculi vocantur *Privigni*, q. d. πρόγονοι, ἀμφίγονοι, ἐπίγονοι, fœmellæ vocantur *Privigna*. Rabin. חורג & in fœm. חורגה Item רְבִיב & in fœm. רְבִיבָה Stieffsohn / Stiefftochter. Modest. d. l. *Uxor liberis ex alia uxore natis noverca dicitur, matris vir ex alio vero natis vitricus appellatur, eorum uterque natos aliunde privignos privignasq; vocant.*

Quotuplex graduum computatio.

250. Expositis consanguineorum & affinium *appellationibus*, restat, ut ad graduum tàm consanguinitatis quàm assinitatis *supputationem* descendamus, supputationi illi inservit justa & ordinata personarum, de quarum cognatione quæritur, in lineis & gradibus collocatio, quæ in linea recta sive perpendiculari, juxta generationis seriem instituenda & ordinanda est. Sic quando quæritur, quoto gradu Noahus distet ab Enocho, generationum series ab Enocho usque ad Noahum in linea perpendiculari oculis subjicienda, hoc modo:

Henoch,
Mathusalem,
Lamech,
Noah.

In linea collaterali, quando de duarum personarum cognatione quæritur, primò omnium utriusque personæ nomen in linea transversali ponatur, postea juxta generationum seriem per utriusque Parentes ascendatur, usque ad communem stipitem intermedio loco ponendum, hoc modo:

	Thara,	
Abraham,		*Nahor,*
Isaac,		*Bethuel,*
		Rebecca.

1. Iuris civilis.

Supputatio sive Computatio graduum duplex est, alia *juris civilis*, alia *juris Canonici*. Juris civilis hæc est regula perpetua. *Persona generata semper adjicit gradum*, hoc est, *Quot sunt generationes, tot sunt gradus.* Proinde in linea recta, tàm ascendentium quàm descendentium jubet initio ab eo, de cujus cognatione quæritur, facto numerare generationes, ac pronunciat singulas generationes singulos gradus constituere. l. Jurisconsultus. 10. §. 9. ff. de grad. & aff. *Quoties quæritur*, ait Paulus, *quoto gradu quæq; persona sit, ab eo incipiendum est, cujus de cognatione quærimus, & si ex inferioribus aut superioribus gradibus est, rectâ lineâ sursum versum vel deorsum tendentium, facilè invenimus gradus, si per singulos gradus proximum quemque numeramus, nam qui ei, qui mihi proximo gradu, proximus est, secundo gradu est mihi, similiter enim accedentibus singulis crescit numerus.* E. g. quando quæritur, quoto gradu Dina distet ab Abrahamo, ibi enumero generationes, & quia tres intermedias generationes deprehendo, Abrahamus enim genuit Isaacum, quæ est prima generatio; Isaacus Jacobum, quæ est secunda generatio, Jacobus Dinam, quæ est generatio tertia, ideò pronuncio tribus gradibus Dinam ab Abrahamo distare. In linea transversa, tàm æquali quàm inæquali, jus civile itidem jubet numerari generationes, sed in utroque latere, ita ut per stipi-

ſtipitem tranſeatur, h.e. quia perſonæ in uno latere, juxta certam ſeriem collocatæ non ſunt generatæ à perſonis, in altero latere conſtitutis, ſed utrinque à communi aliquo ſtipite originem habent, ideò in uno latere à perſona illa, de cujus cognatione quæritur, jubet aſcendere ad ſtipitem ſeu parentem communem atque ab eodem in oppoſito latere rurſus deſcendere ad perſonam alteram, de qua ipſa quoque quæritur, ac *quot utrobiq; deprehenduntur generationes intermediæ, tot gradibus perſonas illas, de quibus quærebatur, diſtare pronunciat*, d.l 10.§.9.& 16.ff. de grad.& affin. x. gratia. Si quæratur, quoto gradu diſtet Rebecca ab Iſaaco, primò à Rebecca aſcendo, uſque ad ſtipitem communem Thare & invenio tres generationes, quia Rebecca genita eſt à Bethuele, Bethuel ex Nachor, Nachor ex Thare, poſtea ulterius à communi ſtipite Thara deſcendo, uſque ad Iſaacum, & invenio duas generationes. Thare enim genuit Abraham, Abrahamus Iſaacum, ut patet ex ſchemate antea præmiſſo. Computatis igitur generationibus in utroque latere occurrentibus, invenio quinque generationes intercedere, proinde, juxta regulam juris civilis Rebeccam ab Iſaaco quinto gradu diſtare pronuncio. Sic Ambroſius lib. 8. Epiſt. 66. Patrueles *quarto* ſibi ſociari *gradu* aſſerit, juxta computationem ſcil. juris civilis.

2. Juris Canonic i. 251. Juris verò *Canonici* de Computatione graduum regulæ, c. ad ſedem. 35. quæſt. 5. propoſitæ paulù aliter ſe habent. In rectà enim linea, tàm aſcendentium quàm deſcendentium hæc traditur regula. *Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, una demtâ ſive ſublatâ.* Ideò autem una perſona demenda eſt in gradium computatione, quia perſonæ hîc non conſiderantur abſolutè, ſed relatè in mutuo reſpectu, quatenus aliæ alias generant, ac aliæ ab aliis generantur, proinde in linea deſcendente demendus eſt ſtipes, à quo ſupputatio incboatur, in linea aſcendente demenda eſt perſona infima, à qua itidem ſupputationis ſit initium, quia ſtipes conſideratur, ut generans, non etiam ut generatus, ac perſona infima conſideratur ut genita, non etiam ut generans, intermediæ conſiderantur, ut genitæ reſpectu ſuperiorum, ut & generantes reſpectu inferiorum, inde regulam illam juris Canonici quidam paulò pleniùs ſic exponunt. *Tot ſunt gradus, quot perſonæ ſcilicet in ipſa generatione. In linea deſcendente tot ſunt gradus, quot perſonæ generatæ. In adſcendente tot ſunt grrdus, quot perſonæ generantes.* V.c. quando quæritur, quoto gradu Dins diſtet ab Abrahamo, ibi enumero perſonas in generatione Dinæ ab Abrahamo intermedias Jacobum, Iſaacum, Abrahamum & demtâ perſonâ infimâ, invenio tres perſonas remanere, ideò pronuncio Dinam ab Abrahamo tertio gradu diſtare, ex quo apparet, in linea recta juris civilis & Canonici computationem coincidere, quot enim gradibus juxta juris civilis ſupputationem in linea recta perſona una ab altera diſtat, tot etiam gradibus juxta juris Canonici ſupputationem ab eadem diſtare deprehendetur. Sed in linea collaterali, ſive transverſa occurrit differentia. (unde verſiculi circumferuntur,

Per rectum filum concordant utraque jura.
Per transverſalem ſuperant legalia jura)

Cùm enim linea collateralis ſit vel *æqualis*, vel *inæqualis*, ideò de utraq; jus Canonicum diſtinctas tradit regulas. De linea collaterali æquali traditur hæc regula. *Quot gradibus in linea collaterali æquali una perſona diſtat à ſtipite, totidem etiam gradibus inter ſe diſtant*, τὰ γὰρ τῷ αὐτῷ ἴσα καὶ ἀλλήλοις ἐστὶν ἴσα, ut habet Euclidæum principium lib. 1. pag. 3. Quia verò propriè & accuratè loquendo non quæritur aut ſupputatur, quot gradibus inter ſe perſonæ illæ diſtent, ſed quot gradibus à communi ſtipite abſint, propter cujus vel propinquitatem vel diſtantiam conjunctiones, vel prohibitæ, vel permiſſæ ſunt, ideò regulam illam Canoniſtæ quidam ſic informant. *Quæ perſonæ æqualiter à ſtipite diſtant, toto gradu diſtant, quanto qualibet à ſtipite diſtat, vel in ordine transverſo, ſi duæ perſonæ æqui diſtent à ſtipite, tot gradibus diſtare dicuntur, quot à ſtipite quælibet illarum diſtat*, ſed res eodem redit. Atq; hîc occurrit diverſitas inter juris Civilis & Canonici computationem V. cauſa, quæritur quoto gradu diſtent Eſau & Rebecca.

	Thare,
Nachor	*Abraham*
Bethuel	*Iſaac*
Rebecca	*Eſavus.*

Secundùm *juris civilis* computationem diſtare dicuntur *gradu ſexto*, quia tres ſunt generationes aſcendendo à Rebecca ad Thare & tres ſunt generationes deſcendendo à Thare uſque ad Eſavum. Sed ſecundùm *juris Canonici* computationem diſtare dicuntur *tertio gradu*, quia quælibet harum perſonarum tertio gradu diſtat à communi ſtipite, ut conſtat ex regula prima, quæ de linea recta fuit tradita. De linea collaterali inæquali in jure Canonico traditur hæc regula. *Quæ perſonæ inæqualiter diſtant, toto gradu diſtant, quoto remotior à ſtipite diſtat*, vel ut alii efferunt. *In linea transverſa inæquali tot gradibus inter ſe diſtant, quot gradibus diſtat ille, qui à ſtipite eſt remotior.* Item, *Denominatio graduum in linea inæquali, ſumenda eſt à perſona remotiore.* V.c. quæritur, quoto gradu diſtent Jacob & Rachel.

	Thare
Nachor	*Abraham*
Bethuel	*Iſaac*
Laban	*Iacob*
Rachel	

Secundùm juris civilis computationem *ſeptem gradibus* diſtant, quia tot generationes intercedunt, à Rachel uſque ad Thare aſcendendo quatuor, à Thare uſque ad Jacobum deſcendendo tres, ſed juxta Canonici juris ſupputationem *quarto gradu lineæ inæqualis* diſtâre dicuntur, quia tot gradibus remotior videlicet Rachel à communi ſtipite Thare diſtat.

252. Atque hæc de computandis gradibus *Conſanguinitatis* dicta ſint. *Affinitatis* gradus propriè nulli ſunt, quia non intercedit generatio, interim tamen, quia maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro*, inde eſt, quod conſanguinei unius conjugis fiunt proximi & affines alterius conjugis, & quidem in eo gradu, in quo ſunt alteri conſanguinei. De Affinitatis ergò gradibus traduntur hæ duæ regulæ. *Conſanguinei mariti in eo gradu fiunt affines uxoris, in quo gradu ſunt conſanguinei mariti.* Gradus affinitatis. Sic quia pater mariti eſt ejus conſanguineus in primo gradu, ideò etiam eſt uxori affinis in primo gradu, & ſic conſequenter. Viciſſim *Conſanguinei uxoris in eo gradu fiunt affines mariti, in quo gradu ſunt conſanguinei uxoris.* Sic quia ſoror uxoris eſt ejus conſanguinea in primo gradu, ideò etiam eſt marito affinis in primo gradu, quarum regularum fundamentum pendet ex pronunciato

di-

divino. Conjuges non ampliùs sunt duo, sed *una caro*. Gen 2.v.24. Math.19.v.6. De gradibus in secundo & tertio affinitatis genere non est, quòd simus soliciti, cùm talis Affinitas non impediat matrimonium.

Quæ computatio præferenda.

253. Quæstio hoc loco movetur, *an Canonica, an civilis supputatio in matrimonialibus locum habere debeat?* Canonici juris computationem improbant, ac civilem eidem præferunt. Beza lib. de div. pag. 22. Hotomann. de cast. nupt. pag. 1. cap. 3. Albericus Gentilis lib. 5. de nupt. cap. 6. Borcholt. in tractat. de grad. pag. 10. Zepperus de ll. Mosaic. libr. 4. cap. 19. pag. 493. Cypræus de matrimon. cap. 6. p. 695. Hunnius resolut. juris civ. lib. 1. tract. 3. quæst. 20. *Gradibus venit jus civile & graditur*, inquit Albericus, *sed Canon saltu præcipitat*. Contra verò Canonici juris computationem præferunt, non solùm Canonistæ & Pontificii. Bellarmin. lib. 1. de matrimon. cap. 26. Henriquez, Sanchez, &c. sed pleriq; etiam nostratium, Hemmingius de Conjug. pag. 70. Chytræus in cap. 18. Levitic. Selneccerus in exam. Zehnerus de grad. pag. 25. D. Chemn. part. 3. Loc. de Conjug. pag. 537. D. Mentzer. de Conjug. p. 32. D. Tarnov. lib. 1. de Conjug. cap. 52. Unde in Consistoriis communiter ea observatur, (quod testantur Beustius de nupt. pag. 236. Mauser. de nupt. pag. 75. Schneidevv. lib. 1. Instit. tit. 10. de arbore consang. & manifestissimum est ex Constit. Ecclesiast. Elect. Saxon. fol. 109.) quorum sententiæ & nos subscribimus, ubi tamen in formatione status notandum. 1. Non esse quæstionem, an supputatio civilis in controversiis *de Successionibus, Hereditatibus, tutelis* & similibus rebus sit observanda, id enim libenter concedimus, cùm ibi propriè non quæratur, quàm propè & procul personæ distent à communi stipite, sed quàm propè personæ, de cujus cognatione quæritur altera persona sit conjuncta, ac Deus ipse in adeunda hereditate hanc supputandi rationẽ monstrare videtur. Num. 27. vers. 8. sed quæstio tota instituta est de causis *matrimonialibus*, utra supputandi ratio in illis debeat observari. 2. Juris Canonici supputationem non recipi à nobis, propter autoritatem Pontificis, sed quia facilis est & expedita, ac quæstionibus matrimonialibus de gradibus propinquitatis maximè accommodata. 3. Non negari à nobis, quod regulæ juris Canonici de supputatione graduum verbis minùs propriis ac perspicuis à Canonistis sint conceptæ, unde non tàm de verborum proprietate, quàm de reipsâ hîc sumus soliciti. 4. Denique addimus parùm referre, sive Canonicam sive civilem computationem quispiam sequatur, modò sciat, qui gradus legibus divinis & humanis prohibiti sint censendi, interim, quia *in Consistoriis* Canonica computatio retinetur, ideò non debet ea simpliciter repudiari.

Pro computatione Canonica.

254. Fundamentum Canonicæ supputationis in eo consistit, quòd in casibus matrimonialibus, sive in quæstionibus de contrahendis inter propinquos nuptiis propriè & principaliter non consideretur, quantum persona una distet ab altera, si *absolutè inter se ac per se* considerentur, quod in hereditatibus & tutelis rectè fieri concedimus, sed id potiùs spectatur, quantum persona utraque distet *à communi stipite*, in qua cognatio fundatur. Quia enim in quibusdam gradibus sunt prohibitæ nuptiæ propter communium parentum propinquam cognationem & reverentiam sanguinis ex eo ortam, ideò ante omnia inquirendus est communis stipes, utpote fons cognationis ac pro ratione propinquitatis vel distantiæ à communi illo stipite personarum, de quibus quæritur, propinquitas vel distantia rectè statuitur. *In legibus* (inquit Alexander c. ad sedem 35. q. 5.) *ob nihil aliud ipsô graduum mentio facta est, nisi ut hereditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur: In Canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut apertè monstretur, usq; ad quotam generationem & consanguineorum nuptiis sit abstinendum; ibi præscribitur, ut hereditas propinquis modo legitimo conferatur: hic vero ut ritè & canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur.* D. Chemn. d. l. *Non quæritur propriè aut supputatur, hac ratione, quot gradibus inter se personæ illæ, de quarum cognatione vel distantia quæstio instituitur, distent, sed quot gradibus à communi stipite propter cujus vel propinquitatem vel distantiam conjunctiones prohibita, vel permissa sunt, distent.* Propinquitas ac distantia personarum hoc loco non aliter statuitur, nec statui etiam debet, quàm respectu habito ad communem stipitem, in quo utraq; persona concurrit, & quodammodo unum fit ob unius scil. sanguinis communionem. Nec à *Romanis Pontificibus* hæc computatio primò fuit inventa & Ecclesiæ obtrusa, sed extant ejus vestigia in antiquissimis Scriptoribus. Apud Pindarum Pronepotes dicunt se τρίτατοι ἐν γοναῖς φυτευθέντας. Pythag. Od. 4. apud Ovid. 13. Metamorph.

Est à Ιove tertius Ajax,
Qui Iovis est pronepos,

cui Ulysses respondet

Quia retulit Ajax.
Esse Iovis pronepos nostri quoq; sanguinis auter,
Iupiter est totidemq; gradus distamus ab illo.

Contra computationem Canonicam.

255. Hoc fundamento probè observato facilem habent explicationem, quæ contra Juris Canonici computationem proferuntur. Diximus autem tres haberi in ea computatione regulas. Prima pertinet ad lineam *rectam*. Secunda ad lineam *collateralem æqualem*. Tertia ad lineam *collateralem inæqualem*. In singulis aliquid improbant, qui juris civilis computationem illi præferendam existimant. Prima regula sic habet. *In linea recta tot sunt gradus, quot personæ unâ demtâ.* Hanc ineptè dicunt conceptam, *cùm non possit dari ratio, quare una persona sit demenda.* Resp. imò verò dedimus superiùs, quia persona hoc loco non consideratur *absolutè* sed *relatè*, cum respectu generationis, quâ vel generavit aliam in linea *descendente*, vel generata est ab alia in linea *ascendente*. Gradus est *unius personæ ab alia distantia*, una igitur persona non constituit gradum. *Prima persona*, inquit Bellarm. *est velut punctum, a quo ducitur linea, per quam distat secunda persona à prima & illa linea intermedia est primus gradus, qui incipit à primo & terminatur in secunda, proinde non potest dici gradus, nisi cùm producta fuerit secunda persona.* Carer. lib. 2. de matr. c. 3. *Hereditas deferri nequit, nisi ex una persona in aliam, ideò secundùm ll. in singulis personis sunt singuli gradus, sed nuptiæ sine duobus fieri nequeunt, propterea Canones duas in eodem gradu statuunt personas.* Secunda regula sic effertur. *In linea collaterali æquali, quot gradibus una persona distat à stipite, tot gradibus utraq; distare intelligitur.* Hanc itidem ineptam & falsam esse statuunt, cùm *Natura ipsa ostendat, tot statui oportere gradus, quot sunt generationes, nec posse perveniri à fratre ad fratrem, nisi transitu per communem parentem facto.* Bell. respon-

1. Contra primam regulam.

2. Contra secundam regulam.

respondet, *in linea recta, idea per unam personam transiri ad aliam, quia una persona procedit ab alia. Sic nepos duobus gradibus distat ab avo, quia non potest à nepote ad avum ascendi, nisi per patrem: à fratre autem ad fratrem non transiri, nisi per patrem, cum nulla sit processio fratris à fratre, nec mediata nec immediata, cùm contra frater uterq; in patre conjungatur, nec habeat conjunctionem, vel habitudinem, nisi quatenus est unum cum patre.* Ex fundamento superiùs posito simplicissimè responderi potest, in causis matrimonialibus non quæri propriè, quot gradibus personæ inter se distent, sed quot gradibus à communi stipite absint, propter cujus vel propinquitatem vel distantiam conjunctiones matrimoniales, vel prohibitæ judicantur. Regerunt, *confundi nihilominus cognationem inter patrem & filium & inter fratrem & fratrem.* Nam juxta computationem Canonicam eodem & æquali gradu fratres distare dicuntur, quo pater & filius, videl. primo. Jam verò negari nequit, filium esse patri propinquiorem, quàm frater est fratri, cùm inter patrem & filium sit, & *amor vehementior & obligatio major*, quàm inter fratres. Quare cùm filius uno gradu distet à patre, commodiùs fuerit statuere, quòd frater à fratre longiùs quàm uno gradu distet, & per conseq. præferenda est juris civilis computatio, juxta quam frater à fratre duobus distat gradibus. Bellarm. respondet, *majorem esse propinquitatem filii ad patrem, quàm fratris ad fratrem intensivè non extensivè, cùm non distet longiùs frater à fratre, quam filius à patre, interim in æquali distantia majorem esse conjunctionem, & proinde majorem obligationem, cùm gradus illi non sint ejusdem rationis, filius enim cum patre jungitur, ut effectum cum causa proxima, at frater cum fratre jungitur, ut effectus à communi causa procedens.* Ex fundamento superiùs adducto simplicissimè respondetur, non propriè h. l. quæri, quoto gradu inter se distent fratres, sed quoto gradu absint à communi stipite, propter cujus propinquitatem nuptias quasdam sanguinis reverentia prohibet, cùm ergò non nisi unus gradus inter communem illum stipitem & fratrem ex eo ortum intercedat, ideò primo duntaxat gradu fratres ex eodem patre vel matre geniti distare dicuntur. Distinguendum igitur erit inter lineam rectam & collateralem. Major esse potest *necessitudo* inter personas in linea recta, quàm in collaterali, licet idem utrobiq; sit gradus, ibi enim est major reverentia veluti inter superiores & inferiores, hic minor utpote inter æquales. Quidam monent, accuratè loquendo non esse *cognationem* inter patrem & filium, sed *propinquitatem*, ideò ad evertendam regulam, de gradibus cognationis traditam, non debere afferri exemplum propinquitatis inter ascendentes & descendentes. Quamvis enim à Canonistis & in vulgata loquendi consuetudine discrimen inter propinquitatem & cognationem, Itemque inter propinquos & cognatos, tàm exactè non observetur, res ipsa tamen ostendit, discrimen aliquod propinquitatis & cognationis rectè statui, filii enim parentibus cognati, non nisi *καταχρηστικῶς* dicuntur, cùm cognati dicantur, quasi *simul*, sive *ex eodem nati*, quæ appellatio propriè non competit filio in respectu ad patrem, sed in respectu ad fratrem, cum quo ex eodem parente natus, & sic ejusdem cognatus est,

3. Contra tertiam regulam. 256. Tertia regula informatur hoc modo. *Quæ personæ inæqualiter distant, toto gradu distant, quoto remotior à stipite abest.* Ex ea maximum illud absurdum consequi putant, *ut una persona distet æqualiter à multis inæqualiter distantibus.* Verbi causâ Thare sit stipes communis, ab eo descendunt in uno latere *Nabor, Bethuel, Laban, Rachel:* in altero *Abraham, Isaac, Iacob.* Schema sit tale:

Thare

Nabor	*Abraham*
Bethuel	*Isaac*
Laban	*Iacob*
Rachel.	

Si jam quæratur, quoto gradu distet *Iacobus à Rachele*, respondebitur juxta juris Canonici regulam, distare *quarto*, quia remotior persona videlicet Rachel quarto gradu à stipite distat. Si ulterius quæratur, quoto gradu *Isaacus à Rachele* distet, respondendum iisdem erit, *quarto*, quia Rachelis à stipite eadem manet distantia. Si quærendo pergatur, quoto gradu *Abraham à Rachele*, eadem danda erit responsio, quòd *quarto* distent. At *vehementer absurdum videtur, eandem personam æqualiter distare ab illis tribus, qui inter se singulis gradibus distant.* Resp. denuò repetendum est fundamentum superiùs adductum, videlicet distantiam hic attendi *ratione stipitis*, à quo pendet cognatio, non *ratione personarum inter sese*, absurdum proinde non esse, ut persona una distet æqualiter à multis inæqualiter distantibus, cùm ratione communis stipitis eadem semper maneat remotioris personæ distantia. Verbum igitur *distat* in hac supputationis regula exponendum est per remotionem seu negationem contrarii, ut distat positum accipiatur pro *non propiùs attingit.* Bellarminus responsionem hisce verbis effert. *Qui sunt in uno latere, non habent habitudinem ad eos, qui sunt in altero, nisi ratione stipitis, in quo uniuntur, & ideò per accidens est, quòd inter se distent, vel non distent, quantum ad habitudinem ad personas alterius lateris.* Rachel tantum distare dicitur ab Abrahamo, quantum ab Isaaco, quantum à Jacobo, quia tres illi licet inter se gradibus singulis distinguantur, tamen non respiciunt Rachelem, nisi eatenus, quatenus omnes tres uniuntur in uno communi stipite, videlicet Thare, à quo Rachel quatuor gradibus distat. Ex quo etiam apparet ratio, *cur in linea inæquali appellatio fiat à persona remotiore*, quia scilicet tota hæc ratio numerandi dependet à distantia stipitis, in quo personæ conjunguntur. Quod si distantiam æstimare vellemus à persona propinquiore, sequeretur hoc absurdum, quod persona remotior sit personæ alteri collaterali vicinior, quàm ipsi stipiti. Sic *Rachel* distat *à Thare* abavo suo *quarto gradu*, à quo eodem Thare tanquam communi stipite Jacobus distat *gradu tertio.* Quod si à propiore Jacobo scilicet appellationem velis sumere, dicendum erit *Iacobum à Rachele* distare *gradu tertio*, quia scilicet Jacobus à Thare proavo distat tertio gradu. Atqui Rachel distat à Thare abavo suo *gradu quarto*, erit igitur Rachel propinquior Jacobo propatrui sui filio, nempè in tertio gradu, quàm Thare abavo suo, nempè in gradu quarto, quod est *ἀδύνατον* & absurdum, antequam enim à Rachele pervenias ad Jacobum, deveniendum priùs est ad Thare, tanquam communem stipitem, à quo cognatio unicè pendet, & æstimanda est. Vid. D. Mentzerus de Conjug. pag. 35.

257. Expositâ graduum *Supputatione*, descendendum est ad eorundem *prohibitionem.* Tota enim de graduum computatione tractatio unicè eò spectat, ut explicari ac pernosci possit, in quibus 2. Graduum prohibitio.

consanguinitatis & affinitatis gradibus matrimonia vel concedantur vel prohibeantur. In quibus cognationis gradibus concessa sint matrimonia, facilè intelligitur, si cognatum ac perspectum fuerit, in quibus gradibus sint prohibita, *quod enim prohibitum non est, concessum intelligitur.* Prohibitio illa vel est *juris divini*, vel *humani ac positivi.* Juris humani prohibitio est vel *Ecclesiastica, Canonica* aliàs dicta, vel *Politica.* Prohibitio politica est, vel *juris civilis communis*, vel *provincialis ac municipalis.* Nuptiæ in gradibus lege divinâ prohibitis contractæ vocantur *incestæ ac nefariæ*, Blutschand/ quæ verò in gradibus lege tantùm humanâ prohibitis contrahuntur, *illicitæ* appellantur. §. ergò non omnes. Instit. de Nupt. Incestas nuptias Isidorus in lib. etymol. dictas existimat, quòd *minimè castæ sunt*, cùm enim in justis nuptiis sit castitas, Heb. 13. v. 4. 1. Timoth. 2. v. 15. quæ in hisce contra legis divinæ prohibitionem contractis desideratur, inde incestæ meritò appellantur. Alii incestas dictas rectiùs arbitrantur, quasi ἀκέςυς *sine cesto.* Erat autem *cestus* cingulum Veneris ex lana confectum, quo nova nupta præcingebatur, quod vir solvebat boni ominis gratiâ, ut in suscipiendis liberis felix esset. *Nefariæ* eædem dicuntur ex eo, quod contra fas, hoc est, jus divinum & naturale, sive jus gentium sint contractæ. Varron. libr. 1. de vit. pop. Rom. eas sic dictas putat, *quod qui tales nuptias contrahunt, farro, hoc est, vita sint indigni.* Quamvis verò apud JCtos incestæ & nefariæ nuptiæ promiscuè dicantur, quæ sunt contra leges divinas contractæ, Aldobrandinus tamen notat, *nefarias nuptias propriè dici, quæ inter ascendentes & descendentes contrahuntur, incestas verò, quæ inter collaterales in vetitis gradibus coeunt.* De singulis hisce prohibitionis speciebus ordine tractabimus.

SECTIO I.

De prohibitione graduum in jure divino.

1 De prohibitione juris divini. 258. Prohibitio *juris divini* extat Levit. 18. ex quo capite quædam repetuntur Levit. 20. & Deut. 27. ubi pœnæ in transgressores statuuntur. Commodè autem dividi potest in regulam prohibitionis *generalem* & prohibitionem certorum graduum *specialem*. 2 Regula Generalis. Generalis regula prohibitionis statim ab initio præmittitur, v. 6. *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus Deus vester*, cujus scilic. præceptis obœdientiam debetis, quique præceptorum suorū transgressores ad meritas, easq; gravissimas pœnas pertrahet. Verba Hebræa sic habet: אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה׃ quæ κατὰ πόδα sic reddi possunt. *Vir vir ad omnem carnem carnis suæ non accedetis ad revelandam nuditatem.* אִישׁ his repetitum rectè redditur *omnis vir*, sive *quilibet* substantivum enim in singulari numero continuo repetitum *distributionem & consequenter universalitatem* notat Buxdorff. in thesaur. lib. 2. p. 16. LXX. reddiderunt ἄνθρωπος ἄνθρωπος, quâ generali quorumvis hominum circumscriptione tollitur omnis personarum in hac prohibitione respectus. *Quilibet ad propinquam carnis suæ non accedat*, i. e. nullus homo cujuscunq; sit sortis vel conditionis ad propinquam carnis suæ per matrimonialem copulam accedat, שְׁאֵר descendit à radice שָׁאַר *reliquus, residuus fuit.* 1. Sam. 16. vers. 11. Ezech. 9. vers. 8. ideò Arias Montanus vertit, *ad reliquias*, alii *ad relictionem carnis suæ.* Sed quando שאר pro reliquiis ac residuo usurpatur, tunc sub א est cametz vel patach Esa. 10. v. 20. Esa. 14. v. 22. hic verò sub א in ultima syllaba est zere, quo modo punctatum significat *carnem* Psal. 73. v. 26. Prov. 11. v. 17. de verbo igitur ad verbum reddendum fuerit. *Nemo ad carnem carnis suæ accedat*, id est, ad propinquam carnis suæ, ad carnem carni ejus propinquitate generis & sanguinis proximè adhærentem, inde Targum ubique reddidit per קָרִיב *propinquum*, ut abstractum pro concreto, scilicet caro sive propinquitas secundùm carnem pro fœmina secundum carnem propinqua, sive consanguinea poni intelligatur. LXX. reddiderunt πρὸς οἰκεῖα σαρκὸς, vel ut alii Codd. legunt οἰκείας *ad domesticam carnis suæ* בָּשָׂר variis modis in Scripturis accipitur, propriè autem significat *carnem*, juxta quam acceptionem שְׁאֵר בָּשָׂר *propinquus carnis* erit propinquus sive cognatus secundum carnem consanguineus. Sic Gen. 37, 27. fratres Josephi de hoc fratre suo dicunt *frater noster est* בְּשָׂרֵנוּ *& caro nostra.* Gen. 29. v. 14. Laban ad Jacobum sororis suæ filium dicit. *Os meum es* וּבְשָׂרִי *& caro mea.* Atq; hac ratione generalis illa prohibitionis regula pertineret duntaxat ad consanguineos. *Propinquitas carnis mea*, inquit Hemming. de Conjug. pag. 84. *est, quæ me sine intervallo attingit, idq; vel supernè, ut pater & mater, vel infernè, ut filius & filia. vel ad latera, ut fratres ac sorores.* Sed quia postea in speciali certorum graduum prohibitione non solùm à nuptiis consanguinearum, sed etiam affinium abstinere jubemur, ideò rectiùs generaliter accipitur pro quavis carnis propinqua, sive per *consanguinitatem*, sive per *affinitatem* proximè aliquem attingente, quo modo usurpari videtur, Jud. 9. v. 2. ubi Abimelech ad fratres matris suæ, & ad omnem cognationem familiæ patris matrisq; suæ dicit. *Os vestrum sum* וּבְשַׂרְכֶם *& caro vestra.* Ne verò quis excipiat, *non ad affines, sed tantùm ad consanguineos Abimelechum locutum esse*, ideò adducimus locum alium, qui nullam patitur ἔνςασιν, de *filia enim privigni & filia privignæ*, quæ non nisi affinitate me attingit, dicitur Levit. 18. v. 17. שַׁאֲרָה *caro tua sunt.* Quoniam igitur maritus cum uxore fit *una caro*, ideò etiam consanguinei uxoris, qui sc. secundùm carnem eidem sunt propinqui, & mariti affines redduntur, ejus caro vocantur. קָרַב in genere significat *appropinquare*, hoc loco specialiter usurpatur pro congressu matrimoniali, estque verbum nuptum conjugalem concubitum per εὐφημισμὸν describens, quo sensu etiam usurpatur Gen. 20. v. 4. Esa. 8. v. 3. LXX. reddiderunt οὐ προσελεύσεται ad sensum accedet, vel ut alii Codd. ex Hebræo ad verbum reddunt προσελεύσεσθε *accedetis.* עֶרְוָה significat propriè *nuditatem, denudationem*, à rad. ערה *nudavit*, per antiphrasin usurpatur pro *verendis sive pudendis*, quæ pudoris gratiâ non nuda, sed tecta esse debent. *revelare igitur nuditatem* de carnali copula per verecundam metalepsin usurpatum ἐξηγητικῶς explicat, quid per accessum sive appropinquationem hoc loco sit intelligendum, sicut Deus ipse exponit in his ipsis prohibitionis legibus. Quod enim Lev. 18. v. 8. dicitur *Nuditatem uxoris patris tui non revelabis*, id Levit. 20. vers. 11. sic exponitur. *Non esse concumbendum cum uxore patris.* LXX. reddiderunt, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην. Lutherus in Germ. versi-

versione reddidit. Niemand soll sich zu seiner nechsten Blutfreundin thun / ihre Scham zu entblössen.

Regulæ speciales.

259. Hæc generalis regula est fundamentum *prohibitionum specialium*, ideò enim certi quidam cognationis gradus prohibentur, quia ad *carnem carnis*, sive ad propinquam carnis carni meæ proximè adhærentem non est accedendum, de qua phrasi sic disserit Dn. Chemnicius part. 3. Loc. de Conjug. pag. 545. *Pontifices quidam* (inquit) *prohibitionem illam, quod nullus ad proximam carnis suæ accedere debeat, malè intellexerunt, quasi ab omnibus consanguineis, quousq; cognatio cognosci potest, abstinendum, sed emphasis vocabulorum Hebræorum ostendit prohiberi, ne quis ducat propinquam, quæ proximè carni suæ appropinquet, vel proi ibers carnem carnis suæ, h.e. quæ vel ex mea carne propagata est, vel ex cujus carne ego propagatus sum, vel quæ mecum ex eadem carne propagata est, ut hac ratione omnes personæ carnis meæ mihi sint prohibitæ. Ita caro mea carnis supra me est mater, avia, infra est filia, neptis; ad latera, frater, soror. Item patris & matris soror & illa propinquitas carnis, hoc modo enumeratur* Levit. 21. v. 2. Num. 27. v. 8. *unde ostendi potest, quos Deus intelligi velit proximos carnis suæ, nimirum omnes, qui ex eadem carne proximè mecum sunt orti. Hinc etiam judicium sumi potest de affinitate, quatenus etiam in illa nuptiæ sunt prohibitæ, Vir & uxor sunt una caro. Ergo utriq; est*, שְׁאֵר *h.e. habet reliquias carnis suæ in conjugis cognatis, & illa affinium propinquitas est ipsi prohibita.* Hæc Chemn. Cùm enim בָּשָׂר Esa. 58. v. 7. & alibi generaliter usurpetur pro quovis homine, qui ejusdem nobiscum est Naturæ, ideò additum fuit discretionis loco, quod non sit accedendum ad בָּשָׂר שְׁאֵר vel קְרוֹבָה *ad carnem carnis*, sive *propinquam carnis*, id est, quæ proxime carnem meam attingit, ne prohibitio cognationis in infinitum extendi judicetur, inde etiam speciales quidam gradus enumerantur, qui exempli loco declarant, quæ personæ, & qui gradus propinquorum carnis nomine veniant. *Non prohibetur homo*, inquit Radulphus in comm h.l. *ad quamlibet propinquam accedere, sed ad eam solùm, quam sequens sermo determinabit.*

1. In gradibus consanguinitatis.

260. Specialis illa prohibitio complectitur tum *Consanguinitatis* tum *affinitatis* gradus, qui certarum personarum enumeratione exprimuntur. In jure Canonico c. literas extr. de restit. sponsal. personæ, quarum in prohibitione illa divinæ legis fit mentio, comprehenduntur his versiculis:

Nata, soror, neptis, matertera, fratris & uxor,
Et patrui conjunx, mater, privigna, noverca,
Vxorisq; soror, privigni nata, nurusq;,
Atq; soror patris, conjungi lege vetantur.

Numerantur ibi tredecim personæ sed in Levitico sedecim proponuntur, septem in consanguinitate, ut 1. *Mater.* 2. *Soror ex utroq; parente.* 3. *Soror ex altero tantùm parente.* 4. *Neptis ex filio,* 5. *Neptis ex filia.* 6. *Soror patris, amita.* 7. *Soror matris, matertera.* Novem in affinitate, ut 1. *Vxor patris, noverca.* 2. *Vxor patrui.* 3. *Vxor filii seu nurus.* 4. *Vxor fratris.* 5. *Vxoris mater seu socrus.* 6. *Privigna seu filia uxoris nata ex priore marito.* 7. *Filia privigni.* 8. *Filia privignæ.* 9. *Soror uxoris.* Alii numerant in universum novendecim, quia distinctè recensent *uxoris aviam* ex patre & matre, item *uxoris neptem ex filio vel filia.* Quidam adhuc plures personas numerant, nimirum, quia non solùm eas, quarum expressa fit mentio, recensent, sed etiam conjungunt eas, quæ per consequentiam prohibitæ intelliguntur.

Mater.

261. Age verò in specie percurremus divinæ prohibitionis leges. Ac primò quidem leges de consanguinitate. Primo loco ponitur Mater. *Nuditatem patris tui & nuditatem matris tuæ non revelabis, mater tua ipsa, non revelabis turpitudinem ejus* Levit. 18. v. 7. Prohibentur hic nuptiæ in primo gradu consanguinitatis in linea recta inter patrem scilicet & filiam, ac inter matrem & filium, ac emphaticè additur, *mater tua est*, i. e. supernè tibi proxima est, ideò non debes *retegere nuditatem ejus* sive cum ea concumbere, quæ ratio simul intelligenda est de parte prohibitionis priore, *pater tuus est*, ideò non debes *retegere nuditatem ejus* sive cum eo concumbere. Inde Ezech. 22. v. 10. inter gravissima peccata, quibus Hierosolymitani cives excidium promeruerunt, numeratur etiam illud, quod *verenda patris discooperuerint*. Notandum hoc loco expressam fieri & *patris & matris* mentionem, ex quo colligitur, in prohibitionibus hisce non attendi discrimen sexus. Quamvis enim in sequentibus legibus tantùm fœmellarum mentio fiat, qui sc. masculi, cum quibus fœminis non debeant matrimonium contrahere, tamen ex hac prohibitione primo loco posita rectè infertur, nullam hîc statuendam esse sexuum differentiam, sed sicut in linea recta æquè prohibentur nuptiæ inter matrem & filium, quàm inter patrem & filiam, ita quoque in linea collaterali eandem esse prohibitionis rationem, sic quia soror patris masculo prohibetur, ideò etiam frater patris fœminæ prohibitus intelligitur. Rabini quidem in priore legis membro vocem עֶרְוַת accipiunt *passivè nuditatem patris tui non revelabis*, i.e. non concumbas cum matre, quam pater tuus nudavit, vel quæ est nuditas patris tui, sicut de noverca postea dicitur, quâ ratione etiam in prima lege tantùm fieret fœminei sexus mentio, ac copulativum ו acciperetur ἐξηγητικῶς, sed nihil quicquam impedit, quò minùs verborum proprietati insistamus. Deinde & illud observandum appellatione patris ac matris etiam *avum & aviam, proavum & proaviam* adeoque omnes majores, ac vicissim appellatione filiæ etiam *neptem, proneptem* & omnes inferiores intelligi, unde vulgo dici consuevit, *Adamum si adhuc hodiè viveret, non posse in toto genere humano uxorem invenire, cùm omnes ab ipso in linea recta descendant.* Gloss. in l. Nuptiæ. ff. de rit. nupt. Si enim patri non licet filiam ducere, multò minùs licebit nepti avo nubere, cum major reverentia ipsius Naturæ instinctu debeatur & exhibeatur remotioribus parentibus quàm proximis, cumq; ipsa experientia testetur, ardentiores storgas esse in avo erga neptem quàm in patre erga filiam. Sed ne ulla sit hac de re dubitatio, patris scilicet nomine etiam avum & filiæ nomine etiam neptem in hac prohibitione venire, ideò postmodum expressa & specialis hac de re prohibitio datur, quod non liceat *neptem ex filio vel ex filia* ducere. Fundamentum prohibitionis hujus inter personas in linea recta constitutas potest etiam peti ex prima conjugii institutione Gen. 2. v. 24. *Relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ*, ubi ostenditur, conjugium extra domum sive lineam paternam & maternam quærendum esse, cum quo congruit illud Psal. 45. v. 10. *Audi filia & vide & inclina aurem tuam & obliviscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet Rex pulcritudinem tuam.*

Exemplū nefariæ commixtionis contra hanc prohibitionis regulam proponitur in *Lotho* cum filiabus suis consuescente Gen.19.v.30. in *Thyeste & Pelopea*, in *Oedipo & Iocasta*, in *Nerone & Agrippina*. *Indos, Æthyopes ac Medos* cum matribus & filiabus concumbere solitos testis est Hieron. lib. 2. contra Jovinian. *Persæ* à matrum concubitu non abstinuerunt Harmenop. lib.1. epitom. tit.1. *Honoratiores Persarum* [scribit Philo lib. de special. legib. ad 6. & 7. præceptum p. 494.] *cum matribus contrahunt matrimonia & natos inde arbitrantur nobilissimos, regioq; ut ferunt, dignantur solio, quo nihil excogitari potest magis impium.* Apud *Mauros, Babylonios*, *Assyrios, Ægyptios* & alios populos parentum & liberorum conjugia vel potiùs contagia turpia habita non sunt, ut ostendit Tiraq.l.7. connub.num.22. inde apud Ovid. 10. Metam. Myrrha sic loquitur:

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Jungitur & pietas geminato crescit amore.

Semiramis Assyriorum Regina filio suo nupsit, & ne videretur incestuosè fecisse, latâ lege parentum & liberorum matrimonia inter se permisit. Oros. lib.1. cap.4. Epiphan. in lib. de Compend. doctrin. fidei Cath. & Apost. de Chrysippo, νόμους ἀθεμίςους ἔγραψε, ἔλεγε γὰρ δεῖν μίγνυσθαι ταῖς μητράσι τοὺς παῖδας, τοῖς δὲ πατράσι τὰς θυγατέρας, καὶ τέλος πάντων τὸ ἀδυνατεῖν ἐτίθει.

2 Soror ex utroque parente. 262. 2. *Soror ex utroque parente. Nuditatem sororis tuæ, filiæ patris tui vel filiæ matris tuæ, quæ genita est domi vel foris non revelabis turpitudinem earum.* Lev.18.v.9. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita est patri tuo, soror tua est, non revelabis.* v. 11. *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui vel filiam matris suæ & viderit nuditatem ejus, & ipsa viderit nuditatem ejus, opprobrium hoc & succidentur in oculis filiorum populi sui, nuditatem sororis suæ revelavit, pœnam iniquitatis suæ portabit.* Levit.20.v.17. *Maledictus qui dormit cum sorore sua filia patris sui vel matris suæ.* Deut.27.v.22. Ex his legibus duplici ratione colligi potest, connubium cum sorore germana esse prohibitum, vel ut nomen sororis primo loco positum generaliter accipiatur, cui per distributionem subjectæ intelligantur quædam species, sororis scilicet *agnatæ* & sororis *uterinæ*, quibus additur tertia species, sororis scilicet *germanæ*, quâ ratione v.9. Levit.18. acciperetur de sorore ex altero tantùm parente sive ἑτεροθαλεῖ v.11. de sorore ex utroque parente sive αὐτοκασιγνήτῃ, vel ut à minori ad majus argumentum ducatur. Si prohibitum est conjugium cum sorore uterina, quæ ex eadem quidem matre, sed ex alio patre nata, itemq; cum sorore agnata, quæ ex eodem quidem patre, sed ex alia matre nata, multò magis prohibitum censendum conjugium cum sorore germana. Augustin. q.59. in Levit. *Si non licet turpitudinem sororis revelare ex quolibet parente natæ, quantò magis ex utroque?* Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum lineæ collateralis æqualis.* Ratio prohibitionis patet ex regula generali. *Nullus ad propinquam carnis suæ accedat.* Ut enim nihil propinquius est filio supernè quàm mater, ita nihil propinquius fratri ad latera quàm soror. Fabulæ Poetarum inter *Deos Ethnicos* talium matrimoniorum exempla suppeditant. Sic apud Ovidium lib. 10. Metamorph.

Dii nempe suas habuere sorores,
Sic Saturnus Opin junctam sibi sanguine junxit,
Oceanus Thetin, Junonem victor olympi.

Apud Virgil. 1. Æneid. Juno dicitur
Jovis & soror & conjunx.

Quamvis verò hæc mythologicè accipiant de cœli, terræ, aeris & maris conjunctione, tamen homines existimârunt sibi non esse turpe vel illicitum, quod de Diis audiverunt à Poetis cantatum. Sic *Isis fratri Osiridi* nupsit. Pausanias memorat, *Ptolemæum sororis amoribus sese implicâsse* exemplo *Opis & Saturni*, item *Rhea* cujusdam quæ fratri nupserat. *Ptolemæus Philopater* sororem *Eurydicen* duxit. *Ptolemæus Physcon* sororem *Cleopatram &c.* Ægyptiorum istorum Regum exempla secuti sunt vicini Reges. *Alexander Pyrrhi Epirotarum Regis filius Olympiadem sororem duxit. Mithridates Rex Ponti Laodicen sororem duxit, Darius postremus sororem uxorem* habuit. *Mausolus Carum Rex Artemisiam sororem* in matrimonio habuit. *Dionysius Syracusanus Sophrosynam sororem* sibi associavit &c. Simile exemplum nefariæ illius commixtionis inter fratrem ac sororem germanam proponitur in *Ptolemæo Philadelpho* Rege Ægyptio & *Arsinoe*, cui cùm à Sotade diceretur, οὐχ ὁσίοις ἐν τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς, in carcerem eum conjici, & in mari submergi propterea curavit. Plutar. de lib. educ. in *Cambyse & Cyri filia.* *Ægyptios* sororum amorib. implicari & cum illis matrimonia inire solitos fuisse refert Herod. lib.1. & Diodor. lib.1. c.2. *Apud Athenienses* etiam sororum matrimonia injusta habita non sunt, referente Arnob. lib. 8. advers. gentes. De *Persis* Theod. q. 24. in Lev. & Brissonius lib. de regn. Persico p.230. memorant, quod ut matribus & filiabus, sic etiam sororibus nuptiarum lege misceantur.

263. 3. *Soror ex altero tantùm parente.* Prohibitio talis conjugii in iisdem legibus extat. *Nuditatem sororis tuæ filiæ patris tui vel filiæ matris tuæ quæ genita est domi vel foris non revelabis &c.* Levit.18.v.9. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita est patri tuo, soror tua ipsa est, non revelabis nuditatem ejus* v.11. [de cujus versiculi genuino sensu dicetur inferiùs] manifestum est ex hac lege prohiberi conjugium cum sorore sive ea sit *filia patris mei*, id est, soror agnata, quæ communem patrem mecum habet, licet non communem matrem, sive sit *filia matris meæ*, id est, soror uterina, quæ communem matrem mecum habet, licet non communem patrem. Hæc prohibitio itidem pertinet ad *primum gradum lineæ collateralis æqualis.* 3. Soror ex altero tantùm parente.
Quod additur, *sive ea sit domi genita sive foris*, diversimodè ab Interpretibus exponitur. Quidam enim existimant, hæc verba esse ἐξηγητικὰ priorum, ita ut מוֹלֶדֶת בַּיִת *domi genita*, dicatur eadem, quæ priùs dicta fuit *filia patris*, id est, nata ex eodem patre, licet non ex eadem matre, ac מוֹלֶדֶת חוּץ *foris genita* dicatur eadem, quæ priùs dicta fuit *filia matris*, id est, nata ex eadem matre, licet non ex eodem patre, quæ interpretatio confirmari videtur ex vers.11. ubi *genita domi* dicitur *genita patri*, & ex phrasi Scripturæ, quâ domus pro *cognatione paterna* usurpatur. Ita vertit Targum Onkelos דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתְּתָא אָחֳרִיתָא אוֹ מִן אִמָּךְ מִן גְּבַר אָחֳרָן & hoc sensu accipit R. D. Kimhi, item Augustinus quæst.59. in Levit. *Foris nata, quæ de priori viro suscepta, cum matre in domum venit.* Eodem respiciens Piscator reddidit, *cognationis domesticæ*

am

aut extera cognationis, ut מוֹלֶדֶת accipiatur positum non in *Benoni* sed in *Toar*, non *participialiter* sed *nominaliter*. Quia verò in verbis præcedentibus jam antè illud prohibitum erat, ideò Lyranus, Radulphus, Abulensis & alii accipiunt de sorore sive *ex legitimo matrimonio* sive *ex fornicatione nata* sit, cùm & is qui *scorto adhæret*, fiat cum illo una *caro*, 1.Cor.6.v.16. atque hanc expositionem amplectuntur quidam ex veteribus Rabinis, quos sequitur Raben Ezra, eademque magis probatur Dn. Chemnicio de conjug. p.551. & Fagio in not. ad paraph. Chald. Lev.18. Alb. Gentilis lib.5.cap.8. addit tertiam expositionem, quâ per *foris genitam* intelligitur *filia genita non ex Israelitide* Num.21.v.16. Deut.21.v.10. Sensus igitur erit, non esse concumbendum cum sorore, quocunque modo sit soror, sive ex eisdem parentibus sive ex alterutro parente, sive legitimè sive illegitimè sit nata, sive ex *matre libera*, sive *serva & in bello capta*, sive ex *primaria uxore*, sive ex *secundaria sive concubina* sit suscepta. Exemplum nefariæ illius conjunctionis proponitur in Amnon & Thamar 2.Reg.13. fuit enim Thamar Ammonis soror agnata ex eodem scilicet patre Davide, sed non ex eadem matre.

4. Neptis ex filio. 5. Neptis ex filia. 264. 4. *Neptis ex filio.* 5. *Neptis ex filia. Nuditatem filiæ filii tui* vel *filiæ filiæ tuæ, non revelabis nuditatem earum, quia nuditas tua ipsa.* Levit.18. v.10. Prohibetur conjugium cum nepte, sive ex filio sive ex filia sit suscepta, ac pertinet hæc prohibitio ad *secundum gradum* in linea recta, ubi tamen notandum, quemadmodum in prima lege nomine *matris* intelligitur etiam avia, proavia & omnes majores, ita hoc loco nomine *neptis* prohiberi proneptem, abneptem & omnes inferiores, quia prohibitio in linea recta & sursum & deorsum in infinitum se extendit. Quod rationis loco additur, *ideò non revelabis nuditatem filiæ filii tui vel filiæ filiæ tuæ*, quia tua nuditas ipsæ, id quidam accipiunt *metonymicè* dictum, sunt *nuditas tua*, id est, ex tua nuditate ortæ. Piscat. in cap.18. Levit. Alii accipiunt hoc sensu: *Nuditas tua ipsa* sunt, id est, *sunt tua consanguinea*. Fagius in eundem locum. Sed quia זִמָּה significat etiam *rem fœdam, turpem & pudendam*, ideò commodè verti potest, *non revelabis nuditatem neptis ex filio, ex filia*, quia tale quid faciens rem pudendam ac fœdam ageres atque ignominiam nepti tuæ inferres, quæ in tuam ignominiam redundabit. Eodem ferè sensu Abulensis *Si ejus partibus inhonestis abutaris, tam indignè agis, ac si tuis abutaris.* Generalis prohibitionis ratio peti potest ex lege generali. *Nullus ad proximam carnis suæ accedat.* Neptis est proxima carnis. E. Item ex lege prima speciali. *Filia non accedat ad patrem, ut revelet ejus turpitudinem.* Neptis habetur filiæ loco. Ergò. Hemmingius hanc legem sic reddit: *Pudorem nepotis tui aut neptis tuæ non revelabis, ut intelligatur utrumq; expressis verbis prohiberi, tum ne avia nubat nepoti, tum ne avus neptem ducat in uxorem*, sicut in prima lege utrumq; expressis verbis interdicitur, tum ne mater nubat filiæ, tum ne pater filiam in uxorem ducat, sed in Hebræo utrobique est בַּת fœmin. *filiam* significans.

6. Soror patris. 7. Soror matris. 265. 6. *Soror patris*, amita. 7. *Soror matris*, matertera. *Nuditatem sororis patris tui non revelabis, caro sive propinqua patris tui ipsa* Levit.18.v.12. *Nuditatem sororis matris tuæ non revelabis, quia caro seu propinqua matris tuæ ipsa.* Levit.18.v.13. *Nuditatem sororis matris tuæ & sororis patris tui non discooperies, quia carnem suam nudavit, pœnam iniquitatis suæ portabunt.* Levit.20.versl.19. Pertinent hæ prohibitiones ad *secundum gradum* in linea *collaterali inæquali*, ac meritò conjunguntur, cùm eadem sit utrobique consanguinitatis propinquitas maternæ ac paternæ lineæ discrimine duntaxat differens. Quoto enim gradu in linea *agnationis paternæ* me attingit amita, toto etiam gradu in linea *cognationis maternæ* me attingit matertera. Ratio prohibitionis additur, *amita est caro patris*, id est, proxima propinqua patris, ipsius scilicet soror, *matertera est caro matris*, id est, proxima propinqua matris, ipsius scilicet soror, ac proinde mater tua altera, quisquis ergò nuditatem amitæ vel materteræ suæ detegit, *carnem suam nudat*, ut lex divina loquitur, hoc est, nudat eam, quæ matris vel patris est propinqua carnis proxima & consequenter etiam ipsius est propinqua. Pater & amita ab uno parente & una carne quasi decisi sunt, cujus unam partem habet parens, alteram ejus soror, quæ respectu filii fratris est amita. Intelligitur autem ex hac lege, non eas solùm carnis propinquas prohiberi, quæ sine intervallo nos attingunt, quales sunt sursum in *linea ascendente* mater, deorsum in *linea descendente* filia, ad latus in *linea collaterali* soror, sed etiam eas, quæ mediante patris ac matris propinquitate nobis conjunguntur, ut soror patris ac soror matris. Potest & hæc prohibitionis ratio dari, quòd amita ac matertera sint mihi *loco matris*, quia amita patrem, matertera matrem proximâ laterali propinquitate attingit. Exemplum hujus commixtionis nefariæ est in *Archidamo Spartanorum Rege* amitam suam ducente apud Herod. in Erato.

266. 8. A quibusdam additur *sororis filia*. *8. Sororis filia.* Quod enim Lev.18.v.11. dicitur, *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, cognationis patris tui soror tua ipsa est, non revelabis nuditatem ejus*, id de filia sororis ἑτεροθαλοῦς dictum volunt. Cùm enim jam ante v.9. fratribus & sororibus sive ex utroque sive ex alterutro parente susceptis conjugio fuerit interdictum, ideò improbabile existimant in accurata illa prohibitorum graduum enumeratione idem denuò iisdem verbis repeti, id quod divinæ cœlestis Nomothetæ sapientiæ minus congruere existimant. Quare cùm in versu proximè præcedente ad *secundum gradum* in *linea recta* prohibitio descenderit, existimant hanc prohibitionem proximè sequentem ad *secundum gradum* in *linea collaterali inæquali* pertinere & sensum esse eum, ne quis ducat sororis ὁμοπατρίας vel ὁμομητρίας filiam, hoc est, ne quis neptem ex sorore ἑτεροθαλεῖ sibi jungat. Neptis enim phrasi Hebraicâ dicitur *filia*, jam verò quæ patri pro filia, ea patris filio rectè censetur pro sorore, ac proinde quando *nuditatem filiæ uxoris patris mei detegere* prohibeor, neptem uxoris patris mei, hoc est neptem ex novercâ a patre meo susceptam ducere prohibeor, quâ de re in quæstionibus plura sequentur.

267. Leges speciales de *affinitate*. Primo loco *2. In gradib. affinitatis. 1. Uxor patris.* ponitur *uxor patris*, Noverca. *Nuditatem uxoris patris tui non revelabis, nuditas patris tui ipsa.* Lev.18.vers.8. Per uxorem patris intelligi posset etiam germana mater (sicut quidam accipiunt hanc periphrasin v.11. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita est a patre tuo, non revelabis, quia soror tua ipsa*, id est, germanam tuam sororem, quæ & patris & matris respectu soror tua est, non duces in uxorem, cùm v.9. mentio fuerit facta sororis agnatæ & uterinæ, id est, quæ vel patris tantùm, vel

matris tantùm respectu soror est.] Sed cùm v. 7. expressa prohibitio germanæ matris præcesserit, ideò per *uxorem patris* vers. 8. rectiùs intelligitur noverca, [quo sensu etiam commodè accipi potest vers. 11. ut sit repetitio prohibitionis vers. 9. propositæ, quamvis quidam de *filia noverca* ex alio marito & non ex patre meo susceptæ hanc legem exponant von zusammen gebrachten Kindern/ ut inferiùs videbimus] Conjungenda hîc est legis hujus repetitio, eidemq; addita pœnæ comminatio. Lev. 20. v. 11. *Vir qui concubuerit cum uxore patris sui, nuditatem patris sui revelavit, moriendo morientur ambo ipsi, sanguinis eorum super eos.* Deut. 20. v. 30. *Non accipiat quisquam uxorem patris sui, neque discoopernit alam patris sui.* Deut. 27. vers. 20. *Maledictus qui coierit cum uxore patris sui, quia discoopernit alam patris sui.* Amos. 2. v. 7. inter gravissima Israelitarum peccata refertur, quòd *vir & pater ejus iverint ad puellam ad violandum nomen Dei sanctum*, id est, quòd pater & filius cum una eademque fœmina incestuosè commixti fuerint, id quod ex ה emphatico in voce הנערה apparet. LXX. πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην. Chytræus in comm. cap. 18. Levit. refert, hanc legem ex Levitico adductam ad *gradus consanguinitatis*, cujus sententiæ suæ quamvis non assignet aliquam rationem, tamen non videri debet planè absurda, quia per matrimonialem copulam noverca cum patre meo fit una caro, & liberi qui ex conjugio patris & novercæ nascuntur, sunt mei consanguinei, fratres scilicet uterini ac sorores meæ uterinæ, quin & filialis reverentia videtur requirere, ut novercam, quæ in matris locum succedit, non pro affine habeam, cùm non a latere me attingit, sicque ad fines agnationis meæ accedat, sed in lineam rectam ascendentem per matrimonium cooptetur & cum patre meo una caro facta mater mea fiat, unde etiam honorifico matris nomine compellatur. Quemadmodum igitur superiùs monuimus, cognationem propriè pertinere ad collaterales, non autem ad eos, qui parentum ac filiorum locum in linea recta occupant, ita quoque hoc loco dicendum foret, affinitatem propriè pertinere ad collaterales, non autem ad eos, qui per matrimonium in parentum ac filiorum locum in linea recta succedunt. Sed hac de re piè eruditi latiùs cogitent, si enim generalem affinitatis definitionem, quòd sit *vinculum personarum non per carnalem propagationem sed per matrimonialem copulationem sive novis nuptiis contractum*, retinere velimus, negari nequit etiam novercam in linea ascendente non minùs ac nurum in linea descendente ad affines pertinere, ideò etiam à sententia communiter recepta secessionem facere religio nobis fuit.

268. Pertinet igitur hæc prohibitio ad *primum gradum* affinitatis in *linea recta*. Quo enim gradu consanguinitatis pater mihi conjunctus est, eo gradu affinitatis ipsius uxor mihi est conjuncta. Jam verò pater conjunctus mihi est primo consanguinitatis gradu. Ergò etiam ipsius uxor primo gradu affinitatis mihi erit conjuncta. In lege divina additur hæc prohibitionis ratio. *Non revelabis nuditatem uxoris patris tui, quia ipsa est nuditas patris tui.* Rabini sic exponunt, *est nuditas patris tui*, id est, pater tuus eam nudavit, conjugalem consuetudinem cum ea habuit, & per illam copulam factus est cum ea una caro, ideò non debes nuditatem ejus detegere. Quidam sic exponunt. *Est nuditas patris tui*, id est, nuditas illa est in potestate patris tui, ut sit genitivus adjuncti, patri tuo non tibi licet eam retegere. Sed quia non solùm patre vivo, sed etiam mortuo copula cum noverca est prohibita, ideò rectiùs accipitur generaliter, *est nuditas patris tui ipsa*, id est, rem pudendam ac turpem in copula cum noverca peragens, ipsum patrem tuum ignominiâ afficeres, sicut Gen. 49. v. 4. de Rubenis cum noverca incestu dicit Jacobus. *Ascendisti cubile patris tui* חללת יצועי *polluisti stratum meum.* Quod Deut. 27. v. 20. rationis loco videtur additum, *maledictus qui concumbit cum uxore patris sui* כי *quia discoopernit* כנף *alam patris sui*, id Pagninus accipit ἐξηγητικῶς *& discoopernit alam patris*, continet enim honestam circumscriptionem concubitus seu revelationis nuditatis, cujus in præcedentibus facta erat mentio. כָּנָף metaphoricè significat *fimbriam, extremitatem vestis inferiorem*, Deut. 22. v. 12. *Discooperire alam vestis ad revelandam* scil. *nuditatem*, est phrasis nupta, quæ ex antecedente intelligendum relinquit consequens, in qua significatione etiam usurpari videtur Ruth. 3. v. 9. LXX. reddiderunt. ἀπεκαλύπτει συγκάλυμμα τοῦ πατρός, Luth. den Fittig des Vaters auffdecken. Ex lege generali potest hæc addi ratio: Pater tuus & noverca sunt *una caro*, perinde ut pater tuus & mater tua fuerunt, ergò ut à matre tua propter proximum consanguinitatis gradum, ita à noverca tua propter proximum affinitatis gradum debes abstinere. Exempla nefariæ conjunctionis inter novercam & privignum proponuntur in *Ruben & Bilhab* Gen. 35. v. 22. in *Absolone cum Davidis* patris sui *uxoribus* concumbente 2. Sam. 16. v. 22. in *Corinthio incestuoso* 1. Cor. 5. v. 1. in *Antiocho Seleuci Regis filio*, & *Stratonice* Demetrii filia, Seleuci uxore, quam à nefario isto concubitu cum privigno abhorrentem jubet Seleucus doceri, *honesta & justa esse quæ Regi placent & regno utilia esse videntur*, Valer. Max. lib. 5. cap. 7. Alex. ab Alex. lib. 1. genial. c. 24. in *Bassiano Caracalla Iuliam novercam* suam ducente. Aurel. Victor. in Anton. Carac. Apud Ovidium in Epist. *Phædra Hippolitum* privignum suum de concubitu sollicitat:

Viderit amplexus aliquis, laudabimur ambo.
Dicar privigno fida noverca meo.

269. 2. *Uxor patrui. Nuditatem fratris patris tui non revelabis, ad uxorem ejus non accedes, uxor* 2. Uxor patrui.
patrui tui ipsa est. Levit. 18. v. 14. *Vir qui concubuerit cum uxore fratris patris sui, h. e. patrui sui, nuditatem patrui sui revelavit, peccatum suum portabunt, sine liberis morientur.* Levit. 20. v. 20. Rabini itidem ut in prima lege consanguinitatis, *nuditatem patrui* exponunt passivè de uxore patrui, quam patruus nudavit, vel quam patruo tuo nudare ac retegere fuit licitum, ut sic verba sequentia, *ad uxorem patrui tui non accedes*, sint ἐξηγητικὰ præcedentium, *nuditatem fratris patris tui non revelabis.* Sed nihil impedit, quò minus verborum proprietatem retineamus, ac priorem partem prohibitionis accipiamus de *filia fratris*, quòd illa non debeat nubere patruo suo, posteriorem de *filio fratris*, quòd ille non debeat ducere uxorem patrui sui. Pertinet hæc prohibitio *ad secundum gradum affinitatis in linea collaterali inæquali.* Ratio prohibitionis additur, *ipsa enim est* דודה *uxor fratris patris tui*, id est, facta est una caro cum patruo suo, qui est proximus patris tui cognatus ac parentis loco tibi habendus. Præterea cùm דוד significet patruum דודה potest verti per amitam, sensus igitur erit, abstineas ab uxore patrui tui, quia

cùm

cùm per conjugium facta sit una caro cum patruo tuo, ideò est tibi loco amitæ, ac proinde non minùs ab ea abstinendum quàm ab ipsa amita, quæ peculiari lege duci prohibetur v. 12. Denique sic procedi potest. *Uxor patrui mei*, eùm sit una caro cum patruo, debet abstinere à consanguineis sui mariti, proinde non potest nubere mihi qui sum filius fratris mariti ipsius, ergò nec mihi eam in uxorem ducere licebit. Quod si non licet patrui uxorem ducere propter affinitatem multò minùs licebit patruo fratris filiam ducere propter consanguinitatem. Exempla nefariæ illius commixtionis inter patruum & fratris filiam sunt *Darius* Rex Persarum fratris Atarnis filiam *Phrataginem* ducens, *Leonides* Rex Spartanus *Gorbo* filiam fratris Cleomenis sibi jungens, *Tyro* Salmonei filia nupsit patruo *Cretheo*, *Andromeda* Cephei & Cassiopeæ filia patruo *Phineo* desponsata fuit. *Claudius* Imperator *Agrippinam* filiam fratris Germanici sibi socians, quod conjugium Cornelius Tacitus describens addit. *Nullo exemplo deductaia domum patrui fratris filia.* Pœnæ commioatio Levit. 20. v. 20. addita hæc est. Morientur עֲרִירִים *steriles*, *sine liberis*, ἄτεκνοι ut LXX. reddiderunt, vel quod *nullos procreaturi sint liberos*, vel quod *eorum fœtus ea intueri vivos cogentur*, vel quod *liberi ex tali matrimonio nati sint pro illegitimis & incestuosis habeadi.* Quidam ut R. Salomon apud Lyranum & alii existimant, incestuosas illas nuptias non subjici pœnæ Magistratus, sed Dei judicio relinqui, qui per immissionem sterilitatis benedictionem duntaxat talibus nuptiis sit subtracturus, non autem vel mediatè per Magistratum, vel immediatè per seipsum contrahentes puniturus. August. q. 76. in Lev. *Quid est, sine filiis morientur, cùm filii ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati sint hodieq́; nascantur? an hoc intelligendum est lege Dei constitutum, ut quicunq́; ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id est, nullo parentibus jure succedant*, quem videtur sequi Bellarm. de matrim. cap. 27. sic exponens, quòd *filii illorum non sint in genealogiis ascribendi*, verum expresse additur, *portabunt peccatum suum*, hoc est, pœnam hujus sui peccati, ita enim Hebræum נָשָׂא accipitur Job. 35. v. 3. Thren. 4. v. 6. &c. quibus verbis Magistratus pœnæ personæ, quæ tales nuptias contrahunt, subjiciuntur. Quibusdam videtur mitiori pœnæ quàm *capitali* tales personas subjici, quia non additur, quòd *moriendo mori*, id est, capitali pœna affici debeant, quæ pœna statuitur in eos, qui in primo gradu affinitatis contrahunt, ut si quis ducat novercam v. 11. nurum v. 12. privignam v. 14. sed cùm in eum, qui *uxorem fratris sui*, quæ itidem primo affinitatis gradu ipsi conjuncta est, duxerit, eadem pœna statuatur vers. 21. ideò vix potest diversitas quædam in genere pœnæ capitalis statui, sensus igitur erit, quòd contrahentes ejusmodi incestuosas nuptias per Magistratum è medio sint tollendi, & ex illis nascantur liberi. Qui *cum mea strnata* concumbit, jubetur excindi è populo Lev. 20. v. 18. at qui in gradibus illis prohibitis contrahit, jus Naturæ atrocius violat, vix ergò minori pœnâ fuit affectus. Quidam igitur illud Mosaicum, *sine liberis morientur*, sic exponont, ne quidem gravidis parcendum esse, donec incestuosum fœtum enitantur, sed ipsas etiam ante partum è medio tollendas. Sed cùm hoc regulæ justitiæ videatur adversum, ideò rectiùs sic exponitur, quòd *liberi non sint ad successionem admittendi.*

270. 3. *Uxor filii*, nurus. *Nuditatem nurus tuæ non revelabis. uxor filii tui ipsa, non revelabis nuditatem ejus.* Levit. 18. v. 15. *Vir qui concubuerit cum nuru sua, moriendo moriuntur ambo ipsi, confusionem fecerunt sanguines eorum in eos.* Levit. 20. v. 12. Pertinet hæc prohibitio ad *primum gradum* affinitatis in *linea rectâ descendente*, ac prohibetur soceri cum nuru conjugium. כַּלָּה propriè significat sponsam à כָּלַל *absolvit*, *consummavit*, quia sponsa tempore nuptiarum est omnibus ornamentis induta, sed quæ tempore nuptiarum est sponsa illa, postea à parentibus sponsi vocatur nurus, sicut etiam apud Græcos νύμφη sponsam & nurum significat. Ratio prohibitionis additur, *est uxor filii tui*, id est, facta est cum filio tuo una caro, ut ergò à filia tua abstinere debes, quia est proxima carnis tuæ propinqua, in primo scilicet gradu consanguinitatis tibi conjuncta, sic à filii tui uxore, quæ cum ipso est facta una caro, abstinere debes, quia per conjugium filii in primo gradu affinitatis tibi juncta est. Item uxor filii mei debet abstinere à consanguineis sui mariti, ergò mihi utpote maritisui patri non debet nubere, ergò & ipse filio mortuo non possum eam ducere. Denique inter parentes & liberos in linea rectâ matrimonia prohibita sunt in infinitum, jam verò uxor filii per conjugium in lineam rectam adscilcitur & fit filia mea, ergò ab ejus nuptiis debeo abstinere. Ratio comminationi pœnæ capitalis adjecta hæc est, *fecerunt* תֶּבֶל *confusionem* σὺγχυσιν τῆς γονῆς illicitam feminis confusionem & permixtionem, quia hac ratione pater & filius cum una fœmina consuescunt. Exemplum nefariæ illius commixtionis, cui hæc prohibitio est opposita, proponitur in *Juda cum Thamar* nuru sua consuescente Gen. 38. v. 18.

271. 4. *Uxor fratris*, fratria. *Non revelabis nuditatem uxoris fratris tui, nuditas fratris tui ipsa.* Levit. 18. v. 16. *Vir qui acceperit uxorem fratris sui, fœditas est, nuditatem fratris sui revelavit, absq́; liberis erunt* Lev. 20. v. 21. Tertullianus lib. de monogam. cap. 7. per fratrem *quemvis Judæum* hic intelligendum statuit, ac legem istam hoc sensu accipit, q. *prohibeat Judæi mortui uxorem ab alio quopiam Judæo duci, sicq́; monogamiam stabiliat.* Sed dubitari nequit, fratris nomen propriè accipiendum esse, aliàs dici posset, etiam matris, filiæ, sororis &c. nomina translatè accipi. Pertinet igitur hæc prohibitio ad *primum gradum* affinitatis *in linea collaterali*, ac impedit, ne qua fœmina duobus fratribus successivè nubat, vel quod idem est, ne quis viduam fratris sui matrimonio sibi jungat. Ratio prohibitionis additur, *est enim nuditas fratris tui*, id est, frater tuus eam nudavit, cum ea consuevit & hac ratione cum eâ factus est una caro, ergò propter illam carnis propinquitatem ab ejus conjugio debes abstinere, vel *est nuditas* sive turpitudo fratris tui, id est, si nefarias cum vidua fratris contrahis nuptias, ignominia redundat in tuum fratrem cognatione collaterali tibi proximè propinquum. Item: Uxor mea debet abstinere à consanguineis meis proximis. Ergò etiam à fratre meo & per conseq. frater meus non potest eam sibi sociare. In comminatione pœnæ Levit. 20. vers. 21. additur, quòd is *qui acceperit uxorem fratris sui*, *scelus ac fœditatem operetur.* In Hebræo est נִדָּה *remotio*, quicquid per immunditiem removetur; *abominatio* tale quid, quod omnes fugiunt & aversantur. LXX. reddiderunt, ἀκαθαρσία ἐστι. Exempla incestuosæ ejusmodi con-

junctionis proponuntur in *Herode Herodiadem* uxorem Philippi fratris sui ducente Matth.14.v.3. in *Archelao* qui *Glaphyram* Alexandri fratris sui conjugem & liberorum ea eo susceptorum matrem contra leges Judæorum uxorem duxit. Joseph.lib. 7.antiq.cap.15 in *Crasso* qui defuncti fratris viduam duxit. Ac seculo proximè elapso Henricus VIII. Angliæ Rex Catharinam fratris Arcturi viduam matrimonio sibi junxit. Quomodo verò cum hac lege concilianda sit ea, quæ de ducenda fratria extat Deut.28. dicetur inferiùs.

xoris ater. 272. 5. *Uxoris mater*, socrus. *Vir qui acceperit mulierem & matrem ejus, scelus est, igne comburent eum & eas, & non erit scelus in medio vestri* Levit.20.v.14. *Maledictus, qui concumbit cum socru sua.* Deuter.27.v.23. Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum* in linea *recta ascendente*. Ratio prohibitionis est, quia vir & uxor sunt una caro, ergò vir abstineat à proximis consanguineis uaoris, inter quos vel maximè est mater. Item socrus est loco matris, ergò ab ejus conjugio non minùs quàm à matre germana abstinendum. Qui socrui suæ commiscetur, dicitur patrare *scelus*. In Hebræo est זִמָּה *cogitatio, pravum malitia*, à rad. זמם cogitavit, in specie accipitur de fornicatione & incestuoso concubitu. LXX. reddiderunt *ἀνόμημα ἔςιν*. Chald. *Consilium peccatorum est*, quod R. Salomon ita explicat, *consilium est, quod suggerit tibi malus genius, ut faciat te peccare.* Pœna ignis statuitur in eum, qui socrum suam ducit & in utramque conjugem, si scilicet in nefariam illam commixtionem utraque consenserit.

Filia uxoris. 273. 6. *Filia uxoris*, privigna. *Nuditatem uxoris & filiæ ejus non revelabit* Lev.18.v.17. Prohibitio hæc spectat *primum gradum in linea recta descendente*. Ratio prohibitionis est manifesta, vir & uxor sunt una caro, ergò abstineat à proximia cunsanguineis uxoris, inter quos est ipsius filia. Item filiæ uxoris sum loco patris, ergò ab ea mihi non minus abstinendum quàm à filia ex me genita.

ilia privigni. ilia privigna. 7. *Filia privigni.* 8. *Filia privignæ.* *Filiam filii uxoris & filiam filiæ uxoris non accipies ad revelandum nuditatem ejus, caro tua sunt, nefas est.* Levit. 18.v.17. Pertinet hæc prohibitio ad *secundum gradum in linea recta descendente*. Ratio prohibitionis est manifesta, ut enim appellatione patris etiam avus, sic appellatione filiæ etiam neptis continetur. Ergò ut conjugium cum *privigna* uxoris meæ filia, sic etiam cum *privignæ filia*, seu uxoris meæ nepte mihi prohibitum. Item nepti uxoris sum loco avi, quia uxor est ipsiua avia, ergò ab illius nuptiis abstinendum.

Soror oris. 274. 9. *Soror uxoris.* *Uxorem cum sorore ejus non accipies ad lacessendum ad revelandum nuditatem ejus super eam in vita ejus* Lev. 18.vers.18. Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum in linea collaterali æquali*. Ratio prohibitionis est, quia à proximia consanguineis uaoris mihi abstinendũ, jam v. in propiuquitate collaterali soror sororé proximè attingit. Item non licet uni fœminæ duob. fratribus nubere, ut ex lege speciali quarta manifestum. Ergò nec licebit viro duas sororea ducere. Clausula illa בְּחַיֶּיהָ *in vita ejus*, diversimodè exponitur. Fagius in c.18.Lev. Bellarminus de matrim. cap.27.arg.3. & quidam alii eam volunt esse *restrictivam*, ut sit sensus. Tum demum hanc prohibitionem de non ducenda uxoris sorore locum habere debere, quando *uxor adhuc est in vivis*, eâ verò defunctâ prohibitionem expirasse, quâ de re quid statuendum sit, inferiùs dispicietur.

275. Hæc ergò de *specialibus* prohibitionis divinæ *legibus* tum *consanguinitatem* tum *affinitatem* concernentibus dicta sint, quæ omnia tribus includi possunt regulis. 1. *In linea recta inter ascendentes & descendentes prohibita sunt matrimonia in omnibus quotquot numerari possunt gradibus.* 2. *In linea collaterali prohibita sunt matrimonia in gradu primo lineæ æqualis & gradu secundo lineæ inæqualis.* 3. *Quæ prohibitio valet in consanguinitate, eadem etiam locum obtinet in affinitate.* Consequens jam est, ut de prohibitionum harum latitudine videamus, ea verò consistit in duobus capitibus: 1. ut demonstretur, eas *non ad personas tantùm* expressè nominatas, *sed ad gradus* pertinere. 2. non ad *populum duntaxat Judaicum*, sed *omnes* omninò *homines* spectare. Apprimè n.h.l. notandum, non tantùm ad illas *personas*, quarum apud Mosen expressa sit mentio, prohibitionem illam referendam & coarctandam esse, sed ad reliquas personas, quæ in æquè propinquis *gradibus* reperiuntur, dilatandam atq; extendendam esse, quod cùm à quibusdam negetur, sequentibus confirmatum damus argumentis. 1. *à prohibitionis generalitate.* Ante specialem personarum certarum consanguinitate vel affinitate junctarum prohibitionem præmittitur lex generalis. *Nullus ad carnem carnis suæ accedat*, quibus verbis in genere probibetur, ne quis ducat *propinquum*, quæ carni suæ proximè appropinquet, vel *carnem carnis suæ*, id est, quæ vel ex mea carne propagata est, vel ex cujus carne ego propagatus sum, vel quæ mecum ex eadem carne propagata est, hoc est, prohibentur proximi gradus *consanguinitatis*, item quæ propter carnalem commixtionem cum proximis consanguineis facta est carnis meæ caro, hoc est, prohibentur proximi gradus *affinitatis*, ut latiùs ostensum fuit superiùs. Sic ergò concludimus: Quicunque generaliter probibet, ne quis accedat ad propinquas carnis suæ, is non agit strictè & in specie de certis personis, sed latè & in genere de æqualibua gradibus. Jam verò Deus per Mosen generaliter prohibet, ne quis ad propinquas carnis suæ accedat, sive sint propinquæ carnis per *carnalem generationem*, id est, ratione consanguinitatis, sive per *carnalem copulationem*, id est, ratione affinitatis, sive sint *recto cursu suprà*, ut mater & avia, sive *infra*, ut filia & neptis, sive *ad latera*, ut soror. Item patris & matris soror. Ergò non agit strictè & in specie de certis personis, sed latè & in genere de æqualibus gradibus & per consequens, specialis illa certarum personarum enumeratio non est ad illaa duntaxat personas astringenda, sed ad eaa, quæ in æquali gradu propinquæ sunt extendenda, 2. *à rationis paritate.* Ubi par ratio, ibi idem jus. Atqui est par ratio personarum, quæ disertis verbis in Levitico sunt expressæ, & earum, quæ eodem ac pari gradu sese invicem contingunt. *Uxor* enim *avunculi* eodem scilicet secundo lineæ collateralis inæqualis gradu mihi juncta est, quo *uxor patrui*, nec ullum hîc subest discrimen, nisi quòd affinitaa cum uaore avunculi ea linea cognationis maternæ, affinitas cum uxore patrui ex linea agnationis paternæ descendit. At linea paternæ vel maternæ cognationis non variat consanguinitatis gradus. Ergò idem jus utrobique rectè statuitur. Moses in sua computatione pro exemplo prohibitionis adducit matrem & describit fœminas, à quarum conjugio abstinere debet. Pari igitur ratione licet

Prohibitionem complecti gradus, non personas.

licet ponere fœminam, & quærere *κατ' ἀναλογίαν*, à quorum coojugio illa sibi debeat temperare, cùm utrobiq; sit par ratio, idē gradus, idē jus. Regula juris est, æquitati naturali coosentanea, ut *in pari cognationis gradu par idemque jus statuatur*, sicque quæ personæ in verbis legis omissæ sunt, eæ legis senteotiâ tacitè comprehendi intelligantur. 3. *à consequente absurditate*. Si personas tantùm, quarum expressa in lege Mosaica fit mentio, non autem æqui distantes gradus prohibitio illa coocerneret, ouptiæ furent coocessæ inter *nepotem* & *aviam*, inter *avum* & *proneptem*, inter *fratrem* & *sororem germanam* [juxta quoruodam interpretationem] inter *filiam sororis & avunculum*, in consanguinitate; inter *privignum* & *pronovercam* in affinitate, quia talium personarum non fit expressa in hisce legibus mentio. Sed consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Quinimò si quis juxta Rabinorum sententiam v. 7. per *nuditatem patris* intelligere velit matrem à patre ad cognoscendum denudatam ac v. 14. per *nuditatem patrui* uxorem patrui ad cognoscendum ab eo denudatam ac denudari concessam, consequens foret, ne quidem filiæ cum patre vel patruo ouptias expressis verbis esse prohibitas ac proinde juxta datam hypothesin concessas. 4. *à veterum autoritate*, ubi primò producimus *Patres*, secundò *Rabinos*. Ambros. Epist. 66. ad Paternum tom. 3. op. col. 173. *Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, id est, ut accipiat sororis suæ filiam diversâ licet matre quam socrus editus sit &c. Prætendisti in tuis literis, quod permissum hoc divino jure connubium hujusmodi pignoribus existimetur, eò quòd non sit prohibitum. Ego autem & prohibitum assero, quia cum leviora interdicta sint de patruelibus fratribus, multò magis hoc quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leviora astringit, graviora non solvit, sed alligat. Quod si ideò permissum putas, quia specialiter non est illud prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat uxorem. Nunquid ideo licet, quia non est prohibitum? minimè. Interdictum enim est jure Naturæ, interdictum est lege, quæ est in cordibus singulorum. Interdictum est inviolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta hujusmodi invenies non interdicta lege per Mosen edita & tamen interdicta sunt quadam voce Naturæ?* Et postea. *Si etiam ab iis nos revocat Apostolus, quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo & non ædificat discrepante pietatis ordine?* [Bellar. libr. de matrim. cap. 24. dicit, *Ambrosium memoriâ esse lapsum in eo quod negat, expressè prohiberi in lege conjugium patris cum filia*. Sed in iis quæ in 3. membro hujus §. dicta sunt, Ambrosio paratum est patrocinium.] Augustin. in quæst. sup. Levit. q. 59. tom. 4. col. 221. *Videtur Moses tantum prohibuisse sororem ex altero parente cognatam & prætermisisse sororem ex utroq; parente. Verùm quis non videat etiam hoc prohibitum esse multò maximè. Si enim non licet sororis turpitudinem revelare ex quolibet parente natæ, quantò magis ex utroq;*. q. 76. tom. 4. col. 225. *Quicunq; dormierit cum cognata sua, turpitudinem cognationis suæ revelavit &c. Quæritur quousq; sit intelligenda ista cognatio, cùm ex longo gradu liceat utiq; accipere uxorem, semperque licuerit. Sed intelligendum est ex his gradibus, quos prohibuit non licere & secundùm ipsos dictum. Quicunque dormierit cum cognata sua, ubi & alia non commemorata intelligenda dimisit, sicut sororem de utroque parente, sicut uxorem fratris matris, id est, avunculi. Nam de uxore patrui primum prohibuit, quamvis hæc non cognatio, sed affinitas perhibetur*. Lyran. in c. 18. Lev. *Eod. modo quo fratris filius amitam ducere prohibetur, etiam prohibetur matrimonium inter fratrem & filiam ejusdem, quia idem gradus est*. De Rabinis testatur Munsterus in annot. quod *gradus* io Levitico prohibitos esse statuunt. De iisdem sic scribit Fagius in c. 18. Levit. *Placet hîc obiter indicare, quomodo Hebræi istos prohibitos gradus consanguinitatis intelligant atque explicent &c. sicut non licet viro ducere materteram suam, ita non licet mulieri nubere avunculo suo qui est frater matris, quia hæ personæ habentur loco parentum. Eadem ratione etiam prohibentur, magna amita & magna matertera*. Et postea. *Scribæ mulieribus in lege prohibitis adhuc plures species addiderunt nempe viginti & sunt istæ: 1. Mater matris suæ. 2. Mater patris matris suæ. 3. Mater patris sui. 4. Mater patris patris sui. 5. Uxor patris patris sui. 6. Uxor patris matris suæ. 7. Uxor fratris patris ex matre. 8. Uxor fratris matris sive ex patre sive ex matre. 9. Nurus filij sui & nurus filij filij sui. 10. Nurus filiæ suæ. 11. Filia filiæ filij sui. 12. Filia filij filij sui. 13. Filia filiæ filiæ suæ. 14. Filia filij filiæ suæ. 15. Filia filiæ filij uxoris suæ. 16. Filia filiæ filiæ uxoris suæ. 17. Et mater matris patris uxoris suæ. 18. Et mater patris patris uxoris suæ. 19. Et mater matris matris uxoris suæ. 20. Et mater patris matris uxoris suæ*. Hactenus illi. 5. Accedat *Pontificiorum consensus*. Tostatus statuit, in Levitico prohiberi à pari matrimonium *patrui cum nepte*, sicut prohibetur matrimonium amitæ cum nepote, cùm *sit idem utrobique consanguinitatis gradus*. Potest & hoc contra Pontificios urgeri, 1. quòd vulgata versio, quæ ipsis vigore Decreti Tridentini est authentica, Levit. 20. v. 20. patruo conjungit *avunculum*, cujus in textu Hebræo oon fit expressa mentio. At si personas tantùm non autem gradus probibitio spectaret, non potuisset avunculi nomen interjici. 2. quòd Bellarminus statuit cap. 28. §. 2. *inter ascendentes & descendentes omnia conjugia jure Naturæ esse prohibita*, cùm tamen enumeratio prohibitorum graduum ultra secundum in Levitico se non extendat. 3. quòd idem c. 29. §. 3. scribit, *ipsam Naturam docere, quòd parentibus & consequenter aliis consanguineis & affinibus debeatur peculiaris reverentia, cui repugnat maximè conjugalis actus*. Atqui hæc reverentia non terminatur in personis Levit. 18. expressis, sed ad æquales gradus se extendit.

276. Opponenda hæc sunt, 1. *Judæis recentioribus*, qui referente D. Chemnicio p. 3. loc. de conjug. p. 545. disputaot, *quæcunque personæ non sunt expressæ, earum nuptias non esse prohibitas*, 2. *Pontificiis quibusdam* eandem hypothesin tuentibus. Cajetao. in cap. 18. Levit. Cornel. à Lapide ibid. & de matrim. cap. 24. sic disserit; *Moses in Levitico c. 18. præfixit duos gradus tantum, primum videlicet & secundum. Prohibuit enim in recta linea conjugium patris cum filia & cum nepte & similiter matris cum filio & cum nepote: in transversa prohibuit conjugium fratris cum sorore, sive ex uno sive ex utroq; parente, & nepotis cum amita vel matertera, non tamen prohibuit conjugium è contrario patrui vel avunculi cum filia fratris vel sororis. Et hæc quoad consanguinitatem, ubi sunt duo gradus secundum Canones & tres secundū leges. Quoad affinitatē prohibuit conjugium filii cum noverca, & patris cū* Antithesis.

nuru,

nuru, & rursus patris cum privigna, vel cum ejus filia, & hac in recto ordine. In transverso autem prohibuit conjugium cum uxore fratris & cum sorore uxoris, uxore vivente & cum uxore patrui, ubi etiam sunt duo gradus secundùm Canones & tres secundùm leges. Idem cap. 27. arg. 3. *Lex Levitici prohibet conjugium nepotis cum amita & matertera, & non prohibet conjugium patrui vel avunculi cum nepte ex fratre vel ex sorore, cùm tamen sint in eodem gradu nepos & amita, patruus & neptis. Praterea lex prohibuit conjugium cum uxore fratris etiam defuncti, & non prohibet conjugium cum sorore uxoris nisi eâ vivente, ac proinde non prohibet cum sorore uxoris jam defuncta, & tamen est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore uxoris & cum uxore fratris.* Hæc Bellarminus, quæ quo fine ab ipso disputentur, facilè apparet, nimirum ut caveat suo Pontifici, qui in gradibus, quos lege divinâ prohibitos esse, ex analogia colligi potest, pecuniæ interventu dispensat & ut fundamentum sternat suæ assertioni, quòd *prohibitiones illa Mosaica non sint omnes de jure Natura.* 3. *Illis omnibus*, qui τῷ ῥητῷ Mosaico unicè standum esse existimant ac gradus ultra personas nominatim expressas per analogian extendendos esse negant.

Argumenta pro personarum duntaxat prohibitione.

277. Argumentis utuntur potissimùm tribus. 1. *Seculum illud, quo Moses vixit, computationem, qua apud nos in usu est, planè ignoravit.* Resp. Diversitas computationis non mutat propinquitatem naturalem, quæ à carnali propagatione vel copulatione originem ducit, inque ea unicè fundatur. Quamvis igitur tempore Mosis de civilis & Canonicæ computationis diversitate nihil quicquam fortè notum fuerit, tamen eadem fuit propinquitas personarum consanguinitate vel affinitate sibi invicem conjunctarum ac proinde vis prohibitionis eadem semper mansit. 2. *Si prohibitio ad gradus est extendenda nec circumscribenda personis nominatim expressis, cur enumerantur persona, qua eodem propinquitatis gradu sibi sunt conjuncta.* Sic uxoris soror eodem gradu affinitatis mihi conjuncta est, quo fratris uxor. Cur igitur expressâ lege prohibeor ducere uxoris sororem, cùm jam antè ex lege de non ducenda fratris id constare potuerit, si ad gradus æquidistantes prohibitio extendenda? Pari ratione soror patris sive amita ac soror matris sive matertera eodem propinquitatis gradu me attingunt, *quòd si ex graduum aquali distantia de prohibitione judicandum, utique sufficere potuisset alterutrius duntaxat facta mentio.* Resp. Ratio illius repetitionis & expressioris declarationis potest dari multiplex, tum ut omnis tolleretur legis obscuritas & manifestum omnibus redderetur, à quibus propinquis abstinendum, tum ut divinæ prohibitionis conspiceretur severitas, quæ ex repetita inculcatione elucet, tum ut ingenii humani imbecillitati divina consuleret bonitas, neque quisquam ad ignorantiæ confugere posset excusationem, tum denique ut exemplorum quæ specie quadam in contrarium adduci poterant, elideretur autoritas. Si quis enim diligenter advertit, plerasque prohibitionis leges exemplis incestuosæ commixtionis à Spiritu S. annotatis oppositas esse intelliget. Sic lex de *non revelanda nuditate patris* opposita est exemplo filiarum Lothi Gen. 19. v. 30. lex de *non revelanda nuditate noverca* opposita est Rubenis cum Bilha incestui Gen. 35. v. 22. lex *de non ducendis sororibus* opposita est connubiis, quæ protoplastorum liberi necessitate compellente invicem contraxerunt Gen. 4. v. 17. ac fortè etiam respectus habetur ad verba Abrahæ Saram pro sorore sua venditantis Gen. 12. v. 19. lex de *non superinducenda uxoris sorore*, eadem adhuc vivente, opposita est exemplo Jacobi Patriarchæ Gen. 29. v. 28. Reliquæ prohibitiones Ægyptiorum & Cananæorum incestis nuptiis Israelitarum oculis perpetuò obversantibus oppositæ sunt, ne easdem sibi licitas esse existimarent, ut colligitur ex Lev. 18. v. 3. 3. Lutherus in primo scripto de vita matrimoniali itidem statuit ad personas duntaxat pertinere illam prohibitionem. Sic enim scribit tom. 2. German. Jen. fol. 152. GOtt rechnet nicht nach den Gliedern / wie die Juristen thun / sondern zehlet strack die Personen / sonst weil Vaters Schwester und Bruders Tochter in gleichem Glied seyn / müst ich sagen / daß ich entweder meines Brudern Tochter nicht nehmen kündte / oder auch meines Vaters Schwester nehmen möchte. Nu hat Gott Vaters Schwester verboten und Bruders Tochter nicht verboten / die doch in gleichem Glied seynd. Ad hoc Lutheri scriptum provocat Petrus Wesenbec. consil. 23. Resp. Lutherus post aliquot annos illud, quod sub reformationis initium, Anno scil. 22. scripserat, *revocavit* & prohibitiones Mosaicas ad gradus reduxit, sic enim scribit in libr. de caus. matrim. Anno 30. edito tom. 5. Jen. Germ. f. 257. Der Sipschafft halben und Gliede der Freundschafft / were mein Rahe / man liesse es bey weltlichen Rechten bleiben / & in cygnæa cantione in cap. 20. Gen. p. 250. in tom. 6. Witeb. est p. 157. *Si statuamus, Saram fuisse privignam Harani, pracisa est disputatio, an potuerit Abraham fratris filiam ducere? nam fratris privignam ducere, non est lege prohibitum.* Atqui si Lutherus adhuc in illa sententia perstitisset, lege divinâ non esse prohibitum ducere fratris filiam, cùm ad personas duntaxat non ad gradus pertineat prohibitio, non fuisset opus de commoda responsione Abrahæ ac Saræ nuptiis adhibenda. Posteriora proinde Lutheri scripta derogant prioribus. Ignoscendum autem Luthero, qui in hanc sententiam, quod personæ duntaxat in Levitico prohibeantur, pertractus fuit exemplis Patriarcharum, de quibus quid statuendum sit, suo loco videbimus.

Regula de prohibitionibus graduum.

278. Postquam igitur demonstratum est, prohibitionem Mosaicam non tantùm *personas* expressè nominatas sed etiam *gradus* æquè distantes complecti, [quod nobiscum agnoscunt D. Chemnicius part. 3. locor. de conjug. p. 549. Brentius in cap. 18. Levit. f. 843. Selneccerus part. 4. Examin. p. 443. Osiander in Levit. 18. Bidenbach. de caus. matrimon. p. 44. & ex JCtis Beust. de conjug. f. 196. Molrad. de matr. f. 76.] restat ut proponamus certas regulas, quibus κατ' ἀναλογίαν καὶ ἀκολουθίαν gradus prohibiti investigari possunt. Ejusmodi regulæ sunt vel *generales* tàm *consanguinitatem* quàm *affinitatem* concernentes, vel *speciales*, quarum quædam ad *consanguinitatem*, quædam ad *affinitatem* pertinent. Regulæ potiores, prout à D. Chem. recensentur, hæ sunt. 1. *In prohibitionibus illis divinis non attenditur differentia inter sexum masculinum & fæmininum, sed in quo gradu fæmina prohibentur masculis propter carnis propinquitatem, in eodem gradu masculi prohibentur fæminis propter eandem carnis propinquitatem.* Extruitur hæc regula ex v. 7. in quo expressè prohibentur nuptiæ inter filiam & patrem, & inter filium ac matrem.

1. Non attenditur in illis prohib. sexus differentia

Quam-

Quamvis igitur in sequentibus prohibitionibus tantùm fiat mentio fœmellarum, cum quibus scilicet fœminis masculo conjungi licitum sit, tamen cùm in prima speciali lege statim ab initio distincta fiat mentio *patris & matris*, ex eo colligitur, quicquid de fœminis in sequentibus prohibitionibus additur, idem etiam de masculis esse intelligendum. Eadem regula colligitur ex vers. 14. in qua fit mentio *patrui*, cui sororis filia non debeat conjungi. Dn. Chemnicius eandem regulam confirmat ex eo, *quòd patris soror aquè ac matris soror, neptis ex filio aquè ac neptis ex filia prohibeatur* v. 12. 13. 17. Ex hac regula sic concludimus. Prohibetur privigno, ne ducat suam novercam vers. 8. ergò etiam prohibitum censendum, ne privigna nubat vitrico. Prohibetur frater ne ducat sororem sive sit *germana* ex utroque, sive *agnata* ex patre sive *uterina* ex matre, v. 9. ergò etiam prohibetur soror, ne nubat fratri suo sive *germano* sive *agnato* sive *uterino*. Prohibetur avus ducere neptem v. 10. ergò etiam nepos prohibetur ducere aviam. Prohibetur masculo ne ducat amitam vel materteram vers. 12. 13. ergò eâdem ratione prohibetur fœmellæ, ne nubat patruo. Prohibetur socero, ne in conjugales amplexus nurus suæ ruat v. 15. ergò etiam prohibetur socrui, ne genero consuescat. Prohibetur masculo, ne fratriam suam ducat v. 16. ergò etiam fœminæ prohibetur, ne nubat sororio. Prohibetur masculo, ne privignam vel privignæ suæ filiam ducat vers. 17. ergò etiam fœminæ prohibetur, ne privigno vel privigni sui filio nubat. Prohibetur masculo, ne sororem uxoris suæ ducat v. 18. ergò etiam prohibetur fœminæ, ne fratrem mariti sui in conjugem accipiat. Excipiunt quidam ex Pontificiis *esse disparem rationem inter matrimonium filij fratris cum amita, ac inter matrimonium filia fratris cum patruo, cùm enim vir sit caput uxoris, si nepos duceret amitam, oporteret eam subesse nepoti, quod est indecens, in altero autem, patruo subest neptis, quod decentius.* Respond. Hoc quidem evincit magis indecens esse matrimonium filii fratris cum amita, interim tamen cùm ratione propinquitatis sit idem gradus, etiam matrimonium filiæ fratris cum patruo indecens & prohibitum esse censendum. Expressè prohibitum est avi cum nepte matrimonium, quod ex hac Pontificia hypothesi decentius, quàm nepotis cum avia matrimonium, quod non est expressè prohibitum, quâ de re in exam. argumentorum Bellarmini plura dicentur inferiùs.

2 Prohibitiones sunt reciprocæ.

279. 2. *Prohibitiones sunt reciproca.* Ex reciproco enim inter conjuges respectu mulier, quam ego non possum ducere, illa etiam mihi non potest nubere. Hotomannus de cast. nupt. cap. 7. hanc regulam sic effert. *Propinquorum nomina relativa sunt, neq; alterum sine altero intelligitur:* Correlativa autem se mutuò ponunt & tollunt & prohibitio facta in uno, censetur etiam facta in alio arg. l. fin. de acceptilat. Deducitur hæc regula ex v. 6. *nemo ad carnem carnis sua accedat*, jam verò accessus ille prohibitus versatur ad minimum inter duas personas propinquitate carnis sibi jam antè conjunctas, inter masculum scilicet ac fœminam. Sic quia filia non potest nubere patri v. 7. ita nec pater potest ducere filiam. Si frater non debet ducere sororem, v. 9. ergò nec soror debet nubere fratri. Si privigno prohibetur noverca, v. 8. ergò nec noverca potest nubere privigno. Si avus non potest ducere neptem v. 10. ergò etiam neptis non potest nubere avo. Si fratris filius non potest ducare amitam, sororis filius non potest ducere materteram, v. 12. 13. ergò etiam amita vel matertera non potest nubere fratris vel sororis filio. Si socer non potest ducere nurum v. 15. ergò etiam nurus non potest nubere socero. Si frater non potest ducere fratriam, v. 16. ergò nec fratria potest nubere mariti sui fratri. Si vitricus non potest ducere privignam vel privignæ filiam v. 17. ergò etiam privigna vel privignæ filia prohibetur nubere vitrico. Si masculus non potest ducere uxoris sororem, hoc est, sorores duas, v. 18. ergò duæ sorores non possunt nubere uni masculo.

3. Prohibitio est eadem in ordine ascendentium & descendentium.

280. 3. *Prohibitio in linea recta est eadem tum in descendentium tum in ascendentium ordine*, hoc est, qui gradus in linea ascendente prohibetur, idem etiam in descendente prohibitus intelligitur, quâ lege tenentur ascendentes erga *inferiores*, eâdem tenentur descendentes erga *superiores*. Deducitur hæc regula ex vers. 8. & 17. inter se mutuò collatis. Ut enim in priore versiculo prohibetur privignus ducere suam novercam, quæ ipsi est in linea *ascendente primo affinitatis gradu* conjuncta, sic in posteriore versiculo prohibetur vitricus ducere suam privignam, quæ in linea *descendente primo affinitatis gradu* eidem conjuncta. Apparet etiam manifesta hujus regulæ ratio ex gradus æqualitate, quo enim gradu inferiores à superioribus distant in linea ascendente, eodem gradu superiores ab inferioribus distant in linea descendente. Sic ego filius non debeo ducere matrem, v. 7. ergò nec mihi patri debet nubere filia. Noverca prohibetur privigno v. 8. ergò privigna pⱥhibetur vitrico. Avo pⱥhibetur neptis v. 10. ergò & nepoti prohibetur avia.

4. Prohibitio complectitur propinquitatem ex alterutro vel utroque parente ortam.

281. 4. *Prohibitio complectitur utrumque genus propinquitatis, sive ex utroq; sive ex alterutro tantùm parente originem trahat.* Deducitur hæc regula ex v. 9. *nuditatem sororis tua filia patris tui vel filia matris tua non revelabis*, ubi prohibetur soror sive ex utroque parente sit soror, id est, germana, sive ex alterutro tantùm parente soror sit, id est, vel agnata vel uterina. Ergò etiam reliquæ propinquitates prohibitæ sunt censendæ, sive oriantur ex utroq; parente sive ex alterutro tantùm. Sic ergò si prohibetur masculo, ne ducat sororem vel ex utroque vel ex altero tantùm parente, utique etiam probibetur fœminæ, ne ducat fratrem sive ex utroque sive ex altero parente. Prohibetur avus ducere neptim, sive ea ex filio vel privigno sit nata.

5. Prohibitio complectitur propinquitatem ex fornicatione ortam.

282. 5. *Prohibitiones sunt intelligenda de cognationibus sive ex matrimonio sive ex fornicatione orta sint.* Deducitur hæc regula ex eod. v. 9. ubi prohibetur soror sive *domi* sive *foris* sit *genita*, hoc est, sive ex legitimo matrimonio, sive ex fornicatione sit suscepta, ut Aben Esra, Lyranus & alii quidam interpretantur. Baldus eam sic effert. *Ut communis est & indifferens tu spuriis & legitimis Natura, sic eadem est amborum in nuptiis censura.* Ac notat Fagius in cap. 18. Levit. primam prohibitionis legem, ne *sc. filius ducat matrem*, à Rabinis sic accipi, quòd non tantùm comprehendat eam, quæ est *legitima patris uxor*, sed *& omnes alias, cum quo quovis modo pater consuevit, sive violenter eam oppresserit sive persuadendo eam cognoverit.* Nec obscura potest esse hujus regulæ ratio, si quis consideret dictum Apostolicum 1. Cor. 6. v. 16. *Qui adharet meretrici, est unum corpus cum ea*, proinde etiam per fornicarium & adulterinum concubitum propinquitas contrahitur, nec tam *generationis*

qualitas

qualitas, an sit legitima vel illegitima, quàm *ex copulatione carnali orta propinquitas* sive *sanguinis communitas* in his prohibitionibus attenditur. Sic filius non debet ducere uxorem patris, sive legitimè sive illegitimè pater cum ea consueverit, frater non debet ducere sororem sive ex legitimo sive ex illegitimo congressu ex patre sit genita, avus non debet ducere neptim, sive filius, ex quo neptis suscepta in matrimonio vel extra matrimonium fuerit genitus, socer non debet ducere nurum, sive filius legitimè sive illegitimè cum ea consueverit.

6. Qui gradus prohibetur in affinitate, idem multò magis prohibetur in consanguinitate.

283. 6. *Qui gradus prohibetur in affinitate, ille multò fortius prohibetur in consanguinitate.* Ratio est manifesta, quia affinitas inde atque ideò prohibitionem inducit, quia est *simulachrum* quoddam consanguinitatis, hîc ergò locum habet illud vulgatum. *Propter quod unum quodque est tale, illud magis est tale.* Sic quia privigno prohibetur *noverca* propter affinitatem in primo gradu in linea recta ascendente v. 8. ergò multò fortiùs prohibetur filio germana mater propter consanguinitatem in primo gradu ejusdem lineæ. Quia *patrui uxor* prohibetur patris filio vers. 14. ergò multò fortiùs patruo fratris filia prohibetur. Quia socero prohibetur *nurus* v. 15. ergò multò fortiùs patri prohibetur filia. Quia prohibetur *uxor fratris* v. 16. & *soror uxoris* v. 18. ergò multò magis prohibetur germana soror. Quia probibetur vitrico *privigna* v. 17. ergò multò magis patri prohibetur filia.

7. Nomine patris ac matris omnes superiores intelliguntur

284. 7. *Nomine patris ac matris in prohibitione intelliguntur quotquot sunt in linea recta ascendente, nomine filii & filiæ intelliguntur quotquot sunt in linea recta descendente.* Deducitur hæc regula ex eo, quòd non solùm pater prohibetur ducere *filiam* v. 7. sed etiam avus prohibetur ducere *neptim* vers. 10. Sic ergò si pater nun potest ducere filiam. Ergò nec avus, nec proavus, nec abavus, nec tritavus eam ducere potest; & vicissim. Si pater non ducere potest filiam, ergò nec neptẽ, nec proneptem, nec abneptem, nec atneptem, nec trineptem, item mater non potest nubere *filio*, ergò nec avia, nec proavia &c. in linea ascendente mater non potest nubere filio, ergò nec nepoti nec pronepoti &c. in linea descendente. Huc referri potest, quòd phrasi Scripturæ, ut superiùs monuimus, *avi patrum* & *nepotes filiorum* appellatione quandoque veniunt. Bellarmin. de matrim. cap. 24. §. *ex quo intelligimus*: scribit, *id quod communiter dici solet, in linea recta in infinitum prohibere connubia, quod primus forte scripsit* Cajus l. nuptiæ 2. ff. de rit nupt. *à multis negari.* Sed hujus negationis nullum adducit fundamentum, ac quamvis non sit æqualis graduum propinquitas inter patrem & filiam ac inter avum & neptem, tamen major est reverentia neptis erga avum utpote patrẽ superiorem quàm filiæ erga patrem, quòd ergò propinquitati gradus deest, id reverentia incremento compensatur, unde Bellarminus ipse subjicit. *Quanquam non est* (inquit) *cur de hac re valde solicitissimus, cum vix contingere possit, ut cupiant aliqui matrimonium inire in gradu quinto aut ulteriore in recta linea. Aut enim non inveniuntur homines vivi, aut sunt ita inæquales quoad ætatem, ut absurdissimum sit eos inter se matrimonium velle contrahere, nam ut demus, in aliqua linea singulos gignere, cum primum per ætatem licet, id est, cum ad annum 15. pervenerint, quod tamen rarò aut nunquam accidit, si deberent in quinto gradu conjungi, haberet unus annos 90. alter 15.*

8. Patrum & filiorum nomine veniunt suo modo collaterales.

285. 8. *Patrum & filiorum nomine in prohibitione veniunt non solum ascendentes & descendentes in linea recta, sed suo etiam modo collaterales in linea obliqua inæquali.* Deducitur hæc regula ex eo, quòd à conjugio *amitæ* ac *materteræ* fratris ac sororis filius arcetur v. 12. 13. non minùs ac filius à conjugio, matris, cujus prohibitionis hæc est ratio quod amita, utpote patris soror sit illi loco matris, & quòd matertera utpote matris soror itidem sit illi matris loco, item quòd fratris filia prohibetur nubere patruo v. 14. cujus prohibitionis itidem hæc est, quòd patruus utpote patris frater sit illi loco patris. Diximus autem *suo modo* collaterales patrum ac filiorum nomine venire, quia hoc non potest affirmari de omnibus collateralibus, sed de illis duntaxat, qui *uno tantùm gradu à stipite sunt divisi*, illi enim reliquis inferioribus utrinque ex opposito extantibus sunt loco parentum, quâ de re pluribus inferiùs dicemus.

9. Quæ mulier mihi prohibita ob propinquitatem carnis. illius mulieris frater prohibitus est meæ sorori

286. 9. *Quæ mulier mihi prohibita est ob propinquitatem carnis, illius mulieris frater prohibitus est meæ sorori*; Ratio est manifesta, quia eodem gradu, quo propinquam illam carnis meæ sive cognatam proximam attingo, eodem etiam illius frater attingit meam sororem. Sic quia amita ac matertera prohibetur v. 12. 13. ergò etiam meæ sorori patruus & avunculus prohibitus intelligitur. Item, *quæ mulier mihi prohibita est ob propinquitatem carnis, ejus mulieris maritus etiam sorori meæ est prohibitus*, ratio est, quia quo gradu consanguinitatis mulier illa me & sororem meam attingit, eodem gradu affinitatis ipsius maritus nos attingit, quippe cum quo cognata nostra facta est una caro. Sic prohibeor ducere amitam, ergò maritus amitæ meæ prohibetur ducere meam sororem; prohibeor ducere materteram, ergò maritus meæ materteræ prohibetur ducere meam sororem.

10. Cui mea uxor prohibita, illius uxor etiam mihi prohibita.

287. 10. *Cui mea uxor ratione affinitatis prohibita est, illius uxor etiam mihi prohibita intelligitur*, & vicissim, *cujus uxor mihi prohibita est, illi etiam mea uxor est prohibita.* Ratio pendet ex prohibitionis reciprocatione & graduum æqualitate. Sic quia privigno noverca est prohibita v. 8. ideò etiam privigni uxor vitrico est prohibita. Quia socero prohibetur nurus v. 15. ergò etiam genero prohibetur socrus. Item fratris filio prohibetur uxor patrui v. 14. ergò vicissim patruo prohibetur uxor filii fratris. Vitrico prohibetur privigna, ergò maritus privignæ prohibetur novercæ.

11. Quâ ratione frater & soror patris prohibetur, eadem avi frater & soror prohibetur.

288. 11. *Quâ ratione & ex quo fundamento frater & soror sive patris sive matris prohibetur, eadem ratione avi & aviæ frater & soror prohiberi intelliguntur*, ratio pendet ex eo, quòd illi sint sibi loco parentum & filiorum. Quando enim duæ vel plures personæ ex eadem carne proximè absque intervallo seu limite transverso propagatæ sunt, quâ ratione una persona probibetur, eâdem ratione etiam reliquæ prohibitæ intelliguntur, ut neptis non potest nubere avo, ergò nec fratri avi sive patruo magno, quia est illi loco avi, nepos non potest ducere aviam, ergò nec aviæ sororem sive amitam magnam, quia est illi loco aviæ.

12. Si remotior gradus prohibetur, multò magis propinquior.

12. *Denique, si remotior gradus prohibetur, multò magis ille, qui propior est, prohibitus intelligitur.* Ratio est manifesta, quia prohibitio major est ubi propinquitas major, quippe quæ est unica prohibitionis causa. Sed in gradu propinquiore est major propinquitas, ergò etiam major prohibitio. Ambros. Epist. 166. *Qui leviora astringit, graviora non solvit sed alligat.*

alligat. Sic quia *avus* non potest ducere *neptem*, v.10. ergò multò minùs pater poterit ducere filiã, quia fratris filius non potest ducere amitam, ergò multò minùs ducere poterit sororem, quia prohibeor ducere sororis filiam, ergò multò magis sororem ipsam, illa enim secundo, hæc primo gradu mihi conjuncta.

Alia quædam regula de prohibitionib. D. Chemnicii regulis adjecta.

289. Hisce regulis à *D. Chemnicio* annotatis addi possunt aliæ, quæ vel ad analogiam graduum investigandam, vel ad autoritatem harum prohibitionum asserendam vel ad usum earundem monstrandum aliquid facere possunt. 13. *Prohibitiones hæ sunt Universales tum objecti tum temporis ratione.* Universalitatem *objecti* monstrant verba איש איש *vir vir* sive *omnis vir*, quicunque sit, sive ex humili sive ex nobili genere natus *non accedat ad propinquam carnis suæ.* Deus enim non est προσωπολήπτης, qui alias leges tradat inferioris, alias eminentioris sortis ac conditionis personis. Universalitatem *temporis* monstrant redargutiones illegitimorum congressuum ex fundamento harum legum in N.T. petitæ Marc. 6. v. 18. 1. Cor. 5. v. 1. quâ de re paulò pòst dicetur uberiùs. Errant igitur, qui existimant vel *ob generis nobilitatem* vel *ob N.T. libertatem* sibi licere matrimonio illis jungi, à quibus per divinam prohibitionem hoc loco arcentur. 14. *Qui gradus prohibiti sunt in consanguinitate, iidem etiam prohibiti sunt in affinitate,* [primi scilicet generis & propriè sic dicta] ratio pendet ex eo, quia maritus & uxor sunt *una caro*, à quibus ergò fœminis abstinere cogor ob *consanguinitatem*, ab ejusdem gradus masculis uxor mea cogitur abstinere ob *affinitatem.* Sic quia non licet mihi ducere *amitam*, ideò uxori meæ non licet nubere meo patruo: quia non licet mihi ducere *materteram*, ergò etiam uxori meæ non licet nubere meo avunculo. Deducitur hæc regula ex Lev. 18. v. 14. *Nuditatem patrui tui non revelabis, ad uxorem ejus non accedas* דֹּדָתְךָ הִוא *amita tua ipsa*, id est, cùm sit patrui tui uxor & una caro cum ipso, ideò est tibi loco amitæ, nec minùs ab ea, quàm ab amita tua abstinere debes. 15. *In linea tam recta quàm obliqua quod uni non licet, id nec alteri licet æqualiter à stipite distanti.* Sic quia mihi non licet ducere matrem, ergò nec sorori meæ licet nubere patri. Quia mihi non licet ducere amitam, ergò nec sorori meæ licet nubere patruo. Duobus fratribus non licet unam uxorem ducere, ergò duabus sororibus non licet uni marito consociari. 16. *Cognationis ratio est eadem sive ex paterna sive ex materna linea descendat*, cùm proximitas cognationis naturalis, non verò civilis & politica aliqua ratio inter agnatos & cognatos hic pro fundamento ponatur. Sic non minùs prohibeor à conjugio materteræ, quàm à conjugio amitæ, quamvis illa sit patris, hæc verò matris soror; neptis non minùs prohibetur à conjugio avi materni, quàm paterni, quamvis enim paternæ cognationis linea sit dignior, tamen consanguinitatis respectu non est materna propinquior, unde vulgata versio Levit. 20. v. 20. patruo adjecit *avunculum*, cujus in textu Hebræo non fit expressa mentio, quia eodem gradu avunculus sororis filio conjunctus, quo patruus filio fratris, licet illa propinquitas ex linea cognationis maternæ, hæc verò ex linea agnationis paternæ originem trahat. 17. *Propinquitas non expirat, si vel maximè in vivis esse desinat persona, per quam vel carnali propagatione consanguinitas vel carnali copulatione affinitas fuit contracta.* Sic prohibeor ducere *materteram*, si vel maximè expiravit mater, per quam consanguinitas inter me & materteram coaluit; prohibeor ducere *uxorem patrui*, si vel maximè in vivis desierit esse patruus, cujus interventu affinitas inter me & patrui uxorem cœpit. 18. *In gradibus divinâ lege prohibitis nulla dispensatio locum habet.* c. Literas extr. de restitut. spoliat. Ratio pendet ex eo, quòd *inferior non potest tollere legem superioris*, quodque hæ leges sint juris non forensis ac Levitici, sed moralis & perpetui, ut paulò pòst demonstrabitur. 19. *In gradibus divinâ lege prohibitis matrimonium & prohibetur contrahendum & dirimitur contractum*, ratio est, quia tales nuptiæ sunt incestæ ac nefariæ, alia verò ratio est matrimonii in gradibus jure duntaxat positivo prohibitis contracti. Illud enim propter transgressionem municipalium prohibitionum non dirimitur. 20. *In linea recta prohibitum est matrimonium in infinitum, sive nota sit intermedia generationis series, sive ignota.* Sic quamvis non constet exactè, quot generationes inter Noachum & quasvis ejus posteras intercesserint, tamen Noachus quamvis ex posteris ducere prohibetur. 21. *Conjugum propinquitas propriè & accuratè loquendo nec consanguinitas est nec affinitas, sed fundamentum consanguinitatis per carnalem generationem ac fundamentum affinitatis per carnalem copulationem*, unde etiam maritus & uxor nec consanguinei nec affines propriè dicuntur. Sicut unitas propriè non est numerus sed principium numeri, punctum propriè non est magnitudo sed principium magnitudinis, sic conjugium sive conjugum propinquitas propriè non est consanguinitas nec affinitas, sed utriusque principium & fundamentum. 22. *Affinitas inter uxorem & mariti consanguineos, item quæ inter maritum & uxoris consanguineas matrimonium impediens contrahitur, sive ex conjugio nati fuerint liberi, sive minus.* Neque enim fundamentum affinitatis consistit in liberorum procreatione, sed in matrimoniali duarum personarum copulatione. Sic nemo potest ducere uxoris defunctæ sororem, sive ex priore conjugio susceperit liberos sive minùs. 23. *Affinitatis impedimentum est perpetuum.* Quamvis ergò maritus tempore intermedio conjugem ex alia familia oriundam habuerit, eâ tamen imò & tertiâ vel quartâ defunctâ ipsi non conceditur, ut ad primæ consanguineas redeat, atque ex illis sponsam sibi deligat. 24. *In affinitate perinde ut in consanguinitate nihil interest sive ex uno tantùm sive ex utroque parente origo cognationis descendat.* Sic nemo potest ducere prioris conjugis suæ consanguineam proximam, quamvis alterum tantùm parentem communem habuerint. Sanè in jure Saxonico discrimen statuitur inter sorores ex uno latere tantùm conjunctas & eas, quæ utrinque conjunctæ sunt, sed hoc in successionibus tantùm non autem in matrimoniis observatur. 25. *Ut affinitas est similitudo & simulacrum consanguinitatis, sic simulacrum aliquod fraternæ ac sororiæ propinquitatis est inter filium vidui & filiam viduæ matrimonio invicem copulatorum.* Ut enim noverca est filio vidui instar matris, sic filia novercæ est illi instar sororis, & vicissim, ut vitricus est filiæ viduæ instar patris, sic filius vitrici est illi instar fratris. Quamvis verò ex tali affinitate non nascatur aliquod impedimentum nuptiarum, si strictum legis rigorem velimus respicere, tamen quòd 26. & ultimo loco addimus. *In nuptiis non solum quid liceat, sed etiam quid honestum sit, respiciendum,*

dum, quæ regula à Modestino proponitur l. semper 42. ff. de rit. nupt. ac pulcrè Augustinus dicit lib. 15. de C. D. cap. 16. *Factum licitum ob vicinitatem horretur illiciti.*

Prohibitiones Mosaicas etiam ad N. T. pertinere.

290. Demonstratum fuit hactenus, prohibitiones Mosaicas non tantùm ad *personas* nominatim expressas, sed etiam ad *gradus* æquidistantes pertinere, jam porrò demonstrandum restat, easdem non ad populum duntaxat *Judaicum* sed *omnes* omninò *homines* spectare, hoc est, non ad leges forenses ac judiciales, sed naturalem ac moralem referendas esse, in utroque enim illthoc cardine harum prohibitionum latitudo versatur. Gravis hac de re cùm Pontificiis intercedit nobis controversia. Illi enim totis viribus propugnant, *non omnes gradus Levit. 18. interdictos jure naturali & perpetuo contractum matrimonij impedire, sed aliquos tantùm ex illis jure naturali interdictos* volunt, videlicet conjugium *filij cum matre, patris cum filia, fratris cum sorore germana, fratris cum sorore ex altero tantùm parente, privigni cum noverca & vitrici cum privigna*; in reliquis Ecclesiæ, id est, Pontifici Romano dispensationem esse relictam volunt, unde Innocentius III. in *primo gradu affinitatis in linea transversa* dispensavit cap. final. de divort. Alexander VI. *in secundo gradu consanguinitatis* dispensationem concessit teste Cajetano in 2. 2. q. 154. art. 9. Carolus Archidux Austriæ sororis filiam in uxorem duxit, nimirum filiam Ducis Bavariæ, qui in matrimonio sibi copulatam habuit Ferdinandi Imperatoris filiam, ejusdem Caroli sororem. Rex Hispaniæ itidem in uxorem duxit sororis filiam. Emanuel Portugalliæ Rex duas sorores in matrimonium duxit. Idem fecit Sigismundus Rex Poloniæ. Catharina Angliæ Regina Arturo & Henrico VIII. duobus fratribus nupsit. Ferdinandus Rex Neapolitanus amitam suam duxit. Si quæras quo jure? Proferunt dispensationem Pontificis magno ære comparatam. Cajetanus d. l. disputat, *Pontificem justis de causis in omnibus gradibus prohibitionem relaxare posse, præterquam in connubio patris & filia, filij & matris.* Sed & quidam extra Romanæ Ecclesiæ gremium constituti prætextu Christianæ & Evangelicæ libertatis in gradibus jure Mosaico prohibitis contrahere sibi licitum esse arbitrantur, sicut Sarcerius & ex eo Dn. Chemnicius p. 543. de conjug. referunt, *circa initium reformationis quendam Hamburgi duxisse uxorem patrui, qui prætendit se hoc facere ex libertate Christiana, cùm lex Mosis nihil ad nos pertineat.*

An nostrates in hac quasi dissentiant.

291. Nos contrà statuimus, *prohibitiones graduum omnes ac singulas Lev. 18. expressas non esse merè Leviticas ad jus positivum tantùm pertinentes, quæ Judaicum duntaxat populum, tempore tantùm V. T. obligent, sed esse juris naturalis, quæ Christianos etiam in N. T. obligent, ideoque dispensationi humanæ in illis nullum relictum esse locum.* Antequam verò nostræ sententiæ fundamenta proferamus, videndum priùs quo jure, quave injuriâ multiplicem dissensionem in hac quæstione Bellarminus Ecclesiis nostris tribuat. *De quæstione illa* [scribit libr. de matrim. cap. 25.] *intra quos gradus cognatio sive etiam affinitas matrimonium jure impediat, quinque invenio hæreticorum sententias. Prima est Iohannis VViclephi, qui in 4. libro Trialogi cap. 20. affirmat, cognationem in primo solum gradu impedire conjugium, idq; in recto ordine, in transverso autem nullam esse prohibitionem, ex quo colligit inter fratres & sorores matrimonium posse conjungi, cum id non sit prohibitum jure divino, sed tantum per humanam inventionem.* Resp. Si verè hoc Wiclephus statuit, quod Bellarminus illi tribuit, nihil nobis cum ipsius opinione est commercii, an verò Wiclephus id statuerit, haud immeritò dubitatur, cùm Alex. Carerius lib. 2. de matrim. cap. 5. aliam opinionem Wiclepho tribuat, quòd scilicet *nullum prorsus ex consanguinitate nascatur cognationis vinculum*, cumque fatente ipsomet Bellarmino Dominicus à Soto 4. sent. dist. 40. art. 3. planè contrariam sententiam eidem tribuat, videlicet *prohibitiones quæ habentur in Levitico, vim suam jure divino etiam apud Christianos retinere. Secunda est Lutheri in lib. de capt. Babyl. c.* de matr. & in serm. de matr. edit. Argent. an. 25. & *Martini Buceri* in comm. c. 19. Matth. *qui solos gradus cognationis* Levit. 18. *prohibitos matrimonij impedimenta agnoscunt, cæteros ab Ecclesia additos omninò rejiciunt. Itaq; nolunt in gradibus in Levitico expressis ullo modo licere matrimonia contrahere, neque ullam admittunt Ecclesiæ dispensationem, cum lex illa divina sit, non humana, & contrà volunt, in omnibus aliis gradibus liberè posse contrahi, non obstante humana lege vel consuetudine, cum Deus optimè noverit, quid prohibendum quidve non prohibendum fuerit.* Resp. Distinguendum est inter *prohibitionem Pontificiam* à Tyrannide Rom. Pontificis introductam, quæ est rete pecuniarum & laqueus conscientiarum, & inter *prohibitionem civilem* à potestate Magistratus politici profectam, quæ est sepimentum ac vallum legis divinæ & nititur rationibus probabilibus. Non posteriorem sed priorem ex Ecclesia eliminatam *Lutherus* voluit, ut ex contextus serie manifestum. Conjunge ea, quæ in lib. de causis matrim. Ann. 30. edito Lutherus postea scripsit tom 5. Jen. Germ. p. 257. Der Sipschafft halben vnd Glieder der Freundschafft / were mein Raht / man liesse es bey weltlichen Rechten bleiben / oder wil man ja nach dem geistlichen Rechte das dritte vnd vierdte Glied auch verboten halten / las ichs geschehen / doch soll man schaffen / daß deren / so ins dritte vnd vierdte Glied gegriffen haben oder noch greiffen / kein Gewissen für Gott gemacht werde / sonderlich wo es sonst gute / fromme / vernünfftige Leute sind / weil es im Keyserlichen Recht vnd in der Schrifft nit verboten ist / vnd am Tage ist / daß der Bapst vnd die Geistlichen selbst das Verbot im dritten vnd vierdten Glied nicht halten / sondern nemen Gelt vnd verkauffen beyde / das vierdte vnd dritte Glied / das ander wol darzu / ꝛc. Eadem fuit *Buceri* sententia, cùm legi divinæ per Mosen traditæ leges Imperatorum de incestis & inutilibus nuptiis disertè addat. in comm. c. 19. Matth. pag. 148. 3. Tertiam sententiam dicit esse *Philippi* in loc. tit. de conjug. & Chemn. in 2. part. ex Concil. Trid. p. 1230. *qui conveniunt cum Luthero & Bucero, quod præcepta Levitica circa gradus cognationis naturalem justitiæ normam contineant, & per hoc etiam ap. Christianos vim habeant & omninò immutabilia sint, sed discrepant quoad alios gradus in Levitico non expressos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab Ecclesia antiqua rectè fuisse prohibitos, modò id fiat servata libertate conscientiæ, id est, ut non sit peccatum in conscientia, si secus fiat.* Resp. Philippus & Chemnicius idem omninò cum Luthero statuunt, præcepta scilicet Levitica esse juris naturalis ac proinde dispensationem nullam admittere. Quod de *libertate conscientiæ* in prohibitionibus humanis

nis addunt, id vel de prohibitionibus Pontificiis accipiendum quæ conscientiam non obligant, vel de prohibitionibus Magistratus, si ad eas accedit *dispensatio*, per quam prohibitio in casu speciali relaxatur, vel de prohibitiooe matrimonium contrahendum quidem impediente, contractum tamen non dirimente, cùm divinæ prohibitiones & contrahendum impediant & contractum dissolvant, vel de transgressione prohibitionis ex pleoa & certa scientia profecta, cùm divinæ prohibitiones conscientiam obstringaot sive ex proæresi sive ex ignorantia violentur.

Chemnicii vindicatio.

292. Præter hunc dissensum tribuit Jesuita *Chemnicio* tres contradictiones & unum mendacium. 1. *Præcepta Levitici de gradibus cognationis Chem. dicit esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines & omnia tempora pertineant tanquam norma justitiæ in mente & voluntate divina immutabiles* p. 1231. *& tamen* p. 1230. *dixerat, Deum dispensasse cum filiis Adami, ut fratres cum sororibus copularentur, qui est primus gradus in linea transversa in Levitico expresse prohibitus.* Resp. exceptio non tollit regulam ac dispensatio in particulari quodam casu non abolet interdicti Universalitatem. Præcepta illa Levit. pertinent ad omnes homines & omnia tempora exceptis solis Adæ filiis & primis illis mundi temporibus quâ de re postea uberiùs dicetur. 2. *Matrimonia, quæ non pugnant contra divinas prohibitiones, esse à Deo conjuncta & ideò non dirimi posse asserit* p. 1238. *ibidem tamen concedit, posse Ecclesiam cum Magistratu gradus aliquot constituere proximos, quos lex divina constituerat. At si omnia matrimonia, quæ non pugnant cum divina prohibitione, sunt à Deo & dirimi nequeunt, ergò nulla matrimonia prohiberi possunt, quæ Deus non prohibuit, neq; ulli gradus constitui, quos Deus non constituit, nisi prohibere velimus ac dirimere matrimonia, quæ Deus conjunxit.* Resp. Distinguendum inter probibitionem matrimonii contrahendi & dissolutionem matrimonii contracti. Magistratus noo possunt ferre ejusmodi leges, quæ conjugium in gradibus divino jure non prohibitis coontractum penitùs dissolvant, id enim pugnaret cum dicto Christi, *Quod Deus conjunxit &c.* possunt tamen ferre ejusmodi leges, quæ matrimonium contrabendum impediant, quod non existimandum est pugnare cum determinata prohibitione in Lev. quia distinguendum est inter concessionem planè absolutam ac limitatam. Deus extra gradus in lege prohibitos matrimonii libertatem dedit, sed ea libertas non est absoluta ac planè illimitata, quia magistratui honesta præcipienti obœdire jussit, proinde cùm Magistratus in quibusd. gradibus qui expressâ Dei lege prohibitos proximè contingunt, à nuptiis abstinere jusserit, huic Magistratus ordinationi obœdientiam præstare Deus ipse jussit. 3. *Per leges humanas certos constitui posse gradus asserit, intra quos non sint legitima matrimonia, sed tamen salvâ libertate conscientiæ, at ista manifestè pugnant. Nam vel matrimonia intra gradus lege humana præscriptos contracta erunt legitima vel illegitima. Legitima esse non possunt, cùm sint contra legem, ergò erunt illegitima, ergò in conscientia malum erit illa contrahere, nisi fortè non sit malum, in conscientia nomine conjugii fornicationem committere, ergò lex illa, quamvis humana in conscientia obligat.* Resp. an & quatenus transgressio legum positivarum in conscientia obliget, in tr. de Magistr. §. x67. planè exposuimus, quæ sunt hoc loco repetenda. Violatio legum positivarum in matrimonio in prohibitis gradibus contracto obligat conscientiam non *directè & immediatè*, sicut legum & prohibitionum divinarum violatio, sed *indirectè & mediatè*, nec *absolutè & simpliciter*, sicut legum divinarum violatio, *sed certo respectu*, si scilic. ex certa ac plena scientia procedat, nec à Magistratu obtineatur dispensatio, denique violatio legum positivarum in prohibitis gradibus non efficit nuptias *nefarias & incestas*, sicut legum divinarum violatio, sed *inutiles & illicitas*, quæ omnia si probè observentur, in fumum abit contradictionis Jesuiticæ structura. Mendacium, quod Chemnicio tribuit, sic habet. *Chemnitius asserit, Rom. Pontif. velle conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quam divinis. At hoc mendacium esse perspicuum est, cum summus Pontifex in Pontificiis prohibitionibus sæpè dispenset, in divinis nunquam.* Resp. qui dispensat in prohibitionibus divinis, ille eod. loc. habet prohibitiones Pontificias & divinas, ut tacitè h. l. concedit Bellarminus. Pontifex dispensat in prohibitiooib. diviois. Ergo eodem loco habet prohibitiones Pontificias & divinas. Assumtũ probatur, quia dispensat in gradibus prohibitis lege divinâ Levit. 18. ut multis exemplis confirmari potest. Bellarminus regerit *eas apud Christianos non esse divinas*, sed contrarium paulò post demonstrabimus.

293. Quartam sententiam tribuit *Brentio*, qui in comm. c. 18. Lev. *non tantum falsas illas hypotheses astruat, quod Rom. Pontifex non habeat autoritatem leges ferendi, quodque gradus qui prohibentur simul à Mosis & Imperatoris lege, sint jure Naturæ prohibiti, sed etiam duo pugnantia statuat, leges scilicet Romanas perdidisse autoritatem & tamen obligare. Si enim leges civiles Romanæ autoritatem perdiderunt, nullum jam obligare possunt, ac proinde non erunt illegitima matrimonia, nisi quæ prohibentur lege naturali.* Resp. Brentius non *absolutè & simpliciter*, leges Romanas autoritatem amisisse statuit, *sed secundum quid & certo respectu*, quatenus scilic. sese subjecerunt canonibus Pontificiis, *tantum*, inquit, *leges Romanæ valere videntur, quantum valent canones Romani Pontificis, quibus se subjecerunt*, sed postmodùm discertè addit, *appellandum esse ab Imperatoribus fraude Pontificum deceptis ad eosdem rectè edoctos aut à legum administratoribus ad ipsas leges.* Bell. exclamat, *huic appellationi locum relictum esse nullum, cum adhuc hodiè Imperatores leges suas canonib. Pontificiis subjiciant, cumq; à Principe qui legem condidit, ad legem non liceat appellare, siquidem lex à Principe non autem Princeps à lege autoritatem habet.* Resp. Appellationem intelligit non *propriè & judicialiter*, sed *figuratè & extra judicium*, ut totus orationis contextus ostendit, hoc enim duntaxat docere expetit, leges Rom. conferendas esse cum Mosaicis, & cum jure Naturæ, ex quib. velut footib. profluxerunt, non a. exigendas esse ad normã prohibitionũ Pontificiarũ, quib. in Ecclesia meritò omnis autoritas abrogatur. *Quintam* sententiam tribuit *Bezæ*, qui io lib. de repud. ac divort. 1. reprehendit *supputationem graduum Canonicam*. 2. affirmat *gradus, qui in Levitico numerantur, jure divino servandos esse, & matrimonia in illis gradibus contracta esse nulla.* 3. *non solum gradus illos, qui expressè habentur in Levitico, jure divino servandos esse, sed etiam eos, qui à simili colliguntur.* 4. *Leges etiam civiles de gradibus cognationis servandas esse, sic tamen ut matrimonia in his gradibus non contrahantur, sed si contracta fuerint, non dirimantur.*

Resp. Si primum excipias, quod ad hanc quæstionem propriè non spectat, cùm aliud sit de computatione, aliud verò de prohibitione graduum quærere, in reliquis Beza à nostrarum Ecclesiarum in hac quæstione sententia non dissentit, sed idem nobiscum contra Pontificios propugnat. Quæ de particularibus quibusdam Bezæ in illo libro erratis addit, ad nos minimè pertinent.

Argumenta nostra sententia. 1. ex generali legum Mosaicarum obligatione.

294. His ita præmissis producimus sententiæ nostræ fundamenta. Primum petimus *ex generali legum Mosaicar. obligatione.* Quæcunque leges ita obligant gentes, ut propter earum transgressionem puniantur, illæ non sunt merè forenses ad Judaic. tantùm politiam spectantes, sed pertinent ad jus naturale ac morale. Leges de prohibitis cognationis gradib. ita obligant gentes, ut propter earum transgressionem puniantur. E. Assumtum probatur ex disertis verbis à Nomotheta legum harum promulgationi præmissis & annexis Lev. 18. v. 2. *Ego Dominus Deus vester v. 3. secundùm opus terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis & secundùm opus terræ Canaan, ad quam ego adduco vos, non facietis. v. 4. Judicia mea facietis & statuta mea servabitis, q̃ faciens homo, vivet in eis.* Et postea v. 24. *Ne polluamini in his omnib. quia in omnib. his polluerũt se gentes, quas ego ejicio à faciebus vestris v. 25. & polluit se terra & visitavi iniquitatẽ ejus super eam & evomuit terra habitatores suos. v. 26. & custodietis vos statuta mea & judicia mea & non facietis ex omnibus abominationibus istis &c. v. 27. quia omnes abominationes istas fecerunt homines terræ, qui ante vos, & polluit se terra. v. 28. & non evomat terra vos, dum contaminaveritis eam, quemadmodum evomuit gentem, quæ ante vos.* Levit. 20. v. 22. *Custodietis omnia statuta mea & judicia mea & facietis ea & non evomet vos terra.* vers. 23. *ista omnia* [prohibitarum abominationum genera] *fecerunt gentes & detestatus sum eas.* In Hebræo est אָקֻץ בָּם *nauseam ac fastidium habui in illis.* Targ. *& abominatum est verbum meum illos.* Bellar. de matrim. c. 27. regerit. 1. *responderi posse, Deum punire voluisse gentiles non propter transgressionem præceptor. de gradibus cognationis, sed propter adulteria, propter concubitum cum masculis, & jumentis & propter idololatriam, quam gentes illæ exercebant cum idolo Moloch, quia enumeratis illis sceleribus subjicitur pœna.* Sed addit ipse Bellar. *hanc solutionem non videri solidam* cùm eædem pœnæ in eosdem gentiles immediatè post prohibitiones graduum cognationis subjiciantur Levit. 20. 2. addit, *responderi à quibusd. Deum punivisse gentes ob conjugia in primo gradu consanguinitatis, quæ sunt contra legem Naturæ, non a. ob conjugia in aliis gradib.* Sed nec hanc *solutionem solidam* esse agnoscit, cùm post enumeratos gradus Lev. 20. subjiciantur hæc verba. *Omnia hæc fecerunt gentes*, quæ cùm sint universalia, non possunt restringi ad certa aliqua scelera. 3. tandem igitur suam profert responsionem, *omnia illa præcepta de gradibus cognationis esse naturalia aliquo modo, nimirum si nudè ac solitariè sumantur gradus cognationis sine circumstantiis, quæ sufficiant ad matrimonia in illis gradibus honestanda, quia gentes sine ullo delectu miscebantur cum consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis contra jus Naturæ & ideò meritò puniebantur, ubi* tamen observandum esse dicit, *peccasse quidem gentes in ejusmodi conjugiis contrahendis, sed non ita graviter, ut propter illa ejiciendæ essent à terra, ista enim pœna propriè respicit crimen idololatriæ & adulteria ac flagitia prodigiosa cum bestiis & masculis. Cùm enim scriptura dicit, omnia hæc fecerunt, non intelligit tantùm conjugia in gradibus prohibitis, sed omnia scelera suprà nominata. Nec dicit per singula peccata fuisse dignos illos, qui è terra evomerentur, sed propter omnia, quia nimir. inter illa omnia erant quædam gravissima & enormia.* Hanc solutionem esse veram, confirmari posse dicit exemplis Patriarchar. ut Jacob, Juda & Amram, qui *in gradibus prohibitis contraxerunt & tamen à Deo puniti non sunt, quia videlicet non temerè sed cum ratione id fecerunt, neq̃ adista conjugia adjunxerunt quatuor illa scelera, ob quæ gentes propriè punitæ fuerunt.* Resp. 1. fundamentum responsionis Jesuiticæ unicè consistit in exemplis Patriarcharum, qui in gradibus prohibitis contraxerunt, de quibus quid statuendum sit, postea videbimus, h. l. unicum illud urgemus, quod non *ex exemplis de regula, sed ex regula de exemplis* sit judicandum. 2. Bellarminus nudè asserit, nullâ autem ratione probat, *ob certas quasdam circumstantias* præcepta Levitica fieri dispensabilia ac matrimonia in prohibitis *gradibus contracta ex circumstantiis quibusdam honestari.* Nos contrà sic concludimus. Quæ jure naturali sunt prohibita, nullâ circumstantiâ fiunt licita & honesta, quia *naturalia sunt immutabilia.* §. sed naturalia Instit. de jur. Nat. gent. & civ. *Naturalia jura, quæ apud omnes gentes peræquè observantur, divina quadam providentiâ constituta semper firma atque immutabilia permanent.* Jam verò præcepta de gradibus cognationis sunt naturalia, ut probat nostrum argumentum, nec potest omnimodè inficiari Bellarminus, sic enim hoc ipso in loco scribit. *Propositio illa generalis Lev. 18. ad proximam sanguinis sui nemo accedat, jus Naturæ complectitur, & ideò etiam in singulis præceptis repetitur vocabulum turpitudo, quia turpe est cum cognatis matrimonium contrahere, cùm Natura ipsa dictet reverentiam quandam illis debere, cum qua pugnat copula carnalis, & quia gentes illæ sine ullo delectu miscebantur consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis* [nota in singulis] *contra jus Naturæ & ideò meritò puniebantur.* Hæc Bellarminus. 3. Ex concessis à Bellarmino ulteriùs sic inferimus. Nullius Ceremonialis legis transgressio gentiles efficit peccati, iræ ac pœnæ divinæ reos, quia ipsis non est lata. *Ubi autem non est lex, ibi nec transgressio* Rom. 4. vers. 15. Atqui singulorum horum præceptorum transgressio gentiles fecit reos peccati, iræ ac pœnæ divinæ. Ergò. 4. Absurdum est quod Bellarminus addit, *gentiles peccasse contra jus Naturæ in contrahendo conjugio in prohibitis gradibus non simpliciter, sed quia sine delectu miscebantur cum consanguineis*, hoc enim perinde est, ac si quis velit dicere, homicidam peccare contra jus Naturæ, non simpliciter sed quia sine delectu homines occidit, adulterum peccare contra jus Naturæ, non simpliciter, sed quia sine delectu cum quibusvis maritatis consuescit. 5. Quòd Bellarmius addit, *peccasse quidem gentes in ejusmodi conjugiis contrahendis, sed non ita graviter, ut propter illa ejiciendæ essent ix terra, nec propter singula illa peccata fuisse eas pœnâ dignas, sed propter omnia*, in eo Mosi planè in faciem contradicit, quòd ex serie & connexione textus est evidentissimum. Primò in genere præcipit divina majestas, *Neminem debere accedere ad propinq̃ carnis suæ, ut revelet ejus nuditatem*, v. 6. postea per certas species gradus propinquitatis explicantur

cantur usque ad vers. 19. ac singulis prohibitionis speciebus enumeratis additur vers. 24. *ne polluamini* בְּכָל־אֵלֶּה *in omnibus his*, scilicet quæ hactenus sunt speciatim commemorata, quia *in his omnibus polluerunt se gentes, quas ego ejiciam à faciebus vestris* v. 25. *& polluit se terra & visitavi iniquitatem ejus super eam, & evomuit terra habitatores suos*, ubi diligenter observa, omnia hactenus enumerata scelerum, & illicitarum commixtionum genera vocari *pollutiones & contaminationes*, omnia etiam referri ad causas, propter quas gentes sunt deletæ & ex terra Canaan ejectæ vers. 26. *Custodite statuta mea, ut non faciatis ex omnibus abominationibus istis* vers. 29. *Omnis qui fecerit ex omnibus abominationibus istis, excindetur è medio populi sui.* Levit. 20. vers. 23. *Omnia hæc fecerunt gentes & detestatus sum eas.* Omnia delicta in unam rediguntur classem & generalis conclusio additur, quæ non solùm de omnibus simul sumtis, sed etiam de singulis seorsim acceptis necessariò intelligenda est. Quemadmodum enim qui adulterium cum proximi uxore perpetrat contra prohibitionem vers. 20. vel cum bruto concumbit contra prohibitionem vers. 23. is tale peccatum committit, propter quod jure ac meritò incurrit pœnam divinitùs hîc statutam, si vel maximè non conjungat flagitia reliqua, sic qui in aliquo prohibitorum graduum contrahit, pœnam prohibitioni adjectam incurrit, si vel maximè non conjungat flagitia reliqua. 6. ἀνακολουθία etiam in hac Bellarmini illatione deprehenditur. *Alij eodem modo peccarunt contrahendo in gradib. prohibitis & tamen non sunt ejecti ex terra. Ergo nec gentes istæ propter matrimonia in gradibus prohibitis contracta pœnam illam sustinuerunt, sed potius propter idololatriam, adulteria ac flagitia prodigiosa cum bestiis & masculis.* Distinguendum enim inter peccata privata sive privatorum hominum & inter peccata publica, quæ in toto aliquo populo vigent & approbantur, qualia fuerunt illa gentilium delicta, de quibus Moses loquitur. Adde quòd peccata æqualia non semper eodem modo & æqualiter in hac vita puniantur. Denique ex subordinatis non facienda sunt opposita. Gentes non tantùm propter adulteria & Sodomiticas libidines cum masculis & bestialitatem, sed etiam propter incestas & nefarias nuptias, quæ graviora sunt delicta, quàm adulterium, pœnas illas justo Dei judicio sustinuerunt. c. Adulterii 32. q. 7. ex Augustino. *Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu. Pejus est n. cum matre, quàm cum aliena uxore concumbere:* Nec Moses dicit propter *gravissima* tantùm flagitia, sed propter omnia gentes punitas fuisse, inter quæ etiam fuerunt conjugia in prohibitis gradibus contracta.

2. Ex legum harum cum moralibus connexione.

295. 2. *Ex legum harum cum moralibus connexione.* Quæcunque leges in uno eodemque contextu cum moralibus conjunguntur, illæ ad jus naturale ac morale pertinere censentur, nisi ex circumstantiis contrarium evidenter elucescat. Sed leges Mosaicæ de prohibitis gradibus cum moralib. legibus in uno eodemque contextu indivulsè conjunguntur. E. ad jus naturale ac morale pertinere meritò censentur. Majori, quare sit limitatio quædam addita, facilè colligitur ex Ex. 19. & seqq. capp. atque aliis Pandectar. Mosaicar. paratitlis, in quib. & *forensia* & *Ceremonialia* & *moralia* præcepta conjungi non negamus, sed ibi ex circumstantiis textus & ex ipsa præceptorum materia facilè conspicitur, quænam ad legem moral. quæ v. ad forensem ac Ceremonial. legem pertineant. Assumtum constat ex Lev. 18. & 20. In capite n. 18. Levitici prohibitioni graduum conjungitur lex *de non concumbendo cum muliere menstruata* v. 19. *de non adulterando* v. 20. *de non exercenda idololatria* v. 21. *de non concumbendo cum masculo coitu fœmineo* v. 22. *de non coeundo cum pecore* v. 23. Levitici vigesimo pœnæ in contrahentes matrimonia in gradibus prohibitis statutæ conjungitur pœna eorum, *qui dederint de semine suo idolo Moloch* v. 2. *qui abeunt post Magos & ariolos* v. 6. *qui maledicunt parentibus* v. 9 *qui adulterium perpetrant* v. 10. *qui cum masculo coeunt* v. 13. *qui cum pecore coeunt* v. 15. *qui cum menstruata congrediuntur* v. 18. jam verò hæc omnia pertinent ad legem moralem. E. idem judicium de prohibitione graduum esse debet. Duo objici possunt huic argumento, quod tamen Bellarm. non attingit. 1. *leges hasce de prohibitis gradibus vocari* מִשְׁפָּטִים *judicia &* חֻקּוֹת *statuta, jam v. hæ appellationes tribui solent legibus forensibus & ceremonialibus.* R. Distinguenda est appellationum harum significatio *specialis & generalis.* Quando specialiter usurpantur iisq; additur מִצְוָה תּוֹרָה vel similis quædam vox, moralem legem exprimens, tunc forenses & judiciales leges denotant, sed quando absolutè ponuntur, ut hoc loco, tum generaliter significant legem divinam, sive ea sit moralis, sive forensis, sive Ceremonialis. Quod autem hîc moralem legem denotent, patet tum ex aliis nostræ sententiæ argumentis, tum vel maximè ex eo, quod species præceptorum generali huic præcepto de custodiendis judiciis & statutis Dei pertineant ad legem moralem, jam verò eadem est ratio generis, quæ est subjectarum specierum. 2. Lev. 20. v. 25: *subjungi præceptum de distinguendo animali mundo ab immundo, quod Ceremoniale esse constat.* Resp: Præceptum illud à reliquis præcedentibus planè sejungitur & appendicis tantum loco prioribus annectitur. v. 22. de gentibus in prohibitis gradibus matrimonia contrahentibus dicitur, quòd propter *hoc flagitium è terra habitationis suæ sint ejiciendæ*; sed talis pœna in gentiles si transgrediantur; præceptum de Levitico ciborum discrimine nuspiam statuitur, quin potiùs ex verbis textus manifestum est, Leviticam illam legem de mundorum & immundorum animalium discrimine observando ad solum Israëlitic. populum restringi. v. 24. *Ego Dominus Deus vester, qui separari feci vos à populis:* v. 25. *& separare facietis inter animal mundum & immundum* v. 26. *& eritis mihi sancti, quia sanctus ego Dominus & separavi vos à populis, ut essetis mei*, id est, ut essetis mihi populus peculiaris à reliquis populis omnibus certis legibus distinctus ac separatus.

3. Ex pœna adjecta conditione.

296. 3. *Ex pœna in transgressores harum legum statuta conditione.* Quarum legum transgressioni imponuntur pœnæ capitales; illæ non sunt Ceremoniales sive forenses sed morales, [nisi circumstantiæ textus & præceptorum materia contrarium evidenter ostendant] ratio est; quia transgressioni legum Ceremonialium plerunque imponuntur pœnæ Leviticæ. Sed transgressioni legum de prohibitis cognatis gradibus imponuntur pœnæ capitales. Levit. 20. vers. 11. *Qui dormierit cum noverca sua, morte moriantur ambo; sanguis eorum sit super eos.* vers. 12. *si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt, sanguis eorum super eos.* v. 14. *Si quis supra uxorem*

filiam duxerit matrem ejus, scelus operatus est, ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. v.17. *Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaq; conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt, occidantur in conspectu populi sui, eò quod turpitudinem suam mutuò revelaverint, portabunt iniquitatem suam.* v.19. *Qui turpitudinem materteræ vel amitæ suæ revelaverit, portabunt ambo iniquitatem suam.* v.20. *Qui coierit cum uxore patrui sui, portabunt ambo peccatum suum absq; liberis morientur.* v.21. *Qui duxerit uxorem fratris sui, rem fecit illicitam, absq; liberis erunt.* In publica maledictione, quam totus populus adversus peccantes pronunciabat, etiam harum legum transgressiones inclusæ fuerunt. Deut.27.v.20. *Maledictus, qui dormit cum uxore patris sui.* v.22. *Maledictus, qui dormit cum sorore sua.* v.23. *Maledictus qui dormit cum socru sua.* E. leges illæ de prohibitis cognationis gradibus non sunt Ceremonial. vel forenses sed morales. Excipit Bellarmin. *etiam judicialibus & Ceremonialibus præceptis addi similes pœnas, ut patet de transgressore legis, de circumcisione Gen.17. & de comedente fermentatum in dieb. azymor. Exod.12. ac pleni sunt libri Mosaici ejusmodi pœnis.* ℞. 1. est hîc disparratio, quia Circumcisio & Agnus paschalis erant Sacramenta V.T. quæ etsi ad legem Ceremonial. quodammodo pertinebant, tamen multa habebant peculiaria, in quib. à reliquis Ceremoniis Leviticis fuerunt distincta, ut ostendimus in tr. de ll. Cerem. & forens. §.11. 2. Quia verò legi de observatione Sabbati itidem additur comminatio pœnæ capitalis in transgressores statutæ, ideò majorem propositionem hoc modo limitavimus, *nisi circumstantia textus & præceptorum materia ostendant contrarium.* 3. Id verò h.l. contingit, quia transgressorib. etiam Ceremonialium legum gravissima irrogatur pœna non propter *materiam præcepti*, sed propter *majestatem præcipientis* in earum transgressione violatam: adde quòd in illis ipsis Ceremonialibus legibus sit aliquid morale, ipsum sc. genus, ad quod in pœnæ capitalis irrogatione potissimùm habetur respectus. 4. Bellarmin. ipse cap.28. *ex capitali supplicio prohibitioni conjugiorum in primo gradu consanguinitatis tàm in recta lineâ quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta* Lev.20. *adjecto colligit, talia conjugia jure Naturæ esse interdicta.* 5. Nec tamen inficias imus, huic argumento non inesse apodicticum concludendi robur, si seorsim & à ceteris sejunctum accipiatur.

4. Ex clausula Mosaica adjectione.

297. 4. *Ex clausula Mosaica adjectione.* Quibus legibus clausula illa promissoria adjicitur. *Custodite præcepta mea, qui fecerit ea homo, vivet in eis*, illæ non sunt merè Ceremoniales seu forenses, sed ad naturalem ac moralem pertinent. Deut.30.v.10. recitatâ summâ legis moral. subjungitur. *Proposui vobis vitam & mortem, elige ergo vitam ut & tu vivas & semen tuum, & diligas Dominum Deum tuum.* Christus ipse Matth. 19. v.12. Luc.10.v.28. & Paul. Rom.10.v.5. Gal.3.v.12. sententiam illam ad legem moralem referunt, utiq; ergò ad eam pertinet. Jam v. legib. illis de prohibitis gradibus adjicitur ista clausula Lev.18.v.5. *Custodite leges meas ac judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.* Ergò leges de prohibitis gradibus ad legem moralē ptinent. Hoc argument. Bell. non attingit.

5. Ex Prophetica harum legum explicatione.

298. 5. *Ex Prophetica harum legum explicatione.* Quæ leges à Prophetis inter morales referuntur, & ex quibus gentiles arguunt, illæ non sunt merè forenses vel Ceremoniales. Ratio consecutionis est manifestissima, quia forenses & Ceremoniales leges ad judaicum duntaxat populum pertinent, ergò propter earum transgressionem non possunt argui gentiles. Jam v. leges de probibitis gradibus à Prophetis inter morales referuntur & ex illis gentiles peccati arguuntur. Ezech.22.v.10. *Nuditatem patris revelaverunt in te, immundam menstruo compresserunt in te.* v.11. *Et unusquisq; cum uxore socii sui fecit abominationem & unusquisq; nurum suam polluit in scelere, & unusquisque sororem suam filiam patris sui compressit in te.* Amos.2.v.7. *Vir & pater ejus iverunt ad puellam ad violandum nomen sanctitatis meæ.* E. Quamvis v. apud *Ezechielem* Hierosolymitanorum & ab *Amoso* Israelitarū delicta præcipuè arguantur ac utrobiq; etiā Ceremonial. constitutionum de Sabbato & Nazaræis transgressio arguatur: tamen propheticæ illæ conciones & increpationes sunt generales ex ipsis fontib. legis naturalis ac moralis petitæ, ut reliqua membra ostendunt. Bellar. ad hoc argumentum nihil respondet.

6. Ex legum harum in N.T. repetitione.

299. 6. *Ex legum harum in N.T. repetitione.* Ex quib. legib. etiam in N.T. peccata arguuntur, eæ nō sunt Ceremoniales vel forenses, quippe quæ in N.T. sunt abolitæ. Jā v. ex legib. de prohibitis gradib. etiam in N.T. peccata arguuntur. E. Assumtum pbatur duplici ratione 1. *ex Johannis Bapt. facto.* Johannes Bapt. ex autoritate harum legum arguit Herodis cum fratria incestum. Matt.14.v.4. Marc.6. v.18. *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.*

1. Johannis Baptistæ factum.

Excipit Bellar. 1. *Tempore Johannis viguisse adhuc legem Mosis ac obstrictum fuisse Herodem, qui eam legem profitebatur, ut eandem observaret. Non licebat a. ei secundùm legem habere uxorem fratris sui, sive is viveret, sive mortuus esset, quia proles ex eo matrimonio erat suscepta.* ℞. in tract. de Sacram. §.15. multis comprobatum dedimus argumentis, ministerium Johannis ad N.T. pertinere. Bellarm. hoc loco disputat, *Johannem fuisse ultimum Prophetam V.T.* idque probare conatur ex Luc.16.v.16. *Lex & Prophetæ usq; ad Johannem*, sed illud accipiendum esse *exclusive*, ut Johannes à Prophetis V.T. distinguatur, *non inclusive*, ut iisdem accenseatur, evidenter colligitur tum ex Mat.11.v.12. *omnes Prophetæ & lex* ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν *prophetarunt usq; ad Johannem*, utiq; ergò cum initio ministerii Johannis V.T desiit, tum ex eo, q Christus ibidem v.8. eum *plusquā Prophetam esse* asserit, quia scil. non de Christo post aliquot annos demum venturo pphetavit, ut V.T. Prophetæ, sed eum præsentem digito demonstravit Joh.1.v.29. *Ecce agnus Dei.* Sic ergò contra Bellar. concludimus. Quicunq; 1. administrat Sacramentū N.T. 2. non prædicit Messiam venturum, sed ostēdit præsentem. 3. cujus ministerium refertur ad initium Evangelii Jesu Christi, h.e. publici & solennis illius præconii de Christo exhibito in N.T. prædicari cœpti. 4. qui in suo ministerio regnum cœlor. appropinquasse docet Mat.4.v.17. 5. cibis in lege Ceremoniali prohibitis vescitur, is non est Propheta V. sed minister N.T. sed Johannes Bapt. 1. administravit N.T. Sacram. Baptismum scil. 2. digito Christum præsentem monstravit Iohan.1.v.29. ac proinde se Prophetam esse negavit v.21. 3. ministerium ejus refertur ad initium Evangelii Marc. 1. v.1.2.4. 4. & in ministerio suo regnum cœlor. appropinquasse docuit Matt.3.v.2. 5. ac cibis in V.T. prohibitis vesci voluit, locustis sc. Mat.3.v.4. E. Johannes Bapt. nō est Propheta V. sed minister N.T.

Alter

Aliter igitur Bellarminus excipit 2. *crimen Herodis non fuisse tantùm incestum sed etiam adulterium, quia Herodes fratris adhuc viventis uxorem acceperat.* Resp. sanè Josephus lib. 18. antiquit. cap. 7. Euseb. lib. 1. Hist. Eccles. cap. 12 Hieron. in comm. cap. 14. Matth. ac Nicephorus lib. 1. Hist. Eccles. cap. 19. in eam abeunt sententiam, quod frater Herodis adhuc in vivis fuerit, cùm Herodiadem fratriam suam sibi conjungeret, sed non potest illud certò demonstrari, quia Eusebius, Hieron. & Niceph. hac in parte secuti sunt narrationem Josephi, cui quantum fidei sit tribuendum, vel ex eo constat, quòd fratrem Herodis priorem Herodianis maritum Josephus itidem appellet Herodem, cùm Marcus disertè eum nominet Philippum, nec verisimile sit duos fratres fuisse ὁμωνύμυς. Inde August. de fid. & operib. c. 19. circ. fin. *Ambiguum esse* dicit, *utrum Herodes mortui an viventis fratris uxorem duxerit, & ideo non ita patere, quid Iohannes ei non licere dicebat.* Ex reprehensione Johannis Baptistæ, prout ea ab Evangelistis describitur, haud obscurè colligitur, quod specie quadam honestatis Herodes fratriam suam sibi conjunxerit, *ὅτι ἐγάμησεν αὐτὴν* inquit Marcus, ergò conjugii nomine incestum suum obvelavit. Item *οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου*, inquit Johannes Bapt. jam verò *τὸ ἔχειν* passim usurpatur pro conjunctione matrimoniali Matth. 22. v. 28. Marc. 12. vers. 23. Luc. 20. v. 28. Job. 4. v. 17. [qui locus probè notandus, cùm de concubinatu ibid. negetur *τὸ ἔχειν ἄνδρα*] 1. Corinth. 5. v. 1. c. 7. v. 2. 12. 13. 20. Gal. 4. v. 27. Ac si vel maximè concedatur, cum hoc facto Herodis simul plura peccata fuisse conjuncta, videl. ejectionem prioris conjugis [quæ referente Nicephoro fuit filia Regis Arabum Aretæ] adulterium, raptum, incestam cohabitationem &c. non tamen sequitur, Johannem non reprehendisse eodem modo prohibitam illam commixtionem. Ipsa certè reprehensionis verba testantur contrarium. *Non licet tibi eam habere in uxorem.* E. ipsum conjugium in tali propinquitatis gradu improbat, quia verba desumta sunt ex Levit. 18. v. 16. quò etiam marginales Lovaniensium annotationes nos remittunt, ut præcepta negativa semper obligant, sic & reprehensio Baptistæ semper negat, licere Herodi fratriam ducere sive frater vivat, sive mortuus sit, cùm lex prohibens nullam addat exceptionem. Deniq; Bellarm. ipse conjugium Herodis cum Herodiade fratria sua vocat *incestum*. Jam verò incestus propriè committitur contra legem Naturæ. E. lex prohibens conjugium cum fratria pertinebit ad legem Naturæ.

2. Apostoli Pauli exemplum.

300. 2. *Ex Apostoli Pauli exemplo.* Paulus eum, qui novercam suam duxerat, ex fundamento harum legum de prohibitis gradib. Levit. 18. v. 8. c. 20. v. 11. Deut. 22. v. 10. c. 27. v. 20. non solùm gravissimi peccati reum facit, sed etiam excommunicationi subjicit ac Satanæ tradit, cùm de Ceremonialibus aliàs dicat. *Circumcisio nihil est* Gal. 6. vers. 15. *Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.* Excipit Bellarminus 1. *probabile esse, quòd primus gradus affinitatis in linea recta simpliciter prohibitus sit jure Naturæ, sed non ideo præcepta omnia de gradibus esse naturalia, quia unum vel alterum est naturale.* Resp. Prohibitiones illæ omnes sunt ejusdem generis, quia subjunguntur generali propositioni. *Nullus ad propinquam carnis suæ accedat*, postea per species illa propinquitas explicatur & tandem generalis conclusio ad omnes prohibitionis species pertinẽs additur. *Anima quæ fecerit ex abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui*, quo veritatis fulgore coactus Bellarm. ipse h. l. concedit, *Omnia illa præcepta de gradibus cognationis esse aliquo modo naturalia, cùm propositio illa generalis, Nemo accedat ad proximam sanguinis sui, jure Naturæ complectatur, & in singulis præceptis de gradibus vocabulum turpitudo repetatur.* Nec *probabile solùm*, ut Bellarminus loquitur, *sed planè certum & indubitatum* est, primum gradum affinitatis æquè ac primum gradum consanguinitatis in linea recta jure Naturæ prohibitum esse, cùm Apostolus disertè addat, *talem fornicationem nec inter gentes audiri.* 2. *Probabile esse, quod Apostolus loquatur de aliquo, qui novercam concubinæ loco haberet vivente adhuc patre, quod scelus non tantùm incestus sed & adulterium erat, idq; gravissimum*, id quod Anshelmus & Thomas colligunt ex 2. Cor. 7. v. 12. *Scripsi vobis non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est injuriam, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis. Nam is, qui fecit injuriam, est filius incestuosus, qui eam pertulit, est pater, cujus uxor violata est.* Resp. 1. sufficit nobis, quod Bellarminus concedit, *incestum esse, si quis novercam suam etiam post mortem patris ducat.* Atqui incestus committitur contra legem Naturæ. E. lex prohibens conjugium cum noverca pertinet ad Naturæ legem. 2. Bellarmin. suam opinionem non probat evidenti aliquo argumento. Quod enim attinet locum ex 2. Cor. 7. v. 12. adductum, eum Chrysost. hom. 15. in 2. Corinth. refert ad Ecclesiam. *Timebat* [inquit] *Apostolus, ne illam* [Ecclesiam] *malum supra modum depasceret & pergeret totam lædere Ecclesiam.* Ambrosius in comm. generaliter de mutuis Corinthiorum injuriis exponit, *Inique versatum Apostolus dicit illum, qui incestum admiserat, nec non etiam hos tangit, quos injurias & fraudes fratrib. in prima Epist. fecisse significat.* Et postea. *Hi iniquè tractati sunt, qui à fratribus contraria passi sunt. Hic sensus est, quem in capite Epistolæ memorat, ubi dicit. Si cui aliquid donastis, & ego. Ostendit n. non magis horum causâ qui peccaverunt, scripsisse eminus illis debere, sed magis propter Ecclesiam, quia in uno male agente multi sunt qui confundantur, & in uno contumeliam aut fraudem patiente, multi sunt qui indignentur, quia si patitur aliquid unum membrum, compatiuntur omnia.* Hieron. in comm. primùm quidem expositionem illam affert quam Bellarm. unicè urget, dum per eum qui injuriam passus est, intelligit *patrem*, sed statim aliam adjungit explicationem, quâ per eum, *qui intulit injuriam*, intelligit *excommunicantem*, per eum, *qui passus est, excommunicatum, cui videbatur injuria facta.* Theophylact. refert ad scortatores. *Quem dicit injuriam intulisse & injuriâ affectum? eos qui fornicati erant. Vtriq; enim se mutuò injuriâ affecerant.* Theoduretus *patri mortuo* ab eo qui novercam duxerat, *injuriam factam fuisse* statuit, cui expositioni Bellarm. frustrà hoc opponit, quòd *per mortem solvatur conjugale vinculum, ideoq; mortuo non facere injuriam, qui ejus uxorem ducit.* Alia enim ratio est viduæ alterius cujuscunque, alia viduæ à patre relictæ, qui n. aliam quamcunq; viduam ducit, non afficit injuriâ priorem maritum defunctum propter solutum matrimoniale vinculum, sed qui patris sui viduam ducit, is *propter propinquitatem* post mortem patris adhuc durantem patrem suum ignominiâ afficit. Repetatur

h.l.regula 16. superiùs propositâ, quòd *propinquitas tam consanguinitatis quam affinitatis non moriatur, etiamsi per mortem decedat persona, mediante quâ consanguinitas vel affinitas est contracta.* Expendatur etiam ratio in lege divina adjecta Lev. 18.v.8. *non revelet nuditatem uxoris patris tui, nuditas enim patris tui est*, quæ ratio generalis est ad uxorem patris tum mortui tum viventis pertinens, quod nunquam negare poterit Bellarminus. Disputat. Philos.t. Ethic. cap.11. *magnis vivorum calamitatibus mortuos quodammodo affici*, quantò magis dici potest flagitiis in defuncti patris viduam commissis ipsum inici patrem injuria affici. Sed redeo ad textum Apostolicum, qui simplicissimè exponi potest hoc modo: Etsi vobis scripsi paulò severiùs, tamen id factum est, non propter *eum qui læserat*, id est, ut eum qui Ecclesiam & me isto scelere graviter offenderet, ad desperationem adigerem, *nec propter eum, qui læsus fuerat*, id est, ut meum erga ipsum animum vindictâ explerem, quamvis ille ad justam iram me provocaverat, sed ut *manifestaretur studium vestrum erga nos*, id est, ut vos excitarem, quò reipsâ ostenderetis, quanti admonitiones nostras Apostolicas faciatis &c. 3. Longè verisimilius est, quòd mortuo demum patre incestuosus ille Corinthius novercam suam duxerit, primò enim ad copulationem illam incestam connivebant Corinthii, ecquis verò tam profligatæ audaciæ eos fuisse existimet, ut manifestissimum illud patris ac filii unâ muliere abutentium adulterium tolerare voluerint? Deinde Apostolus haudquaquam prætermissurus fuisset, quin patrem ejusmodi flagitium permittentem severè castigaret, si in vivis adhuc superstes fuisset.

7. Ex legum harum in cordib. gentilium inscriptione, qua probatur.

301. 7. *Ex legum harum in cordibus gentilium inscriptione.* Ea quæ lex Naturæ in omnium sanor. cordib. quorum mens non est prorsus reproba, Inscripta esse ostendit, non sunt Ceremonalia sed moralia Rom.2.v.15. *opus legis scriptum in cordib. eorum*, sed prohibitiones graduum in omnium sanorum cordibus, quorum mens non est prorsus reproba, sunt inscriptæ. E. Major propositio non potest negari à Bell. cùm ipse c.28. conjugia in primo gradu consanguinitatis tàm in linea recta quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta jure Naturæ interdicta esse probet ex eo, quòd *omnes gentes aut à conjugiis prædictis naturaliter abhorruerint aut si quæ gentes iis indulgent, ab aliis fera & barbara judicantur.* Assumtum probatur 1. *ex legib. Impp. & rescriptis veterum ICtor.* in quib. iidem consanguinitatis & affinitatis gradus prohibentur, qui in lege divina sunt prohibiti, ut inferiùs demonstrabitur. Excipit Bellar. 1. *non esse verum, quod omnes leges ad jus Naturæ pertineant, in quib. Moses & Cæsar conveniunt, cùm non possit id ullo verbi divini testimonio probari.* 2. *non omnes Romanor. leges à Deo fuisse confirmatas, cum inter eas sint quædam injustæ.* 3. *ea in quib. Moses & Cæsar conveniunt, esse potius juri positivi quam naturalis, cùm lex Cæsaris non prohibeat id, quod solo lumine rationis omnes noverunt esse prohibitum, sed pœnam constituat in eos, qui secus fecerint, aut quod lex Naturæ docet in genere, determinet in particulari.* 4. *legem de non ducenda defunctæ uxoris sorore à Cæsare latam pro positiva habendam, cùm lex Mosaica tale conjugium permittat, ergo etiam legem de non ducenda fratria propter eundem affinitatis gradum pro positiva habendam, quod nostris hypothesibus repugnet.* R. 1. non ita nudè ac crudè argumentamur, omnia illa pertinere ad jus naturæ, in quibus leges Mosaicæ & Imperatoriæ conveniunt, sed hoc asserimus, ea quæ ipsum rectæ rationis lumen & lex Naturæ in omnium gentium cordib. si non prorsus sunt corruptæ, dictitant, ea, inquam, esse moralia. 2. ubi est consensus inter Mosen & Cæsarem, oportet eum niti jure naturali, nec potest aliud afferri consensus illius fundamentum, judiciales n. & ceremoniales leges Mosaicæ sunt Judæor. propriæ, cum quib. Cæsari nullum est commercium. 3. *non omnes Rom. leges à Christo approbatas esse, nec legib. positivis divinæ ac naturali legi adversantib. parendum esse*, facilè concedimus, sed neutrum horum quicquam facit ad institutum, tum quia & Magistratui & honestis ordinationib. Magistratus etiam Ethnici parendum, tum quia leges Imperatoriæ de prohib. gradib. de quib. h.l. unicè agimus, consentiunt cum lege divina. 4. cum multi *veritatem in injustitia captivam detineant* Rom. 1.v.18. h.e. cùm plurimi ex gentib. contra lumen Naturæ adhuc reliquum agant, ideò etiam Magistr. politicus ipsam legem Naturæ sæpiùs repetit. Furtum Naturali lege prohibitum esse constat l. 1. §. 3. de furtis. l. probrum 42. ff. de V. S. & tamen de eo extant leges positivæ, propterea quod apud multos furta non solùm tolerentur, sed etiam si artificiosa sint, commendentur, ut patet ex Lycurgi legib. Sic promiscuæ libidines, raptus, adulteria &c. pugnant cum jure Naturæ & tamen de illis agitur in jure civili. 5. *lege Mosaicâ conjugium cum sorore uxoris defunctæ concessum esse*, falsa est hypothesis, ut inferiùs ostendimus, nec categoricè & asseveranter sed dubitativè & hæsitanter Brentius pronunciat, *videtur tale conjugium Moses permittere*, ac si vel maximè hac in parte esset dissensus inter legem Mosaicam & Imperator. id tamen nostræ non præjudicaret sententiæ, polygamia n. jure Cæsareo est prohibita, lege forensi Mosaicâ ex hypoth. Bell. Judæis fuit côcessa, q̃ tamen cum conjugii institutione primæva & sic cũ lege morali pugnare suo loco ostendimus.

8. Ex ll. Imperatorum.

302. 2. *Ex honestis aliarum gentium legibus.* Quamvis enim apud quasdam gentes perversa consuetudo contrahendi in gradib. prohibitis inoleverit, tamen ex illarum corruptis & depravatis morib. non est judicium faciendum de lege Naturę [sicut Harmenopulus lib.1. cap.1. cùm jus gentium definiisset, *quo gens aliqua vel aliquæ gentes utuntur*, postea subjicit, *utpote matribus commisceri ap. Persas*] sed ex honestis gentilium legib. cum jure Naturæ consentientibus §. pen. Inst. de jur. nat. gent. & civ. Apost. de quibusd gentilibus asserit, quod ἀπηλγηκότες ἑαυτὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ Ephes. 4.v.19. sed quemadmodum præposteræ illorum libidines non evertunt jus naturale omnium cordibus inscriptum de castitate tuenda, ita quoq; nuptiæ in prohibitis gradibus à quibusdã gentilibus contractæ non evincunt, jure naturali non esse illos gradus prohibitos, sed contra juris naturalis præscriptum & contra conscientiæ dictamen eos fecisse, id quod saniores inter eos ex Naturæ lumine cognoverunt. 1. De *conjugiis parentum & liberorum in linea recta.* Plato lib. 4. de ll. [illegible] utat, ideò prohibita esse parentum ac liberorum conjugia, *quia ex discrepantium ætatum con[illegible] e nimium imbecilles partus educantur & p[illegible] provecta jam ætas adolescentulorum matr[illegible] niis non bene conveniat.* Aristot. lib. 2. polit. ex eo reprehendit communionem uxorum, quia sequeretur, ut *filii parentibus & fratres sororibus j[illegible] gerentur.*

2. Ex legibus gentium.

Paulus

Paulus JCtus l. ult. de rit. nupt. *Inter gentium prohibitum esse* dicit, *ne quis ex gradu ascendentium & descendentium uxorem ducat.* Jus illud gentium est ipsum jus Naturæ. Honorius & Theodosius Impp. rescripserunt, *Natura fœdus non permittere concubitus cum matribus & filiabus*, l. eum qui. C. de Episc. & Cleric. Socrates apud Xenoph. lib. ἀπομνημ. asserit, *hanc legem in Natura à Deo conditam & positam esse, μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε παῖδας γονεῦσιν.* Plut. in lib. de fort. Alex. refert, *Alexandrum Magnum docuisse Persas, matres revereri, earumq; nuptiis abstinere.* Tiraq. ex Agathio lib. 2. de bellu Goth. docet, *apud priscos Persas non fuisse matrimonia parentum & liberorum usitata.* Et Plutarch. in vit. Artaxerx. memorat, *ipsum filias suas uxores duxisse contra leges Persarum & Græcorum.* Ergò, quæ superiùs de matrimoniis parentum & liberorum apud Persas usu receptis ex Historicis scriptoribus dicta sunt, de *recentioribus* illis, qui post Cambysen vixerunt, est accipiendum. Virg. lib. 6. Æneid. apud inferos puniri dicit eum, *Qui thalamos nata invadit, vetitosq; hymenæos.* Catullus in Gellium impiam vocat Persarum legem, quæ talia conjugia permittit. *Nam Magus ex matre & nato gignatur oportet, si vera est Persarum impia religio.* Suetonius in Claudio cap. 15. refert, *Imperatorem Claudium, fœminam non agnoscentem filium suum dubiâ utrinq; argumentorum fide ad confessionem compulisse indicto matrimonio juvenis*, ipsam igitur Naturam à tali conjugio abhorrere censuit. *Antoninus Caracalla*, qui novercam uxorem duxit, & *Nero*, qui matri stuprum intulit, non tantùm infelicissimè perierunt, verùm etiam à populis odio habiti fuêre & *Natura monstra* appellati. Ovid. libr. 10. Metamorph. itidem ex jure Naturæ prohibitionem deducit:

Ultra autem sperare aliquid potes impia virgo?
Nec quod confundas & jura & nomina sentis?
Tune eris & matris pellex & adultera patris?
Tune soror nati genitrixq; vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue sorores,
Quas facibus sævis oculos atq; ora petentes
Noxia corda vident? at tu dum corpore non es
Passa nefas, animo ne concipe, neve parentis
Concubitu vetito Natura pollue fœdus &c.

Lucan. lib. 8. *Cui fas implere parentem, Quid rear esse nefas?* Mater Dionysii Siciliæ Tyranni, cùm filius illi stuprum inferre conatus esset, dixisse fertur, *Tyrannum leges civiles mutare posse, non autem naturales.* Rectè igitur Alex. ab Alexand. lib. 1. genial. dier. c. 24. in princ. *Etsi* [inquit] *apud nonnullas Indorum gentes, Arabas, Persas, Mauros; ac Magos & Babylonios, filios matres ducere uxores & cū parentibus stupro coire licuerit, tamen apud reliquas ubiq; gentes tàm immane scelus lege & moribus sub gravi documento interdictum fuit, nefas existimantes, filios cum matribus ferarum ritu commisceri quod dictu auditùque fœdum ac pudendum est.*

302. 2. De conjogiis *fratrum & sororum in primo linea collateralis gradu*, cùm Abrahamus Gē. 20. v. 12. & Isaacus Gen. 26. v. 7. conjugium cum Sara & Rebecca inter gentiles, cum quibus vivebant, tegere vellent, vocarunt eas *sorores*, ex quo colligitur, homines illorum locorum & temporum ita horruisse conjugium cum propria sorore, ut audito nomine sororis statim crederent, eas non fuisse uxores. Herodian. lib. 1. de Imperat. scribit: *Ptolemæum Ægypti Regem eò turpitudinis prolapsum, ut contra Macedonum & Græcorum leges etiam sororiis amoribus implicaretur.* Dicterium, quo Sotades ipsum punxit, superiùs recensuimus. Herodot. in Thal. memorat, quòd *Cambyses Persarum Rex cùm sororem suam germanam uxorem ducere cuperet, nec institutum hoc priùs apud Persas esset, accersitos Regios judices percontatus sit, num qua lex esset, qua cum sorore nuptias contrahere permitteret, illos verò metu Tyranni respondisse, nullam se hujusmodi legem apud Persas invenire, sed aliam legem se reperisse quâ liceat Regi facere quicquid libet. Itane legem abrogarunt, metu Tyranni & ne legem tuentes ipsi perirent, alienam invenerunt.* Plato lib. 8. de legibus dicit esse νόμον ἄγραφον *de connubiis cum liberis, cum fratribus, cum sororibus & omnium judiciis tales conjunctiones improbari, ut quæ commixtione plures abhorreant.* Apud *Athenienses* inter germanos fratrem & sororem matrimonium esse non potuit. Muret. lib. 15. var. lect. c. 15. quin imò *omnes ferè Græci nefandum putaverunt eodem parente genitos invicem inceste nuptiis detineri.* Alex. ab Alexand. lib. 1. gen. dier. c. 24. Plutarch. in parall. c. 52. refert, quòd Macareus Æoli Regis Thuscorum filius amore sororis captus eam violaverit. Patrem igitur re cognitâ misisse filiæ ensem, quo sceepto necem sibi conscisceret, quod etiam Macareus postea fecit. Id. in vita Cimonia refert, *crebrò illi flagitium hoc fuisse objectum*, quod sororem in matrimonium duxerit. Suetonius in Cajo inter flagitia Caii Imp. refert, *quod sororem Drusillam uxoris loco habere voluerit.* Valer. Max. lib. 1. memorab. cap. 8. scribit, quòd *Nunsimensis civis Atheniensis uxor, cùm filii filiaq; stuprum inter venisset inopinati monstri perculsa conspectu & in præsens tempus ad indignandum & in posterum ad loquendum obmutuerit, illos vero nefarium concubitum voluntariâ morte pensâsse.* Lucan. lib. 8. *Degener incesta Sceptra cessisse sororis.* lib. 10. *nupsit soror impia fratri*, quò respiciens Augustin. lib. 15. de civ. Dei c. 16. scribit. *Etiam inter impios Deorum multorum falsorumq; cultores sic observari cernimus, ut etiamsi perversis ll. permittantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiā, & cùm sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus licuerit, sic aversetur, quasi nunquam licere potuerit*, in quem locum Ludov. Viv. scribit. *Romani illum morem* [ducendi sororem] *nunquam receperunt.* 3. De conjugio *inter patruos & avunculos in secundo collateralis lineæ gradu.* Claudius Imperator cùm Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem ducere vellet, in eam rem Senatusconsultum postulavit, quo inposterum nuptiæ inter patruos fratrumque filias justæ statuerentur, sed Tacitus lib. 12. memorat, *non nisi unum repertum esse, qui talis matrimonii cupidus esset.* Suetonius in Claud. cap. 26. duos fuisse dicit, ac Nerva Imp. abrogato illo Senatusconsulto postea talia connubia prohibuit. Plutarchus in problemat. scribit, *olim necessarias fuisse ducere prohibitum, quoad lex est lata, licere vel patruum vel avun-*

avunculum fratris sororisvè, filiam ducere propter virum quendam bonum & acceptum popularib. tenui censu, qui fratris sui filiam nubilem & dotatam ipse sibi in matrimonium acceperat, reusq; ejus criminis factus pro concione absolutus est, lege ibidem latâ, & magno consensu approbatâ. Qui plura hujusmodi desiderat, consulat Tiraquelli leg. connub. 7

304. 3. *Ex brutorum Historiis.* Justinianus nov. 12. inquit, *incestuosos patrum cum filiabus & matrum cum filiis concubitus* πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων, *plurima etiam irrationalia animalia amovent ac detestantur.* Aristotel. lib. 9. Hist. anim. cap. 47. & Ælian. lib. 5. Hist. anim. referunt, *Camelos nunquam cum matribus consuetudinem habere & cùm aliquando curator matri operta pullum admisisset, eum operimento delapso & matre cognitâ curatorem morsu infixo intermisisse.* Plin. lib. 8. Hist. Nat. c. 42. Arist. d. l. Ælian. lib. 4. anim. referunt, *Regi Scytharum equam fuisse egregiam, è qua mares generosi omnes nascerentur, ex iis unus, qui reliquis præstantior habebatur, matri fuit admissus, ut ex ea procrearet, sed id facere recusavit. Postea matrem opertam imprudens supervenit, & postquam à congressu faciem matris detectam agnovit, prærupta petiit & exanimatus est.* Joh. Lupus in tract. de matrim. narrat, *equum quendam matrem adopertam compressisse, eademq; cognitâ reclinato capite genitalia sibi abrupisse.* Similia exempla vide apud Varronem lib. 2. de re rustic. cap. 14.

3. Ex Historiis brutorum.

305. 8. *Ex Ecclesiæ Doctorum testificatione.* Ambr. lib. 8. Epist. 66. tom. 3. col. 173. dissuadens conjugium fratris cum sororis filia, etiamsi frater diversâ matre editus erat quàm soror, cujus filiam sibi jungere cogitabat, inter alia fundamenta urget legem divinam in Levitico propositam. *Quid est* [inquit] *quòd dubitari queat, cum lex divina etiam patrueles fratres prohibeat convenire in conjugalem copulam, qui sibi quarto sociantur gradu? Hic autem gradus tertius est, qui etiam civili jure à consortio conjugii exceptus videtur. Sed priùs sacra legis scita interrogemus. Prætendis enim in tuis literis, quòd permissum hoc divino jure connubium hujusmodi pignoribus existimetur, eò quod non sit prohibitum. E. a. & prohibitũ assero &c. Interdictũ est n. Naturæ jure, interdictum est lege q̃ est in cordibus singulorum. Interdictũ est inviolabili pſcriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta hujusmodi invenies non esse interdicta lege per Mosen edita, & tamen interdicta sunt quadã voce Naturæ?* Chrys. hom. 49. in c. 14 Matth. *Quenam erat illa prisca lex, quam Iohannes conculcabat & Herodes ulciscebatur? Si quis absq; liberis obierit, fratri ejus uxor ipsius detur &c. Cum liberi erant defuncti, nullo modo tale matrimonium procedebat. Sed curnam ita,* inquies, *nam si alii uxorem defuncti ducere licebat, nonnè multò magis fratri? minimè. Voluit enim latiùs affinitates evagari, ut multis modis inter se homines vincirentur.* August. in Lev. q. 64. tom. 4. col. 222. *Talia hîc prohibita sunt, quæ etiam tempore N. T. remotâ umbrarum veterum observatione, sine dubio custodienda sunt.* Idem lib. 15. de civ. Dei c. 16. *Humano genere crescente & multiplicato etiam inter impios Deorum multarum falsorumq; cultores sic observari cernimus, ut etiamsi perversis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiam & cùm sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omninò licuerit, sic aversetur, quasi nunquam licere potuerit.* Et postea. *Inest nescio quomodo humanæ verecundiæ quiddam naturale atq; laudabile, ut cui debet causa propinquitatis verecundum honorem ab ea contineat, quamvis generatricem tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam conjugalem,* in quem Ludov. Viv. sic commentatur. *Fraterna conjugia apud Ægyptios & Athenienses fuerunt recepta, Romani tamen eum morem nunquam receperunt.* Concilium Toletanum sess. 2. cap. 5. conjugia in prohibitis gradibus interdicens provocat ad leges in Levitico promulgatas. *Sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, nec sine denunciatione sit sententia, nam infert. Anima, quæ fecerit de abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui.*

a. Ex Patrum testificatione.

306. 9. *Ex adversariorum confessione.* Calixt. in Epist. 2. ad Episc. Gall. & citatur c. Conjunctiones 35. q. 2. *Conjunctiones consanguineorum fieri prohibentur. Quare? quia has divina seculiq; prohibent leges. Lege ergò divina hoc agentes, & eos qui ex eis prodeunt, non solùm ejiciunt, sed etiam maledictos* appellant. [Confer cum hoc decreto verba Bellarmini de matrim. c. 25. §. adde. *Quæ Chemnicio videntur divinæ prohibitiones & in quibus aliquando Papa dispensat, eas non esse divinas apud Christianos demonstrabimus,*] Innocentius III. ad Bituricensem Archidiac. in c. Literas extr. de restit. spoliat. *In gradibus consanguinitatis divina lege prohibitis dispensari non potest.* Carer. lib. 2. de matrim. c. 5. *Falluntur Palud. Floren. & Mujo.* in 4. sent. dist. 40. qui *ausi sunt affirmare, Pontificem in nullis gradibus qui in Levitico exprimuntur, posse dispensare.* Tempore Henrici VIII. Angliæ Regis *nonnullos Doctores in Variis Universitat. affirmasse, quod gradus omnes, qui* Lev. 18. *recensentur, jure Naturæ ita absolutè sint prohibiti, ut irritent matrimonium,* testis est Corn. à Lapid. in comm. Lev. 18. addit tamen, *eos Angelotis Regis fuisse corruptos.*

9. Ex adversariorum Confessione.

307. Descendendum jam porrò erit ad expendendam sententiam & argumenta Pontificiorum. Conc. Trid. sess. 24. can. 3. *Si quis dixerit, Ecclesiam,* [Rõ. Pontificem] *non posse in quibusd. gradib. consanguinitatis & affinitatis, qui in Lev. exprimũtur, dispensare, anathema sit.* Bellar. Concilii sententiam expositurus lib. de matrim. c. 27. format hanc propositionem. *Non obligant jure divino Christianos præcepta omnia, quæ de gradib. habentur in Lev.* Eam antequam probet, tria circa quæstionis statum observari jubet. 1. *convenire inter utramq; partem, præcepta Levitici non obligare Christianos, quatenus propriè Levitica, i. e. positiva & judicialia sunt, sed tantum quatenus naturalia, totam ergo controversiam in eo esse positam, an omnia illa præcepta, q̃ habentur in Lev. de gradib. cognationis sint naturalia, an aliqua, vel omnia judicialia.* Nobis tribuit hanc sententiam, *quod omnia sint naturalia & proinde per Ecclesiam indispensabilia:* Romanè sib. contrariam, *non esse omnia naturalia & ideo in quibusd. posse per Ecclesiam dispensari. 2. naturalia præcepta esse illa, quæ solo lumine naturali sine ulloquo discursu, aut certè per discursum rationis facilimum cognoscuntur & apud omnes sunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem.* Posse a. tribus modis aliquod præceptum prohibens dici naturale. *Primo quia sit de re intrinsecè mala, ita ut semper & apud omnes sit mala, nec possit per mutationem*

Antithesis Pontificiorum.

cir-

circumstaatiarum fieri bona, qualia sunt meatiri, mæchari, odisse Deum &c. hac propriè vim legis habent & sunt omninò indispensabilia. Secundo quia fit de re mala semper & apud omnes, exceptâ extremâ necessitate, quale est tollere alienum iavito domino, id enim apud omnes & semper est malum, exceptâ ultimâ necessitate, tunc enim quod erat alienum, desinit esse alienum & fit commune. Et tale etiam esse videtur matrimonium cum propria sorore, nam ubique apud omnes homines, qui rectâ ratione utuntur, id judicatur malum, nisi extremâ omninò cogente necessitate, qualis fuit initio mundi. Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis & sunt indispensabilia, nisi cesset obligatio extremâ necessitate adveniente. Tertio modo, quia fit de re mala, si res illa nudè & absolutè sumatur, quæ tamen possit mutatis circumstantiis variis modis honestari ac fieri bona, quale est occidere hominem. Nam homicidium absolutè & nudè sumtum quid malum sonat apud omnes, & hoc modo habetur in Decalogo. Non occides, tamen si addantur variæ circumstantiæ, ut quod fiat publicâ autoritate in bonum commune, in eum qui perniciosus est Reip. jam non sonat malum & ideò in eadem lege Mosis sæpè jubentur homines occidi, ut malefici, adulteri, homicidæ. Et tale etiam est juramentum, siquidem nudè sumtum quid malum sonat, cùm sit quoddam signum incredulitatis & fraudum humanarum. Si enim inter homines fides vigeret & suspicio fraudum cessaret, nemo expeteret juramentum, & tamen dubium esse non potest, quin juramentum suis circumstantiis seu comitib. ut vocant, ornatum sit bonum & licitum. Hoc tertio modo præcepta naturalia vim habent legis, si agatur de re nudè sumtâ. Si autem agatur de re adhibitis variis circumstantiis, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles sunt, neq; sunt apud omnes eadem, & ideò necesse est, ut sanciantur speciali lege positivâ, si omninò prohibendæ sunt ac præsertim si non solùm matrimonium impedire sed etiam dirimere debeant. Iam igitur cùm in conclusione negamus, omnia præcepta Levitici de gradib. cognationis esse naturalia, intelligimus primo & secundo modo, nam tertio modo posset concedi, omnia esse naturalia, ut concedunt plerique Theologorum veterum, in 4. dist. 40. ut *Bonaventura, Richardus, Paludanus & alii. Sed non inde sequitur, omnia illa præcepta vim legis habere, nisi agatur de gradib. nudè sumtis. Proinde multi ex illis gradibus, si considerentur, ut variis circumstantiis mutari possunt, non erunt jure naturali prohibiti, neque dirimunt jure Naturæ matrimonium. 3. in conclusione non dici, nulla præcepta Levitici esse naturalia, sed non omnia esse naturalibus, quia de aliquib. id concedi, ut de primo gradu consanguinitatis, sed de omnibus non concedi, nã de Conc. Trid. non dicit, Ecclesiam posse dispensare in omnibus sed tantùm in aliquibus.* Hæc Bellarm. qui c. 27. expositurus, *quinam gradus jure Naturæ sint prohibiti,* format hanc propositionem: *Iure Naturæ interdicta sunt conjugia in primo gradu consanguinitatis, tam in recta linea quàm in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta tantùm.* Cornelius à Lapide in comm. Levit. 18. *Nonnulli Doctores affirmarunt, gradus omnes qui in Levitico recensentur, jure Naturæ ita esse absolutè prohibitos, ut irritent matrimonium, nec Pontifex in iis dispensare possit. Verùm contrarium est de fide, ut probatur ex definitione Concilii Tridentini, & ex praxi Ecclesiæ, quæ sæpè in gradibus hîc prohibitis dispensavit & dispensat.* Et postea. *Lex Naturæ huc inclinat, ut talia matrimonia irritentur per legem positivam, in quam proinde cadit dispensatio, quando aliunde majus bonum commune id exposcet & facilè rependit tegitq; indecentiam & quicquid naturali pudori aliàs videtur in hac conjunctione adversum.*

De statu quæstionis

308. Circa hunc quæstionis statum monemus 1. non esse quæstionem de *dispensatione divina,* an in omnibus vel quibusdam gradibus Lev. 18. prohibitis ea locum habere possit, sed de *dispensatione Pontificia,* an Pontifici competat potestas dispensandi in prohibitis illis gradibus vel omnibus vel aliquibus, quod negamus. 2. Pontificios non convenire in enumeratione graduum ju.. Naturæ prohibitorum. *Communis Doctorum sententia est,* scribit Corn. à Lapide d. l. *solos gradus consanguinitatis linea recta inter ascendentes & descendentes & in summum primum gradum in linea transversa, qui est fratris cum sorore jure naturæ irritum facere matrimonium. Sed hoc posterius negat Cajetanus.* Eodem ferè modo Bellarm. cap. 28. sex species matrimoniorum jure naturali prohibitas recenset, ut 1. *filii cum matre. 2. patris cum filia. 3. fratris cum sorore germana. 4. fratris cum sorore ex altero tantum parente. 5. privigni cum noverca. 6. vitrici cum privigna,* sed addit. *De his quatuor gradibus posterioribus non desunt, qui negent, eos jure Naturæ prohibitos, in quibus est Cajetanus.* 2. 2. qu. 154. art. 9. *tamen sententia communior & verior habet contrarium.* Item, *Communis sententia est,* inquit Bellarm. c. 28. §. Est autem. *inter ascendentes & descendentes omnia conjugia esse prohibita,* sed idem Bellarm. c. 24. §. ex quo, discretè addit, *id à multis* [inter Pontificios] *negari.* 3. Bellarminum nudè ac generaliter asserere, quòd *conjugia in gradib. jure naturali prohibitis contracta ob varias circumstantias honestari possint,* sed quas & quales circumstantias intelligat non explicare. Praxis testatur in Pontificis arbitrio illud omne esse positum, nec tàm ad honestatem quàm ad utilitatem in Pontificiis dispensationibus respici, cùm non contingant nisi interventu summę pecuniariæ. Sic enim habent verba Taxæ Pœnitentiariæ. *Dispensatio de contrahendo in gradu spirituali gr. 60. expedivi tamen unam pro gr. 50. sed de gratia. Idem est judicium in secundo gradu & componitur cum Datario in maxima summa aliquando 300. & etiam 500. & alias juxta qualitatem personarum. Et nota diligenter, quòd hujusmodi gratia & dispensationes non conceduntur pauperibus, quia non sunt, idèò non possunt consolari, in 3. & 4. gradibus conceduntur pœnitentiario, quia contrahentes se attinent. In 2. & 3. componitur pro tertio adducat. 25. Si nobiles, adducat. 60. & fit declaratoria super secundo & non componitur.* Vide causas recusati Concilii Tridentini p. 53. & p. 284. 4. Pontificem dispensare non solùm in gradibus *tertio modo* jure naturali prohibitis, sed etiam in gradibus *secundo modo* naturali jure prohibitis. Martinus V. germanam sororem ducendi potestatem alicui per dispẽsationem concessit. Bellarminus quidem illud negat, sic enim scribit de matrimonio cap. 25. sub finem. *Martinus V. Pontifex omnium consensu sapientissimus & optimus non permisit conjugium cum sorore germana, ut Beza mentitur, sed cum sorore ejus, quam antea cognoverat per fornicationem*; sed opponimus Bellarmino clarissima verba Angeli de Clavisio in summa in verbo Papa f. 220. *Archiepiscopus Florentinus dicit, se audivisse à fide dignis, quòd Papa Martinus Quintus habitâ consultatione cũ multis doctissimis viris in sacra Theologia et jure Can.*

dispen-

dispensavit cum quodam, qui acceperat germanam suam sororem in uxorem propter multa mala & scandala, quæ evenissent, si eam dimisisset & quæ evitari non poterant, nisi sic dispensaretur. Et idem ego dico de similibus &c. Idem refert Nicolaus Boerius in Consil. 20. Utrum Papa, num. 26. De Comite quodam Armeniaco refert Paulus Æmilius in Ludovico XI. *eum falso Pontificis diplomate sororem germanam sibi matrimonio conjunxisse.* Sed si fuit illud diploma falsum, cur excommunicationis pœnæ non fuit subjectus, cur conjugium illud non fuit irritum pronunciatum? 5. Conjugium in gradibus divino jure prohibitis contractum minùs rectè conferri cum juramento. Juramentum enim non pugnat cum jure Naturæ, quia lege divinâ non prohibetur. Matth. 5. vers. 34. [quem locum Bellarmin. adducit] juramentum non prohibetur absolutè & simpliciter, sed tantùm *temerarium*, quâ de re pleniùs diximus in tr. de Lege morali §. 117. 6. Non valere collationem inter homicidium, quod Magistratus maleficis infligit & inter dispensationem Pontificiam in prohibitis gradibus, quia illud fit autoritate divinâ, Deus enim in sua lege Magistratui *gladium* tradidit quem *non frustrà gerit* Rom. 13. v. 4. sed Pontifici Romano nusquam in tota Scriptura potestas dispensandi contra divinas prohibitiones invenitur concessa. Adde quod istam maleficorum pœnam extrema necessitas pacis ac tranquillitatis publicæ requirat, talem verò necessitatem in matrimoniis personarum, quæ gradib. divinâ lege expressis invicem conjunctæ sunt, occurrere nondum demonstratum fuit. 7. Deniq; concedimus non esse parem prohibitionis in omnibus hisce legibus, quæ ad jus Naturæ referuntur, rationem: Dupliciter enim lex Naturæ consideratur, docente Hemming. de conjug. p. 101. aliàs lex Naturæ sic dicitur ἁπλῶς seu ὅλως, *simpliciter & ex omni parte*, ut Deus est colendus &c. hæc lex Naturæ est planè immutabilis. Aliàs dicitur lex Naturæ κατά τι seu πώς, ut cùm *Natura finem intuetur, qua est humana societatis incolumitas & conservatio.* Hæc Lex Naturæ, etsi *quoad finem* mutabilis non est, *tamen si modum*, quo ad finem pervenitur, respicis, est mutabilis. Ad priorem pertinet prohibitio conjugii inter parentes & liberos. Ad posteriorem pertinet prohibitio conjugii inter fratres & sorores, illud enim in primo generis humani ortu concedebatur, hodiè verò est illicitum, finis tamen utrobique manet idem, incolumitas sc. & multiplicatio generis humani.

Argumenta Bellarmini. 1. Ex pœnarum diversitate.

309. 5. Sed videamus argumenta, quib. Bellar. c. 27. demonstrare nititur, *non obligare jure divino Christianos præcepta omnia, quæ de gradib. habentur in Levitico.* Primum petit *ex pœnarum diversitate* Lev. 20. proposita. *Conjugium in primo gradu affinitatis in linea recta Deus punit morte & conjungit hoc peccatum cum adulterio & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra jus Natura & eadem est ratio vel potiùs major de consanguinitate in primo gradu in linea recta. Neq; enim dubitari potest, quin sit dignus morte, qui duxerit matrem suam, si est dignus morte, qui duxerit novercam suam. Deinde eandem pœnam mortis lex statuit in eos, qui junguntur primo gradu consanguinitatis in linea transversa, ut cùm frater accipit sororē. At conjugium in secundo gradu consanguinitatis in linea transversa, ut nepotis cum amita vel matertera, non punitur morte, sed pœnâ leviore. Et similiter conjugium in primo gradu affinitatis, ut cum uxore fratris defuncti & in secundo gradu, ut nepotis cum uxore patrui non puniuntur morte, sed tantùm privatione filiorum, id est, ut filii eis non ascribantur. Quæ pœna satis apertè indicat, conjuncta illa non prohiberi jure Naturæ, sed jure positivo proprio Judæorum, non enim communis ratio apud omnes homines dictat, istam esse justam pœnam hujus criminis.* R. 1. Diversitas pœnarum arguit diversos peccatorum gradus non autem diversam juris speciem. *Parricida* gravior infligitur pœna, quàm illi qui hominem peregrinum interficit, uterque tamen contra quintum Decalogi præceptum & sic contra jus Naturæ peccat. *Adulterium* non punitur eodem modo apud omnes populos, nec tamen inferri debet, quod non pugnet cum jure Naturæ. In lege Mosaica adulterium puniebatur capitis supplicio, furti pœna non erat capitalis, at num propterea dicendum fuerit, furtum non esse jure Naturæ prohibitum? 2. Bellarminus ipse in resp. ad quartum argumentum pro nostra sententia adductum disputat, *ex pœnarum qualitate non posse colligi, quæ præcepta sint naturalia, cum judicialibus ac Ceremonialib. similes pœnæ addantur.* Cur igitur h. l. ex pœnarum diversitate evincere conatur leges illas esse forenses? 3. Levit. 18. v. 24. de omnibus prohibitis gradibus in genere pronunciatur. *Ne polluamini in omnibus his, in quibus contaminata sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum.* At si talibus conjugiis gentes sunt contaminatæ, utiq; eorum prohibitio non pertinebit duntaxat ad populum Judaicum. Lev. 20. v. 23. additur. *Omnia hæc fecerunt gentes & abominatus sum eas.* 4. Verba illa, *morientur sine liberis*, diversimodè ab Interpretibus explicantur, ut monuimus superiùs, Bellarmini interpretatio omnium mollissima, *liberi eorum non ascribentur ipsis*, vix conciliari poterit cum verbis expressè additis, *portabunt peccatum suum.* 5. ex eo, quòd *species* pœnæ luce Naturæ non est nota, haudquaquam inferri potest, peccatum ipsum non pugnare cum jure Naturæ, tum quia notitia juris naturalis in multorum gentilium cordibus opprimitur, ipsa interim jure naturali manente salvo atque integro, tum quia genus duntaxat pœnæ, non autem species ea jure Naturæ dependet.

2. Ex contrariorum exemplorum varietate.

310. 2. *Ex contrariorum exemplorum varietate. Si omnia illa præcepta essent naturalia, semper obligassent etiam ante legem datam, quemadmodum obligabat lex de non occidendo, non mœchando, non furando & c. ante quā lex à Deo per Mosen populo suo daretur. Si autem leges illæ semper obligassent, nunquam sancti viri & amici Dei contra eas leges matrimonia contraxissent. Habemus autem exempla non pauca Sanctorum, qui in lege Naturæ in gradibus in Levitico prohibitis connubia junxerunt.* Resp. 1. Non exemplis sed legibus judicandum. 2. Nec leges ea praxi exemplorum explicandæ, sed exempla ad normam & regulam legum conformanda. 3. Deus ipse eo fine legem de prohibitis gradibus solenni repetitione stabilire voluit, quia lex Naturæ per peccatum erat quodammodo in cordibus hominum obscurata. Exempla igitur illa legis naturalis obscurationem arguunt, non autem ipsi legi quicquam præjudicant. 4. Christus ipse verbis & factis docuit, disputationes matrimoniales ad primam institutionem tanquam ad normam esse reducendas Matth. 19. v. 8. 5. Polygamia etiam Patribus fuit usitata, quam tamen cum primæva conjugii institutione & cum lege Naturæ pugnare

mul-

multi statuunt, quâ dere superiùs. 6. Patres ex *vitio temporum*, in quibus vixerunt & *ex consuetudine* gentilium, cum quibus conversati sunt, quosdam nævos contraxerunt, qui non sunt ad imitationem trahendi, inde Apostolus Act. 13. v. 18. de *indulgentia*, *tolerantia & connieventia Dei* erga mores Judæorum utitur verbo ἐτροποφόρησε. 7. Bellarminus in sequenti capite adducit quædam exempla matrimoniorum *in gradibus jure naturali prohibitis* contractorum & ad ea respondere conatur, ergò agnoscat, etiam illis exemplis, quæ pro sua opinione adducit, responsionem commodam adhiberi posse.

1. Iacobi duas sorores ducentis. 311. Videamus autem in specie exempla à Bellarm. allata. 1. *Iacobus duas sorores viventes simul accepit uxores Rachelem & Leam* Gen. 29. *id autem expressè prohibetur* Lev. 18. *& est primus gradus affinitatis in linea transversa, imò duplex erat in eo conjugio affinitas, nam utriq; soror erat affinis ratione alterius*. Resp. 1. quidam ex ipsis Pontificiis agnoscunt, non posse in hoc gradu dispensationem hodie fieri, debuisset igitur illud exemplum omitti. 2. *Natura ipsa* à conjugio duarum sororum adhuc viventium abhorret, ut superiùs ostendimus, quomodo ergo dici potest, prohibitionem talis conjugii non esse juris naturalis? 3. In Jacobi exemplo multa concurrunt specialia. Rachel erat Jacobo legitimè desponsata copulata, in domum deducta &c. ac proinde coram Deo erat ipsius conjux. Laban veterator pro Rachele diu expetita & sperata supponebat Leam nocturnarum tenebrarum eam ad rem tegumento usus, quam etiam pro Rachele Jacobus cognovit. Cùm ergo nec Rachelem adamatam sibiq; desponsatam obtinere solam, nec Leam per ignorantiam à se cognitam honestè dimittere posset, inde utramq; in thoro conjugali retinuit & utrique accedente divinâ benedictione, quam cum promissione Gen. 28. v. 14. c. 29. vers. 31. congruere arbitrabatur, absq; conscientiæ vulnere cohabitavit. Aug. lib. 16. de civ. Dei c. 28. *Vnde illi* [Jacobo] *acciderit quatuor habere fœminas, de quibus 12. filios & unam filiam procreavit, cùm earum nullam concupisceret illicitè, divina indicat Scriptura. Ad unam quippe accipiendam venerat, sed cùm illi altera pro altera suppositia fuisset nec ipsam dimisit, quâ nesciens usus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuisse & eo tempore, quoniam multiplicanda posteritatis causâ plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugii fidem fecerat*. 4. Quòd si quis error in Jacobo Patriarcha sancto hic concurrit, is fide in promissum Messiam ipsi condonatus fuit. Laban verò hac in parte multis modis gravissimè peccat, quòd polygamiæ filias suas implicat, quòd duas filias in unum maritalem thorum collocat, quòd perpetuis ferè simultatibus efficacem occasionem præbet. Lutherus in comment. cap. 29. Genes. f. 409. ad quæstionem, *an Iacobi misericordia non damnetur lege Mosis*, qui dicit, non esse ducendas duas sorores, respondet hoc modo. *Alia sunt exempla heroica, alia moralia, Leges & mores simpliciter sunt servandi, nec ferenda est ulla transgressio, ne fiat confusio. Heroica exempla sunt, qua non congruunt cum legibus. Sæpè enim vir heroicus, quem Deus singulari numine afflavit, perrumpit & frangit regulam, sed non relinquit post se exemplum. Moralia leges & jura sunt servanda & exempla sequenda, sed in heroicis nulla est consequentia, nullum exemplum valet, nisi sit per omnia simile. Si fueris similis Iacob, si talis casus, talis occasio & necessitas inciderit, tùm & tibi licebit, quod Iacobo licuit. Si non fueris per omnia similis Iacob, standum tibi erit in lege & morib. cōmunib. Non est perrumpendum temerè, nec faciendum exemplū & consequentia propter casum aliquem heroicum*. 5. Regerit Bellarm. ex c. 28. Gen. satis apparere, *fuisse consuetudinem loci, ut dua sorores uni viro conjungi possent. Nam Laban, cùm decepisset Iacobum obtrudendo ei unam sororem pro alia, obtulit ei etiam alteram, ille verò nihil omninò dubitans continuò acquievit, neq; parentes eum postea reprehenderunt, neq; ipse factum purgavit*. Resp. Laban quidem titulo consuetudinis pessimum suum factum excusat, sed præterquam quod consuetudo sæpiùs vitiosa fit, & legi Naturæ repugnans, etiam ex reliqua Labanis oratione colligi potest, vanissimum fuisse hoc ipsius commentum. Dicit enim *exple hebdomadem hujus, postea dabimus tibi hanc pro servitute, quam servies mihi adhuc septem annos*. At si consuetudinis fuit habita ratio, cur adhuc opus erat septennali servitio? Si talis fuit loci consuetudo, cur illam toto septennio Laban occultavit, nec futuro genero exposuit? Quare Jacobus acquieverit ex illis, quæ jam antè dicta sunt, constare potest. 6. Urget etiam hoc Bell. *Si omnia præcepta Levitici essent juris Natura, & matrimonia contra illa contracta fuissent irrita, Iacobus perpetuò in peccato mansisset, & ejus filii illegitimi fuissent*. Resp. Jacobum excusat error invincibilis & animus æquus, idem ergò judicium esse debet de hoc facto Jacobi, quod est de Patriarcharum polygamia, de qua superiùs dictum fuit. Quod si Bellarminus ex Jacobi exemplo evincere conatur, conjugium cum duabus sororibus non pugnare simpliciter cum jure Naturæ, concedere cogetur, Pontificem etiam in polygamia cum duabus sororibus Jacobi exemplo comprobata dispensare posse.

312. 2. *Iudas Patriarcha dedit filio suo secundo genito uxorem defuncti primogeniti Gen. 38. quis tamen gradus in Levitico prohibetur*. Resp. egit Judas secundùm legem Deut. 25. v. 5. quæ jubet fratrem suscitare semen fratri absque liberis demortuo, quæ lex est planè specialis, & ad solos Judæos pertinet, ut paulò pòst pluribus dicetur. Nec est, *quod legem illam nondum fuisse scriptam* dicas, quia multa lege Mosis sancita etiam ante legem scriptam in usu fuerunt. 3. *Amram accepit uxorem Iochabed* דודתו *amitam suam, ex quo conjugio Moses natus est* Ex. 6. v. 20. *jam verò amitam fratris filius ducere prohibetur*, Lev. 18. v. 12. Resp. 1. Scripturæ phrasi etiam neptes dicuntur filiæ, ut exemplis aliquot demonstravimus superiùs §. 246. quinimò posteriores etiam filiarum appellatione veniunt. Sic Elisabeth dicitur fuisse *de filiabus Aaron*. Luc. 1. vers. 5. 2. דוד & fœmin. דודה in specie quidem *patruum*, sive *patris fratrem & amitam sive patris sororem* significant, sed in genere significant quosvis cognatos in gradu etiam ulteriore. Sic Messiam Esaias appellat דודי *patruelem, patruum suum*. Es. 5. vers. 1. Fuit enim Esaias filius Amoz Prophetæ, hic fuit frater Regis Amaziæ, ex cujus Regia stirpe fuit Christus, quem ob id patruelem suum appellat, quinimò in genere דוד significat *amicum, dilectum*. Cant. 2. v. 6. c. 5. v. 1. c. 6. v. 3. 3. Quamvis igitur Jochabed dicatur *filia Levi* Ex. 2. v. 1. Num. 26. v. 59. ex quo consequi videtur, eandem fuisse Cahatis, qui itidem fuit filius Levi, germanam sororem, ut sic Amramus amitam suam uxorem duxerit, tamen

Margin notes: 2. Filii genito fratria. — 3. Amrami & Iochabed.

cùm hic gradus expressis verbis prohibitus. Lev. 18. v. 12. ideò commodè respondetur Jochabed vocari דודתו non quod fuerit *amita sive patris soror*, ut Targ. reddidit, sed quod fuerit *patruelis sive amitæ filia* ex patris sorore nata, ut LXX. Interpretes & vulgata versio reddiderunt, sicq; Levi non filia, sed neptis qui gradus cognationis in linea collaterali æquali secundus divino jure non est prohibitus. 4. Sic Cananeel vocatur דוד *patruus* Jeremiæ, Jer. 32. v. 12. cùm tamen fuerit *filius patrui*, h. e. patruelis, ut apparet ex v. 8. & 9. Loth appellatur *frater Abrahæ* Gen. 13. v. 8. cùm tamen non fuerit frater, sed fratris, Haranis scilicet, filius. Gen. 11. v. 31. 5. Bellarminus non potest hanc explicationem repudiare, ne incurrat anathema Concilii Tridentini, quod vulgatam versionem pronunciavit authenticam. Sic verò reddidit Latinus interpres. *Accepit Amram uxorem Iochabed patruelem suam*, quâ in parte secutus est LXX. Græcos, qui דודתו verterunt θυγατέρα ἀδελφοῦ τοῦ πατρός. 6. Regerit quidem Bellarminus, *nomen patruelis in vulgata versione accipi pro patrua non pro fratre patruele, ac Hieronymum ne diceret patruam, quòd Latinè est inusitatum, maluisse dicere patruelem.* At potuisset dicere amitam, si patris sororem hîc voluisset intellectam. Nec afferri poterit commodum ex probatis Scriptoribus exemplum, in quo patruelis nomen pro patrua accipiatur. 7. Qui concedunt דודתו propriè & strictè hîc accipi pro amita, illi repetunt generale responsum, quod *vitiosa exempla non sint recta legum norma opponenda*, quodq; Patrum facta nō sint in omnib. defendenda. Nec tamen ex eo statim sequitur, filios ex tali conjugio illegitimo natos fuisse spurios & illegitimos, quamvis enim ejusmodi conjugium secundùm strictum juris divini rigorem non fuerit legitimum, tamen moribus publicè receptis & consuetudine eorum, inter quos vivebant, legitimum fuit, ac quicquid illegitimi coram Dei judicio in eo fuit, id ex ignorantia & errore communi peccantibus fide in Messiam condonatum fuit, perinde ut de polygamia superiùs fuit dictum.

4. Filiorum Adæ cum sororibus. 313. Atque hæc sunt exempla, è quibus Bellar. demonstrare conatur, quod sancti Patriarchæ in gradibus quibusdam jure divino in Levitico prohibitis matrimonia junxerint. Quia vero etiam alia exempla occurrunt, quæ videntur pugnare cum ea prohibitione graduum, quam ipsi Naturæ jure nini Pontificii concedunt, (unde ipsimet commodam responsionem illis adhibere parant, ut ex seq. c. Bell. constat) ideò antequam ad reliqua Bellarmini argumenta accessum faciamus, de illis etiã exemplis quædam monebimus. Quidã proferunt exemplum *Adæ & Evæ*, sed inter eos non fuit cognatio naturalis, quia Eva ab Adamo non fuit naturaliter propapagata, proinde nec ipsius consanguinea. Sit ergò exemplum quartum *filior. Adæ, qui cum sororibus suis matrimonia conjunxerunt.* Resp. 1. ex Augustino lib. 15. de C. D. cap. 16. in princ. *Cùm genus humanum post primam copulam viri facti ex pulvere & conjugis ejus ex viri latere, marium fœminarumq́; conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas conjuges acceperunt, quod profectò, quanto est antiquius compellente necessitate; tanto postea factum est damnabilius religione prohibente.* 2. Quia verò nulla necessitas, id quod per se malum est, bonum & illicitum reddere potest, ideò quærenda est in hoc exemplo summi illius Nomothetæ, qui ut Naturæ, ita quoq; naturalis legis autor est & Dominus αὐτοκράτωρ, dispensatio. Acceperat Adæ filii non minùs ac ipse parens mandatum de propagatione & multiplicatione generis Gen. 1. vers. 28. cùm ergo in toto terrarum orbe non extarent fœmellæ aliæ, quàm sorores, ex eo facilè intellexerunt Deum eo ipso concedere, ut sororib. copularentur, quod postmodùm extra necessitatis casum & extra divinam dispensationem illicitum esse, declaratum fuit. 3. Eadem divina dispensatio ex consequenti hoc modo colligi potest. *Sethus* pius Adæ filius nunquam contra conscientiam & Naturæ dictamen sororem suam duxisset, nisi Deum indulgere velle novisset, quicquid sit de impio Caino. Sed & revelationes divinæ tunc fuêre crebriores. 4. Andr. Osiander expendit emphasin vocis חסד in lege divina Lev. 20. v. 17. *Vir, qui sororem suam duxerit, operatus est* חסד, *quod vulgò exponitur scelus, opprobrium, rem nefariam.* Quia verò חסד propriè significat *misericordiam & gratiam*, quando aliquid ex singulari gratia alicui conceditur, ideò Mosen hac vocula usum esse monet, ut ostenderet, Adæ filios non secundum rigorem juris Naturæ, sed ex dispensatione divina sororibus copulatos fuisse, quam divinam dispensationem, si quis non habeat & tamen factum illud imitari cupiat, occidatur, cùm operetur rem scelestam & nefariam. 5. Bellar. hîc concedit aliquam dispensationem divinam, vel per *internam inspirationem*, vel per *Adami vocem. Fieri potest* (inquit) *ut Deus cum filiis Adæ dispensaverit, ut sororibus jungerentur. Non enim requirebatur externa aliqua dispensatio per vocem aut Scripturam, sed satis erat interna inspiratio, fortè etiam Deus per Adamum significavit ac declaravit ejus filiis voluntatem suam. Neq́; absurdum est, quod ab ipso mundi initio in ea lege Deus dispensaverit, quandoquidem voluit rerum autor omnes homines ab uno procedere, neq́; bonum judicavit, plures simul masculos, pluresq́; fœminas procreare.* Act. 17. v. 26. At hac ratione unâ liturâ delet omnia, quæ contra nostram sententiam ex quibusdam exemplis hactenus disputavit. Si enim divina dispensatio in conjugio fratris cum sorore germana semel facta non impedit, quò minùs jure Naturæ ejusmodi conjugium censeatur prohibitum, utique etiam in reliquis exemplis divina dispensatio non efficiet, quò minùs graduum illorum sit prohibitio juris naturalis.

314. 5. *Abraham Patriarcha de conjuge sua Sara dicit* Gen. 20. v. 12. *Verè soror mea est, filia patris mei, non filia matris meæ & duxi eam in uxorem.* *5. Abrahami & Saræ.* Resp. occurrit hîc magna varietas sententiarum. 1. Quidam statuunt, Saram fuisse sororem Abrahæ *agnatam*, id est, ex eodem patre, sed non ex eadem matre ἀδελφὴν ὁμοπάτριον. Cajetan. in comm. Gẽ. 20. Beza in l. de repud. & quidam alii ex Pontificiis & Calvinianis. Illi recurrunt ad dispensationem divinam, quam ex eo colligunt, quod Abraham non minùs quàm filius Isaacus & nepos Jacobus non ex filiab. Canaan, sed ex cognatione sua uxorem ducere debuerit. Gen. 24. v. 3. c. 28. v. 2. ex qua speciali dispensatione generalem regulam de non ducenda sorore nequaquam everti, nec juris naturalis prohibitionem labefactari respondent. 2. Hieron. in qq. Heb. ad c. 11. Gen. Aug. l. 16. de C. D. c. 12. & 19. lib. 22. contra Faust. c. 31. Joseph. lib. 1. antiq. c. 14. Lyra in comm. Chytræus ibid. statuunt, Saram dici sororem, quia *consanguinea ejus erat neptis*, videl. *ex fratre*, quam sententiam Bellarm. de matr. c. 28.

c.28. quinque probat argumentis. Primò *autoritate doctissimorum Scriptorum*, quos recensuimus. Secundò ex c.11. Gen. v. 27. *Thare genuit Abraham, Nachor & Aran, v.29. duxerunt autem Abram & Nachor uxores, nomen uxoris Abram Sarai & nomen Nachor Melcha filia Aran patris Melcha & patris Iescha, ubi per Ieſcham non poteſt intelligi, niſi Sarai, quæ teſte Ioſepho & Hieronymo erat binominis. Neq; enim ullo modo credibile eſt, Scripturam prodere voluiſſe patrem Melcha & non patrem Sarai perſonæ longè dignioris, & deinde quorſum mentio fieret Ieſcha, ſi diverſa eſſet à Sarai.* Tertiò in eod. cap. v. 31. dicitur. *Tulit itaq; Thare Abram filium ſuum & Loth filium Aran filii ſui, & Sarai nurum ſuam, uxorem Abram filii ſui. Quare non dixit. Et Sarai filiam ſuam, ſed ſolùm nurum ſuam? Certè filia conjunctior eſt patri, quàm nurus. Sed quia non erat propriè filia, noluit eam miſcere cum iis, qui propriè erant filii.* Quartò, *ſi Abraham & Nachor accepiſſent germanas ſorores, id feciſſent, quia eo tempore per mores illarum gentium licuiſſet. At ſi tunc & per legem Naturæ & per mores gentis licuiſſet tale conjugium inire, nihil profuiſſet Abrahæ dicere. Soror mea eſt, id enim dixit ad tegendum conjugium Gen. 12. & 20. Oportet igitur fateri, homines illorum locorum ita horruiſſe conjugium cum propria ſorore, ut audito nomine ſororis ſtatim crederent, eam non fuiſſe uxorem. Deniq; quis credat Abrahamum ſine ulla neceſſitate duxiſſe propriam ſororem, cùm propter hoc crimen Deus juſſerit Lev. 20. utrumq; conjugem ſimul necari?* 3. Sed cùm in Levitico non ſolùm conjugium fratris & ſororis, ſed etiam cum fratris filia prohibeatur v. 19. ideò veriſimile non eſt, Abrahamum voluiſſe contra expreſſam illam prohibitionem ſuam ex fratre neptim in uxorem ducere. Quæ Bell. pro aſtruenda illa ſenteotia affert, firmiter quidem probant *ἀνασκευαστικῶς* Saram non fuiſſe Abrahæ ſororem, ſed *κατασκευαστικῶς* non probant, Saram fuiſſe fratris filiam, *ἐνδοξότερος* eſt à Moſe recenſeri *duos Haranos*, unum patrem Lothi, alterum patrem Melchæ & Jeſchę, & de poſteriore diſcriminis cauſâ dici, quòd fuerit pater Melchæ & Jeſchæ, ex quo etiam illud explicari poteſt, quòd *Nachor fratris Harani filiam* matrimonio ſibi copulaſſe videtur. 4. Alii reſpondent, quod vocabulum *Sororis* aliter intellexerit, Abimelech ſcil. de naturali ſorore & inde argumentatus fuerit. Soror eſt. E. uxor non eſt. In alio vero ſenſu Abraham vocârit Saram ſororem, & cùm dicit: *Eſt filia patris, non matris meæ*, intelligit, quòd Sara non generatione, ſed alio reſpectu fuerit filia Tharæ. Cumq; filiæ & ſorores dicantur vel *generatione* & conſanguinitate, vel *affinitate*, ut privignæ, vel etiam *adoptione*, ideò ne hoc exemplo convellatur regula divinitùs de cognationis gradib. tradita, dicunt Abrahamum duxiſſe ſororem patris privignam. 5. B. Luth. in c. 20. Gen. *Cùm paulò durius ſit Saram fuiſſe binominem fingere, proximum eſt, ut ſtatuamus fuiſſe privignam Haran, qui ſiquidem mortuus eſt ante patrem Thare Sara in domum Thare tranſlata atq; ibi educata atq; inde vocata Thare filia, ut neq; naturalis, neq; legitima Harani filia fuerit, ſed cum matre vidua aſcita.* Quam ſententiam ſi ſequamur, præciſa jam eſt Diſputatio, an potuerit Abrahā fratris filiam ducere, nā fratris privignam ducere, lege non eſt prohibitū, quo referri poteſt, quod Chryſ. in cōm. h. l. monet, *omnes in Thara familia ipſum Thare vocare patrem, ac ſi omnes inter ſe fratres & ſorores fuiſſent, maximè cùm mortuo Haran Sara ac Lothi patre habuerint Tharen non avi ſolùm, ſed etiam patris loco.* 6. Quidam reſpondent, Abrahamum duxiſſe ſororem ſuam in uxorem, cùm in gentiliſmo adhuc conſtitutus Diis alienis ſerviret Joſ. 24. v. 2. quam poſtea ad verum Deum converſus non potuerit dimittere. Sed cum hoc incertum ſit, cumque ipſi gentiles à matrimonio inter fratres & ſorores abhorruerint, ut ſuperiùs demonſtratum fuit, denique cum Abrahamus hac ratione peccaſſet, non ſolùm contrahendo, ſed etiam in tali conjugio permanendo, ideò vel Haranis vel Thare privignam Saram fuiſſe veriſimilius. Bell. regerit, *vocari ſororem Abrahæ, ergo non fuiſſe Tharæ privignam*, reſp. ut affinitas eſt ſimulachrum conſanguinitatis, ita quoq; ſimulachrum fraternæ & ſororiæ propinquitatis eſt inter duorū conjugum liberos ex diverſis matrimoniis ſuſceptos. Si quis urgeat vocem אָמְנָה *verè ſoror mea. Ergo ratione conſanguinitatis, non autem affinitatis fuit ſoror.* R. eandem urgeri poſſe contra Bell. opinionem, qui ſtatuit, quod fuerit ex fratre neptis. Quod ſi omninò cupimus literæ inſiſtere, recurrendum fuerit ad divinam diſpenſationem ex poſt facto ſecutam, ſicut de Jacobi Patriarchæ cum duabus ſororib. conjugio dictum fuit. Sic Davidis cum Bethſabæa conjugium non fuit legitimè contractum, interim tamen poſt actam à Davide veram pœnitentiam divinitùs fuit approbatum, & ex eo natus Salomon, per quem Chriſti genealogiam Matth. c. 1. v. 7. deducit, quod opponendum Bellarmino, qui de coojugio Abrahæ & Saræ diſputans, tandem ſic concludit. *Quis credat ex illegitimo & inceſto conjugio voluiſſe Deum excitare heredem Abrahæ, ex quo Meſſias naſciturus erat, &c.* at num excidit ipſi Judæ inceſtus cum nura ſua Thamar. Gen. 38, 16. Matth. 1, 3. Hier. in cōm. c. 1. Matt. *Notandum in genealogia Salvatoris eas aſſumi mulieres, quas Scriptura reprehendit, ut qui propter peccatores venerat de peccatorib. naſcens omniū peccata deleret.*

315. 6. *Othoniel fratris filiam in uxorem duxit.* 6. Othonielis cum filia fratris.
Joſ. 15. v. 16. *Dixit Caleb. Qui percuſſerit Cariathſepher & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem, v. 17. Cepitq; eam Othoniel filius Cenez, frater Caleb junior, deditq; ei Axam filiam ſuam uxorem*, quod repetitur totidem verbis Jud. 1. v. 12. & 13. Reſp. 1. Pontificii non poſſunt hoc exemplum nobis obvertere, quia poſt legem de prohibitis gradib. divinitùs promulgatam contigit, ac proinde peccaſſent Othoniel & Calebi filia contra divinam prohibitionem in hoc gradu matrimonium cōtrahēdo Lev. 18, 12. ſive lex illa fuiſſet moralis ſive judicialis ſive Ceremonialis. 2. Quidam nomen *fratris* hîc accipiunt generaliter pro quolibet cognato ſive conſanguineo propinquiore, juxta S. linguæ morem. Sic Matth. 13. v. 55. conſobrini dicuntur fratres. Sed accurata genealogiæ deſcriptio ibidem addita, id vix permittit. 3. Rabini quidam exiſtimant, eſſe hoc tale exemplum, quale fuit in Jephta, qui propter votum coactus fuit illud facere, quod aliàs cum lege Dei pugnat Jud. 11. v. 39. ſed hæc reſponſio pietati Othonielis & Calebi non videtur congruere. 4. Simpliciſſimè igitur reſpond. verba Hebræa ſic eſſe vertenda. *Cepit eam Othniel filius Cenaz* אֲחִי כָלֵב *fratris Caleb* (non autem, frater Caleb) quo modo etiam vertertuur Pagninus & Arias Montanus, cùm Hebræa lingua non habeat mutationem caſuum. Sic ergò Othniel duxit patruelem ſuam in uxorem, quod non fuit lege divinâ prohibitum.

7. Thamaris & Ammonis. 316. 7. *Thamar* 2.Sam.13.v.13. ad fratrem *Ammonem* incestum sibi intentantem dicit. *Loquere ad Regem & non negabit me tibi*, cum tamen Thamar *esset Davidis filia & sic Ammonis soror agnata.* Resp.1. Rabini dicunt, *Thamarem fuisse natam ex matre gentili, & nondum initiatam religioni Israeliticæ*, sed hoc dicitur gratis, & ostendimus superiùs etiam gentiles à fratrum & sororum conjugiis abhorruisse. 2. Lyranus ex R. Salomone refert, *Maacham matrem Thamaræ in bello captam, à Davide in uxorem ductam fuisse deprehensam gravidam ex priore marito*, quare cùm non fuerit naturalis filia Davidis, potuisse Ammoni in uxorem dari, cum quo congruit illud, quod Thamarem non filiam, sed *privignam* Davidis fuisse dicunt, quâ ratione nec uterina, nec agnata soror Ammonis fuisset. Sed 1. Paral.3.vers.9. enumeratis filiis Davidis subjungit Spiritus S. *Omnes illi filii David absq; filiis concubinarum habueruntq; sororem Thamar.* At non potuisset Thamar soror esse omnium filiorum Davidis, qui ex variis uxoribus & concubinis nati erant, nisi eundem cum illis patrem habuisset, unde etiam *filia Regis* dicitur 2.Sam.13.v.18. ac pœnæ subsecutæ ostendunt fuisse incestum. 3. Quidam respondent, *Thamarem in ea fuisse opinione, quod Rex in tali casu possit dispensare*, quod Bellarm. colligit ex verbis v.16. *Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod antè fecisti expellens me. Thamarem* (inquit) *seriò locutam fuisse de futuro conjugio, si à Rege id peteretur, indicant ejus verba, quæ cùm vi à fratre esset compressa, & amore in summum odium converso ab eo expelleretur, protulit. Voluit igitur cum eo more conjugis permanere atq; id satagebat, ut Davide consentiente ab Ammone in uxorem duceretur.* At non potest hoc ex verbis illis firmiter colligi. Hebræa n. etiam sic possunt verti. *Non habes causam ejus mali post ea, quæ gessisti mecum, quod nunc me ejicis*, præfixum enim מ etiam post significat, Os. 6. v.3. Item cum Es.57.v.9. i.e. quia virginitate me spoliasti, pessimè mecum agis, quod vitiatam odio prosequeris, & à te expellis, quam erigere consolatione oportebat, & quo pacto famæ consuli posset, dispicere. 4. Quicquid sit, sive Thamar judicaverit Regem in tali conjugio dispensare posse, sive minùs, ex circumstantiis textus manifestum est, Thamarē istæc protulisse, ut cupidum & incensum amatoris animum frangeret, ac præsentissimo stupri periculo se eriperet. Quæ verò *ex terrore subitaneo, vel ex crassa ignorantia* proferuntur, non possunt normam legis statuere. Unde rectè concludit Bellarm. *non posse firmum argumentum duci ab opinione & verbis unius puellæ, quæ etsi nunquam viderat tale conjugium, & ipsa etiam absolutè id horrebat: tamen existimavit minus malum esse à fratre duci in uxorem, quàm vi stuprari, præsertim si Regis assensus accederet.*

8. Adonia & Abisag. 317. 8. *Adonias Abisag Sunamitidem patris Davidis relictam viduam in uxorem sibi dari expetit*. 1.Reg.2.v.17. Resp.1. quidam statuunt non fuisse verum conjugium inter Davidem & Abisag. Arnis. de jur. connub. c.2.s.4.§.28. *Affectio maritalis in Davide non declaratur, nec Abisag uxoribus connumeratur, sed ministra corporis tantùm dicitur, quod ipsa ministerium salvo honore seni frigido, emaciato, pio facilè præstare poterat. Quâ enim fronte non tantùm Adonias patris uxorem matrem suam, in uxorem petere a Salomone potuisset, sed Bethsabæa quoq; filio autor esse, ut traderetur, in notorium & verbo Dei vetitum incestum, si Abisag vero & legitimo matrimonio juncta fuisset*: sequitur hac in parte Bellarminum, qui itidem censet c.28. *non constare, an Abisag fuerit Davidis uxor, cùm nec uxor vocetur, nec David eam cognoverit.* Sed circumstantiæ textus ostendunt fuisse verum conjugium inter Davidem & Abisag. Talis n. adolescentula Regi quæritur, quæ non solùm *stet coram Rege, ut ipsi inserviat*, sed etiam quæ blando corporis calore eum foveat, *& in sinu ejus dormiat*, nec potuisset Adonias hoc medio per indirectum affectare ipsum regnum, nisi Abisag vera fuisset Davidis uxor. Quòd Rex *eam non cognovisse* dicitur, id matrimonii illius firmitati nihil præjudicat, nuptias enim consensus facit non concubitus, quippe qui ad usum non autem *οὐσίαν* conjugii pertinet. Intercessit quidem pro Adonia Bethsabæa, sed vel *ex errore*, quod existimaverit tale conjugium non esse divinitùs prohibitum, vel *ex affectu* teneriore erga filium. 2. Adonias in petenda Abisag. peccavit, tùm *ratione objecti*, quod in gradu divina lege prohibito matrimonium contrahere cogitavit, tùm *ratione finis.* Eo enim fine in uxorem sibi dari petebat Abisag, ut per ejusmodi conjugium. Si scil. regiam Davidis uxorem duxisset, animos & favorem Israelitarum paulatim ad se iterum converteret ac regnum Salomone ejecto. aliquando invadere posset, id quod ex responso Salomonis matri Bethsabeæ dato non obscurè colligitur. *Cur, inquit, postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnum, ipse est enim frater meus, major me, & habet Abiathar Sacerdotem & Ioab* v.22. 3. Rectè igitur tandem concludit Bellarminus. *Cùm Adonias ob eam petitionem à Salomone pœnâ capitis affectus fuerit, signum est illum rem illicitam peccasse. Certè enim plus valere debet sententia Salomonis Regis sapientissimi, quàm postulatio Adoniæ.*

318. Ab his exemplis ad examen Bellarmini argumentor. redimus. Tertium argum. ducit *ex prohibitionis disparitate. Si omnia illa præcepta Levitici de gradibus, jure Naturæ constituta essent, sine dubio Universalia essent, ita ut intra eundem gradum omnia matrimonia essent illicita. At Moses in Levitico quædam conjugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu. Ergò illa prohibitio non est juris naturalis, sed judicialis & positiva. Propositio probatur, quod enim jure Naturæ prohibetur, semper & ubiq; prohibetur, neq; id adversarii negant. Assumtio probatur. Nam lex illa Levitici prohibet conjugium nepotis cum amita & matertera, & non prohibet conjugium patrui vel avunculi cum nepte ex fratre vel ex sorore, cùm tamen sint in eodem gradu nepos & amita, patruus & neptis. Præterea lex prohibet conjugium cum uxore fratris etiam defuncti, & non prohibet conjugium cum sorore uxoris, nisi eâ vivente, & proinde non prohibet cum sorore uxoris jam defuncta, & tamen est idem prorsus affinitatis gradus cum sorore uxoris & cum uxore fratris.* Resp. ostendimus superiùs. §.275. non *personas* nominatim expressas, sed *gradus æquidistantes* in Levitico prohiberi, ex quo promtè sequitur, non tantùm conjugium nepotis cum amita, vel matertera, sed etiam conjugium patrui vel avunculi cum nepte ex fratre vel ex sorore in consanguinitate esse prohibitum. Item nō tantùm conjugium cum uxore fratris defuncti, sed etiam conjugium cum sorore uxoris defunctæ in affinitate prohibitum esse, quod ipsum latiùs confirmabimus inferiùs. Que in contrarium Bellar. h.l. affert, parùm roboris obtinent. 3. Ex prohibitionis disparitate.

1. in-

1. inquit, *argumentum à simili in legibus prohibentibus non solet valere, leges enim prohibentes sunt odiosa, odiosa autem leges non sunt laxanda, sed restringenda, ut habet regula juris.* Resp. Brocardicum illud, *quòd odiosa sint restringenda*, in legibus positivis humanis, non autem divinis & naturalibus locum obtinet, aliàs explicationem Decalogi in Prophetarum & Apostolorum scriptis traditam ejus prætextu repudiare quis posset. Deus ipse in lege generaliter edicit. *Nemo accedat ad propinquam carnis suæ.* Ac regulæ illi juris à Bellarmino adductæ, opponimus aliam JCtorum regulam. *Ubi eadem per omnia ratio, ibi jus idem.* Item, *leges generales ad omnes species, quas suo complexu comprehendunt, extendenda sunt & applicanda.* Quomodo verò hæc invicem conveniunt, quod Bellarm. h. l. negat, *ex generali prohibitione divina colligi posse, gradus æqualiter distantes in eadem prohiberi*, cùm in seq. c. 29. in resp. ad 3. arg. demonstraturus, *prohibitionē septimi gradus non fuisse veteri Ecclesiæ ignotam, rationis loco afferat illud., quòd Concilium Agathense can. 61. post prohibitionem aliquorum graduum generalem addat prohibitionem, ne quis ullam consanguineam suam ducat uxorem.* Si generalis prohibitio humana potest extendi ad gradum septimum, quomodo divina prohibitio non posset extendi ad gradum secundum? 2. *Consequentia illa non sumta à simili, sed à minori. Nam licet sint in eodem gradu nepos cum amita & patruus cum nepte, tamen turpius est conjungi nepotem cum amita, quam patruum cum nepte, siquidem ordinariè amita est senior nepote & ratione sui gradus habet in nepotem quasi patriam potestatem. Uxor a. subjici ac regi debet, quare indecens est, ut amita sit uxor nepotis, quia deberet simul regere & regi, subjici & preesse. At patruus est ordinariè senior nepte, & in illam habet autoritatem, non est a. indecens, ut vir sit uxore senior & illi præsit. Hac igitur de causa lex unum prohibuit, alterum concessit. Pari ratione sicut turpius est, ut una mulier duos simul maritos habeat, quàm ut unus vir duas simul uxores, ita suo modo indecentius videtur, ut una sit uxor duorum fratrum etiam successivè, quam ut unus vir sit duarum sororum successivè, & ideò lex unum concessit, alterum prohibuit.* Resp. Si indecentius est unam fœminam esse uxorem duorum fratrum successivè quàm unum virum esse maritum duarum sororum successivè, sequitur Deum Deut. 25. v. 5. mandasse, id quod indecentius & prohibuisse, quod erat decentius ex Bellarmini hypothesi. Concedamus turpius & indecentius esse matrimonium nepotis cum amita, quàm patrui cū nepte. Item conjugium cum uxore fratris, quàm cum sorore uxoris, interim, quia *comparativus* nō excludit, sed potiùs *præsupponit positivum*, ideò & nobis Bellarm. hoc concedat, turpe & indecens esse matrimonium patrui cum nepte & conjugium cum sorore uxoris. Quamvis n. in gradibus æqualibus major sit turpitudo, tamen cùm eadem maneat distantia, ideò idem prohibitionis jus valere censendum, ut enim ipse Bell. h. l. addit; *diversitas illa non est in ipso gradu propinquitatis, sed in aliquo extrinseco superaddito*, nimirum in ætate vel sexu, vel aliqua simili circumstantia. Sic fieri potest, ut amita sit nepote ex fratre minor natu, si enim pater generaret filium anno ætatis 20. qui & ipse 20. ætatis anno generaret, contingere posset, ut idem pater filiam anno ætatis 50. susciperet, quam nepos ætate superaret, nihilo tamen minùs tale conjugium erit prohibitum, licet cesset illa ratio, quod amita patriam autoritatem ratione ætatis in nepotem obtineat. Item, si quis demortui fratris uxorem seniorem in matrimonium vellet ducere, id foret indecentius, quàm si qua demortui mariti fratri inæquali ætate Geometricâ proportione constituto vellet nubere, nihilo tamen minùs utrumq; esset contra Naturæ legem. Fieri potest, ut vir sit junior, uxor senior; ut vir sit stupidus Nabal, uxor prudens Abigail, nec tamen propterea tollitur jus Naturæ. Ergò nec principaliter inde atque ideò conjugium amitæ cum nepote jure Naturæ statuendum est prohibitum, quod illa sit senior, hæc junior, sed propter propinquitatem sanguinis, quæ eadem est in conjugio patrui ac neptis. Breviter conjugium nepotis cum amita duplici nomine indecens est, tùm quia hic gradus divinâ lege est expressus, tùm quia amita nepoti, qui ipsi est loco filii subjiceretur, quamvis v. hæc posterior ratio in conjug. patrui cum nepte esset, tamen manet prior ex carnis propinquitate utrinq; æqualiter se habente dependens. *Reverentia, quam parentibus, consanguineis & affinibus deberi ipsa Natura docet, repugnat ullus conjugalis*, scribit Bellarm. c. seq. 29. rat. 1. at hæc reverentia æqualis est in conjugio amitæ cum nepote, & patrui cum nepte. Ergò etiam æqualis erit utrobiq; prohibitio. 3. *Matrimonium inter patrueles non est prohibitum jure Natura, & tamen in eo gradu sunt patrueles, in quo est amita cum suo nepote, omnes enim sunt in secundo gradu. ergo secundus gradus non est prohibitus jure Natura.* Resp. est dispar ratio prohibitionis in linea collaterali æquali & inæquali. Nepos & amita distant gradu secundo in linea sc. inæquali, ac sunt sibi invicem loco parentum & filiorum. Patrueles distant secundo gradu, sed in linea æquali, nec sunt sibi invicem loco parentum & filiorum, prima enim duntaxat persona stipiti proxima est reliquis a stipite in altero latere descendentib. loco parentis, nequaquam verò hoc extendendum ad alios ex hac persona descendentes. Vide § 285. reg. 13. de gradib. Utrique quidem scil. tùm *nepos & amita*, tum *patrueles* distant secundo gradu, sed illi in secundo gradu *simplici*, hi verò in secundo gradu *duplicato*. Inde juxta supputationem civilem nepos & amita distant gradu *tertio*, qui juxta Canonicam est gradus secundus simplex, patrueles gradu *quarto*, qui juxta Canonicam supputationem est gradus secundus duplicatus. 4. *Abraham & frater ejus duxerunt uxores duas filias fratris sui Aran, ergo non est contra jus Natura, ut nepos ducat amitam.* Resp. de hoc exemplo diximus superiùs quantum sufficit.

319. Quartum idemq; ultimum argumentum Bellarminus petit ex Deut. 25. v. 5. ubi præcipitur, *ut si quis absq; liberis moriatur, ducat frater ejus illius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil jubet contra jus Natura, quid enim absurdius, quam ut Natura autor contra Naturam pugnet? non igitur est contra jus Natura, ut ob justum aliquem finem quis ducat uxorem fratris sui. Ergo quod in Levitico legimus c. 18. ne quis ducat uxorem fratris sui, non est naturale praeceptum, si intelligatur simpliciter, ut adversarii volunt.* Resp. variæ sunt opiniones de conciliatione hujus legis cum prohibitione Lev. 18. v. 16. de non ducenda fratria, quas Bell. etiam recenset. 1. Joh. Major 4. sent. dist. 40. q. 3. dicit, *nunquam in lege prohibitum esse conjugium cum uxore fratris, in Levitico enim illud praeceptum vitio scriptorum superadditum fuisse.* Huic opinioni repugnat consensus Codicum Hebræorum, Chaldæ- 4. Ex divina sanctione Deut. 25.

orum, Græcorum & Latinorum, nec ullâ verisimili ratione ea probatur. 2. Radulphus in comm. h. l. statuit, *in Levitico non prohiberi conjugium cum fratria absolutè, sed tantùm cum uxore fratris viventis, quemadmodum in eodem loco prohibetur conjugiū cum sorore uxoris & additur, illâ vivente.* Hanc sententiam ex nostris amplectitur Erasm. Marbach. in comm. Deut. 25. p. 246. Atqui conjugium cum uxore fratris adhuc viventis est adulterium, quod in eodem capite v. 20. distinctè prohibetur. Præterea ut prohibitio uxorem patrui concernens v. 14. ad demortui patrui uxorem spectat, ita de prohibitione fratriæ idem statuendum. 3. Quidam volunt, *in Levitico prohiberi conjugium cum uxore fratris viventis, sed repudiata.* At nulla ibi repudii fit mentio, sed prohibitio est generalis, quam si restringere liceret ad repudiatam, possent etiam reliqua præcepta eodem modo restringi. 4. Calvin. in comment. cap. 18. Levit. p. 406. præceptum Deuteronomii intelligit *non de fratre germano, sed de proximo in alio gradu, in quo liceat secundùm legem matrimonium contrahere, ut de patrueli vel consobrino, qui & ipsi phrasi Scripturæ dicuntur fratres.* Contra 1. vox יָבָם propriè significat *levirum*, defuncti mariti fratrem Deut. 25. v. 6. unde verbum יבם est *leviritare*, uxorem fratris sui accipere. Genes. 38. vers. 8. Ruth. 1. v. 15. 2. ipsa legis litera Deut. 25. v. 5. mentionem facit *duorum fratrū* יֵשְׁבוּ יַחְדָו *pariter habitantium.* 3. idem comprobant exempla in populo Dei recepta, Genes. 38. v. 8. Judas ad filium Onan Germanum Heris fratrem dicit. *Ingredere ad uxorem fratris tui & duc eam.* Ruth. 1. v. 11. Naemi hortatur nurus suas viduas, *ut non expectent in conjuges fratres suorum maritorum, sed alios potiùs nubant*, loqui autem eam de Germanis fratrib. patet ex ipsis verbis. *Nunquid ultra mihi filii in utero meo, ut sint vobis in viros, &c.* Matth. 22. v. 25. *septem fratres* successivè unam fœminam in uxorē ducunt. 4. idipsum confirmatur ex verbis legis. *Non erit uxor mortui foris* הַחוּצָה hoc est, non nubat viro extraneo, sive peregrino extra patriam mariti demortui domum, ergò Germanus frater intelligitur, qui eam ducere debeat. 5. interim concedimus, & legem ipsam & fratris nomen in lege expressum derivari etiam ad alios propinquos, quando vel fratres deerant, vel fratriam ducere recusabant, tunc enim propinquior in jure ducendi & hereditandi succedebat. Ruth. 3. v. 12. cap. 4. v. 1. 6. Calvini opinionem refellunt Beza lib. de repud. p. 76. Tremell. & Junius in cap. 25. Deut. p. 187. 5. August. q. 61. in Levit. Lyran. & alii in comment. Deut. 25. volunt, *legem Deuteronomii intelligi de fratre Germano, sed esse exceptionem quandam legis in Levitico latæ.* Hanc sententiam Bellarminus statuit *esse probabilem, sed nobis nihil prodesse*, quâ de re paulò pòst. 6. Cajetanus in comment. Levitico & alii volunt, *non prohiberi in Levitico matrimonium cum uxore fratris defuncti, nisi accipiendo tale conjugium nudè & solitariè, quemadmodum accipitur homicidium in Decalogo. Quæ lex non impedit, quo minùs fiant, postea leges positivæ particulares, quæ conjugium cum uxore fratris cum aliqua circumstantia prohibeant, cùm aliqua jubeant, ad quē modum non impedit lex Decalogi. Non occides, quò minùs fiant leges particulares, quæ jubeant occidi latronem & maleficum, & contra jubeant non occidi eum, qui casu vel seipso defendendo aliam occideret.* Sed quid de hac conciliatione statuendum sit, ex antedictis constat, & ex dicendis clariùs constabit.

320. Respondemus igitur ad Bellarmini argumentum, legem de ducenda fratria Deut. 25. v. 5. esse planè peculiarem, *soli Judaico populo* propositam in *casu speciali*, si scilicet frater absque liberis decederet, eamque spectasse ad *conservandam distinctionem tribuum ac familiarum*, ut cognosci posset, ex qua familia Messias esset expectandus, in Novo igitur Testamento Christo jam nato & *rationem legis & legem ipsam* penitùs expirasse. Ex hac igitur lege nequaquam inferri potest prohibitionem de non ducenda fratria Levit. 18. v. 16. esse merè positivam ac judicialem, quod demonstro 1. *Ex Bellarmini hypothesibus.* Bellarminus ipse concedit, Deum in omnibus gradibus in Levitico prohibitis dispensare posse, quorum tamen aliquos jure Naturæ interdictos statuit. Conferantur invicem hæc loca cap. 28. §. Tertiò notandum. *Putamus à Deo dispensabilia esse conjugia omnia in quovis gradu, nullus enim est gradus, in quo conjugium ita sit intrinsecè malum, ut repugnet illud fieri bene, quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem matrimonii primarium vel secundarium, licet aliquo modo impediat, nam ex conjugio etiam filii cum matre nasci possunt liberi & educari.* In eodem cap. in responsione ad primum argumentum. *Fieri potest, ut Deus cum filiis Adæ dispensaverit, ut sororibus jungerentur.* Nihilo tamen minùs in princ. illius capitis format hanc propositionem. *Jure Naturæ interdicta sunt conjugia in primo gradu consanguinitatis tam in recta linea, quam in transversa, & in primo gradu affinitatis in linea recta tantùm.* Ex illis sic colligo. Si divina dispensatio locum habere potest in gradibus jure Naturæ prohibitis, utique ex speciali illa lege de ducenda uxore fratris sine liberis defuncti non potest colligi, prohibitionem de non ducenda fratria non esse juris naturalis, ratio est, quia specialis illa lex nihil aliud est, quàm in certo quodam casu divina dispensatio. Sed priùs, ut constat ex Bellarmino. Ergo & posterius, ac per consequens falsa est argumenti Bellarminiani hypothesis, quod ubi intercedit divina dispensatio, ibi ipsa prohibitio non sit juris naturalis. 2. *Ex similibus exemplis.* 1. Quemadmodum DEUS, qui est summus nomotheta ac legis suæ Dominus, Israelitis in Ægypto servientibus potestatem fecit ab Ægyptiis vasa aurea & argentea, aliasque res preciosas commodatò accipiendi, easque secum auferendi, Exod. 12. v. 35. nec tamen rectè ex eo colligitur, furtum non esse Naturâ prohibitum: Sic ex eo, quod in certo quodam casu propter evidentem quandam rationem Deus disposuit, ut frater duceret uxorem fratris absq; liberis defuncti, non est colligendum prohibitionem de non ducenda fratria non esse juris naturalis. 2. Ex dispensatione in conjugio Jacobi cum duabus sororibus (q̃ quidam probabiliter statuunt) inferri nequit, prohibitionem, ne quis ducat uxoris sororem, eâ adhuc vivente, non esse juris naturalis. 3. Polygamiam in populo Israelitico Deus vel *permisit*, vel *toleravit*, nemo tamen dixerit, polygamiæ prohibitionem respectu Novi Testamenti non esse juris divini ac naturalis. 4. Conjugia fratrum & sororum in prima mundi creatione & primæva generis humani propagatione ob peculiarem finem Deus indulsit, multiplicato autem genere humano prohibitio matrimonii inter fratres & sorores nihilominus est juris naturalis.

321. Regerit Bellarminus. 1. *Ista exceptio sive lex exceptiva & declarativa alterius legis apertè de-*

demonstrat, legem illam Levitici non fuisse naturalem, sed judicialem. Nam lex ista Deuteronomii, quæ est legis Leviticæ declaratio sive exceptio, vel est naturalis vel judicialis. Non potest dici naturalis, quia etiam hoc tempore servanda esset, quod tamen *omnes negant. Si verò est judicialis, ergò & lex à qua fit exceptio, judicialis, exceptio enim fit ab iis, quæ sunt ejusdem Naturæ & ordinis. Vel si lex illa naturalis erat, etiam exceptio erit naturalis, qualis est illa, quod in ultima necessitate liceat fratri sororem ducere, lex enim naturalis patitur hanc necessariam exceptionem.* Resp. negamus legis generalis & exceptionis specialis esse eandem rationem, quod ex ipsius Bellarmini hypothesibus sic demonstramus. 1. libr. de matrim. cap. 11. disputat *divina dispensatione, quæ per internam inspirationem Patribus fuerit nota, licuisse plures simul uxores ducere.* Secutus Bellarmini filum ac stylum sic disputo. Illa dispensatio erat aut naturalis aut judicialis. Si naturalis, ergò adhuc hodiè servari potest. Si exceptio est judicialis, ergò etiam lex polygamiam prohibens erit judicialis. Quicquid hîc Bellarminus respondere velit, suo etiam argumento responsum statuat. Hoc ipso in loco Bellarm. sic ratiocinatur. *Si lex de non ducenda fratria*, Lev. 18. *est naturalis, etiam exceptio de ducenda fratria absq; liberis relicta*, Deut. 25. *erit naturalis, qualis est illa, quòd in ultima necessitate liceat fratri sororem ducere.* Ex hac hypothesi Bellarminiana sic colligimus. Exceptio illa de sorore in ultima necessitate ducenda, aut est naturalis aut judicialis. Si naturalis etiam hoc tempore servari posset, & sic quispiam sororē suam in uxorem ducere posset. Si judicialis, ergò & ipsa lex prohibens conjugia fratrum & sororum erit judicialis, quod tamen Bellarminus negat, qui ejusmodi conjugium jure Naturæ interdictum statuit. 3. Ulterius, *si lex de non ducenda sorore cessat in casu ultimæ necessitatis, ac non amplius obligat*, ut Bellarminus hoc loco ratiocinatur, utique etiam lex de non ducenda filia in casu ultimæ necessitatis cessabit, ac non ampliùs obligabit, cùm par sit prohibitionis ratio. Si posteriùs, paratum erit filiabus Lothi patrocinium, quæ cùm existimarent, nullum omninò virum in mundo superesse, crediderunt sibi licitum esse ex proprio parente liberos quærere. Genes. 19. vers. 31. 4. Denique mandatum Dei de auferendis vasis aureis & argenteis ab Ægyptiis, aut erat naturale, aut judiciale. Si naturale, ergò etiamnum hodiè observari posset. Si judiciale, ergò & ipsa lex furtum prohibens erit judicialis. Quicquid Bellarminus hîc respōdere voluerit, idipsum suæ oppositum videbit consequentiæ. 2. *Qualiscunque sit illa exceptio, sive naturalis, sive judicialis, convincit conjugium cum fratris uxore non esse per se & intrinsecè malum, non enim quod est intrinsecè malum, per ullam circumstantiam potest fieri bonum, quare habemus ex hac exceptione, legem Leviticam non esse naturalem primi ordinis. Rursus eadem exceptio evincit, conjugium cum uxore fratris non esse malum semper, exceptâ sola ultima necessitate, quale est conjugium cum sorore germana. Nam iste casus in Deuteronomio exceptus non erat ultima necessitas, sed pietas quædam in fratrem mortuum. Ergo præceptum Levitici non est etiam naturale secundi ordinis, sed tantùm tertii, id est, earum rerum, quæ sunt malæ ob extrinsecam aliquam turpitudinem, quæ tamen potest tolli per aliquam circumstantiam, cujus honestas vincat priorem turpitudinem, tunc enim tale conjugium licitum redditur secundùm rectam rationem, cessante lege positiva. Et sicut non est contra rationem, imo secundùm rationem conjugium ob pietatem in fratrē, ita si fiat alia similis exceptio, vel etiam minoris alicujus boni, ut si modo ad pacem inter Principes conservandam ducat, quis uxorem fratris defuncti non erit contra rationem tale conjugium.* Respond. hæc omnia eò spectant, ut Pontificis Romani dispensatio in hoc gradu lege divinâ prohibito asseratur, quia Pontifex Romanus dispensavit cum Henrico VIII. Angliæ Rege, ut Catharinam Arturi fratris sui viduam accipere posset, sed monemus 1. in argumento Bellarmini esse *fallaciam causæ*. Neque enim causa hujus exceptionis de ducenda fratris absque liberis defuncti uxore est *pietas in fratrem*, sed conservatio & distinctio familiarum in tribubus Israeliticis. Quia enim accuratè erant distinctæ tribus in populo Israelitico ac familiæ dignitas residebat penes primogenitum, cujus nomen in genealogiis inprimis annotabatur, ut constare posset, ex qua tribu & familia Messias sit nasciturus, proinde voluit Deus hac speciali lege, quæ est & *certi temporis & certi populi, & certi finis*, familias & tribuum distinctionem in populo Israelitico usque ad tempus nati Messiæ conservari. 2. *fallaciam comparatorum sive parium*. Confert enim tanquam paria dispensationem *divinam* ac dispensationem *Pontificiam*, ac quia illa in Vet. Test. fuit licita, etiam hanc in Nov. Test. locum habere arbitratur. Sed quanto intervallo hæc invicem distent, ignorare nequit, qui novit quantùm distet in aliis etiam quæstionibus judicium Pontificis à judicio divino in sacris literis proposito. Confert insuper causam propter quam Deus in Vet. Testament. fratriam ducere mandavit cum similibus, vel etiam majoris momenti causis, ob quas idem in Nov. Test. licitum fieri possit, cùm nulla excogitari possit causa, quæ cum priore conferri queat. Christo enim jam exhibito causa legis Mosaicæ penitùs expiravit, sublatâ non solùm tribuum & familiarum Judaicarum distinctione, sed etiam *diruta* inter Judæos & gentes *maceria* Ephes. 2. vers. 14. ergò nec pietatis in fratrum prætextu, nec externorum commodorum intuitu ducere quisquam poterit, vel ducendi potestas cuiquam fieri, contra expressam illam juris naturalis prohibitionē de non ducenda fratria Lev. 18. v. 16. cui non potest aliâ, quàm divinâ dispensatione derogari. 3. *Fallaciam consequentiæ*. Non enim sequitur, Deus huic legi de non ducenda uxore fratris exceptionem aliquam addidit. Ergo illa non est naturalis primi vel secundi ordinis, sed tantùm tertii, id est, earum rerum, quæ sunt malæ ob extrinsecam aliquam turpitudinem, quæ potest tolli per aliquam circumstantiam ob pietatē scilicet in fratrem, cujus honestas vincat priorem turpitudinem & per conseq. ob similem rationem tale conjugium hodieque erit licitum. Nam conjugium cum fratria in se ac intrinsecè extra casum divinâ lege speciali exceptum est, & manet malum, illicitum & naturali legi repugnans, quia enim maritus & uxor per conjugium fiunt una caro, ideò lex Naturæ docet fratri, qui est fratris defuncti caro per *consanguinitatem*, abstinendum esse ab ea, quæ cum fratre facta est una caro per copulam & consequenter facta est illius etiam caro per primā *affinitatē*. Exceptio ipsius Dei voce addita non tollit Naturæ legem, sed duntaxat explicat, & in certo

ac speciali quodam casu eandem ampliat, quòd nulli hominum in N. T. licitum. Semper igitur hoc urgemus contra Bellarm. *Potest Deus in omnibus gradibus in Levitico prohibitis dispensare, & tamen quidam ex illis gradibus sunt jure naturali prohibiti*, quæ sunt ipsius Bellarmini hypotheses. Ergò ex dispensatione vel exceptione speciali, nequaquam colligendum est, ipsam generalem prohibitionem non pertinere ad jus Naturæ. Sed regerit Bellarm. 3. *Dispensationem non esse legem, nec jubere aliquid fieri, sed tantùm tollere obligationem legis in aliquo particulari casu & permittere secus fieri, quam lex præcipiat. In Deuteronomio autem planè statui legem jubentem, ut frater uxorem fratris demortui ducat, & pœnam transgressori irrogantem.* Resp. quamvis lex specialis & dispensatio in quibusdam distinguantur, in eo tamen conveniunt, quod legis generalis obligationi derogent, proinde ut ex dispensatione à Deo legis autore, ac summo nomotheta profecta non potest inferri, legem, circa quam fit dispensatio juris non esse, naturalis, ita nec ex speciali lege ab eodem nomotheta promulgata idem inferri poterit. Vicissim, ut dispensatio circa legem Naturalem ad summum nomothetam solummodò spectat, ita quoque ad eundem pertinet legis specialis generali derogantis promulgatio. Pontificis Rom. nullas hîc agnoscimus partes, nullum jus, potestatem nullam, cui tamen unicè cavere hac dissertatione Bellarminus voluit. 4. *Tandem penitus*, negat Bellarminus, *legem Deut. 25. esse exceptionem quandam legis in Levitico cap. 18. latæ. Nam exceptionem addere post legem conditam, & maximè alio tempore & loco non est Dei, qui omnia novit, sed hominum, qui experimento paulatim discunt suas leges non posse servari, nisi aliquid excipiatur?* Resp. sed quid fiet Augustino, Lyrano & aliis, qui *exceptionem* hîc agnoscunt? nimirum Patrum autoritas, quam Pontificii aliàs tantoperè urgent, est ipsis planè arbitraria, cùm pro lubitu eam accceptent vel rejiciant. Argumentum, quod Bellarminus Augustini sententiæ opponit, nititur falsâ hypothesi, & involvit causæ elenchum, quasi scilic. Deus, inde atque ideò legem Deuter. 25. promulgaret, ac si in principio ignorasset legem illam non posse servari, cùm vera & propria illius causa sit distinctio tribuum ac conservatio familiarum in populo Israelitico, quæ usque ad Christum durare debuit. Atque hæc sunt Bellarmini argumenta, quibus demonstrare voluit non obligare jure divino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Levitico. Cornelius à Lapide Jesuita Lovaniensis in comment. cap. 18. Levit. quinque ratiunculas ad eandem thesin probandam adducit 1. *Ex definitione Concilii Tridentini.* 2. *Ex conjugio Patriarchæ Iacobi.* 3. *Ex speciali lege Deuteronomii* c. 25. & ex concesso patrui cum nepte conjugio. 4. *Ex communi Ecclesiæ praxi*, quæ in prohibitis gradibus dispensavit. 5. *Ex communi doctorum sententia.* Sed hæc omnia meras principii petitiones continent, & ex superioribus facilem habent explicationem.

Quæst. Cur Deus certos cognationis gradus prohibuerit.

322. Coronidis loco, antequam à prohibitione juris divini abeamus, explicanda erit quæstio, *Cur Deus latâ lege certos consanguinitatis & affinitatis gradus in matrimoniis contrahendis voluerit prohibitos?* Resp. cùm demonstratum fuerit hactenus, prohibitiones graduum in Levitico propositas esse juris naturalis, ex eo facilè intelligitur, legem illam non fuisse per Mosen primùm latam, sed mentibus hominum in prima creatione naturaliter insitam atque insculptam, ac post lapsum etiam antè Mosen voce divinâ vel immediatè, vel per Patriarchas sæpiùs repetitam, tandem etiam unà cum aliis præceptis ad legem moralem spectantibus per Mosen solenniter promulgatam, & populo Israelitico inculcatam. Causæ illius solennis repetitionis & promulgationis recenseri possunt eædem, quæ de lege morali universim summâ dari solent, quas enumeravimus tract. de Lege. §. 26. in quibus eminent notitiæ legis mentibus hominum in prima creatione insitæ per peccatum obliteratio atque obscuratio, plurimorum malis hominum moribus receptorum & longâ peccandi consuetudine confirmatorum contra legis naturalis prohibitionem introductio, Naturæ humanæ per peccatum corruptæ ac depravatæ ad omne malum inclinatio, &c. ad quas causas Deus ipse nos remittit in hac ipsa legis de prohibitis gradibus promulgatione. Levit. 18. v. 2. *Ego Dominus Deus vester* (cujus mandatis sanctissimis, non autem perversæ & corruptæ Naturæ vestræ inclinationi, ac ductui obœdire debetis) v. 3. *Iuxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis: & juxta morem regionis terræ Canaan, ad quam vos introducturus sum, non agetis* (apud illas gentes multa pravis moribus sunt recepta, quæ contra legem Naturæ pugnant, earum igitur vestigiis non debetis insistere, nec ex gentilium consuetudine de jure Naturæ judicium ferre) v. 4. *Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester*, (qui & Naturæ & legis Naturalis est Dominus, cujus summa potestas leges ferendi & explicandi unicè convenit) Si quærendo quis pergat, cur legem illam de prohibitis gradibus hominum cordibus Deus voluerit inscriptam & insculptam, duæ principales dari possunt causæ, prior spectat *reverentiam, verecundiam & observantiam cultum parentibus, consanguineis & affinibus propinquitate carnis proximâ nobis junctis naturaliter debitum*, posterior pertinet *ad caritatis in societate humana dilatandæ studium.* Utramque causam suavissimis verbis exponit Augustinus libr. 15. de civitat. Dei. c. 16. De priore sic disserit, circa fin. cap. *Inest nescio quomodo humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet causâ propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus, & ipsam pudicitiam conjugalem.* Ambros. libr. 8. Epist. 66. *Nubat avunculo suo neptis, & immaculatorum pignorum caritas illecebroso amore mutetur.* Hæc ratio videtur in ipsa lege divina proponi. Lev. 18. v. 7. *Nuditatem matris tuæ non revelabis, quia mater tua est*, id est, quia matri tuæ debes filialem observantiam & reverentiam, ideò non contrahes cum ea matrimonium, per quod in idem, quasi jugum illa tecum compingitur, sicque ea gradu superiore in æqualem collocatur. Item, *non accedet ad carnem carnis tuæ*, vers. 6. Ergò nec *ad matrem* vers. 7. quia est *caro tua carnis*, quippe ex qua natus es, & carnem ac sanguinem ab ea traxisti. vers. 12. *Nuditatem sororis patris tui non revelabis, caro patris tui ipsa*, id est, est cum patre tuo ex eadem carne nata, ergò non debes ei per carnalem copulam conjungi. Item est proxima patris tui consanguinea, ideoque loco matris filialem reverentiam ei exhibere debes, ergò non debes eam matrimonio tibi jungere. Idem judicium de prohibitione cum *sorore matris*, sive *matertera*, v. 13.

Sic

Sic etiam verſ.17. *Nuditatem uxoris & filiæ ejus non revelabis, filiam filij ejus, & filiam filiæ ejus non accipies ad revelandum nuditatem ejus, caro tua ipſa,* id eſt, quia cum uxore per conjugium factus es una caro, ideò non debes contrahere matrimonium cum filia uxoris tuæ, ſive cum privigna, nec cum privigni vel privignæ filia, quia ſunt caro uxoris tuæ, hoc eſt, ex uxoris tuæ carne natæ, ac conſequenter etiam ſunt *una caro*, hoc eſt, propinquitate carnis ex Conjugio orta tibi conjunctæ. Lege Naturali ac divinâ liberi parentibus debent honorem, obſequium, reverentiam & cultum, at ſi parentes liberis per matrimonium copularentur, id fraudi eſſet illi honori, obſequio & reverentiæ naturaliter parentibus debitæ, ratio eſt, quia conjuges fiunt una caro, & ſic redduntur, quodammodo pares ratione amoris conjugalis, ac reſpectu poteſtatis in alterius corpus, 1. Corinth. 7. verſ. 2. Sic ergò, ſi pater duceret filiam, daret filiæ poteſtatem in ſuum corpus, ac reſpectu nexus conjugalis lateri ſuo adjungeret eam, quam Natura voluit ipſi eſſe ſubjectam, & in gradu non collaterali, ſed deſcendente conſtitutam, adeoque eminentiam & dignitatem jure Naturæ, & lege divinâ ſibi debitam deponeret, ac filia reverentiam patri debitam, hoc eſt, affectum ſuperiori ab inferiore debitum in maritalem amorem, hoc eſt, in affectum collaterali, imò carni ſuæ debitum commutaret. Si mater nuberet filio, adhuc graviùs contra legem Naturæ delinqueretur. Mater enim deponeret dignitatem jure naturali ſibi debitam, & filio ſeſe non ſolùm æquaret, per æqualem poteſtatem corporis, ſed etiam ſubjiceret ob dominium marito in uxorem conceſſum. In Conjugio fratrum & ſororum itidem peccatur contra hanc ſanguinis reverentiam quia qui ex una carne nati ſunt, & ſic jam antè quodammodo ſunt una caro, illos per conjugium unam carnem fieri, & fraternam reverentiam in maritalem affectum transformari præpoſterum eſt, & legi Naturæ adverſum.

323. De poſteriore ratione ſic diſſerit Auguſtinus in principio capitis. *(Quòd in prima mundi origine fratres, ſorores ſuas acceperunt) id profectò, quantò eſt antiquius compellente neceſſitate, tantò poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectiſſima caritatis, ut homines, quibus eſſet utilis atque honeſta concordia, diverſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, nec unus in una multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam diligentiùs colligandam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe & ſocer ſunt duarum neceſſitudinum nomina. Ut ergò alium quisq; habeat patrem, alium ſocerum, numeroſiùs ſe caritas porrigit. Utrumque autem unus Adam eſſe cogebatur, & filiis & filiabus ſuis, quando fratres, ſororesq; connubio jungebantur. Sic & Eva uxor ejus utriq; ſexui filiorum fuit, & ſocrus & mater. Quæ ſi duæ fœminæ fuiſſent, mater altera, & ſocrus altera, copioſiùs ſe ſocialis dilectio colligaret. Ipſa denique jam ſoror, quod etiam fiebat uxor, duas tenebat, una neceſſitudines, quibus per ſingulas diſtributis, ut altera eſſet ſoror, altera uxor, hominum numero ſocialis propinquitas augeretur. Sed hoc unde fieret, tunc non erat, quando niſi fratres & ſorores ex illis duobus primis nulli homines erant. Fieri ergò debuit, quando potuit, ut exiſtente copiâ inde ducerentur uxores, quæ non erant jam ſorores, & non ſolùm iſtud ut fieret, nulla neceſſitas eſſet, verum etiamſi fieret, nefas eſſet. Nam & ſi nepotes primorum hominum, qui jam conſobrinas poterant accipere conjuges, ſororibus matrimonio jungerentur, non jam duæ, ſed tres in homine uno neceſſitudines fierent, quæ propter caritatem numeroſiore propinquitate nectendam diſſeminari per ſingulos ſingulæ debuerunt. Eſſet enim unus homo filiis ſuis fratri ſcilicet ſororique conjugibus, & pater & ſocer & avunculus: ita & uxor ejus iisdem communibus filiis & mater & amita & ſocrus: iidemque inter ſe filij eorum, non ſolum eſſent fratres atq; conjuges, verum etiam conſobrini, quia & fratrum filij. Omnes autem iſtæ neceſſitudines, quæ uni homini tres homines connectebant, novem connecterẽt, ſi eſſent in ſingulis ſingulæ, ut unus homo haberet alteram ſororem, alteram uxorem, alteram conſobrinam, alterum patrem, alterum avunculum, alterum ſocerum, alteram matrem, alteram amitam, alteram ſocrum, atq; ita ſe non in paucitate coarctatum, ſed latius atq; numeroſius propinquitatibus crebris vinculum ſociale diffunderet.* In hunc Auguſtini locum ſic commentatur Ludov. Viv. *Ut neceſſitudinis vinculum in multos diffuſis conjugiis & non intra eoſdem parietes manentibus plures connecteret, & ſe invicem ſanguine juncti diligerent (gradus propinqui in matrimonio ſunt prohibiti) ſic ſerpere extendiq; caritatem generis humani*, docet Cic. 5. de finib. cujus hæc ſunt verba: *Ipſa caritas generis humani, quæ tota domus, conjugio & ſtirpe conjungitur, ſerpit ſenſim foras cognationibus primùm, tum affinitatibus.* Reducitur igitur lex de prohibitis gradibus ad legem Naturæ hac ratione. Lex Naturæ præcipit caritatem in humana ſocietate augere, ac diffundere, ſed matrimonia cum proximis conſanguineis contracta caritatem illam in anguſtum cogunt & impediunt, quò minùs ſe diffundat, & ambitu ſuo plures complectatur. Ergò matrimonia cum proximis conſanguineis contracta pugnant cum lege Naturæ. Hûc referri poteſt illud Auguſtini in medio ejuſd. cap. ubi exponit cauſam propter quam Patriarchæ uxores de cognatione ſua duxerint. *Fuit* (inquit) *antiquis Patribus religioſa cura, ne ipſa propinquitas ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret, eam nondum longè poſitam rurſus matrimonij vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem, unde jam pleno hominibus terrarum orbe, non quidem ſorores ex patre vel matre, vel ex ambobus ſuis parentibus natas, ſed tamen amabant de ſuo genere ducere uxores.*

324. Hiſce rationibus principalibus adduntur aliæ minùs principales, utpote 1. *a familiaritate inter conſanguineos & affines.* Parentes enim & liberi, fratres ac ſorores, avi & nepotes, vitricus & privignæ, noverca & privigni in iiſdem ædibus, utplurimùm habitant, reliqui etiam conſanguinei & affines, amita & nepos, patruus & neptis, ſocer ac nurus, gener ac ſocrus, &c. crebrò conveniunt, ne ergò omnia eſſent plena malis ſuſpicionibus, ac affabilitas, blanditiæ, amplexus, oſcula, &c. quæ inter propinquos ſunt amoris & pietatis, crederentur eſſe libidinis, idcò voluit Deus inter carnis propinquos interdicta eſſe conjugia. Ambroſ. libr. 8. Epiſt. 66. *Quid tàm ſolenne, quam oſculum inter avunculum & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculum ſuſpectum facies de tabulis cogitando nuptias & religioſiſſimũ Sacramentũ caris pignorib. eripies. 2. à moderato conjugalis officij uſu.* Cũ naturaliter cõſãguinei diligantur, amor cõjugalis amori illi naturali additus ad immoderatum

conjugii

conjugii usum propinquos matrimonio junctos impelleret, (quæ rario non nisi post lapsum demùm inrer homines locum habere cœpit.) Has rariones omnes complectitur Thomas 2.2.quæst. 154. artic. 9. sic disserens. *Causa prohibitionis graduum sunt quatuor. 1. Quia naturaliter homo debet quandam honorificentiam parentibus & cognatis in tantum, quòd apud antiquos, ut Valerius Maximus refert, non erat fas filium simul cum patre balneari, nec se invicem nudos conspicere. 2. Quia personas sanguine junctas necesse est simul ad invicem conversari, sicq; continuo haberent occasionem luxuria, nimiùque emollescerent. 3. Quia per hoc impediretur multiplicatio amicorum. 4. Quia cùm naturaliter homo consanguineam diligat, si adderetur amor, qui est ex commixtione Venerea, fieret nimius ardor amoris & maximum libidinis incentivum, quod castitati repugnat*, quam rationem tangit Aristot. lib. 2. Politic. Bellarm. de matrim. cap. 30. ex Patribus & Thoma Aquinare has quatuor rationes repetit, easdemque applicar ad demonstrandum illam propositionem, *quòd Ecclesia rectè olim prohibuerit conjugia usque ad septimum, postea verò usque ad quartum consanguinitatis & affinitatis gradum*. Sed quilibet primo statim intuitu animadvertit, ipsum à scopo penitùs aberrare. Veteres enim ad gradus divinâ lege prohibiros, & eos, qui gradibus divinitùs prohibitis sunt proximi, has rationes unicè retulerunt, quas cùm ad remotiores, adeoque etiam ad septimum usque gradum Bellarminus extendit, nil nisi ἀσυλλογιστίας καὶ ἀνακολουθίας nectit.

SECTIO II.

De prohibitione graduum in jure civili sive Romano.

2. De prohibitione juris civilis. 325. A prohibitionibus graduum *divinis* descendimus ad prohibitiones *humanas*, quas diximus in duplici esse differenria. Quædam traduntur in *jure Canonico*, quædam in *jure Politico*. Posteriores iterum in duplici sunt differentia. Quędam enim traduntur in *jure communi*, Romano scilicet sive civili generalitee sic dicto, quædam verò in *jure provinciali*, sive municipali. Exordium faciemus à prohibitionibus juris civilis sive Romani, illæ enim sunt & *antiquiores*, cùm Pontificiæ sive Canonicæ Constitutiones ad illas sese referant. c. Conjunctiones. 35. quæst. 2. *Eos dicimus consanguineos, quos divina & Imperatorum ac Romanorum atque Gracorum leges consanguineos appellant*; *& digniores*, cùm ab illis sint promulgatæ, qui potestate legum ferendarum divinitùs instructi sint, & ad prohibitiones divinas propius accedant; *& certiores*, cùm non fuerint tantis variationibus obnoxiæ, quibus Canonicas ex Pontificum arbitrio dependentes jactitatas fuisse, infrà videbimus. Sequemur autem præfixum à nobis priùs ordinem, ut *de consanguinitate* primùm, postea *de affinitate* dicamus. 1. De consanguinitate in linea recta traditur hæc regula. *Inter ascendentes & descendentes nuptiæ in infinitum sunt prohibita*. Justinianus §. Ergò non omnes. 2. Institur. de Nupt. *Inter eas personas, qua parentum liberorumve locum inter se obtinent, contrahi nuptia non possunt, veluti inter patrem & filiam vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & usque in infinitum. Et si tales persona inter se*

1. De consanguinitate.
1. In linea recta.

coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Paulus l. Adoptivus. 14. §. 2. ff. de rit. nupt. *Serviles quoque cognationes in hoc jure observanda sunt. Igitur suam matrem manumissus non ducet uxorem, tantundem juris est, & in sorore & in sororis filia. Idem è contrario dicendum est, ut pater filiam non possit ducere, si ex servitute manumissi sint, etsi dubitetur patrem eum esse. Unde nec vulgò quasitam filiam pater naturalis potest uxorem ducere, quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inspiciendus est, contra pudorem est autem filiam uxorem suam ducere*. Gajus l. nuptiæ. 53. ff. eod. *Nuptia consistere non possunt inter eas personas, qua in numero parentum liberorumve sunt, sive proximi, sive ulterioris gradus sint, usque ad infinitum*. Scævola l. Et nihil. 54. eod. *Et nihil interest, ex justis nuptiis cognatio descendat, an verò non, nam & vulgò quasitam sororem quis vetatur uxorem ducere*. Paulus l. Jure gentium. 68. eod. *Jure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendentium vel descendentium uxorem duxerit*. Diocl. & Maximian. Impp. l. Nemini. 17. C. de nupt. *Nemini liceat contrahere matrimonium cum filia, nepte vel pronepte. Itemque cum matre, avia vel proavia. &c. caterisque qua jure antiquo prohibentur, à quibus cunctos volumus se abstinere*.

326. 2. De consanguinitate *in linea collaterali*. *a. In linea collaterali*
1. De conjugio inrer *fratres & sorores*. Justinianus §. Inter eas Institut. de Nupt. *Inter eas quoque personas, qua ex transverso gradu cognationis junguntur, est quadam similis observatio, sed non tanta. Sanè n. inter fratrem, sororemve nuptia prohibita sunt, sive ab eodem patre, eademque matre nati fuerint, sive ex altero eorum*. Scævola l. Et nihil. 54. ff. de rit. nupt. *Etiam vulgò quasitam sororem vetatur, quis uxorem ducere*. Pomponius in l. 8. ff. eod. *Libertinus libertinam matrem aut sororem uxorem ducere non potest, quia hoc jus moribus non legib. introductum est*, (ubi per mores intelligitur jus gentium, quia sermo est de illis moribus, quibus majus prohibitionis pondus inest, quàm ipsis legibus, quod ipsũ etiam colligitur ex eo, quod iisdem moribus sororem in uxorem ducere prohibitum statuit, quibus à matris nuptiis abstinere jubemur, at conjugium cum matre jure gẽtium prohiberi in proparulo est) Paulus l. si stipulor. 35. §. 1. de V. Oblig. *Quod leges fieri prohibent, si perpetuam causam servaturum est, cessat obligatio, velut si sororem nupturam sibi aliquis stipuletur*. Interpretes juris reddunt hanc rationem, quod qui ex eodem patre eademque matre nascuntur, tàm sint inter se conjuncti, ut pene iidem esse videantur, at secum nemo potest nuptias contrahere. 2. De nuptiis *cum fratris vel sororis filia*. Justinianus §. Fratris. 4. Instit. de nupt. *Fratris vel sororis filiam uxorem ducere non licet. Sed nec neptem fratris vel sororis ducere quis potest, quãvis quarto gradu sint, cujus enim filiam ducere uxorem non licet, ejus nec neptem permittitur. §. 6. Item, amitam licet adoptivam ducere uxorem non licet. Item nec materteram*. Papinianus, l. Avunculo. 5. ff. de condictione sine causa. *Avunculo nuptura pecuniam in dotem dedit, neque nupsit, an eandem repetere possit, quasitum est. Dixi, cùm ob turpem causam dantis & accipientis pecunia numeretur, cessare condictionem*. Paul. l. Adoptivus 14. §. 2. ff. de rit. Nupt. *Tantundem juris est, & in sorore & in sororis filia*. Papinianus l. Etiamsi concubinam. 56. ff. eod. *Etiamsi concubinam quis habuerit sororis filiam, licet libertinam, incestus committitur*. l. Miles.

les. 11. §. 1. ff. eod. l. Iul. de adult. *Militem, qui sororis filiam in contubernio habuit, licet non in matrimonium, adulterii pœnâ teneri rectiùs dicitur.* Idem l. si adulterium. 38. eod. *Stuprum in sororis filiam si committat, an adulterii pœna sufficiat mari, considerandum est, occurrit, quod hic duplex admissum est, quia multum interest, errore matrimonium illicitè contrahatur, an contumacia juris & sanguinis contumelia concurrant.* Diocletianus & Maximianus l. Nemini. C. de Nupt. *Nemini liceat cōtrahere matrimoniū cū sorore, sororis filia & ex ea nepte praeterea fratris tui filia & ex ea nepte.* Anastasius Imp. l. Ab incestis. 9. C. de incest. & inutilib. Nupt. *Ab incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur imperio, noverint temperandum. Nam rescripta quoq; omnia, vel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis Tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam vel sororis, vel eam, quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committentur, viribus carere decernimus, ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.* Zeno Imp. Nefandissimum. 2. C. si nuptiæ ex rescripto petantur. *Nefandissimum scelus fratris sororisve filia nuptiarum, quod sacratiss. Constitutionibus sub gravissima pœna interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ sanctionis tenore omnibus modis prohibemus. Precandi quoq; imposterum super tali conjugio (imò potiùs contagio) cunctis licentiam denegamus, ut unusquisq; cognoscat impetrationem quoq; rei, cujus est denegata petitio, nec si per subreptionem post hunc diem obtinuerit, sibimet profuturam.* (ex qua lege etiam intelligitur, hoc non perpetuò Romæ obtinuisse, quod cum fratris vel sororis filia nuptiæ sint prohibitæ. Claudius Imp. ut monuimus superiùs Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit, eoque autore SCtum factum est, ut hujusmodi matrimonia justa & legitima essent, Sueton. in Claud. cap. 26. Plutarchus etiam in Romaicis memorat, virum quendam pauperem accusatum, quod fratris filiā, cui dos ampla relicta fuerat, uxorem duxisset, judicio multitudinis absolutum fuisse, atque inde factum plebiscitum, ut liceret cuique filiam fratris uxorem accipere. Postea verò Nerva Imp. prohibuit, ne quis fratris aut sororis filiam uxorem duceret, ut Dio in ipsius vita testatur. Post Nervam alii Imperatores improbarunt.) 3. De nuptiis inter eos, qui *sibi invicem sunt loco parentum & filiorum.* Justinianus §. 6. Institut. de nuptiis. *Amitam licet adoptivam ducere uxorem non licet, item nec materteram, quia parentum loco habentur. Qua ratione verum est, magnam quoq; amitam & materteram magnam prohiberi uxorem ducere.* Gajus l. per adoptionem. 17. §. 2. ff. de rit. Nupt. *Amitam & materteram. Item magnam quoq; amitam & materteram magnam prohibemur, uxorem ducere, quamvis magna amita & matertera magna quarto gradu sint.* Paulus l. Sororis. 39. eod. *Sororis proneptem non possum ducere uxorem, quia parentis loco ei sum.* Ergò ex d. l. per adoptionem. supplenda est Constitutio Diocletiani & Maximiniani Imperatorum, l. Nemini liceat. C. de nuptiis, ubi prohibetur matrimonium cum amita & matertera, quod extendi debet etiam ad *amitam magnam & materteram magnam.* Cùm enim frater & soror sint ex uno parente, ideò quasi pro una persona habentur, & per consequens frater est loco parentis omnibus ex sorore descendentibus, sororis scilicet filiæ, nepti, pronepti, & vicissim soror est loco matris omnibus ex fratre descendentibus, fratris scilicet filio, nepoti, pronepoti. &c. Atque hæc dispositio pulcrè reduci potest ad jus divinum, in quo frater & soror dicuntur *una caro.* Genes. 37. vers. 27. *Frater noster est, & caro nostra est.* Levit. 18. vers. 12. *Soror patris tui est patris tui caro.* vers. 13. *Soror matris tuæ est caro matris tuæ.* 4. De nuptiis *patruelium, amitinorum & consobrinorum.* Theodosius major fratrum vel sororum liberos, id est, patrueles & consobrinos matrimonio jungi prohibuit, teste Ambrosio lib. 8. Epist. 66. p. 173. *Theodosius Imperator* (inquit) *etiam patrueles, fratres & consobrinos vetuit inter se conjugii convenire nomine & severissimam pœnam statuit, si quis temerare ausus esset fratrum pia pignera, & tamen illi invicem sibi æquales sunt tantummodo, quia propinquitatis necessitudine & fraternæ societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere, quod nati sunt.* Idem testantur Aurelius Victor & Paulus Monachus in Theodosio, ac evidenter colligitur ex l. unic. C. Theodosiani, si nupt. ex rescript. petantur, in qua lege Theodosius & Arcadius statuunt *amissionem bonorum, & pœnam deportationis* in eum, qui contra legum præscripta nuptias precum subreptione meruerit, exceptis his, inquiunt, quos *sobrinorum, id est, quarti gradus conjunctione, ex triumphalis patris nostri exemplo indultorum supplicare non vetuit.* Hæc Theodosii constitutio recepta fuit apud Gothos, ut Cassiodorus libr. 7. variar. scribit, & ex Gothorum jure asscripta est negatio in Græco exemplari §. Duorum. Instit de nupt. *Δύο ἀδελφῶν παῖδες οὐ δύνανται πρὸς γάμον συνάπτεσθαι.* Sed Curtius Latinus Theophili Interpres omissâ negandi particula vertit. *Duorum fratrum vel sororum liberi, vel fratris & sororis conjungi possunt.* Post mortem Theodosii liberi ejus Arcadius & Honorius patris constitutionem abrogarunt, & Consobrinorum matrimonia permiserunt. l. Celebrandis. 19. C. de nupt. *Celebrandis inter Consobrinos matrimoniis licentia legis hujus salubritate indulta est, ut revocata prisci juris autoritate, restinctisque calumniarum fomentis matrimonium inter Consobrinos habeatur legitimum, sive ex duobus fratribus, sive ex duabus sororibus, sive ex fratre & sorore nati sunt, & ex eo matrimonio editi, legitimi & sui patribus successores habeantur,* proinde Tribonianus legem 1. C. si nupt. ex rescr. pet. interpolavit, & verba superiùs ex C. Theodosiano adducta sustulit. Paulus l. si nepotem. 3. ff. de rit. nupt. *Si nepotem ex filio & neptem ex altero filio in potestate habeam, nuptias inter eos me solo autore contrahi posse. Pomponius scribit & verum est.* Antoninus Imp. l. Conditioni. 2. C. de institution. & substitution. *Non videri potest sub specie turpium nuptiarum viduitatem tibi indixisse, cùm te filio sororis suæ consobrino tuo probabili consilio matrimonio jungere voluerit.* l. 23. & 24. ff. eod. Marcell. & Papinian. *conditionem illam, si consobrinam duxeris hereditatis institutioni utiliter adjici posse* ostendunt, quod fieri non posset, si hæ nuptiæ ll. prohibitæ. Conjunge etiam l. Non solùm. 67. §. 1. ff. de rit. nuptiar. *ubi neptem ex filio emancipato natam nepoti ex altero filio collocari posse statuitur.* Exempla ejusmodi nuptiarum in Romana Historia passim occurrunt. Apud Livium *Spurius* dicit, *patrē sibi uxorē fratris sui*

filiam

filiam dedisse. Apud Plutarchum *Brutus* filius Serviliæ sororis Catonis duxit Portiam Catonis Uticensis filiam consobrinam suam. *Marcus Antoninus* Imp. Philosophus dictus, Justinam consobrinam suam uxorem duxit. Plura exempla vide apud Tiraquell. leg. connub. 7. & Chemnic. p. 3. Locor. p. 562. Lege divinâ tales nuptiæ non fuerunt prohibitæ, unde aliquot earum exempla in sacris literis occurrunt. *Iacob* ducit Rachelem avunculi sui filiam. Genes. 29. vers. 18. *Amram* accepit uxorem Jochabed patruelem suam. Exod. 6. vers. 20. *Filiæ Salphabad*, Maala, Thersab, Heglab, Melchah & Noab nupserunt filiis patruorum suorum Numer. 36. vers. tt. *Othoniel* ducit Axam patrui sui filiam Iosuæ 15. vers. 17. *Iosephus* duxit Mariam patrui sui Eli filiam Matth. 1. v. 16. &c.

2. De affinitate. 1. In linea recta. 327. De *Affinitate* traduntur hæ leges. 1. In *linea recta.* Iustinianus §. 7. Institut. de nupt. *Affinitatis quoq; veneratione à quarundam nuptiis abstinere necesse est, ut ecce privignam aut nurum uxorem ducere non licet, quia utraque filiæ loco sunt. Quod ita scilicet accipi debet, si fuit nurus tua, aut privigna tua. Nam si adhuc nurus tua est, id est, si adhuc nupta est filio tuo, aliâ ratione uxorem eam ducere non poteris, quia eadem duobus nupta esse non potest. Item, si adhuc privigna tua est, id est, si mater ejus tibi nupta est, ideò eam uxorem ducere non poteris, quia duas uxores eodem tempore habere non licet.* §. 8. eod. *Socrum quoq; & novercam prohibitum est uxorem ducere, quia matris loco sunt. Quod & ipsum dissolutâ demum affinitate procedit, alioquin si adhuc noverca est, id est, si adhuc patri tuo nupta est, communi jure impeditur tibi nubere, quia eadem duobus nupta esse non potest. Item, si adhuc socrus est, id est, si adhuc filia ejus tibi nupta est, ideò impediuntur tibi nuptiæ, quia duas uxores habere non potes.* §. 10. *Si uxor tua post divortium ex alio filiam procreaverit, hæc non est quidem privigna tua, sed Iulianus ab hujusmodi nuptiis abstineri debere ait.* Paulus l. Adoptivus. §. 3. ff. de rit. nupt. *Idem quod in servilibus cognationibus constitutum est, etiam in servilibus affinitatibus servandum est, veluti, ut eam, quæ in contubernio patris fuerit, quasi novercam non possim ducere, & contra eam, quæ in contubernio filii fuerit, patrem quasi nurum non posse ducere, æquè nec matrem ejus, quam quis in servitute uxorem habuit, quasi socrum. Cùm enim cognatio servilis intelligitur, quare non & affinitas intelligatur? Sed in re dubia certius & modestius est, his nuptiis abstinere.* §. 4. leg. ead. *Nunc videamus, quomodo noverca & privigna & socrus & nurus intelligantur, ut sciamus, quas non liceat ducere. Quidam novercam per se patris uxorem & nurum filii uxorem & privignam uxoris ex alio marito filiam intelligunt, sed quod ad hanc causam verius est, nec avi uxorem, nec proavi duci posse, duas ergò vel plures novercas ducere non poterit, &c. Sed & si plures uxores pater habuerit, nullam earum ducere possum. Itaque socrus appellatione non tantum uxoris meæ mater, sed & avia & proavia intelligitur, ut nullam earum ducere possim. Nurus quoque appellatione non tantũ filii uxor, sed & nepotis & pnepotis continetur, licet quidã has pronurus appellãt. Privigna quoq; non solũ ea mihi intelligitur, quæ uxoris meæ filia est, sed & neptis & proneptis, ut nullam earum ducere possim.* Papinian. l. Uxorem. 15. eod. *Uxorem quondam privigni conjungi matrimonio vitricum non oportet, nec in matrimonium convenire novercam ejus, qui privignæ maritus fuit.* Modest. l. Non facilè. 4. §. 4. nomina affinium recenset; quòd sint, *socer, socrus, gener, nurus, noverca, vitricus, privignus, privigna*, & addit §. 7. *Hos itaque inter se, quod affinitatis causâ parentum liberorumque loco habentur, matrimonio copulari nefas est.*

328. 2. De *linea collaterali.* Valent. Theod. & Arcad. l. Fratria. 5. C. de incest. & inutil. nupt. *Fratris uxorem ducendi vel duabus sororibus conjungendi penitus licentiam submovemus, nec dissoluto quocunque modo conjugio.* Anastas. l. ab incestis. 9. eod. *inter incestas nuptias* refert, *si quis eam, quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, ducere velit.* De reliquis gradibus traditur hæc regula æquitati naturali consentanea, *ut in pari cognationis & affinitatis gradu par idemque jus statuatur*, quasi quæ personæ in verbis legis omissæ sint, eæ legis sententiâ tacitè comprehendi intelligantur, l. 3. & 4. ff. de lege Pompeia de Paricidiis. Per affinitatem enim conciliatur quasi quædam cognatio, ut quo quisque cognationis nomine ab uno conjugum verè appellatur, eadem ab altero conjuge impropriè vocetur, l. quia parentis. 16. ff. Soluto matrimonio. §. affinitatis. Instit. de nupt. ex quo provenit, *ut adfinium æquè ac cognatorum una domus & familia esse videatur*, ac proinde, quod in l. 5. l. penult. & l. ult. C. de incest. nupt. de fratris defuncti uxore, sororisque defunctæ marito statuitur, idem in reliquis, in quibus eadem ratio viget, statutum intelligatur, præsertim, cùm in d. l. finali. subjiciantur verba. *Aut ut alia ejusmodi commutterentur.* 2. In linea collaterali.

329. Extra hos gradus cognationis constituti jure civili matrimonium contrahere non prohibentur. Hinc *privignus matris* cum *privigna patris* potest contrahere. Iustinianus §. Mariti. 9. Inst. de nupt. *Mariti filius ex alia uxore & uxoris filia ex alio marito vel contra, matrimonium rectè contrahunt, licet habeant fratrem, sororemve ex matrimonio postea contracto natos.* Papinianus l. generali. 34. §. 2. ff. de rit. nupt. *Inter privignos contrahi nuptiæ possunt, etsi fratrem communem ex novo apparentium* (parentum) *matrimonio susceptum habeant.* Conjunge l. Titia. 134. ff. de verb. obligat. Sic pater & filius ex priore conjugio possunt matrem & filiam ducere. Duo fratres possunt ducere duas sorores, vel alter matrem, alter filiam ducere potest. Mater uxoris cum patre mariti potest contrahere, &c. addit tamen Modestinus utilissimam regulam, quæ in talibus conjunctionibus observanda. l. semper. 42. ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non solum quid liceat, sed etiam quid honestum sit, respiciendum.* Fundamentum, propter quod tales nuptiæ sunt licitæ, consistit in usitata regula, quod tantùm inter maritum & uxoris consanguineos, ac vicissim inter uxorem & mariti consanguineos, non autem inter cognatos mariti & cognatos uxoris sit affinitas matrimonium impediens, cujus regulæ ea ratio à juris civilis Interpp. traditur, quod solus maritus ad cognatorum uxoris fines, ac similiter uxor ad fines cognatorum mariti accessionem fecerit, non autem cognati mariti & cognati uxoris inter sese, quod declarant similitudine ea, ex qua affinitatis nomen est petitum. Agri confines non in omnibus partibus, sed tantùm in finibus & in certo quasi quodam puncto se mutuò attingunt, sic maritus & uxoris

uxoris consanguinei, non autem consanguinei mariti & consanguinei uxoris affinitate sese mutuò contingunt. *Ex Scripturis* (inquit Dn.Chemn. p.566.) *planior & certior potest dari ratio. Quia scilicet maritus & uxor fiunt inter se una caro, non autem utriusq; cognati.*

SECTIO III.

De prohibitionibus graduum in jure Canonico.

3. De prohibitione juris Canonici.

330. A prohibitionibus graduum *in jure civili* transitum facimus ad prohibitiones graduum *in jure Canonico.* Ut enim in aliis, ita quoque in hac graduum prohibitione Pontifices Romani Imperatorum majestatem æmulari, quinimò eandem sibi subjicere voluerunt; quo successu apparet ex verbis Danielis Venatorii JCti Pontificii in analysi juris Canonici libr. 4. tit. 14. pag. 741. *Gloriatur* (inquit) *Alexander* II. in c. ad sedem Apostolicã. 35. q. 5. *se in Synodo habita in Lateranensi Consistorio convocatis ad hæc Episcopis & Clericis atq; Iudicibus diversarum provinciarum errorem illorum, qui seculi legibus, quas Iustinianus Imperator de successionibus consanguineorum promulgavit, veterem Ecclesiæ computationem graduum disturbare nitentur, sustulisse, certumque dinumerationis graduum consanguinitatis modum dedisse, cùm tamen nihil magis dederit, ita enim confusè de gradibus disseritur in jure Canonico, ut legentis animus varietate & obscuritate materiæ turbatus, nunquam quiescere, vel intellectum figere possit. Cui confusioni non parùm adjumenti præstare videtur varius dinumerandorum graduum modus. Alij namque patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant negantes cognationis gradum inter patrem & filium esse, cùm pater & filius una caro unaq; persona juris fictione censeantur.* c. Contradicimus. §. authoritate. 35. quæst. 2. & 3. *Pari ratione in transversali linea sunt quidam, qui non à fratribus, sed à filiis eorum, id est, patruelibus vel consobrinis genealogiam numerare incipiunt, affirmantes filios patrum in prima generatione computari debere, cùm fratres quasi quidam truncus, ex quo cæteri ramusculi oriuntur, existant* d. cap. ad sedem. §. Sunt enim. 35. quæst. 5. *Sed nec illam computationem Alexander à sua putat esse diversam. Quasi, quia initio numerandi sumto à filiis non progrediatur ultra sextam generationem, sed sicut totius mundi sex ætates existunt, & humana vita itidem sex, ita & in consanguinitate sex, tantummodò existiment, computandas esse generationes. Quibus finitis nova conjunctionis (ut quasi fugientem possint revocare consanguinitatem) fiat initium,* d. c. ad sedem. §. Sunt enim. *Sed quia à patribus denumerationem graduum incipiunt, septimum generationis gradum adjiciunt, nec ultra procedunt, cùm ultra septimum quidem gradum, nec consanguinitas inveniatur, nec nomina graduum reperiantur, nec successio amplius prorogari vel memoria ulterioris generationis existere possit.* d. c. ad sedem. §. Illa quoque 35. quæst. 5. *Septem igitur gradus consanguinitatis ab Isidoro* in cap. Primo gradu. 35. q. 5. *constituuntur, quorum quilibet certas personas Ordinis superiorum, inferiorum & à latere complectitur.* Hæc omnia Venatorius.

Ex Conciliis.

331. Ut autem de prohibitionibus Pontificiis rectius judicium fieri possit, *ex Conciliis* huc referenda sunt, quæ ad hanc materiam spectant, cùm Pontifices ad illorum prohibitiones in suis decretis provocent. Collegit ea diligenter Dn. Chemn. de Conjugio p. 561. ubi Conciliorum canones in quatuor classes redigit. 1. *Quidam Canones non extendunt prohibitiones ultra illas metas, quæ in verbo Dei descriptæ sunt.* Sic inter canones, qui *Apostolis* tribuuntur 19. ita statuit. *Qui duxerit sororem aut ἀδελφιδὴν fratris filiam, Clericus esse non poterit.* In Synodo *Parisiensi*, circa Annũ 570. quartus canon illicita conjugia definit, *quæ contra præceptum Domini contrahuntur*, & in enumeratione progreditur, usque *ad amitam, materteram, patruum, avunculum.* 2. *Quidam canones extendunt prohibitiones usque ad secundum gradum in linea æquali, hoc est, usque ad consobrinos.* Sic canon 30. Concilii *Epaunensis* circa Ann. 490. sub Gelasio incestas commixtiones sic definit. *Si quis germanam sororem acceperit, si qua avunculi aut patrui concubitu polluatur, si quis consobrina se societ*, addit autem. *Quod ut à præsenti tempore prohibemus, ita ea, quæ sunt anterius instituta, non solvimus.* Eousque etiam progreditur *Agathensis* Concilii circa annum 430. (Baron. ad annum 504.) prohibitio. Idem facit Concilium *Arelatense* sub Carolo Magno can. 11. circa annum 819. 3. In *Turonensi* Synodo secunda circa ann. 577. cã. 22 recitantur primò prohibitiones legis divinæ, secundò prohibitiones legum civilium, tertiò adduntur prohibitiones Synodorum & nominatim citatur Epaonensis Synodus de consobrinis. Turonica verò hæc addit. *Si quis sobrina se sociaverit.* Et eadem prohibitio in *Aurelianensi* Synodo tertia tempore Vigilii Anno 540. celebrata, habetur. Ex circumstantiis autem colligitur, illas Synodos hoc velle, ne quis ex secundo gradu ducat sobrinam in tertio gradu, hoc est, prohibitiones extenderunt, usque ad *tertiam gradum in linea inæquali.* 4. *Antisiodorensis* Synodus circa annum 619. statuit, can. 31. *Non licet consobrinam, hoc est, quæ ex duobus fratribus vel duabus sororibus procreantur, in uxorem accipere, nec qui de ipsis nati fuerunt, in conjugio socientur*, hoc est, extensæ fuerunt prohibitiones, usque ad tertium gradum in linea æquali.

332. Hisce quatuor classibus à Dn. Chemnicio annotatis addi potest 5. quòd quædam Concilia prohibitiones cognationis generaliter sic describunt, *usque dum generatio agnoscitur, aut memoria retinetur.* Concilium *Toletanum* II. circa annum 530. cap. 5. statuit, *ut matrimonium nullus contrahat cum propinquis ullis, usquequo lineamenta affinitatis generis successione agnoscit.* Concilium *Agathense* circa annum 504. can. 61. post prohibitionem certorum quorundam graduum, addit in genere, *ne quis aliquam ex consanguinitate, vel quam consanguineus habuerit, ducat uxorem.* Gratianus in c. copulatione. 35. quæst. 2. adducit Canonem Concilii *VVormaciensis* circa annum 867. in German. habiti. *In copulatione fidelium generationis numerum non definimus, sed statuimus, ut nulli liceat Christiano de propria consanguinitate seu cognatione accipere uxorem, usque dum generatio recordatur, aut cognoscitur, aut in memoria retinetur.* 2. Quod in Concilio *Cabilonensi* circa annum 796. referente Ivone lib. 7. & Gratiano. c. Contradicimos. 35. q. 2. usque *ad sextam generationem* prohibitio fuit extensa, canon sic habet. *Contradicimus, ut in quarta vel quinta,*

ta, sextaque generatione nullus amplius conjugio copuletur, ubi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur. 3. Quòd in Concilio *Lugdunensi* circa annum 579. usque ad *septimum gradum* prohibitio extenditur c. Nulli. 35. quæst. 2. *Nulli ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum uxores ducant, neque sine benedictione Sacerdotis, &c.* Idem statutum in Concilio *Meldensi* referente Ivone libr. 7. & Gratiano c. de affinitate. 35. quæst. 2. quos Cabilonensis & Lugdunensis Concilii canones Gratianus sic conciliare nititur, quod gradus cognationis diversimodè computentur. Cabilonense patrem in *primo gradu*, filius in *secundo* ponit. Lugdunense primum gradum filios appellat, cùm enim pater & filius sint una caro, inde inter eos non est gradus cognationis, ex quo fit, ut eædem personæ secundùm hanc diversitatem inveniantur in sexto vel septimo gradu.

Ex Pontificum decretis. 333. Hisce Synodorum posteriorum canonibus conformes sunt Pontificum Constitutiones, quæ itidem usque *ad septimum gradum* prohibitionem tandem extenderunt. Calixtus Epist. 2. ad Episcop. Gall. qui sedit circa annum Christi 219. ad *leges divinas & Imperatorias* prohibitionem unicè revocat. c. Conjunctiones. 35. quæst. 2. *Conjunctiones consanguineorum prohibentur, quare? quia has divina seculiq. prohibent leges, &c. eos autem consanguineos dicimus, quos divina & Imperatorum ac Romanorum, atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hereditate suscipiunt.* Fabianus, qui sedere cœpit Anno 236. *quartum* affinitatis gradum prohibet. c. de propinquis. 35. quæst. 2. *De propinquis, qui ad affinitatem per virum & uxorem veniunt, defunctâ uxore vel viro in quinta generatione conjungantur, in quartâ si inventi fuerint, non separentur, in tertia tamen propinquitate non licet accipere uxorem alterius post obitum ejus.* Hoc decretum Fabiani, ut cum reliquis posteriorum Pontificum decretis affinitatem non minus, quàm consanguinitatem ad septimum usque gradum extendentibus Gratianus conciliare possit, explicat illud *de secundo genere affinitatis*, de duabus scilicet socoribus vel personis inter se affinitate conjunctis, ut sunt uxores duorum fratrum, si contigerit unam earum alicui matrimonio copulari, post mortem ejus vir non poterit affinem superstitem in conjugem ducere, nisi in quinto gradu affinitatis inveniantur, unde qui novercam alicujus in uxorem duxerit, post mortem ejus uxorem privigni ducere non poterit. Julius Papa, qui sedere cœpit Anno 237. c. Nullum. 35. quæst. 2. *ad septimum gradum* prohibitionem primus extendit. *Nullum* (inquit) *in utroq. sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris usque in septimum generis gradum uxorem ducere vel incesti maculâ copulari. Præterea quoq. illud adjecimus, quoniam sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere propter carnis unitatem.* Hanc Julii Constitutionem secuti sunt reliqui Pontifices, Gregorius qui sedere cœpit Ann. 290. in Concilio Meldensi & habetur c. de affinitate. 35. q. 2. *De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare.* Idem Gregorius, cùm ad interrogata Augustini Cantuariensis in Anglia Episcopi cap. 6. (quod habetur c. Quædam. 33. q. 3.) in hanc sententiam scripsisset. *Quædam lex Romana permittit, ut sive fratris, sive sororis seu duorum fratrum Germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur, sed experimento didicimus ex tali conjugio sobolem non posse succrescere, unde necesse est, ut in quarta vel quinta generatione fidelium licenter sibi conjungantur*, & hoc nomine à Felice Messanensi in Sicilia Episcopo per literas compellaretur, respondit ei in hunc modum lib. 12. Epistola 31. *Quod scripsi Augustino Anglorum gentis Episcopo, ipsi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono, quod cœperat, metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me certissimè scripsisse cognoscas, nec eâ intentione hæc ei scripsi mandata, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem jungantur, sed quod adhuc illis neophytis existentibus, eis primum illicita consentire, & eos verbis ac exemplis instruere oportet.* Ibidem: *Progeniem suam unumquemque, usque ad septimam decernimus observare generationem, & quamdiu se agnoscant affinitate propinquos ad conjugalem copulam accedere denegamus, quod si fecerint, separentur.* Nicolaus Papa, qui sedere cœpit Anno 858. in Epistola ad Amalphitanæ Ecclesiæ Episcopos & habetur, c. de consanguinitate. 35. quæst. 2. *De consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest.* Inde Alexander II. qui sedit post annum Domini 1060. in Concil. Lateranens. asserit, *antiquum morem Ecclesiæ per longa tempora durasse, ut usque ad septimum gradum conjugia interdicerentur.* cap. ad sedem. 35. quæst. 5.

334. Atque hæ constitutiones, si numeratio graduum *juxta computationem juris civilis* instituatur, cum præcedentium Synodorum Canonibus usque ad sobrinos inclusivè prohibitionem extendentibus fermè conveniunt, nam & Modestinus in l. Non facilè. 4. ff. de gradib. & affin. in hæreditatis successione sic numerat. *Non facilè*, inquit, *quod ad jus nostrum attinet, cùm de naturali cognatione quæritur, septimum gradum quis excedit, quatenus ultra eum ferè gradum rerum Natura cognatorum vitam consistere non patitur.* Quam computandi rationem in septimi gradus prohibitione fuisse à Conciliis & Pontificibus vetustioribus observatam, ex ipso prohibitionis contextu facilè intelligitur. Sic enim habet rescriptum Gregorii. *De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare, nam & hereditas rerum per legales instrumentorum definitiones sancita, usque ad septimum gradum producit heredum successionem, non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur*, ubi & ipsum nomen *generationis* in regulis civilis computationis usitatum, & subjecta prohibitioni ratio manifestè ostendit, ad civilem computandi rationem vetustiores illos Pontifices in septimi gradus prohibitione respexisse. Sed *Alexander II.* circa an. 1060. in Concil. *Lateranensi* sub anathemate definivit, nō juxta civilem, sed juxta Canonicam supputandi rationem septimi gradus prohibitionem esse accipiendam. cap. ad sedem. 35. quæst. 5. rationem reddit Isidorus c. Consanguinitas. 35. quæst. 4. *Ideò usque ad sextum generationis gradum* (si scilicet pater & filius pro una persona habeantur) *consanguinitas statuta est, ne sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur,*

tur, ita propinquitas generis tot gradib. terminetur. Tandem verò cùm experientia testatum redderet, prohibitionem illam nimis latè vagari, sub *Innocentio III.* Ann. 1215. in Concilio *Lateranensi* cap. 50. prior illa Pontificum constitutio fuit abrogata & prohibitio conjugalis copulæ, *usque ad gradum quartum* inclusivè fuit restricta, ut scilicet quartum gradum non excedat, cujus abrogationis rationem præcipuam. Bellarm. de matrimon. cap. 29. circa fin. hanc assignat, quod experientia doceat, *non posse hoc tempore tot graduum prohibitionem sine ingenti dispendio conservari. Nam quia ætas decrevit & caritas refrixit, & concupiscentia aucta est, fit sæpissime, ut homines non recordentur tantam multitudinis consanguineorum & affinium, & se ad illos, tanquam ad extraneos habeant, & ideò frequenter in gradibus prohibitis plurimi ex ignorantia vel negligentia contraherent matrimonia, si adhuc prohibitio illa duraret, inde autem plurima dubia, lites & scandala orirentur.* Verba ipsa decreti in Concilio editi sic habent, tom. 3. Concil. à Bin. editor. part. 2. pag. 1460. *Non debet reprehensibile judicari, si secundùm varietatem temporum, statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm urgens necessitas vel evidens utilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex his, quæ in Veteri Testamento statuerat, nonnulla mutavit in Novo, &c. Prohibitio igitur copula conjugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generaliter observari. Quaternarius enim numerus benè congruit prohibitioni conjugii corporalis, de quo dicit Apostolus, quod vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier: nec mulier habet potestatem sui corporis, sed vir, quia quatuor sunt humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis, &c.* In eodem Concilio abrogatæ sunt prohibitiones de conjugio *in secundo & tertio affinitatis genere minimè* contrahendo ab antiquioribus Pontificibus promulgatæ, cùm animadversum fuisset, *eas & difficultatem frequenter inducere, & periculum animarum parere,* ut habent verba Concilii d. c. 50.

Regula de prohibitione juris Canonici.

335. Jure igitur Pontificio novissimo de prohibitionibus graduum hæ traduntur regulæ, quæ etiam in praxi apud Romanenses observantur, (nisi scilicet Pontificis dispensatio, quæ pecuniæ interventu facilè impetratur in quibusdam casibus intercesserit.) 1. *De consanguinitate.* 1. *In linea recta. Matrimonium inter consanguineos ascendentes & descendentes in infinitum est prohibitum.* Panormitanus ad c. Non debet. num. 8. x. de consang. & affin. Canisius in summ. juris Canon. libr. 2. tit. 12. ubi dicit: *contra jus gentium agere, qui prohibitionem in linea recta usque ad quartum duntaxat gradum restringunt.* Venatorius hanc regulam colligit ex c. in copulatione. 35. quæst. 2. & addit ex Glossatore, l. nupt. ff. de ritu nupt. *Si Adam hodiè viveret, nullam posset invenire uxorem, quam sibi matrimonio jungeret, omnes enim ab ipso primo parente originem ducimus.* Bellarminus de matrimonio cap. 24. §. ex quo, dicit *à nullis hoc negari, quod prohibitio in linea recta in infinitum se extendat,* interim tamen cap. 28. §. est autem fatetur, *hanc esse communem sententiam.* In his igitur gradibus propter reverentiam sanguinis nullum dispensationi esse locum communiter statuũt, sed à Bellarmino, qui cap. 28. §. & aliquod: disputat, *in extremo casu non esse omninò contra huma-*

1. *In consanguinitate.*
1. *In linea recta.*

nam rationem ejusmodi conjugium, si accederet autoritas dispensantis Dei, fortè haud difficulter impetrari posset, ut statueret in extremo necessitatis casu Pontificem, utpote Dei in terris vicarium etiam in his gradibus dispensare posse. 2. *In linea collaterali prohibitum est matrimonium usque ad quartum gradum inclusivè.* c. Non debet. x. de consang. & affinit. In his gradibus omnibus dispensat Pontifex, excepto primo, in fratris scilicet & sororis ex utroque vel altero tantùm parente cognatæ conjugio, in quo tamen dispensasse aliquando Martinum Quintum quidam Scriptores referunt, ut monuimus superiùs. Cæterùm hæc prohibitio usque ad quartum gradum se extendens de utraque linea tàm *æquali*, quàm *inæquali* intelligitur.

2. *In linea collaterali.*

336. 2. *De affinitate* hæ traduntur regulæ. 1. *Qui gradus in consanguinitate, illi etiam in affinitate prohibiti censentur.* c. de propinquis. 35. q. 2. *Æqualiter vir conjungatur matrimonio eis, quæ sibi consanguinea sunt & uxoris suæ consanguineis post mortem uxoris.* c. æqualiter. eodem. *Æqualiter vir conjungatur consanguineis propriis & consanguineis suæ uxoris.* c. Sanè. eodem. *Consanguinitas, quæ in proprio viro servanda est, hæc in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est, quia constat eos duos fuisse in carne una, ideoque communis illis utraque parentela censenda est.* c. Ex literis. Extra. de consang & affinit. *Æquè abstinendum est à consanguineis uxoris ut propriis.* Sicut ergò inter consanguineos ascendentes & descendentes ratione consanguinitatis matrimonium in infinitum est prohibitum: Sic etiam inter affines ascendentes & descendentes, cùm loco parentum & liberorum habeantur, perpetuò prohibetur: ac sicut inter consanguineos transversales, usque ad quartum gradum inclusivè matrimonium prohibetur: ita quoque inter affines à latere in primo genere affinitatis prohibitio ad quartum gradum se extendit. 2. *Inter consanguineos mariti & consanguineos uxoris, non est affinitas matrimonium impediens.* Olim quidem juxta veterum Pontificum constitutiones etiam in secundo & tertio affinitatis genere erant quædam prohibitiones, nam ut in primo genere affinitas erat prohibita usque ad septimum gradum, perinde ut consanguinitas. c. Nullum. 35. quæst. 3. sic prohibitio in secundo genere affinitatis extendebatur, usque ad quartum gradum. c. de propinquis. 35. quæst. 3. in tertio genere affinitatis prohibitio extendebatur, usque ad secundum gradum. c. Pro duorum. 35. quæst. 3. sed per constitutionem Innocentii in Concilio Lateranensi prohibitiones in secundo ac tertio affinitatis genere penitùs sunt sublatæ, unde hodiernis legibus & moribus pater & filius possunt ducere matrem & filiam ac duo fratres matrem & filiam, seu duas sorores. cap. Quod super his. Extra. de consang. & affin.

2. *In affinitate.*

337. Quamvis verò prohibitiones vetustiores, quæ usque ad septimum gradum extendebantur, in Ecclesia Romana sint abrogatæ, & ad quartum gradum tàm in *consanguinitate*, quàm in *affinitate* restrictæ, nondum tamen persuaderi possunt Ecclesiæ nostræ, ut Papalium illarum prohibitionum jugo sese subjiciant, quin potiùs firmiter statuunt, eas multis modis vitiosas esse. 1. *Ratione causæ efficientis.* Promulgatæ sunt hæ leges *autoritate Papæ*, qui excluso Magistratu Politico Christiano tales prohibitiones introduxit. Jam

Quod in illis prohibitionibus improbemus.

1. *Ratione causæ efficientis.*

verò potestaa ferendarum legum Ecclesiasticarum nuncompetit soli Pontifici, ut in tractatu de Ministerio latè fuit demonstratum, Politicarum legum ferendarum potestas nullo modo ipsi competit. *Ro. nus Pontifex non est supra* Christum, scribit Brentius in comment. Levitic. 18. *cùm ipse etiam non usse ejus vicarium se faciat. At Christus non venit ll. Politicas constituere, sed verbum DEI annunciare.* Ergò nec Romanus Pontifex debet aut potest ejusmodi leges ferre. Bellarminus de matrimon. cap. 29. regerit 1. CHRISTUM *potuisse ferre leges Politicas, si voluisset, quod autem per se potest, id etiam per vicarios potest.* Respond. imò verò *regnum* suum esse *de hoc mundo* negavit Johan. 18. vers. 36. quæsitus ad regnum terrenum fuit, Johan. 6. vers 15. judicem terrenorum bonorum distributione se esse negavit, Luc. 12. vers. 14. nec uspiam politicam aliquam legem pruferre voluit, cùm officii sui patres in his terris perageret, quod aliud hodiè velit per suum Vicarium Romanum scilicet Pontificem agere, Bellarminus nondum demonstravit. 2. *Leges de matrimonio non esse merè Politicas sed spirituales, cùm matrimonium sit Sacramentum.* Respond. hypothesis hæc falsa est, interim libenter concedimus Conjugium in Ecclesia Dei non esse merè Politicam constitutionem, sed sanctam Dei ordinationem, ideoque Magistratum, si de matrimoniis leges ferre velit, Ecclesiastici Ministerii consilium & suffragium adhibere debere. 3. CHRISTUM *ipsum de matrimonio tulisse leges, cùm polygamiam & repudium sustulit.* Respond. aliud est novas leges ferre, aliud ad primævam Conjugii legem in Paradiso jam olim promulgatam quæstiones de causis matrimonialibus exigere, & abusus contra eam introductos abolere. Prius à CHRISTO factum esse negamus, posterius concedimus. Sed de hoc argumento plura dicemus inferiùs in quæstione de judice matrimonialium causarum. 4. *Ecclesia relictam esse potestatem alia multa statuendi, ut circa alia Sacramenta, ita etiam circa matrimonia, unde plena sunt Concilia vetera canonibus de matrimonio.* Respond. ut in aliis ita quoque casibus matrimonialibus, Ecclesiæ concedimus potestatem statuendi ea, quæ faciunt ad τάξιν & εὐσχημοσύνην, sed solus Pontifex non est Ecclesia, & Conciliorum veterum canones Magistratus politici autoritate sunt confirmati, quæ in recentioribus Pontificum Constitutionibus deficit.

338. 2. *Ratione causa materialis.* Extenditur prohibitio usque ad gradum quartum, cùm lex divina non progrediatur ultra secundum gradum. Probibitionem *tertij gradus* divinia prohibitionibus velut sepimenti loco à Christiano Magistratu addi posse concedimus, ut inferiùs apparebit, sed non apparet ratio, cur *quartum gradum* voluerint adjectum, hujus n. prohibitionis nec in lege divina, nec in jure civili, nec in vetustiorũ Conciliorum canonib. ullum extat vestigium. Rabanus in Epistola ad Humbert. *Quòd Pontifices usque ad sextum vel septimum gradum Conjugium prohibent, magis ex consuetudine humana, quam ex lege divina eos præcepisse credendum.* Postea addit, *hujusmodi prohibitiones adulteriis occasionem præbere*, & ex co infert, *bonum esse, ut prætermissis illis prohibitionibus, legis divina servetur constitutio.* Idem de prohibitione quarti gradus dicimus. Regerit Bellarminus, *prohibitiones Leviticas esse Iudaico*

2. *Ratione causa materialis.*

cantùm, populo peculiares ac aliud convenire illi uno populo, aliud Ecclesia Christiana per omnes gentes diffusa. Respondemus, imò verò leges illæ, cùm sint naturalis & moralis legis partes, omnibus hominibus sunt Istæ, ut ostendimus superiùs. Neque quæstio hîc est, an possit Christianus Magistratua gradibus divinâ lege prohibitis quasdam prohibitiones addere, sed an ad quartum usque gradum prohibitio sit extendenda. Si *ad notitiam cognationis* velint confugere, respond. eam ultra quartum gradum se extendere, ergò etiam ultra quartum gradum prohibitio debebat extendi, unde Alexander II. illud, quod in Concilio Toletano II. statuitur, *ut matrimonium nullus contrahat cum propinquis ullis, usque quò lineamenta affinitatis generis successione cognoscit*, in cap. ad sedem. 35. quæst. 5. eo modo explicat, *quod prohibita sunt conjugia usque ad septimum gradum, cùm nullus ultra septimum cognationem ullam agnoscat.* Quòd si hæc ratio firma, non debebat prohibitio septimi gradus ab Innocentio aboleri. Adde quòd *non notitia cognationis, sed naturalis reverentia consanguineis & affinibus debita sit prohibitionis fundamentum*, ut Bellarminus in principio hujus capitis rectè disputat. Si ad legem generalem, Levitic. 18. versic. 6. *Nemo ad propinquam carnis sua accedat*, confugere velint, respondemus, Deum ipsum subjectis certis graduum speciebus, generalem illam prohibitionem explicasse. Si Innocentii rationem, quòd *quia sint in corpore humano quatuor humores, ideo ad quartum usque gradum convenienter prohibitio extendatur*, proferre velint, connexionis vinculum nobis monstrari postulabimus. Bellarminus dicit, *esse tantùm congruentiam quandam, non tamen ineptam, sed planè physicam. Quia cùm homo ex quatuor Elementis constat, colligi, admodùm probabiliter in quarto gradu penitus deficere vim illam sanguinis ejusdem, qua a primo stipite trahitur.* Sed quidni etiam ex Bonaventura addimus, quia corpus habet quatuor humores & anima tres potentias, quæ conjuncta faciunt septem, ideò in septimo demum gradu vim illam sanguinis deficere? Si in quarto gradu vis illa sanguinis à stipite descendens deficit, sicque consanguinitas matrimonium impediens cessat, cur in linea recta prohibitio non in quarto gradu terminatur, sed in infinitum extenditur? Si in quarto gradu penitùs deficit vis omnis sanguinis ejus, qui à primo stipite trahitur, cur Pontificea antè Innocentium extenderunt prohibitionem usque ad gradum septimum. Deficiente prohibitionis causâ in gradu quinto, sexto & septimo, cessare etiam debuisset ipsa prohibitio. Si in quarto gradu vis sanguinis cognati deficit, cur Bellarminus ipse cap. 24. disputat, *non facilè sciri posse, quousque virtus illa ejusdem sanguinis perseveret, ac probabile esse, nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conservari, prout in uno potentior est virtus, quàm in alio.* Sed quid hisce nugis ulterius immoramur.

339. 3. *Ratione causa formalis.* Prohibitiones Pontificiæ divinis prohibitionibus exæquantur, dum pari ratione conscientias obligare dicuntur, ac dum Pontifex potestatem dispensandi non solùm in quarto gradu, cujus prohibitionem ipse introduxit, sed etiam in secundo lineæ inæqualis gradu divinitùs prohibito sibi arrogat. At abesse à nobis debet quàm longissimè, ut hunc Antichristianum fastum probemus. 4. *Respectu causa*

3. *Ratione causa formalis.*

4. Ratione causa finalis. *causa finalis.* Prohibitiones Pontificiæ spectant confirmationem Papalis primatus in Ecclesia & sunt aucupia pecuniarum. *Figunt enim leges precio atq; refigunt* Romani illi Deastri. In Concilio quidem Tridentino sessione. 24. canone. 5. de reformat. Matrimon. statutum, quod *in contrahendis matrimoniis, vel nulla omninò dari debeat dispensatio vel rarò, eamque ex causa & gratis esse concedendam, in secundo gradu nunquam dispensandum, nisi inter magnos Principes & publicam causam.* Sed praxis ostendit, plumbum Papalis dispensationis auro facilè impetrari posse.

De legibus Græcorum 340. Atque hæc de prohibitionibus juris Canonici sint dicta. Quia verò Calixtus provocat non solùm ad *Romanorum*, sed etiam *Græcorum* leges; *Consanguineos*, (inquit Epistola 2. quæ habetur c. Conjunctiones. 35. quæst. 2.) *dicimus eos, quos divina & Imperatorum atque Græcorum leges consanguineos appellant*, ideò Coronidis loco ex Græcæ Ecclesiæ Constitutionibus & Patrum vetustiorum scriptis quædam ad hunc locum referemus. Quæ fuerint Ecclesiæ Græcæ hac de re Constitutiones & observationes, colligi potest ex Harmenopulo Nomophylace & Judice Thessalonicensi, qui in Epitom. juris civilis, libr. 4. tit. 6. scribit, Patriarcharum Statuta à Græcis Imperatoribus confirmata, usque ad tertium lineæ æqualis gradum extendisse prohibitiones. *Ego*, inquit, *non possum ducere filiam sororis vel fratris, sive patrui, sive matris meæ*, hoc est, prohibita sunt conjugia consobrinorum in secundo gradu lineę æqualis. *Nec meus filius potest illius neptim ducere*, hoc est, qui sobrini inter se sunt, non possunt matrimonio conjungi, sicque prohibita sunt matrimonia etiam in tertio gradu lineæ æqualis. Sobrinos Harmenopulus dicit esse in *gradu sexto* scilicet juxta rationem computandi in jure civili receptam.

Ex Patribus. 341. In Patribus pauca de prohibitis gradibus occurrunt, cùm de cœlibatu extollendo & promovendo magis, quàm de castis Conjugii legibus soliciti fuisse videantur. Apud Ambrosium extat Epistola ad Paternum, qui ab Imperatoribus amplissimum honorem acceperat, l. 8. Epist. 88. ex qua multa observari possunt. Paternus ille cupiebat, filio neptem copulare ex filio, hoc est, ut frater acciperet sororis filiam, maximè quia frater ille diversâ matre editus erat; quàm soror, cujus filiam ducere volebat. Requisivit Paternus Ambrosii consilium, quod ipsi in ea Epistola communicat, ex eo colligitur, Ecclesiæ veteris Doctores nequaquam à secularium judicasse in causis matrimonialibus, præsertim in quæstione de prohibitis gradibus sententiam suam exponere. Negat Ambrosius, tale conjugium esse licitum, id quod variis confirmat rationibus. 1. *Ex lege divina. Primò*, inquit, *sacra legis scita interrogemus, prætendis enim in tuis literis, quod permissum hoc jure divino connubium hujusmodi pignoribus existimetur, eò quod non sit prohibitum, ego autem & prohibitum assero.* Et postea. *Illud licet in Vet. Testament. legimus, ut aliquis uxorem suam sororem diceret, tamen istud inauditum, ut quisquam neptem suam in uxorem accipiat, & conjugem dicat.* Ergò Ambrosius nequaquam statuit cum Pontificiis, leges divinas in Levitico propositas tantùm ad populum Judaicum pertinere, sed omnibus eas latas esse. Prætendebat Paternus, *personas tales non prohiberi expressè in Levitico*, respondet Ambrosius. *Si ideò permissum putas, quia specialiter non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam uxorem accipiat.* Ergò Ambrosius statuit prohibitiones in Levitico non tantùm ad personas nominatim expressas, sed etiam ad gradus æquidistantes pertinere. Insuper ex lege divina à minori ad majus hoc modo concludit. *Quid est, quod dubitari queat* (tale Conjugium esse illicitum) *cùm lex divina etiam patrueles fratres prohibeat convenire in conjugalem copulam, qui sibi quarto sociantur gradu?* Quamvis verò in eo occurrat ἁμάρτημα aliquod μνημονευτικὸν, cùm hîc gradus secundus lineæ æqualis non sit prohibitus lege divinâ (nisi velimus dicere, Ambrosium sibi hoc voluisse, quod nemo possit patruelem sive amitam suam ducere, hoc est, quod prohibitus sit *gradus secundus lineæ inæqualis*, sicut Bellarmin. de matrimon. c. 27. in exempl. tert. existimat, Exod. 6. vers. 20. in vulgata versione nomen patruelis accipi pro patrua, non pro sorore patruele) tamen ex eo intelligitur, quod Ambrosius confirmet regulam superiùs propositam. §. 288. *Si remotior gradus prohibetur, multò magis propinquior intelligitur prohibitus. Cùm leviora*, inquit, *interdicta sint de patruelibus fratribus, multò magis hoc, quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leviora astringit, graviora non solvit*, sed alligat. Prætendebat Paternus, *sororem ex diversa matre editam fuisse, quam fratrem, qui illius filiam ambiebat.* Respondet Ambrosius, *quasi verò & uterini fratres, id est, diverso patre, sed eadem matre geniti possint diverso sexu inter se conjugio convenire, cùm & ipsi agnationis jus habere non queant, sed cognationis tantùm titulo sibi connexi sint.* Ergò confirmat Ambrosius regulam quartam superiùs. §. 28. propositam, quod *prohibitio complectatur utrumq; genus propinquitatis, sive ex utroque, sive ex alterutro tantùm parente originem trahat.* 2. *Ex jure naturali. Interdictum est*, inquit, *Naturæ jure, interdictum est lege, quæ est in cordibus singulorum. Interdictum est inviolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta hujusmodi invenies non esse interdicta lege per Mosen edita, & tamen interdicta sunt, quadam voce Naturæ?* Hanc autem legis naturalis prohibitionem deducit Ambrosius, tùm ex nominum confusione ex tali conjugio oritura, tùm ex proxima ejusmodi personarum propinquitate. *Interroga*, inquit, *nominum religionem, nempè avunculus iste filius, illa hujus neptis vocatur. Nec ipse te revocat sonus nominum, cum hic avum resonet, illa hoc nomen ad avunculum, quod ad avum referat? Quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum. Idem avus & socer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diverso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diversa vocabula, ut illa socrus fratris sit, iste gener sororis. Nubat avunculo suo neptis & immaculatorum pignorum caritas illecebroso amore mutetur.* Et postea. *Quid tàm solenne, quam osculum inter avunculum & neptem, quod iste quasi filiæ debet, hæc quasi parenti? hoc igitur inoffensa pietatis osculum suspectum facies de talibus cogitando nuptiis & religiosissimum Sacramentum caris pignoribus eripies?* Ergò Ambrosius statuit; à conjugiis illis, ex quibus confusiones appellationum propinquitatis & cognationis oriuntur, ipsam Naturam abhorrere. 3. *ex jure civili. Hic* (inquit) *tertius gradus est, qui etiam civili jure à consortio conjugii exceptus videtur,*

(numerat autem secundum computationem juris civilis) Et postea. *Si divinate praterenat, saltem Imperatorum pracepta, à quibus amplissimum accepisti honorem, haudquaquam praterire debuernat. Nam Theodosius Imp. etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se conjugy coaveaire nomine & severissimam pœnam statuit, si quis temerare ausus esset fratrum pia pignera, & tamen illi invicem sibi aequales sunt, tantummodo quia propinquitatis accessitudine & fraterna societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere, quod nati fuat.* Provocat Ambrosius ad legem Theodosii, quæ tamen à filiis ejus postmodùm fuit abrogata, ut ostendimus superiùs, ergò ostendit Magistratum Christianum habere potestatem ferendi leges de prohibitis gradibus. Prætendebat Paternus, *matrimonium inter patrueles esse alicui relaxatum*, id est, intercessisse dispensationem, Ambrosius respondet, *hoc legi noa prajudicare.* Quod enim in commune statuitur, ei tantùm proficit aut relaxatum videtur. 4. *ab honestate. Multa sunt* (inquit) *qua licet facere, sed non expedit. Omnia enim liceat, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non adificant. Si ergo etiam ab iis nos revocat Apostolus, qua non adificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo & non adificat discrepante pietatis ordine.* Ergò Ambrosius probat regulam Modest. *In nuptiis non solum quid liceat, sed etiam quid honestum sit, semper est respiciendum.*

342. August. libr. 15. de C. D. cap. 16. de prohibitis gradibus sic differit. *Humano genere crescente & multiplicato etiam inter impios Deorum multorum falsorumque cultores sic observari cernimus, ut etiamsi perversis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiā & cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic aversetur, quasi nunquam licere potuerit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum vel offendendum mos valet plurimum, qui cum in hac causa immoderationem concupiscentia coerceat, eum designari atq; corrumpi merito esse nefarium judicatur. Si enim iniquum est aviditate possidendi transgredi limitem agrorum, quanto est iniquius libidine concumbendi subvertere limitem morum? Experti autem sumus in connubiis consobrinorum etiam nostris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti, & quod fiebat cum consobrina, penè cum sorore fieri videbatur, quia & ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur & penè germani sunt.* (Sic Cic. 5. de finib. L. Ciceronem patrui sui filium fratrem nominat) Et postea. *Quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse conjugia, non solum propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas necessitudines una persona, cum dua possint eas habere & numerus propinquitatis augeri, sed etiam quia nescio, quomodo inest humana verecundia quiddam naturale atq; laudabile, ut cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat quamvis generatricem, tamen libidinem, &c.* Gregorii ad interrog. Augnst. Anglorum Episcopi c. 6. responsum adduximus superiùs §. 332.

SECTIO IV.

De prohibitionibus graduum in jure provinciali seu municipali.

343. Cùm Magistratus potestate ferendarum legum divinitùs sit instructus, ideò tenentur subditi etiam illis legibus, quas cujusque regni sive provinciæ Magistratus gravi consilio & utili fine de prohibitis cognationum gradibus promulgat, obœdientiam præstare, nec solùm à matrimoniis in Levitico prohibitis, sed etiam ab illis, quæ per leges municipales interdicta sunt, abstinere. *4. De prohibitione juris municipalis.* Dn. Chemnicius recenset vetustas quasdam Germanorum leges, quæ post conversionem ad fidem in prohibitis gradibus apud ipsos fuêre usitatæ. Leges Salicæ tit. 14. hanc habent constitutionem. *Si quis sororem aut fratris filiam, aut certè alterius gradus consobrinam aut fratris uxorem aut avunculi sceleratis nuptiis sibi junxerit, huic pœna subjaceant, ut a tali consortio separentur, atq; etiam si filios habuerint, non habeantur legitimi heredes, sed infamiâ sint notate.* Leges Alemannorum tit. 40. de illicitis nupt. *Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem, filiy etiam fratrum & filiy sororum inter se nullâ prasumtione jungantur. Si quis contra haec fecerit, a loci judicibus separetur, & omnes facultates amittat.* Eadem constitutio repetitur in legibus Bojaricis, tit. 8. Leges Longobardorum tit. 68. *Nulli liceat novercam; id est, matrinam suam, neque privignam, qua est filiastra, neque cognatam, qua fuit uxor fratris, ducere.* In legibus Luitprandi tit. 24. superiora repetuntur, & prætereà additur. *A modo nullus homo prasumat relictam de consobrino aut sobrino suo* (in tertio gradu lineæ æqualis) *sororem ducere.*

344. Nostro tempore in Ecclesiis Electoratus ac Ducatuum Saxonicorum observatur Constitutio Ecclesiastica Electorum Mauritii Anno 1543. & Augusti vere augusti promulgata Anno 1580. in qua sub tit. Von Ehesachen. fol. 109. de gradibus cognationis hæ traduntur regulæ. 1. *In linea recta, cùm consanguinitatis, tùm affinitatis respectu prohibitio in infinitum se extendit.* Die Personen/ welche den Namen Vaters oder Mutters/ deßgleichen der Kinder tragen/ als Vater/ Mutter/ Grosvater/ Grosmutter/ vnd so fort. Item Kinder/ Kindeskinder vnd so fort/ wenn es auch gleich Stieffeltern vnd Stiefkinder seyn/ sollen sich miteinander in Ehegelöbniß nit einlassen. 2. *In linea collaterali prohibitio extenditur, usq; ad tertium gradum linea inaequalis inclusivè.* Die Personen/ welche seithalben einander im dritten Glied vngleicher linien verwand seyn/ sollen einander nicht ehelichen/ als da seyn alle die Personen/ so von einerley Eltern/ Vater oder Mutters halben geboren vnd herkommen/ vnd von jhren gemeinen Eltern an zu rechnen/ die eine Kindes kindes Kind/ die ander Kindeskind ist/ vnd also nach der Person/ von welcher sie zugleich jhren Vrsprung haben/ jhr eins die ander vnd eins die dritte Person ist/ vnd was auch vnter denen einander neher verwand seyn mag/ diese alle sollen sich in Ehegelöbniß nicht einlassen. Appendicis loco prohibentur etiam in remotioribus gradib. personæ conjungi, *qua sunt sibi invicem loco parentum*

rentam

rentum & filiorum, hoc est, qui uno tantùm gradu à stipite divisi, ut frater & soror illi reliquis inferioribus utrioq; ex opposito extantib. sunt loco parentum. Sic prohibitum est ducere proavi sororem, quamvis quarto lineæ inæqualis ab ea distet, unde additur: Wie denn auch niemand sich mit des Großvatters Vatern/oder Großmutter Mutter Geschwistern/weil dieselbe der Eltern statt halten/ ehelich verloben soll. 3. *Qui gradus prohibiti sunt in consanguinitate, illi etiam in affinitate prohibiti censeantur*, quod tamen intelligendum de affinitate primi generis & propriè sic dicta, quæ est inter maritum & consanguineas uxoris, & inter uxorem ac consanguineos mariti. Verba Constitutionis sic habent. Wie nu den Personen wegen der Blutfreundschafft sich in Ehegelöbnüß einzulassen/ verboten / also sollen auch die/ welche Schwägerschafft halben einander ebenmessig verwandt / sich in Ehegelöbnüß nit einlassen/ denn so nahe als der verstorbene Ehegatte seinen eigenen Blutfreunden zugethan / und so nahe ist auch denselben sein hinterlassener Ehegatte Schwägerschafft halben verwand. Adduntur cuilibet regulæ pœnæ in harum prohibitionum transgressores, sed tamen diversæ, graviùs enim puniuntur, & quidem rectissimè, qui in gradibus divinâ lege prohibitis, putà in primo vel secundo gradu lineæ inæqualis contrahunt, quàm qui in gradibus positivâ hac lege prohibitis, puta in *secundo gradu lineæ æqualis*, vel *in tertio lineæ inæqualis* contrahunt, ac sub finem jubetur, c. 18. Levitici, utpote fundamentum harum prohibitionum unà cū illis quotannis è suggestu bis publicè populo prælegi.

345. In quibusdam provinciis Evangelicæ religioni addictis utpote (in Ducatu Wirtenbergico, in Comitatu Hennebergico, &c.) per leges municipales, prohibitio etiam *ad tertium gradum lineæ æqualis* extenditur, partim ob vicinitatem Pontificiorum, qui prohibitionem usque ad quartum gradum lineæ non solùm inæqualis, sed etiam æqualis extendunt, ne illis occasio scandali vel ansa calumniandi exhibeatur, q. omnis reverentia sanguinis in matrimoniis contrahendis observanda, apud nos expiraverit, partim, ut edictis de primo & secundo gradu eò major autoritas concilietur. Quamvis enim gradus secundus æqualis lineæ & gradus tertius lineæ tùm æqualis tùm inæqualis divinâ lege non sint prohibiti, tamen gradui secundo lineæ inæqualis divinâ lege prohibito sunt proximi, quare quando illi prohibentur, hîc eò studiosiùs cavetur, ut sic *propter vicinitatem illicitis etiam id, quod jure divino ac naturali licitum est, horreatur*, ut ex Aug. paulò ante dictum fuit. Atq; hæc est etiam vera & propria ratio provincialium ac municipalium illarum prohibitionum. Neque enim cogitandum, quod Christiani Magistratus gradibus divinâ lege prohibitis hoc consilio quosdam adjecerint, q. leges divinæ sint imperfectæ & insufficientes, vel quasi correctio quædam legibus illis fuerit adhibenda, vel quasi eadem omninò ratio sit prohibitionum divinarum & positivarum ab hominibus additarum, vel quasi leges in Levitico latæ, sint in N. T. penitùs abrogatæ & antiquatæ, ut proinde novis prohibitionib. opus fuerit, vel quasi meliùs noverint, quæ personæ ad matrimonium sint aptæ, & quousque se extendant cognationis gradus, quàm Deus ipse, sed ut vallum ac sepimentum aliquod divinæ prohibitioni adderent, cùm sint custodes utriusque Decalogi tabulæ, & sic etiam harum legum matrimonialium divinitùs constituti. Quò referri potest proverbium illud Rabinorum. עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע *Fac legis tuæ sepem*, vel ut alii reddunt, *fac legem tuam stabilem*, קָבַע enim significat, *fixit, infixit*. קוֹבַע usurpatur pro *pileo* Ezech. 44. v. 18. Chald. pro *galea*, 1. Sam. 17. v. 38. & pro quovis *munimento*, ac stabilitate, Psal. 87. v. 1. quia pileus & galea ideò capiti aptantur, ut pia ac dura mater, quæ cerebrum proximè ambiunt, & cranium ipsum eò tutiùs lateant. Zehnerus de gradib. pag. 56. *Hortulani licet areolas interiores exoticis seminibus consitas vacerris aut clathris ligneis incluserint, tamen etiam pomariis & oleribus sepem prætendunt, ut omnis aditus ad vacerras furibus ac bestiis tanto firmiùs præcludatur.* Qui urbes extruunt, eas quandoq; triplici muro ac fossis intermediis cingunt, ut illa προτειχίσματα vel muri exteriores intimum ab incursibus hostilibus defendant. In privatis etiam ædificiis quibusdam conclavibus πρόθυρα seu vestibula præstruuntur, ne quis januæ protervius insultet. Eodem consilio Magistratus legi divinæ sua interdicta de prohibito secundo lineæ æqualis & tertio lineæ inæqualis gradu addiderunt, ut subditi ab incestis nuptiis in gradibus propinquioribus à Deo ipso prohibitis eò studiosiùs ac religiosiùs abstinerent.

346. Accuratè tamen hæ *prohibitiones humanæ* positivæ discernendæ sunt à *prohibitionibus divinis*. Divinæ enim prohibitiones 1. Sunt *universales* & obligant omnes homines, etiam summos Reges ac Monarchas, unde Regem Herodem fratriam suam in conjugio habentem ex fundamento harum legum Johan. Baptista arguit Marc. 6. v. 19. sed positivæ prohibitiones non obligant ipsos Magistratus, à quibus promulgantur. Inter illustres igitur personas, præsertim eas, quæ sunt cum imperio, concedi possunt nuptiæ in gradibus jure positivo provinciali prohibitis, præsertim, si publicum aliquod bonum ex illis sit sperandum, cùm ob æqualium paucitatem difficiliùs conjugis genere & majestate suâ digna invenire possint, modò non contrahant, in gradibus divino jure prohibitis & interdictis. 2. Deinde in gradibus positivo jure prohibitis Magistratus potest *dispensare*, (ut incongruè loquuntur, id est, veniam nubendi dare) ut interioris etiam fortis homines in illis contrahere possint. Nov. Leon. 109. sed in gradibus divino jure prohibitis nulla dispensationis potestas est relicta Magistratui, cùm inferior non possit tollere legem superioris. Nemo hominum dispensat de lege DEI & Naturæ, quia ejus est solvere, cujus est ligare. *Quod non ab homine traditum, sed divinitùs promulgatum, nullam dispensationem humanam admittit.* Bernhard. de præc. & dispens. c. 5. Sanè quidam ex recentioribus Scriptoribus statuit, *si vel inscii Magistratibus in gradu divinâ lege prohibito matrimonium contractum sit, aut à Magistratibus malè informatis aut dolosè inductis illud permissum sit, non posse post consummatum matrimonium aut celebratas nuptias tales conjuges dirimi, quia scandalū majus postea inde nasceretur, & conscientia conjugum gravissimè læderentur:* At hac ratione conscientiis non consuletur, sed eæ potiùs gravissimè onerabuntur, quia tales conjuges in perpetuo incestu viverent, à quo conniventia Magistratus neutiquam liberantur, quin & majus scā-dalum ex eo metuendum, si nuptiæ contra legis divinæ prohibitionem contractæ tolerentur, quàm si incestuosa illa non conjugia, sed contagia dissolvātur, vel ut rectiùs loquar, si irrita pronuncientur,

Discrimen prohibitionis divinæ & humanæ.

quæ per se & suâ Naturâ sunt irrita, utpote contra prohibitiones legis divinæ contracta. Rectè Cyprian. Epist. 4. *Nihil cuiquam largiri potest humana indulgentia, ubi intercedit, & legem tribuit divina præscriptio,* Idem Epist. 8. *Adulterum est, impium est, sacrilegum est, quodcunq; humano furore instituitur, ut dispositio divina violetur.* Prohibitiones igitur divinæ nullam prorsus admittunt dispensationem Magistratus, sed humanæ prohibitiones, cùm humana autoritate introductæ sunt, ideò etiam dispensatio in illis locum habet, interim tamen dispensationes illæ in gradibus positivo jure prohibitis debent esse moderatæ & raræ præsertim in gradu, qui divinitùs prohibito gradui est proximus, videl. in secundo lineæ æqualis gradu, ac in consanguinitate dispensatio rariùs concedi debet, quàm in affinitate, ne ex illis *dispensationibus* fiant boni ordinis & honestarum legum *dissipationes.* 3. Denique divinæ prohibitiones sunt *immutabiles* & perpetuæ, humanæ verò sunt variationi obnoxiæ, ac pro locorum, temporum, personarum & aliarum circumstantiarum ratione mutationem sortiri possunt.

Quæstiones de prohibitis gradibus 1. An quis defunctæ uxoris sororem ducere possit?

347. Atque hæc de prohibitis Consanguinitatis & Affinitatis gradibus ex jure divino, civili, Canonico & Municipali dicta sint, ex quib. ad varias quæstiones responderi potest. Quæritur 1. *An quis defunctæ uxoris sororem in matrimonium ducere possit?* Hildesiæ quidam Judæus Nathan dictus Anno 95. in primo hoc affinitatis gradu contraxit, ratiocinatione usus ejusmodi. In Levitico prohibitum est, *sororem uxoris ducere ad eam affligendam ipsâ adhuc vivente.* Ergò à contrario sensu permissum intelligitur defunctæ uxoris sororem ducere. Exemplum illius Judæi sequi voluerunt quidam à Christianis, qui ad Danielem Hoffmannum Theologum Helmstadianum hujus quæstionis decisionem retulerunt. Is prolixo responso demonstrare conatus est, tales nuptias, nec jure divino nec naturali prohibitas esse, id quod antè ipsum non solùm quidam ex Rabinis, sed etiam ex recentioribus Scriptoribus præsertim Pontificiis asseruerunt. Fagius in annotat. ad paraphr. Chaldaic. Lev. 18. *Etsi in lege Mosaica polygamia fuit concessa, tamen non licuit duabus simul sororibus conjungi, ne videl. altera alteram perpetuò affligeret, quod in conjugio Jacobi Patriarchæ factum. Est igitur sensus. Ne accipias mulierem aliquam pro uxore cum sorore ejus, ut affligas eam concumbendo cum sorore ejus præsente sive vivente ea uxoris sorore, nam demortua uxoris sororem ducere licebat, quasi dicat, duas sorores simul non ducas in uxores, uxore tamen tuâ mortuâ sororem ejus ducere poteris.* Bellarm. de matrim. c. 27. arg. 3. *Moses in Levitico quadam conjugia prohibuit, & quadam permisit in eodem gradu. Prohibuit enim conjugium cum uxore fratris etiam defuncti & non prohibuit conjugium cum sorore uxoris, nisi ea vivente, ac proinde non prohibuit cum sorore uxoris jam defuncta, & tamen est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore uxoris, & cum uxore fratris.* Cornel. à Lapide in comm. Levit. 18. p. 704. *Uxore mortuâ potest accipere ejus sororem in conjugem, hoc enim lege veteri licuit.* Sed huic Hoffmannianæ censuræ D. Henricus Heshusius Superintendens, & reliqui Ecclesiæ Hildesianæ Ministri contrarium scriptum opposuerunt, in quo demonstrant, nemini omninò licere defunctæ uxoris suæ sororem in uxorem per secunda vota ducere. Tandem igitur judicium ad Antecessores nostros in Theologica Facultate Jenensi delatum, qui die 26. Febr. Anno 97. improbatâ Hoffmanni Censura & approbato Hildesianorum scripto rectè judicarunt, ejusmodi nuptias jure *divino, civili, Canonico & municipali* esse prohibitas. De jure *Canonico* dubitatio esse nequit, quippe quod prohibitionem usq; ad quartum gradum in consanguinitate & affinitate extendit, jam vero conjugium cum defunctæ uxoris sorore in primo affinitatis gradu contrahitur. In jure *civili* expressa extat prohibitio. l. Fratris. 5. C. de incest. & inut. nupt. In jure *provinciali Saxonico* extenditur prohibitio, usque *ad tertium gradum lineæ inæqualis* non in Consanguinitate tantùm, sed etiam in affinitate. Ergò multò magis prohibetur primus lineæ æqualis gradus. Jure divino nuptias cum defunctæ uxoris sorore prohibitas esse demonstramus seqq. fundamentis. 1. *ex diserta prohibitione* Lev. 18. v. 18. *Sororem uxoris tuæ non accipies.* Quid de adjecta clausula *ipsâ vivente* statuendum sit, postea monebitur. Nulla in toto illo capite habetur concessio, sed meræ prohibitiones, ad quas etiam pertinet hæc ipsa *de non ducenda uxoris sorore.* 2. *ex hypothesi illa*, quod in Levitico non tantum *personæ* nominatim expressæ, sed etiam æquidistantes *gradus* sint prohibiti, ut comprobatum fuit superiùs. Jam vero non licet ducere *fratris defuncti uxorem* Lev. 18. v. 16. Ergò nec defunctæ uxoris sororem, cùm sint in eodem primo scil. æqualis lineæ gradu in affinitate constituti. Excipiunt, *esse hic disparem rationem.* 1. *Fœmina non permittitur duobus fratribus successivè nubere propter confusionem seminum cognatorum in uno subjecto, & sic propter incestum; at mari permissum est duas sorores successivè ducere, cùm in diversis personis non confundantur semina.* Respond. prohibitio graduum non pendet à confusione seminum (alias posset quis matrem & filiam successivè ducere, quod expressè prohibetur) sed à propinquitate carnis, quæ in uxore fratris & in uxoris sorore est omninò eadem. Quod si ergo fœminæ non licet nubere defuncti mariti fratri ob proximam affinitatem, utique nec mari licitum erit ducere defunctæ uxoris sororem ob eandem affinitatis propinquitatem. Qui ducit uxorem fratris sui, rem fœdam & nefariam operatur Levit. 20. v. 21. Ergò qui nubit sororis marito, itidem rem fœdam & nefariam operatur. 2. *Prohibitioni de non ducenda fratria additur ratio à carnis propinquitate, quia est nuditas fratris tui; sed prohibitioni de non ducenda sorore uxoris additur ratio à consequente incommodo ad affligendum eam.* Resp. prior ratio locum habet etiam in casu posteriore, ideò in prohibitione de non ducẽda uxoris sorore eadem non repetitur, sed alia quædam additur in conjugio cum uxoris adhuc viventis sorore locum obtinens, quæ priorem non excludit, nec abolet. 3. *Ex regula superiùs tradita* & comprobata, quòd ut consanguinitas, sic etiam affinitas semel contracta persistat immota, nec per mortẽ illius, ex qua contracta est, tollatur vel aboleatur, cùm sit ex classe illorum effectorũ, qui sublatis etiam causis persistunt, sicut ædificium mortuo architecto. Quemadmodum igitur lex de non ducenda fratria excludit conjugium cum uxore fratris, sive frater in vivis adhuc superstes sit, sive defunctus eam reliquerit viduam: Sic lex de non ducenda uxoris sorore conjugium cum ea penitùs excludit, sive adhuc vivat uxor, sive sit defuncta. Quæ enim posset dari ratio, quod prohibitiones reliquæ sint *generales*, hoc est, pertineant non

solùm

solùm ad eos casus, quando adhuc in vivis sunt personæ, per quas consanguinitas vel affinitas fuit contracta, sed etiam ad eos, quando personæ intermediæ in vivis esse desierunt, contra verò hæc prohibitio, de non ducenda uxoris sorore, sit *specialis* eum duntaxat casû concernens, quando uxor adhuc in vivis est superstes? 4. *Ex generali regula* Levit. 18. vers. 6. *Nullus accedat ad proximam carnis sua.* Jam verò maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro*. Genes. 2. vers. 24. Matth. 19. v. 5. Ergò soror uxoris redditur proxima carnis, & per consequens ab ejus matrimonio debet abstinere. Frater & soror, ac proinde etiam duæ sorores sunt *una caro*, Genes. 37. vers. 27. ergò maritus, qui cum sorore una factus est una caro per conjugalem copulationem, non potest sibi conjungere sororem alteram, quæ cum priore fuit una caro per proximam consanguinitatem & carnis conjunctionem. 5. *A majori.* Si gradus remotior est prohibitus, utique multò magis propinquior censendus est prohibitus. Sed jure divino prohibitum est ducere filiam ex defunctæ uxoris sorore natam, ut paulò pòst demonstrabitur. Ergò multò magis prohibitum est ducere defunctæ uxoris sororem; filia ex defunctæ uxoris sorore nata, *secundo lineæ inæqualis gradu* me attingit, sed defunctæ uxoris soror *primo lineæ æqualis gradu* mihi conjuncta est. Si ergò illam remotiore gradu mihi conjunctam ducere prohibeor, multò magis hanc propiùs me attingentem. Item non licet ducere *uxorem patrui*, nec *filiam privigni*, vel *privignæ*. Ergò multò minùs licebit ducere uxoris sororem, cùm uxor patrui *in secundo gradu lineæ collateralis inæqualis*, filia privigni in *secundo gradu lineæ rectæ* sit conjuncta, soror autem uxoris in *gradu primo*, lineæ *collateralis* æqualia. 6. *à deductione ad absurdum.* Ambrosius libro 8. Epistola 66. monet, *cavenda esse talia conjugia, ex quibus confusiones appellationum oriuntur.* Jam verò negari nequit, ex Conjugio cum duabus sororibus successivè inito turbationem graduum & appellationum cognationis oriri; idem enim erit filiorum pater, & materteræ maritus, sicque avunculi loco: eadem filiis ex prædefuncta uxore natis erit matertera & noverca, filiis ex se natis erit mater & avunculi uxor, iidem filii erunt fratres & consobrini. 7. *Ex defectu probati alicujus exempli.* Neque enim in populo Israelitico, nec in antiquis Patrib. (*qui amabant de suo genere uxores ducere, sicq́; propinquitatem nondum longè positam rursus matrimonii vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem, ne se paulatim propaginum ordinibus dirimens longiùs abiret, & propinquitas esse desisteret.* ut loquitur Augustinus libro 15. de civitate DEI. cap. 16.) probatum aliquod exemplum occurrit ejusmodi nuptiarum. Non est, quod *Iacobi Patriarchæ* factum afferatur, qui is duabus sororibus adhuc viventibus consociatus fuit, quod illicitum esse ipsimet fatentur, qui successivè duas sorores ducere licitum esse contendunt. 8. *Ex autoritate Theologorum veterum & recentiorum.* Quotquot leges in Levitico latas non forenses nec Ceremoniales, sed morales esse agnoscunt, quotquot etiam non personas, tantùm disertè nominatas, sed etiam gradus æquidistantes prohibitos esse statuunt, agnoscunt conjugium cum defunctæ uxoris sorore esse prohibitum, ut colligitur ex ratione secunda. Concilium *Eliberinum* seculo quarto celebratum, can. 61. *Si quis post obitum uxoris suæ sororem ejus duxerit, & ipsa sit fidelis, quinquennio à communione placuit abstinere, nisi forte velocius dari pacem necessitas coegerit infirmitatis.* Concilium *Antisiodorense* seculo septim. celebratum can. 30. *Non licet duas sorores, si una mortua fuerit, alteram in conjugium accipere.* Cùmque ad Lutheri autoritatem provocent, qui à nobis hîc dissentiunt, notandum est, quod in literis ad Spalatinum 3. Martii Anno 1530. datis disertè improbet conjugium cum uxore patrui. Atqui si prohibitum esse censuit conjugium cum *uxore patrui*, quæ in *secundo gradu lineæ inæqualis* in affinitate est conjuncta, multò magis prohibitum esse judicavit, conjugium cum *sorore uxoris* defunctæ, quæ in *primo gradu lineæ æqualis* in affinitate mihi juncta est. In Colloq. mensal. extat rescriptum Consistorii Witeberg. consensu & suffragio Theologorum, sicque ipsius etiam Lutheri comprobatum, quod sic habet: Unsere freundliche Dienste Zuvorn / Erbar besonder guter Freund / wir haben euren ungeschickten ergerlichen Fall / nemlich / daß ein Bawersmañ seines verstorbenen Weibes rechte leibliche Schwester geschwengert / und folgends auff Weisung des Pfarrhers zur Ehe genommen / die auch jetzo mit dem Kind in Wochen ligen soll. Dieweil ihr denn nun aus Befehl unsers gnedigsten Herrn des Churfürsten zu Sachsen / und Burggraffen zu Magdeburg / hierauff und sonderlich der Straff halben im Rechten begehret berichtet zu seyn / so berichten wir als die geistliche Richter nach gehabtem Raht der Herrn Theologen / nach Erwegung des Falls / daß die Ehe in diesem Fall gar nicht zuleßlich noch zu dulden. Derowegen so wird solche Ehestifftung für unbündig erkant / und sollen solche Personen von einander gesetzet / auch wegen ihrer geübten Unzucht halben / und zum Abschew anderer gefenglich eingezogen / und willkührlich im Gefengnis etliche Wochen enthalten / und das erzeugte Kind von beyden Eltern alimentiret und ernehret werden. Dieweil aber der Pfarrherr daselbst ohne Raht und Belehrung seiner gebürlichen Obrigkeit und Superattendenten die Ehe in solchem verbotenen Grad gerahten und nachgelassen / so soll ihme auch die Straffe des Kerckers acht Tage auffgelegt werden / von Rechtswegen. Basilius Monneruain tract. de matrimon. part. 4. cap. 2. Etsi Lutherus olim Anno 1522. senserit, jure divino licere ducere uxoris vel sponsæ defunctæ sororem, postea tamen sententiam istam meritò correxit. Cùm Henricus VIII. Angliæ Rex Catharinam fratris sui Arturi viduam duceret, Philippus Melanchton hosce in eum scripsit versiculos:

Dum laudandus erat, Regem laudabimus Anglum.

Ast ubi culpandus Regem culpabimus ipsum.

Atqui eodem gradu defuncti fratris uxor & defunctæ uxoris soror me attingunt. Idem in Ethicis tit. *Non qualibet exempla Patrum imitari licere. Non concedendum est, ut aliquis ducat sororem mortua uxoris, nec licet allegari post promulgatam legem, & contra verbum Dei jam nobis propositum piorum Patrum facta, nam propter exempla non est discedendum ab expresso Dei verbo.* Idem statuunt, Heshusius in tract. de gradib. consang. & affinit. Chemnic. in Loc. comm. cap. de Conjug. Chytræus in comm. cap. 18. Levit. Bidenbach. de caus. matrim. p. 51. & alii complures.

348. In

348. In contrarium urgentur verba legis Levit.18.v.18. *Sororem uxoris tuæ non accipies ad affligendum eam, ad revelandam nuditatem ejus, illâ adhuc vivente*, inde colligunt, *ergo defunctâ uxore licitum est ejus sororem ducere*. Resp. concedimus prohiberi hoc loco, ne quis uxore adhuc in vivis existente sororem ejus superinducat, id quod manifestum ex ipsis prohibitionis verbis, & ratione eidem addita. *Non accipies sororem uxoris* 1. לִצְרֹר *ad lacessendum, affligendum, angustiandum eam*, quia scilic. ex simultanea duarum sororum polygamia perpetuæ lites, odia ac dissidia oriuntur, ut ex Rachelis & Leæ exemplo manifestum, quin imò si vel maximè non sint germanæ sorores, quæ in uno maritali thoro collocantur, nihilo tamen minùs altera dicitur alterius *angustiatrix*, sicut de Peninna & Hanna Helianæ uxoribus hæc appellatio usurpatur 1.Sam.1.v.6. Vide superiùs §.217. in arg. 6. contra polygam. 2. בְּחַיֶּיהָ *in vitis ejus*. Chald. *dum illâ adhuc vivit*. LXX. ἔτι αὐτῆς ζώσης, Vulg. *adhuc illâ vivente*. Luth. Weil sie noch lebet. Negari ergò nequit, hanc prohibitionem pertinere ad uxoris adhuc viventis uxorem. Sed ex eo colligi nequit, defunctâ uxore permissum intelligi sororem ejus ducere. 1. *Quia ex eo, quod scriptum est, non est temerè colligendum, quod non est scriptum*, ut rectè monet Basilius. 2. Quia argumentum *a contrario sensu* est infirmum ac imbecille, ut JCti monent. 3. Cùm ex aliis legibus contrarium colligitur, vel absurdum aliquod ex eo sequitur, non licet huic argumentandi generi insistere. Jam verò in proposito casu id contingit, ex lege enim *de non ducenda fratria* contrarium manifestè colligitur, quod videlicet non liceat defunctæ uxoris sororem ducere, & ex hypothesi adversariorum sequitur hoc absurdum, quod in *eodem affinitatis gradu* Deus nuptias prohibuerit, & permiserit.

349. Regerunt 1. *Cessante prohibitionis ratione cessat ipsa prohibitio. Sed defunctâ jam uxore cessat prohibitionis ratio, quod non sit ducenda ejus soror ad eam angustiandam: Ergò cessat etiam ipsa prohibitio.* Resp. Sanè in conjugio cum uxoris defunctæ sorore cessat una illa ratio in speciali prohibitione expressa, sed non cessat altera ratio in prohibitione generali vers. 6. *Nemo accedat ad propinquam carnis suæ*, & in prohibitione speciali ejusdem omninò gradus *de non ducenda fratria* v. 16. addita, propinquitas enim affinitatis utrobique eadem est, sive quis fratris defuncti uxorem, sive uxoris defunctæ sororem ducat, illa verò ratio semper durat, nec cum uxore commoritur, ut probat regula. 2. *Interpretatio, quæ mutat textum, non est admittenda. Sed interpretatio eorum, qui defunctæ uxoris sororem ducere prohibitum esse statuunt, mutat textum, quia prohibitioni limitatæ tale quid addit, quod limitationem penitùs abolet. Ergò.* Resp. negamus hanc clausulam esse ejusmodi limitationem ac restrictionem, ex quâ inferre liceat, sublatâ illâ conditione licitum esse uxoris sororem ducere, sed dicimus eã esse clausulã *exaggerantem*, quâ in specie ac maximè prohibetur simultanea cum duabus sororibus polygamia, interim verò eadem non conceditur successivè duas sorores ducere. Quamvis enim is, qui tales parat nuptias, non agat contra specialem hanc prohibitionem de non ducenda uxoris sorore ipsâ adhuc vivente, tamen agit contra generalem prohibitionem de non ducenda propinqua carnis, & contra specialem prohibitionem de non ducenda fratria, quæ in eodem affinitatis gradu, quo uxoris soror ipsi est conjuncta.

350. At, inquis, *quænam potest dari ratio, quod clausulam illam specialem Deus huic prohibitioni voluit adjectam, si non est limitativa ac restrictiva?* Resp. 1. quidam nomen *sororis* accipiunt generaliter & modificatè pro quavis fœmina, ut sic polygamiæ simultaneæ hæc prohibitio sit exposita. *Non accipies sororem uxoris tuæ ad affligendum eam ipsâ adhuc vivente*, id est, nullam omninò fœminam uxori tuæ adhuc vivæ superinducas, ex eo enim perpetuæ lites & jurgia oriuntur, quam interpretationem non solùm Junius in Schol. Lev. 18. & Beza in lib. de divort. pag. 49. sed etiam quidam ex nostris Theologis approbant. Sed cùm in reliquis specialibus prohibitionis legibus appellationes cognationum specialiter & propriè accipiantur, nulla apparet evidens necessitas, propter quam in hac prohibitionis lege a proprietate literæ discedere velimus. Addo argum. evidens. De sensu legis specialis rectè judicium fertur ex lege generali, cui eadem subjungitur. At hæc lex specialis de non ducenda uxoris sorore subjungitur legi generali de non accedendo ad propinquam carnis. Ergò ex illa lege generali de eadem rectè judicium fertur, & per consequens propter *carnis propinquitatem*, hoc est, proximam affinitatem uxoris soror prohibetur, at hæc ratio cessat, nisi sororis nomen propriè accipiatur. 2. Quidam hanc clausulam בְּחַיֶּיהָ referendam censent non ad uxorem, sed ad illius sororem. *Non accipies uxorem ad sororem ejus ad lacessendum, ad revelandum nuditatem ejus super eam in vita ejus*, scil. sororis, sive quamdiu ea vivit, hoc est, nunquam. Et sanè in Scripturis non est infrequens, Pronomen Relativum, quandoque ad remotius referri, sed tamen videtur id hoc loco paulò coactiùs. 3. quidam confugiunt ad vulgatam regulam. *Exclusiva temporis antecedentis non semper infert inclusivam temporis seq.* sed adjectâ illa exclusiva sæpiùs simplicem negationem continet. Sic 1.Sam.6.v.23. *Michol filia Saulis non fuit natus* עַד יוֹם מוֹתָהּ *usq; ad diem*, quo mortua est, id est, nunquam, ubi nemo suspicari potest, clausulam illam esse restrictivam, quasi scil. in vita quidem Michol non sit natus ei filius, post mortem autem pepererit. Matth. 1.v.25. *Joseph non cognoscebat Mariam* ἕως οὗ *donec peperit filium suum primogenitum*, nec tamen inferre licebit post editum primogenitum Mariam à Josepho fuisse cognitam, ut contra Helvidium Hieronymus pluribus ostendit. Sic & hoc loco, *non accipies sororem uxoris tuæ ipsâ adhuc vivente*, nec tamen ex eo inferre licebit, post mortem uxoris id esse licitum. 4. Nos simplicissimè respondemus, præter prohibitionem de *non ducenda fratria*, quæ reipsa complectitur prohibitionem de non ducenda uxoris defunctæ sorore, specialem illam prohibitionem de non ducenda uxoris adhuc viventis sorore Deum voluisse subjũgere propter tres causas. 1. *ob exemplum Iacobi* duas sorores simul in matrimonio habentis, ne quis ob Patriarchæ sanctitatem eodem abuteretur. 2. *ob effrenem Iudæorum in repudiandis uxoribus libidinem*, unde R. Salomon hunc locum sic accipit, *ne sororem unâ superstite ac repudiatâ altera superinducatur*. 3. *ob specialem legem de ducenda fratris sine liberis defuncti vidua* Deut. 25.v.5. ne quis eam universaliter ac simpliciter acciperet, cùm limitatè ac determinatè ab ipso Deo sit posita.

351. Quæ-

351. Quæritur 2. *An viduus γυναικαδέλφης glo-ris sua, hoc est, defunctæ uxoris sororis filiam ducere possit*, vel quod idem est, *an fœmina materteræ defunctæ marito legitimè possit nubere?* Item, *an vidua filio gloris sua, id est, sororis mariti sui defuncti justè nubere possit.* Jure *Canonico & Saxonico* tale conjugium prohibitum esse dubitari nequit, cùm illud prohibitionem extendat usque ad quartum gradum lineæ æqualis, hoc verò usq; ad tertium lineæ inæqualis gradum tàm in affinitate quàm consanguinitate. Jam vero hic gradus, de quo quæritur, est secundus lineæ inæqualis. Sed quæstio est, an etiam jure *divino & civili* hic affinitatis gradus sit prohibitus. Negant ex Theologis Zanchius, qui tom.3.part.3. lib.4. pag.785. thes. 4. scribit. *Conjugium inter se & filiam sororis uxoris suæ defunctâ uxore suâ apud Romanos usitatum fuisse, & ratione suffultum, quia uxore mortuâ, & nullis ex illa superstitibus liberis jura affinitatis inter se & consanguineos uxoris suæ esse soluta, liberi autem si adsint, jura manere integra, & tum satius esse omnes hujusmodi matrimonia quam attrahi.* Ex JCtis Petrus Wesenbecius consil.23. Fichardus cons.68. vol.2. & notum est, in quibusdam Scabinatibus pronunciari, quòd Magistratus dispensationi in hoc affinitatis gradu relictus sit locus. Sed contrarium pronunciarunt Antecessores nostri in Facultate Theologica 8. Maji Anno 99. in responso ad Consistoriales Scwahrtzburgicos, jure scilicet divino talia conjugium prohiberi, (Idem decisum esse in Consistorio Wirtenbergico 19. Octob. Anno 99. & 16. Aprilis Ann. 1601. refert Bidenbach. de caus. matrim. pag.50. ubi addit, etiam cum nepte sororis uxoris defunctæ 1. Novemb. 1604. pronunciatum fuisse conjugium illicitum) quæ sententia nititur firmis rationibus. 1. *Ex regula superiùs demonstrata*, quod non *persona* tantùm nominatim expressæ, sed etiam æquidistantes *gradus* in Levitico sint prohibiti. Quamvis igitur nuptiæ cum persona ex defunctæ uxoris sorore vel fratre edita expressis verbis in Levitico non prohibeantur, tamen prohibitas censendas esse ex eo evidenter colligitur, quod æqualis gradus affinitatis prohibitus invenitur. Levit.18. v.14. *Nuditatem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, uxor patrui tui ipsa.* cap.20. v.20. *Qui coierit cum uxore patrui sui, nuditatem patrui sui revelavit, portabunt peccatum suum, absq; liberis morientur*, ex quibus prohibitionis legibus sic concludimus. Quo gradu affinitatis uxor patrui conjuncta est filio ex mariti fratre genito, eodem etiam gradu filia ex sorore defunctæ uxoris edita conjuncta est marito materteræ, id est, sororis matris suæ. Jam verò uxorem patrui ducere prohibeor, quia *in secundo gradu lineæ inæqualis* affinitate mihi juncta est. Ergò etiam γυναικαδέλφης, id est, defunctæ uxoris sororis filiam ducere prohibeor, quia itidem *in secundo gradu lineæ inæqualis* affinitate mihi juncta. 2. *Ex regula secunda itidem superiùs demonstrata, quod prohibitiones sint reciprocæ*, ac proinde quam fœminam prohibeor ducere, ea etiam prohibetur mihi nubere. Sic ergò colligimus: Si uxorem *patrui* non possum ducere, utique etiam ea, quæ ex *levi ro*, id est, mariti fratre susceptum me agnoscit, non potest mihi nubere, propinquorum enim nomina sunt relativa, necessarium sine altero intelligitur, unde utrique patri tales nuptias contrahenti pœna infligitur, Levit.20. vers. 20. Ulterius. Si non potest mihi nubere ea, quæ ex mariti fratre me susceptum agnoscit, utique nec ego possum ducere eam, quam ex uxoris sorore sive glore natam agnosco. Sed prius ex prohibitione de non ducenda patrui uxore evidenter deducitur. Ergo etiam posterius 3. *ex regula 15. quod cognationis ratio sit eadem sive ex paterna sive ex materna linea descendat.* Quod ergo de patruo & ejus uxore statuitur, idem etiam de matertera & ejus marito statutum intelligitur, quæ enim in hac prohibitionis materia ad patrem, eadem etiam ad matrem & quæ ad agnatos eadem etiam ad cognatos pertinent. Proinde ut prohibitum mihi est uxorem patrui ducere, ita quoque uxorem avunculi ducere prohibeor, unde Latinus Ioterprea Levit. 20. vers. 20. patruo disertis verbis eum conjungit. Ulterius, cùm in prohibitionibus illis divinia non *attendatur discrimen inter sexum masculinum & fœmininum*, sed in quo gradu fœminæ prohibentur masculis propter carnis propinquitatem, in eodem gradu masculi prohibentur fœminis propter eandem carnis propinquitatem, ut demonstratum est reg.1. ergo ut masculus prohibetur ducere uxorem patrui, sic fœmina prohibetur nubere filio ex levir o, id est, mariti fratre edito, & vicissim ut masculus prohibetur ducere uxorem avunculi, sic fœmina prohibetur nubere materteræ suæ marito. Quod fratris filio non licet in uxorem patrui id sororis filiæ non licet in maritum materteræ, qui est ille ipse gradus, de quo quæritur. 4. *ex regula 13. itidem* superiùs demonstrata. *Qui gradus prohibitus est in consanguinitate, idem etiam prohibitus in affinitate* primi scilic. generis & propriè sic dicta. At prohibitus est *secundus gradus lineæ inæqualis* in consanguinitate, nec licet mihi ducere sororis filiam, ut colligitur ex eo, quod amita ac matertera mihi nubere prohibentur Levit.18. vers.12. & 13. quò etiam quidam referunt prohibitionem repetitam *de non ducenda sorore*, id est sororis filia vers.11. ut monuimus superiùs. Ergò prohibitus etiam est secundus gradus lineæ inæqualis in affinitate ac proinde etiam non possum ducere gloris sive uxoris meæ defunctæ sororis filiam. Maritus & uxor sunt una caro, ergò maritus à consanguineis uxoris proximis, & uxor à consanguineis mariti proximis abstinere debet, quò spectat, quod in lege de non ducenda uxore patrui rationis loco additur, *est enim amita tua.* Luther. sie ist deine Wase / hoc est, quia cum patruo tuo facta est una caro, ideo est tibi loco amitæ, proinde ut à conjugio amitæ abstinere debes, ita quoque ab uxore patrui tui. Quod si masculo abstinendum est ab amita & uxore patrui, quæ est ipsi loco amitæ, utique etiam fœminæ abstinendum ab avunculo & marito materteræ, qui est loco avunculi. An jure civili tales nuptiæ sint prohibitæ, colligi potest ex iis, quæ dicta sunt superiùs §. 327. Atque hanc sententiam magno consensu approbant, non solùm Theologi Dn. Chemn. de conjug. cap.3. reg.10. Chytræus in Levit. fol. 411. Harbart. de conjug. th. 113. Hafenreff. in locis pag. 634. Bezade rep. p.82. Junius in cap.18. Levit. Bidenbach. de caus. matrim. p.50. D. D. Major in disp. de nupt. prohibit. sed etiam JCti Beust de matr. pag.230. Alber. Gentil. lib. 5. cap.10. pag. 549. Pruckman. part.2. consil.11. Cypræus de matr. p. 689. Schneidv. in Institut. cumque Nobili cuidam in Franconia C. A. W. Anno 616. die 19.

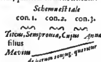
Apr.

Apr. eandem sententiam hisce fundamentis in prolixo quodam scripto confirmarem, approbatum illud fuit à Dn. D. Fomanno Cancellario Coburgensi & D. Andrea Gerhardo Scabinatus ibid. Ordinario fratre meo germano & subscriptionibus eorum confirmatum. Heshusius in confutatione Censuræ illius Hoffmannianæ, cujus in proximè præcedente quæstione facta est mentio, refert, quendam Zascvitzium in Archiepiscopatu Magdepurgensi gloris suæ filiam matrimonio sibi copulasse. Cumq; Ministri Ecclesiæ Halensis illud non tantum improbarent, sed etiam ad usum Eucharistiæ eum admittere recusarent, priusquam ab illicita illa commixtione abstineret, in celebrem quandam Academiam profectus responsum impetravit, conjugium hoc non esse dissolvendum. Superintendente autem Halensi ejusdemque in Ministerio Symmystis nihilominus in sententia sua persistentibus, conjugium hoc illicitum esse, Lipsiam cogitans ut assensum Consistorii & Scabinatus impetraret, è curru delapsus cervicem fregit, & hac ratione quæstioni finem imposuit.

352. Non est quod objiciatur, *disparem esse rationem inter uxorem patrui & gloris filiam. Illam enim esse in linea ascendente & proinde loco matris, hanc vero in descendente & proinde loco filiæ; prohiberi igitur conjugium cum uxore patrui, quia absurdum est eam marito subesse, quæ est ipsi loco matris, non autem prohiberi conjugium cum gloris sive γυναικαδέλφης filia, quia tam absurdum non est eam marito subesse, quæ est ipsi loco filia.* Resp. 1. ex hac ratiocinatione colligi posset, etiam in consanguinitate prohibitum quidem esse, ne mater nubat filio, sed interim prohibitum non esse, ne pater ducat filiam. Item prohibitum quidem esse, ne quis ducat amitam sive patris sororem, interim prohibitum non esse, ne quis ducat fratris sui filiam, cùm & filia & fratris filia sint in linea descendente. Sed consequens hoc absurdum, ut patet ex superioribus. 2. in prohibitionibus his respectus habetur ad carnis propinquitatem, quæ cum in gradibus æquidistantibus sit eadem, ideò etiam prohibitio ejusdem vigoris ac ponderis est censenda. 3. Ut ergo ad Bellarminianam ratiocinationem, quâ evincere voluit, non esse jure divino prohibitum, ne quis fratris sui filiam ducat, quamvis prohibitum sit amitam ducere, superiùs respondimus, ex eo quod majore cum indecentia & irreverentia conjunctum sit conjugium nepotis ex fratre cum amita, nequaquam inferendum esse, quod nulla planè cum indecentia ac irreverentia conjunctum sit conjugium patrui cum fratris filia: ita quoque ad propositum argumentum eodem modo responderi potest. 4. Quinimò ut non possum ducere amitam vel uxorem patrui, quia utrique est mihi loco matris ac proinde non convenit ut è gradu superiore, quem per Naturam obtinet, quasi detrudatur & æquali conjugii vinculo mihi copuletur: sic non possum ducere fratris filiam vel gloris γυναικαδέλφης filiam, quia utraque est mihi loco filiæ ac proinde itidem non convenit, ut è gradu inferiore, quem per Naturam obtinet, evehatur, & æquali conjugii vinculo mihi consocietur. Breviter, *secundus gradus lineæ inæqualis* in consanguinitate & affinitate semper est prohibitus sive fœmina sit in superiore sive inferiore gradu constituta, id enim cùm sit merè accidentarium, ipsam propinquitatis essentiam non mutat.

3. An privignus 353. Quæritur 3. *An privignus vitrici sui viduam post germanæ matris obitum ab ipso in tori societatem ascitam ducere possit*, & vicissim, *an privigna novercæ suæ alteri marito viduo sociari possit.* Casus sic figurari potest. *Titius* ducit *Semproniam*, ex qua suscipit filium Mævium. Titio defuncto *Sempronia* nubit *Cajo*, qui hac ratione fit Mævii vitricus. Defunctâ *Semproniâ* Mævii matre, *Cajus* ipsius vitricus ad secunda vota transiens conjugem ducit *Annam*, quæ ex præmaturo Caii obitu in viduitatis statum conjicitur, ejus conjugium expetit Mævius, quæritur an illi sit licitum? vitrici sui viduam ducere possit.

Schema est tale



Quidam affirmant ex eo fundamento, quòd in secundo & tertio affinitatis genere hodiernis legibus non sit prohibitio à conjugio excludens, in quam sententiam à Consistorio quodam pronunciatum esse refert Cypræus p. 692. Eodem modo à Collegio quodam pronunciatum esse 14. Jun. Anno 99. ex autographo sententiæ vidi. Quidam non legis quidem alicujus prohibentis autoritate, interim tamen publicâ *honestate* tales nuptias prohiberi volunt. Beust. de Sponsf. c. 53. p. 240. non nisi *Magistratus dispensatione* ejusmodi nuptias concedendas existimat. Cypræus p. 694. eas improbandas censet, si res adhuc sit integra, sin sponsa concubitu detupata *consecratione domi facta delinquentes Ecclesiasticæ satisfactionis & pœnitentiæ publicæ damnandos judicat.* Chytræus in Lev. pag. 412. Simon Pauli in loc. de conjug. Zelnerus de grad. p. 120. D. D. Major Collega noster honorandus in disp. de nupt. cap. 13. q. 2. penitus eas improbant, unde regulæ illi, quod in secundo & tertio affinitatis genere non detur prohibitio impediens matrimonium, addunt hanc limitationem, *nisi scil. persona in linea recta ascendentium, ac descendentium locum compleant*; Argumentis hæc sententia probari potest ejusmodi 1. *ex lege naturæ*. Jus Naturæ docet, non esse matrimonii ineundi potestatem, ubi est proxima carnis propinquitas. At inter privignum & novercam, inter privignam & vitricum est ratione affinitatis proxima propinquitas, continuatâ enim à noverca vel vitrico per subsequens matrimonium copulâ, continuata simul fuit materna novercæ ac paterna vitrici propinquitas. Ergò 2. *ex lege divina*, in qua prohibitum, ne privignus ducat novercam, nec privigna nubat vitrico, Lev. 18. v. 8. Anna est noverca Mævii, siquidem est una caro cum Cajo, qui cum germana Mævii matre Sempronia itidem fuit una caro. Ergo. 3. *à pari*. A cujus viri nuptiis abstinendum est meæ sorori, ab ejusdem viri uxore etiam mihi abstinendum, ratio est, quia frater & soror sunt in æquali gradu, ac vir & uxor sunt una caro. Atqui si Mævius haberet sororem Mæviam, illa non posset nubere Cajo vitrico. Ergò nec Mævius potest ducere Annam Caii viduam suam novercam. 4. *ab absurdo*. Unus idemque masculus non potest ducere matrem & ipsius filiam Lev. 18. v. 17. sive sit filia uterina sive privigna filiæ loco constituta alias unius ejusdemque viri relictam viduam & germanam filiam duceret. Ergò etiam una eademque fœmina non potest nubere patri & ejus filio,

filio, sive sit germanus filius sive privignus filii loco constitutus, aliàs unius ejusdemq; fœminæ maritum & germanum filium duceret. Sed si Mævius duceret Annam, tunc Anoa nuberet ejusdem fœminæ, Semproniæ scilicet marito Cajo & germano filio Mævio, vel quod idem est, nuberet patri Cajo & filio privigno Mævio. 5. *ab autoritate veterum canonum*. In Canonibus vetustioribus ante Concilii Lateranensis decretum editis in *secundo genere* affinitatis prohibitio extensa fuit usque ad *gradum quartum*, in *tertio affinitatis genere* usque *ad gradum secundum*, ut superiùs admonuimus. Atque hæ rationes probant, tale matrimonium, si res adhuc est integra, non esse concedendum, sed cum Canones de prohibitione secundi & tertii geoeris affinitatis sine aboliti, cumq; in adductis rationibus non omnino nihil desiderari possit, si scrupolosius examinentur, ideò an matrimonium ejusmodi contractum & consummatum dissolvendum sit, noo immeritò dubitaverim.

4. An vitricus viduam defuncti sui privigni ducere possit?

354. Huic quæstioni cognata est. 4. *An vitricus viduam defuncti sui privigni ducere possit*, vel qui idem gradus est, *an noverca viduo defunctæ suæ privignæ nubere possit?* Beustius cap. 53 *per dispensationem Magistratus* tales nuptias concedi posse existimat, cùm sit affinitas secundi generis. Sed Dn. D. Mentzerus de conjug. p. 82. rectiùs statuit easdem esse improbandas, quod probatur 1. *à personarum contrahentium conditione*. Inter eas personas, quæ sunt sibi invicem loco parentum ac filiorum, nuptiæ sunt prohibitæ. At vitricus viduæ privigni est instar patris, quia vidua illa cum privigno ex uxore vitrici nato, & sic filii loco constituto facta est una caro, Item noverca defunctæ privignæ viduo est instar matris, quia cum privigna ex priore marito genita & sic filiæ loco constituta factus est una caro. 2. *à liberorum ex tali matrimonio susceptorum cognatione*. Quarum personarum liberi non possunt conjungi, illæ ipsæ quoque conjungi nequeunt. At liberi vitrici, quos genuit ex privigni matre, non possunt coojungi liberis istius viduæ, quos ex privigno suscepit. Item liberi novercæ, quos suscepit ex privignæ patre, non possunt conjuogi cum liberis illius vidui, quos ex privigna genuit. Ergo vitricus & vidua privigni, noverca & viduus privignæ conjungi nequeunt. 3. *à paritatis ratione*. Privignus non potest ducere vitrici sui viduam ac privigna non potest nubere novercæ suæ marito, ut in præcedente quæstione dictum. E. etiam vitricus oon potest ducere viduam privigni, ac noverca non potest nubere privignæ suæ marito. Ratio est, quia in linea ascendente & descendente est æqualis prohibitio, nec in prohibitionibus discrimen sexus attenditur. 4. *ex legis civilis dispositione*. l. Noo facilè 4. §. Hos itaq; 7. ff. de rit. nupt. *Qui affinitatis causa parentum liberorumq; loco habentur, eos matrimonio copulari nefas est*. l. uxorem 15. ff. de rit. nupt. *Uxorem quondam privigni conjungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium convenire novercam ejus, qui privigna maritus fuit*. 5. *ex cognationis turbatione*. Si enim superessent liberi ex priore matrimonio vitrici, illis vidua esset loco sororis propter matrimonium cũ privigno defuncto, cum quo fuit una caro & loco matris propter novum matrimonium cum vitrico, si liberi superessent ex priore matrimonio viduæ, illis vitricus esset loco avi propter matrimonium cum privigni matre & loco parentis propter novum matrimonium cum privigni vidua.

5. An duorum fratrum liberi conjungi possint.

355. Quæritur 5. *An duorum fratrum, vel duarum sororum, vel fratris & sororis liberi conjungi possint?* De hisce tribus cognationis speciebus est idem omninò judicium, cùm omnes in *secundo æquali lineæ gradu* consanguinitate sint conjuncti. Jure *divino & civili* tales conjunctiones sunt licitæ, ut patet ex superioribus, jure autem *Canonico & Saxonico* sunt prohibitæ, ex quo consequens est, 1. Magistratum in hoc gradu posse dispensare, cùm prohibitio positiva duntaxat lege nitatur, interim tamen cùm hic gradus sit *secundo lineæ inæqualis gradui* divinitùs prohibito proximus, ideo parcè & non nisi gravissimis causis urgentibus in eo dispensetur. 2. non posse nec debere illegitima pronunciari matrimonia Regum ac Principum in hoc gradu contracta, cùm ipsi sint legibus illis positivis superiores. Sic Maximilianus patrui sui Caroli V. filiam, h. e. patruelem suam in uxorem duxit. Exempla è sacris literis adducta sunt superiùs. Hemming. de conjug. p. 107. *Iudico rectè discerni inter illustres personas præsertim eas, penes quas est rerum summa & alias. Est enim planè indignum communib. legib. Principes constringere, ut nullis in rebus eis quicquam, quod tamen fieri possit sine offensione Dei & injuria subditorum concedatur, nisi quod infimis cerdonibus & bajulis ex lege communi conceditur, cùm tamen multis privatis propter singularia in Remp. & Ecclesiam merita justè concedantur privilegia &c. Inter illustres igitur personas nuptiæ concedi justè possunt in omnibus gradibus divinitùs non prohibitis, potissimùm cùm inde bonum publicum speretur. Nam si idem finis monstrari poterit concessionis nuptiarum in illustribus personis, qui est prohibitionis in aliis, poterit & concessio & prohibitio simul stare sine ulla legis communis injuria. Nam ut concessio non pugnant cum verbo Dei vergit sæpè in publicum bonum in illustribus personis, ita prohibitio hujus ana in aliis ad bonum publicum refereur.*

356. Quæritur 6. *An viduus ducere possit viduam γυναικαδέλφου fratris defuncti uxoris & vicissim an vidua nubere possit viduo ἀνδραδελφῆς sororis defuncti sui mariti?*

Schema esto ejusmodi.

conjuges — sor. & frat. — conjuges

Petrucius, Clara — Titius — Sempronia

Quæritur, an Petrucius defunctâ uxore Clarâ & uxoris fratre Titio, relictam Titii viduam Semproniam ducere possit. Affirmant plurimi, cùm ea sit affinitas secundi duntaxat generis, quæ matrimonium oon impedit. Negativam rectius amplectuntur D. D. Mentzerus de Conjug. p. 80. D. Major disp. de nupt. cap. 13. q. 3. & ex JCtis Alber. Gentil. lib. 5. cap. 19. pag. 579. *Non sunt*, inquit, *licitæ nuptiæ cum ea, quæ socrus fuit uxoris mea, non cum uxore ejus, qui meam sororem habuit uxorem, non cum ea, qua soror sit ejus, cujus ego uxorem antea habui, non licet ducere uxores duorum fratrum, non licet nubere viris duarum sororum &c. Exputem ego stare etiamnum prohibitionem illam de non ducenda uxore fratris uxoris suæ, quæ in decretis prostat*. Argumenta potiora hæc sunt 1. *ex regula superiùs proposita. Si remotior gradus prohibetur, multò magis propinquior intelligitur prohibitus*. Si filiam non licet ducere, multò minus matrem. At viduus non potest ducere filiam fratris vel sororis defunctæ suæ uxoris, ut probatum fuit quæst. 2. Ergò multò minùs ducere poterit filiæ illius matrem, h. e. viduam fra-

6. An viduus ducere possit viduam fratris defunctæ uxoris.

fratris defunctæ uxoris. 2. *ex liberorum propinquitate proxima.* Quarum personarum liberi non possunt invicem conjungi, illæ ipsæ etiam matrimonio conjungi nequeunt, ratio est, quia liberorum propinquitas ex parentum propinquitate descendit. At liberi illius vidui, qui viduam γυναικαδέλφου ambit, oon possunt ducere illius viduæ liberos, quippe cùm sint in secundo gradu consanguinitatis invicem juncti, qui gradus licet in divino & civili jure prohibitus non sit, tamen in Canonico & provinciali jure prohibitus est. Ergo nec viduus viduam γυναικαδέλφου ducere poterit. *An non insolens videri queat,* scribit D. Mentzerus, *eas personas, quarum liberi contrahere inter se matrimonium non possunt, nuptias inter se velle conciliare?* 3. *ex appellationum confusione & cognationis turbatione.* Si qui ex primo matrimonio utrinque suscepti sunt liberi, sunt inter se amitini: subsequentis conjugii pignora fiunt suis amitinis ac consobrinis fratres partim ὁμοπάτριοι, partim ὁμομήτριοι. Pater per novum illud matrimonium fit illi, vitricus, quibus jam antè erat loco parentis, amitæ scil. maritus & vicissim mater per subsequens illud matrimonium fit illis noverca, quibus jam antè erat loco matris avunculi scilicet uxor. 4. *ex peculiari hujus affinitatis Natura. Etsi propriè loquendo,* ait D. Mentzerus, *uxor fratris meæ uxoris mihi non sit affinis in primo genere, tamen existimo eam affinitatem accedere quam proximè ad Naturam illius propter unitatem illam carnis. Et nescio quid singularis propinquitatis esse videtur in hac affinitate, quod in aliis secundi & tertii generis exemplis excepto eo,* de quo in q. proxima 4. *non facilè reperitur.* Apparet hoc es pressiore hujus affinitatis consideratione. Exempli gratia, ut in proposito schemate persistamus: Petrucius cum Clara per coojugium factus est una caro, Titius Claræ frater cum Sempronia itidem per conjugium factus est una caro. Quare cum Clara Titio sororiâ propinquitate sit conjuncta, Titii uxor per affinitatem quasi illius soror est facta. Quæ fratri uxoris meæ nupsit, in uoum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est uxori meæ soror, ut loquitur Beza p. 70. at à sorore uxoris meæ mihi abstinendum sive consanguinitate sive affinitate sit soror. Ergo etiam Petrucio ab ea, quæ affinitate defunctæ uxori Claræ soror facta est, abstinendum. Quâ propinquitate Titius uxoris frater attiogit Petrucium, eâdem Petrucii uxor Clara usorem Titii Semproniam attingit. Atqui Titius uxoris frater attingit Petrucium affinitate tali, quæ in linea collaterali est proxima. Ergo etiam Titii uxor Sempronia Petrucium tali affinitate attingit, quæ in linea collaterali est proxima; quâ cum nulla propior sit, eâdem non impediri matrimonium est admodum improbabile. 5. *ab honestatis exigentia.* Si enim ullibi, certè in talibus ouptiis locum habere debet illud Modestini l. semper ff. de rit. nupt. *In contrahendis nuptiis non solùm quid liceat, sed etiam quid deceat & honestum sit, spectandum esse.* Rectè proinde monet Beustius de matrim. cap. 55. p. 241. *judicem debere ejusmodi personas matrimonium inituras, si adhuc res sit integra, nec dum facta efficax promissio, aut celebrata sponsalia, graviter admonere, ut à tali matrimonio abstineant propter scandalum, & ne detur imperitis occasio committendi incestum.* An vero tales conjunctiones per benedictionem Ecclesiasticam & coojugalem copulam jamdum consummatæ tanquam incestæ dissolvi debeant, altioris est iodaginis.

357. Quæritur 7. *An privignus h. e. mariti filius ex alia uxore & privigna h. e. uxoris filia ex alio marito, vel q. idem est, an privigna h. e. mariti filia ex alia uxore & privignus h. e. uxoris filius ex alio marito possint conjungi.* Ob zusammen gebrachte Kinder einander heyrahten dürffen? Jure *Civili, Canonico* & *Provinciali* illud licitum esse dubitari nequit. Juris civilis espressa adest Constitutio §. Mariti 9. Instit. de Nupt. *Mariti filius ex alia uxore & uxoris filia ex alio marito vel contra matrimonium rectè contrahunt, licet habeant fratrem sororemve ex matrimonio postea contracto natos.* l. Generali 34. §. 2. ff. de rit. nupt. *Inter privignos contrahi nuptiæ possunt, etsi fratrem communem ex novo parentium matrimonio susceptum habeant.* Jure Canonico hodieroo & provinciali Saxonico easdem nuptias licitas esse facilè apparet ex eo, quod in secundo & tertio affinitatis genere oulla sit prohibitio matrimonium impediens. c. Quod super his. de consang. & affinit. *Inter consanguineos uxoris & viri ex eorundem scilic. viri & uxoris conjugio nulla prorsus affinitas est contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri,* unde etiam in nostris Consistoriis talia conjugia permittuntur, Wesenbec. in Instit. de nupt. Schneidevio. ibid. tit. de arb. affin. oum. 9. Cypræus de matrim. cap. 6. §. 2. num. 3. pag. 692. Id verò neutiquam fieri deberet, si verum esset, quod Anton. Matth. JCtus in Disput. de fundam. quibusd. juris aliter jaciendis Disp. 12. th. 18. *se primum hoc observasse asserit, quod tales nuptiæ prohibitæ sint jure divino,* Levit. 18. v. 11. ac provocat ad versiones *Tremellii, Junii & Piscatoris.* Quamvis verò re adhuc integrâ ejusmodi nuptias ooo magnopere suadendas statuimus, atque idem de illis feramus judicium, quod io quæstione proximè sequente de similibus affinitatis propinquitatib. dicetur, tamen *jure divino expresso* easdem prohibitas ac proinde incestas esse nondum induci possumus ut credamus. Verba textus, ad quæ Matthæus provocat, sic habent: *Nuditatem filiæ uxoris patris tui* מוֹלֶדֶת אָבִיךָ *cognationis patris tui soror tua ipsa est, non revelabis nuditatem ejus.* Jun. & Tremell. reddiderunt: *Nuditatem filiæ natæ ex noverca tua cognata patris tui, soror tua est, hujus ne retegito nuditatem.* Piscat. in schol. monet, *vocabulum nata in versione Tremellij non rectè scribi ut supplementum, cùm nulla hic sit ellipsis, sed tantum sensus paulò diversis verbis reddatur.* Et quod Tremellius vertit, *cognata patris tui,* id rectius verti, *cognata patris tui,* ut sit sensus, *quæ patri tuo cognata reddita est per conjugium matris suæ.* Hæbræum מוֹלֶדֶת Pagninus ad sensum reddidit, *quæ genita est à patre tuo*, Bened. Ar. *nata patris tui,* quo modo etiam accipitur v. 9. *genita domi, genita foris.* Videntur illi pro מוֹלֶדֶת quod est Benoni particip. præsens fœm. activ. in Hephil remotis punctis legisse מוּלֶּדֶת quod est passiv. ejusdem. conjug. hanc versionem si sequamur, in fumum abit nova illa observatio, quia privigna patris mei non est *genita à patre meo* ac proinde ab ejus matrimonio non prohibeor hac lege. Potest autem eadem vox מוֹלֶדֶת accipi nominaliter pro *cognatione, nativitate*, quo modo accipitur Genes. 48. vers. 6. & hoc sensu accipiunt Tremell. & Piscator, unde Hebr. propriè sic reddendum censent, quæ est *cognatio sive cognata patris tui.* Sed si vel

7. An privignus & privigna matrimonio jungi possint.

ma-

maximè hanc versionem acceptemus, nondum tamen evictum erit, privignum à privignæ conjugio hac lege prohiberi, quia מוֹלֶדֶת significat talem cognationem, quæ ex generatione descendit, cùm descendat à rad. ילד *genuit*. Ergo in hac lege non agitur de privigno *ex alia uxore suscepto*, sed de filio ex hoc ipso matrimonio genito, is prohibetur ducere *filiam matris suæ*, quam scil. ex alio marito susceptam paternæ domo secum intulit, ac prohibitionis ratio additur, quod *sit cognatus* sive *cognata patris*, h.e. per conjugium matris facta est ejusdem cognata proxima & in filiæ locum successit, unde porrò additur, *soror tua est*, scil. ὁμομήτριος licet non ὁμοπάτριος nec germana. At, inquis, *tale conjugium jam antè prohibitum erit. v. 9. nuditatem sororis tuæ filiæ patris tui vel filiæ matris tuæ, genitæ domi vel genitæ foris non revelabis nuditatem earum. Ergo non est verisimile in angustia illa legum brevitate eandem prohibitionem repeti.* Resp. Si quis expressioris declarationis causâ ob frequentiam talium nuptiarum inter Ægyptios & cananæoa repetitionem factam esse concedere nolit, dicemus sororis ὁμομητρίας καὶ ὁμοπατρίας vers. 9. sororis autem germanæ αὐτοκασιγνήτης conjugium vers. 11. prohiberi, id quod optimè congruit cum propria vocis מוֹלֶדֶת significatione vel per sororem versu 11. intelligi sororis ἑτεροθαλοῦς filiam, ut monuimus superius §. 266.

8 An pater & filius duas sorores possint ducere.

358. Quæritur 8. *An 1. pater & filius duas sorores ducere & vicissim, duæ sorores patri & filio nubere; 2. an mater & filia duobus fratribus nubere & vicissim duo fratres matrem & filiam ducere; 3. an pater & filius matrem & filiam ducere & vicissim mater & filia patri & filio nubere; 4. an pater & filia sororem & fratrem & vicissim soror & frater matrem & filiam matrimonio sibi jungere; 5. an mater & filius fratrem & sororem ac vicissim frater & soror matrem & filium sibi sociare; 6. an duo fratres duas sorores ducere & vicissim duæ sorores duobus fratribus nubere; 7. an frater & soror sororem & fratrem diversæ cognationis sibi jungere queant?* Nulla quidem hîc eatat juris vel *divini* vel *humani* prohibitio, sed plena ac plana ubique concessio, d.c. Quod super eatr. de consang. & affin. interim ad talea nuptias multiplicato jam genere humano non est temerè ac citò properandum, præsertim si ordo cognationis ac Naturæ turbetur ac invertatur, utpote si pater ducat filiam, & filius ducat matrem, si mater nubat filio & filia nubat patri; (tunc enim filia matri fit socrus & mater filiæ nurus) si pater ducat sororem natu juniorem & filius ducat sororem natu majorem, si mater nubat fratri juniori & filia nubat fratri natu majori &c. 1. *ob scandali evitationem*. Per talia connubia infirmioribus ac rudioribus facili negotio scandalum exhibetur, cùm enim non percipiant nec perspiciant rationem, propter quam in primo affinitatis genere usque ad tertium lineæ inæqualis gradum prohibitio extendatur, in secundo autem affinitatis genere nulla prohibitio locum habeat, inde facilè turbantur, quin & incestarum nuptiarum occasionem ex eo arripiunt, hîc ergo locum habere debet illud Apostoli 1. Thess. 5. v. 22. *ab omni specie mali abstinete*, item Apostolicæ admonitiones de scandalo in rebus alioqui etiam licitis vitando Rom. 14. vers. 19. 1. Cor. 8. v. 7. 2. *ob honestatis considerationem*. Aureâ & perpetuâ memoriâ dignissima est Modestini regula l. semper ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non solùm quid liceat considerandum est, sed & quid honestum sit.* τὸ εὔσχημα ut in reliquis vitæ actionibus, ita quoque in conjugio contrahendo cogitanda & sectanda esse. Apostoli præceptum est Philip. 4. vers. 8. 3. *ob vitandam cognationis confusionem.* Qui enim sibi sunt consanguinei ut pater & filius, mater & filia, frater & soror, ambo fratres & sorores ambæ per novum illud matrimonium fiunt sibi invicem affines. Si pater & filius ducunt sorores duas, pater fit filio affinis & sororius, ac vicissim filius fit patri affinis & sororius, soror una quæ patri nupsit, fit sororis socrus & sororis noverca, altera quæ in filii thalamum deducta eundem habet socerum & sororium, eandem sororem & socrum, filius novercæ suæ est affinis, privignus, gener, sororius. Sic ergo confusio fit πατρότητος, ἀδελφότητος καὶ υἱότητος, quin & ipsarum linearum, quia pater & filius in linea recta constituti ducendo sorores duas in linea collaterali constitutas ex linea recta in obliquam transferuntur. Ang. Mattheac. lib. 2. de via jur. n. 18. ex Speculatore talem adducit casum, *ubi filius ducit matrem alienam & mater filii nubit illiusmet ductus filio uxoris filio, ubi filii fratres filiorum suorum & filii fratres maritorum suorum, utorq; paternus & nepos alterius, ubi mater rectè dicit: Hic est filius filii mei & frater mariti mei.* Talibus nuptiis honestatis rationem obsistere ostendit Com. lib. 1. subsec. lect. 5. n. 3. cùm eadem persona duas contrarias relationes & necessitudines sustineat, quibus parentum & filiorum officia commiscentur. 4. *ob δυστυχίας consecutionem.* Experientiæ enim testimonio multiplici constat, istiusmodi matrimonia raro fuisse felicia, sed eadem consecuta esse vel sterilitatem vel orbitatem vel præmaturum alterutrius conjugis obitum, vel sobolem degenerem vel continuos alterutrius morbos, vel rei familiaris angustiam, vel alia mala & incommoda. Quamvis verò adversitates etiam aliorum conjugiorum sint assiduæ comites 1. Cor. 7. v. 28. neque ex eventu ferendum sit perpetuò judicium, tamen consideratio talium exemplorum non potest non animum pium & prudentem commovere. 5. *ob affinitatis conditionem.* Inter affines non est tanta animorum conjunctio, quanta inter consanguineos, unde Germanorum proverbio jactatur, affinibus nunquam meliùs inter se convenire, quàm si locorum intervallo disjuncti raro conveniant, quando igitur consanguinei per novum matrimonium inter se affines fiunt, mutuus amor ex consanguinitate originem trahens potius diminuitur, quàm augetur, ac reverentiæ, quam filius patri debet per matrimonium duarum sororum utrinque ductarum non omnino nihil decedit. 6. *ob liberorum ex talibus matrimoniis natorum cognationem.* Liberi qui ex matrimonio patris & filii cum duab. sororibus nascuntur, eum sortiuntur avum, quem ipsorum consobrini habent patrem, eandem habent materteram & pronovercam, eundem avum paternum & materteræ maritum. Iidem conjungi invicem possunt, quia sunt consobrini in secundo gradu æqualis lineæ propter maternam cognationem constituti, qui gradus divino jure non est prohibitus, & non possunt conjungi, quia filia ex conjugio patris cum una sorore inito genita est, filio ex conjugio filii cum altera sorore contracto amita & sic in secundo lineæ inæqualis gradu propter paternam cognationem eidem conjun-

juncta, qui gradus divino jure prohibitus est. 7. *ob necessitatis defectum.* Cùm hodie genus humanum longe lateque propagatum ac multiplicatum sit, nulla omnino necessitas consanguineos urget, ut in iisdem familiis uxores quærant, sed magna ubiq; suppetit fœminarum copia, ex quibus sponsam sibi deligere, & hac ratione amicitias, affinitates & cognationes latiùs spargere possunt. 8. *ob causa nuptias ejusmodi conciliantis statum.* Plerumque enim πλεονεξία & hereditatis cum proximis consanguineis & affinibus dividendæ cupiditas est talium nuptiarum conciliatrix, siquidem contrahentes utplurimum in eligendo tali matrimonio non pietatem, non virtutem, non timorem DEI, sed divitias respiciunt, ne scilicet eæ latiùs distrahantur & ad alias familias deveniant, sed in una tantum familia nullâ ex parte imminutæ persistant. Quando igitur res adhuc integra est, hoc est, si nondum efficax promissio vel desponsatio intercessit, nec dum arctissimo amoris vinculo ejusmodi personarum animi conglutinati sunt, placidè & commiter à proposito nupturientes sunt abducendi, sin verò admonitione istâ posthabitâ in sententia sua firmiter persistant, legis quodam rigore prohiberi nequeunt, multò minùs talia matrimonia consummata disjungi vel pro illegitimis & illicitis censeri debent.

An ex nudis sponsalibus oriatur affinitas matrimonium impediens.

359. Atque hæc *de propinquitate naturali & matrimoniali*, hoc est, *de consanguinitate & affinitate* dicta sint, cui tractationi antequam finem imponamus, coronidis loco quæstio explicanda est, *An etiam ex nudis sponsalibus oriatur affinitas matrimonium impediens?* Canonistæ & Pontificii affirmant, unde impedimentum aliquod nuptias contrahendas impediens, & contractas dissolvens ex sponsalibus oriri statuunt, quod vocant *justitiam publicæ honestatis.* Publica illa honestas est *inchoata quædam affinitas*, sicut *sponsalia matrimonium inchoatum* dici possunt. Bellarm. de matrim. cap. 30 §. 4. Ut ergo perfecta affinitas impedimentum est dirimens matrimonium in omnibus gradibus, ita justum ipsi videtur, *ut publica honestas matrimonium in aliquo solum gradu dirimat.* Sed discedit hæc in parte Bellarminus à Canonistis, qui non in aliquo solum gradu publicam honestatem dirimere matrimonium statuût, sed in genere pronunciant, *consanguineos sponsi cum sponsâ per mortem sponsi vel alio modo rescissis sponsalibus contrahere non posse & vice versâ*, id quod congruit cum manifestis juris Canonici textibus c. Juvenis extr. de spons & matrim. *Propter honestatem Ecclesiæ, quia conjux fuisse dicitur illius juvenis, qui puellam nondum septennem eam duxerat, mandamus, quatenus consobrinam illius puellæ, quam postmodum duxit, ab eodem dividas.* c. ad audientiam eod. *Sponsam fratris frater habere non potest.* c. Sponsam eod. *Sponsam alterius maximè si est nubili ætati proxima, nullus consanguineorum aliquo modo sibi potest matrimonio copulare.* c. Accessit extr. de despons. impub. *Inhonestum videtur, ut matrem habeat, cujus filia fuit sibi desponsata.* c. Continebatur eod. *Si puella intra nubiles annos alicui desponsata fuerit, non licet alicui de consanguinitate ipsius, cui desponsata fuerit, eam in uxorem ducere, nec fas est eidem sponso de consanguinitate sponsæ sibi aliquam copulare.* Ergo juxta veterem juris Canonici dispositionem publica honestas impediebat matrimonium usque ad illos gradus, ad quos ipsa perfecta affinitas pertingit, hoc est, usque ad *gradum quartum.* c. Non debet 8. extr. de cons. & affinit. Panormitan. ad c. Sponsam extr. de spons. atque hoc impedimentum proveniebat etiamsi sponsalia nulla fuissent, modò *consensus præstitus fuisset*, hoc est, proveniebat illud impedimentum non solùm ex sponsalibus legitimè contractis, verùm etiam si quæ ob causam consanguinitatis, affinitatis, religionis, professionis vel similem sponsalia perperam essent contracta, dummodo non sint nulla ex defectu consensus, ut patet ex Constitutione Bonifacii VIII. in c. unic. de sponsalib. in 6. quod & Alexander III. in sponsalib. inter consanguineos contractis antea constituerat d. c. ad audientiam extr. de sponsalib.

360. Atque isthæc veterum Canonum est decisio, sed seculo proximè elapso Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 3. in decret. de reform. matrim. impedimentum illud duplici ratione imminuit ac circumscripsit. Ubi enim sponsalia quacunque ratione valida non sunt, prorsus illud tollit, ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedere mandat, quoniam in ulterioribus gradibus absq; dispendio hujusmodi prohibitio observari nequeat. Atque hanc Tridentini Concilii sanctionem Bellarm. sequitur, quando *publicam honestatem in aliquo saltem gradu, puta primo, matrimonium dirimere statuit.* Notat autem Canisius in Institut. juris Canon. lib. 2. tit. 13. moderationem illam Concilii Tridentini non pertinere ad sponsalia, quæ *de præsenti* appellantur, sed tantum ad sponsalia *de futuro*, quæ in futurum tempus matrimonii contrahendi collata sunt, quod probat ex declaratione Pii V. Pontif. in extrav. ad Romanum edita Anno 1567. (Navarr. in Ench. cap. 22. n. 55. & Thaddæus Piso de spons. part. 2. p. 93. anno 66. editam esse referunt) nec pertinere ad sponsalia *conditionalia* ante conditionis eventum, quod probat ex constitutione Bonifacii VIII. d. c. unic. de sponsal. in 6. §. fin. *Ille vero* (inquit Pontifex) *qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum cum alia prioris consanguinea per verba contraxerit de præsenti, cum secunda remanere debebit, cùm ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem extantem pendente consensum non habentibus & incertis nulla publicæ honestatis justitia oriatur.* Thadd. Piso Soaccius d. l. addit. 3. non pertinere ad sponsalia *contracta à minoribus septennio* c. ex sponsalib. de spons. in 6. 4. nec pertinere ad sponsalia *incerta*, cùm in personam incertam non feratur consensus gl. in d. c. ex spons.

361. Quid de hoc impedimento publicæ honestatis statuendum sit, sequentibus aphorismis explicabimus: 1. *Justitia publicæ honestatis non est impedimentum dirimens matrimonium contractum & consummatum.* Rationes hæ sunt: 1. *à defectu prohibitionis divinæ.* Neque enim ullibi in verbo Dei matrimonium cum consanguineis sponsi vel sponsæ contractum dissolvi jubetur. 2. *ab emphasi verborum* in lege divina propter affinitatem matrimonium prohibente Levit. 18. v. 8. *Non revelabis nuditatem uxoris patris tui.* v. 15. *nuditatem nurus tuæ non revelabis.* v. 16. *nuditatem uxoris fratris tui non revelabis &c.* גַּלֵּה עֶרְוָה *revelare nuditatem*, notat per εὐφημισμὸν conjugalem congressum, ut superiùs exposuimus, dum ergo nuditas ejus quæ affinitate juncta est, revelari prohibetur, *consummata* per maritalem congressum, non autem *incho-*

Justitia publicæ honestatis matrimonium contrahendum non impedit.

choata duntaxat per sponsalia affinitas in hac prohibitione intelligenda innuitur. Sic ergo concludimus: Ubi non est affinitas per copulam carnalem consummata, ibi non habet locum divina prohibitio. At in affinitate per sponsalia duntaxat inchoata nondum facta est per copulam consummatio. Ergo in ea non habet locum divina prohibitio & per conseq. matrimonium in proximis inchoatæ affinitatis gradibus contractum non est dirimendum. 3. *ex verbis generalis regula. Nullus ad carnem carnis suæ accedat ad revelandum nuditatem ejus.* Atqui sponsus & sponsa per conjugalem copulam nondum sunt facti una caro. Ergo consanguineæ sponsæ non sunt sponso caro carnis ejus. 4. *ex fundamento juris Canonici.* c. Non est dubium 27.q.2. (quod Gratianus & Lomb. 4.sent.dist.26. lit.D. tribuunt Augustino, cùm sit Leonis Epist. 92. ad Rust.) *Non est dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse.* c. Cum societas ead. *Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.* Quamvis verò hæc non possint absolutè & simpliciter accipi, cùm *consensus non concubitus faciat matrimonium*, ac copula conjugalis non ad *vinculum* sed usum matrimonii pertineat, unde Bellarm. de matr. cap. 5. §. ubi, contendit, *Gratianum de suo negationem addidisse*, ad illud tamen rectè referuntur, quod per nuda sponsalia per conjugalē copulam nondum consummata non contrahatur affinitas matrimonium contractum dirimens.

Justitia publicæ honestatis matrimonium contrahendum impedit.

362. 2. *Justitia publicæ honestatis est matrimonium contrahendum impediens.* Rationes hæ sunt 1. *ex phrasi Scripturæ*, quâ sponsa dicitur *uxor* Genes. 29. v. 21. Deut. 22. v. 23. Matth. 1. v. 20. Quamvis igitur ex nudis sponsalibus non oriatur affinitas absolutè & simpliciter impediens matrimonium contrahendum ac contractum dissolvens, tamen propter fidem conjugalem sponsæ datam sponsus proximis sponsæ consanguineis putà matri, sorori, filiæ, reverentiam quandam debet, propter quam ab earum nuptiis sibi meritò temperat. 2. *ex jure civili.* Honestæ Imperatorum leges hanc publicæ honestatis justitiam confirmant. §. Si uxor. Instit. de nupt. *Constat nec sponsam filii nurum esse, nec patris sponsam novercam esse, rectius tamen & jure facturos eos qui ab hujusmodi nuptiis abstinuerint.* l. adoptivus 14. §. fin. ff. de rit. nupt. *Ejus matrem, quam sponsam habui, non posse me uxorem ducere Augustus interpretatus est, fuisse enim eam socrum.* l. Si qua mihi 12. §. 1. eod. *Inter me & sponsam patris mei nuptiæ contrahi non possunt, quanquam noverca mea non propriè dicatur.* §. 2. *Sed & per contrarium sponsa mea patri meo nubere non poterit, quamvis nurus non propriè dicatur.* l. Licet 8. C. de incest. & inut. nupt. *Licet quidam Ægyptiorum idcirco mortuorum fratrum sibi conjuges matrimonio copulaverint, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet, quod certis legum conditoribus placuit, cùm corpore non convenerint, nuptias non videri re esse contractas, & hujusmodi connubia tunc temporis celebrata, firmata sunt: tamen præsenti lege sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumq; contractores, & ex his progenitos antequarum legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus supra dictum est) eas videri fuisse firmas vel firmandas.* 3. *à consensu Ecclesiæ Israeliticæ & Græcæ* Genes. 38. v. 26. Judas cum nuru sua Thamar inscius rem habuerat, sed eùm intelligeret eam esse filii sponsam ac nurū suam, ulterius eam non cognovit. Hebræi legem Mosaicam de ducenda fratris absque liberis defuncti uxore etiam ad sponsam fratris extendunt, eò quod sponsa dicatur אשת *uxor* seu vera fratris defuncti, statuunt igitur idem juris esse in puella desponsata & tradita. In Græca Orientali Ecclesia idem observatum fuisse ex Harmenopulo colligitur. Nicetas insectatur Andronicum Imperatorem, quod *Annam filiam Regis Francorum Alexii Imperatoris sui sponsam duxerit, id quod ἀθέμιτως factum esse asserit.* Vid. Cypræus de spons. cap. 12. §. 10.

363. 3. *Justitia publicæ honestatis statuitur impedimentum matrimonii contrahendi non propter Pontificiam juris Canonici vel Papæ Romani autoritatem, sed ut ipsum nomen innuit propter æquitatem & honestatem.* Nam & hoc loco sequimur regulam Modestini. l. Non semper. ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non solùm quod licet, sed & quod honestum est, spectandum.* Quando igitur quidam ex Theologis negant, justitiam publicæ honestatis inter impedimenta matrimonii referendam esse, ut Chytræus in Levit. pag. 423. Beza de repud. pag. 63. Hemming de conjug. pag. 123. eò respiciunt, quod Pontifex Romanus hoc impedimentum tanquam absolutè necessarium, & quidem non solùm ut matrimonium contrahendum impediens, sed etiam ut contractum dissolvens Papali suâ autoritate Ecclesiis obtrudere & conscientiis laqueos injicere parat. *Robori isti Ecclesiæ Pontificiæ, ex cujus institutione publica honestas erigi nemo trahit, opponendum est robur Christianæ libertatis, quo exemti sunt legibus Antichristi, omnes qui in Christum credunt*, sic sibit Hemming. d. l. interim non negant vitandi scandali & honestatis tuendæ causâ propter leges Imperatorum justitiæ illi publicæ honestatis inter matrimonii contrahendi impedimenta aliquem concedi posse locum, unde nostri in Theol. Facultate Antecessores 27. Jun. Anno 601. responderunt, *sponsa defunctâ matrem non esse ducendam.* Ubi tamen notandum, per Magistratum in hoc impedimento dispensationem heri posse, cùm ipsa prohibitio sit juris tantùm humani positivi, non divini. Panormitan. c. Referente. extr. Qui fil. sint legit. Beust. de matrim. cap. 54. p. 241. Benedictus Pontifex concessit, ut quis duxerit desponsatæ, antequam ad nuptias perveniret, morte præventæ sororem. c. Lex divina 27. q. 2.

364. Hisce igitur expositis & expeditis à propinquitate *naturali & matrimoniali* quæ in *consanguinitate & affinitate* consistit, descendimus ad alias propinquitatis species. Diximus superiùs propinquitatem *honestam & voluntariam*, quæ est *alterius generis* quàm matrimonialis, esse duplicem: 1. *Spiritualem scil. & Ecclesiasticam.* 2. *Legalem & politicam.* Spiritualis & Ecclesiastica propinquitas est vel *communis* omnium verè piorum ex uno eodemque Dei verbo & initiationis Sacramento regenitorum, vel *specialis* inter susceptos ex lavacro Baptismi & susceptores, inter eum qui Sacramentum confirmationis confert, & eum, qui illud suscipit, adeoque etiam inter testes horum Sacramentorum. Priorem propinquitatis speciem non inducere matrimonii impedimentum, apud omnes in confesso est. 1. *à pari*, ut enim vita spiritualis non tollit vitam animalem ac naturalem, nec cum eadem pugnat: sic spiritualis piorum uni-

2. De propinquitate spirituali.

tas & propinquitas non adversatur matrimonio, cujus usus ad vitam naturalem & animalem spectat, nec eidem ullâ ratione adversatur. 2. *a consequente absurdo*, si ex spirituali & Ecclesiastica propinquitate impedimentum aliquod matrimonii oriretur, nullus verè pius & in Christum credens fœminam verè piam & in Christum credentem sibi sociare posset, sed apud infideles conjugem sibi quærere cogeretur, cujus contrarium inferius demonstrabitur. Ratio connexionis est, quia omnes verè pii spirituali illa unitate & propinquitate sibi invicem sunt conjuncti Galat. 3. v. 28. *Non est hic masculus nec fœmina, omnes enim unus estis in Christo.* Ephes. 4. v. 4. *Unum corpus, unus Spiritus, una spes vocationis.* v. 5. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* v. 6. *Unus Deus & Pater omnium nostrûm.* 3. *ab exemplis*, Abrahamus & Sara, Isaacus & Rebecca in V., Zacharias & Elisabetha in N. T. aliiq; complures fuerunt pii conjuges, sed ex hac pietate & spirituali ex ea descendente propinquitate nullum conjugio ipsorum objectum fuit ἐμπόδισμα. Sed in re manifesta & ab omnibus concessa pluribus demonstranda frustra immoramur.

365. Posteriore *Ecclesiasticæ propinquitatis* specie, ex speciali puta certorum quorundam Christianorum propinquitate impedimentum aliquod matrimonii oriri censent Pontificii, quod vocant *cognationem spiritualem*, de qua extant integri tituli in Decretalibus lib. 4. tit. 11. & in sexto lib. 4. tit. 3. ac Pontificum decreta referuntur caus. 30. q. 1. & 3. apud Lombard. 4. sent. dist. 42. Definiunt cognationem spiritualem, quod sit *attinentia quadam proveniens ex Sacramenti (Baptismi & Confirmationis) collatione vel ad Sacramentum detentione.* Gl. in c. Nedum 1. de cognat spir. in 6. Henric. lib. 2. Theol moral. cap. 11. vel quod *sit vinculum ex eo contractum, dum quis alii munus Baptismi vel Confirmationis impendit, seu dum impenderetur ei tanquam Pater assistit.* Dictam esse volunt ex eo, quod contrahatur *ratione Sacramentorum*, quæ spiritualia sunt, non quidem omnium sed *Baptismi* & *Confirmationis* c. Quamvis eod. cujus rationem reddunt eam, *quod per Baptismum spiritualiter renascimur & per confirmationem perfectiores Christiani reddamur.* Ut ergo per naturalem nativitatem naturalis cognatio nascitur, sic per spiritualem nativitatem spiritualem cognationem introduci statuunt. Contrahitur autem hæc cognatio jure Decretalium inter *baptizatum & illum, qui cum Baptismo suscepit*, ac inter eundem *baptizatum & suscipientis filios & uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam* ab eodem, imò etiam inter *suscipientem, patremq; baptizati & matrem*. quin & quæ de suscipiente dicuntur, eadem transferuntur & ad baptizantem, ac iisdem omninò modis ex Confirmatione spiritualis cognatio oritur, c. nedum 1. eod. in 6. inde tres spiritualis hujus cognationis species statuunt. *Compaternitatem, paternitatem & fraternitatem.* Compaternitas attenditur inter suscipientem ex Baptismo, parentesq; baptizati. Paternitas contrahitur inter baptizantem & baptizatum & inter suscipientem vel patrinum & susceptum. Fraternitas contrahitur inter filios naturales patrini & baptizatum. Hinc versiculi, qui extant apud Thomam part. 3. supplem. q. 56. art. 4.

Quæ mihi vel cujus natum mea fonte levavit,
Hæc mea commater fieri mea non valet uxor,
Si qua mea natum non ex me fonte levavit,
Hanc post fata mea non inde vetabor habere.

Objectum cognationis spiritualis est quadruplex: *Baptismus, Susceptio ex Baptismo, Confirmatio & Catechismus*, hoc est, instructio illa, quæ baptizandi actum præcedit. Forma inducendæ ejusmodi cognationis est præstatio muneris baptizandi, suscipiendi, confirmandi & instruendi juxta Ecclesiæ ritus ab iis, quibus hoc committitur, facta. Effectus sunt duo: Prior quod cognatio spiritualis per Baptismum vel Confirmationem inducta inter illas personas, inter quas contrahi dicta est, non tantùm impediat matrimonium contrahendum, verùm etiam dirimat contractum. Posterior, quod cognatio spiritualis per Catechismum contracta non rescindat matrimonium contractum, sed impediat tantùm contrahendum. Hæc omnia ex textibus juris Canonici colligunt Venatorius in analys. juris Pontific. lib. 4. tit. 11. Canisius in Instit. juris Canonici lib. 2. tit. 12. Lancellotus in Instit. juris Canonici lib. 2. tit. 13. §. 8. Antonius Cuchus lib. 3. in Instit. juris Canonici tit. 15. Ex hoc fundamento Rex Chilpericus conjugem suam Andoveram, quæ astu pellicis Fredegondæ inducta filium è sacro Baptismate susceperat, repudiavit, ut refert Robertus Ganguinus lib. 2. annal. rer. Gallicar. cap. 2. fol. 18.

366. Sed & huic impedimento per Concilii Tridentini sanctionem aliquid detractum. Illud enim statuit sess. 24. cap. 2. de reform. matrim. *ut unus tantum sive vir sive mulier juxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus & una baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem ac matrem tantùm spiritualis cognatio contrahatur.* Et postea: *Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, Confirmantem & Confirmatum, illius patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Hoc ipsum Tridentini Concilii de spiritualis cognationis restrictione decretum Pius V. sic declaravit, *quod non debeat excedere personas in eodem numeratas, ac proinde nullam cognationem spiritualem contrahi inter maritum vel uxorem suscipientis & baptizatum baptizatiq; patrem & matrem & quascunque alias personas tam ex parte suscipientis, quàm baptizantis & baptizati in decreto illo nominatim non expressas.* Hæc declaratio facta est anno 1566. 4. Cal. Dec. & extat in Bullario Romæ edito.

367. Nostræ Ecclesiæ inter alias Papalium superstitionum quisquilias etiam hanc prohibitionem libertati matrimonii oppositam rejecerunt argumentis permotæ sequentibus. 1. *quia prohibitio illa destituitur legitimi & veri nomothetæ autoritate.* Quæcunque propinquitas matrimonium impedire debet, illam oportet niti vel divinæ majestatis decreto, vel Magistratus præcipientis interdicto. Sed spiritualis illa cognatio non nititur majestatis divinæ decreto, nec Magistratus præcipientis interdicto. Ergò non potest impedimentum aliquod matrimonio afferre. Major probatur, quia libertas conjugii omnibus divinitùs est concessa, ab illo igitur non debent propinquitatis ac cognationis prætextu prohiberi, nisi quibus Deus ipse impedimentum aliquod objicit vel immediatè in legibus de prohibitis cognationis gradibus divinitùs promulgatis vel mediatè in honestis legi-

Argumenta nostra, contra cognationis spiritualis impedimentum. 1. Destituitur nomothetæ autoritate,

legibus Magistratus potestate *νομοθεσίας* divinitùs instructi & armati, quò pertinent omnia Scripturæ dicta, quæ vel normam faciendorum & fugiendorum in scripto Dei verbo perfectè traditam esse testantur, vel Magistratui justa & honesta præcipienti, non propter *iram* tantùm, sed etiam propter *conscientiam*, obœdientiam præstari debere mandant. Assumtum constat tùm ex *ἀρχῆς*, quia nec in legibus divinis de prohibitis cognationis gradibus ulla fit spiritualis cognationis matrimonium impedientis mentio, nec per Magistratum hoc impedimentum legitimè & rationabiliter reliquis fuit additum, tùm ex *θέσεως*, quia prohibitio hæc descendit à Papa Romano ementito illo Christi vicario, quem potestate ferendi leges totam & universam Ecclesiam obligantes divinitùs instructum esse nondum demonstrari potuit.

368. Regerunt Pontificii 1. *ab Ecclesiæ autoritate hanc prohibitionem descendere, jam verò non minorem à nobis deberi obœdientiam Ecclesiastico quam politico Magistratui* Matth. 18. v. 17. Resp. 1. nititur hæc prohibitio Rom. duntaxat Pontificis autoritate, quippe quem solum Ecclesiæ nomine intelligunt, ut ultima analysis docet, & alibi clarissimè fuit demonstratum, *jam verò unus homo seu persona una non potest dici Ecclesia*, ut ipse Bellarm. scribit libr. 3. de Eccles. cap. 17. §. fin. 2. Papam Romanum uti non pro tota Ecclesia, ita nec pro capite vel Monarcha Ecclesiæ agnoscimus, quem ipsissimum Antichristum esse è Scripturarum vaticiniis & eorum complementis edocti sumus, ejus ergo decreta è scrinio pectoris Papalis eructata pro veris veræ Ecclesiæ ordinationibus agnoscere non possumus. 3. Ecclesia potestatem habet non quidem novos fidei articulos introducendi, nec novos cultus fingendi, nec leges conscientiam directè & immediatè obligantes ferendi, sed honestas atque utiles constitutiones de exercitio divini cultus externo & ritibus adiaphoris *πρὸς τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην* facientes promulgandi. Jam verò Pontificia illa constitutio Ecclesiæ ut necessaria obtruditur, justis & honestis rationibus destituitur & conscientias directè obligare fingitur. 4. Quare cùm per Pontificiam illam constitutionem Christiana libertas haud mediocriter labefactetur, candem meritò Ecclesiæ nostræ repudiarunt, juxta Apostolorum monita 1. Cor. 7. vers. 23. *Pretio emti estis, nolite fieri servi hominum*. Galat. 5. v. 1. *State in libertate, in quam Christus vos asseruit*. Coloss. 2. v. 18. *Nemo vobis palmam intervertat &c.* 2. *autoritate Imp. Justiniani eandem prohibitionem confirmari*. l. Si quis alumnam 26. C. de incest. & inutilib. nuptiis. *Ea persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis sive alumna sit, sive non, à sacrosancto suscepit Baptismate, cùm nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem & justam nuptiarum prohibitionem, quàm hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt. Rc.* ut quædam alia puta de Clericorum Cœlibatu, Romani Episcopi primatu, Monachorum voto &c. ita hoc ipsum de cognationis spiritualis impedimento in gratiam Romani Pontificis citra verbi divini & justæ rationis suffragium Justinianus protulit, ideo non tàm Cæsaris quàm Pontificis lex illa censeri debet. Opponimus autem legi Justinianeæ illud, quod sacri Rom. Imp. Principes in Comitiis Norinbergensibus An. 1522. n. 1. §. Inter reliqua, hoc impedimentum nuptiarum *inter gravamina Imperii* retulerunt.

369. 2. Quia *caret rationum pondere & æquitate*. Ratio est pondus & anima legis, quæcunque igitur constitutio rationum pondere destituitur, admodùm est infirma ac legis obligantis honorem tueri nequit. Jam verò Pontificia de spiritualis cognationis impedimento constitutio destituitur justæ ac necessariæ rationis pondere. Ergò. Assumtum patet ex eorum examine, quæ pro stabiliendo hoc matrimonii impedimento à Pontificiis proferuntur. Bellarm. de matrim. cap. 30. demonstraturus, *Cognationem spiritualem meritò ab Ecclesia inter impedimenta matrimonij referri*, non profert nec proferre potest peculiares quasdam rationes, sed quatuor illas, quæ in præced. cap. pro stabilienda Ecclesiastica prohibitione usque ad septimum primò, deinde ad quartum cognationis naturalis gradum extensa, etiam in hac spirituali cognatione vim ac locum habere asserit. Videbimus igitur quid roboris illis insit, si ad propositum applicentur scopum. Prima ducitur *ab honore debito consanguineis & affinibus*. Respond. reverentia impediens matrimonium ex carnis propinquitate duntaxat oritur, unde etiam *sanguinis reverentia* notanter appellatur, atqui inter baptizantem & baptizatum ac Baptismi testes sive susceptores ex actione illa Sacramentali nulla oritur carnis propinquitas in consanguinitate vel affinitate consistens, ergò etiam reverentia matrimonium impediens inter eos nulla. Si quælibet reverentia matrimonio *ἐμπόδιον* objiceret, utique inter virum Magistratu fungentem & personam privatam; inter virum honoratum, benè meritum, in publico officio constitutum & fœminam beneficiis affectam &c. non posset conciliari matrimonium, quinimò toti sexui fœmineo reverentia, honor & verecundia debetur, quod si ergò huic Bellarminianæ argutiæ ullum inesset pondus, à conjugio penitus fuerit abstinendum, necessariò proinde distinguendum inter reverentiam, pudorem ac verecundiam *naturalem* ex carnis propinquitate ortam & inter reverentiam, pudorem ac verecundiam *moralem* ex operibus caritatis & vitæ communis officiis originem suam trahentem, non hæc, sed illa duntaxat matrimonio impedimentum affert. 2. *à consuetudine & familiaritate, quæ inter consanguineos & affines esse debet*. Respond. inter baptizantem, baptizatum & *ἀνάδοχον* rarissimè locum habet quotidiana illa consuetudo & familiaritas, *quâ in eadem domo habitent & assiduè noctu & interdiu simul versentur, vel crebrò & fidenter conveniant & invicem maneant*, quibus verbis illam familiaritatem Bellarm. describit, quinimò si vel maximè talis consuetudo inter illos locum quandoque haberet, non tamen protinus matrimonio impedimentum injiceret, aliàs etiam illi, qui in contiguis ædibus habitant vel alios crebros instituunt conventus, vel quovis modo familiaritatem invicem exercent, matrimonio conjungi non possent, cùm tamen de ejusmodi nuptiarum conciliatione plerunque usurpari possit illud Poetæ, *Notitiam primosque gradus vicinia fecit*. 3. *à studio caritatis inter extraneos dilatanda*. Respond. hoc argumentum præsupponit id, quod est in quæstione, videlicet per spiritualem cognationem talem oriri propinquitatem, propter quam personæ, inter quas eadem intercedere statuitur, non sint pro extraneis habendæ. Quod si absolutè ac simpliciter asseritur, non nisi cum extraneis matrimonium contrahendum, cum vicinis, familiaribus

a *Caret rationum pondere & æquitate.*

ribus & quoviamodo charis non licebit inire conjugium. Adde quod propagatio necessitudinum sit finis quidam accidentarius non essentialis, qui proinde ubi deest, non potest matrimonio impedimentum objicere. 4. *ab usu moderato officiy conjugalis. Quia enim amantur à nobis illi, quos è Baptismo suscepimus, si adderetur amor conjugalis, plus justo cresceret amor carnalis.* Resp. imò verò honestus amor qualis est inter susceptores & susceptos ex Baptismo incrementa accipiens ab alio honesto amore, qualis est conjugalis, non desinit in carnalem, nisi ex accidente in homine scilicet carnali, est igitur in argumento elenchus accidentis. Inclinatio sexus ad sexum conjugalis amoris prævia est naturalis, quod si juxta Bellarmini doctrinam conjugalis amor non debet accedere ad naturalem, non erunt conjugio copulandæ personæ, quæ se naturaliter diligunt, sed inter quas est mutua quædam ἀντιπάθεια ac naturale odium. Denique unde probari potest ex Baptismi & Confirmationis Sacramento inter personas illud administrantes vel recipientes vel ut testes ejus administrationi astantes talem ac tantum amorem oriri, cui conjugalem amorem conjungi summum sit periculum?

3. Non habet suffragium à pia antiquitate. 370. 3. *Non habet suffragium à pia antiquitate.* Susceptores sive ἀναδόχους in Baptismo adhiberi ab Higino anno 140. vel ut alii volunt anno 154. institutum fuit. ergò in Ecclesia primitiva Apostolicæ vicina ante illam Higini constitutionem impedimentum spiritualis cognationis ignotum fuit. Nec cum prima hujus instituti de susceptoribus in Baptismo adhibendis origine doctrina de spirituali cognatione matrimonium inter susceptorem & susceptam impediente in Ecclesiam introducta est, sed aliquot post Christum natum seculis, unde etiam Bellarminus, qui ubique antiquitatem crepat, in adducendis veterum suffragiis hic magis mutus est quàm pisces. *Confirmationis Sacramentum* Alex. Alensis p. 4. q. 24. art. 1. *nec à Christo, nec ab Apostolis, sed ab Ecclesia in Concilio Meldensi circa annum 846. fuit institutum*, quomodo igitur primitivæ Ecclesiæ notum esse potuit istud dogma, quod ex Confirmationis Sacramento oriatur spiritualis quædam cognatio matrimonium impediens? Synodus qui in sexta can. 53. impedimentum illud quatenus ex Baptismo descendit approbat, sed præterquam quod habita est septimo demum seculo, notandum quod Albert. Piggius in diatriba *eam adulterinam & suppositiam* esse contendat, Bellarm. libr. 4. de Pontific. cap. 11. §. Quod si, *corruptam asserit*. Binius tom. 3. Concil. part. 1. p. 154. *erraticam Pseudo-Synodum* appellat. De spirituali cognatione ex Confirmationis Sacramento descendente altum in illo Concilio & aliis veterum scriptis silentium.

4. Evidenti laborat absurditate. 371. 4. *Evidenti laborat absurditate.* Etenim si cognatio spiritualis matrimonium impedit, inter homines pios & Christianos non potest constare matrimonium. Ratio connexionis est, quia omnes verè pii & Christiani à Spiritu sancto per verbum & Baptismum regeniti *unum patrem in cælis & unam in terris matrem* Ecclesiam habent, ideoque omnes invicem fratres & sorores sunt. At consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Hoc argumentum eumprimis urget Luther. in lib. de capt. Babylon. cap. de matrimon. tom. 2. Jenens. Latin. fol. 280. *Nugæ (inquit) illa compaternitatum, commaternitatum, confraternitatum, consororitatum & confilietatum debent prorsus extingui contracto matrimonio. Quis enim istam cognationem spiritualem invenit nisi superstitio humana? Si non licet baptizanti aut levanti baptizatam aut levatam ducere, cur licet Christiano Christianam ducere? An est major cognatio ista ex Ceremoniis seu signo Sacramenti contracta, quam quæ ex re ipsa est contracta? An non Christianus est frater Christianæ sororis? An non baptizatus baptizatæ spiritualis frater?* Bellarminus de matrimon. cap. 30. excipit, 1. *illud non sequi, cùm impedimentum cognationis spiritualis non pendeat ex jure Naturæ, sed ex arbitrio Ecclesiæ.* Respond. hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. Quæstio est, utrum Ecclesia Romana, hoc est, Pontifex Romanus rectè statuerit, cognationem spiritualem debere impedimentum aliquod matrimonium contrahentibus objicere, Bellarminus affirmat, quia Ecclesia illud statuit, at pro vero veræ Ecclesiæ decreto acceptari nequit, quod Pontifex suo arbitrio ductus non ratione aliquâ probabili permotus statuit. Vidit hoc Bellarminus, ideo ad aliam exceptionem confugit, addit enim 2. *ut Ecclesia* cognationem spiritualem, non quamlibet sed eam tantùm, *quæ ex Baptismo & Confirmatione oritur, impedimentum faceret, habuit causam rationabilem, quia unus ab alio recipit esse spirituale, & ideò debet illi peculiarem reverentiam.* Resp. 1. Per *τὸ esse spirituale* Bellarminus dubio procul intelligit hominis regenerationem ac renovationem, per quam ex statu iræ transfertur in statum gratiæ, filius DEI constituitur, Spiritu sancto donatur & heres vitæ æternæ scribitur. Illius regenerationis ac renovationis causa efficiens principalis est Deus Johan. 1. vers. 12. *dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus.* Jac. 1. v. 18. *voluntariè nos genuit, ut simus primitiæ creaturæ ejus.* 1. Pet. 1. vers. 3. *Pater Domini nostri Jesu Christi secundum magnam misericordiam suam nos regenuit*, vel quod idem est Spiritus sanctus. Joh. 3. v. 5. *nisi quis renatus fuerit ex Spiritu &c.* causa ministerialis sunt verbum & Sacramenta. Deus enim non ἀμέσως, sed ἐμμέσως in hoc opere gratiæ nobiscum agit ac regenerat nos per verbum, 1. Petr. 1. v. 23. *renati non ex corruptibili sed incorruptibili semine, per verbum scilicet Dei vivi.* Jac. 1. vers. 18. *genuit nos verbo veritatis &c.* ac per Baptismum Johan. 3. v. 5. *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu*, unde Baptismus vocatur *lavacrum regenerationis ac renovationis in Spiritu sancto*, Tit. 3. vers. 5. ac quia verbum prædicatur & Baptismus administratur per Apostolos & eorum in docendi officio successores, ideò etiam illis ὀργανικῶς *ministerialiter* regenerationis opus tribuitur. 1. Corinth. 4. v. 15. *in Christo Jesu per Evangelium vos genui.* Galat. 4. v. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio.* 2. In Bellarmini igitur argumento per eum, *à quo spirituale esse accipimus*, intelligitur aut *causa efficiens principalis* illius τοῦ εἶναι πνευματικοῦ, aut ejusdem *causa ministerialis*. Prior significatio hîc locum habere nequit, quia hic honor soli Deo competit, à quo solo ut causa principe gratiam regenerationis, & sic esse spirituale accipimus. De conjugio autem spirituali & mystico animæ fidelis cum Deo & Christo sponso nulla hîc est quæstio. Restat igitur ut in significatione posteriore accipiatur ac proinde argumentum integrum & plenè formatum sic habebit. A quo ministerialiter & instrumentaliter accipimus esse spirituale, illi debemus peculiarem reverentiam

propter

propter quam matrimonio impedimentum objicitur. A baptizante susceptoribus, Sacramentum Confirmationis administrarent &c. recipimus esse spirituale. Ergò illis debemus peculiarem reverentiam & quidem talem, quæ matrimonio impedimentum objicit. Sed in hoc argumento negamus majorem, si vel maximè in minore omnia rectè haberent. 3. Nam regenerationis & renovationis beneficium, seu ut Bellarm. loquitur, *esse spirituale* non solùm per Baptismi administrationem, sed etiam per verbi prædicationem nobis confertur; ut ex dictis patet. Consequens igitur foret, eos, qui verbum prædicant, non posse ullam ex auditoribus suis in uxorem ducere. Pontificiis quidem hoc non videtur absurdum, qui fortassis ex hoc etiam principio toti Clero matrimonio interdixerunt & in c. Omnes 30. q. 1. Symmachus Papa expressè statuit, *omnes quos in pœnitentia suscepimus, ita esse spirituales nostros filios, ut ipsi, quos vel nobis suscipientibus vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus unda sacri baptismatis regeneravit ac proinde ex instituto Sylvestri fornicationem esse, si quis ad filiam suam pœnitentialem accedat.* Sed libertatem matrimonii Ecclesiæ ministris suo loco vendicavimus, hoc loco unicum illud monemus, Apostolum, qui Corinthios voce Evangelii filios Christo genuerat 1. Corinth. 4. v. 15. disertis & expertis verbis asserere, 1. Corinth. 9. v. 5. *Nunquid non habemus potestatem sororem uxorem circumducere, sicut & reliqui Apostoli & fratres Domini & Cephas?* 4. Addimus & hoc, quod Baptismus successerit in locum circumcisionis Coloss. 2. v. 11. ut enim Baptismus in Nov. Testam. est Sacramentum initiationis & medium regenerationis, sic Circumcisio in V. T. spiritualis illius beneficii fuit efficax organum. Proinde si inter baptizantem, Baptismi testes & baptizatum contrahitur spiritualis cognatio, utique etiam per circumcisionis Sacramentum talis cognatio debuisset contrahi. Non est quod regeras, *puellas in Vet. Test. non fuisse circumcisas*, præterquam enim quod circumcisionis potuerint esse testes notum est, Jesuitas peculiare aliquod remedium circumcisioni analogum pro puellis in V. T. solicitè quærere. Nec obverti potest, *Circumcisionem in V. Test. non fuisse organum regenerationis*, contrarium enim ostendimus in tract. de Sacram. §. 60. & seqq.

372. Affine huic Bellarmini exceptioni est illud, quod in jure Canonico proponitur. Zacharias Pontifex c. Pyctacium 30. q. 3. *Benè tua sancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præcepit Mosi dicens. Turpitudinem patris tui vel matris, vel sororis non revelabis, turpitudo enim tua est. Cum ergò à propria consanguinitate jubemur abstinere, multo magis à spirituali nostri patris filia, omni excusatione aut argumento seposito sub nimia districtione nos cavere convenit.* Nicolaus c. Ita diligere eod. *Est inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio, quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas, unde inter eos arbitror non posse fieri quodlibet legale conjugium, quandoquidem nec inter eos, qui Natura & eos qui adoptione filii sunt, veneranda Romana leges matrimonia contrahi permittunt. Item si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potiùs à carnali oportet inter se contubernio cessare illos, quos per cœleste Sacramentum regeneratio sancti Spiritus jungit? Longè ergò congruentius filius patris mei vel frater meus appellatur is, quem divina gratia potiùs quàm humana voluntas, ut filius patris mei, vel frater meus esset, elegit, prudentiusq; ab alterna corporis commixtione sceriniamur.* Cui conforme illud in Concilio quini sexto can. 53. *Quoniam spiritualis necessitudo seu affinitas corporum conjunctione major est, in nonnullis autem locis cognovimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, ut in posterum nihil tale fiat ejusmodi.* Itemque illud Justiniani l. si quis alumnam C. de incest. & inut. nupt. *Nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem & justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.* Respond. 1. distinguendum accuratè inter propinquitatem *naturalem & spiritualem*, ex consanguinitate & affinitate naturalis propinquitas oritur, quam in certis quibusdam gradibus matrimonium impedire ex lege divina constat, sed ex spirituali propinquitate nuptiis *ἐμπόδισμα* quoddam objici non potest ex verbo Dei vel causâ rationali probari. 2. Quamvis igitur propinquitas spiritualis sit sanctior & dignior quàm naturalis, si *absolutè* invicem conferantur, tamen si *comparatè* respectu ad conjugium habito considerentur, propinquitas naturalis in impedimento matrimonii conciliando efficacior est, cum de ea extet expressa lex divina, de spirituali autem cognatione, quod matrimonio impedimentum afferat, altum ubique in Scripturis sit silentium. 3. Si liceret à propinquitate *naturali* ad *spiritualem*, tanquam à minori ad majus in quæstione de impedimentis matrimonii procedere, evinci posset, inter omnes omninò verè pios & Christianos matrimonii interdictum vigere, cum inter eos spiritualis in Christo propinquitas vigeat. 4. Utram verò cognationem augustiorem & efficaciorem censebimus? num eam quæ divinâ autoritate ac gratiâ, itemque salutari Spiritus sancti gratiâ nititur & in Christo omnibus verè piis communis est atque ex eo communio Sanctorum dicta? an verò eam, quæ ex Ecclesiastica duntaxat ordinatione ex susceptorum scilicet circa Baptismum officio descendit & paucis duntaxat intercedit? si prior illa divina & interna unitas nullum objicit nuptiis impedimentum, num de humana & externa illa propinquitate id asseremus? 5. Quid quod non soli susceptores sed tota Ecclesia infantes Baptismo offert docente Augustino Epist. 23. ad Bonifac. *Offeruntur*, inquit, *parvuli non tam ab iis, quorum gestantur manibus, quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab universa societate Sanctorum atque fidelium, ab omnibus namque rectè offerri intelliguntur, quibus placet quod offeruntur.* Quod si ergo illi qui infantes per Baptismum initiandos & CHRISTO inserendos offerunt, nec cum illis, nec cum parentibus illorum matrimonio conjungi possunt, consequens foret, neminem ex universa fidelium societate cum baptizato ejusque parentibus matrimonium contrahere posse, quod argumentum urget B. Lutherus libr. de vit. matrimon. tom. 2. Jenens. German. fol. 165. 6. Per Eucharistiæ Sacramentum major atque arctior unio contrahitur inter eos, qui ex pane Eucharistico simul edunt, & ex poculo Eucharistico simul bibunt. 1. Cor. 10. v. 17. *Unus panis unum corpus multi sumus, quia omnes de uno pane participamus.* Unio illa, quæ convivis epuli hujus cœlestis intercedit nititur.

titur institutione divinâ, sed conjunctio, quæ inter susceptores & baptizatum, ejusque parentes statuitur, originem habet ex instituto humano, Ecclesiastico scilicet ordinatione. Quod si ergò unio ex Eucharistiæ κοινωνίᾳ descendens non affert nuptiis ἐμπόδισμα, quanto minùs officium illud susceptorum. 7. Quæ de adoptione sive legali cognatione attexuntur, suum in sequentibus invenient locum.

5. Evertitur multiplicium ratiocinationum firmitate.

372. 5. *Evertitur multiplici ratiocinatione. 1. ab iniquo.* Officium & opus Christianæ caritatis à Christiano proximo suo præstitum nuptiis aditum intercludere iniquum est. Atqui susceptoris partibus fungi, & pro aliis in Baptismo spondere est Christianæ caritatis opus atque officium. E. 2. *à susceptorum instituto.* Institutum humanum matrimonio divinitùs concesso non potest nec debet impedimentū aliqp objicere. Officium susceptorū est institutū humanum. E. Circa majorē notandū, aliam esse rationem legum positivarum Magistratus autoritate de consanguinitatis & affinitatis gradibus promulgatarum, illæ enim nituntur probabili ratione, concernunt propinquitatem naturalem, & sunt legis divinæ appendices atque septa, quorum nihil de Papali prohibitione dici potest. 3. *ex axiomate pervulgato.* Evangelium non abolet politias, nec ordinationes Christi in regno gratiæ evertunt honestas leges in regno mundano ac Naturæ. Jam verò administratio Baptismi pertinet ad Evangelium, cùm beneficia Evangelii per eum tanquam salutare organum distribuuntur, & est salutaris ordinatio Christi in regno gratiæ. Ergò per eam non evertitur politia nec impedimentum aliquod infertur civilibus constitutionibus de libertate matrimonii in regno mundano ac Naturæ. Wesemb. in paratitl. ff. de rit. nupt. n. 4. *Sicut Christus inquit, regnum suum non esse de hoc mundo, ita tota illa spiritualis fraternitas & cognatio à politicis hujus vitæ ordinationibus est separata.* 4. *ex Pontificiorum dissensu.* 1. In Jure Canonico severissimè interdicitur conjugium inter personas spirituali cognatione ex Baptismi & Confirmationis Sacramento invicem conjunctas. Zacharias c. Pyctacium 30. q. 3. *Scissitari voluisti si liceat filio, cujus pater alterius filiam ex sacro Baptismate suscepit, suscep tam, hoc est, spiritualem ejus patris filiam, quod atrocis crudele est, in matrimonio suscipere, quod apud te enormiter asseruisti, contigisse.* Et posteà: *A spirituali filia caveto conveni s, ne in iram divinæ examinationis incidat, si quis tali facinore mixtus minime restrinxerit frena luxuriæ, unde etiam omnino cavendi sunt à tali sceleris commixtione, ne in perpetuum pereant, item hunc, qui autor hujus perniciosæ temeritatis animæ suæ salutem despiciens, impiè se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare & pœnitentiæ dignè submittere, quatenus ab æterna eruatur damnatione animam ejus lucrere.* Sed hanc severitatem temperavit Concilium Tridentinum, unde Daniel Venatorius JCtus Pontificius in anal. juris Can. lib. 4. tit. 11. enumeratis spiritualis cognationis effectis, quod scilicet impediat matrimonium contrahendum & dirimat contractum, subjungit, *hi tamen effectus tunc demum locum sibi vendicant, cùm consuetudo absque Ecclesiæ scandalo in contrarium non sit observata. ubi enim loci consuetudo fuerit, ut nuptiæ inter spirituali cognatione sibi devinctos in Ecclesia permittantur, matrimonium legitimè contractum ob hoc temere non erit turbandum vel rescindendum.* c. 1. §. nisi consuetudo c. Super eo §. verùm si de consuetudine. extr. de cogn. Spirit. Quid quod Taxa pœnitentiaria dispensationem in spirituali cognatione pecunia redimi posse statuit, ex quo non obscurè colligitur, quid Pontifices in hoc impedimento introducendo spectaverint. *Qui contraxerunt in cognatione spirituali taxantur tur. 17. duc. 3. kar. 9. Si cognatio hujusmodi fuerit duplex, taxa est tur. 30. duc. 7. kar. 2. In Compaternitate dispensatur tantùm per signaturam Papæ vel sede vacante per signaturam summi pœnitentiarii & taxa est turon. 50. duc. 12. kar. 3.* Vide causs. recus. Concil. Trident. pag. 284. 2. c. Si quis 30. q. 1. ex Concilio apud Vermeriam statuitur: *Si quis filiastrum suum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad Confirmationem, separetur ab uxore sua & nunquam aliam accipiat, similiter & mulier.* Sed contrarium decrevit Nicolaus c. de his eod. *De his qui filiastros suos ad Confirmationem coram Episcopis tenent, idest, qui filios uxoris suæ de viro priori dum chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si inscientia fiat, licet sit peccatum, non tamen usq; ad separationem conjugii puniendum est.* Idem c. Nosse desideras eod. *Nosse desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari, quos ideò conjungi posse decernimus, quia secundùm canones sacros nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet conjunx dimittere conjugem.* 3. Pontifex Urbanus c. Super quibus 30. q. 3. statuit, *quod spiritualium parentum filii vel filiæ, antè vel post compaternitatem genita possint legitimè conjungi præter illam personam, per quam compatres sunt effecti*, hanc sententiam defendit Carerius libr. 2. de matrim. c. 9. Sed contrarium statuit Paschalis secundus c. Post susceptum eod. *Post susceptum de fonte filium vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel commatre nati fuerint, matrimonio conjungi non possunt, quia leges seculi non emancipatos adoptivis prohibent copulari.* 4. Pontifex Deus dedit c. Pervenit 30. quæst. 1. *Viri ac mulieres qui pro magno populorum incursu nescientes proprios filios susceperunt ex lavacro sancto separent se, nec ullo modo in conjugium se recipiant.* Contrarium definitum in Concilio Triburiensi cap. 48. *Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, & ota contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato habeat atque honestè legitimo conjugio det operam.* 5. Quærunt, *an cognatio spiritualis contrahatur per Procuratorem?* Affirmant Abb. & Card. in c. Veniens de cogn. spirit. in 6. negant verò alii omnes. Bartol. in l. 29. §. forsitan de libr. & posth. Roman. singul. cap. 53. Tholos. decis. 157. 6. Quærunt, *an ille dicendus cognatus spiritualis, qui suscepit quidem de fonte, sed non respondit nomine baptizandi?* Negant hoc plerique Roman. sing. 54. Johan Andr. d. c. affirmat Covarruvias p. 2. cap. 6. §. 4. num. 7. de spons. Plures ejusmodi contradictiones & dissensiones facili negotio colligi possunt ex summa Angelica in verbo Matrimonium Impedimento 7. ubi aliquoties hi flosculi occurrunt, *teneo hanc opinionem & non curo de contraria, tene hoc, quamvis alii teneant contrarium &c.*

9. De propinquitate legali.

374. A cognatione *spirituali sive Ecclesiastica* transitum facimus *ad legalem sive civilem*, quæ ex adoptatione nascitur. Definitur legalis cognatio, quod sit *propinquitas personarum per adoptionem legitimè contracta. Adoptio est actus legitimus,*

mus, quo aliquis ascisscitur in filium, qui naturaliter illius filius non est. Exempla adoptionis occurrunt non solùm in Historiis profanis, sed etiam sacris. *Iacob Patriarcha* adoptat nepotes suos *Ephraim & Manasse* Genes. 48. vers. 16. *Moses* adoptatus est *à filia Pharaonis* Exod. 2. v. 10. Act. 7. v. 21. Heb. 11. v. 24. *Mardochæus* Esth. 2. v. 8. filiam fratris sui, *Estherem*, accepit sibi in filiam. *Julius Cæsar* adoptavit *Octavianum Augustum*, *Augustus Tiberium &c.* Estque hæc adoptio origine quidem *juris gentium*, quia apud varias gentes, Romanos cumprimis & Græcos antiquissimis temporibus usitatum fuit, ut illi qui vel in cœlibatu consenuerant, vel ex matrimonio nullos liberos susceperant, vel liberos suos naturales ob mores degeneres exheredaverant, vel eosdem præmaturâ morte extinctos lugebant, vel alioquin liberorum naturalium numero nondum erant contenti, orbitatis solatium & familiæ suæ conservandæ medium in adoptione quærerent: *jus* tamen *civile* adoptionis formæ nonnihil addidit, unde à legibus civilibus primùm inventa & introducta dicitur, quatenus scilicet in solennibus & effectis, quos jure civili producit, consideratur §. sed si qua. Inst. de nupt. l. per adoptionem 17. ff. de rit. nupt. & deinde probata ac recepta à sacris canonibus. c. Ita diligere c. Illud etiam 30. q. 3. c. unic. extr. de cogn. legali. Ceterum duplex statuitur ejusmodi adoptio. *Specifica & Arrogatio.* Adoptio specifica est *actus legitimus, quo filiusfamilias cum consensu patris sui naturalis ab avo materno vel extraneo coram ordinario judice vel Magistratu in filium adoptatur.* Arrogatio *est actus legitimus, quo is, qui sui juris est cum autoritate Principis & causa cognitione in filium recipitur.* *Objectis* igitur hæ duæ adoptionis species differunt ac quodammodò *& causa efficiente & forma.* Si enim filiusfamiliàs adoptandus est, requiritur, ut cum consensu patris sui naturalis vel avi paterni, in quorum potestate constitutus est, coràm judice ordinario ab eo, qui 18. annis adoptantem ætatem antecedit, & naturaliter ad generandum potens est, adoptetur. Si verò quis sui juris arrogatur, requiritur, ut per rescriptum Principis & sufficiente causarum cognitione & cum consensu arrogandi fiat arrogatio. l. Neque absens l. si paterfamiliàs. ff. de adoption. §. adoptio Instit. de adoptionibus. Quatuor igitur in universum differentiæ sunt inter adoptionem & arrogationem, 1. non potest arrogari nisi qui *sui juris est*, sed adoptatur qui *est aliens.* 2. arrogatus *transit in potestatem arrogantis*, sed adoptatus non transit in potestatē adoptantis l. penult. c. de adopt. 3. arrogatus *habet legitimam* in bonis arrogatoris, quod in adoptato secus evenit. 4. arrogatio non potest fieri nisi *Principis autoritate*, sed adoptio fit autoritate cujuslibet competentis Magistratus.

375. Legalis cognatio ex adoptione orta docendi causâ triplex statui potest. Prima est quasi *ascendentium & descendentium*, adoptantis scilicet & adoptati ac descendentium ab ipso. Per illam enim cognationem inter ascendentes & descendentes acquiritur jus filii, cujus vigore impeditur matrimonium contrahendum, sive adhuc duret illud jus, sive emancipatione vel alio modo sit solutum, unde si quis adoptet aliquam in filiam, etiam post solutam adoptionem & emancipationem, nec cum illa nec cum aliqua ejus descendente matrimonium contrahere potest, cum sint tanquam ascendentes & descendentes. §. Ergò non omnes. 2 Inst. de nupt. *Inter eas personas, quæ parentum liberorumve locum inter se obtinent, contrahi nuptiæ non possunt, & hæc adeò vera sunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco sibi esse cœperint, non possint inter se matrimonio jungi, in tantum, ut etiam dissoluta adoptione idem juris maneat. Itaque eam quæ tibi per adoptionem filia vel neptis esse cœperit, non poteris uxorem ducere, quamvis eam emancipaveris.* c. ita diligere. 30. q. 3. *inter eos qui naturâ & qui adoptione filij sunt, veneranda leges Romanæ matrimonia contrahi non permittunt.* Sic ergo in hac legali non minus quàm naturali ascendentium ac descendentium cognatione cessante causâ non tamen cessat effectus contra textum in c. cessante X. de appellat. causa enim prohibitionis nuptiarum inter patrem adoptantem & filiam adoptivam est adoptio, & tamen cessante adoptione non cessat nuptiarum prohibitio, cujus rationem quærunt in *reliquiis pudoris nominis paterni*, quæ etiam post emancipationem & solutam adoptionem supersunt. Secunda est quasi *transversalium* quæ contrahitur inter adoptatum & filios adoptantis legitimos & naturales, & hæc durat durante adoptione & filio naturali existente in potestate patria, aliàs verò minimè. §. Inter eas inst. de nupt. *Si qua per adoptionem tibi soror esse cœperit, quamdiu quidem constat adoptio, sanè inter te & eam nuptiæ consistere non possunt, cum verò per emancipationem adoptio sit dissoluta, poteris eam uxorem ducere. Sed etsi tu emancipatus fueris, nihil est impedimento nuptiis. Et ideo constat, si quis generum velit adoptare, debere eum antea filiam suam emancipare, & si quis velit nurum adoptare, debere eum antea filium suum emancipare.* Idem repetitur l. per adoptionem 17. ff. de rit. nupt. c. per adoptionem 30. q. 3. c. Si qua extr. de cognat. leg. *Si qua per adoptionem mihi soror esse cœperit, quamdiu durat adoptio inter me & ipsam, nuptiæ consistere non possunt.* Tertia est quædam legalis *affinitas*, quæ contrahitur inter uxorem adoptantis & adoptatum, & inter uxorem adoptati & adoptantem, quæ & ipsa perpetuò durat, sicut prima ascendentium ac descendentium, unde adoptans non potest contrahere cum uxore filii adoptivi, eo mortuo, nec filius adoptivus cum uxore adoptantis eo mortuo l. Adoptivus 14. ff. de rit. nupt. *Adoptivus filius si emancipetur eam, quæ patris adoptivi uxor fuit, ducere non potest, quia novercæ locum habet.* Item: *Si quis filium adoptaverit uxorem ejusdem, quæ nurus loco est, ne quidem post emancipationem filij ducere poterit, quoniam aliquando nurus ei fuit.* Lancellotus lib. 2. tit. 13. duas legalis cognationis species constituit: unam quæ *temporalem* impediendi matrimonii causam continet, alteram verò quæ *perpetuam*. Ad priorem refert cognationem *transversalium*, ad posteriorem verò *ascendentium & descendentium* cognationem. Item *legalem affinitatem*, sed res utrobique eodem redit.

376. De hoc matrimonii impedimento Concilium Tridentinum nihil definivit. Bellarminus paucissimis illud attingit de matrim. cap. 30. *Cognatio legalis* (inquit) *inter impedimenta matrimonij meritò ab Ecclesia refertur, quia quatuor rationes pro astruenda Ecclesiæ prohibitione in consanguinitate & affinitate usq; ad septimum, postea v. usque ad quartum gradum etiam in legali cognatione locum ac vim obtinent.* Sed quid roboris ac virium insit illis rationibus ad spiritualem & legalem cognationem accommodatis, ex superioribus

constare potest, unde haud immeritò dubitatur, an legalis cognatio inter ea matrimonii impedimenta, quæ non solùm contrahendum impediant, sed contractum etiam dissolvant, referenda sit: 1. *à mandati divini defectu.* Neque enim inter prohibitionis leges divinitùs promulgatas ulla fit adoptionis mentio, quod ipsa quoque nuptiis aliquod *ἐμπόδισμα* objiciat. Conscientiæ igitur non possunt nec debent cognationis hujus impedimento turbari. 2. *ab exemplorum probatorum carentia.* Exempla adoptionis in sacris literis annotata extant, sed quod ex illis cognatio quædam nuptias contrahendas impediens & contractas dissolvens orta fuerit, nuspiam legimus. 3. *ab analogia.* Cœlestis Pater per Christum in filios nos adoptat Joh. 1. v. 12. idem tamen inter hunc Filium suum naturalem & nos adoptivos filios, spirituales nuptias conciliat Matth. 22. v. 2. 2. Cor. 11. vers. 2. Apoc. 19. v. 7. &c. 4. *à divina prohibitionis Natura.* Lex divina inde atque ideò solùm inter quasdam personas matrimonium contrahi vetat, quia est inter eas carnis propinquitas Lev. 18. v. 6. sed per adoptionem non contrahitur carnis propinquitas. Unde Luth. in libr. de vita conjugali tom. 2. Jen. Germ. fol. 153. *judicat esse inventum humanum,* quod propter adoptionem legalem prohibentur nuptiæ, & addit, Halte es ob dichs gelüste/ es ist weder dein Mutter noch dein Schwester für Gott/ da du frembdes Blut bist. 5. *ab adoptationis cessatione.* Hodiernis moribus maxima ex parte adoptio est abolita ac sublata, quos enim hodie nonnulli pro filiis habent, alunt & appellant, hi potiùs alumni vel alumnæ sunt à matrimonio invicem non prohibendi. l. Si quis alumnam C. de inc. & inut. nupt. quod ipsum etiam respondemus, si quis inferre velit, *in spirituali cognatione legalem contineri,* quem scilicet ex sacro fonte quis suscepit, eum alumnum potiùs quàm adoptatum fieri ac proinde impedimentum aliquod matrimonii minimè nasci. Quod si verò Magistratus autoritate provincialis quædam constitutio de hoc impedimento promulgaretur, sicut Bidenbachius de Wirtenb. Ordinat. tale quid asserit p. 73. subditi memores præcepti Apostolici Rom. 13. v. 1. debitam eidem obœdientiam præstare tenerentur, quò pertinet illud Hemmingii de conjug. pag. 124. *Adoptio* (inquit) *juxta leges Cæsareas impedit nuptias. Nam per adoptionem parentum & liberorum loco censentur, qui adoptant & adoptantur. Huic legi oportet eos parere, qui sunt in Romano Imperio, alii ista lege non obligantur. Nam neq; fundamentum habet in jure divino aut naturali, sed solummodo habita est ratio politici boni non ita latè se extendentis.* Neque tamen ad dissolutionem matrimonii jam contracti & consummati impedimentum illud extendendum, quia vinculum divinum non debet solvi autoritate & arbitrio humano.

Cognata species legalis cognationis.

377. Ad legalem illam cognationem ex adoptione ortam haud incommodè referuntur cognatæ species legalis propinquitatis jure civili matrimonium impedientis, utpotè 1. ea quæ est *inter tutorem & pupillam, Curatorem & constitutam sub curatela.* Cautum enim fuit Senatusconsulto, ut tutor vel curator pupillam vel minorem, cujus cura vel tutela geritur, intra annum vigesimum sextum in uxorem ducens vel filio suo jungens infamiâ notetur, & dotem datam restituat. l. Senatusconsulto 59. l. Non est matrimonium 66. ff. de rit. nupt. Extat integer titulus libr. 5. tit. 6. Cod. de interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem, filiosque eorum. In Ordinat. matrim. Wirtenberg. itidem prohibetur matrimonium inter tutorem & pupillam cap. 3. Rationem juris tradunt hanc, quod per tale matrimonium rationes administratæ tutelæ cohibeantur & malæ administrationis fraudes tegantur. l. Libertum 64. §. 1. ff. de rit. nupt. *ideo prohibita sunt ejusmodi nuptiæ, ne pupilla jure familiari circumscribantur ab his, qui rationes eis gestæ tutelæ* reddere compelluntur. Cōjunge l. non solùm 66. §. 3. eod. additur tamen exceptio, *nisi filia a patre desponsata vel Testamento destinata.* l. 6. C. de interd. matrim. Theologus diceret in hac prohibitione etiam respectum fuisse habitum ad illud, *quod tutor pupillæ sit loco patris.* Sed hoc impedimentum jure Canonico est sublatum. quia inter tutorem & pupillam eo jure matrimonium permittitur, Salicet. l. fin. C. de interd. matrim. Mauserus in Instit. de Nup. §. illud. Beust. de sponsal. cap. 25. pag. 32. 2, *Cognatio servilis.* Quamvis enim jus civile inter servos non agnoscat conjugium propriè dictum sed *contubernium,* ex eo tamen ortam cognationem servilem justis nuptiis impedimentum afferre statuit. l. Adoptivus 14. ff. de rit. nupt. *Serviles quoque cognationes in hoc jure observandæ sunt, igitur suam matrem manumissus non ducet uxorem, tantundem juris est, & in sorore & in sororis filia. Idem è contrario dicendum est, ut pater filiam non possit ducere, si ex servitute manumissi sint, etsi dubitetur patrem eum esse &c. quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inspiciendus est, contra pudorem autem est, filiam uxorem ducere.* §. 3. *Idem tamen quod in servilibus cognationibus constitutum est, etiam in servilibus affinitatibus servandum est, veluti ut eam, quæ in contubernio patris fuerit, quasi novercam non possim ducere & contra, eam quæ in contubernio filii fuerit, patrem quasi nurum non ducere. æquè nec matrem ejus, quam quis in servitute uxorem habuit, quasi socrum, cum enim cognatio servilis intelligitur, quare non & affinitas? sed in re dubia certius & modestius est hujusmodi nuptiis abstinere.*

4. De propinquitate ex crimine An ex scortatione contrahatur affinitas matrimonium impediens.

378. A propinquitate *honesta* hactenus exposita transitum facimus ad propinquitatem *inhonestam,* quæ est vel *ex scortatione & adulterio,* vel *ex alio crimine,* Circa priorem inhonestæ propinquitatis speciem duo quæruntur: 1. *An ex scortatione contrahatur affinitas matrimonio impedimentum objiciens?* Leges civiles honestatis rationem unicè habentes & tutelas ac successiones, quæ non nisi legitimis deferuntur, potissimùm respicientes *tãtum ex legitimis nuptiis* affinitatem nasci volunt, unde negant ex illicito & illegitimo coitu affinitatem, quæ juris est & honestatis oriri. l. Non facilè 4. §. 8. *Sciendum est, neque cognationem, neq; affinitatem esse posse, nisi nuptiæ non interdictæ sint, ex quibus affinitas conjungitur.* Treutl. volum. 2. Disp. 6. th. 3. lit. D. *affinitas, sicut omnis necessitudo inter personas, jus est, coitus autem illicitus, eo ipso, quod illicitus, non juris est sed facti.* Canonistæ contra affinitatem matrimonio obstantem non solùm ex nuptiis legitimis, sed etiam *ex illicito congressu* nasci volunt, unde affinitatem generaliter sic definiunt, *quod sit propinquitas, quâ per concubitum masculus consanguineis fœminæ & vicissim fœmina consanguineis masculi redditur affinis,* ac dividunt eam *in legitimam & illegitimam.* Affinitas legitima est, quæ *per legitimas nuptias* contrahitur.

Illegi-

illegitima, quæ *per illicitam carnis conjunctionem* inducitur. c. Nec eam 35. q. 3. & tot. tit. extr. de eo qui consang. uxoris suæ cognovit.

379. Canonistarum sententiam amplectitur Bellarminus de matrim. cap. 30. eamque triplici argumento probat, 1. *affinitas nascitur ex eo, quod per conjugium duæ personæ efficiuntur una caro dicente Apostolo* 1. Cor. 6. v. 16. *qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur, erunt enim, inquit, duo in carne una.* 2. *ex fornicatione oritur vera cognatio, cùm sit verè pater, qui sic generat, & verè filius, qui sic generatur, cur igitur ex fornicatione oriri non possit affinitas?* 3. *Legimus 2. Reg. 20. v. 3. decem concubinas Davidis, quas filius ejus Absolon violaverat, inclusas ab eodem Davide fuisse & nunquam amplius ab eo cognitas, quia nimirum factæ erant illæ omnes quasi nurus ob conjunctionem cum filio suo.* Addit tamen Bellarminus *affinitatem illam quæ ex fornicatione oritur, licet sit vera affinitas & matrimonium dirimat, tamen imperfectiorem esse eâ, quæ ex legitimo matrimonio oritur.* Quibus verbis Bellarm. procul dubio eò respicit, quod impedimentum hoc matrimonii (affinitas ex copula illegitima exurgens) per Conc. Trident. sanctionem *ad secundum gradum* fuerit restrictum. Sic enim habetur sess. 24. cap. 4. de reform. matrim. *Sancta Synodus gravissimis causis inducta impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantùm, qui in primo & secundo gradu conjunguntur, restringit. In ulterioribus verò gradibus statuit hujusmodi affinitatē matrimonium postea contractum non dirimere.* Quia verò in sanctione illa Tridentina non additur, an in ulterioribus gradib. etiam non impediat, dubium fuit ortum, an affinitas ex illegitima copula orta in gradu tertio & ulterioribus non solùm non dirimat matrimonium contractum, sed etiam contrahendum non impediat, sed huic dubio occurrere voluit Pontifex Pius V. qui in Constit. sua ann. 66. 4. Cal. Decemb. edita, quæ extat in Bullario Romæ impresso declaravit, *dictam affinitatem nec dirimere nec impedire ideoq; in ulterioribus gradibus licitè sine dispensatione contrahi.*

380. Notamus circa hanc quæstionem: 1. Leges civiles, earumve Interpp. negare quidem quod affinitas ex fornicatione oriatur, interim tamen minimè inficiari, quod ob honestatem à talibus conjunctionibus, quas canones propter affinitatem ex illicita copula ortam prohibitas statuunt, abstinendum sit. §. Si uxor Institut. de nupt. *Si uxor tua post divortium ex alio filiam procreaverit, hæc non est quidem privigna tua, sed Julianus ab hujusmodi nuptiis abstineri debere ait.* l. Liberi 4. C. de nupt. *Liberi concubinas parentum suorum uxores ducere non possunt, quia minùs religiosam & probabilem rem facere videntur, qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt.* Unde quidam ex JCtis etiam ex illicito concubitu affinitatem nasci statuunt Coeal. t. misc. 3. n. 1. D. Rauchb. amitinus noster p. 2. q. 13. D. Hillig. libr. 13. Don. Enucl. 19. lit. M. 2. Quamvis *in summâ res* cum Bellarmino consentiamus, quòd videlicet nemo debeat nuptias illius expetere, cujus consanguineam proximam nefariè violavit, tamen *in exemplo Davidis*, quod tertii argumenti loco Bellarmin. producit, magnum ad evincendum quæsitum pondus esse negamus, quia facinus Absolonis non solùm fuit fornicatio, sed etiam adulterium ac incestus, cum concubinæ illæ Davidis, quibus turpiter abusus est, fuerint uxores patris, secundariæ quidem sed tamen veræ. Agnoscit hoc Bellarminus ipse lib. de matrimon. cap. 11. §. neque secundum. *In Scriptura*, inquit, *etiam veræ & legitimæ uxores aliquando dicuntur concubinæ & ipsæ concubinæ dicuntur uxores, id quod probat ex Genes. 16. cap. 21. Jud. 19. ubi concubina dicitur uxor, & vera ac legitima imò unica unius uxor vocatur concubina.* David proinde non inde atq; ideò duntaxat à concubinis suis, quas Absolon violaverat, abstinebat, quia factæ erant illæ omnes quasi nurus ob conjunctionem illicitam cum filio, sed ne eodem cum filio adulterii & incestus reatu sese obstringeret. Amos 2. v. 7. 3. Nec probari potest constitutio illa Pontificia, *quod si quis privignam vel aliam ex cognatis uxoris suæ cognoverit, debitum conjugale ab uxore petere nequeat, quodque nec privigna nec ille ullo unquam tempore aliis se possint matrimonio copulare.* c. Si quis extr. de eo qui consang. uxoris cognov. hoc enim nihil aliud est, quàm perpetuis libidinum incendiis hominem objicere. 4. Distinguendum etiam inter *fornicationis crimen manifestum & occultum.* Si manifestum est hoc crimen, non conscientiæ duntaxat, sed etiam publicæ honestatis ratione à consanguineis sponsæ abstinendum. Si verò occultum, conscientiæ habenda est ratio, quam si quis præposterè negligat, locus erit regulæ, *quod de occultis non judicet Ecclesia.* 5. Prohibitio matrimonii in affinitate ex illicito concubitu orta ultra *primum* vel *secundum gradum* non videtur extendenda. 6. Conjugium in affinitate ejusmodi ex ignorantia contractum, si jam sit consummatum, nequaquam videtur dissolvendum.

An quis ducere possit eam, quam per adulterium prius polluit.

381. 2. *An quis ducere possit eam, quam per adulterium priùs polluit?* Quæstio hæc generalis est, quæ in speciales resolvi potest: 1. *An juvenis uxorem alterius per adulterium à se pollutam defuncto marito possit ducere.* 2. *An maritus puellam à se violatam defunctâ conjuge possit ducere.* 3. *An maritus alterius uxorem polluens mortua sua uxore & illius marito, eam ducere possit.* Extant autem hac de quæstione diversi canones, quidam planè negant pollutam adulterio in conjugium posse duci. c. Nullus 31. q. 1. ex Leone: *Nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluit per adulterium.* c. Illud ead. ex Concilio apud Alphesum habito. *Non convenit Christiana religione, ut ullus ducat in conjugium, quam priùs polluit adulterio.* c. Relatum est ead. ex Concilio Triburiensi: *Relatum est auribus sanctorum Sacerdotum quendam alterius uxorem stupro violasse, & insuper mœcha vivente viro suo juramentum dedisse, ut post legitimi mariti mortem si supervixisset, duceret eam in uxorem, quod & factum est. Tale ergò connubium prohibemus & anathematizamus.* Quidam verò canones tale conjugium permittunt. c. Deníque ead. ex August. libr. 1. de nupt. & concup. cap. 10. *Mortuo eo, cum quo fuit verum connubium, fieri potest conjugium, cum qua præcessit adulterium.* (In edit. Basil. Augustini contrarium habetur, quia particula negativa additur, *quod non possit fieri connubium, cum quo priùs fuit adulterium.* Dixerit ergò aliquis non immeritò, *Gratianum depravato Codice usum fuisse*, quâ responsione Bellarminus alicubi utitur, vel Augustini sententiam depravasse.) Id probant ex Davidis & Bethsabeæ conjugio. Augustinus lib. de bon. conjug. cap. 14. *Posse fieri licitas*

tas nuptias ex personis illicitè conjunctis, honesto placito subsequente, manifestum est. Conjunge integrum titulum Decretalium, de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium lib. 4. tit. 7. Gratianus discordantes illos canones conciliat hoc modo: *Augustinum loqui de concubinis, quæ possunt transire ad honestum placitum nuptiarum, item de repudiata, quam dum vivente viro suo quicunque ducit in conjugium, committit adulterium, cujus adulterium aliquam habet veniam, dum ejus copula creditur esse licita. Leonem vero de ea loqui, quæ à viro suo non erat repudiata, cujus vivebat vir reddens ei conjugale debitum.* 2. *In Canonibus prohibentibus ne quis ducat in conjugium quam priùs polluit per adulterium, subaudiendum esse, nisi prius per actã pœnitentia & si nihil in mortem viri machinatus fuerit, vel si vivente viro adultera non dedit fidem, se sumturum eam sibi in conjugem, si vero ejus superviveret.* 3. ad exemplum conjugii inter Davidem & Bethsabeam contracti respondet. c. Si quo causs. & quæst. iisd. *In V. Test. multa fuisse permissa propter infirmitatem, ut dare libellum repudij, quæ in Evangelij perfectione sunt eliminata. Item quædam fuisse permissa causa infirmitatis & Sacramenti futurorum, ut oblationem animalium in Sacrificium: Sic & Bethsabeam permissam esse duci in uxorem non magis causa infirmitatis, quam significatione futurorum.*

382. Canonistæ ex titulo Decretalium de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium colligunt quinque regulas. 1. *Si maritus vivente uxore contrahit cum secunda quæ scit primam uxorem esse superstitem, prima demortua matrimonium consummari non permittitur. Et si consummatum ac liberi procreati sint, tamen rescinditur, etsi contrahentes longo tempore cohabitaverint* c. Ex literarum &c. cum haberet ext. d. t. 2. *Si maritus vivente prima uxore rem habeat cum alia, quæ in mortem primæ uxoris machinata fuit, sive superstite uxore sua fidem de matrimonio post mortem contrahendo illi dederit, sive non, tamen consortium prohibetur.* c. Super hoc eod. 3. *Si quis mortua uxore contrahit cum ea, quam vivente uxore nulla data ei fide de matrimonio contrahendo cognovit, nec alteruter in mortem defunctæ uxoris fuit machinatus, tenet matrimonium inter illos contractum* c. significasti eod. 4. *Si quis uxore vivente fide data promisit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec antè, nec post, legitima ejus superstite cognovit eandem quamvis utrique ipsorum pro eo, quod in hoc graviter deliquerint, sit pœnitentia injungenda, non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, post uxoris obitum dirimendum* c. Si quis eod. 5. *Maritus aliam ducens uxorem, quæ ignoret ipsum alij uxori matrimonio esse alligatum mortua prima novo consensu interveniente secundam habere vel ad eam redire tenetur.* c. Veniens & c. Propositum eod. Illorum vestigiis insistens Bellarminus lib. de matrimon. cap. 22. disputat, *non semper matrimonium esse irritum, cùm quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, sed solùm in tribus casibus: 1. cùm adulter procurat mortem conjugis suæ, vel mariti adultera, ut cum adultera conjugium celebrare possit, vel contra si adultera procuret mortem mariti sui vel uxoris adulteri, ut adulterum in maritum accipiat.* c. Super hoc d. t. quod tamen intelligendum, *si mors revera sequatur. 2. si adulteri dederint sibi invicem fidem de matrimonio inter se contrahendo post mortem uxoris adulteri vel mariti adulteræ, nam qui ita sibi fidem dederunt, videntur omnino procuraturi mortem alterius conjugum.* c. Relatum 31. quæst. 1. 3. *si de facto adulteri inter se contraxerint viventibus prioribus conjugibus.* c. fin. extr. de eo qui duxit in matrimon. &c. intelliguntur autem duo isti casus: *Si adulter uterq; sit conscius vitæ conjugis alterius, alioque enim si vir adulteram decipiat, affirmans conjugem suam esse mortuam, vel contra mulier adulterum decipiat, affirmans virum suum esse mortuum, tunc matrimonium non est irritum.* c. Propositum d. t. *extra hos casus*, loquit, *non dirimitur matrimonium inter adulteros contractum.*

383. Nostri primò omnium monent, Magistratum debere justâ severitate animadvertere in adulteros, ut non sit opus talibus quæstionibus. Levit. 20. v. 10. *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus & adultera.* Eadem lex repetitur Deut. 22. v. 22. Quòd si Magistratus sit negligens in suo officio, ac de conjunctione talium personarum quæratur, tùm quidam sequuntur *ἐπιείκειαν* ac matrimonia ejusmodi concedunt. Præsertim 1. si vitæ prioris conjugis adulter vel adultera non fuerint insidiati. 2. si non dederint sibi invicè matrimonii fidem, sed carnaliter tantùm consueverint. 3. si præcedat publica pœnitentia. 4. si relegentur illi conjuges ex ea ditione, in qua perpetratum fuit adulterium & proficiscantur in alium locum, ubi factum ignoratur. 5. tale matrimonium ineatur ob commoda contrahentium amore natæ sobolis, & ut adulter eam, quam seduxit, in viam reducat, ne in pejus ruat. Sic enim prior macula quodammodo abstergitur, afflictis levamen aliquod conceditur & proli legitimatio confertur. Luther. in libr. de capt. Babyl. cap. de matrim. tom. 2. Lat. p. 281. *Impedimentum criminis vocant, ubi quis duxerit prius pollutam adulterio aut machinatus fuerit in mortem alterius conjugis quo cum superstite contrahere possit. Obsecro, unde iste rigor hominum in homines, qualem nec Deus unquam exegit? an ignorare se simulant, Bathsaba uxorem Uriæ utroque crimine impleto, id est, prius pollutam adulterio & occiso viro tamen ductam à David sanctissimo viro? Si lex divina hæc fecit, quid faciunt homines Tyranni in suos conservos?* Idem repetit tom. 2. Jen. German. libr. de vita conjug. fol. 153. ubi addit, Laster vnd Sünde soll man straffen / aber mit ander Straffe / nicht mit Ehe verbieten. Philip. Melanch. in Corp. Doct. Christ. p. 754. Chytr. in Levit. p. 414. Bidenbach. de caus. matrim. pag. 105. ubi in Consist. Wirtenb. id permissum fuisse dicit, 1. Febr. Anno 99. 20. Decemb. ejusd. Anno & 9. Decemb. Anno 96. Tarnov. lib. 1. de conjug. c. 50. & ex Calvinianis Hemming. de conjug. p. 214. Petr. Martyr in locis commun. pag. 583. Pezel. in exam. Philipp. part. 2. p. 632. &c. Atque id in quibusdam Consistoriis observari, ut certis conditionibus talia matrimonia permittantur, notat Harbart. de conjug. pag. 206.

384. Sanè si quis nuptias jamdum contraxit cum ea, quam prius per adulterium polluit, eas non esse dissolvendas existimamus, sicque posthabito juris Pontificii rigore hoc impedimento matrimonium contractum dissolvi negamus, cùm ex jure divino non descendat, interim idem esse impedimentum contrahendum matrimonium impediens asserimus, ac proinde cum Do. D. Mentzero

decon-

de conjug. pag. 111. dicimus, *non facilè à via stricti rigoris hac in parte esse recedendum, & ex interitu a tales nuptias concedendas.* 1. quia multis modis publica honestas ejusmodi nuptiis violatur. 2. aperitur fenestra licentiæ minimè ferendæ. Quid enim non faciant adulteri, si spem habere possint olim contrahendi invicem matrimonii? 3. quodnam possit esse in conjugio delictum atrocius, quàm ut alter conjugum non solùm fidem conjugi non servet, sed etiam vitæ ejus insidietur, cum quo summum amicitiæ gradum colere debuisset? Summè igitur iniquum foret adulterum hujus criminis sui fructum adhuc sentire ex novo illo conjugio. Quamvis verò obverti soleat, *distinguendum esse ipsum matrimonium, quod contrahere volunt polluti adulterio ab antecedentibus illius matrimonij, adulterio scilicet eisque conjunctis sceleribus, non illud sed hac in classe turpium esse collocanda*, negari tamē nequit, si adulterio pollutis matrimonii illius licentia detur, ipsos fructum aliquem sceleris sui percipere, & absque gravissimo scandalo tales nuptias contrahi vix posse. 4. Beza de repud. & divort. pag. 236. addit hanc rationem: *Non patitur quodammodo ipsa rerum Natura, ut ratum sit conjugium ab eo ipso, nempe adulterio incipiens, quo rata alioqui conjugia separantur.* Sed hæc ratio illud tantùm evincit, matrimonium ab adulterio vel promissione eidem addita & prioris conjugii tempore facta nullum accidere firmitatem, interim tamen non demonstrat, abolitis quæ præcesserunt omnibus novum matrimonii contractū inter tales personas institui posse. Contenti igitur sumus prioribus rationibus, quibus accedit *vetustiorum Canonum* prohibitio, de qua paulò superiùs.

385. Neque est quod *in Davidis & Bethsabea* conjugio talibus nuptiis præsidium aliquod quæratur. Nam 1. conscientia non acquiescit in exemplis, sed requirit certum Dei verbum, cui velut basi innitatur. 2. in matrimonialibus casibus ex nudis Veter. Testam. exemplis non potest duci firmum aliquod argumentum, ut probat polygamia, libellus repudii & alia complura. 3. 2. Sam. 11. v. 27. recitato Davidis facto subjungit Spiritus sanctus. *Et fuit verbum hoc* sive negotium *quod fecit David, malum in oculis Domini*, quæ verba non solùm ad homicidium & adulterium Davidis, verùm etiam ad illud quod proximè præcessit de conjugio cum Bethsabea & traductione in domum referri videntur. 4. Bellarminus etiam hoc addit, *Ne quidem secundùm legem Ecclesiasticam peccatum illud Davidis & Bethsabea fuisse impedimentum dirimens. Non enim adulterium solùm neque conjugis homicidium quocunque animo patratum impedimentum dirimens judicari solet, sed illud solùm homicidium conjugis, quod ea intentione committitur, ut ejus uxore quis postea potiatur. Iam vero Bethsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem viri nullo modo quicquam legitur machinata, proinde ex parte ejus non fuit impedimentum, quò minus conjugium cum Davide contrahere posset. David autem adulterio homicidium Uriæ adjunxit, sed non est certum, an ea animo, ut ejus uxore potiretur, nam antea sæpe conatus erat inducere Uriam, ut ad uxorem rediret, ut eo modo adulterium tegeretur.*

De aliis criminibus. 386. De aliis præter fornicationem & adulterium criminibus Canonistæ sic statuunt, homicidii crimen sine adulterio in uno duntaxat casu dirimere matrimonium, quando *videlicet in morte alterius conjugum procuranda conveniunt, tam vir quam fœmina, qui inter se conjugium inire cupiunt.* C. Laudabilem. extr. de convers. Infidel. *quod si alter tantum homicidium procuraret altero inscio, & adulterium non præcessit, matrimonium non dirimitur.* Bellarm. de matrim. cap. 22. §. Crimen. Glossa in c. Qui Presbyterum extr. de pœnitent. & remiss. numerat *sex crimina*, quæ impediunt matrimonium contrahendum de rigore juris, sed contractum non dirimunt. Primum est *incestus*, secundum *uxoricidium*, tertium *raptus sponsa alterius*, quartum *levatio proprij filij malitiose facta de sacro fonte*, quintum *Presbytericidium*, sextum *acceptio monialis in uxorem*. De quibus quid statuendum sit, patere potest ex superioribus. Varias limitationes hujus impedimenti recenset summa Angelica in voce Matrimonium imped. 9. Leges civiles itidem prohibent matrimonium inter raptorem raptam. l. unic. C. de raptu virgin. §. 1. *Non sit facultas raptæ virgini vel viduæ vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint excepto raptore eam legitimo copulent matrimonio, quoniam nullo modo nulloq; tempore datur à nostra serenitate licentia illis consentire, qui hostili more in nostra Republ. matrimonia sibi student conjungere.* Sed Pontifices voluerunt hunc rigorem mitigare, inde statuerunt *matrimonium inter raptorem & raptam, si postmodum consentiat, contrahi posse licet parentes reclamarunt* c. Cum causa & c. Accedens extr. de raptoribus & incendiariis, quam sanctionem *cum verbo Dei, æquitate naturali & publica honestate* pugnare non immeritò quis dixerit. Unde B. Luth. statuit, raptam etiam post copulam liberam esse pronunciandam, nisi persuaderi possit, ut raptori condonet, eidemque cohabitet. Quod ipsum etiam de parentibus raptæ intelligendum, videlicet quod dissensu suo matrimonium illud irritum facere possint, si vel maximè stuprum intercesserit. Si Magistratus suum faciat officium & pœnam raptoribus constitutam executioni dare jubeat, non erit opus illa quæstione. Vid. Petr. Martyr. in comm. cap. 21. Judic. Beust. part. 1. de spons. cap. 39. Molrad. de matrim. p. 327. Harbart. de conjug. p. 263. D. Mētz. de conjug. p. 155. & hunc ipsum tractatum p. 120.

PARS POSTERIOR.

De disparitate matrimonium impediente.

387. Egimus hactenus de *propinquitate* tum *honesta* tum *inhonesta*, an & quatenus matrimonio certarum personarum impedimentum objiciat, restat ut de *disparitate* legitimo matrimonio adversa agamus. Disparitas illa ratione triplicis generis bonorum animi, corporis & fortunæ potest triplex statui. 1. *religionis & cultus*. 2. *ætatis*. 3. *status & conditionis*. De religionis ac cultus disparitate Pontificii statuunt, quod sit impedimentum non solùm contrahendum matrimonium impediens, sed etiam contractum dissolvens. Nos prius concedimus adjectis tamen certis quibusdam limitationibus, posterius negamus. Ut res tota sit evidentior, examinabimus quatuor illas propositiones, quas Bellarm. lib. de matrimon. cap. 23. de hoc impedimento format. Propositio prima sic habet.

1. De disparitate matrimonium impediente. 1 Religionis & cultus.

habet. *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis matrimonia contrahere.* Circa hanc propositionem notandæ sunt sequentes distinctiones. 1. Conjugium ejusmodi duplici respectu *illicitum* dici potest, vel quòd contractui conjugali sua non constet firmitas, vel quòd contrahentium pietati & utilitati illud adversetur. Posteriori modo id illicitum esse concedimus, priori negamus. 2. distinguendum inter *infideles* propriè sic dictos & *hæreticos*. Infideles propriè dicuntur omnes, qui sunt extra Ecclesiam Sacramento Baptismi expertes, ut pagani, Turcæ, Judæi, qui in tota religione dissentiunt à Christianis: hæretici sunt, qui per Baptismum Ecclesiæ priùs inserti, sed in hæresin postmodùm prolapsi in aliqua duntaxat religionis parte à Christianis dissident. 3. hæretici [in generaliore significatione sic dicti] in duplici sunt differentia, quidam enim *ipsum religionis fundamentum* evertunt, quidam retento fundamento *quandam religionis partem* impugnant. 4. distinguendum inter hæreticos *pertinaces* & inter seductos *doceri paratos*. 5. inter infideles sive hæreticos *mares* ducentes & hæreticas *fœminas* nubentes. Quamvis igitur tutissimum, optimum ac consultissimum ducamus, ut matrimonio copulentur tales personæ, quæ in vera veræ religionis cognitione & professione invicem consentiunt, ut uno ore & corde verum Deum juxta præscriptum verbi cœlestis invocare & colere possint, id quod in sequenti §. latè probabimus, tamen si persona infidelis vel hæretica non sit simul blasphema & pertinax, sed spem faciat conversionis penè certam, tum si altera pars Christiana & orthodoxa religionis Christianæ fundamenta probè teneat, nec periculum sit seductionis ac persuasionis, permitti posset matrimonium, præsertim si maritus sit Christianus & orthodoxus, cui in fœminam infidelem vel hæreticam dominium per nuptias obtingit, quò referri quodam modo potest, quod DEUS Deut. 21. v. 11. permittit Israelitis ex aliis gentibus fœminas bello captas in uxorem ducere, quia non erat verisimile captivam mulierculam dominum suum eò pertracturum, ut à vitæ religioni nuncium mitteret. Item exempla Judæ Gen. 38. v. 1. & Josephi Gen. 41. v. 45. Sin verò quæstio sit de tali infideli & hæretico, qui blasphemias suæ infidelitati vel hæresi religionis fundamentum evertenti conjungat, inque hæresi sua pertinaciter se perseveraturum expressè profiteatur, ab ejus conjugio cuivis fideli & orthodoxo abstinendum esse dicimus, adeoque ægrè adducimur, ut nuptias inter disparis religionis ac cultus personas in certis quibusdam casibus concedendas esse statuamus.

Quod sit impedimentum matrimonium contrahendum prohibeas.

388. Rationem hujus impedimenti deducimus 1. *ex diserta Dei prohibitione.* Exod. 34. v. 16. *Non accipies uxorem de filiabus Cananæorum filiis tuis.* Deut. 7. v. 3. *Filiam tuam non dabis filio* [Cananæi] *nec filiam illius accipies filio tuo.* Jos. 23. v. 12. *Si adhæseritis residuis gentibus & affinitatem cum eis contraxeritis, sciendo scietis, quòd Deus non expellet istas gentes.* Ex N. T. quidam veterum huc referunt dictum Apostolicum 1. Cor. 7. v. 39. *cui vult, nubat vidua, tantùm in Domino*, id quod de matrimonio non nisi cum Christiano & fideli contrahendo exponunt. Tertullian. libr. 2. ad uxor. cap. 2. Hieronym. libr. 1. adv. Jovin. Ambros. Theodor. Theophyl. Anshelm. & Sedulius in comment. illius loci. Augustinus libr. 1. de adulter. conjug. cap. 25. *Illud, in Domino, duobus modis potest intelligi, aut Christiano nubens aut Christiana permanens, sed posterior expositio non videtur ita probabilis ut prior, non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide, imò id tam perspicuum & notum est omnib. ut planè supervacaneum videatur de ea re Christianos monere.* Hieronym. libr. 1. in Jovinian. & in Epist. ad Geront. etiam huc accommodat locum Apostolicum 2. Cor. 6. v. 14. *nolite jugum ducere cum infidelibus*, ubi non quidem omnis, sed tamen illa nimis arcta conversatio cum infidelibus & idololatris prohibetur, quæ vel cum consensu & participatione factorum impiorum conjuncta est, vel consensus suspicionem exhibet vel seductionis periculum importat. At quæ poterat esse arctior societas quàm conjugalis. Johannes prohibet, *ne in domum recipiamus nec salutemus eos, qui alienam à Christi religione doctrinam afferunt* 2. Epist. v. 10. quomodo ergò probaret, si quis fidelis & orthodoxus cum infideli & hæreticis erroribus imbuta matrimonium contraheret? 2. *ex addita prohibitionis ratione.* Ne quis enim existimaret, legem de non contrahendo matrimonio cum Cananæis esse merè judicialem, ad Judæos duntaxat spectantem, Deus ipse rationem addit, quæ ostendit morale hujus legis esse perpetuum & ad Christianos etiam in N. T. pertinere. Exod. 34. v. 16. *Non accipias uxorem de filiabus eorum filiis tuis, ne postquam ipsæ fornicatæ fuerint post Deos suos fornicari faciant & filios tuos post Deos suos.* Deut. 7. v. 3. *Non accipies filiam ejus filio tuo.* vers. 4. *quia seducet filium tuum, ne sequatur me & ut magis serviat Diis alienis, irascetur que furor Domini & delebit te citò.* Jos. 23. v. 13. *Si affinitatem cum residuis gentibus contraxeritis, erunt vobis in laqueum & in rete & in flagellum & in spinas in oculis vestris.* Nehem. 13. v. 23. Nehemias ex Salomonis exemplo probat *periculum seductionis* talibus nuptiis esse conjunctum. 1. Reg. 11. v. 2. *Non ingrediemini ad gentes & ipsæ non ingredientur ad vos, ניא certissimè declinare facient cor vestrum post Deos suos.* 3. *ex seductionis consecutione.* Ostendunt Historiarum & quotidianæ experientiæ exempla conjugalibus illecebris & delinimentis pietatem & orthodoxian alterius conjugis utplurimùm fuisse corruptam. Genes. 6. v. 2. *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulcræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant,* id est, filii Patriarcharum, qui ad veram Ecclesiam pertinebant, ex idololatricis Cainitis quæsiverunt sibi uxores, sed hac ratione apostasian à vera religione & apostasiæ pœnas sibi attraxerunt. Deus enim illa effrenis libidinis incendia, quibus inflammati absque ullo religionis respectu filii Patriarcharum filias Cainitarum uxores sibi adjunxerunt, diluvii inundationibus extinxit. Gen. 26. v. 34. *Esau duxit uxores duas ex Hethæis, quæ fuerunt amaritudo Spiritus ipsi Isaac & Rebeccæ,* propter cultus scilicet disparitatem & idololatriæ conjunctam impietatem. Jud. 3. v. 5. *Filii Israel habitarunt in medio Cananæi & Hethæi & Amorrhæi &c.* v. 6. *& duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt & servierunt diis eorum.* v. 7. *feceruntque malum in conspectu Domini & obliti sunt Dei sui servientes Baalim.* Memorabile cumprimis est exemplum Regis *Salomonis*, cui à Deo datum erat *cor sapiens & intelligens in tantum, ut nullus ante eum similis ipsi fuerit, nec post eum surrexerit.* 1. Reg. 3. vers. 12. *sed cùm adamaret mulieres alienigenas* 1. Reg. 11. v. 1. statim auditur v. 3. quod *illæ averterint*

rint cor ejus, ut sequeretur deos alienos, nec fuerit perfectum cor ejus cum Domino. Si Salomoni hoc contigit, quid metuendum illis qui cum Salomone in sapientia & prudentia ne minimâ quadam ex parte comparandi? De Achabo dicitur 1. Regum. 16. v. 31. quod *duxerit uxorem Iezabel filiam Regis Sidoniorum,* & statim additur, *abiit & servivit Baal & adoravit eum.* Josaphatus Rex alioqui pius filio suo Joramo uxorem dedit filiam Achabi, à qua Joramus fuit seductus 2. Reg. 8. v. 18. *Achazia filius Ioram i, nepos Iosaphati, ambulavit in via domus Achabi, quia gener erat domus Achabi* vers. 27. Quantum damni Athalia dederit familiæ Davidis, exponitur 2. Reg. 11. v. 1. & 2. Paral. 22. v. 10. Ex historia Ecclesiastica N. T. multa possent adduci exempla *Imperatorum Christianorum,* qui ab uxoribus Arianæ hæresi addictis pessimè fuêre seducti & ad persecutiones orthodoxæ Ecclesiæ inferendas impulsi. De Valente id commemorat Theodoret. libr. 4. Histor. Eccles. cap. 11. &c. 4. *ex multiplicis incommodi conjunctione.* Conjuges uni veræ religioni addicti, unâ & eâdem mente, uno & eodem Spiritu Deo serviunt, ac uxor non tantùm thori conjugalis & vitæ civilis sed etiam precum piarum & sanctorum exercitiorum, est socia & consors: tales conjuges vivunt in pace, quæ non potest diuturna esse inter eos, quorum animi non sunt in vera fide conjuncti: educant liberos in vera religione & disciplina Domini, in familia colligunt domesticam Ecclesiam. Contrà verò matrimonium Christiani & orthodoxi cum hæretico vel infideli plurima conjuncta habet incommoda & pericula. Præterquam enim quòd periculum gravissimum impendet Christiano & orthodoxo deficiendi à vera fide & religione, nata ex tali matrimonio soboles non potest commodè educari in vera religione, pax & tranquillitas in religionis dissensione vix potest inter conjuges diu constare, ac si maritus sit infidelis, multa Christianæ pietatis exercitia impediet. *Pÿ* igitur est à malo hîc declinare, *prudentis* pericula præcavendo antevertere, *sancti* à prophano abstinere, *cauti* alieno malo sapere, *insanientis* in ignem se spontè conjicere. *Samson* erat fortissimus, *Salomon* sapientissimus, *Achab* potentissimus, hi tamen omnes à mulieribus diversæ religionis decepti sunt ac seducti. Vide Hemming. in comment. 2. Epist. Joh. circa fin. 5. *ex matrimonÿ Natura & conditione* Nuptiæ sunt *individua societas & conjunctio,* at quomodo verè individua erit, *si ad sacra dividitur,* inquit Alber. Gentil. libr. 2. de nupt. cap. 19. Nuptiæ sunt *divini juris communicatio* l. nuptiæ 1. ff de rit. nupt. at quomodo in cultus & religionis diversitate divini juris communicatio locum habet? *Uxor socia rei humanæ ac divinæ domus suscipitur* l. adversus 4. C. de crimine expilat. heredit. at quomodo uxor erit divinæ domus socia, si peculiaria & propria sibi quærat sacra? Matrimonium est fœdus duorum arctissimum, at quomodo cum infideli illud ritè conciliabitur? Per conjugium maritus & uxor fiunt *una caro,* at quomodo integrè caro una, sinon & anima una? Conjugium est summus amicitiæ gradus, at quomodo arctissima illa concordia & amicitia perpetuò locum habebit, si in cultu non sit consensus ac utriusque conjugis idem velle & nolle. Quòd si tria illa conjugii bona, quæ Augustinus passim statuit, *prolem* scilicet *fidem* ac *Sacramentum* respiciamus, nullum eorum perfectè in tali matrimonio repetietur. Deest enim *bonum prolis* educandæ ad cultum divinum, quia quilibet conjugum nititur liberos ad suam religionem capessendam inducere. Deinde *bonum fidei* itidem deest, quia fides conjugalis requirit, ut non tantùm fides alteri conjugum servetur, sed ut id fiat ex timore & amore Dei ac propter Deum, qui conjugium instituit, at quomodo verus veri Dei timor & amor erit in idololatra & hæretico? Denique deest *bonum Sacramenti,* quia non est ibi perfecta significatio amoris & conjunctionis inter Christum & Ecclesiam. 6. *ex conjuncta suspicione.* Qui infideli vel hæreticæ fœminæ se conjungit, contemtui habere videtur Christianam & orthodoxam religionem. Quòd si in aliis omnibus, utique etiam in conjugio contrahendo *ab omni specie mali* cavendum 1. Thessal. 5. v. 22. 7. *ex Patriarcharum dispositione.* Patriarchæ liberis suis conjuges quæsiverunt non ex idololatricis gentibus, sed ex sua prosapia, in qua veri cultus divini viguit exercitium. Genes. 24. v. 4. cap. 27. v. 46. 8. *ex juris civilis & Canonici sanctione,* l. ne quis 6. C. de Judæis & Cœlicol. Valentinianus, Theodosius & Arcadius decernunt, *ne quis Christianam mulierem in matrimonium Iudæus accipiat, neque Iudæa Christianus conjugium sortiatur. Nam si quis* [inquiunt] *aliquid hujusmodi admiserit, adulterÿ vicem cõmissum hujusmodi crimen obtinebit libertate in accusandum publicis quoq; vocibus relaxata.* In Codice Theodosiano libr. 3. tit. 14. matrimonia Christianorum cum gentilibus itidem puniri jubentur. Conjunge c. Cave. & c. Si quis Judaicæ 28. q. 1. 9. *ex Conciliorum ac Patrum testificatione.* In Concilio Chalcedonensi can. 13. prohibentur conjugia cum hæreticis, Iudæis & paganis. Verba Canonis sic habent. *Non debet copulari nuptura hæretico, aut Iudæo vel pagano, nisi forte promittat se ad orthodoxam fidem transferre.* Concilii Agathensis canon 67. sic habet. *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia & vel filios vel filias illis dare; sed potius accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros & Catholicos* [citatur in jure Canonico caus. 28. q. 1. c. Non oportet. 16.] Synodus sexta can. 72. sic statuit. *Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi neque orthodoxam cum viro hæretico copulari.* Concilium Toletanum 3. can. 14. prohibet, *ne Iudæi uxorem Christianam habeant,* Toletanum 4. can. 61. jubet, *Hebræos cum Christianis matrimonia conjunctos aut Christianos fieri aut ab uxoribus separari.* Synodus Laodicena. *Non oportet cum omnibus hæreticis miscere connubia vel filios vel filias dare.* Synodus Elibertina can. 16. *Hæreticis, qui errant ab Ecclesia, nec illis dandas puellas Catholicas, sed neque Iudæis dari placuit, eo quòd nulla possit esse societas fideli cum infideli.* Tertullianus in libro secundo ad uxorem multis ostendit, non licere Christianis cum infidelibus matrimonia jungere. cap. 2. p. 175. *Cùm quædam istis diebus nuptias suas de Ecclesia tolleret, id est, gentili conjungeretur, idque ab aliis retrò factum recordarer, miratus aut ipsarum petulantiam aut consiliariorum prævaricationem, quòd nulla scriptura ejus facti licentiam proferrent.* Et postea. *Ne, quod Apostolus ait, cui velit, nubat, male uteremur, adjecit, tantùm in Domino, id est, in nomine Domini, quod est indubitati Christiano &c. nullam aliam formam repetundarum nuptiarum nisi in Domino præscribit, tantùm inquit in Domino. Adjecit pondus legi suæ, tantùm. Quo sono & modo enunciaveris dictum istud onerosum est, & jubet & suadet & præ-*

cipit & hortatur, & rogat & comminatur, detractata & exerta sententia est, & ipsa sui brevitate fœcunda. *Quis enim alius possit pericula multa & vulnera fidei in hujusmodi nuptiis, quas prohibet Apostolus, providisse & primo quidem carnis sanctæ a carne gentili inquinamentum præcavisse?* cap. 3. *Fideles gentilium matrimonia subeuntes stupri reos esse constat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex literis Apostoli, dicentis, cum ejusmodi nec cibum sumendum. At numquid tabulas nuptiales de illo apud tribunal Domini proferemus & matrimonium ritè contractum allegabimus, quod vetuit ipse? non adulterium est, quod prohibetur? non stuprum est extranei hominis admissio? minùs templum Dei violat? minùs membra Christi cum membris adultera commiscet?* Et postea. *Quis dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes malæ, quantò magis conjunctus & individuus usus? Quævis mulier fidelis Dominum observet necesse est. Et quomodo potest duobus dominis reservire, domino & marito gentili? gentilem enim observando gentilia exhibebis, formam, extructionem, munditias seculares, blanditias turpiores, ipsa etiam matrimonij secreta maculosa, non ut penes sanctos officia sexus cum honore ipsius necessitatis tanquam sub oculis Dei modestè & moderatè transiguntur.* cap. 4. *Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere habens in latere Diaboli servum procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia & officia. Ut si statio facienda est maritus de die condicat ad balneas; si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Quis enim sinat conjugem suam visitandorum fratrum gratia vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? quis nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? quis denique solennibus paschæ abnoctantem securus sustinebit? quis ad convivium dominicum illud, quod infamant, sine sua suspicione dimittet? quis in carcerem ad osculanda vincula Martyris reptare patietur? jam verò alicui fratrum ad osculum convenire? aquam Sanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo invadere, desiderare, in mente habere? Si & peregrè frater adveniat, quod in aliena domo hospitium? sicui largiendum erit, horreum, proma præclusa sunt.* Tandem concludit cap. 9. felicitatem matrimonii inter Christianos initi prædicans. *Unde* [inquit] *sufficiam ad enarrandum felicitatem ejus matrimonij, quod Ecclesiam conciliat & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renunciant, pater ratò habet? quale jugum fidelium duorum unius spei, unius voti, unius disciplinæ, ejusdem servitutis? ambo fratres, ambo conservi, nulla Spiritus carnisve discretio. Atquin verò duo in carne una. Ubi caro una, unus & Spiritus. Simul orant, simul volutantur & simul jejunia transigunt, alterutro docentes, alterutro hortantes. In Ecclesia Dei pariter, in connubio pariter. In angustiis, in refrigeriis, neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri gravis est. Liberè æger visitatur, indigens sustentatur. Eleemosyna sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento. Non furtiva signatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio; sonant inter duos Psalmi & hymni, & mutuò provocant, quis melius Deo suo canat. Talia Christus videns & audiens gaudet, his pacem suam mittit.* lib. de corona milit. cap. 13. *ideo non nubimus Ethnicis, ne nos ad idololatriam usque deducant, à qua apud illos nuptiæ incipiunt.* Cyprianus libr. 3. ad Quirinum cap. 62. matrimonium cum gentilibus jungendum esse negat, & 10 sermon. de lapsis inter *crimina fidelium* numerat jungere cum infidelibus matrimonia, idque esse dicit *prostituere gentibus Christi membra.* Ambros. lib. 1. de Abraham c. 9. *Constringit enim* [Abraham servum] *ut non de semine Cananæorum uxorem accerseret domino suo, quorum genus autor patrem non honoravera: & ideo maledictionis hæreditatem transmisit in suos, ut cognoscamus fidem & quandam hæreditatem de autoris prosapia in ipso requirendam, quos nobis volumus adjungere. Cum sancto enim sanctus eris, & cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi caro una & unus Spiritus est? quomodo autem potest congruere caritas, si discrepet fides, & ideo cave Christiane gentili aut Judæo filiam tuam tradere, cave gentilem aut Judæam atque alienigenam, hoc est, hæreticam & omnem alienam a fide uxorem tibi accersas. Prima conjugij fides, castitatis gratia est. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, si Christum neget, qui præceptor & remunerator est pudicitiæ, quomodo potest diligere pudicitiam? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis Sacramento Baptismatis. Simul adorationem nocte vobis surgendum est, & conjunctis precibus obsecrandus Deus. Accedit aliud insigne testimonium, si credis à tuo Deo tibi, quod fortitus es, conjugium datum. Non possunt hoc dispares fide credere, ut ab eo, quem non colunt, putent conjugij sibi impertitam gratiam.* Ratio docet, *sed amplius exempla commovens. Species illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem cave.* Idem lib. 9. Epist. 70. ad Vigil. in princ. *Doce plebem, ut non ex alienigenis sed ex domibus Christianis conjugii quæratur copula &c. nullum ferè gravius delictum, quàm copulari alienigenæ, ubi & libidinis & discordiæ incentiva & sacrilegij flagitia conflantur. Nam cùm ipsum conjugium velamine Sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? cùm oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares devotione potest esse conjugis communis caritas? Sæpè plerique capti amore fœminarum fidem suam prodiderunt, ut Patrum populus in Beelphegor. Quis fortior & ab incunabulis suis munitior Dei Spiritu, quàm Nazaræus Samson? & ipse proditus est & ipse per mulierem non potuit suam tenere gratiam.* Expositâ illâ de Samsone Historiâ tandem concludit, *hoc exemplo liquet, alienigenarum consortia refugienda, ne pro caritate conjugis proditionis insidiæ succedant.* Idem lib. 8. comm. in Luc. cap. 16. *Christiana gentilibus non copulantur Dei judicio cum lex prohibeat. Sed occurrit illud, quod ait Salomon. A Deo præparatur viro uxor* Proverb. 19. *quod qui in Græco legit, non putat esse contrarium. Bene enim dixit Græcus ἁρμόζεται. Harmonia enim conveniens & apta rerum omnium dicitur commissa connexio &c. Itaque non habent harmoniam suam nuptiæ, quando Christiano viro gentilis mulier non legitimè copulatur. Ergo ubi nuptiæ, harmonia; ubi harmonia, Deus jungit: ubi harmonia non est, pugna atque dissensio est, quæ non est à Deo, quia Deus caritas est.* Hieron. libr. 1. adv. Jovin. *Christianos eos, qui Apostoli jussionem contemnentes gentilibus junguntur templa Christi idolis prostituere* asserit August. de fid. & operib. c. 19. disputat, *Cyprianum quidem inter gravissima crimina posuisse, cum infidelib. matrimonium jungere,*

gere, in Scripturis tamen Novi Testamenti se non reperisse, hac de re certum testimonium, tandem verò concludit, omnino conandum esse, ne fiant tales conjunctiones, quid enim [inquit] opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere? lib. 1. ad Pollentium cap. 21. Nec nubat fœmina non suæ religionis viro vel vir talem ducat uxorem, id enim jubet Deus, docet Apost. utrumq; præcipit Testam.

Quod non sit impedimentum dirimens matrimonium contractum.

389. Secunda Bellarmini propositio sic habet. Matrimonium inter fidelem & infidelem non est irritum jure divino, naturali vel positivo, vel certâ aliquâ lege Ecclesiæ. Antequam hanc propositionem probet, refellit Dominicum à Soto, qui in lib. 4. sentent. distinct. 34. q. un. artic. 2. existimat ex 1. Corinth. 7. vers. 13. ubi fidelis à conjuge infideli non separari permittitur, evidenter probari posse, quod matrimonium inter fidelem & infidelem non sit jure divino irritum. Si enim jure divino irritum esset, quomodo Paulus permitteret in tali conjunctione, quæ fornicaria sine dubio esset Christianos permanere? Bellarminus huic Soti rationi opponit, quòd Apostolus non permittat fidelem cum infideli contrahere, sed matrimonium cum infideli contractum permittat non dirimi per conversionem alterius conjugis. Non est autem consequens, ut si cultus disparitas non dirimat matrimonium jure divino ante contractum, non dirimat etiam post contractum, nam impedimenta dirimentia hoc proprium habent ut dirimant, si ipsa præcedant, non dirimant, si sequantur. Omissa igitur Soti ratione, quòd cultus disparitas non sit impedimentum dirimens jure naturali probat duplici argumento, 1. quia non tollit omninò finem matrimonii, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali conjugio proles nasci potest & institui in religione, licet difficilius, & aliquando accidere potest, ut non etiam impediatur ullo modo educatio, neque pax, ut si alter conjugum de religione nihil curet, aut benè sit affectus erga fidem. 2. Exemplis Sanctorum, qui sine dubio infidelibus conjuncti non fuissent, si id matrimonium jure Naturæ irritum esset. Extant autem exempla in lege Naturæ, in lege scripta & in lege gratiæ. In lege Naturæ Jacob duxit uxores filias Laban idololatræ, Joseph duxit filiam Potiphari Ægyptiam. Moses filiam Jethro æthiopissam. In lege scripta Esther nupsit Assuero Regi Persarum Ethnico, Salomon duxit uxorem filiam Pharaonis, David accepit filiam Regis Gessur. 2. Reg. 3. In lege gratiæ testantur Hieron. lib. 1. in Jovinian. & Augustin. lib. de fid. & operib. cap. 19. suo tempore fuisse frequentissima in Ecclesia ejusmodi conjugia & quamvis à Patribus reprobenderentur, tamen non dirimebantur, nec est probabile fuisse tolerata, si vera matrimonia non fuissent. Cyprianus [inquit Aug. l. d.] jungere cum infidelibus vincula matrimonii nihil aliud esse asserit quàm prostituere gentibus membra Christi, quod nostris temporibus jam non putatur esse peccatum, quoniam revera in Novo Testamento nihil inde præceptum est & ideò aut licere creditum est aut velut dubium derelictum est. Præterea sancta Monica virum habuit paganum teste Augustino libr. 9. confess. cap. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoveo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turon. l. 2. Hist. c. 28. utraque autem suit pia & virum ad fidem convertit. Quod non sit impedimentum dirimens jure divino positivo probat ex eo, nam in Testamento Novo non extat tale præceptum. Verba enim Pauli tantùm in Domino & nolite jugum ducere cum infidelibus non probant, nisi non esse contrahendum cum infidelibus, non autem probant matrimonium esse irritum. In Testamento autem Veteri non invenitur præceptum ita prohibens conjugia cum infidelibus, ut ea redderentur irrita, nisi apud Esdram lib. 1. cap. 9. & 10. ubi Esdra legem Domini interpretante separati fuêre filii Israel à conjugib. infidelib. quas duxerant. Sed illud præceptum, quatenus irritant matrimonium fuit judiciale non naturale, ut colligitur ex eo, quod solum prohibuerit conjugia Judæorum cum infidelibus habitantibus in terra Canaan, quos Deus omnino interfici & deleri volebat, non autem cum infidelibus ceteris. Denique quod cultus disparita non sit impedimentum dirimens ob certam aliquam legem Ecclesiæ probat ex eo, quia nulla extat talis lex.

390. Circa hanc propositionem & ejus probationem tria notamus. 1. Nos in summa rei cum Bellarmino consentire. Statuimus enim etiam ipsi contra Anabaptistas, Photinianos & quosdam Calvinianos cultus ac religionis disparitatem nec jure divino nec naturali matrimonium reddere irritum, nec jure positivo Ecclesiastico vel politico ad impedimenta dirimentia esse referendam, quâ de re in quæstione de causis divortii pleniùs agetur. 2. Perinde esse dicimus, sive quæstio sit de infidelitate matrimonii contractum antecedente sive eum sequente, hoc est, sive loquamur de eo, qui ante contractum matrimonii fuit infidelis vel hæreticus, sive de eo, qui post consummatum matrimonium à vera fide defecerit ad paganismum, Judaismum, damnatam hæresin &c. Item sive alteruter tantùm conjuua à primo matrimonii principio fuerit infidelis, altero fideli existente, sive uterq; conjuna fuerit infidelis aut hæreticus & ex iis alter durante matrimonio convertatur & fidem orthodoxam suscipiat, altero manente infideli aut hæretico. Utrobique enim negamus propter infidelitatem dirimendum esse matrimonium, cùm eadem infidelitatis sit Natura sive contractum matrimonium præcedat sive sequatur. 3. Discedit Bellarminus in hac assertione à Canonistis, quorum sententiam Didac. Covarr. in epit. caus. matrim. part. 2. cap. 6. §. 11. & cap. 7. §. 5. & 7. Guibert. de matrim. cap. 138. & seqq. sic explicat. Aut Christianus vult ex gente Judaica vel Turcica ducere aliquam, hoc illi permitti non debet, & si contra prohibitionem Magistratus matrimonium cum tali consummaverit, tunc talis apostata ob eam causam per Magistratum puniri debet, quod etiam ad conjuges Christianos extenditur, quando una persona ex conjugibus à religione Christiana desciscerct & Judaicam vel Turcicam amplecteretur c. Judæi 28. q. 1. ubi textus hoc casu separationem admittit. Aut utraq; persona addicta est religioni Ethnicæ vel alii idololatriæ, tunc si una pars ad fidem Christianam converteretur & altera pars non vellet cohabitare, vel si cohabitare vellet, sed hoc non fieret absq; blasphemia, tunc secundùm canones fideli divortium concedi debet. c. Quando X. de divortiis. Aut conjugati ambo fuat Christiani, tunc si maritus vel uxor deficeret à religione Christiana ad Ethnicam vel aliam idololatriam divortium secundum canones non permittitur d. c. Quantò. quam sententiam ex jure divino & Ecclesiastico probare satagunt.

391. Utimur autem contra Canonistas hisce potissimùm argumentis. 1. à defectu mandati divini. Quæ matrimonia Deus dissolvenda nuspiam præcepit, ea postquam contracta sunt, dissolvi non debent. Sed talia sunt fideliũ cum infidelib. conjugia

2. *à defectu probati exempli.* Non leguntur talia conjugia in V. vel N. T. dissoluta, sed potiùs firmitatem suam obtinuisse, quò pertinent exempla à Bellarmino adducta. Quamvis verò idem Bellarminus in prop. 4. hisce exemplis uno, ex quatuor modis respondendum censeat, vel *adeos exempla illa pertinere, quibus nullâ lege particulari, sed solùm lege Naturæ secundùm rectam rationem in certis casibus talia matrimonia prohibebantur, quales fuerunt Iacob, Ioseph, Esther: vel ad eos qui uxores quidem gentiles, sed quæ ad fidem convertebantur, duxerunt, quales fuerunt Salmon ducens Raab, & Booz Ruthem, vel adeos qui apertè reprehenduntur, quod contra legem cum gentilibus conjugia celebraverint, qualis fuit Salomon & Christiani in primitiva Ecclesia ducentes fœminas gentiles, vel adeos, quos ignorantia & introducta consuetudo forte excusabat, qualis fuit Monica*, tamen nostræ sententiæ illud sufficit, quòd ejusmodi matrimonia inter fidelem & infidelem quncunque modo contracta non fuerint dissoluta, sed sua illis constiterit firmitas. quamvis à contrahentibus peccatum fuerit, ab aliis magis, ab aliis minus. De facto Esdræ dicetur postea. 3. *ex Christi exclusiva.* Matth. 5. v. 32. *Quicunque dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ facit eam mœchari.* Matth. 19. v. 9. *Quicunq; dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur.* Si sola fornicatio est legitima divortii causa, utique ob infidelitatem alterutrius conjugis non debet fieri separatio. 4. *ex Apostolica sententia* 1. Cor. 7. v. 12. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier* [fidelis] *habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.* Hoc dictum Apostoli rectè urget Dominicus à Soto pro fundamento positæ assertionis. Si enim religionis disparitas esset impedimentum dirimens matrimonium & quidem jure divino, Apostulus non permitteret Christianos in tali conjunctione permanere. Frustrà Bellarminus excipit, *impedimenta dirimentia hoc habere proprium, ut dirimant, si ipsa præcedant, non autem dirimant, si sequantur. Quare cùm Apostolus ibi agat de disparitate cultus incidente post contractum matrimonii, quando alter conjugum factus est fidelis, ad non trahendum esse ad probandum eorum matrimonium esse ratum, quorum alter ante contractum fuit fidelis.* Negamus enim Apostolum tantùm de disparitate cultus post matrimonii contractum incidente loqui, cùm in primis illis Ecclesiæ ex gentilibus collectæ in cunabulis matrimonia inter dispares cultu & religione ex ignorantia vel errore sæpiùs contracta fuisse vix negari possit. Etenim si tempore *Augustini frequentissima fuerunt ejusmodi connubia*, ut ipsemet testatur lib. de fide & operib. cap. 19. ecquis sibi patietur persuaderi, Corinthios ab illis penitùs abstinuisse? de utroque igitur casu verba Apostoli sunt accipienda, sive cultus disparitas superveniat contracto matrimonio, sive illud præcedat. Quemadmodum perinde est, sive Christianismi professio sequatur Magistratus officium, sive illud præcedat, utrobique enim Magistratus officio Christianus bonâ conscientia fungi potest: sic etiam perinde est, sive Christianismi professio sequatur conjugium cum infideli contractum, sive illud antecedat, utrobique enim fidelis bonâ conscientia infideli cohabitare potest. Quemadmodum divortium dirimit matrimonium sive antecedat consummationem matrimonii post contracta sponsalia, sive eandem sequatur. Deut. 22. v. 20. sic cultus disparitas, si esset impedimentum dirimens & quidem jure divino, utique etiam superveniens contractum matrimonium dissolveret. Quidam ex Canonistis excipiunt, *Apostolum tale conjugium permittere privato quodam consilio & autoritate, non autem divina sive Apostolicâ autoritate*, cùm v. 12. scribat, *cæteris ego dico, non Dominus.* Sed ejusd. c. v. ult. Apostol. ipse exponit, quo loco hoc suum consilium haberi velit. *Puto*, inquit, *quod & ego Spiritum Dei habeam*, quando igitur v. 12. inquit, *cæteris ego dico, non Dominus*, non opponit seipsum Domino, nec suam sententiam divinæ præfert, nec se ex Dei Spiritu loqui negat, sed distinguit inter id, quod est expressè à Domino mandatum & illud, quod non est specialiter expressum, concedit de matrimonio inter fidelem & infidelem non haberi expressum & speciale Christi mandatum, sed tamen se Spiritu Dei illuminatum illud consulere, quod ipsius voluntati & veræ pietati maximè conveniat. i. e. distinguit inter sententiam Domini immediatè & mediatè prolatam. Ex quo fundamento etiam intelligi potest illud quod in c. Sic enim caus. 28. q. 1. ex August. adducitur. *Iubet fidelis Dominus, ne infidelem dimittat, an non jubet? si dixeris, jubet, reclamat Apostolus, Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non jubet, causam requiro.* Atqui, uti modò dictum, Apostolus non opponit suum & Christi mandatum, sed distinguit inter id, quod à Christo expressè mandatum & quod ab Apost. ex Spiritus S. impulsu & inspiratione loquente profectum, quæ non pugnant. sed sunt subordinata. Rom. 15. v. 18. 1. Cor. 7. v. 40. 2. Cor. 13. v. 3. 2. Petr. 1. v. 21. Ambr. in comm. 1. Cor. 7. *Cæteris ego dico, non Dominus. Hoc dixit, ut ostendat, quid proprio ore Dominus jussit, & quid hujus autoritati concessit, quia & per istum Dominus loquitur, ait enim, 2. Cor. 13. an experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* In comment. qui in fin. Hieron. habentur. *Non quia in se non habebat Christum loquentem* [Apostulus] *hæc dicit, sed ut ostendat, quia ipse Dominus per semetipsum de hoc in Evangelio dicit.* Conjungimus autem cùm dicto Pauli 1. Cor. 7. v. 13. dictum Apostoli Petri 1. Epist. 3. v. 1. *Mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, v. 2. considerantes in timore castam conversationem vestram*, ubi Apostolus nequaquam præcipit, ut mulieres fideles infidelibus maritis in matrimonio conjunctæ discedant, sed ut vitam Christianâ fœminâ dignam agant & hac ratione maritos suos Christo lucrari studeant. 5. *ex infidelitatis ac hæreseos Naturâ.* Nec infidelitas nec hæresis per se & absolutè pugnant cum Natura conjugii, sicut adulterium, possunt n. esse duo in carne una licet non sint Spiritus unitate invicem conjuncti, aliàs etiam pii mariti & impiæ fœminæ conjugium esset dissolvendum. Quò pertinet illud, quod etiam inter homines infideles & paganos extra Ecclesiam sit verum conjugium. 6. *ex incommodi sequela.* Si ob infidelitatem ac hæresin conjugium esset dissolvendum, homines temerarii ac leves prætextum hæreseos promiscuè arriperent, ut à conjugibus suis, quibus minùs æqui sunt, separari possent. Item si ob infidelitatem alterutrius conjugis separanda matrimonia, etiam ob alterutrius impietatem separanda erunt, quod absurdum esse quivis intelligit. 7. Quidam JCti ex l. Si legib. 16. C. de Episc. audient. idem proba-

probare conantur. *Si legibus prohibita non sint sperata nuptia & post arras sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter religionis diversitatem recusaverit &c.* Forsterus p. 1. Disp. 3. q. 15.

Argumenta Canonistar. 1. ab Esdræ exemplo.

392. Canonistarum argumenta contraria potiora hæc sunt. 1. *Deus in V. T. connubia Israelitarum cum Cananæis prohibuit* Exod. 34. v. 16. Deut. 7. v. 3. quod mandatum Esdras sic exposuit, *matrimonia cum infidelibus consummata esse rescindenda* Esdr. 9. & 10. *Ergò etiam inter Christianos & infideles nuptiæ non possunt constare.* Resp. Bellarminus huic Canonistarum argumento rectè respondet, præceptum illud, quatenus irritum pronunciavit ejusmodi matrimonium, fuisse judiciale ad Judæos duntaxat, non autem ad Christianos in N. Test. pertinens, id enim probari potest, 1. *ex objecti determinatione.* Cum Cananæis enim Ammonitis ac Moabitis non autem cum ceteris gentibus ob caussas quasdam peculiares ac particulares talia matrimonia eo modo fuerunt prohibita, ut etiam contracta fuerint dissolvenda. 2. *ex conjugii cum captiva muliercula* ex aliis populis oriunda *concessione* Deut. 21. v. 11. Si absolutè ac simpliciter non potuisset constare matrimonium inter Israelitas & alios populos, non permissum fuisset Judæo ducere mulierem captivam. 3. *ex contrariorum exemplorum inductione.* Quamvis enim exempla illa nec regulam constituant, nec omnia approbari possint vel debeant, tamen quandam fuisse etiam in V. T. hujus interdicti exceptionem ac limitationem demonstrant. 4. *ex N. T. Natura & conditione.* In V. T. Deus Israeliticum populum ab omnibus gentibus separatum in peculium sibi elegerat, sed in N. T. destructa ac diruta est maceria, quâ Judæi a gentilibus dirimebantur Ephes. 2. v. 14. ac sine ullo populorum & gentium discrimine Ecclesiam ex toto humano genere sibi colligit. 5. *ex Christi & Apostoli Pauli dispositione.* Cùm enim Christus in N. T. unicam legitimi divortii caussam adulterium scilic. statuat & hoc ipso caussas alias excludat, cumq; Apostulus conjugem fidelem cum infideli spe conversionis cohabitare permittat, ideò si vel maximè generale aliquod mandatum in V. T. de dissolvendis matrimoniis fidelium cum infidelibus contractis extaret, tamen in N. T. cum reliquis forensibus & judicialibus illud esset abrogatum.

2. ab Apostoli præcepto.

393. 2. *Apostolus præcipit, in Domino nubendum esse* 1. Cor. 7. v. 39. *Ergò dissolvendum est matrimonium fidelis cum infideli contractum.* Resp. Augustinus lib. 1. de adulter. conjug. ad Pollent. & habetur c. Sic enim caus. 28. q. 1. *Apostolum de his conjugiis loqui, quæ sibi primitus copulantur, ne nubat fœmina nisi suæ religionis viro, vel ne vir talem accipiat uxorem, hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, sed de conjunctis.* Adde quòd *in Domino nubere* ab aliis Ecclesiæ doctoribus aliter explicetur, ut superiùs vidimus. Quicquid sit, nobis sufficit, quòd fidelis conjux infideli cohabitans in Domino vivere possit. 1. Cor. 7. v. 12.

3. Ab hæreseos statu.

3. *Si adulterium corporale divellit conjugium, multò magis infidelitas & hæresis, quæ est spiritualis fornicatio, illud solvet, quia scilicet est gravius delictum.* Resp. alia quæstio est, an *absolutè* loquendò hæresis & infidelitas sint gravius delictum quàm adulterium, quod facilè concedimus cùm hæresis & infidelitas pugnent cum prima, adulterium verò cum secunda Decalogi tabula: alia vel quæstio est an *respectu conjugii* hæresis & infidelitas sit gravius delictum quàm adulterium, quod negamus, quia infidelitas & hæresis non ita pugnant cum ipsa Natura, & ut sic loquar, essentia conjugii, sicut adulterium, possunt enim duo esse in una carne, si verò maximè cultus & religionis disparitate sint sejuncti, sed duo non sunt in una carne, si alterutrum potestatem sui corporis faciat adultero. Atqui hæc sunt præcipua Canonistarum argumenta, quæ præter hæc Martyr, Zanchius & Gentilis afferunt, facilem habet explicationem, si observetur, distinguendum esse inter *nuptias contrahendas & contractas*, inter id quod *cum essentia matrimonii pugnat*, & quod *ex accidenti* quædam incommoda secum trahit, inter id quod ipsius *contractus firmitatem* tollit, & quod *contrahentium personarum respectu* periculum, incommodum & scandalum trahit. Conjunge D. Tarnovium lib. 5. de conjug. cap. 46. p. 210.

An matrimonium fidelis cum infideli irritum sit ex more populi Christiani.

394. Tertia Bellarmini propositio sic informatur. *Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum irritum est ex more populi Christiani vim legis obtinente.* Probat ex eo, quod *ab annis ut minimum sexcentis sine ulla controversia creditum sit in Ecclesia, ista matrimonia esse nulla, cùm ergo tot seculis illud Ecclesia crediderit & servaverit & tamen certa aliqua lex non inveniatur, necesse est, ut id paulatim sit introductum & consuetudo vim legis obtinuerit.* Non posse autem hunc morem sive hanc legem consuetudinariam improbari, duobus argumentis probat. 1. *exemplo legis. Si enim in lege divina veteri cultus disparitas erat impedimentum, dirimens saltem intra certas rationes, certè majori ratione potuit fieri cultus disparitas impedimentum dirimens apud Christianos, nam lex Christiana est perfectior. Item major est cultus disparitas inter Christianos & infideles quam inter Judæos & infideles. Nam Christiana lex est omnibus ad salutem necessaria, & qui Christiani non sunt, alieni sunt à DEO & ab Ecclesia & à religione divina. At lex Hebræorum non erat omnibus necessaria, multiq; inter gentes salvari poterant, dum lex vigeret, quare non erant gentiles extra Ecclesiam Dei per hoc solum, quod ad populum Israel non pertinebant. 2. Matrimonium apud Christianos est Sacramentum, ergò non debet à Christianis illis personis tribui, qui Sacramenta suscipere nequeunt. Et maxima fuit caussa irritandi matrimonium fidelium cum infidelib. non enim infidelis non baptizatus ullius Sacramenti capax est. Et hæc etiam est ratio, cur matrimonia cum hæreticis irrita non sint, quia videl. Sacramenta esse possunt ratione præcedentis Baptismi in utroq; conjuge.*

395. In hoc Bellarmini discursu notamus sequentia. 1. Canonistas, Anabaptistas, Photinianos & quosdam Calvinianos τὸ ὅτι concedere Bellarmino, quòd scilic. matrimonium fidelis cum infideli sit irritum, sed τὸ διότι negare, quòd *ob morem aliquem populi Christiani vim legis obtinente sit irritum*, deducere enim id conantur ex lege divina. Nos & τὸ ὅτι & τὸ διότι Bellarmino negamus. 2. Cum enim teste ipsomet Bell. in præced. prop. *matrimonium inter fideles & infideles non sit irritum iure divino, naturali vel positivo, vel certâ aliquâ lege Ecclesiæ*, utiq; etiam non potuit nec debuit reddi irritum *more populi Christiani*, quia consuetudo fundamento mandati divini destituta non potest introducere impedimentum aliquod matrimonium legitimè contractum dirimens, aliàs consuetudo humana præjudicaret ordinationi divinæ. De consuetudine vide multos utiles

canones dist. 8. 3. Sic ergò concludimus. Quæ conjugia jure divino, naturali & positivo sunt rata, illa solâ populi Christiani consuetudine non debent nec possunt reddi irrita. Conjugia fidelium cum infidelib. jure divino, naturali & positivo sunt rata. Assumtum concedit Bellar. Majorem probamus ex evidenti dicto Christi Matth. 19. v. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* 4. Utimur etiam hoc argumento. Quodcunque non adversatur ipsi formæ & essentiæ conjugii, per illud contractum conjugium non redditur irritum. Sed infidelitas non adversatur ipsi formæ & essentiæ conjugii. E. Assumtum est manifestæ veritatis, aliàs etiam post matrimonium contractum superveniens infidelitas conjugium dirimeret, quod Bellar. non concedit. Maj. probatur ex eo, quia causas constituentes ac perimentes oportet sibi invicem directè opponi. 5. Quæ in contrarium à Bellar. afferuntur, facilè habent explicationem. Probibitionis rationes, quæ in V. T. viguêre, utpote periculum seductionis, excidium Cananæor. separatio populi Israelitici à gentilibus &c. illæ non omnes nec æqualiter vigent in N. T. ergò hac in parte non potest statui major & fortior prohibitio in N. quàm in V. Test. 6. Nec recipimus Photinianum & Pontificium illud somnium, quòd *Christus sit novus legulator, qui in N. T. perfectiorem legem tradiderit, quam fuit lex vetus & Mosaica,* contrarium n. in tr. de Evangel. §. 64. & seqq. multis fuit demonstratum. 7. *Gentiles non fuisse extra Ecclesiam per hoc solùm, quod ad populum Israel non pertinuerant,* ambiguè dicitur, vel enim intelligitur de illis, qui religionem Israeliticam profitebantur, sicq; interna fide & externa confessione Ecclesiæ Israeliticæ erant conjuncti, quamvis inter Israelitas non habitarent, nec leges forens. & Ceremonial. omnes servarent, vel intelligitur de illis, qui nec interiore confessione nec exteriori cohabitatione Israeliticæ Ecclesiæ fuêre conjuncti. De posteriorib. non nisi absurdissimè dicitur, quod non fuerint extra Ecclesiam DEI per hoc solùm, quod ad populum Israel non pertinuerint; de priorib. si Bellarminus loquitur, agnoscat eos ratione interioris fidei & exterioris confessionis fuisse Israeliticæ Ecclesiæ conjunctos, quamvis inter Israelitas non habitaverint, nec ritus eorum omnes exercuerint. Substantialia religionis Israeliticæ & Christianæ sunt eadem in V. ac N. T. quia *una fides, una Ecclesia, unus Dominus.* E. ut in N. T. quia Christiani non sunt, à Deo, Ecclesia & religione divina alieni sunt, sic pari modo in V. T. qui Israelitæ non fuerunt, fidei sc. & confessionis respectu, itidem à Deo, Ecclesia & religione divinâ alieni sunt judicandi. 8. Denique *conjugium esse Sacramentum propriè dictum,* falsa est hypothesis, ut superiùs demonstravimus. Quare cùm hæc assertio, quòd matrimonium inter fidelem & infidelem sit irritum more populi Christiani, hac hypothesi vel unicè vel præcipuè nitatur, meritò nobis debet esse suspecta. Addo & istud. Matrimonium inter fidelem & infidelem, ideò est irritum, quia *infideles non possunt suscipere Sacramentum, quale est matrimonium,* ut h. l. Bellar. disputat. Atqui matrimonium jam inde à primo primitivæ Ecclesiæ tempore fuit Sacramentum, nec demum ante 600. annos Sacramentum esse cœpit, ut idem disputat lib. de matr. cap. E. non ex more populi Christiani per annos sexcentos usitato, sed ex ipsius Christi institutione in N. Testam. perpetuò durante matrimonium inter fidelem & infidelem erit irritum. Quid quod non solùm infideles sed etiam hæretici à Sacramentis, quæ sunt bona Ecclesiæ propria, arcentur, ergò non solum inter fidelem & infidelem, sed etiam inter fidelem & hæreticum irritum erit matrimonium. Quid ergò fiet canoni Trid. sess. 24. can. 5. *Si quis dixerit propter hæresin dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit,* quid item assertioni ipsius Bellar. in proximè præced. prop. 5. Jam vero *Communi consensu Catholicor. matrimonium cum hæretico non est irritum.*

396. Quarta Bellar. propositio sic habet. *Potest summus Pontifex, si causa id postulet, cum fideli dispensare, ut cum infideli matrimonium contrahat. Si enim* inquit, *præceptum prohibens & irritans ejusmodi matrimonia est naturale, non obligat, nisi quatenus recta ratio dictat, id non esse faciendum vel ob periculum subversionis vel ob alias causas. Quare cessantibus illis causis non est contra jus Naturæ ejusmodi conjugium, præsertim accedente declaratione summi Pastoris. Si verò est præceptum positivum humanum, ut Apostoli Pauli, Conciliorum & Pontificum, potest sine dubio Apostolorum & Pontificum aliorum successor in eo dispensare cessante periculo & justâ causâ id postulante.* Resp. 1. Si ex verbo DEI efficaciter probatur, non licere fideli cum infideli matrimoniū contrahere, non poterit Pont. dispensare, ut fidelis cum infideli matrimoniū contrahat. Sed priùs præstare conatus est Bell. prop. 1. ex Deut. 7. 1. Reg. 11. 1. Cor. 7. 2. Cor. 7. agnoscat ergò posterius. Connexio majoris probatur, quia *inferior non potest dispensare contra legem superioris.* 2. *Si infidelis non est capax ullius Sacramenti,* quod in prop. 3. Bellarm. asserit, quomodo Pontifex dispensare potest, ut fidelis matrimonium contrahat cum infideli? num matrimonium tunc Sacramentum esse desinit, an verò Pontifex etiam dispensare potest, ut infidelis Baptismum vel Eucharistiam recipiat? 3. Antichristianus est fastus ille Pontificis, quem Bellar. h. l. confirmat, quòd *contra ipsius Apostoli Pauli præcepta dispensare possit,* quam procul abest Bellarminus à pronunciatis illis Canonistarum, quòd *Pontifex supra jus & contra jus dispensare possit,* quòd *contra verba Evangeliorum, licet non contra mentem eorum possit dispensare &c.* 4. De lege nemini licet dispensare, nisi ejus autori. At Pontifex non est autor legis interdicentis matrimonium fidelis cum infideli. Ergò etiam non potest de ea dispensare. Assumtum confirmat Bellarm. prop. 1. ubi *ex verbo Dei, ex Conciliis, ex patribus, & ex ratione* demonstrare nititur, conjugium fidelis cum infideli non esse licitum.

An Pontifex possit tale matrimonium concedere.

397. A disparitate religionis & cultus transitum facimus ad disparitatem ætatis, ubi quæritur. *An concedendum sit matrimonium inter juvenem & vetulam. Item inter senem decrepitum & juvenculam?* Distinguendum hîc esse dicimus 1. inter conjugium *contrahendum & contractum.* Matrimonia inter personas maximâ ætatis disparitate invicem disjunctas meritò improbantur, sed si contracta jam sint, non debent ob hanc disparitatem dissolvi. 2. inter probibitionem *divinam & humanam.* Nulla in hac ætatis disparitate extat prohibitio divina, unde etiam ejusmodi matrimonia, si jam sunt contracta, non debent dissolvi. Magistratus interim rectè facit, si monstrosas ejusmodi nuptias inter senem sexagenarium & juvenculam sedecim vel octodecim annorum, inter vetulam septuagenariam & juvenem viginti annos natum

2. Disparitas status.

natum prohibeat, ob causas in sequenti §. explicandas. 3. inter disparitatem *maximam & mediocrem.* De proportione ætatis in marito & uxore diximus superiùs, ab ea si mediocris aliquis disparitas in diversum abeat, non propterea statim dissuadendum est matrimonium, sed si disparitas sit longè maxima, argumentum dissuadendi exhibebit omninò ponderosum. 4. inter conjugium initum *à viro provectioris ætatis cum juvencula*, & inter id quod contrahitur *à juvene cum vetula effœta, fœtida, vieta, rugosa, annosa*, illud facilius concedendum, cum ex tali conjugio proles sperari possit, hoc verò difficilius. cùm avaritia utplurimùm sit talium nuptiarum conciliatrix, inde Erasm. in lib. de Christ. matr. *multo absurdius juvenem vetula, quàm senem juvencula copulari disputat, quia in posteriorum conjugio non perit reverentia maritalis, nec viri unquam tàm desperata est impotentia quam sterilitas mulieris effœta.*

398. Hisce præmissis demonstramus ob insignem aliquam ætatis disparitatem maximè inter juvenem & vetulam improbandum esse conjugium, 1. *à remotione finium conjugalium.* Primus ac præcipuus conjugii finis est *generatio prolis.* Atqui ex conjugio juvenis & vetulæ, cui jam desierunt fieri muliebria Genes. 18. vers. 11. soboles sperari nequit. Sed & decrepiti illi, quibus senili marasmo virtus vitalis & prolifica emori incipit, vix possunt spem prolis concipere, si vel maximè juvencularum in amplexu hæreant. Alter conjugii finis est *mutuum adjutorium*, quod Augustin. lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 3. cum respectu ad usum conjugalem accipiendum esse docet, ut superius §. 233. ostendimus. Atqui tale adjutorium à vetula, qui potest juvenis expectare? Adde quòd maxima illa ætatis inæqualitas amicitiam & concordiam, quæ inter conjuges ob mutuum adjutorium in œconomicis requiritur, non mediocriter labefactat. Tertius conjugii finis, qui post lapsum demùm accessit, est *libidinis remedium.* At incendium illud libidinis in senib. & vetulis non ampliùs fervet, ac si vel maximè concupiscentiæ stimulos sentiunt, illi tamen in conjugio cum juvenculis non tàm extinguuntur, quàm accenduntur. 2. *ex consecutione incommodorum.* Inter conjuges maxima ætatis inæqualitate differentes vix potest constare firma amicitia & concordia, sed eorũ *semper habet lites alternaq; jurgia lectus. Lascivia juvenẽ, frons decet tristis senem*, inqt Sen. quæ animorũ ac studiorum dissimilitudo perpetua est dissidiorum ac contentionum nutricula, quã de re multa tradit Næviz. lib. 2. sylv. nupt. n. 19. Experientia testis est locuples viros juvenes citò fastidium capere vetularum ac alienos quærere nidos, quod à fœminis juvenculis decrepitorum matrimonio junctis itidem fieri quis dubitet? De valetudinis incommodis ex conjugio decrepiti & juvenculæ metuendis disputant Medici. 3. *ex causâ impulsivâ talium nuptiarum.* Impares illas nuptias (ita enim Romani eas, de quibus agimus, vocabant) ex una parte conciliat lascivia, ex altera vero divitiarum amor, unde Pudentillæ Apulei uxori objectum fuit, quòd anno ætatis sexagesimo nupsisset *ad libidinem* & Apuleio, quod eam cupiverit *avaritia eamâ*. Apul. 2. Apol. Dn. Mentzerus de matr. p. 124. refert, *cordatam quandam viduam sexagenariam à formoso juvene de matrimonio sollicitatam respondisse, nisi planè mihi persuaderem, opes potiùs meas, quam meipsum quæri petitione fortassis annuerem.* 4. *ex consensu omnium gentium.* Omnibus cordatis displicuère ejusmodi matrimonia inter impares ætate ac maximè inter juvenem & vetulam contracta. Apud Judæos si quis *juvenis ducit vetulam, consilio DEI resistere ac timore Dei carere dicitur.* Thalm. in Chasidim. f. 57. Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. citat vers. Euripidis: αἴσχιστα γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ. Bernhardinus pa. t. 1. rosar. serm. 24. dicit, *puellam ductam à sene posse tutò feretrum secum deferre pro tumulando marito.* Alciat. in epigram.

Nupsit anus juveni, vetulo tibi juncta puella est,
Omnium ex omni tempore inepta Venus.
Aut alios ducas, sterili vel conseris agro,
Conjuge nec frueris, nec frueris sobole.

Casus lib. 1. œcon. c. 4. q. 3. ejusmodi nuptias vocat *exequias nuptiales & funebres nuptiar. tædas.* Plura in hanc sententiam de cavenda ætatis inæqualitate videri possunt apud Steph. Guazzum lib. 3. de civ. conversat. p. 393. Tiraq. leg. connub. 6. Cypræum de sponsal. c. 9. §. 8. Arnisæum de jure connub. c. 2. sect. 4. &c. De Abrahæ ac Davidis exemplis, quæ in contrarium afferri solent, egimus superiùs.

399. Denique ob *disparitatem status & vitæ conditionis* in jure civ. prohibentur nuptiæ. 1. inter personam *liberam ac servum*, l. Proculus 67. de jure dot. Nov. 22 c. 10. sed hoc sublatum est jure Canonico, juxta quod servis quoque cum liberis est conjugium c. 1. X. de conjug. serv. c. Si quis liber. 2. c. si fœmina 5. caus. 28. q. 2. 2. *inter civem Romanũ & peregrinam* in pr. Instit. de nupt. Ulpiã. in fragm. tit. 5 §. 8. Vid. Brisson. de jure conn. p. 552. postea tamen ab eo jure desciverunt Romani l. in orbe 17. de stat. hom. 3. *inter virum Senatorii ordinis ejusq; liberos & libertinam tabernariam, lenonis, arenarii, ejusve qui ludicram artem exercuit, filiam.* l. Jul. 44. ff. de rit. nupt. l. Humilem. 7. C. de inc. nupt. ne amplissimi ordinis dignitas vilis conjugii consortio sordescat, neve abjectarum fœminar. non tam connubia quàm vitia jungantur. Brisso. de jure connub. p. 556. quin & superveniens dignitas senatoria matrimonium solvebat, quòd meritò correxit Justin. l. sancimus. C. de nupt. ac Valentin. & Martian. d. l. *humilem.* legem Juliam declarant, quod pauperes ingenuis parentibus natæ non sint inter humiles & abjectas personas à Senatorib. ducei prohibitas numerandæ, sed *ancilla, ancillæ filia, liberta, libertæ filia, scenica, scenicæ filia, tabernaria, tabernarii vel lenonis aut arenarii filia, aut ea, quæ mercimonio publicè præfuit.* 4. *inter provinciar. Rectores & eorum Officiales ac filios & fœminam inde oriundam vel domicilium ibi habentem* l. si quis 38. de rit. nupt. ne eripere potiùs quam consensu libertino ducere uxorem videantur. Quamvis verò provinciæ præses filio uxorem ibi quærere non potuerit, tamen filiam nuptui elocare in provincia potuit, cujus diversitatis rationem hanc tradit D. Hillig. in Don. enucl. lib. 13. cap. 20. lit. S. *quòd filii non verò elocentur, sed illis quærantur uxores, quas ipsi petunt & ambiunt, periculum itaq; fuerit, ne sæpe filiæ provincialium illis, ad quos nullo affectu ducuntur, nubere autoritate parentum Magistratui id denegare non audentium adigantur, contra nec solent nec decent fœmina, ut ambiant adolescentes, sed ut procos expectent, cum ambiantur, nemo igitur nisi volens & amans eas ambiet, sicq; legis ratio in eis cessat.* Hodiernis moribus ac temporibus illa omnia ferè exoleverunt, unde disparitas status si vel maximè interdum

5. Disparitas status.

fit

sit argumentum contrahendum matrimonium dissuadens, tamen non est impedimentum contractum dissolvens, unde nobilis ignobilem, dives pauperem, dominus ancillam ducere potest, ut latè deducit Reusner. lib. 1. Decis. 4. nec probari nobis potest, quod Zanch. in lib. de operib. sea dier. ex dicto Apostolico Phil. 4. v. 8. *Quæcunq; εὔφημα, si qua laus, si qua virtus, hæc cogitate &c.* demonstrare nititur, inter personas conditione multùm dissimiles, puta inter nubilem & plebeiam, senatorem & infimæ latis mulierem jure divino prohibitum esse matrimonium. Semper tamen tenendum illud, *matrimonia optima & pacatissima esse ea, quæ inter personas genere, ætate, moribus & aliis adjunctis quàm maximè pares contrahuntur*, juxta illud Poetæ:

Si qua voles aptè nubere, nube pari. Ovid.
Epist. 8. Heroid.

Item: *Quàm malè inæquales veniunt ad aratra juvenci,*
Tam premitur magno cõjuge nupta minor.

Dioni Callimachus *æqualem esse ducendam* consuluit, Atarnitæ adolescentis exemplo, cui obscuriùs significavisse pueri videntur, ut comparem sibi asciceret, *τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα*, qua de re extat Epigramma Græcum lib. 3. Cleobulus hujus præcepti talem reddit rationem. *Si te illustriorem duxeris affines ut Dominos te infestabunt.* Cœl. Rhodig. lib. 15. antiq. lect. c. 15. Ac de causa materiali Conjugii hactenus.

CAPUT VI.

De causa formali Conjugii.

Forma conjugii. 400. *Formam conjugii* quidam statuunt esse *Consensum* contrahentium. Sed opinionem illam superiùs c. 4. sect. 2. §. 56. evertimus quatuor argumentis. Formam ergò conjugii statuimus non consensum, sed ea consensu ortam *legitimam & indissolubilem conjunctionem unius maris & unius fœminæ in carnem unam*, vel quod idem est, ipsum *nexum & obligationem conjugalem* ex mutuo utriusque partis in unam carnem consensu ortam. Hanc conjugii formam exprimit 1. *ipsa institutio divina* Gen. 2. v. 24. Matth. 19. v. 5. *erunt duo in carne una*, ex quib. verbis Salvator porro infert. *E. jam non amplius sunt duo, sed una caro. Quod ergò Deus conjunxit, homo non separet.* Ante conjugium mas & fœmina sunt duo, sed per conjugium ac post conjugium sunt una caro, utpote fœdere arctissimo & indissolubili sibi invicem conjuncti, imò unus homo non animorum tantùm, sed etiam corporum conjunctione. Quod si enim de pari duorum amicorum, quale in Davide & Jonathane nobis proponitur 1. Sam. 18. v. 3. rectè dicitur, quod in duobus corporibus sit una eorum anima *μία ψυχὴ ἐν δυσὶ σώμασιν, unum cor in duobus pectoribus*, unde illud *αἰνιγματῶδες*:

Fallor, an hi duo sunt? duo sunt, pluresq; duobus,
Hi duo & hi plures sunt tamen unus homo.
Corporibus duo, corde unus, tùm viribus addat
Unio, tres; sic sunt tres, duo & unus homo:

quantò magis de piis & concordibus conjugibus dici potest, quòd eorum sit anima una in corpore uno, cùm ex Dei ipsius ore dicantur *una caro*, id est, unus homo. Utrumque enim ex Hebrææ linguæ proprietate descendit, quòd conjuges dicuntur esse *in carnem unam*, id est, caro una, [exempla similia adduximus superiùs cap. 4. sect. 1. §. 45.] & quod *caro una* dicantur, id est, unus homo. Genes. 6. vers. 22. *Omnis caro corruperat viam suam*, id est, omnis homo. Deut. 5. vers. 26. *Quid est omnis caro*, id est, *omnis homo* &c. 2. *Definitio Conjugii in jure civili tradita.* Justinianus in Instit. de patr. potest. §. 2. *Nuptiæ sive matrimonium est viri & mulieris conjunctio individuum vitæ consuetudinem continens.* Modestinus l. nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ sunt conjunctio maris & fœminæ & consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio.* Definitionem Justiniani repetit Alexander III. ad Genuens. Archiepiscopum c. illud. X de præsumtionibus. 3. Eandem probat *manifesta ratio.* Formæ tria statuuntur officia. 1. *dat esse rei*, id est, composito, materia præstat solùm inchoationem ipsius esse, forma autem addit complementum & perfectionem, unde *ratio quidditatis* à Philosopho dicitur 2. phys. c. 3. 2. *rem à re distinguit.* Si enim dat esse rei, utique etiam unitatem, cùm ens & unum convertantur, si dat unitatem, dat etiam distinctionem, cùm unitas importet divisibilitatem à quovis alio. 3. *dat operationem composito*, id est, est primarium principium operationis in composito. Positâ igitur formâ tria ponuntur, *res essentia, distinctio & operatio.* At hæc tria conjugio confert legitima unius maris & unius fœminæ in unam carnem conjunctio, per eam enim conjugium est id quod est, ab aliis amicitiæ & contractuum speciebus distinguitur, & ex illa conjunctione mutua obligatio ad officia conjugalia nascitur.

401. Non est, quod regeras, *Apostolum 1. Cor. 6. v. 16. asserere, quod adhærens meretrici efficiatur cum ea unum corpus* & ad id probandum adducere verba institutionis conjugalis. Gen. 2. v. 24. *Erunt duo in carne una*, ex quo videatur consequi, id quod pro forma conjugii fuit positum, esse commune cum fornicariis conjunctionibus. Nam 1. non absolutè ac simpliciter dicimus formam conjugii esse unius maris & unius fœminæ conjunctionem, sed notanter addimus *legitimam & indissolubilem.* Atqui scortatoris & scorti commixtio non est legitima conjunctio, quia non est legibus conjugii & præceptis moralibus conformis, sed directè illis adversatur, neque est indissolubilis conjunctio de jure scilicet, quamvis interdum de facto ante mortem non dissolvatur, sed primo quoque tempore potiùs dissolvi debet, sicut ea adversu conjugum conjunctio est dissolubilis de facto, non de jure, unde Apostolus præcipit, *uxorem à viro non debere discedere, quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari* 1. Cor. 7. v. 10. 11. 2. *4. Mutua in corpus utriusq. conjugis potestas.* Absit ergò, ut cogitemus, Apostolum de fornicaria copula statuere, quod sit talis duorum in unam carnem conjunctio, qualis describitur in primæva conjugii institutione, quæ est divinæ ordinationi conformis, ac proinde etiam Deo grata & accepta, Naturæ congrua, honestis legibus consentanea, humano generi conservando ac propagando salutaris & necessaria, sed graviter potiùs taxat illegitimam illam cum scorto commixtionem tanquam horribilem confusionem ordinis divinitùs instituti, legibus & ordinationi conjugii repugnantem, à Diabolo introductam, Deo extremè invisam & ipsi Naturæ adversam. Ad scortatorum enim ignominiam & confusionem Apostolus hoc dicit, quòd non erubescant cum scorto in unam carnem conjungi & sanctissimas conjugii leges honestam ac legitimam ejusmodi conjunctionem cum

cum pia conjugi fancientes nefariè violare. 3. In copula conjugum agnoscit idem Apostolus mysterium spiritualis conjunctionis inter Christum & Ecclesiam Eph.5.v.32. sed fornicatorum copula est horrendum flagitium, de quo graviter pronunciat Apostolus 1.Cor.6.v.15. *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? absit.*

Consectaria ex assignata conjugii forma. 402. Ex hac conjugii *forma* deducimus 7. porismata, quorum sex priora spectant conjugium *contractum*, septimum concernit conjugium *contrahendum*. Porisma 1. *de arctissima conjugum societate.* Quia conjuges sunt una caro, ideò ipsorum societas, conjunctio & necessitudo est longè arctissima. Ecqua enim arctior possit cogitari conjunctio, quam quæ & animorum & corporum unitatem complectitur? unde etiam Deus ipse in conjugii institutione eandem societati & necessitudini, quæ est inter parentes ac liberos, præfert Gen.2.v.24. *Relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ.* Liberi n. à parentum complexu avelluntur, & quando conjugium contrahunt, novas familias constituunt, sed conjugum conjunctio animorum, corpor. familiarum facultatum, adversorum communionem in sese continet. Potest & hoc ad conjugalis societatis arctissimæ descriptionem referri, quod Deus primam conjugem conditurus non ex gleba terræ eam format, sed *costam*, hoc est, partem corporis ab Adamo accipit & ex ea mulierem *ædificat*, quam postmodùm per nuptias Adamo iterum tanquam corporis sui partem conjungit, qui cum tripudio [illegible] exclamat. *Hoc est os ex ossibus meis & caro de carne mea, vocabitur vira* Gen. 2.v.24. Sic maritus uxorem divinitus sibi copulatam aspiciat tanquam corporis sui partem, imò tanquam suam ipsius carnem Eph.5.v.29. *Qui uxorem suam diligit, seipsum diligit*, v.30. *nemo enim unquam carnem suam odio habuit.* Quid quod de conjuge formanda Deus decretum faciens inquit Gen.2.v.18. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium*, כנגדו quod sit velut alter ipse, imò idem ipse, cum quo seipsum & omnia sua communicet. Si ergò propter arctam animorum conjunctionem. Pythag. rectè dixit, *amicum esse cuiq; alterum ipsum*, utique propter conjunctionem arctissimam & corporum & animorum conjugem ex ipsius Dei ore rectè dicimus, esse cuiquam eandem ipsam.

2. Arctissima conjugum societas.

2. Nova ex conjugio orta propinquitas. 403. 2. De *nova ex conjugio orta propinquitate.* Quia conjuges sunt una caro, ideò inter consanguineos mariti & uxorem ac vicissim inter consanguineas uxoris & maritum oritur affinitas in certis gradibus matrimonium impediens. Fundamentum hujus porismatos est satis perspicuum. Consanguinei mariti sunt una caro cum ipso ob sanguinis propinquitatem. Genes.29. vers.14. dicit Laban ad Jacobum sororis suæ filium, *os meum et caro mea.* Genes.37.v.27. fratres Josephi de hoc fratre suo dicunt, *caro nostra est.* Levit. 18.v.12. *nuditatem sororis patris tui non revelabis, quia caro est patris tui &c.* maritus fit una caro cum conjuge, ob matrimonialem nexum & arctissimam societatem. Gen.2.v.24. *erunt duo in carne una.* Ergò etiam inter uxorem & mariti consanguineos oritur quædam carnis propinquitas, ad quam spectat sanctio divina. Levit.18. vers.6. *Omnis homo ad carnem carnis suæ non accedat*, unde etiam caro nostra dicuntur, qui solâ affinitate proximâ nobis sunt conjuncti. Levit. 18. v. 17. *filiam filii uxoris tuæ & filiam filiæ ejus non accipies, quia caro tua sunt.* Ex eodem fonte profluxit regula: *Quo gradu quis est consanguineus mea uxori, eo gradu mihi est affinis* & vicissim. *Quo gradu quis est mihi consanguineus, eo gradu est uxori meæ affinis.* Item à *quibus personis abstinere debet maritus ob consanguinitatem, ab iisdem etiam uxor debet abstinere propter affinitatem*, quâ de re plura diximus supcriùs.

3. Conjugii indissolubilitas. 401. 3. De *conjugii indissolubilitate.* Quia conjuges sunt una caro, ideò vinculum conjugii est firmissimum & indissolubile. Hoc porisma Christus ipse ex forma conjugii elicit Matth. 19. Cùm enim Pharisæi ex ipso quærerent, *An licitum sit homini dimittere uxorem quacunque de causa?* v. 3. Christus revocat eos ad formam conjugii in primæva institutione expressam. *Non legistis*, inquit, *quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos?* v.5. *& dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ & erunt duo in carne una.* vers.6. unde porrò infert, *itaque jam non sunt duo sed una caro*, & per consequens, *quod Deus in carnem unam conjunxit, homo non separet.* vers.6. Argumentum Christi est tale. Qui in unam carnem divinitùs sunt conjuncti, non debent humanâ temeritate, quacunque levi de causa separari. Sed conjuges divinitùs in unam carnem sunt conjuncti. Ergò: Majorem probat ex oppositione, jam *non amplius sunt duo sed una caro*, hoc est, post conjugium initum non ampl us sunt duo homines, sed unus homo. Atqui per temerariam illam separationem fiunt duo, qui una caro esse debebant. Terminus indefinitus ἄνθρωπος in prohibitione illa, *homo non separet*, triplicem habet respectum. 1. *ad maritum* temerè per libellum repudii uxori datum ab ea sese separantem. Matth. 19. v.7. 2. *ad uxorem* à marito temerè discedentem. Jerem.3.v.1. 1.Corinth.7.vers.10. 3. *ad judicem* temerè sine justa ac necessaria causa conjuges separantem, quando verò ob adulterium alterutrius partis matrimonium à judice dissolvitur, tunc judex non agit temerè nec privatâ autoritate, sed publicum officium administrat ac divinâ autoritate conjuges iterum dissolvit, ut in quæstione, *an ob adulterium dissolvi possit conjugii vinculum*, infrà pleniùs explicabitur. Bellarminus lib. de matrim. cap.4.§.2. disputat, *potissimam causam, cur matrimonium sit insolubile, non posse referri in causam primariam & certissimam aliam, quàm in signum conjunctionis Christi cum Ecclesia*, de quo pronunciato quid statuendum sit, vidimus superiùs cap. 3. qu. 1. Oblitus est Bellarminus primævæ institutionis, in qua conjuges ex ipsius Dei ordinatione dicuntur *una caro*, unde rectè infert Thomas 4. sent. dist. 3.q.2.art.1. *Matrimonium ex jure Naturæ habere quandam insolubilitatem*, ac Ruard. Tapperus ad artic.18. circa initium sic scribit: *Modus probandi inseparabilitatem matrimonij ex ejus institutione certissimus est & securissimus.* Ex divina igitur ordinatione Conjugii vinculum est indissolubile, quod autem vel per adulterium vel malitiosam desertionem dissolvitur, id est, *ex accidenti*, & præter intentionem contrahentium, cum quilibet cordatus ac sapiens eo animo ac fine matrimonium contrahat, ut indissolubili vinculo cum conjuge uniatur. Proinde ut immutabilitati legis moralis nihil ex eo decedit, quod multis modis ab hominibus violetur, ita quoque quamvis per temeraria divortia, malitiosam desertionem, flagitiosum adulterium. &c. divina conjugii ordinatio labefactetur, nihi-

nihilo tamen minus conjugium in se ac per se, ex divina ordinatione contrahentium rectâ intuitione consideratum rectè definitur, quòd sit firmissima & indissolubilis unius maris & unius fœminæ conjunctio, sicut Imperat. in instit. de patr. potest. §. 2. definit. *Nuptiæ sive matrimonium est viri & mulieris conjunctio individuam vitæ consuetudinem continens.*

405. 4. De *mutua in corpus utriusq; conjugis potestate.* Quia conjuges sunt una caro, ideò est mutuum & æquale jus corporum inter ipsos. Hoc porisma ex forma conjugii colligit D. Apostolus 1. Cor. 7. v. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Uxor est mariti *propria* uxor v. 2. est *caro* mariti, Gen. 2. v. 23. ergò non habet corporis sui potestatem, sed maritus. Maritus est *proprius* vir uxoris, est *caro* uxoris, ergò non habet corporis sui potestatem, sed uxor, ex quo ulterius infert Apostolus, quod uxori vir τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν [sic enim per εὐφημισμὸν congressum maritalem appellat] *debeat reddere*, similiter & uxor viro v. 3. quodque *non debeant invicem se fraudare nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacare possint jejunio & orationi* v. 5. Quamvis ergò respectu reliquorum officiorum inter conjuges sit inæqualitas, cùm viro debeatur imperium ac directio, unde *caput mulieris* dicitur 1 Cor. 11. v. 3. tamen respectu conjugalis debiti utriusque par & æqualis est potestas ac jus reciprocum seu ἀντίστροφος. Ex hoc fundamento intelligitur cum forma conjugii pugnare 1. *polygamiam*, quia ut mulier non habet potestatem sui corporis, sic nec maritus corporis sui potestatem habet, ac proinde non potest alteri conjugi superinductæ corpus suum tradere, aliàs desinit cum priore conjuge esse una caro. Sic ergò non solùm cum *materia* conjugii pugnat polygamia, quia non amplius est unius maris & unius fœminæ, sed unius viri & duarum vel plurium fœminarum conjunctio, sed etiam cum *forma* conjugii, quia violatur æqualitas juris ac potestatis, quam alter conjux in corpus alterius obtinet ex conjugali nexu & obligatione descendens. 2. *divortia levia ac temeraria quacunq; de causa facta*, ut ostendit Salvator Matth. 19. v. 5. Ut enim propter nexum divinæ conjunctionis & mutuam obligationem ex consensione in unam carnem ortam maritus non potest corporis sui potestatem alteri fœminæ tradere ac novam uxorem priori superinducere, ita quoque propter eandem causam non potest se & corpus suum legitimæ conjugi, cui potestatem ejus dedit, temerè subtrahere. 3. *pellicatum*, qui est cohabitatio mariti juxta legitimam uxorem cum alia vel aliis. Si enim unam vel plures uxores secundarias absque conjugalis nexus violatione maritus nequit ducere, multò minùs cum una vel pluribus pellicibus citra conjugalis fidei læsionem poterit consuescere. 4. *adulterium*, quod est furtum longè maximum, per illud namque maritus vel uxor corpus suum, cujus potestatem non amplius obtinet, alteri tradit ac leges conjugii formam ejus concernentes nefariè violat. Estq; duplex, primò *simplex* personæ solutæ cum alterius conjuge, secundò *duplicatum* conjugis scilic. cum alterius conjuge illicita commixtio & thori conjugalis ab utraque parte violatio, quâ de re infra pleniùs disseremus.

5. Amoris inter conjuges perpetuitas.

406. 5. De *amoris ac benevolentiæ inter conjuges perpetuitate.* Quia conjuges sunt una caro, ergò inter eos perpetuò vigere debet amor mutuus ac mutua benevolentia. Hoc porisma ex forma conjugii deducit Apostolus Ephes. 5. v. 29. *Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua, qui uxorem suam diligit seipsum diligit.* vers. 30. *nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam.* vers. 31. *Propter hoc relinquet homo &c. & erunt duo in carne una.* Argumentum Apostoli est ejusmodi. Ubi est carnis unitas, ibi mutua vigere debet benevolentia ac caritas, nemo enim unquam carnem suam odio habuit. Atqui inter conjuges ex divina ordinatione est carnis unitas. Ergò inter eos vigere debet mutua benevolentia & caritas. Ut ex nexu divinæ conjunctionis & obligatione ex consensione in unam carnem descendente mutuum & æquale jus corporum inter conjuges oritur, ita quoque ex eodem principio inter ipsos perpetuò debet vigere ac florere amor mutuus, benevolentia mutua, fides mutua, ἐπιείκεια in tolerandis nævis mutua, συμπάθεια in adversis mutua, κοινωνία bonorum mutua, in liberorum educatione & elocatione, in re familiari paranda & conservanda, cumprimis verò in precibus & pietatis exercitiis opera mutua, ne id quod à Deo institutum est in adjutorium, cedat in pietatis & felicitatis impedimentum. Conjuges sunt una caro, id est, unus homo, ergò etiam voluntatum unitas & sanctæ concordiæ studium inter eos locum perpetuò habeat, cui si veræ in Christum fidei & sinceræ caritatis ex ea profluentis unitas sit conjuncta, non potest quicquam Deo gratius, ac hominibus salutarius cogitari, hac enim ratione pii & concordes conjuges gratum Deo præstant obsequium, aliis hominibus laudabile exhibent exemplum, sibi ipsis temporale & æternum acquirunt præmium. Eccles. 25. v. 1. *In tribus placitum est Spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & coram hominibus. Concordia fratrum & amicitia proximi & vir & mulier sibi consentientes*, ἑαυτοὺς συμπεριφερόμενοι ex mutua dilectione se invicem portantes & veluti amore circumcingentes ac complectentes. Ex hoc fonte amoris conjugalis profluunt officia conjugum, quæ sunt vel utrique conjugi communia vel alterutrius, viri scilicet vel uxoris propria, in illis enim exerit & exercet se conjugalis amor, ut suo loco pleniùs monebitur.

407. 6. *De rerum omnium inter conjuges communitate.* Quia conjuges sunt una caro, ideò omnia inter se debent habere communia. Unitas corporis & carnis longè major & arctior est quàm rerum externarum communio, quod si ergò illa locum habet in conjugio, multò magis hæc in eo locum habere debet. Dionys. Halicarnass. lib. 2. de Romulo memorat, quòd constituerit γυναῖκα γαμετὴν κατὰ νόμους ἱεροὺς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ κοινωνὸν ἁπάντων εἶναι χρημάτων καὶ ἱερῶν, ἀποθανόντος καὶ κληρονόμον τὸν αὐτὸν, ὡσπερ πρότερον καὶ πατρὶ θυγατέρα, *mulierem nuptam, quæ juxta sacras leges cum viro convenisset, sociam omnium ejus bonorum & sacrorum esse, ac mortuo marito eodem jure succedere, quo pater filia.* Inter conjuges vigere debet communitas totius vitæ & omnium quæ ad vitam pertinent *religionis, familiæ, domicilii, bonorum, adversorum & societatis domesticæ.* l. nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. l. adversus 4. C. de crim. expil. hered. l. si cum dotem 23. §. si maritus 7. ff. soluto matrimonio &c. De veris ac sinceris amicis Plato pronunciat, quòd *omnia ipsorum sint communia* scilicet χρήματα οὐν

6. Rerum omnium inter conjuges communitas.

ἑτέρα

urium, quantò magis de hoc summo amicitiæ gradu de conjugio scilicet pronunciari debet, quod omnia inter contrahentes faciat communia, hinc Modestinus definit nuptias, quòd sint *conjunctio maris & fœminæ consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio*. l. Nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. De corpore Christi mystico pronunciat Apostolus 1. Corint. 12. v. 26. *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, si glorificatur unum membrum, congaudent reliqua membra*, quantò magis talis bonorum malorumvè communio inter conjuges locum habere debet, quippe qui non sunt unius tantùm corporis membra, sed corpus unum & caro una? De facultatum tamen communione addenda est necessaria quædam restrictio, quòd scilicet absoluta & omnimoda æqualitas in bonorum communicatione non sit de substantia matrimonii, sed quandoq; sufficiat certam bonorum partem in secundis tertiisvè nuptiis uxori & liberis ex ea suscipiendis assignare, reliqua bonorum portione liberis ex primo matrimonio susceptis in solidum relicta, ex quo fundamento Hemming. de conjug. p. 228. concludit, *virum nobilem, qui ex uxore nobili numerosam sobolem sustulit, uxore demortuâ posse cum fœmina ignobili matrimonium contrahere hac conditione, ut liberi prioris uxoris in bonorum maximè immobilium hereditatem succedant, ut nomen familiæ conservetur, ignobilis verò cum suis liberis sit contenta bonorum mobilium parte juxta honestum inter contrahentes contractum à cognatis & amicis approbatum*. Fundamenta decisionis peti possunt 1. *à mandati divini defectu*. Nullum potest proferri mandatum divinum, quo probetur, omnimodam bonorum æqualitatem debere esse inter conjuges & liberos. 2. *à præcepto contrario*. Deus ipse primogenito ex priore conjugio suscepto *duplicia* dari mandavit, idq; tàm strictè observari voluit, ut filio odiosæ jus illud primogenituræ auferri dilertè prohibuerit. Deut. 21. vers. 15. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam & alteram odiosam, genuerintq; ex eo liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus*. v. 16. *volueritq; substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ*. v. 17. *sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitq; ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicia*. 3. *à probato Abrahæ exemplo*. Abrahamus Patriarcha proponitur nobis ut *pater omnium credentium* Rom. 4. vers. 11. is verò inter liberos ex priore conjugio cum Sara inito & ex posteriore conjugio cum Cethura contracto susceptos, sicq; inter ipsas etiam conjuges non instituit omnimodam bonorum æqualitatem, sed *cuncta, quæ possidet, dedit Isaaco ex Sara genito, Cethuræ autem filiis dedit munera* Genes. 25. v. 5. 4. *à consequente commodo*, quod concernit tum tranquillitatem conscientiarum tum conservationem familiarum. Conscientiarum omninò habenda est ratio, ne tranquillitas earum turbetur & invocatio Dei impediatur. At si velimus dicere, necessariam esse absolutam & Arithmeticam bonorum inter conjuges æqualitatem, multorum conscientiæ sauciabuntur. Vidi n. qui ex priore conjugio liberos susceperunt, amore illorum liberorum à secundis nuptiis abstinebunt, ut pote veriti, ne bona jure Naturæ ipsis debita à noverca superinducta præripiantur, cumque continentiæ dono instructi non sint, perpetuis ustionum flammis torquebuntur vel scortationis laqueis cum conscientiæ vulnere involventur, cui malo obviam iri potest, si citra plenariam omnium bonor. cum nova conjuge communicationem libertas ad secunda vota transeundi ipsis permittitur. Sed & familiarum conservatio interdum requirit, ut primogenito ac liberis è priore matrimonio susceptis, major bonorum pars in hereditatis distributione assignetur, quam liberis reliquis, jam verò Reip. interest, familias illustres & honoratas conservari. 5. *à consequente absurdo*. Si omnimoda bonorum æqualitas absolutè in conjugio esset necessaria, maritus non posset legatorum quorundam constituendorum potestatem sibi reservare, nec ad conservationem Ecclesiarum & Scholarum in Testamento aliquid conferre.

408. 7. *De circumspectionis in conjugio contrahendo summa necessitate*. Quia forma conjugii consistit in nexu indissolubili & conjunctione in carnem unam, idcò summè necessarium est diligentem adhiberi cautionem & circumspectionem, antequam contrahatur, Ludov. Viv. in lib. de Instit. fœm. Christ. *Conjugium est ex illorum genere, in quibus tantùm semel licet peccare. Brevis cautio est conjugium*, inquit Erasmus, *sed habet longum epiphonema*. Priùs ergò *delige* quàm *dilige*, postea namque audire cogeris, *habeas ut nactus*. Semel tantùm hîc errare licet, pœnitentiæ postmodùm locus non datur. Quare cùm societas conjugum sit arctissima & indissolubilis, eligenda est ea, cum qua perpetua & individua vitæ consuetudo possit esse jucundissima & convenientissima, ea verò est, quæ veræ religionis professione, generis, morum ac facultatum conditione quàm proximè ad nos accedit. Multùm decedit *pietati*, si cum diversæ religionis conjuge matrimonium ineatur, multùm decedit concordiæ & *suavitati*, si genere, moribus ac fortunis penitùs dissimilis in conjugium allicatur. Nec tamen *Arithmeticam* sed *Geometricam* æqualitatem, vel ut alii loquuntur, proportionem Musicam in externorum bonorum convenientia hîc requirimus, sæpe enim quod parti uni decedit ratione generis & facultatum, ab altera compensatur respectu eruditionum ac honorum, &c. de qua compensatione eleganter differit Alber. Gentil. lib. 4. cap. 13. ubi inter cætera adducit dictum Baldi, quod *bona illa matrimonii exteriora divitiæ, nobilitas, juventus, pulcritudo sese mutuo adjuvent*.

7. Circumspectionis in conjugio contrahendo adhibenda necessitas.

409. Quæritur hoc loco 1. *An ad conjugii formam referenda sit benedictio sive consecratio Ecclesiastica?* Affirmant quidam ex Pontificiis cùm conjugium statuant esse *Sacramentum*; Atqui Sacramentum esse nequit, nisi Ecclesiastica illa benedictio & Consecratio accedat. Gropp. in Ench. Christ. Inst. in tr. de Sacram. matr. *Verbum hujus Sacramenti, quo accedente ad Elementum fit Sacramentum, illud est, quo ambo mas & fœmina, cum pietatis respectu, qua in Deum est, sibi mutuò fidem conjugalem dant, accipiuntq; non quovis modo sed in DEI nomine conjunguntur & copulantur. Tale verbum est. Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Canus lib. 8. Loc. Theol. c. 5. *Verba quibus conjuges mutuum consensum exprimunt, dicit esse formam contractus conjugii, sed non Sacramenti conjugii, cùm illud solum conjugium sit Sacramentum, quod à Ministro Ecclesiastico sacris & solennibus verbis celebratur*. Alphons. à vera cruce in Append. f. 13. & seqq. Joh. de Cambis in Compend. Theol. verit. lib. 6. c. 3. statuunt, *non solùm verba con-*

Q. 1. An ad formam conjugii pertineat benedictio Ecclesiastica.

consensum exprimentia, *sed etiam ac vel maximè benedictionem Sacerdotalem esse formam conjugii essentialem.* Idem Pisis à suo Collega assertum fuisse refert Piso Soacciustract. de sponsl. part. 2. pag. 40. Bellarm. quidem lib. de matr. cap. 6. contra Melchiorem Canum disputat, *verba vel signa mutuum consensum exprimentia esse formam conjugii, non solùm ut est contractus*, *sed etiam ut est Sacramentum*, verùm 1. sibiipsi adversatur, quia in præced. cap. 4. ex benedictione illa conjugio adhiberi solita demonstrare nititur illud esse Sacramentum. *Constat* [inquit] *jam inde ab exordio Ecclesiæ matrimonium inter res sacras fuisse habitum & inter sacrorum solemnia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum.* Quomodo igitur materiam & formam hujus Sacramenti in verbis conjugum mutuum consensum exprimentibus quærere potest? 2. maximo sese implicat absurdo, quando addit, quòd *ipsi conjuges sint ministri hujus Sacramenti*, cùm tota Scriptura testetur & praxis Ecclesiastica idem confirmet, ordinariam Sacramentorum administrationem non nisi ad Ecclesiæ ministros pertinere, quippe qui sunt οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ divinitùs constituti 1. Cor. 4. v. 1. proinde si conjugium est verè & propriè dictum Sacramentum, minister ejus erit non alteruter conjugum vel uterq; conjunx sed Ecclesiastica persona in publico docendi & Sacramenta administrandi munere constituta, à qua applicatio formæ ad materiam hujus Sacramenti procedat, unde Dominicus à Soto 4. sent. dist. 26. q. 2. art. 5. scribit, *non defuisse suo tempore aliquot*, *qui formam essentialem hujus Sacramenti esse statuerent illa verba*, *ego vos conjungo.*

410. Cæterùm consecrationem esse simpliciter & absolutè necessariam ad conjugium ac proinde ad ejus formam essentialem pertinere probari posset his argumentis. 1. *ex prima conjugii institutione.* Quæ juxta regulam primævæ institutionis in conjugio requiruntur, ea sunt simpliciter necessaria & ad essentialem conjugii formam pertinent. Sed consecratio & benedictio conjugum juxta regulam primævæ institutionis requiruntur. Genes. 2. v. 22. *Adduxit Deus mulierem ad Adamum* cap. 1. v. 28. *benedixit illis, dicens*: *Crescite & multiplicamini.* 2. *ex conjugii Christiani conditione.* Matrimonium solo contrahentium consensu & verbis consensum exprimentibus contractum est merè civilis contractus, sed Christianorum conjugium est sacrum fœdus, res sacra, ergò ad contractum illum civilem accedere debet Ecclesiastica benedictio, per quam reddatur fœdus sacrum. 3. *ex juris Canonici sanctione.* Euaristus in cap. Aliter 30. q. 5. negat, *aliter esse legitimum matrimonium*, *nisi ab his qui super fœminam dominationem videntur habere & à quibus custoditur*, *uxor petatur, & à parentibus & propinquioribus sponsetur & legibus dotetur & suo tempore Sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à Paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & consociata*, *à proximis congruo tempore petita à legibus dotetur ac solenniter accipiatur & biduo vel triduo orationibus vacent & castitatem custodiant.* Postea addit. *Ita peracta legitima scitote esse connubia, aliter vero præsumta non conjugia sed adulteria vel contubernia vel stupra aut fornicationes potiùs quàm legitima conjugia esse non dubitatur.* Hormilda in c. Nullus. caus. & quæst. iisd. *Nullus fidelis cujuscunq; conditionis sit*, *occultè nuptias faciat, sed benedictione à Sacerdote acceptâ publicè nubat in Domino.* Leo in c. Qualis, caus. & quæst. iisd. *Vxor secundùm legem & Evangelium publicis nuptiis in conjugium legitimè sumenda.* Nicolaus in c. Lotharius 31. q. 2. *Vxor legitima ea est, quæ nuptiis more celebratis per benedictionem scilicet Sacerdotis marito extitit conjuncta*, unde multi ex Canonistis Sacramentum matrimonii gratiam conferens constituunt in benedictione Sacerdotali & precibus, quæ super conjugatos pronunciari solent. 4. *ex juris civilis dispositione.* Harmenopul. lib. 4. Epit. t. 4. *Hodiè non nudo consensu matrimonium contrahitur, sed nisi Sacerdotum precibus interpositis corroboratum fuerit, nec nuptiæ contrahuntur, nec prohibentur, qui contrahunt à se invicem discedere*, atque addit hoc constituisse Leonem Philosophum & Alexium Comnenum. Leonis constitutio extat inter Novellas ejusdem Constit. 89. *Quemadmodum adoptionem promiscuè habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine precibus sacrisq; Ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvipendere putabat, ita & absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra jam receptam benedictionem iniri sineret, neglexisse videtur, sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit, à nobis vero cum divina gratia ad honestius multò sanctiusq; vitæ institutum jam res comparata sine, neutrum dictorum negligi convenit. Itaq; quemadmodum adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici percepimus, sic sanè etiam sacræ benedictionis testimonio matrimonia confirmari jubemus, adeò ut si qui citra hanc matrimonium ineant, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in vita illa consuetudine matrimonii jure potiri velimus.* Comneni constitutio extat inter Novellas Imperatorias Const. 3. de sponsal. & Const. 3. de spons. solutione, ubi sancit, *ea sponsalia matrimonii vim & effectum habere, quæ sacrâ benedictione confirmata sint, idq; propterea quod consecrationem matrimonii & preces adhibitas pro nihilo tanquam vanum aliquod reputari & quasi inter personas, quæ conjunguntur, Deus adhibitus non esset, absurdum sit, imo pro veris nuptiis habenda, iisq; æquipollere, in quibus sacra peragitur benedictio, DEO inter eos, qui conjunguntur, interveniente & primam vitæ conciliationem confirmante; reliqua vero sponsalia sponsaliorum tantùm effectum habere.* Justinianus etiam voluit matrimonium contrahi *cum attestatione apud defensorem Ecclesiæ.* Nov. 74. cap. 4. §. 1.

411. Contraria assertio nititur hisce fundamentis. 1. *ex consecrationis conditione.* Consecratio illa Ecclesiastica novorum conjugum non habet expressum aliquod ac speciale Dei mandatum. Introductam esse pio & utili consilio, ejusdemque vestigia extare in verbo divino haud inviti concedimus, quod ipsum inferiùs latè demonstrabimus, interim tamen disertum aliquod præceptum de solenni & Ecclesiastica illa novor. conjugum benedictione ex sacris literis produci vix poterit, ergò non potest eadem statui absolutè & simpliciter ad conjugii essentiam necessaria, tanquam essentialis ejusdem forma. Ulterius. Absq; quo rei alicujus essentia & integritas constare potest, ea non est essentialis ejusdem forma, quippe quæ salvâ rei essentiâ nunquam abesse potest. Atqui conjugio sua constare potest integritas absq; Ecclesiast. benedictione. Ubi enim dantur causæ sufficientes in actu positæ & non impeditæ, ibi ponitur effectus.

Sed

Sed absque Ecclesiast. benedictione dantor causæ conjugii sufficientes, in actu positæ & non impeditæ, dari enim potest consensus legimmus personarum legitimar. in indissolubilem vitæ consociudinem verbis externis legitimè expressus, quamvis non accedat Ecclesiastica benedictio, ac talis consensus matrimoniasis sufficiens est ad nexum illum indissolubilem inducendum, cùm adsit materia & forma. E. benedictio Ecclesiastica non est esseotialis conjugii forma nec requisitum sliquod ad essentiam ejus absolotè necessarium. 2. *ex causarum enumeratione*. Si omnes causæ, propter quas benedictio Ecclesiastica novis conjogibus confertur ad calaolos revocemus, apparebit nullam earum id inferre, quod benedictio sit de matrimooii essentia vel requiratur ad ipsius esse, sed tantùm ad bene esse. E. benedictio illa non potest statui essentialis coujugii forms. Antecedens patebit inferiùs. 3. *à paritatis ratione*. Quòd apud Romaoos olim fuit deductio in domum, id hodiè est Ecclesiast. consecratio, quæ in illius locum successit. Sed deductio in domum non pertinuit ad ipsam conjugii essentiam. Placentinus quidem & ejos vestigiis insistens Hotomann. lib. 5. observ. cap. 9. judicarunt, *deductionem in domum necessariò ad essentia conjugii complementnm jure Romano fuisse requisitam*, argumento l. 5. ff. de rit. nupt. *Mulierem absenti per literas ejus vel per nuncium posse nubere placet, si en domum ejus deduceretur, eam verè qua abesset ex literis vel nuncio suo duci à marito non posse, deductione enim opus esse in mariti, non in uxoris domum, quasi in domicilium matrimonij.* Item ex l. Cùm in te 6. C. de donat. ante nupt. obi tum demom sponsam fuisse uxorem statuitur, *si in domum sponsi fuisset deducta*. Sed hanc Placentini opinionem ab Accursio in Auth. de nupt. & in d. l. 5. de rit. nupt. refutatam potior JCtorum pars repudiat, ot constat ex Alber. Gentil. lib. 2. de nopt. cap. 5. Duaren. solut. matrim. cap. 2. Borcholt. de gradib. p. 85. Connan. lib. 8. com. cap. 3. n. 6. & aliis com pluribus, quorū sententia magis conformis legib. *ex solo consensu & affectu* maritali conjogium æstimantib. l. si quis 26. C. de nupt. *Ex affectu omnes introducuntur nuptiæ*. Authent. de nupt. cap. Nuptias. 3. *Nuptias affectus alternus facit*. l. si donationum 22. C. de nupt. *Si nuptiarum celebritas omittatur, nullus existimet ob id deesse rectè alias inito matrimonio firmitatem*. l. Seja 66. ff. de donat. inter vir. & uxor. *ex consensu intelligi contractum matrimoninm ante tempus deductionis Scævola respondit*. Ergò nec Ecclesiastica consecratio ad conjugii essentiam pertinet. 4. *ab absurdi consecutione*. Si benedictio Ecclesiastica est essentialis conjogii forma vel requisitum aliquod ad ejus essentiam simpliciter necessarium, consequens fuerit, apud gentiles non esse verum & propriè dictom conjugium, quin & in Ecclesia Israelitica talis benedictio & consecratio Ecclesiastica qualis hodiè adhibetur, vix demonstrari poterit, ex quo consequens foret, etiam in Vet. Test. non fuisse inter Israelitas verum ac ratum matrimoniom. Quid quod Soter I. Episcopus Romanos imperante Antonino circa annum Christi 174. demum instituisse memoratur, ne legitima haberetur uxor, nisi cui Sacerdos ex instituto benedixisset. Platina in vita Soter. p. 23. quamvis hic ritus sit antiquior, ut suo loco monebimus.

412. Pro decisione quæstionis [præsupposito eo, quod de matrimonio intra Ecclesiæ pomœria à Christianis celebrato hîc agatur] distinguendom est 1. inter consensum *matrimonialem*, qui coram Ecclesiæ facie ante solennem benedictionem publicè à desponsatis declarari nostris moribus ac temporibos consuevit & inter *ipsam consecrationem* consensus illios declarationem consequentem. Matrimonialis consensus omninò necessarius est ad indissolubilem matrimonii nexom introducendum, ad quem sponsalitius consensos nondum sufficit, ot superiùs demonstravimus, cumque in publico Ecclesiæ conventu immediatè ante Sacerdotal. benedictionem consensos ille matrimonialis declaretor, ideò illius ratione & respectu benedictio Sacerdotal. ad conjugiom necessaria haud incommodè dicitur, noo quidem ut *forma*, sed ut *causa efficiens proxima*. 2. inter necessitatem ex *institutione divina descendentem* & ad ipsam rei Natoram pertinentem & inter necessitatem *ex humana aliqua constitutione* descendentem & publicæ utilitatis ac honestatis intuitu introductam. Benedictio Sacerdotalis necessaria est ad conjugium ritè ineundum non ex speciali quodam præcepto divino, nec propter conjugii Natoram, q. ea non sit integra absque Sacerdotali consecratione, sed ob constitutionem Ecclesiast. & civil. publicæ utilitatis & honestatis intuitu introductam, inde Donell. lib. 3. comm. c. 20. ita consulit, *si statutum aliquod in aliquo loco de consecratione Ecclesiast. novorum conjugum vigeat, præcisè illud servari debere: Si verò nihil constitutum, omittendam quidem solennitatem deductionis in templum non esse, nisi justa causa vel necessitas urgeat*. 3. inter *rem ipsam & publicum rei testimonium*. Benedictio Sacerdotalis novorum conjugom noo requiritur ad rei ipsios, conjugii scilic essentiam, sed ad publ. ejus testimonium, ot omnibus constare possit legitimè & honestè matrimonium esse contractum. Quemadmodum igitur glossa in l. 5. ff. de rit. nupt. in verb. deductione notat *ad conjugium opus esse deductione in domum, ut sit sufficiens nuptiarum testimonium*: sic de consecratione Ecclesiastica idem dicimus, eam requiri ut publicum nuptiarum legitimè & non clanculum contractarum testimonium. Sic investitura à JCtis dicitur *signum feudi necessarium*, ita ut investiturâ non facta feudum non intelligatur constitutum, nec tamen propterea est de essentia feudi, quippe quòd in sola fide vasalli erga dominum consistit. 4. inter matrimonium spectatum *in foro conscientiæ & in foro exteriore*. In foro conscientiæ & coram Deo est verum & ratum marrimonium, quod legitimo & matrimoniali otriusque partis coosensu est initom, si vel maximè Sacerdotalis benedictio non accesserit, sed in foro exteriore non judicatur verum & ratom matrimonium, quod non est in facie Ecclesiæ confirmatum. Tertull. lib. de podicit. c. 4. p. 602. *Penes nos occultæ conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur*. 5. inter duplicem vocabuli *Nuptiarum* significationem. Monuimus superiùs c. 1. §. 10. nuptiarom nomen quandoque significare *ipsum matrimonium*, ut quando dicitur non *concubitum sed consensum facere nuptias*. l. 30. ff. de R. J. *nuptias consistere non posse nisi consentiant omnes, i. e. qui coeunt & quorum in potestate sunt* l. 2. ff. de rit. nupt. &c. quandoque verò *festivitatem nuptialem* in solenni novorum coojugum epulatione adhiberi solitam, ut quando dicitur l. Seja 66. ff. de donat. inter vir. & uxor. *pri-*

ut quàm aquâ & igni acciperetur, id est, nuptiæ celebrentur, l. sancimus 24. C. de nupt. *Sancimus, si quis nuptiarum fecerit mentionem in qualicunq; pacto, quod ad dandum vel ad faciendum, vel non dandum vel non faciendum concipitur & sive nuptiarum tempus dixerit, sive nuptias nominaverit, non aliter intelligi conditionem esse adimplendam vel non extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas.* Juxta priorem significationem si accipiantur nuptiæ, ad earum essentiam non pertinet sacerdotalis benedictio, sed juxta posteriorem significationem, quam etymologia vocabuli à nubendo deducta respicit, consecratio Ecclesiastica omninò requiritur ad nuptias Christianis ritibus & solennitatibus celebrandas. 6. Denique quidam distinguunt inter formam conjugii *essentialem* & *accidentalem*. Essentialis conjugii forma consistit in arctissima & indissolubili unius maris & unius fœminæ legitimè contrahentium conjunctione, sed accidentalis forma potest statui in consecratione Ecclesiastica & nuptialis festivitatis celebratione, sed enim cùm accidentalis illa forma essentiam rei non constituat, ideò strictè loquendo forma non est, sed duntaxat externum adjunctum.

2. *An copula conjugalis pertineat ad matrimonii essentiam.* 413. Q. 2. *An copula conjugalis pertineat ad matrimonii essentiam?* Affirmant quidam juris Pontificii canones c. Non est dubium 27. q. 2. *Non est dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexuum non docetur fuisse.* c. Cùm societas caus. & quæst. iisd. *Cùm societas nuptiarum ita sit a principio instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum, non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale mysterium.* Benedictus Pontif. c. Lex divinæ caus. & quæst. iisd. *Verbis illis, Erunt duo in carne una, innuens non aliter virum & mulierem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohæreant, qui ergo nequaquam mixtus est extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda sponsionis verba possunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur, sed neq; osculum parit propinquitatem, quod nullam facit commixtionem.* Lomb. lib. 4. sent. dist. 26. lit. G. eosdem canones adducit, quos itidem ut Gratianus Augustino & Leoni tribuit, iisq; addit dictum Augustini. *Non est perfectum conjugium sine commixtione sexuum.* Cùm verò ex Augustini & aliorum Patrum dictis contrarium disertè probari possit, ut inferiùs videbimus, ideò vehementer laborat in conciliatione illorum dictorum. *Hoc* [inquit] *si secundum superficiem verbor. quis acceperit, inducitur in errorem tantum, ut dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium & inter Mariam & Ioseph non fuisse conjugium vel non fuisse perfectum, quod nefas est sentire. Tantò enim sanctius fuit ac perfectius, quantò à carnali opere immunius. Ergò superiùs posita ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non est permixtio sexuum, sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram conjunctionis Christi & Ecclesiæ, figurat enim illam unionem Christi quæ est in caritate, sed non illam, quæ est in Natura conformitate.* lib. ejusd. distinct. 30. lit. C. adducit dictum Ambrosii. *In omni matrimonio conjunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat & perficit conjunctorum commixtio corporalis*, quod eo modo intelligendum esse dicit, perfici conjugium commixtione corporali, *non quantum ad veritatem sed sanctitatem conjugii, sed quantum ad significationem, quia perfectius unionem Christi & Ecclesiæ tunc figurat.* Bellarm. de matrim. cap. 5. resp. ad 6. arg. de copula conjugali duas Catholicorum [Romanensium] opiniones esse tradit, quosdam enim docere, *quod copula illa nec Sacramentum sit nec pars Sacramenti, sed solùm actus sive officium matrimonii, ac proinde accidentarium quid respectu Sacramenti matrimonii*, alios verò velle, quod *copula conjugalis sit pars quædam Sacramenti non quidem essentialis, sed integralis, ideoq; ante copulam matrimonium appellari ratum, sed non consummatum*, omnes in eo convenire dicit, quòd *copula non sit pars essentialis.* Ad canones à Gratiano & Lombardo adductos respondet, *eos depravate ab utroq; citari ac proinde & Gratiani codicem & Lombardi textum* ex Leonis Epist. 92. ad Rust. *esse emendandum, ita ut negandi particula auferatur*, quod nos in medio relinquimus atque ex eo de fide, quâtum Gratianus decretorum compilator, tum Lombardus Scholasticæ Theologiæ autor veterum scripta tractant, judicium fieri jubemus. *Iure* antiquo *Saxonum* copula carnal. itidem ad complementum matrimonii necessariò requiri videtur, dum lecti conjugalis conscensionem, quæ concubitus gratiâ fieri consuevit, necessarium esse statuit lib. 1. Landrecht art. 31. & 45. lib. 3. art. 45. nisi quis hoc accipiat dictum de illo ritu, cujus adhuc vestigia quædam in inferiori Saxonia extant, quo nuptialis festivitatis die in præsentia cognatorum & amicorum sponsa sponso mediâ luce adducitur & uterq; in lectum collocatur.

414. Quicquid verò sit de quibusdam juris Pontificii canonibus vel veteri Saxonum jure, rectiùs omninò statuitur, copulam conjugalem non ad εἶναι sed ad usum conjugii pertinere, quod patet 1. ex *ipsa conjugii definitione*, quæ causas essentiales ejusd. exponit, carnalis verò copulæ nullam omninò mentionem facit. Constat conjugio sua integritas ex causa efficiente, materiali & formali, si vel maximè usus conjugalis copulæ non accesserit, cùm finis respectu intentionis quidem sit necessarius, sed in executione non semper actu sequatur. 2. *ab exemplorum inductione.* Inter *primos parentes* ante lapsum fuit verum & ratum, Deoque gratum conjugium, ab ipso Deo conciliatum, confirmatum ac consecratum, quamvis nondum accesserat conjugalis copula, quam post lapsum demum fuisse secutam, constans est veterum sententia, Mosaicæ Historiæ descriptioni consentanea, unde Aug. lib. 1. de Gen. contr. Manich. c. 19. *consanguinitates & necessitudines ex peccato & morte profluxisse* scribit. Inter *Iosephum & Mariam* matrem Domini fuit verum matrimonium, quamvis Josephus eam non cognoverit Matth. 1. v. 25. Aug. lib. 2. de consens. Evang. c. 1. *Non erat fas ut ob hoc eum* [Josephum] *a conjugio Mariæ separandum putaret Evangelista, quod non ex eius concubitu, sed virgo peperit Christum, hoc enim exemplo magnificè insinuatur fidelib. conjugatis, etiam servata pari consensu continentia posse permanere vocariq; conjugium non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Idem lib. 1. de nupt. & concup. c. 11. *Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, Sacramentum.* *Prolem* cog-

cognoscimus ipsum Dominum; fidem quia nullum adulterium; Sacramentum, quia nullum divertium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat. 3. *ex juris civilis & Canonici decisione.* In jure civili traditur expressa regula. *Nuptias non concubitus, sed consensus facit* l.30.ff.de R.J. *Non coitus sed maritalis affectio matrimonium facit* l. cum hic status 32.§. si mulier. de donat. inter vir. & uxor. cumprimis ad hanc rem notabilis est textus in l. cui fuerit. ff. de condit. & demonstr. *Cui fuerit sub hac conditione legatum, si in familia nupsisset, videtur impleta conditio statim atque ducta est uxor, quamvis nondum in cubiculum mariti venerit, nuptias enim non concubitus, sed consensus facit.* Idipsum repetitur in Jure Canonico c. matrimonium 27.q.2. *Matrimonium non facit coitus sed voluntas.* c. sufficiat caus. & quæst. ibid. *Sufficiat solus secundum leges consensus eorum, de quorum quarumve consensu & conjunctionibus agitur, qui solus si defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.* 4. *ex veterum Patrum testificatione.* Ambrosius de Instit. virg. cap.6. *Desponsatam viro conjugis nomen accepit. Cùm enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium est, non cum virili admixtione cognoscitur.* Chrysostomus homil 16. in Matth. *Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur. Matrimonium enim non facit coitus sed voluntas, & ideo non solvit illud separatio corporis, sed voluntatis, ideo qui dimittit conjugem suam & aliam non accipit, adhuc maritus est, nam etsi corpore separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est.* Augustinus lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 11. ab init. *Quibus placuit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur, imo firmius erit, quò magis ea pacta secum inierint, quæ carius concordiusve servanda sunt non voluptariis corporis nexibus, sed voluntariis affectibus animorum &c.* Isidorus libr. 9. etymolog. cap. 7. *Conjuges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus,* quæ pleraq; omnia allegantur à Gratiano l.d.

CAPUT VII.

De causa finali conjugii.

Causa finalis Conjugii. 415. Diximus superiùs cap. 2. §. 42. ex primæva conjugii institutione tres causas posse colligi, propter quas Conjugalis societas divinitùs est instituta. Prima est *necessitas*, quæ concernit liberorum generationem & generis humani propagationem. Secunda est *utilitas*, quæ complectitur mutuum adjutorium, quod conjuges sibi invicem præstare debent non solùm in *vita civili*, in re familiari paranda & augenda, in liberis educandis, in adversis tolerandis, sed etiam *in vita spirituali*, in precibus scilicet & pietatis exercitiis. Tertia est *suavitas*, quæ respicit suavissimum ac familiarissimum viri ac mulieris consortium & insolubile fœderis conjugalis vinculum, ad quos fines in ipsis copulationis divinæ verbis expressos post lapsum accessit quartus, qui est *accessorius*, quòd conjugium est adversus libidines remedium. 1. Cor. 7. v. 2. Aug. lib. 9. de Genes. ad literam c. 7. libr. 2. de peccat. orig. c. 39. libr. 1. de nupt. & concupisc. c. 17. & alibi passim tria conjugii bona numerat. 1. *bonum fidei*, quia conjuges obligantur ad debitam benevolentiam. 2. *bonum prolis*, quia ad sobolem generandam & humanum genus propagandum conveniunt. 3. *bonum Sacramenti*, quia conjugalis copula est indissolubilis. *Bonum, quod nuptiæ habent, inquit, est tripartitum, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem ut conjugium non separetur & dimissus & dimissa nec causa prolis alteri conjungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, quâ vel Naturæ decoratur fœcunditas vel incontinentiæ regitur pravitas.* Hæc Augustini sententia allegatur in jure Canonico c. Omne 27.q.2. & approbatur à B. Luthero in cap. 12. Genes. tom. 6. Witebergens. pag. 162. quam Canonistæ latiùs deducunt & cuilibet horum bonorum tria specialia bona assignant. *Bonum prolis* in conjugio statuunt esse triplex, 1. *quia parit Deo servos fideles*, qui eum colunt & reverentur. 2. *quia patriæ parit cives*, qui eam replent. 3. *quia sibi parit liberos & heredes*, quibus familia conservatur. *Bonum fidei* itidem triplex statuunt. *Animæ, corporis & honestatis.* *Animæ* ob fornicationis fugam, *Corporis* ob mutua ministeria, quæ sibi invicem præstant conjuges, præsertim in bonorum conservatione, tum intra tum extra domum. *Honestatis*, quia nuptiæ faciunt honestum illud, quod turpe esset & ruborem induceret. *Bonum Sacramenti* non minus triplex agnoscunt. 1. ut *conjunctio animorum* significet unionem animæ erga Deum. 2. ut *conjunctio corporum* significet unionem Verbi & carnis. 3. quia unus vir & una uxor significat unum sponsum Christum unius ejus sponsæ Ecclesiæ. Sed quædam ex his ad classem adjunctorum & effectorum potiùs quàm finium referenda sunt. Costanus in commentar. de natr. cap. 8. Forsterus de Nupt. cap. 10. & alii JCti fines conjugii hosce numerant. Primus ac præcipuus finis est *procreatio liberorum seu propagatio sobolis & multiplicatio humani generis*. l. Dotium. 1. ff. solut. matrimon. *Dotatas esse fœminas ad sobolem procreandam, replendamque liberis civitatem maximè est necessarium.* l. Liberorum 220. ff. de V.S. *Parentes liberorum procreandorum animo & voto uxores ducunt.* Alter & huic subordinatus finis est *liberorum educatio.* Instit. de jure nat. gent. & civil. §. 1. *ex jure naturali descendit maris ac fœmina conjunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio.* Ulpianus in l. Si quis 5. ff. de agnos. & alend. liber. §. 1. respondit, *Etiamsi liberi non sint in potestate, alendos à parentibus esse.* Tertius est *constitutio & conservatio familiarum & Rerumpublicarum.* d. l. 220. §. 3. *idcircò filios filiasve concepimus atque edimus, ut ex prole eorum earumve diuturnitatis nobis memoriam in ævum relinquamus.* Hadrianus l. 7. de bonis damnator. §. 3. mavult *ampliari imperium hominum adjectione quàm pecuniarum copia.* Quartus finis est *certitudo prolis* l. filium 6. de his qui sui vel alieni juris. *Filium eum definimus, qui ex viro & uxore ejus nascitur.* Quintus finis est, *ut conjuges se mutuis officiis juvent & invicem delectent.* Sextus finis, *ut sit adversus omnes inordinatas & illicitas*

commixtiones medicina. Sed in hisce fines cum effectis & adjunctis matrimonii, cumque officiis conjugum confunduntur, ac divelluntur quidam fines ad unum caput pertinentes.

416. Quidam ex Theologis recentioribus, ut Hemming. in libr. de conjug. p. 145. Bucanus in loc. p. 113. *respectu objectorum,* ad tres classes conjugii fines revocant. 1. Si ipsos conjuges spectemus, quatuor sunt conjugii fines. 1. *ut in rebus divinis & humanis sint sibi invicem adjumento.* Gen. 2. v. 20. 2. *ut liberos procreent,* qui sint & nominis & paternorum bonorum heredes. Gen. 1. vers. 28. 3. *ut familiarem & amicam societatem invicem colant.* 4. *ut conjugium ipsis sit remedium adversus vagas libidines* 1. Cor. 7. v. 2. fines ergò erunt 1. *βοήθεια* mutuum auxilium, ad quod pertinet *σικουρία* sedulitas in tuenda & conservanda familia. 2. *γένεσις* sobolis generatio, ex qua heredes sperent. 3. *συνδίαιτα* familiaris & amica conversatio. 4. *ἀγνεία* castitas & fornicationis evitatio. 2. Si Ecclesiam vel Rempublicam respiciamus, finis conjugii est, ut *sit Ecclesiæ ac Reipublicæ seminarium.* 3. Si Deum conjugii autorem spectemus, finis conjugii est, *ipsa Dei gloria,* ut conjuges eum, qui ipsos copulavit, discant agnoscere, timere, colere, celebrare, & cogitent suum conjugium dulcissimam esse imaginem arcanæ illius conjunctionis, quæ inter Christum & Ecclesiam intercedit Eph. 5. v. 32. Quidam *respectu temporum* juxta diversos hominis status conjugii fines distinguunt, ita ut quosdam ex illis referant ad statum integritatis sive *Naturæ institutæ,* quosdam ad statum corruptionis sive *Naturæ destitutæ.* Lomb. 4. sent. dist. 30. lit. D. *Finalis causa matrimonii contrahendi principal. est procreatio sobolis, propter hoc enim instituit Deus conjugium inter primos parentes, quibus dixit: Crescite & multiplicamini. Secunda est post peccatum Adæ vitatio scortationis.* 1. Corinth. 7. *Sunt & aliæ causæ honestæ, ut inimicorum reconciliatio & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minus honestæ, propter quas aliquando contrahitur, ut viri mulierisq; pulcritudo, quæ animos amore inflammatos sæpè impellit inire conjugium, ut valeant suum explere desiderium. Quæstus quoque & divitiarum possessio frequenter est conjugii causa & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere.* [Atqui hoc loco non quæritur de causis impulsivis ac finalibus, quas ex avaritia vel libidine in conjugio contrahendo homines quandoque respiciunt, sed de causis finalibus illis, propter quas conjugium à Deo primitùs institutum] Bonavent. in breviloq. tr. 6. c. 13. *Conjugium ante lapsum institutum est in officium, jam verò valet non solùm in officium, sed etiam in remedium contra libidinis morbum.* D. Harbartus in tr. de conjug. f. 222. novem fines conjugii recenset. 1. *Ut agnoscamus Deum esse mentem castam, eique in castitate serviamus.* 2. *ut homo habeat adjutorium, quod se ipsi applicet legitimâ & individuâ conjunctione ad levandum solitudinis tædium & minuendas hujus vitæ corporalis molestias.* 3. *ut genus humanum certâ lege propagetur, & ex eo æterna Ecclesia Deo colligatur, nec pecudum more ex promiscuo & vago concubitu incerti exstant liberi, qui à parentibus negliguntur ac fiunt Ecclesiæ & Reip. noxii.* 4. *ut sit remedium contra libidines & illicitas cupiditates.* 5. *ut sit παιδευτήριον & officina multarum virtutum, fidei, invocationis, patientiæ, dilectionis, sedulitatis.* 6. *ut castè in conjugio viventes lucem veræ agnitionis Dei non amittamus & vitemus pœnas impuris divinitùs decretas.* 7. *ut occasione conjugiorum arctius conjungantur duæ diversæ familiæ, & hoc quasi nexu inter se devinciantur totæ gentes mutua consanguinitate & affinitate.* 8. *ut conjugium sit carcer & frenum, quo coercentur homines ferociores, ut fiant mitiores, & magis afficiantur communibus miseriis.* 9. *ut sit mysterium conjunctionis inter Christum & Ecclesiam.* [At hac ratione fines conjugii ad unum caput pertinentes in diversos discernuntur & cum adjunctis conjugii permiscentur.]

417. Prætermissis igitur aliis aliorum enumerationibus progredimur hoc modo. Finis Conjugii est vel *Generalis, remotus ac summus* vel *specialis, proximus & intermedius.* Finis generalis, remotus ac summus est *Dei gloria,* quæ ut omnium divinarum ordinationum, ita quoque hujus sanctissimæ ordinationis conjugalis finis ultimus ac summus rectè statuitur. Probamus id 1. *ex dictis Scripturæ generalibus.* Proverb. 16. vers. 4. *Omnia operatus est Dominus propter se,* hoc est, ob nominis sui gloriam, jam v. conjugium itidem est aliquod Dei opus, hoc est, sancta ipsius ordinatio & constitutio, sancta ipsius voluntas, ita enim פֹּעַל opus rectè accipitur Deut. 32. v. 4. תָּמִים פָּעֳלוֹ *perfectum atque integrum est opus ejus,* hoc est, ut Psaltes Regius exponit Psalm. 111. v. 3. הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ *gloria & decor opus ejus,* quod Luther. vertit. Was er ordnet/dz ist löblich vnd herrlich/ quare cùm conjugium etiam sit Dei ordinatio, utique & ipsa est laudedigna, & per conseq. ad agnoscendam & prædicandam divini nominis gloriam instituta. Esai. 43. v. 21. *Populum istum formavi mihi, laudem meam enarrabunt.* vers. 7. *ad gloriam meam formavi eum & feci eum.* Ergo finis creationis masculi & fœminæ, finis propagationis & conservationis generis humani est Dei gloria. 1. Corinth. 10. vers. 31. *Sive manducatis sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Illud universale *τὰ πάντα* etiam complectitur conjugii contractum, ac proinde in conjugio ineundo itidem spectari à piis debet Dei gloria, ob cujus propagationem primitùs illud fuit institutum. 2. *ex dicto speciali* Tob. 8. v. 9. ait Tobias junior, *Domine tu scis, quia non luxuriæ causâ accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in quo benedicatur nomen tuum in secula,* quæ tamen posteriora verba in Græca editione non habentur vers. 19. Socer & socrus Tobiæ orant: *Faceos Domine plenius benedicere te, & sacrificium laudis tuæ tibi offerre.* Syr. 17. v. 5. *Creavit Deus ex homine adjutorium.* v. 8. *ut nomen sanctificationis collaudent &c.* 3. *ex ipsa rei Natura.* Finis conditi hominis est Dei, utpotè summi boni agnitio & celebratio, unde Adamus divinarum laudum κῆρυξ ac præco fuit constitutus, sed noluit Deus pro exuberantissima sua bonitate solum & unum Adamum hac felicitate perfrui, ideò conjugem ipsi addidit, cujus adjutorio liberos procrearet, qui & ipsi Dei cultores ac præcones essent. Noluit Deus vago & promiscuo concubitu hominem ferarum more uti, sed naturale desiderium speciem propagandi ad unum restringere voluit individuum, ut speculum castitatis in conjugali unius maris & unius fœminæ consortio proponeretur, sicque homo agnosceret *Deum esse mentem castam,* eique in castitate esse serviendum, iuxta dicta Levit. 19. v. 2. 1. Thess. 4. v. 3. *Casta Deus mens est, castâ vult mente vocari, Et castas jussit pondus habere preces.* Potuisset etiam uno statim actu creare

1. Generalis Dei gloria.

creare totum genus humanum, sicut omnes Angelos uno actu condidit, sed placuit ipsius sapientiæ unum tantum hominem totius humani generis parentem ac principium initio creare, ex ejus costa mulierem formare, eandemque in conjugem ipsi associare, ut ex conjugali eorum cohabitatione postea nascerentur liberi, & hac ratione *fecit ex uno sanguine omne genus hominum habitare super universam faciem terræ* Actor. 17. vers. 26. In hoc mirando opere suam bonitatem, sapientiam ac potentiam vult ab hominibus agnosci ac prædicari.

2. *Specialis.* 418. Specialis, proximus & intermedius conjugii finis est *bonum ipsorum conjugum*, quod in Ecclesiæ ac Reipubl. salutem postmodùm redundat. Finis ille est vel *proprius* vel *accessorius*. *Proprius* finis est, qui cum ipso conjugio statim natus, eidemque coævus est. *Accessorius*, qui post lapsum primorum parentum post demùm accessit. Proprius finis est vel *principalis* vel *minùs principalis*. Prinripalis à Deo ipso in conjugii institutione duplex statuitur. Prior est *sobolis procreatio*, ex qua porrò oritur familiæ propagatio, Reipublicæ & Ecclesiæ conservatio. Posterior est *familiaris societatis ac mutui auxilii* in rebus tùm divinis tùm humanis *comparatio*. Minus principalis finis est, *amoris & conjunctionis inter Christum & Ecclesiã præfiguratio*. Accessorius est *scortationis evitatio, & castitatis conservatio*. Ad hanc divisionem facili negotio reduci potest ea, quam proponit Dn. D. Mentzerus libr. de conjug. pag. 165. *Specialis* (inquit) *conjugii finis est vel Politicus vel Ecclesiasticus. Politicus spectatur in vita privata vel publica. Vita privata consideratur vel inter ipsos conjuges vel refertur ad familiam. Finis conjugii inter ipsos conjuges est mutuum adjutorium, quod spectatur in liberorum procreatione & educatione, ubi consideratur castitatis conservatio & scortationis vitatio, tùm in communibus vitæ actionibus & officiis, ut in œconomia administranda, acquirendis bonis, sustinendis laboribus, in mutuis colloquiis & consultationibus de rebus utilibus & necessariis itemque consolationibus. In familia continentur tùm liberi, tùm servi & ancillæ, qui utiq; regendi sunt a patre & matrefamiliâs, ut suum diligenter faciant officium, ut hoc modo Resp. possit conservari, ex familiis enim Respublica constituenda est. Finis politicus conjugii in vita publica spectatur in gerendis officiis, quibus Resp. conservatur. Quanquam enim mulieres regulariter non admittuntur ad gerenda officia publica, tamen minuunt mariti labores & relevant curas, dum ipsa œconomicas res diligenter procurant & defatigatos publicis negotiis humanis verbis confirmant, & blandis officiis prosequuntur. Ecclesiasticus finis conjugii spectatur, tùm in propagatione Ecclesiæ per liberorum procreationem & fidelem institutionem, tùm in præfiguranda Christi & Ecclesiæ arctissima conjunctione & summo Dei erga nos amore.* Sed de his omnibus paulò uberiùs agemus.

1. *Sobolis procreatio. τεκνογονία.* 419. Primum ac principalem conjugii finem diximus esse *sobolis procreationem*. Hic finis proponitur in ipsa conjugii institutione. Cùm enim *DEUS formasset omnem bestiam agri & omne volatile cæli, adduxit ea ad hominem, ut nomina illis imponeret* Genes. 2. vers. 19. *sed non fuit adjutorium homini inventum quod esset coram eo* vers. 20. hoc est, ex omnibus animalibus nullum secundù.n speciem homini simile fuit inventum, cum quo societatem, amicitiam ac familiaritatem colere ejusdemque ope atque adjutorio genus suum ad exemplum aliorum animalium propagare posset, *fecit igitur Deus cadere soporem super hominem & cepit unam ex costis ejus & clausit carnem pro ea.* vers. 21. *& ædificavit Dominus DEUS costam, quam ceperat de homine in mulierem, & adduxit eam ad hominem.* vers. 22. *& benedixit eis Deus, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terram,* Genes. 1. vers. 28. Ut ergò reliquis animantibus omnipotente suo verbo Deus dedit vim & efficaciam propagandi suam speciem, ita quoque eandem primis hominibus dedit, & fine eo conjugium instituit. Consequens hujus finis est: 1. *Speciei humanæ*, 2. *Familiæ*, 3. *Reipublicæ*. & 4. *Ecclesiæ conservatio ac propagatio. Ædificatur* (inquit Neand. in Theolog. pag. 460.) *per conjugium, politia, œconomia, Ecclesia. Politia est cortex conjugii, Conjugium Ecclesiæ seminarium, Ecclesia domus est gloriæ Dei & salutis electorum sempiterna, in qua cum Deo æterna mansione perfruemur.* Nisi enim soboles per conjugium procrearetur, individuis pereuntibus ipsa quoque species humana tandem interiret, nec posset Respublica conservari, nec Ecclesiæ finis propagari. Quidam ad huc finem referunt *liberorum educationem*, sed ea potiùs ad officia conjugum spectat, quippe quibus mandato divino incumbit liberos *in disciplina & institutione Domini educare* Ephes. 6. vers. 4. exemplo Abrahæ patris omnium credentium, de quo Genes. 18. vers. 19. Deus ipse hoc elogium profert: *Scio quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini.*

420. De hoc fine conjugii loquuntur. 1. *Scripturæ oracula*. Malach. 2. vers. 15. *Quæsivit unus ille* (Abrahamus) *semen Dei*, (in suo scilicet conjugio) hoc est, ut particeps fieret promissionis dé multiplicatione seminis & ꝓpagatione sui generis, ex quo Messiam nasciturum sperabat. Tob. 8. v. 9. *Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio uxorem meam, sed sola posteritatis dilectione.* Eccles. 30. vers. 4. *Mortuus est ejus pater, & quasi non est mortuus, similem enim sibi reliquit post se.* vers. 5. *In vita sua vidit & lætatus est in illo, & in obitu suo non est contristatus. Contra inimicos reliquit defensorem & amicis reddentem gratiam.* Cypræus de matrimon. cap. 8. pag. 697. hûc refert dictum Ezech. 16. vers. 20. *Tulisti filios tuos & filias tuas, quas generasti mihi & immolasti eos idolis.* Sed Propheta ibi non tàm de carnali generatione, quàm spirituali per Sacramentum Circumcisionis & verbi cœlestis semen regeneratione loquitur. 2. *Patrum dicta*. Iustin. Martyr in Apolog. pro Christ. ad Antonin. dicit, *Christianos procreandorum tantùm liberorum causa uxores ducere, cùm cæteri voluptatis studio sibi eas adsciscant.* Clemens Alexandrinus libr. 2. pædagog. cap. 10. in princ. *Qui matrimonio conjuncti sunt eis scopus est, & institutum liberorum procreatio, finis autem ut boni sint liberi, quemadmodum agricola seminis quidem dejectionis causa est, quod habendi nutrimenti curam gerat, ei autem agriculturæ finis est, fructuum perceptio. Multò autem melior est agricola, qui terram colit animatam, ille enim ad tempus nutrimentum expetens, hic verò, ut universitas permaneat, curam gerens, agricolæ fungitur officio, hic autem propter Deum plantat ac seminat. Dixit enim: Crescite & multiplicamini, & est obædiendum.* Et posteà p. 227. *Matrimonium*

monium est liberorum procreationis appetitia, non nullo ac incerto ordine seminis exercitio, quae est & praeter leges & à ratione aliena. Id. libr. 2. stromat. pulcerrimè hunc conjugii finem describit: γαμητέον πάντως καὶ τῆς πατρίδος ἕνεκα καὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς καὶ τῆς τοῦ κόσμου τοῦ ἐφ' ἡμῖν συντελειώσεως. August. lib. 19. contra Faustum cap. 26. *Matrimonium ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm ut mater fiat.* libr. 2. de adulterin. conjug. ad Pollent. cap. 12. *Propagatio filiorum est prima & naturalis & legitima causa nuptiarum.* libr. de bono conjugali cap. 6. *Debent sibi conjugati sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causâ, quae prima est humani generis in ista mortalitate societas.* Hûc referri potest dictum Philonis de Abrah. in orat. Saræ ad maritum: *Quæ præcipua conjugii causa est, propter quam atque Natura virum junxit mulieri, desunt nobis liberi.* 3. *juris Canonici ac civilis decreta.* c. Pudor 32. q. 2. ex Ambrosio: *Pudor est fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi* (ubi glossa vocem *sola* explicat pro præcipua) l. liberorum 220. ff. de V. S. & l. dotium t. ff. solut. matrimon. adduximus paulò superiùs §. 414. Novell. Justiniani 22. & Novell. Leon. 26. adduximus in proœm. §. 5. quibus addendum illud ejusdem Leonis Nov. 111. *Nihil adeo ad conservandam genus humanum necessarium esse, atque quod è costa viro attributum est subsidium, cùm artifex ille, qui istud condidit, docet, tùm ipsa Natura divino documento attestatur.* 4. *Samiorum gentilium pronunciata.* Clem. Alexandr. lib. 2. stromat. cap. 12. pag. 443. adducit dictum Menandri Comici: *Ad seminandos liberos tibi meam trado filiam.* Plato libr. 6. de legib. καὶ γαμεῖν ... τε καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας τὴν φύσιν παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων θεραπεύοντας ἀεὶ θεὸν κατὰ νόμον. (Vide superiùs §. 11.) Idem lib. 4. de legib. *Genus hominum est quippiam omni tempori congenitum, quod perpetuo ipsum consequitur & consequetur, atque ita sit hoc modo immortale quod relictis filiis filiorum, cum generatione sit semper unum & idem, sit particeps immortalitatis.* Demosthenes contra Neæram apud Stobæum serm. 65. *Amicas* ἑταίρας *quidem habemus causâ voluptatis, ancillas autem* παλλακὰς *ad corporis quotidie curandum, uxores autem ad liberos procreandos, & ad fidelem eorum, quae sunt intus, custodiam.* γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Musonius apud eundem Stobæum. *Quisquis homines nuptiis privat, is abolet familiam civitatem & totum genus humanum, quod absque generatione non potest permanere.* Lycurgus citat versus Euripidis, quos Philippus sic reddidit. *Causamque, quare procreamus liberos, hanc esse præcipuam putandum est, ut Dei notitia luceat futuris sæculis. Semperque custodes sint superstites cœlestium legum atque templorum Dei. Quique in patria tueantur has res optimas, & disciplinam civium & mores bonos, nec impia feritate deleri sinant.* Huc pertinent leges Ethnicorum conjugii curam ob Reip. conservationem suscipientes. Lex 12. tabularum erat. *Censores cœlibes esse prohibento.* De Augusto memorat Dion. libr. 56. quod dixerit, *cœlibes homicidium committere, quia eos non procreant, quos nasci ex iis conveniebat; sacrilegium, quia tollunt genus suum à Diis immortalibus monstratum, tanquam maximum omnium sacrorum* ἀναθημάτων; *impios esse, quia honores & nomina majorum delent; civitatem dissolvere, quia leges spernunt; patriam perdere, quam infœcundam reddunt & evertant funditùs subtractâ radice ex qua subnasci deberent cives.* De Persarum Regibus Strabo memorat, quod ἆθλα πολυτεκνίας decreverint, ut hac ratione regnum semper populosum haberent, & nunquam deessent, quorum operâ contra hostem uterentur. Neand. in Syn. Chron. pag. 56. Unde post virtutem bellicam maximus honor apud ipsos habebatur multitudini liberorum Herodot. libr. 1. Apud *Athenienses* ἀγάμους dicam fuisse scriptam refert Sigon. lib. 3. de Republ. Athen. cap. 1. Apud *Lacedæmonios* Lycurgus ἀγαμίου, ὀψιγαμίου & κακογαμίου pœnas statuit ac præmiis ad conjugia cives invitavit. Plutarch. in Lycurg. Apud *Romanos* Censores multam ab illis exigebant, qui ad senectutem cœlibes pervenerant, cùm prius eos hisce verbis increpassent: *Natura vobis quemadmodum nascendi ita & gignendi legem præscribit, parentesque vos alendo, nutriendorum nepotum debito, si quis est pudor, alligaverunt.* Valer. Max. lib. 2. cap. 9.

421. Alter principalis conjugii finis est *familiaris societas, ac mutuum auxilium in rebus tam divinis quàm humanis.* Hic finis itidem *in primæva conjugii institutione exprimitur.* Gen. 2. v. 18. dixit Deus: *Non est bonum hominem esse solum, faciam ei adjutorium, quod sit coram ipso,* quorum verborum explicationem proposuimus superiùs cap. 4. §. 42. Ex ipsius igitur Dei assertione uxor, præsertim pia, est marito adjutorium: 1. *in rebus divinis* videlicet in Dei invocatione, gratiarum actione, & aliis pietatis exercitiis. Tob. 8. vers. 4. Tobias exhortatur sponsam suam, dicens ei: *Sara exurge & deprecemur DEUM hodie & cras & perendie, quia his tribus noctibus Deo jungimur.* 1. Corinth. 7. vers. 5. *Nolite fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi.* 1. Petr. 3. vers. 8. *viri cohabitate uxoribus secundum scientiam, ut non impediantur orationes vestræ.* 2. *in humanis,* & quidem tùm *in publicis*, quia uxores rei familiares sedulam curam gerentes minuunt mariti labores in publicis officiis gerendis sustinendos blandâ affabilitate curas ipsorum leniunt & salutaria quandoque consilia suppeditare possunt, ut conjuga Pilati & Theodora Justiniani exemplo suo comprobant: tùm *in privatis*, utpote 1. *in liberorum procreatione*, quò præcipuè spectat oraculum divinum: *Non est bonum, hominem esse solum, faciam ei adjutorium*, hoc est, non convenit genus humanum uno individuo terminari, cùm reliqua animalia homine longè inferiora speciem suam propagare possint, quo bono non est ipse reliquorum omnium Dominus privandus, *faciam* igitur *ei adjutorium*, hoc est, formabo mulierem, eamque in matrimonium ipsi elocabo, ut illius ope & adjutorio genus suum propagare possit. 2. *in liberorum educatione.* Neque enim sufficit liberos procreare, sed requiritur insuper à parentibus, ut eos in timore Domini educent & ad pietatem, omnesque virtutes assuefaciant, quâ in parte uxores plus laborum ac molestiarum tolerant, quàm mariti. 3. *in rei familiaris conservatione.* Quamvis enim marito cumprimis incumbat cura rei familiaris *parandæ* Genes. 3. vers. 17. Psalm. 128. vers. 2. tamen ejusdem *asservandæ* industria ad matresfamiliâs potissimum spectat. 4. *in ministeriorum exhibitione.* Condita est mulier non

2. Familiaris societatis comparatio.

expedi-

ex pedibus, ut esset serva, nec *ex capite*, ut esset Domina, sed *ex latere*, ut esset vitæ socia, interim tamen cùm divinâ voce jubeatur esse marito subjecta Genes. 3. vers. 16. 1. Corinth. 14. vers. 34. 1. Timoth. 2. vers. 11. ideo non dubitat pia & morata fœmina in vita quotidiana, præsertim verò in morbis sedulam mariti curam agere & necessaria ministeria eidem præstare, quò pertinet illud R. D. Kimhi in libro radic. in verbo נֶגֶד *coram viro facta est mulier, ut sit ei præsto ac parata ad ministrandum & serviendum, more servorum astantium Dominis suis, eorumq; non verba modò, sed & nutus observantium. Ministrorum alij remoti sunt à conspectu dominorum, alij verò semper eis assistunt & talem viro voluit Deus esse mulierem.* 5. *in suppeditanda tempore adversitatis consolatione.* Ut enim membra mystici corporis mutuâ συγχαρίᾳ in prosperis & mutuâ συμπαθείᾳ in adversis sunt sibi invicem conjuncta 1. Cor. 12. v. 26. sic vir & uxor cùm sint caro una, bona & mala sibi invicem communia statuunt, & in adversis tolerandis fidam societatem & mutuam consolationem sibi invicem præstant, unde Chaldæus Hebræum עֵזֶר *adjutorium* reddidit per סְמַךְ *sustentaculum*, qua voce alluditur ad eos, qui in sublevandis oneribus manus auxiliares sibi invicem porrigunt.

422. De hoc conjugii fine loquuntur, 1. *Scriptura oracula*: Tob. 8. vers. 8. *Tu fecisti Adam de limo terræ, & dedisti ei adjutorium Evam.* In Græco est βοηθὸν στήριγμα, *auxiliare firmamentum*, auxiliatricem & fulcimentum, &c. Mal. 2. vers. 14 *Dominus testificatus est inter te & inter uxorē adolescentiæ tuæ* (Deo autore initum est indissolubile fœdus inter te & conjugem tuam, quam juvenis duxisti) *quare despicis eam, quæ est* חֲבֶרְתְּךָ *socia tua* (à rad. חָבַר *consociatus, conjunctus, copulatus fuit*, usurpatur de connexione cortinarum in tabernaculo Exod. 26. vers. 9.) *& uxor fœderis tui*, (quam arctissimo & indissolubili fœdere in perpetuam vitæ sociam & in adjutorium tibi copulasti.) Prov. 11. vers. 16. *Mulieri gratia sive gratiosa adhærebit gloria.* Cap. 12. v. 4. *Mulier fortis sed virtuosa est corona viro suo.* cap. 14. v. 1. *Sapiens mulier ædificat domum suam.* cap. 18. v. 22. *Qui uxorem invenit, bonum invenit*, (in prima conjugii institutione Deus pronunciat, לֹא טוֹב *non est bonum, hominem esse solum*, inde à contrario sensu Rex sapiens infert: *Qui ergò invenit uxorem, invenit* טוֹב *bonum) & eruet benevolentiam à Domino.* LXX. ὃς εὗρε γυναῖκα (ἀγαθὴν χρηστὴν) εὗρε χάριτας, ἔλαβεν δὲ παρὰ κυρίου ἱλαρότητα. (Aq. Symm. & Theodot. εὐδοκίαν) Luth. er schöpffet Segen vom Herrn. Deus non solùm instituit conjugium, sed eidem etiam benedixit, ergo qui bonam conjugem invenit, benedictionem à Deo accipit. Uxor ex divina institutione est vitæ socia ac consors, qui ergo uxorem invenit, fidum adjutorium & optimum amicum invenit. cap. 31. v. 10. *mulierem fortem quis inveniet, distans à margaritis pretium ejus.* vers. 11. *confidit in ea cor mariti & spoliis non indigebit &c.* Eccles. 4. v. 9. *Meliores sunt duo, quàm unus, quia est eis merces bona in labore eorum.* v. 10. *Si ceciderit unus, stare faciet socium suum, væ uni cum ceciderit & non erit secundus ad sublevandum eum.* v. 11. *etiam si dormierint duo & calor eis erit & quomodo uni erit calor?* describitur parabolicè mutuum illud subsidium & auxilium, quod in prosperis & adversis mutuò sibi conjuges præstant Syr. 7. vers. 21. *Gratia mulieris sapientis & bona est super aurum.* cap. 26. vers. 1. *Mulieris bonæ beatus vir & numerus dierum illius duplex.* vers. 2. *mulier fortis oblectat virum suum & annos vitæ ejus implebit in pace.* *Mulier bona pars bona in parte timentium Dominum dabitur.* cap. 36. vers. 26 *Qui possidet mulierem, primò* ἐνάρχεται κτήσεως *inchoat possessionem* (id est, incipit veram rationem ingredi acquirendæ, augendæ & conservandæ rei familiaris, quia uxor novit rei domesticæ prospicere & studiosè ea conservare, quæ maritus magno labore acquisivit, id quod Proverb. 31. vers. 13. latè declaratur) secundò habet βοηθὸν κατ' αὐτὸν *fidele adjutorium* (quod desumtum est ex Genes. 2. vers. 18.) tertiò habet στῦλον ἀναπαύσεως *columnam quietis*, (hoc est, fidum amicum, cui turò confidere potest, eidemque inniti, sicut domus innititur columnæ, Tria illa conjugii bona declarat Syracides à contrario. 1. *Ubi non est sepimentum, diripietur possessio.* In Græco est διαρπαγήσεται *diffluit ac minuitur.* Sicut hortus sepimento carens vastatur à feris & fructus ejus ab harpyis & tollionibus diripiuntur; sic res familiaris dissipatur, nisi sedula & industria uxor eidem præsit. 2. *ubi non est mulier, ingemiscet peregrinans* πλανώμενος, nescit enim ἀνὴρ ποῖ quò se debeat vertere, cui res suas debeat concedere. 3. quin & *perpetuò ingemiscit*, hoc est, premit alrum cor de dolorem, non habet fidelem amicum, quem curarum suarum participem faciat & consolationem ab eo expectet. *Patrum dicta*: Clemens Alexandr. libr. 2. στρωματ. cap. 12. p. 444. *Morbi corporis maximè indicant necessarium esse matrimonium. Uxoris enim cura & assiduæ ejus perseverantia, videtur aliorum necessariorum & amicorum tanto superare tolerantiam, quanto ex mutua doloris consensione & misericordia antecellit, & vult omnium maximè libenter assidere. Et revera ex Scriptura sententia est necessaria adjutrix.* Chrysost. homil. 20. in Epist. ad Ephes. uxorem appellat πάσης εὐφροσύνης ὑπόθεσιν. Nazianz. in carm. de conjugibus inquit:

Ἀλλήλοις δ' ἐν χεῖρας καὶ οὔατα καὶ πόδας ἴσμεν
Ξυνοῖς καὶ μελεδῶνας ἐλαφρίζουσιν ἀνίας.

Vide locum integrum superius in proœm. §. 5. Aug lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 7. inter bona conjugii numerat *fidem*, hoc est, mutuam fidelitatem & arctissimam amicitiam, quam conjuges sibi invicem debent. *Si enim fides absit*, inquit Luther. in cap. 12. Genes. *nunquam coalescent animi, nunquam amabunt verè inter se, nihil a. hic mundus hâc animarum conjunctione habet pulchrius.* 3. *Juris decreta*: Inst. de patr. potest. §. 2. *Nuptiæ sunt viri & mulieris conjunctio individuam vitæ consuetudinem continens.* l. Nuptiæ. 1. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ sunt animum, conjugium tamen bonum est, quia vita mala, vel intentio conjunctio maris & fœminæ, consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio.* l. adversus 4. C. de crim. expil. hered. *Uxor socia rei humanæ ac divinæ domus suscipitur.* 4. *Saniorum gentilium pronunciata*: Aristot. lib. 8. Ethic. Nicomach. c. 14. *Homines non sobolis tantùm procreandæ, sed rerum etiam, quæ ad vitam spectant, comparandarum causâ cohabitant, continuò enim divisa sunt inter ipsos officia, alia viri & alia uxoris, sibiq; mutuò opitulantur, quæ propria sunt, in commune conferentes, atq; ob id & utilitas & jucunditas in hac amicitia esse videtur, esse etiam posset ob virtutem, si probi essent.* Idem in Rhetoric. pronunciat eos, *quibus infelix matrimonium contigit, penè plus quam dimidiâ felicitatis suæ parte esse privatos.* Euripides de cō-

modis

modus honestæ conjugis inquit: *Uxor marito in malis & morbis suavissima est, damnum sirecte inhabitet, iram mitigat, & a tristitia animum avertit.* Apud Ethnicos novi conjuges vescebantur simul *carduis*, ut societas in adversis demonstraretur.

3. Amoris inter Christum & Ecclesiam præfiguratio.

423. *Minus principalis* conjugii *finis* est, quod sit *typus ardentissimi amoris, quo Christus Ecclesiam suam complectitur & arctissima illam unione, qua eidem est conjunctus.* Docet hoc Apostolus Paulus & ex prima conjugii institutione id deducit. Ephes. 5. vers. 31. *Relinquet homo patrem & matrem suam & adhærebit uxori suæ & erunt duo in carne una.* vers. 32. *Sacramentum hoc magnum est, dico autem in Christum & in Ecclesiam.* Huc referenda sunt omnia Scripturæ dicta, in quibus Christus dicitur *Sponsus & maritus*, Ecclesia verò *sponsa & uxor* Psal. 68. vers. 13. Esai. 54. vers. 5. cap. 61. vers. 10. cap. 62. vers. 5. Jerem. 3. v. 4. Ose. 2. v. 7. cumprimis huc pertinet Psalm. 45. & Canticum Canticorum. Matth. 9. v. 15. Ioh. 3. v. 29. Apoc. 21. vers. 2. &c. quò referendæ etiam sunt parabolæ Christi Matth. 22. v. 2. cap. 25. vers. 1. &c. ubi notandum Ecclesiam non solùm *sponsæ*, nec solùm *uxori*, sed sponsæ & uxori comparari, Sponsæ quidem propter amoris magnitudinem, quia sponsæ ardentiùs solent amari quàm uxores, uxori propter indissolubile conjunctionis vinculum, quod tamen spirituali adulterio, (perinde ut in conjugio fieri solet per adulterium corporale) iterum dissolvi potest. Item Ecclesia potius dicitur sponsa, quàm uxor, quia Christus in primo suo adventu Ecclesiam sibi quasi desponsavit 2. Corinth. 11. v. 2. consummaturus & celebraturus cum ea gloriosas nuptias in secundo suo adventu Apocal. 19. vers. 9. Membra comparationis institui possunt varia, potiora consistunt in sequentibus capitibus. 1. *in desponsatione.* Sponsus & sponsa à desponsatione nomen acceperunt, ea in hoc spirituali conjugio locum habet. Ose. 2. v. 19. *desponsabo te mihi.* Desponsatio fieri debet cum consensu parentum, is nequaquam in hoc spirituali conjugio desideratur, quia pater cœlestis *parat nuptias filio suo* Matth. 22. vers. 2. Sponsus per paranymphos sponsam suam sibi curat adduci ac desponderi, de spirituali conjugio dicit Apostolus 2. Corinth. 11. v. 2. *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, & Iohan. cap. 3. v. 29. *Qui habet sponsam, sponsus est, amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Paranymphi non debent sibi ipsi sed sponso sponsam devincire & adducere: sic ministri Ecclesiæ non gerant se pro sponsis Ecclesiæ, quod facit Papa Romanus, sed Christo sponsam concilient, & ad fidem conjugalem ipsi servandam eam exhortentur. Ad desponsationem requiritur utriusque partis contrahentium voluntarius consensus: *sic quando est tempus amorum* Ezech. 16. v. 8. cœlestis hic sponsus *ambit animas nostras* Ose. 3. v. 1. In desponsatione dantur arrhæ, Christus à nobis accipit arrham humanæ Naturæ & donat nobis arrham Spiritus S. 2. Corinth. 1. vers. 22. Ephes. 1. vers. 14. In desponsatione pacta dotalia firmantur. sic in spirituali conjugio fœdus æternum Deus cum Sponsa sua init Ierem. 31. vers. 33. 2. *in dilectione.* Inter Sponsum & Sponsam est amor ardentissimus 2. Samuel. 1. v. 26. ita quoque inter Christum & Ecclesiam Esai. 62. v. 5. ex sponsi erga sponsam & mariti erga uxorem dilectione promanat bonorum & honorum communio, infirmitatum condonatio, vestium largitio, de victu & amictu, adeoque omnibus necessariis prospectio, adversus hostes defensio &c. hæc omnia in spirituali conjugio locum habent. Christus enim cœlestis Sponsus noster communicat nobiscum cœlestem hereditatẽ, facit nos participes suorum honorum & bonorum, dum nos facit Dei filios, Reges ac Sacerdotes Iohan. 1. v. 12. Apoc. 1. v. 6. compatitur infirmitatibus nostris Hebr. 4. v. 15. Induit nos vestimentis salutis & indumento justitiæ Es. 61. v. 10. Ezech. 16. v. 10. prospicit nobis de omnibus necessariis, nutrit, fovet Ephes. 5. vers. 29. defendit ac tuetur Zach. 2. v. 5. O benignissimum ac nostri amantissimum sponsum, qui ex immensa dilectione per humanæ Naturæ assumtionem cum sponsa unum fieri voluit, qui coronam spineam à sponsa accipit, & coronam auream gloriæ & decoris illi donat, qui sponsam formosam non invenit, sed facit, qui vestibus suis denudari se in cruce patitur, ut indumento justitiæ sponsam ornet, qui aceto & felle potari sustinet, ut melle dulcedinis, consolationis & lætitiæ sponsam cibet! In hac vita non nisi inter pares qui ejusdem generis, conditionis, status ac honoris sunt, matrimonium contrahi solet. At inter Dei Filium & nos homines summa disparitas, Dei ergò Filius humanam Naturam assumsit, ut secundùm assumtam illam Naturam ejusdem substantiæ & generis esset cum Ecclesia, quam sibi in sponsam asciscere voluit. Sed assumta cum nostro genere per incarnationem ὁμουσία adhuc inveniebatur impar conditio sponsi ac sponsæ. Illius enim caro est peccati & labis omnis expers, est mundissima & sanctissima, nostra verò Natura peccatorum sordibus miserrimè est contaminata & infecta. Cœlestis igitur Sponsus Dei Filius homo factus seipsum pro Ecclesia tradidit, *ut eam sanctificaret mundans lavacro aquæ in verbo* Ephes. 5. vers. 26. & hac ratione *in misericordia & miserationibus sibi eam desponsare posset.* Ose. 2. vers. 19. Luther. tom. 2. Ienens. German. fol. 472. Durch Christum ist die Christenheit mit Gott also vereiniget / wie eine Braut mit jhrem Bräutigam / daß die Braut recht vnd macht hat zu des Bräutigams Leibe / vnd alles was er hat / welches geschicht alles durch den Glauben / da thut der Mensch was Gott wil / vnd wiederumb GOtt was der Mensch wil. 3. *in debitorum officiorum expectatione.* Sponsus à Sponsa sua requirit & expectat reciprocum amorem, fidelitatem, obœdientiam &c. eadem à nobis cœlestis Sponsus expectat. Sponsus est sponsæ suæ *caput*, sic & Christus Ecclesiæ Ephes. 5. v. 23. *ergò ut mulieres viris sunt subjectæ, sic & Ecclesia Christo sit subjecta* vers. 22. Sponsa desiderat sponsi sui adventum, sic & res se habet in spirituali hac desponsatione: *Spiritus & sponsa dicunt, veni*, Apoc. 22. v. 17. 4. *in nuptiarum præparatione.* Sponsus tandem sponsam suam in domum deducit, nuptias parat & omnium bonorum heredem constituit. Sic venient aliquando *nuptiæ agni & uxor ejus præparabit se, & dabitur ei, ut cooperiat se byssina splendente & candido* Apoc. 19. v. 7. Vid. loc. de Eccles. §. 18. Si respectus ad primam conjugii institutionem & primæ conjugis formationem habeatur, accedit. 5. *in sponsæ ex latere formatione*, quod membrum Augustinus potissimum urget & inculcat, ut ex ipsius dictis paulò pòst apparebit.

424. De hoc fine conjugii gentilibus extra

Eccle-

Ecclesiæ pomæria constitutis nihil quicquam notum est. Patres autem pulcerrimas de eo protulerunt sententias. Cyprian. de simpl. prælat. p.164. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est, & pudica. Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. hæc nos Deo servat, hæc filios regno quos generavit, assignat. August. lib. 2. de Genes. contra Manich. c.24. Quod per Historiam impletum est in Adam, per prophetiam significat Christum, qui reliquit Patrem, cum dicit: Ego exivi à Patre, & veni in hunc mundum, non autem loco reliquit, sed apparendo hominibus in homine cùm Verbum caro factum est &c. reliquit & matrem, h.e. Synagogæ veterem atque carnalem observantiam, quæ illi mater erat ex semine David, secundùm carnem & adhæsit uxori suæ, hoc est, Ecclesiæ, ut sint duo in carne una. Dicit enim Apostolus ipsum esse caput Ecclesiæ & Ecclesiam corpus ejus. Ergo & ipse soporatus est dormitione passionis, ut ei conjunx Ecclesia formaretur, quam dormitionem cantat per Prophetiam dicens: Ego dormivi & soporatus sum & exurrexi. Formata est ergo conjunx Ecclesia de latere ejus, id est, de fide passionis & Baptismi. Nam percussum latus ejus lanceâ sanguinem & aquam profudit. lib. 1. de nupt. & concupisc. c.10. Non tantùm fœcunditas, cujus fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cujus vinculum est fides, verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis, unde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas & fœmina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverunt, nec liceat excepta causa fornicationis à conjuge conjugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio separetur. lib. 2. de Symb. ad Catech. cap. 6. Ascendat Sponsus noster thalami sui lignum, ascendat lectum, dormiat moriendo, aperiatur ejus latus & Ecclesia prodeat virgo, ut quomodo Eva facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussum est enim ejus latus & statim manavit sanguis & aqua, quæ sunt Ecclesiæ gemina Sacramenta. Aqua, in qua est sponsa purificata, sanguis, ex quo invenitur esse dotata. In isto sanguine sanctæ Martyres amici sponsi stolas suas laverunt, candidas eas fecerunt, ad nuptias Agni invitati venerunt, à sponso calicem acceperunt, biberunt, eique propinaverunt, sanguinem ejus biberunt, sanguinem suum pro illo profuderunt &c. O magnum Sacramentum hujus conjugij! O magnum mysterium hujus sponsi & sponsæ, non explicabitur digne humanis verbis! De sponso sponsa nascitur, & ut nascitur, statim illi conjungitur, & tunc sponsa nubit, quando sponsus moritur, & tunc ille sponsæ conjungitur, quando à mortalibus separatur. Quando ille super cœlos exaltatur, tunc ista in omni terra fœcundatur. Quid est hoc? Quis est iste sponsus absens & præsens? Quis est iste sponsus præsens & latens, quem sponsa Ecclesia fide tantùm concipit & sine ullo amplexu membra ejus quotidie parit? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ &c. Similia occurrunt in enarrat. Psal.56. tom.8. & tract.120. in Joh. tom.9. &c. Bernh. sermon.7. in Cant. col.507. Non sunt inventa æquè dulcia nomina, quibus verbi animæq; dulces ad invicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus & sponsa, quippe quibus omnia communia, nil proprium, nil à se divisum habentibus. Una utrimque hæreditas, una domus, una mensa, unus thorus, una etiam caro. Deniq; propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: hæc quoq; jubetur nihilominus oblivisci populum suum, & domum patris sui, ut concupiscat ille decorem ejus. Si ergo amare specialiter sponsis peculiariterq; convenit, non immeritò sponsæ nomine censetur anima, quæ amat. Lomb. 4. sent. dist. 26. lit. F. Conjugium & sacrum signum est & sacræ rei, scilicet conjunctionis Christi & Ecclesiæ &c. Ut enim inter conjuges conjunctio est secundùm consensum animorum, & secundùm permixtionem corporum: sic Ecclesia Christo copulatur voluntate & Naturâ, qua idem vult cum eo, & ipse sumsit formam de Natura hominis. Copulata est ergò sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, hoc est, caritate & conformitate Naturæ. Hujus utriusq; copulæ figura est in conjugio. Consensus enim conjugum copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per caritatem, significat: commixtio verò sexuum illam significat, quæ fit per Naturæ conformitatem.

425. Accessorius conjugii finis vitatio scortationis & remedium libidinis. Pater hoc ex descri- 4. Scorta-
ptione primævæ institutionis conjugalis. Cùm n. tionis evi-
post admissum peccatum protoplasti incendia libi- tatio.
dinis in membris suis fervere persentiscerent atque πορνεί-
eo nomine ad partes illas corporis obvelandas pe- α.
rizomata consuerent, in quibus prius nihil erant velandum, quia nihil in eis scatebat refrenandum, Genes. 2. v.25. cap.3. v.7. non avulsit Deus Evam à marito Adamo, nec conjugium in statu integritatis inter ipsos initum dissolvit, sed illud potiùs confirmavit, quando uxori dixit: In dolore paries filios & ad virum desiderium tuum & ipse dominabitur tibi. Gen. 3. v.16. voluit enim conjugium ipsis esse non solùm officium, sed etiam remedium contra libidinis morbum ex peccato contractum. De hoc fine loquuntur: 1. Scriptura oracula, 1. Cor. 7. vers. 2. Propter fornicationes sc. vitandas habeat quilibet uxorem suam & quælibet virum suum. Loquitur Apostolus in plurali, ad denotandum quodvis illicitæ Veneris genus & quamvis libidinosam corporis pollutionem, ne sibi blandiantur, qui à fœminarum complexu sibi temperant atque interim libidinis flammis victi mollitiem aliosve illicitos congressus sectantur. Ut ergo illi, qui peculiari continentiæ dono instructi non sunt, retineant bonam conscientiam, nec in perpetuis ustionibus vivant, in matrimonio eos vivere jubet. v.3. Uxori vir debitam benevolentiam reddat, similiter autem & uxor viro. In Græco est ἀποδιδότω, ut exprimatur mutuum illud debitum, quo juxta conjugii leges sibi invicem sunt obstricti. v.4. Mulier sui corporis potestatē non habet sed vir. Similiter a. & vir sui corporis potestatē nō habet, sed mulier. v.5. Nolite fraudare invicem, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους in debita sc. illa conjugali benevolentia, nisi fortè ex consensu ad tempus ut vacetis orationi & jejunio, & iterum revertimini in unum adusum, sc. conjugalem, ne tentet vos Satanas διὰ τὴν ἀκρασίαν, hoc est, ἀκράτειαν propter incontinentiam vestram, quia non estis continentiæ dono præditi, ergo coniugium est ἀκρασίας remedium, v. 9. melius est nubere quam uri, ergo coniugium non solùm est procreationis medium, sed etiam ustionum remedium. v.36. Si quis indecorum existimat, super virgine sua, si fiat ὑπέρακμος et ita oportet fieri, h.e. si animadvertit, ipsam non esse dono continentiæ instructam, quod vult, faciat, h.e. elocet eam, non peccant, si nubant tales sc. virgines. Syr. 7. v.27. Trade filiam et perfeceris opus magnum, quia sci-

licet ex libidinis incendio & scortationis laqueis eam liberasti. Syr.23.v.22. *Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur, donec deglutiatur homo fornicarius in corpore carnis sua, non desinet donec accendat ignem*, hoc est, Qui indulget lasciviæ carnis concupiscentiæ interiore igne æstuat, nec desinit nisi seipsum inflammet, hoc est, externâ scortatione desiderium suum impleat. utatur igitur conjugio, remedio illo divinitùs præscripto & ordinato. Syr.36.v.38. *Quis confidit expedito latroni erranti de civitate in civitatem, sic homini non habenti nidum & hospitanti ubicunq; advesperaverit?* hoc est, qui in cœlibatu vivunt, non instructi dono continentiæ, in suspicionem expugnatæ matronarum pudicitiæ apud omnes inducuntur. Hebr.13.vers.4 *Honorabile matrimonium in omnibus &c. fornicatores autem & adulteros judicabit Deus*, hoc est, qui contemnunt remedium libidinis divinitùs institutum, & carnis concupiscentiis per scortationem indulgent, pœnis seipsos involvunt. 2. *Patrum dicta*: Basil. lib. de vera virgin. ἡδονῆς ὅλον φάρμακον τοῦ ἄρρενος τὸ θῆλυ. Ac μείλιγμα ὀδύνης τοῦ ἄρρενος τὸ θῆλυ. Chrysost. hom. 59. in cap. 35. Genes. *Nam propter hoc & communis Dominus noster sciens humanæ infirmitatis Naturam, nuptias dedit & sancivit, ut ab illicito concubitu abstineretur. Ne igitur negligamus juvenes, sed scientes fornicationi addictos, priusquam libidinibus involvantur, studeamus eos juxta legem Dei nuptiis copulare, ut & continentiam suam custodiant, nullamque damnosam lasciviam habeant, remedio illinc sumto, ut possint carnis indomitos motus reprimere & pœnam effugere.* Id. in Epist. ad Philip ὁ δύναται παρθενεύειν ἀξιοῦσι οὐ γαμεῖν. in libr. de virg. ἰδοὺ δὴ μὲν ὁ γάμος καὶ παιδοποιίας ὑπόθεσιν πολλὰς δὲ ἄλλας ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. Et posteà: Καλὸν ὁ γάμος ὅτι ἐν σωφροσύνῃ τὸν ἄνδρα διατηρεῖ καὶ οὐκ ἀφίησιν εἰς πορνείαν κατακλυσθέντα ἀποθανεῖν μὴ τοίνυν αὐτὸν διάβαλλε, ἔχει γὰρ πολὺ τὸ κέρδος ἐὰν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μέλη γίνεσθαι πορνείας. Aug. lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 34. *Bonum conjugii non est fervor concupiscentia, sed quidam licitus & honestus illo fervore utendi modus, propagandæ proli, non explendæ libidini accommodatus.* libr. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 16. *malo libidinis propter bonum generationis filiorum bene utuntur pudica conjugia, solius autem carnalis voluptatis causâ libidini consentire peccatum est, quamvis conjugatis secundùm veniam concedatur.* lib. 3. contra Julian. c. 16. *Quando conjuges non prolis suscipiendæ, sed carnalis voluptatis explendæ victi cupiditate concumbunt, hoc non laudatur, sed ignoscitur in comparatione pejoris intervenientibus & deprecantibus nuptiis.* lib. de bono conjug. cap. 3. *Habent etiam id bonum conjugia, quod carnalis vel juvenilis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandæ prolis redigit honestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio conjugalis.* cap. 8. *Concubitus necessarius causâ generandi inculpabilis est, & solus ipse nuptialis. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subjunguntur, rem faciunt non plenè nuptiarum.* Fulgent. de conjug. debit. Epist. 1. *Retenta thori fides maculam diluit, quam contrahit infirmitas carnis, si maliter non misceatur alteri, quisquis non pro sola generatione, sed etiam propter fragilitatem carnis sua miscetur uxori, quia etsi præfixum concumbendi modum transit, tamen conjugalem terminum non excedit. Et licet contrahat carnalis infirmitas culpam, impetrat tamen nuptialis integritas veniam.* Gregor. libr. 12. moral. *Qui tentationum procellas cum difficultate tolerant, conjugii portum petant, melius enim est nubere quam uri.* Bernhard. serm. 66. in Cant. *Tolle de Ecclesia honorabile connubium & thorum immaculatum, nonne reples eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus & omni denique genere immundorum.* Lombardi dictum, *quod conjugium in Paradiso institutum sit ad officium, post peccatum autem ad remedium quoque cedat*, B. Lutherus commendat & erudite ab ipso prolatum asserit tom. 1. comment. in Genes. cap. 2. fol. 33. b. 3. *Iuris Canonici decreta.* c. Sicut. §. His ita 32. quæst. 2. *Prima institutio conjugii in Paradiso facta est, ut esset immaculatus thorus & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore concupiscentiæ conciperent, sine dolore parerent. Secunda propter illicitum motum eliminandum extra Paradisum facta est, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis honestate exciperetur conjugii. Ex hac causa fit, ut conjugati se sibi invicem debeant, nec se sibi negare possint. Qui enim propter incontinentiam in naturalem redire usum* (ab Apostolo 1. Cor. 7. v. 5.) *monentur, patet, quod non propter filiorum procreationem tantùm misceri jubeantur.* c. Quicquid caus. & quæst. ihd. *Debent sibi conjugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causâ, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas, verùm etiam infirmitatis invicem excipiendæ ad illicitos concubitus evitandos mutuam quodammodo servitutem &c.* Atque hæc de quatuor conjugii finibus, adeoque de quadruplici ejus utilitate dicta sint, quod scilicet sit 1. *generis humani propagandi ac multiplicandi medium.* 2. *hominis adjutorium.* 3. *Christi & Ecclesiæ mysterium.* 4. *vagarum libidinum remedium.*

426. Errant circa conjugii fines. 1. *Θεοπορτιοῖς Pontificii*, qui conjugium etiam sine eo à Deo in Nov. Test. institutum esse statuunt, ut sit *Sacramentum* propriè *sic dictum*, hoc est, tale aliquod signum, cui annexa sit promissio gratiæ justificantis, idque ex divina institutione. Contra quem errorem latè disputavimus superiùs cap. 3. §. 16. & seqq. 2. πρακτικοί omnes illi, qui in conjugio contrahendo non respiciunt ad fines divinæ institutioni conformes, sed ad alios peregrinos ac verbo Dei adversos. Lutherus in comm. cap. 25. Genes. tom. 2. fol. 252. A. *Conjuges qui honestè contrahunt conjugium & cohabitant, diversos fines, sed rarò prolem spectant. Primus gradus est eorum, qui quærunt prolem, & ideò hoc genus vitæ appetunt, ut fiant parentes. Hi quidem sunt Angeli collatione aliorum, quia cupiunt uti conjugio ad generationem, eorum exiguus admodum est numerus, ac simpliciter illos refero inter Angelos, non inter homines. Magnum enim Dei donum est, si spectem & petam tantum prolem ex muliere, præcipuè si intelligam molestias conjugii, morsus & tela Diaboli. Talis fuit Abraham, quem numero inter Angelicos maritos, qui quærunt semen Dei, ut Malachias inquit. Secundus gradus eorum est, qui ducunt uxores vitandæ fornicationis causâ, non aversantur aut oderunt prolem, sed principalis eorum finis est, ut castè & pudicè vivant. Hi* — *Errores de fine conjugii.*

quoque

quoque boni sunt, sed non pares primis. Si dat DEUS prolem, delectantur, & diligunt uxorem & prolem & faciunt officia vocationis sedulo. (Ad hunc gradum referendi etiam illi, qui in conjuge quærunt adjutorium, nam ut Clemens Alexandr. libr. 2. στρωματ. cap. 12. ait, *fert opem quoque matrimonium iis, qui ætate processerunt, ut quod exhibeat uxorem curam gerentem & alat, quæ ex ea susceptæ sunt liberos, ut in senectute parentes suos nutriant.*) *Tertius gradus eorum est, qui appetunt uxores tantum voluptatis causâ, quibus non est cura prolis, sed ut molliter & suaviter vivant & pulchram habeant puellam, qua se oblectent. Quartus gradus est eorum, qui ducunt vetulas & dominas propter opes aut gloriam. Illis det Deus calicem passionis, ut Bernhardus loquitur, quia simpliciter quærunt opes & gloriam, non generationem prolis, & tamen non sunt reprobandi propter reverentiam & gloriam nuptiarum.* Hæc Lutherus. Circa quæ duo sunt notanda, 1. fines illos conjugii peregrinos & accidentarios esse duorum generum, quidam enim suâ Naturâ boni sunt, verbo Dei per se minimè adversi, quales sunt *conjunctio familiarum, inimicorum reconciliatio, pacis confirmatio &c.* quidam verò suâ Naturâ mali, ut libidinis & voluptatis explendæ appetitus. Priores in conjugio spectare licet non unicè nec præcipuè, sed secundariò, posteriores verò nulla ratione. 2. non esse dissolvendum eorum conjugium, qui fine perverso illud contrahunt, quod probamus non ex falsâ illa hypothesi Pontificia, quod conjugium *sit Sacramentum*, quam urget Lombard. libr. 4. sentent. distinct. 30. lit. D. E. *Non est* (inquit) *assentiendum illis, qui dicunt non esse conjugium, quod propter causas minus honestas contrahitur, licet enim fine non bono contrahatur, quando species contrahentis movet animum, conjugium tamen bonum est, quia vita mala, vel intentio perversa alicujus Sacramentum non contaminat*, sed quia quælibet res æstimanda est non ex causis externis, inter quas est finis, sed ex causis essentialibus & internis, quæ sunt materia & forma, proinde ubi est maris & fœminæ in unam carnem legitimus consensus, ibi est verum matrimonium, si vel maximè in contrahentium intentione, quòd finem conjugii attinet, fuerit paululum aberratum.

CAP. VIII.

De effectis conjugii.

Effecta conjugii. 427. *Effecta* conjugii cum eiusdem finibus à plerisque conjunguntur, siquidem magnam cum illis affinitatem obtinent, possunt tamen melioris intellectus causâ ab illis distingui. Cypræus de matrimon. cap. 8. p. 697. Effectum matrimonii præcipuum dicit esse eum, qui exprimitur in definitione Modestini leg. 1. ff. de rit. nupt. *quod sit divini & humani juris communicatio*, hoc est, omnium quæ ad vitam instituendam pertinent, inter quæ etiam *religio & sacra* locum obtinent non postremum, quorum etiam socia fiebat uxor, unde à Gordiano l. adversus C. de crim. expil. hered. *socia rei humanæ & divinæ domus* appellatur. Communicatio juris divini duplici ratione ab Interpp. exponitur, 1. *respectu habito ad instituta Ethnicorum.* Illis enim fuerunt duplicia sacra, *Publica & privata*, eaque vel *gentilitia* vel *domestica*. Publica erant toti populo communia & in publico solennibus ritibus peragebantur. Festus libr. 14. Gentilitia toti agnationi & genti erant communia & ad heredes devolvebantur, dicta ob id hereditaria. Domestica & familiaria erant, quæ sibi quisque proprio arbitrio privatim instituerat, ac domi suæ ea peragebat, unde quilibet *Sacraria*, hoc est, loca ubi res sacræ reponerentur & servarentur, ac Dii penates colerentur, domi suæ habebat, ut ex Scriptoribus Romanis notissimum. Vid. Festus libr. 17. Cic. 2. de ll. Plin. in paneg. ad Traian. Valer. Max. libr. 2. cap. 1. &c. Dicitur ergò *divini juris communicatio* inter maritum & uxorem heri, inque *societatem divinæ domus* uxor suscipi, quia privatorum illorum sacrorum tàm gentilitiorum, quàm domesticorum fiebat particeps. 2. *respectu habito ad mores Christianorum.* Cùm enim Ethnicorum sacrorum vel potius idololatricorum cultuum tenebræ cœlestis doctrinæ luce per Dei gratiam apud nos hodie sint discussæ, ideò partem illam definitionis ad nostros mores ac ritus accommodant hoc sensu, quod uxor eidem parochiæ sit subdita, cui maritus, ut ibi audiendi verbum Dei & Sacramentorum utendorum ius habeat, aliisque commodis fruatur, quæ affert Ecclesia, itemque ut sepulchrorum ius ibidem obtineat. c. Unaquæque 13. q. 2. Accursius, Piso, Soaccius & alii *communicationem divini juris* referunt ad eiusdem religionis professionem atque ex eo deducunt, quod non sit ducenda uxor diversæ religioni addicta, quâ de re quid statuendum sit, exposuimus superiùs §. 387.

428. *Communicationem juris humani* in eo consistere statuunt, 1. quòd uxor bonorum & facultatum mariti fiat particeps, unde Paulus l. Rerum 1. ff. de actione rerum amot. memorat, Nervam & Cassium existimasse ꝓpter *hanc vitæ societatem uxorem fieri dominam bonorum, ac proinde furti actionem constituto jure adversus eam non esse.* 2. quod uxor mariti domicilium sequatur arg. l. cùm quædam 19. ff. de jurisdict. & forum cum ea commune habeat l. exigere 65. ff. de iudiciis: *Exigere dotem mulier debet illic, ubi maritus domicilium habuit, non ubi instrumentum dotale conscriptum est, spectari enim debet is locus, in cujus domicilium & ipsa mulier per conditionem matrimonij erat reditura.* l. Imperatores 38. ff. ad municipalem §. 3. Antoninus & Verus rescripserunt, *Mulierem, quamdiu nupta est incolam ejusdem civitatis videri, cujus maritus ejus est.* 3. quod uxor honorum & dignitatum mariti fiat particeps. l. Si libertam 28. C. de Nupt. decernit Justinianus. *Uxor marito concrescat* (dignitas uxoris cum mariti dignitate simul crescat) *& sentiat ejus fulgorem.* Ulpianus l. fœminæ. 8. ff. de Senatoribus. *Fœmina nuptæ clarissimis personis clarissimarum personarum appellatione continentur, fœminis enim dignitatem clarissimam mariti tribuunt.* 3. quod uxor in mariti familiam transeat l. pronunciatio 195. §. 5. ff. de Verb. Sign. *Mulier familia sua & caput & finis est.* 4. quod uxor sit ærumnarum & afflictionum mariti socia l. Nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ sunt consortium omnis vitæ.* l. Si cùm dotem 22. §. Si maritus 7. ff. solut. matrimon. *Nihil tàm humanum est quam fortuitis casibus mulieris maritum vel uxorem viri participem esse*, unde inferunt, uxorem teneri maritum sequi, si domicilium mutare vel aliò migrare voluerit. Quidam ex JCtis numerant hos conjugii effectus. 1. *quod conjuges invicem obligentur ad consuetudinem conjugalem,*

jugalem, & ad communionem corporum, rerum ac bonorum. 2. *quod per conjugium fiat multiplicatio generis humani, nominis ac familiæ conservatio.* 3. *quod maritus teneatur uxorem & familiam alere, ac liberos educare.* 4. *quod uxor ad reverentiam & fidem marito debitam obstringatur.* 5. *quod mulier teneatur sequi maritum proficiscentem etiam vagabundum seu fugitivum.* 6. *quod uxor redigatur in viri potestatem.* 7. *quod post ingressum lecti conjugalis sibi invicem in bonis succedant.* 8. *quod per matrimonium liberi legitimentur*, de qua legitimatione latè tractant Kling. lib. de caus. matrimon. pag. 85. Beust. de matrim. cap. 66. Quidam ex Theologis quinque numerant conjugii effectus, 1. est, quod conjugium sit *seminarium Ecclesiæ ac Respubl.* 2. *consuetudo conjugalis.* 3. *nominis & familiæ legitima conservatio.* 4. *Benedictio & præsentia Dei in hoc vitæ statu.* 5. *Præmia hujus & futuræ vitæ* piis conjugibus promissa.

Effectus conjugii in abstracto.

429. Ut distinctiùs in enumerandi conjugii effectis procedamus, primùm hoc monemus, quod quemadmodum in loco de Ministerio Ecclesiastico effectus Ministerii *in abstracto* considerati distincti fuêre ab effectibus ejusdem *in concreto* spectatis, hoc est, à Ministrorum Ecclesiæ officiis, ita quoque hoc in loco distinguendi sint effectus conjugii in abstracto ab officiis conjugum in concreto. Effectus conjugii in abstracto considerati revocari possunt ad *communicationem* sive *communionem* ea arctissima & indissolubili illa conjunctione, quæ est essentialis conjugii forma, ortam & ex ea unicè dependentem. Quia enim juxta divinam ordinationem per legitimum consensum mas & fœmina arctissimâ & indissolubili unione in carnem unam invicem conjunguntur, ideò ex illa conjunctione nascitur quædam inter conjuges communicatio, quæ est genuinus ac proprius conjugii effectus, ad quem referri possunt verba in definitione Imperatoris Inst. de patr. potest. quod matrimonium sit talis quædam viri & mulieris conjunctio, *quæ individuam vitæ consuetudinem contineat*, hoc est, quod ex legitima viri & mulieris conjunctione, individua vitæ consuetudo oriatur ac contrahatur. Itemque verba in definitione JCti Modestini l. nuptiæ ff. de rit. nupt. quod nuptiæ sint talis conjunctio maris ac fœminæ, *quæ consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicationem* secum trahat atque inferat. Hic conjugii effectus exprimi videtur in ipsis divinæ institutionis verbis. Genes. 2. v. 24. *idcirco relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ & erunt duo in carne una*, hoc est, quia conjuges sunt una caro, ideò inter eos etiam est communicatio & communio, cujus intuitu ac respectu homo patrem & matrem relinquet, & uxori suæ adhærebit.

430. Quemadmodum verò in quovis homine separatim & seorsim extra conjugii nexum considerato tria spectari possunt: 1. *Anima*, 2. *corpus*, quæ sunt ipsi *interna*, & 3. quæ sunt circa ipsum *externa*, videl. domicilium, facultates, adversa, prospera, status vitæ, &c. ita quoq; communicatio sive communio ex nexu matrimoniali inter conjuges orta triplex statui potest. *Animorum, corporum & externorum.* Animorum communicatio complectitur mutuam illam benevolentiam & arctissimum amorem, qui inter conjuges utpotè arctissimè & indissolubiliter conjunctos viget. Quod si namque in reliquis inferioribus amicitiæ gradibus ob animorum conjunctionem & communicationem inter amicos mutuus amor ac benevolentia mutua exardescit, unde eorum est idem velle ac idem nolle, quantò magis in hoc summo amicitiæ gradu, qui inter conjuges locum habet, talis animorum communicatio vigere debet. Corporum communicatio complectitur *ὀφειλομένην εὔνοιαν*, ut Apostolus loquitur 1. Corinth. 7. v. 3. *conjugale debitum*, jus ac potestatem mutuam, quam alter conjugum in alterius corpus obtinet v. 4. ita ut sese invicem defraudare ac alter alteri corpus suum subtrahere nequaquam possit vel debeat. Externorum communicatio complectitur communionem ejusdem domicilii, facultatum, bonorum & malorum, honoris ac dignitatis &c. ut uxor coruscet mariti radiis & reliquorum omnium, de quibus in communicatione juris humani paulò superiùs dictum fuit, consors ac particeps reddatur, quò pertinent Scripturæ dicta, quæ uxorem dicunt esse *coram viro* tanquam alterum ipsum Gen. 2. vers. 18. *viri sociam & uxorem fœderis* Malach. 2. vers. 14. *ipsum viri corpus & carnem* Ephes. 5. vers. 28. quæ omnia arctissimam & individuam societatem inter conjuges vi divinæ institutionis consistentem exprimunt, ex qua illa externorum communicatio postmodum oritur.

431. De communicatione sive *communione corporum* & copula conjugali, in qua conjugii *usus* subsistit, hoc loco quædam sunt monenda propter conscientias conjugum rectè informandas, quæ pias & castas etiam cœlibum aures, atque animos non offendent, *cùm mundis omnia munda, coinquinatis autem & infidelibus nihil sit mundum*, Tit. 1. v. 15. *Non est nobis turpe*, inquit Clemens Alexandr. lib. 2. pædagog. cap. 10. pag. 226. *nominare illas partes, per quas fit generatio, & in quibus fit fœtus conceptio (earumque honestum à Deo ipso institutum usum exprimere) quas Deum fabricare non puduit.* Quoties Spiritus sanctus, qui est Spiritus castitatis ac *σωφρονισμοῦ* 2. Timoth. 1. v. 7. conjugalis copulæ ac maritalis congressus per decentem quendam *εὐφημισμὸν* mentionem facit? Genes. 4. v. 1. cap. 6. v. 4. cap. 16. v. 2. Deut. 22. v. 14. &c. quin imò D. Apostolum nequaquam puduit, usum illum conjugii appellare *ὀφειλομένην εὔνοιαν*, quâ sese conjuges defraudare minimè debeant 1. Cor. 7. v. 4. 5. Deus ipse per Mosen *νομοθέτην* suum Israelis leges tulit de tempore maritalis congressus, quod non sit accedendum ad mulierem *tempore menstrue* Lev. 18. v. 19. ac quantopere detestetur illicitam seminis, utpote quod divini illius operis generationis puta, organum est, in ipso etiam conjugio effusionem pœnâ Onani ob facinus illud abominandum irrogatâ, eademque in præmonitionem ac præmunitionem nostram annotatâ Gen. 38. v. 9. 10. omnibus manifestum reddere voluit.

Copula conjugalis.

1. Conjugalem copulam non esse peccatum.

432. Possunt autem ea, quæ de copula conjugali piis conjugibus proponenda sunt, duobus aphorismis includi. Prior sic habet: *Conjugalis copula in legitimo conjugio in se ac per se non est peccatum.* Probatur hoc, 1. *ex primæva conjugii institutione*, in quantùm *ad causam efficientem*, tùm *ad tempus institutionis* respiciendum, ex utroque enim peti potest nostræ sententiæ robur ac firmamentum. Deus autor & fautor castitatis non post lapsum demum, sed in ipso integritatis statu conjugium instituit, ut per conjugalem protoplastorum cohabitationem soboles procrearetur & genus humanum propagaretur. Atqui blasphemum

est

est triboere Deo alicujus institutiooem & ordinationem, quod per se & suâ Naturâ sit peccatum, & absurdum est asserere in statu innocentiæ & integritatis quippiam institutum fuisse, quud sit per se malum & peccatum. Ergo. Sanè quidam ex veteribus suspicantur, *in statu innocentia non fuisse homines multiplicandos per generationem carnalem, sed per aliud quoddam medium nobis incognitum*, quâ de re videri potest Gregor. Nyss. lib. de homin. cap. 28. Chrysost. hom. 18. in Genes. Procopius Gazæus io cap. 4. Gen. Euthymius in Psal. 50. Damasc. lib. 4. de orth. fid. cap. 25. inde Faber Stapulensis somniat, *quod si Adam non peccasset, ex se sine fœmina sibi similem prolem edidisset*, io quam opinionem ex nimia virginitatis admiratione & copulæ conjugalis post lapsum demum inter Adamum & Evam secutæ annotatione Genes. 4. v. 1. videntur prolapsi, sed Augustinus eam multis in locis refellit lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 10. libr. 14. de Civ. Dei cap. 21. lib. 2. de pecc. orig. cap. 35. lib. 1. retractat. cap. 10. 13 & 19. quòd verò idem asserit lib. 1. de Genes. contra Manich. c. 19. *consanguinitates & necessitudines ex peccato accidisse*, nequaqam hunc infert sensum, quod ante lapsum nullæ futuræ fuisseot consanguinitates, sed quod non nisi post lapsum fuerint, post quem scilicet Adam uxorem suam cognoscere cœpit. Refellit autem hanc opinionem satis evidenter Mosaica creati hominis descriptio, Genes. 1. v. 27. *masculum & fœminam creavit eos*, creato homini divinitùs facta benedictio, v. 28. dixit Deus ad eos: *Crescite & multiplicamini*, naturalis sexus & membrorum generationi inservientium distinctio, ac verborum illorum, *erunt duo in carne una*, ad carnalem copulam ab Apostolo facta applicatio 1. Cor. 6. v. 16. Sanè ardor ille & lepra libidinis, quæ post lapsum generationis actui & conjugii usui accessit, in primo integritatis statu non fuisset, interim ipse coojugii usus non propterea fuerit negaodus. 2. *ex Apostolica assertione*, Heb. 13. v. 4. ἡ κοίτη ἀμίαντος. Non solum γάμον sive contractum nuptialem in omnibus vocat *honorabilem*, sed etiam κοίτην usum conjugii *impollutum* vocat, ita enim κοίτης oomen accipi evidenter colligitur ex Rom. 9. v. 10. cap. 13. v. 13. & ex eo, quod Rubenis incestus à LXX. sic describitur, quod ascenderit ἐπὶ τὴν κοίτην Patris sui, Gen. 49. v. 4. 1. Paral. 5. v. 1. id quod Genes. 35. v. 22. sic exponitur, ἐκοιμήθη μετὰ τῆς παλλακῆς τοῦ πατρός. Confer Levit. 15. cap. 24. cap. 18. v. 20. Num. 31. v. 35. &c. at quomodo usus conjugii sive concubitus posset esse ἀμίαντος, si in se ac per se esset pollutio ac peccatum? Ex hoc dicto Apostolico Paphnut. Martyr in Concil. Niceno probavit, non esse Episcopis Presbyteris & Diaconis grave illud jugum imponendum, ut à congressu maritali uxorum, quas cùm Laici essent, duxerant, abstinerent. σωφροσύνην enim esse τὴν τῆς νομίμου γυναικὸς συνέλευσιν, *castimoniam esse viri cum uxore legitima concubitum*. Socrat. lib. 1. Histor. Eccles. c. 8. Theod. libr. 1. c. 7. Sozom. lib. 1. c. 22. Niceph. lib. 8. c. 19. & 42. Hûc referri possunt similia Scripturæ dicta, quæ in coosuetudine conjugali (si leges conjugii non violentur, maximè si conjuges sint pii ac fideles) pronunciant esse ἁγνείαν *castitatem* Tit. 2. v. 4. 1. Petr. 3. v. 2. ἁγιασμὸν *sanctificationem* 1. Cor. 7. v. 14. 1. Thess. 4. v. 4. 1. Tim. 2. v. 15. Hebr. 12. v. 14. σωφροσύνην *temperantiam, pudicitiam*, 1. Tim. 2. v. 15. Tit. 2. vers. 5. ἐγκράτειαν *continentiam*. Syr. 26. v. 20. Gal. 5. v. 23. Tit. 1. vers. 8. 2. Pet. 1. v. 6. τιμὴν *honorem, honorabile aliquid* 1. Thess. 4. v. 4. Hebr. 13. v. 4. &c. 3. *ex paritatis ratione*. Ut reliquorum corporis membrorum usus in se ac per se peccatum non est, sed tùm demum peccato contaminatur, si contra præscriptum legis divinæ membris nostris utamur vel potiùs abutamur, uode Apostolus pronunciat *membra corporea*, in quibusdam hominibus esse δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν in quibusdam v. esse δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν Rom. 6. v. 19. ac per corpus *bonum & malum geri posse* 2. Corinth. 5. v. 10. ita quoque de usu membrorum generationi inservientium idem statuendum, quod scilicet in se & per se peccatum non sit, nisi contra divinam ordinationem & institutionem devergat. Aug. lib. de bon. conjugali c. 16. in princ. *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis & utrumque non est sine delectatione carnali. Quæ tamen modificata & temperantiâ refrenante in usum naturalem redacta libido esse non potest. Quod est autem in sustentanda vita illicitus cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod est in luxuria ventris & gutturis illicitus cibus, hoc est in libidine nullam prolem quærente illicitus concubitus. Et quod est in cibo licito nonnullis immoderatior appetitus, hoc est in conjugib. venialis ille cõcubitus &c.* 4. *ex decente conjugalis cohabitationis descriptione*. Spiritus S. generatiooïs opus decenter & honestè nominat ac proinde à nobis etiam honestè de eo sentiendum & loquendum esse demonstrat: quòd si per se turpe ac vitiosum judicasset, oequaquam Spiritus ille castitatis per decentem εὐφημισμὸν ac σεμνὸν λόγον de eo locutus fuisset. Potiores phrases, qoibus conjugalis copula describitur, sunt istæ: ידע *cognoscere uxorem* Genes. 4. v. 1. 17. 25. 2. Sam. 1. v. 19. 1. Reg. 1. v. 4. & vice versâ *cognoscere virum* Gen. 19. v. 8. Iudic. 21. v. 11. quæ Phrasis etiam usurpatur in Nov. Test. Matth. 1. v. 25. Luc. 1. v. 34. ac usitata est Scriptoribus Ethnicis. Plutarch. in Alex. *neque aliam* γυναῖκα *cognoscebat mulierem*. Horat. innuptam vocat *ignaram mariti*. Exponitur autem Num. 31. v. 17. *omnem mulierem* ידעת *noscentem virum* למשכב זכר *ad concubitum masculi occidite*, ratio descriptionis peteoda est ex regula Grammaticorum quod verba ootitiæ apud Hebræos cum affectu & effectu sint accipienda, ut cognoscere sit idem quod experiri, rem cum aliqua habere. Luth. io cap. 4. Genes. pag. 55. *Cognovit Adam uxorem suam non objectivè aut speculativè, sed realiter expertus est suam Hevam, quòd esset fœmina*. בעל *amavit*, Deut. 21. v. 13. ubi LXX. reddiderunt συνοικισθήσῃ αὐτῇ *simul dormies cum ea*. cap. 24. v. 1. עונה *cohabitatio* Exod. 21. v. 10. שכב *cubare, concumbere cum viro* Genes. 26. v. 10. *parum abfuit, ut unus ex populo jacuisset cum ea*. בוא vel הלך vel נגש *venire ad mulierem, ingredi, ire, appropinquare ad uxorem*, sicut Græci usurpant τὸ βαίνειν, & Latini *coire*. Genes 6. v. 4. *postquam irent filii Dei ad filias hominum*. Genes. 19 v. 31. *vir non est in terra, ut veniat super nos juxta morem universæ carnis*. Ex. 19. v. 5. *ne appropinquatis ad uxorem*. Amos 2. v. 7. *Pater & filius iverunt ad puellam*. Phrasis explicatur Jud. 15. v. 1. *Veniam ad uxorem meam in cubiculum*. Targ. *in locum concubitus*. ** Tob. 3. v. 8. *Asmodæus occidit eos*, πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτοὺς μετ' αὐτῆς ὡς ἐν γυναιξί, *antequam essent ipsi cum ea ut in mulieribus*. ** Paulus vocat εὐνοίαν 1. Cor. 7. v. 5. Petrus συνοικίαν 1. Petr. 3. v. 7. De illicito & impudico concubitu usurpantur alia verba. שגל *concubuit*,

bus, subagitavit, quod congruit significatione cum verbis נָאַף גָּלַל גל *volutionem*, seu *volutationem* significantibus. Et quia Hebræorum Magistris hoc verbum fuit visum obscœnius, ideo in margine locorum Scripturæ, in quibus habetur, plerunq; substituerunt verbum שָׁכַב *cubare*. Deut. 28.v.29. Jerem.3.v.2. Zach.14.v.2. in quibus locis omnibus pro illicito congressu usurpatur טחן Job. 31. v.10. תִּטְחַן *molat alteri uxor mea*, sicut Horat. serm.1.*alienas permolere uxores* dixit, ac Theocritus idyll. δ. μύλλειν eadem significatione usurpat. 5. *ex comparatione*. Spiritus S. Ecclesiæ statum similitudine à fœminis gravidis & parturientibus desumta describit Ioh.16.v.21.Apoc.12.v.2.quò pertinent omnia Scripturæ dicta, in quibus adversitates & ærumnæ, quib. Eccles. in hac vita subjecta est, doloribus parturientium comparantur. Vide infra §. 497. Atqui si opera illa matrimonialia *uxorem cum marito congredi, concipere, gravidam reddi, parturire, in partu clamare &c.* essent Deo invisa & adversa, Spiritus S. ad mysteriorum illorum explicationem & illustrationem ea nunquam adhiberet. Dn. D. Hoë Theol. nobiliss. in cap. 12. Apocal. p.28. 6. *ex Patrum testificatione*. Clemens Alexandr. libr.3. Stromat. p.342. *Quando Servator locutus est ad Salomen* (in Evang. secundùm Ægyptios) μέχρι τότε εἶναι θάνατον ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, *usque tunc dominaturam mortem quousq; mulieres pariant, non ipsam γένεσιν generationem improbavit, quæ ad salutem fidelium necessaria est.* Epiphan. lib. 1.tom.3.hæres.45.pag.170. in Gr. τὴν αὐτὴν τὴν ὄρεξιν τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐπιθυμίας οὐκ ἄτοπον οὖσαν παραθέσθαι ἄν· ἔστι γὰρ πρὸς παιδοποιίαν ἐν σωφροσύνῃ δεδομένη καὶ εἰς δόξαν τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα &c. *Ipsam etiam appetentiam concupiscentiæ corporis non absurdam esse affirmaverim. Est enim ad liberorum generationem in castitate data, & ad gloriam ejus qui omnia fecit, quemadmodum terra semina ad effusionem multitudinis creatorum à Deo bonorum, fructuum inquam & seminum, sic etiam humana Natura ad hoc ut impleat illud: Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Paphnutii dictum jam antè adduximus. August. libr. 2. de pecc. orig. contra Pelag. & Cœlest. cap.38. circa fin. *Nuptialis concubitus, quem matrimoniales quoque indicant tabulæ causâ procreandorum fieri filiorum, per seipsum prorsus non in comparatione fornicationis est bonus, qui tametsi propter corpus mortis sine bestiali motu, de quo Natura erubescit humana, fieri non potest, tamen ipse concubitus non est peccatum, ubi ratio libidine utitur ad bonum, non superatur ad malum.* Fulgent. de statu viduali Epist. 2. *In eo quod sibi conjuges invicem carnis debitum reddunt, in quantum id modeste faciunt, Christi præcepta custodiunt, quia nullatenus à conjugali caritate & castitate discedunt.* Patrum consortio meritò adjungimus *B. Lutherum*, qui in comment. cap.4. Genes. p.54. sic scribit: *Etsi propter peccatum originale divinum opus generationis pro turpi habetur, quo offendi puras aures videmus, tamen spirituales homines distinguere debent inter peccatum originale & creaturam &c. Opus generationis est creatura Dei bona & sancta, est enim ex Dei ordinatione, ac si homo non esset lapsus, fuisset purissimum & honestissimum opus, sicut enim nemo veretur cum uxore sua loqui, edere, bibere, honesta enim sunt hæc omnia, ita quoq; generare honestissimum fuisset. Ac mansit etiã in Natura corrupta generatio, sed accessit illud venenum Diaboli, pruritus carnis & fœda libido.*

433. Opponendi hæc sunt: 1. *veteribus hæreticis*, qui de usu conjugii & generationis opere erroneas, & in Deum conjugii autorem injurias sparserunt. De *Saturnilo* (al. *Saturnino*) referunt, Iren. lib.1.cap.22. Epiphan. lib.1. tom.2. hæres.23. quod *generare ex Satana esse docuerit*. De *Encratitis* memorant Iren. lib.1.cap.30. & 31. Euseb. lib.5. Hist. Eccles. cap.27. quòd *vitandas nuptias prædicarint, antiquam Dei formationem reprobantes & sensim eum reprehendentes, qui maris & fœmellæ generationem fecit*. De *Tatiano* Encratitarum Principe memorat Hieronymus libr.1. adv. Jovinian. cap.1. circa med. quod *omnem coitum spurcum* putaverit. De *Severianis* scribit Epiphanius lib.1.tom.3. hæres.45. quod *mulierem* dixerint *opus Satanæ*, velut etiam Andronici hoc dixerant, ac proinde *matrimonium contrahentes opus Satanæ explere*. Sed & *hominis dimidiam partem esse opus Dei, dimidiam verò Diaboli. Nam ab umbilico & supra dixerunt esse formationem Dei, ab umbilico verò & infra, malæ potestatis formationem, unde omnia secundùm voluptatem & œstri stimulum ac concupiscentiam ab umbilico & infra fiant*. De *Adamianis hæreticis* refert Ludov. Vives in comm. lib.14. August. de civ. Dei cap.21. quod *nuptias futuras fuisse non putaverint, si Adamus non peccasset*. Plura ejmodi hæretica pronunciata vide enumerata superiùs cap.4.§.51.2. *incommodis veterum dictis*: Tertull. libr. de veland. virgin. cap.10. pag. 193. congressum conjugalem vocat *communem contumeliam*. *Non enim*, inquit, *& continentia virginitati antestat sive viduorum, sive qui ex consensu contumeliam communem jam recusaverunt?* lib. de exhort. ad castit. cap.9. pag.567. *Leges videtur matrimonij & stupri differentia, aliquin ros & viris & fœminis eadem imponit, est enim & matrimonium & stuprum commixtio carnis.* Hieronymus contumeliosam illam Tertulliani vocem repetit, quod usus conjugalis sit *communis contumelia*, & addit: *Spiritum sanctum non dari in consuetudine conjugali etiamsi Propheta sit*, It. *quando impleo officium mariti, non impleo officium Christiani*. Ex loco Apostolico 1. Petr. 3. v. 8. *ne impediantur orationes vestræ*, infert, *quia semper orandũ, ergo matrimonio nunquam utendum*. Tractans illud Paulinum 1. Cor. 7. v. 5. *ut vacetis orationi*, subjungit: *Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Domini accipi non permittit.* Tom. 1. oper. August. extant libri soliloquiorum falsò ascripti Augustino in cujus libro 1. cap. 14. sic loquitur Ratio: *Quàm sordidus, quàm fœdus, quàm execrabilis, quàm horribilis complexus fœmineus videbatur, quando inter nos de uxoris cupiditate quæsitum est.* Gregor. lib.1. Dialog. recitat talem Historiam: *Mulier, quæ in nocte cognita erat à viro, manè veniens ad processionem, à Diabolo est abrepta.* Apud Brigittam lib. 1. c. 26. Christus dicit: *Cùm conjuges veniunt ad lectum, tunc statim discedit ab eis Spiritus meus, & appropinquat Spiritus impurus.* 3. *Pontificiorum pronunciatis*, quibus in licitam cõjugum copulam sunt injurii. c. Connubia 32. q.2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia sancti Spiritus dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui generationis officio obsequitur.* c. Sciatis 33. q.4. *Quicunq; uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus Agni comedere debet.* Item *si panes propositionis ab his, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterant, quantò magis ille panis, qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui conjugalibus* Antithesis.

bus paulo ante hæsit: complexibus violari neq; contingi, non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore, quo carnes Agni manducaturi sumus, vacare à carnalib. operibus debeamus. c. Vir cum propria. caus. & quæst. iisd. *Vir cum propria uxore dormiens, nisi lotus aquâ Ecclesiam intrare non debet. Quamvis diversæ hominum nationes de hac re diversa sentiant, atq; alia custodire videantur. Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit post admixtionem propriæ uxoris & lavacri purificationem quærere & ab ingressu Ecclesiæ paululum temperare.* (Posset hoc videri petitum ex lege Mosaica Lev. 15. v. 16. *Vir, de quo egreditur semen coitus, lavabit aquâ omne corpus suum, & immundus erit usq; ad vesperam.* Sed ex textu Hebræo apparet, non de congressu maritali cum uxore, sed de effusione seminis, quæ in somno quandoque contingit, ibi esse sermonem, additur n. v. 17. *omnis vestis & omnis pellis, super quam fuerit effusio seminis, lavabitur in aquis.* Quod ergo sequitur v. 18. *Mulier cum qua coierit, lavabitur aquâ & immunda erit &c.* Id limitatè ac determinate accipiendum, antequam scil. maritus fuerit ab illa pollutione emundatus.) Innocentius & Siricius Pontif. ad conjugia Sacerdotum accommodant sententias illas Apostolicas: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Qui sunt inquinati, Deo placere non possunt, cùm scriptum sit. Coinquinatis & infidelibus nihil est mundum.* Hugo virginib. in comparatione conjugum accommodat illud Sap 3. v. 13. *Felix sterilis & non coinquinata, quæ nescivit thorum in delicto,* cùm textus ostendat, illegitimis commistionib. extra conjugium illud opponi. Vulgatissimum est in Papatu ad cœlibes accommodari illud Apocalypticum cap. 14. v. 4. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt,* cùm de spirituali virginitate id accipiendum sit. Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 18. §. Jam verò. *In actu conjugii negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Etiam Sanctorum matrimonium sine pollutione quadam & turpitudine non exerceri satis testatur rebellio membrorum & verecundia humana in illo actu, qui semper secretum quærit.* (Atqui etiam alvum exoneraturi secretum quærimus, num id propterea peccatum est, & pollutio coram Deo?) Et posteà: *Actus conjugii maximè hebetat aciem mentis & deprimit ad inferiora & perturbat & animam ipsam carnalem quodammodo facit* (ubi nota non de *immoderato* conjugii usu Bellarmino sermonem esse, sed in genere de quovis usu, quia ex eo evincere conatur, Sacerdotes à conjugio esse arcendos, confundit verò hypocrita actum ipsum conjugii, qui per se peccatum non est & lepram libidinis, quæ post lapsum accessit, quæq; honestate nuptiarum in piis conjugibus tegitur & excipitur.) Coster. in Enchir. cap. 15. *conjunctionem conjugalem ex se tàm fœdam & immundam esse* dicit, *ut sanctificatione Sacramenti indigeat, quo sanctificetur.* Item *animam hominis per eam ad inferiora deprimi, ut minùs idonea sit cœlestia meditari atq; tractare.* Pistorius in hodeget. cap. 13. p. 644. *Deum non ferre conjugalem commixtionem in personis sanctis & devotis, & pios conjuges sanctificari abstinentiâ cõjugalis consuetudinis.*

Usus conjugii post lapsum. 434. Quamvis verò, ut evidenter jam demonstratum, usus conjugii in se ac per se non sit peccatum, tamen distinguendum est inter usum conjugii, qualis fuisset *in statu integritatis* & qualis est *post lapsum.* Ante lapsum fuisset modis omnibus purus ac sanctus, & absque ulla ἀταξίᾳ & adhærente cupiditate vitiosa conjuges sibi invicem cohabitassent, sed post lapsum admixta est generationis operi lepra libidinis & pravæ concupiscentiæ vitium. Quemadmodum enim totum hominem ac omnes animæ facultates & corporis partes originale peccatum horribiliter infecit, ita quoque membris generationi dicatis peccati lepra intimè insedit, unde protoplasti foliis ficus eadem tegere & obvelare voluerunt, cùm insolitam ἀταξίαν ibi sentirent, Genes. 3. v. 7. ac Deus ipse *tunicas* illis addit v. 21. quin & Apostolus vocat *membra ἀτιμότερα καὶ ἀσχήμονα,* quæ tegendo sunt honoranda 1. Cor. 12. v. 23. Atque inde est, quod conjugalis congressus, qui ante lapsum nullum pudorem incussisset, hodie secretum amat. August. lib. 14. de civ. Dei c. 18. *Quis nescit, ut filii procreentur, quid inter se conjuges agant, quandoquidem ut id agatur, tantâ celebritate ducuntur uxores, & tamen cùm agitur, unde filii nascuntur, nec ipsi filii, si qui inde jam nati sunt, testes fieri permittuntur. Sic enim hoc rectè factum ad sui notitiam lucem appetit animorum, ut tamen refugiat oculorum, unde hoc, nisi quia sic geritur, quod deceat ex Natura, ut etiam quod pudeat, comitetur ex pœna?* cap. 19. *At verò genitales corporis partes ita libido suo juri quodammodo mancipavit, ut moveri non valeant, si ipsa defuerit &c. hoc est, quod pudet, hoc est, quod intuentium oculos erubescendo devitat, magisq; fert hominum spectantium multitudinem, quando injustè irascitur homini, quam unius aspectum, quando justè miscetur uxori.* Plura in hanc sententiam seqq. capp. addit. Pii ergò conjuges utrumque agnoscant, videlicet ardorem illum ac flammas concupiscentiæ sanctæ generationis operi adhærentes ex peccato ortas esse, ac nihilo tamen minùs mirandâ Dei bonitate ἀταξίαν illam concupiscentiæ, quæ per lapsum accessit, conjugii honestate ac sanctitate quasi obumbrari ac tegi, & conjugalem consuetudinem, si intra leges conjugii coerceatur, coram Deo & in conspectu ejus esse castitatem, sanctificationem, continentiam, &c. licet non ampliùs tàm pura & munda sit, quàm ante lapsum fuisset, unde Scriptura utrumque conjugibus tribuit ἀκρασίαν ex peccato originis in carne eorum, qui continentiæ dono non sunt instructi hærentem 1. Cor. 7. v. 6. & ἐγκράτειαν intra conjugii leges libidinis impetum coercentem, ut superiùs ostendimus. August. lib. 2. de pecc. origin. cap. 37. *Malum libidinis non est nuptiis imputandum, quod etsi non esset, nuptiæ tamen essent, quarum bonum non aufertur isto malo, sed ab eis hoc malum in usum vertitur bonum.* Conjunge D. Chemn. part. 2. locor. c. de castitate p. 481.

435. Cùm ergò post lapsum concupiscentiæ ἀταξία & libidinis quidam fervor ac furor accesserit, ideò addendus est posterior aphorismus: *Pii conjuges ita utantur conjugio, ne furori libidinis more gentilium vel bestiarum indulgeant, sed eam potius castitate refrenent ac moderentur.* Hac regula in statu innocentiæ non fuisset homini opus, quippe in quo non fuisset metuendus immoderatus conjugii usus. Aug. lib. 2. de pecc. orig. cap. 35. *Si peccato nõ fuisset dehonestata Natura, absit ut opinemur, tales futuras fuisse nuptias in Paradiso, ut in eis ad prolem seminandam non Naturæ voluntatis, sicut pes ad ambulandum, manus ad operandum, lingua ad loquendum, sed ab libidinis membra genitalia moverentur.* Hodiè verò post lapsum admonitio illa *2. Pii conjuges usum conjugii moderentur.*



omninò necessaria est, unde ipsimet Apostoli scriptis suis eam inserere non dubitarunt. D. Paulus 1. Thess. 4. v. 3. scribit. *Hac est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis à fornicatione* vers. 4. *ut sciat unusquisq; vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore*. v. 5. *non in passione concupiscentiæ, sicut gentes Deum non scientes*. Per τὸ σκεῦος Tertull. Ambros. Theophyl. & Oecumenius intelligunt *corpus*, quod est animæ instrumentum sicut 1. Sam. 21. v. 5. *vasa* i.e. corpora servorum Davidis dicuntur *sancta* i.e. nec concubitu illicito nec ullius rei immundæ contactu contaminata & Paulus 2. Cor. 4. v. 7. σκίνοςτρόχισα vocare videtur corpora nostra. Philastrius etiam hæres. 96. carnem vocat *animæ rationalis organon*, quod colligitur ex 2. Cor. 5. v. 10. quâ ratione possessio vasis *in sanctificatione & honore* opposita esset fornicationi & generale præceptum de fugienda quavis immunditie contineret. Sed haud incommodè per τὸ σκεῦος intelligi potest uxor, cum Petrus 1. Epist. 3. v. 8. uxorem vocet σκεῦος ἀσθενέστερον *vas infirmum*, cumq; LXX. Interpp. parabolicam illam Salomonis admonitionem Prov. 5. v. 15. *Bibe aquam de cisterna tua*, reddiderint, πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων *bibe aquam ex vasis tuis*, quo sensu accipit Hieron. in comm. cap. 1. Thren. tom. 5. *Caveat*, inquit, *& uxor, ne fortè victa desiderio coeundi alliciat virum & maritus ne vim faciat uxori, putans omni tempore subjectam sibi esse debere conjugis voluptatem, unde & Apostolus ait, ut noverit unusquisq; vas suum possidere*, & hac ratione Apostolus duo præcepta proponit, quorum prius concernit personas solutas, quod continere debeant à fornicatione, posterius conjugatas, quod in usu conjugii debeant moderationem adhibere, nec more gentilium concupiscentiis τοῖς πάθεσιν τῆς ἐπιθυμίας absq; ullo Dei timore & pudore indulgere. Sicut de gentibus dicit Apostolus, quod tradiderit eas Deus εἰς πάθη ἀτιμίας Rom. 1. v. 26. Petrus 1. Epist. 3. v. 8. præcipit, *ut viri secundum scientiam uxoribus suis cohabitent, velut infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem*. Hunc locum Hieron. lib. 1. de adv. Jovin. & Beda in comm. ad usum conjugii moderatum & continentiam ab actu conjugali referunt, cum συνοικεῖν à LXX. Interpp. de conjugali copula usurpetur. Deut. 22. v. 13. cap. 24. v. 1. admonet igitur Petrus maritos, ut κατὰ γνῶσιν illa cohabitatio instituatur h.e. ut scientes & Deum timentes, ipsique in castitate servientes decet. Quidam secundum scientiam exponunt hoc modo, *secundum eam vitæ sanctæ formam, quam scientia dictat observandam*. Lutherus nervosè reddidit mit Vernunfft. Potest etiam hûc referri dictum Apostolicum. 1. Cor. 7. v. 5. *Nolite fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus ut vacetis orationi & jejunio*. Quamvis enim ibi non disertè præcipiat nec morosè urgeat, ut conjuges ab usu conjugii ad tempus longinquius abstineant, sed potiùs prohibeat, ne se invicem perpetuò defraudent & debitam benevolentiam sibi invicem denegent, tamen tacitè concedit & innuit in publicis & solennioribus orationibus, quibus jejunia conjungi solent, ab usu conjugii ex consensu ad tempus eos abstinere posse, ut animo ab omnibus negotiis interius revocato preces sint ardentiores. Vide loc. de Minist. §. 351. Hieronymus in comm. Ezech. cap. 18. refert hûc dictum Salomonis Eccles. 3. vers. 5. *Tempus amplexandi & tempus elongandi se ab amplexibus*.

436. In Patribus exhortationes ad moderatum conjugii usum sunt frequentes. Clemens Alexand. lib. 2. pædagog. cap. 10. pag. 224. *Moses sapientissimus infrugiferam sationem aliquando symbolicè repulit. Non comedes inquit leporem nec hyænam. Non vult homines esse qualitatis eorum participes, neq; eis parem degustare libidinem, hæc enim animalia insano quodam stupore feruntur ad explendum coitum Venereum*. Et postea: *Vincere voluptatem ventrisq; & iis, quæ sunt infra ventrem dominari est maximi imperii. Si enim ne digitum quidem temerè movere sapienti permittit ratio, ut Stoici confitentur, quomodo non multò magis iis, qui persequuntur sapientiam, ut eam, quâ coitur, particulam obtinendus est dominatus? atq; hæc quidem de causa mihi videtur pudendum esse nominatum, quod hac corporis parte magis quam quavis alia cum pudore sit utendum. Natura enim sicut alimentis, ita legitimis nuptiis, quantum convenit, confert & decet, nobis uti permisit, permisit autem appetere liberorum procreationem. Quicunq; autem quod modum excedit, persequuntur, læduntur in eo, quod est secundùm Naturam, per congressus, qui sunt præter leges seipsos lædentes*. pag. 227. *Matrimonium est liberorum procreationis appetitio, non nullo ac incerto ordine seminis excretio, quæ est præter leges & ratione aliena. Non semper concedit tempus Natura, ut peragatur congressus matrimonii, est enim conjunctio eò desiderabilior, quò diuturnior, neq; verò noctu tanquam in tenebris se immodestè & intemperanter gerendum est, sed verecundia tanquam lux rationis in animo est includenda. Nihil enim à Penelope telam texente differemus. Si interdiu quidem texamus dogmata temperantiæ, noctu autem ea retexamus cùm in cubile venerimus. Si enim honestatem oportet exercere, multò magis uxori tua honestas est ostendenda, inhonestas vitando conjunctiones, & quod castè verseris cum proximis fide dignum è domo adsit testimonium* &c. lib. 2. stromat. cap. 12. pag. 445. *Conservandum est matrimonium tanquam sacra aliqua statua, mundum ab iis, quæ polluunt, utpotè qui à somno quidem expergiscamur cum Domino, eamque autem dormitum cum gratiarum actione & oremus, cumq; cubile tenet, lux & cùm fulserit alma, totâ vitâ Dominum testantes, pietatem quidem ac religionem animâ possidentes, temperantiam autem etiam usq; ad corpus deducentes*. Lactant. lib. 6. Instit. cap. 23. antè med. *Sicut dedit nobis Deus oculos, non ut spectemus, voluptatemq; capiamus, sed ut videamus propter eos actus, qui pertinent ad vitæ necessitatem, ita genitalem corporis partem, quod nomen ipsum docet, nullâ aliâ de causâ, nisi efficiendæ sobolis accepimus, qui voluptatibus indulgent, qui libidini obsequuntur, animam suam corpori mancipant* &c. Hieron. lib. 1. adv. Jovinian. & citatur c. Origo 32. q. 4. *Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis. Nihil autem interest, ex quam honesta causâ quis insaniat, unde & Xystus Pythagoricus in sententiis. Adulter est, inquit, in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor, turpis est, in sua nimius. Sapiens judicio debet amare conjugē non affectu, non reguet in eo voluptatis impetus, nec præceps feratur ad coitum. Nihil enim est fœdius, quam uxorem amare quasi adulterā*. Id. in c. 18. Exec. *Præcipitur in lege Domini viris, ut nō solùm in alienis mulieribus, sed in suis quoq; certa concubitus noverint tempora, quando coeundū, quādo vè ab uxoribus abstinēdū sit*. Aug. l. 1. de nupt. & conç. c. 4. *Copulatio maris & fœminæ generandi*

causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono male utitur, qui bestialiter utitur, ut sit ejus intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propagnis. Falgcot. de conjug. debit. Epist. 1. *Ut omnia vestra honeste fiant, in redditione debiti conjugalis sic infirmitatem carnis usus excipiat conjugalis, ut non caro libidini serviat, sed animi virtus adjuta divinitus carnalis concupiscentiæ frena restringat.*

In usu conjugii habenda ratio honestatis, castitatis & sanitatis.

437. De moderatione illa in usu conjugii à piis & Deum timentibus adhibenda tradi potest hæc generalis regula, quod *habenda sit ratio honestatis, castitatis & sanitatis.* Ipsa *lux Naturæ* in mente hominis post lapsum & adhuc reliqua, nisi impetu concupiscentiæ velut tetrâ quadam caligine penitùs obfuscetur, docet, non esse belluino more in Venerem etiam licitam proruendum, sed rectæ rationis imperio libidinem coercendam, *lux autem gratiæ* per Spiritum sanctum in cordibus verè credentium accensa id longè illustriùs docet ac fortiùs nativam illam carnalis concupiscentiæ impetum reprimit. Quemadmodum enim in aliis particularibus actionibus verè pii illuminatione & Magisterio Spiritus sancti, ita erudiuntur, ut sciant, quomodo se in omnibus rectè gerere debeant, nec opus habeant, ut specialibus regulis de omnibus casibus & circumstantiis specialibus informentur, quo sensu dictum Apostolicum 1. Johan. 2. v. 27. accipi posse ostendimus tract. de Minist. §. 47. ita quoque in usu conjugii moderando ac temperando, si Spiritus sancti in corde suo habitantis ductum ac monitum pii homines sequantur, ab honestatis & castitatis limitibus nunquam recedent, nec sanitati noxam quandam immoderato etiam licitorum usu inferent. Ex Lycurgi legibus sponsus *non ebrius nec ad lasciviam compositus, sed sobrius & pro more cœnatus ad sponsam nocte ingrediebatur, ac pauluŀum cum ea moratus modeste abibat, ut sicut consueverat cum reliquis juvenibus dormiret. Idem etiam post nuptias agebat, ut cum æqualibus interdiu degens noctuq; cubans ad sponsam cautè commearet, verecundè metuens, ne quis eorum, qui in domo ea sunt, ipsum animadverteret, nec non sponsa idem machinabatur, ut commode & furtim congredi possent, idq; agebant non parvo tempore, sed eò usque ut nonnullis liberi essent nati, priusquam interdiu suas uxores viderent, quæ congressus maritalis ratio non modo continentiæ fuit & modestiæ exercitatio, sed corpora etiam ad generandum apta reddidit, ut recentes semper novoq; amore convenirent, qui non satietate obrueretur, neq; nimiâ consuetudine evanesceret, cùm nunquam non aliquem desiderii fomitem alter in alterius animo relinqueret.* Plutarch. in Lycurg. Quod si gentiles saniores, qui nondum *ἀπηλγηκότες sese tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ* Ephes. 4. v. 19. necdum penitùs traditi fuerunt *εἰς πάθη ἀτιμίας* Rom. 1. v. 26. quandam honestatis & modestiæ rationem in ipso conjugio habendam esse rectè censuerunt, quantò magis Christiani, quorum *corpora* sunt *Spiritus sancti templa* & habitacula, imò *Christi membra Deum in corpore suo glorificandum esse noverint?* 1. Cor. 6. v. 15. 19. 20. Scholastici rectè dicunt, non ad quemvis statim concupiscentiæ carnalis motum conjugali congressu esse utendum, cùm ad conjuges etiam pertineat illud Apostolicum: *Qui Christi sunt, carnem crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις* Galat. 5. v. 24. Nec *honestatis* tantùm sed etiam *sanitatis* intuitu moderationē illam adhibere cōvenit. *Multa Venus vires exhaurit, Spiritibusq; Noxia consumit corpora mille modis,* ut canit Eobanus. Discip. de temp. citat dictum aliquod Aristotelis *omnis coitus est destructio corporis & abbreviatio vitæ, quia centum guttæ sanguinis vix æquant unam guttam seminis,* ac corporis vires plus uno concubitu exhauriuntur, quàm si quaterdecies tantundem ex missione sanguinis demtum fuerit, ut Medici tradunt. Johan. Cuba in medic. tract. de passer. memorat, *passeres masculos per unam tantùm annum vivere propter salacitatem.* Præcipuè verò cerebrum & membra cerebro vicina per nimiam seminis emissionem læduntur, ut ostendit Albertus lib. 22. de animalib. tract. 1. cap. 4. cùm enim cerebrum inter omnes corporis partes frigidissimum sit, ideo per immoderatam illam caloris innati naturalisq; secretionem magis refrigeratur. Arist. lib. 5. de generat. animal. cap. 3. unde Galenus tom. 3. oper. lib. 3. comment. in lib. 3. Hippocrat. de morb. vulg. dicit, *quod nimia Venus cerebrum lædat & vires elidat,* quò respiciens Hippocrates *coitum esse parvam quandam epilepsiam* dicebat. Laurentius Frisius part. 2. lib. 1. Speculi Medicinal. cap. 9. memorat, *Lutetiæ Parisiorum juvenem quendam ob immoderatum Veneris usum in ipso actu fuisse extinctum ac cranio ejus ab Anatomicis aperto ne minimam quidem cerebri partem in eo fuisse repertam.* Forestus lib. 26. observat 20. itidem refert *quendam senem ex morbo convalescentem inter uxoris amplexus mortuum esse.* Ibidemque ex Galeno addit alterius cujusdam exemplum, *qui postquam ex acuto morbo convaluisset, post concubitum subducto Spiritu deficientibusq; viribus eadem nocte frequenti animi deliquio fuit mortuus,* ac in Scholiis postmodum concludit: *Nimia Venus nocet cerebro humido, catarrhum auget, eliquat ejus humiditates, cæcitatem inducit, phtisin, epilepsiam vel vertiginem, ideo cordi quoque nocet, cùm & hecticam producat, hepati verò, dum inflammationem parit, ardorem, febres putridas aut interna apostemata perniciosa, si supra modum fiat. Stomacho frigido ac laxo nocet, robur ejus dissolvit, coctionem impedit, cibum fluctuare facit, suo motu conquassando calorem & Spiritum à centro ad circumferentiam distrahendo. Renibus inutilis, si excedat, macie eos conficit, ut in sanguinem mingentibus, proinde cùm ex incipiis voluptate tot mala oriri videamus, abstinentiores esse debemus.*

438. Ad *speciales* regulas Spiritus sanctus in sacris literis non descendit, si unicam illam excipies *de congressu cum menstruata.* Levit. 18. v. 19. *ad mulierem in separatione immunditiæ ejus non accedas ad revelandum nuditatem ejus.* cap. 20. v. 18. *Vir qui concubuerit cum muliere menstruata & revelaverit nuditatem ejus, venam ejus discooperuerit & ipsa revelaverit venam sanguinis ejus, succidentur ambo ipsi è medio populi sui.* (Lev. 15. v. 24. *Si coierit vir cum menstruata immundus erit septem dieb.*, sc. si per imprudentiam cum ea concubuerit & postea demum animadverterint, initia menstruorum adesse, qui enim sciens mulierem mensium fluxu laborare, nihilominꝰ datâ operâ cū ea consuevisset, atq; illa sciens & volens id permisisset, mortis pœnā incurrebant, ut ea lege antea citata colligitur.) Ezec. 18. v. 6. inter requisita & opera viri justi *facientis judicium & justitiam* etiam hoc refertur, quod *ad menstruatam non accesserit.* cap. 22. v. 10. inter gravissima scelera, quibus Hierosolymitani excidium pro-

Congressus cum menstruata.

promeruerant, numeratur, quod *immunditiam menstruum humiliaverunt.* Ratio prohibitionis potest dari triplex 1. *naturalis pudor & honestas.* Natura enim ipsa abhorret à congressu cum menstruata, qui ergo tale quid expetunt, naturalis honestatis prorsus videntur obliti ac Naturæ legem nefariè perfringunt, ex quo etiam intelligitur, hanc legem non esse merè *ceremonialem* sed *moralem*, annumeratur enim illis, quæ de prohibitis cognationis gradibus traduntur, quas morales ac naturales esse superiùs evicimus. Probare igitur non possumus, quod *quidam ex Pontificiis* negant in Novo Testam. esse mortale peccatum, si maritus congrediatur cum uxore menstruum patiente. Antoninus, Paludanus, Abulensis, Soto, Cajetanus & alii quos citant & sequuntur Navarrus cap. 16. Enchir. num. 32. Sanchez. lib. 9. de matrim. disp. 21. Corn. à Lapide in comm. cap. 20. Levit. qui perquam absurdè statuit, *congressum cum menstruata Judæis tam severè vetari lege non tàm naturali, quàm positiva ac ceremoniali, perinde ac eadem vetitus fuit esus adipis & sanguinis sub pœna mortis.* At pii veteres, quin & cordatiores ex Pontificiis rectius contrarium statuunt. Aug. in quæst. super Lev. q. 64. *Talia hic prohibita sunt, quæ etiam tempore N. T. remotâ umbrarum veterum observatione sine dubio custodienda sunt, quod videtur etiam per Prophetam Ezechielem significasse, qui inter illa peccata quæ non figuratè sed manifestè iniquitatis sunt, etiam hoc commemorat, ad menstruatam mulierem si quis accedat.* Quamvis enim pœnæ gradus ac modus præposteræ huic commixtioni in lege Mosaica definitus non sit simpliciter in N. T. necessarius, tamen ipse congressus, utpotè naturali honestati repugnans, meritò damnatur, id quod evidenter ex eo colligitur, quod annumeretur illis gentilium transgressionibus, per quas *terram polluisse* atque expulsionem ex eadem promeruisse ipsius Dei voce dicuntur Lev. 18. v. 27. 28. Colligitur hæc prohibitionis ratio ex ipsis verbis legis Lev. 18. v. 19. *ad mulierem non accedes* בנדת *in separatione immunditiæ suæ*, rad. est נדד unde נדה *remotio & μετονυμικῶς menstruum*, quo mulier à templo & marito removetur, ut sola degat. Sensus igitur est, quia Natura ipsa docet tempore immunditiei illius mulierem debere separatim vivere, ideò ad eam menstrui tempore non accedes. Ex ll. Zabiorum mulieri, cui menstrua fluerent, hominum societas interdicebatur, cremabanturque loca, in quæ pedem posuisset. 2. *utriusq; conjugis mundities & sanctitas.* Quamvis enim adhuc inter Medicos disceptetur, an *κατημήνιον* illud *αἷμα* sive *sanguis menstruus* (sic dictus quòd statis periodis singulo quoque mense per uterum expurgetur) solâ *quantitate* an verò etiam *qualitate* peccet, quâ de re legi potest Andr. Laurent. lib. 8. Hist. Anatom. q. 8. p. 602. negari tamen non potest, cum eodem sanguine *ad uterum tanquam universi corporis sentinam & membrum servile deferri noxios humores, quorum permistione malignam qualitatem facilè acquirere, ac citò vitiari & pessimas qualitates contrahere potest*, unde Hippocrat. lib. περὶ γυναικ. ejus qualitatem sic describit: ξύει τὴν γλῶσσαν ὡς ὄξος, καὶ ὅκου ἂν τῆς γυναικὸς εἰ αὐ ἐπιψαύσῃ καὶ ἑλκοῖ τὰς μήτρας, *radit terram velut acetum & mordet ubicunq; mulierem contigerit & uteros exulcerat.* Aristot. lib. 3. de Nat. animal. cap. 19. id genus sanguinis *vitiatum ægrotumq;* esse scribit. Ovidius appellat *virus lunare.* Plinius & Columella hunc sanguinem non solùm vitiosum, sed quandoque etiam *venenatum* esse putant. Illius enim contactu *novellas vites arescere, steriles fieri tactas fruges, exuri hortorum germina, specula velut tabe infici* referunt. Fernel. lib. 7. physiol. cap. 7. p. 322. *Si mulier prægnans alterius menstrua supergrediatur aut illis circumlinatur, abortum facit: si autem quæ uterum non gestat, concipiendi spem adimit. Gustatus hic sanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluvium, aliave elephanticorum vitia inferi, ideò à veteribus inter venena relatus pari malignitate existimatur atque sanguis elephantici potus.* Ecquis igitur dubitet à congressu maritali cum ea, quæ fluori hujusmodi obnoxia est, ob mundiciei studium esse abstinendum. Clem. Alexandr. lib. 2. pædagog. cap. 10. pag. 226. *Moses enim ipsis quoq; uxoribus prohibet congredi, si forte eas detineant purgationes menstruæ. Non enim purgamentis corporis, id quod est maxime genitale seminis, & quod mox homo futurum est, polluere est consentaneum, nec sordido maritæ profluvio, & quæ expurgantur, inquinamentis inundare & obruere.* Colligitur hæc prohibitionis ratio, tùm ex lege *generali* Levit. 11. v. 44. *Sancti eritis* (id est, mundi, impolluti, continentes, ita enim קדוש sæpiùs usurpatur, atque hoc loco ita accipiendum esse, colligitur ex subjuncta αἰτιολογίᾳ) *quia sanctus sum ego & non polluetis animas vestras*: tùm ex hac ipsa lege *speciali* Levit. 18. v. 19. *ad mulierem in separatione* טמאתה *immunditiæ ejus non accedes*, rad. est טמא quæ non solùm de Leviticis contaminationibus usurpatur Levit. 13. v. 45. cap. 15. v. 2. sed etiam de pollutionibus ex peccatis, quæ contra legem moralem committuntur, contractis. Gen. 34. vers. 13. Levitic. 18. v. 27. Sensus igitur est, quia menstruata est immunda non solùm Leviticè, sed etiam Physicè, ideò ab ejus congressu maritus abstineat, ne Moralem & Ethicam immunditiem contrahat. 3. *Prolis sanitas.* Qui tempore menstrui fluentis concipiuntur, monstrosi fiunt partus, ac variis morbis, præsertim Epilepticis & Elephanticis obnoxii, caveant igitur conjuges, ne suavissimis suis liberis hæc mala spontè attrahant. Hæc prohibitionis ratio colligitur ex verbis legis Levit. 20. v. 18. *Vir, qui concubuerit cum muliere* דוה *debili ac languida.* Targ. מסאבא *immunda*, ut significetur, languorea & infirmitates in sobolem propagari, si cum menstruata quis congrediatur. Hieron. in comment. cap. 18. Ezech. tom. 4. p. 384. *Per singulos menses gravia atq; torpentia mulierum corpora immundi sanguinis effusione relevantur, quo tempore, si vir coierit cum muliere, dicuntur concepti fœtus vitium seminis trahere, ita ut leprosi & elephantiaci ex tali conceptione nascantur, & fœda in utroq; sexu corporum pravitate, vel enormitate membrorum sanies corrupta degeneret.* Augustin. in quæst. super Levit. quæst. 64. tom. 4. col. 222. *Ezechielem ter peccata iniquitatis commemorat, si ad menstruatam quis accedat, quia in re non Natura damnatur sed concipiendæ proli noxium prohibetur.*

439. *Scholastici ac Summistæ*, qui de casibus conscientiæ scripserunt, atque eos, qui sunt ab audiendis Confessionibus informare voluerunt, hac generali regulâ contenti esse noluerunt, sed specialia quædam præcepta ac peculiares prohibitiones proposuerunt, quæ revocari possunt ad *quatuor capita*, quæ sunt 1. Χρόνος. 2. Τόπος. 3. Τρόπος. 4. Τέλος. De *tempore* conjugalis copulæ disputant, quod abstinendum sit. 1. *à conjuge prægnante vel* *1. Tempus congressus maritalis.*

lactan-

lactante. Idem suadent quidam ex veterib. Clem. Alex.lib.2.pædag.c.10. *Moses nullum unquam induxit veterum Hebræorum coeuntem cum sua uxore prægnante, sola enim voluptas, si quis eâ etiam utatur, in conjugio est, præter leges & injusta & à ratione aliena. Rursus autem abducit Moses viros à prægnantibus, quousq; pepererint, &c. Matrix post conceptionem probrosum & vituperandum negat coitum, post sationem ore clauso omninò jam libidinem excludens. Ejus autem appetitiones, quæ priùs in amantibus versabantur complexibus, intrò conversa in procreatione sobolis occupata operantur unà cum opifice. Nefas est ergò operantem jam Naturam adhuc molestiâ afficere, superfluè prorumpendo ad petulantem injuriam.* Idem lib.2.stromat.cap.12.pag. 445. *Quod est sordidum & spurcum studium, id est à matrimonio expurgandum, ne nobis probro dari possit, quod brutorum animantium congressus magis Naturæ conveniat, quàm humana conjunctio in ipso calore Veneris. Nonnulla certè eorum, quo tempore jubentur, statim recedunt relinquentia administrationi opificium.* Augustinus lib.de bon.conjugali cap.6. *Sunt viri quidam usq; adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant.* Ambrosius in comm.1.Cor.7. super verba. *Ne tentet vos Satanas. Si causa filiorum creandorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum, &c. quia ipsa ratio conceptus & partus juxta legem cessare temporibus his debere monstrant.* Sed hic non posse generalem aliquam regulam omnib. conjugibus præscribi. Pulcrè docet Lactant.lib.6. Inst.c.23. *Non ob aliam causam* (inquit) *Deus cùm cæteras animantes suscepto fœtu maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit, scilicet ne fœminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere, eoq; facto castitatis gloriam non tenerent.* 2. *Antè festa solenniora, ac tempore precum solenniorum & jejuniorum.* Sic ante solennem *promulgationem* legis Israelitæ per biduum ab uxoribus abstinere jubentur, Ex.19.v.15. non quod conjugalis congressus sit per se peccatum, sed ut hac externâ pædagogiâ ad majorem reverentiam & attentionem excitarentur, ac de interiore animi munditia admonerentur. Etiam ipsæ vestes ibidem jubentur sanctificari. non quod impurum reddant corpus, sed ut sanctificatione rerum externarum Judæi deducantur ad agnoscendam internam cordis impuritatem. Joel in exhortatione ad publicam pœnitentiam itidem hujus pædagogiæ Israelitas admonet.cap.2.v.16. *egrediatur sponsus de cubili suo & sponsa de thalamo suo.* Tobias c.8. v.4. hortatur sponsam Saram, *ut tribus primis noctibus secum oret, antequam conveniant, filij enim Sanctorum sumus* (inquit) *& non possumus conjungi, sicut gentes, quæ ignorant Deum.* Apostolus ipse 1.Cor. 7.v.4. Conjuges aliquandiu à consortio abstinere posse statuit, *ex mutuo sc. consensu & ad tempus, ut vacare possint jejunio & orationib.* videl.in solennioribus festivitatibus, vel in publica aliqua, vel etiam domestica insigniori calamitate. Ambr.d.l. *Et dies festi & dies processionis ab usu conjugii cessare temporib. his debere monstrant.* August. vel quicunque alius autor serm. 2.de temp.circa med. *Quotiescunq; aut dies natalis Domini aut reliquæ festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui antè plures dies non solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à propriis uxorib. abstinete.* c.Fratres. 33.q.4.ex Ambr.serm.de adv.Dom. *Nullus omnino uxori suæ temporib. jejunior, conjungatur.* c.Christianos.caus. & q.iisd.ex qq. V. & N.T. Augustino (sed falsò) attributis. *Christiano cum uxore sua aliquando convenire licet, aliquando non licet, propter processionum enim dies & jejunior. aliquando non licet convenire, quia à licitis etiam abstinendum est ad tempus, ut facilius impetrari possit, quod postulatur.* 3. *Ante accessum ad Sacræ Eucharistiæ participationem.* 1.Sam.21.v.4. Achimelech Sacerdos antequam panes sacros Davidi & ejus comitibus daret, quærebat: *an mundi essent à mulieribus?* ex eo sic colligit Hieron. lib. 1. contra Jovin. & habetur c. Sciatis.33.q.4. *Si panes propositionis ab his, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterant, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui conjugalib. paulo antè hæsere complexibus violari atque contingi, non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore, quo carnes Agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus.* Quid de Hieronymiana illius loci interpretatione atque illatione statuendum, patebit inferiùs. Hoc loco illud addimus. Si vel maximè constituisset Deus, ut manducaturi de cibis sacris ad tempus abstinerent à conjugali consuetudine, quod nec ex Mose probari, nec cum exemplo summi Sacerdotis liberos generantis & panes sacros comedentis conciliari potest, non tamen eo significatum fuisset, matrimonium esse genus vitæ impurum ac copulam conjugalem esse per se immundam in iis. qui ad communionem Eucharistiæ accedunt, nullatenus tolerandam, sed moniti fuissent homines, conceptionem & nativitatem nostram post lapsum esse peccato originali pollutam & interiori mundiciei ac puritati seriò studendum esse. 4. *In ætate senili.* Gē. 18.v.12. ait Sara Abrahæ uxor. *Postquam senui, num voluptas erit mihi?* In Hebr. est עֶדְנָה conjugalem actum modestè circumscribens. Targ. reddidit עוּלֵימוּ *adolescentia*, ut juvenculis, non vetulis eum convenire ostendat. Luth. in comm. h.l. *Quod Sara risisse intra se scribitur, continentiæ & castitatis singularis argumentum est. Invenias cadaverosas vetulas lasciviores quam juvenculas. Talis Sara non fuit. Ea dum spes prolis relicta fuit, consuevit cum marito expectans benedictionem Domini, sed postquam hanc spem ætas evertit, abstinuit à consuetudine mariti, &c. quando dicit Dominum suum senuisse, commendat mariti continentiam.* 5. *Interdiu.* Clem.Alex.lib.2.pædag.c.10.p.227. *Quibus uxores ducere concessum, iis pædagogo opus fuerit, ut non interdiu Naturæ mystica celebrentur orgia, nec est Ecclesia verbi gratia, aut foro manè rediens galli more coeat, quando orationis & lectionis & efficacium, quæ interdiu fiunt operum, tempus est, vespere autem oportet post convivium quiescere & post gratiarum actionem, quæ fit Deo pro beneficiis, quæ accepimus.* Oribasius Physicam rationem affert l.6. Collectaneorum c.18. *Tempus congressus nox sit, quia per illā calor fortior in corpore, quando corpus exercitatum in die & benè refectum, nec non à somno primo, post cibum sumtum cruditates infert.* Cypr. de spons. c.5. §.6.n.12.p.115. Ethicam rationem affert. *Noctu non interdiu etiam apud gentiles congrediebantur conjuges ob pudoris fœminei reverentiam,* Alex. in prob. & Raphael Volat. *& in tenebris, ut calumnia quædam sit, & accusatio Veneris illicitæ, cum licitis & honestis connubiis pudor adhibeatur & verecundia.* Blondus l.8. Romæ triumphantis. Plutarch. in probl. c.65.

440. De Τόπῳ, τρόπῳ ac τέλει tales quæstiones Conjugatis in Confessionibus proponendas tradit summa Angelica f.152. *An maritus usus sit* a. *Locus, modus & finis.*

matrimonio extra vas vel modo indebito: An in Ecclesia: An per tactus habuerit pollutionem extra vas. An cognoverit causâ satiandæ libidinis, An cognoverit habens intentionem ad alteram, &c. Quomodo hæc quæsita intelligenda sint, exponitur in verbo debitum f.57. ubi ex Canonistis & Scholasticis, cumprimis verò ex Alexand. Alensi disputatur, actum matrimonialem esse peccatum, *si privetur sex necessariis circumstantiis.* Prima est *recta intentio. Si excedat fines matrimonii facturus cum quacunq; alia, vel cum ea etiamsi non esset sua coiret, vel si constituat ibi finem ultimum, tunc statuitur, esse mortale peccatum.* Secunda est causa. *Nam ex triplici causâ sine peccato exigitur & redditur, etiam cum merito ex primis duab. Prima prolis procreanda, secunda debiti reddendi, tertia fornicationis vitandæ, aliâ ex causâ cognoscere, videl. causâ satiandæ libidinis est peccatum aliquando mortale, aliquando veniale. Tertia est modus naturalis debitus, idq; dupliciter, primò quoad vas, quod si enim fiat extra vas, indubitanter est mortale gravissimum, secundo quoad modum naturalem, quem graphicè ibidem describunt, atq; ab eo deviare dicunt concubitum lateralem, sedentis, stantis vel uxore supergrediente, maximè verò eorum, qui retrò more jumentorum congrediuntur. Quarta est tempus debitum, quia tempore festi orationis & communionis est abstinendum. Quinta est qualitas personæ, cum qua est concubitus, ut non sit menstruata vel vicina partui. Sexta est convenientia loci, quia non debet fieri in loco sacro, unde si est consecratus locus, peccat mortaliter tàm exigens, quàm reddens debitum.* Circa singulas circumstantias moventur variæ quæstiones, quando sub hac vel illa circumstantia conjugalis benevolentia sit peccatum, & quando sit mortale vel veniale. Bonavent. part.1. Gentiloq. cap.32. *Coitus conjugalis alius est licitus, alius fragilis, alius impetuosus. Licitus est triplex. Quidam fit causâ prolis generandæ ad cultum divinum, & hic est Theosebia virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causâ reddendi debitum, & sic est justitia. Quidam causâ fornicationis vitandæ, & hic est cautela. Fragilis est ex fragilitate proveniens, cum quis in uxore quærit conjugalem delectationem, non causâ prolis habendæ, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causâ delectationis in conjuge. Impetuosus est, qui ex libidine sola proveniens metas honestatis & rationis excedit, & ideò mortalis est quinq; modis. 1. Quando fit propter satiandam libidinem & meretricias delitias. 2. Quando fit præter naturalem modum. 3. Quando fit in tempore prohibito. 4. Cùm fit in loco prohibito. 5. Cùm accedit vir ad prægnantem mulierem vicinam partui aut in fluxu menstruo laborantem.* (Quidam ex veteribus itidem eo usq; procedunt. Clem. Alexandr. lib.2. pædag. c.10. p.235. *Non est seminandum supra petram, neq; semen est injuria afficiendum, quod quidem Dux est & Princeps generationis, estq; substantia, quæ simul habet insitas Naturæ rationes. Quæ sunt autem secundùm Naturam rationes absq; ratione præternaturalibus mandando meatibus ignominiâ & probro afficere est valdè nefarium & impium.* p.225. *à vehementibus appetitionibus mutuisq; congressionibus alternisque nutibus abstinendum.* August. de bon. conjug. c. 11. *Usus qui est contra Naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore, &c. Cùm vir membro mulieris non ad hoc concesso uti voluerit, turpior est uxor, si in se quàm si in alia fieri permiserit.*)

441. Sed cavendum ne hæ Canonistarum & Scholasticorum disputationes degenerent. 1. *in laqueos conscientiarum.* Cùm enim conjugium post lapsum non solùm institutum sit *in officium*, sed etiam in *remedium* contra libidinis morbum, ideò ex illis, de quibus non extat Dei mandatum vel prohibitio, quæque non repugnant pudori & honestati naturali, non sunt fabricandi laquei conscientiarum. Paulus licet vellet eos, qui habent donum, manere cœlibes, 1.Cor.7.v.7. tamen quia *præceptum Domini de virginibus non habet.* v.25. non audet dicere eos peccare, si matrimonium contrahant, nec prohibitione conjugii *laqueum* eis vult injicere. v.35.36. eâdem *modestiâ & reverentiâ* in hac quæst. de cohabitatione conjugali utendum esse, rectè monet D.Chemn. p.2. Loc. c. de castitate. p.483. *Propter fornicationem*, inquit Apostolus, *habeat unusquisq; uxorem suam & unaquæq; virum suum*, 1.Cor.7.vers.2. ergò ubi periculum scortationis imminet alterutri conjugi, ipsa lex conjugii in hac Naturæ infirmitate cohabitationem requirit, inde etiam quamvis concedat conjugatis *ex mutuo consensu ad tempus* abstinere, mox tamen subjicit, *rursus convenite, ne tentet vos Satanas* διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν, v.5. Finis ergò matrimonii licitus ac honestus est etiam alius quàm liberorum procreationis causâ convenire. Ut de virginibus & viduis pronunciat Apostolus, *unusquisq; donum suum proprium habet ex Deo*, v.7. ita quoque de conjugatis rectè asseritur, quod ἐγκράτειας conjugalis donum in aliis majus sit, in aliis verò minus, ideò non potest generalis quædam regula omnibus præscribi extra & præter Dei verbum. *Lætare cum uxore adolescentiæ tuæ*, inquit Salomon Proverb.5.v.8. ergò divinæ voluntati non est adversum, nec peccati loco habendum, si conjuges debitam benevolentiam sibi præstent, etiamsi non semper fiat ad liberorum procreationem. Quemadmodum enim non tantùm ad necessitatem & satietatem, sed etiam pro ratione temporis ad hilaritatem bibere Deo non est adversum, sic in conjugii usu eò quandoque procedere, ut cum uxore adolescentiæ suæ maritus lætetur, non est statim peccati mortalis loco habendum. Hanc modestiam secutus Aug. *per tria conjugii bona* non solùm eum congressum maritalē, qui *fit causâ vitandæ scortationis*, sed etiam eum in *quo delectatio quæritur* excusari asserit. lib. de bon. conjug. cap. 6. *Quicquid inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Iam in ipsâ quoq; immoderatiore exactione debiti conjugalis, quia eis non secundùm imperium præcipit, sed secundùm veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neq; enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi conjugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causâ, sed etiam infirmitatis invicem excipiendæ ad illicitos concubitus evitandos mutuam quodammodo servitutem.* Et postea. *Conjugalis concubitus gratiâ generandi non habet culpam. Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum conjuge propter fidem thori venialem habet culpam, adulterium verò lethalem habet culpam.* cap.7. *Quia continentia illa ab omni concubitu meritis est amplioris, reddere verò debitum conjugale nullius criminis, exigere autem ultra generan-*

Quid in ejusmodi disputationibus cavendum.

nerandi necessitatem culpæ venialis, fornicari vel mœchari puniendi criminis, cavere debet curitas conjugalis, ne dum sibi quærit, unde amplius honoretur, conjugi faciat, unde damnetur. cap. 8. *Concubitus necessarius causâ generandi inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiscentia subjunguntur, rem faciunt non plane nuptiarum.* Fulg. de deb. coojug. Epist. 1. *Conjugatus si thori fidem non deserat, sed in uxore sua naturali duntaxat usu aliquantulum intemperatus excedat, non solùm generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obœdiens, hoc quidem sine culpa non fuerit, talis autem culpa citius bene operantentq; orante remittitur, qui in ipsi conjugi servat maritalis caritatis fidem, in qua non potest mortalis infirmitas custodire temperiem.* Et postea. *Etsi præfixum concumbendi modum transit, tamen conjugalem terminum non excedit, & licet contrahat carnalis infirmitas culpam, impetrat tamen nuptialis integritas veniam.* Atque hanc moderationem & ἐγκράτειαν adhibeodam esse probari potest ex ipso jure Canoocico, c. Vir cum propria. 33. q. 4. ex Greg. *Si quis suâ conjuge non cupidine voluptatis captus, sed solummodo procreandorum liberorum gratiâ utitur, ipse profectò, sive de ingressu Ecclesiæ, sive de sumendo Dominici corporis sanguinisq; mysterio suo est judicio relinquendus, quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere.* Albert. in 4. sent. dist. 31. statuit, *Nihil eorum, quando maritus cum uxore servato vase debito secundùm se est peccatum mortale.* Et Summa Angelica de his qq. addit, *non præcipitabis sententiam, quia uxor permittitur, ut homo delectetur in ea propter fornicationem vitandam.* B. Luth. pulcerrimè dicit in c. 4. Gen. f. 54. *Vitia & turpitudinem illam, quæ per peccatum ad creationem Dei* (ad opus generationis) *accessit, non debemus exagitare aut ridere, sed potius debemus tegere, sicut videmus Deum Adam & Evam nudos post peccatum vestibus tegere,* & in cõm. c. 26. Gen. f. 382. *Conjugium post lapsum, est quasi umbraculum, quo multa, ut sic dicam maritales ineptiæ teguntur, ut credentibus non imputentur.* 2. *Ne sint fomites & flabella pravar. concupiscentiarum.* Jubentur illi, qui Confessiones secretas audiunt tales interrogationes propooere conjugatis, quorum benè multis, ne in mentem quidem unquam venit de commixtiooe illa præternaturali, à qua ipsa Natura & lux rationis adhuc reliqua abhorret, cogitare, id quod absque scandalo fieri vix poterit. Sed & sacrificuli extra coojugium in coacto cælibatu viventes talibus interrogationibus carnis suæ pruritus excitant ac inflammant, cumq; externo opere non possint, interiore cordis desiderio fornicantur. Disputat Bellarm. lib. de Clerie. cap. 19. rat. 5. *Conjugium Sacerdotum impedire efficaciam prædicationis, quomodo enim efficaciter* (ioquit) *exhortabitur viduas & virgines, qui libero perpetuo dat operam?* Cui præter ἀντιζήτησιν ex Chrysost. hom. 10. in 1. Tim. 3. petitam, quomodo Episcopus patresfamiliâs, uxores, liberos, servos suiadmonere possit officii, qui in œconomia horum vitæ ordinum virtutes & vitia non vidit, neque in conjugio unquam vixit? reponimus hoc loco illud, quâ fronte cœlibes Sacrificuli talia à conjugatis exquirere jubeantur, quæ ad conjugii adyta spectant, nec ad aliarum quàm conjugatarum personarum notitiam pertinent? Item quodnam Apostoli vel veteris Ecclesiæ Doctores adducere possint exemplum, quod ejusmodi quæstiones in privata exomologesi confitentibus proposuerint. Vide loc. de Pœnit. §. 108.

442. Quæritur hoc loco: *An Conjugatis liceat ex mutuo consensu vovere perpetuam continentiam?* Q. An conjugatis liceat vovere perpetuam continentiam?
Pontificii affirmant. Quamvis enim concedant uxorem sine consensu viri noo posse vovere perpetuam continentiam, & vice versâ virum sine consensu uxoris itidem non posse tale votum emittere, cùm neuter *habeat corporis sui potestatem* 1. Cor. 7. v. 5. acriter tamen contendunt *ex mutuo consensu* conjuges id facere posse, unde Bellarm. libr. de Monach. cap. 37. vocat *errorem impudentissimum, si quis id negare velit.* Nos distinguimus 1. inter *continentiam ad tempus & votum continentiæ perpetuæ.* Concedimus, posse conjuges ad tempus ex mutuo consensu abstinere, sed negamus ipsis suadendum vel coosulendum, vel præcipiendum, ut votum perpetuæ continentiæ temerè emittant. 2. Distinguimus inter *perpetuam continentiam & votum perpetuæ continentiæ*, ac 3. inter *exemplum quoddam speciale* expresso Dei verbo approbatum, & *regulam generalem.* Concedimus, exemplum perpetuæ continentiæ proponi in Maria & Josepho, quibus Deus doonum continentiæ ex speciali gratia dedit io ipso conjugali vinculo, sed negamus certo aliquo voto eos sese obstrinxisse, vel regulam aliquam generalem ad imitationem in cæteris conjugibus propooi. Urgemus enim 1. *expressum Apostoli pronunciatum* 1. Corinth. 7. vers. 5. *Nolite fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Sicut non permittit Apostolus conjugibus, ut se *invicem defraudent*, hoc est, corporis potestatem sibi invicem subtrahant, & à congressu matrimoniali abstineant, nisi *ex mutuo consensu*, ita quoque non concedit illud fieri, *nisi ad tempus.* Sed prius accipiunt Pontificii, ut limitationem generalem, quæ adhuc hodiè habeat locum. Ergò idem judicium sit de posteriore limitatione. Præterea causa ab Apostolo addita evidenter idem probat, *ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Qui ergò conjuges propter votum continentiæ separant, contra præceptum Apostoli debito conjugali eos fraudant, & Satanæ tentationibus eosdem exponunt. 2. *Indissolubile matrimonii vinculum.* Matth. 19. v. 6. 1. Corinth. 7. v. 10. Chrysost. hom. 63. in Matth. 19. *Quemadmodum scelus est in duo dividere unam carnem, sic & mulierem à viro suo diripere iniquissimum.* Theophyl. in cap. 19. Matth. *Sicut impium est suam carnem dividere, ita & conjuges divellere.* At per votum perpetuæ continentiæ separantur conjuges, & solvitur quodammodo matrimonii vinculum. Excipit Bellar. *separationem fieri non quoad vinculum, sed tantùm quoad thorum.* Resp. imò verò in cap. seq. Bellarm. probare conatur, *matrimonium ratum etiam quoad vinculum solvi per religionis professionem*, jam verò matrimonium ratum oon differt à consummato essentiali aliquâ differentia, cùm copula carnalis ad usum noo *usiam* conjugii pertineat, ergò etiam consummatum matrimonium quoad vinculum solvitur, per religionis professionem. Non potuit Bellarminus huic difficultati aliter occurrere, quàm per ou-

dam principii petitionem in §. Dices. *Quod*, inquit, *Deus dirimat matrimonia rata & non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem scimus ex Ecclesia declaratione.* Præterea quãdo per votum continentiæ ita se separant conjuges, ut sub æternæ damnationis pœna promittant se nolle iterum convenire & consortio conjugali uti, ac ingrediuntur distincta Monasteria, ibi non solùm quoad thorum, sed etiã quoad reliqua officia, quæ ex lege divina sibi invicem debent, sese separant, & contra præceptum Apostoli à se invicem χωρίζονται. Desertio æstimatur ex eo, quando alteruter conjugum ita discedit, *ut non habeat animum revertendi*, at jus Canonicum conjugibus continentiam professis interdicit, *ne vel vir uxorem, vel uxor virum repetat*, c. veniens. c. constitutus. & c. dudum. de convers. conjugat. Quomodo igitur non discedunt illi, qui absq; animo revertendi conjuges relinquunt? Quomodo non separant conjuges, qui tales post votum ad officia conjugalia reverti prohibeant & puniunt? Maritus & uxor ex legibus & institutione conjugii sunt *una caro* Gen. 2. v. 24. Matth. 19. v. 5. Ephes. 5. v. 31. at quomodo manent una caro, si voto solenni alteruter vel uterque se obstringat, quod velint à se invicem discedere, ab usu conjugii penitùs per omnem vitam abstinere, officia ex lege conjugii debita sibi invicem non ampliùs præstare? Pertinent hùc omnia veterum dicta, quibus conjunctionem maritalem *individuam vitæ consuetudinem* complecti asserunt. 3. *Consequens periculum.* Quamvis enim conjuges sibi persuadeant, in præsenti tempore continentiæ dono se probo instructos esse, tamen non possunt esse certi, quod perpetuò per omnem vitam ab ustionib. futuri sint liberi, nequaquam ergò debent tentare discedendo à remedio Deum contra ustiones divinitùs sibi dato ac conjugii usum solenniter abjurando, aliàs gravissimis & periculosissimis Diaboli tentationibus temerè se exponunt. 1. Cor. 7. v. 17. *Vnumquenque sicut vocavit Deus, ita ambulet* v. 27. *alligatus es uxori; noli quærere solutionem.* Sed in re manifesta pluribus opus non est.

Antithesis Bellarmini,

443. Bellarminus contrarium demonstrare nititur. 1. *Ex loco Apostolico* 1. Cor. 7. v. 6. *Hoc dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Id referri debet ad illud quod proximè præcedit, revertimini in idipsum, id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum, ergò qui perpetuò continent ab uxore ex consensu rem gratissimam Paulo faciunt, tantùm abest ut ipse id prohibuerit.* Resp. sanè quidam Interpp. tùm vetustiores tùm recentiores referunt, illud τοῦτο *ad proximè præcedens* πάλιν συνέρχησθε, ut sit sensus. Quod monui, ne alius alium defraudet, & ut postquam ad tempus à vobis mutuò abstinueritis, rursus conveniatis; hoc dico & moneo tanquam concedens vobis remedium contra incontinentiam, non autem imperans vobis, ut inter vos consuescatis. Quæ interpretatio si vel maximè acceptetur, nihil tamen lucri causæ Pontificiorum accedit, sic enim concludimus. Quam libertatem D. Apostolus conjugibus non judicavit adimendam, ne propter incontinentiam à Satana tentarentur, eam etiam ipsimet conjuges non debent sibi invicem adimere, propter eandem scil. rationem. At D. Apostolus gravi consilio censuit, non debere adimi conjugibus libertatem iterum conveniendi, ne scil. propter incontinentiam à Satana tentarentur, Ergo. Ulteriùs. Eo modo conjuges à maritali congressu abstineant, ut tamen remedio contra incontinentiam divinitùs sibi concesso nequaquam sese penitùs abdicent, aliàs enim Satanæ tentationibus temerè se exponunt. Sed si votum perpetuæ continentiæ emittant, remedio contra incontinentiam divinitùs sibi concesso temeraria quadam præsumtione sese penitùs abdicant, nisi speciali quadam gratia de perpetua continentia certi sint. Ergo. Neq; est, quod verbum *Indulgentia* in vulgata versione urgeatur, quia in Græco est συγγνώμη, quæ vocula non simpliciter significat indulgentiam & veniam, illis rebus, quibus aliquid vitii inest, datam, sed concessionem rei licitæ & bonæ, quâ ut res postulat uti debemus, sicut etiam Philosophus lib. 6. Ethic. c. 11. συγγνώμην definit γνώμην κριτικὴν ὀρθὴν περὶ ἐπιεικῆ. In quibusdam exemplarib. legitur κατὰ γνώμην, quam lectionem Henr. Stephanus propterea judicat, non esse rejiciendam, quod eadem oppositio inter γνώμην καὶ ἐπιταγὴν extet v. 25. Verùm prætermissa illa interpretat. præferimus eam, quæ Relativum τοῦτο *ad totam orationem præcedentem* accommodat, ut sit sensus. Quicquid de cœlibatu & conjugio dixi hactenus, quod scil. *bonum sit homini mulierem non tangere. & quod propter fornicationem debeat unusquisq; habere uxorem suam*, id non accipi velim dictum κατ' ἐπιταγὴν secundùm generale aliquod præceptum, quod quemvis sine ullo discrimine obliget, sed κατὰ συγγνώμην juxta sententiam circumstantiis horum temporum accommodatam, sicut etiam in Arabica versione redditur. *Dico consilium.* Statim enim αὐτολεξεὶ subjicit Apostolus, θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ Θεοῦ, q. d. non potest hîc generalis quædam regula de conjugio vel cœlibatu præscribi, sed cuilibet ad donum à Deo sibi datum & ad vocationem suam respiciendum, unde ipse Hieronym. lib. 1. adv. Jovin: ad nuptias retulit. *Mussitamus adhuc*, inquit, *nuptias non vocare indulgentiam, sed præceptum.* Quidam verba Apostoli, *hoc dico secundùm intelligentiam*, referunt ad illud, quod in præcedentibus dixerat. *Nolite fraudare vos invicem, nisi ex eo consensu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio, &c.* Sic ergò erit sensus. Quod secubationes ad tempus institutæ mentionem feci, id non accipiatur dictum *præceptivè*, quasi scil. omninò hoc sit necessarium, sed *consultivè*, quod hoc mihi videatur commodum atque utile, quamvis de eo nullum extet Domini præceptum. Hanc interpretationem si sequamur, denuò in fumum abit Bellarm. instantia. 2. *Ex Patribus*. Basil. in quæst. fusè explic. q. 12. Epiphan. hæres. 59. Augustin. Epist. 199. & 32. Gregor. lib. 9. Epist. 39. Resp. Bellarminus ipse in sequenti capite §. 5. Basilio tribuit, quod d. l. *duo proferat, quæ inter se pugnare videantur, dum dicit, conjugatum ad Monasticen venientem debere interrogari, an consensum uxoris obtinuerit*, & postea addit, *si conjux repugnet ac resistat, oportere audire Domini vocem. Qui amat uxorem plusquam me, non est me dignus*; Ergò approbat etiam votum invitâ parte altera à conjuge emissum, quod Pontificiis non probatur. Epiphanius quosdam Presbyteros & Diaconos, in quibusdam locis etiam liberos genuisse asserit, ergò votum continentiæ non fuit ab omnibus Sacerdotibus in conjugio viventibus exactum. Augustinus votum sive professionem continentiæ in conjugibus laudat, sed quod à se invicem penitùs discedere, & officiis conjugalibus sese penitùs abdicare

de-

debeant, nuspiam addit, imò in Epist. 199. ad Ediciam scribit. *Etsi carnali consortio jam ex consensu vobiscum non miscebamini, in cæteris tamen rebus conjugali obsequio viro tuo mulier servire debuisti.* 3. *Ex variis exemplis.* Resp. illa sunt dissimilia, nec constituunt generalem regulam quam absque vocatione & peculiari Dei gratia quilibet conjuges, modò velint, sequi statim possint. Quâ gratiâ Josephus & Maria à congressu maritali abstinuerunt, eam absq; vocatione alii conjuges temerè sibi promittere non debent. Cassianus collat. 14. cap. 7. postquam narrasset, *Laicum quendam parentum vi & imperio compulsum uxorem duxisse, & eam ut sororem habuisse,* subjungit, *multa rectè ab aliis gesta magnam aliis imitantibus attulisse perniciem.* Ergò in pietatis studio non tàm ad specialis Sanctorum exempla quàm ad præscriptum verbi & cujusque vocationem respiciendum, id quod B. noster Lutherus ea Joh. 21. v. 22. in explicat. Postill. eleganter colligit. Adde, quod pleriq; in iisdem ædibus vixerint, cùm Pontificii conjuges per votum separatos in diversa Monasteria detrudant, quod quidam ex illorum numero ad conjugium præter voluntatem fuerint compulsi, quod fuerint jam ætate provecti, quòd conjugium ipsorum nondum fuerit consummatum. Denique nulla necessitatis lege constringimur, ut Historiis illis omnibus fidem habeamus. Greg. Turonicus de gloria Confess. cap. 32. refert, *quod cùm ex duobus conjugibus, qui semper ex consensu castè vixerant, altera mortua esset, altera in hac verba proruperit. Gratias tibi ago omnipotens conditor, quod hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi restituo: illa verò etiamsi mortua esset, subridens dixerit. Sile vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum nemine interrogante secretum.* Quis huic fabellæ fidem habebit? Quicquid sit, si vel maximè affectantur exempla talium conjugum, quæ ex mutuo consensu perpetuam continentiam voverunt, ac piè & pudicè sub hac votiva continentia vitam transegerunt, tamen quod Bellarminus in seq. cap. respondet ad exempla illorum, qui invitâ uxore matrimonium solventes Monasteria sunt ingressi, idem etiam istis exemplis obverti potest, videlicet esse illa facta Sanctorum admiranda non imitanda, ac credendum esse peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse præter communem ordinem ac legem. 4. *Ex ratione. Tota causa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem sui corporis & nemo potest rem alienam donare invito domino. At ista causa cessat, cùm ex consensu fit votum.* Resp. ut unus conjugum alteri, ita uterq; per leges conjugii Deo obstrictus est, aliàs etiam vinculum matrimonii dissolvere suo arbitrio & dissensu mutuo possent. Consensus humanus non potest tollere ordinationem divinam. Causa, propter quam temerarium perpetuæ continentiæ votum conjugibus improbamus hæc est, quod exponant se tentationibus Satanæ & periculo incontinentiæ parùm memores illius Apostolici: *Revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas.*

Conceptio, de qua 444. Congressus maritalis consequens est *Conceptio*, quæ verè est Naturæ miraculum, nec inferiùs dignitate opificium primâ primi hominis formatione ex limo terræ factâ. Genes. 4. vers. 1. *Adam cognovit uxorem suam, quæ concepit & peperit,* in quæ verba commentatus B. Lutherus scribit fol. 55. *Quod additur, Hevam cognovisse, signum est melioris Naturæ, quàm hodie est, non enim fuêre tot irriti congressus, sicut in hoc mundi senio, sed semel cognita Eva ab Adamo suo statim impregnatur.* Ut autem de conjugali congressu, ita quoque de fructu & consequente ejusdem videl. de conceptione honorificè ac reverenter Spiritus sanctus, qui est Spiritus castitatis & *σωφροσύνης* loquitur, ut ad divinæ providentiæ, sapientiæ, potentiæ ac beneficentiæ, in hoc verè divino opere clarissimè resulgentis agnitionem & gratam ejusdem prædicationem nos deducat. Cumprimis verò *Jobus & Regius Psaltes* stupendum illud conceptionis, formationis ac nutritionis in utero miraculum accuratiùs expendisse videntur, unde verbis admodùm emphaticis, de eo loquuntur. Jobus cap. 10. v. 8. inquit. *Manus tuæ plasmaverunt me, & dispesuerunt me pariter per circuitum.* v. 9. *Memento, quod sicut lutum feceris me.* v. 10. *Memento, quod sicut lac me fudisti, & sicut caseum me coagulasti.* v. 11. *Pelle & carne vestivisti me, ossibus & nervis cooperuisti me.* v. 12. *Vitam & misericordiam fecisti mecum, & visitatio tua custodivit Spiritum meum.* In his verbis apprimè notandum, quod formationem fœtus *Dei manibus*, hoc est, divinæ potentiæ Jobus unicè & insolidùm transcribat, sicut & v. 3. se appellaverat יְגִיעַ *laborem*, sive opus *volarum divinarum*, quia ut ex Theodoreto rectè loquitur Lutherus tom. 2. Germ. Jen. fol. 370. *Non nuptiæ dant liberos, sed qui nuptiis præest Deus*, unde etiam non effectum, sed *consequens* maritalis congressus diximus conceptionem, quia nisi Deus efficaci suo verbo & virtute generationis operi benedicat, nunquam maritale consortium sequitur conceptio, ut sterilium conjugiorum exempla testantur. Si conjuges veri ac soli essent liberorum parentes, nossent quomodo in utero illi formarentur, ac pro arbitrio suo in hoc opere cogerent, jam verò cum matre septem fratrum Martyrum, 2. Maccab. 6. coguntur omnes fateri vers. 22. οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τὴν ἐμὴν ἐφάνητε κοιλίαν, οὐδὲ ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην, καὶ τὴν ἑκάστου στοιχείωσιν οὐκ ἐγὼ διερρύθμισα. v. 23. ὁ τοῦ κόσμου κτίστης, ὁ πλάσας ἀνθρώπου γένεσιν, καὶ πάντων ἐξευρὼν γένεσιν, summus igitur & verus omnium hominũ parens est Deus, qui mirabili & stupendo opere omnes in utero fingit, format, per cotyledones nutrit, ac Spiritum & vitam unicuiq; impertit, in quo divinæ potentiæ, opere describendo Jobus significantissimis utitur verbis. 1. *Manus tuæ* (inquit) *plasmaverunt me.* In Hebræo est verbum עצב in Piel, quod propriè significat *magno labore, arte & diligentia aliquid formare*, sicut imagines, quæ ad cultum proponuntur, ab artificibus magnâ industria ex ligno aut lapide effigiantur, unde vocantur עֲצַבִּים 2. Sam. 5. v. 21. Psal. 115. v. 4. Esa. 10. vers. 11. Mich. 1. v. 7. &c. Kimchi in lib. radd. exponit, *manus tuæ laboraverunt & fatigarunt se in me formando*, quia עצב laborem & anxietatem significat. Gen. 3. v. 17. Psalm. 127. v. 2. non quod Deus laboret aut fatiget se in homine formando, *quia ut in ejus vacatione nulla est ignavia, desidia vel inertia, sic in ejus opere nullus labor, conatus, vel industria.* August. 12. de C. D. cap. 17. sed hæc de Deo dicuntur ἀνθρωποπαθῶς, ut summa ejus sapientia, quâ in formatione hominis utitur, indicetur, quasi summâ diligentiâ & curâ in ea sit usus. Ibidem scribit Kimchi R. Aben Ezra hoc verbum ducere ab עצבים quod in lingua Kedarena seu Ismaelitica significet *nervos*, q. d. *nervis & venis me compegerunt*, ac colligarunt absolutissimâ & pulcerrimâ

1. Jobus, c. 10. v. 8. & seqq.

compage, ut omnia membra sint inter se connexa, compacta ac pulcrè conformata. Sed quia in vers.11. seq. de nervorum compage demum agit, ideò priorem explicationem præterimus. Mercerus in comm. h.l. monet, non apud R. Aben-Ezra, sed apud R. Mose Ben Nahman tale quid inveniri, quod in medio relinquimus. Chald. vertit ציירו דפוס *figurarunt, delinearunt me, fecerunt me veluti typo*, ut R. Salô. exponit. LXX. reddiderunt ἔπλασαν *formarunt*, quo verbo utuntur pro יצר in primi hominis ex terræ formatione, Gen.2. vers.7. ad quam etiam manuum appellatione Jobus nos deducit. Quemadmodum enim Deus primi hominis corpus è terra humore instar argillæ subacta (quæ propriè est, אדמה, unde etiam pluviæ ac madefactionis in præced. fit mentio) suis manibus formavit: sic adhuc hodiè in utero materno corpus hominis effigiat, unde dicitur πλάσσων τὸν ὀφθαλμὸν Psalm 93.v.9. τὸ πνεῦμα ἀνθρώπου Zach.12. v.1. ac totum hominem Psalm.139.v.4. Esa.27.v.11. c.44.v.2. cap.49.v.5. &c. Pulcrè Irenæus lib.2.adv. hæref.c.62 p.163. *Unusquisq; nostrûm suum corpus per artem Dei sumit.* 2. *Manus tua fecerunt me per circuitum.* In Hebr. est, עשוני quod non significat simpliciter facere sed *accuratè facere, absolvere, aptare.* Sic Genes.2.v.2. *perfecit Deus opus suum, quod fecerat*, ubi distinguitur inter ברא quod est, *ex nihilo creare*, & יצר *formare*, certo usui deputare, ad certos usus aptare. Esa.43.v.7. distinguitur non solum à ברא sed etiam a יצר est enim ברא *ex nihilo creare*, יצר *rem in forma constituere*, עשה *perficere, disponere, ad usum aptare.* 1.Sam.12. v.6. *Dominus fecit Mosen & Aaronem*, hoc est, evexit, magnificavit eos. LXX. reddiderunt ἐποίησαν. Sensus igitur est, manus tuæ ô Domine disposuerunt singula corporis mei membra eâ proportione, quæ est pulcerrima & cuique ipsorum ad usus certos accommodatissima, unde additur, *fecerunt me* יחד סביב *pariter, in circuitu*, vel per *circuitum*, propter accentum athnachtha præcedenti dictioni יעשוני suffixum, quidam malunt referre ad sequens verbum, *& deglutis me*, ut sit sensus, nunc simul undiquaque me dolore conficis, exhauris & absorbes, sed quia sequitur cupulativa ו ideò rectiùs hæc vocab. cum præcedenti membro conjunguntur, suppetunt enim etiam alia exempla, in quibusdam athnach non constituit incisum majus, sed tantùm minùs sive mediam distinctionem, unde ipsi Rabini cum præcedentibus conjungunt, & hoc modo exponunt. Totum me, non dimidium, aut aliquam mei partem, sed quantus quantus sum undiquaque me formasti, nihil in me sit tam exiguum, etiamsi ungues accipias, quod non sit magnâ cura & artificio elaboratum. Potest illud יחד סביב quod Aquil. & Theodor. reddiderunt ἅμα κύκλῳ eò referri, quod vis πλαστικὴ membranis figurâ rotundâ formatis primùm γονὴν, deinde κύημα, mox ἔμβρυον, ac tandem παιδίον in circuitu involvit, ut Galen. lib. 1. de sem. ex Hippocrate docet, quodq; ut in libr. de locis in homine Hippocrates scribit, *spermaticarum omnium partium rudimenta & prima stamina simul & semel delineentur.* ἐμοὶ (inquit) δοκέει ἀρχὴ μὲν οὐδεμία εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀρχὴ καὶ πάντα τελευτή. *Mihi quidem principium corporis videtur nullum esse, sed omnia similiter principium & omnia finis.* Et in lib. 1. de diæta. διακρίνεται τὰ μέλεα ἅμα πάντα καὶ αὔξεται, καὶ οὔτε πρότερον οὐδὲν ἑτέρου ἑτέρου, οὔθ' ὕστερον, τὰ δὲ μείζω φύσει πρότερα φαίνεται τῶν ἐλασσόνων, οὐδὲν πρότερα γενόμενα. *Deliniantur partes simul omnes & augentur, nec prius alia aliis, nec posterius, sed majores naturâ priores apparent prioribus.* 3. *Memento, quod feceris me* כחמר *sicut lutum* חמר significat massam ex terra & aqua permixtis factam, *limum scilicet lutum & cæmentum.* LXX. reddiderunt, ὅτι πηλόν με ἔπλασας. Respicit ad primam primi hominis (ex quo reliqui orti sunt) formationem. Ut enim figulus ex argilla, i.e. ex luto aquâ macerato vas effingit, sic Deus ex limo terræ primum hominem formavit. Valles. in libr. de sacr. Philos.c.55. monet, hanc primam hominis γένεσιν Poetas symbolicè descripsisse per connubium Pelei & Thetidos, i.e. *luti* (πηλὸς enim lutum est) & *aquæ*, quorum nuptiis omnes Deos interfuisse dicunt, præter discordiam, quia divina virtus aquam, terram & elementa reliqua mixtione in concordiam redegit in corporis humani formatione. Est qui vocem אבנים Ex.1.v.16. contra communem & receptam sententiam (qua pro sella parturientia rotæ figulari non absimili accipitur) intelligit de *cardinibus ventris* materni, in quibus embryo formatur, *sicut vas testaceum in rota figuli* à rad. בנה ædificavit, & ex quibus velut ostiis infans in lucem progreditur. 4. *Nonne sicut lac me mulsisti, & sicut caseum me coagulasti.* LXX. ὥσπερ γάλα με ἤμελξας (al. ἐτύρωσας) ἔπηξας δέ με ἴσα τυρῷ. נתך significat, *fundere, liquefacere.* Targum reddidit נגבתני *percolasti me.* קפא in Hiphil significat *coagulavit, congelavit, coegit, condensavit lac*, injiciendo aliquod coagulum. Targ. vertit קרשתני *coagulasti me.* Deprompta hæc sunt ex intimis Physicæ ac Medicæ doctrinæ penetralibus, qui enim de formatione hominis in utero scribunt, semen muliebre ratione albedinis & liquoris lacti simile accedente semine masculino calore ejus naturali postea sisti concrescere & consolidari referunt, non secus ac caseus concrescit & consolidatur, ut vis πλαστικὴ membra omnia effigiare, ac paulatim conformare incipiat. Hac ipsâ similitudine de lactis coagulo in describenda corporis humani in utero formatione utitur Aristot. lib. 1. de generat. animal. c. 20. οἷον ἐν τῇ τοῦ γάλακτος πήξει τὸ μὲν σῶμα τὸ γάλα ἐστιν, ὁ δὲ ὀπὸς ἢ πυτία τὸ τὴν ἀρχὴν ἔχον, τὴν συνιστᾶσαν, οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ ἄρρενος ἐν τῷ θήλει μεριζόμενον. *Velut in lactis coagulatione corpus quidem ipsum lac est, succus autem coagulum, quod principium habet coagulandi, ita quod à viro in muliere secernitur.* Ipsum ergò semen est, velut lac quoddam, cum quo convenit materia, conditionibus, generationis modo, & officinis, in quibus fiunt, & usu. Utrumque enim fit ex *sanguine maturatione quadam, alterum in testibus, alterum in uberibus partibus substantia modo valdè similibus, suntq; ambo succi albi & crassi, utitur vero Natura altero ad generationem, altero ad recenter genitorum nutritionem, ut alimento scilic. parùm variante ab ipso generationis principio.* Valles. d.l. ipsa quoque embryonis generatio est coagulatio, ut casei ex lacte, unde tempora conformationis sic describuntur,

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

5. *Cute & carne vestivisti me.* לבש significat *induit & ornavit*, quia vestis corpus ornat. LXX. δέρμα καὶ κρέας ἐνέδυσάς με, progreditur Jobus à coagulatione seminis ad cutis & carnis formationem,

nem, postquam enim partes spermaticas nobiliores provida Natura per vim πλαςικὴν & spiritum semini insitum formavit, carne & cute, velut tegumento ac munimento quodam eas vestit, ne externis periculis & læsionibus sint obnoxiæ, quin imò totum corpus nihil aliud est quàm quædam animæ vestis. 6. *Ossibus ac nervis cooperuisti me*, תְּשֹׂכְכֵנִי à rad. שׂכך *texit, operuit, protexit*, in margine notatur legendum esse תְּסוֹכְכֵנִי sed nulla adest mutationis necessitas, cùm radix שׂכך etiam alibi occurrat Ex. 33. v. 22. LXX. reddiderunt συνεῖρας (al. συνέῤῥαψας) *consuisti me*. Sed quia ossa potiùs fundamentum, nervi ligamentum, quàm operimentum corpori præstant, ideò rectiùs deducitur à שׂוּךְ quod est *munire, sepire*, Job. 1. vers. 10. Ossa enim ac nervi corpus fulciunt, roborant, & omnia ejus membra compage ad motum decentissima colligant. 7. *Vitam & misericordiam fecisti mecum*. In Hebræo est חַיִּים *vitas*, quod posset referri ad fœtus animationem, quâ justa Philosophum primò vivit vitâ plantæ, postea animalis, ac tandem hominis propter triplicem animæ facultatem vegetantem, sentientem ac rationalem sensim sese exerentem, sed cùm plurale apud Hebræos singulariter accipiatur, ideò simplicissimè sic exponitur, quod Deus non in utero solùm mirabiliter fœtui vitam conferat, sed etiam eundem ea utero non sine miraculo extrahat. Psalm 22. v. 10. in regionem viventium producat, & in vivis conservet, Act. 17. vers. 25. Per חֶסֶד *beneficentiam* intelligit omnia beneficia, quæ toto vitæ tempore Deus in hominem confert, sustentationem, educationem, *διατροφὰς καὶ σκεπάσματα victum & amictum*, 1. Tim. 6. v. 8. cumprimis verò spiritualia informationem in lege Domini, condonationem peccatorum, inhabitationem & gubernationem Spiritus S. promissionem vitæ æternæ. 8. *Et visitatio tua custodivit Spiritum meum*. LXX. ἡ ἐπισκοπή σου ἐφύλαξε μου τὸ πνεῦμα. פְּקֻדָּה significat *visitationem, inspectionem, præfecturam*, quæ omnia hîc locum habere possunt. Deus enim singulari curâ ac vigilantia custodit spiritum hominis, hoc est vitam, cujus signum est respiratio, visitat hominem *per matutina* sive quotidiè Job. 7. v. 18. ac instar vigilis præfecti per suam providentiam omnia, quàm diligentissimè observat, neve vita hominis aliquid detrimenti capiat, benignissimè præservat, idq; non solùm eo tempore, quo homo adhuc utero conclusus tenetur, sed per totum vitæ tempus, quamvis longè mirabilior sit vita hominis in utero materno, unde ad eam præcipuè hic locus referendus.

Psaltes Regius. Psal. 139 v. 14. 445. Non minore verborum ἐμφάσει, ac pondere Propheta Regius de conceptionis ac generationis opere disserit, Psalm. 139. Postquam enim Dei providentiam circa *vitæ humanæ progressum* prædicaverat, ad ipsum *vitæ ingressum* retrogreditur, circa quem mirabilem Dei providentiam non minùs agnoscendam & prædicandam nobis proponit. In genere dicit v. 14. *Confitebor tibi, sive laudabo te, eo quod terribilibus* (multis) *mirificatus sum mirabilibus operibus tuis*, ut vertunt Pagn. & Arias, sed LXX. & eos secutus Lutherus dilucidiùs sic reddunt. *Confitebor tibi, quod mirabiliter mirificatus*, hoc est, formatus sum נוֹרָאוֹת *terribilibus*, hoc est, terribiliter φοβερῶς, quia Ablativi apud Hebræos usurpantur pro Adverbiis, ac terribiliter ponitur pro eo, quod est mirabiliter, quæ enim mirabilia sunt, terrorem ac timorem incutere solent נִפְלֵיתִי *mirificatus sum*, hoc est, mirabiliter formatus. LXX. reddiderunt ἐθαυμαςώθης, sed in Hebr. est 1. pers. *Mirabilia sunt opera tua* (cumprimis illud formationis opus) *& anima mea hoc cognoscit valdè* atque ex illa contemplatione ad laudem & gloriam nomini tuo dicendam assurgit. Idipsum ex Naturæ lumine quodammodo etiam gentiles agnoverunt, inde Avicenna generationis & formationis opus vocat *summum Naturæ miraculum*. Galenus in lib. an omnes particulæ simul fiant, *soli Deo & Naturæ hoc opus cognitum esse* fatetur. Postea à *genere* progreditur, David *ad speciem*, ac contemplationem illam in tria tempora distinguit. Primum est *conformationis*, de quo subjungit vers. 15. *non fuit à te occultum corpus meum, quando à te factus fui in occulto, variè compactus sum in imis terræ.* רָקַם propriè significat *acu pinxit*, acu vel texturâ varios colores, sicque varias figuras & picturas in aulæa & tapetia introducit. Schindl. in Lex. elegantissimâ igitur metaphorâ opus formationis, quo corporis compages ex variis membris & partibus, ex venis scilic. arteriis, nervis, membranis, ligamentis, ossibus, carne, cute contexitur, operi phrygionum confertur. Textura enim illa mirifica humani corporis omnem phrygionum industriam longissimè exuperat. Justin. reddidit, *acu pictus*. Campensis, *velut tapetum è nervis & venis contextus sum*. Pagn. *variis membris decoratus sum instar operis Phrygionici*. LXX. verterunt, καὶ ἡ ὑπόστασίς μου, legerunt enim וקפתי ob literarum ר ו similitudinem. Addit autem se esse formatum & compactum *in occulto & in inferioribus terræ*, id est, in utero materno, in abditis maternæ alvi claustris, in loco magis abscondito, quàm est ullum terræ antrum. Metaphora ducta est vel à metallis, quæ in intimis terræ visceribus generantur, vel à frugibus è terra nascentibus, sicut & Abraham *petra* ac Sara *caverna* putei comparatur Esa. 51. vers. 1. Phrygiones non oculorum solùm, sed etiam externo lumine ad artificia sua prætexenda indigent, sed Deus tàm potens ac sapiens artifex est, qui etiam in tenebricoso uteri claustro mirabilem illam corporis texturam absolvere potest. Ad illud conformationis tempus etiam hoc pertinet, quod vers. 5. dicit, *retro & antè formasti me & posuisti super me manum tuam*, quod idem est, quòd Jobus dicit, *manus tuæ fecerunt me in circuitu*, quicquid sum me totum, quantus quantus sum, tu formasti, interiora & exteriora, anteriora & posteriora mea membra sunt opus manuum tuarum, nec solùm me in utero formasti, sed etiam per totum vitæ decursum me conservasti, id enim interprete Lyrano per positionem vel suppositionem manus intelligitur. v. 13. *tu possedisti renes meos, texisti me in utero matris meæ*, q. d. quomodo cogitationes, affectus & actiones meæ notitiam tuam fugerent, cùm renes interiora illa viscera in corpore delitescentia possederis, ac sedem illam affectuum formaveris, meque in utero matris texeris choriis & secundinis involvendo, & à variis casibus benignè protegendo? Secundum tempus est *conglomerationis, sive primæ conceptionis*. Quemadmodum enim Jobus in prædicando formationis opere progreditur συνθετικῶς, ut in præced. §. apparuit, ita Psalmista in ejusdem descriptione progreditur ἀναλυτικῶς, à gubernatione scil. vitæ humanæ ad formationem hominis in utero à formatione ad primam conceptionem. *Informe meum*, inquit, *viderunt oculi tui*. גָּלַם propriè signif. *glomeravit*, *conglomeravit*, con-

convolvit, ficut pallium convolvitur 2. Reg. 2. v. 8. inde גלם *glomer, glomus*, quod per metaphoram applicatur ad massam illam muliebris ac virilis seminis in prima conceptione conglomeratam & coagulatam, antequam vis πλαστικὴ ad membror. effigiationem assurgat. Targ. reddidit גושמי *corpus meum*. LXX. τὸ ἀκατέργαστόν μου. Symm. ἀμόρφωτόν μου. Vulg. *imperfectum meum*. Justin. & Hieronym. *informe meum*. Pagn. *embryonem meum*. Campensis, *cùm rude adhuc & informe esset semen, unde nasciturus eram*, quæ versiones omnes eodem redeunt, sensus enim est, quòd nec primum conceptionis nostræ initium, quo semina in unam massam permisceri & calore naturali coagulari incipiunt, Deo fuerit absconditum. Huic phrasi apud Job. respondet illud, *nonne sicut lac me fudisti, & sicut caseum me coagulasti*. Tertiò ascendit Psaltes ad ipsum æternitatis omne tempus antecedentis intuitum, ac Deum æternum de quolibet homine in utero formando decretum fecisse, adeoque determinatum vitæ tempus cuique constituisse docet. *In libro tuo scripta omnia*, in libro scil. æternæ tuæ præscientiæ, *dies formati sunt, cùm ne unum quidem ex eis esset*, h.e. interprete Jobo, cap. 14. v. 5. *definiti sunt dies hominis* æterno Dei decreto, *numerus mensiũ ejus apud ipsum*, terminos ejus fecit Deus & *non prætaeribit*, quò respiciens Luther. vertit. Es waren alle meine Tage auff dein Buch geschrieben/die noch werden solten/und derselben keiner da war. Justin. & Pagn. itidem ad formationem, quæ fit certis dier. intervallis id referunt, *diebus multis membra formata sunt, nec fuit unum ex eis tibi incognitum*, sed prior explicatio textui magis congrua est. Tandem agnoscens non posse Dei sapientiam in mirando formationis opere penitùs pervestigari & explicari, erumpit in exclamationem vers. 17. *Quam preciosa mihi sunt cogitationes tuæ, quam invaluerunt summa earum?* v. 18. *Si dinumerare eas velim, præ arena multiplicabuntur*. Hisce Jobi ac Psalmographi dictis addendum aureolum illud Sap. 7. v. 2. ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἐγλύφθην σὰρξ δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν αἵματι ἐκ σπέρματος καὶ ἡδονῆς ὕπνῳ συνελθούσης.

Usus doctrinæ de conceptione & formatione. 446. Cæterùm isthæc contemplatio conceptionis, formationis & nativitatis, juxta Jobi ac Psaltis Regii manuductionem instituta in genere *omnes homines* permovere debet, ut de conjugio reverenter & honorificè non solùm sentiant, sed etiam loquantur. Quæ enim major cogitari potest conjugii dignitas, quàm quòd summus ille γενεσιουργὸς eo tanquam medio uti voluit ad generis humani multiplicationem & propagationem, quodque mirabilia sua in hominis formatione peragit Parentib. quandoq; id non cogitantibus, quinimò contrarium quandoque ex ἀστοργίᾳ desiderantibus? Ex conjugio omnes nati sumus, honorificè igitur de eo sentiamus, utpote *de seminario* non solùm *familiæ* ac *politiæ*, sed ipsius etiam *Ecclesiæ* ad mundi usque finem futuro. Quamvis verò Deus ex ineffabili bonitate fœcunditatis donum quandoque etiam in illos conferat, qui illicitis congressibus extra conjugium utuntur, tamen toto cœlo differt societas conjugum divinæ institutioni conformis, ac Deo grata & accepta à commixtione scortatorum quàm extremè detestatur & punit. In specie verò *pii conjuges* ex consideratione mirandi δημιουργήματος in conceptione & formatione infantis clarissimè relucentis discant. 1. *Opus generationis esse sanctè tractandum*, ab Onaniticis sceleribus cavendum, ioque ipso conjugio castitatis, moderationis ac temperantiæ rationem habendam. Qui sæpiùs congrediuntur, eos rariùs generare Physiologi certis argumentis & meretricum infœcundarum exemplo demonstrant. *Unusquisq; quantum potest, formet se ad verecundiam, pudorem colat, castitatem conscientiâ & mente tueatur, nec tantum legibus publicis pareat, sed sit supra omnes leges, qui legem Dei sequitur*, ait Lactant. lib. 6. Inst. c. 23. Nihil quicquam à Dei oculis absconditum, nec tenebræ apud ipsum quicquam occultant, *cùm nox ipsi luceat, ut dies*, Ps. 139. v. 12. 2. *Gravidis mulieribus esse parcendum*, ne vel præposteris & intempestivis congressibus, vel coactione ad graviores labores, vel provocatione ad iracundiam, multò minùs verberibus & percussione opus Dei turbetur ac intervertatur. *Si quis templum Domini violaverit, perdet illum Deus*, inquit Apostolus 1. Cor. 3. v. 17. at quid aliud est embryo quàm templum aliquod à Deo ipso paratum & extructum, in quo non in hac solùm, sed etiam in futura vita habitare expetit, quotquot igitur hoc templum violant, Dei pœnas incurrunt. *Hominum genus, quod ex divina nascitur providentiâ, improbis & malitiosis machinationib. non interficiamus*, inquit Clem. Alexandr. lib. 2. pædag. cap. 12. qui datâ operâ illud faciunt, meritò omnem humanitatem exuisse judicantur. 3. *Beneficium τεκνογονίας grato corde agnoscendum*, fructum ventris piis precibus Deo commendandum, & pro fructibus illis conjugii laudum sacrificia Deo offerenda esse. Gen. 33. v. 5. dicit Jacobus de filiis suis ad fratrem Esavum. *Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo*. Gen. 48. v. 9. dicit Josephus de filiis suis ad Patrem Jacobũ. *Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco*. Ps. 127. 2. *Ecce hereditas Domini* (à Deo data ac donata) *sunt filii, merces fructus ventris*. v. 3. *Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii juventutum*. v. 4. *Beatus vir, qui implevit pharetram suam ex illis, &c.* Ps. 128. v. 3. *Uxor tua, sicut vitis fructificans in lateribus domus tuæ, filii tui sicut plantationes olearum in circuitu mensæ tuæ*. v. 4. *Ecce sic benedicetur vir timens Dominum*. 1. Tim. 2. v. 15. *Salvabitur mulier* διὰ τῆς τεκνογονίας, &c. Liberi sunt suavissima conjugii germina, conjugalis amoris vincula, ac secuturæ posteritatis seminaria. Filii & filiæ dicuntur quasi φίλοι propter φιλίαν, quam inter conjoges conciliare & conservare debent, unde vocantur *pignora conjugii*. Iidem sunt posteritatis conservandæ, ac generis propagandi instrumenta, συνδέσμοι γονέων, ἀρχαὶ φιλίας. ὥσπερ ἱερῶν μεγάλων κοινωνήματα, ut loquitur Plutarch. in Erotic. inde cùm Abrahamus ἄτεκνος præclaras à Deo promissiones acciperet, tristis respondebat. Gen. 15. v. 2. *Domine Deus, quid dabis mihi, ego vadam absq; liberis*. q.d. quid corporalea illæ promissiones mihi prosunt, cùm in me uno genus meum terminetur?

Ut tristis sine Sole dies, sine sidere nox est.
Sic sine prole domus, sic est sine compare lectus,

canit Major Poeta. Contra verò οἱ ἄρσενες στῦλοι οἴκων, ut Euripides loquit, *sunt domus fundamenta & ornamenta*. Suidas ex Homero citat hos versiculos p. 258.

Ἀνδρὸς μὲν στέφανος παῖδες, πύργοι δὲ πόληος.
Ἵπποι δ' ἐν πεδίῳ κόσμος, νῆες δὲ θαλάσσης.

4. *Liberos* cùm sint bonum θεόσδοτον *per preces, per Sacramentum Baptismi, per piam ac fidelem institutionem esse Deo reddendos*, quâ de re paulò pòst pleniùs. 5. *Sterilitatem*, utpote calamitatem divi-

nitùs

nitùs immissam *patienter esse ferendam*, ac in divina voluntate humiliter acquiescendum, sive conjugium nostrum fertile esse velit, sive sterile & infœcundum. *Nunquid pro Deo ego, qui prohibuit à te fructũ ventris?* loquit Jacobus ad Rachelẽ conjugẽ stomachabundã Gen.30.v.2. Deus est, qui *ut concludendo concludit matricem sterilium* Genes.16. v.2. c.20.v.18. ita quoque vicissim pro suo beneplacito *sterilem efficit matrem filiorum lætantem*. Psal.113. vers.9. unde Isaacus pro *uxore sua* sterili Dominum deprecatur, Genes.25.v.21. ac Deus dicitur *Rachelis recordatus*, quando sterilitatis opprobrium ab ea abstulit. Gen.30.v.22.

Effecta conjugii in concreto.

447. Dictum fuit hactenus de effectis Conjugii *in abstracto* considerati, restat ut descendamus ad effectus ejusdem *in concreto* spectati, qui complectuntur *officia Conjugum*. Quamvis enim ea à quibusdam referantur ad Matrimonii adjuncta, ad effecta tamen eadem propiùs accedunt, cùm in actionibus ex lege & institutione hujus ordinis conjugibus necessariò incumbentibus consistant, quo intuitu etiam Ministrorum Ecclesiæ & Magistratus Politici officia ad effectorum classem in præcedentibus articulis retulimus.

1. Officia conjugum utrique parti communia.

Officia illa conjugum, vel sunt *utrisque communia*, vel *alterutrius propria*. Communia officia revocari possunt ad tres classes. Quemadmodum enim Apostolus Tit.2.vers.12. in genere ab omnibus Christianis requirit, ut rectè se gerant *erga Deum, erga seipsos & erga proximum*, quando eos jubet vivere εὐσεβῶς σωφρόνως καὶ δικαίως, sic in specie ad conjugum officia utrique communia hoc applicari potest, quod muneris sui partes exequi teneantur, ac possint rectè se gerendo *erga Deum*, *erga seipsos & erga proximum*, sive homines alios.

1. Erga Deum.

Erga Deum rectè se gerunt, *mutuâ ad pietatem provocatione & adhortatione*. Conjugii à Deo instituti inter reliquos etiam hic finis est non postremus, ut sit *adjutorium*, Genes.2. v.18. non solùm in rebus humanis, sed etiam in divinis, ut superiùs fuit demonstratum. Cogitent ig. pii conjuges, ex ipsa primævæ institutionis lege sibi incumbere, ut in cultu & servitio Dei, in precibus & sancta erga Deum obœdientia mutuum sibi præstent auxilium, quod fieri poterit hac ratione, si Sanctis monitis & laudabili exemplo ad veram pietatem sese invicem cohortentur, si uno corde in una veræ fidei confessione Deum colant, uno ore ipsum invocent, preces suas conjungant, ac de re, quam à Deo impetrare cupiunt, piè consentiant, Matth.18. v.19. si Scripturæ lectione, meditatione totius familiæ ad pietatem & honestatem assuefactione, ac quotidiana aliorum pietatis exercitiorum continuatione domesticam Ecclesiam constituant, Rom.16.v.5. 1.Cor.16.v.19. Coloss. 4. v.15. Philem. v.2. De hoc piorum conjugum officio loquuntur hæc Scripturæ dicta. 1.Cor.7. v. 5. *Nolite fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio.* Ergò cogitent pii conjuges orationi & jejunio quandoque esse vacandum, ac propterea à consuetudine conjugali ex mutuo consensu ad tempus abstineri posse. v.16. *Unde scis mulier, si virum salvum facies, aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?* Ergò conjuges omnia sua studia & actiones suas omnes eò dirigere debent, ut alter alterius salutem promoveat. 1. Petr. 3. vers. 1. *Mulieres subductæ sint viris suis, ut & si qui non credunt per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, v. 2. considerantes in timore castam conversationem vestram.* Idem vice versâ ad viros etiam accommodari potest. Ergò conjuges ita conversentur invicem, ut fidei vel accendendæ vel augendæ curam sibi propositam esse demonstrent. Ac quod in genere ad omnes verè pios Spiritus S. dicit Rom. 15. v. 2. *Unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.* Hebr.10.v.24. *observemus alii alios, ut nos provocemus ad caritatem & bona opera* κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, id rectè in specie ad conjuges applicatur, quod ad bonum in ædificationem sibi placere, & ad bona opera sese invicem provocare, ac cohortari debeant. Exempla hujus officii proponuntur in Abrahamo & Sara, Genes 12. vers.5. cap.18.v.19. 1.Petri 3.v.7. in Isaaco & Rebecca Genes.25.v.22. in Tubia ac Sara Tob.8.v.4. in Zacharia & Elisabetha. Luc.1.v.5.&c.

448. *Erga seipsos* rectè se gerunt conjuges *2. Erga seipsos.* *debitâ fidei & amoris conjugalis conservatione*. Eph. 5.v.26. Col.3.v.19. Tit.2.v.4. Cùm enim arctissimâ societate & indissolubili vinculo divinitùs sint conjuncti, ideò fidem & amorem matrimonialem sibi invicem præstare, eundemque illibatum conservare tenentur. Sed conjugalis ille amor multa omninò complectitur, profluunt enim ex hoc fonte. 1. *Pacifica & tranquilla cohabitatio.* Ubi verus ac sincerus amor viget, ibi animorũ unio viget, cũ amor habeat vim uniendi. Ubi animorum unio viget, ibi est idẽ velle ac nolle, ubi idẽ velle ac nolle, ibi non potest, non vigere pacata & tranquilla cohabitatio. 1.Cor.7,15. *In pace vocavit nos Deus.* 1.Tim.2. v.8. *Volo viros levare sanctas manus sine ira.* 1.Petr.3. vers.8. *Viri cohabitent uxoribus secundùm scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, ne impediantur orationes vestræ*, hoc est, ideò inter conjuges debet vigere concordia, ne per iras & odia impediantur preces. Eusebius libr.3. de præp. Evang. dilectionis hujus mutuæ inter conjuges in sacris Junonis apud Ægyptios tale symbolum fuisse memorat. *Qui Junoni sacrificabant, bilem in sacris non adhibebant, sed eam juxta aram defodiebant*, quia enim viri & mulieres, hoc est, conjuges conjunctam significant vitam, eâ re ostendere voluerunt absque ira, odio & amarulentia matrimonium esse oportere, ac loco iræ benevolentiam, loco odii amorem, loco amarulentiæ humanitatem vigere debere. Talis concordia suave & blandum efficit conjugium, discordia verò triste ac amarum. Prov. 15.v.17. *Bonum est cibaria olerum, ubi est dilectio, quàm bos saginatus, ubi est odium.* cap.17.v.1. *Melior est buccella sicca & tranquillitas in ea, quàm domus plena victimis jurgii.* *Si dat oscula mensa minuscula pace quieta. Ne pete grandia lautaque fercula lite repleta.* 2. *Bonorum & malorum communicatio.* Ubi verus ac sincerus amor viget, ibi quilibet alterius bona & mala sibi statuit communia, ex quo συγχαρία ac συμπάθεια mutua consequitur. Clemens Alexandr. libr.4.stromat. ex Euripide adducit honestissimum cordatæ cujusdam mulieris responsum, *quæ dulce sibi esse dixit cum marito tristari.* In adversis igitur ac morbis alter conjugum non deserat alterum, sed auxilio, consilio & solatio ipsi adsit, in prosperis alter alterum suorum bonorum ac gaudiorum participem faciat. Quò pertinent dicta generalia Roman.12. v.15. 1.Cor.12.v.26. cùm primis illud speciale. Eph.5. v.29. *Viri debent diligere uxores, ut corpora sua.* Ergò inter conjuges bonorum &

malorum debet esse communicatio, cùm sint *una caro*; unum corpus. Exempla hujus societatis proponuntur in coniugibus Abrahæ, Isaaci, Jacobi, &c. quæ varias fortunæ vices cum suis maritis expertæ sunt: In Hipsicratea Mithridatis uaore, quæ maritum in exilium sponte comitata est. Hûc referenda est *officiorum communicatio*, quâ alter conjugum alteri inservit, omnia humanitatis & benevolentiæ officia ipsi præstat, pericula & incommoda alterius avertit, sicut *Michol* Davidis, 1.Sam. 19.v.11. & *Abigail* Nabalis vitæ conservandæ studet. 1.Sam.25. v.18. Sed & *in liberorum educatione, informatione & elocatione, in rei familiaris acquisitione & conservatione, inque œconomia administratione* officiorum inter conjuges vigere debet communicatio, ut superiùs in cap. 6. de forma Matrimonii §. † ostendimus. 3. *Infirmitatum condonatio.* Ubi verus & sincerus viget amor, ibi alter alteri condonat nævos & infirmitatea, Prov. 10.v.12. 1.Petr.4.v.8. *Caritas operit multitudinem peccatorum*, 1.Corinth.13.v.7. ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει. Parentum amor multa tolerat in liberis, nec ad vivum omnia exigit, ita quoque conjugalis amor ἐπιείκειαν illam in tolerandis alterius partis defectibus ac nævis secum afferre debet. Hûc pertinent dicta generalia, Gal.6. v.2. Coloss. 4. vers.13. ac specialia ad conjuges directa. Eccles. 25. vers.1. *DEO & hominibus probantur conjuges* ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι. 1.Petr.3. v.8. *Viri mulieribus, ut infirmiori vasi honorem impertiantur.* Ambrosius libr.8. in Luc. cap.16. *Si alienos, multò magis uxoris debes tolerare & emendare mores.* Noverint se esse conjuges, ideò commune illud jugum paribus animis ferant, ac moribus invicem assuescant, exprimentes illud τροποφορεῖν Actor. 13. vers.18. Exemplum condonationis proponitur in *Adamo*, qui magna æquitate ignovit uaori, quod ab ea ad lapsum esset solicitatus, neque hoc nomine jurgia inter eos extitisse leguntur. 4. *Zelotypia fuga ac detestatio.* Verus & sincerus amor *non æmulatur.* 1.Corinth.13.v.4. *omnia sperat.* v.7. *nihil mali suspicatur*, unde suspicio amoris & amicitiæ pestis rectè appellatur. Siracid.9. v.1. *Ne zeles mulierem sinus tui, neq; ostendas in te disciplinam malam.* Absit igitur à conjugibus insana ac stolida illa Zelotypia, quâ alteri alterum sine causâ fidei conjugalis non servatæ suspectum habet, qui Zelotypiæ affectus est pestilentissimum amoris conjugalis deleterium, vitam conjugum reddit acerbam & injucundam, ac societatem conjugalem maximoperè perturbat. 5. *Conjugalis benevolentiæ præstatio.* Verus amor conjugalis non animorum tantùm, sed etiam corporum conjunctionem efficit, cùm juxta primordialis institutionis leges conjuges fiant una caro. 1.Corinth.7. v.3. *Uxori vir debitam benevolentiam reddat, similiter autem & uxor viro.* vers. 4. *Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir: Similiter & vir proprium corpus non habet in sua potestate, sed mulier.* Non potest igitur alter conjugum invito altero continentiam vovere, à consuetudine conjugali abstinere, & hac ratione peccandi occasionem alteri subministrare, sed debens sibi invicem quandam corporum servitutem. 6. *Conjugalis fidei observatio.* Maritus & uaor sunt *una caro.* Genes.2. vers.24. Matth. 19. v. 6. sunt arctissimæ societatis & amoris vinculo conjuncti, ergò alter alteri fidem sinceram & illibatam præstet. Nec debet vel alteruter, vel uterque conjugum de matrimonii dissolutione cogitare, aut corporis sui potestatem alteri facere, quin potiùs uterque cavere debet, ne in cordis domicilium amorem alterius admittat. Lactantius lib. 6. cap.23. circa fin. *Dissociari corpus & distrahi Deus noluit. Præterea non tantum adulterium esse vitandum* (præcepit) *sed etiam cogitationem, ne quis aspiciat alienam & animo concupiscat, adulteram enim fieri mentem, si vel imaginem voluptatis sibi ipsa depinxerit.* Exempla fidei conjugalis proponit Valerius Maximus libr. 4. memor. cap. 6. in *Penelope* Ulyssis & Portia Bruti uxore, &c. Ex sacris literis illustriora habeotur. *Sara Abrahæ & Rebecca Isaaci* pro maritorum salute non dubitant casti pudoris decus periculo exponere. *Michol* Davidica commento satis callido maritum Tyrannidi patriæ subtrahit. 1. Samuel.19.

449. *5. Erga alios.* *Erga alios* rectè se gerunt conjuges sanctâ vitæ conversatione, si nulli hominum domesticis dissidiis, fœderis conjugalis violatione vel aliis flagitiis scandalum præbeant, sed potiùs omnibus pietatis, castitatis, concordiæ & tranquillitatis exemplo præluceant, si beneficentiam erga pauperes exerceant, & boni nominis gloriam piâ & honestâ conversatione sibi comparent, quò pertinent dicta generalia, Matth.5. vers 16 *Luceat lux vestra.* Rom.14.v.13. *Ne ponatis fratri offendiculum aut scandalum*, ac speciale illud Apostolici 1.Petri 3.v.1. *Mulieres subditæ sint viris, ut & qui non credunt verbo, lucrifiant.* vers. 2. *considerantes castam conversationem vestram*, quod ad conjuges in genere applicari potest, ideò scilicet ipsos pietati, castitati ac honestati debere studere, ut alii ipsorum exemplo ædificentur. Chrysost. homil. 20. in Epist. ad Ephes. in princ. *Si conjuges sint in concordia & rectè aluntur filii, modestiq; sunt famuli & ordinem non deserunt, & bono eorum odore fruuntur, vicini amicique & cognati. Si autem contra, evertuntur & confunduntur omnia.* Ut autem omnes verè pii non solùm à malo ipso, sed etiam *ab omni specie mali* abstinere debent. 1.Thessal. 5. vers. 22. ita quoque coniuges sibi illud dictum statuant, ac proinde caveant, ne nimis familiari cum extraneis conversatione, vel diuturniori, ac non necessaria à se invicem separatione sinistris suspicionibus ac rumoribus occasionem præbeant, aut maculam aliquam infamiæ sibi aspergant. Proverb. 5. vers.20. *Ut quid delectaris cum extranea & amplexaris sinum alienæ?* Sirac.9. vers.12. *Cum conjugata muliere, ne sedeas omnino & ne converseris cum ea in vino.* 1.Cor.7. v.5. *Convenite vicissim in unum, ne tentet vos Satanas.*

450. *2. Officia alterutrius Conjugis propria. 1. Mariti erga uxorem.* *Officia alterutrius conjugis propria sunt, vel mariti erga uxorem, vel uxoris erga maritum.* Marito competit. 1. *Uxoris protectio.* Quemadmodum enim caput in eminentia constitutum de reliquorum membrorum tutela ac defensione solicitum est: Sic marito tanquam capiti incumbit tueri uxorem, eiusque defensorem agere. Eph.5.v. 24. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ, & ipse est Salvator corporis*, h. e. ut Christus tanquam caput Ecclesię oorpus suum mysticum defendit ac protegit, sic maritus tanquam caput uxoris eandem tueatur ac defendat. Hinc maritus dicitur *expandere alam vestium suarum super uxorẽ.* Ruth. 3.v.9. h.e. in suam fidem ac clientelam eam recipere, tutelam ac patrocinium eidem præstare. Quidam hûc referunt verba Abimelechi ad Saram Abrahæ uxorem. Genes.20. v.16. *ipse maritus tuus,*

erit

erit tibi כְּסוּת *operimentum oculorum.* Targ. *operimentum gloriæ*, id est, ipse defendet famam & gloriam tuam contra calumniatores, quod intacta à me discesseris. Aristot. in œconom. libr. 1. c. 3. citat Pythagoræ sententiam, *quod maritus debeat uxori beneficentiam & tutelam, quia sponsa ex ara, ut supplex commendatur.* Ovid. Epist. 8.

Nec turpe marito est,
Aspera pro charo bella tulisse thoro.

Exempla hujus protectionis nobis proponuntur in *Iacobo*, qui reversus ex Mesopotamia, cùm fratrem Esavum sibi occurrere intelligeret, summâ diligentiâ meditatur, & curat ea, quæ ad defensionem imbellis sexus facere possint, Genes. 32. v. 13. & in *Davide*, qui cum parva manu proficiscitur ad abductas ab hoste uxores & familiam liberandam. 1. Samuel. 30. v. 10. 2. *Nutritio ac necessariorum provisio.* Ut caput prospicit membris reliquis non solùm de tutela & defensione, sed etiam de victus, amictus ac aliorum necessariorum subministratione: sic maritus uxori suæ tanquam proprio corpori de necessariis prospicere tenetur. Descendit hoc ex antiquissima Dei lege, quâ marito dictum fuit. Gen. 3. v. 19. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, ut scilicet tibi ac familiæ victus suppetat. Exod. 21. v. 10. *Si pater aliam acceperit filio uxorem præter servam, alimentum ejus, operimentum ejus & cohabitationem ejus non diminuet*, hoc est, uxor priùs ducta non propterea debet viliori loco haberi ob humilem status conditionem, sed quoad officia uxori à marito debita, *victum* scilicet *vestitum & debitum conjugale* nihil illi subtrahatur. Sic Chaldaica paraphrasis & Hebræorum Magistri in præcept. negativ. cap. 81. textum hunc exponunt, idque haud absurdè. In Hebræo tria sunt vocabula. 1. שְׁאֵר quod significat non tantùm carnem, sed etiam *cibum, victum, alimentum*, quo caro animalis cujusque sustentatur, unde Targum h. l. reddidit זִינַהּ *alimentum ejus.* LXX. τὰ δέοντα *necessaria.* 2. כְּסוּת *vestitus, operimentum*, Deut. 22. v. 12. à rad. כָּסָה *operuit, vestivit.* 3. עוֹנָה *cohabitatio*, quâ voce congressus maritalis ὁμιλία describitur. Rabini sic explicant. לבוא עליה בדרך כל הארץ *ut ingrediatur ad eam juxta viam universæ carnis* ex Gen. 19. vers. 31. unde dicunt. *Tria uxori suæ debet maritus* שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה *alimentum, vestem & concubitum*, in jure Canonico c. Omninò. dist. 31. *Presbyter conjugatus duo priora uxori præstare dicitur, sed à posteriore prohibetur.* Eph. 5. v. 29. *Viri diligere debent uxores, sicut corpora sua, qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.* v. 30. *nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed* ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, *nutrit ac fovet eam.* 1. Tim. 5. vers. 8. *Qui domus suæ* (uxori & liberis) *non prospicit, fidem negavit & est infideli deterior.* Secundum quorundam locorum statuta maritus est *legitimus tutor* vel curator uxoris, secus autem de jure civili. 3. *Amica & blanda conversatio.* Maritus cogitet primam mulierem non ex capite, nec ex pedibus, sed ex latere & quidem ex costa cordi vicina formatam esse. Quamvis ergò uxori dominium in virum non competat, tamen non debet tractari ut serva, sed ut collateralis & socia, non ut scabellum pedum, sed ut lateris, imò cordis quædam portio, ut ex Gen. 2. v. 21. rectè colligit. Thom. 1. q. 92. art. 3. Gen. 26. v. 8. *Isaacus jocatur cum uxore sua.* In Hebr. est צחק *risit*, à quo verbo Isaacus nomen sortitus est. Pulcrè Chrysostomus homil. 20. in Epistola ad Ephes. pag. 1163 ἀλλ' ἀδευτέρα ἐστιν ἡ γυνὴ, μήτε αὐτὴ τὴν ἰσοτιμίαν ἀπαιτείτω, ὑπὸ γὰρ τὴν κεφαλήν ἐστι, μήτε ἐκεῖνος ὡς ὑποτεταγμένης καταφρονείτω, σῶμα γάρ ἐστι, κἂν καταφρονῇ τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ, καὶ αὐτὴ προσαπολεῖται. Æquum igitur est, ut maritus non Tyrannicum & severum, sed blandum & familiarem in uxorem exerceat dominatum. Coloss. 3. vers. 19. *Viri diligite uxores, & nolite* πικραίνεσθαι *amarulentos vos præbere erga eas.* Eccles. 4. v. 35. *Noli esse sicut leo in domo tua*, ut familiæ gubernationem ipsi non minùs, quàm sibi concreditam & hoc respectu in partem dominii eam receptam esse cogitet, ut juxta scientiam ipsi tanquam *infirmiori vasi* cohabitet, quæ ἐπιείκεια in specie à maritis requiritur, 1. Petr. 3. v. 8. propter deformitatem, sterilitatem, valetudinis adversitatem, &c. ipsam non odio habeat, sed potius eo nomine sese affligentem consolatione erigat, exemplo Elcanæ 1. Samuel. 1. v. 8. Homerus Iliad. 1. *Qui bonus est & prudens, is & diligit & magnifacit propriam conjugem.* Neque tamen amica illa conversatio degenerare debet in servile studium obsequendi mulieri etiam in illis, in quibus modum debitum excedit, sicut Clemens Alexandr. libr. 2. pædagog. cap. 10. monet, *in luxu vestium & ciborum non esse indulgendum muliebribus desideriis & cupiditatibus.* Graviter enim peccarunt Adamus. Gen. 3. vers. 6. Salomon, 1. Reg. 11. v. 3. Achabus 1. Reg. 21. v. 25. & alii complures, qui ab uxoribus illecti ac persuasi à norma legis divinæ discesserunt, &c. Accedat ergò 4. *Moderata correctio.* Cùm enim marito dominium in uxorem competat, ideò etiam ipsi incumbit aberrantem leniter ac prudenter corrigere, eamque non contumeliosis & injuriosis verbis, multò minùs verberibus aut scuticâ, sed blandis verbis & benevolentiâ emendare; Exemplum illius moderationis proponitur in Jacobo, Gen. 30. v. 2. Quâ ratione animus regit & corrigit corpus sibi subjectum, eâ ratione maritus regat & corrigat uxorem, quæ est caro & corpus ipsius. Ephes. 5. v. 29. Atqui anima non ita regit corpus, ut flagris illud coerceat & affligat, si Baaliticos flagriones Naturæ hostes excipias, ergò etiam maritus in correctione uxoris ad flagra & verbera non descendat. *Famulum quidem*, inquit Chrysostomus d. l. *poterit quispiam metu alligare, imo verò ne illum quidem, fortassè enim resiliet & abibit; vitæ autem sociam, liberorum matrem & quæ est causa & occasio omnis lætitiæ, non oportet metu & minis ligare, sed dilectione & affectione. Quanam enim voluptate fruetur maritus cum uxore habitans tanquam cum ancilla, & non tanquam cum libera.* Ad hæc quatuor capita facilè referri possunt etiam reliqua mariti erga uxorem officia, quæ ab aliis enumerantur. Juxta Scribas Hebræorum septem sunt mariti officia. 1. *Ut uxorem ægrotam curet.* 2. *ut redimat captivam.* 3. *Ut sepeliat mortuam.* 4. *Ut sustentetur ex facultatibus ejus.* 5. *Ut habitet in domo ejus, quamdiu est vidua.* 6. *Ut ejus filiæ sustententur ex bonis ejus, donec desponsentur.* 7. *Ut filii ejus sint heredes.*

451. *Uxoris propria* officia hæc sunt. 1. ὑποταγὴ *erga virum Subjectio*, ut maritum agnoscat *a. Uxoris erga maritum. 1. Subjectio.*
suum caput ac dominum, eiq; non solùm amorem & adjumentum, sed etiam honorem, timorem, reverentiam & obsequium præstet. Unde ὕπανδρος à Spiritu sancto vocatur. Rom. 7. v. 2. Ad hanc subjectionem permovere eam debet. 1. *Divina jussio.* Neque enim ab *Ahasveri mandato*, Esth. 1. v. 20. dependet illa subjectio, sed extat longè antiquius,

augustius

augustius & firmius de ea præceptum. Gen. 3. v. 16. *Ipse dominabitur tibi*, unde Paulus Coloss. 3. v. 18. *Mulieres viris subditas esse jubet in Domino sive propter Dominum*, qui scilicet id constituit ac præcepit, quæ verba expendens Chrysost. homil. 20. in Epist. ad Ephes. scribit. *Si is, qui his externis civilibus Magistratibus resistit, Dei ordinationi resistit, multo magis uxor, quæ marito non subjicitur. Sic Deus voluit ab initio.* Cogitent ergò piæ mulieres, se obsequium illud *non hominibus sed Deo* præstare, quia Deus sic ordinavit & instituit: ac vicissim se non in viros tantùm, sed in ipsum Deum peccare, si debitam illam uboedientiam & subjectionem maritis denegent. 2. *Prima mulieris formatio.* Hanc rationem urget Apostol. 1. Cor. 11. v. 7. *Vir non debet velare caput, quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.* vers. 8. *Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.* v. 9. *Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.* v. 10. *Ideò debet mulier potestatem*, hoc est, velamen in signum sobjectionis *habere supra caput suum.* Et 1. Timoth. 2. v. 11. *Mulieri non permitto dominari in virum.* v. 12. *Adam enim primus formatus est, deinde Eva.* Apostolus concludit hoc modo. Quia mulier non prima, sed post virum demum condita, quia *mulier ex viro*, non autem *vir ex muliere* formatus, quia mulier *propter virum*, non autem vir *propter mulierem* est creatus, ideò æquum est, ut mulier viro sit subjecta. 3. *Primæva transgressionis occasio.* Hæc ratio proponitur 1. Tim. 2. v. 13. *Mulieri non permitto dominari, quia Adam non est seductus*, scilicet primus & immediatè, *mulier autem per serpentem* prima & immediatè *seducta in prævaricatione fuit.* Argumentum Apostoli tale est. Quia dominium mulieris in virum pessimum habuit eventum, ideò non ampliùs illud ipsi erit concedendum. Pœna spontaneæ transgressionis ac primævæ seductionis sit humiliatio subjectionis, quæ prima olim fuit in seductione debet esse postrema & inferior in dominatione. 4. *Apostolica ordinatio.* 1. Cor. 14. v. 33. *Mulieribus non permittitur in Ecclesia loqui, sed subditas esse sicut & lex dicit.* Ephes. 5. v. 23. *Mulieres viris subditæ sint, sicut Domino.* Coloss. 3. v. 18. *Subditæ sint in Domino.* 1. Timoth. 2. v. 11. *Non permitto mulieri dominari.* Tit. 2. v. 5. *Adolescentulæ viris suis debent esse subditæ.* 1. Petr. 3. v. 1. *Mulieres subditæ sint viris.* Ephes. 5. v. 33. *Uxor maritum suum timeat.* 5. *Conjugii conditio.* Quamvis ratione juris ac potestatis mutuæ in corpus alterius sit inter conjuges quædam æqualitas. 1. Corinth. 7. v. 4. tamen viro dignitatis ac dominatus prærogativa ea ipsa conjugii Natura convenit. 1. Corinth. 11. vers. 3. *Caput mulieris vir est.* Quod si ergò uxor in virum sibi arroget dominium, turbatur Conjugii Natura & εὐταξία à Deo instituta. 6. *Christi & Ecclesiæ præfiguratio.* Ephes. 5. v. 24. *Vir caput est mulieris, sicut Christus Ecclesiæ.* vers. 25. *Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus*, honestis scilicet & justis mandatis, quæ non pugnant cum lege divina omnium reliquorum mandatorum norma ac regula. 7. *Sanctarum mulierum imitatio.* Hanc rationem inculcat Petrus 1. Epist. 3. vers. 6. *Mulieres viris suis sunt subjectæ, sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo propriis viris subditæ fuerunt*, vers. 7. *Sicut Sara obedivit Abrahæ dominum eum vocans, cujus estis filiæ benefacientes & non pertimescentes ullam turbationem.* Exempla hujus subjectionis obœdientiæ ac reverentiæ proponuntur non solùm in *Sara* uxore Abrahæ. Genes. 18. vers. 12. Sed etiam in *Rebecca*, quæ Isaacum sponsum videns è camelo descendit, & ex ingenuo pudore peplo sese operit, ut subjectionem suam erga maritum testetur, Gen. 24. v. 65. in *Rachele & Lea* uxoribus Jacobi, quæ sine ulla tergiversatione relictia paternis laribus maritum sequuntur, Genes. 31. v. 15. &c. 8. *Maritorum infidelium ad Christianam religionem invitatio.* Hanc rationem uidem inculcat Petrus 1. Epist. 3. v. 1. *Mulieres subditæ sint viris suis, ut & si, qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant.* v. 2. *Considerantes in timore castam conversationem vestram.* In Græco est κερδηθήσονται metaphorâ ductâ à servis, qui in pecunia ab hero sibi concredita negotiantur Matth. 25. v. 14. Luc. 19. v. 13. Cogitent ergò piæ fœminæ, sibi tanquam *coheredibus gratiæ* thesauros divinorum charismatum & virtutum esse hoc fine datos, ut ipsæ quoque illis negotientur ac lucrentur, id est, ut sedulam navent operam, quò piâ & sanctâ vitæ conversatione multos, & sic etiam maritos suos Christo lucrifaciant. Quod verò Apostolus addit, tales maritos *sine verbo* Christo lucrifieri posse, id non est intelligendum *de simplici & absoluta verbi à conversione medii exclusione*, sed tantùm *de primâ illâ*, qua quis ad fidem perducitur, *occasione.* Quando enim mariti infideles sanctam mulierum Christianarum conversationem vident, honestius de religione Christiana sentire à blasphemiis in eã projectis abstinere, & ad verbi auditum invitari incipiunt, quæ est prima ad conversionem janua, cujus rei evidens exemplum in Monica Augustini matre viro Ethnico nupta proponitur. Quod autem de maritis gentilibus Apostolus asserit, idem ad maritos impios, morosos flagitiosos, &c. accommodari potest, quod uxores subjectionis suæ promtitudine & piis obsequiis ad saniorem mentem eos reducere possint.

451. 2. *Σεμνότης vitæ & morum honesta gu-* 2. *Vitæ & morum honesta gubernatio.*
bernatio. Uxores enim cumprimis decet, pudoris, castitatis, verecundiæ, taciturnitatis, adeoque omnis honestatis diligentem curam habere, ne maritos suos garrulitate, procacitate, morositate, studio contradicendi, libidine risandi, luxu, fastu, aliisve ejusmodi vitiis offendant. Tit. 2. vers. 4. *Anus prudentiam doceant adolescentulas*, ut sint φιλάνδρους, φιλοτέκνους, vers. 5. σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουργούς. 1. Petr. 3. v. 3. *Ornatus mulierum optimus est non extrinsecus in nodis capillorum & circumposito auro vel palliorum amictu.* v. 5. *Sed occultus ille cordis homo in incorruptione lenis ac quieti Spiritus, qui est coram Deo pretiosus* v. 5. *ita enim olim & sanctæ illæ mulieres, quæ sperabant in Deum, ornabant sese*, ex quo loco Apostolico petitum aureolum illud Tertulliani, quo librum suum de cultu fœminarum concludit p. 169. *Prodite vos jam medicamentis & ornamentis extructæ Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundiâ & Spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annectentes cervicibus jugum Christi. Caput maritis subjicite & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite & plus quàm in auro placebunt. Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem.* Siracid. 26. v. 16. *Gratia mulieris delectabit virum ejus, & ossa illius impinguabit scientia illius.* Lutherus nervosè reddidit. Ein freundlich Weib erfrewet jhrē Mann/vnd

wenn

wenn sie vernünfftig mit ihm umbgeht / erfrischt sie ihm sein Hertz. v.17. *Donum Domini mulier taciturna & prudens & non est commutatio restè instituta anima.* v.18. *Gratia super gratiam mulier pudorata & fidelis.* cap.36.v.25. *Si est in lingua mulieris πραΰτης, non est vir illius secundùm filios hominum.* Contra verò *continuant stillicidium mulieris contentiones*, id est, sicut stillicidium lapidem sic rixola mulier cor viri eacedit. Prov. 19. vers.13. cap. 27.v.15. *Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda.* Prov.21.v.9. & 19.c.25.v.24. Eccles.25.v.23. 3. *οἰκουρία sedula & industria œconomia administratio.* Convenit piæ & honestæ uxori, non in plateia divagari (meretrici enim hoc tribuitur à Rege sapiente, *quod sit inquieta, cujus pedes non manent in domo, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos.* Prov.7.v.11. & 12.c.9.v.13. ac scortum aliquot locis in Targumim appellatur נפקת ברא *exiens foras.* Vid. Eliam in Tisbi.) sed curam domus habere, rem familiarem mariti sudore partam conservare, œconomiam administrare, &c. Prov.31. juxta ordinem literarum alphabeticum virtutes honestæ conjugis describuntur, inter quas etiam hoc refertur, *quod quærat lanam & linum & operetur manibus suis, quod surgat adhuc nocte & det cibum familia sua & statutum puellis*, v.15. *quod speculetur vias domus sua & panem pigritia non edat*, vers. 27.&c. 1. Timoth. 5. v.14. *volo juniores nubere*, τεκνογονεῖν οἰκοδεσποτεῖν. Tit.2.v.5. *Mulieres adolescentula sint οἰκουροί.* Clem. Alexandr. libr.3. pœdag. τιμιώτερον ἀρετῆς ἀνδρεία γυνή, ἥτις εἴτε οἰκουρία ... Appelles pingebat *Venerem* stantem in concha testudinis domunculam suam secum portantis, unde *domiporta* à Poetis dicitur, ut innueret mulierem domi se debere continere & rem familiarem industriâ suâ conservare & augere. Apud veteres illæ matronæ laudabantur, quæ pedem domo raro efferrent, quas Græci vocabant οἰκουρούς & οἰκουργικάς. Latini *Cassias.* Dion. lib. 56. Histor. Rom. ἄριστον γυνὴ σώφρων οἰκουρός, οἰκονόμος, παιδοτρόφος.

453. Hæc dicta sint de conjugum officiis, quomodo scilicet erga se invicem affecti esse debeant, ad quæ summâ curâ ac studio peragenda utrumque ipsorum exhortari debet. 1. *Dei præcipientis autoritas.* Is enim in verbo suo hasce vitæ regulas conjugibus præscripsit, qui conjugium primus instituit ac rationem factorum ab unoquovis exiget, obœdientibus præmia inobœdientibus supplicia irrogaturus. 2. *Conjugii dignitas.* Sanctus & venerabilis est conjugii ordo propter divinam institutionem. Psal.111.v.3. quotquot igitur eum dissidiis, aliisve flagitiis deturpant, in Deum ipsum conjugii autorem sunt injurii ac faciunt, ut nomen Dei ejusque sancta ordinatio blasphemetur. Esai.52.v.5. Ezech.36. v. 23. Rom. 2. vers.24. 3. *Consequens suavitas.* Quod si enim conjuges juxta hunc canonem incesserint, *pax super illos & misericordia*, Galat.6.v.16. experientur conjugium suave & gratum. Es wird ihnen die Ehe sanfft thun/ ut Mathesius loqui solet. 4. *Multiplex utilitas.* Pars pietatis non postrema est diligens executio eorum, quæ cuique officii ratione peragenda incumbunt. *At pietas habet promissionem præsentis & futura vita*, 1.Tim.4.v.8. Ergò certi esse possunt pii conjuges, quod Deus temporalibus & æternis præmiis ipsorum concordiam, amorem & fidem conjugalem sit remuneraturus, si ex vera in Christum fide & ex corde per Spiritum sanctum renovato tales virtutes profluant, ac quod de concordia fratrum prædicat Psaltes. Psal.133.v.4. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem & vitam usq; in seculum*, idem etiam de conjugum concordia optimo jure prædicari potest. Eccles.25.v.1. 5. *Pœnarum immorigeros manentium gravitas.* Deus, ut est misericors & benignus in promissione & obœdientiæ remuneratione, sic justus ac severus est in comminatione & inobœdientiæ castigatione. Caveant ergò conjuges, ne legum matrimonialium contemtu & officii sui neglectu Deum ordinis hujus autorem & conservatorem offendant, conscientiam suam vulnerent, precibus impedimentum objiciant, ac pœnas temporales & æternas sibi accersant. Ubi viget amor & concordia, ibi Deus habitat gratiosâ suâ præsentiâ; ubi vigent lites & rixæ, ibi est regnum & domicilium Satanæ. Quomodo autem erga liberos & servos conjuges sese gerere debeant, ejus doctrinæ explicatio ad alium pertinet locum.

CAPUT IX.

De adjunctis Conjugii.

454. Expositis Conjugii effectis descendendum videbatur ad Conjugii *Subjectum*, quod sunt personæ ad matrimonium habiles & aptæ; ubi duo proponuntur canones. 1. Quòd nulli ad conjugium habiles in quocunque sint vitæ statu sive Ecclesiastico sive Politico humanis constitutionibus ab eodem sint arcendi. 2. Quòd conjugium denegandum illis, qui non sunt ad id habiles & apti, ut frigidis, castratis, impuberibus, &c. Prioris canonis porismata sunt. 1. Quòd Ministris Ecclesiæ non sit matrimonio interdicendum. 2. Quòd nec illis conjugium prohiberi debeat, qui continentiæ dono divinitùs sunt instructi. Suaderi quidem & consuli illis potest, ut dono divinitùs sibi concesso ad nominis divini gloriam & Ecclesiæ salutem utantur, imperari tamen nullâ ratione potest, ut ex 1.Cor. 7.v. 25. evidenter colligitur. 3. Quòd conjugium quibusdam tantùm liberum (qui scilic. ad illud habiles conditi, interim continentiæ dono sunt instructi) quibusdam verò insuper necessarium, qui scil. ad conjugium apti sunt, & interiores ustiones sentiunt. Proinde nec cœlibatus nec conjugii Universalis ac simplex necessitas omnes omninò homines obligans propugnari potest vel debet. Posterioris canonis porisma est, quòd inter eos, qui ad matrimonium inhabiles ab initio statim conjugium fuerit nullum, ac proinde invicem separandi, id est, pro non conjunctis declarandi. Sed cùm de hisce canonibus eorumque porismatis partim jam antè in superioribus fuerit actum in tract. sc. de Ministerio c.7. sect. poster. §.330. & in hoc tract. c.5. de Conjugii materia. §. 235. partim in sequentibus in quæstione scil. de *cœlibatu* & *de causis divortii* latiùs tractandum sit, ideò rectà progredimur ad Conjugii adjuncta. *Subjectum Conjugii.*

455. *Adjuncta Conjugii* docendi causâ constituimus duplicia. Quædam sunt Conjugii *inchoati*, quædam verò *Consummati*. Conjugii inchoati, ac nondum consummati adjuncta sunt *ritus illi* sacri, solennes ac publici, qui more omnium gentium in ejusdem consummatione adhibentur. Quamvis enim consensus matrimonialis ad individuam illam vitæ societatem inducendam *Adjuncta Conjugii. 1. Inchoati*

etiam abſqoe externis illis & ſolennibua ritibus ſatis efficax ſit, ſapiens tamen Antiquitas cauſis permota graviſſimis matrimoniali iſti conſenſui & Conjugii conſummationi certos, eosque ſacros, ſolennes & publicos ritus adhiberi voluit. Solus matrimonialis conſenſus (inquit Cypræus de ſpōſalib. cap. 5. §. n. 31. 8.) matrimonium quidem conſtituit, ſed apud omoes genses obtinuit, & adbuc obtinet conſenſum illum non verbis tantùm, ſed rebus ipſis & factis palàm declarandum & exprimendum eſſe, ut de eo certò conſtaret, & ſi opus ſit, doceri ac probari poſſet, eum interpoſitum fuiſſe. Cauſæ illorum rituum vel *Eccleſiaſtica* vel *Politica*. Eccleſiaſticæ revocari poſſunt ad hæc capita. 1. *Prima conjugalis copulationis forma*. Inter primos homines Adamum & Evam non ſine ſacris & ſolennibus ritibus celebratæ ſunt nuptiæ, Deus ipſe Adamo ſuam ſponſam adduxit, eam ut filiam ſuam elocavit & legem matrimonialem ſanxit, quin & novis nuptis benedixit. Geneſ. 1. v. 28. c. 2. v. 22. & 24. ſicque *parentis, paranymphi & Sacerdotis* officio in illis nuptiis perfunctus eſt, ex quo primarum nuptiarum exemplo procul dubio Eccleſiaſtica novorum conjugum conſecratio & benedictio originem traxit. 2. *Generalis regula Apoſtolica*. 1. Cor. 14. v. 40. *πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως*. *Omnia in Eccleſia decenter & ordine fieri debent*. Conjugium non eſt tantùm res humana & civilis ad generis humani propagationem & politiarum conſervationem inſtituta, ſed etiam res divina & ſpiritualis à Deo ipſo immediatè & quidem antè lapſum inter ſanctos homines in Paradiſo inſtituta ad Eccleſiæ propagationem & promovendam cujusque ſalutem, ut & ad præfigurandam Chriſti & Eccleſiæ conjunctionem, ergò non tantùm politicis, ſed etiam ſacris & Eccleſiaſticis ritibus copulatio novorum conjugum ac matrimonii conſummatio peragi debet. 3. *Dignitas conjugii auguſta*. Conjugium non eſt opus tenebrarum, ut Gamomaſtiges hæretici Marcionitæ ſcilicet Encratitæ atque alii hujus furfuris & ſulphuris homines ſtatuerunt, ſed ſancta Dei ordinatio, ergò non in tenebris nec clanculum, ſed in facie Eccleſiæ & in publico hominum conſpectu ſolennibus ritibus eſt celebrandum. Hûc pertinet decretum Concilii Arelatenſis c. 6. quod habetur c. Nullum. 30. q. 5. *Sine publicis nuptiis nemo nubere, vel uxorem ducere præſumat*, & illud Hormiſdæ. c. Nullus cauſ. & quæſt. iiſd. *Nullus fidelis cujuscunque conditionis ſit, occultè nuptias faciat, ſed publicè nubat in Domino*. 4. *Utilitas eximia*, quæ ad novos conjuges ex ſolenni illa rituum ſacrorum obſervatione redundat. Deus piis precibua Eccleſiæ invocatus benedictionem ſuam novis conjugibus largitur, corda ipſorum ſinceri amoris vinculo conglutinat & conſcientias eorum confirmat, quod divinitùs ſint conjuncti. *Politica* cauſæ ſont vel *publica* vel *privata*. *Publica* communis ſocietatis ac totius Reipublicæ ſalutem ſpectant, intereſt enim Reipublicæ ſcire, quæ & quales perſonæ matrimonio copulentur, ne civitas otioſis, deſidioſis, inutilibus ac flagitioſis hominibos repleatur, utque contentionibus & rixis, quæ ex clandeſtinis matrimonii promiſſionibus oriri poſſunt, occaſio præcidatur, unde in quibuſdam Rebuspublicis laudabili more receptum, ut ipſæ quoque deſponſationes Magiſtratui ſignificentur ac tabulis publicis inſerantur. *Privata* honorem & famam novorum conjugum concernunt, quos conjugii conſumatio publicis & ſolennibus ritibus inſtituta à ſuſpicione liberat, ne ſcortatorum vel concubinariorum more cohabitare putentur. Adde, quòd contractus clanculum facti inducant præſumptionem fraudis & arguant animum doloſum c. Quod latenter de R. J. c. ult. §. ſi quis v. de clandeſt. deſponſ. Atqui à conjugio ut bonæ fidei contractu omnem doli ſuſpicionem quàm longiſſimè amotam eſſe convenit.

456. *Ritus* in conjugii conſummatione adhiberi ſoliti ſic diſtingui poſſunt, quòd quidam *extra Eccleſiæ pomœria* apud gentiles, quidam verò *in Eccleſia* fuerint ac ſint uſitati. Ritus gentilium ſunt vel *Romanorum* vel *aliarum gentium*. Ritus apud Romanos in nuptiis uſitatos diligenter ex Romanis ſcriptoribus collegerunt Carolus Sigonius de antiq. jure Rom. libr. 1. cap. 9. Barnabas Briſſonius de ritu nupt. Andreas Tiraquellus de ll. connub. Scalig. l. 3. de re poetic. cap. 101. Connan. lib. 8. comm. c. 3. Petrus Faber libr. 2. ſemeſtr. c. 23. Anton. Guibert. in lib. de ſponſalib. Parthen. in notis ad Catull. in carmine de nupt. Pelei & Thetidos. Molrad. de matrim. pag. 31. & Johannes Roſinus in antiq. Rom. lib. 5. cap. 37. Poriores ritua hi erant. Primò nuptiæ non niſi *captatis auguriis* fiebant. Cic. 1. de divin. Valer. Max. lib. 2. c. 1. Deinde ipſa nova nupta *canis ſenum crinibus* ornata, comâ *haſtæ cuſpide* diſcriminatâ. Plut. in qq. Rom. q. 87. *coronâ* redimitâ Tertull. de coron. milit. *recta tunica & pura toga* induta Plin. lib 8. cap. 48. *corollam* de verbena, floribuſque ac herbis à ſe lectis textam ſub amiculo ferens, Feſtus lib. 3. *cingulo ex lana ovis* facto cincta Arnob. libr. 3. adverſ. gent. *flammeo* caput velata Tertull. lib. de vel. virgin. *è ſinu matris* vi ſimulatâ rapta Apul. libr. 4. de aſin. aur. in domum viri tanquam in futurum domicilium ducebatur. [Hanc deductionem *in domum* antecedebat deductio *in hortos* mariti die tertio antequam nuptiæ fierent l. Seja 66. ff. de donat. inter vir & uxor. ſequebatur deductio *in cubiculum* à paranymphis facta l. cui fuerit 15. ff. de conditionibus & demonſtrationibua.] Ducebatur autem veſperi à *prætextatis pueris patrimis & matrimis* [id eſt, patrem & matrem adhuc habentibus] tribus, quorum unus facem præferebat ex *ſpina alba*, reliqui duo nubentem tenebant. Plut. in qq. Rom. q. 2. Deductam *colus comta cum fuſo & ſtamine* comitabatur. Plin. libr. 8. cap. 48. Præter hæc utenſilia mulieris & quæ in ejus uſu ac miniſterio erant per puerum impuberem *Camillum* dictum in vaſe operto, quod *Cumerum* vocabatur, geſtari conſueverant. Varro lib. 6. de ling. lat. Hoc comitatu ad mariti ædes accedebant, quarum fores *floribus & frondibus* ornari conſueverant. Præ foribua interrogatæ nubentes quænam eſſent, *Cajas* ſe eſſe reſpondebant. *Ubi tu Cajus ego Caja*. Plutarch. in qq. Rom. q. 30. [ferunt enim Cajam Cæciliam Tarquinii Priſci Regis uxorem optimam lanificam fuiſſe & ideò inſtitutum eſſe, ut nova nupta ante januam mariti interrogata quænam eſſet, ſe Cajam eſſe reſpondeter] Poſtes januæ *lana tangi* à nubentibus, *adipeque ungi & oblini* conſueverant, unde uxores quaſi unxores dictæ. Peractâ unctione nova nupta *limen januæ tranſiliebat*, cavendo ne illud contingeret. Ingredienti dabantur *claves*, ſtatuebatur in *pelle lanata, aquam & ignem accipiebat*. d. l. Seja. ff. de donat. inter vir. & uxor. *Sumebat tritum niveo cum lacte papaver, & expreſſa mella liquata favis*. Ovid. in Faſtis lib. 4. *tura & aromata cremabantur*. Poſtmodùm à novo marito ſponſæ &

1. *Ritus nuptiarum apud Romanos.*

ſæ &

sæ & ejus comitibus dabatur *cœna*, quæ vocabatur *nuptialis* sive *genialis*, in quam paulò majores sumtus quàm in alia convivia facere legibus permissum erat, acclamabatur *Feliciter*, Sueton. in Domitiano c.13. Invocabatur *Thalassio*, spargebantur *nuces*, orcinebantur *Fescennini*, ac nova nupta primum in *lectum genialem* à generandis liberis sic dictum & rosis contectum, postea etiam à fœminis pronubis in *mariti lectum* collocabatur, vesperi accinebatur *epithalamium κατακοιμητικὸν*, manè verò *διεγερτικόν*. Postridie nuptiarum apud novum maritum rursum cœnabatur & quasi redintegraretur potatio, eum diem *Repotia* appellabant. Novæ nuptæ munera à parentibus, cognatis & propinquis mittebantur, solenni itidem ritu. Præcedebat enim puer *candidâ togâ facem gestans ardentem*, quem sequebatur longa series apportantium aurum, pelves, smegmata, lecticas, pectines, lectos, alabastros, sandalia, scrinia, unguentaria, interdum & dotem ipsam Erasm. in chil. 4. cent. 2. proverb. 81. Nova conjuna libertatem auspicata uxoriani in dnmo mariti rem divinam faciebat. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 15. De his atque aliis Romanorum ritibus qui plura scire desiderat, autores modo citatos, cumprimis Plutarchum & S. Pompejum Festum adeat, ac sitim Romanæ antiquitatis cognoscandæ etiam avidissimam abundè explere poterit. Rævardus JCtus libr. 4. variorum cap. 16. uxorem justam tribus modis in manum viri convenire consuevisse asserit. *Usu, farre, aut coemtione*. Usu matrimonium fieri dicebatur, cum tutoribus autoribus mulier in matrimonium coovenicbat & cum viro ita consuescebat, ut cum justo marito, adeò ut si usus ille intra annum non interrumperetur, pro *usu capta* jam haberetur, quam legitimi matrimonii rationem antiquissimam fuisse & à raptu Sabinarum initium sumsisse ibidem ostendit. Farre sive *confarreatione* matrimonium conficiebatur, si eodem farre conjuges vescerentur, quo etiam victimas respergebant. *Farre* [inquit Ulpianus] *conveniatur in manum certis verbis & testibus decem præsentibus & solenni sacrificio* [per Pontifices] *peracto, in quo panis quoque ferreus adhibetur*. Coëmtio certis solennitatibus peragebatur & sese in coëmendo invicem interrogabant. Vir ita, *an sibi materfamilias esse vellet*? illa respondebat, *velle*. Item mulier interrogabat. *An vir sibi paterfamilias esse vellet*? ille respondebat *velle*, itaque mulier in viri conveniebat manum.

Rituum illorum significationes.

457. Prætermissis variis horum rituum *significationibus*, quas vel veteres annotarunt vel recentiores Scriptores excogitarunt, eas duntaxat recensebimus, quæ *moralem* ac *matrimonialem* quandam admonitionem exhibent. *Auspicia & sacrificia* nuptiis interponebantur, ut significaretur, conjugium esse rem sacram, ac proinde non nisi invocato Dei auxilio ineundum, unde tot Numina nuptiis præficiebant, *Iovem adultum*, *Deum Iugatinum*, *Domiducum*, *Domitium*, *Iunonem pronubam*, *Unxiam ac Cinxiam*, *Manturnam*, *Venerem*, *Suadelam ac Dianam sive Lucinam*. In ipsum geniale cubiculum inferebantur simulacra Deorum, *Dea Virginensis*, *Premia*, *Pertunda*, *Dei subjugi &c.* ut memorat & irridet Augustinus libr. 6. de civit. Dei c. 9. & lib. 7. cap. 24. Vide Ludov. Vivem in comm. lib. 4. Augustin. cap. 21. In falsorum Deorum multitudine introducenda fœdissimè aberrabant, interim in anticipata illa notione; quòd in conjugio contrahendo Dei opem implorare oporteat, à veritatis tramite minimè omnium discedebant. Ornabantur novæ nuptæ *canis senum crinibus*, qui erat virginum Vestalium ornatus, quarum castitatem viris suis nubentes hoc pacto spondebant, docente Festo. *Hasta*, quæ in corpore gladiatoris occisi stetisset, caput nubentis comebatur, ut quemadmodum illa fuerat conjuncta cum corpore gladiatoris, sic illa inposterum cum viro se futuram significaret, vel quod imperio mariti se subjectam fore innueret, quia hasta summa arborum & imperii est, quas rationes tradit Festus. Plutarchus in qq. Rom. q. 87. tradit alias, quòd moneantur nuptæ, quia bellicosis junguntur maritis, debere eas ornatu uti simplice & à luxu ac mollitie alieno, aut per ambages innuatur *solo ferro conjugium dissessum iri*. Cingulum, quo sponsa cingebatur, ex *lana ovis* factum erat, ut sicut illa in glomis sublata, coniuncta inter se est, sic vir suus secum vinctus cinctusque esset. *Velo* caput sponsæ obnuptum erat in signum pudoris ac subiectionis erga maritum. Velum illud dicebatur *flammeum*, à Flaminica, id est, Flaminis uxore, ut de indissolubilitate coniugalis vinculi novæ nuptæ admonerentur, quia Flamini non erat permissum cum uxore divortium. *Colus cum fuso & stamine* nubentem sequebatur, ut lanificii officium & domesticas operas sibi inposterum tractandas esse admoneretur. Verbis illis solennibus: *Ubi tu Cajus, ego Caja*: significabatur, uxorem eum viro eodem uti iure, omnia habere communia, pariterque in familia imperare, q. d. novella uxor, ut tu dominus domus & paterfamilias, ita ego domina domus ac materfamilias. Ingredienti novi mariti ædes dabantur *claves*, ut rerum omnium domesticarum, quæ clavibus concludi solent, curam ac custodiam, totam denique domum ac rei familiaris administrationem ac dispensationem ipsi committi significaretur, arg. l. Clavibus 74. ff. de contrahenda emtione. *Aqua & ignis contactum* Plutarch. in qq. Rom. q. 1. sic explicat: *Cur nubentem attingere aquam & ignem jubent? Virum quod horum inter se Elementa & principia, hæc fœmina, ille mas fit, atque ille motus exordium infundat, hæc subjecti & materiæ vim? an quia aqua purgat & ignis expiat? debet autem munda & sancta quæ nupta est permanere. An quoniam sicut ignis sine humo exuccus & aridus est, sterilis autem & exilis sine igne aqua, perinde mas imbecillus & fœmina seorsim, sed amborum congressus præstat vitæ contubernium, quod non deserendum sed in consortium veniendum omnis fortunæ, etiamsi nihil boni inter se, nisi ignem & aquam collaturi sint?* Lactant. lib. 2. Instit. cap. 36. *A veteribus institutum est, ut Sacramento aqua & ignis nuptiarum fœdera sancirentur, quòd fœtus animantium calore & humore reparentur & ad vitam animentur.* Sine igne nullæ fieri possunt generationes, aqua requiritur, ut ignis habeat pabulum, significatum igitur fuit, sine maris & fœminæ coniunctione nullam de augendis familiis spem superesse. Quidam ex Varrone lib. 4. de ling. Lat. *aqua & ignis in limine contactum* eò referunt, quòd fœdere nuptiarum tanquam inexplicabili vinculo & mutuo nexu sese copulatos fore hac Ceremoniâ professi fuerint. Hæc enim Elementa sunt prima Naturæ, quibus vita victusque communis constat, & quibus qui extorres ab hominum cœtu futuri sunt, legibus interdici consuevit. Eodem farre sive pane & aqua vescebantur, quo testatum faciebant, se in mutuam consuetudinem, cohabitationem & victum, etiamsi pane &

aqua vivendum esset, consentire. Nucea spargebat sponsus, ut se puerilibus ludis renunciare & juvenilia cuncta ludicra relinquere eo indicio testaretur.

a Ritus apud alias gentes.

458. Apud *Græcos*, qui matrimonio jungebantur, manus deatras conjungebant, sicque fidem illibatam sibi invicem promittebant, ut colligitur ex Xenoph. libr. 4. rer. Græcar. in princip. Matres nubentium *faces* in nuptiis filiarum tenebant, quod dicebatur *δᾳδουχεῖν*. Eurip. in Phœnic. Sponsa locabatur media *in nuptiali curru* cum sponso & necessario affini juxta comitante ad ædes mariti deducebatur, aaem hujus currus pro foribus incendebant, ut significarent illam ibi perpetuò mansuram neque ulla tempestate inde recessuram. Pollua libr. 3. onomast. cap. 3. Puer *spineis frondibus & glande querna* obsitus canistrum panibus onustum deferebat, ac sponsæ præcedens passim clamitabat, *Effugi malum, inveni bonum*; *ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον*, q. post frugales mores re & honoribus auctior sit. Demosth. in orat. pro Ctesiphonte. Erasm. Chil. 3. Cent. 1. cap. 2. *Currum Veneris* trahebant turtures & columbæ, ut significaretur amandum esse conjugium propter fœcunditatem & conjuges de mutuo amore, qui in turturibus & columbis est insignis, admonerentur. Mortuo enim turture uno alter non bibit ea pura aqua, nec sedet super frondibus virentibus. Nova nupta cum novo marito edebat *cardnos & tribulos*, ut de mutuâ societate in ærumnis tolerandis monerentur. Apud *Bœotios & Locrenses* matrimonium non habebatur ratum, nisi sponsus & sponsa more solenni antea libassent. Plut. in Aristide. Apud *Athenienses* nulla dabatur nuptui, nisi priùs Dianæ sacta obsisset. Libanius in orat. de Dianæ laudibus. Apud *Macedones* panem gladio divisum sponsum & sponsam gustare solenne fuit. Q. Curtius libr. 8. de matrimonio Alexandri & Roaanes differens, ubi addit, *eos qui hunc morem condiderunt, parco ac parabili* victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Apud *Galatas* ex eodem poculo vir & uaor bibebant. Plut. in lib. de claris mulier. ut individua vitæ & victus societas ipsis commendaretur. Apud alios populos usitatum fuit, ut nova nupta ac sponsus unum pariter subirent jugum, quo alludit Dido apud Virgil. 4. Æneid.

Ne cui me vinclo vellem sociare jugali,

in quem locum sic commentatur Servius. *Propter jugum, quod imponebatur matrimonio conjungendis, unde etiam Iuno jugalis dicta, quasi æquissimo jure & concordibus animis invicem necterentur, societasq; & communio vitæ inter ipsos inita foret.* *Persæ & Assyrii* acceptâ invicemque datâ dextrâ matrimonii fœdus pangebant, cùm apud eos nihil fide sit antiquius. Arrianus de gestis Alexandr. lib. 3. Apud *Persas* convivia nuptialia præsertim Regum & magnatum solenniter ac opiparè instructa fuisse colligitur ex Esth. 2. vers. 18. *Ahasverus jussit convivium praparari valdè magnificum cunctis Principibus & servis suis pro conjunctione & nuptiis Esther.* Apud *Hetruscos* in conjunctione nuptiali viri sublimes porcam immolabant, quasi Diis testibus illud bene cessurum & futurum inviolabile. Varro lib. 2. rei rustic. cap. 4. Apud *Germanos veteres* sponsus complacitæ mulieri, quam ducere animo destinaverat, dotem dabat, quâ exhibiti frenatum equum & boves, scutum, gladium & arma tanquam pignus uxori mittebat. Cornel. Tacit. libr. de moribus Germanorum. In *Bœotia* sponsam obtectam asparago coronabant. Plutarch. in præcept. connub. cap. 2. ubi etiam rationem hujus ritus exponit. *Vt asparagus* [inquit] *suavem ex asperrima spina fructum fundit, sic nova nupta primam asperitatem difficultatemq; suam non defugienti nec indignanti marito, urbanam jucundamq; vitæ societatem præstabit.* Apud *Rhodios* nova nupta per præconem in mariti domum advocabatur, & eo proclamante in thalamum admittebatur. Plutarch. in problem. cap. 140. Plurea aliarum gentium ritus collegerunt Alea. ab Aleaandr. lib. 1. genial. dier. cap. 24. & libr. 2. cap. 5. Tiraquellus in l. connub. 7. Cœlius Rhodig. libr. 15. antiq. lection. cap. 15.

1. Ritus in Ecclesia Israelitica.

459. In *Ecclesia Israelitica* Vet. Testament. qui fuerint nuptiarum ritus ea Scripturis quodammodo colligi potest. 1. *Consecrationem Sacerdotalem* exemplo primi conjugii in Paradiso celebrati in nuptiis adhibitam fuisse admodùm verisimile est, & colligitur ea Psal. 128. vers. 2. ubi in genere primùm dicitur. *Beatus vir qui timet Dominum, qui ambulat in viis ejus*, postea per apostrophen ad novum maritum directam dicitur, *Labores manuum tuarum manducabis, uxor tua sicus vitis fructifera in lateribus domus tua &c.* quem Psalmum in novorum conjugum solenni copulatione & consecratione à Sacerdote recitatum fuisse probabiliter statuitur, refertur enim inter *Psalmos graduum*, qui ea eo sic dicti à quibusdam judicantur, quòd Sacerdotes in loco eminentiori stantes eos decantarint & pro conditione præsentia starns & auditorum quosdam ex illis elegerint. V. g. calumniis ac perfidia oppresso proposuerunt Psal. 120. in insigni periculo constituto Psalm. 121. nuptias celebraturo Psal. 128. &c. 2. *Manuum porrectione mutua* consensum matrimonialem sponsi & sponsæ fuisse declaratum, colligitur ex nuptiis Tobiæ & Saræ. Tob. 7. v. 15. *Raguel parens sponsa accipiens manum filia sua Sara tradidit eam Tobia uxorem & dixit, Ecce secundùm legem Mosis curam habe illius & duc ad patrem tuum.* 3. *Nuptialis convivii celebrationem* antiquissimam esse colligitur ex Genes. 24. v. 54. ubi Eleazar Isaaci paranymphus ac proxeneta cum suis comitibus in ædibus novæ sponsæ cum parentibus & cognatis ejus *comedisse ac bibisse*, id est, hilare convivium celebrasse legitur. Gen. 29. v. 22. Laban in nuptiis Jacobi generi *congregat omnes viros illius loci & instruit eis convivium.* Ea Jud. 14. v. 17. colligitur convivium nuptiale durasse per *integrum septiduum* [quot dies etiam luctui solebant tribui Genes. 50. v. 11.] ac proposita in eo fuisse arguta ænigmata, ** Gen. 29. v. 27. dicit Laban ad generum Iacobum. *Exple cum hac* (Lea) *hebdomadem*, id est, septiduum nuptiarum. ** sponso insuper socios lætitiæ & velut apparitores fuisse additos, quosdam scilicet בחורים electos ex adolescentibus Tob. 8. v. 20. *Raguel Tobia parat nuptias per dies quatuordecim*, ad quas Gabelus cognatus invitatur. In vulgata versione v. 22. dicitur, quòd *duas pingues vaccas & quatuor arietes occidi jusserit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.* cap. 9. v. 12. additur, quòd *cum timore Domini nuptiale convivium celebraverint.* Joh. 2. v. 12. Christus, cum matre virgine & discipulis interest nuptiis in *Cana Galilea* institutis, ac vinum convivis jam saturatis donat, ut sit hilaritatis materia. Fuisse etiam morem convivia solennia in nuptiis apparan-

dipo-

di populo Israelitico usitatum colligitur ex parabolis Salvatoris Matth. 22. v. 2. *Simile est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo.* v. 3. *& misit servos suos vocare invitatos ad nuptias.* v. 4. *instruxit eos hoc mandato. Dicite invitatis, ecce prandium meum paratum, tauri mei & altilia occisa sunt & omnia parata.* Luc. 14. v. 8. *Cùm invitatus fueris ad nuptias, vade & recumbe in novissimo loco.* In Apocalypsi itidem alluditur ad gaudia & convivia nuptialia cap. 19. v. 7. *Gaudeamus & exultemus & demus gloriã Deo, quia venerunt nuptiæ Agni.* v. 9. *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt.* In nuptialibus illis conviviis hospites invitatos nitidioribus & honoratioribus vestibus fuisse usos, colligitur ex parabola Christi Matth. 22. v. 11. ubi taxatur, qui destitutus erat *veste nuptiali.* 4. *Sponsæ exornationem* in populo Dei usitatam fuisse colligitur tum ex Historica commemoratione Gen. 24. vers. 53. ubi Eleazarus Isaaci proxeneta donat Rebeccæ *vestes*, quibus sponso suo se ornet, Jerem. 2. v. 32. *Num obliviscetur sponsa fasciæ pectoralis suæ.* In Hebr. ornatus sui? tum ex parabolica spiritualis conjugii descriptione. Psal. 45. v. 10. *adstat sponsa à dextris tuis in auro Ophir.* v. 15. *de capsulis aureis est vestitus ejus, in acupictis adducitur ad Regem.* Cant. 4. v. 1. *quàm pulchra es amica mea!* v. 9. *rapuisti cor meum in uno oculorum tuorum & in uno torque colli tui.* Esai. 61. v. 10. *Operuit me indumento justitiæ quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Ezechiel. 16. v. 10. *Vestivi te discoloribus & calceavi te hyacintho & cinxi bysso & operui te serico.* v. 11. *& ornavi te ornamento & dedi armillas in manibus tuis & torquem circa collum tuum.* v. 12. *& dedi tibi monile in facie tua circulos auribus tuis & coronam decoris in capite tuo.* v. 13. *& ornata es auro & argento & vestita es bysso & serico & acupictis vestibus.* Eph. 5. v. 28. *ut exhiberet sibi Ecclesiam ἔνδοξον non habentem maculam &c.* Apoc. 19. v. 7. *Venerunt nuptiæ agni & uxor ejus præparavit se.* v. 8. *& datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti & candido* cap. 21. v. 2. *Vidi sanctam civitatem, Hierusalem novam, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Nec solùm sponsam sed etiam *sponsum ipsum* in die nuptiarum coronam gestasse, colligitur ex Esai. 61. vers. 10. *tanquam sponsum induere fecit* פְּאֵר *coronam*, ut apparet ex v. 3. Cant. 3. v. 11. *Egredimini & videte filiæ Sion Reg. Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius & in die lætitiæ cordis ejus.* 5. *Sponsi obviationem* sive in occursum sponsæ adventantis processionem probat Historia 1. Maccab. 39. v. 9. *Sponsus exivit & amici ejus & fratres ejus in occursum sponsæ & comitum ejus cum tympanis & Musicis & armis multis* [quamvis ibi de filiis Ambri non de Israelitis sit sermo] Gen. 24. v. 33. ex singulari Dei instinctu Isaacus egreditur *in agrum ad meditandum*, cùm sponsa Rebecca ipsi adducitur. Ex parabola Christi Matth. 25. v. 1. colligi potest, moris fuisse, ut sponsus vespertino tempore comitatus adolescentibus [qui dicebantur *amici sponsi*] accederet sponsæ suæ domum ad nuptias eam evocaturus, ac tum è domo sponsæ virgines quædam assidentes sponsæ [quæ vocabantur *amicæ sponsæ*] sponsâ ipsa domi residente & sponsi adventum præstolante, prodirent sponso obviam deducturæ illum cum lampadibus in domum sponsæ & nuptialibus gaudiis cum eo perfruituræ. 6. *Faustam apprecationem* in nuptiis fuisse solitam colligitur ex Gen. 24. v. 60. Precantur parentes, fratres & cognati prospera Rebeccæ dicentes. *Soror nostra es, crescas in mille millia & semen tuum possideat portas inimicorum suorum.* Ruth. 4. v. 11. Seniores urbis Bethleëmiticæ conjugio Boozi & Ruthæ fausta precantur. *Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuã sicut Rachel & Leam, quæ ædificaverunt domum Israel.* Tob. 7. v. 15. Raguel parens sponsæ filiam suam Saram Tobiæ adducens inquit: *Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob vobiscum sit & ipse conjungat vos, impleatq; benedictionem suam in vobis* c. 9. v. 9. Gabelus Tobiæ hisce benedicit verbis. *Benedicat te Deus Israel.* v. 10. *& dicatur benedictio super uxorem tuam & super parentes vestros.* v. 10. *& videatis filios vestros & filios filiorum vestrorum, usque in tertiam & quartam generationem, & sit semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in secula seculorum.* v. 11. *et omnes convivæ nuptiales dixerunt, Amen.* 7. *Pactorum nuptialium consignationem* ostendit Tobiæ Historia. Tob. 7. v. 16. *acceptâ charta fecerunt conscriptionem conjugii.* In Græco est, λαβὼν βιβλίον ἔγραψε συγγραφὴν καὶ ἐσφραγίσατο. In nuptialibus illis tabulis *dotem* fuisse expressam colligitur ex Gen. 34. v. 12. *augete dotem et munera postulate* Exod. 22. v. 16. *Si seduxerit quis virginem nec dum desponsatam dormieritque cum ea, dotabit eam et habebit eam uxorem.* Quin & apud Israelitas non minùs quàm apud Romanos *coemtione* nuptias fuisse confectas, ita ut maritus datâ pecuniâ tum uxori tum parentibus ejus ab eis illam sibi uxorem & vicissim uxor dato precio maritum sibi coemerit, non obscurè colligitur ex 2. Sam. 3. v. 14. Oseæ 3. vers. 2. quò etiam quidam referunt dictum Ziporæ uxoris Mosis Exod. 4. v. 25. *Sponsus sanguinum tu mihi es*, id est, nisi ego sanguinem filii mei in eo circumcidendo effudissem, de vita tua actum fuisset. Te igitur mihi denuò sponsum acquisivi & coemi non dote pecuniaria, sed profusione sanguinis filii mei. 8. Denique *deductionem in domum* & cubiculum sponsi solennitate quadam peragi solitam ex sacra Historia itidem colligi potest. Genes. 24. vers. 67. *Introduxit Isaac sponsam Rebeccam in tabernaculum Saræ matris suæ et fuit ei in uxorem.* Deductionem in cubiculum noctu fuisse factam, apparet ex Genes. 29. vers. 23. ubi Laban beneficio noctis usus Leam pro Rachele in cubiculum sponsi introducit. Tob. 8. vers. 1. *Postquam cœnaverant, introduxerant Tobiam ad sponsam.* Referunt Paulus Fagius in annotat. ad paraph. Chald. Deuter. 22. & Schindlerus in Lexico in voce בתול ex M. Nachmanno, quòd *ante thalamum nuptialem, quem vocant* חֻפָּה *astiterint duo sodales, quos appellant* שׁוֹשְׁבִינִין *socios et amicos, qui præeuntes diligenter explorarint cubiculum, in quod sponsus et sponsa introducendi erant, ne quid quod ad judicium virginitatis pertineret, insidiarum alter alteri imponeret, totamque noctem astantes summo cum gaudio animique hilaritate con custodes Regis et Reginæ egerit. Illorum erat, egredientibus sponso et sponsa protinus irrumpere, omnia denuò explorare et agitata priora lintea, in quibus concubuerant, matri tradiderunt, quæ illa asservabat.* Colligunt illud ex Deut. 22. v. 15. & *Iohannem Baptistam ad morem illum nuptialem allusisse* existimant, quando inquit Johan. 3. v. 29. *Qui habet sponsam, sponsus est, amicus autem sponsi qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.*

460. *Iudæi hodierni* varios ac diversos in diversis provinciis observant ritus, quorum aliquos

moderno-rum. hic enumerabimus. Quamvis enim non amplius sint Dei *populus* Oseæ 2. v. 2. tamen descendunt ex illis majoribus, cum quibus Deus fœdua olim iniit, ac verisimile est, quosdam illorum rituum, quos adhuc observant, ex Israeliticæ Ecclesiæ in Veteri Testamento consuetudine originem trahere. Thalmud in Keduschin f. 2. dicit tribus modis uxorem à viro duci. 1. *subarrhatione*, quando in fidem matrimonii aliquid ex mobilibus ipsi donat. 2. *scriptione*, quando literas ipsi tradit, in quibus hoc habetur. *Eris mea uxor*. 3. *cohabitatione*, quando cum ea consuescens dicit. *Despondeo te mihi juxta ordinationem Mosis & Israelis*. Nuptiales ritus potiores hi sunt. 1. *Lotio*. Sponsa proximo ante nuptias die à mulierculis ad balneum aquæ frigidæ festivâ solennitate cum cantico & tripudio deducitur, seque totam aquæ immergere cogitur. 2. *Mutua donatio*. Sponsus mittit sponsæ baltheum nuptialem aureis umbilicis ac fibulis ornatum, is verò quem sponsa mittit sponso argenteis intertextus est. Offerunt etiam sibi invicem annulos pronubos. 3. *Instrumenti nuptialis conscriptio*. Elias in Thisbi refert, Judæos duplicia instrumenta conscribere, alterum vocatur שְׁטַר אֵרוּסִין *instrumentum sponsaliorum*, quòd in sponsalibus constituitur, alterum verò שְׁטַר נְשׂוּאִין *instrumentum traditionis sive acceptionis*, quod in ipsis nuptiis confici solet, in quo continetur, quòd uxor marito sit tradita & ab eo accepta, quodque maritus sese obligaverit ad tria illa, quæ juxta legem Mosaicam uxori à marito debere, superiùs diximus. Hujus nuptialis instrumenti scripturam adeò necessariam statuunt, ut si mulier nupta sit illâ non interveniente, concubinæ vel pellicis, non autem uxoria loco sit habenda. 4. *Sponsæ exornatio*. Ea summo studio perficitur à mulierculis, quæ tortis crinibus ac plegmasi sponsam expoliunt, faciem pudoris & verecundiæ ergò obvelant & nihil quicquam prætermittunt, quod ad sponsæ ornatum promovendum eandemque lætificandam facere possit. 5. *Solennis ad copulationis & benedictionis locum deductio*. Sponsus à viris ac juvenibus, sponsa à matronis & puellis cum instrumentis Musicis deducitur ad locum benedictionis, ubi quatuor pueri velum quatuor perticis annexum in sublimi erectum tenent חֻפָּה ab illis dictum, sub quo solennis copulatio & benedictio peragitur. Sponsa tribus vicibus novum maritum circuit, ad quod pessimè accommodant dictum Propheticum Jer. 31. v. 22. *mulier circumdabit virum*. 6. *Fausta acclamatio*. Quando sponsus adventat, acclamant omnes בָּרוּךְ הַבָּא *benedictus qui venit*. ex Ps. 118, 26. Peractâ etiã consecratione & copulatione triticũ in novos conjuges spargunt repetentes primævam benedictionem Gen. 1. v. 28. פְּרוּ וּרְבוּ *Crescite & multiplicate vos*. 7. *Ipsa consecratio*. Sponsa ad dextrum latus sponsi collocatur, quò accommodant illud Psalmographi Psal. 45. v. 10. *uxor astitit a dextris*, ac faciem ad meridiem convertere jubetur, superstitiosè n. statuunt, ad πολυτεκνίαν illud facere. Rabbi copulationis ritum peracturus extremitatem cilicii, quod sponsus collo circumdatum gestat *Tallet* ab ipsis vocatum, sponsæ capiti imponit, quem ritum deducunt ex Ruth. 3. v. 19 Ezech. 16. v. 8. postea accipit vitrum vino plenum, recitat בִּרְכַּת אֵרוּסִין *benedictionem desponsatorum*, in qua Deo gratias agit, quòd hæ personæ sint sibi invicem desponsatæ, & sponsæ ac sponso ex eo vinum degustandum præbet. Mox annulum aureum à sponso acceptum testibus ad se ascitis ostendit, & explorato eorum de auri sinceritate judicio sponsæ digito auriculari proximo eum inserit ac publicè *tabulas nuptiales* prælegit. Exinde denuò vitrũ vino plenũ sibi afferri jubet ac recitat בִּרְכַּת נְשׂוּאִין *benedictionem conjugatorum*, in qua Deo gratias agit, quòd hæ personæ matrimonio sint copulatæ ac utrique novorum conjugum ex eo vino propinat, sponsus autem priùs vitrum desponsationis in terram projicit, inque memoriam destructi templi Hierosolymitani confringit. Eâdem de causa in quibusdam locis *cinerem* capiti sponsi inspergunt, ac sponsus *nigro panno* instar lugentium caput involutum habet. 8. *Convivij nuptialis celebratio*, quod ipsi vocant אריס: In eo sponsus clarâ voce prolixam orationem priùs decantat, postea gallina cocta cum ovo affertur, quam certatim omnes dilacerant, tandem sequitur ipsum solenne convivium, quod plerunque *per dies octo* protrahitur. Sub finem solennitatis convivalis peculiares choreas instituunt, quas vocant מִצְוָה in honorem præcepti divini de nuptiis &c. Vide Buxdorff. in Synag. Judaic. cap. 38. Christ. Gerson. libr. 1. de Jud. Thalm. cap. 20. Anton. Margarit. in lib. de Jud. ritibus &c.

461. Ex Historia Ecclesiæ Christianæ primitivæ in N. T. colliguntur hi ritus. *5. Ritus in Ecclesia primitiva.* 1. *Coram Ecclesiæ ministro præsentatio*. Concil. Carthag. 4. can. 13. & habetur c. Sponsus 30. q. 5. *Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, à parentibus vel paranymphis offerantur in Ecclesia Sacerdoti*. Finis hujus præsentationis fuit, non solùm denunciatio novi matrimonii Ecclesiæ facta, sed etiam exploratio de fidei articulis, an uterque conjugum fidem Christianam amplectatur, quales in ea fecerit progressus &c. 2. *Trina denunciatio*. Concilium Lateranense 2. Can. 51. & habetur c. Cùm inhibitio x. de clandest. despons. *Specialem quorundam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus ut cùm matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publicè proponantur competenti termino præfinito ut intra illum, qui voluerit & valuerit legitimum impedimentum opponat & ipsi Presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat. Cùm autem apparuerit probabilis conjectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expressè, donec quid fieri debet super eo, manifestis constiterit documentis*. Finis hujus denunciationis fuit duplex, primò ut dispiceretur, an impedimentum aliquod matrimonii ex propinquitate, ex ligamine aliorum sponsaliorum &c. personis hisce intercederet, perinde ut referente Socrate libr. 5. Histor. Eccles. cap. 5. olim usitatum *nomina vocandorum ad Ministerium Ecclesiasticum per trinundinum*, hoc est, per tres solennes conventus Ecclesiasticos publicè promulgari ac populum moneri, ut si quid quispiam contra ordinandum haberet proferendum, illud in medium afferret, deinde ut Ecclesiæ precibus novi conjuges commendarentur. 3. *Sponsi & sponsæ decoratio*. Eam apud Christianos usitatam fuisse colligitur ex Ambrosii lib. de instit. virg. cap. 17. pro virgine deprecatione & ad nuptiales ritus allusione. *Hæc* [inquit] *famula tua Christe tuis assistit altaribus non rutilanti casariæ flavum deferens crinem flammeo nuptiali dicatum &c.* Item ex ejusd. sermon. 9. ubi Agnetem de Christo sponso suo sic loquentem introducit. *Annulo fidei suæ subarrhavit me, ornavit me inæstimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus*

dibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas & circumdedit me vernantibus atq; coruscantibus gemmis. Induit me cyclade auro textâ & monilibus ornavit me. Niceph. libr. 18. Histor. Eccles. c. 8. Mauritii Imp. & Constantinæ nuptias describens, inter cætera sic loquitur: *Apparatus nuptiarum affuère vera in Deum pietas & Imperatoria Majestas satellitio Mauritium eundemque conjugem decentissimè stipantes & dona eis quàm honorificentissimè offerentes, illa namque canicie veneranda, decentibusq; rugis patris atque matris nuptias sanctificantium fratrumque venustorum conjugalem apparatum exornantium vicem præstitit. Hæc autem ex auro contextam vestem purpurâ & Indicis Margaritis distinctam nec non coronas auro multo & lapillis pellucidis resplendentes præbuit.* Sabellicus libr. 1. Enneadis 9. memorat, *moris fuisse apud Venetos, ut virgines quæ nuper essent matrimonio locatæ, exquisitissimo cultu, ornatuque preciosissimo Apostoli ædem stato die inviserent, ut spectaculo essent universo civium cœtui.* 4. *Lampadum ac facularum accensio.* Hesych. libr. 4. in Levitic. lampadum in nuptiis usitatarum meminit Nicephorus d. l. *In nuptiis Mauritii Imperatoris omnes qui dignitates Magistratusque gerebant, splendidè coronati faces nuptiales accendebant, conventumque sponsalitium hymnis ac carminibus celebrabant.* 5. *Corona impositio.* Sponsus & sponsa in solenni ad templum deductione coronas gestabant in signum pudicitiæ inviolatæ hactenus conservatæ & victoriæ ex concupiscentiis carnis debellandis reportatæ. Chrysostomus in Genes. *Quid sibi vult corona? ut ostendant, conjuges se usque ad id tempus victores fuisse cupiditatum.* Sacerdotem solitum fuisse sponso coronam contexere & imponere colligitur ex Metaphraste in vita Tarasii tom. 5. Apud Paulum Diaconum libr. 18. rerum Romanarum. Sergius Episcopus Heraclio Imperatori & Eudociæ nuptiales coronas imponit. 6. *Ecclesiastica consecratio & Sacerdotalis benedictio.* Platina in vita Soteris p. 23. à Sotere, qui circa annum Christi 174. Romanæ Ecclesiæ præfuit, fuisse institutum memorat, *ne legitima haberetur uxor, nisi eam Sacerdos ex instituto benedixisset.* Sed ritus benedictionis Sacerdotalis est antiquior. Euaristus enim, qui circa annum Christi 97. Romanum egit Episcopum, in Epistola ad Afric. Episc. tom. 1. concil. p. 106. & in cap. Aliter 30. quæst. 5. sic loquitur: *Aliter, legitimum, ut a Patribus accepimus & à sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus, non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur & à quibus custoditur, uxor petatur & à parentibus aut propinquioribus sponsetur, &c. & suo tempore Sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur &c. & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent & castitatem custodiant.* Tertullianus libro secundo ad uxorem cap. 9. *Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat & confirmat oblatio & obsignatum Angeli renunciant, pater ratò habet?* Contrà verò in libro de pudicit. cap. 4. *Occultæ conjunctiones* [inquit] *id est, non priùs apud Ecclesiam professæ juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitentur.* Ambrosius libr. 9. Epist. Ep. 70. non longè à princ. *Conjugium velamine Sacerdotali & benedictione sanctificari oportet.* Damasus recitat decretum Sylvestri. *Unusquisque Clericus sit unius uxoris vir, quæ tamen a Sacerdote sit benedicta.* Niceph. libr. 14. Histor. Eccles. cap. 55. refert Synesii Cyrenensis Episcopi responsum. *Mihi & Deus ipse & leges, ipsaque sacra Theophili manus uxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, testatumque esse volo, me illam prorsus non deserturum.* Concil. Carthag. 4. canon. 13. & habetur c. Sponsus dist. 23. *Sponsus & sponsa cùm benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus vel à paranymphis offerantur, qui cùm benedictionem acceperint, eâdem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Constitutiones Imperatorias Leonis Philosophi & Alexii Comneni adduximus superiùs c. 6. §. 409. Aponius libr. 1. in Cant. *Nuptiæ à Sacerdotibus Christi benedicuntur & sine macula thorus lege divinâ pudicorum conjugum a Salomone laudatur.* Nicolaus ad consulta Bulgar. & habetur c. Nostrates 30. quæst. 5. *Sponsus & sponsa primùm in Ecclesiam Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo, per Sacerdotis manum statuuntur, sicque demum benedictionem & velamen cœleste suscipiunt.* Apud Zonaram tom. 3. quidam Sacerdos ἱεροτελεσίαν γαμικὴν Constantini & Zoes Imperatricis peragit, quam Patriarcha *ob tertias nuptias* detrectabat. Alexander III. in Concilio Lateranensi cap. 7. prohibuit *pro benedictione illa à novis nuptis quicquam exigere.* 7. *Annuli traditio.* In solenni illa benedictione sponsum sponsæ ac vice versa sponsam sponso annulum datæ conjugalis fidei testem tradidisse, colligitur ex Tertull. libr. de cultu fœminarum, ubi *annuli pronubi* mentionem fecit. Isidor. libr. 2. offic. cap. 19. & habetur c. Fœminæ 30. q. 5. *Quod in primis nuptiis annulus à sponso sponsæ datur, fit vel propter mutuæ dilectionis signum vel propter id magis, ut eodem pignore corda eorum jungantur, unde & quarto annulus digito inseritur, ideo quia in eo vena quadam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.* 8. *Velatio.* Ambrosius libr. 1. de Abrah. c. 9. sponsas velo fuisse tectas Rebeccæ exemplo probat. *Nec illud* [inquit] *otiosum, quod Rebecca cognito Isaaco caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam in nuptiis præire debere, inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratiâ se puellæ obnuberent.* Isidorus d. l. *Fœminæ, dum maritantur, ideo velantur, ut se noverint semper maritis suis subditas esse & humiles.* Item, *quod imbentes post benedictionem vittâ invicem quasi uno vinculo copulantur, videlicet ideo fit, ne compagem conjugalis unitatis dirumpant. Ac eadem vitta candido purpureoque colore permiscetur, candor quippe est ad munditiem vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo & continentia & lex continendi ab utrisque ad tempus admoneantur & post hoc reddendum debitum non negetur.* 9. *Obviatio.* Sponsæ peregrè adventanti cum magna pompa & splendido comitatu obviam processisse sponsum colligitur ex Paulo Diacono libr. 22. rer. Roman. ubi commemorat, *Proceres Constantinopolitanos solenni pompa occurrisse Irenæ Athenis venienti, ut Constantino Principi Constantini Iconomachi filio matrimonio copularetur.* 10. *Dotatio.* Eam antiquissimi Patres in sponsa requirunt. Euaristus d. l. *Aliter legitimum non fit matrimonium, nisi uxor à parentibus aut propinquioribus sponsetur & legibus dotetur.* Hieron. in Epist. ad Oceanum, *uxorem à concubina* hoc nomine discerni dicit, *quod uxori tabulis opus sit et jure dotali, quæ concubina minimè habe-*

habuerint. Augustinus libr. 12. de Genes. ad literam cap. 41. de nuptiis primorum parentum disserens Ceremoniarum nuptialium suo tempore usitatarum mentionem facit. *Nisi forte* [inquit] *sponsa a patre erat tradenda & expectanda votorum solennitas & convivij celebritas, & dotis æstimatio & conscriptio tabularum.* Nicolaus ad consult. Bulg. c. Nostrates 30. quæst. 5. *Postquam arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum desponsaverit, dotemq; utriq; placitam sponsus ejus scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox aut apto tempore ambo ad nuptialia fœdera perducuntur.* Leo c. Qualis ibid. *Qualis debeat esse uxor, quæ habenda est secundum legem virgo casta & desponsata in virginitate & dotata legitimè & à parentibus tradita sponsa & à paranymphis accipienda, & ita secundum legem & Evangelium publicis nuptiis in conjugium liquidè sumenda.* Concil. Arelatense cap. 6. & habetur c. Nullum ibid. *Nullum sine dote fiat conjugium, juxta possibilitatem fiat dos.* Innocentius dicit, *dotem hanc conferri, ut vir matrimonij onera facilius ferat.* 11. *Nuptialis convivij instructio.* Ejus meminit Dionysius Alexandrinus apud Eusebium libr. 6. Histor. Eccles. cap. 39. Chrysost. homil. 12. in cap. 4. Coloss. graviter taxat morem invitandi meretrices ad convivia nuptialia, & addit, *Licet aliis exhilarare nuptias, utpote lautis mensis & copiosis vestimentis. Hæc non amputo, ne videar esse valde agrestis. Omnia tamen oportet esse plena temperantiæ ac modestia, gravitate & honestate.* Idem homil. 42. in Acta Apostolorum refert, quòd *ad hospites in conviviis nuptialibus exhilarandos adhibuerint cymbala, tibias & cantica.* Gregor. Turon. libr. 4. cap. 46. describit nuptias Sigeberti Franciæ Regis *sumtuosis epulis & magna cum lætitia* celebratas. Remigius in Psalm. 44. refert. *Scholasticos carmen fuisse cantare solitos in nuptiis in laudem sponsi & sponsæ.* Aponius libr. 1. in cant. itidem meminit illorum, *qui in nuptiis dulci modulatione sponsi potentiam & sponsæ pulcritudinem laudaverint.* Mauritii Imp. nuptiæ hymnis ac carminibus celebrantur apud Nicephorum d. l. Hector Boetius libr. 13. Histor. Scot. describens magnificentissimas Alexandri Scotorum Regis cum Margarita Angli Regis filia celebratas. *Non deerat* [inquit] *quicquam, quod lætitiam aut gaudium animis excitare posset, quicunque Musicæ aut psallendi, aut alicujus instrumenti, quod exhilarationem animo afferret, periti erant, eò aut vocati aut ultrò concurrerant. Plena erat regia saltantium, canentium, psallentiumque turba.* Immoderatos tamen luxus in nuptialibus conviviis Patres sæpiùs taxant.

4. Ritus in nostris Ecclesiis usitati.

462. Ex his facilè apparet, quid de ritibus *hodiernis moribus ac temporibus* in nostra Ecclesia usitatis statuendum. Revocari illi possunt ad duo generalia capita ad *Sacerdotalem scilicet novorum conjugum Consecrationem & solennem convivij nuptialis celebrationem.*

1. Sacerdotalis novorum conjugum consecratio.

Prius est Ecclesiasticum, posterius politicum, quo ipso manifestè innuitur conjugium in Ecclesia Christiana non habendum esse pro contracto merè politico, sed pro fœdere divino ac re sacra & Ecclesiastica. Sacerdotalis novorum conjugum consecratio est ritus Ecclesiast. quo sponsus & sponsa antegressis sponsalibus & trina denunciatione præcedente comitantibus parentibus, cognatis, vicinis & aliis honestis personis ad templum solenniter deducuntur, ac explorato priùs matrimoniali utriusque partis consensu, datis invicem dextris [alicubi etiam annulis] ab Ecclesiæ ministro *in nomine Patris, Filij ac Spiritus sancti copulantur*, de divina conjugii institutione, ejusdemque finibus, de officio utrique inposterum incumbente, de cruce conjugio addita & consolatione cruci opponenda admonentur, ac piis precibus & benedictione Ecclesiastica, addito χειροθεσίας ritu Deo commendantur. Hæc ceremonia meritò retinetur. 1. propter ipsius *Dei exemplum* Gen. 1. v. 27. cap. 2. v. 22. 2. *propter Apostolicum præceptum tàm generale*, quòd omnia in Ecclesia fieri debeant *κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως* 1. Cor. 14. vers. 28. quòd *omne quicquid facimus in verbo aut opere in nomine Christi Iesu faciendum ita ut gratias agamus Deo per ipsum* Col. 3. v. 17. quòd *per verbum Dei ac preces omnis creatura Dei sit sanctificanda* 1. Tim. 4. v. 5. quòd quæcunque sunt εὔφημα καὶ ἁγνά, sectari debeamus Phil. 4, 8. quàm *specialè*, quòd nubendum sit *in Domino*. 1. Cor. 7. v. 39. & quòd *γάμος* nobis debeat esse *τίμιος* Hebr. 13. v. 4. 3. *ob novorum conjugum documentum*, ut moneantur de dignitate illius ordinis, cui nomen dant, ac de officiis juxta normam verbi utriq; parti debitis. 4. *ob eorundem commodum*, ut hac ratione matrimonium ipsorum coram facie Dei, Angelorum & Ecclesiæ confirmetur, ipsique per preces Deo consecrentur & divinam benedictionem in conjugio suo sperare possint. 5. *ob antiquissimum hujus Ecclesiasticæ benedictionis institutum.* Ostendit enim Historia Ecclesiæ omnium temporum, quod verbo ac precibus matrimonium sanctificari perpetuo usu fuerit receptum. Ecclesiâ teste meritò contrahitur illud matrimonium, ex quo futura Ecclesiæ membra sperantur. 6. propter *ipsorum gentilium suffragium.* Gentiles ex lumine Naturæ quodammodo agnoverunt, conjugium non esse institutum merè humanum sed divinum, unde ritibus sacris illud initiandum esse censuerunt. Plato lib. 5. de ll. nuptiarum *inaugurationem fieri voluit per Sacerdotes adhibitis precibus & sacrificiis.* libr. 5. de Republ. *Festa quædam erunt legibus designanda, in quibus sponsus & sponsa conveniant, sacra fiant & hymni à Poetis nostris nuptiis celebrandis convenientes.* Valer. Maxim. lib. 2. memorab. cap. 1. *Nuptiis etiamnum auspicia interponuntur, qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur.*

463. In Constitutione Ecclesiastica Electoris Augusti sub titulo de articulis generalibus capite 13. fol. 329. salutariter præcipitur. 1. Quòd Ecclesiæ minister, à quo trinundina denunciatio & copulatio novorum conjugum requiritur, ab ipsis desponsatis personis ac earum parentibus, tutoribus, cognatis &c. accuratè priùs inquirere debeat, an desponsatio facta sit cum consensu parentum vel tutorum, an alterutra pars aliorum sponsaliorum ligamine sit devincta, an prohibito quodam consanguinitatis vel affinitatis gradu se contingant, an in publico Ecclesiæ conventu sacrâ Eucharistiâ usi fuerint, denique si adhuc juniores sint, an Catechesin ac fundamenta doctrinæ Christianæ rectè didicerint, absque quorum cognitione nec denunciatio nec copulatio cuiquam conferenda. 2. Quòd conjugium ipsorum tribus distinctis vicibus non solùm in eo loco, in quo sponsus & sponsa degunt, sed etiam in eo, in quo vel uterque vel alteruter ipsorum natus & educatus est, Ecclesiæ è suggestu de-

oun-

nunciandum, ejusdemque precibus commendandum. Item quòd testimonium proclamationis à Pastore illius loci, ex quo sponsus vel sponsa peregrè adveniunt, requirendum sit. 3. Quòd copulatio novorum conjugum nequaquam in privatis ædibus aut sub dio sed in templo coram facie Ecclesiæ & in conventu agnatorum sit peragenda, ubi tamen casus necessitatis rectè excipitur. 4. Quòd nullus ex Ecclesiæ ministris peregrinas personas ad Diœcesin vel parœciam suam minimè pertinentes copulare debeat. Hisce in Ecclesiastica Constitutione Illustrissimi Principis Joh. Casimiri Saxoniæ Ducis &c. rectè additum fuit. 5. Quòd quilibet Parochus peculiarem librum habere debeat, in quo conjugum à se copulatorum nomina ac diem & locum contracti matrimonii describat, eundemque successuri suo relinquat. Idem statutum fuit in Concil. *Tridentino* sess. 24. cap. 1. Idem etiam observatur in Ecclesiis *Tigurinis*, ut constat ex scripto Lavateri de ritib. Eccles. Tigur. cap 16. p. 18.

2. Convivii nuptialis celebratio.

464. *Convivii nuptialis celebratio* est ritus politicus, quo peractâ Ecclesiasticâ benedictione cognati, vicini & amici solenni convivio à novis conjugibus vel ipsorum parentibus excipiuntur, cui deductio sponsæ in domum sponsi conjungi consuevit, per quam sponsa in possessionem quasi mariti traditur, ut cohabitatio conjugalis & omnium rerum communio inter ipsos consequatur. Festivitas illa convivii nuptialis meritò observatur 1. *propter ritus hujus antiquitatem*, quæ ex Veteris & Novi Testamenti Scriptura jam antè fuit demonstrata. 2. *propter conjugii dignitatem*, quæ requirit, ne conjunctiones sint occultæ & clandestinæ. 3. *propter publicam honestatem*. 4. *ob perpetuam omnium gentium consuetudinem*. *Lycurgus* in phitidiis voluit cœnare sponsum cum sponsa, ne sine solennitate ingrederetur nupta thalamum mariti. Plut. in Lycurg. Apud *Athenienses* lege imperabantur symposia nuptiarum, tum Deorum nuptialium invocandorum, tum testimonii causâ. Athenæus lib. 5. *Hisce causis* ait Demosth. in orat. in Oenotor. *& nuptias celebramus & maximè necessarios invitamus, quòd non levis res agatur, sed vita sororum & filiarum alienæ fidei committitur, quæ ut in tuto collocentur, summâ cum providemus.* Sed meminerint convivæ nuptiales illius, quòd Tob. 7. v. 17. & cap. 8. v. 20. de Tobiæ nuptiis dicitur, *epulatos fuisse hospites in timore Domini*, & de convivio Ahasveri Esth. 1. v. 8. *quod nemo adbibendum fuerit coactus*, unde in Constitutione Ecclesiastica Electoris Augusti l. d. lcverè præcipitur, ne ante ingressum templi compotationes instituantur, neve superflui sumtus in nuptiis fiant, ne impudicæ choreæ instituantur &c. verè enim affirmare possumus, non Deo sed Diabolo celebrari nuptias in luxu immoderato ac Sybaritico, in fastu Persico, in crapula beluina, cum ludis impuris, verbis obscœnis & turpi lascivia institutas, quæ causa etiam non postrema est, quòd conjugium multis infelix & infaustum contingit, neque enim honestum sortiri possunt exitum, quæ à tàm fœdo principio capiunt exordium, neque divinam benedictionem conjuges possunt experiri, quam piis precibus implorare prætermiserunt. Henricus III. Imp. in nuptiis suis Ingelheimii celebratis prohibuit, *ne tibicinibus, mimis & scurris, quorum ingens caterva confluxerat, cibi, vestes, pecunia aut alia darentur munera, sed ciborum reliquias pauperibus dare jussit.* Cent. Magd. 11. cap. 6. p. 294.

465. Ritus in *Pontificia Ecclesia* usitatos enumerat Bellarminus libr. de matrimon. Sacram. cap. 33. hoc ordine. 1. *Benedicuntur novi sponsi in Ecclesia à Sacerdote.* 2. *offertur pro eis oblatio Eucharistia.* 3. *velamine obnubuntur.* 4. *vittâ partim candidâ, partim purpureâ simul cinguntur.* 5. *annulo à Sacerdote benedicto sponsus sponsam donat.* 6. *variis precibus conjugium recens contractum Domino commendatur.* 7. *cohortatione Sacerdotali monentur officii, ut in matrimonio honestè se gerant.* Hos ritus omnes & singulos necessariò servandos esse statuunt, unde Concil. Trident. sess. 24. canon. 11. sic detonat. *Si quis benedictiones & alias Ceremonias, quibus Ecclesia in nuptiis utitur, damnaverit, anathema sit.* Bellarminus pro astruenda horum rituum necessitate duo argumenta profert. Prius desumtum est *ex Natura Sacramenti. Commune est* [inquit] *omnibus Sacramentis, ut præter essentialem Ceremoniam à Deo institutam, in qua Sacramenti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alii ritus ex antiquo Ecclesiæ more vel instituto, quo majori cum pietate ac devotione Sacramentum percipiatur. At conjugium est Sacramentum. Ergo etiam tales ritus in eo necessarii.* Posterius ex *autoritate veteris Ecclesiæ*. Extat de his ritibus primò testimonium *Nicolai* Papæ, qui sedit ante annos 700. & habetur c. Nostrates 30 q. 5. Deinde testimonium *Isidori* lib. 2. de div. off. cap. 19. qui floruit ante annos plusquam nongentos. Ad hæc *Siricius Papa* in Epist. 1. cap. 4. & *Innocentius I.* Papa in Epist. 2. cap. 6. benedictionis Sacerdotalis, quæ nubentibus dari solet, meminerunt. Ejusdem etiam mentionem faciunt *Patres Concilii Carthaginensis* IV. quorum unus fuit *Augustinus* cap. 13. *Ambrosius* in Epist. 70. meminit non solùm benedictionis sed & velaminis. Denique *Tertullianus* his omnibus antiquior libr. 2. ad uxorem, meminit oblationis, quà matrimonium in Ecclesia confirmatur.

7. Ritus in Pontificia Ecclesia recepti.

466. Nobis nequaquam improbatur, certis quibusdam ritibus utilem admonitionem continentibus Sacerdotalem novorum conjugum benedictionem in Ecclesia peragi, sed hæc in Pontificiis circa hanc quæstionem taxamus. 1. Quòd ritus illos omnes & singulos, quos Ecclesia Romana observat ac servandos præcipit, non quidem ad Sacramenti essentiam, sed tamen propter Ecclesiæ institutionem *simpliciter necessarios* esse statuunt ac vinculo anathematis eos innectere audent, qui vel unum ex his ritibus prætermittendum esse vel prætermitti posse censent. Id enim pugnat cum perfectione Scripturæ sacræ, quæ est unica necessariò ut credendorum sic & faciendorum norma. Deut. 4. v. 2. cap. 12. v. 32. &c. pugnat cum dignitate libertatis Christianæ à Christo tàm caro precio nobis partæ 1. Corinth. 7. v. 23. Gal. 5. v. 1. pugnat cum officio Pastorum Ecclesiæ, qui non debent fidei dominari 2. Corinth. 1. v. 24. 1. Petri 5. v. 3. pugnat cum Natura rituum Ecclesiasticorum, qui pro ratione circumstantiarum, personarum sc. ac temporum mutari possunt, tum veterum abrogatione, tum novorum institutione. 1. Cor. 11. v. 34. 2. Quòd rituum illorum observationem non tantùm *sub opinione* necessitatis sed etiam *cujusdam cultus* divini Ecclesiæ obtrudunt. Hæret in animis hominum sub Papatus jugo pressorū inveterata illa opinio, quòd grande sit sacrilegium, si quippiam ex illis ritibus omittatur, contrà verò annulis ac fasciis illis nuptialibus à Sacerdote bene-

dictis nescio, quam peculiarem sanctitatem & efficaciam citra omne verbi divini suffragium asscribunt. 3. Quòd *ritus plurimùm dissimiles conjungunt*, ac unam eandemque eorum omnium rationem statuunt. Benedicendos esse in Ecclesia novos sponsos, ac piis precibus ipsorum conjugium Deo esse commendandum, quin & Sacerdotali cohortatione de officio suo admonendos esse facilè concedimus, nec magnoperè refragamur, quò minùs velamen, vitta annulus &c. adhibeantur, sed de oblatione Eucharistiæ, id est, de sacrificio *Missatico* pro novis conjugib. offerendo, de *annulo ac vitta certis preculis à Sacerdote benedicendis*, *de aqua lustrali* novis conjugib. & lecto geniali aspergenda altum ubique non in Scripturis tantùm, sed etiam in pia antiquitate silentium. Quòd enim attinet oblationem illam, cujus Tertullian. meminit, ea toto genere à Sacrificio Missatico primis illis Ecclesiæ temporibus penitùs ignoto differt, nihil ergò aliud ejus nomine intelligitur, quàm illud sacrum, ad quod sponsus & sponsa conveniebant, quo peracto Sacerdos eos piis precibus coram tota Ecclesia Domino commendabat, ut B. Rhenanus [quem Thomas Morus in Epistol. ad Dorpium *satis dignè laudari posse* negat] in commentariis ejus loci explicat pag. 612. Junius in notis pag. 124. exponit de ea oblatione, quâ se novi conjuges offerunt & sistunt in Ecclesia consensum suum testantes & communibus Ecclesiæ precibus benedici postulantes. 4. Quòd rituum illorum necessitatem urgent *ex falsa hypothesi*, quâ matrimonium esse Sacramentum verè & propriè dictum statuunt, ac proinde sine eo hosce ritus adhibendos censent, ut majori cum pietate ac devotione illud Sacramentum percipiatur. Atqui ostendimus superiùs, in classe Sacramentorum Nov. Testam. propriè dictorum Matrimonio locum dari minimè posse. 5. Quòd ex paucis, iisdemque incertis Siricii, Innocentii, Nicolai &c. testimoniis de tota puriore antiquitate judicium fieri volunt, cum constet quosdam ex Pontificiis ritibus non primis illis Apostolorum ætati proximis & purioribus, sed sequentibus & corruptioribus Ecclesiæ temporibus ex Judaica & gentili κακοζηλίᾳ introductos esse. 6. Quòd *ex rituum antiquitate eorundem necessitatem concludant*, cùm numerus annorum non possit nec debeat mutare Naturam rituum Ecclesiasticorum, ut necessarii esse incipiant, qui priùs per se liberi erant. *Veritati*, inquit Tertullianus lib. de præscript. cap. 1. in princip. *Nemo præscribere potest, non spacium temporum, non patrocinia personarum, non privilegium regionum &c.* interim lubentes concedimus, tum in usurpatione vel abrogatione rituum, qui non adversantur Dei verbo, sed sunt suâ Naturâ adiaphori rationem habendam esse scandali Rom. 14. v. 13. 7. Denique, quòd ut ex una parte in urgendis hisce ritibus sunt *nimis rigidi*, ita ex parte altera in utilibus quibusdam ritibus omittendis *nimis sint remissi*. Sic Patres Tridentini Concilii sess. 24. cap. 1. de reformat. matrimonii rectè statuunt. *Ante matrimonium trinas denunciationes in Ecclesia fieri debere, ut si aliqua subsunt impedimenta, faciliùs detegantur*, sed quid sibi volt vitiosa illa appendix ibidem addita, *nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio sancta Synodus relinquit?* Certè non debebat omissio ritus tam salutaris atque utilis, quo plurimis scandalis & contentionibus obviam iri potest, privato Parochorum arbitrio relinqui libera, quos acceptâ pecuniâ denunciationes illas intermittere experientiæ testimonio constat. Sic Bellarminus hoc loco rectè disputat, *novos sponsos in Ecclesia benedicendos esse*, sed quid sibi vult Monachalis illa disputatio, quam cap. 9. proponit, quòd *secundæ nuptiæ* [à viduo scilicet vel vidua institutæ] *non debeant benedici, propterea quod benedictio in primis nuptiis data non perierit, nec iterum benedici debeant, qui semel benedicti fuerunt.* Quasi verò non sit novum conjugium, quod viduus cum virgine, vel vidua cum adolescente, vel viduus cum vidua contrahunt, ac proinde novâ etiam benedictione meritò sanctificandum censeri debeat, quâ de re plura diximus superiùs cap. 5. membr. 1. §. 193.

467. Quærunt hoc loco, 1. *An certo anni tempore nuptiales festivitates prohiberi possint ac debeant?* Observatio certi temporis in apparandis nuptiis duplex est, *alia superstitiosa ac damnabilis*: alia *legitima ac probabilis*. Superstitiosam ac damnabilem voco eam, quæ ex gentilium superstitione originem trahit. Apud *Romanos* mensis Majus nuptiis infaustus & inauspicatus judicabatur, teste Plutarcho in quæstionibus Roman. quæst. 86. ex quo illud tritum vulgi sermone proverbium fuit ortum: *Mense Majo nubunt malæ.* Ov. l. 5. Fastor. Q. 1. An certo anni tempore nuptiæ prohibendæ.

Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora, quæ nupsit, nec diuturna fuit.
Hac quoq; de causâ, si te proverbia tangunt,
Mense malas Majo nubere vulgus ait.

Rationes Plutarchus d. l. & alii afferunt eas, 1. quia hic Mensis medius est inter Aprilem & Junium, quibus convenientius est nubere, quod hic Junoni, ille Veneri sacer est, Deabus scilicet, quæ nuptiis præsunt. 2. propter funesta piacula, quibus eo mense Romani utebantur, effigies hominum de ponte in Tiberim dejicientes. 3. quòd Majus à majoribus natu sit dictus & grandior ætas minùs conveniat nuptiis. 4. quòd eo mense Remus fuisset interfectus, ex quo parùm faustus & felix censebatur. Miraris rationum harum futilitatem? at magis mirari convenit Pontificiorum stuporem ac cæcitatem, apud quos multorum animis superstitiosa illa opinio adhuc insidet, quòd infaustæ & infelices sint nuptiæ, quæ mense Majo celebrantur, ut refert Thadeus Piso Soacerus Pontificius Scriptor in tractat. de sponf. & matrimon. part. 2. in cap. Quales apud antiquos olim fuerint nuptiarum ritus pag. 537. edit Colon. ubi ex multorum ore sese illud audivisse addit. Sed redimus ad Romanos veteres, quibus recentiores in multis applaudunt, apud eos Calendæ, Nonæ & Idus *religiosæ erant*, hoc est, devitandæ, ut inquit Macrobius libro 1. Saturn. cap. 15. eò quòd Idus & Calendæ dies feriati essent & postriduani dies Calendarum, Nonarum, Iduum ex æquo atri, quibus idcircò nova nupta nec libertatem auspicari uxoriam, neque rem divinam facere potuisset, ut postridie nuptiarum tum fieri oportebat. S. Pompejus Festus in verbo Nonarum. Contrà verò diebus Festis viduæ nubebant, non virgines, ut Plutarchus in problem. testatur, nam ob raptas die festo virgines bellum cum Sabinis erat exortum, quin & diebus festis omnia jucunda ac hilaritatis plena esse debent, sed cùm virgines in matrimonium dantur, dolent, sicut è diverso viduæ lætantur. Parentalibus, quæ mense Februario celebrabātur, propter infaustos & ominosos ejusmodi dies con-

conjugium vitandum esse, Ovidius libr. 2. Fastorum præcipit, ubi etiam *Saliorum diebus festis* à nuptiis abstinendum esse indicat. Contra conjugio aptissimum id tempus esse existimabant, quòd *Idus Junias sequebatur*, ut ex lib. 6. Fastor. intelligitur. Nos Ethnicæ ac superstitiosæ illi mensium ac dierum observationi opponimus mandatum divinum, Deut. 18. v. 10. *Non sit observator inter vos horarum & dierum*, & illud Apostolicum Gal. 4. v. 10. *Dies observatis & menses & tempora & annos*, v. 11. *timeo, ne frustra laboraverim in vobis.* Itemq; illud alterum Coloss. 2. v. 16. *Nemo vos judicet in parte diei aut neomenia &c.* Conjunge c. Non licet. c. Si quis. c. Non observetis. 26. q. 7. ubi superstitiosa illa Calendarum observatio severè prohibetur, & qui eam tuentur, ad sui damnationem magis quàm ad salutem tendere dicuntur.

468. *Legitimam ac probabilem* certi temporis in nuptiis celebrandis observationem voco eam, quæ ex Ecclesiastica, vel politica constitutione utilem ac salutarem finem spectante originem trahit, vel physicâ quadam ratione nititur. Sic in veteri Ecclesia bono consilio statutum fuit, ne in festis solennioribus natalitiorum, Paschatis & Pentecostes aut proximis diebus ante illa festa pompæ nuptiarum celebrarentur, ne conviviis nuptialibus turbaretur atque impediretur præparatio ad dignam Eucharistiæ perceptionem, quæ [ut constat ex Concilii Agathensis can. 18.] in festis illis toti populo erat communis. Concilium Laodic. anno 368. velut alii volunt anno 364. habitum canon. 52. & habetur c. Non oportet 33. q. 4. *Non oportet in quadragesima aut nuptias vel quælibet natalitia celebrare.* Ex Concilio Verdensi in sexto seculo sub Theodorico in Hispaniis celebrato Gratianus talem producit canonem cap. Non oportet caus. & quæst. iisd. *Non oportet à septuagesima usque in octavam Paschæ & tribus hebdomadibus ante festivitatem Johannis Baptistæ & ab Adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare, quod si factum fuerit, separentur.* Nicolaus ad consulta Bulgarorum respondit, ut habetur c. Nec uxorem caus. & quæst. iisd. *Nec uxorem ducere, nec convivia facere in quadragesimali tempore convenire posse nullo modo arbitror.* In Concilio Salegunstadiensi anno 1023. celebrato capite 3. extat talis Constitutio. *De legitimis conjugiis ita visum est, quòd nullus Christianus uxorem ducere debeat ab Adventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ, & à Septuagesima usque in octavam Paschæ, nec in diebus quatuordecim ante festum Johannis Baptistæ, neque in jejuniorum diebus, sive in omnium solennium dierum præcedentibus noctibus.* Clemens III. edicto suo prohibuit, *ne consecrationis gratiâ novi conjuges templum inviserent à Septuagesima usque ad Pascha, à Dominica Rogationum usque ad octavam Pentecostes, ab Adventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ.* Conjunge c. Capellanus 4. extr. de Feriis. Concilium Tridentinum prohibitionem illam temperavit, ad duo duntaxat tempora eam redigendo, nam sess. 24. cap. 10. de reform. matrimon. *Solummodo ab Adventu Domini usque ad diem Epiphaniæ & à feria quarta cinerum usque in octavam Paschatis antiquas solennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari præcipit, sed aliis temporibus nuptias celebrari* permittit. Causam hujus restrictionis Bellarminus libr. de matrimon. capite 31. reddit eam, quòd *adhuc quidem vigeat consuetudo in tota Ecclesia communicandi in natali Domini, adeo ut rari sint, qui id non faciant, quodq; lege Ecclesiasticâ omnes Christiani in Paschate ad communionem accedere teneantur, sed in Pentecoste rarior hodie sit communio.*

469. Nobis Ecclesiasticæ illæ Constitutiones absolutè & simpliciter non improbantur, sed si ab illis ferantur, penes quos est potestas Ecclesiasticæ νομοθεσίας, ac si absque superstitione & opinione necessitatis, sine utili, ut scilicet homines ad devotam festorum solenniorum celebrationem magis præparentur, in Ecclesia observentur, eas non solùm toleramus, sed etiam commendamus. Sic enim præcipit Constitutio Ecclesiastica Electoris Augusti, quæ in Ecclesiis Saxonicis observatur in cap. de articulis generalibus p. 331. *Ut juxta mandatum & ordinationem divinam Sabbatum sanctificetur, nec ab auditu verbi homines abstrahantur, nuptiæ non diebus Dominicis aut festis, sed profestis institui ac celebrari debent, quod si necessitas quædam requirat, ut Dominicis aut festis diebus instituantur, non tamen ante preces vespertinas & examen Catecheticum illud fieri debet.* Et postea. *Quamvis Christiana libertas dierum discrimen ignoret, tamen cùm Dominica Adventus ac Quadragesimale tempus concionibus pœnitentialibus ac passionalibus destinatum sit atque omnia suum habeant καιρὸν, ideo nuptias eo tempore celebrari prohibemus &c.* Non igitur facimus cum Calvino & ipsius asseclis, qui hanc Ecclesiasticam εὐταξίας è medio tollunt & quovis anni tempore nuptias celebrari concedunt: Calvin. lib. 4. Instit. cap. 19. §. 39. *Inter leges, quibus Pontifices Tyrannidem suam firmârunt, partim in Deum manifeste impias, partim in homines iniquissimas,* etiam hanc recenset. *Ne à Septuagesima ad octavas Paschæ, tribus hebdomadibus ante natalem Johannis, ab Adventu ad Epiphaniam nuptiæ celebrentur.* Sohnius tom. 1. operum Disputat. de Matrimonio thes. 78. *Nuptiæ quovis anni tempore celebrari possunt.* thes. 99. *Errant igitur Pontifices, qui in quadragesima nuptias prohibent.* Innocentius Gentilletus in Apol. pro Christ. Gallis capite 9. p. 149. *Apostolus prohibitionem matrimonii vocat doctrinam Dæmoniorum, unde facile perspicere est, qui veriùs & meliùs fundamento verbo Dei nitantur, an Evangelici an Romani Catholici &c. qui nuptias Laicis tempore Quadragesimæ, Adventuum & Quatuor temporum celebrari non patiuntur.* Atqui distinguenda erat bona & utilis constitutio Ecclesiastica à lege Papali & Tyrannica, prior erat retinenda, posterior taxanda ac repudianda, 1. Quòd ab autoritate Papæ in solidùm dependeat. 2. quòd sub opinione necessitatis & cultus Ecclesiæ obtrudatur. 3. Quòd Ecclesiasticum illud statutum retineatur causâ ejusdem finali præcipuâ [quæ est præparatio ad dignam Eucharistiæ in illis solennioribus festis participationem] penitùs ferè omissâ. Nam in Papatu semel tantùm in anno, videlicet in festo Paschatis ad communionem accedere jubentur. Bellarminus Chemnitio ad hoc respondet, *quod adhuc vigeat in Ecclesia consuetudo communicandi in natali Domini, quodque non sola communio sit causa illius decreti, sed celebritas principalium festorum, ad quæ Ecclesia per jejunia & orationes filios suos præparare satagit.* Interim negare nequit, *in Pentecoste rariorem vel potiùs nullam esse communionem*, agnoscat igitur, in Papali Ecclesia à consuetudine primitivæ Ecclesiæ hac in parte discessum esse,

id

id quod unicè probatum esse voluit Chemnicius. Præterea si non sola communio, sed etiam celebritas festorum principalium est causa illius decreti, cur de festo Ascensionis, quod est *felix clausula totius itinerarii CHRISTI*, de festo Conceptionis, quod *est omnium festorum metropolis*, nihil tale statuitur? & cur ipse Bellarminus disputat, *Concilium Tridentinum in festo Pentecostes nuptias fieri permisisse, propterea quod rarior eo tempore sit communio?* 4. Quòd progressu temporis astui cœperit opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre cohabitationem conjugalem. Bellarminus hoc ἀποτόμως negat, sed expendantur ea, quæ paulò superiùs de cohabitatione conjugali ea Pontificiis Scriptoribus, adeoque ex ipso Bellarmino produximus, ac nemo amplius dubitabit, simpliciorum animis opinionem istam inhærere.

2. An Presbyteri nuptialibus interesse debeant. 470. Quæritur 2. *An Presbyteri nuptialibus conviviis interesse debeant?* Occasionem quæstionis exhibent quorundam Conciliorum decreta & Romanæ Ecclesiæ praxis, in qua personæ Religiosæ, ut vocant, à nuptialibus conviviis abstinent. Concilium Agathense cap. 39. & habetur c. Presbyteri dist. 34. *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia modò non est, etiam aliarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obscœnis motibus corporum choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus & obtutus sacris ministeriis deputati turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.* Antisiodorense Concilium septimo post Christum natum seculo celebratum canon. 24. *Non licet Abbati nec Monacho ad nuptias ambulare.* Synodus Aquisgranensis sub Ludovico Pio Nono post Christum natum seculo habita c. 83. *Non oportet Sacerdotes aut Clericos quibuscunque spectaculis in scenis aut in nuptiis interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit & inde discedere.* Sanè probari nequit, si Ecclesiæ ministri spectaculis ludicris, mimicis gesticulationibus, amatoriis cantionibus ac hujusmodi aliis vanitatibus sive nuptiarum sive alio tempore intersint ac delectentur, sed à conviviis nuptialibus propterea non erant penitùs arcendi, id enim pugnat 1. cum conjugii dignitate, quæ talibus prohibitionibus obliquè labefactatur. 2. cum exemplo sanctorum Patriarcharum, Apostolorum ac virorum Dei, qui nuptiis interesse non reformidârunt. 3. cum ipsius Christi facto, qui voce cœlestis Patris Messias declaratus postquam officium suum jam inchoaverat, non dedignatus est nuptias præsentiâ suâ honorare. Johan. 2. v. 1. ubi Syrus γάμον vertit per מִשְׁתּוּתָא convivium. 4. cum verbis Christi Luc. 14. v. 9. ubi indefinitè dicit: *Cùm invitatus fueris ad nuptias, vade.* 5. cum commodo ex præsentia presbyterorum sperando, ejus enim conspectum reliqui convivæ nuptiales reveriti ab omnibus, quæ Christianos dedecent, eò magis abstinebunt.

3. An chorea in nuptialib. conviviis ferenda. 471. Quæritur 3. *An chorea in nuptialibus conviviis ferenda?* Primitivæ Ecclesiæ Doctores contra choreas, quæ nuptialium conviviorum solent esse appendices, admodum duras sententias proferunt. Chrysostomus homil. 56. in Genesin, *Diabolicas eas* vocat, & *Diabolum unà saltare* dicit homil. 49. in cap. 14. Matth. μισθὸν πορνικῆς ὀρχήσεως *libidinosæ saltationis precium factum esse caput Iohannis Baptistæ* asserit. *O convivium diabolicum* [inquit] *ô Satanæ spectaculum, ô iniquum tripudium & mercedem tripudii multo iniquiorem. Audiatis hæc virgines, imò etiam nuptæ, quæ in aliorum nuptiis saltare ac tripudiare & communem fœminarum sexum deturpare non veremini &c.* Ambrosius lib. 3. de virginibus tom. 1. pag. 87. *Ibi intuta verecundia, illecebra suspecta est, ubi comes deliciarum est extrema saltatio. Ab hac virgines Dei procul esse desidero. Nemo enim, ut dixit quidam secularium Doctor, saltat sobrius, nisi qui insanit. Quod si juxta sapientiam secularem saltationis aut temulentia author est, aut dementia, quid divinarum Scripturarum cautum putamus exemplis, cùm Iohannes prænuncius Christi saltatricis opinione jugulatus, exemplo sit, plus nocuisse saltationis illecebram, quàm sacrilegi furoris amentiam? Quid ibi verecundiæ esse potest, ubi saltatur, strepitur, concrepatur? &c. Quid dicitis vos sanctæ fœminæ? videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis. Saltet, sed adulteræ filia. Quæ verò pudica, quæ casta est, filias suas religionem doceat, non saltationem.* Augustinus in conc. 1. Psal. 32. melius esse dicit, *tota die Sabbathi fodere, quàm saltare* In Laodiceno & Verdensi Conciliis statutum, quòd *non oporteat Christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare, sed venerabiliter cœnare vel prandere, sicut Christianos decet.* Confer c. Presbyteri. distinct. 34. c. Si quis 26. quæst. 7. Ex recentioribus multi Scriptores choreas detestantur. Jacobus de voragine dicit, *choreas magnam injuriam Deo fecisse, eo quod carissimum ipsius Prophetam Iohannem Baptistam occiderint.* Discipulus de tempore allegat dictum Augustini: *Quilibet saltus in chorea est saltus in profundum inferni*, cum quo congruit illud Guillermi in Evang. Domin. Septuag. *Omnis motus petulantiæ saltus est in profundum cloacæ.* Guilielmus Lugdunens. choream sic definit, quòd sit *circulus, cujus centrum est Diabolus, à quo omnes virgines seu mulieres ducantur in sinistra manu in signum malitiæ.* Fridericus III. Imperator referente Æneâ Sylvio solebat dicere, *se malle febricitare quàm saltare.* Alphonsus Siciliæ Rex Gallos eo *leves* judicabat, *quod choreis plurimùm indulgerent.* Julius Cæsar Scaliger dixisse fertur, *se non vidisse majores ineptias in orbe, quàm saltationes.* Ludovicus Vives in libro de Institut. fœmin. Christ. *maximopere utile esse judicat, ut virgo ad saltationes non assuefiat.* Ibidem memorat, *peregrinos aliquando in Germaniam venisse & ex longinquo vidisse incompositis motibus saltantes, ita ut Musicam non audirent, qui judicarunt, peculiari quodam furoris genere illos saltatores correptos, ideóq; propius accedere metuerunt.* Calviniani plerique omnes penitùs repudiant & damnant choreas, ut constat ex Calvino in cap. 14. Matth. [ubi eas vocat *lascivias meretricianas*] P. Martyre in libro Judic. capite ultim. Aretio part. 2. problem. 169. Gualther. in capite 6. Marci. Augustin. Marlorad. in cap. 14. Matth. Szegedin. in tabul. pagin. 438. Joban. à Munster in tractat. German. de choreis &c. argumenta petunt 1. *ex causa efficiente.* Christiani à gentilium sive superstitione sive petulantia saltationes didicerunt. Superstitio est, quia gentiles pedibus circa aras ad numeros tripudiando, hymnos canendo, cymbala quatiendo & choros ducendo Numen sese placare judicabant. Petulantia est, quia in otio nullâ de causa sed ex mera lascivia animos relaxabant. In sacris literis nullum invenitur exemplum salta-

tionis

tionis illius, quam *foriam* vocant, in qua mixtim viri cum mulieribus, & mulieres cum viris saltant, ergò ex populo DEI non potest originem ducere. Saltationes illæ nascuntur ex vino, compotationibus & lascivia, sunt indicium animi furibundi & in libidinem concitati. At quæ ex tali oriuntur principio, probari minimè debent. 2. *à materia.* In choreis apud nos usitatis non soli viri seorsim, ac solæ fœminæ seorsim saltant, quales choreæ, *solitaria* dictæ, in populo DEI usitatæ fuerunt, ut colligitur ex Historia sacra Exod. 15. vers. 20. 1. Sam. 18. vers. 7. 2. Sam. 6. vers. 14. Matth. cap. 11. vers. 17. cap. 14. vers. 6. Luc. 7. vers. 32. & de Syris Christianis memoratur, quòd in templis suis cantu & saltatione Deum celebrent, quas *religiosas & sacras* choreas dixerit, sed mixtim confuso sexu mulieribus combinati saltant. 3. *à forma.* Choreæ constrates fiunt gestibus & motibus incompositis, rusticis, ad levitatem compositis, nullum observant ordinem, nullam decentiam. 4. *à fine.* Choreæ instituuntur fine non bono, non ad DEI gloriam, ut Mariæ sororis Mosis, Davidis & aliorum Sanctorum, sed ut carnis libidini obsequium & fomentum præstetur, ut concupiscentiæ fervore vini accensæ indulgeatur. 5. *ab effectu.* Choreæ obsunt bonis moribus, quia tàm saltantes quàm spectantes proniores ad libidinem dimittunt, castas puellas & matronas dissolutiores reddunt, verecundiam sermonis & gestuum labefactant, cogitationes pravas animis instillant &c. Eædem obsunt tranquillitati publicæ, quia ex illis non solùm stupra & adulteria, sed etiam jurgia & cædes atque alia, quibus publica tranquillitas violatur, oriri experientiæ testimonio comprobatur. Populus DEI ingenti cæde saltat ad mortem Exodi cap. 32. vers. 6. Herodis caput Baptistæ saltando abscindit Matth. cap. 14. vers. 6. Sie tanget dem heiligen Johanne den Kopff abe. 6. *ab adjunctis.* Choreis multæ non solùm ineptiæ & levitates, sed etiam temulentia, commessationes & compotationes utplurimùm sunt conjunctæ. Ut enim *sine Cerere & Baccho friget Venus*, ita sine vino non incalescunt animi ad choreas. 7. *à similibus.* In ipsa Natura proponuntur exempla infelicem saltationis exitum præfigurantia. Ælianus libro 1. variar. Histor. cap. 39. de *pastinacis piscibus* refert, quòd *cantu & saltationibus à piscatoribus decepti capiantur.* Idem de *Thryssis* in Ægypto commemorat libro 6. cap. 32. quòd *in lacu Mareotico eodem artificio* alliciantur: pari omninò ratione infernalis piscator saltationum illecebria multos pisces congregat & in massam perditionis illicit.

472. Atque hæc contra choreas *inhonestas, lascivas, impudicas, ex malo principio ortas & fine non bono institutas* rectè dicuntur, quales plurimas esse negari nequit ac proinde optandum foret, à Christianis eas non tantoperè amari ac frequentari, interim tamen *absolutè ac simpliciter* tanquam *toto genere vitiosa* & illicitæ damnari neutiquam possunt, quâ de re sic scribit Lutherus in Postil. Eccles. Domin. 2. post Epiphan. *Quod peccata & vitia in choreis committantur, non ipsis choreis ascribendum perinde ut cibo & potui Epicureismus inde proveniens acceptus referri nequit, si cuncta honestè peragantur, unà cum reliquis convivis nuptialibus saltare poteris. Fides & caritas saltando non excutiuntur, ac infantes sine ullo probro vel castitatis periculo saltant.* Confer ejusdem comment. German. in Genesin. tom. 4. Jenens. German. fol. 133. Brentius in cap. 14. Matth. pag. 528. *Quamvis multum mali ex choreis oriatur & habeant non admodum obscura pericula, tamen per se non sunt impia & ab honestis honestè fieri possunt.* Idem statuit Osiander in cap. 6. Marci. Foillerus in disput. Catechet. decad. 2. ex decal. probl. 10. D. Meisnerus part. 1. Phil. sobr. sect. 2. c. 4. quæst. 5. & alii ex nostris complures. Quinimò ex ipsis Calvinianis Danæus lib. 2. Ethic. Christ. fol. 525. scribit: *Non omnis saltatio damnata est, ut docet ac disputat Martyr, sed saltatio ea, quæ est chorea, & quæ fit libidinis augendæ prostitutæque gratiâ.* Rationibus nituntur hujusmodi. 1. *à dicto Ecclesiastæ* 3. vers. 4. *Tempus lugendi & tempus saltandi.* At si tempus quoddam saltandi datur, non sine discrimine omnes choreæ erunt prohibitæ. Excipiunt *μετωνυμικῶς signi nomine exprimi signatum.* Resp. in verbis præcedentibus jamdum expressum erat signatum risus scilicet & gaudium, cujus effectus ac signum consuevit esse saltatio, ac fletus sive tristitia, cujus effectus ac signum solet esse lamentatio, ideò Ecclesiastes à signato ad signum progredi & utrumque conjungere consendus est. In Hebræo est רקד quod propriè significavit *præ lætitia exsiluit ac usurpatur de arietibus subsultantibus* Psalm. 114. vers. 4. *de vitulis lascivientibus.* Psalm. 29. vers. 6. Targum reddidit. Tempus est לְטַפָּא בְּהִלּוּלָא *saltandi ac tripudiandi in nuptiis.* 2. *ab exemplis piorum.* Saltavit *David* 2. Sam. 6. vers. 14. choreas egit *Miriam* Exod. 15. vers. 20. & *mulieres Israeliticæ* occiso Goliatho 1. Sam. 18. vers. 6. Pueri in Historia Evangelica acclamant sodalibus suis. *Cecinimus vobis & non saltastis* Matth. 11. vers. 17. Excipiunt, *choreas hasce fuisse & religiosas & solitarias.* Resp. omnino abnuimus de Miriamis & Davidis saltatione, sed mulierum Israeliticarum chorea fuit politica, signum scilicet publicæ lætitiæ ob victoriam ex hoste reportatam, puerorum fuit ludicra, ex quibus id posse colligi, quòd choreas ducere non sit actio per se & suâ Naturâ vitiosa, nobis sufficit, alias enim earum usus legitimus in lætitia spirituali ac civili esse non potuisset. Nec mutatur statim chorea ex licita in illicitam, si *matres atque viri, pueri innuptæque puellæ* conjunctim saltent, nisi alia accedant vitia, quia ut conversatio virorum cum mulieribus & juvenum cum puellis per se & suâ Naturâ non est damnabilis, ita nec saltatio. Ac B. Lutherus d. l. haud immeritò urget exemplum puellorum, qui vel soli vel cum puellulis absque probro & periculo saltant. 3. *à Natura adiaphororum.* Saltatio, si in se consideretur præcisis vitiosis adjunctis & effectis, est res adiaphora, in Scripturis sacris nec prohibita nec præcepta, est porrò quædam civilis conversationis & lætitiæ in nuptialibus conviviis demonstrari solitæ, ergò non potest nec debet simpliciter improbari, sed ex causarum præsertim efficientis & finalis statu de ea judicium debet fieri, juxta regulam: *Actiones æstimandæ sunt ex intentione & fine.* 4. *ex effectu.* Choreæ & corpori & animo utilitatem præstant, si fiunt decentes ac moderatæ, illius sanitatem tuentur ob moderatam membrorum agitationem, huic verò honestam recreationem præstant. Eædem sæpiùs sunt prima ad conjugium contrahendum occasio, cùm per eam juvenes & virgines sibi invicem innotescant, mores utrinque explorentur & conjugalis amoris primordia jaciantur, quare cùm conjugium sit ex numero licitorum, choreæ utpo-

utpote honestum ad illius conciliationem medium non poterunt simpliciter repudiari.

473. Respectus tamen in choreis habendis est 1. *personarum*. Cum honestis matronis choreas agere honestum, cum impudicis scortis probrosum. 2. *ætatis*. *Lætitia juvenem, frons decet tristis senem*, inquit Seneca, quod convenit cum dicterio Regis Sapientis Ecclesiast. 11. v. 9. *Lætare juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ*. Juvenili igitur potiùs quàm senili ætati saltationes conveniunt. Apud Comicum senex turpe sibi ducit *restim inter virgines saltando ductare*. 3. *status*. Qui in publicis officiis, Ecclesiasticis præsertim constituti, eos decet gravitas, cum qua ejusmodi circumcursitationes ac circumagitationes parùm convenire videntur. Augustinus graviter invehitur in corruptos Clericorum ætatis suæ mores, *qui se choreis immiscebant*. In Concil. Agathensi can. 39. *choreæ Presbyteris sunt interdictæ*. Philippus Macedo cùm benè potus saltaret & captivis suas memorias exprobraret, Demades Orator graviter eum reprehendit dicens: *Quid agis ô Rex? cùm fortuna Agamemnonis personam tibi imposuerit, non pudet te factis Thersiten exprimere*. Albertus Imp. à saltationibus abhorruit, *venationem exercitationem virilem, saltationem verò muliebrem esse dicens*. 4. *temporis*. *Nocturnas* choreas prohibet Constitutio Ecclesiastica Electoria Augusti in artic. general. c. 18. f. 343. neque id immeritò, quia *nox & amor vinumque, nihil moderabile suadens*. A cœna benè pastum & potum ad inquietiores saltationes prosilire valetudini noxam affert non mediocrem. *Nescis tu*, inquit Erycius Puteanus in lib. conviv. sermon. fol. 51. *aulam* [sive ollam] *ad focum appositam fervere non posse, nec edulium concoqui, si crebro & intempestivè moveatur?* Diebus Dominicis ac feriatis choreas agere jam olim pii Imperatores prohibuerunt. Leo & Anthemius l. dies festos tt. C. de feriis. *Dies festos majestati altissimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari &c. Nec tamen hujus religiosi diei* [*Dominici*] *otia relaxantes obscœnis quenquam patimur voluptatibus detineri, nihil eodem die sibi vindicet scena theatralis aut Circense certamen &c.* Refert Cranzius, cùm olim turba hominum apud Trajectum in ponte saltaret & sacra interea negligeret, ponte mox rupto circiter hominum 200. in flumine periisse. Jobus Fincelius in libro de miracul. memorat, in Magdæburgensi Diœcesi fulmine vindicatam fuisse illius Pastoris protervitam, qui in ipso Pentecostes sacro rusticis choragum sese præbuerat. 5. *loci*. Choreas in locis publicis, non in occultis angulis & in præsentia honestarum personarum institui jubet Ecclesiastica Constitutio dict. loc. 6. *finis*. Choreæ non instituantur, ut fiant libidinis fomentum & incitamentum, sed delectationis & conversationis honestæ instrumentum ac corporis exercitamentum. 7. denique *modi*. Constitutio Ecclesiastica d. l. in choreis prohibet inhonestas circumgyrationes & omnes gestus impudicos ac lascivos, adeoque quicquid speciem mali & scandalum exhibere potest. Concludimus hanc de choreis quæstionem egregiâ illâ Mediolanensis Episcopi dissertatione lib. 6. in Lucam cap. 7. circa med. *Docuit nos Scriptura saltare sapienter dicente Domino ad Ezechielem cap. 21. Plaude manu & percute pede. Neque enim histrionicos fluxu corporis motus Deus morum censor exigeret, aut indecoros strepitus viris plaususque fœmineos imperaret, ut tantùm Prophetam deduceret ad ludibria scenicorum & mollia fœminarum &c. Non congruunt resurrectionis revelata mysteria & opprobria saltationis exacta. Est honesta quædam saltatio, qua tripudiat animus & bonis corpus operibus relevatur, quando in salicibus organa nostra suspendimus. Jubetur ergò Propheta plaudere manu & percutere pede, jubetur psallere, quia sponsi nuptias jam videbat, in quibus desponsatur Ecclesia, Christus adamatur. Et bonæ nuptiæ, quando verbo anima, spiritui caro nubit &c.* Quemadmodum igitur Apostolus ab ebrietate corporali ad spiritualem nos revocat Ephes. 4. v. 18. ita à saltatione illa corporali ad spiritualem exultationem à virgine Deipara Luc. 1. v. 27. nos revocari statuamus.

4. *An Minister Ecclesiæ Evangelicæ Pontificio Canonico uxorem ad occultum matrimonium copulare debeat.*

474. Q. 4. *An minister Ecclesiæ Evangelicæ à Canonico Pontificio rogatus eidem uxorem ad occultum matrimonium per benedictionem Ecclesiasticam copulare bonâ conscientiâ possit?* Quæstio hæc à Pastore quodam in Franconia mihi fuit proposita, cùm Heldburgi Pastoris & Superintendentis officio fungerer, cui in hanc respondi sententiam. Distinguendum esse inter *Pontificios infirmos*, de quibus bona spes conversionis elucet, quòd progressu temporis ad nostræ Ecclesiæ consortium sint redituri, & inter *præfractos veritatis adversarios*, qui contra scientiam & conscientiam doctrinam Evangelii detestantur ac persequuntur. Illis per copulationem conjugis occultam inserviri posse, ne in turpi concubinatu & perpetuis scortationibus viventes æterno sese exitio involvant; eosdem verò graviter eâdem operâ admonendos, ut animæ & conscientiæ suæ rationem habentes è Romana Babylone exeant, nec pingues Præbendas & divites Canonicatuum proventus pluris faciant, quàm veritatis confessionem & animarum suarum salutem, quo medio quosdam ad saniorem mentem reductos fuisse constat. His verò nequaquam copulandos esse conjuges, ne in contemtu Evangelicæ doctrinæ confirmentur, neve ex peccato suo lucrum capiant & sanctam Dei ordinationem, conjugium scilicet, fœdi concubinatus prætextu apud suos prægravent.

5. *An peccent sponsus & sponsa, si ante benedictionem Ecclesiasticam cohabitent.*

475. Quæritur 5. *An peccent sponsus & sponsa, si ante benedictionem Ecclesiasticam & publicam copulationem cohabitatione carnali assuescant?* Quidam præfractè negant, sed rectiùs statuitur, tales peccare contra legem Ecclesiasticam salutari consilio introductam, contra publicam honestatem & bonos mores, contra laudatissima piorum conjugum exempla, id quod breviter demonstramus, 1. *ex prima primi conjugii conciliatione*. Adamus nequaquam belluino impetu sponsam suam rapuit, sed eam sibi adductam ex Dei manibus accepit Genes. cap. 2. vers. 22. in quo certam normam & regulam conjugii piè inchoandi sibi præscriptam esse sponsus cogitet, ac ex manibus ministri utpote legati DEI & œconomi domus divinæ sponsam suam expectet, certò statuens, ipsum Deum per ministrum adhuc pios conjuges invicem conjungere & ipsorum conjugio benedicere. 2. *Ex Ecclesiasticæ legis promulgatione*. Quicunque Ecclesiasticas leges citra necessitatis casum protervè violant, peccato obnoxios sese reddunt. At qui ante benedictionem Sacerdotalem furtivis congressibus utuntur, Ecclesiasticam legem violant. Salutari enim consilio statutum, ut consummatio matrimonii per benedictionem Sacerdotalem coram facie Ecclesiæ capiat exordium, quò pertinent cau-

sæ gravissimæ, propter quas hæc constitutio introducta est & adhuc hodiè observatur. 3. *Ex sponsaliorum & matrimonii distinctione.* Aliud est sponsalia contrahere, aliud matrimonium inire, sponsalia enim sunt duntaxat promissio matrimonii, proinde sponsus non habeat sponsam ut conjugem sibi jamdum traditam, sed ut conjugem promissam, & ut Arnobius loquitur, *stipulatam ac pactam.* Huc referendæ sunt causæ superiùs enumeratæ, propter quas sponsalia matrimonii consummationi præmittuntur ac temporis aliquod interstitium utrisque interjicitur. 4. *Ex absurdorum consecutione.* Si desponsatis personis permissum censetur, ut carnali cohabitatione consuescant, violatur conjugii dignitas, labefactatur publica honestas, frena laxantur insanæ libidini, confirmatur eorum petulantia, qui Ecclesiam ludibrio habent, dum curant matrimonium suum tanquam futurum Ecclesiæ denunciari, quòd ipsi per copulam jam antè consummarunt, dum petunt se per manum & os ministri tanquam ipsius Dei copulari & matrimonio suo benedici, quod jampridem ipsi copularunt, dum coronas & serta virginitatis illibatæ & victoriæ ea libidinum impetu reportatæ signa gestant, quæ cum sponso jam antè consueverunt. Porisma hujus assertionis est, quòd *Ecclesiastica pœnitentia, sive publica deprecatio rectè illis imponatur, qui contra Ecclesiam hoc modo deliquerunt atque aliis scandalum præbuerunt.* ** Georgius quidem Beatus JCtus in sententiis definitivis Saxon. de Matrimonialib. p. 51. ac 134. duas Consistorialium Witebergensium ponit sententias, quibus rei hujus criminis ab omni pœna liberi pronunciantur. In Ecclesia Rostochiensi tales ad Ministerium vocantur, & facta priùs de levitate commissa objurgatione in honorem subsecuti matrimonii pœna Ecclesiastica ipsis remittitur. Hanc moderationem videtur etiam probare B. Luth. tom. 6. Witeberg. pag. 276. Solches heimliches Beyschlaffen auff das Verlöbnüß kan nicht für eine Hurerey gerechnet werden / denn es geschicht im Nahmen und Meynung der Ehe/welches Hertz und Meynung oder Nahmen die Hurerey nicht hat/darumb ein grosser Unterscheid ist zwischen der Hurerey und heimlichen Beyschlaffen auff das Verlöbnüß. **

476. Quæ in contrarium offeruntur, facilem habent explicationem. 1. *Qui sponsalia contraxerunt, coram Deo sunt veri conjuges etiam ante publicam Sacerdotis copulationem & benedictionem.* Resp. Ostendimus superiùs, alium consensum esse *sponsalitium*, alium verò *matrimonialem*, ac proinde distinguendum esse inter conjugium promissum sive inchoatum & contractum sive consummatum. Non per sponsalia, sed per ipsum conjugii contractum sponsa fit uxor, ut suo loco pleniùs fuit demonstratum. Ac si vel maximè intercedat consensus matrimonialis tacitus vel expressus ante copulam, nihilo tamen minus lex Ecclesiastica violatur, & scandalum aliis præbetur. 2. *Qui sponsalia contraxerunt, si eat aaliter consuescant, nec scortantur nec adulterium committunt. Ergò non possunt dici transgressores sexti Præcepti.* Respons. Argumentum hoc probat, eos non peccare πρώτως directè & immediatè contra legem aliquam divinam, interim manet illud, quòd peccent contra legem Ecclesiasticam, contra honestatem publicam, contra τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην salutari consilio introductam, proinde etiam δευτέρως, consequenter & indirectè contra legem divinam peccant. 3. *Non sunt habendi pro spuriis, qui liberi suscepti sunt ex sponsa ante publicam & solennem benedictionem.* Resp. Non negamus, esse aliquod discrimen inter scortationem & commixtionem sponsorum ante nuptias, ac proinde etiam inter spurios & eos, qui ex sponsa antè nuptias suscepti sunt: interim negari etiam nequit, commixtione illâ Ecclesiasticam legem violari, conjugii dignitatem labefactari & Ecclesiæ multis modis illudi. Illegitimi igitur sunt tales liberi, non ratione essentialis cujusdam requisiti ad matrimonium necessarii, sed ratione accidentis cujusdam in foro externo necessariò requisiti, unde præcoces vulgari dicterio appellari & à sodalitiis opificum excludi consueverunt. 4. *Sponsus nemini injuriam facit, sed sponsam sibi traditam cognoscendo utitur suo jure.* Resp. Imò verò non in uxorem sed in sponsam eam sibi traditam esse cogitet, nec plenum jus maritale vel potestatem corporis in eam obtinere potest, quæ nondum est ab ipso DEO per Ecclesiæ ministrum in uxorem ipsi data. Quamvis habeat jus ad rem, non tamen jus in re; ac licet sponsæ non faceret injuriam [de quo tamen meritò dubitatur, cùm sponsa nondum debeat sponso maritalem χάριν, cumque honesta ipsius fama illthac commixtione graviter lædatur] injuriâ tamen afficit Ecclesiam, cujus Constitutiones protervè transgreditur; liberos, quorum ortui maculæ & labis aliquid aspergitur, & omnes Ecclesiæ ac politiæ illius, in qua vivit, cives, quibus scandalum præbet ac juventutis indomitæ petulantiam confirmat. Jus Saxonicum libr. 1. art. 36. *Si maritata mulier ante definita tempora maturiùs prolem genuerit, proles hujusmodi in jure suo increpari poterit.* 5. *Copulatio publica est res merè adiaphora, in verbo DEI nec præcepta nec prohibita, ejus ergo neglectus per concubitum præmaturum non trahit secum peccatum.* Resp. Imò verò benedictio Sacerdotalis est tale quoddam adiaphoron, cujus genus descendit ex primævo conjugii institutione, & ad εὐταξίαν καὶ εὐσχημοσύνην Ecclesiasticam necessariò requiritur, species verò ea lege Ecclesiastica originem trahit, ac proinde ejus prætermissio est Ecclesiasticæ legis violatio. Ut ergò etiam alii, qui ordinem Ecclesiasticum & leges honestas in aliis rebus nefariè violant, pœnæ legibus adjectæ redduntur obnoxii: Sic ad bonum ordinem, disciplinam & honestatem publicam conservandam ac dignitatem conjugii asserendam rectè animadvertitur in eos, qui ante publicas nuptias cum sponsis suis consueverunt, ubi tamen monendi sunt Ecclesiæ ministri, ut in pœnitentia sive deprecatione Ecclesiastica talibus sponsis imponenda cautos & moderatos sese præbeant & auditoribus suis peccati hujus qualitatem rectè exponant, quod scilic. non quidem pro scortatione haberi debeat, sed contra honestas Ecclesiæ leges cum scandalo publico sit commissum. D. Mentzer. de conjug. pagin. 171. Tarnov. libr. 2. de matrim. capit. 34. quæst. 4.

477. Quæritur 6. *An ad publicam pœnitentiam ab Ecclesiæ ministro cogi possint ac debeant, quibus mense sexto, septimo vel octavo ex novo conjugio nascantur liberi?* Rigidiores quidam Presbyteri Medicorum fundamentorum parùm gnari id affirmant, sed qui rem penitiùs capessunt, in negantem sententiam abeunt. De *septimestri partu* minor est dubitatio. Quamvis enim ex veteribus Eu- 6 An ad pœnitentiam publicam adigendi, quibus Mense sexto ex novo conjugio nascuntur liberi.

typhro Cnidius referente Censorino de die natal. eum monstrosum judicarit, & Romani antiquiores hujusmodi partus tanquam monstrosas raritates non recepetint, ut ex Varrone refert Gell. lib. 3. Noct. Attic. c. 16. quin & abortum dici rationabiliter à Terentio septimestrem partum Donatus in Hecyra act. 3. scen. 3. notet, tamen Hippocratis in libr. de part. sept. autoritas, qui partum septimestrem vitalem ac legitimum statuit, legibus civilibus recepta omnem dubitationem meritò præscindit. Paulus l. septimo mense. ff. de statu homin. *Septimo mense nasci perfectum partum jam receptum est propter autoritatem doctissimi viri Hippocratis & ideo credendum est, eum qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse.* Neque verò necessarium judicandum, menses septem compleri integros, sed sufficit etiam mensis septimi initium, ut colligitur ex l. Intestato 3. final. ff. de suis & legitimis heradit. De *octimestre partu* major difficultas est. Hippocrates in libro de princip. *ὀκτάμηνον γινόμενον οὐδὲν ζῶοι πώποτε* *Octavo mense editus nullus unquam vivit*, quod repetit libro de part. octimestr. Sed in Ægypto, ubi fœtifer Nilus & in Hispania ob pariendi facilitatem & cœli ac soli clementiam octimestris aliquos nasci vitales, multi autores probati tradiderunt. Quamvis verò regulariter octimestres partus non sint vitales, non tamen ob id pro illegitimis habendi sunt, cùm partus etiam legitimus non possit esse vitalis, quam sententiam ut mitiorem plurimi ex eruditis sequuntur, quos recenset Tiraquell. in l. Si unquam. n. 305. C. de revocand. donat. De *sextimestri* partu omnium maximè dubitatur. Cùm enim Ulpianus dict. leg. intestatò, *centesimum octuagesimum secundum diem*, qui in initium septimi mensis incidit, *primum legitimi partus tempus* statuat, ex eo Felinus, Tiraquellus & alii JCti immotè colligere laborant, puerum sexto mense natum non esse pro legitimo habendum. Idem confirmari potest testimonio Aristotelis libro 7. Historiar. animal. capite 4. Plinii lib. 7. Natur. Histor. capite 3. Hippocratis libr. de aliment. & part. septim. Sed contra hanc communiter ab omnibus receptam sententiam disputat Horatius Augenius libro 1. de partu capite 16. & seqq. cui assensum præbet Albericus Gentilis lib. de tempore nascendi. Distinguunt mensem sextum in *principium, medium & finem*, cuilibet parti attribuunt dies decem, ac in ultimis decem diebus legitimum & vitalem nasci partum statuunt, rationibus nixi sequentibus. 1. Puer, qui post conformationem duplo tempore sensibili movetur motu ac triplo in lucem editur, justo tempore natus dicitur. At qui sexto mense ferè exacto nascitur, duplo post formationem tempore moveri & triplo in lucem edi potest, quia Galenus ipse dicit, *anticipare posse unum diem formationis tempus*, quod si statuamus unum vel duos vel tres dies, partus erit sex mensium. 2. Aristoteles *cunctis ferè animantibus constitutum esse à Natura certum pariendi tempus & statos gestationis dies, uni autem homini varia fœtationis & partus tempora laxiore ac liberiore lege concessa esse*, testatum reliquit. Apud quosdam Hispaniæ populos etiam *quinquemestres* partus vitales edi refert Ferdinandus Mena, cui assensum præbet Vallesius ejusdem discipulus in comment. Epidē. Cùm ergò in hoc toto Naturæ mysterio nihil constans ac perpetuum sit, ac Medici & Philosophi in suis decisionibus sibi contradicant, olim enim partus ante nonum vel post decimum mensem non probabatur, nunc frequenti assensu etiam septimestris receptus, ideò castitas conjugum in hisce casibus temerè non est in suspicionem vocanda. 3. Facultas generandi & concipiendi aliquando duobus aut tribus annis anticipat. Ergò eadem facultas in formatione fœtus & partu diebus quindecim anticipare potest. Anticipationis causæ possunt esse variæ, utpotè feminum robur, uteri angustia, alimenti defectus, quodque uterus nondum assuevit gestare fœtus &c. Infantes quandoque cum dentibus nasci Solinus, Plutarchus & Avicenna testantur, quòd si in formandis dentibus vis πλαςικὴ tempus consuetum anticipare potest, quidni etiam in formandis reliquis membris? Potest generari à sene infans septimestris, quidni etiam diebus quatuordecim tempus generationis præveniri posset à juvene? 4. Tempus partus ultra constitutum à Medicis terminum differtur, ut paulò pòst demonstrabitur. Ergò etiam anticipare potest. Si adsunt causæ, quæ fœtum morantur, quidni etiam quæ accelerent? Fingamus mulierem viraginem ac puellam, quæ citiùs in utero formari solet, ab ea editam, quis dubitabit, legitimum esse partum etiam in sexto mense? *Resiluit in uterum Saguntinus infans*, inquit Plinius lib. 7. cap. 3. quòd *portentum fuit insequentis publicæ calamitatis*, quidni ergò, ait Speronius in Dialogis, publicæ lætitiæ præsignificandæ ergò citiùs exilire possit? 5. Exempla partus sextimestris afferuntur ab Avicenna libro 3. medicin. tractat. 2. fen. 21. cap. 1. Augenius dicto loc. capit. 20. quatuor à se observata esse memorat. Quæ cùm ita sint, caveant Ecclesiæ ministri, ne in hisce nimis morosi ac rigorosi sint, sed si constantes novi conjuges negent, à se quicquam hîc peccatum esse, conscientias turbare & dissidiis occasionem præbere desinant.

478. Ex iisdem rationibus facilè intelligitur, non esse ad publicam pœnitentiam cogendam viduam, quæ post mariti mortem in principio undecimi mensis fœtum edit. Ulpianus quidem in d. l. Intestato. §. 11. *Post decem menses mortis natum ad legitimam hereditatem admittendum esse negat*, ac Leotychidas regni successione privatus fuit, quod mater post decem menses à viri absentia eum ediderat, ut Plutarchus in Agesilao memorat. Hippocrates etiam in libr. de Natur. pueri *decimum mensem terminum gestationis longissimum* statuere videtur. *ἐν δέκα μησὶν*, inquit, *γίνεται ταῦτα τὸ μακρότατον*, *in decem mensibus, quod longissimum est, nascitur fœtus.* Sed idem ipse Hippocrates in libro de part. octimestr. etiam undecimum mensem agnovit, quam sententiarum varietatem quidam hoc modo conciliant, quod undecim menses completos mulierem gestare posse neget, primis autem undecimi mensis diebus contingere posse partum statuat, quæ conciliatio probatur ex ipsis verbis Hippocratis lib. de part. octimest. circa fin. *Cùm ultra plenilunium mulier concipit necesse est, eum conceptum undecimum mensem attingere ac apprehendere, quo ad ultimum circuitum perveniat.* Amatus Lusitanus Cent. 1. curat. 27. mentionem facit consanguineæ cujusdam suæ, quæ cùm exactè tempus conceptionis observasset, post decem menses & undecimi tres exactos dies puerum peperit, ubi adducit locum Plinii libr. 7. cap. 5. quòd *homo usque ad initia undeci-*

decimi nascatur mensis. Forestua libr. 28. Observationum cap. 62. idem probare conatur ex Sap. 7. vers. 2. *decium mensium tempore coagalatus sum en sanguine ex semine hominis.* In Græco est δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ. Sed illud accipiendum est non de decem mensibus completis verùm adhuc currentibua, uti etiam illud Maronia:

Matri longa decem tulerant fastidia menses.

2. Maccab. 7. vers. 28. *en utero te portavi menses novem.* Ante Amatum Lusitanum & Forestum Levinus Lemnius lib. de occult. Naturæ miraculis & ante Lemnium Aristoteles & Gellius exempla earum, quæ *undecimo mense* pepererunt, annotarunt, ut ostendunt Tiraquellual. Si unquam. C. de revocand. donat. Alciat. de præsumption. part. 1. præsumt. 40. Albericus Gentilis in lib. de temp. nasc. ex jure Justinianæo *posthumum undecimo mense ad hæreditatem admitti posse* negat, *ex opere tamen Naturæ admitti* concedit. *Quia*, inquit, *de opere Naturæ hic agitur, quæ legibus hominum obligata non est, seposito eo, quòd leges ICtorum censent, notandum quod Hippocrates. Aristoteles, Varro & alii eum admittant, & Adrianus Imperator causâ cognitâ ita decrevit* teste Gellio. Beustius de matrimonio part. 2. c. 36. p. 183. Per Consistoriales Witebergenses in casu fœminæ alicujus, quæ ante & post obitum mariti honestè vixerat & fœmellam pepererat, undecimo post obitum mariti mense, partum eum legitimum esse pronunciatum memorat. Quare cùm in dubio mitior sententia sit acceptanda, *inq; obscuris, quod minimum lædit, sequendum sit*, Ecclesiæ minister non debet rigidè exigere deprecationem publicam à vidua, quæ undecimo post mariti obitum mense infantem edit, præsertim si constet, eam ante & post obitum mariti honestè vixisse, si puellam in lucem edat, si constanter affirmet & juratâ fide astruere velit, ex marito non ea scortatore prolem illam susceptam esse, si Magistratus politicus ab hæreditatis successione posthumum illum minimè excludat &c.

Adjuncta conjugii consummati.

479. Diximus hactenus de adjunctis conjugii inchoati. *Consummati conjugii adjuncta* à quibusdam statuuntur *Conjugum officia*, sed ea superiùs ad effecta retulimus. Alia igitur Conjugii adjuncta quærenda erunt. Ea verò duplicis generis animadvertuntur. Quædam sunt *læta & jucunda*, utpote *status hujus dignitas atque utilitas*, [de qua in προλεγομένοις hujus loci dictum fuit] *ac conversationis inter conjuges suavitas*, [de qua in causa finali conjugii, quæ in fideli ac mutuo adjutorio consistit, itidem actum fuit.] Item, *immunitas illa novorum conjugum*, quâ in politia Judaica primo matrimonii anno à profectione in militiam & aliis publicis negotiis fuêre liberi Deuteron. 24. vers. 5. [Jurisconsulti inter nuptiarum adjuncta numerant *dotem*, quæ ad onera matrimonii faciliùs sustinenda marito ab uxore obtingit, tot. titul. ff. & Cod. de jur. dot. *donationem propter nuptias*, quam Feudistæ vocant *dotalitium*. l. final. Cod. de donat. ante nupt. *pacta dotalia* tot. tit. ff. & Cod. de pact. dotal. Sed hæc posteriora adjunctis Conjugii inchoati fortè rectiùs accensentur.]

1. Ærumna ac molestia.

Quædam sunt *tristia & amara*. Ad quam classem pertinent. 1. *ærumna ac molestia*, quas Deus in pœnam peccati post lapsum primis conjugibus & eorum in hoc statu successoribus imposuit, marito quidem laboris sudorea, uxori verò gestationis ac partus dolores. Genes. cap. 3. vers. 17. dixit DEUS Adamo. *Quia paruisti voci uxoris tuæ & comedisti ex arbore, de qua præcepi tibi dicendo. Non comedes ex ea; maledicta terra propter te, en labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* vers. 18. *Spinam & tribulum germinabit tibi & comedes herbam agri.* vers. 19. *In sudore vultus tui vesceris pane donec revertaris in terram &c.* In his Jehovæ verbis quatuor pœnarum genera viro infliguntur. Primum est *terræ maledictio*, quæ duo agriculturæ incommoda complectitur, *bonarum frugum sterilitatem & noxiarum herbarum fertilitatem*, de qua Poeta canit:

Grandia sæpè quibus mandavimus hordea sulcis,
Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.

Alterum est *diætæ ac victus mutatio.* Ante lapsum vescebatur homo Paradisi fructibus longè nobilissimis, sapidissimis & saluberrimis, jam verò jubetur herbâ agri extra Paradisum esse contentus. Unicum Paradisi pomum plus virium homini contulisset, ac majori cum suavitate ejus esus conjunctus fuisset, quàm hodiè omnium aliorum ciborum ac saccharatorum. Tertium est *laboris impositio.* Ante lapsum operatus quidem fuisset primus parens, coluisset & custodivisset hortum Paradisiacum, Genes. cap. 2. vers. 15. sed absque molestia & sudore, summâ cum voluptate & jucunditate, jam post lapsum sudor narium & calli manuum laborem hominis comitantur. Quartum est *mortis denunciatio.* Laboris idem statuitur terminus, qui & vitæ, imò in illo ipso momento Adamus mori cœpit, quia morti addictus & adjudicatus fuit, quòd Chrysostomus declarat exemplo *malefici*, in quem mortis sententia lata est & in carcere postea longo tempore conclusus detinetur. Lutherus huc accommodat similitudinem *hominis peste infecti, &c.* Atque hæ sunt ærumnæ marito divinitùs impositæ, uxori jam antè denunciatum fuerat vers. 16. *Multiplicando multiplicabo dolorem tuum & conceptum tuum, cum dolore paries liberos & ad virum desiderium tuum & ipse dominabitur in te.* Tria pœnarum genera uxori imponuntur. 1. *Corporis cruciatus & infirmitates*, præsertim tempore gestationis fœtus, quod conceptionem excipit. Quamvis enim uterque sexus post lapsum morbis & infirmitatibus obnoxius sit, tamen ex Medicorum & experientiæ testimonio constat, gravioribus ac difficilioribus morbis fœminas esse subjectas quàm viros. Quamvis etiam partem aliquam istarum infirmitatum etiam fœminæ cælibes ac steriles experiantur, ut sunt molestiæ mensium &c. tamen conceptionis ac gestationis tempore infirmitates ac dolores illi multiplicantur, unde notanter dicit Dominus. *Multiplicando multiplicabo dolorem & conceptum tuum.* הרבה significat & *continuam* & *discretam quantitatem*, intelliguntur igitur & multæ & magnæ molestiæ, quibus gravidæ sunt subjectæ, ac nomine conceptus sive conceptionis intelligitur totum illud tempus, quod inter primam calefactionem, ut loquitur Psaltes Psalm. 51. vers. 7. & infantis ex utero materno eluctationem interjacet, quo fœtus in utero gestatur, quod variis ac diversis morbis & molestiis est obnoxium, statim enim oriuntur capitis dolores acerrimi, vertigo, nausea, fastidium cibi ac potus, ἀνορεξία, crebræ & difficiles vomitiones, dentium dolores, tormina ventris, pica, per quam tales cibi appetuntur, à quibus aliàs Natura abhorret, hæc est viva & realis explicatio illo-

illorum verborum *Multiplicando multiplicabo dolorem tuum & conceptum tuum*, hoc est, statim post conceptionem fœtus conceptio & origo dolorum sequetur. 2. *Partus difficultates.* In statu integritatis absque molestiis & citra omne vitæ periculum fœminæ sobolem edidissent, hodie verò summis cum cruciatibus & præsentissimo vitæ discrimine illud conjunctum est. *Matres nostras vipereo more laceramus*, inquit Bernhardus, ac tantùm non moribunda & exanimis mater infantem edit. Sic ergò conceptionem peccati labe infectam sequitur laboriosa gestatio & dolorosa nativitas. *Mulier cum turpitudine concipit*, ait B. Lutherus, *cum dolore enititur, cum ærumnis sobolem educat.* Si absque maledictione foret, opus generationis esset honestissimum, partus facilimus, sobolis educatio esset summa voluptas; sed post lapsum omnia sunt immutata, inde quoties Scriptura angustias gravissimas describit cum doloribus parturientium easdem comparat 2. Reg. 19. vers. 3. Psal. 48. v. 6. Esa. 13. v. 8. cap. 21. v. 3. cap. 42. v. 14. Jerem. 4. v. 31. cap. 6. v. 24. cap 13. v. 21. cap. 22. v. 23. cap. 30. v. 6. cap. 48. v. 41. cap. 49. v. 22. cap. 50. v. 43. Oseæ 13. vers. 12. Mich. 4. v. 9. Marc. 13. vers. 8. Bernhardus tractat. de passion. Domin. cap. 30. col. 1635. In Scripturis doloris hujus testimonium frequenter invenimus, quia cùm magnitudinem alicujus doloris volumus exprimere, ipsum mulieri parturienti comparare solemus. Ac notum est illud Hecubæ apud Euripidem, *malle se decies in acie stare quam semel parere.* Ratio nostra ex se & suis principiis non potest invenire, qui fiat, quod arbor fructus suos sponte proferat, qui maturescentes sine molestia decidunt, quòd bruta in partu dolores quidem sentiunt sed non tales ac tantos, quales & quantos homo experitur, Moses verò causam nobis apperuit. 3. *Subjectionis erga maritum adversitates. Ad virum desiderium tuum & ipse dominabitur tibi*, id est, nec cum viro satis commode vivere poteris; subjecta eris ei, quem miserè seduxisti, & quia tibi & creaturis rectè imperare nescivisti, jam discas regi ac subjici. Ante lapsum quædam ἐξοχὴ prærogativa & eminentia viro præ muliere fuisset concessa, sed ea nihil molestiæ aut difficultatis conjunctum habuisset, quia neque maritus quicquam importunè vel iracundè fecisset, neque uxor in ullare sese refractariam exhibuisset, sed post lapsum illa harmonia & εὐταξία est disrupta ac mulieris erga virum subjectio est ipsi molesta, acerba & adversa.

2. Calamitates ac miseriæ. 480. 2. *Calamitates ac miseriæ*, quæ conjugibus in hac vita obveniunt fermè innumeræ. Nomine enim sudoris marito & doloris conjugi impositi συνεκδοχικῶς comprehenduntur omnes molestiæ & miseriæ, quæ vitam conjugalem comitari consueverunt, de quibus in genere pronunciat Apostolus 1. Corinth. 7. v. 28. θλῖψιν τῇ σαρκὶ, *tribulationem carnis*, sive in carne *habebunt hujusmodi.* Quamvis enim ad conditionem illorum temporum Apostolus potissimùm respiciat, in quibus propter crebras & quotidianas Ecclesiæ persecutiones conjugatis adversitates duplicabantur, dum in exilium propter fidei confessionem cum uxore & liberis expellebantur, tamen Aphorismus ille Apostolicus generaliter accipi potest de miseriis & adversis, quæ huic vitæ statui & ordini adhærent. Eorum insignis pictura proponitur in Historia nuptiarum Canaanæarum Johan. capit. 2. vers. 3. primo enim statim nuptiarum die defectus vini animadvertitur, sic ergò non in progressu demum conjugii, sed in primo ejus ingressu crux domestica conjuges comitatur, ac hospes ille etiam non invitatus comparet ac toto conjugii tempore cum ipsis commoratur, adeoque omnes ædium angulos occupat. Cæterùm ut tria sunt bonorum genera, *animi* scilicet *corporis & fortunæ*: ita quoque mala & adversa, quæ piis conjugibus obtingunt, ad tres classes revocari possunt, 1. quædam enim *corporibus* ipsorum obveniunt, ut morbi, sterilitas, ὀλιγοτοκία per mortem præmaturam, &c. 2. quædam *animis* adhærent, ut vitia morum, importunitas, morositas &c. 3. quædam *fortunis* accidunt, ut paupertas & inopia. Præter hæc mala etiam *in liberis* multa ac varia coguntur experiri infortunia, qualia sunt, liberorum morbi ac funera, molestiæ educationis, τῶν τέκνων δυστυχία ἀπείθεια, ἀπαιδευσία καὶ ἀναγωγία, de qua graviter pronunciat Siracides capite 16 v. 4. κρεῖσσον ἀποθανεῖν ἄτεκνον ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ. Sed & in *servis ac domesticis* parata est conjugib. adversitatum materia, si sint infidi, immorigeri, desides, ac refractarii &c. Gregor. Nyss. lib. de virg. πολύτροπός ἐστι καὶ ποικίλη τῶν διὰ τοῦ γάμου κακῶν ἡ χορηγία. Nazianz. in carm. sacris. νύμφιος εἶτα νέης θαλάμος τόφος ἄμμιγα τερπνοῖς. Item: ἄρτι κόρη, μετέπειτα δὲ χήρα. Et. δυσμὸς γάμος, ἐν τεκέων δὲ φροντὶς ἀναγκαίη δυστεκέων τε νόσος. &c.

481. *Satanæ insidiæ*, quibus hoc sanctum vitæ genus infestatur. Cùm enim Satanas sit hostis DEI & omnium divinarum ordinationum, ideò etiam huic conjugali ordini vehementer est infensus, ut ex Jobi & Tobiæ Historia imprimis apparet. Jobum affligit Satanas *in fortunis* per incendia & hostiles irruptiones, *in liberis* per repentinam ædium collapsum & liberorum oppressionem *in conjuge*, quæ non erat mariti consolatrix, sed Diaboli adjutrix, *in cognatis & amicis*, qui erant consolatores onerosi, Job. 1. & 2. In Historia Tobiæ cap. 3. v. 8. fit mentio cujusdam Dæmonii, quod septem viros Saræ occiderat, antequam cum ea congrederentur, cui tribuitur nomen ἀσμοδαῖος. 3. Satanæ insidiæ. Nuspiam illud nomen alibi in Scripturis Canonicis vel Apocryphis V. Test. occurrit, dubium ergo nullum, quin ex Judæorum fabulis profectum sit, qui Aschmadai Syrâ voce appellant Principem Dæmoniorum à rad. שְׁמַד quæ Chaldæis significat: 1. *devastavit, perdidit, destruxit.* 2. *fidem abnegavit, apostata factus est*, unde Judæi Christi discipulos loco תַלְמִידִים vocant מְשׁוּמָּדִים *apostatas.* Utraque significatio congruit huic nomini, quia Diabolus verè est ἀπολλύων & Abaddon destructor ordinis divini Apoc. 9. v. 11. & autor omnis ἀποστασίας. Huic Satanæ odio & insidiis, quibus conjugalem statum infestat & Naturæ humanæ corruptioni acceptum ferendum, quod inter conjuges sæpius oriuntur lites, contentiones & jurgia, quibus domesticæ pacis vinculum disrumpitur & conjugalis conversationis suavitas amara redditur, quales contentiones quandoque etiam inter pios conjuges existunt, qui tamen hasce Satanæ insidias agnoscunt, furori ejus resistunt & in gratiam iterum redeunt. Exempla proponuntur *in Abrahamo & Sara* Gen. 16. vers. 5. cap. 21. v. 11. *in Jacobo & Rachele* Genes. 30. vers. 2. *in Jobo uxoris* sannas audire coacto Job. 2. vers. 9. *in Davide*, quem Michol deridet, cùm spiritualem suam lætitiam externo corporis gestu testatam redderet 2. Sam. 6. v. 20.

vers.20. Socratis Xantippe proverbio nobilitata est ob effrenem rixandi libidinem &c.

Consolationes aerumnis conjugalibus opponendae.

482. Caeterùm aerumnis illis, quibus conjugalis status obnoxius est praeter generales Christianae consolationis fontes, ex quibus in omnibus adversis solatii aqua haurienda est, quatuor cumprimis capita pii conjuges opponere debent. 1. *Status conjugalis eminentiam.* Cùm enim ordo conjugalis à DEO ipso sit institutus, ac multis modis honoratus, idcò quicquid in eo piis obtingit adversi, aequâ mente ferre possunt & debent. *Sanctificatur omnis Dei creatura per verbum & orationem.* 1.Tim.4.v.5. quare cùm in conjugio adsit Dei verbum, institutio scilic. hujus ordinis verè divina, ex eo certi esse possunt pii conjuges, quod vivant in statu sancto ac Deo placente, ex quo sponte consequitur, crucem illam, cui obnoxii esse coguntur, non esse irati DEI flagellum, sed paternae castigationis virgam. 2. *Gratiosam Christi praesentiam.* Quemadmodum enim Christus nuptiis in Cana Galilaea institutis interfuit, defectum vini sustulit, & ex aqua vinum optimum paravit: ita adhuc hodiè piis precibus invitatus suâ gratiâ suoq; auxilio conjugibus praesens est, aerumnas mitigat & aquam tribulationis convertit in vinum laetitiae & consolationis: *Sponse voca Christum non est sine munere Christus. Ille merum tarde, dat tamen ille merum.* Quod si quandoque auxilium differtur, cogitent pii conjuges, Christum adhuc hodiè ipsis dicere: *Nondum venit hora mea.* 3. *Divina benedictionis efficaciam.* Benedictio, quae conjugio in prima institutione à Deo est addita, per lapsum non est penitus sublata, sed per eam aerumnae, quae propter peccatum accesserunt, mitigantur atque immutantur. Sudor est pars illarum aerumnarum, quae conjugibus propter peccatum sunt impositae, interim Psaltes Regius testatur, eum piis conjugibus, qui crucem divinitùs impositam patienter ferunt, & ex vera in Christum fide Deo humiliter se subjiciunt, verti in benedictionem Psal.128, v.3. sic & foeminis dolores partus poenae loco sunt impositi, de piis tamen & verè in Christo credentibus uxoribus Apostolus pronunciat 1.Tim.2. vers.15. quod *salventur διὰ τῆς τεκνογονίας* h. e. ἐν τῇ τεκνογονίᾳ quod generatio illa liberorum non impediat salutem, sed si ex fide dolores partus patienter sustineantur, sint opus Deo gratum & acceptum. 4. *Significationem conjugii suavissimam.* Ostendimus superiùs in conjugio proponi dulcissimam imaginem amoris & unionis inter Christum & Ecclesiam, proinde conjuges in omnibus adversis sese hac consolatione erigere possunt, quod in seipsis circumferant speculum ac pignus arcanae inter Christum & Ecclesiam copulae. Quemadmodum igitur Ecclesia & quaevis fidelis anima in cruce hanc consolationem firmiter amplectitur, quod Christus coelestis sponsus ex omnibus aerumnis eam tandem sit liberaturus, ac ad coelestium nuptiarum gaudia introducturus: ita quoque conjuges efficacissimum illud consolationis fundamentum finalem scil. liberationem & futuram gloriam certâ fiduciâ amplecti possunt.

Consolationes pro parturientibus.

483. Quia verò mulierculae in partus angustiis constitutae gravissimis quandoque tentationibus torquentur, ideò Ministri Ecclesiae observent fundamenta consolationum, quae ipsis proponenda sunt, utpotè 1. *Desordinationem.* Non sine singulari Dei providentia mulierculis haec obtingunt, quia Deus Evae dolores illos imposuit. Quod ergo *de labore manuum* dicit Syr. cap.7. v.16. ne oderis ἐπίπονον ἐργασίαν καὶ γεωργίαν ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένην, idem etiam ad *dolores partus* accommodari potest. 2. *Certam vocationem.* Cogitent piae foeminae, hoc pertinere ad muneris conjugalis, ad quod divinitùs vocati sunt, partes. Multi gloriosum est in acie stantem mori: sic coram Deo & hominibus gloriosum est piis foeminis, si in hoc vocationis opere moriantur. 3. *Piorum cum DEO reconciliationem.* Christus aeternas peccatorum nostrorum poenas sustulit, nosq; cum Deo per sanguinem suum reconciliavit, quaecunq; igitur temporales calamitates & molestiae, inter quas etiam dolores partus sunt, piis foeminis obtingunt, non sunt signa irati Dei, sed paternae castigationes, quibus caro coercetur & salus nostra promovetur. 4. *Dei promissionem.* Non solùm in genere promisit Deus omnibus in cruce constitutis, quod cum ipsis velit esse in tribulatione Psal.91. v.15. sed etiam in specie suam praesentiam & auxilium foeminis in partu laborantibus pollicitus est. Psal.22. v.10. *tu eductor meus ab utero.* vers. 11. *super te projectus sum ex matrice.* Si esset absque illo praesentissimo Dei auxilio, nullus infans vivus ac sanus in lucem ederetur. 5. *operis hujus conditionem.* Cogitent piae foeminae, quantum Dei beneficium sit generis humani propagatio, quàm salutare ac necessarium sit illud opus, quod Deus per ipsas perficit. Joh.16. v. 21. *Mulier cùm parit, tristitiam habet, cùm autem peperit puerum, non amplius meminit angustiae propter gaudium, quod homo natus est in mundum.* Hieronymus imprudenter dixit, *nuptiae replent terram, virginitas Paradisum,* quod postea Monachi sub Papatu conjugio odiosè opposuerunt, sed de piorum conjug o rectiùs dicitur, quod & terras & Paradisum impleat, quia liberi in timore Dei educati sunt plantulae Paradisi, sunt organa salutaria Ecclesiae & Reipublicae, *sunt sagittae in manu potentis* Psal.127. v. 5. 6. *exemplorum collationem.* Rachel erat pia & sancta matrona, interim partus doloribus succumbit ac moritur Gen.35. v.18. hoc exemplum respiciant honestae matronae, quibus dolores illi mortem minantur atque inferunt. Cumprimis verò Christum respiciant, qui in cruce in summis animi & corporis angustiis mortuus est, cùm nos ad vitam aeternam regeneraturus salutem nostram operetur.

CAP. X.

De pugnantibus sive contrariis conjugio adversantibus.

Pugnantia cum conjugio.

484. Exposuimus hactenus *adjuncta* sive προσκείμενα conjugii tùm *inchoati* tùm *consummati*, descendendum porrò erit ad ejusdem *pugnantia* sive *contraria.* Quamvis enim quibusdam videatur de *cognatis* priùs agendum esse, antequam ad pugnantia transitus fiat, attamen cùm omnia quae ab illis afferuntur vel in praecedentibus, jam antè sint exposita, vel ad contraria rectiùs referantur, ideò insistentes ordini in tractatu *de Ministerio Ecclesiastico & Magistratu Politico* hactenus observato ab adjunctis ad pugnantia rectâ progredimur viâ. Ad cognata pertinere censent, 1. *Reliqua duo vitae genera,* Ecclesiasticum scil. & politicum, cum quibus respectu causae efficientis principalis ac finis generalis ordo oeconomicus cognationem aliquam obtinet, differt autem ab iisdem formâ & fine speciali

ciali sive proximo. Sed de hac convenientia & discrepantia conjugii cum reliquis tribus Hierarchiis in proœmio hujus loci dictum fuit, quantum sufficit. 2. *Sponsalia*, quæ sunt mentio ac repromissio futurarum nuptiarum, de quorum cum nuptiis convenientia & discrimine superiùs c.4. sect. 3. dictum fuit. 3. *Concubinatum* jure civili sive Romano pristino concessum. Sed cùm concubinatus pluribus modis à conjugio differat, eidemque adversetur, ideò pugnantibus rectiùs accensebitur. Neque enim in concubinatu *consuetudo vitæ individua*, nec *consortium juris tam humani quàm divini*, *nec communicatio* rerum & facultatum, nec filiorum justa hereditas locum habet, quæ omnia ad verum & ratum matrimonium pertinent. 4. *Cœlibatum*. Sed cùm plurimorum in Papatu cœlibatus sit coactus & impurus, cumq; cœlibatus & conjugium in uno eodemque subjecto simul consistere nequeant, ideò ipsum quoque ad conjugii *contraria* generaliter sic dicta referemus.

1 Ratione causa efficientis.

485. *Pugnantia* conjugii revocari possunt ad quatuor generales classes, 1. Quædam *cum causa efficiente*. 2. quædam *cum materia*. 3. quædam *cum forma*. 4. quædam *cum fine conjugii* pugnant. 1. Ratione *causæ efficientis* 1. *principalis ac primaria* quæ est Deus, adversantur conjugio. 1. Vituperationes & insectationes tùm sancti hujus ordinis, tùm sexus muliebris a gentilibus extra Ecclesiam constitutis profectæ. 2. Errores & criminationes hæreticorum in Ecclesia, quibus dignitatem conjugii à divina institutione unicè dependentem labefactarunt. De utrisq; diximus superiùs cap. 4. sect. 1. 3. Prohibitio conjugii qua Papa veterum hæreticorum vestigiis insistens Sacerdotibus & aliis, etiamsi dono continentiæ non sint instructi, matrimonio interdicit, cùm tamen jure divino omnibus (observatis scil. divinæ institutionis legibus) ad illud pateat aditus, unde D. Apostolus prohibitionem illam vocat *doctrinam Dæmoniorum* 1. Tim. 4. v. 1. quia cùm talis prohibitio sit divinæ conjugii institutioni directè opposita, ideò non potest ab alio, quàm à Dei & sanctionum divinarum adversario originem trahere. De hac prohibitione, quatenus Ecclesiæ ministros concernit, egimus in tract. de Ministerio c. 7. sect. 2. quatenus personas aliàs dono continentiæ non instructas spectat, in sequentib. de ea tractabitur. 4. Detestatio secundarum nuptiarum à Montanistis originem ducens, de qua latè egimus superiùs capit. 5. membr. 1. 2. Ratione *causæ efficientis secundariæ & propinquæ*, quæ est legitimus, liber, plenus ac justus tum partium contrahentium, tum eorum, in quorum potestate sunt, consensus, pugnant cum conjugio, 1. error Pontificiorum, quo negant consensum parentum in nuptiis filiorum necessariò requiri, de quo latè egimus cap. 4. sect. 2. art. 1. 2. omnia, quæ vel judicii integritati vel voluntatis libertati ad legitimum ac liberum consensum requisitæ adversantur, utpotè respectu prioris requisiti, error, dolus, ebrietas, fatuitas, furor, respectu posterioris, minæ, justus, metus & violenta coactio, ad quam pertinet Raptus, de quibus ibidem diximus art. 2. 3. Ratione *causæ antecedentis, disponentis ac præparantis*, quæ sunt sponsalia, adversantur cõjugio temeraria repudia, dissolutiones sponsaliorũ absq; autoritate Magistratus & absq; justis & sufficientibus causis institutæ, de quib. diximus c. 4. sect. 3.

2. Ratione materia.

486. 2. Ratione *materiæ* pugnat cum conjugio. 1. Polygamia simultanea, quando vel unus maritus plures uxores, vel una uxor plures maritos eodem tempore habet, quæ posterior polygamiæ species non tantùm primævæ conjugii institutioni & Christianorum legib. in N. T. ut prior, sed etiam omnibus omnium gentium legibus & institutis repugnat. De ea egimus superiùs c. 5. membr. 1. 2. Incestus, qui est conjunctio illegitima in gradibus consanguinitatis vel affinitatis divino jure prohibitis, ex eo sic dictus, quod cesto careat, fuit autem cestus cingulum Veneris, quod in legitimis nuptiis sponsus solvebat. De hisce prohibitionibus graduum diximus cap. 5. membr. 2. art. 2. 3. erroneæ Pontificiorum opiniones, quibus ἀρθρο-ξίαν de prohibitione graduum labefactant, quando statuunt, in Levitico non gradus æquidistantes, sed personas duntaxat ibidem expressas esse prohibitas, prohibitionem illam non ad Christianos in N. T. sed tantùm ad Judæos in V. Test. pertinere, quando prohibitionem consanguinitatis & affinitatis usque ad quartum gradum inclusivè extendunt, spiritualem aliquam cognationem inter susceptorem & susceptam ex Baptismo matrimonium impedientem introducunt, matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum ex more populi Christiani vim legis habente irritum esse statuunt, &c. de quibus omnibus egimus superiùs c. 5. memb. 1. art. 2.

487. 3. Ratione *formæ* conjugio adversantur, 1. Vagæ libidines, scortationes, stupra & quævis illicitæ commixtiones cum 6. præcepto pugnantes. Cùm enim unica & sola illa cohabitatio, quæ in legitimo conjugio instituitur, divinæ legi ac voluntati in 6. Decalogi præcepto expressæ sit consentanea, ideò cùm conjugio in 6. præcepto munito ac confirmato non immeritò pugnare judicantur omnes illicitæ commixtiones 6. præcepto prohibitæ. Earum verò species sunt complures. Stuprum est illicita virginum vel etiam honestarum viduarum defloratio. Fornicatio sive scortatio est inter solutos promiscuè ac committitur etiam cum meretrice ac inhonestis personis. Sodomia est sive cum masculis sive cum brutis præternaturalis commixtio Lev. 18. v. 22. 23. Rom. 1. v. 26. dicitur aliàs respectu prioris speciei pæderastia, respectu posterioris bestialitas, ac in genere peccatum mutum, quod ne nominari quidem debeat inter Christianos. Hùc referendum scelus Onaniticum, voluntaria seminis profusio, mollities dicta, de qua rectè disputant Scholastici, quod sit peccatum ipso adulterio gravius. De his omnibus in explicatione 6. præcepti latiùs disputatur. 2. Impurus cœlibatus, quando illi extra conjugium vivunt, qui continentiæ dono instructi non sunt, ac licet perpetuis ustionibus torqueantur, tamen præfractè spernunt remedium ustionum divinitùs præscriptum 1. Cor. 7. vers. 9. *melius est nubere quàm uri.* Notanter autem dicitur impurus cœlibatus, quia distinguendus est à cœlibatu illarum personarum, de quibus Christus Matth. 19. v. 11. inquit: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* v. 12. *Sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnũ cœlorum, qui potest capere, capiat.* Ac D. Apostol. 1. Cor. 7. v. 7. *unusquisq; proprium suum donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic.* v. 8. *Dico autem nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint sicut ego* v. 34. *innupta cogitat, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & Spiritu.* Hic cœlibatus in personis idoneis fine legitimo susceptus nequaquã improbatur, nec cum conjugio hostiliter pugnat,

3 Ratione forma.

sed

sed est status vitæ Deo placens, à conjugio quidem diversus, non tamen è directo eidem adversus, cùm in utroque vitæ statu sit sancta ac Deo placens castitas. Impurus autem cœlibatus qui vel illicitas libidinum flammas fovet interiùs, vel easdem concubinarum & scortorum consuetudine restinguit exterius, à Deo damnatur, & conjugio extremè adversatur. 3. Concubinatus qui est cohabitatio cum una muliere citra conjugalem affectum. Affinis ei est pellicatus, qui est cohabitatio mulieris cum eo, qui habet legitimam uxorem. Pellex enim unà cum legitima uxore, concubina citra eam habetur. 4. Adulterium, quod est thori conjugalis violatio, quando scilicet maritus potestatem corporis sui facit alteri mulieri, vel quando uxor potestatem corporis sui facit alteri viro. Estque vel simplex, commixtio scilicet conjugis cum persona soluta, vel duplicatum, commixtio conjugis cum alterius conjuge. 5. Anabaptistica uxorum communio, quâ insistentes Nicolaitarum ac Gnosticorum vestigiis sub religionis prætextu uxores habent communes. Contra communionem illam uxorum erudiè disputat Lactant. lib. 3. Inst. cap. 21. (ubi ostendunt incertitudinem prolis & educationis neglectum ex ea oriri) & Salvian. lib 8. de gubernat. Dei, *ubi Socratem per hanc doctrinam, quod uxores debeant esse communes lupanar ex mundo fecisse asserit.* Hac ratione (inquit) *neque ullum virum ullius fœmina maritum, neque ullam mulierem ullius mariti uxorem, neque ullum pignus ullius parentis filium fore statuo. Ubi enim promiscua omnia confusa sunt, nemo est qui suum possit aliquid vendicare.* 6. Divortium illegitimum, quod est temeraria matrimonialis vinculi inter maritum & uxorem solutio, de qua graviter pronunciat Christus Matt. 5. v. 32. cap. 19. v. 7. Marc. 10. v. 11. Luc. 16. v. 18. Amen dico vobis, quia omnis, qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit, adulterium committit, & qui repudiatam duxerit, mœchatur.

4. Ratione finis. 488. 4. Denique ratione *finis* cum conjugio pugnat error Pontificiorum, quo statuunt, conjugium esse Sacramentum verè ac propriè sic dictum, cui scilicet promissio gratiæ justificantis Evangelio propriæ ipsius Christi ordinatione in N. T. sit annexa, de quo errore latè egimus superiùs cap. 3. Cæterùm cùm illa omnis, quæ in classem pugnantium cum matrimonio hactenus sunt relata, facilem ex superioribus habeant explicationem, ideò de tribus duntaxat capitibus, quæ uberiorem tractationem exigere videntur, in hoc capite agemus, videlicet. 1. *de Cœlibatu*, 2. *de Concubinatu*, 3. *de Divortio*, atque ea quidem ratione, ut non solùm doctrina eorum in specie quatenus cum conjugio pugnant, sed etiam in genere, quid de unoquoque horum capitum scitu necessarium, occasione hujus articuli pertractetur.

SECTIO I.

De Cœlibatu.

Cœlibatus etymologia & homonymia. 489. *Cœlibes* Hieronymus magnus ille cœlibatus admirator dictos putat ex eo, *quod cœlo digni sint* lib. 2. adv. Jovin. cap. 19. circa fin. Aliam etymologiæ rationem videre est in gl. marginali apud Augustinum libr. de Grammat. tom. 1. col. 51. *Cœlibes quasi cœlites dicti prisci putant*, quibus verbis glossator Augustini definitionem in contextu positam explicare voluit. *Cœlebs dicitur, qui non habet uxorem, vel qua non habet maritum, qualia sunt Numina in cœlo, quæ absque conjuge sunt, si agapetas attendamus.* (ἀγαπηταὶ tempore Augustini dicebantur concubinæ, quas hoc nomine Clerici ac Monachi tegebant) Respicit verò Augustinus vel ad fictitia Ethnicorum Numina, quæ extra conjugium quidem vivunt, interim stupris & adulteriis sese commaculare finguntur, vel ad Angelos cœlites, de quibus Salvator pronunciat Matt. 22. v. 30. Luc. 20. v. 36. *qui digni sunt futuro seculo, nec nubunt nec nuptui dantur, sed sunt ἰσάγγελοι* absque matrimonii usu in cœlo viventes. Mutuata est hæc etymologia ab Ethnicis, qui itidem cœlibes denominarunt quasi *coelites*, ut constat ex Quintiliano libr. 1. cap. 10. quò alludit etiam illud Modestini: *Quia coelo Saturnus genitalia absciderit hoc nomine appellatos, qui genitalibus careant.* Sed quilibet videt etymologiam hanc esse allusivam. Cæterum nomen Cœlibis accipitur, 1. *latè*, pro eo, qui extra matrimonium vivit, sive castè vivat, sive concubinas habeat, ut ex Martiali notum, sive sic nuptiarum penitus expers ac virgo, sive sit viduus vel vidua. 2. *strictè* pro eo qui extra matrimonium castè vivit, quiq; nullas adhuc expertus est nuptias, in qua posteriore significatione ab Ecclesiasticis Scriptoribus potissimùm usurpari consuevit. Possunt autem omnia, quæ de cœlibatu disputantur, ad duas principales quæstiones revocari. Prior est, *an & quatenus Coelibatus conjugio sit præferendus.* Posterior est, *an ad coelibatum voto aliquo sponte suscepto vel lege Ecclesiasticâ quidam homines astringi possint ac debeant.*

490. Prioris quæstionis explicationem certis propositionibus includemus. Prima hæc esto: *Coelibatus purus & castus in personis ad eum idoneis nequaquam est improbandus.* Hæc propositio opponitur *Judæorum* & quorundam *gentilium* opinionibus, qui cœlibatum penitus damnarunt. In sententiis Bensyræ hæc habentur. *Qui semen ex se non edit, assimilatur effusori sanguinum & qui habitat sine uxore, est sine bono, sine benedictione, sine cohabitatione, sine lege & sine pace. Qui sine uxore est, non reputandus homo.* Hæc opinio fortè ex eo orta, quod in Vet. Test. propter promissionem de Messia sterilitas & ἀτεκνία probri loco fuit habita Gen. 30. v. 23. Luc. 1. v. 25. &c. In libro de nativ. Mariæ (qui Hieronymo tribuitur, cum sit Seleuci Manichæorum discipuli) dicitur, *Scripturam maledictum eum pronunciare qui non genuisset masculum in Israel.* Similia occurrunt apud Chrysostom. Augustin. Damasc. &c. sed ex tota Scriptura non potest locus aliquis afferri, qui id probet. In Oreste Euripidis Helena Electræ probri loco objicit, *quod jamdiu permaneat virgo.* παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου. Mercurius Trismegistus in fine secundi serm. *eum qui liberos non genuerit, non solùm infelicem pronunciat, sed etiam impium & in orco poenis afficiendum.* μέγιστον (inquit) ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι. Apud Spartanos Lycurgus legem tulit, *quâ ullum honorem senioribus in vita coelibe constitutis à junioribus exhibendum esse prohibebatur.* Strabo l. 7. Cœlibes vocat *semivivos*, [illegible] *ta humana parum utiles & dubiæ lucis.* Sed hisce Judæorum & gentilium criminationibus opponenda est doctrina veræ Ecclesiæ, quòd utrumq; vitæ [illegible] nus tàm cœlibis quàm conjugalis Deo placea[illegible]

a. An & quatenus Cœlibatus conjugio præferendus.

1. Cœlibatus purus in personis idoneis non est improbandus

quod in utroque vitæ genere quis Deo placere & vitæ æternæ hereditatem consequi possit, si piè & castè in alterutro eorum vivat. Probatur hoc 1. *ex manifestis Scripturæ dictis*. Matth. 19. v. 12. cùm discipuli Christi dixissent: *Si causa hominis cum uxore talis est, non expedit nubere*, subjecit Christus: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*, ac enumeratis tribus Eunuchorum generibus, inter quos eminent illi, *qui se castrant propter regnum coelorum*, addidit: *Qui potest capere capiat*. Ostendit ergò ab illa primæva conjugii institutione & præcepto eidem addito: *Crescite & multiplicamini*, exceptos esse quosdam, qui vel ad conjugium inhabiles sunt per Naturam, vel peculiari continentiæ dono instructi sunt per gratiam, quo dono illos ad Ecclesiæ ædificationem uti non prohibet, sed concedit. Illud enim χωρεῖν non esse præceptum aliquod, quo Christus legem cœlibatus vel in genere omnibus piis vel in specie omnibus Ecclesiæ ministris, ac ne quidem illis, qui dono continentiæ instructi sunt, absolutè & simpliciter imponere voluerit, evidenter colligitur ex 1. Cor. 7. v. 25. *de virginibus præceptum Domini non habeo*. At si Christus legem aliquam hîc tulisset, utique Apostolus præceptum Domini accepisset. Proinde non præcipit atque imperat Christus coelibatum, sed liberum relinquit illis, qui continentiæ dono instructi sunt, ac consulit, ut quilibet mensuram donorum divinitùs sibi datorum æstimet atq; eligat illud, quod minore cum conscientiæ periculo, majore autem cum Ecclesiæ commodo conjunctum esse animadvertit. Christi vestigiis fideliter insistit Apostolus, qui postquam præceptum de ineundo conjugio proposuisset 1. Cor. 7. v. 2. *propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquæque virum suum habeat*, statim subjicit exceptionem, quod quidam donum continentiæ habeant, qui in puritate & mundicie vitæ coelibis extra conjugium vivere bonâ conscientiâ possint. v. 7. *Volo omnes esse sicut ego sum, sed unusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic*. v. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego*. v. 25. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis*. vers. 26. *existimo ergo hoc esse bonum &c.* Huc referri etiam potest dictum Propheticum Esa. 56. v. 4. *Hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui & tenuerint foedus meum*. v. 5. *dabo eis in domo mea & muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit*. Quia enim in V. T. Eunuchi habebantur exclusi à benedictione Dei Deut. 7. v. 14. ac prohibebantur Ecclesiam intrare Deut. 23. v. 1. ideò proponitur illis hæc consolatio, quod nomen melius & quidem sempiternum ipsis dandum sit præ illis, qui externa benedictione affluunt atque interim foedus Dei non observant. 2. *ex probatis eorum exemplis*, qui statum vitæ coelibis amplexi sunt. Christus nuptiis in Cana Galilææ interfuit, sed uxorem non duxit, neque enim ad generationem sed ad generis humani redemtionem venerat. Paulus Apostolus inter ἀγάμους sese numerat 1. Cor. 7. v. 7. cap. 9. v. 5. Euseb. libr. 3. Histor. Eccles. cap. 38. de duabus filiabus Philippi Evangelistæ, quarum mentio fit Act. 21. vers. 9. commemorat, *quod in virginitate consenuerint*, quod ergò Clemens Alexandrin. libr. 3. Stromat. dicit, *Philippum filias viris elocasse*, id de reliquis duabus accipiendum, nam quatuor ipsi dicuntur fuisse filiæ. Justin. Apol. 2. pro Christ. p. 48. ed. Commel. *permulti provecto sexus utriusq; & sexaginta & septuaginta nati annos, qui à pueris disciplinam Christi sunt assectati, incorrupti & coelibes perdurant. Et glorior me per omne genus hominum nostrorum tales commonstrare posse*. Tertullian. in Apolog. cap. 9. pag. 30. *Quantum à stupris & ab omni post matrimonium excessu, tantùm & ab incestû casu tuti sumus. Quidam multò securiores totam vim hujus erroris virgine continentiâ depellunt, senes, pueri*. 3. *ex coelibatus commodis*. Christus Matt. 19. v. 12. quosdam *propter regnum coelorum se castrare asserit*. Paulus 1. Cor. 7. v. 32. de ἀγάμῳ pronunciat, *quod solicitus sit de iis, quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino*. v. 34. *quod virgo cogitet, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu*, de quorum dictorum genuinâ explicatione paulò pòst plenius dicetur. 4. *ex Impp. Constitutionibus*. Christiani Impp. Constantinus, Constantius & Constans poenas coelibatus infirmarunt. l. 1. C. de Infirm. poen. coelib. *Qui jure veteri coelibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur atq; ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii foedere fulcirentur, sitq; omnibus æqua conditio capessendi quod quisq; mereatur &c. Quam rem & circa foeminas existimamus, earumque cervicibus imposita juris imperia, velut quædam juga solvimus promiscuè omnibus*. Euseb. lib. 4. de vit. Constantini memorat, decreto illius Imp. *abrogatam fuisse legem veterem, quæ privabat hereditate eos, qui liberos non habebant*, ac subjicit, *multos viros ac multas foeminas ob amorem Dei perpetuum coelibatum fuisse professos*. 5. *ex Patribus* in laudem & honorem coelibatus multa afferri possent, negari enim nequit quosdam ex ipsis veros encomii limites, quandoque transiliisse & cum contumelia conjugii coelibatum laudasse, ut postea apparebit. Hic illud duntaxat observare convenit, quâ occasione coelibatus admiratio satis maturè in Ecclesiam introducta sit. Ea v. ex D. Pauli 1. Cor. 7. & ex Justini & Tertulliani dictis anteà citatis colligitur triplex, 1. *Ethnica scortationis familiaritas*. Judæis polygamia & gentilibus scortatio adeò erat familiaris, ut Apostoli in Concilio Hierosolymitano eam disertè prohibere necesse habuerint. Ut ergò fideles ad Christum conversi ab omni libidinum genere sese abhorrere ostenderent, extremum maximè contrarium eligebant, ab ipso etiam conjugio abstinentes, quò manifestiùs suam temperantiam ostenderent. Isti ergò pro Angelis suspiciebãtur ratione habita sordium & turpitudinum gentilibus consuetarum, inde factum, ut coelibatum eò plures affectarent, quia quæ in precio & commendatione homines haberi vident, ad ea maximo studio aspirare solent. 2. *persecutionum atrocitas*. Magistratus in Ecclesia primitiva Apostolicæ vicina erant Ethnici, ideò Christianis quotidiè impendebant facultatum direptiones, proscriptiones, vincula & omnis generis persecutiones, ad eas ferendas expeditiorem videbant esse coelibatum, cùm conjugalis ex intuitu liberorum & uxoris in persecutione dolor augeatur. 3. *Conjugiorum imparitas*. Christiani Judæis & gentilib. intermixti vivebant, & qui ad Christianam fidem convertebantur, ad ejusd. professionem non poterant statim inducere conjugem adhuc infidelem, ex illa conjugiorum imparitate pietatis exercitiis multa videbant objici impedimenta, inde coelibatui æquiores erant.

491. Quæ

491. Quæ contra hanc propositionem urgeri possunt, facili negotio esplicantur. 1. Gen. 2. v. 18. dicit Dominus: *Non est bonum, hominem esse solum, faciamus ei adjutorium. Ergo cœlibatus non est bonus nec probandus.* Resp. Apostolus disertè dicit: *Bonum est homini mulierem non tangere* 1. Cor. 7. v. 1. hoc est, à ducenda uxore abstinere. Ut ergò ea verbis Apostoli non potest colligi præceptum aliquod generale necessitatem cœlibatus introducẽs, ita nec ex verbis Dei inferri potest præceptum aliquod generale necessitatem conjugii indistinctè omnibus imponens. Quidam igitur respondent, *verba Dei apud Mosen accipienda esse de bono speciei, verba Pauli de bono individui.* Sed hoc rectè esplicandum: Pronunciatum divinum continet generalem conjugii institutionem, Paulus ponit exceptionem à regula & loquitur de iis, qui continentiæ dono instructi sunt. Deinde Paulus non simpliciter & absolutè pronunciat, bonum esse homini mulierem non tangere, sed addit limitationem & esplicationem, *propter præsentem necessitatem* v. 26. propter statum scilicet illorum temporum, in quibus immânes Ecclesiæ persecutiones vigebant, & quia propter exiguum piorum cœtum imparia conjugia, hoc est, inter maritum fidelem & uxorem infidelem ac vice versa inter uxorem fidelem & maritum infidelem necessariò erant frequentia. Bucerus in defens. reform. Colon. c. 116. p. 389. paulò obscurius respondet, *dictum Mosaicum, Non est bonum, hominem esse solum, de hominibus in genere & de præsente vita, non speciatim de singulis neque de tota electorum vita accipiendum esse.* Dictum autem Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere, accipiendum esse de universa vita electorum, quæ cùm perfecta & absoluta fuerit, nullam amplius conjugalem communionem habebit.* Pererius lib. 4. in Genes. p. 602. talem profert conciliationem: *In exordio mundi propter hominum paucitatem non fuisset bonum abstinere conjugio, neque enim genus humanum perpetuari aut propagari potuisset, sed postea infinitè multiplicata hominum copiâ nulla ratio quenquam hominum urgebat & cogebat in matrimonium.* Resp. neminem eorum, qui castè extra conjugium vivere possunt, ad illud *cogimus* vel *cogendum esse* dicimus, nec cœlibatum in illis, qui continentiæ dono instructi sunt, improbamus, sed ut conjugium illis, qui uruntur, necessarium, ita reliquis ab ustionum flammia liberis liberum relinquendum dicimus. Præterea bonum illud conjugii, cujus in primæva institutione fit mentio, est perpetuum nec ad V. tantùm sed etiam ad N. Test. pertinet, quia multiplicatio humani generis non tollit bonum propagationis & adjutorii Apud Aug. Confess. cap. de conjug. Sacerd. *Natura hominum formatur illo verbo Dei, Crescite & multiplicamini, ut sit fœcunda, non solùm initio creationis, sed tantisper, dum hæc corporum Natura existet, sicut hoc verbo terra fit fœcunda, germinet terra herbam virentem. Propter hanc ordinationem non solùm initio cœpit terra producere gramina, sed quotannis vestiuntur agri, donec existet hæc Natura &c. quod ergò adversarij dicunt, initio fuisse mandatum conjugium, nunc non esse, id perinde est ac si dicerent: olim nascentes, homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt.* Pergit Pererius: *Longè aliam ac diversam rationem fuisse matrimonij in statu innocentiæ, atque nunc est in statu Naturæ corruptæ. In illo enim statu facta fuisset generatio & multiplicatio hominum electorum sine ulla libidinis turpitudine, sine ullo corporis aut animi vitio & impedimento, quo à cultu & obsequio Dei conjuges ulla ex parte retardarentur, in hoc statu omnia esse contraria.* Resp. primò per ὕϛερον. Etiam post lapsum de conjugio dicit Spiritus S. Hebr. 13. v. 4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ac uxor pia non minùs post lapsum quam ante lapsum ex ipsius Dei ore est viri *adjutorium* non solùm in re œconomica, sed etiam in ipsis pietatis exercitiis. Secundò per inversionem. Quia post lapsum paucis datum est, castè extra conjugium vivere, ideò quod institutum fuit *in officium*, illud post lapsum cessit *in libidinis remedium.* Nec adhærens illa libidinis lepra vel generationis opus vel conjugii statum per se sanctum & mundum ita immutat, ut in eo pacatâ & tranquillâ conscientiâ vivere quis nequeat. At quotusquisque eorum, qui virginitatem incautè voverunt & animo & corpore castus sit, dies Domini manifestabit. Denique per concessionem Conjugium quandoque secum impedimenta quædam trahere non negamus, ideò cœlibatum in personis idoneis non improbamus. 2. *Apostolus in genere dicit* v. 2. *Propter fornicationem habeat unusquisque suam uxorem & unaquaque suum virum habeat, ubi nomen generale ἕκαστος & verbum imperandi ἐχέτω observationẽ meretur.* Resp. Apostolus loquitur de illis, qui non sunt instructi dono continentiæ, sed imminet illis periculum scortationis, si extra conjugium vivere velint, hoc est, loquitur de illis, *qui uruntur*, ut exponit v. 9. illis non amplius liberum est matrimonium inire vel non inire, sed ob evitandam scortationem conjugii necessitas illis incumbit. De reliquis, qui continere possunt, ibidem disertè addit: *Unusquisque donum suum habet, alius sic, alius verò sic.* v. 7. *de virginibus præceptum Domini non habeo* v. 25. 3. 1. Tim. 5. v. 14. *Volo juniores viduas nubere, filios procreare. Ergo cœlibatus illis non est licitus.* Resp. idem Apostolus inquit 1. Cor. 7. v. 7. *Volo omnes homines esse sicut ego sum.* Item: *dico non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint.* Ergo ex locutione indefinita non debet extrui Universalis. Apostolus vult juniores viduas nubere, si scilicet continere nequeant, si metus subest, ne occasionem calumniandi adversario exhibeant, ut ibidem additur. Vicissim vult eas in viduitate manere si scilicet continere possint, & propter temporum illorum necessitatem.

492. Secunda propositio, *Cœlibatus absolutè & in se bonum opus non est, sed est status boni operis & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur.* Probatur id 1. *ex ipsius cœlibatus Natura.* Coelibatus est talis vitæ status, quo quis & benè & malè uti potest, qui ea recta intentione & legitimo fine à Spiritu S. approbato, coelibatum eligit & corporis atque animi castitatem in eo servat, illi coelibatus est bonus, sed qui ex perversa & præpostera quadam persuasione de satisfactione pro peccatis & meritis acquirendis coelibatum eligit, qui continentiæ dono instructus non est, qui ustionum flammis in eo interius torquetur, sive eas restinguat sive minùs, illi malus est coelibatus. Esai. 56. v. 4. dignitas Eunuchatus æstimatur non ex nuda & simplice à conjugio abstinentia, sed ex eo, *si fœdus Domini observet* 1. Tim. 5. v. 6. vidua, si coelibatum suum referat non ad verum finem, sed carnis delitias, dicitur *vivens mortua.* 2. *ex regula Apostolica* 1. Corinth. 7. v. 36. Si coelibatus in se ac per se esset cultus Dei non permitteret Apostolus, ut ia, qui exist i

2. Cœlibatus per se non est bonum opus, sed boni operis status.

se ἀσχημονεῖν super virgine ὑπέρακμος eam nuptui tradat, quin potiùs diceret, nulla ratione judicii humani habitâ custodiendam esse filiæ virginitatem, sicut 1.Cor.4.v.3. dicit, *mihi pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die.* 3. *ex veterum doctrina.* Hieronym. cœlibatui plusquam par est, sæpius tribuit, idem tamen libr.1.adv. Jovin.c.6. circa med. rectè scribit: *Ut circumcisio nihil est & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei; sic nihil prodest absque operibus cœlibatus & nuptiæ, cùm etiam fides, quæ propriè Christianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur & hac lege virgines quoque Vestæ & Junonis univiræ in Sanctarum queant ordine numerare.* Gregor. Nazianz. in orat. in funere soror. *Nec nuptias propter Naturam propriam esse fugiendas, nec virginitatem propter Naturam propriam extollendam, sed mentem esse, quæ nuptiis & virginitate bene vel male utitur.* August. in lib. de bon. conjug. c.9. *Videndum est nobis, alia bona nobis Deum dare, quæ propter seipsa expetenda sunt, sicut est sapientia, salus, amicitia: alia quæ propter aliquid sunt necessaria, sicut doctrina, cibus, potus, somnus, conjugium concubitus &c. his itaque bonis, quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc, propter quod instituta sunt, utitur, peccat aliàs venialiter, aliàs damnabiliter. Quisquis v. eis propter hoc, quod data sunt, utitur, bene facit, cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius facit.* lib. de S. virg. c.8. *Virginitas, non quia talis est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne servetur, Spiritus tamen religione ac devotione servatur ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam vovet & servat continentia pietatis.* libr. 6. de civ. Dei c.36. *Constituamus ambos bonos* (cotinentem & conjugatum) *profectò melior est conjugatus fidelissimus & obedientissimus Deo quàm continens minoris fidei minorisq; obedientiæ.* Thomas opusc. 17. cap. 6. cœlibatum & conjugium vocat *media, per quæ ad communem Christianismi finem pervenitur, qui est Dei & proximi dilectio.* Inter opera Joh. Gersonis Cancellarii Parisiensis extat opusculum *de perfectione religionis Christianæ sine votis & consiliis*, in quo propos.3. sic loquitur: *Religio Christiana potest absq; voto obligante ad consilia perfectè & perfectissimè observari. Patet de Christo qui non legitur vovisse consilia, qui fuit tamen suæ legis perfectissimus observator. Patet insuper de Apostolis & discipulis & Christianis in primitiva Ecclesia, quorum multi erant uxorati, & multi possessiones habuerunt, quidam in communi, quidam in proprio.* Bellarmin. ipse lib. de Monach. c.32. resp. ad 6. *Virginitas absolutè considerata, ut solùm dicit negationem quandam conjugii non est virtus, sed ut est perfecta quædam refrenatio concupiscentiæ.* (At perfectam illam concupiscentiæ refrenationem ubi tandem in votivis illis virginibus inveniemus.) Rectè igitur Confess. Wirteb. scribit: *Etsi cœlibum status sit in publicis periculis tranquillior & ad peragenda publica ministeria his, qui donantur, accommodatior, tamen non est sentiendum, quod hoc vitæ genus per se sit coram tribunali Dei excellentius aut sanctius quàm conjugium.*

493. Opponenda est hæc propositio *immodicis cœlibatus encomiis*, quibus non solùm in se ac per se cultus Dei statuitur, sed etiam satisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ illi tribuitur. Bell. quidem lib.2. de Monach. c.6. impudenter negat, *ullum Catholicum docuisse, quod vota Monastica*, inter quæ est votum cœlibatus, *mereantur remissionem peccatorum*, atque hoc nomine Melanchthoni id asserenti *mendacium* tribuit. Sed contrarium ex doctrina & praxi Pontificiorum facilè demonstrari potest. Quidam enim ex Scholasticis disputant, *quod opera etiam minima, ut stare, sedere, comedere, bibere &c. quæ in cœlibatu fiunt à Monasticis personis, sint Deo acceptiora, quàm opera maxima primæ & secundæ tabulæ, quæ à conjugatis fiunt.* Bernhardinus in Rosario scribit, *virginitatem præservare ab interitu damnationis æternæ, & in ejus figuram præcepisse Deum*, Num.31.v.17. Iud.21.v.11. *mulieres, quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.* Item: *Monachos ac Moniales in suis substantialibus votis, inter quæ est perpetuus cœlibatus, non tantùm pro suis verùm etiam sanctorum & aliorum fundatorum peccatis satisfacere*, inde in hymno de virginibus canunt: *Hujus obtentu Deus alme nostris, parce jam culpis vitium remittens.* Marullus dicit: *Mosen, quia conjux fuit, non potuisse ingredi terram promissionis. Iosua v. propterea quia cœlebs fuit, hoc fuisse datum.* In eodem Bernhardini Rosario ex Thoma allegatur hæc sententia: *Religiosus tantùm facit donum Deo in sua professione* (quæ complectitur etiam votum perpetui cœlibatus) *quod per id consequitur plenariam indulgentiam omnium suorum peccatorum à pœna & culpa.* Et addit Bernhardinus: *Quando religiosus recordatur se fecisse promissionem, & de hoc est contentus, & de novo eam faceret, si non fecisset, qualibet vice consequitur indulgentiam plenariam omnium peccatorum.* Alb. Piggius in contr. cap. 14. de votis. *Monastice assumitur à profitentibus, quia creditur valere ad satisfaciendum pro peccatis, utq; per eam impetremus div. gratiam.* Item: *Monachi castrant se propter regnum Dei assequendum & gratiam Dei erga nos promerendam*, unde versus:

Inclyta virginitas cœlos quæ dote mereris,
Cum thalamis Christe consocianda places.

Joh. à Daventr. in Harm. Aug. Conf. f.514. *Si hæc docuerunt Monachi, se hoc vitæ genere mereri remiss. pecc. & justificationem coram Deo, sed ampliùs etiam, certè nihil falsi docuerunt &c.* Catech. Rom. p. 552. *Unicuique in sacris literis suaderi virginitatem, ut quæ matrimonii statu præstantior sit, majoremq; in se perfectionem & sanctitatem contineat.* Petrus à Soto in Conf. Cathol. cap. de votis: *Vota Monastices ideò æquivalere Baptismo, quia sint magna satisfactio pro peccatis, unde quandoq; & quidem frequentiùs plena omnium peccatorum satisfactio esse possint, quod ad immunitatem à pœna futuri seculi pertinet.* Bellarm. ipse statuit, *religiosos posse alios participes facere suorum operum professionem Monasticam tollere pœnam sicut Baptismus, licet non simul culpam, suscipientes Monachatum remitti omnia peccata*, quod probat ex visione Antonii &c. libr.2. de Monach. c.9. disputat *continentiam esse verè meritoriam gloriæ singularis in vita æt.* Communiter omnes Pontificii statuunt, *cœlibatum pertinere ad opera supererogationis, cùm plus præstet quàm lex divina à genere ab omnibus requirit, conjugium esse statum imperfectionis, cœlibatum v. perfectionis, ob quam perfectionem Monachi & Moniales cœlibes sua merita & opera supererogationis interventu pecuniæ aliis, qui sunt in statu imperfectionis, communicant & applicant.* Tribuunt virginibus *distinctas in cœlo cellulas & aureolas* pro diversis scilicet meritorum gradibus. Quæ pro stabilienda hac sua assertione proferunt, pleraq; jam antè tom. 3. Locorum in tract. de Evangelio sunt exposita.

1. Esai.

1.Esai.56.v.4. *Eunuchis dabo nomen melius.* Responsionem pete ex §.93. 2.Matth.19.v.12. *Sunt Eunuchi, qui se castrant propter regnum cælorum,* vide §. 96. 3.Apoc.14.v.14. *Virgines sequuntur agnum quocunque ierit,* vide §.101. & confer D. August.hom.9.in Apoc.&Dn.D.Hoë lib.4.in Apoc. c.14.pag.452. Restant explicanda duo Scripturæ dicta, quæ prioribus in hac quæstione conjungunt. Prius est Syracidis cap. 26.v.20. *Non est ponderatio digna animæ continentis.* Resp. ipse Barradius scriptor Pontificius agnoscit de continentia matrimoniali Siraciden loqui lib.3. comment. in Evang.Concord.lib.8.c.15. id quod ex toto contextu manifestum.In præcedentibus dicitur v.16.*Gratia mulieris delectabit virum ejus.* v.17. *donum Domini mulier tacita & prudēs.* v.18.*gratia super gratiam mulier timorata & fidelis.* Posteà additur v.20. *non est pondus omne dignum continentis animæ suæ,* ubi relativum αὐτῆς manifestè probat de muliere viro juncta sermonem esse. In sequentibus subjicitur v.21.*Sol oriens in altissimis Domini & pulchritudo mulieris bonæ in ornamento domus ejus.* Ergò loquitur de proba ac pudica matrefamiliàs. Neque est, quod urgeatur vocabulum ἐγκρατοῦς, esse enim in piorum conjugio castitatem & ἐγκράτειαν ostendimus suo loco & manifestum illud est 1. Tim.3. v. 2.&3.Posterius dictum est Pauli 1.Cor.7.v.32.*Qui sine uxore est, solicitus est, quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo.* v.34.*innupta cogitat, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu.* Resp.1.Spiritus S.etiam à conjugibus requirit, ut curent quæ sunt Domini & sint sancti corpore & spiritu. Rom.12.v.1. 1.Cor.6.v.19.20.2.Cor.7.v.1. 1.Tim.2.v.15. ac in conjugio etiam pietatem ac curam divinorum, sanctitatem, castitatem, pudicitiam locum habere evidenter testatur. 2.exempla Abrahæ, Saræ, Isaaci ac Rebeccæ, Zachariæ & Elisabethæ &c. comprobāt, pios conjuges curare quæ sunt Domini. 3.verba igitur Apostoli non sunt accipienda *exclusivè*, quasi scilicet conjuges non possint curare quæ sunt Domini & corporis atq; spiritus sanctitatem tueri, fieri enim potest, ut conjugatus minùs implicetur negotiis secularibus & minùs curet ea, quæ sunt mundi, quàm cœlebs, si sc. illi pia uxor ac sedula materfamiliàs contingat, quæ curam rei familiaris sustinet, ut maritus eò liberius & expeditius ministerio Ecclesiast. vacet. Negari certè nequit, uxorem ipsius Dei ore vocari mariti *adjutorium*, non tantùm in liberorum procreatione, in pia eorundem educatione, in rei familiaris administratione, sed etiam in Dei invocatione & aliis pietatis exercitiis. Proinde sicut cœlebs potest *nubere in Domino* 1.Cor.7.v.39 ita potest conjunx placere marito & vicissim maritus uxori in Domino, si nimirum uterque pius sit & Deo placere studeat. Quando enim voluntas conjugis divinæ voluntati sese unicè accommdat, tùm evenit, ut qui conjugi placere studet, ipsi etiam Domino placeat. Hûc afferri possunt illustrationis gratia distincta Apostoli præcepta, in quibus tùm prohibet tùm præcipit, ut alteri placere studeamus, sed diverso respectu, Priora generis hæc sunt: Gal. 1.v.10. *Si hominibus placerem, servus Christi non essem.* Eph.6.v.6. *Servi obœdite dominis, non tanquā hominibus placentes.* 1.Thess.2.v.4. *non loquimur tanquam hominibus placentes.* Hæc omnia intelligenda sunt de tali ἀνθρωπαρεσκείᾳ ac hominibus complacendi studio, quod conjunctum est cum transgressione ac neglectu voluntatis divinæ, si scilicet quis *magis* curat hominibus quàm Deo placere. Posteriora generis hæc sunt: Rom.15.v.2. *quilibet proximo suo placeat in bonum.* 1.Cor.10.v.33.de seipso pronunciat Apostolus, *per omnia omnibus placeo,* hæc intelliguntur de tali complacentia, quæ est in Domino non contra Dominum. Pari modo res se habet in conjugio: Si maritus studet uxori & vicissim uxor marito placere in Domino, hoc est, quatenus & quamdiu voluntas ejus congruit cum divina voluntate, illud tantum abest, ut sit pietatis impedimentum, ut potius sit opus bonum ac Deo gratum, si ex fide & dilectione proficiscatur. Refero hûc egregium locum ex Claud. Espensæo Episcopo comm. in Tit.2. *Quod Apostolus dicit, innuptam cogitare, quæ sit Dei, ut sit sancta corpore & spiritu, non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore Christianam conjugem castam. omnibus quippe fidelibus dicitur, eorum corpora esse membra Christi, Dei vivi & Spiritus sancti templa.* 4. quinimò incendia & flammæ libidinum in illis, qui continentiæ dono instructi non sunt, curam divinorum impediunt, corpus & spiritum coinquinant, & conscientiam à Deo avellunt, ac viduas quasdam curare non quæ Domini sunt, sed quæ sunt mundi *ac viventes esse mortuas* disertis verbis pronunciat Apostolus 1. Tim.5.v.6. unde non immeritò aliquis pronunciaverit, esse tolerabilius ἄττομαι *placere uxori, quam incendio concupiscentiæ uri,* nemo enim ignorat quam illa cura placendi conjugi suæ decrescat & imminuatur educatione liberorum, rei familiaris administratione, curâ officii publici & mutuo crucis sensu. 5. absit igitur, ut verba Apostoli hoc sensu accipere velimus, quod vel omnes vel soli cœlibes curent, quæ sunt Domini ac sint sancti corpore & spiritu, *sunt plerique cœlibes* (scribit Cassand. in consultat. art.23. de cœlib. Sacerd. p.197.) *qui usque adeo cœlibatu suo ad ea, quæ Dei sunt, expeditius curanda non incitentur, sed etiam contrà curis hujus seculi supra reliquos homines immergantur & obruantur.* Sed proponitur finis & scopus cœlibatus, ad quem scilicet respicere debent continentiæ dono instructi, in hoc vitæ statu eligendo, videlicet ut expeditiùs & liberiùs, quæ sunt Domini curare possint indivulsè ac minore cum distractione Deo adhærere ac sanctificationem sectari. Cœlibibus enim pauciora objiciuntur impedimenta in curandis iis, quæ sunt Domini, quàm conjugatis. 6. Cumprimis verò respicit Apostolus ad conjugia imparia, inter maritum fidelem & uxorem infidelem, vel inter uxorem fidelem & maritum infidelem, in quibus multa impedimenta pietatis exercitiis objici solent. 7. Qui disputant, in conjugio quæri delitias carnis, expendant esse hunc abusum conjugii, cùm contrà pii exemplo Tobiæ orent, Tob.8,9. *Domine tu scis, quia non luxuriæ causâ accipio sororem uxorem, sed sola posteritatis dilectione;* expendant etiam conjugalem castitatem esse donum Dei 1.Cor.7.v.7. (quo sensu dictum illud Apostolic. à plerisque accipitur) & in ipso conjugio carnis concupiscentiam esse frenandam, ne ruat in delicta contra divinam legem & in conjugio cujusque *vas possidendum in sanctificatione & honore, non in morbis concupiscentiæ* 1.Thess.4 v.4.&5. expendant Apostolum potiùs *tribulationem carnis* quàm delitias carnis conjugibus tribuere 1. Corinth.7.v.28. expendant conjugium esse scholam crucis, patientiæ, invocationis & aliarum Christianarum virtutum, expendant æstus libidinis per cœlibatum non extingui, sed honestate nuptiarum excusari.

3. Cœlibatus non nisi in personis idoneis probandus.

494. Tertia propositio. *Cœlibatus non nisi in personis idoneis probandus & laudandus est.* Idoneas personas intelligimus eas, quæ dono continentiæ sunt instructæ, nec sentiunt interiores ustiones & flammas. Probatur hæc propositio. 1. *ex assertione Christi* Matth.19.v.11. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Dixerant Apostoli: *Si tale est negotium hominis cum uxore non expedit nubere*, illis Christus eo modo respondet, ut non neget posse extra conjugium commodiùs & minori cum molestia & distractione vitam transigi, sed simul innuit, non esse omnes ad cœlibatum idoneos, nec omnibus esse datum, ut castè extra conjugium vivere possint. 2. *ex disputatione Apostoli* 1. Corinth.7. ubi disertè docet, non posse indiscriminatim quibusvis cœlibatum præscribi vel suaderi, sed ad diversitatem personarum, donorum & vocationum hîc esse respiciendum. v. 1. dicit: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Sed statim addit v. 5. *propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam & qualibet virum suum*, ostendit igitur ob fornicationis periculum quibusdam magis convenire conjugium quàm cœlibatum. Origen. hom.11. in Exod. *Bonum est homini mulierem non tangere salvo tamen remedio his, qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali.* v.7. inquit: *Volo omnes homines esse sicut ego sum*, sed statim subjicit: *Veruntamen unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius sic, alius verò sic.* Docet igitur quemlibet debere ad mensuram doni divinitùs sibi concessi in eligendo cœlibatu respicere nec majora viribus suis aggredi. v. 8. dicit: *bonum esse non nuptis ac viduis, si in illo vitæ statu permaneant*, sed statim addit v.9. *quod si non se continent, nubant, melius est enim nubere quam uri*, statuit igitur illis, qui uruntur, ut se continere non possint, melius esse in conjugio quàm extra illud vivere. 3. *ex determinatione temporis & ætatis* 1. Tim. 5. v. 9. sexaginta annorũ ætatem requirit Apostolus in vidua ad Ecclesiæ ministeria eligenda, sed de *junioribus* dicit v.14. quod debeant nubere, filios procreare, domus regere, ostendit igitur junioribus non debere vel præcipi vel suaderi cœlibatum, nisi dono continentiæ instructæ sint, quâ de re in sequenti quæstione plura dicemus.

495. Opponenda est hæc propositio Pontificiis, qui 1. omnibus Ecclesiæ ministris in majoribus Ordinibus constitutis cœlibatus jugum imponunt, cùm tamen ipsis non constet, an continentiæ dono omnes instructi sint, imò experientiæ testimonio manifestè probetur, multos ex illis hoc continentiæ dono non esse instructos, de quo in tract. de Minist. Ecclesiast. cap.7. sect.2. latissimè fuit disputatum. 2. votum perpetui cœlibatus suscipiunt ab illis personis, quæ nondum satis explorarunt suorum donorum mensuram, nec certò sibi polliceri habent, quod castè extra conjugium vivere & in corporis ac spiritus sanctitate ab ustionibus liberi perseverare possint, unde multis injiciuntur tales laquei, quibus per carnis & spiritus inquinamenta demerguntur in perditionem & interitum, ut rectè dixerit quidam ex ipsis Pontificiis, *multos potuisse salvari in conjugio, qui damnantur in cœlibatu.* Quin & personas juvenculas, quæ incautè & improvidè cœlibatum perpetuum voverunt, collocant in eum vitæ statum, in quo viget otium, abundantia, saturitas panis, ex quibus radicibus qui fructus oriantur experientia clamat. 3. statuunt, quosvis ad cœlibatum & virginalem continentiam idoneos esse modò velint ac continentiæ donum à Deo omnibus petentibus dari. Conc. Trid. sess. 8. can. 9. *Si quis dixerit, posse omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos, supra id, quod possumus tentari.*

496. Quarta propositio: *Cœlibatus non est laudandus cum contumelia conjugii.* De veritate hujus propositionis nemo dubitare potest, qui cõjugium esse statum ab ipso Deo institutum, in quo castitas & sanctificatio, non minùs quam in cœlibatu locum habet, ex animo credit, quia contumelia conjugio illata in Deum ipsum, utpotè conjugii autorem redundat. Deus est, qui adhuc hodie matrimonii vinculo homines *conjungit* Matth. 19. v.6. qui nuptias adhuc conciliat Prov.19.v.14. qui mutuum sponsi & sponsæ amorem excitat Eph. 5.v.25. qui sobolem conjugibus largitur Psal.127. v.4. quod si conjugio tribuitur immundities ac pollutio, Deus pollutionis & immunditiei autor ac fautor statuitur. Nequaquam igitur hoc sensu ac respectu cœlibatus conjugio præferendus est, quasi in solo cœlibatu sit castitas, pudicitia, mũditia & sanctimonia, cùm hæc omnia Spiritus sanctus etiam piis conjugibus tribuat 1. Thess.4.v.3. 1. Timoth.5.v.15. Tit.2.v.4. Heb.13.v.4. 1. Petr.3.v.2. ac proinde in utroque vitæ statu castitatem ac sanctitatem locum habere posse evidenter doceat, id quod etiam piis piorum veterum dictis comprobari potest. Ignat. in Epist.6. ad Philadelph. p.35. *ἐάν τις φθορὰν καὶ μολυσμὸν εἶναι λέγῃ τὴν νόμιμον μίξιν καὶ τὴν τῶν παίδων γένεσιν, ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα ἀποστάτην.* Clemens Alexandr. libr.3. stromat. *Quemadmodum ea, quæ non nupsit, solicita est de iis, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu, ita etiam quæ nupsit & de iis quæ sunt mariti, & quæ sunt Domini in Domino est solicita, ut sit sancta corpore & spiritu.* Ibid. *Apostoli legis cum Evangelio servantes convenientiam, utrumque admittunt & eum, qui gratias Deo agens, moderatè utitur matrimonio, & eum qui vivit in castitate virginali.* Orig. libr. 8. in Epist. Rom. *Quoniam videmus nonnullos sanctorum, aliquos etiam sanctorum Apostolorum habuisse conjugia, non usque quaque possumus de sola virginitate sancire. Puto quod neque illi, qui in conjugiis positi sunt, & ex consensu vacant orationi, si in cæteris sanctè agant & justè, negandi sunt corpora sua exhibere hostiam viventem sanctam, placentem Deo, nec rursum corpora virginum vel continentium, si vel superbiæ macula vel mendacii immunditia polluantur, hostiam sanctam Deoque placentem putanda sunt ex sola virginitate corporis detulisse.* Concil. Gangrense can. 9. *Si quis vel virginitatem vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias judicat, & non propter hoc solùm quod continentiæ & virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Græca verba extant apud Eusebium: *εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς οὖσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ βδελύσσοιτο, ἢ μέμφοιτο ὡς ἂν μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.* Epiphan. libr. 2. tom. 1. hæres. 48. contra Montanistas: *ἡ ἁγία ἐκκλησία καὶ παρθενίαν δοξάζει καὶ μονότητα καὶ ἁγνείαν καὶ χηροσύνην ἐπαινεῖ καὶ γάμον σεμνὸν τιμᾷ καὶ δέχεται.* *Sancta Ecclesia & virginitatem celebrat & castitatem & viduitatem laudat & nuptias pudicas honorat ac suscipit.* Extat Athanasii

4. Cœlibatus non est laudandus cum contumelia conjugii.

thanasii exhortatio ad eremitas circa Alexandriam, qui contendebant *tantùm in cœlibatu esse castitatem.* Chrysost. homil. 20. in Matth. *Primus gradus castitatis est sincera virginitas, secundus fidele conjugium, ergo species secunda virginitatis est matrimony casta dilectio.* hom. 4. de verb. Esai. *Christus ex virgine quidem natus est, verùm ad nuptias accessit ac donum attulit, virginitatem quidem nuptias honorant, dono id, quod fiebat, commendant.* Nazianz. orat. in funer. soror. *Neutrum horum sive virginitas sive nuptiæ, vel Deo penitus vel mundo conjungit, rursusq; dissolvit, ita ut hæ penitus sint fugiendæ, illa nimium laudanda.* Hieronym. in 1. Tim. 4. *Omnis qui nuptias damnat, non amator, sed inimicus est castitatis, dum & continentibus laudem tollit & incontinentibus sublato nuptiarum remedio fornicationis facit inire discrimen.* Ambros. lib. 1. de viduis: *Docemur triplicem esse castitatis virtutem, unam conjugalem, aliam viduitatis, aliam virginitatis. Non aliam sic prædicamus, ut alias excludamus.* August. de bon. conjug. cap. 8. *Conjugium non sic dicimus bonum, ut in comparatione fornicationis sit bonum, alioquin duo mala erunt, quorum alterum pejus, aut bonum erit & fornicatio, quia est pejus adulterium, sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* cap. 11. quod Apostolus dicit: *Quæ innupta est, cogitat ea, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu, non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore Christianam conjugem castam, omnibus quippe fidelibus dictum est: Nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo, sancta sunt etiam corpora conjugatorum fidem sibi & Domino servantium.* Fulgent. libr. 2. ad Gal. cap. 5. *Sancta sunt Christianorum conjugia, quia & conjugalis ibi castitas custoditur in corpore & puritas fidei servatur in corde.*

497. Opponenda est hæc propositio: 1. *erroribus veterum hæreticorum*, qui continentiam cœlibum ita extollunt, ut in conjugio castitatem Deo placentem esse non agnoscant. Tatianus discipulus Justini Martyris continentiæ prætextu nuptias sugillabat. Libro enim de castitate inscripsit titulum *de perfectione secundùm Servatorem*, sicut Clemens libr. 3. Stromat. recitat, propterea quod *in Veteri lege populo concessum fuerit matrimonium, Evangelium v. excellentiorem doceat perfectionem*, ideò sectatores ejus se vocabant *Encratitas*, q. soli præcepta Evangelica de castitate & sanctimonia servarent. Montanus docebat, *in infirmis tolerari primas nuptias, licet non careant vitio, perfectum autem esse etiam illas vel cavere vel solvi.* Plura hujusmodi ex veteribus hæreticis adduximus superiùs cap. 4. sect. 1. §. 51. quibus omnibus opponimus aureolum illud Clementis Alexandr. lib. 3. Strom. πορνία καὶ γάμος κεχώρισται ἐπεὶ μάκραν ἀφέστηκε τοῦ Θεοῦ Διάβολος. *Tantum distant conjugium & scortatio, quantum Deus & Diabolus.* 2. *incommodis Tertulliani & Hieronymi dictis*, in quibus conjugii dignitatem & divinam institutionem non satis æstimantes non tantùm tenuiter, sed etiam contumeliosè de conjugio loquuntur. Tertullian. libr. 1. ad uxorem c. 3. p. 171. *Quale quæso hoc bonum est, quod mali comparatio commendat, ut ideò melius sit nubere quàm uri, quia deterius est uri. At enim quantò melius est, neque nubere, neq; uri. Possum dicere, quod permittitur, non est bonum. Quod permittitur suspectam habet permissionis suæ causam, quod necessitas præstat, depretiat ipsa. Non ideo quod bonum est, quia malum non est.* cap. 4. *carnem legimus infirmam, & hinc nobis adulamur impensius, legimus tamen & spiritum firmum &c. duæ species humanæ imbecillitatis nuptias necessarias faciunt. Prima quidem potentissima, quæ venit de concupiscentia carnis, sequens de concupiscentia seculi, sed utraq; repudianda est à servis Dei, qui & luxuriæ & ambitioni renunciamus.* Idem lib. de exhort. cast. cap. 3. p. 564. tractans verba Apostoli, *Melius est nubere quam uri*, addit: *Qui nubendi licentiam amplectuntur, velim retractare, quale bonum ostendat Apostolus. quod melius est pœna, quod non potest videri bonum, nisi pessimo comparatum, ut ideò bonum sit nubere, quia deterius est ardere? bonum ita est, si per se hoc nomen obtinet sine comparatione non dico mali, sed etiam boni alterius, cæterum si per mali collationem cogitur dici, non tam bonum est, quàm genus mali inferioris, quod à superiore malo obscuratum ad boni nomen impellitur. Melius esse nubere quam uri, sic accipiendum est, ac si melius uno oculo quam duobus carere. Si tamen à comparatione discedas, non erit melius unum oculum non habere, quam & bonum.* cap. 9. p. 567. *Legis videtur matrimony & stupri differentia, alioquin res & viris & fœminis eadem imponit, est enim & matrimonium & stuprum commixtio carnis. Ergone, inquis, jam & primas, id est unas nuptias destruis? Nec immerito, quoniam & ipsæ ex eo constant, quod est stuprum, & ideo optimum est homini mulierem non tangere, quia cara est stupri affinitate.* Hieron. libr. 1. adv. Jovin. contumeliosa illa Tertulliani adversus conjugium dicta ferè ad verbum repetiit, unde ipse Erasmus in illo scripto Hieronymi desiderat *modestiam & majora Scripta pondera.* Idem in scripto adv. Pigg. de virginit. sic loquitur: *Hieronymus fervido quodam affectu ita interdum rapiebatur in admirationē virginitatis, ut piis etiam viris videretur lædere matrimonium sit hoc vanum, nisi in Hieronymi Scriptis inveniantur ea verba, quæ sunt apud Tertullianum eo nomine damnata.* in annot. Tit. 2. p. 487. *Hieronymus quicquid potest ad virginitatem torquet, cui favis non sine suspicione, nec sine calumnia.* Lud. Viv. in comm. libr. 16. de civ. Dei c. 34. *Hieronymus nō modo secundas nuptias abominatur, sed primas etiam parùm probat contra Iovinianum, disputans homo cœlebs & conjugio parùm æquus.* B. Rhenanus in arg. libr. Tertull. Exhort. ad cast. *Veteres omnes atque adeo Hieronymus ipse matrimonio parùm æqui fuêre.* Neve Erasmi Vivis ac Rhenani judicium Pontificiis sit suspectum, addendum est illud Jos. Acostæ Jesuitæ lib. de Christo revelato cap. 20. *Hieronymus videtur aliquanto iniquior matrimonio.* Verissimum hoc esse ex ipsis Hieronymi verbis & argumentis manifestè apparet, hæc enim omnia occurrunt apud Hieronymum: *Si bonum est, mulierem non tangere, ergo malum est tangere, nihil enim bono contrarium, nisi malum. Si a. malum est & ignoscitur, ideo conceditur, ne quid deterius fiat.* Exponens illam sententiam Apostoli, *ut vacetis orationi*, *Oro te*, inquit, *quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Domini accipi non permittit?* Item: *Sicut Paulus secundùm veniam loquitur de nuptiis, ita etiam de illo qui incestum commiserat inquit, si quid donastis & ego.* Exponens illud Apostoli: *Ego vobis parco sic* παραφρά-ζω. *Tantum recenseo tribulationem carnis, tacendo autem quæ damnatio maneat conjugatos in futura vita, ut infirmis parcam, qui jam sunt in matrimonio.* Contra Helvid scribit: *Non negamus mar-*

tas sanctas mulieres inveniri, sed quæ uxores esse desierint. lib.5. comm. in Jerem. *Si propter angustiam temporis habentibus usus uxorum tollitur, quantò magis non habentibus ne accipiant imperatur?* Exponens illud Christi Matth. 24. *Væ prægnantibus. Non hic scorta damnantur* (inquit) *sed utero tumescentes, infantum vagitus, fructus atque opera nuptiarum.* Tractans locum Rom.6. *finis eorum mors,* subjungit: *Puto quod & nuptiarum finis mors sit, fructus autem sanctificationis, qui vel ad virginitatem vel ad continentiam pertinet, vitâ pensatur æterna.* locum 1.Tim. 2. sic depravat: *Tunc salvabitur mulier, si tales genuerit liberos, qui virgines permansuri sint, si quod ipsa perdidit, recuperat in liberis.* ex loco 1.Petr.3. *ne impediantur orationes vestræ,* infert, *quia semper orandum, nunquam matrimonio utendum,* loca omnia quæ de carne & spiritu, de renovatione hominis interioris, de sanctificatione & emundatione loquuntur, contra conjugium torquet, ac sæpius hoc repetit: *Nuptiæ terram implent, virginitas Paradisum.* Plura hujusmodi ex Tertulliano & Hieronymo adduximus superiùs cap.8.§.432. Basil. in procœm. Const. ascet. *Nuptiæ pedica sunt.* Eodem ferè tempore Ambros. cont. Jovinianum itidem disputans, & (quod in plerisq; controversiis fieri Basilius scribit) odio partium in partem alteram nimiùm deflectens de meritis cœlibatus cœpit concionari magnificentius quàm Evangelium & honor Christo debitus permittit, ac semina sparsit illius opinionis, quod *virginitas ideò præferenda sit conjugio, quia sit meritum remissionis peccatorum, salutis ac vitæ æternæ,* quin & adulterium pronunciavit nuptias post votum à cœlibe contracta. In has turbas incidit Augustinus, ac sicut Epist. 119. scribit, *quod multas præsumtiones propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala vitanda liberius improbare non audeat,* ita ne vehemens Hieronymi ingenium velut Entellus Dares provocaret, dissimulato nomine Tertulliani & Hieronymi depravationes & Ambrosii hyperbolas modestè refutavit, nam in libr. de bono conjugali ostendit, *virginitatem non esse laudandam cum contumelia conjugii, conjugium non dici bonum respectu fornicationis, in conjugio etiam esse corporis & animi sanctitatem.* to lib. de bono viduitatis *argumenta de dissolvendis nuptiis post votum contractis examinat* ac talia conjugia non esse dirimenda ostendit, in libr. de S. virginit. improbat illam hypothesin, *quod virginitas sit meritum justitiæ ac vitæ æternæ. Etiam vos virgines* ait cap.40. *gratiâ salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur etiam virginibus orandum est,* inquit c.48. *Dimitte nobis debita nostra, etiam ad virgines pertinet,* inquit cap.49. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, mendaces sumus.* Sed posteri, ut rectè conqueritur D. Chemnic. relictâ Augustini modestiâ hyperbolas Hieronymi & Ambrosii de meritis virginitatis plurimùm auxerunt, non sine contumelia conjugii & labefactione articuli de gratuita peccatorum remissione propter Christum, quin & multa supposititia sub veterum nomine sparserunt, qualis est Epistola ad Demetriadem virginem, quæ Ambrosii & Hieronymi titulo circumfertur, cùm sit Pelagii hæretici ac confutetur ab Augustino ut Pelagiana lib. de gratia Christi c. 22. 27.37.38.& 40. quod ipsum agnoscunt Gregor. de Arimino libr.2. sent. dist.26.q.1.art.3.& Bell. in catal. script. Ecclesiast. in nomine Hieronymi.

498. 3. Pontificiis, qui & ipsi virginitatem cum contumelia conjugii laudant: 1. dum dicta Scripturæ, quæ de spirituali virginitate & desponsatione cum Christo loquuntur, ad solos cœlibes accommodant & fideles conjugatos ab illis excludunt Esai. 61. v.10. Ose.2.v.19. Mat.25.v.1. 2.Cor. 11.v.2. Apoc.14.v.4.&c. quidam totum Canticum Canticorum ad cœlibes ac virgines tanquam Christi sponsas unicè referunt, cùm tamen de tota Christi Eccles. & quavis fideli anima loquatur nullo cœlibatus vel conjugii habito respectu. 2. dum dicta Scripturæ, quæ de immunditie & contaminatione loquuntur, conjugio applicant. Hugo virginibus in comparatione conjugum applicat illud Sap.3,13. *Felix sterilis & incoinquinata quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum,* cùm tamen hæc sententia opponatur illegitimis commixtionibus, ideoque non sine summa conjugii contumelia ad conjuges accommodetur. Siricius & Innocentius Ecclesiæ ministris ideò interdicunt conjugio, *quia qui in carne sunt, Deo placere non possunt, quia scriptum est, omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* Bellar. libr.1. de Clericis c.19. cœlibatum Sacerdotum stabilire conatur ex eo, quod 1. Reg. 21. *Abimelech Sacerdos noluit Davidi panes propositionis comedendos dare, nisi prius intellexisset eũ ab uxore aliquandiu se continuisse,* cogitur igitur ex contrario sensu statuere, congressum cum uxore esse immunditiem, quia Abimelech sic informat quæstionem, *An pueri sint mundi à mulieribus?* Atqui nullibi in tota lege Mosaica congressus conjugalis recensetur inter immundities, propter quas à sacris erat abstinendum. Variæ rationes contaminationis à mulieribus traduntur in lege Mosis, utpote in puerperio, in menstruis, in fluxu sanguinis, sed de usu conjugii nuspiam dicitur, quod talem contaminationem attulerit, quæ conjugatos à rebus divinis arceat. Ac si vel maximè legalem aliquam immunditiem usus conjugalis in V.T. induxisset, quod in æternum probari nequit, nequaquam tamen ex eo inferri posset, rem esse coràm Deo impuram & immundam, ac in ministris Ecclesiæ minimè tolerandam, quia etiam contactus mortui contaminabat juxta legem & tamen officium curandi funera inter sacros ordines à quibusdam veteribus refertur. 3. *dùm Sacerdotem gravius peccare dicunt, si uxorem ducat, quam si scortetur.* Campejus, Piggius, Eccius, Hosius & Costerus vid. loc. de Minist. §.347. 4. dùm ad sacros ordines *digamum,* hoc est, eum qui successivè duas uxores habuit, non admittunt, interim scortatoribus & adulteris aditum ad illos patefaciunt. Bellarm. lib.1. de Cleric. cap.24. scribere non veretur, *prohiberi quidem in Episcopo etiam concubinatum & adulteria, sed tamen magis prohiberi bigamiam, quam ista in deligendo Episcopo.* Vid. loc. de Minist. §.359. 5. dùm absolutè ac simpliciter pronunciant, cœlibes curare ea, quæ sunt Domini, maritum curare quæ sunt mundi, & propterea ministros Ecclesiæ à conjugio arcent, quia in conjugio non possint curare commodè ea quæ sunt Dei. Ostendimus a. paulò superiùs §.492. verba Apostoli 1. Corinth.7. v.32. non esse accipienda *exclusivè,* quasi solus cœlebs curet ea, quæ sunt Domini & maritus curet tantùm, quæ sunt uxoris, sed *comparatè,* loquitur enim de illis, quæ ut plurimùm accidunt, in conjugiis scilicet imparibus, qualia tunc pleraque erant, ubi maritus Christianus habebat Ethnicam aut Judaicam

daicam uxorem, & uxor Christiana Ethnicum vel Judaicum maritum, ibi sanè ob studium pacis & tranquillitatis domesticæ multa cogebantur pii cõjuges dissimulare, quæ aliàs in cœlibatu & in conjugio Christiano non opus erat tolerare. Esse autem conjugium in se ac per se ac semper vel pietatis vel Ministerii Ecclesiastici impedimentum disertè nobiscum negant pii veteres. Clemens lib. 3. stromat. *Quæ nupsit (si sit pia) & de his quæ sunt mariti, & quæ sunt Domini, potest esse solicita in Domino.* Nazianz. in orat. de suo. sororis: *Carni conglutinari nequaquam separat à Spiritu, neq; si qua caput habet virum, ideo caput primum ignorat, sed parumper mundo ministrat & Naturæ, quantum exigit lex carnis, seu illi potiùs, qui carni hanc legem tulit Deo.* Chrysost. in sermon. de Evang. Nuptiæ factæ sunt tom. 5. *Ne excuses te propter nuptias, Dominus nuptiis interfuit, & tu nuptias arguis ac dicis, nuptias ad pietatem obstaculum esse? nullum enim ad pietatem est obstaculum.* Ibid. *Vis cognoscere quod nihil nocet habere uxorem & liberos. Moses nonne uxorem habuit & liberos? Elias nonne virgo erat? nonne Moses mannā è cœlo deduxit? nonne Elias ignem de cœlo deduxit? nonne Moses coturnices advolare fecit? nonne Elias verbo cœlum clausit? nonne Mosi Deus locutus est, nonne & cum Elia conversatus est? an nocuit huic virginitas, an illi impedimento fuerunt uxor & liberi* &c. in Matth. hom. 56. *Prophetæ quidem omnes & uxores & domos habebant, sicut Esaias & Ezechiel & eximius ille Moses, & nihil hinc virtuti eorum fuit impedimento.* in c. 7. Rom. *Non est vulgaris res conjugium bene se habens, sed his, qui eo non utuntur, ut oportet, innumerorum malorum fit materia. Etenim qui juxta congruas leges illud observat, domum & uxorem suam ut malorum omnium consolatricem ac liberatricem reperit, ita qui temerè & vulgariter hanc rem aggreditur, ingressus in domum scopulos & petras videbit.* in cap. 16. Rom. *Licet & ei, qui in matrimonio est, esse gloriosum.* in 1. Tim. 3. hom. 10. *Licet enim, qui uxorem habet, quasi non habentem esse, licet eam rem honestè ac licitè capere, si quis velit. Quemadmodum enim divitiæ difficilè in regnum cœlorum introducunt, sæpè tamen id divites plurimi ingressi sunt, ita & nuptiæ licet difficultatis in se plurimùm habeant, ita tamen assumi possunt, ut perfectioris vitæ impedimento non sint.* in cap. 5. Heb. hom. 7. *Si beatitudines solis Monachis dictæ sunt, secularem autem hominem impossibile est eas implere, cùm ipse nuptias jussit, ipse ergò omnes perdidit. Si enim non potest ea cum nuptiis, quæ Monachorum sunt, implere, omnia perierunt & corrupta sunt, & in angustum conclusit ea, quæ virtutis sunt. Et quomodo honorabiles sunt nuptiæ & thorus immaculatus, si nos tantopere impediunt? quid ergo? possibile est & valdè possibile etiam habentes uxores virtutem aggredi si voluerimus, quomodo? si habentes tanquam non habentes simus, si non gaudeamus in his, quæ possidemus, si mundo utamur, tanquam non habentes. Si autem aliqui impediti sunt ex nuptiis, sciant, quoniam non nuptiæ illis impedimentum fuerunt, sed voluntas, quæ malè utitur nuptiis. Nam neque vinum facit ebrietatem, sed mala voluntas & excessus moderationis. Utere cum moderatione nuptiis & primus eris in regno & omnibus frueris bonis.* Idem adv. vituperat. Monast. vit. libr. 3. *& Monachos & seculares pariter ad supremum perfectionis fastigium per divinas leges cogi*, scribit Sozom. lib. 1. cap. 11. Nicephor. libr. 8. Histor. cap. 42. de Spiridone Episcopo: *Rusticus cùm esset conjugemq; in matrimonio haberet & liberos ex ea susceptos, non propterea τὰ θεῖα χείρων in rebus divinis deterior aliquo fuit.* Idem Niceph. lib. 11. Histor. cap. 19. de Gregorio Nysseno Basilii fratre scribit, *quod fuerit lux & ornamentum Ecclesiæ Nyssenæ, vir doctrinâ, moribus & vitæ sanctitate spectatus, & quamvis conjugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minimè cesserit.* Baptista Mantuanus de Hilario uxorato canit: *Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor, Legitimo conjuncta thoro &c.* cui nos succinimus hoc modo: *Sacrorum curæ conjux non objicit ullum Obstaculum, si sit pietatis sedula cultrix, Adjutrix potiùs dicenda ex ore Iehovæ.* Hisce permoti quidam ex ipsis Pontificiis hîc nobis æquiores sunt Claud. Espensæus comm. 1. Timoth. 3. scribit: *Nuptiæ licet plurimum difficultatis habeant, sic tamen assumi possunt, ut vitæ perfectioris impedimento non sint, rarò licet & planè difficile id fit.* Barthol. Cassanæus in catal. glor. mundi part. 3. consid. 41. refellit eos, *qui matrimonium homini in consequenda salute impedimento esse volunt*, ac laudat librum Augustini Dathi de connubiis Sanctor. Cassand. in consult. art. 23. de cœlib. Sacerd. p. 197. *Res in plerisque Sacerdotibus ita comparata sunt, ut conjugum piarum consortio non modo ad functiones Ecclesiast. obeundas non impediantur, sed etiam ad earum procurationem adjuventur ab eis, quemadmodum de patre suo Gregorio & matre Nonna Gregor. Nazianzen. testatur.* 6. dum illud Hieronymianum urgent & inculcant: *Nuptiæ replent terram, virginitas Paradisum.* Abbas in c. cum olim X. de Cler. conjug. Petrus Gregor. libr. 40. art. mirab. cap. 14. *Jussum quidem est hominibus, dum mundus multiplicandus esset, ut crescerent & multiplicarentur, at nunc satis repletâ terrâ convenit & cœlum repleri.* Atqui ut pii conjuges matrimonio rectè utentes ac liberos in disciplina & admonitione Domini educantes, non solùm terram, sed etiam Ecclesiam & consequenter cœlum implent, dum liberos per Baptismum Christo offerunt, & ad pietatis studium sedulò informant, sic coactus, superstitiosus & impurus cœlibatus terram spuriis, & nisi pœnitentia sequatur, infernum hominibus damnatis replet. Pii Patriarchæ, Abrahamus, Isaacus, Jacobus, Josephus &c. non terram tantùm, sed etiam cœlum in suo conjugio repleverunt, nec minùs hodie coelibes fide in Christum justificari & salvari oportet, quàm conjugatos Vet. Test. non enim coelibatus vel conjugium justificat, sed fides in Christum, quæ coelum replet & omnes verè pios unum in Christo facit, ut nec virginitas nec conjugium coram Deo ad justificationem sit aliquid, sed fides per dilectionem efficax & nova in Christo creatura. *Nihilo magis* (scribit Justus Jonas in libr. qui continet defens. conjug. Sacerd. contra Fabrum) *hodie tempore Evangelii Deo placet virginitas, quam tempore Patrum placuit, nisi ipse suo Spiritu & vocatione peculiari, ut in Ieremia & aliquot aliis fecit, donum hoc tam rarum & preciosum excitet, nisi inquam ipse ad virginitatem vocet.* 7. dum coelibes vocant sanctimoniales, religiosos, spirituales, conjugium contra vocant statum carnalem.

499. Quinta propositio. *Cœlibatus quatenus conjugio præferendus sit, non nostro definiendum est arbitrio, sed ex Scriptura sacra & quidem ex propria hujus doctrinæ sede deducendum.* Neque enim nudam thesin proposuit Apostolus, quo-

ex propria hujus doctrina sede petendum.

melius faciat, qui non elocat virginem, quam qui eam matrimonio jungit 1. Cor. 7. v. 38. quòdque *beatior sit* vidua si sic permanserit v. 40. sed disertè ibidem theseos hujus rationem & explicationem addidit, quo sensu ac respectu ὁ μὴ ἐκγαμίζων meliùs faciat ac quatenus beatior æstimanda sit vidua. Revocari autem possunt illæ rationes causam finalem cœlibatus continentes ad tria capita. 1. *Existimo*, inquit Apostolus v. 26. *hoc esse* καλὸν hoc est, σύμφορον *bonum* & conducibile διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην *propter instantem* vel præsentem *necessitatem*, utroque enim modo verbum ἐνέστηκα ac Participium ἐνεστὼς usurpantur, *de re præsente* Rom. 8. v. 38. 1. Cor. 3. v. 22. Galat. 1. v. 4. Hebr. 9. v. 9. *de re proximè instante* 2. Thess. 2. v. 2. 2. Tim. 3. v. 1. Per hanc ἐνεστῶσαν ἀνάγκην quidam intelligunt *necessitatem descendendi ad conjugia imparia*, hoc est, cum infidelibus paganis vel Judæis in tanta Christianorum paucitate contrahenda, sed quia in tertio membro propriè de illa conjugiorum inæqualitate agitur, ideo per ἐνεστῶσαν ἀνάγκην rectiùs intelliguntur pericula persecutionum, quod in tanto Judæorum & Ethnicorum Magistratuum contra Evangelii doctrinam odio ac furore Christianis eo tempore quotidie timendæ erant proscriptiones, direptiones facultatum, infamiæ, vincula & exilia, adeoque omnis generis persecutiones, quam necessitatem vocat ἐνεστῶσαν, quia pericula illa persecutionum singulis horis imò momentis quasi impendebant Christianorum cervicibus. In talibus publicis persecutionibus ac gravissimis temporibus, conjugatis dolor duplicatur, quando scilicet non ipsi solùm exilii molestias sentire coguntur, sed etiam familiam, uxorem scilicet ac liberos circumducere, & aspicere suos spoliatos, miseros, infamiâ notatos, quæ cogitatio tempore persecutionis quosdam ex conjugatis facit remissiores & tepidiores in veritatis Evangelicæ confessione. Hoc ergò sensu & respectu Apostolus pronunciat esse καλὸν καὶ σύμφορον esse ac manere ἄγαμον, hoc est, cœlibarum in personis idoneis (id quod ex tertia propositione superiùs demonstratâ semper addendum) esse expeditiorem & commodiorem ad ferenda exilii onera & persecutionum molestias. Afferri hûc possunt collationis gratiâ duo Scripturæ dicta, in quibus cœlibatus commodum proponitur. Jerem. 16. v. 2. dicit Dominus ad Prophetam: *Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii & filiæ in loco isto.* v. 3. subjungitur ratio, *quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos, & super Patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac.* v. 4. *mortibus ægrotationum morientur, non plangentur & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt, & gladio & fame consumentur & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli & bestiis terræ*: ubi non absolutè nec simpliciter matrimonium Prophetæ dissuadetur, sed propter statum periculosissimorum temporum, quæ imminebant, videlicet propter instans bellum, exilium, deductionem in captivitatem. Luc. 23. v. 29. *Ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt*, hoc est, tempore obsidionis & devastationis Hierosolymitanæ feliciores erunt cœlibes ac steriles, quia suum tantùm tribulationis calicem bibunt, & non simul etiam conjugis & liberorum miseriis excruciantur. Quisquis igitur tempore persecutionis præsentis vel instantis dono continentiæ instructus coelibatum hoc fine eligit, ut minori cum molestia persecutiones ferat, is rectè facit & suis rebus benè consulit: qui verò uxori jamdum alligatus est, vel continentiæ dono destituitur, is non debet propterea animum despondere, solutionem ab uxore quærendo, vel ustionibus indulgendo, sed sit *tanquam non habens*, hoc est, non ita addictus sit uxori ac liberis, ut propterea confessionem in persecutione velit abjicere, sed sciat Deum sibi affuturum, & sic confessio erit illustrior. 2. bonum est manere coelibem propter *majorem vitæ tranquillitatem*. v. 28. *Si acceperis uxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccavit, tribulationem tamen carnis* vel in carne *habebunt hujusmodi, ego autem vobis parco.* Per θλῖψιν intelligit Apostolus multiplices calamitates & adversitates, quæ in conjugio solent objici, quales sunt, molestiæ ac dolores partus in uxore, sudores laboris in marito, utrique communis liberorum educatio, familiæ gubernatio, rei familiaris acquisitio & conservatio &c. ab illis omnibus coeleba liber est ac proinde majore tranquillitate fruitur. De his conjugii incommodis graphicè depingendis laborat Bernh. tract. de Pass. Domini cap. 30. col. 1634. *Tria* (inquit) *sunt incommoda in præsenti vita in conjugatis, propter quæ vitanda virginalis castitas est appetenda. Præsentis vitæ incommoda duo habemus ex maledictione, quæ inflicta fuit primæ parenti nostræ Evæ post transgressionem peccati, Eva enim duabus, Adam uni maledictioni subjacuit. Maledictiones Evæ & per ipsam omnium mulierum nuptarum duæ sunt in præsenti expressæ, scilicet quod in dolore pariant liberos, & sub potestate virorum sunt. Quis & quantus dolor sit parientium mulierum nullus hominum novit, nisi quæ expertæ sunt &c. hanc maledictionem evadunt virgines, evadunt etiam maledictionem secundam, scilicet quod sub viri mortalis potestatem non sunt &c. Tertia causa appetenda virginitatis est carentia multiplicium anxietatum, quæ incrrabiliter habetur circa pueros nutriendos. Quanta sit hæc anxietas, soli novere parentes. Secundùm amorem enim quo afficiuntur circa filios, extenditur solicitudinis magnitudo, quem amorem exceptis parentibus nulli sciunt, unde nonnunquam solicitudinem ipsam in tantùm contingit extendi, ut omnes animi vires occupet, & omnibus postpositis solummodo filiorum mentionem habeant. Discurrit animus & vagatur, percurrit mare & aridam, nil inexpertum relinquit, plurimumque & corpus miserorum parentum diverso labore atteritur, ut filiis pecunia & possessio relinquatur. Quantum autem putas anxietatis adjici etiam bonis parentibus & maximè matribus, quæ majori circa filios solent affectu moveri, cùm vident vitam filiorum virtutum tramite relicto vagari per devia vitiorum, cùm diversis illos affici vident corporum infirmitatibus, cùm denique tandem ad mortis vident interitum devenire?* Hæc omnia verè dicuntur de conjugii incommodis post lapsum, ac proinde quisquis dono continentiæ instructus coelibatum eligit, ut ab illis incommodis liber majore tranquillitate fruatur, is non peccat. Etenim si conjunx vel infidelis vel minùs studiosus pietatis contingat, multa sæpe in tali inæquali conjugio erunt dissimulanda, ac si conjugati sint infirmiores, sæpe illis difficultatibus succumbunt, ut lapsu aliquo præoccupentur, cùm in cruce ferenda sæpè plus doleat maritus ex συμπαθείᾳ erga uxorem & liberos quam ex ipso calamitatis sensu. Qui

verò

verò in conjugio vivit vel necessitatem ineundi matrimonii ab ustionibus sibi iojici seotit non despondeat animum, ppter illa incommoda, sed majorem habeat rationem internæ conscientiæ, quam tranquillitatis illins externæ sit *tanquam non flens*, ut Apostolus loquitur, hoc est non nimium ob illa mala contristetur, sed sciat, Deum piis conjugibus suo auxilio adesse, ut hæ calamitates sint exercitia patientiæ, invocationis, dilectionis, fiduciæ &c. Justus Jonas io desens. conjug. Sacerd. adv. Fabrum: *Nisi meipsum conscientia periculum movisset, satis videbamus, quod tu sic bellè decantas, plus esse literarij otij ac minùs turba in cœlibatu quàm in conjugio, sed malumus hac tranquillitate carere quam Deum offendere.* 3. bonum est esse ac manere cœlibem *ob majorem serviendi Deo opportunitatem*. v.32. *Volo vos esse ἀμερίμνους sine solicitudine. Qui sine uxore est, solicitus est, quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino.* v. 33. *Qui verò uxorem duxit, solicitus est de his, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Discretæ sunt ea, quæ est uxor, & ea quæ est virgo*, v.34. *Virgo innupta cogitat quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Loquitur Apostolus potissimùm de matrimoniis, qualia tunc pleraque erant, videlicet *imparia*, ubi maritus Christianus habebat Ethnicam aut Judaicam uxorē, & uxor Christiana Ethnicum vel Judaicum maritum, ubi studio pacis & coocordiæ multa erant toleranda ac dissimulanda. Ac quia etiam in Christiaoorum conjugiis rarò æquale pietatis studium io utroque conjuge deprehenditur, ac piorum etiam conjugium multa secum trahit avocamenta, ideo in genere applicari potest ad conjuges, non tamen *exclusivè*, sed *comparatè*, ut superiùs latè fuit expositum. Arias Montanus in comment. 1. Cor. 7. *Beatior erit, si sic permanserit. Beatior, utpote quæ minùs molestiarum minusque impedimenti habitura est & spiritu & corpore sese totam in pietatis exercitationem tradat.* Lutherus noster dicit, *Conjugatum in multa aliena a verbo negotia dividi, non posse semper intendere lectioni, interesse communibus precibus, & publicis congressibus ac sæpius à cogitationibus primæ tabulæ distrahi ad curas rei familiaris.* Qui ergò dono cootinentiæ instructus cœlibatum eo fine eligit, ut sit ἀμέριμνος τῶν τοῦ κόσμου, ut omnes cogitationes, curas, studia & actiones pietatis exercitiis sine avocamentis hujus seculi addicere possit, rectè facit. Qui verò jam dum in conjugio vivit, vel ab ustionibus matrimonii contrahendi necessitatem sibi imponi iotelligit, is expendat regulam Apostolicam. v. 31. *Qui utuntur mundo tanquam non utantur*, caveat ac solicitè sibi prospiciat, ne curis hujus seculi tanquam spinis quibusdam fructificatio verbi impediatur, *quærat primò omnium regnum Dei & justitiam ejus*, moderationem in cura rei domesticæ adhibeat ac sciat in operibus etiam secundæ tabulæ Deo gratum præstari obsequium, si ex vera fide & dilectione proficiscantur.

Mat. 19. v. 12. Sunt, qui se castrant propter regnum cœlorum.

500. Tertium illum cœlibatus finem & ofum ab Apostolo assignatum Salvator noster Mat. 19. v. 12. hisce complectitur verbis: *Sunt qui se castrant propter regnum cœlorum.* Cùm verò regnum coelorum in Scripturis significet, vel *beatitudinem æternam*, hoc est, *regnum gloriæ* in futura vita vel *Ministerium Ecclesiasticum* & exercitia pietatis, invocationis, confessionis io Ecclesia, hoc est, *regnum gratiæ* in hac vita, quæstio est, in qua significatione regnum coelorum in hoc dicto accipiatur. Id verò optimè colligitur ex circumstantiis textus & ex collatione cum propria hujus doctrinæ sede 1. Corinth. 7. tradita. Loquebatur Christus ad Apostolos, qui ablegandi erant in totum terrarum orbem ad prædicandum Evangelium omni creaturæ, cum hac Apostolorum vocatione noo quidem pugnabat conjugium, interim tamen ad officium Apostolatus expeditior erat coelibatus, Christus igitur quamvis non absolutè ac simpliciter præcipiat Apostolis, ut à conjugio abstineant, tamen probat coelibatum in illis, qui dono continentiæ sunt iostructi, *qui potest capere capiat*, inquit & addit, quod *ad regnum cœlorum*, hoc est, ad ministerium prædicandi Evangeliū sit expeditiùs ac commodiùs, si quis se castret, hoc est, voluntariè ac sponte à matrimonio abstineat instar eorum, qui vel Naturali impotentiâ vel hominum malevolentiâ sunt castrati. Idem colligitur ex loco Apostolico 1. Corinth. 7. vers. 32. *Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino*, hoc est, qui in coelibatu vivunt, expeditiores sunt ad curandum, quæ sunt Domini, sive in ministerio verbi, sive in aliis pietatis exercitiis, inde idem Apostolus 1. Corinth. 9. vers. 5. inquit: *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini & Cephas?* sed posteà addit v. 15. *ego nullo horum usus sum.* v. 24. *omnia autem facio propter Evangelium, ut ejus particeps efficiar*, hoc est, meâ sponteâ matrimonio abstinui, ut ad profectiones Evangelicæ prædicationis causâ suscipiendas essem expeditior, nec gravarem Ecclesias sumtibus in mei meorumque sustentationem conferendis. Augustinus & plerique veterum *per regnum cœlorum* intelligunt vitam æternam, non autem id faciunt sensu Pontificio, quasi coelibatus sit *satisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum*, hanc enim detorsionem disertis verbis repudiant, sed sensu orthodoxo, quod vita æterna ex gratia propter Christum detur sidelibus tùm coelibibus tùm conjugatis, interim *sicut stella differt à stella in claritate*, ita illi, qui coelibatu rectè utuntur, & in hoc vitæ statu plus laborant in Evangelii prædicatione & pietatis exercitiis, prærogativam quandam in vitæ æternæ gloria sint habituri, sicnim est donum præstantius, utique etiam præmium præstantius legitimū ejus usum consequetur. Verba Augustini sic habent, de S. virginit. cap. 22. *Scripturarum divinarum evidentissimis testimoniis apparet, non propter præsentem hujus seculi vitam, sed propter futuram, quæ in regno cœlorum promittitur, continentiam diligendam*, id probat ex t. Corioth. 7. vers. 32. Matth. 19. v. 12. Esai. 56. vers. 4. (quo sensu etiam Brentius coocedit in verbis CHRISTI *per regnum cœlorum* haud incommodè majorem in vita coelesti gloriam intelligi posse, cùm credentes totius pietatis & omnium actionum finem non constituant in hac transitoria vita, sed respiciant ad futuram gloriam) sed cap. 40. addit: *Etiam vos cœlibes gratiâ salvi facti estis, & hoc non ex vobis; sed Dei Donum est, non ex operibus, ne quis forte glorietur.* cap. 44. *non dubitet hanc rem illi rei virginitatem scilicet conjugio præponere, non tamen hac vel hac virgo obœdiens & Deum timens illi vel illi mulieri (conjugatæ) obœdienti, & Deum timenti se anteferre audeat, alioqui non erit humilis.* cap. 45. *divina gratia multa sunt munera, & est aliud alio majus ac*

melius

melius. cap. 46. *multa sunt dona & alia aliis clariora ac superiora, singulis singula. Et aliquando alter fructuosus est donis paucioribus sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. Et quemadmodum inter se vel coæquentur vel distinguantur in accipiendis æternis honorib. quis hominum audeat judicare? dum tamen constet & multa esse ista diversa, & non ad præsens tempus, sed in æternum prodesse meliora?* cap. 48. *etiam ad virgines pertinet: Quis gloriabitur se castum habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? etiam virgines Christus Ecclesiæ sponsus orare docuit, dimitte nobis debita nostra.* cap. 49. *etiam virginibus dicitur: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, mendaces sumus.* cap. 51. *virginitatis bonum quanto magnum video, tantò ei, ne pereat, futurum superbiam pertimesce. Fidenter dico, facilius sequuntur agnum conjugati humiles quam superbientes virgines.* c. 52. *Justitiam vestram nolite statuere, Deo vos justificanti submittite, veniam peccatis donate alienis, orate pro vestris.* cap. 53. *Quanto magni estis, quicunque ita magni estis, tantò humiliate vos in omnibus, ut coram Deo inveniatis gratiam &c.* Hæc omnia Augustinus, quæ ostendunt præstantius quidem donum esse castitatem virginalem quam conjugalem, & legitimum ejus usum sequi majora præmia pietati in vita æterna promissa 1. Tim. 4. v. 8. tamen in Articulo Justificationis coràm DEO non esse confidendum cœlibatus sanctitati, nec eum posse statui vel vitæ æternæ meritum (hîc enim honor solius Christi obœdientiæ & satisfactioni competit) vel applicationem, ea enim communis est virginibus & conjugatis, vera scilicet fides, neque propter cœlibatum quenquàm debere efferre & extollere, sed dona Dei etiam in aliis agnoscere &c.

501. Opponenda hæc sunt: 1. *immodicis cœlibatus encomiis*, quæ apud veteres interdum occurrunt, in quibus non observantur limites ac termini à D. Apostolo præscripti, intra quos & secundùm quos cœlibatus in personis ad eum idoneis conjugio præferendus. Cypr. in libr. de disciplin. & bon. pudic. *Virginitas se Angelis exæquat, si verò exquirimus, etiam excedit, dum in carne inclutam victoriam etiam contra Naturam refert, quam non habent Angeli.* cum quo congrui illud Ambrosii de virg. *Virginitas conditionem humanæ Naturæ supergreditur & Angelicam dignitatem, per quam homines Angelis assimilantur. Major est victoria virginum quam Angelorum, Angeli enim sine carne vivunt, homines verò virgines in carne triumphant.* Nazianz. conjugium vocat *d. cus terræ, virginitatem verò cæli.* in carm.

κόσμ☉ ὁ μὲν γαίης, ἡ δ' οὐρανίης Θεοῖο.

Μάργαρ☉ ἐν λαγόσιν ὡς φέρ☉ ἐκφαίνουσιν.

Item. Αγγελικῆς δ' ἔξῃ; εἰκὼν μόνας.

Vid. etiā orat. 11. 31. & 40. in quib. in virginitate deprædicanda satis liberalis est. Athan. in l. de virg. *O virginitas opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarcescibilis, ô virginitas templū Dei, & domicilium Spir. S. o virginitas margarita pretiosa vulgo inconspicua, & q̄ non nisi à paucis invenitur. O continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata. O continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur. O continentia gaudium Prophetarum & Apostolorum gloriatio &c.* Basil. itidem de laudibus virginitatis integrum scripsit librum. Ephremio in sermon. de cast. & Amphilochio de Dei genite. vix verba ad eam commendandam sufficiunt. Origenes ex amore & admiratione cœlibatus seipsum castravit, quod in Conciliis postea prohibitum. Chrysost. libr. de virginit. *tanto eam nuptiis præstare asserit, quanto cœlum terra, quantò hominibus Angeli.* Cyrill. Hierololym. catech. 4. *auro eum* comparat sicut conjugium *argento.* Isidorus Pelusiota libr. 2. Epist. 133. & 351. *Soli* eam nuptias verò *Lunæ* confert. Fulg. Epist. 3. ad probam de virgin. & humil. p. 497. *Non dubitamus dicere, tantùm à functa virginitate carnis & spiritus fidelium conjugatorum licet à Deo concessum infirma mortalisq; carnis hujus distare concubitum, quantum similitudo pecorum ab imitatione, discernitur Angelorum.* Similia occurrunt apud Hieron. libr. 1. adv. Jovin. Epist. 22. ad Eustoch. Isidorum lib. 2. de summ. bon. cap. 40. Bernh. sermon. de mod. benè viv. cap. 21. 22. &c. Notandum autem de immodicis illis cœlibatus apud veteres encomiis, 1. quòd ut reliqua omnia Patrum dicta, ita etiam istæ encomia non contra fidem torquenda, sed juxta fidei analogiam in Scripturis sacris propositam piè explicanda sint, arctè enim tenendum hoc fidei Christianæ στοιχείωμα, quod etiam Augustin. contra illas hyperbolas urget, *etiam virgines gratis salvas fieri per fidem, non ex operibus, etiam virginibus quotidie orandum esse, Domine dimitte nobis debita nostra &c.* contra quod fundamentum absit, ut dicta sua pii veteres intelligi velint. 2. quòd in quibusdam locis mentem suam rectè explicent, neque cum conjugii contumelia cœlibatum vel laudandum eligendum esse doceant, utpote quando docent, cœlibatum absolutè & in se bonum opus non esse, sed statum boni operis & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur, ac proinde encomia illa nō tàm de ipso cœlibatus dono, quàm de vero & legitimo ejus usu in pietatis exercitiis intelligenda erunt, hæc dicta enumerata sunt superiùs propos. 2. quando docent, in conjugio non minùs q̄ in cœlibatu esse castitatem, pudicitiam, mundiciem & sanctificationem Deo placentem, quæ dicta enumerata sunt propos. 4. quando docent, conjugium in se ac per se non esse impedimentum pietatis ac Ministerii Ecclesiast. quæ dicta ibidem in antithesi sunt enumerata. 3. quòd ut admirationi cœlibatus occasionem dedit Ethnicę scortationis familiaritas, persecutionum atrocitas & conjugiorum imparitas, quâ de re diximus superiùs prop. 1. ita hyperbolicis illis encomiis occasionem dederint disputationes cum hæreticis cœlibatum contemnentibus & impuritatem vitæ introducentib. illis n. cùm totis virib. sese opponerent, contigit eis, q̄ in omnib. controversiis fieri solet, ut in partem alteram nimium deflecterent. Clem. lib. 3. strom. & Epiph. tom. 2. lib. 1. hær. 25. referunt de Nicolao quodam Apostolor. discipulo, *q. sub continentiæ & consilii Apostolici prætextu propriam conjugem dimiserit, mox v. libidinis ardore victus omnis generis scortationes & vagas libidines introduxerit,* docens, εἰ μὴ τις καθ' ἡμέραν λαγνεύει, ζωῆς οὐ δύναται μετέχειν αἰωνίου, à quo turpissima Nicolaitarum secta est exorta. Epiph. hær. 26. de Gnosticis refert, *quod continentes habuerint ludibrio, ac vanum illorum in cœlibatu studium fuerint aspernati.* Quid ergò mirum, si in oppugnandis impuris illis hæreticis, in extollenda virginitate longius veteres sint progressi? Hieron. l. 1. adv. Vigilantium dicit, *se incitatum ad astruendā virginitatis dignitatem sermonibus Vigilantii, qui continentiam dicebat hæresin, pudicitiam libidinis seminariū, virginitatem impugnabat nulli pudicitiam credebat.* Bell. lib. 1. de Cleric. c. 19. *Error olim Græcorum*

erat

erat oportere Clericos uxores ducere, antequam ordines suscipiant, quia post ordines non licent, hic fuit, ut aly volunt, error Nicolaitarum hæreticorum, quem constat Vigilantium expressè docuisse. Colterus in Enchir. cap. 15. *Ex Hieronymo constat, Vigilantium hæreticum docuisse, non esse Diaconos ab Episcopis ordinandos, nisi prius duxissent uxores.* Joviniano Ambros. lib. 10. Epist. 82. tribuit, quòd docuerit *Virgines oportere nubere, similiter & viduas, etiamsi continere possint, errare eas, qua nolunt iterare copulam virginitati nullam esse gratiam, pares omnes æstimari precio, castimoniam nullius esse utilitatis, nullum esse præmium virginitatis, nullum fructum viduitatis, nullum honorem castitatis, quinimo, quicunque in Christo baptizatus est, qualicunque ejus vita sit, eum Deo acceptum esse.* Augustinus lib. 2. de sent. Jacob. ad Hieronym. cap. 3. de eo dicit, *quod in statuenda peccatorum paritate fuerit Stoicus, in aucupandis & defendendis voluptatibus Epicuræus.* Hisce Vigilantii & Joviniani opinionibus Hieronymus & Ambrosius, qui tunc eruditione, eloquentia & autoritate in Latina Ecclesia maximè illustres erant, acerrimè se opposuerunt, ac in partem alteram nimium deflexerunt, adeò ut August. quædam durius & incommodiùs prolata mollire fuerit coactus, ut superius monuimus. 4. Quòd quamvis Essæorum, superstitiones & Marcionitarum, Tatianorum, Encratitarum, aliorumvè hæreticorum manifestæ contra conjugium blasphemiæ (de quibus suo loco egimus) non fuerint in Ecclesia receptæ vel approbatæ, tamen ex illa hypocrisi de perfectione cœlibatus in ipsam Ecclesiam paulatim quædam zizania irrepserint, quod negare nullâ veritatis specie poterit, qui expendit duriores veterum sententias contra secundas nuptias prolatas, quas exposuimus superiùs §. 191. ac incommoda Tertulliani & Hieronymi dicta, contra primas nuptias prolata, quæ paulò antè §. 496. sunt adducta. Ex eodem igitur fonte & cumprimis ex admiratione vitæ cœlibis in Essenis, Judæis & in Vestalibus ac Sacerdotibus gentilium immodica illa cœlibatis encomia sunt exorta, judicabant enim indignum esse Christianis, si non ad perfectionem illam, quæ in Judæis & gentilibus admirationi erat, summis viris eonteuderent. De *Essenis* scribit Josephus lib. 15. antiq. cap. 13. *quod juxta regulam Pythagora vixerint & cælibatum sectati fuerint.* lib. 18. antiq. cap. 2. & libr. 2. de bell. Jud. c. 7. *Essæos hoc hypocritico vitæ genere eximia sapientia & sanctitatis nomen sibi conciliasse* afferit, ut dicerentur Essæi quasi ὅσιοι. De Scribis Epiphanius commemorat, *quod eo tempore, quo continentiam exercebant, in quatuor alis pallierum habuerint fimbrias purpureas, qua vocabantur phylacteria, quibus non exponebant hominibus suam professionem.* De Pharisæis dicit, quod quidam illis continentiæ & exercitiis præscripserint *quadriennium*, quidam *octennium*, quidam *decennium* &c. ex quo apparet, posterioribus Ecclesiæ Judaicæ temporibus opinionem de meritis cœlibatus animos superstitiosos fascinasse. Apud *Gentiles* in quanto honore fuerint *Vestales* virginitatem perpetuam professæ, constat ex Romanæ Historiæ Scriptoribus. Facinorosus Vestali occurrens ad supplicium rapi non poterat. Alex. ab Alexandr. libr. 5. genial. dier. c. 12. Vestali præsente non poterant Tribuni potestatem suam exequi vetando vel intercedendo, *adeo Claudia Vestalis, ne patrem injussu Populi Romani triumphantem vetare aut interdicere fas cuiquam Tribunorum esset, ascensu Triumphantis patris currum eum in Capitolium prosecuta est*, referente Valer. Maxim. l. 5. cap. de pietate erga parentes. De Philosophis gentilibus scribit Hilarius in comment. Psalm. 64. *Canimus nudis Philosophos algere corporibus, ipsos etiam conjugiorum usu Magistros abstinent.* De cœlibatu *Sacerdotum gentilium* diximus tract. de Minist. Eccles. §. 343. 5. Quòd scripta quædam veterum, in quibus tantoperè celebratur cœlibatus, sint Spuria, vel certæ dubiæ fidei. *De Epistola ad Demetriadem* diximus superiùs, quòd nec Hieronymi sit, nec Ambrosii, sed Pelagii hæretici. Cypriani liber *de disciplina & bono pudicitia* ab ipso Bellarm. in catal. script. Eccles. inter supposititia opera refertur. *Athanasii de virginitate* sermo inter dubios à Riveto numeratur lib. 3. Critic. sacri cap. 4. nihil enim commune habet cum germanis illius scriptis, ac nemo paulò humanior credet, verum Athanasium *locum in tertio Angelorum ordine* temerè illis polliceri voluisse, qui leves præceptiunculas & constitutiones humanas ubservant. Erasmus conditionaliter loquitur. *Si Athanasii est, mire dejicit stylum.* 6. Quòd talia proferant encomiorum illorum fundamenta, quæ non sunt solida ac firma, sed facili negotio subruuntur. Cyprianus dicit, *quod virginitas Angelis non solum se exæquet, sed etiam superet.* Atqui Angeli absque omni concupiscentiæ labe purissimi ac sanctissimi sunt, quis verò hominum de sua virginitate coram Deo gloriari poterit, cùm scriptum sit. Prov. 20. v. 9. *Quis gloriabitur castum se habere cor?* Job. 25. v. 4. *Quis gloriabitur mundum se esse peccato* (quod etiam ad virgines dictum esse probat Augustinus de virgin. cap. 48. in prioc.) Matth. 5. vers. 28. *Qui aspicit mulierem ad concupiscendum eam, jam dum mæchatus est eum ea in corde suo.* Athanasius dicit, *quod virginitas sit templum Dei & domicilium Spiritus sancti. Atqui per fidem Christus habitat in cordibus credentium.* Ephes. 3. v. 16. *Qui Christi sermonem servat, ad illum Pater cœlestis & Christus veniunt, ac mansionem apud ipsum faciunt.* Johan. 14. v. 23. ab hac inhabitatione conjuges, si pii sunt, non excluduntur 1. Cor. 6. v. 19. nec per virginitatem ad eam cœlibes provehuntur, sed per veram in Christum fidem. Addit Athanasius, *quod virginitas mortem & infernum profligat.* At hic honor soli CHRISTO competit, *qui torcular calcavit solus.* Esa. 63. v. 3. in quo nec circumcisio nec praputium, sic nec cœlibatus, nec conjugium aliquid valet, sed nova creatura Galat. 6. v. 15. Hieronymus dicit, *quod nuptiæ impleant terram, virginitas Paradisum.* At negari nequit, pios conjuges non terram solùm, sed etiam cœlum replere, si liberos in disciplina & institutione Domini educent. Eph. 6. v. 4. *Salva erit mulier διὰ τῆς τεκνογονίας, si manserit in fide, &c.* inquit Apost. 1. Tim. 2, v. ult. Si de virginitate tale quid scriptum extaret, quis gloriationis finis foret? Erasm. in Colloq. proci & puellæ huic Hieronym. dicterio illud opponit, *unam virginem, si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, non posse virginum nuptias displicere, qua hoc ipsum, quod tantoperè placet, cum fœnore reddunt.* Si absq; conjugio esset, nec virgines essent. Damasc. l. 4. orth. fid. cap. 25. in laudem virginitatis hæc affert. 1. *Virginitatem ab ipso mundi exordio inductam, quia ex terra adhuc virgine formatus sit homo.* 2. *a primis Parentib. usq; ad transgressionem esse cultam.* 3. *Tempore diluvy approba-*

probatam, quando filij Noe ab uxorib. erant separati. 4. *Patriarcharum quorundam & aliorum Sanctorum exemplis confirmatam esse atq; commendatam, ut exemplo Eliæ, Elisæ, trium puerorum in fornace Babylonica, Danielis & Sacerdotum in populo Israelitico, quos non nisi abstinentes à conjugio oportuerit sacra adyta ingredi.* 5. *Esse eam nuptiis honorabiliorem propter Christum ex virgine natum.* Sed bisce facili negotio iterum opponi potest. 1. Conjugium jam inde à primo mundi exordio institutum, & quidem in Paradiso in ipso innocentiæ ac puritatis statu. 2. Primos parentes ante transgressionem conjuges fuisse. 3. Separationem in arca non introduxisse vinculi conjugalis dissolutionem. 4. Patriarchas & Prophetas plurimos, Sacerdotes plerosque omnes fuisse conjugstos, summum Sacerdotem quotidiè immolasse, & tamen liberos generasse. 5. CHRISTUM natum esse ea virgine desponsata, & nuptias non solùm præsentiâ suâ, sed & honorifico dono commendasse. 7. Denique de immodicis cœlibatus encomiis, & hoc notandum, quòd ea temporibus sequentibus non juxta fidei analogiam exposita, sed contra illam detorta fuerint, Sic Augustinus, Ambrosius & alii sano sensu disputant, *eum qui cœlibatu rectè utitur, ut curet ea, quæ sunt Domini, majora aliquando habiturum in cœle premia*, sed Posteri hoc eò traxerunt, quod cœlibatus in se ac per se sit meritum vitæ æternæ, cùm tamen disertè addat Augustinus, *etiam vos virgines gratia salvi facti estis.* Cùm Hieronymus in Epistola ad Paulam de obitu Blesillæ filiæ disserit. *Secundo quodammodo Baptismi proposito se lavit*, licet de proposito interpretetur, & addat *quodammodo*, ac de hujusmodi hyperbolis ipse dicat, *rhetoricati sumus, & aliquid declamatienibus dedimus.* Posteri tamen eandem gratiam professioni cœlibatus in vita Monasticа ascripserunt, quam Scriptura Baptismo tribuit. Et quamvis Bernbardus, qui (ut Chemnicius de ipso loquitur) *aliquid lucis habuit in articulo Iustificationis*, mitigationem aliquam illius sententiæ quæsierit, quando in lib. de præcept. & dispens. scribit. *Audire vultis à me, unde inter pœnitentiæ instituta Monastica disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur? arbitror ob perfectam mundi renunciationem & spiritualis vitæ excellentiam*, tamen Bernhardinus in Rosario & alii Monachi illam mitigationem non recipiunt, sed verba illa simpliciter interpretantur de consequenda plenaria omnium peccatorum remissione per professionem cœlibatus ac Monasticеs. Quæ ad commendandam virginitatem à veteribus afferuntur, ea intellecta volunt de vera illa virginitate, quæ corporis & animi sanctitatem complectitur, sicut Chrysostomus in lib. de virginit. inquit. Παρθενίας χόρμος ὁ σωματικὸς ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ὅλος, & Augustinus lib. de virginit. cap. 8. *Nemo pudicitiam servat in corpore, nisi Spiritu priùs insita castitate*, sed posteri laudant cœlibatum etiam in illis personis, quæ ustiones sentiunt, quæ perpetuo conjugii desiderio flagrant, & coactè virgines sunt.

502. 2. Cumprimis verò, quæ de causis finalibus, propter quas cœlibatus conjugio præfertur, ex Apostolo attulimus, opponenda sunt Pontificiis clamoribus, *quod cœlibatus sit opus quoddam supererogationis, per quod Evangelica consilia impleantur, & aliquid supra & ultra Dei præcepta præstetur, quo & sibi & aliis cœlibes meritum aliquod propriè sic dictum acquirere & pro suis ac aliorum peccatis coram Dei judicio satisfacere possint*, vel ut brevibus & emphaticis, hæc omnia Petrus à Soto complectitur, *quod cœlibatus sit satisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum*, quæ assertio hæretica. 1. *In Christi meritum & honorem est injuria.* Ipse enim est, *qui delet iniquitates nostras*, non propter nostrum cœlibatum, *sed propter seipsum* & sanctissimum suum meritum, Es. 43. v. 25. *Qui torcular calcavit solus.* Esa. 63. v. 3. *Qui mortuus est propter peccata nostra*, Rom. 4. v. 24. *Cujus sanguis emundat nos ab omnibus peccatis*, 1. Johan. 1. v. 7. *Qui est propitiatio pro totius mundi peccatis*, cap. 2. v. 2. *Qui purgationem peccatorum nostrorum facit per seipsum*, Hebr. 1. v. 3. *Qui est unicum ἱλαστήριον*, Rom. 3. v. 25. & in quo solo omnem spem justitiæ & salutis coram Deo unicè habemus repositam. 2. *Gratuitæ justificationi per fidem in Christum extremè adversa.* Non cœlibatu nec conjugio, sed gratiâ DEI propter solum Christi meritum verâ fide justificamur & salvamur, ac beatitudo hominis, tàm cœlibis quàm conjugati in eo constit, *quòd Deus justitiam imputat sine operibus*, Rom. 4. v. 6. ac tàm cœlibum quàm conjugatorum respectu *vita æterna est χάρισμα τῦ θεῦ ἐν χριστῷ*, Rom. 6. v. 23. *In Christo verò, ut non est Iudæus nec Græcus, nec servus, nec liber, nec mas nec fœmina*, Galat. 3. v. 28. Sic nec virgo nec conjuna, ac nulla hic προσωποληψία sive cœlibum sive conjugatorum, Act. 10. v. 34. Ephes. 6. v. 9. Ostendimus suo loco, ne illis quidem operibus, quæ fiunt à renatis, juxta normam legis divinæ hanc laudem tribui posse, quod sint satisfactio pro peccatis, & meritum vitæ æternæ propriè sic dictum, quantò minùs superstitioso, impuro & coacto cœlibatui Pontificio hoc tribui poterit, qualis enim sit tantoperè celebratus cœlibatus in plerisque personis, in vulgus etiam notum est, ac si vel maximè sit castissimus & purissimus, tamen longè minùs donum est, quàm caritas. 1. Cor. 13. v. ult. Collatio igitur virginitatis & conjugii non pertinet ad *articulum Iustificationis*, ibi enim fides in Christum æquales facit virgines & conjugatos, ac Deus & conjugatos & virginea gratis justificat propter Christum. 3. *Multis modis absurda.* Quod Paulus Galat. 2. v. 21. de operibus legis dicit, *Si per legem est justitia, Christus gratis mortuus est*, id justissimè etiam de cœlibatu dici potest. Si cœlibatus est satisfactio peccatorum & meritum vitæ æternæ, Christus gratis mortuus est. Si cœlibatus est per se cultus Dei & satisfactio pro peccatis, ergò etiam Ethnici cultus Deo gratos præstare, & pro peccatis suis ex parte satisfacere potuerunt, negari enim nequit, virginalis continentiæ studium etiam apud Ethnicos viguisse. *Septem virginibus Milesiis* magis curæ fuit pudicitia quàm vita. *Claudia Virgo Vestalis* apud Romanos ad comprobandam castitatem dicitur cingulo navem duxisse, quam aliquot millia hominum trahere non poterant. Denique si continentia virginalis est satisfactoria & meritoria, etiam conjugium suo modo, licet inferiore gradu erit satisfactorium & meritorium, Ratio connexionis est, quia cœlibatus statuitur meritorius & satisfactorius propter castitatem. Atqui castitas non solùm est in cœlibatu, sed etiam in pio ac legitimo conjugio, in illo quidem, si purus sit, major & amplior, sed non propterea in conjugio nulla. Quòd si ergò virginalis castitas esset meritoria ac satisfactoria, utique etiam conjugalis, licet non in pari, tamen in minori gradu

Con-

Conseq. est absurdum, nec dum à Pontificiis asser-tum. E. & antecedens. 4. *Naturæ cœlibatus opposita.* Nulla dona specialia, sive ut loquuntur Scholastici *gratia gratis data*, Deo nos commendant, *sed fides, quæ per caritatem efficax est*, Galat. 5. v. 6. At virginitas est tale donum speciale. 1. Cor. 7. v. 7. *Sicut regnum Dei non consistit in cibo & potu*, Rom. 14. v. 17. *Sicut esca non commendat nos Deo* 1. Cor. 8. v. 8. ita quoque nec in cœlibatu nec in conjugio consistit regnum Dei, nec virginitas vel conjugium Deo nos commendat, sed fides, caritas & mandatorum divinorum obœdientia in cœlibib. & conjugatis Deo probantur. Luther. in Epithal. id est, in comm. 1. Cor. 7. fol. 338. *Si virginitas & conjugium invicem conferantur, virginitas nobilius donum est quam conjugium, interim tamen conjugium itidem est donum Dei, ut clare testatur Apostolus. Vir nobilior ac dignior est fœmina, interim fœmina non minus est Dei opificium quam vir, quia coram Deo sunt æqualia, quæ inter se inæqualia.* Cœlibatus est ex eorum numero, quæ vocantur τὰ μέσα, quibus & benè & malè uti possumus. Qui in cœlibatu piè & castè vivit, ac propter fines in sacris literis propositos cœlibatum eligit, illi bonus atq; utilis est cœlibatus, sin minùs, frustra de cœlibatu in se ac per se considerato gloriabitur. 5. *Superbiæ nutricula.* Quid magis posset fastum spiritualem in animis cœlibum alere, dignitatem Conjugii & virginalem orthodoxæ fidei de gratuita propter Christum justificatione integritatem labefactare, quàm asseverare, quod cœlibatus sit *satisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum?* 6. *Sibiipsi repugnans.* Qui cœlebs est, non potest curare, quæ sunt Domini, ut placeat Domino, nisi credat in Christum Mediatorem & Salvatorem nostrum unicum. Jam verò fides vera non aliam agnoscit peccatorum satisfactionem, nec aliud vitæ æternæ meritum, quàm passionem, mortem & oboedientiam Christi, ex quo sic concludimus. Nullus homo, sive cœlebs sit sive conjugatus, Deo placet, nisi vera in Christum fide. Atqui persuasio illa, quod cœlibatus sit satisfactio peccatorum & meritum regni cœlorum evertit veræ in Christum fidei Naturam. Ergò qui hac persuasione fascinatus cœlibatum sectatur, Deo placere nequit. Breviter, opinioni illi de satisfaciendo pro peccatis propriis & aliorum per cœlibatum & præstando quodam supererogationis opere aliis etiam applicando opponendum est totum systema locorum Practicorum de ἀδυναμίᾳ perfectè implendi legem; de Justificatione non ex lege, sed ex Evangelio non ex operibus, sed ex fide, non ex meritis, sed ex gratia speranda & obtinenda, de bonorum operum imperfectione & contaminatione, de unico & solo Christi merito, de causis propter quas præstanda bona opera, &c. Inde est, quod quidam moderatiores ex ipsis Pontificiis opinionem illam, quod cœlibatus (ac Monachatus) sit satisfactio peccatorum & meritum regni cœlorum disertè rejiciant, Conrad. Clingius in loc. comm. cap. 118. *Hoc cavendum est, ne ponatur justitia, id est, salus in hujusmodi observationibus* (Monasticis) *id est, ne quis putet se promereri justitiam & remissionem peccatorum & gratiam hujusmodi servandis ritibus, non justificationem & gratiam impetrare fit per fidem in Christum. Igitur Monachus, si servatâ suâ regulâ sentiat se propterea justitiam coram Deo consequi, is errat juxta illud Christi Matth. 15. Frustra me colunt mandatis hominum.* Idem alio loco. *Vitâ Monasticâ non quæritur alia justitia, quæ salvet præter unicam Christi justitiam, qui sanguine suo nos lavit & justos ac filios regni fecit. Igitur illa justitia carnis est sub justitia fidei seu Christi & infinitum distant, non. n. illi, sed prieri Christi justitiæ tribuimus justificationem & salutem.* Cassander in consultat. cap. de Monachatu. art. 25. p. 232. *Dicuntur opera consilii & supererogationis, non quod aliquid supra finem mandatis Christi præscriptum præstent, sed quod ad finem illum consequendum peculiarem quandam & expeditiorem viam ingrediantur*, de quibus Gerson lib. de Consil. Evangel. *Consilia*, inquit, *Evangelica faciunt ad perfectionem vitæ spiritualis, sicut instrumenta promoventia, vel expedientia, vel manu ducentia ad illam, vel sicut removentia prohibent.* Idem Cassander pag. 233. *Removenda est falsa opinio & præpostera fiducia, ne in his operibus fiducia collocetur, quæ in solo Christi merito collocanda est.* Similia quamplurima occurrunt apud Erasm. in lib. de laud. matrim. & in milite Christiano.

503. Sexta propositio. *In cœlibatu prælitè* 6. In cœlibatu eligendo vigere debet 1. recta intentio.
præferendo vitæ conjugali vigere debet recta intentio, donitualibet dati exploratio & diligens omnium circumstantiarum consideratio. De virginibus expressè negat Apostolus, *se præceptum aliquod Domini habere*, quo scil. ad cœlibatum astringantur, sed *consilium* tantùm sese dare asserit 1. Cor. 7. v. 25. ac disertè protestatur, *se nolle cuiquam* hoc suo consilio ad circumstantias personarum & temporum illorum accommodato *laqueum injicere* v. 35. quin & subjicit, vers. 36. *Si quis aliquid se minimè decens committere erga virginem suam putat, si florem ætatis excedat, & ita debet fieri, quod vult faciat, non peccat, jungatur matrimonio.* Hanc Apostoli prudentiam ac modestiam, si sequi velimus, ut omninò eam sequi debemus, nec nobisipsis, nec aliis in cœlibatu sectando legem aliquam necessitatis præscribere debemus, sed illud vitæ genus eligere, in quo ratione personarum, donorum ac temporum habitâ commodiùs Deo servire, ac Ecclesiæ salutem promovere nos posse apparebit. In cœlibatu igitur eligendo diximus. 1. Vigere debere *rectam intentionem.* Ut enim in aliis vitæ actionibus recta intentio earundem velut *oculus* censetur Matth. 6. v. 22. Luc. 11. v. 34. ita quoque in cœlibatu eligendo & sectando, cumprimis eadem respicienda. Tunc verò cœlibatum ex recta intentione eligimus, *si propter fines* ab Apostolo præscriptos eum eligimus, ex qua regula de antithesi facilè judicari potest. 1. *Qui peculiares causas finales* sui cœlibatus sibi fingit extra & præter Dei verbum eumq; in se ac per se statuit etiam peculiarem Dei cultum, is ex cœlibatu facit ἐθελοθρησκείαν & peccat contra regulam divinitùs traditam. Deut. 12. v. 8. *Non facietis singuli, quod vobis rectum videtur.* Num. 15. vers. 39. *Non sequantur cogitationes suas.* Es. 1. v. 12. *Quis hæc requisivit de manibus vestris.* Rom. 14. vers. 23. *Quicquid non fit ex fide, peccatum est, &c.* 2. Qui cœlibatum eo fine eligit, ut per illum satisfaciat pro suis & aliorum peccatis, ac non sibi solùm, sed etiam aliis vitam æternam mereatur, is abjicit gratiam Dei. Gal. 2. v. 21. & in solium Mediatoris seipsum collocando honorem soli Christo debitum sibi arrogat. 3. Qui cœlibatum eâ intentione ac persuasione sectatur, quòd conjugium sit res impura, in quo castitatem servare, ac Deo placere nequeat, in sanctam Dei ordinationem est injurius, & ab Ignatio in Epistol. ad Philadelph. *Draconem apostatam inhabitantem habere* dicitur.

4. Qui

4. Qui cœlibatum eligit ex avaritia, ut majores opes comparet, atque ex diffidentia, quod uxorem & liberos alere nequeat, vel ignavia otii causâ ad vitandas œconomicas molestias, atque interim ustionibus internis torquetur, is itidem à vero fine & recta intentione aberrat. Sic Pontifex Pelagius. c. de Syracusanæ. dist. 28. cujusdam Episcopi uxorem & liberos habentis ordinationem distulit ex eâ ratione, *ne Ecclesiæ substantia periclitaretur.* Wimphelingus circa annum 1510. referente Wolffio cent. 16. memorab. p. 22. sic conquestus est. *Credibile est multos Comites olim filios suos tradidisse in Monasterium vel statum Ecclesiasticum, ne paternæ hereditatis coheredes essent, & filii reliqui seculares exaltarentur, & familia propagarentur. Quod si genitores Dei Universalis provisori confisi essent, & filios suos frugaliter vivere instituissent, hodiè forsan ipsorum progenies subsisterent, nec essent prorsus extinctæ.* Erasmus in annot. 1. Tim. 3. p. 469. *etiam atq; etiam se vereri* asserit, *ne census Ecclesiastici castrent hodie Clericos veriùs quàm pietas, dum metuunt, ne, quod tenent, intercipiatur, aut certe nihil accedat.* 5. Qui ab hominibus castrati vel Eunuchi nati politicum tantùm finem in custodiendis gynæceis olim usitatum spectant, illi ab ipso Christo distinguuntur ab iis, qui se castrant *propter regnum cælorum*, nec pertinent ad illos, qui spontè cœlibatum eligunt μὴ ἔχοντες ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχοντες περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, ut loquitur Apostolus 1. Cor. 7. v. 37.

2. Doni cuilibet dati exploratio. 2. In cœlibatu eligendo præcedere debet *doni cuilibet dati exploratio.* Hoc ipsum disertis verbis docet Apostolus 1. Cor. 7. v. 7. *Unusquisq; proprium donum habet, alius sic, alius vero sic*, v. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum est si permanserint, sicut & ego*, v. 9. *Sed si non continent, nubant, melius est nubere quàm uri.* Jubet igitur, ut quilibet seipsum exploret, an continentiæ dono instructus sit, ut immunis ab ustionibus *corpore & Spiritu sanctè* in cœlibatu vivere possit, antequam cœlibatui nomen det, quâ de re in sequenti quæstione pluribus dicetur.

3 Diligens circumstantiarum omnium exploratio. 3. Denique conjungi debet *diligens circumstantiarum omnium exploratio.* Hoc ipsum itidem docet Apostolus in propria hujus quæstionis sede. Postquam enim commoda vitæ cœlibis enumerasset, eamque facultatem *sine distractione Domino adhærendi* præbere docuisset, 1. Corinth. 7. vers. 35. statim subjungit vers. 36. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιείτω. Ostendit igitur illud εὔσχημον, de quo v. 35. egerat, quandoque cessare & parentes in filia virgine ὑπεράκμῳ ἀσχημονεῖν, si scilicet cœlibatui sese minùs idoneam ostendat, vel etiamsi causa incontinentiæ non intercesserit, tamen pro more populi aut loci indecorum habeatur, quo in casu ob emergentem novam rationem Parentes consilium mutare & filiam, quam virginem servare decreverat, elocare consultius judicat. Annotabimus igitur quasdam circumstantias in deliberatione de cœlibatu eligendo respiciendas. 1. Augustana Confessio art. 1. abusuum & Apolog. Confess. in cap. de Conjug. Sacerd. hoc exaggerat. Cùm senescente mundo Natura humana paulatim fiat imbecillior, cùm furor Diaboli sit longè major ac postremi hujus seculi perversio longè tristior, quàm superioribus temporibus, ideò in cœlibatu eligendo quemlibet exacto debere uti examine, ac sese tentationibus exponat ac vires suas ponderare, an donum castè vivendi habeat. Inclinatio sexus ad sexum ipsi Naturæ in prima creatione est insita, ad quam post lapsum accesserunt libidinum flammæ, quibus in hac effœta mundi senecta Natura imbecillior minùs resistit, nisi id fiat per conjugium, requiritur igitur ad illud continentiæ donum divinitùs datum, quòd non est omnibus commune & de quo non extant tales generales promissiones, sicut de aliis donis, sed est paucorum tantùm ac planè singulare. *Defectus nostri temporis, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis pristinam non patitur manere censuram*, scribit Pontifex Pelagius c. Fraternitatis. dist. 34. *cùm ex dispensatione misericordia* ad Diaconatum eum proveheret, *qui post legitima uxoris mortem filios ex ancilla susceperat.* Quantò magis in eligendo honesto conjugio hæc ratio attendi debet? 2. B. Lutherus in propositione de digamia Episcoporum Anno 28. disputatis, quæ habentur tom. 1. oper. Lat. fol. 496. propositione 125. & seqq. illud monet. *Sicut in primitiva Ecclesia laudabile fuit virginitatem & cœlibatum extollere contra licentiam Iudaici conjugii & gentilis scortationis: ita nunc laudabile est conjugium extollere contra cœlibatum Ecclesiæ derivativa, hoc est, contra prostibulum Papistica abominationis. Cùm enim cœlibatus hodie sit fere vocabulum sine re, perniciosissimi scil. exempli, rectè facient etiam ii, qui non valde uruntur, si exemplo suo conjugii causam juvent ad illius condemnationem. Nam cum Daniel & Paulus Antichristum fore prædicent conjugii hostem, auctoremq; libidinis & omnis peccati, consultum & salutare est sub hoc impurissimo libidinis regno, quocunque conjugio liberari.* Hæc omnia Lutherus. Negari certè nequit, impurum sacrificulorum ac Monachorum Papalium cœlibatum causam dedisse, ut castus etiam cœlibatus, qui aliàs est genus vitæ Deo placens, quiq; ad exilii incommoda ferenda expeditior & ad vocationis Ecclesiasticæ officia & pietatis exercitia in personis idoneis quandoque aptior, apud multos malè audiat vel in suspicione hæreat, à qua si quis per honestum conjugium sese liberare potiùs velit, quàm in cœlibatu permanere, reprehendendus minimè erit. Cassand. in consult. art. 23. de cœlib. Sacerd. pag. 199. *Plerique homines docti & pii ad continentiæ observationem adstringere se nolunt, cùm & infirmitatis suæ rationem habeant, & exempli turpitudinum & scelerum, quæ prætextu cœlibatus passim in oculos & aures incurrunt, moveantur.* 3. Consideretur etiam illud, quod Pontificii simpliciter & absolutè Clericis conjugio interdictum esse statuant, quinimò protervo ore ebuccinent, *conjugia Sacerdotum concubinatu & scortatione esse turpiora*, si quis ergò in Ministerio Ecclesiastico constitutus cœlibatum amplecti velit, diligenter caveat, ne occasionem suspicandi infirmis præbeat, quòd horrendam illam Babylonicæ meretricis turpitudinem approbet, vel ex quadam necessitatis lege ad cœlibatum se astringi opinetur. 4. Cœlibatum Apostolus Conjugio præfert *propter temporum illorum necessitatem* & quia cœlebs expeditius *curare potest, quæ sunt Domini.* Quod si ergò tempus & vocatio ejusmodi contingat, ut ascitâ thori sociâ veræ pietatis studiosâ liberetur, quis à curis rei familiaris & hac ratione negotia publica in Ministerio Ecclesiastico peragenda expeditiùs subire possit, tùm cessat illa ratio Apostolica ac pia conjux est potiùs adjutorium quàm impedimentum. 5. Quandoq; amor & desiderium propagandi generis iocundi

ma-

matrimonii causam objicit, quo in casu quandoq; Romanus Pontifex in solenni etiam voto dispensavit, ut ex Monasteriis quidam extracti, & in thorum conjugalem collocati fuerint, ut ipsorum familia ac genus penitùs intercideret, quantò igitur magis in simplici collatione, quando scil. nondum intercessit solenne ejusmodi cœlibatus votum, ob generis propagationem & conservationem conjugium cœlibatui erit præferendum? 6. Denique etiam valetudinis in Conjugio vel cœlibatu eligendo habenda est quædam ratio, quâ de re sic scribit Claudius Baduellus in tractatu de conjugio literatorum pag. 47. *Quantum ad valetudinem conducat moderatus conjugij usus honestaq; uxoris consuetudo, Medicis & Physicis, qui ista profitentur, explicandum relinquo. Gulielmus Bigotius, qui in Medicis ac Physicis versatus, summam harum rerum habet scientiam, aliquando promisit, *se de conjunctione matrimonij, usuq; ejus necessario scripturum. Necessarium opinor intelliget, sine quo homo non potest valere.* Hæc Baduellus. Forestus libr. 26. Observat. Medicarum. cap. 20. in schol. *Fœminis concitatâ Venere, si genitura retenta fuerit, non sine periculo Spiritum sæpè præcludit & suffocantur, temperatus enim congressus ad sanitatem utilis est, ut Galenus in arte parv. c. 85.* docuit, *nam & semen, si corrumpatur, retentum vertitur in venenum, magis verò mulieribus, quibus abstinentia plus nocet quam viris.* Quæ tamen omnia non nisi de conjugali consuetudine accipienda, nequaquam verò impuris porcis ad libidinis patrocinium dicta. Tradunt Medici multa morborum genera ex abstinentia à conjugio in quibusdam fœminis oriri, ac per conjugium in iisdem terminari, ecquis ergò dubitet, etiam hujus rei in deliberatione de cœlibatu amplectendo quandam habendam esse rationem? nisi velimus dicere cum jure Canonico c. Contraria de consecrat. dist. 5. *Divinæ conditioni contraria esse medicinæ præcepta.* Bell. quidem l. de Monach. c. 32. resp. ad 4. rat. disputat, *ob periculum morbi vel mortis non licere votum continentiæ violare.* Sed si vel maximè hoc detur, de quo tamen non injuriâ dubitatur, (cùm sanitas ac vita præclara illa Dei dona ob constitutiunculas humanas non sint flocci scienda) nemo tamen prudens & cordatus inficias ibit in libera electione conjugii vel cœlibatus rationem aliquam sanitatis habendam esse.

7 Nullus cœlebs etiamsi castissimè vivat, conjugibus sese præferat.

504. Septima propositio. *Nullus cœlebs, etiamsi castissimè vivat, piis conjugibus sese præferat, ac si apud Deum in majore gratia sit propter suum cœlibatum.* Hanc regulam proponit Augustinus lib. de virginit. c. 44. *Quis nesciat obœdientem mulierem inobœdienti virgini præponendam, sed cùm ambæ sint obœdientes præceptis Dei, etiane trepidabit, sanctam virginitatem etiam castis nuptiis & continentiam præferre connubio? hac tamen vel hæc virgo obœdiens & Deum timens illi vel ille mulieri obœdienti, & Deum timenti se anteferre non audeat, alioquin non erit humilis?* Idem lib. 16. de C. D. cap. 36. *Solo Dei vero, judicio cùm continentia conjugio præferatur, melior tamen est fidelis conjugatus quam continens infidelis, &c. Constituamus ergò ambos bonos, etiam sic profectò melior est conjugatus fidelissimus & obœdientissimus Deo, quam continens minoris fidei, minorisq; obœdientiæ.* Aliter ergò pronunciandum de virginitate *in concreto*, aliter *in abstracto*. Virginitas in abstracto considerata est præstantius donum quàm castitas conjugalis, sed si in concreto consideretur, virgo non debet absolutè & simpliciter conjugibus præferri. August. id demonstrat sequentibus rationibus. 1. *Unde scit virgo quamvis sollicita sit quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino, ne fortè propter aliquam sibi incognitam mentis infirmitatem, nondum sit matura Martyrio, illa verò mulier, cui se præferre gestiebat, jam possit bibere calicem Dominicæ humilitatis, quem prius bibendum discipulis amatoribus sublimitatis opposuit? unde inquam scit, ne fortè ipsa nondum sit Tecla, jam sit illa Crispina? Certè, nisi adsit tentatio, nulla doni hujus sit demonstratio.* lib. de virg. cap. 44. 2. *Aliquando alter fructuosus est donis paucioribus sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus, & quemadmodum inter se vel coæquentur vel distinguantur in accipiendis æternis honoribus, quis hominum audeat judicare?* cap. 46. 3. *Facilius sequuntur agnum, etsi non quocunq; ierit, tamen quousq; potuerint conjugati humiles & quam superbientes virgines.* cap. 51. 4. *Existimate ô virgines aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores, cùm aliorum bona fortè ignota vobis benignè credantur à vobis, vestra vobis nota non comparatione minuuntur, sed dilectione firmantur, & quæ fortè adhuc desunt, tantò dantur faciliùs, quanto desiderantur humilius.* cap. 52. Hæc Augustinus, quibus sequentia addi possunt. 1. Distinguendum est *donum à doni usu.* Continentia virginalis est donum præstantius quàm castitas conjugalis, interim tamen usus doni posterioris videl. castitatis conjugalis potest esse apud quosdam præstantior, quàm doni prioris, scil. continentiæ virginalis. Qui enim in conjugio majori fide, spe, caritate, humilitate, patientiâ, mansuetudine, &c. quæ sunt virtutes Deo in cœdentibus placentes, ornatus est, is meliùs utitur dono suo, quàm qui in statu cœlibe minori fide, spe, caritate, humilitate, patientia, mansuetudine, &c. Deo servit, nisi enim veri fines accedant, cœlibatus in se ac per se non est DEI cultus. 2. Conjugium cùm sit Schola crucis, ideò plures occasiones præbet exercendæ fidei, invocationis, dilectionis & aliarum virtutum, quàm cœlibatus, ac pii conjuges in molesta liberorum educatione & informatione magis exercent caritatem, quàm cœlibes, jam verò *caritas* docente Apost. 1. Cor. 13. est longè præstantius donum in Christianis quàm peculiaria illa dona, ad quæ cœlibatus pertinet. Sicut cœlibes (casti) adversus conjuges gloriari possent de hoc miraculoso Dei dono, ac immunitate multarum ærumnarum, de mitiorib. tentationibus, ita conjuges gloriari præ illis possent de benedictione & gloria partus, sobolis, & incremento Ecclesiæ, utriq; a. de voluntatis divinæ adorando beneplacito. 3. In ipso Conjugio potest esse major castitas quàm in cœlibatu. Disputant Scholastici, conjugalem consuetudinem esse actum virtutis, quando suscipitur ob procreandos liberos, ergò nisi limites excedantur, conjugalis castitas non labefactatur, sed per interiores ustiones in plerisq; cœlibibus continentia virginalis sæpiùs violatur. 4. Johannis Baptistæ virginitatem non audent cœlibatus admiratores præferre conjugio Abrahæ, jam verò nemo potest statum suum cœlibem æquare virginitati Johannis Baptistæ, ergò nec præferat eum casto conjugio Abrahæ. Si obvertant, *aliam esse rationem cœlibatus in N. quam in V. T.* quærimus ex illis, an cœlibatum otiosi Monachi præferre velint conjugio Petri Philogoni, Spiridonis, Patris Nazianzeni, Hilarii, &c. quorum opera Ecclesiæ utilior extitit

sit quàm decem Monachorum otiosorum? 5. Si fidelis conjugatus judicio & iræ divinæ, cui propter peccatum sese sentit obnoxium, opponat satisfactionem & obœdientiam CHRISTI ac de suis meritis penitùs desperans in solo Christi merito omnem fiduciam collocet, contra verò cœlebs suum cœlibatum tanquam satisfactionem & meritum justitiæ & salutis opponat, certè fidelis conjugatus isti Pharisaico cœlibi in hoc casu jure & merito longissimè anteponitur. Confer igitur statum & opera piæ conjugis in Ecclesiis Evangelicis cum statu & operibus Monialis virginis in Papatu juxta verum Spiritus judicium. Inter Moniales rarissimæ sunt, quæ *corpore & Spiritu sancta*. 1. Cor. 7. v. 34. plurimæ uruntur internis flammis vers. 9. pia uxor utitur remedio divinitùs concesso, honorabili scilic. matrimonio Heb. 13. v. 4. & *διὰ τῆς τεκνογονίας* salvatur permanens in fide, dilectione, sanctificatione, &c. 1. Tim. 2. v. 15. Monialis preces certo numero ac pondere Deo expendit, demurmurat Psalmos non intellectos, propter multiloquium se exaudiri credit Matth. 6. v. 7. Pia uxor communis vitæ calamitatibus pressa orat *in Spiritu & veritate*, Johan. 4. v. 23. rarò mens in precibus seriò exardescit, nisi igne calamitatum accendatur. Monialis sibi ipsi crucem fabricat, eligit *ἀφειδίαν* corporis & alias voluntarias afflictiones Coloss. 2. v. 23. pia uxor crucem divinitùs sibi impositam patienter sustinet, ideoq; vel liberationem vel mitigationem certâ fiduciâ expectare potest. Monialis sculptas imagines & templa marmorea ornat atque expolit auro, argento, purpurâ, cereis candelis, &c, pia uxor vivas Dei imagines & viva Spiritus S. templa curat, dum liberos in disciplina & institutione Domini educat Ephes. 6. v. 4. familiam regit, 1. Tim. 5. v. 14. pauperibus erogat, infirmos visitat, nudos vestit. Monialis instituta hominum & cultus ab hominibus excogitatos sectatur, ac partem justitiæ illis tribuit longè maximam, quin imò se propterea ad perfectionem pervenisse arbitratur, seque opera supererogationis etiam aliis communicare posse persuasum habet. Pia uxor vivit in statu ab ipso Deo instituto, soli misericordiæ Dei & Christi merito confidit, nemini sese præfert & in operibus à Deo mandatis sese exercet. Hûc referenda sunt similia piorum veterum dicta. Ignatius in Epist. ad Phil. 6. *αἱ παρθένοι τῷ Χριστῷ ἐν ἀφθαρσίᾳ ὑποτάγητε, οὐ βδελυσσόμεναι γάμον, ἀλλὰ τὸ κρεῖττον ἀσπαζόμεναι, οὐκ ἐπὶ διαβολῇ συναφείας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοῦ νόμου μελέτης, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius amplectentes non in calumniam matrimonij, sed ut liberioribus animis divinæ legis meditationi vacetis*. Idem in Epist. ad Smyrnens. *εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω, ἐὰν καυχήσηται ἀπώλετο*. Concil. Gangrense can. 10. *Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum servant, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit*. Bernhard. homil. 1. super Missus est. *Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas, illa consulitur, hæc præcipitur*. Breviter, *conjugium humile melius est virginitate superbâ*, unde etiam Erasmus ad verba Augustini, *quibus Jovinianum virginitatem conjugio adæquasse* scribit, in margine annotavit, *ô scelus!* innuens veros Scripturæ limites in cœlibatus encomiis facilè transiliri & pios conjuges non minùs quam cœlibes Deo placere. Idem in lib. de mil. Christ. p. 31. *Non ausim explicare quantulum intersit inter cœlibatum & castum matrimonium* (si scil. non ampliùs in abstracto, sed in concreto cœlibatus & conjugium spectentur) Bellarminus ipse lib. de Monach cap. 34. resp. ad 19. *Potest fieri, ut virginitas conjuncta sit in uno homine cum minore caritate & humilitate, aliisq; virtutib. quàm conjugium in altero homine, idcircò non possumus virginem anteponere conjugato, nisi constet in cæteris virtutibus illos esse pares*.

505. Exposita per septem propositiones priore de Cœlibatu quæstione, succedat *ἐργασία* quæstionis posterioris, *An ad cœlibatum voto aliquo spontè suscepto vel lege Ecclesiasticâ quidam homines astringi possint ac debeant?* Duo sunt quæstionis hujus membra, Posterius concernit *cœlibatum Sacerdotum*, ab illis enim quamprimùm ad *majores ordines*, ut vocant, provehuntur, in Papatu votum perpetuæ à matrimonio abstinentiæ exigitur, quod quidam ex lege divina, pleriq; verò ex lege Ecclesiastica descendere statuunt, quâ de re quid statuendum & an lex illa cœlibatus Sacerdotalis probanda sit, in tractatu de Ministerio Ecclesiastico cap. 7. sect. 2. latè disputatum fuit. Prius quæstionis membrum spectat *votum cœlibatus à Monachis & Monialibus in Papatu* emissum. Tria enim Monasticæ disciplinæ substantialia statuunt vota, *castitatis, paupertatis & obœdientiæ*. Thom. 2. 2. q. 186. art. 3. & seqq. Domin. à Soto lib. 8. de just. & jure. q. 5. art. 3. De voto *paupertatis & obœdientiæ*, deque aliis, quæ in hodierno Monachatu, jure desiderantur, alibi agitur, hîc de *cœlibatus voto*, quale in Papatu viget, duntaxat agemus, ubi proponimus hoc theorema generale. *Votum cœlibatus, quod in Papatu hodie viget, est non solum ἄγραφον, sed etiam ἀντίγραφον*. Ἄγραφον esse demonstramus ex eo, quod 1. *nullum mandatum*. 2. *nullum probatum exemplum* 3. *nullum promissum* de voto cœlibatus afferri potest, quomodo igitur ex fide erit, quæ verbum Dei unicè respicit? In V. T. vota erant pars cultus divini, quia de illis extabat expressum Dei verbum, quæ vota juxta normam revelatæ voluntatis facta sibi grata & accepta fore promiserat, sed in N. T. nec mandatum, nec promissionem, nec probatum aliquod exemplum habemus, quod in faciendis votis cultus Dei in N. T. consistat, quomodo igitur vota ex fide ad cultum Dei fieri poterunt, cùm solum & unicum Dei verbum sit fidei fundamentum inter verum Dei cultum & *ἐθελοθρησκείαν* distinctionem faciens? Matth. 15. v. 9. Col. 2. v. 22. Quod attinet votum Pauli Act. 18. v. 18. Actor. 21. v. 23. illud 1. reliquum fuit ex lege Ceremoniali V. T. 2. fuit temporale. 3. eò unicè spectavit, ut Judæos lucrifaceret, 1. Cor. 9. v. 20. quo sine etiam abstinentia à sanguinis esu ad tempus fuit præscripta Act. 15. v. 19. nequaquam verò Apostolus hoc voluit esse exemplum, quod in N. T. Christiani sequentibus Ecclesiæ temporibus imitarentur. 4. ut nihil dicamus de eo, quod eventus scopo Apostoli, quem in hoc voto sibi propositum habuit, minimè responderit. Quod attinet vaticinia Prophetarum, in quibus etiam in N. T. vota usitata fore prædicunt. Esa. 19. v. 21. *Vovebunt Domino & solvent*, ad illa respondemus ex usitata regula. *Prophetæ verbis V. T. loquuntur de cultu spirituali N. T.* sicut sacrificiorum, ascensus in montem Sion, reditus in Hierosolymam &c. mentionem faciunt, quibus nihil aliud quàm spiritualia N. T. beneficia describunt. Si quæras, an igitur absolutè & simpliciter omnia omninò vota in N. T. repudiemus, resp. ex Luthero in cap. 28. Gen. distin-

a An ad cœlibatum suscipiendum quidam lege astringi debeant?

Votum cœlibatus Papalis est 1. ἄγραφον.

ſtinguendum eſſe inter *vota Ceremonialia & Moralia.* Ceremonialia ad V. Teſt. unicè pertinent, qualia fuerunt votum Nazaræorum, Num. 6. v. 2. de offerendis primitiis ac decimis. Levit. 27. v. 30. &c. eaq; cum Sacerdotio Levitico in N. T. defecerunt. Moralia præſtantur de iis, quæ etiam ſine voto juxta Decalogi præſcriptum Deo debentur, qualia ſunt vota fidei, invocationis, dilectionis, obœdientiæ, ad quæ homines ideò ſeſe voto obligabant, ut inconſtantis humanæ voluntatis hoc veluti vinculo arctiùs conſtringeretur. De his moralibus votis dicimus, quod eatenus maneant, quatenus ipſe Decalogus in N. T. adhuc manet. Si quis ergò ea, quæ ex mandato legis divinæ debentur, interpoſitâ peculiari obligatione cum obteſtatione nominis divini Deo promittat, non peccat, nec quippiam Deo adverſum ſuſcipit, modò non fiat opinione ſatisfactionis pro peccatis, ac meriti vitæ æternæ, nec eâ perſuaſione, quaſi ſit præſtantior Dei cultus, ſi fiat ex voto, quàm ſi ex obœdientia propter mandatum Dei fiat, ſed eo tantùm fine atq; intentione, ut inconſtantia humanæ voluntatis arctiùs conſtringatur. Chemnic. part. 3. Exam. Conc. Trint. de cœlib. & virg. c. 7. Talis promiſſio atque obligatio fit in fœdere Baptiſmi, de quo Lutherus ſerm. de ſacro Baptiſm. tom. 1. German. Jen. fol. 187. quòd is *ſolus ſit religioſum Chriſtianorum votum* (acceptâ ſcil. hac voce in ſignificatione laxiore, in ſtrictâ enim religionis Iſraelitarum votis in V. T. unicè competit) *quippe in quo omnium Chriſtianorum ſit una & communis obligatio ad cultum ſpontaneum & in verbo præſcriptum Deo præſtandum. Non admodùm deſiderabimus* (ſcribit Eraſmus in Enchir. mil. Chriſt. cap. 31.) *in coeteris illa vota ab hominibus reperta, qui primum illud & unicum votum, quod in Baptiſmo non hominis, ſed Chriſto nuncupavimus ſincero puriterq; ſervaverit.* Præter hoc generale votum, ſi quis Chriſtianus ad peccata cautiùs vitanda, ad veterem hominem arctiùs conſtringendum, ad vocationis officia diligentiùs expedienda, adeoque ad gloriam Dei & hominum ſalutem eò meliùs promovendam ex Spiritu diſcretionis votum aliquod ſpeciale ſuſcipiat, non peccaverit, modò id fiat abſque ſuperſtitione & abſque opinione neceſſitatis, cultus, meriti, ſatisfactionis, &c. modò etiam id quod vovet, non pugnet cum voluntate in verbo revelata, nec excedat vires divinitùs conceſſas, nec oppoſitum ſit Chriſtianæ libertati Gal. 5. v. 1. Coloſſ. 2. v. 20. nec cum ſcandalo infirmorum conjunctum, &c. denique modò talia vota temerè cum nominis divini abuſu non multiplicentur.

506. Sed enim non tàm de votis *in genere*, quàm de voto continentiæ *in ſpecie* hoc loco ſoliciti ſumus, quando negamus vel *mandatum*, vel probatum *exemplum*, vel divinum *promiſſum* de eo extare. Quamvis enim in V. T. ex libera & ſpontanea voluntate Deo aliquid vovere licitum & uſitatum eſſet, tamen ipſa voti materia, quid ſc. poſſint vel debeant homines vovere, non erat in arbitrio voventium relictum, ſed expreſſo Dei verbo traditum ac declaratum erat, quidnam voveri ſibi Deus vellet. Sic vovebantur in V. T. ſacrificia, ſed quæ ſacrificia vovenda ſint, præſcribitur Lev. 7. Num. 15. ac res votivæ Lev. 27. enumerantur hoc ordine. Voveat *ſeipſum, animalia, domum, agrum.* Votum affligendæ animæ per jejunium & abſtinentiam deſcribitur Num. 30. votum abſtinentiæ à vino & potu inebriativo fundamentum habet. Num. 6. Sed nullus ex V. T. produci poteſt locus, in quo Deus expreſſo verbo teſtatus fuerit, ſibi placere perpetui cœlibatus votum. In N. T. de cœlibatu dicit Apoſtolus 1. Cor. 7. v. 25. *Conſilium do tanquam miſericordiam conſecutus à Domino*, & v. 37. *qui ſtatuit firmus in corde ſuo non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis & hoc judicavit in corde ſuo ſe ſervare virginem ſuam benè facit*, ſed nulli vel præcipit vel conſulit, ut virginitatem Deo voveat, quin potiùs negat v. 35. *ſe velle laqueum alicui injicere*, ac proinde etiam exemplo ſuo docet, neminem ſibiipſi hac in parte laqueum injicere debere. Quomodo igitur conſcientia abſque certo & expreſſo verbo ſtatuere poteſt, cœlibatus votum Deo placere, cùm inter verbum & fidem ſit perpetua atque individua relatio? quâ fronte Eccleſiæ miniſter votum cœlibatus ſub peculiari opinione cultus proponere & inculcare poterit, cùm de eo nec Chriſti mandatum nec Apoſtolorum inſtitutum extet? certè conſcientia perpetuò ipſi objiciet illud Chriſti, Matth. 28. v. 20. *docete eos ſervare quæcunq; præcepi vobis.* Joh. 8. v. 31. *Si in ſermone meo manſeritis, verè diſcipuli mei eritis.* Cœlibatus in perſonis idoneis non improbatur, habet enim fundamentum in verbis Chriſti Matth. 19. v. 12. & 1. Cor. 7. v. 7. Sed *de voto cœlibatus* unicè hîc quæritur, an illud in N. T. fundamentum habeat. Aliud eſt ſectari cœlibatum, aliud vovere ac præcipere cœlibatum, ſicut aliud eſt à matrimonio abſtinere, aliud matrimonium prohibere. Chriſtus ſinit Eunuchos eſſe, ſed non præcipit, ut ſint; permittit abſque conjugio manere eum, qui poteſt, ſed addit, *paucos capere poſſe*, ideoq; nemini hîc imponit neceſſitatem. Paulus commendat virginitatis tranquillitatem, dicit *bonum eſſe virginibus & viduis, ſi ſic permanſerint propter præſentem neceſſitatem*, non reticet conjuges in carne afflictionem habituros, ſed addit ex dono Dei contingere, ut quis & cœlebs & caſtus ſimul eſſe poſſit. Sic ergò non prohibet, ut ſint cœlibes & virgines, ſed ubi jam quæritur, an præceptum cœlibatus alteri dare velit, & quod proinde eſt, an quis ſibiipſi per votum neceſſitatem cœlibatus imponere debeat, ibi dicit, *ſe nolle cuiquam laqueum injicere.* 1. Cor. 7. v. 35. docet, *meliùs eſſe nubere quàm uri.* v. 9. *Propter fornicationem habendam cuiq; uxorem ſuam.* v. 2. *Juniores viduas vult nubere.* 1. Tim. 5. v. 14. *Epiſcopum unius uxoris maritum eligi jubet.* 1. Tim. 3. v. 2. *ac prohibitionem matrimonii doctrinam eſſe Dæmoniorum* notanter aſſerit. 1. Tim. 4. v. 3. Hæc omnia ſi probè conſiderentur, manifeſtum evadet, cœlibatum quidem à Chriſto & Apoſtolo in perſonis idoneis probari, ſed cœlibatus præceptum, ad quod etiam pertinet votum, quippe per quod ſibiipſi quis neceſſitatem perpetui cœlibatus imponit, nuſpiam ab ipſis dari. Quiſquis ergò cœlibatum hoc animo atq; intentione vovet, ut peculiarem aliquem cultum Dei præſtet, is ἐθελοθρησκείαν ſectatur, cùm deſtituatur expreſſo Dei verbo & audire cogetur. Eſ. 1. v. 12. *Quis hæc requiſivit de manibus veſtris?* Matth. 15. verſ. 9. *Fruſtra me colunt mandatis hominum.* Quod autem Pontificii diſputant, *cœlibatum, ſi Deo voveatur, eſſe cultum longè gratiorem & magis meritorium ac ſatisfactorium opus*, illud non amplius relinquit cœlibatum inter ἐθελοθρησκείας illas, quibus fruſtrà Deus colitur, ſed rejicit eum inter doctrinas Dæmoniorũ. Idem eſt, ac ſi dicerent, Deus cœlibatum noluit præcepto aliquo aſtringere & cultum aliquem in eo ſta-

statuere, sed sub consilio reliquit, noa verò possumus præstantiorem cœlibatum afferre, quàm ipse præscripsit, per votum enim cœlibatus eaimi potest ab illa libertate divinitùs præscripta & fieri inde opus aliquod majus ac præstantius, quàm in Decalogi præceptia in genere omoibus proponitur, per quod remissionem peccatorum & vitam æternam non sibi solùm, sed etiam aliis homo impetrare possit. Cumque tantus Apostolua non audeat asserere, eos, qui donum continentiæ hsbent, si tamē conjuges esse malint quàm cœlibes, in electione conjugii peccare, illi contra legem ponunt. Ut si quis semel emisit votum continentiæ, etiamsi postmodùm sentiat, de dono continentiæ destitui, tamen propter votum non posse eum uti remedio conjugii pro illis, qui uruntur, divinitùs instituti, imò non tàm graviter eum peccare, qui votum contineotiæ præstitit, si libidines eapresso Dei præcepto tàm leverè prohibitas sectetur, quàm si conjugium divina institutione omnibua liberum contrahat.

Antithesis & argum Pontificior. 1. ex V. T. 1. Votū Iephta Iudic. 11. v. 39.

507. Proferunt a. Pontificii quædam V. & N. T. dicta & eacmpla, quib. votum cœlibatus demunstrare nituntur. Ex V. T. proferunt 1. eaemplum *Iephta, quæ filiam suam perpetua virginitatis devovit.* Jud. 11 v. 39. R. 1. quidam eaistimant, ꝙ Jephtah filiā suam mactaverit in holocaustum ea *κακοζηλίᾳ* Abrahæ Gen. 22. v. 4. (qui tamen non immolavit filium, sed accepto Dei mandato sese promtum ad obœdiendum demonstravit) & ea falso intellectu legis Lev. 27, 29. *Omne devotum, quod devovetur, ab homine non redimetur, sed morte morietur* (ubi tsmen agitur de hominib. impiis anathemati ac maledictiuni subjectis, qui omninò erant eradicandi.) Ita statuit Targ. Chald., Rabini antiquiss. Joseph. l. 5. antiq. 9. Hier. in epist. ad Jul. Ambr. l. 3. de virg. l. 3. de offic. c. 12. Aug. q. 49. in lib. Judic. ** (Balduinus in Casib conscientiæ lib. 2. cap. 8. cas. 4. multis probat, *Iephtham filiam suam Deo in sacrificium obtulisse & immolasse.*)** & slii argumentia usi ejusmodi, quod nulla lex antiquitùa fuerit, ut puellæ virginitatem voverent, quin potiùa maledictionis loco censebatur, si mulier sterilis decessisset, quod non sit verisimile sanctoa promissionem illam divinam, *si observaveritis legem meam, non erit inter vos sterilis,* Ea. 23. v. 26. votis suis impedire voluisse, quod Jephta non requisiverit consensum filiæ, qui in eligenda ac vovenda virginitate fuisset omninò requisitus, quòd Jephtah dicatur *fecisse juxta votum suum*, jā verò eapresè promiserat se Domino in holocaustum oblaturum, quicquid ipsi in forib. domua occurrerit, quòd Jephtah tantoperè eapavescit & *vestimenta sua laceras*, at si non fuisset occidends, non fuisset sufficiens doloria causa, quia virginitas animo promto erat Deo offerends, quod sodales eam deploraverint, quod Judæis nec hodiè votum virginitatis usitatum, &c. Hanc hypothesin si amplectamur, ex Jephtæ factæ cœlibatus voto nihil subsidii accedit. 2. Quidam eaistimant, quòd Deo filiam suam consecraverit, ac proinde eam non immolaverit, sed civili tantùm morte mulctaverit, à communi conversatione eam separando, *ut Deo tantùm vixerit vacando precibus & aliis pietatis exercitiis.* Hanc sententiam amplectitur R. David Kimhi, qui copulativum ו in verbis Jephtæ Jud. 11. v. 30. exponit per particulam alternativam. *Quicquid egrediendo domo egredietur, erit Iehova & offeram illud holocaustum,* i. e. si ejusmodi fuerit, ut queat sacrificari, sacrificabitur, sin verò secus Domini erit & ei dilabitur (at ו rarò ita accipitur, usitata ejua significatio est copulativa, ac per ἐπεξήγησιν videtur hîc poni, *erit Domini, quia offeram illud in holocaustum*) Expendit etiam illud, quod puella spatium sibi dari petat, ut *virginitatem*, non a. vitam suam defleat v. 37. at si fuisset immolanda, vitam cumprimis deplorasset (sed responderi posset, eam cumprimis hoc nomine mortem luaisse, quod absq; liberis sibi moriendum esse videbat, hoc n. in V. T. opprobrii loco bsbebatur Gen. 30. v. 23. 1. Sam. 1. v. 6.) quibua addi posset etiam illud, quod v. 40. filiæ Israel *annuatim ivisse dicuntur* לְתַנּוֹת *ad alloquendum filiam Iephta quatuor dieb. in anno* (quæ tamen verba ab aliis sic eaplicantur, *quod celebraverint ejus memoriam & recordata fuerint sermonū, quos cum ea instituerant*) In eadem sententia est R. Levi Ben-Gerson, qui hoc urget, quod v. 39. dicatur, *fecit Iephta ei juxta votum suum*, at si cā immolasset, dictum fuisset *& immolavit eam Domino* (at ea superiorib. constat, quale fuerit illud votum, videl. non de virginitate, sed de immolstione) & ꝙ eaplicationis gratia addatur לֹא־יָדְעָה *nō cognovit ipsa virum*, q. exco colligi possit, quale sacrificii genua sit intelligendum (atqui possunt etiam hæc verti in plusquam perfecto *non cognoverat illa virum*, ut sint eaplicatio eorum, quæ v. 34. habentur, *ipsa erat tantùm unica & non es ex se filius vel filia.* Quicquid sit, si vel maaimè posteriorem illam sententiam amplectamur, quod facit Lyran. & quidam alii recentiores, non tamen ex ea votum cœlibatua stabilietur 1. qui non eaemplis sed legib. judicandum ac singularia eaempla non possunt trahi ad imitationem. 2. quia parentea absq; liberorum consensu perpetuæ virginitati eosdem consecrare posse ex hoc exemplo colligi posset. 3. quia S. S. hoc eaemplum tāntummodò recitat, non autem laudat & ad imitationem proponit. 4. quis Jeptham incautè egisse, patet ea eo, quod nesciverit, vel non attenderit, lege divinâ cautum esse, si quis vel suam vel alterius personam sub potestate sua constitutam Deo voverit, eam certâ pecuniæ summâ iterum redimi posse, Lev. 27. v. 3. & 4. 5. deniq; quia in tota lege Mosaica nihil quicquam occurrit de morte illa civili, quâ viri aut mulieres conjug. in perpetuū se abdicarint, ergò hoc exemplum non congruit cum reg. Nsaaræi quidem à vino & omni potu, qui inebriaret, ea vuto abstinebant Num. 6. v. 2. sed interim à conjug. non abhorrebant. Simson & Sam. Nazaræi erant, interim à conjugio non erant alieni. Jud. 18, 5. 1. Sā. 8, 1.

508. a. *Exemplum Razia*, de quo 2. Mscc. 14. v. 38. dicitur, *quod multis temporib. continentia propositum tenuerit in Iudaismo corpusq; & animam tradere contentus fuerit pro perseverantia.* Hoc eaemplum urget Lyran. in comm. R. 1. liber hic est eatra Canonem. 2. si vel maaimè Rsaias contincotiæ votum fecisset, non tamen propterea statim id probandum vel imitandum foret, quia non habetur de eo eapressum Dei verb. 3. idem Razias eaemplo minimè probando seipsum interfecit. 4. Sed prætermissis illis omnibus hoc unicum urgemua, quod in textu originali nulla fiat mentio de voto perpetui cœlibatua, Sic n. Græca habent. Ραζίας ἀνὴρ φιλοπολίτης καὶ σφόδρα καλῶς ἀκούων καὶ κατὰ τὴν εὔνοιαν πατὴρ τῶν Ἰουδαίων προσαγορευόμενος, ἦν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῆς ἀμιξίας κρίσιν εἰσενηνεγμένος Ἰουδαϊσμοῦ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ παραβεβλημένος μετὰ πάσης ἐκτενίας. Per ἀμιξίαν D. Chemn. intelligit *separationem a gentib.* & hoc modo explicat, Rsziaa superiorib. temporib. secessionia se, à prophano

2. Exemplum Razia 2. Maccab. 14. v. 38.

cum

cum gentibus commercio cùm actiones judiciales propter Judaism. intentarentur, corpus & vitam pro Judaismo objecerat. Potest etiam hoc modo verti, *quod sinceritatis propositum in Judaismo tenuerit*. i.e. quod sincerè in relig. Judaica perstiterit, neq; quicquam Ethnicæ impietatis ac idololatriæ illi admisceri passus fuerit, quin & vitam suam pro retinenda perseverantia in vera relig. tradere sustẽtus fuerit. Lucianus ἀμιξίαν tribuit Timoni, quod se aliis hominibus non immisceret, sed eorum consortium vitaret. ἄμικτοι dicuntur non utentes commercio. Quid per ἀμιξίαν h.l. intelligendũ sit, colligi potest ex hac observatione. Cùm vicini Reges vexarent Judæos, eorumq; religionem extinctam cuperent, factæ sunt duæ populi partes, unam constituebant, οἱ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τῶν ἐθνῶν, ut eos vocat Joseph. l. 12. c. 17. veræ religionis retinentes, qui in libris Judæorum dicuntur חסידים in l. Macc. Ἀσιδαῖοι alteram partem constituebant, οἱ δὲ ἀποστατήσαντες ἀπὸ τῶν Ἰσραὴλ impii apostatæ & legis proditores פושעים מישראל à Judæis vocati. Causaub. exerc. 1. ad ann. Baron. c. 9. Razias ergò dicitur fuisse ex piorum numero. Luth. ad sensum respiciens reddidit. Auch war er vor dieser Zeit darumb verklagt und verfolgt gewest/und hatte Leib und Leben männlich gewagt über der Jüden Glauben. Ex illa igitur in religione Judaica constantia cum vitæ periculo conjuncta, non autem ex cœlibatus vota honorificum illud nomen sortitus fuerat Razias, quòd Pater Judæorum cognominatus est.

2. Ex N. T. 1. Matth. 19. v. 12. *Sunt Eunuchi qui se castrant propter regnum cœlorum.*

509. Ex N. T. hæc fundamenta afferunt. Matth. 19. v. 12. *Sunt Eunuchi, qui se castrant propter regnũ cœlorum. Ipsa Eunuchorum appellatio*, scribit Bell. l. 2. de Mon. c. 23. *perspicuè indicat votum, non n. est Eunuchus, qui solùm continet, sed qui non potest non continere. Eunuchi a. de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio Naturæ, nam ab his eos Christus ipse sejunxit, neq; coguntur continere ex lege aliqua communi, nulla n. lex est prohibens nuptias absolutè, igitur id solùm remanet, ut non possint ex lege particulari sponte assumta, i.e. ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo. Qui se castraverunt. Nam si Dominus loqueretur de his, qui sine ullo voto cœlibes vivunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castraverunt. Cùm ergo dixerit, qui se castraverunt, significat eos unicâ actione voluntariâ amputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias.* R. 1. ex hoc ipso loco contra Pontificium cœlibatus votum argum. ducimus, quod donum continentiæ extra cõjugium non sit ita comparatum, ut quisquis cœlibatum elegerit ac voverit, modò velit & petat, possit illud habere, sed quod sit donum speciale. Cùm n. Apostoli audientes matrimonii vinculum esse, tàm arctum atq; exceptâ unicâ adulterii causâ penitùs indissolubile, in hæc verba erumperent. *Si negotiũ hominis cum uxore ita comparatum est, non expedit nubere*, disertè Christus respondet, *non omnes hoc verbum capere, sed quib. datum est.* 2. Cæterùm ut eò clariùs Christus expliect, quinam ad cœlibatum apti sint, constituit duo Eunuchor. à matrim. abstinentium genera, quidam *corpore*, quidam *animo ac spiritu* tales sunt. Corpore tales, iterum sunt duplices, quidam eunuchi *nati ex utero matris*, h.e. jam inde à prima nativitate vitio aliquo naturali ad cõj. inepti, quidam verò eunuchi *facti ab hominib.* h.e. per violentiam ab illis castrati. Theoph. quidem in comm. posteriùs hoc membr. de Eunuchis Spiritu talib. accipit, sic n. scribit, *ab hominibus eunuchus fit, qui ex humano præcepto carnalis concupiscentiæ incendium excindit, cui opponit eum, qui seipsum castrat, h.e. qui non ab alio, sed seipso doctus est & suâ sponte ad continentiam inclinatur*, quâ ratione solùm primum membr. de Eunuch. corpore talib. ageret, duo a. postrema de eunuch s animo & spiritu talib. sed rectiùs accipitur de eunuch. corpore, qui per violentiam castrati sunt, alias genus quoddam eunuchorum in accurata illa tractatione fuisset prætermissum. Eodem modo exposuit Hilar. in comm *In uno (inquit) posuit Christus Naturam, in altero necessitatem, in tertio voluntatem.* Duobus his Eunuchor. generib. qui tales sunt, *vel per Naturam internam*, vel *per violentiam externam*, opponit Christus eunuchos *animo ac spiritu* tales, qui seipsos *eunuchos fecerunt propter regnum cœlorum*, i.e. qui cùm nec per Naturæ vitium, nec per hominum maleficium eunuchi essent, sed apti ad conjug. tamen liberè ac spontè ab eo abstinent, adeoque respectu conjugii ita se gerunt, ac si corpore eunuchi essent. Orig. hoc tertium membr. itidem accepit de eunuch. corpore talibus unde ex præpostero amore cœlibatus seipsum castravit, (simile exemplum cõmemorat Wierus l. 3. de præst. Dæm. c. 18. de quodam Monacho, qui à fratribus voti fracti accusatus testes per chirurg. sibi amputari curavit, ut fratres reipsâ ad oculum confunderet) sed hunc verborum Christi perversum intellectum graviter refellit Chrys. hom. 63. in Math. οὐ τῶν μελῶν λέγει τὴν ἐκτομήν, ἄπαγε· ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν, ὡς ὅ γε τὸ μέλος ἐκτεμὼν καὶ ἀρᾶς ἐστιν ὑπεύθυνος. *Nõ de abscissione membrorum, dicit, absit, sed pravæ cogitationis interemtionem intelligit, nam qui membrum incidit, maledictioni subjectus est, homicidæ n. opus, qui tale quid tentat, aggreditur & Dei opificium criminantib. occasionem præbet, Manichæor. ora recludit, & eandem iniquitatem committit cum illis, qui apud gentes mutilantur, &c.* ac postea nominat δαιμονικῆς ἐνεργείας καὶ σατανικῆς ἐπιβουλῆς ἔργον 3. Ergò *per eunuchos, qui seipsos castraverunt*, intelliguntur illi, qui cum ad conjugium apti essent, tamen spontè ac liberè ab eo abstinent, ac deliberato animi proposito *propter regnum cœlorum* (quâ phrasi quid intelligatur, superiùs fuit expositum) ita sibi à conjug. temperant, ac si corpore eunuchi essent. Theoph. in cõm. *Qui seipsos eunuchos faciunt non sunt, qui verenda sibi ipsis amputant, maledictum n. hoc, sed quod continentes sunt.* Ita enim illud εὐνούχισαν ἑαυτοὺς exponit Apost. 1. Cor. 7. v. 37. *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem a. habens suæ voluntatis & hoc judicavit in corde suo.* De *firmo* ig. cœlibatus *proposito*, non a. de *voto* cœlibatus proprtè & specialiter sic dicto Christus loquitur, neq; aliud quicquam, vel ex appellatione eunuchor. vel ex usurpatione verbi εὐνουχίζειν in tempore præter Bell. exsculpere poterit. Concedimus, personas ad cœlibatum idoneas posse concipere firmum aliquod ac fixum à matrimon. abstinendi propositum, quod si quis in generali & abusiva significatione votum cum veteribus appellare voluerit, non magnoperè refragabimur, modò discrimen inter tale propositum & votum Pontificiũ specialiter ac strictè sic dictum constituatur, quâ de re sic scribit D. Chem. part. 3. exam. Conc. Trid. de cœlib. & virg. c. 8. p. 51. *Si quis donum continentiæ ex Deo habet, & pro ratione vocationis firmo ac constanti animi proposito quasi sistens se Deo constituat, se in vita cœlibe, ad quam donum habet, juxta verbum curaturum, quæ sunt Domini, is si non opinione justificationis, quæ solius Christi meritum ac beneficium*

est, hoc faciat, nec tali proposito aut decreto sibi injiciat laqueum, abjurato in perpetuum, quicunq; etiā casus inciderit matrimonio, benefacit. Non leviter sane aut temere sine necessitate aut gravi causâ propositum illud, quod interpositâ quasi testificatione Dei decretum est, mutari debet, sed tamen non debet esse laqueus, si recte servari non possit aut si servatum pugnet cum fine cœlibatus quem Paulus præscripsit. Sicut qui conjugium eligit, non perpetuò voto se obligat, ut non liceat, si possit, ex utriusq; consensu ad tempus abstinere, vel postea in viduitate permanere. Hoc propositum aut decretum, si quis cum veteribus votum cœlibatus vocare velit, si res ipsa cum præscripto Pauli congruat & conscientiæ libertas servetur, de vocabulo non litigabo. Nec tale votum includit abjurationem conjugii in perpetuum, usitatan. exceptio seu limitatio, in quantum humana fragilitas permisit, videtur veteris formula esse ostendens votum cœlibatus primum non fuisse absolutum, sed conditionale, hoc sensu. Constituo seu voveo meos cœlibatu caste victurum, sed hac conditione, exceptione & limitatione, si humana fragilitas hoc non permittat, ut liberum mihi sit, remedio conjugii contra ustionem & scortationem divinitùs illis, qui continere nō possunt, ordinato uti. Quod igitur ad vocabulum attinet, per se sane non multum refert, si votum cœlibatus appelletur propositū illud, quod Paulus suis verbis describit 1. Cor. 7. qui statuit in corde firmus. Quanquam propriè loquendo aliud est propositum cordis, quod quis apud se in corde suo statuit & decrevit, & aliud est votum, ad quod dicunt requiri voluntatis intentionem, rationis deliberationem, cordis promissionem, oris expressionem, promissionis testificationem, seu confirmationem Deo factam, interpositâ obtestatione nominis divini & additâ sive explicitè sive implicitè execratione, si non servetur. Hæc nervosè & graviter Chem. quæ multis Pontificiorū argumentis satis facere possunt, si rectè observentur & applicentur. Idem tamen postea rectè adjungit, *quia vota in regno Pontificio ita sunt contaminata, ut ipsum etiam vocabulum, sicut Pontificiis usitatum est depravationem rer. secum trahere videatur, & per illud veritati insidiæ struantur, adeo tutiùs & rectiùs fieri, si planis ac simplicibus verbis Pauli sententia tradatur & expliceturˇ quib. sc. quo modo, quo fine & qua cōditione cœlibatus eligendus seu suscipiendus sit.* 4. Sed redeamus ad Bell. Is ex verbis Christi evincere conatur *per eunuchos, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlor.* non posse intelligi, nisi eos, qui continentes sunt ex voto. Atqui si id locum haberet, conseq. fuerit multos, antequam Christus personis ad cœlibatum idoneis liberum eum hic reliquisset, vovisse castitatem, cùm in præt. dicat, esse plures, qui se *castraverunt*. Ex quibus v. Historiar. monumentis talium cœlibum, qui V. T. ac Christi in terris docentis tempore ex voto propriè & specialiter sic dicto à matrim. abstinuerint, exempla nobis proferet Bell? Constat certè manifestiss. ac nullâ veritatis specie negari potest tempore V. T. cœlibatum ac sterilitatem opprobrii loco fuisse habitam, tantum abest, ut solenni voto cum abjuratione conjugii conjuncto ad eum sese multi astrinxerint. *Israelitar. mores*, inquit Aug. l. de S. virg. c. 4. *votum virginitatis adhuc*, (eo scil. tempore, quo Maria dicebat *virum non cognosco*) *recusabant. Prima fœminarum*, ait Beda in c. 1. Luc. de Maria virg. *tantæ se virtuti mancipare decrevit.* Unde quidā ex ipsis Pontificiis statuunt, *votum cœlibatus in N. demum T. à Christo & Apost. fuisse institutum.* Bell. in propria hujus doctrinæ sede nullum ex V. T. fundamentum pro astruendo cœlibatus voto adducit; quin imò in l. de matr. c. 17. resp. ad 4. object. disertè scribit, *perpetuum cœlibatum non fuisse in veteri lege usitatum.* 5. Conseq. fuerit etiam illud ex Bellarm. hypothesi, quod nemo possit dici *seipsum castrasse propter regnum cœlor.* nisi votorum nexib. fuerit illigatus, quâ ratione non solùm multi Martyres & S. virgines, sed ipsi etiam Apostoli, qui sine voto cœlibes fuerunt, castitatis laude privarentur. 6. Quin & hoc sequeretur, ut solos ita & omnes Monachos ac sacrificulos, qui votum cœlibatus præstiterunt, rectè dici *propter regnum cœlorum se castrasse*, si genuina & nativa illa esset hujus phraseos significatio, quam Bell. urget. Sed neutrum dici potest, non prius, ut jam ante demonstratū, nec posterius, quia ut Erasm. conqueritur, *multos Clericos hodie Ecclesiastici census potiùs castrant quam pietas*; ac multi Monachi ideò se castrant, ut in claustris suis delicatiùs in pingui otio vivere possint, sicut Paling. de illis canit:

Proh pudor hos tolerare potest Ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, Veneri, somnoq; vacantes.

7. Adducit quidem Bell. pro confirmanda sua interpretatione Patres, sed illi nequaquam dicunt id, quod Bell. eos dicere fingit. Epiph. hær. 58. Valesiorum, ne verbu quidem voti meminit, quin & *Apostolos* inter eos, qui se propter regnū cœlor. castraverunt, numerat, quos cœlibatum vovisse faciliùs dicitur, quàm probatur, ac virgines ab illis, qui Monasticam vitam degunt, distinguit, quo ipso ostendit, virgines fuisse, qui se Monasticæ vitæ per vota cœlibatus non addixerant, de quib. nihilominus dici possit, quòd *propter regnum cœlor.* per virginitatis propositum sese castraverint. Hier. in cōm. virgin. præceptor. meminit, & lib. 1. in Jovin. eos dicit *seipsos castrare, qui templum se Deo purissimum & holocaustum acceptissimum offerunt*, sed hæc omnia in simplice ac libero cœlibatus proposito locū habere possunt, si vel maximè non accesserit votum. Præcepta n. illa non obligant, nisi volentes, at velle possunt etiam ii, qui nō voverunt cœlibatum. Aug. lib. de virgin. c. 30. voti nomen habet, sed per votum nihil aliud intelligit, quàm firmam & constantem animi sententiam ac propositum, ut constat ex ejus verbis in comm. ✝. 75. *Alius vovet Deo castitatem conjugalem, ut præter uxorem suam non noverit aliam. Alii etiam vovent, etsi experti conjugium, ultra nihil tale pati, in viduitate scil. permanere & ipsi vovent aliquid majus quam illi. Alii virginitatem ipsam ab ineunte ætate vovent, & isti voverunt plurimum.* Fulg. de fid. ad Petr. c. 3. *Quisquis*, inquit, *se castraverit propter regnum cœlorum, & in corde suo continentiam voverit.* At corde solo non potest solenne continentiæ votum fieri, ut ipsi Pontificii statuunt, sed requiritur præter *cordis intentionem etiam oris professio*, loquitur ergò Fulgentius tantùm de animi proposito & fixa cordis sententia.

5to. 2. Luc. 1. v. 35. *Beata virgo, audiens concepturam ac parituram filium respondet. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Quib. verbis significat se impedimentum habere, quo minùs filium concipere & parere posset. Impedimentum a. illud non aliud esse potuit, quam votum continentiæ jam emissum. Illa n. verba, virum non cognosco, non significant, jam actu non cognosco, sed non licet mihi cognoscere, alioquin ineptissima interrogatio fuisset, cum possit statim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulo post cognosces. Cur a. prohiberetur, nulla* 2. Luc. 1. v. 35. *Virum non cognosco.*

ra-

ratio reddi potest nisi votum, nam & virum habebat & juvenis erat, nec est credibile sterilem aut impotentem fuisse, vel certè id ipsa scire nondum poterat, cùm ad virum nondum pervenisset. Nec denique prohibebatur virum cognoscere, lege aliqua communi, ut notū est, igitur lege particulari, i.e. voto. Resp. 1. in V.T. nullum extat mandatum vel exemplum probatum vovendæ perpetuæ virginitatis, quin & illis, qui Deo devoti erant, in V.T. licuit matrimonium capessere, ut Simsonis & Samuelis exemplo ostendimus superiùs, ecquis igitur credat, Mariam sine certo ac expresso Dei verbo propriâ ac privatâ quadam intentione tale votum fecisse. 2. opinioni de voto perpetuæ virginitatis à Maria emisso fortissimè repugnat desponsatio facta Josepho Luc. 1. v. 27. propter quam Josephus dicitur ἀνὴρ Μαρίας Matth. 1. v. 16. & Maria dicitur γυνὴ Ἰωσὴφ Matth. 1. vers. 20. Luc. 2. vers. 5. Ut enim Hieron. loquitur in comm. Matth. 1. & citatur c. Gennit. 27. q. 2. *Consuetudinis est Scripturarum, quod sponsi viri & sponsæ vocentur uxores.* Ibid. *non ab alio inventa est gravida, nisi à Joseph, qui penè licentiâ maritali futuræ uxoris omnia noverat.* Orig. hom. 1. in Matth. & cit. c. Inventa caus. & q. iisd. *Joseph licet eam non contingeret, futura tamen ut putabatur uxoris omnia noverat.* Ambr. de inst. virg. c. 6. & citatur c. cùm initiatur, caus. & q. iisd. *Cùm initiatur conjugium, conjugii nomen asciscitur, non cùm puella viri admixtione cognoscitur.* Et addit Gratian. *Ecce, quod in desponsatione conjugium initiatur.* Greg. in Epist. ad Mauritium, & habetur c. Qui desponsatam. ibid. *Divina legis est mos sponsas appellare conjuges; unde in Evang. dicitur. Accipe Mariam conjugem tuā.* Ex quo sic concludimus. Quæcunq; alteri se patitur desponderi, ut fiat ejus conjux, ea non emisit votū virginitatis, aliàs n. γάμον ἄγαμον cōtrahendo Deo & hominibus illudere videri posset. Sed Maria passa fuit se Josepho desponderi. Ergò. Bell. respondet, hoc argumentum *duobus modis* solvi posse. *Primò, si vel maximè dar etur B. virginem cum Josepho matrimonium contraxisse animo consummandi matrimonium, adhuc tamen non sequeretur, eam cùm dixit, quomodo fiet istud, non habuisse votum virginitatis, potuit enim hoc votum emisisse post conjugii celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationem,* ut docet Thom. p. 3. q. 28. art. 4. *ita ut primùm nuptiæ celebratæ sint, deinde antequam ad matrimonii consummationem veniretur B. virgo votum virginitatis emiserit ipso Josepho consentiente, & utpie creditur, etiam simul vovente.* Atqui non ex nudis conjecturis asserendum, sed ex Evangelica Historia probandum fuisset, Mariam post sponsalia cum Josepho celebrata votum virginitatis emisisse. Contrarium demonstramus hoc modo. Aut in scio Josepho sponso Maria votū virginitatis emisisset, aut eodem consentiente. Priùs dici nequit, quia ut uxor, ita quoq; sponsa, quæ est uxor pacta & promissa non habet potestatem corpus sui in alteri addicendi aut promissum conjugii futuri usum intervertendi. 1. Cor. 7. v. 4. At Maria fuit sponsa, & ut S. S. loquitur, *uxor* Josephi, ergò non habuit potestatem corpus suum alteri addicendi, aut promissum conjugii futuri usum inscio & invito Josepho intervertendi. Posteriùs itidem dici nequit, si enim consensus Josephi intercessisset, quorsum de dimissione cogitaret, cùm gravidam eam inveniret? Matth. 1. v. 19. & quid sibi vult illud Evangelistæ v. 18. *Cum esset desponsata Maria Josepho, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, antequam convenirent, inventa est in utero habens.* Notum est, quid significet συνελθεῖν de sponsis ac conjugibus usurpatum, quod videl. matrimonii consummationem & usum conjugalem notet 1. Cor. 7. v. 5. ergò cùm jam desponsata esset Maria, ac jamdum esset gravida, Josephus consummationem conjugii adhuc speravit, quomodò igitur ipso conscio & consentiente, unà ei nsl vovente Maria votum perpetuæ virginitatis emisisse dici potest? Historia Evangelica simplicem ac candidum Josephi & Mariæ animum enarrat, quod consummassent matrimonium, nisi divina conceptio intervenisset eademque ab Angelo ipsis manifestata fuisset. Frustra prorsus Bell. l. de Monach. c. 37. blasphemiæ reos peragit Centur. Magd. 3. propterea quod Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. asseruit, *Josephum & Mariam ita verum conjugium contraxisse, ut voluerint statuto tempore more aliorum conjugum liberos procreare:* id enim descriptioni Evangelistarum exactissimè congruit. Chrysost. hom. 4. in c. 1. Matth. verborum emphasin expendit. Non dixit, *priusquam in sponsi domum adduceretur, sed priusquam convenirent. Hunc enim morem servabat antiquitas, ut sponsas in sponsorum domibus haberent. Ut autem generi Lothapud socerum legimus erat itare cum sponsis nondum sibi copulatis lege conjugii: sic & Maria habitabat cum sponso.* De qua, h ys et so mi observatione, quamvis aliud dubitari possit, Pontificiis tamen ea rectè opponitur, cū ū fit relata in jus Canonicum c. Priusquam. 27. q. 2. Si quis Chrysostomo objiciat verba Angeli Matth. 1. v. 20. *ne timeas παραλαβεῖν accipere Mariam conjugem tuam,* ergò antea eam *in domo non habuit,* respondet, accipere nihil aliud h. l. esse, quàm domi retinere, jam enim illam mente dimiserat. Quod si ergò Maria jam antè fuit in domo Josephi, manet illud, quod voce συνελθεῖν non significetur deductio in domum, sed nuptialis congressus, quem adhuc sperabat Josephus, cùm Maria ex S. S. inveniretur in utero habens, ac per consequens, cùm ad Angelum jam antè dixisset. *Virum non cognosco.* Sed Bellarminus ipse deserit hanc exceptionem & confugit ad aliam, *B. Virginem nunquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, aliòqui enim non esset virgo animo, sed solùm carne. Et tamen lusit virum, quia cùm matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita ut verè licuerit Josepho, si voluisset matrimonium cum B. virgine consummare, id enim requiritur & sufficit ad essentiam veri matrimonii, tamen quia sciebat ipsa divinâ revelatione edocta nunquam Josephum id expetiturum, adeò poterat habere & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit.* Resp. ubi verò est revelationis illius ullum in S. literis extat vestigium? Certè Evangelistæ & Apostoli, qui reliquas revelationes Josepho & Mariæ factas tam accurate describunt, hanc ipsam non prætermisissent, si qua esset facta. Ac si Maria etiam ante desponsationem explicitam voluntatem habuit semper continendi, quo fine Josepho sese desponderi fuit passa? absurdum est sponsam facere eam, quæ conjux esse nequit. Desponsatio nihil aliud est, quàm contractus de futuro matrimonio, ejusdemq; inter sponsum & sponsam pactio ac promissio, tolle spem matrimonii & desponsationi ampliùs non erit locus. Quæ virginitatem perpetuam voverunt illis ex hypothesi Pontificiorum *etiam velle nubere* damnabile est, quò accommodat dictum Apostolicum 1. Tim. 5. v. 11. *nubere volunt habentes damnationem, quia pri-*

primam fidem irritam fecerunt, At quæ patitur se desponderi illa vult nubere. Excipit Bell. *eũ qui vovit continentiã non posse jam se alteri tradere cum periculo violandi voti, at si adsit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnare, ut qui est unus se tradat alteri in diverso genere nuptiarum.* Sed hæc est mera petitio principii, unde etiam probatur, quod Maria in diverso genere nuptiarum se Josepho tradiderit, i. e. non in matrimonium, sed in custodiam? unde probatur ipso desponsationis tempore Mariam habuisse certitudinem infallibilem voti nunquam violandi? 2. In Script. de tota hac re altum est silentium. Vident Pontificii, desponsationem fortissimè adversari opinioni de perpetuæ virginitatis voto, ideò excipiunt, *traditam fuisse Iosepho in custodiam, non autem in matrimonium desponsatam.* Atqui repugnat ipsa verborum proprietas, notum enim est, quid significet *μνηστεύειν*, quid *συνέρχεσθαι*, quid *γύναιξ*, quid *ἀνήρ*, quæ omnia non conveniunt tutori ac pupillæ, sed sponso ac sponsæ, marito & uxori: repugnat Historiæ series, neq; enim vel antè desponsationem vel in desponsatione, sed longè post despons. quando jã dum inventa est Maria *ἐν γαστρὶ ἔχειν* Angelus conjugium mutat in tutelam ac patronatum, ac copulat Mariam Josepho *non in fœdus solenne conjugii, sed in consortium communis habitaculi*, ut loquitur Chrysost. d. l. ac si omnibus constitit, Mariam in tutelam tantùm & custodiam, non autem in matrimonium fuisse Josepho traditam, unde quæso factum, ut Christus *existimatus fuerit filius Iosephi?* Luc. 3. v. 23. omnes pii veteres dicunt, in honorem conjugii Christum ex desponsata nasci voluisse, sed si fingamus Mariam tantùm in tutelam fuisse Josepho traditam, non autem in matrimonium ipsi fuisse desponsatam, concidit penitùs, quicquid dignitatis conjugio ea hac Christi è desponsata virgine nativitate quæritur. 3. Operæ verò precium est observare originem hujus opinionis de voto virgin. à Maria Deipara emisso. Ea verò ea quodam *Pseudo Evodio* à Nicephoro fabulatore laudato, sed veteribus Eusebio scil. Hieronymo, Epiphanio, &c. penitùs ignoto & ex *Protevangelio Iacobi* à Lucio seu Seleucio conficto & ab ipso Gelasio c. Sancta Romana dist. 15. sub tit. libri de nativ. Salvatoris, & de S. Maria & de obstetrice Salvatoris inter apocrypha repudiato dependet. Extat illud tom. 1. Orthodoxograph. p. 71. ac multa fabulosa inculcat, quod Joachim Pater Mariæ ob sterilitatem à sacrificiis offerendis rejectus quadraginta diebus ac noctibus jejunaverit, ac sobolem a Deo petierit, quod Anna Joachimi uxor audita ab Angelo de sobole nuncio Deo illam obtulerit, quod Maria sexto statim mense ambulare potuerit, quod oblata fuerit Sacerdotibus in templo, inq; ejus adytis instar columbæ educata acceperit cibum de manu Angeli, quod duodecennis facta Josepho ex mandato Angeli in custodiam fuerit tradita, congregatis enim omnibus viduis ea virga, quam Josephus tenuit in manu sua, columba evolavit & in caput Joseph consedit, ea quo intellectum fuerit, ipsum divinitùs esse hujus virginis custodem & patronum electum; quòd Maria & Josephus aquis redargutionis à Sacerdote fuerint potati, quòd Maria non in Bethlehem, sed in spelunca quadam deserti filium suum pepererit, quòd Josephus obstetricem quærens, viderit polum stantem, aerem obstupefactum & volatilia in medio cursu cessantia, ora hircorum imminentia quidem aquæ, sed non potantia &c. quòd nubes lucida speluncam obumbraverit, quòd Salome Mariam contrectans manum igna ardore senserit, mox autem puero contrectato fuerit sanata, quòd Elisabeth cum Johanne in montem fuerit recepta, &c. hæc omnia, quomodo cum authentica Historia Evangelica conciliari poterunt. Baron. ipse in appar. annal. n. 38. testimonia ex illo Pseudo Evangelio Jacobi adducta respuit. Vel solùm Scripturæ silentium curiositatem humanam compescere hîc deberet! Jam verò non solùm in Scriptura nullum hujus narrationis vestigium, sed etiam eidem in multis est adversa. Joachimus Mariæ Pater statuitur Sacerdos, cùm Scriptura negat quenquam unquã *e tribu Iuda ministrasse altari* Heb. 7. v. 13. dicitur Maria in sancto Sanctorum educata, cùm in illud solus Pontifex semel in anno intraverit Hebr. 9. vers. 7. Joseph. lib. 5. c. 15. Ac detur, Mariam Deo fuisse consecratam, ac in templo ut in Schola pietatis educatam, non tamen ex eo evinci potest, quod in voto perpetuæ virginitatis sese obstrinxerit, nam & Nazaræi in V. T. uxores ducebant, ac in templo etiam viduæ serviebant, ut constat exemplo Hannæ Luc. 2. vers. 36. quinimò summus Sacerdos Deo devotissimus erat conjugatus. Quam verò causam afferre poterunt, quòd puella duodecennis non cognatis, non affinibus, non viduis, sed Josepho extraneo fuerit commendata? Habuit Maria *συγγενῆ* Elisabetham, si tutelâ indiguisset ab ejus marito Zacharia maximæ autoritatis & dignitatis viro curari potuisset. Baronius in apparat. annal. 11. n. 56. hoc urget, *quòd fuerit primogenita ant ergò redimi debuit, aut in templo Deo servire, sed redemta non fuit, ergo in Dei servitio relicta.* At de primogenitura Mariæ Scriptura penitùs tacet, ac si vel maximè fuisset primogenita, non opus fuisset aliquâ redemtione, cùm lex de primogenitis tantùm masculos concernat Ex. 31. v. 21. Num. 8. v. 6. Luc. 1. vers. 23. ac si vel maximè in templo fuisset educata, & ad servitium Dei deputata, non tamen perpetuæ statim virginitati mancipata. Josephus ac Rabini Nazaræorum ac Rechabitarum instituta diligenter describunt, sed de virginib. monialib. verbum nullum addunt. *Mulierem inter Sacerdotes in templo versari, atq; in sanctis adibus conspici, nec lex nec gravitas permittebat*, inquit Greg. Nyss. homil. in natal. Dom. Urget Baron. 2. Macc. 3. v. 19. mentionem *fieri virginum in templo reclusarum.* Sed præterquam quod liber est apocryphus, nullius in templu reclusionis fit mentio, sed simpliciter dicitur, *αἱ κατάκλειστοι τῶν παρθένων virgines conclusa*, h. e. quæ aliàs domi se contineri solebant, *procurrebant ad portas, alia ad muros, quadam per fenestras prospectabant.* Gloss. Ordin. *Virgines, qua conclusa erant de domibus Parentum, non exibant ratione verecundia & pudicitia virginalis, tamen in illa turbatione prater morem solitum exibant, &c.* Vide Casaub. exerc. 1. ad apparat. Baron. c. 23. pag. 118. ubi latè hunc locum explicat. Quæ de mulieribus *antè ostium tabernaculi excubantibus.* Ex. 38. v. 8. ac de *absconsione Ioa in templo per sexennium*, 2. Reg. 11. v. 3. 2. Paral. 22. v. 11. addit, ex illis votum perpetuæ virginitatis in V. T. usitatum fuisse nunquam probari poterit. Quod enim 2. Reg. 11. vers. 2. Joas dicitur fuisse *annos sex* אִתָּהּ *cum ea* scilic. Josaba, *in templo*, (ex quo Baronius & alii colligunt, quod Josaba Deo fuerit dicata, ac proinde in templo manserit) id 2. Paralip. 22. vers. 12. sic explicatur, quod fuerit אִתָּם *cum eis* scilic. cum Josaba & mari-

marito ejus Jehojada Sacerdote, ex quo promtè colligitur, Josabam non fuisse Monialem Deo sacratam, sed summi Sacerdotis conjugem, eandemque mansisse in templo propterea, quò maritus ejus esset Pontifex maximus, cujus consensu ac voluntate egit, quicquid hac in parte suscepit. Casaub. exerc. 1. ad appar. Baron. c. 23. Locum ex libro Exodi sic παραφράζει Jonathan in Targ. *Et fecit concham aeream & basin ejus aeneam è speculis areis mulierum verecundarum, quo autem tempore veniebant adorandum in porta tabernaculi conventus stabant, juxta elevationem oblationis suæ & laudabant & confitebantur: Deinde revertebantur ad viros suos & pariebant filios justos, quo tempore purgata erant à sordibus sanguinis sui.* Ergò fœminæ illæ piæ non erant moniales perpetuæ virginitati devotæ, sed alternis rem divinam & domesticam curabant. Ipsi Sacerdotes cultui divino vel maximè consecrati, non tamen erant cœlibes, sed in conjugio vivebant. Num. 4. v. 23. idem verbum צבא de Sacerdotibus in tabernaculo ministrantibus usurpatur, quod Exod. 38. v. 8. de mulieribus in ostio tabernaculi excubantibus ponitur. Vide Fagium in paraph. Targ. ac Drusium in comm. ad illum locum Exodi. Breviter, si Maria propter votum illud virginitatis in *cellula* quadam templo vicina habitasset conclusa, Hierosolymis in Judæa, non Nazarethæ in Galilæa nuncium de conceptione Salvatoris ipsi fuisset allatum. 4. Ne ipsi quidem Pontificii in opinione de voto Mariæ consentiunt. Quidam enim *antè*, quidam *post* desponsationem illud emissum esse statuunt, quâ de re sic disserit Bellarminus d. l. *Quamvis Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. virgine antè desponsationem, Scotus tamen admittit,* 4. sent. dist. 30. q. 2. *& antè Scotum Albertus M. in libro de laudibus virginis, & antè Albertum S. Patres docent B. virginem vovisse antè desponsationem.* In Jure Canonico c. Beata Maria. 27. q. 2. ex Augustino dicitur, *quòd post natum filium demum votum illud emiserit. B. Maria proposuit se servaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum virginitatis non expressit ore, subjecit se divinæ dispositioni dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter illi revelaret. committens ergo virginitatem suam divinæ dispositioni consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroq; obediendo, postea verò cùm filium genuit, quod corde conceperat, simul cum viro labiis expressit & uterq; in virginitate permansit.* Glossa ord. Luc. 1. *Secundum quod dicunt Dd. Catholici B. Virgo antequam desponsaret Joseph, habuit observantiam castitatis virginalis in desiderio, non tamen sic vovit expresse, sed cum postea Deo ordinante esset ei desponsata, qui erat in simili proposito, simul emiserunt votum.* 5. Ex Patribus pro astruendo Mariæ voto adducta facilem habent explicationem. Gregor. Nyssen. in orat. de nativ. Christi nihil aliud dicit, quàm *Mariam Deo virginitatem suam consecrasse & statuisse apud se virginitatem servare.* Atqui aliud est propositum servandæ virginitatis, aliud verò votum cum conjugii abjuratione conjunctum, ut paulò pòst plenius declarabitur. Ac si narratio Greg. Nysseni diligenter expendatur, facilè apparebit B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula esse tradita, non eâ lege datam esse, ut perpetuò cœlebs maneret, nam de *illius nuptiis postea deliberasse dicuntur Sacerdotes.* Si fuissent tùm temporis in templo tales virgines moniales in perpetuo cœlibatu vitam agentes, quales postea in Christianismo cœperunt, nullus omninò deliberationi fuisset locus, an matrimonio elocanda esset. Adde quod Nyssenus se ex Apocrypho scripto suam sententiam hausisse non reticeat, ac proinde liberum lectori assensum relinquat. *Hæc*, inquit, *Mariæ vox demonstrat non esse penitus absurda, quæ ex Historia incerti autoris commemoravi.* Basilius tantùm abest, ut votum perpetuæ continentiæ virginalis Mariæ Deiparæ tribuat, ut in serm. de Christi nativ. tom. 1. p. 389. scribat, *necessarium quidem esse credere, quod Maria ante partum & in partu manserit virgo,* τὸ δὲ ἐφεξῆς (inquit) ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν, *quod superest, omittamus quærere & mysterio sive silentio relinquamus,* & addit ibid. rationem, μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ, *nihil ea res pietatem lædit.* August. de sanct. virg. c. 4. *Mariam se Deo virginem vovisse* dicit, sed per votum intelligit internum continendi propositum, non autem externum votum cum conjugii abjuratione conjunctum, unde illud votum *corde* tantùm & non ore factum esse statuit. Adde quod probabili tantùm conjecturâ sese id asserere Augustinus innuit, quod adjuncta ratio ostendit. *Ipsa*, inquit, *virginitas ejus gratior & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conservaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, jam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit.* At conseq. non est Christum præripuisse marito virginitatem, si voluit in honorem conjugii ex sponsa nasci, elegit enim talem sponsam, quæ tali viro desponsata erat, quo ex divino consilio ipsis sponsis adhuc occulto postea voluit uti, ut patrono & custode virginalis castitatis maternæ, quanquam ipsæ desponsatæ personæ conjugii consummationem adhuc spectarent nondum revelatâ per Angelum divinâ conceptione. Utrumque igitur asserendum & statuendum, quod verè sponsa, ac proinde sperata uxor fuerit Salvatoris mater, & quod illibata ac intemerata virgo manserit, priùs placuit Deo ob conjugii dignitatem, posterius ob partus illius sanctitatem. Beda in c. 1. Luc. & Anshelm. libr. de excell. virg. c. 4. non voti, sed propositi ac decreti mentionem faciunt, *quod S. virgo vitam virginalem se ducturam decreverit, ac corpus & animam suam virginitate perpetuâ Deo consecraverit*, id quod juxta Augustini explicationem accipiendum, proposuit se perseveraturam virginem, *nisi Deus aliter illi revelaret*, committens ergò virginitatem suam divinæ dispositioni consensit in carnalem copulam. Rupertus l. 3. Cant. Bernhard. serm. 4. super Missus est, & Scholastici 4. sent. dist. 30. votum virginitatis Mariæ tribuunt, sed de *tempore ac genere voti* non consentiunt, nec diffitentur ex Apocryphis Scripturis illud esse desumtum. 6. Sed urgent Pontificii verba Mariæ, *virum non cognosco*, quæ sic interpretanda censent, *non licet mihi virum cognoscere.* Varia hîc responderi possent, utpote primò si beata virgo votum perpetuæ virginitatis fecisset, non perplexè & ambiguè, sed apertè ac sine circuitione respondisset, non licet mihi virum cognoscere, quia virginitatem vovi; deinde si votum virginitatis fecisset, in futuro dicendum fuisset, *virum non cognoscam*, jam v. non in futuro, sed in præs. dicit ἄνδρα οὐ γινώσκω, quinimò Syrus interpres reddidit in perfecto וְגַבְרָא לָא חַכִּים לִי *vir non est cognitus mihi.* Tertiò si vel maximè votum fecisset *in corde* scilicet, tamen quâ fuit erga Deum pietate & reverentiâ, postquam Deo aliter placere ex Angelo intellexisset,

votum illud minimè prætendisset, sed Deo ad conjugium vocanti sese parituram respondisset, *subjecisset enim se divinæ dispositioni*, ut August. loquitur, cùm ea conditione se perseveraturam virginem proposuerit, nisi Deus aliter illi revelaret. In Papatu tanta est Romani Pontif. autoritas, ut ejus vel permissione vel mandato intercedente & Monachi & Moniales perpetuam castitatem professi conjugium inire non reformidaverint, num existimabimus, Mariam de voto virginitatis fuisse solicitam, postquam ex Angelo intellexerat, Deo placere, ut concipiat ac pariat? Quartò quod ex virginali pudore conspectu & nuncio Angeli turbata audiens de conceptione & partu filii, quæsiverit, *quomodo futurum sit istud*, cùm nondum in cubili conjugali versetur & viri congressu penitùs ignoret. Sed prætermissis illis omnibus simplicissimè respondemus, Angelum legationis suæ verba petiisse ex Es. 7. v. 14 *Ecce virgo prægnans & pariens filium.* Quamvis n. Evangelista Lucas secutus LXX. Interpp. versionem tunc temporis usitatam in futuro loquatur, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱὸν, tamen dubitari nequit, Angelum cum virgine Hebræa Hebraicè locutum esse, ac ex ipso fonte Scripturæ legationis suæ verba petiisse, in eo verò dicitur in præsenti. *Ecce virgo gravida parit.* הנה העלמה הרה וילדת בן Arias Montan. & Pagn. reddiderunt. *Ecce virgo prægnans & pariens filium*, quod enim הרה non sit verbaliter reddendum, *concepit*, sed vel nominaliter *gravida* vel participialiter *prægnans*, apparet ex addita voce וילדת & ex ipso Mariæ responso colligitur, Angelum in præsenti fuisse locutum. Jud. 13. v. 5. Angelus Simsonis conceptionem nuncians utitur verbo futuro והרית וילדת *concipies & paries*, utrumque est a. perf. præt. fœm. sed ו hippuch sive conversivum in principio additum mutat significationem præteriti in significationem futuri, hoc verò loco Angelus ex Propheta non loquitur *in futuro*, sed utitur tali nomine, quod Thamar, cùm appareret eam esse gravidam. Gen. 38. v. 24. Sic de Pineas uxore 1. Sam. 4. v. 19. dicitur הרה ללדת *erat prægnans ad pariendum*. Esai. 26. v. 17. *Gravida appropinquans ad pariendum.* Cùm ergò Maria ex Angelo audiret, *ecce gravida seu prægnans pariens* admirabunda respondet, *quomodo fiet istud*, id est, quomodo gravida pariam, cùm non verser in cubili conjugali? q. d. Inusitatum est virginibus de conceptione ac partu narrare, jam verò nondum in matrimonio vivo, quæ ergò est illa ratio tuæ legationis & annunciationis? *Nondum erat in domum sponsi deducta* (inquit Chemn. p. 3. exam. p. 63.) *nec brevi adeò hoc futurum erat, nam post tres menses & amplius Joseph demum de deductione cogitare cœpit.* Mat. 1. v. 19 postquam scilicet ex ædibus Elisabeth Maria reversa erat. Luc. 1. v. 56. Negat igitur se indigere tali promissione, qualem meminerat Saræ Gen. 18. v. 10. uxori Manues Jud. 13. v. 3. & Hannæ 1. Sam. 1. v. 17. in sterili conjugio viventibus contigisse ac profert virginitatis purè & castè hactenus custoditæ testimonium, non autem ab omni spe conjugii per votum aliquod virginitatis sese exclusam asserit. 7. Denique si vel maximè concedamus, Mariam votum virginitatis perpetuæ fecisse, quod ex S. literis evidenter probari nunquam poterit, & desponsationi ejusdem directè adversatur, nondum tamen consequens fuerit, votum cœlibatus Pontificium eodem stabiliri posse. Ut enim prætermittamus reliqua omnia, quæ in voto cœlibatus Pontificio desideramus (de quibus paulò pòst plenius agetur) agnoscenda foret hac in parte specialis quædã & extraordinaria Dei dispositio, sicut Bellarminus etiam peculiarem *quandam divinam revelationem* ponit, quâ edocta fuerit beata Deipara, Josephum nunquam debitum conjugale expetiturum. Quod ergò Maria capere potuit, illud non possunt statim omnes capere, qui peculiari illo dono ac gratiâ sunt destituti, nec privilegia extraordinaria regulam aliquam constituunt.

511. 3. Act. 21. v. 9. de Philippo Evangelista commemoratur, *quòd fuerint ipsi quatuor filiæ virgines.* Bellarm. libr. 2. de Monach. c. 10. *illas non ad tempus aliquod virgines credere debemus, sed perpetuo & ex electione, refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quod videl. uni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ ubi maturæ fuerint, nupturæ sint?* Adde quod Euseb. libr. 3. Histor. c. 30. ex Policrate docet, *Filias Philippi in virginitate consenuisse.* R. de hoc loco quædam diximus in tract. de Evang. c. de Consil. Evãg. §. 102. hic breviter monemus. 1. Bell. nõ adducere textum integrum, additur n. Philippo fuisse quatuor filias προφητευούσας ergò non hoc tanquam singulare commemorat Lucas, quòd virgines fuerint, sed quod fuerint *virgines prophetantes*, quod non potest intelligi de publico docendi officio, sed de peculiari Prophetiæ dono, quod scilicet idem cum Agabo ac septem discipulis prædicaverint, Paulum tradendum esse gentibus. 2. Ut autem textum Lucæ, ita quoq; Eusebii Historiam truncatam Bellarm. adducit. Non enim de omnibus quatuor, sed de *duabus* duntaxat Philippi filiabus commemorat Eusebius, quod *in virginitate consenuerint*, quin imò in cap. proximè præcedente ex Clem. Alex. libr. 3. strom. p. 210. adducit locum, quod *Philippus filias suas viris nuptum dederit.* 3. Salmeron in comm. hujus loci, tom. 12 p. 341. Eusebium hoc nomine taxat, quod Philippum Apostolum cum Philippo Diacono confundat. *Illud*, inquit, *minimè ferendum est, quod Eusebius cum Polycrate tradit, Philippum Apostolum filias habuisse, cùm id tantùm de Philippo Diacono tradat Lucas*, quomodo igitur ex Eusebio Bell. suæ sententiæ patrocinium quærere potest? 4. aliud est virginem esse propositum virginitatis servandæ amplexi, in virginitate consenescere. &c. aliud v. tali cœlibatus voto se obstringere, quale in Papatu viget. *3. Act. 21. v. 9. Philippo fuerunt quatuor filiæ virgines.*

512. 4. 1. Cor. 7. v. 37. *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis & hoc judicavit in corde suo servare virginem suam benè facit. Ergo Apostolus probat cœlibatus votum.* R. aliud est constans & firmum propositum cœlibatus, de quo Apostolus agit, aliud verò votum propriè sic dictum & in sensu Pontificio acceptum. Illud includit conditionem tacitam vel expressam, tamdiu scilic. aliquem fore cœlibem, quamdiu id videt dono & vocationi suæ convenire, ita ut liberum sibi relinquat, contra ustiones & fornicationes uti remedio divinitùs ordinato 1. Cor. 7. v. 9. *Propositum continentiæ, sæpè licet sine ulla culpa mutare*, inquit Bellarmin. 2. de Monach. c. 24. §. 2. hoc verò est absolutum & omnem matrimonii ineundi potestatem excludit. Illud non conjunctum est cum abjuratione conjugii & cum execratione, si non servetur, hoc verò utrumque complectitur. Illud ex deliberata animi sententia & gravi consilio suscipitur ab illis, qui donum sibi divinitùs datum & vocationem diligen- *4. 1. Cor. 7. v. 37. Qui statuit in corde suo firmus.*

ter

ter explorarunt, hoc verò plerunq; est temerarium ab illis, qui nondum maturitate judicii pollent profectum. Illud proficiscitur à personis idoneis, quæ donum contineotiæ à Deo acceperunt, 1. Cor. 7. vers. 7. hoc verò iodiscretè ab illis exigitur ac suscipitur, qui Monasticæ vel Sacerdotio nomen dant, sive instructi sint illo dono sive minùs. Illud est pars pædagogiæ æternæ pietatis exercitio inservieotis, hoc v. est laqueus multorum animas in exitium demergens. Illud suscipitur fine debito & cooveniente, ut videl. expeditiùs curari possint ea, quæ sunt Domini. 1. Cor. 7. v. 32. hoc v. fine perverso & errooeo, ut sit satisfactio pro peccatis & meritum, vitæ æternæ sibi atque aliis impetrandæ, quæ omnia ex seqq. erunt clariora. Paulum non loqui de voto continentiæ vel ex eo manifestum est, quod Parentib. virginum loquitur. Jam v. ut parens noo potest filiam cogere ad nuptias, ita qnoq; non potest pro filia emittere votum virginitatis, sed peodet hoc ex deliberatione & obligatione filiæ, taotùm igitur monet Patres, ne temerè ac leviter aliquid statuant de cœlibatu vel conjugio filiarum, sed maturam ac gravem deliberatiooem adhibeant, ac conditiones personæ, temporis, oegotiorum, &c. diligenter explorent.

5. 1. Tim. 5. v. 11. Volentes nubere primam fidem fecerunt irritam.

513. 5. 1. Tim. 5. v. 11. *Adolescentiores viduas devita, cùm enim luxuriatæ fuerint contra Christum, nubere volunt. v. 12. habentes damnationem, quia primam fidem fecerunt irritam.* Hoc loco (scribit Bellarm. lib. 2. de Monach c. 24.) *nihil aliud per primam fidem intelligi potest, quam donum continentiæ. Cùm enim Apostolus dicat, eas primam fidem fecisse irritam, quæ nubere volunt, necessario colligimus, eum loqui de fide servanda continentia, quæ per nuptias violatur. Ista autem fides servanda continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali. Non potest esse fides data marito carnali, illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus vivit, quo mortuo soluta est mulier, sequitur igitur, quod sit fides data spirituali sponso. Non potest autem hæc fides Christo data esse simplex propositum seu voluntas continendi sine promissione ac voto, tùm quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest, unde non irritatur fides, cùm mutatur propositum, tùm etiam quia propositum sæpè licet sine ulla culpa mutare, Apostolus autem absolutè dicit, eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt, sequitur igitur, ut fides hoc loco votum significet.* Resp. de hoc loco Apostolico latè & eruditè disputat D. Chemn. part. 3. exam. Coocil. Trid. de cœlib. c. 9. p. 56. quæ Bellarm. non attingit. Superiùs etiam c. 5. membr. 1. §. 195. de eo quædam diximus. Summa omnium huc redit, quod Apostolus per *πρώτην πίστιν*, quam viduæ illæ dicuntur irritam fecisse, oequaquam intelligat Pootificium cœlibatus votum. 1. de eo enim altum ubique in Scripturis silentium. 2. vocabulum fidei nuspiam in Scripturis pro quodam voto propriè & accuratè sic dicto accipitur. 3. Apostolus negat, se velle alicui per doctrinam de cœlibatu laqueum iojicere, 1. Cor. 7 v. 35. at vota Pontificia verè suot laquei conscieotiarum & animarum, ut inferiùs ostendetur. 4. hoc ipso in loco rejicit Apostolus à professione viduitatis juniores v. 14. ac minorem *sexaginta annis* io Collegium illud recipi prohibet v. 9. quod cum doctrina & praxi Ecclesiæ Rom. apertè pugnat, quippe quæ etiam à juvenculis vota cœlibatus suscipit. 5. quòd si jam juniores ejusmodi in Collegium viduarum receptæ ipso facto cœlibatum professæ essent, illis non interdicit conjugio sub æternæ damnationis pœna, etiamsi continere oon possint, nec præscribit eis alia contra incontinentiā remedia, sed vult eas nubere v. 14. oe ullam occasiooem præbeant Diabolo, ac si præter vires & voluntatem in cœlibatu manere cogantur, abjectâ fide retrò post Satanam eant v. 15. id quod iterum cum doctrina & praxi Ecclesiæ fortissimè pugnat, quippe quæ in illis virginibus ac viduis, quæ continentiam voverunt, etiam *velle nubere* damnabile esse censeot. 6. Regula Apostolica est perpetua 1. Cor. 8. v. 9. *Si continent se, nubant, melius est enim nubere quam uri*, contra quam absit, ut quicquam hoc loco statuere & viduas continere se ooo valeotes à remedio divinitùs ordinato à conjugio sc. arcere voluisse judicandus sit. 7. io cap. proximè præcedente quarto v. 1. Apostolus scripserat, *doctrinam esse Dæmoniorum, si quis conjugium prohibere illis vellet*, quibus propter iocontioentiam illud est oecessarium. Cogitari ergò oequit, eum hoc loco viduas juoiores continere non valeotes à coojugio arcere propositum sibi habuisse. 8. Si Paulus de voto aliquo perpetui cœlibatus hîc egisset, illud magis *secundam* quàm *primam* fidem dixisset, quia prima fides in Baptismo datur. Cùm eoim in Baptismo tota SS. Trinitas nos in gratiam recipit, ac io filios & heredes adoptat, reciprocâ obligatione promittamus, nos fore gratos, ac vitam sanctam Deoque placentem ducturos, hæc stipulatio dicitur fides prima, illam demum sequitur fides altera, quæ præstari solet, cùm quis ad publica officia ac servitia aliis præstanda vocatur, quod ministerio officio suo piè diligenter & fideliter fungi velit. 9. repugnat textus circumstantiæ. Votum definitur *solennis promissio propositi supererogantis seu de bono meliori, quod sit magis meritorium.* Jam verò illis viduis tribui nequit, quod viduitatem elegerint sub opinione cujusdam operis supererogationis ac boni magis meritorii, alebantur eoim Ecclesiæ facultatibus 1. Tim. 5. v. 16. quas alii ex piis *labores manuum suarum manducantes* conferebant Ephes. 4. v. 28. at nemo dixerit esse magis meritorium propter inopiam, Ecclesiæ facultatibus ali, quàm labores manuum suarum manducare, & aliis de suo impertiri, cùm contra Paulus ea sententia Christi pronunciet, Act. 20. v. 35. *Beatius est dare quam accipere.* 10. Denique praxis Ecclesiæ Apostolicæ Pontificio illi cœlibatus ac viduitatis voto fortiter refragatur. Neque enim tunc erant talia Collegia viduarum, in quibus cœlibatum tanquam per se eximium quendam Dei cultum voverent, aliàs Paulus juniores viduas ab Ecclesiastico illo viduarum Collegio ad matrimonium contrahendum & rem domesticam administrandam minimè omnium ablegare, sed eas potiùs ad hoc invitare, & omnes illud expetentes recipere debuisset, si peculiarem quendam cultum ac meritum aliquod vitæ æternæ in tali viduitate posuisset, sed viduæ pauperiores destitutæ Parentibus liberis ac nepotibus, à quibus alerentur, quæque nec rem familiarem habebant, nec operis manuum sese sustentare poterant, Ecclesiæ eleemosynis alebantur, ac vicissim pro illa sustentatione Ecclesia earum opera utebatur, ad curam pauperum peregrinorum, afflictorum & ægrotorum, &c. ut colligitur ex Actor. 6. v. 1. & 1. Tim. 5. v. 10. & 16. hæc verò istarum viduarum conditio & functio requirebat, ut abdicarent se privatâ curâ rei familiaris, proinde non poterant esse conjuges, quamdiu in illo Collegio vivere, & depu-

de publico sustentari volebant, si enim cogitassent per matrimonium sibi asciscere maritum, à quo alerentur, & curam rei familiaris suscipere, non petiissent se in illud Collegium cooptari, in quod ex duntaxat recipiebantur, quæ neminem habebant, à quo sustentarentur, quæque operam suam Ecclesiæ deferentes ab œconomicis negotiis sese penitùs abdicabant, ut colligitur ex verbis Apostoli v. 21. *Postea volunt nubere.* & 14. *volo juniores viduas nubere.*

514. Hæc omnia ostendunt Apostolum hîc nequaquam de tali cœlibatus vel viduitatis voto loqui, quale in Papatu viget, sed per primam fidem intelligit fidem Deo datam in Baptismi susceptione & Christianismi professione, quam tales viduæ per apostasian à Christiana religione & per peccata contra conscientiam irritam faciebant. Hæc interpretatio probatur 1. ex tradita in textu *viduarum illarum descriptione.* Viduæ enim illæ, quibus damnationem Apostolus tribuit, sic describuntur 1. quòd *καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ*, vers. 11. *στρῆνος* respondet Hebræo שאנן *& luxum, fastum ac delitias* significat, *καταστρηνιάζειν* est *insolentius ac fastuosius lascivire contra aliquem.* Simplex *στρηνιᾶν* deductum existimant à verbo *στρεῖν*, ut sit metaphora sumta à jumentis, quæ cum ob pabuli copiam ferociunt, excutiunt habenas, ac suo feruntur arbitrio. Alii deductum putant à *στρηνὸν*, quod est durum, unde Hesychius *στρηνὲς βοᾶν* interpretatur *τὸ σκληρὸν βοᾶν duré sive ferociter clamare.* Apud Athen. lib. 3. *στρηνιᾶν* ponitur pro *delitiari.* Theoph. *καταστρηνιῶσι* interpretatur *ἀκκισθῶσι καὶ θρύψονται accessaverint & delitiari cœperint*, priore verbo deducto à moribus petulantissimæ fœminæ, cui nomen Acco. Camerarius exponit *per crapulam ac luxuria tumorem & obscœna libidinis titillationem.* Sensus igitur est, quòd tales viduæ excussis & abjectis timoris divini, pietatis & pudoris habenis immani quadam insolentia, petulantia & lascivia luxuriatæ fuerint (quam esse vim hujus verbi colligitur ex 2. Reg. 19. v. 28. Esai. 37. v. 29. Apoc. 18. v. 7. 9.) & quidem quod *contra Christum* luxuriatæ fuerint. Vulgata translatio vocem *τοῦ Χριστοῦ* ad verbũ nubere referre videtur, ex quo perversa illa interpretatio postmodùm orta, *quod vidua illa per votum Christo desponsata fuerent, unde damnabile ipsis fuerit marito mortali nubere velle.* Sed Græcus textus manifestè ostendit, non ad *γαμεῖν*, sed ad *καταστρηνιάζειν* vocem *τοῦ Χριστοῦ* pertinere, ut apparet ex particula *κατὰ* & quomodo damnabile esset in Christo velle nubere, cùm Apostolus 1. Cor. 7. v. 39. expressè asserat, *vidua cui vult nubat in Domino?* Sensus ig. est, *quòd contra Christum luxurientur*, id est, doctrinam Christi repudiaverint, quod fidem in Christum & timorem Dei abjecerint, quod cum abnegatione fidei & relig. Christianæ nubere voluerint. Ingerebant enim se istæ viduæ, cùm adhuc juniores essent, in Collegium viduarum Ecclesiasticum, recenti luctu ob maritorum obitum permotæ ac viribus suis nondum satis exploratis, ac in hoc vitæ genere singularia pietatis persuasionem sibi fingebant, sed cùm postea animadverterent, se donum continentiæ non habere, sed conjugii remedio indigere, ne levitatis & inconstantiæ inter Christianos notarentur, si ab illo viduitatis proposito resilirent, & ex Ecclesiastico illo Minist. ad cursas rei privatæ ac domesticæ redirent, prorsus à Christianismo deficiebant, vel ad gentilismum, vel ad Pseudoapostolos, *qui captivas ducebant mulierculas cumulatas peccatis* 2. Tim. 3. v. 6. quâ ratione non absolutum ac nudum illud *velle nubere* damnabile ipsis erat, id n. sentire pugnat cum fundamentis paulò superiùs assignatis, sed *contra Christum* lasciviendo & luxuriando nubere velle. 2. quòd cum deberent ministrare pauperib. peregrinis, afflictis & ægrotis, ipsæ abjectis hujus ministerii sui officiis *otiosa circumiverint domos*, v. 13. quâ rat. non solùm graviss. peccato sese obstrinxerunt *opus Domini* sibi ab Ecclesia commissum *negligenter facientes.* Jer. 48. v. 10. sed etiam tentationibus Diabolicis ad lasciviam & petulantiam solicitantibus sese ultrò exposuerint, otium n. fomes est libidinis. 3. quòd fuerint non solùm ad bonum otiosæ, sed etiam ad malũ negotiosæ, utpote *φλύαροι, nugaces, futiles*, verbis malignis garrientes. 3. Ioh. v. 10. ineptè loquaces, ac velut ipse Apostolus exponit, *loquentes τὰ μὴ δέοντα non decentia.* *φλυαρολογία* n. est *nugiloquentia*, quæ quantum sit peccatum, colligitur ex dicto Christi Mat. 12. v. 35. *Dico vobis, quod de omni verbo ἀργοῦ otioso reddituri sint homines rationem in judicio* & Pauli Eph. 4. v. 29. *πᾶς λόγος σαπρὸς omnis sermo putridus & otiosus non procedat ex ore vestro, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Item quod fuerint *περίεργοι curiosa, μηδὲν ἐργαζομένας, ἀλλὰ περιεργαζομένας* 2. Thess. 3. v. 11. in necessariis otiosæ, in aliis non demandatis curiosæ, quæ *περιεργία* quantum sit peccatum, colligitur ex Act. 19. v. 19. 4. quòd occasionem dederint adversario maledicendi & blasphemandi Evangelii doctrinam. Per *τὸν ἀντικείμενον* possunt intelligi vel adversarii ac hostes Ecclesiæ numero singulari pro plurali posito Luc. 13, 17. c. 21, 15. 1. Cor. 16, 9. 1. Tim. 1, 10. vel ipse Diabolus agens per illos tanquam per organa, qui dicitur noster *ἀντίδικος*, 1. Petr. 5. v. 8. propter quod nomen Satanæ ipsi datum. Quantum v. peccatum sit hostib. Evangelii occasionem calumniandi sanam doctrinã exhibere colligi potest ex 2. Sam 12. v. 14. Esai. 52. v. 5. Ezech. 36. v. 23. Rom. 2. v. 24. 5. quòd *τινὲς ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, conversa sint retro post Satanam*, hoc sequitur ex primo, *quod lascivierint contra Christum*, qui n. à fide Christi vel per apostasian vel per peccata atrocia excidit, in potestatem ac regnum Satanæ transfertur Luc. 11. v. 13. *qui non est mecum, contra me est.* Verba ipsa sunt valdè atrocia, *ἐκτρέπεσθαι* n. dicuntur, non qui in via Domini sunt remissiores, sed qui ab ea prorsus deflectunt. Heb. 12, 13. ac in hac ipsa priore ad Tim. Epist. usurpatur de Pseudodoctorib. conventus ad *ματαιολογίαν* 1. c. v. 6. in posteriore Epist. accipitur de seductis à falsis Doctorib. *qui a veritate ad fabulas sese convertant.* c. 4. v. 4. Illud etiam *ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ* significat manifestam à Christo defectionem, ut colligitur ex antithesi *venere post Christum, sequi Christum* Mat. 10. v. 38. Luc. 14. v. 27. & ex apostatarum exemplis, qui dicuntur abiisse *εἰς τὰ ὀπίσω* Joh. 6. v. 66. Ex quib. omnib. sic colligimus. Illa fides in textu Apostolico intelligitur, cui opponitur luxuriari & lascivire contra Christum, esse otiosum, curiosum, occasionem calumniandi dare adversario & retrò post Satanam abire. At hæc est fides Deo in susceptione Baptismi & profess. Christianismi data, per quam ex potestate & regno Satanæ liberati in Christi regnum transferimur, sed per apostasian ac peccata atrociora contra conscient. ex ea iterum excidimus. E. illa fides, non a. votum cœlibatus in textu Apost. intelligenda. Idipsũ ulterius confirmamus. 2. *ex addita determinatione*, quòd fides illa dicitur prima, vocat primam fidem *non voti*

Mona-

Monastici sed Christianismi, inquit Apol. A. C. c. de votis Monast. Si enim de voto quodam cœlibatus Apost. fuisset locutus, illud non appellaret πίστιν πρώτην, sed potiùs δευτέραν, cùm enim præcedit fides in Baptismo Dei data, quæ dicitur prima resp. habito, vel ad secundam illam fidem, quæ præstari solet, cùm ad publ. officium ac minister. aliquod quis evehitur, vel ad fidei Naturam, quia est fundamentum omnium Christianarum virtutum & totius pietatis principium, atque est virtus primæ tabulæ, quam postea sequitur fidelitas in officiis secundæ tabulæ, quæ itidem vocatur fides Gal. 5. v. 22 vel (quod Dn. Chemnic. magis probatur) ad pœnit. per quam post prolapsum in peccatum q. secundo reditur ad fidem primitus datam. Quando enim Scriptura collationem facit inter id, quod antea seu prius fuerat & inter id, quod secutum est, tunc eo sensu ac modo utitur vocabulo πρῶτα Matth. 12. v. 44. Luc. 11. v. 26. 2. Petr. 2. v. 20. Apoc. 2. v. 5. & 19. sic ergò *prima fides* dicitur respectu ejus, quâ illi, qui lapsi fuerant, postea in conversione rursus Deo reconciliantur, quæ tamen secunda fides nihil aliud est, quàm reversio ad primam, quæ signaculo Baptismi erat obsignata. Bellar. per fidem primam intelligendam dicit *fidem voti, cui respondeat tanquam secunda fides matrimonij ineundi.* Sed quia viduæ jam antè marito demortuo fidem matrimonialem dederant, ideò fides illa voti potiùs dicenda fuisset fides secunda, & fides novi matrimonii ineundi fides tertia, ut nihil dicam de eo, quod sit mera petitio principii illa de fide voti assertio. 3. *Ex phraseos illius in hac ipsa Pauli Epistola usurpatione.* Quid per τὸ ἀθετεῖν τὴν πίστιν intellectum voluerit Apostolus, non nostro arbitrio definiendum, sed ex usu hujus phraseos in hac ipsa Epist. Paulina rectissimè ac tutissimè colligitur. Jam verò constat Apostolum hac phrasi uti, quando ἐκπίπτειν ex vera, justificante & salvificante fide, vel per apostasian, vel per peccata atrociora contra conscientiam commissa vult describere. Sic 1. Tim. 1. v. 19. de seductoribus dicit, *nonnulli repulsâ bona conscientia circa fidem naufragium fecerunt.* c. 4. v. 1. *quidam deficient à fide attendentes spiritibus erroneis ac doctrinæ Dæmoniorum*, c. 6. v. 21. *quidam promittentes falsi nominis scientiam circa fidem à scopo aberrarunt.* 2. Tim. 2. v. 18. *circa veritatem aberrarunt & subverterunt multorum fidem.* c. 3. v. 8. *mente corrupti, reprobi circa fidem.* Hæc loquuntur de apostasia à fide per errores in fundamento vel plenariam à Christianismo defectionem. 1. Tim. 5. v. 8. *Si quis suorum maximè domesticorum curam non agit, fidem negavit & infideli est deterior.* c. 6. v. 10. *quidam appetentes avaritiam erraverunt à fide.* Hæc loquuntur de amiss. fidei per peccata contra conscientiam admissa. Utroque autem modo viduæ illæ fidem irritam fecisse sive repudiasse ac rejecisse intelliguntur, quia officia ministerii sui negligere nugacem ac curiosum esse, contra Christum lascivire, occasionem blasphemandi doctrinam adversariis dare, sunt peccata contra conscientiam admissa & fidem excutientia. Desertâ viâ Domini retrò post Satanam converti est per apostasian à relig. Christiana discedere. 4. *ex analogiæ fidei collatione.* Desponsat se Deus nobiscum *per fidem.* Os. 2. v. 19. Ezech. 16. v. 8. init nobiscum fœdus gratiæ ac requirit à nobis, *ut militemus bonam militiam retinentes fidem ac bonam conscientiam.* 1. Tim. 1. v. 18. ac ut ipse *fidelis est*, 1. Cor. 10, 13. *& fidem custodit in seculum.* Psl. 146. v. 6. ita quoq; à nobis requirit, ut fidem ipsi datam servemus, sed per errores in fundamento, vel per peccata contra conscientiam admissa fides illa repudiatur, ex quo sic colligimus: Illa fides hoc loco intelligenda est, per quam spiritualis desponsatio instituitur & fœdus gratiæ sancitur. Atqui ea non est votum cœlibatus (aliàs conjuges pii ac fideles ab illa spirituali desponsatione essent exclusi) sed vera, viva, & salvifica in Christum fides. E. 5 *ex Patrum quorundam testificatione.* Athanas. lib. 6. de Trinit. Hier. in præf. Epist. Tit. Vincēt. Lyrin. adv. prof. vocum novit. per *primam fidem* intelligit eā, quam in Baptismo amplexi ac professi sumus, quam per doctrinæ hæreticas irritam reddi statuunt.

515. Hæc omnia si probè observentur, facilè apparebit, quid ad Bell. depravationes sit respondendum. Is 1. conatur demonstrare *non posse per primam fidem intelligi simplex propositum continentia, quum illud non habeat relationem ad aliud, ac sine ulla culpa mutari possit.* R. hæc exceptio opposita est illis, qui per fidem intelligunt promissionem ministerii ab illis viduis Ecclesiæ datam. inter quos est non solùm Beza in tract. de Polyg. p. 206. Tossan. in com. sed etiam ex nostris D. Hunn. in tr. de Leg. & Evang. p. 82. Sed illi facili negotio se tuebuntur, non enim nudum tantùm propositum viduitatis internum illis tribuunt, sed etiam externam promiss. quâ vel expressis verbis vel certè ipso facto Ecclesiæ, cujus sumtibus alebantur, & à qua in Collegium illud viduarum paupercularum sese recipi petebant, fidem dabant, quod ministerio suo erga pauperes, ægrotos, peregrinos, &c. diligenter ac fideliter fungi vellent, quodque à negotiis œconomicis & consequenter à matrim. abstinere velint. Hæc promissio omninò relationem aliquam ad aliud videl. ad Ecclesiam, cui fides data erat, habebat ac temeritas in suscipiendo, ac levitas in abjiciendo illo proposito, quod non erat merè privatum, sed receptione in Colleg. viduarum publicè contestatum & notorium factum, nec culpâ nec reprehensione caruit, cùm adversarii Evangelii occasionem calumniandi ex eo acceperint, ac levitatem illam in Ecclesia fuisse infamem, colligitur ex eo, quòd quædam ex viduis illis ideò prorsus defecerint à relig. Christ, ut sine exprobratione levitatis vel Judæis vel gentib. nubere possent, quo sensu Epiph. hær. 61. discrimen facit inter κρῖμα & κατάκριμα ac viduas illas κρῖμα *in judicio Ecclesiæ*, non a. κατάκριμα *in judicio divino* habere asserit. Si postea nubere velint. 2. docet, *omnes commentatores veteres & multa Concilia hunc locum sic exposuisse, ut per primam fidem intellexerint votum perpetuæ continentia.* R. expositionem nostram ex ipsis textus visceribus demonstravimus, quæ non potest prætextu novitatis repudiari, cùm quidam ex ipsis veterib. eandem amplectantur. Nec opus est dubiis conjecturis vel expositione aliunde in Scripturā illata, quale propositum & qualis professio cœlibatus tempore Apostolor. fuerit usitata, cùm disertè id expositum extet 1. Cor. 7. tùm κατὰ θέσιν, v. 37. *qui statuit in corde suo firmus & hoc judicavit in corde suo*, tū κατ' ἄρσιν v. 35. *non ut laqueum vobis injiciam* v. 9. *qui se non continent, nubant*; ergò propositū ac professio cœlibatus in Ecclesiis Apostolicis non fuit conjuncta cum abjuratione conjugii, sed libertatem illam sive tacitè sive expresse habuit additam, ut si nō continere possint, h. e. si vel ustionis sustinendæ vel scortationis periculum impendeat nuptias contrahere possint. Eodem modo textum Apostolicum interpretantur quidam ex illis ipsis, quos Bell. nobis

opponit.

opponit. Patres Concilii Carthaginensis can. 104. & Concil. Toletani quarti can. 55. non dirimunt nuptias earum, quæ viduitatem ac virginitatem professæ erant, sed aliis pœnis coërcent levitatem ab illa profess. temerè discedendi. Ancyrana Synodus can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt professione contemtâ inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt haberi debent.* Tertull. l. de monog. c. 13. tantùm professionis meminit, ac junioribus viduis, quæ viduitatem professæ erant, nubere concedit. Cyprian. l. 1. Epist. 11. *Deo dicatas vocat*, & addit. *Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudica & casta sine ulla fabula perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Sin autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quam ut in ignem suis delictis cadant. Certè nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.* Epiphan. d. l. traditionem profert, *peccatum esse post decretam virginitatem ad nuptias converti, ac proinde multi temporis pœnitentiam imponit nubentibus post votum, ut sic tandem ad Ecclesiam inducantur*, & hoc vocat *κρίμα.* Sed addit, *melius est habere κρίμα quam κατάκριμα. melius est unum peccatum habere, quam plura, melius est lapsum à cursu palam sibi uxorem accipere, juxta legem, quam occultis jaculis sauciari ab improbitate, quæ ipsis à Diabolo infertur*, & hoc vocat *κατάκριμα*, quando malunt occultè scortari, quàm apud homines confundi. Chrysost. in comment. de junioribus vid. virginitat. professis interpretatur illud Apostolic. *Volo juniores nubere. Quoniam*, inquit, *ipsæ volunt nubere, volo & ego juniores nubere, liberos gignere, domum administrare. Longè enim præstat hæc facere, quam illa, quæ scilicet de damnatis viduis ibi dicuntur. Oportebat quidem curare, quæ Dei sunt, oportebat fidem servare, quando verò illa non fiunt, melius est hæc fieri, quam illa, quippe viduitas illa nihil boni parit, ex hisce verò nuptiis* (earum scilic. quæ viduitatem professæ erant, cùm continere non possent) *multa bona.* Hieron. in Epist. ad Ageruch. exponit textum de fornicatione hoc sensu. *Postquam in injuriam sponsi sui fornicatæ fuerint, etiam hoc addunt, ut nubere velint.* Eodem modo Basil. de virg. accipit de illis, *quæ fornicantur à Christo.* (At non fornicationem, sed conjugium in illis simpliciter ab Apostolo damnari Pontificii contendant. Ambrosius in comment. verba Apostoli, *volo juniores viduas nubere* sic explicat. *Quoniam quæ supra dixit de hujusmodi, quod contraria & illicita perducant eas ad mortem, idcirco consilium dat & præcipit ea fieri, quæ licita sunt, & multùm expedit nubere, quam sub bona & pia profess. notabiliter incedere, sic enim invenit occasionem Satanas, quomodo subvertat inconsultas animas cùm pia profitentes injustè versantur.* Augustinus de bono vid. cap. 19. *Non ipsæ nuptiæ talium damnandæ judicantur, sed damnatur propositi fraus.* cap. 10. *Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potiùs adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant, fallit quippe eos similitudo veritatis, &c. non possum dicere à proposito meliori lapsas, si nupserint fœminas, adulteria esse non conjugia.* Theophyl. in comment. illa duo, *juniores nubere volunt & volo juniores nubere*, sic connectit. *Volo & ego indulgens & concedens earum votis, ne Diabolus illudat ipsis, quod cùm Christi sponsæ factæ essent, sint adulteræ, ideo sub matrimonium eas duco.* Hæc omnia ostendunt, Patres nequaquam *per primam fidem* intellexisse solenne illud votum continentiæ cum conjugii abjuratione conjunctum, propter quod matrim. post votum contractum dirimi debeat. 3. Lutheri assertioni, *quod fides in Scripturis nuspiam significet votum*, hoc opponit, *etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem sive constantiam in promissione servanda, quorum utrumque ad votum pertinet.* Gen. 44. Rom. 3. *Quod autem non solùm possit, sed etiam debeat, fides hoc loco pro pacto vel voto accipi, non pro fide Christiana, quâ Deo credimus, colligitur ex verbo irritam fecerunt, nam fides, quâ Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti vel corrumpi, pacta autem & vota propriissimè dicuntur irritari.* Deut. 30. Psal. 88. Resp. aliud est *promissio sive votum simplex*, ut loquuntur Pontificii, aliud verò *votum solenne* continentiæ tùm omnimoda conjugii abjuratione conjunctum. Concedimus, viduas illas in Collegium istud Ecclesiasticum receptas habuisse propositum seu decretum, quin & promissionem expressam vel tacitam in viduitate permanendi, ac ministerio suo pauperibus ægrotis, exulibus, &c. diligenter serviendi, ut superiùs demonstravimus, sed negamus eas voto solenni cum abjuratione conjugii in perpetuum sub conditione æternæ damnationis sese obstrinxisse. Procedit Bellarmin. à genere ad speciem affirmativè, quando sic colligit. *Fides hic significat promissionem. Ergo. votum solenne*, quod perinde est, ac si velim concludere. Animal est. E. homo. Rectè ergò dicuntur *hanc fidem irritam fecisse*, quando ab illo viduitatis proposito petulanter recesserunt, ac curam ministerii sibi commissi negligenter ac fraudulenter administrarunt, adeoque fidem Ecclesiæ datam fefellerunt, nam & fides etiam in secunda tabula servanda est. Quod autem ex verbo *ἠθέτησαν* Bellarmin. colligit, *non posse hic intelligi fidem Christianam, quâ Deo credimus*, admodùm absurdum est, quia in Baptismo fœdus cum Deo erigimus & fidem ipsi damus, quod velimus ipsum ex verbo agnoscere, colere ac celebrare, quod si jam per apostasian vel per peccata cõtra consc. à fide Christiana discedimus, rectè dicimur primam illam fidem ἀθετεῖν repudiare, rejicere, irritam facere. Si increduli & inobœdientes dicuntur *ἀθετεῖν Dei mandatum* Marc. 7. v. 9. *Christum ipsum.* Joh. 12. v. 48. *Gratiam Dei.* Gal. 2. v. 21. *Legem Mosis.* Heb. 10. v. 28. ac quid sit *ἀθετεῖν πίστιν*, exponit Apost. in hac ipsa Epist. *per τὸ facere naufragium circa fidem, deficere à fide, fidem negare, à fide aberrare.* 4. *Nulla causa erat, cur viduæ illæ, si non voverant continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Judæos aut paganos, quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos?* Resp. imò verò animadvertebant illam temeritatem in suscipiendo & levitatẽ in abjiciendo viduitatis proposito, quod non amplius erat privatum, sed receptione in Colleg. illud viduarum publicè contestatum, inque repudiando Ecclesiastico illo, quod ipsis commissum erat, officio, fuisse variis hominum judiciis & sermonibus obnoxium, ac veritatis adversarii inde acceperunt occasionem calumniandi, obtrectandi & conviciandi, unde quædam ex illis viduis prorsus defecerunt à Christiana religione, ut absque levitatis ignominia & exprobratione Judæis vel gentibus nubere possent. Adde quod in hisce viduis propositi illius temeraria susceptio & inconstans mutatio conjuncta fuerit cum negligentia & contemtu officii ipsis commissi & cum aliis graviss. peccatis

con-

contra primam & secundam tabul. admissis. Frustrà Bellarm. urget, *quòd luxuriari contra Christum non possit significare defectionem a fide Christi, sed scortari in injuriam Christi*, utrumque enim Apostol. illis viduis tribuit, *quòd lasciverint contra Christum* & quòd *abierint retro post Satanam*, quâ phrasi apostasian à fide Christiana significari jam antè fuit ostensum. 5. *Apostolus dicit, viduas illas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volentes, nulla autem mulier in Baptismo promittit, se non esse nupturam, ergo non potest intelligi fides in Baptismo data.* Resp. non absolutè & simpliciter per nubendi voluntatem fidem in Baptismo datam fecerunt irritam, sed per voluntatem nubendi *hoc modo*, petulanter & insolenter lasciviendo contra Christum, cui jam officii sibi demandati abjiciendo post Satanam retrò abeundo. Fidem Ecclesiæ datam irritam faciebant nubendo, fidem Christo datam irritam faciebant peccata atrocia contra conscientiam perpetrando & à religione Christiana penitùs deficiendo. Per τὸ καταστρηνιάζειν τοῦ Χριστοῦ Bellarm. intelligendum esse dicit, *vel quod deliciis spiritualibus in domo Dei prius abundarint & postea ingratæ sponso cœlesti terrenas appetant nuptias, vel quod in domo Dei Ecclesia sumtibus ad satietatem pastæ fuerint*, sed emphasis hujus verbi longè atrocius aliquod peccatum ostendit, ut monuimus superiùs. At, inquit Bellarm. *si de scortatione illud* καταστρηνιάζειν *usurpatur, non solum non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si a scortatione ad honestum conjugium transire vellent. Iam vero Apostolus eas damnabiles propterea pronunciat, quod nubere velint.* Resp. imò verò absurdissimum est, talem interpretationem textui inferre, cùm disertè addat Apostolus, *volo juniores nubere*, cùm *doctrinam Dæmoniorum* pronunciet matrimonii prohibitionem, cùm *laqueum per cœlibatum alicui injici nolit*, cùm perpetuæ veritatis sit Apostoli pronunciatum, *melius est nubere quam uri*. E. non simpliciter in illis damnat velle nubere, sed *ita* nubere vellet, ut ibidem describit. 6. *Etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil concluderetur, nam in Baptismo promisimus legem Dei nos servaturos, lex autem passim inculcat vota esse reddenda. Ergo illa vidua votum violando fidem in Baptismo datam fecerunt irritam.* Resp. Apostolus disertè exponit, quo modo & quibus peccatis fidem irritam fecerint, non voti alicujus solennis violatione, (illud enim in Apostolica Ecclesia non fuisse usitatum demonstravimus superiùs,) sed à religione Christiana defectione & graviss. peccatorum commissione. 7. *Etsi Apostolus jubeat viduam eligi annorum sexaginta, tamen non vetulas, sed adolescentulas accusat, quod primam fidem irritam fecerint volendo nubere. Si ergo juniores non possunt continentiam vovere, cur eas reprehendit?* Resp. concedimus viduas illas, quas reprehendit Apostolus, fuisse juniores, quę ob recentem ex maritorum obitu luctum & ob mœstitiam, imò propter inopiam, cùm omni subsidio destitutæ essent, constituerant se in cœlibatu velle manere, ac ideò in Colleg. illud se recipi petierant, data fide de Ecclesiæ in curandis ægrotis, exulibus, pauperib. &c. servitio, postmodum verò cùm intelligerent se dono continentiæ non esse instructas, cœperant contra Christum lascivire & cum infamia Christianæ religionis peccatis in textu Apostol. descriptis se contaminare. Paulus ig. huic malo obviam iturus utrumque in hac ad Timotheum Episcopum Epist. præscripsit, tùm ut viduæ juniores, si quæ adhuc in Collegio essent, ac continere non possent, nuberent, ne ullam occasionem Diabolo præberent; tùm ut in posterum juniores viduæ ab illa profess. rejicerentur, & nulla inferior sexaginta annis in illud Colleg. assumeretur. *Viduæ illæ* (inquit Chrys. in com.) *ex simplicitate non rectè nec ex vero judicio elegerant viduitatem*, & addit. *Lapsus, qui inde acciderunt, præbuerunt occasionem* ταύτης νομοθεσίας. Si temerariam juniorum viduarum professionem approbasset, nunquam ejusmodi legem præscripsisset. 8. *Quando Apostolus juniores viduas eligi prohibet, non loquitur de amiss. aut voto continentiæ, sed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinem Diaconissæ, vel quod probabilius de admissi. ad numerum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur.* Resp. petitur principium, dum aliud quoddam solenne continentiæ votum in Apostolica Ecclesia usitatum fuisse statuitur, præter illam viduitatis profess. quàm vel verbis vel ipso facto præstabant viduæ in Collegium illud Ecclesiasticum receptæ quæ Ecclesiæ sumtibus alebantur, ut constat ex v.16. Contextus Apostolicus Sole clariùs ostendit, Apostolum exponere caussam hujus sui διατάγματος quòd vidua 60. annis minor non debeat καταλέγεσθαι adscribi & numerari in illo viduarum catalogo, quia scilicet experientia docuerit, viduas juniores propositũ illud facilè mutare, ac magna ex eo pericula & scandala Ecclesiæ oriri, si continere non possint. Finge de alio viduarum in Colleg. sermonem esse Apostolo v.9. quàm v. 11. peribit penitùs συνάφεια καὶ συνέπεια textus. 9. Contra Martyrem probat *non posse discrimen statui inter* κρίμα *&* κατάκριμα, *sed* κρῖμα, *ut alibi* Ioh.3.v.17. Rom.3.v.8. c.13.v.2. *ita quoque hoc loco significare damnationem æternam coram Deo.* R. autor hujus distinctionis non est Martyr, nec Bucerus, sed Epiph. hæres.61. ut vidimus superius. Ac sanè, si de temeraria susceptione & inconstanti mutatione propositi per se & absolutè loquamur, locum habere potest illa distinctio Epiphan. quod illa afferat non κατάκριμα condemnationem *in judicio divino*, sed κρῖμα sive accusationem levitatis *in judicio Ecclesiæ*, sicut Paulus 1.Tim.5.v.14. κρῖμα per λοιδορίαν explicat, ac 1.Tim.3.v.6. Neophytum εἰς κρῖμα facilè incidere asserit, sed quia Apostolus hisce viduis non tantum levitatem in abjiciendo viduitatis proposito, sed etiam multa gravissima peccata contra primam & secundam Decalogi tabulam commissa tribuit, ideò facilè concedimus, τὸ κρῖμα in hoc textu Apostolico æternæ damnationis reatum significare, ac viduas illas non tantùm in Ecclesiæ, sed etiam in ipsius Dei judicio justam damnationem peccatis suis promeruisse.

516. Ostendimus hactenus *votum solenne continentiæ*, quale in Papatu viget, esse ἄγραφον nec ullum vel mandatum, vel promissum vel probatum exemplum in S. literis habere. Quæ ex Conciliis, Pontificum & Imperatorum decretis, ac Patrum scriptis pro eo astruendo Bellar. libr.2. de Monach. c.25.26. & 27. affert, ea 1. non probant, ab institutione divina, sed tantùm à constitutione ac consuetudine Ecclesiastica solennia illa vota cum abjuratione Conjugii conjuncta descendere. 2. distinguenda sunt vetustiorum Conciliorum ac Patrum dicta à recentioribus, cùm ab Apostolicæ Ecclesiæ simplicitate & εὐταξίᾳ magis magisque discessum fuerit. 3. Testimonia pleraque de voto continentiæ *simplice*, id est, de proposito & professione cœ-

libatus loquuntur, non autem de voto *solenni*, quo sub conditione æternæ damnationis, quocunque etiam casu emergente conjugium penitùs abjuratur. 4. dicta illa sunt dissimilia, nec vel cum Scripturis vel secum ipsis vel cum Pontificiorum sententia, per omnia consentiunt, unde ipsi Pontificii à Patribus ad Pontificis sui decisionem sæpiùs recurrunt. 5. quædam scripta sunt dubiæ fidei, ut Constitutiones Clementis, Epistolæ decretales antiquissimorum Pontificum, Dionysii Areopagitæ libri Abdiæ Babylonii liber &c. Historiam de virgine Tecla Johannes Evangelista rejecit, ac Presbyterum quendam in Asia αυτοφώρω Pauli publicè convicit, quod supposititium librum sub nomine & titulo Pauli ediderit, referente Tertull. in lib de Bapt. c. 17. p. 225 & Hieron. in catal. illustr. in Luc. tom. 1. p. 102. ac Gelasius in c. Sancta Romana. dist. 15. Legendam de Tecla rejecit inter Apocrypha. 6. Constitutiones de cœlibatu & personis cœlibatum professis pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam, quæ pro ratione temporum plurimùm solet variare. Tertull. l. de vel. virgin. c. 1. non longè à princ. *Regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis credendi scilicet in unum Deum omnipotentem & Filium ejus Jesum Christum, &c. hac lege fidei manente cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis operante scilicet & proficiente usque in finem gratia Dei.* Qui speciale singulorum dictorum examen desiderat, adeat Dn. Chemnicium in exam. Conc. Trid. p. 3. c. de cœlib. & virgin. ac Sutlivium de Monach. cap. 24. Quæ de dignitate continentiæ c. 28. Bell. affert, *quod conjugio longè excellat, atque Angelis hominem comparet*, de illa judicium fieri potest ex illis, quæ in præced. quæst allata. Sed demus continentiam conjugio longè excellere, num propterea eo modo ac fine debet voveri, quo in Papatu illud fieri videmus? Urget Bellarm. *vovendi utilitatem*. Sed ea non potest inferri, quodlibet votum de re quacunq; à quibuscunque personis præstitum Deo esse gratum & acceptum, ut suo loco pleniùs demonstratur.

2. *Est ἀτιγεφορ* 1. *Ratione causæ efficientis.* 1. *Suscipiunt vota juniorum.* 517. Transitum ergò facimus ad alterum membrum, in quo confirmandum fuerit votum cœlibatus in Papali regno usitatum esse ἀντιγεφορ & quidem multis modis. Utpote 1. *Ratione causæ efficientis*, 2. *Ratione materiæ*. 3 *Ratione formæ*. 4. *Ratione finis*. 5. *Ratione effectus*. *Ad causa efficientis vitium* referimus sequentia capita. 1. *Quod vota cœlibatus suscipiunt, vel etiam exigunt à personis in ætate adhuc immatura constitutis, ac proinde judicij maturitate destitutis.* Leo I. consecrationi Monachum constituerat annum 40. quod facit etiam Côcilium Cæsaraugustanum cap. ult. & Agathense can. 13. Pius I. annum 25. quod facit etiam Concil. Carthaginense 3. can. 4. Gregorius lib. 1. Epist. 48. antè annum. 18. vetat fieri votum. Sed Pontificii etiam à constitutis in ætate adhuc minore votum perpetui cœlibatus & conjugii abjuratione suscipiunt. In masculis ann. 14. in fœmellis ann. 12. ad præstādū illud votū sufficere censent. c. ad nostrā. x. de regularib. c. Significatum. c. cùm virum. tit. eod. c. puella. 20. q. 2. Concilium Triburiense can. 40. & Concil. Triburiense can. 24. permittunt professionē etiam ante Ann. 12. Conc. Trid. sess. 25. can. 15. statuit, *Professionem non debere fieri antè Ann. 16.* Bellar. de Monach. c. 35. duas propositiones de ætate voventium format. Prior hæc est. *quod ad vota suscipienda continentiæ, obedientiæ & paupertatis requiratur quidem ea ætas, in qua sit usu liberi arbitrij, sed ubi is adfuerit, in quacunque ætate licere talia vota nuncupare.* Posterior sic habet, *quod ad professionem publicam expetenda sit ea ætas, quam leges Ecclesiæ præscribunt, quæ pro temporum & locorum diversitate extiterint varia.* Praxin ipsam, si respicere velimus, apparebit verissimum esse, quod in A. C. c. de votis Monach. dicitur, *quotusquisq; consultè vovit? Puellæ & adolescentes priusquam judicare possunt, persuadentur ad vovendum, interdum etiam coguntur.* Nos huic assertioni & praxi Pontificiæ opponimus 1. *dictum Apostolicum*, 1. Tim. 5. v. 9. *Vidua eligatur non minor sexaginta annis*, v. 11. *Adolescentiores autem viduas παραιτοῦ rejicere*, v. 14. *Volo juniores viduas nubere, ne occasionem calumniandi dent adversario.* Cùm Paulus suam de cœlibatu sententiam Ecclesiis exposuisset, quòd sit utilis propter præsentem necessitatem & expeditior ad curanda ea, quæ sunt Domini, juniores viduæ illud consilium prætextu majoris sanctitatis arripiebant, cùm nondum de continentiæ dono sese explorassent, ac petebant se recipi in Collegium illud viduarum Ecclesiasticum, in quo à curis œconomicis & conjugio liberæ servitia sua Ecclesiæ præstabant. Sed quia postmodùm ustiones sentiebant, ac sine nota levitatis & inconstantiæ apud Christianos se non posse nubere intelligebāt, tandē penitꝰ ab Ecclesia deficiebāt, ut absq; ea probratione Judæis vel gentilibus maritis nubere possent, hoc tristi viduarum illarum exemplo Apostolus permotus ætatem 60. annorum definivit, quam attingere vidua debuerit, antequam in illud Collegium viduarum reciperetur, propter periculum scilicet lapsus, cui juniores sunt subjectæ, quas proinde ad conjugium ablegandas esse censet, & quia eadem hac in parte virginum juniorum est ratio, quę viduarum, ideò idem de illis debet esse judicium, ac statuenda hæc generalis regula, quod propter pericula, quæ ex eo oriri experientia testatur, in juvenili ac lubrica ætate ad cœlibatus professionem ac votum nemo sit astringendus. Quamvis lex Mosaica Num. 30. v. 10. in genere pronunciet. *Vidua & repudiata quicquid voverint, reddent*, tamen Paulus viduitatis professionē in junioribus viduis rejiciendā statuit, ac Timotheum Episcopum instituit, ut viduas juniores, h. e. 60. annis minores ab hac professione repudiet, & ad conjugia mittat. Annus ergò decimusquartus vel eo adhuc minor nondum est legitimum ætatis tempus, quo votum solenne cœlibatus exigi vel suscipi possit, tunc enim nondum constare potest, an adsit continentiæ donum, sed expectari debet annus professionis, quem ipsa Scriptura determinat, ac proinde si propter decreta Pontificia liberi sunt à nexu voti, qui infra probationis annum, quem ipsi constituerunt, cœlibatum voverunt, cur non multò magis propter decretum Apostoli liberi erunt à nexu voti, quod infra probationis annum, quem Apostolus constituit, emiserunt? *Quam horribiliter*, inquit Chemnicius, *regnum Pontificium contra Canonem per electum Christi organum promulgatum peccat & communicat nefandis alienū peccatis, q; votū cœlibatus non expectate anno 60. in juvenili lubrica ætate cēscentius vel imponit vel voluntariè oblatū non tantum recipit, sed fieri consulit, suadet, hortatur, & hoc laqueo innumera animarum millia in barathrum æternæ damnationis præcipitat!*

Contra urgetur 1. Dictum Apostolicum. 1. Tim. 5.

518. Excipit Bellarm. c. 25. *Viduas illas tantùm à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non autem à voto continentiæ excludi*, id quod c. 24. latiùs declarat hoc modo. *Nolebat Apostolus viduas*

dnat minores annis 60. ab Ecclesia ali, quia juniores possunt labore victum sibi comparare & praeterea, quia juniores difficiliùs conservantur in pudicitia & turpius erat aliquam earum viduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi quam aliam, ideò eas valdè probatas esse volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur. Resp. demus, turpius fuisse labi aliquam earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur, interim relinquitur, turpe etiam illud esse labi aliquam, quæ viduitatem est professa. Quod si ergò juniores arcentur à Collegio illo viduarum propter periculum lapsus, utiq; propter eandem causam à voto erunt arcendæ, periculum enim lapsus utrobique idem. Præterea si ex constitutione Apostol. juniores vel virgines vel viduæ arcendæ à Colleg. earum fœminarum, quæ Ecclesiæ sumtibus aluntur & ab Episcopo reguntur, nullæ 60. annis inferiores in Monaster. recipiendæ nec continentiæ votum solenne ab illis suscipiendum, quia omnes ab Ecclesia aluntur & ab Episcopo reguntur. Adde quod Bellarmin. magnis viribus exh. I. Apostolico, p astruendo continentiæ voto disputaverit, ac ad omnes continentiæ voto obstrictas hoc referendum esse docuerit, quod Paulus dicit, *habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt volentes nubere.* Atqui si est dispar ratio inter illas viduas Ecclesiæ sumtibus sustentatas, & inter Moniales votivas, subruitur penitùs argumenti fundamentum. Denique quorsum diceret Apostolus. *Volo juniores nubere*, nisi propter illud periculum lapsus non solùm à Collegio viduarum Ecclesiastico, sed etiam à continentiæ voto eas rejiciendas esse vellet? non solùm *negativè* suam exponit sententiam, quod nolit eas recipi in numerum earum, quæ Ecclesiæ sumtibus aluntur, sed etiam *affirmativè*, quòd velit eas in matrimonium collocari, frustra ergò de continentiæ voto illis proposito cogitatur. Regerit Bellarm. *illa verba, volo juniores viduas nubere, opponendum esse illud 1. Cor. 7. volo omnes esse sicut meipsum, id est, continentes. Cùm enim ista volunt ates contraria sint, oportet dicere neutrum afferre præceptum & absolutè quidem Apostolum cupivisse, ut omnes continerent, tamen quia nonnulla bonum propositum deserruerant cœpisse optare, ut juniores, quæ non viderentur perseveratura, potius nuberent, quam voverent.* Resp. hic constrictus fuit Bellarminus. Apostolus nequaquam sibi contradicit, sed pro diversitate personarum, donorum, temporum, &c. conscientiis piè & prudenter consulit. De personis dono continentiæ instructis dicit, *volo omnes esse sicut ego sum, ac bonum est, si sic permanserint*, sed de personis hoc continentiæ dono destitutis ait, *melius est nubere quam uri, volo juniores viduas nubere.* Ac prioribus quidem non proponit præceptum aliquod virginitatis vovendæ, sed dicit, γνώμην δίδωμι *consilium do*, & per antithesin addit, *præceptum Domini non habeo*, 1. Corinth. 7. v. 25. proinde etiam eos peccare negat, si matrimonium contrahant v. 36. sed de junioribus viduis ustionum flammas sentientibus dicit βούλομαι *censeo* illis *nubendum* esse. 1. Tim. 5. v. 14 ac propter *fornicationem* quælibet ἰδίαν habeat *virum suum*, 1. Cor. 7. v. 2. *si non continent se* γαμησάτωσαν *nubant*, v. 9.

2. *Gravissimum periculum.* 519. 2. *Gravissimum periculum cui juniores cœlibatum cum abjuratione conjugii voventes se exponunt.* Cùm enim non tantùm exemplum istarum viduarum, de quibus 1. Tim. 5. v. 11. agitur, sed etiam quotidiana experientia clamet, quosdam in primo quidem juvenilis ætatis flore ac vigore cœlibatus amore & admiratione ita duci, ut deliberato etiam proposito eum suscipere non reformident, qui postea incontinentiâ ita tentantur, ac ustionum flammis ita æstuant, ut nullo conatu, nulla luctâ nec remediis aliis eas reprimere & extinguere possint, ideo gravissimo salutis periculo se exponunt, qui in juvenili & immatura ætate addicunt constitui, ita se cœlibatui devovent, ut æternæ damnationis reos se constituunt, si quocunque etiam casu incidente conjugium postea contrahant. Certè viduæ illæ 1. Tim. 5. vers. 11. sibi persuadebant, se continentiæ dono satis instructas, unde propositum habebant, in hoc vitæ statu permanendi, sed quia erant juvenculæ, tentationes Diaboli non effugiebant, post quem quasdam earum retrò abiisse, & à fide Christiana penitùs defecisse Apostolus testatur.

3. *Conseq. absurdum.* 3. *Consequens absurdum.* Si licet votum continentiæ nuncupare in quacunque ætate, modò adsit usus liberi arbitrii, consequens fuerit, etiam impuberes posse continentiam perpetuam vovere. Sed consequens est absurdum, *quia impuberes ordinariè in judicio jurare non possunt*, juxta communem Dd. sententiam, ergò multò minùs Deo in re jàm gravi solenniter & cum abjuratione conjugii perpetuam continentiam vovere possunt. Impuberes non possunt seipsos ex contractu obligare, ergò etiam non poterunt seipsos Monasteriis devovere. Idem congruit juri Canonico c. ad nostram. & c. significatum. X. de regularibus ubi statuitur, *quod ante annum 14. hoc est, annum pubertatis non sit efficax hujus obligatio.*

4. *Primitivæ Ecclesiæ judicium.* 4. *Primitivæ Ecclesiæ judicium.* Concilium Romanum sub Sylvestro virginem sacratam benedici vetuit, *ante annum ætatis suæ 72.* & addit rationem, *quia post eam ætatem nullum est periculum, ne earum pudicitia violetur.* Excipit Bellarminus, *locum esse corruptum & fortasse multò minorem annorum numerum debere poni.* At si Conciliorum acta sunt corrupta, cur ad illa Pontificii in controversiis toties provocant? ex circumstantiis apparet, voluisse illius Concilii Patres ponere numerum annorum, quid ad eum, quem Apostolus præscripsit, accederet, juniores itaque non minùs quàm Apostolus rejecerunt. Addit deinde, *Concilium loqui de virginibus, quæ antequam velarentur, viros petierunt, & propterea diuturniore probatione opus haberent.* Sed Concilium non loquitur de illis, quæ viros petierunt, *sed quæ ad Christi nuptias per votum virginitatis aspirant*, ac si diuturniore illa probatione indigent, quæ viros petierunt, utique pleræque omnes eadem indigent, quia inclinatio sexus ad sexum omnibus naturaliter insita, nisi peculiari Dei dono refrenetur. Concilium Cæsar Augustanum & Agathense *ante 40. annum* virgines velari prohibuisse diximus superiùs. Ambr. in comm. 1. Tim. 5. *Paulus prohibet juniores in hac suscipi professione, lubrica enim ætatis fides facilè adhiberi non debet.* Item. *Ostendit damnationem tales manere, ne facilè audeant, quod implere difficile est, aut si animus est huic devotioni deditus, apud semetipsum teneat, quia temerarium dicit esse profiteri, quod adhuc juvenili ætati credi non debet.* Cumque ipse Ambrosius hujus salutaris admonitionis oblitus virgines admodùm juvenes velaret ab auditoribus, propterea reprehensus fuit, sicut ipse conqueritur lib. 3. de virginibus ex quo constat, eo tempore illud novum adhuc et insolitum fuisse. Gregorius lib. 3. Epist. 11. *Nullum Episcoporum fraternitas tua, nisi sexaginta virginem, cujus ætas hoc atq; mores exegerint,*

rint, velare permittat. Excipit Bellarminus, *Gregorium loqui de sola Abbatissa.* Atqui Abbatissa non dicitur velari, sed eligi, ac titulus capitis generalis est, nullam virginem, nisi sexagenariam velandam esse. 5. *Santerum Pontificiorum suffragium.* Præpositus in c. cùm haberet de eo, qui duxit in matrimon. quam per adult. scribit, *non esse de facili inducendam pœnitentiam perpetua continentia, nisi eis, qui jam transierit dies suos, in quem non facilè cadat præsumtio fornicationis.* Cassander in consult. art. 23. de cœlib. Sacerd. *Fatendum est, graviter à posteris esse peccatum, qui hanc utilem pro tempore constitutionem cœlibatus multis in laqueum verterunt, dum juvenes nondum sibi cognitos & exploratos temerè ad Ecclesiasticum ministerium admiserunt, & cùm illi castitatis onus sibi impar esse sentirent, impuros potius concubitus dissimularunt, &c.*

Pro votis juniorum. 520. Unde verò probat Bellarm. etiam *junioribus* licere perpetuam continentiam vovere? profert 1. dictum Jeremiæ Thren. 3. *Bonum est homini si portaverit jugum ab adolescentia sua.* Resp. 1. quomodo pro voto juniorum ex Vet. Test. argumentum afferre potest, cùm pro ipso cœlibatus voto nullum adduxerit ex V. T. fundamentum? 2. loquitur Propheta non de votis Monasticis *obædientia & continentia, sed de patientia* in cruce, ut ostendit integer contextus. *Bonum*, inquit, *est, præstolari cum silentio salutare Dei*, id est, in patientia & spe expectare à Deo auxilium in adversis. *Bonum est viro cùm portaverit jugum* crucis scilicet à Deo sibi impositæ *ab adolescentia sua*, qui enim à prima statim ætate sub cruce exercentur, levius eam ferunt & alios efficaciùs consolari possunt. Talis homo *sedebit solitarius & tacebit*, hoc est, humano auxilio destitutus, in spe & silentio causam suam Deo commendabit & eventum felicem expectabit, *quia portavit super se*, sc. jugum, ut Pagninus ex Theodoreto & Olympiodoro in versione addit. Eodem modo hunc locum accipit Christophorus à Castro lib. 5. comment. p. 458. *Ad consolationem*, inquit, *eorum, qui in tribulationibus despondent animum, hæc dicit, oportet enim subjici sub potenti manu Dei, ut eripiat nos in tempore tribulationis, non illi resistere.* Et postea. *Chaldæus Paraphrastes, Hugo, Dionysius & Isidorus intelligunt jugum legis ac mandatorum. Ruperto & Lyra videtur cōgruentius significari tolerantiā rerum adversarum Dei decreto & voluntate venientium.* 3. Duplex jugum in Scripturis nobis proponitur, *divinum & humanum.* Illud continet tùm præcepta divina, tùm crucem divinitùs impositam Matt. 11. vers. 29. hoc verò continet tùm ἐνταλματα humana, tùm crucem spontè accersitam. Act. 15. v. 10. Gal. 5. v. 1. illud patienter ferendum, hoc verò cavendum, cùm Christus caro precio nos ab eo liberaverit, jam verò jugum Monasticum pertinet ad ἐνταλματα humana. 2. *dictum Christi* Matth. 19. *Sinite parvulos ad me venire.* Resp. Bellarm. l. 1. de Bapt. c. 8. ex hoc dicto probat, infantes per Baptismum Christo offerendos esse, ac refellit exceptionem Anabaptistarum, *quod Evangelia loquantur non de infantibus, sed de pueris, qui jam usum rationis habent. Lucas*, inquit, *utitur nomine βρέφη quod significat infantes & ibidem addit, eos portatos fuisse non suis pedibus venisse.* Si hæc Bellarmini argumentatio ac responsio est solida, non potest hunc locum applicare ad eos, qui rationis ac liberi arbitrii usum habentes vovent continentiam. Christi exhortatio generalis est & omnes omninò Christianorum liberos complectitur, quod afferri & offerri ipsi debeant per preces, per Baptismum, per informationem & disciplinam, sed ne ipsi quidem Pontificii volunt de voto continentiæ generale aliquod præceptum extare, nec dum probatum est parvulos per votum continentiæ venire ad Christum, cùm Scriptura nuspiam tanquam medium perveniendi ad Christum proponat votum continentiæ. 3. *Exempla B. Mariæ, Iohannis Baptistæ, Antonij, Pauli eremitæ, Hilarionis, Benedicti, Bernhardi &c. qui in adolescentia Monachi facti & sanctarum virginum Teclæ, Agnetis, Cecilia, Agathæ, Luciæ, Claræ, Catharinæ, &c. quæ adolescentula adhuc voverunt continentiam.* Resp. exempla hæc non sunt ejusdem generis. Nec Johannes Baptista, nec B. Virgo Monasticæ vitæ per votum sese obligarunt. Antonius & Hilarion viri erant ætatis maturæ cùm vitam solitariam sequi cœpissent. Paulus ætate jam grandior ob metum persecutionum eremum elegit. Quicquid sit, non exemplis sed legibus judicandum, nec ex particularibus & specialibus exemplis generis regula colligi potest. Dona Sanctorum sunt varia ac diversa, eorum igitur exemplum citra vocationem imitari præposterum est. 4. *Dicta Patrum.* Resp. illa v. sunt dissimilia, nec cum Scripturis nec secum invicem consentientia. Ambr. libr. 3. de virg. juniores ad profess. admittit, sed 10 comm. 1. Tim. 5. *periculosum illud esse* agnoscit. Nec de voto solenni sed tantùm de proposito servandæ virginitatis loquuntur, quando juniores admittunt. Adde quod veterum Monasteria fuerint libera Collegia & Scholæ pietatis, disciplinæ ac virtutis, non autem claustra homines votorum laqueis constrictos & conjugium penitùs abjurantes concludentia, ut constat ex Athanas. Epist. ad Diacont. Chrysost. libr. 3. adv. vituperat. vit. Monast. Augustin. de moribus Eccles. c. 33. Sozomen. libr. 3. c. 16. Niceph. libr. 9. c. 14. &c.

2. Suscipiunt vota liberorum sub potestate Parentum adhuc constitutorum. 521. 2. *Quod vota cœlibatus suscipiunt à liberis sub potestate Parentum adhuc constitutis*, unde illud Hieronymi in Epist. ad Heliodorum perpetuò in ore habent. *Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus ubera, quibus te nutrierat, mater ostendat, licet in limine pater jaceat, per calcato perge patre, siccisque oculis ad vexillum crucis evola, solum pietatis genus est hac in re esse crudelem.* Exempla vide in Hist. Jesuit. Hasenm. c. 7. Nos hoc pugnare dicimus. 1. *cùm præcepto divino* de honorandis Parentibus Exod. 20. v. 12. ex quo petita est gravis exhortatio Apostolica Eph. 6. v. 1. *Filij vestri obœdite Parentibus in Domino, hoc enim justum est.* At qui contra voluntatem Parentum cœlibatui ac vitæ Monasticæ sese devovent, non honorant Parentes, nec debitam obœdientiam illis præstant. Excipit Bellarm. de Monach. c. 36. *Iuxta Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi & aliorum expositionem ideo Apostolum addidisse in Domino, ut intelligamus, non esse eis obœdiendum, nisi in iis, quæ non impediunt pietatem.* Resp. concedimus limitationem, sed negamus limitationis applicationem. Nam si vel maximè non vovcatur cœlibatus, nec vita Monastica eligatur, nullum tamen ex eo pietati objicitur impedimentum, ut ostendimus superiùs. Primis illis ac melioribus Ecclesiæ temporibus, nec cœlibatus vota, nec Monasticæ regulæ in usu erāt, ecquis v. affirmare ausit primos illos Christianos pietatis studio Monachis fuisse inferiores? *In affectibus*, inquit

Erasm.

Erasm.in præf.Enchir.mil.Christ.p.22. *Est Christianismi perfectio non in vitæ genere, in animis est non palliis,non cibis.* p.31. *Non admodum desiderabimus in illis tria vota ab hominibus reperta,qui primum illud & unicum votum, quod in Baptismo non homini,sed Christo nuncupavimus, sincerè pariterq; servaverint.* Quod ergò Christus Pharisæis ob traditiooes suas præceptum de honorandis Parentibus irritum facientibus,dicit Matth.15. v.3. Marc. 7.v.9. idem & nos Pontificiis ob vitæ Monasticæ regulas & cœlibatus votum præceptum de Parentibus honorandis posthabendum esse docentibus jure ac meritò opponimus. 2. *cum expressa lege de votis filiæ tradita* Num.30.v.4. *Mulier si quippiam voverit & se constrinxerit juramento, quæ est in domo Patris sui,& in ætate adhuc puellari,* v.6. *si statim eodem die,ut pater audierit,contradixerit & vota & juramenta ejus erunt irrita*, ex quo sic colligimus. Cui competit votom filiæ infringere, absque ejus consensu & contra ejus voluntatem filia non potest cœlibatum vovere. Sed Patri competit votum filiæ infringere. Ergò. Nec potest excipi, *quòd hæc constitutio pertineat ad leges forenses sive judiciales*, quia nititur jure patriæ potostatis, quod ex lege Naturæ originem trahit. 3. *cum regula Apostolica* 1.Tim.5.v.4. τὰς ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις ἐστὶ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Atqui illam ἀντιπελαργεῖν & ἀπόδοσιν τῶν θρεπτηρίων planè susque deque habent. qui Monasticam continentiam & obœdientiam voverunt, neque enim vel consilio vel re ipsos adjuvant, in morbis eorum curam non gerunt, mœrentes non consolantur adeoque pro educationis beneficio nullum grati animi signum ipsis exhibent. In vitis Patrum commemoratur, quòd *mater duos filios eremitas visitarit, videre cupiens materno affectu fructus uteri sui, at illi clausâ januâ negaverunt matri faciem suam promittentes in futura gloria sese eam visuros, si ferret in hac vita negatum conspectum.* Jacobo Schenckio Nobili Bavaro Romæ per Jesuitas seducto & in patria Jesuitarum societatem ingresso scribit pia & senio confecta mater, rogans, *ut societatem istam deserat, ad familiam suam antiquâ nobilitate insignem redeat &c.* at filius matri piæ & grandævæ ex instinctu Jesuitico rescribit: *Ego redire nec volo, nec possum, nec debeo, neque enim Christus propter lachrymas matris à cruce descendit.* Hasenmull. in Histor. Jesuit.cap.7.p.264. ubi plura ejusmodi ἀστοργίας exempla commemorat. Confer etiam Legendam Francisci cap.2. Lessium in tractat. de stat. vitæ eligendo q.2.pag.48. Excipit Bellarminus, *præceptum de subsidiis temporalibus parentibus reddendis, ut alia omnia affirmativa, non obligare nisi in casu necessitatis, cum videlicet pater sine filii opera vivere non potest.* Resp. imò verò vi præcepti divini filius parentibus subsidia temporalia debet non tantùm in casu extremæ *necessitatis*, quando sine filii opera planè non possunt vivere, sed etiam in casu *honestatis*, quando sine talibus subsidiis non possunt satis commodè vivere. Ut Deo, ita quoque parentibus nunquam potest reddi æquivalens præmium, quod vel ex Naturæ luce saniores Ethnici cognoverunt. Demus verò, præceptum illud non obligare nisi in casu necessitatis, at ne sic quidem rationem ejus habent votivi Monachi ac Moniales, quamvis enim in præsenti illo statu, quo vovent, parentes nun indigeant eorum opera, tamen sæpiùs postmodùm incidit tempus ejusmodi, ut indigeant, ac nihilo tamen minùs à cura & subsidiis parentum filii arcentur. 4. *cum præscripto Apostoli* 1.Cor.7.v.37. *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis & hoc judicavit in corde suo filiam servare virginem benè facit.* Hîc patri tribuitur deliberatio & consilium de servanda filiæ virginitate. At si liberi invitis parentibus cœlibatum vovere possent, nulla ampliùs relicta foret parentibus hac de re deliberatio. 5. *Cum potestatis ratione.* Liberi in potestate patria constituti non possunt invitis parentibus matrimonium contrahere, ut ostendimus superiùs. Ergò nec possunt perpetuò cœlibatui iisdem invitis se astringere. Connexio probatur, quia D. Apostolus potestatem elocandi ac non elocandi filiam parentibus tribuit 1.Cor.7.v.38. *Qui matrimonio jungit virginem suam benè facit, & qui non jungit, melius facit.* Uxor non potest vovere perpetuam continentiam sine consensu viri, nec servus potest religionem ingredi sine consensu Domini. Ergò nec filii sine consensu parentum. Excipit Bellarminus, *esse disparem rationem, cum uxor non habeat potestatem sui corporis, sed vir ac servus non habeat personæ suæ potestatem, filii autem quoad personam suam sint liberi post annos pubertatis.* Sed contrarium ostendimus superiùs in quæstione de consensu parentum in nuptiis filiorum. 6. *Cum Canonibus veterum Conciliorum.* Concilium Gangrense c.16. *Quicunq; filii a parentibus prætextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam illis dependunt, anathema sint.* Excipit Bellarminus, *hoc statui contra eos, qui deserunt parentes nec eorum curam gerunt, etiamsi maximè indigent.* At quotusquisque indigentiæ paternæ rationem in vovendo respicit? opposita est Synodus Gangrensis Eustathio, qui Monasticæ professionis prætextu liberos à parentum complexu & cura illis impendenda abstrahebat. Idem adhuc hodiè faciunt Monasticæ vitæ patroni ac defensores. At, inquit Bellarminus, *religiosi juvant parentes, prout statui ipsorum convenit, videlicet precibus apud Deum*, quasi verò etiam extra vitæ Monasticæ professionem non potuissent eos precibus juvare, quasi non sint subordinata precibus parentes juvare & curam eorum in egestate, in morbis, in periculis & adversis gerere? 7. *Cum dictis Patrum.* Basilius in regulis fere explicatis q.15. eos, qui sub parentibus sunt, non aliter recipiendos esse censet, *quàm si à parentibus adducantur.* Excipit Bellarminus, *loqui Basilium de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati.* Atqui Pontificii hodiè votum recipiunt anno ætatis decimo sexto, in quo filii adhuc patriæ potestati subsunt. Principium in eo petitur, quòd *filii puberes facti persona sua libertatem sortiantur, nec ampliùs sub potestate patria constituti sint.* Hieron. Epist.1.ad Demetriadem dicit, *Demetriadem non potuisse sini monasterio dare absque parentum consensu. Aviâ, inquit, vivente vel matre ipsarum arbitrio dispensanda sunt.* 8. *Cum jure civili.* Illud enim negat filiumfamilias ex contractu absque autoritate & consensu patris inito obligari. l. Si quis. ff. de pollic. l. filiusfamilias. C. de fidejussoribus.

522. Contrà verò Bellarminus demonstrare conatur, *licere filiis invitis parentibus religionem ingredi, ac proinde etiam votum cœlibatus præstare servatis tamen duabus conditionibus, unâ, ut ad annos pubertatis pervenerint, alterâ, ut parentes non sint in tali necessitate, ut sine filiorum auxilio vivere non possint.* Provocat 1. *ad Scripturas.* Sed rem perquam difficilem se aggredi videns, præmuni- *Pro votis liberorum sub patria potestate constitutorum.*

tionem ac præmollitionem quandam præmittit. *Etsi* [inquit] *Scriptura hoc disertè non doceat, tamen ei valde conforme est.* Nos verò dicimus, nec disertè hoc in Scriptura doceri, nec eis conforme esse. Unde ergò probat? adducit ea Veteri Testamento Genes. 12. *Egredere de domo tua & de cognatione tua & de domo patris tui.* Deuter. 33. *Qui dixit patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, hi custodierunt eloquium tuum.* Psal. 44. *Obliviscere populum tuum & domum patris tui & concupiscet Rex decorem tuum.* Ex Novo Testam. Matth. 10. *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non est me dignus.* Luc. 9. *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* At quo tandem artificio ex his dictis propositum suum demonstrare poterit Bellarminus? quando parentum præcepta divinis præceptis sunt contraria, *magis Deo quam parentibus obœdiendum* esse, ex illis dictis efficaciter probatur. Actor. 5. vers. 29. sed de voto cœlibatus ac vita Monastica nullum extat præceptum divinum, imò utrumque Scripturæ penitùs est ignotum. Utinam v. hodierna monasteria sub Papatu essent officinæ pietatis, castitatis, honestatis, temperantiæ &c. ut verè dici posset, parentes à pietate & perfectione revocare filios, quando ab ingressu Monasterii eos arcent! Abrahamus divinam secutus est vocationem, Monachi absque vocatione suos deserunt. Abrahamus patre jam mortuo è domo patris sui est egressus, sed hîc quæritur de egressu è domo parentis in Monasterium vivo adhuc patre. Abraham ab idololatris discessit, Monachi parentes pios & Christianos deserunt. Abrahamus nec paupertatis nec obœdientiæ Monachalis, nec continentiæ votum præstitit, sed Monachi in illis votis summam perfectionis collocant. Idem judicium de reliquis dictis & exemplis, quæ nihil probant, nisi præsupponatur istud, quòd cœlibatum vovere & Monasterium ingredi sit Christum sequi & mandato divino obsequi. 2. *ad Canones Conciliorum*, ubi producit Concil. Toletanum 10. c. ult. Concil. Triburiense can. 24. Constitutionem Clementis III. c. cùm virum de regularibus. Respond. Jus propriæ potestatis quod parentibus competit jure divino, non potest illis adimi jure humano. Triburiense Concilium loquitur de potestate *patroni in libertatem*, non parentum in liberos, nec vult virginem velari ante annum ætatis 25. Clemens loquitur de tali puella, quæ à parentibus in Monasterium tradita, quòd illa, si ea post facto parentes dissentiant, non cogatur eorum sequi voluntatem. 3. *ad testimonia Patrum*, ubi affert Chrysost. libr. 3. contra vitup. vit. Monast. hom. 84. in Job. in com. Ephes. 6. Theophyl. in cap. 19. Joh. Ambros. libr. 1. de virg. Hieronym. in Epist. de susp. contubern. & ad Heliodor. August. Epist. 38. ad Lesum. Greg. Turon. in vit. Leobardi. Gregor. Magn. hom. 37. in Evang. & Bernh. Epist. 3. Resp. In plerisque dictis nihil aliud habetur, quàm quod parentibus ad pietatem obsistentibus & in via Dei adversariis non sit obœdiendum. Id an ad parentes à voto cœlibatus & vita Monastica, qualis hodiè in Papatu viget, filios sub potestate sua constitutos, revocantea accommodari possit, adhuc in quæstione est, ac quantum discrimen sit inter Monasteria veterum & hodierna Papatui addicta, alibi pleniùs ostenditur. 4. *ad rationem.* 1. *Licet filius parentibus invitis matrimonium contrahere, ergo etiam iisdem invitis profiteri continentiam.* Resp. Invertimus argumentum, ut constat ex illis, quæ dicta sunt superiùs c. 4. sect. 2. 2. *Licet viro uxore invitâ ad religionem transire, quando matrimonium de præsenti quidem contractum sed non consummatum*, c. Verum. &c. Ex publico de convers. conjug. *ergò multò magis licebit invito patre.* Respond. Incertum per æquè incertum probatur, antecedens enim illud penitùs à nobis negatur. 3. *Quilibet ingenuus post annos pubertatis est sui juris, quantum ad ea, quæ ad personam & statum suum pertinent.* Resp. Ex jure patriæ potestatis contrarium ostendimus suo loco. 4. *Deo magis obœdiendum quam hominibus.* Actor. 5. *at Deus consulit perfectam vitam in genere omnibus* Mat. 19. *& in particulari quosdam ad eam vocat interna inspiratione.* Respond. Christus non tantùm consulit, sed etiam præcipit omnes debere esse *perfectos* Matth. 5. v. 48. Apostoli hoc egerunt, ut *omnem hominem perfectum redderent* Coloss. 1. v. 28. ergò perfectio non est propria cœlibibus aut votivis Monachis, sed omnibus verè piis ac Christianis, consistit enim non in ἰδιῶν ἐπὶ προσθήκῃ ἐθελοθρησκείᾳ aut in certo quodam vitæ genere, sed in vera fide, dilectione, sincero pietatis studio & imperfectionis agnitione. Videatur B. Lutherus in libro de votis Monasticis, ubi inter cætera scribit: *Perfectio Christiana est esse animosa fide contemtorem mortis, vitæ, gloriæ & totius mundi ac fervente caritate esse omnium servum.* De dicto Christi Matth. 19. v. 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, egimus in tract. de Evangelio in cap. de consiliis Evangel. §. 97.

523. 3. *Quod vota solennia perpetua continentiæ suscipiant à desponsatis personis ac matrimoniorum etiam ratum, non tamen consummatum propter ingressum in religionem dissolvant*, quâ de re inferiùs in quæstione de causis divortii plura dicemus. 4. Quòd *votum solenne perpetuæ continentiæ suscipiant à conjugatis ac matrimonialibus congressus abjurationem ab illis exigant.* 5. Quòd *verborum lenocinius ac blanditiis incautos ac rerum imperitos inescent*, ut judicio nondum maturo ac viribus nondum exploratis cœlibatum voveant atque hac ratione tædio vitæ & querelis perpetuis semetipsos exponant. Nevizan. in Sylv. nupt. libr. 1. n. 112. *Isti Magistri novitiorum, qui sunt tàm seduli ad instigandum adolescentes, imò pueros, ut Frater Thomas Illyricus de potest. Pap. chart. 162. intrare religionem, prævaricant, quale scandalum eveniat religioni & Reipubl. ob tales Apostatas. Non enim afferunt honorem Spiritui sancto, qui ubi voluerit, spirat & non egebit horum instigatorum auxilio nec tot suasionibus.* 6. Quòd votum continentiæ recipiant ab iis, qui *parentum autoritate & imperio in Monasteria traduntur*, etiamsi ipsi ab hoc vitæ genere abhorreant. De illis Leo Episcop. Rom. Epist. 95. rectè statuit, quòd si postea nubant, non prævaricentur. Puellæ [inquit] quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias prævaricantur. E. à contrario sensu, si parentum imperio coactæ professæ sunt, nubendo non prævaricantur. 7. Quòd votum perpetuæ continentiæ exigunt indistinctè *ab illis, qui in majoribus*, ut loquuntur, *ordinibus constituti*, de quibus tamen nondum constat, an dono continentiæ instructi sint, imò experientia clamat, plerosq; eorum dono illo destitutos esse. 8. Quòd *votū continentiæ suscipiant atq; exigant ab illis, qui in otio omnium rerum abuti-*

3. Suscipiunt vota à desponsatis.

4. à conjugatis.

5. ab incautis & seductis.

6. à coactis ad cœlibatum.

7. à Sacerdotibus.

8. à viventibus in otio.

abundantia ac saturitate panis vivunt, quâ de re paulò pòst pleniùs dicetur.

2. *Ratione materiæ.*

524. 2. *Ratione materiæ* Papale cœlibatus votum à tramite verbi divini discedere dicimus, quia in personis continentiæ dono non instructis est impossibile. In votis ratione materiæ consideratis tria ex præscripto verbi damnantur, 1. si voveantur *ἀδύνατα*, ut si quis Iro pauperior regias voveret divitias. Eccles.5.v.3. *Non est voluntas sive beneplacitum Dei* בַּכְּסִילִים *in stultis votis*. At stulida sunt vota, in quibus Deo aliquid promittitur, quod non est in hominis potestate positum. 2. si voveantur alioqui *necessariò eventura*, ut si quis voveat se certò moriturum, vel si voveantur, quæ jam antè sunt debita. Levit.27.v.26. *Primogenita, quæ ad Deum pertinent in jumentis nemo sanctificare & vovere poterit, sive bos sive ovis fuerit, Domini sunt.* v. 30. *Decima terræ sive de pomis arborum, sive de frugibus Domini sunt, & illi sanctificantur.* Ergò non possunt secundariò per votum Domino consecrari. 3. Si voveantur *illicita & verbo Dei prohibita* ut si quis Deo obtulisset *mercedem prostibuli ac precium canis* Deut.23.v.16. si quis res *furtivas* ac injuste partas obtulisset. Proverb.28.v.25 *Ruina vel laqueus est homini devorare sanctos & post vota tractare.* Scholastici dicunt, quinque esse, quæ voveri non possunt: 1. *Mala seu peccata*. 2. *Necessaria*. 3. *Casualia*, quorum eventus ambiguus. 4. *Stulta*, ut si quis voveat se velle levare festucam. 5. *Indiscreta*, ut nimia maceratio corporis. In illis locum habet regula Isidori in Synon. libr. 2. capit. de mendacio, ac citatur in jure Canon. c. In Malis 22. q.4. *In malè promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incautè vovisti ne facias, impia est promissio, quæ scelere adimpletur.* cap. Dishonitio. caus. & quæst. ead. ex Concil. Elibert. *Dissinitio incauta laudabiliter solvenda est, nec est prævaricatio, sed temeritatis emendatio.* Quòd si jam cœlibatus votum, quale in Papatu viget, juxta hanc normam æstimetur, apparebit illud ad primum genus, videlicet ad impossibilia pertinere. Nam illis etiam, qui non habent donum continentiæ, imponunt vel ab ipsis suscipiunt votum perpetui cœlibatus, facta illis promissione, sed sine verbo DEI gratia & auxilio divino, de facilitate continentiæ, si modò velint & annitantur. *Continentia*, scribit Bellarminus de Monach. cap.31. §. ultim. *absolutè peti potest & infallibiliter conceditur, si aliunde non sit defectus in oratione.* Costerus in Enchirid. cap. 19. prop. 7. *Nemini prorsus homini, qui castitatem suam Deo offerre deliberat, impossibile est, castam vitam servare, nedum Sacerdotibus & Clericis, qui per sacros ordines ad continentiam obligantur.* At talis persuasio pugnat cum Natura hujus doni, quippe quod non est *commune* omnibus piis, ac de quo non extant generales promissiones, quòd Deus omnibus petentibus ac desiderantibus illud dare velit, sed est donum *speciale*, quod distribuit Deus quibus vult, quando & quomodo vult. Idem ergò est, si quis perpetuum cœlibatum voveat continentiæ dono interim destitutus, ac si quis, qui donum non habet, voveat, se linguis locuturum, vaticinaturum, miracula editurum, vel qui vocationem & vires non habeat, voveat se hostes profligaturum.

Donum continentiæ esse speciale. 1. Ex dicto

525. Cæterùm donum continentiæ extra conjugium castè vivendi non esse ita commune, ut quicunque cœlibatum elegerit, modò velit ac petat, possit illud habere, sed esse donum speciale, probamus sequentibus fundamentis: 1. *ex dicto Christi* Matth. cap. 19. vers. 11. *Non omnes capiunt verbum illud, sed quibus datum est.* Ubi observa 1. Christum non loqui de infidelibus vel de Christianis in pietatis studio remissioribus, sed *ad ipsos Apostolos*, qui in Judæa Evangelium prædicaverant & in totum terrarum orbem cum Evangelii præconio ablegandi erant, quibus licet maximè conveniens videretur cœlibatus, tamen noluit Christus præcepto quodam ipsis eum imponere, cùm non omnes doni illius sint capaces. 2. Christum *eo tempore* hoc protulisse, quo Apostoli significabant sibi magis placere cœlibatum. Dixerant enim v.10. *Si tale est negotium hominis cum uxore, non expedit nubere.* Sed Christus illis ita respondet, ut neget verbi illius omnes esse capaces. 3. Christum & *affirmativè & negativè* suam de dono continentiæ exposuisse sententiam. Negativè dicit, *non omnes capiunt verbum hoc.* Affirmativè postea subjicit, quinam ejus sint capaces, illi scilicet *quibus datum*, utiq; à Deo omnis boni datore. 4. Per τὸν λόγον phrasi Hebraicâ intelligi *rem ipsam*, videl. donum extra conjugium castè vivendi, ut apparet ex parte illius versiculi posteriore, *quibus datum est*, illi hoc verbum capere possunt, ut castè extra conjugium vivant. 5. τὸ χωρεῖν non accipi eo sensu, quo Joh.8.v.37. usurpatur. *Sermo meus οὐ χωρεῖ non habet locum in vobis*, sed potiùs eo, quo Marc. 2. v. 2. Joh.2.v.6. cap.21.v.25. usurpatur pro *capere*. Neque enim sensus est, quòd inde atq; ideò non omnes capiant hoc verbum, quia donum illud quærere & petere nolint, aliàs in versu seq. Christus dixisset. *Qui vult, capiat*, cùm contra pronunciet. *Qui potest capere, capiat.* Sed quòd inde atque ideò non omnes hoc verbum capiant, quia non est datum omnibus. & quia Deus non vult indifferenter omnibus ac singulis peculiare & privatum illud donum conferre. 6. Denique Christum tria Eunuchorum genera vers. seq. enumerare ac postea subjungere. *Qui potest capere, capiat*, quò ipso disertè docet, donum continentiæ nequaquam pendere à cujuslibet quærentis, petentis atq; annitentis voluntate, sed ex Dei dono, sensus enim est, ut apparet ex verborum connexione. *Qui potest capere*, id est, cui desuper datum est, ut capere possit, *ille capiat*, id est, utatur eo dono ad propagationem regni cœlestis, ad Dei gloriam & Ecclesiæ salutem. Ex quibus omnibus sic concludimus: Quodcunque donum est peculiare ac proprium, de quo non extat promissio, quòd Deus omnibus ac singulis petentibus ac quærentibus illud dare velit, ad id voto se obstringere temeraria est præsumtio. Sed donum continentiæ, teste Christo, ita comparatum est, ut non sit commune ac generale omnibus piis ac petentibus promissum, sed peculiare atque proprium. Ergò ad illud voto se obstringere temeraria est præsumtio.

Matth 19. v. 11. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quib. datum est.

526. Excipit Bellarmin. de Monach. cap. 31. *continentiam esse ex numero illorum donorum, quæ verissimè quidem sunt Dei dona, interim tamen in arbitrio ac potestate nostra posita, sicut credere, sperare, diligere, perseverare, patientem esse, dicuntur & sunt verissima Dei dona, & tamen pendent ab electione humana & sunt in nostra potestate, quia Deus licet juvet, non tamen cogit neq; necessitat, unde distinguit inter auxilium sufficiens & efficax. Ad continentiam non minùs quam ad fidem, spem, dilectionẽ &c. dari omnibus asserit auxilium sufficiens, licet non efficax.* R. Distinguendũ est inter dona Dei commu-

nia seu generalia, quæ omnibus piis sunt necessaria ac divinitùs promissa Luc. 11. vers. 13. *Dabit Deus Spiritum S. petentibus.* Phil. 1. vers. 29. *Vobis datum est, ut in eum credatis*, & inter dona *peculiaria* seu propria, de quib. non extat promissio, quòd Deus velit omnibus ac singulis credentibus ea dare Rom. 12. v. 6. *habentes dona juxta gratiam, quæ data est nobis.* 1. Cor. 12. v. 4. *divisiones sunt gratiarum sive donorum*, v. 8. *alij datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ &c.* Donum fidei, spei, caritatis pertinet ad prius, continentia autem virginalis ad posterius genus donorum, ut constat ex manifesto Christi dicto. Idem ostendit res ipsa, non enim ab omnibus salvandis requiritur, ut extra conjugium in perpetua continentia vivant, sicut ab omnibus requiritur, ut credant, sperent, diligant, perseverent ac patientes sint, nec extat generalis quædam promissio, quòd Deus velit continentiam virginalem dare omnibus petentibus, sicut generales promissiones extant de dono fidei, patientiæ, caritatis &c. Continentia virginalis vocatur χάρισμα 1. Cor. 7. v. 7. tale sc. quod S.S. *distribuit prout vult*, 1. Corinth. 12. v. 11. quod si ergò illa charismata, de quibus Apostolus ibidem loquitur, ut prophetia, sapientia, scientia linguarum &c. quæ fuerunt Ecclesiæ magis utilia & magis ad ædificationem conducebant quàm continentia, non tamen data fuerunt omnibus quomodo donum continentiæ omnibus in universum qui illud expetunt, concessum esse, affirmari poterit. Pessimè igitur hæc duo distincta donorum genera confundit Bellarminus, non enim omnes eodem gratiæ auxilio possunt continere & credere. Credere possunt per Dei gratiam, qui utuntur mediu divinitùs instituto, qui verbum audiunt ac meditantur, sed continere non possunt, nisi quibus peculiariter hoc datum est, ut Christus testatur. Continentia quidem sive castitas *in genere* omnibus piis est necessaria, ac proinde etiam omnes hoc sensu continere possunt, qui petunt, conantur & concupiscentiis per Spiritum repugnant, sed virginalis continentia *in specie* non est omnibus necessaria, ac proinde etiam eo sensu non omnes continere possunt, sed qui uruntur, utantur remedio conjugii divinitùs præscripto 1. Corinth. 7. vers. 9. quotquot illud temerè repudiant, atque interim donum continentiæ præter & extra verbum sibi pollicentur, Deum tentant, In donis Dei communibus ac generalibus ita licet inferre, qui volunt ac desiderant, à Deo petant & confidant sese accepturos, quia sufficiens auxilium nemini denegatur, sed in donis Dei peculiaribus non ita licet concludere, qui volunt ac desiderant à Deo petant & confidant sese accepturos, sed de illis locum habet pronunciatum Apostolicum 1. Cor. 12. v. 11. *distribuit singulis, prout ipse vult*, non prout nos volumus. In illis voluntas hominis à voluntate Dei sæpè discrepat ac proinde nec ex se nec ex Dei dono illud potest, de quo promissionem non habet.

527. Quomodo verò probat Bellarminus, *donum continentiæ esse in arbitrio ac potestate nostra?* 1. Urget verba Christi. *Sunt Eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum. Si continentia ita esset donum Dei, ne ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, sunt eunuchi, qui sunt facti à Deo, non autem qui se castraverunt.* Resp. nemo nostrûm negat, in illis, qui dono continentiæ instructi sunt, ab electione & voluntate ipsorum dependere abstinentiam à matrimonio, quæ per *castrationem* h. l. intelligitur, sed quæstio est, an indifferenter & indistinctè à cujusvis libera voluntate & electione pendeat, donum illud habere vel obtinere? ibi verò Christus disertè respondet. *Sunt qui se castrant propter regnum cœlorũ, illi sc. quibus datum est*, nec dicit, qui ergò vult capere, capiat, sed *qui potest capere, capiat.* Ac D. Paul. verbis Solis radiis scriptis pronunciat 1. Cor. 7. v. 7. *Unusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius sic, alius v. sic*, manifestè dicens, continentiæ donum non ita esse commune, ut à cujusvis hominis electione pendeat, sed esse certor. hominum proprium, reliquis v. dictum esse. *Qui non continent, nubant, melius n. est nubere quam uri.* 2. *Verba Christi. Qui potest capere, capiat, cohortationem ad continentiam habent. At quis sapiens hortaretur unquam ad id, quod non est in potestate? num quis unquam hortatus est homines, ut fiant Prophetæ?* R. Hæc cohortatio vel cõcessio Christi non pertinet indistinctè ad omnes, sed ad illos tantùm, quib. datum est continentiæ donum, ut ex vers. prox. manifestum, reliquis n. qui dono hoc destituti sunt & uruntur, aliam regulam præscribit Apost. *Qui se non continent, nubant.* Nec in genere pronunciat Christus. *Qui vult capere, capiat*, sed *qui potest capere, capiat*, non ergò cujusvis arbitrio illud relinquit, ut se castrent propter regnum cœlorum, sed illos, quibus datum est, monet, ut hoc dono ad Dei gloriam & Ecclesiæ ministeriũ utantur. Quod Bell. addit, *quis unquam hortatus est homines, ut fiant Prophetæ?* illi opponimus dictum Apostolicũ 1. Cor. 12. v. 21. *æmulemini charismata meliora.* c. 14. v. 1. *æmulemini spiritualia, magis autem ut prophetetis.* Quemadmodum igitur illa cohortatio Apostolica non nisi de illis accipienda, qui dono prophetandi instructi, ita quoq; cohortatio Christi ad eos duntaxat pertinet, qui donum continentiæ divinitùs acceperunt. 3. *illa verba* 1. Cor. 7. v. 36. *quod vult faciat, non peccat, si nubat, liberam homini optionem dant eligendi conjugium aut cœlibatum, quomodo ergo non est in arbitrio hominis positum, ut contineat si velit?* Resp. Apost. vers. seq. distinguit inter τὸ ἐξουσίαν ἔχειν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος & inter τὸ ὀφείλει οὕτως γίνεσθαι. Quando quis continentiæ dono se instructum sentit, is habet potestatem suæ voluntatis, potest ergò eligere conjugium vel cœlibatum, sed qui dono illo destitutus est, qui uritur, is sciat se vocari ad conjugium, v. 9. *Qui se non continent, nubant.* v. 2. *propter fornicationẽ habeat unusquisq; uxorem suam.* Potest quidem etiam is, qui dono continentiæ instructus non est, cœlibatum eligere, sed illius cœlibatus non erit Deo gratus, cũ non habeat conjunctam corporis & animi castitatem, sed interiores ustiones ac flammas libidinis, quib. remedii loco Deus ipse per Apost. præscribit conjugium, quod qui aspernantur, Deum tentant ac Satanæ tentationib. propter incontinentiam se exponunt vers. 5. 4. *Continentes ac cœlibes in Scriptura laudantur & præmiis afficiuntur* Esai. cap. 56. Apocal. 14. Sapient. 3. *At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ non sunt in nostra potestate, nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui Dæmonas ejiciunt, ergò continentia non est solum donum Dei, sed libera hominis actio.* Resp. Distinguendum est donum ipsum à legitimo & salutari ejusdem usu. Dona propria & peculiaria non habent præmium, nisi accedat salutaris ac legitimus eorundẽ usus. Sic qui prophetiæ linguarũ & sanationum dono instructi sunt, præmia accipient,

ent, si juxta Dei voluntatem iisdem utantur ad Ecclesiæ commodum & aliorum hominum salutem promovendam. Idem judicium esto de continentiæ dono, qui eo rectè utitur, ut ad pietatis exercitia & Ecclesiæ ministeria sit expeditior, non temporalia solùm sed etiam æterna percipiet præmia. Adde quòd donum illud debeat pio studio, piis precibus, ac luctâ adversus carnis concupiscentias foveri & conservari, quâ de re ita disserit Chemnicius part. 3. exam. de cœlib. & virginit. cap. 4. p. 37. *Sicut in reliquis donis divinis, quia caro concupiscit adversus Spiritum, studio, conatu, luctâ adversus carnem & oratione dona sunt exuscitanda, excolenda & conservanda, qui enim negligentiâ ita torpet, ut nullâ diligentiâ conetur & studeat continentiam colere, nulla luctâ concupiscentiæ resistat, ut eam reprimat, corpus temperantia & honestarum occupationum exercitiis non subigat, nec caveat & vitet occasiones provocantes libidinem, adeo ut ne quidem petat gratiam & auxilium Dei ad continentiam, sed delitiis se dedat, crapula seu saturitate ventrem distendat, otium sectetur & incentiva libidinis aucupetur, is donum continentiæ non accipiet & etiamsi ipsi datum sit, non exuscitabit & excolet, sed potius suffocabit & extinguet.* 5. *Non minus est donum Dei credere quam continere, at nihilominus credere possunt omnes qui volunt, & rectè hortamur omnes ad fidem. Ergo etiam ad continentiam.* Responsio peti potest ex distinctione superiùs tradita inter dona communia & propria. Non credere est peccatum damnabile, sed non continere à conjugio non est peccatum damnans. Credere ab omnibus salvandis requiritur, sed à conjugio continere non requiritur ab omnibus. 6. *Si continere non possint omnes qui volunt, multis hominibus nullum erit peccatum fornicari vel mœchari, ut si quis antequam uxorem ducat, gravissimè urgeatur stimulis carnis & non statim inveniat uxorem, vel si postquam uxorem duxit, procul ab ea absit, aut illa morbo gravi ac diuturno laboret, ut non liceat petere debitum conjugale.* Resp. Est dispar ratio inter eos, qui se ad continentiam divinitùs vocari intelligunt & qui temerè absque vocatione continentiam eligunt. Qui carnis stimulis urgentur, nec dum vel ætatis vel aliarum circumstantiarum ratione conjugium inire possunt, vel qui vivunt cum conjuge ægrota, in carcerem detrusâ &c. illi intelligunt se vocari ad continentiam, possunt igitur in precibus suis niti speciali illa ad cœlibatum ac continentiam vocatione ac certò sperare exauditionem, sed quibus præstò est facultas ineundi matrimonii, ac nihilominus remedium illud repudiant, imò abjurant, etiamsi ustiones sentiant, illi Deum tentant & non possunt ex fide orare. Nihil potuisset Bellarminus afferre, quòd ad fallaciam Diaboli Matth. 4. v. 6. propiùs accederet, quàm hoc ipsius argumentum. Cupiebat Diabolus Christo persuadere, ut è turri in præceps se demitteret, quia *Angelis mandatum sit, ut ipsum custodiant.* Sed quia omiserat, *in viis tuis*, ideò Christus ipsi respondet, *Dominum Deum tuum non tentabis.* Idem nos Bellarmini argumento respondemus. Promisit Deus gratiam suam ambulantibus in vocatione sua, sed qui absque vocatione temerario & arroganti voto Deum tentant, ac Satanæ insidiis sese exponunt, illis nullam gratiam aut auxilium promisit, ut nihil dicamus de eo, quod magnum discrimen sit inter *continentiam ad tempus & votum perpetuæ continentiæ.* cum illo spes matrimonii ac usus conjugalis conjuncta, hoc verò cum abjuratione conjugii conjunctum esse constat.* *Lactantius lib. 6. Inst. c. 32. Quòd si aliqua necessitas prohibebit, tum verò maxima adhibenda virtus erit, ut cupiditati concupiscentia reluctetur.* * Vide tractat. de Minist. §. 337. membr. 4. Excipit Bell. *etsi promissio particularis deest, sufficere tamen generalem.* Luc. 11. *Petite & accipietis.* Joh. 16. *Si quid petieritis Patrem, dabo vobis.* Jac. 1. *Qui indiget, postulet a Deo, alioqui si requireretur peculiaris promissio, nec fides, nec spes, nec dilectio, nec continentia conjugalis nec virtus alia peti posset.* Resp. *Si secundum voluntatem Dei petamus*, tunc exaudit nos 1. Joh. 5. v. 14. voluntas illa Dei est in verbo Dei revelata, jam verò in tota Scriptura nusquam extat talis promissio, quòd ut fidem, spem, dilectionem, castitatem &c. Deus dare vult petentibus, ita quoq; virginalem continentiam omnib. promiserit, quin potiùs clarè pronunciat Apostolus, quosdam non continere & quidem propterea non continere, quod destituãtur illo dono quibusdam duntaxat proprio, ac illis non præscribit, ut petant donum illud sibi dari, sed *ut nubant* 1. Cor. 7. vers. 9. ac junioribus viduis non præscribit, ut à Deo petant continentiam, sed *ut nubant* 1. Tim. 5. v. 14. Regerit Bellarm. *non id solùm est secundùm Dei voluntatem, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, quod est utile & utilius quam ejus oppositum, neq; id solum quod ipse imperavit, sed etiam quod consuluit & laudavit & cui præmium maximum promisit, in quorum numero est cœlibatus.* Resp. Nihil potuisset absurdius à Bellarmino dici. Donum Prophetiæ, linguarum, sanationum est utile ac longè utilius est, hoc dono instructum esse quàm eo destitui, ecquis tamen dicere velit, omnes posse hoc donum à Deo petere & per preces impetrare? Fungi Ecclesiastico Ministerio & populum instruere est utile ac longè utilius, quàm in vita privata degere, at num propterea omnes privati per preces à Deo impetrare possunt, ut Ecclesiæ Doctores evadant? Nimirum vocationem suam quilibet hîc respicere debet, atque ea à Deo petere, quæ suæ vocationi necessaria videt, tum demum certam exauditionis spem concipere poterit. Sed qui continentiæ dono sese destitutos animadvertunt, illi non vocantur ad cœlibatum, nec Deus illis consuluit cœlibatum, sed per electum suum organum D. Paul. voluntatem suam sic exponit. *Qui non continent, nubant. Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam.* Frustra igitur hîc de aliis remediis cogitatio suscipitur, qualia sunt, oratio contra suggestiones Diaboli, jejunium contra luxuriam carnis, solitudo ad vitandum illecebrarum aspectum, castigationes corporis &c. Apostolus enim unicum illud remedium illis qui uruntur, præscribit, ut nubant, ac disertè docet, *quemlibet habere proprium suum à Deo donum*, proinde tentatio est remedium ordinarium divinitus præscriptum negligere & extraordinarium donum sine promissione, sine vocatione, sine mandato petere, ac testatur experientia quid remediis illis proficiant, qui dono continentiæ destituti sunt, Hieronymus in eremo se macerabat, ut vix ossibus hæreret, intus tamen libidinum incendia bulliebant, ut ipse in Epistola ad Eustoch. conqueritur, [vide similia exempla in tr. de Minist. Eccles. §. 337.] unde etiam non contenti remediis illis spiritualibus ad corporalia confugiebant. Origenes sibiipsi *virilia amputabat*, teste Suida in verb. Orig. Jesuitæ *ad herbas & medica-*

dicamenta descendunt teste Hasenmull. in Hist. Ord. Jesuit. c. 6. 6. Provocat ad *Patrum dicta*. Resp. 1. illa sunt ad Scripturæ normam exigenda. 2. sunt dissimilia. Possunt ex ipsis Patribus proferri talia dicta, in quibus cum Christo & Paulo sentiunt ac loquuntur, quòd virginalis continentiæ donum sit peculiare ac proprium paucorum, quib. illud datum. 3. Tertull. in lib. de Monog. primùm protulit hanc explicationem. *Elige, quod bonum est, si non potes, est quia non vis. Posse enim si velis, ostendit, quia tuo arbitrio utrumq; reliquit.* Sed didicit eam à Spiritu Montanistico, ab illo sc. Paracleto, qui secundas etiam nuptias damnandas esse docuit. 4. Origenes existimavit *donum hoc omnib. petentibus dari*, sed reipsa intelligens esse peculiare ac particulare ad violentam corporis læsionem descendit. 5. Reliqui hoc dicunt, quòd *donum continentiæ detur non invitis & otiosis, sed quærentibus, petentibus, contendentibus &c.* atqui ex eo inferri nequit, quòd omnibus petentibus ac annitentibus detur, cùm immotæ veritatis sit illud Christi. *Non omnes capiunt verbum hoc.*

528. Hisce pro sententiæ suæ confirmatione interpositis redit Bellarminus ad examen Argumenti nostri ex Matth. 19. v. 11. deducti, ac 1. *verba Christi, non omnes capiunt verbum hoc, sic intelligenda esse* docet, *non omnes intelligunt practicè, id est, non admittunt, non persuadentur, non approbant quod dictum est, non expedit nubere, si enim capere hoc loco significaret esse capacem, ineptè Christus addidisset, Qui potest capere capiat: ac si de capacitate hic ageretur & vellet Dominus ostendere, non omnes esse capaces continentiæ, ac proinde illis necessarium esse nubere, ratio illa, sunt enim Eunuchi, qui de utero matris sic nati sunt, nihil planè ad rem faceret, imò contrarium potiùs probaret, quia enim hæc ουτω φοια, quidam continent vitio Naturæ ut frigidi, quidam alienâ crudelitate ut ab hominibus castrati, quidam propriâ voluntate, ut qui propter Deum cœlibes vivunt, non ergo omnes possunt continere.* Resp. 1. nequaquam hoc volunt Christi verba, quòd non omnes intelligant, quantis molestiis liberi sint, qui extra conjugium vivunt, cùm omnes gentilium libri pleni sint querelis de uxorum vitiis & conjugum molestiis. 2. Ipsi Apostoli ex doctrina de indissolubili matrimonii vinculo colligebant, *non expedire homini nuptias*, ergò non opus erat, ut docerentur, extra conjugium esse vitam longè tranquilliorem & à molestiis liberiorem. 3. Quo sensu Christus dicat, *non omnes capiunt verbum hoc*, clarissimè exponit, quando addit, *sed quibus datum est.* Requiritur igitur peculiare Dei donum, ut quidam illud capere possint. 4. Neve ulla restet ampliùs dubitatio, conjungimus expositionem Apostolicam 1. Cor. 7. v. 7 inde atq; ideò non omnes capiunt verbum hoc, quia *unusquisq; habet proprium suum donum ex Deo, alius sic, alius verò sic*, unde etiam Apostolus ibidem illos, qui uruntur, non hortatur, ut per preces à Deo continentiæ donum petant, sed ut remedio divinitùs instituto utantur. 5. Nec ineptè à Christo additum esse, *Qui potest capere, capiat*, ex hac nostra interpretatione consequitur. Christus enim non in genere quosvis, sed eos duntaxat, qui hoc donum à Deo acceperunt, sive ut ipse loquitur, *quibus datum est*, ad eligendum cœlibatum hortatur, ut hoc suo dono utantur ad propagationem regni cœlorum, h. e. ad Ecclesiæ ministeria expeditius obeunda, quæ ipsa tamen exhortatio cœlibatum non imponit tanquam necessarium aliquod jugum, ne illis quidem, qui continentiæ donum acceperunt, sed relinquit eum liberum juxta infallibilem interpretationem Apostoli 1. Cor. 7. v. 25. *De virginibus præceptum Domini non habeo.* v. 36. *Quod vult faciat, non peccat, nubat.* 6. Neq; Christus hoc modo colligit, *Quidam continent vitio Naturæ, quidam alienâ crudelitate, quidam voluntate propriâ, ergò non omnes continere possunt*, [quâ ratione Christi collectionem nos interpretari falsò asserit] neque hoc modo: *Multi necessitate continent, multi voluntate, ergo credibile est omnes continere possint, si velint* [quâ ratione Bellarminus Christi collectionem accipit] sed hoc modo. *Quidam vitio Naturæ, quidam aliorum maleficio castrati à nuptiis abstinent, quidam quibus scilicet id datum est, sponte ac libero à conjugio abstinent propter regnum cœlorum, qui ergo potest capere, capiat*, id est, cui hoc donum divinitùs contigit, utatur eo ad Dei honorem & Ecclesiæ salutem. Bellarminus verba Christi penitùs invertit ac pro *posse* substituit *velle*, quæ duo in propriis ac privatis Dei donis plurimùm discrepare & Scriptura & experientia testatur.

529. 2. *Verba illa, Qui potest capere capiat, duobus modis exponi posse dicit. Primò, ut loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent nisi illi, quibus jam inspiravit Dominus efficax desiderium continendi, ut sit sensus, Qui potest capere, capiat, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, ut contineant, approbent verbum hoc, ex quo tamen inferri nequit, ergo non omnes possunt continere. Nam etiamsi non homines habeant potentiam proximam, tamen habent remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continendum, sicut de fide dicitur Ioh. 6. Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum. Addit enim potest, qui potest venire veniat, i. e. qui trahitur veniat, qui autem non trahitur, oret, ut trahatur. Secundo dici potest, hunc locum habere eundem sensum cum illo Matth. 13. Qui habet aures audiendi, audiat, ut sit sensus. Qui habet mentem & judicium sanum, intelligat, judicet, approbet verbum hoc, quod dictum est, non expedit nubere.* Resp. Quid de hac verbor. Christi detorsione statuendum sit, ex præcedentib. constare potest. 1. Non de *approbatione* Christus loquitur, sed de *capacitate*, proinde ad continentiam non sufficit desiderium, sed requiritur peculiare Dei donum. Viduæ illæ juniores, de quibus 1. Tim. 5. v. 11. agitur, sentiebant sibi intus persuaderi ut cōtinerent, ideoq; approbarunt hoc verbum, quod *non expediat nubere* & cœlibatum elegerunt, sed postea ipso facto demonstrarunt; donum illud ipsis non fuisse datum, unde Apost. ooo dicit, *volo juniores viduas* precari, anniti, conari, sed volo eas *nubere, ne occasio detur adversario.* 2. Nec potest totum hoc argumentum rectiùs intelligi, quàm ex ipsa praxi, ea enim manifestè ostendit, multis intus persuaderi vel potiùs eos sibiipsis persuadere, quod continere velint, sed postea non solùm interiùs gravissimas ustiones sentiunt, sed etiam exteriùs corpus contaminant ac polluunt. 3. Non loquitur Christus de potentia remota, sed de potentia proxima, quia non indistinctè omnes, sed eos tantùm, quib. datum est, ad vitam cœlibem hortatur. Jam verò potentia remota omnib. communis est juxta Bellarm. hypothesin. 4. Magnum discrimen est inter τὸ continere & τὸ venire ad Christum per fidem, illud consilii est ipsomet Bellarmino teste, hoc præcepti ad fidem dantur omnibus media necessa-

cessaria ac sufficientia, sed de virginali continentia omnibus danda nulla extat promissio. 5. Multò minùs verba Christi, *qui potest capere, capiat*; conferri possunt cum illis. *Qui habet aures audiendi, audiat*, quia posteriora continent præceptum generale de Christo audiendo omnibus hominibus datum, priora vero juxta ipsius Bellarm. hypothesin proponunt consilium aliquod speciale. 6. Si Bellarmini interpretationem acceptare velimus, consequens fuerit, illos omnes, qui non eligunt cœlibatum, mente & judicio sano destitui, quo quid potest esse absurdiùs.

2. Ex loco Apostolico 1.Cor.7.

530. 2. *Ex propria sede hujus doctrinæ* ex 1. Cor. 7. multa afferri possunt, quæ evidenter probant continentiæ donum non esse ita commune, ut quicunq; velint, petant ac nitantur, extra conjugium castè vivere possint, sed quibusdam propter ustiones & periculum fornicationis conjugium esse necessarium. 1. v. 1. Apostolus dicit: *Bonum quidem esse homini, mulierem non tangere*, sed mox subjicit v. 2. *Propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam & unaquæq; virum suum.* Ostendit igitur non omnibus esse bonum mulierem non tangere, h.e. à conjugio abstinere, sed quibusdam necessarium esse conjugii remedium ob vitandam fornicationem, de illis enim Apostolum loqui, qui continentiæ dono destituti, fornicationis periculo expositi sunt, si extra conjugium vivunt, manifestum est ex seqq. & ex addita pericopa διὰ τὰς πορνείας. 2. v. 2. de conjugib. dicit: *Nolite fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Propter quam causam conjugibus consulit, ut in idipsum revertantur, id est, ut conjugali consuetudine utantur, propter eandem causam illis, qui in cœlibatu vivunt, consulendum, ut conjugium ineant. Atqui Apostol. conjugib. propter hanc causam consulit, ut in idipsum revertantur, ne tentet eos Satanas διὰ τὴν ἀκρασίαν. Ergò propter eandem causam illis, qui in cœlibatu vivunt, consulendum, ut conjugium ineant, videlicet ne eos Satanas propter incontinentiam tentet. At si donum continentiæ ita commune esset, ut omnibus, qui illud petunt atque expetunt, daretur, non opus fuisset hoc consilio Apostolico. 3. v. 7. inquit, *Volo omnes esse sicut ego sum*, sed immediatè subjicit. *Veruntamen unusquisq; ἴδιον χάρισμα proprium donum habet ex Deo, alius sic, alius verò sic.* Quid quæso clariùs dici potuisset? Optare quidem sese ostendit, ut omnes in cœlibatu curent, quæ sunt Domini & indivulsè Domino adhæreant, sed quò minùs indistinctè quibusvis hoc consilium præscribat, eo prohiberi, quòd donum hoc castè in cœlibatu vivendi non sit commune, sed ἴδιον, ac diligenter observa, non de infidelibus ac Ethnicis, sed de Christianis & fidelibus ipsum loqui, quòd nec illi omnes hoc donum ex Deo habeant, sed alius hoc, alius verò aliud donum. 4. v. 8. *non nuptis ac viduis bonum esse* dicit, *si sic permaneant*, sed statim addit v. 9. *quod si non continent se, nubant, melius enim est nubere quàm uri.* E. inter virgines & viduas sunt, quæ si vel maximè velint & nitantur, tamen non continent, h.e. non sunt instructæ dono continentiæ, ac illis non præscribit Apost. ut petant sibi donum illud dari atque interim ustiones illas & flammas interiores tolerent, sed ut nubant. 5. v. 17. generalem addit regulam. *Unicuiq; sicut divisit Deus, unumquemq; sicut vocavit Deus ita ambulet.* E. quidam vocantur ad cœlibatum, quib. sc. donum continentiæ Deus dedit, quidam ad conjugium sc. qui uruntur & fornicationis periculum sibi imminere sentiunt. Quilibet ergo suum donum ac suam vocationem exploret. 6. v. 25. *de virginibus præceptum non habeo, consilium a. do.* v. 35. *hoc dico ad utilitatem vestram, non ut laqueum vobis injiciam.* v. 36. *quod vult faciat, non peccat, nubat.* At quomodo convenit huic Apostolicæ moderationi laquea votorum ad cœlibatum illos constringere, de quibus certum non est, an dono illo peculiari continentiæ sint instructi? 7. deniq; v. 36 addit. *Si quis videtur se ἀσχημονεῖν super virgine ὑπέρακμος ᾖ, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι & ita fieri oportet, quod vult faciat, non peccat, elocet eam.* v. 37. *qui enim statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem voluntatis suæ.* E. potest incidere tempus & casus ejusmodi, ut parens non ampliùs habeat liberam voluntatis potestatem de filia elocanda vel non elocanda, sed quandoq; oportet sic fieri, ut sc. matrimonio jungatur διὰ τὸ ἀσχημονεῖν.

531. Bellar. de Monach. c. 30. regerit 1. *nequaquam ab Apost. vocari ad nuptias eos, qui tentantur stimulis carnis, sed qui incontinenter vivunt, ut flagitiis sese polluant.* Id quod postea sic explicat, *vocari ab Apostolo homines ad matrimonium, non ob tentationis sive sensum, sed ob consensum libidinis & per ustionem non tentationes, sed incontinentiam & flagitia intelligi, ut sit sensus, qui omninò decrevit aut fornicari aut nubere, is benè facit, si nubat, quia melius est nubere quàm uri, i.e. fornicari.* Resp. Per πύρωσιν non quidem intelligit Apostolus primos tentationis ac sollicitationis ad libidinẽ motus, qui precibus ac lucta adversus carnem facili negotio superari ac reprimi possunt, neque tamen intelligit illas tentationes, quæ hominum vincunt, & in externos lapsus præcipitant, sed medium aliquod tẽtationis genus, videlicet impetum ac vehementiam affectuum, qui non in superficie tantùm pungunt, ac leviter excuti possunt, sed q. incendio quodã cor penetrant, adurunt ac depopulantur, i.e. interiorea flammas & incendia libidinis, quando ut Poeta loquitur: *est mollis flamma medullas.*

It. *Vulnus alit venis & cæco carpitur igni,*

Quoq; magis premitur, tanto magis æstuat ignis.

Annotabo hac de re locum egregiũ ex Dn. Chemnicio part. 3. exam. de conjug. & cœlib. c. 4. p. 37. *Non statim uritur, qui calorem sentit, sed quando in vita cœlibe titillationis concupiscentiæ aculeos suos te pungunt & æstum aliquem sentis, non statim exclames te uri, sed diligentiâ, conatu, luctâ, temperantiâ & oratione fortiter repugnes, timorem Dei & amorẽ veræ pudicitiæ opponas impuras cogitationes præcidas turpes motus reprimas, occasiones vites & robur resistendi a Domino tibi dari petas. Quod si hac diligentia flãma libidinis possunt reprimi, repelli vel restingui, nondum laboras ustione, sed hoc ipsum est donum continentiæ, quod eâ diligentiâ in luctâ à petentibus accipitur, exuscitatur, excolitur & conservatur. Si verò flammæ libidinis tàm sunt ardentes, ut hac diligentiâ vel reprimi vel restingui vel repelli non possint, sed intus penetrent, voluntatem occupent, cor inflamment, cogitationes abripiant, & totum corpus incendant, ut cor vel pleno assensu vel cæco & inquieto impetu libidinis æstuet & ardeat, tum certum est te non habere donum continentiæ. Et hoc est ustio sin tentatio illa Satanæ per incontinentiam, quam Paulus remedio conjugij restinguendam esse docet, ne vel corpus fornicatione vel Spiritus ustione inquinetur.* Et

postea;

postea: *Ustiones illæ, quando adeò impotentes sunt, ipsam conscientiam sauciant, invocationem turbant, exercitia pietatis interrumpunt, impediunt & maculant, at homo non possit absq; distractione Domino adhærere.* Probatur autem hæc explicatio nostra, 1. *ex ipsa vocabuli significatione.* πυροῦσθαι non significat fornicari, sed *uri, ardere, flagrare*, metaphorâ ab igne corporali inflammante ac succedente ductâ 2. Petri 3. v. 12. Apoc. 1. v. 15. cap. 3. v. 18. In significatione metaphorica usurpatur 2. Cor. 11. vers. 29. *Quis scandalizatur & ego non uror*, ob ardentem sc. zelum gloriæ divinæ, quò accommodat Gregor. homil. 12. in Ezech. factum propheticum, quod Ezechiel cap. 4. jubetur *sumere sartaginem ferream & ponere illam instar muri ferrei inter se & civitatem depictam in latere & obfirmare faciem suam adversus civitatem. Ipse*, inquit, *Apostolus suum cor, quod animarum zelo succenderat, sartaginem fecerat, in quo amore virtutis contra vitia ardebat.* Ephes. 6. v. 16. Satanæ tentationes vocantur τὰ βέλη πεπυρωμένα, quia scil. animam vulnerant, ignem interiorem in ea excitant & ad malum inflammant. Petrus 1. Epist. 4. v. 12. tribulationes ac persecutiones vocant πύρωσιν. Ut enim æstus corpori ita tribulationes ac persecutiones carni sunt molestæ: ut aurum exploratur per ignem sic fides per crucem & tribulationem, quam rationem suppeditat ipse Petrus 1. Epist. 1. v. 7. LXX. utuntur pro צרף quod est *metalla igni urere, excoquere, probare*, ac metaphoricè ad explorationem per cruces & calamitates refertur. Ps. 26. v. 2. Ps. 66. v. 10. Jer. 9. v. 7. &c. Usurpatur etiam πυροῦσθαι pro eo, quod est *irâ succendi & flagrare* 2. Macc. 4. v. 38. c. 10. v. 35. c. 14. v. 45. ex quibus omnibus constat πυροῦσθαι in textu Apostolico non esse fornicari sed interioribus impetuosioris concupiscentiæ flammis uri, unde Syrus reddidit, מאקד ברגתא *ari concupiscentiâ*. Incendi igitur & uri dicuntur, qui ardore libidinis inflammantur, licet non vincantur ab intemperantia & in delicta externa sese præcipitent, sicut ferrum dicitur πυροῦσθαι, quando ignescit, licet igne non consumatur. Sic multi internis flagrant incendiis, licet ab actu scortationis vel occasione vel metu retrahantur. 2. *ex ustionis a fornicatione distinctione.* Ustio est interna concupiscentiæ flamma fornicatio est illius flammæ fœtor, actus ab ea emanans. D. Apostol. non tantùm propter *fornicationem* sc. cavendam vult quemvis [dono continentiæ non instructum] *habere uxorem suam*, ubi notandum, inqui Apostolum *in plurali* διὰ τὰς πορνείας ad denotandum quodvis illicitæ commixtionis genus & quamvis libidinosam corporis pollutionem, sed etiam propter *ustionem* illis qui non continent, remedium conjugii præscribit v. 9. atqui si πυροῦσθαι idem quod fornicari, cur Apostolus πύρωσιν à πορνείᾳ distinxisset? 3. *ex castitatis virginalis definitione.* Virgo curat, ut sit *sancta corpore & Spiritu* v. 34. ergò non solùm corpus à fornicatione, sed etiam Spiritum ab ustione immunem esse oportet, si definitio virginalis castitatis locum habere debeat. Si vel maximè corpus ab exteriore scortatione impollutum servetur, tamen si Spiritus interiore ustione inquinetur, non retinetur vera definitio continentiæ, quam Paulus in sanctitate non solùm corporis sed & Spiritus constituit. *Non sicut homo, videt Deus, nam homo videt, quæ sunt præ oculis, Dominus autem videt quæ sunt in corde* 1. Sam. 16. v. 7. *Quid prodest caro integra mente corrupta?* inquit August. in Ps. 99. ac Greg. Nazianz. vetat *virginem castitati devotam* concupiscentiæ θάνατον εἰσδέχεσθαι. Clemens Alex. lib. 2. Stromat. *vel jungi matrimonio vel extra illud omnino puram mentem servare oportet.* Pulcre Prudentius:

Corporis intacti non mens intacta tenetur,
Nec requies datur ulla toris, quibus unda cæcum
Vulnus & amissas suspirat fœmina tædas.

unde Nazianz. in carmin. sacris *conjugium dubiæ virginitati* præferre non fuit veritus.

ὅσσον παρθενίη προφερέστερη ἐστὶ γάμοιο
τόσσον παρθενίας ἀγνὸς γάμος ἀμφιβόλοιο.

Agnoverunt hoc ipsi Ethnici ex Naturæ lumine. Seneca inquit; *Incesta est sine stupro, quæ stuprum quærit.* Ovid. 3. amor. eleg 4.

Ut jam servaris bene corpus, adultera mens est,
Nec custodiri, ni velit, ulla potest.
Nec mentem servare potes, licet omnia claudas,
Omnibus exclusis intus adulter erit.

4. *Ex ipsius Apostoli explicatione.* Quid per πύρωσιν intellectum velit Apostol. ipsemet satis perspicuè exposuit, quando præmittit. *Qui non continent, nubant.* Atqui non solùm hæc est ἀκρασία, quando quis libidinib. indulget exteriùs ac per illegitimas commixtiones ac pollutiones corpus suum contaminat, sed etiam quando animus libidinis ardore flagrat interiùs, adeoq; ut Christus loquitur, quando quis fornicationem vel adulterium committit *in corde suo* Matt. 5. v. 28. quando enim in v. 5. præcedente conjuges invicem convenire vult, ne Satanas propter ἀκρασίαν eos tentet, nequaquam tamdiu eos à conjugali commercio abstinere præcipit, donec adulterium committant, sed si propter ustiones ac gravitatem tentationum periculum adulterii sibi imminere intelligunt, tunc eos vult in thorum conjugalem reverti. 5. *ex absurdi consecutione.* Si per ustionem flagitia & scortationes externas duntaxat intelligeret Apostolus, tum externis duntaxat flagitiis remedium aliquod proposuisset, sed de sanandis hominum incontinentium affectibus internis parùm fuisset solicitus, quod absurdum. *Ut visu sæpè læditur pietas*, sic affectu sæpè læditur castitas, absit igitur ut cogitemus Apostolum in definitione virginalis continentiæ tantùm de actibus externis & non simul de affectibus internis eidem repugnantibus mentionem fecisse. 6. *ex veterum explicatione.* vid. Epiph. hæres. 61. Ambr. in comm. 1. Cor. 7. Hier. in Ep. ad Eustoch. Aug. de Virgin. c. 74. Theodor. Gloss. ordin. & interl. d. l.

532. Unde verò probat Bellarm. per *uri* intelligi *scortari* ac sensum verborum Apostolicor. esse eum, *qui decrevit aut nubere aut fornicari, is bene facit si nubat.* Affert 1. *verba antecedentia ejusd. versic. Si non se continent, nubant*, ubi ustionem ipse Apost. exponit per *incontinentiam*, *sed incontinentia non significat tentationem sed flagitium.* R. ἀκρασία non solùm illis competit, qui flagitium fornicationis committunt, sed etiam qui interiorum affectuum impetu ad fornicationem solicitantur, licet in actum non consentiant, qui flammis & ardore libidinis torquentur interiùs, licet in externum fornicationis delictum non ruant præcipites. Sicut ἐγκρατὴς est, qui non solum corpore & membris externis, sed etiam animo talis. [vid. tr. de minist. Eccles. §. 281. Arist. 1. Rhet. dicit, ἐστι ἀκρασία περὶ πάντα ἃ ὀργίζονται. Apud Suid. hæc ponitur ἀκολασίας καὶ ἀκρασίας differentia, quod illa κατὰ προαίρεσιν, hæc παρὰ προαίρεσιν fœda lectetur,

tur, id quod malè convenit cum explicatione Bellarmini, qui illis demum ἀκρασίαν tribuit, *qui deliberato animi consensu decreverunt scortari.* Matth. 23. v. 25. ἀκρασίαν conjungit Christus cum avaritia, quæ est affectus animi internus. Nequaquam igitur hoc tantùm dicit Apostolus, quòd *melius sit nubere quam scortari*, sed quòd melius sit nubere quam libidine æstuare & concupiscentiæ incendiis intus torqueri, cùm coram Dei oculis continentes non sint, qui mentem incontinentem habent, si vel maximè ab actu fornicationis externo contineant. 2. *verba ejusdem* cap. 7. v. 2. *propter fornicationem habeat unusquisq; uxorem suam, ubi non dicit Apostolus, propter tentationem fugiendam, sed propter fornicationem fugiendam quisq; habeat uxorem suam, i. e. si fornicaturus es, uxorem potiùs habeas.* Resp. Utrumque dicit Apostolus, videl. tum propter *fornicationem fugiendam*, tum propter *ustionem extinguendam* conjugium quibusdam esse necessarium, neque enim hæc est virginal. continentia coram Deo, si quis ab externa scortatione & voluntariis corporis pollutionib. abstinet, atque interim mentem sordib. libidinum inquinatam gerit ac incendiis & flammis incontinentiæ gravissimè intus uritur, sed continentia illa sanctitatem corporis ac Spiritus complectitur. *Ubi quis uritur* [scribit Franc. Lambertus in præf. libri de conjug.] *pro luxuria coram Deo computatur, quandoquidem de internis maximè judicat Deus & ab animo universa metitur. Mulierem tum non tangebam, sed ad quid hæc, dum in concupiscentia mulierum vixi. Scio ego certissimè quòd uri sit detestabilius ac turpius quam omnia, quæ in conjugio accidere possunt.* Luth. in Epist. 1. Cor 7. f. 335. S. Pauli Wort muß geistlich und auffs Hertz verstanden werden / dermassen daß kein Weib berühren heisse / der von Hertzen Lust und Lieb seinen Leib von Weibern eusserlich enthelt / und nicht der so von Weibern sich eusserlich enthalten muß / und doch inwendig im Hertzen voller Lust und Liebe zum Weibern stecket / denn das ist ein Heuchler / des Keuschheit vor der Welt scheinet und vor Gott verlohren / ja eine zweyfaltige Unkeuschheit ist ic. Præterea qui ustionem sentit, ei præsentissimum imminet periculum, ne per incontinentiam corpus suum contaminet, quia Satan ob ἀκρασίαν etiam conjuges tentans, non parcit cœlibibus, sed infirmam Naturam ex ustione Spiritus in fornicationem corporis, per quam non solùm illegitimæ commixtiones, sed etiam corporis pollutiones intelliguntur, præcipitare conatur. Proinde ut conjugib. Apostolus hoc præscribit, *ne fraudent se invicem nisi ad tempus, sed in idipsum revertantur, ne tentet eos Satanas propter incontinentiam ipsorum*, ita quoq; ἀγάμοις illis qui uruntur, conjugii remedium proponit, ne Satan eos propter internas illas ustiones & incontinentiam tentet. 3. *Verba præcedentia* v. 5. Iterum *revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, ubi non propter simplicem tentationem sed propter incontinentiam conjuges invicem debitum reddere jubet. Idem ergò significat apud Apostolum ustio, quod incontinentia.* Resp. Inter simplicem tentationem ac fornicationem externam est medium tentationis genus, quod Apostol. vocat *ustionem*, ut declaravimus superiùs. Incontinentiæ appellatio generalis est, nec tantùm illis competit, qui deliberatâ voluntate in lapsus externos præcipites ruunt, sed etiam qui ardore concupiscentiæ ita torquentur, ut conscientia sauciétur, ut vocatio turbetur & exercitia pietatis impediantur; ut ex antea dictis colligi potest. Quemadmodum præcepta Decalogi non solùm vitia, sed etiam occasiones & causas vitiorum prohibent, sic quando ob incontinentiam conjugium Apostol. præscribit, non tantùm ob lapsus externos sed etiam ob efficacem eorum causam, ustiones sc. & flammas internas conjugii remedium præscribere intelligendus est. 4. *locum 1. Tim. 5. Volo juniores viduas nubere, ne dent occasionem maledicendi adversario. At non possunt maledicere adversarii Christianis ob occultas tentationes sed ob manifesta flagitia.* R. exemplo earum viduarum, quæ cùm donum continentiæ non haberent ac nihilominùs cœlibatum amplexæ fuerant, sed propter incontinentiam à Satana tentatæ in laqueum ac tristem ruinam inciderant, adeoq; retrò post Satanam conversæ fuerant, earum inquam exemplo admonitus & edoctus Apost. juniorib. viduis continentiæ dono destitutis non præscribit, ut conentur, luctentur, annitantur, orent, carnem castigent, sed ut conjugii remedio utantur, ne in eosdem laqueos propter incontinentiam à Satana tentatæ etiam ipsæ incidant. E. non tantùm ob manifesta flagitia vitanda, sed ob occultas etiam tentationes, graviores scil. & durabiliores, quæ manifestis flagitiis efficacem causam & occasionem præbere solent, conjugium illis præscribit. Si Bellarmini argumento inesset aliquod robur, non foret nubendum propter vitandam fornicationem occultam, quippe per quam itidem non datur occasio maledicendi adversario, sed tantùm propter flagitium scortationis manifestum, nimirum juxta ipsorum proverb. *Si non castè, tamen cautè.* 5. *locum 2. Cor. 12. datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ &c.* ex quo colligit, *Apostolum magnis & diuturnis stimulis carnis fuisse tentatum, nec tamen uxorem duxisse* R. Erasm. in annot. hujus loci non injuriâ miratur hanc ineptam expositionem, quâ per σκόλοπα intelliguntur *motus libidinis*, ulli docto Theologo placere. Si enim tales ustiones Apost. sensisset, secutus consilium, quod aliis præscripsit, uxorem duxisset. Quidam igitur generaliter exponunt *de adversis*, quæ tàm corpore quàm animo perpessus est Apostol. Ambr. in comm. accipit de *insectatione malor. hominum*, qui illi negotium quotidiè facessebant. Hieron. de *adversa corporis valetudine* explicat. Alii de *persecutionib.* accipiunt. Procul dubio σκόλοψ ille Paulinus fuit peculiaris quædam tentatio Satanica, quâ ex permissione divinâ Apostolus fuit divexatus ne ὑπερβολῇ ἀποκαλύψεων eum extolleret. Luth. in colloq. mensal. pag. 224. *Tentatio fidei est omnium maxima ac gravissima, quia fides debet reliquas tentationes vincere &c. hæc fuit Diaboli σκόλοψ prædentus palus Spiritum, carnem, corpus & animam ejus transadigens.* Sed enim ipse Bellarm. non multum tribuit huic loco, *quia*, inquit, *hic locus non omninò convincit, cùm variis modis à Patrib. exponatur, sunt alia duo magis perspicua* 1. Cor. 9. *in servitutem redigo corpus meum* Rom. 7. *sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, ex quo infert *vel apud Paulum* 1. *Cor. 7. uri non esse tentari, sed in scelera labi, vel Paulum esse ustionem passum ac proinde contra Deum peccasse, quod matrimonium non inierit.* Resp. Distinguendi sunt motus concupiscentiæ pravæ in carne adhuc hærentes; quibus per Spiritum resistitur à continua & durante ustione, quæ adeò impotens est, ut conscientiam sauciet & invocationem turbet. Priores Apostolum sensisse con-

se concedimus, à posteriore autem liberum fuisse asserimus. Priores nondum afferunt necessitatem matrimonii ineundi, sed duntaxat posterior. 6. *Testimonia Patrum*. Resp. Pro nostra explicatione adduximus superiùs non solùm argumenta ex visceribus textus petita sed etiam Patrum suffragia. Quæ Bellarminus hoc loco ex Patribus adducit, eorum pleraq; ita comparata sunt, ut nostram potiùs confirment sententiam, tantum abest ut nobis adversentur. Clemens Alexandr. lib. 4. strom. Basilidianos accusat, quòd *fornicatione libidinis incendia restinguenda esse* docuerint. Sed quid hoc ad nos, qui cum Apostolo conjugii remedium, illis qui uruntur, proponimus? Videant verò adversarii, ne ipsi Basilidis hæresi sint affines, dum scribunt, *Sacerdotem graviùs peccare, si uxorem ducat, quàm si scortetur*. Ambr. in comm. dicit, *cùm voluntas calori carnis consentit, uritur*. At non tum solùm voluntas calori consentit, quando fornicationem approbat, sed etiam quando nuptias desiderat, quod desiderium in votivis Monialibus ardentissimum esse quis dubitat, plurimæ cum illa Vestali dicunt vel cogitant. *Felices nuptæ, moriar nisi nubere dulce est*. Hieron. in Apol. pro libr. contra Jovin. non ideò exponit τὸ uri per *fornicari*, quasi omninò idem sit, ipse enim ibidem ardorem libidinis, in quo consistit ustio, à fornicatione distinguit, sed quia proclivis in fornicationem ab ustione lapsus est, nisi conjugii remedio occurratur. August. lib. de bon. conjug. cap. 10. nihil habet, quod nobis adversetur. *Mihi, inquit, videtur hoc tempore, solos eos, qui se non continent, conjungi oportere, secundùm illam Apostoli sententiam. Quod si se non continent, nubant, melius est enim nubere quam uri*. Chrysostomus tantùm abest, ut nobis hic adversetur, ut idem potius nobiscum statuat. *Significat* [inquit] *Apostolus, quanta sit concupiscentiæ Tyrannis. Hoc autem est, quod dicit, si magnam violentiam pateris & libidine incenderis, laboribus te & sudoribus libera, ne quando decidas*. In Græco est, *si sustineas* βίαν καὶ πύρωσιν, ἀπαλλάσσητι πόνους καὶ ἱδρῶτας, μήποτε καὶ περιτρέπῃς. Theodor. in comm. dicit, *eos non continere, qui non habent alacre & ardens animi propositum, quibus matrimonii remedium proponit*, idem & nos dicimus.

533. Sed enim videt Bellarm. primam istam solutionem non esse sufficientem. Si enim ad nuptias ab Apostolo vocantur omnes, qui consentiunt in libidinem, quique calore ita labefactantur, ut flagitia committant, certè multi ex Sacrificulis, Monachis & Monialib. ad conjugium erunt admittendi, quotus n. quisq; Monachor. ac Sacrificulorum est ac quotaquæq; Monialium votivarum, quibus ardor libidinis non ita dominatur, ut quandoq; in actum externum consentiant ac corpus suum polluant? Annotabo hac de re locum ex autore quodam fide digno utpote aurito teste, qui in præfat. l. de cœlib. ac Monach. Ann. 21. edito sic scribit, *Utinam demissa vox in aurem tibi quadam loqui posset, horreres certè illa, qua auditores & judices peccatorum, quos Confessores vocant, à confitentibus didicerunt & me docuerunt dedocenda magis quàm docenda. Opinantur se non delinquere cùm in cunnculis & cellis & solitudine haud scio quid efficiant confricatione. Decipitis quidem nos, Deum autem nequaquam, non estis sic virgines, non continentes neq; casti, cùm uritis & ex incendio semen jacitis vel in terram vel vestimentum. Perpetratis hoc seminis jactu crimen & fornicatione & adulterio incomparabiliter pejus* [quod ipsum etiam Thomas de Aquino rectè asserit] *non tamen sponte vestrâ devii, sed perversâ Romanorum Pontificum doctrinâ seducti. De illo crimine sic detonat Scriptura* Levit. cap. 18. *Si quis dederit de semine suo Moloch, moriatur, populus terræ lapidabit eum. At ibunt inficias, qui hymenæum manu canunt, se Moloch dare. Ergò quis est Moloch? Moloch Deus aliquis fictitius est, sive sit creatura in cœlo sive in terra, sive sanctus, sive profanus, modò sit fictus, non verus Deus, cui semen funditur. Nunc elabantur, si possunt, qui se divis illis Francisco, Dominico aut illorum similibus dediderunt & illis interim semina sua, licet repugnantes, tribuerunt, profectò Moloch Deo fictitio semen dederunt, quod datum fuit Deo fictitio. Tum largiamur, ipsos neq; spontaneo attritu, neq; invitos semen effusum Moloch dedisse, illud saltem non quibunt negare, crimen esse gravius, si quis semen in terram vel vestem sit honor auribus, spargat, quàm si cum muliere congrediatur. Abominandum est scelus apud Deum jactatio seminis in terram, cujus hæc sunt verba Gen. 38. ille ad uxorem fratris introiens semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur & idcircò percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret. Ecce Scriptura rem detestabilem vocat seminis effusionem in terram &c. iis certè semen das, quorum amore cœlebs es, etiamsi uraris, & semen fundis. Alius raptus incendio concupiscentiæ pecus subigit, in similibus flammis ustus vestem semine conspurcat. Adhuc virginitatem & castimoniam defendis? ex vestris fratribus didici innumera mala à Monialib. excogitari, quibus semen emungunt, ne cœlibatum custodiant, meretrices sunt apud Deum &c.* Hæc ille. Similem querelam de pollutionibus Monasticarum personarum vide apud Lutherum in Postill. Eccles. in fest. Epiphan. in vetustiorib. editionibus. Neq; est, quòd illas se detestari ac prohibere regerant coacti cœlibatus defensores, Et longè antè Lutherum Bernhard. in serm. de convers. ad Cleric. cap. 29. Monasteriorum impuritates taxavit. *Si juxta Ezechielis prophetiam* [inquit] *parietem fodiamus, ut in domo Dei videamus horrendum, pessima fortè apparebit inter parietes abominatio, siquidem post fornicationes, adulteria, post incestus, ne ipsa quidem apud aliquos ignominiæ passiones & turpitudinis opera desunt &c.* ut enim prætermittam id quod Toletus lib. 5. instruct. cap. 13. satis impudenter scribit, *Si quis desideret habere pollutionem ad levandas tentationes carnis, quibus affligitur, non est peccatum*, nobis hic sufficit, quod in prima solutione Bellarminus concedat, *illis qui ob incontinentiam flagitia committunt, conjugium esse permittendum*. Jam verò interrogent Confessionarios, Sacrificulos, Abbates &c. quos ἐξομολογήσεις καὶ ἐκκενώσεις τοῦ σπέρματος, quæve flagitia occasione coacti cœlibatus commissa à Monachis & Monialibus in eorum aures demittantur, & res erit in propatulo.

534. Alteram igitur solutionem Bellarminus addit, quæ sic habet. *Tametsi per ustionem Apostolus tentationem significaret, nihil tamen adversarii obtinerent, nam in nullo eorum locorum invenitur verum præceptum nubendi, sed saltem permissio*. Resp. imò verò verba Apostoli sunt manifesta. διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. v. 2. εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται γαμησάτωσαν. v. 9. εἰ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει &c. γαμείτωσαν. v. 36. quib. conjungi potest illud 1. Tim. 5. v. 14. βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν. Ac perquam absurdum est statuere, quòd

Apo-

Apostolus liberum permittat illis, qui se non posse continere sentiunt, sed uruntur, an velint sub jugo ac tyrannide illa concupiscentiæ manere & ob Spiritum ustione inquinatum in conscientiæ perturbatione perpetuò vivere, an verò uti remedio conjugii divinitùs ipsis præscripto ac concesso? Denique demus, Apostolum duntaxat consilium non præceptum aliquod nubendi talibus personis, quæ uruntur, proponere, cur igitur Pontificii contrarium illis consulunt, videlicet ut à matrimonio abstineant & alia potiùs ustionis remedia quærant? Sed regerit Bellarm. 1. *forma loquendi non est imperativa, non enim ait Apostolus, qui non continent, nubite, sed qui non se continent, nubant, nec ait propter fornicationem ducite uxorem, sed uxorem habeat.* R. Puerilis est hæc exceptio, tum quia Græca ἐχέτω γαμησάτωσαν, γαμείτωσαν sunt *modi imperativi*, tum quia in Latina versione modus potentialis perinde ut apud Hebræos *futurum tempus*, quod modo potentiali respondet, *pro imperativo ponitur*, cujus significationis exempla plurima afferri possent. Sufficiant ea; quæ in hoc ipso capite occurrunt v. 2. *uxori vir debitum reddat.* v. 11. *Vir uxorē non dimittat.* v. 18. *non circumcidatur.* v. 20. *in vocatione maneat.* v. 29. *qui habent uxores, sint tanquam non habentes.* v. 31. *qui utuntur mundo tanquam non utantur &c.* quæ omnia mandatum includere nemo inficias ire poterit. 2. *ratio, quam Apostolus reddit, nimirum melius est nubere quam uri, satis indicat, verba Apostoli non præceptum sed permissionem continere. Etsi enim melius est nubere quam uri, tamen est quoddam tertium melius utroque, id est, continere & ustionem inediâ & lachrymis extinguere, sicut melius est pugnare & vincere quam fugere & occidi.* Resp. Diximus superiùs, studio, conatu, luctâ, abstinentiâ & precibus opus esse ut exploretur, an donum continentiæ sit datum ac ut donum illud exuscitetur, excolatur & conservetur, sed quando illâ diligentiâ interiores flammæ extingui nequeunt, atq; ustio nihilominùs durans cor inflammet, cogitationes abripiat & totum corpus incendat, tunc certè manifestum est, conjugii necessitatem injici, præstò enim est periculum ruinæ ac turbatur tranquillitas conscientiæ & invocatio. Quod inediâ & lachrymis ustiones illæ non extinguantur, docent exempla ab illis ipsis, qui ustiones senserunt, annotata. Hieronymus cum in eremo Solis ardoribus inter feras & scorpiones repletus amaritudine sederet, sæpè tamen Romanis delitiis se interesse putabat: cùm se ita macerasset, ut membra squalido cœno horrerent, ora jejuniis pallerent & ipse vix ossibus hæreret, sola tamen libidinum incendia bulliebant. Verba ejus in Epist. ad Eustochium sic habent. *Ille ego qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantùm socius & ferarum, sæpè choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis & mens desideriis æstuabat in frigido corpore & ante hominem suum jam carne præmortuâ sola libidinum incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus ad Iesu pedes jacebam, pedes rigabam lachrymis, crine tergebam & repugnantem carnem hebdomadarum inediâ subjugabam.* Lutherus in Epithal. f. 342. S. Hieronymus/der die Keuschheit hoch und auffs allerherrlichste preiset/bekennet/wie er sein Fleisch mit keinem Fasten noch Wachen habe können zwingen/daß jhm seine Keuschheit über die maß ist schwer worden. Er war in der Zahl/die in die Ehe gehören/denn er hat in der Brunst gelegen/ꝛc. in præfat. libri qui inscribitur Barfüsser Eulenspiegel §. 2. 5. Franciscus als er von Weibesbildern angefochten ward/trat in den Schnee/und machet Schneeballen/die hieß er sein Weib und Kinder/und sprach: O Francisce, sihe da hastu Weib und Kind/die mustu ernehren mit Arbeit und Sorgen/so wird dir der Kützel vergehen. S. Benedict vertriebe seine Gedancken damit/daß er sich nacket in Dornbusch und Nesseln leget/und zerrieß sein Fleisch biß auffs Blutrinnen ꝛc. Quod Bellarm. addit, *ex eo quòd rationem Apost. adjungit, colligi posse, quod non proponat legislationem, sed tantum permissionem*, admodum infirmum est, cùm Deus ipse in Decalogi promulgatione rationes addat. 3. *Sicut Apostolus ait, qui se non continent, nubant, sic de conjugibus dicit, iterum revertimini in idipsum. At hæc verba non continēt præceptum sed permissionem, quia sequitur, hoc non dico secundùm imperiū, sed secundùm intelligentiam. E. idem de priorib. statuendum.* R. diximus hac de re superiùs in quæst. *An conjuges vovere possint continentiam.* Quod Bellarm. addit, *Apostolū in verbis illis, propter fornicationem unusquisque habeat uxorem, loqui de illis qui jam uxores duxerant*, de eo egimus in tr. de Minist. §. 336. 4. *Si ullum esset præceptum matrimonij in verbis Pauli, maximè esset in illis* 1. Tim. 5. *Volo juniores viduas nubere. At nullum ibi est præceptum, nam in primis pugnaret cum illis verbis 1. Cor. 7. Volo omnes esse sicut meipsum: nec aliter vult eas nubere quam filios procreare, quòd per modum præcepti accipi nequit, aliàs steriles in illud peccarent.* R. Priùs facilè solvitur distinctione inter eos, qui habent donum continentiæ & inter eos, qui hoc dono destituuntur. Priorib. cœlibatum Apost. proponit, posteriorib. verò conjugium. Posterius confundit antecedens & consequens, τεκνογονία est nuptiarum consequens, quòd si vel maximè ex accidenti in sterilibus non sequatur, tamen sufficit illis, quòd ex desiderio prolis suscipiendæ tales viduæ nuptias contrahant & hac ratione incontinentiæ suæ remedium in conjugio quærant, quò pertinet illud, quod suo loco diximus, *matrimonium à matris nomine dictum esse, non jam adepto sed cum spe & omine adipiscendi.* 5. subjungit *Patrum dicta.* R. illi nihil aliud dicunt, quàm quòd Apost. virginibus & viduis, quæ continere possunt, non præcipiat conjugium, quod ipsum etiam nos dicimus, sed quæstio remanet de illis, quæ continere non possunt sed uruntur. illis ab Apost. conjugium remedii loco proponi manifestum est. Ambr. in lib. de vid. *Pro remedio nuptias suasit, ut peritura sanetur, non pro electione præscripsit, casta & continens quid sequatur.* Aug. de bono vid. c. 8. Quòd dicit, *volo juniores viduas nubere, nuptiarum bonum Apostolicâ sobrietate & autoritate commendat, non procreandi officium etiam eis, qui continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit.*

535. Sed nec huic solutioni inhæret Bell. verùm adjungit etiam tertiam, ut ad triarios res ipsi rediisse videatur. *Dico*, inquit, *ista omnia, quæ ex Apostolo adversarij objiciūt, sive permissionem sonent sive præceptum pertinere solùm ad homines liberos, non a. ad eos, qui votis jam obligati sunt. Nam de ea, quæ habet votum continentiæ, non potest rectè dici. Quæ non se continet, nubat, melius enim est nubere quam uri. Nam utrumq; est malum & nubere & uri, imò pejus est nubere, quicquid reclament adversarij, præsertim quæ habet votum solenne.* Resp. ea verò est inversa ac perversa de cœlibatu disserendi methodus. Nos

ex textu Apostolico firmissimè demonstramus, non esse probandum cœlibatus votum, quia donum continentiæ non sit ita commune, ut quicunque volunt, petunt, conantur, illud obtinere possint, sed quibusdam duntaxat proprium, quibus peculiariter illud datum, ac si vel maximè in præsenti aliquis contineat, ipsum tamen non posse nec debere solenni voto ad perpetuam continentiam cū abjuratione conjugii & obligatione ad æternam damnationem sese obstringere, quia certus esse nequit, quòd perpetuò ac per omnem vitam donum illud sit habiturus, ut propterea libertatem divinitùs concessam debeat vel possit abjurare, de donis quæ sunt omnibus piis communia ac necessaria, extant ejusmodi promissiones, quòd sint *ἀμεταμέλητα* Rom. 11. v. 29. *quod qui incepit opus bonum, idem sit illud perfecturus* Phil. 1. v. 6. sed de extraordinariis & peculiarib. donis non extant tales promissiones, nec talis certitudo ac fiducia de illis esse potest, sic nec semper futura vel absentia videre, nec quandocunque volebant miracula edere Prophetæ poterant 2. Reg. 4. v. 27. ac Paulus exemplo juniorum viduarum 1. Tim. 5. v. 12. ostendit multis esse occasionem ruinæ, quod sine diligentiore examine, cùm donum continentiæ non haberent, viduitatem elegerint, unde in illud Collegium viduarum, quibus ita manendum, non vult allegari nisi sexagenarias, in qua provectiore ætate tentationes facile vincuntur, ne in ustiones degenerent. Hæc quando ex Apostolo firmissimè demonstramus, Pontificii regerunt, *hæc omnia de personis à voto cœlibatus adhuc liberis non autem de votivis Monachis ac Monialibus intelligenda esse.* Atqui hac ratione petunt principium, idipsum enim in quæstione est, an scil. votum cœlibatus sit approbandum, cùm doctrinam de cœlibatu Apostolus ita tradat, ut nemini per eam laqueum injectum velit, cumq; libertatem illam ex præscripto Apostoli cœlibes sibi servare debeant integram, quod si continere nequeant, matrimonium contrahere possint. Conferatur autem hæc tertia Bellarmini responsio cum prima, in qua *τὸ uri* accipiendum esse docuit pro *fornicari*, ex quo consequens fuerit, illos qui votū continentiæ præstiterunt, graviùs peccare, si matrimonium contrahant, quàm si fornicentur, h. e. si constitutiones humanas de votis cœlibatus latas transgrediantur, quàm si contra legem divinam fornicatione peccent. Quomodo quæso hoc Antichristianum paradoxum Bell probat? 1. *quæritur*, inquit, *aut non peccat, si ustio solum tentationē significat, aut peccat solùm contra temperantiam & contra votum, si fornicationem significat: quæ verò nubit post solenne votum, peccat contra temperantiam, contra votum & contra ipsum conjugium, cùm sub nomine conjugii tegat perpetuum sacrilegium. Quæ a. nubit post votum simplex, illa vero matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quam quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad servandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.* Resp. apparet ex his turpitudo Babylonicæ meretricis. Quomodo n. peccat contra *temperantiam*, quæ post solenne votum nubit, cùm remedium incontinentiæ & intemperantiæ divinitùs concessum eligat, ac ut loquitur Aug. l. 1. de nupt. & concup. ad Valer. c. 16. cùm *infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipiatur honestate nuptiarum?* Quomodo contra *votum* peccat, cùm in voto semper subintelligatur hæc conditio sive tacita, sive expressa. Si Deus vires concesserit, si potero, & quantum humana fragilitas permittit? Quomodo contra *conjugium* peccat, cum divinis conjugii legib. reverenter se submittat? quòd de *sacrilegio* additur, ex falsa hypothesi descendit, q. sc. per votum continentiæ spiritualis quædam desponsatio inter Christum sponsum & Monialem sponsam instituatur, cùm tota Scriptura clamet, desponsationem illam fieri fide, quæ & virginib. & viduis & conjugatis piis est communis. Quid v. illud sibi vult, quod Bell. dicit, *eam quæ post votum simplex nubit, propterea gravius peccare, quam quæ fornicatur, quod illa sese ad votum servandum impotentem reddat, hæc v. minimè?* ergonè etiam meretriculæ virginitatem vovere possunt? ergonè Monialis, si fornicetur, tamē adhuc potest servare votum suum, modò non nubat? hac ratione intelligimus, quale votum præstent Monachi ac Moniales Papales, videl. quòd à conjugio quidem abstinere velint, non autem à fornicatione. Si enim conjugium obstat, quò minùs servari possit votum, fornicatio a. nequaquam obstat, quò minùs illud servetur, quod utrumq; disertis verbis Bell. asserit, consequens fuerit, matrimonium quidem non tamen fornicationem cum illo voto pugnare. 2. *et quæ virum habet, & sive quod ille perpetuò ægrotet, sive perpetuò absit, non potest ab eo debitum conjugale petere, etiamsi gravissimè uratur, non potest dici, si non se continet, nubat, melius est enim nubere quam uri, sed dicendum est illi, ut fidem servet conjugi & orationibus ac jejuniis pugnet contra ustionem. Ergò & illis, qui fidem Deo dederunt, hoc dici nequit.* Resp. Disparitatem rationis ostendimus superiùs. Conjuges vivunt in statu à Deo ordinato, ideoque ex fide petere possunt cōtinentiam, ostendant idem votivi Monachi ac Moniales de suo statu. 3. *Patres idem docent.* Resp. Papale illud cœlibatus votum ratione omnium *causarum* ac *circumstantiarum* consideratum ipsis fuit ignotum, propositum ac professionem continentię temerè mutari noluerunt, nec tamen nuptias post eam contractas resciderunt. Apost. generaliter pronunciat *melius est nubere quam uri*, ac quod probè notandum etiam eos, qui continentiam servare statuerant, non peccare asserit, si conjugium ineant.

536. Cap. 31. seq. Bell. addit duas alias exceptiones. 4. *Apost. 1. Cor. 7. vocat donum Dei non solùm continentiam virginal. sed etiam conjugalem, & tamen in potestate nostra est continere & castè vivere.* R. magnum discrimen est inter continentiam *virginalem* ac *conjugalem*, de illa enim non extat generalis quædam promissio, quòd Deus omnibus eam petentib. & desiderantib. dare velit, sed de hac conjuges possunt esse ex fide certi. Cum enim peculiari & quidem gravissimo mandato prohibuerit Deus adulteria & v. conjuge alterutro vel ægrotante vel diutiùs absente nullum aliud supersit medium ad remedium contra ustiones, quæ oratio, jejunium, corporis castigatio &c. ideò conjuges ex fide petere possunt continentiæ conjugalis donum. Sed quę ex voto cœlibatum colunt ac dono continentiæ destituuntur, non possunt ex fide petere, cū negligant remedium à Deo ipso monstratum videl. conjugium, ac quamvis reipsâ deprehendant, se vocari ad conjugium, tamen temerariâ præsumtione potiùs sectantur cœlibatum. Prætereà si textum Apostolicum accuratè expendere velimus, apparebit ipsum non conferre donum virginalis continentiæ cum dono conjugali, sed potiùs cum aliis ejusmodi propriis ac peculiarib. donis perinde ut Rom. 12. v. 6. 1. Cor. 12. v. 11. eadem enumerat ac distinguit.

5. *Per*

5. *Per necessitatem* 1.Cor.7.v.37. *non intelligitur necessitas conjugij ob carentiam doni continentiæ, sed necessitas extrinseca. Dicitur enim pater habere necessitatem jungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit vivere in cœlibatu vel si ipse servus sit & rogatur a Domino filiam elocare, & contrà dicitur habere necessitatem filiam servandi virginem, si vel ipsa nolit nubere, vel si non inveniatur, qui eam velit.* Bc. Quam necessitatem intelligat Apostolus, non opus est dubiis conjecturis divinare, cùm disertè idipsum ibidem expositum extet. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι. Per illam ἀσχημοσύνην vel intelligendum est aliorum judicium de filiæ virginitate, quod indecens atque indecorum videatur virginem ὑπέρακμον domi alere, eamq; non elocare, ut ἀσχημονεῖν oppositum intelligatur ei, quod vers.35. dixerat εὔσχημον. Ita reddidit Syrus. *Si quis putat, quòd despectus sit propter virginem suam*, ac Lutherus in Epithal. hunc sensum sequitur. Sicut Deut.25.v.3. dicitur ἀσχημονεῖν, qui plagis pluribus quàm quadraginta percussus, vel potiùs quando ex verbis & actionibus apparet, filiam non esse continentiæ dono instructam, usurpatur enim ἀσχημοσύνη pro fœdis actionib. & pollutionibus contra Naturam Rom.1.v.16. pro nuditate partium, quas Natura voluit tectas Exod.28.v.42. Levit.18.v.6. Ezech.16.v.7. quod imitatur Apostolus 1.Cor.12.vers.23. pro constupratione Gen.34.v.7. ac quid per hanc ἀσχημοσύνην intelligatur, omnium optimè ex antitheti colligitur. Ecclesi.26.v.30. γυνὴ ἀσχήμων ἀτιμίαν καταστρέψει, θυγάτηρ δὲ εὐσχήμων καὶ τὸν ἄνδρα ἐντραπήσεται. Quando igitur Bellarm. *necessitatem* illam tantum exponit de filiæ repugnantia vel patris erga alium subjectione ac servitute, insufficienter illius necessitatis casus ac species enumerat, ad necessitatem enim illam etiam hoc spectat, quando animadvertitur filiam ad cœlibatum non esse idoneam, sed ruinæ periculum illi imminere, si à conjugio prohibeatur. Tunc enim locum habet illud Siracidis præceptum c.7.v.26. *si filiæ tibi sunt, attende corpori earum* v.27. *eloca filiam & perfeceris opus magnum*. cap.26.v.13. *Super filiam invertibilem firma custodiam, ne inveniens solutionem seipsâ utatur*. Hier.lib.1.contr.Jov. per virginem intelligit *virginitatem*, quod textui minus congruum, sed verbum ἀσχημονεῖν rectè explicat. *Si quis sentit carnem lascivire & ebullire in libidinem nec refrenare se potest, ut vel sit nubendum, vel ruendum.*

3. 1 Tim.5. Volo juniores viduas nubere.

537. Demonstravimus hactenus ex propria hujus doctrinæ sede, videl. ex Matt.19.& 1.Cor.7. donum continentiæ virginalis non esse ita commune, ut omnibus, qui illud petunt & desiderant, detur, sed esse quibusdam duntaxat peculiare ac propriũ. Idipsum 3. colligi potest ex 1.Tim.5.v.9.& seqq. ibi n. disertè annotat Apost. experientiam sui temporis refutasse persuasionem illam, quod donũ continentiæ extra conjugium ab omnibus peti & impetrari possit. Cùm enim Ecclesiis suum de virginitate ac viduitate consilium proposuisset, viduæ quædam juniores Ecclesiæ ministeriis operam suam addicebant & in Collegium illud viduarum Ecclesiasticum, cui professio cœlibatus vel expressa vel tacita annexa erat, sese recipi petebant, cùm nondum de dono continentiæ sese satis explorassent. Sed postmodum à Satana propter incontinentiam tentatæ ac metuentes, ne levitatis & inconstantiæ notam apud Christianos incurrerent, tandem penitùs à religione Christiana deficiebant ac retrò pòst Satanam convertebantur. Proinde Apost. junioribus illis viduis non præscribit jejunia, preces, castigationem corporis, ut donum continentiæ impetrare vel conservare possint, sed *volo* [inquit] *juniores viduas nubere*. Sic ergò concludimus. Si continentiæ donum esset ita commune, ut à quibusvis illud petentib. ac desiderantib. obtineri posset, D. Apost. juniorib. viduis à Satana propter incontinentiam tentatis non conjugium, sed preces, jejunia & alia pietatis ac disciplinæ exercitia præscripsisset. Sed posterius refellit textus Apost. *Volo juniores viduas nubere*, qui conferendus est cum loco 1.Cor.7.9. *Dico ἀγάμοις ac viduis, bonum est, si sic permanserint. Quod si v. non continent, nubant, melius enim est nubere quam uri.* Ergò etiam prius asseri nequit. Quæ contra hunc locum Apostolicum Bell. profert, in præcedentib. jã antè sunt exposita.

538. Subjungemus coronidis loco dicta Patrum.
Ignat. in Ep.8. ad Smyrnen. εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ 4. Dicta Patrum.
μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω. Id. citante Maxim. τῆς παρθενίας ζυγὸν μηδενὶ ἐπιτίθει· ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ κτῆμα καὶ δυσφύλακτον ὅταν κατ' ἀνάγκην γίνεται. Cypr. lib.1. Epist.11. *Deo dicata virgines si perseverare nolunt aut non possunt, nubant.* Eusebius lib.4. Hist. Eccl.c.22. meminit Pinyti Gnosiorum Episcopi, ad quem Dionysius Corinthiacus Episcop. scripsit, παρακαλῶν μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας. *ne cœlibatus onus fratribus tanquam necessarium imponat, sed infirmitatis multorum rationem habeat.* Hilar. canon.19. in Matth. p.302. *In uno posuit* [Christus Matth.19.] *Naturam in altero necessitatem, in tertio voluntatem. Naturã in eo, qui ita nascitur: Necessitatem in eo, qui ita factus est, voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreverit, cui nos similes effici, si tamen possimus, admonuit.* Epiphan. contra Montanistas hæres.48. *Exhortamur eum, qui potest, non autem necessitatem ei imponimus, qui non potest, neq; rejicimus illum à vita.* Lactant.l.6. Instit.c.23.p.376. *Hoc Deus non ita fieri præcepit tanquam astringat, quia generari homines oportet, sed tanquam sinat, scit enim quantam his affectibus posuerit necessitatem. Si quis*, inquit, *hoc facere potuerit, habebit eximiam incomparabilemq; mercedem.* Chrysost. hom.19. in 1.Cor.7. *Magna est Tyrannus concupiscentia, si igitur sustineas* βίαν καὶ πύρωσιν, ἀπαλλάγηθι πόνων καὶ ἱδρώτων μή ποτε καὶ περιτραπῇς. Et paulò antè. εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου πῶς καὶ βελτίονα δείκνυσι τὴν ἐγκράτειαν, καὶ οὐκ ἀναγκάζει τὸν μὴ φθάνοντα, δεδοικὼς μή τι παράπτωμα γένηται. Idem lib. de virg. φοβοῦμαί σε εἰς τὸ παρθενίας ὕψος ἀναγαγεῖν μὴ καταπέσῃς εἰς τὸ τῆς πορνείας βάραθρον, ἐπὶ ἀνθράκων γὰρ δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ κατακαίεσθαι &c. Hier. lib. 1.cont. Jov. *Si omnes virgines esse possent, nunquam & Dominus diceret. Qui potest capere, capiat, & Apostolus in suadendo non trepidaret.* in cap.19. Matth. *Unde infert Dominus, qui potest capere, capiat, ut unusquisq; consideret vires suas, utrum possit virginalia & pudicitiæ implere præcepta. Per se enim castitas blanda est, quemlibet ad se alliciens, sed consideranda sunt vires, ut qui potest capere, capiat.* August. de virgin. cap.40. *Unusquisq; habet proprium donum. Quis ergo donat ista? quis distribuit propria unicuique sicut vult? nempe Deus, apud quem non est iniquitas, ac per hoc quâ æquitate ille faciat alios sic, alios vero sic, homini nosse aut impossibile aut difficile est, quin tamen æquitate faciat dubitare fas non est.* [Bellar. de Monach.c.34. excipit, *Augustinum loqui de dono* cen-

continentia, non quo fit ut aliquis continere possit, quod nemini negatur, sed quo fit, ut reipsâ aliquis contineat, quod non datur nisi iis, quib. Deus dandum esse judicaverit. Atqui Apostolus, cujus verba adducit Augustinus, disertè agit de dono, quo fit, ut aliquis continere possit, ac illud ipsum docet non esse omnium, sed quorundam tantùm proprium. Adde quòd adversarii statuant τὸ posse continere ex viribus liberi arbitrii descendere, quomodo igitur propriè loquendo erit donum gratiæ divinæ!] lib. 1. de nupt. & concup. ad Valer. c. 16. *Quia hoc tempus continendi ab amplexibus non habet hujus officii necessitatem, adjacente undiq; in omnibus gentibus tantâ fertilitate gignendorum spiritaliter filiorum, illud potius excellentis continentiæ bonum qui potest capere, capiat, qui vero id capere non potest, etsi acceperit uxorem, non peccat & fœmina, si se non continet, nubat. Bonum est homini mulierem non tangere, verùm quia non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, restat ut propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat & unaquaq; virum suum & sic infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipiatur honestate nuptiarum. Quod enim Apostol. de fœminis, volo juniores viduas nubere, hoc & de marib. dici potest, volo juniores uxores ducere &c.* ad Pollentium c. 19. *Ad cœlibatum consilio Apostoli, quicunq; potest capere, provocatur.* Hesych. in c. 20. Levit. *Non super virtutem discipulis ingerammus, sed quæ eis sunt possibilia, i. e. virginitatem cui possibilis est.* in c. 25. Levit. *Virtutes Deus secundùm possibilitatem exigit, propter quod de virginitate sentiens, non omnes, inquit, capiunt.* Gregor. part. 3. cur pastoral. c. 30. *Veritas de hac integritate ait. Non omnes capiunt verbum hoc, quod eo innotuit summum esse, quo denegavit omnium.* Et c. præced. *Cœlibes esse à Pastoribus admonendos, ut si tentationum procellas cum difficultate salutis tolerant, conjugii portum petant.* Bernhard. in serm. de convers. ad Cleric. cap. 29. *Utinam qui continere non valent, cœlibatus dare nomina vereantur, sumtuosa enim turris est & verbum grande, quod non omnes capere possunt.* In jure Canonico c. Integritas 32. q. 2. citatur dictum Ambrosii. *Integritas corporis expetenda à vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest, res magis voti quam præcepti.* Bellarminus ipse d. cap. 34. resp. ad 19. *donum continentiæ, quo fit, ut reipsa aliquis contineat, non datur, nisi iis, quibus Deus dandum esse judicaverit.*

§. Praxis. 539. Neque rectiùs judicium fieri potest hac de re, an scil. donum continentiæ virginalis sit ita comparatum, ut precibus, studio, diligentiâ à quibusvis obtineri possit, ac proinde ab omnibus, qui illud expetunt, solenniter voveri debeat, quàm ex ipsa *experientia*, quæ stultorum etiam potest esse Magistra. Quibus enim malis ac flagitiis vincula votorum, quibus Sacrificuli, Monachi ac Moniales in Papatu constricti tenentur, occasionem efficacem dederint, ex ipsis adversariorum querelis colligi potest ac dies Domini illud aliquando pleniùs manifestabit. De *Clericorum* castitate diximus in loc. de Eccl. §. 265. & in loc. de Ministerio Eccl. §. 338. & seqq. cum quibus conjunge ea, quæ de fructibus cœlibatus, ad quem Sacerdotes in regno Pontificio coguntur, tradit Dn. D. Hoë lib. 4. in Apocal. cap. 14. p. 440. De *Monachorum* ac *Monialium* claustralium castitate in loc. de Eccl. §. 266. de qua etiam quædam paulò superiùs sunt allata, quibus & hæc possunt addi. Honorius Augustodunensis in Dial. de prædest. & lib. arb. *Aspice habitacula Monialium & in illis cernes bestiis preparatum thalamum, hæ à tenera ætate impudicitiam discunt, omnebus fornicariis pejus prosternuntur.* Nicol. de Clemang. in lib. de corrupt. Eccles. statu. *Monachorum Monasteria nihil aliud sunt quam Veneris execranda prostibula.* Gerson. in lib. de Eccles. defectib. *Claustra Monialium sunt prostibula meretricum.* Petrus de Aliaco Cameracensis lib. de Eccles. reformat. *Claustra Monialium, ultra quam dicere ausus esses, dehonestata* asserit Iodocus Clichtoveus Carnotensis Canonicus Neoportuensis in serm. habito in Capitulo generali Ordinis Cluniacensis recensente Wolffio cent. 16. p. 313. sic exclamavit: *Ubi quæso nunc stupra, adulteria & fornicationes vehementiùs grassantur, quam inter deformatos Monachos, qui patrimonium pauperum sanguine Iesu Christi comparatum in crapulam, ludos inconcessos, otium & nefandam libidinem gulâ & otio enutritam profundunt, dissipant, distrahunt.* Ecbertus Benedictinus S. Florini Diœcesis Trevirensis Abbas in Epist. ad Colon. Episcopum sic scribit: *Vidi claustra virginum quorum alia rectius viscarium, id est, aucupium Satanæ appellaverim, & ecce ignis alienus* [veneteus] *cuncta vastaverat, lilia castitatis aruerant & deploratus universo orbi animarum interitus ubiq; apparuit.* Ubertinus Chemensis in libr. cui tit. Onus Eccles. *Sunt nonnulla Monialium monasteria adeò propatula, ut ipsâ loca Veneris prostibulo sint similiora, quàm Dei oratorio, hinc procacitas, stuprum, incestus mulierum sacrarum.* Joh. Picus in orat. ad Leonem X. *Virginibus dicata septa in plerisq; urbib. in meretricios fornices & obscœna latibula fuisse conversa asserit.* Palingenius in Leone lib. 10. de Monachis sic canit. *Raptores, mœchi ac puerorum corruptores. Luxuria atq; gula famuli.* Item, *Duntaxat Veneri, ventri somnoq; vacantes.* Vide plura hujusmodi ex variis Scriptoribus collecta apud Sutlivium de Monach. instit. ac morib. cap. 8. Factâ inquisitione temporibus *Henrici Octavi Regis Angliæ* Anno 1538. nullum ferè per totam Angliam repertum est Monasterium, in quo non adulterior. stuprorum, incestarum libidinum, sceleris Sodomitici, nefandorumq; flagitiorum plurima reperirentur vestigia, eaq; & testib. & confessionib. plurimorum comprobata. Balæus in præf. lib. 1. de actis Rom. Pontif. Luth. in comm. c. 4. Gen. p. 54. refert, quòd cùm Moniales *in Austria vico Closter Neuburg* propter turpem vitam cogerentur mutare locum & Monast. Franciscanis habitandum concessum esset, atq; illi pro sua cōmoditate quędam ædificia mutarent, inventæ fuerint in fūdamentis novis duodecim ollæ, quarum singulæ infantis cadaver habebant. Ibidem mentionem facit Epist. Udalrici Episc. August. in qua aliquot millia craniorum infantiliū ex piscina extracta & ad Gregor. allata referuntur, de qua vid. loc. de Minist. §. 339. Joh. Menard. in l. de Regula Francisci refert, ꝙ *nonnulla fœmina in habitu Monachali cum Monachis pilâ ludentes præmium hoc sibi proposuerint, ut utra pars vicerit, ei opus data esset concubitus.* Wolf. cent. 16. p. 236. ex Centuriis Epist. Joh. Schnebelii refert, *duo amplissima Monasteria in Ducatu Saxoniæ Ducis Georgii reperta esse, alterū Monachorum, alterum Monialium, ubi longo tempore semper dimidia pars Monachorum cucullis Monialium sese induit, dimidia pars Monialium cucullis Monachorū atq; ita dimidia Monasteria invicem in libidine &*

luxu

bexu multos infantes pepererunt, qui tandem occisi in secretis Monasteriorum fuêre reperti. Petr. Beregas. Varadinensis Ecclesiæ ministrer refert, *vix ulla fuisse Cœnobia ex iis Monasteriis, quorum à fundamentis eversorum infantia cadavera licuit, quin habuerint quædam aut subterranea aut aliquis secreta & tenebricosa inter ipsos parietes loca, ubi ossa mortuorum & interfectorum à Monialibus infantium reconderentur.* Quedelburgi adhuc hodiè videre licet specum subterraneam, per quam Monachi Wipertini ad Moniales Monasterii in monte Sionis ascendere potuerunt.

3 Ratione formæ. 540. 3. *Ratione formæ* Papale cœlibatus votum verbo Dei adversari propterea dicimus, quia pugnat *cum libertate Christiana.* D. Apost. negat se *præceptum Domini de virginibus* continentiæ dono instructis habere 1. Cor. 7. v. 25. neque cuiquam vult *laqueum injicere* vers. 35. sed Papalia illa vota verè sunt laquei conscientiarum, quia penitùs auferunt potestatem ineundi matrimonii, cùm tamen Deus ipse per electum suum organum noluerit cuiquam hîc injicere aliquam necessitatem, sed ad remedium illud incontinentiæ omnibus aditum patere voluerit. Apostolus generaliter pronunciat, *si se non continent, nubant* 1. Cor. 7. v. 9. sed in Papatu hac intentione & hoc sensu cœlibatum vovent, quod in perpetuum à matrimonio abstinere velint, quicunque etiam casus inciderit, sive continero possint, sive minùs, sive postmodùm ustiones sentiant, sive ab illis liberi sunt, seipsos igitur libertate divinitùs concessâ temerè privant ac Christi Apostolo disertè contradicunt. Paulus enim hanc præscribit regulam: *Si se non continent, nubant*: sed votarii illi jurant, etiamsi sentiant, se non posse continere, tamen in perpetuum nolle matrimonium contrahere. Paulus dicit, *melius est nubere quam uri.* Sed votarii illi contrà asserunt, etiamsi posteà ustiones sentiam, tamen melius mihi erit propter votum à nuptiis abstinere. Paulus dicit, *si virgo nupserit, non peccat.* Sed votarii illi dicunt, imò gravissimi peccati loco inposterum mihi reputabitur, si nuptias contraham, quia solenniter & cum obligatione ad æternam damnationem conjogium abjuro. Paulus inquit, *non ut laqueum vobis injiciam.* Ut autem alteri noluit injectum cœlibatum velut laqueum, ita nec sibiipsi, aliàs non potuisset dicere 1. Cor. 9. vers. 5. *nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi?* At votarii dicunt, imò imponam mihiipsi hanc necessitatem à matrimonio abstinendi, quicooque etiam casus inciderit. Sed hac ratione cœlibatus verè ipsis fit βρόχος laqueus in exitium ipsos trahens. Qui enim ustiones sentiunt & propter incontinentiam à Satana tentantur, si propter temerarium illud cœlibatus perpetui votum à conjugio abstineant, corpus suum polluunt vel certè spiritus ipsorum ustione contaminatur, conscientia turbatur, pietatis exercitia in illis impediuntur, & hac ratione in periculū pollutionis, scortationis & perditionis temerario suo voto præcipitantur. Ipsimet Pontificii dicunt, *cœlibatum esse consilium Evangelicum*, qui ergò per solenne votum cœlibatui se astringunt, non ampliùs vivunt secundùm Evangelium, quippe quod vult cœlibatum debere esse liberum. Si dicant, *ante votum quidem liberum esse cœlibatum, non autem post votum,* τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνει de eo enim quæritur, an probandum sit illud cœlibatus votum, quod Naturam & qualitatem hujus doni libertatem scilicet mutat in necessitatem. Luther. in libr. de votis Monast. gravissimè scribit: *Libertas Christiana seu Evangelica est divini juris quam Deus non revocabit, neque adversus eam quicquam acceptare potest, neque hominis eam violare licet. Est autem illa libertas non solū illa in Spiritu & conscientia regnans, quâ nullis operib. aut accusamur aut defēdimur, sed etiā ea, quâ sublata sunt universa hominum mandata [respectu scilicet cultus ac necessitatis, non autem externæ disciplinæ ac pædagogiæ] & quicquid in externis Ceremoniis servari potest, ut sunt omnes cibi, omnes vestes, omnes personæ, omnes gestus, omnia loca, omnia vasa, omnes dies &c. ut ea liceat observare vel non observare, quomdiu, ubi, quomodo, quando, quoties placuerit aut res obtulerit. At vovendi institutum in Novo Testamento merè humanum est. Libera sunt divinitùs, quæ tu necessaria facis humanitùs & putas Deum plus acceptare, quòd tu erras quam quod ipse ordinavit? ipse non potest sustinere, ut fiat peccatum in usu cibi, potus, dierum, quia noluit sibi peccari posse, & tamen tu sibi peccatum asseris fieri? Ita noluit cœlibatum necessarium fieri, sed sanxit liberum esse, & noluit peccatum fieri, si quis nupserit, quando voluerit & tu perpetuum facis voto tuo ac necessarium sub lege. Non minus certè peccatum est violare libertatem divinitùs statutam, quam in quodvis aliud Dei præceptum peccare, nec tibi licet eam libertatē auferre, nec licet peccatū statuere, ubi Deo peccatū esse noluit.*

542. Excipit Bellarminus cap. 19. §. 10. *laqueum appellari necessitatem, quæ detinet invitum, non autem quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temerè voverunt, vel qui coacti sunt ab aliis vovere, cùm ipsi nihil tale cuperent, ut hic sit sensus verborum Apostolicorum. Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, ut non cogam invitos, nec suadeam temerè eam accipere & vovere, quod esset laqueus animarum, sed ut ostendam id quod est per se honestum & utilissimum, ut quibus Dominus hujus rei desiderium inspiraverit, illi accipiant & voveant.* Probat hoc ex ipsa *laquei* metaphora, *laqueus enim non dicitur funis ligans & tenens hominem, ne fortè cadat, sed funis vi detinens & ad capiendum & perdendum expositus.* Prov. 20. *ruina est homini devorare Sanctos & post vota retractare, ubi in Hebræo est* מוקש *quod LXX. reddiderunt per παγίδα.* Resp. 1. si per votum cœlibatus laqueus illis injicitur qui temerè vovent vel qui coacti ab aliis vovent, negari non poterit, multis modis contra hanc prohibitionem Apostolicam in Papatu peccari, ut ex superioribus constat. 2. Apostolus non solùm nemioem cogit ad cœlibatum, sed etiam nemini cupit libertatem matrimonii jure divino omnibus competentem, ac quibusdam, illis scilicet qui uruntur necessariam, laqueo injecto eripere. Vera igitur est illa Bellarmini interpretatio, quam etiam quidam veterum amplectuntur, sed non plena. 3. in textu Græco non est παγὶς sed βρόχος. Significat autem βρόχος teste Suida τὸ τῆς ἀγχόνης σχοινίον *illam partem laquei, quæ ita parata est, ut constrictione suâ strangulet.* Pollux dicit βρόχον significare in aucupum seu venatorum retib. *foramina, quæ quaternorum funiculorum nexibus efficiuntur*, per quæ animalcula si caput exerant, quasi elapsura, fortiùs constringuntur & ita capiuntur. E. Paulus non vult cœlibatum alicui imponendum vel injiciendū velut laqueum, quo ita constrictus teneatur, ut si vel maximè ustiones sentiat & conjugii necessitatem sibi injectam videat, tamen ex cœlibatu liberari & eluctari non possit. Jam verò talem

laqueum injicit cœlibatus, quia voto illo semel emisso homo ita tenetur constrictus & illigatus, ut quicunque etiam casus acciderit, conjugium tamen contrahere non possit. 4. Apostoli sententia rectissimè intelligitur ex antitheti. v. 27. dixerat Apostolus, per conjugium maritum *alligari uxori* ac vers. 39. subjungit, mulierem *alligatam esse legi, quanto tempore vivit vir ejus*. tale igitur ligamentum ac vinculum non vult Apost. cuiquam per cœlibatum injici, sed virgo ac vidua, etiamsi eligat ac suscipiat hoc genus vitæ, tamen non debet esse *alligata*, sicut uxor viro in matrimonio, sed retineat illam libertatem, ut si ustiones sentiat, seque non continere posse experiatur, nubere possit, *bonum*, inquit, *est illis ἐὰν μείνωσι* to illa continentia *perseveraverint*, sed si *non continent, nubant, melius est nubere quàm uri*. 5. Distinguit Apostolus inter necessitatem, quam laquei nomine intelligit, & inter firmum propositum continentiæ. v. 37. Priorem improbat, posterius probat, quia firmum propositum pro re nata propter circumstantias de novo emergentes potest mutari, sed necessitas vinculum aliquod indissolubile complectitur & laqueum homini injicit. Jam verò solenne votum non tantùm propositum constans & firmum, sed etiam necessitatem affert, ergò ad laqueum meritò refertur. 6. Ex eo etiam intelligitur, quid laquei nomine Apost. intelligat, quando subjungit v. 36. *εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει*, quæ v. sit significatio illius *ἀσχημοσύνης* superiùs fuit expositum. Quando igitur quis cœlibatum vovit, & tamen postea intelligit, se non continere posse, sed sentit ustiones, quibus ad *ἀσχημοσύνην* gravissimè sollicitatur, atque interim obstinatè cœlebs manere conatur, illi votum cœlibatus est laqueus exitium afferens, nisi homo extricetur & laqueus abjiciatur, quia talis homo in pollutiones spiritus & corporis à Satana præcipitatur, nisi conjugii remedium adhibeatur. Nec potest rectiùs hac de re judicari, quam ex ipsa praxi.

4. Ratione finis.

542. 4. *Ratione finis* vitiosum est Papale cœlibatus votum, quia in eligendo hoc vitæ genere non respiciunt fines à Christo & Paulo assignatos, sed ut pro suis & aliorum peccatis hac ratione satisfaciant ac vitam æternam sibi & aliis promereantur, sicut superiùs ex ipsis Pontificiis fuit demonstratum. Sed hoc fine & hac intentione cœlibatum vovere, est gloriam Christo & ipsius sanctissimo merito unicè debitam blasphemè sibiipsi arrogare, ut in Augustana Confessione ejusque Apologia latè demonstratur, ac superiùs etiam aliquot argumentis Pharisaicam illam persuasionem confutavimus. Si Deus in Veteri Testamento sacrificia à seipso instituta ac mandata repudiavit, quando opinio operis operati illis accessit, & quando sine fide in CHRISTUM Mediatorem, cujus typi erant, fuerunt oblata Psal. 50. v. 9. Esa. 66. vers. 3. &c. num putabimus votum cœlibatus, ex opinione singularis cultus ac meriti extra & præter verbum ipsi factum fore ei gratum & acceptum? Disputat Bellarmin. de Monach. cap. 16. *Omne, quod fit ex voto, etiamsi alioqui non sit à Deo præceptum, tamen esse verè & propriè cultum Dei.* Sed generalem illam assertionem ipsi etiam Canonistæ & Scholastici improbant, qui vota *stolida & impossibilia* rejiciunt, ac si omne quod fit ex voto, etiamsi non sit præceptum, est verè & propriè cultus Dei, ergò verbum Dei non ampliùs erit norma ac regula divini cultus, sed propria ac privata cujusque intentio, quâ de re suo loco pleniùs egimus.

543. 5. Ratione *objecti* in vovendo cœlibatu aberrant Pontificii, dum non Deo solùm, sed etiam *Sanctis eum vovere posse* disputant. Bellarminus de cultu Sanct. libr. 3. cap. 9. §. 2. *Posse aliquo modo Sanctis vota nuncupari certissimum est.* Et postea §. 7. *Cajetanus in Thom. 2. 2. q. 88. art. 5. probat ex ipsa professione Prædicatorum, vota verè fieri Sanctis, nam dum profitentur, dicunt: Voveo Deo & B. Mariæ & omnibus Sanctis &c. ubi promissio, quæ formaliter est votum, ad Deum & Sanctos simul dirigitur.* §. penult. *Votum non convenit Sanctis, nisi quatenus sunt Dei per participationem.* Idem libr. de Monach. cap. 14. *Vota verè fiunt Sanctis, sed ut Sancti sunt & ut excellentissimo modo participant Dei Naturam & gloriam.* At verum est species invocationis & actus religionis soli Deo debitus, unde soli DEO in Scripturis vota fieri dicuntur Psal. 75. Num. 30. Deut. 23. Esa. 19. &c. Bellarm. frigidè respondet, *non eâdem ratione fieri votum Sanctis & Deo, sed illis ex dulia, huic ex latria*, quid verò de hac distinctione & exceptione statuendum sit, alibi latè fuit expositum. Hoc loco paucula duntaxat proferemus argumenta sed efficacia. 1. Quod est opus primæ tabulæ, non potest hominibus sive mortuis sive vivis exhiberi, sed soli Deo competit. Atqui vovere & reddere est *opus primæ tabulæ*, pertinens scilicet ad secundum Decalogi præceptum. Ergò. 2. Cui votum fit, illi etiam *Sacrificium* offerri solet & potest, quia utrumque est cultus primæ tabulæ, unde etiam à Propheta conjunguntur Esa. 19. vers. 21. Atqui soli Deo non autem Sanctis licet offerre sacrificia. Ergò etiam soli Deo non autem Sanctis licet vovere. 3. Illis tantùm licet vovere, qui nos audire possunt & *bona nobis conferre*, contrà verò à malis liberare. Atqui Sancti demortui nos nec audire, nec bona nobis conferre, nec à malis nos liberare possunt Es. 64. v. 16. Ergò. 4. Illi tantùm licet vovere, in quem licet *credere* & cordis fiduciam collocare Rom. 10. v. 31. sed in solum Deum, non autem in Sanctos licet credere & cordis fiduciam collocare. Ergò. Ad argumentum nostrum ex dictis & exemplis Scripturæ deductum, in quibus nulpiam Sanctis, sed soli Deo vota fecisse pii in Vet. Testam. dicuntur, Bellarm. non potuit aliter respondere, quàm per concessionem, quòd *nondum cœperit usus vovendi Sanctis cùm Scriptura sacra scriberentur.* Atqui optandum foret nec posterioribus temporib. usum vovendi Sanctis in Ecclesiam fuisse introductum. Meritò addebuisset Bellarm. addere, quòd non solùm in Scripturis sacris nulla fiat mentio voti alicujus Sanctis præstiti, sed quòd prioribus etiam ac melioribus Ecclesiæ temporibus tale voti genus fuerit ignotum. Orig. homil. 24. in Num. aliquot votor. genera enumerat, sed omnia *Deo reddi* demonstrat. Ambr. libr. 1. de Cain & Abel c. 8. *Votum est postulatio bonorum à Deo cum solvendi muneris promissione.* Chrysost. in Psalm. 115. *Vota mea Domino reddam. Vota hic dicit promissa & pollicitationes. In his ærumnis ad Deum confugiebat & se debitorem ei constituebat, pollicens, si illa mala effugeret, se exoluturum esse sacrificium. Quoniam ergo, inquit, cessavit calamitates vota mea Domino reddam.* Aug. in enarr. Psal. 75. *Vovete & reddite Domino Deo nostro omnes communiter.* Olymp. in c. 5. Eccl. *Votũ est cum quid Deo nos pollicemur reddituros.* Lomb. 4. sent. dist. 38. lit. A. votum definit, *q. sit testificatio quadam*

5. Ratione objecti.

quædam promissionis spontanea, qua Deo & de his, qua Dei sunt, prop⸗ie ⸗ieri debet. Eod. mod. definit Sylvest. in summa in verb. Votum. Thom. 2.2.q.88 art. 5. *Vovere propriè est actus latriæ seu religionis: At soli Deo debetur latria*, unde Thom. sic distinguit, *Vota quæ fiunt Sanctis vel Prælatis, includunt duas promissiones. Unam, qua si Sanctis illa formaliter non est votum, & alteram, qua si Deo, & illa est formaliter votum*, sed nec Cajetano nec Bellarmino hæc moderatio Thomæ probatur, unde contra Thomam disputant, vota quæ fiunt Sanctis, terminari etiam ad ipsos Sanctos.

6. Ratione adjuncti. 544. 6. Ratione *adjuncti* in Pontificio cœlibatus voto hoc improbamus, quòd votarios suos collocant in eum vitæ statum, in quo est iners *otium, abundantia, saturitas panis*, ex quibus radicibus, qui fructus oriri soleant, in propatulo est. Ezech. 16. v. 49. Jejunare se dicunt & hac ratione pravas carnis concupiscentias restinguere, sed quæ & qualia sint illa jejunia, ignotum illis esse nequit, quibus luxus Episcoporum, Abbatum & aliorum continentiæ voto astrictorum notus est. Definiunt jejunium per abstinentiam ab esu carnis, tumque egregiè se jejunasse putant, si & delicatis piscibus & selectis obsoniis & bellariis exquisitis & vino generoso usi fuerint, modò carnem non gustaverint, quasi v. vinum & bellaria non ipsâ carne magis nutriant & majorem seminis copiam generent? Bernhard. in Epist. ad Guilielm. Abb. Cluoiac. miratur, *unde inter Monachos tanta intemperantia in commessationibus ac potationibus in vestimentis & lectisterniis & equitaturis & construendis ædificiis inolescere potuerit, quatenus ubi hæc studiosius, voluptuosius atq; effusius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi major putetur religio.* ibid. *Fercula ferculis apponuntur & pro solis carnibus à quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. Visi Monasterium, si vis cognoscere luxum*, dicebat olim Imp. Fridericus. Giraldus Cambrensis in Speculo lib. 2. c. 3. refert, *Monachos Vintonienses graviter fuisse conquestos, quod ex tredecim ferculis, quæ singulis prandiis & cœnis apponebantur, tria illis demta essent.* Balæus in fin. 6. Centur. testatur, *in publico quodam consessu VVestmonasterii magnates Angliæ disputasse contra Clericos in Sodomitico crimine deprehensos ac dixisse. Delicata cibaria virorum Ecclesiasticorū quærunt naturale purgatione vel pejore.*

7. Ratione effecti. 545. 7. Denique *effecti ratione* vitiosum est Pontificium cœlibatus votum, quod per illud absolutam à matrimonio abstinendi necessitatem introduci statuunt, ita ut quicunque etiam casus inciderit, sive ustionis malum sive fornicationis periculum votarios illos premat, tamen ad conjugii remedium aspirare inposterum nullâ ratione possint, ex quo consequitur, quod pollutiones & scortationes in votariis illis leviora peccata esse pronunciat, quòd si conjugium contrahere velint, quippe quod *incestum ac sacrilegium quovis adulterio gravius* in talibus personis esse asserunt. Concil. Trid. sess. 24. canon. 9. *Si quis dixerit Clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solenniter professos posse matrimonium contrahere contractumq́, validum esse non obstante lege Ecclesiasticâ vel voto & oppositum nihil aliud esse quàm damnare matrimonium, posseq́, omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis* [*etiamsi eam voverint*] *habere donum, anathema sit, cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus, tentari.* c. unicum. de vot. & voti redemt. in 6. *Illud solum votum debet dici solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis, reliqua vero vota etsi quandoq, matrimonium impediant contrahendum & quandò manifestius fuat emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta*, ex quo colligunt Didacus Covarruvias in epit. 4. Decretal. part. 11. c. 7. §. 4. & Nicol. Everhard. consil. 306. *Monialem, qua semel per susceptionem habitus ordinem professa est, matrimonium ex eo tempore legitimè non posse contrahere.* Canonistæ statuunt, eum qui Monialem in uxorem ducit, tria gravissima peccata committere, *incestum, adulterium & sacrilegium.* Incestum committit, quia ducit *matrem suam*, videlicet *sponsam Dei*, qui est pater noster. c. Qui abstulerit 12. q. 2. adulterium committit, *quia rem habet cum sponsa Christi*, sacrilegium committit, quia *cum persona sacra se commiscet*, unde c. Virginea dist. 27. dicitur, quòd *virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sint, quam incestæ*, acc. decernimus. dist. 28. de Sacerdotibus continentiam professis dicitur, *Cùm ipsi templum & vasa Domini & sacrarium Spiritus sancti esse debeant, indignum est eos dicendo uxores cubilibus & immunditiis deservire.* Coster. in Enchir. cap. 15. p. 547. *Qui fidem Deo dederunt & solenni voto sese pudicitia consecraverunt sine incestu aut adulterio vel potius sine gravi sacrilegio fidem frangere templumque sui corporis Deo sacratum quibuscunque nuptiis violare non possunt.* Postea concludit. *Sacerdotem* [utpote voto cœlibatus obstrictum] *gravius peccare, si matrimonium contrahat, quam si fornicetur.*

546. Nos 1. libenter concedimus, si cœlibatu, quem deliberato animi proposito tanquam Dei vocationem semel quis elegit atque ad eum sese astrinxit, non esse temerè ac leviter absque urgente & gravi causa discedendum, ac cum publico Ecclesiæ scandalo resiliendum, interim tamen addimus propositum ac votum cœlibatus nemini debere esse laqueum, quo ita constrictus teneatur, ut etiamsi postea gravissimis Satanæ tentationibus propter incontinentiam subjectus ustionis flammis, periculo fornicationis, pollutionibus corporis, & quæ ex immunditie consequitur, perditioni animæ ac corporis expositum sese videat, tamen non possit ex eo liberari & extricari, sed si perpetuum ustionis malum ac præsens fornicationis periculum eos premat, qui cœlibatum incautè ac viribus suis nondum satis exploratis voverunt, ad conjugium illos admittendos esse statuimus. 2. illos qui incautè ac temerè cum usurpatione nominis divini & obligatione ad æternam damnationem conjugium in cœlibatus professione ejurarunt & postea sentiant propter ustiones & fornicationes vitandas conjugii remedium sibi esse necessarium, monemus ut agnoscant ac deplorent suam temeritatem, quòd viribus nondum satis exploratis votum cœlibatus emiserint ac nomen Dei in vanum assumserint, petant etiam sibi propter Christum illud condonari, dicentes cum Apostolo 1. Tim. 1. v. 15. *ignorans feci &c.* 3. approbamus hoc, quod Pontificii statuunt *matrimonium post votum continentia simplex initum esse ratum nec dirimendum*, sed contra improbamus, quòd

An liceat matrimonium contrahere post votum.

quòd matrimonium post votum simplex continentiæ contrahere penitus illicitum esse statuunt, quodque matrimonium post votum solenne contrahere non solùm censent esse illicitum, sed contractum etiam dissolvunt, atque hac ratione pluris faciunt constitutiones humanas quàm legem divinam. Quæstio de solutione matrimonii propter votum continentiæ solenne pertinet ad sequens caput de caussa divortii, hîc ergo illud duntaxat demonstrandum, licere illis, qui continentiæ dono sese non instructos, sed perpetuis ustionibus & præsentissimo fornicationis periculo expositos animadvertunt, matrimonium contrahere, id quod sequentibus confirmatum damus argumentis.

Argumenta nostra sententia. 1. à voti hujus conditione.

547. 1. *A voti hujus conditione.* Ad ea, quæ non sunt in hominis potestate, nemo potest seipsũ astringere, ac si vel maximè se obstringat, tamen est votum stolidum, Deo minimè gratum, nec obligatorium. Atqui continentiæ donum non est in potestate cujusvis hominis, sed illis tantùm competit, quibus à Deo peculiariter datur. Ergò ad illud non potest se homo obstringere, ac si vel maximè obstringat, tamen est votum stolidum, Deo minimè gratum, nec obligatorium. Majoris veritas ex ipso jure Canonico probari potest. c. Si publicis 22. q. 4. ex Concil. Tolet. 8. c. 1. *Tolerabilius est stulta promission is vota rejicere, quàm per instabilium promissorum custodiam exhorrendam criminum implere mensuram.* c. In malis caus. & quæst. iisd. ex Isidoro: *Quod incautè vovisti, ne facias.* c. Si aliquid ibid. ex Beda humil. 44. *Si aliquid fortè nos incautiùs jurare contigerit, quod observatum in pejorem vergat exitum, liberè illud salubri consilio mutandum noverimus, ac magis instante necessitate pejerandum nobis quàm pro vitando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum.* c. Unusquisque ibid. ex Ambros. libr. 3. de offic. cap. 12. *Melius est nôn vovere quàm vovere id, quod sibi is cui promittitur, nolit exolvi. Non semper igitur promissa solvenda sunt omnia, ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam.* c. Diffinitio ibid. ex Concil. Elibert. cap. 1. *Diffinitio incauta laudabiliter solvenda est, nec est prævaricatio, sed temeritatis emendatio.* Congruunt hæc cum dicto Eccles. 5. v. 3. *Non placet Deo stulta promissio.* Scholastici ad ea, quæ voveri non debent, referunt non solùm *stulta*, sed etiam *indiscreta.* Jam verò continentiæ donum non est in potestate cujusvis hominis, sed illis tantùm competit, quibus à Deo peculiariter datur, ut superiùs latè demonstravimus, quòd si igitur continentia voveatur ab illis, qui hoc dono instructi non sunt, erit votum impossibile, stolidum & indiscretum, ac proinde minimè obligatorium. Cœlibatum eligere in cujusvis potestate positum est, sed castè in cœlibatu vivere, ita ut corporis ac Spiritus sanctitas adsit, non est cujusvis, sed illorum tantùm, quibus peculiari Dei gratiâ hoc donum est datum, quòd si ergò cœlibatum temerè eligant & cum conjugii abjuratione per votum illi se astringant, qui hoc dono destituuntur, manifestum est, in quem exitum tale votum devergere soleat.

2. Ab Apostolica constitutione. 1. Cor. 7. v. 2.

548. 2. *Ab Apostolica constitutione.* 1. Cor. 7. v. 2. *propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam, & unaquaque virum suum.* v. 9. *Si virgines & viduæ se non continent, nubant, melius est enim nubere quàm uri.* v. 35. *non ut laqueum vobis injiciam.* Constitutio humana non potest abolere mandatum & constitutionem divinam. Gerson in tract. de esu carn. *In votis aut ll. positivis ista semper exceptio subintelligitur, nisi ubi contra Dei præceptum, cujus finis est charitas, militarent.* Sed vota cœlibatus pertinent ad constitutionẽ humanã, cũ ex Scripturis sacris nec *mandatum*, nec probatum *exemplũ* de illis ꝓferri possit, ut ostendimus superiùs E. nõ possunt abolere mandatũ & constitutionem divinam, quod illi, quibus malum ustionis ac periculum fornicationis impendet, conjugii remedio uti debeant. Quæ Bellarm. exceptionis loco affert, *quod hæc duntaxat contineant permissionem, non mandatum, quodque ad personas voto obstrictas non pertineant*, de illis superiùs disputatum fuit. Refero huc locum ex ipso Bellar. lib. de Monach. c. 32. §. 6. *Si quis* (inquit) *defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, si soli essent in mundo Monachi & Sanctimoniales, debere eos matrimonio conjungi ad speciem conservandam, non esset cur in extrema illa necessitate votum timeret, vota enim non possunt præscribere contra legem divinam.* Quæ posteriora verba ut sunt æternæ & immotæ veritatis, ita validissimè nostram probant sententiam. Si enim lex divina per Apostolum promulgata hoc requirit, ut qui uruntur, conjugii remedio utantur, utique vota non possunt illis præscribere. Ac si ob conservationem speciei nullâ voti ratione habitâ matrimonium concedendum, utique etiam imò multò magis ob conservationem individui ad vitam æternam nullâ voti ratione habitâ Monachis & Monialibus ustionem patientibus matrimonium erit concedendum, quia tales qui uruntur & ex incontinentia sese polluunt, coram Deo fornicatores sunt, & in laqueos Diaboli incidunt, quibus demerguntur in exitium. *Fatendum est*, inquit Cassand. in consult. art. 23. p. 196. *graviter a posteris esse peccatum, qui hanc utilem pro tempore constitutionem multis in laqueum verterunt, dum juvenes nondum sibi cognitos & exploratos ad Ministerium Ecclesiast. admiserunt, & cum illis castitatis onus impares esse sentirent, illi potius impuros quosvis concubitus dissimularunt, & quodammodo probarunt, quàm ut permittendo constitutionis illius humanæ gratiam illis facerent, qui eam sine offensione divinæ legis observare non poterant.* Idem de Monachis & Monialibus continentiæ dono destitutis dici potest. Breviter in omni voto dicunt canones *excipi jus superioris*, unde fœmina *sine consensu viri*. c. Manifestum est 33. q. 5. Monachus *sine consensu Abbatis* utpotè superioris vovere nequit. c. Monacho 20. q. 4. jam verò jus superioris, Dei scilicet omnipotentis hoc requirit, ut qui uruntur, nubant, & propter fornicationem quisque uxorem suam habeat. Ergò in omni voto hoc exceptum intelligitur.

3. ab ipsa Pontificis dispensatione.

549. 3. *Ab ipsa Pontificis dispensatione.* Si non posset votum continentiæ ulla ratione dispensationis gratiam admittere, sed esset absolutè ac strictè obligatorium, Romanus Pontifex ob familiarum conservationem, nequaquam dedisset, vel certè dare non debuisset potestatem matrimonii Monachis ac Monialibus continentiæ voto obstrictis, neque enim licet homini obligationem, quæ jure divino absolutè, ac simpliciter est indissolubilis rescindere. Sed Historiæ testantur, Pontificem Romanum illud sæpius fecisse. In Italia cùm res Venetorum administraret Vitalis Michael II. circa annum 1060. *Nicolaus quidam Monachus* ex Justinianorum Ordine Monasticam vitam consensu Pontificis deseruit atque uxorem duxit Annam Ducis Venetorum filiam. Volaterran. libr. 4.

libr.4. Geograph.pag.81. In Gallia Belgica circa annum 1170. *Matthæus filius Comitis Flandriæ* contraxit cum Abbatissa Rhumeliæ filia Regis Anglorum Stephani, accepitque loco dotis Comitatum Bononiensem, teste Roberto Abbate in auctar. Chronic. Sigebert. Gemblac. In Sicilia consensu & autoritate Cœlestini III. P. R. circa annum 1192. *Constantia in Monasterio sanctæ Claræ professa* Rogeri Regis Siciliæ vitâ functi filia Henrico VI. Friderici Barbarossæ Imperatoris filio in matrimonium data est nuptiis Romæ magnâ solennitate celebratis. Platin. in vit. Cœlest. Naucler. gener. 40. Jacob de Strada in thes. antiq. & Simoneta lib. 5. cap. 85. In Hispania *Ramirus* II. filius Sanctii IV. Regis Aragoniæ primùm Monachus S. Pontii in Gallia fuit, postea dispensatione Pontificis fratri Petro sine prole mortuo in regnis Aragoniæ ac Navarræ successit, & unicam filiam nomine Viracam genuit &c. Volatar lib. 2. Geogr. p. 24. Robert. Abb. in auct. Chron. Rursus in Hispaniis *Præsul Hispalensis & Abbas Vallisoleti & de caveis rubeis* frater Alphonsi X. castellæ Regis circa annum 1260. duxit uxorem Christianam filiam Regis Daniæ, Alphonso priùs desponsatam, sed postea ab eo abdicatam. Violatar. libr. 2. Geogr. p. 21. In Polonia *Casimirus filius Mietzlai* Regis Poloniæ ex Monasterio Cluniacensi ad regnum Poloniæ revocatus est anno Christi 1042. Chron. Polon. In Britannia *Constantinus* è Sacerdote & Monacho factus est maritus ac Regulus. Comm. rer. Britann. in eadem provincia *Abbas Rhodyngensis* cognomento *Sanctus* concessione Pontificis uxorem duxit. In Germania quidam *Cranciscus Canutus*, posteaquam septem annos in Monachatu vixisset indultu Papæ conjugio sese addixit. Bruschius annotat, circa annum Domini 950. plures Monachos Cœnobii Foldensis sub Abbate Hadamario matrimonium contraxisse. Et extant hujusmodi exempla complura etiam Patrum nostrorum memoria à Pontifice edita. Empsychov. cont. Braun. Colon. p. 670. Nec de facto solùm Pontifices Romani dispensarunt, sed etiam jure eos in voto continentiæ dispensare posse ejus asseclæ & Patroni disputant. Tiraquell. in præfat. libr. de pœnis num. 48. *Potest Papa dispensare cum Monacho & Clerico constituto in sacris, ut matrimonium contrahat*, cujus propositionis autores plurimos ibidem allegat. Maldonatus in summ. q. 12. art. 7. *Est regula generalis ex jure naturali & divino collecta, ut votum minoris boni relaxetur per votum majoris boni, quare cùm possit occurrere hujusmodi bonum multò majus, non est dubium, quin tunc ipsa Ecclesia aut nomine totius Ecclesiæ Papa possit declarare, eum in hoc casu non teneri ad observationem, quod credendum est fecisse Papas cum Regibus Aragonum & Poloniæ.* Azorius lib. 12. Instit. moral. cap. 7. §. postremò nihil: *Potest Papa dispensare cum Monacho & Clerico, ut contrahat matrimonium.* Concludimus igitur cum August. Confess. in art. de Votis Monachorum: *Si obligatio votorum nullas haberet causas, cur mutari posset, nec Romani Pontifices dispensassent, neque enim licet hominis obligationem, quæ simpliciter est juris divini, rescindere. Sed prudenter judicaverunt Romani Pontifices æquitatem in hac obligatione adhibendam esse, ideo sæpe de votis dispensasse leguntur. Nota est Historia de Rege Arragonum revocato ex Monasterio & extant exempla nostri temporis.* Hæc Conf. vicissim si licet Pontifici ob generis & familiæ conservationem votum cœlibatus relaxare, multò magis id licitum fuerit propter ustiones & fornicationes, quibus animæ salus in discrimen adducitur. Audradius ex Cypriano libr. 1. Epist. 11. disputat, *hujusmodi virginibus quæ post votum perseverare non possunt, Episcopi autoritate liberum ac integrum fieri posse ut nubant.* Cœlius secundus testatur, quod Pius II. Pontifex Collegia quædam Brigidanarum & Claranarum Monialium dissolverit jubens eas exire, *ne amplius urerentur, neve sub religionis habitu meretricem celarent.* Unde Scotus 4. sent. dist. 37. & cum eo Durand. ead. dist. q. 2. censent, *Papam etiam in solenni voto dispensare posse.* Quòd si ob Romani Pontificis dispensationem Monachis ac Monialibus matrimonium contrahere fuit integrum, quantò magis ob ipsius Dei cõstitutionem, qui per Apostolum illis, qui ustiones sentiunt & periculo fornicationis se expositos esse animadvertunt, conjugii remedium præscribit, matrimonium contrahere illis qui continere nequeunt, licitum erit censendum? Si Romanorum Pontificum concessiones factæ Monachis professis, qui & poterant & volebant in castitate professa perseverare, non fecerunt incestos nuptiarum concubitus, ut agnoscit Navarrus in manual. cap. 12. n. 75. cur incestos illos putabimus, qui ex majori & urgentiori causa, quàm est familiæ alicujus conservatio, conceduntur?

550. 4. *A personarum istarum constrictione.* Qui cœlibatum temerè, nondum sc. exploratis suis viribus voverunt, ac dono continentiæ destituti perpetuas ustiones sentiunt, illi in duplici necessitate sese constitutos & quasi constrictos deprehendunt, vel enim remedio matrimonii ipsis utendum, vel in perpetuis ustionis ac libidinis flammis ipsis est vivendum. Si prius eligunt, non peccant contra legem aliquam divinam, quia nullum extat mandatum de voto perpetui cœlibatus, quinimo *prohibitionem matrimonii* Deus pronunciat esse *doctrinam Dæmoniorum* 1. Tim. 4. v. 1. Sed si posterius eligunt, non solùm contra legem divinam, sed etiam contra ipsum continentiæ votum peccant, illud enim requirit, ut non solùm à conjugio abstineant, sed etiam castam virginitatem servent. Jam verò virginalis castitas, quam Apostolus *per sanctitatem corporis & animi definit* 1. Corinth. 7. v. 34. locum non habet, ubi ardent flammæ libidinis, quæ in corporis pollutionem & contaminationem utplurimùm desinunt, in quam sententiam quædam ex Patribus adduximus superiùs, quibus & hæc conjungi possunt: *Mulierem ignoro & virgo non sum*, dicit quidam apud Cassian. lib. 6. de spir. forn. In jure Canonico c. Si Paulus 32. q. 2. adducitur dictum. Hieronymi in Epist. ad Eustach. *Timeamus illam prophetiam, ne in nobis etiã compleatur. Et virgines bonæ deficient. Observa quid dicat, & virgines bonæ, quia sunt & virgines malæ. Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Perit ergò etiam mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non spiritu*, ac rubricæ loco ibidem præponitur: *Virginitas carnis non servatur mente corrupta.* c. Nec solo caus. & quæst. iisd. *Cùm se sibi invicem etiam tacente lingua cõspectu mutuo corda nunciãt impudica, & secundùm concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit castitas de morib.* Quid ergo agant votarii illi cœlibes, qui perpetuas illas ustiones sentiunt? etiamsi summo studio

4. A personarum istarum constrictione.

colubeant,

cohibeant externam locomotivam, ne in externam scortationem incidant aut voluntariè sese exterius polluant, tamen ipsum cor immutare non possunt, ne flagret & ardeat internis ustionibus atque hæ flammæ illos distrahunt, perturbant, conscientiam vastant, pietatis exercitia remorantur, hîc certè nullum illis remedium superest aliud, si precibus, jejuniis, abstinentia, fugâ conversationis cum mulieribus, lucta &c. nihil proficiunt, quàm ut suam in vovendo temeritatem agnoscant, eamque sibi condonari petant & remedio conjugii divinitus constituto utantur. *Omnis promissio & omne juramentum*, scribit Jason l. si servus n. 8. ff. de condit. caus. dat. ac proinde etiam omne votum *intelligitur cum clausula rebus sic stantibus*, proinde qui cœlibatum vovent, conditionem illam vel expressè vel tacitè subintelligant, si scilicet donum continentiæ inposterum etiam penes ipsos maneat, unde ex forma vovendi pristina adhuc reliqua videtur illa clausula, *quantum humana fragilitas permittit*, de cujus vero sensu dictum fuit superiùs. Quando igitur votarii illi cœlibes reipsâ sentiunt, se donum continentiæ non ampliùs habere, sed ustionibus torqueri, pollutionibus corpus contaminari, & præsens fornicationis periculum esse, coràm Deo à voto sunt liberi, ut matrimonium utpotè remedium ustionum divinitùs concessum capessere possint. Vid. Luth. in lib. de vot. Monast.

5. Ex Conciliorum definitione

551. 5. *Ex Conciliorum definitione*. Proposuimus hactenus principalia sententiæ nostræ fundamenta, quibus jam addimus secundaria. Ex Conciliis apparet, qui continentiam professi sunt, non fuisse absolutè ac simpliciter, quicunque etiam casus inciderit, matrimonia contrahere prohibitum. Concil. Ancyr. can. 19. & citatur in Jure Canonico c. Quotquot. 27. q. 1. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, inter bigamos censeantur*: (Excipit Bellarm. de Mon. cap. 33. *Concilium non docere eos, qui post votum uxores ducunt, esse digamos, sed in pœnam peccati facere eos inhabiles ad Sacerdotium ac si digami essent*. Resp. ex Concilii verbis intelligitur, non solenni aliquo voto, sed nudâ pollicitatione tùm temporis homines fuisse ad cœlibatum obligatos, eorumq; nuptias si postmodùm matrimonium inirent, fuisse ratas, quamvis ad Sacerdotium inhabiles fuerint judicati, non tàm propter nuptias, quàm quod fidem Ecclesiæ datam violasse viderentur. *At*, inquit Bellarm. *Concilium non dicit, eos matrimonium contraxisse, sed solùm prævaricatos fuisse promissionem suam, quod tàm fornicatione quàm nuptiis fieri potuit*. Respond. absurdum foret fornicationis pœnam non statuere aliam quàm quod inter digamos haberi debeant, ac inter bigamos censere illos qui ne semel quidem nuptias contraxerant. Adde quod Concilium de illis, quæ cum masculis seorsim habitabant & fornicabantur, aliam legem constituit. Addit tandem, *Concilium intelligere eos, qui post votum simplex nubunt*. Respond. votum simplex à solenni non differt essentialiter, sed tantùm accidentaliter ratione solennitatum, quas Ecclesiastica constitutio addit, ut suo loco videbimus. Si ergò nuptiæ post votum simplex contractæ non fuerunt dissolutæ, ergò nec eæ quæ post votum solenne contrahuntur, dissolvendæ sunt.) Concilium Chalcedonense can. 16. qui citatur in jure Canonico. c. Si qua 27. q. 1. *excommunicandos censet virginem Deo dicatam & Monachum si nuptiis jungantur*, interim addit, *posse eis fieri humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus*. (Excipit Bellarminus *humanitatem illam non esse indulgentiam nuptiarum, sed absolutionem ab excommunicatione, si scilicet à male contracto connubio tales discesserint*, ut ea ponit Conc. Triburiense can. 23. Atqui limitatio illa non additur in Conc. Chalcedonensis canone, ac si à se invicem discederent, etiam sine Episcopi dispensatione recipi poterant, nec verisimile est, vinculum illud nuptiarum ob professionem continentiæ fuisse solutum, *cùm voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ sit inventa, matrimonij v. vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore ipsum in Paradiso & in statu innocentiæ instituente unionem & indissolubilitatem acceperit*, ut loquitur Pontifex c. un. de vot. & vot. redemt. in 6.) Concilium Valentinum sub Damaso can. 2. *De puellis, quæ se Deo voverunt, si ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse decrevimus, ut pœnitentia eis non statim detur, & cùm data tamen fuerit, nisi plenè satisfecerint Deo, in quantum ratio poposcerit, earum communio differatur*. (De solutione matrimonii nullum verbum.) Cassand. io consult. art. 23. *In Concilio NeoCæsariensi magis punitur Sacerdos, qui fornicatur post votum, quam qui publicè contrahit*. Marc. Anton. de Dominis lib. 2. de Rep. Eccles. cap. 11. n. 8. *Pœna quas Ecclesia illis statuit, qui in Clero cœlibatum non tenuerunt, sed post ordines uxores duxerunt, sunt pœna duntaxat aut depositionis à Ministerio, aut ad summum excommunicationis, neque in tota antiquitate est reperire ullum aut Conciliorum aut Patrum dictum, quo matrimonia hæc irrita & nulla declarentur &c. Ancyranus Canon Diaconum continentiam professum, si postea uxorem duxerit, à ministerio cessare debere statuit, ex quo infert Gratianus. Si Diaconus hic à ministerio cessare voluerit, contracto matrimonio licitè potest uti*. Canon Neocæsariensis c. Presbyter dist. 28. *Presbyterum, si uxorem duxerit, ab ordine suo deponi statuit, nihil præterea. In plurimis Canonibus pœna in transgressores legum cœlibatus sunt vel depositio, vel etiam excommunicatio, matrimonia tamen intacta relinquuntur*. In Concil. Aurelianensi 2. can. 9. *Diacono in captivitate uxorato post reditum sola pœna remotionis ab officio injungitur. De separatione nihil ut nec in aliis aliorum Conciliorum canonibus*.

6. Ex Patrum concessione.

552. 6. *Ex Patrum concessione*. Tertull. de monogam. cap. 13. in pr. inc. *Paulus Timotheo scribens, vult juvenculas nubere, filios suscipere, matres familias agere. Ad eas dirige, quales supra denotat, juvenculas viduas, quæ in viduitate deprehensa & aliquandiu affectata, postquam in delitiis habuerunt Christum, nubere volunt, habentes judicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet à qua in viduitate inventa & professa eam, non perseverant. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant, non ut toties nubant, quoties in viduitate tentatæ imò & in delitiis habitæ noluerint perseverare*. (Excipit Bellarm. de Monach. cap. 34. *Tertullianum loqui de illis viduis, quæ nondum voverunt, quæ enim semel voverunt & fidem primam resciderunt, quomodo possunt nubere, ne primam fidem rescindant, cùm eam jam resciderint?* Resp. imò verò illas ipsas, quæ in viduitate deprehensæ & aliquandiu affectatæ, hoc est, ut B. Rhenanus exponit, *ad tempus pio viduitatis & continentiæ affectu præditæ*, si continere non possint, vult nubere, ut ipse contextus

docet,

docet, quid enim magis ἀσύστατον quàm cogitare, Tertullianum in uno eodemque contextu de diversis viduis locutum? Ad Bellarmini argumentum dicimus, professionem viduitatis rescindi potuisse per scortationes & libidines. Quicquid sit de Tertulliano Montanista non admodum solliciti sumus, quid in hac quæstione statuerit, cùm non secundis tantùm, sed & primis nuptiis fuerit iniquior, ut suprà ostendimus.) Cypr. lib. 1. Epist. 11. *Postulas quid nobis videatur de virginibus, quæ cùm semel statum suum continenter & firmiter tenere decreverint, detectæ sunt postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis &c. Quod si se ex fide Christo dicaverunt, pudicæ & castæ sine ulla fabula perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Sin autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quàm ut in ignem suis delictis cadant, certè nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.* (Varias Pontificiorum adversus hunc Cypriani locum recenset ac refellit D. Chemn. p. 3. Exam. Trid. de Cœlib. & Virg. cap. 9. p. 66. Hosius inquit: *forsan Cyprianus hoc dixit illo tempore, quando nondum erant consecratæ.* Item: *est unius Cypriani privata opinio.* Piggius distinguit *inter votum simplex ac solenne*, ad quam distinctionem etiam confugit Baronius tom. 2. ann. 253. num. 46. Colonienses dicunt, *Cyprianum permittere illis post votum nuptias, sed pronunciare conjunctiones incestas.* Andradius respondet: *Cyprianum id velle, quod per Episcopi dispensationem ipsis liberum fieri possit nubere.* Sed prætermissis hisce solutionibus Bellarminus audacter pronunciat: *Cyprianum non loqui de virginibus Deo dicatis, sed tantùm occasione quarundam virginum, quæ parum honestè se gerebant post votum continentiæ monere alias, ut si non habeant firmum propositum perseverandi non voveant, sed nubant.* Huc verò est Cypriani verbis vim inferre, sic enim loquitur: *Si se ex fide Christo dicaverunt, pudicæ & castæ perseverent, si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant.* Ipsa oppositio ostendit, de iisd. virginibus Cyprianum loqui in utroque membro, & ipsum *perseverandi* verbum manifestum facit, quod loquatur de iis, quæ jamdum se Christo consecraverant, non autem *quæ de sua consecratione adhuc deliberabant*, ut Bellarm. exponit: *Magna*, inquit M. Anton. de Dominis d. l. num. 13. *fit verbis Cypriani violentia, qui manifestè supponunt, virgines illas jam esse in actu suæ professionis & in ipsa actuali vita Monastica eas vel mutare propositum vel experiri impossibilitatem continentiæ.* Præterea si *occasione* tantum Deo dicatarum virginum reliquas monere voluisset, ut si non habeant firmum propositum perseverandi, non voveant, sed nubant, in subjecta ratione dicendum ipsi fuisset, melius est ut nubant quàm voveant, id verò non dicit, sed *melius est ut nubant, quàm ut in ignem suis delictis cadant.* Regerit Bellarmin. 1. *Cyprianus virginibus illis sub disjunctione concedit, ut nubant si perseverare nolunt, aut non possunt. At post votum licitum esse nubere ei, quæ perseverare potest nemo dixerit.* Resp. tempore Cypriani virgines nondum tale *solenne* continentiæ votum emittebant, per quod à nuptiis absolutè & simpliciter excluderentur, quid ergo mirum, quod etiam nubere potuerint mutatâ postmodùm voluntate? Dispensavit Pontifex, ut propter familiæ conservationem etiam illæ nuberent, quæ poterant continere, quamvis solenne votum fecissent, quidni etiam licuisset illis velle nubere, quæ simplici ac nudo proposito suam virginitatem Deo consecraverant? *Duo* (inquit Spalatensis Episc. d. l. n. 14.) *ordinaria & maxima obstacula Cyprianus commemoravit, quæ solent virgines a bono proposito dimovere. Alterum libertatis propriæ amorem, alterum incentiva libidinis. Sive igitur ex utroque nutent in proposito, sive ex alterutro horum, nubant, inquit, potius, quàm suis delictis inde provenientibus scandala faciant & alias turbent, quæ neutrum ex his patiuntur. Post votum igitur etiam illæ, quæ ex parte libidinis nullas vehementer patiuntur tentationes, patiuntur tamen vehementissimas ex parte libertatis, ut sint in seculo liberæ, domos proprias habeant, ornatæ incedant, famulis & ancillis stipentur, & similibus perfruantur, tamen, inquit Cyprian. adhuc & propter hæc nubant. Solent enim adhuc vehementiùs ista urgere virgines ad deserendum propositum, quæ in sola voluntatis suæ libertate consistunt, quam libidinis incentiva. Itaque licet ex parte libidinis possint perseverare, quia ex ea vix ullas graves sentiunt molestias, adhuc tamen nubere permittuntur ex aliis commemoratis causis.* 2. *De sacris virginibus in eadem Epistola Cyprianus dicit, eas gravissimè peccare, si alicui viro misceantur & Christi adulteras esse.* Resp. non loquitur de legitimis connubiis post decretam virginitatem contractis, sed de fornicariis & illegitimis commixtionibus, cohabitabant enim ac in uno lecto cubabant cum Clericis & tamen per obstetricum inspectionem se esse virgines probare volebant ut hanc incestam conjunctionem tollat, conjugalem & legitimam permittit. 3. *De virginibus Deo dicatis in eadem Epistola jubet, ut separentur, nec admonet, posse eas cum stupratoribus suis aut alijs inire matrimonium.* Resp. verba clarissimè ostendunt, eum loqui de virginibus quæ profitebâtur se castitatem custodire, quamvis in eodem lecto cum masculis manerent, ac nuptiis copulari noluerunt, quas illis, quæ perseverare nolunt aut non possunt, præscribit. *Illæ impudicæ virgines professæ* (inquit Spalatensis d. l. n. 16.) *quibus melius futurum extiterat, si nuberent, nubere tamen nolebant, sed in statu religioso volebant perseverare, excusabant enim se non esse vitiatas & ad inspectionem se offerebant, & nihilominùs in suis impudicitiis obscœnisque conversationibus perseverare volebant.* Athanas. in Epist. ad Dracontium circa fin. *Novimus Monachos qui parentes liberorum facti sunt.* Regerit Bellarmin. *Athanasium reprehendere Monachos perditè viventes, quod enim ex sententia Athanasii id illicitum sit patere ex cohortatione ad Monachos, ubi inter alia impedimenta Monasticæ vitæ ponitur, alligatum esse uxori aut filiis impeditum.* Resp. Athanasius ibi non addit, quod Monachi illi perditè vixerint, sed nudè ac simpliciter enarrat, quibus ab illis factum fuerit, imo id licitum fuisse non obscurè significat, sic enim habent verba: *Licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire, sicut Paulo, licebit & vinum non bibere, sicut Timotheus fecit & jejunare frequenter. Novimus & Episcopos jejunantes & Monachos comedentes. Novimus & Episcopos non bibentes vinum, & Monachos bibentes. Novimus quoque Episcopos signa facientes & Monachos non facientes. Multi quoque ex Episcopis matrimonia non inierunt, Monachi contra parentes liberorum facti sunt, quemadmodum vicissim Episcopos filiorum Patres & Monachos generis potestatem non quæsivisse animadvertas, ἔξεστι γὰρ καὶ οὕτως καὶ ἐκείνως ὡς ἐθέλουσι, sic enim licet & ad eum modum non prohibetur, sed quisque ubi velit, decertet, non enim corona*

pro locis sed pro factis redditur. Exhortatio ad Monachos est fidei dubiæ, ac nihil aliud dicit, quàm *uxori alligatum esse Monasticæ vitæ impedimentum afferre*, ex eo verò non sequitur, quod non licuerit Monachis deserto illo vitæ statu nuptias contrahere.) Epiphan. hæres. 61. circa fin. *Habet peccatum & judicium, qui Dei virginitatem rejecit & certamen confudit. Sed melius est judicium quam condemnatio.* κρῖμα ἢ κατάκριμα. *Qui enim, ne apud homines infamiam conflent, occultè scortantes vel solitudinis vel continentiæ pactum ineunt, non hominibus, sed Deo pollicentur, qui novit occulta & redarguit omnem carnem in suo adventu. Melius est itaq; unum peccatum habere & non plura. Melius est lapsum à cursu palam sibi uxorem sumere secundum legem & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem & non quotidie occultis jaculis sauciari ab improbitate, quæ ipsi à Diabolo infertur. Sic novit Ecclesia prædicare, hæc sunt sanationis medicamenta &c.* Durior quidem hæc est Epiphanii sententia quàm Cypriani, quia *peccatum* vocat *nubere post votum*, & multi temporis pœnitentiam imponit, interim tamen non simpliciter improbat tales nuptias, sed melius esse dicit habere κρῖμα ac lapsum à cursu palàm sibi uxorem accipere juxta legem, quàm κατάκριμα & quotidie occultis jaculis sauciari &c. Excipit Bellarm. 1. Epiphonium expressè asserere, quod sit malum nubere post votum. Resp. interim disertè addit, *melius esse post votum nubere, quam quotidie occultis jaculis sauciari.* Quod a. nubere vocat peccatum, id ex Apostolica traditione descendere existimavit, & ad violationem voti cum scandalo Ecclesiæ conjunctam respectum habuit. 2. *probabile esse, quod Epiphan. non voluerit dicere, minùs malum esse nubere post votum, quam scortari, sed hortatum esse ad nuptias eos, qui sine voto perseverabant in cœlibatu & tamen flagitiose vivebant.* Resp. imò verò hanc interpretationem verba Epiphanii respuunt, quorsum enim diceret illos habere κρῖμα, qui nuptias contrahunt, nisi propositum ac professio virginitatis præcessisset, & quid est ἀθετεῖν Θεοῦ παρθενίαν, καταισχύνειν τὸν ἀγῶνα, πίπτειν ἀπὸ δρόμου, aliud quàm discedere à virginitatis professione? Per cursum in toto illo tractatu intelligit statum virginitatis assumtum & professum.) Hieron. in Epist. ad Demetriad. tom. 1 p. 71. *Sanctum virginum propositum & cœlestis, Angelorumq; familiæ gloriam quarundam non bene se agentium nomen infamat, quibus aperte dicendum est, ut aut nubant si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere.* (Excipit Bellarmin. *loqui Hieronymum non de illis quæ votum habebant, sed de ancillis sacrarum virginum nobilium.* Resp. nihil quicquam obstat, quo minus de ipsis nobilibus virginibus accipiatur, quia dictum Apostoli, quod Hieronymus adducit, est generale, ac illæ ipsæ ancillæ, si non publicè & solenniter, tamen privatim virginitatem videntur fuisse professæ, quia addit Hieron. *Prodit ancilla virgo.*) Idem Epist. 47. de vitando suspecto contubernio. *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta, cur non palam nubis?* (Excipit Bellarm. *Hieronymum loqui de virgine, quæ non in Monasterio publicè professa erat, sed quæ privatim voverat continentiam.* Resp. votum solenne à simplici non distinguitur *essentialiter* sed tantum *accidentaliter*, sic enim Bonifac. IIX. in c. unic. de vot. & vot. redemt. *voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa.* Quod si ergo post votum simplex licitum est matrimonium inire, cur non & post votum solenne, si scilicet necessitas propter ustiones & periculum scortationis ita exigat? *Si votum perpetui cœlibatus tam strictè sine ulla dispensatione ex mandato Dei obligat* (inquit Chem. loco dicto) *impium sane est in voto simplici dispensare contra Dei mandatum, in solenni v. voto tantum propter externas quasdam solennitates ab hominibus adjectas nolle dispensare. Ita n. humanæ solennitates longè præferuntur mandato Dei.* Adde quod ex eo, quod virgo illa domi suæ privatim vixerit, non possit inferri eam non fuisse virginitatem solenniter professam, constat enim in veteri Ecclesia virginitatem solenniter professas in domibus propriis mansisse. Cyp. lib. 1. Epist. 11. c. de viduis 27. q. 1. ex Conc. Tolet. Videt Bellarm. hanc solutionem nondum sufficere, ideo addit aliam. *Hieronymum hoc non ita monere quasi peccatum non sit, post votum nubere, sed quia minus peccatum sit ac prudentia doceat, ex duobus malis minus esse eligendum.* Resp. sufficit nobis, quod juxta Hieron. satius sit post votum nubere, quàm impudicè vivere. At quotaquæque ex Monialibus votariis est, quæ *corporis & spiritus sanctitatem* & puram virginitatem absq; Spiritus ustione & corporis pollutione tueatur? illis ergo dicendum, ut post votum potius nubant quàm non sine impudicitiæ suspicione vivant. Tandem addit Bellarm. *licet nuptiæ post votum simplex contractæ sint veræ nuptiæ & aliquo modo minus malum sit nubere post ejusmodi votum quam assiduè fornicari, tùm ob fidem conjugii, tùm ob prolem legitimam, tùm ob alia bona, tamen etiam aliquo modo esse majus malum sic nubere quàm scortari, quia qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum servandum, quod non facit, qui fornicatur*, de quo Antichristiano pronunciato quid statuendum sit, diximus superiùs.) August. de S. virgin. c. 34. *Multas revocat à nubendo non amor præclari propositi sed apertè dedecoris timor &c. hæ igitur quæ nubere volunt & ideo non nubunt, quia impunè non possunt, quæ melius nuberent, quam urerentur, id est, quam occulta flammâ concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, pro mortuis deputandæ sunt.* (Excipit Bellarm. *Augustinum hoc velle, quod minus malum sit aperte nubere ei, qui simplex votum habet quam perpetuò occultè fornicari.* Resp. demus, Augustinum non aliud agnoscere virginitatis votum quàm liberum illud continentiam eligentium & profitentium propositum, quod *votum simplex* Pontificii vocant. Si ergò post votum simplex licet nubere, utique etiam si necessitas ita exigat, post solenne, cùm essentialiter & coram Dei judicio non differant. Quid quod disertè addit Aug. quas pœnitet professionis. Ergò loquitur de voto, cui conjuncta professio. Nec dicit August. præstare *nubere* quàm fornicari, sed quàm *uri*, hoc est, occultâ concupiscentiæ flammâ vastari) de bon. viduit. c. 10. *Est per inconsideratam hanc opinionem, quæ putat lapsarum à sancto proposito fœminarum si nupserint non esse conjugia, non parvum malum.* Epist. 70. docet, *nuptias post votum contractas esse veras et ratas, nec debere dissolvi*, quæ August. sententia citatur in jure Canon. c. Quidam dist. 27. c. Nuptiarum 27. q. 1. laudatur à Polyd. Virgil. 7. de rer. invent. 2. (Excipit Bellarm. *Augustinum quidem voluisse nuptias post votum contractas esse veras nuptias, sed simul asseruisse, gravissime peccare eas quæ post votum nubunt.* Resp. in eo tamen ab adversariis dissentit, quod nuptias illas

statuit

ſtatuit eſſe ratas, quas illi nefariè diſſolvunt. Quod Bellarmin. hîc diſtinguit inter *jus divinum* ac *Eccleſiaſticum*, & matrimonium poſt votum ſolenne contractum *jure divino* eſſe ratum, *jure Eccleſiaſtico*, cujus notitia ad Auguſtinum non pervenerit, eſſe irritum, de eo inferiùs agemus. Neque ideò nubentes poſt votum peccare Auguſtinus exiſtimavit, quod nuberent, aliàs talia matrimonia rata non eſſe judicaſſet, ſed quod à ſanctiore vitæ propoſito cum Eccleſiæ ſcandalo reſilirent & fidem datam violarent.) Idem Auguſt. in libr. de hæreſ. ad Quodvultd. hær. 40. hæreticis *Apoſtolicis* dictis, qui non recipiebant in ſuam communionem utentes conjugibus, & res proprias poſſidentes illud objicit: *Quales habet Eccleſ. Catholica & Monachos & Clericos plurimos*, videlicet & uxoribus utentes & propria poſſidentes. Ergò Auguſtini tempore fuerunt Monachi etiam uxorati in Catholica Eccleſia, qui ab Auguſtino ad confutandam illam hæreſin producuntur. Gelaſius Epiſt. 1. ad Epiſcopos Lucan. cap. 23. de viduis continentiam profeſſis loquens ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus injicere, ſed ſolùm adhortationes præmij ſempiterni pœnæq; proponere divini judicij, & ut noſtra ſit abſoluta conſcientia & illarum pro ſe rationem Deo reddat intentio.* (Excipit Bellarm. *laqueum illum non eſſe nuptiarum prohibitionem iis qua voverant, ſed iis qua non voverant.* Reſp. agit Gelaſius de iis viduis quæ promiſſam Deo pudicitiam cuſtodire tenebantur, *talibus* (inquit) ſcilicet de quibus in præced. egerat, at ſi prohibitio nuptiarum eſt laqueus illis, quæ non voverunt, utique etiam illis quæ voverunt, eſt laqueus, ſi continere non poſſint, neque enim per votum ſuum impetrant continentiæ donum, niſi peculiari Dei gratiâ illud præſtetur. Confer. M. Anton. de Dominis l. d.) Addimus 7. adverſariorum quorundam confeſſionem. Eraſmus in declamat. de laud. matrim. *Mihi ſanè non videtur peſſimè conſulturus rebus & moribus hominum, qui Sacerdotibus & Monachis quoque, ſi res ita ferat, jus indulgeat conjugij.* Æneas Sylvius poſtea Pontif. Pius II. in Epiſtola 321. ad Johann. Frundt, qui poſt votum cœlibatus uxorem duxerat, ſcripta ſic loquitur: *Credimus te conſilio uti non inſulſo, ſi cùm nequeas continere, uxorem quæris, quamvis id priùs cogitandum fuiſſet, antequam ſacris initiareris Ordinibus, ſed non ſumus Dij, qui futura proſpicere valeamus. Quando hûc ventum eſt, ut legi carnis reſiſtere non valeamus, melius eſt nubere quàm uri.* Polyd. Virg. lib. 7. de rer. invent. cap. 1. *Nullum votorum vinculum* (in veterum Monaſteriis erat) *ita ut integrum unicuique foret manere aut proficiſci, quò terrarum vellet, vel ſi quem ejuſmodi inſtituti ſui pœnituiſſet, etiam poteſtas eſſet ad priſtinam vitam redeundi non abſque tamen inconſtantiæ nota.*

Argumenta Pontificiorum contra nuptias votariorum.

553. Argumenta Pontificiorum, quibus ejuſmodi nuptias damnabiles ac deteſtandas eſſe probare ſatagunt, præcipua iſthæc habentur, 1. *ex voti obligatione.* Scriptum eſt: *Redde Altiſſimo vota tua* Deut. 23. v. 21. Pſal. 76. v. 12. Eccleſ. 5. v. 3. Eſa. 19. v. 21. Bellarm. de matrim. cap. 21. *prop. 1. votum perpetuæ continentiæ eſt licitum. Ergò ſervandum eſt, cùm Scriptura dicat: ſi quid voviſti, ne moreris reddere. At reddi non poteſt votum continentiæ ab eo, qui uxorem ducit.* Reſp. quid de Papali cœlibatus voto ſtatuendum ſit, ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, manifeſtum eſt, quod ſi ergo cum additamentis iſtis contra verbum Dei pugnantibus votum cœlibatus præſtetur & ſervetur, Deo probari nequit. Si opiniones & additamenta illa removeantur, tùm ab eo quod cum invocatione divini nominis in forma juramenti ſolenniter promiſſum, temerè ac leviter diſcedendum non eſt, adhibeas ergo diligentiam, luctam, abſtinentiam, preces &c. ſi mediis hiſce Deo juvante uſtionem reprimere potes, ſerves cœlibatum abſque opinione meriti & ſatisfactionis, abſque arrogantia ac faſtu, ſed ſi non potes continere, ſi Spiritus uſtione, corpus pollutione contaminatur, ac in periculo fornicationis verſaris, agnoſcas neceſſitatem conjugii ineundi tibi injici atque ipſius Dei voce per Apoſtolum prolatâ, *non ut laqueum vobis injiciam*, à voto inconſideratè emiſſo abſolvi, de qua tota re ex fundamentis ſuperiùs adductis rectè judicari poteſt. 2. *ex Apoſtolica comminatione*, 1. Tim. 5. v. 12. *volentes nubere habent damnationem, quia primam fidem fecerunt irritam, ubi Apoſtolus* (inquit Bellar. d. l.) *non damnat viduas illas, quia poſtquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt, id enim laudandum erat, non vituperandum, ſed quia nubere volentes, primam fidem de ſervanda continentia Deo datam irritam faciebant.* Reſp. de hoc loco plenè egimus in præcedentibus. 3. *ex votariorum cum Chriſto deſponſatione. Nulla deſponſata vivente ſponſo poteſt alium ſine crimine adulterij ducere, ſed virgines Deo dicatæ ſunt Chriſto deſponſatæ.* Reſp. Scriptura de ſpirituali Chriſti ſponſa ac deſponſatione piorum cum Chriſto ſæpius tractat, ſed nuſpiam hunc honorem & hanc prærogativam peculiariter illis, qui votum cœlibatus emiſerunt, ſed in genere omnibus verè piis & in Chriſtum credentibus tribuit, nec medium deſponſationis ſtatuit uſpiam cœlibatus votum, ſed *fidem in Chriſtum* Oſeæ 2. verſ. 20. 1. Cor. 11. v. 2. &c. neque ulla inter ſpiritualem deſponſationem cum Chriſto & pium conjugium eſt oppoſitio, aliàs nullus ex conjugibus poſſet Chriſtum animæ ſuæ ſponſum habere. Animadvertit hoc Auguſtinus, ideò opinionem illam perverſam, *quaſi ſpiritualis cum Chriſto deſponſatio per votum cœlibatus fiat & conjugium impediat*, graviter refellit libr. de bon. viduit. c. 10. in princ. *Quia Chriſti conjugium dicuntur eligere, quæ Chriſtianâ ſanctitate non nubunt, hinc argumentantur quidam dicentes: Si viro ſuo vivo, quæ alteri nubit, adultera eſt, ſicut Dominus ipſe in Evangelio diffinivit, vivit autem Chriſtus, cui mors ultra non dominabitur, quæ ergo conjugium ejus elegit, ſi homini nubat, adultera eſt. Qui hoc dicunt, acutè moventur quidem, ſed parum attendunt hanc argumentationem, quanta rerum ſequatur abſurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro ex ejus conſenſu continentiam fœmina Chriſto voveat, jam ſecundum iſtorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipſum Chriſtum, quod ſentire nefas eſt, adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris ſint meriti quam ſecundæ, abſit ut ſanctarum viduarum iſte ſit ſenſus, ut Chriſtus eis videatur quaſi ſecundus maritus. Ipſum enim habebant & anteà, quando viris ſuis fideliter ſerviebant ſubditæ non carnaliter ſed ſpiritualiter virum, cui Eccleſia ipſa, cujus membra ſunt, conjux eſt, quæ fide, ſpe, caritatis integritate non in ſolis virginibus ſanctis, ſed etiam in viduis & conjugatis fidelibus tota virgo eſt. Univerſa quippe Eccleſia, cujus illæ membra ſunt, Apoſtolus dicit, aptavi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Novit autem ille conjugem virginem ſine corruptione fœtare, quem in ipſa etiam carne potuit mater ſine corruptione procreare.* Hæc Auguſt. quæ à Gra-

à Gratiano in jus Canonicum sunt relata. c. Nuptiarum 27.q.1. Cogitet verò quilibet, quàm præposterum futurum sit, à spirituali illa desponsatione cum Christo pios conjuges velle excludere, cùm D. Apostolus pium & castum conjugium tanquam speculum arctissimæ conjunctionis & flagrantissimi amoris inter Christum & Ecclesiam nobis proponat Ephes. 5. v. 32. ac proinde pii conjuges vivum illius desponsationis simulacrum in seipsis circumferant. Breviter, spirituali illi desponsationi non opponuntur nuptiæ in Domino contractæ, sed spiritualis fornicatio, quam Scriptura illis tribuit, qui relicto Dei verbo fictitios cultus instituunt, & à divinorum mandatorum obœdientia sese avertunt. ex quo Dn. Chemnic. haud immeritò colligit, illos qui contra verbum Dei malunt uri quàm nubere, & cœlibatum eligunt hoc fine, ut sit *satisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ sibi atque aliis impetranda*, spirituale adulterium in regno Christi committere, non autem virgines illas, quæ cùm donum continentiæ se destitutas vident, sequuntur vocem sponsi sui per Apostolum pronunciatam, *melius est nubere quam uri*. De reliquis argumentis ex fundamentis superiùs adductis, cumprimis verò ex distinctione inter eos, qui dono continentiæ instructi sunt & eos, qui hoc dono destituti facilè judicari potest.

5. Ex Patribus. 554. Dejecti verò ex Scripturæ præsidiis confugiunt ad *Patres*, ex quibus pro stabiliendo cœlibatus voto, ejusdemque indissolubili vinculo multa ac varia proferunt. Resp. 1. Patres sua Scripta *non ut Canonica haberi voluerunt, sed ex Canonicis Scriptis de illis judicare praeceperunt*, ut ex clarissimis Augustini lib. 2. contra Cresco. cap. 32. Epist. 19. ad Hieron. in procem. lib. 3. de Trin. &c. & aliorum dictis suo loco demonstratur. 2. Ex Patribus non potest aliquis fidei articulus nec *διάταγμα* quoddam generale sub conditione æternæ damnationis in tota Ecclesia observandum deduci, nisi perspicua & immota ejus rei fundamenta ex Scripturis proferantur. Idem ergò, quòd Athanasius in libr. de sent. Dionys. Arianis ad antiquitatis consensum provocantibus opposuit, Pontificiis nos obtendimus. *Videntes* (inquit) *se nihil posse ex Scriptura pro sua opinione habere, ad Patres se convertunt, sicut prædones, cum de studiis suis malè audiunt, fingunt sibi socios probos & modestos & sicut Iudæi Scriptura convicti ad Patrem Abraham confugiunt.* 3. Ex nullo piorum veterum scripto φορτικὰ ista ὀχύρωματα, quæ hodie Pontificii propugnant, proferri aut demonstrari poterunt, quòd gravius peccatum sit, post votum nubere quàm fornicari, quodque præstet, ut votarius continere non valens *centum habeat concubinas*, ex ordine tameo & successivè quàm si unam legitimam habeat uxorem. 4. In Ecclesi. primitiva Apostolicæ vicina nondum usitati erant laquei votorum, sed simplex virginitatis professio ac Deo facta consecratio in personis idoneis acceptabatur, à qua re ita exigente discedere integrum erat, ut ex Iustino, Tertull. Cypr. &c. constat, in quibus nullum fuleoris alicujus voti vestigium occurrit, progressu temporis sensim ac subinde major accessit severitas ac asperitas, quæ in Pontificia Ecclesia tandem penitus in Tyrannidem abiit, ita ut peccata contra Naturam in votariis potius fuerint dissimulata, quàm legis hujus gratia facta, ut Cassander testatur. 5 Fundamenta, quibus Patrum sententia nititur, ipsimet invicem subruunt. Historiam de virginitate Teclæ virginis Iconiensis (quæ Tamiro cuidam desponsata fuerit, sed Paulum de cœlibatu concionantem audiens contra sponsi & parentum voluntatem, perpetuam virginitatem professa Paulo adhæserit, à quo tandem velata fuerit & potestatem docendi, baptizandi & virgines in sacrum ordinem allegandi acceperit.) Tertullianus libr. de Bapt. cap. 17. Hieron. in catal. illustr. in Luca, & Gelasius Pont. Rom. c. Sancta dist. 15. ut apocrypham & ab Asiatico quodam Presbytero confictam rejiciunt, quam fabellam esse falsam & fictam colligi etiam potest ex Eusebio libr. 3. Histor. Eccles. cap. 19. Niceph. lib. 2. Hist. cap. 48. sed Ambrosius & Augustinus eam inter reliqua argumenta pro stabiliendo cœlibatus voto proferunt. Basilius, Chrysostomus, Hieronymus & Ambrosius urgent argumentum à spirituali sacræ virginis cum Christo desponsatione ductum, eamque adulteram fieri metiunt, si alteri viro per matrimonium jungatur, sed Augustinus illud ipsum argumentum eruditè convellit. Argumentum ex 1. Tim. 5. v. 11. de viduis damnationem habentibus quod primam fidem facientes irritam nubere velint, Augustinus præcipuè inculcat, sed Chrysostomus, Ambrosius & Theophylactus illud enervant, dum ad viduas virginitatem professas referunt verba Pauli: *Volo juniores nubere.* Ex voto Mariæ complures argumentum petunt, sed illud nititur autoritate pseudo-Evangelii secundum Jacobum, quod à Gelasio d. l. inter apocrypha rejectum. Cumque reliqui lententiam suam ex Scripturis probare conentur. Epiphanius *ad traditionem* recurrit, quod Apostoli statuerint, peccatum esse post decretam virginitatem ad nuptias converti. Sed liber ille Constitutionum Apostolicarum à Clemente editus in Concilio Trullano can. 2. fuit reprobatus, ac Bellarm. ipse in libr. de script. Ecclesf. cap. 59. fatetur, *Constitutiones illas Apostolicas in Ecclesia Latina nullum fere nomen habere, cum ab hæreticis fuit depravata.* Nec dissimulant Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilius &c. suis primùm temporibus & quidem non sine contradictione vota in Ecclesiam fuisse introducta. Hieronymus Romæ sibi contradictum fuisse non scriptis tantùm, sed suâ etiam discessione testatus est, transtulit enim sua Monasteria in Syriam. Ambros. libr. 3. de virginibus dicit, *se propterea à suis auditoribus reprehensum, quod virgines adolescentes velaret*, & conqueritur in Mediolanensi Ecclesia non offerri tot virgines velandas, quot in Ægypto Alexandriæ. Basilius cùm in Græca Ecclesia Monachismum exemplo Ægyptiorum institueret, reprehensus est ab Episcopo & Clero Neocæsariensi, qui ipsi objecit, Gregorium NeoCæsariensem & magnum & θαυματουργὸν appellatum talia non tradidisse. Augustin. in libr. de opere Monach. testatur suo primum tempore Monasteria Carthagine cœpisse, unde Johan. à Daventr. in Harm. Aug. Confess. f. 510. scribit, *non constare, an tempore Augustini Monasticum votum præstiterint necne, qui Monasteria ingressi fuerunt.* Quæ omnia si quis expendere velit, animadvertet in Patrum dictis & exemplis Pontificio cœlibatus voto ejusque absolutæ indissolubilitati parùm præsidii esse reliquum. 6. Denique & hoc notandum, quod Bellarm. libr. de not. Eccles. cap. 9. protestantibus propterea hæresin Lampetianorum tribuit, *quod decernant vota Monastica debere esse libera.* cùm tamen Alphonsus de Castro libr. 14. advers. hæres. tit. Vota alter describat

hæresin

hæresin Lampetianorum, videlicet *quod omnia vota in totum ac simpliciter damnaverint*, id verò à nobis minimè fieri, testis est ipse Bellarminus lib. de Monachis cap. 15.

SECTIO II.
De Concubinatu.

Concubinatus V.T.

555. Concubinatus in genere definitur, quod sit *cohabitatio unius viri cum una muliere citra affectum conjugalem*. Sed accuratè hîc distinguendum inter Concubinatum Veteris Testam. atque eum qui tempore Nov. Test. jure civili & jure Canonico quibusdam videtur permissus, non enim illi sed huic tradita concubinatus definitio competit. Concubinæ Patriarcharum (à quibus Concubinatus nomen accepit) non fuerunt impura scorta, sed veræ ac legitimæ uxores, veruntamen *secundariæ*, quæ affectu quidem maritali sed sine *legalibus instrumentis* privatim ducebantur ac natos ex illis liberos certis legatis contentos esse oportebat hereditate ad uxoris vel uxorum primariarum liberos devolutâ. Probatur hoc 1. *ex nominum permutatione*. Agar Abrahæ ancilla in thorum maritalem cum Saræ uxoris primariæ ac matrisfamilias consensu ab ipso ascita vocatur *uxor* Genes 16. v. 3. *dedit eā Abraham* לְאִשָּׁה *in uxorem*. Cethura post Saræ mortem ab Abrahamo ducta vocatur ejus *uxor* Gen. 25. vers. 1. sed eædem videlicet tàm Agar quàm Cethura ibidem v. 6. vocantur פִּילַגְשִׁים *concubinæ*. Confer 1. Paral. 1. v. 32. Sic Bilha dicitur Jacobi *uxor* Gen. 30. v. 4. *Lea dedit Bilhah ancillam suam ei* לְאִשָּׁה *in uxorem* eadem tamen Genes. 35. v. 22. vocatur פִּילֶגֶשׁ *concubina* Jacobi. Judic. 19. v. 1. & seqq. Levitæ conjunx modò vocatur אִשָּׁה *uxor modo* פִּילֶגֶשׁ *concubina*. Idem de concubinis Davidis ac Salomonis esto judicium, quòd videlicet fuerint veræ ipsorum uxores, sed secundariæ. 2. *ab ipsa appellatione*. Epiphan. libr. 3. tom. 2. cont. hæreses in Compendiaria doctr. veræ Eccles. pag. 457. in Græc. *καλῶς ὁ ἑβραῖος τὴν παλλακίδα ἐφρασε, φήσας αὐτῇ φιλέγεσθαι, φιλεὶ ὁ ἑρμηνεύεται ἥμισυ, ἴσθα γύνη, ἵνα εἴπῃ ἥμισυ γυναικός*. p. 903. in Lat. *Bene interpretatus est Hebræus pellicem, dum ait: Phelegestha. Phelegenim significat uxorem, estha dimidiam, quasi dicat, dimidium uxoris*. Rectiùs פְּלַג אִשָּׁה *divisa uxor* sive *secundaria uxor*. Ab illo פִּילֶגֶשׁ Chal. פִּלַּגְתָּ quidam deducunt Græcum *παλλακὴ* & Latinum pellex, quod plerunque in malam partem accipitur pro ea, quæ se uxorato marito miscet. Sunt qui non improbabiliter statuunt, concubinarum nomen ex eo fuisse secundariis illis uxoribus impositum, quod illæ fuerint ancillæ, cum quibus juxta leges illorum locorum, in quibus Patres vivebant, liberi & ingenui homines non potuerint contrahere matrimonium, perinde ut in jure civili conjunctio hominis liberi cum ancilla non conjugium sed *contubernium* vocatur. 3. *a polygamiæ in V. T. permissione*. Quia enim consuetudine publicâ legis quasi vim habente polygamia in Vet. Test. permissa & juxta quorundam opinionem etiam à Deo approbata, ideò concubinæ illæ Patriarcharum, quas primariis uxoribus superinduxerunt, nequaquam pro scortis vel adulteris sunt habendæ, sed veræ uxores judicandæ. 4. *à Rabinorum testificatione*. Illi enim tradunt, concubinam fuisse dictam, quæ 1. sine כְּתוּבָּה וְקִדּוּשִׁין *sine libello dotis & sponsalibus* fuit ducta. 2. non ut esset materfamiliàs, velut primaria uxor, sed liberos procreandi causâ. 3. unde ipsa primariæ uxori fuit subjecta. 4. ac filii ejus cum filiis primariæ uxoris non acceperunt hereditatem, sed muneribus duntaxat fiunt dotati. 5. non respectu mariti, cum quo conjugaliter visit, sed respectu uxoris primariæ sic fuit appellata. Vid. Sanhedrin cap. 2. fol. 21. R. Dav. Kimhi 2. Sam. 5. v. 14. Hieronym. in Epistola ad Occan. Atque hæc de Patrum in Vet. Testam. concubinis accipienda sunt, quæ enim ab uxoribus ita distinguuntur, ut illud nomen eis penitus derogetur, illæ fuerunt scorta Judic. 8. v. 31.

Concubinatus in jure civili.

556. Jure *civili* sive Romano Concubina dicitur *talis mulier, cum qua matrimonium interdictum non est, quam solius voluptatis & concubitus causâ solutus ita assumit, quod illam unicam & solam concubitus non matrimonij causâ habere velit* l. unic. C. de concubin. vel *quam quis non mariti animo sed consuetudinis tantùm causâ sine stupri tamen crimine ac flagitio domi habet*, unde nec ipsa in mariti familiam transit, nec liberi ex ea suscepti censentur legitimi. Cujus definitionis partes & rationes fusè explicat Hotomann. in comm. ubi sex differentias earum ab uxoribus assignat. Paulus ex Masurio l. 144. de verb. signif. *pellicem* apud antiquos eam scribit habitam, *quæ cum uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine amicam, paulò honestiore concubinam vocant*. (Ubi pellicis nomen latiùs accipitur, alibi verò strictè acceptum à Concubina distinguitur ac significat eam, quæ unà cum legitima uxore habetur, de qua sic scribit Festus: *Pellicem antiqui propriè nominabant, quæ uxorem habenti nubebat, unde Paulus ibidem ex Flacco addit, pellicem nunc vulgò vocari eam, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat: quosdam eam, quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam παλλακὴν* Græci vocant.) In Veteribus inscriptionibus nominatur *Viceconjunx* cùm uxorem imitetur. An cum tali concubina consortium sive Concubinatus jure civili permissus fuerit, variant JCti. De legibus antiquioribus ante Justiniani tempora promulgatis nulla ferè dubitatio esse potest, quin illis Concubinatus fuerit permissus, manifestæ enim sunt Constitutiones Impp. & responsa JCtorum veterum in C. & Dig. tot. tit. de Concubin. quibus ad evitanda majora mala construpationum & adulterii eum non quidem probari, sed tolerari censent. De eo autem disquirunt, an novissimis Justiniani Constitutionibus Concubinatus sit prohibitus? Albericus Gentilis libr. 1. de nuptiis cap. 5. id asserit, pro qua sententia stabilienda quidam adducunt Novell. Justin. 6. c. 1. §. 3. Novell. 123. c. 1. in princ. & c. 12. ubi Episcopis & Clericis concubinatu interdicitur. Sed ex eo, quod Clericis *in specie* concubinæ prohibentur, nequaquam inferri potest, quod Justinianus *in genere* & omnimodè Concubinatum sustulerit, aliàs pari ratione inferri posset, à Justiniano prohibitas esse secundas nuptias, cùm in Episcopum eligi vetet eum, qui viduam in uxorem duxit. Nov. 6. cap. 1. ac quòd ipsius quoque Justiniani Constitutionibus permissus adhuc fuerit concubinatus, haud obscurè colligitur ex Nov. 12. cap. 4. Nov. 18. cap. 5. Nov. 74. Nov. 117. cap. 2. unde meritò cum Dn. D. Mentzero in append. disput. de Matrimonio cap. 4. Marpurg. disput. 15. miramur, *quod legibus illis Episcopi eorum temporum non contradixerint*. Tandem verò Leo Imp. Constantinopolitanus Philosophus dictus Concubi-

cubinatum penitus sustulit Nov. 91. *Non minus ea lex, qua probrosè cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum judicavit, honestatem fusque deq; habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore nostram Rempubl. afficere sinamus, itaq; lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modò religionis verùm etiam Naturæ jure sa secundum divina Christianaque convenientia præcepta prohibemur. Et quidem, sicùm fontem habeas, sobriè inde haurire divino præcepto moneare, quà ratione, cùm puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterùm vita consortem invenire difficile non est.* Nov. 99. *Nihil inter Cælibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias conjugalis vita desiderio teneris? conjugij leges serves necesse est. Displicent matrimonij molestia? Cælebs vivas neque matrimonium adulteres neque falsò cœlibatus nomine culpam prætexas.* Quamvis autem Leonis Constitutiones per se non habeant juris autoritatem, nec vim abrogandi Justinianeas leges obtineant, tamen cum hæc ipsa Leonis constitutio sacris literis, pietati, honestati & bonis moribus magis congrus sit, in Christiana Reipubl. repudiatis veterum constitutionibus meritò observatur.

In jure Canonico. 557. In jure *Canonico* diversa extant de Concubinis decreta. Quædam enim eas in universum videntur prohibere. c. Audite distinct. 34. ex Augustino homil. 49. *Concubinas habere non licet vobis, etsi non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis & ducatis uxores, tantò magis damnatio erit vobis, si volueritis habere uxores & concubinas.* c. Concubinæ 32. quæst. 2. ex Augustino de bon. conjug. cap. 14. *Concubina ad tempus adhibita, nec etiamsi causâ filiorum concumbant, justum faciunt concubinatum suum.* c. Nemo. caus. ead. quæst. 4. ex Ambros. libr. 1. de Abraham. cap. 4. *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro, qua ab uxore debetur castimonia. Quicquid in ea, qua non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterij crimine damnatur. Nulla licet scire mulierem præter uxorem, ideoque conjugij datum est tibi jus, ne in laqueum Diaboli incidas & cum muliere aliena delinquas. Nec hoc solum est adulterium cum aliena peccare conjuge, sed omne quod non habet potestatem.* c. Dicat aliquis. caus. & quæst. iisd. ex Ambros. serm. 65. *Dicat aliquis uxorem non habeo & ideo ancillam mihi associavi. Audi quid dicat Scriptura ad Abrahamum. Ejice ancillam & filium ejus &c. Cur ergo quæritur tale matrimonium, de quo susceptum filium nec successionis possit esse heres nec sanguinis? Nec habere potest hereditatis consortium, qui non habet originis privilegium. Cur itaque quæritur tale contubernium, de quo nati fily non sunt testes matrimonij, sed adulterij. Cur autem hujusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri sunt pudori, non honori. Mulier tertur, si talibus moribus prodita est, ut mereatur consortiū, mereatur & nomē uxoris. Præsta concubinæ tua libertatem & nomen uxoris, ne adulter possis quàm maritus.* Contra v. quædam capitula concubinatum videntur permittere. c. Is qui distinct. 34. ex Concilio Toletano can. 17. *Is qui non habet uxorem & pro uxore habet concubinam, a communione non repellatur, tamen ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubina sit conjunctione contentus.* Rubrica ipso capitulo deterior est. *Is qui non habet uxorem, debet habere concubinam.* Vide decret. cum glosſ. edit. Lugd. in fol. Anno 1510. Editio Parisiensis loco *debet*, habet *liceat*. Vide decret. edit. Parif. in fol. Anno 1507. c. Christiano dist. ead. ex Isidoro: *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem aut certè loco uxoris, si cōjunx deest, concubinam.* c. Solet 32. quæst. 2. ex Augustino de bono conjug. cap. 5. *Solet quæri cum masculus & fœmina nec ille maritus nec illa uxor alterius sibimet non filiorum procreandorum causâ sed pro incontinentia solùm concubitus causâ copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera id faciat, nec illa cum altero, utrum nuptiæ sint vocandæ? & potest quidem non absurdè hoc vocari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit & prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverunt, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant ne nascantur. Cæterum si vel utrumque vel unum horum desit, non invenio, quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam honoribus suis vel facultatibus inveniat, quam in conjugium ducat, animo ipso adulter est, nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista cum qua sic cubat, ut non habeat cum ea maritale consortium.*

558. De his discordantibus juris Pontificii canonibus diversæ ac discrepantes sunt scriptorum sententiæ. 1. Quidam existimant de concubinatu *nihil certi* in jure Canonico esse definitum ac Pontificem Romanum, dum pugnantes ac contrarias juri Canonico inferri passus est sententias, studio noluisse certi quid constituere, cujusmodi contrarietatum exempla plura ex Gratiano afferri posse dicunt. 2. Quidam statuunt canonibus illis, qui concubinatum permittunt, *derogari* illis, qui eum prohibent, ac Pontificem & Clerum Romanum avidissimè arripuisse & approbasse illam concubinatus permissionem, ut scortationem suas juris quadam specie tegere & coacti cœlibatus leges faciliùs tolerare possent, quamvis scirent, antiquioribus melioris notæ Canonibus omnes maris & fœminæ conjunctiones citra jus matrimonii penitus improbari. Illorum sententia valde verisimilis redditur ex eo, quod Gratianus vel quiconque alius, qui multos decreti canones *palea* nomine inscripsit, postquam c. Is qui & c. Christiano dist. 34. in quibus concubinatus permittitur, sine ulla nota pertransiisset, sequentem canonem ex Augustino, qui incipit *Audite*, in quo concubinatus prohibetur, *paleæ* inscriptione notavit, ut innueret, quid amplectendum, quid rejiciendum in hac controversia sibi videretur, quò non injuria etiam illud refertur, quod *cum digamo*, hoc est, cum eo qui successivè duas uxores legitimas habuit, dispensari posse negant, ut ad Sacerdotium evehatur & tamen Pelagius Pontifex c. Fraternitatis dist. 34. ad Diaconatus ordinem provehi permittit eum, qui mortuâ uxore *plures liberos ex ancilla susceperit*, ubi meritò aliquis exclamet cum glossa in c. Is qui distinct. *Luxuria quandoque plus juris habet, quam castitas, quia castitas repelleretur, fornicator verò monimé.* 3. Quidam discordantes illos canones sic conciliant, quod in illis, in quibus concubinatus permittitur non agatur *de vera concubina*, sed de ea uxore, quæ pri- *In jure Canonico.*

vatim ducta sine legalibus instrumentis, quæ etsi revera sit legitima uxor, utpote affectu maritali ducta, tamen propter amissa *dotalia instrumenta* dicatur concubina. Hanc conciliationem approbat Bellarm. de matrim. cap. 11. resp. ad arg. 2. Sed huic conciliationi non multùm tribui potest, quia in verbis canonum diserta ac distincta tùm concubinæ tùm uxoris fit mentio, ac utraq; sibi invicem manifestè opponitur. 4. Quidam igitur censent, eum duntaxat Concubinatum jure Canonico permitti, qui sequentes habeat conditiones additas, 1. *ut consistat inter personas solutas sive cœlibes.* 2. *ut illi non filiorum procreandorum sed pro incontinentia solius concubitus causâ jungantur.* 3. *ut mediante ea fide jungantur, ne ille cum altera, nec illa cum altero idem faciat.* 4. *ut concubina non ad tempus duntaxat, sed usq; ad dies vitæ assumatur.* 5. *ut prolis generationem, quamvis non ea causâ conjuncti sint, nequaquam vitent, nec opere aliquo malo impediant.* Horum requisitorum si vel unum vel plura defuerint, non esse concubinatum sed fornicationem. Eorum, qui sic statuunt, opinionem videtur probare d. c. Solet 32. q. 2. ac talem concubinatum quam proximè accedere ad conjugium *ac speciem quandam occulti matrimonii* esse non injuriâ quis dixerit. 5. Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 8. Concubinatum ut grave peccatum meritò reprehendit, tumq; in universum prohibendo, canones illos juris Pontificii in quibus permittitur, penitus abrogare videtur, sed experientia testatur, concubinas in Papatu esse frequentissimas non tantùm apud sacrificulos in minoribus ordinibus constitutos, sed etiam apud Præsules, Canonicos, Abbates, Episcopos, Cardinales &c. proinde meritò aliquis ipsis objecerit illud Christi Matth. 23. vers. 13. *dicunt & non faciunt.* In gravam. Nat. Germ. Anno 1522. Legato Papæ Norinbergæ oblatis grav. 75. & 91. Imperii Proceres publicè de Concubinariorum frequentia conqueruntur: *In locis plerisq;* (inquiunt) *Episcopi & eorũ Officiales Sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persolvatur pecunia & recepta ab eisdem hoc anno censu publicè cum suis concubinis, pellicibus & & aliis id genus meretricibus illegitime cohabitare, liberosq; procreare sinunt &c. sed & Sacerdotes continentes & qui absq; concubinis degunt, concubinatus censum persolvere cogunt asserentes Episcopum pecuniæ indigum esse, quâ solutâ licere Sacerdotibus ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant.* Campegius referente Schleid. lib. 4. comm. Ann. 24. ad Legatos Argentinenses in Comitiis Augustanis dicebat. *Scire se Episcoperum hunc esse morem, ut acceptâ pecuniâ scortationem suis permittant. Quod verò Sacerdotes fiant mariti, multo gravius esse peccatum, quàm si plurimas domi meretrices alant.* Henricus Cuickius Præsul Ruremundensis scripsit librum, quem vocat Speculum Concubinariorum Sacerdotum, Monachorum & Clericorum edit. Ano. 1599. Colon. in quo hoc peccatum *adeo commune* esse docet, *ut Sacerdotes amplius non pudeat concubinis atque meretricibus suis in congressibus publicis veluti nuptiis atque conviviis eminentiorem locum tanquam honestis matronis vindicare.* In præfat. ejusd. libri fatetur, *paucissimos in Clero Romano ab hoc crimine immunes esse.* Cornel. Agrippa de vanit. scient. capit. 64. *Jam lenones sunt Episcopi & Officiales, qui censum à concubinatu pro Sacerdotibus quotannis excerquent, idque tam palam, ut apud plebem ipsam in proverbium abierit illa eorum concubinaria exactio, quâ dicunt: Habeat vel non habeat, aurum solvat pro concubina. Et habeat, si velit.* Claud. Espenl. lib. 2. de continent. cap. 7. *Pro prætenso puro mundoque cœlibatu successit impurus immundusque concubinatus, ut latere nec præ multitudine queat nec præ impudentia quærat, at hic tolerantia altius radices egit permissit alicubi sub annuo censu Clericis ac Laicis cum suis concubinis cohabitare, quod utinam & falso & immerito extaret inter Gravamina Germaniæ* pag. 176. edit. Paris. Anno 1560. Et posteà: *Adeoq; etiam continentibus si credere dignum est, ad omnem censum persolvendum coactis, quo soluto eis liceret vel continentibus vel incontinentibus esse. O rem execrandam!*

559. A Christianis verò Rebuspublicis hodie meritò exulare jubetur concubinatus, 1. *ob divinum institutum.* Nullum aliud vel ad prolem suscipiendam medium vel ad incontinentiam & scortationem vitandam remedium à DEO vel institutum vel permissum ex sacris literis demonstrari potest, quàm pium & honestum conjugium Genes. 2. v. 24. Matth. 19. v. 6. 1. Cor. 7. v. 2. & 9. Atqui concubinatus non est conjugium, neque enim est *individua vitæ conjunctio consortium divini & humani juris* complectens, neque ex eo suscepti liberi & nominis & bonorum paternorum sunt hæredes. Ergò non est legitimum vel prolis suscipiendæ medium vel scortationis vitandæ remedium. Conscientiam oportet niti certo verbo, aliàs perpetuis dubitationum fluctibus circumgyrata in verticem desperationis tandem abripitur. Jam verò concubinariorum conscientia non potest niti certo Dei verbo, quod concubinatum permissum esse demonstret, ergò perpetuis dubitationum fluctibus circumagitantur. Leges humanæ, Canonicæ vel civiles non poterunt eorum conscientiam reddere tranquillam, cùm non habeant fundamentum in legibus divinis, ac constitutione humanâ Leonis Imperatoris in Orientali Ecclesia fuerint abrogatæ, ut nihil dicam de eo, quod jus Romanum etsi concubinatum certis conditionibus susceptum non penitus ut rem illicitam damnet, obliquè tamē eundem taxet, quia filios ex concubinis susceptos statuit, *non esse in potestate patris, nec patitur eos legitimos ac justos hæredes esse, nisi ex concubina fiat uxor aut Principis autoritas intercedat.* 2. *ob manifestum dictum Apostolicum* Hebr. 13. vers. 4. *Honorabile conjugium inter omnes, scortatores autem & adulteros judicabit Deus.* Est ibi manifesta & immediata oppositio inter conjugium & reliquas omnes extra illud commixtiones, quæ fornicationis & adulterii nomine indigitantur. Jam verò concubinatus non est conjugium. Ergò ad fornicationes erit referendus. 3. *ob scandalum publicum.* Concubinatus absque scandalo & offensione piorum eligi nequit, meritò igitur ab Ecclesia exulare debet Matth. 18. vers. 7. Rom. 14. v. 13. 1. Cor. 9. v. 12. 1. Thess. 5. vers. 22. &c. 4. *ob Concubinatus principium.* Imperatores & Legislatores Ethnici eundem tolerarunt ob frequentiam libidinum inter gentes usitatam, à Christianis igitur meritò repudiandus est, quippe qui sedulò cavere debent, ne vitæ ac morum conformitate Ethnicos exprimant. 5. *ob Christi interdictum.* Quemadmodum à polygamia ac temerariis divortiis Christus Matth. 19. vers. 6. nos revocat ad primam conjugii institutionem: ita quoque à concubinatu, vel in populo DEI vel a-

An in Ecclesia Christiana tolerandus.

pud geotilesrecepto ad leges matrimoniales nos unitè revocasse statuendus est, proinde si vel maximè quædam concubinatus eaempla afferri possint, tamen Christianus animus vocem Christi audire ac sequi debet. *6. ob veterus & puriorus Ecclesia consensum.* Chrysostomus peculiari sermone graviter invehitur in Concubinarios. Lactant. lib. 6. Instit. cap. 23. *Castitatem Deus non modo intra privatos parietes, sed etiam prascripto lectuli terminat, ut cùm quis habet uxorem neq; servam neq; liberam habere insuper velit, sed matrimonio fidem servet* (quæ sententia pellicatui propriè est opposita.)

SECTIO III.
De Divortio.

Divortium.

560. Conjugio vel maaimè adversatur divortium. quod παχυλῶς καὶ ὡς ἐν τύπῳ definiendo est *vinculi conjugalis solutio ac mariti & uxoris separatio.* Cùm enim conjugium tàm ratione primævæ institutionis quàm contrahentium intentionis *individuam vitæ societatem* ac indissolubilem maris & fœminæ conjunctionem contineat, ea eo facilè animadvertitur, divortium quo vitæ societas dividitur & vinculum conjugale dissolvitur, eidem quàm maximè adversari. Complectemur autem doctrinam de divortio juxta usitatam methodum duobus generalibus capitibus. Prius ὀνοματολογίαν, posterius πραγματολογίαν illius explicabit. In ὀνοματολογίᾳ consideranda erit, 1. ἐτυμολογία. 2. ὁμωνυμία. 3. συνωνυμία. Πραγματολογία hoc ordine tractari posset, ut primo loco ponatur *Definitio. 2. Divisio. 3. Causa. Efficiens* est vel *impulsiva* vel *executiva.* Impulsiva est vel *vera* videl. adulterium vel *falsa.* Eaecutiva est *judex ordinarius* negotiorum matrimonialium cognitioni ac decisioni præstitutus. *Materia* sunt maritus & uxor divortium petentes. *Forma* est mutuæ obligationis ac conjunctionis dissolutio. *Finis* duplea est, *proprius* & *communis.* *Proprius* ipsorum coojugum dissolvendorum privatum bonum concernit, ut scilic. parti inoocenti consulatur, ac pars nocens debitâ pœnâ afficiatur. *Communis* dignitatam & honestatem conjugalis ordinis in Christiana Republ. conservandam spectat. 4. *Adjunctum* divortii est modus procedendi, qui in illa dissolutiooe observari consuevit. 5. *Cognatum* est repudium, quod est sponsaliorum dissolutio. 6. *Contraria* sunt tolerantia adulteri vel adulteræ ea aoimi quadam levitate profecta, coactio partis innoccotis ad cohabitationem cum nocente &c. Sed enim cùm 1. definitio sit συμπέρασμα totius nec rectè intelligi possit, nisi tota doctrina priùs fuerit cognita ac proiode ultimo loco tradenda. 2. cùm divisiones illæ, quæ de divortio traduntur, sint potiùs distinctiooes vocis ambiguæ in sua significata ad ὁμωνυμίας explicationem pertinentes, quàm accuratæ divisiones generis in species. 3. cùm multa ex hactenus enumeratis capitibus primo statim intuitu cuivis obvia sint, nec operosiorem explicationem desiderent, ideò πραγματολογίαν ad tria potissimùm capita revocabimus. Primum caponet τὸ ὅτι, *an detur divortium,* hoc est, an conjugii vinculum sit solubile per divortium. Secundum τὸ διότι caponet, *propter quas causas* fieri possit divortium. Tertium τὸ πῶς tractabit, *quis* in divortio *modus* ac *processus* observari debeat.

ARTICULUS I.
ὀνοματολογίας divortii continens.

561. 1. Ἐτυμολογία. Divortium quidam dictum censent à *diversitate mentium*, quia cùm dirimitur matrimonium, pars utraque vel alterutra mentem aliam ac diversam habere intelligitur, quàm priùs habuit, cùm matrimonium contraheret. Sed rectiùs & propinquiùs deducitur à *divertendo*, quia per divortium conjuges invicem divertunt, h.e. in diversas partes eunt. Gajus l. Divortium 2. ff. de divort. *Divortium vel à diversitate mentium dictum est, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt matrimonium.* Paulus l. inter divortium 191. ff. de Verb. Sign. *Divortium ex eo dictum est, quod in diversas partes eunt, qui discedunt.* 2. ὁμωνυμία. 1. Divortii vocula *metaphoricè* accipitur de itineribus seu locis, sic Tacitus dicit: *Arctissime inter Europam Asiamq; divortio Byzantium in extrema Europa Græci posuerunt.* Item *aquarum divortia* dicuntur, quæ aliis sunt divergia, ubi amnis diversus insulam facit. Tertull. lib. de anima mortem definit *anima & corporis divortium.* Hic verò in *propria* significatione de mariti & uaoris separatione accipitur. 2. Divortium vel *generaliter ac latè* accipitur pro separatione non solùm mariti & uaoris sive conjugii contracti, sed etiam sponsi ac sponsæ sive conjugii nondum quidem contracti sed tamen promissi ac pacti. l. Quod Servius de cond. caus. dat. vel *specialiter ac strictè* pro separatione mariti & uaoris sive conjugii jamdum contracti, quâ ratione à repudio, quod est sponsaliorum dissolutio, distinguitur. Paulus d. l. Inter divortium d. Verb. Sign. *Inter divortium & repudium hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest, non rectè autem sponsa divertisse dicitur.* Modestin. l. Inter stuprum 101. §. 1. tit. eod. *Divortium inter virum & uxorem fieri dicitur, repudium vero sponsa remitti videtur, quod & in uxoris personam non absurdè cadit.* Sic ergo repudium esset nomen generale tùm spoosæ tum uaoris dimissionem complectens, divortium verò speciale solius uaoris dimissionem significans. Bellarmin. lib. 1. de matrim. cap. 14. talem divortii ac repudii differentiam introducit, quod *divortium propriè sit solutio matrimonij consummati, quoad thorum & habitationem manente vinculo conjugali; repudium vero solutio etiam quoad vinculum.* Sed hæc distinctio ea Canonistarum lacunis non ex Scripturæ, vel juris civilis, vel probatorum scriptorum fontibus hausta est, ut ea sequentibus apparebit. Beza lib. de rep. & div. in princ. divortium tantùm fieri censet *in matrimonio per copulam carnalem consummato, non autem in matrimonio solo consensu rato*, idque demonstrare conatur ea d. l. Inter stuprum de V.S. Sed ostendimus suo loco, *non concubitum sed consensum facere nuptias,* ideò etiam in conjugio rato verum erit divortium. 3. Divortium specialiter sic dictum accipitur vel *impropriè* pro separatione eorum, ioter quos nunquam fuit verum & consummatum matrimonium, ut si ob inhabilitatem ac impoteotiam naturalem, quæ à principio adfuit, divortium instituitur vel *propriè* pro separatione, eorum ioter quos verum, ratum ac consummatum matrimonium extitit, ut si propter adulterium instituitur separatio. 4. Divortii specialiter ac propriè sic dicti, h.e. ioter eos, qui verè conjuges fuerunt,

Divortii 1. ἐτυμολογία.

2. ὁμωνυμία.

runt, instituti, Canonistæ duas faciunt species. Unam vocant *separationem quoad thorum ac mensam.* Alteram separationem *quoad ipsum vinculum*. Diximus *Canonistas* hanc divortii divisionem introduxisse. Scriptura enim nullum aliud novit divortium quàm quod *vinculi matrimonialis solutionem* complectitur. Idem judicium esto *de jure civili*. Quamvis enim Bellarm. lib. de matrim. cap. 14. §. 1. disputet, *Jurisconsultos etiam, divortii nomen accipere pro dimissione uxoris post matrimonium sive quoad thorum sive quoad vinculum*, idq; ex l. Inter stuprum & l. Inter divortium ff. de V. S. probare conetur, tamen oleum & operam perdere meritò censendus est, cùm ex pumice citiùs aquam, quàm ex adductis legibus distinctionem illam Canonistarum elicere possit. Manifesta sunt verba legis, divortium 3. ff. de Divort. *Divortium non est, nisi verum, quod animo perpetuam constituendi dissensionem fit &c. ideoq; per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, nec divertisse videtur.* Proinde distinctionem divortii inter *separationem quoad vinculum & separationem quoad mensam & thorum* non possumus pro vera & propria divisione generis in species accipere, cum separationem quoad thorum & mensam absq; separatione quoad vinculum verum divortium esse nec ex sacris literis, nec ex fundamentis juris civilis, nec ex recta ratione probari possit, quò respiciens B. Lutherus, cumprimis verò erroneam Pontificiorum opinionem (quod propter adulterium quoad thorum & mensam tantùm, non autem quoad vinculum separatio fieri possit, quodque parti innocenti superstite adhuc nocente aditus ad secunda vota nequaquam concedi debeat) graviter taxans, separationem quoad thorum & mensam vocat *fictam & imaginariam separationem* tom. 5. Jen. Germ. fol. 452. Weil im geistlichen Recht die Ehescheidung gemeiniglich dermassen zugelassen wird / daß sich keines verendern darff / so halten wir solche Scheidung für nichts / ja für ein lauter Gespenst der Seelen / und Gewissen gefehrlich. An verò in quibusdam casibus separatio *quoad thorum & mensam* absque separatione *quoad vinculum* fieri possit, inferiùs dispiciemus.

3. συνωνυμία. 562. 3. *συνωνυμία.* Hebræi divortium vocant כריתות *excidium, abscissionem*, à rad. כרת abscidit, præcidit, amputavit, quia per divortium uxor ex mariti familia quasi exciditur & exterminatur ac datur ei potestas *eundi quò velit ac nubendi cui velit*. Libellus repudii qui in politia Israelitica dabatur in manus ejus, cum qua divortium fiebat, vocatur ספר כריתות *liber excisionis* Deut. 24. v. 1. Targum reddidit גט פטורין *Scheda dimissionum*. LXX. βιβλίον ἀποστασίου *libellus repudii*, Theophylactus in cap. 5. Matth. γραμματεῖον ἀπολυτικόν. In Syriaca paraphrasi N. Test. Matth. 5. vers. 31. vocatur כתבא דיוללא *Scriptura excidii* à rad. דלל *exhaustus, debilitatus, attenuatus fuit*. Matth. 19. vers. 7. כתבא דשובקנא *Scriptum desertionis*. A Rabinis divortium vocatur גירוש ac mulier repudiata vocatur גרושה Levit. 21. v. 7. à rad. גרש *ejecit, excussit, expulit*. Arabes divortium vocant טלקה *dimissionem* à rad. טלק quæ in Hiphil significat *emisit, ejecit, exauctoravit*. item אפתראק à rad. פרק *divisit, dispersit, avulsit, sicut cutis à carne avellitur*. Græcis dicitur ἀποτομαῖον & ἀποστάσιον q. d. *abscissionale*. Item ἀπόλυσις *dissolutio*. Matth. 19. v. 8. ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας. Eodem sensu quo Suetonius dixit, *dimittere uxorem* pro repudiare; divortium cum uxore facere, quâ loquendi formulâ Tullius utitur.

ARTICULUS II.

Πραγματολογίαν divortii explicat.

Membrum 1. de τῷ ὅτι agit, an verum & propriè dictum divortium, in N. T. locum habeat.

1. τὸ ὅτι an detur divortium. 563. Expositâ divortii ὀνοματολογίᾳ transitum facimus ad ejusdem πραγματολογίαν. In ea primo loco occurrit quæstio, de τῷ ὅτι divortii, quam Bellarminus lib. de matrim. cap. 12. *gravem admodum ac difficilem* non immeritò appellat, *An* scil. *verum & propriè dictum divortium inter fideles in N. T. locum habeat*. h. e. an matrimonium fidelium consummatum solubile sit, quoad vinculum. Pontificii negant, sic enim decernit Concilium Tridentinum sess. 24. can. 7. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cùm docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi & utrumq; vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjuge vivente aliud matrimonium contrahere, mœchariq; eum, qui dimissâ adulterâ aliam duxerit & eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.* Alexander III. in c. Ex literis X. de divort. diremto propter adulterium conjugio innocentem si alteram duxerit, *non modo à posteriore uxore separandum, verùm etiam ad priorem uxorem redire compellendum statuit.* Bellarm. 1. de matrim. cap. 16. *Probandum jam nobis est, matrimonii inter fideles contracti & consummati vinculum adeò esse indissolubile, ut nec causâ fornicationis dirimi possit, & ideò vivente priore conjuge nunquam esse licitum ad secundas nuptias aspirare.* Similia occurrunt apud Tapperum tom. 2. art. 18. Nos contrarium statuimus ac propter adulterium matrimonium fidelium consummatum quoad vinculum dissolvi posse asserimus. Antequam verò nostræ sententiæ rationes producamus, status quæstionis rectè constituendus erit. 1. Non est quæstio *de tempore V. T.* in eo enim divortia fuisse licita, Pontificii non negant, sic enim scribit Bellarminus de matrim. cap. 17. *Quæstio est apud Doctores, utrum repudium Judæis concessum, ita ut aliud matrimonium post repudium iniri posset, permissum fuerit ut licitum, an verò ut minus malum. Et quidem sententia communior Lombardi, Bonaventuræ, Richardi, & aliorum id habet, ut illicitum semper fuerit, sed permissum tamen ut impunè fieret, causa majoris mali evitandi. Sed contraria opinio* (quod scilic. per libellum repudii in V. Test. vinculum ipsum fuerit solutum, ac proinde non fuerit peccatum post divortium nubere) *mihi semper probabilissima visa est.* Unde Concilium Tridentinum *ad Evangelicam & Apostolicam doctrinam* unicè provocat ac per eam divortia penitùs in N. Test. sublata esse statuit. Idipsum facilè intelligitur ex falsa illa hypothesi, ex qua opinio illa Pontificiorum, quod in N. Testam. divortium propter adulterium fieri non possit, originem traxit, quæ est, quod matrimonium utpotè *Sacramentum* introducat vinculum indissolubile. Jam verò in N. demum Testam. matrimonium Sacramentum esse cœpisse asserunt. Ergò tantùm de divortio in N. Test. quæstionem institutam esse præsupponunt. 2. Non est quæstio, *de matrimonio*

infi-

infidelium sed fidelium. *Conjugium infidelium solvi posse etiam quoad vinculum, si alter conjugum convertatur ad fidem & alter nolit ei cohabitare sine injuria creatoris*, asserit Bellarminus lib. de matrim. cap. 12. *idq́; extra controversiam esse pronunciat.* Sed quid ea de re statuendum sit, inferius in quæstione de causis divortii dispiciemus, hoc loco tantùm quæstio est, de divortio inter Christianos propter adulterium facto. 3. Non est quæstio *de matrimonio fidelium rato nondum consummato*, an per ingressum in religionem, hoc est, per monasticam professionem, *etiam quoad vinculum* solvi possit, quod affirmant Pontificii, ut constat ex Bellarmino lib. 2. de Monach. cap. 38. & lib. 1. de matrim. c. 13. quâ de re quid statuendum sit, dispiciemus itidem inferius, in sequenti scil. membro de causis divortii, hic tantùm quæstio est de divortio sive solutione matrimonii rati vel consummati propter adulterium instituenda. 4. Non est quæstio de solutione matrimonii consummati quoad thorum & mensam an propter adulterium talis solutio fieri possit, quod Pontificii concedunt, sic enim scribit Bellarminus de matrim. cap. 14. *Sententia Theologorum & totius Ecclesiæ est posse matrimonium consummatum inter fideles solvi quoad thorum & cohabitationem duabus de causis. Primò ex consensu propter majorem atq́; altiorem statum acquirendum, ut si uterq́; conjugum continentiam perpetuam voveat, & ad religionem* (Monasticam) *transeat. Secundò sine consensu, ob crimen idq́; triplex: Primum est adulterium alterius conjugis, deinde si alter conjugum à fide Catholica recedat, deniq́; si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi.* Quid de hisce causis statuendum sit, ex sequentibus apparebit, hoc loco tantùm quæstio est de solutione matrimonii quoad vinculum propter adulterium instituenda. 5. Non est quæstio *de adulterio incestuoso*, in eo enim licitum esse parti innocenti aliam ducere, Canonistæ tradunt, ut suo loco videbimus, sed in genere de quolibet adulterio etiam sine incestu, an propter illud divortium sive solutio quoad vinculum fieri possit.

Affirmativa probatur 1. Ex manifestis Scripturæ dictis 1. Christi Matth. 5. v. 32. & cap. 19. v. 9.

564. Hisce de vero quæstionis statu præmissis producimus argumentorum nostrorum classes, quarum prima & præcipua constat *ex manifestis Scripturæ dictis*. Altera *ex rationum momentis*. Tertia *ex Conciliorum decretis*. Quarta *ex Imperatorum rescriptis*. Quinta *ex Patrum sententiis*. Sexta *ex ipsorum adversariorum suffragiis*. Dicta Scripturæ suppetunt duplicia, Quædam sunt ipsius *Salvatoris nostri Iesu Christi*, quædam verò *D. Apostoli Pauli*. Dicta Christi hæc sunt, Matth. 5. v. 32. *Ego dico vobis, quod omnis qui dimiserit uxorem suam παρεκτὸς λόγου πορνείας exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Matth. 19. v. 9. *Dico vobis, quicunq; dimiserit uxorem suam, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur*. In hisce Christi dictis, quæ per insignem Sophisticam Pontificii pro suæ sententiæ confirmatione adducere non verentur, rectè intelligendis & explicandis in genere quinq; membra notari jubet D. Mentzer. tom. 4. Disp. Marp. disp. 15. th. 99. & seqq. 1. particulas illas παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ quæ à Christo inseruntur, esse *exclusivas*, ut constat ex 1. Sam. 20. v. 39. cap. 21. v. 9. 1. Reg. 3. v. 18. cap. 12. v. 20. Pf. 17. v. 34. (ubi pro παρεκτὸς, in Græca versione habetur πάρεξ) Act. 26. v. 29. Matth. 11. v. 26. cap. 12. v. 4. c. 17. v. 8. & 21. c. 21. v. 9. & ex aliis Scripturæ locis, ex quo consequens est ipsam etiam Christi sententiam *exclusivè* accipiendam esse hoc sensu. Quicunq; præter ullam aliam causam quàm adulterium dimittit uxorem suam sive ab uxore sua divortium facit, & aliam ducit, mœchatur, nequaquam verò pro particulis *comparativis* sive comparationis haberi possunt, quasi minus peccatum sit dimittere uxorem propter fornicationem & aliam ducere, majus verò sine fornicationis causa eandem dimittere, & aliam ducere, de ea enim peccatorum comparatione h. l. agere, Christo ne in mentem quidem venit. Neqoe enim proposita erat quæstio, utrum ex *illegitimis* divortiis gravius sit peccatum, sed quæstio erat de causis divortii *legitimis*. Pharisæi existimabant quamvis causam sufficere, sed Christus respondet, solam fornicationis causam vinculum matrimonii solvere, ut adultera dimitti & alia duci possit. 2. exceptionem illam de πορνείᾳ sive λόγου πορνείας ἀπὸ κοινοῦ in sequenti etiam membro *repetendam* & ad totam Christi sententiam referendam esse hoc modo: Qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, ille tum ipse mœchatur, tum etiam dimissam uxorem mœchari facit, & qui duxerit dimissam scil. extra fornicationis causam, mœchatur, videl. ducendo alterius uxorem. 3. Exceptionis istius vim esse eam, ut si *causâ fornicationis* uxor dimittatur, h. e. divortium instituatur, non possit dici maritus mœchari, si aliam duxerit, id enim firmissimè probat argumentum ductum *à contrariis immediatis*, quorum Natura hæc est, ut quod de uno affirmatur, de altero negandum sit & vice versa, quod de uno negatur, de altero sit affirmandum. 4. fundamentum hujus explicationis, quâ excipitur causa adulterii à generali prohibitione divortii, *ex collatione aliorum Scripturæ dictorum & ex ipsa Natura adulterii* demonstrari posse. Conjuges ex primæva Dei institutione sunt *una caro* Gen. 2 v. 24. Matth. 19. v. 6. sed uxor, quæ fornicatur, fit una caro cum adultero, & maritus qui fornicatur, fit una caro cum scorto 1. Cor. 6. v. 16. Ergo non ampliùs manet vinculum conjugalis unitatis, sed nefariè per adulterium disrumpitur, & per conseq. adultera potest repudiari. 5. locum Marc. 10. v. 11. & Luc. 16. v. 18. (in quo exceptio fornicationis non habetur adjecta) supplendum esse ex Matthæo, quia juxta vulgatum canonem *pauciora exponi debent secundùm plura, & regula generalis per exceptionem alibi traditam est limitanda.* De loco Matth. 5. v. 32. in specie notandum, Christum suam doctrinam, (quod adulterium committatur per repudium quodcunq; nisi fiat causâ stupri) opponere non legi divinæ, sed corruptelis Pharisaicis perinde ut in explicatione quinti præcepti fecerat. Quia enim Moses lege suâ forensi permiserat repudium, jubens repudiatæ dare libellum repudii, ideò Pharisæi in quocunque repudii casu talem formam libelli introduxerant ac receperant, ut maritus uxori à se repudiatæ concederet licentiam & potestatem, *ut duci posset à quocunq; viro, nemine prohibente.* Sed Christus ostendit, non ex legibus forensibus, sed ex lege morali, & in hac quæstione *ex prima conjugii institutione* petendum esse judicium, quid in foro cōscientiæ ac coram Dei judicio licitum sit vel illicitum, proinde nequaquā ita inferri posse. Lex Mosaica forensis permittit libellū repudii, ergo coram Deo non peccat, sed rectè

facit,

facit, qui quacunque de causa uxorem dimittit, & potestatem alteri nubendi eidem concedit, quia institutio conjugii ostendit esse copulam indissolubilem, interim in illa ipsa generali prohibitione temerarii divortii excipit Christus *causam fornicationis*, nimirum quia illa directè pugnat cum Natura conjugii ac contra substantialia matrimonii, ideoque vinculum conjugii solvit. De loco Matth. 19. v. 9. *in specie* notandum, Pharisæos quæstionem Christo proponere de vero divortio, h. e. solutione matrimonii quoad vinculum, an quacunque de causa illud sit licitum vers. 3. Christus responsionem petit ex prima conjugii institutione, quæ ostendit copulam esse indissolubilem. Conjuges sunt *una caro*. Ergo pars una non debet dimittere alteram. v. 4. 5. 6. Pharisæi ἐνςάσιν depromunt ex lege Mosaica Deut. 24. v. 1. *Moses mandavit dare libellum repudii*, v. 7. respondet Christus propter σκληροκαρδίαν cordis populo Judaico à Mose id fuisse concessum, non autem ex prima conjugii institutione deductum, v. 8. ac tandem v. 9. plene, integrè ac perspicuè ad quæstionem à Pharisæis sibi propositam respondet, quod non liceat uxorem dimittere nisi ob fornicationem. Sic ergo Pharisæi in sua quæstione ponunt *definitum*, Christus in responsione subjungit *definitionem* divortii, quod sit *dimittere uxorem & aliam ducere*. Ex quibus omnibus sic colligimus: Quam causam Christus ipse tanquam primus autor institutionis conjugii ac optimus ejusdem interpres à generali prohibitione divortii excepit, propter eam divortium propriè dictum esse licitum meritò judicatur. Sed causam adulterii Christus ipse duobus in locis & quidem diversis temporibus, quando ex professo materiam hanc in concionibus suis tractavit, à generali prohibitione divortii excepit, ut Matthæus αὐτήκοος testis confirmat. Ergo propter causam adulterii divortium propriè dictum meritò judicari debet licitum. Assumtum confirmatur ex ipsis Christi verbis Matth 5. v. 32. cap. 19. v. 9. *Qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, & duxerit aliam, mœchatur*. Ergo qui propter fornicationis causam uxorem dimittit & aliam ducit, non mœchatur.

Exceptiones Bellarmini contra locum Matth. 5. v. 19.

565. Videamus Bellarmini Sophisticas detorsiones, quibus loco huic clarissimo nebulas inferre conatur lib. 1. de matrim. cap. 17. profert varias exceptiones, quæ sententiam ipsius magis suspectam reddunt, quam probatam, ut n. JCti dicunt, *cui multipliciter respondetur, illi non semel bene respondetur. Verba Matthæi* (inquit) *nisi ob fornicationem, possunt accipi vel exceptive vel negative. 1. Si accipiantur exceptivè, respondendum est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, sed solum quoad thorum, quando concedit dimissionem in causa fornicationis.* Resp. 1. dimissio quoad thorum tantùm non est verum divortium, sed duntaxat divortii spectrum ac divortium imaginarium. Erasmus in annot. cap. 19. Matth. p. 62. *Ambrosius exponens Epistolam ad Corinthios priorem tribuit marito jus repudiandi, neq; secus sentit Origenes, unde coacti sumus aliud quoddam divortii genus inducere, quod ita dirimat consuetudinem domesticam, ut nihilo secius maneat conjugii vinculum, quod quidem divortii genus nomen duntaxat divortii habet, cùm a nobis sit repertum, de hoc non percontatos Iudæos per se liquet, quibus prorsus erat incognitum.* Idem in 1. Cor. 7. p. 329. *Quod nos interpretamur divortium, cùm dirimitur domestica consuetudo manente conjugii vinculo, quis unquam veterum vel Theologorum vel Iurisconsultorum appellavit divortium.* 2. *dimissio quoad thorum tantùm*, manente integro conjugali vinculo Judæis fuit penitus ignota, unde Bellarm. ipse in resp. ad object. 14. septem argumentis probat, *per libellum repudii ipsum conjugii vinculum apud Iudæos fuisse solutum, ita ut post repudium permissum fuerit novum matrimonium non solùm ut minùs malum, sed etiam ut licitum.* In forma libelli repudii, quæ adhuc hodiè Judæis usitata est, expressè ponitur hæc clausula: *Concedo ei licentiam & potestatem, ut pro libitu suo vadat, quo voluerit, ducique possit ab omni viro, nec eam quisq; prohibere præsumat.* Ecquis igitur sibi persuaderi poterit, Christum de divortio cum Judæis loquentem, aliud divortii genus intellexisse quàm apud illos erat usitatum? 3. De quo divortio interrogarunt Pharisæi Matth. 19. v. 3. de eodem etiam Christus respondit, aliàs ipsi quæsivissent de aliis, ac Christus ipsis respondisset de cœpis, quod de illa cœlestia Patris sapientia cogitare absurdum. Atqui Pharisæi interrogarunt de divortio quoad vinculum. Non erant illi soliciti de dissolutione quoad thorum, sed quæstionem movebant de solutione quoad vinculum, quæ in populo Israelitico erat usitata. Ergò. 4. De quo divortio loquitur lex Mosaica Deut. 24. v. 1. de eodem intelligenda sunt verba Christi Matth. 5. v. 32. Ratio est, quia Christus hæc verba opponit doctrinæ Pharisæorum, quam ex lege Mosaica de libello repudii ipsi colligebant. Jam verò lex Mosaica loquitur de tali divortio, quod est verè & propriè sic dictum divortium, quo ipsum conjugii vinculum solvitur. Patet hoc ex ipsis verbis illius legis v. 2. *cùm egressa* (repudiata) *alterum maritum duxerit*, v. 3. *& ille quoq; oderit eam, dederitq; ei libellum repudii & dimiserit de domo sua vel certè mortuus fuerit*, v. 4. *non poterit prior maritus recipere eam in uxorem*, ex quibus verbis manifestè colligitur, legem illam non punire nuptias repudiatarum cum aliis viris, quod si illæ nuptiæ cum repudiata fuissent pro adulteriis habitæ, lex tolerasset publica & continua adulteria. Præterea lex prohibet, ne repudiata post mortem secundi mariti à priore in thorum recipiatur, Jer. 3. v. 1. *Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eum ultra?* at si per repudium non fuisset solutum conjugii vinculum, non fuisset peccatum, nec prohibendum, repudiatam à priore marito repeti. Levit. 21. v. 14. Ezech. 44. vers. 22. prohibetur Sacerdos ducere repudiatam. At nisi aliis licitum fuisset per legem forensem Mosaicam ducere repudiatam, frustra specialiter id prohiberetur Sacerdoti.

566. Prævidit Bellarminus hæc argumenta pro nostra explicatione adduci posse, ideò 2. excipit, *Pharisæos quidem interrogasse de dimissione quoad vinculum, Christum verò de eadem non respondisse.* Hinc v. perquam absurdum est, de alia re Pharisæos interrogare, de alia Christum respondere! quomodo igitur probat Bellarminus suum somnium? *cum*, inquit, *in dimissione perfecta quoad vinculum duo contineantur dimissio unius & potestas ducendi aliam, Dominus hæc duo separavit, ac unum quidem concessit, dimissionem videl. cum restrictione ad causam fornicationis, alterum verò omnino sustulit, & hæc est causa, cur ferè semper Dominus illa duo distinctè posuerit. Quicunque dimiserit & aliam duxerit, ut nimirum explicaret repudium in lege permissum, et partim approbaret, partim improbaret.* Bz. r.

de

de tota repudii lege, quæ non solùm dimissionem unius, sed etiam potestatem ducendi aliam complectitur, est ibi disputatio, de tota repudii lege quærunt Pharisæi, de tota Christus ipsis respondet, aliàs responsio fuisset ἀπροσδιόνυσος. Clem. Alex. lib. 3. stromat. scribit, *hoc fuisse quod rogantes scire volebant, si liceret aliam ducere*. 2. Quamvis in verbis Christi *exceptio causam fornicationis* exprimens subjungatur tantùm *dimissioni*, tamen de ea sola non est intelligenda, quasi scil. his Christi verbis tantummodo potestas dimittendi adulteram marito data fuerit, non autem aliam ducendi. Nam illa ipsa dimissio apud Judæos includebat potestatem transeundi ad alias nuptias, distinguitur quidem dimissio adulteræ à ductione uxoris novæ, non autem separatur, quasi sc. illam tantùm, non autem hanc Christus concedat, neq; enim quæ *distinctè* proponuntur pro *separatis* penitus sunt habenda. Ideo verò exceptio causam fornicationis exprimens nominatim dimissioni subjicitur, quia propter fornicationem sive adulterium uxor dimittitur, nec tàm propter adulterium dimissæ, quàm propter dimissionem adulteræ alia justè ducitur, quia justa dimissio potestatem continet transeundi ad alias nuptias. Quin & adulterium injustam dimissionem sequens, non tam committitur propter prioris conjugis dimissionem, quàm alterius ac novæ conjugis ductionem. 3. Invertimus igitur Bellarmini ἐν(?)στασιν. Christus à generali divortii prohibitione casum fornicationis excipiens utrumq; exprimit, unius, scil. adulteræ, dimissionem & alterius uxoris acceptionem, ergo reipsâ docet propter fornicationem ita licere adulteram dimittere, ut liceat aliam ducere. Matth. 19. v. 9. *Qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur*. Marc. 10. v. 11. *Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit* (subintellige ex Matthæo, cujus epitomator est Marcus *exceptâ fornicationis causâ*) *adulterium committit super eam*. Luc. 16. v. 18. *Omnis qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit* (subintellige itidem ex Matthæo, post quem Lucas scripsit, *exceptâ fornicationis causâ*) *mœchatur*. Ergò à contrario sensu qui ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, non mœchatur. 4. quod Bellarminus addit, *Christum omnino sustulisse potestatem ducendi aliam, etsi concesserit potestatem dimittendi uxorem propter causam fornicationis*, illud pugnat cum ipsis Canonistis, qui concedunt personæ innocenti adulteram dimittenti secundas nuptias, si adulterium fuerit *incestuosum*. c. Quod proposuisti. c. Concubuisti. c. Quædam cum fratre 32. q. 7. 5. Quod Christus repudia illa vulgaria *partim improbaverit, partim approbaverit*, h. e. quod dimissionem quidem approbaverit, sed alterius acceptionem improbaverit, illud falsum esse manifestè constat ex Matth. 19. v. 8. *Ad duritiam cordis vestri Moses permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic*.

567. 3. Ad argumentum ex contrario sensu ductum Bellarm. sic excipit, *Si exponamus verba Domini, hoc modo: Qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur, h. e. mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, & mœchatur aliam ducendo, quia propriè adulterium committit, atq; ita bis mœchatur, tunc à contrario sensu inferendum est. Ergò qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non mœchatur bis, sed tantùm semel, id est, non mœchatur dimittendo, sed solùm aliam accipiendo & hoc est verissimum. Si accipiamus alteram expositionem, quæ talis est: Quicunq; dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, h. e. quod non licet nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur, à contrario sensu non potest inferri, nisi hoc. Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solùm mœchatur aliam ducendo*. Resp. 1. eligat verò Bellarminus certam & constantem aliquam textus expositionem, cui insistere velit, coacervatio illa diversarum expositionum est inconstantis & vagabundi animi indicium. 2. prior expositio non est conformis verbis Christi. Christus enim non dicit, quod eum dicere Bellarminus fingit, *Qui dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur*, sed Matt. 5. v. 32. dicit: *Qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eam, mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur*. Matth. 19. v. 9. dicit: *Qui dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur*. Nihil hic habetur de duplici repetitione mœchias, sed absolutè & simpliciter pronunciat Christus, eum qui exceptâ fornicationis causâ uxorem dimittit & aliam ducit, mœchari. Ex una propositione Christi Bellarm. facit geminam, & quæ in subjecto Christus conjungit, ipse audacter in duas propositiones divellit. 3. quomodo in ipsa dimissione Bellarm. mœchiam statuere potest, cùm cap. 12. præced. §. 8. disputet, *quod liceat dimittere uxorem infidelem, etiamsi illa velit cohabitare*? Atqui si hic est sensus verborum Christi, *quæ extra causam fornicationis uxorem dimittit, mœchatur, h. e. autor est illi ut mœchetur*, utiq; non licebit uxorem infidelem extra causam fornicationis dimittere, aliàs enim datur ipsi occasio mœchiæ & sic etiam is, qui infidelem dimittit, mœchatur. 4. in consequente plus infert Bellarminus, quàm est in antecedente convertendo. Illud enim duntaxat sequitur, eum non bis peccare. Si inferre velis, *ergo eum semel peccare*, negabitur illatio, quia potest nullo modo peccare, quod est verissimum. Qui enim propter fornicationem uxorem dimittit & aliam ducit, nec bis nec semel, sed nullo planè modo peccat, quia per adulterium prioris conjugii vinculum fuit solutum, & quia dimissio in causâ divortii dat potestatem aliud matrimonium contrahendi. 5. Posterior expositio si rectè accipiatur, nobis non adversatur. Illa ipsa enim dimissio, quâ propter fornicationem Christus concedit, jus novi matrimonii includit, ut in victis argumentis ostendimus superiùs. Divortium apud Judæos dabat potestatem dimittendi conjugem priorem & aliam ducendi. Jam verò propter adulterium Christus concedit divortium. Ergò propter adulterium concedit potestatem priorem conjugem dimittendi & aliam ducendi. Per adulterium solvitur ipsum conjugii vinculum, quia solvitur carnis unitas, nefariè rumpitur conjugalis fides, & peccatur contra ipsa matrimonii substantialia. Ergo qui post divortium propter adulterium factum ducit aliam, tàm non peccat, quàm qui secundas contrahit nuptias priore matrimonii vinculo per mortem soluto. 6. Cadaver igitur consequentiæ est, quando Bellarminus sic concludit: *Qui dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, h. e. quod non licet nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. Ergò qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solùm mœchatur aliam ducendo*. Sic enim inferri debebat. Ergò qui propter fornicationem dimittit uxorem & aliam

liam ducit, non mœchatur, non peccat dimittendo, nec aliam ducendo, quia particula exceptiva non ad unum duntaxat membrum, videl. ad dimissionem, sed ad utrumq; membrum pertinet, ut constat ex ipsa Pharisæorum quæstione, in qua intelligitur non nuda dimissio, sed cum potestate ducendi aliam conjuncta.

568. Atque hæc de prima Bellarmini explicatione, quâ Christi verba *exceptivè* intelliguntur, dicta sint: examinemus etiam alteram, quâ verba Christi *negativè* accipi posse pugnat. *Si cum Augustino* (inquit) *accipiamus illa verba, nisi ob fornicationem non exceptivè sed negativè, tunc admittimus, Christum loqui de dimissione, quoad vinculum, sed negamus concedi istam dimissionem in causa fornicationis, quia illud, nisi ob fornicationem, non est exceptio, sed negatio. Negat Dominus licitam esse talem dimissionem sine causa fornicationis, sed non dicit esse licitam, si adsit causa fornicationis.* Resp. 1. hæc explicatio posterior repugnat priori. Si enim loquitur Christus de dimissione tantùm *quoad thorum* (quod in priore explicatione evincere voluit Bellarminus) falsum erit eum loqui de dimissione non tantùm *quoad thorum*, sed etiam *quoad vinculum*. Si verborum Christi hic est sensus, quod liceat propter fornicationem dimittere uxorem, non tamen aliam ducere, (quod in priore explicatione evincere voluit Bellarminus) falsum erit, Christum non dicere, quod sit licita dimissio, si adsit causa fornicationis. *Quo teneam vultum mutantem hunc Protea nodo?* Apage scepticam illam Theologiam & multiformem ac versatilem Scripturæ detorsionem. Ne terrenus quidem Princeps æquo ferret animo diploma suum non *diversis* tantùm, sed etiam *adversis* sibique contrariis expositionibus torqueri & nos putabimus summum illum Monarcham proterviam illam relicturum impunitam, quâ decreta Ipsius tàm variis sibiq; contrariis expositionibus discerpuntur? 2. Vulgata Latina versio particulas παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ disertè exposuit *exceptive*. Matth. 5. v. 32. *Qui dimiserit uxorem exceptâ fornicationis causâ &c.* Matth. 19. v. 9. *Quicunq; dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem &c.* Caveat igitur sibi Bellarminus à fulmine anathematis, quod Concilium Tridentinum vibrat in eos, qui quovis prætextu Latinam versionem deserunt. 3. Vocabula Græca παρεκτὸς εἰ μὴ, manifestè notant *exceptionem*, ut innumeris confirmari potest exemplis. 4. ac nisi Christus causam fornicationis à generali divortiorum prohibitione voluisset exceptam, cur ejus mentionem facere voluisset, cùm de ea à Pharisæis non fuerit interrogatus? Si in causa adulterii non constituitur quædam limitatio & exceptio, non fuisset opus quidquam de ea admiscere. 5. Illud ipsum manifestè colligitur ex occasione, quæ Christo fuit data, ut doctrinam de divortio proponeret. Quærunt Pharisæi, *an liceat homini dimittere uxorem κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, quacunq; de causa.* Matth. 19. v. 3. respondet Christus, *qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur.* v. 9. quid hoc aliud est, quàm non licet dimittere uxorem quacunque de causa, sed tantùm propter certam aliquam causam, videlic. propter causam adulterii? Si Christus absolutè ac simpliciter negare voluisset, ex ulla causa licitum esse divortium, verba quæstionis in suo responso repetivisset: *Qui dimiserit uxorem suam κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, & aliam duxerit, mœchatur.* Certe cum de omnibus causis fuerit Dominus interrogatus, ac de reliquis omnibus negaverit, de hac sola adulterii causâ ita pronunciârit, ut nolit eam in reliquarum censuæ classe contineri; eo ipso de hac causa contrarium affirmasse meritò judicatur. 6. Perquam absurdum est, quod Bellarminus scribit, *Dominum quidem negare, licitam esse dimissionem sine causa fornicationis, sed non dicere esse licitam, si adsit causa fornicationis.* Turpissima enim hæc est principii petitio, quam ipse sonus verborum Christi fortissimè refellit. Quia enim Dominus negat licitam esse dimissionem sine causa fornicationis eo ipso docet licitam esse, si adsit causa fornicationis. Perinde ac si inferam, Scriptura negat licitum esse parentum odium extra illum casum, quando præcipiunt contraria mandato Patris cœlestis. Ergò si quando talis casus contingit, licitum est parentes odisse, h. e. posthabere. Hanc illationem firmam esse, non poterit negare Bellarminus, cur ergo priorem labefactare nititur, quæ eidem per omnia congruit. 7. Si Christus concessit dimissionem restrictam *ad fornicationis causam*, ut Bellarm. cap. 17. obj. 1. agnoscit, utiq; exceptio illa non est negativa sed affirmativa.

569. Regerit Bellarminus. 1. *Argumentum à contrario sensu non concludit, nisi rectè accipiantur contraria. Iam verò cùm dicimus negativè: Quicunq; sine causa fornicationis, dimissâ uxore aliam ducit, mœchatur, non rectè infertur, ergo qui propter fornicationem uxore dimissâ aliam ducit, non mœchatur, sed tantum inferri potest, ergo minus graviter mœchatur. Nam qui sine causa fornicationis uxore dimissâ aliam ducit, non ideo mœchatur, quia sine tali causa aliam ducit, sed quia aliam ducit. Quod autem ea causa absit, non facit eum mœchari, sed facit eum mœchari cum injuria prioris conjugis, & idcircò qui propter fornicationem dimissa uxore priore aliam ducit, mœchatur quidem, sed minus graviter, quia sine injuria prioris conjugis.* Resp. Christus non loquitur *comparativè* sed *exceptivè*, ut evidentibus argumentis fuit comprobatum. Propter vim igitur particulæ exclusivæ, quæ ponit in uno, quod negat in altero. (*Exceptio ponit contrarium in casu excepto*, dicunt JCti) & propter Naturam limitationis, quæ à generali regula certum casum eximit, firmissima est consequentia: *Qui dimittit uxorem exceptâ fornicationis causâ, & aliam ducit, mœchatur.* Ergò qui propter fornicationem uxorem dimittit & aliam ducit, non mœchatur. Urgemus nostrum argumentum: Si causa adulterii esset in eodem ordine cum reliquis causis, propter quas non est licitum divortium; cur illam Christus addidisset? 2. *Quemadmodum ex verbis* Jacobi cap. 4. *Scienti bonum, & non facienti peccatum est illi, non licet à contrario sensu inferre, ergò ignoranti bonum & non facienti, peccatum non est illi, nam sunt etiam peccata ignorantiæ; sed inferri debet. Ergo ignoranti bonum & non facienti minus peccatum est, quàm si sciens peccasset, & quemadmodum si quis diceret: Qui nisi ob inopiam furatur, peccat, non posset inde inferri. Ergo qui ob inopiam furatur, non peccat, sed ergò qui ob inopiam furatur, minùs peccat, nisi forte esset extrema necessitas, quia tunc non modo non peccatum, sed nec furtum appellandum esset: ita quoque in præsenti quæstione rem se habere* Bellarminus innuit. Respons. est maxima diversitas inter propositionem Christi & Jacobi. Christi propositio expressè habet additam exclusivam: *Qui uxorem dimiserit, exceptâ fornicationis causa, mœchatur.* Jacobi propositio non

non habet exclusivam Jac. 4. v. 17. *Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est.* Indefinita hæc est, non autem *exceptiva* vel *exclusiva*, non enim additur, *soli* scienti bonum & non facienti, est peccatum, ἀπροσδιονύσως igitur propositio Christi cum ea confertur. Illud verò probamus & acceptamus, quod Bellarm. propositionem Christi confert cum ea: *Qui nisi ob inopiam furatur, peccat.* Ut enim à contrario sensu rectè ex hac propositione infertur, ergò qui ob inopiam furatur, non peccat, ita quoque idem judicium esse debet de propositione Christi: *Qui nisi ob fornicationem dimittit uxorem, mœchatur.* Ergò qui ob fornicationem eam dimittit, non mœchatur. Negat quidem Bellarminus propositionem illam, Qui nisi ob inopiam furatur, peccat, esse exclusivam, sed redarguit eum usus communis, *quem penes arbitrium est & vis & norma loquendi.* (Accuratè autem nota non hîc agi de propositionis illius *veritate* vel *falsitate*, sed tantùm de ejus *quantitate*, an sit exclusiva, an verò minimè, ubi sonorâ voce affirmamus prius.) 3. *Particulæ παρεκτὸς & εἰ μὴ sæpe quidem accipiuntur exceptivè, sed tamen possunt etiam aliter accipi.* Apoc. 9. *Præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neq; omne viride, neq; omnem arborem, nisi tantùm homines, qui habent signum Dei in frontibus. Illud nisi, Græcè εἰ μὴ, non potest exceptivè accipi, sed adversativè, nisi quis velit homines inter arbores connumerare.* Et cap. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ, non potest particula εἰ μὴ exceptivè accipi, nam sensus esset, aliquos coinquinatos intraturos in regnum Dei.* Resp. illa ipsa exempla Bellarm. adversantur, manifestè enim in illis vis exceptionis elucet, siquidem sensus est, quod tantùm illi homines læsi sint, qui non habuerunt signum Dei in frontibus suis, ac quod tantùm illi intrabunt in Hierosolymam cœlestem, qui scripti sunt in libro vitæ. Adde quod Bellarmini probatio sit imperfecta, tantùm enim de particula εἰ μὴ exempla affert, quod *adversativè* accipiatur, non autem de particula παρεκτὸς, quæ perpetuò notat *exceptionem.* Præterea quando particula *nisi* כִּי־אִם εἰ μὴ adversativè usurpatur, tùm in præcedenti membro semper ponitur negativa, cui illa ex adverso correspondet 2. Reg. 5. v. 17. Luc. 4. v. 24. Joh. 5. vers. 19. &c. sed in verbis Christi non præcedit negatio, sed affirmatio. *Qui dimiserit uxorem &c.* quæ non permittit ut adversativè duntaxat explicetur. Ac si vel maximè afferri possent quædam exempla, in quibus particulæ παρεκτὸς & εἰ μὴ non ponerentur exceptivè, illud tamen nostræ sententiæ nihil quicquam præjudicaret, neq; enim quæstio est, quomodo alibi hæ particulæ usurpentur, sed quo sensu in hoc loco accipi debeant, quod enim *exceptivè* hoc loco usurpentur, ex Pharisæorum quæstione & Christi responsione ὀφθαλμοφανῶς elucescit. Revocamus igitur Bellarm. *ad vulgatæ versionis* autoritatem, quam Concil. Trident. pronunciavit authenticam. 4. *Etiamsi particula παρεκτὸς accipiatur exceptivè, tamen potest esse exceptio negativa. Potest enim excipi causa fornicationis duplici sensu, vel quia cùm ea causa adest, non est adulterium aliam ducere, & hæc est exceptio affirmativa, vel quia de ea causa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium nec ne, & hæc est exceptio negativa.* Resp. exceptio illa negativa est figmentum Bellarmini ac verbis Christi ineptum planè affingit sensum. Si enim Christus de adulterio nihil voluisset definire, cur in generali regula, quâ divortia prohibet, illius causam excepisset? Nec quæstio erat de adulterii excusatione, sed de matrimonii propter adulterium dissolutione. Fingat ac pingat Bellarminus quicquid velit, non poterit clarissimam verborum Christi lucem extinguere. Quidam ergò eò tandem confugiunt, *quod Christus hanc quæstionem domi discipulis suis apertiùs ac magis fidenter exposuerit.* Atqui illis quæ scripta sunt, contenti esse debemus; quæ domi iterum à Christo dicta repetit Marcus, ea in disputatione cum Pharisæis clarissimè exposita commemorat Matthæus.

570. 2. Dictû Apost. ex quo nostrâ confirmamus sententiam, proponitur 1. Cor. 7. vers. 10. *Iis, qui* 2. Pauli 1. Cor. 7.
matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, vers. 11. *quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, & vir uxorem non dimittat.* vers. 13. *Et si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum &c.* vers. 15 *quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Quemadmodum Christi dictum Pontificii pervertunt, ut ad suam opinionem illud detorquere possint, ita quoq; Apostoli dictum pro se facere arbitrantur. Notanda igitur sunt membra sequentia: 1. Scopus Apostoli est coercere levitatem in divortiis quacunque ea causa temerè institutis tùm Judæis tum gentibus eo tempore usitatam, ideò ex primæva conjugii institutione à Christo repetita ostendit, conjugium esse vinculum indissolubile (extra scil. fornicationis causam, hanc enim limitationem ibidem Christus addit in illo ipso loco, quem Apostolus respicit) atque ex hoc principio hasce deducit regulas: *Uxor à viro non discedat*, v. 10. *Vir uxorem non dimittat*, v. 11. *Discedens à viro uxor aut maneat innupta, aut viro reconcilietur* v. 11. Idem ad virum accommodari posse ac debere, patet ex regula præcedente. Vir dimittens uxorem, aut abstineat à matrimonio, aut dimissam recipiat. Ratio est, quia vinculum conjugii non solvitur nisi per solum adulterium. Ergò quæcunq; incidere possint causæ, propter quas conjuges invicem discedant, tamen nisi adsit adulterium ipsi conjugali unitati è diametro oppositum, propter nullam earum debet utriq; vel alterutri dari potestas novum matrimonium ineundi. Ex eodem principio etiam hanc regulam deducit, quod conjux fidelis ne quidem ab infideli discedere debeat, quamdiu scil. infidelis cum eo cohabitare consentiat v. 13. Ratio est, quia religionis disparitas non solvit matrimonii vinculum, sicut adulterium. Quod si verò de facto infidelis discedat & fidelem deserat, tùm persona fidelis deserta non est servituti subjecta, sed libera à lege, ut ad secunda vota ipsi aditus pateat. 2. Duo igitur ex hoc loco Apostolico nascuntur nobis argumenta. Prius sic habet: Tùm demum atq; eo tantùm in casu mulier a viro discedens, debet manere innupta, si ob aliam aliquam causam, quàm propter adulterium discesserit. Ergo à contrario sensu si ob adulterium mariti discedat, non tenetur manere innupta, sed post factum à marito adultero divortium novi matrimonii potestas ipsi competit. Antecedens nititur illo fundamento, quod Apostolus hoc loco non agat *de casu excepto* videl. de fornicatione, *sed de generali regula*, quod non liceat quibusvis ex causis divortium facere, id quod D. Chemnic. probat quatuor argumentis, 1. *Aposto-*

lus

lus non de nova uxoris acceptione, sed de prioris dimissione loquitur, pracipio, inquit, *non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, & virum non dimittere uxorem.* Quod si verba Apostoli hunc haberent sensum, ut causam fornicationis includereot, consequens esset, ne quidem discedere licere parti innocenti propter fornicationem ab adultero vel adultera. At consequens hoc non concedunt Pontificii. Quamvis enim post divortium propter fornicationem institutum non concedant alterum matrimonium, tamen fatentur concessum esse, ut propter causam foroicatioois vir possit uxorem dimittere, hoc est, *ab ea discedere*, & uxor possit virum dimittere, hoc est, ab eo discedere. Nisi ergo Christum Dominum & Apostolum fidelem ipsius servum hostiliter committere velimus, necessariò diceodum est, Apostolum non loqui de casu fornicationis quem Christus excipit, sed de aliis quibusvis casibus, in quibus divortium licitum non est, proinde sic concludimus. Quæ exceptio ac limitatio subintelligenda in verbis, *pracipio nō discedere*, eadem iotelligenda in verbis, *quod si discesserit, maneat innupta.* Sed io verbis illis, *pracipio uxorem à viro non discedere*, subintelligenda est exceptio, quam Christus addidit, videl. de causa fornicationis. Ergò eadem exceptio & limitatio intelligenda est in verbis, *quod si discesserit, maneat innupta.* Majoris ratio pendet ex *ευναφεία* textus Apostolici. Minot demonstrata est ex ipsa Pontificiorum hypothesi, quâ ob fornicationem uxori à viro discedere permissum esse statuitur. Secundò *ipsum verbum reconciliationis ostendit, Paulum non loqui de causa fornicationis.* Quando enim in Scriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc propriè non *de parte innocente*, sed quod *pars offendens* reconcilietur alteri Rom. 5. v. 10. Matth. 5. v. 24. &c. Si ergò Paulus discessionem mulieris ob viri fornicationem factam intelligeret, non mulieri, ut parti innocenti, sed viro ut parti offendeoti reconciliationem injungeret. Quia verò dicit, mulier reconciliet se viro, ergo intelligit discessionem, quæ propter alias causas fit, quàm ob casum fornicationis. Tertiò *ipse Paulus v. 15. concedit fideli parti deserta potestatem ad alias nuptias transeundi.* Nooenim dicit, si infidelis discedat, fidelis persona maneat innupta, sed liberam eam esse prounciat. Ergo ipse ostendit priorem illam sententiam, *uxor à viro non discedat, ac si discesserit, innupta maneat*, admittere necessariam quandam exceptionem, ex quo fundamento novum nobis nascitur argumentum, quod paulò post subjuogemus. Quartò *Graci Interpretes Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius atq; ex Latinis Ambrosius exceptionem causa fornicationis in explicatione Pauline sententia addunt.* Quibus adjungi potest Primasius in comment. 1. Corinth. 7. sic scribens: *Quando Apostolus dicit, his qui in matrimonio sunt, pracipio non ego, sed Dominus, loquitur propriè ad conjugatos ne dimitterent uxores & alias ducerent, aut pulchras aut divites sicut Iudai faciebant*, & ad verba, *Vxorem à viro non discedere annotat, si quis dimiserit uxorem exceptâ causâ fornicationis, facit eam machari.* 3. Posterius argumentum nostrum ex hoc loco Apostolico deductum sic habet: Si personæ innocenti competit potestas novi matrimonii in casu desertionis, multò magis in casu adulterii eadem innocenti personæ competet. Ratio connexionis est, quia adulterium ipsis substantialibus matrimonii & unitati conjugali magis repugnat quàm desertio. Sed Apostolus in casu desertionis personæ innoceoti concedit potestatem novi matrimonii: *Si infidelis discedit* (inquit) & hac ratione de facto divortium instituat, *discedat, ὀ δεδούλωται non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*, h. e. persona fidelis deserta non est serviliter alligata desertrici aut desertori, sed libera est à lege uxoris desertricis vel viri deserıotis, ut legitimè jungi possit alteri fœminæ vel viro. Hanc enim esse significationem phraseoa ὀ δεδούλωται intelligi potest ex collatione locorum Rom. 7. v. 1. *lex κυριεύει dominatur in homine, quanto tempore vivit v. 2. qua enim sub viro est mulier vivens viro δέδεται alligata est legi, si autem mortuus fuerit vir ejus κατήργηται liberata est à lege viri. v. 3. ἐλευθέρα ἐστίν libera est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum viro alio.* 1. Corinth. 7. v. 39. *mulier δέδεται alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus, quod si dormierit vir ejus ἐλευθέρα ἐστίν libera est, cui vult nubat tantùm in Domino.* Ex his locis intelligitur ἀδουλείαν illam (ut sic loquar) personæ desertæ nihil aliud esse quàm κατάργησιν ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐλευθερίαν γαμηθῆναι liberationem à lege viri prioris & libertatem nubendi viro alteri. Ratio decisionis Apostolicæ est, quod persona deserta utpote innoceos non debeat luere culpam personæ desertricis, utpote innocentis, quæ propter fidem Christianam atque ex odio religionis discedens gravissimè peccat in Deum matrimonii autorem & in ipsum jus matrimonii, cujus vinculum per diversitatem religionis minimè dissolvitur. Sequitur igitur conclusio, quod juxta doctrinam Apostoli in casu adulterii potestas novi matrimonii parti innocenti competat.

571. Quid ad hæc Bellarminus? In genere excipit, *Paulum non posse exponi, nisi de discessione ob justam causam*, sed hac de re inferiùs in examine argumentorum Pontificiorum agetur. Postea in specie D. Chemnitii rationes examinat. Ad primam regerit, 1. *In verbis Apostoli esse eclipsim ipsi frequentissimam. Pracipio non discedere scil. sine justa causa, quod si discesserit videlic. causâ inventâ, aut reconcilietur aut maneat innupta.* Respond. loquitur Apostolus de dissidiis, quæ inter conjuges ex causis politicis vel Oeconomicis oriuntur, propter quæ negat, ipsos à se invicem discedere debere, ab aliis a. casum fornicationis exceptum esse, ex dicto Christi & ex fundamentis paulò antè adductis manifestè constat. Ad secundam: *Verbum reconciliari esse commune & ei qui lasit & ei qui lasus est, nam secundum Scripturam & nos reconciliamur DEO & Deus reconciliatur nobis.* 2. Macc. 1. & 7. Resp. non hîc quæritur de reconciliationis *actu*, qui & offendenti & offensæ parti communis est, sed de reconciliationis *principio*, à quonam debeat initium reconciliationis fieri, ubi Christus docet Matth. 5. vers. 24. quod ab eodem iterum fieri debeat ioitium reconciliationis, à quo processit offensio, quæ non est injustè læsi sed injustè lædentis. Cum ergo mulieri Apostolus præscribat, quod debeat *reconciliari viro* id est quod ab ipsa initium reconciliationis proficisci debeat, ex eo rectè colligitur, quod non agat de muliere ob fornicationem à viro discedente (hæc enim non est pars lædens, sed potiùs læsa,) sed quæ ob viri morositatem, malam conversationem vel causas alias ad divortium non sufficientes discedit & sic partis lædentis vicem suscipit. Quod

Exceptiones Bellarmini ad locum 1. Cor. 7.

DEUS, cum fuerit pars læsa, mundum sibi ipsi reconciliaverit, illud factum est propter intercessionem Filii, qui nostri loco stetit, satisfactionem plenariam promisit, sicque initium reconciliationis nostro loco fecit, unde notanter dicit Apostolus 2. Corinth. 5. vers. 19. *Deus erat in CHRISTO mundum reconcilians sibi ipsi* i. e. per Christum & propter Christum genus humanum est Deo reconciliatum. Ergo hoc exemplum est ἀπροσδιόνυσον. Ad tertiam: *Apostolum loqui de conjugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat*, idque probat *ex forma loquendi. Cæteris ego dico, non Dominus. At quando jubet uxorem à viro non discedere & si discesserit manere innuptam, loquitur de matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronunciavit.* Resp. non tantùm fidelium, sed etiam infidelium matrimonium est individua & indissolubilis conjunctio unius maris & unius fœminæ ex institutione divina descendens, falsum igitur est, Dominum de conjugio inter infideles contracto nihil præcepisse. Si enim infidelium matrimonium est verum matrimonium, utique formæ matrimonii in individua & indissolubili conjunctione consistens ipsi competet, ex qua cùm Dominus deducat, non esse licitum divortium nisi ob solam fornicationem, quomodo de infidelium matrimonio nihil præcepisse dicendus erit? Tàm infidelium quàm fidelium matrimonium Christus pronunciat esse insolubile, exceptâ tamen fornicationis causâ, nisi ergo velimus Apostolum cum Christo, servum cum Domino, discipulum cum Magistro committere, statuendum erit, eodem modo ac sensu fidelium matrimonium insolubile ab Apostolo fuisse pronunciatum, quo modo ac sensu Christus illud insolubile esse pronunciaverat, videlic. excepto casu fornicationis. De tota hac re inferiùs plura. Ad quartam: *Patres non ponere exceptionem in illa sententia. Si discesserit, sed in illa præcipio non discedere, ac proinde cum Pontificiis consentire. Eosdem autem Patres in illa sententia, si discesserit, ponere potius inclusionem quàm exceptionem fornicationis.* Resp. si exceptio ponenda in illa sententia, *præcipio non discedere* eadem ponenda erit, in illa: *si discesserit*; ratio est evidens, quia de una eademq; discessione Apostolus loquitur. Quæ fuerit Commentatorum illorum sententia ex ipsis eorum verbis liquet. Chrysostom. homil. 19. in 1. Cor. 7. *Quoniam & propter continentiam & propter alias causas* δι' ἄλλας προφάσεις *& pusilli animi scrupulos contingebat fieri divisiones, melius quidem, inquit, erat omnino non fieri, sed si factum sit, maneat uxor cum marito, etsi non* τῇ μίξει, *at tamen quod nullum alium virum adducat.* Et postea: *Quid dicis: Si sit quidem infidelis, maneat cum uxore. Sin autem fornicator, nequaquam? Atqui fornicatio minus est peccatum, quam infidelitas. Minus quidem est fornicatio, sed Deus suis valde parcit &c. Quomodo permissus est cum infideli concubitus, in muliere autem fornicante non accusatur maritus eam ejiciens? quoniam hic quidem spes est, fore ut per matrimonium salva sit pars, quæ periit. illic autem jam solutum est matrimonium. Post fornicationem maritus non est maritus, sed mulier licet sit cultrix idolorum, non amittit jus mariti.* Ex his Sole clarius elucet, Chrysostomum causam fornicationis sejungere ab illis, propter quas Apostolus prohibet mulierem à viro discedere. Eadem est Theophylacti, qui Chrysostomi abbreviator est, sententia, ac proinde admodum ἀπαιδεύτως Bellarminus colligit, *nihil esse, quod inter illas causas, propter quas divortium fieri, & ad alias nuptias transiri posse Chrysostomus & Theophylactus negant, fornicationem alterius conjugis numerare prohibeat*, cùm illi ipsi commentatores casum fornicationis disertis verbis exceperint. Oecumenii verba sunt manifesta: *Lex Domini est, ne exceptâ fornicatione fiat divortium.* Item: *Vir uxorem non dimittat, nisi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Christi est*, unde Bellarm. ad Oecumenii explicationem nihil respondit. Ambrosius vel quicunque alius autor commentariorum dicit, *Apostolum loqui de muliere quæ recedit* (non ob fornicationem) *sed ob malam conversationem viri.* Bellarminus, regerit, *per malam conversationem nihil convenientius intelligi, quam si vir uxori fidem non servet.* At si textum Apostolicum hoc sensu accipere velimus, contradiceret Apostolus ipsi Christo, qui propter fornicationem mulierem à viro discedere posse permittit. Fornicatio species est malæ conversationis, sed à genere ad certam & determinatam speciem procedere non licet, cùm non una sed plures sint malæ conversationis species. Quod idem autor in sequentibus viro novum matrimonium concedit dimissâ propter adulterium uxore, mulieri autem idem jus denegat, in eo nec Scripturæ sacræ, nec sibi ipsi, nec Bellarmino consentit, ut suo loco plenius videbimus. Scriptura & Ambrosius ipse lib. 1. de Abrahamo cap. 4. *æquale jus* utriusque conjugis agnoscunt, *Vos* (inquit) *moneo viri, non commisceri adulterino corpori, nec dare hanc occasionem divortii mulieribus.* Bellarminus neutri concedit novi matrimonii potestatem.

572. Altera argumentorum nostrorum classis constat *ex rationibus*, quarum prima petita *ab adulterii conditione*. Quodcunque ipsam formam conjugii tollit, propter illud separatio conjugum quoad vinculum fieri potest. Ratio pendet ex usitata regula: *Sublata re formâ tollitur res ipsa.* Atqui adulterium ipsam conjugii formam tollit, quia solvit unitatem carnis, fidem conjugalem evertit, adeoque ipsa substantialia matrimonii abolet. Conjuges ex ipsius Dei institutione *sunt una caro* Genes. 2. v. 24. Matth. 19. v. 6. At mulier adultera fit una caro cum adultero 1. Cor. 6. v. 16. Ergo non amplius est una caro cum marito, & per conseq. vinculum conjugalis unitatis est solutum. Quando igitur maritus uxorem adulteram dimittit & aliam ducit, tàm non peccat, quàm si post mortem prioris conjugis aliam ducit, quia tàm per adulterium quàm per mortem vinculum conjugalis unitatis tollitur, non hic solvit homo, sed ipsa lex matrimonii, quam adultera nefariè est transgressa & ab ejus obligatione sese subtraxit. Hoc argumentū, quod tamen primarium est, Bellarm. non attingit, sed in resp. ad objectionem. 3. affert aliquid, quod non mediocriter illud confirmat. *Etiamsi* (inquit) *fornicatio spiritualis, videl. idololatria, infidelitas &c. sit majus peccatum absolutè, tamen magis repugnat conjugio fornicatio corporalis, & ideo si fornicatio spiritualis solveret vinculum, solveret etiam corporalis*, ex eo sic colligimus. Quicquid ita comparatum, ut magis repugnet conjugio quàm spiritualis fornicatio vel ullum aliud crimen, propter illud non tantùm separatio quoad thorum, sicut ob alia crimina, sed etiam separatio quoad vinculum fieri potest. Sed adulterium est ita comparatum. Ergo.

2. Ex rationum momentis. 1. ab adulterii conditione.

573. Al-

a Ex multiplici ad absurdum deductione.

573. Altera ratio petita est *ex multiplici ad absurdum deductione*, 1. Si parti innocenti facto propter adulterium divortio non esset permissum aliud conjugium, ipsa privaretur suo jure præter meritum & culpam. Consequens est absurdum, ergò & antecedens. Connexio probatur, quia in commisso adulterio tantùm una pars deliquit, cujus culpam tàm non potest nec debet luere pars innocens, quàm pars injustè deserta culpam desertoris vel desertricis, quam negat Apostolus servituti esse subjectam 1. Cor. 7. v. 15. Assumtum probatur ex regula juris Canonici c. Sine culpa de Reg. Juris in 6. Bellarminus excipit, *causam aliquam hic subesse, & quidem maximam, quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet, & quia fieret priori injuria*. Sed causas illas esse vanas & fictas ostendemus suo loco. 2. Si non liceret parti innocenti uxorem ducere, divortium à Filio Dei concessum in causa fornicationis, nihil aliud esset quàm laqueus conscientiæ conjiciens homines in ustiones & fornicationes, adeoq; in iram & judicium Dei. Consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Connexio probatur, nam fortè persona illa innocens non habebit donum continentiæ, ideò in perpetua ustione versabitur, quæ impedit invocationem Dei aut etiam in fornicationes & adulteria præcipitabitur. Excipit Bellarminus, *aut persona innocens potest non dimittere conjugem, vel certè post dimissionem potest reconciliari, aut cogitur dimittere nec potest reconciliari. Si detur primum, tùm nullus conscientiæ metuendus est laqueus, habet n. persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum ut conjugem non dimittat, aut dimissa reconcilietur. Si non liceat aut non expediat uxorem retinere aut revocare post crimen admissum, tunc non deest remedium in divino auxilio, quod nemini petenti denegatur* Matth. 7. *Petite & accipietis. Et non esse novum, ut quis cogatur sine sua culpa ad perpetuum cœlibatum ostendit Augustinus de adult. conjug. cap. 8. ut si fortè uxor ab initio matrimonij in morbum incidat & in eo perduret usq; ad mortem viri, si captiva ducatur & viro seseate in carcere vel alibi apud hostes perpetuò vivat vel justi negotii causâ multos annos in longinqua regione vir ab uxore disjunctus maneat*. Resp. ad prius. Suaderi ac consuli potest viro, ut uxori adulteræ ignoscat, sed ut juri suo renunciet, cogi nequit, quâ de re sub loco plenius. Ad posterius dicimus, esse rationem disparem. In casibus illis, quos Augustinus adducit, necessaria est continentia ex præcepto divino, quod vinculum matrimonii exceptâ fornicationis causâ statuit esse insolubile, ideò preces possunt niti promissione divinâ. Sed in casu adulterii Deus ipse ostendit licitum esse divortium ac fieri potestatem ducendæ alterius conjugis. Ac perquam absurdum est, statuere maritum vocari ad perpetuam continentiam propter uxoris adulterium. Albertic. Gentil. lib. 6. de nupt. cap. 10. inquit: *Causa illa & similes nihil habent commune cum causâ adulterii, proinde ut variare casus & non variare rationem, nihil est ita identitare casus & non identitare rationem, nihil est*. 3. Si non liceret parti innocenti facto propter adulterium divortio novum matrimonium, CHRISTUS cogeret aliquem esse cœlibem. Sed consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Connexio probatur, quia Christus in causa fornicationis divortium permisit Matth. 5. v. 32. c. 19. v. 9. at si facto divortio non liceret aliam ducere, pars innocens cogeretur ad cœlibatum. Assumtum probatur ex Matth. 19. v. 12. *Qui potest capere, capiat*. Itemq; ex illo Apost. 1. Cor. 7. v. 9. *Si non continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri*. Excipit Bellarm. *Christum absolutè neminem cogere ut sit cœlebs, tamen cogere hominem ut stet promissis, ex quo consequenter sæpe accidat, ut cogatur esse cœlebs. Qui n. vovit continentiam, cogitur reddere vota sua & sic cogitur esse cœlebs, & qui duxit uxorem, promisit se illâ vivente nulli adhæsurum, id enim requirit vinculum matrimonij, quod est omninò insolubile, ac proinde si a sua continet, cogitur esse cœlebs*, Apostolum addit, *rectissimè dixisse melius esse nubere quam uri, sed non dixisse, melius esse mœchari, quam uri, mœchari autem eum qui vivente priore aliam ducit, docet Apostolus Rom. 7.* Resp. hæc omnia nihil aliud sunt quàm meræ petitiones principii. Nec Christus nec Apostolus ulli hominum continentiæ dono destituto imponunt cœlibatus jugum. Quid de voto cœlibatus statuendum diximus superiùs. Promissio fœderis & unitatis conjugalis est reciproca. Ut n. maritus promittit se uxore vivente nulli adhæsurum, sic vicissim uxor promisit se vivente marito nulli adhæsuram. quod si ergo alterutra pars à lege fœderali per adulterium discedit, altera ad eam servandam præter suam voluntatem cogi nequit. De dicto Apostolico suo loco agetur.

3. Ex hypotheseon Pontificiorum consideratione.

574. Tertia ratio desumta est *ex hypotheseon*, quibus Pontificiorum opinio nititur, *consideratione*. Quæcunq; opinio falsis hypothesibus innititur, ea suspectæ veritatis meritò censetur, ut constat. Atqui Pontificiorum opinio, quod facto propter adulterium divortio non sit licitum aliud matrimonium, nititur falsis hypothesibus. Ergò. Assumtum probatur. Duæ potissimùm sunt hypotheses, quibus Pontificiorum assertio nititur. Prior hæc est, *quod matrimonium sit Sacramentum*. Sic enim scribit Bellarminus de matrim. cap. 12. §. penult. *Magnum est discrimen inter conjugia contracta in infidelitate & conjugia contracta post Baptismum. Priora enim etsi rata sint & firma ex Natura sua, tamen Sacramenta non sunt, & ideò deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora, Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis. Quod ergo Apostolus docuit de matrimoniis in infidelitate contractis, non debet extendi ad matrimonia contracta post Baptismum, & idcirco si alter conjugum convertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine injuria creatoris, non solvitur matrimonium quoad vinculum, non quia hæresis non sit species infidelitatis, sed quia matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & eâ de causâ Sacramentum erat & similiter si alter conjugum Christianorum fiat non tantùm hæreticus, sed etiam apostata, ethnicus, atheus, tamen nunquam solvitur vinculum matrimonij, quia Sacramentum est*. Ibid. cap. 16. §. accedat: *Rationem à Sacramento ductam pro omnimoda matrimonij insolubilitate valde urget Augustinus &c*. At quid de hac hypothesi statuendum sit, latè expositum fuit superius. Posterior est, *quod separatio quoad thorum tantum sit verum divortium*. Bellarm. de matrimonio cap. 14. in princ. *Solutio matrimonij consummati quoad thorum & cohabitationem manente vinculo conjugali propriè dicitur divortium à Theologis*. At hæc divortii definitio 1. non potest probari ex Scriptura; quæ enim pro illa stabilienda afferuntur Scripturæ dicta, detorta sunt & corrupta, ut patebit ex argumentorum examine. 2. pugnat cum dictis Christi Matt. 5. v.

5.v.32.cap.19.v.9. & Apostoli 1. Cor. 7. v. 15. in quibus propter adulterium & malitiosam desertionem innocenti conceditur novum matrimonium. 3. pugnat cum exemplis Ecclesiæ Judaicæ, quæ non novit nisi tale divortium, quod separationem quoad vinculum & potestatem novi matrimonii includit. 4. pugnat cum jure civili, quod divortio propter adulterium facto concedit viro, ut statim aliam possit ducere, mulierem verò jubet expectare per annum, ne scil. seminum confusio & de prole dubitatio sequatur. l. Consensu 8. §. Si verò causam & §. Virum. C. de repud. l. Si constante 9. eod. &c. 5. pugnat cum matrimonii Natura & institutione. Vinculum conjugale est mutua obligatio conjugum ex mutuo consensu orta ad officia conjugii propria, quæ sunt mutuum adjutorium & prolis generatio. Atqui in separatione quoad thorum & cohabitationem tolluntur illa officia. Ergo etiam ipsum vinculum tollitur. 6. laborat maximis incommodis, difficultatibus & absurditatibus, introducit enim laqueos conscientiarum, privat innocentem partem suo jure sine culpa & causa, occasionem præbet adulteriis & aliis sceleribus, stabilit Tyrannidem Papalem &c. Posset etiam addi ratio 4. *à matrimony & divorty oppositione.* Divortium est matrimonii dissolutio ac conjugum separatio eorundem conjunctioni opposita, ut colligitur ex Matth. 19. v. 6. Quàm latè igitur patet conjunctio, tàm latè etiam patet dissolutio, & quæ est ratio conjunctionis, eadem ex adverso est ratio dissolutionis, ut patet ex Natura oppositorum. Jam verò conjunctio respicit & thorum & vinculum conjugale, quia conjuges non tantùm quoad mensam & thorum, sed etiam quoad vinculum per conjugium copulantur. Ergo etiam dissolutio eorum per divortium dissolvit eos non solùm quoad thorum & mensam, sed etiam quoad vinculum.

3. ex Conciliorum decretis.

575. Tertiam argumentorum classem desumimus *ex Conciliis*, 1. Dn. Chemnic. adducit Concilium Neocæsariense, quod can. 7. *contrahentib. secundas nuptias post divortium injungit aliquam pœnitentiam, sed non dirimit contractum matrimonium.* Censuit igitur non esse ejusmodi conjugia prorsus damnanda, licet optaverit non fieri. Excipit Bellarminus, *Concilium illud non agere de nuptiis post divortium, sed de secundis nuptiis, quæ contrahuntur mortuâ priore uxore, quas ob signum incontinentiæ aliquâ pœnitentiâ notat.* Resp. Bellarm. ipse dubius est, quid *secundarum nuptiarum* nomine in illo canone intelligendum veniat lib. 2. de Concil. c. 8. resp. ad 4. *Concilium Neocæsariense loquitur de eo, qui duas simul uxores habet, ut rectè exponit glossa* c. De his qui frequenter 31. q. 1. *vel dici potest, non prohibere secundum matrimonium sed solennitatem secundi matrimony, cui solennitati propriè convenit nomen nuptiarum, quæ tantùm semel in Ecclesia fieri consuevit, nimirum quando virgines conjunguntur.* lib. de matrim. cap. 9. §. 13. *Canonem Neocæsariensis Concilii aliqui intelligunt de iis, qui simul plures uxores habere volunt, aly eundem canonem de iis intelligunt, qui sæpius nuptias contrahunt successivè, atq; hos non peccare affirmant, quod sæpius nuptias appetant, sed quod in secundis nuptiis eam celebritatem adhiberi velint, quæ solùm in primis de more Ecclesiæ adhibenda est, & ideo pœnitentiam injungendam illis esse à Presbyteris, à quibus* (legendum fortè) *qui ad eam celebritatem invitantur. Potest etiam fieri, ut antiqui illi Patres, qui aliis etiam in rebus severiores erant, ob signum incontinentiæ pœnitentiâ aliquâ notandos esse voluerint eos, qui sæpe matrimonia contrahunt*, Tandem addit, *quæcunque fuerit eorum Patrum mens, Concilium fuit particulare &c.* (Baron. ann. 314. n. 91. itidem accipit de digamia successiva, qua post prioris uxoris mortem maritus uxorem ducit.) Cùm ergo illam sibi licentiam sumat Bellarminus, ut Concilii verba duplici vel etiam triplici modo exponat ac tandem oppositâ Niceni Concilii definitione penitus rejiciat, cur D. Chemnicium reprehendit, quod de nuptiis post divortium contractis illum canonem exponere voluit, ne Concilii illius Patres digamiam successivam, h. e. nuptias post mortem prioris conjugis contractas contra expressa Scripturæ dicta viderentur damnasse? Illis qui demortua uxore aliam ducunt, non est imponenda pœnitentia, nec Presbyter illorum nuptiis interesse prohibendus, nisi secundis nuptiis labem ac maculam aspergere velimus. 2. adducit etiam Chemnicius Concilium Mileviranum, cujus canon. 17. sic habet: *Placuit ut secundùm Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissa à marito alteri conjũgatur, sed ita maneant aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.* Canon ille non loquitur de parte innocente, quæ propter causam fornicationis partem peccantem dimittit, sed loquitur de dimissis, h. e. de parte rea, ac notabile est, quod Concilium addit, *petendam esse legem Imperialem in illa causa.* Ergo usque ad illa tempora etiam sub Christianis Impp. non fuit lex seu constitutio prohibens talia matrimonia. Excipit Bellarminus, 1. *ex Augustino, cujus autoritate hujus Concily canones præcipuè sunt editi, veram illius canonis sententiam petendam esse.* Resp. verba canonis sunt manifesta, quod de *dimissa* duntaxat agat, non autem de *dimittente*, ac quicquid alibi disputet Augustinus, in lib. de fid. & operib. cap. 19. statuit, *venialiter eum falli, qui uxore ob causam fornicationis dimissâ aliam ducit. 2. hoc ipso, quod canon nullam causam excipit, generatim accipiendum esse.* Resp. generalitas illa explicanda est ex verbis Christi Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. & Apostoli 1. Cor. 7. v. 15. ut causa adulterii ac malitiosæ desertionis intelligatur excepta. 3. *legem Imperialem desiderarunt Patres, non quâ declararetur illicitum esse novum conjugium post divortium, sed quâ punirentur à temporali potestate, qui illud crimen admitterent.* Respons. hanc explicationem Bellarmin. de suo affert, quam verba Concilii & Historia Ecclesiæ illorum temporum non admittit, ut constabit ex sequentibus.

576. Hisce duobus Conciliis à D. Chemnic. adductis addimus 3. Synodi Arelatensis sub Constantino Imperatore circa annum 326. celebratæ can. 10. qui sic habet: *De his, qui conjuges suas in adulterio deprehendunt & iidem sunt adolescentes fideles & prohibentur nubere, placuit, ut in quantum potest, consilium eis detur, ne viventib. uxorib. suis, licet adulteris, alias accipiant.* Audis consilii ac cohortationis tantùm non a. coactionis ac præcepti mentionem fieri, tantùm abest, ut matrimonia post divortium legitimum contracta divellat. 4. In Decret. Burchardi l. 6. adducitur canon Concilii Wermaciensis vel ut alii Codd. legunt Euormaciensis, qui sic habet: *Si qua mulier cum aliis viris in mortem mariti consiliata est & ipse aliquem illorum se defendendo, occiderit, potest, ut nobis videtur, ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam uxorem accipe-*

cipere, ipsa autem insidiatrix pœnitentia subjecta absque spe conjugij maneat. Eodem modo legit decretum Reginonis, sed Gratian. lib. 4. Decretalium titul. 19. cap. 1. hunc canonem falsavit inserendo tria verba, *post mortem uxoris.* Sed illud fraudis ac falsi crimen nimis manifestum est. Quid enim necesse erat eâ de re canonem condi, quod post mortem uxoris liceat marito, cujus vitæ uxor insidiata fuerat, aliam ducere, cùm hac de re nullum unquam extiterit dubium? Ipsa etiam adversativa ostendit, verba illa *post mortem uxoris* esse supposititia & adjectitia, quæ enim hæc connexio, *maritus cujus vita ab uxore insidiæ structæ, post mortem uxoris potest aliam uxorem accipere, sed ipsa insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugij maneat?* imò verò ideò hæc gratia ducendi aliam marito conceditur, quia ipse est pars læsa uxori denegatur, quia ipsa est pars lædens & offendens. 5. Gratianus c. Quædam 32. q. 7. adducit capitulum cujusdam Concilii, quod ipse non nominat, cujus decretum sic habet: *Quædam cum fratre viri sui dormivit, decretum est ut adulteri nunquam conjugio copulentur, illi verò cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.* Excipit Bellarm. *canonem hunc depromtum ex quodam Concilio, cujus ne nomen quidem extat, unde facile contemni possit.* Resp. Gratianus eum in jus Canonicum retulit, nec expunxit in correctione sua Gregorius XIII. Pontifex. Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. sanct. annot. 81. judicat esse Concilii Elibertini canonem. 6. Idem Gratianus c. Si quis caus. & quæst. iisdem adducit canonem ex Concilio Triburiensi: *Si quis cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire, sed vir ejus potest si vult aliam accipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filiastra sua vel cum sorore uxoris sua dormierit, observandum est.* Excipit Bellarminus, *duos illos posteriores canones a Doctoribus rectè exponi de conjugio post mortem prioris conjugis,* quod probare conatur ex cap. Hi verò caus. & quæst. iisdem. Resp. verba utriusque canonis sunt manifesta, citra ullam omninò restrictionem ac limitationem posita. Nec dubitari poterat, an mortuâ priore conjuge licitum sit parti innocenti aliam ducere, quia de eo non nisi hæretici contra expressos Scripturæ textus unquam dubitarunt. Ex can. Hi verò contrarium Bellarminus nunquam probabit, quia novum non est, Gratianum canones sibi invicem repugnantes adducere, quin imò in rapsodia ista hic scopus ipsius fuit primarius discordantium canonum conciliationem instituere, quæ omnia expendens Sixtus Senensis d. l. concedit, *Patres illorum Conciliorum separationem quoad vinculum approbasse,* sed addit, *illos non generali ac perpetua sanctione, sed ad tempus idque certis nationibus ac gentibus permisisse,* quod nostræ sententiæ firmandæ sufficit.

4. Ex Imp. rescriptis. 577. Quartam argumentorum classem petimus *ex Imperatorum rescriptis.* Patres Concilii Milevitani seculo quinto celebrati can. 17. statuunt, *petendam esse legem Imperialem in hac causa,* ea quo D. Chemnicius colligit, usque ad illa tempora etiam sub Christianis Imperatoribus non fuisse legem seu constitutionem prohibentem ejusmodi matrimonia. Neque verò posterioribus temporibus talem legem à Christianis Imperatoribus impetrarunt, ut ex Codice Justiniani manifestum est. Confer legem Theodosii & Valentiniani Christianorum Impp. quæ extat libr. 5. Cod. tit. de repudiis &c. Duarenus de divort. probat, *Carolum, Magnum, Ludovicum, Lotharium &c. statuisse, quod post divortium propter adulterium factum liceat aliud matrimonium contrahere.* Addit etiam, *non esse verisimile, quod tempore Justiniani locus Evangelij, quo nunc Canonistæ nituntur, aliter intellectus fuerit, quam ut cum Evangelio staret Justiniani legislatio.*

578. Quintam argumentorum classem complemus *ex testimoniis Patrum.* D. Chemn. adducit 5. Ex Patrum sententiis. 1. *Origenem* in c. 18. Mat. tract. 7. *In novo quoq; Testamento sunt quædam non secundum veram justitiam, sed secundùm duritiam cordis hominum carnalium constituta, ut puta propter duritiam cordis vestri lex data est dicens. Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unusquisq; propriam habeat uxorem, & unaquaque proprium virum. Si a. hoc propter duritiam cordis nostri mandatum est, quanto magis illud propter duritiam cordis nostri est, quod alibi dicit, de viduis volentibus iterum nubere. Quod si se non continent, nubant melius est enim nubere quam uri? Scio enim quosdam qui præsunt Ecclesiis, extra Scripturam permisisse aliquam nubere viro priore vivente & contra Scripturam quidem fecerunt dicentem. Mulier ligata est quanto tempore vivit vir ejus. Item vivente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Non tamen omnino sine causa hoc permiserunt, forsitan enim propter hujusmodi infirmitatem incontinentium hominum, pejorum comparatione, quæ mala sunt, permiserunt adversus ea, quæ ab initio fuerant scripta.* Notat Chemnicius, Origenem comparare hanc permissionem Episcoporum cum permissione Paulina, *propter fornicationem habeat unusquisq; uxorem suam, rursus convenite, ne tentet vos Satanas &c.* ergò non intelligit permissionem criminis mortalis conscientiam vastantis & gratiam effundentis &c. Excipit Bellarminus, *Origenem significare quod Episcopi illi permiserint rem malam & illicitam, ut ex duobus malis eligerent minus malum, nec comparari permissionem illam Episcoporum cum permissione Apostolica nisi in eo, quod utraque sit permissio quædam concessa ob hominum infirmitatem.* Resp. matrimonium post divortium adulterii causâ factum non pugnat cum Scriptura rectè intellecta sed in peregrinum sensum detorta. Nobis hoc loco sufficit, quod Origenes permissionem illam comparet, cum permissione Apostolica ob hominum infirmitatem concessa. si n. matrimonium post divortium adulterii causa factum de novo initum pro crimine mortali habuisset, nunquam permissionem illam Episcoporum probasset, nec cum Apostolica permissione comparasset. Si n. peccatum mortale committit qui uxore propter adulterium repudiatâ aliam ducit, malè omnino Origenes Episcopos illos excusavit, qui adulterium permiserunt, ut fornicationem prohiberent. Neque tamen huic Origenis testimonio multùm tribuimus tùm propter *autorem,* qui apud Ecclesiasticos Scriptores Epiphan. in hæresi Origenist. Hieron. Epist. 76. Bernh. de verb. Orig. col. 387. & Patres Synodi sextæ Constantinopolitanæ collat. 8. can. 11. non optimè audit, tùm propter *ipsum dictum,* quod nititur falsâ hypothesi quasi matrimonium illud pugnet cum loco Apostolico Rom. 7. 2. *Hieronymum,* qui in Epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ *memorat, Fabiolam, quæ post legitimum divortium vivente priore marito alteri nupserat, publicam egisse pœnitentiam, eò quod esset contra rigorem Evangelij, qui universam causationem*

tionem nubendi viventibus viris, fœminis amputat, tamen addit, *illam hoc non ut peccatum mortale commisisse, nec tantum Papiniani leges secutam, sed fecisse hoc juxta dicta Pauli. Melius est nubere quam uri.* Item *volo juniores viduas nubere, ne convertantur post Satanam.* Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatum esse simpliciter mortale & damnabile, nam & illis, qui adulteram suæ divortio retinebant, duorum atque trium etiam annorum pœnitentia tunc imponebatur, & duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis post divortium alterum concederetur matrimonium. Excipit Bellarminus, *Hieronymum Fabiolæ factum pro peccato mortali & pœnitentia digno habere, quod in aliquam ejus excusationem adducuntur verba Pauli, melius est nubere quàm uri, & volo juniores viduas nubere, ideo tantum pertinere, ut ostendat illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse, existimaverat enim illa ad se pertinere illas sententias, tamen quia ignorabat rigorem Evangelij, tum quia concupiscentia ardore se fallebat.* Resp. ea eo ipso, quod Fabiolam partim ex infirmitate partim ex ignorantia peccasse statuit, peccatum ejus non coram Dei judicio sed tantum coram Ecclesiæ judicio mortale & pœnitentiâ dignum fuisse consequitur. Publica pœnitentia imposita fuit etiam illis, qui demortuâ priore uxore ad secundas nuptias processere teste Bellarmino in resp. ad arg. 6. nemo tamen dixerit, eas pro peccato mortali fuisse habitas. Fatemur tamen haud inviti, Hieronymum in eo hallucinari, quod statuit conjugium facto adulterii causâ divortio contractum pugnare cum Evangelii *vigore* vel (ut alii legunt) *rigore* & cum verbis Apostoli. *Uxor a viro non discedat, si discesserit, manere innuptam.* Contrarium enim superiùs demonstratum fuit. 3. *Ambrosium*, qui in 1. Cor. 7. sic commentatur. *Non permittitur mulieri ut nubat, si virum suum causâ fornicationis dimiserit, aut apostasia, aut si illicitè impellente lasciviam suam quærat uxoris, quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior. Et vir uxorem non dimittat, subauditur autem excepta fornicationis causa. Et ideo non subjecit dicens, sicut de muliere, quod si discesserit manere sic, quia viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem, quia non ita lege constringitur vir, sicut mulier. Caput enim mulieris vir est.* Ex his manifestè constat, Ambrosium viro potestatem novi matrimonii dare post divortium adulterii causâ factum. Excipit Bellarminus, primò *Gratianum* 32. q. 7. & *Lombardum* lib. 4. sent. dist. 35. *contendere ea verba inserta fuisse commentario hujus autoris ab aliquo falsario.* Resp. hac exceptione elidi possent omnia quæcunque ex Patrum scriptis ab adversariis contra eos proferuntur. Stylus horum verborum ad amussim congruit cum reliqua orationis compage, ac si à falsario dicantur addita, textui Apostolico commentarii vice nihil adscriptum fuisse consequetur. Secundò *alij respondent loqui autorem illum de lege politica Cæsarum, quod videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiatâ conjuge aliam ducere.* Resp. imò verò non juris civilis, sed suam Ambrosius exponit sententiam, eamque ex textu Apostolico, in quo vir dicitur *uxoris caput*, probare conatur. Quod additur, *Paulum ne offenderet Cæsarem, non voluisse expressè dicere, si vir dimiserit uxorem, maneat sic aut uxori reconcilietur*, pugnat cum παῤῥησίᾳ Apostolica & parum abest à blasphemia. Tertiò *quidam Canonistæ respondent, loqui Ambrosium de casu incestuosæ fornicationis.* Quartò *alij eò abeunt, quod post mortem adulteræ viro hoc licere censeant.* Sed nihil horum in textu additur, ideò prætermissis illis omnibus Bellarminus tandem eò abit, quod *commentarij illi non sint Ambrosii, neque alicujus ex celebratis Patribus.* Respond. Sixtus Senensis Ambrosio eosdem tribuit, ac eos quidem *breves esse in verbis sed sententiarum pondere graves* pronunciat. Erasmus tantùm argumenta illorum commentariorum improbat, ut quæ non sint Ambrosii, sed inepti cujusdam consarcinatoris, in ipsis verò commentariis nihil admixtum alieni se comperisse profitetur. Illorum judicio suum addit calculum noster B. Chemnicius in orat. de lect. Patrum. *Optimus* (inquit) *liber Ambrosii, quod in omnes Pauli Epistolas commentarios scripsit.* Jesuitæ, quia Ambrosii eos esse negant, de autore non consentiunt. Bellarminus in libro de script. Ecclesiasticis sub titulo *Ambrosius*, tribuit eos cuidam hæretico Luciferi sectatori *Hilario* dicto. Maldonatus in cap. 19. Matth. vers. 9. & in cap. 3. Johan. vers. 5. *Remigio Lugdunensi*, qui anno Domini 870. vixit, eos assignat. Pererius libr. 3. comment. in Gen. pag. 370. & in Epist. Rom. disp. 5. ad cap. 6. Lorinus in cap. 15. Actor. Ambrosii esse negant, sed certum eorum autorem non nominant. Quicquid sit, nobis sufficit esse cujusdam autoris vetustioris. Bellarminus libr. 4. de amiss. grat. & statu peccat. cap. 5. & lib. de justificat. cap. 8. autorem horum commentariorum fuisse *Damaso & Ambrosio σύγχρονον* colligit ex comment. 1. Timoth. 3. & sub *Ambrosii* nomine sæpius eosdem allegat, ejus igitur autoritatem non potest penitus repudiare, præsertim cum hæc verba relata sint à Gratiano in jus Canonicum sub Ambrosii titulo c. uxor. 32. quæst. 7. unde etiam Canonistæ tam operosè & solicitè disquirunt, quomodo eadem explicare vel potiùs torquere possint, ne suæ opinioni adversentur. Sixtus Senensis libr. 6. Biblioth. annot. 81. pag. 465. victas dat manus & Ambrosium refert in classem eorum, *qui certâ & indubitata assertione utriusque repudij quoad thorum & vinculum licentiam probarunt.* 4. *Pollentium*, qui Augustini tempore vixit, ejusque sententiæ de illicito post divortium conjugio contradixit; ex quo apparet, non fuisse illud dogma Catholicum in Ecclesia habitum. Excipit Bellarminus, *Pollentium Augustino non contradixisse, sed circa quæstionem obscuram tantum consuluisse*, postea addit, *tempore Augustini non fuisse hoc dogma ab aliquo generali Concilio explicatum, ideoque facilius excusari potuisse, si qui hac in re errarent.* Resp. Chemnicius ex libris Augustini ad Pollentium nihil aliud demonstrare voluit, quàm quod hæc quæstio de novo post divortium matrimonio, (quod Ambrosius viro concesserat, uxori verò denegaverat) tempore Augustini horridiùs ac rigidiùs fuerit disputata ac decisa, ita ut viro quoque potestas novi matrimonii adimeretur, quodque illa Augustini durior sententia non statim fuerit ab omnibus recepta, id quod ex dubitatione & consultatione Pollentii manifestè apparet. Si enim hoc Augustini dogma fuisset ab omnibus publico ECCLESIÆ consensu receptum, Pollentius quæstionem de eo non movisset, nec Scripturæ dicta in contrarium

rium

rium adduxisset. Quod Bellarminus addit, *tempore Augustini non fuisse hoc dogma ab aliquo generali Concilio determinatum*, id nostram confirmat sententiam, ex eo enim evidenter colligitur, quod tum nondum fuerit pro dogmate Catholico in Ecclesia habitum, cui non licuerit ulla ratione contradicere. 5. *Leonem*, qui in Epist. 85. aliàs 87. ad Episcopos Africæ cap. 1. *Sacerdotem, qui dimissa uxore aliam duxerat, tantum ab ordine removet, non autem matrimonium ejus dirimit aut eum ab Ecclesia communione repellit.* Excipit Bellarminus *Leonem non loqui de Sacerdote, qui post susceptum sacrum ordinem, uxorem duxerit, sed de quodam, qui cum uxorem accepisset, priore dimissa, postea ad Sacerdotium promotus fuerat, hunc Leo ab ordine removet, nihil autem addit, de matrimonio ejus, ratumne an irritum esset, tum quia non erat ei proposita quæstio, nisi de ordinatione, an scilicet talis homo ad Sacerdotium promoveri potuisset, tum quia ibidem addit, salva esse debere prædecessorum suorum decreta, inter q̄ est decretū Innocentij I. Epist. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa etiam per legitimum divortium aliam ducunt.* Resp. Chemnicius ex Leonis testimonio nequaquam confirmare voluit, Sacerdotem illum post susceptum sacrum ordinem uxorem duxisse, ea enim quæstio est alterius loci, sed non fuisse à Leone dissolutum matrimonium illius, qui priore uxore ob adulterium dimissa aliam duxerat, id quod ex Epistola illa efficaciter probat. Frivolum est, quod Bellarminus regerit, *non fuisse Leoni propositam quæstionem, nisi de ordinatione.* Si enim Leo judicasset tale matrimonium esse simpliciter improbandum, utique Sacerdotem illum non tantum ab ordine sacro removisset, sed etiam matrimonium ipsum diremisset. In principio Epistolæ dicit Leo, *se ex pietate & sollicitudine muneris sui velle mutare & corrigere, qua ex Potentio cognoverat, in Ecclesiis Africanis illicite geri & usurpari*, quod si in eorum numero habuisset matrimonium dimissa priore conjuge adulterâ initum, utique etiam illud ipsum abolevisset, cum ex hypothesi Pontificiorum legibus Christi & Apostoli illud directè adversetur. Innocentii I. constitutio agit de illo divortio, quod ob quamcunque levem & non sufficientem causam fieri prohibetur Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. atqui aliam esse rationem divortii ob causam adulterii facti ex immotis fundamentis demonstratum fuit. Nec sufficiens fuisset generalis illa ad prædecessorum decreta ablegatio, sed in specie debuisset Leo suam de hoc matrimonio sententiam exponere, si illud dirimendum censuisset.

579. Hisce à D. Chemnicio adductis Patribus adjungimus 1. *Tertullianum*, qui in lib. 4. adv. Marc. cap. 34. in princ. explicans verba Christi Matth. 19. ostendit, Christum non omnino & in totum, sed conditionaliter prohibuisse Mosaicum repudium, sic enim scribit. *Dico Christum conditionaliter nunc fecisse divortij prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem, ut aliam ducat. Qui dimiserit, inquit, uxorem & aliam duxerit, adulterium commisit & qui à marito dimissam duxerit, æquè adulter est, ex eadem utique causa qua non licet dimitti, ut alia ducatur, illicitè enim dimissam pro indimissa ducens adulter est, manet enim matrimonium, quod non ritè diremtum est, manente matrimonio nubere adulterium est, ita si conditionaliter prohibuit ducere uxorem, non in totum prohibuit & quod non prohibuit in totum, permisit &c. Habes itaque Christum assertorem justitiæ divortii*: Hujus dicti tanta est evidentia, ut Sixtus Senensis libr. 6. Biblioth. annot. 81. p. 465. Tertullianum referat in classem eorum, qui *certâ & indubitatâ assertione utriusque repudii, hoc est, à contubernio & à connubio licentiam probarunt.* 2. *Lactantium* libr. 6. Instit. cap. 23. circa fin. *Adulter est, qui à marito dimissam duxerit, & is qui præter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut aliam ducat, dissociari enim corpus & distrahi Deus noluit.* 3. *Hilarium*, qui canon. 4. in Matth. post medium. in verba Christi Matt. 5. v. 32. sic commentatur. *Cum lex libertatem dandi repudii ex libelli autoritate tribuisset, nunc marito fides Evangelica non solùm voluntatem pacis indixit, verùm etiam reatum coactæ in adulterium uxoris imposuit, si alii ex discessione necessitate nubendæ sit, nullam aliam causam desinendi à conjugio præscribens, quàm quæ virum prostitutæ uxoris societate pollueret.* Excipit Sixtus d. l. *Hilarium à concubitu & convictu conjugis adulteræ maritum dirimere, sed à jure matrimonii, à fœdere nuptiarum & à vinculo Sacramenti ipsum vivente conjuge non absolvere.* Resp. divortium illud fictum, pictum ac imaginarium est, ut ostendimus superiùs. Tale divortium à Christo in causa fornicationis in lege Evangelica concessum esse statuit Hilarius, quale ex alia qualibet causa in lege veteri à Mose permissum in N. T. amplius licitum esse negat. Id verò erat divortium quoad vinculum. 4. *Epiphanium*, qui libr. 2. tom. 1. hæresi 59. contra Catharos ante medium de nuptiis post divortium cōtractis sic disserit. ὁ μὴ δυνηθεὶς τῇ μιᾷ ἀρκεσθῆναι τελευτησάσῃ ἕνεκέν τινος προφάσεως πορνείας ἢ μοιχείας ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένου συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ ἢ γυνὴ δευτέρῳ ἀνδρὶ οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεῖος λόγος, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει διὰ τὸ ἀσθενές· οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῇ ἔτι περιούσης τῆς μιᾶς, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς δευτέρᾳ εἰ τύχοι νόμῳ συναφθῆναι. *Qui non potuit una mortua contentus esse ob aliquam scortationem aut adulterium aut separatione ob aliquam malam causam facta, eum divina Scriptura non accusat, si aut vir conjungatur secunda uxori, aut uxor secundo viro, neque ab Ecclesia & vita abdicat, sed sufferet propter debilitatem, non ut duas uxores simul habeat altera adhuc superstite, sed ut ab una separatus, secunda, si ita contingat, copuletur, divina Scriptura & sancta Dei Ecclesia ejus miseretur &c.* Hæc verba Epiphanii non possunt *conjunctim* accipi, quasi tum demum licitæ sint secundæ post divortium nuptiæ, si prior uxor adultera fuerit mortua, sed *divisim* sunt accipienda, quod licitum sit secundum matrimonium, si vel morte vel propter adulterium matrimonium fuerit solutum, aliàs verba illa ἕνεκα πορνείας χωρισμοῦ γενομένου continerent limitationem, quasi tum demùm post mortem uxoris licitum sit matrimonium, si ob fornicationem facta fuisset separatio, quod sententiæ Epiphanii & ipsius Scripturæ est contrarium, quippe quæ omnibus maritis, (non illis tantum qui ab uxoribus propter adulterium separati fuêre) post mortem uxoris secundarum nuptiarum potestatem facit, ex quo haud immeritò quis colligeret, vel adjectum esse illud τελευτησάσῃ vel omissam particulam ἢ disjunctivam. Neque tamen huic Epiphanii loco admodùm confidimus. 5. *Augustinum*, qui quamvis in libris de adulterinis conjugiis ad Pollentium latè disputet, *tam viro q̄ mulieri post divortium illicitas*

esse

esse alias nuptias, tamen in libro de fid. & operibus cap. 19. circa finem, modestè scribit. *Quisquis uxorem in adulterio deprehensam dimiserit & aliam duxerit, non videtur aquandus eis, qui exceptâ causâ adulterij dimittunt & ducunt. Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si aliam duxerit, ut quantum existimo, venialiter ibi quisq; fallatur.* 6. *Chrysostomum*, qui homil. 17. in Matth. occurrens illis, qui legem divortii onerosam esse queruntur, *Christus*, inquit, *hanc legem levem fecit ac facilem, siquidem reliquit viro unum expulsionis modum, dicendo, exceptâ causâ fornicationis, alioquin in eandem rursus turpitudinem cuncta remearent, si enim juberet etiam pluribus mistam, retineri tamen à viro conjugem, rursus in adulterij licentiam negotium omne converteret.* in homil. de repud. in 1. Cor. 7. ita repudium damnat, ut causam adulterii excipiat, inquiens. *Nam quando vir dimiserit uxorem absque causâ stupri, quando alter ejectam vivente viro duxerit, cum ejecta illa punietur.* Excipit Sixtus Senensis d. l. *Chrysostomum concedere repudium quoad thorum, non autem quoad vinculum.* Resp. at hac ratione Christus legem divortii non fecisset levem ac facilem, quod tamen probare ibidem contendit Chrysostomus. Præterea illud divortium in causa repudii concessit Christus, quod ex quacunque causa Judæi sibi permissum esse in lege veteri statuebant. At illud complectitur separationem quoad vinculum. Denique ex ipso verborum sono colligitur, Chrysostomum loqui de repudio quoad vinculum. *Quando*, inquit, *vir dimiserit uxorem absque causâ stupri, quando alter ejectam vivente viro duxerit, cum ejecta punietur.* Ergo à contrario sensu si propter causam stupri dimiserit & aliam vivente eâ duxerit, non puniendus erit. 7. *Autorem operis imperfecti*, in Matthæum, quod inter Chrysostomi opera habetur hom. 32. *Sicut crudelis est & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus & injustus, qui meretricem retinet, nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.* Sixtus repetit suam exceptionem, *de dimissione tantum quoad thorum esse sermonem*, nos igitur repetimus nostram responsionem, quâ ex verbis sequentibus demonstramus, sic enim autor ille addit. *Imitatores ergo debemus esse Dei, ut sicut ille agit cum Ecclesia, sic nos agamus cum conjuge: ille enim nunquam derelinquet nisi ad gentilitatem & hæresin voluntariè transierit, sic & vir meretricem quidem dimittat, aliàs autem malè morigeratam castiget & emendet*, ex quibus hoc modo concludimus. Deus Ecclesiam sponsam ad gentilitatem & hæresin voluntariè transeuntem eâ ratione dimittit, ut ex alio populo Ecclesiam sibi in sponsam eligat. Ergo maritus ita potest dimittere conjugem adulteram, ut ducat aliam. 8. Euthymium Chrysostomi abbreviatorem qui in cap. 5. Matth. sic commentatur. *Moses jussit dare libellum repudij, ne postea alteri jam nuptam vir posset rursus apprehendere, quasi propriam & hinc orirentur turbationes ac seditiones, Christus verò mansuetius eos instituens, jubet, ne uxorem repudient, nisi causa stupri, stuprum autem vocat hic adulterium &c.* Sixtus eodem modo excipit, nos ergo eodem modo respondemus, quod divortium *quoad thorum* tantum pugnet cum verbis Scripturæ, cum exemplis Ecclesiæ Israëliticæ, & cum recta ratione, ut superiùs audimus. 9. Theophylactum in cap. 5. Matth. *Non solvit Christus Mosaica, sed corrigit exterrens virum, ut ne ἀλόγως absque causâ odio habeat uxorem, nam si εὐλόγως justâ de causa dimiseret eam, nempe fornicantem, nulli condemnationi est obnoxius, quod si absque fornicationis causa, condemnatus est, cogit enim eam mœchari.* In cap. 16. Luc. Christum sic loquentem introducit. *Ecce de solutione matrimonij lex præcepit propter cædem Judæorum, ego ad perfectiora exercens auditores, repudium absque rationabili causa prohibeo, non illi contraria docens, sed magis voluntatem ejus perficiens.* 10. *Chromatium* Aquileiensem Episcopum in comment. Matth. 5. *Excepta causâ fornicationis dicens uxorem non licere dimitti, apertè demonstrat, quam grave apud Deum damnationis crimen incurrant, qui per effrenatam libidinis voluntatem absque fornicationis causa dimissis uxoribus in alia volunt transire conjugia, sed sicut uxorem castè ac purè viventem dimittere fas non est, ita quoque adulteram dimittere permissum est, quia ipsa se mariti consortio fecit indignam, quæ in corpus suum peccando Dei templum ausa est violare.* Sixtus recurrit ad eundem clypeum, sub quo sibi paravit aliquod latibulum, videlicet *de dimissione quoad thorum non autem quoad vinculum hæc esse accipienda*, at res ipsa testatur, de tali dimissione sermonem esse, ex quâ liceat in aliud transire conjugium, id enim oppositio requirit. 11. *Theodoretum*, qui libr. 9. de cur. Græcor. affection. tom. 2. pag. 1120. sic scribit. *Humanæ Naturæ opifex, qui eam ipse effinxit, unumque ab initio virum, mulieremque unam plasmavit, has dissolvi nuptias vetuit. Unam verò copulæ hujus dissolvendæ occasionem proposuit, quâ penitus nuptialis distraheretur conjunctio. Inquit enim: Omnis qui dimittit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eum mœchari & qui dimissam duxerit, adulterat. Quibus sanè verbis cætera uxoris vitia æquo animo ferri jubet, seu loquax sit illa, seu temulenta, seu contentiosa. Sin vero nuptiarum leges transiliat in aliumque virum procax intendat, tunc denique copulam solvi jubet.* 12. Denique Patrum classi conjungimus consensum *Ecclesiæ Græcæ*, quæ adhuc hodie nobiscum docet, licitum esse novum matrimonium facto ob causam fornicationis divortio, quam sententiam dubio procul ex veteribus Ecclesiæ suæ doctoribus acceperunt. *Notum est* (scribit Bellarminus cap. 15.) *hoc tempore Græcos reipsa matrimonia dissolvere & conjugibus alia matrimonia ineundi potestatem facere in causa adulterij.*

580. Sextam & ultimam argumentorum classem deducimus *ex ipsorum adversariorum suffragiis*, ubi producimus 1. *Pontificum rescripta* 1. Zacharias Papa primus decrevit, *ut uxor repudiato marito, qui sororem constupraverat, alteri viro nuberet, si continere nollet.* Refert hoc decretum Zachariæ Gratianus c. Concubuisti 32. q. 7. in hæc verba. *Concubuisti cum sorore uxoris tuæ? si fecisti, neutram habeas, & si illa quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui velit. Tu autem & adultera sine spe conjugij permaneatis & quamdiu vixeritis, juxta præceptum Sacerdotis pœnitentiam agite.* Excipit Bellarminus satis audacter & imprudenter, *intelligendum esse conjugium, quod parti innocenti conceditur post mortem prioris conjugis.* At hujus exceptionis nullum in decreto vestigium, neque ea de re Zachariæ quæstio proposita erat, neque ulla requirebat necessitas, rem ex Scripturis notissimam,

6 Ex ipsorum adversariorum suffragiis.

vide-

videlicet quod post mortem conjugis nuptiæ sint licitæ, definire. Bellarminus ipse cap. 16. refellit Durandum, qui statuit, *Christum loqui apud Matthæum præsupposita lege veteri, quæ jubebat adulteras occidi, hac enim lege servata licebat in causa fornicationis uxorem dimittere & aliam ducere.* At inquit Bellarminus, *non poterat esse quæstio, an liceret uxore ob adulterium lapidata aliam ducere.* Eodem modo nos respondemus Bellarmino, non poterat esse quæstio, an liceret uxore post adulterium mortuâ aliam ducere. Ipsa decreti verba exceptionem Bellarmini excludunt. Quomodo enim de conjugio post mortem adulteri repetendo intelligi potest, quod conceditur parti innocenti nubere in Domino dum adulter incestuosus manet sine spe conjugii? num adulter manere jubetur sine spe conjugii postquam desiit posse matrimonium contrahere in sepulchro? Consideretur etiam legis ratio; *si se continere potest, nubat.* Atqui fieri potest, ut se continere nequeat dum adulter adhuc in vivis est. Canonistæ non ita perfricuerunt frontem, ideo aliter excipiunt *non de adulterio simplice, sed incestuoso esse sermonem, in quo licitum sit parti innocenti aliud matrimonium, cum nulla reconciliationis spes supersit.* Atqui nihilominus firmum manet, quod aliquando vinculum matrimonii solvatur ac proinde fundamentum opinionis adversæ, quod in absoluta vinculi indissolubilitate & Sacramenti firmitate consistit, erit subrutum. Sixtus Senensis d. l. dat victas manus ac Zachariam accensetaliis, qui tale *repudium quoad vinculum permiserunt & interdum jusserunt, promulgatis super hac sanctionibus & decretis, non quidem generalibus & perpetuis, sed ad tempus, idque certis nationibus ac gentibus, & in incestibus tantùm atque aliis quibusdam atrocibus flagitiis, ne longè pejora turpioraq; perpetrarentur ab his, qui tàm fœda conjugia tolerare non poterant,* pro quo liberali & ingenuo responso Senensi debitas reponimus gratias & candorem ejus præ Bellarmini impudentia commendamus. 2. Gregorius III. in Epist. ad Bonifacium *concedit secundum matrimonium cuidam viro ob ægritudinem conjugis prioris.* Ergo non judicavit matrimonii vinculum esse penitus indissolubile. Extat decretum c. Quod proposuisti. caus. & quæst. iisd. *Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat conjugalis? bonum esset si sic permaneret, ut abstinentia vacaret, sed quia hoc magnorum est, ille qui non poterit se continere, nubat magis, non tamen ei subsidij opem subtrahat, quam infirmitas præpedit, non tamen detestabilis culpa excludit,* (ubi nota, nos nequaquam hanc Gregorii decisionem probare, quin potius cum Gratiano dicimus, *illud sacris Canonibus ac Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus inveniri adversum,* sed illud tantum ex eo colligere, quod Gregorius judicaverit, conjugii vinculum in quibusdam casibus dissolvi posse, ita ut parti innocenti, quæ se continere nequit, aliud matrimonium contrahere sit licitum. Bellarminus excipit, *doctores hunc canonem intelligere de ægritudine, quæ reddit mulierem ineptam ad conjugium & proinde sit impedimentum dirimens contractum matrimonium.* Atqui aliud est frigiditas & inhabilitas, aliud verò infirmitas, quicquid sit, manet interim illud, Gregorium judicasse, quod in quodam casu vinculum conjugii dissolvi possit, libr. 4. de Rom. Pontif. cap. 12. eandem exceptionem Bellarminus repetit, quod scilicet Gregorius agit non de quacunque imbecillitate, sed de *impotentia perpetua & naturali,* per quam est inepta ad conjugium mulier. Videns autem hujus responsi sui infirmitatem, statim subjicit, *sed contra hoc est, quod Gregorius videtur judicare primum fuisse verum matrimonium & non tam solvendum, quam ei secundum superaddendum, scribit enim non debere virum à priore uxore subsidium auferre, id est, debere eam adhuc ut uxorem alere & sustentare, ideo posset etiam dici cum glossa in 32. quæst. 7. Pontificem dare consilium non præceptum, ut eam quæ videbatur fuisse uxor, adhuc sustentet, si providentia ipsius indigeat.* In prioribus editionibus additur, *Gregorium ex ignorantia hic errasse,* sed in editionibus posterioribus illud fuit omissum, ex quo apparet, Bellarmino aquam hæsisse. 2. *Conciliorum decreta* in jure Canonico approbata & canonisata. Gratianus in caus. & quæst. iisdem adducit. 1. decretum Concilii *Elibertini* permittens marito, ut abjectâ uxore, quæ cum fratre mariti se commiscuit, alteram ducat. c. Quædam. 2. decretum Concilii *Triburiensis*, vel ut alii legunt *Triburtini*, itidem permittens viro, qui uxorem à privigno compressam dimiserat, ut alteram accipiat conjugem. c. Si quis. Verba utriusque canonis & Bellarmini elusiones adduximus superiùs. 3. decretum Concilii *Moguntinensis* c. Si quis. ejusdem omninò sententiæ esse cum prioribus statuit Sixtus Senensis. 3. *Patrum acta* in jure Canonico approbata. c. Uxor. caus. & quæst. iisd. adducitur dictum *Ambrosii* in quo viro permittitur post divortium legitimè factum alteram ducere. Sixtus Senensis Tertulliani & Ambrosii suffragium nobis largitur ac disertè addit, *in hac sententia plerique veterum fuisse putantur.* Covàrruvias multos enumerat, qui nostram amplectantur sententiam. 4. *Scriptorum recentiorum suffragia.* 1. *Erasmus* in annot. ad cap. 19. Matth. & 1. Cor. 7. multis argumentis confirmat propter fornicationem licere conjugi innocenti ad alias nuptias transire. 2. *Thomas de Vio Cajetanus* Cardinalis in comm. Mat. 19. *Intellige ex hac Domini Iesu Christi lege, licitum esse Christiano dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris & posse ducere aliam uxorem, salva semper Ecclesiæ definitione, quæ hactenus non apparet. Nam Decretales Pontificiæ de hac materia non sunt definitivæ fidei sed judiciales facti, providentur autem ipsimet Pontifices, ut patet in cap. 4. de divortijs & in cap. Licet, de sponsa duorum: Romanos Pontifices aliquando in his judicijs matrimoniorum errasse &c. nec ego sum primus, qui sic intellexi Evangelij textum, quemiam ante annos mille B. Ambrosius sic intelligens idem docuit.* 3. *Ambrosius Catharinus* Compsæ Episcopus aliàs acerrimè solet insectari scripta Cajetani & errores ex illis colligere, sed in hac quæstione suum ipsi præbet assensum, quod arguit à clara & liquida veritate ipsum fuisse victum. Scripsit integrum librum de hac quæstione, in quo inter cætera hæc leguntur. *Stat sententia Domini apud Matthæum his verbis, Quicunque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. Hæc una oratio, nisi vim literæ afferamus, profectè duarum orationum vim habet. Una est affirmativa continens hujusmodi regulam. Si quis uxorem suam absque causa fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, mœchatur. Altera est negativa, quæ continet exceptionem à regula propter particulam*

illam

illam Nisi, & est: Si quis uxorem ab fornicationem dimiserit & aliam duxerit, non mœchatur. Si igitur sic intelligitur hæc Domini sententia, ut verba ipsa quàm manifestissimè videntur porrigere, jam ist decisa quæstio. Cum ergo ad verba Domini hactenus non sit ulla expositio, quæ afferat quietem, si volumus sustinere esse illicitum cum altera copulam etiam ex causa fornicationis, videtur satis justificari. Cajetanus, qui putavit, ex hac Domini lege, ut litera planè sonat, licere Christiano dimittere uxorem suam ex causa fornicationis & aliam ducere, quod & aliis rationibus videtur posse persuaderi. Est inprimis magna illa ratio, quam ipse Cajetanus affert & alÿ ante illum cogitaverunt & potest cuique parum cogitanti facile occurrere, videlicet. Omnis responsio sapientis debet aptari atq; interpretari ad mentem & sensum interrogantis, aliàs non esset respondere, sed verba dare. Quando igitur Dominum rogatus est à Pharisæis, an liceat uxorem dimittere, rogatus est de demissione perpetua ac perfecta cum licentia ducendi aliam &c. eujusmodi rationes plures postea subjicit in comment. prioris Epist. ad Corinth. scribit, *videri sibi rem esse impendiò duram & iniquam, ut vir innoxius, interim ætate virens & in Venerem proclivis nullo suo delicto, imò ex aliena culpa & in seipsum illata injuria cogatur mutare statum & perpetuò cœlibem ac luctuosam vitam ducere, libidinis intendio & orbitatis molestia conjunctam, cum nec sit fas cum adultera conjungi, nec appetere alteram.* Excipit Bellarminus, *eos Ecclesiæ Romanæ judicio se subjecisse, ac proinde a reliquorum communissima sententia non esse separandos.* Resp. servilis illa subjectio, quâ lucem veritatis ex Scriptura refulgentis id est, ipsam S.S. sententiam Ecclesiæ Romanæ, id est, Pontificis judicio subjecerunt, nequaquam efficit, eos ob id non statuisse quod verè statuerunt, sed efficaciam erroris & Antichristianam Pontificis Tyrannidem arguit. Sixtus Senensis excipit, *eos hanc thesin proposuisse, non ut firmæ determinationis sententiam, sed ut probabilem opinionem doctorum disputationibus excutiendam.* Resp. cur igitur Tridentini Areopagitæ ab hac modestia discedentes anathematis fulmen in diversum sentientes vibrarunt? nobis hoc loco sufficit; quod aperta veritas clausos quorundam adversariorum oculos perstrinxerit. 4. Nævizanus sylvæ nuptialis lib.1. num. 144. itidem defendit divortium quoad vinculum ut & 5. Salomonius, JCtus Pontificius in repet l. Gallus §. quidam de libr. & posth. Unde non immeritò Bellarminus in hanc erupit vocem de matrim. cap.15. §.1. In quæstione de solutione matrimonii consummati quoad vinculum multos habemus adversarios, Græcos, Latinos, Hæreticos & Catholicos.

Antithesis Pontificiorum. 581. Atque hæc dicta sint de nostræ sententiæ fundamentis. Antequam verò ad Pontificiorum argumentorum examen descendamus, operæ precium erit maculas illas, quas nostris doctoribus in cap. proximè citato circa hanc quæstionem aspergere conatur, paucis abstergere, quæ enim de Calvinianis & Anabaptistis addit, ad nos minimè pertinent. 1. *Luthero* tribuit 1. *contradictionem*, quia in libr. de cap. Babyl. cap. de matrim. scribit, *Papam errare, cum divortium concedit extra causam fornicationis, quam solam Dominus excepit, & tamen addit, optare se ut definiatur, licere divortium facere ob absentiam diuturnam alterius conjugis. Si enim error est, divortium facere ob aliam causam, quam fornicationis, ergo errorem cupit definiri, cum ob absentiam conjugis divortium esse licitum definiri cupit.* Resp. rectè statuit Lutherus & nos cum ipso, unicam tantum esse justam ac legitimam divortii faciendi causam, videlicet adulterium, ac proinde errat Pontifex, quando extra eam causam divortium concedit, quomodo autem cum eo conciliari debeat, quòd Lutherus definiri optat, etiam ob malitiosam desertionem permittendum esse parti innocenti novum matrimonium inferiùs explicabimus. 2. *Fatuitatem*, quis ibidem addit, *se nolle quicquam definiri solâ Papæ & Episcoporum autoritate, sed si duo eruditi & boni viri in nomine Christi consentirent & in Spiritu Christi pronunciarent, eorum judicium iis Conciliis prolaturum.* At, inquit Bellarminus, *unde sciemus, duos illos homines in nomine Christi magis consensisse & in Spiritu sancto, qui ex diversis provinciis unum in locum legitimè conveniunt ad fidem Christianam explicandam?* Respond. id verò sciri potest ac debet ex diligenti examine decretorum ad normam ac regulam in verbo revelato nobis propositam. Matth. 7. v. 15. Actor. 17. v. 11. 1. Corinth. 2. v. 15. 1. Thess. 5. vers. 21. 1. Joh. 4. v. 1. &c. Lutherus nihil aliud dicit, quàm quod ante eum Marsilius Patavinus, Panormitanus, Ioh. Gerson & Ioh. Franc. Picus Mirandulanus dixerunt. Marsil. Patav. in defens. pacis. *In concernentibus fidem etiam unius privati ac Laici dictum præferendum est dicto Papæ, si moveatur melioribus rationibus Vet. ac Nov. Test. quæ Papa.* Panormitanus c. Significasti X. de elect. *Privato homini & fideli, qui meliores rationes affert, potius credendum est, quam toti Concilio & Papæ.* Gerson de exam. doctr. consid. 5. *Staret, quod aliquis simplex non autorisatus esset, tam excellenter in sacris literis eruditus, quod plus esset credendum in casu doctrinali suæ assertioni, quam Papæ declarationi, est enim plus credendum Evangelio, quam Papæ.* Iohan. Franc. Pic. Mirandul. de fid. & ord. cred. theor. 16. *Simplici potiùs rustico & infanti & aniculæ quam & Pontifici maximo & mille Episcopis credendum, si contra Evangelium isti, illi pro Evangelio verba facerent.* Lutherus seipsum disertè explicat, de quibus Conciliis loquatur, qualia scilicet tunc solebant cogi, tantum numero & autoritate citra eruditionem & sanctimoniam jactata. 3. *temeritatem*, quod in comm. 1. Cor. 7. ann. 23. edit. multas ob causas matrimonium solvi & aliud iniri posse censeat, ut si *non modo Ethnicus Christianam, sed etiam falsus Christianus Christianam conjugem deserat vel si conjux conjugem ad furtum aut aliud peccatum inducat, vel si ob frequentes rixas molesta sit cohabitatio cum priore conjuge, vel si diu absit alter conjunx.* In lib. de caus. matrimon. edit. Ann. 30. *Si pauper cum divite matrimonium contrahat & consummet, ac deinde pauper divitem conjugem retinere non possit, quod amici vel affines divitis impediant, judicat Lutherus, posse pauperem ad aliud matrimonium se transferre.* Resp. Lutherus in scripto posteriore mentem suam satis perspicuè explicat, quod non nisi propter adulterium & malitiosam desertionem innocenti personæ novi matrimonii potestatem concedat. Vide tom. 5. Ien. Germ. libr. de causis matrimonialibus part. 2. pag. 255. ubi hæc habentur. Ich kan vnd mag nicht wehren / wo ein Gemahl die Ehe bricht / vnd kan beweiset werden öffentlich / daß das ander Theil frey sey vnd sich scheiden möge / vnd mit einem andern verehlichen. Wiewol / wo mans thun kan / daß man sie versöhne vnd beyeinander behalte / ists gar

viel

vielbesser. Wenn aber das unschuldige Theil nicht will / so mags im Namen Gottes seines Rechts gebrauchen. Et postea. Uber diß ist noch ein Fall / nemlich wenn ein Gmahl vom andern leufft/ob sich hie das ander möge mit einem andern verehlichen? Hie antworte ich also / wo sichs begibt / daß ein Gemahl mit Wissen und Willen von dem andern zeucht als Kauffleut / oder in Krieg gefordert / oder was sonst für Noth und Sache sind / daß sie beide solches bewilligen / hie soll das ander Theil harren und sich nicht verendern / biß daß es gewiß werde und glaubwürdige Zeugnüß habe / sein Gmahl sey todt 2c. Aber wenn es ein solcher Bube ist / der ein Weib nimpt / und ein zeitlang bey ihr bleibet / darnach ohn ihr Wissen und Willen heimlich wegleufft / lesset sie schwanger oder mit Kindern sitzen / schreibet ihr nichts / schicket ihr nichts / enbeut ihr nichts / leufft seiner Buberey nach 2c. Da rahte ich / daß der Pfarherr oder Obrigkeit dem Weibe rahte und hilffe / den Buben zu suchen wo sie kan und sich zu finden versihet / und fordern auff bestimbte Zeit / kömpt er nicht / daß man an die Kirchen oder Rahthaus öffentlich anschlahe und fordere ehn auch also öffentlich dazu mit Bidräwung / man wolle ihn ausschliessen und das Weib frey sprechen. Kömpt er als denn nicht / so soll er nimmermehr kommen. In his duobus duntaxat casibus personæ innocenti jus novi matrimonii concedit, de reliquis verò modestè addit. Es sind noch vielmehr Felle / als wo man Gifft oder Mord besorget / item wo ein Weib zu stehlen oder zu schendlicher Unzucht gezwungen würde vom Mann / aber da können Obrigken und vernünfftige Leute jhnen wol rahten / denn man kan niemand zur Sünden zwingen. So muß ein Gemahl seine Fahr wagen des Giffts oder Mordts halben / sonderlich wo es heimlich vorgenommen wird / offenbarlichem Vornehmen kan die Obrigkeit oder Freunde stewren und wehren. Plura de causis divortii apud Lutherum non occurrunt, ex quo apparet, quâ fide Bellarminus ejus sententiam alleget. 4. *credulitatem*, quod *ab Erasmo in hac quæstione se passum fuerit seduci, qui annotationes suas ann. 1515. in publicum ediderat*. Resp. Lutherus ex manifestis Christi verbis sententiam suam probavit & miseris conscientiis Pontificiarum legum vinculis irretitis consulere voluit. Fatetur Bellarminus, *Græcos jamdum Concilij Florentini tempore idem docuisse cum Luthero*, cur ergo non Græcorum potius quàm Erasmi autoritatem secutus dicitur? Qualis fuerit Erasmi erga Lutherum animus ex hyperaspiste diatribæ de libero arbitrio cuivis constat. 2. *Philippo Melanchthoni* tribuit, quod *non innocenti tantum parti sed etiam nocenti aliud conjugium permittat* in annot. ad cap. 5. Mat. Resp. quid hac de re statuendum sit, suo dispicietur loco. 3. *De Brentio* commemorat quod *in Confess. VVirtenb. cap. de conjug. scribat sperare se, pios Episcopos & Principes concessuros jus contrahendi aliud matrimonium iis, qui ob adulterium alterius conjugis justo divortio separate sunt*. Resp. speraverant idipsum Erasmus, Cajetanus, Catharinus, sed frustra. Nihil quicquam in his Brentii verbis occurrit, quod vel Scripturæ sacræ vel reliquorum nostræ partis Theologorum sententiæ repugnet. 4. *Chemnicij* sententiam sic recitat, *quod duos tantum casus esse voluerit, in quibus liceret aliud matrimonium inire, nimirum adulterium alterius conjugis & desertionem infidelis, et aut per infidelem non intelligatur quilibet injustus desertor; ut Lutherus & Philippus intelligunt; sed solum is qui Christianus non est sed gentilis, nec seipsum explicat quod loquatur tantum de parte innocente, cum aliud matrimonium ob adulterium concedit*, ex quo colligit Bellarminus, quod nec Philippus cum Luthero, nec Chemnicius cum Luthero aut Philippo in sententia conveniat. Resp. *qui suorum & maxime domesticorum curam non agit, fidem abnegavit & est infidelis deterior* 1. Tim. 5. v. 8. quod ergo de infideli qui & re & professione talis est, Chemnicius asserit, idipsum de malitioso desertore, qui re ipsa, licet non professione talis est, intellectum voluit. Innocentis duntaxat partis mentionem facit, quia de ea potissimùm inter nos & Pontificios quæstio versatur, quid de nocente statuendum, si Magistratus in officio suo negligens sit ibidem non determinat ac proinde nec Luthero nec Philippo in hac quæstione Chemnicius contradicit.

Argumenta Bellarmini.

1. ex Scriptura.

1 Matth. 5. v. 32. Omnis qui dimiserit uxorem &c.

582. Restat ut Bellarmini argumenta expendamus. Classes eorum constituit tres. Prima petita est *ex Scriptura*. Altera *ex traditione*. Tertia *ex ratione*. Scripturæ dicta producit quatuor. 1. Matth. 5. v. 32. *Omnis qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ facit eam mœchari & qui dimissam duxerit, adulterat. Verba illa, & qui dimissam duxerit, vel universè sunt accipienda vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si universè, ergo qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur, ergo non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum, non enim mœcharetur, qui illam ducit, nisi esset viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicaria quam innocentis & casta, nam fornicaria libera est & nubere potest: innocens autem injustè dimissa nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Atqui hoc absurdissimum est, ut lex Christi justissima dimissam justè meliori loco esse velit, quam dimissam injustè.* Resp. 1. verba Christi non *universè* sed *cum exceptione* accipienda esse, ex ipsis textus visceribus & antiquissimorum Patrum interpretationibus ostendimus superiùs. 2. Scopus Christi est docere, quod is, qui uxorem ob aliam quamcunque causam dimiserit; nisi ipsa adulterium commiserit & hac ratione conjugale fœdus nefariè fregerit, faciat eandem mœchari; quia in causa est, ut ipsa alteri nubendo adulterium committat, & qui sic dimissam ducit, illum itidem dicit fieri mœchum, nimirum quia uxorem illegitimè dimissam ducit, quæ alteri adhuc indivulso conjugii vinculo est alligata. Ulterius Christus hoc loco non progreditur; an verò etiam nocenti parti concedendum sit novum matrimonium; si Magistratus in officio suo negligens sit, suo loco videbimus. 3. demus ex hypothesi adulteram justè dimissam posse nubere; innocentem injustè dimissam non habere potestatem alteri nubendi, ex eo tamen lex Christi justissima non poterit injustitiæ accusari; quia injustè dimissa habet jus suum maritum repetendi, cum conjugale vinculum nondum sit solutum; sed adultera justè dimissa; non habet jus maritum suum repetendi, cum conjugii vinculum sit solutum, quod si ergo continere nequeat; ac Magistratus officium suum in puniendo adulterio negligat, potestas novi matrimonii ipsi datur. Pontificiorum sententia injustitiæ accusari majori specie potest, quod æquali pœnâ justè & injustè dimissam afficiunt, dum utrique aditum ad nuptias intercludunt. 4. Falsum igitur est, quod

Bellarminus in suo argumento præsupponit, *injustè dimissam nec priorem virum habere posse, nec alteri nubere.* Posterius concedimus, sed prius negamus. Potest enim judicium Magistratus implorare & jus restitutionis urgere. Quòd si verò maritus pertinaciter recuset, injustè dimissam recipere, fit malitiosus desertor, & sic injustè dimissa accipit novi matrimonii potestatem. 1. Cor. 7. v. 15. 5. Distinguendum inter id quod descendit ex regula stricti juris & quod ex ἐπιεικείᾳ & συγγνώμῃ conceditur. Adulteræ justè dimissæ si novi matrimonii potestas datur, id fit ex ἐπιεικείᾳ ratione habitâ conscientiæ & periculorum. 6. Causa melioris conditionis, quâ frui videtur adultera præ innocente injustè dimissa, non pendet ex lege Christi, hoc est, ex doctrina Christi, quâ ad primam conjugii institutionem nos revocavit, quia lex divina, quæ etiam Christi lex est Levit. 20. v. 10. Deut. 22. v. 22. adulteram capitali supplicio affici jubet, sed ex præpostera Magistratus indulgentia ac conniventia. 7. Virgo quam perpetuam continentiam vovit, ex hypothesi Bellarmini non potest nubere, quæ voto continentiæ nondum est astricta, potest nubere. Ergone Bellarminus dicet priorem ex lege Christi deterioris esse conditionis quàm posteriorem? hac ratione unâ liturâ delebit, quæ de votivi cœlibatus dignitate ac meritis coram Deo libr. 2. de Monachis per aliquot capita disputavit. 8. πρῶτον ψεῦδος illationis Bellarminianæ in eo consistit, quod existimat Christum *Joh. 8. sustulisse legem Mosaicam de adulteris capitaliter puniendis* libr. de matrim. cap. 16. §. 4. ex eo enim color aliquis argumento accedit, quod juxta legem Christi melior sit conditio adulteræ quàm castæ injustè dimissæ. Sed falsitas illius hypotheseos suo loco demonstratur.

u Marc. 10 v. 11 Quicunque dimiserit.

583. 2. Marc. 10. *Quicunq; dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. v. 12. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Similia habentur Luc. 16. v. 18. *Omnis qui dimittit uxorem suam & alteram ducit, mœchatur & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Hæc verba universaliter docent, nunquam ita dissolvi matrimonium inter fideles contractum & consummatum, ut liceat ad alias nuptias transire.* Respondet D. Chemnicius, *esse universalem ac necessariam regulam in Evangelistis,* (quam Augustinus in libr. de consens. Evang. sæpius repetit,) quod *vera interpretatio & sententia quærenda ac desumenda sit ex collatione descriptionum, quæ extant apud reliquos Evangelistas, ita enim mutuas operas tradiderunt, ut quod unus brevius & obscurius posuit, illud alter suppleat, & clarius explicet.* Conferenda igitur est etiam Matthæi descriptio, quæ testatur, non semel, sed duobus locis Christum diversis temporibus, quando materiam divortii tractavit, disertè addidisse exceptionem de casu fornicationis Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. Non itaque simpliciter universales sunt sententiæ illæ Christi in Marco & Luca, sed cum illa exceptione quam Matthæus Apostolus qui illis concionibus Christi interfuit, duobus in locis addit. Huic solidæ & immotæ responsioni Bellarmin. non erubescit obstrepere hoc modo. *Evangelistæ omittunt quidem interdum aliquid, aut addunt, quod alij Evangelistæ non omiserunt aut non addiderunt, sed nunquam ita omittunt, ut sententia reddatur falsa, nam alioqui Evangelistæ homines decepissent, quibus Evangelia sua tradiderunt, nullâ mentione factâ reliquorum Evangelistarum. Oportet igitur vera esse absolutè, quæ Matthæus & Lucas dicunt, neq; pendere à verbis Matthæi, nisi velimus deceptos fuisse eos, qui sine Matthæo Marcum aut Lucam legebant.* Respond. 1. quâ fronte collationem illam Evangelistarum, hoc loco, Bellarminus rejicit, cum eâdem ipse utatur libr. 1. de purgatorio cap. 4. §. penult. *Non debet* (inquit) *exponi Matthæus per Marcum, sed potius Marcus per Matthæum, cum Matthæus pluribus verbis utatur & constet Matthæum copiosius scripsisse & Marcum fecisse quasi compendium ex Evangelio Matthæi.* Et postea. *Si Christus protulit illa verba, non remittetur &c. ut habet Marcus, quanquam id non est probabile, tunc Matthæus duce S. S. exposuit verba Christi & nisi ineptè exposuerit, indicavit in alio seculo dimitti aliqua peccata.* Idipsum per omnia ad hanc quæstionem applicare possumus. De collatione locorum Scripturæ parallelorum (quâ in his ipsis Christi dictis Matth. 19. v. 32. & Luc. 16. v. 18. Tertull. lib. 4. adv. Marc. cap. 34. utitur) in tract. de Interp. Script. latè egimus. 2. Marcus & Lucas post Matthæum scripserunt; Marcus teste Hieron. in catal. illustr. *epitomen Evangelij à Matthæo scripti* confecit, æquum igitur est, ut ex Matthæi Evangelio limitatio & exceptio illa addatur, quam cum à Matthæo reliqui Evangelistæ vidissent additam, eam addere non judicarunt necessarium. 3. Nec Marcus, nec Lucas, sed Matthæus Christi concionibus interfuit, ex quo Bellarminus nos colligere docuit, Christum hæc verba ita prolocutum esse, ut extant apud Matthæum. 4. Nec falsum scripsit vel Marcus vel Lucas, sed verissimam Christi responsionem ad Pharisæorum quæstionem uterque consignavit, quod scilicet ex illa causa, de qua Pharisæi quærebant, non liceat divortium facere. Exceptionem de *casu fornicationis* addidit Matthæus, quia Judæi negligebant legem divinam de adulteris interficiendis Johan. 8. vers. 1. quæ si in viridi observantia mansissent, non fuisset in populo Dei opus illâ quæstione, an propt. adulterium divortium facere liceat. *Exceptio non tollit regulam, sed eam firmat in cæteris.* Eadem ratione dicere possem, Matthæum imperfectè verba Christi descripsisse, vel ipsum Christum doctrinam de divortio imperfectè tradidisse, propterea quod non faciat mentionem desertionis ab infideli institutæ, quam exceptionem Paulus adjicit 1. Cor. 7. v. 15. 5. Ipsa necessitas nos cogit, ut in verbis Marci & Luc. subintelligatur illa exceptio, nisi velimus statuere, quod Marcus & Lucas pugnent cum Matthæo. Ex verbis enim Matthæi colligitur hæc propositio. *Non omnis qui dimiserit uxorem & aliam duxerit, mœchatur*, quia qui ob fornicationem dimiserit uxorem & aliam duxerit, non mœchatur. Quod si Marci & Lucæ verba tam absolutè & generaliter velimus accipere, quasi omnis omnino qui dimiserit uxorem & aliam duxerit, etiamsi ob fornicationem dimittat, mœchetur, contradicent verbis Matthæi. Regerit Bellarminus, *non debere ex verbis Matthæi hoc inferri, cum negativè, non autem exceptivè intelligenda sint.* Sed miserum istud effugium supra satis fuit refutatum, hoc loco, notamus illud, quod Bellarminus non inveniat, ubi pedem figat, id quod ex prolixo illius discursu manifestum. *Cur id non debeat inferri* (inquit) *cum planè sequi videatur* (notetur hoc, quod lux veritatis ipsi expressit) *multa causa reddi solent. Durandus dicit, Christum loqui apud Matthæum præsupposità lege veteri, quæ jubebat adulteras occidi, hac enim le-*

ge ser-

ge servatâ licebat in causâ fornicationis uxorem dimittere & aliam ducere, quia nimirum propter adultera supplicium extremum dirimebatur vinculum conjugii. Hæc solutio mihi non probatur &c. Et postea. *Hac ergo solutione omissâ, aliqui dicunt, verbum mœchatur, referendum esse divisim ad utramque partem sententiæ hoc modo. Quicunque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur, hic enim mœchatur, qui uxorem ducit priore dimissâ extra casum fornicationis, semel quidem adulterio uxoris, cujus ipsi causa fuit per injustam dimissionem & semel adulterio proprio per nova uxoris vivente priore conjunctionem. Alii dicunt, nec minùs probabiliter, illud nisi ob fornicationem non pertinere nisi ad dimissionem, cum qua immediatè conjungitur, & esse per parenthesin pronunciandum & aliquid subintelligendum hoc modo. Quicunque dimiserit uxorem, quod non licet, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. Sunt & alia explicationes minùs probabiles, quas Abulensis, Al' nsius de Castro & alii excogitarunt, sed optima est August. lib. 1. de adul. conjug. cap. 9. ubi docet, illud nisi ob fornicationem accipiendum esse negativè non exceptivè.* Hæc omnia Bellar. quæ irritum eorum conatum, qui à proprietate & perspicuitate literæ discedentes peregrinas explicationes quærunt, satis manifestè comprobant. Pii ac moderati animi est, non operosè quærere, quomodo Scriptura variis modis torqueri possit, sed quæ sit propria & genuina cujusque loci sententia. 6. Si Christus causam fornicationis noluisset à generali prohibitione divortii excipere, frustra & supervacaneè addidisset, *nisi ob fornicationem*, potuisset enim generatim & faciliùs dicere. Omnis qui dimiserit uxorem & aliam duxerit, mœchatur. Regerit. Bellar. *Dominum hoc solum dicere voluisse, quod non liceat dimittere non fornicariam & alteram ducere, verùm autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum & aliam ducere, Dominum tunc apertè dicere noluisse, quia hoc altius erat, quàm ut ab auditoribus tunc capi posset.* Resp. imò v. Christus in suo responsu, prout ap. Matth. describitur, utrumque complexus est, videlicet tum *negativam* thesin, Pharisæorum quæstioni directè oppositam, quod non liceat dimittere uxorem & aliam ducere quacunque levi de causa, tum *affirmativam* thesin, quam occasione neglectæ in populo Judaico legis de adulteris interficiendis addidit, quod ob fornicationem liceat uxorem dimittere & aliam ducere. Somnium suum narrat nobis Bellar. quod *auditores non fuerint capaces hujus doctrinæ*, neque enim ullâ probabili saltem ratione illud demonstrat.

3. Rom. 7. v. 1. An ignoratis. 584. 3. Rom. 7. v. 1. *An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?* v. 2. *Nam quæ sub viro est mulier vivente viro alligata est lege. Si autem mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri.* v. 3. *Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si autem mortuus fuerit vir ejus liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Similis locus habetur 1. Cor. 7. v. 39. *Ex his locis colligimus,* (inquit Bellar.) *nunquam solvi vinculum conjugale nisi per mortem & quia non solvitur, manere etiam post divortium quacunque de causâ factum.* Resp. aliud est loqui de matrimonio *in se ac per se* accepto, quale est ex primæva institutione, aliud loqui de eodem, quale est *ob vitium aliquod superveniens*, quod *per accidens* illi contingit, aliud est loqui de iis, quæ *regulariter & ordinariè* fiunt ac juxta legem institutionis etiam fieri debent in conjugio, aliud verò loqui de *casu exceptionis extraordinario.* Cajetan. illud sic effert, *verba Apostoli esse accipienda regulariter, non autem in casu*, ut sit sensus: vinculum viri cum uxore ordinariè & regulariter, nisi scilicet aliunde solvatur, durare usque ad mortem & tunc demum solvi. Hanc responsionem multis probare possumus argumentis. 1. D. Chemn. urget Apostolici textus *scopum. Paulus* (inquit) *in illo loco non tractat ex professo doctrinam de divortiis, sed ex institutione conjugii, quod sit individua conjunctio, similitudinem, quatenus proposito suo congruit, assumit.* Matrimonium per se juxta divinam institutionem est indissolubilis conjunctio, quæ non nisi morte dissolvitur, & hactenus similitudo illa serviebat Pauli proposito, alia verò quæstio est de divortio, cujus similitudinem Paulus nō attexuit, quia ad id, quod in illo loco agebat, eâ non erat opus. Apostolus non tàm contendit vinculum permanere usq; ad mortem, quàm non durare post mortem, id enim tantum requirebat scopus, ut ostenderet, post mortem conjugis liberum esse alterum conjugem, sive ad mortem usque vinculum illud permanserit, sive non permanserit. 2. Urgeri potest *consequens absurdum.* Si Apostolus absolutè ac simpliciter statuisset, vinculum conjugii ita esse insolubile, ut nec propter fornicationem posset solvi, sustulisset vel abrogasset exceptionem Christi de casu fornicationis, quod absurdum. Connexio probatur, quia Christus in propria hujus doctrinæ sede Mat. 5. v. 19. conjugii vinculum ex primæva ejusdem institutione ita insolubile esse docet ut tamen adjungat exceptionem de divortio ob causam fornicationis facto. Ac si vel maximè negare velint Pontificii, Christum in casu fornicationis concedere divortium *quoad vinculum*, non tamen negant, Christum eo in casu concedere divortium *quoad cohabitationem & thorum.* Atqui si quis in verbis Pauli vim facere vellet eademque citra omnem planè exceptionem ac limitationem accipere, posset ex illis inferre, quod ne quidem dimittere adulteram marito liceat. 3. Quin & sibi ipsi contradixisset Apostolus, cum in casu malitiosæ desertionis partem innocentem servitute eximat & in libertatem à lege conjugis infidelis adhuc viventis vindicet, utique ergo nequaquam absolutam conjugalis vinculi insolubilitatem statuere judicandus. 4. Urgemus *singulorum verborum emphasin. Scientibus legem loquor*, inquit. Atqui ea lege constat post divortium aliud matrimonium fuisse licitum, ut superiùs ostendimus. 5. Loquitur Apostolus de muliere quæ est ὕπανδρος ac matrimonio adhuc cōstante juxta conjugii leges marito cohabitat. Sed repudiata ob adulterium non amplius est ὕπανδρος, sed potius, ut sic loquar, ἄνανδρος. 6. Denique cum hæc sit quædam *similitudo aut parabola*, non necesse est eam per omnia quadrare, aliàs possem ea ea inferre, quod quemadmodum Christus Ecclesiam suam nunquam ne minima quidem in re deserit, sic maritum non posse nec debere uxorem quam semel sibi associavit, ullâ in re deserere, ne quidem quoad thorum & habitationem, quod tamen Pontificii quibusdam in casibus licitum esse statuunt.

585. Hisce nostræ expositionis fundamentis antequam Bellar. respondeat, in genere tria contra eam profert. 1. *verba Apostoli plana sunt & perspicua, ac mirum esset, Apostolum nunquam addidisse*

disse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpè hec repetiverit & inculcaverit. Resp. exceptionem illam subintelligendam esse ex verbis Christi & ipsius Apostoli in confirmatione nostræ sententiæ demonstravimus. Hoc ipso in loco eandem addi non erat necessarium, quia scopus Apostoli, ob quem similitudinem ab indissolubilitate matrimonii adducebat, id minimè requirebat. 2. *Interpretes Ambrosius, Chrysost. Theophyl. Theodor. Oecumen. Primas. Anshel. & alij eodem modo exponunt.* Resp. ex ipsis Patribus pro nostræ sententiæ confirmatione suo loco quædam adduximus. 3. *Ratio similitudinis idipsum requirit. Volebat Apostolus probare legem veterem obligasse usq; ad Christum sed jam non amplius obligare, ad quod probandum utitur similitudine ducta a matrimonio. Quemadmodum enim vir & uxor tamdiu sibi invicem obligantur, donec alter eorum vel uterque moriatur, sic etiam tamdiu homines legi sunt subjecti, donec vel ipsa lex abrogatur & sic quodammodo moriatur, vel homines translati in alium statum a lege eximantur & eo modo legi moriantur, quorum utrumque per Christi mortem est factum. Hac similitudo Pauli omnino requirit, ut vir & uxor nullo divortio aut repudio, sed solâ morte liberari quoad a vinculo conjugij. Nam quã diu lex vetus vigebat, nunquam poterant Iudæi ejus jugum à se excutere, etiamsi illi repudium dare & ab ea divortium facere conarentur, fornicando cum varijs legib. falsorum Deorum, ergo eodem modo, quanto tempore maritus vivit, nunquam potest uxor à vinculo conjugij liberari, quamvis cum multis alijs viris fornicetur.* Resp. Apostolus illud tantùm hac similitudine declarare voluit, quod quemadmodum uxor per mortem mariti liberatur à lege & vinculo conjugii, sic per mortem Christi legem esse abrogatam & quasi mortuam, & nos hac ratione à legali servitute liberatos & in libertatem restitutos. Ulterius non progreditur Apostolus, nec extra illum scopum similitudo Apostoli est extendenda. Quod si vel maximè extra illum scopum similitudinem adductam quis extendere velit, nihil aliud ex eo inferre poterit, quàm illud, quod quemadmodum Judæi non potuerint spirituali suâ fornicatione jugum legis excutere, ita adultera non possit jugum conjugii per fornicationem corporalem excutere. At non quæritur hoc loco, an adultera possit vel debeat excutere partem innocentem, sed an pars innocens abs se excutere possit adulteram, id quod fieri posse ac licitum esse eadem similitudine à spirituali conjugio deductâ demonstrari potest. Quemadmodum enim Christus Ecclesiæ suæ sponsus Synagogæ Judaicæ, quæ quondam erat ipsius sponsa & uxor Jer.3.v.1. Ezech.16.v.8.&c. libellum repudii dedit, ut non amplius fuerit ejus uxor Os.2.v.2. sed aliam ex gentibus sponsam sibi elegerit, & quemad. adhuc hodie particulares Ecclesias propter adulterium spirituale à se abdicat & alias in spiritualem sponsam sibi eligit: sic maritus uxorem adulteram à se poterit ejicere & aliam ducere.

586. In specie contra nostræ explicationis fundamenta regerit. 1. *Apostolum voluisse ostendere, non solùm conjugij vinculum non durare post mortem, sed etiam durare toto tempore vitæ alterius conjugis. Nam illud non durare post mortem apertissimum erat, nec fuisset opus ad id persuadendum allegare legem.* Resp. scopum Apostolicæ disputationis jam antè monstravimus, ad quem sufficit, si conjugii vinculum morte dissolvi & non ultra mortem durare statuatur. Quod si vel maximè etiam eò extendatur similitudo, quod vinculum conjugii duret toto tempore vitæ alterius conjugis, tamen nihil aliud inferri poterit, quàm quod matrimoniũ in se & suâ Natura consideratum sit vinculum indissolubile, cui per accidens contingit, ut ob superveniens adulterii crimen dissolvatur. Sic JCti matrimonium definiunt quod *sit individua vitæ societas & conjunctio*, nihilo tamen minus propter adulterium divortium fieri posse concedunt. Legem propterea Apostolus adducit, quia Judæi erant perquam *νομοφιλοι* ac doctrinam de libertate Christiana in legem Mosaicam injuriam & contumeliosam esse existimabant, inde peculiari consilio Apostolus similitudinem ex ipsa lege petitam adducere voluit. 2. *Conclusio Apostoli non erat solùm, non obligari Christianos ad legem, sed etiam obligari ad non recipiendam ullam aliam: sicut etiam Hebræi obligabantur legem Mosis servare toto tempore, quo ea vivebat, nec poterant ullo prætextu eam deserere.* Resp. si Christiani obligantur ad non recipiendam ullam aliam legem, cur igitur Pontifici Romano tribuunt potestatem promulgandi leges conscientiam obligantes per universam Ecclesiam observandas? cur traditionum humanarum jugum contra libertatem tam caro precio à Christo partam hominibus imponunt? sed de his alibi, hoc loco monemus, Bellarminum Apostolicam similitudinem ultra scopum & ultra comparationis tertium extendere, quin & *πρότασιν* similitudinis penitus invertere. Apostolus enim legem comparat viro, ut ex verbis ipsius manifestissimè liquet; *lex*, inquit, *homini dominatur quanto tempore vivit*; at dominari est mariti, non uxoris. Bellarminus contra legem videtur comparare uxori, quia ex hac similit. demonstrare cupit, quod quidem Judæi non potuerint ullo prætextu legem deserere donec moreretur per abrogationem, sic maritum non posse ullo prætextu uxorem deserere, donec moriatur. 3. *nec in Christi nec in Apostoli verbis divortium quoad vinculum habet fundamentum.* Sed hac de re ex antea dictis judicium fieri potest. 4. *Illud Apostoli, scientibus legem loquor, a Theodoreto & Ambrosio exponitur de lege Naturæ vel Evangelica, non de lege veteri.* Resp. imò verò loquitur de tali lege, quæ peculiariter nota erat Judaico populo, ut emphasis verborum ostendit. In toto illo cap.7. nomen *legis* absolutè positum, non nisi de Mosaica lege accipitur, nec ullâ ratione probabile est, Apostolum in principio statim cap. æquivocationibus ludere voluisse. Præterea insolubilitas illa matrimonii, quam Bellarm. ex loco Apostolico evincere conatur, non descendit ex lege Naturæ, sed ex lege Evangelica de indissolubili matrimonii Sacramento, ita enim docet cap.12.§.penult. Quomodo igitur verba Apostoli de *lege Naturæ* explicare potest, ut sibi non apertè contradicat. Sed nec novam aliquam legem Evangelicam de matrimonii firmitate atque indissolubilitate Christ. tulit, de qua verba Apostoli intelligi possint, sed ad primævam duntaxat conjugii institutionem nos revocavit, ut ex Matth.19.v.6. Sole clarius constat. At, inquit Bellarminus, *aut repudium in lege veteri solvebat re vera vinculum conjugij, aut non solvebat. Si non solvebat & tantum permittebatur, ut minus malum, non autem ut licitum, ut habet communior opinio doctorum, tum parum refert, de qua lege Apostolus loquatur. Si vero solvebat vinculum & permittebatur ut licitum, tum non potest Pauli locus de lege Mosis intelligi, quia falsum esset,*

esset, quod Paulus dicit, vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro, neque enim vocabatur adultera, quæ vivente viro erat cum altero viro, si repudium licitum erat & conjugij vinculum dissolvebat. Resp. an in V. T. facto divortio novum conjugium fuerit permissum ut minus malum, an verò ut licitum, postea videbimus, hoc loco utimur inversione. Bellar. cap. 17. seq. in resp. ad object. 14. probabilissimam statuit opinionem eam, quod in lege veteri per repudium vinculum conjugij ita fuerit solutum, ut novum matrimonium non tantum ut minus malum, sed etiam ut licitum Iudæis fuerit permissum. Ergo non potest nec debet verba Apostoli tam latè & generaliter accipere, quòd nullâ planè ratione ac ne quidem in casu fornicationis vinculum conjugii inter conjuges adhuc viventes dissolvatur. Certum omninò est, apud Judæos usitata fuisse divortia non solùm quoad thorum, sed etiam quoad vinculum, ut ea forma libelli repudii suo loco apparebit, nec potest Bellarm. hoc reddere dubium & controversum confusione distinctarum quæstionum, aliud enim est quærere de foro conscientiæ, aliud de consuetudine politia Iudaica. Ad Bellarmini igitur argumentum respondemus, plus subsumi in consequente quàm antecedens permittit. Ea eo enim quòd in lege veteri ob repudium solutum fuit matrimonii vinculum, non potest inferri, quod Pauli locus non possit de lege Mosaica intelligi, sed illud tantũ sequitur, ꝙ Pauli locus non possit tam generaliter & latè intelligi, ut loquatur de matrimonio per divortium soluto, sed tantum de matrimonio adhuc constante. 5. Mulier non minus post divortium quam ante divortium est ὕπανδρος, si divortium non solvit conjugij vinculum, unde etiam Apostolus generalem conclusionem infert & 1. Cor. 7. generatim dicit. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Resp. petitur principium. Etsi enim adhuc superstes est is, qui ante divortium fuit vir ejus, tamen post divortium in casu fornicationis factum non amplius est ejus vir, nec potest adultera simul esse caro mariti & adulteri. Generalis conclusio Apostolica ea ipsa propositione, ex scopo & emphasi verborum est explicanda. Quomodo enim universalior potest esse conclusio quàm propositio, cum de uno & eodem subjecto utrobique agatur, de tali scilicet muliere, quæ in propositione descripta & circumscripta fuit per vocem ὕπανδρος? 6. Similia non quidem en omnibus sunt similia, tamen debent similia esse in eo, in quo est vis argumenti ex illa similitudine ducti. Requirit autem vis argumenti Paulini, ut sicut vinculum legis nullo modo disrumpi potest quacunq; prævaricatione intercedente, donec ea lex vivit, ita vinculum conjugij perseveret, quacunq; interveniente scortatione, donec maritus aut uxor vivit. Resp. contrarium demonstravimus superiùs.

4. 1. Cor. 7. v. 10. His qui matrimonio juncti sunt &c. 587. 4. 1. Cor. 7. v. 10. His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro nõ discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Ex hoc loco, dicit Bellarm. argumentum planè insolubile colligi. Nam vel mulier, de qua dicitur, si discesserit &c. discessit ex justa causa divortij, ut fornicationis, hæresis & quæcunque sit alia, vel sine tali aliqua causa. Posterius dici non potest, nam Paulus non diceret de tali fœmina, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur, sed diceret, maneat innupta, donec viro suo reconcilietur, & omnino ad virum suum redeat, nõ enim poterat Paulus permittere injustum divortium contra expressum Domini præceptum. Etsi in eodem capite Paul. non permittit conjuges abstinere à carnali commercio ob orationẽ & ad tempus, nisi ex consensu, quomodo permitteret conjugem invito marito sine ulla causa justi divortij separatam à viro manere? Loquitur E. sine ullo dubio de muliere, quæ discessit ob justam aliquam divortij causam. Atqui ista non potest alteri nubere, ut Paulus apertissimè dicit. Ergò etiam causa divortij non solvit vinculum conjugij, neque licet conjugibus justo divortio separatis ad alia transire conjugia. Resp. 1. Apostol. expressè præmittit, se repetere præceptum Domini de divortiis. In illo præcepto Christus duo complectitur. Primò propter quas causas non sit licitum divortium, ita ut legitimè possit aliud matrimonium contrahi. Secundò addit exceptionem de causa fornicatioois. Hujua præcepti partem duntaxat priorem, oon autem posteriorem Apostolus repetit, id quod superiùs quatuor argumentis fuit demonstratum & contra Bellarminianas ἐνστάσεις assertum. 2. Proinde non agit hîc Apostolus de tali discessione, quæ fit ob casum fornicationis, in ea enim vinculum matrimonii dissolvi & parti innocenti jus novi matrimonii à Christo concedi invictis argument. fuit demonstratum, sed loquitur de dissidiis, quæ extra casum fornicationis inter conjuges oriuntur, adeo ut interdum pars una ab altera discedat, quibus dissidiis ac simultatibus nequaquam solvitur conjugale vinculum, nec licet vel utrique vel alterutri parti novum matrimonium contrahere. 3. Nec potest ullo veritatis robore cootrarium ex teatu Apostolico probari. Quod enim Apostolus disjunctivè de ea, quæ sine justa divortii causa discedit, inquit, maneat innupta aut viro suo reconcilietur, ex eo inferri nequit, quod injustum divortium approbet, quia Apostolus loquitur non de jure, sed de facto, nec absolutè sed comparatè, hoc sensu, si conjux ex alia quavis causa præter adulterii crimen discedit, videlicet propter quandam contumaciam & malam conversationem mariti, ac nolit vel non possit illi reconciliari, tum à novo conjugio abstineat, cum per illas causas politicas vel œconomicas vinculum prioris conjugii coram Deo & in conscientia non sit solutum. Non ergo dat Apostolus parti ex injusta causa discedenti optionem ut aut innupta maneat, aut conjugi reconcilietur, ut Bellar. cap. 14. præced. suspicatur, sed potiùs revocat eam ad reconciliationem, quia non tam approbationis vel permissionis quàm territionis ac comminationis vox est, maneat innupta aut viro reconcilietur, id est, talis desertrix frustra potestatem ac spem novi matrimonii sibi somniat, quin imò sciat sibi in perpetuo cœlibatu vivendum esse, nisi viro suo velit reconciliari. Quò pertinet quòd Tarnov. libr. 3. de matrim. cap. 9. & 28. ex Suida & aliis autoribus demonstrat, particulam ἢ non esse perpetuò διαζευκτικὴν disjunctivam, sed quandoque διασαφητικὴν præsertim in comparationibus Vid. tract. de Euchar. §. 40. 4. Si Apostolus loqueretur de discessione ob fornicationem, disertè contradiceret Christo, qui Matth. 5. v. 32. & cap. 19. v. 9. ob fornicationem discessionem concedit. Ac si vel maximè Pontificii excipere velint, Christum duntaxat quoad thorum non autem quoad vinculum divortium fieri permisisse, nondum tamen contradictio erit sublata, quia Apostolus disertè de discessione loquitur. Uxor non discedat à viro, maritus non dimittat uxorem. Apostolus loquitur vel de discessione quoad vinculum, vel de discessione quoad thorum. Si prius, probatum

erit divortium quoad vinculum. Posterius, falsò provocat ad verba Christi, qui cum de divortiis Judæorum interrogaretur, de iisdem respondit, jam verò Judæis discessiones quoad thorum tantum incognitæ fuerunt. 5. Perquàm absurdum est, quo Bellarmin. cap. 14. disputat, *Apostolum non loqui de eadem discessione v. 10. & 11. in priore enim ipsum agere de discessione injusta, in posteriore de discessione justa.* At quæ per Deum immortalem hæc est συνάφεια & συνέχεια in textu Apostolico? *Præcipio uxorem non discedere à viro* extra causam fornicationis, *si autem discesserit* ob fornicationem, *maneat innupta?* quin imò utrumque membrum de una eademque discessione extra causam justam videlicet fornicationis agit, ac primò quidem Apostolus prohibet non debere talem discessionem fieri, postea ostendit remedium reconciliationis, si de facto talis discessio contingat, ac comminationem perpetui cœlibatus addit, si pars injustè discedens reconciliationem admittere nolit. Adversativa idem re assumit, quod in præcedenti sententia fuit præmissum aliàs adversativa non erit.

2. Ex traditione.

588. Alteram argumentorum classem deducit Bellarminus *ex traditione*, ubi per singula secula discurrendo producit Clem. Rom. in Canonibus Apostolorum can. 48. Justinum & Athenagoram in Apol. pro Christ. ad Antonin. Clem. Alexandr. libr. 2. stromat. Tertullian. libr. 4. adv. Marcion. Orig. tractat. 7. in Matth. Concilium Elibertinum can. 9. Ambros. in cap. 16. Luc. Hieron. in Epist. ad Oceanum, Chrysostom. homil. 17. in Matth. Concilium. Milevitan. can. 17. Africanum can. 69. Innocent. 1. in Epist. 3. ad Exuperium. Augustinum in libr. de adult. conjug. Primasium 1. Cor. 7. Isidor. libr. 2. de offic. div. cap. 19. Bedam in cap. 10. Marc. Conc. Forojuliense can. 10. Theophyl. in cap. 19. Matth. & in 1. Cor. 7. Concilium Nannetense can. 12. Anshelmum in cap. 5. & 19. Matt. Alexand. III. Pontif. in c. ex parte x̃. de Spons. & Matrimon. Innocentium III. c. Gaudemus de divortiis, Doctores Scholasticos, Concilium Florentinum in instruct. Armen ac tandem etiam Concil. Triden. sess. 24. can. 7. Resp. 1. *in genere* 1. Unica doctrinæ cœlestis regula verbum est. Ex uno Domini verbo sapientia vera. *Spiritus S. doctrina est, quæ Canonicis literis est prodita, contra quam si quid statuant Concilia, nefas duco,* ait Hieron. in cap. 1. Galat. *Ego solis illis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, hunc honorem & timorem didici deferre, ut nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam, alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideò verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos autores vel probabili aliquâ ratione, quod à veritate non abhorreat, persuadere potuerunt,* inquit August. Epist. 19. ad Hieron. quam esse Catholicam omnium verè Catholicorum doctorum sententiam suo loco demonstravimus. 2. Ipsi Pontificii in Conciliis & Patribus errores quosdam agnoscunt, nec eorum autoritatem recipiunt, nisi quatenus Romani Pontificis sententiæ per omnia consentiunt, relinquant igitur nobis illam libertatem, ut S. sancti in Scriptura ad nos loquentis sententiæ eandem subjiciamus & juxta verbi normam de illorum decretis & effatis judicemus. 3. Ad unanimem Ecclesiæ consensum demonstrandum non sufficit *quorundam* duntaxat Patrum sententiam afferre, sed requiritur ut *omnes* uno ore illud affirmasse ostendatur. 4. Quorundam ex antiquitate & Græcæ cumprimis Ecclesiæ in hac quæstione suffragium ipsimet Pontificii nobis largiuntur. Alciatus, Covarruvias, Sixt. Senensis, Erasmus, Catharinus, Cajetanus &c. non diffitentur, quosdam ex Patribus vetustissimis nostræ sententiæ ὁμοψήφους esse. 5. Quædam testimonia sunt à quæstione aliena, quædam ambigua, quædam utpote recentiora sunt suspecta, ut ex speciali singulorum examine apparebit.

589. 2. *In specie.* 1. *Canones Apostolicos* à Clemente Romano editos esse apocryphos & falsò tribui Apostolis, in Patrologia demonstrabimus ex styli ratione, temporis collatione, contentorum examinatione, adeoque ex ipsorum adversariorum confessione. Consulat interim Bellarminus judicium Gelasii Pontificis c. Sancta Romana distinct. 15. imò audiat seipsum libr. 1. de verbo Dei cap. 20. *Non sine causa Gelasius posuit inter apocrypha Canones Apostolorum, quod propter aliquos vel corruptos vel additos ab hæreticis fecisse videtur.* Atqui ex instrumento corrupto & falsato quænam potest peti probatio? Adde quod can. 48. ad quem Bellarminus provocat, nullam divortii ob adulterium facti mentionem continet, sed simpliciter dicit. *Si quis cùm suam à se uxorem abjicit, aliam duxerit, aut ab alio dimissam, à communione segregator.* Temerariis igitur repudiis, non autem justo divortio hic canon est oppositus, sicut & Balsamon commentator ejus in not. exponit. *Qui suam uxorem præter rationem ejicit, aut qui liberam non accepit, sed ἀπολελυμένην, quæ non ex lege à suo marito est separata, à communione segregetur.* 2. *Justinus Athenagoras & Clem. Alexandr.* itidem de temerariis duntaxat divortiis proprio arbitrio citra fornicationis causam expressâ Christi voce Matt. 5. & 19. prohibitis agunt. Quod secundas nupt. post mortem prioris uxoris contractas Athenag. εὐπρεπῆ μοιχείαν vocat, id manifestum facit, quantum ejus autoritati tribuendum sit. 3. De *Tertull. & Orig.* diximus superius. Tertullianum Sixt. Sen. Pontificius numerat inter eos, *qui certâ & indubitata assertione utriusque repudij, hoc est, à contubernio & connubio licentiam approbârunt,* Bellar. eum pro sua adducit sententia, Conciliet hæc, qui potest. 4. Ex *Concilio Eliberino* sive *Elibertino* Gratian. caus. 32. q. 7. adducit quendam canonem, qui marito permittit, ut abjectâ uxore quæ cum fratre mariti se miscuerat, ducat aliam. 5. *Ambros.* loquitur de *dimissione, quæ fit sine crimine,* ut seipsum differtis verb. explicat, q. n. in causâ divortii propter adulteriũ legitimè factũ marito jus novi matrimonii concedat, ostendimus superiùs, nec potuit Sixtus Senensis inficiari. 6. *Hieronymi* sententiam vidimus superiùs. Fuit is in secundas nupt. post mortem etiam prioris conjugis initas perquam injurius, quin & primis parùm æquus, ut ex ipsorum adversariorum confessione suo l. ostendimus, quid ergo mirum, quòd nuptias post divortium adulterii causâ factum ex perverso verborum Christi & Apostoli intellectu improbet? 7. *Chrysostom.* contra divortia temeraria disputat, prohibiti post divortium legitimum matrimonii nullam omninò mentionem facit, ac nostræ potiùs sententiæ ipsum accedere ostendimus superiùs. 8. *Concilium Milevitanum,* cujus canonem Concilium *Aphricanum* repetit, vidimus superiùs. *Innocentius* III. de eo divortio loquitur, quod Christus Matth. 5. v. 32. prohibuit. 9. *Augustini* ætate hanc quæst. fuisse rigidiùs disputari cœptam cum D. Chem. fatemur,

sed

sed non potest Bellarm. Augustini autoritate in hac quæstione nos premere, tum quia ab Augustini moderatione discedit, anathema diversum sentienti cum Conc. Trid. dicens, cùm August. *venialiter duntaxat eum falli existimat, qui contrarium defendit* lib. de fide & operib. cap. 19. tum quia Augustini sententiam in hac quæstione de divortio ipse ex parte deserit, sic enim scribit lib. de matrim. cap. 14. §. 16. *Cur dimissionem ob crimen Dominus dixerit non posse fieri, nisi causâ fornicationis, cùm tamen possit fieri etiam ob alia crimina, Augustinus dicit, rationem esse, quia nomine mœchiæ intelligi possunt omnia crimina. Nam etiam idololatria & omnis superstitio est fornicatio quædam spiritualis cum falsis Diis &c. sed ad literam non est dubium, quin Dominus loquatur de sola fornicatione spirituali, & præterea falsum est, ob quodlibet crimen posse dirimi matrimonia etiam quoad thorum.* 10. De *Primasio* diximus superiùs in explicatione dicti Apostolici 1. Cor. 7. Posteriores non moramur. In Concilio *Florentino cùm Græci à Latinis accusarentur, quod propter adulterium matrimonia dissolverent, responderunt illis, se suas rationes habere, scribit* Bellar. de matr. cap. 15. §. 2. illis ex manifestis Christi verbis deductis rationibus Latini debuissent acquiescere. Tridentinum Concilium quale fuerit, exposuimus in tract. de Magistratu Politico.

3. Ex rationibus. 1 A unione spirituali indissolubilitate. 590. Tertiam, eamq; ultimam argumentorum classem complet Bellarminus quinque *rationibus*. Prima petita est *ex conjugij Natura. Matrimonium fidelium signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia Eph. 5. at illa unio indissolubilis est, igitur & vinculum conjugale est indissolubile. Et quamvis tota simul Eccles. à Deo fornicari non poterit, tamen aliquæ partes Ecclesiæ, nonnulli videl. fideles fornicantur interdum spiritualiter & divortium faciunt, sed non propterea licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abijcit, ut nolit reconciliari, imò semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse conjugium Christianorum, ut nunquam tale divortium fiat, quin spes maneat reconciliationis.* Resp. 1. præcipua omnium odia insolubilitatis ratio constituitur in eo, quod matrimonium fidel. sit *Sacramentum* verè & propriè sic dictum, at quid de hac hypothesi sit statuendum, exposuimus suo loco. 2. Erasmus in annot. in cap. 19. Matth. argumento sic respondet. *Non protinus tollitur matrimonij Sacramentum, si in paucis conjugium malè initum bene dirimitur, quanquam hanc rationem de Sacramento nullus veterum, quod sciam, adduxit, cùm tamen super hac crebra ac prolixa fit disputatio, præsertim Augustino & Hieronymo.* 3. Spirituale conjugium Christi & Ecclesiæ non dissolvitur per mortem Oseæ. 2. v. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*, posset igitur juxta Bellarminii Topicam colligi, quod per mortem etiam non solvatur fidelium matrimonium. Christus Ecclesiam suam non deserit, nec præsentiam suam ullo tempore ei subtrahit, vi igitur Bellarminiani argumenti divortium etiam *quoad thorum & mensam* erit illicitum. 4. Jerem. 3. v. 1. Dominus Deus noster seipsum cum marito uxorem adulteram dimittente impariter confert ac diversitatem inter suum cum Eccles. & conjugum inter se fœdus constituit. *Vulgò dicitur, Si dimiserit vir uxorem suam & recedens ab eo, duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra ? nunquid non polluta & contaminata erit terra illa ? tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Quomodo igitur tanquam simpliciter & absolutè paria ea conferre possumus. 5. Non negamus seriò monendos & exhortandos esse maritos, ut conjuges adulteras, si veram ac seriam pœnitentiam agant, & certam spem emendationis præbeant, patiantur sibi reconciliari, perpendentes illud, quòd fœdus spiritualis conjugii inter nos & Christum spirituali fornicatione à nobis violetur, interim tamen nolint Christum secum tàm duriter agere, ut propterea sine spe reconciliationis in æternum eos a se projiciat, quam rationem Augustinus valdè urget, sed quid si apud maritos talibus admonitionibus nihil proficiatur? certè non propterea privari possunt suo jure. 6. Sacramentum matrimonii sæpiùs dissolvitur per dispensationem Papæ, ut suo loco videbimus, quantò magis statuendum, quod propter adulterium dissolvi possit, cùm vox Christi Matth. 5. & 19. voci Pontificis sit longissimè præferenda. 7. Invertimus argumentum. Deus ipse Synagogam Judaicam eo modo abjecit, ut aliam ex gentibus sponsam elegerit. Ecclesia Christo sponso eâ lege conjugitur, ut ipsius vocem in verbo sonantem audiat & sequatur, quâ spretâ, si spiritualiter per idololatriam, hæreses & peccata contra conscientiam fuerit fornicata, & in apostasia ac peccatis sine pœnitentia perseveret, à Christo abjicitur. Apoc. 2. vers. 5. Quamvis enim tota Ecclesia Catholica non deficiat penitùs, tamen Ecclesiæ particulares, quæ itidem sunt Christi sponsæ, & quædam ex fidelibus animabus, quæ priùs erant Christi sponsæ, deficiunt, & à Christo ita abdicantur, ut aliam sibi sponsam quærat. Eodem igitur modo maritus cum uxore adultera agere poterit. 8. Christus humanam Naturam personalium nuptiarum fœdere & Ecclesiam spirituali conjugio sibi copulavit, hanc carnem suam sanctiff. & Ecclesiam vera fide sibi adhærentem nunquam repudiat vel abjicit: Sic & maritus uxorem castam & fidelem non repudiet, sed quæstio hic est de marito, qui prostibulum inquinatissimum abjicit, ac de adultera, quæ seipsam depoluit, quando alteri nefariè sese conjunxit. 9. πρῶτον ψεῦδος consistit in eo, quod confunditur conjugium ex se & sua Natura juxta leges primævæ institutionis consideratum cum vitio ex accidente superveniente. Etiamsi per accidens per adulterium rumpatur conjugii vinculum, non tamen definit propterea esse ex sua Natura indissolubile

2. A liberorum incommodo. 591. 2. *Si licitum esset aliud matrimonium, injuria afficeretur proles, nam filiis jam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre novercam habere inciperent.* R. 1. Satius est habere novercam piam & honestam, quàm matrem adulteram. 2. Nec major habenda ratio prolis quàm mariti, ne ille injuriâ afficiatur, dum adulteram secum in thori consortio retinere cogitur. 3. Adultera potiùs insigni injuriâ prolem afficit, dum alienos, id est, ex adulterio conceptos filios familiæ infert. 4. Num parcendum etiam dicemus homicidis, ne liberi priventur suis Parentibus? 5. Num etiam Deum accusabimus, qui per mortem conjugia dissolvit, ut liberi alterutro parente orbati vitricum vel novercam sortiantur, utroq; autem orbato tutoribus subesse cogantur? 6. Nec in omni conjugio nati sunt liberi, ergò ad minimum, quando non adest proles, ob adulterium separatio fieri poterit, quia tunc ratio allata cessat? 7. *Qui utitur jure suo, nulli facit injuriam*, dicunt JCti. Sed maritus adulteram abjiciens & aliam ducens, utitur suo jure.

3. A consequente repudiorum varietate. 592. 3. *Si esset licitum ejusmodi conjugium vivente altero conjuge, aperiretur aditus infinitis repudiis etiam injustis. Nunc enim quia sciunt fideles debere se, aut cœlibes vivere, aut priori conjugi reconciliari, non facili ad divortium adducuntur, at si scirent, mox repudiatâ uxore posse aliam duci, facilimè divortia fierent & quærerent occasiones aliquando dissidiorum & criminum.* Resp. 1. hæc ratio de divortiis temerariis privato arbitrio absq; cognitione judicis levissimâ quacunque de causa alterius conjugis desiderio factis rectè opponitur, hîc verò quæstio est de divortio ob adulterium publicè notorium facto, extra & præter quam causam nullam aliam legitimam ac licitam esse dicimus. 2. ex nostra igitur sententia inferri nequit, quod aditus per eam detur infinitis divortiis, nisi præsupponatur, quod in Ecclesia locus detur infinitis adulteriis, quod absit 3. In nostris Ecclesiis licitum est novum matrimonium divortio propter adulterium facto, nec tamen infinitis repudiis aditum esse patefactum videmus. 4. In divortio propter adulterium instituendo non agendum est nudis præsumtionibus, sed justis ac sufficientibus probationibus, *ac vera adulterij accusatio ostendi debet*, ut præcipit Imp. Nov. 117. & Pontifex. c.a. de præsumtionibus. 5. Nec privato arbitrio & ausu quicquam statuendum, sed publica intervenire debet autoritas & legitima coram competente judice causæ cognitio.

4. Ab absurditate. 593. 4. *Si post divortium in causa fornicationis liceret parti innocenti aliud matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret, & sæpè etiam viri deditâ operâ adulterium committerent, ut possent ab uxore liberari & aliam uxorem ducere. Si non liceret quæro inprimis quare? nam cùm ea persona sit à vinculo prioris conjugij soluta, neq; ulli faciat injuriam, quare non posset matrimonium contrahere? Dices, quia lex prohibet. Sed ubi est lex prohibens? neq; enim nulla extat lex, quod sciam, quæ soli innocenti nuptias concedat. Deinde cum prohiberet lex conjugari hominem solutum & proclivem ad vitia, quando nulla restat amplius spes reconciliationis cum conjuge priore?* Resp. 1. Magistratus juxta legem divinam animadvertat in adulteros & res erit expedita. Conniventiæ Magistratus haud mediocrem dedit occasionem impudentia Alexandri III. Pontificis, qui adulterium numerat *inter crimina leviora*. c. Clerici. X. de judiciis. 2. an & quatenus nocenti parti matrimonium concedendum sit, inferiùs dispiciemus. 3. Qui parti nocenti omnem novi matrimonii potestatem derogant, respondent, *in pœnam præcedentis delicti* illud fieri. Sic in jure civili diremto matrimonio conjugium negatur ei, qui temerè divertit, ac jus aliarum nuptiarum in quibusdam casib. etiam post mortem viri quandoq; denegari constat ex c. Literis ta. de præsumpt. Bellarminus ipse c. seq. adducit can. Hi verò. 32. q. 7. ubi statuitur, *ut mortuâ conjuge adulterâ vir ejus ducat, quam voluerit, mulier verò adultera, ne marito quidem mortuo nubere possit*, quod intelligendum esse dicit *de adultera, quæ cum propinquo aliquo suo peccaverit, & ideo simul incestuosa sit*. Thom. p. 3. q. 59. art. 5. conjugi, qui Ethnicam religionem retinet, secundas nuptias denegat, alteri autem Evangelium amplexanti dat divortii & aliarum nuptiarum potestatem.

5. Ab Ethnicorum exemplo. 594. 5. *Etiam apud Ethnicos, ubi morum disciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit enim Tertullianus in Apol. c. 6. Romæ per annos fermè sexcentos ab urbe condita nullum scriptum fuisse repudium: Deinde autem eversâ disciplinâ cum aliis vitiis etiam repudia introducta.* Resp. 1. injuriâ nos afficit Bellarminus, dum ea, quæ contra *temeraria repudia* extra fornicationis casum facta rectè dicuntur, nostræ sententiæ opponit, eo ipso enim tacitè nobis tribuit, quod temeraria repudia approbemus. 2. Adulterinis Christianis meritò opponuntur exempla fidei & castitatis conjugalis in quibusdam gentilibus proposita, ac Magistratui Christiano rectè inculcantur honestæ leges & pœnæ perquam graves in adulteros à sanioribus Ethnicis statutæ, sed ex eo nullâ veritatis specie inferri potest, marito non licere uxorem adulteram repudiare atque aliam ducere, sed potiùs contrarium. Quia enim adultera tàm tetro crimine sese contaminavit, ideò maritus à conjugali vinculo meritò absolvitur. 3. Expendat Bellarminus fructus coacti cœlibatus in regno Pontificio ac desinet nobis objicere, quod clarissima Christi verba secuti post legitimum divortium novas nuptias contrahendi potestatem innocenti parti concedimus. 4. Si de legitimis divortiis Bellarminus loquitur, quòd ea fuerint Ethnicis ignota & inusitata, ac proinde etiam à Christianis penitùs exulare debeant, negamus argumenti connexionem, quia non ex Ethnicorum moribus, sed ex divinis legibus norma faciendorum nobis unicè petenda est. Atq; hæc sunt quinque illæ rationes Bellarmini. Hierunymus in comm. cap. 19. Matth. & habetur c. Dixit Dominus 32. q. 1. aliam rationem affert, quam Bellarminus prætermisit. *Quia poterat accidere, ut aliquis calumniam facere innocenti & ob secundam copulam nuptialem veteri culpa crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut primâ viventè secundam non habeat.* Resp. non ex præsumtionibus nec privatâ autoritate hîc agendum esse dicimus, sed vel confessionem nocentis vel probationes sufficientes requirimus, & publicam Magistratus autoritatem intercedere oportere dicimus.

MEMBRUM II.

De τῷ διότι tractat, propter quas causas divortium fieri possit.

595. De *causis divortij* disseremus 1. *ex Historia politia Iudaica*. 2. *aliarum gentium*. 3. *Romana*. 4. *ex jure civili & 5. Canonico*. 6. *Veram ex Dei verbo* sententiam & ἐνστάσεις subjungemus. In *politia Iudaica* usitatum fuisse κατὰ πᾶσαν αἰτίαν *quacunque ex causa* uxorem dimittere colligitur ex Josepho lib. 4. antiq. c. 8. ubi inter leges Mosis hanc recitat. *Qui à conjuge quacunque de causâ, ut sæpè hominibus usuvenit, disjungi postulat, scripto ei securitatem faciat, quod eam nolit amplius repetere, sic enim habebit potestatem alterius conjugis quærenda, alioqui divortium non permittitur*, & ex quæstione, quam Pharisæi Matth. 19. vers. 3. Christo proponunt. Abutebantur hanc in rem lege Mosaicâ Deuter. 24. vers. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem scribet libellum repudij & dabit in manum illius & dimittit eam de domo sua.* Hanc legem sic accipiebant Pharisæi, quod bonâ conscientiâ etiam coram DEO quacunque levissima ex causa marito licitum sit uxorem repudiare, ac tum repu-

De causis divortii.

1. Ex Historia Iudaica.

pudiantem tùm repudiatam vivente priore conjuge aliud matrimonium contrahere posse statuebant. Proinde, si cui erat uxor vel sterilis, vel deformis, vel rixosa, vel morosa, illi judicabant licitum esse eandem repudiare & aliam ducere. Eccles. 25. v. 34. *Si uxor non ambulat secundum manum tuam, à carnibus tuis abscinde illam, δὸς καὶ ἀπόλυσον* sc. libellum repudii *& dimitte.* Dabat enim maritus repudiatæ schedam sive libellum, cujus formulam ex R. Mose de Chozi in lib. præceptorum describunt Fagius in annot. ad Targ. Deut. 24. & Andr. Osiander in annot. ad Harm. lib. 3. c. 23. qua adhuc hodiè Judæi utuntur, quæ in hunc ferè modum sese habet. *In quarta Sabbati* (i. e. hebdomadæ) *in vigesima mensis Sivan* (Maii) *anno quinquies millesimo, &c. à creatione mundi hic & in hac civitate ego R. Iacob sic cognominatus filius R. IsZhac volui ex animo, atq; citra ullam coactionem dimisi & ejeci hanc, quæ hactenus fuit uxor mea, filia illius Rabbi & concedo illi licentiam & potestatem, ut pro libitu suo vadat, quo voluerit, duciq; possit ab omni viro, nec eam quisquam prohibere præsumat, in cujus rei testimonium dedi ei* ספר כריתות *libellum repudij & schedam dimissionis atq; signaculum divortij juxta constitutionem Mosis & Israelis.* Hebræa qui desiderat, is Fagium adire poterit. Drusius lib. 14. observat. c. 10. miratur, *quod in hac formula desit securitas, quam maritus uxori de non repetendis ejus nuptiis fecerit,* cû Josephus testatum reliquerit, eam in veteri libellu fuisse expressam. Sed securitas illa implicitè continetur in verbis illis, quibus novarum nuptiarum potestatem ei facit, cunctabat enim ex lege, quod repudiatam alteri nuptam repetere non liceret. Cæterùm Christus ab hac lege Mosaica revocat Pharisæos, à quibus quæstio de divortiis ipsi proponebatur ad primam conjugii institutionem & temeraria illa divortia quacunque ex causa instituta cum ea pugnare demonstrat. *Ab initio creationis* (inquit) *non erat sic.* Solam autem fornicationis causam excipit, ob quam divortium licitum sit, quia illa directè pugnat cum Natura matrimonii & contra ejus substantialia, proinde etiam vinculum conjugale dissolvit. Ad legem Mosaicam à Pharisæis sibi objectam respondet. *Moses πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν, propter duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras,* distinguit igitur inter *forum conscientiæ* ac *forum politicum,* inter *præcepta moralia & forenses promissiones,* quæ ob evitandum aliquod majus malum aliquid concedunt, quod cum lege morali & proximi caritate non usquequaque congruit. Etenim quia Judæi erant *populus duræ cervicis.* Ex. 32. v. 9. c. 33. v. 3. atque uxores suas, contra quas odium conceperant, tantâ inhumanitate & truculentiâ tractabant, ut uxoricidium metuendum esset, ideò Moses tanquam politicus legislator divortium ipsis permisit, non quod esset res per se bona & primæ conjugii institutioni conformis, sed ut gravius malum in politica vitæ humanæ consociatione evitaretur.

Quatenus divortium in V. Test. fuerit concessum.

596. Quidam ex Scholasticis Thomas, Scotus, Durandus & Paludanus in 4. sent. dist. 33. ac recentiores quidam Pontificii Scriptores, puta Abulensis in c. 19. Matth. Cajetan. ibid. Eccius hom. 74. de Sacram. Petrus à Soto lect. 13. de matrim. & Bellarminus de matrim. cap. 17. resp. ad object. 14. statuunt, *Iudæis concessum fuisse repudium, non ut minus malum, sed ut aliquid per se coram Deo licitum.* Quo fine illud statuant, facilè cuivis apparet, nimirum ut obtineant, *Christum esse novum legislatorem,* qui divortium in V. T. licitum abrogaverit ac novam legem tulerit, quâ matrimonii vinculum penitùs indissolubile fecerit. Sed redarguuntur illi a suis complicibus Innocentio in c. Gaudemus. de divort. Azorio lib. 6. Instit. moral. c. 13. quæst. 3. Covarruv. part. 2. de matrimon. cap. 7. §. 4. Lombardo lib. 4. sent. dist. Bonaventura, Richardo, Paludano, Dominico à Soto atque aliis, qui temerarium illud divortium extra casum fornicationis perpetuò, ac semper illicitum fuisse, à Mose verò tantum evitandi majoris mali causâ permissum asserunt, hoc est, divortium esse ex eorum *numero, quæ agnoscuntur quidem, sed non præcipiuntur nec probantur,* ut dicitur in c. Nervi. dist. 13. quorum sententiam etiam nos amplectimur. Opponimus igitur Bellarmino. 1. *Ipsam conjugij institutionem,* quam & Christus contra Pharisæos urgebat. *Qui hominem ab initio creavit, masculum & fœminam fecit eos & dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit sive agglutinabitur uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Magna in singulis verbis est emphasis. Deus ab initio non creavit unum masculum & plures fœminas, sed marem unum & fœminam unam, & duos illos conjugio copulavit. Ergò conjugium debet esse unius viri & unius fœminæ, non autem unius viri & multarum fœminarum consortium. Deus primam fœminam ex viro creavit, ut duo primi conjuges ex uno homine in duorum sexuum discrimine subsisterent. Ergò conjuges non debent temerè divelli. Vir uxori suæ non autem pluribus uxoribus agglutinari dicitur. Ergò non debent per divortium dissecari. *Erunt duo in carnem unam,* quasi unus homo & persona una. Ergò unitas illa non debet per divortium divelli. *Deus conjunxit συνέζευξε* sub unum jugum copulavit conjuges. Ergò homo eos non debet separare. Hæc omnia manifestè ostendunt, divortia pugnare cum prima conjugii institutione, quam Moses abrogare nec voluit nec potuit, sed ea perpetuò ac semper legitimi conjugii etiam in V. T. regula fuit. Hanc divinæ institutionis normam ut antiquissimam ita sanctissimam sequi debuerunt, ac secuti etiam sunt, quotquot conscientiæ suæ rationem habuerunt, ea enim clarissimè ostendit, temeraria divortia cum Natura conjugii pugnare, & id, quod divinitùs conjunctum est, nefariè dissolvere. 2. *Propheticam redargutionem. Mirum esset,* inquit Bellarm. *neq; Mosen neque Prophetas, qui alia vitia populi reprehendebant, nunquam palam reprehendisse ista adulteria, quæ fiebant cum repudiatis.* At primæva illa conjugii institutio perpetuò in Ecclesia Israelitica sonuit, quæ turpem illam uxores temerè repudiendi licentiam satis superque redarguit, quinimò Malachias ultimus V. Test. Propheta manifestè testatur, Deum temerariis illis Judæorum repudiis offensum fuisse, quando cap. 2. v. 13. dicit. *Etiam hoc facitis, operiebatis lachrymis altare Domini fletu & gemitibus, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.* v. 14. *Et dixistis. Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti, & hæc socia tua & uxor fœderis tui.* v. 15. *Cavete ergò à spiritu vestro & uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.* v. 16. *Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel & operiat maritus violentiam supra vestimentū ejus, dicit Dominus exercituū,*

cave-

cavete à spiritu vestro & nolite despicere. Monentur mariti, ut potiùs quàm justas suas uxores superinductis aliis crudeliter affligant, dent illis libellum repudii, ex quo apparet, non nisi majoris mali evitandi causá id permissum fuisse. Permittit quidem Propheta repudium, sed non ut rem per se bonam & Deo gratam, quia disertè dicit, Deum propterea nolle ad ipsorum sacrificia respicere, quod despiciant & repudient uxores pubertatis suæ & uxorem fœderis, inter quam & ipsos Deus sit testificatus. Ergò non nisi ad evitandum majus malum permittit, ne scil. irreconciliabile odium maritorum in cædem uxorum tandem desineret. 3. *Ipsius Mosaica legis considerationem.* Quod si enim legem Mosaicam, quâ Judæi unicè nitebantur, ea actiùs intueamur, apparebit Mosen nequaquam præcipere vel approbare divortia illa temeraria, sed frena potiùs ac remoras Judæis injicere, ne juxta aliarum gentium exemplum tàm facilè ad divortia properarent. Primò enim non *qualibet ex causa*, ut Pharisæi in sua quæstione dicunt, divortium fieri permittit, sed *propter fœditatem* in uxore deprehensam. In Hebræo est ערוה quod propriè significat nuditatem. Burgensis in addit. ad Lyran. Deut. 24. Drusius libr. 14. observat. cap. 10. Gentil. libr. 6. de nupt. cap. 11. fœditatem non nisi *de adulterio* accipiendam putant, sed Christus non tantùm ad adulterium verùm ad omnem σκληροκαρδίαν causam divortii à Mose permissi revocat, nec potuisset Moses à prima institutione conjugii quiddam diversum concessisse dici, sed tantùm propter adulterium divortia fieri permisisset. Deut. 23. v. 14. usurpatur de turpitudine & immundicie quorumvis peccatorum. *Sancta erunt castra tua, ne Dominus in te videat aliquam nuditatem.* Targum reddidit עברת פתגם *transgressionem rei, rem fœdam ac turpem.* Intelligitur ergò per fœditatem sive nuditatem grave aliquod delictum, quod tamen publicis legibus non erat capitale. Secundò non conceditur marito, ut uxorem protinus ac libuerit, à domo exturbet, sed priùs *repudii libellus* erat conscribendus. Fagius d. l. refert *marito* suâ manu fuisse hunc libellum conscribendum, sed Augustinus libr. 19. contra Faustum c. 26. refert, *solis Scribis* hasce literas formare licitum fuisse. Illi ergò poterant reconciliationem prius tentare ac propositis incommodis maritum à repudio dehortari, cumque in conficiendo repudii libello interdum mora satis longa fuerit injecta, ideò hac occasione multa divortia fuerunt impedita, hac de re August. d. l. sic disserit. *Non dicit lex. Qui voluerit, dimittat uxorem suam, cui esset contrarium non dimittere, sed utique nolebat dimitti uxorem à viro, qui hanc interposuit moram, ut in dissidium animus praceps libelli conscriptione refractus absisteret, & quid mali esset uxorem dimittere cogitaret.* Tertiò Moses non utitur verbo *jubendi vel pracipiendi*, sed in futuro dicit, *scribet libellum repudii & dabit ei in manus ejus.* Quamvis verò futurum apud Hebræos sæpe ponatur pro imperativo, tamen pro ratione subjectæ materiæ etiam *permissive*, explicari potest, ut sit sensus: si aliter uxori prospici nequit, scribat vel scribi curet ejus maritus libellum repudii, & dimittat eam. Quartò talis libellus vocatur *liber excidii vel excisionis*, quia nihil facultatis vel spei relictum erat viro mulierem istam posthac reducendi sive revocandi, unde disertè additur v. 4. *Si repudiata alteri nupserit, non poterit prior ejus maritus eam recipere, ut sit ei in uxorem postquam est polluta, quia abominatio est coram Domino.* Idem repetitur Jer. 3. v. 1. mariti igitur illi, in quibus adhuc mica quædam pietatis & æquitatis, cogitatione perpetui illius excidii & exclusæ omnis spei de uxore revocanda à divortio abstrahi potuerunt. Quintò in illo repudii libello *nomen* repudiantis exprimebatur ac *testes*, quibus præsentibus animum repudiandi expresserat, illi inserebantur, sic ergò publicè apud omnes suam profitebatur morositatem ac suæ existimationis jacturam non mediocrem faciebat. Sextò in illa ipsa lege Mosaica *polluta* dicitur mulier, quæ in duplici conjugio antè & post repudium vixit, quo ipso viro dimittenti occasio pollutionis non obscurè asscribitur & divortiorum frequentiam Deo non probari intelligendum relinquitur. Septimò illud quoque observationem meretur, quod divortia leves ob causas facta à sapientioribus Hebræis nunquam fuerint probata. Nam de *Ben Sira*, quem putant fuisse *nepotem Ieremia Propheta* commemoratur, *quòd cùm interrogatus esset à quodam, qui malam uxorem habebat, an eam dimittere deberet,* παροιμιακῶς *ille respounderit. Os, quod cecidit in sorte tua rode, id est, uxorem quam nactus es sive bona fuerit sive mala, retine.* Sic enim hanc sententiam interpretatur Is, qui Scholia Hebraica in illum autorem edidit. *Tot circumstantiis*, inquit Fagius d. l. *repudium oneratur, ut maritus alicujus spei facilè admoneretur prima institutionis ac mutanda de repudio voluntatis.* 4. *Ipsius Christi declarationem. Moses*, inquit, *propter duritiem cordis vestri permisit vobis repudiare.* Apud Marcum concessionem Mosaicam vocat ἐντολὴν *praceptum*, sed illud nomen generaliter hîc usurpari pro politica quadam concessione colligitur ea Matthæo, apud quem vocatur permissio. Ambros. lib. 8. in Luc. c. 6. *Moses permisit, (*inquit Christus*) non Deus jussit.* Exprimit etiam Christus causam illius permissionis videl. σκληροκαρδίαν Judaicam illa *cordis duritiei*, de qua toties Deus ipse conqueritur, extorsit Mosi hanc legem, quâ evitandi majoris mali causa repudium Judæis concessit, & ut Chrysostomus loquitur, *dimidium mali permisit, ne totum bonum perderet. Moses* (verba sunt ejusdem Chrys. in 1. Cor. 7.) *non simpliciter hanc legem tulit, sed coactus fuit sese attemperare eorum, quibus legem dabat infirmitati. Nam quoniam ad cades promti erant, & domus cognato replebant sanguine, & neque suis neque alienis parcebant, ne intus occiderent uxores, qua ingrata erant, pracepit foràs mittendas, quo gravius malum nempe homicidiorũ facilitas tolleretur.* **Idē hom. 32. op. imperf. *Propterea benedixit; q. Moses hoc permisit, non pracepit. Quod enim pracipimus, semper volumus; quod autē permittimus, nolentes indulgemus, quia malam voluntatem ad plenum prohibere non possumus.* ** Theoph. in c. 5. Matth. *Moses pracepit, si quis odio haberet uxorem, dimittere eam,* ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται· μισουμένη γὰρ ἴσως ἂν καὶ ἐφονεύθη. Luther. tom. 2. Jen. Germ. lib. de vita conjugali f. 155. *In lege Mosis duplicia proponuntur pracepta, spiritualia, qua pietatem & justitiam coram Deo docebant, qui ea observabant, non repudiabant uxores: civilia propter eos, qui spiritualia non observabant, ut terminum illorum improbitati statueretur. Ad hac posteriora pertinet praceptũ de libello repudii, quo permittebatur maritis uxores repudiare, ne eas occiderent.* Quæ omnia expendens D. Chemn. in Harm. Evang. c. 51. p. 557. scribit. *Politica constitutiones etiam in illa Rep. quam Deus ipse latis peculiariter per*

Mosen

Mosen forensibus legibus instituit, pro circumstantiis locorum, temporum & personarum κατὰ τὸ δύνατον & ad rationem politica consociationis attemperata sunt, in quibus multa, quæ cum lege Decalogi & cum caritate proximi non usquequaq; congruunt, permittuntur, ne status publicus perturbetur, utque majora mala evitentur.

2. Ex Historia aliarum gentium. 597. 2. Ex politia *Judaica* temeraria divortiorum licentia ad *alias* quoq; *gentes* dimanavit. Solon Atheniensium nomotheta lege constituit, *ut qui uxorem exturbasset, dotem illi restitueret, aliquin interusurium sesquidrachmale ob morã solvere cogebatur.* Alex. ab Alex. l. 4. genial. dier. c. 8. qui ibidẽ addit. *Apud Athenienses libello repudij porrecto à viro vel uxore, an concedi debeat, Magistratus decernit.* Charondæ lex dabat mulieribus facultatem *quacunque de causa* à viris divertendi. Diodor. Sicul. lib. 12. Bibliothec. Apud *Thurios* eâ conditione permissum fuit divortium, ut neutri cum juniore sponsa aut viro conjugium postea inire liceret, ne libidine aut illecebrâ voluptar. magis, quàm prolis causâ divertisse videantur. *Turca* pluribus de causis, quas viris comminisci facile est, divortia faciunt, mulieres verò ægriùs à viris divertunt. In causis quibus id eis permissum, hæ continentur, *si mariti debitis alimentis eas fraudent, si prater Natura prascriptum eis abuti conentur.* Aug. Busbeq. Epist. 3. Quinimò quidam populi eò levitatis fuêre progressi, ut uxores inter se permutarent & commodatò invicem darent, Lycurgus indulsit *Lacedamoniis*, ut amicis petentibus uxores locarent. Plutarch. in Lyc. Solon lege latâ taxavit invidiam maritorum, qui strenuis viris uxorum suarum copiam facere recusarent. Plutarch. in Solon. *Germanos* odiosas uxores vel precio distraxisse, vel commutasse ex Jul. Cæs. de bell. Gall. colligitur, quæ omnia non solùm cum prima conjugii institutione, sed etiam cum Mosaica constitutione pugnant, in qua abominationis loco habetur, si maritus uxorem semel abdicatam & alteri nuptam postliminii quasi jure in domum & thorum recipiat.

3. ex Historia Romana. 598. 3. Apud *Romanos* itidem magna fuit divortiorum licentia, sed diversis temporibus aliquando major, aliquando minor. Lege XII. tabb. de divortiis cautum aliquod fuisse intelligi potest ex Cicer. Philipp. 2. ubi de Antonio dicit, *eum Volumniam Mimam res suas habere jussisse, ex duodecim tabularum legibus claves ademisse, exegisse hoc uno spectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium.* Hotomann. part. 3. comm. ad XII. tabb. De Romulo Plutarchus memorat, quod viro jus dederit, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ καὶ μοιχευθεῖσαν. Numæ permisit Romanis, ut uxores amicis locarent & commodato darent. Id. in Num. Quod ergò Tertull. in Apologet. cap. 6. dicit, *per annos fermè sexcentos ab urbe condita nullam demum repudium scripsisse*, & in lib. de monogam. cap. 9. circa fin. *adeò repudium à primordio non fuisse, ut apud Romanos post annum sexcentesimum urbis condita id genus duritia commissum denotetur*, vel ut Junius in not. ad Tertull. & Gentil. lib. 6. de nupt. c. 8. propter Sp. Carvilii repudium Ann. 522. ab urbe condita factum limitant, *post quingentesimum ab urbe condita annum divortia fieri cœpisse* dicuntur, id eo sensu accipiendum, quòd ob reverentiam matrimonii, concessâ per leges licentiâ non fuerint usi, quodq; non tam crebra quacunque ex causa facta fuerint divortia. Cùm verò Carvilius, vel ut alii eum vocant Carbilius, sterilitatis causâ uxorem dimittens (postquam apud Censores juraverat, se liberorum quærendorum gratia aliam uxorem ducturum.) initium temerarii divortii faceret, multi alii exemplum ejus certatim sunt secuti, qui levissimis ex causis uxores odiosas à se abdicarunt, adeò ut Seneca de suorum temporum moribus scribat libr. 3. de benef. cap. 16. *Nunquid jam ulla repudio erubescet, postquam illustres quadam ac nobiles fœmina non consulum numero, sed maritorum annos suos computant & exeunt matrimonij causâ, nubunt repudij?* ac Tertull. in Apol. c. 6. scribit. *Repudium jam & votum est, quasi matrimonij fructus.* Q. Antistius uxorem quod cùm libertina eam fabulari viderat, repudiavit Valer. l. 6. c. 3. C. Sulpitius, quod invelato capite foràs prodiisset. Plut. in probl. Rom. P. Sempronius, quod ludos se inscio spectasset, uxoris repudium misit. Sylla Cæciliam ob prætextum sterilitatis abdicavit. Plut. in Syll. Augustus Scriboniæ nihil aliud objicere poterat, quàm quod pertæsus esset morum ejus. Sueton. in August. Mecœnas inconstantiæ taxatur, quod cùm ab uxore semel divertisset, illamq; reconciliatâ gratiâ paulò pòst reduxisset, iterum ac tertiò cum ea simultate exorta repudium fecit, & mox in gratiam venit, quare millies eum duxisse uxorem ferebatur, cùm unam haberet. Paulus Æmylius, cùm argueretur, quod post longum tempus uxorem Papiriam fœcundam & formosam dimisisset, respondit, *neminem scire, quâ in parte calceus, licet speciosus foret, suos premeret digitos.* Plutarchus in Æmyl. Vide Alex ab Alex. lib. 4. geo. dier. cap. 8. & Tiraquell. in not. ibid. Cœlium Rodigin. libr. 15. lect. antiq. cap. 16. Arnis. de jure connub. cap. 6. sect. 3. ubi plura hujusmodi exempla adducunt. Utebantur autem in divortiis hac formula. *Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto*, sed in sponsalibus dissolvendis dicere solebant. *Conditione tua non utor.* Nec à permutatione uxorum & repudiatarum ad se receptione abhorrebant. Cœl. Rhodigin. d. lib. c. 17. *In Romanorum moribus illud perabsurde servatum quoque novimus, quod cum liberorum satis suscepisse viderentur alterius, qui filiis indigeret, suasionibus uxore, cujus dedenda recipiendaq; jus haberet, cedebant.* Cato uxorem Martiam, ex qua filios genuerat, eâq; gravidam sub arctioris amicitiæ prætextu Hortensio concessit & cùm hic moriens illam heredẽ scripsisset, denuò eandem ad se recepit. Plut. in Cat. min. quem hoc nomine graviter insectantur. Hier. lib. 2. contra Jovin. Aug. de bon. conjug. cap. 18.

599. 4. Effusam illam divortiorum licentiam, ut *Christiani Impp.* coercerent certas quasdam causas latis in hanc rem peculiaribus legibus expresserunt, propter quas divortium fieri sit permissum. Theodosius & Valentinianus l. Consensu 8. C. de repudiis. & l. Jubemus. eod. enumerant has causas, propter quas uxor virum possit repudiare. 1. *Adulterium.* 2. *Homicidium.* 3. *Veneficium.* 4. *Molitio contra imperium non indicata.* 5. *Si crimine falsi damnatus.* 6. *Sepulcrorum dissolutio.* 7. *Sacrilegium.* 8. *Si sit latro vel latronum susceptor vel abactor vel plagiarius.* 9. *Si familiâ vel uxore inspiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit.* 10. *Si uxoris vita insidiatus fuerit, vel insidiari volentes sciens non indicaverit, nec ulcisci secundùm leges statuerit.* 11. *Si verberibus ingenuâ indignis uxorẽ affecerit.* Justin. Nov. 117. Ut liceat matri, &c. addit has causas: 12. *Si uxoris castitati insidiatus aliis eandem* *4. Ex jure civili.*

adulterandam tradere tentaverit. 13. *Si adulterij intentatam actionem non probaverit.* Viro vicissim tribuunt has causas uxoris repudiandæ. 1. *Adulterium.* 2. *Veneficium.* 3. *Homicidium.* 4. *Plagium.* 5. *Sepulcrorum violatio.* 6. *Sacrilegium.* 7. *Si latronum fautrix.* 8. *Si viro ignorante vel nolente convivia extraneorum appetierit.* 9. *Si eo ignorante sine justa causa foris pernoctârit.* 10. *Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.* 11. *Si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes sciens non indicaverit.* 12. *Si adversus imperium molita.* 13. *Crimen falsi.* 14. *Si manus audaces viro injecit.* 15. *Si abortum spontè fecerit.* 16. *Si cum viris voluptatis occasione lavetur.* 17. *Si vivo marito cum aliis de suis nuptiis sit locuta.* Leo Novell. 30. 31. quasdam alias causas addit, videlicet *mariti prodigalitatem, religionis diversitatem & si quæ promissa sunt, non solvantur etiam ob inopiam.* Confer Novell. 22. Justiniani cap. 15. ubi eædem ferè causæ repudiorum enumerantur. Cùm verò constitutio illa Theodosii & Valentiniani non solùm intercidisset, sed etiam ab Imperatore Anastasio abrogata fuisset. l. Si constante. 9. eodem. *Si constante matrimonio communi consensu tàm viri quam mulieris repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quæ consultissimæ Constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani inserta est. licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post annum ad secundas nuptias convolare.* Justinianus Novell. 117. divortia ex mutuo consensu penitùs sustulit. Fiebat autem divortium aliud *bonâ gratiâ*. l. 32. §. 10. l. 62. de donat. inter vir. & uxor. (quod Imperator Novell. 22. cap. 14. vocat *mitiorem matrimonij solutionem.* Tertullianus libr. de monogam. *amicabilem separationem.* Ambrosius lib. 2. de Abraham. c. 6. *dimissionem cum bona venia*) & hoc rursus fiebat, vel *communi consensu*, idque vel *absq; causa ulla*. l. 9. C. de repud. vel *certâ ex causâ*. l. 60. §. 1. cum ll. seqq. de donat. inter vir. & uxor. vel fiebat *unius voluntate ex justis & legitimis ferè causis*. l. 10. C de repud. aliud verò divortium fiebat *cum ira & offensâ*; ut cum mulier vel diverteret vel repudio dimitteretur. l. 14. §. 2. qui & à quibus manumiss. lib. unde post divortium maritus *mulieris inimicus* dicitur. l. 78. §. 2. de jure dot. De quibus omnibus latè tractant legum civilium Interpretes. Vid. Mejerus in Colleg. Pandect. lib. 24. tit. 2.

5. Ex jure Canonico. 600. 5. *Ius Canonicum* loco veri divortii, quod est separatio quoad thorum & vinculum introduxit separationem tantùm quoad thorum & cohabitationem, quam propter plures causas quàm ob adulterium permittit. Causæ illæ sunt *hæresis*. c. Quæsivit. 2. de divortiis. c. Similî modo. 28. q. 1. *votum continentiæ & religionis*. c. Unico de voto in 6. *desertatio conjugis*, c. Si quis. 33. q. 2. *impotentia conjugis, frigiditas, sterilitas.* c. 1. de frigidis & maleficiatis, *diutina conjugis absentia*. c. Perlatum. 8. Qui filii sint legitimi; *sententia judicis pronunciantis divortium*. c. 1. cum seq. 35. q. 9. Possumus autem distinctiùs Canonistarum sententiam proponere hoc modo. Quædam causæ dirimere dicuntur *matrimonium contractum*, non quasi matrimonium verum dirimant, sed quia *matrimonium de facto, non de jure contractum*, irritum reddunt. Atque hæ sunt ipsi essentiæ matrimonii contrariæ, adeò ut necessariò aliquid essentiale matrimonio desit, proinde nec sit verum matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Impedimenta hujus generis numerant duodecim, quæ continentur his versiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Quorum ordinem & explicationem proposuimus superiùs cap. 5. Quædam causæ dirimunt matrimonium contractum, *quod ab initio fuit ratum & firmum ac de jure contractum.* Atque hîc monent aliud judicium esse debere *de conjugio fidelium*, & de conjugio *infidelium*: & rursus aliud de conjugio fidelium *rato & non consummato*, aliud de conjugio fidelium *rato & consummato*: deinique aliud de conjugio fidelium consummato *quoad divortium* (id est, separationem quoad thorum & cohabitationem manente vinculo conjugali) aliud *quoad repudium* (id est, solutionem quoad vinculum) Quod attinet conjugium infidelium, illud solvi posse asserunt, etiam quoad vinculum, *si alter conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit ei cohabitare sine injuria creatoris.* Matrimonium fidelium ratum non consummatum solvi etiam quoad vinculum dicunt *per ingressum in religionem*, id est per Monasticæ professionem. Matrimonium fidelium consummatum quoad thorum & cohabitationem (non autem quoad vinculum) solvi quoad thorum & cohabitationem duabus de caus. 1. *ex consensu propter majorem atq; altiorem statum acquirendum, ut si uterq; conjugum continentiam perpetuam voveat & ad religionem transeat.* 2. *Sine consensu ob crimen idq; triplex. Primum est, adulterium alterius conjugis. Deinde, si alter conjugum a fide Catholica recedat. Denique si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum eo cohabitare, sine periculo Deum offendendi.* Hæc omnia in decretis Ecclesiæ in titulo de divortiis haberi asserit Bellarminus libr. de matrim. c. 14.

601. 6. Nostræ Ecclesiæ clarissimum Salvato- 6. ex verbo Dei.
ris Christi pronunciatum secutæ, non nisi unicam veri & propriè sic dicti divortii causam agnoscunt, videlicet *Adulterium*, quam sententiam antequam confirmemus, quatuor sunt notanda. 1. Non esse hoc loco quæstionem de solutione vinculi conjugalis *per mortem*, sed de solutione matrimonii conjuge utroq; adhuc superstite per divortium. Morte solvi matrimoniale vinculum constat ex manifestis Apostoli verbis Rom. 7. v. 1. 2. 3. 1. Corinth. 7. v. 39. Unde Lyranus in annot. Rom. 7. scribit. *Si vir resurgeret, non teneretur mulier eum recipere, nisi de condecentia & cum superveniente novo consensu,* (de quo tamen Lyrani pronunciato dubitari posset, si vir ad hanc vitam iterum suscitaretur, neque statim acciperet corpus glorificatum, sed hic cum Jurisconsultis dicimus. *Si casus evenerit, respondebimus.*) Atque ex hoc fundamento demonstravimus superiùs, secundas nuptias à morte prioris conjugis esse licitas, quæ illegitimæ ac illicitæ essent, nisi per mortem prioris conjugii vinculum fuisset penitùs solutum. 2. Non esse hoc loco quæstionem de separatione eorum, *inter quos nunquam fuit verum & ratum matrimonium*, sed de separatione eorum, inter quos ratum ac consummatum matrimonium extitit, quæ propriè & specificè loquendo dicitur divortium. Sic propter naturalem inhabilitatem ad usum conjugii personæ, quæ sub mariti & uxoris nomine cohabitarunt, separantur, sed illa separatio propriè non est divortium, id est,

vinculi matrimonialis solutio, quippe quod inter tales personas nunquam extitit. Qui in gradibus lege divinâ prohibitis contraxerunt, ab invicem separantur, sed illorum separatio propriè loquendo non est divortium, quia cohabitatio & conjunctio istarum personarum non fuit verum matrimonium, sed incestuosa commixtio. 3. Non esse hoc loco quæstionem de divortio à parte nocente temerariè & injustè facto, sed de divortio à parte innocente justa ex causa faciẽdo. In casu malitiosæ desertionis parti innocenti ac desertę concedit Apost. potestatẽ novi matrimonii ineundi, quia pars nocens ac deserens temerè & de facto divortium propriâ autoritate sine causa sufficiente & justa fecit, sed quando Christus unicam divortii causam assignat, loquitur de divortio à parte innocente justâ ea causa faciendo, quâ de re infra pleniùs. 4. Non esse hoc loco quæstionem de separatione *quoad thorum & mensam sive cohabitationem*, sed de divortio propriè sic dicto, id est, de separatione non solùm quoad thorum & mensam, sed etiam *quoad vinculum*. Non improbamus, si in lepra & aliis morbis contagiosis, in sævitia & insidiis vitæ structis separatio quoad thorum & mensam autoritate Magistratus fiat, donec pia reconciliatio sequatur, sed hæc separatio non est divortium propriè & accuratè loquendo sic dictum, de quo unicè hoc loco quærimus.

Vnica tantum est divortii causa, scilicet Adulterium.

602. Hisce de vero quæstionis statu præmissis demonstrandum restat *unam tantùm esse divortii causam*, videlicet adulterium. Probamus id. 1. *Ex propria sede*, videlicet ex *Christi* Salvatoris nostri *instructione*. Matth. 5. v. 32. *Quisquis dimiserit uxorem suam παρεκτὸς λόγου πορνείας, facit ut illa mœchetur.* Matth. 19. vers. 9. *Ego dico vobis, si quis uxorem repudiaverit εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, nisi ob adulterium, mœchatur*, ex quibus sic inferimus. Quam causam unicam & solam in divortio faciendo Christus statuit, ea unica & sola in Christiana Ecclesia ad vocem Christi alligata in divortio faciendo attendi & observari debet. Atqui adulterium unicam & solam divortii faciendi causam Christus statuit. Ergò. Assumtum probatur primò *ex dicti occasione*. Matth. 5. vers. 32. opponit Christus suum pronunciatum Pharisæorum inveteratæ opinioni & Matth. 19. v. 9. eorundem quæstioni, qui Mosaicam legem de divortio sic pervertebant, quod *quacunque ex causa* etiam in conscientiæ foro coram Deo licitum sit divortium, sed Christus præcisè & in genere negat temeraria divortia esse licita, & ex prima conjugii institutione suam assertionem probat, excipit verò unicam duntaxat causam, propter quam licitum sit divortium, videlicet casum adulterii. Si adhuc plures essent divortii causæ, Christus in responso suo eas non præteriisset, quia de omnibus erat interrogatus, quod si ergò aliquam præteriisset, propositæ quæstioni non satisfecisset, quod absit. Secundò *ex particularum exceptivarum significatione*. Particulæ παρεκτὸς & εἰ μὴ sunt exclusivæ & exceptivæ, ut superiùs demonstratum fuit, earum igitur nativa significatio causam adulterii eâ ratione ponit, ut reliquas omnes excludat. Quemadmodum si quis dicat. Quisquis furatur excepto necessitatis extremæ casu, is peccat contra septimum præceptum, ex eo rectè inferri poterit, quod solus & unicus necessitatis casus excipiatur, in quo quis furtum committendo non peccet contra septimum præceptũ: Sic quando Christus pronunciat. *Quisquis uxorem dimiserit excepta fornicationis causa is adulterium committit*, rectè ex eo infertur, quod solus & unicus adulterii casus excipiatur, in quo quis divortium faciendo non committat adulterium. Hûc referri possunt Jurisconsultorum regulæ. *Statutum exceptive loquens non extenditur ad casus alios. Vbi exceptio fit per numerum & non per qualitates, nunquam alius excipitur casus ratione alicujus similitudinis. Exceptiones, quia derivant à regulis juris, non sunt extendẽda, &c.* Tertiò *ex Christi scopo & intentione*. Scopus Christi est, temerariis divortiis in Judaica politia receptis aditum obstruere & ad primævam conjugii institutionem, quæ ostendit vinculum illud esse insolubile, nos revocare. Atqui si præter adulterium etiam aliæ causæ in faciendo divortio admittuntur, disceditur à CHRISTI scopo & non rimula, sed lata fenestra divortiis aperitur.

603. 2. *Ex vinculi conjugalis obligatione. Quod Deus conjunxit*, inquit Salvator, *homo non separet*, additâ ratione, quia conjuges divinitùs vinculo matrimonii connexi, non ampliùs *sunt duo sed una caro*. Matth. 19. v. 5. & 6. de firmitate igitur ac solubilitate matrimonii, utpote divinæ conjunctionis, non nisi ex solo Dei verbo, divinæ voluntatis normâ unicâ judicium fieri potest ac debet. Possunt quidem afferri rationes satis probabiles, quod propter alias etiã causas, quàm propter adulterium in quibusdam casibus faciendum sit divortium, sed conscientiæ quæ ad solum & unicum Dei verbum respicit, iisdem satisfieri nequit, illa semper regerit, divinam conjunctionem, non nisi ob causam à Deo ipso expressam dissolvi posse, ut hac ratione Deus ipse separet, quod prius conjunxit. 3. *Ex adulterii conditione*. Solum & unicum adulterium cum vinculi matrimonialis Natura directè pugnat, atq; unitatem carnis, fidem conjugalem & substantialia matrimonii nefariè dissolvit. Per conjugium duo fiunt *una caro*. Gen. 2. vers. 24. sed adulterium unitatem illam carnis disrumpit, qui enim relicta conjuge adhæret scorto fit una caro cum ipso, 1. Cor. 6. vers. 16. ac proinde non ampliùs est una caro cum conjuge. Tale quippiam in reliquis casibus & causis monstrari nequit, proinde nulla hic est similitudo vel æqualitas adulterii & aliarum causarum respectu ad conjugium eidemque oppositum divortium habito. 4. *Ex sufficienti enumeratione*. Nulla potest ex Scriptura sacris produci causa alia, propter quam divortium fieri Christus vel Apostoli concesserint, æquum igitur est, ut contenti simus eâ, quam Christus ipse expressit, ne obnoxii reddamur pœnæ, quam addenti quippiam ad verba Christi & Apostolorum Spiritus sanctus comminatur. Apocal. 22. v. 18. 5. *Ex veterum testificatione*. Veteris Ecclesiæ Doctores multis in locis causam divortii faciendi adulterium esse ita docent, ut reliquas omnes excludant. Dicta ipsorum adducta sunt superiùs memb. 1.

Antithesis 1. Quorundam hæreticorum.

604. Contra hanc sententiam nostram pugnat 1. Quod quidam hæretici quamvis causam ad divortium instituendum sufficere docuerunt. *Bogomili* statuerunt, *ex quacunque causa conjugia dissolvi posse*, annotante Eutymio part. 2. Panopl. [Idem dogma repetiverunt *Libertini* teste Bullingero de Anabapt. lib. 2. de cap. 1.] *Montanus de solvendis, dirimendisq; conjugiis legem tulit*. Niceph. lib. 4. cap. 22. *Cataphryges & Pepuziani* similiter *dissolverunt conjugia*, sic à Montano edocti. Euseb. lib.

5. cap. 15. & 18. Niceph. lib. 4. c. 25. *Ebionitæ alteris nuptiis disjunctis alteris copulabantur, usque ad secundas & tertias nuptias.* Epiphanius hæres. 30. *Messaliani* legitima conjugia *passim & sine delectu* dirimebant. Socrat. lib. 4. c. 31. Græcis imputatur à Gabriele Prateolo de hær. p. 203. & Possevino in c. de dissid. Græc. & Ruth. quod doceant, *nuptiarum fœdus atq; vinculum posse pro conjugum arbitrio dissolvi.* Idipsum in Concilio Florent. sess. ult. Eugenius Papa eis objicit. (Sed videtur hæc accusatio Græcorum sententiam latiùs quàm par est, extendere, quasi ob quamvis causam conjugis dissolvi posse censeant, cùm ob adulterium ipsum conjugii vinculum dirimi & aditum ad novas nuptias licitum fieri statuant, quod Romanæ Ecclesiæ non

2. Quorundam Canonum

probatur.) 2. Quòd quidam *Canones* juris Pontificii πορνείαν, quam Christus divortii causam constituit, tam latè extendunt, ut aliàs etiam causas faciendi divortii complectatur. c. Idololatra. 28. qu. 1. *Idololatria, quam sequuntur infideles, & qualibet noxia superstitio, fornicatio est.* Item, *si infidelitas fornicatio est & idololatria, infidelitas & avaritia idololatria est, non est dubitandum & avaritiam fornicationem esse. Quis ergò jam quamlibet illicitam concupiscentiam potest rectè à fornicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantùm quæ in stupris cum alienis viris aut fœminis committuntur, sed omnino propter qualibet, quæ animam corpore male utentem à lege DEI aberrare faciunt & perniciosè turpiterq; corrumpi possit sine crimine, & vir uxorem suam dimittere & uxor virum, quia exceptam Dominus facit causam fornicationis, quam fornicationem & Universalem intelligere cogimur.* c. Non solùm. caus. & quæst. iisd. *Non solùm mœchatio est illius, qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulachrum facit, mœchatur.* Quibus meritò opponuntur alii canones, qui conjugii ac divortii respectu aliam rationem esse statuunt adulterii & aliquorum criminum, ac propter solam fornicationem divortium fieri posse statuunt. c. Sunt qui. 27. q. 2. *Sunt qui dicunt, religionis gratia conjugia debere dissolvi, verùm sciendum est, quod lex divina id prohibuit, veritas enim dicit, non licet dimittere uxorem exceptâ causâ fornicationis.* c. Nisi ead. *Nisi fornicationis causa viro uxorem dimittere nulla ratione conceditur.* c. Dixit. 32. q. 1. *Sola fornicatio est, quæ uxoris vincit affectum, imo cum illa unam carnem in aliam diviserit & se fornicatione à marito separaverit, non debet teneri, ne virum quoq; sub maledicto faciat.* c. in conjugio. caus. & quæst. iisd. *In conjugio quis positus quæcunque peccata fecerit, non propriam infuscant conjugem, sed fornicatio uxorem coinquinat, ut jam non sit viro suo licita, sed adultera.* c. Si uxorem. caus. ead. q. 5. *Si uxorem quis habeat sterilem, sive corpore deformem, sive debilem membris, &c. & quicquid exceptâ fornicationis causâ cogitari potest, vehementer horribile pro societate, fideq; sustineat* c. Præceptum ibid. ex Concilio Toletano. *Quicunq; extra culpam fornicationis uxorem suam quacunq; occasione reliquerit, ab Ecclesiastica communione privetur.* c. Quid in omnibus. 32. quæst. 7. *Quid in omnibus peccatis adulterio est gravius.* c. Uxor. caus. & quæst. iisd. *Uxor à viro non discedat, nisi causâ fornicationis.* Cumprimis huc pertinet rescriptum Innocentii. c. Discretionem. x. de eo, qui cogn. consangv. uxor. *Secundùm Evangelicam veritatem nunquam, nisi propter fornicationis causam, aut vir uxorem, aut uxor virum potest dimittere.*

605. Sed & 3. quidam *Theologi* ac *Iurisconsulti* Romanæ Ecclesiæ minimè addicti permittunt Magistratui, ut ad causam divortii in verbo Dei unicè expressam, videlicet *Adulterium* plures addat. Philippus Melanchth. in exam. pag. 759. Hemming. de conjug. p. 175. Martyr. in comm. 1. Cor. 7. Bucerus in c. 19. Matth. Wesenb. in paratitl. Alciatus lib. 6. parerg. c. 29. &c. Argumentis utuntur ferè ejusmodi. 1. *A Magistratus autoritate.*

3 Quorundam Theologorum & ICtorum.

Quæ Magistratus ordinat ac facit, Deo autore ordinantur ac fiunt. Ergò licitum est Magistratui causas alias addere. Exclusiva Christi divortiis privatâ autoritate factis rectè interim opponitur. Respond. 1. aliud est *jus fori*, aliud *jus poli*. Constitutiones politicæ non possunt conscientiam pacare, nisi adsit Dei verbum. 2. Christus expressè pronunciat. *Omnis, qui dimiserit uxorem suam exceptâ fornicationis causâ, adulterium committit*, ejus contrarium Magistratus statuere nec potest nec debet. Statueret autem si alias divortiis causas introduceret, quia hæc duo contradictoriè sibi invicem sunt opposita. Omnis qui extra fornicationis causam uxorem dimittit, & aliam ducit, adulterium committit. Non omnis, qui extra fornicationis causam uxorem dimittit, & aliam ducit, adulterium committit. 3. Particulæ πᾶς καὶ ὅς *omnis & quicunque*, cùm prior sit Universalis, posterior distributiva, non nisi per violentam detorsionem cum exceptione Magistratus intelligi possunt ac debent, quia ut Magistratus non potest propter causam aliam, quàm quæ in verbis Christi expressa est, divortium facere, ita quoque non potest aliam divortii faciendi causam præter eam, quæ à Christo expressa est, suis sanctionibus introducere. 4. Nec privatos tantùm, sed etiam in publico Magistratus officio constitutos dictum Christi attinet, quia temeraria divortia ita à CHRISTO prohibentur, ut tamen causâ fornicationis divortium fieri permittatur. Atqui in divortio ob adulterium faciendo publicam Magistratus autoritatem intercedere omninò oportet, ut in membr. 3. demonstrabimus, ergò si essent aliæ causæ, propter quas Magistratus autoritate interveniente divortium fieri posset, Christus easdem minimè prætermisisset. 5. Magistratus non est majore quodam jure præditus, quàm fuit Moses legislator. Atqui Christus apertè pronunciat, eum qui mulierem extra casum adulterii separatim ducit, adulterium committere, cùm tamen Mosaica constitutio adhuc vigeret, multò igitur minùs Magistratus dispensatio contra Christi dictum locum habere poterit. 6. Denique negamus posse afferri causas alias, quæ respectu ad conjugium & divortium habito, cum adulterio sint ejusdem qualitatis ac ponderis.

An Magistratus possit alias divortii causas statuere.

606. 2. *Ex verborum Christi generalitate. Christus* Matth. 5. vers. 32. *non simpliciter dicit, qui exceptâ fornicatione dimiserit uxorem, sed* παρεκτὸς λόγου πορνείας *exceptâ causa fornicationis.* Λόγος *autem in genere significat proportionem, ergò non solùm crimen adulterii, sed etiam alia huic crimini æqualia, vel eodem etiam majora flagitia divortii causas constituit.* Respond. 1. Matth. 19. vers. 9. simpliciter & absolutè dicitur, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ. 2. Nevé quis regerat *posteriorem locum ex priore amplianaum*, repetimus argumenta pro nostræ sententiæ confirmatione adducta, quæ probant solam fornicatio-

cationem à generali prohibitione divortii hic excipi. 3. Quamvis igitur in uno vel altero Scripturæ loco λόγ@ proportionem significet, tamen in hac *exceptiva* & *exclusiva* Christi locutione non potest eo modo accipi, cùm & occasio dicendorum & dicti scopus & ipsa verborum emphasis contrarium testentur. 4. λόγ@ in plurimis Scripturæ locis pro re & causa sive probatione rei accipitur, quæ duæ significationes in explicatione hujus dicti optimè conjungi possunt, ut innuatur, non solùm rem sive factum adulterii esse causam divortii, sed requiri etiam, ut coram judice competente idoneis testibus illud probetur, hæc enim duo necessariò conjungi debent. 5. Proponitur Christo quæstio, an κατὰ πᾶσαν αἰτίαν liceat uxorem dimittere: respondens Christus ad hanc quæstionem non dicit, *ex quavis causa* licere, nec dicit *ex nulla causa* licere, sed solam fornicationis causam excipit, ex reliquis verò causis vinculum matrimonii non dissolvi dicit, sed potius adulterium committi, si commixtio cum persona ex alia causa injustè dimissa fiat. Finge πορνείας nomine comprehendi causas alias, consequens fuerit, nec directè & sufficienter à Christo esse responsum, nec particulam exceptivam & exclusivam rectè additam, nec scopum & intentionem suam Christum fuisse assecutum, possit enim quilibet fingere hanc vel illam causam esse adulterio æqualem, sicque loco unius causæ exceptæ plures substituerentur. 6. Coram Deo etiam is adulterii reus est, qui aliam mulierem *aspecit ad concupiscendum eam*. Matth. 5. vers. 27. ac spiritualiter *fornicare post Deos alienos* dicitur, qui relicto vero Deo idola colunt Deut. 31. v. 16. &c. quòd si ergò à proprietate literæ hic velimus discedere & per πορνείαν intelligere non solùm illud crimen, quo alteruter conjux sciens ac volens cum alia persona per illicitum congressum commiscetur, sed etiam alia delicta, quæ coram Deo habentur pro adulterio, ut idololatria, quæ est spiritualis fornicatio & quælibet contra conscientiam delicta graviora, infinitis repudiis locus dabitur. 7. Alia quædam crimina esse adulterio æqualia vel graviora duplici modo intelligi potest, vel *respectu legis divinæ*, cum cujus norma & regula pugnant, vel *respectu conjugii*, cujus vinculum dirimere debent. Si priori modo æqualitas & gravitas delictorum æstimatur, negamus eam hic esse attendendam, quia de gravitate peccati respectu ad conjugium habito unicè hic agitur. Si posteriori modo æqualitas & gravitas flagitiorum æstimatur, concedimus propter crimina adulterio vel æqualia vel graviora licitum esse divortium, utpote ob incestum, Sodomiam, bestialitatem. 8. Syrus textum Matthæi c. 5. v. 32. reddidit, לְבַר מִן מֶלְּתָא דְזָנִיוּתָא *excepto sermone fornicationis*, vel *extra accusationem fornicationis*, cujus phraseos sensus manifestiùs exponitur cap. 19. vers. 9. *Qui dimiserit uxorem* דְלָא גָאְרָא *quæ non commisit adulterium*. 9. Denique conjungantur explicationes veterum, in quibus sola & unica divortii causa statuitur adulterium, sicq; per λόγοι πορνείας nihil aliud quàm πορνείαν intelligendam esse præsupponitur. Vide præced. membr. 1.

607. 3. *Ex Apostolica additionis claritate. Dicunt Apostolum causa divortii à Christo expressæ addidit aliam, videlicet desertionem*, 1. Corinth. 7. v. 15. *Ergo adulterium non est sola & unica divortii causa*. Resp. variis modis Apostolus cum Christo in quæstione de causa divortii conciliatur. Quidam in verbis *Christi*, quidam in verbis *Apostoli*, quidam in limitatione utriusque loci fundamentum conciliationis quærunt, ut ex speciali enumeratione apparebit. 1. Augustinus libr. 1. de adulterinis conjugiis ad Pollentium cap. 1. & 2. existimat, *Christum loqui de matrimonio inter fideles*, *Paulum de matrimonio contracto inter infideles*. Cùm enim dixisset Apostolus, *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere*, subjungit: *Cæteris autem ego dico non Dominus. Si quis habet uxorem infidelem & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, ubi per cæteros videtur intelligere eos, qui matrimonium ante fidem contraxerant, de quibus DOMINUS nihil præceperat, de his ergo Paulus consilium dat, ut vir non dimittat uxorem infidelem, si ea velit cohabitare sine injuria creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum, ideo licet etiam dimittere uxorem infidelem & tunc maximè si nolit cohabitare*. Hanc Augustini sententiam cupidè amplectitur Bellarminus, ex hoc fundamento docet, *Conjugium infidelium solvi posse etiam quoad vinculum, si alter conjugum convertatur ad fidem & alter ei nolit cohabitare sine injuria creatoris, conjugia verò fidelium post Baptismum contracta non posse solvi quoad vinculum, etiamsi alter convertatur ab hæresi & alter nolit cohabitare sine injuria creatoris*. Rationem diversitatis assignat hanc, quòd *priora etsi rata & firma fiant ex Natura sua, tamen non sint Sacramenta, ut proinde potissima insolubilitatis ratio ipsis desit, posteriora verò sint Sacramenta, ac proinde duplicem habeant insolubilitatis rationem*. Sed hæc conciliatio nititur falsa hypothesi, quòd infidelium conjugia, indeque ideò solvi possint *quoad vinculum*, quia non sint Sacramenta, quà de re suo loco pleniùs. 2. Huic conciliationi affine est illud, quod quidam censent, *Christum de conjugiis Judæorum, hoc est, inter fidelem utramque personam contractu interrogatum de iisdem respondisse, neque ipsius responso ab Apostolo quicquam esse adaitum, de impare vero conjugio Christum, nec interrogatum esse, neq; quicquam profectò respondisse*. Bezæ ut rep. & divort. pag. 190. Bucan. loco 13. pag. 124. Atqui non solùm in conjugio *impari*, id est, inter fidelem & infidelem contracto, sed etiam in conjugio *pari*, id est, inter personas fideles contracto ob malitiosam desertionem parti innocenti novas nuptias concedendas esse suo loco demonstrabimus, & Christi responsum, quod non sit faciendum divortium, nisi ob fornicationem non Judæorum tantùm, sed in genere omnia rata & vera conjugia concernit. 3. Cajetanus in comment. 1. Cor. 7. respondet, *Christum dedisse libertatem solis viris dimittendi causa fornicationis uxores, non autem uxoribus dimittendi viros. Paulum autem locutum esse de causa, quæ sit communis viro & uxori & hanc esse voluisse conversionem alterius conjugis ab infidelitate*. Sed hæc conciliatio nec Pontificiis, nec nobis probari potest. Non illis, qui statuunt Christum loqui de dimissione *quoad thorum*, non *quoad vinculum*, quàm impares sint vir & uxor, & vir uxorem adulteram, & uxor virum adulterum relinquere possit. Non nobis, quia in divortio causa adulterii etiam quoad vinculum faciendo parem potestatem viri & uxoris agnoscimus, conversionem verò alterius conjugis ab infidelitate esse sufficientem divortii causam negamus. 4. Quidam vocem πορνείας in verbis Christi συνεκδοχικῶς accipiunt, ut quodcunque aliud flagitium adulterio vel æquale vel graviùs hoc nomine comprehendatur, tùm quia Chri-

Magistratum posse alias divortii faciendi causas introducere, quia Paulus immediato Spiritus S. afflatu impulsus, quem in aliis hominibus non agnoscimus, nec ullum potest afferri crimen, quod conjugii substantiam ita attingat, ut adulterium. Unde quidam ex nostris Theologis unam duntaxat divortii causam constituunt, quidam verò duas numerant absq; ullâ omninò contradictione, ut ex antea dictis liquet.

608. 4°. *Ex rationis paritate*, & quidem multiplici. 1. *Respectu causæ efficientis.* Primò *leges Magistratus de contractibus valent, & in conscientia hominem liberum reddunt. Ergò etiam leges Magistratus de causis divortii valere debent, & in conscientia hominem liberum reddent.* Resp. Conjugium non est contractus merè civilis, sed divina conjunctio indissolubile vinculum introducens, quod ergò *Deus ipse conjunxit, homo separare non debet*, ex alia quadam causa, quam quæ in verbo Dei est manifestè expressa. Si de conjugio tanquam contractu merè civili judicandum, posset aliquis inferre, ut mutuo consensu illud contrahitur, ita quoque mutuo dissensu juxta leges reliquorum contractuum dissolvi posse, *nihil enim tàm naturale est, quam eo genere quicquam dissolvi, quo colligatum est.* l. Nihil tàm naturale. l. Omnia. d. R. J. *ac nudo consensu obligationem contrario dissensu tolli statuitur.* §. fin. Instit. Quib. mod. toll. oblig. At consequens in Christiana Republ. intolerabile est & absurdum, cùm matrimonialis conjunctio non pendeat ex nuda contrahentium voluntate, sed ex ipsius Dei eosdem conjungentis autoritate, ex quo fundamento pronunciat Apostolus. *Illis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere debere.* Secundò. *Si Moses divortia concessit Judæis ob cordis duritiem, cur non itidem liceat Magistratui in casu simili, hoc est, si quidam conjuges non minùs duri sint & contumaces?* Resp. quicquid sit de Judæorum divortiis, sive ea fuerint in foro conscientiæ illicita ob primam conjugii institutionem, & in foro duntaxat politico licita ob Mosaicam concessionem, sive tàm in conscientiæ quàm in politico foro licita fuerint, manifestum est ex Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 19. Marc. 10. v. 11. Luc. 16. v. 18. 1. Cor. 7. v. 10. Christum & Apostolos ad primævam conjugii institutionem nos revocasse, & ob solam adulterii causam divortia concessisse. Major & uberior est Dei gratia in T. N. quàm veteri, quippe ad quod peculiariter pertinent illæ promissiones, *Scribam legem meam in corde eorum, auferam cor lapideum & dabo vobis cor carneum*, Jer. 31. v. 33. Ezech. 36. v. 26. unde D. Apostolus populum V. T. confert *parvulo*, qui est adbuc sub tutoribus Gal. 3. v. 23. quia in illo multa tolerabantur, quæ in Christianis sub N. Test. non ferenda, ac si vel maximè duri illi & contumaces gratiæ illius Evangelicæ actu non sint participes, tamen propter illorum duritiem nihil quicquam pio Magistratui agendum est contra divinas conjugii leges, aliàs tota lex moralis, quæ contumacibus ac refractariis dura est, abolenda fuerit, sed contumaces illi vel pœnis coercendi, vel ex Christiana Republ. excludendi & injustè dimissæ parti consulendum. Ambros. libr. 8. in Luc. c. 16. recitat similem objectionem, sed addit. *Qui hoc dicit, Judæus est, qui hoc dicit, Christianus non est, & ideo, qui hoc obycit, quod objectum est Domino, respondeat ei Dominus. Ab initio non fuit sic.*

609. 2. *Respectu causæ permittentis sive non prohibentis. Veteris Ecclesiæ Episcopi non opposuerunt se Imperatoriis illis legibus, in quibus à Christianis Imperatoribus propter causas alias quam ob fornicationem concessa erant divortia. Ergò etiam hodie Theologi Magistratui potestatem illam liberam & intactam permittant*, Resp. 1. non omnia veteris Ecclesiæ, Episcoporum ac Doctorum dicta ac facta in Historiæ tabulas sunt relata, proinde ab autoritate illorum non potest argumentum duci negativè. 2. Adde, quod norma verborum Christi perpetuò maneat stabilis ac immota, quicunque *excepta fornicationis causâ uxorem dimittit & aliam ducit, adulterium committit*, cui normæ quosdam ex ipsis arctè adhæsisse, ex ipsorum dictis superiùs allatis conspicuum est. 3. Ambrosius, qui vixit sub Valentiano, Gratiano, Theodosio & Honorio circa annum Christi 374. non fuit ignota Theodosii & Valentiniani constitutio l. Consensu. 8. C. de repudiis. in qua plures divortii causas concedunt, ut sævitiam, veneficia, insidias vitæ structas, &c. sed quod nihilominus in foro conscientiæ divortia, ob causas illas facta illicita judicaverit, apparet ex illis, quæ lib. 8. in Luc. c. 16. commentatur. *Noli* (inquit) *uxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis authorem. Si alienos, multo magis uxorios debes tolerare & emendare mores, &c. Dimittis ergo uxorem, quasi jure sine crimine & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt. Quæ Deus conjunxit, homo non separet. Sed non solum hic cœleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei solvitur, &c.* 4. Quid quod Aug. & alii ex veteribus, ne quidem ob adulterium divortium quoad vinculum fieri posse voluerunt, ecquis igitur sibi persuaderi patietur, eos probasse divortia ex aliis causis, quæ non æquè ut adulterium unitatem carnis & firmitatem vinculi conjugalis tollunt, approbasse?

610. 3. *Respectu objecti. Flagitia illa, propter quæ Impp. Christiani divortium concesserunt vel fuerunt capitalia vel damnatione ad metalla ac deportatione, quæ morti æquiparantur, vindicata. Cùm ergo morte solvantur matrimonia, æquum est, ut ob flagitia illa itidem dissolvi censeantur. Pius & honestus maritus* (scribit Hemming. de conjug. pag. 71). *non minus tristatur ex veneficio, parricidio & sacrilegio uxoris, quam ex adulterio.* Resposnf. 1. Si capitalis pœna nocenti parti pro merito irrogetur; quæstio erit decisa, sed si Magistratus in officiu suo negligens sit, non propterea conjugium ipsum dissolvi potest, nisi adsit causa à Deo ipso in verbo expressa. 2. Distinguendum est inter mortem *naturalem ac civilem*. Mors naturalis non autem civilis solvit matrimoniale vinculum. Civiliter mortui dicuntur deportati, banniti ac similes, sed ob mariti deportationem uxor non liberatur à vinculo conjugali, verùm tenetur maritum deportatum vel bannitum sequi. *Quid tam humanum est*, inquit Ulpianus l. Si cùm dotem. aa. §. Si maritus 7. ff. Soluto matrimonio, &c. *quam fortuitis casibus mulieris maritum vel uxorem viri participem esse?* quod de negata matrimonii ob furorem alterius partis solutione dictum, etiam ad causam deportationis & similes applicari potest. 3. Denique semper repetimus, quod præter adulterium nulla proferri causa possit, quæ æquali omninò ratione ipsam matrimonii substantiam labefactet, fidem conjugalem enervet, ac unitatem carnis discindat. Ex quibus omnibus manifestum evadit, solum & unicum adulterium divortii faciendi causam à Christo constitui, cui quo sensu & respectu Apostolus ma-

malitiosam desertionem addat, jam antè fuit expositum. Duæ istæ divortii causæ à Christo & Apostolo assignatæ excludunt reliquas omnes, quæ quovis prætextu ab hominibus adjunguntur. Cæterùm ut doctrinæ de causis divortii sit illustrior, paulò latiùs tractabimus. 1. *de adulterio.* 2. *de desertione.* 3. *de reliquis causis*, quæ adulterio & desertioni in hac de divortio quæstione conjungendæ ab aliis censentur.

TMEMA I.
DE ADULTERIO.

Adulterium. 611. *Adulterium* esse justi ac legitimi divortii causam ex Matth. 5. v. 32. c. 19. v. 9. demonstratum fuit superiùs. De jure igitur *divino* nulla ampliùs superest dubitatio. Jus *civile* inter causas divortii itidem numerat adulterium. l. consensu. l. 8. C. de repud. Jure *Canonico* licitum est propter adulterium separationem instituere, sed tantùm quoad thorum & cohabitationem, non autem quoad vinculum, neque enim innocenti ad secundas nuptias vivente adultero vel adultera transire fas est. Quæritur autem 1. *Quid adulterij nomine propriè intelligatur, quando illud inter causas faciendi divortij numeratur?* *Quid per illud propriè intelligatur.* In jure civili adulterii nomen nimis *strictè* usurpatur pro violatione thori alieni, unde Festus lib. 1. orig. illud dictum putat *quasi ad alterius thorum sit accessio.* Tryphoninus in l. fugitivus. 225. ff. de V. S. adulterum definit, *qui alienam matremfamiliâs corrumpit.* Papinianus l. inter liberas. 6. §. 1. ff. ad l. Jul. de adult. *Lex stuprum & adulterium promiscuè & καταχρηστικώτερον*, id est, *abusivè appellat, sed propriè adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum composito nomine, stuprum verò in virginem, viduamve committitur*, quod Græci φθορὰν, id est, *corruptionem appellant, modò scil.* sit liberæ ac honestè *& non more meretricio vivant.* l. stuprum. 34. ff. eodem. l. inter stuprum. 101. ff. de V. S. Ergò secundùm jus civile adulterium nunquam committitur respectu viri sive conjugatus sit, sive cœlebs, sed tantùm respectu uxoris. Si enim conjugatus rem habet cum virgine, vel vidua, vel meretrice propriè secundùm jus civile non committi adulterium, tùm quia ad alterius thorum non accedit, (siquidem thorus soli viro ascribitur, perinde ut domicilium l. Mulierem. 5. ff. de rit. nupt.) tùm quia non corrumpit alienam matremfamiliâs, tùm quia partum ex altero conceptum non supponit. Sin v. cum maritata rem habet, tùm demum adulterium committere dicitur. Sed n. q̃vis graviùs peccet conjugatus, q cum maritata, quam qui cum soluta rem habet, tùm quia injuriam facit maritatæ viro, tùm quia mulieri causam præbet non simplicis fornicationis, sed adulterii, tùm quia alienum partum supponit, unde delictum illud vocatur *adulteriũ duplex*, Oberhürerey: quamvis etiam graviùs peccet maritata, quæ cum conjugato, q̃ quæ cum cœlibe consuescit, ob causas easdem modò enumeratas, tamẽ adulterii nomine censenda est *omnis illicita commixtio personæ conjugatæ cum alia*, sive cœlebs ea sit, sive conjugata. t. Quia Scriptura adulterium definit violationem fidei & pacti conjugalis, nefariam solutionem eorũ, qui in unam carnem divinitùs conjuncti illegitimã commixtionem eorum, qui non habent corporis sui potestatẽ. Matt. 5, 32. c. 19. 9. Marc. 10, 11. Luc. 16. 18. 1. Cor. 7. v. 4. Jam v. maritus cum soluta conjunctus fidem & pactum conjugale violat, unitatẽ carnis, in quam cum uxore coaluit, nefariè solvit eũ scorto fit unum corpus 1. Cor. 6, 16. & corpus suum, cujus potestatem non habet, alteri tradit. Meritò igitur cum Hier. in Epist. ad Ocean. hîc aliquis dixerit. *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* 2. Atq; huic sententiæ, quod adulterium etiam à marito, si cum cœlibe consuescat, committatur, unanimi consensu suffragantur pii veteres, quorum dicta quædam in jus Canunicum sunt relata. Lact. l. 6. div. Inst. c. 23. *Non tantùm alienus toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis vulgatisq́; corporib. abstinendum Deus præcepit, docetq; nos, cùm duo inter se corpora fuerint copulata, unũ corpus effici*. Et postea. *Deus castitatem præscripto lectuli terminavit, ut cùm quis habeat uxorem, neq; liberam neq; servam insuper habere velit, sed matrimonio fidem servet. Non n. sicut juris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ habet alium, maritus autem, etiamsi plures habeat à crimine adulterij solutus est. Sed divina lex ita duos in matrimonium, q. est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, quisquis compagem corporis in diversa traxerit.* Nazianz. in or. ad virg. *Non suscipio legislationem talem* (quâ vir ob scortationẽ uxori nequaquam est obnoxius) *viri erant, qui legẽ tulêre ac ideò contra mulieres lex est lata. Quomodo in corpore æquali leges fers inæquales, &c.* Hier. ad Ocean. de obitu Fabiolæ & habetur c. Præcepit. 32. q. 5. *Quicquid viris præcipitur hoc consequenter redundat ad fœminas. Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris & eadem servitus pari conditione censetur.* Ambr. l. 1. de Abrah. c. 4. & habetur. c. Nemo 32. q. 4. *Nemo sibi blandiatur de legib. hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab uxore debetur castimonia. Quicquid in ea, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterij crimine damnatur.* Aug. io l. de bon. conj. c. 4. *Adulterium est fidei conjugalis violatio, seu concubitus contra pactũ conjugale*, ex quo infert, *cùm vir ad alienam accedit uxorem, sive libera sit, sive conjuncta, adulterium cõmittitur ab eo, qui maritus est.* Id. l. 2. de adult. conj. c. 13. & habetur c. Puto. 32. q. 5. *Puto Christianũ neminem reluctari illum adulterum esse, qui vel diu languente vel diu absente, vel continenter vivere cupiente uxore suâ alteri commixtus est fœmina.* Innocent. I. Epist. 3. ad Exuperiũ, & habetur c. christiana. 32. q. 5. *Christiana religio adulterium in utroq́; sexu pari ratione condemnat.* Isid. super Exod. & habetur c. Non mœchaheris. 32. q. 5. *Non mœchaberis, i. e. ne quisquam præter matrimonij fœdera aliis fœminis admisceatur ad libidinẽ explendam.* 3. Quò respiciens Constit. Eccles. Electoris Augusti in c. de causis matrimonialib. tit. de pœna stupri & adulterii. p. 117. adulterii nomine indigitat, ac pœnæ adulterii subjicit mariti cum solutâ commixtionem. Da einer eines andern Eheweib beschlefft / er sey gleich ein Eheman oder lediger Geselle / so sollen sie beyde mit dem Schwerd vom Leben zum Tode gestrafft werden / und mit dieser Straffe / soll auch ein Eheman / welcher in stehender Ehe eine ledige Weibsperson beschläfft / beleget / die ledige Dirne aber auff solchen Fall mit Staupenschlagen des Landes verwiesen werden. Rectiùs igitur adulterium dictum judicatur, quod sit mariti *ad alteram*, vel uxoris ad *alterum*, quàm ad alterius thorum accessio, ut hac ratione etiam illicitæ commixtioni mariti cum soluta conveniat. Germanis dicitur Ehebruch / i. e. violatio & fractio fidei conjugalis, quæ à marito committitur, si cum soluta rem habet. Leges civiles quod attinet, illæ in adulterio definiendo & pœnis coercendo non considerant vinculi conjugalis

diru-

diruptionem, sed alieni partus substitutionem, ex quo confusio familiarum oritur.

612. Nimis *latè* adulterii nomen accipitur 1. *Pro immoderato uxoris propriæ amore ejusdemque ad libidinem & lasciviam abusu.* Hieronymus libr. 1. contra Jovinianum. c. 5. adducit dictum Xysti Philosophi Pythagorici. *Adulter est in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in suam nimius. Sapiens judicio debet amare conjugem, non affectu, non regnet in eo voluptatis impetus, nec præceps feratur ad coitum. Nihil enim est fœdius quam uxorem amare q. adulteram,* quod Hieronymi dictum citatur in jure Canonico c. Origo. 32. q. 4. Ambrosius in libr. de Philosoph. scribit, *uxoris adulterum esse, qui in usu conjugali verecundiæ, temperantiæ & honestatis nullam rationem habet,* citante Augustino lib. 2. contr. Julianum Pelagianum tom. 7. col. 977. Sed quilibet videt, illos *impropriè & metaphoricè* loqui, neque quicquam aliud velle, quàm quòd adultero similis sit maritus uxoris suæ amator ardentior. Quod si n. accuratè & propriè loqui velimus, tàm non potest in *propriam uxorem* committi *adulterium, quàm in res proprias furtum.* Aristotel. libr. 5. Ethicor. c. 11. *μοιχεύει οὐδεὶς τὴν ἑαυτοῦ, οὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον, οὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ.* Nec ad suum, sed ad alterius thorum accessio est adulterium. Inde Lutherus in comment. 1. Cor. 7. tom. 2. Jen. Germ. p. 296. sententiam illam vocat *Ethnicam*, & authorem ejus dicit esse hominem Ethnicum, ideoque *se illam parùm curare, imò asserere non esse veram.* Pistorius in anatomia Lutheri in Spiritu primo, quem vocat *fornicaterium* Azoar. 1. sent. 41. hoc nomine Lutherum pessimè traducit, cùm sententiæ illius autores sint, quidam ex Patribus, cumque eadem consentanea sit non Ethnicismo sed Christianismo, quia quisquis non tàm ad necessitatem utitur, quàm ad libidinem & voluptatem conjuge abutitur, non tàm habet uxorem quàm ab ea habetur. Re. Hieronymus disertis verbis hujus sententiæ autorem nominat Xystum non Episcopum illum Romanum, sed Philosophum Pythagoricum. Quamvis v. amator uxoris ardentior in amore & voluptate conjugali modum excedens peccet, non tamen adulterium committit, quia aliud est in re licita modum excedere, aliud rem illicitam contrectare, in priore respectus habetur ad rei modum, in posteriore ad aliud objectum. Vid. Theol. Hass. in resp. opposita Pistorio p. 79. Tarnov. lib. 3. de matrim. c. 35. Alium v. casum proponit Luth tom. 5. Jen. Germ. libr. de caus. matrim. fol. 251. in quo quis possit cum propria uxore adulterium exercere, si quis sc. alteram conduxerit & illius loco uxor clanculum sese marito subjiciat. 2. Quamvis coram Dei judicio verè sit adulter, *qui alterius uxorem despicit ad concupiscendum eam*, juxta infallibile pronunciatum Salvatoris Mat. 5. v. 28. tamen internum illud adulterium, quod coram Dei judicio tale est, nondum sufficit ad divortium instituendum, aliàs conjugia ferè quævis dissolvenda essent, sed externum adulterium, quod coram judicio etiam humano tale est, hîc intelligendum venit, quando de divortii caosis agitur. Tryphoninus l. Fugitivus. 225. ff. de V. S. *Furem adulterum aleatorem quanquam aliquâ significatione ex animi propositione cujusq; sola quis dicere posset [...]s etiam [...], qui nunquam alienam rem invito domino subtraxerit, nunquam alienam matremfamiliâs corruperit, si modò ejus mentis sit, ut occasione datâ id commissurus sit, tamen oportet eadem hæc crimina assumto actu intelligi.* Cùm enim unitas conjugalis, non tantùm in affectu, sed etiam in mutua corporum potestate, adeoque ut Christus loquitur, *in carnis unitate* consistat, ideò ad solvendum matrimoniale vinculum non sufficit adulter animus vel adulter oculus, sed carnis unitatem dissolvens externus adulterii actus. 3. Quamvis mollities Onaniticum scelus, mutum peccatum sive voluntaria seminis profusio coram Dei judicio sit longè graviùs delictum, quàm scortatio vel adulterium, tamen cùm per eam persona conjugata non disrumpat matrimonialis unitatis vinculum, ideò nec illa ad divortium faciendum sufficiens est causa, quod ipsum de præposteris & præternaturalibus cum conjuge congressibus statuendum, alia verò ratio est Sodomiæ bestialitatis & incestus, per quæ flagitia conjux corpus suum cujus potestatem non habet, alteri tradit, & unitatem carnis, quâ conjugi agglutinatur, nefariè disrumpit, 1. Cor. 6. v. 16. *Qui adhæret scorto, efficitur unum corpus cum eo.* Idem statuendum de nefandis cum masculis ac bestiis congressibus temporalibus & infernalibus flammis jure vindicandis. 4. Denique quando adulterium divortii sufficiens & justa causa statuitur, adulterium voluntarium ac spontaneum, nequaquam verò violentum conjugis stuprum intelligitur. Ex animo enim non ex actu æstimanda sunt delicta. *Ubi deest assensus, ibi & reatus, nec verè viciata censeri potest, cui per vim illatum est vitiũ.* c. Quod autem. 32. q. 5. *Pudicitia est virtus animi, quæ violentiam non sentit. Corpori namque vis infertur, non animo. Unde quamvis corpus violenter corrumpatur, si pudicitia mentis servetur illæsa, tamen castitas duplicatur, sicut B. Lucia fertur dixisse Paschasio. Si invitam me feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam, non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mentis.* Ambrosius lib. 2. de virg. & habetur c. Tolerabilius. cau. l. & quæst. iisd. *Virgo prostitui potest, adulterari non potest.* Idem libr. ad virg. lapsam. c. 4. & habetur c. Revera. ibid. *Revera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit antè corrupta.* August. lib. 1. de C. Dei. c. 18. & habetur c. Ita ne. ib. *Ita ne aliquem polluat aliena libido, metuitur? non polluet, si aliena erit. Si autem polluet, non erit aliena. Sed cum pudicitia sit virtus animi, comitemq; habeat fortitudinem, potiùs qualibet mala tolerare decernat, quàm malo consentire. Nullus autem magnanimus & pudicus in potestate habet, quid de sua carne fiat, sed tantùm quid annuat vel mente renuat. Quis tandem sana scilicet mente putaverit, se perdere pudicitiam, si fortè vi apprehensa vel oppressa carne sua exerceatur & expleatur libido non sua?* c. Proposito. ibid. *Proposito animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, ipsi corpori non aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ q̃ servat p̃severantia sua continentia.* Plura in eandem sententiã ibidem coacervata invenies. Cũ ergò violenter oppressa adultera non sit, ideò à marito p̃pter violentam illam oppressionem dimitti non debet. Aug lib. 2. de adult. conjug. ad Pollent. c. 13. *Puto Christianum neminem reluctari adulterum esse illum, qui vel diu languente vel diu absente vel continenter vivere cupiente cõjuge sua, alteri commixtus est fœmina. Cũ ergò nihil horũ in ista deprehendatur fuisse, quia nec p̃pria libidinis instinctu, nec aliena consensu, nec viro suo languente, vel absente, vel continenter vivere cupiente adhæsit alij, sed violenter aliena libidine oppressa vim pertulit, apparet q̃ nec adultera nec fornicaria dici potest, ũde nec aliqua occasione valet dimitti.*

2. An persona innocens tenea-tur nocentem dimittere vel retinere.

613. Q. 2. *An in crimine adulterij persona innocent teneatur nocentem deserere vel retinere?* Hieronymus in cap. 19. Matth. existimat *adulteram non posse nec debere retineri*, cujus sententiam approbat Bucerus libr. 2. de regno Christi cap. 32. Heming. de matrimonio pag. 183. refert, virum quendam pium, qui stupratam ab alio conjugem retinere cupiebat, à Daniæ Rege Christiano III. cum Senatu regni & Academiæ compulsum fuisse, etsi valdè reluctantem, ut ream personam dimitteret, ne functioni publicæ, quam summâ cum laude administrabat, inutilis redderetur. Contra verò Augustin. in libr. de adulterinis conjug. ad Pollentium cap. 6. 7. & 9. & alii existimant, *adulteram non posse nec debere repudiari, sed partem innocentem de jure teneri ad reconciliationem.* Nos neutrum præcisè urgemus, sed viâ mediâ incedentes tentandam priùs esse reconciliationem dicimus (nimirum si persona in adulterium lapsa non sit deploratæ malitiæ, nec prostituat se cum publica infamia, si certa spes affulgeat, fore ut in posterum castè vivat, ac parti innocenti læsæ humiliter sese subjiciat, cumprimis, si adulterium sit occultum, nec ab eo infamia vel existimationis diminutio metuenda) quod si verò parti innocenti persuaderi nequeat, ut nocenti culpam condonet, eamque in gratiam recipiat, cogi non poterit, ut juri suo renunciet, sed divortii faciendi libera ac plena potestas ipsi est relicta, etiamsi pars nocens semel duntaxat in adulterii foveam sese dederit præcipitem & emendationem plenis faucibus promittat. 1. *Quia, qui jure suo utitur, nemini injuriam facit.* Atqui pars innocens à conjuge adultera divortium faciens utitur jure suo, cùm per expressam Christi sententiam divortii faciendi potestas ipsi sit relicta. Matth. 5. vers. 32. cap. 19. v. 9. Ergò. 2. Qui adulteram retineri posse negant, *nimiùm rigidi* sunt, qui repudiari posse negant, *nimiùm faciles*, veritas igitur in medio consistit, quæ ratione circumstantiarum habitâ utrumque in diversis casibus locum habere posse docet. 3. Utraque sententia in extremo posita suis laborat difficultatibus. Si præcisè statuatur, adulteram non posse nec debere retineri, matrimonia benè quandoque concordantia dissolvuntur, misericordiæ aditus obstruitur, divina clementia spirituali adulterio pollutos post conversionem recipiens infamatur, &c. Si præcisè statuatur, adulteram non posse nec debere repudiari, Christo illud permittenti contradicitur, perpetuis odiis ac dissidiis fomentum suppeditatur, lenocinii suspicione pars innocens gravatur, personæ in Ecclesiasticis vel Politicis officiis publicis constitutæ contemtui exponuntur, ac peccandi illa licentiâ pars nocens deterior redditur. 4. Utriusque facti exempla in sacris literis occurrunt. Davidem cum Bethsabea adulterantem Ahinoam & Abigail non leguntur repudiasse. Vicissim Josephus dimittere cogitabat Beatam Mariam conjugem, quam ab alio compressam, falsò suspicabatur, neque interim *justi* encomium amittit Matth. 1. vers. 19. Atqui si in casu fornicationis id non licuisset, justi cognomen à Spiritu sancto in hoc ipso facto non obtinuisset. Lutherus tom. 2. Jenens. Germanic. libro de vita conjogali. pag. 155. b. Wenn der Ehebruch heimlich ist / hat der Mann macht beydes zuthun / das erste / daß er sein Weib heimlich vnnd brüderlich straffe vnd behalte / so sie sich bessern wil / das ander / daß er sie lasse / wie Joseph thun wolte. Idem tom. 5. Jenens. German. in libr. de caus. matrimon. part. 2. pag. 255. b. Ich kan vnnd mag nicht wehren / wo ein Gemahl die Ehebricht / vnnd kan bewiesen werden öffentlich / daß das ander Theil frey sey / vnd sich scheiden möge / vnd mit einem andern verehlichen / wiewol / wo mans thun kan / daß man sie versöhne / vnd beyeinander behalt / ists gar viel besser: Wo aber das vnschuldige Theil nicht wil / so mags im Namen GOttes seines Rechts brauchen.

614. Argumenta Hieronymi & eorum qui ipsam sequuntur, hæc sunt. 1. Deuteronom. 22. vers. 22. *Deus mandavit adulteros lapidari. Ergò noluit eos à conjugibus in gratiam recipi.* Respond. confunduntur diversæ quæstiones. Alia quæstio est de *officio Magistratus*, quam ille pœnam in adulteros statuere debeat, alia verò quæstio est *de officio hominis privati*, quid illi ratione conscientiæ faciendum sit, si Magistratus in officio suo negligens sit. Nec statuimus maritum debere connivere ad adulteræ flagitia, vel nequitiam ejus planè impunitam dimittere, vel pecuniâ sive aliâ quapiam re de adulterio pacisci, sed seriò pœnitentem & à peccato desistentem, si Magistratus gratiam illi faciat, in thorum à marito recipi posse dicimus. 2. Deuteronom. 24. vers. 2. *Prohibetur maritus eam, quam dimiserat rursùm ducere, si alteri nupta vel morte vel ratione aliâ ab eodem erat liberata, & additur ratio, quoniam est polluta.* Ex eo sic concludit Bucerus, *Si polluta dicitur, quæ post divortium alteri nupsit*, (quod tamen ipsi concedebatur) *ideoque à priore marito duci non potest, multo magis polluta est dicenda, quæ adulterium commisit, ac proinde à marito retineri vel repeti nequit.* Respond. Azorius libr. 6. Instit. moral. cap. 13. existimat verbum *pollui*, nihil aliud hoc loco significare, quàm *alteri misceri*. Sed in Hebræo est verbum הֻטַּמָּאָה quòd significat *contaminatum, pollutum, immundum esse*, ac disertè additur esse *coram Domino* abominationem, si maritus repudiatam alteri nuptam ad se recipiat, quod in vulgatâ versione sic redditur, *mulierem repudiatam, si alteri nupserit fieri pollutam & abominabilem.* Bellarminus libr. de matrimoo. cap. 17. respons. ad object. 14. provocat ad textum Hebræum, in quo non dicatur *mulier ipsa abominabilis*, sed quod sit *coram Domino abominatio, si mulier toties mutet maritos, & quasi commodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum.* Sed manet interim difficultas, quod mulier per nuptias cum altero initas dicitur *polluta* facta. Bellarminus sic explicat, *quando polluta est cum altero, id est, quando rem cum alio habuit*, atqui pollutionis nomen non tribuitur congressui maritali legitimo & licito, sed ἡ κοίτη ἀμίαντος ἔςι, Hebr. 13. vers. 2. ergò ex hoc loco rectè quidem colligi potest, quod divortia lege forensi fuerint tolerata, in foro tamen conscientiæ nequaquam approbata, (quam in rem eum adduximus superiùs) sed ex eodem inferri nequit, quod maritus non possit uxorem adulteram resipiscentem retinere vel recipere, est enim dispar ratio duplici nomine, primò quia de repudiata post mariti posterioris mortem vel repudium iterum non ducenda expressa extat prohibitio, quæ de adultera non retinenda nuspiam habetur, secundò, quia maritus injustâ dimissione occasionem repudiatæ dedit, ut sese pollueret, ita enim verbum Hebræum in Hithpaël positum hoc loco reddi posse, rectè admonet

Beza

Beza libr. de divort. pag. 176. Sed adulterandi causam illi dedisse quam nunquam à se repudiavit, dici nequit. 3. Prov. 18. v. 22. *Qui tenet adulteram, stultus est & impius.* Resp. In Hebræis fontibus non habetur, sed tantùm in LXX. Interpp. & vulgata Latina versione. Oppositum autem est lenociniis & præposteræ conniventiæ maritorum adulteras foventium. 4. Matth. 1. v. 19. Josepho tribuitur *laus justitia, quòd sponsam ex alio gravidam voluerit occultè dimittere.* Resp. Quidam *δίκαιον* accipiunt in usitatissima & maximè propria significatione, quâ accipitur pro eo qui justè agit & justus est. Quidam justi nomen accipiunt pro *misericorde.* Quidam subintelligunt particulam discretivam *tamen*, vide suprà cap. 4. sect. 2. art. 3. §. 110. Quicquid sit, ex hoc loco nihil aliud evinci potest, quàm quod licitum sit sponso repudiare sponsam ab alio compressam, & marito uxorem adulteram, sed ex eo inferri nequit, quod ex *ἐπιεικείᾳ* gratiam illi facere nequeat. 5. Roman. 1. v. 32. *non tantùm qui faciunt mala, sed etiam qui facientibus consentiunt Deo exosi.* Resp. Aliud est in adulterium consentire aliud adulteram seriò pœnitentem in gratiam iterum recipere. 6. *Multi Canones id prohibent*, c. Sicut 32. q. 1. ex Chrysostomo homil. 26. in Matth. *Sicut crudelis est & iniquus, qui castam dimittit uxorem, sic fatuus est & injustus, qui retinet meretricem.* c. Dixit Dominus ibid. ex Hieronymo in cap. 19. Matth. *Cùm uxor unam carnem in aliam diviserit & se fornicatione à marito separaverit, non debet teneri ne virum quoq; sub maledicto faciat.* c. in conjugio ibid. ex eodem. *Fornicatio uxorem coinquinat, ut jam non sit viro suo licita, sed adultera*, c. Si quis ex Chrysostomo ibid. *Si quis uxorem suam invenerit adulteram & postea deinceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis pœniteat.* Respond. Possunt hi Canones accipi de illis, qui compertum scelus dissimulant ac conniventiâ suâ illud quodammodo approbant, unde in c. Sicut disertè additur, *patronus turpitudinis est, qui crimen celat uxoris*, hoc autem loco quæritur de eo casu, quando uxor nec sciente nec occasionem præbente marito fit adultera, & quando post peccatum manifestatum in illa arguenda & punienda suum officium fecit, atque ipsa ad seriam pœnitentiam redit, qualem à marito recipi posse exc. Si quis ibid. colligitur, ideò enim duorum annorum pœnitentia injungitur illi, qui uxorem adulteram à se inventam in matrimonio habere cupit, *quia cum adultera mixtus est, qua adhuc crimine suo non est purgata.* Postea additur, *aut abstineat se a matrimonio ejus, donec expleatur satisfactio criminis pœnitentia sua*, cum quo congruit illud, quòd ex libro Pastoris ab Hermete Pauli discipulo conscripto adducitur, c. Ego dixi 34. q. 2. *Si scivertt vir uxorem suam adulterium commisisse & ea non agit pœnitentiam, sed permanet in suo vitio, reus erit peccati uxoris & particeps adulterij ejus, si eam retineat.* Tantum verò abest, ut canones simpliciter prohibeant adulteram resipiscentem à marito recipi, ut omnibus, qui publicas mulieres *de lupanari extraxerint, & in uxores duxerint, id quod agunt, in remissionem peccatorum proficere* statuant c. Inter opera x̄. de sponsalibus & matrimon. à quo tamen misericordiæ opere honestatis & castitatis amatores meritò abhorrent. 7. *Leges civiles à reconciliatione post adulterium instituta alieniores sunt.* l. Palam 43. §. 10. ff. de ritu nupt. *Senatus censuit, non convenient esse ulli Senatori uxorem ducere aut retinere damnatam publico judicio.* §. 12. *Qua in adulterio deprehensa est, quasi publico judicio damnata est.* l. Castitati 9. Cod. ad legem Juliam de adult. *Qui adulterij damnatam, si quocunque modo pœnam capitalem evaserit, sciens duxerit uxorem vel reduxerit, eâdem lege ex causa Lenocinij punietur. Prohibuerunt etiam Imperatores, cùm de aliis criminibus capitalibus redimendi sanguinis gratiâ transigendi facultatem darent, de adulterio transigere*, l. Transigere. Cod. de transact. Justinianus Nov. 134. cap. 10. *marito* quidem potestatem facit *mulierem adulteram in monasterium detrusam intra biennium retrahendi ac eandem sibi denuo copulandi*, sed exacto biennio illud fieri prohibet. Resp. Reconciliationem personis in publica dignitate & munere constitutis non esse admodùm convenientem ipsimet concedimus, uxorem propter adulterium capitis damnatam reducere parum honestum esse ducimus, de adulterio transigere turpe judicamus, interim quod ratione conscientiæ reconciliatio fieri possit, illud duntaxat asserimus. 8. *Legibus ac moribus gentium* adulteram in matrimonio retinere probrosum fuit habitum. Legibus Atheniensium id vetitum fuisse ex oratione Demosthenis in Neæram colligitur. Domitianus Augustus equitem Rom. ob uxorem reductam, cum qua maritus ob adulterii crimen dissidium fecerat, judicum albo erasit & notâ ignominiæ affecit. Alex. ab Alex. libr. 4. gent. dier. cap. 8. ex Sueton. in Aug. 9. *Rationes* variæ afferuntur, utpotè quòd *Respub. intersit, ne crimina maneant impunita, quod mulierum impudicitia & procacitas indulgentia ac condonatione illa confirmetur, quod raro ad bonam se recipiat frugem, qua pudoris repagula semel perfregit, quod infamia si non juris, tamen facti laboret, qui adulteram in complexu suo retinet &c.* Resp. Hæ rationes efficaciter probant, quòd maritus non sit cogendus ac in quibusdam casibus ne quidem persuadendus, ut adulteram retineat vel recipiat, interim si aliarum circumstantiarum ratione habitâ juri suo renunciare cupit, nullâ lege prohibetur.

615. Argumenta Augustini hæc sunt. 1. *Si Deus per pœnitentiam purgat peccatum adulterij & ex adultera facit sanctam & eam sibi reconciliat, cur grave debet esse viro mulierem Deo reconciliatam & non amplius adulteram sed justam existentem sibi reconciliare? nam non minus illa Deum offenderat adulterio spirituali quàm virum adulterio carnali.* Respond. Hæc ratio persuasionis causâ urgeri potest, si adultera semel in peccatum prolapsa seriam agat pœnitentiam, interim maritus per eam cogi nequit, ut juri suo renunciet. Ecquis enim dixerit, cum minùs rectè agere, si potestate faciendi divortium in casu fornicationis ab ipso Christo sibi concessa utatur? Si ex hac ratione necessitas condonationis inferri posset, Magistratus seriò pœnitentes ꝑpter delicta antegressa politicis pœnis afficere non deberet, cùm & ipsi coram Deo ex peccatoribus facti sint sancti & ipsi reconciliati. Sed consequens est absurdum. Ergò & antecedens. 2. *Christus remittit viris, quoties ipsi reconcilari volunt, adulteria spiritualia. Ergo etiam viri debent remittere uxoribus adulteria carnalia, si reconciliari illa cupiant. Nam eadem mensura, qua mensi fuerimus, remetietur nobis.* Mat. c. 7. *& metuendū est, ne dicatur nobis, nonne oportuit te misereri cōservi tui, sicut ego misertus sū tui* Mat. 18. R. Ex hoc argumento illud duntaxat inferri potest, quòd maritus

ritus in foro conscientiæ uxori adulteræ resipiscenti ac culpam deprecanti ignoscere debeat, sed nimis largè ex eo infertur, quòd in thorum maritalem iterum eandem recipere teneatur. Si dicas, *Christus non solum remittit viris adulterium spirituale, sed etiam in spirituale conjugium eosdem iterum recipit, ergo etiam mariti non solùm culpam uxoribus debent condonare, sed etiam in torum conjugalem easdem recipere.* Resp. esse rationem disparitatis maximam, quia spirituale illud adulterium non est delictum aliquod politicum infamiam secum trahens publicam in civili societate, quale est adulterium corporale. Quòd si ergò maritus honestatis amans & infamiam metuens adulteram repudiare velit, jure suo quò minùs utatur, prohiberi nequit. 3. *Sæpè accidit, ut vir, qui uxorem ob adulterium dimisit, fit etiam ipse adulter, si non opere, certè voluntate, coram Deo & in rei veritate,* Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jamdum mœchatus est in corde suo. Sicut ergò viri cupiunt non deseri ab uxoribus, etiamsi fidem eis non servaverint, ita debent eas non deserere aut reducere, si dimiserint, licet ipsis aliquando fidem non servaverint.* R. Distinguendum inter adulterium *internum* coram Deo, & *externum* coram hominibus tale. Si de mariti adulterio interno agatur, negamus propter illud eum teneri, ut externum adulterium in uxore toleret, quia *ut compensatio delictorum fiat, eadẽ oportet esse æqualia*, jam v. externum adulteriũ gravius est interno, præterea internum adulterium non est subjectum pœnis politicis in foro civili, quibus meritò subjacet externum. Ac si efficax esset hoc Augustini argumentum, possem eâdem ratione concludere, quòd in judicio civili nemo possit res suas ab injusto possessore repetere, vel nominis sui honorem vindicare, quia internis cogitationibus ejusdem bona appetiit, & honori ejusdem detraxit. Si de adulterio mariti externo agatur, concedimus in pœnam delicti eosdem ad cohabitationem cogi & à divortii potestate excludi, ut suo loco pleniùs dicetur.

616. Augustini argumentis Bellarminus lib. de matrim. cap. 17. resp. ad 2. addit 5. locum Apostolicum 1. Cor. 7. v. 10. *Vir uxorem non dimittat, uxor a viro non discedat, quod si discesserit, maneat innupta aut viro reconcilietur*, ex quo colligit, quòd *Apostolus hortetur maritum, ne uxorem adulteram dimittat.* Resp. Ostendimus superiùs, Apostolum nequaquam ibi de divortio causâ adulterii facto, sed de ejusmodi dissensionibus, quæ non sunt sufficientes divortii causæ, agere. Minoris adhuc momenti sunt, quæ ab aliis adduntur, utpote 6. quòd *David 2. Sam. 3. v. 14. Michol uxorem suam alteri jam nuptam receperit.* Resp. Idem concubinas ab Absolone constupratas non recepit in thorum, sed easdem in custodiam tradit, *ut essent viduæ omnibus diebus vitæ suæ*, quamvis violentum stuprum illis videri posset illatum 2. Sam. 20. v. 3. Micholem quod attinet, illa non commiserat adulterium voluntarium, sed autoritate regia ac paternâ in alias nuptias fuerat conjecta 1. Sam. 25. v. 44. 7. quòd *Johan. 8. v. 10. Christus adulteram absolvat.* Resp. Aliud est Ecclesiastica adulteræ pœnitentis absolutio, aliud politica & œconomica ejusdem in ædes ac torum maritalem receptio. 8. quòd *jubeamur esse misericordes sicut Pater noster cœlestis misericors est* Luc. 6. vers. 36. *condonare proximo offensas, ex dilectione peccatorum multitudinem operire, alterum ædificationi studere, omnia tolerare &c.* 1. Corinth. 13. vers. 7. 1. Petr. 4. vers. 8. Respond. Deus non solùm misericors est, sed etiam justus, filii ergò Dei ita imitantur Patris cœlestis misericordiam, ut ejusdem etiam sectentur justitiam, quinimò de ipsa caritate dicitur, quòd *non gerat se indecorè οὐκ ἀσχημονεῖ* 1. Corinth. 13. v. 5. atqui à suspicione ἀσχημοσύνης via a cne vix quidem liberari potest, qui adulteram retinet vel recipit. 9. quòd *Concilium Arelatense statuerit, si pœnituerit adulteram, à viro eam debere recipi.* Respond. Glossa huc explicat de debito non necessitatis sed honestatis. 10. quòd c. Ego dixi 34. q. 2. statutum. *Si mulier ob fornicationem dimissa pœnitentiam egerit, & ad virum suum reverti voluerit, si non recipit eam vir suus, peccat.* Respond. Huic Canoni opponimus alios planè contrarios. 11. quòd *divortiorum & secundarum nuptiarum multa sunt incommoda.* Respond. Fortè non minora ab adultera in maritali consortio retenta erant metuenda. Non autem hoc loco quæstio est, an in specialibus quibusdam casibus ratione circumstantiarum habitâ reconciliatio suaderi ac consuli debeat, quod facilè concedimus, sed quid fieri jure possit, si reconciliationi a consilio non detur locus. 12. quòd *pœna divina sint patienter ferenda.* Respond. Delicta interim non sunt impunita dimittenda, patienter igitur maritus debet ferre adversum illum infortunii casum, non autem adulterium vel adulteram. 13. quòd *non minor sit labes animi quam corporis. Atqui uxor hæretica, infidelis, ἄθεος repudiari nequit.* Resp. Ostendimus superiùs, longè diversam esse adulterii rationem quàm reliquorum delictorum ac vitiorum, illud n. unitati conjugali ac substantialibus matrimonii directè est oppositum.

617. Q. 3. *An adulterium sit totalis an duntaxat partialis dissolutionis conjugii causa?* Quidam affirmant esse duntaxat causam *partialem* non *totalem*. *1. An adulterium sit totalis vel partialis causa divortii*
1. quia est tantùm causa, ut innocens pars possit, si velit, divortium petere, sin verò separari non velit, non est dissolutum conjugium, ne quidem per adulterium nisi pars rea per sententiam Magistratus morti adjudicetur. 2. Quemadmodum *consensus est, qui matrimonium efficit*: ita si consensus ille ap. innocentem personam manet invariatus secumque statuit, quòd condonare velit nocenti, eiq; porrò cohabitare nulla facta est matrimonii dissolutio. 3. Levita Jud. 19. uxorem suam licet adulteram retinet, & proinde consensu non distracto matrimonium non dissolvitur. Et à Davide in adulterium prolapso non petierunt Ahinoam & Abigail uxores ejus separationem, itaque inconcusso perstante consensu indistractum quoque mansit conjugium. Hæc omnia rectè dicuntur, si eo sensu accipiantur, quod per adulterium non eâ ratione conjugium dissolvatur, ut parti innocenti potestas retinendi vel recipiendi conjugem adulteram sit sublata, interim si absolutè ac simpliciter quæratur, an adulterium sit totalis an partialis dissolutionis conjugii causa, rectè dicitur, quod sit causa *totalis*, quia nullâ aliâ causâ accedente adulterium tollit carnis unitatem, & vinculum conjugale nefariè disrumpit, eo ipso, quando adultera cum alio consuescit, desinit esse una caro cum marito, quia fit caro una cum adultero 1. Corinth. 6. vers. 16. ergò etiam eo ipso vinculum conjugii dissolvit. Magistratus divortium faciens & separationem innocentis & adulteri instituens, matrimoniale vinculum non dissolvit, sed per adulterium dissolutum

lutum fuisse testatur. Quòd si pars innocens nocenti condonat, disruptum conjugale vinculum iterum coalescit, qualis consensus vel expressus vel tacitus in illa condonatione ac reconciliatione semper intercedit. Ut ergò conjugium illud per consensum primò fuit contractum, ita postquam per adulterium conjugii unitas fuit dissoluta, per novum consensum cum tali persona cohabitandi & matrimoniale vinculum iterum connectendi, denuò redintegratur, hinc l. Si uxor 13. §. 9. ff. ad legem Jul. de adulter. *si repudiata mox reducta sit, non idem matrimonium durare, sed aliud interpositum dicitur.*

4. An idem jus uxori adversus adulterum quod marito adversus adulteram.

618. Q. 4. *An in petendo propter adulterium divortio idem jus uxori adversus maritum adulterum competat, quod marito adversus uxorem adulteram concessum?* Negat Ambrosius, vel quicunque alius sit autor in comm. 1. Corinth. 7. *Non permittitur mulieri ut nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasia, aut si illicitè impellente lascivia usum quærat uxoris, quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior.* Et postea. *Ideo non subjecit Apostolus, dicens de viro, sicut de muliere, quòd si discesserit, manere sic, quia viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem, quia non ita lege constringitur vir, sicut mulier. Caput enim mulieris vir est.* Posset hæc sententia stabiliri 1. *ex lege Mosaica de repudiis* Deut. 24. v. 1. Malach. 2. v. 15. conceditur viris, ut uxores dimittant, mulieribus eandem potestatem esse factam nullibi legitur. *Non probo istam paritatem* [scribit Albericus Gentilis libr. 6. de nupt. cap. 21.] *ut quemadmodum potest vir repudiare adulteram, ita uxor possit repudiare adulterum, nusquam illa paritas in Scripturis expressa, quæ vetita erat lege veteri, non dicetur per novam inducta.* 2. *ex dicto Christi* Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. ubi de viro tantùm uxorem dimittente Salvator loquitur. 3. *ex lege civili.* Severus & Antoninus l. publico 1. Cod. ad leg. Jul. de adulter. *Publico judicio non habere mulieres adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Iulia declarat, quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit.* Idipsum repetitum à Constantino l. placet. C. Theodos. de repud. 4. *ex aliarum gentium legibus ac moribus.* Romulus denegavit fœminis facultatem accusandi viros, quam concessit viris in fœminas. Plutarch. in Romul. hinc illud Plaut. in Mercat. *Si vir scortum duxit impunè, uxor si clam viro egressa foras, viro fit causa, exigitur matrimonium.* Gell. libr. 10. Noct. Attic. c. 23. repetit legem Romuli. *In adulterio, si uxorem tuam deprehendisses, sine judicio impunè necares, illa te si adulterares, digito non auderet attingere.* Cælius Rhodin. libr. 15. antiq. lect. cap. 16. *Romulum lege cavisse satis constat, ne mulieri virum, in cujus manu, mancipioque matrimonii causa foret relinquere fas esset. Sed viro uxorem repudiare, si in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehensa, aut claves subjecisset.* Turcæ pluribus ex causis, quas maritis excogitare facile est, divortia faciunt, mulieres verò ægriùs à viris divertunt. 5. *ex rationibus.* Vir est *caput mulieris*, ac mulier ex præscripto legis divinæ est subjecta. 1. Cor. 11. v. 3. cap. 14. v. 33. Eph. 5. vers. 25. &c. reverentia illa viris à mulieribus debita non permittere videtur, ut adulterii accusationem illis intentent. l. alia causa. ff. Soluto matrimon. Maritus cum soluta consuescens non supponit alienum hæredem, non reddit incertam constuprati lecti sobolem, non introducit confusionem sanguinis & familiarum, nec tantoperè nocet Reipublicæ, ut maritata cum cœlibe vel maritorem habens &c.

619. Sed hæc argumenta tanti ponderis non sunt, ut propter ea uxori potestas adulterum maritum repudiandi deneganda sit, quin potiùs marito & uxori æquale jus hac in parte competit, quod probamus 1. *ex adulterii definitione* Ubicunque datur verum & propriè dictum adulterium, ibi adest sufficiens justi divortii causa. Ratio pendet ex illis, quæ ex dicto Christi Matth. 5. v. 32. cap. 19. vers. 9. disputata sunt superiùs, quorum omnium summa huc redit, quod per adulterium solvatur vinculum conjugii, ut conjuges non amplius sint caro una, ac proinde liceat propter adulterium petere divortium. Jam verò si maritus consuescat scorto, tàm committitur adulterium, quàm si uxor adhæreat adultero. Ratio pendet ex illis, quæ in prima quæstione hujus membri sunt allata. Conjugalis unitas æquè solvitur, si maritus ad alienam accedat, cum qua unum corpus efficitur, quàm cùm maritata alienum admittit, utrobique enim unitas carnis nefariè dividitur. Fœdus & pactum conjugale æquè violatur, si maritus à carne, cui divinâ conjunctione unitus est, sese separat, & cum alia coalescit, quàm si uxor fidei conjugalis immemor cum alio carnali copulâ cohabitat. 2. *ex Apostolica decisione* 1. Cor. 7. v. 4. *Mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir, ὁμοίως δὲ similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ubicunque par & æqualis est corporum potestas, ibi utrinque est æqualis obligatio. Sed inter conjuges viget par & æqualis corporum potestas, tam enim vir non habet corporis sui potestatem, sed ipsius uxor, quàm uxor non habet corporis sui potestatem, sed ipsius maritus. Ergò utrinque est æqualis obligatio & per conseq. idem jus faciendi divortii si adulter conjugum potestatem corporis alteri faciat. Ibid. v. 10. inquit Apostolus: *Præcipio non ego sed Dominus, uxor à viro non discedat, & vir uxorem non dimittat*, scilicet sine licita causa. Ergò à contrario sensu libertas faciendi divortium ob adulterium uxori & marito æqualis est. 3. *ex æquali conjugum ad castitatem obligatione.* Deut. 22. v. 22. Levit. 20. v. 10. *Si quis adulterium perpetraverit cum uxore proximi sui, moriantur ambo adulter & adultera.* Vi ergò divinæ legis tàm in marito quàm in uxore adulterium morte vindicandum. Hieron. in Epist. ad Oceanum & habetur c. apud nos 32. q. 5. *Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris & eadem servitus pari conditione censetur.* Chrysost. hom. 19. in 1. Corinth. *In aliis sit prærogativa viri, in pudicitia nequaquam.* Ambros. lib. 1. de Abrah. cap. 4. *Viro non licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab uxore debetur castimonia.* Et paulò antè: *Moneo vos viri, non commisceri adulterino corpori nec dare hanc occasionem divortii mulieribus.* Augustin. libr. 2. de adulterin. conjug. cap. 8. & habetur c. Indignantur 32. q. 6. *Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes pœnas adulteris fœminis, cùm tantò graviùs eos puniri oportuit, quantò magis ad eos pertinet & virtute vincere & exemplo regere fœminas.* Idem sermon. 46. de verb. Domini & habetur c. Si ducturi caus. & quæst. iisd. *Si ducturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris.*

vestris. Quales vultis eas invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis vivens est, qui non castam velit ducere uxorem, & si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? Intactam quæris? intactus esto. Puram quæris? purus esto. non enim illa potest & tu non potes. Innocentius I. Epist. 3. ad Exuperium & habetur c. Christiana 32. q. 5. *Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat.* Idem tradunt Scholastici 4. sent. dist. 35. In his ergò quæ communia sunt viri & mulieris, etiam commune jus statui debet. Confer Concil. Milevit. can. 17. 4. *ex juris Canonici constitutione.* c. præcepit 32. q. 5. ex Hieronym. in Epit. Fabiol. *Præcepit Dominus uxorem non debere dimitti, exceptâ causâ fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est & vir mœchus retinendus.* cap. Quicquid. caus. & quæst. iisd. ex Nicolao ad consulta Bulgar. *Quicquid mulier contra te cogitaverit vel si te accusaverit, non est exceptâ causa fornicationis rejicienda vel odio p. orsus habenda*, ex quo colligit Gratianus. quòd *par sit utriusque conditio.* Innocentius in c. Gaudemus extr. de divortiis. *Vir & uxor circa matrimonium non judicantur ad imparia.* 5. *ex Imperatorum ordinatione.* Theod. & Valent. l. Consensu 8. Cod. de repud. parē potestatem repudiandi viro & fœminę concessērūt. *Sicut* [inquiūt] *sine causâ justa dissolvi matrimonia justo limite prohibemus, ita adversa necessitate pressū vel pressam, quamvis infausto, attamen necessario auxilio cupemus sublevari.* Constat in multis legibus ff. *repudiantium mulierum* mentionem fieri, l. Si uxor 42. de judiciis. l. Ea quæ 57. de donat. inter virum & uxor. &c. Augustinus in libr. quæst. V. ac N. T. q. 115 tom. 4. col. 836. *Ante Juliani edictum mulieres viros suos dimittere nequibant, accepta autem potestate cœperunt facere, quod prius facere non poterant, cœperunt enim quotidie viros suos licenter dimittere.* Carolus V. in Constitution. crimin. cap. 120. *mulieribus etiam veniam & licentiam indulsit deferendi maritos criminaliter & ad corporis pœnam infligendam accusandi.* Mauritius Saxoniæ Elector pari *pœna plectere jubet maritum & uxorem in adulterio deprehensos* part. 4 Constit. n. 19. 6. *ex variarum gentium consensione.* Apud Athenienses & Thurios repudiandi potestatem non minùs fœminis quàm viris datam fuisse, ostendimus superiùs. Idem latâ lege Charondas statuit. Nec Romanis mulieribus divortii faciendi potestatem defuisse, colligitur ex epigrammate Martialis:

Mense novo Juni veterem Proculeia maritum,
Deseris atque jubes res sibi habere suas.

Propter luxuriosos mariti morea divertere uxori licuisse, apparet ex Plutarcho in Alcibiade, ubi refert *Alcibiadem, postquam uxor libellum repudii apud Orchontem deposuisset, eam per forum domum suam abreptam retinuisse & ad finem vitæ retinuisse.* Cunhildis Angliæ Regina Henrico Regi misit repudium ob adulterium. Malmesb. libr. 11. cap. 12. Apud Turcas in quibusdam casibus etiam mulieribus licet divortium petere.

620. Quæ in contrarium sunt allata, ad illa brevibus responderi potest. 1. In lege Mosaica non agitur de divortio propter adulterium facto, quia in adulterium pœna capitis à Mose fuit statuta Lev. 20. v. 10 sed de divortio ob *fœditatem* aliquam in uxore deprehensam instituto, quòd ob *σκληροκαρδίαν* in illo populo toleratum, solis viris idcò concessum fuit, vel quòd legislator eos tardiores & circumspectiores in divortio faciendo futuros existimavit, vel quòd faciliùs fuisset viris uxores, quas dimittere non poterant, crudeliter tractare, quàm uxoribus in viros injurios esse, vel quòd mulieres erga viros placabiliores sint & ad veniam dandam proniores. 2. Quamvis Christus tantùm de viro uxorem dimittente loquatur, quia scilicet ordinariè viri dimittunt uxores, rarius autem ab uxoribus viri dimittuntur, tamen Apostolus evidenter ostendit, tàm virum quàm mulierem æquali lege constringi nec habere corporis sui potestatem. 3. Juris civilis constitutiones. & 4. gentium leges & consuetudines variant, ad normam igitur divinæ legis exigendæ erunt. 5. Quamvis uxor propter suppositionem alienı partus in adulterio plus noceat Reipub. quàm maritus, tamen maritus eum soluta consuescens itidem adulterium committit ac fidem conjugalem violat, quâ conjuges æqualiter sunt constricti. Thom. p. 2. q. 62. art. 4. *Conjuges, quantum ad thorum attinet, judicantur ad paria*, dicunt Scholastici. Quamvis etiam in mutuo conjugii consortio emineat viri autoritas, tamen quoad conjugii vinculum & ex eo descendens jus, quòd alter in alterius corpus obtinet, æqualis est utrinque obligatio. Quantum ad officia quædam conjugalia est inæqualitas inter maritum & uxorē, sed quantum ad fidem & debitum conjugale vir & fœmina pares sunt. *Cui reverentia debetur, in jus vocari nequit*, sine jussu scilicet prætoris l. generaliter 13. ff. de in jus vocando. Atqui jussu & autoritate Magistratus mulieribus data est potestas maritos adulteros accusandi.

621. Q. 5. *Quas exceptiones causa adulterii, quò minùs propter eam divortium fieri possit, admittunt?* Rectè Innocentius c. discretionem X. de eo qui cons. ux. cogn. *Etsi secundùm Evangelicam veritatem nunquam nisi propter fornicationis causam aut vir uxorem aut uxor possit dimittere virum, non tamen semper propter eandem causam vel uxor virum, vel vir dimittere potest uxorem, cùm possit exceptione vel replicatione legitima impediri.* Bellarmin. lib. de conjug. cap. 14 causas illas, propter quas divortium in causa fornicationis fiat illicitum, ad quatuor capita revocat, 1. *Si fornicatio fuerit sine crimine & proinde non fuerit nisi materialis, ut si mulier vim passa fuerit: aut ex ignorantia cum eo rem habuit, quem virum suum esse credebat.* 2. *Si uterque conjux eodem crimine teneatur.* 3. *Si post cognitum adulterium conjugis cum eo rem habuerit.* 4. *Si auctor fuit conjugi, ut fornicaretur.* Quod primam exceptionem concernit, ea consentanea est juri & legibus l. Si uxor 13. §. Si quis 7. ff ad l. Jul. de adult. *Ita demum adulterium maritus vindicabit, si vim hostium uxor passa non esset. Ea enim quæ vim patitur, non est in ea causâ, ut adulterii vel stupri damnetur.* Ubi enim assensus deest, ibi in foro civili etiam reatus & pœna cessat, ac quæ per vim vitiata est, non potest pro verè vitiata haberi, in quam sententiam multi adducuntur canones caus. 32. q. 5. Pari ratione si ex ignorantia commixtio cum alio viro vel muliere facta, adulterii nomine eam censeri non posse debitum extat c. in lectum 34. q. 1. ex Concilio Triburiensi. *In lectum mariti absente uxore soror eius uxoris, quam uxorem putans suam esse, dormivit cum ea, super hoc visum est, si ipse per sacramentum veram hoc probaverit,*

5 Quas exceptiones causa adulterii admittas.

baverit, quòd inscius fecerit hoc scelus, pœnitentiam quidem quasibi indicta fuerit, agat & legitimum suum conjugium habere permittatur. Secunda exceptio itidem conformis est juri civili & Canonico. l.Si uxor 13.§.judex 5.ff.ad l.Jul.de adulter. *Iudex adulterij ante oculos habere debet & inquirere, an maritus pudicè vivens mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit, periniquum enim videtur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat, quare potest & virum damnare, non rem ob compensationem mutui criminis inter utrosque communicare.* l.Viro 39.ff.Soluto matrim. *Paria delicta mutua pensatione dissolvuntur.* c. Ecce 32.q.6. *Non videtur, quòd pars crimine infectus alium de eodem punire possit, unde cùm Iudæi adulteram accusarent, æquitatis sententiam à Domino acceperunt. Quicunq; vestrûm sine peccato est, primus lapidem in illam mittat.* c. Nihil.caus.& quæst.iisd. ex Augustino. *Nihil iniquius est quàm causa fornicationis dimittere uxorem, si & ipse convincitur fornicari, occurrit enim illud, in quo alterum judicas, teipsum condemnas, eadem enim agis, quæ tu judicas, quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem suam, prior debet esse à fornicatione purgatus & immunis, quod similiter etiam de fœmina dixerim.* Erasmus in lib. de matrim. dicit. *Maritus adulter non habet jus divertendi ab adultera, quam docuit impudicitiam.* Panormitanus etiam *post sententiam de divortio latam redintegrari matrimonium censet, si superveniat adulterium à parte illius, qui divortium petierat.* Cæterùm hanc exceptionem quidam putant limitandam, quòd compensatio illa delictorum non habeat locum, *si alter conjugum vitam correxerit, atque alter interim inemendabilis maneat.* Quemadmodum enim Medici affecta membra in corpore humano curantes, illud quod curationem admittit, fovent & conservant, quod autem indies magis magisque putrescit & insanabile permanet, abscindunt: ita Magistratus Reipub. Medicis conjugem, qui ad meliorem frugem se recepit, ab altera parte inemendabili liberare potest. Notandum etiam, quòd mutua illa compensatione jurisdictioni politicæ non detrahatur jus animadvertendi in utrumque facinorosum, ut ex d. l. si uxor, intelligitur. Tertiam exceptionem approbat Covarruvias 2.de sponf. 6.§.6. quæ nititur ratione ea, quòd *maritus culpam condonasse uxori præsumatur, cui post cognitum adulterium cohabitavit.* d.l. Si uxor. §.ult. *Maritus non potest stupri accusare eam, quam postea duxit uxorem, serò enim accusat mores, quos uxorem ducendo probavit.* Hemming. de conjug p.182. negat, hanc esse justam impediendæ separationis causam. *Non video* [inquit] *cur cuiquam fraudi debeat esse sua clementia, qui semel atque iterum ignoscit confitenti & emendationem pollicenti & redintegrata gratia non abstinet ab uxore, ne præbeat occasionem relabendi, cur is velut fautor alienæ nequitiæ spolietur jure dimittendi si compererit inemendabilem.* Atque id quidem locum habet, si pars rea novo implicetur delicto, interim propter pristinum, quod se condonasse conjugali cohabitatione restatus est, non poterit ex post facto divortium petere. Quarta exceptio itidem juri & æquitati consentanea est. Quid enim iniquius foret, quàm vindictam petere illius criminis, cujus quis ipse autor extitit? Innocentius III. in c. discretionem x̄. de eo qui consang. uxor. suæ cognov. *Non potest sponsus adulterium ei objicere, quam adulterandam tradidit præsertim invitam.* Hemming. dict. loc. addit, prostitutionis rationem habere etiam *exclusionem nocturnam, quando misera fœmina fugiens sævitiam mariti cogitur alienum tectum quærere, ejecta à mariti domo. Maritus enim, qui hoc facit, non minus sceleratè agit, quàm si uxor exclusa & quodammodo abscissa à marito scortatione se pollueret.* Sed hac in re à circumspecto judice ad circumstantias diligenter attendendum, nequen. exclusio illa nocturna adulterio causam dedisset, nisi animum adulterandi secum è domo tulisset. Hisce quatuor causis Baldus libr.1.consil.382. Viglius de matrim.c.8.Alb. Gentil.lib.6.de nupt.c.12.Hemming.d.l.& alii addunt. 5. *Si uxor credidit virum defunctum & nupsit alij, non debet à marito reverso propter adulterium abjici, cùm non malitia sed ignorantia peccaverit.* Conforme huic videtur l.miles 11.§.Mulier 12.ff.ad legem Jul. de adulter. *Mulier cùm absentem virum audisset vita functum esse, alij se junxit, mox maritus reversus est, quæro, quid adversus eam mulierem statuendum sit? Respondit Papinianus, tàm juris quàm facti quæstionem moveri. Nam si longo tempore transacto, sine ullius stupri probatione, falsis rumoribus inducta quasi soluta priori vinculo legitimis nuptiis secundis juncta est, quod verisimile est, deceptam eam fuisse, nihil vindicta dignum videri potest, quod si ficta mariti mors argumentum faciendis nuptiis probabitur præstitisse, cum hoc facto pudicitia laboretur, vindicare debet pro admissi criminis qualitate.* Sed in casu illo desertionis non nisi Magistratus & judicis consensu impetrato novæ nuptiæ parti innocenti desertæ concedendæ sunt, ut posteà monebitur. Addunt quidam 6. *ob adulterium non posse divortium fieri, si maritus proprio arbitrio causa nondum cognita & judicialiter acta uxorem adulteram abjecerit.* Concedimus omninò, quòd maritus non debeat propriâ autoritate uxorem adulteram abjicere, sed judicis sententiam & causæ cognitionem postulare, negamus verò ex eo inferri posse, quòd jus petendi propter uxoris divortium maritus amittat per violentam adulteræ ἐπ᾽ αὐτῷ φώρῳ deprehensæ exclusionem, præsertim si crimen sit notorium. c. Significasti extr. de divortiis. *Significasti, quòd quidam uxore sua sine judicio Ecclesiæ dimissa, pro eo quod suggestum sibi fuerat, ipsam incestum cum quodam consanguineo suo commisisse, vinculo fuit propter hoc excommunicationis constrictus, verùm mulier non continuit sed sobolem de alio viro suscepit, nec minùs postulat viro restitui, asserens se ab isto injustè dimissam & eundem sibi materiam adulterandi dedisse. Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd si notorium est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet, nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse.*

622. Q. 6. *An parti nocenti concedendus aditus ad secundas nuptias?* Quidam ἀποτόμως negant. 1. indigna est novo conjugio, quæ divinam ordinationem tàm nefariè violavit. 2. quomodo in maritalem thorum eam collocabimus, quam ex præscripto legis divinæ è medio tolli & vita privari æquum erat? 3. absurdum est, partem nocentem commodum sentire ex suo delicto. 4. criminibus non debet præberi incentivum. At per indulgentiam novarum nuptiarum præberetur. 5. mulieres odio priorum maritorum adulteras se mentientur, ut ad novas nuptias aditus patefiat. 6. cap. Literis 12. extr. de præsumtionibus. *Ex violenta & certa suspicione fornicationis potest senten-*

6. An parti nocenti concedenda nova nuptia.

tia divortij promulgari, ita quidem ut vir licentiam habeat, mortua illa [adulterâ] *ducendi aliam, mulieri sine spe conjugij remanente.* c. Quædam cum fratre 32. quæst. 7. *Quædam cum fratre viri sui dormivit, decretum est, ut adulteri nunquam conjugio copulentur, illi verò, cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.* Idem statuitur in cap. Si quis viduam. cap. Qui dormierit. cap. Concubuisti. cap. Si quis cum noverca. caus. & quæst. ibid. Alii contrà statuunt, etiam nocenti parti concedendum matrimonium 1. quia prioris conjugii vinculum est solutum. 2. Perpetuæ veritatis est regula Apostolica. *Si se non continent, nubant.* 3. Satius est honesto conjugio eam devinciri, quàm scortationibus & adulteriis liberè indulgere. Bidenb. de caus. matrimon. f. 84. Nos cum illis facimus, qui mediâ ingrediuntur viâ, statuentes nec *temere* aut *cito* nocenti personæ nuptiarum novarum potestatem faciendam, nec *absolute* & *simpliciter* denegandam. Primò igitur Magistratum seriò monendum esse dicimus, ut capitis supplicium adulterii delicto constituat, sic nullus huic quæstioni relictus erit ampliùs locus. 2. Graviter etiam pars nocens monenda, ut gravissimum suum delictum non æternâ tantùm morte, sed etiam corporali supplicio dignum seriò agnoscat & in veris conscientiæ pavoribus, carnis afflictionibus, laboribus & jejuniis vivat, seque indignam judicet, cui novi matrimonii potestas detur. 3. Dum pars innocens extra conjugium adhuc vivit, sicque reconciliationis aliqua spes superest, nocenti ad alias nuptias transvolare neutiquam concedatur. 4. Quòd si re ipsa ostendat, conscientiam ejus periclitari & præsentissimum exitium imminere, nisi ei prospiciatur, concedenda erunt secunda vota, sed servatis hisce conditionibus. 1. ne persona nocens propriâ autoritate ad novum matrimonium transeat, sed Magistratus & Ecclesiastici ministerii consensum prius expetat. 2. ne cum illo contrahere permittatur matrimonium, cum quo commisit adulterium. 3. ut seria personæ reæ pœnitentia per certum temporis spacium priùs exploretur. 4. ut sedem fortunarum ac domicilii mutare jubeatur, atque eò se conferat, ubi ejus turpitudo non innotuit. Eadem est sententia Lutheri in libr. de vit. conjugal. tom. 2. Jen. Germ. p. 155. b. [in aliis edit. f. 166.] Fragstu wo das ander bleiben soll/ wenn es vielleicht auch nicht kan Keuschheit halten? Antwort/ Darumb hat Gott im Gesetz geboten die Ehebrecher zu steinigen/ daß sie dieser Frage nicht durfften. Also soll auch noch das weltliche Schwerdt vnd Obrigkeit die Ehebrecher todten etc. Wo aber die Obrigkeit seumig vnd lässig ist vnd nicht tödtet/ mag sich der Ehebrecher in ein ander ferne Land machen vnnd freien/ wo er sich nicht halten kan/ aber es were besser todt todt mit jhm vmb böses Exempels willen. Hemming. de matrim. p. 186. scribit, eundem processum in Ducatu Saxonico & aliis Ecclesiis reformatis observari. Wigandus in libr. de conjug. cap. de divortiis pœnas partis adulteræ hoc ordine enumerat, 1. *capitale supplicium.* 2. *relegatio seu exterminatio.* 3. *prohibitio conjugij in pœnam, si eidem in eodem loco manere permittatur. Nam si nocenti reo in eodem pago, oppido, civitate, licitum esset conjugium pro arbitrio contrahere, fenestra ad omnem nequitiam aperiretur & malitia exoptatum præmium consequeretur, necessarium igitur est honestatis & tranquillitatis gratiâ, nocentes personas vel sine conjugio manere, vel expelli.* Sed longè satius est nocentes personas è regione expellere & modo eo scandala præcavere, quàm præposterâ conniventiâ easdem tolerare atque interim prohibitione nuptiarum in animæ periculum easdem conjicere.

II. DE DESERTIONE.

623. *Desertionem malitiosam* esse sufficientem causam, propter quam parti innocenti desertæ [observato scilicet legitimo juris processu, de quo in membro tertio dicetur] ad secunda vota aspirandi potestas detur, plerique nostrûm affirmant ex verbis Apostoli 1. Cor. 7. v. 15. *Si infidelis discedit, discedat, non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi.* Ut autem hac de re rectius judicium fieri possit, tria hoc loco explicanda sunt. 1. Quid nomine *infidelis*, 2. *discessionis* & 3. *servitutis* in textu Apostolico intelligendum veniat. Infidelis nomine Apostolus intelligit tum eum, qui Christianæ religioni nondum nomen dedit, nec fidem Christi amplexus est, sed in Judaica vel Ethnica superstitione adhuc hæret, tum eum, qui à fide Christiana, quam priùs amplexus erat, ad Judaicam vel Ethnicam superstitionem turpiter defecit. Postquam enim Apostolus ex verbis Christi Matt. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. Marc. 10. v. 11. Luc. 16. v. 18. *in genere* docuerat, matrimonii vinculum in se ac sua Naturâ esse insolubile at proinde uxorem à viro non debere discedere, nec virum debere uxorem suam dimittere, descendit ad quæstionem à Corinthiis propositam, quid de conjugiis imparibus statuendum sit *in specie*, an scilicet fidelis persona infideli in conjugio cohabitare sine conscientiæ vulnere possit? respondet Apostolus dupliciter pro ratione duplicis casus sive *visionis*, ut JCti loquuntur. Aut infidelis consentit habitare cum fideli, aut fidelem deserit. Si infidelis cum fideli habitare consentit, fidelis eam prætextu diversitatis in religione non dimittat v. 12. & 13. rationem hujus sui consilii assignat triplicem. Primò *ab infidelis sanctificatione*, quia *sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem*, vers. 14. quod referente Aug. libr. 2. de peccat. merit. & remiss. c. 26. & Anshelmo quidam sic exponunt, *quod infidelis a fideli discat servare leges conjugij & matrimonio non abuti, cum alioqui infideles non abstineãt se a copula conjugali tempore menstrui, neque servent modum naturalem.* Ambros. verò & Anshelm. in comment. simpliciùs sic exponunt, quòd *ex cohabitatione conjugis infidelis fidelis coram Deo non polluatur.* Secundò *à divina ad pacem vocatione*, quia in pace *Deus non vocaverit.* vers. 15. hoc est, ad pacem, ut pacificè & concorditer invicem vivamus, ac proinde fidelis conjux non debet occasionem desertionis dare nec principium separationis facere, nec infidelem à se per violentiam expellere, sed quantum salvâ religione & fide potest fieri, pacem & concordiam conjugalem cum ea colere. Tertiò à *speranda infidelis conversione, unde scis mulier, si virum salvum facies, aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?* vers. 16. hoc est, pacifica & concordi fidelis conjugis cum infideli cohabitatione infidelis Christo lucrifieri & ad ejus fidem converti potest, sicut & Petr. 1. Epist 3. vers. 1. mulieres Christian. hortatur, ut viris suis adhuc Ethnicis sint *subjecta, ut si qui non credunt verbo, per*

mulierum

Desertio.

1. *Quis Apostolo infidelis.*

mulierum conversionem sine verbo lucrifiant. Atque hæc ad priorem casum, si scilicet infidelis cum fideli habitare consentit, Apost. respondet, sin verò infidelis cum fideli cohabitare non consentit, sed potiùs discedit vel ad aliud conjugium vel ad alium locum, & hac ratione fidelem conjugem deserit, quid tum fideli agendum erit? Apost. respondet, *discedat*, id est, fidelis æquo animo sese deseri à conjuge ferat, *non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*, id est, non obstrictus est maritus Christianus vel uxor Christiana ut infidelem discedentem sequatur, sed à vinculo conjugii liberatur. Sic ergò propriè & principaliter Apostol. agit de eo, qui *professione infidelis* est, quando scilicet duobus infidelibus matrimonio junctis post initum conjugii fœdus alter eorum ad fidem Christianam convertitur & fidelis efficitur, alter verò in infidelitate perseverat atque ex odio religionis personam fidelem deserit, vel quando duobus fidelibus matrimonio junctis postmodùm alter eorum à fide Christiana deficit & infidelis efficitur, altero in fidelitate perseverante atque ex odio religionis, quam abnegavit, à fideli discedit.

624. Sed hanc *speciem & hypothesin* Lutherus, Philip. Melanchthon, Bugenhagius, Brentius, Wigandus, Menzerus, Harbartus & alii Theologi, quorum sententiam Consistoria Ecclesiastica sequuntur, transferunt ad *genus ac thesin*, & infidelis desertoris nomine intelligunt non tantùm eum, qui professione Judæus est vel Ethnicus & ex odio Christianæ religionis discedit, sed etiam eum, qui quavis ex causa tantùm conjugis suæ odium ac tædium concipit, ut temerè ac spontè ab ea discedat, alibi fortunarum suarum sedem quærat, alios amores sectetur & cognitioni Magistratus sese subtrahat, nec ullam reconciliationem admittendo, nec revocari sese patiendo. Rationibus permoventur ejusmodi. 1. *ex dicto Pauli* 1. Tim. 5. v. 8. *Qui suorum maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit & est infideli deterior.* At maritus deserens conjugem ac uxor deserens maritum non agit curam suorum domesticorum, ergò fidem abnegavit & infideli est deterior. Quòd si ergò talis desertor deterior est infideli, non minùs propter illius quàm infidelis desertionem parti innocenti desertæ consulendum erit. Quamvis enim professione malitiosus desertor fortè infidelis non sit, tamen ipso facto & opere infidelis est, imò perfidiâ suâ infidelitatem superat, idem ergò jus in eum statuendum, quòd in personam professione infidelem statuitur, ac terminus *infidelis* in textu Apostolico generaliter accipiendus, ut non tantùm professione sed etiam opere & facto infidelem complectatur. Conjungi potest dictum Apostolicum Tit. 1. v. 16. *confitentur se nosse Deum factis autem negant.* 2. *Ex similitudine facti.* Etsi in *causis* est quædam diversitas, quando infidelis propter Christianæ religionis professionem Satanicum odium adversus fidelem concipit, eodemque impulsus conjugem nefariè deserit, & quando malitiosus desertor non quidem ob Christianæ religionis professionem, sed ob causas alias, odium ac tædium adversus conjugem suam concipit & vinculi conjugalis impatiens nefariâ ac malitiosâ discessione ab eo se exolvere cogitat, tamen in facto ipso est similitudo, imò identitas, æquale enim periculum, æquale damnum in personam desertam redundat, sive ob Christianæ religionis professionem, sive ob causas alias à compare suo deseratur. Lutherus in libr. de captivitat. Babylonic. tom. 2. Jenens. Latin. fol. 281. *Apostolus discedentem infidelem concedit dimitti & fidelem liberum facit alterum accipere. Cur non idem valeat si fidelis, id est, nomine fidelis, reipsa æquè infidelis conjugem deserat, præsertim nunquam reversurus? ego sanè nihil discriminis utrinque deprehendere possum. Credo autem si Apostoli tempore discessor infidelis reversus denuo aut fidelis factus aut fideli cohabitare pollicitus fuisset, admissus non fuisset, sed & ipsi alteram ducendi potestas facta fuisset.* Quamvis igitur Apostolus principaliter de infideli, qui ex odio Christianæ religionis conjugem fidelem deserit, loquatur, tamen non excludit causas alias, quæ immani isti odio, quo conjux alterum conjugem, id est, *carnem suam deserit*, occasionem præbent & desertionem malitiosam illi persuadent. Quinimò si æqua judicii lance rem expendere velimus, major perfidia est desertoris professione Christiani, sed reipsâ infidelis, quàm illius qui professione infidelis est. Ille enim cùm ex verbo Dei noverit, conjugium esse vinculum indissolubile, tamen sciens ac volens contra propriam conscientiam illud nefariè disrumpit, hic verò vel indissolubilitatem matrimonii ignorans, vel ex superstitione cum diversæ religionis conjuge cohabitare sibi non licere persuasum habens discedit, ille ex malitia, hic ex ignorantia & infirmitate peccat. Sed & illud hoc loco observari velim, quòd in casu desertionis non citò nec temerè novi matrimonii potestas desertæ parti conceditur, sed omnia priùs media ac remedia desertorem reducendi tentantur, adeò ut etiam ab Ecclesia publicè corripi & officii sui admoneri consueverit, uti infrà pleniùs explicabimus. Quòd si ergò Ecclesiasticam illam censuram contempserit, juxta Christi regulam ut *Ethnicus & publicanus*, adeoque ut *infidelis* erit habendus. Matth. 18. v. 17. 3. *ex consideratione textus Apostolici.* Si accuratè consideretur Apostolicus textus, apparebit, causam liberationis conjugis fidelis ab infidelis servitute nequaquam statui *infidelitatem discedentis*, [quod Bellar. suspicatur lib. de matrim. cap. 12.] sed *infidelis discessum.* Etenim si infidelitas esset causa, propter quam fidelis à servitute conjugis infidelis liberaretur, Apostolus nequaquam permitteret fidelem conjugem cum infideli cohabitare. Jam verò disertis verbis id concedit v. 12. & 13. Ergò infidelitas in se ac per se considerata, nisi malitiosa desertio ei conjungatur, non est causa illius liberationis, sed potiùs malitiosa desertio, quæ est ac manet eadem sive persona professione sit fidelis sive infidelis, cùm personæ qualitates actionem non varient, si ratione actionis sint penitùs extrinsecæ, ut in hoc casu conspicitur. Qui enim conjugem nefariè deserit & vinculo conjugali disrupto à corpore suo conjugem abscindit, eamque corporis sui potestate spoliat, non minùs, imò magis peccat contra conjugii leges, si professione sit Christianus & ex tædio conjugis sine causa discedat, quàm si professione sit infidelis & ex odio Christianæ religionis discedat. 4. *ex manifesta suspicione adulterii.* Malitiosa illa desertio si vel maximè non sit perpetuò cum adulterio conjuncta, tamen non caret vehementi, & ut Canones loquuntur, violentâ præsumtione adulterii. Ecquis enim credat ab aliarum fœminarum complexu eum abstinere, qui pacti conjugalis immemor sanctam Dei ordinationem nefariè transgressus à conjuge per Dei manum sibi tradita discedit, atque alios amores sectatur?

tur? Idem judicium de uxore desertrice, cùm fœmineus sexus ad resistendum Veneris tentationibus sit imbecillior. 5. *ex lege civili.* Constantinus l. Uxor 7. C. de repudiis & judic. *uxorem, quæ in militiam profecto marito, post interventum quatuor annorum consensu Magistratus nupserat, nec furtivas iniisse nuptias, nec dotis amissionem sustinere, nec capitali pœnæ obnoxiam esse decernit.* l. uxores 6. ff. de divortiis & repud. *Si in incerto est, an maritus vivus apud hostes teneatur, an morte præventus, tunc si quinquennium à tempore captivitatis excesserit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias.* Idem statuit Justinianus Nov. 22. c. 7. Jure novissimo *decennium* uxor expectare cogitur §. Nov. Auth. de nupt. *aut etiam amplius* §. quòd autem à nobis Authent. Ut liceat matr. & aviæ. 6. *ex constitutione provinciali.* In Ecclesiis Electoratus & Ducatuum Saxonicorum desertor habetur non solùm is qui professione infidelis est, sed etiam qui Christianus est, si temerè & injustè à conjuge divertit. Beust. de matrim. part. 2. cap. 26. Schneidvv. de nupt. part. 4. n. 37. Ex quibus omnibus manifestum evadit, ea quæ de desertione infidelis in textu Apostolico dicuntur, ad quamvis malitiosam desertionem, quippe ex qua æquale damnum & æquale periculum ad desertam redit, accommodari posse. Quæ in contrarium ab aliis afferuntur, ex hisce facilè explicari possunt, nituntur enim omnia duplici fundamento, 1. quòd *Paulus loquatur tantùm de conjugibus imparibus*, ubi persona una est fidelis, altera infidelis, 2. quòd *causis divortiorum à Christo & Apostolo expressis non sit aliquid addendum*, cùm odiosa, inter quæ est divortium, non sit amplianda sed restringenda, quâ de re quid sentiendum sit, ex antea dictis obscurum esse nequit.

2. Quid per discessionem in textu Apostolico intelligatur.

625. Explicandum porrò 2. quid nomine χωρισμοῦ sive *discessionis* in textu Apostolico intelligendum sit? Quidam speciosè disputant, discessionem illam sic explicandam esse, ut novæ desertricis personæ nuptiæ includantur, nec priùs discessisse alterutra pars intelligi possit, nisi ad aliud matrimonium transierit. Alber. Gentil. libr. 6. de nupt. cap. 14. quem alii plures sequuntur. Argumenta illorum adducta sunt superiùs §. 606. quæ omnia illud duntaxat probant, quòd species χωρισμοῦ ac discessionis sit, si alteruter conjux vivente parte alterâ citra adulterii casum ab ea sese sejungat & novas nuptias contrahat, quod libenter concedimus, sed addimus, etiam hoc discessionis speciem esse ac nomine χωρισμοῦ intelligendum, si alteruter conjux partem alteram malitiosè deserat, in peregrina loca temerè & sine vocatione proficiscatur, nec literas nec nuncium desertæ personæ mittat, omnem ejus curam penitùs abjiciat & ex tædio atque odio conjugis matrimoniale vinculum, quantum in se est, desertione suâ nefariè dirimat, etiamsi adhuc incertum sit, an ad alias transierit nuptias, an verò ab illis adhuc abstineat. Rationibus id probamus ejusmodi. 1. *ex propria vocis significatione*, χωρίζειν in genuina ac propria significatione non est novum matrimonium contrahere, sed discedere in aliam χώραν sive regionem & locum alium. Actor. 1. v. 4. cap. 18. v. 1. &c. 2. *ex Apostolica hujus vocabuli usurpatione.* vers. 11. ipsius capitis inquit Apostolus: *Si mulier à viro χωρισθῇ discesserit, maneat innupta aut viro reconcilietur.* Ergò intelligit talem χωρισμὸν, qui nondum conjunctus est cum novo matrimonio, quis enim foret sensus? si mulier discesserit & alium virum duxerit, maneat innupta? 3. *ex comparatione.* Sive desertor novum matrimonium ineat, sive ab eo abstineat, tamen per malitiosam illam desertionem fidem conjugalem violat, desertam in periculum fornicationis conjicit, suorum verò domesticorum curam abjicit, ac plerumque vagas libidines sectatur. Minùs graviter quidem peccat desertor, si à novo matrimonio abstineat, quàm si ad illud convolet, sed per desertionem æquale damnum & æquale periculum desertæ attrahitur, sive cum novo desertoris matrimonio ea sit conjuncta, sive ab eodem adhuc sejuncta. 4. *ex absurdis consecutione.* Si desertæ personæ non prius danda esset novi matrimonii potestas, antequam desertorem ad secunda vota transiisse constaret, sine culpa sua conjugali subsidio destituta, & ustionis remedio privata fornicationis periculo manifesto subjiceretur, adeoque alienæ improbitatis jugo captivaretur, dum interim desertor conjugali freno solutus libidini suæ indulgeret & ex peccato suo impunitatem lucraretur. Vid. Luther. tom. 5. Jen. German. in libr. de caus. matrimon. fol. 256. b. ubi malitiosum ejusmodi desertorem graphicè depingit.

Duplex discessio.

626. Cæterùm non quævis *discessio* vel *absentia* pro desertione habenda est, sed distinguendum inter *absentiam necessariam, probabilem, casualem &c.* & inter *absentiam temerariam, voluntariam, malitiosam &c.* is enim demùm censendus est desertor, qui animo malitioso, non justâ & honestâ aliquâ causâ inductus, sed vel religionis odio, vel levitate, vel impatientiâ freni conjugalis vel aliis causis non necessariis impulsus à conjuge discedit, nec privatis admonitionibus vel publicis citationibus sese revocari patitur, sed hinc inde vagatur, aut planè in alias regiones ac loca longiùs dissita proficiscitur, ut nulla spes reditus ac reconciliationis ampliùs supersit. 1. colligitur hoc *ex textu Apostolico.* vers. 12. dicitur: *Si quis frater habet uxorem infidelem & hæc συνευδοκεῖ consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* vers. 13. *si qua mulier habet virum infidelem, & hic συνευδοκεῖ consentit habitare cum illa, non dimittat virum.* vers. 15. *Sin vero infidelis discedit, discedat.* Hìc ex ipsa oppositione intelligitur, quid per χωρισμὸν sive discessionem intelligendum veniat, videlicet si infidelis nolit cohabitare, sed animo malitioso conjugem deserat. Item v. 5. *Nolite fraudare vos invicem nisi forte ex consensu ad tempus.* Ergo, à contrario sensu, si maritus cum uxoris consensu ad tempus discedit, pro desertione malitiosa nequaquam id erit habendum. 2. Ut in reliquis actionibus ita quoque in discessione & absentia animus cumprimis respiciendus est. Ergò qui officii ratione abest atque animum revertendi habet, pro desertore haberi nequit, nisi voluntatem erga conjugem mutaverit & fidem datam violaverit. Voluntas actiones distinguit & causæ faciunt rerum discrimina. 3. Idem statuitur in jure civili. l. Divortium 3. ff. de divort. *Divortium non est, nisi verum, quod animo perpetuam constituendi dissensionem fit, itaque quicquid in calore iracundiæ vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quam si ex perseverantia apparuit, judicium animi fuisse, ideoque per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, nec divertisse videtur.* l. Matrimonium 1. C. de repud. *Matrimonium deportatione vel aqua & ignis interdictione non solvitur, si casus, in quem maritus incidit,*

incidit, non mutet uxoris affectionem. Inde Dd. juris civilis §. cursus. Instit. de action. distinguunt inter *absentiam necessariam seu probabilem* & *voluntariam*. Priorem subdividunt in quatuor species. Alia enim est *necessaria simul & probabilis*, ut quando quis Reipub. causa abest, *alia probabilis tantùm, sed non necessaria*, ut quando quis studiorum gratiâ abit, *alia necessaria, sed non probabilis*, ut quando in exilio & vago metu aberrat: alia quidem *voluntaria, sed sine contumacia*, ut quando mercaturæ exercendæ, aut negotii expediendi causâ peregrè quis proficiscitur.

3. Quid per liberationem à servitute intelligendum.

627. Restat explicandum 3. quid per *liberationem a servitute in textu Apostolico intelligendum sit?* Quidam existimant, nomine *servitutis* intelligi mutua illa officia, quæ conjuges sibi invicem præstare tenentur, ut sit sensus desertam personam nequaquam obstringi, ut desertorem in peregrinas regiones proficiscentem sequatur, ac matrimonialia officia eidem præstet, negant autem desertæ personæ aditum ad secunda vota patefaciendum. Hanc explicationem dicimus esse *veram*, sed *insufficientem*, quia per liberationem à servitute non illud duntaxat intelligitur, quòd deserta persona à matrimonialibus officiis conjugi deserenti præstandis libera est, sed etiam quòd a conjugali vinculo liberanda, si malitiosus desertor ei cohabitare nolit. 1. quia ab officiis illis matrimonialibus nequaquam excipiendum est illud, quòd penè unum meretur nomen servitutis, videlicet quòd qui conjugali vinculo astrictus est, *non habet corporis sui potestatem* 1. Cor. 7. v. 4. Proinde si per malitiosam desertionem partis alterius deserta persona liberatur à servitute, utique etiam potestatem corporis sui recipit, ac proinde intercedente Magistratus autoritate ad alia vota transire potest. 2. quid δουλείας nomine apud Apostolum intelligendum sit, ipsemet satis dilucidè exposuit Rom. 7. vers. 1. *Lex dominatur homine quanto tempore vivit.* v. 2. *nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est lege, si autem mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri.* v. 3. *igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* δουλεία respicit illam κυριότητα seu dominationem legis matrimonialis propter quam uxor marito est obstricta, ne possit corporis sui potestatem alteri facere. Ergò liberatio à δουλείᾳ hoc includit, ut possit per novum matrimonium potestatem corporis sui tradere alteri. 3. Malitiosus desertor, quantum in se est, fœdus & vinculum conjugale nefariè disrumpit, unitatem carnis dissolvit & individuam vitæ consuetudinem ausu temerario discindit, ergò desertæ personæ aditus ad secunda vota jure ac merito patefieri potest. 4. Nisi desertæ personæ concedatur potestas novi matrimonii, jure suo absque omni culpa privabitur & perpetuis fortè ustionibus ac scortationis periculo exponetur. *Non sunt laquei injiciendi* [inquit Philipp. in Exam. c. de conjug.] *personæ innocenti propter aliena delicta. Sed intelligatur & in hoc casu liberatio non de inani vocabulo & personæ liberatæ concedatur conjugium.*

Q. 1. An qui militiæ causa abest, pro desertore sit habendus.

628. Quæritur hoc loco? 1. *An qui militiæ causâ abest, pro desertore sit habendus?* Resp. Distinguendum inter milites *pro aris, & focis*, id est, pro patriæ salute belligerantes, & inter milites *mercenarios*, qui spe prædæ illecti aliena sectantur bella. Deinde inter eos, qui cum *conjugis consensu* militatum abeunt, & inter eos, qui *conjuge* modis omnibus *reluctante* militare genus vitæ eligunt. Denique inter eos, qui *animum revertendi habent*, & post exactum annum unum vel alterum ex militia redeunt, & inter eos, qui *non habent revertendi animum*, & per annos complures abjecto maritali affectu hinc inde vagantur. Milites mercenarii, qui conjuge reluctante abierunt, nec habent animum revertendi pro desertoribus meritò habentur, sed aliter judicandum de iis, qui patriæ causâ belligerantur, vel cum conjugis consensu abierunt nec maritalem affectum & revertendi animum abjecerunt.

2. An captivus pro desertore habendus.

629. Q. 2. *An captivum pro desertore habendus?* Si maritus Reipublicæ causâ absens vel cum consensu conjugis in militiam aut mercaturæ exercendæ causâ aliò profectus, in captivitatem incidit, nec abjecit affectum maritalem pro desertore haberi nequit, ideoque ad secunda vota transeundi potestas uxori danda non erit, antequam de mariti morte certò constet. Sed si temerariâ proterviâ in peregrinas regiones profectus, conjugem & liberos deseruit & maritalem affectum abjecit, tum captivus pro desertore meritò habebitur. Nov. 117. cap. 11. auth. hodie C. de repud. abrogatur tempus quadriennii, quinquennii ac decennii, quod antea definitum erat. *Jubemus quantoscunque annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores, licet nec literas nec responsum aliquod à suis maritis acceperint.* c. In præsentia X. de sponsalibus, *mulieribus quæ viros causâ captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolatæ fuerint, nec certificari possunt de vita vel morte ipsorum, licet super hoc adhibuerint diligentem solicitudinem petentes alii matrimonio copulare, nullo unquam tempore illud concedendum esse statuitur.* Luth. tom. 5. Jeo. Germ. libe. de caus. matrim. part. 2. f. 256. Wo sichs begibt / daß ein Gemahl mit Wissen vnd Willen von dem andern zeucht / als Kauffleut / oder in Krieg geforcert / oder was sonst für Nohe vnd Sachen sind / daß sie beyde solches bewilligen / hie soll das ander Theil harren / vnd sich nicht verendern / biß daß es gewiß werde vnd glaubwürdige Zeugnüß habe / sein Gemahl sey todt / denn weil das Weib bewilliget in solche Reise ihres Mannes / vnnd sich in solche Fahr begiebet / soll sie es auch also halten / vnd sonderlich wenns vmbs Guts willen / als bey Kauffleuten geschehen mag / kan sie vmbs Guts willen bewilligen / daß der Mann in solcher Fahr reise / so habe sie auch solche Fahr wo sie kömpt / warumb behelt sie ihn nicht daheim bey wenigerm Gute / vnd lesset ihr im Armut begnügen?

3. Num pertinax denegatio conjugalis debiti sit species desertionis.

630. Q. 3. *Num pertinax denegatio conjugalis debiti pro desertione sit habenda?* Luth. tom. Jenens. German. libr. de vit. conjug. ann. 22. edito pag. 156. affirmat, ubi denegationem illam tertiam separationis instituendæ causam facit. Neque enim hoc voluit, quòd Jesuitæ per calumniam ipsi affingunt, quasi uxore debitum conjugale quovis modo denegante maritus cum ancilla concumbere citra adulterii crimen possit, sed quòd *pertinax, constans & perpetuò durans* conjugalis debiti denegatio sit desertionis species, quodque proinde marito post privatas & publicas admonitiones frustra adhibitas Magistratus autoritate desertricem illam repudiare & aliam Estheram loco fastuosæ illius Vasthi legitimo matrimonio sibi copulare possit. In eandem sententiam propendet D. Hunnius in comment. cap. 19. Matth. ubi inter causas

divortii numerat pertinacem debitæ benevolentiæ denegationem. Bidenbach. de cauſ. matrimon. f. 99. idem ſtatuit atque addit in hoc caſu divortium fuiſſe factum in Wirtenb. Conſiſt. 13. Nov. Ano. 600. Sed hæc intelligenda ſunt de extremæ contumaciæ & pertinaciæ caſu, qui cum diſceſſione de facto inſtituta conjunctus eſt, maritus enim per cognatos & Eccleſiæ Paſtores primò uxorem officii ſui commonere debet, poſtea Magiſtratus auxilium implorare, qui carcere & pœnis aliis contumaciam illam emendare poteſt, ne quæſtione illa ſit opus. Si uxor plagis emendari nequeat, diſcedet & hac ſua diſceſſione animum deſerendi manifeſtum faciet, unde Lutherus ipſe à priore ſententia diſceſſiſſe poſtmodùm videtur, quia in libr. de cauſ. matrimon. Ann. 30. edit. tom. 5. fol. 255. *duas tantùm divortij cauſas* enumerat, *adulterium* ſcilicet ac *deſertionem*, reliquas autem omnes excludit. **Selneccerus in præfat. Colloq. menſ. Lutheri a. iiij. Der abtrünnige Staphylus vnd bißweilen auch andere getrewe Brüderchen haben auß D. Luthers Büchern erwiſcht vnnd herfür gebracht / die wort vom ehelichen Leben / vnd dadurch hohe Perſonen vnd andere auch fromme einfeltige Leute zum öfftern bereden wollen / ſie ſolten D. Luthers Büchern nicht leſen / ꝛc. Es redet D. Luther an ſelbigem ort / den ſie ſo vnverſchempt anziehen / von der Eheſcheidung vnd ſetzet drey vrſachen / darumb man die Eheſcheidung hat zugelaſſen / als natürliche vntüchtigkeit / Ehebruch vnd ſo eins das ander ſelbſt verleſt / beraubt vnd ſich ihme muthwillig vnd halßſtarrig entzeucht. Da ſpricht er nun vnter andern / wiltu nicht / ſo will eine andere / nemlich nicht zur Hurerey vnd Ehebruch / ſondern zum ehelichen Weibe / wenn die Eheſcheidung ordentlicher weiſe geſchehen iſt. Will die Fraw nicht fromb ſeyn / ſondern ſich halßſtarrig ihrem Mann entziehen vnd ihn verlaſſen / ſo komme die Magd / in Eheſtand nicht zum Ehebruch oder zur eheloſen beywohnung / ſondern wann die halßſtarrige Fraw ſich nicht will warnen laſſen / alßdann wann ſie ja in ihrer feindſeligen halßſtarrigkeit verharret / ſo laß ſie / ſpricht D. Luther / nach vorgehender erkentnuß von der / vnd laß dir eine Eſther geben vnd die Vaſthi fahren / wie König Ahaſverus thet. Solches redet D. Luther auß freyem guten Geiſt / wie die ordnung der Rede mit ſich bringet / wider halßſtarrige eheleute Mann vnd Weib. Aber da kommen die Naßweiſen Sewe vnd met ihrem rüßlen wühlen ſie in den worten / will Fraw nicht / ſo komm die Magd / vnd ſehen nicht / oder wollen nicht ſehen / daß D. Luther nicht vom Ehebruch ſondern von Eheſcheiden vnd dann von einem rechten Chriſtlichen Eheſtand rede / ꝛc.**

4. Num ſævitia æquetur deſertioni.

631. Q. 4. *Num ſævitia æquetur deſertioni?* Affirmat Philipp. Melanchth. hac ratiocinatione uſus. *Moſes propter duritiem cordis conceſſit libellum repudij, ergo etiam concedi poteſt divortium propter injuſtam ac deſperatam violentiam.* Sed Chriſtus unicam divortii cauſam conſtituens, propter σκληροκαρδίαν conjugia diſſolvi vetuit. Hemmingius ſuadet *tentanda prius quævis remedia, ſin periculum vitæ immineat innocenti, faciendam eſſe ſeparationem quoad cohabitationem, idque ad triennium, in quo ſi reconciliatio fieri non poſſit, juſtum cenſet divortium fieri poſſe, nocenti verò omnem ſpem nuptiarum vivente læſa parte adimendam eſſe.* Harbardus eodem ferè modo ex Philippo reſpondet de conjug. p. 93. *Quando alter conjugum* [inquit] *vitæ inſidias alteri ſtruit, vel leonis inſtar inhumana crudelitate comparem tractat, nec admonitus corrigitur, tum quia impedit neceſſaria pietatis officia, Magiſtratus autoritate coërcendus eſt, & vel ſeparatione prius ad tempus facta emendatio & reconciliatio tentanda eſt, vel ſi in immanitate pertinaciter perſeveret, perſona innocens intolerabili jugo liberanda eſt, ne juſto dolore fracta aut indignatione ſuperata abjiciat pietatis exercitia & aliquid injuſtè ac Chriſtiana vocatione indignum faciat.* Sed Miniſterium Eccleſiaſticum ſeveris admonitionibus & Magiſtratus carcere & aliis pœnis ſævitiam illam coërcere & per juratoriam cautionem vel alia media innocenti parti proſpicere debet. Si nihil proficiatur quoad cohabitationem ad tempus ſeparatio conjugum fieri poteſt, donec reconciliatio ſequatur, neque tamen ad cohabitationis ſeparationem in caſu ſævitiæ citò ac temerè deſcendendum, ſed omnia prius media ac remedia tentanda tum à Miniſterio Eccleſiaſtico, quod *truculentum illum leonem*, ut vocatur Sirac. 4. verſ. 35. obſervatis admonitionum gradibus ex Eccleſiæ cœtu ejiciat, niſi emendari velit; tum à Magiſtratu politico, qui mulctâ, carcere & modis aliis inſaniam illam corrigere laboret. Si ſævitia ſit planè incorrigibilis, deſertioni non immeritò comparatur.

632. Q. 5. *Quantum temporis ſpacium requiratur, ut quis deſertor præſumatur?* Variant hîc leges & recentiorum ſententiæ. l. Uxor 7. Cod. de repud. *quadriennium*. l. Uxores 6. ff. de divortiis. *quinquennium* §. Novimus. Authent. de nuptiis. *decennium* uxor jubetur expectare. Lutherus in libr. de cauſ. matrim. tom. 5. f. 256. *annum unum* vel etiam *dimidium* ſufficere cenſet, ut deſerta citationes impetret, quas ſi deſertor pertinaciter contempſerit, ab illo libera pronunciari queat. Kömpt er alßdenn nicht / inquit Lutherus, ſo ſoll er nimmermehr kommen. Beza de div. p. 206. *in Eccleſia Genevenſi lege & more ita receptum eſſe,* memorat, *ut prævia legitima cognitione, nocente quoque ſi fieri potuit, literis ſaltem & nunciis evocato, nec tamen ſeſe judicio Eccleſiæ ſiſtente, tandem trinundina prævia tum in Eccleſiæ cœtu, tum apud Magiſtratus denunciatione, deſertione ſolutum matrimonium pronuncietur. Quod ſi reſciri non potuerit, quo loco deſertor vel deſertrix ſit, inquiratur in deſertionis cauſas &c. juramento præſtito conſtare debet, bona fide omnem operam datam, ut profuga perſona inveniretur, & de iſta exploratione fieri certior, poſtremò ne ſic quidem novi matrimonij poteſtas fieri debet, uxori præſertim, quæ maritum ſequi alioqui tenetur, priuſquam convenienti temporis ſpacio, annum puta vel etiam ſi opus ſit longiore tempore, abſentis reditum expectarit.* Alberic. Gentil. libr. 6. de nupt. cap. 14. contra Bezam diſputat, *non eſſe deſertorem ſtatim habendum eum, qui ignotus ubi ſit & quæſitus eſt diligenter & per annum aut per longius expectatus eſt ſpacium, cùm leges civiles non permittant poſt quotcunque annos novum matrimonium niſi certo conſtet de morte abſentis, idque propter præjudicium irreparabile,* l. 7. ubi authentica inſeritur C. de repudiis [ſed ibi agitur non de *malitioſo* deſertore, verùm de eo qui *militiæ cauſa* abeſt, & in captivitatem fortè incidit, de quo caſu ibid. pag. 212. pronunciat Beza, quòd captivitate illâ, non ſolvatur matrimonium] ſed ſi nec mors abſentis probari poſſit, nec conſtiterit malo animo eum diſceſſiſſe, non modò quinquennium, verùm etiam decennium in Genevenſi Eccleſia jubetur perſona

5. Quantum temporis ſpacium requiratur, ut quis deſertor præſumatur.

de

de absentis mora conquerens expectare, antequam ipsi potestas fiat novarum nuptiarum. Nostri in Theologica Facultate Antecessores desertionem judicarunt absentiam *ultra triennium* in responso 10. Octobr. Ann. 93. *ultra septennium* in responso 15. Septemb. Ann. 98. *ultra novennium* in responso 29. Aug. Ann. 606. Bidenb. de caus. matrim. p. 95. *septennium* vel *sexennium* requiri asserit. Dicimus ergò cum Chytræo in comm. Deuter. f. 120. *Leges Impp. tempora certa & numerum annorum definiunt, intra quos conjugium deserta persona concedi possit, id quanquam optimo consilio factum est, tamen tanta est dissimilitudo casuum & circumstantiarum in desertis maritis ac fœminis, ut difficile ac periculosum sit certum tempus lege præscribere, sed judicis pii & prudentis arbitrio rectissimè permittitur, ut pro circumstantiarum varietate tempus contrahendi alteras nuptias longius aut brevius constituat, & quantum omninò sine periculo conscientiæ fieri potest, desertam personam consoletur & expectare sinat, donec de desertoris obitu vel pœnitentia constet.* Quòd si ergò uxor fuerit morosa, difficilis, importuna &c. quæ malis moribus & quotidianis jurgiis occasionem desertionis dederit, illius petitioni, si novi matrimonii potestatem sibi dari flagitet, nequaquam citò ac temerè locus dandus, sed spacio temporis longiore reditum mariti expectare vel eundem sequi & inquirere ipsiq; reconciliari jubeatur. Item si uxor fuerit ætate jam provecta, ut nullum sit a vehementioribus ustionibus metuendum periculum, itidem longius temporis spacium illi præfiniendum, quo mariti reditum expectet. Sed si constet de uxore, quod vitæ fuerit probatæ, mariti observans & domesticæ concordiæ studiosa, quæ nullam discedendi causam fugitivo marito exhibuerit. Item si in ætate adhuc juvenili constituta & periculum scortationis metuendum sit, numerus annorum quibus redeuntem expectet, minui poterit & trinâ citatione publicâ præcedente, eademque à desertore penitùs neglecta, citiùs à jugo liberari poterit. Idem κατ' ἀναλογίαν judicium de marito deserto.

6. *Num deserto persona denegandum matrimonium si desertioni ipsamet causam dederit.*

633. Q. 6. *Num deserta persona penitùs deneganda est novi matrimonii potestas, si occasionem desertionis ipsamet dedisse convincatur?* Affirm. Beza lib. de div. p. 206. *Inquiratur, inquit, in desertionis causas, si forte comperiatur persona, quæ se desertam conqueritur & divortium petit, occasionem dedisse huic malo, non audiatur, si neget, se habere donum continentiæ, sibi imputet.* Nos facilè concedimus, morositatem illam ab Ecclesiæ ministris severè arguendam, à Magistratu etiam pœnis vindicandam, nec citò vel temerè novi matrimonii potestatem in hoc casu concedendam, ecquis enim patienter audiat conquerentem de malo, quod sibi propriâ culpâ accersivit? interim tamen circumstantiæ omnes prudenter expendendæ ac distinguendum inter qualemcunq; occasionem & causam efficacem ac inevitabilem. Si vel maximè deserta persona morositate suâ aliqualem occasionem desertioni præbuit, ea tamen nondum pro causa efficaci & inevitabili fuerit habenda. Potuisset desertor cognatorum, Ministerii Ecclesiastici & Magistratus politici autoritatem implorare & conjugem morosam officii sui per eam admonere, antequam temerariâ desertione sibiipsi cũ perpetuo conscientiæ vulnere prospiceret ac privato arbitrio jus sibiipsi diceret.

7. *Quid agendum, si desertor redeat.*

634. Q. 7. *Quid si desertor redeat & conjugem alteri nuptam repetat?* Resp. Si *sponsalia* duntaxat cum alio celebrata, nondum autem consummatum matrimonium, reconciliatio institui debet & ad priorem maritum deserto sponso transire. Sin *matrimonium cum alio consummatum*, quidam statuunt, quòd ad priorem maritum redire debeat & posterius matrimonium dissolvi. c. Cùm per bellicam 34. q. 1. ex Leon. 1. Epist. 77. ad Nicetam. *Cum per bellicam cladem & per gravissimos hostilitatis incursus ita quædam dicatis esse divisa conjugia, ut abductis in captivitatem viris fœminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios interemptos putarent aut ab iniqua dominatione nunquam crederent liberandos & in aliorum conjugia sollicitudine cogente transierunt, cumq; statu rerum auxiliante Domino in meliora converso nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remearunt, meritò caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis conjunctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod à Domino jungitur viro suo mulier, & iterum agnovimus præceptum, ut quos Deus conjunxit, homo non separet, necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus & remotis his, quæ hostilitas intulit, unicuiq; id, quod legitimè intulit, reformetur, omniq; studio procurandum est, ut recipiat unusquisq; quod proprium est, nec tamen culpabilis judicetur & tanquam alieni juris pervasor habeatur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumsit &c. Ideò si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant redire in suum consortium, omittendum est & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit & restituendum, quod fides poscit. Si autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malucrint his cohærere, quàm ad legitimum redire consortium, meritò sunt notandæ, ita ut Ecclesiastica communione priventur, quod de re excusabili contaminationem criminis elegerint, ostendentes sibimet per suam incontinentiam placuisse, quod justa remissio poterat expiare.* Confer etiam c. Cùm in captivitate caus. & quæst. ifd. Luth. in lib. de caus. matr. tom. 5. Jen. Germ. f. 250. Wenn einer gleubte und würde des beredet mit gewaltigem Schein und warzeichen/seine Vertraute were gestorben/und darnach keme sie wieder und fünde eine andere bey jm? antwort/er sol die erste wieder annehmen und die andere fahren lassen. Wie wenn sie aber schlecht nit wieder zu jhm wil und wil jhn kurtzumb nicht haben? Wolan/so laß solches die Obrigkeit erkennen/und sie zu dir zwingen/wil sie nit so laß dich frey sprechen uñ bey der andern bestetigen/rc. Eodem respiciens D. Mentzer. de conj. p. 232. sic statuit. *Si quis absit à sua conjuge totum decennium vel etiam amplius justâ necessitate, eaq; interim, quia mortuum audiverit ex fide dignis hominibus suum maritum, alteri det fidem conjugalem & ex eo etiam prolem suscipiat, tamen priorem maritum, si revertatur, teneatur recipere, quia absentia, licet diuturna, nõ dirimit matrimonium, si absit animus malitiosus. Neque tamen dicetur mulier commisisse adulterium, quia probabiliter censuit, maritum suum obiisse, quæ justa ignorantia hactenus eam excusare potest.* Contrà verò alii statuunt, quòd desertore redeunte nihilominùs marito posteriori cohabitare debeat. l. Miles 11. §. Mulier 12. ff. ad leg. Jul. de adulteriis. *Mulier cùm absentem virum audisset vitâ functum esse, alii se junxit, mox maritus reversus est, quæritur, quid adversus eam mulierem statuendum sit, respondit, tã juris quàm facti quæstionem moveri, nam si longo*

tempore transacta sine ullius stupri probatione, falsis rumoribus inducta, quasi soluta priori vinculo, legitimis nuptiis secundis juncta est, quod verisimile est, deceptam eam fuisse, nihil vindicta dignum videri potest, quod si ficta mariti mors argumentum faciendis nuptiis probabitur praestitisse, cum hoc facta pudicitia laboretur, vindicare debet pro admissi criminis qualitate. Beza de div. pag. 207. Si desertore redeunte persona deserta aliud matrimonium iniit, non erit audiendus fera expostulans, quasi facta sibi sit injuria, quin potius dignus est gravissimâ pœnâ civili. Quidam putant desertae personae alteri nuptae liberum relinquendum esse, an priori, an posteriori conjugi cohabitare in posterum velit. Sed haec decisio est periculosa & multis laborat cum difficultatibus. Alio igitur modo videlicet distinctionis foedere utramque sententiam conciliabimus. Si deserta persona conjuge Reipublicae causâ vel ex alia necessariâ, honestâ, & probabili causâ diutius abfente, proprio arbitrio sine Magistratus autoritate & consensu non antegressâ publicâ citatione desertoris novas nuptias contraxerit, tum redeunte eo, quem pro desertore ipsa habuit, & alteri nupsit, relicto marito posteriore ipsi cohabitare debet. Sin verò malitiosus desertor ex causa non necessaria, nec probabili absens solenniter citatus non comparuerit, ac Magistratus autoritate & consensu deserta persona novas nuptias contraxerit, tum si vel maximè animo postea mutato desertor redierit & conjugem sibi restitui petat, audiendus non est, sed pœnis potiùs subjiciendus, ac in exilium, quod sponte elegit, iterum pellendus, juxta illud Lutheri: *Si desertor citatus non venerit, nunquam postea veniat*, id est, redeundi potestas ipsi denegetur.

a. An ex doctrina de desertione sequatur Turcismus.

635. Q. 8. *An ex hac nostra de desertione doctrina & nova deserta persona conjugio concedendo sequatur polygamia simultanea, adeoque ipse Turcismus?* Affirm. Pistorius in anatom. Lutheri Spiritu primo. Atqui nostra de desertione doctrina ex verbis Apostoli 1. Corinth. 7. v. 15. petita tantum distat à Turcarum polygamia, quantum summum cœlum ab infima terra. Turcae enim approbant polygamiam *simultaneam*, quâ quis plures simul uxores retentâ priore sibi adjungere potest, nos autem non nisi conjuge temerariè ac malitiosè discedente & quantum in ipso est, vinculum conjugale nefariè dirimente Magistratus autoritate innocenti parti consulti & novi matrimonii potestatẽ ipsi fieri posse dicimus, observato scilicet legitimo processu, de quo in sequenti membro dicetur. Vide plenioreṁ Pistorianae calumniae refutationem in scripto Theol. Würtenb. contra Pist. p. 70.

III. De reliquis divortii causis, quas alii assignant.

Reliquae divortii causae.

636. Cùm ex verbis Christi & Apostoli Pauli demonstratum sit, duas esse duntaxat divortii causas, *adulterium scilicet & malitiosam desertionem*, ex eo facilè intelligitur, quid de reliquis causis, quas alii assignant, sit statuendum. Si enim removeantur illae causae, propter quas instituitur separatio eorum, inter quos nunquam fuit verum & consummatum matrimonium, [de quibus hoc loco, ubi de causis divortii propriè dicti, id est, separationis eorum, inter quos verum, ratum ac consummatum matrimonium extitit, unicè agitur, non est quaestio] ac si arctè & fixè teneatur illud, quod verum divortium non solùm separationem *quoad torum & mensam*, sed etiam *quoad vinculum conjugale* complectatur, [quod ipsum superiùs demonstratum fuit] cuilibet primo intuitu manifestum erit, reliquas quae praeter adulterium & malitiosam desertionem statuuntur, non esse justas, legitimas ac sufficientes divortii causas. Ut autem omnia sint clariora, *in specie* causas illas omnes ac singulas examinabimus. Bellarm. libr. de matrim. cap. 12. 13. & 14. Sic progreditur 1. *Aliud judicium est de conjugio infidelium, aliud de conjugio fidelium. Conjugium infidelium solvi potest etiam quoad vinculum, si alter conjugum convertatur ad fidem & alter nolit ei cohabitare sine injuria creatoris.* 2. *Aliud judicium est de matrimonio fidelium rata & non consummata, aliud de conjugio fidelium rato & consummato. Matrimonium fidelium ratum non consummatum solvitur etiam quoad vinculum per ingressum in religionem.* 3. *Matrimonium fidelium ratum & consummatum quoad vinculum non potest solvi, sed tantùm quoad torum & cohabitationem, idq; duabus de causis. Primò ex consensu propter majorem & altiorem statum acquirendum, ut si uterq; conjugum continentiam perpetuam voveat & ad religionem transeat. Secundò sine consensu ob crimen, idq; triplex. Primum est adulterium alterius conjugis. Deinde si alter conjugum à fide Catholica recedat. Tertiò si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi, quae omnia dicit esse conformia decretis Ecclesiae in titulo de divortiis & sanctione Concilij Trid.* sess. 24. can. 8. Melioris distinctionis causâ possunt haec omnia revocari ad tria capita. Petitur divortium ob qualitatem aliquam. 1. *animi.* 2. *corporis.* 3. *status & conditionis.* Ad animi qualitates pertinent, *infidelitas, haeresis, votum religionis* &c. ad corporis qualitates *impotentia coeundi, frigiditas, infirmitas, lepra &c.* ad status & conditionis qualitates, *deportatio propter delictum aliquod civile, servitus, captivitas &c.* Possent etiam causae illae ex hypothesi Pontificiorum & aliorum sic distingui, ut dicatur divortium peti vel *ratione sanctioris propositi*, videl. propter ingressum in religionem ut vocant, h. e. in Monasterium, vel *ratione delicti ab altero conjuge commissi*, puta propter furtum, homicidium, insidias vitae structas, vel *ratione supervenientis infortunij*, tum *in corpore*, ut ob morbum contagiosum, inhabilitatem, &c. tum *in statu* ut exilium, captivitas &c.

637. Antequam verò ad specialem illarum causarum *διέξοδον* transitum facimus, duo prius explicanda erunt. Primò *an Pontificij rectè faciant, & verum plures divortij* [i. e. separationis *quoad torum & cohabitationem*, illam n. divortii nomine intelligunt] *causas constituant praeter adulterium & malitiosam desertionem?* Conc. Trident. d. l. sic intonat: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cùm ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum seu cohabitationem ad certum incertumvè tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Nos distinctionib. quibusdã adhibitis respondemus. 1. Separatio quoad torum & mensam instituitur *vel ad certum duntaxat tempus*, donec sc. reconciliatio instituatur & parti innocenti idoneè caveatur, *vel ad totum vitae tempus* in perpetuum. Illam certo respectu toleramus, hanc improbamus. 2. Separatio illa vel suscipitur *autoritate propriâ* vel *Magistratus*. Illam approbat Bellarminus qui cap. 14. scribit: *Divortium quoad torum tantùm propriâ autoritate fieri potest*, at di-

Q. 1. An Ecclesia plures divortii causas introducere possit?

at divortium quoad habitationem, quia res est publica & qua scandalizare potest cateros, non potest fieri nisi Ecclesia judicio. Nos posteriorem duntaxat probamus, quia nemo potest esse judex in propria causa & variæ oriuntur confusiones, incommoda & pericula varia, si conjugum arbitrio privato illa separatio committitur. Priorem quod attinet, in casu fornicationis pars innocens ab adultera rectè abstinet, ne culpam condonasse videatur, sed in reliquis separationis causis Magistratus judicium implorare & expectare debet. 3. Separatio illa statuitur licita vel *in foro conscientiæ interno & coram Deo* vel *in foro politico externo coram Magistratu.* Priori respectu unica tantùm divortii causa est videlicet adulterium, quòd substantialia matrimonii & unitatem carnis evertit, posteriori respectu plures separationis quoad torum & mensam causas constitui posse non negamus. 4. Separatio illa statuitur licita vel *absolute & simpliciter* vel *comparatè & secundum quid* ad majora mala evitanda. Tentatis frustrà omnibus mediis ac remediis reconciliationis Consistoria ad extremum illud videlicet separationem quoad torum & mensam tandem descendunt, ad majora mala videlicet homicidium, veneficium & alia præcavenda, sed cùm præstò adhuc sunt alia quævis media, quæ Magistratus adhibere potest, non est ad separationem illam, cumprimis perpetuam procedendum.

638. Tridentinæ illi sanctioni D. Chemnicius opponit quinq; argumenta p.2. exam. Conc. Trid. cap. de Sacr. matr. quorum aciem hebetare & obtundere conatus fuit Bellarminus lib. de matrim. cap.14. 1. *Definitio illa divortii, quod sit separatio matrimonii quoad torum manente vinculo conjugali nova est & ex verbis Pauli malè intellectis fabricata, nam deducta est ex illis verbis: Pracipio uxorem non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed Apostolus hoc loco non loquitur de justo divortio, quod fieri potest in causâ fornicationis, sed de dissidiis quibusdam levibus, qua inter conjuges oriuntur & proinde de illicito divortio, quo à se invicem discedunt, sed paulò post reconciliantur. Ergò perperam illud accommodatur ad divortium, quod manente vinculo conjugali in Ecclesia licitè fiat.* Excipit Bellarminus. *Paulum non loqui de eadem discessione, cùm ait: Pracipio uxorem à viro non discedere, & cùm ait: quod si discesserit manere innuptam. Nam in priore loco agit de injusta discessione, in posteriore de justa, si enim ageret de separatione illicita ob leves causas, cum ait, quod si discesserit, non daret conjugibus optionem, ut post separationem aut innupta manerent, aut viris reconciliarentur.* Respond. Contrarium evidenter demonstravimus superiùs, & Bellarmini argutiam in pulverem redegimus. 2. *Christus dimissionem conjugii nisi propter causam fornicationis pronunciat esse illicitam & illegitimam. Contra hanc Christi sententiam Pontificii decernunt prater fornicationem multas alias esse causas, propter quas licita & legitima conjugum separatio fieri possit.* Excipit Bellarminus, *Christum* Matth. 19. *promisisse centuplum in hoc seculo & vitam aternam iis, qui uxores dimiserint propter Evangelicam perfectionem, & Paulum* 1. Corinth. 7. *docere, quòd possit fidelis conjugem infidelem dimittere ac proinde verba Domini non esse Universaliter & sine limitatione accipienda.* Sed demonstravimus paulò pòst 10 quæstione de infidelitate & voto religionis hæc dicta in alienum sensum à Bellarmino detorqueri. 3. *Separationem, qua* 1. Corint. 7. *extra causam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit sed docet eam pugnare cum pracepto Domini, qui pracipit non discedere, quando vero conjuges contra illam Apostoli doctrinam privatâ contumaciâ se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem aut si hoc nolint, pronunciat eos sine conjugio debere manere.* Bellarm. repetit suam cramben, *Verba Apostoli non esse accipienda de illicitâ discessione*, idque invictissimâ demonstratione se ostendisse gloriatur, sed quòd ea sit potiùs ficta & victa quàm invicta, ostendimus superiùs. 4. *Christus Matth 5. ideo prohibet uxorem dimitti extra casum fornicationis, quia ejusmodi dimissio objicit periculis ustionis, fornicationis & adulterii: sed de his periculis Pontificii non sunt soliciti, liberè enim decernunt separationem ad certum incertumvè tempus.* Excipit Bellarminus, *quando justa est dimissio periculum fornicationis, cui objicitur dimissus, non imputari dimittenti, qui utitur jure suo, sed ei qui dedit causam, cur dimitteretur, quod probat exemplo dimissionis ob adulterium.* Resp. Est dispar ratio inter dimissionem propter adulterium & inter dimissionem propter causas alias à Pontificiis additas, illa enim nititur verbis Christi, hæc verò divinâ autoritate destituitur. Illa solvit ipsum conjugale vinculum, ut suo loco ostendimus, hæc verò tantùm quoad torum & cohabitationem instituitur. Illa adulteram extremo supplicio subjicit, si Magistratus suum officium faciat vel potestatem aliarum nuptiarum ei permittit, si Magistratus in officio suo sit negligens, hæc verò dimittentem & dimissam personam in vivis relinquit & neutri potestatem novi matrimonii concedit, sicque periculo ustionis & scortationis utramque partem subjicit. 5. *Contendunt Pontificii tale debere esse divortium, in quo vinculum matrimonii salvum maneat. Atqui Pontificiâ illâ separatione vinculum conjugii multis & variis modis solvitur. Quid enim sit vinculum matrimonii, docent ha sententia. Et adharebit uxori sua. Faciamus ei adjutorium quod sit coram ipso. Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. Iterum convenite, ne tentet vos Satan. Non sunt duo, sed una caro, & ipsum matrimonium definitur individua vita consuetudine. At hac omnia vincula solvit divortium quoad torum & cohabitationem. Ergò homines separant, quos Deus conjungit.* Excipit Bellarminus, *Cohabitationem & societatem lecti & mensa, de qua loquuntur dicta allegata, non efficere vel esse ipsum vinculum, sed ex illo consequi, alioqui quotiescunq; vir & uxor etiam justa de causa in diversas regiones abirent, atque inter se distarent, conjugii vinculum solveretur, quod est absurdissimum.* Respond. Est ratio maximè dispar inter separationem quoad torum & mensam à Pontificiis institutam & inter absentiam alterutrius conjugis in regione peregrina, illa enim non corporum tantùm sed etiam animorum separationem complectitur & maritalem affectum tollit, hæc v. corporum duntaxat separationem introducit, animorum autem conjunctionem & maritalem affectum relinquit. Illa excludit obligationem ad officia conjugalia, hæc eandem includit. Illa instituitur in perpetuum, hæc ad certum duntaxat tempus: illa animum revertendi ad præstanda officia conjugalia excludit, hæc eundem includit: illa non requirit consensum partis alterutrius, à quo fit separatio, hæc v. utriusq; partis consensu suscipitur. Plura quoad fictã illã divortii Pontificiũ definitionẽ fundamenta adduximus superiùs.

639. Se-

2. *An mutuo dissensu matrimonia solvantur.*

639. Secundò explicandum est hoc loco, *an mutuo dissensu matrimonia solvantur?* Videri alicui posset, ut consensus facit nuptias, ita quoq; dissensum matrimonia dissolvere, cùm causarum contrariarum contraria sint effecta. *Nihil n. tàm naturale est, q̄ eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est.* l. Nihil 35. ff. de regul. jur. *Fere quibuscunq; modis obligamur, hisdem in contrarium actus liberamur, cum quibus modis acquirimus, hisdem in contrarium actus amittimus.* l. ferè 153. eod. Sed absit imò longissimè absit, ut matrimonia coosummata mutuo utriusque partis dissensu jure dissolvi astruamus. 1. *quod Deus conjunxit, homo non separet* Matth. 19. v. 6. jam verò legitima matrimonia Deus ipse conjunxit. Ergò nullus homo eadem separare debet, & per conseq. nec ipsi conjuges mutuo dissensu sese disseparare & sejungere debent. Chrysost. hom. 63. in Matth. ostendit Christus, ὅτι καὶ παρὰ φύσιν καὶ παρὰ νόμον τὸ γινόμενον. παρὰ φύσιν μὲν, ὅτι μία τέμνεται σάρξ, παρὰ νόμον δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ συνάψαντος καὶ κελεύσαντος μὴ διαχωρίζειν, αὐτοὶ [Ἰουδαῖοι] ἐπιχειρεῖτε τοῦτο δρᾷν. 2. Ut nuptias legitimas non quivis consensus facit, sed qui verbo Dei & legibus Naturalibus cooformis est, si quis enim cootra parentum voluntatem vel in gradibus jure divino prohibitis contrahat, consensu suo non potest veras & legitimas facere nuptias: ita quoque is demum dissensus solvit matrimoniale vinculum, qui conformis est verbo Dei. Jam verò unica tantùm divortii faciendi causa in verbo DEI nobis proponitur videlicet adulterium, ergò is demùm dissensus, quo propter adulterium nuptiæ dissolvuntur, legitima divortii causa statuendus. 3. Argumentum à contrario sensu petitum ut aliàs infirmum est, ita hoc loco nullâ ratione procedit. Non enim eadem sunt in dissolutione vinculi conjugalis libertas per dissensum, quæ fuit in ejusdem obligatione & constrictione per consensum, quia obligatio facta in rem suâ Naturâ indissolubilem, à qua proinde nec alterutri nec utrique proprio ausu discedere integrum. 4. Malach. 2. vers. 14. conjux vocatur *socia & uxor fœderis, inter quam & maritum Deus ipse testificatus sit.* Ergò non possunt absque violatione fœderis coram Deo initi conjuges mutuo dissensu à se invicem discedere. 5. Magna igitur differentia est inter matrimonium, quod est divina & indissolubilis unius maris & unius fœminæ in unam carnem conjunctio & alios civiles contractus, qui & ipsi non possunt perpetuò & semper mutuo dissensu rescindi, quantò igitur magis iniquum foret conjuges, qui per matrimonium in carnem unam coaluerunt, animorum dissensu iterum sejungi. 6. D. Apostolus expressis verbis mandatum Domini repetit & inculcat 1. Corinth. 7. vers. 10. *Iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego sed Dominus. Uxor à viro non discedat. Vir uxorem non dimittat.* At si mutuo dissensu matrimonia solverentur, liberum esset uxori à viro discedere & viro uxorem dimittere. 7. ex temerariis illis divortiis mutuo animorum dissensu factis multa in familiam ac politiam redundarent incommoda. Quid enim fiet de liberis ex illo matrimonio natis, quis curam eorum suscipiet, quis in timore Domini eos educabit? liberorum favor impetrat matrimonii solutionem debere esse difficiliorem. 8. Meritò igitur Justinianus Nov. 117. ut liceat matri & aviæ capit. 10. divortia ea mutuo consensu facta penitùs abrogavit. *Quia*, inquit, *ex consensu aliqui usque ad præsens alterna matrimonia solvebant, hoc de cætero fieri nullo finimus, nisi fortè castitatis concupiscentiâ quidam hoc fecerint*, de qua appendice exceptiva quid statuendum, ea sequentibus apparebit.

Impedimenta matrimonium contrahendum impedientia & contractum dissolventia.

640. His in genere præmissis ad speciales dissolutionis matrimonialis causas ab aliis enumeratas ad trutinam verbi expendendas descendemus. Considerabimus autem primò omnium ea, quæ Canonistæ & Scholastici vocant *impedimenta matrimonium contrahendum prohibentia & contractum dissolventia*, quæ superiùs §. 171. sunt enumerata. Quamvis enim propriè & accuratè loquendo illa impedimenta non sint causæ divortiorum, cùm non dirimant matrimonium aliquod verum ac ratum, quod ab initio fuerit firmum & legitimum, sed duntaxat ostendant, inter eos, qui cum aliquo horum impedimentorum contrahunt, verum & ratum matrimonium nunquam contractū fuisse, nec in conjugum loco haberi eos posse, qui eâ ratione cohabitare cœperunt: tamen cùm 1. divortium in genere acceptum dicatur quævis dissolutio matrimonii sive de jure sive de facto illud fuerit contractum. 2. cùm quidam ex illis impedimentis etiam à nostris inter divortiorum causas numerentur. 3. denique cùm de illis impedimentis omnibus ac singulis non sit eadem nostra, quæ Canonistarum & Scholasticorum sententia, ideò ipsa necessitas requirit, ut sigillatim ea expendamus, & quid de unoquoque Ecclesiæ nostræ statuunt, explicemus. Impedimenta illius generis numerantur *duodecim*, quæ memoriæ causâ inclusa sunt quibusdam versiculis suprà enumeratis, in quibus hac serie proponuntur.

1. Error personæ.

641. 1. *Error*, videl. *persona.* Cùm enim error consensui oppositus, sit multiplex, ut vidimus superiùs c. 4. sect. 2. art. 2. §. 102. sciendum, non quemvis errorem, sed eum duntaxat, qui *personæ error* vocatur, quando sc. in ipsa persona erratur, i. e. quando quis contrahit cum una, existimans se contrahere cum alia, matrimonium facere irritum. Consentimus igitur Canonistis personæ errorem non tantùm sponsalia, sed etiam matrimonium facere irritum, nisi scil. errore comperto per consensum subsequentem illud fiat ratum, quod anteà suâ Natura erat irritum, cujus rei exemplum in Jacobo Patriarcha proponitur, qui ex ὑποκρίσει Leam pro Rachele substitutam in toro maritali secum retinuit, quam stricto jure usus repudiare potuisset.

2. Conditio servitutis.

642. 2. *Conditio sc. servitutis.* Quando n. quis servam accipit, quam liberam esse credebat, & vice versa, si quæ servo nubit, quem putabat esse liberum, tunc matrimonium esse irritum Canonistæ pronunciant. Sed hic duæ addendæ sunt limitationes. Prima, quòd *hoc impedimentum accipiendum sit de mancipiis & emtitiis*, in quos domini perpetuum habuerunt dominium, ita ut contractus ab illis celebrati sine dominor. consensu irriti haberentur, quomadmodum etiam in jure Mosaico servus uxorem, quam in servitute duxerat & liberos in servitute genitos domino cogebatur relinquere, quādo servitute exibat. Alia verò ratio est nostrorum servorum & ancillarum, qui ex ingenuis nati ipsi quoque sunt ingenui & ad servitia certi temporis mercede se conduci patiuntur, cum illis personæ liberæ matrimonium contrahere possunt, & si vel maximè error conditionis interveniat, tamen conjugium est ratum. Secunda, *quòd si tempore copulæ sciverit maritus liber uxoris conditionem servilem, tunc matrimonium valet, nec reddi potest irritum,*

si vel

si vel maximè eam tempore consensus ignoraverit: sed si non tantum consensus verùm etiam copulæ tempore servilem illam conditionem ignoraverit, non poterit ejusmodi copula homini libero erranti præjudicare. Idem judicium esto de fœmina. Piso Soaccius tract. de sponsal. part. 2. p. 112. *Conditio non est separatim pro impedimento ponenda, sed sub errore comprehendenda, quia per se prohibitionem non inducit, nam nulli dubium est, quòd inter servos hodie matrimonium consistere potest & liber etiam ancillam ducere, si scit ipsam ancillam esse, secus si ignoret, & sic error conditionis est, qui impedit matrimonium non conditio ipsa.* Luth. in lib. de vit. conjug. Ann. 22. edit. tom. 2. Jen. Germ. f. 154. de primis illis duobus impedimentis errore & conditione sic pronunciat. Irrthumb heist wenn mir Katharin vertrawet würde und legten mir Barbaram bey / das mag man zerreissen und die andere freyen. Anhang heist / wenn ich eine nehme die da frey seyn solte/und befünde sich hernach/daß sie leibeigen were/das gehet auch wol hin. Aber ich halte/ wo Christliche Liebe were / künte der Mann diese beyde Ursachen leichtlich endern / daß keine grosse Noth da were. Auch so geschicht solches beydes jetzt nimmer/oder gar selten/und ist beydes wol zu fassen in eins/nemlich in Irrthumb. Conjungimus autem hisce duobus impedimentis libero consensui oppositis duo alia, videl. 1. *defectum consensus paterni* in nuptiis liberorum sub parentum potestate adhuc constitutorum, propter quem matrimonium reddi irritum, ostendimus superiùs c. 4. sect. 2. art. 1. §. 59. 2. *errorem qualitatis substantialis*, quando quis ducit compressam ab alio, quam putat esse virginem, propter quem itidem dissolutionem à parte innocente peti posse, demonstravimus superiùs c. 4. sect. 2. art. 2. §. 111.

3. Votum religionis.

643. 3. *Votum scil. religionis.* Distinguunt autem inter votum continentiæ *simplex* & *solenne*. Votum simplex statuunt *impedire matrimonium contrahendum, sed non dissolvere matrimonium post votum contractum*: *votum solenne judicant non tantùm impedire matrimonium contrahendum, sed etiam dissolvere matrimonium post ipsum votum celebratum.* Bellarminus de matrimonio c. 21. Quod votum simplex non dirimat matrimonium post votum contractum, libenter acceptamus. Quæstionem priorem, an votum continentiæ simplex absolutè ac simpliciter impediat matrimonium contrahendum breviter tractavimus c. 5. memb. 2. art. 1. §. 229. latiùs verò eandem exponimus & idoneis argum. negativam quæstionis partem confirmavimus c. 10. sect. 1. §. 545. Quæstionem alteram de voto continentiæ solenni an dirimat matrimonium post votum contractum breviter attigimus c. 5. membr. 2. art. 1. §. 229. illa igitur h. l. plenius explicanda restat. Statuimus igitur, matrimonia post votum solenne continentiæ contracta non esse irrita nec dissolvenda, quam sententiam probamus dupliciter: 1. ex eo, quod contraria Pontificior. opinio sit ἄγραφος. 2. quòd sit ἀντίγραφος. Ἄγραφον eam esse tacitè concedit Bellarminus, quando cùm ex professo tractat hanc quæstionem lib. de matr. c. 21. prop. 1. nullum pro astruenda sua opinione affert *Scriptura dictum*, sed duntaxat autoritatem *Conciliorum, Pontificum, Patrum*, cui subjungit quandam rationem, quam ex verbo Dei ductam asserit, cùm eidem potiùs sit contraria, ut suo loc. apparebit. Atqui decreta Conciliorum, responsa Pontificum, dicta Patrum, non poterunt articulum aliquem fidei condere vel conscientiam tranquillam reddere, nisi ex verbo Dei perspicua & clara testimonia afferantur. Quòd Pontificiorum opinio sit ἀντίγραφος probamus. 1. *ex diserta & expressa Christi decisione.* Matth. 19. v. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Jam vero conjugium eorum, qui postquam votum continentiæ emiserunt, dono illo sese destitutos animadvertentes conjugii remedium divinitùs illis, qui uruntur, propositum arripuerunt & fidem conjugalem honestæ personæ dederunt, illorum, inquam, conjugium est divina conjunctio. E. humanâ autoritate separari nequaquam debet. Quicquid de voto continentiæ hic excipiant Pontificii, ad illud facilè responderi potest ex illis, quæ de voto isto cœlibatus disputata sunt superiùs. 2. *ex Apostolica hujus decisionis repetitione.* 1. Cor. 7, 10. *Iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus. Uxor à viro non discedat, & vir uxorem non dimittat.* E. qui post votum continentiæ nuptias celebrarunt, non debent à se invicem discedere. 3. *ex voti hujus conditione.* Ostendimus suo loco, donum continentię esse speciale, de quo nullum extet mandatum, quod voveri debeat, nulla promissio, quòd omnes illud desiderantes, & expetentes precibus à Deo impetrare possint, quin potius illis, qui continere nequeunt & ustiones sentiunt, conjugii remedium divinitùs est præscriptum. E. qui temerè & nondum satis exploratis virib. illud præstiterunt, si malum ustionis & periculum scortationis sentiant, nullâ voti ratione habitâ matrimonium contrahere possunt. 4. *ex matrimonii à votariis illis contracti permissione.* Demonstravimus superiùs, quod votum cœlibatus nemini debeat esse laqueus, quo ita constrictus teneatur, ut etiamsi postea gravissimis Satanæ tentationibus propter incontinentiam subjectus, ustionis flâmis, fornicationis periculo, pollutionib. carnis, & quæ ex immunditie consequitur perditioni corporis & animæ expositum sese videat, tamen non possit ex eo liberari & extricari, sed si continere nequeant & urantur, qui continentiam virginalem incautè voverunt, conjugii remedium arripere posse. 5. ex veteris Ecclesiæ testificatione, quam proposuimus c. 10. sect. 1. §. 551. 6. *ex ipsorum adversariorum hypothesi.* Matrimonium post votum *simplex* contractum non redditur irritum. E. nec matrimoniũ post votum *solenne* contractum debet reddi irritũ. Rationem consequentiæ damus hanc, quia votum solenne à simplici non distinguitur essentialiter, sed tantùm accidentaliter, nec coram Deo sed tantùm coram Eccl. ut ex seq. apparebit. Polyd. Virg. l. 7. de invẽt. c. 2. *Livo Aug. Basilio æqualis pmultis rationibus pbavit, Connubia post votum contracta non debere dirimi, ut in decr. 27. q. 1. c. Nuptiarum extat.* Grat. post c. Diac. 1. dist. 27. *Si Diaconus à ministerio cessare voluerit, contracto matrim. licitè potest uti, nam etsi in ordinatione suâ castitatis votũ obtinuerit, tamen tanta est vis in Sacramento conjugii, quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium.*

644. Pontificii contra pronunciant, *votum solenne continentia esse impedimentum non solùm prohibens matrimonium contrahendum sed etiam dirimens contractum.* Concil. Trid. sess. 24. canon. 9. *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinib. constitutos vel regulares castitate solenniter professos posse matrimonium contrahere, contractumq; validum esse, non obstante lege Eccles. vel voto & oppositum nihil aliud esse quàm damnare matrimonium, posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt castitatis,*

etiam-

etiamsi eam voverint, denum, anathema sit. Bellarminus de matrimonio cap. 21. propos. 3. *Votum soleune centinentia dirimit matrimenium post ipsum votum celebratum.* lib. de Monachis cap. 34. resp. ad 19. *Conveast inter Theologos matrimonium post votum solenae contractum esse nullum.* Toletus lib. 4. Instruct. Sacerd. cap. 16. *Vovens continentiam & posteauxorem ducens, quamvis mortaliter peccat, non tenetur eam servare.* Maldonatus in summ. q. 12. art. 5. *Quicquid seaserint multi antiqui autores, an sit verum matrimenium contractum ab iis, qui votum solenne castitatis fecerunt, tamen nunc certum est, matrimonium illud non esse verum.*

Dissensiones Pontificiorum de matrimonio post votum contracto.

Antequam verò Pontificiorum argumenta examinemus, probè animadvertendum, quòd neipsi quidem Pontificii de eo consentiant, an matrimonium illud, quod post votum continentiæ solenne contrahitur, sit irritum *jure Ecclesiastico* tantùm, an verò etiam *jure divino & naturali*, quam dissensionem ipsis Bellarmini verbis proponere placet. lib. de Monach. c. 34. sic scribit: *Virum post solenae votum nullum sit matrimonium jure divino & naturali, an solùm jure Ecclesiastico quæstio est. Nam Albertus, Thomas, Bonaventura, Richardus, Durandus in 4. sent. dist. 38. & Dominic. à Soto lib. 7. de just. & jur. q. 2. art. 5. volunt, jure divino ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum soleane contrahatur. At Scotus & Paludanus* in 4. dist. 38. *& Cajetanus* in 2. 2. q. 88. art. 7. *& omnis Schola Jurecensultorum* [Canonistarum] *ut refert Panormitanus in c. Rursus. Qui Clerici vel voventes &c. asserunt, solo jure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solenae contrahitur. Utraque senteatia probabilis est, nec est nostra considerationis hoc loco quæstionem istam definire.* lib. de matrim. cap 21. propos. 3. *Multique gravissimi Theologi, Thomas, Bonaventura, Albertus, Richardus, Durandus, Dominicus à Soto & alÿ contendunt, votum solenne jure divino ac naturali dirimere matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solenne non est simplex promissio Deo facta, ut est votum, quod dicitur simplex, sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium & ea traditio à Christo per ministros suos accepta ac probata est. Quare differt votum solenne à simplici ut conjugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed jure divino ac naturali nemo potest alteri dare, quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio. Igitur jure naturali & divino irritum est conjugium post votum solenne. Et quidem si ex Scripturis aut evidenti aliquâ ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quod in illo sit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantùm de futuro, non oportet aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, ut Scotus, Paludanus, Cajetanus & omnes Iuris Canonici Interpretes & contrà potiùs existimant, solo Ecclesiæ decreto factum esse, ut votum solenne dirimat matrimonium, ideò probandum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum matrimonÿ constituere.* Hæc omnia Bellarm. circa quæ notamus 1. dissensionem illam nnn esse de quæstione parvi momenti, sed de re longè maxima. Id enim quæritur, an Deus ipse in verbo suo matrimonia post votum solenne contracta judicet irrita, an verò tantùm *Ecclesia* [hoc est, ut ultima analysis docet, *Pontificis Romani*] decreto talia matrimonia sint irrita. Si priùs, nullo Ecclesiæ decreto matrimoniorum illorum firmitas stabiliri potest c. sunt quidam 25. q. 1. *Si Pontifex id quod docuerunt Prophetæ & Apostoli destruere, quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur.* Atqui ostendimus superiùs per Papalem dispensationem Monachor. & Monialium matrimonia sæpiùs fuisse confirmata. Item matrimonia illa semper & perpetuò in Ecclesia judicari debuissent irrita, quia jus divinum ac naturale est perpetuum & immutabile. Cur ergò Bellarm. de Monach. c. 34. ad Augustini & Hieronymi dicta respondet, *Decretum Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solenne, ad eorum notitiam non pervenisse?* Si posterius, in arbitrio Ecclesiæ, i. e. Pontificis relictum erit talia matrimonia facere rata. 2. cùm ergò tanti ponderis ac momenti sit illa quæstio, debuisset Bellarminus alterutri parti sese adjungere, quod tamen neutiquam facit sed ἐπαμφοτερίζων utramque sententiam dicit esse probabilem, & quamvis in lib. de matr. in posteriorem sententiam magis inclinare videatur, tamen mentem suam planè & perspicuè non exponit. 3. In Jure Canonico habetur expressa Pontificis decisio, quam Bellarminus non debuisset prætermittere, multò minùs in dubio eandem relinquere. Sic enim scribit Bonifacius VIII. ad Biterensem Episcopum c. unic. de vot. & voti redemt. in 6. *Nos attendentes quod voti solennitas ex sola Ecclesiæ constitutione est inventa, matrimonÿ verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore ipsum in Paradiso & in statu innocentiæ instituente unionem & indissolubilitatem acceperit, præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solenizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. Reliqua vero vota etsi quandoq; matrimonium impediant contrahendum & quantò manifestiùs sunt emissa, tantò propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possint matrimonia post contracta.* Atqui si ex sola Ecclesiæ constitutione voti solennitas est inventa, utique etiam ex solo Ecclesiæ decreto dependet, quòd votum solenne continentiæ matrimonium post illud contractum irritum reddat, quod non faciat votum simplex Lomb. 4. sent. dist. 37. matrimonium post votum simplex contractum ideò non dirimi asserit, *quia simplex votum probari non potest.* 4. Distinctio illa, quod votum simplex sit tantùm *promissio de futuro.* votum solenne *donatio de præsente,* caret omni fundamento Scripturæ. Quando enim promissio perpetuæ continentiæ liberâ voluntate fit Deo excellentioris boni gratiâ [quam promissionem votum simplex] tum non tantùm est promissio de futuro sed etiam donatio de præsente, quia talis persona ex hypothesi Pontificiorum tradit se in sponsam Christo & spirituale matrimonium cum eo contrahit, quamvis ergò non accedant solennitates ex Ecclesiæ constitutione inventæ, ipsi tamen [ut sic loquar] substantiæ voti nihil decedit, sed per illud efficax obligatio introducitur, cùm solennitates sint duntaxat externum aliquod accidens substantiam rei non mutantes nec variantes. Vidit hoc Bellarminus, ideò hypotheticè loquitur. *Si ex Scripturis aut evidenti aliquâ ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quod in illo sit donatio de præsenti, in isto verè promissio tantùm de futuro, non oportet aliam*

ratio-

rationem quærere. Atqui Bellarminus postea quærit rationem aliam, videl. decretum Ecclesiæ. E. agnoscit distinctionem illam nec ex Scripturis nec evidenti aliquâ ratione demonstrari posse.

Argumenta Bellarmini 1. ex autoritate

645. Videamus duplex Bellarmini argumentum. Prius desumtum est *ex autoritate triplici, Conciliorum, Pontificum & Patrum*, ad quam *in genere* respondemus, 1. Concilia, Pontifices & Patres non possunt novum aliquem fidei articulum extra verbum condere, nec sub opinione necessitatis & cultus aliquid instituere. Ex verbo igitur demonstrari primò omnium oportebat, talia conjugia esse irrita. 2. Nec Conciliorum decreta nec Patrum dicta citra Pontificis Romani autoritatem ad jus Ecclesiasticum iotroduceodum apud Pontificios quicquam valent, ut suo loco demonstravimus, potuisset igitur Bellarminus Concilia & Patres omittere, vel certè Pontificum decreta primo loco collocare. 3. Quædam pro oostra sententia ex Patribus & Conciliis adduximus superiùs in quæstioue illa, *An votum solenne impediat matrimonium contrahendum.* Si enim non impedit matrimonium contrahendum, longè minùs dissolvere potest contractum. Augustin. disertè statuit, *eos graviter peccare, qui nubentes post votum invicem dirimunt*, cujus sententia citatur in jure Canon. c. Quidam. dist. 27. c. Nuptiarum 27. q. 1. cui non potuit Bellarm. aliter respondere, quam quòd *notitia juris illius Ecclesiastici ad Augustin. non pervenerit.* Unam verò notitia illius juris nunquam ad Ecclesiam pervenisset, cum divino & naturali juri adversetur, ut postea ostendemus. Greg. Epist. 39. & habetur c. Sunt qui. 27. q. 2. *Sunt qui dicunt, religionis gratiâ conjugia debere dissolvi, verum sciendum est, si lex hoc humana concessit, lex tamen divina prohibuit. Per se enim veritas dicit, quod Deus conjunxit, homo non separet.* 4. Distinguendum inter Concilia *vetustiora & recentiora.* Vetustiora utpote Toletanum & Chalcedonense oequaquam illud statuunt, quòd Bellarminus in eis statui asserit, ut d. l. ostendimus, sed pœnitentiam tantùm nubentibus post votum injungunt, recentiora, ut & Pootificum decreta non moramur. Cyprianus nostram potiùs confirmat sententiam, uti itidem d. l. demonstravimus. Ac perquam absurdum est, quod Bellarm. h. l. scribit, *quamvis illi cum quibus sacræ virgines dormierant, non se maritos earum dicerent, tamen idem judicium de illis Cyprianus fecisset, si se maritos earum profiteri voluissent.* Num verò idem flagitium, si virgo sacra scortetur & si matrimonium ineat? Cyprianus ibidem illud disertè negat. Basilii, Chrysostomi & Ambrosii dicta nituntur illa hypothesi, quòd per cœlibatus professionem desponsatio facta sit inter Christum & virgioem votivam, sed hypothesin illam ab Augustioo confutari ostendimus suo loco.

2 Ex ratione.

646. Posterius deductum est ex *ratione duplici*, quarum prior demoostrare debet, *Ecclesiam potuisse votum solenne constituere impedimentum matrimonium dirimens.* Posterior probare debet, *Ecclesiam habuisse graves & justas idipsum constituendi causas.* Nos utrumque negamus, audiamus igitur Bellarmini probatiooes. 1. *Ecclesia ab antiquissimis temporibus tum in Conciliis tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortassè etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt ante ea Concilia, eosq́; Pontifices vixerunt, a quibus hoc decretum factum videtur, & ideò Concilia & Pontifices non tàm novi aliquid statuisse, quàm vetus decretum innovasse aut declarasse censendi sunt.* Respond. 1. Vera Ecclesia utpote Christi sponsa vocem sponsi sui in Propheticis & Apostolicis Scripturis sonantem audit & sequitur, ab ea si discedit, hactenus non facit veræ Ecclesiæ officium. 2. jam verò ne unico quidem Scripturæ dicto probari potest, votum solenne continentiæ esse impedimentum matrimonium dirimens. Contrà autem Christus disertè pronunciat, *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Matth. 19. v. 6. 3. Votum illegitimum non potest convellere ordinationem divinam. Atqui votum continentiæ in personis peculiari illo dono non instructis est illegitimum, ut suo loco ostendimus. E. oon potest coovellere divinam conjugii ordinarionem. 4. Bellarminus dubitanter pronunciat, *fortassè de Apostolica traditione hoc descendere.* Sed illud *fortasse* non sufficit ad conscientiam tranquillandam & divinam conjugum ad individuam vitæ consuetudinem conjunctionem disjungendam. 5. Patres nuspiam affirmant, se id habere *ex traditione Apostolica.* 6. Nec Concilia, nec Pontifices, qui id statuunt, ad antiquissima Ecclesiæ tempora pertinent, nec Patres constanter id asseruerunt, ut ex dictis constat.

647. 2. *Illegitimas facere personas ad matrimonium non est mutare Sacramenti essentiam, sed ratum vel irritam facere contractum humanum, qui in Sacramento matrimonii prærequiritur. Non enim Christus declaravit, quis contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed eâ declaratione præsuppositâ voluit contractum humanum legitimum inter virum & fœminam Sacramentum esse. Posse autem Ecclesiam ejusmodi contractus legitimos vel illegitimos decreto suo reddere personas habiles vel inhabiles efficiendo probatur. 1. quia cura Ecclesiæ gubernandæ Apostolis & eorum successoribus est commissa Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Matth. 16. tibi dabo claves. Joh. 21. Pasce oves meas. Nam ad eum, qui præest, pertinet leges condere de actib. humanis, eosq; regere & ratos vel irritos facere. 2. In Test. V. præter jus divinum naturale erant etiam certæ leges positivæ judiciales accommodatæ illi populo tam circa matrimonia, tam circa alios contractus humanos. Illæ autem leges abrogatæ sunt, nec habemus alias à Christo præscriptas. Ergò necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis & temporib. sanciendarum, alioqui Christiana Respubl. imperfectissima ac planè miserrima esset. 3. Possunt Reges politici, qui Respubl. præsunt, circa humanos contractus humanas leges ferre, eosq́; certo modo factos, ratos, secus autem irritos esse decernere ob communem pacem & concordiam populorum, ergò poterunt etiam id Principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.* Resp. 1. Conjugium non est contractus humanus, sed divina unius maris & unius fœminæ ad individuam vitæ societatem conjunctio. Nam non de primis tantùm conjugibus Adamo scilic. & Eva, sed etiam de omnibus illis, qui adhuc hodiè legitimè & juxta normam verbi conjonguntur, Christus pronunciat. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, Matth. 19. vers. 6. 2. Quomodo matrimonium Pontificiis esse poterit *contractus humanus*, cùm in Sacramentorum propriè sic dictorum classem illud numerent? 3. Quod Deus unicuiq; reliquit liberum, Ecclesiæ constitutione oon potest fieri absolutè necessarium. Illegitimas ergò personas ad matrimonium facere, Ecclesiæ non licet, cùm matrimonii libertas omnibus sit divinitùs

concessa, quinimò cum illis, qui uruntur & continere non possunt, mandatum sit, ut remedio conjugii utantur. 4. Quâ veritatis specie dici potest, *quod Christus non declaraverit, quis matrimonij contractus sit legitimus vel illegitimus*, cùm à polygamia & divortiis in populo Israelitico usitatis nos revocaverit ad primam conjugii institutionem, quam veluti normam in omnibus de conjugio motis controversiis sequamur, cumq; unicam divortii causam statuerit, videlicet adulterium. 5. Aliter Apostoli, aliter eorum successores Ecclesiam gubernant. Apostoli immediato Spiritus sancti ductu & impulsu inspirati Ecclesiam gubernarunt, successores Apostolorum in Ministerio Ecclesiastico ad verbum astricti sunt & alligati. Quid? num Pontificem, Cardinales & Episcopos, quos *Apostolorum successores* Bellarminus statuit, immediatam Spiritus S. assistentiam, æquè ut Apostolus habere censebimus? 6. Leges Mosaicæ de prohibitis cognationis gradibus non fuêre judiciales positivæ, sed pertinuerunt ad legem moralem ac naturalem, ut suo loco ostendimus. 7. Discrimen est inter *gubernationem politicam & Ecclesiasticam*. Magistratus potestatem habet divinitùs datam ferendi leges honestas ad statum cujusque Reipub. accommodatas, sed fidei ac morum normam in Ecclesia perpetuò observandam Deus ipse in verbo suo proposuit, cui nec addere nec detrabere quicquam licet, quod ad externam *τάξιν* & *εὐσχημοσύνην* attinet, Ecclesiæ aliquid relictum. 8. Cui competat potestas ferendarum legum Ecclesiasticarum, in tractatu de Magistratu fuit expositum.

648. 3. *Ecclesia habuit justas causas votum solenne impedimentum matrimonij dirimens constituendi. 1. Qui vota solennia continentia suscipiunt, illi statum vitæ mutant & ab imperfecto ad perfectum ascendunt, absurdum autem esset, si iidem postea iterum redirent ad statum imperfectum. 2. qui hæc vota faciunt, magna deliberatione & præcedente diuturnâ probatione faciunt: incongruum autem est, ut id quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. 3. Vota solennia regulariter, publicè & coram testibus multis imò toto populo inspectante fiunt, ergò non possunt sine ingenti scandalo violari. Quare decuit Ecclesiam providere, ne id mutari possit, medium autem efficacissimum providendi fuit, irritare matrimonia post ejusmodi vota contracta. 4. Qui vota solennia faciunt, non solùm Deo sese obligant, sed etiam sponte se subjiciunt Ecclesiæ, ut ab ea cogi possint, etiam per viam judicij, prœinde queri non possunt, si eos inhabiles ad matrimonium Ecclesia facit.* Resp. 1. nulla potest esse causa justa & sufficiens irritum faciendi matrimonium, quod juxta leges conjugii divinitùs sancitas est contractum, aliàs humana autoritas & Ecclesiastica potestas effertur suprà verbum, quod tale matrimonium pronunciat esse ratum & indissolubile. 2. Perfectio Christiana consistit in fide Christi & sincero veræ pietatis studio, quod tàm in vita conjugali quàm cœlibe locum habet, quinimò fieri potest, ut in vita conjugali major sit perfectio quàm in cœlibatu, ut multis ostendimus superiùs. Plus Deo placet *humile conjugium* quàm *superbus cœlibatus*. 3. tota argumenti structura nititur illa hypothesi, quòd *votum perpetuæ continentiæ à quibusvis personis quocunque modo præstitum sit Deo gratum & strictè servandum*, etiamsi votarii illi animadvertant, se dono illo non esse instructos, sed conjugii remedio indigere, qua de re quid statuendum sit, in doctrina de cœlibatu fuit latè disputatum. 4. an vota illa solennia semper fiant magnâ deliberatione & diuturnâ probatione præcedente, meritò dubitatur, praxis contrarium demonstrat. 5. Matrimonia liberorum sine parentum consensu contracta fatetur Trident. Concil. esse *scandalis plena*, neque tamen eadem pronunciat irrita. 6. Illud duntaxat argumenta adducta probant, quòd à statu vitæ cœlibis, quam quis præcedente deliberatione & probatione diuturnâ elegit, non sit temerè absq; urgente necessitate discedendum, sed ex eo nondum inferri potest, quod si quis necessitate coactus ab eo discedat & matrimonium ineat, tunc matrimonium illud sit dissolvendum sive irritum pronunciandum. 7. Melius est *κρίμα in judicio Ecclesiæ* quàm *κατάκριμα in judicio Dei*, inquit Epiph. hæres. 61. Si vel maximè cum scandalo quodam conjunctum videatur, si quis à solenni cœlibatus professione ad matrimonium discedat, tamen coram Dei judicio longè majus malum est ustionibus, pollutionib. & scortationib. si non externis tamen internis perpetuò subjectum esse, quod metuendum est in illis, qui conjugio inito reipsâ testati, se continentiæ dono destitutos esse & conjugii remedio indigere, si ab eodem per divortium arceantur. 8. Qui continentiæ dono instructus est, non potest nec debet Ecclesiæ ita se obligare, ut ab ea ad perpetuam continentiam cogatur, aliàs peccat contra regulam Apostolicam. *Si se non continent, nubant, melius est nubere quàm uri* 1. Cor. 7. v. 9.

649. 4. *Cognatio*, id est, gradus consanguinitatis & affinitatis, in quibus contrahere prohibitum. *4. Cognatio.* Pontificii cognationis nomine intelligunt. 1. non tantùm cognationem *naturalem*, quæ consanguinitatem & affinitatem complectitur, sed etiam cognationem *spiritualem*, quæ oritur ex Baptismo & Confirmatione, & cognationem *legalem*, quæ oritur ex adoptione, ac utramque cognationem tàm spiritualem quàm legalē non minùs quam cognationem naturalem esse impedimentum matrimonii dirimens statuunt. 2. per prohibitos cognationis gradus intelligunt non tantùm eos, qui lege Mosaicâ Lev. 18. & 20. prohibentur, sed etiam eos, quos Pontifex in jure Canonico prohibitos esse voluit, olim quidem usque ad *septimum*, hodiè verò usque ad *quartum* gradum. 3. In gradibus lege divinâ prohibitis Pontifici suo dispensationem concedunt, non minùs quàm in illis, qui jure duntaxat Ecclesiastico prohibentur. Nos 1. cognationem *naturalem in gradibus consanguinitatis & affinitatis divinâ lege prohibitis* esse matrimonii impedimentum & contrahendum impediens & contractum dirimens concedimus. Quidam putant hîc distinguendum inter eos, qui *scientes in gradibus lege divinâ prohibitis & quidem propinquioribus contrahunt & eos qui ex ignorantia in gradibus divinâ lege prohibitis & quidem remotioribus contrahunt*, priorum matrimonia dissolvenda esse concedunt, posteriores pœnæ Magistratus subjiciendos, interim ex quadam *ἐπιεικείᾳ* matrimonia eorum toleranda esse statuunt, nimirum *si benè inter pios conveniat, si diu cohabitarint, si nati ex conjugio liberi, si absque scandalo separari nequeat*. Beust. de matrim. pag. 210. Sed nos cum B. Luthero in Epist. ad Spalatin. apud Conrad. Portam in Pastorali absolutè & indistinctè pronunciamus, conjugia in gradibus lege divina prohibitis contracta esse dissolvenda, cujus sententiæ rationes ignotæ esse non poterunt ei, qui quæ de prohibitione illa superius

rius disputata sunt, memoriā repetere voluerit. *De lege nemo dispensare potest, nisi qui eam tulit.* 2. *Cognationem spiritualem* nec dirimens nec impediens ἐμποδίκημα esse statuimus. 3. *Cognatio legalis* erit impedimentum prohibens, si provinciali quadam lege Magistratus stabilietur, nunquam autem fieri potest impedimentum dirimens. 4. *Pontificiam prohibitionem*, quæ usque ad quartum sese extendit gradum, neutiquam probamus, Magistratui autem Christiano hanc potestatem concedimus, ut gradibus divinā lege prohibitis cum consensu Ministerii & Ecclesiæ addat quasdam prohibitiones, sed quæ impedimentum duntaxat prohibens, non autem dirimens introducunt. 5. Pontifici potestatem dispensandi in gradibus divinā lege expressè prohibitis χυρίως negamus, quæ omnia suo loco idoneis argumentis sunt confirmata.

5. Crimen. 650. 5. *Crimen, i.e. maleficium*, & quidem duplex, i. *adulterium*. 2. *Homicidium*. Sanciunt enim Canones, *esse impedimentum dirimens matrimonium, si quis cum ea conjugium contrahat, quam per adulterium polluit, non quidem perpetuò & semper, sed in tribus duntaxat casibus 1. cùm adulter procurat mortem conjugis suæ vel mariti adulteræ, ut cùm adultera conjugium celebrare possit vel contra si adultera procuret mortem viri sui vel uxoris adulteri, ut adulterum in maritum accipiat. 2. Si adulteri dederint sibi invicem fidem de matrimonio inter se contrahendo post mortem uxoris adulteri vel mariti adulteræ. 3. Si de facto adulteri inter se contraxerint viventibus prioribus conjugibus. Sed duo illi casus intelliguntur, si adulter uterq; sit conscius vitæ conjugis alterius, alioqui enim si vir adulterum decipiat affirmans conjugem suam esse mortuam, vel contrà mulier adulterum decipiat, affirmans virum suum esse mortuum, tunc matrimonium non est irritum.* Extra hos casus non dirimi statuunt matrimonium inter adulteros contractum. *Crimen autem homicidij sine adulterio, in uno tantùm casu dirimere matrimonium* statuunt, *quando videl. in morte alterius conjugum procuranda conveniunt tam vir quàm fœmina, qui inter se conjugium inire cupiunt, si enim alter tantum homicidium procuraret altero inscio & adulterium non præcessit, matrimonium non dirimitur.* Hæc omnia capitulis ex jure Canonico adductis probare satagunt. Nos primò omnium Magistratum officii sui admonendum dicimus, ut adulteros & homicidas è medio tollat, ita quæstio omnia de crimine erit sublata, sin verò Magistratus in officio sit negligens, dicimus crimen illud adulterii & homicidii esse impedimentum matrimonium contrahendum impediens, non autem contractum dissolvens. Vide superiùs cap. 5. §. 380.

6. Cultus disparitas. 651. 6. *Cultus disparitas, i.e. infidelitas.* Pontificii enim communi consensu docent, *matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis esse non solùm illicita, sed etiam irrita, cum hæreticis autem baptizatis esse illicita, non tamen irrita.* Bellarminus de matrim. cap. 23. format has propositiones. 1. *Non licet fidelibus cum infidelibus aut etiam hæreticis matrimonia jungere.* 2. *Matrimonium inter fidelem & infidelem non est irritum jure divino, naturali, vel positivo, vel certâ aliqua lege Ecclesiæ.* 3. *Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum irritum est ex more populi Christiani vim legis habente.* 4. *Potest summus Pontifex, si causa id postulet, cum fideli dispensare, ut cum infideli matrimonium contrahat.* Quid de hisce propositionibus statuamus, latè expositum fuit superius cap. 5. §. 386. & seqq. Infidelitatem dicimus esse impedimentum matrimonium contrahendum impediens, non autem contractum dirimens.

7. Vis. 652. 7. *Vis*, id est, *coactio*. Ut enim ignorantia, ita quoque coactio repugnat libero consensui, ex quo matrimonium suam firmitatem obtinet. Facilè igitur concedimus, vim ac metum esse impedimentum matrimonium impediens quin & sponsalia dissolvens, sed an consummatum etiam matrimonium dirimendum sit, si alteruter conjugum conqueratur, se vi & metu ad illud adactum esse non injuriâ dubitatur. Quemadmodum enim per consensum liberum subsequentem hoc impedimentum tollitur & sponsalia valida redduntur, ita quoque per subsequentem copulam ex libera voluntate ortam idem purgari & corrigi judicandum. Putarim igitur hîc distinguendum inter *matrimonium ratum & consummatum*. Vis sive coactio est impedimentum dirimens matrimonium ratum, proinde si quæ alteri per vim desponsata & ad benedictionem Ecclesiasticam suscipiendam ab aliia vi & metu coacta postea aufugiat & de vi cōqueratur, audienda erit, c. Consultationi. X. de sponsalib. & matrim. *Mulieres quæ veniunt ad valvas Ecclesiæ benedicenda cum sponsis & ibi reclamantes affirmant, se nunquam in eorum matrimonium consensisse audiri [sponsis legitimè probantibus contrarium] non oportet, cum legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simplex assertio prævalere. Sanè illa, quæ benedictione acceptâ mox à sponsis aufugiunt ante carnis copulam subsecutam asserentes, se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas verba protulisse consensus, licet animo dissentirent, non statim est audientia deneganda, sed de illato metu est cum diligentia inquirendum & si talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in constantem virum, erunt non immeritò audiendæ, sed matrimonium consummatum* per voluntariam copulam ac sponsalia per consensum subsequentem tacitum vel expressum confirmata non poterunt propter antegressam coactionem dirimi. Lutherus tom. 2. Jenens. Germ. de vita conjug. fol. 154. Wann ich mein Weib haben muß und darzu gezwungen werde/es sey von Eltern oder mit Gewalt der Obrigkeit/daß ist freylich keine Ehe für GOTT. Aber doch solt ein solcher den Zwang nicht bewilligen und drob das Land meiden / auff daß er die Magd oder das Weib nicht auffs Narrenseil führet und betrüge / denn damit bistu nicht entschuldiget/ daß du darzu gezwungen bist. Du soltest dich nicht zwingen lassen deinen Nechsten zu beleidigen/ und ehe das Leben lassen/denn wider die Liebe thun. Denn du woltest nicht gern/daß dich jemand beleidiget / er würde gezwungen oder nicht / Darumb künd te ich den nicht sicher sagen/der umb dieser Sachen willen sich scheiden liesse. Lieber/wenn dich jemand zwünge/mit zu stelen oder mich zu tödten / solts darumb recht seyn? Warumb folgestu dem Zwang der dich wider GOttes Gebot und wider deinen Nechsten zu thun dringet? Doch die Magd sprech ich frey loß/ denn du lessest sie wider jhren Willen. Et postea. Wie aber / wenn einer begrieffen wird mit einer Magd/daß man sie jhm mit der Art gibt? ob der Zwang auch gelte? Dieser Zwang gilt nicht/denn die Magd sihet/daß es Zwang ist / und wird nicht betrogen. Aber doch ists recht / daß man jhn zwinget sie zu behalten/umb des willen/daß er sie zu nichte gemacht hat/denn solches hat auch Moses geschrieben Exod. 22. Idem tom. 5. Jen. Germ. de caus. matrim. fo'.

fol. 254. Wie/ wenns denn geschehen ist / daß ein Kind gezwungen wird zur Ehe/ solle es auch ein Ehe seyn und bleiben? Antwort/ ja/ es ist eine Ehe/ und soll eine bleiben/ denn ob sie wol dazu gezwungen ist/ hat sie doch mit der That in solchen Zwang gewilliget/ deñ angenommen und gefolget/ daß jhr Gemahl ehelich recht zu jhr bekammen hat öffentlich / daß man sie jhm nun nicht nehmen kan. Da sie aber den Zwang fürhanden fühlet/ solte sie bey zeit dazu thun/ sich des wegern und nicht annehmen / etliche gute Freund anruffen/ wa das nicht hülffe/ die Obrigkeit ersuchen, oder dem Pfarrer klagen / ader öffentlich mit dem Munde bezeugen/ daß sie es nicht thun wolle / und alsa schreyen öffintlich wider den Zwang/ Denn diese vier Mittel/ nemblich gute Freunde anruffen/ Obrigkeit ersuchen/ dem Pfarrer klagen/ öffentlich schreyin / solten ja mechtig gnug seyn gezwungene Ehe zu wehren / ja es kans die Obrigkeit mit Recht/ oder der Pfarrer mit gutem Raht wol allein thun / schweigt sie aber im öffentlichen Verlöbniß/ und lest solche Mittel unersucht anstehen/ so soll sie halten was sie gelobt / und hernach auch still schweigen/ und nicht klagen noch fürwenden / sie sey gezwungen/ man soll jhr auch nicht gleuben. Quid si verò non solùm ad desponsationem sed etiam ad concubitum justo metu quædam fuisset coacta, nec potuisset vel aufugere vel Magistratus auxilium implorare? illam de vi & metu conquerentem omninò audiendam esse, & si coactionem legitimè probaverit ab oppressore absolvendam esse judicamus, quæ ipsa etiam B. Lutheri est sententia, sic enim paulò pòst addit: Wenn aber ein Fall sich künd finden/ da ein Kind fest verwahret/ solche Mittel nicht könte haben/ und würde also abwesens verlobet durch Mittelpersanen/ die sie mit Gewalt vergeben/ und sie kündte hernach Zeugen bringen/ daß sie nie nicht bewilliget hette / diese wolte ich loß sprechen/ auch nach dem Beschlaffen / denn es geschicht jhr eben/ als wenn einer Dirne mit Gewalt jhre Ehre genommen wird das man heist raptum, und keine Ehe zu rühmen ist/ und alle die solches treiben/ und darzu helffen/ sind alle schuldig des Gewalts und des Raubes jhrer Eltern. Kan man sie aber bereden/ daß sie es lasse gut seyn/ und wil bey dem Mann bleiben/ wie sie thun müste in der Türckey/ so ists desto besser/ und wird nun auffs neue durch jhre Bewilligung eine rechte Ehe. Jud. ult.

.Ordo. 653. 8. *Ordo sc. sacer*. Qui enim in majoribus Ordinib. Ecclesiasticis constituti sunt, illi propter votum perpetuæ continentiæ, quod præstare tenentur, quando ad Sacerdotium evehuntur à conjugio, per totum vitę tempus arcentur ac si de facto matrimonium contrahant, illud irritum pronunciatur. Sed quid de hac matrimonii prohibitione & coacto Sacrificulorum Cœlibatu statuendum sit, in tractatu de Ministerio latè fuit expositum. Luth. in lib. de capt. Babyl. capit. de matrim. tom. 2. Jen. Lat. f. 281. a. *Impedimentum Ordinis est merum hominum commentum, præsertim cùm garriant, eo dirimi etiam contractum, semper suas traditiones ultra Dei mandata exaltantes. Ego quidem de Sacerdotij ordine non judico, qualis hodie est, sed video Paulum jubere, Episcopum unius uxoris virum esse, ideo non posse dirimi matrimonium Diaconi, Sacerdotis, Episcopi, seu cujuscunq; ordinis, quanquam hoc genus Sacerdotum & eos ordines non noverit Paulus, quos hodie habemus. Pereant itaq; maledicta ista hominum traditiones, quæ non nisi ad multiplicanda pericula, peccata, mala in Ecclesia introierunt. Est ergo inter Sacerdotem & uxorem verum & inseparabile matrimonium mandatis divinis probatum. Quod si impij homines illud prohibeant aut dirimant merâ Tyrannide sua? esto, sit illicitum apud homines, licitum tamen est apud Deum, cujus mandatum si contra hominum pugnet mandata, est præferendum.* De tota hac re dicto loco egimus plenissimè. Rectè Synesius Cyrenensis Episcopus, referente Nicephoro lib. 14. Hist. cap. 55. *Omnibus prædico testatumq; volo, me prorsus non deserturam esse uxorem, quam & Deus ipse & leges, ipsaq; sacra Theophili manus mihi conjunxit, neq; cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum, alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum est.* Addimus hoc loco argumentum, quod in tractatu de Ministerio in quæstione de conjug. Sacerdotum prætermissum. Quibus fundamentis Bellarminus lib. 5. de Rom. Pont. cap. 8. conatur probare, *non repugnare, ut Episcopus sit simul spiritualis & temporalis alicujus provinciæ Princeps*, iisdem demonstrari potest, non repugnare, ut Episcopus simul sit maritus & Ecclesiæ doctor. Producit Bellarminus exempla *Melchisedeci, Noahi, Abrahami, Iacobi, Mosis, Heli & Maccabæorum, qui fuerunt simul Principes & Pontifices.* Atqui illi ipsi, adeoque omnes V. T. Sacerdotes simul & Deo in Ecclesiastico officio ministrarunt & liberos ex conjugio susceperunt. Affert quatuor rationes, quas totidem verbis ad conjugium Sacerdotum accommodare possumus. Primò Sacerdotium & conjugium *non sunt contraria*, sed *utrumque bonum, utrumque à Deo, utrumque laudabile & unum alteri servit.* Ergo non pugnant inter se, sed simul in eodem subjecto esse possunt. Secundò magis diversa sunt pax & bellum, quàm conjugium & Sacerdotium. Sed *unus & idem Princeps potest præesse Senatui & exercitui, togatis & armatis.* Ergo unus idemque Episcopus potest præesse Ecclesiæ & familiæ. Tertiò *potest Pontifex universam Ecclesiam regere & longè lateq; patentes regiones imperio politico gubernare & Christianis Principibus leges dare.* Ergo multò facilius poterit Sacerdos gregem Dominicum verbo pascere & familiam suam gubernare. Quartò qui duxerunt uxores ex Episcopis in primitiva Ecclesia, fuerunt *pij homines*, imò Prophetæ & Apostoli. Ergo non est verisimile, illud esse licitum. Provocat Bellarminus ad experientiam, quæ testata fuerit, *conjunctionem illam summi Sacerdotij & imperij fuisse utilem*, nos itidem provocare possumus ad experientiam, quæ testatur, separationem conjugii & Sacerdotii mundum libidinibus & Ecclesiam scandalis replevisse ac proinde non solùm inutilem, sed etiam multis modis noxiam ac perniciosam fuisse. Agnoscat igitur Bellarm. aut argumenta pro conjunctione Sacerdotii & imperii politici non esse efficacia, aut eadem pro conjunctione Sacerdotii & conjugii adducta vim eandem obtinere. Si non obstat decretum Christi, *vos autem non sic*, quò minùs Sacerdotium & politicum imperium in uno homine conjungantur, quantò minùs obstabit decretum Ecclesiæ, quò minus Sacerdotium & conjugium in uno homine copulentur.

654. 9. *Ligamen*, quo scil. quis alteri jam antè obstrictus & colligatus est. Tale ligamen duplex esse potest. *Sponsaliorum* & *Matrimonij*. Quod *matrimonij* ligamen attinet, illud omnino prohibet & dirimit matrimonium sequens. Qui enim *uxori jamdum alligatus* est, *non habet corporis sui potesta-* 9. Ligamen.

tem

tem sed uxor 1.Cor.7.vers.4. ergo non potest corporis sui potestatem alteri tradere & cum alia matrimonium contrahere; sin contrahat de facto, irritum illud posterius ptonunciandum, imò pro adulterio habendum. Potest huc referri exemplum *Michelis* filiæ Saulis illa primùm data fuit *Davidi in uxorem* 1.Sam.18.v.27. sed cum David esset in exilio, à parente Rege data fuit *Palti* filio Lais 1. Sam.26.v.44. postquam verò David ab exilio reductus & regno restitutus esset, eandem sibi restitui curavit. 2.Sam.3.v.14. An verò ligamen *sponsaliorum* matrimonium cum alio poltea contractum reddat irritum, ardua & difficilis est quæstio, in qua ex utraque parte argumenta afferuntur. Facti species proponitur ejusmodi. Susanna Titio solenniter & publicè desponsatur, post sponsalia celebrata in aliam proficiscitur regionem & sponso inscio dat fidem matrimonialem Sempronio, quin & celebratis nuptiis in domum mariti deducitur & conjugaliter ei cohabitat, Titius de eo certior factus advolat, Susannam Sempronio nuptam eidem eripi, sibiq; restitui postulat, quæstio oritur, quid judex causarum matrimonialium statuere debeat? Qui eam à marito Sempronio divellendam, Titio sponso restituendam & posterius illud matrimonium irritum pronunciandum esse existimat, hisce utuntur argumentis. 1. *ex juris divini decisione*. Sponsa coram Deo est uxor illius, cui legitimè & solenniter est desponsata, unde etiam *uxor* appellatur Gen.29.v.21. Matt.1.v.10. ac qui alterius sponsam violavit, non minus nec mitius punitur, quàm si alterius conjugem violasset Deut.22.v.23. *Si quis sponsam alterius violaverit, lapidibus obruetur* & additur ratio, *quia humiliavit uxorem proximi sui*. 2. *Ex sponsa obligatione*. Omnis donatio rata requirit potestatem donantis, *nemo enim potest donare, quod non habet in sua potestate*. At sponsa, quæ fidem matrimonialem uni dedit, non ampliùs potestatem habet eandem fidem dandi alteri. Ergo si de facto illud tentet, contractus erit irritus. Si quis distinguere velit inter *promissionem & traditionem*, quasi possit sponsa uni promittere conjugium per sponsalia & cum alio matrimonium contrahere præsentem traditionem, regerunt, *eam qua promisit sui traditionem uni, non amplius habere potestatem se tradendi alteri*. Ut enim *maritus non habet potestatem corporis sui sed uxor, nec uxor habet potestatem corporis sui, sed maritus*, 1.Cor.7.vers.4. sic sponsa non habet potestatem se eloeandi alteri sponso, nec sponsus habet potestatem sibi adjungendi aliam sponsam propter intercedens pactum contrarium. 3. *Ex divina prohibitione*. Deus severè prohibuit in *negotio fratrem circumvenire* 1. Thess.4.v.6. At quæ alteri desponsata alteri nubit contra illam Dei prohibitionem agit. Ergo ratum & firmum matrimonium nequaquam contrahit. Quæ enim contra manifestam DEI prohibitionem contrahuntur, non sunt rata & legitima conjugia, ut constat exemplo eorum, qui contra parentum consensum vel in gradibus divinâ lege prohibitis contrahunt. Si quis excipere velit, *peccari quidem à contrahente, sed matrimonium propterea non esse irritum, sicut peccat & decipit, qui se divitem promittit, si ea talis non sit, nec tamen matrimonium est irritum*, obvertunt inter accidentalia & substantialia matrimonii esse distinguendum, fraudem enim quâ sponsa se venditat pro libera, attingere ipsam conjugii substantiam, quod de adducto fraudis exemplo dici nequit. 4. *Ex matrimonij posterioris conditione*. Sponsa copiam sui faciens alteri committit adulterium, ut constat non solùm ex lege divina, sed etiam ex Constit.74. Leonis, quæ sic habet. *Sacra & magna sexta Synodus statuit pro adulterio habendum, si sponsa vivente adhuc sponso in matrimonium alteri conjungatur*. Atqui adulteria non sunt confirmanda; nec eorum continuatio promovenda, sed adultera potiùs à complexibus adulterii abstrahenda & legitimo marito restituenda. Ergo etiam sponsa ab eo, cui post desponsationem alteri factam nupsit, eripienda. *Diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed auget, tantoq; graviora sunt crimina, quanto diutiùs infelicem animam detinent alligatam* c. Non debet. de consang. & affinit. 5. *Ex comparatione*. Si licet marito uxorem suam repetere non obstante religionis sive perpetuæ continentiæ voto, utique etiam licet sponso repetere suam sponsam non obstante fide matrimoniali alteri postmodùm datâ. Sed verum prius. Ergo & posterius. Connexio confirmatur, quia votum Deo, fides matrimonialis homini datur, quod si ob antiquiorem promissionem & obligationem votum Deo factum redditur irritum, utique multò magis propter antiquiorem promissionem & obligationem promissio homini facta irrita pronuncianda. Si quis velit excipere, *esse discrimen inter maritum & sponsum, cùm ille jam habeat & possideat utrem suam corpus uxoris suæ, iste autem nondum habeat, nec possideat sponsæ suæ corpus, nisi in spe & promissione*, regerunt, jus mariti in uxorem & sponsi in sponsam esse æquale, sed juris usum variare, possessionem ex obligatione æquali utrobique esse parem & æqualem, sed fruitionem nondum eandem esse. 6. *Ex juris Canonici determinatione*. Gregorius c. si inter virum 31. X. de sponsal. & matrim. *Si inter virum & mulierem legitimus consensus interveniat de præsenti, ita quod unus alterum mutuo consensu verbis consuetis expresso recipiat utroque dicente, ego te in meam accipio & ego te accipio in meum, vel alia verba consensum exprimentia de præsenti, sive sit juramentum interpositum sive non, non licet alteri ad alia vota transire, quod si fecerit secundum matrimonium de facto contractum, etiamsi sit carnalis copula subsecuta, separari debet & primum in sua firmitate manere*. c. Duobus 1. de sponsa duorum, & tribuitur Augustino de fide pactionis. *Duobus modis dicitur fides pactionis & consensus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita, maneat tamen cum illa, quam duxit, non enim rescindi tantum debet Sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet ei aliam ducere; si autem duxerit, dimittet ipsam & adhærebit priori. Est autem fides pactionis, quando aliquis promittet alicui fidem, quod eam ducet, si permiserit eum rem secum habere vel etiam pro consensu. Fides autem consensus est, quando non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere & mutuo se concedunt unus alij & mutuo se suscipiunt*. c. Accepisti. 2. tit. eod. ex Burchardo. *Accepisti illam in uxorem tibi, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima*. c. Licet. 3. eod. & est Alexandri III. *Si inter virum & mulierem legitimus consensus interveniat de præsenti, ita quidem; quod unus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expressè recipiat, utroq; dicente, ego te accipio in meam & ego te accipio in meum, sive sit juramentum interpositum sive non, non licet mulieri alii nu-*

bere. Et si nupserit, etiamsi carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet & ut ad primum redeat, Ecclesiastica districtione compelli. c. Tuas dudum 5. eod. & est Innocentii: *In matrimoniis de cætero contrahendis illud te volumus observare, ut postquam inter legitimas personas consensus legitimus intervenerit de præsenti qui sufficit in talibus juxta Canonicas sanctiones, etsi solus defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, si persona juncta legitima cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de jure factum fuerat, non poterit irritari.* Huic sententiæ calculum suum adjicere videtur Lutherus in lib. de caus. matrim. Anno 30. edit. tom. 5. Jen. Germ. f. 249. b. Wie wenn sich einer öffentlich mit einer vertrawet/ darnach eine andere nimpt / mit derselben lang zu Hause gesessen/ Kinder gezeuget und in eine Nahrung kommen/ ꝛc. Es hilfft nicht/ weil er der ersten öffentlich vertrawet und jhr rechter Ehemann ist/ kan er die andere mit den Kindern nicht behalten/ und wie das geistliche Recht saget / desto erger ists/ daß sie so lang im Ehebruch beyeinander gesessen sind/ und jhre Seelen ins Teuffels Banden gelegen/ so sie anders beyde umb das öffentliche Verlöbniß der ersten gewust haben/ deñ welches Theil nicht darumb gewust / das ist unschuldig am Ehebruch / und ist betrogen gewest/ wiewol es ein Unvorsichtigkeit gewest ist / daß es nicht zuvor erkundiget und gewiß worden ist / ob sein Gemahl anderswo verbunden sey / darumb mag es auch nu solch scheiden und schimpff zur Busse annehmen und jhm selbst und allen andern ein Witzung und Warnung seyn / daß sich niemand verlobe / er habe denn gewisse Kundschafft/ daß sein Gemahl ledig und frey sey. Wie weñ die erste Vertrawte/ da sie gesehen/ daß jhr Gemahl sie verlassen und sich mit einer andern gesetzet hat/ auch zugefahren ist und einen andern genommen/ mit dem sie nun auch Kindlein und Güter hat ꝛc. Antwort/ das ist auch unrecht / und sie soll auch geschieden werden vom andern Manne / denn sie hat sich selbst zum Richter gemacht und sich selbst frey und loß gesprochen und den ersten Mann fahren lassen/ nicht gefoddert noch ersucht mit Recht / damit sie als eine stillschweigende gleich verwilliget hat in des ersten Mannes Ehebruch oder unrechte Ehe/ und darüber jhre eigene unrechte Ehe darzu gethan ꝛc. Wie aber wenn dieselbe erste Verlobte so zornig were und wolte den andern unehlichen Mann nicht lassen und den ersten verlobten Mann nu nicht wieder haben/ ob er wol gerne zu jhr wolte und die ander verlassen? Antwort/ soll sie die Obrigkeit darzu halten / daß sie es thue und den Mann wiederumb annehme. Wil sie aber ja nicht/ soll sie vertrieben werden/ und ewiglich/ weil der Mann lebet / ohne Ehe bleiben/ und der Mann nach geschehener Straffe bey der andern bleiben. Was ich aber vom Weibsbilde gegen dem Mann in diesem Fall gesagt habe / das wil ich auch vom Mannsbilde gegen das Weib gesagt haben. Eandem sententiam in pronunciando secutus est Schurffius Cent. 1. Consil. 17. ac Cypræus de sponsalib. part. 1. cap. 10. §. 26. recitat formulam sententiæ in Consistorio Sleivicensi pronunciatæ, in qua explorato priùs Lutheri, Pomerani & Melanchtonis judicio matrimonium primo ꝓmissum secundo per concubitũ consummato præferendum esse statutum fuit Anno 1544. & addit §. 25. n. 13. eandem fere omnium juris interpretum esse sententiam, quod scilic. posterius matrimoniũ dissolvendum.

655. Qui Susannam à Sempronio nequaquam divellendam, nec matrimonium consummatum propter antegressa cum Titio sponsalia irritum pronunciandum statuunt, hisce nituntur fundamentis. 1. *ex matrimonii posterioris qualitate.* Sponsa coram Deo est illius uxor, cui legitimè & solenniter est desponsata ac proinde si copiam sui alteri facit, adulterium committit. Ergo quando Susanna Titio desponsata Sempronio copiam sui fecit, adulterium commisit, quod prioris sententię assertores præsupponunt. Jam verò adulterium dissolvit, matrimonii etiam consummati vinculum, ut suo loco demonstratum fuit, quantò magis dissolvet sponsaliorum vinculum. Ergo Titius non amplius Susannæ utpote adulteræ erit obstrictus, sed ab eadem utpote fornicaria separari potest & per conseq. cogi nequit, ut sponsam adulteram à Sempronio avulsam ad se recipiat. Etenim si maritus cogi nequit, ut uxorem adulteram etiam resipiscentem ad se recipiat, quod superiùs multis confirmavimus, multò minùs Titius cogi poterit, ut Susannam sponsam Sempronio nuptam ad se recipiat. Ratio est, quia adultera quæ resipiscit, virum non habet, à quo divellatur, sed relicto adultero, ad maritum legitimum revertitur: sed Susanna, quæ relicto sponso alteri nupserat, virum habet, à quo non nisi multis cum incommodis & scandalis avellitur. 2. *ex rationis in aliis casibus paritate* & quidem multiplici. Primò uxor lege Mosaicâ à viro repudiata & alteri nupta, ne quidem post mortem posterioris mariti reduci poterat ad priorem Deuter. 24. v. 4. Jerem. 3. v. 1. Jam verò qui relictâ sponsâ, cui fidem matrimonialem dedit, aliam ducit, videtur sponsæ q. repudium dare: E. non poterit eam utpote semel repudiatam in torum suum reducere, cumprimis quia alteram maritali consortio sibi copulavit. Secundò. Sponsalia posteriora, ad quæ copula carnalis accessit, priorib. sine copula contractis præferenda, id est, rata pronuncianda & priora dissolvenda esse, uno ore ferè omnes Matrimonialistæ asserunt, idq; eò extendunt, quod etiam clandestina sponsalia per copulam consummata publicis sit præferenda, rationem decisionis proferunt talem, quod per copulam sponsalia transeant in matrimonium, & quod illi sponsæ, cui præter datam conjugii fidem dos præstantissima pudicitia scilic. erepta, major illata sit injuria, quàm illi, cui fides matrimonii duntaxat, licet publicè sit data, ac proinde potiorem illius habendam esse rationem. Idem statuit Lutherus d. tom. 5. f. 244. öffentliche Verlöbniß sol dem heimlichen so mit Beyschlaffung vollnzogen weichen. fol. 248. Wenn sich jemand mit einer Person öffentlich verlobet und schweiget dieweil/ daß er zuvor sich mit einer andern heimlich verlobet und dazu beschlaffen oder auch geschwengert hat ꝛc. soll das öffentliche Verlöbniß / so noch unbeschlaffen ist dem heimlichen Verlöbniß / so beschlaffen ist weichen / id quod latè ibidem confirmat. Quod si verò sponsalia posteriora etiam clandestina per copulam consummata prioribus etiam publicis sine copula contractis præferenda, utique etiam matrimonium per copulam consummatum præferendum est sponsalibus prioribus sine copula contractis, cui argumento quomodo solidè responderi possit, probè dispiciendum. Tertiò qui sponsam suam ab alio compressam deprehẽdit, cogi nequit, ut matrimonium cum ea consummet, ut superiùs multis ostendimus, Ergo etiam qui sponsam suam alteri elocatam & per conjugalem copu-

copulam ipsi adhærentem deprehendit, cogi nequit, ut eam ad se recipiat & in torum maritalem collocet. Quartò jure civili si quis duobus rem in solidum vendiderit & posteriori tradiderit, rata est emtio cum posteriore, licet cum priori etiam contractum sit l. Quoties C. de rei vindicat. In pignore idem servatur, ille qui priùs pecuniam solvit & nactus est pignus, illud retinet, licet cum alio de pignore antea egerit l. potior. C. Qui potior in pign. Illud Cypræus d. l. ad præsentem quæstionem applicari posse docet. *In matrimonio*, inqt, *idem jus servandum esse rationis est, ut is qui uxorem sibi desponsam & traditam accepit & possidet, potior sit illo, cui ea tantum permissa est, nam copula causa possessionem matrimony & sponsus post congressum accepit plenam traditionem corporis uxoris; & in dubio potior est conditio possidentis.* Bartol. l. si duo. ff. uti possidetis. 3. *ex multiplici absurditate* contrariam opinionem consequente. Primò si ea qui post sponsalia contracta ducit aliam, ex maritæ sinu avelleretur ac sponsæ, cui priùs fidem matrimonialem dederat, traderetur, tunc ejus, quæ minorem passa est injuriam, haberetur ratio major, & vicissim ejus, quæ majorem injuriam passa erat, haberetur ratio minor. Sed consequens æquitati adversatur. Ergo. Connexio probatur, quia etsi maritus utrique injuriam fecerit, priori quidem fidem conjugalem datam violando, posteriori id quod in potestate sua non erat, tradendo, quâ in parte æqualem passæ sunt injuriam, tamen ad priorem minùs incommodi redit, si sponso carere cogatur, quàm ad posteriorem, si maritus illi eripiatur, priori enim nondum erepta est virginitas, ideoque faciliùs aliam conditionem quærere & invenire potest, sed posteriori illud, quod in fœmineo sexu præstantissimum censetur, ereptum est, virginalis scilicet integritas. Hanc rationem urget Lutherus d. l. de caus. matrim. f. 248. Secundò si mulieri integrum relinquitur à marito, cui solenniter nupta est & copulata ob sponsalia cum alio priùs contracta discedere, facilè subornare poterit alium, qui eam sibi desponsatam fuisse prætexat, ut hac ratione à posteriore marito, cujus tædio & satietate laborat, abstrahatur. Tertiò si ex posteriore matrimonio nati liberi illis magna irrogaretur injuria, si cogerentur matre dulcissimâ carere, propterea quòd illa ante conjugium sponsalia fortè cum alio contradixisset, jam verò *intuitu liberorum* conjugia non adeò ab initio firma, fuerunt ab Imperatoribus confirmata l. Qui in provincia 57. ff. de rit. nupt. *Movemur & temporis diuturnitate, quo ignara juris in matrimonio avunculi tui fuisti & quod ab avia tua collocata es, & numero liberorum vestrorum, idcirco cum hac omnia in unum concurrunt confirmamus statum liberorum vestrorum in eo matrimonio quæsitorum, quod ante annos quadraginta contractum est, proinde atque si legitimè concepti fuissent.* Quartò marita à viro, qui alteri sponsæ prius fidem matrimonialem dedit, abstracta haud facilè iterum inveniet sponsum, metuendum igitur, ne animum malis artibus applicet, quod in sponsa nōn metuendum. Quintò non sine maximo scandalo in una civitate videri potest fœmina, quæ duos habet maritos, unum cui spontè nupsit & ab eo deflorata est, alterum, ad quem marito dimisso propter fidem matrimonialem antea datam redire coacta est, eidemque cohabitat. Sextò si vel maximè adulteræ loco habere velimus eam, quæ post sponsalia alteri nupsit, tamen non tàm corpore, quod intactum ad maritum attulit, quàm animo & mente adultera erit, quod fidem conjugalem fregerit, sed si à marito abstrahatur & sponso cohabitare cogatur, tunc demùm publicam adulterii speciem obtinebit, si vivente eo, cui in matrimonium data & ab eo carnaliter cognita, alteri viro in matrimonio cohabitet. Septimò, si fœmina nubens sponso, qui alteri puellæ fidem conjugii dedit, promissionis illius alteri factæ fuerit ignara, (id quod in quæstione fuit additum) præter omnem culpam gravissimam sustinet pœnam, quando à marito, cui fortè per aliquot annos cohabitavit & liberos ex eo suscepit, avellitur & in viduitatis statum cum liberis suis conjicitur, imò adulterii suspicione gravatur, quale incommodum in separatione antegressorum sponsaliorum minimè omnium metuendum. 4. *ab exemplorum raritate.* Cypræus d. l. multa adducit exempla fœminarum, quæ post sponsalia contracta aliis viris in matrimonium sunt elocatæ, sed vix occurret aliquod exemplum, quòd maritis illis fuerint ereptæ, & sponsis suis iterum traditæ. Judic. 15. vers. 2. Simsonis sponsa vel potiùs uxor traditur cuidam Philistæo, sed Simson eam non repetit, quin potiùs eo nomine Philistæis mala infert, ac Philistæi audientes, quod Samsonis socer uxorem ejus alteri tradiderit & ad vindictâ illam generum suum impulerit, *ascenderunt & combusserunt tam mulierem quàm patrem ejus*, quæ fuit justa perfidiæ pœna. 1. Samuel. 18. v. 17. Merob Saulis filia Davidi desponsata datur Hadrieli Molathitæ, quod conjugium perquam infeliciter cessit, quia liberi ex eo geniti post annos aliquot suspendio perierunt. 2. Samuel. 21. vers. 8. David verò hanc injuriam à Saule Regi sibi factam dissimulavit. 5. *ex jure Canonico.* Alexander III. c. Licet præter solitum. X. de sponsa duorum, statuit, quod *uxor qua post sponsalia de præsenti contracta alteri nupserat ad priorem redire debeat*, sed diserte addit, *a prædecessoribus suis fuisse aliquando aliter judicatum.* In Mutinensi Ecclesia idipsum usitatum fuisse colligitur ex c. Tuaa dudum, tit. eod. *De consuetudine, qua diu in Mutinensi obtinuit civitate, utrum si quis juraret se aliquam ducturum & citra carnis copulam desponsasset, si consequenter desponsasset aliam & etiam cognovisset prima cognita adjudicaretur viro, non qua priùs extitit desponsata.* In sponsalibus de futuro etiam cum nisu copulæ conjunctis, quæ postea secutum est matrimonium cum alia, idem pronunciavit Gregor. c. adolescens extra de sponsal. & matrim. *Adolescens quã desponsatam sibi per verba de futuro, licet sæpè nisus fueret, carnaliter non cognoscens, cum alia postmodum per verba de præsenti contraxit, non primam, cum qua nec fuit verum matrimonium ex parte contractum, nec præsumtum, cùm conatus non habuisset effectum, sed secundam debet habere uxorem.* 6. Idem statuit Luther. in eo casu, quando ex posteriore matrimon. nati liberi. lib. de vita conjug. tom. 2. Jen. Germ. f. 154. Die dreyzehend Ursach ist Ehe scheiden/wenn ichs einer Magd gelobe vnd neme darnach eine andere. Diß ist eine weitleufftige vnd gemeine Sache/darinn man sich auch vil versucht/ic. wo solch verloben nicht hinter der Eltern Willen geschehen/ achte ich/er soll bey der ersten bleiben/ denn er hat sich ihr ergeben / vnd ist nicht mehr sein selbst/darumb hat er der andern nicht können geloben / daß der ersten vnnd sein nicht war. Thut ers aber vnnd fehret fort biß daß er Kinder mit der an-

dern zeuget / so bleib er bey derselbigen / denn sie ist auch betrogen vnd zu grösserm Schaden kommen / wo er von ihr weicht / denn die erste / darumb hat er an beyden gesündiget. Aber die erste kan ihres Schadens nachkommen / weil sie noch ohne Kinder ist / darumb soll sie der andern aus Liebe weichen vnd einen andern nehmen / deñ sie ist frey von ihm / weil er sie verlassen hat vnd sich einer andern geben / doch solt man ihn straffen vnd Buß geben lassen der ersten / daß er das ihre vergeben hat. Eandem sententiam approbat Manlerus de nupt. pag. 21. Cypræus de spons. cap. 10. §. 26. p. 340. Hemming. de conjug. p. 209. ubi duo urget argumenta. 1. *Iustitia requirit, ut qui alterum læsit, compenset injuriam. Iam verò desponsa potest satisfieri judicio bonorum virorum, ut non conqueratur de injuria sibi facta ab eo, cui fidem dedit, etiamsi discedat ipse à pactione. Ducta autem domum & passa maritalem congressum, post solennitatem nuptiarum non potest satisfieri, si dimittatur à marito, nam virginitas amissa restitui nequit, neque infamiam ulla pecunia æquat. 2. minus malum respectu majoris mali bonitatis quandam rationem habere videtur, minor profectò injuria cedet majori. Nunc autem minor injuria est, discedere à pactione nuptiarum ante consummatum matrimonium, quam post consummatum matrimonium deflorata virgine matrimonij vinculum solvere.*

656. Si quis roget, cui parti accedere velimus, cum plurimi ut in re maximè dubia nihil certi concludant, (Chytræus in comm. Levit. cap. 18. fol. 387. & alii in consil. matrim. Germ. 2.) breviter absque ullo veritatis & ulterioris indaginis præjudicio respondemus. 1. distinguendum esse inter *sponsalia propriè sic dicta* & *matrimonium ratum nondum consummatum*. Sponsalia propriè sic dicta, quæ sunt promissio futurarum nuptiarum & consensu sponsalitio contrahuntur, non introducunt tam arctum & indissolubile vinculum ut matrimonium ratum, quod nuptiali consensu in benedictione Sacerdotali publicè & solenniter expresso ac traditione sponsæ in maritalem potestatem sponsi contrahitur, uti superiùs multis ostendimus. Si ergo quæstio sit de *sponsalibus propriè dictis*, id est, de promissione futurarum nuptiarum, an propter illa irritum pronunciandum sit matrimonium cum alio vel alia consummatum, negamus id fieri debere, propter argumenta pro parte quæstionis altera adducta, quæ tamen non omnia æqualem concludendi vim obtinent. Si verò quæstio sit de *matrimonio rato*; id est, quod consensu nuptiali in Sacerdotali benedictione expresso & traditione unius in potestatem alterius mutuâ & reciprocâ contrahitur, aliud fortè statuendum. Hanc distinctionem innuit jus Canonicum non quidẽ per distinctionem inter *sponsalia de præsenti & de futuro*, quid enim de ea sentiamus, superius fuit expositum, sed per distinctionem inter *fidem pactionis*, id est, promissionem sponsaliorum & *fidem consensus*, id est, matrimonium ratum nuptiali consensu confirmatum. Ac probè notandum, quod in verbis Alexandri c. Licet. 3. extra de spons. duorum omissa sint illa verba, *si legitimus consensus eâ solennitate, quæ fieri solet, præsente scilicet Sacerdote aut etiam ejus Notario, sicut etiam in quibusdam locis adhuc observatur coram idoneis testibus interveniat de præsenti, ita quod unus alterum in suum mutuo consensu verbis expresso recipiat &c.* quæ omnia describunt non nuda sponsalia, sed matrimonium ratum nuptiali consensu initum, quamvis copulâ nondum sit consummatum. 2. Si de matrimonio *rato* quæstio instituatur, an propter illud sequens matrimonium *consummatum* pronunciandum sit irritum, cogitandum prudentioribus relinquo, an distingui possit inter *strictum juris rigorem* & ἐπιείκειαν, quemadmodum de matrimoniis consummatis *citra parentum consensum* contractis dicebamus superiùs. Si strictum juris rigorem sequi ac respicere velimus, dubium nullum, quin ob matrimonium ratum præcedens, irritum pronunciandum sit subsequens, quamvis enim prius sit duntaxat ratum, non autem consummatum per copulam, tamen consummatio per copulam non introducit essentiale aliquod discrimen inter matrimonium *ratum* & *consummatum*, sed est tantum usus conjugii, ut superiùs itidem docuimus, ac matrimonium ratum coram DEO æquè matrimonium est ac consummatum, quo sensu & respectu etiam ratum dicitur. Si verò habitâ circumstantiarum ratione ἐπιείκειαν sequi velimus, puta, si posterius matrimonium absque summo scandalo dissolvi nequeat, si nati ex eo liberi, si per aliquot annos constiterit, si sponsa recuset, ac detrectet recipere eum, qui alteram duxit, si ipsa quoque alteri nupserit &c. ibi matrimonium posterius per copulam *consummatum* priori *rato* fortassis anteferri posset, nihil autem hîc temerè definio, sed prudentioribus ac piè eruditis rem ulterius æstimandam relinquo, ægrè enim eò adducar, ut statuam, matrimonium præcedens *ratum*, quod coram DEO verè est *indissolubilis conjunctio*, matrimonio posteriori *consummato* cedere debere. Eò potius causarum matrimonialium judici respiciendum, ut animum contrahentium attendat, an *sponsalia* an verò *matrimonium ratum* contrahere voluerint, neque enim arbitror pro matrimonio rato id habendum, si sponsalia præsente Sacerdote & dextras conjungente contrahantur, non enim animus est matrimonium sed sponsalia contrahere & de individua vitæ societate suo tempore (nisi quid intervenerit, quæ conditio semper subintelligitur) contrahenda promissionem facere. 3. Sive sponsalia duntaxat sive ratum matrimonium contractum fuerit, is, qui post fidem matrimonialem puellæ vel viduæ datam aliam ducit, gravissimæ Magistratus pœnæ subjiciendus erit. Quod si enim jure civili & Canonico infamis est, qui bina sponsalia contrahit, ut suo loco superiùs docuimus, quantò majori pœnâ afficiendus erit, qui post sponsalia vel ratum matrimonium cum alia contractum, nuptias celebrat. Deus ipse adulterii pœnam infligit illi, qui sponsam alterius violat. Deuter. 22. vers. 23. ac divinitus tales fœdifragos ac perfidos puniri multis comprobari posset exemplis. Const. Elect. August. Ecclesiastica cap. de causis matrimon. sub tit. de sponsalibus fol. 112. Würde sich die Person / so sich mehr dann eins verbundlich verlobet mit der letzten verlobten Person fleischlich einlassen / so soll dieselbe an Pranger gestelt vnd des Landes ewig verwiesen / vnd die andere / wofern sie sich wissentlich des erstẽ Verlöbniß mit dem verbrechenden Theil dergestalt in Ehegelübd vnd fleischliche Vermischung eingelassẽ / mit gleicher Straff beleget werden. Sub tit. de pœn. stupri f. 116. Würde jemand eines andern Braut ehe denn der Breutigã beygelegẽ / wissentlich beschlaffen / so sollen beyde Personen zur Stauppen geschlagen vnd des Landes ewig verwie-

sen

sen werden/es wolte denn der Breutigam die Braut wiederumb annehmen/auff solchen Fall sie mit Gefengnüß gestrafft vnd der Brautschender nichts minders mit Staupenschlägen des Landes ewig verwiesen werden.

10. *Honestas publica.* 657. 10. *Honestas* scilicet *publica*, id est, affinitas ex sponsalibus orta, quæ *publica honestatis justitia* à Canonistis appellatur. Sic sponsam fratris demortui frater ducere nequit, ac si eam ducat, matrimonium pronunciatur irritum. Nos justitiam publicæ honestatis statuimus impedimentum matrimonium contrahendum impediens non autem contractum dissolvens, cujus sententiæ nostræ rationes adduximus cap. 5. memb. 2. art. 2. §. 360. Jure Canonico justitia publicæ honestatis olim æquè latè patebat, quàm naturalis cognatio affinitatis, sed Concilium Tridentinum huic impedimento restrictionem addidit, ut intra primum duntaxat gradum matrimonia dirimat. Affinia est huic honestatis publicæ impedimento affinitas, quæ oritur ex matrimonio rato sed nondum consummato, de qua Bellarminus libr. de martim. cap. 24. §. ult. scribit, *eam haud dubiè esse aliquid perfectius quam est honestas ex sponsalibus orta*, unde Pius V. declaraverit, restrictionem publicæ justitiæ *ad primum gradum* in Tridentino Concilio factam non habere locum nisi in sponsalibus de futuro.

11. *Si quis affinis.* 658. 11. *Si sis affinis*, id est, affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur. Sic sororem ejus, cui stuprum intulit, jure Canonico scortator ducere prohibetur, si in eam ducat, matrimonium irritum pronunciatur. Quid de hoc impedimento statuamus, superiùs fuit expositum. 12. *Si fortè coire nequibis*, id est, impotentia coeundi. De hoc impedimento scribit Lutherus in libr. de vit. conjug. tom. 2. Jenens. German. fol. 154. Das ist die einige redliche Ursache die Ehe zureissen. Nota autem, hic non esse quæstionem de *impotentia supervenente* quæ scilicet post ratum & consummatum matrimonium ex accidente supervenit, de qua quid statuendum sit, postea dispicietur, sed de tali impotentia seu inhabilitate, quæ ab initio adfuit ac nuptias præcessit, propter illam separatio fieri potest personâ sanâ id petente, quia inter inhabiles & impotentes non est nec esse potest conjugium, proinde quando propter impotentiam, quæ ab initio adfuit, conjuges separantur, propriè & accuratè loquendo non est divortium, sed duntaxat declaratio, conjugium inter eos nullum esse vel fuisse. Esse hoc legitimum impedimentum dirimens matrimonium probatur. 1. *ex jure divino*. Conjuges ex divina conjugii institutione sunt *una caro* Genes. 2. v. 24. Matth. 19. v. 6. proinde si per impotentiam illud obtineri nequit, conjugium esse irritum. 2. *ex rationibus*. Non adest legitimus consensus sed dolus & error in substantialibus, impotens turpiter decipit, persona sana miserabiliter errat, at Deus nec fraudes nec errores in hac divina conjunctione approbat. Præterea ut in aliis contractibus non est conveniens obligatio, si quis se obliget ad hoc, quod non potest dare vel facere: ita in contractu matrimonii, quo unus obligatur alteri ad debitum carnale solvendum 1. Cor. 7. v. 4. non est conveniens contractus, si fiat ab aliquo, qui debitum solvere non potest. Denique persona sana perpetuis ustionibus & periculo scortationis objiceretur, nisi per matrimonii ineundi potestatem ipsi consuleretur, ex quo fundamento facilè apparet, quid respondendum ad argumentum contrarium. *Copula carnalis non est de conjugii essentia. Ergo impotentia non facit matrimonium irritum*. 3. *ex jure Canonico*. c. Decreta. 27. q. 2. *De his, qui causâ frigiditatis uxoribus debitum reddere non possunt*, statuit Gregorius, *ut uterque eorum septimâ manu propinquorum jurejurando dicat, quod nunquam per commixtionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, tunc mulier secundas nuptias poterit contrahere, vir autem qui frigida Natura est, maneat sine spe conjugii*. c. Quod autem caus. & quæst. iisd. *Vir & mulier si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum eo, si potest per verum judicium probare, quod verum sit, accipiat alium*. Videatur etiam c. Requisivisti. 33. quæst. 1. & libr. 4. Decretalium titul. 15. *de frigidis & maleficiatis & impotentia coeundi*. 4. *ex lege civili*. Labeo. l. Quod pupillæ. 30. ff. Quando dies legat. *Non potest videri nupta, quæ virum pati non potest*. Justinianus l. in causis 10. C. de repudiis. *Si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos annos continuos computandos coire minimè propter naturalem imbecillitatem valeat, potest mulier vel ejus parentes sine periculo dotis amittenda repudium marito mittere*.

659. Cæterum impotentiam Canonistæ ratione *causarum* statuunt triplicem. 1. *Naturalem*. 2. *Accidentalem & Maleficialem*. *Naturalem* vocant, quæ à Natura provenit, eaque contingit vel *ratione ætatis*, ut in impubere, quæ progressu ætatis cessat, vel in adulto *ex vitio quodam conformationis*, quod curationem non recipit. Matt. 19. v. 12. *Sunt eunuchi, qui de utero matris sic nati sunt*. *Accidentalem* vocant, quæ ex accidenti infertur, videlicet vel *a morbo* vel *a ferro*, quando vel alienâ violentiâ fiunt eunuchi Mat. 19. v. 12. *sunt eunuchi ab hominibus facti*, vel præposterum cœlibatus studium ad illam corporis partem lædendam aliquem impulit, quale quid de Origene commemoratur. *Maleficialem* appellant, quæ fascino ac veneficio infertur. Ratione *subjecti* impotentia seu inhabilitas est vel *in viro* vel *fœmina*. In viro est tum ratione *frigiditatis* tum ratione *conformationis*, in fœmina tantum ratione *conformationis*.

660. Antequam verò judex causarum matrimonialium ob impotentia sive inhabilitatem pronunciet matrimonium irritum, accuratè priùs consideret. 1. an impotentiam contractum matrimonii *præcesserit* vel *secuta* fuerit. Illa enim duntaxat, non hæc, quæ ex accidenti supervenit, matrimonium reddit irritum, ut inferiùs demonstrabimus. Canonistæ tamen in c. Fraternitatis. ex tra de frig. & malef. admonent, *in dubio semper præsumi hoc impedimentum præcessisse, ex quo nunquam potuit conjugem cognoscere*. 2. an sit *vera & certa* impotentia. Ergo non debet esse contentus nudâ & simplici asseveratione alterutrius vel utriusque conjugis de impotentia conquerentis, sed si de fœminæ impotentia agitur, per obstetrices & honestas personas rei veritas inquirenda, si de viro dubitatur, per juramentum & signa externa. Facilè enim contingere posset, ut tædio conjugis vel ex mutuo pacto querela de impotentia instituatur, ideo sine firmatione ob corporum inhabilitatem matrimonium non est irritum pronunciandum. Veræ impotentiæ nomine intelligitur ea, quæ congressum conjugalem penitus impedit, non ea, quæ generationis duntaxat effectum intervertit, unde Scholastici distinguunt

Quotuplex impotentia.

inter

inter *impotentiam ad generationis actum* & *impotentiam ad generationis effectum*, non hæc sed illa duntaxat matrimonium irritum reddit. Canonistæ ad specialiora descendunt, sed casti pudoris habenda est ratio & prudentia judicis ex generali regula eadem facilè colligit. 3. an sit impotentia *constans* & *perpetua*. Si enim ratione ætatis in impuberibus est inhabilitas, propter eam non est irritum faciendum matrimonium, siquidem ea corrigitur progressu temporis, unde etiam certum tempus expectari solet, antequam propter impotentiam fiat separatio, quâ de re Canonistæ sic statuunt. Si est impotentia naturalis ac veraciter per signa evidentia de perpetuitate impotentiæ constat, nullo tempore expectato, sed statim solvitur matrimonium, si verò veraciter ꝓbari ea nequit, tunc *triennii* tempus expectari jubetur (Justinianus l. in causis. 10. C. de repudiis, *biennium* statuit) quo prælapso, si uterque confiteatur impotentiam & juret cum septima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ, tunc solvitur matrimonium & parti sanæ datur potestas aliud conjugium ineundi (rectiùs autem ad Medicorum ac Chirurgorum judicium quàm ad biennii vel triennii explorationem hic decurritur.) Si verò unus confiteatur & alter neget, non debet separari matrimonium, nisi is, qui stat contra matrimonium, probet impedimentum per justum judicium. Si est impotentia *accidentalis*, quæ nullam admittit curationem nec spem sanationis, statim matrimonium separari potest. Si est impotentia *maleficialis*, juxta Canonistas solvitur matrimonium, si post triennalem cohabitationem juraverit uterque vir & uxor cum septima manu propinquorum quod nunquam carnaliter commisceri potuerint, rationem addit Glossa in c. final. x̃. de frig. & malef. *quia progressu temporis talis impotentia removeri solet*, atqui nec *dolus* nec *error* in tali conjugio intercessit, quando alterutri vel utrique conjugum per fascinum impotentia conciliatur, adde quod ultra annum etiam tertium impotentia per fascinum illata durare ac nihilominus postea tolli possit, jam verò propter eam duntaxat impotentiam irritum pronunciandum est matrimonium quæ est prorsus incurabilis. Rectiùs igitur fecerint pii conjuges, si impotentiam per fascinum sibi illatam animadvertant, ut pœnitentiâ, fide, precibus &c. contra Satanam pugnent, quàm si propter eam matrimonium irritum pronunciari postulent. 4. an sit impotentia *incurabilis*, quæ enim remediis adhibitis corrigi potest, ea non est impedimentum matrimonium dirimens. c. Ex literis de frig. & malef. Scholastici dicunt, aliam impotentiam excludere *actum secuturum*, aliam duntaxat *actum præsentem*. 5. si est impotentia *præcedens, vera, perpetua* & *incurabilis* dispiciendum, an is qui cum impotente contraxit, *notitiam hujus impedimenti* habuerit, si enim sciens ac volens cum impotente quis contraxit, non facilè separatio instituitur, nisi scilicet periculum fornicationis parti sanæ impendeat. c. Consultationi extra de frig. & malef. Beza tamen in libr. de divort. etiam illud conjugium irritum pronunciandum statuit, *quia ludit benedictionem divinam, nullum conjugii finem attingit & continuum quasi homicidium conjunctum habet*. 6. Si est impotentia *præcedens, vera, perpetua, incurabilis*, & utrique prius *incognita*, tamen canones jubent priùs exquiri, an impotentiâ laborantem velit habere non *ut conjugem* sed *ut sororem* c. Laudabilem de frig. & malef. at si ustionis malum vel fornicationis periculum in conjuge sano metuendum, non debet vel persuaderi vel cogi ut impotenti cohabitet.

661. Quæritur hoc loco. 1. *An in casu impotentiæ maleficialis, medicamentis & remediis naturalibus uti conveniat?* Respond. prima & potissima cura sit de remediis spiritualibus, videlicet de feriis precibus ex verâ pœnitentiâ & fide profectis, quibus efficacissimè contra Asmodæum conjugii vastatorem maleficiati pugnabunt, id quod denotatur per fumum ex jecore super carbones vivos positum, quo Tobias fugabat Dæmonium Tob. 8. vers. 3. cogitent ergo pii conjuges illud Angeli effatum Tobiæ 6. v. 17. *Hi qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & sua mente excludant & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Dæmonium super eos*, (quæ tamen verba in vulgata duntaxat Latina versione habentur.) Quia verò impotentiam Satanas infert plerunque *applicando naturalia agentia passivis*, calorem scilicet refrigerando, Spiritus præcludendo, affectus excitando, phantasiæ species varias inprimendo, Fern. lib. 2. de abd. rer. causis cap. 16. ideo non erit incongruum permissis piis ad Deum precibus etiam naturalia medicamenta adhibere. Neq; tamen Paracelso assurgimus, qui existimat, *à genitoribus fascinum & pessegenios virtute aliqua Magica cogi & ad unum artificii compelli*. Paludanus in 4. sent. dist. 34. disputat, Diabolum quinque modis congressum conjugalem impedire, primò *locis secernendo conjuges vel sese interponendo, ne eorum corpora conglutinentur*, secundò *refrigerando conjunctionis appetitum*, tertiò *movendo phantasias & menti objiciendo speciem fœminæ deformis, ut eam vir invisam habeat*, quartò *retinendo membra generationi destinata*, quintò *Spiritus occludendo qui conjunctionis appetitum invehunt*, in quibus amoliendis nec nihil nec omnia præstare poterunt remedia naturalia convenienter adhibita. Sed à superstitiosis characteribus, ligaturis, benedictionum formulis, quas Grilland. de sortileg. Wierus de præstig. Dæmon. libr. 3. & alii recitant, pii conjuges sedulò caveant, quia pactum cum Dæmone expressum vel tacitum includunt, ac ad minimum cum profanatione divini nominis sunt conjuncta.

Q. 1. An in casu impotentiæ maleficialis medicamentis sit utendum.

662. Q. 2. *An matrimonio propter impotentiam irrito pronunciato solutis novi matrimonii potestas concedenda?* Distinguendum hîc est inter species impotentiæ. Si impotentia fuerit *naturalis* vel *accidentalis*, incurabilis, tum parti sanæ quidem novi matrimonii potestas concedenda, impotenti verò minimè. Si impotentia fuerit *maleficialis*, utrique solet novum conjugium concedi, hæc enim differentia est inter frigiditatem, vitium conformationis & maleficium, quod frigidus æquè ad omnes fœminas impotens est, fœmina conformationis vitio impotens æquè ad omnes viros talis est, sed ex maleficio potest quis esse impotens ad unam & non ad aliam. Thomas distinguit hoc modo. *Impedimentum ex maleficio proveniens aut est universale & hoc in casu non est concedendum novum matrimonium aut particulare respectu unius tantum, quo in casu concedendum esse asseret.* Sed hujus rei inquisitio admodùm occulta, dubia & incerta erit futura, præsertim in fœminis. *Fœmina inhabilitas*, inquit Hemmingius de conjug. p. 193. *occultior est, cùm viri congressum propter Naturæ*

2. An solutio propter impotentiam matrimonio novarum nuptiarum potestas conjugibus concedenda.

vitium

vitium aut morbum incurabilem, adde etiam maleficium, ferre nequit.

3. An mulier impotenti nupta possit ejus consanguineo jungi.

663. Q. 3. *An mulier ab impotente marito decepta cum eodem pacisci possit de furtivis cum ipsius consanguineo congressibus?* Affirmativam Pistorius & Jesuitæ tribuunt Luthero, eumque hoc nomine pessimè traducunt. Sed observa. 1. Lutherum tale quid consuluisse eo tempore, quo vigente adhuc Papali Tyrannide non nisi longis processibus & magnis sumtibus matrimonii dissolutio ob impotentiam impetrari poterat, editum enim est illud Lutheri scriptum Ann. 20. 2. fuisse consilium privatum illis datum, quæ ustionibus ferendis impare a scortationis periculo præsentissimo obnoxiæ, quibus per occultum matrimonium prospici posse censuit. 3. non fuisse simpliciter, sed alternativè consilium ejusmodi datum, videlicet ut vel dissolutionem illius matrimonii per se irriti coram legitimo judice requirerent, vel impotenti, cum quo per errorem contraxerunt, ustiones suas revelarent & accedente ipsius consensu occultum matrimonium cum quodam ex cognatis proximis contraherent & desiderio liberorum satisfacerent, vel deceptorem illum desererent & in aliam regionem profugerent, ibidemque maritum quærerent. 4. Lutherum ipsum, cùm videret in alienam planè mentem à depravatoribus illud rapi, in posteriori scriptorum recognitione idipsum abolevisse. Vid. ipsum Lutherum de vit. conjug. tom. 2. Jenens. fol. 151. ubi inter cætera sic scribit. Sie haben mir Schuld geben / ich solte gelehret haben / wenn ein Mann seinem Weib nicht könte den Küzell gnug büssen / soll sie zum andern lauffen. Aber las liegen die verkehrten Lügner / es wurden Christo und seinen Aposteln ihre Wort verkehret / solten sie denn nicht auch mir meine Wort verkehren? 5. Augustinus tractans quæstionem, an in casu desperatæ sterilitatis cum conjugis consensu liceat ex alia prolem suscipere lib. de bon. conjugali cap. 15. modestè scribit. *Planè uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filij nascantur unius commixtione ac semine, alterius autem jure ac potestate, apud antiquos Patres fas erat, utrum & nunc fas sit, non temerè dixerim.* Eccur igitur Lutherum tantopere sugillant, quod in casu desperatæ impotentiæ, quæ conjugium planè irritum facit, consilium suum privatum exposuerit? 6. Quod si perrexerint Lutherum ob privatum illud consilium pessimè traducere, opponemus illis Gregorii. III. Pontificis rescriptum c. Quod proposuisti 32. quæst. 7. *Si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat conjugalis? bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentia vacaret, sed quia hoc magnorum est, ille qui non poterit se continere, nubat magis, non tamen ei subsidij opem subtrahat, quam infirmitas præpedit, non tamen detestabilis culpa excludit.* De quo rescripto Gratianus ibidem addit, *quod sacris Canonibus imo Evangelicæ & Apostolicæ doctrina penitus invenitur adversum.* Vid. script. Wirtenberg. Theol. contra Pistor. p. 67. Hassiacor. contra eundem p. 90. Tarnov. libr. 3. de matrim. c. 35. q. 7.

664. Enumerata illa duodecim impedimenta, quæ *matrimonium contrahendum impediunt & contractum dirimunt*, quidam minutiùs definiunt & numerum eâ ratione augent, unde Lutherus in libr. de vit. conjug. tom. 2. Jenens. German. f. 152. scribit, *Papam duodeviginti causas in suo jure confinxisse, quibus omnibus matrimonium vel dissipat vel impedit, quas ferè omnes se rejicere addit* (ubi connumerat impedimenta quatuor, quæ contrahendum impediunt, contractum verò non dissolvunt, quæ sunt *Ecclesiæ vetitum, tempus feriatum, consuetudo, defectus visus vel auditus.*) Sic impedimentum quartum, quod est *cognatio*, cum & *consanguinitatem* & *affinitatem* complectatur, in duo specialia impedimenta à quibusdam subdistinguitur. Item cognationi *naturali* additur cognatio *spiritualis* ex Baptismo & Confirmatione, ac cognatio *legalis* ex adoptione orta, quâ ratione quindecim erunt impedimenta dirimentia. Bellarminus libr. de matrimon. cap. 18. addit *carentiam usus liberi arbitrij*, quæ non minùs quàm *ignorantia & coactio* libertati consensus opponitur, ex quo infert, *pueros, furiosos & amentes contrahere non posse, cum deliberatum consensum habere nequeant,* quâ de re quid statuendum sit, suo loco fuit expositum. Ibidem monet, *Ecclesiæ vetitum, id est, prohibitionem ne matrimonia clam fiant, cum debeant in facie Ecclesiæ & coram testibus celebrari, fuisse olim impedimentum tantum prohibens, hodiè verò esse etiam impedimentum dirimens propter Concilij Tridentini sanctionem*, sess. 24. ideoque illud vel reducendum esse ad impedimentum quintum, quod est *crimen*, vel pro impedimento 13. habendum. cap. 31. rationem redditurus, quare Patres Tridentini clandestinum matrimonium, quod in Concilio Lateranensi can. 51. tantum pro *impedimento prohibente* habetur, statuerunt esse *impedimentum dirimens*, nullam afferre potest aliam, quàm quod Patribus illis ita placuerit. *Potuisse* (inquit) *Ecclesiam hæc matrimonia irritare, dubitare non potest, qui credit, potuisse eandem Ecclesiam irritare matrimonium in certis gradibus cognationis vel ob votum solenne continentiæ, aut aliis de causis, cum eadem sit omnium ratio.* Et postea. *Si essentiam matrimonij spectes, ante Concilij Tridentini decretum, verum, ratum, legitimum & divinum erat conjugium clandestinum, nihil enim ei deerat eorum, quæ ad essentiam matrimonij Deus requiri voluit, cum adesset materia, forma atque intentio.* Sic ergo Patres illi patrati potestatem sibi arripuerunt, conjugium, quod coram Deo ratum, verum, legitimum & divinum, faciendi irritum, an characterem bestiæ in fronte sese gerere & Antichristi mancipia esse demonstrarent.

Causæ divortii ab aliis addita. 1. Infidelitas.

665. Ab impedimentis illis matrimonium contrahendum prohibentibus, contractum verò dissolventibus, (quæ impropriè inter causas divortii referuntur,) transitum facimus ad *causas divortij propriè sic dictas*, quæ ab aliquibus annumerantur duabus illis, quas superiùs constituimus, *adulterio* scilicet & *desertioni*. Prima divortii causa à quibusdam statuitur *infidelitas*. De ea Pontificii sic statuunt, *Conjugia infidelium solvi possunt, quoad vinculum, si alter conjugum convertatur ad fidem & alter ei nolit cohabitare sine injuria creatoris. Conjugia verò fidelium negant solvi posse quoad vinculum quacunque ex causa, quod si alterutra pars à fide Catholica recedat, fidelem quoad cohabitationem ab eadem dissolvi posse autumant.* Bellarmin. libr. de matrimon. cap. 12. §. 2. cap. 14. §. 5. hoc est propter infidelitatem *præcedentem* quando uterque conjux primò est infidelis & postea alter ad fidem convertitur, concedunt divortium quoad vinculum, propter infidelitatem *sequentem*, quando uterque conjux primò est

est fidelis & postea alter à fide discedit, concedunt divortium quoad torum & cohabitationem. Nos utrumque negamus, idcoque Pontificiis opponimus 1. *Christi decisionem.* Mat.19.v.6. *Quod Deus conjunxit; homo non separet.* At Deus etiam infideles conjunxit. E. Excipit Bellarminus, *matrimonium illud non dirimi ab homine sed à Deo, quando fidelis ab infideli separatur, cujus, inquit, interpretem habemus Apostolum Paulum.* Sed de loco illo Apostolico dicemus paulò pòst. 2. *Ejusdem exclusivam locutionem* Matth.5.v.32.cap.19.v.9. *Qui dimiserit uxorem nisi ob fornicationem, mœchatur.* Atqui infidelitas non est fornicatio, quamvis enim in scriptis Propheticis idolatria fornicationis & adulterii spiritualis nomine indigitetur, tamen quia Christus agit de corporali duntaxat scortatione, quæ unitatem carnis dirimit & essentiæ matrimonii adversatur, ideò non potest hoc ad infidelitatem referri, quæ unitatem carnis neutiquam dirimit. Excipit Cajetanus in 1.Cor.7. *Christum dedisse libertatem solis viris dimittendi causâ fornicationis uxores, non autem uxoribus dimittendi viros, Paulum autem locutum esse de causâ, quæ sit communis viro & uxori & hanc esse voluisse conversionem alterius conjugis ab infidelitate.* Sed hæc exceptio ratione partis *prioris* falsa est, quod ipse Bellarminus agnoscit, cum uxor non minus virum adulterum relinquere possit, quàm maritus uxorem adulteram dimittere, ratione *posterioris* petit principium. Aliter igitur Bellarminus excipit, *Christum loqui de matrimonio inter fideles, Paulum de matrimonio contracto inter infideles.* Sed *prius* gratis dicitur, quia Christus in genere loquitur de matrimonio, cujus firmitatem indissolubilem ea primæva institutione deducit, aut igitur negandum erit inter infideles esse verum matrimonium, aut concedendum, Christum loqui de matrimonio etiam infidelium. *Posterius* verum est, sed ex eo inferri nequit, quod Bellarminus probandum suscepit, ut paulò pòst videbimus. 3. *Apostoli concessionem.* 1.Cor.7.v.12. *Si quis frater uxorem habet infidelem & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* v.13. *& si qua mulier habet virum infidelem & hic consentit habitare cum illa, non dimittat eum.* Excipit Bellarminus, *Paulum non tantùm permittere conjugi deserto ab infideli ut aliud matrimonium ineat, sed etiam permittere simpliciter, ut dimittat infidelem, etiamsi cohabitare velit, solum enim consulit, non autem præcipit, ut conjux fidelis non dimittat conjugem infidelem, si is velit cohabitare, & ideò si quis dimittat volentem cohabitare, non peccat contra illum præceptum.* Resp. exceptio illa contrariatur disertis Apostolicis verbis μὴ ἀφιέτω αὐτὴν, μὴ ἀφιέτω αὐτόν, contrariatur etiam rationibus gravissimis, quas ibidem Apostolus addit, quibus probat, fidelem non debere dimittere conjugem infidelem, si velit ei cohabitare, quas superiùs exposuimus. Adde quod hoc Apostoli pronunciatum nitatur primævâ conjugii institutione, quæ ostendit conjunctionem maris & fœminæ in legitimo conjugio esse indissolubilem. Frustra Bellarminus confugit ad verba, *cæteris dico ego, non Dominus*, quasi Apostolus privatum aliquod consilium duntaxat, non autem præceptum proponat, quid enim de hac Canonistarum, à quibus Bellarminus eam mutuatus est, exceptione statuendum sit, ostendimus superiùs. §.390. 4. *infidelitatis conditionem.* Infidelitas non repugnat essentialibus matrimonii, sicut adulterium, possunt enim esse duo in carne una, qui fidei & Spiritus unitate non sunt invicem conjuncti, aliàs inter maritum pium & fœminam impiam ac vice versâ inter maritum impium & fœminam piam non esset verum & ratum matrimonium. 5. *Cum hæresi comparationem.* Propter hæresin non solvitur vinculum matrimonii. Ergo nec propter infidelitatem solvi debet. Excipit Bellarminus, *magnum esse discrimen inter conjugia contracta in infidelitate & conjugia contracta post Baptismum. Priora enim etsi rata sint & firma ex Natura sua: tamen Sacramenta non sunt & ideo deest illis potissima ratio indissolubilitatis. At posteriora Sacramenta sunt & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis.* Respond. petitur principium, ut constat ex illis, quæ de quæstione, *an matrimonium sit Sacramentum propriè sic dictum*, superiùs disputata. Conjugii firmitas non pendet ex Sacramentali quadam ratione, sed ex divina institutione. Præterea si vel maximè demus Bellarmino, conjugia in infidelitate contracta non habere duplicem rationem insolubilitatis, quæ ex Dei institutione & Sacramentali ratione juxta Bellarmini hypothesin descendit, negare tamen nequit, eadem esse rata & firma ex Natura sua & rationem insolubilitatis habere ex divina institutione, ergo saltem propter hanc insolubilitatis rationem non erunt dissolvenda. Plura qui desiderat, adeat §.388.

666. Argumenta, quibus Bellarminus demonstrare nititur, *conjugia infidelium solvi posse quoad vinculum*, duo tantum affert. 1. Prius desumtum ex 1. Corinth.7. *Si infidelis discedit, discedat.* Respond. dictum illud Apostolicum expendimus superiùs, §.622. hîc breviter dicimus, Apostolum nequaquam in his verbis causam faciendi divortii statuere infidelitatem, quasi scilicet fidelis propter infidelitatem debeat ab infideli discedere, sed consulere parti innocenti divortium propter desertionem passæ, quando scilicet infidelis malitiosâ desertione de facto divortium instituit. Si, inquit, *infidelis*, nolens cohabitare fideli *discedit*, id est, si conjugale vinculum per desertionem suam nefariè disrumpit, *discedat*, id est, æquo animo illud à fideli ferendum ac Deo commendandum, *non enim servituti subjectus est frater & soror in hujusmodi*, hoc est, in tali casu Christianus maritus aut Christiana uxor non tenetur propter malitiosam conjugis desertionem à matrimonio in perpetuum abstinere, sed libertatem obtinet rebus suis novo matrimonio consulendi. 2. Posterius deductum ex jure Canonico c. Si infidelis.28.q.2.c. Quantò. c. Gaudemus. de divortiis. Resp. c. Si infidelis petitum est ex Ambrosio neque quicquam nobis adversatur, loquitur enim de fideli *divortium passo* propter infidelis desertionem, non autem de fideli propter infidelitatem *divortium faciente* & infidelem sibi cohabitare volentem repudiante. Verba Ambrosii integra sic habent. *Si quis frater uxorem habet infidelem & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat eam &c. Hoc dixit Apostolus, quia inter illa primordia, cum ambo utique essent gentiles, fiebat ut unus ex his crederet, & quia horrebant perfidi culturam Dei, similiter & credentes contaminationem præteriti erroris, ideò præcipit* (nota verbum præcipiendi contra Bellarmin.) *ut si contenti essent habitare cum immutatis, contenti essent fideles cum illis &c. Si autem infidelis discedit, discedat, propositum religionis custodit præcipiendo, ne*

Argumenta Bellarmini 1 ex 1 Cor 7 Si infidelis discedit, discedat.

2. Ex jure Canonico.

Christiani

Christiani relinquant conjugia, sed si infidelis odio Dei discedit, fidelis non erit reus dissoluti matrimonii, major enim causa Dei est quàm matrimonii. Et postea. *Non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit. Contumelia enim creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens & in Deum & in matrimonium* (nota) *peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium, itaq; non est ei fides servanda conjugii, qui ideo recessit, ne audiret, autorem esse Christianorum Deū conjugii &c.* c. Gaudemus est Innncentii & agit de eo casu, si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum ei cohabitare volente, quod tunc qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vuta transire possit. Bellarminus autem disputat, quod *fidelis dimittens infidelem volentem cohabitare non peccet contra ullum præceptum*, cùm ex ipsius hypothesi sit tantum *consilium* Apostoli, de infideli, qui cohabitare consentit, non deserendo. Nec dissimulat ibidem Innocentius, quendam ex suis prædecessoribus aliter sensisse. c. Gaudemus habetur pulcerrima sententia, *quod per Sacramentum Baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur*, quæ Pontificiæ ejusmodi matrimoniorum dissolutioni meritò opponitur.

3. Ex Luc. 14. Quinò odit uxorē 3. In exceptionibus ad argumenta nostra inserit Bellarminus tertium sententię suę fundamentum. *Si infidelis non deserat fidelem, sed velit ei cohabitare cū injuria creatoris, perpetuò scil. persuadendo reditum ad infidelitatem & Christum blasphemando, certe poterit à fideli dimitti, juxta illud* Luc. 14. *Qui non odit patrem & matrem, uxorem, filios &c. propter me, non est me dignus.* Resp. 1. non de matrimonii dissolutinne Christus agit, sed de posthabitione eorum, qui nobis sunt & esse etiam debent charissimi, si in cultu divino & veritatis confessione nobis obstaculo esse velint, Matth. 10. v. 37. 2. *Odisse* n. hoc loco non significat hostili affectu prosequi, penitus deserere, officia alioqui debita denegare &c. sed posthabere, non obsequi, &c. juxta regulam phraseologias Hebraicæ. *Verba affirmata sæpius ponuntur pro contrariis negatis.* Genes. 29. v. 31. Deut. 21. v. 15. Prov. 13. v. 24. Item. Odisse & diligere sæpè non tam hos ipsos animi affectus quàm actiones affectus illos consequentes, sive adsint affectus illis actionibus sive non, imò sępè etiam cum planè contrarii affectus illis actionibus adsunt, indicant. Flac. p. 2. Clav. p. 316. *De tali odio loquitur* (inquit Basil. in orat. quomodo instruendi venient. ad Bapt. tom. 1. p. 452.) *non quod insidiandi studium generat, sed pietatis virtutem, ut non obœdiatur ab illa seducentibus affert.* 3. Scopus dicti est, Deum & ipsius verbum ac cultum debere nobis esse cariora quibusvis rebus. Invertimus igitur argumentum. Divina conjugii institutio requirit, ut vinculum illud sit indissolubile. Ergo ex amore Dei leges illas conjugales reverenter observemus nec infidelem cohabitare volentem repudiemus. 4. Christus absolutè & indistinctè loquitur de quovis conjuge pietati impedimentum objiciente. Unde Bellarminus ipse in cap. 14. seq. §. 5. illud Christi dictum refert ad conjugem, qui *priùs fuit fidelis, postea verò à fide Catholica recedit*. Quod si ergo ex illo Christi dicto efficaciter probari posset, propter infidelitatem *præcedentem* solvi posse conjugiū *quoad vinculum* utiq; etiam ex eodem inferri posset, propter infidelitatem *sequentem* conjugium *quoad vinculum* itidem solvi posse, quod tamen Bellarminus non concedit.

667. 2. *Hæresis.* Eam esse justam divortii causam statuunt. 1. *Anabaptistæ*, qui propter dissensum in religione conjuges dimittendos censent & pietatis prætextu matrimonia dirimunt. Tres enim conjugii gradus statuunt, *primum animæ seu spiritus hominis cum Deo, secundum animæ cum corpore, tertium corporis cum corpore, id est, conjugis & mariti, quem gradum dicunt esse minimum atq; infimum*, unde inferunt. *Si primus & secundus gradus non serventur, hoc est, si vir non sit verâ fidei confessione Deo obstrictus, tum factum esse adulterum & uxorem ab eo posse facere divortium.* Disputant ēt *conjugium infidelium non esse coram Deo conjugium, sed impuritatem & fornicationem*, nimirum ut obtinere possint, *licitum esse marito Orthodoxo conjugem hæreticam deserere & aliam fidei suæ addictam ducere*, infideles enim habentur ab ipsis omnes, quicunq; cultu & professione sunt à secta ipsorum alieni. Münsterus conjugium & torum conjugalem infidelium & carnalium vocavit meretricium torum & Diaboli prostibulum. Vid. Bulling. lib. 1. cōtra Anabapt. cap. 1. Jac. Andr. in conc. Eslingens. &c. 2. Anabaptistarum vestigiis insistunt *Photiniani*, qui *præcepto sexto*, quod ipsis est septimum, *de non adulterando in N. Test. hoc à Christo additum esse censent, ne fidelis in matrimonio habeat infidelem* Catech. Racov. p. 172. Laborant autem spiritu vertiginis, quia ibidem addunt, *in lege expressè vetita fuisse connubia inter fidelem & infidelem.* At si in lege jam antè fuêre ejusmodi conjugia probibita, quomodo à Christo potest illa prohibitio dici addita? 3. Quidam etiam ex *Calvinianis* statuunt, nuptias inter disparis religionis homines, cumprimis verò inter fidelem & infidelem contractas non tantùm prohibitas, sed etiam propter interdictum illud divinum irritas esse. Martyr in comm. 1. Reg. 3. Zanch. in hexaēm. p. 709. Alb. Gent. lib. 2. de nupt. cap. 19. Quę argumenta huic opinioni sint opponenda, expositum fuit superiùs §. 390.

668. Contra *Anabaptistas* hoc loco sic concludimus. Quod conjugium 1. conforme est divinæ institutioni. 2. habet requisita *συςατικὰ* conjugalis contractus. 3. oppositum est incestuosis & adulterinis congressibus. 4. à Christo & 5. ab Apostolis est confirmatum, illud est verum, ratum & indissolubile matrimonium. Conjugium infidelium & hæreticorum tale est. Ergn Majoris veritas est in aprico. Minor sigillatim confirmari facilè potest. Conjugium infidelium 1. est conforme institutioni divinæ, quamvis enim legem moralem scriptam infideles ignorent, tamen legem naturalem cordibus inscriptam habent, ex qua matrimonium inter eos originem ducit & ex qua natæ sunt apud ipsos honestæ leges matrimonii decus custodientes. 2. habet requisita *συςατικὰ* conjugalis contractus, adest enim legitimus consensus, qui est *causa efficiens*, adsunt personæ idoneæ mas unus & fœmina una, quæ est *materia*, adest legitima & indissolubilis in unam carnem conjunctio, quæ est *forma*, adest sobolis propagatio, mutuum adjutorium & libidinis remedium, qui est conjugii *finis*. 3. oppositum est incestuosis & adulterinis congressibus, quia incestuosas conjunctiones & adulteria Deus in Cananæis puniit Levit. 18.

vit.18.v.24. sed honesta eorum conjugia approbavit. 4. confirmatum est à Christo, qui Samaritanam superstitionibus hæreticis immersam cum quinq; viris suis in legitimo cōjugio vixisse asserit, idq; à scortatione, in qua postea vivebat, distinguit. Joh.4.18. 5. confirmatum est ab Apostolis, qui in prædicatione Evangelii inter gentiles nuspiam leguntur, conjugia eorū dissolvisse, quin imò Paul⁹ 1.Cor.7.v.12. disertè præcipit, *si infidelis cohabitare velit cum fideli*, non esse eum repudiandum. Quod propter *hæresin* vel infidelitatem sive *præcedentem* sive *supervenientem* non sit faciendum divortium, breviter sic demonstramus. Si 1. Christus disertè pronunciat, neminem hominum debere separare quod Deus conjunxit Matth.19.v.6. & 2. unicam tantum faciendi divortii causam statuit, videlicet adulterium. 3. si Apostolus infidelem cum fideli cohabitare consentientem non esse dimittendum asserit 1.Cor.7.v.12. 4. nec infidelitas nec hæresis cum matrimonii substantialibus pugnant. 5. nullum omninò ex sacris literis proferri potest vel mandatum vel permissio vel probatum exemplum divortii propter infidelitatem & hæresin facti. 6. contra verò plurima afferri possunt exempla eorum, qui in matrimonio conjuges infideles & hæreticos retinuerunt. 7. denique si separatio conjugum propter hæresin vel infidelitatem multa secum trahit incommoda, pericula & absurda, consequens est quod propter hæresin vel infidelitatem non sit faciendum divortium. Sed illud ergo & hoc. Plura qui desiderat, ex §.390. ea petere potest.

3. Votū solenne continentiæ. 669. 3. *Votum solenne continentiæ* sive ingressus in religionem. Pontificii hac de re sic statuunt. *Matrimonium ratum nondum consummatum solvi etiam quoad vinculum per votum solenne continentiæ sive ingressum in religionem, dissentiente etiam parte altera, factum. Matrimonium consummatum solvi quoad thorum & cohabitationem tantum, non autem quoad vinculum per idem continentiæ votum utriusq; conjugis consensu susceptum.* Concil. Trid. sess.24. can.6. *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solennem religionis professionem alterius conjugem non dirimi, anathema sit.* (Matrimonium *ratum* vocant, quando fides conjugalis quidem data, sed nondū accessit copula carnalis: matrimonium *consummatum* vocant, quando non solum consensus nuptialis adest, sed etiam concubitus accessit. Solutionem *quoad thorum & cohabitationem* vocant, quando manente conjugali vinculo conjuges à societate lecti ac mensæ separantur: solutionem *quoad vinculum*, quando non solùm lecti & mensæ societate excluduntur, sed etiam ipse nexus conjugalis solvitur, ita ut liceat utrique vel alterutri ad alias nuptias transire. Votum *solenne* continentiæ vocant, quod factum est in conspectu Ecclesiæ, cui se vovens post magnam deliberationem & diuturnam probationem sponte subjicit ut ipsi Deo, & hoc ipso statum mutat. Distinguunt illud à voto *simplice*, quod est promissio continentiæ perpetuæ Deo privatim liberâ voluntate excellentioris alicujus boni gratiâ facta. *Religionis* nomine intelligunt Monachatum, per ingressum igitur in religionem intelligunt Monasticam professionem.)

Rationes nostræ sententiæ. 1. ex defectu divini mandati. Nos utrumque negamus. Prius igitur quod attinet membrum, videlicet *per votum solenne continentiæ non solvi matrimonium ratum quoad vinculum*, sequentibus demonstramus fundamentis. 1. Nullo Scripturæ dicto demonstrari potest per votum solenne continentiæ solvi matrimonium ratum. Ergo hæc Pontificiorum assertio tanquam ἄγραφος & dubia meritò rejicitur. Bellarm. lib. de Monach. cap.38. demonstraturus contra quosdā sui ordinis homines *matrimonium consummatum non solvi per Monasticam professionem*, affert Scripturæ dicta. *Quod Deus conjunxit, homo non separet. Qui dimiserit uxorem, facit eam mœchari. Iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxor à viro non discedat &c.* sed cum contra nos probare deberet, *matrimonium ratum solvi per Monasticam professionem*, ne unicum quidem Scripturæ locum adducit, sed testimonia *Ecclesiæ*, id est Romanorum Pontificum & Concilii Tridentini, exempla Sanctorum & rationem duplicem malè consarcinatam. Atqui novit, nos nō nisi ex proprio Theologiæ principio, ex Scriptura scil. sacra argumenta requirere, quibus cum se destitutum fateatur, agnoscat, se in nostra sententia refellenda omnem operam ludere. 2. Assertio illa Pontificia, quod *matrimonium ratum solvatur per ingressum in religionem*, non modò est ἄγραφος, sed etiam ἀντίγραφος, id quod sic demonstramus. *2 Ex indissolubilitate matrimonii.* Matrimonium divinitùs conjuncti vinculum est indissolubile. Matth.5.v.32. cap.19.v.9. Marc.10. v.11. Luc.16.v.17. 1.Cor.7.v.11. Atqui matrimonium ratum, si juxta ordinem divinitùs institutū sit contractum, est matrimoniū divinitùs conjunctum. Ergo vinculum ejus est indissolubile.

670. Bellarminus videt nervum hujus argumenti esse fortissimum, unde in hæc verba erumpit §.1. *Sunt pro hac sententia gravissima argumenta. Nam* Matth.19. & 1.Cor.7. *matrimonium insolubile esse pronunciatur, quod autem hoc de rato dicatur, patet primò, quia matrimonium ratum non differt à consummato ullâ essentiali differentiâ, copula enim carnalis actus quidam conjugii est, non essentia conjugii. Secundo matrimonium ratum est verum Sacramentum significans Christi & Ecclesiæ unionem inseparabilem. Ergo indissolubile. Præterea tertiò per matrimonium ratum dat vir uxori potestatem corporis sui, ergo non potest invitâ uxore sua continentiam Deo vovere.* Hæc omnia Bellarminus vim veritatis in corde suo procul dubio sentiens, conatur tamen utcunque effugere, nimirum quia semel obfirmavit animum, velle se decreta Tridentina, qualia qualia sint, confirmare, videamus quid prostet. *In genere* dicit, *duplicem* ad argumenta illa *afferri solutionem. Vna est communis Theologorum* (Scholasticorum) 4. sent. dist.27. *quod tam insolubile sit matrimonium ratum tantum quàm consummatum & tunc ad omnia illa argumenta respondent, ea probare optimè matrimonium ratū non posse dirimi ab homine, id est, humanâ ullâ autoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi à Deo, Deum autem esse qui dirimit, dum sponsum vocat ad religionem. Altera solutio communis est Canonistarum, qui docent matrimonium consummatū non esse solubile nisi à Deo, matrimonium autem ratum tantum esse solubile autoritate Pontificis & etiam sine illa autoritate solvi per ingressum in religionem, & tunc ad argumentum ex verbis Domini* Matth.19. *Quos Deus conjunxit &c. respondent, ea verba intelligi solùm de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta à Domino, nisi postquam dixerunt, erunt duo in carne una, quod non fit, nisi per copulam carnalem. Et sic decet exponi debere hunc textum Alexander 3. c. Ex publico*

blica de convers. conjug. Resp. Utraque exceptio turpiter petit principium. Quod enim *priorem* attinet, facilè concedimus, ex dictis Christi & Apostoli illud duntaxat probari, quod vinculum matrimonii divinitùs contracti sit insolubile humanâ autoritate, nequaquam verò illud, quod non possit a Deo idem dirimi, hoc inquam libenter concedimus, probet verò Bellarminus. Deum esse qui matrimonium dirimit, quando sponsum vocat ad religionem. Deus voluntatem suam per Christum sic manifestavit, quòd conjuges fidem matrimonialem sibi invicem datam non debeant fallere nec propriâ autoritate illud separare, quod divinitùs conjunctum est Matth. 19. v. 6. quòd unica inter vivos conjuges divortii faciendi causa sit adulterium Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. per Apostolum Paulum suam sic declaravit voluntatem, quòd vinculum conjugale non nisi morte solvatur Rom. 7. v. 1. 1. Cor. 7. v. 39. quòd *uxor non debeat à viro discedere, nec vir uxorem dimittere.* 1. Cor. 7. v. 10. hujus contrarium Deo tribui nequit, aliàs duæ contrariæ in Deo statuerentur voluntates, una occulta, altera revelata, proinde non est sancta, nec à Deo profecta, nec Deo placens cogitatio, si maritus propter ingressum in monasterium datam conjugalem fidem fallere instituit. Proponimus autem Bellarmino expendendum hoc argumentum. Conjugii vinculum aut per mortem, aut propter adulterium, aut per desertionem malitiosam solvitur. Ergo propter aliquam harum trium causarum solvitur, quando sponsus Monasterium ingreditur. Non propter *primam*, quia non intercedit mora naturalis. Si de morte spirituali nugari incipiant, quasi scil. sponsus per ingressum in religionem moriatur mundo & veterem hominem mortificet, breviter respondemus, non spiritualem illam mortem à peccatis, quæ ab omnibus verè piis requiritur, quæque interiori mentis renovatione, non autem exteriore status mutatione perficitur, sed naturalem duntaxat sive corporalem mortem conjugii vinculum dissolvere. Nec propter *secundam*, quia non intercedit adulterium, nisi dicere velimus, ut in Monasteriis Pontificiis spiritualis fornicatio & idololatria per invocationem Sanctorum, cultum religiosum imaginum & reliquiarum, per ἀρτολατρείαν &c. exerceatur, ita quoque corporalem fornicationem in illis vigere, quod ut credamus, facilè induci possumus. Relinquitur igitur, quòd ob *tertiam* causam videl. ob malitiosam desertionem fiat dissolutio, si quando sponsus Monasterium ingressus fidem conjugalem sponsæ datam fallit, id quod libenter concedimus, sed addimus desertorem illũ gravissimè peccare, cùm non de jure sed de facto conjugale vinculum nefariè disrumpit. Negamus igitur Deum esse, qui matrimonium ratum dirimit, quando sponsus ingreditur religionem. Si enim Deus esset, qui matrimonium ratum dirimeret per sponsi ingressum in religionem, dicendum etiam foret, Deum esse qui matrimonium consummatum dirimit, quando maritum ad religionem vocat, quod tamen Pontificii non concedunt. Excipit Bellarminus ex *Ecclesiæ declaratione sciri, quod Deus dirimat matrimonia rata & non dirimat etiam matrimonia consummata per vocationem ad religionem.* At hac ratione denuò petitur principium. De eo enim quæstio est, an hæc sit vera veræ Ecclesiæ declaratio, cum in verbo Dei, cui Ecclesia, utpote Christi sponsa, unicè astricta est, contrarium doceatur. Quam verò Bellarminus intelligit Ecclesiam? num Pontifices Romanos? at illorum autoritatem apud nos esse nullam novit, si suffragio divini verbi destituatur; adde quod Romanorum Pontificũ sanctiones in quæstione de matrimonii solubilitate plurimùm varient, ut ex præcedentibus constare potest.

671. Quod *posteriorem* exceptionem attinet, in ea itidem repetitur id, quod erat in quæstione. Probamus nos ex verbis Christi & Apostoli, matrimonii divinitùs conjuncti sive *ratum tantum* sit, sive *ratum simul & consummatum*, esse ab homine indissolubile. Bellarminus respondet, *matrimonium consummatum non esse solubile nisi à Deo, matrimonium autem ratum tantùm esse solubile autoritate Pontificis & sine illa autoritate per ingressum in religionem*: At de eo ipso quæritur, *an matrimonium ratum Pontificis autoritate propter ingressum in religionem solvi possit?* contrarium docemus ex verbis Christi & Apostoli. Quod divinitùs conjunctum nullus hominum separare debet, Pontifex est homo, modò velit se illius successorem agnoscere, qui Actor. 10. v. 26. ad Cornelium dicit, κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι, ac nisi Canonistarum adulatorum voces admittere velis. *Papa stupor mundi, nec Deus est nec homo, sed neuter inter utrumq́.* Ergo matrimonium ratum utpote divinitùs conjunctum separare non debet. Sed invenit Bellarminus aliquid, quo probare possit verba Christi, *quod Deus conjunxit, homo non separet*, intelligi de matrimonio *consummato tantùm*, non autem de matrimonio *rato*, quia scil. Christus ea protulit, postquam dixerat, *erunt duo in carne una*, cui breviter respondemus 1. Christus in genere de omnibus legitimo matrimonio conjunctis asserit, quod divinitùs conjuncti sint in copulam humanâ autoritate indissolubilem, neque hîc inter matrimonium ratum & consummatum distinguendum esse vel verbulo innuit. 2. Nullus Interpp. vel veterum vel recentiorum verba Christi ad matrimonium consummatum duntaxat referenda esse docuit. Alexandrum III. verbis Christi vim inferentem non moramur. 3. Matrimonium ratum non minùs quàm consummatum est matrimonium divinitùs conjunctum, quando scil. est legitimum. Aut ergo negandum fuerit, Deum illos conjunxisse, qui in matrimonio rato vivunt, aut concedendum, illorum conjunctionem esse humanâ autoritate indissolubilem. 4. Ipsimet Pontificii concedunt, copulam carnalem non pertinere ad essentiam conjugii, sed duntaxat ad ejus usum, unde in jure Canonico approbatur regula juris civilis, *Consensus non concubitus facit nuptias.* c. Sufficiat. q. 27. q. 2. c. Ubi non est 30. q. 2. c. Tuas dudum. extra de sponsa duorum. Quamvis igitur ad matrimonium ratum nondum accesserit copula, tamen essentiæ ejus ad integritatem & perfectionem nihil deficit. 5. unitas carnis in conjugio non tàm ex copula carnali, quàm ex divina institutione & libero ac legitimo consensu dependet. Jus indissolubilitatis oritur non ex concubitu, qui est illius juris actus, sed ex consensu mutuo. 6. Quid quod eadem verba, *erunt duo in carne una*, in propria institutionis sede Gen. 2. v. 24. de conjugio tantùm rato, nondum per copulam consummato proferuntur, quia Adamus & Eva nondum carnali copula erant usi. Perquam igitur absurdum est, quod Bellarmin. ex ordine horum verborum apud Matthæum evin-

ecere conatur, ea non pertinere ad matrimonium ratum

672. Expendamus quomodo *in specie* ad triplicem illam rationem assumtioni principalis argumenti confirmandæ adhibitam excipiat. Ad primam rationem à negato essentiali discrimine inter conjugium ratum & consummatum petitam excipit, *matrimonium ratum & consummatum non differre solùm accidentaliter, ut rem operantem & non operantem, nec tamen differre propriè essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiæ, quomodo differunt homo & anima, sed differre sicut perfectum & imperfectum, sicut differunt homo, cui non deest ulla pars integralis & homo mancus, surdus vel cœcus, id quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum & non consummatum, si nihil ei deest nisi operatio sive effectus? & cur non etiam dicitur Sacerdotium ratum & non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros Ordines? Porrò id quod deest matrimonio rato, id est, quod facit illud solubile. Nam Sacramentum matrimonii triplicem habet significationem. Primò significat gratiam invisibilem sive conjunctionem Christi cum anima. Secundo conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem. Tertiò conjunctionem Christi cum Ecclesia per Naturæ conformitatem, ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile, nam illa conjunctio Christi cum anima non est insolubilis, ut patet. Matrimonium autem consummatum habet alias* (reliquas) *duas, ut patet ex Paulo Ephes.5. qui non dixit, Sacramentum hoc magnum est &c. nisi postquam dixerat: Erunt duo in carne una quod certe fit per copulam & confirmatur hoc totum ex eo, quod si matrimonium ratum non consummatum significaret unionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxerit, licet unum tantùm aut nullum consummaverit*, quod est contra c. Debitum de digamis. *Sequela patet, nam digamia constituitur ex defectu significationis unius Christi cum una Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contrahit.* Resp.1. matrimonium ratum, ad quod nondum accessit copula, non propter defectum alicujus partis integrantis *nō consummatum* dicitur, (quod Bellarmin. in sua comparatione præsupponit) sed propter defectum usus sive operationis, quæ ad rei essentiam neutiquam pertinet. Alber. Gentil. lib.6. de nupt. cap.18. *consummatio, quam sic impropriè dicimus, quasi ante concubitum aliquid desit ad matrimonii perfectionem, nihil nisi usus perfecti matrimonii est.* Vide superiùs cap.6. §.412. q.2. 2. recognoscat Bellarminus sua verba lib. de matrim. cap.5. resp. ad 6. *De copula conjugali sunt duæ opiniones Catholicorum. Quidam enim docent copulam illam neque Sacramentum, neque partem Sacramenti esse, sed actum solùm, sive officium matrimonii, proinde quid accidentarium esse respectu matrimonii. Alii volunt copulam conjugalem esse partem quandam Sacramenti non quidem essentialem sed integralem, & ideò antè copulam appellari ratum, sed non consummatum. Omnes tamen in eo conveniunt, ut* (quod) *copula non sit pars essentialis & propterea Sacramentum matrimonii totum ac plenum quantum ad partes essentiales inveniatur in contractu per verba de præsenti.* Cum illis igitur Catholicis prius transigat, qui negant, copulam esse partem Sacramenti integrantem. 3. rato matrimonio aliquid deesse concedimus (aliàs à consummato non distingueretur) sed defectus ille nec essentialem nec integralem aliquam conjugii partem, sed usum sive operationem duntaxat concernit. Quando igitur Bellarminus sic infert: *Matrimonio rato aliquid deest. Ergo illud quod ei deest, est pars quadam integrans*, procedit à non distributo ad distributum affirmativè, quod est ἀσυλλόγιστον. 4. Perfectio duplex est, *essentialis & accidentalis*. Si de perfectione essentiali quæritur, conjugium ratum à consummato non differt, ut imperfectum à perfecto, quia conjugio rato nihil quicquam deficit, quod ad essentialem conjugii perfectionem requiritur, adsunt enim omnes causæ, ex quibus essentialis rei perfectio dependet. Inter Mariam & Josephum fuit verum & perfectum conjugium teste Augustino lib.2. de cons. Evang. cap.1. lib.1. de nupt. & concupisc. cap.11. nec diffitente Bellarmino dicto loco neque tamen Josephus Mariam cognovit Matt. 1. v. 25. malè igitur conjugium ratum confertur homini claudo vel cœco, cùm non desit ei aliquod membrum integrale. Si de accidentali perfectione quæritur, concedimus, matrimonium ratum à consummato differre, ut imperfectum à perfecto, sed ex eo inferri nequit, quod illud sit solubile, hoc verò insolubile, miserabilis enim petitio principii est, quando Bellarminus hoc loco scribit, *id quod deest matrimonio rato, est id, quod facit illud solubile.* 5. Quare eorum Sacerdotium, qui partes officii sui nondum administrant, non dicatur *Sacerdotium ratum & non consummatum*, ejus rei ratio frustrà quæritur, cùm hoc ex usu loquendi unicè dependeat, sufficit nobis, quod matrimonium ratum, ad quod copula nondum accessit, dicatur non consummatum, non propter defectum alicujus essentialis vel integrantis partis, sed ratione usus & actus. Ac si rem rectâ æstimare velimus judicii trutinâ, haud absurdè illorum Sacerdotium diceretur non consummatum, qui nullam Sacerdotalis muneris, cui destinati & consecrati sunt, attingunt partem, neque enim *implent ministerium suum* nec *cursum suum consummant* 2. Tim. 4. v.5. & 7. 6. firmitas & indissolubilitas matrimonialis vinculi non dependet *ex Sacramentali quadam significatione*, sed *ex divina institutione* & ex legitimo contrahentium consensu. 7. Si matrimonium ratum est verum Sacramentum, non minùs erit insolubile quàm matrimonium consummatum, cum ex hypothesi Pontificia firmitas & indissolubilitas matrimonii pendeat ex Natura Sacramenti. Sed prius negare non possunt Pontificii, ut ex verbis Bellarmini de matrim. c.5. constat Ergo 8. triplex illa significatio non minùs in matrimonio rato quàm in consummato deprehenditur. Quia enim in matrimonio rato conjunguntur, qui caritatis glutine invicem uniti & Naturæ conformitatem obtinent, eccur eorum conjunctio non posset significare conjunctionem Christi cum Ecclesia per caritatem & conjunctionem Christi cum Ecclesia per Naturæ conformitatem? contrarium ex verbis Apostoli Ephes. 5. nunquam demonstrabitur. 9. Qui duo matrimonia rata contrahit, licet unum tantùm aut nullum consummet, verè est coram DEO digamus, cùm priùs contractum fuerit verum matrimonium.

673. *Ad secundam rationem* à veritate Sacra-

cramenti κατ' ἄνθρωπον ex hypothesi Pontificia ductam excipit, *matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum quoad omnes significationes.* Resp. 1. sufficit quod sit perfectum quoad partes essentiales, id quod Bellarminus negare nequit, sic enim scribit lib. de matrim. cap 5. *Sacramentum matrimonii totum ac plenum quantùm ad partes essentiales invenitur in contractu per verba de præsenti.* 2. insolubilitas conjugii non dependet à perfectione significationis, sed à perfectione secundùm partes essentiales. 3. Nullum est verum Sacramentum, quod non etiam sit perfectum, institutioni scilicet divinæ congruum & partibus suis συςατικαῖς absolutum, ex quo fundamento ποτηρεοκλεψίαν Pontificiam impugnamus. 4. Quomodo matrimonium ratum erit verum Sacramentum, si non significat illud, in cujus significatione ratio Sacramenti consistit? 5. Jam antè ostendimus, matrimonium ratum illud ipsum significare posse quod consummatum.

674. *Ad tertiam rationem* à mutua conjugum obligatione petitam dupliciter excipit: Primò *eos, qui dant seipsos uxori, semper intelligere se dare cum ea conditione, nisi vocentur à Deo ad spirituales nuptias.* Secundò *non teneri conjugem ad solvendum ejusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine ullo detrimento alterius conjugis, ut in præsenti accidit.* Utramque solutionem dicit *esse bonam*, sed posteriorem *esse magis conformem decretis & factis Pontificum, qui dispensant in matrimonio rato non consummato.* De priore dicit quod *nitatur testimonio Nicolai* 27. quæst. 2. c. Scripsit, ubi dicit, *Deum esse qui solvit matrimonium, cùm aliquem vocat ad religionem. At* (inquit) *fundamentum hoc non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato & intelligit illud solvi quoad thorum & non quoad vinculum.* Resp. utraque exceptio est absurda, puerilis, principii petitionem involvens. Priori hæc opponimus 1. conditio illa non potest subintelligi, quia repugnat Naturę conjugii, quippe quod ex divina institutione est vinculum indissolubile. 2. Si conditio illa in conjugii contractu semper subintelligitur, consequens fuerit, quoties ob talem conditionem supervenientem matrimonium dirimitur, non solvi matrimonium ratum, sed tantum pronunciari irritum, quod suâ Naturâ ratum non erat. At Bellarminus præsupponit matrimonium illud ante dissolutionem fuisse ratũ, nec hoc loco agit de impedimentis matrimonium contrahendum prohibentibus & contractum dissolventibus. Sed de justis veri divortii, hoc est, solutionis *quoad vinculum* causis. 3. Qui conditionem in contractu appositam fuisse prætendit, & ex ea contractum à judice irritũ pronunciari postulat, conditionem illam appositam fuisse demõstrare debet. Sed tale quid de matrimonio rato simpliciter & absolutè contracto demonstrari nequit. 4. Deus voluntatem suam in verbo sic revelavit, quod conjuges utpotè divinitùs indivisibili vinculo conjuncti à se invicem discedere minimè debeant. Ergò non possunt dici divinitùs solvi, qui per ingressum in religionem matrimonium solvunt, aliàs Deus sibiipsi adversaretur. 5. Rectè igitur agnoscit Bellarminus, *hoc fundamentum Nicolai non esse solidum, quod Deus solvat matrimonium, cùm aliquem vocat ad religionem.* Sed hac ratione propria vineta sua cædit & cruribus suis imprudenter asciam illidit, nam hypothesin de infallibilitate Papalis judicii labefactat & Scholasticorum exceptionem ad primam rationem penitùs subruit. 6. Num verò illos solos, qui religionem ingrediuntur, hoc est, Monasticám profitentur, *ad spirituales nuptias* vocari dicemus? num ab illis exclusi erunt conjugati? num soli cœlibes sunt Christi sponsa? num spiritualis desponsatio perficitur Monastices professione, non autem verâ in Christum fide? חלילה הלילה.

675. *Ad posteriorem* exceptionem hæc regerimus, 1. ex consummatione matrimonii rati nullum sequitur boni spiritualis detrimentum, cùm in conjugio etiam sit vera & Deo grata castitas. 2. Si matrimonium consummatum cum detrimento spiritualis boni semper est conjunctum, consequens fuerit, matrimonium esse in se ac per se ἐμπόδισμα pietatis & virtutum, atqui contrarium ostendimus superiùs in quæstione de cœlibatu. 3. ut aliud est bonum ἁπλῶς aliud τινι, ita quoque bonum aliquod ęstimatur majus ac melius vel *absolutè* vel *relatè*. Virginalis continentia absolutè & ἁπλῶς in personis idoneis est majus ac melius bonum, quàm continentia conjugalis, sed illi qui fidem matrimonialem alteri dedit, & in matrimonio rato vivit, non est majus ac melius bonũ, quia ad fidem servandam lege divinâ astringitur, & indissolubili matrimonii vinculo jamdum alteri obligatur. 4. adhuc in quæstione est, an in professione Monastices, qualis hodie est, majus bonum spirituale acquiratur, quàm per consummationem conjugii rati, præsertim ab illis, qui continentiæ dono sese instructos non esse ipso matrimonii contractu demonstrarunt. 5. falsum est, *matrimonium ratum dissolvi sine ullo detrimento alterius conjugis*, quia insignis per fidei violationem ipsi infertur injuria & ignominia, adeoque nisi continentiæ dono instructus sit, in periculum ustionis & scortationis præcipitatur. 6. possem ex eodem principio concludere, etiam consummatum conjugium per ingressum in religionem solvi, quia non tenetur conjux ad solvendum ejusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine ullo detrimento alterius conjugis. Jam verò ex hypothesi Bellarmini est majus bonum spirituale, quando conjuges vovent perpetuam continentiam, nec alter de damno potest conqueri, quia precibus à Deo obtinere potest eandem continentiam.

676. Atque hæc sunt duo potiora sententiæ nostræ argumenta, quibus addimus 3. *ex metu periculi: Qui dimittit uxorem suam exceptâ fornicationis causa facit eam mæchari*, inquit Christus Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 19. Atqui viri qui post matrimonium ratum ingrediuntur Monasterium, sine causa fornicationis uxores suas dimittunt, quod ipsum etiam de uxoribus Monasterium ingredientibus intelligendum. Ergo fornicationis periculo sese invicem exponunt. Circa majorem notandum, quod sit generalis de quovis vero & legitimo matrimonio agens, sive sit ratum tantùm, sive consummatum, quia matrimonio rato essentialis definitio conjugii competit, ut ex dictis constat. 4. *ex regula Apostoli* 1. Cor. 7. v. 17. 20. 24. *Unumquemq; sicut vocavit Deus, ita ambulet. Unusquisq; in qua vocatione vocatus est, maneat. Unusquisq; in quo vocatus est, in hoc maneat apud Deum.* At qui matrimonium ratum contraxit, à Deo ad conjugium vocatus. Ergo in vocatione

3. ex metu periculi.

4. ex regula Apostoli 1. Cor. 7.

5. ex testimonio Patrum. tione illa maneat. 5. *ex testimonio Patrum.* Bellarminus ne unicum quidem ex veteribus Ecclesiæ Doctoribus adducit testimonium, facturus utique, si aliquid invenire potuisset. Urgemus autem contra Bellarminum duas illas hypotheses, quas negare nullâ veritatis specie potest. Prior hæc est, Patres communi suffragio docent, *conjuges non nisi ex mutuo consensu continentiã vovere posse.* Basil. in qq. fusè explicatis q.12. Hieron. Epist.14. ad Celant. Aug. Epist.199. ad Edicism & Epist.45. ad Arment. & Paul. Greg. l.9. Ep.39. ad Theotistam &c. Posterior hęc est. *Conjugiũ non copula, sed consensus facit.* Ambr. de Inst. virg. c.6. Chrys. hõ.16. in Matt. Aug. lib 1. de nupt. & concup. c.11. Isid. lib.9. Etym. c.7. &c. ex quo meritò colligimus, quod juxta piorum veterum sententiam post matrimonium consensu ratificatum non possit alter conjugum absq; alterius consensu continentiam vovere. Memorabile est illud Gregorii ad Theotistam relatum à Gratiano in jus Canonic. c. Sunt qui 27.q.2. *Sunt qui dicunt, religionis gratia conjugia debere dissolvi, verùm sciendum est, si hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit, per se enim veritas dicit. Quos Deus conjunxit, homo non separet, qui etiam ait: Non licet dimittere uxorem excepta causa fornicationis, quis ergò huju latori legis contradicat?* 6. *ex suffragio adversariorum.* Erasm. in ann. 1. Cor.7. nostram probat sententiam. In eand. propendet Claud. Espensæus lib. 6. de continent. c.4.

6. ex suffragio adversariorum.

Argumenta Bellarmini. *1. ex testimoniis Ecclesiæ.*

677. Restat ut Bellarmini *argumenta* excutiamus, ea verò non excedunt numerum ternariũ, nec ex Scriptura, nec ex dictis Patrum petita sunt, sed primum desumitur *ex testimoniis Ecclesiæ*, hoc est, Romanor. Pontificum c. Ex publico c. ex parte tua c. Verum de convers. conjugator. c. Despõsatam 27.q.2. & aliis ibid. canonib. quibus accessit Conc. Trid. sess. 24. can. 6. Resp.1. *Ex solo Domini verbo sapientia vera.* Ecclesia ad vocem sponsi in Scripturis sonantem est alligata. 2. recentiorum illorũ Pontificum decreta hanc opinionem magis suspectam reddunt quàm probatam. 3. Concilii Trid nulla apud nos autoritas, de quo in tract. de Magistr. §.202. latè egimus. 4. Quod Bellarm. addit. *rectam rationem docere, potiùs credendum esse tot sanctis Pontificibus & uni generali Concilio, quàm simplici infitiationi paucorum hominum*, illi opponimus regulam Panormitani, Marsilii Patavini, Gersonis, Pici Mirandulani, *quod uni homini etiã Laico meliores ex Scriptura rationes afferenti credendum sit potiùs quàm Pontifici aut toti Concilio sine sacrarum literarũ testimonio aliquid statuenti.*

2. Ab exemplis Sanctorum.

678. Alterum *ab exemplis Sanctorum* est petitum, ubi affertur exemplum Theclæ, Alexii, Euphrasiæ, Cæciliæ, duorum militum, Leobardi & Gregorię. Resp.1. non exemplis sed legibus in civitate Dei vivendum. 2. in hoc ipso capite Bellarminus affert exemplum Theonæ Abbatis, qui sine consensu uxoris, cum qua per quinquennium in conjugio vixerat, matrimonium consummatũ solvit, & ad illud respondet, *hoc esse unum ex illis factis Sanctorum, quæ sunt admiranda nõ imitanda. Credendum enim est, peculiari Sp. S. admonitu id factum esse præter communem ordinem ac legem.* Idipsum nos ad exempla adducta respondere possemus, si vel maximè constaret, ea esse *verè Sanctorum* exempla. 3. Teclæ historia est supposititia & conficta, ut ex Tertulliano, Hieronymo & Gelasio ostendimus superiùs. 4. Alexii, Euphrasiæ & Cæciliæ exempla petita sunt ex Simeone Metaphraste, qui nono post Christum natum seculo vixit, cui quantum fidei tribuendum sit, patet ex hoc judicio ipsius Bellarmin. li. de script. Eccl. cap. de Sim. Metaph. *Observandum est* (inquit) *à Metaphraste scriptas fuisse Historias de vitis Sanctorum multis additis ex proprio ingenio non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt.* Item: *videri quasdam Historias Sanctorum additas à posterioribus & non omnes esse ejusdem autoris, quia inveniuntur vitæ aliqua Sanctorum, qui post obitum Metaphrastæ vixerunt.* Similia habet Baronius in annal. ad ann. Christi 859. 4. Duo illi milites nõ uxores matrimonio rato sibi cõjunctas, sed spõsas reliquerunt. 5. Greg. Turonici Historiis & Gregorii Dialogis parùm fidei tribuendũ, ut multis cõfirmari posset.

679. Tertium argumentum continet duplicem rationem. Prior sic habet: *Semper est licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine ullius detrimento. At status conjugii est imperfectior statu religionis. Ergo poterit ab uno ad alium fieri transitus, quando id fiat* (fieri possit) *sine ullius detrimento, fit autem sine ullius detrimento, quando matrimonium est ratum, sed nondum consummatum, nam cùm matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur: unum prolis jam natæ vel conceptæ, quæ non poterit tàm benè educari, alterum ipsi conjugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere. & quando etiam posset, non tam commodè, cùm non sit amplius virgo. At nihil horum invenitur in matrimonio non consummato.* Resp.1. Præcepta Prophetica & Apostolica de studio perfectionis sunt generalia, nec ad certum quendam vitæ statum restringenda. Deut.18.v.13. 1.Reg 8.v.6. Matth.5.v.48. 1.Cor.14.v.20. Eph.4.v.13.&c. 2. vera perfectio Christianorum non cõsistit in externa status mutatione, sed in interiore regeneratione & renovatione, videl. in vera ad Deum conversione, in justitiæ Christi perfectæ per veram fidem imputatione, in veteris hominis mortificatione, in imperfectionis nobis & operibus nostris adhuc adhærentis agnitione, in summa animi ad pietatem contentione. At hæc omnia tam in conjugata quàm cœlibe vita locum habere possunt. 3. Thomas ipse disputat, *Monasticam non esse perfectionem sed statum perfectionis acquirendæ accommodatum.* Gerson testatur suo tempore novam fuisse vocem, *quod Monastica sit status perfectionis.* Anshelmus dicit, *unam esse veram religionem a Christo institutam & omnibus Christianis communem, reliquas verò vocat factitias & ab hominibus introductas.* Erasm. in præfat. Enchir. mil. Christ. p.22. *In affectibus est Christi perfectio non in vitæ genere. In animis est, non in palliis aut cibis.* 4. Tantùm verò abest, ut monastica, qualis est hodie sub Papatu, sit status perfectionis, ut sit potius schola multiplicis superstitionis & idololatriæ. Tribuunt enim Monachi sibi tantam perfectionem, *quod non solùm pro suis peccatis satisfacere possint, sed etiam opera supererogationis in alios conferre,* quod in sanctissimum Christi meritum & satisfactionem est injurium. *Monasteria* (scribit Bucerus in defens. reform. Herm. Archiepiscop. Colon. cap.138. p. 444.) *jamdudum ab antiqua verè Monastica vivendi ratione tàm longè recesserunt, tamq; multis superstitiosis ac falsis cultibus conspurcata sunt, ut nemo Christianorum pia mente præditus in ejusmodi Monastica vita qualis nostris temporibus, ac Monasteriis est, tranquilla conscientia vivere possit, adeò*

3. ex duplici ratione.

ut

ut deserere Monasteria in plurimis sit argumentum vera pietatis & cognitionis Christi, non dissolutionis. 5. De statu minùs perfecto ad perfectiorem transire licet, si præsto sit legitima ac divina vocatio, alias enim erit temeraria ac desultoria levitas, si quis ex statu vitæ, in quem divinitùs collocatus est, absque vocatione ad alium transvolare cupiat. At qui in matrimonio rato vivunt non ad cœlibatum, sed ad conjugium à Deo sunt vocati. 6. Quamvis maritæ à viro ante conjugii consummationem desertæ non tanta inferatur injuria, quanta conjugi per copulam carnalem cognitæ, non tamen ex eo licet colligere, quod planè nulla inferatur & quod liceat eam deserere, quia fides et data violatur. Sic major injuria infertur conjugi, ex qua liberos desertor suscepit, non tamen ex eo licet inferre, quod planè nulla inferatur ei, ex qua nullos suscepit liberos; & quod proinde licitum ipsi sit eam deserere. 7. Si vel maximè nulla injuria, nulla ignominia, nullum damnum ex eo in conjugem desertam redundaret, tamen à violatione fœderis conjugalis divinitus confirmati abstinendum erat Malach. 2. v. 14. Matth. 19. v. 6. 1. Cor. 7. v. 10.

680. *Posterior* ratio æqualis est monetæ. *In matrimonio inveniatur duplex vinculum, unum spirituale, quod ex solo consensu nascitur, alterum carnale, quod oritur ex copula, sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem*, ergò vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem. *Talis est Monastica professio, quâ homo toti mundo quodammodo moritur.* Resp. 1. Vinculum conjugale ex mutuo consensu contractum non potest humanâ autoritate vel consensu iterum dissolvi, ut ostendimus superiùs §. 638. Deus ipse pro adultero habet & pœnis adulterii subjicit eum, qui alterius sponsam violaverit Deut. 22. v. 24. ergo matrimonium ratum est verum coram ipso matrimonium ac proinde indissolubile, licet copula nondum accesserit. 2. Si vinculum conjugii spirituale per mortem spiritualem dirimi potest, utique etiam consummatum matrimonium per mortem spiritualem, hoc est per ingressum in religionem dissolvi posset. 3. Non in omni vero, legitimo & perfecto matrimonio intercedit duplex illud vinculum, quia in conjugio Mariæ & Josephi non intercessit vinculum carnale, & tamen fuit verum, legitimum & perfectum matrimonium. 4. Firmissimum matrimonii vinculum est ipsa lex divina de matrimonii indissolubilitate. Ea verò pertinet non solùm ad matrimonium consummatum, sed etiam ratum, spirituali igitur morte ratum matrimonium dissolvi non poterit. 5. Si per mortem spiritualem solveretur matrimonii vinculum, multò magis per mortem civilem, deportationem scilicet solveretur, quia civili contractui magis repugnat mors civilis quàm spiritualis. At consequens est absurdum. Ergò. 6. Si per mortem spiritualem solvitur matrimonii vinculum, maritus infidelis & impius, quippe spiritualiter mortuus, non habebit potestatem maritalem in suam conjugem & vice versâ. 7. Spiritualem mortem Scriptura non definit *per ingressum in religionem*, sed duplicem spiritualem mortem nobis proponit, *unam bonam & laudabilem*, quâ morimur peccatis, hoc est, ab illis desistimus & in Christo vivimus: *alteram malam & damnabilem*, quâ morimur in peccatis, hoc est, securè illis indulgemus & à vita Dei alienamur. Neutra dissolvit matrimoniale vinculum, non prior, quia illa communis est omnibus verè piis & renatis, quâ ratione inter pios conjuges non esset verum matrimonium, non posterior, quia illa communis est omnibus impiis & infidelibus, quâ ratione inter impios & infideles non esset verum matrimonium. 8. rectè addit Bellarminus vocabulum *quodammodo*, quod Monachi quodammodo mundo moriantur, scilicet si externam professionem & vanam ipsorum gloriationem respicere velimus, at secus res se habet, si rei veritatem intueamur, unde Erasmus dicit, *Monachos tam esse extra mundum quam renes extra corpus animalis.*

681. Ab hac quæstione de matrimonio rato, an illud sit solubile quoad vinculum per votum solenne continentiæ, transitum facimus ad quæstionem alteram eidem cognatam de matrimonio *consummato*, an illud sit solubile *quoad thorum & cohabitationem* per votum solenne continentiæ sive ingressum in religionem? Bellarminus affirmat, sic enim scribit lib. de matrim. cap. 14. *Sententia Theologorum* (Scholasticorum) *& Ecclesiæ totius* (Pontificum Romanorum & eorum, qui illis adhærent) *est, posse matrimonium consummatum inter fideles solvi quoad thorum & cohabitationem ex consensu propter majorem atque altiorem statum acquirendum, ut scilicet uterque conjugum continentiam perpetuam voveat, & ad religionem transeat, cujus rei plurima exempla Sanctorum extant.* Nos contrà negamus, cujus sententiæ nostræ fundamenta exposuimus in quæstione superiùs pertractata, *an liceat conjugatis ex mutuo consensu vovere perpetuam continentiam* §. 441. ubi etiam ad exempla Sanctorum à Bellarmino adducta respondimus. Hoc loco explicandum est dictum Christi Matth. 19. *Omnis, qui reliquerit domum vel agrum vel uxorem &c.* id accommodat Bellarminus ad conjuges per Monasticam professionem à se invicem discedentes, sed perquam absurdè & præposterè. Nam 1. Christus in eodem capite unicam divortii faciendi causam constituit *adulterium* vers. 9. absit igitur, ut cogitemus, ipsum in verbis de relinquenda uxore aliam causam, videlicet studium majoris perfectionis addere voluisse. 2. Si ob studium majoris perfectionis licet conjugem deserere ac de tali desertione dictum Christi accipiendum, parùm aberit, quin ad Anabaptistarum castra transitum faciamus, qui ob diversitatem religionis ejusmodi desertionem concedunt. 3. Christus non loquitur de spontanea dimissione uxoris *quoad vinculum* sed quoad *cohabitationem & torum* propter ingressum in religionem, sed de violenta separatione à conjuge, liberis, ac facultatibus quam persecutores propter Evangelii confessionem nobis inferunt. 4. Quemadmodum enim *domus & agri* sunt relinquendi, quando scilicet persecutores ea nobis eripiunt, & quemadmodum *parentes & liberi* sunt relinquendi, quando confessioni Evangelii impedimentum objiciunt: ita quoque *uxor* relinquenda est, ut connexio verborum ostendit. Atqui parentes & liberi non sunt ita relinquendi, ut subsidia vitæ, ad quæ præstanda jure naturali ipsis obstricti sumus, eis denegentur, 1. Tim. 5. v. 8. Si quis suorum &c. v. 4. ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι, sed ut eorum amor Christi amori in confessione Evangelii postponatur. E. etiam uxor ita relinquenda est, non ut ab officiis jure matrimonii illi debitis discedatur, sed ut patienter feramus, si à persecutoribus nobis eripiatur, neve quid-

An matrimonium consummatum solvatur per votum continentiæ quoad thorum.

quidquam contra Evangelii confessionem ex amore uxoris agamus. Quemadmodum Christus dicens, *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*, nequaquam hoc voluit, quod nosipsos interimere debeamus, sed quod animæ id est vitæ nostræ fidem in Christum & fidei confessionem anteferre debeamus: ita quoque hoc loco dicens, *Qui reliquerit uxorem*, non hoc voluit, quod uxorem à nobis sponte abdicare debeamus, sed quòd conjugi Evangelium & ejus confessionem præponere conveniat. 5. Qualem desertionem Christus intelligat, omnium rectissimè colligitur ex Apostolorum, ad quos loquitur exemplo. Post desertionem enim illam, quâ relictis omnibus Petrus cum reliquis Apostolis Christum erat secutus, adhùc est & vocatur *domus Simonis & Andreæ*, cujus proprietatem ita sibi vendicat, ut convivium in illa instruat Matt. 8. v. 14. Marc. 1. v. 29. Luc. 4. v. 38. ac tanquam civis Capernaiticus didrachma solvit Matth. 17. v. 24. & post resurrectionem utitur naviculis & retibus tanquam suis Johan. 21. v. 11. Matthæus etiam post vocationem domo & facultatib. suis ita utitur, ut in ea convivium instruat, Matt. 9. v. 10. Johannes etiam post crucifixum Christum Mariam Domini matrem recipit εἰς τὰ ἴδια Joh. 19 Apostolica igitur desertio *non fuit abdicatio proprietatis dominii & usus facultatum, sed ab administratione & usu tunc abstinuerunt, quando aliis Apostolicæ vocationis laboribus occupati fuerunt.* Chemnic. in Harm. cap. 38. p. 74. multò minus conjuges suas penitus à se repudiarunt, quia Petrus conjugē suam circumduxit 1. Cor. 9. v. 5. cui ad martyrium raptæ adfuit, eamq; ad constantiam hortatus est. Clem. lib. 7. strom. p. 340. nec fuerunt Apostolorum uxores in numero eorum, quæ à Christo ipsos avocabant, ideò etiam nullâ desertione fuit opus. Confer loc. de Minist. Eccles. §. 333.

682. 4. *Crimen.* Pontificii de hac divortii causa sic statuunt: *Posse matrimonium fidelium consummatum solvi quoad torum & cohabitationem sine alterius conjugis consensu ob triplex crimen. Primum est adulterium de quo Matth. 5. secundò si alter conjugum à fide Catholica recedat, quò referunt dictum Apostoli generale Tit. 3. Hæreticum hominem post unam atque alteram admonitionem devita, ut & verba Christi Luc. 14. Si quis venit ad me & non odit uxorem suam. Denique si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum eo sine periculo Deum offendendi cohabitare, quò referunt dictum Christi Matth. 18. Si oculus tuus scandalizaverit te, erue eum.* Bellarm. de matrim. cap. 14. §. 5. Resp. 1. propter adulterium non tantùm quoad thorum & cohabitationem, sed etiam quoad vinculum matrimonii dissolutio fieri potest, ut ostendimus superiùs §. 563. & seqq. 2. quid de separatione *quoad thorum & cohabitationem* statuamus, itidem jam antè expositum fuit §. 573. 3. propter *infidelitatem & heresin* nec quoad thorum & cohabitationem, nec quoad vinculum facienda est separatio, si infidelis fideli cohabitare consentiat, ut ex manifesto dicto Apostoli 1. Cor. 7. v. 12. 13. & fundamentis aliis docuimus §. 390. 4. Idem judicium esto de conjugia *impietate*, quâ alterum ad peccatum pertrahere nititur, eam enim quò minus pro vera legitimi divortii causâ accepiamus, obstat *exclusiva* locutio Christi Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 9. *nisi ob fornicationem*, obstant fundamenta reliqua suo loco pro nostræ sententiæ confirmatione adducta. 5. Consulendum quidem innocenti, si à conjuge apostata atque impio ad defectionem vel peccata solicitetur, non autem per divortium sed per alia convenientia ac legitima media, videlicet per informationem à Ministerio Ecclesiastico requirendam, per auxilium & coërcitionem à Magistratu politico implorandam, per preces, patientiam, obsequium & mansuetudinem partis innocentis &c. quibus mediis divinâ favente gratiâ plurimùm profici poterit. Sic Petrus 1. Epist. 3. v. 1. jubet uxores fideles subditas *esse maritis infidelibus, ut qui non credunt verbo, per mulierum conversionem sine verbo lucri fiant.* v. 2. *considerantes castam conversationem earum &c.* 6. Quod si extrema requirat necessitas, ut ad separationem quoad *thorum & cohabitationem* descendatur, ea tamen non debet esse perpetua, sed reconciliatio, quibuscunque fieri potest modis, tentanda. Vide Mentz. de conjug. p. 229. 7. Dictum Apostoli de *hæretico post unam & alteram admonitionem fugiendo* ac præceptum Christi *de oculo scandalizante eruendo*, non opponuntur firmitati & indissolubilitati matrimonii ex divina institutione descendente, nec corporalem aliquam sejunctionem, sed spiritualem fugam & separationem requirunt, ne scil. hæreticæ doctrinæ assensum præbeamus, neque quicquam ex rebus omnibus nobis maximè caris divinæ vocationi, veritatis confessioni & pietatis studio præferamus.

683. 5. *Vitæ periculum.* Disputat Beza lib. de divort. p. 201. *fidelem ab infideli discedere posse, si ob hæretici vel infidelis conjugis importunitatem vel vitæ periculum ipsi subeundum vel contra veram religionem aliquid faciendum, cum pro paribus censenda sint, sive quis uxorem malitiosè deserat, sive minus ac vi ad idelolatrica sacra cogendo & vitæ insidias struendo eam à sese abigat.* Contra Bezam disputat Albericus Gentilis. lib. 6. de nupt. cap. 14. *non debere enim dici desertorem, qui cogat fidelem ad impia sacra*, jubet igitur, *ut pressa pars auxilium a Domino petat, aut si discedit, innupta maneat.* Putamus hoc loco distinguendum. Si fidelis infideli cohabitans Magistratus auxilium implorare & habere potest, utatur illo remedio, sin verò Magistratus falsæ religioni addictus auxilium ipsi deneget, ac maritus indefesso studio cum vitæ etiam periculo ipsam ad idololatriam & impietatem pertrahere laboret, occullum ipsi aliud suppetat remedium, potest conscientiæ & vitæ suæ consulendi causâ in locum tutiorem ad tempus se recipere, ita tamen ut apertè testetur, discessionis initium à se minimè esse factum, sed mariti importunitate intolerabili sese ejectam, & ad reconciliationem atq; reditum esse promtissimam, modò maritus vitæ & conscientiæ velit parcere & legibus conjugalibus sese obsequentem præbere. Quòd si verò maritus in pertinacia pergat & disertè testetur, se nolle ullo unquam tempore eam recipere, nec reconciliationem admittere, nec à pristinis moribus desistere, dubium esse nequit, quin pro malitioso desertore sit habendus ac proinde desertę aliter consuli possit.

684. 6. *Sterilitas.* Spurius Carbilius, qui primus apud Romanos divortium fecisse scribitur, uxorem, cum qua optimè sibi conveniebat, à se dimittens apud Censores jurabat, *soboles quærendæ gratiâ* se aliam conjugem quæsiturum. Gell. lib. 17 cap. 21. Apud gentiles perquam usitatum fuisse propter sterilitatem uxorem repudiare, colligitur ex Galeno lib. 5. aphor. com. 59. ubi tanquam gene-

4. *Crimen.*

5. *Vitæ periculum.*

6. *Sterilitas.*

generalem aliquam consuetudinem illud refert. At sterilitas non est justa divortii causa. 1. Christus unicam tantùm faciendi divortii causam expressit, videlicet adulterium. 2. In sterili conjugio quamvis finis aliquis principalis, sobolis scilicet generatio desit, tamen reliqui fines in eo locum habent. 3. sterilitas progressu temporis sæpe corrigitur, ut apparet exemplo Isaaci & Rebeccæ, qui per viginti annos in sterili conjugio vixerunt, postea verò Dei benedictione sobolem genetarunt Geoes. 25. v. 26. Idem colligitur ex Abrahæ & Saræ, Jacobi & Rachelis, Helkanæ & Aonæ, Manoæ & conjugis ejus, Zachariæ & Elisabethæ exemplis. 4. In V. Test. sterilitas opprobrii loco habebatur, nec tamen sancti Dei homines propter sterilitatem divortia faciebant, quantò minùs in N. T. illud faciendum, postquam à Christo ad primævam conjugii institutionem revocati sumus. 5. Si propter sterilitatem faciendum esset divortium, utique etiam ob ætatem senilem vel alterutrius vel utriusque conjugis facienda foret separatio, cùm in ea etiam generationis opus esset. 6. Causa sterilitatis ut plurimùm in occulto est, nec constare potest, an ea penes virum, an penes uxorem, an penes utrumque hæreat, iniquum igitur foret, innoxium luere culpam nocentis; incertum insuper foret, cui concedendæ sint novæ nuptiæ, cui verò eædem deneganda. 7. Idem statuunt pii veteres, August. lib. de bon. conjug. cap. 7. circa med. *Tantum valet illud sociale vinculum conjugum, ut cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo dimittere sterilem uxorem, & ducere, de qua filios habeat & tamen non licet.* cap. 15. in princ. *Manet vinculum nuptiarum, etiam si proles, cujus causâ initum est, manifestâ sterilitate non subsequatur, ita ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis quibus se copulaverint, adulterium committunt, ipsi autem conjuges manent.* Allegatur hoc Augustini dictum c. Tantum 32. q. 7. 8. Nequidem *in jure civili*, quod multas divortii causas admittit, sterilitas iisdem connumeratur l. Consensu 8. C. de repud.

9. Impotentia superveniens. 685. 7. *Impotentia superveniens.* Diximus superiùs, impotentiam præcedentem irritum facere matrimonium, sed si constante & consummato per copulam matrimonio *superveniat*, non solvit conjugale vinculum. c. Quod interrogasti 27. q. 2. *Impossibilitas coeundi si post carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non solvit conjugium, si verò antè carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere.* c. Quod autem 37. q. 1. *Postquam conjugium carnali officio confirmatum fuerit, nisi causâ fornicationis non licet viro uxorem dimittere, nec uxori à viro discedere, verùm antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum conjugii.* Pars ergo sana agnoscat se divinitùs vocari ad continentiam & remediis continentiæ suo loco enumeratis utatur. Ratio, quare ob supervenientem impotentiam conjugium dissolvendum non sit, dependet tum ex generali regula, quod divina conjunctio humanâ autoritate ob causam in verbo Dei haud expressam dissolvi nequeat, tum ex eo, quod conjuges ad fortunam quamcunque ferendam sint obstricti, nec possint propter casus vel morbos adversos, postquam matrimonium jam consummatum est, invicem separari. Idem statuendum de superveniente paralysi, convulsione, frigiditate, fascino ac maleficio, castratione violentâ ab alio illatâ & impotentiam afferente, quod scilicet propter illas causas non sit faciendum divortium. Luther tom. 2. Jenens. Germ. de vit. conjug. f. 156. b. Wie denn/wenn jemand ein krancken Gemahl hat/das jhm zur ehelichen Pflicht kein nütz worden ist/ mag der nicht ein anders nehmen? Bey leibe nicht/ sondern diene Gott in dem Krancken/ vnd warte sein/ dencke daß dir Gott an jhm hat Heiligthumb in dem Haus geschickt. Et postea ad objectionem de incontinentia respondet, quod Deus neminem supra vires tentet.

686. *Quid si verò maritus præpostero castitatis studio pharmacis aut ferro se impotentem reddat?* Hemming. de conjug. p. 194. respondet, *eum ut homicidam à Magistratu puniendum, ut divortio per gladium facto sanæ personæ consulatur.* Quod si Magistratus in officio negligens sit, Eunuchum istum malitioso desertori comparandum & parti sanæ consulendum existimarim. Idem statuit Bidenbach. de caus. matrim. p. 101. *Si quis* (inquit) *etiam post nuptias seipsum ferro vel pharmacis datâ operâ fecit inhabilem ad matrimonium, ibi citra dubitationem persona integra & sana pronunciatur libera.* Ratio dari potest ea, quod talis malitioso desertori comparetur. *Quid si matrimonio nondum per copulam consummato paralysis, frigiditas ac genitalium depravatio immedicabilis consummationem matrimonii impediens superveniunt?* Beza lib. de div. p. 229. separationem concedit & parti sanæ novarum nuptiarum potestatem facit. Contra Bezam disputat Albericus Gentilis lib. 6. de nupt. cap. 19. *quis, inquit, poterit de ista vi morbi immedicabili nos docere?* Qui *morbi incurabiles visi Hippocrati eos curatos narrat Plinius* lib. 26. Nat. Hist. cap. 12. *ac Mercurialis refert sæpè etiam desperatos vitæ restitutos esse.* Refert ibid. Albericus, Genevæ virum nobilem repudiatum ut frigidum, aliam duxisse uxorem, ex qua liberos susceperit. Putamus hìc distinguendum 1. inter impotentiam manifestè incurabilem, ut in excisione ejus partis, quâ viri sumus & inter impotentiam, cujus adhuc sperari potest correctio. 2. inter sponsalia & matrimonium ratum. 3. inter strictum juris rigorem & ἐπιείκειαν rationecircumstantiarum adhibitam.

687. 8. *Morbi incurabiles, abominabiles, contagiosi.* Sarcerius in lib. de caus. matrim. in casu *lepræ & morbi incurabilis*, divortiũ fieri & parti sanæ novarum nuptiarum potestatem dari permittit. 8 Morbi incurabiles.
In eandem sententiam propendent Aretius part. 1. problem. p. 71. Danæus in Isagog. Christ. part. 5. lib. 4. cap. 19. Sed huic opinioni calculum adjicere neutiquam possumus. 1. destituimur enim hac in re verbo divino. 2. lex matrimonii requirit, ut bonorum, ita quoque malorum, casuum scil. fortuitorum & consequentium adversitatum conjuges ex æquo esse participes, quò à quibusdam refertur illud definitionis membrum in l. Nuptiæ. ff. de rit. nupt. quod *conjugium sit omnis vitæ consortium.* Vide cap. 6. §. 406. cap. 8 §. 447. 3. Per morbos incurabiles non tollitur obligatio naturalis vinculi inter parentes & liberos, quantò minus per eosdem conjugalis vinculi dissolutio introducetur? Gen. 2. v. 24. 4. ne quidem in jure civili ob morbos separatio conceditur. l. Consensu C. de repud. Nov. ut lic. matri & aviæ &c. causæ divortii enumerantur, sed nulla in iisdem morbi cujusdam mentio injicitur, quin imò Ulpianus l. si cum dotem 22. §. si maritus. 7. ff. Soluto matrimo-

trimonio præclaram illam in contrarium affert sententiam. *Quid tam humanum est, quàm ut fortuitis casibus mulieris maritum vel uxorem mulieris participem esse.* 5 Canones idem prohibent. c. Hi qui 32. q. 7. ex Nicolao. *Hi qui matrimonium sani contraxerunt & uni ex duobus aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sciendum de his, qui ab adversariis excæcuntur, aut membris truncantur, aut à barbaris execti fuerint.* c. Quod proposuisti caus. & quæst. iisd. Gratianus dicit, *illud Gregorii, si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, ille, qui non poterit se continere, nubat, non tantum sacris Canonibus, sed etiam Evangelica & Apostolica doctrina penitus esse adversum.* Alexander. c. Quoniam extra de conjug. lepros. *Quoniam nemini licet exceptâ causâ fornicationis uxorem dimittere, constat quod sive mulier leprâ percussa fuerit, sive alia gravi infirmitate detenta non est à viro propterea separanda vel etiam dimittenda.* 6. Saniores Ethnici agnoverunt morbis & casibus adversis conjugale vinculum non dissolvi. Arist. lib. 2. œconom. cap. 1. *Decet uxorem non solùm in prosperis rebus, secundaque fortunâ unanimem sese viro præstare & inservire velle, verùm etiam in adversis. Si sit in rebus defectus vel corporis ægrotatio vel alienatio mentis, æquo animo ferat & obsequatur.*

Non me lætorum sociam, rebusq; secundis
Accipis, in curas venio, partemq; laborum,

dicebat Martia, Catonis uxor maritum in exilium secutura apud Lucan.

Q. 1. Num separatio quoad thorum ob morbum incurabilem fieri possit

688. Q. 1. *Num separatio quoad thorum & cohabitationem ob morbum incurabilem, abominabilem & contagiosum putà propter lepram &c. institui poterit?* Resp. Jus Canonicum hac de re sic statuit. c. Pervenit extr. de conjug. lepros. ex Alexandri rescripto: *Pervenit ad nos, quod cùm hi, qui lepræ morbum incurrunt, de consuetudine generali à communione hominum separentur, ne uxores viros, nec viri uxores taliter ægrotantes sequuntur. Quoniam igitur cùm vir & uxor una caro sint, non debet alter sine altero esse diutius, mandamus quatenus, ut uxores viros & viri uxores, qui lepræ morbum incurrunt, sequantur & eis conjugali affectione ministrent, sollicitis exhortationibus inducere non postponas. Si verò ad hoc induci non poterunt, eis arctius injungas, ut uterque altero vivente continentiam servet.* c. Quoniam cod. *Si virum sive uxorem leprosum fieri contigerit & infirmus à sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.* Existimo partem ægrotam leprâ correptam admonendam ut valetudinis, quâ pars altera Dei beneficio adhuc fruitur ratione habitâ ab ejus convictu & thoro spontè abstineat, ne malum illud, quo se correptam videt, in uxorem & liberos propaget, neve sanitati restituta vel morbo adhuc obnoxia idem malum in conjuge & liberis videns dolorem sibi conduplicet, partem verò sanam instruendam, ne leprosæ parti cohabitando periculo, à quo per consensum conjugis liberatur, semetipsam temerè exponat, cùm nihilominus piis precibus & aliis conjugalibus officiis eidem consulere possit. Quòd si verò pars infecta jus suum præcisè urgeat, vel pars sana præsenti animo prædita & conjugali amore impulsa à contagio non metuat, vix est ut separatio quoad thorum & cohabitationem contra ipsorum conjugum voluntatem institui possit? Q. 2. *Si ægrotantis conjugis à parte sana proficiscatur de necessariis subsidiis, ægrotans insuper in novas sanæ partis nuptias consentiat, num potestas novi matrimonii eidem concedenda?* Resp. minimè vero, quia consensus ille non est conformis legibus matrimonialibus in verbo Dei propositis, quod unicam divortii faciendi causam exprimit. Neque quisquam hîc regerat, quod *ægrotans pars possit de jure suo cedere & potestatem, quam in corpus sanæ partis obtinet, alteri remittere,* non enim contra expressam Dei voluntatem de corporibus suis statuere possunt, qui matrimoniali vinculo sunt conjuncti, alias etiam accommodatio & permutatio uxorum introduci posset. Ne in humanis quidem contractibus alteri licet de jure suo cedere, si quando illud cum præjudicio tertii est conjunctum, quantò minus contra leges divinas talis consensus ratus erit? Q. 3. *Quomodo ergo parti sanæ consulendum?* Resp. utatur remediis continentiæ divinitùs præscriptis videlicet precibus, temperantia, laboribus &c. quia enim ad continentiam sese lege conjugalis vinculi vocari intelligit, ex fide à Deo impetrare potest, *ne tenetur ultra vires* 1. Cor. 10. v. 13.

Q. 2. An parti sanæ novum matrimonium concedendum?

Q. 3. Quomodo parti sanæ consulendum?

689. 9. *Furor.* Leo Imp. Novell. Constit. 111. ob furorem consummatum matrimonium dissolvi posse statuit ac variis rationibus idipsum astruere nititur: *Non sanè* (inquit) *suscipienda mihi illa lex videtur, quæ si post initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuò retinere & furoris incommodum semper ferre cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consentaneum, aut matrimonialis convictus solicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus insanienti uxori alligetur, ejusq; fœditatibus conficiatur. Si enim nullus adeo truculentus est, ut vel momento quenquam cum feris in eundem locum includere sustineat, quomodo legis benignitate prædita illa lex est, quæ perpetuò efferata furore conjugi cohabitare maritum jubet.* Ad argumentum ex indissolubilitate matrimonii divinitùs sancitâ desumtum, respondet: *Si matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba exhibuisset, quisquis separaret, improbus profectò esset, neq; reprehensionem effugeret, jam vero cùm præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeò acerbum horrendumq; matrimonium dirimere nolit? Ea propter sancimus, ut si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres annos infortunium maritus ferat, mœstitiamq; toleret & nisi interea temporis ab illo malo ista liberetur, neq; ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusq; ab intollerabili illa calamitate exoneretur.* Idem repetit Const. 112. nisi quod annorum numerum augendo sancit, ut *si furor post initum matrimonium supervenìat, ne intra quinq; annos conjuges disjungantur,* & addit, *si furor ipso nuptiarum die animadvertatur, quò minus consistim matrimonium, tametsi sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit, perindeq; ac si ante nuptias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet atq; distrahetur.* Furore *sponsalia* dissolvi posse concedimus, *matrimonium* in furore contractum irritum esse pronunciamus, sed *consummatum matrimonium* ob furorem supervenientem dissolvi posse negamus, quam sententiam nostram confirmant eædem rationes,

9. Furor.

tiones, quæ ostendunt ob morbos incurabiles & abominabiles divortium non esse faciendum l. Patre furioso 8. ff. de his qui sui vel alieni juris. *Cùm consistat matrimonium altero furente, consistet & utroque.* l. oratione 6. ff. de rit. nupt. *Furor contrahi matrimonium non sinit, quia consensu opus est, sed rectè contractum non impedit.* l. Si cùm dotem 22. §. Si maritus 7. ff. solut. matrim. inter furoris species distinguitur: *Si quidem intervallum furor habeat, vel perpetuus quidem morbus est, tamen ferendus his, qui circa personam furore detentam sunt, tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, quid enim tàm humanum &c. Sin autem tantus furor est ita ferox, ita perniciosus, ut sanitatis nulla spes supersit, circa ministros terribilis & forsitan altera persona vel propter sævitiam furoris, vel quia liberos non habet procreandæ sobolis cupidine tenta est, licentia erit compoti mentis personæ furenti nuncium mittere.* (Hoc posterius non aliter recipimus, nisi quoad separationem tori & cohabitationis, quando scil. ob furoris vehementiam parti sanæ evidens periculum impendet, ipsum autem conjugii vinculum ob furorem etiam gravissimum dissolvi nequit, ut ostendunt argumenta adducta) c. Hi qui 32. q. 7. *Hi qui matrimonium sani contraxerunt & uni ex duobus amentia aut furor accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt.* c. Neque furiosus. caus. & quæst. iisd. *Neq; furiosus neq; furiosa matrimonium contrahere possunt, sed si contractum fuerit, non separentur.* Rationes Leonis magis sunt rhetoricæ quàm cogentes, quibus breviter hoc opponimus, quod adversa patienter sint ferenda, nequsquam verò remedia cum Dei verbo pugnantia quærenda.

10. *Affinitas fornicaria.* 690. 10. *Affinitas fornicaria.* Hemming. de matrim. pag. 207. proponit ejusmodi quæstionem: *An is, qui habet uxorem propriam, & interea cum uxoris suæ sorore aut quavis alia, quam ei non licuit per legem Dei & Naturæ attingere, concumbat, num debeat propterea inposterum amplexum uxoris propriæ tanquam incestum fugere necne?* Respondet autem, *hanc quæstionem nullum habere locum, ubi Magistratus suum facit officium & pœnâ capitis plectit adulterum & incestum.* Sed si per negligentiam Magistratus reo pareitur & uxor, quod jure posset, non petit divortium, *statuit affinitatem illam supervenientem consummatum matrimonium non dirimere, cùm sit regula juris, factum legitimè retractari non debere, licet postea casus eveniat, quo non potuit inchoari.* Canonistæ & Scholastici respondent, *per ejusmodi incestum maritum amittere jus petendi ab uxore debitum, interim teneri ipsum ad debitum uxori petenti reddendum.* Hanc opinionem graviter exagitat Lutherus lib. de vita conjug. tom. 2. Jen. Germ. fol. 153. *Vide* (inquit) *quid Diabolus per stolidos ejusmodi homines statuat, collocat virum & fœminam in unum maritalem thorum, ac dicit, ne sis maritus nec uxor, igni stramen admovet ac percipit ne urat. Si quis decimam hujus mandati partem Pontifici imponeret, quantopere de injuria & violentia conquereretur? apage ejusmodi nanias, conjugium permitte manere liberum, prout à Deo institutum atque alius petitue pœnis delicta coërce &c.* Quod si enim uxor maritum adulterum & incestuosum repudiare nolit, sed eidem reconcilietur, tunc maritos plenum & integrum matrimonii jus postliminiò quasi recipit, ac proinde illud Apostolicum, *Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir* 1. Cor. 7. v. 4. non minùs ad ipsum pertinet, quàm ad alium quemvis maritum. c. Quædam. c. Si quis. c. Qui dormierit. c. Concubuisti 32. q. 7. sanciunt *sponsum vel maritum, qui cum sponsa vel uxoris consanguinea proxima consuevit, neutram habere debere.* Et sanè si ante matrimonium consummatum tale quid contingit, meritò ab utraque jubetur abstinere, reconciliationi autem in consummato matrimonio aditus non est simpliciter præcludendus.

691. 11. *Fuga vel deportatio ob delictum.* Si alteruter conjugum furtum, homicidium vel aliud quoddam gravius delictum pœnâ capitali dignum committit ac fugâ sibi consulit, vel si propter illud interveniente mitigatione deportetur, quâ ratione parti innocenti consulendum? an fugientem aut deportatum sequi tenetur, an novi matrimonii potestas ipsi concedenda. Lege civili ob talia delicta divortium conceditur l. Consensu 8. C. de repud. Hemmingius pag. 219. tale suppeditat consilium: *Sedeat innocens persona annos quinque, quod tamen tempus summum Magistratum suo arbitrio moderari posse addit, ut sit vel brevius vel longius, lugeat infortunium conjugis, vivat honestè & pudicè, exacto quinquennio veniat ad judicem, petat suæ infirmitatis rationem haberi,* hîc existimat *judicem posse innocenti & honestæ personæ alias nuptias concedere, re cum supremo Magistratu priùs communicatâ. Nam & is qui ob suam infamiam abiit, civiliter mortuus est, & suo scelere quod Deus ligaverat, abrupisse videtur.* pag. 253. distinguit *inter homicidium voluntarium & involuntarium. Si involuntarium fuit, extra culpam censeri debere ait, qui aufugit, justum igitur esse dicit, ut uxor vel quærat maritum vel innupta maneat deplorans & suam & mariti miseriam. Si verò est homicidium voluntarium & cum infamia conjunctum statuit, uxorem innocentem non debere maritum infamem & vagabundum quærere, sed exacto quinquennio, si continere se non potest, nec se alere sine mariti auxilio, impetratâ à Magistratu veniâ eam nubere posse censet. Si homicidium factum est sine infamia, ut si quis in justo conflictu adversarium occidit, sedeat uxor septennium, & si interea non cognoverit, ubi sit maritus, nec literas ab eo acceperit, putat à summo Magistratu nubendi potestatem ei concedendam.* Sed hæc omnia procedunt ex ea hypothesi, quod Hemmingius existimat, non solùm adulterium sed quodvis delictum adulterio comparandum causam divortii à Christo statui, qua de re quid sentiendum sit, exposuimus superiùs. Dicimus ergò cùm duæ duntaxat sint divortii causæ, adulterium & desertio malitiosa, ideò uxorem non posse ob fugam vel deportationem mariti propter antegressum aliquod ejusdem delictum consecutam alteri nubere, nisi constet, vel maritum fugitivum alienos amores sectari vel animum maritalem penitùs abjecisse. Neque enim humanâ autoritate causas alias addere licet illis, quæ à Christo & D. Paulo sunt expressæ propter exclusivam à Salvatore notanter adjectam. Uxor igitur aut maritum fugitivum vel deportatum sequatur, aut innupta maneat. Eadem est sententia B. Lutheri in lib. de caus. matrim. tom. 5. Jen. Germ. fol. 257. Wie wann der Mann oder das Weib gestäupt oder des Landes verwiesen würde/ soll das ander auch mit oder bleiben und sich verendern? Antwort/ solchen Unfall sollen sie miteinander tragen und nicht darumb von einander scheiden. Denn gleich wie sie

11. *Fuga vel deportatio ob delictum.*

ein

ein Leib sind worden / so müssen sie auch gleich ein Leib bleiben/ es komme Ehre oder Schande/Gut oder Armut. Illud probat ex cap. 18. Matth. ubi servus debitor *uxorem & liberos* jubetur *vendere*, ut debito sese liberet. Io comment. c. 4. Genes. probat idipsum exemplo *uxoris Caini*, quæ maritum profugum secuta est, de quo Josephus etiam commemorat lib. 1. antiq. cap. 4. quòd *cum uxore sua multas emensus regiones, oppidum Nod condiderit.* Indicæ mulieres non recusant marirorum rogis sese vivas impnnere teste Valer. lib. 2. memor. cap. 6. & Christiana fœmina recusabit matitum sequi io exilium. Quid quud nec ipsæ ll. civiles deportatione msttimonium solvi permittant, si casus, in quem maritus incidit, non mutet uxotis affectionem l. Matrimonium 1. C. de repud. l. tes uxoris 24. C. de donat. inrer virum & uxor. l. Sed si mors 13. ff. eod. Quod ergo *deportatione nuptiæ* dicuntur *dissolvi.* l. Si quis 56. ff. solut. mattimon. id intelligendum ratione *juris civilis*, juxta quod deportatus desiuit esse civis Romanus, non autem *ratione juris gentium*, ex quo oriuntur nuptiæ. Idem esto judicium de aliis delictis, utpote si maritus uxorem ad furta, ad præposteram Veuerem ad poculum abortionis cogere velit, si uxor matito inscio abortum procutet, si mentiatur se esse gravidam & postea supposito alieno partu maritum fallat, si veneficium conjugi & liberis infette paret. Hemmingius quidem p. 231. divortium in hujusmodi casibus concedit, sed B. Luthetus d. l. rectius illud negat, additâ tatione, quòd *nemo ad peccatum alterum cogere possit, & quod conjuges occultis periculis eximi nequeant, manifestis verò attentatis per Magistratam vel cognatos occurri possit.*

MEMBRUM III.

Περὶ τοῦ πῶς, *quis in divortio observandus sit modus ac processus.*

Iudex causarum matrimonialium. 692. Exposuimus hactenus 1. τὸ ὅτι divottii, quòd detur aliquod verè & propriè sic dictum divortium, boc est, matrimonii quoad vinculum solutio. 2. τὸ διότι divottii, *propter quas causas* divortium fieri possit, restat ut 3. τὸ πῶς ejusdem pertractemus, quis scilicet modus ac processus in divottio sit observaodus. Cùm verò in divortio solenoiter ac judicialiter faciendo duo requirantur, videlicet *competens judex & legitimus judicii processus*, ideò ad bæc duo capita doctrioam de modo divortii revocabimus, ut 1. de judice. 2. de procesu judicii breviter disseramus. De judice causarum matrimonialium *in genere*, ad quem divortii instituendi quæstio coosequenter & *in specie* spectat, quædam in προλεγομένοις diximus, quorum omnium summa hùc redit, quòd nec Παποκαισαρίαν Pontificiam, qua causarum matrimonialium judicium, ad Pontificis & Episcoporum suorum tribunal unicè revocant, nec Καισαροπαπίαν quorundam politicorum, quâ Magistratui excluso peoitùs Ministerio Ecclesiastico causarum matrimooialium cognitionem & decisiooem unicè vendicant, probemus, cùm contrarium demoostret. 1. *Conjugii Natura.* 2. *ipsa Scriptura*, utpote doctrinæ de conjugio norma, & 3. *Praxis Christiana & Apostolica*; Christiano igitur Magistratui incumbere diximus, ut constituat Ecclesiasticum quoddam Consistorium, in quo & Ecclesiasticæ & politicæ personæ præsideant, ut & conscientiæ per Theologos & quæstionibus civilibus per JCtos satisfieri possit. Sed hæc brevitas latiùs explicaoda & ab advetsantium objectis asserenda.

693. Complectimur autem tractatum de causarum matrimonialium judice tribus propositionibus. Prima hæc esto. *Constituendus est certus ac publicus causarum matrimonialium judex.* *1. Statuendus est certus causarum matrimonialium judex.* Bellarminus lib. de matrimon. cap. 14. §. 8. disputat, *divortium quoad torum propriâ autoritate fieri posse*, sed cùm hoc loco ooo de divortio illo *impropriè* sic dicto, quod tori duntaxat separationem intenducit, sed de divortio propriè & κυρίως sic appellato instituta sit quæstio, idcò tale divortium propriâ autoritate fieri posse negamus, unde ipse Bellarminus lib. ejusdem cap. 32. secutus Tridentini Concilii decretum asserit, *causas matrimoniales ad Principem Ecclesiasticum pertinere*, quin & dicto cap. 14. disertè addit, *divortium quoad habitationem, cùm sit res publica ac scandalizare possit cæteros non posse fieri, nisi Ecclesiæ judicio.* Probamus igitur nostram assertionem 1. *ex jure divino.* DEUS ipse in politia Israelitica ordinaverat, ut ad publicum judicem causæ matrimoniales deferreotur. Deuter. cap. 22. vers. 13. *Cùm acceperit quis uxorem & ingressus fuerit ad eam & odio habuerit eam.* vers. 14 *& imposuerit ei occasiones verborum & eduxerit adversus eam nomen malum, & dixerit, Uxorem hanc accepi & accessi ad eam, & non inveni in ea virginitatem.* vers. 15 *capiet pater puellæ & mater ejus & educent* בְּתוּלֵי *virginitates puellæ ad Seniores civitatis ad portam* [publici judicii locum] Moses Levit. 18. promulgavit divinâ & publicâ autoritate leges de prohibitis cognationis gradibus. Numer. 36. *juxta os Domini* statutum protulit de coonubio filiarum Zelaphæcad, unde etiam ad CHRISTUM quæstio de repudiis defertur Matth. 19. 2. *Ex jure civili.* Certi & expediti juris est, quòd *nemo possit esse judex, aut jus sibi dicere in propria causa.* 3. *Ex jure Canonico.* c. Porrò extr. de divortiis. *De Comite Pontini, qui uxorem suam absque judicio Ecclesiæ dimisit, quia eam cognatam fuisse uxoris defunctæ proponit, prudentia tua cognoscat, quod si etiam parentela esset publica & notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit.* c. Historia 33. q. 2. *Si uxor ante causæ cognitionem propriâ autoritate expulsa fuerit, ante omnia restituenda est.* 4. *Ex consequente absurdo.* Si divortii faciendi potestas privato cujusque arbitrio relinquetetur, divina conjugii ordinatio pedibus levissimorum hominum conculcanda subjiceretur, qui tædio suarum uxorum ducuntur, prætextu falsorum criminum publico cum Ecclesiæ scandalo eas ejicient, adeoque innumera ex eo consequentur mala & incommoda. Sed in re manifesta uberiùs demonstranda oecupati oolumus, ne ἐν φανῷ μύρον videamur quærere. Coronidis loco annecto sententiam B. Lutheri tom. 2. Jen. Germ. fol. 155. b. Offentlich sich scheiden, also daß sich eins verendern mag / das muß durch weltliche Erkündigung vnd Gewalt zugehen/ daß der Ehebruch offenbar sey für jederman/ oder wo die Gewalt nicht darzu thun wil mit Wissen der Gemeine sich scheide/ daß abermal nicht ein jeglicher nehme zu scheiden wie er wil.

694. Contra hanc propositionem quoq; proferuntur argumenta. *1. ex lege Mosaica de repudiis.* *Antithesis*

Deut.

Deut.24.v.1. *Iudæi absque præeunte causa apud judicem cognitione uxoribus suis libellum repudii dare potuerunt. Ergo idem licebit Christianis.* Resp. 1. Detur ex hypothesi, Judæis tale quid permissum fuisse, tamen à Judæorum exemplo ad Christianos hac in parte non licet argumentari, cùm à speciali illo dandi repudii permisso ad primævam conjugii legem in N. T. à Christo simus revocati. 2. Negamus verò Judæorum privatæ temeritati repudii uxoribus dandi potestatem fuisse datam, quia repudiatam alteri nuptam non licuit postliminii jure reducere Deut.24. v.4. cujus legis custodea Magistratus fuêre constituti, ergò verisimile est ad illos etiam pertinuisse judicium de causâ, propter quam repudium uxori dabatur. 3. Si causa non inventæ in uxore virginitatis ad judices fuit deferenda, verisimile est ad eosdem judicium de causa repudii pertinuisse. 4. Augustinus lib.19. contra Faustum Manich.cap.26. in princ. idem statuit. *Apud Hebræos* (inquit) *ut perhibent, literas Hebræas* (libellum repudii explicantes) *scribere nulli fas erat nisi solis Scribis, cùm & excellentiorem profiterentur sapientiam, verùm etiam sectaretur. Ad hos igitur, quos oporteret esse prudentes legis Interpretes & justos dissidii dissuasores lex mittere voluit eum, quem jussit libellum repudii dare, si dimisisset uxorem, non enim ei poterat scribi libellus nisi ab iis, qui per hanc occasionem & necessitatem venientem quodammodo in manus suas bono consilio regerent atque inter ipsum & uxorem pacificè agendo dilectionem concordiamq; suaderent.* 5. Idipsum colligitur ex Josepho lib. 4. antiq. c.8. qui legem de repudio hisce verbis recitat. γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι, καθ᾽ ἃς δήποτ᾽ οὖν αἰτίας, πολλαὶ δὲ ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνονται. γράμμασι μὲν περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω. λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἐφετέον. Latinam horum verborum versionem ex Gelenii interpretatione adduximus superiùs §. 594. Notanda autem ultima Josephi verba. πρότερον οὐκ ἐφετέον, *alioqui divortium non permittitur*, utique ergò ad judices publicos negotium fuit delatum, qui cognoverunt, sitne permittendum divortium, necne illud petenti. 2. *ex conjugii Natura. Contrahitur conjugium mutuo partium consensu. E. eorundem dissensu dissolvi iterum potest.* Resp. Huic argumento satisfecimus superiùs §.638. 3. *ex Abrahæ exemplo, qui privato arbitrio sine judicis cognitione Agarem ejecit* Gen. 21. v.14. Resp. 1. Imò verò intercessit expressum Dei mandatum vers. 12. *Ejice ancillam*, quod repetit Apostolus Gal.4. v.30. 2. invertimus igitur argumenrum. Sicut Abraham non nisi intercedente jussu ac voluntate Dei conjugem Hagarem ejecit, sic de Dei voluntate in divortio faciendo constare debet, ea verò colligitur ex Scriptura sacra, quæ est vox Dei, & ex sententia legitimi judicis, qui est Dei in terris vicarius. Cùm enim conjuges divinitùs conjungantur, Matth.19. v.6. ideò æquum est, ut Dei voce & consensu disjungantur. 3. adde quòd Abrahamus non fuerit homo privatus, sed in publico docendi & gubernandi munere constitutus, ut alibi demonstratur. 4. *ab exemplo Iosephi, qui occultè voluit Mariam dimittere.* Matth.1.v.19. Resp. Lutherus tom.2. Jen. Germ.f.155. respondet, distinguendum esse inter dimissionem *occultam* sive privatam & *divortium publicum*, quod potestatem novi matrimonii includit, adde quòd Maria nondum erat uxor sed sponsa Josephi, cui occultâ illâ dimissione Josephus optime consultum voluit, ut suo loco pleniùs docuimus. 5. *Fabiola sine Magistratus politici & Ecclesiastici Ministerii judicio divortium fecerat à marito, nec tamen hoc nomine ab Hieronymo reprehenditur.* Resp. imò verò publica pœnitentia ei fuit injuncta, quod à marito divortium fecerat atque alteri nupserat.

695. Secunda propositio hæc esto. *A causarum matrimonialium cognitione & dijudicatione non debent excludi Theologi & Ecclesiæ ministri.* Antequam hanc propositionem confirmemus, genuinus ejusdem sensus explicandus est. 1. Nequaquam dicimus, quod causarum matrimonialium dijudicatio ad *solos* Episcopos & Ecclesiæ ministros pertineat, quod volunt Pontificii, contrarium enim in sequenti propositione demonstrabimus. 2. Neque hoc volumus, quòd *ob jurisdictionem aliquam secularem ordinariam ac potestatem coactivam*, Episcopis vel eorum Officialibus causarum matrimonialium dijudicatio competat, quod itidem volunt Pontificii, sed in Consistorium illud sacrum & Ecclesiasticum cui Principes Augustanæ Confessionis addicti, [quibus in territoriis ac provinciis suis vigore pacificationis Passaviensis juris Episcopalis exercitium competit,] causarum matrimonialium cognitionem & dijudicationem committere cupiunt, non politicas tantùm, sed etiam Ecclesiasticas personas asciscendas & cooptandas esse dicimus, quibus non minùs quàm politicis in illud Collegium cooptatis delegata quædã potestas competit Ecclesiæ ac Magistratus nomine in causis matrimonialibus judicialiter cognoscendi, procedendi, definiendi, exequendi. 3. Ab hoc judicio cum potestate coactiva conjuncto distinguendum est *judicium discretivum*, quo juxta normam verbi divini in casibus matrimonialibus dubiis & controversis à Collegio quodam Theologico pronunciatur, quid conscientiæ ratione faciendum sit. *Iudicium coactivum* illis duntaxat Theologis & Ecclesiæ ministris competit, qui in Consistorium Ecclesiasticum allecti nomine Magistratus senrentiaa ferunt, easq; executioni mandant. *Iudicium discretivum* competit reliquis etiam Theologis, qui vel in Academia vel in Ministerio unum corpus constituunt ac rogati sententiam vel separatim vel quod tutius est, conjunctim pronunciant. Annotabo hac de re præclarum locum ex literis B. Lutheri, Pomerani & Melanchthonis ad Episcopum Slesvicensem in casu quodam matrimoniali admodùm perplexo datis Ann. 1544. quas recitat Cypræus de sponsal. cap.10. §. 26.n.2. *Cùm consilia* [inquiunt] *petuntur, non sumus judices ut in foro, nec possumus utramque partem vocare. sed damus consilia congruentia narrationi illorum qui petunt consilia, nec aliorum ordinariam jurisdictionem impedimus. Nos sumus judices vestri populi nec litigantes vocare possumus, sed consilia damus congruentia narrationibus eorum, qui dicunt, se conscientiæ suæ remedia quærere.* Postea expositâ suâ de proposita facti specie sententia denuò repetunt. *Nec tamen hæc ut judices scribimus, sed ut consilium dantes, quatenus nobis ex narrationibus prioribus & vestris res nota est. Nec proptereà autoritatem vestri Consistorii labefactamus. Servabit Deus leges & Ecclesiæ gubernationem & nos nostro ministerio, quantum Deus nobis concedit, hæc dona Dei summa veneramur & tueri cupimus &c.*

2. à causarum matrimonialium cognitione non debent excludi Theologi.

Nihil juris sumimus nobis in vestra gubernatione, nec nostra responsio vim habet sententiæ ut in foro, sed consilium est pro conscientia interrogantis datum, secundùm ea quæ proponuntur. 4. Neque hoc volumus, quasi propterea causarum matrimonialium cognitio Theologis & Ecclesiæ ministris tribuenda, quia conjugium sit *Sacramentum verè & propriè sic dictum*, quod itidem volunt Pontificii, sed causas hujus nostræ sententiæ assignamus longè alias, utpote

Argumentà nostræ sententia. 1 ex conjugii Natura. 696. 1. *Ex conjugii Natura.* Conjugium, quamvis non sit Sacramentum propriè & exquisitè sic dictum, tamen est divina unius maris & unius fœminæ per legitimum, id est, legibus divinis conformem consensum conjunctio, est sanctus vitæ status divinitùs institutus & certis legibus comprehensus, ac proinde est res conscientiæ à divina institutione & legibus divinitùs promulgatis dependens, unde uxor dicitur *socia fœderis*, inter quam & maritum *Deus ipse justificatus sit* Mal. 2. v. 14. cùm Deus adhuc hodiè pios conjugea *sua quasi manu conjungat* Matth. 19. v. 6. *mittat Angelum suum, qui nuptias inter pios conciliet* Gen. 24. v. 7. *præparet unicuiq; uxorem suam.* cap. ejusd. v. 14. Prov. 19. v. 14. Tob. 6, 22. unde uxor, quæ relinquit maritum suum & alienis amoribus sese implicari patitur, *oblivisci dicitur pacti Dei sui* Prov. 2. v. 17. ex quibus omnibus sic concludimus. Quæ controversiæ concernunt rem conscientiæ & conjunctionem divinitùs institutam & peculiaribus legibus divinitùs confirmatam, ab ejus cognitione ac dijudicatione Theologi & Ecclesiæ ministri non possunt nec debent simpliciter excludi. Sed controversiæ causarum matrimonialium sunt ejusmodi. Ergò. Majoris connexio patet, quia Ecclesiæ ministris ac Theologis animarum & conscientiarum cura divinitùs est demandata. Assumtum constat ex dictis. Immota igitur persistit conclusio. Excipiunt. 1. *omnia, quæ sunt bona Deum autorem agnoscere, nec tamen jurisdictioni Ministerij subesse.* 2. *ad Magistratus institutionem omnia applicare posse, quæ de prima conjugii institutione afferuntur, nec tamen eam subjiciendam esse Ministerio Ecclesiastico.* 3. *matrimonium non esse rem conscientiæ, cum non differat a reliquis negotiis humanis.* 4. *juramenta vel maximè concernunt conscientiam, nec tamen eorum dijudicatio ad Theologos pertinet.* 5. *ad ICtos pertinent dispicere, qua ratione res conscientiæ juxta præscriptum in sacris literis modum sit administranda.* Resp. 1. distinctio inter *judicium discretivum* & *coactivum*, inter *consilium* informandæ conscientiæ causa datum & *sententiam judicialem*, ac reliqua in explicatione propositionis allata exceptionibus hisce aditum facilè obstruunt. 2. neque enim jurisdictioni Episcoporum dijudicationem matrimonialium controversiarum eo modo subjicimus, quo in Papatu illud fieri consuevit, sed Ecclesiasticas personas in Consistorium matrimoniale asciscendas esse dicimus ac Theologos in dubiis conscientiæ casibus ex matrimonialib. causis resultantibus consilium dare posse statuimus. 3. de Magistratus institutione ac de juramentis doctrinam ex verbo Dei tradere ac si quam controversiæ conscientiam concernentes hisce ac similibus de rebus oriuntur, ex verbo Dei sententiam ferre omnino spectat ad Theologos. *An subditi Magistratui resistere possint nec ne, quousque se extendat obedientia Magistratus debita, an Magistratus per illegitima media ad imperij solium evectus pro divinitùs instituto sit habendus &c.* Item, *an juramentum in turpi promisso servandum, an is qui latroni de certa pecuniæ summa numeranda juramento cavit, in conscientia sua ad eam reddendam obstrictus sit &c.* De his & similibus quæstionibus ex verbo Dei pronunciare & conscientias informare utiq; ad Theologum spectat. 4. matrimonii causâ à reliquis negotiis & contractibus humanis plurimùm differt, Quod enim reliquos contractus concernit, de illis *in genere* tantùm divina lex præcipit, quod justitia & æqualitas in illis servanda sit, quod furtum non sit faciendum, quod nemo *fratrem suum defraudare* debeat 1. Thessal. 4. vers. 6. sed de conjugio speciales leges in verbo Dei traduntur, videlicet in quibus gradibus cognationis non sit contrahendum conjugium, quâ ex causa liceat facere divortium &c. Quod si in reliquis etiam negotiis quippiam incidat, quod conscientiam concernat, ecquis dubitaverit, Theologorum & Ecclesiæ ministrorum judicium de eo rogandum? In quæstione *de usuris* teneræ conscientiæ nunquam patientur sibi satisfieri ex legibus humanis, nisi ex verbo Dei erudiantur, quid usuræ prohibitæ nomine propriè veniat. 5. Ad illos pertinet de casibus conscientiæ pronunciare, quibus animarum curatio & Scripturæ interpretatio est commissa, quia conscientiæ informatio & animarum curatio sunt arctissimè connexa & principium, ex quo in conscientiæ casibus pronunciandum est Scriptura sacra, sive verbum Dei in Propheticis & Apostolicis scriptis comprehensum, ut constat. Jam verò animarum curatio & Scripturæ interpretatio Ecclesiæ ministris ac Theologis est commendata. E.

697. Inde jam nascitur nobis 2. argumentum *ex doctrina de conjugio regula ac norma*, quæ est *Scriptura sacra*, ubi sic concludimus. Quicunque in S. Scriptura docentur & proponuntur, eorum explicatio præcipuè ad Theologos & Ecclesiæ ministros pertinet. Jam verò doctrina de Institutione & legibus conjugii, de prohibitione graduum, de divortiis, de polygamia, de conjugio fidelium & infidelium, &c. in Scriptura sacra docetur & proponitur. Ergò ejus explicatio præcipuè ad Theologos & Ecclesiæ ministros pertinet, & per consequens etiam à casuum matrimonialium cognitione & dijudicatione non possunt Theologi excludi, cùm ea ex principio in Scriptura posito vel maximè sit petenda. Cujus est agere de norma causarum matrimonialium, ejus etiam est judicare ex illa norma de causis matrimonialibus. Jam verò Theologi est, agere de norma causarum matrimonialium, quæ est Scriptura sacra, nisi fortè dicere velimus, Theologum ex parte duntaxat Scripturæ sacræ interpretationem & explicationem sibi vendicare, partem autem eam, quæ de prohibitis cognationis gradibus, de divortiis, de aliis matrimonialibus legibus tractat, &c. aliis explicandam commendasse. Ergò etiam Theologi est ex illa norma verbi divini, & secundùm eam de causis matrimonialibus sententiam ferre. Declaremus rem exemplo. Quæstio est, an privignus, hoc est, mariti filius ex alia uxore, & privigna, hoc est, uxoris filia ex alio marito, vel quod idem est, an privigna, hoc est, mariti filia ex alia uxore, & privignus, hoc est, uxoris filius ex alio marito licitè possint matrimonio conjungi? Antonius Matthæus JCtus io disputat. de fundam. quibusd. juris aliter jaciend. disp.

2. ex doctrina de conjugio norma.

disp.12. th.18. judicium de ea sibi sumens id licere negat, *cùm pugnet cum prohibitione Mosaica*. Levit.18.v.11. hîc certè nemo nisi Theologus Hebraicæ linguæ gnarus pronunciare poterit, quid de hac legis divinæ interpretatione statuendum sit, rectène se habeat, an verò secus, quo exposito res omnis erit expedita, neque enim jure civili, nec Canonico, nec provinciali talis conjunctio est prohibita.

3. Ex praxi Christi & Apostolica

698. 3. *Ex praxi Christi & Apostolica.* Christus doctrinam de causa divortii perspicuis verbis explicat Matth.5.v.32. & cùm Pharisæi quæstionem matrimonialem ad eum deferrent, Matth. 19.v.3. non rejecit eos, nec repulit cum hac quæstione ad Magistratū politicum, sicut de herciscundæ hereditatis negotio consultus respondebat. Luc.12.v.14. *Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* ac de pœna civili adulteræ interrogatus, Johan.8.v.11. respondet. *Si nemo te condemnavit, nec ego te condemno*, sed solidam & integram quæstionem illius explicationem ex primæva conjugii institutione verbis planis ac perspicuis proponit. Paulus etiam de variis quæstionibus matrimonialibus à Corinthiis per literas interrogatus, *an scilicet fidelis possit cohabitare infideli, an si infidelis discedat, fidelis servituti ita sit subjectus, ut potestas novi matrimonij ipsi penitus sit adempta, an præstet cœlibem manere, quam conjugium contrahere, &c.* De his, inquam, interrogatus Apostolus 1.Cor.7.v.1. non remittit Corinthios ad aliud forum, nec rejicit totum negotium ad Magistratum politicum, sed conscientias ex verbo Dei informat, & exemplo suo piis & cordatis Theologis prælucet, quod in casibus conscientiæ ex matrimonialibus causis ortis non debeant subterfugere, quò minùs ex verbo Dei rogati suam aperiant sententiam, ex quib. omnibus sic concludimus. Quod conforme est exemplo Christi & Apostolorum, illud neutiquam improbari potest ac debet. Sed matrimonialium quæstionum decisionem à Theologis petere, eandemq; Theologos sibi vendicare, conforme est Christi & Apostolorum exemplo, ut constat. Ergò.

4. Ex praxi Ecclesiæ perpetua.

699. 4. *Ex praxi Ecclesiæ perpetua.* Quæ de matrimonialibus quæstionibus hactenus à nobis disputata in illis utplurimùm non solùm fundamenta divini verbi, sed etiam piorum veterum dicta & suffragia sunt allata, ex quo ipso constat, primitivæ Ecclesiæ Doctores, nequaquam à professione sua alienum judicasse de matrimonialibus causis sententiam ferre. Ambros. libr.8. Epist.66. suam de conjugio filii & neptis ex filia, quos Paternus copulare parabat, haud gravatim exponit sententiam. Augustinus & alii ex veteribus multas quæstiones matrimoniales definiunt. Concilia plurimos canones de illis condiderunt. Ex quibus omnibus constat, quod judicium discretivum in causis matrimonialibus non possit Theologis denegari. Quod in *Consistoriis Saxonicis* non *Politicæ* tantùm, sed etiam *Ecclesiasticæ* personæ causarum matrimonialium cognitioni ac dijudicationi sunt præfectæ & hac ratione unà cum reliquis Collegis judicium etiam coactivum & potestatem sententias judicialiter ferendi & exequendi obtinent, (quod ipsum in Wirtenbergensi Consistorio usu receptum esse testis est Bidenbach. in Præf. libell. de caus. matrimon.) illud itidem perpetuæ Ecclesiæ praxi conforme est. In Senatu Seniorum, ad

quem in populo Israëlitico causarum matrimonialium dijudicatio spectabat, præsidebant non solùm Politici, sed etiam imò magna ex parte Ecclesiastici, videlicet Sacerdotes, Scribæ, Levitæ. Confer Esdr. ult. v.15. Justinianus l. Sacram. 33. C. de Episcop. audiend. & l.29. C. de nupt. simul & *Clarissimis provinciarum Præsidibus & civitatum religiosissimis Episcopis*, committit causarum matrimonialium tractationem. Apud Græcos Imp. Alexius Patriarchis & Episcopis de re matrimoniali rescribendum & statuendum judicavit, additâ ratione eâ, *quia de re sacra agatur*. Harmenop. lib.4. sent. synodal. tit.2. sect.3. ubi etiam Eustratii & Nicetæ rescriptum in eandem sententiam adducit. Quæ omnia non eo adducimus fine, quasi magnoperè probemus, quod jurisdictio etiam secularis progressu temporis Episcopis concessa, sed ut veteris Ecclesiæ judicium, quod à matrimonialium causarum cognitione & dijudicatione sacrorum Antistites non esse penitùs excludendos censuit, ex eo manifestum fieri possit.

700. Contra hanc secundam propositionem aliquot formantur argumenta. 1. *Ex conjugii Natura. Matrimonium est juris Naturæ, quod autem jure Naturæ hominibus competit, non potest juri alicui divino singulari ascribi.* Resp. jus illud Naturale, ex quo conjugia inter gentes orta in jure divino Propheticis & Apostolicis scriptis comprehenso perfectiùs & clariùs exponitur, cùm per lapsum primorum Parentum notitia illius juris naturalis in mentibus hominum vehementer sit obscurata & fermè obliterata. Confer §.6. in procem. ubi ostendimus, doctrinam, quæ ex verbo Dei de conjugio in Ecclesia traditur *uberiorem, certiorem & illustriorem esse* gentilium de Conjugio placitis & legibus (laude alioqui dignissimis) respectu *causæ efficientis, formalis, finalis & adjunctorum*. 2. *Ex jurisdictionis deficientia. Theologis nullum competit imperium aut jurisdictio, ergò nec causarum matrimonialium dijudicatio, quippe quæ sine imperij coërcitione est frustranea.* Resp. repetatur distinctio inter judicium *discretivum*, quod absque jorisdictione & imperio ferri potest, & inter judicium *coactivum*, quod vim coërcendi & exequendi requirit. Prius assignamus Theologicis Collegiis quibuscunque, posteriùs illis duntaxat Ecclesiæ Pastoribus & Episcopis, qui in Consistorio Ecclesiastico sunt asciti, quorum jurisdictio nec secularis est nec ordinaria, sed delegata. Neque ex eo, quòd Ministerio Ecclesiastico non competit Politicum imperium ac civilis quædam jurisdictio, inferri potest aut debet, quod nulla plane potestas, nulla jurisdictio Ecclesiastica ipsi cōpetat, contrariū n. luculentis, ut spero, argumentis contra Ecclesiasticæ potestatis osores & cōtemtores probatum dedimus tom.6. Loc. Theol. tract. de Minister. cap.5. sect.1. §.191. Antequam Imperatores, Principes & inferiores Magistratus Christianismo nomen darent, Ecclesiæ primitivæ ministri & habebant & exercebant potestatem Ecclesiasticam, quâ legum divinarum & consequenter etiam matrimonialium transgressores coercebant, ut constat ex Pauli incestuosum Corinthium excommunicantis exemplo 1. Corinth.5.v.5. 3. *à Theologorum propria provincia. Matrimonium est res merè civilis & secularis*, docente Luthero in præfat. scripti de causis matrimon. tom.5. Jen. Germ. f.238. & in comm. c.5. Matth. tom. ejusd. f.404.

Antithesis eorum, qui Theologos à causarum matrimonialium cognitione arcendos statuunt.

Iam verò opprobrium est Clericis, si peritos se ostendere velint rerum secularium. l. placet. 17. C. de Episc. & Cler. l. Consulta Divalia. 17. C. de Testamentis. Resp. Ostendimus superiùs, discrimen esse maximum inter conjugium & reliquos contractus merè civiles. Lutherus conjugium dicit esse rem externam ac civilem Magistratui Politico subjectam, sed nuspiam addit exclusivam, quod *tantùm* sit res civilis, & quod *solus* Magistratus Politicus de eo statuere ac pronunciare debeat absque divini verbi & ejus Doctorum atque Interpretum suffragio. Contrarium ex ipso Luthero paulò pòst demonstrabitur. 4. *Ex juris civilis sufficientia. Ius civile sufficiens est his causis decidendis.* Resp. in foro Politico & civili, sed quia utplurimùm in causis matrimonialibus etiam *conscientiæ interesse* concurrit, ideò quod ad forum conscientiæ spectat, Theologorum & Ecclesiæ ministrorum judicia non sunt susque deque habenda. De Consistorio Wurtenbergico Bidenbach. in præf. libell. de causis matrim. memorat, in eo hoc observari, ut Theologi ejus Assessores de his maximè, *quæ ad substantiam matrimonij pertinent* suam rogati dicant sententiam: Judicium verò *de pœnis delinquentibus infligendis, deque illis, quæ ad processum judicialem pertinent,* JCtis penitùs relinquant. *Leges civiles non dedignantur sequi sacros Canones,* dicit Imperator Authent. Ut Clerici. §. penult. quantò minùs dedignabuntur sequi canones in verbo divino præscriptos, quorum Interpretes constituti sunt Theologi? 5. *Ex politia Israelitica. Qui in populo Israelitico criminalibus causis præerant, illis etiam matrimonialium causarum dijudicatio commissa erat.* Deut. 21. Resp. in Synedrio Hierosolymitano non politicas tantùm, sed etiam Ecclesiasticas personas præsedisse nullâ veritatis specie negari potest. At supremum judicium causarum matrimonialium fuit penes Synedrium Hierosolymitanum. Alia verò ratio est causarum merè *civilium & criminalium quàm matrimonialium,* proinde quamvis merè civilium & criminalium cognitio ac dijudicatio Sacerdotibus V. T. ex parte olim commissa, in N. T. ob Christi interdictum & Ecclesiastici Ministerii conditionem atque statum non ampliùs ad Ecclesiæ Doctores pertinet, ex eo tamen inferri nequit, quod etiam matrimonialium cognitio ipsis penitùs sit derogata vel deroganda, contrarium enim ex Christi ipsius & D. Apostoli Pauli exemplo manifestissimè elucet. 6. *Ex Lutheri sententia.* Lutherus d. l. scribit. Ich ruffe vnnd schreye/ man soll solche Ehesachen der weltlichen Obrigkeit lassen/ vnd wie Christus spricht/ die Todten lassen ihre Todten begraben/ denn wir sollen ja Diener Christi seyn/ das ist/ mit dem Evangelio vnd Gewissen vmbgehen/ ꝛc. So finde ich auch kein Exempel im newen Testament/ daß sich Christus oder die Apostel hetten solcher Sachen angenommen/ ꝛc. *Qui causas matrimoniales (* scribit Bidenb. in præf. libelli sui de illis editi *) ad Theologos planè nihil attinere garriunt, pulcrè sibi sapere videntur, quod idem cum Luthero statuant.* Sed resp. Luth. ibid. discertè addit hæc verba, quæ non sunt omittenda. Außgenommen/ wo es die Gewissen berühret hat/ als S. Paulus 1. Cor. 7. Ostendit autem totus contextus, Lutherum duntaxat de judicio *coactivo* cum jurisdictione *ordinaria* & coercendi potestate conjuncto, (quale Papales Episcopi & eorum Officiales sibi solis vendicant) ac de pœnis politicis in violatores hujus ordinis statuendis, nequaquam verò de judicio *discretivo*, quo piis conscientiis consulitur ibidem loqui, sic enim habent ipsius verba. Was hilffts/ daß wir Christen wollen viel Gesetz vnd Vrtheil stellen/ so vns die Welt nicht vnderthan ist/ vnd wir keine Gewalt vber sie haben? Et postea. Wo wir beginnen Richter in Ehesachen zu werden/ so hat vns das Camprad bey dem Ermel ergriffen/ vnd wird vns fortreissen/ daß wir müssen vber die Straffe richten. Sollen wir vber die Straffe richten/ so müssen wir auch vber Leib vnd Gut richten/ da sind wir denn hinunter vnter das Rad vnnd ersoffen im Wasser des weltlichen Handels: Tandem concludit. Ich will euch meine Meynung (von Ehesachen) weil ihr so hart darumb anhaltet/ nicht verhalten/ doch mit der Bedingung/ daß ich solches wil thun/ nicht als ein Rechtsprecher/ Official oder Regent/ sondern Rathsweise/ wie ichs im Gewissen wolte guten Freunden insonderheit zu Dienst thun/ also daß wer solchem meinem Raht folgen wil/ daß der es thue auff sein Ebenthewr/ denn wo ers nicht weis hinaus zu führen/ darff er bey mir nicht Schutz noch Schirm suchen/ oder mir das klagen/ denn ich keines Regiments oder Richtzwangs mich hiemit vnterwinden wil/ vnnd wie ich keinen habe/ so wil ich auch keinen haben/ ich wil die Gewissen berichten vnd trösten/ soviel ich rahten kan. Quod verò Lutherus casuum matrimonialium cognitionem & dijudicationem non penitùs à se & officio suo alienam judicaverit, Sole clariùs elucet ex præclaris illis, quæ de hoc negotio in publicum edidit scriptis Tom. 2. Jen. Germ. f. 150. & seqq. continetur scriptum *de vita conjugali*, in quo ἐπιμερῶς fert de octodecim illis impedimentis matrimonium contrahendum prohibentibus & contractum dirimentibus, quæ à Canonistis enumerantur. Item de causis divortii. Tom. 5. Jen. Germ. f. 239. & seqq. continetur scriptum *de causis matrimonialibus*, in quo de sponsalibus, divortiis & gradibus cognationis tractat. Tom. 4. f. 425. & tom. 6. fol. 570. exponit consilium suum, quid agendum censeat, illi, *qui sponsam suam ab alio corruptam deprehendat.*

701. Tertia propositio hæc esto. *A causarum matrimonialium cognitione ac dijudicatione non excludendus Magistratus politicus.* Probatur 1. *à Magistratus officio.* Ad quem pertinet custodia utriusque tabulæ Decalogi, ad eum etiam causarum matrimonialium cognitio ac dijudicatio certâ ratione pertinet. Connexio probatur, quia conjugium in quarto, sexto & decimo præcepto divinitùs sancitur & confirmatur. Atqui Magistratus divinitùs constitutus est utriusque tabulæ custos, ut in tr. de Magistr. §. 165. & seqq. demonstravimus. E. Cujus est leges honestas de sponsalibus, cognationis gradibus, causis divortiorum, &c. divinæ legi conformes promulgare, ejus etiam est juxta leges illas pronunciare & easdem executioni mandare. Atqui ad Magistratum politicum certâ ratione & modo in tractat. de Magistr. exposito pertinet, ut alias leges Ecclesiasticas, ita quoque de conjugio leges honestas divinæ legi conformes promulgare. E. 2. *à necessario.* Nisi politico Magistratui in causarum matrimonialium dijudicatione suæ relinquantur partes, sententia lata non poterit executioni dari, nec temeritas hominum coerceri. Luther. in præf. libri de causis matrim. tom. 5. Jen. Germ. f. 238. Vnter den Christen oder

c. A causarum matrimonialium cognitione & dijudicatione non est excludendus Magistratus.

Gleubi-

Gleubigen ist in solchen und allen Sachen leichtlich zu handeln/aber mit den Unchristen / der die Welt voll ist/kan niemand hinter sich noch fur sich/wo nicht das weltliche Schwerd die Scherffe brauchet. 3. *a comparato.* Quemadmodum de aliis civilibus negotiis & contractibus Magistratus leges divinæ legi congruentes promulgandi potestatem obtinet, ac juxta illas judicia instituere, earumq; transgressores pœnis subjicere potest, ut justitia & tranquillitas in vita civili floreat: Ut in tract. de Magistr. §. 219. docuimus: Ita quoque de conjugio, in quo non minima pars felicitatis hujus vitæ consistit, potest leges honestas promulgare secundùm illas judicare & contemtores earum ad debitas pœnas revocare. 4. *Ex more Ecclesiæ perpetuo.* In Ecclesia Israëlitica Senatus *Seniorum*, cui judicium de causis matrimonialibus commissum erat, constabat non ex Sacerdotibus solùm, sed etiam politicis personis. *Theodosius* Imperator legem tulit consobrinorum conjugia prohibentem, teste August. lib. 15. de C. D. c. 16. & Ambrosio lib. 8. Epist. 66. *Concilium Milevitanum* in quæstione de causa divortii lege Imperiali opus esse sancivit, & hac ratione ad tribunal pii & Christiani Magistratus matrimonialium causarum dijudicationem retulit.

Exceptiones Bellarmini.

702. Prætermissis argumentis reliquis Bell. tantummodò ad particulam quinti excipit 1. *Posse Principem politicum de impedimentis matrimonii legem ferre, sed Principe Ecclesiastico approbante, si enim hic repugnet, lex illa erit irrita, quod probat ex illa ipsa Theodosii lege. Cum enim non diu post filii ejus abrogassent.* l. Celebrandis. C. de nupt. *& Iustinianus itidem tulisset legem, ut licita essent matrimonia inter consobrinos.* §. Duorum. Instit. de nupt. *Gregorius Pontifex legem Honorii & Iustiniani reprehendit in rescripto ad Augustinum Anglorum Episcopum & contrà statuit, inter consobrinos illicita esse matrimonia, & hac Pontificis lex, non autem illa Cæsaris in Ecclesia obtinuit.* c. Quædam. 35. q. 2. Resp. non quæritur *de facto*, quam sc. potestatem Romani Pontifices Imperatorum conniventiâ & indulgentiâ progressu temporis, tùm circa causas matrimoniales, tùm circa alia hujus vitæ negotia in Ecclesia de facto sibi vendicaverint, sed *de jure*, quæ & qualis potestas Romano Episcopo & aliis Ecclesiæ ministris jure competat, ubi facilè concedimus, Magistratum Christianum in legibus matrimonialibus ferendis Ministerii Ecclesiastici suffragium & consilium non debere prætermittere, sed negamus, Pontificem hanc νομοθεσίαν sibi suisque Episcopis solis debere vendicare. Concedere se Bell. dicit, *posse Principem politicum de impedimentis matrimonii legem ferre approbante Principe Ecclesiastico.* At quæso sub Papatu Principib. politicis hæc potestas relinquitur? Episcopi & eorum Officiales omnia ad se rapuerunt. 2. *Patres Concilii Milevitani non petere legem, quâ decernatur, non licere post divortium aliam uxorem ducere, sed quâ pœna externâ puniendus sit, qui id fecerit.* R. de hac exceptione egimus §. 574. Sufficit nobis, quod Patres illius Concilii legem matrimonialem à se latam ab Imperatore confirmandam & pœnam in ejus transgressores statuendam petunt, ex eo enim manifestè conspicitur, quod primitivæ Ecclesiæ nequaquam sibi solis potestatem in causis matrimonialibus judicialiter procedendi ac decidendi sumserint, sed Politici Magistratus autoritatem & auxilium hac in parte implorarint.

Antithesis Pontificiorum.

703. De causarum matrimonialium judice Concilium Trid. sess. 24. can. 12. sic decernit. *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad Iudices Ecclesiasticos, anathema sit.* Concilii mentē Bell. de matr. c. 32. sic explicat. *Distinguendæ sunt causæ matrimoniales. Quædā sunt omninò politicæ, ut de dotib. de successionib. de hæreditatib. &c. Quædā sunt omninò spirituales, ut de partib. Sacramenti, de benedictione Sacerdotali, &c. Quadam partim sunt politicæ partim spirituales, ut de gradibus cognationis, de divortiis, de impedimentis & aliis, quæ ad ipsum contractum matrimonii pertinent, quatenus enim contractus ille naturalis est, materia est politica, quatenus idem contractus est fundamentum Sacramenti & res conscientiæ spiritualis est. Primi generis causas dicit simpliciter ad politicum Magistratum pertinere. Secundi generis causas ad solam Ecclesiam. Tertii generis causas ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum, simpliciter autem pertinere ad Principem Ecclesiasticum.* Resp. 1. causæ illæ tertii generis ad politicum Magistratum non tantùm pertinere *possunt*, sed ad eum etiam referri *debent*, ut ex argumentis nostræ sententiæ evincitur. 2. Per *subordinationem* illam Politici Magistratus aut κατασχετικῶς intelligitur consilium & suffragium Ministerii Ecclesiastici, quod Politicus Magistratus in matrimonialibus legibus promulgandis & executioni mandandis non omninò prætermittere debet, aut potestas illa αὐτοκρατορικὴν atque ἀρχικὴν, quam Pontifex cum suis Episcopis in politicum Magistratum sibi arrogat. Si priori sensu accipitur, concedimus: si posteriori negamus. 3. Christus enim talem potestatem in Imperatorem, Reges & Principes Apostolis & eorum in Ministerio successoribus neutiquam concessit, sed potiùs derogavit. Matth. 20. v. 25. Luc. 22. v. 25. Rom. 13. vers. 1. 1. Petr. 5. v. 3.

704. Argumenta, quibus Bellar. suam stabilire conatur sententiam, tria sunt. Priora duo *ex Natura conjugii* sunt petita, tertium *ex Ecclesiæ praxi.* 1. *Matrimonium est Ecclesiæ Sacramentum, neq; apud Christianos separatur contractus legitimus matrimonii à Sacramento matrimonii, cum omnis legitimus contractus matrimonii hoc ipso fit Sacramentum matrimonii. E. judicare, an aliquis contractus matrimonii sit legitimus, est judicare, an ille contractus sit Sacramentum. Sed de Sacramentis judicare ad Ecclesiam spectat. Ergò etiam de illo contractu judicare ad Ecclesiam spectat.* R. de hypothesi hujus argumenti actum fuit superiùs. §. 16. & seqq. 2. *Etiamsi matrimonium Sacramentum non esset, tamen quia res est conscientiæ ex legib. divinis pendens, ad Pastores animarum sine dubio pertineret, quemadmodum quæstiones de cambiis, de censibus, aliisq; contractibus, in quib. interdum absconduntur usuræ, ab Eccl. judicantur.* R. ex hoc argumento non potest plus inferri, quàm quod causæ matrimoniales, quatenus conscientiam concernunt, ab Ecclesiæ ministris sint cognoscendæ, sed *subordinationem* illam Principis politici vel ejusdem omnimodam *exclusionem* à causarum matrimonialium dijudicatione nunquam ex eo Bellarm. eliciet. 3. *Christus* Matth. 5. & 19. & Paulus 1. Corinth. 7. *de causa conjugii judicavit, ac plena sunt Concilia & Pontificum rescripta legibus & sententiis in causa matrimonii, quod probat ex Decretalibus. Fuisse autem illa judicia Christi, Apostolorum, Pontificum & Conciliorum non meras interpretationes*

Verbi divini, sed sententias coactivas probat *ex ipso Verborum tenore.* Matth 19. & 1. Cor. 7. *ex V. Test. Praxi, in quo homines mittebantur ad Sacerdotem, ut verum judicem* Deut. 17. *Deniq; ex deductione ad absurdum. Cur enim non potius ad homines doctos quàm ad Pontifices causæ ista ordinariè ferebantur, si consultoris sapientia, non autoritas judicis in Sacerdotibus quærebatur?* Resp. 1. distinguendum inter potestatem coactivam in *foro conscientiæ* & in *foro politico* externo. 2. Christus & Apostoli non tulerunt novas leges, sed primævam conjugii institutionem repetiverunt & conscientias hominum ex ea informarunt. 3. Sacerdotes V. T. & Episcopi primitivæ Ecclesiæ N. Test. judicarunt de causis matrimonialibus, non autem excluso Magistratu politico. 4. Neque suum secuti sunt in judicando arbitrium sed præscriptam in verbo divino normam. Pontifex verò Romanus & ipsius Episcopi politicum Magistratum excludunt & neglectâ verbi normâ suo arbitrio agunt. 5. Non sapientiæ tantùm, sed etiam autoritatis, potestatis & vocationis respectu Episcopos judicare posse concedimus, sed cum limitatione aliquoties repetita.

2. De processu in divortio. 705. Expositâ quæstione *de competente divortij judice*, transitum facimus ad quæstionem *de legitimo divortij processu*, ubi duo explicanda erunt. 1. Quis in divortio *propter adulterium* faciendo. 2. Quis *in malitiosæ desertionis casu* processus sit observandus. Utrumque certis expositum dabimus aphorismis. De divortio in casu adulterii faciendo sequentes proponimus canones. 1. *Adulterium propter quod divortium petitur, ex suspicionibus & conjecturis non debet esse duntaxat præsumtum, sed certis probationibus demonstratum.* Theodosius & Valentinianus l. Consensu 8. C. de repud. inter causas divortii numerant non solùm adulterium, sed etiam ea, ex quibus violenta adulterii præsumtio oritur, datur enim uxori virum repudiandi facultas, *si vir familiâ vel uxore inspiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit.* Viro autem *si uxor viro ignorante vel repugnante convivia extraneorum appetierit, si eo ignorante foris sine justa causa pernoctaverit, si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit, si cum viris voluptatis occasione lavetur, si vivo marito cum aliis de suis nuptiis sit locuta.* Apud Romanos ob levissimam quandoque adulterii suspicionem divortia fuisse facta, Antistii, Sulpitii & Sempronii exemplis ostendimus superiùs. Sed ut in aliis atrocioribus delictis, ita quoque in adulterio non sufficiunt conjecturæ, suspiciones, præsumtiones, quantumvis magnæ & multæ, adeoque ut Canonistæ loquuntur, *violentæ*, sed requiruntur probationes luce clariores videl. ut adultera vel ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ comprehendatur Johan. 8. v. 4. vel idoneis testibus ac propriâ confessione hujus delicti convincatur l. absentem. ff. de pœnis. l. ult. C. de probat. c. Epiphanium. 4. caus. 5. q. 6. Nec de nihilo est, quod in crimine adulterii, cumprimis illis in locis, ubi delictum illud non habetur pro capitali ad divortium faciendum non sufficiat propria rei vel reæ confessio, cùm tædio prioris ac desiderio novi matrimonii ex composito tale quid fieri possit. Vid. tract. de Magist. Polit. §. 310. 2. *Antequam ob adulterium fiat divortium, tentanda est prius reconciliatio.* Rationes hujus canonis assignavimus in quæstione superiùs §. 614. pertractatâ, an in crimine adulterii persona innocens teneatur nocentem deserere vel retinere. Addendæ tamen quædam limitationes, quod in quibusdam casibus non sit tentanda vel cert… non admodùm urgenda reconciliatio, utpote si … aritus in publico officio honorato, Ecclesiastico … Politico constitutus, quo non possit la… … & c… m autoritate perfungi, si adul… … …ortio retineat, si adultera sit deploratæ malit… nec spes emendationis affulgeat, si delictum … quoties sit iteratum post præcedentem reconciliationem &c. 3. *Facto propter adulterium divortio, ne quidem innocenti parti concedendum, ut statim … alias transvolet nuptias, sed interjecto aliquo temp… spacio de novo demum matrimonio cogitare potest.* Hunc canonem proponit B. Lutherus, ejus… … rationem explicat in lib. de caus. matrim. tom. 5 Jen. Germ. f. 236. *a.* Damit solch Scheiden/ so viel müglich ist/ gemindert werde/ soll man zuerst dem einen Theil nicht gestatten/ sich so bald wieder zu verendern / sondern zum wenigsten ein Jahr oder halbes harren/ sonst hat es einen ergerlichen Schein/ als hette er Lust und Gefallen daran / daß sein Gemahl die Ehe gebrochen habe/ und damit Ursachen gar frölich ergriffe/ daß er des los werde/ und frisch eine andere nehm/ und also seinen Muthwillen übe unter dem Deckel des Rechtens/ denn solche Büberey zeiget an / daß er nicht aus Eckel des Ehebruchs / sondern aus Neid und Haß gegen seinem Gemahl / und aus Lust und Fürwitz zu einem andern so williglich die Ehebrecherin lesset/ und so gierig eine andere suchet. 4. *Nocenti ægrè concedenda est novarum nuptiarum potestas, antequam innocens ad secunda vota transeat.* Ratio est, quia pendet adhuc reconciliatio, cujus prior ac potior semper debet esse cura. Reliqua huc spectantia ex JCtis petantur.

706. *De casu malitiosæ desertionis* hi notandi sunt canones. 1. *Si persona deserta à malitioso desertore petit se liberari & novarum nuptiarum potestatem sibi concedi, antè omnia inquiratur, an deserta pessimis suis moribus & quotidianâ importunitate efficacem causam desertioni præbuerit,* quo in casu jubeatur desertorem inquirere & reconciliationem cum ipso instituere. 2. *Desertor per edictum publicũ tribus distinctis vicibus promulgatum & in tribus distinctis territoriis è suggestu prælectum vel affixum citetur,* ac diligenter inquiratur, an alicubi locorum inveniri, & per Magistratum illius loci ad reditum compelli possit, antequam in desertionis casu separatio voce judicis instituatur. 3. *Si publicè citatus comparere recusaverit, judices matrimoniales consideratis absentiæ causis & utriusq; personæ tùm desertoris tùm desertæ qualitatibus ac circumstantiis sententiam ferant,* quâ innocens servitute illâ, ut Apostolus loquitur, liberetur & novi matrimonii potestas illi concedatur. 4. *Tempus absentiæ,* quod ad desertionis culpam sufficiat, à quibusdam statuitur *quadriennium,* à quibusdam *septennium,* sed ut superiùs etiam monuimus ob infinitam casuũ ac circumstantiarum varietatem vix ac ne vix quidẽ potest certum aliquod temporis spaciũ præfiniri, sed conscientiæ ac prudentiæ judicis illud est committendum, ut pro personarum qualitate ac circumstantiarum varietate desertæ novas nuptias vel citiùs vel tardiùs concedat. 5. *Deserta persona sedulò monenda, ut quantum quidẽ sine conscientiæ periculo fieri potest, à novis nuptiis tamdiu abstineat, donec desertor pœnitentiâ ductus redeat, vel de ipsius certationib. aut obitu certum aliquod nunciũ ad eam deferatur.* Sæpiùs enim compertum est desertoris animum,

1. In casu adulterii. *2. In casu malitiosæ desertionis.*

vel

vel per pias & continuas desertæ preces ad Deum fusas, vel per inopinatum aliquod infortunium fuisse mutatum, ipsumque conscientiæ stimulis adactũ ad conjugalis fœderis nefariè disrupti redintegrationem tandem rediisse. Reliqua ex JCtorum Scholis discenda.

CAPUT XI.

De usu hujus loci.

Usus hujus loci. 707. Expositis Conjugii causis *efficiente scilic. materia, forma & fine.* Itemque ejusdem *effectis, adjunctis & contrariis*, restat ut Coronidis loco *usum hujus loci ac definitionem Conjugii* subjungamus. Usus hujus loci est *Generalis* ac *Specialis*. Generalis *ad omnes homines* pertinet, sive in conjugio sive extra conjugium vivant; sive ad hoc vitæ genus se conferre, sive in cœlibatu persistere cogitent. Estq; vel *Theoreticus* vel *Practicus*. Theoreticus est vel *Didascalicus* vel *Elencticus*. Didascalicus, ut ordinis conjugalis institutionem divinam ejusdemq; dignitatem, utilitatem ac necessitatem ex verbo Dei discamus. Elencticus, ut ὀρθοδοξίαν in hoc articulo ex verbo Dei cognitam contra errores Pontificiorum, Anabaptistarum & aliorum ἑτεροδιδασκάλων asseramus. Practicus revocati potest ad παιδείαν, ut pro conjugii institutione ac conservatione Deo gratias agamus, eundemque pro piis conjugibus & perpetuâ sancti hujus ordinis ad finem usque mundi conservatione rogemus, ac ipsimet hunc vitæ statum à Deo institutum pro ratione vocationis tueamur; & ad ἐπανόρθωσιν, ut à contumeliis & calumniis adversus hunc ordinem sedulò caveamus, reverenter de illo, utpote divinâ institutione munito sentiamus ac loquamur, generis humani propagationem non fortuitis casibus, nec fictitio cuidam Genisto, Junoni vel Lucinæ, sed soli præpotenti Deo tribuamus. Specialis spectat vel *ad eos, qui in conjugio vivunt*, vel qui *ad illud aspirant*. Qui in hoc statu vivunt, illis prodest doctrina de conjugio. 1. ad διδασκαλίαν, ut intelligant, se vivere in tali statu, in quo possint DEO placere, bonâ conscientiâ eidem servire, ac si in vera Christi fide & studio pietatis constantes perseveraverint, salutem æternam sperare & obtinere. 1. Tim. 2. v. 15. 2. ad παιδείαν, ut tàm maritus quàm uxor officia, tùm utrique communia, tùm alterutri propria sedulò observet, & juxta leges matrimoniales ordinis actiones & vitam conformet. 3. ad παράκλησιν, ut in omnibus adversitatibus & ærumnis, quæ in hoc vitæ genere ipsis obtingunt. 1. Cor. 7. v. 28. sese erigant meditatione divinæ institutionis, quâ hîc ordo gaudet, ac divinarum promissionum de præsentia, auxilio & liberatione. 4. ad ἐπανόρθωσιν, ne maritus potestate maritali in uxorem sibi concessâ abutatur. Sirac. 4. v. 35. nec despiciat *sociam fœderis, inter quam & ipsum Deus testificatus est, & hac ratione lachrymis & gemitibus altare Domini repleat.* Mal. 2. v. 13. neve uxor marito fiat refractaria & adversatrix. Prov. 19. v. 13. c. 27. v. 15. *ne invicem se defraudent, nisi fortè ex consensu ad tempus.* 1. Cor. 7. v. 5. &c. Qui ad hoc vitæ genus aspirant, illis itidem prodest. 1. ad διδασκαλίαν, ut ex verbo Dei discant, quo ordine quibusvé mediis agendum sit. 2. ad παιδείαν, ut in vero DEI timore & præmissis seriis ad DEUM precibus adjutorium quærant. 3. ad ἐπανόρθωσιν, ne contra Parentum consensũ matrimonium contrahant, nevé in gradibus lege divinâ vel provinciali prohibitis conjugem quærant, &c.

CAPUT XII.

De definitione Conjugii.

708. Conjugii definitiones variæ ac diversæ ubique occurrunt. *Definitio Conjugii.* Clem. lib. 2. strom. sic definit, quod sit *legitima viri & mulieris conjunctio ad liberorum procreationem.* Ambros. in exhortat. ad virg. *Conjugium est vinculum quo alligatur viro nupta & ei subjectione astringitur.* Rabanus lib. 7. de serm. propriet. c. 5. *Matrimonium est nubilium justa conventio & conditio.* Conjugium *est legitimarum personarum inter se coeundi & copulandi nuptia.* In jure civili à Justiniano Instit. de patr. potest. §. a. traditur talis definitio. *Matrimonium est viri & mulieris conjunctio individuam vitæ societatem continens.* Hanc definitionem adducit & probat jus Canonicum c. Illud. X. de præsumt. Modestin. l. Nuptiæ. 1. ff. de rit. nupt. sic definit. *Nuptiæ sunt conjunctio maris & fœminæ consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio*, in qua definitione, per *consortium omnis vitæ*, quidam intelligunt victus & fortunæ communionem, ut uxor consors fieri intelligatur omnium eorum, quæ marito obveniunt, sive ea bona sunt, sive adversa. l. si cum dotem. 22. §. si maritus. 7. ff. Soluto matrimonio, quia jure Romanorum antiquo licitum erat levibus ex causis divortium facere; alii verò ad exprimendam individuam vitæ societatem in definitione Justiniani positam illud referunt. Quamvis enim ex accidenti matrimonium divortio dissolvatur, tamen respectu ad intentionem & animum contrahentium habito conjugium rectè definitur per *omnis*, id est, *totius vitæ consortium & individuam societatem*, eo enim sensu *collective* Græcum πᾶς & Latinum *Omnis* usurpari non solùm ex Scriptura S. 2. Timoth. 3. v. 16. sed etiam ex profanis Scriptoribus constat. Sic Maro:

Et nunc omnis humo fumat Neptunia Troja.

Quid per communicationem divini & humani juris intelligatur, expositum fuit. §. 426. Recentiores Theologi plerique sic definiunt. *Conjugium est legitima & indissolubilis copula unius maris & unius fœminæ instituta divinitùs, ut agnoscamus, Deum esse mentem castam & ei in castitate serviamus, & hoc modo propagato genere humano Ecclesia æterna Deo colligatur.* Hemming. hanc proponit definitionem, in qua nec quicquam abundare, nec quicquam desiderari asserit. *Conjugium est divinitùs ordinata unius maris & unius fœminæ legitimè consentientium in unam carnem mutui adjutorii causâ conjunctio.* Wigandi hæc est. *Conjugium est legitima copulatio unius maris & fœminæ juxta institutionem Dei indissolubilem vitæ consuetudinem continens ad procreandos & educandos liberos propter cultum Dei ad vitandas libidines prohibitas ad Oeconomiæ administrationem & officiorum in vita necessariorum communicationem.* Est qui sic definit. *Conjugium est unius maris & unius fœminæ puberum & legitimè consentientium in unam carnem, i. e. indissolubilis conjunctio divinitùs cùm in bonum eorum, qui conjunguntur, tum in gloriã Dei instituta.* Dn. D. Mentzero hæc probatur. *Conjugium est à Deo instituta unius maris & unius fœminæ legitimè con-*

consentientium in una carne conjunctio ad mutuum adjutorium & sobolis procreationem. Hæc diversitas definitionum, quæ omnes sunt , & esse etiam debent causales, oritur ex eo, quod alii causam efficientem, materialem, formalem & finalem pleniùs ac perfectiùs , alii augustins ac strictiùs exprimunt. Ex Matth. 19. vers. 9. & 1. Corinth. 7. v. 2. sic describi potest, quod sit *unius maris & unius fœminæ in carnem unam divina & individua cõjunctio, tùm prolis generandæ tùm scortationis vitandæ causâ inita.* Qui plenam & integram definitionem desiderat, causas conjugii omnes superiùs enumeratas & expositas eidem includat, quod hoc ferè modo fieri potest. *Conjugium est unius maris & unius fœminæ per legitimum, plenum ac justum consensum in carnem una divinitùs instituta conjunctio, tùm ut sobolis procreatione genus humanum propagetur, & Ecclesia ex illo colligatur , tùm ut familiaris societas & mutuum adjutorium in rebus tàm divinis quàm humanis paretur, tùm ut Christi & Ecclesiæ conjunctio præfiguretur , ad quos fines post lapsum vitatio scortationis accessit.* DEUS, qui est autor & fautor conjugii, hunc ordinem à se institutum clementer conservet ac tueatur , piis conjugibus largiter benedicat , ac nos omnes ad cœlestes nuptias Agni in regno gloriæ paratas, misericorditer introducat, propter Christum animæ nostræ Sponsum in secula benedictum, Amen.

Hebr. 13. v. 4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.

Apoc. 19. vers. 9. Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι.





INDEX GENERALIS SIVE PRIMVS, TOMI VII.

Continens Materias & earum ordinem:

UBI AUTEM NOTANDUM, NUMERUM PAGINAM, LITEram verò paginæ faciem notare.

De Conjugio.

Ratio ordinis.pag.1.a.
Regiminis Politici & Oeconomici convenientia.ibidem.
Utriusque differentia.1.b.
Ἐπιγραφὴ huius articuli. ibidem.
Doctrinæ de conjugio commendatio.2.a.
Conjugii dignitas. ibid.
Doctrinæ hujus in Ecclesia perfectio.3.a.
Ejusdem tradendæ necessitas.3.b.

CAPUT I.

Ὀνοματολογίαν doctrinæ de conjugio explicat. p. 4. a.
1. Etymologia: חתנה ibid. γάμος. ibid. Conjugium. ibidem.
2. ὁμωνυμία. ibidem.
Nuptiæ quadruplices. ibidem.
3. Συνωνυμία.5.a.
Periphrases & encomia.6.a.

CAPUT II.

An sit conjugium.6.b.
An conjugium sit ineundum. ibid.

CAP. III.

Quid sit conjugium.

An conjugium sit Sacramentum. 7.a.
Quæstionis Status. ibidem.
Ejusdem usus. 7.b.
Argumenta nostræ sententiæ.
I. Ex requisitorum Sacramenti essentialium carentia. ibidem.
Deest matrimonio.
α. Elementum externum.8.a.
β. Divinum mandatum visibili signo seu elemento sacramentali additum.9.a.
γ. non est Nov. Testament. proprium. ibidem. Num in Vet. etiam Test. conjugium fuerit Sacramentum.10.a.
δ. Deest matrimonio promissio gratiæ Sacramentalis.11.a.
ε. Applicatio illius gratiæ. ibidem.
II. Ex mandati divini deficientia. 12. b.
III. Ex Sacramentorum efficientia. ibidem.
IV. Ex multiplici Pontificiorum ἀντιλογίᾳ.
α. de matrimonii cum aliis Sacramentis pugnantia. 14.a.
β. de matrimonii efficientia.15.a.
γ. de conjugii ignominia.15.b.
Sitne in actu matrimonii turpitudo. 16. b.
V. Ex Patrum & Conciliorum silentio. 17. b.
VI. Ex quorundam adversariorum suffragio. ibidem.
Antithesis & argumenta Pontificiorum.19.a.
1. Ex Scripturæ dictis.ibid. Ephes.5.32. Mysterium hoc magnum est.19.b. mysterii significatio. 20.b.
Promissio gratiæ an in conjugio detur. 23.a.
2. Ex Patrum testimoniis.23.b.
3. Ex rationum momentis. 25.a.
α. Ex matrimonii insolubilitate.ibidem.
β. à matrimonii fine. 26.b.
γ. ex Ceremoniarum lege.27.a.
δ. à consensu Ecclesiæ.27.b.

CAPUT IV.

SECTIO. I.

De causa efficiente principali & remota.

Causa conjugii efficiens principalis est Deus, quod probatur.
I. Ex conjugii institutione & ordinatione. 28.a. in qua notanda.

α. Divina de muliere condenda deliberatio. ibidem.
Causa instituendi conjugii triplex. 28.b.
ϛ. Decreti divini executio, in qua occurrunt.
1. Mulieris formatio. 29.a.
2. primorum conjugum copulatio, 30. a.
3. legis matrimonialis promulgatio. 30.b.
4. Novorum conjugum benedictio. p.32.a.
Quare conjuges dicantur una caro. 31.b.
II. Ex ordinis hujus confirmatione. 32.b.
III. Ex ejusdem in Nov. Testament. instauratione. ibidem.
IV. Ex ordinis hujus conservatione. 33.a.
πόρισμα doctrinæ de causa conjugii efficiente. 33. b.
Usus doctrinæ de causa efficiente conjugii: qui est
1. Theoreticus & quidem.
α. Didascalicus. ibidem.
β. Elencticus. 34.a.
A. Contra veteres hæreticos. ibid.
B. Contra Pontificios. 35.a.
2. Practicus. 36.a.

SECTIO II.

De causa efficiente conjugii instrumentali ac propinqua.

Causa conjugii instrumentalis & propinqua est consensus. 36. b.

ARTICULUS I.

De consensus contrahentium & paterni necessitate. ibid.

Consensus contrahentium an sit conjugii efficiens, an verò forma, an materia? 37.b.
An requiratur consensus parentum. 38.b.
Status quæstionis. 39.a.
Argumenta nostræ affirmativæ sententiæ.
I. Ex jure divino, ubi occurrit.
α. divina conjugii institutio. 39.b.
ϛ. divina jussio. 40.a.
γ. divini juris decisio. ibid.
δ. Exemplorum probatorum collatio. 40.b.
Exceptiones Bellarmini ad primum nostrum argumentum. ibidem.
II. Ex jure naturali. 43.a.
Bellarmini exceptio ad argumentum nostrum secundum. 44.a.
III. Ex jure civili. 44.b.
Exceptio Bellarmini & Ant. Guiberti ad argumentum nostrum tertium. 45.a.b.
IV. Ex jure Canonico. 46.a.
Exceptiones Bellarmini ad canones juris Pontificij. p.47.a.
V. Ex adversariorum ἀντιλογίᾳ. 47.b.
VI. Ex testimoniis Patrum. ibid.
VII. Ex suffragio adversariorum. 48.a.
IIX. à Deductione ad absurdum. 48.b.
Antithesis Pontificiorum. ibid.
Argumenta Pontificiorum.
1. Ex Scripturæ exemplis. 49.b.
2. Ex jure canonico. 50.b.
3. Ex rationibus.
α. à sufficiente requisitorum enumeratione. 51. b.
ϛ. à minoris ad majus illatione. 52.a.
γ. ex nostrorum testificatione. ibidem.
Argumenta aliorum contra consensus paterni necessitatem. 1. à requisito libertatis, 54.a.
2 à conditione patriæ potestatis. 54.b.
3. à consecutione absurditatis. ibid.
Quæstiones de parentum consensu.
I. An matris consensus etiam sit necessarius? ibidem.
II. An patris, an matris voluntas præferenda? 56.a.
III. An requiratur consensus parentum expressus. p.56.b.
IV. An parentes dissensus sui causas proferre teneantur. ibidem.
V. Quid agendum si parentes consensum dare recusent? 57. a.
VI. An patris impii crudelis, prodigi, ebriosi consensus sit necessarius. ibidem.
VII. An ratihabitio hic locum habeat? 57. b.
IIX. An etiam in nuptiis liberorum majorennium consensus paternus requiratur? 58. a.
IX. An tutoris consensus sit necessarius. ibid.
X. An matris an tutorum consensus præferendus. p.58. b.
XI. An cognatorum consensus necessarius. 59.a.
XII. An avi consensus sit necessarius. 59.b.
XIII. An generalis consensus sufficiat. ibid.
XIV. An in quibusdam casibus negligendus parentum consensus? 60.a.

ARTICULUS II.

De consensus ad matrimonium requisiti qualitate.

Qualis consensus requiratur. 60.b.
Pugnant cum consensu I. Error. 61.b. α. nominis ibid. β. Personæ. 62.a. γ. Qualitatis. 62.b. 1. Circa bona fortunæ. ibid. 2. generis nobilitatem 63. a. 3. vitæ statum. 63.b. 4. Bona animi. ibid. 5. Virginitatem. 64. a.
Quod vitiatam ab alio non liceat repudiare. ibidem.
Quod liceat eam repudiare. 64. b.
Quæstiones aliquot de vitio sponsæ illato. 66.b.
Limitatio superioris decisionis. 67.a.
Probatio virginitatis Mosaica. ibid.
An adhuc hodie locum obtineat. 67.b.
II. Dolus. 68.a.
III. Ebrietas. 68. b.
IV. Fatuitas. ibid.
V. Furor. ibid.
VI. Minæ, metus & coactio. ibid.
De raptu. 69.b.
Quæstiones de qualitatibus consensus.
I. An qui simulatè consensit sit cogendus. 70.a.
II. An muti & surdi consentire possint. 70.b.
III. An expressus contrahentium consensus requiratur. 71.a.

SECTIO III.

De causa matrimonii antecedente ac disponente, h.e. de sponsalibus.

Consensus duplex sponsalitius & matrimonialis. ibidem.
Sponsaliorum. I. Nomenclatura. 71. b.
II. Causa efficiens. 72. b.
III. Materia. ibid.

IV. Forma

IV. Forma. 73. a.
V. Diſtinctiones ſponſaliorum ea forma petitæ.
1. Inter ſponſalia de futuro & de præſenti. 73. b.
2. Inter ſponſalia pura & conditionata. 74. b.
Conditiones quotuplices ſint. ibid.
Quæſtiones de conditionatis ſponſalibua. I. An conditiones impoſſibiles, pro non adjectis habendæ? p. 75. a.
II. An conditio illa ducam te, ſi invenero virginitatem, ſit turpis. 75. b.
III. An ſponſalia ſub modo contracta, differant à conditionalibus. ibid.
IV. An ſint conditionata, quæ certum tempus præſcribunt. 76. a.
V. An ſponſalia pœnalia pro ratis habenda. ibid.
VI. An ſponſalia pura, an conditionata patris conſenſu firmata præferanda ſint. ibidem.
VII. An liceat pendente conditiona alia ſponſalia contrahere? 76. b.
IIX. An conditio ſi dederis centum pro non adjecta habenda? ibid.
IX. An licita ſit conditio, ſi qui ita contrabant, ne corpore conjungantur? 77. a.
3. Sponſalia alia ſunt publica, alia clandeſtina. ibidem.
Quæſtiones de ſponſalibus clandeſtinis & publicia
I. Quot teſtes in publicis requirantur. 78. a.
II. An audiendus, qui clam ſe contraxiſſe fatetur. ibidem.
III. An neganti clandeſtina ſponſalis deferendum juramentum. ibid.
IV. An clandeſtina per copulam conſummata perpetuò ſint rata? 78. b.
V. An ob clandeſtina ſponſalia pater filiam ſtupratam ſtupratori dare cogatur. ibid.
VI. An ſponſalia clandeſtina per copulam conſummata præferenda publicis. 79. a.
VII. An priora, an poſteriora præferenda, ſi utraque ſint publica. ibid.
IIX. Quâ pœna afficiendus qui bina ſponſalia contraxerit. ibidem.
4. Sponſalia alia ſunt jurata, alia injurata. ibidem.
An jurata liberorum ſpõſalia jure patriæ poteſtatis diſſolvi poſſint. ibid.
5. Sponſalia contrahuntur inter abſentes val præſantes. 80. b.
VI. Finis ſponſaliorum. 81. a.
VII. Effectua Sponſaliorum. α. ratione contrahentium. 81. b.
QV. I. An obſtinatè recuſantes ſponſaliorum conſummationem à Magiſtratu cogendi? 82. a.
II. An pœnâ coërcendus qui temerè à ſponſalibus recedit. 82. b.
β. ratione cognatorum. ibid.
IIX. Adjuncta ſponſaliorum. 83. a. 1. Arrhæ ſponſalitiæ. ib. 2. Munera ſponſalitia. 83. b. 3. Inſtrumenta dotalitia. ibid. 4. Ritus. ibid. 5. convivia ibid.
IX. Contrarium ſponſaliorum. 84. a.
Quæ ſint cauſæ diſſolvendi ſponſalia juxta Canoniſtas. ibid. Secundùm jus civile 84. b.
Quid de ſponſaliorum diſſolutione ſtatuendum. ibid.
I. Dilatio. 85. a.
II. Si bina ſponſalia contracta. ibid.
III. Si ſponſalia de futuro tantùm. ibid.
IV. Si ſponſalia ſint pura. 85. b.
V. Crimina diſſolutioni ſponſaliorum cauſam præbentia. 85. b.
VI. Extrinſeca accidentia diſſolationi ſponſaliorum cauſam præbentia. 86. a.

An ſponſalia ſint coram Deo matrimonium. 87. a.
Quomodo ſponſalia a nuptiis differant. 87. b.

CAPUT V.

De cauſa conjugii materiali.

Materia Conjugii. 88. a.
Perſonæ contrahentes qnales eſſe debeant? 88. b.
Impedimenta matrimonii juxta Canoniſtas. ibid. juxta interpretes legis civilis. 89. b.

MEMBRUM PRIUS.

De numero perſonarum contrahentium, ubi de polygamia tractatur.

Perſonæ contrahentes debent eſſe tantùm duæ. pag. 90. a.
Polygamia. ibidem.
An ſucceſſiva conjugia ſint ſpecies polygamiæ. p. 90. b.

ARTICULUS PRIOR.

De polygamia ſucceſſiva.

An ſecundæ nuptiæ ſint licitæ. ibidem. Affirmativa probatur.
1. à conjugii inſtitutione. ibid.
2. à Chriſti inſtructione. 91. a.
3. ab Apoſtolica ſanctione? ibid. 1. Corinth. 7. 9. Si viduæ non continent, nubant, ibid. 1. Corinth. 7. v. 39. Mulier alligata eſt lege quamdin vivit vir ejus. 91. b. 1. Timoth. 5. v. 14. Volo juniores viduas nubere. 92. b.
4. Ex Apoſtolica comparatione. 93. b.
5. Ab interdicti conjugalis ratione. 94. a.
6. Ab iteratarum nuptiarum conditione. 94. b.
7. Ex paritatis ratione. 95 b.
8. Ab exemplorum probatorum inductione. 96. a.
9. Ex Patrum teſtificatione. ibid.
Antitheſis 1. Ethnicorum. 97. a. 2. Hæreticorum. ibid. 3. quorundam Patrum. 97. b. 4. quorundam Conciliorun. 98. b. 5. Pontificiorum. 99. a.
Argumenta Montaniſtarum. I. Ex Scripturæ dictis. 1. Ex Vet Teſtam. α. Geneſ. 2. 24. 100. a. β. Lev. 21. 14. ib. γ. Levit. 22. 12. 100. b. 2. Ex Nov. Teſtam. A. Matth. 5. 32. 100. b. B. Matth. 10. 16. ibidem. C. Matth. 17. 3. 101. a. D. Matth. 19. 6. ibid. E. Johan. 22. ibid. F. Johan. 4. 18. ibidem. G. 1. Corinth. 7. v. 27. 101. b. H. Epheſ. 1. 10. ibidem. J. 1. Timoth. 3. 2. 102. a. K. 1. Timoth. 5. 12. ibid.
II. Ex variis exemplis. ibid.
III. Ex rationibus. 102. b. 1. à divinæ voluntatis ſignificatione. ibidem. 2. Ab incommodorum conſecutione. ibidem. 3. Ex ſecundarum nuptiarum conditione. 103. a. 4. à minori ad majus illatione. ibidem.
QV. I. An viduis intra annum luctus liceat ad ſecunda vota tranſire? 103. b.
II. An probandum teſtamentum, quo uxor à ſecundis nuptiis arcetur. 104. b.

ARTICULUS POSTERIOR.

De Polygamia simultanea.

ibidem.

An Lutherus eam approbaverit? 105.a.
An tempore N.Test. licita fit. 106.a.
Negativa probatur. I. Ex conjugii institutione. ibidem.
Exceptiones Ochini. 106.b.
II. Exprimævæ institutionis repetitione. 107.b.
III. Ex Christi & Apostolorum instructione. ibidem.
α. Matth.5.32.19.9. 108.a.
β. Rom.7.2. 1.Cor.7.v.10.& 39. 108.b.
γ. 1.Corinth.7.v.2.
δ. 1.Cor.7.4. 109.a.
ε. 1.Tim.3.v.2.109.b.
IV. Ex juris naturalis dispositione. ibidem.
V. Ex finium matrimonialium enumeratione.110.b.
VI. Ex incommodorum consecutione. 111.a.
VII. Ex polygamiæ origine. 111. b.
IIX. Ex primitivæ Ecclesiæ consuetudine. 112.b.
IX. Ex legum Imperialium sanctione. ibidem.
Antithesis. 112.b.
Argumenta pro polygamia simultanea. 113. a.
1. Ex Patriarcharum exemplo. 113.b.
Nostrorum de polygamia Patriarcharum sententia. pag. 114.a.
Argumenta pro inspiratione divina. ibid.
Responsiones ad allata argumenta pro dispensatione. 115.a. 1. Deut.21.15.ib. 2. Deut.25.v.5.ib. 3. 2.Samuel.12.8. 115.b.
ὁμιλίαι.116.b.
2. Ex 1. Corinth.7.v.7. Quilibet donum suum habet.118.a.
3. Ex Gal.4.24. Duo filii Abrahæ duo Testamenta. ibidem.
4. à fine conjugii. ibidem.
5. Ex polygamiæ commodo. 118.b.
QV. An conversis ex Turcismo permittenda uxorum pluralitas.118.b.

MEMBRUM POSTERIUS.

De requisitis & qualitatibus personarum matrimonio conjungendarum.

Qualitates personarum matrimonio copulatarum. p.119.a.

ARTICULUS I.

De absoluta qualitatum in personis matrimonio conjungendis requisitarum consideratione.

Distributio qualitatum. ibid.
Qualitates I. animi.
α. Fatuitas, furor. ibid.
β. votum continentiæ.119. b.
γ. infidelitas & hæresis. 120.b.
Qualitates II. Corporis. ibid.
QV. I. Unde pubertas æstimanda. ibid.
II. Quæ ætas conjugio maximè idonea? 121. a.
III. An probanda senum conjugia.121.b.
IV. An pumilis matrimonium concedendum? p.122.b.
V. An Eunuchis ac spadonibus. ibid.
VI. An leprosis matrimonium concedendum. p.123.b.
Qualitates III. status. 124. b.

ARTICULUS II.

De relata qualitatum in personis matrimonio copulandis requisitarum consideratione.

Qualitates personarum relatè consideratæ.124.b.

PARS PRIOR.

De propinquitate matrimonium impediente, ubi de graduum prohibitione tractatur.

I. Nimia propinquitas. 125.a.
Propinquitas naturalis. ibid. ubi notandum:
α. Graduum supputatio.126.a. ubi notandum: Gradus ibid. Lineæ. ib. Affinitatis genera. 126.b.
Appellationes consanguineorum & affinium. 127.b. 1. in linea rectâ. ib. A. ascendentium. ibid. B. descendentium. 128.a. 2. in linea collaterali. a. æquali. 128.b. b. inæquali. 129.a.
Appellationes affinium. 129.b
Quotuplex graduum supputatio. 130. b. 1. juris civilis. ibid. 2. juris Canonici. 131. a.
Gradus affinitatis. 131.b.
Quæ computatio præferenda? 132.a.
Argumenta pro computatione canonicâ. ibid. Contra eandem. 132.b. 1. Contra primam regulam. ibidem. 2. Contra secundam regulam. ib. 3. Contra tertiam. p.133.a.
C. Graduum prohibitio. 133 b.

SECTIO I.

De prohibitione graduum in jure divino.

I. De prohibitione juris divini. 134.a.
1. Regula generalis. ibid.
2. Regulæ speciales. 135.a.
a. In gradibus consanguinitatis. ibid. Mater. 135. b. Soror ex utroque parente. 136. a. Soror ex altero tantùm parente. ibid. Neptis ex filio. 137.a. Neptis ex filia ibid. Soror patris. ibid. Soror matris. ibid. Sororis filia 137.b.
b. in gradibus affinitatis. Uxor patris. ib. Uxor patrui. 138.b. Uxor filii. 139.b. Uxor fratris. ibid. uxoris mater. 140.a. Filia uxoris. ibid. Filia privigni. ibid. Filia privignæ ibid. Soror uxoris. ibid.
Prohibitionem complecti gradus, non personas. 140.b
Antithesis. 141.b.
Argumenta pro personarum duntaxat prohibitione. p. 142. a.
Regulæ de prohibitionibus graduum. ib. quarum:
1. Non attenditur in illis prohibitionibus sexuum differentia. ibid.
2. Prohibitiones sunt reciprocæ. 143. a.
3. Prohibitio est eadem in ordine adscendentium & descendentium. 143.b.
4. Prohibitio complectitur propinquitatem ab alterutro vel utroque parente ortam. ibid.
5. Prohibitio complectitur propinquitatem ex fornicatione ortam. ibid.
6. Qui gradus prohibetur in affinitate, idem multò magis prohibetur in consanguinitate. 144. a.
7. Nomine Patris ac matris omnes Superiores intelliguntur. ibid.
8. Patrum & filiorum nomine veniunt suo modo collaterales. 144. b.
9. Quæ mulier mihi prohibita ob propinquitatem ex ... nis, illius mulieris frater prohibitus est meæ sorori. ibidem.

10. Cui

10. Cui mea uxor prohibita, illius uxor etiam mihi prohibita. ibid.
11. Quâ ratione frater & soror patris prohibetur, eâdem avi frater & soror prohibetur. ibid.
12. Si remotior gradus prohibetur, multò magis propinquior. ibidem.
Aliæ quædam regulæ de prohibitionibus D. Chemnicii regulis adjectæ. 145. a.
Prohibitiones Mosaicas etiam ad N. Test. pertinere. p. 146. a.
An nostrates in hâc quæstione dissentiant? ibid.
Chemnicii vindicatio. 147. a.
Argumenta nostræ sententiæ, quorum.
I. Ex generali legum Mosaicarum obligatione. 148. a.
II. Ex legum harum cum moralibus connexione 149. a.
III. Ex pœnæ adjectæ conditione. 149. b.
IV. Ex Clausulæ Mosaicæ adjectione. 150. a.
V. Ex Prophetica harum legum explicatione. ibidem.
VI. Ex legum harum in N. Test. repetitione. 150. b. ubi occurrit.
1. Johannis Baptistæ factum. ibid.
2. Apostoli Pauli exemplum. 151. a.
VII. Ex legum harum in cordibus Gentilium inscriptione. quæ probatur,
α. Ex legibus Imperatorum. 152. a.
β. Ex legibus Gentilium. 152. b.
γ. Ex historiis brutorum 154. a.
IIX. Ex Patrum testificatione. ibid.
IX. Ex Adversariorum confessione 154. b.
Antithesis Pontificiorum. ibid.
De statu quæstionis. 155. b.
Argumenta Bellarmini. quorum
1. Ex pœnarum diversitate. 156. a.
2. Ex contrariorum exemplorum varietate. 156. b. ut sunt,
α. Jacobi duas sorores ducentis. 157. a.
β. Filii Judæ cum fratria. 157. b.
γ. Amrami & Jochabed. ibid.
δ. Filiorum Adæ cum sororibus. 158. a.
ε. Abrahami & Sarai. 158. b.
ζ. Othonielis cum filia fratris. 159. b.
η. Thamaris & Ammonis. 160. a.
θ. Adoniæ & Abisag. ibid.
3. Ex prohibitionis disparitate. 160. b.
4. Ex divina sanctione. Deut. 25. 161. b.
QV. Cur Deus certos cognationis gradus prohibuerit? 164. a.

SECTIO II.

De prohibitione graduum in jure civili sive Romano.

II. De prohibitione juris civilis. 166. a.
1. De consanguinitate. ibid.
α. in linea recta. ibid.
C. in linea collaterali. 166. b.
2. De Affinitate. 168. a.
A. in linea recta. ibid.
B. in linea collaterali. 168. b.

SECTIO III.

De prohibitione graduum in Jure Canonico.

III. De Prohibitione Juris Canonici. 169. a.
Ex Conciliis. ibid.
Ex Pontificum decretis. 170. a.

Regulæ de prohibitione juris canonici. 171. a.
I. in consanguinitate ibid.
a. in linea recta. ibid.
C. in linea collaterali. 171. b.
Quid in illis prohibitionibus improbemus: ibid.
1. Ratione causæ efficientis. ib.
2. Ratione causæ materialis. 172. a.
3. Ratione causæ formalis. 172. b.
4. Ratione causæ finalis. 173. a.
De legibus Græcorum. ibid.
Ex Patribus. ibid.

SECTIO IV.

De prohibitionibus graduum in jure provinciali seu municipali.

IV. De prohibitione juris municipalis. 174. b.
Discrimen prohibitionis divinæ & humanæ. 175. b.
Quæstiones de prohibitis gradibus. I. An quis defunctæ uxoris sororem ducere possit. 176. a.
II. An viduus gloris suæ, hoc est, defunctæ uxoris sororis filiam ducere possit? 179. a.
III. An privignus vitrici sui viduam ducere possit? p. 180. a.
IV. An vitricus defuncti sui privigni viduam ducere possit? 181. a.
V. An duorum fratrum liberi conjungi possint? ibidem.
VI. An viduus ducere possit viduam fratris defunctæ uxoris. 181. b.
VII. An privignus & privigna matrimonio jungi possint. 182. a.
IIX. An pater & filius duas sorores ducere possint? p. 183. a.
An ex nudis sponsalibus oriatur affinitas matrimonium impediens? 184. a.
Justitia publicæ honestatis matrimonium contractum non dirimit. 184. b.
Justitia publicæ honestatis matrimonium contrahendum impedit. 185. a.
De propinquitate spirituali. 185. b.
Argumenta nostra contra cognitionis spiritualis impedimentum. quia
1. Destituitur nomothetæ authoritate. 186. b.
2. Caret rationum pondere & æquitate. 187. b.
3. Non habet suffragium à pia antiquitate. 188. a.
4. Evidenti laborat absurditate. ibidem.
5. Evertitur multiplicium ratiocinationum firmitate. p. 190. a.
De propinquitate legali 190. b.
Cognatæ species legalis cognationis. 192. a.
De propinquitate ex crimine. pag. 192. b. ubi quæritur,
An ex scortatione contrahatur affinitas matrimonium impediens? ib.
An quis ducere possit eam, quam per adulterium prius polluit. 193. b.
De aliis criminibus. 195. a.

PARS POSTERIOR.

De disparitate matrimonium impediente.

1. Religionis & cultus. 195. b.
Quod sit impedimentum matrimonium contrahendum prohibens. 196. a.

Quod non fit impedimentum dirimens matrimonium contractum 199.a.
Argumenta Canonistarum. 1. ab Esdræ exemplo. 201.a. 2. ab Apostoli præcepto. ibidem. 3. ab hæreseos statu. ibidem.
An matrimonium fidelis cum infideli irritum fit ex more populi Christiani. 201.b.
An Pontifex possit tale matrimonium concedere. p.202.b.
II. Disparitas ætatis. ibid.
III. Disparitas status. 203.b.

CAPUT VI.

De causa formali conjugij.

Forma conjugij. 204.a.
1. Mutua in corpus utriusque conjugis potestas. ibid.
Consectaria ex assignata conjugii forma. 205.a.
1. Arctissima conjugum societas. ibid.
2. Nova ex conjugio orta propinquitas. ibid.
3. Conjugii indissolubilitas. 205.b.
4. Mutua in corpus utriusque potestas. 206.a.
5. Amoris inter conjuges perpetuitas. ibid.
6. Rerum omnium inter conjuges communitas. 206.b.
7. Circumspectionis in conjugio contrahendo adhibenda necessitas. 207.b.
Q. I. An ad formam conjugii pertineat benedictio Ecclesiastica. ibidem.
II. An copula conjugalis pertineat ad matrimonii essentiam? 210.a.

CAPUT VII.

De causa finali conjugii.

Causa finalis conjugii 211. a. quæ est,
I. Generalis Dei gloria. 212. b.
II. Specialis. 213.a.
1. Sobolis procreatio τεκνογονία. ibid.
2. Familiaris societatis comparatio. 214.b.
3. Amoris inter Christum & Ecclesiam præfiguratio. p.216.a.
4. Scortationis evitatio πορνοφυγία. 217.b.
Errores de fine conjugii. 218.b.

CAPUT IIX.

De effectis conjugii.

Effecta conjugii. 219.a.
Effectus conjugii in abstracto. 220.a.
Copula conjugalis. 221.b.
I. Conjugalem copulam non esse peccatum. ibidem.
Antithesis. 222.b.
Usus conjugii post lapsum. 223.a.
II. Pii conjuges usum conjugii moderentur. 223.b.
In usu conjugii habenda ratio, honestatis, castitatis & sanitatis. 225.a.
Congressus cum menstruata. 225.b.
1. Tempus congressus maritalis. 226.b.
2. Locus, modus & finis 227.b.
Quidin ejusmodi disputationibus cavendum. 228.b.
QV. An conjugatis liceat vovere perpetuam continentiam. 229.b.
Conceptio, 231.a. De qua
1. Jobus c.10.v.8.& seqq. 231.b.
2. Psaltes regius. Psal.139.v.14. 233.a.
Usus doctrinæ de conceptione & formatione 234. a.
Effecta conjugii in concreto. 235.a.
I. Officia conjugum utriq; parti communia. ibidem.
α. Erga Deum. ibid.
β. Erga seipsos. 235.b.
γ. Erga alios. 236.b.
II. Officia alterutrius conjugis propria. ibid.
1. Mariti erga uxorem. ibid.
2. Uxoris erga maritum. 237.b. ubi occurrit
α. Subjectio. ibid.
β. Vitæ & morum honesta gubernatio. 238.b.

CAPUT IX.

De adjunctis conjugii.

Subjectum conjugii. 239.b.
Adjuncta conjugii. ibid.
I. Inchoati. ibid.
A. Ritus nuptiarum apud Romanos. 240. b.
Horum significationes. 241.a.
B. Ritus apud alias gentes. 242.a.
C. Ritus Ecclesiæ Israeliticæ. 242.b.
D. Ritus Judæorum modernorum. 243.b.
E. Ritus in Ecclesia primitiva. 244.b.
F. Ritus in nostra Ecclesia usitati. 246.a.
1. Sacerdotalis novorum conjugum consecratio. ibid.
2. Convivii nuptialis celebratio 247.a.
G. Ritus in Ecclesia Pontificia recepti. 247.b.
QV. I. An certo anni tempore nuptiæ prohibendæ. p.248.b.
II. An Presbyteri nuptialibus conviviis interesse debeant? 250.a.
III. An choreæ in nuptialibus conviviis ferendæ? ibidem.
IV. An minister Ecclesiæ Evangelicæ Pontificio canonico uxorem ad occultum matrimonium copulare debeat. 252.b.
V. An peccent sponsus & sponsa si ante benedictionem Ecclesiasticam cohabitent? ibid.
VI. An ad pœnitentiam publicam adigendi, quibus mense sexto ex novo conjugio nascuntur liberi? 253.b.
II. Adjuncta conjugii consummati. 255.a.
1. Ærumnæ & molestiæ. ibid.
2. Calamitates & miseriæ. 256.a.
3. Satanæ insidiæ. 256. b.
Consolationes ærumnis conjugalibus opponendæ. p.257.a.
Consolationes pro parturientibus. ibid.

CAPUT X.

De pugnantibus sive contrariis conjugio adversantibus.

Pugnantia cum conjugio. 257.b.
1. ratione causæ efficientis. 258.a.
2. ratione materiæ. ibid.
3. ratione formæ. 258. b.
4. ratione finis. 259.a.

SECTIO I.

De Cælibatu.

Cælibatus etymologia & Homonymia. ibid.

I. An

I. An & qoatenus cælibatus conjugio præferendus. p 259. b.
α. Cælibatus purus in personis idoneis non est improbandus? ibid.
β. Cælibatus per se non est bonum opus, sed boni operis status. 261. b.
γ. Cælibatus non nisi in personis idoneis probandus. p.264.a.
δ. Cælibatus non laudandus cum contumelia conjugii. p. 264.b.
ε. Cælibatus quatenus conjugio præferendus sit ca propria hujus sede petendum. 267.b. Matth.19. v.12. sunt qui se castrant propter regnum cœlorum. p.269.a.
ζ. In cœlibatu eligendo vigere debet,
1. recta intentio. 273.b.
2. Doni cuilibet dati exploratio. 274.a.
3. Diligens circumstantiarum omnium exploratio? ibidem.
4. Nullus cælebs etiamsi castissimè vivat, conjugibus sese præferat. 275.a.
II. An ad cælibatum suscipiendum quidam lege adstringi debeant? 276.b.
Votum cælibatus est,
A. ἄγραφον.
Antithesis & argumenta Pontificiorum.
I. Ex V.T. 278.a. ubi occurrit
1. Votum Jephtæ. Jud.11.39. ibid.
2. Exemplum Raziæ. 2. Maccab.14.v.38. 278.b.
II. Ex N.T. ubi adducunt
α. Matth.19.12. Sunt Eunuchi qui se castrant propter regnum cœlorum. 279.a.
β. Luc.1.35. Virum non cognosco. 280.b.
γ. Actor.21.9. Philippo fuerunt quatuor filiæ virgines. 284.b.
δ. 1. Corinth. 7.37. Qui statuit in corde suo firmus. ibidem.
ε. 1. Tim.5.11. Volentes nubere primam fidem fecerunt irritam. 285.a.
B. Est ἀντίγραφον.
I. ratione causæ efficientis.
α. Suscipiunt vota Juniorum. 290.a.
Contra quod urgetur
𝔄. Dictum Apostolicum. 1. Tim.5. 290.b.
𝔅. Gravissimum periculum. 291.a.
ℭ. Consequens absurdum. 291.b.
𝔇. Primitivæ Ecclesiæ judicium. ibid.
Argumenta pro votis juniorum. 292.a.
β. Suscipiunt vota liberorum sub potestate parentum adhuc constitutorum. 292.b.
Pro votis liberorum sub patria potestate constitutorum. 293.b.
γ. Suscipiunt vota à desponsatis. 294.b.
δ. à conjugatis. ibid.
ε. ab inescatis & seductis. ibid.
ζ. à coactis ad cœlibatum. ibid.
η. à Sacerdotalibus. ibid.
θ. à viventibus in otio. ibid.
II. ratione materiæ. 295.a.
Donum continentiæ esse speciale probatur 1. Ex Matth. 19.11. Non omnes capiunt verbum hoc sed quibus datum est. 295.b.
2. Ex loco Apostolico. 1. Cor.7. 299.a.
3. 1. Tim. 5. Volo juniores viduas nubere. 305.a.
4. Dicta Patrum. 305.b.
5. Praxis. 306.a.
III. Ratione formæ. 307.a.
IV. Ratione finis. 308. a.
V. Ratione objecti. 308.b.
VI. Ratione adjuncti. 309.a.
VII. Ratione effecti. ibidem.
An liceat matrimonium contrahere post votum. 309.b.
Argumenta affirmativæ sententiæ ducuntur. 1. à voti huius conditione. 310.a.
2. Ab Apostolica constitutione. 1. Corinth. 7. ibidem.
3. Ab ipsa Pontificis dispensatione. 310.b.
4. A personarum istarum constrictione. 311.b.
5. Ex Conciliorum definitione. 312.a.
6. Ex Patrum concessione. 312.b.
7. Ex Adversariorum confessione. 315.a.
Argumenta Pontificiorum contra nuptias votariorum; ibidem.
Ex Patribus. 316.a.

SECTIO II.

De concubinatu.

Concubinatus V.T. 317.a.
Concubinatus in jure civili. 317.b.
In Jure canonico. 318.a.
An in Ecclesia Christiana tolerandus? 319.b.

SECTIO III.

De Divortio.

Divortium. 320.a.

ARTICVLVS I.

Ὀνοματολογίαν divortii continens.

Divortii. 1. Etymologia. 320.b.
2. ὁμωνυμία. ibid.
3. Συνωνυμία. 321.a.

ARTICVLVS II.

πραγματολογίαν divortii explicat.

Membrum I. de τῷ ὅτι agit, an verè & propriè dictum divortium, in N.T. locum habeat?
1. An detur divortium. 321.b.
Affirmativa probatur. 1. Ex manifestis Scripturæ dictis p.322.a.
α. Christi Matth.5.32. & c.19.9. ibid.
Exceptiones Bellarmini contra locum Matth. 5. v. 19. p.323.a.
β. Pauli. 1. Cor.7. 326.b.
Exceptiones Bellarmini ad locum. 1. Cor.7. 327.b.
2. ex rationum momentis. 328.b.
A. ab adulterii conditione. ibid.
B. Ex multiplici ad absurdum deductione. 329. a.
C. Ex hypotheseon Pontificiarum consideratione. p.329.b.
3. Ex Conciliorum decretis. 330.a.
4. Ex Imperatorum rescriptis. 331.a.
5. Ex Patrum sententiis. 331. b.
6. Ex ipsorum adversariorum suffragiis. 334.b.
Antithesis Pontificiorum. 336.a.
Argumenta Bellarmini. 1. ex Scriptura. 337.b.
α. Matth.5.32. Omnis qui dimiserit uxorem. ibid.
β. Marc.10.11. Quicunq; dimiserit. 338.a.
γ. Rom.7.2. an ignoratis. 339.b.
δ. 1. Corinth. 7.10. His qui matrimonio juncti sunt. 341.a.
2. Ex traditione. 342. a.
3. Ex rationibus. 343.a.

α. Ab unionis Spiritualis indissolubilitate. ib.
β. A liberorum incommoditate. 343. b.
γ. A consequente repudiorum varietate. 344. a.
δ. Ab absurditate. ibid.
ε. Ab Ethnicorum exemplorum conformitate. ib.

MEMBRUM II.

De τῷ διότι tractat, propter quas causas divortium fieri possit.

De causis divortii. 344. b.
1. Ex historia politiæ Judaicæ. ib.
Quatenus divortium in Vet. Testam. fuerit concessum. 345. a.
2. Ex Historiis aliarum gentium. 347. a.
3. Ex Historia Romana. ib.
4. Ex jure civili. 347. a.
5. Ex jure canonico. 348. a.
6. Ex verbo Dei. 348. b.
Unica tantùm est divortii causa, scil. adulterium. p. 349. a.
Antithesis. 1. Quorundam hæreticorum. 349. b.
2. Quorundam canonom Juris Canonici. 350. a.
3. Quorundam Theologorum & Jure Consultorum. p. 350. b.
An Magistratus possit alias divortii causas statuere. ibidem.

THEMA I.

De adulterio.

Adulterium. 354. a.
1. Quid per illud propriè intelligatur. ib.
2. An persona innocens teneatur nocentem dimittere, vel retinere? 356. a.
3. An adulterium sit totalis vel partialis causa divortii. p. 358. b.
4. An idem jus uxori adversus adulterum, quod marito adversus adulteram. 358. a.
5. Quas exceptiones causa adulterii admittat. 360. b.
6. An parti nocenti concedendæ novæ nupriæ. 361. b.

THEMA II.

De Desertione.

Desertio. 362. b.
1. Quis Apostolo infidelis. ibid.
2. Quid per discessionem in textu Apostolico intelligatur. 364. a.
Duplex discessio. 364. b.
3. Quid per liberationem à servitute intelligendum. p. 365. a.
QV. 1. An qui militiæ causa abest, pro desertore sit habendus. ibid.
2. An captivus pro desertore habendus? 365. b.
3. Num pertinax denegatio debiti conjugalis sit species desertionis. ibid.
4. Num sævitia æquetur desertioni? 366. a.
5. Quantum temporis spatium requiratur ut quis desertor præsumatur. 366. b.
6. Num desertæ personæ denegandum matrimonium, si desertioni ipsamet causam dederit? 367. a.
7. Quid agendum si desertor redeat. ibid.
8. An ex doctrina de desertione sequatur Turcismus? 368. a.

THEMA III.

De reliquis divortii causis quas alii assignant.

Reliquæ divortii causæ. ibid.
QV. 1. An Ecclesia plures divortii causas introducere possit? 368. b.
2. An mutuo dissensu matrimonia solvantur? 370. a.
Impedimenta matrimonium contrahendum impedientia & contractum dissolventia. 370. b.
1. Error personæ. ibid.
2. Conditio servitutis. ibid.
3. Votum religionis. 371. a.
Dissensiones Pontificiorum de matrimonio post votum contracto. 372. a.
Argumenta Bellarmini. I. Ex autoritate. 373. a.
II. Ex ratione. ibid.
4. Cognatio. 374. b.
5. Crimen. 375. a.
6. Cultus disparitas. ibidem.
7. Vis. 375. b.
8. Ordo. 376. a.
9. Ligamen. 376. b.
10. Honestas publica. 381. a.
11. Si quis affinis. ibid.
12. Si fortè coire nequibis. ibid.
Quotuplex impotentia. 381. b.
QV. 1. An in casu impotentiæ maleficialis medicamentis sit utendum? 382. b.
2. An soluto propter impotentiam matrimonio, novarum nuptiarum potestas conjugibus concedenda. ibid.
3. An mulier impotenti nupta, possit ejus consanguineo jungi? 383. a.
Causæ divortii ab aliis additæ ut sunt.
1. Infidelitas. 383. b.
Argumenta Bellarmini. α. Ex 1. Cor. 7. Si infidelis discedit, discedat. 384. b.
β. Ex jure Canonico. ib.
γ. Ex Luc. 14. Qui non odit uxorem. 385. a.
2. Hæresis. 385. b.
3. Votum solenne continentiæ. 386. a.
Rationes nostræ sententiæ desumuntur. I. Ex defectu divini mandati. ibid.
II. Ex indissolubilitate matrimonii. 386. b.
III. Ex metu periculi. 389. b.
IV. Ex regula Apostoli. 1. Cor. 7. ibid.
V. Ex testimonio Patrum. 390. a.
VI. Ex suffragio adversariorum. ib.
Argumenta Bellarmini sumuntur. α. Ex testimoniis Ecclesiæ. ibid.
β. Ex exemplis Sanctorum. ibid.
γ. Ex duplici ratione. 390. b.
An matrimonium consumatum solvatur per votum continentiæ quoad thorum. 391. b.
4. Crimen. 392. a.
5. Vitæ periculum. 392. b.
6. Sterilitas. ibid.
7. Impotentia superveniens. 393. a.
8. Morbi incurabiles. 393. b.
QV. 1. Num separatio quoad thorum ob morbum incurabilem fieri possit. 394. a.
2. An parti sanæ novum matrimonium concedendum? 394. b.

3. Quo-

3. Quomodo parti sanæ consulendum? ibid.
9. Furor. ibid.
10. Affinitas fornicaria. 395.a.
11. Fuga vel deportatio ob delictum. 395.b.

MEMBRUM III.

Ἐν τῷ πῶς quis in divortio observandus sit modus & processus.

Judex causarum matrimonialium. 396.a.
1. Statuendus est certus causarum matrimonialium judex. 396.b.
Antithesis. ibid.
2. à causarum matrimonialium cognitione non debent excludi Theologi. 397.b.
Argumenta nostræ sententiæ.
α. ex conjugii natura. 398.a.
β. Ex doctrinæ conjugio norma. 398.b.
γ. Ex praxi Christi & Apostolica. 399.a.
δ. Ex praxi Ecclesiæ perpetua. ibid.
Antithesis eorum, qui Theologos à causarum matrimonialium cognitione arcendos statuunt. 399.b.
3. A causarum matrimonialium cognitione & dijudicatione non est excludendus Magistratus. 400.b.
Exceptiones Bellarmini. 401.a.
Antithesis Adversariorum. 401.b.
Processus in divortio. 402.a.
1. in casu adulterii. ibid.
2. in casu malitiosæ desertionis. 402.b.

CAPUT XI.

De usu hujus loci. 403.a.

CAPUT XII.

De definitione Conjugii. 403.b.

Finis hujus Indicis, TOMI VII.

INDEX SECUNDUS, TOMI SEPTIMI:

Continens dicta Sacræ Scripturæ partim explicata, partim sic allegata, ut ex ipsa citatione dicti sensus appareat, partim à strophis Adversariorum vindicata.

EX VETERI TESTAMENTO:

GENESIS.

Cap.	Vers.		
1	28	*Benedixit eis.*	28.a.32.a.
2	2	*Perfecit opus suum.*	232.a.
	3	*Benedixit diei septimo.*	32.a.
	18	*non est bonum.*	2.a.28.a.261.a.
		Faciam illi adjutorium.	214.b.
		coram ipso.	ibid.
	19	*non fuit ei adjutorium.*	213.a.
	21	*immisit soporem &c.*	29.a.
	22	*relinquet homo.*	21.b.36.b.90.b.
	23	*hoc tandem os ex ossibus meis.*	21.a.
		vocabitur Ischah.	30.a.
	24	*adhærebit uxori.*	30.b.100.a.220.a.
		duo in carnem unam.	106.a.204.a.
3	16	*paries cum dolore.*	255.b.
		in sudore.	ibid.
4	17	*quia paruisti voci.*	255.a.
4	1	*cognovit uxorem suam.*	231.a.
	17	*cognovit uxorem suam.*	221.b.
	20	*vocavit Evam.*	87.a.
6	2	*videntes filias hominum.*	196.b.
		acceperunt uxores, quas elegerant.	
	22	*Omnis caro.*	36.a.
11	29	*Melcha & Iescha.*	204.b.
12	1	*Egredere de domo tua.*	160.a.
15	2	*Ego vado absque liberis.*	294.a.
			234.b.

Cap.	Vers.		
18	12	*num voluptas erit mihi.*	227.b.
20	12	*verè soror mea.*	129.a.158.b.
	16	*operimentum oculorum.*	236.b.
21	14	*dimisit eam.*	397.a.
	21	*Agar accepit filio suo uxorem.*	40.b.55.b.
	23	*nepoti meo.*	128.a.
24	7	*mittet angelum.*	33.a.
	14	*quam præparasti.*	ibidem.
	36	*in agrum ad orandum.*	36.a.
	48	*Filia fratris Abrahæ.*	128.b.
	53	*Dona Sponsa.*	83.b.
	57	*inquiramus voluntatem ejus.*	37.a.
	65	*accipit velamentum.*	5.b.
25	1	*Duxit Chetturam.*	95.a.96.a.
26	8	*Isaacus jocatur cum uxore sua.*	237.a.
	34	*Esau duxit uxores ex Hethæis.*	196.b.
27	5	*filium Nahor.*	28.a.
29		*Conjugium Iacobi.*	157.a.
	5	*Laban filius Nahor.*	128.b.
	34	*Vocavit Levi.*	87.a.
30	13	*Vocavit Aser.*	ibid.
31	28	*ut oscularer filios meos.*	128.b.
	50	*ut alias iis superinducito.*	110.a.
		ne affligant.	111.b.
	38	*Filii Iuda conjugium.*	157.b.

EXODI

I N D E X II.

E X O D I.

Cap.	Vers.		
1	16	Sella parturientiam.	232.b.
2	1	filia Levi.	128.b.
4	25	Sponsus Sanguinum es mihi.	243.b.
6	20	Amram accepit amitam suam.	157.b.
19	15	Continete vos à mulieribus.	227.a.
21	10	alimentum ejus non diminuet.	237.a.
22	16	destaprata.	42.a.
34	16	non accipiet uxorem de filiabus Cananaeorum.	196.a.201.a.
38	8	in porta tabernaculi.	283.a.

L E V I T I C I.

Cap.	Vers.		
11	44	Sancti eritis & non polluetis animas.	226.b.
15	16	egreditur semen.	223.a.
	18	Mulier cum qua coierit, lavabitur.	ibidem.
		Qui coierit cum menstruata.	225.b.
18	2	Ego Dominus vester.	164.b.
	3	Iuxta consuetudinem terrae Ægypti.	ibidem.
	4	Ego sum Dominus vester.	ibid.
	6	ad proximam sanguinis non accedet.	134.a.
	7	nuditatem matris.	135.b.
		quia mater tua est.	164.b.
	8	nuditatem non revelabis.	184.b.
		uxoris patris tui.	137.b.
	9	nuditatem sororis.	136.a.b.
	10	nuditatem filii filiae.	137.a.
	11	filia uxoris patris.	136.a.b.137.a.182.b.
		domi vel foris genita.	136.b.
	12	sororis matris tuae.	137.a.164.b.
	14	fratris patris tui.	138.b.145.a.
	15	nurus tua.	139.b.
		nuditatem non revelabis.	184.b.
	16	uxoris fratris tui.	ibid.& 162.a.
		nuditatem non revelabis.	184.b.
	17	uxoris filia.	140.a.
		filia filii uxoris.	ibid.
		caro tua sunt.	165.a.
	18	Sororem uxoris tuae.	140.a.
		in vitis ejus.	ibid.178.a.
19		non accedes ad mulierem menstruatam.	225.b.
	24	non polluamini.	149.a.
20	11	qui concubuerit cum uxore patris sui.	138.a.
	12	cum nuru sua.	139.b.
	14	cum socru sua.	140.a.
	17	operatus est chesed.	158.b.
		qui dormit cum sorore sua.	136.a.
	18	qui concubuerit cum menstruata.	225.b. 226.b.
	20	Nuditatem patrui sui revelavit.	138.b.
		morientur steriles.	139.a.
	21	uxorem fratris sui.	139.b.
		foeditatem operetur.	ibid.
	23	fecerunt gentes & detestatus sum.	148.a.
	25	animal immundum.	149.b.
21	14	virgo non vidua.	100.a.
22	13	Sacerdotis filia vidua.	100.b.
27	29	omne devotum morte morietur.	278.a.

N U M E R O R U M.

Cap.	Vers.		
10	29	Socer Mosis.	130.a.
30	4	de voto [illegible]iaram.	42.b.293.a.

DEUTERONOMII.

Cap.	Vers.		
5	26	Omnis caro.	204.b.
7	3	Filiam tuam non dabis Cananaeo.	196.a. 201.a.
20	7	Et non accepit eam.	81.a.
	30	Nemo accipiat uxorem patris sui.	138.a.
21	11	Si volueris eam uxorem habere.	37.a.
	12	alam vestis discooperire.	138.b.
	13	Deflens patrem & matrem.	81.a.
	15	si quis habet duas uxores.	114.a.115.a.
22	15	virginitatis probatio.	67.a.
	20	non est ut puella inventa.	64.b.
	29	Habebit uxorem, quia humiliavit eam.	40.a.
23	1	attritis testiculis.	123.a.
	14	Ne videat nuditatem.	346.a.
24	1	non invenerit gratiam &c.	344.b.
		ob rem turpem.	346.a.
		libellum repudii.	323.b.397.a.
	2	polluta duci non potest.	346.a.356.b.
25	5	vidua fratris.	114.a.115.a.161.b.
27	20	Qui coierit cum uxore patris sui	138.a.
	22	Qui dormit cum sorore sua.	136.a.
	23	cum socru sua.	140.a.
28	44	Tu eris in caput.	31.b.
31	17	Omnem mulierem noscentem virum.	221.b.
32	4	Perfectum est opus Dei.	212.b.

J O S U Æ.

Cap.	Vers.		
15	17	Othoniel accipit Axam.	159.b.
23	12	Affinitas per conjugia.	4.b.196.a.

J U D I C U M.

Cap.	Vers.		
1	13	Othoniel accipit Axam.	159.b.
9	2	os vestrum sum.	134.b.
11	30	offeram illud holocaustum.	278.a.
	37	ut defleam virginitatem.	278.b.
	39	Iephthae votum.	278.a.
	40	ad alloquendum filiam Iephthae.	278.b.
15	2	Samsonis sponsa.	379.b.
19		Levita adulteram recipiens.	314.b.

R U T H.

Cap.	Vers.		
1	11	Fratres maritorum ne expectetis.	162.a.
	12	Senui ab esse viro.	121.b.
2	7	haerebis cum puellis meis.	31.a.
3	9	expande alam super me.	236.b.
	13	Vivit Dominus.	79.a.

I. S A M U E L I S.

Cap.	Vers.		
1	6	irritans.	111.a.
4	9	Estote in viros.	31.b.
10	15	patruus Saulis.	129.b.
12	6	Dominus fecit Mosen & Aaronem.	232.a.
18	6	Foemina saltantes.	251.b.
19	6	Vivit Dominus.	79.a.
21	4	an mundi à mulieribus.	16.b.227.b. 266.b.
	5	vasa sancta.	224.a.
28	10	Vivit Dominus.	79.a.

II. SAMUE-

LOCORVM SCRIPTVRÆ.

II. SAMUELIS.

Cap.	Vers.		
2	26	*Præ amore mulierum.*	35.a.
3	14	*Michol à David recepta.*	358.a.
6	23	*usq; ad diem quo obiit.*	178.b.
11	27	*Et fuit malum quod fecit David.*	195.a.
12	8	*dedi tibi uxores.*	114.a.115.b.
13	13	*Non negabit me tibi.*	160.a.
	16	*Non habet causam tanti mali.*	ibid.
19	24	*filius Saulis.*	128.b.
20	2	*hærere in Rege.*	31.a.
	3	*Decem concubinas.*	193.a.

I. REGUM.

1	2	*Dormiat in sinu tuo.*	115.b.
2	17	*Adoniæ & Abisag conjugium.*	160.a.

II. REGUM.

8	26	*Athalia filia Amri.*	128.b.
11	3	*de Iosaba.*	282.b.

II. PARALIP.

11	18	*filia Eliabi.*	128.b.

ESDRÆ. IV.

4	20	*homo patrem relinquit.*	31.a.

JOBI.

10	8	*Manus tuæ plasmaverunt me.*	231.b.
31	10	*Molat alteri uxor mea.*	222.a.

PSALMI.

Psal.	Vers.		
45	10	*obliviscere populum.*	135.b.
63	9	*hæsit anima.*	31.a.
111	3	*gloria & decor opus ejus.*	2.a.212.b.
128	1	*beatus vir.*	33.b.242.b.
139	5	*Retrò & antè formasti me.*	233.b.
	13	*Tu possedisti renes meos.*	ibid.
	14	*mirabiliter formatus sum.*	233.a.
	15	*variè compactus sum in imis terræ.*	233.b.

PROVERBIORUM.

Cap.	Vers.		
2	17	*dux adolescentiarum.*	33.a.
5	8	*Lætare cum uxore tua.*	228.b.
	15	*ex vasis tuis.*	224.a.
16	4	*omnia operatus est Deus propter se.*	212.b.
18	22	*invenit bonum.*	215.a.
		qui tenet adulteram stultus est.	357.a.
19	14	*à Domino mulier intelligens.*	33.a.

ECCLESIASTES.

3	4	*tempus saltandi.*	251.b.
5	3	*Non est beneplacitum Dei in stultis votis.*	295.a.

CANTICORUM.

3	11	*egredimini filiæ Sion.*	4.b.

ESAIÆ.

Cap.	Vers.		
19	21	*Vovebunt Domino.*	276.a.
27	6	*implebunt germine.*	5.b.
56	4	*Eunuchis dabo nomen melius.*	263.a.

JEREMIÆ.

2	32	*Obliviscitur sponsa ornatus sui.*	243.a.
13	11	*sicut hæret.*	31.a.
16	2	*non accipies uxorem.*	268.a.
32	10	*patrui.*	129.a.

THRENORUM.

3	26	*Iugum ab adolescentia.*	292.a.

EZECHIELIS.

16	20	*tulisti filios tuos.*	213.b.
18	6	*ad menstruatam non accessit.*	225.b.
22	10	*immunditiam menstruatæ humiliarunt.*	225.b.

DANIELIS.

5	2	*Pater Balthasaris.*	128.a.
11	37	*super desiderium fœminarum.*	35.a.94.a.

AMOS.

2	7	*Vir & Pater iverunt ad puellam.*	138.a.

MALACHIÆ.

2	13	*lacrymis altare.*	345.b.
	14	*inter uxorem adolescentiæ.*	116.b.215.a.
	15	*quærit semen Dei.*	213.b.

SAPIENTIÆ.

3	13	*felix sterilis & non coinquinata.*	223.a. 266.b.
7	2	*Decem mensibus coagulatus sum.*	255.a.

TOBIÆ.

3	8	*Asmodæus.*	256.b.
4	13	*uxorem accipere.*	50.b.
7	16	*Fecerunt conscriptionem conjugii.*	83.b.
8	8	*Dedisti ei adjutorium.*	29.a.

SIRACIDIS.

7	26	*trade filiam.*	217.b.
23	22	*Donec accendat ignem.*	218.a.
25	34	*Abscinde illam.*	345.a.
26	20	*ponderatio animæ continentis.*	263.a.
36	26	*inchoat possessionem.*	215.b.
	28	*homo non habens nidum.*	218.a.

II. MACCAB.

3	19	*Virgines conclusæ.*	282.b.
14	38	*Continentiæ propositum tenuit.*	278.b.

INDEX II.

EX NOVO TESTAMENTO.

Cap. Vers. **MATTHÆI.**

1 18 *Antequam convenirent.* 281.a.
19 *Joseph justus.* 65.a.357.a.397.b.
20 *Accipere Mariam.* 281.b.
25 *donec peperit filium.* 178.b.
5 32 *quisquis repudiatam duxerit.* 100.b.108.a. 384.a.
Exceptâ fornicatione. 322.a.348.a.
qui dimissam duxerit. 337.b.
10 16 *sicut columba.* 100.b.
11 12 *Lex & Propheta usq; ad Iohannem.* 150.b.
17 *Non saltastis* 251.b.
14 4 *non licet tibi habere uxorem fratris* 150.b.
17 3 *Moses & Elias.* 101.a.
18 9 *oculum offendentem erue.* 392.
19 6 *quod Deus conjunxit.* 33.a.204.a.
homo non dissolvet. 25.b.87.b.101.a.384.a.
8 *ad duritiem cordis vestri permisit.* 117.a.
9 *qui dimiserit uxorem.* 21.b.108.a.
nisi ob fornicationem. 322.a.344.a.
11 *non omnes capiunt hoc verbum.* 264.a. 295.b.
12 *Eunuchi.* 122.b.279.a.
qui se castrant propter regnum cælorum. 269.a.
qui potest capere, capiat. 260.a.
14 *sinite parvulos venire.* 292.a.
29 *Omnis qui reliquerit uxorem.* 391.b.

MARCI.

3 19 *Filii tonitrui.* 87.a.
6 18 *Non licet tibi habere uxorem fratris* 150.b.
10 11 *qui dimiserit uxorem.* 108.a.324.a.338.a.

LUCÆ.

1 35 *virum non cognosco.* 280.b.
6 38 *in sinum vestrum.* 115.b.
14 26 *qui non odit uxorem.* 385.a.
16 16 *Lex usq; ad Johannem.* 150.b.
18 *qui dimiserit uxorem.* 108.a.324.a.338.a.
22 22 *N.T. in meo sanguine.* 11.b.
23 29 *beatæ steriles.* 268.a.

JOHANNIS.

2 2 *Christus interest nuptiis.* 101.a.
4 18 *virum non habeo.* 91.a.101.a.
quinq; viros habuisti. 91.a.
8 10 *adultera à Christo absoluta.* 358.a.

ACTORUM.

18 18 *votum habebat.* 276.b.
21 9 *filiæ Philippi virgines.* 284.b.
23 *votum habentes.* 276.b.

ROMANORUM.

1 18 *Veritatem in injustitia detinent.* 152.b.
32 *facientibus consentientes.* 357.a.
4 11 *Sigillum justitiæ fidei.* 11.b.
7 1 *quamdiu vivit.* 93.b.339.b.

Cap. Vers.

2 *legi est alligata.* 108.b.
8 8 *qui in carne sunt Deo placere non possunt.* 17.b.
12 17 *Honesta in conspectu omnium.* 104.a.
15 2 *quilibet proximo suo placeat.* 263.b.

I. CORINTHIORUM.

5 1 *Auditur inter vos stuprum.* 151.a.
6 16 *Una caro.* 106.a.
7 *continentia donum.* 299.a.
1 *bonum est homini esse solum.* 261.a.299.a.
2 *suam uxorem habeat.* 108.b.
propter fornicationem. 217.b.261.b.
4 *potestas sui corporis.* 109.a.206.b.
5 *nolite fraudare invicem.* 217.b.
ex mutuo consensu. 224.a.
ad tempus. 229.b.
rursus in unum convenite. 299.a.
6 *secundùm indulgentiam.* 230.a.
7 *quilibet donum suum habet.* 118.a.299.a.
9 *dico viduis.* 91.a.299.a.
melius est nubere quàm uri. 217.b.
10 *qui juncti sunt.* 326.b.
non discedant. 25.b.108.b.341.a.358.a.
12 *Cæteris ego dico.* 200.b.
si quis habet infidelem. 200.a.384.a.
15 *si infidelis discedit.* 351.a.362.b.384.b.
17 *ut Deus vocavit, ita ambulet.* 299.a.
25 *Consilium do.* 277.b.
26 *Bonum hoc est.* 268.a.
27 *Solutus es noli quærere uxorem.* 101.b.
28 *si acceperis uxorem.* 268.b.
tribulationem carnis. 256.a.268.b.
32 *sine solicitudine.* 269.a.
curat ea quæ sunt Domini. 266.b.269.b.
34 *Sancta corpore & Spiritu.* 17.a.
virgo cogitat. ibid.
35 *Quæ sunt Domini.* 263.a.
Non ut laqueum injiciam. 307.b.
36 *Quod vult faciat.* 217.b.274.a.296.b.
ἀσχημονεῖν. 305.a.
37 *in corde suo firmus.* 284.b.293.b.
38 *propter instantem necessitatem.* 268.a.
39 *Mulier alligata est legi.* 91.b.
quam diu vir vivit. 104.a.108.b.
in Domino nubere. 91.b.196.a.201.a.
8 5 *Sunt multi Dii.* 50.a.
9 24 *Omnia facio propter Evangelium.* 269.b.
10 33 *omnibus placeo.* 263.b.
11 10 *potestas super caput.* 5.b.
12 23 *Indecora.* 17.a.

II. CORINTH.

1 22 *Arrha Spiritus.* 83.a.
4 7 *vasa testacea.* 224.a.
5 5 *Arrhabon Spiritus.* 83.a.
19 *mundum reconcilians sibi.* 328.a.
6 14 *nolite jugum trahere cum infidelibus.* 196.b.
7 12 *Non ejus causa qui læsit erat.* 151.b.
11 2 *Despondi vos uni viro.* 100.b.
29 *ego uror.* 300.a.
12 7 *stimulus carnis.* 301.b.

GALA-

LOCORVM SCRIPTVRÆ.

Cap. Vers.

GALATARUM.

1 10 *Si hominibus placerem.* 263.a.
4 24 *Duo filii Abraha.* 118.a.

EPHESIORUM.

1 10 *ἀνακεφαλαίωσις omnium.* 101.b.
5 22 *Mulieres subditæ sint viris.* 108.a.
24 *caput mulieris.* 236.b.
25 *Mulieres subjectæ sint in omnibus.* 238.a.
32 *Mysterium hoc magnum est.* 19.b.
6 1 *Filii obedite parentibus.* 292.b.
6 *Non tanquam hominibus placentes* 263.a.
16 *jacula ignita.* 306.a.

COLOSSEN.

3 18 *Mulieres subditæ sint viris.* 108.a.238.a.
20 *Filii obedite parentibus in omnibus.* 40.a.
4 10 *ἀνεψιὸς.* 129.a.

I. THESSALON.

2 4 *Hominibus placentes.* 263.a.
4 4 *vas suum possidere in sanctitate.* 23.b. 224.a.

I. TIMOTH.

2 13 *Adam non est seductus.* 238.a.
15 *salvabitur mulier per generationem filiorum.* 23.a.33.b.257.a.
3 2 *unius uxoris maritus.* 5.a.102.a.109.b.
4 1 *Doctrina dæmoniorum.* 258.a.
3 *Prohibentes nubere.* 94.a.
5 4 *vicem rependere majoribus.* 293.a.

Cap. Vers.

8 *infideli deterior.* 36[illegible]
9 *vidua eligatur non minor 60. annis.* 290.b.
11 *Lascivire incipiunt.* 286.a.
12 *primam fidem irritam fecerunt.* 102.a. 120.a.285.a.315.b.
14 *volo juniores viduas nubere.* 92.b.305.a.
15 *Conversæ sunt retrò post Satanam.* 93.a.
16 *Ne oneretur Ecclesia.* 93.b.

TITUM.

1 6 *Unius uxoris vir.* 102.a.109.b.
3 10 *Hæreticum hominem devita.* 392.

I. PETRI.

3 2 *Sine verbo lucrifiant.* 238.b.
8 *cohabitent mulieribus.* 224.a.
vas infirmum. ibid.
ne impediantur orationes. 235.b.
4 12 *Per ignem exploramini.* 300.a.

HEBRÆORUM.

13 4 *honorabile conjugium.* 2.a.16.a.
lectus impollutus. 221.a.
fornicatores judicabit Dominus. 218.a. 319.b.

JACOBI.

4 17 *scientes bonum facere.* 325.b.

II. JOHAN.

10 *Alienam à Christi religionem.* 196.b.

APOCALYP.

14 4 *cum mulieribus non coinquinati.* 16.b. 223.a.

Finis hujus Indicis secundi, TOMI VII.

INDEX TERTIVS, AUTORUM ALLEGATORUM, Explicatorum & Vindicatorum.

Numerus notat paginam, Litteræ paginæ faciem.

A.

A Ben-Ezra. de assumtione nominis divini in vanum. 79.b.
Abraham Rabbi Ben-Esra. de voce Isschah. 30.a.
Acosta. de Hieronymi iniquiori matrimonio. 265.b.
Acursius. de consensu tutorum. 58.b.
Adrianus. de materia Sacramenti matrimonii. 8.b.
Ælianus. de Camelo. 154.a. de pastinacis piscibus. 251.a.
Æmilius Paulus. de Comite Armeniaco. 156.a.
Agrippa Cornelius. de concubinatu. 319.a.
Albertus Magnus. de triplicibus nuptiis. 5.a. de immoderata Venere. 225.b. de moderata. 229.a.
Alciatus. de spōsalibus. 72.a. de conjugio senum. 203.b. de partu undecimestri 255.a. de causis divortii 350.b.
Alcimus Avitus. de dote protoplastorum. 30.b.
Alcoran. de polygamia. 113.a.
Aldobrandinus. de nuptiis illicitis. 134.a.
Alexander ab Alexand. de Seleuci incestu. 138.b. de nuptiis cum parentib. 153.a. cum sororibus. 153.b. de ritibus nuptiarum. 242.b. de vestalibus. 271.a. de repudio. p. 347.a. Rom. 347.b. de Domitiani facto. p. 357.b.
Alexand. Alens. de Sacramento confirmationis. 188.a. de tempore congressus maritalis. 228.a.
Alexand. JC. de consensu parentum. 48.a.
Alphonsus de Castro. de matrimonio. 10.a. de luctu viduarum. 104.a. de polygamia Patriarcharum. 113.b. de Lampetianis. 316.b.
Alphonsus de Tostato. de conjugibus, qui una caro. 31.b. de Chetura. 96.a. de polygamia. 109.b. de gradibus prohibitis. 141.b. de repudio. 345.a.
Alphonsus à vera Cruce. de forma Sacramenti matrimonii 13.b. 207.b.
Amatus Lusitanus. de partu undecimestri. 254.b.

Ambroſius. de judice cauſarum matrimonialium. 4. a. de ouptiis. 5. b. de matrimonii Sacrameoto. 20. b. de cœleſtis Sacramenti conſortio. 24. a. de Evæ formatione. 30. a. io v. 57. Geneſ. 24. 37. a. de conſenſu parentum. 47. b. 50. b. de nuptiis in Domioo. 92. a. ſecundis 96. b. 98. a. de cauſis toleratæ polygamiæ in Vet. Teſtam. 118. a. de patruelibus. 131. a. de gradibus prohibitis. 141. a. de fraternis conjugiis. 144. b. de 2. Corioth. 7. v. 12. 151. b. de conjugio patruelium. 154. a. 164. b. 165. a. 177. a. de Theodoſii prohibitiooibus. 167. b. de nuptiis cum infidelibus. 198. b. io v. 12. cap. 7. 1. Cor. 200. b. de copula conjugali. 211. 2. 227. a. de tolerantia conjugali. 236. a. de ſponſæ ornatu. 244. b. de benedictione Sacerdotali oovorum conjugum. p. 245. a. de velatione. 245. b. de choreis. 250. b. 252. a. de caſtitate. 265. a. de cælibatu. 266. a. 270. a. de Joviniano. 271. a. de voto Jephtæ. 278. a. de conjugio. 281. a. in verſ. 11. 1. Timoth. 5. 288. a. de uſtione. 300. b. 302. a. de palo Pauli. 301. b. de viduis. 303. b. de votis. p. 291. b. 308. b. juoiorum. 292. b. de Virginitate. 316. b. de concubinis. 318. a. in verſ. 10. 1. Corinth. 7. 328. b. de divortio. 332. a. 353. a. de adulterio. p. 354. b. 355. a. de corruptione meotis. 355. b. de uxore adultera. 355. a. de prærogativa viri. 359. a. b. de infidelitate. 384. b. de defioitione conjugii. 405. b.

Ambroſius Catharinus. de divortio. 335. b.

Amphilochius. de coojugio. pag. 6. a. de virginitate. p. 270. a.

Andradius. de ſecuodis nuptiis. 98. b. de votis Monachorum. 311. b.

Angelus de Claviſio. de Martini V. diſpenſatione. p. 155. b.

Anshelmus. de nubere in Domino. 92. a. de voto Mariæ. 283. b. de infideli. p. 362. b. de una Religiooe vera. 390. b.

Antoninus. de abſentia ſponſi. 86. b.

Antooius Mathiæ. de nuptiis comprivigoorum. 182. b. 398. b.

Apologia Confeſſ. Würtenberg. de Sacrameoto matrimonii. 7. a.

Aponius. de benedictione ſacerdotali novorum conjugum. 245. b. de epithalamio. 246. a.

Apulejus. de conſenſu parentum in ouptiis. 44. a. de luctu viduarum. 103. b. de conjugio ſeoum. 203. a. de ritu nuptiarum Rom. 240. b.

Aretius. de choreis. p. 250. b. de morbis incurabilibus. p. 393. b.

Arias Montanus. de innuptis. 269. a.

Ariſtoteles. de ſocietate conjugali. 2. a. b. de conjugio. 6. a. de liberorum ſubjectione. p. 43. a. de amicitia. 111. a. de ætate ad conjugium idonea. 121. a de affectu mortuorum. 152. a. de communione uxorum. 152. b. de Camelo. 154. a. de fine conjugii. 215. b. de nimia venere. 225. b. de ſanguine menſtruo. 226. a. de voce συγγνώμη. 230. a. de hominis cooceptione. 232. b. de mariti tutela uxoris. 237. a. de partu ſextimeſtri. 254. a. de ἀγαμίᾳ. 300. b. de morbis coojugum. 394. a. de adulterio. 355. a.

Aroiſæus. de conſenſu parentum. 44. a. cognatorum. 59. a. de polygamia. pag. 90. b. 110. a. de conjugio ſenum. 122. b. de coojugio Davidis & Abiſag. 160. a. de ouptiis ſenum. pag. 203. b. de repudio. Rom. p. 347. b.

Arnobios. de Atheoienſium nuptiis fratrinis. 136. b. de ciogulo ſponſæ Rom. 240. b.

Arrianus. de ouptiis Perſarum. 242. a.

Arumæus. de conſenſu parentum. 46. a. de ſponsâ ab alio vitiatâ. 65. b.

Athanaſius. de Milvio. 35. a. de cælibatu. 264. b. de virgioitate. 270. a. de prima fide. 287. b. de Mooaſteriis 292. b. de Mooachis. p. 313. b. de autoritate Patrum. p. 316. a.

Atheneus. de convivio nuptiali. 247. a.

Athenagoras. de deuterogamia. 97. b. 342. b.

Augeoius Horatius. de partu ſeptimeſtri. 254. a.

Auguſtin. de matrimonio. 5. b. de Sacrameoto 8. b. 9. b. de actu matrimonii. 17. a. de ſignificatione matrimonii. 20. a. de pane ſanctificato. 24. a de certamine infantium io utero Rebeccæ. ibidem. de Sacramento nuptiali. 24. b. de formatione Evæ. 30. a. de conjogibus. 32. a. de ouptiarum autore. 32. b. de nuptiis. ibidem. de Simone Mago. p. 34. a. de Tatiano. 34. b. de Manichæis. ibidem Adamianis. ibidem. Apoſtolicis. ibidem. Priſcillianiſtis. 35. a. de meretricibus. 36. a. de noptiis filiorum Dei. 36. b. de conſenſu parentum. 48. a. de conſuetudine Scripturæ. p. 50. a. de tabulis matrimonialibus. 83. b. de caſtitate conjugum futurorum. 85. b. de Maria, quæ vocata fuit uxor Joſephi. 87. a. de hominis propagatione. 88. b. in verſ. 39. 1. Corinth. 7. 92. a. b. de nuptiis ſecundis Abrahami 95. a. 96. b. de Cataphrygibus. pag. 97. b. de quinque viris Johan. 4. 101. a. io v. 27. 1. Corinth. 7. 101. b. de Dei voluntate. p. 102. b. de Cypriano. 105. a. de prima coojugii inſtitutione. 106. b. de v. 11. Marc. 10. 108. a. de polygamiæ iniquitate. 108 b. in v 4. 1. Corinth. 7. 109. a. de polygamia. 110. b. de principatu. 111. a. de polygamia typi. ibidem. de Patrum polygamia. p. 112. b. 114. b. de fine actionum. 118. a. de cauſis toleratæ in Vet. Teſtameot. polygamiæ. ibid. de adjutorio. 122. a. de ſororis nuptiis prohibitis. 136. a. de ſoris nata. 136. b. de dicto ſioe filiis morientur. 139. a. de gradibus prohibitis. 141. a. de illicito. p. 146. a. de facto Herodis. 151. a. de fraternis coojugiis. 153. b. de nuptiis prohibitis. 154. a. de Jacobo duas uxores ducente. p. 157. a. de ouptiis liberorum Adæ. 158. a. Abrahæ. 158. b. de nuptiis cum uxore fratris. 162. a. de cauſis prohibitionis graduum cognationis. 164. b. de Patribus ex cognatione ſua uxores ducentibus. 165. b. de prohibitis gradibus. 174. a. de Judæorum nuptiis. 177. a. de parvulorum oblatione. 189. b. de nuptiis cum adultera. 193. b. de nobere in Domino. 196. a. de nuptiis cum infidelibus. 198. b. de mutuo adjutorio. pag. 203. a. de copula conjugali. 210. b. de triplici bono conjugii. pag. 211. b. de matrimonio. 214. a. de fide conjugii. 215. b. de ſponſa Chriſti. pag. 217. a. de vitatione ſcortatiooís. 218. a. de copula conjugali in ſtatu innocentiæ. p. 221. a. lapſos. p. 221. b. 222. a. 223. b. 224. b. de ſanguine menſtruo. 226. a. de congreſſu cum gravidis. 227. a. tempore feſtorum. ibid. de coogreſſu maritali. 228. a. b. de contineotia coojugum. 231. a. de opere Dei. pag. 231. b. de ritibus ouptiarum apud Rom. pag. 241. a. de dote. 246. a. de choreis. 250. b. de cælibatu. p. 259. b. 262. a. de coojugio p. 265. a. 266. a. de digamia. 266. b. de continentia. 269. b. de Joviniaoo. p. 271. a. de voto virginitatis. p. 272. a. de collatiooe cælibatus & conjugii. p. 275. a. de voto Jephtæ. p. 278. a. de votis. p. 280. a. 308. b. de Maria. 283. b. de nuptiis viduarum. pag. 288. a. de monaſteriis. p. 292. b. de incontinentia. p. 300. a. 302. a. de dono continentiæ. 303. b. 305. b. de monialibus nubeo-

nubentibus. 314. b. de furia incontinentiæ. 314. b. de spirituali desponsatione. p. 315. b. de scriptis suis 316. a. de concubinis. 318. a. de divortio 333. b. de autoritate Scripturæ. 342. a. de adulterio. 342. b. 354. b. de libello repudii. p. 346. a. de v. 15. 1. Corinth. 7. 351. b. de pollutione per vim. 355 b. de v. 15. 1. Corinth. 7. 362. b. de adultera recipienda. 356. a. de adulteris. 359. b. de infideli. 362. b. de voto. 373. a. de fide pactionis. 377. b. de sterilitate. p. 383. a. 393. a. de conjugio Josephi & Mariæ. 388. b. de voto continentiæ conjugum. 390. a. de judice causarum matrimonialium. 397. a.

Augustana Confessio. de continentiæ exploratione: 274. a. de votis Monachorum. 290. b. 311. a.

Avicenna. de opere generationis. 233. b.

Autor Oper. imperf. in Matthæum. de secundis nuptiis. p. 98. a.

Aaorius. de polygamia Patriarcharum. 113. b. ejus concessione. 117. b. de dispensatione Papæ. 311. a. de divortio Judæorum. pag. 345. b. de pollutione: p. 356. b.

B.

R. B Achai. de v. 11. Deut. 21. 81. a.

Balæus. de ætate nubentium. 120. b. de Monachis. 306. b. 309. a.

Balduinus Frideric. de voto Jephtæ. 278. a.

Baldus. de consanguinitate. 126. a. de propinquitate ex fornicatione orta. 143. b.

Balsamon. de divortio. 342. b.

Baronius. de Evangelio Jacobi. 282. b. de Maria virgine. ibidem. de loco Cypriani. pag. 313. a. de Concilio Neocæsariensi. pag. 330. b. de Metaphraste. pag. 390. b.

Barradius Sebastianus. de vers. 20. cap. 26. Syrac. 263. a.

Basilius. de hominis creatione. 28. a. Evæ formatione. 32. a. de consensu parentum. 47. b. de littera scripta & non scripta. pag. 178. a. de scortationis vitatione. 218. a. de voto continentiæ conjugum. 230. b. de virginitate. 270. a. de nuptiis. 266. a. de voto Mariæ. 283. b. de viduis primam fidem linquentibus. 288. a. de votis liberorum. 293. b. de odio uxoris. 385. a. de voto continentiæ conjugatorum. 390. a.

Beda. de nuptiis Can. 33. a. de sponsa, cur uxor nominetur. pag. 87. b. de votis. pag. 280. a. de voto Mariæ. p. 283. b.

Bellarminus. de causis matrimonialibus. 4. a. de matrimonio, quòd sit Sacramentum. 7. a. hujus materia. 8. a. mandato. 9. a. de conjugio infidelium. 9. b. Vet. Testam. 10. a. promissione gratiæ. 11. a. applicatione hujus gratiæ. 11. b. de ministro Sacramenti matrimonialis. 13. b. de copula conjugali. 14. b. 15. a. quomodo Sacerdotes à matrimonio arceantur. ibidem. & cur. 15. b. Durando se opponit. 18. a. matrimonium Sacramentum esse probat. 19. & seqq. de magno mysterio Ephes. 2. v. 23. 21. b. de Ecclesia Vet. Test. 22. b. de promissione gratiæ in conjugio. 23. a. de matrimonii insolubilitate. 25. a. de fine matrimonii. 26. b. ejus ritibus. 27. a. de matrimonii pollutione. 35. b. de digamo. 36. a. de lupanaribus. ibidem. de consensu contrahentium. 38. a b. parentum. 39. a. exceptiones contra parentum consensum. 40. b. ad locum Exod. 22. v. 16. 42. a. ad Numer. 30. 42. b. de jure naturali. 44. a. civili. 45. a. de canonibus juris Pontificii. ibidem. 46. a. de sententia Gropperi. 48. a. de dissensione Lutheranorum in doctrina de consensu parentum. 48. b. de impedimentis consensus. 61. a. de metu. 69. a. de matrimoniis clandestinis. 78. a. de impedimentis matrimonii. 89. a. de successiva polygamia. 90. b. de nuptiis secundis. 94. b. 96. a. de Hieronymo. 98. a. de autore oper. imperf. 98. a. de canone Neocæsar. 99. a. de prohibitione secundarum nuptiarum. ibid. de Luthero polygamiam approbante 105. a. in v. 11. Marci. 10. 108. a. de fine polygamiæ. 110. b. de Patriarcharum polygamia. 113. b. de polygamiæ concessione. 117. b. de lege nova. ibidem de polygamo converso. 118. b. de voto continentiæ 119. b. de consanguinitate. 125. b. de graduum computatione canonica. 132. a. de prima persona graduum. 132. b. in linea recta. 133. a. de dicto, sine filiis morientur. 139. a. de nuptiis duarum sororum. 140. a. de gradibus prohibitis. 141. a. de connubiis. in linea recta. 144. a. de Wiclefo. 146. a. Luthero & Bucero. 146. b. Philippo ibidem. Chemnitio. ibidem. Brentio. 147. b. Beza. ibidem. de gentium divina abominatione. 148. a. de pœnis Legum Ceremon. & forensium. 150. a. de Johannis Baptistæ facto. 150. b. contra Pauli exemplum incestuosum Satanæ tradentis. 151. a. de legibus ad jus naturæ pertinentibus. 152. a. prohibitio graduum an sit juris divini. 154. b. de Martini V. dispensatione. p. 155. b. de præceptis, quòd non omnia jure divino obligent. p. 156. a. de nuptiis Jacobi cum duabus sororibus. 157. a. Filiæ Judæ cum fratria. 157. b. Amrami & Jochabed. ibid. & 158. a. Filiorum Adæ 158. b. Abrahami cum Sarai. 159. a. de Thamar 160. a. Davide & Abisag. 160. b. in v. 5. Deuter. 25. 161. b. de causis prohibitionis graduum. 166. a. de abrogatione constitut. Pontif. in gradibus prohibitis 171. a. de Christi vicario. 172. a. de prohibitionibus Leviticis. ibidem. de quarto gradu prohibito. 172. b. de nuptiis cum duabus sororibus. 176. a. de publica honestate. 184. a. de cognatione Spirituali. 187. b. legali. 191. b. de affinitate ex scortatione. 193. a. de concubina. 193. b. de eo qui ducit pollutam à se per adulterium. p. 194. a. de Davidis & Bathsebeæ nuptiis. 195. a. de nuptiis cum homicidis. 195. b. cum infidelibus. p. 196. a. & seqq. de dispensatione Pontificia. 202. b. de matrimonii indissolubilitate. 205. b. de benedictione conjugum. 208. a. de copula conjugali. 210. b. 223. a. de conjugio Sacerdotum. 229. a. quatenus dissolvat matrimonium. ibidem. & seqq. de Basilio. 230. b. de ritibus nuptiarum. 247. b. de virginitate. 262. a. de cælibatu. ibidem. & 266. b. 269. b. de Eunuchis. 279. a. in v. 35. cap. 1. Luc. 280. b. & seqq. de voto Mariæ. 281. a. de Philippi filiabus. 284. b. in v. 37. 1. Corinth. 7. ibidem. in vers. 11. 1. Timoth. 5. 285. a. de prima fide. 287. b. de ætate voventium 290. a. de viduis. 290. b. de continentis. 291. a. 295. b. de v. 1. Ephes. 6. 292. b. de v. 4. 1. Timoth. 5. 293. a. de 1. Corinth. 7. v. 37. 293. b. 299. b. pro voto juniorum. ibid. de facilitate continentiæ. 295. a. de oblatione. 302. b. de dicto Augustini. 305. b. de laqueo conscientiæ. 307. b. de fine votorum. 308. a. de votis sanctis facta. 308. b. de lege divina. 310. b. de concilio Ancyrano. 312. a. Chalcedonensi. 312. b. de Tertulliano. ibidem. de Cypriano. 313. a. de Monachis. 313. b. Epiphanio. 314. a. Augustino. p. 314. b. Gelasio. p. 315. a. de constitutionibus Apostolicis. pag. 316. b. de concubinis. pag. 319. a. de virginibus. 262. a. de Hieronymo. p. 314. a. de divortio. pag. 320. b. & seqq. in v. 9. Matth. 19. 323. & seqq. in v. 10. 1. Corinth. 7. 327. b. de fornicatione Spirituali. pag. 328. b. de matrimonii Sacramento. pag. 329. b. de Concilio Neocæsariensi. pag. 330. a. Milevitano. 330. b. de Origene. 331. b. de Hieronymo. 332. a.

332.a. Ambroſio. ibidem. Pollentio. p.332.b. Leone. p.333. a. de ſententia Græcorum quoad divortia. 334.b. de decreto Zachariæ. ibidem. Gregorii III. 335. a. de Lutheri contradictione. 336.a. fatuitate. 336.b. temeritate. ibid. credulitate. 337. a. de Philippi ſententia quoad divortium. ibidem. Brentii. ibidem. Chemnicii. ibidem. in v.32. Matth. 5. 337. b. in v.11. Marc. 10. 338.a. in v.1. Rom. 7. 339. b. in v. 10. 1. Corinth. 7. 341. a. de caoooibus Apoſtolorum. 342.b. de divortio Judæorum. p.345. a. infidelium. p.351.b. de Deuter. 24. v. 2. 356. b. de conjuge infideli. 363.b. 368.b. in v. 10. 1. Corinth. 7. 358.a. 369.a. de voto ſolenni. 371.a. 372.a. 386.b. de matrimonio poſt votum contracto. 373.b. & ſeqq. de cultus diſparitate. 375.a. de ordine. 376.b. de ſeparatione. 368.b. de cauſis divortii. 360.b. 383.b. de iufidelitate. ibidem. de Metaphraſte. 390.b. de hæreſi an ſolvat matrimonium. 392. de rato matrimonio. 386. b. de voto continentiæ. 229.b. 275. a. 276.b. 310. a. 386. b. 391. b. de crimine matrimonium ſolvente. 392.a. de judice cauſarum mattimonialium. 396. b. 401.a.

Benſira. de cælibatu. 259.b. de mala muliere. 346.b.

Bernhardinus. de conjugio ſenum. 203.b. de Virginitate. 262.b.

Bernhardus. de impuro cælibato. 16.b. de lotione pedum. 24.a. de Apoſtolicis. 34. b. de diſpenſatione. 275. b. de gradibus prohibitis. 175. b. de Eccleſia Chriſti ſponſa. 217. a. de ſcortatione viriatione. 218. b. de cælibatu. 270. b. 272. a. de partus difficultate. 256.a. de conjugii incommodis. 268.b. de Virginitate. 270 b. 276. a. de Monaſtica diſciplina. p.272. a. de voto Mariæ. 283.b. de impuritatibus Monaſteriorum. 302. b. de continentia. 306.a. de Monachis. 309.a. de origine. 331.b.

Beuſtius. de conſenſu parentum. 48.b. 55.b. 60.a. matris in ſpecie. 56.a. tutoris. 58.b. cognatorum. 59.a. de ſponſa ab alio viriata. 66.a. de matrimonio dolo contracto. 68.a. de ſponſalibus clandeſtinis. 78. a. juratis. 79.a. de computatione graduum canonica. 132.a. de prohibitione graduum Levitica. 142.b. de nuptiis cum uxoris ſororis filia. 179.b. privigni cum vitrici vidua. p. 180. b. vitrici cum vidua privigni. pag. 181.a. vidui cum vidua fratris defunctæ uxoris. pag. 182. a. de legitimatione. pag. 220.a. de partu undecimeſtri. 255.a. de deſertione. 364.a. de cognatione. 374.b.

Beza. de conſenſu contrahentium. p. 37. b. parentum. p.44. b. de Jacobo Leam ooo repudiante. 62. b. de ſimulato conſenſu. 70.a. de computatione graduum canonica. p.132.a. de prohibitione graduum. p.147.b. de Sarai. p.158.b. de conjugio cum uxore fratris. 162.a. cum ſorore uxoris. 178.b. cum ſororis uxoris filia. 179.b. vidui cum vidua fratris defunctæ uxoris. 182. a. de juſtitia publicæ honeſtatis. pag. 185. b. de prima fide. p. 287.b. de divortio. p.320.b. de v.15. 1. Corinth. 7. pag. 351.b. de conjugio ab adulterio incepto. pag. 195.a. de deſertione. 366.a. 367.a. 368.a. de impotentia. 382. a. de vitæ periculo. 392.b. de impotentia ultrò ſibi ipſi illata. 393.b.

Bidenbach. de parentum diſſenſu. p. 57. a. de tutorum conſenſu. 58.b. de ſponſa vitiatâ ab alio. 65. b. de ſponſalib. per copulam conſummatis. 79.a. juratis. p.80. a. de impotentibus. p. 123. b. de leproſis. 124.a. de prohibitione graduum. p. 142. b. de nuptiis cum duabus ſororibus. p. 177. b. cum uxoris ſororis filia. 179.b. de ſponſalibus clandeſtinis. p. 57. a. de conjugio cum vitiata per adulterium. p.194.b. de nuptiis ſecundis adulterorum. p.362.a. de denegatione debiti naturalis. p.366.a. de deſertione. p. 367. a. de impotente ſeipſum reddente. pag. 393. b. de judice cauſarum matrimonialium. pag. 400.a.

Biel Gabriel. de autore Sacramentorum. 9.a. ſignificatione. 11.a.

Binius Severinus. de decreto Evariſti. 46.a.

Boërius Nicolaus. de diſpenſatione Martini V. pag. 156.a.

Boëtius. de effectu actuum humanorum. 37.a.

Boëtius Hector. de convivio nuptiali. 246.a.

Bonaventura. de errore in nuptiis. 61.b. de polygamia. 110.a. de fine conjugii. 212. a. de coitu conjugali. 228.a.

Borcholt. de computatione graduum canonica. p.132.a.

Brentius. de prohibitione graduum. p.142.b. contra Bellarminum vindicatio. 147. b. de Papæ legibus. p.172.a. de choreis. p.251. b. in Matth. 19. verſ. 12. p.269 b.

Brigitta. de congreſſu conjugali. 222.b.

Briſſonius Barnabas. de nuptiis. 5.b. Perſarum fratrinis. 136.b. ritu nuptiarum Rom. 240.b.

Bronchorſt. de vitiata ante nuptias. 64.b.

Bruſchius Caſpar. de nuptiis Monachi. 311.a.

Bucanus. de ſponſalibus. 81.a. de finibus conjugii. 212. a. de v. 15. 1. Cor. 7. 351.b.

Bucerus Martinus. de Canone Neocæſar. Conc. 99.a. de prohibitione graduum. 146.b. in v. 18. Geneſ. 2. 261.a. de adulteris repudiandis. 350. b. 356. a. de Monaſteriis. 390.b.

Bullingerus. de Davidis Georgii polygamia. 113. a. de Libertinis. 349. b. de Münſtero. 385.b.

Busbequius. de Turcis polygamis. 113. a. ad divortium pronis. 347.a.

Buxdorffius Joh. de verbis cruor in carnem. 31.b. de repetitione ſubſtantivi. 134.a. de ritu nuptiarum Judæorum. 244.b.

C.

CAjetanus. in verſ. 32. Epheſ. 5. 20. a. de Evæ formatione. 29.a. 30.a. de patris & matris derelictione. 31. a. de polygamia 105. b. in v. 11. Marci. 10. 108.a. de ſorore Abrahæ 129.a. 158.b. de gradib. prohibitis. 141.b. de diſpenſatione Alex. VI. 146.a. de conjugio cum uxore fratris. 162.a. de divortio. 335.b. de v. 2. Rom. 7. 339. b. de repudio. 345. a. de infidelitate. 351.b. 384.a.

Calvinus Johan. de v. 24. Geneſ. 2. 30. b. de Chetura. 96.a. de conjugio cum fratris uxore. 162 a. de tempore nuptiarum. 249.b. de choreis. 250.b.

Caniſius. de gradibus prohibitis. 171.a. de ſponſalibus. 284.b. de cognatione Spirituali. 186.b.

Canones Apoſtolici. de prohibitione graduum. p.169.b.

Canus Melchior. de matrimonii Sacrament. materia. pag. 8. a. de forma Sacramenti matrimonialis. 23. b. 18.b. de Helaeri polygamia. pag. 113. a. de benedictione Eccleſiaſtica novorum conjugum. 207.b.

Capreolus. de Sacramento matrimonii. 13. b.

Carerius Alexander. de matrimonio. p. 7. a. de materia Sacramenti matrimonialis. 8. b. formâ. 13. b. an ſit Sacramentum. pag. 19. a. de matrimoniis Gentilium. 26. a. de matrimonio coacto 37. b. de conſenſu contrahentium. ibidem. 38. a. parentum. 39.a. de cæci ac ſurdi ſponſalibus. 70. b. de ſponſa-

ſponſalibus.p.73.a. de pubertate.121.a. de conſanguinitate. 126. a. de graduum computatione. 132. b. eatenſione. 154.b. de Wiclefo.146. b. de cognatione ſpirituali.190.b.
Carolus V. de adulteris.360.a.
Caſſanæus Barthol. de cooſenſu patentum. 48. 2. de conjugio.267.b.
Caſſander Georgius. de matrimonii Sacramento.18.b. de numero Sacramentorum.pag.24.a. de cælibatu. 263. b. de matrimonio. 267. b. de ſatisfactionibus. 273.b. de voto continentiæ.274.b.292.a. de Sacerdotibua fornicantibus.310.b. nubentibua.312.b.
Caſaubonus. de Razia. 279. a. de v. 19. 2. Maccab. 3. p.282.b.
Caſſianus. de virgine.311. b. de Laico ad continentiæ votum coacto.231.a.
Caſſiodorus. de Theodoſii lege.167. b.
Caſus. de ſenum nuptiia. 203.b.
Catechiſmus Rom. de cælibatu.262.b.
Racov. de matrimonio cum infideli. pag.385.b.
Catullus. de conſenſu parentum in nuptiis.43.b.
Centuriæ Magdeburgenſes. de Syranis. 97.b. de nuptiis Henrici III.147.a.
Chemnitius Martinus. de requiſitis Sacramenti.8.a.de cooſenſu contrahentium. 38.a. de ratihabitione. 57. b. de marito vitiatam ducente.64.b.de Sponſalibua de futuro.74.a.de v.16. 1. Timoth.5.93.b. de canone 7. Concilii Neocæſ. 99.a. de v.12. 1. Tim.5.102.a. de Anabaptiſtarum polygamia.113.a.de controverſiis.117 a. de Patriarcharum polygamia. ibidem. de computatione graduum canonica.132.a.de gradibus conſanguinitatis.132.b. de phraſi; Non accedas ad carnis proximam.135. a. de ſoris nata ſorore. 137.a. de ſeotentia Judæorum quoad gtadus ptobibitos. pag.141.b. de differentia ſeaus in prohibitione graduum.142.b. de quodam Hamburgenſi.146.a. ejus contra Bellarminum vindicatio. 146. b. de Conciliorum canonibus certos gradus prohibentibus. 169.b. de Germanorum legibus in prohibitis gradibus.174.b. de nuptiis cum duabus ſororibus. 177. b. cum uxoris ſororis filiæ. 179. b. de dono cootinentiæ.228.b.de votis moralibus.277.a. de Razia. 278.b. de voto cælibatus. 279.b. de Mariæ domum ductione.284.a.de loco 1. Timoth.5.v.12. 285.a. de donis divinis.297.a. de πορώσει. 299.b. de loco Cypriani pro viduia nuptias celebrantibus.313.2.de voto ſimplici.314.b. in v.10. 1. Corinth.7. 326. b. de Ambroſii laboribus.332.b. de verſ.11.Marc.10.338. a.in v.1.Rom.7.339 b.de divortio.346.b hujus cauſis.369.a. de derelictioue uxoriæ.392.a.
Chriſtoph. à Caſtro. de jugo adoleſcentiæ.292.a.
Chromatius. de divortio.334.b.
Chryſoſtomus. de myſterio in matrimonio. 20.b. de Evæ formatione.30.a. cur conjuges una caro.31.b. de conſenſu parentum.48.a.de ſponſalibua Judæorum.87.a. de pudicitia ſponſæ 64.b. de polygamia. 90.b. in v.14. 1. Timoth.5.93.a. de nuptiia ſecuodia. 96.b. 98.2. de recapitulatione ſub Chriſto.101.b.de v.12. 2. Corinth.7.151. b. de uxore fratris. 154. a. de Thare.160.a. de copula conjugali. 211.a. de uxore. 215.b. de ſcortationis vitatione.218.a. de generatione carnali in ſtatu innocentiæ. 221. a. de conjugum concordia. 229.b.236 b. 237. a. de correctione mariti.237.b.de ſubjectione mulieris.238.2.de coronis ſponſorum.245. a. de convivio nuptiali. 246.a. de choreis.250.a. de cælibatu. 265.a. 270. b. 272. a. de nuptiis.267.a. de Eunuchis.279.b. de Maria. 281.b.

de viduis. 288.a. 289. b. de monaſteriis. p.292.b. de uſtione. 302.a. de votis.305.b.308.b.in.v.10. 1. Corinth.7. 328. a. de divortio. 334. a. 346. b. de conjugum paritate.359. b. de adultera.357.a. de viri prærogativa.359.b.
Chytræus. de parentum diſſenſu. 57. a. de pupillorum ſponſalibus.58.b.de hominum propagatione. 88.b. de computatione graduum canonica. 132.a. de uxote patris. 138. a. Abrahæ.158.b. de nuptiis cum duabus ſororibus. pag.177. b. cum uxoris ſororis filia. pag.179.b. privigni cum vitrici vidua. 180.b. de juſtitia publicæ honeſtatis. pag. 185. b. de conjugio cum per adulterium vitiata. pag.194.b. de tempore deſertionis.367.2.de matrimonio alibi deſponſatorum.380.a.
Cicero. de ſervitute legis.54.a. de ſponſalibus.72.a. de juramento.79.b. de ritu nuptiarum Rom.240.b. de divortio.347.a.
Claud. Baduel. de conjugii uſu.275.a.
Claud. Eſpenlæus. de v. 34. 1. Corinth.7. 17. a. de innupta.263. b. de conjugatis. 267. b. de concubinatu.319.b.
Clemens Aleaandrinus. de fide Chriſtiana.3. b. de cura nuptæ.17.b. de Nicolaitia. 34. a. de conſenſu parentum.47.b. de ſecundis nuptiis. 97. b. de pubertate. 120.b. de coitu conjugali.121.b. de conjugio ſenum. 203.b. de procreatione liberorum. 213. b. 222.a. de matrimoniali neceſſitate.215.b. utilitate. p.219.a. de nomioatione partium genitalium. 220.b. de moderato conjugii uſu.224.b. de menſtruis.226.b. de prægnantibus.227.a. de congreſſua nuptialia tempore. 227.b.228.a. 234. b. de mutua conjugum compaſſione. 235. b. de luxu mulierum. 237. b. de filiabus Philippi. 260. a. de cælibatu. 264. b. de Tatiano. 265.a. de conjugatis.267.a. de Nicolao.270. b. de vera virginitate.300.b. de Baſilidianis.302.a.
Clemens Romanus. de benedictione conjugali.32.a. de Simone Mago.34.a. de trigamia.97.b. de definitione conjugii.403.b.
Clingius Conradus. de ſatisfactionibus Monaſticis. p.273.a.
Commenus Alexander. de ſponſalibua pœnalibus.76. a. nuptiis præferendis.81.b.
Conanus. de ritibus nuptiarum apud Rom.240.b.
Concilium Agatheoſe. de prohibitione gradnum. 169. b. de nuptiis cum infidelibus.197.b.
Antiſiodorenſe. de nuptiis cum duabua ſororibus. 177.b.
Arelatenſe. de prohibitis gradibus 169.b.de ritibus nuptiarum. p.240.a.246. a. de adultera. p.330.b.
Aurelianenſe. de Diacono uxorato.312.b.
Cæſar Auguſtanum. de ætate voventis.290.a.
Chalcedonenſe. de nuptiis cum infidelibus. p.197.b.
Carthagineoſe. IV. de præſentatione ſponſorum.244.b. de profeſſione virginitatis. 288. de ætate voventia.290.a.
Elibertinum. de nuptiis cum duabus ſororibus. 177.a. de nuptiis cum infidelibua.197.b.
Epaunenſe. de prohibitione graduum.169.b. de ætate voventis.290.a.
Gangrenſe. de virginitate.264.b.276.a. de votis liberorum.293.b.
Laodicenſe. de choreis.250.b.
Laodicenum. de ſecundis nuptiis.98. b.

Lateranense. de trina denunciatione 244.b. de causis divortii.383.b.
Milevitanum. de divortio.330.b.
Neocæsariense. de secundis nuptiis.98.b.330.a.
Romanum.de ætate voventis.291.b.
Saleguſtadienſe. de tempore nuptiarum. 249.a.
Toletanum II. de nuptiis prohibitis.154.b.169.b.197.b. de votis.288.a.
Triburenſe. de cognatione Spirituali.190.b. de ætate voventis.290.a. de divortio.331.a.
Tridentinum.de voto continentiæ.119.b. de sponsalibus.184.b. de cognatione Spirituali.186.b. affinitate ex ſcortatione. 193. a. de ceremoniis nuptiarum 247. de denunciatione matrimonii. 248. a. de tempore nuptiarum. 249. a. de judice causarum matrimonialium.4.a. de matrimonii Sacramento.7.a.de consensu parentum. 39. b. de dispensatione Papæ. 154. b. de affinitate ex ſcortatione contracta. de voto castitatis. 264.b. 290.a. 309.a. de concubinis. 319.a. de divortio.321.a. & ejus causis 368. b. de voto ſolenni.371.b. 386.a. de judice causarum matrimonialium. 401.b.
Trullanum. de ætate voventis.290. a.
Valentinum. de votis Monaſticis.321.b.
Verdenſe.de choreis.250.b.
Wormatienſe. de divortio.330.b.
Confeſſio Wirteberg. de cælibatu.262.a.
Connanus. de polygamia.110.b. de pubertate.121.a.
Conſtitutio Electoralis Eccleſiaſtica. de consensu parentum.56.a.58.a. avorum.59.b.de pœna ſine consensu parentum contrahentium. 60.b. raptorum. 70.a.de computatione graduum.132.a.de gradibus prohibitis.174.b. de nuptiis cum infidelibus.197.b. de choreis nocturnis. 252. a. de tempore nuptiarum 249. b. de adulterio. 354. b.360.a. de despoſatis. 246.b.280.b.de deſertione.364.a.
Conſtitutio Würtemberg.de pœna contrahentium ſine consensu parentum.60.b.
Coraſius.de consensu parentum in nuptiis.44.a.46.a.
Cornelius à Lapide. de votis filiarum.42.b. de gradibus prohibitis.141.b. prohibitiones an ſint juris naturæ.154.b.155.a.164.a.de legibus graduum prohibitorum.164.a. de nuptiis cum sorore uxoris defunctæ.176.a.de congressu cum menstruata.226.a.
Coſtanus Antonius Guibertus.de consensu parentum. 45.b.de finibus conjugii.21.b.
Colterus. de conjugio quòd Sacramentum. 7. b. 20.a. de conjunctione conjugali.35.b. 223.a. de Vigilantio. 271.a.de continentia. 295.a.de voto cælibatus. 309.b.
Cothmannus Erneſtus. de consensu matris.56.a.
Covarruvias Didacus.de sponsalibus. 73.a. de inſtrumentis matrimonialibus. 83. b. de luctu viduarum. 104.a. de pubertate.121.a. de divortio ob infidelitatem.199.b.de Moniali. 309. b. de divortio Judæorum.345.b.de adultera retenta.361.a.
Cranzius Albertus.de choreis.252.a.
Cuchus Antonius. de cognatione ſpirituali.186.b.
Cujacius. de consensu parentum ad nuptias. 44.a. de sponsalibus.72.a.
Cuickius Henricus.de concubinatu.319.a.
Curtius. de nuptiis Alexandri.242.a.
Cypræus. de voce matrimonium 5.a. de consensu parentum.44.a. 55.b.matris in specie.56.a. an teneantur diſſensus rationes dare. 56.b.de sponsalibus majorennium.58.a. de consensu tutorum. 58.b. cognatorum.59.a. de Jacobo Leam non repudiante.62.b. de errore circa generis nobilitatem. 63. a. de sponsa ab alio compreſſa. 65.a.juſſu sponsi.66.b. de virginitatis probatione.67.b.de ſimulato cõſenſu. 70.b. expreſſo.71.a. de consensu in sponsalibus ſub modo contractis.71.b. 75.a.b. de sponsalibus pœnalibus. 76.a.conditionalis. 77.a. publicis.77. b.clandeſtinis.78.a.b. per copulam consummatis.79 a juratis. ibidem. de pœna recuſantis sponsaliorum consummationem. 76.b.de causis dilationis sponsaliorum. 85.a.de abſentia diuturna sponsi.86.b.de differentia nuptiarum & sponsaliorum.88.a. de tempore luctus viduæ.103.b. de pubertate. 120.b. de conjugio ſenum.122.b.de nuptiis andregynorum.123.b.leproſorum.124 a. de computatione graduum canonica. 132.a. de nuptiis cum uxoris sororis filia.179.b. privigni cum vitrici vidua. 180.b. comprivignorum. 182.b.de nuptiis ſenum.203.b. de fine conjugii.213. b.de effectu matrimonii.219 a.de congreſſu nocturno.227.b. de ritibus nuptiarum.240.a.de matrimonio alibi deſponſatorum.378.a. de judice causarum matrimonialium.397.b.
Cyprianus.de impoſitione manuſ.24.a. de virginitatis probatione. 68.a. de voto continentiæ. 120.a. de prohibitionibus divinis. 176.a.de nuptiis cum infidelibus.198.b.de sponsa Chriſti. 217.a. de cælibatu. 270.a. de Deo dicatis. 288.a. de virginitate. 305. b. de votis Monaſticis.313.a.
Cyrillus Alexandrinus.de conjugio 24.b. de consensu utriuſq; parentis.55.a.
Cyrillus Hieroſol. de virginitate.270.b.

D.

Damaſcenus.de generatione carnali in ſtatu innocentiæ.221.a. de virginitate. 271.b.
Danæus Lambertus. de Lucianiſtis. 34. b. de choreis. 251.b. de morbis incurabilibus.393.b.
Demoſthenes. de fine conjugii.214.a. de ritu nuptiarum Græcorum.242.a. de convivio nuptiali.247.a.
Diodorus Siculus. vide Siculus.
Dionyſius Halicarn. de divortiorum apud Romanos autore.de consensu parentum.43.a.de lege Romuli. 206.b.Auguſti.214.a.
Diſcipulus de tempore. de autoritate Scripturæ.9.a.de Venere immoderata.225.b.de choreis.250.b.
Dominicus à Soto. de Wicleto.146.b. de forma conjugii.208.a. de votis monaſticis.276.b.
Donellus. de parentum consensu poſt copulam carnalem neceſſario. 53. a. de pœna ſtupratam pro virgine elocantium. 66. b. de peccati excuſatione. 53. a. de benedictione Eccleſiaſtica novorum conjugum. p.209.b.
Druſius. de v.3. Exod. 38. 238. a. de libello repudii. 345.a. de nudnate.346.a.
Duarenus. de consensu parentum.46.a.51.a. de sponsalibus.73.a.de divortio.331. b.
Durandus.de matrimonio,quòd non ſit Sacramentum 17.b.de polygamia. 109. b. de diſpenſatione Papæ circa vota 311.b.de repudio.345.a.

E.

Ebertus Benedictus. de clauſtris Monachorum. p.306.b.
Eccius. de matrimonio quòd ſit Sacramentum. 7. b.de matrimonio infidelium. 13.b.de repudio.345.a.
Elias. de inſtrumento nuptiali.244.a.
Eobanus. de venere immoderata.225.b.
Ephrem Syrus. de virginitate.270.a.
Epicharmus. de conjugio.34.a.
Epiphanius. de nuptiis. 32.b. de Nicolaitis.34.a. de Saturnino

tutniuo.34.b.222.b.de Carpocratianis.ibid.de Tatiano.ibid. de nuptiis secundis. 96. b. 98. a. in 1. Timoth.5.102.a. de Hieracitis.ibid.de Chrysippo 136.a.de concupiscentia. 222.a.de Severianis.222.b. de cælibatu.264.b. de Nicolao.270.b.de Gnosticis. ibid. de scribis.271.a. de viduis, 1.Tim.5.287.b.288. a. de ustione. 300. b. de votis.305. b. de virginitate. 314.a. de concubinis.317.a. de Origene.331.b.de divortio.333.b.350.a.

Erasmus. de Sacramento matrimonii.18.b.in v.32. Ephes.5.20.a.de consensu parentum. 48.a. de conjugio senum.122.b.203.a. in genere.207.b.de ritu nuptiarum Rom.241.a.Græcorum,242.a.de Hieronymi scripto.265.b. de virginitate. 271. b. de Clericis. 274. a. de cælibatu. 276.a.293.a. de votis. 277.a.de stimulo carnis.301.b. de matrimonio Monachis cōcedendo.315. a. de divortio.323.a. 335.b.343 a. de adulterorum divortio. 361.a. de perfectione Christiana.390.b.

Euaristus. de dotatione. 245.b.

Everbardus Nicolaus. de Monjali.309.b.

Euripides. de conjugio.31.a. de Clytemnestra.55.a. de incommodis polygamiæ.110.a.111.b. de commodis honestæ conjugis p. 216. a. de ritu nuptiarum apud Græcos.242.a.

Eusebius. de adulterio Herodis.p.151.a. de Encratitis. 222.b.de sacris Junonis.235.b. de convivio nuptiali. 246.a.de filiabus Philippi.260.a.284. b. de cælibatu. 260. b. 305. b. de Tecla.316.b. de Pepuzianis. p.349.b.

Eustathius. de voce γάμος.4.b.μνηστρ.128. a.

Euthymius. de generatione carnali in statu innocentiæ. 221. a. de repudii libello. 334. a. de Bogomilis. p.348.b.

F.

Faber Antonius Petrus. de matrimonii etymo.5.b. de consensu parentum.43.a. de ritibus nuptiarum. Rom.240.b.

Fagius. de v. 11. Deuter.21. 81. a. de foris nata sorore. 137. a. de gradibus prohibitis.141.b.de nuptiis duarum sororum.140.a.176.a.de propinquitate ex fornicatione orta. 143. b. de ritu nuptiarum Israelitarum. 243. b. de v.3. Exod. 38. 283. a. de repudio. p.345.a.

Felinus. de consensu cognatorum.59.a.

Fernelius. de sanguine menstruo. 226.b.

Festus Pompejus. de voce conjugium. 4.b. sponsalia. 71.b. de Ethnicorum sacris.239.b. de corolla sponsæ Roman.240.b. de pellice. p.317.b. de adulterio. p.354.a.

Fichardus. de nuptiis cum defunctæ uxoris sororis filia.179.a.

Fincelius Jobus. de choreis.252.a.

Flacius Matthias. de odio uxoris.385.a.

Florentinus. de sponsalibus.72.a.

Forestus.de pubertate.121.a.de quodam sene.225.b.de immoderata Venere ibid. de partu decimestri.255.a. de usu conjugii.275.a.

Forsterus.de consensu contrahentium.38. a. de vitiatā ab alio quàm sponso.65.b. de impedimentis conjugii.89.b. de pœnis secundarum nuptiarum.103.a.de finibus conjugii.211.b.

Forstetus Theologus. de choreis.251.b.

Fulgentius. de cōnubio.32.b. de vitatione scortationis 218.a. de copula conjugali.222.a. de moderato conjugii usu.225.a. de debito conjugali.229.a. de cælibatu.265.a.270.b.de castratis.280.b.

G.

Galenus. de senibus.121.b. de nimia Venere.225.b. de formatione hominis. 233. b. de sterilitate. p.392.b.

Ganguinus Robertus. de divortio Chilperici.186.b.

Gelasius.de viduis continentiam professis.315.a.

Gellius. de voce matrimonium. 5. a. de muliere. 6. b. de consensu parentum in nuptiis.44. a. de sponsalibus.72.a.de adulterio.359. a. de voce soror. 128. b. de Spurio Carbilio.392.b.

Gentilis Albericus. de nuptiis. 5.b. de matrimonii Sacramento.19.a.de patria potestate. 41. a. 45.a. 54.b. contra Coltauum parentum consensu defendit. 47. b. de nuptiis Esavi. 50. a. de consensu avi 59. b. de sponsa ab alio vitiatā. 65.b. de simulatu cōosensu. 70.b. de mentiooe.72.a. de sponsalib. 73. a. b. conditionatis.75.a.76.b. de furore.86. a. de Ethnicorū sententia de secundis nuptiis.97.a.de pubertate.121. a. de computatione graduum canonica.132.a. de forianata sorore.137.a. de nuptiis cum uxoris sororis filia.179.b.de nuptiis vidui cum vidua fratris defunctæ uxoris.181.b. de nuptiis cum infideli.197.a.cum æqualibus.207.b. de partu sextimestri.254.a.undecimestri 255.a. de concubinatu. 317. b. de nuditate. 346.a. de divortio in casu adulterii. 329. a. de desertione.352.a. 364.a.366.b.de paritate juris adulteri & adulteræ.359.a.de vitæ periculo.392.b.de impotentia. 393.b.

Gentilettus Innocentius. de tempore nuptiarum. p.249.b.

Georgius Beatus. de pœna ante copulationem cor cumbentium.253. a.

Gerson Christianus. de polygamia Judæorum. 113. a. de ritu nuptiarum eorundem.244.b.

Gerson Joh. de cœlibatu.262.a. de consiliis Evangelicis.273.b. de monialibus. 306.b. de votis. 310. b. de side privati.336.b. de statu perfectionis.390.b

Gesnerus Salomon.de v.57.Gen.24.37.a. de Chetura. 96.a. de Lamecho.112.a.

Giraldus Cambrensis. de Monachis.309.a.

Glossa juris canonici. de consensu parentum.38. b. de criminibus matrimonium impedientibus.195.b.

Goffredus. de matrimonio quod non sit Sacramentum.19.a.

Gothofredus Dionysius.de consensu matris.55.a.

Gratianus. de consensu parentum.48.a. de errore circa vitæ statum. 63. de Hieronymo. 98.a. de voto continentiæ.371.b.

Gregorius de Arimino. de Epistola ad Demetriadem. 266.a.

Gregorius M. de creatione hominis.28.b.de vitatione scortationis.218.b. de muliere à viro cognita. 222. b. de ætate voventis. 290. a. de sponsis 281.a. de virginibus.291.b.de ustinne.300.a. de continentia.306.a 390.a. de sponsalibus.377.b.

III. de divortio. 335.a. de impotentia.383.a.

Gregorius Nyssen. de generatione carnali in statu innocentiæ. p.221.a. de virginibus in templo reclusis. 282.b.de voto Mariæ.283.a.

Turonicus. de castitate conjugum.231,a. de convivio nuptiali.246.a.

de Valentia. de loco Ephes.5.32.20.a.

Gropperus. de forma Sacramenti matrimonii.13.b. de consensu parentum.48.a.de benedictione Ecclesiastica novorum conjugum.207.b.

Gualtherus. de choreis. 250.b.

Guazzus Stephanus.de nuptiis imparium. 203.b.

Guibertus Anton. de pubertate.121.a. de parentum consensu.45.b. de nuptiis cum infidelibus.199.b. de ritu nuptiarum Rom. 240.b.
Gulielmus Lugdunensis.de choreis. 250.b.

H.

HAckelmannus. de consensu parentum.46.a.
Hafenrefferus. de nuptus cum defunctæ uxoris sororis filia.179.b.
Harbertus. de nuptiis cum uxoris sororis filia. 179.b. de finibus conjugii.212.a. de sævitia. 366.a.
Harding. de lupanaribus.36.a.
Harmenopolus. de sponsa ab alio vitiata. 65.b. de secundis nuptiis.103.b. de Persarum incestu.136.a. de jure gentium.152.b. de gradibus prohibitis.173.a. de benedictione Ecclesiastica novorum conjugum. p.208.b.
Hafenmüllerus. de votis liberorum. 292.b. de Schenckio. 293.a. de Jesuitarum remediis libidinis. 298.a.
Haymo. de secundis nuptiis.98.b.
Hemmingius Nicolaus. de consensu contrahentium. 38.a. de conditionibus legitimi consensus. 61. a. de sponsalibus in ebrietate contractis.68.b. de sponsalibus.71.b. de epilepticis.124.a. de consobrinis.129. a. de computatione graduum canonica. p.132. b. de propinquitate carnis.134.b. de v.10. Lev.18.137.a. de lege naturæ. 156.a. de personis illustribus. 181.b. de publica honestate. 185. b. de legali cognatione. 192. a. de conjugatione cum vitiata per adulterium. 194. b. cum infideli.197.a. de communitate bonorum inter conjuges. 207. a. de finibus conjugii. 212. a. de divortio.350.b. de causis divortii.353 b. de adulteris. 356.a. in emendabilibus.361.a. de sævitia viri.361.b. 366.a. de adultero nupturiente.362. a. de matrimonio alibi desponsatorum.380.a. de sponsæ læsione. ibidem. de impotentia. 382.b. consultò procurata. 393.b. de affinitate fornicaria.395.a. de fuga & deportatione. 395.b. de definitione conjugii. 403.b.
Henricus de Wurimaria. de consensu contrahentium. p.38.b.
Henriquez. de computatione graduum canonica.132.a. de propinquitate spirituali.186.a.
Herodianus. de Ptolemæo.153.b.
Herodotus. de leprosis.124. a. de Ægyptiis.136.b. de Cambyse.153.b.
Herverus. de consensu juris civilis & canonici.45.b.
Hesiodus. de tempestivis nuptiis.121.a.
Hesychius. de facibus nuptialibus.245.a. de Virginitate.306.a.
Heshusius. de nuptiis cum duabus sororibus.177. b.
Hierocles. de conjugali societate. 2. a.
Hieronymus. de Nicolao.34.b. de loco Daniel.11.v.37. 35.a. de arrha.83.a. de v.9.1. Corinth.7.91. b. de v. 39.ejusd. cap.92.a. in v. 15. 1. Tim. 5. 93.a. de v.16. ibid. in v. 1. Rom. 7. 94. a. de digamia. 95. b. de nuptiis secundis.96.b. de Tertulliano. 97. b. de costa una. 100. a. de commento Tertulliani. 100.b. de filia Sacerdotis vidua. ibid. de simplicitate columbina. 100.b. quod Christus semel tantùm nuptiis interfuerit. 101.a. de viro Samaritanæ. ibid. de v.10. Eph. 1.101.b. de v.2. 1. Timoth.3. 102.a. de incommodis secundarum nuptiarum.p.102.b. de prima conjugii institutione.106.b. de Episcopo unius uxoris viro. 109.b. de Patrum polygamia.115.a. tolerata in Nov. Test.118.b. de pubertate.121.a. de Indis.136.a. de adulterio Herodis.151.a. de incestuoso Corinthio.151. b. de Sarai. 158. b. de geocalogia Christi.159.b. de conjugio cum infidelibus. 196. 198. b. de Tatiano. 222.b. de usu conjugali. 224.a. de conjugii usu moderato.224.b. de menstruatis.226.b. de panibus propositionis.227.a. de nuptiis.230.b. de dotatione.245. b. de cælibatu. 259.a. 262.a.265.a.270.b. de voto Jephthæ.273.a. de sponsis.281.a. de prima fide.287.b. de viduis. 1. Tim. 5. 288. a. de castratis. 280.b. de uxoribus.281.a. de voto liberorum.292.b.293.b. de ustione sua. 297.b.302.a.303.a. de ustione.300.b. de votu continentiæ.305.b.314 a. de scriptis suis. 316.a. de Tecla.316.b. de concubinis V. T. 317.b. de Fabiolæ divortio.331.b. de Origene. ibid. de scriptis canonicis.342.a. de legum differentia. 354 b. de adulterio. ibid. & 355.a. de adulteris repudiandis.356.a. etiam viris 359.b. de voto continentiæ conjugum. 390. a. de adultera.357.a.
Hilarius. de columbina simplicitate. 100.b. de Philosophis.271.b. de Eunuchis.279.b. de cælibatu. 305.b. de libello repudii.333.b.
Hilliger. de Lubecensium statuto.p.59.a. de elocata virgine vitiata.66.b. de mentione. 72. a. de sponsalibus.73.a. de impedimentis conjugii.89.a. de disparitate.203.b.
Hippocrates. de immoderata Venere. 225.b. de sanguine menstruo.226.a. de partibus spermaticis. 231. a. de partu septimestri. 254.a. sextimestri.ibid.
Hoe Matthias. de conjugio typo Ecclesiæ.222.a. de fructibus cælibatus Papalis.306.a.
Hoffmannus Daniel. de nuptiis cum duabus sororibus p.176.a.
Homerus. de Achille. 44.a.
Honorius Augustod. de monialibus.306 b.
Hostiensis. de Matrimonio quòd non sit Sacramentum.19.a. de pubertate.121. de Eunucho.122.b.
Hotomannus. de nuptiis.5.b. de cõsensu parentum.46. a. matris.55.a. de ratihabitione.57.b. de distinctione sponsaliorum.73 b. de testibus sponsaliorum.78.a. de ritibus sponsalitiis.p.83.b. de computatione graduum canonica. 132. a. de nominibus propinquorum.143.a. de domum ductione. 209.a. de concubinis.317.b. de divortio. 347.a.
Hugo de S. Victore. de derelictione parentum.31 a. de cælibatu.266.b.
Hunnius Ægidius. de prima fide.287.b. de denegatione debiti conjugalis.365.b.
Hunnius Juris Consultus. de consensu matris ad nuptias 55.a. de sponsa ab alio vitiata.65.b. de dolo.68.b. de computatione graduum canonica. 132.a.

I.

IAcobus Andreæ. de Münstero.385.b.
Jacobus de Strata. de nuptiis monialis. 311. a.
Jacobus de Vitriaco. de Syrorum.97.b.
Jacob de Voragine. de choreis.250. b.
Jason. de promissione. 312.a.
Ignatius. de conjugio. p. 6.a. de unica creata fœmina. 106.a. de castitate.264.b. de Virginitate. 276. a. de continentiæ dono. 305.b.
Innocentius I. de conjugio infidelium. 9.b. de conjugii celebratione 24.b. de conjugii pollutione.35. b. de consultatione.81.a. de secundis nuptiis.100.a. de adulterio.354.b.
Jodocus Clichthovæus. de Monachis.306.b.
Johan. Acost. de Hieronymo.265.b.
Johan. de Cambis. de forma Sacramenti matrimonii. 13.b.207.b.
Johan. à Colonia. de v.24.Gen.2.30.b.

Johan.

Johan. Cuba de pafferibus. 225.b.
Johan. à Devenitia. de cœlibatu. 262. b. de votis Monafticis. 316.b.
Johan. Garon. de incommodis fecundarum nuptiarum. 102. b.
Johan. Menard. de Monialibus. 306.b.
Johan. à Münfter. de choreis. 250. b.
Johan. Picus. de Monafteriis. 306. b.
Jofephus. de Evæ creatione. 32. a. de Efaui parentibus. 50. a. de Mofis matrimonio. 101. a. de Lamecho. 112. a. de Archelai nuptiis. 139. b. de Herodis adulterio. 151. a. de Sarai. 158. b. de Effenis. 271. a. de voto Jephtæ. 278. de divortio Judæorum. 344. b. de Caini uxore. 396. a. de judice caufarum matrimonialium. p. 327. a.
Irenæus. de Simone Mago. 34. a. de Nicolaitis. ibid. de Saturnino. 34. b. 222. b. de Carpocratianis. ibid. de Tatiano. ib. de Bafilidianis. 113. a. de Encratitis. 222. b. de hominis formatione. 232. a.
Ifidorus Hifp. de nuptiis inceftis. 134. 2. de copula conjugali. a 11. 2. de annulo pronubo. 245. b. de velatione. ibid. de virginitate. 270. b. de adulterio. 354. b.
Pelufiota. de virginitate. 270. b.
Julianus. de fponfalibus. 72. b.
Junius. de confanguinitate. p. 125. b. de conjugio cum duabus fororibus. 178. a. cum uxoris fororis filia. 179. b. de oblatione in nuptiis. 248. a.
Jus Canonicum. de nuptiis Ecclefiafticis. 5. 2. de velatione virginum. 5. b. de conjugii fordibus. 15. b. de Evæ formatione. 29. a. de conjugio. 35. b. de lupanaribus & concubinis. 36. a. de confenfu contrahentium. 37. b. parentum. 38. b. 46. a. de errore nominis. 61. b. virginitatis. p. 64. 2. de fimulato confenfu. 70. 2. de confenfu mutorum. 70. b. de fponfalibus. 73. a. conditionatis. 75. a. de juramento. 80. a. de caufis folvendi fponfalia. 84. a. de lepra. 86. b. de fecundis nuptiis. 99. a. de luctu viduarum. 103. b. de conjugio leproforum. 124. 2. de gradibus prohibitis. 169. b. etiam per fponfalia. 184. a. de propinquitate Spirituali. 186. 2. de adoptione. 191. a. de conjugio tutoris & pupillæ. p. 192. b. de nuptiis cum infidelibus. 197. b. nuptias definit. 204. b. de benedictione Ecclefiafticâ novorum conjugum. 208. a. 245. de copula conjugali. 210. a. 211. a. de liberorum procreatione. 214. a. de actu conjugali. 222. b. de abftinentia ab hoc tempore feftorum. 227. a. de dote. 246. a. de tempore. nuptiarum. 249. a. presbyteris convivius nuptialibus interdicit. 250. a. de choreis. 250. b. de fponfis. 281. a. de voto Mariæ. 283. a. de ætate voventis. 290. a. de votis incautis. 295. a. 310. a. de folventibus votum. 309. b. de concubinis. 318. a. de divortio. 321. b. 348. a. 350. a. de adultera recipienda. 357. a. de adultero repudiando. 360. a. de voto folenni. 372. b. de conjugio coacto. 375. b. de impotentia. 381. b.
Civile. de utilitate matrimonii. a. b. de confenfu contrahentium. p. 38. a parentum. 43. a. 44. b. poft copulam carnalem neceffaria. 53. a. de errore nominis 61. b. de raptorib. 70. a. de fponfalibus. 72. a. de juramento. 80. a. de caufis folvendi fponfalia. 84. b. de furore 86. a. de conjugio fervorum. 89. b. de fecundis nuptiis 98. b. de pœnis nubentibus ante finem luctus. 103. b. de polygamia. 110. a. 112. b. de gradibus prohibitis. 166. a. de nuptiis comprivignorum. 182. b. de fponfatorum affinium. p. 185. a. de cognatione fpirituali. 187. a. de adoptione. 191. a. de conjugio tutoris & pupillæ. 192. a. fervorum. 192. b. per adulterium pollutorum. 193. b. raptorum. 195. b. infidelium. 197. b. aliorum difparium. 203. b. nuptias definit. 204. b. de copulatione conjugum per facerdotem. 208. b. de copula carnali. 211. a. de fine conjugii. 211. b. procreatione liberorum. 214. a. remedio vagarum libidinum. 218. b. de effectis conjugii. 219. b. de choreis. 252. a. de partu feptimeftri. p. 254. a. de concubinis. 317. b. de divortio. 320. b. 347. b. de adulterio. 354. a. de adultera recipienda. 357. de adultero repudiando. p. 360. a.
Juftus Jonas. de virginitate. pag. 267. b. de cælibatu. pag. 269. a.
Juftinus Martyr. vide Martyr.

K.

Kimchi. de officio uxoris. 215. a. de formatione hominis. 231. b. de voto Jephtæ. 278. a.
Klingius. de confenfu contrahentium. 38. a. tutorum. 58. b. parentum. 60. a. de vitiata. 64. b. de legitimatione. 220. a.

L.

Lactantius. de Jove gignere definente. 122. a. de moderato conjugii ufu. 224. b. de congreffu maritali. 227. a. de caftitate conjugii. 234. b. de fide conjugali. 236. b. de aqua & igne fponfis datis. 241. b. de communione uxorum. 259. a. de continentia. 297. b. de cælibatu. 305. b. de pellice. 320. a. de adultero. 333. b. de adulterio. 354. b.
Lambertus Francifcus Guilielmus. de luctu viduarum. p. 103. b. de concupifcentia. 301. a. de uftione. ibidem.
Landcellottus. de cognatione Spirituali. 186. b. legali. p. 191. b.
Laurentius Andreas. de Hymene 67. a. de fanguine menftruo. 226. a.
Laurentius Frifius. de juvene Parifio. 225. b.
Lemnius Levinus. de partu undecimeftri. 255. a.
Leo Joh. de probatione virginitatis. 67. b.
Leo Imper. de utilitate conjugii. 2. b. de fponfa ab alio compreffa. 65. b. de fecundis nuptiis. 98. b. de concubinis. 317. b. de furiofis. 394. b.
Leo Papa. de conjugio. 10. a. de Sacramento conjugii. 24. a. de Prifcillianiftis. 35. a. de Eunuchis. 123. a. de ætate voventis. p. 290. 2. de coactis ad continentiam. 294. b. de divortio. 333. a. de fponfæ adulterio. 377. b.
R. Levi Ben Gerfon. de voto Jephtæ. 278. b.
Libanius. de ritu nuptiarum Athenienfium. 243. a.
Lipfius Juftus. de conjugio. 6. b.
Livius. de uxore Scipionis. 55. b. de decreto Ardeatio. p. 59. a.
Lombardus. de conjugii Sacramento. p. 10. a. 19. a. de congreffu conjugali. 14. b. de nuptiis fervorum. 52. a. de errore circa generis nobilitatem. 63. a. circa vitæ ftatum. 63. b. circa virginitatem. 64. a. 65. a. de propagatione hominum. 88. b. de voluntate Dei. 202. b. de polygamia Patriarcharum. 113. b. de cognatione Spirituali. 186. a. de copula conjugali. 210. a. de fine conjugii. 212. a. 218. b. 219. a. de fponfa Chrifti. 217. b. de votis. 308. b. de divortio Judæorum. 345. b. de voto folenni. 372. b.
Lorinus Johan. de Ambrofio. 331. b.
Lucanus. de inceftu. 153. a. b.
Lupus Joh. de equo. 154. a.
Lutherus. de ftatu œconomico. 1. a. de dicterio Ethnicorum. 6. b. de matrimonio infidelium. 9. b. de hominis creatione. 28. b. de Evæ ædificatione. 30. a. de matrimonio coacto. 37. b. de confenfu parentum. 39. b. de adulterio. 44. b. de Ifmaelis conjugio. 40. b. 55. b. de

55.b. de submissione Imper. 45.b. de consensu parentum libero etiam post cnpulam carnalem.53.a. de parentibus ἀςόργοις. p.56.b.57. a. de Jacobi patientia. 62.b. de sponsa ab alio impregnata. 66.a. de vitandis maledicorum rumoribus. 67.a. de sponsalibus de futuro.74.a. conditionatis.76.b. de clandestinis. 77.b.79.a. de publicis. 78. s. de juratis. 80. b. quæ præferenda.85.a. de Hieronymo.98.a. de polygamia.105. de graduum prohibitione. 142.b.146. b. de Jacobi conjugio. 157.a. de Abrahami cum Sara conjugio.159.a.de uxore patrui. 177.b. de sorore uxoris. ibidem. de spirituali cognatione.188. a. de legali. p. 192. a. de uxore quam quis ducit adulterio à se pollutam.194.b. de raptoribus.195.b. de conjugum benevolentia. 215.b. de sponsa Christi.216.b. de fine conjugii recto.218.b. de cognitione qua vir mulierem cognoscit.221.b. de opere generationis hominis 222.a. de Sara. 227.b. de congressu maritali. 229.a. de conceptione.231.a.de choreis.251.a. de pœna ante copulationē concumbentium.253. a. de conjugatis.269.a. de cælibatu.273.a.274. b. de votis.277.a. de Razia.279.a. de perfectione Christianorū.294.b. de ultione.301.a. de prima fide viduarum.288.b. de palo Pauli.301.b. de pollutione Monachorum.302.b. de Hieronymo.303.a. de Monialibus.306.b. de votis Monasticis.307.b. de separatione quoad thorum & mensam.321.a. de divortio.336.a. & seqq. de repudio Judæorum.346.b. de divortio in casu adulterii.356. de adultero nupturiēte.362. a. de infideli.363.b. de desertione.364.b.366.b. de captivo.365.b. de danegatione debiti conjugalis.ib. de reditu desertoris.367.b. de servitutis conditione. 371.a. de matrimonio coacto.375.b. de ordine sacro.p.376.a. de desponsatis. 378.a. de impotentia. 381.a.393.b. de causis divortii.383.a. de affinitate fornicaria.395.a. de deportatione.395.b. de judice causarum matrimonialium. 396.b. 400.a. de processu adulterii.402.b.

Lyra. de Evæ ædificatione.30.a. de v.37.Dan.11.35.a. de virginitatis probatione. 67. a. de Cheturs.96.a. de sobole senum. 122.a. de gradibus prohibitis. 141. b. de Sarai. 158.b. de Thamare. 160.a. de conjugio cum uxore fratris.162.a. de Razia.278.b. de muliere, an virum ex morte redivivum teneatur recipere. 348.b.

M.

Macrobius. de pubertate.120.b. de ritu nuptiarum Rom.241.a.248.b.

Major Johan. de nuptiis cum uxore fratris.161. b. cum uxoris sororis filia. p.179.b. privigni cum vitrici vidua.180.b. vidui cum vidua fratris defunctæ uxoris. p.181.b.

Maldonatus Johannes. de voto minoris boni. 311. a. de voto solenni.372.a. de Ambrosio.332.a.

Malmesburiensis. de repudio Cunhildis. 360.a.

Mantuanus Joh. Baptista. de Hilario.267.b.

Marbachius Erasmus. de conjugio cum uxore fratris. p.162.a.

Marcellus Donatus. de virginitatis probatione. p.67.b.

Marc. Antoni de Dominis. de cælibatu non tenentibus 312.b. de loco quodam Cypriani.313.a.de conjugio Sacerdotum.315.a.

Marloradus Augustinus. de choreis.250.b.

Marsilius Patavinus. de judicio Papæ.336.b.

Martialis. de subjectione mulieris. 56. a. de secundis nuptiis.97.a. de repudio mulierum.360.a.

Martyr Justinus. de justis nuptiis.112.b. de polygamia Judæorum. ibid. Patriarcharum. 114. b. de causis cur hæc tolerata. 118.a. de liberorum procreatione. 213.b. de cælibe vita.160.b.

Petrus. de conjugio cum vitiata per adulterium. 194.b. de raptoribus virginum. 195.b. de choreis 250.b. de causis divortii.350.b. de conjugio cum hæretica.385.b.

Marullus. de cælibatu. 262.b.

Mauserus. de consensu cognatorum 59.a. de Virginitatis probatione.67.b. de sponsalibus conditionatis. 76.b. clandestinis.78.a. de computatione graduum canonica. 132.a. de matrimonio alteri desponsatorum.380.a.

Mejerus. de consensu cognatorum.pag. 59. a. de mentione.72.a. de impedimentis conjugii. 89. b. de divortio.348.a.

Meisnerus. de matrimonii etymo. 5.b. de Patriarcharum polygamia.117.a. de choreis.251.b.

Melanchthon Philippus. de sponsalibus conditionatis. 77.a. de prohibitione graduum. 146.b. de sororis uxore.177.b. de adulterorum conjugio. 194. b. de causis divortii.350.b. de sævitia.365.a. 366.a.

Mens Ferdinandus. de partu quintimestri. 254.a.

Mendoza Joh. de Chinensium polygamia.113.a.

Menzerus Balthasar. de consensu contrahentium.58.a. de sponsa ab alio compressa. 65. a. de Patrum polygamia.117.a. de nuptiis leprosorum.124. a. de computatione graduum canonica.132.a. de nuptiis vitricicum privigni sui vidua.181.a. de nuptiis vidui cum vidua fratris defuncti uxore, & contra. 181.b. de conjugio cum vitiata per adulterium.194.b. de anu quadam.203.a. de fine conjugii.213.a. de concumbentib. ante copulatiouem. 253.b. de concubinatu.317.b. de divortio.322.a. de desertione.367. b. de definitione conjugii.403.b.

Modestinus. de sponsalibus.72.b. de gradibus affinitatis.129. de nominum appellationibus. 130.a. de conjunctione.183.b. de naturali cognatione.170. b. de nuptiis quid sint.207.a. de divortio.320.b.

Molerus. de consensu matris.56.a.

Molrad. de raptu virginis. 69. b. de prohibitione graduum.142.b.

Monner Basilius. de utriusque parentis consensu.55.b. de Lutheri sententia, quoad sororem uxoris.177.b.

Morus Thomas. de B. Rhenano.284.a.

Moretus. de Atheniensibus.153.b.

Münsterus. de Atheniensibus.153.b.

Musonius. de statu œconomico.214.a.

N.

R. Nachmannus. de probatione virginitatis.67.b. Navarrus. de congressu cum menstruata 226.a. de nuptiis Monachorum.311.b.

Nauclerus. de nuptiis monialis.311.a.

Nazianzenus Gregorius. de utilitate conjugii.3. a. de secundis nuptiis.97.b. de cælibatu. 262.a. de Virginitate.265.a.270.a. de conjugatis.267.a. de virginibus.300.b. de adulterio.354.b.

Neander. de fine conjugii.213.b.

Nevizanus. quòd non sit nubendum.6. b. de conjugio senum.203.a. de Monachorum seductionibus. 294. b. de divortio.336.a.

Nicephorus. de Josephi priore conjuge.96.a. de Valentin. Imper.112.b. de Herodis adulterio.151.a. de Paphnutio.221.a. de apparatu nuptiarum.245.a. de Synesio Cyren. pag. 245. b. 376. b. de Spiridione. 267.a. de Gregorio Nysseno. 267.b. de monasteriis.292.b.

ris.292.b. de Tecla.316.b. de Montano. 349. b. de Pepuzianis.350.a.
Nicetas Choniates. de Severianis. 34.b. de Andronici nuptiis.185.b.
Nicolaus Emericus. de Durando de Walachia.35.a.
Nicol. de Clemang. de Monachis.306.b.

O.

Obrechtus. de muneribus sponsalitiis.83.b.
Ocbinus Bernhardus. de polygamia. 106. b. Lamechi.112.a. in v. 7. 1.Corinth.7.118.a.
Oecumenius.in v.10. 1. Corinth. 7. 328.b.
Oldendorpius. de filiisfamiliâs nubente sine parentum consensu.44.b. de consensu parentum.51.a.
Olympiodorus. de votis.308.b.
Oribasius. de hymene. 67. b.de tempore congressus conjugalis.227.b.
Origenes.de hominis creatione.28.a. de secundis nuptiis. p.96.a. 97.b. de cælibatu. 264. de Eunuchis. 279.b.de Maria.281.a. de variis votis.308. b. de divortio.331.b.
Orosius.de incestu Semiramidis.136.a.
Osiander.de prohibitione graduum. 142.b. de vers.17. Lev.20.158.b.de choreis.251.b.de repudii formuls. 345.a.
Ovidius.de incestu 136.a. Deorum.136.b. de prohibitione graduum. 153. a. de ritu nuptiarum Rom. 240.b.248.b. de adulterio.300.b.

P.

Palæotus. de consensu parentum.38.b.46.a.
Palingenius. de Monachis.280.b.306.b.
Paludanus. de impedimentis congressus conjugalis. p.382.b.
Panormitanus. de consensu cognatorum.59.a.de fideli privato.336.b. de divortio.360.a.
Papinianus de privignis.168.a.
Paracelsus. de fascino.382.b.
Paulus Diaconus. de obviatione sponsi.245.b.
Paulus. JC. de matrimonio absque parentum consensu contracto.53.b. de sponsalibus.72.b. pœnalibus.76. a.80.b. de affinitate in linea recta.153. a. de pellice. 317.b. de divortio.320.b.
Pausanias. de Ptolemæis nuptiis.136.b.
Peraldus. de thoro immaculato.16.a.
Pererius.de Melchiore Cano.18.b.in v.32.Eph.5.21.a. de polygamia Patriarcharum.113. b. de Gen. 2. v. 18. 261.a. de Ambrosio.332.b.
Petrarcha Franciscus. de nuptiis intermittendis.6.b.
Petrus de Alliaco. de monialibus.306.b.
Petrus Beregaf. de Monasteriis.306.b.
Petrus Gregorius. de conjugio.267.b.
Petrus à Soto.de Sacramento matrimonii. 10.a. de cælibatu.262.b. 272.b.de repudio.345.a.
Phavorinus. de voce γάμος.14.b.
Philastrius. de Aërianis.35.a.
Philemon.de conjugio.34.a.
Philo Judæus. de pœna pro virgine vitiatam venditantibus.66.b.de sponsalibus.87.a. de Persis à matrum concubitu non abstinentibus. 136. a. de Abrahami querela. 214.a. de conjugii causa.ibid.
Photius. de Lucio Charino.34.b.
Picus Mirandulanus.de fide privati.336.b.
Pigghius Albertus.de Synodo sexta.188.a.de cælibatu. p.262.b.
Pineus Severinus. de hymene.67.b.
Piscator. de foris nata.136.b. de v.11. Lev.18. 182.b.
Pistorius. de Luthero polygamiam concedente. 105.a. de actu conjugali.223.a. de Luthero.355.a. de desertione.368.a.
Platina. de benedictione novorum conjugum. 245. a. de nuptiis Monialis.311.a.
Plato. de conjugio.6.a. de officio parentum.11. a. de ætate ad conjugium idonea. 121.a. de nuptiis prohibitis. p.152.b. 153. b. de tecnogonia. 214. a. de nuptiis consecratis. 246.b.
Plautus. de consensu parentum in nuptiis.44.a. de adulterio.65.b. de viri scortatione. 359. a.
Plinius. de liberorum subjectione. 43.a. de annulo ferreo.83.b. de equis.154.a. de Gentilium sacris.219.b. de toga sponsæ Rom. 240.b. de partu sextimestri. 254. a. de infante Saguntino. 254. b. de partu undecimestri.ibid.
Plutarchus. de Milesiis virginibus.26.b. de voce νύμφη 42.b. de luctu viduarum.103.b. de senum conjugio. 122.b. de pumilorum. ibid. de fraternis conjugiis. 136.b. 153.b. de Alexandro M.153. a. de nuptiis prohibitis.p.153.b. de Lycurgi lege. 225. a.247.a. de liberis.234.b. de crinibus sponsæ Rom.240.b. de aqua & igne nubentium.p.241. b. de ritu nuptiali Locrensium. 242. a. Galatarum. ibidem. Bœotiorum. 242.b. Rhodiorum. ibid. Romanorum. 248. b. de Leotychida. 254 b. de Romulo.347.a.352.a. de C. Sulpitio.347.b. de Alcibiade repudiato.360.a.
Pollux. de polygamia.90.a. de ritu nuptiarum Græcarum.242.a.
Pontanus Joban. Jovinian. Liberos plus patri quàm matri debere.56.a.
Possevinus Antonius. de divortiis Græcorum.350.a.
Prateolus Gabriel. de divortiis Græcorum.ibid.
Primasius. in v.10. 1. Corinth.7. 327.a.
Priscianus. de voce Conjux.4.b.
Procopius Gazæus. de generatione carnali in statu innocentiæ. 221.a.
Pruckman. de nuptiis cum uxoris sororis filia. 179. b.
Prudentius. de virginitate.300.b.
Pulvæus Adr. de consensu parentum.46.a. 58.a.
Puteanus Erycius. de choreis. 252. a.
Pythagoras. de conjugio. 6.a.

Q.

Quintilianus. de voce cælebs.259.b.

R.

Rabanus. de prohibitione graduum.172.a.de conjugio quid sit.403.b.
Radulphus. de propinqua carnis. p.135. a. de conjugio cum uxore fratris. 162.a.
Ræværdus. de ritu nuptiarum Rom.241.a.
Remigius. de epithalamio.246.a.
Revelationes Brigittæ. de copula conjugali.15.b.
Reusnerus.de sponsa ab alio vitiatâ.65.b.
B. Rhenanus. de consensu parentum. 48. a. de oblatione in nuptiis.248.a. de Hieronymo.265.b.
Rhodiginius Cælius. de ritibus nuptiarum. 242. b. de divortio Rom.347.b.
Ribera Franciscus. de thoro immaculato.16.a.
Richardus. de materia & forma matrimonii Sacramenti. 13.a.
Rivetus Andreas. de Athanasii sermone de virginitate.271.b.
Robertus Abbas. de Abbatissæ matrimonio. 311. a. de nuptiis Monachis.ibid.
Rosinus. de ritibus sponsalitiis.83.b. nuptialib.240.b.

Ruizius.

Ruizius. de Scripturæ consuetudine.50.a.
Rupertus. de Evæ creatione. p. 32. a. de voto Mariæ. p.283.b.

S.

SAbellicus.de cultu sponsarum.245.a.
Salmeron Alfonsus. de muliere Samaritana. 100. a. de Philippo Apostolo.284.b.
Salomonius. de divortio.336.a.
Salvianus. de communione uxorum.259.a.
Sanchez.de congressu cum menstruata.226.a.
Sandæus.de Luthero polygamiam suadente.105. a.
Sarcerius. de morbis incurabilibus. 393. b.
Scaliger. de ritu nuptiarum Rom. 240. b.
Scotus.de v.24.Gen.2.30.b. de dispensatione Papæ in votis. 311.b. de repudio.345.a.
Schindlerus. de voce זנה. 83. b. de ritu nuptiarum Israël. 243. b.
Schleidanus. de Anabaptistarum polygamia. 113.a. de Campegio.319.a.
Schneidevvinus. de consensu matris.56.a.de computatione graduum canonica.132.a. de nuptiis cum uxoris sororis filia. 179. b. comprivignorum.182. b. de desertione.364.a.
Schorffius.de matrimonio alibi desponsatorum.378.a.
Selneccerus. de computatione graduum canonica. 132. a.Levitica eorundem prohibitione. 142.b. defendit Lutherum.366.a.
Seneca. de viduis.104.b.de polygamis.111.a.de stupro. 300.b.de divortio.347.b.
Servius, de jugo novis nuptis imposito.p.242. a. de divortio.320.b.
Siculus Diodorus. de secundis nuptiis. 97. a. de Ægyptiis.136.b.de divortio.347.a.
Sigebertus Gemblacensis.de nuptiis Abbatissæ.311.a.
Sigonius Carolus. de ritibus nuptiarum apud Romanos.240.b.
Simon Psuli. de nuptiis privigni cum vitrici vidua. p.180.b.
Simoneta. de nuptiis monialis.311.a.
Simplicius.de fenum conjugio.122.a.
Siricius. de conjugibus.35.b.de conjugio.24.a.
Sixtus Senensis.de divortio.331.a.de Ambrosii circa hoc sententia. 332. b. Tertulliani. 333. b. Hilarii. ibidem. Chrysostomi.334.a. Euthymii.ibidem. Chromatii. 334.b. Zachariæ Papæ.335.a.
Soacrius Piso. de forma Sacramenti matrimonii 13.b. 208.a. de sponsalibus.72.a.73.b. de communicatione divini juris.219.b. de nuptiis in Majo. 248. b.de servitute.271.a.
Socrates. de Paphnutio.p.16. a. 221.a. de Eustathianis. 34.b. de nuptiis invitis. 37. b. de Valentin. Imperat. p.112. b. de ministrorum Ecclesiæ denunciatione. 244.b.de Messalianis.350.a.
Sobnius. de tempore nuptiarum. 249.b.
Sozomenus. de Paphnutio. 16. a.221.a. de Spiridione. 267.a. de monasteriis.292.b.
Stapulensis Faber. de multiplicatione hominis in statu innocentiæ.221.a.
Stephanus Henricus. de voce πατὴρ.127.b.
Stigelius. de conjugio.1.a.6.a.
Stobæus. de conjugio.2.a. 6.a. 34.a. de consensu paterni necessitate.43.b. de lege Charondæ de nuptiis secundis.97.a.
Strabo. de Regibus Persarum. p. 214. b. de cælibatu. p.259.b.
Suetonius. de Julio Cæsare. 110.a. de Augusto. 122.a. de Claudio.153.a.de Caio.153.b.de convivio nuptiali Rom.241.a. de repudio.347.b.
Suidsa.de arrha.83.a.de Origene. 297. b. de ἀγαμίας. p.300.b.
Summa Angelica. de loco congressus maritalis.227.b. de fine hujus.229.a.
Sutliviua.de castitate Monachorum. 306.b.
Sylvius Æneas. de Litu usu orum polygamia.90.b.Turcarum.113.b.de Friderico III.250. b. de continentia p.315.a.
Synesius Cyrenens. de divortio.376. b.
Synodus Antissiodorensis. de gradibus prohibitis. p.169. b.
Arelatensis. de divortio.330.b.
Parisiens.de prohibitis gradibus.169.b.fracta de nuptiis cum infidelibus.197. b.
Tridentina. de consensu parentum.47.b.
Turonensis. de gradibus prohibitis.169.b.
Szegedinus. de choreis.250. b.

T.

TAcitus. de Germanis. 90.b.121.b. 242.a. de incestu Claudii.139.a.153.b. de divortio.320.b.
Tapperus Ruardus. de Sacerdotibus ad matrimonium non admittendis.14.a.de insolubilitate matrimonii. 26.a.205.b.321.b.
Tarnovius Paulus. de Patribus conjugium Sacramentum vocantibus.25.a. de sponsalibus conditionatis. 76.b. clandestinis. 78.a. de secundis nuptiis. 103. b. de computatione graduum canonica. 132.a. de conjugio cum vitiata per adulterium. p.194.b. de nuptiis cum infidelibus. p.201.b.de concumbentibus ante copulationem.253.b. de particula ἐὰν.341.b.
Terentius. de consensu parentum in nuptiis.44. a. de conjugio fenum.122.b.
Tertullianus. de velandis virginibus p.5. b. de hominis creatione.18.a. de Marcione.34. b. de consensu parentum. 47.b. de arrha. 83. b. de tabulis matrimonialibus. ibidem. de sponsalibus.87.a. inv. 9. 1. Corinth.7.91.b. de 1. Corinth.7.v.39.92.a. in v.1. Roman.7.93.b. in v. 37. Daniel.11. 94. b. de monogamia.97.b. de fœmina unica. p. 100. a. de repudiatis. 100.b. 103.a. de columba. ibidem. de Mose & Elia. 101.a.de separatione hominis. ibid. quòd Christus semel nuptiis tantùm interfuerit. ibidem. de viro Samaritanæ. ibidem. de v. 27. 1.Corinth.7.101.b. de v. 10. Ephes.a. ibid. 1.Timoth.3.102.a. de secundis nuptiis.102.b. de marito defuncto. 103.a. de costa una. 106.b. de Lamecho.112.a. de uxore fratris.139.b.de affinitate ex scortatione.192.b.de conjugio cum infidelibus.196.a.197.b. de benedictione Ecclesiæ novorum conjugum.p.209.b.de congressu conjugali. 222.b.de fœminarum cultu. 238.b. de coronis sponsæ Rom.240.b.de benedictione Sacerdotum.245.a. de annulo pronubo. 245. b. de oblatione in nuptiis. 248.a. de veritate. ibid. de cælibatu. 260. b. 265. a. de viduis primam fidem frangentibus. 288.a. de libertate voventium. p. 298. a. de nuptiis viduarum. 322.b. de Tecla. 316. b. in Matth. 19. de divortio. 320. b. de repudio. 333.a. Romanorum.347.a.
Thalmud. de juvene ducente vetulam.203.b.de modis ductionis uxorum.244.a.
Theodoretus. de costa Adami.29.b. de Epicuro.34.a. de Saturnino.34. b. de Carpocratianis.ibid. de Hydroparastatis 35.a. de liberorum erga parentes reverentia. 43. b. de nuptiis secundis. 97. a. de Novatianis.97.b. de Persarum nuptiis fratrinis.p.136. b. de Corinthio

Corinthio inceftuofo.151.b.de Valentin.1 a. de Paphnutio.221.a. de incontinentia. 3 i- vortio.334.b.
Theophylactus. de conjugio.6.a. de dota- ato- plaftorum.30. b. de gratitudine libere a pa- rentes.43.b.de nubere in Domino.92. a. de recapi- tulatione fub Chrifto.101.a. de polygamia.112.b. de inceftuofo Corinthio.151. b. de conjugali vinculo. 229.b. de Eunuchis.279.a. de viduis.288. a. di- vortio.334.a.346.b.
Theophraftus Paracelfus. de polygamia.113.a.
Tholozanus Petrus Gregorius. de vitiata.64. b.
Thomas de Argentina.de forma Sacramenti matrimo- nii. 13.b.
Angelicus. de Chetura.96.a.
Aquinas. de materia matrimonii Sacramenti.8.b. de Autore Sacramentorum.9.a. de infolu- bilitate conjugii.26.a. 205.b. de authorita- te Scripturæ.27. b. de virtute Sacramenti. ibid. de amore parentum. 31.a. de fponfali- bus. 73. a. de polygamia.90.a. de jure na- turæ.109. b. de affinitate. 126. b. de caufis prohibitionum graduum.166.a.de propin- quitate fpirituali.186.a. de cælibatu. 262.a. de votis.276.b. 309.a. de divortio. 344.b.
- de repudio Judæorum.345.a.de conjugum paritate.360.b. de fafcino.382.b.de perfe- ctione Monaftica.390.b.
Thucydides. de voce νύμφη.42.b.
Tiraquellus Andreas. de confenfu parentum.44.a.de convitiis Ethuicorum in fecundas nuptias. 97.a. de incestu aliquot gentium.136.a.de Perfis 153.a.denu- ptiis fenum.203.b. harum ritu apud Rom.240.b.de partu octimeftri.254.a. undecimeftri. 255.a. de di- fpenfatione Papæ. 311.a. de repudio. Rom. 347. b.
Toletus. de confenfu parentum. p. 39.a. de pollutione. 302.b. de voto folenni.372. a.
Toffanus. de prima fide.287.b.
Treutlerus. de affinitate ex fcortatione.192. b.
Trifmegiftus Mercurius. de cælibatu.259.b.
Tryphonius. de adulterio.355.a.

V.

VAconius. de voce matrimonii.5.a.
Valerius Maximus. de fide conjugali. p.23. b. de Drufo Germanico.26.a. de Scipione. 26. b. de nu- ptiis fecundis.97.a.de Seleuci inceftu.138.b.de Nau- fimenfi. 153.b. de pœnis Rom. in cælibes. 214.b. de Gentilium facris.219.b. de ritu nuptiarum Roman. 240.b.246.b. de Veftalibus. 271.b. de Q. Antiftio. 347.b. de fœminis Indicis.396.a.
Vallefius. de hymene. p. 67.b. de formatione hominis. 232.b. de partu quintimeftri.254.a.
Varro. de nuptiis.5.b. earum ritu apud Rom. 240.b. apud Hetrufcos.242.a.
Varronius. de nuptiis nefariis.134.a.
Vbertinus Chemenf. de Monafteriis.306.b.
Venatorius Daniel. de Pontificum Romanorum Ma- jeftatis Imperatoriæ adfectatione.169.a. de gradib. prohibitis.171.a. de fpirituali cognatione. p. 186. b. p.190.a.
Vefalius. de hymene. 67. a.
Vincentius Lyrinenfis. de prima fide.287.b.
Virgilius. de inceftu.153. a.
Virgilius Polydorus. de Monafteriis.325. a. de connu- bio poft votum contracto.ibid. 371.b.
Vives Ludovicus. de confenfu parentum.48.a.de Hie- ronymo. 98. a. de morbis incurabilibus.124.a. de confobrinis.129.a. de fraternis conjugiis. 153. b. de legibus graduum prohibitorum.165.b. de conjugio 207.b.de Adamianis.222. b. de ritu nuptiarum Ro- man.241.a.de choreis.250.b.de Hieronymo.265.b.
Ulenberg Cafpar. de Bocholdii polygamia.113. a.
Ulpianus. de patria poteftate. 43. b. de matrimonio fi- ne parentum confenfu contracto. 53. b. de errore. 61.b.64.a. de furiofis. 68.b. de fponfalibus.72.a.b. 73.a. de fpadonibus.123.b. de affinitate.82. b.
Ungersdorffius. de Luthero polygamiæ fautore.105.a.
Volaterranus Raphael.de congreffu nocturno.227.b.de Nicolai Monachi matrimonio. 310.b.311.a.

W.

WEfembecius Petrus.de vitiata ante nuptias.64.b. de fervorum conjugio.124.b.de conjugio com- privignorum.182.b.de cognatione fpirituali. 190. a. de caufis divortii.350.b. de Lutheri computatione graduum. 142. b. de nuptiis cum uxoris defunctæ fororis filia. 179.a.
Wierus. de Monacho feipfum caftrante.279.b.
Wigandus. de partibus pœnæ adulteræ. p. 362.a. de conjugio quid fit.403.b.
Wimphelingius Jacobus. de liberorum in monafteria detrufione.274.a.
Wolffius. de Monafteriis.306.b.

X.

XEnophon.de confenfu parentum ad nuptias.44.a. de Socrate.153. a. de ritu nuptiarum apud Græcos. p.242.a.

Z.

ZAcharias. P. de divortio.334.b.
Zanchius Hieronymus.de nuptiis cum filia foro- ris uxoris defunctæ.179.a. cum perfona conditione multùm diffimili. p.204.a. de conjugio diverfè cre- dentium.385.b.
Zebeoerus.de computatione graduum canonica.132.a. de gradibus prohibitis. p. 175. b. de nuptiis privigni cum vidua vitrici.180.b.
Zeno Imperator. de fratris fororisve nuptiis.167.a.
Zepperus. de computatione graduum canonica. 132.a.
Zonaras. de Pulcheria.77.a. de fecundis nuptiis.98.b. de benedictione facerdotali novorum conjugum. p.245.b.

Finis Indici Tertii, TOMI VII.

INDEX QVARTVS,

Rerum atque Verborum Illustrium.

A.

AB. 128.a.
Abavus. ibidem.
Abavia. ibidem.
Abavunculus. 129.b.
Ablativi Hebraeorum saepè sumuntur adverbialiter. p.233.a.
Abmatertera. 129.b.
Abamita. ibidem.
Abnepos. 128.b.
Abneptis. ibidem.
Abpatruus. 129.b.
Abrahae nuptiae & Cheturae. 94.a.96.a.
Absentia diuturna an solvat sponsalia. 86.b.
Adamiani haeretici. 34.b.222.b.
Adae filiorum nuptiae cum sororibus. 158.a.
Ἀδελφὸς. 128.b.
Adjutorium viri quomodo sit uxor. 29.a.
Adoniae & Abisag nuptiae. 160.a.
Adoptio quid. 190.b. *adoptionis exempla.* 191.a. *origo.* ibid. *duplex* ibidem. *differentia.* ibid.
Adultera cum maritis reconciliandae. 356.b.402.a. *partes poena.* 355.a.
Adultero non concedendum, ut post divortium ducat eam, cum qua commisit adulterium. 193.b.
Adulterium variè punitur. p.156.b. *pugnat cum forma conjugij.* 206.a.259.a. *est vel simplex, vel duplicatum.* 259.a. *unica causa divortij.* 349.a. *quid propriè per illud intelligatur.* 354.a. *etiam cum aliis committi* ibid. *cum propria uxore.* 355.a. *an innocens teneatur nocentem vel dimittere vel tenere.* 356.a. *an sit totalis vel partialis divortij causa.* 358.b. *an idem jus uxori adversus maritum adulterum, quod marito adversus adulteram.* 359.a. *negatur.* ibidem *adfirmatur.* 359.b. *Exceptiones causa adulterij.* 360.b. *an parti nocenti concedendae novae nuptiae.* 361.b.
Aerij haeretici. 35.a.
Ærumnae & molestiae conjugij. 255.a.
Ætatis immaturitas matrimonij impedimentum. p.120.b.
Affinitas quid sit. 126.b. *hujus tria genera.* 127.a. *Regula de gradibus affinitatis.* 127.b.
Affinitas in linea recta. 168.a. *in linea collaterali.* 168.b. *fornicaria an matrimonium solvat.* 192.b.395.a.
Affinium appellationes. 129.b. *linea adscendentium.* ibid. *descendentium.* 130.a. *in linea collaterali.* ibid.
Affinitatis graduum computatio. 131.b. *regula de iisdem.* ibidem.
Ἀγαπηταὶ quaenam. 259.b.
Agnati. 128.b.
Agglutinari. 31.b.
Ἀγχιστεία quibus competat. 300.b.
Albertus Imp. à choreis abhorret. 252.a.
Alphonsi judicium de choreis. ibid.
Ambrosius an autor commentarij in Epistolas ad Corinthios. 332.b. *quando vixerit.* 353.b.
Amita. 129.a. *magna.* 129.b. *major.* ib. *maxima.* ibid. *amitae nuptiae.* 137.a.167.b.
Amitini. 129.a. *ipsorum nuptiae.* 167.b.
Ἀμιζία. quid importet. 278.b.
Amoris inter Christum & Ecclesiam praefiguratio in conjugio. 216.a *inter conjuges perpetuitas.* 206.a.
Amor conjugalis complectitur. 1. *pacificam & tranquillam cohabitationem.* 235.b. 2. *bonorum & malorum communionem.* ibid. 3. *officiorum communicationem.* 236.a. 4. *infirmitatum condonationem.* ib. 5. *Zelotypiae fugam & detestationem.* ibidem. 6. *conjugalis benevolentiae praestationem.* ibid. 7. *conjugalis fidei observationem.* ibidem.
Amram cum Iochabed nuptiae. 157.b.
Anabaptistarum polygamia. 113.a. *error circa conjugij impedimentum.* 385.b.
Ἀνδίχων institutio. 188.a.
Andronici haeretici. 34.b.222.b.
Angelos cur Deus omnes simul creaverit, non verò homines. 88.a.
Animalia bruta incestum detestantia. 154.a.
Annulus pronubus. p.83.b. *Ferreus.* ibidem. *ejus traditio.* 245.b.
Ἀντικείμενος quis sit. 93.a.
Apellis pictura mulieris. 238.b.
Apostoli haereses. 34.b. *canones.* 342.a. *constitutiones sunt apocrypha.* 316.b.
Arbor consanguinitatis. 125.b.
Ἀῤῥαβὼν quid sit. 83.a.
Arrha sponsalitia. ibidem.
Arrogatio quid sit. 191.a.
עשה quid propriè significet. 232.a.
Asmodaeus. 256.b.
Assyriorum ritus nuptialis. 242.a.
Ἀσχημονεῖν quid velit. 305.a.
Atavus. 128.a.
Atavia. ibidem.
Athanasij sermo de virginitate dubius est 271.b.
Athenienses dicam scripserunt ἀγάμοις. 214.b. *horum ritus nuptiarum.* 242.a. *convivium earundem.* 247.a. *libellum repudij permittunt.* 347.a.
Ἀθετεῖν τὸν πίστιν quid in Scriptura notet. 287.a.
Atnepos. 128.b.
Atneptis. ibidem.
Augusti lex contra caelibes. 214.a.
Augustinus an Sacramenti nomen strictè acceptum conjugio tribuat. 24.b. *non est autor libri confessionum.* p.222.b.
Auspicia cur in nuptiis Rom. adhibita. 241.a.
Avus. 128.a. *duplex.* ibid. *avi consensus ad nuptias an necessarius.* 59.a.
Avia. 128.a.
Avunculus. 129.b. *magnus.* ibid. *major.* ibid. *maximus.* ibidem.
עצב quid propriè significet. 231.b.
בעל quid denotet 221.b.

B.

BAnab. de liberorum susceptione.30.a.
Basur.quid significet.134.b.
Basilius.ob Monachismum reprahensus.316.b.
Beatus Rhenanus laudatur.248.a.
Ben Hebrais & filium & nepotem notat. ibid.
Benedicere Dei.32.a.
Benedictio novorum conjugum.32.a. an ad formam conjugii pertineat.p.207.b.ejus antiquitas.p.208.a.245.a. quare retinenda. ibidem.
Bilis in sacris Iunonis.235.b.
Boetiorum ritus nuptiales.242.
Bogomili haeretici.348.b.
Bogomiliorum de divortio sententia.349.b.
Bonorum aequalitas quomodo in conjugio esse debeat. p.207.a.
Bonum conjugii triplex.211.a. fidei triplex.211.b. Prolis. ibid.Sacramenti.ibid.
Βρόχος quid significet.307.b.
Brutus duxit consobrinam.168.b.

C.

CÆcus an possit sponsalia contrahere.70.b.
Calamitates conjugum.256.a.
Canones Apostolici sunt apocryphi.342.b.
Captivi an desertores.365.b.
Carnis ad proximam nemo accedat.140.b.
Caroli Austriaci conjugium.146.a.
Carpocratiani haeretici.34.b.
Casimirus Rex Poloniae antea Monachus.311.a.
Castitas in utroq; vitae statu probanda. 264.b. in conjugio saepè major quam in caelibatu.275.b.exempla apud gentiles.26.a.
Cataphryges haeretici.97.b.349.b.
Cathari haeretici. 97.b.
Cecrops διφυὴς cur dictus.110.a.
Ceremoniae matrimoniales.27.a.
Cestus quid fuerit. 134.a.
Chabar quid significet.215.a.
Chamar quid significet.232.b.
Charonda lex de nuptiis secundis. 97. a. de divortio. p.347.a.
Chatunah.4.b.
Chesod. quid significet.158.b. 233.a.
Chetura an Abrahae concubina. 96. a.
Chinensium polygamia.113.a.
Chorea an in nuptiis ferenda.250.a. improbantium argumenta.250.b. concedentium. 251.b. illarum moderatio secundum certos respectus. 252. a.
χορεῖν.295.b.
Christianorum nomen etiam ad Vet. Testam. extendi potest.22.b.
Cingulum Sponsae Rom. quid connotet.241.b.
Circumspectionis in conjugio contrahendo necessitas. p.267.b.
Claudia Vestalis virginitas.272.b.
Caelibatus nimium conjugio praefertur.35.b. etymologia. 259.a. an & quatenus sit conjugio praeferendus. 259. b. purus in personis idoneis non improbandus. ibid. ejus admiratio qua ratione in Ecclesiam introducta. 260.b. per se non est bonum opus, sed boni operis status. 261. b. immodica ejus commendatio.262.a. p.270. a. non nisi in personis idoneis probandus.264.a. non est laudandus cum contumelia conjugii.p.264.b. quatenus conjugio praeferendus.267.b. causa finales.268.a. falsa.272.a. in caelibatu eligendo vigere debet. 1. Recta intentio.273. b. 2. doni cuilibet dati exploratio.274.a. diligens Circumstantiarum omnium ponderatio. ibid. nullus caelebs, etjamsi castissimè vivat sese conjugibus praeferat. 275. a. ad caelibatum suscipiendum an quidam lege astringendi.276.b. Caelibatus votum est ἄγραφον.ibid. Antithesis Pontif.278.a. ἀντίγραφον. I. ratione causae efficientis. 290.a. II. R.materiae.295.a. III. R.formae.307.a. IV. R. finis. 308.a. V. R. objecti.308.b. VI. R.adjuncti. 309.a. VII. R. effecti.ibid.
Cognatio Spiritualis. 185.b. ejus objectum. ibid. effectus. ibidem. matrimonium non impedit, destituitur enim 1. nomotheta authoritate.186.b. 2. caret rationum pondere & aequitate. 187.b. Pontificiorum argumenta.ib. 3. non habet suffragium à pia antiquitate.188.a. 4. evidenti laborat absurditate. ibid. contrarium statuit jus Canonicum.190.a. 5. evertitur multiplici rationum firmitate. ibidem.
Cognatio Legalis ex adoptione orta triplex. 1. adscendentium & descendentium.191.a. 2. transversalium.191. b. 3. est legalis affinitas. ibid. an matrimonium impediat. ibidem.
Cognatio servilis an matrimonium impediat.192.b.
Cognatio naturalis an impediat matrimonium. p.374.b.
Cognoscere uxorem, vel virum.221. b.
Colus cur sponsae Rom. datus.241.b.
Comitis à Gleichen conjugium.118.b.
Communitas rerum inter conjuges. 206.b. animorum, corporum & externorum.ibid.
Communicatio juris divini & humani. ibid.
Conceptio consequens est congressus maritalis. 231.a. usus doctrinae de conceptione.234.a.
Conciliorum canones de prohibitione graduum fuere quadruplices.169.b.
Concubinatus Vet. Testam.317.a. Rabinorum de hoc sententia. ibidem. Iuris Civilis.317.b. canonici.318.a. an in Ecclesia Christiana tolerandus.319.b.
Confirmationis Sacramentum quando ortum.188.a.
Congeneri.130.a.
Congressus cum menstruata.225.b. Pontificii nonnulli negant eum esse peccatum. 226. a.
Conjugium subjicitur loco de Magistratu politico.1.a. ejus loci ἐπιγραφή. p. 1. b. dignitas. 2.a. utilitas.2.b. in Ecclesia perfectio.3.a. necessitas. ibidem. ὀνοματολογία. pag. 4.a. etymologia & homonymia.p. 4.b. Synonymia.pag.5.a. aliud legitimum, aliud illegitimum. ibidem.
Conjugii periphrases & encomia. 6.a. an sit & an in eundem.6.b. gentilium dehortationes à conjugio. ibid. an sit Sacramentum.p.7.a. negatur. I. requisitorum Sacramenti essentialium carentia.7.b. deest enim matrimonio 1. elementum externum.8.a. de materia hujus Sacramenti diversa Pontificiorum sententia. ib. 2. divinum mandatum de visibili signo, seu elemento Sacramentali addito.p.9.a. 3. non est Nov. Testam. proprium. ibid. 4. deest promissio gratiae Sacramentalis. 11.a. 5. applicatio illius gratiae.11.b. II. ex mandati divini deficientia.12.b. III. Ex Sacramentorum efficientia ibidem. IV. ex multiplici Pontificiorum antilogia. 14.a. V. ex Patrum & Conciliorum silentio.p. 17.b. VI. Ex quorundam adversariorum suffragio. ibidem. Antithesis Pontificiorum.19.a. & seqq.
Conjugio duplici sensu sanctitas tribuitur. 16. b. an & in Vet. Testament. fuerit Sacramentum. 13. a. Pontificiorum de forma hujus Sacramenti dissensio.p.14.a. an conjugium à Pontificiis non simpliciter damnetur. pag.15.b. an in actu conjugii sit turpitudo & immunditiei.16.b.
Conjugium est rei sacrae signum.19.b. non verè institutum ad homines, qui ita junguntur, sanctificandos. p. 22.a. promissio gratiae an in conjugio detur.pag.23. a. in conjugii institutione notanda. 1. divina de muliere condenda

denda deliberatio. 28. a. institutionis hujus causa triplex. pag. 28. b. 2. decreti divini executio. 29. a.

Conjugij causa efficiens principalis Deus probatur. 28. a. & seq. est sanctum vitæ genus. 33. b. usus hujus doctrinæ de causa efficiente. ibid. Gentilium criminationes. 34. a. hæreticorum vituperationes. ibidem. Pontificiorum. 35. a. quòd sit pollutio. pag. 35. b. pietatis impedimentum. ibidem. causa instrumentalis & propinqua. pag. 36. b.

Conjugij causa materialis. p. 88. a. Impedimenta juxta Canonistas. p. 88. b. interpretes juris civilis. 89. b. fines. 122. a. quæ ætas conjugio maximè idonea. p. 121. a. an senibus permittendum conjugium. p. 121. b. an pumilis & nanis potestas matrimonii facienda. p. 122. b. an Eunuchis & Spadonibus. ibidem. an leprosis. p. 123. b. qualitates personarum relatè considerata. 124. b. juxta has conjugij impedimenta sunt propinquitas & nimia disparitas. 125. a. à conjugiis, in quibus confusiones appellationum propinquitatis & cognationis oriuntur, ipsam naturam abhorrere. 154. a. 164. b

Conjugij forma. 204. a. indissolubilitas. ibidem. & 205. b.

Conjugij causa finalis. p. 211. a. triplex bonum. 211. b. fines secundùm Iurisconsultos. ibid. secundùm Theologos recentiores. 212. a. secundùm autorem quatuor. 110. b. 212. a. ratione objectorum & temporum. ibid. Herbartus novem fines recenset. ibid. Errores. 218. b. Conjugij effectus. 219. a. secundùm Jurisconsultos. 219. b. in abstracto. 220. a. post lapsum. 223. a. in usu conjugii moderato. 223. b. ratio habenda castitatis, sanitatis, honestatis, 125. a. in concreto, ubi officia utrinq; parte communia. 235. a. alterutrius propria, & quidem mariti erga uxorem. 236. b. uxoris erga maritum. 237. b. Conjugis subjectum. 239. b. adjuncta & quidem inchoati. ibidem. consummati. 255. a. signata. 257. b. pugnantia. pag. 258. a. & seqq. loci hujus usus. p. 403. a. definitio. pag. 403. b.

Conjugalis copula an pertineat ad matrimonij essentiam. 210. a. debiti pertinax denegatio an species desertionis. p. 365. b.

Conjugum primorum copulatio. p. 30. a. conjugum mutua adhæsio. 30. b. novorum benedictio. 32. a. arctissima societas. 31. b. conjugis utrinq; mutua in corpus potestas. ibidem. ipsorum communitas. 32. a. quare dicantur una caro. 31. b.

Connubium. 6. a.

Conuvrus. 130. a.

Consanguinitas quid. 125. b. graduum computatio. 126. a. in linea recta & transversali. ibid.

Consanguineorum appellationes. 127. b.

Consecratio sacerdotalis in nuptiis Israelitarum. p. 242. b. Christianorum. 246. a.

Consensus contrahentium necessitas. 36. b. an sit conjugii causa efficiens, forma, sive materia. p. 37. b. quòd sit causa conjugij efficiens probatur. 38. a. parentum an requiratur. 38. b. probatur. 39. b. Pontificiorum antithesis. 48. b. argumenta aliorum contra consensus paterni necessitatem. 54. a. an matris consensus æquè necessarius sit ac patris. p. 54. b. matrimonium citra matris consensum contractum, an sit ratum. 56. a. an patris, an verò matris voluntas præferenda. ibidem. an requiratur expressus. 56. b. an parentes sui dissensus causas proferre teneantur. ibidem. quid agendum si parentes consensum dare recusent. p. 57. a. an patris impii, crudelis, prodigi, ebriosi, consensus sit necessarius. ibid. an ratihabitio hic locum habeat. 57. b an etiam in nuptiis liberorum majorennium consensus parentum requiratur. 58. a. tutorum consensus an sit necessarius. ibidem. an sit matris consensus tutorum consensui præferendus. 58. b. cognatorum. 59. a. Avi. p. 59. b. generalis. ibidem. parentum triplex. ibid. an in quibusdam casibus negligendus. 60. a. qualitas. 60. b. pugnantia, Error. 61. b. dolus. pag. 68. a. ebrietas. pag. 68. b. fatuitas. ibidem. furor. ibid. mina, metus, coactio. ibidem. raptus. 69 b. simulatus. 70. a. mutorum & surdorum. 70. b. expressus. 71. a. alius sponsalitius, alius nuptialis. ibid. contrahentium non est forma conjugij. 204. a.

Consobrini. 129. a. ipsorum nuptiæ. 167. a. exempla. ibid.

Consoceri. 129. b.

Consolationes opponendæ ærumnis conjugalibus. p. 257. a. parturientibus. ibid.

Consortium. 6. a.

Constantia monialis nuptiæ. 311. a.

Constantinus Monachus primùm, post maritus. 311. a.

Continentiæ votum est vel simplex vel solenne. 119. b. an matrimonium impediat. 119. b. perpetuum an conjugatis liceat vovere. p. 229. b. antithesis Bellarmini. 230. a.

Continentia virginalis an satisfactoria. 227. a. est donum speciale. 296. a. non in arbitrio nostro positum. ibidem. conjugalis & virginalis differunt. 204. b. ejus remedia. 297. b. non esse donum commune probatur. Matth. 19. 295. b. 1. Cor. 7. 299. a.

Contubernium. 6. a.

Copula conjugalis an pertineat ad matrimonii essentiam. 221. b. quòd non sit peccatum. ib. tempus congressus maritalis. 226. b. abstinendum. 1. à menstruata. 225. b. 2. a conjuge prægnante vel lactante. 226. b. 3. ante festa solenniora ac tempora precum. 227. a. 4. ante accessum ad sanctam Synaxin. 227. b. 5. in ætate senili. ibid. ejus locus, modus, finis ibidem. quid in ejusmodi disputationibus cavendum. 228. b.

Copulatio publica an sit res adiaphora. 253. b.

Convivia sponsalitia. 83. b. nuptialia. 242. b. 246. a.

Costa ex latere Adami extractio. 29. b.

Crancius Canutus Monachus & postea maritus. 311. a.

Crimina sponsalia solventia. 85. b. matrimonium contrahendum impedientia, sed contractum non dirimentia secundùm Bellarminum. 375. a. crimen, hoc est, maleficium, an matrimonium solvat. ibid. & 392. a.

Cultus disparitas an matrimonium solvat. 196. a. 375. a.

Cunhildis virum repudiat. 360. a.

Curator. 58. a. hujus consensus ad nuptias quandoq; requiritur. 59. a. Curatoris & sub tutela constituta nuptiæ. p. 192. a.

Cypriani liber de disciplina & bono pudicitiæ spurius est. p. 271. b.

D.

DAbach quomodo accipiatur. 31. a.

David cur abstinuerit à concubinis ab Absolone vitiatis. 193. b. ipsius cum Bethseba conjugium. 195. a.

Decalogi tabula secunda est sepimentum conjugij. 2. b.

Διαλύονται quid propriè significet. 327. b.

Deformitas insignis an solvat sponsalia. 86. b.

Demadis Iudicium de saltationibus. 252. a.

Democritus hostis conjugij. 34. a.

Denunciatio trina novorum sponsorum. 244. b.

Deportatio ob delictum an matrimonium solvat. 395. b.

Desertio Apostolica 1. Cor. 7. v. 15. 352. a. 362. b.

Desertio, an qui militiæ causa abest, pro desertore habendus. 365. a. an captivus. 365. b. pertinax denegatio debiti conjugalis, an sit species desertionis. ibid. num sævitia æquetur desertioni. 366. a. quantum temporis spatium requiratur, ut quis desertor præsumatur. 366. b. deserta persona an denegandum matrimonium, si desertori ipsamet causam dederit. 367. a. quid agendum si desertor redeat. 367. b. an ex doctrina de desertione sequatur

quatur

quatur Turcismus. 368. a. processus in casu malitiosæ desertionis. 402. b.
Δίκαιος quomodo accipiatur. 357. a.
Διγαμεῖν καὶ πολυγαμεῖν quomodo inter se differunt. p. 102. a.
Dilatio sponsaliorum 85. a.
Diogenis hostis conjugii. 6. b.
Discessio Apostolo Paulo quid sit. pag. 364. a. duplex. 364. b.
Dissensu mutuo an matrimonium solvatur. 370. a.
Disparitas matrimonium impediens. p. 195. b. est religio contrahendum. 196. a. non verò contractum. p. 199. a. Esdræ exemplum. 201. a. Pontifex an tale matrimonium possit concedere. 202. b. ætatis. ibid. status. 203. b.
Dispensationes aliquot Pontificum in gradibus prohibitis. 146. a. in votis Monasticis. 310. b.
Divortia apud gentiles quando cœperint. 26. a.
Divortia levia pugnant cum forma conjugii. 206. a.
Divortium quid. 320. a. dispositio hujus loci. ibid. etymologia. p. 320. b. homonymia. ibid. species. ibidem. synonymia. 321. a. πραγματολογία de τὸ ὅτι an verum & propriè dictum in Nov. Testam. locum habeat. 321. b. status quæstionis. ibidem. sententia affirmativa probatur. 322. a. negativa a Bellarmino defenditur. 336. de τὸ διότι. 344. b. de causis divortii. ibid. in politia Judaica. ibid. ex Historia aliarum gentium. p. 347. a. ex historia Romana. ibidem. ex jure civili. 347. b. ex jure canonico. 348. a. ex verbo Dei. 348. b. verus quæstionis status. ibidem. ejus unam tantum causam esse probatur. 349. a. antithesis quorundam hæreticorum. 349. b. canonum. 350. a. Theologorum & Jurisconsultorum. p. 350. b.
Divortii aliæ præter adulterium causæ. ibid. & 368. a. an Ecclesia tales causas plures introducere possit. 368. b. an mutuo dissensu matrimonium solvatur. 370. a. Impedimenta matrimonium contrahendum impedientia, & contractum dissolventia. 370. b. Error personæ. ibidem. conditio servitutis. ibidem. votum religionis. p. 371. a.
Dissensiones Pontificiorum de matrimonio post votum contracto. 372. a. cognatio. 374. b. crimen. 375. a. cultus disparitas. ibidem. Vis. 375. b. ordo sacer. 376. a. ligamen. 376. b. honestas publica. 381. si quis affinis. ibid. si forti coire nequibis. ibid. causa alia addita, infidelitas. 383. b. hæresis 385. b. votum solemne continentiæ. 119. b. 386. a. an solvat matrimonium consummatum quoad thorum. ibid. Crimen. 392. a. vitæ periculum. 392. b. sterilitas. ibidem. Impotentia superveniens. p. 393. a. Morbi incurabiles. 393. b. furor. 394. b. affinitas fornicaria. 395. a. fuga vel deportatio ob delictum. 395. b.
Divortii processus. 396. a. index causarum matrimonialium. 396. b. processus in casu adulterii. 402. a. desertionis. 402. b.
Dod. quid significet. 157. b.
Dolus in matrimonio contrahendo. 68. a. alius bonus, alius malus. ibid.
Dona Dei alia communia & generalia, alia peculiaria seu propria. 296. a.
Dotatio sponsæ. 245. b.
Drusi Germanici castitas. 26. a.
Durandi de Walachia hæresis. 35. a.

E.

EBionitæ hæretici. 350. a.
Ebrietate contracta sponsalia an rescindenda. 68. b.
Ecclesia comparatur & sponsæ & uxori. 216. a.

Ehestand. 6. a.
Eheberedung. 83. b.
εἰ μὴ particula qualis. 326. a.
ἐντρέπεσθαι quid significet. 286. b.
ἔκυρος. 129. b. ἑκυρά. ibidem.
Emmanuel Portugalliæ Rex duas sorores ducit. 146. a.
Encratitæ hæretici. 34. b. 222. b. unde dicti. 265. a.
Epicurus hostis nuptiarum. 34. a.
Epilepsia sponsalia solvit. 86. b.
Epistola ad Demetriadem non est Hieronymi 266. a.
Erasmus cui parti accensendus. 49. a.
Error consensui matrimoniali repugnat. p. 61. b. ejus tres species. 1. nominis. ibidem. 2. personæ. 62. a. 3. qualitatis. 62. b. circa bona fortunæ. ibid. generis nobilitatem. 63. a. vitæ statum. 63. b. bona animi. ibid. virginitatem. 64. a.
Esau uxores duxit invitis parentibus. 49. b.
Esdræ Exemplum. 201. a.
Essæni cælibatus commendatores. 271. a.
ἑτερογαμεῖν & δευτερογαμεῖν differunt. 90. b.
Eva an extra Paradysum creata. 32. a.
Eunuchorum duo genera. 279. a.
Eunuchis & spadonibus an matrimonium sit concedendum. 122. b.
Eustathiani hæretici. 34. b.

F.

FAbiolæ divortium. 397. b.
Familiaris Societatis comparatio finis conjugii. 214. b.
Fatalia quomodo sint conjugia. 33. b.
Fatuitas an obstet matrimonio. 68. b. 119. b.
Fides est vel pactionis, vel consensus. 380. a.
Filius. 128. a. Filii & Filiæ unde sic dicantur. 234. b.
Filia. 128. a.
Filiæ nomine etiam neptem intelligi in prohibitione graduum. 144. a.
Filiæ uxoris nuptiæ prohibitæ. 139. b. & filiæ uxoris. 140. a.
Filiæ Salphabad. 168. a.
Filii filiorum in Scriptura habentur ut filii. 128. b.
Foris genita soror quæ sit. 136. b.
Fornicatio quid sit. 258. b.
Frater. 128. b. aliquando filium fratris notat. 129. a.
Frater & soror an sororem & fratrem diversæ cognationis sibi jungere queant. 183. a.
Fraternitas. 186. a.
Fratres in sacris dicuntur sex modis. 128. b. natura sunt triplices. ibidem.
Fratres duo possunt ducere duas sorores 168. b. 183. a. & alter matrem, alter filiam. 168. b.
Fratria. 130. a.
Fratriam an ducere licitum. 139. b.
Fratrissa. 130. a.
Fratris uxoris, sive fratriæ nuptiæ prohibitæ. 139. b. Exempla. ibidem. Fratris & sororis filiæ nuptiæ. 166. b. fratris & sororis liberi an conjungi possint. 181. b.
Fratrum duorum & sororum duarum nuptiæ. 183. a.
Fratrum duorum liberi an conjungi possint. 181. b.
Friderici III. dictum de choreis. 250. b. de Monachis. p. 309. a.
Fuga ob delictum, an matrimonium solvat. 395. b.
Furor an infirmet sponsalia. p. 68. b. 86. a. an matrimonium solvat. 119. b. 394. b.
Furiosorum & sanæ mentis personarum nuptiæ an concedendæ. 119. b.

G.

Galatarum ritus nuptiarum. 242. a.
Γάμος. 4. b.
Gener. 130. a.
גלם quid propriè significet. 233. b.
Generatio carnalis an in statu innocentiæ fuerit. p. 221. a.
Generationis opus ab hæreticis impugnatum. 222. b. sanctè tractandum. 234. a.
Gentiles an fuerint extra Ecclesiam per hoc solùm, quòd ad populum Israel non pertinuerint. 202. a. ipsorum exempla consensus in matrimonio. 43. b. 55. b.
Germani fratres. 128. b.
Germanorum ritus nuptialis. 242. a. mulieres commutant. 347. a.
Gersonis Iudæi sanctio. 113. a.
Glos. 130. a.
Gloris filia an vidua nubere possit. 179. a.
Gloris filia an ducenda. ibid.
Gnostici hæretici. 34. b. 270. b.
Gradus quid 126. a. graduum supputatio. ibidem. secundùm ius civile. 130. b. secundùm ius canonicum. 131. a. consanguinitatis. ibid. affinitatis. 131. b. quæ præferenda 132. a. argumenta pro computatione canonica. 132. a. contra eandem. 132. b.
Graduum prohibitio. 133. b. iuris divini. p. 134. a. de hâc Regula generalis. ibidem. regulæ speciales. 135. a. in gradibus consanguinitatis. ibid. affinitatis. 137. b. tribus inclusa regulis. 140. b. prohibitionis illius latitudo. ibid. argumenta pro personarum duntaxat prohibitione. 142. a. regulæ de gradibus prohibitis. 1. non attenditur in prohibitionibus graduum sexuum differentia. 142. b. 2. prohibitiones sunt reciprocæ. 143. a. 3. prohibitio est eadem in ordine ascendentium & descendentium. 143. b. 4. complectitur propinquitatem ex alterutro vel utroq; parente ortam. ibid. 5. ut etiam ex fornicatione. ibid. 6. qui gradus prohibetur in affinitate, multò magis prohibetur in consanguinitate. 144. a. 7. nomine patris & matris omnes superiores intelliguntur. ibidem. 8. patrum & filiorum nomine veniunt suo modo collaterales. 144. b. 9. quæ mulier mihi prohibita ob propinquitatem carnis, illius frater prohibitus est meæ sorori. 144. b. 10. cuius mea uxor prohibita, illius uxor etiam mihi prohibita. ibid. 11. qua ratione frater & soror prohibetur, eadem avi frater & soror prohibetur. ibid. si remotior gradus prohibetur, multo magis propinquior. ibid. alia regula de prohibitionibus. 145. a. prohibitiones Mosaicæ etiam ad Nov. Testam. pertinere. 146. a. argumenta nostra sententiæ. 148. a. Antithesis Pontificiorum. p. 154. b. præcepta de gradibus prohibitis non omnia obligare iure divino Christianos, probat Bellarminus. 156. a. cur Deus certos cognationis gradus prohibuerit. 164. a. in iure civili. 166. a. de consanguinitate in linea recta. ibidem. collaterali. 166. b. de affinitate. 168. a. in iure Canonico. 169. a. ex Conciliis. ibid. ex Pontificiorum decretis. 170. a. Regula de prohibitione iuris canonici. 171. a. in linea recta consanguinitatis. ibidem. collaterali. 171. b. quid in illis prohibitionibus sit improbandum. ibidem. prohibitiones Papales vitiosæ sunt. ibid. gradus quarti prohibitionis ratio. 172. a. de legibus Græcorum. 173. a. ex Patribus ibidem. in iure provinciali sive municipali. p. 174. b. Electorum Saxoniæ. ibidem. Ducatus Wirtembergici & Henebergici. 175. a. cur Magistratus Christianus gradibus lege divina prohibitis, adhuc alios adjecerit. 175. a. discrimen prohibitionis divinæ & humanæ. 175. b. an quis uxoris defunctæ sororis filiam ducere possit. 179. a. an privignus vitrici sui viduam ducere possit. 180. a. an vitricus viduam sui defuncti privigni ducere possit. 181. a. an noverca viduo suæ defunctæ privignæ nubere possit. ibid. an duorum fratrum vel sororum liberi conjungi possint. ibid. an viduus ducere possit viduam fratris defunctæ uxoris. 181. b. privignus & privigna an matrimonio jungi possint. p. 182. b. an pater & filius duas sorores ducere possint. p. 183. a. an pater & filius matrem & filiam ducere possint. ibid. & è contra an pater & filia sororem & fratrem sibi jungere possint & contra. ibidem. an mater & filius fratrem & sororem sibi sociari possint & contra. ibid. an duo fratres duas sorores ducere possint & contra. ibid. an frater & soror sororem & fratrem diversi generis sibi jungere queant. ibid.
Græcorum leges de prohibitione graduum. 173. a. ritus in nuptiis. 242. a. sententia de divortio. 350. a.
Gratia Dei. 1. generalis. 2. specialis. 3. Sacramentalis. 26. b.
Gratitudo erga parentes. 43. b.
Gravidis mulieribus parcendum. 226. b.

H.

Hasta cur in nuptiis Rom. adhibita? 241. b.
Hæresis an matrimonium impediat. 120. b. an divortii causa. 196. a. 385. b.
Henrici VIII. Angliæ R. nuptiæ. 177. b.
III. Imp. nuptiæ. 247. a.
Herodis an fratriam, vivente adhuc fratre, abduxerit. 151. a.
Hetruscorum ritus nuptialis. 242. a.
Hieracitæ hæretici. 34. b.
Hieronymus hostis secundarum nuptiarum. 98. a. cœlibatus admirator, & hostis conjugii. 265. a.
Hildesiensis Iudæi nuptiæ. 176. a.
Homicidij crimen an matrimonium dirimat. 105. a.
Hominum multiplicatio per generationem carnalem an etiam in statu innocentiæ fuisset. 221. a.
Honestas publica quid sit. 381. a.
Hydroparastatæ hæretici. 35. a.
Hymen. 67. a.

I.

ὴ particula non semper est disiunctiva. 341. b.
Iacob duxit duas uxores. 50. a. inscius parentibus. ibidem. suppositam Leam cur non repudiarit. 162. b. ipsius polygamia. p. 116. b. ejus nuptiæ cum duabus sororibus. p. 157. a.
ידע quid significet. 221. b.
Ianitrices. 130. a.
Iephthæ votum. 278. a.
Illustres personæ legibus positivis sunt superiores. 181. b.
Impotentia coëundi, ut solvat matrimonium. 381. a. præsertim superveniens. 393. a. est illa triplex. 381. b. an in casu impotentiæ maleficialis, incantamentis sit utendum. 382. b. an soluto propter impotentiam matrimonio novarum nuptiarum potestas conjugibus concedenda. ibid. an mulier impotentis nupta possit ejus consanguineo jungi. 383. a.
Incestæ nuptiæ. 134. a. earum exempla. 136. a.
Incestus unde dicatur. 258. b. Corinthii an sit contra legem naturæ. 151. a.
Incestum detestantur animalia bruta. 154. a.
Infidelis Apostoloqius. 362. b.
Infidelitas an matrimonium impediat. p. 120. b. divortii causa. 196. a. 383. b.
Inhabilitas alia præsens, alia perpetuò durans. 85. b. impedit matrimonium. 120. b.

Innocen-

Innocentius in primo gradu affinitatis dispensavit.146.a.
Insidiæ Satanæ quibus conjuges vexat.256.b.
Insolubilitas matrimonij.205.b.
Instrumenta dotalitia.83.b.
Iohannes Baptista an ad Vet. an ad Nov. Testam. pertineat.150.b.
Ioseph non requisito parentum consensu nuptias contrahit.50.a.
Ioseph Mariam vult dimittere.65.a.
Ioviniani hæresis.271.a.
Ismael non nisi de consilio matris suæ uxorem ducit. 40.b. 55.b.
Israelitarum ritus nuptiales.242.b.
Iudæ filii fratriam ducunt.157.b.
Iudæi quando desierint esse polygami.113.a.
Iudex causarum matrimonialium quis.396.b. antithesis. ibidem. ab ipsarum cognitione non excludi debent Theologi.397.b. antithesis.399.b. non Magistratus politicus.400.b. antithesis.401.a. & seq.
Iudicia & statuta.149.b.
Judicium aliud discretivum, aliud verò coactivum. p.397.b.
Iugum aliud divinum aliud humanum.292.a.
Iuramenti comites.80.b.
Iuris divini communicatio. pag.219.b. & juris humani. ibidem.
Ius canonicum an parentum consensum de necessitate esse statuat.38.b. 46.a.
Ius naturæ aliud primarium aliud secundarium. p.109.b.
Iustitia publicæ honestatis non est impedimentum dirimens matrimonium consummatum.184.b. sed contrahendum.185.a. idq; propter æquitatem & honestatem. p.185.b.

K.

Κακογαμία in causis matrimonialibus.4.a.
קפא quid significet propriè. 232.b.
קרב quid significet. 134. b.
Καταστρηνιάζειν quid importet.286.a.
Κρίμα & κατάκριμα.314.a.

L.

Lamechi polygamia. 112.a.
Lampetianorum hæresis.310.b.
Laqueus conscientiæ per temeraria vota injicitur.307.b.
Leges matrimonialis promulgatio.30.b.
Leonis Constitutiones de concubinatu.317.b.
Lepra sponsalia solvit.86.a.
Leprosis an conjugium concedendum.123.b.
Levir.130.a.
Leviritare. ibid.
Leviticæ Constitutiones an tantùm ad Iudæos pertineant. p.172.b.
Lex naturæ dupliciter consideratur.155.b. de prohibitis gradibus qua ratione reduci possint ad legem naturæ. p.165.b.
Libellus repudii.345.b.
Liberatio a servitute Paulo quid. 365.a.
Liberi Deo adducendi. 234.b. ante solennem benedictionem concepti an sint spurij. 253.b. sub potestate parentum constituti an votum suscipere possint. p. 292.b. & seqq.
Libertas matrimonii.54.a.
Libertini hæretici.348.b.
Ligamen an solvat matrimonium.376.b.
Lineæ gradnum quid sint.126. a. alia recta, alia obliqua. ibid. lin. recta est vel ascendens vel descendens. 126.b. obliqua & collateralis est vel æqualis vel inæqualis. ib.
Lituanorum polygamia.90.b.
Locrensium ritus nuptiarum.242.a.
Λόγος quid quandoq; significet. 350. b.
Lotharij pictura Romæ in Basilica Lateranensi.27.b.
Lucianistæ hæretici.34.b.
Lupanaria in Pontificio permittuntur regno. 36.a.
Lutherus an polygamiam approbarit.105.a. quatenus conjugium rem esse merè civilem scripserit.400.a.
Lycurgi leges de conjugio ineundo. p. 214. b. de moderato conjugij usu.225.a. de convivio nuptiali.247.a. de permutatione mulierum.347.a.

M.

Magistratus politicus an possit præter adulterium alias causas divortii statuere.368.b. an judex causarum matrimonialium.400.b.
Majores.128.a.
Majus olim nuptiis infaustus. 248. b.
Μάμμη. 128.a.
Manichæi hæretici. 34.b.
Marcion hæreticus. ibidem.
Marcus Antonius duxit suam consobrinam.168.a.
Marcus Evangelista quando scripserit.338. b.
Maria an verè fuerit uxor Iosephi.281.a. an votum virginitatis fecerit. ibid.
Mariti dominium in uxorem quale. 237. b.
Maritus an puellam a se vitiatam defunctâ uxore possit ducere. 193.b an alterius uxorem polluens, mortuâ [...]â uxore, & illius marito, eam ducere possit. ibid.
Martini V. dispensatio.155.b.
Mater.135.b. matris & filij nuptiæ prohibita. ibid. mater & filius, an sibi queant fratrem & sororem sociare & contrà.183.a.
Mater & filia an duobus fratribus nubere possint & contra. ibid.
Mater uxoris cum patre mariti potest contrahere. 168. b.
Matertera.129.b. magna. ibid. major. ibid. maxima. ib. ejus nuptiæ.137.a.167.a. matertera defunctæ marito an quadam nubere possit. 179.a.
Matthæus filius Comitis Flandriæ Abbatissam uxorem ducit.311.a.
Matrimonij etymon.5.a. quo sensu à patribus appelletur Sacramentum.7.a. ipsius finis 26.b. ejus inter invitos incommoda. 37.b. matrimonia liberorum invitis parentibus côtracta licet subsecuta sit copula carnalis per se illegitima & irrita. p.52.b. objectionum solutiones. p.53.a.
Matrimonium an inter leprosum & sanum concedendum 86.b. fidelis cum infideli an irritum ex more populi Christiani.201.b. an concedendum inter juvenem & vetulam, inter senem decrepitum, & juvenculam. 202.b. an liceat contrahere post votum. 309.b. solutio ratum an Pontificia autoritate propter ingressum in religionem solvi possit.386.a. matrimonium consummatum an solvatur per votum continentiæ quoad thorum. p.391.b.
Matrueles.129.a.
Mense sexto quibus ex novo conjugio nascuntur liberi, an ad pœnitentiam adigendi.253. b.
Menstruus sanguis.226.a.
Messaliani hæretici.350.a.
Messias patruelis Esaiæ.157.b.
Metus alius justus, alius vanus & leviculus. 69. a. qui consensum impediat. ibid.
Milites an sint desertores.365. a.
Milvius hæreticus.35. a.

Ministros Ecclesiæ ad caussas matrimoniales dij dicandas, adhibendos esse. 397. b.

Minores. 128. b.

Miseria conjugum. 256. a.

Μύτης. 128. a.

Mæcenas millies uxorem duxisse dicitur, & tamen non nisi unam habuisse. 347. b.

Moledet quid propriè significet. 182. b.

Molere dicitur de conjuge. 222. a.

Molestia conjugij. 255. a.

Monasticæ disciplinæ tria substantialia vota. 276. b.

Monasteriorum ortus tempore Augustini in urbe Carthaginensi. 316. b.

Monialis virginis & conjugis pia collatio. 275. b.

Montanistarum argumenta contra secundas nuptias. 100. a. sententia de conjugio. 265. a. de divortio. 349. b.

Morbi contagiosi solvunt sponsalia. 86. a. incurabiles an matrimonium solvant. 393. b. an propter istam separatio quoad thorum & mensam fieri possit. 394. a. an parti sanæ novum matrimonium concedendum. p. 394. b. quomodo parti sanæ consulendum. ibid.

Moriorum nuptiæ non concedendæ. 119. b.

Mors Spiritualis, civilis & naturalis. 353. b.

Moscovitæ tertias nuptias non admittunt. 97. b. 98. b.

Mulieris formatio. 29. a. è costa ædificatio. 30. a.

Mulier an teneatur virum è mortuis resurgendum recipere. 348. b.

Mulieres dicuntur naschim. 31. a. 35. a.

Munera sponsalitia. 83. b.

Münsterus conjugio injurius. 385. b.

Muti an consentire possint. 70. b.

Mysterium quid significet. 20. b.

N.

NAar quid denotet. 42. b.

Nanis an potestas matrimonii facienda. 122. b.

Naschim cur dicantur mulieres. 31. a. 35. a.

בוא non semper usurpatur de legitima concessione. 116. a.

Nefaria nuptia unde dicta. 134. a.

Νιόνης quid complectatur. 42. b.

Nepos. 128. a.

Neptis. ibidem. ex filio & filia prohibitum conjugium. p. 137. a.

Nepotis cum amita nuptia. 161. b.

Nicolaitæ hæretici 34. a. 270. b.

Nicolaus Monachus consensu Pontificis uxorem ducit. p. 310. b.

Novatiani damnantes secundas nuptias. 97. b.

Noverca. 130. a. ejus nuptia prohibita. 137. b. exempla. 138 b. an viduus sua defuncta privigna nubere possit. p. 181. a.

Nuditatem revelare quid significet. 184. b. quid invenire nuditatem. 346. a.

Nurus. 130. a. ejus nuptia prohibita socero. 139. b.

Nuptiæ quadruplices. 4. b. Ecclesiastica Canonistarum. ibid. earum etymon. 5. b. ipsarum prohibitio est vel generalis vel specialis 93. b. secundas à Deo approbari. 90. b. an sine contra legem moralem. 94. b. eundem finem habent, quam prima. 95. b.

Nuptiarum secundarum exempla. 94. a. 96. a. Patrum de istis testificatio. 96 a. antithesis. 1. Ethnicorum. p. 97. a. 2. Hæreticorum. ibid. 3. Patrum quorundam. p. 97. b. 4. Conciliorum. 98. b. 5. Pontificiorum. 99. a. argumenta Montanistarum. 100. a. earum incommoda. 102. b. an habeant speciem adulterii. 103. a. an viduus intra annum luctus liceat ad secunda vota transire. 103. b. an Testamentum probandum quo uxor à secundis nuptiis arcetur. 104. b. incesta nefaria & illicita. 134. a. secunda an de novo benedicenda. 248. b.

Nuptia an certo anni tempore prohibenda. 248. b. an illis Presbyteri interesse debeant. 250. a.

Nuptia spirituales cum Christo an impediant corporales. p. 188. a.

Nuptiarum vocabulum habet varias significationes. 209. b. ritus apud Romanos. p. 240. b. earum significationes. 241. a. apud alias gentes. 242. a. in Ecclesia Israelitica. 242. b. Judæorum modernorum. 243. b. Ecclesia primitiva. 244. b. in nostris Ecclesiis. 246. a. in Pontificia Ecclesia. 247. b.

Nuptialis conjugii celebratio antiquissima. 240. b.

O.

OBviatio sponsi quâ sponsa obviabat. 245. b.

Odisse uxorem quid significet. 385. a.

Οἰκουροὶ sint uxores. 239. a.

Ὁμοπάτριοι. 130. a.

Ὄνομα. 4. a.

Ordo Ecclesiasticus an matrimonium impediat. 376. a.

Origenes seipsum castravit. 270. a. 297. b. non optimè audit 332. b.

Othoniel cum filia fratris nuptia. 159. b.

P.

ΠΑλλακή. 317. a.

Πάππος. 128. a.

Παρακαταθήκη in causa matrimoniali. 3. b.

Παππιπίππαππος. 128. a.

Paralysis an solvat sponsalia. 86. b.

Παρεκτὸς particula quid importet. 326. a.

Partus mense sexto editus. 253. b. septimestris. 254. a. octimestris. ibidem. undecimo mense editus. 254. b.

Passerculorum salacitas. 225. b.

Πατήρ. 127. b.

Pater. ibid.

Pater & filius an matrem & filiam ducere possint. 168. b. 183. a. an duas sorores ducere possint. ibidem. Pater & filia sororem & fratrem an sibi jungere queant & contra. 183. a.

Parentum & liberorum nuptia. 166. a. 167. a.

Partus septimestris an legitimus. p. 253. b. an octimestris. 254. a. sextimestris. ibid.

Paternitas. 186. a.

Patres de gradibus prohibitis. 173. a. ipsorum de divortio sententia. 331. b.

Patria potestas cujus sit juris. 54. b.

Patris & matris in conjugio desertio. 21. b. 36. b. Patris & matris nomine sæpè apud Hebræos vocantur avus & avia. 127. b.

Patris & filiæ nuptia prohibita. 135. a. in prohibitis gradibus patris nomine etiam avum intelligi. 144. a. imò omnes superiores ibidem.

Patriarcharum polygamia. 113. b. an ex inspiratione divina. 114. a. an vero ex ignorantia. 116. a. πώρωσις. 116. b.

Patrueles. 129. a. ipsorum nuptia. 167. b. Patruus. 129. a. magnus. 129. b. major. ibid. maximus. ibid. patrui nuditas. 138. b. uxoris patrui nuptia prohibita 139. a. exempla. ibidem.

Pauli Æmilii divortium. 347. b.

Pauli votum. 276. b. exemplum incestuosum novercam ducentem Satanæ tradentis. 151. a.

Pharisæorum cælibatus. 271. a.

Pellex. 317. a.

Pellicatus pugnat cum forma conjugij. 206. a.

Πενθερός. 129. b.

Πενθερά. ibid.

Pepu-

Pepuzianorum hæresis.349.b.
Perfectionis studium.390.b.
Persarum fides.242.a.
Personæ contrahentes quales esse debeant. 88. b. tantum duæ esse debent.90.a. ipsarum requisita & qualitates. 119.a. ratione animi. ibid. Ratione corporis. 120.b. ratione status.124.b.
Philippi filiæ virgines. 284.b.
φλυαρολογία quid sit. 286. b.
πολυγαμεῖν & διγαμεῖν differunt. 90.a.
Polygamia quid 90. a. an successiva conjugia sint species polygamia.90.b. de polygamia successiva. ibidem. de simultanea.104.a. an hanc Lutherus approbarit.105.a. hanc esse illicitam probatur. 106.a. antithesis.112.b. argumenta pro simultanea 113.a. Patriarcharum. 113. b. an converso ex Turcismo polygamia concedenda.118.b. pugnat cum forma conjugij.206.a.
Pontificio Canonico an Minister Ecclesiæ Evangelicæ uxorem ad occultum matrimonium copulare debeat. 252.b.
Pontificiorum dissensus de pugnantia matrimonii Sacramenti cum aliis.14.a. de matrimonii efficientia.p.15.a. de conjugij ignominia.15. b.
πορνεία.217.b.
Posteri.128.b.
Potestas patria.43.a.44.b. ejus conditio.54.a.
Præsentatio desponsatorum. 244.b.
Prima fides quid.285. b. 286.b. 288. b.
Priscillianistæ hæretici.34.b.
Privigni. 130.b.
Privigna.ibid. filiarum nuptiæ prohibita.140.a. privigni matris & privignæ patris nuptiæ. ibidem. privignus an vitrici sui viduam ducere possit.p.180.a. privignus & privigna an matrimonio jungi possint.182.b.
Proamita.129.b.
Proavus. 128.a.
Proavia.ibid.
Proavunculus.129.b.
Progener.130.a.
Promatertera.129.b.
Pronepos.128.b.
Proneptis. ibid.
Pronepotes.ibid.
Pronoverca.130.b.
Pronurus.130.a.
Propatruus.129.b.
Propinquitas matrimonium impediens triplex.125.a. naturalis quæ consistit in consanguinitate & affinitate. 125.b. Spiritualis. p.185. b. quæ est vel communis vel specialis. ibidem. prior non impedit matrimonium. ibid. posteriorem impedire Pontificii statuunt. 186.a. legalis quæ ex adoptione nascitur. 190.b. unde cognatio legalis. 191.a. inhonesta ex scortatione, an matrimonium impediat.192.b. nova ex conjugio orta.p. 205. a. carnis. 135.a.
προσκολληθήσεται.31. b.
Prosocrus.130.a.
Prosocer.ibidem.
πρῶτη vocem quo respectu Scriptura accipiat. 287.a.
Provitricus.130.b.
Pubertas unde æstimanda. 120.b.
Publica honestas quid sit.381.a.
Pumilis an potestas matrimonii facienda.122.b.
πύρωσις.299. b.
πυρῶσθαι.91. b.300.a.

Q.

Quadrinepos. 128.b.
Quadrineptis.ibidem.
Quadritavus.128.b.
Quatritavia. ibid.

R.

Rabinorum proverbium.175.b.
רקם quid propriè significet.233.b.
Ramirus II. Monachus filiam genuit.311.a.
Raptus. 69.b. huius pœna.70.a. raptoris & raptæ nuptiæ an licita.195.b.
Ratihabitio in matrimonio sine parentum consensu contracto an locum habeat.57. b.
Razia votum continentiæ.278.b.
Regeneratio.188.b.
Regiminis politici & œconomici convenientia & differentia.1.b.
Regnum cœlorum quid in Scriptura notet.269.a.
Religionis disparitas an matrimonium impediat. 195.b. an dirimat.p.199.a. exempla nuptiarum quæ male cesserunt. 196.b.
Religionis ingressus an solvat matrimonium.387. b.
Repudium quid sit. 84.a. ejus libellus. p. 345.a. formula. ibidem.
Reverentia alia naturalis, alia moralis.187.b.
Rhodiorum ritus nuptialis. 242.b.
Ritus sponsaliy.83.b. conjugii inchoati causa sunt vel Ecclesiastica vel politica.240.a.
Romani quinam.89.b. horum pœna in cælibes.214.b. tempus nuptiarum.248.b.
Romanorum divortia. 347.a.
Romulus denegat fœminis facultatem viros accusandi. pag.359.a.

S.

Sacramenti Nov. Testam. requisita octo.7.b.
Sacramentum Magnum Ephes.5.32. an ad nuptias fidelium Nov. Testament. tantum, non verò ad conjugium Adami & Evæ sit referendum.p.19. b. Sacramenti vox quomodo apud Patres accipiatur. pag.24.a.
Sacrificia cur in nuptiis Rom. adhibita. 241.a.
Satanæ insidiæ quibus conjuges vexant.256.b.
Sævitia an æquetur desertioni.366.a.
Saturninus hæreticus.34.b. 222. b.
שגל quid propriè notet.221.b.
שמו quid significet.256.b.
Scaligeri de choreis judicium.250. b.
Schencky lepida littera ad matrem.293.a.
Scortationis evitatio finis conjugij accessorius.217.b. affinitas è scortatione contracta an matrimonium impediat.192.b.
Scribarum Iudaicorum vestitus. 271.a.
Seminis jactatio in terram. 302.
Senatus Seniorum apud Iudæos.399.b.
Senectus triplex pag.131.b. senum conjugia an probanda. ibidem.
Separatio a thorum & mensam.368.b.
Servitus an conjugium impediat.124.b. an illud solvat. 370.b. Paulo 1.Cor.7. quid.365.a.
Severiani hæretici.34.b.222.b.
Sexus discrimen in prohibitionibus graduum non attenditur.135.b.142.b.
Σκόλοψ Pauli quid.301.b.
Simeon Metaphrastes quis & qualis.390. a.
Simon Magus.34.a.
Sobrini.29.a.
Sobolis procreatio finis conjugii.213.a.
Socer.129.b.

Socer magnus.130.a.

Societas vitaalia naturalis, alia voluntaria.36.b.

Socratis effatum de nuptiis invitis. 37.b.

Socrus.129.b.

Socrus magna.ibid.

Socrus nuptia prohibita.140.a.

Sodomia quid sit.258.b.

Solonis lex de divertio.347.a.

Solutio quoad thorum & quoad vinculum. 386.a.

Somnus Adami qualis.29.a.

Soror.128.b. est alicui vel ex toto, vel ex parte. 129.a. aliquando notat patruelis filiam. ibid. foris genita. 136.b. frater & soror an sororē & fratrem diversa cognationis sibi jungere queant.183.a.

Sororis ex utroq; parente nuptia prohibita.136.a. exempla. 136.b. ex altero tantum parente sive sit agnata, sive uterina.ibid. exemplum.137.a.

Sororis patris & matris nuptia prohibita, 137. a. sororis filia. pag.137.b. exempla. ibidem. uxoris. p. 140. a. sororis mariti defuncti filio an vidua nubere possit.181.b.

Sororem uxoris defuncta an quis ducere possit. pag. 176.a. an quis defuncta uxoris sororis filiam ducere possit. p. 179. a. sororum duarum liberi an conjungi possint.181.b.

Sororim.130.a.

Spadonibus an matrimonium permittendum. 122.b.

Sponsa comparatur Ecclesia.216.a. Sponsa dotatio.245.b. cur vocentur uxores. 87.a.

Sponsam ab alio vitiatam an liceat repudiare, negatur. 64.a. affirmatur.64.b. per distinctionem respondetur. 65.b. quastio de vitio sponsa, sponsi jussu illato.p.66.b. an per vim stuprata repudiari possit. ibid. an & quomodo parentes, tutores & cognati, qui vitiatam pro virgine scientes elocarunt, puniendi sint. ibidem. an idem jus competat sponsa in sponsum scortantem quod sponso. ibid.

Sponsaliorum nomenclatura. pag. 71. b. causa efficiens. p.72.b. origo. ibidem. materia. ibid. atas personarum. Sponsalia contrahentium. ibid. forma. p.73. a. alia de futuro, alia de prasenti. 73.b. alia pura, alia conditionata. 74.b. conditiones. ibidem. sub modo contracta, an differant à conditionalibus. 75. b. an sint conditionata, qua certum tempus describunt. p.76.a. an pœnalia pro ratis habenda. ibidem. an pura, an verò conditionata patris consensu firmata praferenda. ibidem. an liceat conditione pendente alia spōsalia contrahere 76.b. sponsalia alia publica, alia clandestina. 77. a. an conditio, si dederis centum pro non adjecta habenda. ib. an sit licita conditio, si qui ita contrahāt, ne corpore conjungantur ibidem. clandestinorum incommoditas. 77. b. quando subsistant. ibidem. clandestina cedunt publicis. ibidem. conditiones impossibiles an pro non adjectis habenda. 75.a. conditio illa, ducam te, si invenero virginem an sit turpis. 75.b. sponsalia publica quot testes requirant. 78.a. an audiendus qui clàm contraxisse fatetur. ibid. an neganti clandestina sponsalia juramentum deferendum. ibidem. clandestina per copulam consummata, an sint perpetuò rata. 78.b. an ob clandestina sponsalia pater filiam stupratori dare cogatur. ibidem. clandestina per copulam consummata publicis praferenda. 79. a. an priora, an verò posteriora sint praferenda, si utraq; sint publica. ibidem. quâ pœnâ afficiendus qui bina sponsalia contraxerit. ibid.

Sponsalia alia sunt jurata, alia injurata. ibid. an jurata jure patria potestatis dissolvi possint. ibid. quanta inter absentes. 80.b.

Sponsaliorum finis. p.81. a. alia simplicia. alia firmata. ibidem. effectus ratione contrahentium. 81. b. an obstinatè recusantes sponsaliorum consummationem à Magistratu cogendi. 82.a. quâ pœnâ coërcendus, qui temereá sponsalibus recedit. 82.b. ratione cognatorum. ibidem. adjuncta arrha sponsalitia. 83.a. instrumenta dotalitia. p. 83. b. contrarium sponsaliorum repudium. 84.a. à quibus & quando dissolvi possint. ibidem. causa dissolvendi sponsalia juxta canonicos. ibidem. secundùm jus civile. 84. b. quid sit de sponsaliorum dissolutione sentiendum. ibidem. sponsaliorum dilatio. 85.a. si bina contracta. ibidem. de futuro tantùm. ibidem. si sint pura. 85.b. sponsalia propter quas causas ab initio irrita fuisse censentur. ibidem. crimina dissolutioni causam prabentia. ibidem. sponsi absentia diuturnior an dissolvat sponsalia. 86.b. an coram Deo sint matrimonium. 87.a. quomodo à nuptiis differant. 87.b. an in nudis sponsalibus oriatur affinitas matrimonium impediens. 184. a. post contracta an coram Deo sint conjuges. 253.a. si carnaliter consuescant, an sint transgressores. 253.b.

Sponsus & sponsa an peccent, si ante benedictionem Ecclesiasticam cohabiteut. 252.b.

Spurius Carbilius duxit uxorem fratris. 168.a. reliquit uxorem ob sterilitatem. 392.b.

Status mutatio an solvat sponsalia.86.b.

Stirps.125.b.

Stipes.ibid. triplex.126.a.

Sterilitas an matrimonium solvat. p.392. b. patienter ferenda.234.b.

Στρῆνος quid notet.286.a.

Stuprum quid sit. 258.b.

Suach quid propriè significet.36.a.

Surdi an consentire possint.70.b.

Susceptorum in Baptismo institutio.188.a.

Συγγνώμη quid sit.230.b.

Συνελθεῖν quid significet.281.b.

Syriani vel Suriani damnantes secundas nuptias.97.b.

T.

TAabula sponsalitia.83.b.

טמא de qua pollutione accipiatur. 226.b.356.b.

Tatianus hereticus.34.b.222.b.265.a.

Tecla virgo.316.b. huius historia est suppositia.390.a.

Τεκνογονία.213.a. grate animo agnoscenda.234.b.

Testamentum an probandum, qua uxor à secundis nuptiis arcetur.104.b.

Thamaris & Ammonis nuptia. 160. a.

Thardemah quid notet.29.b.

Theophrastus hostis conjugii. 6. b.

Thuriorum lex de secundis nuptiis. 97. a. de divortio. p.347.a.

Tobias non requisito parentū consensu, uxorē ducit. 50.b.

Trinepos.128.b.

Trineptis. ibidem.

Tritavus.128.a.

Tritavia.ibid.

Turcarum polygamia. p. 113. a. an conversis concedenda. 118.b. divortium.347.a.

Tutoris consensus an ad nuptias requiratur.58.a. an matris consensui praferendus.58.b.

Tutoris & pupilla nuptia.192.a.

V.

VAlentiniani Imper. amor.112.b.

Valentis coniugium.197.a.

Velum sponsa Rom.241.b. Christianorum.245.b.

Vestales quanto fuerint in pretio. 271.a.

Vidua post mariti mortem in principio mensis undecimi fœtum edens an ad publicam pœnitentiam adigenda. 254.b. an nubere possit viduo sororis defuncti sui mariti.181.b.

Vidua primam fidem irritam facientes.162.a.

Viduis an intra annum luctus liceat ad vota secunda trāsire. 103.b.
Viduus an ducere possit viduam fratris defuncta uxoris. p. 181.b.
Viduorum conjugia à Deo approbata. 91.a.
Vinculum spirituale. 391.a.
Virginitatis Mosaica probatio. 67. a. an etiamnum hodie locum obtineat. 67.b.
Vis an matrimonium impediat. 375.b.
Vitæ periculum an matrimonium solvat. 392.b.
Vitiatam ab alio an liceat repudiare. 64.a.
Vitricus. 130.a. an viduam fas defuncti privigni ducere possit. 181.a.
Vnio spiritualis. 343.a.
Vovère quinam possint. 294.b.
Voventium ætas 290.a.
Vota alia Ceremonialia, alia moralia. 277.a. aliud simplex aliud solenne. 288. b. juniorum à Bellarmino approbantur. 292.a.
Voto semel facto an liceat matrimonium contrahere. 119.b. 309.b. adfirmatur. 310.a. Pontificiis negatur. 315.a.
Votum Nazaræorum. 276.b. Iephtha. 278.a. Raziæ. 278.b. simplex a solenni quomodo differat. 312.a. 314.a.
Votum Religionis an matrimonium solvat. 371.a. Pontificiorum hac de re dissensiones. 371.b. simplex an sit promissio de futuris, solenne autem donatio de præsente. 372.b. cælibatus votum Papale est ἄγραφον. 276. b. ἀντίγραφον. 290.a.
Vota an Sanctis fieri possint. 308.b.
Vstio. 302.a.
Vterini. 128.b.
Vxor patrui. 179 b.
Vxor an teneatur virum è mortuis redivivum recipere. 348.b.
Vxorem alterius juvenis per adulterium à se pollutam defuncto marito an ducere possit. 193.b.
Vxoris filii nuptiæ prohibitæ. 139.b.

Z.

Zabrorum leges, de menstruata. 226.a.
Zasevitius ducens Gloriæ filiam. 180.a.
Zelotypia. 110.a. fugienda. 236.a.

Finis hujus Indicis Quarti, TOMI VII.

Errata Tomi VII.

Pag. 1. a. l. 47. leg. proximo. 2. a. l. 54. leg. Gen. 2. 4. a. l. 24. leg. possunt. 4. b. l. 64. leg. λέγειν. 6. b. l. 31. leg. duxeris. 10. b. l. 52. leg. non est. l. 57. leg. custodiant. 26. b. l. 53. leg. priorem. 27. b. l. 22. leg. Joas. 34. a. l. 11. leg. occultè. 34. b. l. 10. leg. Saturnino. l. 14 leg. habuerunt. l. 34. leg. contrahentes. l. 46. leg. anacephal. 36. a. l. 16. leg. lupanario. b. l. 16. leg. benefico. l. 36. leg. plenus. 37. a. l. 51. leg. eligere. 40. a. l. 34. leg. viro. 40. b. l. 55. leg. divinam. 41 a. l. 1. leg. ex parte contrahentium. Erit Deus autor. 43. a. l. 61. leg. accusat qui. 46. b. l. 33. leg. profectionis. 53. a. l. antepenult. leg. parentibus. b. l. 22. leg. piis liberis. 55. a. l. ult. leg. parens. 57. a. l. 63. leg. Anders. 60. a. l. antepenult. leg. quod 63. b. l. 4. leg. eum. l. 40. leg. interpretes. 66. a. l. 52. leg. cùm. b. l. 66. leg. Cypræum. 69. b. l. 35. leg. aucupandarum. 70. a. l. 11. pro aut. leg. ut. 70. b. l. 8 leg. vitio. 71. b. l. 19. leg. promissiones 85. a. l. 15. leg. quoad. l. 21. leg. luctus. 86. b. l. 47. leg. sponsa. 89. a. l. 38. leg. cum infideli. l. 55. leg. per quod. b. l. 47. leg. infra. 90. a. l. 19. leg. contrahentium. 91. b. l. 17. leg. illis. 97. a. l. 65. leg. Alber. 104. b. l. 3. leg. accendentur. 105. a. l. 30. leg. Augustanæ Confessioni. 108. a. l. 64. leg. quia. 126 a. l. 7. dele co. 136. a. l. 32. leg. revelabis. 141. b. l. 58. leg. & Bellarminus de matrim. 144. b. l. 11. leg. prohibitionis ratio. 146. ad marg. l. 9. leg. quæst. 148 b. l. 62. pro in. leg. à. 149. b. l. 55. leg. menstruata. 151. a. l. 13. leg. Herodiadis. 152. a. ad marg. l. 9. leg. 1. 153. b. l. 13. leg. usitatum. 155. a. l. 52. pro naturalibus leg. naturalia. 157. b. ad marg. l. 1. leg. 2. 158. b. l. 3. leg. acceperant. 160. a. l. 62. leg. maritalis. b. l. 35. leg. postulasse. 163. b. l. 45. leg. fratrem. 165. b. l. 65. leg. talibus. 172. b. l. 48. leg. si. 173. a. l. 44. leg. 66. 178. b. l. 42. leg. 2. Sam. 6. 184. b. ad marg. l. 5. leg. contractum non dirimit. 186. a. l. 50. leg. cum 189. a. l. 3. leg. administrante. 195. a. l. 29. leg. nullam accipere. 196. b. l. 15. leg. quàm conjugalis. 203. a. l. 4. leg. aliqua. 202. b. ad marg. l. ult. pro status, leg. ætatis. 204. b. ad marg. l. 1. pro 4. leg. 1. 205. a. lin. 1. leg. conjuge. 208. b. l. 30. leg. præcepimus. 215. b. l. 53. post nuptiæ sunt, dele omnia usque ad verbum conjunctio. 217. a. l. 34. leg. perseverent. l. 40. leg. facta. b. l. 27. leg. erat. 229. a. l. 9. leg. conjugi. 230. a. l. 33. leg. probè. 232. a. l. 46. leg. quibus. 235. a. l. antepenult. leg. subditæ. 236. a. l. 46. pro alteri leg. alter. b. l. 69. leg. Apostoli. l. 46. pro ab leg. ac. 237. a. l. 19. leg. defensione. 239. a. l. 9. leg. exedit. 247. b. l. 26. leg anno. 250. a. ad marg. l. 3. post nuptialibus. leg. conviviis. 252. a. l. 3. leg. habeodus. 254. a. l. 24. leg. Nilus. 255. a. ad marg. l. 5. leg. Ærumnæ & molestiæ. 256. b. l. 55. leg. Σωσιπάτρου. 265. b. l. 34. leg. Scripturæ. l. 42. leg. favet. 266. a. l. 34. leg. contractos. 270. a. l. 34. leg. quenquam se. 270. b. l. 30. leg. vel eligendum. 271. a. l. 15. leg. qualiscunque. 273. a. l. 64. pro non leg nam. 274. a. l. 57. leg. decreverant. 278. a. l. 14. pro de leg. se. 278. a. l. 45. leg. sterilis. l. 58. leg. facto. b. l. 31. pro qui leg. quia 279. a. l. 28. leg. voto. 281. b. l. 56. pro tum. leg. tam. 284. a. l. 16. leg. congressum. 286. a. l. 66. leg. curas. 287. a. l. 5. leg. Deo. 287. b. l. 13. leg. doctrinas. 291. b. l. 10. leg. constituant. 291. b. l. 34. leg. benedici. l. 42. pro quid leg. qui. 294. b. l. 35. leg. matrimonium. 298. b. l. 32. leg. omnes. 299. b. l. 24. leg. ita ut. 302. b. l. 31. leg. didici. 304. a. l. 36. leg. tradet. b. l. 56. pro quæ leg. quàm. 306. a. l. 15. leg. potius. 307. a. l. 30. leg. sint. l. 38. leg. sentiant. 308. b. l. 17. leg. votum. l. 65. leg. calamitas. 311. a. l. 19. leg. Volater. l. 25. leg. Volaterran. 312. a. l. 40. leg. digamos. 313. a. l. 20. leg. exceptiones recenset. 314. b. l. 48. leg. agnoscere. 316. a. l. 39. leg. observandum. 327. b. l. 12. leg. κυρίων. l. 41. leg. ellipsin. 332. a. l. 20. pro tamen leg. tum. 336. b. l. 25. leg. Picus. l. 29. leg. quàm. 338. b. l. 1. leg Marcus. 342. a. l. 31. leg. Oceanum. 344. a. l. 40. leg. ulla. b. l. 34. leg. faceret. 347. b. l. 18. leg. uxori. 350. a. l. 11. leg. par. 353. b. l. 14. leg. Ambrosio. 359. b. l. 51. leg. Oceanum. 360. b. l. 53. leg. autor. 361. a. l. 40. leg Medicus. b. l. 40. leg. propterea. 362. b. l. 51. leg. vocatione. 368. b. l. 21. leg. quoad. 371. b. l. 65. leg. castitatem. 377. a. l. 26. leg. existimant. 381. b. l. 46. leg. impotentiam. 382. b. ad marg. l. 9. leg. soluto. l. 24. leg. præmissis. 386. a. l. 44. leg. conjugum. b. l. 6. leg. homines. l. 25. leg matrimonii. 393. a. l. 22. leg. cesset. 395. a. l. 59. leg. præcipit. 397. a. l. 11. leg. postliminii. 397. a. l. 23. post sapientiam leg. & si qui eorum essent æquitate ac pietate præditi, non tantùm profiterentur, verùm etiam sectarentur. &c.

FINIS.